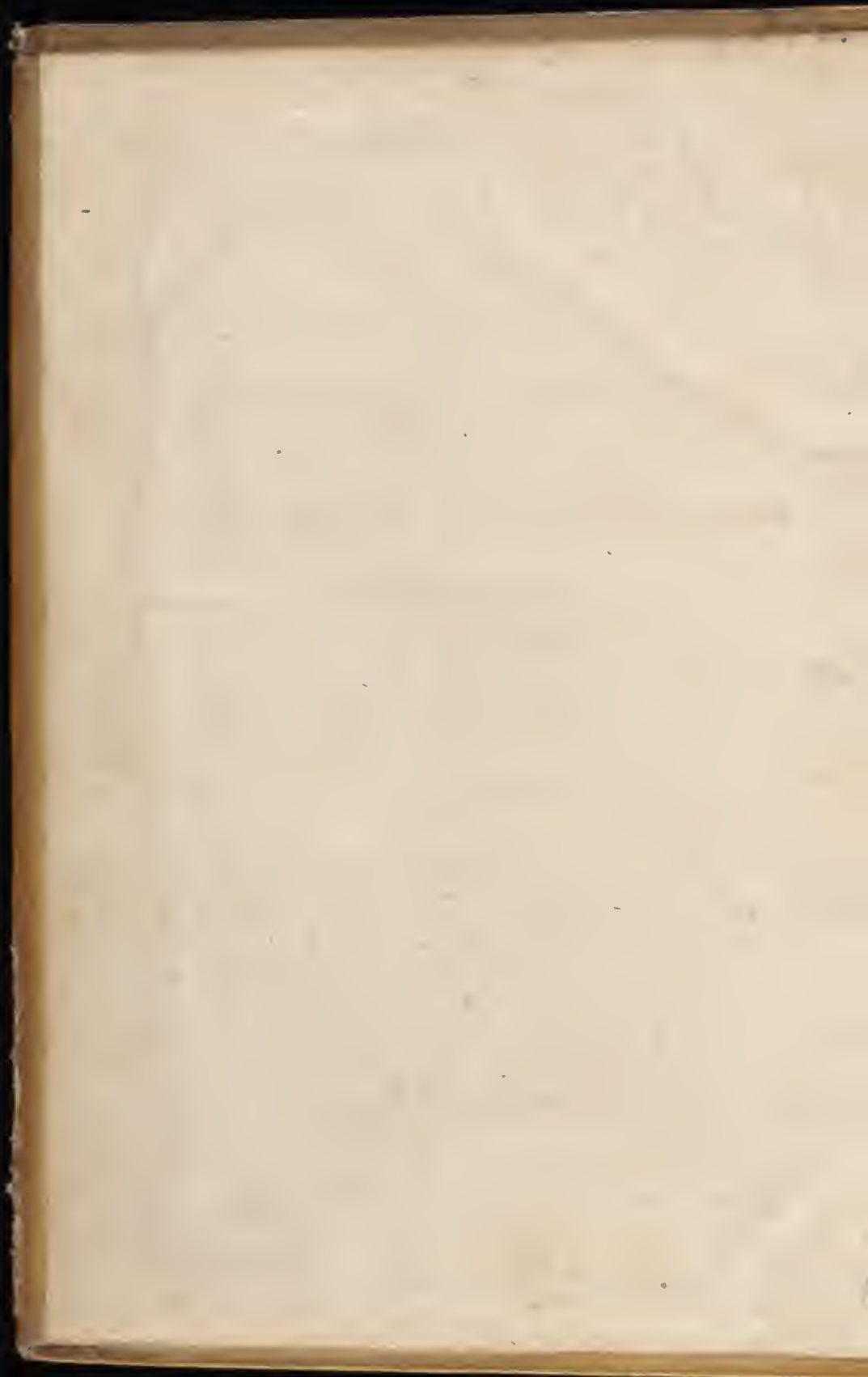

222

CATALOGVS GLORIAE MVNDI

D. BARTHOL-
MAEI CASSANAEI, BVR-
GVNDI, APVD AQVAS SEXTIAS
IN SENATV DECVRIAE PRAESI-
dis, ac viri clarissimi.

IN QVO MVLTA PRAECLARA DE PRAEROGATIVIS,
*Praeinentijs, Maioritate, Praestantijs, & Excellentijs, continentur, quae circa Honores, Laudes, Gloriam, Digni-
tates, Commendationes, etiam Statum & Ordinem: non solum Caelestium, verum etiam Terrestrium & In-
fernorum, versantur. Maxime autem, quae omni ferè Statui mortalium cuiuscun-
que conditionis, ornamentum & decorem afferre
possunt.*

OPVS AD OMNES PUBLICAS ET QVOTIDIANAS ACTIO-
*nes dirigendas, controuersiasque grauissimas dissolendas, per-
quam vtilissimum:*

In XII. LIBROS diuisum.

NVNC DENVO ACCVRATISSIME EMENDATVM, AC NOVIS FIGV-
*ris elegantissimè illustratum: ita vt facile omnes ceteras Editiones
antecellere possit.*

Byouheres.

Francofurti ad Moenum, Impensis Sigismundi Feyrabendij.
ANNO DOMINI, M. D. LXXIX.

D. BARRETT
MAY 18 1861

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1861

REVERENDIS ET ILLV-
STRIBVS DOMINIS, D. IOHANNI
DANIELI, ET IOHANNI, FRATRIBVS, LIBERIS BARO-
nibus in VVinnenburg & Beilstein, &c. nec non Cathedralium
Ecclesiarum Colonienfis, Argentinenfis, & Leodiensfis,
Canonicis, Dominis suis summa ob-
feruantia colendis.

R

Es totius vniuersitatis memorabiliores, vt sunt Honores, Dignitates, Excellentia hominis, ordo corporū cælestium et terrestrium, locus spirituum etiam infernorum, aliāq; multa præclara, per multi scriptores rerū clarissimi conscripsere. Earū vero cognitio adeo dulcis, adco utilis gloriosaq; semper reputata est, vt clarè constet, nō aliam ob causam, quam illarum amore atq; desiderio plerosq; relicto nat ali solo, relictis charis parētibus, coniugibus, liberis et amicis, cum maximis difficultatibus, periculis, curis, angustijs, vt aliquid experirentur, remotissimas transmarinas interdum assumpsisse peregrinationes: vt compertum habeamus, non hac tempestate nostra solū, verūm ab exordio ferè mundi, omnes perquam maxime autoritatis, Prudentiæ, Eruditionis ab omnibus existimatos in Repub. pacis et belli tempore Magistros, Consiliarios, Iudices, Censores, Administratores, Duces publico consensu electos ascitōsq;

P R A E F A T I O.

et o[mn]ia esse, qui ad remotas terras profecti, cum alias artes, tum verò doctrinam hanc penitus cognouerunt. Fieri enim non potest, ut is ad Rempublicam gubernandam satis instructus sit, qui literarum et artium scientia destituitur, aut degustatas torpore obruit et penitus extinguit. Verum ut in vno libro res ille conscriptae essent, facileque quando usus deposceret inuenirentur, magno iudicio atque consilio undique conquisiuit, collegit, in librum hunc conscripsit, digessit Iureconsultus clarissimus atque celeberrimus Bartholomaeus Chassaneus, Pontificij ac Caesaris Iurum Doctor, ac in Ballnatibus seu prouincijs Heduen. ac Montisinerij Regij Aduocatus, non spe lucri vilius, non popularis aera ambitione, verum enim verò tam libero et pianè iucundo studio, quam rei ipsius mira dulcedine atque utilitate, congescit inquam, tum veteres tum recentes, ut ipsis tanquam praesentissimis atque optimis exemplis perspectis, vitam instituendo honestas et laudabiles actiones emulabundus homo sectaretur: culpabiles et obscenas vitabundus praetereat, cognoscatque, quam pulchre et feliciter hodie, quam item inculte et simpliciter olim primi mortaliū à creatione sua ad generalem usque diluuium, et ultra multos seculis terra fusi vixerint: Cum in usu adhuc assignatum haberent nullum, mercimonia nulla, beneficia mutuo beneficis aequarent. Nihil proprii cuique esset, quemadmodum aer et caelum, ita terra et aqua omnibus communes: Non honoribus, non diuitijs inhiarent, cum quisque sibi et admodum paucis contentus, in rure sub dio aut saltem umbrosa sub arbore aliqua humiliter casa cum consorte, cum dulcibus natis securus et penè otiosus ageret. Quamuis autem illustris hic autor aliàs de omnibus legum candidatis optimè sit meritus: tamen quanto iudicio atque diligentia omnia in hoc opere sint conscripta, cum ex dicendi genere, tum verò maxime diligenti cum alijs in hac materia collatione facile constat. Nam alij quidem nonnulli summam laudem esse iudicant, per se tenuia et subtilia plerumque suis argutijs et nimia exquisicione ac infinita elimatione abducere ab intelligentia et cognitione communi, ut studio hoc inmodicae Sapientiae non modo comminus illa, sed pianè euanescere saepe soleant, utque in hoc opere ipsi dare, sibique gloriosum fore putare videantur, si non absque singulari attentione et maximo labore vel à paucissimis perspicere possint inuenta et tradita sua. At hic noster contra summopere studendum sibi putauit, ut subtilissima quoque commoda oratione veluti crasse cerent fierentque, tractatione magis grandia et conspicua. In hoc opere enim quae a plerisque ita traduntur, ut propter rerum tenuitatem, orationisque obscuritatem à paucis certè rectè percipiuntur, sic illustrauit, ut iam pueris quoque intellectu difficilia futura non sint. Quare merito in eorum numero est habendus:

Qui vitam excoluere per artes,
Quique sui memores alios fecere merendo.

Nam praeter optimarum artium atque amplissima Iuridicae facultatis variam et multiplicem cognitionem, praestantissimum in eo fuit ingenium, acerrimum iudicium, veritatis singularis amor, incredibilis philoopia, summa diligentia, summa fides, nulla arrogantia, nulla superbia, nullus fastus. Ac nihil quicquam in eo desiderari potuisse videtur, quod ad praestantissimum Iureconsultum, et Praesidem optimum requiri soleat. Cum autem hunc autorem et propter Latinae dictionis puritatem, et propter elegantem doctrinam, ac insi-

P R A E F A T I O.

ac insignem multiplicium rerum experientiam summis laudibus vebī cognoscerem, & immensam utilitatem, quae ex huius tanti viri limatis ac consummatis lucubrationibus ad industrium & vigilantem lectorem redundare posse videretur, mecum aliquantō diligentius expendissem. Tum verō illa ipsa Commentaria ante aliquot annos abhinc impressa inuentu rariora esse, ijsq; ut in transcriptionibus librorum fieri solet, mendas non paucas irrepsisse animadvertirem. Adhac à viro clarissimo, Iureconsulto celeberrimo, Doctore Iohanne Fichardo Comite Palatino, Urbis nostrae Aduocato dignissimo, alijsq; nonnullis tum officij mei, tum utilitatis publicè admonitus, meis impensis eum typis describendum esse recepissem, opus pretium me facturum putavi, si eum multis editione priore mendis deprauatum, obscuratum, suo nitore pristino, quoad fieri posset, restitui, figurisq; planè nouis illustrari, sicq; ab interitu vindicari curarem. Mouit me imprimis laudatissimi Principis Augusti Caesaris exemplum, qui doctissimi Poëtae Virgilij Poëmata, quae ille cremare testamento iusserat, conseruanda putauit. Plus referre arbitratus, extare memoriam sempiternam Romani Imperij originis à tanto Poëtae descriptae, quàm supremæ voluntatis Religionem, publicis etiam Legibus sacrosanctam, non violare. Ait enim:

Frangatur potius Legum veneranda potestas,
Quàm tot congestos noctesq; diesq; labores
Hauserit vna dies, &c.

Collatis igitur quot quot habere potui exemplaribus, scripta illa & bonitate & utilitate præstantia, ut quàm fieri potuit emendatissimè in lucem prodirent curavi. Cæterum cum opus hoc mea qualicunq; opera repurgatum, magnis quibusdam verè nobilibus in honore & dignitate constitutis viris commēdaturus ac inscripturus essem, qui & ipsum & impensum ipsi recognoscendo ac eliminando laborem meum ab iniqua maledicorum hominum censura maleuolag; obrectatione vindicarent: Ad V.R.D. viri Reuerendi ac illustres hæc Commentaria peculiari riter cum nominis vestri clarissimi inscriptione mittere, vestroq; acerrimo iudicio subijcere volui, quod V.R.D. doctrina & peritia bonarum literarum ac plurimarum optimarum rerum experientia singularis, in varijs negotijs ac consultationibus ita probata & cognita sit, ut de hoc genere scriptorum iudicij vestri calculo reportato, aliorum iniquæ censuræ non sint extimescendæ: nec ea cuiquam gratiora fore sperarem, quàm utilitatem & præstantiam ipsorum intelligentibus. Nam (ut vulgo dici solet) artis cuiusq; iudex est optimus, qui eam cognoscit, nec scientia inimicum habet nisi ignorantem.

Deinde ut hac nuncupatione posteritati testatum facerem, V.R.D. ex eorum numero fuisse, qui Religionem, ac pietatis & aliarum optimarum artium studia, sibi cura esse passī sunt. Quàm rari enim nunc sint, qui in hanc curam incumbant ut litera conseruentur, proh dolor, res ipsa clamat, & quotidie nos omnes abundè experimur. Nihil enim, præsertim apud eos, qui præter generis nobilitatem & magnificas diuitias nihil habent de quo glorientur, ijs, qui doctrina exculti sunt, contemptius est. Quare in V.R.D. maxime laudandum omnibus venit, quod ad generis Nobilitatem & domesticum splendorem, scientiam optimarum artium & literarum studia, à quibus Nobilitas hodie mirificè abhorret, adiunxerit. Neq; enim ignorat, quantum hæc adiumenti conferunt ijs, qui ad Concilia rerum

P R A E F A T I O.

grauissimarum adhibentur: quod non solum ad moderandos affectus, quorum impetu precipites rapiuntur, qui literis tincti non sunt, sed etiam ad multas causas recte dydicandas plurimum conducant. Merito igitur eximia illa virtutes per nos posteritati commendantur, ut omnibus innotescat, Deum nullo non tempore excitate nobiles tum genere tum virtutibus viros, qui literarum et bonarum artium conseruandarum curam in se susceperint. Vobis igitur Reuerendi Illustresque viri, vestroque patrocínio autorem hunc commendo ac consecro: vosque rogo vehementer, ut eum pro vestra singulari, qua praestatis omnibus, humanitate; candido atque beneuolo animo suscipiatis, vestroque patrocínio contra maleuolos protegatis: et ut hanc compellationem meam benigne admittatis, institutum dedicationis probetis, meque in numerum cultorum vestrorum referatis, etiam atque etiam oro. Id quod si obtinero, vberimos consilij mei fructus percipiam, ac nihil eorum quae ad praedicationem et laudem V. R. D. pertinere poterunt, praetertittam. Quam ea valetudinis prosperitate, eorum rerum ac consiliorum felici successu florere precor, quo viri pietate, proauita, auita, paterna propriaque virtute, meritiisque erga quamplurimos insignes, a bonis omnibus dignissimi iudicantur, ac me totum V. R. D. favori commendo. Francofordiae ad Maenum, Cal. Martij, anno Domini M. D. LXXIX.

V. R. D.

Obseruantissimus

Sigismundus Feycrabendt
Bibliopola.

AUTORIS

AUTORIS PROOEMIUM; SIVE AD LECTOREM P R A E F A T I O.

VETERVM nos monet autoritas, patrum vestigia (si à scopo veritatis & virtutis non deuiarint) imitari debere, & aliquo genere exercitationis animum pellicere. Cum plurima mortalibus commoda per exercitationem, damna verò per segnitiam, eueniant. Nam si fidei Platonice non dissentiam, qui diu ab instituto opere desuescunt, & feriantur, ocij consuetudinem plerunque induunt, quam postmodum nisi grauatim exure nequeunt. Ideo Appium Claudium dicere solitum accepimus (Valerio teste lib. 7. tit. de sapienter dictis. c. 2.) Negotium populo Roma potius quàm otium committi debere, quoniam quidem exploratum habebat, ingenuos homines agitatione rerum, & exercitatione ad capeffendam virtutem excitari. Contra verò ocio & quiere in desidia, torporem, & fœcordiam resoluui, & prolabi. Emollit enim vires (vt inquit Menander) sicut rubigo ferrum. Propterea Alex. Macedo, quo die nihil gesserat, se non regnasse existimabat. Ideo recenset Guill. Leporeus Heduen. in tract. suo artis memoratiuæ, in c. otium. lib. 4. Athenienses ignauos homines & languore marcescentes, qui vitam in gancis & popinis, alijsq; illecebrofis locis silentio transgebant, in forum protrahere solitos esse, eosq; vt facinorosos plectere. Quod, teste Quintil. memoriam exercitatione redigendam cœuenit, ne nobis discamus ignoscere. Nam memoria, nisi exerceatur, cœfctim tabescit, solitòq; vigore desituitur. Et teste Cassiod. ii. variarum. in prologo: Aegrescit ingenium, nisi iugi lectiōne reparetur. cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adiectione fulcita: Theiæurus quàm facillè profunditur, si nullis iterum pecunijs cœpleatur. Sic & humanus sensus si cum alieno non fœrcitur inuentio, cito potest attenuari de proprio.

Hanc rem igitur (spectatissime lector) apud me anxie volutans, laborem humeris, licet viribus impari, imponere non veritus. (Ad hoc etiã me adhortante Ouid. ad Ruffinum, dicens) Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas: Hunc gloria mundi Catalogum, vt vires ingenij excitarem, cœgere non erubui. Sicut etenim diligenti cura pretia prædiorum aupliantur, ita si negligentius habita snt, minui ea necesse est, vt asserit Iurifconsul. Calistratus in l. non intelligitur. §. diui fratres. ff. de iure fisci. Et vitium fouet ipsa suum cessatio iugis ab opere, au studio, amantq; longa ocia culpam. Diligentia ergo præferenda (cum mater omnium virtutum & operum sit) Desidia verò est valde animis periculosa, atque miserabilis. Animum enim corumpit, teste Cicrone, 4. Rhet. Et omnia lq;dit, vt in authent. de quaestore. §. hæc omnia. coll. 6. & l. penult. C. de anna. except. Etiam Nouerca Eruditionis dicitur. cano. nihil. 83. distinct. Exercitatione itaque valere solet ingenium, virtus studiorum augetur, memoria cœferuatur, & remissi ofciantesq; animi fiunt vegetiores. Vnde per exercitium lectiōnis quis reperit scientiã margaritam. tex. in c. post translationem. §. verum. versicu. item si quis. de renunc. & legendo libros, melior & doctior quis efficitur. l. penult. in fin. ff. ad exhibendum. Et omne artificium per exercitium recipit incrementum. rex. in l. legatis feruis. §. ornauribus. ff. de leg. 3. & l. milites. C. de re milit. lib. 12. vnde moraliter Ausonius Poeta Gallicus hominem pigrum in suis Epig. sic increpat:

*Sanus piger febriente multo est nequior.
Potas duplum, dapesq; duplices deuorat.*

Etiã diuus Hieron. quantum ocium sit fugiendum, his verbis ostendit: Semper facito aliquid boni operis, vt te diabolus occupatum inueniat. relatus in c. nunquam. de consecra. distin. 5. & ibidem. Scribantur & libri, & manus operetur cibos, & anima saturetur lectiōne: in desiderijs autem est omnis ociofus.

Quapropter (lector attente) ne vitio illo desidia argueret, & excusso negligentia somno, post Commentaria nostra super consuetudinibus ducatus Burgundia, iamdiu absoluta & in propatulo conspersa, huic operi animum applicui, in quo quædam non modica de prærogatiuis, præminentijs, præstantijs & excellentijs, quæ circa Honores, Laudes, Gloriam, Dignitates, Commendationes, etiam statum & ordinem non solum Cœlestium, verum etiam Terrestrium & Infernorum, versantur, Deo autore tentare non erubui. Maximè circa ea, quæ omni serè statui mortalium, cuiuscunq; conditionis fuerint, ornamentum & decorem afferre possent, in hoc opus conieci. Eoque paulo audacior factus, quod ad hæc tempora mortalium nemo scriptis redegerit. Tum quia in Gymnasijs, tum etiam quia in Forensi vsu (vt spero) probabitur: Licet hoc opus nostrum non assero tale: vt eruditum & venustum habeatur: sed ea est nostri iactetas, si non solum circa iura Patriæ, verum etiam pro communi

P R A E F A T I O.

muni vtilitate (cūm honor omnes tangat) elaborasse videamur, & si apud rediuiuos eloquentiæ **C**amillos oblectamentum, ne dicam adiumentum reputetur. Cūm diuersos diuersa iuuant, non omnibus horis omnia conueniant. Et nihil vtilius in vita comperit quisquam, quā nō nocere ordinem & finem sui status, de quibus est nobis hoc opere explicandum, ac propter inopinatum & præposterum (quod sæpe moribus & actibus nocet) non erretur, curandum est. Vnde non immeritō dicit Cicero in Paradox. Cūm quicquid peccatur, perturbatione peccatur rationis atque ordinis. Perturbata autem semel ratione atque ordine, nihil possit agi, quo magis peccari posse videatur. Et scribitur ad Corinth. 14. Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis. Et vulgò dici solet, Vbi non est ordo, ibi est confusio. glo. in verbo, confusum. in §. inordinatum verò. in auth. de hered. & Falc. coll. 1. Ideo his rebus quæ tractantur in vita, modum quandam adhibentes, & ordinem, honestatē, & decus conferuabimus. Et licet omnes natura simus æquales, culpa tamen exigente, alij sunt superiores, alij inferiores. cano. de Constantinopolitana. 22. dist. vt superiores culpas puniant, & subdiros ad concordiam ducant. c. licet. 45. dist. & cano. sin. qui incipit, ad hoc. 89. dist. vbi inquit text. Ad hoc dispensationis prouiso, gradus diuersos, & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minoribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia feret, & ex diuersitate contentio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiarū ordo seruaret. Quia verò quæque Creatura in vna eademque qualitate gubernare, vel viuere non potest, cœlestium militiarū exemplar nos instruit. Quia dum sunt Angeli, sunt Archangeli: liquet, quia non sunt æquales, sed in potestate & ordine differunt alter ab altero. Etiam ordo naturalis & hæc iustitia est, vt minor seruiat maiori, vt dicit text. in c. est ordo. 33. q. 5. Et verè quisque seipsum agnoscere poterit, si nulli suum officium seu ministerium subtrahatur, si vnicuique sua iurisdicctio seruetur, & ordo rerum non confundatur: nec superiores officia inferiorum sibi vendicent, nec inferiores ditionem, directionem, atque correctionem non refugerint: quia tunc vniuersale bonum optimè gubernaretur. & nullus est, qui non teneatur alicui obedire, aliàs acephalus esset. c. nulli. 93. dist. cum c. seq. Etiam absurdum est, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. l. repetita. C. de Episc. & cler. l. consul. ra. §. absurdum. C. de testa. & c. esto subiectus. 95. dist. Et sicut indecorum est, vt in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio, ita nimirum noxium est, si singularum rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa. ca. 1. 89. distinctio.

Sed hodie, proh dolor, complures eò præsumptionis, ac temeritatis fumo caligant, inanis gloria cupidi, honorum, magistratum, dignitatum & officiorum ambitiosi, non vt prosint, sed ad hoc, vt præstent. Contra quos c. si. 40. dist. quicumque desiderauerit primatum, inueniet cōfusionem in cœlo, nec inter seruos Christi computabitur. Non enim qui maior fuerit in honore inter homines, ille est iustior: sed qui fuerit iustior, ille maior: quia non gradus elegātor, sed vitæ melioris actio comprobatur. c. sicut. 22. q. 4. & c. sunt non nulli. 16. q. & nemo sibi honorem assumere debet. tex. in c. in scripturis. §. 1. 8. q. 1. Saltem qui honore alios præstat, ita scientia præcellere debet, aliàs vilissimus est. tex. in ca. vilissimus. 1. q. 1.

Sed quoniam nemo etiam reperitur ad eò constans, fortis, & magnanimus, quin aliquando honoris & gloriae stimulis exagitetur. Cū nullus exaltari aut reuereri renuat, aut ob bonè & præclarè gesta, administrationem, literaturam, corporis elegantiam, vel ex altera naturæ largitate, seu fortuna, vel gratiæ donis, & huiusmodi, vt præclarè disseruit Polyeraticus lib. 8. cap. 2. Quoniam virtus comitem secum semper trahit honorem, velut corpus vmbra, vt air Franc. Patritius. & teste Cicero in Paradox. vt quisque est maximè boni particeps, ita & laudabilis maximè. Neque est vllum bonum, de quo non is, qui id habeat, honestè possit gloriari: & qui negligit samam suam, seu dignitatis statum, crudelis est. tex. est in c. nolo. 12. q. 1. & habetur 1. ad Corinth. 9. & refert tex. in c. sacerdos. 1. qu. 2. expedit mihi magis mori, quā vt gloriam meam quis euacuet. Et Tullius in 1. Offic. Negligere quid de se quisquam sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Et idem. Non minus promprios esse debemus, atque parati dimicare de honore & gloria, quā de commodis nostris.

Nec etiam quis ita humilis, telogonas, seu inglorius esse debet, vt contemni se patiat, nec plus subijci, quā expediat. tex. in c. ad nonendi. 2. qu. 7. Maximè contemni solet magistratus, ac regendi frangitur autoritas, dum nimium seruatur humilitas. tex. in cap. quando. 86. distinct. sed augere debet ex ingenio dignitatis statum & authoritatem, ne contempnibilis videatur. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offic. proconf. & legati. leg. obseruandum. de offic. præsid. ff. ideo medium tenendum est. glo. in verbo, aduocatos. in dict. §. circa. & gloss. in verbo, modum. in cap. 2. de offic. custodis. quæ id comprobat his versibus:

*Cum media semper gaudebam ludere forma:
Maior enim medijs gratia rebus inest.*

P R A E F A T I O.

Et iterum :

Inter vtrumq, vola, medio tutissimuis.

Honores ergo ita prosequi possumus, dummodo declinemus ambitionem. Sed cauendum est, ne virtutis specie decipiar nos vitium, quia pauci hodie honores contemnunt. Cum ita maximè solēt homines affectare opes, voluptates, & honores. & gentes ambulat in vanitate sensus sui. Ad Ephes. 4. Et volunt seu amant (prout dicit Christus de Scribis & Phariseis, Matth. 23. Mar. 12. & Luc. 11.) in stolis ambulare, in primis cathedris sedere in Synagogis, & primos recubitus in cœnis, & salutationes in foto, & vocari ab hominibus Rabbi. Et multi ex Principibus magis dilexerunt gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Ioan. 14. Et vnus petit sedere ad dexteram, & alter ad sinistram in gloria, vt habetur Mar. 10. de filijs Zebedæi. Et esse in honore placet, teste Aufonio in Elogia de vita humana. Et quemadmodum res penè contra naturam est, vt quis sit sine peccato, text. est in cap. vnum. §. nomine. 25. distinct. ita dicendum est, quod rara auis est quæ non tendat in altum, nulluq; respuit gloriam aut honorem. Et si quis reperitur, quis est ille, & laudabimus eum? Ecclesi. 30. Felix ille tamen, coruo quoque rarior albo, ait Iuuen. Saty. 7. Imò omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens in prælium. Ierem. 8. Ipsi etiam Philosophi in frontibus librorum, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt. In illo enim, in quo prædicationem gloriamq; despiciunt, prædicari de se ac nominari volunt. Ita inquit Cic. in suis Otationibus. Et quia etiam honores quis interdum consequitur ex fortuna, & non ex virtute, sicut verè dicere possumus cum Virgilio in suo Opusculo de Fortuna :

*Fortuna immeritos auget honoribus,
Fortuna innocuos cladibus afficit.*

Ita nec minus verè dicit Ouid. lib. 2. de Arte,

Curia pauperibus clausa est, dat census honores.

Et idem i. Fastorum:

*In pretio precium nunc est, dat census honores,
Census amicitias, pauper vbique tacet.*

Et non solum omnia venalia Romæ, sed vbiq; & sicut de moribus vltima fiet quæstio (ait Iuuen. Saty. 3.) Sic & de sapientia, literatura & virtutibus. vnde emanauit adagium: Corehorus inter olera. Contra eos, qui magnis honoribus inhiant, cum ipsi sint nihili. Sed non merapit admiratio, quia sæpe vbi plurimus intellectus & ratio, ibi minima fortuna. Aristoteles in lib. de bon. fortu. & Boetius de consolatione Philosophiæ. lib. 1. metro 5.

*At peruersi resident celsos mores solio,
Latet obscuris condita virtus clara tenebris.*

Ideo in his modestiæ partibus vtemur, si nimias libidines honoris, pecuniæ, similibumq; rerum vituperabimus, si vnamquamq; rem certo naturæ termino definiemus, si quod cuiq; satis est ostendamus, & si inimum progredi diffusa debimus, & modum vnicuique rei statuemus, vt inquit Cicero i. i. Rhetor. nouæ. & Horatius i. lib. sermonum sic ait:

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra, citra, q; nequit consistere rectum.*

Et Martialis:

*Illud quod medium est, atq; inter vtrumq; probatur,
Nec volo quod cruciat, nec volo quod fatiat.*

Nam sæpe ex laudis præconio in nascitur superbiæ inflatio. c. sunt plutimi. 6. q. 1. Et nemo plus æquo alium laudare debet, ne sibi debitum subtrahat cum infert indebitum. c. nullus. 99. dist. Nemo tamen nisi vanus falso lætatur honore. Et hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis, ait ille moralissimus Cato. Cum stultus honores sæpe dat indignis (inquit Horatius i. sermonum.) Ideo cauere debemus in his, ne aretalogi aut arguti esse videamur. vnde Aristo. (vt refert Laertius in lib. de vita & moribus Philosophorum) dicebat de duobus hominum generibus vehementer admirari: de illo scilicet, in quo bona non sunt, & hæc si de ipso dicantur, acceptat, & gaudet. Et de illo, de quo mala proferuntur, quæ in eo non sunt, & inde turbatur. Natura quippe firmè omnium promptior est, ac paratior ad culpam, dum ea, quæ minus rectè agi arbitramur, quàm ad laudandum ea, quæ cum virtute fieri videntur.

Nec me ab hoc instituto opere quispiam verborū buccinator reuocare potuit, verbis me laceffans: quid te diebus noctibusque in tor scriptis torqueas, & vexes, cum tota penè mundi machina turbetur per innumerofa interpretum & autorum volumina? Adeò, quòd ea inoleuit consuetudo, vt si quis syllabarius, aut semiuir literarum opus aliquod (quod aiunt) rudi Minctua compegerit, magis quàm fabrefecerit, dignum statim existimemus, quòdque lecturiant omnes & empturiant, quemadmodum

**

& anti-

P R A E F A T I O .

& antiquis factum est temporibus. vt in l. 1. §. nostram. ibi, nullis iuris peritis. & in l. 2. §. hæc autem. C. de veteri iure enuclean. & iuxta dictum Horatij:

Scribimus indocti, doctiq; poemata passim.

Quia in primis responsum patet, quod multorum hortatu & persuasionibus, quæ præmissa sunt, saltem in opere ordinato ad bonum, vt voluit Io. Faber Cancellarius Franciæ, & quidem meritissimè, in §. cumque hoc. in proœ. institutionum. vt hoc opus iam inceprum perficerem, completumq; & absolutum in apertum referrem, stimulus sum. Nec vltra protelare, nec diem de die ducere valui, quin in lucem prodiret. Ad hoc etiam me hortante Aufonio Epigrammatista. dum sic inquit:

*Gratia que tarda est, ingrata est, gratiamque
Cum fieri properat, gratia gratam magis.*

Nec etiam quis ignorat (nisi iners) quodd scientia qualis est in homine publicanda licite venit, vt per eundem Cancellarium in d. l. 2. C. de veteri iure enuel. comprobando prout habetur Prou. 11. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. pro quo facit text. in leg. anno nam. ff. de extraor. crimin. & per dictum Senecæ. In hoc gaudebo aliquid ad didicere vt doceam, nec vlla res me delectat, licet eximia & salutaris, quam mihi vni sciturus sum. & Ecclesiast. 24. Videte, quod non solum laboravi mihi, sed omnibus exquirentibus disciplinam. Sapientia enim dando fit largior, retinendo minoratur. Ideo dicit Histo. ad Rusticum monachum, Ama scientiam scripturarum. vt in c. nunquam. de consecr. dist. 5. Et longo tempore discere, quæ postmodum doceas. c. sic viuere. & c. si clericatur, 16. q. & plus proficit Doctor docendo, quam curatus Sacramenta ministrando. vt colligitur in c. cum ex eo. de elect. in 6. & non sufficit tantum studuisse, sed & opera studij facere oportet. argum. c. caute. 22. qua st. 5. Sicut nec profest triticum seminare, & fructum eius non tollere: & domum construere, & non illic habitare. vt ait text. in cap. quia sanctitas. 50. distinct. Et quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? & quis pascat gregem, & de lacte gregis non manducat? vt habetur priori ad Corinth. 9. & præclare inquit Bald. in proœmio decretalium. Quemadmodum turpe est diuiti decedere sine hærede, ita miserimum habenti gratiam intellectus posteris & studiosis nihil scriptum, tanquam hereditarium, relinquere.

Etiam multa chartis commendanda sunt, cum omnia simul memoria retineri non possint. vt in d. l. 2. §. si quid autem. C. de vet. iur. enuel. Cum labilis sit. l. peregre. circa prin. ff. de acqui. poss. Et nisi antiquorum dicta & gesta scriptis demandata fuissent, in hominum memoria nullatenus versarentur. Ideo scriptura rerum omnium conseruatio dici potest. Ea tamen præcipue scribenda & legenda sunt, atque mentibus insigenda, quæ memorabilia sunt, iuxta dictum Aufonij ad nepotem de studio, vbi ita inquit: Perlege quodcunque est memorabile. & rursum prima monebo. Perlege quodcunque est memorabile.

Nec puret quisquam nos velle vt i verbis antiquarijs, inusitatis, aut obsoletis (quod & vetat Aulus Gellius no. 3. Attic. libr. 11. cap. 7.) vt lectorem vnoquoque verbo suspensum teneant. Nescius videor si incultum & inusitatum antiquarij sermonem cuiquam gratum existiment (sciant tamen tantum mihi displicere, quantum literatis complacet Cicero) ideo Fauorinum imitabor consulentem, verbis præsentibus vtendum, & moribus præteritis viuendum. Ideo claro & familiari calamo intelligibilibusq; & inelaboratis sermonibus (insequendo Senecam in lib. 5. Epist. 38. Epist.) procedemus. Ad eò, quod elementarij luucnes in dicendorum cognitionem deueniant. Non autem grauiore aur seuero stylo, vt noster Budæus, aur Alciatus (quibus audeo eloquentiæ brauium asciscere.) Quia nos factis & sententijs potius quam verbis intendimus. (Absit tamen dictis eorum contrà niri.) Et teste Ambrosio secundum Io. Fab. in §. his itaque. in proœmio institutionum. Melius est vt intelligant nos populi facilliter loquendo, quam si commendant grammatici obscure loquendo, & doctrina prudentium facilis est. Prou. 11. Et verbis sententiæ præponendæ sunt, vt animus corpori præponitur. c. sedulo. 38. dist. Nam Euangelium non consistit in verbis seu folijs scripturarum, nec sermonum, sed in radice rationis, & sensu. tex. in c. Marchion. 1. q. 1.

Breuitate etiam (qua gaudent moderni, vt ait glo. in le. ff. de eo, quod met. cau.) in hoc opere vt volumus. iuxta tex. in d. l. 2. §. contrarium. C. de vet. iure enuel. vbi inquit: Melius est pauca idonea efundere, quam multis inutilibus homines prægrauare. & vt Doctoris est, non superfluos nec verboros commentarios facere, vt in l. 1. ff. de orig. iur. Ita Aduocari canere debent verbosis vt assertionibus, vt vult tex. in l. n. §. in reſutatorijs. C. de appel. pro quo etiam facit tex. in §. 1. ibi: ne verbosa fiat disputatio, inſit quod cum eo, qui in aliena potestate est, &c. Quia prolixitas seu superfuitas, & confusionem & difficultatem generat. vt est rex. in §. sanè. & ibi gl. in proœ. Greg. Fruſtra etenim fit per plura, quod potest fieri per pauciora. l. si. Co. de don. vnde venustè & veridicè breuitatem laudat Aufonius in Epist. ad Paulinum suum, vbi ita inquit:

*Est enim comu breuitas: sic fama venarum
Pythagoræ docuisse refert, cum multa loquaces*

ARGVMENTA XII. PARTIVM ISTIVS VOLVMINIS,

In quibus reconditas materias ad cuiusq; artis considerationum
numeros inuenies, ordine isto infe-
runtur.

- A**rgumenta prima Partis 80. consideratio-
nes continentis sequuntur.
- 1 Primum est de honore & eius descri-
ptione.
 - 2 Honor cunctis rebus præferendus est.
 - 3 De differentia honoris à laude & reuerentia.
 - 4 Honorem conferre, est Principis.
 - 5 Honores consequimur multis modis.
 - 6 Diuersa personarum genera mandantur honorari in
sacra scriptura.
 - 7 Subditi honorem, reuerentiam, & seruitium domino
præstare tenentur.
 - 8 Honor debetur prælati, & superioribus ratione di-
gnitatis & excellentiæ.
 - 9 Honores æqualiter & gradatim distribuendi sunt.
 - 10 Honorandi sunt homines varijs modis.
 - 11 Diuersa sunt signa, quibus cognosci potest honorem
adhiberi alicui.
 - 12 Dicitur magis honorari, qui sedet prope dominum.
 - 13 Honorari quis dicitur, ex quo in medio duorum vel
plurium collocatur.
 - 14 Etiam honorari dicitur, qui sedet in principio siue in
capite.
 - 15 Plus dicitur honorari, qui parietis est proximior.
 - 16 Qui proximè & immediatè sedet, & subscribit primo
loco post Episcopum, dicitur magis honorari.
 - 17 Qui prius nominatur, dicitur honorari.
 - 18 Honor est illi qui primò offert.
 - 19 Maximum signum honoris est in eo, qui primam vo-
cem habet.
 - 20 Honor illi cui reuerentiæ exhibetur, quam minor
maiori impendere debet, & sic minores maiores bono-
rare debent.
 - 21 Superiores etiam inferiores honorare debent, si ab eis
expectent beneuolè honorari.
 - 22 Honor consistit in melioribus & delicatioribus cibis.
 - 23 In vestibus pretiosioribus adhibetur honor.
 - 24 Honor fit in legati præstatione.
 - 25 Honor fit in hæredis institutione.
 - 26 Quis honorari dicitur in salutatione.
 - 27 Maioritas consistit in prærogatiua ordinis.
 - 28 Maioritas consistit in prærogatiua consecrationis.
 - 29 Maioritas habetur in prærogatiua administrationis.
 - 30 Maioritas seu honor consistit in eo qui recumbit.
 - 31 Honor debetur ei qui est magna autoritatis.
 - 32 Honor consistit in commendatione noui præsidis.
 - 33 Quis collaudandus est de his quæ bene meruit in exer-
cicio officij.
 - 34 Honor est in aedeundo principem.

- 35 Honor consistit in erectione statuæ, & ibi describun-
tur qui statuas meruerint.
- 36 Honor consistit in triumphæ receptione, & ibi leges,
triumphi, & triumphatores plures ascribuntur.
- 37 Honor consistit in bibendo in auro, esse secundus post
regem, vestiri in purpura, & cognatus principis vocari.
- 38 Honor consistit in delatione armorum & insignium,
ad cuius comprobationem, & in ipsa materia armorum
& insignium sunt centum conclusiones, quarum seriatim sequuntur argumenta.

ARGVMENTA IN IPSAS CEN- tum conclusiones.

- 1 Insignia regum Romanorum describuntur.
- 2 Diadema, corona, & scepterum, sunt Imperatorũ &
regum insignia, & de diuersis coronarũ generibus,
& quibus dabantur.
- 3 Insignia seu ornamenta Pontificum & sacerdotum
legis Mosaicæ, & quibus loco illorum hodie pontifi-
ces utantur.
- 4 Insignia Patriarcharum, cardinalium, & archiepi-
scoporum, ut sunt crux, galerus ruber & pal-
lium.
- 5 Mitra Episcopale insigne est, ut & dalmatica, chiro-
theca, annulus & baculus.
- 6 Pastores ecclesiastici, quare habeant virgam, seu bacu-
lum, & quare datur principibus.
- 7 Latus clauus erat insigne senatorum, & de insignibus
consulum, Augurum, Saliorum Martis, sacerdo-
tum, seu fratrum Arualium, & principis iudicum
Ægyptiorum.
- 8 Insignia militaria literatorum, & diuersorum ordi-
num.
- 9 De insigni Ducum, Comitum, & Marchionum, ut est
pileus dignitatis.
- 10 Arma originem habuerunt loco imaginum.
- 11 Arma seu insignia ad perpetuam hominũ memoriam
in plerisq; locis apponi solent.
- 12 Honor est portare & habere arma.
- 13 Arma alicuius in opere eius sumptibus & liberalitate
construendo affigi aut pingi possunt, nec abradi de-
bent, ut alterius arma ponantur.
- 14 Arma seu insignia, sunt triplicia.
- 15 Arma singularis dignitatis nemini alteri licet assu-
mere seu deferre, nec in suo depingi facere, nisi in si-
gnum subiectionis.
- 16 Arma seu imago principis in opere publico poni de-
bent, & an priuato liceat sua ibi apponi facere, in-
con-
sul-

P R A E F A T I O.

horum, præmittimus declarationem in prin. iuxta l. in prin. ff. si cer. pet. & in l. in princip. ff. de instit. & iure. Et vt recenset Pomponius post Q. Mutium in l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. de orig. iur. ff. turpe esse patritio, & nobili viro, & causas oranti, ius in quo verifaretur ignorare. Et qui vult intelligere principia, debet prius intelligere principia, & ad cognitionem particularium debet præcedere cognitio generis, vt notatur per Docto. in d. leg. 1. Estetque inconueniens omittis initijs, atque origine non repetita, interpretationem promittentibus protinus materiam aggredi. cum ipsæ præfationes & libentius nos ad lectionem præpositæ materiæ perducant, & eius euidentiore in intellectu præsentent, vt in leg. 1. de orig. iur. ff. Et in primis cum diuisio animum legentis incitet, mentem intelligentis præparet, & memoriam artificiosè reformet, secundum gloss. in verb. eadem. in §. igitur. in proœm. institutio- num. & in l. in prin. vbi not. de doli mali except. ff. & dicit Bal. in proœm. ff. forum. §. 1. in prin. allegandò Ambr. scire quid facias, nescire quo ordine id facias, non est perfectæ cognitionis. & subiungit. Ideo bene est prius quàm ad scientiam perueniatur, modum docendi & ordinem præscribere, quo per ordinem res intellectu magis delectant animos, mentes nutriunt, sensus magis illuminant, & memori- am reddunt clariorem. Et vt dicit Bal. in confi. Schismatis, posito in rubr. Si quis aliquem restari pro- hibuerit. C. opus nostrum vitaretur, si ordo amitteretur. Sitque vtilis diuisio secundum Barb. in rubr. de iudi. col. 2. & ea, qua diuisim traduntur, commodius & facilius intelliguntur, vt in §. sed ne. Instit. de leg. Ideoque præsens opus diuidendo, duodecim continet partes. Terminos tamen, de quib' prin- cipalis quaestio futura est, ante definiemus seu describemus: quia, teste Cicero. in primo Offic. Omnis, quæ à ratione de aliqua re suscipitur institutio, debet à definitione proficisci, vt intelligatur quid sit id, de quo disputetur. Etiam aliquas ad materiam instructiones generales anteponeamus. Et hæc erit pri- ma huius nostri operis pars.

Secunda verò dignitates, laudes, honores, gloriam, excellētiā, & decora, tam viri, quàm mulieris complectetur.

Tertia autem ordines cœlestium Spirituum, & locorum infernalium perferutabitur.

Quarta dignitatem, honestatem, excellentiam, honorem, laudem & gloriam viris Ecclesiasticis attribuendas super omnes alios status humanos, & ordinem inter eos enarrabit.

Quinta excellentias Principum ad alios status, & quomodo, & in quibus ab omnibus sunt hono- randi, atque honores inter eos dilucidat.

Sexta postmodum officarijs sacri Palatii domesticis, dignitates & honores debitos distribuet.

Septima complures dignitates Officiorum iustitiæ, tam Confessorij, seu Auditorij, tribunalis prætorij, quàm aliarum sedium & præcedentias inter eos impartietur.

Octaua laudes, honores, & præcedentias nobilium, tam inter se, quàm quo ad alios cuiuscunq; status continebit.

Nona excellentias, prærogatiuas, præminentias laudum, gloriæ, & honorū militum adaperiet.

Decima dignitates, præstantias, & præminentias scientiarum, tam inter se, quàm ad alias tres, & ordinem præcedendi inter viros literatos enucleabit.

Vndecima de præcedentia Plebeiiorum & Artificum inter eos discutiet.

Duodecima & vltima pars excellentias & laudes plurium aliarum rerum, & tam cœlestiū, quàm terrestrium in suo genere & specie describet.

Finis Proæmij.

ARGV-

ARGVMENTORVM.

- rum poni debet.
- 72 *Arma secundum variationes ipsorum colores diuersi in eis poni, & multifariam nominari debent.*
- 73 *In armoria nouem sunt signa.*
- 74 *Arma diuerso modo blasonari, non dico blandiri sed recitande & commemorande alicuius virtutis gratia sub quibusdam signis quempiam abunde sed vere laudare debet, secundum diuersitatem signorum in eis appositorum.*
- 75 *Arma in multis alijs signis à nouem prenominatis compacta sunt.*
- 76 *Multa signa important in armis diminutionem seu depressionem.*
- 77 *Legitimati an portent arma plana & integra, vt armadomus à quadescenderunt.*
- 78 *Signum vocati burlain armoria an sit color, & qualiter fiat & nominetur.*
- 79 *Arma etiam fiunt ex bestijs, auibus, & piscibus, arboribus, herbis aut floribus.*
- 80 *Arma ex bestijs composita, sunt perfectiora ijs que ex auibus aut piscibus, & que ex auibus fiunt sunt nobiliora ijs que ex piscibus confecta sunt.*
- 81 *Arma ex auibus honestata, quomodo blasonari debent.*
- 82 *In armis numerus animalium depictorum certus nominari debet.*
- 83 *Quæ in armis depictæ secundum proprias naturas stare seu sedere debent, & quid significent.*
- 84 *Arma ex bestijs protracta, à quibus originem habuerunt, & de significatione quarundam.*
- 85 *Animalia bruta secundum eorum nobiliorem actum in armis poni debent.*
- 86 *Non solum animalia, sed etiam quæcumque alie res secundum proportionem & qualitatem illi conuenientem in armis poni debent.*
- 87 *Animalia etiam non ferocia in nobiliori eorum actu in armis pingi debent.*
- 88 *In armis pes animalis dexter tractus, semper debet anteire & eleuari.*
- 89 *Insignia qualiter sint imprimenda in vexillis que eleuata portantur.*
- 90 *Insignia in vexillis affigendis in tubis qualiter pingi debent.*
- 91 *Vexilla quomodo fieri debent, ubi duo animalia se conspicienda ponenda sunt.*
- 92 & 93 *Insignia super vestibus hominum, tam in parte anteriori, quam posteriori qualiter fieri debent.*
- 94 *Arma in sigillis qualiter incidi debent.*
- 95 *Arma seu insignia in clypeis, in coopertorijs lectorum & equorum, & super testis, quomodo componi debent.*
- 96 *Item in muris & parietibus.*
- 97 *Item in testudinibus & alijs locis conuexis & que se habent vt caelum.*
- 98 *Crux Christi in terra imprimi non debet, & ibi multa de laude crucis.*
- 99 *Crux Christi multipliciter figurata fuit.*
- 100 *Crux Christi quomodo fieri debet nos ea signando & muniendo.*

RELIQVA ARGVMENTA AD CONSIDERATIONES PRIMÆ PARTIS.

- 39 *Inferior temerè se intrudens in locum maioris, suo honore priuari debet.*
- 40 *Honor nõ est suscipiendus, nisi prius is qui assequi illum optat, vires suas cum honoris onere metiatur.*
- 41 *Nullus vsq; adeo honorandus est, quod per honorem superuacuum & excessiuum alteri detrahatur.*
- 42 *Praui non sunt honore digni.*
- 43 *Fortuna bona facit homines honorari & exaltari.*
- 44 *In eligendo aliquem ad honorem decem sunt consideranda.*
- 45 *De laude & eius descriptione, & de distinctione ab honore.*
- 46 *Laus quæ fit de altero contingit quadrupliciter.*
- 47 *Propter virtutem quis est publicè laudandus & commendandus.*
- 48 *Fugiendū est laudari à malis & improbis, alias secus. Nullus plus debito & æquo alium laudare debet.*
- 49 *Perfecta laudatio quæ fit.*
- 50 *De gloria, quæ est effectus honoris & laudis, quid sit gloria, de laudis differentia ab honore.*
- 51 *Fundamentum gloriæ est humilitas. †*
- 52 *Nemo gloriam respuit.*
- 53 *Gloria an sit summum bonum.*
- 54 *Gloria ex virtute radicata non est fugienda.*
- 55 *Gloria cupiditas vitanda est.*
- 56 *Gloria cupiditas, & honoris concupiscentia multos pessundat, & conculcavit.*
- 57 *Nilil apud dominandi & praesidendi cupidos, probitatis, aut fidei reperitur.*
- 58 *An homo gloriari debeat, & se ipsum laudare, iactare, seu de bono commendare possit.*
- 59 *Homo gloriari non debet appetendo honorem non sibi debitum.*
- 60 *Quis debet esse contentus vno honore, & vno officio.*
- 61 *Quid virtus & vnde vocetur.*
- 62 *Virtus est effectrix vite beate.*
- 63 *Virtutis vberimum alimentum est honor, & quomodo.*
- 64 *Propter virtutem multi ex infimo loco ad regna perueniunt.*
- 65 *Quid sit dignitas, & de dignitatum gradibus.*
- 66 *Quales sint promouendi ad dignitates.*
- 67 *De privilegijs dignitatis.*
- 68 *Dignitatem assequendo, laborem, studium, curam, miseriam, vigilias, & calamitates amplectimur.*
- 69 *Quid sit maiestas, & an sola sit in principe.*
- 70 *Quid sit reuerentia, & cui debeat.*
- 71 *Subditi prelatos reuereri debent.*
- 72 *Reuerentia quæ debetur à vasallo domino, à filio patri, ab vxore viro, au remitti possit.*
- 73 *Reuerentia quæ debetur viuo, debetur & mortuo.*
- 74 *Pro reuerentia, quæ quis exhibet alteri datur ei premium, cum ei accedat bona gratia.*
- 75 *Excellentia cadit in principem.*
- 76 *De ordine dignitatum, & qualiter sit obseruandus.*
- 77 *De duplici ordine, temporis, scilicet & qualitaris.*

INDEX

- consulto p̄ncipe.
- 17 Subditus vsurpans arma sui p̄ncipis, incurrit crimen lese maiestatis, & quomodo Iulius Cæsar habuerit Aquilã pro armis, quibus vsuntur Imperatores Romanorum. Et ibi de excellentia coloris nigri cuius est Aquila, & quibus armis vsabatur Carolus Magnus. Et de armis regum Christianorum. Et quibus signis vsuntur in bello Franci, Burgundi, Angli, Scoti, Veneti, Suesui & Neapolitani.
- 18 Violator armorum p̄ncipis pœna criminis lese maiestatis tenetur.
- 19 Distinctio armis supremorum principum, habent locum in armis inferiorum principum.
- 20 Nobiles ex origine habent arma certa & distincta, nec licet alteri illa deserre, etiam si sint de eadem agnatione & familia, nisi cum quadam differentia.
- 21 Inferiores, p̄sertim viles, turpes, & ignominiose personæ non possunt assumere nec portare arma nobilitatis, aliàs tenentur pœna falsi, & potest eis imberbi.
- 22 Sicut non licet vsu perosè, & in odium arma alterius vsurpare, sic nec vsi versatur interesse publicum, & propter bonum commune vt euictur scandalum & scelerio.
- 23 Ignobilis seu populari non licet arma nobilis vsurpare, nec ipsa nobilitatis arma timbrata habere potest.
- 24 Bastardi seu illegitimi quomodo portant arma domus seu familiae ex qua geniti sunt.
- 25 Vagalli quomodo arma sua cum armis domini collocare, & de pingi facere possunt.
- 26 Adagnatos spectatus & facultas gestandi arma domus.
- 27 Ignobiles & populares arma licitè habent ex concessione p̄ncipis.
- 28 Populares etiam auctoritate propria arma sibi assumere possunt.
- 29 Delinens an non patiens poni arma in loco licito & permisso, qua aetione teneatur.
- 30 Vstruarius, quemadmodum & proprietarius in re in qua habet vsu fructum arma sua ponere potest.
- 31 Mercatores & artifices licitè marchas & signa habere, & etiam mutare possunt.
- 32 Nullus debet mutare signum seu merchansu in p̄iudicium alterius & rei publicæ detrimentum, nec vsurpare signum alterius.
- 33 Notarius signum nec nomen suum mutare debet, etiam nec signum alterius vsurpare.
- 34 Nullus artifex seu faber aucthespes signum alterius accipere debet, aliàs inhibitio fieri potest.
- 35 Signum seu mercha mercatoris, an probationem vel p̄sumptionem faciat in rebus in quibus fit.
- 36 Gloriosum & vile est habere arma à p̄ncipe.
- 37 Arma agnationis & familie transeunt & remanent plana & integra penes primogenitum.
- 38 Arma sunt transmissibilia ad posteros & successores secundum prioritatem & posterioritatem gradus.
- 39 Arma transmittuntur ad succedentes multis modis & cum differentia.
- 40 Quomodo arma transeant ad cognatos & affines.
- 41 Idemitas armorum inducit p̄sumptionem agnationis vel cognationis.
- 42 Arma rebellium abradi debent, nec transeunt ad heredes eorundem rebellium proditorum, seu vsurpatorum.
- 43 Arma domus an transeant ad fideicommissarium.
- 44 P̄ncipes supremi an possint vendere, donare, aut alio modo concedere arma seu insignia sue dignitatis.
- 45 Inferior à p̄ncipe an possit vendere aut aliàs alienare sua arma.
- 46 An valeat legatum factum cum onere portandi nomen & arma domus.
- 47 P̄scriptio an habeat locum in delatione armorum.
- 48 An pro armis seu insigniis duellum indici possit.
- 49 Arma sicut excellentiora ea dignitate an officio personæ eagestant.
- 50 Insignia seu vexilla civitatis societatis, vel exercitus penes quem remanere debent.
- 51 Signa artificij ratione loci ex p̄uilegio decreta remanent penes illum qui in illo loco residet.
- 52 Officialis seu magistratus signa, aut insignia ratione officij seu magistratus data & concessa habere debent.
- 53 Signa artificij communis approbata penes existentes de communitate illius stationis, officinae seu ministerij remanere debent.
- 54 Artifices veteres eodem signo, si separantur, penes quem remanebit signum.
- 55 Arma an inducant probationem, iurisdictionem & dominium.
- 56 In omni principatu sent certa arma soli p̄ncipi competentia, & quæ eis magis approximantur, & de eis participant, nobiliora censentur.
- 57 Habens officium aut dignitatem si arma à p̄ncipe obtinuerit, excellentiora iudicantur.
- 58 De armis parium Franciæ, p̄cipuè ex quibus consistant arma ducatus Burgundiæ, & de antiquis armis Heduarum, Bibracteorum, Drungum, & Aloxiensum.
- 59 Arma sub diuersis formis & typis sunt.
- 60 Arma tripliciter componuntur, metallis, scilicet, coloribus & pennis.
- 61 De auro, & quid representent.
- 62 De argento, & quid designent.
- 63 De colore rubeo, & eius significatione.
- 64 Isti tres colores, scilicet, aureus, argenteus & rubicundus alijs sunt p̄stantiores.
- 65 De azureo colore, & quid per eum demonstretur.
- 66 De nigro colore, & de eius notificatione.
- 67 De viridi colore.
- 68 De purpureo colore.
- 69 Sentum armorum simplex, aut ex metallo aut colore se.
- 70 Arma quo modo interdum composita sint ex altera penarum.
- 71 Color nobilior in nobiliori & superiori parte armorum.

ARGUMENTORVM.

- & prophetas.
- 34 Doctores ecclesie sunt honorandi.
- 35 Præcipui inter doctores sunt quatuor Euangelistæ, & quis eorum maior, & quomodo figurantur.
- 36 Post euangelistas quatuor doctores ecclesie multum laudandi & honorandi sunt.
- 37 De laude & honore innocentiæ.
- 38 De laude & loco confessorum.
- 39 De laude virginum, & laureolarum.
- 40 De laude & loco viduarum.
- 41 De laude & loco coniugatorum.
- 42 De pueris baptizatis, & an vnus præferatur alteri.
- 43 De loco puerorum non baptizatorum in iudicio vniuersali.
- 44 Nedum sancti sunt venerandi, sed etiam eorum reliquie.
- 45 Nedum etiam sancti sunt honorandi, & eorum reliquie, verum etiam eorum imagines.
- 46 Qui dicantur sancti, & qui beati.
- 47 Quis possit sanctum canonizare. X
- 48 Episcopus quem sanctum venerandum decernere potest sine populo.
- 49 Quæ requirantur ad hoc, vt quis possit sanctus canonizari. X
- 50 Quæ forma in canonizatione sanctorum seruanda sit.

Quarta partis argumenta, 86. considerationes amplectentis.

- 1 De æquiparatione hierarchiarum militantium, ad hierarchias triumphantes, & de ordinibus illarum.
- 2 Status ecclesiasticus est præferendus temporali ratione institutionis.
- 3 Sacerdotes sunt honorandi ratione meditationis, inter Deum & populum.
- 4 Tum ratione principatus & utilitatis.
- 5 Tum exemplo paganorum & infidelium.
- 6 Tum propter eorum potestatem, quæ omnes alias excedit.
- 7 Papa omnes dignitates mundi excellit.
- 8 Cardinalis Hostiensis ex privilegio secundum locum in consistorio obtinet.
- 9 Quatuor patriarchæ primum locum post apostolicum obtinent.
- 10 Cardinales alijs dignitatibus præferuntur, & de eorum differentia.
- 11 Cardinales præferuntur episcopis, & sic maior officio, minor verò ordine præferuntur.
- 12 Cardinales episcopi præferuntur alijs.
- 13 Inter cardinales in cancellaria præferuntur vicecancellarius.
- 14 Camerarius habet dignitatem ultra alios ratione iurisdictionis.
- 15 Cardinales presbyteri præferuntur diaconis.
- 16 Cardinales residentes in curia alijs sunt digniores.
- 17 Penitentiarius habet officium ratione cuius dicitur habere dignitatem.
- 18 Legati cardinales sunt digniores & excellentiores legatis missis.

- 19 Primates etiam præter quàm quatuor ordinarij præcedunt Archiepiscopos & Episcopos.
- 20 Archiepiscopus præcedit Episcopum in loco, vbi ambo habent administrationem.
- 21 Archiepiscopus Mediolanen. præcedit Rauennaten. & an Bituriten. præcedat Senonen. & Lugdunen.
- 22 Archiepiscopus in terra Episcopi honorare debet Episcopum.
- 23 Inter Episcopos in sessionibus, subscriptionibus, & concilio est seruandus ordo ordinationis.
- 24 Episcopi exempti sedere debent in altiori loco.
- 25 Episcopus debet præcedere quoscumque suæ diocesis.
- 26 Episcopus Heduen. debet præcedere alios Episcopos provincie Lugdunen. X
- 27 Exempti ab Episcopo, & habentes iura episcopalia in diocesi tenentur præstare reuerentiam Episcopo.
- 28 Episcopum honorare debet Princeps.
- 29 Protonotarij participantes cum habeant officium in curia, præferuntur alijs officarijs post Vicecancellarium, Camerarium, Penitentiarium & Referendarium, & ibi de dignitate Protonotariorum.
- 30 De ordine aliorum officiariorum curie Romanæ.
- 31 Quatuor Abbates generales præferuntur omnibus alijs Abbatibus.
- 32 Abbas regularis præfertur cæteris clericis.
- 33 Sicut Abbas præferuntur clericis secularibus, ita præpositus qui est loco Abbatis.
- 34 Abbas post depositam dignitatem abbatialem debet habere primum locum in choro.
- 35 Dicitur de Abbate habent locum in Abbatissa.
- 36 Idem in priore & in priorissa.
- 37 Decanus in Ecclesia cathedrali est maior dignitas post pontificalem.
- 38 Decani, Præpositi, Priores, Rectores, Præceptores, & alij seculares habentes iurisdictionem, & qui præ sunt Ecclesie collegiatae habent dignitatem.
- 39 Archidiaconus in Ecclesia tanquam oculus Episcopi est maior post Episcopum de iure communis.
- 40 Tresauraria de consuetudine potest esse maior dignitas in Ecclesia.
- 41 Præpositura videtur maior dignitas de iure quàm decanatus.
- 42 Cantoratus est prima post decanatum in Ecclesia Heduenfi.
- 43 Maior auctoritate præfertur.
- 44 Minor ordine, sed maior administratione præfertur maiori ordine in loco administrationis.
- 45 Existens in maiori dignitate quàm sit locus vbi est, non præcedit omnes de illo loco, quando est ibi vnus de illo loco.
- 46 Vicarius Episcopi præcedere debet Archidiaconum, nec valet consuetudo in contrarium.
- 47 Inter plures eiusdem dignitatis & nominis præferuntur, qui in maiori loco habent dignitatem & nomen.
- 48 Inter plures æqualiter promotos in vno loco præfertur, qui merito vitæ, nobilitate, vel scientia alios antecellit.

I N D E X

- 79 Triplex est ordo alio respectu.
80 Ordo in multis attendendus est.

Secunda partis argumenta, 41. considerationes continens.

- 1 Quatuor sunt generentium.
- 2 De laude, excellentia & dignitate hominis supra omnes alias res mundi.
- 3 Homo est dignior angelis.
- 4 Homo præ ceteris honoratur, anima, memoria, intellectu, & quinque sensibus ultra alia animalia.
- 5 Sicut homo in vita honorari debet, ita in morte, & de laude, gloria, & honore sepulturae.
- 6 De pompis funerealibus, & unde originem habuerunt.
- 7 Sicuti vir laudari debet, ita & femina.
- 8 Mulieres laudantur ex magnanimitate.
- 9 Ex sapientia & doctrina.
- 10 Ex consilio.
- 11 Ex virginitate.
- 12 Ex castitate & pudicitia.
- 13 Ex clementia.
- 14 Ex timore dei & mariti.
- 15 Ex deuotione & pietate.
- 16 Ex gratiasitate.
- 17 Ex misericordia.
- 18 Ex diligentia.
- 19 Ex sagacitate.
- 20 In seruanda viduitate.
- 21 In conseruatione generis humani.
- 22 Ex pulchritudine.
- 23 De iudicio Paradisi.
- 24 Laudantur etiam si ex bonis parentibus ortæ sint.
- 25 Si se magis domi contineant.
- 26 Ex verecundia.
- 27 Ex constantia & patientia.
- 28 Si maritos honorauerint.
- 29 Mulieribus danda est præmineutia in rebus domesticis administrandis.
- 30 Mulieres gaudent priuilegijs egragarum personarum & alijs.
- 31 Honorantur in hoc quod vocari debent dominae.
- 32 Laudantur etiam & honorantur ex cultu & ornatu.
- 33 Ex taciturnitate & silentio.
- 34 Si se laufficio exercuerint.
- 35 Ex amicitia & amore erga maritos.
- 36 Ex fide erga viros.
- 37 Honor deferendus est mulieribus in assurgendo.
- 38 Laudanda etiam sunt ex sollicitudine.
- 39 Item propter multa remedia salubria ex corporibus earum in medicina reperta.
- 40 Mulieres coruscant radijs maritorum.
- 41 Mulieres etiam decorantur titu. uobilitatis, & alijstit. dignitatum & honoris.

Tertia partis argumenta, 50. considerationes complectens.

- 1 De sede & throno Dei, de diuinis nominibus, laudibus

gloria, honore & adoratione.

- 2 Iesus Christus filius Dei sedet ad dexteram patris, & de throno eius, & sedere à dextris est honor.
- 3 De sede spiritus sancti, & eius throno.
- 4 De throno & sede deiparæ virginis Mariæ, quæ exaltata est super hierarchias, & choros angelorum.
- 5 Tres sunt hierarchia angelorum, & de nouem ordinibus, nominibus, distinctionibus & excellentia eorum.
- 6 De prima hierarchia, & ordine Seraphin, & loco demonum, qui ab illo ordine descenderunt, & qui in illis collocabuntur, & au sit diabolus ordo in inferno.
- 7 De ordine Cherubin, & loco illorum qui ab isto ordine ceciderunt, & qui in illis collocabuntur.
- 8 De ordine Thronorum.
- 9 De media hierarchia, & ordine illius ordinis qui dicitur Dominacionum, & loco illorum qui ab isto ordine ceciderunt, & qui in illis collocabuntur.
- 10 De ordine Principatum, & loco illorum qui ab illo ordine corruerunt, & qui in illis ponentur.
- 11 De ordine Potestatum.
- 12 De tertia hierarchia, & quomodo diffinitur, & de eius potestate & officio.
- 13 De ordine Virutum.
- 14 De ordine Archangelorum, & loco illorum, qui ab eo ceciderunt, & qui in illis collocabuntur.
- 15 De ordine & officio Angelorum, & quod quilibet habet unum bonum angelum, aliqui uero duos.
- 16 Angelorum multiplex est effectus.
- 17 Qui ad ordinem Angelorum assumuntur, & qui ab illo ordine ceciderunt.
- 18 Animæ defunctorum in quolibet ordine collocantur.
- 19 An dabilis sit decimus ordo angelorum in Paradiso.
- 20 Nedom angeli habent loca & sedes in caelesti patria, sed etiam beati.
- 21 Deus dat gloriam sanctis in gloria.
- 22 Sancti etiam honorandi sunt in terris.
- 23 Sanctos honorandos esse, & laudandos multipliciter probatur.
- 24 Sanctos esse honorandos, etiam probatur exemplis.
- 25 Festa sanctorum celebrantur ab ecclesia die qua mortui sunt.
- 26 Adam an sit primus in cælo post sacram virginem Mariam.
- 27 In ordine sanctorum Patriarchæ & Prophetae sint præferendi.
- 28 Sanctus Io. Bapt. an sit maior alijs.
- 29 Apostoli tanquam primores ecclesie an debeant præferri Patriarchis & Prophetis.
- 30 Petrus Apostolus inter Apostolos obtinuit primatum.
- 31 De excellentia Petri & Pauli apostolorum & quis illorum maior.
- 32 Lazarus fuit primus discipulus Christi, & primus inter discipulos, martyres, & confessores.
- 33 Martyres sunt laudandi & extollendi post apostolos & pro-

ARGVMENTORVM.

- 42 Sicut primogenitus præfertur, ita filius eius.
- 43 Conſuetudo ſedendi quo ad principes, & nobiles iuxta regem attendi debet, & ibi, quod pares Francia alios præcedant.
- 44 An dignitas Archiducalis ſit dignior Ducali.
- 45 Dux Burgundie in coronatione regis & in locis ubi principes congregantur, omnes alios præcedit. ✕
- 46 Duces ſunt præferendi comitibus, & de ducibus, & comitibus Gallie, & ordinis illorum.
- 47 An marchio præcedere debeat comitem.
- 48 Ille qui eſt marchio & comes præfertur marchioni tantum, vel comiti tantum.
- 49 Princeps vi expulſus à dominio per hoſtem, retinet dignitatem. ✕
- 50 Comes Palatini, qui non habent territorium, habent dignitatem, & præcedunt alios non comites.
- 51 Comes habens dignitatem à iure, & non à principe, præcedit milites & barones.
- 52 Comes non recognoſcens ſuperiorem æquiparatur principi: ſi vero recognoſcat ſuperiorem, æquiparatur præſidi.
- 53 Comes eſt nomen dignitatis, quando proſertur ſimpliciter, & nunquam debet ornamento carere.
- 54 De dignitate ſpeciali principatus qualis ſit.
- 55 De dignitate vicecomitatus, qualis ſit.
- 56 Barones non habent poteſtatem principis, præcedunt tamen alios nobiles.

Sexta partis argumenta, 38. conſiderationes completentis.

- 1 De ordine dignitatum & officiorum illuſtrium, & de tribus dignitatibus officiorum, adminiſtrantium ſcilicet, vacantium & honorariorum.
- 2 Tres ordines etiam reperiuntur in alijs officijs ab illuſtribus.
- 3 Maior honor adminiſtrantibus, vacantibus & honorarijs præſentibus, quam abſentibus debetur.
- 4 Inter vacantes, qui priori tempore vacauerint, præferuntur.
- 5 Habens adminiſtrationem ſemper præfertur honorario.
- 6 De officijs circa perſonam principis exiſtentibus, quæ ſunt in quadruplici differentia.
- 7 De officio magni magiſtri.
- 8 De officio præpoſiti ſacri cubiculi.
- 9 De officio charularij, qui ſtat in camera cubiculariorum, hoc eſt, cambellanorum.
- 10 De officio magni ſcutiferi, qui dicitur comes ſacri ſtabuli.
- 11 De officijs proteſtorum, ſtiparorum, ſeu cuſtodum corporis principis.
- 12 De officio medicorum exiſtentium iuxta perſonam principis.
- 13 De officio Archiatris, ſeu oſtiarj ſacri palatij.
- 14 De pluribus comitibus ſacri palatij, qui principem ſequuntur, ſeu comitantur.
- 15 De comite horreorum.
- 16 De officio præfecti ſaborum.
- 17 De officijs ſummarum, & primò de quatuor ge-

- neralibus Francia.
- 18 De theſaurarijs, & eorum origine, & dignitate.
- 19 De receptoribus generalibus.
- 20 De receptoribus particularibus.
- 21 De contrarotulatorum officijs.
- 22 Curiales in multis caſibus ultra alios à iure honorantur & privilegiantur.
- 23 Curialibus permittitur cultus ornatio & præcioſior non curialibus.
- 24 Illegitimus per oblationem curie de eo factam legitimitur.
- 25 Curialium prædia abſq; certa ſolenitate alienari non poſſunt.
- 26 Curiales nouem uncias pro legitima habere debent.
- 27 Curiales principi obſequentes, ſi fuerint ignobiles, nobilitantur.
- 28 Curiales & famulantes principis dignitatem habere dicuntur.
- 29 Curiales cenſentur eſſe illuſtriores, & præferuntur alijs etiam data paritate gradus, aut dignitatis.
- 30 Curiales ubi conueniri, & eorum cauſæ, & negocia tractari debeant.
- 31 Curiales à tutela excuſantur.
- 32 Item ab hoſtibus militum.
- 33 Item à talijs & collectis.
- 34 Item à veſtigialibus & pedaggijs.
- 35 Item à reſidentia ratione officijs, aut dignitatis.
- 36 Curia principis exaltanda ſi curialibus virtuoſis abunder.
- 37 Quales curiales laudandi ſint.
- 38 Curialibus ſacilius parcitur, & cū eis mitius agitur.

Septima partis argumenta, 52. conſiderationes completentis.

- 1 De quinque gradibus dignitatum, & ibi de ſuperilluſtribus.
- 2 De illuſtribus & qui ſunt illuſtres.
- 3 De excellentia illuſtrium & priuilegijs eorum.
- 4 De ſpectabilibus & laude illorum.
- 5 De clarisſimis & excellentia illorum.
- 6 De inſimis & eorum honore.
- 7 De officio cancellarij, & excellentia illius.
- 8 Cancellarius an præcedere debeat Conneſtabilem, vel ediuerſo.
- 9 De præſidentibus parlamentorum, & eorum excellentia, & etiam parlamenti Pariſienſis.
- 10 De locumentibus regijs, ſeu gubernatorib; patriarum, & eorum excellentia.
- 11 De magiſtris requeſtarum, & illorum laude.
- 12 De conſiliarijs parlamentorum & eorum laude.
- 13 Offendentes conſiliarios principis incidunt in crimen læſe maiſtatis.
- 14 De præcedentia conſiliariorum magni Conſilij ad conſiliarios parlamentorum.
- 15 De officio præſidentum in camera computorum, & de alijs officijs illius camera.
- 16 De ſecretarijs principum, & grapharijs ſupremarum curiarum.

I N D E X

- 49 In habentibus eandem dignitatem in vno eodemq; loco præsertur qui à maiori recepti dignitatem.
- 50 Officialis principalis episcopi cum habeat dignitatem alios clericos seculares præcedere debet.
- 51 Clericus secularis præsertur regulari.
- 52 Excellentia vniuers religionis attenditur ex nouem.
- 53 Antiquitas religionis confert & valet ad hoc, vt vna excellentior iudicetur alia.
- 54 Ordo monachorum nigrorum tanquam primus, omnes alios præcedit.
- 55 Primus & dignior ordo in ordine sancti Benedicti est Cluniacen.
- 56 Monachi nigri præferendi sunt canonicis regularibus, sed canonici regulares alijs religiosis præferuntur.
- 57 Ordo vallis vmbrosæ post Cluniacen præfertur.
- 58 De excellentia ordinis Cisterciensium.
- 59 De excellentia ordinis Camaldulensium.
- 60 De ordine humilitatum.
- 61 De ordine illorum qui dicuntur Callestini.
- 62 De ordine & laude Carthusiensium.
- 63 De ordine sanctæ Trinitatis, vulgo, les Mathurins.
- 64 De religiosis S. Ioan. Euangelistæ, qui dicuntur Ierosolymitani.
- 65 De religiosis S. Antonij, & ordine illorum.
- 66 De institutione, & laude ordinis Præmonstratensium.
- 67 De ordine Grandimontensi.
- 68 Quatuor sunt alij ordines mendicantium, & fratres prædicatores minoribus præferuntur.
- 69 De ordine & laude fratrum minorum, quos prædicatores præcedunt.
- 70 De origine ordinis Carmelitarum, qui de iure alijs præferendi sunt. Et de ordine illorum qui dicuntur Seruite.
- 71 De ordine, præcinentia, seu præcedentia Eremitarum S. Augustini.
- 72 De antiquitate & excellentia monialium.
- 73 De præcedentia monachorum nigrorum, & Canonico regularium.
- 74 Qualis sit honor, an sequi, an præcedere, an esse in medio.
- 75 Cur in actibus ecclesiasticis, puta in processionibus, inter ecclesiasticos, minores præcedunt, & maiores sequuntur. Secus vero in laicis.
- 76 Antiquiores clerici, & doctores, primum locum; deinde cæteri ordinati in loca habere debent.
- 77 A subdiacono vsq; ad lectores omnes sunt subditi diacono.
- 78 Vbi concurrunt dignitas ecclesiastica & secularis, præfertur ecclesiastica.
- 79 Filius sacerdos præcedit patrem non sacerdotem.
- 80 Patronus in ecclesia, præ alijs est honorandus.
- 81 Rector vniuersi vsq; parochiæ, in ea est præferendus.
- 2 Honor & gloria est boni regis præmium.
- 3 Non solum præmium optimi regis est honor mundanus, sed & gloria celestis.
- 4 Reges laudantur & commendantur ex veritate.
- 5 Ex iustitia.
- 6 Ex pietate seu clementia.
- 7 Ex affabilitate.
- 8 Ex liberalitate.
- 9 Ex magnanimitate, & magnificentia.
- 10 Ex sapientia, quæ maximè in principe requiritur.
- 11 Ex castitate, & continentia.
- 12 Ex fortitudine.
- 13 Ex fide.
- 14 Principatus Romanorum ex tribus præcipuè laudatus existit.
- 15 Reges & principes ex lata & populosa gente gloriam consequuntur.
- 16 Honor principis in pace subditorum consistit.
- 17 Principes gloriam summam etiam apud Deum ex ecclesiæ vniuersæ refectione consequuntur.
- 18 Laudantur reges & principes ex pulchritudine.
- 19 Laus & honor regis augetur per dignitates subditorum, & si plures habeat vasallos.
- 20 Laudantur principes ex securitate, & quomodo.
- 21 Gloriosum est optimo principi habere rationè studiorum & vniuersitates literarias in suo regno.
- 22 Reges laudantur ex coronatione.
- 23 In sceptro etiam honoratur rex.
- 24 Principes honorantur pluribus iuribus regalibus eis de iure solum competentibus, & præter alios, vide sub ista consideratione 208. casus enumeratos.
- 25 Rex laudatur ex constructione ciuitatis.
- 26 Honor principis maximè exaltandus est.
- 27 An imperator inter omnes principes sit primus.
- 28 An imperator sit dominus totius mundi, & si semel fuerit monarcha vniuersalis.
- 29 Rex Francia præcedere debet electum in imperatorem, nondum coronatum.
- 30 De excellentia regis Francia, qui imperator est, & monarcha in suo regno.
- 31 Rex Francia in suo regno omnes regnicolas, etiam alios reges præcedit & ibi de excellentia & laude ar morum Francia.
- 32 Rex in suo regno in cubitu sedere debet.
- 33 Princeps non solum honorari debet, sed etiam adorari debet.
- 34 Principi obtemperandum est.
- 35 Pro Rege orandum est, vbi etiam aliquid scribitur de excellentia principum.
- 36 Cuprinceps solutus legibus obligetur de contractu.
- 37 De excellentia regum Hispaniæ, & quis illorum præcedere debeat.
- 38 De regis Anglorum excellentia, & aliorum regum ordine.
- 39 De excellentia Regine, quæ post regem, & à dextris sedere debet.
- 40 Mater regis, cunctis alijs præferenda videtur.
- 41 Post regem & reginam præfertur primogenitus.

Quinta partii argumenta, 56. considerationes continentis.

1 Reges & Principes quomodo dominia habuerunt.

ARGUMENTORVM.

- 45 Nobilitati in hoc desertur, quod incolae duarum ciuitatum teneantur ad munera imposita per nobiliorem ciuitatem.
- 46 Nobilium appellatione comites & marchiones comprehenduntur, & quod imperator se nobilem dicat.
- 47 Nobiles laudantur ex pluribus.
- 48 Nobiles excusantur à callijs & collectijs.
- 49 Nobiles diuersarum regionum diuerso modo laudari possunt, secundum diuersos ritus eorum viuendi.
- 50 Vnus est magis nobilis quam alius, & diuersi sunt gradus nobilitatis.

Nona partis argumenta, 48. considerationes complectentis.

1. Quis accedere debeat, an doctor, vel miles.
2. Pluramilitum genera reperiuntur.
3. Inter omnia exercitia mortalium nihil excellentius, nihil præclarior armata militia.
4. De militibus Christiane fidei qui dicuntur milites Ierosolymitani.
5. De alijs militibus, qui templarij dicebantur.
6. De militibus Alemannia, qui dicuntur milites deiparae Marie virginis.
7. De militibus in Hispania, qui vocantur sancti Iacobi de Spata.
8. De militibus Calatruenensibus, qui sunt in Portugalia.
9. De militibus qui sunt in regno Castella, quos etiam in Sicilia rex Aragonia.
10. De militibus ordinis sancti Michaelis in Francia & aliorum ordinum.
11. De militibus armata militiae, quibus danda est summatius si habeant necessaria ad militiam.
12. Duplex, si militia armata, secularis scilicet pedestris & equestris.
13. Inter milites equestres sunt multa dignitates.
14. Locum tenentes regij in aliquo exercitu omnibus sunt preferendi.
15. De contentione duorum Capitaneorum quis illorum esset dignior.
16. Admirallus seu Comes maris, post Constabilem præfertur.
17. De laude & præcedentia quatuor Marescallorum.
18. De laude & honore Capitaneorum.
19. De 100. militibus nobilibus, & 200. Sagittarijs commistis pro custodia regis nostri.
20. De primipularijs & præpositijs laborijs, qui fortè portant stendarum.
21. De Marescalli hospitiorum, & epidemeticis seu vulgo Forrerijs.
22. De castrensiarijs militibus.
23. De militibus præsentibus.
24. De circitoribus militibus.
25. Gloria militibus est exhortanda.
26. Milites laudantur ex cingulo eis imposito per dæcem exercitus.
27. Ex corpore bene disposito.
28. Ex formositate & pulchritudine.

- 29 Ex audacia & terribilitate.
- 30 Ex latitudine pectoris.
- 31 In sobrietate.
- 32 Ex paupertate.
- 33 In castitate.
- 34 Ex obedientia.
- 35 Ex scientia rei militaris.
- 36 Ex vigilantia.
- 37 Ex patientia.
- 38 In fortitudine.
- 39 Milites appetunt laudari, & prodest laus à duce prolata de eis.
- 40 Milites laudantur ex deuotione.
- 41 Ex fidelitate.
- 42 Ex perseverantia.
- 43 Ex charitate.
- 44 Ex sapientia & consilio.
- 45 Ex felicitate.
- 46 Ex multis miles consequitur honorem in duello.
- 47 Milites armigeri excusantur à collectijs.
- 48 Milites & pugiles laudantur ex vulnerijs cicatricibus in prælio susceptis.

Decima partis argumenta, 56. considerationes complectentis.

1. Scientia est de numero honorabilium, & literati sunt honorandi.
2. Scientia laudatur, quia necessaria ratione perfectiõis.
3. Item ratione illustrationis.
4. Item ratione appetitionis.
5. Item ratione fructificationis.
6. Item ratione utilitatis.
7. Scientia utilis est, quod probatur exemplis illorum qui ea habitij sunt in magno precio & honore, & multa acquisierunt.
8. Scientia est honorabilis & gloriosa.
9. De septem artibus liberalibus, quae sint, & quare liberales dicantur.
10. Inter literatos præferuntur Theologi.
11. Item ratione certioris veritatis.
12. Item ratione dignitatis materiae.
13. Item ratione potioris, nobilioris, & stabilioris finis.
14. Item ratione utilitatis.
15. Item ratione excellentioris doctoris.
16. Item ratione discipulatus perfectionis.
17. De excellentia iuris canonici, ex nouem rationibus.
18. An ius canonicum & ius civile scientia dici debeant.
19. De excellentia iuris civilis ad omnes alias scientias ex origine.
20. Ex effectu.
21. Ex fine.
22. De excellentia iuris civilis, ex eo quod theologia eius patrocinio vitetur.
23. Quomodo scientia theologiae participat tum scientia legali & canonica.
24. Doctores iuris civilis sunt multum honorandi.

INDEX

- 17 De prefecto urbis seu praeposito Parisiensi.
- 18 De officio praetoris, & cui adaptari possit.
- 19 De praefidibus prouinciarum, & an adaptentur Balliui & Senescalli Franciae.
- 20 De gubernatore cancellariae in Burgundia & eius officio.
- 21 De grauarijs, seu forasterijs, & eorum officio & laude.
- 22 De grauarijs habentibus iurisdictionem circa distributionem salis, & eo abutentes.
- 23 De electorum regiorum officio seu dignitate.
- 24 Gerentes magistratum ceteris sunt praeferendi.
- 25 Distia de Balliuis, seu Senescallis, habent locum in eorum locum tenentibus generalibus.
- 26 Quis praeferi debeat, an locum tenens civilis an criminalis.
- 27 Assessoribus qualis honor datur.
- 28 Aduocati in loco ubi redditur iurisdictione secundo loco sedere debent.
- 29 Officium aduocacionis quadupliciter laudatur, cum primo quia est licitum. ~~¶~~
- 30 Tum quia est virile.
- 31 Tum quia est necessarium.
- 32 Tum etiam quia meritorium.
- 33 Aduocatus sisci inter ceteros aduocatos in auditorio iudiciali praeferendus est.
- 34 Post aduocatum sisci, procurator sisci sedere debet.
- 35 Receptores prouinciarum ante aduocatos simpliciter graduatos sedere debent.
- 36 Inter alios aduocatos praeferuntur habentes dignitatem.
- 37 Aduocatus minor ordine, sed maior administratione in loco administrationis praefertur. ~~¶~~
- 38 De controuerfia circa praecedentiam, seu praesidentiam inter locum tenentes sedis cancellariae contra illum in Burgundia.
- 39 De coeuatione inter locum tenentes distiae cancellariae, & aduocatos sicales praesidentium, seu balliuatum.
- 40 De praecedentia locum tenentium distiae cancellariae & grauiorum, seu forasteriorum.
- 41 In auditorijs iudicum post officarios principis, nobiles praeferendi sunt in sedendo.
- 42 Examinatores, seu in quatuor ubi sedere debeant in auditorijs.
- 43 Aduocati non salariati non debent praeferri habentibus stipendia.
- 44 Inter aduocatos, an praeferatur qui magis ornatus, & pro honore status melius indutus est.
- 45 Inter aduocatos praefertur filius aduocati sisci.
- 46 Inter aduocatos ordo promotionis obseruandus est.
- 47 Qui vita merico, nobilitate, aut scientia antecellit, ceteris praeferendus est.
- 48 Aduocati doctores licentiatij, & licentiatij baccalariis praeferuntur.
- 49 Aduocati ex pulchritudine laudari possunt.
- 50 Grapharij seu scribibus causarum, seu actorum curiae, commodus locus dandus est in auditorio iudicis, etiam cuiuscumque gradus.
- 51 Apparitores locum in auditorio deputatum & con-

uenientem habere debent.

- O Causa parit argumenta, 50. considerationes continentis.
- 1 Quid sit nobilitas.
- 2 De origine seu deriuatione nobilitatis.
- 3 Quid apud antiquos fuerit gentilitas, & quare nobiles dicantur gentiles homines.
- 4 De speciebus nobilitatis.
- 5 Nobilitas vera, an sit habilis, & de numero commendabilium.
- 6 An sit de nobilitate generis intumescendum, & inane gloriandum.
- 7 Inter plures eiusdem qualitatis nobiles praeferuntur.
- 8 Nobilitas causatur ex origine praedecessorum.
- 9 Ex sapientia.
- 10 Ex scientia iuris civilis.
- 11 Ex iudicatura & officio principis.
- 12 Doctor dicitur nobilis.
- 13 Nobilitas causatur ex quacumque virtute.
- 14 Ex quacumque dignitate.
- 15 Ex Ducatu, Comitatu, & Baronia.
- 16 Ex communi opinione.
- 17 Ex principis concessione.
- 18 Ex loco.
- 19 Ex adhaerentia lateris principis & seruitio.
- 20 Ex usu immemorialis temporis.
- 21 Ex matrimonio.
- 22 Ex diuitijs.
- 23 Ex adoptione.
- 24 Nobilitas an sit in filiis in infinitum.
- 25 Nobilitas causatur ex militia.
- 26 Nobilitas etiam dependet ex clericatura.
- 27 Nobiles ex multiplici specie praeferuntur nobilibus ex vna specie tantum.
- 28 Nobiles ex sapientia & virtutibus praeferuntur nobilibus ex genere vel diuitijs.
- 29 Nobilitas virtutum praefertur nobilitati acquisita ex dignitate.
- 30 Nobilitas animi praefertur.
- 31 Nobiles genere quomodo ceteris sint praeferendi.
- 32 Omnes virtutes parit nobilitati simulantur.
- 33 Nobiles in parnis honorantur, & eis deferuntur.
- 34 Maior fides in promissis nobilium adhibetur.
- 35 Licitum & magis laudabile est nobili donare quam alij.
- 36 In electionibus nobiles anteferuntur.
- 37 In testimonijs ferendis nobiles praeferuntur.
- 38 Nobilitati deferuntur quoad honores, salutationem, & sedis inter iudices assignationem.
- 39 Nobilitati in beneficijs est deferendum.
- 40 Nobilitati deferuntur in bonis, quia maior dos danda nobili.
- 41 Excessiva dos constituta per nobilem reducitur ad debitam mensuram, secus in plebeis.
- 42 In constituenda & restitucnda dose furiosis nobiliores sunt vocandi.
- 43 Nobiles nomina sua in instrumentis solent sacre apponi.
- 44 Nobili deferuntur in priuilegio condendi testamentum.

ARGUMENTORVM.

- 50 An sit licita venatio.
- 51 De laude piscatorum, & an sit licita piscatura.
- 52 De laude artificum ludos exercentium.
- 53 De laude saltatorum.

Dodecima & vltima partis argumenta, centum cōsiderationes continentis.

- 1 De laude, excellentia, & dignitate diuina.
- 2 De excellentia Paradyfi cœlestis.
- 3 De excellentia animæ & priuilegijs.
- 4 De excellentia vnus paradyfi terrestris inter alios.
- 5 De excellentia vnus cœli ex duodecim.
- 6 De excellentia vnus hierarchia supra alias.
- 7 De excellentia stellarum fixarum ad planetas.
- 8 De excellentia vnus ex planetis.
- 9 De excellentia vnus ex ciuiculis positus in 8. cœlo.
- 10 De excel. mundi.
- 11 De excel. vnus seculi inter alia.
- 12 De excel. vnus ex quatuor elementis.
- 13 De excellentia vnus ex quatuor partibus terræ.
- 14 De excellentia vnus ex ventis.
- 15 De excellentia certarum zonarum cœli ad alias.
- 16 De excel. certorum climatum ad alia.
- 17 De excellentia vnus ex tribus partibus orbis.
- 18 De aliquibus aquis, fluuijs et fontibus.
- 19 De excel. aliquorum montium.
- 20 De excel. Christianæ sectæ ad alia.
- 21 De excel. vnus sectæ Christianitatis, ad alias.
- 22 De excel. vnus ex tribus linguis.
- 23 De excellentia vnus modi cognoscendi vires perfici.
- 24 De excellentia vnus boni ad alia.
- 25 De excellen. aliquarum virtutum ad alias.
- 26 De excellentia veritatis ad omnes res mundi.
- 27 De excel. vnus ex præceptis diuinis.
- 28 De excellentia vnus ex septem beatorudinitibus.
- 29 De excellentia vnus ex operibus misericordie.
- 30 De excel. vnus ex donis spiritus sancti.
- 31 De excel. vnus ex sacramentis.
- 32 De excel. vnus ordinis ad alios.
- 33 De excel. vnus vitæ ad alias.
- 34 De excel. aliquarum diuinarum legum.
- 35 De excel. vnus ex gradibus prophetie.
- 36 De excellentia vnus ex iuribus, nec non de excellentia vnus ex tribus præceptis iuris.
- 37 De excellen. certorum numerorum ad alios.
- 38 De excel. vnus temporis ad alia.
- 39 De excel. certorum annorum ad alios.
- 40 De excellentia vnus ex quatuor temporibus anni.
- 41 De excel. vnus mensis ad alios.
- 42 De excel. certorum dierum ad alios.
- 43 De excel. aliquarum horarum ad alias.
- 44 De excellen. aliquarum potentiarum animæ.
- 45 De excel. aliquarum complexionum.
- 46 De aliquibus membris corporis humani.
- 47 De excellentia sanctitatis ad omnes res mundi.
- 48 De excellentia laboris.
- 49 De excellentia ocij.
- 50 De excellentia naturæ. ✠

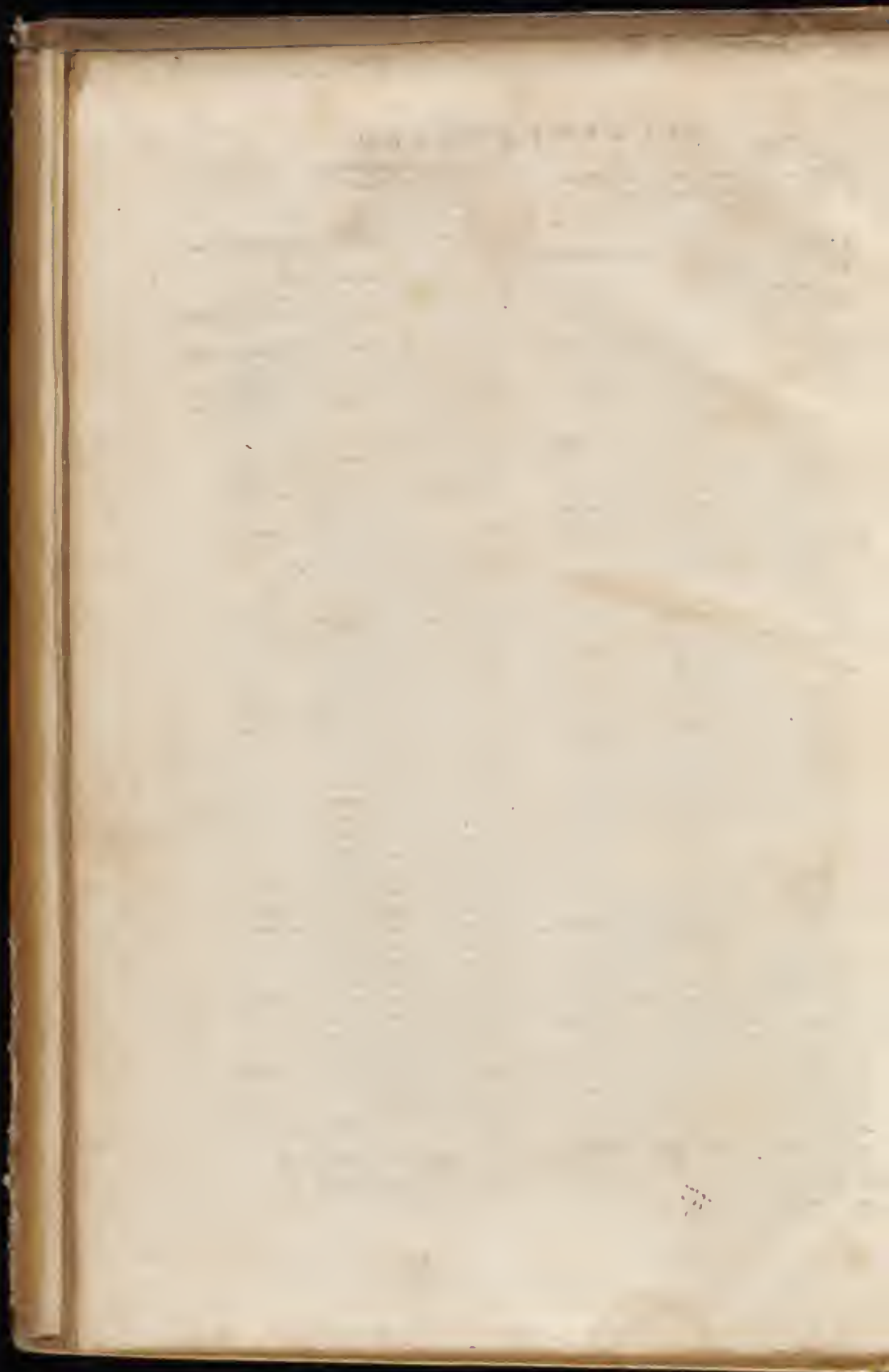
- 51 De excellentia consuetudinis.
- 52 De excellentia fortunæ.
- 53 De excellentia amoris.
- 54 De excellentia pecuniæ.
- 55 De excellentia vnus ex tribus modis regendi reipublicam.
- 56 De excellentia aliquorum regnorum.
- 57 De excellentia aliquarum insularum.
- 58 De excellentia aliquorum ducatum, comitatum & principatum.
- 59 De excellentia vnus ex duodecim tribubus Israël.
- 60 De excel. aliquarum ciuitatum inter alias.
- 61 De excellentia aliquarum vrbiū, seu oppidorum.
- 62 De excellentia quorundam templorum seu ecclesiarum.
- 63 De excel. vnus capelle inter alias.
- 64 De excel. vnus campanilis inter alia. ✕
- 65 De excel. quorundam castrorum inter alia.
- 66 De aliquibus theatris & amphitheatris.
- 67 De excel. certorum palatiorum.
- 68 De excel. murorum aliquarum ciuitatum.
- 69 De excel. quorundam turrium.
- 70 De excel. aliquarum portarum. ✕
- 71 De excel. aliquorum portuum.
- 72 De excel. aliquarum domorum.
- 73 de excel. aliquarum Bibliothecarum.
- 74 de Pyramidibus, obeliscis, & Labyrinthis.
- 75 de excel. aliquorum sepulchrorum.
- 76 de excel. aliquorum hortorum.
- 77 de excel. aliquorum balnearum.
- 78 de excel. aliquorum anim. alim. terrestrium.
- 79 de excel. quorundam animalium insectorum. ✕
- 80 de excel. antiquarum auium.
- 81 de excel. aliquorum piscium.
- 82 de excel. aliquorum ouorum.
- 83 de excel. aliquorum granorum.
- 84 de excel. aliquorum vinorum.
- 85 de excel. aliquarum carniū.
- 86 de excel. aliquorum caseorum.
- 87 de excel. aliquorum oleorum.
- 88 de excell. aliquorum fructuum.
- 89 de excel. aliquarum syluarum et arborum.
- 90 de excel. aliquarum herbarum & radicum.
- 91 de excel. aliquorum lapidum.
- 92 de excel. aliquarum gemmarum.
- 93 de excel. aliquorum colorum.
- 94 de excel. aliquorum florum odoriferorum.
- 95 de excel. aliquorum ex metallis.
- 96 de excel. aliquarum vestium.
- 97 de excel. paruarum rerum.
- 98 de rebus sibi obuiantibus, quæ cedere debeant.
- 99 de excel. prioritatis tempore.
- 100 de excel. posterioritatis.

Indicis Argumentorum Finis.

I N D E X

- 25 De praecedentia iuristarum & medicorum.
- 26 Inter doctores eiusdem scientiae praefertur aequales.
- 27 Praefertur qui maiora stipendia habent.
- 28 Praefertur qui libros composuerunt.
- 29 Doctor antiquior praefertur iuniori.
- 30 Doctor excellens, licet iunior, antiquiori non doctori praefertur.
- 31 Doctor creatus à maiori praefertur creato à minori.
- 32 Doctoratus in famosiori universitate praefertendus est & de pluribus universitatibus.
- 33 Doctor habens plures gradus praefertur.
- 34 Praefertur qui primo licentiatus, & postea doctor, illi qui secundo licentiatus, & primo doctor effectus est.
- 35 Data paritate temporis & gradus inter doctores praefertur divites & nobiles.
- 36 Doctores in assumptione doctoratus honorantur pluribus insigniis.
- 37 Doctor non tenetur semper uti doctoralibus insigniis.
- 38 Usurpans insignia sibi non debita, amplius illis uti non debet.
- 39 Insignia doctoratus praescribi possunt.
- 40 Iudex tenetur doctores ad se venientes invitare ad sedendum.
- 41 Doctores consilii principis nuncupantur.
- 42 De excellentia Philosophi ad medicum & oratorem.
- 43 De excellentia medici ad Philosophum & oratorem.
- 44 De excellentia oratoris ad medicum & philosophum.
- 45 De laude poetarum.
- 46 De laude historicorum.
- 47 De laude grammaticorum.
- 48 De laude dialecticorum.
- 49 De laude scientiarum mathematicarum & arithmeticae.
- 50 De laude geometriae.
- 51 De laude Musices.
- 52 De laude astronomiae seu astrologiae.
- Vndecima partis argumenta, 53. considerationes complectentis.
- 1 Cura administratorum civitatum qualis esse debeat.
- 2 Tres sunt status seu ordines hominum, quorum plebei sunt infimi, & ex his sunt novem modi.
- 3 Mechanica artis septem sunt species, seu septem sunt artes mechanicae.
- 4 Masculini in omni arte & statu praefertendi sunt femininis.
- 5 Defensores civitatum praefertuntur ceteris civibus non habentibus maiorem dignitatem, aut maius officium.
- 6 Magistratus municipales praefertuntur ceteris municipibus.
- 7 Qui praesunt cognitioni vicini, seu villae vel castrae, praefertuntur ceteris.
- 8 Post tales praefertendi sunt satrapae, hoc est, sapientes.
- 9 Non solum sapientes, sed etiam quandoque imbecilles laudantur.
- 10 Vxorati praefertuntur non vxoratis.
- 11 Sicut cives praefertuntur habitantibus tantum incolatibus & Burgensibus.
- 12 Habens liberos praefertur non habenti.
- 13 Inter duos aequales qui est in suo territorio est maior alicui.
- 14 Cuius civitatis suprema praefertur primario medicis civitatis.
- 15 Legitimi plebei praefertuntur bastardis etiam ex nobili genere ortis.
- 16 Inter plebeios ubi nulla est dignitas, patres sunt praefertendi filijs.
- 17 Inter plebeios aequalis status senes praefertendi sunt iuvenibus.
- 18 Inter plebeios praefertuntur habentes aliquam scientiam, maxime legalem, & artem medicinae.
- 19 Inter plebeios praefertuntur notarij & tabelliones.
- 20 Inter plebeios praefertuntur virtuosus.
- 21 Inter omnes honorandus est & laudandus, qui ab omnibus & publico iudicio bonus & optimus iudicatur.
- 22 Inter plebeios praefertendi debent originarij ceteris peregrinis.
- 23 Praefertendi sunt qui pulchra nomina habent.
- 24 Praefertendi sunt inter exterraneos, qui non sunt infamatae nationis.
- 25 Praefertendi sunt qui ex honestis parentibus orti sunt.
- 26 Praefertendi sunt qui sunt magne auctoritatis seu potestatis.
- 27 Divites praefertuntur ceteris.
- 28 Praefertendus est honestus in honesto.
- 29 Praefertendus est utilis in utili.
- 30 Praefertuntur ceteris pulchriores.
- 31 Artificium quomodo mutat hominum conditionem & quod potentius est officio.
- 32 Artificium est necessarium in republica.
- 33 Inter artificialia est contentio de nobilitate & excellentia.
- 34 Multi artifices privilegiantur.
- 35 Inter plures artifices praefertuntur qui sunt artifices principum.
- 36 Praefertendi sunt habentes officium in sua arte.
- 37 De laude agricolarum, quorum plures sunt species, & de privilegijs eorum.
- 38 De laude argentariorum seu aurifabrorum & aliorum fabrorum in omni genere metallorum.
- 39 Inter artifices praefertuntur librarij & impressores.
- 40 De laude alchimistarum, & an alchimia sit licita.
- 41 De laude lanificum, qui sunt in multiplici differentia, prout circa diversa lanificia versantur.
- 42 De laude fabrorum legnariorum.
- 43 De laude artificum, qui circa lapides versantur.
- 44 De laude artificum, qui circa colores versantur.
- 45 De laude mercatorum, qui sunt in multiplici differentia.
- 46 De laude hospitiarum, & multis privilegijs eorum.
- 47 Quo loco sit ponendus hospes in domo.
- 48 De laude medicinae, nec non diversorum medicorum.
- 49 De laude venatorum.

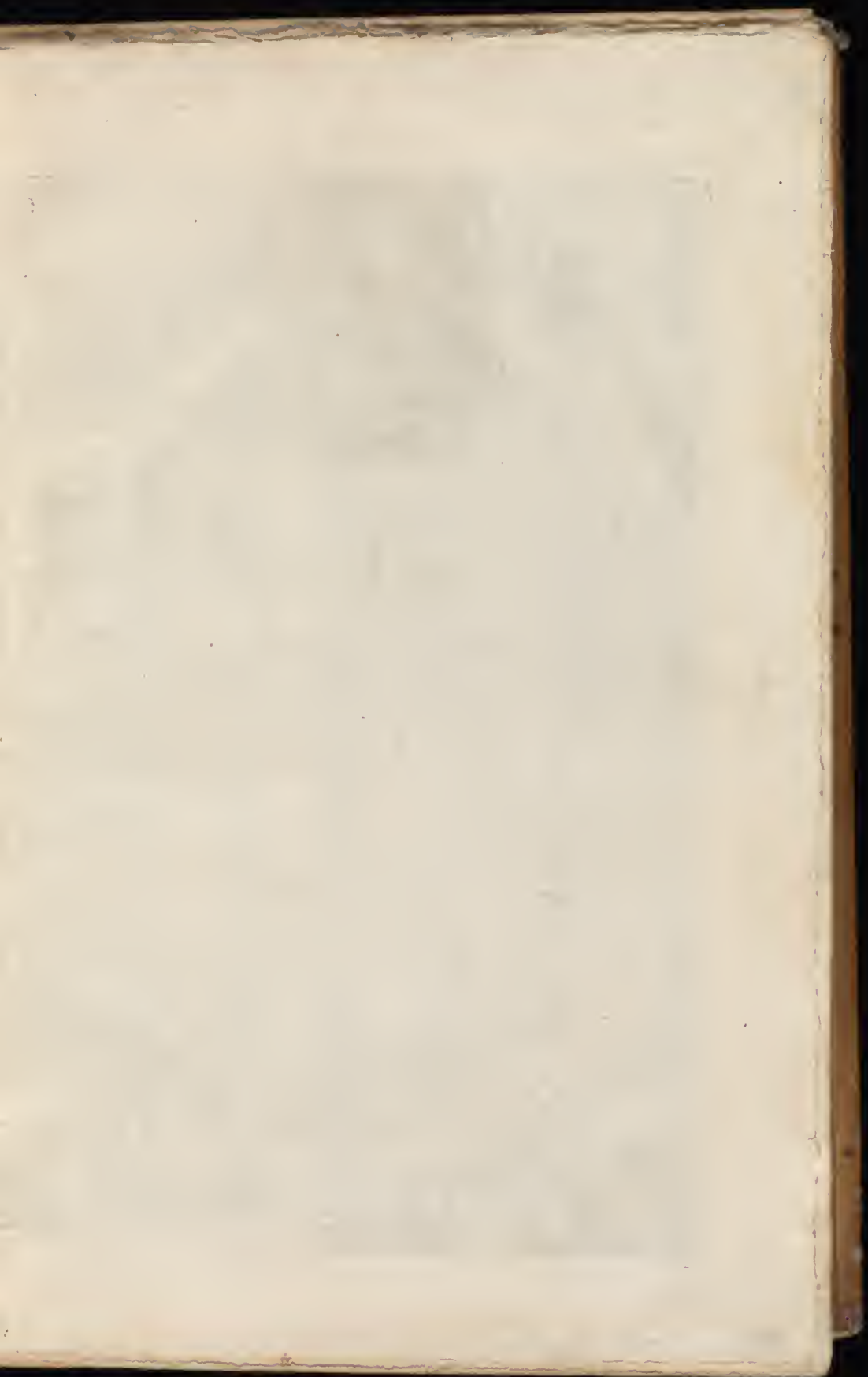

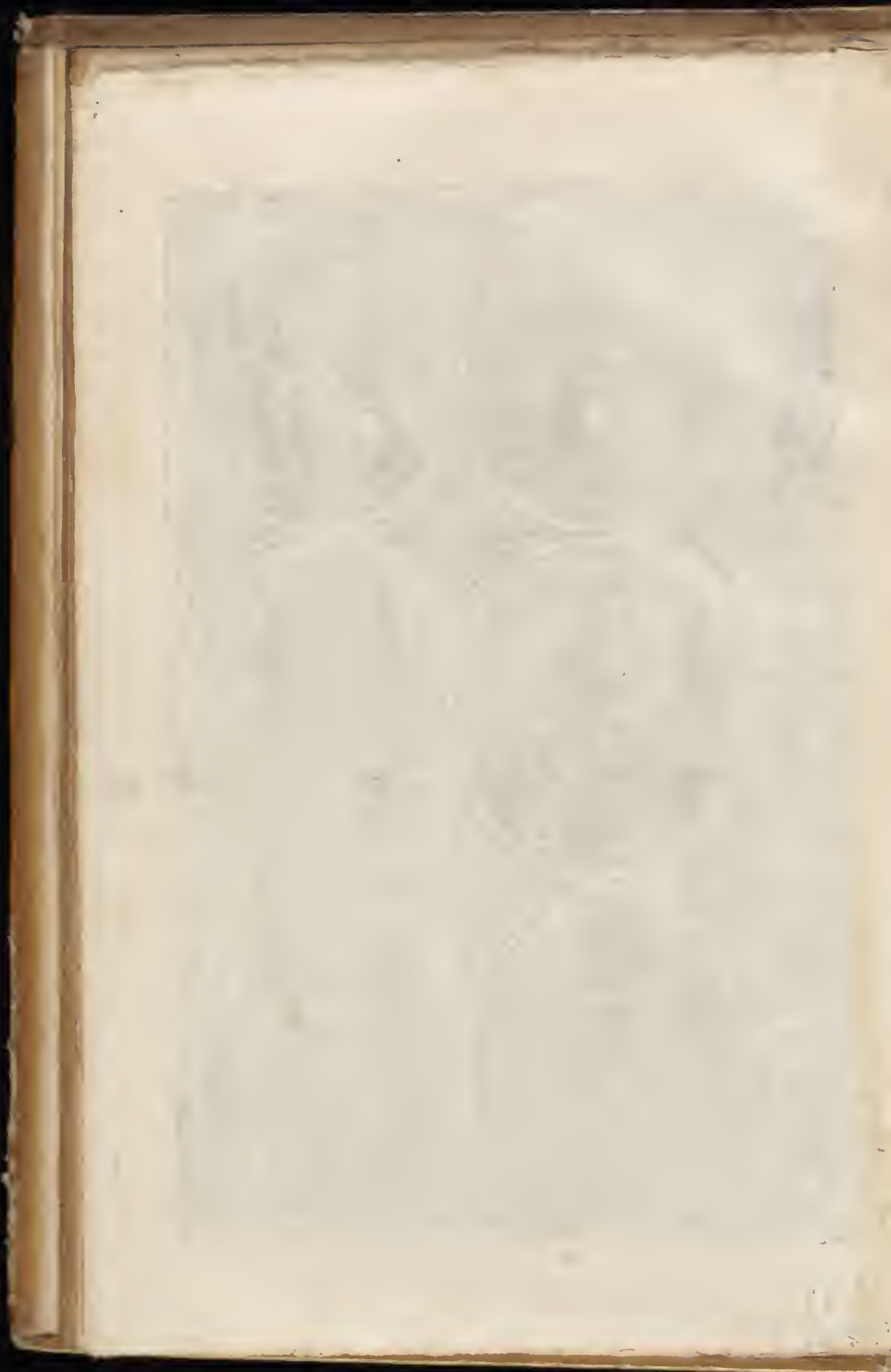

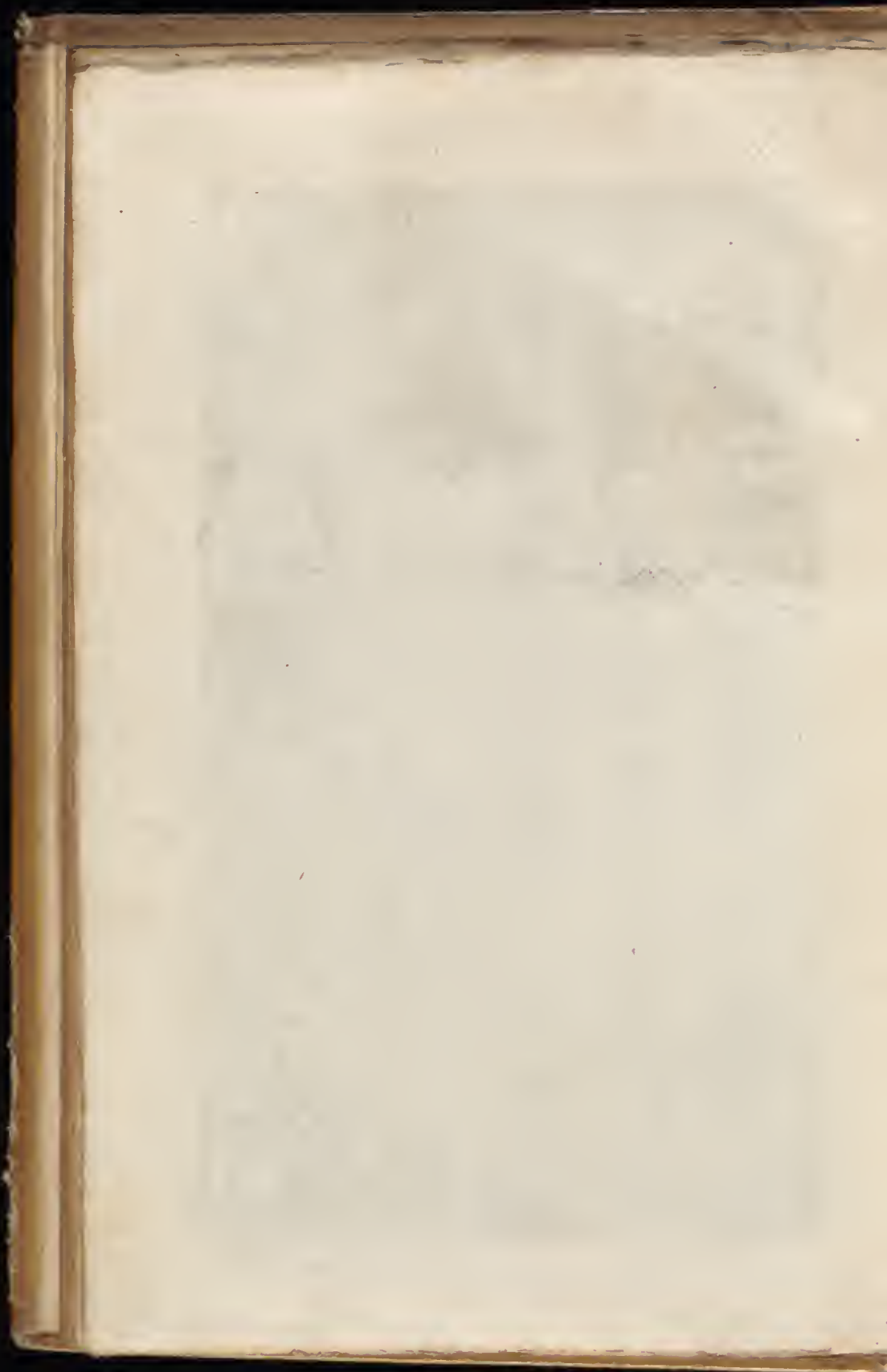

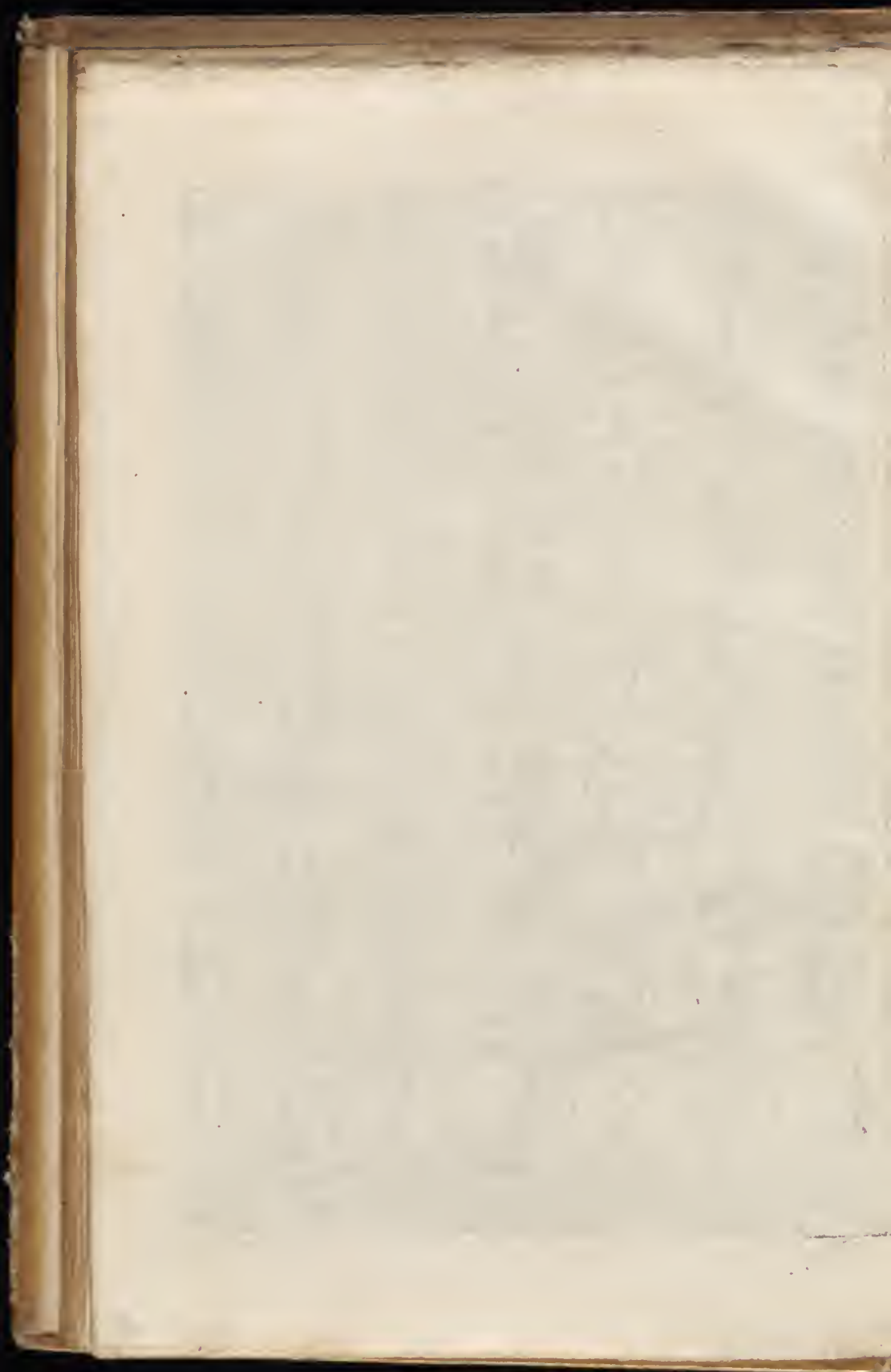

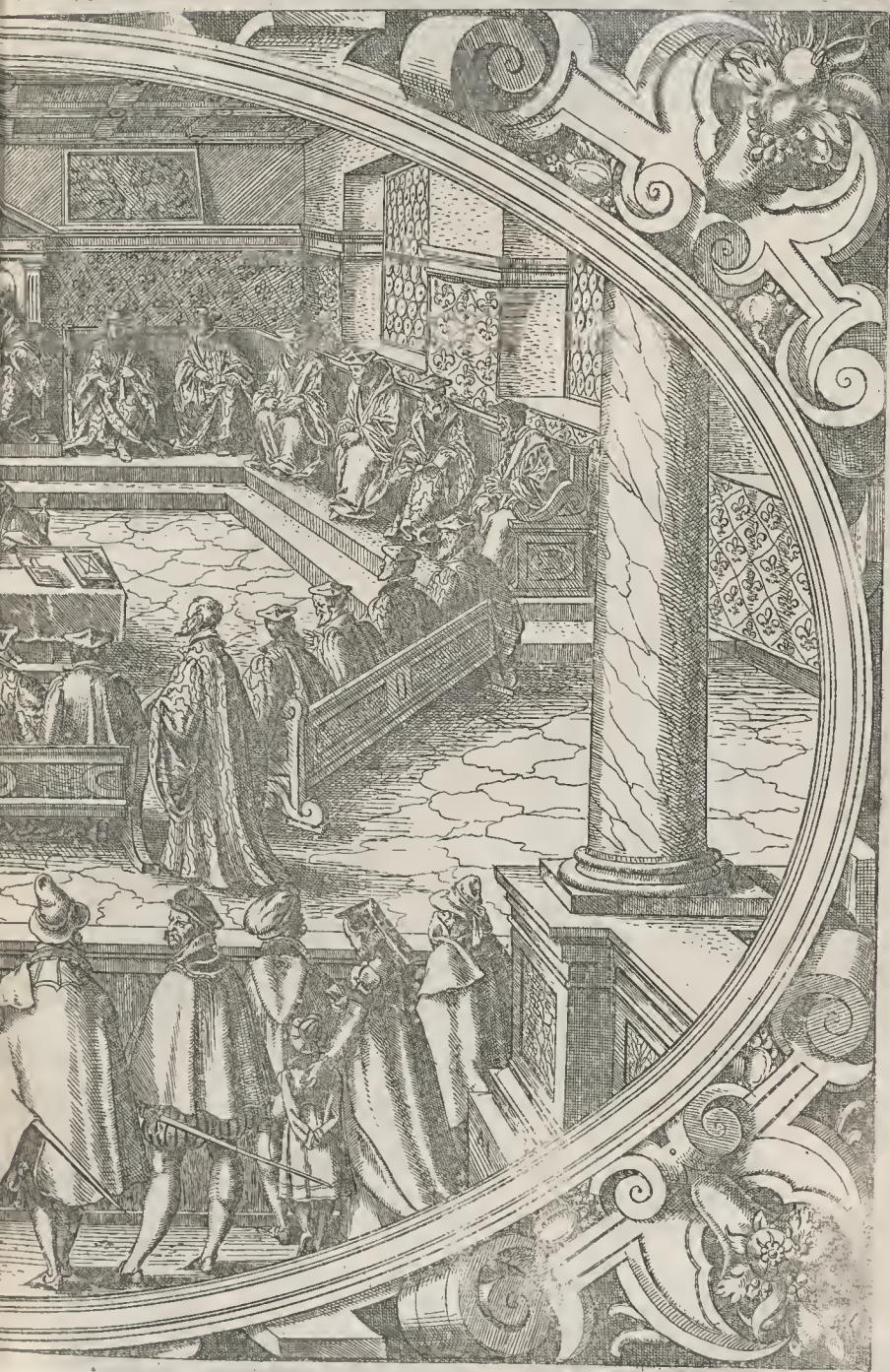

SEDES
BEATORVM
ET
ALTISSIMI
DEI

MERIDIES p[ri]ma
secunda
Firman[ti]a
Coelum
Coelum
Coelum
Coelum
Coelum
Coelum
Coelum

Horizon obliquus

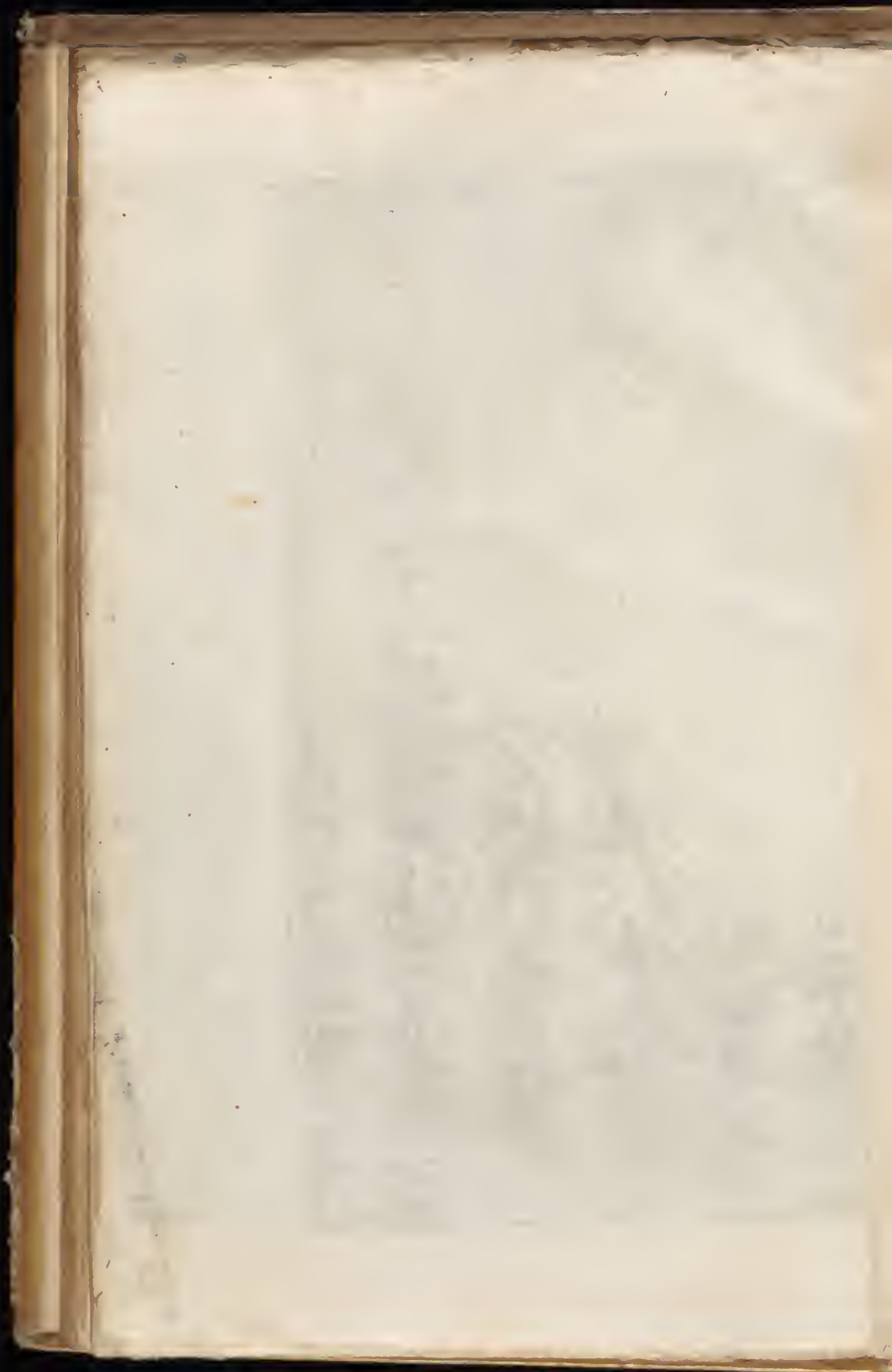
ORIENS.

Tropicus Equinoctialis

Tropicus

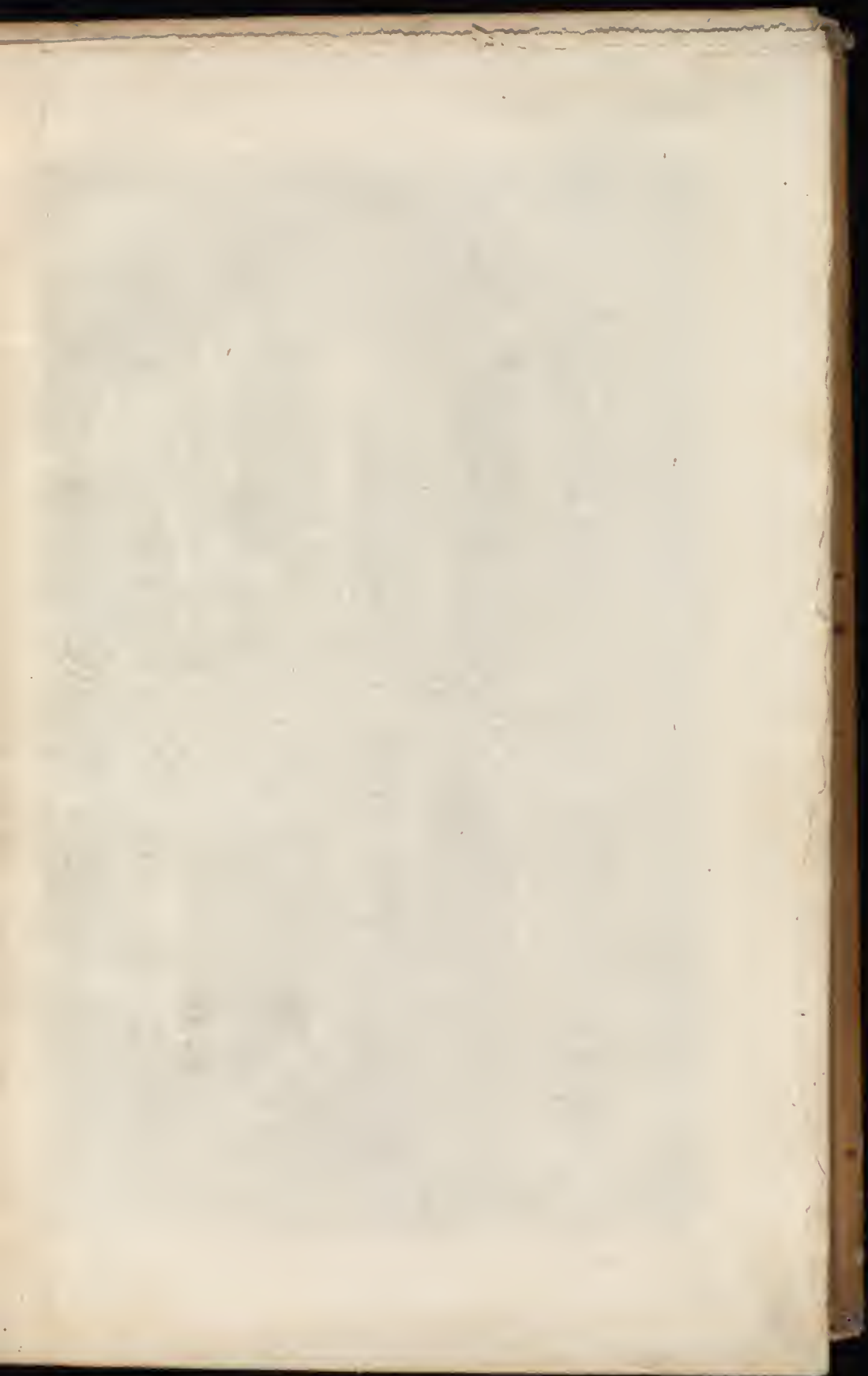
SEPTENTRIO.

...at sub line dedit. coelumq; videre
et erectos ad sidera tollere vultus.

Os homi
lunatis

1

PRIMA HVIVS OPERIS PARS. QVAE TERMINOS DECLARAT ET DIFFINIT, ALIASQVE DOCTRINAS AD

PRAESENTIS MATERIAE COGNITIONEM
NECESSARIAS DEMONSTRAT.

Octoginta Considerationes continet.

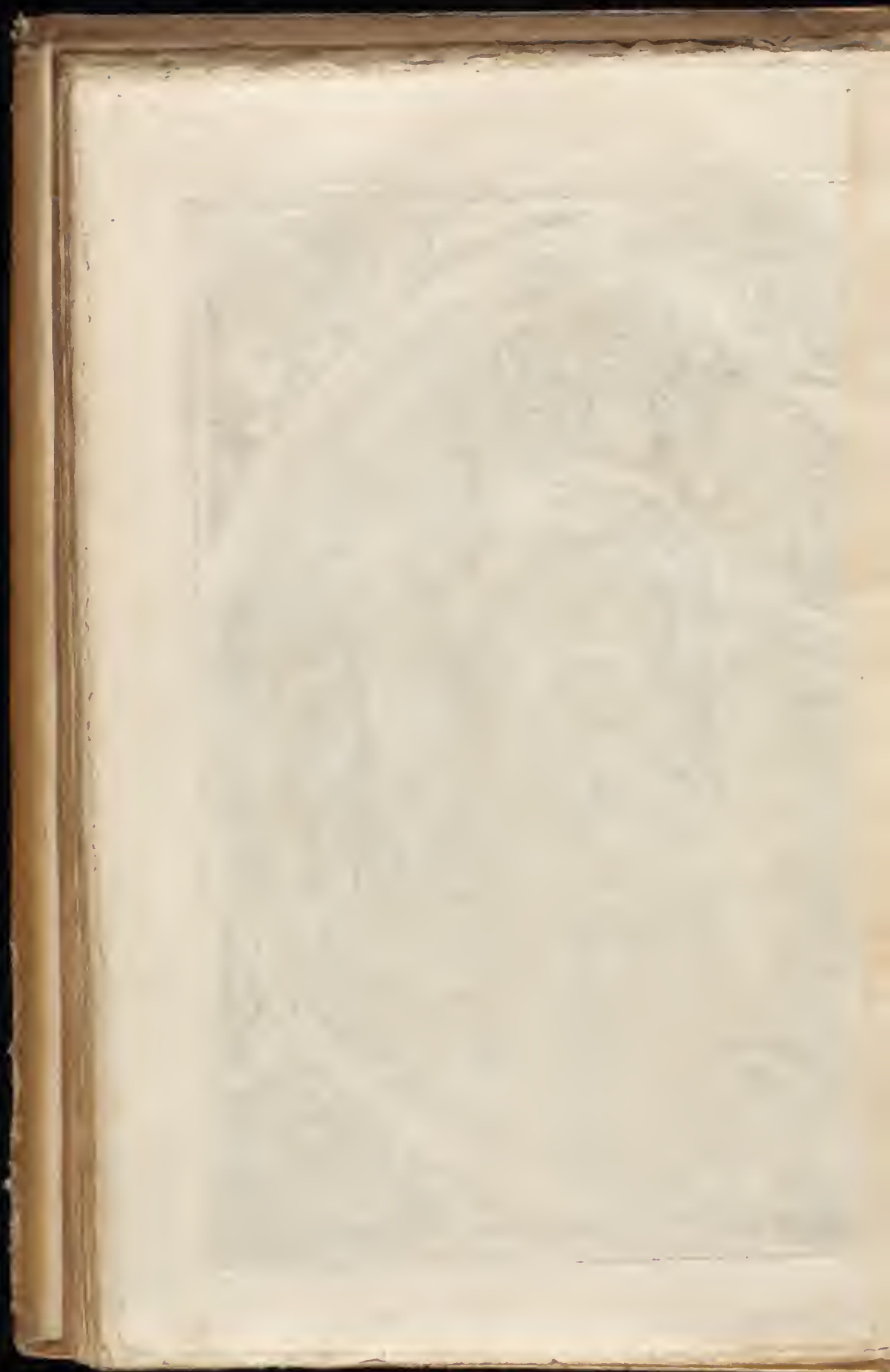
PRIMA consideratio est de honore, cū secundum B. Th. 2. 2. q. 103. Honor testificationē quandam importat de excellentia alicuius. Vnde homines qui volunt honorari, testimoniū suae excellentiē quarunt:

& hoc est aut coram Deo, aut coram hominibus. Et hoc casu vltimo testimonium non potest aliqis ferre, nisi per aliqua signa exteriora, vel verborū, vel factorum, vel rerum, de quibus singulariter in suis locis dicemus. Et ex his dicit Anton. Floren. in sua sum. in 4. part. tit. 5. c. 10. §. 1. quod honor consistit in signis exterioribus. Et secundum Philos. 4. Ethic. Honor est maximum honorum exteriorū. Et secundum eundem 2. Ethic. Honor est exhibitio reuerentiā in testimoniū virtutis: vt ibi dicit Ant. Flor. facit text. in le. si honore. ff. de munc. & hon. alle. per Barb. in addi. ad Bal. in c. 1. de feudis datis minimis valua. in v. lib. feudo. Sed est error in illa apostilla, quia voluit all. l. honor. quae infra alle. Arist. lib. 1. Rhet. Honor est beneficiū gratiā indiciū, vel etiam est cuiuslibet virtutis prēmium, secundum eundem 8. Ethic. & secundum Th. 2. 2. q. 123. artic. 4. & quol. 131. & Luc. de Penna in l. 1. C. de veteranis. li. 12. vbi dicit etiam, quod honor est aduiniſtratio reip. cum dignitatis gradu, siue cū sumptu, siue sine sumptu. l. honor. ff. de mun. & ho. in prin. No. Io. de Pla. post gl. 1. in l. sicut. C. cod. li. 10. & ibi dicit tex. in d. l. honor. quod honor municipalis est reip. aduiniſtratio cum dignitatis gradu, sicut cum sumptu, siue sine erogatione contingens. Vele tiam honor est propriē reuerētia & dignitas, quae quauis ex causa exhibetur. Vnde Virg. *Haud equidem tali me dignor honore.* Et ideo dicitur dignitas, vt dicit Cic. lib. 1. ad Cas. iun. Tu cum ea quae es ſenatu summo cum honore consecutus. facit l. decurionatus. ff. de vac. mun. Et honor aduiniſtratio magistatus dicitur, vnde consularis & praetura honores dicuntur, & ius honorariū ius praetoris, v. l. curiales qui honorariam. C. de decu. lib. 10. & in auct. vt ordinaria praefectura: per totū coll. 5. & Ouid. li. 1. Fast. *Verbaq; honoratus libera praesor habet.* Quandoq; etiā dicitur pulchritudo. Virg.

Frigidus & syluis Aquilo decussit honore. Et alibi idē. *Et laetos oculis afflarat honores.* Aliquando pro praemio. Vnde idem Virg. *Ipsis praecipue dūctoribus addit honores.* Et sic aliquando pro donatione vel remuneratione, vt habetur in l. si mandauero. in prin. ff. mandati. Et quandoq; exponitur honor, i. salarium. l. 1. §. proinde. ff. de var. & extraor. cog. & inde dicitur honorarium, eadem l. 1. §. 1. in honorarijs. & in l. 1. si menor falsum modum dix. & in l. properandum. §. in honorarijs. C. de iud. Quandoque ponitur pro sepultura, vt Virg. *Cernit tibi maestos, & mortis honore carentes.* Aliquando pro obsequantia, & cultu, vt apud eundem Virg. *Semper honore meo semper celebrare donis.* Aliquando pro pudicitia, vt ibid. *Et rapti Ganymedis honores.* Aliquando pro amore, vt apud Ouid. *Per si quis amatae tangit honores animum.* Et ex hoc descendunt honorarium, honoraria, honorus, honora, honorū, honoro, honoras, honorificus, honorifico, honorificentia, honorabile, & honestus: de quibus per Calpinum in suo Dictionario, in verbo, honor, & honos, quae cū non sint ad propositum nostrum seu materię nostrae, ad ibi dicta me remitto. Et vt dicit Ant. Flo. vbi supra, Reuerentia est idem quod honor, sed ex vna parte est principium motiū ad honorandum, in quantum scilicet aliquis ex reuerentia quā habet ad aliquem, honorat. Ex alia vcrō parte est finis honoris, in quantum scilicet quis ad hoc honoratur, vt in reuerentia ab alijs habeatur. Propriē tamen honor est in se ab alijs, & est quaedam praestatio alicuius praeminentiā in aliqua exhibitione illi qui honoratur. Et vt dicit Aug. lib. 5. de ciui. Dei. Honorem non debet sequi virtus, sed virtutem honor. Et istud bonum honoris & gloriae multum appetitur. Vnde Aug. de ciui. Dei, allegans Cicero. in 1. offi. Honos alit artes, omnesq; incendimur ad studia gloriae. De quo Floren. in sua sum. parte 1. titu. 7. c. 3. §. 1. in medio. ibi, bonum honoris. & statim dicam amplius.

SECUNDA consideratio. Honor cunctis reb' praerendus est. l. Iulianus. vbi no. ff. si qs omis. cā test. quā ad hoc all. do. meus las. in l. reprehendenda. vbi illud idem no. C. de inst. in 3. no. Barb. in cō sil. 47. col. 19. in 1. vol. & dicit Bal. in c. 1. de ho. & v. cler. quod honor nō potest nummario pretio aestimari. & idem Bald. in c. ex tenore. in 2. col. de app. Vnde quod plus est, honor affert vtilitatem. l. si lō

A gius.

re principis sit, l. 3. C. de consulibus, & non spargendis. libr. 12. ideo honorandus est, quem princeps honorat. text. in l. restituendæ in fi. C. de adu. diuer. iud. facit tex. in l. 1. ff. de albo scribendo, ibi, nomina antè scribi oportet, qui dignitatem principis iudicio sunt consecuti. hinc dicit gl. in c. qui autem. in verbo dignus. 17. q. 3. quod quem princeps iudicat dignū, & nos iudicabimus. all. c. 1. 94. di. & ff. de re iu. l. qdā. facit tex. in l. 1. §. his cubulis. ibi, credidit eū princeps. ff. de offi. pfe. pt.

Sic etiam dicitur, quem Papa approbat, nemo improbare potest. c. hæc est fides. 24. q. 1. & ibi notat glo. & c. vina. 35. q. 9. in ver. nolite. nam nullus debet esse tantæ superbæ fastigio tumidus, vt regalem sensum contemnat. l. si imperialis. C. de legib. & sacrilegij instar est, diuinis super quibusdam administrationibus, vel dignitatibus promulgandis obuiare beneficijs, vt est text. in le. sacrilegij instar. C. de diuer. rescriptis. l. lege repetita. C. de ero. mil. annong. libr. 12. & in l. fi. C. de priuilegijs eorum, qui in sacro palatio militant. & l. 1. C. vt dignitatum ordo seruetur. & d. l. imperator, in l. 1. C. de domesticis, & proteft. libr. 12. quod pœna sacrilegij est, si his honorificentia non deferatur, quæ contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. ita dicit, & tenet Bar. Veron. in suo trac. de imp. eligē. in verbo, pro imperat. in 2. col.

Quinta consideratio. Ad honorem peruenit vt multas alijs de causis. Primò deuenit ad honorem ex virtute, quoniam vt dicit Arist. 8. Ethic. honor est præmium virtutis. & 3. Ethic. dicit. Virtuti perfectæ non fit condignus honor. & 4. Eth. dicit, secundum veritatem solus virtuosus est honorandus. vnde vt ait Aug. de ciui. Dei. antiquitus Romani colebant virtutem & honorem pro dijs. vnde duo templa construxerunt, sic sita: quod nullus intrare poterat templum honoris. nisi prius pertransisset templum virtutis. Ad signā dum, quod nullus honoraretur, nisi meruisset honorem aliqua virtute. dicam infra de huiusmodi virtute in hac parte. in 62. consi. Et sicut etiam recitat Textor in sua officina. c. de Deis. Veteres honorem in numero Deorum ascripserunt, & eidē templum dicauerunt, auctore Plinio.

Secundò quis honoratur propter imaginē Dei, secundum quam creatus est. Sic homines honorandi sunt, & quibuscunque rebus digniores sunt: ideo homo dignitatem primā inter cæteras creaturas obtinet. l. iustissimē. in prin. iuncta. gl. in verbo, dignitatē. ff. de ædil. edic. & eius gratia omnia inuenta sunt. l. in pecudum. ff. de vsur. vnde etiam 1. Pe. 2. Omnes honorate. & de hoc honore dicam in secunda parte, per totum.

Tertiò quis honorandus est propter diuinā maiestatem, & æternam gloriam, vt est Deus, & sancti eius, & de his dicam infra in tertia parte.

Quartò quis est honorandus propter eius dignitatem, vt sunt principes, prælati, & habentes offi-

cia, & dignitates à principe. & de his dicam in 4. 5. 6. & 7. partib. huius libri. vbi ponam de principib. prælati, & alijs officijs eccle. & temporalibus. & dicitur 1. Pet. 2. Regem honorificate.

Quintò honorandi sunt seniores propter antiquitatem, vt habetur Leuitici 19. Coram cano capite confurge, & honora personam eius. de quo in fra dicam 11. parte, in 17. consideratione.

Sextò honorandi sunt aliq. propter ministeriū, quod habent, vt sunt sacerdotes, & religiosi, q. ministri Christi sunt. de quibus infra dicam in 4. par. in pri. 2. 3. 4. 5. & 6. considerationibus.

Septimò honorandus est quis propter maiore locum, quem habet in ciuitate, & plus potest professe communitati, quàm alius. de quo infra dicā in 11. par. in 5. consideratione. Et ponitur in sermone discipuli 28. vbi ponit causas quare quis sit honorandus.

Octauò, vt dicitur ibi, quis honorandus est propter participationem diuinę dignitatis, quoniam vt dicitur, sic honorandi sunt parentes, quia representant Dei honorem, & dignitatem eius, qui est pater omnium, & à quo sunt omnia. vnde vt dicitur, parentes sunt honorandi, vt habetur pro. 28. Honora patrem, & matrem, vt sis longæuus super terrā. de quib. infra dicam. in 11. parte. 16. consider.

Sexta consi. Secundum Ant. Flor. in sua summa. 4. par. ti. 5. c. 11. §. 2. diuersa genera personarum in scriptura sacra mandantur honorari. Primò enim (vt dicit) rectores. Eccl. 10. In medio fratrum rector eorum in honore, & multò magis prælati Ecclesię, quàm seculares personę. 1. ad Ti. 5. Qui benè præfunt presbyteri, duplici honore sunt digni, arg. ad hoc. 96. di. c. duo sunt. Maximè qui in ver. laborant, vt dicit Petr. Abb. Chm. in 1. lib. epi. vbi di. it. quod est honor qui tantū creatōi debetur, & honor qui creaturę impeditur, & quem sibi inuicem rationalis creatura exhibere debet.

Secundò vt dicitur, sunt honorandi deuoti viri, hoc fit propter inhabitantem Spiritum sanctū, sicut capella propter reliqas. Et propter hoc Tobias fuit honoratus à rege Salmanasar.

Tertiò honorandi sunt sacerdotes. Eccl. 7. Honorifica sacerdotes. 6. q. 1. c. sacerdotes. Exemplo B. Martini præferentis sacerdotem Imperator. reliqui etiam ministri sunt honorandi secundū gradum ordinis. 93. dist. dixi ante. & dicam infra in 4. parte.

Quartò dicitur, honorandi sunt medici. Eccl. 33. Honora medicū. Et si corporū, vt dicit, multò magis animarū, cum Confessores dicantur medici animarū. c. cū instituitas. extra de pœn. & remiss.

Quintò honorandi sunt dono sapientię predicti. Sapient. 8. propter hanc, scilicet sapientiam, habeo honore apud seniores. Propter hoc Ioseph à Pharaone, Daniel à Nabuchodonosore honorati fuere. dicam infra in 10. parte. vbi amplè de viris literatis, & sapientibus.

P R I M A P A R S

gias. in fi. ff. de iudic. Et vbiunque est questio honoris, dicitur esse ardua causa, per text. in ratione sti, in l. si inimicitia. in fi. ff. de his quib. vt indign. In tantum quod pro tuitione & defensione honoris est permissum duellum de iure, put tenet Bal. in c. 1. circa prin. §. col. de pace tenenda. in v. s. b. sc. Vnde dicit tex. in l. miles. §. socer. ff. de adult. verendum esse honorem suum inultum relinquere. Et dixi in commen. nostris super consuet. ducatus Burgundia, in rit. des iustices. §. 5. in glo. fil n'a grace. nu. 165. Et dicit text. in c. nolo. 12. q. quodd is crudelis est, qui famam suam negligit. Et ad hoc honor & honestas in pretio habendi sunt, vt pari passu eum vira ambulent. l. iusta. ff. de manumiss. vin. Faciunt quae dicit idem D. meus las. in repet. l. ad monedi in 95. col. ver. tertio ex praedicta conclusio ne. ff. de iure i. vbi satis ample commendatur fama, ex qua quis consequitur honorem. Inde est, quodd id quod non potest fieri non seruari honore, fieri non potest. tex. in l. in eadem causa. ff. ex quib. cau. ma. Notat plenè Petrus Geraldus in suis singularibus. §. 2. Er de honoris commendatione vide p Bonnum de Curtili in suo tract. nobilitatis. in 2. par. nu. 42. vsque ad nume. 48. Dicit tamen Fel. in rub. de ma. & obe. quodd non dicitur pati prauidicium in redd. tibus, cui alius praefertur, per c. cum olim. extra de consue. & dicit Barb. in consi. 29. in 11. col. in 1. vol. quodd interessè huiusmodi est minus omnino interessè. Et etiam apud Deum non gradus, sed virtus, sed vira melioris actio approbantur. 23. c. 4. c. sicur excellentiam, circa med. & 40. dist. c. 10 loca. quia non in sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis acquiritur regnum Dei, extra de temp. ord. c. ad aures. Et non qui maior est, sanctior est, sed q sanctior est maior est. 40. dist. c. multi. Alberti. de Rosa. in l. nemo. C. de officio magistri milit & Lucas de Pen. in l. 1. C. de prapostitis sacri cubiculi. lib. 12.

Quicquid sit, teneas, quodd interessè honoris est maius omni alio interessè. Nam vt dicit Cic. de amici. Vbi enim istum inuenies, qui honorem amici anteponat suo? & vt ait Arist. lib. Oeconomicorum: Multò grauius fert aliquis, si honore suo priuetur, quam si bona sua ei auferantur, & huiusmodi honores terreni plus cupiuntur, quàm caelestes, extra de renun. c. nisi. §. pro graui, Luc. de Penna in l. filios. C. de decu. lib. 10. imò vt dicit idem Lu. de Penna in l. si. C. de loc. praed. ciui. in 8. & 9. col. libr. 11. quodd honor publicus publico commodo praefertendus est. Imò etiam pro honore iudicij, seu eorum quae aguntur in iudicio, iniquitas toleratur: & sic pro honore principis potest tolerari iniquitas, prout ibi dicit idem Lucas.

Et pro honore sustinendo etiam agendum est actione iniuriarum, vt dicit Bal. in l. obseruare. §. antequam. ff. de of. procon. Et dixi amplè in commentarijs nostris super consuetu. ducatus Burgundia. in ti. de feud. §. 4. in glo. 1. in ver. aduerte ad il-

lud. cum sequ. & in tit. des enfaus plusieurs lietz §. 4. in gl. 1. ver. qui dicantur. Imò vt dictum est, potest restitui armata manu. Imò etiam alium occidere prout pro defensione corporis: vt tenet Petrus Geraldus in suis singularibus, singu. 33. quem vide. Aduerte, quodd etiam nò administrans honorem cui debetur, puniendus est. vt sunt text. ad literam in l. sing. & in l. sciant. C. de offi. diuer. iu. vide in proxima parte, in consideratione 37.

Tertia consideratio. Virtutis vberimum alimentum est honor, vt ait Valerius lib. 2. de institutis antiquis. & facit tex. in §. cum que. & §. si in proce. insti. ideo dicit Arist. honorem esse reuerentiam, & dignitatis collationem, quae datur in testimonium virtutis. & dicit Arist. 8. Ethic. quodd honor est praemium virtutis, & in 4. Eth. dicit, quodd virtuti perfecta nò fiet vtiq; dignus honor. Lucas de Penna. in l. per singulas. C. de decu. lib. 10. Praemia autem honoris ponit Plutarchus in sua Politica. & Textor in sua officina. in c. premia virtutis, & doctrinae. f. 114. de quibus alibi dicam. duo tamè elementa virtutum esse reor, honoris spem, & poenam metum. Illa quippe ad honesta studia alacriorum reddit, hic deprauatos impetus hebescere cogit, rardioresq; facit ad ea, quae à rationis libra visuntur semota. His ad terrorem incrementis audaciae, poenarum genera octo legibus sanciri M. Tullius scribit, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem. Et vide infra par. in §. & 64. consideratione.

Differunt tamè honor, & reuerentia, cum reuerentia ex vna parte sit principium motuum ad honorandum, in quantum scilicet aliquis ex reuerentia, quam habet ad aliquem, eum honorat. Ex alia vero parte est finis honoris, in quantum scilicet quis ad hoc honoratur, vt in reuerentia ab alijs habeatur. Honor ergo, vt dictum est, & exhibitio reuerentiae in testimonium virtutis, secundum Philosophum 2. Eth. reuereri est actus timoris. ita dicit Anto. Flor. in 4. parte suae summæ. ti. 5. §. 1. dixi autè in prima consideratione, & dicturus sum infra amplè de reuerentia in hac parte, in 71. consideratione.

Et etiam differt honor à laude, quia honor est propter se & in se, sed laus ordinatur ad aliud. Ideo honor est excellentior laude, vt dicit S. Th. in expositione super Psalterium, Psal. 40. col. 7. & in expositione eius super libros de anima. Et 2. q. 103. 1. dist. supra nu. 3. & 3. di. qu. 1. art. 2. & vt dicit idem Tho. 2. 2. quolib. 1. Sed honor est testimonium excellentiae, quae est in homine, sed è maxime secundum virtutem, ideo secundum virtutem & dignitatem dantur honores, nec indignis debent dari, cum vt dicat Ar. 4. Eth. Prauus honore non est dignus, & conuersus in tyran. tendet ad noxam. c. licet. 45. d. Lucas de Pen. in d. l. per singulas. in fi. C. de decu. lib. 10. & in l. 1. C. de veteranis. lib. 12. & in l. 2. in 4. col. C. de dig. lib. 12.

Quarta consideratio. Cum honorem confer-

men suffragatione temporis, aut merito laboris ad mundi honores indignum est perueniri. c. miramur. antefi. 61. dist.

Decima consideratio. Diuersis & varijs modis honorandi sunt homines. Primus modus est, diligenter prestare auditu loquentibus, vnde Sapientia 8. dicitur. Loquente me respiciat. Secundus est, loqui reuerenter. Eccle. 5. Honor est in sermone sancti. Tertius est, asurgere venienti. Luca. 19. Coram cano capite confurge. Vnde iudices debent aduocatos in Consistorio, & Adiutorio recipere, & reuerentiam cum salutatione deferre, & sededi locum tribuere. l. fi. C. de offi. diuer. iud. Et obsequium est in asurgendo, vt notatur in l. si non fortem. §. libertos. in gl. magna. ff. de cod. ind. & in l. etiam. 2. C. de obseq. patro. prestan. Vnde refert Aul. Gellius noct. Atticaru. li. 6. c. 9. quod Cn. Flauius Annij filius dicitur ad collegium venisse visere arotum, & in conclaue postquam introiuit, adolentes ibi complures nobiles sedebant: ij comnentes eum (forte quia pare libertino natus, aut quia scriba fuisset) asurgere nemo ei voluit. Cn. Flauius Annij filius adilis id arstit. Sellam curulem insitit ibi asserri: eam in limine apposuit, ne quis illorum exire posset, vtique ij omnes inuirti viderent sese in sella curuli sedentem. Et Imperator Antoninus Augustus cognomine Pius a prefectis pratorio salutatus paululum eis asurgit, vt in l. 1. C. de sen. pat. Et reges episcopos asurgere debent. c. solita. de ma. & ob. vbi est tex. Quartus est, decenter asurgere sedenti. Esa. 6. Vidi dominum sedentem, & postea Seraphin stabant, &c. Quintus comitati incedentem. 2. Reg. 15. Vniuersi serui eius ambulabant iuxta eum, s. Dauid, imitantes eum cum fugeret de Ierusalem a facie Absalonis. Virg. Ipse vno graditur comitatus A. hate. & ibi, magna comitante caterua. Idem est in his, de quibus Cic. in Cat. ait. Hac enim ipsa honorabilia, que videntur leuia atq; communia, salutaria appeti, decedi, asfurgere, deduci, reduci, consuli. Item in lib. de Oratore. Cumq; maior natu, & consularis Sergium Galba assestaretur. Et Gellius lib. 2. c. 14. Scriptum est in antiquitatibus, vt a conuuiio seniores a minoribus domum reducerentur, cumq; morem Romanos accepisse a Lacedemonijs traditum est, qui Lycurgilegibus vterentur. Sextus in signis humiliationis, vt in clinationibus & huiusmodi. Eccle. 3. Ab hominibus honoratur, s. Deus. Septim^o in exhibitione seruitioru, vt lotione pedum, & manuum, & huiusmodi. Eccl. 3. Qui timet Deum, honorat parentes. Hac allegatio ad istud propositu non videtur aliquid facere: quicquid dicat Anto. Flo. sed melius dictum est hic ante in 6. consider. Sed mos lauandi pedes tam inter sacerdotem, quam laicos, fluxit ab instituto Christi, vt habetur Io. 13. de quo Polydo. de inuentoribus rerum li. 4. c. 10. Otaus in retum honorabilium collatione, vt honorabilis ferculum, & huiusmodi. vnde Nu.

24. dicit Balach Balaam. Deuouerā te honorare, s. muneribus, sed & Deus priuauit te honore. Nonus in propria magnificentia depositione, vt depositio caputij, & huiusmodi. Apoc. 4. Cum gloriam & honorem darent illa quatuor animalia sedenti super thronum, & viginti quatuor seniores deponabant coronas, &c. Magistratibus vero, & alijs potentioribus caput aperimus, tanquam omnia nostra illis parere debent, ait Plutar. Hinc haud dubie nobis mos est, & orare nudo capite, & superiores reuereri. Quod de oratione dicitur, vt habetur 1. ad Cor. 11. Omnis vir orans velato capite, deturpat caput suum. licet secus de muliere, vt ibi. Decimus est in alterius prapositione, in descendendo, in sedendo, in loquendo: de quib. singulis statim amplius dicam. Et hos decem modos honorandi ponit Ant. Flor. in sua sum. in quarta pat. tit. 5. §. 2. in fin.

Vndecima consid. Alij modi honorandi aliquem ponuntur per Doct. nostros per diuersa signa, quibus cognosci potest, quod honor adhibetur. & aliqua ponit Fel. in rub. de ma. & obe. vbi primo dicit, quod inter alia signa honoris est, quod quis sedeat. Quoniam qui sedet, dicitur magis honorari, quam stans. Bal. in l. quoties. C. vbi senatores, vel clarif. per illum tex. in ver. sedendi quoq;, in alia parte. vbi vir in dignitate constitutus litigans coram iudice, non debet stare, sed sedere paulo inferius. & arguit Bal. ad Episcopum accusatu, qui non debet stare coram iudice, sed sedere: quod tamen videtur esse intelligendum, dum eorum causa non agitur, aliis secus, secundum gl. ibi in d. verbo, sededi, & etiam qui recumbit, maior est, quam qui ministrat. Luc. 22. Secundò dicitur maior, & honoratur, qui sedet a dextris. Bal. in l. decernimus. in 3. no. C. de sacros. eccl. gl. in c. quam periculofum. 7. q. 1. Facit ad hoc illud quod dicitur in Euangel. Vnum a dextris, & alium a sinistris. & est tex. in c. solita. in ver. hoc autem si prudenter. Ibi, in sinistra parte sedere. de mai. & obed. dicit enim Bar. in suo tract. de insignibus & armis. in 4. colu. quod dextera pars est principium motus. & in ista parte, in 38. consid. in 88. concl. Et plene declarat Iaco. Bonaudi in glo. suis ad lo. de Terra rubea, in lib. suo de vinea ecclesie. art. 2. primi tract. in 4. col. in verbo, a dextris. Quid autē dicatur a dextris, vel a sinistris, dicit Barth. Veron. in suo tract. de imperat. eligendo. in verb. ratione dignitatis, quod istud intelligendum est maxime, quando in signa, litera, vel figura in clypeis, cooperuris, vestibus, parietibus, vitrinis, vel in loco ad similitudinem cœli pinguntur: & in alijs etiam casibus, vt habetur plene p. Bar. in d. suo tract. de armis. & in tract. de insula. 13. col. cum seq. q. vlt. & pen. ante primam figuram, vbi omnino est videndum, & ponit Bar. Veron. in loco hic ante alle. Exemplum de Venetis, q. male ponunt in sigillis leonem in parte dextra, & ducem in parte sinistra, habendo respectum ad

PRIMA PARS

Sexto à superioribus ad aliqua officia exercenda, vt oratores, & legati, & vicarij principum. ad Phil. 2. Eum cum omni honore habetote, & loquitur d. Epaphrodito misso ab eo ad eos: quod quo modo fit, vide Bar. Cepollū in tract. suo de imper. multum eligendo. in verbo, pro imperatore. 3. & 4. col. & dicam infra in 7. par. in 10. cōsider. vbi loquitur de locumtenentibus regijs. Vnde quia missi à Nabuchod. reuersi sunt sine honore, turbatus est contra illos de Ierusalē, vt habetur Iud. c. 1. & vt habetur Paralip. 36. quia illi subsannabant nuncios Dei, & paruipendebant sermones eius, illudcārūque Prophetis, idēo ascēdit furor Domini in eos.

Septimò honorandi sunt religiosi. Aug. in regula. Honorate Deum in vobis inuicem, cuius tēpla facti estis. Templū materiale honoratur, quasi Deo dicatum: quātō magis rationale dicatū Deo per votum religionis. vt dixi supra in consideratio ne praxcedenti. ibi, sexto honorandi.

Octauò vt dicitur honorandi sunt senes, vt etiam dixi antē in praxcedenti consideratione, ver. 3. honorandi sunt seniores, & habetur Eccl. 14. Honora personam senis. Similiter & priores in ordine, sicut antiquitus primogeniti, sicut Iacob à Pharaone.

Nonò omnes vninerſaliter inuicem. Rom. 12. Honora inuicem praxueniētes, quoniam vt ait Arist. 6. Topic. Omnes honorem appetunt. & 1. Pet. 2. scribitur: Omnes honorate.

Decimò tu adde, quōd etiam medici sunt honorandi, vt habetur Eccl. 38. Honora medicum, cum propter necessitatem creauerit eum Dominus. dicam infra in 10. parte, vbi deſcribā de scientia medicinæ.

Vndecimò honorandus est Deus. Prou. 3. & Pf. 28. 1. Reg. 2. imò habetur 1. ad Tim. 1. Soli Deo honor, & gloria & Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Et honora Dominum de tua substantia. Et, Gloriam meam alteri nō dabo. Eccl. 7. Honora Deum ex tota anima tua. & diciturus sum infra amplē in 3. par. in 1. 2. & 3. confid. & in vltima parte. in prima consider.

Duodecimò honorandus est maritus ab vxore. Ester. 1. Vxores deferant maritis suis honorē, quia maior dignitas est in sexu virili. l. 1. ff. de senat. Inde vxor Philonis Philosophi in cetera matronarū interrogata, cur eoronom aurcam sicut ceteræ nō ferret, respondit: quōd vxor fatis habet ornamentū, viri virtutem, & honorem.

Decimotertiò, seruus debet honorare dominū suū, Malachia 2. dicam etiam infra in 11. parte.

Decimoquartò, Honor debetur operatibus bonum. ad Rom. 2.

Item, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Exo. 20. Deut. 6. Mat. 15. & Mar. 7. Eccl. 7. Honora patrem tuum, & genitum matris tuæ: ne obliuiscaris. De quo Anton. in d. sua sum. in 4. par. tit. 5. c. 9.

& Bernar. de Buis in 1. par. sui Rosarij. ser. 20. infra tera L. de quo infra in 11. part. in 16. confid. & supra in praxcedenti confid. in fi.

Septima confid. Subditi tenentur praxstare seruitium, honorem, & reuerentiam domino. l. 1. C. de offi. praxfe. vigilū. l. poriores. C. de offi. reſt. prouin. Bal. in l. enm plures. C. de cōd. inst. dixi in Commentarijs nostris super confue. ducatus Burgū. in ti. des fiedz. §. Le vassal. in gl. 1. quasi p totū. Quib. autē caulis hōines subijciatur alijs, ponit Lucas de Pē. in l. vnice. C. de magistris feriniorū. lib. 12.

Octaua confid. Honor debetur omnibus praxlatis, & superioribus ratione excellentiæ. Cultus autem consistens in obſequio obedientiæ & beneficij, ratione gubernationis, etiā debetur praxlatis ex debito legali. Alijs autē in dignitatib⁹ constitutis ex debito morali, vt amplē declarat S. Th. 2. 2. q. e. 2. 1. dist. supra secundum nu. & vt ibi dicit 2. dist. supra tertū nu. Honor debetur constitutis in dignitatib⁹. ratione excellentiæ, timor autem ratione potestatis, obedientia verò, & tributum, ratione gubernationis. Et ille honor qui debetur ratione excellentiæ est diuersus secundū diuersitatem excellentiæ: idem S. Th. 2. 2. q. 81. 4. dist. per tot. & idem alio modo profequitur quomodo q̄s honoratur: q̄ dicit fieri quadrupliciter, scilicet pp virtutē praxiā, vt virtuosū: vel pp virtutē alteri⁹, scilicet Dei. vel Comitū: vt superioris: vel pp signū virtutis, vt senes: vel pp participationē diuinæ bonitatis, vt dominū & parentis. ita dicit 2. 2. q. 63. 3. dist. per totum.

Et tamen conditione inferiores debent praxstare honorē superiorib⁹. vt si superiores id quod debent, non impendant inferiorib⁹. inferiores eis de bitam obedientiam nō impendant. frustra. n. exigit debitum, qui quod debet non impendit. ar. c. esto. 95. dist. 2. z. q. 5. c. de forma. ita dicit de Turrecremata in e. cum beatus. 45. distinct.

Nonā consideratio, Honores sunt æqualiter distribuendi. l. & cum. §. praxfes. ff. de mune. & hon. & etiam gradatim sunt cōferendi. l. vt gradatim. ff. de mun. & hon. & non maiorem honorem, nisi prius minorem susceperit, gerere potest. l. honor. §. gerendorum. ff. de mun. & hon. Per gradus enim est ad ordines ascēdendum. c. sicut. 48. dist. easum enim appetit, q̄ ad summi loci fastigiū postpositis gradibus per abrupta quærit ascēsiū. non autem descendendum est. l. nulli. C. de nume rarijs. vbi Lucas de Pen. libr. 12. In singulis autem gradibus ordinum, & honoribus cōferendis interſtitia sunt seruanda. c. in singulis. 77. dist. & e. fēquē. & in C. de muneribus non continuandis. lib. 10. Et genus humanum quidem consistere non posset, nisi quidam maiores, quidam minores existerent. c. ad hoc. 89. dist. sicut etiam in angelis. d. c. ad hoc. & notatur in c. de Constantinopolitana. 22. dist. in fin. & gradus diuersi, & status in Ecclesia cōseruant Ecclesiæ vnitatem, d. c. ad hoc, & hoc plenē tractat Ambr. in 3. de offi. c. 4. sine ta-

processionibus cedere debet primogenito, & ita dicit se semel respondisse cuidam nobili Pistauensi. Et facit quo ad nos in hac nostra patria ducatur Burgundia, vbi non est dabilis primogenitura, taliter, quod omnes filij æqualiter succedunt. Si tamen fiat diuisio alicuius hereditatis, in qua quilibet habeat suam partem hereditariam in tãta iurisdictione, quantam alter habet, si sint ambo, aut omnes eiusdem parochia: est tamen deferendum per alios iuniores, & minores annis primogenito in oblationibus, & processionibus, & alijs actibus, in quibus potest adhiberi honor ita, quod et vxor primogeniti præcedere debet aliã, & in oblationibus, & processionibus, in danda & osculanda pace, in decambulationibus, in conuiuijs, & plurius alijs actibus: secundũ quod et videre poteris ex dictis Io. Fabri. in d. s. aliam. in sit. de bonorum possessionib.

Decimã nonã confid. est. Maximum signũ est honoris in eo, qui primam vocem habet, & debet primò loqui. Eccl. 22. Loqueri maior natu, decet enim te, &c. Et dicit Præposit. in c. episcopos. 17. dist. col. 2. quod qui dignior est, primò votum dare debet, facit, quod dicit Bal. in c. in tit. de cõtrouer. seu. apud pares term. & Lu. Ro. in sing. suo 81. vbi dicit, quod licet de iure in consilijs dandis senior primò loqui debeat, per text. in d. c. 1. & Bal. ibi. in 1. col. & facit tex. in l. f. C. de tyro. lib. 12. & in l. 2. C. de primice. & in l. 2. C. de præf. præto. eo. lib. 12. tamen iste vsus apud do. de Rota non seruat, qui ætate minores in consilijs dandis primò loquuntur. Et dignior dicitur interdum propter antiquitatem, puta si primò fuit adeptus dignitatem, iuxta no. per Inno. in c. tua: extra de ma. & obe. & per Bar. in l. 1. ff. de albo scrib. & sic in capitulis, collegijs, seu vniuersitatib⁹ dignior semper est præferendus, vt antiquior Canonicus facit cõgregare Capitulum. Aliquando dicitur dignior, q̄ clariorib⁹ fulget virtutibus. rex. est in auth. de monachis. §. pe. col. 1. Et sic quando vna res est cõmunis inter plures, & nõ potest stare nisi penes vnum, vt sunt tabulae testamenti, seu aliud instrumentum, dignior est concedenda, vel apud seniores deponenda, vt l. f. ff. de fid. inst. Et sic frater maior natu debet habere & custodire clauas castri. Item testibus deponentibus in pari numero, digniorib⁹ est credendum. l. ob carmen. §. 1. ff. de testi. Et de materia dicam infra, in 10. parte in 29. consideratione. de doctoribus, qui primò vocem & opinionẽ dare debeant, seniores an iuniores.

Vigesima confid. Honor illi cui reuerentia exhibetur, vt probatur in l. potioris. C. de off. re. prouin. & in c. statuiumus. & ibi gl. & doc. de ma. & obed. & per gl. in l. 1. §. si vicinus. & ibi doc. ff. de aqua plu. arc. de qua dixi supra. Nam reuerentiam debet minor maiori impendere. gl. si. in l. nihil omnino. C. de pal. fac. lat. lib. 12. & inferiores iudices superioribus reuerentiam tribuere debent. vt est tex. in d. l. potioris. & in l. f. C. de offi. præf. vrb. &

minores maiorib. debent honorem. l. 2. & fin. C. de of. diu. iud. dixi infra ista parte, in 71. confide. in c. reuerentia est honor. in fi. cum seq. maximè salutando Iacob. Rebuffi. in l. 2. C. de prox. fac. serin. lib. 12. de quo infra.

Vigesima prima confid. Non solũ semper, & indeterminate honor ab inferioribus debetur superioribus, sed etiã quandoq; superiores honorare debent inferiores, l. potioris. §. 1. C. de offi. re. prouin. quoniam vt ait Hier. de quo habetur in c. esto subiectus. 95. d. Episcopi honorent clericos, quasi cler. vt ipsis episcopis à clericis quasi episcopi honor deferatur. Subiungitq; sc̄rum est illud orat. Domin. cur ego, inquit, te habeã in principem, cum tu me non habeas vt senatorem. de quo gl. circa initium in c. frustra. de re. iud. in 6. Cui & omnino simile est, & nescio an idem sit, q̄ Hier. fortè memoria lapsus nominibus mutatis scripserit illud L. Crassi senatoris ad L. Philippum consulem. Non es mihi Philippo consul, quia nec tibi senator sum, quod à Vale. Maximo traditum est l. 6. c. 8. & Quintil. li. 8. oratoriarum institutionum. ti. de ornatu. ad fi. & lib. 11. r. 1. Et ante eos Tullius li. 3. de Oratore. Quibus & simile est illud Platonis ad Dionysium Syracusanum: Si nostra tibi placent, nos quoq; honorare debes. Nũc autem tanquam ab initio tu ducas, ego sequar: honoratus enim à te, & te honorabo. Non honoratus autem, congefcam. Ad quod optimè facit tex. in c. cum beatus. circa initium. 45. dist. ibi, ne dum incautè subdita percutiat membra: ipsa quoque debita sibi subditorum reuerentiam subtrahat. Ex quo notatur, q̄ si prælatus nõ seruat reuerentiã subdito, nec subdit⁹ teneat ei seruare, etiã text. in c. significasti, in fi. de ele. in c. ad decorẽ. de inst. & q̄ no. gl. in verbo me. in d. c. esto. per tex. illum ibi. Frustra petit debitorum, qui quod debet non impendit, & facit dictũ Plutarchi in lib. de præceptis nuptial. quod senes honorabat Plato, vt iuuenes venerarentur, vt & illi erga ipsos verecundiam conseruarent: vbi enim in iuuenes pudorem senes abijciunt, nulla in eos verecundia iuuenibus refidet, ait Plato. Facit glo. in c. si ducturi. 32. q. 6. vbi et ait text. & quales volum⁹ vxores nostras inuenire, & ipsæ nos inueniant, & si intactam quærimus, intacti simus, de quo amplè per Tiraquellum in suis legibus connubialib⁹. in lege 13. Et aduerte in hoc, quod gl. sua seu Commentarij ponuntur ante tex. & ibi scribit materiã: si amari volumus & cupimus ab vxorib. eas quoq; vicissim amemus: quod multis rationibus cõprobatur. Et facit tex. in l. si non fuerit. ff. de iurciu. p. quẽ no. glo. & doc. ibi, q̄ si non facio quod debeo, si tamen non facis q̄ debes, non obtines. Et pillũ tex. dicit Bald. in c. 1. in verbo, vel nõ. in ti. qualiter do. ppriet. seu. priuatur. q̄ q non facit q̄ debet, nõ recipit q̄ oportet. q̄ & ipse Bald. dicit in l. post legatum. ff. de his quib. vt indig. & vt voluerunt Inno. & Io. An. Car. & Panor. in c. suam. de pœnis. quod

PRIMA PARS

contrarium. Quoniam vt dicit, imago impressa dicitur esse in latere dextro, quæ nos respiciendo est respectu lateris sinistri nostri, sicut si quis faciem suam ad meam conuertat, latus eius dextrum est respectu mei sinistrum, secundum Barth. in d. suo tract. Idem si imaginem nostram in speculo inspicimus. Eadem autem in sigillis calata ab altera parte reperiretur, quoniam eius terga, non faciem inspicimus.

De primogenito, quomodo sedet ad dexteram, dicam infra in quinta parte, in 41. consideratione.

Dodecima consideratio est. Quis dicitur magis honorari, qui sedet prope dominum, & tanto maior, dignior dicitur, & altior. gl. notab. in §. aliam. in verbo, altiori. in st. de bo. poss. & ibi per Porcum, & Ang. & per Io. de Imo. in l. qui soluedo. la. 2. ff. de har. inst. Bal. in l. obseruare. §. antequam verò. iuxta fi. ff. de offi. proconsulis & leg. Et ideo, vt dicit Veron. in loco supra alleg. Adam, & Petrus magis honorantur, ex quo sunt proximiores virgini, & de hoc honore sedendi iuxta principem, habetur 2. Esdr. 3. c. & vide Io. de Terra rubea in loco allegato in precedenti consideratione.

Decimatercia consid. Dicitur honorari quis, dex quo est in medio duorum, vel plurium: quoniam vt ait Salustius in Iugurthino: Apud Numidas locus dignior erat in medio, & ideo, vt dicit Veron. in loco supra all. dux Venetiarum stat in medio sex Consiliarium. q. intellige, quoniam omnes sunt æquales aliquali qualitate: sed si non esset aliqua æqualitas, semper maior deberet esse in eminentiori, & altiori loco. Sicut videmus quod cū æqualis Pater, æqualis Filius, æqualis Spiritus sanctus: ideo Pater stat in medio, Filius ad dexteram Patris, & Spiritus sanctus ad sinistram, vt dicam in 3. par. i. n. 1. 2. & 3. consid. Facit, quia mediocritas in electione loci maximè probatur: quoniam in cōfinio boni maliq; posita est. Et Ci. li. 1. off. eadem ratio est habenda vestitus, in quo sicut in plerisq; reb; mediocritas optima est.

Decima quarta consid. Dicitur honorari, qui sedet in principio, siue in capite, & altiori loco, quod probatur, quia à digniorib; est inchoandum, vt est tex. cum glo. in §. fin. inst. de iure nat. gen. & ci. vnde Virg. in Buc. *A Ioue principium Mue*. Facit ad hoc illud: In capite libri scriptum est de me. & ad hoc videtur tex. in l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de ori. iu. vbi sic dicit: Seruius autem Sulpitius cum in causis orandis primum locum, aut certè post M. Tullium obtineret, & tex. in e. quatuor. 50 dist. ibi, à capite incipiente. Et ita per hæc tenet idem Veron. in loco hic antè alle. facit quod scribitur de Saule. li. 1. Re. 9. c. sic: Assumens itaq; Samuel Saulem, & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant inuitati.

Decima quinta consid. Magis dicitur quis honorari, qui parieti magis est, pximus, vt pro-

batur in tex. cum gl. in d. §. aliam. & probatur in e. episcopos. 17. dist. vbi dicitur, q. episcopus in ecclesia, in confeslu presbyterorum sublimior sedeat: quia locus ille dicitur dignior. Ita videmus seruari in tribunalibus, vbi ius redditur, & in locis, vbi nuptiæ celebrantur. Ita etiam tenet idem Veron. in loco prædicto. Ex quo etiam dicit, q. in cedeo ille, qui est iuxta parietem, dicitur esse in digniori, & nobiliori loco: quod comiter obseruamus, nisi res essent personæ simul, vt dictum est: quia tunc esse in medio, est magis honorabile, si rum omnes tres sint eiusdè qualitatis, ne dicatur, q. vltimus sit inferior, aliorū vnus præcedere debet, iuxta illud vulgare apud omnes: Et sit tres in cedeo, vnus præcedere debet. Veneti tamè seruauit, q. esse à latere dextro, è honorabilior, vt dicit Veron. vbi sup.

Decima sexta consid. Qui sedet immediatè post episcopum, & subscribit primo loco, dicitur esse in eminentiori loco. Fel. in rub. de ma. & obe. Car. in consid. 32. dicam infra in 4. par. Et qui primus est post principem. 2. Esdr. 3. c. Item qui primo deambulatur, dicitur magis honorari, cū qui comitantur dicantur honorem facere illi quæ comitantur, vt dixi antè in consid. præced. & faciunt quæ dicunt lo. de Imo. & Ang. in l. qui soluedo. ff. de hę. inst. & facit tex. in c. sedes Apostolica in ver. mitiores, & viliores. extra de refc. & qui præcedit maior est illo, q. subsequitur. tex. in l. 1. in si. C. de ppo. sacri cubi. li. 12. Et antè quis dicitur in eūdo, loquēdo, sedes prior, locus cōpletior: decernēdi loquendiq; facultas antiquior, & vetustior. l. 1. & ibi gl. in ver. antèire. C. de cōsiliis. Melior rex. in l. 2. C. de præse. pro. sine verbis, & c. li. 12.

Decima septima consid. Qui prius nominatus dicitur honorari, put dicit Bal. in auth. hoc amplius in vlt. col. C. de fideic. & probatur in c. si quis iusto impedimento. ibi, is qui primò. de e. lib. 6. & in l. seruus cōmunis ita. quod ibi no. Bar. ff. de stip. seru. & faciunt, quæ dicit d. meus las. in l. 1. in prin. in 5. col. ff. de ver. ob. vbi dicit, quod denominario debet fieri à digniori, quod ibi cōprobat per multa. Facit, quia in concionando maiores præponi debēt, & in omnibus facit tex. in auth. de defensi. ciuit. §. vlt. dum inquit, quia & maximorum, & mediocrium, & paruulorum nobiscura est. & ibi gl. in verbo maximorum. coll. 4. & q. ordo scripturæ, vel nominationis titulum consecrat prælationis, scribit Guil. Benedict. in rep. e. Ray. in verbo, testimonium. 2. nu. 28. extra de testamentis. Consului in casu emergenti in nominatione filiorū primi gradus & sedis, in cōsilio meo incipiente: Le cas est tel, en pays de droit escrit.

Decima octaua consid. Honor est illi, q. primò offert, & ideo primogenitus primò ante fratres offerre debet, vt dicit Martinus de Cazarijs in tract. de primogenitura. Ex quo dicit Io. Sanxo. in suo Cōmentario consuetu. Turon. in ri. de succ. feud. att. 3. q. secundogenitus in oblationibus, & processio-

sc. Item, Antoninus Imperator cognomēto Pius, tantum detulit senatui, quantum sibi priuatus ab alio principe deferri optauit: vt ait Iul. Capitolinus in eius vita, maximē iuris peritis. Nam ipse à præfectis pratorio tunc amicis, & principalibus officiorum & vtriusq; ordinis viris salutus, eis aliquantulum assurgit, vt est tex. in l. 1. C. de sent. pass. dixi supra in 21. consi. Et quando Papa scribit inferiori, puta episcopis aut regibus, quomodo de beat eos salutare ponit Ioannes de Montholono in suo prompt. iuris, in ver. salutare. articulo, salute Priscum & Aquilam.

Item etiam per pari. l. Publia. §. Titius. & l. Quintus. Cecilius. ff. depositi. Etiam inferior superiori mandat salutem, excepto principi: quia ab inferioribus non salutatur, exceptis quibusdam, quibus in priuilegium conceditur, de quibus in l. 2. C. de prox. sac. sermiorum. li. 12. & in l. 1. C. de siletarijs. eo. lib. & post salutem datur potestas osculandi, excepto Papa & Imp. qui osculantur in pede. l. 1. C. de domest. & protect. dicam infra in 33. consi. 4. parte. Vnde fluxit mos de osculandi pedes Papæ aut Imperatoris, & osculo salutandi: vide Polyd. de inuento. rerum. lib. 4. c. 10. vbi etiam dicit, quæ æteri præfules dextram manum auertam ad euntibus osculandam potrigunt, & viri dextram dextræ iungere solent salutationis causa.

Aduerte tamen, quod inferiores iudices scribendo iudicibus superioribus, vt dominis de Parlamento, non debent se in subscriptionibus suis nominare fratres. tex. est in l. singuli. C. de offi. diuerforum iudicum.

Vigesima septima consi. Maioritas consistit in prerogatiua ordinis. Nam presby. maior est diacono. c. legimus. in fi. 93. dist. & c. statimus. extra de ma. & obe.

Vigesima octaua cōsideratio. Maioritas etiam consistit in prerogatiua cōsecrationis. vnde episcopus est maior presbytero, ideo magis honorandus est. e. olim, & c. episcopus in ecclesia. 95. dist. & c. manus. de consec. dist. 5. & c. perlectis. ver. de episcopum. 25. dist.

Vigesima nona consideratio. Maioritas habetur in prerogatiua administrationis: vnde Archidiaconus maior est archipresbytero, & ei obedire debet. d. c. perlectis. ver. archipresbytero. 25. dist.

Et cum ad præcedentia deueniatur ratione maioritatis, propter quam quis laudatur, honoratur, & reueretur, videat plenè in quibus consistat hæc maioritas, per Fel. in rub. de ma. & obe. p. Alberic. in suo Dictionario. in verbo, maior, & maioritas. de quibus suis locis dicitur: ideo circa ea aliter hic non inlito.

Trigesima consi. Etiam maioritas consistit & præminenti in eo qui reuocatur, non in eo qui ministrat. Luc. 22. quod tamen Christus noluit esse inter suos discipulos, inter quos ministra-

bat. Lucæ eodem loco. & Matth. 20. vbi inter illos ordinauit, quod maior esset minister. Et inter istos recubentes digniores sunt, qui in primo scamno honoris recumbunt: & communiter videmus in scamno quod est versus ignem, vel à latere dextro, ita quod dignior est secundus illius scāni quā primus alterius, vt alibi dicam.

Trigesima prima consideratio est. Honor etiā debetur, & deferitur illi qui est maximæ autoritatis, seu qui consequitur laudem & honorem ex autoritate, facit tex. in c. dudum ad audientiam. circa medi. ibi, inuenimus quod pro præposito sanctorum Apostolorum autoritas faciebat. extra de ele. & in l. Quintus. §. Pomponius. ibi, ad auctoritatem scribentis. & ibi, sed ad auctoritatē defuncti conseruandam id pertinebit. ff. de annuis leg. & in l. 3. §. 1. ver. quæ argumenta. ibi, aliàs dignitas & autoritas confirmat rei de qua quaritur fidem. ff. de testib. & in l. 2. §. post hos Q. Muius. ibi, ex quibus Gallum maximæ autoritatis. & in §. post hunc. in princip. & in §. primus diuus Augustus. ibi, vt maior iuris autoritas haberetur, & ibi, sed plurimum in ciuitate autoritatis habuit. & ibi, sed Proculi autoritas maior fuit. ff. de orig. iur. & in l. pe. §. Papinianus. ibi, & huiusmodi sententiæ subtilissimum testem adducit Saluum Iulianum, summæ autoritatis hominem. C. de cond. ind. & hoc modo assumitur autoritas hoc casu, p. quadam reputatione siue æstimatione, vt probatur in l. cognitio. §. 1. & ibi glo. in verbo æstimatio. ff. de var. & extraor. cogn. Sicut dicimus, quod hi maioris autoritatis sunt qui habent potestatem seu dignitatem. l. 1. ff. de albo scrib. & d. l. Quintus. §. 1. cum similibus. Et hæc autoritas, siue æstimatio (quam vulgo reputationem appellamus) multis modis acquiritur, de quibus suis locis dicitur, & de his scribit aliqua Barth. Cepolla in suo tract. de Imper. eligendo. in ver. autoritatis. vbi multum commendat autoritatem, & autore Iosepho, ordo in Romanorum militia hic erat, vt milites ad centuriones, illi ad tribunos (quos Græci Chiliarchos vocant, hoc est, qui mille præerant hominibus) manè conuenirent salutatum: & sic ordo dignitatum & autoritatum obseruabatur.

Trigesima secunda consideratio. Consistit etiam honor in commendatione noui præfidis prouinciæ, in suo nouo & inuenendo aduentu in gredientis aliquam celebrem ciuitatem, vel prouinciæ caput: vt est tex. in l. si in aliquam celebrem ciuitatem, vel prouinciæ caput aduenerit Potestas, debet se commendare, laudesque suas cum grauitate audire, cum id prouinciales honori suo sibi vendicent. ff. offi. proconf. & leg. & istud communiter obseruatur in Italia in aduentu noui Potestatis: & apud nos non solū in aduentu noui regis, sed & Gubern. noni alicuius patriæ, & nouorum Balliuorum in suis prouinc. vidi quæ dixi infra ista parte in 47. consider. inci. ex quo ex laude.

PRIMA PARS

cum aliquis tenetur aliquid dare aut facere ad hoc ut aliquid consequatur, non potest illud petere, nisi torum de derit aut fecerit. all. Panor. text. in l. Max-
 uius. & in l. cui fundus. ff. de cond. & dem. facit et-
 iam text. in auct. dos. data. C. de don. ante nup. vbi
 no. Bal. quod quod differt facere, quod debet, non potest
 petere quod ei debetur. & in l. in testō. ita erat scri-
 ptum. ff. de cond. & dem. quem ad hoc propositū
 facit singularem Bal. in d. c. 1. qualiter do. propri-
 feudi priueretur. & text. in l. quarto. §. inter. ff. loca. p
 quem dicit Bal. in c. 1. §. vlt. in fi. in tit. de forma fi-
 del. in vsi. seu. quod qui fidem non praestat, eam spe-
 rare non debet. Faciunt text. in d. c. frustra sibi fidē
 quis postulat ab eo seruari, cui fidem a se praestitā
 seruare recusat. & ibi gl. & doct. de reg. iu. in 6. Faci-
 unt etiam dicta Panor. in conf. 61. inci. videtur pri-
 mo. col. 2. lib. 2. & Roma. conf. 204. incip. pro dif-
 cultiendā veritate. col. 2. vers. 2. idem probatur, &
 conf. 417. incip. in casu proposita consultationis.
 & Barba. conf. 306. incip. sapienter scripsit prophe-
 ta. col. 12. vers. praeterea. & col. 15. & seq. in 2. vol. &
 conf. 73. incip. omnia quae faciis. col. 11. & seq. eo
 vol. Coru. conf. 343. inci. in causa verrente. col. 2.
 ver. histamen non obstantibus. in 1. vol. Ant. Cor-
 ser. in repe. c. grandi. charta 7. vers. nota ibi fideli-
 tate. de supp. neg. praela. & ita aliā dixi in facto cō-
 tingenti. Et facit, quia maior, & superior etiam in
 dex minorem benignē & sine iniuria audire de-
 bet: cum possit vnus forsā & deterioris senten-
 tia, & multos, & maiores in aliqua parte superare.
 text. in l. 1. §. sed neque. C. de vet. iur. enucle. & quā-
 doq; reuelatur minori, quod maior nescit. c. ad au-
 dientiam, iuncta gl. 1. circa fi. de consuetudine, vi-
 de infra ista parte, in 26. confid.

Vigesima secunda confid. Honor consistit in
 melioribus & delicatioribus cibis conferen-
 dis. Quia inferiori non sunt tales cibi conferendi,
 quales sunt superiori. Quoniam alimenta debentur
 secundum qualitatem personarum. gl. in verb.
 victus. in c. episcopus. 10. q. 3. Ex quo dicit Floria.
 in l. sed & siquid. §. mancipiorum. ff. de vsu. quod
 alimenta sunt praestanda secundum ordinem di-
 gnitatum. Faciunt quae dicit Alex. conf. 70. in 4.
 vol. Maiora enim & delicatiora debentur domi-
 celiis, & maiora monachis quam conuersis. facit tex.
 in l. seruis vrbanis, in prin. iuncta gl. in ver. cibari-
 js. ff. de leg. 3. vbi dicitur, quod rustici non debent vti
 pullis, vel alijs delicatis cibarijs, sed casco, carpe, fa-
 bis, & lardo: etiam grosso pauca, & non albo, vti ibi
 dicit gl. in verbo ex libellis.

Vigesima tertia confid. In vestibus pretiosiori-
 bus adhibetur honor, vti habetur per Floria-
 num in d. §. mancipiorum. Hinc dicit Spec. tit. de
 aduocato. §. sequitur videndum de vestibus. col.
 mihi. 2. quod aduocati indui debent pro grauitate
 & maiestate officij sui. Ideo dicit gl. in l. 1. c. nulli
 licere in freuis. lib. 11. quod chlamys militem, pur-
 pura regem, stola sacerdotem, toga aduocatum,

cuculla monachum demonstrat. quod dictum re-
 fert Bal. in c. causam. extra de prob. Faciunt quae di-
 cit Barba. in c. eum omnes. nu. 49. cum quatuor seq.
 extra de consti. vbi etiam plura de victualibus re-
 fert. & dicam infra in 7. par. in 44. confid. vbi dicitur,
 quod aduocati honestioribus vestimentis in-
 duti, sunt praefertendi. Et facit etiam dictum Sene-
 cae ad uxorem Neronis: Induc te charissima vxor
 delicatē, non propter te, sed propter honorē im-
 perij, de quo dicto meminit Spec. vbi supra alleg.
 tex. in c. 1. 21. q. 1. & in c. 2. de eust. eucha. subiungēs,
 quod vestis debet esse conueniens statui, ordini, &
 officio. pro quo facit text. in arg. in l. id vestimentū.
 ff. de pecul. Et facit 2. Efd. c. 3. vbi apparet, quod ve-
 stiri purpura, est bonor.

Vigesima quarta confid. Honor fit in legati pra-
 statione. l. amicissimos. in prin. & ibi Bart. ff.
 de excu. tu. hinc est quod dicitur, quem non hono-
 ro in praestatione legati, sicut in institutione, non o-
 nero, de quo plenē per Gui. Benedicti in sua repe.
 c. Raynurtus. in verbo, si absq; liberis moreretur.
 in materia substitutionis fideicommissariae, nu.
 25. extra de testam.

Vigesima quinta confid. In haereditate institutio-
 ne fit honor: quoniam maximus est honor
 filio succedere patri titulo & iure, seu nomine in-
 stitutiōnis, tanquam sit haeres, ob quod dicit text.
 in leg. 1. in fi. C. de his qui sibi in testa. ascri.
 quod pater filium instituendo, & haereditatem scribendo,
 dicitur fungi duplici officio, quod tendit in hono-
 rem & fauorem filij, de quo in d. repe. c. Raynurtus.
 in verb. in eodem testamento relinquēs. 1. nu.
 31. 32. & 33. de test. in antiq.

Vigesima sexta confid. Quis dicitur honorari
 in salutatione: quoniam ex quo quis saluta-
 tur, honoratur, vt dicit Iacob. Rebuffi. in l. in sa-
 cris. C. de proximis sacrorum serin. lib. 12. vbi etiā
 dicit, quod salutatio videtur fieri reuerentia, per
 I. si. C. de offi. diuer. iud. & per l. peculium. C. de p-
 ximis sac. serin. Ideo vt dicit Spec. in tit. de aduo-
 cato. §. iudex est reuerenter salutandus: imo per
 salutationem videtur esse remissa iniuria. c. cum
 Adrianus. 63. dist. c. omnis qui. 24. q. 1. & ex non sa-
 lutatione praesumitur quis inimicus, vt tenet glo.
 si. in d. c. cum Adrianus. & all. c. cum super. de offi.
 dele. & dicit dominus meus Iason in l. apertissimi.
 col. 2. C. de iudicijs.

Videtur tamen, quod maior etiam porrigit sa-
 lutem minori, vt pater filio: vt in c. 1. in princ. de
 feu. cogni. vt etiam videmus in literis regijs, rex di-
 rigendo literas suas exequendas, etiam nūcio, seu
 seruientiporrigit salutem, sic dicendo: Franciscus
 Dei gratia Francorum rex tali, &c. salutem. Vnde
 Traianus Imperator (vt Eutropius scribit) perspe-
 cte amicos salutationis gratia visitauit. Quippe
 p̄ omnibus in omnia se aequale exhibuit. Cu-
 ius persape tale erat dictum: Talem priuatis Im-
 per. esse oportere, quales priuatos sibi optat habe-
 re.

Pharamondus.

Primo Pharamondus decimo si iunxeris vnum
Occupat, & Salique legis origo fuit.

Clodio.

Clodio succedit pacis seruator honeste,
Quatuor incolumi corpore lustra videns.

Meroueus.

Meroueus sequitur, toto qui iustior orbe,
Tradiderat decies annua iura pater.

Childericus.

Sex quater imperium Childericus possidet annis,
Cum coco subito carpitur ense necis.

Clodueus.

Et Clodueus fidei seruator, & equi,
Gallica ter denis mensibus arua tenet.

Childebertus.

Iamq; quater decies nonus super additur annus,
Childeberte tuum cum decus orbe cadit.

Clotarius.

Quinque suo decades Clotarius addidit anno,
Et tamen immensum contegit vna caput.

Childricus.

Childricus decimo decies tres porrigit annos,
Dicitur & probitas multa fuisse viro.

Gontranus.

Hunc celeri sequitur Gontranus tramite princeps,
Bisterna imperium seruat olympiade.

Childebertus II.

Posterior dictus Childebertus praesidet annis
Bisseptem, duras sed iacet alter humo.

Theodobertus.

Mox Theodobertus decimo cum iunxerit annos
Septem, tunc versa sorte relictus abit.

Theodoricus.

Vix vim addideras cum tu Theodorice, tandem
Imperij celsa propius arce cadis.

Clotarius.

Vndeciesq; quatuor positus Clotarius armis,
Insignis populo libera iura dedit.

Dagobertus.

Tum Dionysae Dagobertus conditor adis,
Bisseptem aetates tradidit imperio.

Clodoueus.

Clodoueo tibi decimo coniungere sextum
Non datur, in fatum tendere nemo potest.

Clotarius.

Cum tibi fallaci vultu fortuna minatur,
Clotari, quartus respuit annus opes.

Childericus.

Et tandem decimus septem vix iungitur annus,
Childarici nocuo cum perit ense decus.

Theodoricus.

Aequo nouem decem Theodoricus iunxerat annos,
Aetherium celeri cum pede carpit iter.

Clodoueus.

Et Clodoueus sola trieteride regnans,
Saucius inerte cuspide moris abest.

Childebertus.

Bis decies rutilans Phæbus compleuerat orbes,
Cum Childeberti Gallica scepra ruunt.

Dagobertus.

Vnica cum soboles Dagobertus regna ministrat,
Sed sua sub quarto lilia sole cadunt.

Clotarius.

Insignis totidem Clotarius induit annos,
Cuius inextincto nomine fama volat.

Childericus.

Vix adit imperium Childricus, fata repente
Vertuntur, lapsu labitur ille graui.

Theodoricus.

Non puduit molli Theodorice viuere lustro,
Sed vetito tandem victus amore cadis.

Carolus Martellus.

Iam Martellus adest, belli cui firma potestas,
Imperium quinta linquit olympiade.

Pipinus Paruus.

Quinque ter atque tribus Gallis Pipinus habetur,
Maxima cui paruo corpore virtus erat.

Carolus Magnus.

Maior hic imperio dominatur Carolus omni,
Per binas hyemes lustraq; iure nouem.

Ludouicus Pius.

Bis denisq; Pius Ludouicus quinque peractis
Impet at, & mortis vulnere pulsus obit.

Carolus Caluus.

Carolus octauum ter denis praebuit annum,
Hausta sed innocuo toxica corde nocent.

Ludouicus Balbus.

Et Balbus binis Ludouicus praebuit annis,
Gallica non modico robore scepra tenens.

Ludouicus III.

Heu Ludouice tibi dextro quid scepra feruntur
Sydere, cum lustro collitur vmbra breui?

Carlonus.

Vix totidem regno Carlonus traditur, ecce
Sydere ea tenuis spiritus arce iacet.

Ludouicus iners.

Mox Ludouicus adest, Lacheis cui bina repente
Tradidit immittis flamine lustra suo.

Carolus Simplex.

Bisseptemq; tribus regnavit Carolus annis,
Ex humili simplex pectore dictus erat.

Rodulphus.

Ter quater insignis dominatur laude Rodulphus,
Ecce repentino turbine pulsus abest.

Ludouicus IIII.

Ter numerant bis sex Ludouici tempora regis,
Robore cui subsunt parta trophaea suo.

Lotharius.

Lothari primus ter denis iungitur annus,
Gallia magnanimo tunc manet orba duce.

Ludouicus.

Cui soboles nulla est primos, extinctus in anno,
Hac Ludouice breuis sunt data scepra die.

B 2

Hugo

PRIMA PARS

& dicit Bal. in confid. 418. in 1. par. quod honor est, quando in iucunda visitatione domini sunt ei honorantia, sicut sunt xenia, caritatis, seu blanditia, quae fiunt pro ipso vitando vel misso ab eo, & similia, & ad istam honorificentiam pertinent omnes operae obsequiales & reuerentiales, quod videtur esse contra id, quod dicit confid. suo 335. in 1. part. ubi dicit, quod honoris nomine continetur id quod est sine onere.

Trigesima tertia confid. est. In eo, quod quis ratione maioritatis inruit laudem & honorem de bonis operationibus seu beneficiis in re publica exhibitis, & impensis, collaudandus est publicis vocibus, ne per silentium bonum quod fecit videatur incognitum, vt est text. & doc. in l. vnica. C. de quaestio. & magi. of. li. 12. Et in hoc delectatur princeps, cum audit officiales suos collaudari a subditis de bono regimine officij: & hoc casu admittit voces populi exclamantis, viuat talis, qui in officio se bene gessit, sicut faciunt Romani de Papa, vt docent gl. & lo. de Platea in d. l. vnica. C. de quaestio. Et licet voces populi collaudando sint admittenda. d. l. vnica. & l. iustissimus. C. de off. rect. p. un. & §. renouam? in auten. vt ordinaria praefectura. coll. 5. faciunt quae dicta sunt infra ista par. in 47. confid. inci. ex quo ex laude. Non tamen in eligendo vel puniendo. l. sic constat. ff. de app. l. decurionum. C. de p. c. 2. de ele. & in c. de in literis. de excess. pl. & plenè declarat G. Benedicci in sua repe. c. Rayn. in ver. mortuo ira q. testatore. i. nu. 191. & 192. vsq; ad numerum 197. dixi supra in 32. consideratione.

Trigesima quarta consider. est. Honor etiam in a deundo principem, & alios iudices reuerenter salutando consistit, vt dicit Ioannes de Platea in rubri. C. de praepositis sacri cubiculi. lib. 12.

Trigesima quinta consideratio est. Honor consistit & habetur in pramium virtutis ex erectione statuae in publicum. Cum olim multi fuerint honorati ex erectione statuarum, inter quos enumerat Textor Niuernensis in sua officina 49. qui fuerunt honorati ex erectione statuarum. Et in tantum consistit honor in statua alicuius, quod si ipsa statua rumpatur, datur actio iniuriarum. l. si statua. & ibi doctores. ff. de iniurijs.

Qui statuas meruerint, teste Textore Niuernensi, sunt sequentes.

<i>Sesostris</i>	1	<i>Verrius Flaccus</i>	11
<i>Aristogiton</i>	2	<i>Isocrates</i>	12
<i>Armodius</i>	3	<i>M. Claudius Marcellus</i>	13
<i>Astylos</i>	4	<i>Mutius Scaevola</i>	14
<i>Atolytus</i>	5	<i>Ptolemus Philopator</i>	15
<i>M. Porcius Cato</i>	6	<i>Oppianus</i>	16
<i>T. Coruncanius</i>	7	<i>Horatius Cocles</i>	17
<i>Demetrius Phalerus</i>	8	<i>Demosthenes</i>	18
<i>Eunomius</i>	9	<i>Conon</i>	19
<i>Euaerius</i>	10	<i>Euaerius</i>	20

<i>Mercurius</i>	21	<i>Claudius Imperator</i>	36
<i>Polydamus</i>	22	<i>Epicurus</i>	37
<i>Cylon</i>	23	<i>Iosephus</i>	38
<i>Octavius orator</i>	24	<i>Minutius Augurinus</i>	39
<i>Vestrius</i>	25	<i>Trebius</i>	40
<i>Nerva Imperator</i>	26	<i>L. Asinius</i>	41
<i>Archus</i>	27	<i>Numa</i>	42
<i>Claudianus</i>	28	<i>Seruius</i>	43
<i>Iunius rusticus</i>	29	<i>Gorgias Leontinus</i>	44
<i>Virgilius</i>	30	<i>Plato</i>	45
<i>Berosus</i>	31	<i>Cheba</i>	46
<i>Antonius Musa</i>	32	<i>Perfena</i>	47
<i>Tanquil</i>	33	<i>Phocion</i>	48
<i>Pausanias</i>	34	<i>Lucullus</i>	49
<i>Phyrus</i>	35		

Mulieres etiam olim forte habuerunt statuas, cum Hyppiades statua mulierum quae vestes vocabantur, cuiusmodi fuisse videntur Amazonum, quae mortalium primae equum scedere ausae sunt, si Lybiae oratori creditur.

Qui autem fuerint qui primò statuas inuenerint, ponit Polydorus de inuentoribus rerum, li. 2. c. 13. & ibi ponit quomodo aliis fuerint prohibita. Et de usu imaginum, quomodo & in quibus olim utebatur imaginibus, & qui poterant scribit Budaeus in suis annotationibus, in l. si. ff. de orig. iur. dicam statim, ex quo dixit, quod hodie loci imaginum posteriora tempora vtuntur armis. Hoc die apud nos loco istatum statuarum in inferioribus à principibus sunt monumenta, seu sepulchra eleuata: alij faciunt ea extra & supra terram cleuata in ex altitudine trium pedum vel circa, & supra magnum, & latum lapidè, vel marmorem poni, non nunquam in medio chori ecclesiae, vt sunt patroni, & fundatores ecclesiarum, puta principes, duces, barones, & huiusmodi. Reges autem nostri faciunt sibi erigere statuas, & ex more cuiusq; regis post eius mortem erigitur statua in palatio Parisiensi: & fit talis quod per eam demonstratur, qualis fuerit regimini: quoniam si fuerit bonus, prudens, & verus rex, sic quod suo tempore iustitiam administrauerit, habet manus eleuatas, & in altum tendentes: si verò male, aut vnicam, vel ambas habet depressas, & basè tendentes: & per haec denotatur, quod fuit malus administrator iustitiae: quod timès Ludouicus XI. ne in statua eius post mortem fieret haec depressio manuum vel manus, eius vita durate fecit fieri suam statuam, & sunt nu. 62. vsq; ad Franciscum primum, qui hodie regnat: & quilibet illorum habet suum epitaphium, per quod ostenditur, quot annis vixerit seu regnauerit. & licet ad me nullo modo deuenierint, tamen alia hic ex Chronicis, & Francorum gestis calculando illorum tempora descripsi.

De Regibus Franciae Carmen.

Aspice quo Franci regnarunt tempore reges, Quis prior & regum Gallica sceptrata iulii.

phalem curram sequentes diuersis conuitijs triumphantes incederent, ne prosperè illa fortuna plus equo superbirent & insolerent. Sic triumphante Cæsare milites dixerunt: Gallias subegit Cæsar, Nicomedes Cæsarem. Item, Romani, seruate vxores, Mechum caluum vobis adducimus.

Ventidium quoq; Bassum Patthico triumpho secuti milites decantarunt: Qui mulos fricabat, factus est consul.

Porrò lege cautum erat, ne dux triumphaturus antetriumphi initium urbem ingrederetur.

Item ne quis triumpharet, qui minus quàm quinque hostium millia vna acie superasset.

Nulli item licuit triumphare, qui nec dictator, neq; prætor, nec consul res gessisset. Nec pro infaurato sed aucto duntaxat imperio triumphus concedebatur.

Item nemini prius decernebatur triumphus, quàm regionem (de qua triumphaturus erat) successori pacatam reliquisset.

Itè pœna à lege erat cõstituta ei, qui sup interfectorum numero mentiretur. Ideo triumphantes urbem ingressi de veritate apud censores iurabant.

Item triumphantes habebant louis insignia, faciemq; è rubrica illinibant, vt esset coloris ætherei, sceptrumq; gerebant.

Qui autè de ductis regibus, & populis triūpharunt (vt scripsit Tætor in sua officina) sunt sequentes.

Lucius Attilius Calatinus triūphauit de Sardis. Gn. Dominicus de Aruernis, & Batulo eorum dux.

Liuius Salinator de Illyrijs seu de Hasdrubale, vt restatur Liuius libr o 37.

Marcus Attilius regulus de Salentinis.

Paulus Aemilius iunior de Liguribus, & Persco Macedonum rege, cuius triumphus ordiuem pulchrè recitat Philippus Bergomensis in suo supplemento Chronicorum.

Menenius Agrippa Lanatus de Sabinis.

Marcus Antonius triumuir de Atmenia rege.

Marcus Aquilius consul de Aristonico rege.

Iunius Bubulcus Brutus dictator Aequos subegit, ac die octaua de eisdem triumphauit.

Furius Camillus Veios decennali obsidione domuit, ac de eisdem triumphauit.

Sp. Cassio duo triumphus contigerunt.

Marcus Curius de Samnitibus & Sabinis.

Publius Decius iunior de Samnitibus.

Gn. Duilius primus de nauali victoria triumphauit.

Fabius Rullianus de Appulis, Nucerinis, Samnitibus, Vmbris, Marfis, ac Thuscis triumphauit.

Fabius Gurges de Samnitibus.

Q. Fabius Max. de Liguribus, de Lybicis, Aethr. Sarnitibusq;, & alijs multis nationibus, triūphos 5. egit.

Gneus Fuluius Flaccus de Samnitibus.

M. Fuluius nobilior ouauit de Aetolis, triumphauit de Ambracibus.

L. Lucretius Tricipitinus de Volscis.

Marius de Theutonibus & Iugurtha.

Propertius libro 4.

Dij melius, quantum mulier foret vna triumphus, Ductus erat per quas ante Iugurtha vias.

Q. C. Metellus de Iugurtha & Numidis.

L. Mumius de Achaia.

M. Horati? cõsul de Sabinis sine autoritate senat?.

L. Papirius Cursor de Samnitibus.

L. Papyrius Crassus eius filius de Priuernatibus.

Gn. Põpeius Magni Põpeij pater de Picentibus.

Pompeius Magnus de Iarba, Mithridate, Aristobulo rege Iudæorum. Hic triumphus maximus ac splendidissimus omnium fuit qui hætenus Romæ fuerunt.

Aul. Posthumus Tubero de Volscis.

L. Aemilius Paulus de Liguribus.

Q. Capitolinus quinquies consul de Volscis.

Scipio Africanus de Hannibale, & Syphace Numidie rege, cuius triumphus formam Appianus historicus stylo diligenti perscripsit.

Sulpitius de reliquijs Brenni.

L. Valer. Valesij filius de Veientibus, & Sabinis.

Val. Coruinus, qui sexties fuit consul, de Sarnitibus.

L. Valcrius Potitus de Volscis, & Aequis sine autoritate senatus.

M. Attilius Glabrio de Antiocho, & Aetolis.

Aurelia. Imp. de Zenobia Palmirenorum regina.

Septimius Seuer. Imp. de Arabibus, & Adiabenis.

Dagobertus Rex Francorum de Saxonibus.

Papyrius Naso de Corsis.

Iulius Cæsar, confectis bellis, quinquies triumphauit, primum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africatum, nouissimum Hispaniensem.

Triūphauit Bacchus de Indis, & primus omnium triūphauit vectus Indico elephanto, vt scribit Diosdorus, & diadema regium ad triumphum inuenit.

Tatius de Sabinis.

Gotdianus de Persis.

M. Claudius Marcellus de Hiberis.

Augustus curules triumphos tres egit: Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum continuo triduo.

Antonius Cõmodus triūphauit de Germanis.

Domitianus de Dacis, & Catis.

Papyrius Cursor de Corsis in monte Albano.

Paulus Orosius, & cum eo Blondus Foroliuensis scribunt Romanos triumphos numero fuisse 330.

Vltimus omnium triumphauit Probus Impe. de Germanis & Bennis omnium gentium ferocis.

Qui triumphabat, triplici iudicio honorabatur. Primò exercitus de triumpho decernendo duci iudicabat, secundò senatus, tertio populus.

Erat autem triumphus omnium honorum qui à populo Romano dari solent maximus. Nā illa pōpa solennis erat, quæ fiebat redeuntibus in urbem cum victoria, vt dictum est. Et quemadmodum Romani victoribus Imp. suis magnum honorem, & triumphum

PRIMA PARS

Hugo Capetus.
*Virtus ipsa paset nono cum viuitur anno,
 Conditur inuicta forte Capetus humo.*
 Robertus.
*Bis deciesq; quater dominatur iure Robertus,
 Qui prius hostilem terruit ense manum.*
 Henricus.
*Ter tribuunt decades Henrici fata, nec vnquam
 Largior in magno mure re dextra fuit.*
 Philippus.
*Sex decies tandem quartus tibi iungitur annus,
 Libera cum populo iura Philippe canis.*
 Ludouicus Grossius.
*Iam Ludouicus adest, mori se d' ille propinquus,
 Altera cum neuit bis tria lustra foror.*
 Ludouicus Iunior.
*Hincq; quater decies Ludouicus praefuit annis,
 Atq; tribus victo victor ab hoste manet.*
 Philippus Augustus.
*Gallorum toridem moderatur regna Philippus,
 Nobile cui valido corpore robur erat.*
 Ludouicus v111.
*Florida quam celeri truncantur stamina motu,
 Sed prius autumnos ter Ludouice rides.*
 Ludouicus Sanctus.
*Sancte quater decies annis cum quinque peractis,
 Imperium merito iam Ludouice tenes.*
 Philippus Posterior.
*Vixit inaudita regno probitate coruscans,
 Posterior septem lustra Philippus habet.*
 Philippus Pulcher.
*Iamq; quater septem Pulcher coniunxerat annos,
 Tunc immaturo labitur vmbra die.*
 Ludouicus Hutinus.
*Per binas hyemes regni vix sceptras feruntur,
 Cum Ludouice tibi tristia fata nocent.*
 Philippus Longus.
*Insignis sextum Longus numerauerat annum,
 Gratia cui grato corde virilis erat.*
 Carolus Pulcher.
*Carolus hinc sequitur, bina trieteride Gallis
 Praesides, & pulchro gratior ore fuit.*
 Philippus Valefius.
*Felici valida moderaretur forte Valefii,
 Bis deciesq; tribus sceptras tenere datur.*
 Ioannes.
*Tunc Ioanni nec nono coniungere sextum,
 Toxicapro pulsis legibus Anglia sinunt.*
 Carolus.
*Carle decenniali sextus cum iungitur annus,
 Tunc virtus Gallia perditur omnis humo.*
 Carolus.
*Tristia si numerant florentis tempora Carli,
 Hec deciesq; quater binaq; cernit hyems.*
 Carolus.
*Sepius ex Anglo victricia dona rebelli,
 Tertia ter decies Carolus ecce tenet.*

Ludouicus xi.
*Adest Ludouicus adest clarus, nec iustior illo,
 Bis tria, si memini, nunc sua lustra ferunt.*
 Carolus v111.
*Hostibus hic victis victor remeavit in orbem
 Carolus, & victus post tria lustra cadit.*
 Ludouicus x11.
*Bisseptemq; tribus Ludouicus praesidet annis,
 Cuius & in toto floruit orbe decus.*
 Franciscus.
*Iam Franciscus adest Gallis, generosior illo
 Alter & in toto non fuit orbe prior.*
*Magnanimus bello (lustris vix quinque peractis)
 Cum decorat meritum parva corona caput.*
*Heluetios dextero domuit qui Marte rebelles,
 Oppida victricia crudis & alta manu.*
*Imposuitq; potens Anglo qui frenas feroci
 Sedulus, hic patrio ductus amore nimis,
 Italiam petiit, Francum remeavit in orbem
 Sepius, & pulsus hostibus vltor adest.*

TRigefima sexta consideratio est. Etiam honor consistit in triumphi receptione, cum duces belli, aut principes victoriam contra hostes, & inimicos obtinissent, de victoria triumphabunt: hoc est, in introitu ciuitatis auratis curribus vehebantur, quos albi trahebant equi, capite lauro coronato. Pompeij tamen currum in triumpho Aphrici traxerunt elephantum. Quem imitatus Caesar uetus est elephantis 40. dextra lquaque lychnos gestantibus. auctore Tranquil. Et Gordiano quadriga elephantorum decreta: sunt triumpho Persico. Habuit & Aurelianus currum cum quatuor ceruis iunctis.

Morisq; fuit ut in triumphantium currum sederent eorum filij. Vnde & Acemilius Paulus speciosissimo triumpho filium duxit, quem triduo post amisit.

Triumphantium sequebantur laureati milites triumphantis, ut quia laurus semper uiret, signum esset tempus florere.

Item captiui hostium duces in triumpho circumuecti, praecedebant currum triumphalem.

Item triumphantis rem diuinam facientis uerba erant: *Dij, quorum nutu, & imperio nata, & aucta est res Romana, eandem placati propitiatiq; seruate.*

Item moris erat consules ad coenam inuitari a triumphante; deinde rogari, ut venire superfederent, ne esset aliquis maioris imperij & autoritatis triumphante.

Item in triumpho lignae turres, & captarum urbium, arcium, & montium simulacra, omniumque victorum simulacra, aurum praeterea & argentum ferebatur.

Moris item fuit Imperatoribus belli ciuilibus victoria quantum uis magna non triumphare, quia ciues non hostes occidissent.

Item ut milites & abiectissimi quique triumphalem

merum autumant. Hi magistratib. ministrabant, fidesq; virgarum alligatos, cum securib. gestabāt, & huiusmodi virgæ ex Betula arbore fieri consueverāt, quæ est arbor Gallica, mirabili candore atq; tenuitate, terribilis magistratum virgis secundū Plinium lib. 16. c. 19. naturalis historia.

Secunda conclusio est. Etiam Diadema, & corona sunt insignia Imperatorum, & etiam sceptrum, vt infra habetur in 5. part. in 19. confid. vbi ponitur etiam de rationali, de quo statim dicturus sum.

Sed prius videndum est varia esse genera coronarum, & qui primus eas inuenit. Polydorus de inuentorib. rerum lib. 11. c. 17. refert, Lib. erum patrem coronarum repertorem fuisse, qui primus omnium imposuit capiti suo coronam ex hedera. Moyses tamen qui multis ætatis Liberū patrem præcessit, coronas aureas fecit secundum Iosephum in 3. & 8. antiquitatum. Aegypti regū (teste Casiolectionum antiquarum lib. 13. c. 61.) mos fuit peructus, Diademata serpentis aspidis in imagine distincta gestare. Principio ex arborum ramis fieri coronas in ludis, & sacris certaminib. mos fuit. Postea varia florū mixtura componi ceperunt. Has Glycera primò adinuenit. Paulò post subiere quæ vocatae sunt Aegyptiæ, siue Hybernae, factæ è bracteis ligneis siue eburneis, varijs colorib. infectis. Deinde subsecute sunt è lamina ænea reui in aurata aut argentea, quæ propter fragilitatem corollæ dicuntur. Crassius autem diues primus suis ludis coronam aureis argenteisq; folijs dedit, & alij alias. Hinc deniq; multifariè coronæ repertæ sunt, & in maximo pretio habitæ, præcipue apud Romanos, & tempore consulum. Erant enim militares coronæ, puta Triumphalis, qua donabantur, seu coronabantur in triumphis Imperatores, seu triumphanti dabatur, & ex lauro primitus fiebat: quoniam ea arbor præcipue est latitiæ victoriarumq; nuncia: sed deinde ex auro fuit facta, & hæc dicitur aurum corouarium, erantq; eiusdem & virtutis, & honoris præmia.

Muralis dabatur ei, qui primus murum hostium subierat, seu in oppidum hostium per vim ascendisset, hæc etiam aurea erat, muri pinnis decorata.

Castrensis (quæ & vallaris dicitur, quia in signe valli castrensis haberet) similiter aurea erat. hæc donabatur qui primus hostium castra pugnando introisset, & irrupisset.

Naualis pariter aurea erat, & dabatur ei, qui primus maritimo prælio vi, & armis in hostium nauem translibat. Ea rostris nauium erat insignita.

Oleagina, qua victores in Olympiaco certamine donabantur, vel ob conuersum hostem.

Oualis, quæ & myrta dicebatur, dabatur his qui vrbeq; intrabant ouantes, quando bellum leuiter, & sine cruore perfecissent, de ditione facta:

aut cum bella nõ rectè in dicta essent nec cum iusto hoste gesta, aut cum hostium nomen humile esset, vt seruorum aut piratarum.

Obsidionalis dabatur duci, qui exercitū suum ab obsidione hostiū liberasset, & dicta est graminea, quia fiebat ex eo gramine, quod ibi natū fuerat vbi obsidebantur. Hanc S. P. Q. R. Fabio Maximo dedit secundo bello Punico, quod vrbe obsidione liberasset. & hanc Plin. lib. 22. alijs nobiliorem fuisse dicit.

Ciuica corona erat celeberrima, quæ ciuis ciui, à quo in bello seruatus fuerat, & à morte liberasset, testem vitæ salutisq; perceptæ dabat: & hæc fiebat ex fronde querna: quoniam quercus primū mortalib. victum præbuit, qui glandes vesciebantur: vel quia Ioui (in cuius tutela sunt ciuitates) sacra quercus est. de hac Plin. li. 16. meminit, appellans eam militum virtutis in signe clarissimum. Vnde præclarè Antoninus Pius, teste Capitolino, Scipionis recolendam sententiam frequenter vsurpabat, dictans, se malle vnum ciuem seruare, quàm mille hostes occidere. Hanc consuetudinem ciuib. ramis coronas dandi secundum Valerium lib. 12. de institutis antiquis, Athenienses primi omnium introduxerunt, hoc honore laudatissimo virtutis alimento primū Periclem decorantes, & coronantes. L. Gel. vir censorinus censuit Cic. consulem hac ornandum corona, quæ eius opera atrocissima illa Catilinæ cõiuratio deleta vindicataq; fuisset.

Hederalis dabatur poetis.

Populea dabatur iuuenib. virtutem imitantib. & has coronas posuit etiam Lucas de Pen. in rub. C. de auro coronario. lib. 10. Et dicit idem in l. 4. C. de vestib. oloberis. lib. 11. quod legitur in historia scholastica, quod quatuor sunt insignia regalia, scilicet purpura, fibula aurea, sceptrum & diadema. vel secundum Hugo. lib. 2. de sacramentis, sex sunt insignia quibus excellentia regalis ordinis ostenditur, & sacramentum iustum figuratur, puta Annulus, per quæ designatur fides. Armilla, per quæ bona operatio. Sceptri quo iustitia. Gladius, quo vindicta. Purpura, per quam reuerentiæ & Diadema, per quod designatur in rege gloria.

Tertia conclusio est de rationali, quod erat olim in signe supremi, seu maximi sacerdotis. vel secundum Beroaldum in Apuleium, Galerius, id est, pileus rotundus in modum galeæ factus, erat in signe pontificum. hodie verò est thia. Guillelmus verò Durandus in suo rationali diuinorum officiorum lib. 3. c. de indumentis legalib. seu veteris testamēti dicit, quod secundum Moysen eam legem erant quatuor indumenta legalia tam minorib. sacerdotib. quàm principi sacerdotum communia, de quibus legitur Exod. 28.

Primum dicebatur Manastafum, quod Græcè bracce, Latinè verò sceminalia linea dici potest, de bysso retorta contextum: quo utebantur pro eo, quod legitur Exo. 20. c. in fin. Non ascendes ad altare

phum psallendo, & cantando impenderunt, qui hostibus superatis Romam rediissent. Sic etiam 1. Reg. 17. legitur de Dauid. quod postquam Goliath quinq. lapidibus occidit, & populum eius vicit, reuersus cum magna gloria receptus est à suis, & mulieres in eius laudem eecinerunt dicentes, Saul percussit mille, & Dauid decem millia. Et Exo. 15. c. dicitur, quod quando Dominus liberauit Israel de manu Aegypti, & viderunt Aegyptios mortuos super litus maris, tunc Moyses cecinit carmen hoc Domino: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum, & ascensorè proiecit in mari. Quia fortitudo mea, & laus mea Dominus: & factus est mihi in salu. &c. Similiter Maria soror Moyses & Aaron sumpsit tympanum in manu, egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis, & choris praeincentes, & dicentes, Cantemus Domino, &c. Sed maior victoria, & triumphus, & de quo maior laudis honor impendi debet, est de gloriosa & triumphanti resurrectione Imp. nostri Iesu Christi, qui magnificè triumphando ab inferis ad nos reuersus fuit, vt perpulchrè scribit Ber. de Bultis in 2. parte sui Rosarij. ser. 17. in prin. Similiter Iudas Macab. superatis hostibus, epinicia, solennitatè, festiuitatè & gratiarum in actionè celebrantur pro parua victoria, vt habet 2. Mach. 8. ibi. Et cum epinicia agerent in Ierosolymis. Er habetur Apoc. 3. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitae, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Ideo triumphantes indui debent, & ornari vestimentis albis, vt fecit Lud. xii. habita victoria contra Genuenses, dum ingrederetur Genuam, anno 1508. dixi infra ista parte 28. considera. in 62. concl. Legitur & Indjeh c. 15. quod postquam Iudith iugulauit Holofèrnem, & Assyrij victi fuerunt, omnes populi gaudebant cum mulieribus, & virginibus & iuuenibus in organis & citharis, & c. seq. scribit quod tunc canrauit cannicum Domino, dicens: Incipite Domino in tympanis, cante Domino in cymbalis, modulamini illud psal. nouum, exultate & inuocate nomen eius, &c. Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum, & mox, vt purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas. Erat autem populus incundus secundum faciem sanctorum, & per tres menses gaudium huius victoriae celebratum est cum Iudith.

Quis verò primus apud Rom. triumphum, aut ouationem duxerit, scribit Polyd. lib. 2. c. 16. de inuentoribus. & ibi de multis qui triumphauerunt. Plinius verò 7. nat. hist. inter plura alia de laude Cic. ait, quod primus in toga triumphum, lingueque lauream meruit.

Macrobius in Saturn. dicit, Bullam esse insignem triumphantium. Quomodo autè fiebat, ad quid & ubi portabatur hæc Bulla, vide Calepinum in

suo Diction. in verbo, Bulla. Toga regia, quæ crat auro, & purpura in texta, qua reges utebantur, à Liuius inter insignia triumphantis numeratur, purpura autè vocatur, & erat sine pictura. Erant etiam alia ornamenta triumphalia, vt Lin. tradit lib. 30. aurea corona, aurea patera, sella curulis eburnea, scipio eburneus, toga picta, palmata tunica.

Trigesima septima consideratio. Honor consistit in bibendo in auro, esse secundum post regem, vestiri purpura, & cognarum principis vocari, vt habetur 2. Esdra 3. c. maximè (vt dicit ibi text.) propter sapientiam. Hinc videmus, quod doctores tanquam sapientes, & scientia præcellentes, parentes principis vocantur, per rex. & glo. in lex diui Pij. C. de loca. vbi Dominus Vlpianus qui erat præfectus pratorio, ab Ale. Imperatore eius parens nuncupatur. Etiam antecessores principis dicuntur, per tex. in §. cum que. & ibi not. per gl. & doct. in proemio Institutionum.

Trigesima octaua consid. Etiam honor consistit in delatione insignium, & armorum. Nam qui maioribus insignibus utuntur, maioribus honoribus præfiliunt, & in digniori loco collocati debent. Faciunt que dicunt doct. in c. vt apostolice. de priuileg. in 6. & in c. 1. 41. dist. cum text. in c. pen. extra de vi. & hon. cle. vbi ex qualitate, & pretiositate ornamentorum, augetur dignitatis prerogatiua. vt dixi infra in quarta par. in 32. consideratione. ibi, duodecimo Abbates. Et quælibet dignitas habet sua insignia. Nam Papæ imponitur Frigium, Imperatori Diadema seu Insula, Regi corona, Episcopo mitra, Archiepiscopo pallium, Doctore biretum, vt dicit Luc. de Penna in l. murileg. in prin. C. de de murilegulis. lib. 11. de quibus omnibus infra dicam.

Hinc sumpt. occasione hic describam de insignibus veterum statuum mundi, & armis, tam principum, dignitatum, quam aliorum, & de his sigillatim faciam centum conclusiones frequentes, remissiuè tamè interdum ad loca sua in presenti opere tacta: & primò faciam decem de insignibus, & alijs de armis.

Prima conclusio fit de insignibus regum Romanorum. Nam vt refert Polydorus de inuentoribus rerum lib. 2. c. 3. Romanorum regum insignia erant, falcem securi, corona aurea, sella eburnea, trabæ eburnea, phalera, annuli, paludamenta prætexta, toga picta, tunicaque palmata, & omnia denique decora, quibus imperij dignitas eminebat. Ex duodecim Thufæi populis (quos Tarquinus Priscus subiegit) originem habere, quibus Tarquinus simulatque id senatus permisit primus vult esse. Verum Romulus ex more duodecim Hetruriae populorum, qui singulis regibus statim creati lictores dabant, antea 12. lictores assumpsit. Alij à nume aulum, quæ augurio regnum portenderant, cum secutum num

Ne tamen scandalū in ecclesia generetur, Abba-tes, & inferiores praelati exempti ab episcopis, si habeant priuilegium portandi mitram, possunt tantum uti in Concilijs & synodis episcopalib. nō tantū aureas vel argenteas laminas habentibus. Non exempti vero simplicibus, & albis, ac planis utantur. Ita est textus ad litteram in d. c. vt apostolica de priuilegijs. in 6.

Aduerte quod exempti nō possunt talia deferre in potentia episcopi suae diocesis, nisi hoc habeant ex speciali priuilegio, vt dicit ibi tex. & Gemianus ex illo tex. per hęc enim detrahitur honori episcopi. & ibi ponit Gemianus, q̄ exempti debēt in ordine praeferri non exemptis. dixi alibi plenē.

Extra cōclusio ex praemissis est quod & isti principes seu pastores habent aliud insigne, quod dicitur virga, seu baculus: quo utitur maximi viri Ecclesiastici. Vnde dicit tex. in c. inter dilectos. §. sed & contra. & ibi Bal. extra de fide instr. q̄ baculus est pastoris, & sceptrū est regis: & vt dicit Aug. Datus lib. 3. suarum orationum, oratione 38. bonus pastor, qui iuxta saluatoris vocem animam suam dat pro ouibus suis, quintuplicem virgam gestare perhibetur. Virgam disciplinæ, per quam auidacium & improborum hominum insolentiam cōpescat. Virgam potestatis, per quam iuste praesit. Virgam cognitionis, & scientiæ, per quam instruat. Virgam custodiæ, per quam iustitiam, liberalitatem, pacem, & legum disciplinam custodiat ac tuceat. Virgam miserationis, per quam tenioribus, & iniuriis laborantibus, piē misericorditerq; subueniat. Virgam debellationis, per quam victoriam assequatur.

Datur igitur virga praeioribus, pp̄ disciplinam.

Datur principibus, propter summam regendi potestatem.

Datur senioribus, in quibus sapientiæ munus excellit.

Datur praesidibus, ad custodiam obeundam.

Datur regib. ad mansuetudinem, & clementiam exercendam.

Datur Imperatoribus, ad hostilem impetū concurrendum, atque iniuriam propulsandam.

Et vt ibi dicit, assumpsit Zacharias propheta virgas duas ac pauid gregem suum: ac duæ virgē quidem duæ sunt praeclara: eximiaq; virtutes: altera iustitia, altera verō mansuetudo, per quas possit, qui imperat, patēre subiectis, & debellare superbos: de quib. per prophetam Dominus: Visitabo, inquit, eos in virga ferrea. Virgam aureā tenebat Assuerus Rex, eamq; siccabat ijs qui eius iniussu ipsius thalamum fuissent ingressi. vt liquido pateat populos ad obsequia atq; obedientiam principum erudiri oportere. Radamantus, & Acacus, Platone testante, virgam tenent dū iudicant. Minos verō considerans seder solus, habens aureum sceptrum, vt de eo inquit Vlysses apud Homerū, vidisse sceptrum tenentem, iura mortuis dantem.

& magistratus quoq; & rectum iudicij examen dispicere, & iustum iudicium debet iudicare. Nempe virga hęc iustitiam designat, & potestatem. Virga directionis, inquit propheta, virga regni tui. Et virga quidem corripit delinquētes, quemadmodum & baculus imbecilles tuerur, ac sustinet. Virga tua, ait propheta psal. 22. & baculus tuus, ipsa nōe consolata sunt. Hęc virga, inquit, velut demissa caelitus hostium vim arceat, ac deuitat insidias, dicente propheta, psal. 111. Virgam virtutis tuae emittet Deus ex Sion: dominate in medio inimicorum tuorum. Quod si arca foederis in veteri testamento duo continēbat, scilicet māna, & virgam, satis argumenti esse debet, magna in hoc praeclaro insignia mysteria contineri: videlicet manna, vt denotaret in praelatis & pastorib. dulcedinem exhortationis ad bonū quo ad bonos: & virgam, vt denotaret correctionem quo ad malos, secūdum etiam quod lex hoc contingere debet secūdum philosophum 10. Ethic. vt refert, & sequitur lo. de Turceremata in c. disciplina. 45. dist. in r. col. pro quo facit tex. in c. omnis autem lex. 3. dist. & in c. facta sunt autem. l. 4. di. & in l. 1. c. vt eleganter. ff. de iustitia, & iure.

Has duas virgas solent deferre, & gerere reges Francia: cum depinguntur, aut eorum imagines, seu statuae sunt, & eleuantur. Quoniam vnā virgam portat in manu dexterā: in qua supra in summitate virgæ est vnū lilium, quod habet vim sceptri, & ad instar sceptri fit. Alteram verō gerit in manu sinistra, in cuius apice est representatio manus, quod habet vim iustitiæ, & illius administrationis: & modo quo iustitiam administauerint, & regnum guberauerint habent praedictas manus. Quoniam si bene habent manus eleuatas: quia iustitia de caelo prospexit, quam manu demonstrat. si malè, habent manus depressas, vt denotetur mala eorum administratio iustitiæ. Et sic illa manus posita super virgā denotat autoritatē, correctionē, dignitatem, & potestatem, quam debet habere princeps in subditos in virga pastoralis.

Quereret forsitan aliquis, quare summus Pontifex non vritur virga pastoralis, & tamen alij inferiores ea utuntur, Guillelmus Durandus in dicto tertio lib. in c. de baculo, ponit rationē historiae, & rationem mysticam.

Historia est, quoniam B. Petrus Apostolus Martialem discipulū suum (quem dominus inter discipulos constituit, cum dixerit: Nisi efficiamini sicut paruulus iste, nō intrabitis in regnum caelorum) misit cum quibusdam alijs ad predicandum Germanis, quo in via ad viginti dies, defuncto collega eius redijt ad nunciandum hoc Petro, cui Petrus: Accipe hunc baculum, & tangens eum dice: surge in nomine Domini, & praedica. Ille verō in vigesimo die a tempore mortis illius tetigit eum, & surrexit, & praedicauit, & ita Petrus baculum a se amouit, & subditis dedit, nec recuperauit.

P R I M A P A R S

altare meum per gradus, ne reueletur turpitudolua. & Eze. 24. Fœminalia linea erunt in lumbis eorum.

Secundum Cathemone siue linea, quod nos subuculam, vel albam, eratq; bisinum, & duplex.

Tertium Baltheus, i. zona, vel cingulum latū, quasi digitis quatuor, contextum de bysso, purpura, & hyacintho, per quæ quatuor elementa significantur.

Quartum est Tiara, quod nos infulam vel mytram appellamus, à Tydari pontificali plurimum differens, quasi formam rotundæ cassidis repræsentans.

Super hæc quatuor communia, quatuor proprijs indumentis pontifex utebatur.

Primum erat tunica hyacinthina, quæ latinè talaris dicitur, quæ habebat pro simbrijs mala granata cum octoginta tintinnabulis aureis intercarlari modo disposita, vt audiretur sonus, cū Pontifex ingrederetur Sanctuarium, ne fortè moreretur.

Secundum erat Ephor, id est, Superhumeraledequatuor prædictis colorib. auroq; contextum, sine manicis, ad modum colobij, habens aperturam in pectore quandam, ad magnitudinem palmi, in qua Longion eiusdem mensuræ inferebatur. In cuius parte superiori videlicet super humeros insubulati erant auro duo lapides onychini, quibus duodecim nomina filiorum Israel erant insculpta, sex in vno, & sex in altero. Samuel autem, & Dauid in duri leguntur Ephor. illud erat lineum: & propriè quidem Ephor dicebatur.

Tertium dicebatur Hesen, græcè Longion, latinè verò rationale vocatur, quod pontifex ferebat in pectore: dictum est autè rationale iudicij, quia ibi erat lapis in cuius splendorem sibi Deum esse propitium cognoscebant. Erat autem rationale quadrangulum duplex in modum vnus palmi de quatuor prædictis colorib. auroque contextum, habens duodecim lapides per quatuor ordines. In primo Sardinum, Topazium, & Sinaragdū. In secundo Carbunculum, Saphirum, & Iaspidem. In tertio Ligurium, Achatem, & Amerhystum. In quarto Chrysolithum, Onychinum, & Berillum: in quibus erant scripta duodecim nomina filiorum Israel in singulis singula, iuxta ordinem suæ natiuitatis. Erant enim in eo scripta hæc duo nomina, hurim, & thumim, id est, veritas, & disciplina.

Quartum, & vltimum erat capitis ornamentum, videlicet Tiara, seu Tydaris in acurum procedens, habens circulum aureum cum malis granatis, & floribus: ex qua supra frontem pendebat aurea lamina, quam Petalium dicunt, ad modum lunæ dimidiæ, in qua scriptum erat, Anoth Adonai, id est, sanctum nomen Domini. Tetragrammaton, id est, quatuor literarū. ne verò cum mouebatur Pontifex, moueretur & lamina, ligabatur

vitra, seu iunctura hyacinthina perspicua, quam sumimitates posteriores diffundebat.

Noster ergo pontifex pro fœminalibus habet sandalia: pro linea, albam: pro baltheo, cingulum, pro poderi, tunicam: pro Ephor, amictum vel stolam, pro Longio, pallium, pro Tydari seu Tiara, mitram: pro lamina, cruce: & quædam ex his diuersam habent formam ab illis, sed eandem figuram. hæc ille. Et post historiam ibi per eum positam, vide quomodo declarat secundum Allegoriam & tropologiam. Et aduerte quia Papa non vitur baculo, sed tantū inferiores prælati, vt infra dicitur.

Aduerte etiam, quòd chlamydem purpuream, tunicam hyacinthinam, coronam, frigidum, lorū, & superhumerales habet ex concessione Constantini Imperatoris: vt dicit ipse Durandus in d. lib. 3. c. de mitra. & de hoc habetur in Cano. Constantinus 1. 96. distinctione.

Quarta conclusio erit de insignibus Patriarcharum, Cardinalium, & Archiepiscoporum. Nam Patriarchæ, & Archiepiscopi habent crucem quam ante se deseri faciunt, vt habetur per Car. in cle. 2. in prin. de priuilegijs. habent & pallium, & etiam nonnulli episcopi, de quo dicturus sum in quarta parte, in 26. consideratione.

Innocentius 11. in Concilio Lugdunensi Cardinalibus insigne dedit, quod capite perpetuo deferre debent, hoc est, rubrum galerum. Idque diligenter seruatur secundum Gaguinum in suis Chronicis super Francorum gestis, in vita diui Ludouici.

Quinta concl. Episcopi verò habent mitram, quæ habet duo cornua, ad denotandū, quòd debent scire vetus, & nouum testamentum: vt habetur per Archidiaconum, & Ioannem de Turrecrema. in c. archidiaconum, & Ioannem de Turrecrema. in c. archidiaconum. 45. dist. Et quòd mitra sit episcopale, & pileus regale insigne, text. est. & ibi Bal. notat, in c. inter dilectos. §. sed contra. extra de fide inst. etiā mitra episcopalis dicitur Cidaris.

Hæc verò mitra est loco Tiaræ seu cidaris, vt dicit Durandus in loco prædicto. Sed & alia sunt ornamenta Prælatorum, vt sunt Dalmatica, chirotheca, annulus, & baculus, de quibus hic infra. & isto non vitur Papa. c. 1. de sacra vnctio. ad fin. sed vitur episcopi, & compagis sandalijs. 93. di. c. cum nonnulli. §. compagis. & c. seq. & annulo. c. clerici. de vit. & hon. cle. extra. Et de his omnibus vide per dictum Durandum in prædicto loco, vbi amplè.

Sed vsus talium Pontificalium non competit inferioribus. ab episcopis de iure communi: & ista omnia tendunt ad gloriam, honorem, & magnificentiam ecclesiarum, & non in ampliudinem officij dantur, quando conceduntur inferioribus prælati, puta abbatibus. & ideo dicit Geminianus in c. vt apostolicæ. de priuilegijs. in 6. q. hæc operatur pontificalia in istis, quòd genitalia in multis.

Ne

quadam corona rotunda, non erecta, nec ascendente, in modum zonæ circumdantis pileum, & apud nos ita feruatur, ita quod licet duces habeant intra regalia, non tamè portant coronam erectam prout reges.

Et de huiusmodi pilei ducalis inuentione, seu introductione pro insigni seu insula, non video originem, nisi eâ, quia cum capiebantur olim serui aut captiui, sequebantur duccm in triumpho, & post eum descerebant pileum, vt de Tetrètio capto à Scipione Africano, qui illi sequendo descerebat pileum in triumpho ipsius tanquam ducis, vt refert Quintilianus in gladiatore. de quo meminit Lucas de Penna in l. murileguli. C. de Murilegulis. lib. II. Ex quo postmodum in signum huius triumpho duces acceperunt pro coronâ pileum, & iste modus apud nos obseruatur. Vel dicendum videtur, quod huiusmodi mos gerendi pileû per duces, vel comites est introductus ex eo, quod sicut olim flamines gentiliû inter alios tanquam duces, & pastores suorum, portabant pileû, in quo erat desuper breuis virgula habens aliquid lanæ, vt dicit Albericus in suo Dictionario, in verbo, Flamines. ita hodie ille mos remansit nõ solû apud Cardinales, Episcopos, & pastores, sed etiam apud Duces, & principes, quod gerût pileû in quo est zona circumdans eum in signum dignitatis, & præminentia: inter alios, quia nõ deferunt coronam quæ solum regib. competit. Et hoc quoniam in eo dignitatis gradu videntur esse duces in secularitate, sicut stantines in spiritalitate, vt inferius examinabitur.

De iure reperio, quod pileus lineus, seu sericus, est in signe hodie prohibitum clericis, vt ait glo. in cle. 2. de vi. & ho. cle. apud Græcos tamen sacerdotes descerebant in signum dignitatis, vt dicit ipse Lucas in dicto loco. Tamen quo ad Duces, Cardinales, episcopos, protonotarios licet diuersimodè, est multum in vsu. Et sicut pilos tegit, stingit, & gubernat, ideo etiã videtur quod dux suos subditos tegere, & gubernare debet. Et est etiam in signe libertatis, quia magis debent esse liberi apud principem supremum, quàm alij: quia antiquitus serui manumissi accipiebant pileum raso capite. facit l. vnica. §. sed & qui. C. de latina libertate tollenda.

Hic verò pileus istorû ducum designat præminentia supra alios, & est in modû coronæ non erectæ, vt dixi, & tali insigni solent vi duces in signû excellentia, & dignitatis: quia excellentiorem, & digniorem gubernationem habent cæteris.

Istò etiã insigni vtuntur apud nos Præsidentes Parlamentorum, quia habent certum pileum ex nobili pâno, rotundû, soderatum, vt ita dicam, & vulgo dicitur vng mortier (Cum graues illi debeant esse) qui habet circuncirca vnâ zonam ex panno aureo, & supra pilos sericeos, & auratos, ad denotandum excellentiam illius status, & officij. Et

istud ornamentum seu insigne propriè dicitur fasciale: de quo plenè infra in 7. parte, in 24. consid. in c. generalis est. in ver. tantum est infra.

Decima conclusio. Deueniendo amplius ad materiam armorum, & vnde originem habuerint, quæ hodie ita sunt in vsu apud nos. In qua dico, quod tria fuerunt iura apud antiquos, Agnationis, Gentilitatis, & Stirpis: sed nobilitatem fuisse videtur gentilitas, vt ex diffinitione Ciceronis apparet, eorum scilicet, qui imagines generis sui proferre poterat. Inde Tranquil. in Vespasia. Flauia gens, inquit, obscura illa quidem ac sine maiorum imaginibus, sed tamen reipublicæ nequaquam penitenda. Vnde imagines pro nobilitate generis accipi sæpe solent. Cic. de lege agraria significat volens nouum hominem, id est, nulla generis nobilitate commendabilem, consulem tamen factum, ita ad populum inquit: Quem admodum cum petebam, nulli me vobis autores generis mei commendarunt: sic si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à vobis deprecetur. Idem in Pisonem: Obrepisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quare simile nihil habes præter colorem. Fumosas imagines appellauit Cicero antiquissimi generis stemmata. vt legi omnino debebat apud Iuuenalè: *Fumosos equum cum dictatore mægistros.*

Hoc autem ius quæsiisse se ab ædilitate gesta, his verbis refert Cicero vltima in Verrem actione: Ob earum rerum laborem ac sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sella mærulem, ius, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam.

Ex quo loco apparet, ex honoribus gestis imagines familiarum comparari, aut etiam retineri solitas esse. Vnde in principio legis agrariæ: Et in hoc more positum, quirites, institutoque maiorû, vt hi qui beneficio vestro imagines familiarum suarum consecuti sunt, eam primùm habeant concionem, qua gratiam beneficij vestri cum suorum laude coniungant. Quia in oratione nonnulli aliquando digni maiorû loco reperitur. Plerique autè hoc perficiunt, vt tamè maioribus eorum debiti esse videatur, vnde etiam, quod posteris solucretur, redundat.

Qui autem ius gentilitatis, & maiorum imaginum nullas habebant, hi terræ filij, & à sese orti, & homines noui vocabantur. Vnde Cic. in 7. cpi. Cornelius quidem tuus familiaris summo genere natus, terræ filius. Summo autem genere natus, ab eo per ironiam dicitur. Et Persius: *Præsto est mihi Manius haeres, progenies terra.* Iuuenal. *Vnde sic vt malim fraterculus esse gigantum.*

Hæ imagines etiam stemmata vocantur, vt per Satyricum. *Stemmata quid faciunt?*

Cereæ autem erant simulachra per armaria disposita. Vnde illud eiusdem:

Innocentius verò Papa III. in Speculo ecclesie scripsit, quòd beatus Petrus misit baculum suum Eucharistio Treuironum episcopo: quem vnà cum Valerio, & Materno ad prædicandù Euangeliū genui Teutonice destinauit. Cui successit Mater nus in episcopatu, qui per baculū Petri de morte fuerat suscitatus, quem baculū vsq; hodie cū magna ueneratione Treuirensis ecclesia seruaui, & adhuc seruat, imo Papa in illa diocesi vtitur baculo, & non alibi.

Mystica verò ratio est, quia baculus in summitate curuus est quasi ad attrahendū, q̄ in Romano Pontifice necesse nō est. Quia nullus ab eo finaliter diuertere pōt. Hæc ratio in ihu videtur friuola. cū Romanus pontifex magis ad se habeat attrahere deuiantes, & errantes à fide catholica, q̄ alij prelati. Cum ex quo est caput ecclesie catholice, ad ipsum magis spectat purgare errores, q̄ ad mēbra. Et dicit B. Th. q̄ Papa nō habet coarctatā potestātē, quæ donatur in curuatione baculi, vt dicit Fe. in ru. de const. col. 2. ver. bene facit quod no. B. Tho.

Præterea vt dicit idē Durandus, per baculum designatur coertio, q̄ quia ceteri pontifices ab homine recipiunt, ideo à solis superiorib. baculos recipiunt, & habent. Romanus vero pōtifex, quia potestātē à solo Deo accipit, baculum non habet. Hæc ratio adhuc non mihi videtur consona, eo quia etiā Romanus Pontifex potestātē saltem secundariō accipit ab electorib. secundū tex. in c. vbi periculū. de electionib. in 9. Imo potius videretur, q̄ virgam, & baculū potius deberet habere, quàm alij. Quoniam vnus capite, scilicet Christo, conuenit, deberet illum habere, vt Christi potestatem signaret. de qua habetur Psal. 44. Virga recta siue directionis virga regni tui: quia dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem. Propter quod alibi dicitur: Reges eos in virga ferrea, duritia ferri vigorem signat æquitatis, qua Christus tanquam vas figuli peccatores confringet. Verum potestas Christi nō solum est virga, sed baculus: quia non solum corripit, sed etiam sustentat. Vnde Psal. 22. iam superius all. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Sic exemplo Christi summus pōtifex, tanquā eius vicarius, non debet esse sine baculo. saltē si non vult eo vti pro coertione, q̄ denotaret consolationē, sicut hodie videmus nostros summos pontifices esse multū consolatiuos, præsertim in concessione Indulgentiarū, gratis, q̄ facere debēt. & omnia sua conuertendo in defensionē Christianitatis, quæ iam his nostris temporib. tanta passa est, vt de expugnatione, & captiuitate Rhodi videmus, & adhuc non est sine magno periculo, q̄ multa patietur, propter guerras, & dissensiones Christianorū, quæ nunc sunt inter principes Christianos, quas debet summus Pont. suo baculo sedare, & pacificare, illos compellendo ad pacem pro tuitione Christianitatis, illis auxilium, & fauorem tantum in pecunijs, quàm hominibus armatis præ-

stando. Ecce quomodo baculo suo vti debere. Deus omnipotens in omnibus prouideat.

De insignib. verò principum, Imperatoris scilicet & Regum, ponitur infra in 5. par. in 19. cōsid. cum seq. vbi ponitur de Diademate, & Corona, quæ sunt insignia Imperatorum & Regum: etiam de Sceptro, vt iam prædictum est.

Septima concl. Insigne senatorum, seu ordinis Senatorij erat latriscleaus secundū Sueton. in vita Caesaris dictatoris, & calceus lunatus, qui tamen cōmunis nobilitatis fuisse putatur. Iuuenalis de Quintil. *Appositam nigra lunam subtexit aluce.* Cic. Philip. Est etiam Añnius quidam senator voluntarius lectus, ipse se feperat curiam vidit, post Caesaris mortē inuitat calceos, pater conscripsit repente factus est, id est, lunatos calceos sumpsit.

Latriscleaus, quod etiam latriscleuium dicitur, pro senatoria dignitate ponitur: & ius annulorū aurcorum, pro equestri ordine, vt dicit Budæus in l. ult. de senatoribus. ff. vbi etiam refert, quod Latriscleaus est tunica purpurea prætexta latior, & longior tunica vulgaris, ac discincta, cui toga superinduebatur vt tunica: & tali veste Tul. Hostilius primus ut regib. Romanis vsus est. Credo, quod hodie sit eappa seu ille mantellus magnus, latus, longus, & rubeus, quem deferunt præfidentes in Consistorijs seu Parlamētis, cum reddunt ius, seu pronuntiant Arresta curiæ populo. Qui loco lictorum etiam habent ostiarios cum virga alba, & tenui.

Legitur apud Plutarchum in prole. q̄ lictores eum securi, & virgarū fascibus, prætexta vestis cum eburneo curru erant insignia consulum. Sicut Litiuus augurum secum dum Cic. i. de diuina. Tunica picta cum aneo pectoris: egmine Saliorū Martis, vt inquit Litiuus lib. 1. ab vrbe cōdita. Spicae corona, & albam illa fratrum Arualium, teste Gellio lib. 6. c. 7. principis iudicum Aegyptiorum aurea catena è collo suspensa, qua pendebat signū, quod veritatem dicebant, autore Diodoro lib. 2.

Ora, ensis scilicet, torques aureus, & calcæia deaurata: de quib. infra dixi in nona parte, in pluribus considerationibus, & quemadmodum hausta est signum belli, ita caduccum est pacis.

De insignibus verò literatorum, infra dicam in 10. parte, in 36. cōsid. Nota tamen, quod sicut purpura est regum, vt dixi, & probatur per totum titulum, de vestibus oboberis. lib. 11. C. & in l. fi. C. qui militare non possunt. ita ehlamys militum, stola sacerdotum, toga aduocatorum, habitus rusticorum, cuculla monachorum appellatur, vt in gl. in verb. sibus. in l. vnica. C. nulli licere in fctis. lib. 11. de quo meminit Bal. in c. causam. col. 1. extra de probationibus.

Nonā concl. Repetitur ex eorum vsu etiam aliud insigne, quod est Ducum, Comitum, & Marchionum: & est pileus circumdatus quadam

Aduerte tamen, quod ponentes arma sua in ecclesijs quas faciunt, aut in ornamentis, quæ donant ecclesijs, perdunt meritum, vt tenet Ge. in c. duæ sunt. circa mc. 45. dist. quæ refert, & sequitur Bernardinus de Landriano. in c. dilecta. in apostillis ad Panorm. de exce. præla. extra.

Decimaquarta consi. In sequendo doctrinam Bart. in suo tract. de insignibus & armis est, quæ quædam sunt insignia, quæ competunt alicui ratione dignitatis, vel officij. Et sunt talia, quæ quilibet habens illam dignitatem, vel illud officium, portare potest: non tamen licet alicui portare nisi habeat illam dignitatem, seu officium, pro quo al lego glo. in verbo dignitatem. in c. vt apostolica. de priuilegijs. in 6. facit text. in leg. 1. & ibi doct. C. quæ res vendi non poss. vbi habetur, quod vestes, insignia, vel arma, & colores ipsius principis, nemi nisi assumere licet.

Exemplificat Bar. in insignibus proconsularibus. & legatorum, de quibus in l. 1. ff. de offi. proconsularibus, & legati. & l. sanctum. in prin. ff. de rerum diu. vbi proconsul insignia sua, etiam extra iurisdictionem suam, portare potest. Nam sex facibus tantum utebatur. I. proconsules. ff. de offi. proconsularibus. Et etiam legati Romani populi portabant verbenas (fortè sarureias secundum gl. in d. l. sanctum.) id est, herbas seu frondes sacratas, ne violarentur à populo vbi mirtēbatur, & ratione illius insignis erant in custodia Romanorum, ita quod dicebantur sancti, prout sancti habentur, vt dicit text. in l. si. in prin. ff. de legationibus.

Similiter legati Græcorum ferre solebant, ne quis eos violaret, ea quæ vocantur ceritia, vt inquit text. in d. l. sanctum.

Item archiepiscopus vti potest pallio in tota sua diocesi & pro uincia, vt dicit text. in c. cum sis. extra de auctori. & vtu pallij. Sicut hodie videmus in clientulis seu seruentibus. regijs, qui offendentur in exequendo mandata regia, habendo, & portando signum seu scutum regium, quod portare debent in insigni, & sunt in salua guardia regis natiua, ita quod grauius puniuntur qui eos offendunt.

Exemplificat etiam Bar. in insignibus episcoporum, quæ si quis non habens illam dignitatem portet, incurrit in crimen falsi. l. eos. §. si. ff. de falsi. vbi dicitur, quod portans in insignia doctoratus, cum non sit doctor, incurrit in poenam falsi. Et idem dicendum est de quacunque alia dignitate habere certa & distincta insignia, de quibus supra dixi in nouem primis conclusionibus.

Et dicta Bar. in hac conclusione sequitur Panor. in c. dilecta. in vlt. notab. de exce. præla. extra. Et Bonus de Curtili. in suo tract. nobilitatis, par. 2. vbi dicit, quod quædam sunt arma, seu insignia dignitatis, vel officij in vniuerso, vt episcoporum, doctorum, rectorum & similium, & talia solum deferri debent ab illis habentibus talem dignitatem aut officium, vt hic patet.

Quædam autem sunt arma, seu insignia singularis dignitatis, quibus vtuntur reges, principes, duces, comites, & ceteri potentiores. Quædam verò sunt arma priuatorum, siue nobilium, siue popularium, de quibus particulariter infra amplè dicitur.

Decimaquinta conclusio erit de insignibus. seu armis cuiuslibet singularis dignitatis (vt videmus in quolibet rege, qui habet sua insignia seu arma. Nam Rex Franciæ vnde cunq; sit, habet pro armis suis in campo azureo tria lilia aurea, & coronam supra erectam. Imperator verò habet Aquilam nigram in campo aureo, & sic de singulis, prout infra dicitur, in 17. concl. de regibus Christianis, de Principibus Franciæ, & multis alijs.) Et talia nemini alteri licet deferre, seu assumere, vt tenet Bal. in l. 1. C. quæ res vendi non poss. quia vt dicitur, propter hoc videtur se parem facere sicut Lucifer, qui voluit se parè facere Deo, & ideo deiectus fuit de paradiso. Nec etiam suis reb. depingere. l. 1. C. de his, quæ pœnæ nomine, & in auth. de mandatis principum. §. pe. colla. 3. & in l. 1. C. vt nemo priuatus, &c. vbi nō licet priuato apponere arma regis in sua domo. Dicit tamen ibi Albericus, quod vidit seruari, & quod quotidie seruatur contrariū. Ideo Bar. in dicto tractatu dicit, quod hoc intelligendum est principaliter, sed accessoriè potest, puta, in signum subiectionis supra ponere in insignibus proprijs insignia regis, comitis, domini, seu principis sui, & hoc de consuetudine seruatur, vt ibi dicit Bar. & ita etiam tenet Bonus de Curtili. in suo tract. nobilitatis, in 2. parte. nu. 170. quod intellige dummodo non sit vilis persona, vt infra in 18. conclu. dicitur.

Sed vnde hoc quod videmus multos principes in Gallia, & Francia, qui vtuntur lilijs sicut Christianissimus Rex noster, & tamen soli regi fuerunt demissa coelitus profecto suo: etiam illi simul fuit demissum oleum sacrum pro vnctione in eius coronatione fida, quod tamen alij quam regi non competit. dicam infra ponendo illos, qui communiter in Gallia gestant lilia, ratione quorum videntur esse de maioribus, & magis honorari debent, cum magis approximent sua arma armis supremi principis, quanto magis sunt conformia, & in minori differentia, tanto magis sunt honorabiliora.

Aduerte tamē, quod si arma alicuius principis sint picta in aliquo castro in signum subiectionis, si quis tollat illa arma, dicitur tollere subiectionem domino, & sic per dominum puniri potest tanquam rebellis, nisi aliter appareat de alia causa delendi, vt dicunt Geminianus, & Cardinalis Alexander, in canone quæcunq; 30. distinct.

Decima sexta conclusio. Arma, imago, seu nomen principis in opere publico, vt in muris ciuitatis, & portis, in prætorijs iudicij, & domibus publicis, seu vniuersitatū, poni & inscribi debet, p text. in l. opus nonum. in si. ff. de operibus publicis. & in l. si qui iudices. C. eo. Quod etiam procedit in eo,

PRIMA PARS

*Totales veteres exornent vndiq; cere
Aria, nobilitas sola est, atq; vnica virtus.*

Mos autē fuit olim Romā, vt imagines maiorum in funerib. ducerentur, ad gentilitatē ostendēdā. id quod Cicero ostendit in secundo de oratore: Brute, quid sedes? quid anū illam patri nuntiare vis tuo? quid illis omnibus, quorū imagines duci vides? quid maiorib. tuis? De anu lunia agnata Bruto loquens, quā funere efferebatur. Plin. lib. 35. c. 2. Apud maiores, inquit, in atrijs imagines erant, quā spectarentur, expressi vultus singulis disponebantur armarijs, vt essent imagines, quā comitarentur gentilitia funera, semperq; defuncto aliquo totus aderat familiæ eius, qui vnquam fuerat, populus. Stemmata verò lincis discurrebāt ad imagines pictas. Tablina verò eodicib. implebantur, & monumentis rerū in magistratu gestarum. Alia in forib. & circa limina auiunorum ingentium imagines erāt, affixis hostium spolijs, quā nec emptori resingere liceret: quā etiā dominis mutatis, domus ornamenta erant, vt dicit Plinius.

Proijs, vt opinatur Budæus, posteriora tempora insignia gentilitia habuerūt, quā arma vulgō vocantur, quā ipsa quoq; primum, vt simile est veri, virtutis præmia fuerunt, ac rerum præclarè gestarum decora. Quæ tamen gestantium nōnulli hodie atque etiam pleriq; moribus ac vitæ instituto hoc certè perficiunt, vt tantum maiorib. eorum honoris debitum esse videatur, vnde etiam quod posteris solueretur redundaret, vt Cice. dixit. haec enus Budæus. in l. si. ff. de orig. iur.

Ex quib. cognoscimus, vnde habuerunt originem insignia seu arma, de quib. præfens est questio. Nam etiā Alex. Magnus insequendo vestigia antiquorum, & prædecessorum, & volendo exalta re nomina Athletarū virtuosorum, & militū bene certantium, vt magis atq; magis animarentur ad decertandum contra hostes, & vt præmiarētur in honore sicut in præmio: statuit consilio Aristotelis eius præceptoris donare, & tribuere militib. suis bene & validè certantibus & merentib. insignia, vexilla, & alia. Nam donis, & gratijs quis inuitatur ad bonū. notat Pet. de Anch. in cl. vn. c. 5. nositaque. in si. de reliquijs & veneratione sanctorum. Item blandimentis, & honorib. c. qui synera. 45. dist. & c. quam pio 1. q. 2. notatur in l. 4. ff. de inoff. test. Item munerib. c. nimium. cum c. seq. & c. pe. 23. quaest. 4. facit l. ff. de iust. & iu. ibi. bonos non solum metu poenarum, verum etiam præmiorum exhortatione efficere cupientes. concordat c. non vos. circa initium. 23. q. 5. Hinc ea ipsa hodie in vulgari nostro vocantur Cortes d'armes. Ex quo fit obseruantia, quod milites principis, & alij portant sua insignia seu arma, vt inter alios cognoscantur, maxime in bello, quum ibi intersit cum eorum principe. facit l. stigmata, in his verbis. ad imitationem tyronum. de fabricen. lib. 11. C.

Vnde c. ma. concl. Arma seu insignia etiā ponuntur ad perpetuā hominū memoriā in multis locis, vt in sepulchris: vt habetur 1. Mace. 13. c. ibi. Aedificauit Simon super sepulchrum fratris sui & fratrum adificiū altum vñ, lapides polito retro & ante. Et statuit septem pyramidas, vñ contra vnam patri & matri, & quatuor fratrib. & his circumposuit columnas magnas, & super columnas arma, ad memoriā æternā: & iuxta arma nauces sculptas, quā viderentur ab hominib. nauitib. mare. Et 1. Reg. 31. c. ibi: Posuerunt Philistiim arma Saulis inperfecti in templo Astaroth, corpus vero eius suspenderunt in muro Bethsan.

Vnde c. ma. concl. Non est dubium de iure, quod honor est portare arma, vehicula seu vexilla honoratorū, & suorū prædecessorum: rex. est in l. 1. & ibi lo. de Pla. & in l. fin. C. de prapofitis faci cubi li. 12. & in l. vnica. C. de honora. vehicu. li. 11. & dicit Bal. in l. generaliter. §. fi. C. de insti. substi. quod portare arma est honor, vt etiā satis patet ex supra dictis. Et sicut nomen decorat. §. sed nos. instit. ad Tertullianū. ita & hæc arma decorant.

Vnde hæc fut. ca. 2. hic inferendi materiam armorum hoc est insignium, non armorum ad bella necessariorum, cum alibi de his dicitur sim infra in nona parte. vbi describā de arte militari: sed hic ponam quomodo laudantur & honorantur, aut laudari poterunt homines in armjs, seu feutis, secundum quod in eis apponitur metalla colores, animalia, & alia huiusmodi, quæ dant auctoritatem, & honorem seu laudem in illis.

Et hæc materia armorum generat arma: quoniam vt dicit Ouid. *Bella mouet clypeus, deq; armis arma feruntur.* Quia de his sæpe solet esse grandis questio inter nobiles, sicut videmus apud Ouidium. in 12. & 13. Metamorph. inter Aiæcem, & Vlysem pro armis ipsius Achillis. dicam latius infra in 48. conclusionē.

Decimatertia cōclusio. Donans seu legans pecuniam, vt fiat aliquo dōpus, puta templum, ades sacræ, hospitelæ, imagines, &c. nomen vel arma sua in eodem inscribere, ponere, seu depingi facere potest: nec debet abradi. seu deleri, etiam vt alterius arma ponantur. tex. in l. qui liberalitate. in prin. & in l. ff. de op. pub. Notat Alberic. in l. Legatam. per illum tex. in si. ff. de admin. rerum ad ciuitatem pertinentium, facit tex. in l. si. in si. C. de status, vbi ait: sed eius cuius ad honorem petitur expensis proprijs statuari collocari præcipimus. Quod intellige si donauerit spontè, & ex liberalitate. quia si coactus, vt sunt qui condemnantur apud nos ad emendas ciuiles, non possunt procurare, vt sua arma apponantur in dictis operib. publicis factis ex illa multa, per dictū tex. qui liberalitate. Amplia procedere, etiam si aliquam summam, & nō totam donauerit, quia talis donans etiam arma sua apponere poterit per dictū tex. in d. l. si. ff. c. vide infra in 21. concl. vbi amplius.

Aduerte

po argenteo, & in sinistra Leone rubeo in campo argenteo cotifibus, quatuor cotiffis azureis: & in duobus partibus inferioribus in campo argenteo duobus Leonibus rubeis.

Rex Nauarchiæ vitur tribus Leopardis azureis in cæpo aureo, & tantum est diuerfitas in colorib. ab armis regis Angliæ.

Rex Portugaliæ vitur quinq; paruis scutis argenteis in campo azureo bordato bordatura rubea, & feminata turribus.

Rex Phrygiæ (quam Phrifiæ vocant) vitur p scuto cæpo argenteo feminato pluribus eordibus rubeis, & bédato ex bédâ azurea quatuor petiarû.

Rex Sicilia, & Ierusalem vitur cruce aurea potentatiata, eum quatuor erucibus seu croisetis aureis in campo argenteo: in parte superiori dextra, Lilijs feminatis, seu infertis in medio partium superioris & inferioris: & ex latere sinistro partis superioris campo argenteo fessato tribus fessis rubeis in parte inferiori: ex parte dextra tigno seu cheu: rono rubeo in campo rubeo: & sunt hodie arma; quibus vtuntur duces Lotharingiæ.

Rex Noruegiæ vitur tribus coronis aureis in campo rubeo, & istis armis vtēbatur Arthurus dux Britannia, licet quandoque sit vsus multò magis pluribus coronis aureis feminatis seu resperfis in campo azureo.

Rex Nauarræ habet in campo rubeo escarbunculum pomeratum ex auro, & à certo tempore, ex quo descenderunt tales reges à regibus Franciæ; assumunt in duabus partibus liliâ aurea feminata, & conspersa in campo azureo eum banda argentea tendente à sinistra ad dextram.

Rex Maioricarum vitur quatuor palis rubeis, & quatuor aureis.

Rex Poloniæ habet scutum rubeum quadripartitum in superiore parte dextra, & inferiore sinistra habet duas Aquilas argenteas, vnam in qualibet parte. In partibus verò superiore sinistra, & inferiore dextera hominem argenteum super equo argenteo.

Rex Hungariæ in campo argenteo habet quatuor gemellas rubeas.

Rex Hirlandiæ in campo rubeo habet Leonem argenteum.

Rex Hiberniæ habet regem aurum tenentem liliam in maiestate sedentem in campo nigro.

Presbyter Ioânes seu Ianus Rex Indiæ habet, vt fertur, crucifixû nigrum duobus flagellis nigris in cæpo aureo. De cuius dignitate, religione, seu deuotione, secta, & potentia, infra in finali parte, in 20. cõsi. in qua de nationib. Christianis locuti sumus.

Fulmen, Filiorum Israël signum Thau, de quo infra 98. concl. Aegyptiorum Apis, hoc est, Bos. Sus Phrygum, Gemina rotæ Corallorum, Thraciæ Mars, Arcus & pharetra Persarum, & ita de alijs, vt in arbore præcedenti patet. Deis attributa fuere etiam in signa, vt Fulmen Ioui, Tridens Neptuno, Framea Marti, Claua Herculi, & Baccho Thyrisus. Et ab Aquila, aquiliferi dicti sunt signiferi in Romana militia. Habuerunt & Romani quatuor aliâ signa, videlicet Lupos, Minotauros, Equos, & Apros, quæ singulos ordines antebant: sed Marius eam in torum abiecit, sola Aquila, pro signo relicta: testis est Plinius libr. 10. c. 4. Scribit Vegetius, primum signum totius legionis esse Aquilâ, quam aquilifer portat. Idem Draconarios appellat signiferos à Draconibus, qui per singulas cohortes ferebantur ad prælium. Franci verò vtuntur in prælio pro signo Cruce alba: Burgundi, & Cruce Rubra: Scoti verò alba: Angli, Cruce Rubra contra Francos, & crocis contra Scotos. Veneti Leone, Suci Vrfo, Senenses Lupa, Neapolitani Afino onerato elitella.

Decimo octaua concl. Cùm hodie arma in locum imaginum, quæ olim fiebant, sint subrogata, vt supra dixi in 10. concl. ideo inferitur, quod si quis violator statuat, & imaginis principis tenetur eriminis læsæ maiestatis. L. qui statuas. ff. ad legem Iuliam maiestatis. Lucas de Penna. in l. si qua. col. 1. C. de spectaculis. l. 11. & in l. prædia. C. de loca. p. d. ciui. & e. eodem l. 12. col. Ita etiam violator armorum principis tenetur poena eriminis læsæ maiestatis; eum subrogatum sapiat naturam illius, in cuius locum subrogatur, vt habetur plenè per doctores. maximè d. meum Iasonem, in l. si eum §. q. iniuriarum. ff. qui se cautio. quod dicit esse verum idem d. meus ibi in dotabilibus, etiam si subrogatum in aliquo difereparet. & idem d. meus in l. possideri. col. 2. ff. de acq. pos. dicit habere locum etiã in correctorijs. Facit etiam, quia statutum extenditur ad subrogatum. glo. singularis in cle. & si principalis. in verbo, principalis, in fig. glo. de re. l. 1. Ba. in l. placet. C. de sacros. eccle. Ant. de But. in c. si. extra de consue. d. meus Iason in l. 1. col. 2. ff. de vul. & pup. dixi in conclusione cõsuetudinum ducatus Burgun. in gl. in verbo, interpretet. ver. 14. conclu. Et ideo etiam à simili, sicut non licet iuxta imaginis principis sordida signa apponere. d. l. si qua. ita iuxta arma principum non licet arma aut signa sordidorum hominum, & sic vilium personarum apponere. scilicet de armis nobilium, vt infra in 25. conclu. in ep. licet vasallus. & superius in 13. conclu.

Decima nona conclusio erit talis, quod duæ conclusiones præcedentes extenduntur in omnibus alijs dignitatibus principalioribus. vni. p. uincia, vt in ducatibus, marchionatibus, & comitatibus, habentibus ex antiquo aliqua arma, & insignia dignitati ducali, marchionali, aut comitali

Ve manifestius reliquat, referenda est huc arbor, in qua præcedentia arma figurantur.

Sic legitur, quod certa sunt in signa diuersarum gentium, vt Romanorum Aquilæ, Scytharum

PRIMA PARS

cuius pecunia id opus factum sit, per rex. in d. l. o-
pus. sed non supra arma principis. Quia nec præsi-
dis liceret nomen vel arma superscribere seu sup-
ponere. l. nec præsidis. ff. eo. Cum in opere publi-
co nulli iudicum licere debet sua arma apponere,
in consulo principe, aliàs reus maiestatis efficere-
tur. d. l. si qui iudices.

Contrarium tamen de consuetudine seruatur
secundum Salicetum in d. l. si qui. & Albericum de
Rosate in l. qui libertate. ff. eo. Nam hodie vide-
mus, quod quando sunt opera publica, gubernato-
res patriarum in Francia, vel iudices arma sua
eis imponunt, sed sub armis regis, quod potest fie-
ri, vt dixi in præcedenti conclusione. Dicere etiam
text. in l. basilicam. C. eo. quod in basilica, quæ est
domus regis, vel ecclesia sacra, non debent imagi-
nes seu arma alicuius pingi: quod intellige prout
supra in 13. conclu. nisi expensis in roto vel in par-
te alicuius fuerit fabricata, quia tunc talis arma seu
nomen suum in eadem inscribere, vel depingi fa-
cere potest.

Decima septima conclu. Arma principum di-
stineta, & separata ab alijs ratione suæ digni-
tatis non solum non possunt tanquam propria ab
alijs assumi, imò quod plus est, etiam non licet ea
in domibus proprijs depingere, & affumentes ea
& portantes incurrant & incurrunt in crimen fal-
si, vt dixi supra in 14. conclu. Imò quod plus est, dice-
rem quòd affumentes propria arma supremorum
principum, & existentes in patria subdita tali prin-
cipi, incurrant crimen læsæ maiestatis: eò, quia ta-
lis assumi sibi honorem, & potestatem quam nõ
habet. Per signum enim cognoscitur signatum. l.
1. §. si intelligatur. ff. de adil. edict. stigmata. & sibi
Io. de Plarea. C. de fabricensibus lib. 11. Tria enim
lilia aurea in campo azureo, vt dixi, denotant insi-
gnia seu arma regis Franciæ. Ideò si quis illa assu-
mat pro armis, videtur se velle dicere regem: qua-
propter illi contradicere videtur. Omnis enim q
se regem facit, contradicit Cæsari. lo. 22. c. Cum e-
nim quis in se accipit iurisdictionem aut potesta-
tem vltra quam habeat, aut habere debeat, puni-
tur: vt dicit Lucas de Penna in l. 1. in 10. & 11. colu.
C. vt nemo ad suum patrociniũ suscipiat rustica
nos. lib. 11. De isto seuto regio plura alibi dixi, seu-
to non insisto, licet adhuc aliquid de eo infra.

Sic erit dicendum in omnibus alijs scutis seu ar-
mis principum supremorum in suis regnis, princi-
patibus, seu dominationibus, vt est in imperio Ro-
mano, in quo est Aquila nigra, habens duo capira
in campo aureo, quæ sunt arma seu insignia Ro-
manorum Imperatorum, vt in fine huius conclu-
sionis patet. Et fuerunt primò arma lulij Cæsaris,
quæ Aquila inter copias armatorum in caput Cæ-
saris residens, duos coruos hinc atque hinc illi mo-
lestiam inferentes, morte affecit, quod cum sum-
ma omnium admiratione factum est. Hanc louis
alitem Poëtæ confabulantur, vario quidem colo-

re, quem Mercurio ascriptum ferunt, obductum
quadam nigredine superfluo: quod cum augures
anin aduersissent, vi quadam belloq; dolis ac cal-
liditate Cæsarem regnaturum vaticinati sunt. A
quò tempore Imp. Romani pro armis ea Aquila
vsi sunt in campo aureo sub colore nigro, vt præ-
tactum est.

Legi tamen, quod C. Marius (cuius Cæsar Im-
perator fuit sororius nepos) in secundo consularu
suo, qui septies consul fuit, Aquilam Romanis le-
gionibus propriè dicauit: vt auctor est Plinius lib.
10. c. 4. de qua in fine istius cõclusionis. Sed ibi no-
tat Plinius non ferè apud legiones Romanorum
vnquam hybernatum in castris, vbi Aquilarum
non fuerit iugum. Ex quo, vt opinor, adhuc hodie
Aquila pro armis Imperij designata habet duo ca-
pita, sed quas significationes habeat, volens re-
ferre omitto: & de ea in finali parte, in 80. coufid.
dicitur.

Et licet color niger sit infimus inter colores, vt
infra patet, in 66. conclu. Crederem ramen, quòd
inter Aquilas in armis apponi solitas, dignior sit
aliqua nigra quàm alterius coloris: eò, quia à mi-
nori, & potentiori portatur, & etiam quicquid di-
cant alij, videtur hic color nobilior & dignior pro-
pter eius potentiam, & effectum. Nam licet de om-
nibus alijs colorib; possit fieri nigrum, ita quod
nigredo extinguit, supprimit, & ostuscat omnes al-
ios colores, non tamen alij colores possunt ita
delere, & extingue nigrum, sicut nigrum delet,
obscurat, & extinguit alios: & sic videtur esse ma-
ioris potentia, & effectus quàm alij: propterea ma-
gis honorari, & maior seu dignior reputari debet.

Carolus Magus tanquam Imperator & Rex
Franciæ prædictis duobus armis simul iunctis in
vno seuto utebatur: sed Aquila à parte dextra, Li-
lia autem à parte sinistra designabantur. De huius
modi Aquila, latius infra in vltima parte.

Idem est dicendum de omnibus armis aliorum
principum, vt in Auglia, vbi rex Angliæ habet pro
armis tres Leopardos aureos in campo rubeo: sed
vnde hoc, nisi quia asserit se esse ducem Norman-
niæ (qui habet pro armis suis duos Leopardos) &
ducem Aquitaniæ, qui vtitur, & habet vnum: &
hos tres simul copulat, seu accumulatur, & ponit
ratione regni. Et sic in Anglia qui vtuntur Leopa-
dis pro armis suis, cum aliquali ramen distinc-
tione, videntur esse de domo regia, & sic digniora ar-
ma habere, & gestare.

Sic in Aragonia, vbi rex vtitur pro armis qua-
tuor palis rubeis, & armis quatuor aureis. Et ratio
ne regni Castellæ, & Hispaniæ, vtitur duobus Leo-
nibus azureis, in duabus partibus scuti seu campi
argentei, & in alijs duabus partibus, duabus turri-
bus seu castellis aureis in campo rubeo.

Rex verò Cypri vtitur pro armis, & habet in
parte superiori dextra vnã cruceam potèciatam
auream cù quatuor partibus erucibus aureis in cam-
po ar-

& iniuriosissimum est videre arma agnationis ad extraneos deuoluta.

Hinc est, q̄ domus antiquorum, in quib. sunt arma prædecessorum, & imagines, seu stemmata, de iure prohibentur vendi per tutorem & curatorem. Quoniam vt dicit tex. in l. quæ tutores. §. nec verò domum. C. de adm. tu. satis lugubre est, aut non videre maiorum imagines in domo propria fixas, aut videre reuulsas. Ratio depromitur. Exempla prætorum virorum honoratorum nos animant ad eorum vestigia sequenda, quos solitos dicere legimus, cum solas maiorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutè accendi: nec prudentissimis viris modicè succurrebunt effigies maiorum, cum titulis suis in prima parte ædium poni solere, vt eorum virtutes posteris non solum legerent, verum etiam imitarentur, & semper audire videantur poeticum illud dictum: *Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector.*

Et de Themistocle tradunt veteres, quæ serunt stimulis virtutum agitata, & ob id noctes in quiete exigentem: quaerenti quid ita ex tempore in publico versaretur, respõdisse: quia me trophæa Milciadis de somno excitant. Et dicit Lactan. li. 1. Itaque homines eorum simulacra finxerunt, vt haberent aliquot ex imaginum contemplatione solatium. Et de materia amplè infra in 8. par. in 6. con sider. ver. dicit tamen.

Hinc videmus, quòd sũt aliqui de aliqua familia, & casata antiqua, qui videant arma suorum prædecessorum depicta, aut aliàs in sculpra in aliquo loco publico: si quis velit ea amouere & ponere sua de nouo, etiam ædificando nouum opus, q̄ potest ei prohiberi per iudicem ex officio suo, ex quo non est licitum abradere antiqua, & ponere noua: vt dicit Bar. in l. qui liberalitate. §. nec eius nomine. per illum text. ff. de ope. pub. Vbi refert contra religiosos, qui capellas seu capellanas defunctorum aliquorum antiquorum fundatorum, vbi sunt eorum arma, attribuunt alijs nouis, quod malè faciunt, vt etiam dicit Lud. Ro. sing. suo 474. & refert Ioãnes de Terra rubea, in suo opere de vinea ecclesie: tract. 3. art. 6. in 8. conclu. super glo. in verbò, damniabilis.

Et ideo vidi, quod cum in ecclesia Heduenſi remoueretur quidam lapis magnus in modũ tumbræ, vbi erant arma & imago domini quondã Dautigneyo, conquestus est dominus Gerardus de Vincenna, dominus dicti loci, tam ea ratione, quia dominus ipsi loci Dautigneyo, quam ea ratione, quæ erat de agnatione illius prædefuncti, cuius arma ibi posita erant & in sculpra: & fuit necesse, quod in loco vbi construebatur capella noua, quod arma antiqua ibi reponerentur cum nouis, quod & æquum fuit, prout probat text. ad hoc expressius. quem etiam ad hoc allegaui in l. si quis. ff. de ope. pub. Ad q̄ facit tex. in l. si quãdo. C. eo. vbi habetur: quoties opus publici vt palatii. ades sacre,

vel porticus, reparatione indigerint: licitum est imagines, statuas, inscriptiones nominum, vel arma quoruncunq; deponere: sed reſectis ædificijs, vnaquaq; remota reportari, & proprio loco denudè collocari debent. Sed in re priuata vendita, licitũ est emptori rei emptę arma sua apponere, & alia si quæ sint affixa remouere. facit, quia satis absurdum est origine rei sublata, eius imaginem derelinqui seu remanere. tex. in l. vnica. §. 1. C. de latina libertate tollen.

Ex dictis tamẽ Bar. in prædicto tra. in 2. col. sublimita istud dictum præcedens, s. de portu & delatione armorum, nisi essent exteri, seu ita de longinquo, vt esset talis distantia. puta si Italus asumat arma Theutonici, vel Anglici & e contra, vel Italus arma Hispani, certè, vt dicit Bart. in hoc non videtur generari præiudicium, nec scandalum inter eos. & dictum Barthol. sequitur Panormit. in c. dilecta. de excess. præl. & amplè infra in 48. con clu. Et ideo ex quo in his, in quibus quadam scilicet quis occupat sibi vsu, nõ licet quaeri, nisi ex magna causa. l. pe. §. sunt autem qui putant. ff. ne quid in loco publico. Vel nisi etiam essent ita antiqua arma, quod amplius dici nequeat, quod sit aliquis in patria de familia illorũ, qui talia arma antiquitus portabant, & deferebant, vt sunt quadam ex antiquis armis nouem heroum, qui dicuntur in vulgari, Leus neuf preux. quorum tres erant Iudæi, s. Iudas Machabæus, Iosue, & Dauid. Tres gentiles, seu pagani, Hector, Alexander Magnus, & Iulius Cæsar: & alij tres Christiani fuerunt, Carolus Magnus, Arthurus, seu Arthulius de Britannia, & Gaufridus, seu Godofredus Billonius: quorum quidem arma infra in 28. conclu. videre poteris. Item vt sunt arma militum (quos mensa rotundè vocant) qui fuerunt numero centum, & septuaginta, qui omnes portabant arma diuersa, vt videri potest in quodam volumine, seu Romantio, q̄ vulgari nostro dicitur & intitulatur, Gyrò le courtoys. in prin. Et si quis velit videre, aut habere diuersitatem armorum, recurat ad illum locum. Maior tamẽ diuersitas erat in turri Dauid. de qua Canticorum 4. c. Cum in ea erant mille clypei pendentes. de qua infra in 59. conclusi. ver. quandoque.

Vigesima secunda conclu. In casu in quo oēs, & maiores & minores comprehenduntur, & est interesse, quod potest contingere vnumquemque in casu, scilicet quando quis odijs plenus, cuius vitæ multi insidiantur, assumeret arma seu insignia hominis quieti & pacifici, certè illius interest, & poterit facere prohiberi, si vituperosè porrat, vt dictũ est, multo fortius potest peti prohibitio, ne ex hoc propter vnionem armorum aliis pro alio occidatur vel iniurietur.

Item dicendum est, si ex hoc pudor primi aliquo

nitati conuenientia, quoniam debent à part iudicari, eò, quia tales dignitates habent iura regalia, maximè quando in eis succederit prout in alijs dignitatibus, prout amplè dixi de ducatu Mediolani in Comment. nostrarum cõsuetudinum ducatus Burgũd. tit. Des successions des bastards. arr. 5. in consubi posito, quo tenui, quod duces habent iura regalia. & ideo idem dicendum est in eis sicut in alijs principibus, de quibus ante dictum est.

Vicesima cõclusio est, quò ad arma nobilitum. Nam certũ est, quòd nobiles ex origine, longas ferie, & prosapia prædecessorum habent sua arma, & insignia, & communiter à tali tempore cuius initij memoria non extat. In contrarium, omnes nobiles seu gentiles homines, vt ita loquar, habent & gerunt sua arma & insignia distincta & separata, nec vnus pateretur, quòd alter portat arma sua, etiam si esset de sua familia, domo, & nomine, nisi cum quadam differentia quam habent inter se, quæ est videlicet, quòd primogenitus familiæ sine domo, portet ea plana & integra sine aliquali distinctione, vel additione. Alij verò posteriores, quilibet eum quadam discrepantia. Et hoc de consuetudine quæ ualeat in his, vt in descendens omnibus præterquam primogenito, velut in capite ponatur aliqua differentia, quam median te ab alijs discernatur, & cognoscatur, vt in l. C. quæ res ven. non pos. & ibi per doct. & sic illæ differentie siue signa inducta sunt per regni consuetudinem, & talis consuetudo tenet secundum Bar. in tract. de insignibus & ar. quæ consuetudo uiget, & usitata est in omnibus nobilitum domibus regis Francie, vt tenet Guillelmus de Monteferrat. in tract. suo de successione regum, in secundo dubio. nu. 18. in fin. exemplificat in domo Dalbret, & domo Darual, & sic de singulis. Quæ insignia & arma licet sint omnibus & singulis de illa agnatione, etiam nobili, communia. l. vel quæ pater. in prin. & l. familiaria. ff. de religiosis, & sum. p. sume. tamè illa differentia de consuetudine inducta (cũ de iure arma vni per diuisionem vel differentiam assignari non possunt. l. sepulchra. C. de religiosis, & sum. p. sume.) non est communis, sed potius singularis & diuersa, per quam vnusquisq; de illa agnatione dignoscitur, in qua linea descendentiũ de illa nobili agnatione sit. an in linea primogenitorum, secundogenitorum vel tertio genitorum, vt dicit ibi idem de Montefetra. nu. 20. Vt uideamus apud nos, domini Trimolij habent tres Aglas azures in campo aureo cum tigno rubeo, quæ sunt integra plana, & originalia arma illius domus, quæ primogenitus habet, & portat, nec licet alteri ea portare, etiam si sit frater, nisi cũ quadam distinctione, quæ sit multifariam, vt hic infra uidereris, in 76. concl. & sic de singulis. Et ista sunt, & fiunt ad conseruationem agnationis & domus, in hoc quòd nemo assumat talia arma, nisi sit de tali

domo & familia: cũ agnationis seu familie dignitas semp debet esse salua, vt plenè infra in seq. concl. & vt per istam differentiam in insign. & armis positam vnus de agnatione, vel familia ab alijs & singulis de illa agnatione dignoscatur, & discernatur, q̄ licet, vt nomini additur prænomen: vt in l. vnica. C. de mutatione nominis. faciũt notata in proce. Clem. in gl. & in l. 2. ff. de liberis & posthumijs.

Sed quòd ignobilibus non liceat quouls modo arma, seu insignia solis nobilib. concessa, & inter nobiles usitata deferre, dicam infra in 23. concl. in c. Non licet ignobili. Dixi temissuè post Bonum de Curtili in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgun. tit. Des in fans de pla: sicut licet. §. 4. in 1. gl. in vers. additio. in fi.

Vicesima prima concl. Quæ dicta sunt hinc ante in principalibus, idem est in nobilib. ex antiqua prosapia habentibus in sua progenie & familia certa arma distincta ab alijs ratione antiquitatis domus. Quia tũc, si in patria & regione ubi sunt & morantur, possent esse de decus, quòd inferior res minoris conditionis gestarent talia arma, et quò eis prohiberi possent, ne talia portent, instanti parte. Puta si in ducatu Burgundie aliquis uellet assumere talia arma qui non esset de domo, & casata, possent prohiberi à superiore: vt si quis uellet assumere arma Trimoliorum (qui sortè à Timoleone dnce Corinthiorum originem habuerunt uel à Timoleo monte Lydia, vt in vlt. parte, in cõsideratione, quæ tractat de excellentia uinorum, dicitur) possent ab eis prohiberi, ubi non esset de parentela. & idem de ceteris magnatibus seu magnificis potentioribus & in nobilioribus in vna patria.

Quoniam alijs non licet portare talia arma, nisi sint de casata, & domo illorum, & si portarent alij qui, possunt prohiberi, quoniam ex hoc iniuriaretur, quòd inferioris qui non essent de eorum parentela, se tales dicerent. notatur in d. c. cum dilecta. extra de excessib. prel. imò dicit Bal. in l. 2. C. quæ res vendi nõ possunt. quòd si quis assumat arma, seu insignia alterius, qui eis longo tempore usus fuerat, tenetur poena falsi, vt sepe allegatum, & comprobatum est supra. Ita etiam tenet Ioannes de Montolono conciujs, & contemporaneus noster in suo Promptuario iuris. in verbo, arma. Maximè si sit talis, qui in sua agnatione habuisset, vel conuictus fuisset, quòd vituperio & ignominia possent ex hac ratione prohiberi, argũ. l. 1. in c. de episcopi audientia. Et non solum principalis de casata potest talia prohibere, sed etiam quilibet alius etiam tertius, vt dicit Bar. in d. tract. de armis. arg. l. 1. C. de his, qui potentiorum nom. & titulos predijs assignant, &c. & ita no. in verb. titulos & in auth. de mandatis principum. §. pe. coll. 3. Et facit ad hæc ratio Ange. de Peru. in c. n. si. suo 79. & cons. 231. in pe. col. ubi dicit, quòd grauissimum, & inu-

ratem. Cùm ad solos agnatos cõpetat ius, & facultas portandi arma domus: tex. esse videtur in l. ius familiarium. C. de religio. & sumptibus funerum. quem ad hoc Joannes Sanxon alle. in d. c. i. supra proximè allegato. dicam latius infra in 40. concl. Et hæc sunt quantum ad arma nobilium, & quæ cõpetunt nobilibus, de quib⁹ adhuc dicam quando fiet mentio, an transeant ad successores, & quo modo, & in pluribus alijs conclusionibus.

Vlgesima septima cõclusio est circa populares, qui non habent arma propria: sed aut sibi assumunt ex concessione principis supremi, vel alterius domini, vt Bartolus, qui habuit à Carolo iiii. Imper. vt ipse, & ceteri de sua agnatione leonem rubeum cum caudis duabus in campo aureo portarent. Et tunc talibus licet portare talia arma sibi donata & concessa. & dicit Bar. in d. suo tract. arinorum, in hoc non esse dubium. Quia disputare de potestate Principis est sacrilegium. l. 2. C. de criminibus sacrilegij. Facit in rubro, & nigro. C. vt nemini liceat sine iudicis autoritate signa imprimere rebus quas alius detinet. optimus tex. in l. sacrilegij. de diuersis re scriptis. vbi notant Bald. & Pau. quod Imperator, seu Princeps supremus, vt Rex Franciæ, potest conferre dignitatẽ alicui non habenti, & nobilitare quemcumq; vult: & instar sacrilegij est reputare aliquem indignum quẽ Princeps approbavit, vt in d. tex. cùm sit Deus in terris, notatur in l. iubemus. C. de sacros. eccle. de laude huiusmodi armorum & vtilitate infra dicitur, in 36. conclusione, incipiente. circa vtilitatem.

Vlgesima octaua conclusio. Etiam populares propria autoritate arma sibi assumere possunt, vt dicit Bar. in dicto loco. Sicut enim nomina inuẽta sunt ad cognoscendum homines. l. ad recognoscendos. C. de ingenuis manumissis. ita etiam ista insignia ad hoc inuenta sunt, vt l. sanctum. §. 1. ff. de rerum diui. Sed talia nomina cuilibet licet imponere sibi ad placitum. d. l. ad recognoscendos. & l. falsi. in prin. ff. de falsis. Ita etiam ista insignia cuilibet licet portare, & impingere in suo, non tamen in alieno: vt l. 2. C. vt nemini liceat sine iudicis autoritate, &c. & ibi notatur per gl. in verbo, aliquis. facit c. dilecti. extra de concess. præbend. & quod ibi notatur per gl. Non inuenio illud c. dilecti, sub. tit. de concess. præben. allegatum per Bart. sed bene reperio c. dilecti. extra de excess. præla. q. bene videtur facere ad hoc cum gl. fi. Et ibi Pano. & Pe. de Anch. ponunt istam quæstionem cū seq. & ibidem tractatur ista materia.

Videretur quod Bar. in hoc multum extensè locutus fuerit, & quod istud non sit indistinctè verum, maxime in villanis seu rusticis non habentibus aliquam præminentiam aut dignitatem, seu nobilitatem: quoniam credo, quod talibus non sit licitum portare arma, hoc est scura, in quibus sunt arma, cum talia solum complerent nobilibus ex aliqua nobilitate, quæ sunt plures, vt infra vide-

tur in octaua parte: & illis licet propria autoritate assumere aliqua arma, alijs non, propter vtitatam & obseruatam inuolabiliter consuetudinẽ à tempore immemoriali, quo talibus solum competit vsus armorum, & non villanis & rusticis.

Item & vt statim dicitur, si adhuc tales sibi assumant arma, cauere debent, ne assumant arma alicuius antiquæ domus & familiæ iam talia habentis, & portantis. quoniam tunc posset prohiberi, vt dictum est supra in 23. conclu.

Sed bene verum est, quod tales rustici & artifices possunt per se & propria autoritate assumere merchas, & signa quibus signare & merchare possunt opera sua, & suas res: sed ista non debent fieri ad formam, seu instar armorum, & ita videntur intelligenda verba Bartoli. De prædictis merchis, seu signis infra videtur, in 31. conclu.

Communiter tamẽ tenet secundum Pan. in c. dilecto. vt quilibet assumere possit sibi certa insignia siue arma. & de hoc truffantur villani à nobilibus, cum dicunt arma sunt villanorum, quia sumpta sunt ad placitum, prout Accursius glossator iuris ciuilibis in l. hæres. in gl. ff. de le. hæ. de domino Martino sic dicit, quod scutum suum albo nigroque variabat, vt omnem telorum vitaret amaritudinem. Veruntamen vt dixi, omnia nomina propria sunt vt ad placitum, vt vnus ab altero cognoscatur iuribus præal. quibus addo §. si quis in nomine. in st. de le. ita & arma potest qs assumere, vt vna parentela discernatur ab alia, & non fiat alteri præiudicium: etiã dum modo talia arma ignobilium seu rusticorum non habeant galeam seu cassidem tymbratam, vt supra tactũ est in 23. conclu. & expedit ita fieri, vt familiæ distinguantur, & distinctæ cognoscantur, vt dictum est, & non sitidem de magistro Io. Grammatico, & Accursio inrisperito, vt vult gl. fi. in l. vnica. C. de professorib. qui, &c. lib. 12.

Si quis tamen velit assumere arma de nouo, de her assumere magis conformia suis cognatis aut affinibus, vel patriæ suæ, & etiam antiquioribus. & secundum quod videre protest & cognoscere quibus eis magis conueniunt & approximant statui suo, tam ratione affinitatis, consanguinitatis, patriæ, loci, quàm vrbi seu suæ qualitati & conditioni, & de multis alijs, vt infra dicam. Vnde referam, quia ad rem facit, de Gordio patre regis Midæ opulentissimi Phrygum, qui Gordius ex agricultura sumptus, ad regnum peruenit: quo potitus Gordium ciuitatem inter Asiam maiore & minorem condidit, & à se denominauit, in qua templum Ioui consecrauit, & non immemor, nec veritus originariã conditionẽ, nec eam celans in eo aratum (tanquam fortè propria arma, & insignia) quo aliquando vsus fuerat, posuit, & exloris, seu funibus quibus boues in iugo tenebat, nodum connexit miro artificio, vt neq; principium, neq; exit⁹ deprehenderetur in eo, eumq; Ioui consecrauit, donec

PRIMA PARS

quo modo lædatur, arg. d. l. mina. C. de epif. aud. & l. Iudæos quofdam. C. de Iudæis.

Et hæc fieri debet per iudicis officium ad quem spectat res popularis. l. 1. §. quies ff. de officio præfecti vrbis. maxime si videar hoc ad sc̄dalum posse esse & tendere, & ad diffensionem subditorum, etiam ex officio suo potest, vt C. de latina libertate tollēda. l. 1. §. sed & qui domini, vbi circa eos, q̄ pilcati incedunt, lex Iulia statuit, ne populus decipiatur. & expressus in cap. nonnullis. extra de Iudæis.

Vigesima tertia conclusio. Non licet ignobili assumere arma nobilis, & quæ solent portari per nobiles, nec insignia solis nobilibus concessa, & inter nobiles vsitata, deferre: quia sic dicitur nedum se nudo nomine nobilem asserere, sed etiam nobilium actus facere: eam ob causam grauis puniendus est, quā si solum assereret se nobilem, quo casu tantum falsum committit, & potest tanquam falsarius puniri. Text. est & ibi Bart. in l. eos. §. qui se pro milite. quem textum ponderat ibi Bart. contra illos qui se asserunt doctores cūm non sint. ff. de falsis. vbi dicit text. quod ille qui se pro milite gessit, & illicitis vsus est insignibus, falso puniendus est, & videas Fel. in c. 3. loco. col. 1. de probatio. dixi alibi. & ille text. multum facit pro hoc casu. & in his etiam vbi quis illicitis vsus est in signibus. Facit quod not. Bald. in l. fucandæ. quæ est l. 1. C. quæ res vend. non pos. dnm allegat illud vulgare, quod qui non est lupus, non debet assumere eius pellē. amplē per Bonum de Curtili in tract. nobilitatis, 2. par. num. 178. vbi dicit, quod vbi in aliqua patria est discretio seu doctrina, & in modo pingendi arma inter nobiles, & ignobiles, ignobilis non potest assumere arma nobilis, sed bene assumere potest iuxta ritum ignobilium, & popularium, vt infra patebit in 28. conclusi. non iuxta ritum nobilium, qui non conuenit nisi nobilibus: vt apud nos non videtur honestum quod ignobilis, & popularis in suis armis ponat supra arma sua galeam tymbratam, quod vulgo dicitur Heulme, cum quadam eleuatione, quam faciunt nobiles magnifici, supra quod ponunt quoddam signum elcuatum, quod videtur solis nobilibus attribui, quod vulgariter dicitur Tymbre, de quo amplē infra in 49. conclu. Alijs etiam prohibere & impedire posset nobilis, ne aliquis villanus vel rusticus nomen & arma suæ domus vsurpet, vel ne aliquis de malo & infecto sanguine nomen, vel arma immaculorum assumat, quia cuiusque de genere interest claritatem & nobilitatem generis conseruari. ita tenet Guill. Benedicti in repet. cap. Raynuitus. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. numer. 917. & plenē in verbo, Raynuitus de Clera. nu. 57. & 58. extra de testam.

Vigesima quarta conclusio. Limitantur etiam præcedentes conclusiones in Bastardis, qui non portant arma domus nobilium, cūm non

sint nobiles, vt dicit Bal. in l. cū legitimæ nuptiæ. ff. de stat. homi. idem Bald. in l. generaliter. §. si. C. de insti. & substi. dixi amplē in commento super consuetudinibus ducatus Burgundia, in titu. De successions des bastards. §. 3. in gloss. 1. ver. iuxta prædicta: cum sequi. ideo non possunt assumere arma domus, vt dicit Guilielmus Benedicti in sua repe. c. Rayn. de Clera. nu. 31. de testamentis. vbi 12. men. concludit, q̄ istud non obseruatur in Francia, quia bastardi portant arma domus, cum aliqua tamen barra, quæ incipit à sinistris, & tendit ad dextram: tendens & transfersans per medium scuti seu campi armorum. & ibi plenē videas de bastards. & infra in 75. concl. ver. item arma, &c. Cum supradictis concordat commentum Cosma Guymier, in verbo, filij, tit. de numero & qualitate Cardinalium. §. sint viri. Quid autem de legitimatis, vide infra in 77. concl. Sed de bastards quo modo legitimi illis præferri debent, latius dicitur infra in 11. part. in 15. consid.

Vigesima quinta conclusio. Licet vasallus habeat arma sua antiqua, & quæ potest vbiq̄ portare, & depingere, non tamen ea potest depingere, aut insculpere seu depingi, aut insculpi facere in locis vbi sunt arma sui domini, à quo tenet in feudum, saltem ita altē, sed cum aliqua depreffione, aut diminutione. Puta si tantum cum vsi sint arma sua domini ponere in loco superiori, sua verò in loco inferiori: aut arma domini à dextris, sua à sinistris. Et si sint duo arma seu insignia ponēda, vel insculpenda cum armis domini, debent poni arma domini in medio, vt dicam infra in 96. conclu. Quia talia sunt signa & loca honoris, vt dixi supra in hac prima parte, in 13. consid. cum duab. seq. Et de hoc est vniuersalis obseruantia in Gallia, ita quod aliqui habent consuetudines particulates de his, vt est in patria Turonensi: de qua per Ioan. Sanxon, tit. Des droitz de Chastelenie. c. 1. in consuetudinibus patriæ Turonensis, vbi ponit, quod vasallus non potest ponere sua arma, nec facereliteram, seu ligaturam funebrem in ecclesia Castellania, quod est ratione congruum, vt minores maioribus deserant, iuxta gl. si. in l. nihil omnino. C. de palatinis sacrarum largitionum. lib. 12. Etiam in delatione & prælatione armorum, in quibus consistit honor, vt hic ante dictum est in 12. conclu. & dicit Bal. in l. generaliter. §. fin. C. de insti. & substi. quod portare arma est honor.

Aduerte tamen, quod arma posita iuxta arma principis, censentur ex eo nobiliora. facit, qui admittitur ad latus principis, ex eo illustrantur. text. est in l. vnica. ibi, quos nostri lateris comitatus illustrat. C. de præpositis librorum. lib. 12. & ibi not. Bal. illum text. pro collateralibus. quia illustratur ab eo cui assant. & Fel. in c. pastoralis. de offi. del.

Vigesima sexta conclusio. Cognatis & affinis non licet assumere, nec portare arma domus illius, vnde cognationem solam habent, aut affinitatem.

etiam in l. 2. C. vt nemini liceat sine iud. autor. signa impri. rebus quas alius detinet.

TRigesima concl. Non solum habens proprietatem in aliqua re arma sua potest facere pingere, sed etiam vsu fructuarius in re in qua habet vsu fructum. l. æquissimum. §. sed si adium vsu fructus legatus sit. Nerua filius, & lumina immittere eum posse, ait. sed & colores, & picturas, & marinora, poterit, & sigilla: & si quid ad domus ornatum pertinet. & no. ibi sigilla. ff. de vsu fructu. & ibi Ang. de Peru. & Flo. Quia per hoc non efficitur deterior conditio rei, neq; mutatur eius substantia, quoniã aliàs secus esset, vt l. monumentorum. C. de reli. & l. repecti. §. rei mutatione. ff. quib. modis vsu fructu vel vsu amittatur. Ex quo dixi in casu emergenti, quod vidua post mortem mariti, quæ habet donariũ in aliqua domo, seu in aliqua terra, & Signoria, potest ibidem ponere arma sua, prout eius maritus fecisset eius vita comite: sed tamen zona funebris in ecclesia pro ea fieri non potest. arg. d. l. monumentorum.

TRigesima prima conclu. est circa merchas, & insignia mercatorum, & artificũ. & hoc casũ dicendũ videtur, quod vnicuique liceat tales merchas, seu signa portare, & habere. Quoniam talia sunt ad recognoscendas res suas & opera sua, seu artificia. vn. de not. Bald. in aut. dos data. in magna lectura. C. de do. ante nu. quod ballæ mercatorũ recognoscuntur ad signum, sicut supra dictum est l. 128. concl. quod nomina sunt inuenta ad cognoscendos homines. C. de ingenuis manumissis. & §. si quis in nomine insti. de lega. Et licet vnicuique nomen suũ mutare, & accipere ad placitum, dum modo absit fraus. l. vni. C. de muta. nomi. ideo videtur quod etiam signum, seu mercham mutare potest. De mutatione tamen nominis, vide Gem. in proœmio sexti. in 3. col. & Angelum in d. §. si quis in nomine. & per Doctores in d. l. vnica.

Sed quid de armis, an liceat ea variare, & mutare pro libito? videtur quod non: quia vt sæpe dictũ est, bonum est argumentum de nomine ad arma. Modo sic est, quod mutatio nominis videtur prohibita, vt in l. i. §. qui in rationib. ibi, vel rem amouerint. & l. falsi nominis. ff. de falsis. & l. Titio, in prin. ff. ad unum. ideo nec arma mutare licet. Facit, quia nemini licet tituluẽ semel assumptum variare, saltem sine scitu principis. ex ratione. l. eos. §. qui se pro milite. & ibi Bal. ff. de fal. Item mutatio nominis non fit in imperatore, vt tenet Bald. in proœ. Gregoriano. col. i. igitur nec in alio inferiore permessa esse videtur, cum dicat se dominũ in terris, & eius dignitas alta est, vt per Bald. ibi. Item notarius non debet mutare nomen, nec signum, vt in proxima sequenti consideratione dicitur. In oppositum facit: quia quis dum dignitatem apostolatus assequitur, mutat nomen proprium primæ impositionis, vt tenet Bal. vbi supra. & illa mutatio dicitur gratiosa, idcirco variatio armorum

est licita. Ideo dic, quod sicut nomina bona potest mutari, dum modo illa mutatio non sit calumniosa, captiosa, ignominiosa, & falsæ: quia tunc prohibetur tanquam etiam gloriosa, iuribus pro prima parte allegatis. Sed illa est licita, quæ damnosa, fraudem, & deceptionem alteri non infert, nec in se ferre potest, vt dicit ibi Bald. in col. 2. & pro vtroque casu est tex. in d. l. vnica. C. de mutatione nominis.

TRigesima secunda conclusio erit pro limitatione prædictæ conclusionis, quæ fallit multis modis. Primò quando interesset multis seu cõtingere posset ex hoc interesse multorum: quod fieri potest, quando esset quidam faber expertus, & bene famatus, qui in gladijs suis seu alijs operibus aut artificijs facit certa signa, vel mercham, ex quibus opus talis magistri, seu artificis esse cognoscitur, & laudatur, vt per hoc tales merces melius vendantur, & audius emanant.

Et ideo dicunt Bened. in d. suo tract. armorum, Pan. & Pet. de Anch. in c. dilecta. extra. de excess. prælat. si alius faceret tale signum, posset prohiberi, quia ex hoc commune bonum, seu res publica laederetur, & decipi posset. Acciperetur enim & emeretur opus vnius (vt sæpe fit) pro opere alterius, ar. l. i. C. de latina liber. toll. & c. à non nullis. extra de Iudais.

Istud exphicari potest in multis, maximè tempore nostro in quodã fabro cultellorũ, qui dicebatur Vauldoirc, qui vtebatur certo signo pro sua mercha operi suo imprimenda. Nam si alius vsurpasset illud signum, potuisset ille, & quilibet alius de populo cõqueri, & ad preces illorum per Iudices prohiberi eidem vsurpanti, potuisset etiã cæteris ne tali signo vterentur, quod & factum fuit.

Sic etiam in oppido Belnensi, vbi erat quidam faber balistarum laudatissimus, & ingeniosus, qui cæteros in operis sui dignitate excelebat. Nam si aliquis signum suum accepisset, potuisset ad iustitiam illius, aut alterius de illo loco prohiberi, ne quisquam alius vsus fuisset, & sic de singulis faciunt ad prædicta, quæ tetigi infra in 34. conclu.

Sicut videmus in Burgundia, dolia vinorum sunt diuersa, & distincta ab alijs totius Gallia: ita quod nulla prouincia est in Gallia, quæ vtatur dolijs, seu vasis vinarijs ad mensuram, & sub forma, & modo quib. fabricantur in vrbe Belnensi, & in tota Burgundia.

Alti si dorenenses tamen ad æmulationem voluerunt facere similia vasa, & dolia, vt carius, & citius venderent eorũ vina, & pro vinis Burgundia, quod tamen fieri non potuit, nec debuit. Et ideo super hoc pendet processus Parisijs (vt audiui) Et pro certo iuste possunt, & potuerunt Burgundi impedire, & conqueri, ne fiant neq; fierent dolia ad vsu vinorum ad instar suorũ propter excellentiam vinorum Belnensium, & totius Burgundia,

PRIMA PARS

qui eum soluat occurreret: vt recitat Guiliel. Benedicti in sua repe. c. Ray. in ver. Ray. de Clera. nu. 25. de testamentis, & ibi reprehendit illos qui neglecto honore patris, se filios bastardos magnatum dicunt, vt illorum nomen & arma eis non debita occupent, de quo vide ibi plura exempla.

Et ita vt magis communiter videmus, assumptes de nouo arma, assumunt ea quae magis suo nomini, aut cognomini approximantur & conueniunt propter conformitatem, alludendo ad vocabulum cognominis, vt nomina sint consonantia reb. vulgato §. est & aliud. inst. de don. & siquidē data sunt ab antiquitate nomina significatiua à parte rerum, vt Perrus, quia firmus vt petra. tex. & ibi glo. in auth. de desen. ciui. in prin. col. 3. & Lucius Lucillus, & Lucullus à luce. Puta si quis cognominetur de quercu, assumit pro armis quercum, vt in Papa Iulio II. qui dicebatur de Rouere, & assumpsit pro armis quercum. Et rouere in vulgari Italico, est quercus. Et illi qui vocantur de castro, aut castello, sumunt castrum seu castellum: qui vero cognominantur de Loup, accipit lupum, & sic de singulis. Et licet propria nomina ad placitum imponantur, appellatiua tamē ab aliqua proprietate imponi solent, vt dicit Bal. in proo. instituti. allegans. si quis in fundi vocabulo. ff. de leg. 1.

Sicut videre est multas familias Romanorum cognomina assumpsisse à leguminibus, & ab eare quam optimē sererent, vt Fabij à faba cognominati, Cicerones à Cicere, Lentuli seu Lentini à Lente, Pisones à pisco, & sic de huiusmodi. & vt ait Plinius, serunt ab arboribus cognomina antiquae, vt Frondicio, qui praecleara facinora Vulturum transtans fronde capiti imposta aduersus Hannibalem edidit. Item Cornutus ait: Q. Cincinnatus cum suum agrum & araret, & fereret, dictaturae ei à populo Rom. delata est. Qui contra Samnites profectus victor extriit, qui à serendo, Seranus appellatus est. A pinendo Pilumnus, qui primus pinendi frumenti usum inuenit: & pilum, id est, instrumentum aptum ad terendum. Item ab herbis vt Laetucini, à lactucis dicti. Item à piscibus, vt Muræna, quod fuit cognomē viri Romani, ab eo pisce deductum. vnde Ciceronis extat oratio pro Muræna. Item Orato, quod cognomen fuit Sergij viri Romani, quod ab hoc pisce sortitus est. Cognomina etiam, vt inquit Varro, habentur à maiori & à minori pecore. A maiori, vt Equitius, Taurus. A minori, vt Saprillus, Scrophia, Portius, quod cognomen fuit Catonis Censorij, à porco tractum. Quidam etiam à vestimento, vt Antoninus Caracalla.

Et assumendo antiqua arma (puta duos leones aureos cleuatos, se inuicem respicientes in campo rubeo quae fuerunt arma Hectoris. Lyræ auream in campo rubeo, quae fuerunt arma Dauidis. Tres pisticos virides in campo aureo, quae fuerunt arma Iosue. Draconem rubeum in campo argen-

teo, quae fuerunt arma Iudae Maccabaei. In campo azureo regem in folio maiestatis sedentem aureum, quae fuerunt arma Alexandri Magni. In campo azureo tres coronas aureas, quae fuerunt arma Arthuri) non potest quis reprehendi, nec ab aliquo prohiberi, cum nunc non sint aliqui de parentela illorum, & ita de alijs similibus, de quo latissime infra in 48. conclusione.

Vlgesima nona conclusio. Si quis impediatur, ne arma sua aliquis ponat in loco, in quo ponere potest, non patiendo eidem honorem decerni, qui decerni potest, non tenetur actione iniuriarum, vt est text. ad literam, in l. iniuriarum. i. §. si quis de honoribus decernendis alicui passus non sit decerni, vt puta imaginem alicui, vel quid aliud tale, puta arma. ff. de iniurijs. quamuis, vt dicitur tex. hoc contumeliae causa faciat. Intellige si fiat impedimentum antequam sint posita. sed postquam fuerint posita in aliquo loco: si amouentur, credo actionem iniuriarum esse ortam. Quoniam turpius eiecitur, quam non admittitur hospes. tex. in c. quemadmodum. §. alioquin. de iniurijs. extra. Ex quo dixi in casu emergenti, de quo infra 49. conclu. in fi. cum esset inter duos dominos contentio de quadam ecclesia, in cuius iurisdictione esset, & quis illorum facere deberet zonam lugubrem, seu funebrem in dicta ecclesia: quod ex quo vnus superstes abradere fecerit zonam lugubrem, quam filij alterius praefuncti fecerant fieri, p. sepultura eorum patris, quod in hoc tenebatur actione iniuriarum. Quia non solum non passus est honorem decerni, sed decretum tulit, diminuendo eius dignitatem, quo casu tenetur actione iniuriarum, vt est gl. in d. §. si quis. in verb. quid faciat. Idem dicendum est de eo, qui arma alicuius in aliquo loco depicta deleuit, aut abrasit, quoniam hoc casu tenetur actione iniuriarum, si talis, qui illa posuit, non poterat prohiberi illa ibi ponere, quoniam si potuit prohiberi per alium: videtur quod si ponat sine eius autoritate & licentia, possint per dictum, qui prohibere potuit, aut eius mandato, deleri, & abradī. Quoniam ex quo per illum text. in d. §. si quis. potest impediri ne utatur honore, & ne honor sibi decernatur: in quod non potest hoc casu reneri actione iniuriarum. Multo ergo fortius si quis utatur honore non sibi debito, potest talis honor impediri per illum cui praedictum in honore, puta in appositione imaginis in vno loco, vel alicui alterius rei ad honorem tantum, vt est in appositione armorum.

Et ideo dic, quod si quis in re ligiosa ponat, aut pingere faciat arma sua, possunt ab aduersario deuastari, excidi, & arripi, per tex. in l. 2. C. vt nemo priuatus titulos praedij suis vel alienis imponat, vel vela regia suspendat. & ita tenet Vincen. C. caut. in quodam tract. quem fecit de factis Principum. in c. de autoritate ecclesiae. fol. 5. sed pro hoc vltimo dicto allego formaliorē text. in l. 1. etiam

gno signata est l. quod si neque. §. si. ff. de periculo & commodo rei vendita. & c. si iudex. de sent. exc. in 6. Ad idem bene facit. l. que §. 1. c. quod quidam. in fin. & 23. q. 7. c. quemadmodum. de consec. dist. 4. c. postea signatur. 24. quaest. 2. c. sanè profertur. extra de voto magna. & c. fin. ibidem. & Ezechiel. c. 9. Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau. super frontes virorum gementium, & dolentium super abominationibus quæ fiunt in medio eius. Et Luc. 20. Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Cuius habet imaginem, & inscriptionem? Et respondentes dixerunt: Cæsaris, & ait illis: Reddite ergo quod est Cæsaris, &c. Et Gene. 4. Posuit Dominus signum in Cayn. Ad idem Exo. 12. quod verum dicit est: Lucas de Penna si probetur impositio mercha. l. 3. C. de bonis vacantibus, lib. 10. & d. l. quod si neque. Quod videtur etiam esse verum, quo ad possessionem, & dominium, att. d. l. 3 & l. monumentorum. C. de relig. & sump. fin. & facit quod notatur in c. quanto. in gloss. in verbo, patris. de iureiu. extra. & in l. vnica. C. de nautis Tyberinis, lib. 11. Ita dicit Lucas de Penna in d. l. signata. & dixi in meo monologio, in verbo, mercha mercatoris. Dicit tamen Bald. in authent. dos data. C. de don. ante nup. quod facit tantum præsumptionem, vt in ballis mercatorum, si quod facit præsumi esse illius cuius est signum. De impressione armorum, inscriptione nominum, & imaginum an probent, vide infra. in 55. conclusio.

TRigesima sexta conclusio circa vtilitatem armorum quæ quis habet à Principe versatur: de quibus, supra in 27. concl. in c. circa populares, an plus prosint & an afferant aliam vtilitatem, quam si alius ea non habeat à Principe. In quo concludit Bart. in suo tract. de aemio, quod magis prodest, & magis releuat habere arma à Principe, quam à se ipso, in multis.

Primò, quia est maioris dignitatis, sicut dicitur in testamento facto à Principe, vt in l. omnium. C. de testa.

Secundò, quia non possunt prohiberi ab alio illa portare, l. 2. C. de iureiu. & ff. de mino. 25. annis. l. minor autem magistratus. in princ. & §. 2. qui tex. bene facit cum dicat, quod aduersus sententiam Principis non admittitur quis ad petendam restitutionem in integrum, cum solus Princeps restituat aduersus suam sententiam. Quia nullus eo maior fit, l. deprecatio. ff. ad legem Rhodiam. de iact.

Crederem doctrinam Bart. in hoc esse veram, dummodo Princeps non concessisset ei arma alicuius magnatis, seu domus, aut castre antiquæ: quia tale priuilegium concessum à Principe, intelligitur sine præiudicio tertij. tex. in l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco pub. & l. 2. C. de preci. impe. off. Ideo si Princeps concederet arma alicui no-

ua, quæ quis non solitus est habere, nõ potest prohiberi. Secus si solitus esset portare aliquis, & gesta re à tempore immemorali: quia tunc potest querelare talis de suo interesse, & quod Princeps non intellexit illud fecisse in præiudicium illius: & sic ad instantiam illius prohiberi; nisi Princeps diceret, Non obstante, & cætera. quia tunc Princeps posset concedere. ar. notato. in l. si. C. si contra ius vel vtilitatem pub.

Tertiò, quia si duo assumpserint eadem arma, seu insignia, nec de prioritate nec postcritate appareat, præfertur ille qui à Principe habuit. l. si duas. in prin. ff. de excu. tuto.

Quartò, quia si in exercitu esset, vel alio loco, & quaeretur quis deberet præcedere, debent præferri illius arma, quæ à Principe sunt concessa. l. si ff. de albo scrib. l. 1. C. de consulib. lib. 12. c. per tûas. extra de maio. & obed. & ar. d. l. si duas. in prin. ff. de de excu. tut. Et dixi in pluribus locis, quod inter eiusdem qualitatis pares, semper præfertur, qui à Principe honoratus sit, seu aliquo munere donatus sit. tex. est ad hoc in l. restituenda. in fi. C. de aduo. diuer. iud. & meritò illis est deferendum cum ratio priuilegij sit habenda. l. 3. ibi, nisi quis priuilegiatus veniat. ff. quod cum eo, qui in alie. potest. & c. Et sic intelligit Bar. prædicta procedere cæteris parib. scilicet quod aliàs illi qui habent arma, sint æqualis dignitatis, aliàs præferri debent arma illius qui esset in maiori dignitate, arg. ll. superius allegatarum, & quæ ibi notantur, allegotamen text. expressum in l. 1. ff. de albo scrib. Exemplifico, si aduocatus fiscali alicuius alterius prouincie in Burgundia Princeps daret arma hodie, & ego cras assumerem propria autoritate: cum vterque sit aduocatus fiscalis, & sic paris dignitatis, ille, qui haberet à Principe præferretur. Sed si Cancellarius Franciæ assumeret sibi arma de nouo hodie, & Princeps hodie mihi concessisset, non essem propter hoc præferendus, imò ille, qui est maioris dignitatis, vt latius infra dicitur in 49. conclusio.

Et ideo cum arma donata à Principe maiorem autoritatem præstet, & prælationem, quam arma sumpta propria autoritate, nõ mirum si Bar. gloriabatur in hoc, quod arma sibi fuerant concessa à Carolo 111. Impe. qui sibi donauit, & cæteris de sua agnatione Leonem rubeum cum caudis duabus in cæpo aureo portare, vt dicit in d. suo tract. & dixi supra in d. 37. concl. vbi de materia.

TRigesima septima conclusio, attingendo materiam circa transiessionem armorum ad successores, est, quod arma vnus domus, familie, vel castre, remanent, & transeunt integraliter ad filium primogenitum tanquam digniorem: qui quidem illa debet, & potest portare integra, plana, sine aliqua additione, vel diminutione, vt infra dixi in 76. concl. Eo quia primogenito deberet honor in omnibus, cum præferatur cæteris, & in mēsa, in oblationibus, & alijs multis de quibus infra

in

PRIMA PARS

quia alijs euenite posset, quod alia vina venderentur, & exponerentur venalia pro vinis Burgundiz, & diffamaretur, seu minueretur fama, & celebritas vinorum ipsius Burgundiz, etiam decipi possent multi emptores: ideo interesse tam publicum, quam priuatum considerandum est.

TRigesima tertia concl. erit pro secunda limitatione antedictæ conclusionis, quæ fallit secundò in signis quibus vtuntur Norarij, qui semper vno signo vti debent, & mutare non debent, nec nomen, alijs tenentur de falso Bal. in l. comparationes. col. fi. C. de fid. inst. & in l. cõst. C. & Lanfran. in c. quoniam. ver. instrumenta. col. 2. extra, de probationib. Quia nullus potest assumere signum alterius norarij, nec eo vti: & si id faciat, incidit in crimen falsi. notatur in l. nemo. quæ est l. fin. §. nec calidis. C. de accessõrib. in §. item Lex Cornelia. inst. de pub. iu. & in athen. de instrum. cautela, & fide. §. oportet autem. & quod ibi no. col. 6. vbi si quis signum alterius accipiat, potest prohiberi. ita etiam tenet Ioan. de Platea. in l. stigmata. C. de fabricenfib. libr. 11. quia aliquando posset diffamari primus signans tali signo, si secundus non bene vteretur eo. art. d. ca. dilecta. de exce. præl. extra. Et ibi Berna. de Landrino in apostillis ad Panormitanũ allegans Bald. in sua disputatione, quæ incipit, accusatus de vi turbatiua.

TRigesima quarta conclusio erit pro tertia limitatione præcedentis conclusionis in ordine 31. quæ fallit tertio in signis quibus vtuntur fabricatores omnium rerum: quoniam etiam tales possunt ad requestam eorum inhiberi facere, ne alij illo signo vtantur, vt supra dixi in concl. 32. Quia si sit bonus faber, pictor, aut textor, & alius qui nõ esset ita peritus in arte, vteretur suo signo, posset ille bonus artifex, qui primò vtebatur tali signo, diffamari in opere suo. Eius enim interest ne alius imperitus artifex tale signum assumat, ne confusio operum inducatur, & sic esset primi boni, & periti artificis diffamatio, vt etiam tenet Bal. in l. 2. C. quæ res vend. non pos. & dicit Bal. in c. 4. col. 2. de iurciu. quod vnus mercator non potest apponere signum alterius mercatoris in ballis.

Idem etiam dicit Guillelmus Benedicti in sua repet. ca. Ray. in ver. Raynutius de Clera. nm. 59. de testamentis in hospite tenente diuersorium, seu hospitium. qui si primò acceperit signum aliquod, seu inter signum, potest prohibere ne in illo loco alius accipiat illud: quia sua interest si in illo loco, seu ciuitate vbi habet tale signum, vel quia forte propter eius famam, & diligentiam seu prouidentiam, cuncti viatores, & hospites ad ipsum eurrerent, & nunc diffamaretur, saltem fama talis hospitij diminueretur, si alius non æquè idoneus, fidelis, & seruitialis inter signum illud assumeret, quod non est tolerandum in præiudicium primi occupantis, & habentis tale signum, seu inter signum.

Vel quia forte vnus mercator, vel alius artifex habet in sua domo ex præscriptione aliqua insignia, quibus semper sui prædecessores vsi fuerunt per triginta annos, & vltra, vt dicit Bal. in l. 1. quæ in c. fucanda. in fin. C. quæ res vendi non possunt, quem ibi vide pro materia. & facit pro hoc momentum. in fi. C. de relig. & sum. fu. Et prædicta intelligo vera, nisi esset magna distantia loci de vno inter signo ad aliud, aut vnus vicus multum distaret ab alio, quia tunc in illis vicis longè distantibus etiam in eadem ciuitate sæpe similia inter signa (vt Parisijs) videntur esse appensa, licet plerunque in aliquibus differant vt vnus fiat paruum, aliud magnum, vel cum aliqua dissimilitudine, & discrepantia. pro quo faciunt dicta infra in 3. conclusione.

Et ex hac conclusione infero, quod cauere debent aduocati se subsignent scripturis factis per procuratores aut alios aduocatos imperitos. Quoniam ex hoc si deueniat ad manus expertorum, & doctissimorum virorum, posset eorum fama attenuari: quia in his inspicitur signum aduocati se subscribentis, quod male obseruant aduocati Heduenfes, qui vt plurimum subsignant scripturas per procuratores factas. quod tamen semper facere renui, & vidi multos in hoc decipi, & poenitere, cum eorum scripturæ declarabantur inadmissibiles, in ciuiles, impertinentes, inceptæ, & nullæ, quod in eorum dedecus reddebat, ex quo non cogitauerant, nec illas fecerant. Caucant ergo de cætero ne signa eorum talibus scripturis apponant, nisi ex fontibus proprijs processerint, & facit, quia in ciuile est (nisi tota lege perspecta) de aliqua particula eius proposita indicare, vel respondere. l. incuile. ff. de leg. facit etiam l. de his controuersijs, in his verbis, inspectis cognitisq; verbis testamenti. ff. de transactione. & plerunq; principium per finem corrigitur. l. si tibi. in fine. ff. si certum petatur.

Et ampliando prædictam fallentiam videtur, quod apponere signum alienum, seu mercham alienam, in rebus suis sit prohibitum. l. 1. C. de nauibus excusandis. lib. 11. imò quod perdat rem suam. d. l. 1. & l. sacrilegij. §. qui cum. ff. ad legem Iuliam peculatus. cum alijs allegatis per Lucam de Penna. in l. stigmata. C. de fabricenfib. libr. 11. Et sic vnus mercator non potest nec debet apponere signum alterius mercatoris in ballis suis, vt dictum est hie ante.

TRigesima quinta concl. erit de insigni, in signo, seu mercha mercatoris, an probet. lo. de Platea. in d. l. stigmata. & Guillel. Benedicti in d. rep. c. Raynutius. in ver. Ray. de Clera. de testamentis. dicunt, quod talis mercha sufficit ad probandum rerum dominium. facit c. displicet. 2. q. 4. ibi, & vos oues Christi estis, caracterem dominicum portantes, scilicet Lucam de Penna in d. l. stigmata. Eius enim res esse videtur, cuius signo

in eorum hæredes, cum memoria eorum etiam destrui potest, & debet. l. fi. C. ad legem Iul. maieſta. Et turpius eijcitur, quàm non admittitur hoſpes. text. in c. quemadmodum. §. alioquin. extra de iureiu. Facit pro præſenti concluſio, quia patre damnato de crimine læſæ maieſtatis, amittit filius iura ſepulchrorum, vt de hoc eſt caſus ſpecialis in l. i. §. interdum. ff. de ſuis & legit. hæredib. & vltra, talis filius amplius ad honores ſeu dignitates aſpirare non poteſt. rex. in l. quiſquis. §. 2. ff. ad legem Iul. maieſta. quæ lex eſt canonizata in c. pen. 6. quæſt. 1. & ſatis videretur abſurdum illos admitti, quorum repellerentur autores, vt in c. licet. infra de teſtibus extra. In alijs verò delictis ſecus. l. 2. §. nullum patris delictum innocenti filio pœnæ eſt. ideoque nec ordine decurionum aut cæteris honoribus propter cuiuſmodi cauſam prohiberetur. ff. de decurionibus cum pluribus coneor. in glo. ibi alleg.

Quadrageſima tertia concluſio. Inſignia, & arma domus non tranſeunt ad fideicommiſſarium, ita tenet G. Benediſt. in ſua repe. c. Ray. in verbo, ſi abſq; liberis. 2. de fideicommiſſaria ſubſtitutione. nu. 204. & 205. de teſtamentis, vbi in ſimili arguit de iure patronatus tam ſpirituſuali, quàm temporali, ſeu ſeculari, cui æquiparat in hoc talia iura armorum, & inſignium. Licet ius patronatus ad quòſcunq; hæredes, etiam extraneos tranſeat. glo. in verbo, hæredes. in cle. 2. de iure patronatus. & glo. in cano. conſiderandum. 17. q. 7. Notat plenè Pan. in c. 1. & in c. cum ſeculum. de iure patronatus. Non tamen (vt dicit) tranſeunt talia iura ad fideicommiſſarium, vbi eſt ſubſtitutio fideicommiſſaria, & obliqua: imo hæc omnia remanent penes hæredem directum. l. quia perinde. vbi Bar. ſingulariter, & Alexan. ff. ad Treb. d. meus laſ. in l. precib. col. 12. C. de impuberum, & alijs ſubſt. allegans Imolam, & Bal. in dicto loco per dictum G. Benediſti allegatum.

Dicit tamè Guido Papæ q. 57. quod tale ius patronatus ſeculare tranſit ad fideicommiſſarium facta reſtitutione, ſed ante reſtitutionem remanet penes hæredem. Ideo videtur idem dicendum in armis & inſignibus, quæ competunt alicui ratione familiæ, aut domus. Sicut etiam videmus in iure ſepulchrorum, aut monumentorum, quod etiam tranſit in fideicommiſſarium: imo etiam quod plus eſt, in legatarij. rex. eſt in l. monumenta. C. de legatis.

Ex prædictis, & ex dictis Pan. in d. e. cū ſeculum. extra de iure patronatus, dicentis, ius patronatus vendi non poſſe ſimpliciter, aut alienari, ſed bene cum vniuerſitate, vt in d. e. cum ſeculum. infero ſequentia.

Vnum videlicet, quod vendendo totam hæreditatem alicuius, ſeu ſucceſſionem, quod in empore in hæreditatis vniuerſalis tranſibunt arma, & inſignia, ſicut tranſit ſeu tranſferretur ius pa-

tronatus, cum de his fiat argumentum de vno ad aliud, ex dictis G. Benediſti in d. c. Raynu.

Aliud verò erit, quod ſicut non poteſt vendi ius patronatus de per ſe, nec legari, vt dicit Albe. de Roſ. in d. l. monumen. ita nec arma de per ſe, aut inſignia de per ſe vendi poſſunt, ſed bene cum vniuerſitate, quod tamen de vtroq; an ſit verum, in ſequentibus videbitur.

Quadrageſima quarta concluſio ergo erit talis. An arma ſeu inſignia ſint in bonis, ita quod alienatione omnium bonorum comprehendantur, cum tranſeant ad ſucceſſores, vt ſupra dictum eſt in 37. cum duabus ſeq. conclu. videtur, quod ſint in bonis. Iſta concluſio erit tantummodo de armis, & inſignibus principum ſupremorum: An videlicet poſſint vendere, aut alio modo concedere arma ſuæ dignitatis ſupremæ, aut inſignia in parte, vel in toto alijs ſuis inferioribus non habentibus facultatem illa portandi, aut ratione agnationis, aut aliàs quouis modo. Do exemplum in Imperatore, qui geſtat Aquilam nigram, in re noſtro qui habet tria Lilia aurea bene ordinata in campo azureo, & ſic de alijs. An poſſint alijs concedere, quod ſua arma portent in totum, cum aliqua diminutione, aut in parte. Et ſi faciant, an principes de eorum ſanguine, aut ab antiquo talia arma portantes cum aliqua tamen diminutione poſſunt de hoc conqueri, & impedire, ne deferantur.

De armis autem regis Franciæ, inter alia arma principum cum fuerint Clodoueo primo regi Francorū Chriſtiano cœlitus demiſſa in baptiſmo illius, & coronatione, videtur quod non poſſint alijs concedi, nec quod ſint in commercio ipſius, & quod ſolus ipſe ea portare debeat, & habere ſine aliqua diminutione. Alij verò de ſanguine reali cum aliqua diminutione: & ſi concedat alijs, an quod ex eis videretur facere iniuriã, & inferre intereſſe & commodum dignitati regali, & illis de ſuo ſanguine, & proſapia regali: & cum ſit in corporale concernens non perſonam ipſius tantum ſed regnum, & illos de ſua agnatione, ex quo non percipitur commodum, videtur quod non poſſit alteri dare, aut alio modo alienare, cum pignori talia iura dari non poſſunt, vt dicit Bar. in l. ſi ſi qui. §. ſin. ff. de pignoribus. dominus meus laſ. in §. item Seruiana. nu. 109. cum ſeq. in ſt. de actio.

Imo, & quod minus eſt, veſtes regales non poſſunt vendi, nec per alios aſſumi, vt eſt text. in l. 1. & ibi Bal. C. quæ res vendi non poſſ. & l. 4. C. de veſtibus oloberis. lib. 11. & amplè declarat Guil. de Montferrato in trac. allegato, de ſucceſſione regum in 2. dubio. Et de his iurib. regalib. quæ non poſſunt concedi per Principem, vide Lu. de Pen. in l. contra publicam. C. de rem. lib. 12.

Hic tamen ſuper præſenti dubio cauſa diſputationis, & veritatis indagandæ ex doctrinis dictorum aliquid dicendum videtur, arguendo ad vtran-

PRIMA PARS

in 3. parte, in 41. consideratione. & portare arma est honor. vt sepe repetitum est supra. & dicit Bal. in l. si. C. pro socio, quod arma, & nomē nobilium remanent apud principalem domus. Cum in illo tanquam in capite splendor genitura sit & permaneat, argu. l. cum seimus. in fi. C. de agricolis. & censu. lib. 11. quem allegat Vincentius Cigault in suo tract. de potestate ecclesie. Cum deterioris conditionis non sit quam pater. l. cum satis. C. eoti. & lib.

Trigesima octaua concl. Arma sunt tantæ virtutis, quod transeunt in successores vnus domus, seu agnationis. l. familiaria. cum l. seq. C. de religio. & sumpti. fune. & hoc secundum prioritatem gradus, vt in successione aliarum rerum. de quo inferius in 76. conclu. in fin. & amplè Guill. de Montferrat in tract. de successione regū, in secundo dubio. nu. 19. & supra in 20. conclu. Facit, quia filius familiam sequitur & agnationem patris. §. primo. ibi, quia qui nascuntur, patris non matris familiam sequuntur. institutio. de legitim. agna. tutela. concordant. tex. in cap. 2. & ibi gloss. in verbo, potestate. extra de conuersi. infidelium. & sic de iure à patre, & non à matre denominari debet. Item filius sequitur conditionem patris quo ad originem. Item sequitur patrem quo ad dignitatem, & honores. Item nationem patris, vt probat, & tenet Guill. Bened. in sua rep. e. Ray. in prin. de testamen.

Trigesima nona concl. Si sint plures successores, ad proximum transeunt arma integra sine diminutione. Ad sequentes verò cum aliqua diminutione, aut cum appositione, seu additione alicuius rei, sic quod possint discerni ab armis principalibus, integris, & planis. Sed quomodo hoc fiat infra dicturus sum in 76. conclusio.

Et dicit Bar. vbi supra, quod istud licet, sicut licitum est, addere cognomen nonini, aut illud inter duos eiusdem nominis: ex quo denotari possit diuersitas inter eos, sicut inter duos fratres eiusdem nominis dicitur vnus Ioannes iunior, vel parvus, alter verò Ioannes antiquior, vel magnus, &c. Et istud semper operatur antiquitas, seu primogenitura, quæ debet habere aliquam prerogatiuam: & ex communis obseruantia in Gallia in quo eunq; gradu sit, semper habet istā præminentiam in armis, quod ea portat integra: sequentes verò cum aliqua adiectione, vt dixi supra in 20. conclu. & amplè declarat Guillelmus de Mōtferrato in tractatu de successione regum, in secundo dubio.

Quadragesima concl. Arma non transeunt ad cognatos, & affines. l. ius familiarium. C. de rel. & sumpt. fune. Et facit quia cognati descendentes ex femina non sunt de familia. l. cum in adoptiuus. C. de adop. Sozinius in consi. suo 30. col. 3. Et solor dicitur quasi scorsum nata, & à familia separata appellatur, vt dicit idem Sozi. in d. consi. per me allegato in Commentarijs nostris super

consuetudinibus ducatus Burgundie. ti. des droitz; & appartenances à gens mariez. §. 1. in gl. en puissance. de som. mary. & ri. des successions. §. 12. in gloss. 1. vbi dicitur quod agnationis dignitas semper debet esse salua, quod agnationem, & sic cum arma sint honor domus, vt prædictum est, ad cognatos transire nõ debent. Faciunt etiam ad propositum, quæ dicit Ang. in consi. 169. & in consi. 281. supra allegat. Ita etiam tenent Bar. in d. tractatu de armis. Pet. de Anch. d. c. dilecta. de excess. præla. & Ioannes Sanxon. in dicto cap. 1. titul. des droitz; de chafellenie. in consuetudinibus patriæ Turonensis.

Ex communi tamen obseruantia & vsu arma, domus, seu familiæ transeunt ad cognatos, & affines, vno modo, videlicet cum adiunctione in vna parte armorum: alterius familiæ ex parte sinistra maxime in descenditibus. ab illis, quia solent de pingere aut de pingi facere arma sua diuisa, & bipartita, ita, quod in parte dextra sunt arma patris, & in parte sinistra sunt arma matris. Quod quomodo facere liceat, scilicet assumere etiam nomen & arma matris, vel alterius, ponit Guill. Benedicti in sua rep. e. Rayn. in ver. Raynutius de Clera. nu. 44. de testamentis.

Quadragesima prima concl. Sicut identitas cognominis inducit præsumptionem agnationis. l. cum præcū. C. de liberali causa, ita etiam identitas armorum inducit præsumptionem agnationis, aut cognationis. Quoniam sicut nomina imponuntur, & crepta sunt ad cognoscendos homines, l. ad cognoscendos singulos nomina comparata. C. de ingenuis manumiss. & §. si quis nomine. in sti. de legatis. Ita etiam arma, signa, seu insignia sunt & adinuenta sunt ad cognoscendas familias. & agnationes, quia per signum cognoscitur signatum. facit tex. in l. 1. §. si intelligatur. ff. de æd. l. edict. facit l. quod si neque. §. fin. ff. de per. & commo. rei vend. & l. signata. ibi Ioan. de Plat. de fabricensibus. lib. 11. C.

Quadragesima secunda concl. Arma non transeunt ad hæredes, rebellium, proditorum, seu falsatorum, eò, quia quod fortius est, si tales delinquentes iam haberent arma ante rebellionem, prodicionem, aut falsitatem, destrui, deleri, & detrahi possent post talia delicta perpetrata, vbicunq; essent depicta, seu affixa: vt dicit Bart. per tex. singularem in l. eorum. ff. de pen. ita tenet Lud. Ro. singulari suo 474. in e. eorum arma & singulari 666. & d. meus las. in §. poenales. in 3. col. nu. to. 4. inf. de astro. & Ioannes de Terrabea, in suo opere de vinea ecclesie. tract. 3. l. 3. ff. de interdicit. idem de bannitis. artic. 6. in materia rebellionis: qui impunè possunt occidi, cum dicantur hostes. Bar. in l. amissione. §. deficiunt. ff. de capitis diminu. Multo fortius ergo impeditur translatio, seu transmissio armorum prædictorum

quis nominari nomine alterius potest ex sua concessione, & illud ferre. d. l. hoc iure. §. si ff. de dona. & l. sed sciendum. in fi. ff. ad Tre. ergo & arma, cum parificantur.

Decimò, facit quia vt dicit Bal. in c. quanto, de iureiu. Nemo potest portare arma principis sine speciali priuilegio. allegat. l. 3. C. vt nemo priuatus titulos prædij suis, vel vela regia suspendat. & l. 1. C. vt nemini lic. sine iudicis autoritate signa imprimere rebus, &c. Ergo videtur quod cum speciali priuilegio potest, quoniam hoc casu non est sublata potestas principi quin possit facere, & princeps potest omnia, vt dictum est.

Vndecimò scribitur de multis imperatoribus, quod sibi socii, & comitem imperij delegerunt. Assumpsit enim Gratianus Imperator Theodosium secum, qui cum eo, & Valentiniano imperauit, vt aperte testatur. l. 1. C. de sum. tri. iuncta superscriptione eiusdem legis, vbi loquuntur Gratianus, Valentinianus, & Theodosius imperatores. Similiter Arcadius filius Theodosij assumpsit secum Honorium: & postea idem Honorius Theodosium iuniorem secum assumpsit in administratione imperij: & multi alij Imperatores ita fecerunt, vt pericruti historias, & superscriptiones legum apertum est. fuerunt simul imperatores Diocletianus, & Maximianus, vt probatur in c. nunc autem. 20. dist. in illis verbis: si quidem tempore Diocletiani, & Maximiani Augustorum. iuncta glo. i. ibi: in verbo, Diocletiani. & in l. si foror. iuncta superscriptione illius. C. de col. pro quo facit cl. Romani. in glo. in ver. reges, in fi. de iureiu. Bal. in auth. ex testamento. col. fi. d. ti. de col. & in c. non autem & ibi glo. mag. 7. q. 1. vbi etiam apparet, quod duo possunt esse episcopi in eadem diocesi.

Ex quibus patet Imperatorem assumpsisse consortem, & ei concessisse iura imperij: ergo multo magis arma, & insignia: & idco nunc posse portum suorum armorum concedere, arg. auth. multo magis. C. de epif. & cler.

Vltimò, certum est, quod apud populū primò fuit imperium, sed transfuit populus omne ius imperij, & dignitatē in principem, vt de hoc sunt rex. in l. 2. §. nouissimè. ff. de orig. iuris. in l. in prin. ff. de conslit. principum. & in §. sed & quod principi. vbi sunt eadem verba, in st. de iure nat. gentium & ciui. & firma in anet ralis translatio: cum itaque res de facili redeat ad suam primæuam naturam, cano. ab exordio. cum gl. in verbo, ad a. 35. dist. vulgato §. pactus ne peteret. ver. quoties. in l. si sinus. ff. de pac. Si potuit populus omne ius imperij principi cōcedere: videtur in modò principem aliquid de pertinentibus ad imperium in alium transferre, seu alteri cōcedere posse: & sic portum suorum armorum inferiori, & cui voluerit, concedere potest.

In oppositum facere videntur, quæ ponit Ioan.

Andreas. & Inno. in c. inquisitioni. de sent. exc. vbi dicunt non esse obediendum principi præcipienti aliquid, vnde sequi potest turbatio reipublicæ: & eos sequitur Panorm. in c. si quando. de rescrip. & Felyn. in c. quæ in ecclesiarum. col. 17. in fine. de consuetudine. Sed si princeps concederet alteri portum suorum armorum, turbari posset status sui imperij, & dignitas decresceret. Nam plures de principatu sequerentur deferentem arma principis quasi suū principem; propter signum quod repræsentat signatum, l. decernimus. ad fin. C. de aquæ ductu. lib. 11. l. dos data. C. de do. ante nup. c. ad audientiã. de falsis. & c. si iudex. de sen. excom. in 6. idem esse. & habetur ad Galarh. 6. Stigmata Domini mei Iesu in corpore meo porto. Omisissis vulgaribus, & quia possessio dignitatis probatur per insignia, vt dicit Bald. in l. si quàm C. de seruitu. & aqua. arbitrarentur quam plurimi deferentem in insignia principis esse principem: vnde quasi principem eum sequerentur, & venerentur, & exinde deciperentur, & turbarentur: ex quo faqueretur factio, & diuisio in populo, & ex consequenti turbatio principatus, quare hoc non potest princeps. Faciunt, quæ voluit Innoc. in tit. qui filij sine legitimi. §. qualiter, & à quo. circa finem. vbi vult, quod princeps non potest facere aliquid vnde turbetur populus, & sequatur scandalum in populo.

Item quod rex illud facere nō possit, tanquam contra publicum, & vniuersalem regni & coronæ statum, & eius dimembrationem seu decolorationem, probar glo. in verbo, dispensare. in c. literas. de rest. spo. & glo. in verb. supra ius. in c. propofuit. de concess. præben. quæ gl. ab omnibus approbantur: nec valet dispositio seu concessio ex qua sequitur difformatio, & decoloratio communis & publici status, per text. in c. & si illa. ibi, illa tamen magnopere præcauenda sunt, quæ recipi, & tolerari sine manifesta decoloratione non possunt. i. q. 7. Ad hoc facit dictum Inno. in c. innotuit. de cle. quem sequitur Pan. in c. ad hoc sumus. de rescrip. in fi. vbi dicit Papam sine causa non debere vti plenitudine potestatis: nec tolerandus est princeps sine magna causa sibi & alijs manifestè aliquid contra vniuersale statutum ecclesiæ, vel regni faciens, vt clarè decidit idem Inn. in c. quanto. de consuetudine.

Confirmatur per id quod ponit Bart. in d. suo tract. de armis. ver. 3. iudex. vbi dicit, iudicem posse prohibere, ne aliquis ferat arma alterius, si hoc in scādalum, dissensionem, seu deceptionem subditorum viderit fieri. & allegat pro hoc c. in nonnullis. de ludæis & Saracenis, vbi habetur, quod error, confusio, & scandalum, oritur ex eo, quod Iudæi, & Saraceni nō discernuntur habitu à Christianis. Quod dictum Bar. corrobore ex eo, quod ad omnem ambiguitatem tollendam habitus nouitiorum à professorum habitu distingui de-

PRIMA PARS

que partem. & tandem omiffis difputationibus concludam:

Primò pro parte affirmatiua, quod poffit princeps concedere alicui, etiam inferiori, quod arma fua deterat, probatur fic. Nam nemini eſt dubiũ, quin fit ad inſtar ſacrilegij, de poteſtate principis diſputare, vulgata l. 2. C. de erimine ſacrilegij, & q̄a omne, q̄ vult princeps facit, nec ei dicere quifquam poteſt, cur hoc facis? Eccle. 8. c. in memoria. 19. diſtin. d. meus laſ. in l. reſcripta. col. 1. C. de p̄ceib. imperatori offerendis. Et quod vult fieri, pro facto habetur. l. apud eum. ff. de manuſiſſo. & eſt apud eũ pro ratione voluntas. l. 1. ff. de conſt. principum. Mutat rerũ naturas. l. 1. C. de rei vxõ. act. Nec de facto eius eſt dubitandum, quia dicitur habere nomen diuinum ad exemplum diuinæ maiſtatis. l. quicunque. C. de fundis patrim. lib. 11. Diuinitio namque in labijs regijs eſt. Pro verb. 16. Et ideo, ſicut mentiri Deo, vel Papæ eſt ſacrilegium. c. ſerpens. iuncta glo. de p̄. diſtin. 1. ita de Principe falſum referre, temerarium, & periculoſum eſt. Quia namq̄ circumſcripta autoritate principis de principe diſputare licet, art. l. Aemilius, vbi nõ. Bald. ff. de minoribus. Salua in omnibus autoritate eius, pro elucidatione dubij adducuntur ſequentia.

Primò, q̄ poffit princeps concedere inferiori delationem ſuorum armorum, ſatis videtur probatum ex iam deductis. Ex quib. patet principem multo maiora poſſe, ergo hoc quod minus eſt poteſt, per regulã iuris: Cui licet, quod eſt plus, licet vtrique quod eſt minus. c. cui licet. de re. iur. lib. 6. Nec debet, cui quod plus eſt licet, quod minus eſt, non licere. l. non debet. ff. eo. ti.

Secundò, de eo iure, quod quis habet, poteſt ad libitum diſponere. l. ſi domus. ſ. ſi. in fin. v. ſ. ff. de le. 1. l. qui tabernas. ff. de contrah. emp. & vend. ſacit. l. 1. in re mād. ita. C. mād. ita. vbi dicitur quod rei ſuæ quilibet eſt moderator, & arbiter. Et nihil tam conueniens eſt æquitati naturali, quàm voluntatem domini volentis rem ſuam in alium transferri, ratam haberi. ſ. per traditionem. inſti. de rerum diuiſi. Ex quib. ſequitur, quod princeps ſuis armis vti poteſt ad libitum, & ſic eorum portum inferiori, & cui volet, concedere poteſt.

Tertiò cuilibet licitum eſt aſſumere arma prout vult, vt ſupra dixi in 28. conclu. dum modo non cedat in iniuriam, aut præiudicium alterius. deciſio eſt Barto. in ſuo tract. de inſignibus & armis. Et Pan. in c. dilecta. de excep. præl. Tenet Paris de Puteo in tract. quem fecit de re milita. & duello. lib. 6. c. antepe. Bonus de Curruli in tracta. nobilitatis. nu. 172. tertia par. Ergo & mutare arma propria, & ea ad illum transferre. Et ſic etiam licere debet principi, qui ab vniuerſali non eſt excluſus, verum iure communi vtitur, vt priuatus. l. iuſtas. C. de iure ſic. lib. 10. l. 2. C. de pe. hęc. l. cum h. rēdes. C. qui reſt. ſac. poſſ.

Quartò nomina poſſunt aſſumi, & mutati ad placitum. l. vnic. C. de muta. nemi. poſſunt etiam concedi, & transferri l. hoc iure. ſ. ſi ibi, ſi iuraſſi te nomen meum laturum. ff. de dona. l. facta. ſ. ſi ſub conditione. in illis verbis, nihil mali eſt, honeſti nominis nomen aſſumere. ff. ad Treb. Ergo & arma ſeu inſignia poſſunt concedi, & transferri. tenet cõſequentia ex eo, quod valet argumentum de nominib. ad arma, ſeu inſignia: quia ſicut nomina inuenta ſunt ad recognoſcendum, vulgata l. ad recognoſcendos. C. de inge. & manuſiſſo. ſ. ſi quis in nomine. inſtitu. de leg. ita & inſignia. l. ſanctum. & de rer. diui. & ita tenet Bar. in tract. ſuo de inſignib. & armis. col. 2. & dictum eſt ſupra in d. 28. concl. in c. etiam populi. arcs. *

Quintò faciunt pro hac parte. quæ ponunt Fen diſta in ti. quæ ſunt regalia. vbi tenent, quod princeps poteſt iura regalia concedere: & hoc tenet aperte And. de ſer. in d. ti. de ſum. m. vbi dicit, quod ſi princeps generaliter, & indefinitè concedit, videtur cõceſſiſſe omnia quæ perſonæ principis coherent: & ſic concedere poteſt delationem armorum ſuorum, quæ dicuntur eſſe de legalibus principis: ſunt enim inſignia regalia.

Sextò concedere leges, eſt de præcipuis pertinentib. ad principem ſolum. l. ſi. C. de legib. Et tamen ſenatus legem facit de autoritate principis. l. non ambigitur. ff. de leg. Idem præſcedit præto. l. 2. C. de offic. præſec. præto. orientis. ſi hoc maximum imperij & poteſtatis ſignũ concedit princeps: ſimiliter portũ armorũ ſuorũ concedere poteſt, cum non poſſit aſſignari congrua ratio differentia.

Septimò ad idem poſſe concedere, quòd monet aſſumit, ita tenet Hoſt. in ſumma. de cenſib. ſed hoc non eſt minus, quàm deferre inſignia principis, vt clarũ eſt, ergo portum ſuorum armorum cõcedere poteſt, iuxta regulam iuris iam all. quæ vult quod qui poteſt plus, poteſt minus, & tantumdem. l. cui pacta ff. de ſeru. exp̄tan. l. non debet cui quod plus eſt ff. de reg. iu. & c. cui licet. de reg. iur. in 6.

Octauò, facit quod ſcribitur Eſter. 6. c. Homo quem rex honorare cupit, debet indui veſtib. regijs, & imponi ſuper equum, qui de ſella regis eſt, & accipere regiũ diadema ſuper caput ſuũ: quod factum fuit Mardocheo ex regis Aſſueri præcepto. Ex quo approbatur principem cõceſſiſſe inferiori portum ſuorum armorum, & ſic nunc concedere poſſe. ſacit tex. in c. antiqua. de priui. ſ. dominicæ, vbi ſummus pontifex concedit legato ſuo, quod vtatur inſignibus pontificalib. ſcilicet veſte rubea, palafreno albo, freno, & calcaribus deauratis.

Nonò probatur arguendo de nominibus ad arma, quod eſt validum, vt deductum eſt. Duo enim eodem nomine vocari poſſunt. l. duo ſunt Titij. ff. de teſta. rute. l. ſi quis ſeruũ. ſ. ſi inter duos. ff. de leg. 2. Ergo duo eadem ferre poſſunt. Et qui

publicæ per vnum consulatur. l. 2. §. nouissimè. ff. de ori. iu. quia tunc vile bonum optimè gubernatur, si nulli suum officium seu ministerium subtrahatur, si vnicique sua iurisdictione & dignitatum in ordo seruetur, nec superiores officia inferiorum sibi vendicent, nec inferiores ditionem, directionem, atque correctionem non resugerent. Etiam absurdum est, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. l. repetita. C. de epis. & cle. & l. consul. §. absurdum. C. de testamentis. & cap. esto subiectus. 95. dist. & indecorum est, vt in corpore humano alterum membrum altèius fungatur officio. Sed ex concessione suorum armorum princeps induceret diffinitatem in populo, & republica, & poneret corruptibilitatem & scandalum in ipsa. Cùm tamen deceat imperialem solertiam ita reipublicæ curam gerere, & subiectorum comoda inuestigare, vt regni utilitas incorrupta persistat, & singulorum status iugiter seruetur illæsus. c. imperialem in prin. de prohibita seu di alienatio. per Frid. in v. sibus feudorum. Faciunt quæ ponit dominus Præpositus. in ti. qui seu. dare possunt. col. 3. in v. sibus. seu. vbi dicit, quod temissio facta per Principem, si noceat reipublicæ non valet. allegat pro hoc d. c. imperialis, & Bal. in e. cùm causam. de prob. vbi tenet quod non licet principi excusare viscera in perij. & eum sequitur Barbatia ibi, dicens in 3. col. quod princeps nō potest subvertere imperij maiestatem, ne dicatur homicida suæ dignitatis. Sicut enim tutor debet esse ad ministrator pupilli, & nō spoliator. l. qui fundum. §. si tutor. ff. de v. sibus. pro empro. Ita rex non debet esse destructor, aut diminutor maiestatis regni. faciunt, quæ ponit Old. in consi. 231. Et quæ ad plenum differit Lucas de Pen. in l. quicunq;. de omni agro deserto. lib. 11. C.

Præterea pro hac parte videtur multum stringere, quod dicit Martinus Laudensis in suo tracta. de principe. vers. 303. videlicet, quod bonæ & naturales consuetudines ligant principem. all. Bald. in e. l. qui seuda dare poss. in §. si. vbi ita tenet: quia vt ipse inquit, potètius est ius naturale quàm principatus. Vnde insert post gl. quod non potest deuestire vasallum sine conuicta culpa. facit, quia q̄ consuetudo dat, homo auferre non potest. auth. quod locum. C. si mulier secundo nupsit. l. si interrogator. §. sed ante impube. i. ff. de adop.

Facit etiam quod scribitur Deut. c. 21. Si habuerit homo duas vxores, vnam dilectam, & alteram odiosam, non poterit filium dilectæ facere primo genitum. supple. quia ex consuetudine ius primogenituræ comperit. Si ergo ius primogenituræ, q̄ acquiritur ex consuetudine, non potest alteri concedi per patrem, ex consequenti nec arma quæ annexa sunt dignitati primogenituræ. habet enim accessorie primogenitus arma domus, & ea conseruare debet, vt dixi supra in 37. conclu.

Modò verū est, quod princeps ex naturali con-

suetudine deserat arma dignitatis, s. principatus, ergo alteri concedere non potest immutando dictā consuetudinem.

Maximè rex Franciæ non potest alteri concedere portum suorum armorum, quæ habet non solum ex consuetudine, sed ex diuina reuelatione, seu transmissione, vt sepe dictum est. Diuinitus enim regi Clodoueo fuerunt lilia de cœlo missa: quibus ipse, & qui secuti sunt reges Franciæ pro armis seu insignibus ab illo tempore vsi sunt: loco trium busonum, & vtentur in perpetuum.

Insuper arma ad honorem dignitatis noscuntur deputata, vt in hoc dignoscatur à cæteris omnibus. Et soli principi ordinata sunt, quia solus cæteros omnes antecessit. Rex enim super omnia præcellit, vt scribitur 3. Ed. c. 4. Cū igitur nō habeat princeps parē, nec patiatur confortē, arma sua, q̄ sunt signa super excellentiæ, alteri cōcedere nō debet: sed nec pati, q̄ aliquis ali⁹ deserat, iuxta illud Apostoli: Gloriam meam alteri nō dabo, maximè quia faceret præiudicium reipublicæ & subiectis, qui armis, propter signatum honorem, debent.

Et facit. nam sicut videmus, quod non licet priuatis deferre vestes oloberas, auratas, seu sericas, aut purpureas l. 1. 2. 3. & 4. C. de vestib. oloberis. lib. 11. Et hoc, vt dicunt ibi doct. ne priuati parificent se principibus. ita quod talia faciēs incidunt in erimen læsæ maiestatis. d. l. 3. Sic ergo à simili, imo à maiori, cū maior autoritas principis denotetur in insignibus & armis suæ dignitatis, quàm in vestibus. nō licet alicui alteri inferiori arma, & insignia principis deferre, quod credo esse verum sua auctoritate, sed quia cum concessione principis licet alicui existenti in ministerio principis ex concessione illius, vt ornatiore sit cum eo defetre rales vestes, vt in d. l. 2. & ibi Ioan. de Platea. Ideo videtur, quod idem in armis. Sed cū princeps possit tales vestes auferre, cum recedit ab eo ministrans, ar. l. id vestimentū. ff. de p̄culio. & notatur in l. in his. §. 1. in gl. si. ff. solu. ma. Ergo videtur, q̄ si princeps alicui concedat talia arma, quod tamen poterit eidem auferre quando voluerit, vt statim diceretur.

Facit vltra quod dicit Bal. in e. licet causam. de probationib. quod licet imperator vel rex possit donare ecclesiæ ciuitates & castra, non tamen clauis imperij: quia esset causa destructionis imperij: sed certè maius videretur, tradere arma quàm clauis, quia arma sequentur subditi, qui etiam clauibus obistere possent.

Etiam facit, quia rex vendens oppidum cū merito mixto imperio & iurisdictione, etiam in se nihil retinens, nō videtur transfuisse in emptorem ius regium, vt tenet Iacobinus de S. Geor. in l. imperiū. in 1. lectura. col. 3. ff. de iuri. com. iud. Alberi. in l. si. in fi. C. eo. ti. de quo vide Guillel. Benedicte in repe. c. Ray. in verbo, & vxorē nomine Adelasiæ, nu. 217. in fi. cum duob. sequenti. de testament. sed

P R I M A P A R S

bet. text. in c. pen. de regularibus. Et per habitum meretricis à matrona, & virgo ab ancilla discernitur. c. in audientia. extra de sen. exc. l. itè apud Laboneum. §. si quis virgines. ff. de iniur. l. mimæ. C. de epi. audien. & in authen. de sancti. epif. §. pen. colla. 9.

Item habitus clericorum discernitur, & diuificatur ab habitu laicali. d. c. in audientia. c. clerici. de vi. & ho. cler. prout & in coma discerni debent. c. si vero aliquis de sen. exc. si quis. & c. clericus. de vi. & ho. cler. Et per habitus dissimiles monachi & religiosi diuersarum professionum seu regularum cognoscuntur. c. Deus. d. ti. de vi. & ho. cler. Item viri à sceminis per crines, vestes & ornamenta. c. si qua scemina 1. & 2. dist. c. mulier. 33. q. 5. prout etiã liber à seruo distinguitur per pileum. l. vnic. §. sed & qui in domini sun⁹ pileati incedunt, qui tunc illicomaumittebantur. vt dicit ibi text. & gl. in verb. additis. §. si. insti. de libertinis. Et dicti sunt serui pileati, qui pileo imposito vendebantur. Nam teste Budaio in suis annot. in pandectis, in l. si. ff. de orig. iur. Gellius scriptum retulit libr. 7. his verbis: Pileatos seruos vnum solitos ire, quorum nomine venditor nihil præstaret, Calius Sabinus iurisperitus scriptum reliquit. Cuius rei causam esse ait, quod huiusmodi conditionis mancipia insignia esse in vendendo deberent, vt emptores errare, & capi non possent, neq; lex vendendi operiunda esset, sed oculis perciperent quodnam esset mancipiorum genus. Sicut antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta vanibant, & idcirco dicebantur sub coronis venire. Nam vt ea corona signum erat captiutorum vanalium, ita pileus impositus demonstabat eiusmodi seruos vanundari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret. Quomodo quis talis esse præsumitur prima facie, qualem cum indicant vestes, & qualiter ex vestibus, & ornatu præsumatur pro & contra aliquem. Et quod ornamenta debent esse conuenientia statui, ordini, & officio, tractat Spe. ti. de aduocato. §. 2.

Conclusio itaque ex prædictis à simili, si arma principis non differrent ab armis alterius, oritur confusio, error, & scandalum in populo. Vnde nõ videtur hoc posse princeps facere, qui suos subditos congregare, & cõseruare debet in pace perpetua, exemplo regis summi, & pacifici, qui disposuit sibi subditos fore pacificos & modestos, & eos congregare quemadmodum gallina congregat pullos sub alas. Et potest corroborari per id quod dicitur gl. in c. si. in ver. ad nos. 9. q. vlt. quæ habet quod Papa non potest omnes episcopos deponere, quia sic vniuersalem ecclesiam turbaret. & gl. fi. in c. apostilla. 3. q. 1. quæ dicit, quod Papa non potest sibi facere successorem: quia hoc esset immurare statum ecclesie, quæ videtur multum singularis pro decisione præsentis casus. Quia cum ex dicta concessione possit sequi deceptio & perturbatio sub-

ditorum, sequeretur inde immutatio status imperij auri regni, quare hoc nõ videtur posse princeps

Item ex tali concessione videretur communiscata, & diuisa imperialis dignitas seu regia, quæ tam in cõmunicabilis, & in diuisibilis est. c. præterea ducatus, marchia, comitatus, de cætero non diuidatur. de prohibita feudi alie. per Fridericum in vlt. seu. & ita tenet Cyn. in l. si viua matre. C. de bon. mater. Bal. in auri. hoc amplius. C. de fidei. qui etiã dicit in c. eum nostrum. de ele. quod regnum non potest esse commune, cum certa prouincia seu regnum vnum regem habet vel habere debet. c. 3. 6. q. 3.

Item si admitteretur dicta concessio. viderentur duo esse principes, signum enim vt dictum est, repræsentat signatum. & hoc esse nõ potest. Nam vt dicit Philof. 12. Metaphy. Entia nolunt male disponi, pluralitas principatum mala, vnus ergo Princeps concordat c. in apibus. 7. quæst. 1. ponderatis illis verbis, Imperator vnus, & regnum, non capit duos: vt eleganter scribit Calius lib. lect. auri quarum 13. c. 11. Facit c. non autem iuncta gl. fin. eadem causa & q. quæ dicitur monstrum esse, vbi sunt duo capita, & l. non sunt liberi. iuncta glo. in ver. prodigiosum. ff. de sta. homi. & formalis text. in c. quoniam, de officio iud. ordinarij. vbi est text. prohibemus autem omnino ne vna eademq; ciuitas siue diocesis diuersos pontifices habeat, tanquam vni corpus diuersa capita quasi monstrum

Ex quo inferitur quòd duo Cæsares esse nõ possunt simul, & eodem tempore, ne sequatur inde euidentis reipublicæ status perturbatio & confusio, Facit, quod dicit Bal. in c. si quis. quo tempore inlles inueltitur à petere debeat, in vlt. seu. vbi dicit, quod princeps non potest partem ciuitatis alienare, & partem retinere, propter perturbationem populi. Cum ergo non possint verè esse duo principes, nec repræsentatiuè. Quoniam fictio nõ potest plus operari quàm veritas. l. legen. C. locato. & l. qui ad certum. ff. eodem.

Facit ad hoc elegans decisio Bal. in c. generali. si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos vasalli in vlt. seu. vbi determinatur in specie, quod rex Francie nõ potest alienare vnam de ciuitatibus regni sui inuitis ciuibus alleg. Host. in cap. dilecti filij. de ma. & obe. & ibi Ioan. Andr. in nouella. quos sequitur d. laf. in §. item Seruiana. num. 105. insti. de act. ideo à fortiori, nec arma regni inuitis principalibus alienare poterit: & sub litis interesse non perdere. d. Pan. in consi. 3. in 5. q. in 2. vol.

Item non potest princeps difformare principatum. c. intellectio. de iure in. dicto cano. in apibus. ponderatis illis verbis, & omnis ordo suis rectoribus mittitur. Vbi enim singuli singulis dignitatibus præsumunt, decoratur ordo. vbi autem duo vni dignitati præponuntur, decoloratur status & ordo. Et ad imperium seu regnum deuentum est, vt reipublica

ergo rex in totum concederet arma sua, ita quod amplius illa deferre non posset, esset sibi in dedecus maximum, abdicando à se ea quæ in signum supremæ dignitatis & excellentiæ fuerunt sibi cœlitus demissa, vt dixi supra & amplè in 5. par. vbi de rege Franciæ, & eius excellentiæ, seu dignitate. Sed sicut aliquibus sui regni comitibus. & inferioribus utilitatem, commodum & honorem regni zelantibus. aliqua regalia concedere potest, non vniuersa: ita etiam aliquibus. sui regni Christi fidelibus. ob aliquam causam eos fidei Christianæ sibi commissæ in delatione ditorum armorum associando, vt firmiores sint, & in fide Christiana, & in subiectione ipsius. potest particulariter eisdem in partem aliquod de honore, quem vult eis tribui, cōcedere, q̄ deferat partem armorum suorum. Sicut fecit Assuerus rex (qui regnauit ab India vsq; Aethiopiæ super 127. puincias) de Mardocheo Iudæo quem honorare voluit, ordinando quod indueretur vestibus regijs, & diadema regij sup̄ caput suum imponeretur. de quo habetur Ester 6. c. & 3. in fine.

Sed cum Ludouici Francorum regis vndecimi tempore multis fuerit concessum, quod deferret lilia in armis suis: an rex successor possit illas concessiones reuocare? Videretur quod non, cum deceat priuilegium Principis esse mansurum, & beneficio Principis nos iuari oportet, non decipi. Cogitax his quæ ante dicta sunt in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundicæ, tit. Des iustices, arti. 3. in gl. Si n'a grace, quasi in fine. ibi, vltimus quarto. vbi posui, an priuilegium Principis possit reuocari.

Crederem tamen, q̄ cessantibus prædictis causis, videlicet aut quod non essent Principes, aut de illis quos sibi associare potest ad fidem Christianam, vt sunt milites ordinis, aut qui tali ordini associari possunt, & debeant de honestate, vt sunt magnates, quod honestius & melius faceret si prædictas concessiones renocaret, maxime in subditis. In alijs vero est dubium ex dictis Fel. & aliorum in c. nouit. de iudicijs. per me allegatum in loco hic ante citato: vbi videntur concludere, quod priuilegia extraneis concessa, non possint reuocari.

Quadragesima quinta cœl. erit de armis inferiorum à Principe cōcessis, an possint vendi, an alio quocunq; titulo per hæredem, vel alium habentem certa arma domus aut familiæ alienari, ita quod eius hæredes non possint amplius talia arma deferre, aut gestare.

Circa istud considerandū est, q̄ aut sunt arma, quæ competunt alicui ratione suæ personæ, & officij eidem concessi, & tunc videtur q̄ non p̄d̄ quia qs vendendo arma sua, & signa, videtur incidere in vituperium. argu. l. quædam. ff. de pœnis. & l. 2. in fi. ff. de capti. & possimi. reuer. per quos text. ita videtur tenere Alber. de Rosate in l. si vt certo. §. vsq; ad deo. in quaestione, An vendito equo, videatur vendita sella. ff. commodati. vbi dicit, quod si arma pa-

trisa. sint in sella vendita cum equo. Eò quia talis sella magis videtur respicere personam domini, quàm equi, ex quo nō videtur vendidisse, ar. l. decernim⁹. §. vniuersos. C. de aq̄ ductu. lib. 11. vbi signa hydrophilatorum dantur successoribus. ergo nō possunt per eos alienari in præiudiciū eorum successorum, & in l. stigmata. de fabricis. c. lib. 11. C. vbi puniuntur qui à fabricis. talia signa illos latitando euellunt, aut subripiunt, ex quo videntur talia signa respicere personam habentium ipsa aut arma. Cū ergo videatur respicere personam, extinguuntur cum persona, & sic post mortem eorum transire debent ad eorum successores, ita q̄ non possunt in præiudiciū successorum alienari. Aut verò competūt alicui ranquā existenti de aliqua agnatione, aut familia antiqua, & est quoddam ius quod datur vnicuique agnationi seu familiæ, quod non videtur posse transire extra illum. Cū sint arma inuenta ad cognoscendam agnationem, familias & domos, si. ut nōina ad recognoscendos homines. dixi supra in pluribus locis. & cōmunis vsus vtendi in talibus. est, quod gradatim deueniant ad successores de familia & agnatione cum distinctionibus. quas supra dixi in 39. conclu.

Sicut in simili videmus, de verbo familia prolato, quod intelligitur ordine successiuo, vt dicit Ang. & d. me. lafon. in l. si. C. de ver. sig. & Bar. in l. si cognatis. ff. de rebus dubijs. col. si. Barb. conf. 27. in 11. col. in 1. vol.

Et q̄ cōmunis vsus vtendi in his considerandus sit, tenet Bar. in l. Labeo. ff. de suppellectili legata. Quoniam ab eo, quod solitum est fieri, bonum est ar. l. quod si nolit. §. assidua. ff. de ædil. edi. notatur plenè per d. meum lafin l. certi conditio. §. si nūmos. ff. si cer. pet. Barb. & Fel. in c. cū M. Ferræ. extra de consti. & idem Fel. in c. ex literis in ver. septima & vlt. de fid. instr. & dicit Bal. in l. si prædium. col. 4. C. de ædil. actio. quod frequentia actus multum operatur. Imo illud quod in obseruantia, & moribus vtentium obseruatur, est tãtã efficaciam, quod tollit statutum in contrarium, dominus meus las. in l. rem non nouam. in prima & secunda col. C. de iudi.

Et ex quo consuetudo generalis vtendi in Gallia debet istud ius agnatis successoribus. non potest tale ius eis tolli per homines, cū quod consuetudo dat, homo tollere non potest. auth. q̄ locum. C. si mulier secundo nupt. l. si. arrogator. §. sed an impuberi. ff. de adop. Consuetudo. n. in vnaquaq; regione est omnium dignitatum & iurisdictionum origo, forma, & principium, vt in l. missi opinatores. ibi, dum dicit: consuetudine seruata regionum, de exactoribus tributorum. libr. 10. & leg. 1. ibi, sicut plebendi consuetudo criminis habet. de peti. bono. subla. co. lib. C. l. obseruare. §. hoc etiam ibi. Magni enim faciunt prouinciales seruare sibi consuetudinem istam, & huiusmodi prærogatiuas. & in l. si in aliquam ibi, & ferias secundum mores & consuetudines, quæ retro obtinuit dare. ff. de offi.

P R I M A P A R S

nihil magis potest esse ius regium, quã arma, præsertim regis Franciã, eũm ei diuinitus tanquam regi fuerunt demissa & concessa, vt dictum est, igitur. Et dicit Bal. consi. 207. inci. ego puto. libr. 3. q. super vexilla inuictissimi Francoꝝ regis nemo præsumat honorem.

Item vt decidit de Rosellis in d. suo tract. de potestate Imperatoris & Papa. fol. 20. col. 3. circa medium, Papa non potest sedem Romanam mutare, & alibi caput constituere, nec Romanam Ecclesiam alteri vnire, nec licet ei testamentum facere quo ad papatum, vt probat gl. sing. in c. apostolica. s. q. 1. secundum Francum in rubr. de testamentis. in 6.

Item etiam Reges, Duces, Comites, vel Marchiones, de suis dignitatibus testari non possunt, præsertim rex Franciã testari non potest de suo regno, etiam primogenitum, cui debetur, hæredem instituendo: eũm primogenito debeat ex sola consuetudine regni, quã hoc introducit in honorem, & fauorem regni, vt integrum permaneat, & non diuidatur, vt tenet Guill. Benedicti in re. c. Ray. in verbo, in eodem testamento relinquens. nu. 147. cum tribus seq. extra de testamentis. & regnum est quid indiuisibile. Cy. in l. si viua matre. C. de bonis mater. Bal. in auth. hoc amplius. C. ne fideicommissi. & in successione regni non habent locum iura legitima, ne fiat diuisio regni. gl. in c. non licet. de voto, & voti redempt.

Ergo à simili, sicut non potest princeps dignitatem suam immutare, ita nec signa ipsius dignitatis, sed alteri concedere: quia per hoc viderentur duo capita in eodem corpore, quod esset monstrum, vt iam dixi allegando tex. pro hoc in c. quoniam. §. 1. de offi. iud. ordinarij. & in l. non sunt liberi. iuncta gl. ff. de statu hominum.

Adhuc instando pro hac parte possent adduci, quæ per Lucam de Penna amplissimè traduntur in l. contra publicam. de re mil. libr. 12. C. vbi per multa decidit, regem nõ posse committere alij in signa regalia. cõ. 7. Cui decisioni assentire videtur Guill. de Monteferrat. in suo tract. de success. regũ. in conclusione secundi dubij. eum quibus videtur decidendum pro hac parte secunda, non obstantibus deducis pro parte affirmatiua. Quib. facile responderem, si hanc secundam partem negatiuam tenere vellem. Sed quia in hoc passu volo deuiare ab eo, quod diu obseruatum est: eũm vt dicit Alex. in consi. suo 27. inci. viso libello. col. 4. in 1. vol. Non est recedendum à communi obseruatione. & minimè mutanda sunt, quæ certã interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legib. Nec facile discendi debet ab eo, quod diu visum æquum est. l. in reb. de const. princip. & quia aliàs sic practicum extitit. Lapis alle. 52. & faciunt quæ dixi in Commentarijs nostris super consuetudinib. ducatus Burgund. tit. Des confiscations. §. 1. in glo. 1. ibi, pro hac secunda parte.

Ideo insequendo id, quod vsq; nunc communiter factum est in Gallia, nec reprobando quod tantis fuit approbatum, & vsq; in hodiernum diem obseruatum, videlicet, quod principes etiam supremi possint et inferioribus suis concedere licentiam, seu potestatem deferendi, saltem communicare aliquid de armis suis. Non tamen priuatiuè ad suam dignitatem, in totum ea alterare. Et quod princeps arma sua omnino à se non debeat abdicare, & in alium transferre, sed retinere debet integra, & plana patet, arg. l. pe. ff. de offi. pre. sidis. & per notata in glo. in verbo, ad alium, in ea. præterea ducatus. de prohibita feudi alienat. per Fridericum in vsibus feudo. Teneo primam opinionem.

Et pro certo si vsque nunc non fuisset obseruatum, nec factum in regno, & nunc rex vellet facere de nouo, ego dicere quod rex Franciã nõ deberet, nec posset permittere, aut concedere, quod aliquis in suo regno portaret tria lilia aurea in campo azureo plana, & integra præter ipsum, aut illos qui essent de agnatione, & profapia regali, & tales qui essent successibiles in regno, ex quo fuerunt predicta arma cœlitus demissa regi Clodouæo in assumptione coronæ, & diadematis, vt dixi: & videtur illi esse data in excellentiam illius dignitatis regalis inter alios, ex quo non licet alteri se eum ad dignitatem sociari, nisi sit capax illius eo modo quo ad illam deuenitur, s. per successiõnem.

Sed quia aliter obseruatum est vsq; nũc, & multa facta tenent, quæ si fienda essent, non permitterentur, vulgata l. patre furioso, ibi, Nam furiosus, cum multis concor. ibi in gl. in ver. retinet. ff. de his qui sunt sui vel alie. ius, & ibi amplè p. d. meum las. concor. e. dilectus filius. de sponsa. & c. neq; furiosus. 32. q. 7. dico quod eo modo quo obseruatur, non videtur esse diminuta autoritas, & excellentia regalis dignitatis. Mos namque retinendus est fidelissimæ vetustatis, quem si quis immutare voluerit, iniuria prædecessorib. fieri videretur. iuxta l. testamenta. C. de testa. Nec patitur in hoc demeritum in honore & gloria quam habere debet, & potest ex delatione distorem armorum, sicut nec patitur damnum & interesse in concessione aliquorum inrium regalium aliquibus particulatibus facta: eũm etiam princeps iura regalia alteri concedere possit, non priuatiuè in totum, sed se eum accumulatiuè. Nec vniversaliter omnia iura regni, sed solum alicui particulari in aliquo loco regalia, vt dicit And. de lse. in rub. quæ sint regalia. ibi, sed, quomodo potest donare. quoniam si alienaret in totum, aut ab se iura regalia in totum abdicaret, esset in præiudicium regni, & contra regni & regis honorem, quod fieri non potest, vt dicit tex. in c. intellectu. extra de iure iur. vbi alienatio facta in præiudicium regni, & contra regis honorem non valet, nec tenet, & sic ibi parificatur præiudicium regni, & factum contra honorem regis. Si

que ias. & in l. cum secūdum. C. de legatis. dicit, qd fundamentum non habet locum affirmatiue, imo adhuc alia ratio reformat pactum, scilicet, quia videtur esse privilegium familiae, & agnationis, de cuius preiudicio agitur in alienatione, cū ei sit ius quæsitum in prædictis, vt saepe hic ante dixi: igitur.

Sed an arma agnationum accrescāt alicui secūdum quod dignitati aut dominio succedit, sic qd iam succedat in armis, illi dignitati, seu dominio coniunctis, vide Guil. de Montefer. in tract. de successione regum, in 2. dubio. num. 170. sed ad priorem materiam redeo.

Aut verò loquimur de armis quæ quis sibi assumpsit propria auctoritate, aut quæ emit ab alio in casu in quo poterūt vendi: & tūc non est dubiū, quod talia possunt vendi, & quocunq; titulo alienari. Quia ex quo sunt in commercio hominis, qd sibi propria auctoritate assumpsit, quod potest, vt supra dixi in 208. conclu. potest illa alienare, vendere, aut quocunq; alio titulo transferre, prout dicitur, *Emerat ille prius, vendere iure potest.*

Aut verò loquimur de armis, seu de insignib. qd quis habet ratione sui artificij, vel suæ artis, & tunc a tūc habet, quia sua auctoritate assumpsit, vel ab alio habuit, & de per se sine socio, tunc vendere potest quicunq;que. Aut cum socio, & tunc non potest apud preiudicium socij, eo non consentiente. Aut verò habet ea à republica, puta si in ciuitate aliqua dantur certis artificib. aliqua insignia quib. vti debeant in eorum artificijs, seu operib. non possunt talia signa, seu insignia vendere, aut in alios transferre. ar. eorum quæ dicta sunt in princ. huius conclusionis de fabricensib. & hydrophilaus.

Quadragesima sexta concl. Habens arma antiqua sua familiae, domus & agnationis, non habens aliquos de familia, ad quos de iure, & iure successorio deuenire debeant, potest ea relinquere alicui, relinquendo eidem bona in casu in quo poterit de alijs bonis testari, aut disponere de armis, etiam & nomen, seu cognomen domus, & valet tale relictum: imo, quod plus est, hæres, aut fideicommissarius, cui est iniunctum onus de assumendo nomen & arma domus, tenetur adimplere voluntatem testatoris, si velit consequi cōmodum, vt notatur in l. facta. §. si sub conditione. ver. in danda. ff. ad rebellianum. & hæc verba, quod hæres meus portet nomen meum & arma, important conditionem secundum Guidonem Papæ, q. 251. si arum decisionum, per textum quem ad hoc allegari in l. muleri. §. si quis hæreditarium seruum. per hæc verba, iustus est manumittere, & hæres esse. ff. de conditionibus mili. & si conditioni adimpleri debet, vt sequatur effectus, scilicet, vt hæres esse possit, sicut in materia conditionis, de qua amplè notatur in c. verum. extra de conditionibus apposi. & ita vidit determinari & prædicari ipse Guido Papæ, vt refert in loco prædicto.

Quod tamen videtur multis fore graue, nomē suum antiquū suæ agnationis antiquæ dimittere, & arma magnifica suæ agnationis: imò si sit antiquæ domus, habens arma magnifica, non potest in iura assumere, cū reipublice intersit vt ordinū dignitas familiarum qd; sua sit. l. i. §. sed & si seruus. ff. de ventre inspiciendo. Ne forte alienæ sordidæ stirpes splendidas & ingenuis natalibus audeant subrogari, vt dicit tex. in l. super statu. C. de quæstionib. & discretio personarum est habenda, atq; dignitas & auctoritas obseruanda: vt in l. i. in prin. ff. de postulando. Ob qd dicit tex. in l. hoc iure. §. si. ff. de donationib. qd donatio alicui facta vt nomen portet donatoris cū sit causata, nō dicitur propriè donatio, de cuius substantia est, qd ex liberalitate pcedat, & donatario sit lucrosa, quia donari id videtur, qd nullo cogente imperio cōceditur, sed dicitur quædā remuneratio onerosa in recōpensationem nominis serendi facta, quod onus non est modici, s. nomen iusci pere alicuium, vt clarè demonstrat propinquus Rnth, cui successio & ius sanguinis competebatur cum onere gerendi nominis, qd respōdit: Cedo iuri propinquitatis, neq; enim posteritatem familie meæ delere debeo. & vt dicit ibi tex. Istud est suscitare nomen defuncti, ne vocabulum eius de familia sua, ac fratrib. & populo deleatur, quod est commodū, & honor defuncti, vt familia sua, & nomē, & arma sua maneat, & non deleantur. Cū reipublice intersit, vt dignitas familiarum salua sit, vt supra dixi. Et sic cū talis donatio nō sit simplex, sed remuneratoria, non indiget insinuatione, ar. l. Aquilius. ff. de don. ita dicit & tenet Guill. Benedicti in sua repe. c. Ray. in ver. Ray. de Clera. num. 44. & l. de testamentis.

Quod intelligendum est fieri posse, vbi nō esset alius de familia iure successorio, cui nomen & arma deberentur, quia ex quo (vt in præcedenti consideratione dixi) ex communi vsu nomen & arma domus antiquæ seu familiae deberentur ordine successorio, ita qd in his videtur esse prohibita alienatio ex dicto vsu, quæ est realis, hoc est, in rem respiciens, & nomen, & arma, & familiam, non personam Titij, s. Petri, aut alterius.

Intellige tamen, quod in dicto legato, seu fideicommissio veniunt arma, quæ licitè & sine vituperatione portare potest: puta si quis miles portauerit aliqua insignia regis, quæ prohibebantur portare, si legauerit equum suum, omnia ornamenta, & arma sua, seu insignia, intelligantur solum ea legata, quæ honestè, & sine vituperatione portare poterat legas, vel quæ eidem competebant ratione personæ tantum: vt voluit Bal. in l. i. C. de ver. sig. per tex. in l. vestis. §. muliebria. ff. de au. & ar. leg. Arma verò vel insignia ratione officij aut dignitatis debita, deueniunt ad successorem, & gratiam dignitatem, vel officium huiusmodi, & non alium, vt supra dixi in 14. 15. & præcedenti conclusionibus, & infra 52. conclusio.

PRIMA PARS

offi. proconfulis & legati. & l. vt p̄phanos. ibi, fecundum vererē. C. de paganis, & facrificijs eorum. l. nullum. ibi, & confueta deponant. C. de offi. rector. prouin. l. testamenta. C. de testamentis. Et confuetudinis vsusq; longarui non vilis autoritas est. l. 2. C. quæ fit longa confuetudo. Concordat e. cum confuetudinis. & cap. fi. extra eo. & cano. confuetudinis. ii. dist. Er fi quid contra confuetudinem fiat, ad follicitudinem suam reuocabit præfes prouinciæ. l. i. in fi. C. quæ fit longa cōfuetudo. l. si manifestē. C. de ferui. & aqua. cano. confuetudo. 12. dist. Ex quo æquē puniri debet transgressor cōfuetudinis sicut transgressor legis, cano. in his. ii. dist. Er quod antiquæ confuetudines sint seruandę, habetur in tit. de pace Constantiæ. §. nos Romanorum. ibi, sicut ab antiquo habere confueuistis. & cad apostolicam, extra de simonia. Et maxime in Francia, vt dicit tex. in c. dilecti filij. ibi, iuxta confuetudinem approbatam, quæ pro lege seruatut in partibus Gallicanis. extra de arbitris.

Ex antè deductis sequitur, quod sicut per testatorem si esset aliquid relictum indistinctè non nominando personas familiæ, quod transiret ad omnes de familia gradatim, ita quod non possit per aliquos alienari: vt notat Barr. in l. peto. §. f. arte. ff. de lega. 2. faciunt quæ dicit Barbatia in d. consilio. 27. col. it. in i. vol. Alexan. consilij. 165. in 2. vol. & in consilij. 56. in fi. in i. vol. In quo plus est, ibi dicunt: hoc casu prohibetur hæredis institutio. & ita decidit d. meus Iafon, in l. non dubium, in i. col. C. de testamentis. vbi prohibita alienatione, simpliciter prohibetur hæredis institutio. Sic ergo cum prohibetur in fauorem familiæ stante familia, alienatio facta in contrarium potest reuocari pet existentem de familia. Sic ergo in hoc casu, vbi est prohibitio legis ex obseruatione generali, & ex cōmuni vsu vtendi, quæ habent vim legis. §. ex non scripto. insti. de iure naturali gentium, & ciuili. notatur in l. de quib. ff. de legib. & cano. confuetudo. i. dist. Et ideo cum prohibitio legis & testatoris æquiparentur: notatur in l. filius. §. diuini. ff. de leg. i. vbi Bar. & alij, sequitur necessariò dicendum, q̄ stante aliquo de agnatione, aut familia, seu domo habente aliqua arma, à tempore cuius initij memoria non extat in contrarium, quod talia arma non possunt vendi, nec alienari quocunque titulo in præiudicium illotum de familia, domo, aut agnatione.

Aut verò loquimur de armis datis & concessis alicui pro se & sua familia, aut agnatione: quoniam per illam concessionem factā familiæ, & agnationi, est acquisitum ius familiæ, & agnationi, vt satis probant iura allegata per Barbatia in d. consilij. 27. in 12. col. Sicut etiam videmus de pseudo concessio alicui, p̄ se & sua agnatione, seu familia: quoniam transit successiue ad posteros absq; eo, quod possit alienari in præiudicium successorum, vt per Bal. in c. i. §. hoc quoque. de feudi successione. & i-

dem in emphyteusi data pro se & liberis: quia in illa pater non potest præiudicare liberis, vt no. Bartol. in auth. si quas ruinas. col. pen. ver. iuxta hoc quoque. C. de sacros. eccl. Petrus de Anch. in consilij. 142. inci. pro domina Paula. in prin. Imola in c. potuit. de locato. Romanus in consilij. 35. incip. vifa facti ferie. in fi. Paulus de Castro in consilij. 161. inci. in cā quam magnificus. col. 5. & in consilij. 208. incip. præmittendum est. Soci. in consilij. 205. inci. dominus Franciscus. in quarta & 5. col. Philippus Cor. in consilij. 299. in ci. in præfenti consultatione: col. 18. in 2. parte. & in consilij. 200. inci. vifa dicta copia. in quarta parte. & idem Romanus in consilij. 202. incip. pro proposita consultatione habenda veritate. quem allegat dominus meus Iafon. in l. 2. in 89. col. ver. quid autem in themare prædicto. C. de iure emphyteu. Cū enim talibus liberis fuit ius quæsitum pro huiusmodi cōcessionem, tolli non potest ab eis. l. quodcunque. §. si quis ita. ff. de verborum obliga. vbi Bar. in l. quod dicitur. col. pen. de verborum oblig. & in consilij. 70. inci. quæstio. sta. in secundo dubio. no. Bal. in l. si constante in vltimo notabili. C. de do. ante nuptias. dicens, quod ius quæsitum tertio etiam in spe tolli non potest. facit tex. in l. si. ff. de pactis. & in regula, id quod nostrum est. ff. de regulis iuris. & dicit Alex. in consilij. suo. 160. in fi. in 4. col. hoc est verum respondendo ad dictum Bartol. in l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verborum oblig. & etiam Cornutus in consilio. 61. incipiente, ardua quædam. in tertia col. in tertia parte.

Cū ergo communis vsus loquendi in appellatione familiæ sit in talibus, quod extendatur ad agnatos ordine successiuo, vt dicit Barr. in l. cū ita. §. si. ff. de legatis secundo. d. meus Iafon in le. fi. C. de verborum oblig. qui hoc casu in talibus armis iungitur cum communi vsu vtendi, qui attendendus est, vt dixi: & sit ex illo communi iure vtendi acquisitum ius in talibus armis omnibus posteris de familia. quo casu (vt antè dictum est) præiudicari non potest. Idè ergo erit in casu in quo ex cōmissione Principis est acquisitum ius agnatis, & illis de familia, seu agnatione: vt in Bartolo qui habuit arma à Carolo III. Imperatore, pro se, & sua agnatione. Quoniam in præiudicium suæ agnationis, cui ius fuit quæsitum, non potuisset illa alienare. Idem si dictum sit pro se, & sua posteritate, quoniam posterit dicuntur tantum ex linea masculina, & sic de agnatione. l. i. §. i. ff. de iure iurisdictionis.

Licet in omnibus supra dictis casibus, in quibus arma competunt, aut ratione familia, aut ratione concessionis, à Principe, ex quo sunt transmissibilia ad hæredes, vt supra dictum est, videtur etiam quod sint cessibilia: cū quicquid transmissibile, censetur & cessibile, vt l. ex pluri b. ff. de administratione tutor. Bar. vtitur hoc fundamento in l. 1. §. usufructuario. ff. de operis noui nuncia. sed ibi do-

de sent. ex com. in 6. facit l. mima. C. de episcopali audientia. Ideo nostra interest, quod nemo defecit in insignia nostra, vel arma propter multa scandala, quæ occurrere nobis possent, vt dicit Bar. in d. tract. & supra dixi in pluribus locis. Quia si alius portaret in insignia nostra, & haberet inimicos capitales, possent nos offendere, putantes illum esse. Nam nostra insignia faciunt nos & nostros renceri. l. 1. §. casum. ff. de postulando. & dicit Bald. in leg. 1. C. quæ res vendi non poss. quod in insignia deputata alicui magistratui, vt sunt in insignia proconsularia. l. 1. ff. de offi. proconsulis & legati l. milites. C. de locato. non licet propria autoritate assumere: & idem in signis præscriptis longo vsu, vt dixi in conclusioe præcedente: quoniam in talibus est quæsitum primò, & ille cuius non est tale signum, non habet ius vtendi ad amulationem, iniuriam, seu equiparationem alterius: puta se volendo dicere habere illam dignitatem, vt si aliquis diceret se esse regem, & vellet portare arma data regi Francia, in hoc committeret erriantem læsam maiestatis, si esset inferior eo, & esset illi subditus. Alius verò non subditus faceret ei iniuriam, arg. l. nec magistratib. §. quod si ex minorib. cum seq. ff. de iniurijs. Et in talibus casibus, quando quis deserit arma alteri, aut ad amulationem, aut iniuriam, ei potest indici duellum: vt videtur tenere Paris de Puteo in dicto loco.

Ponit tamen ibi multos casus, in quibus etiam sumendo arma alterius non potest bellum neque duellum indici, de quibus iam supra dixi in 28. conclu. in fi.

Primus est in eo qui deserit arma illius, qui commisit crimen læsam maiestatis, quia propter hoc crimen possunt eius arma, & insignia abradi. l. eorum. ff. de pœnis. Lu. Ro. sing. suo 474. & 636. dixi supra in 42. conclu. Imò quando miles male se habuerit in bello, potest iudex scutum illius perforari facere, vt hoc exemplo alij milites in pralio sunt fortiores, vt est casus in l. quod rei publicæ. ff. de iniurijs.

Secundus est in capitaneo armorum, qui stendardum suum seu vexillum perdidisset: quoniam hoc casu occupator, vel dux exercitus possit illum deserre, nec perdere possit postea prouocare capientem ad duellum, quia ista efficiuntur occupantium de iure. l. hostes. ff. de captiuis. le. 1. §. item in bello. ff. de acq. poss. l. naturallem. §. si. ff. de acquirendo rerum dominio.

Tertius in casu quando duo eadem arma portant, nec apparet de prioritate, & posterioritate: si tamen vnus illorum habuit à Principe, præfertur, vt dixi supra in 36. conclu. quod est verum, quando illi qui portant talia sunt æqualis dignitatis: secus si vnus sit maioris dignitatis, quia præferretur, vt dicit Bar. in d. tracta. de armis. per l. r. C. de consul. lib. 12. dixi supra in dicta conclu.

Quartus casus in duobus habentibus similia

arma ab antecessoribus suis: quoniam licet sint similia, ex quo non apparet de prioritate inter eos, non est locus pugnae, quoniam licet habeant omnimodam similitudinem: tamē non sunt eadem, quoniam nullum simile est idē. l. q. Nerua, vbi Bar. ff. depositi. l. ad similitud. C. de epi. & cler. & aliàs videtur quod inter similia non potest dari ratio consequentiæ similitudinaria. l. si. ff. de calumnia. l. 3. §. nihil cōe. ff. de acqu. poss. & dicit Bal. in l. Gallus. §. nunc videndū. ff. de lib. & posth. quod non omne quod est simile, est idē: quia similitudo est inter diuersa habentia in eodem nientiam aliquā, & facit. l. qui liberis. §. 1. ff. de vul. & pu. fed vt dicit d. meus las. in l. 1. in 2. col. C. de iure emphyt. dicitur propriè similitudo, vbi plures sunt conuenientiæ, quàm differentiæ: & valet tale arg. à simili, licet non sit omnimoda similitudo. Idē d. meus in l. creditori. in 2. col. ff. de nou. ope. nun. vbi est materia similitudinis. Et hoc casu poterit dicere iudex, qui super pugna adicitur, vt possidetis, ita possidetis. l. 1. §. 1. & l. fin. & si duo. ff. vt poss. Nam non apparet prioritate, & posterioritate vsus, vel concessionis huiusmodi insignium, vel armorum, nemo eorum dicere poterit ab alio iniuriam, vel vim sibi fieri: quia quilibet eorum habet antiquitatem & titulum, arg. l. etiam. §. si quis. ff. de pet. hæc. Nam ambo possunt assignare causam suæ possessionis, scilicet antiquitatem antecessorum, propter quod nemo dicitur prædo. per Inno. in e. cū venissent. de rest. in int. & antiquitas multo operatur. l. 1. §. pe. ff. de aqua plu. arc. & per notata in auth. quas actiones, per Bal. C. de sacros. eccle. & cū sint pares, in hoc vnus non impedit alterum. l. cū quidam. §. 1. ff. de acqu. hæc. & obligationes paris potentia non se tollunt. l. si reus. ff. de duobus reis.

Quintus casus est: si inter eos appareret prioritas, tunc illi quæ esset posterior in delatione istorum insignium deberet cedere priori, quia ratione prioritatis temporis esset prior, arg. l. 2. l. prior. & si fundum. C. qui potiores in pignore habeantur. & leg. qui prior. ff. de iudicijs. & in l. operis. ff. locati. & in leg. quoties. C. de usufruct. & de albo scribendo, l. 2. & leg. 1. de consilijs. lib. 12. Melior enim est conditio occupantis. l. pluribus. ff. de procur. & si quis à multis. ff. de nox. Bar. & Bal. in rub. ff. de remm. diuisione.

Sextus casus est in pluribus seruitoribus portantibus eadem arma & insignia à domino eis data, quia tunc iniucem non possunt conqueri: quod vnus solus illa debeat portare, vt est in pluribus armigeris vnus societatis eò, quia in hoc consideratur voluntas domini dantis, vt dicit Paris de Puteo in loco allegato.

Septimus casus est vbi insignia, & arma essent similia in pictura, vel signo, differrent tamen in nomine, tunc data nominis dissimilitudine, videtur diuersa, quia nominis diuersitas indicit diuersitatem rei. l. si idem. C. de codicillis. vbi Cy. & l.

PRIMA PARS

Quadragesima septima conclusio. Præscriptio cadit in talibus. in delatione armorum, seu in signum, & in casibus, in quibus possunt alienari arma, in talibus cadit præscriptio: & satisfaciunt quæ dicit Bal. in l. fucandæ. in fi. C. quæ res ven. nõ pos. vbi dicit, quod in præscriptis per vsum longi temporis, quod alius talia signa accipere non potest, quia ius causâ habendi quæsitus est primò, quod tamẽ dicit esse verum, nisi hoc alicui obesset, quoniam ille cuius non interest, non habet ius prohibendi. Vnde cõcludit, quod ad æmulationem, & damnũ præscribendi alteri nõ licet accipere idem signũ. Vnde videtur cõcludere, quod in talib. habet Ioan. cum præscriptio, nisi fiat ad æmulationem, vel damnũ alterius: quo casu non licet accipere idem signum, per tex. in l. si iniuriæ, ff. de iniurijs. Et sicut regalia tãto tempore cuius initij memoria non extat in contrarium, præscribuntur etiam aduersus principẽ in parte, tamen non in totũ, vt in iure inductionis gabellarum, quæ cum non possint imponi nisi per superiorem. l. vectigalia. ff. de publicanis. Tamen exactio gabellarum præscribitur tãto tempore, cuius initij memoria non extat in contrarium, vt tenet Bar. in l. si publicanus. §. vectigalib. ff. de publicanis. Bal. in cons. 112. in 2. parte. Pan. in cons. 20. inci. super quæstione vertente. & idem de iure nauigandi. & per plura dixi in cõmento meo super consuetudinibus ducatus Burgun. ti. Des iustices. §. 2. in glõf. Et la preuue. quod ea quæ competunt principi acquiruntur aut ex priuilegio, aut ex præscriptione tanti tẽporis, &c. Cũ ergo (vt dictum est) princeps possit concedere ius & facultatem alicui arma sua portandi, ita etiam istud præscribi potest. Dicerem tamẽ hoc posse esse verum in capace, & habili ad tale ius, puta in vectigalibus in alio inferiori principe, & non in simplici priuato, & sicã simili in iure deferendi arma in nobili & non ignobili: quoniam talis etiam non posset præscribere tale ius deferendi arma principis, prout in simili videtur tenere Fel. in c. dilecto. de testib. & dixi in loco supra allegato. Ex quo potest hæsitari de tribus lilijs datis per Carolum regẽ Francorum v 111. Cosmæ de Medicis Florentino nummulario, qui tunc non reputabatur nobilis. Imo adhuc videretur, quod non sufficeret, quod esset nobilis nobilitate cõmuni & inferiori: sed requiretur, quod esset nobilis, puta dux, princeps, marchio, comes, aut baro: & quod alius nobilis inferior non posset arma principis præscribere, nec etiã ex priuilegio, cũ videantur esse solis principib. concessa, prout & alia regalia, quæ per inferiores præscribi non possunt. Maximẽ illa, quæ sunt in signum vniuersalis recognitionis, vel supremæ potestatis seruata, vt dictum est, & etiã vt declarat Ioã. Franciscus Balbus in suo tractatu, de præscriptio. in 2. parte quintę partis principalis, in tertia quæstione. sicã simili, quod vnus nobilis potest præscribere arma alterius nobilis, etiam superioris, dummo-

do non sit princeps. Sed non ignobilis potest præscribere arma nobilis propter incapacitatem, et antedictis, cũ talis habeatur pro incapace.

Et in hoc, quia suprà positi sunt casus, in quibus talia arma seu insignia possunt alienari in illis, possunt & præscribi: sed in casibus in quibus non possunt alienari, non possunt etiam præscribi: quia procedit regula, quod quæ non possunt alienari, non possunt & præscribi, vt per Bart. & Bal. & Sal. in l. fi. C. in quibus cau. in int. rest. non est necessaria, de qua regula amplẽ per dictum Ioan. Franciscum in d. tractat. in 5. par. quintę partis principalis, in 4. quæstione illius quintę partis. vbi amplẽ de materia illa brocardica. Et ad prædicta faciunt quæ dicit Sozi. de maioratu in ter cõsanguineos, & collaterales, qui potest præscribi, vt dicit in cõf. suo 148. nu. 14. in 3. vol.

Quadragesima octaua conclusio. erit circa duellum. An in insignib. & armis possit duellum indici? ponamus. Videmus, quod rex Angliæ asserit regem Franciæ, & portat tria lilia Franciæ in vna parte scuti suorum armorum, an sit iusta causa ad indicendum ei bellum per regem Franciæ, & eidem duellum præsentare, & sic de singulis.

Ista conclusio habet magnam materiam: sed cũ clarum sit, quod tria lilia Franciæ integra cum corona non debentur, nec deferri possunt nisi per regem Franciæ, cũ eidem cõlitus fuerint demissa, vt dictum est supra pluries. Ideo rex Angliæ non potest illa portare, nisi asserendo se regem, ex quo contradicit in hoc Christianissimo regi nostro, ideo eidem facit iniuriam, pro qua licitum est eidem indicere bellum, & duellum. Et latius solui poterit ista quo ex deductis per Paridem de Puteo, in tract. de re mili. & duello, in vna quæstione, vbi quarit, An ratione insignium, vel armorum procedi possit ad pugnam. Et vt dicit, nobiles & armigeri pro hoc conuenerunt pugnare. & pro hoc (vt dicit) facit, quoniam arma seu insignia alicuius de voluntate domini sunt portanda, & non alius. C. de muta. nominis. & possunt alteri communcari. l. hoc iure. §. si. ff. de dona. sicut etiam nomen dignitatis suæ potest alteri concedi. notatur in l. facta. §. sub condonatione. ff. ad Trebel. Bald. in 2. extra de fid. in stru. in vltima col. vbi dicit, quod in aliquibus æquiparat sigillum armis, & sic requiritur concessio illius cuius sunt arma, vel insignia ipsa, vt per alium portari possint, arg. l. 1. C. de his qui potentio. non in fine. & in auth. de mandatis principum. §. pen. coll. 3. secundum Bartol. in suo tract. de armis. supra alleg. & Bald. in cap. quarto. de iure iu. & si quis gestat insignia sibi phibita, videtur cõmittere falsũ. l. eos. in fi. ff. de fal. Insignia enim dignitatis faciunt cum haberi pro tali. l. ego. cum gl. ibi. ff. de manum. i. v. in dicta. l. item apud. §. si quis virgines. de iniurijs. c. si verò aliquis. & c. in audientia. extra de sentent. cxc. & cap. si iudex

bilis, & scientificus vir magister Ioannes Charnot, qui tunc erat consiliarius Parlamenti Diuionensis, Canonicus Heduen. & præpositus nostræ dominæ Heduen. subtilis, & caurus, dicit clauces, quæ erant in armis suis, & sui fratris non esse similes clauibus existentibus in armis illorum de Cluny: quoniam suæ erant perforatæ, alia verò non: ex quo erat differentia, & dissimilitudo inter easdem. Tandem quia prædictus Guil. de Cluny fregerat vitrinæ existentes in ecclesia Sancti Pranceratii, ubi erant depicta arma dicti Charnot, fuit condemnatus ad illas rescindendum, & suis expensis fuerunt refectæ, prout prius erant cum armis in quibus sunt adhuc duæ clauces. sed si sint perforatæ, aut non, ignoro.

Nonus casus vltra casus postpositos per Paridem, est quando essent duo eiusdem cognominis, cui cognomini ambo arma adaptari possent: ex quo identitas cognominis inducit præsumptionem a gnationis. I. cum precum. C. de libera. causa. ideo videtur quod ipsi possint eadem arma de ferre, vt supra tactum est in 42. conclud.

Quadragesimanona conclud. Sicut arma, & insignia recipiunt in sedifferentiam, seu diminutionem, etiam licet proveniant ex eadem domo, & familia, puta per bordaturam, lineaturam, bendam, barrâ, lambentia, aut alia huiusmodi, vt dictum est supra in 20. conclud. & latius inferius dicitur in 77. conclud. Sicut etiam familia arma, vt arma eiusdem nobilitatis, aut similia inter se ex paritate domus, & familia, aut aliâs, recipiunt excellentiam & augmentum decoris, & honoris ex officio, aut dignitate deferentia talia arma, & sic ex personis a gestantibus, vt supra dixi in 36. conclud. versic. & dixi, quod multis modis contingit. Ita quod plures ex aliquo, vt ex officio, dignitate, seu antiquitate, vel omnibus alijs modis quibus quis fit honoratior, & præcellit alium, sic & arma ex eadem excellentiam recipiunt, & augmentum honoris: vt si sint plures habentes similia, & conformia arma, tamen vni aliquid addi potest in augmentum ex dignitate personæ, seu officio, quod alteri non licet: puta si vnus vt simplex nobilis, qui in Francia dicitur scutifer, à scuto serâdo, qui certa arma seu scutum arinorum simpliciter deferat. Alter verò qui conformia arma ex origine, vcl aliâs gerat, si efficiatur maior dignitate, vel officio, vt inter plures fratres vnus sit Imperator, potest tymbrare arma sua triplici corona. Si verò rex armis suis licet superaddere poterit tymbrum ex corona sua vltra tymbrum extraordinariū, & voluntarium. Sola tamen corona super regalia insignia, & arma posita nullam denotat & demonstrat aliarum regaliū domorum, & à sanguine regio descendentiū differentiam, vel diuersitatem: sed potius denotat, & demonstrat illarum principum, & caput, & eandem eiusdem capitis fore, &

esse membra, vt in l. cū in diuersis. ibi, mihi autē videtur illum religiosum esse, vbi quod principale conditum est, id est eius caput, & c. ff. de reli. & sumptibus fune. ita tenet G. de Montferrato in tract. de succ. reg. in 2. dubio. nu. 13. Aut si sit dux, comes, vel marchio tymbrum ex pileo dignitatis suæ: vel Papa ex tiara. Cardinalis ex pileo rubeo. Patriarcha ex cruce. Episcopus ex mitra, & baculo pastoralis, qui in vulgari crocea dicitur. Pronotarius ex pileo nigro duplicato viridi colore, & omnes milites etiam si sint Principes, vtuntur supra arma galea exornata cum quadam no. seu diuisa, quæ fit aut per signum alicuius animalis, aut aliâs extraordinariè, & voluntariè, vt eis expedit. sic quod ex talibus tymbrantur arma existentium in dignitatibus. & istud est auctariū quoddam, quod & inuentum est, prout fortè corolarium olim apud Romanos. Solent tamen etiâ aliqui propter ipsorum multiplicationem, & augmentationem de gratia, honestate, & mera liberalitate signū aliquod vel differentiam aliquam in suis armis apponere, non ad hoc vt compelli valeant, vel ad hoc vt propter talem differentiam in armis apposita aliquid iuris alicui de agnatione, vel familia illa acquiratur: sed potius vt ab alijs, & singulis de illa agnatione dignoscatur, & discernatur, quod licet vt nomini prænomcn additur, vt in l. vnic. C. de mutatione nominis, vt plenè per G. de Montferrato. ti. de succ. regum. in 2. dub. nu. 19. Ad minus ad hoc, vt quis possit addere tymbrum ad arma sua, requiritur, quod habeat aliquam dignitatem, vltra nobilitatem, aut quod saltem sit miles, hoc est eques antatus: & vt cōmuniter videmus in duclis, & torneamentis nulli licitū est, nec solet quis tymbrare arma, nisi sit siltē eques militaris, vulgo Cheualier: & ita se habet vsus quod soli scutieri non solent tymbrare arma sua: & vt communiter videmus tymbrū tale sumitur ex voluntate capientis, sed magis cōmuniter sumitur ex aliqua parte, q̄ continetur in armis: puta Imperator tymbrat galeā suā ex Aquila, Rex Franciæ ex lilio: plures tamen diuersa animalia circūposuere. Nā recitat Gaguin⁹ in sua Chronica super Francorū gestis in vita Regis Caroli vi. q̄ accidit quodā die, vt Siluanectum Carolus venandi causa se cōtulerat, canum latratibus excitatus in fugam ceruus æneam torquē collo gerere visus est, quem venabulis, aut ferro appeti rex prohibens, in casses & retia cōpellet. erat in torquē Latinis literis scriptum: Hoc me Cæsar donauit. Ex eo tempore Carolus ceruū alarum auream coronā collo gestantem pro insigni habuit, & regijs insignibus. (quæ lilijs aureis trib. cōstant, vt sape dictum est) hinc atq; hinc cerui duo apponi cōsueuerunt: hæc ille. Saltē Carol. vii. Ludou. ii. & Caro. viii. reges Francorū scutū regium duobus ceruis lateraliter illud tenentibus circumdatū, & etiâ vcl a regia eo. modo ornata gestant, & meritò cū ceruus Gallis regibus. præsertim bona

PRIMA PARS

sunt duo Titij. ff. de test. tu. & c. clericos. 21. dist. & c. 1. 99. dist. Quia nomina sunt rerū significatia, vt in a. th. de defensorib. ciuitatū. in prin. col. 3. & l. 1. ff. de officio præfecti vrbis. & l. 2. §. exactis. ff. de origin. & l. facta. §. in danda. ff. ad T. rebelia. Vnde si vnus deferret pro suis insignib. caput bouis, & alter caput vacca, data tantū dissimilitudine nominis, non esset tunc locus pugnae, vel si deferret caput porci, & ali^o simile caput, & illud appellaret caput suis. Nam in istis nō est vna qualitas, nec vna substantia, quæ requiritur, vt quid sit simile. Bal. in l. 1. C. quæ sit longa consuetudo. auctoritate Aristotelis, licet aliās dicatur, qd illud dicitur idē in quo nō mutatur res, personā, vel causā, licet aliqua qualitas, vel accidentia alterentur. l. cū queritur, & l. cū de hoc. & l. an eadem. §. idem corpus. ff. de exce. rei iud. & Lapsus allegatio. 77. Tamē aduertē qd qualitas nō facit diuersificari rē specie, nec alterat speciem, vt tenet d. me^o las. in l. 3. §. ex cōtrario. in 3. col. ff. de noui operis nunc. de quo latē in conclu. seq. ver. aduertē tamen. ex hoc videretur, qd illa qualitas adiuncta nō debet importare diuersitatem, & sic cū essent similia, quod esset locus pugnae. Sed cōcluditū tene cū Paride, quod illa diuersitas nominis inducit diuersitatem talem, quæ est potens ad duellum impediendum, eō, quia vt dicit, nominis expressio multa operatur. vt lege ad huc. §. questionis. ff. de vsu fr. l. si cōmunis seru^o ita. ff. de stip. seru. l. si cui balnei. ff. quib. mo. vsu fr. amittatur. & facit 29. q. 1. §. 1. vbi diuersificatio nominis dirimit matrimonium. Finaliter ad corroboratiōē præcedentiū adduco Pogiū Florentinum in suis factis (quæ nō nun. quā & in factis contingūt) de duorum contentione pro eodē insigni armorū, & eius verba sunt: Ianuensis onerariā nani patronus, q in Gallia conductus à rege aduersus Anglicos nauigauit, gettabat scutum, in quo bouis caput depictum erat. Conspicatus hūc Gallicus nobilis cum illud armorum insigne sibi vendicaret: alter catio ne Gallicus Ianuensiē ad certamen prouocauit. Ianuensis accepta prouocatiōe in cāpum ad certamen nullo apparatu descendit: alter multis impensis ornatisissimus in campum constitutū venit. Tum Ianuensis: Quid est, inquit, propter quod certatur hodie inuicem sum^o? Ille, attero, inquit, tua insignia mea, meorumq; prius quā tuorum fuisse. Cum Ianuensis, quænam sua esse diceret. caput bouis, ait. Hic Ianuensis, non est opus certamine aliquo, inquit. Nam hoc quod porto, nō bouis, sed vacca est caput. Facio dicto manis Gallici iactantia est elusa. Faciunt quæ dixi supra in 21. cōcl. in si. vbi est catus permissus, in quo duo possunt habere arma similia, puta Anglus, & Italus, propter locorum distantiam.

Octau^o catus est, in quo licet sit paritas in signo, tamen est disparitas in colore: vt si vn^o faceret leonem aureum, alius argenteum, vel rubrum: vel vnus aureum in campo rubeo, alius in campo viri-

di, vel turcino: vel vnus gestaret leonem totum aureum, alter leonem aureum cum vngulis rubebis, aut pro media parte aureum, pro altera verò argenteum. Vel si alter faceret leonem in bandiera, q respiceret versus hastā, & alter faceret leonem in bandiera q terga verteret ad hastā. Nam sunt diffimiles: quia leo q respicit hastam venit, & ille q terga vertit ad hastam vadit. & idē si quis faceret leonem rumpentem, & alter leonem sedentē, vel deambulantem: vel si quis faceret leonem caudam gestantem per terram, & alter caudam leuantem, & erectam habentē: vel si leo vn^o aspiceret in celū, & leo alterius caput in terrā inclinaret: vel si q^o faceret stellam cum octo radijs, alter verò cum septem. Aut stella vnus esset cum radijs paruis, & alterius cum radijs longissimis: vel cum radijs p parte longis, & pro parte paruis. Vel si quis faceret leonem crescentem, alter decrecentem. Vel si quis faceret arma, vel insignia in colore viridi claro, alter vero in obscuro viridi. Vel si quis faceret Aquilam apertis alis sedentem, alter Aquilam strictis alis sedentem: vel si Aqla vn^o haberet cāpanas paruas in pedib. alia nullas: vel si quis faceret rosā rubeam, alter rosā rubeam cum frondib. vel si quis faceret arborem cū frondib. alter cū florib. vel si quis faceret arma vel insignia cōsimilia, tamē aliqua ista esset in scuto: vel per transuersum, quæ non esset in alio, & sic de simili. Quia data vna dissimilitudine, etiam paria indicabuntur diuersa, qd sufficit, qd arma, vel in signia mea differant à tuis talis signo, vel demonstratione: quod dicitur diuersitas. Nam si vnus faceret equum album, qui equaliter se moueret in a^o tum cū pede dextro, & equus alterius alb^o se moueret in alio tum cū pede sinistro, vel si equus vnus esset cum freno, alter sine freno, vel alter equus haberet balsana, alter non: tunc non erunt equalia arma, vel insignia. Vel si arma, vel insignia consisterent ex listis albis, & rubeis, & in vno præcederet lista rubea, quæ esset de campo, & in alia præcederet lista alba, quæ esset similiter de campo, & essent eō casu, quo ambo haberent vestestatem rempōris, nec apparet quis primò habuerit: tunc si vnus diceret pugnemus quis primò debebat deferre & vti talib. insignib. non debet audiri, quia nemo tenetur se submittere virib. fore in reb. certis. l. 2. ff. de cōd. & demon. Quia vt dicit Paris de Pute. questio facti nō est forte dirimenda.

Fuit aliās similis questio in hac ciuitate Hedubi inter nobilem virum Guillelmum de Cluny, & honorabilem virum Antonium Charnor huius ciuitatis receptorem, qui contendebant inter se, eō quia dictus de Cluny dicebat, qd non licebat alteri deferre duas clauas aureas in campo azureo. eū essent arma illorum de Cluny. Ex parte cuius Charuot dicebatur, qd poterat illas in scuto quartelato portare cū armis sui patris, eō quia eius natus erat ex profapia, & cognatione de Cluny, & Pluraque alia hinc inde allegabant: tandē venerabilis

feruitatem: quod est intelligendum in qualitatibus accidentalibus nō substantialibus, vt sunt prædicta in armis, scilicet tymbrum, litra, & zona, licet fecus sit de qualitatibus substantialibus quæ sunt in ipsis armis, vt videmus in armis aliquorum principum Franciæ ex prosapia regali qui habent lilia sicut rex. tamen quia habent qualitates substantiales additas eorum armis vltra arma regis, vt in duce Borboniorum, qui pro armis vltra tria lilia habet bendā in medio scuti tendentem à parte dextra ad sinistram. In duce Aurelianiensi, qui habet tria lambentia ex trib. lilijs: & sic de singulis. Et talia sunt arma dicta, & diuersa specie ab armis regis Franciæ, licet omnia habeant tria lilia aurea in scuto azureo: quoniam talia superuenientia reponunt prædicta arma in diuersa specie: & etiam idem dicendum est de alijs diminutionibus aut augmentis, quæ sunt in quibusdam armis ad cognoscendum quis sit primogenitus, & sic quis portet arma plana. quoniā alij postea geniti ea gestare debent cum aliquali distinctione, vt supra pluries didum est.

Intellige etiam dummodo ex adiectione qualitatibus non mutetur forma primi actus, quoniā hoc casu adiectio nō mutat id cui adicitur: fecus verò si fiat mutatio formæ tunc reponitur in diuersa specie, vt per Inn. in c. 1. de consec. ecclesiæ vel altararis. dum dicit, quod si augeatur altare, non definit esse altare, nec perit consecratio. Et est ratio huius dicti: quia vbi mutatur forma, noua forma dat nouum esse. l. lilia. §. si quis ff. ad exhibendum. sed vbi nō mutatur, sed aliquid exteri⁹ additur: licet illa adiectio faciat differre in plus aut minus, ita quæ vna sit maior, aut minor propter adiectionem, non tamen dicitur alia à prima: vt videmus de illo qui promittit dare schachū matrum cū pedona, quod potest dare cū pedona facta domina, vt tenet Bar. in l. enar. ff. enar. & in l. feruis lega. §. 1. ff. de lega. 3.

Sequeretur ergo ex prædictis, quod si hac adiectione non mutet substantiam speciei, sed sit eadem, quod idem erit dicendum de vna sicut de alia: & sic quod sicut illud quod est principale, forma simplicia cōpetent omnib. de familia in qua sunt, etiā si sint tantū scuti feri, quod etiam adiectio omnib. competat, cum sequatur naturā sui præexistentis, seu eius cui accedit. l. etiā. vbi Bar. Bal. & doctores. C. de iure dotium. l. quod in rerum. §. si quid potest. ff. de leg. 1. vbi idem iuris est in augmento dotis, & rei legatæ, quod in ipsa dote. faciunt plura quæ ponit Albert. Brun. in tractat. de augmento. in §. cōclu. principali, quod ibi ampliat in plurib.

Sed tamen secus est hoc casu, vbi ita augmenta nō accedunt armis, tanquā illa cōtingentia, sed tanquam re, & consensu separata, & nō ipsi rei simpliciter de se accedunt, sed in fauorē tantū personæ, quia extincta, extinguitur & adiectio. Sicut in simili dicitur de castro concessio, in quo nō venit iurisdicctio personæ coherens, sed illa tantū quæ ca-

stro coheret, vt dicit Bar. in l. si aliena. §. 1. ff. de vsu. ca. & patet in l. si Tirio. §. si ff. de vsu. ff. & in l. interdum. ff. de vsu. accresc. & in l. 3. §. 1. ff. quemadmodū vsus amittatur. vbi pars vsus fructus vacans accrescit etiam illi vsufructuario, qui portionem suam iudicialiter, vel aliter amisit, & nō proprietati, eo quia vsus fructus personæ debetur.

Hinc ex his concludo, quod si baro, comes, dux, aut rex, qui dignitatis ratione, vt dictum est, tymbrare possunt & litterare, decedat relictis pluribus filijs: si primogenitus habeat solus illam dignitatem, quæ ratione eius personæ tribuat illam adiectionem, puta quia baro solus, comes solus, & c. poterit solus illam adiectionem deserere, & non alij (licet etiā habeant principale, scilicet arma domus, & familiæ) possunt illa adiectione vti. Cū tantūm (vt prædictū est) videatur esse data ratione dignitatis personæ. Et ita videtur tenere idem Albertus in d. §. concl. principali. in 4. limitatione illius. Et hoc, quia illa dignitas non extinguitur cum persona, sed si esset dignitas, quæ extingueretur cum persona, vt in milite, capitaneo, siue principali, siue præposito laborū, de quo proximè dicam, tunc extincta persona, licet principale, scilicet arma transeant ad successores, & filios, non tamen illa augmenta, sed extinguntur cum persona, & in hoc non sequuntur naturam præexistentis: quod est verum in his, quæ sunt aut fieri debent in vita, sed in his, quæ sunt in sepulchris, illorum etiam filij aut parentes pro pompis funeralibus eorum possunt gestare arma tymbrata, & litterata, & eis zonam facere lugubrem in loco sepulturæ, quæ consuevit fieri existentibus in dignitate.

Sed videre restat, an omnib. habentib. tamen iurisdicctionem omnimodam, altā, scilicet mediā & infimā, non tamen honoratis seu constitutis in dignitate, aut officio: in armis suis tymbra, aut littera, seu in eorum pompis funeralibus zonæ funebres fieri possint in loco sepulturæ, ad ponendum arma eorū vbi habent omnimodam iurisdicctionem. In hac patria dueatus Burgun. antea pauci vsi sunt hac zona sculittra in pompis funeralibus. Sed à certo tempore citra domini terrarū habentes omnimodam iurisdicctionem vti volunt dicta zona circumdando ecclesiā, aut capellam, in qua inhumanatur, intus & foris zona nigro depicta, & super ea sunt, & pinguntur eorū arma tymbrata & ornata: quod an fieri possit, aut ex eo solū, quod iurisdicctionē habent omnimodā, aut quæ requiratur, quæ sint, & fuerint in aliqua dignitate cōstituti, saltem militares equestres. Nam cum de his nihil scriptū reperiat in volumine nostrarū consuetudinū, ideo ad ius cōmune recurrendum est. Sed cum de iure pauca reperiantur, ideo videretur dicendum, quod sit recurrendū ad consuetudines vicinarum proninclarū, vt notatur per gl. magnā in c. cōsuetudo. l. dist. quæ ad hoc allegat tex. in c. super eo. extra de censib.

Cum

PRIMA PARS

fortuna semper fuit, vt inquit G. Bene. in sua repe. c. Ray. in ver. vxorem nomine Adelasiam. nu. 894. cum duob. sequentib. extra. de resta. Ludouicus verò xii. Fræcorum rex, scutum regium histricib. ab vtroque late ornabat, vel scuto histricem supponebat. Nam histrix animal est habens pinas aculeatas, & porcus pungens, seu spinosus appellatur, vnde Calphurnius:

Venit & bisfuta spinosior histrice barba.

Franciscus verò Rex nunc imperans ex salamandris duab. & communiter habentes in suis armis lilia tymbrant ex lilijs quadratis, vt olim fiebat in armis ducum Burgun.

Aut verò ornantur aliquo alio insigni, & tunc aut ordinario, puta in rege Franciæ, & alijs militibus ordinis S. Michaelis, qui vulgo apud nos dicuntur Les cheualiers de l'ordre, qui gestant torquem aureum circumdantem eorum arma, in quo sunt coclearia, Coquilles Gallicæ, affixa: & in infima parte inago seu representatio S. Michaelis aurea est appensâ (quem quidem ordinem militarem in honorem Michaelis Archangeli protectoris regni sui Rex Ludouic. xi. instituit & perpetuò fundauit.)

Milites verò ordinis velleris aurei, à Philippo II. duce Burgundiæ instituti, gestant torquem aureum, in quo vellus aureum, hoc est aries lanam auream ferens, pendet: & dicitur apud nos la Thoisson dor, vt publicè videri potest Diuione in capella ducum Burgundiæ.

In Anglia verò milites ordinis regis Angliæ zonam deferunt, quam dicunt, la larretiere, & sic de alijs. Et talia insignia non possunt deferri nisi ab illis qui descripti, recepti, & designati fuerint in illo ordine: & ex illis insignib. plus decorantur arma alium, maioremq; laudem, & excellentiam merentur. Et sic licet duo habeant paria arma, vt dictum est, cui tamen talis præ eminentia conceditur, & sua arma modo prædicto exornata sunt præferenda, & maiori honore extollenda erunt.

Aut verò extraordinario insigni, seu ornatu arma illustantur, vt communiter fit in alijs nõ habentibus talem ordinem, ex quo possunt ferre ornatum extraordinarium, qui tamen sunt constituti in magna dignitate, etiam vsq; ad clarissimum, & tunc tales ornatus seu insignia fiunt ad voluntatem cuiusq; vt iam prædixi, ex quibusdam varijs & diuersis signis, quæ magis cõformantur, aut eorum armis, seu dignitatib. & officijs. Nempe aliqui sibi assumunt arborem circumdantem arma, alij laqueum amoris, alij angelos, quidam homines siluestres, aut puerulos nudos, aut alia signa, & hæc solum competere videntur magis nobilib. & in dignitate aut officio constitutis ita, qd si simplex scutifer deferat arma cum tymbro, videtur quod à milite aut ab alio habente dignitatem vltra simplicem nobilitatem prohiberi possit, aut ad eius requæstam per superiorem prohi-

beri potest, ne portet timbrata, seu vt ferat tymbrum.

Sed si superior nõ habens iurisdictionem in talium scutiferum deleter arma scutiferi sua autoritate, an daretur tali actio iniuriarum: vide supra in conclusio. 29.

Aduerte tamen quod per hæc augmenta non est dicendum, quod sint arma alterius speciei, nec quod differant specie. Ita quod si simplex scutifer tanto tempore quo fuerit scutifer, portauerit sua arma sine tymbro: si postea ratione, & ex causa dignitatis, aut officij superuenientis tymbrauerit, non propter hoc dicentur noua arma, ita quod in se differant aliqua specie, ex quo non est augmentum in parte substanciali, sed est tantum additio, & qualitas circa accidentia, quæ non faciunt rem differre specie, vt est gl. notabilis in verbo, anno. in l. si. §. quoties. ff. de publicanis. no. Bart. in l. ius ciuile. ff. de iust. & iur. Ang. in l. & an eadem. §. alijs. in princ. ff. de exce. rei iu. vbi dicit, quod differentia penes solam qualitatem non facit rem esse aliam, & dixi in præcedenti conc. versic. septimus casus. Dummodo vera rei essentia nõ sit immutata, no. Barto. in l. i. col. 4. ff. de act. & obl. facit quod habetur in c. cum Marthe. §. quæ si uisi. de celebratio. mis. extra. vbi dicitur quod accidentia possunt miraculosè, & non aliter mutare substantiam. Ad prædicta facit bonus tex. in l. pacta conuenta. in princ. ff. de contrahen. emp. vbi dicitur quod augmentum, vel diminutio circa accidentia contractuum non reponunt contractum in dinerio esse, ne per ea intelligitur ab eorum substancialib. recessum: de quo etiam per Bar. & alios in l. in conuentionalib. ff. de ver. ob. dum tanq; an si per contrahentes addatur stipulationi prætoris, vel stipulatio prætoris alteretur, desinat esse prætoris, vel conuentionalis. Et ex hoc inferit Ang. in d. l. & an eadem. §. i. ad questionem, quæ fuit de facto. Nam productum fuerat quoddam testamentum animo infinuandi, quod habebat adiectionem certarum qualitatum: aduersarius autem recursum habuit ad protocollum, & fecit testamentum punctualiter extrahi prout scriptum erat in protocollo. & quia scriptura reperiebatur dinerio ratione dictarum qualitatum, dicebatur infinuatio nulla: quia non fuerat requisita, prout scriptura emanauerat. Contrarium dicit Ang. quod ualuerit infinuatio, quia illa variatio circa illas solas qualitates non facit aliud esse, vel censeri testamentum, per illud text. quem in simili allegat Spec. in ti. de iura. cal. §. sequitur. ver. quod si moueo. facit quod dicit Bart. in l. si fundus. §. si res. per illud tex. ff. de pig. Quod additio qualitatis nõ extinguit hypothecam. facit quod dicit Bald. in l. fundi. ff. quib. mod. vltus. amittatur, quod mutata forma in accessorijs, non perit substancia. per illum text. facit tex. in l. 4. §. modum. ff. de serui. ti. generali. vbi modus adiectus seruuturi, non facit desinere serui-

pitaneum, vel magistratum, debent remanere penes illum. Barto. in d. tract. de armis, allegat pro hoc tex. in simili in l. peculium. §. 1. ff. de leg. 2. sed melius facit text. in ratione sui, in c. dilecta. de excess. prala. extra. vbi apud illum, qui est caput, sigillum remanere debet. Et facit pro hac parte ratio inconuincibilis: quia ex quo ille est maior, debent remanere in signa apud eum. ar. l. fin. ff. de fin. inst. facit l. quæ sunt cautiones. ff. fam. ercif.

Et si sint plures magistri, seu Capitanei, aut domini alicuius societatis, in signa illius transeunt & deneniunt in illum qui est magister maioris quantitatis sociorum. l. actione. §. Labeo. in fin. ff. pro soc. & d. l. si quæ sunt cautiones. in princ. ff. fam. cre. & minor pars maiori cedit. ar. l. in rem. §. item quæcunque. ff. de rei vend. l. quæritur. ff. de stat. homi. & dicit text. in c. quæ contra. in fi. 3. dist. quod in potestatibus societatis humanae, maior potestas minori ad obediendum preponitur, & maior numerus transcendit minorem. no. glo. in ver. feuteutiam. in aut. vt iudices non expectent. & c. §. 1. colla. 9.

Si verò sit societas vbi omnes sunt æquales, nec vnus sit maior altero, tunc forte dirimendum est, apud quem in signa illius societatis remanebunt, d. l. si quæ sunt cautiones. §. 1. vnde quæri posset, an fors sit permiffa. sed de hac materia me remitto ad Bald. & do. meum lasonem in l. fin. C. communia delegatis. cum non sit præsentis speculationis.

Si autem in totum sit finita societas alicuius negotiationis, si vnus solus negotiator illius societatis remaneat, debet remanere apud eum signum illius societatis. Primo, quia aliorum non interest, etiam quamuis sit dissoluta societas, tamen negotiatio remanet penes illum. Ergo iniquum esset, quod signum, quod erat accessorium negotiationi, dissoluatur, & separaretur ab eo. arg. l. possessionum. C. communia vtriusq; iud. & vide Bal. in l. 1. ver. item quæro. C. pro socio.

Quinquagesima prima conclusio. Vbi sunt aliqua signa vnius artificij in quibus principaliter operatur & attenditur qualitas loci ex beneficio, seu ex priuilegio, apud illum remanebunt in signa seu signa, apud quem remanet locus siue ex beneficio, seu ex priuilegio, siue iure proprietatis, siue iure conditionis, siue in mala fide ibi remaneret toto tempore vitæ quo ibi remaneret: ita, quod ibi illo signo vti prohiberi nõ potest, quod videtur eidem competere, sicut in cæteris iuribus realibus, quæ adhærent rei. ar. l. omnia constitui. §. fin. ff. de seru. rust. prædio. l. 2. §. fin. & l. seq. ff. si seruitus vendicetur. l. v. usus fructus, & l. seq. ff. quemadmo. seruitus antiuratur. Ponit exemplum Bar. in quodam castro cuius nomen est Fabrianum, vbi artificium faciendi chartas viget principaliter, ibique sunt ædificia multa deputata ad hoc, & ex quibusdam ædificijs meliores char-

tæ veniunt: quia vt dicit Pli. spectantur in chartis tenuitas, densitas, candor, leuor hoc est leuitas, complanatio, seu terfitudo.

Quinquagesima secunda concl. Si ratione alicuius officij debeantur aliqua signa, seu insignia alicui, si eidem conueatur officium tanto tempore quo durabit cõditio officij, tanto tempore durabunt, & remanebunt apud illum in signa alius officij: arg. l. sed adde. §. illud. ff. locati. Exemplum de inofficioso maioris Sinemuri in Auxeto. Nam apud eos conducitur, & cum sint ibi insignia illius officij, quæ seruiunt communitati, seu vniuersitati illius loci, tãto tempore quo conducitur maioritas, tanto tempore remanent apud eum illa insignia, quæ competunt ratione dicti officij maioritatis, scilicet insignia, seu signa quibus signantur, & marcantur mensuræ tam vinorum, quam bladorum, & alia huiusmodi.

Et istud facit ad omnia officia temporalia habentia ratione officij quædam insignia: pone in sigilla, vestem, cappam, seu mantellum, aut caputium, massam, quæ deseruiunt officio, quia durante officio, remanebunt apud tales officarios, & finito illo transeunt ad successores officarios, siue habeant ex concessione Principis, siue ex electione, siue ex conductione, aliàs quouis modo.

Quinquagesima tertia conclusio. Quædam verò sunt insignia artificij in quo principaliter bonitas artificij operatur, & isto casu si stant plures in vna statione illius artificij, omnes possunt vti illo signo, quasi magister principalis illius stationis approbet illa opera, vt in auth. de tabellionibus. §. nos autem. & ibi notatur gloss. in verbo, ipsis per se, colla. 4. Barto. in d. tractatu exemplificat in signis quæ apponuntur in spatu, gladijs, & alijs operibus metallorum. In argento tamen & auro duo signa, seu marçæ communiter apponuntur, saltem apponi debent: vnus quod esse debet commune omnium ad denotandum omnibus, quòd opus est argenteum, vel aureum. Alterum verò signum illius operatoris seu artificis, ad designandum, quòd opus est factum à tali artifice, inter quos vt plurimum lata differentia, vt dicit text. in l. artifices, longa differentia est, & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & institutionis. ff. de solutionibus. Facit, quia sæpe opera vnius plus valet, quàm alterius, vt in §. nam & ita. instit. de societate.

Quinquagesima quarta conclusio. Si sint plures in vna statione vtentes vno signo, si separantur, remanebit signum penes magistrum illius stationis, vel illum qui principalis & maior erat inter eos, argumento l. si. ff. de fide instr. quod intellige vetum, quando est disparitas inter eos, ita quod vnus est maior alijs. Secus si æquales, quia tunc forte dirimendum esset, apud quem remanere debeat. dicit l. si quæ sunt cautiones. ff. fam. ercif.

PRIMA PARS

Cum ergo sit consuetudo expressa in aliquib. partib. & prouincijs Francia: (cui Burgundia subiicitur, cum sit de feudo, & paritate Francia) quod etiam vasalli castellanorū simplices, dummodo habeant iurisdictionē supremam sine aliqua dignitate, aut habeant aliquid ius in ecclesia, seu ex consuetudine, vel ex antiqua fundatione, etiam inuitis castellanis possunt litteram, & tymbram facere in eorum armis, vt habetur in consuetudinibus patriæ Turonensis, tit. de iurib. castellanæ, §. 3. Ideo videtur dicendum, quod hæc præminentie seu prærogatiue, & facultates debentur non solum ratione dignitatis, aut officij, verum etiam ratione & excusa altæ iustitiæ, cum iurisdictione tribuat dignitatem. dictum est singulare Bal. in c. vnico, §. ceteri, quis dicatur dux, marchio, comes, in vsibus feudorum. & dixi infra in ii. parte, in 7. confid.

Si ergo etiam in dictis locis possint tales facultates, & præminentie competere habentibus tantummodo iurisdictionem, & vasallis castellanorum: multo fortius competere poterunt vasallis principum habentibus iurisdictionem altam, & si in illis locis, multo fortius in Burgundia, vbi domini habent res altam iurisdictionem, habent etiam in multis iura regalia, quoniam percipiunt confiscationes damnatorum, vt in tit. des confiscations, art. 1. in li. consuetudinario ducatus Bur. Habet & ius bannizandi, faciendi proclamata, tenendi forestas, & flumina bannalia, quæ sunt de regularibus & alia huiusmodi plura eisdem sunt concessa: ergo à fortiori habent supradictas facultates, & præminentias, quæ non reperiuntur esse expressè reseruata Principi, & cum solum fiant ex consuetudine, aut ex quadam laudabili obseruantia in ipsis pompis funeralibus principum, magnatum, & aliorum dominorum: ideo dicendum est, quod non tamen sunt permissæ, imo etiã vtilis, & honesta, & quam plurimum laudanda, vt dixi inferius in 2. par. in consideratione, vbi fit mentio de honoribus exhibendis in sepul. & funeralibus mortuorum. Et cum talia non reperiant dominis habentibus altam iurisdictionem prohibita, quare non videantur illis permissa, cum quod non est prohibitum, permissum esse censetur. l. nec non. §. sed quod eis. ff. ex quib. cau. maio. in l. scientiam. §. qui cum in gl. permittunt. ff. ad legem Aq. notatur in l. certa forma. in gl. fi. C. de iur. fisci libr. 10. & cui licet plus, licet & minus. c. cui licet. de re. iur. in 6. & l. non debet, cui plus licet. ff. e. facit. l. 1. §. 1. ibi: & hi quibus non interdicitur testimonium, nec vlla lege à dicendo testimonio excusantur. ff. de testibus. & quod non mutatur, stat. text. in l. sciemus. §. 1. C. de test. & l. precipimus. in fin. C. de appellacionibus.

Maximè etiam cum tales zone non sint de reseruatis Principi, imo ex communi vsu, qui in his multum attenditur, vt dixi in multis locis, Principes & magnates in dignitate constituti non fo-

lent has zonas facere, verum loco illarum cinguntur, & ornantur ecclesiæ vbi sepeliuntur pannis, aut lanceis, aut sericis nigris intus, & foris. Inferiores tamen à principibus, qui non possunt commode cingere ecclesias ex dictis pannis, solent facere has zonas, seu litteras ex pictura nigra, vbi sepeliuntur, dummodo ibi habeant iurisdictionem omnimodam, aut sint patroni, & fundatores in illis. De ratione iurisdictionis dixi, de iure verò patronatus patet, eò quia habet ius honorificum, & debetur ei honor. & si in vita (vt clarè probat Rochus de Curre in suo tracta. de iure patro. in verb. honorificum) ita etiam in morte & in sepultura, vt dixi infra in 2. par. in §. confid.

Et cum aliàs fuisset interrogatus de quodam nobili huius patriæ, qui habebat altam iurisdictionem in cancello cuiusdam ecclesiæ parochialis, eò quia circumcirca dictum cancellum, & in ambitu illius iurisdictionem habebat: in eo ex confuquente, ecclesia, quæ est in finibus sue iurisdictionis existentis in illa parte cancelli, erat & in sua iurisdictione. arg. notatorum in c. si diligenti. & ibi Hoc Pan. & Henricus Boich. extra de foro comp. Quod quidem nobiliter erat in dignitate constitutus, quoniam erat præpositus laborum vnus societatis centurum militum armatorum, quem in vulgari dicunt Porteur de senjeigne dune bande, qui sunt in dignitate, seu ordine clarissimus, vt est tex. in l. vnica. & ibi Lucas de Pen. C. de præpositis laborum: dixi eo casu, quod vti poterat in pompis funeralibus tali facultate, præeminencia, & prerogatiua faciendi zonam in dicta ecclesia: cum notorium sit etiam ex generali consuetudine Francia: quòd Capitanei belli (qui etiam tamen in dignitate clarissimus essent) vt antur talibus iuribus & facultatibus, imo maiori, cum ante se deferre faciant & galeam, & vexilla militaria quibus vtantur in exercitu. Idè ergo erit dicendum de dictis præpositis laborum, cum sint eisdem dignitatis. Et credere, quod tales præpositi laborum etiam possent in eorum pompis funeralibus, deferri facere vexillum, cum sit apud nos officium, seu dignitas, quæ non conceditur ab ipso Capitaneo, sed à Principe. De galea autem quod ante se deferri possit, etiam si non esset eques auratus, non dubito. Militibus autem equestribus ante eorum corpora in pompis funeralibus deferuntur & galea, tunica militaris, ensis, calcaria, manica, les genteletz, &c. de huiusmodi dicam infra in d. 2. par. eù tales habeant dignitatem, vt habetur in l. 1. & ibi no. C. de equestri dignilib. 12.

Et aduerte, quod littera, & zona idem sunt, sed zona non cingitur nec clauditur ab omni parte, littera vero sic habet differentiam accepti à non nobilibus nobilibus patriæ Turonensis, qui his maxime vtuntur.

Quinquagesima conel. Insignia, seu vexilla allicuius societatis, seu exercitus, habentis Capitane-

Et quia ex domo Aurelianensi orti sunt comites Angolismenses, ideo arma illa portant cum ista distinctione seu additione, scilicet quia cum lambentibus habent tria crescentia rubea, hoc est, troys cresans de quelle taux lambeaux. de quibus meminit amplè Guillelmus de Montferrato in tractatu suo de successione regum in secundo dubio. n. 6.

Sic dicendum est de comite Niuernensi, qui pro armis etiam vitur trib. lilijs aureis in campo azureo, cum bordatura composita ex auro, & rubeo, & quæ partem patet de utroque, & tantum de vno quantum de altero.

Pariter in comite Dunensi, qui etiam in campo azureo habet tria lilia aurea pro armis: sed cum banda composita partim ex argento, & partim ex colore rubeo tendente à dextra ad sinistram.

Plures sunt alij principes qui in suis armis apponunt lilia tanquam existentes de sanguine & progenie regali: vt fuerunt duces Burgun. descendentes ex Philippo le Hardy, hoc est audacis cognomine, duce Burgun. filio prefati Ioannis regis Franciæ. Item duces Bituricen. Andeganen. & Mortij. Item comes Artesij. Nec alij talia arma portant, nec portare debent, nisi sint ex prosapia regali, & descenderint aliquo modo ex progenie regali.

Aduerte tamen quod omnes domus à stirpe regia masculina descendentes signatæ & differentias, characteres, & accidentia continent in armis suis, vt supra visum est, cum eis differant, sunt separata: quia cum in armis sit quedam differentia sine signum, per quam, sen quod cognoscitur & dignoscitur ab armis vnus ab armis alterius: imo denotat separationem, & diuersitatem, vt in l. quod si neque in §. materia. ibi, quas emptor signasset. ff. de pericu. & commo. rei ven. & illud signum demonstrat aliquid præter id, quod in se est, scilicet domum, in quibus apponitur, & dicitur quoddam accidens, quod per se non stat, vt in l. pacta. ff. de contrah. emp. & in l. Valerianus. ff. pre. to. stipul. & in d. §. materia. cum igitur differant, sunt separata, vt in c. susceptum. in fi. de reser. lib. 6. & in l. fin. ff. de calumniato. & plenè de materia per G. de Montferrato in tract. de successione regum. in 2. dubio. nu. 7.

Reperio tamen, quod domini de Turnone de Delphinatu, licet non sint principes, nec de principibus Franciæ, portant & habent arma bipertita. & in media parte campi à parte dextra habent leonem adentem, quæ sunt arma Troia, in altera vero parte sunt lilia seminata, quæ sunt arma Franciæ, vt refert Io. de Maire in Illustrationibus Galliarum. lib. 3. c. incipiente touchant la cite de Troie. Ex quo constat eos esse ortos à nobilibus, & antiqua progenie, scilicet à Troianis, vt ibidem dicitur, & describitur. etiam presumendum est quod dicta lilia

à regibus Franciæ eis concessa fuere: quod an fieri possit, supra videre potes in 44. conclusione.

Similiter Florentini habent pro armis, & insignibus suis vnum liliam, quæ arma (vt legi) habent ab anno Domini 1265. & eisdem tunc donati sunt à Carolo, tunc comite Andegauenfi, Proincia, & Cenomani, fratre diui Ludouici Francorum regis, tum quia benignè receptus in eorum ciuitate, tum quia sibi fauerent, dum iter faceret vna cum exercitu copioso ad Siciliam, causa dicti regni adipiscendi, quod sibi donauerat Urbanus 1111. Papa: quia detinebatur à Nausredo hoste, & persecutore ecclesiæ Romana. Florentiam tamen denominauit (vt legi) Carolus Magnus Francorum rex à liliorum floribus Francorum insignibus.

Quinquagesima septima conclusio. Excellentia armorum etiam denotatur, & designatur ex cõcessione principis primæua, ratione officij aut dignitatis, de quo supra in 26. cõcl. vt fuit in Carolo Magno, qui constituit, creauit & ordinauit 12. partes Franciæ, & vnicique dedit & attribuit arma propria, ratione paritatis, vt in paribus viris ecclesiasticis, quibus concessit vt in armis eorum vterentur lilijs aureis. Maximè quibus ecclesiasticis habentibus campum armorum eorundem azureum, cui adaptari possunt lilia aurea: sed quia campus armorum episcopi Beluaceni vnus ex sex paribus ecclesiasticis est aureus, in quo non possunt adaptari lilia aurea, ne sit metallum supra metallum, aliàs falsificaretur arma eiusdem, ideo non habet aliquid, prout archiepiscopus Rhemensis, & ceteri alij episcopi partes Franciæ.

Ceteris verò paribus Franciæ, scilicet sex laicis dedit & concessit ipsè Carolus Magnus arma etiam distincta, & separata, vt tandem cognoscerentur, & distinguerentur inter eos ratione paritatis.

Quinquagesima octaua conclusio. Primò enim duci Burgundiæ (cui nomen Sanxon erat) dedit pro armis suis in campo azureo vnam corissam antri extribus petijs, seu partibus separatis, & diuisis cum vna bordatura ex rubeo, quæ in vulgari nostro dicuntur, à vne corisso dora troys piccis borde de gueulle, vt asserunt nonnulli. Et hæc prædicta arma semper soliti fuerunt portare duces Burgundiæ ratione ducatus Burgundiæ existētis de paritate. Imo qui in ipso ducatu vntur prædictis armis, præsumuntur, & vt andeam dicere, dicuntur esse de prosapia ducum Burgun. sicut est videre in illis de Montecuto, qui talia arma habebant, cum aliquali tamen distinctione.

Nonnulli tamen aliàs mihi retulerunt, quod ista bordatura (vt ita loquar) non debet apponi in armis principalibus ducis Burgundiæ, eò quia bor-

PRIMA PARS

Hæc autem maioritas consideratur ex multis, vt quia pater cum filijs, vel quia frater antiquior cum iunioribus, vel quia vnus erat primo solus qui vocauit alios secum in illa societate, vel alijs pluribus modis quibus potest arbitrari ista maioritas seu superioritas inter plures, quibus in dict. l. fin.

Quinquagesima quinta concl. Arma depicta in muro probant murum esse illius, saltem pro illa parte vbi sunt sua arma depicta. l. qui liberaliter. & ibi Bar. in fi. ff. de ope. publicis. Et ibi dicit Bart. nota. contra illos qui abradunt arma alicuius & ita dicit Bocrius in cons. suo in c. quo habent parietem communem. postopost Cōmentaria consuetudinum septentrionalium Bituricem.

Et videntur arma aliquo modo probare iurisdictionem & dominium, quoniam etiam vt vide mus mensuræ locorum debent signari armis dominorum. l. 2. C. de frumento Alexandrino. l. 1. Licet olim signabantur nominibus dominorum, hodie vero armis. Cum arma sint additamenta ad recognitionem agnationum, & nobilium, vt ante dixi in 20. concl. circa fin. Et vt communiter obseruatur in reb. in quib. quis habet auctoritatem, facit nomen suum scribi & apponi, vt dicit Iacob. Rebuffi in d. l. 2. vt in monumentis, ecclesijs, capellis, edificijs, & palatijs, quorum nominum loco hodie apponuntur per nobiles arma, vt dicitur hic, & etiam per Guid. Papæ. q. sua 49. & Bal. in ti. qualiter feudum alienari possit. circa fi. principij, ex quib. constat, quod probari possit in hoc & dominium, & iurisdictionem per appositionem armorum in locis publicis. Sed vsus se habet vbi plebei & ignobiles apponunt nomē, nobiles & domini apponunt arma sua. Sed an tales inscriptiones probent, videatur amplè per gloss. in verbo. patris. & il i doc. extra de iureiu. Fel. in c. cum causam. col. 3. ad fi. de prob. Ang. & Ias. in §. pœnales. col. 3. in fi. de actio. Bar. in l. monumentorum. C. de religiosis. vbi tenet quod sic, quoniam continet quid possibile. facit gl. singularis in verbo, scribebat. in c. pulfatus. 3. q. 7. & in c. sanè. 2. in gl. dicticius. 24. q. 2. & de imagine impressa in nummo, vide hic antè in 35. conclusione.

Quinquagesima sexta conclu. Perstringendo paucis materiam armorum circa maioritatem, dignitatem, seu excellentiam ipsorum, quod in vnoquoque principatu & potentiatu seu regno sunt arma principis certa & determinata, quæ sunt illi data & attributa in signum præminentiæ dignitatis, & auctoritatis, & quæ nemo alius illo modo, quo portat ille princeps, gestare potest nec debet, vt in regno Francia sunt tria lilia aurea in campo azureo, quæ sunt arma regis Fræcia: cœlitus de missis, vt dixi supra in 15. conclu. & dicam infra.

Et habentes arma sua quæ magis illis approximannt, & aliquid habent ex illis lilijs, dicuntur esse digniores, & habere arma digniora. Istud pro-

batur arg. tex. in c. perlectis. 25. dist. & per gloss. in verbo, altiori in aliam verò. insti. de bon. pos. per quam gloss. probatur, quod maior est & altior alijs qui proximior est domino, & magis stat prope dominum. facit text. in l. i. ibi: pœna enim si. crilegij similis erit, si his honorificentia non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. Et ibi not. in gloss. fin. quod quem princeps honorat, ab omnibus est honorandus, quæ pro hoc alleg. multos text. C. de domesticis. lib. 12. Item ad prædicta facit text. in l. vnica. C. de prapostitis laborum. C. e. lib. vbi dicit: Nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat.

Cum ergo arma alicuius magis approximanntur seu assimilantur armis principis, dicitur ille esse maior in armis, & digniora habere arma.

Sicut videmus in domo de Borbonio, quæ habet tria lilia aurea in campo azureo: sed ad denotandum, quod est princeps seu rege nostro minor & inferior, habet cum illis bendam rubeam tendentem à dextra ad sinistram.

Sed vnde hoc quod habet talia arma, cum descenderit ex rege Fræcia: scilicet Ludouico, à quo descendit Robertus eius filius, comes Claromortem. & ab ipso Roberto Ludouicus de Borbonio primus dux Borbonij? A quo quidem Ludouico descenderunt Petrus 1. dux Borbonij, & Ioannes comes de la Marche, & ab illo Ioanne descendit Ioannes de Borbonio etiam comes dicti loci, à quo descendit Ludouicus comes Vindocinensis, qui portat arma de Borbonio cum aliqua distinctione, quia in benda sunt tres leones argentei, qui sunt tantummodo positi, ad denotandum quod non sunt primarij, seu principales de dicta domo Borbonia: sed iam sunt descendentes, & filij secundogeniti, quia secundogenitus non portat arma plana, seu integra domus principalis à qua descendit, vt dixi supra in 20. conclu.

Sic etiam ex Ioanne rege Fræcia: descendit Philippus 3. eius filius, qui fuit rex, & ex eo ortus est Ludouicus comes Eboracen. ex quo descendit Philippus rex Nauarræ, ratione cuius originis regeges Nauarræ portant in parte scuti suorum armorum lilia cum benda argentea tendente à sinistra ad dextram.

Similiter ex prædicto Philippo descendit Carolus comes Alenconien. & iste Carolus, & alij vsque nunc, ratione quorum, quia sunt de prosapia, & sanguine reali, portabant tria lilia aurea in campo azureo circumdata seu bordata vna bordatura rubea seminata ex besanis argenteis.

Eodem modo ex ipso Ioanne rege Fræcia: descendunt duces Aurelianen. ex quo portabant pro armis tria lilia aurea in campo azureo habentia desuper tria lambentia argentea, troys lambentaux dargent, in vulgari.

quo latius infra dicam in vlt. par. in 17. & 59. confi. vtebatur pro eorum armis anguib. in campo azureo. habebant enim in parte superiori ramum vitei quercin ei, vng ramcaul de gnyg de chafnc, & in parte inferiori vnum cumulum paruorum, anguim, seu serpentium argenteorum, quasi tunc nascentium, qui vulgo dicitur couhee de serpens dar gent, vt hac forma seu pictura demonstratur.

Augustudunensium Druidum insignia.

Anguim & vitei ad cosdē apostrophe disticha. *Querimus in omnes Druidis insignia casus, Anguim v'isco religione subest.*

Alexiensis etiam tunc habebant arma, seu insignia, in quibus erat bos aureus in campo viridi, xiens de nube argentea.

Alexiensium insignia.

Effigiati bouis apostrophe disticha. *En Deus ista suo posuit monumenta popello, Cui statuit sedes, nomina, cuiq; modos.*

Sed non mihi videntur habere apparentiā veritatis prædicta arma Alexiensium. Cum Hercules Lybicus, quam Alexiam construxit, pro insigni & armis vtebatur leone magno rubeo radente, & colorato, vt refert lo. le Maire in Illustrationib. Gallia, lib. 1. c. 11. in fi. post lo. Annum in 7. libr. Commentariorum ad Berosum. Vel potius dicerem,

quod Alexiensis etiam serpentibus sicut Hedui, & Bibractensis in armis eorum vti solabant, cū Hercules dictus anguifer, serpentarius, anguitenens, siue ophiuchus.

Insequendo verò modum Heduorum, & tanquā cuius, & alumnus huiusce ciuitatis, ballinatus, & diocesis Heduenfis, pro armis habeo leonem, & eo in cisdem vtor: sed diuersimodē. Quoniam in armis nostræ ciuitatis est rubens in campo aureo, vt supra proximè dixi: ego verò cum bipartitum habeo, si in parte superiori, aureum in campo azureo, & in parte inferiori pro alia media parte, azureum in campo aureo habentem per medium vnum filetum argenteum, & in dicta parte superiori rapientem seu radentem super mola molendinaria argentea, & super illa cum rapacitate trāscuntem.

Et non mirum si leonē assumpsit in armis, cum tanquam Heduis insequor naturam Heducium, qui habent tertiam leonis faciem pro horoscopo suo, quæ est martis, sed leonem totus est domus, & sol ascēdēs significat, quod leonibus delectantur, eosque pingunt in vexillis, refferis, pistromatibus, aulais, & id genus vt iam dixi in Commentarijs nostris super proœmio consuetudinum ducatus Burgun. in gl. messire Ferry de Chigny. vbi cœlestes influxus siderum ciuitatis Heduenfis describuntur.

Proféquendo tamen principale nostrum intantum post arma ducatus seu ducis Burgun. sunt arma ducatus Normādiæ, quæ sunt, in campo rubeo duo leopardi aurci, & est secūdus dux in regno par Fræciæ, secundum institutionem regis Caroli Magni.

Et maior videtur in Normandia, qui habet leopardum pro armis suis in campo rubeo, cum aliqua tamen distinctione, puta aliquo addito, vel diminuto. Si tamen aliquis filius regis Fræciæ haberet nunc ducatum Normādiæ pro appanagio, pro armis vteretur principaliter, & in parte dextra in quartato, seu quadripartito superiori, & in inferiori à sinistris lilijs aurcis cū aliqua differētiā à corona regia, & in parte sinistra superiori, & dextra inferiori ratione dignitatis & officij (quia par Fræciæ) vteretur armis ipsius ducatus, scilicet duob. leopardis aureis, aut vno tātum, cum aliquali discrepantia, vt dictū est supra, aut per Bordaturā, bendā, aut alia, vt infra dicitur. Et quando talia arma accrescant filijs regum Fræciæ, cū dignitatib. vide Guil. de Montefcr. in suo tract. in successione Regum, q. 2. ibi, & descendendo ad aliam partem huiusmodi dubij, an arma eidem Francisco accrescant.

Postistum ducatum etiam est alius ducatus (cu insdux erat de paribus Fræciæ in ordine tertius) qui dicitur ducatus Aquitaniæ, & habet pro armis suis in campo rubeo leopardum aureum, de quo dicendum est, vt de præcedenti. Item similiter dicendum est de tribus comitib. secularib. pari

PRIMA PARS

Natura est quedam diminutio ab armis principatus. Et ideo cum nulla alia reperiantur apud nos similia, quæ sint principalia alicuius principatus, detur quod talis bordatura seu circumpositio ex colore rubeo non debeat in eisdem armis apponi, sed quod sit quedam additio in armis alicuius descendantis à domo ducum Burgund. ad denotandum differentiam inter principalia arma domus ducis Burgun. quæ debent esse plana, & descendantis, puta secundogeniti.

Sed quicquid sit, ego credo quod arma ducis Burgun. quæ habuit & habebat Sanxon dux Burgun. tempore ipsius Caroli Magni Franciæ regis, erat cotilla sexpetiarum ex auro, & azurco aquiliter partito in campo rubeo. Et istud mihi magis videtur consonare veritati.

Et ista arma sunt, & comperunt duci Burgun. non ratione originis, sed ratione paritatis, seu dignitatis, cum sit primus par Fraciæ, & parium decanus. Et ideo videretur, quod descendentes ex eis non deberent vti talibus armis, saltem nisi primogenitus ducis, si sic esset, quod essent donata ratione dignitatis seu paritatis. Sed porius videtur dicendum, quod sint arma patriæ seu principatus Burgun. & quod principes Burgundia, etiam ante tempora Caroli Magni talia arma portabant. Et istud credo verius.

Nos verò Hedui habemus nunc & à tempore ducum Burgun. in armis nostræ civitatis Heduenfis pro capite scutum seu arma ducatus Burgū. ad denotandum uos Heduos velle esse subditos principi, & illi subijci & obedire. Cum in signum superioritatis sint superposita arma principis, prout supra dixi in concl. 25. quæ in e. licet vasallus habeat arma, &c. Et pro parte inferiori habemus leonem rubeum in campo aureo.

Audiuitamen à maioribus nostris, quod alijs Hedui utebantur pro armis civitatis, capitibus aprorum nigris in campo auro: & hoc ante tempora Philippi le Hardi ducis Burgun. Licet tamen ante aduentum Christi vterentur alijs armis, vt statim dicam.

Nam eo tempore quo civitas Heduorum erat principalis civitas, & caput Celtarum, & quo Druides regnabant, & ipsi Hedui principatum fere totius Galliæ obtinebant, in capite armorum eorundem ipsi Hedui habebant duo capita leonum aurea, in campo azurco, & in inferiori parte habebant in campo rubeo tres angues argenteos in modum trium annulorum, seu circularum inter se colligatos, & reuolutos, habentes & ponentes in ore eorum caudas cum tali rotunditate, quod erant in gyrum, seu in figuram orbis, prout sequitur.

Antiqua Heduorum insignia.

Leoninarum faucibus ac serpentum disticha Apostrophe.

Nos Drus Herculeo finxit pro pignore vincit, Hedua vincit stetit, vinela soluaruit.

Fuerunt & tunc temporis multi ex Heduon. confederatis, qui anguib. utebantur. Maximè Bibraçtenfes (qui crant ex vrbe Bibraçtis, q̄ crat vrb. Heduorū, & de clientelis eorū) & habebant in campo azurco duos angues argenteos in medio simul colligatos, & viperinis orbib. se implicantes in modum laquei amoris, dunt lac. damours, Gallicè, & capita eorū elcuata quasi simul colligata, curvantia à capite vsq; ad colligationē, & à colligatione media vsq; ad finē capi partis inferioris caudas longas, tenues, pedētes, & in fine retortas, & in medio campi à quolibet latere prædictorū duorū anguim, duo capita aurea leonum, vt infra patet.

Insignia Bibraçteorum.

Insignis huius ad Heduos disticha Apostrophe.

Augustudunensis cognatos anguib. angues Cerne, Bibraçteam dum liquec esse fidem.

Druides verò Heduorum qui tunc habitabant in quodam loco, hodiernis temporibus mons Druidum dictus, distans à nostra civitate Heduenfi per vnum milliare, vbi adhuc restant vestigia loci habitacionis eorum: de quo

Hi autem Salij omnes iactatores quidam erāt, & laudatores armatorum deorum.

Nec hoc beneficio diuino soli Romani potiti sunt, sed & Franci qui habent sua arma coelitus de missa, quæ sunt lilia: & etiam vexillū, seu signum militare, quod Aurissammam vocant. de quibus Gaguginus super gestis Francorum lib. i. in vita regis Clodouici ita refert: Non prateribo adijcere quod nullo certo autore, sed perscuerante ad hanc memoriam ætatem fama, vulgatum accepi, fuisse regibus Francis bufones rres, nobilitatis quidem in signe, sed Clodoueo Christianis sacris hortatu Clorildis Burgun. eius uxoris Christianæ initiato demissum cœlo esse id, quod nunc reges gestant lilia aurea, quibus subest cœli sereni color, quem azurcum Franci dicunt. Huius miraculi fons testis ab incolis ostenditur, qui prope diui Bartholomæi monasterium (quod gaudiū ballis appellatur) habitant: de quo scuto amplius infra in 3. par. in 31. consider. Traditum est quoque pannum sericum rubrum instar signi militaris quadratū, miro fulgore splendens, diuinitus esse exceptum, quo in expeditionibus contra fidei Christianæ hostes pro signo Fræciæ reges vterentur. huicque; vexillo nomen Anrissammam hætenus permanuisse, diuque; à Dionysianis œnobotis asseruatum esse. Sed ab urentibus signo aduersus Christianos regibus illud euauisse. Alterum tamen nō dissimili forma instauratum esse, quod ab episcopis & loci abbate consecratum inter sacra asseruatur. Sunt tamen, qui hoc celeste beneficium Carolo Magno collatum fuisse cōtendunt. Sed hætenus de his, ad ancilia reuertamur, quæ forte his modis fieri poterunt.

Quandoque etiam sunt in forma quadrangulari, seu tetragone, & sicut in modum tesserae. Cū tessera Græcè, Larinè quatuor dicitur. vnde & id dicitur, quod omni ex parte quadratum est.

Nonnunquam etiam apponitur arma in clypeis, prout fecit Dauid, qui fecit turrim ex qua pēdebant in ille clypei omnis armaturæ fortium: vt habetur Cantic. 4. Vtinam possem scire differentias illorum & quorum fuerint: & credo quod fuerunt insignia & arma mille magnatum, tam parentum, quam amicorum, aut sibi subditorum, quæ posuit in mille clypeis pendentibus ex dicta turri: & sufficeret mihi habere sensum literalem, in quo explicarentur arma seu insignia cuiusque; clypei, & relinquerem sensum morale, allegoricum, & anagogicum dominis Theologis. Et licet inultos interrogauerim de his, pro certo tamen omnes ignorant, & dicunt quod nunquam fuit talis turris materialis: quod non credo, cū de ea non fuisse facta mentio ad comparationem alteri. Nec istud est mirum. Nam teste Plin. lib. 33. c. 1. Ap. Claudius, qui cōsul cum Seruilio fuit, suorum clypeos in sacro vel publico priuatum dicere primus instituit. Posuit enim in Bellonæ ad maiores suos, placuitque in excelsō spectari, & titulos honorū legi.

Decora res vtique, si librorum turbæ paruulis imaginibus. seu nidum aliquem sobolis pariter ostendant. Quales clypeos nemo non gaudēs fauentisque; aspicit. Post eum M. Aemilius collega in consulatu Q. Lucretij, nō in basilica modò Aemilia, verū & domui suæ posuit: id quoque Martio exemplo. Scutis enim qualibus apud Troiam pugnatum est (vr infra etiam dicitur) continebantur imagines (vnde & nomen habuere clypeorum) non vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit à cluēdo, plenam videl. virtutis faciem reddi in scuto cuiusque qui fuerit vsus illo. Pœni ex auro factitauerunt & clypeos & imagines, secumque in castris tulere. Certè captis eis, talem Afrubalis inuenit Q. Martius Scipionem in Hispania vltor. Iſque; clypeus supra fores Capitolinæ ædis vsque; ad incendium primum fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in eare annotatur, vt L. Manlio, Q. Fulvio consulibus M. Aufidius tutelæ Capitolij redemptor docuerit patres, argenteos esse clypeos, qui pro æreis per aliquot iam lustra assignabatur. hæc Plin.

Clypei autem sunt maiora scuta, & peditū tantum, vt docet Scruuius. Scuta equitum. vnde Liu. lib. 6. Clypeis antè Romani vsi sunt, deinde postquam stipendiarij facti sunt, scuta pro clypeis fecerunt, dicti clypei, quod celerent rotam corpus, & posunt dici in vulgari, ratge ou espauoir. vel à glypo, & melius, i. sculpo deriuatur, quasi glyptos, hoc est, sculptrus. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines, vnde & nomen habuere clypeorum, vt restis est Plin. loco præallegato, & sunt sub quacunque figura.

Vimbo verò dici tur media pars clypei eminentior, licet quādoque pro toto. Parma verò scutum rotundum dicitur, quod è medio in omnes partes sit par, & è breue, quo pedites, & expediti milites vtebantur. apud nos dici po-

test, bouclier. Pelta verò scutum breuissimum in modum lunæ iam mediæ. aliàs verò, & aliter fieri possunt scuta sub diuersis formis, vt inferius patet.

Sexagesima conclu. Arma pinguntur & sunt aut ex metallo aut ex coloribus, aut expennis, de pennis Gallicè, secundū Armoristas. Et quantum ad metalla, tantum sunt duo, ex quibus depinguntur, & effigiatur arma seu insignia, aurum scilicet & argentum, quæ pinguntur in coloribus. aureis, seu flauis, & albis, & sunt alij quatuor colores, primus quæ azurum vocant, azur, scilicet id est rubeus, gucules, synopsis inoble, & alij sinople, qui est viridis coloris, tertius & quartus est niger, & dicitur sable, & de

his

PRIMA PARS

bus Franciæ, videlicet de comite Flandriæ, qui habet in campo aureo leonem nigrum.

Et de comite Campania, qui habet in campo azureo potentiam contra potentiam auream, potence contra potence dor, Gallicè, cum benda argentea.

Item de comite Tholofano qui habet in campo rubeo vnam crucem auream, & supra illam aliam crucem rubeam.

Ex præactis infertur, quod habentes aliquod de dictis armis in patria post arma Principis, illa sunt principaliora, & ipsi dicuntur excellentiores & digniores: & sic consequenter secundum quod approximantur maioribus, maiores reputantur, per glo. notabilem in di. §. aliam. instit. de bonorum possessionibus. & magis honorari & privilegiari debet, vt dicta l. vnica. C. de præpositis laborum. lib. ii.

Sunt & fuerunt plures alij principes in Gallia habentes alia arma antiquatione & ex causa antiquitatis eorum domus & familiæ, vt sunt illi de Fuxo, qui dicebantur comites Fuxi, de foyes Gallicè, & habebant pro armis suis in scuto quartelato, seu quadripartito in prima parte superiori & vltima inferiori ex auro duas vaccas rubeas itinerantes, seu transeuntes, & in alijs duabus partibus palos aureos & rubeos.

Et sic nobiles qui in dicto comitatu vtuntur pro armis suis, aut vaccis rubeis, aut palis prædicti coloris magis approximari, seu attingere videntur domui illius principis quam alij, & sic maiores censendi sunt.

Etiam comes Arminiaci scutum quartelatum argenteo & rubeo, pro armis gestare solebat, cuius scuti prima pars superior, & vltima inferior erant argenteæ cum duobus leonibus azureis. Alia autem in duabus partibus scuti erant rubeæ, cum duobus leopardis leonatis. Ex quo qui adhuc illis, aut aliqua potestate contenta in illis, vtuntur, maiores & honoratioribus alijs in illo loco esse dicuntur.

Sic etiam in ducatu Mediolanensi, vera & antiqua arma ipsius sunt serpens, seu coluber azureus in campo aureo tenens in ore puerum nudum rubei coloris. Et qui ibi illo colubro vtuntur in armis, de primoribus illius ducatus, & de familia ducum ortum habere dicuntur, vt sunt Vicecomites.

Quinquagesima nona conclusio. Arma seu insignia quandoque fiunt, pinguntur, aut figurantur in scutis, nunquam in clypeis, interdum in pennis, quandoque verò in tessellis, aut alijs. Sed fiunt scuta diuersis modis, aliquando in forma trigonalis, triquetra, seu triangulari, quæ tribus lineis constare videtur, vt fiunt magis communiter apud nos hoc modo.

Licet videatur, quod scuta fieri debeant in forma rotunda ad modum scutelle, quæ sit rotunda, & concata, vnde videmus, quod moneta aurea,

quæ est rotunda, in qua imprimuntur arma principis dicitur, & vocatur in vulgari numero scutum, quia est rotundum, & olim arma nullibi fiebant, nisi prius facta rotunditate, in qua intro pingebantur, & scuta armigerorum quibus se defendunt, fiebant antiquitus, & adhuc vt plurimum fiunt rotunda, in deo in Gallicè dicuntur rondelles, & sic fiunt orbiculata.

Quandoque verò fiunt non rotunda, sed ex vitroque latere recisa: ita quod nullus angulus trideri potest, vt summum infimum eius lat' medio pateat, & dicitur ancile.

Alij describunt aliter ancilia scuta, & dicuntur secundum eos, quæ oras, id est, extremitates habent in similitudinem labiorum seu cubiti, in quo est decens flexura, seu curuatura brachij. Fertur regnante Numa Pompilio breue scutum de cælo lapsum, quod pestilentia remedium fuit, quo ciuitas laborabat tunc: de quo Ouid. lib. 4. Fast.

*Ecce leui scutum versatur leuiter aura,
Decidit, à populo clamor ad astra venit.*

Et libro quinto:

*Atq; ancile vocans, quod ab omni parte recisum est,
Quæq; oculus spectes, angulus omnis abest.*

Consulti deinde aruspices responderunt ibi futurum totius orbis imperium, vbi scutum illud seruaretur. Licet alij dicant vnam editam vocem de cælo de hoc, quo accepto responso, & honoris gratia, & quo idein tutius seruaretur, ne ab hostibus surripi, seu internosci possent, Numa Pompilius duodecim alia ad similitudinem celestis illius Mamurio fabricari iussit, quæ fuere in templo Martis reposita. Et cum duodecim sacerdotes expatitij spectatissimos iuuenes Numa ipsi Marti Gradiuo delcgisset, illisq; dedisset insignia, tunica pictas, & super tunicas æneum pectori regnantis ipsa cælestia arma, quæ ancilia nominantur, suspensa collo ab illis per urbem portari, cum saltu atq; tripudijs carmina decantari: & Salij dicti sunt à saltu. Vnde Ouid.

*Iam dederat Salijs à saltu nomina dicta,
Armasq; & ad certos verba canenda modos.*

Hic color cōparatur conehis, vnionib. margari-
tis exluminatis, hoc est perlis, quæ sunt lapides pre-
ciosi. Denotat infantiã à 7. annis vsq; ad 15. cōparatur
lunæ, denotat spem, in eo figuratur dies lunæ,
& in cōplexionib. significat hominē phlegmati-
cū, denotat integritatē. Nam solus hic color since-
ritus, candidus, purus & minime inquinatus est. Itē
& per argentum eloquentia designatur c. legim⁹.
ver. legitur. 37. dist. de quo in præced. consid.

S Exagesima tertia concl. Color rubeus, qui figu-
rat ignem, qui est super alia elementa, & nobi-
lius elementum est, & corpus post solē secundario
luminosum, & pp eius nobilitatem nulli licet por-
tare vestis comptas seu tinctas eius colore, vt l. e. 2.
4. s. de vestib. olob. li. 1. vbi expressē dicitur, quod
dictus color est nobilior alijs.

Hic color rubeus multos colores comprehen-
dit, s. sanguineum, croceum, aureum, austrinum,
fuluum, flauum, rubidum, phœnicium, rutilum,
luteum, sphaericum. Hi enim colores rubei seu rus-
si coloris sunt, vt auentes eum, quasi incendētes,
aut cum colore viridi miscētes, aut nigro insu-
fufantes. Gel. lib. 1. Sed cum aliter rubeat, ali-
ter sanguis, aliter ostrum, aliter erocum: has singu-
las rufi uarietates latina oratio singulis proprijsq;
vocalibus non demonstrat, omnia ista significat
vna ruboris appellatione.

Hic color aequiparatur lapidi precioso qui dici-
tur rubeus, rubis gallicē, significat audaciã, altitu-
dinē, virilitatem, in hominē à 35. an. vsq; ad 50. a-
quiparatur Cholericis, denotat charitatem. Marti
comparatur & diei Martis. Alij dicunt diei sabba-
thi: de quatuor elemētis igni: de duodecim signis
Arietis, Léoni, & Sagittario.

S Exagesima quarta concl. Tres colores supradi-
cti multum placent, & sunt commēdabiles in
armarijs, quoniã vt habetur Canti. 4. Dilect⁹ me⁹
candidus, & rubicundus, caput eius aurum opti-
mum. Ecce ergo quomodo inter colores aurū est
preciosus, & debet esse in superiori loco, s. capite, vt
dixi supra in 61. concl. Sed an color azureus sit p̄se-
rendus argento seu colori albo, vide in cōcl. seq.

S Exagesima quinta concl. Nobilior color post
rubeum est azureus, qui fortē cœrule⁹ dicitur.
Per eum enim figuratur nobilis aer, qui est corpus
transparens, & diaphanū, & maximē receptiuum
lucis, & est elementum sequens post ignem nobi-
lius alijs. Vnde prædicti colores propter id quod
repræsentant, dicuntur nobiliores.

Comparatur iste color Sapphiro, qui est lapis
preciosus habēs multas virtutes, & singularitates
in se, de quib. p. G. Benedicti. in d. sua rep. c. Raynu-
tius. in verbo, duas habens filias, nume. 114. & 115.
de testamentis. & dicam infra in 5. part. in 22. con-
sideratione.

In virtutibus verò denotat pulchritudinem, ca-
stitatem, humilitatem, sanctitatem, & denotio-
nem, vt dicit ibi G. Benedicti: & puritatem à 15.

annis vsq; ad 25. Aequiparatur sanguini, seu homi-
ni sanguineo. Figuratur louem tanquã sit color cœ-
li, & denotat iustitiã. Hæc omnia sunt dilucidãda
in laudando aliquem in armis suis. Alij aliter di-
cunt in metallis, & complexionib. capias diuersi-
tates secundū varietates morū hominū. De colo-
re tamē azureo, & eius excellētia scribit Ioan. Lu-
do. Viuald⁹ in suo tract. de vita animæ sententiæ. ar-
ticu. de laudib. ac triumphis triū liliorū Frãciæ. q.
1. & H. Benedi. in sua rpe. c. Ray. in verbo, duas ha-
bens filias. nu. 113. vsq; ad nu. 114. vbi dicit, quod p̄-
dicti tres colores, s. rubeus, & aureus sunt nobilio-
res colores in armarijs & insignibus.

S Exagesima sexta concl. Color niger est infim⁹
supradictis, qm magis appropinquit tenebris,
ex quo per contrarium colores qui magis appropin-
quant luci, sunt nobiliores, vt dicit Bart. in d.
tract. de armis, quoniam, vt dicit Arist. in libr. de
sensu, & sensato. Colores sunt aut magis, aut mi-
nus nobiles, secundū quod magis appropinquant
albedini aut nigredini: ex quo sequitur, quod col-
lor niger est infimus ab alijs omnibus, & niger pro-
priè fuscus dicitur: est enim contrarius albo. per
trãslationem tamē quandoq; ponitur pro malo:
vnde Iuuen. Nigrum in candida vertunt. Solebãt
enim præsci quod bonum, & laudabile erat creta,
vel alba linea notare: contra, quod turpe fuisset
nigro signabant. vnde Persius: *Quæcumq; sequenda so-
rent, & quæ vitanda vicijsim, Illa prius creta, mox hæc
carbone notasti.*

Et dicitur in Commento Valerij maximi, in ti.
de his, qui ex inimicis coniuncti sunt amicitia. su-
per c. 1. vt color niger rrissem, ita candidus lætum
facit. Funesti homines atra, hoc est, nigra veste in-
duuntur, quæ sine dubio tristitiam repræsentat:
contrà dignitates petentes candidati erant, i. can-
dida veste induti. dicitur tamen Canti. 5. quod ad
laudem Virginis Mariæ intelligi potest: Comæ e-
ius sicut elare palmarum, nigra quasi coru⁹. Nam
ibi Canti. 1. habetur. Nigra sum, sed formosa. Ad
hæc faciunt dicta in 17. concl. super ver. & licet col-
lor niger. Hic enim color assimilatur adamantis,
a vng. dyamant, qui est lapis preciosus, & signifi-
catur per hunc colorē melancholia, simplicitas &
decrepitas, seu mors, & inter planetas denotat Sa-
turnum, inter virtutes prudentiam, inter dies di-
em Veneris, inter metalla ferrum, ex quo confi-
citur nigrum, inter elemēta terrã: hinc est q̄ in ar-
maria dicitur sabulū, quod armariis vocat̄ sable.

S Exagesima septima concl. Ex quo viridis color
non multum participat de nigro, non est ita
infimus sicut color niger, licet non sit ita nobilis,
sicut alijs colores: præter nigrum. Tamen, vt qui-
dam volunt, quia non numeratur inter quatuor
elementa, est minus nobilis color: sed solum si-
gnificat ligna, prata, plantas, campos, arbores, her-
basque viridantes. Comparatur lætitiæ, & iuuen-
tuti, & est similis smaragdo lapidi precioso. Et di-
citur

PRIMA PARS

his omnib. sex fit vnus alius color mixtus, q̄ in armaria dicitur purpureus. Smt & in armaria dua pennæ, scilicet hermines, & vair, & à nonnullis balius color dicitur, & de vno quoque in conclu. seq. dicam.

Aduerte tamen prius ad vnum, quod aurum secundum Polydorum Virgilium de inuentoribus rerum lib. 2. c. 19. in prin. vt Plinio placet, Cadmus Phoenix ad Pangæum montem inuenit, secundum alios Thoas, & Eclus in Panchaia, aut Sol Oceani filius. Argentum verò Eriethonicus Atheniensis aut Ceacus. Sed magis placet Polydoro ad Pangæum montem Thraciæ hæc metalla primùm inuenta fuisse, cum ibi, teste Herodoto lib. 7. aurum & argen. maximè abundant.

Colores verò primùm inuenit Cleophantus Corinthius, secundum Polydorum eo. lib. c. pe. circa fi. Et de excellentia colorum scribitur infra in vlt. par. in 93. confid.

Sexagesima prima conclu. Ex metallo quod aurum dicitur, quia preciosissimum est, fit color aureus, qui est nobilior cæteris respectu rei quã representat secundum se. Per eum enim representatur lux. Si quis vellet figurate radios solis, qui est corpus magis luminosum, hoc non posset congruentius facere quàm per radios aureos. Cõstat autem quod nil luce nobilius, epistola inter claras. C. de sum. tri. ibi, nihil est quod lumine clario re præfulgeat, & auth. habita. C. ne filius pro patre ibi, totus mundus illuminatur. Et ideo in sacra pagina pro re maximæ excellentiæ figuratur, vt Ma. 7. Fulgebunt iusti sicut sol. & Ma. 23. Resplendet facies eius sicut sol. Et propter eius nobilitatem nulli licet portare vestes auræ, nisi principi. l. 2. C. de vestib. oloberis, & auratis, lib. 11. & habetur Pf. 44. Assitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Et paulò post: Omnis gloria eius filia regis abint? in fimbrijs aureis circumamicta varietarib.

Vnde secundum Isidorum aurum dicitur ab aura, id est splendore, vt dicit lib. 16. c. 17. vel habetur de natura rerum, quod aurum est in corporibus, sicut sol inter stellas. Sol autè dicitur rex stellarum, & lumen earum. Sic aurum est rex corporaliũ rerum, & mensura omnium. Et plenè de eius excellentia ponit G. Benedicti in sua re. ca. Ray. in verbo, duas habens filias, à nu. 10. vsq; ad nu. 170. de testamentis, & dicam infra in 5. part. in 31. conclu. & in fina. par. in 93. confid. Et hoc metallũ seu hic color inter planetas significat solem, assimilatur topazio, qui est lapis preciosus, & in reb. mundanis figurat diuitias. In ætatibus denotat adolescentiam à 25. an. In virtutibus Theologalibus fidem, sapientiam, fidelitatem, & multas alias, quæ declarat ipse G. Benedicti in loco supra alleg. Et refert Cœlius lib. suarum antiquarum lectionum 4. c. 24. in fi. aurum esse sapientiã, argentum verò naturalium noticiam. Porrò, inquit, il-

lud autem est omni censu maius, quo ab Hebræis Aegyptios fuisse spoliatos, sanctæ produnt literæ. Etenim sic auri nomine Christianæ veritatis adtores diuinorum cognitionem intelligunt. Vt argentum symbolicè scientiam rerum à Deo conditarum signare tradunt. Porrò in Apocalypsi Ioannes Theologus & diuinitatis intimus, & sine pari contemplator, ac, vt sic dixerim, à sece retis, vbi aurum ignitum censet emendum, non aliud quàm ipsum hoc intelligendum prudentibus reliquit. Sed & magicum illud aurum infanti oblatũ Christo, non alium (vt opinatur Cœlius) habuerit sensum. pro quo allego text. in cap. legimus. ver. magi quoque. 37. dist. & ibi Arc. qui ait, quod in auro ostenditur regis potentia, & inter dies dominicã dicem, atque vt finiam, inter alia aurum cunctis corporibus nobilissimum est, & rex eorum ac dominus: quæ nec terra, nec aqua, nec aer, nec igne corrumpitur aut minuitur, nec comburunt illud sulphura, quæ alia comburunt corpora. Natura quippe eius & complexio recta est, ex qua maximè in hoc denotat, & figurat constantiam. Hæc sunt ex quibus laudantur homines gestantes talia arma.

Sexagesima secunda conclusio. Inter colores in compositione armorum accipimus pro secundo metallo argentum, quod argyrion Græcè dicitur: vnde argyraspidas dicimus eos, qui argentata scuta ferunt, sicut chrysaaspidas ab aureis clypeis. Lampri. Alexander Imperator Romanus non solum fecit chrysaaspidas, sed & argyraspidas, pro quod argentum representantur color alb. seu candidus, pro què figuratur aqua, quæ est post aeterni nobilissimum elementum: eò quia in armaria approximatur rebus lucentibus. seu magis appropinquat luci, vt dicit Bar. in tract. de armis. in 5. col. & omnes colores suscipit, & non suscipitur ab alijs. l. 3. C. de vestibus olob. li. 11. & denotat victoriam, ex quo triumphantes vestiri debent indumentis albis, vt dixi antea 39. conclu. vnde sancti qui per fidem vicerunt, nisi suere à Ioanne stantes ante thronum in cõspectu agni amicti stolis albis, Apoc. 7. Et Christi vestimenta in eius transfiguratione facta sunt alba sicut nix, Mat. 17. Mar. 9. & Luc. 9. in c. quod quidam 1. q. 1. Et cum hoc significat puritatem & innocentiam, & habetur Mat. vlt. vbi dicitur de Christo, apparuit in resurrectione in vestimentis albis vt nix, vt purus, innocens, & victor. & Ioan. vlt. c. dicitur, quod Maria vidit duos angelos in albis, sedentes in monumento, vbi positum erat corpus lesu. & Actor. 10. dicitur, quod angelus stetit ante Petrum in vesta candida.

Nec præterendum, argentum, aurore Plinio, quàm aurum militaribus signis fuisse familiarius, quod longius fulgeat. Et licet sit alius color nobilior, tamè ponitur hic pro secundo, eò quia est metallum, ex quo non videtur arma esse bene conuenientia imò falsa, nisi sit in scuto atomorũ vnum ex metallis, prout statim dicitur.

rent, & an essent falsa, nec ne, scirent causam rei, & inquirerent quare sic portaretur, vt exinde memoria foret perpetua de tali victoria: vnde propter hoc non reputantur falsa, sed sunt vera, & quia princeps ita voluit, non est amplius disputandum nec improbandum quod fecit, ne erimine sacrilegij notati simus, iuxta l. 2. C. de cri. sacril. Vbi autem alius portaret metallum supra metallum, aut colorem supra colorem, reputarentur arma sua falsa, vt d. est.

Septuagesima concl. De duabus penis, de duobus pennis gallicis, quae sic nominantur in armaria, vna dicta est vulgariter Vair, hoc est varium, alia tera hermines. Vair verò habet quandam colorem qui dicitur Bleu, & alium colorem album (quia ex argento & azuro fit). Hermines est in modum albi & nigri (quia ex argento & nigro fit) sed magis participat de albo quam de nigro.

Reperio, quod herma capitur pro statuis, & sigillis praecipue truncis, & quorum capita permutatari possunt. Cic. ad Att. lib. 6. Herma illi tui pentelici cum capitibus aeneis, de quibus ad me scripsisti, iam nunc admodum me delectant. Prob. in Alcibiade. Id eum appareret, prius quam classis exiret, accidit, vt vna nocte omnes hermae quae in opido erant, aenis deiecerentur, praeter vnā quae ante ianuam erat. Suidas dicit, hermas statuas distinctas, quod plurimum Mercurij statuae delinearentur. Haec enim hermae viriles statuae ad propagandam defuncti memoriam sepulchris erigebantur. Solebant autem Romani Mercurij ac Mineruae statuas coniungere gymnasijs, dicariisque, quas hermathenas Cic. nominat. Quod ad me de hermathena (inquit) scribas, mihi pergratum est, ornamentum Academiae proprium meae, quod & hermes eömune omnium, & Mineruae singulare insigne eius gymnasij. Et quomodo reges Alexandriae & Pergani itentidem, & Romani posuerunt imagines virorum literatorum in bibliothecis ad eorum memoriam, & decorem, vt earum specie ad virtutes, & literas magis incitarentur. vide Plinium lib. 35. c. 2. Et ista satis conueniunt his; quae iam supra dicta sunt in 10. concl. de imaginibus, in quarum locum hodie sunt adiuuenta arma. Sic & aliud genus armorum est in locum dictarum hermathenarum, prout forte sunt signa illa, quae rerinuerunt istud nomen vulgatum apud nos, Hermines.

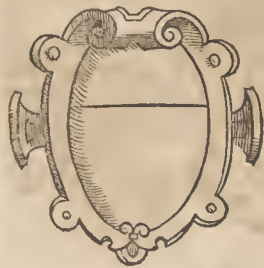
Et in armaria quando arma sunt ex dictis penis, non aliter nominant quā hermines simpliciter, aut vair: posito quod in his sit tantum de vno suo colore, quod de alio potest super his poni metallum, sed bene color: & tunc si sit alius color, debet dici variatum ex ipsius coloribus. & si ponatur putabenda festiva trabe, seu tignum hoc est chevronum aut aliud huiusmodi, prout infra dicitur, debet illud nominari, seu blasonari secundum eius colorem, vt infra patebit.

Septuagesima prima concl. Quando arma sunt sex signis simplicibus, aut ex varietatibus colorum, nobilior color poni debet in nobiliori loco. ar. l. 1. C. de of. praefect. vr. & l. potioris. C. de offic. rect. prouin. & l. 1. C. de consue. & non spargen. ab his pecu. lib. 12. ita Bar. in d. tract. de armis. ibi, circa secundum. & ibi dicit, quod locus prior & superior est nobilior & dignior posteritate, seu inferiore iuribus praesal. & dixi amplè supra in 14. consid. Nam qui prior est in ordine, dignior censetur. ca. antiqua. extra de priuile. & quod digniora praecedant, sint proponenda. & facit. §. si. iuncta glo. si. inst. de iure naturali gen. & ei. & l. san. einus, C. de sacros. eccle. & c. statutum. §. 1. de rescri. in 6.

Septuagesima secunda concl. Arma quandoque variantur per medium, vt quia quis portat banderiam duorum colorum, tunc aut dividuntur per medium ante & post, & in istis color nobilior debet esse supra id in ea parte, quae respicit caelum, vel ante, id est, in ea parte, quae respicit hastam. Si verò variantur per quarteria, tunc nobilior color debet esse in quarterio superiori, & anteriori propè hastam. Si verò variantur per listas directas, tunc lista colorum nobiliorum debet esse prope hastam.

Si verò fiat variatio per listas transversales, lista nobilioris coloris debet esse versus caelum. Si verò lista, vel banda sint pendentes, tunc eum haec lista habet tanquā pars prior in banderia: ideo pars magis eleuata debet respicere hastam. ita dicit Bart. in d. tract. verb. hoc praemisso dico. Et sic inferior quod quando scutum est ex metallo, seu aliquo colore, vel pluribus, & est integrum prius debet nominari: à capite quod in vul. dicitur, à la pointe. Facit in ar. l. argentarius. §. 1. ff. eden. vbi dicitur, quod ratio à capite edenda est. Quando verò est partitum, seu diuisum, debet fieri, & incipi nominatio à parte, quae tendit ad dextram. Si verò quadripartitum, seu quartelatum scutum armorum: etiam prius nominetur quarterium, seu pars superior, & dextra.

Septuagesima tertia concl. In armaria sunt novem signa, quae si apponantur in scuto, faciunt, occupant, aut tenete debent tertiam partem ipsius scuti, quae sunt sequentia:

Primum, quod dicitur caput, vulgo chief, fit sic ex transuerso.

P R I M A P A R S

citur à vigore, vnde dicimus virides plantas, quæ nondum aruerunt, & in vigore suo sunt, & quoniam in his herbecæ color est, eum etiam colorem viridem dicim⁹. Hic color in armaria dicitur synobis, seu synople. Apud nos significat in virtutibus honorem, amorem, amicitiam, & seruitium. Ex planetis Venerem, ex metallis argenteum viuum, ex quo fit color viridis, ex ætatibus iuuentutem à 35. annis, ex diebus diem Iouis.

Olim & tēpore Iulij Casaris, quo Alexia vrbs florebat, non distans à nostra ciuitate Heducnū nisi per 25. milliaria, ipsi Aletenses habebant in eorum armis campum viridem, & in d. campo erat bos aureus exiens de nube argentea, vt supra videtis in figura armorum eorundem. Nunc ramen panecos videmus, qui talibus vrantur coloribus, & est quasi color, qui minus practice inter colores, saltem in armis. Licet vt plurimū signa, quæ dicuntur befans, sint ex viridi colore.

Vnde domini de Triulio Mediolan. vtūtur palis ex viridi contra palos aureos, & erant tempore quo residebam Mediolani arma domini Iaco. de Triulio, qui tempore suo fuit vir magnæ autoritatis in Italia, & magnæ gestit administrationem pro rege Ludouico XII. in ipsa Italia, quo tempore erat illustris. domin⁹ Carolus de Ambasia magis Magister Fræciæ, & Locum tenens generalis regi⁹ in dicta Italia, q. habebat pro armis tres palos rubeos in campo auro, & sunt arma illorū de Ambasia.

Sexagesimo octaua concl. In armaria ex omnibus sex coloribus supradictis simul pro æquali portione mixtis fit alius color, qui vocatur pourpre, & fortè dici potest purpura, & quidam tenent eum pro colore, quidam verò non: hac forte motivatione, quod sub simplici comprehendatur mixtum, de qua amplè per d. meum lat. in §. omniū, nu. 28. cum quinq; scq. inst. de act. & si sit color, est minimus, & infimus inter alios, cum sit factus, & compositus ex alijs, & non habet virtutem nisi illam quam accipit ab alijs. Cum subrogatum sapiat naturā illi⁹ in cui⁹ locū subrogatur. §. fuerat. ibi. merito. int. de ac. & l. si cū. §. iniuria. ff. si quis cau.

Alij verò tenent eum nobiliore, quia de omnibus alijs participat, & cōmunicat. & dicit Luc. de Pen. in l. negociantes. C. de exc. mun. lib. 10. quod purpura est color roseus nimium speciosus. dicta à puritate lucis: & fit ex prima tinctura cōchilij, luceque ob nigram rubeidinem, crocus ex secūda, & magis rubet, & cū sit tincta cōchilio nemo portare poterat, nisi esset princeps: & prohibebatur. Primus autem qui eam portauit fuit Tullus Hostilius.

De hac purpura eximio modo Hieronym⁹ exemplificando testatur in sermone de assumptione Beatæ Mariæ. Virg. in l. ec. quæ inci. Cogis me ô Paula, &c. ibi cum dicit, ad Mariam autem cum venisset Spiritus sanctus, quasi ipsa lana cum inficitur sanguine cōchilij, vel muricis, vertitur in purpuram, versa est & ipsa sola salutatione in ma-

rem. Plura de cōchilio & eius sanguine ponit Cassiodorus infra variarū epist. 2. allc. per Lucan. de Pen. in l. temperent. col. 2. C. de vestib. olobe. auratis. lib. 11.

Alij dicunt purpuram esse piscē ex concharum genere septem annis viuentem. Congregatur verno tempore, mutuoque attritu lentorem quendam veluti ceræ emittit, sed nobilem illū succum ad tingendas vestes in medijs fancibus habet. Reliquo tempore ferè sterilis cum vita succū emittit, & ideo viuas capere oportet. Hinc purpureus color dicitur, qui nigrantis rosæ splendore subluet: cæterorum omnium colorum gratissimus, & tingendis vestibus maximè expetitus. Hinc purpureæ vestes dictæ sunt Tyriæ à loco vbi purpura fit. Purpureus tamen niger color est præcipue de mari, quæ ex altitudine nigrum accipimus. Virg. 4. Georg.

In mare purpureum violencior influit amnis.

Inde purpurascit, i. purpureum fit. Cic. lib. 2. Acad. Quid in mare non cœruleum, aut eius vnde, cum est pulsa remis purpurascit? Amb. Quid agitur describam purpurascens violas, eadē d. l. rutilantes rosas? Sciendum autem est, vt Vitruuius inq. quod purpura pro solis propinquitate colorē habet. Erpunicē quidem procreat Africa. i. quasi violaceum colorem. Tyros autem rubeum. Purpura in violæ colorē tendens, violacea dicitur.

Hic color denotat liberalitatem, abundantiam, & diuitias. Inter planetas Mercurium, inter lapides preciosos lebalaim, qui balagius, seu berillus dicitur, inter dies diem Iouis, inter metalla stannum, etiam per eum denotantur nubes, vt volūt aliqui armaria.

Sexagesima nona concl. Arma sic fiunt, & componuntur: quia vt scutum seu campus scuti est de metallo, aut de vno ex coloribus supra nominatis, quando scutum non est bipartitum nec quadripartitum, seu quartelatum. Aut sunt ex pennis, de Pennes quæ sunt duæ, Hiermines, & varium Vair, vt de his statim dicam.

Scd in his quæ fiunt de metallo, aut coloribus scutum sit de coloribus, quod supra scutum erit, debet esse de metallo. Si verò scutum sit de metallo, arma supraposita debent fieri ex coloribus. Ratio, quia nec metallum supra metallū, nec color supra colorem in armis se insignib. poni debet: & ista est vniuersalis in armaria.

Quæ tamen sallit, & recipit limitationem in armis regis Hierusalem, in quibus licet scutum sit ex argento, ramen supra scutum est crux aurea potentata cum quatuor croisetis, seu cruciculis aureis. Sed raro istius est. Nam cum Godofr. Billo-nius victoriosè terram sanctam recuperasset, fuit tunc conclusum, & ordinatum, & per se, suosque Principes strenuos, & consiliarios qui aderant cum eo in ipsa victoria, quod ipse rex vteretur talibus armis, vt differret à communi cursu aliorum: & vt multi cogitantes illa videndo, ad quæ & cur ita fieret,

Septuagesima-
Quinta concl.
Plura sunt alia si-
gna, & res, ex quib.
sunt arma, vt pa-
tet ex sequentibus
puta ex basanis, de
befans: & sunt hæc
signa rotunda ex
auro tamen vel ar-
gento, & nume-
rantur vsque ad o-

cto (qui numerus octonari^o octoas dicitur.) Post
verò dicuntur befanda; & si sint ex auro non dici-
tur, secus si ex argento, & figurantur sub hac for-
ma.

Vel sic, vrin ar-
mis ducis Bituri-
censis.

Aut verò sunt
arma ex tortellis,
de torteaux, & sunt
hæc signa grossio-
ra befans, & sem-
per sunt ex colo.
& numerantur, si-
cut dictum est de
ipsis befans, & qua-
liter effigiantur,
hic patet intuenti.

Engrelatura vc-
rò est minor en-
dentura, & fit sub
hac specie.

Aut ex cotissis
compacta sunt ar-
ma, de cotiffes. Co-
tiffa enim est in tri-
plo minor quàm
benda, & vadit per
transuersum sicut
benda: & cotiffa
in armis se nume-
rant vsq; ad octo,
& ponuntur in ar-

mis ducis Burgundiæ, in armis comitis Capaniæ,
& do. de le Roche Guyon, & sic figurantur.

Itè ex lozangijs,
iozenges, factis ad
modum lozangia-
rum, quæ ponun-
tur in vitrinis sub
forma quadrangu-
li: sed superior &
inferior partes
plus tendunt in a-
curum, quàm aliæ
duæ collaterales

seu mediæ, & sic plus lōgæ sunt, quàm largæ: & nu-
merâtur vsque ad 26. aut ad 25. secundum alios, vt
sunt arma ducis Bauriæ, & fiunt hoc modo.

Etiam ex dentu-
ris, endentez galli-
cè: hoc est tanquã
dentata, vel dento-
sa fiunt arma, vel
de engrellez, quæ
q; iasi idè sunt: sed
dentatura est ma-
ior, & fit isto mo-
do.

Item ex sulsis, de
fuzées, & sunt acu-
tæ in superiori &
inferiori partib. &
rotundæ ex vtro-
que latere, & fit de
eis numerus, pro-
ur de lozangijs, &
sic depinguntur.

PRIMA PARS

Secūdum verò vocatur palus, pal in gallico, & decurrit à summo ad imum scuti, forma sequenti.

Tertium nominatur benda, bende gallicè, licet Bar. in saepe alleg. tractatu de armis, vtatur hoc vocabulo banderia tam pro ea, quæ fit ex directo siue ex transverso, quam ex pendenti, & fit, vt infra demonstrabitur.

Quartum dicitur fascia seu fessa, in vulgari fessè, & fortè fastigium, & apud Bart. ibidem videtur esse lista, sed etiam vtritur diuersimodè: & fit fessa sua figura infra posita.

Nota, quod dom⁹ Austrasiæ bassa, D⁹ aultriche, portat pro suis armis, vnam fessam argenteam in campo rubeo: & prædictis armis ab antiquo vsi sunt reges Austrasiæ, quæ dicitur, & est nunc ducatus de Lothri. Et talia arma prius portauit Salinus Brabo, primus dux Brabantia, vt refert Ioanne, le Maire in illustrationibus Gallia, libr. 3. cap. incip. Iulianus Casar. in fine.

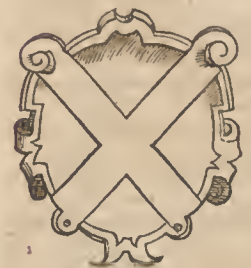
Quintum appellatur tignum, trabes, seu cheuron in vulgari, & sic fit.

Sextum vocatur orla, orle gallicè (quam fortè flexuram simbrarū voco) & fit taliter secundum nonnullos.

Septimum gyronum, hoc est gyron, lingua Gallica, & fit modosequenti.

Octauū dicitur crux, & fit multis modis, vt infra patebit.

Nonū est, quod vocatur sautoir, & ponitur in armis episcopi & ducis Lingonensis, pars Franciæ, & ita formatur.

Ciuitas nostra Heduen. olim habebat septem nobiles vicinos, qui hoc signo pro armis utebantur, diuersis tamen coloribus, hodie tantum sunt tres, quorum vnus est dominus de Loges, habens prædictum signum de sautoir coloris aurei in campo azureo. Alius est dominus de Môteioco, habens prædictum signum azureum in campo aureo. Alius est dominus de Perreria, qui habet hoc signū album in campo viridi.

Septuagesima quarta conclusi. Si ponatur aliud quod ex istis nouem in scuto, quod non contineat tertiam partem ipsius scuti, nō debet nominari pro parte armorum, sed est diuisum, diuise gallicè.

Et ex dictis nouē signis sunt sex, benda s. palus, fessa, gyronum, cheuronum, & orla, quando sunt ex pluribus petijs, quæ debent blasonari vno nomine cum tot petijs, sic dicendo. Talis dominus habet in suis armis vnam bendam, seu fessam de quinque aut sex petijs, & sic de singulis. Sed de alijs trib. s. cruce, capite, sautoir, est semper vnum quod facit tertiam partem scuti. Et licet possint poni plures cruces in scuto, debent omnes nominari, & dici debet, sunt tot cruces in talib. armis, & sic blasonari debent, secundum earum num.

Et aduertit, quod blasonare est dictio armistarum, quæ tantum importat quantum recitanda, aut commemoranda alicuius virtutis gratia, sub quibusdam signis quenpiam abundè, & verè laudare, aut decorem dicere: quod est teste Tul. in offi. Id quod consentaneum sit hominis excellentiæ quo ad prudentiam, fortitudinem, iustitiam, & ad temperantiam pertinet, & in omni honesta te versatur, referre.

Principes, relictis Cæsareis aquilis (quod priscum, & gentile illius antiquissimæ familiæ in signe fuerat) in hunc usque diem in signis exornari; videmus.

Vel alio modo crux simplex fieri potest sic, licet videatur, quod potius dici debeat potius, ut infra patet.

Interdum dicuntur Floratiæ Florencæ, & ita depinguntur, ut sequitur, & forte tales cruces floratae seu floridæ dici possunt: quia instar florum resperse sunt.

Et ista forte fuerunt insignia Flauii Constantini Magni, qui anno Domini (ut referunt Historiographi) 310. regnare cepit, bellis victoriosus, in gubernando rem publicam prudens, liberalitate & gratia omnium benevolentiam sibi comparauit: iturus ad bellum, non alio quam crucis signaculo usus est. de quo ad radicem inferius dixi, in 98. conclusione.

Aliæ sunt, seu dicuntur cruciate, croisées, hoc modo:

Quandoque cruces dicuntur fixæ, fichées, & sic fiunt:

Item & arma dicuntur emmaché, que sic fiunt:

Quandoque fiunt patées, sic quod extremitates eorum vndique sint patulæ.

Item fiunt cum nilo, vngnyle, in vulgari: & est ferrum inuersum, seu recuruum, super quo mola molendinaria rotatur.

Etiam fiunt potentatiæ, potencées, sub proxima forma, & forte ad similitudinem scipionis, seu baculi ad capiendum & sustentandum apti.

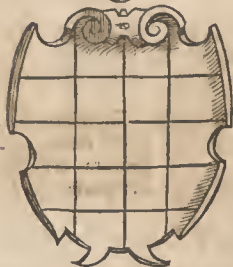
Et sunt arma dominorum de Capitulo Heduenfis: qui habent nilum nigrum in campo rubro: sed illa arma sic composita videntur falsa, quia coloris praecoloris. Dicitur tamen quod ecclesia nunquam habet arma falsa. Vel potest dici, quod si ponatur filerum, vngnyle, ex argento circumdans nilum, tunc non erunt falsa: & ita fit in aliquibus armis dilecti Capituli, licet potius dicerem esse nilum nigrum supra nilum album, quod & verum est. Vel aliter dic, quod praedicta ecclesia habet talia arma, & de

cis

PRIMA PARS

Item ex fretura, de fettes, qua fit sicut cotiffa, sed recotiffatur, seu recruciat, recroisé gallicè, ex contrario vna alteri, hac forma.

Item ex scachis, de eschequier, qui fiunt sub forma tabulati lusorij, & eò uenientis ludo scachorum, & numeratur puncta scachi: & si sint tot puncta ex vno colore sicut ex alio, dicitur solum scachotatum, eschequeté.

ré, de colorib. quib. erit. Si vero excedat numerum 25. punctorum, & res cuspides scuti, les trois pointes, sui eiusdem coloris, aut metalli, dicitur scutum talis coloris scachotatum, eschequeté & ex tali colore: & numerantur sicut lozangia, & figura fit hic expressa.

Item ex gemellis, de gemelles, & ipsa est in triplo minor, q̄ fessa, & debet poni in medio scuti, sicut fessa, & sunt prout cotiffa, vna pro altera, in modum ramè fesse: & inter eas in medio debet esse tantum spatium quantum

vna est grossa: & quando sunt tres, seu triplicatae, vocantur trirees, & fiunt non hic ad oculum ostenso.

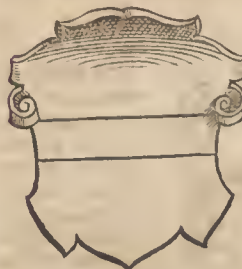
Item ex billetis etiam componuntur arma, quae sunt modicum longa, & stricta, & non sunt ita larga sicut longa, & numerantur vsque ad 16. & sic effigiantur.

Item ex fascia seu fessa, & interdum ex benda, quae quandoque sunt similes, quando super suis coloribus sunt figuratae ex aliquibus bestiis, aut animalibus prout si

diceretur diaspres, & sunt arma domini de Clera in Normannia. Est tamen differentia inter fascas, & bēdas, quia benda est maior & longior, & interdum dicitur composita ex diuersis coloribus seu metallo & colore, ut in armis comitis

mitis Dnn en. Item sicut cum engralarura, seu generalura aut cum animalibus, ut in armis ducis Vindocinensis, & fit benda hoc modo.

Fasca verò siue fessa fit, ut hic videre potes.

Item ex cruce, quae fiunt pluribus modis, & cum differentia. Nam quandoque fiunt simpliciter, & dicitur simpliciter à vne croce, ut in armis ducis Sabaudia, archiepiscopi, & ducis Rhemensis, episcopi, & comitis Cethalaunensis, episcopi, & comitis Beluacensis, quae quidem tres sunt partes Francia, & sic fiunt.

Vnde ramen habuerint originem talia arma ducum Sabaudia, legi in quadam oratione Pet. Care Juris. descripta in lib. suarum orationum, quantum habuit tanquam legatus ad Ale. VI. Pont. maximum, quod extincto Rhodiorum Principe, urbem à Turcis obsessam, rebus Christianorum vndique trepidantibus Amadeus vnus Sabaudia princeps Christiani exercitus Imper. barbarorum impetum non modo sustinuit, verum excelsio infra totos, animo fididit, fugauit, oppressit: urbem Rhodiam, in sulam omnem, Christianos cunctos, ea obfidione, illis periculis liberauit. Hinc communi Christianorum omnium principum consensu, summo Rhodiorum applausu, Christi vexillo donatus est, decretoque illo actus, ut in militaribus signis crucem albam, crucem candidam, crucem aigni immaculati deferret, quo trepidato, gloriosoque insigni omnes postea Sabaudia Princeps

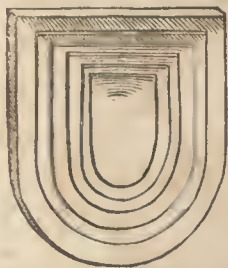
sta. cum duob. seq. in quibus locis comprobatur, quod bastardi nō possunt portare arma plana, vel insignia domus, licet ex cōmuni vsu in tota Francia portent arma legitimorum, quibus superaddunt tamen Barram per transferum scuti armorum, quæ incipit sursum à sinistris, & ducitur inferius ad dextram, vt etiam tenent Guido Papa. q. 580. commentum Cosinæ Guimier. in verbo, filij. titulo. de numero, & qualit. Cardinalium, & Nicolaus de Vbaldis in tracta. sucec. prima parte. Et hoc debet seruari in bastardis, vt differentes & distincti à legitimis cognoscantur, ne sordes per errorem computetur inter præcipuos. Maximè in participatione priuilegiorum, & bonorum filijs delatorum, & propter bonos mores custodiendos, dixi supra in 24. concl. quæ incipit, limitantur etiam præcedentes. Quid autem de legitimatis. vide infra in 47. conclu.

consuetudine regni quilibet primogenitus solet portare arma plana, & integra ipsius domus, sine aliqua diminutione. Alij verò posteriores, & postea geniti descendentes portant cum aliqua differentia, diminutione, & distinctione, videlicet vt communiter secundogenitus portat, & addit cum armis principalibus les lambeaux. Tertius verò bordaturam simplicem. Quartus bordaturam componatam, aut alio modo distinctam per edenturas, crenelaturas, aut seminatam befanis. Alij verò, aut per bendam, seu barram, seu aliàs quouis modo per aliquā distinctionem, vt cognoscantur de armis primogeniti, cui tanquam antiquiori in familia deferendum est, & cæteris sit honorabilior, vt testatur Psal. 88. & ego primogenitum illum excelsum præ regibus terræ, hoc est, honorabilem, vt exponit ibi de Lyra. & in primogenito tanquam in capite remanet, & stat splendor genitura, arg. l. eum scimus. in fi. C. de ag. & censit. lib. 10. & in l. cum in diuersis. ff. de religio. l. deo arma domus nobilis remanent apud primogenitum, tanquam caput, & imaginem domus secundum Bald. in l. fin. C. pro soc. & ea, quæ acquiruntur primogenito, acquiruntur titulo vniuersali. Item acquiruntur, vt constituto in dignitate, vt tenet gl. in c. quàm periculosum. 7. q. 1. ideo arma debent penes eum remanere: quia dignitas, & titulus vniuersalis non reperiuntur in alijs filijs secundogenitorum, vel tertio genitorum. Aliàs primogenitus potest alijs prohibere ne ea integra portent ex generali vsu, & consuetudine Franciæ. facit in argumentum ad prædicta. ea. omnes filij. si de fendo defuncti contentio sit inter dominum, & agnatos va falli. in vltibus feudorum.

Primogenito tamen sine liberis decedente, secundogenitus poterit portare arma domus seu familiæ integra, & sic consequenter. Facit ad hoc in arg. c. quidam habens filium. de filijs natis ex matrimonio ad morganicam contracto. c. mulier. & c. filij nati, & ibi gloss. in verb. filij. si de feu. defun. cont. cn. sit, & c. in vlt. feu. Facit, nam in iure primogenituræ attenditur ordo primogeniti, vt notum est in successio. ab intestato, inspicitur ordo proximorum. l. 2. §. 1. ff. de iuis, & legi. eodem modo & in portu armorum, vt supra tactum est in 39. conclu.

Septuagesima septima conclusio. Quia supra in splutibus locis, vrin. 24. & 75. conclusionibus de armis bastardorum dictum est: nunc verò queri possit, an legitimati à principe per rescriptum possint portare arma plana domus, vnde descenderunt sine aliqua barra in medio per transfertum. Primò viderur, quod non, cum non includuntur, nec succedunt tales in feudis. text. est in c. naturales filij. licet postea fiant legitimi ad successionem feudi: nec soli, nec cum alijs admittuntur, si de fendo defuncti contentio sit inter dominum

Item interdum sunt arma in quibus apponitur orla, orle, & quandoque fit ex pluribus petijs, vsq; ad sex, & id quod album seu argenteum est scutum, & illius coloris cuius erit, nominatur. Alia verò, quæ sunt intra scutum, & extra, dicuntur orle, & ita figurantur:

tra scutum, & extra, dicuntur orle, & ita figurantur:

Item similiter in armis apponuntur quedam signa vulgo dicta, laumbeaux, hoc est, lambentia, vel lambentia, seu appendix, vt in armis ducis Aurelia. ducis Andegauen. & comitis Angolisinensis isto modo:

Item ponuntur etiam in armis tractus, trectz, & sunt minores bendæ, ita quod est tertia pars bendæ, seu fasciæ. Et si sint tres in scuto, dicuntur tractus, vbi vnus satis dicitur ab alio, & sunt minores palis, seu baculo. Aliquando ponuntur in modū bendæ seu fasciæ.

Septuagesima sexta conclusio. Sunt multa signa ex prædictis etiam denotantia, & importantia in armis diminutionem, vt sunt lambentia, hoc est, ea signa, quæ vocamus lambeaux, quæ solent poni, & addi ad doctrinam armorum principalium domus, seu cataræ principalis. Nam apud nos, vt etiam supra in 20. conc. dixi, & in 37. ex

PRIMA PARS

eis fiat quaestio, & inuestigatio, ad sciendum cuius sint arma. Sicut fit de armis Ierusalem, quae propter excellentiam tolerantur, vt supra dixi in 69. conclusi.

Item aliquando fiunt cum bina cuspe sursum tendente, & se continente in superiori parte, dcux pointes l'vne contre l'autre dressées, & sic videtur esse medietas cheuroni. & sic fit:

Item etiam fiunt cum vno filo, seu linea, vng fil. r. & ita truitur:

Vel sic, vt in armis comitis Arthesij.

Item aliàs fiunt cum crenelatura, crenelure, quae si ponatur in benda sic fit:

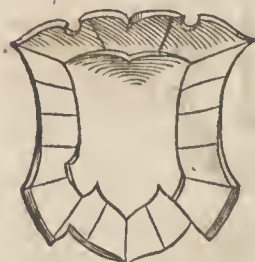
Notabitur, quòd benda simplex potest figurari, & colorari, seu depingi super diuersis coloribus, seu metallis, vt fit in armis dominorum de Caillone, de Nono castro, & de Giury. de Burgundia, qui omnes solam habent bendam pro armis, sed diuersis coloribus: ex quo apud nos facillè discernantur cuius illorum sint.

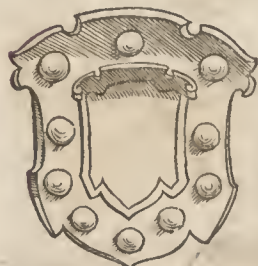
gniaci, quàm plurimum aliorum, & sic formatur.

Item in armis apponitur bordatura, & fit aut simplex, vt in armis ducis Andegauensis, puta:

Aut composita, vt ita loquar, vt in armis comitis Niuernensis, vt supra dixi, & taliter fit:

Aut crenelata, aut dentata, vt in armis Bituricensium, vt iam supra ostensum est. Aut alio modo munita, & seminata befanis, vt sunt arma ducis Alenconij. Delencon, quam sic depingemus.

Item arma etiam non raro fiunt, in quibus apponitur barra, quae si veniat à sinistra ad dextram, denotat, quod gerens talia arma apud nos, est naturalis tantum. Si verò à dextra ad sinistram, secus, vt in armis illorum de Borbonio, de quibus aliquid supra tetigi: & plenè per Guillelmum Benedicti in sua rep. c. Rayn. in verb. Rayn. de Clera. nu. 3. extra de testamentis. & in Commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiae. tit. de successione des bastardz. arti. 3. ver. iuxta praedicta.

Item etiã fiunt arma per vndaturam, hoc est ad tyuum vndã fluentis: vt est in armis illorum de la Baulme, qui gestant in campo aureo vndam azuream forma hęc designata.

Item in armis ponuntur planeta, vt Luna, putã in parte per modũ crescentis lune, cũ curuatur in cornua, vt in armis Soldani, qui habet secundũ aliquos tres crescentes argenteas in campo azureo, in hanc fi-

guram.

Itẽ arma depinguntur per membra hominis, vt manus, caput, & si manus dextra passis digitis apponatur, libertatem designat, vt habent domini de cap. Ecclesiã Lingonen. Si verò sinistra compressis, tenacitatem. Si vero oculus, interpretatur iustitiã seruator & corporis custos. Vel etiã cum manus hominis pingitur, hominem laboriosum significat, cum manus omnia opera perficit: vt de scribitur in hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci. **S**eptuagesima nona concl. Licet supra abundẽ viderimus multa ex quib. fiunt arma, & diuersimodẽ, tamen adhuc est aduertendũ, quod multoties arma etiã fiunt, aut ex auib. seu alijs animalib. & bestijs, seu piscib. aut ex florib. herbis, vel arborib. & in his sunt attendenda sequentia.

Octogesima concl. Cum animalia terrestria sint auib. & piscib. perfectiora, vt dicam infra in 7. par. in 78. consi. vbi scripsi de animalibus. Ideo videtur dicendum quod arma ex talib. animalib. sint digniora illis quã sunt ex auib. seu piscib. data patitate nobilitatis. Et quã fiunt ex auibus digniora sunt, quã ex piscibus. Cum aues, ex quo magis participant de aere, & igitur, quã de aqua & terra, ideo videantur digniora, cum aet sit dignius elementum aqua & terra, vt in d. par. in 7. confid. dixi. quod facit etiam pro armis ex auibus, quod sint digniora, quã si essent ex alijs animalibus. vt sunt arma imperatoris, quã sunt alijs digniora.

Octogesima prima concl. Si fiant ex auib. notandum est quod de omnib. habentib. pedes & rostrum ex alio metallo seu colore quã sit corpus ipsius auis, dici debet, in blasono talium

armorum tales aues membratã. Et istud est generale in omnib. auib. præterquam in nictula, quã si apponatur in armis, nõ debet habere pedes nec femora, & sic nominatur sine pedibus. nec dicitur membrata. Et tene istud pro maxima in armaria.

Octogesima secunda concl. Si in armaria aliquis sint pictã aues, bestia, pisces, & id genus incerto numero, tunc numerus illorum numerari, nominari, seu blasonari debet, si sint vsq; ad sexdecim, vt est in armis illorum de Lauel, aut de Montmorancy, vbi dicitur, quod habent sexdecim aquilas, propterea dicitur in campo aureo cũ 16. aquilis aureis. Si verò sint plures, dicitur in tali scuto aureo, vel aliã prout erit, sunt aquila: feminatã ex azureo, vt est in armis illorum de Peulle, vbi non dicitur nec fit numerus, sicut nec in omnib. alijs, vbi est maior numerus quam 36. sed debent dici talia feminata, vel sine numero.

Octogesima tertia concl. Auis in armaria est ita figuranda & collocanda, prout de sui natura stare, seu sedere possit in simili loco, aliã arma sunt & dici debent falsã, cum ars inicitur naturam in quantum potest. §. minorem. in sit. de adop. & in l. si paterfa. in fin. ff. co. Pan. in c. debitũ. de baptifino. & Barto. in d. tract. de armis. in 3. col. Et ideo si ponatur aquila super aliqua parua herba, aut super flore, seu viola. supe. quib. naturaliter non possit stare, non videtur bene collocata. Sicut videmus in armis domini de Foletto in comitatu Pinctauenfi, qui habet accipitrem super lilio seu flore lilij. Cum istud sit impossibile, quod accipiter stare possit naturaliter super flore lilij. Ideo videtur quod malẽ collocetur in talib. armis. Sic etiam qui depingeret in armis auem non aquatilem in aqua, non esset bene collocata: sicut si piscis collocaretur aut depingeretur in arbore vel in acre super terra, vbi non solet viuere nec stare. Aut etiam si figuraretur bos in aere, vel in nube, vel in aqua. Ex quo mihi videtur, quod arma antiqua Alexicn. (de quib. supra in 48. conclu.) vbi bos figuratur exiens de nube non sunt bene composita, quia non est de natura bouis, quod exeat de nube. Cum sit ridiculum dicere, quod bos volet, aut volatẽ possit, in xtra prouerbiũ commune, quod dicitur: Dum piscis arabit, & bos volabit, omnia erunt in pacẽ.

Aduertendum est, quod vt refert Lucius, dictus de Lyngres, inuentio armorum ex auib. compositorum, vt ex aquilis, grifonibus, vulturib. coruis, gruib. anseribus prouenit & habuit initium à Romanis. Et donationem seu designationem pluriũ auium vide in Ori Apollinis Niliaci hieroglyphica per Bernardinum Trebatium de Graecis rranflata: & post cum in fragmentis iacobi Capelli Parisiensis: vbi dicunt Pellicani formam designare insidiantem, Cuculi effigiem ingrati tudinem, Ciconiam parentum amantes designare. Columbã gratitudinem. Apis effigiem te gem

PRIMA PARS

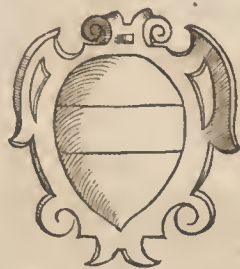
&agnatos vassalli. facit c. quidam. de filiis natis ex matri. ad morgo. contracto. in vrbibus seu. Ergo eodem modo dicendum est de armis. Quia quem admodum est beneficium & honor, qui non intelligitur sentire de reprobatis, l. Lucius. §. Lucius. ff. de leg. 2. ita etiam portare arma est honor, vt supra dixi. Secundò non comprehenduntur in dispositione emphyteuticaria. secundum Spec. tit. de emphyteu. §. nunc aliqua. verfi. 172. ergo etiam videtur, quod nec in portu armorum, cum eadem militer ratio in vno sicut in alio, ergo idem ius constituendum in vtroque vulgata l. illud. §. 1. ibi. caque ratio similiter, & c. cum pluribus concor. allegatis in gloss. in ver. armari. ff. ad l. Aquiliam. Prædicta duo fundamenta posuit Bald. in l. generaliter. §. cum autem. C. de insti. & subft. & post cum G. Benedicti in repe. c. Ray. in verbo, Ray. de Clara. nu. 23. & 24. de testam. & ibidem in verbo, & vxorem nomine Adelasiam num. 101. Tertiò facit, quia legitimatus etiam expressè ad quamlibet dignitatem non intelligitur legitimatus ad regiam dignitatem, vt tenet Bald. in l. eam quam col. 9. in fine. C. de fideicommissis.

In oppositum facit, quia existentia sui hæredis habet locum in legitimatis secundum Bal. in d. l. eam quam. col. 2. & d. meum lacin l. qui se patris. in 3. & 4. col. C. vnde liberi. & in l. moribus. col. 5. ff. de vulgari. dixi in commento meo super consue. ducatus Burgundia. ti. des successions bastardz. §. 5. in gl. ab intest. verfi. quomodo autem, & plenus in eodem ti. §. 5. in consi. ibi posito: vbi sunt de materia multa argumenta.

Pro concordia prædictorum breuiter dicendum est, quod prima opinio procedit, vbi simplex interueniret legitimatio. Secunda autem etiam est vera in casu, in quo ita fiant legitimi, vt in feudo, emphyteusi, portu armorum domus, aut successione regni succedant, & hoc fuerit expressè & nominatim dictum in rescripto legitimacionis, prout tenet gloss. in verbo, legitimi in d. c. naturales. quam sequitur ibi Bal. in d. l. eam quam. col. 9. in fi. Quia hoc licet principi facere ex suo rescripto, vt tatis innuit G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. numero 239. de testa. vbi dicit, quod talis legitimatio quo ad honores & cætera filiis legitimis post vel antea susceptis non præiudicialia perpetuo durat, & suum semper continuat effectum. pro quo facit l. quoties. C. de precibus impe. offer. Tamen quo ad regnum, & per consequens quo ad arma regni talis legitimatio non potest fieri, saltem in regno Francia, vt tenet idem G. Benedicti in loco prædicto, nu. 191. & 194. in fine.

Legitimati verò per subsequens matrimonium habent intrepidè ius & facultatem deferendi arma plana domus, & familia. Sufficiat ad hoc melior tex. in c. tanta. in princ. & ibi gloss. i. ad hoc ferè expressa, saltem quo ad honores, extra. qui filij

sint legi. Ex eo quia habentur pro suis, & habent iura suitatis. in d. gloss. ab intest. ver. primo cuius legitimum, etiam quod succedunt sicut alij filij legitimi, & naturales etiam in feudo & iu emphyteusi, prout etiam tenet Pan. in cap. innotuit. col. 7. & in cap. cum Vintoncinen. de elec. & in c. lator. & d. c. tanta, extra qui filij sint legit. Imo etiam si sit consuetudo quod succedat primogenitus, iste taliter legitimatus, si sit primo natus, intelligitur primogenitus, & sic poterit, & debet portare arma plana domus, licet reperiat postea alius natus legitimus & naturalis, aliàs secus. Faciunt ad hæc notata Bal. in d. l. eam quam. ibi, denuo dubitatur. & ibi, Sed pone quod est nominatim, C. de fideicommissis.

Septuagesima. Octava conel. Reperitur & alius color seu species signi in armis secundum nonnullos armoristas, & dicitur in vulgari eorum burle, & est tertia vnus fascia & ponitur fascia per medium seu

ti, vt supra videre potes ad oculum. Dicitur nempe burle, quando excedit decem petias, & infra numeratur ex argenteo & azureo. Et eius proprius color est sicut balius color, vair gallicè. Et si fiat alterius coloris, debet nominari seu blasonari cuius coloris sit, & fit seu fieri debet isto expresso modo, quando est vnica tantum.

Quando vero sunt plures quam dena, seu decem modo sequenti:

aliàs signaret talem figuram læuam esse, quod vitium sonat le. qui clauum. §. ite m sciendum. ff. de x delictio edicto.

Et de huiusmodi parte dextra an sit nobilior, vi de Io. Sanxon ad hoc propositū in commentis suis super consuetudi. Turonia. tit. Des droit de chastellenie. art. 2. vbi ponit conclusiones de præsentī materia. Et ibi dicit, quod in Normania pars sinistra in Ecclesijs est nobilior & dignior.

Octogesima nona cōel. Licet pes dexter in vexillis, quæ portantur ex vna parte, videatur esse pes sinister, tamen in vexillo inspicitur pars, quæ respicit portantem, & non alia. Cum illud quod videtur ex alia parte non ex principali proposito cōtingit, sed per accidens. Et vexilla portantur in hasta, cuius natura est quod portetur recta, & eleuata, vt l. qui sella. ff. de serui. rusti. prædio. Sicut videmus in scribēte literas, respicitur enim illa pars, quæ respicit scribentem, non pars quæ est ex conuerso, quæ non habet formam. Sic etiam si quis in speculo aspiciat seipsum, quod in se dextrum est, in speculo sinistro apparebit. ita dicit Bart. in d. tract. suo de armis.

Nonagesima conclusio. In vexillis seu vehiculis, quæ affiguntur & portantur in tubis, quarum natura propriè est, vt ad os tubarum positæ quasi per planum gerentis positum: tūc facies rei vel de signata pars anterior non debet inspicere tubam sicut hastam. Non enim tuba est pars anterior, sed superior, & sic debet partem anteriorem illius vexilli tubæ planè iacentis portare: ita Bart. vbi supra.

Nonagesima prima conclusio. Vt dicit idem Bart. In loco prædicto, supradicta habent locū, quando est tamen vnum animal in armis, seu vexillis pictum. Si verò sint duo animalia se inuicem respicientia non est amplius quæ pars sit, quæ debeat poni à dextra vel sinistra, & non est locus (vt dixi) præcedenti inuestigationi seu speculationi. Quia in incertis non certis locus est coniecturis. l. contum. §. cum ita. ff. de ver. obli. notatur per gl. in l. tres denuntiationes. C. quomodo & quādo iudex e. ad audientiam. & ibi glo. 2. de homicidio. extra. Quod intellige nisi essent duo animalia diuersæ naturæ seu generis diuersi: quoniam si esset leo cū alio, puta cane, deberet poni leo à dextris, canis vero à sinistris, & ita dicendum de quibusuis alijs animalibus. quorum vnum comparari non posset eū alio, vt obseruetur illud generale sapiens repetitum, quod semper digniora & nobiliora præcedere, & in locis prioribus seu dignioribus poni debeant.

Nonagesima secunda conclusio. In armis portatis, etiam super vestibus hominum (puta en cortes d'armes) protractis seu fibulatis, illud quod in armis se habet vt pars superior, debet esse versus caput hominis, quod verò vt inferior, versus pedes. Et quod depingitur in anteriori parte hominis vt in pectore, pars nobilior armorum debet

respicere latus dextrum: est enim illa pars nobilior & principium motus, vt dixi supra in pluribus locis secundum Bar. vbi supra.

Nonagesima tertia conclusio. Si verò arma depingantur, & fiant à parte posteriori super veste hominis, & sic à tergo illa pars quæ se habet vt anterior, vel nobilior, debet esse versus latus sinistrum hominis portantis. Ratio (vt dicit ibi Bart.) quia illius arma erunt sicut facies illius respiciens rectè illud videndo. Facies ergo istorum armorum à parte posteriori, idem Bart. alio modo comprobatur fingendo vnum hominem habere faciem retro: proculdubio latus quod erat sinistrum ex parte posteriori, erit dextrum. Item Bart. super hoc dubio ad illud magis elucidandum ponit quaestio nem de modo scribendi apud nos, qui cum scribimus, incipimus à latere sinistro, & tendimus ad dextrum. Apud Iudæos autem fit e conuerso: quoniam cum scribunt, incipiunt à latere dextro, & tendunt ad latus sinistrum: quis istorum modus sit æquior & rationalior. Videretur dicendum, quod modus Iudæorum. Dicunt enim Iudæi, quod modus seu mos noster non est rationalis, eò quia illud quod debet esse principium motus & actionis, est terminus, & finis, & illud, quod debet esse terminus, est principium, & sic perturbatur ordo rerum, & per consequens modus eorum scribendi est rationalior, cum incipiāt scribere à latere dextro, & traducunt versus sinistrum.

Sed Bar. ad tollendam illam eorum friuolam rationem dicit, quod aliquid rationaliter fieri debet respectu finis ad quæ ordinatū, ideo finis dicitur primus intellectus operantis, & hæc naturaliter sunt vera: & vt dicit, probatur istud per regulam. Nam & si intellectus operantis finis sit rationalis, et si postea non sequitur, non dicitur irrationaliter operari. l. sed an vltro. §. i. ff. de nego. gest. sed scriptura fit vt legatur. Legere autem est oculis inspicere & videre quæ scripta sunt. text. est in l. r. §. i. ff. de his quæ in Testamento delentur. Et sic legi fit per visum, videri autem est facti, vt Physici dicunt, scriptura autem representata in oculis nostris, agit in oculos nostros: oculi autem pati dicuntur, quod patet, quia ex hoc laudantur. Cum ergo scriptura agat in oculos, debet ista actio incipi à latere dextro ipsius scripturæ, quia illud laus est principium motus seu actionis, sed latus dextrum scripturæ, quæ nos respicit, est respectu lateris nostri sinistrum. Sicut si homo voluat vultum suum versus meum directè, latus eius dextrum respectu mei, est sinistrum.

Et sic infertur, quod nos in scribendo magis rationaliter operamur, in inspicimus enim finem, si vt à latere dextro scriptura in omnibus incipiat operari: secundum modum Iudæorum incipit à latere sinistro.

Ex quibus concludit Bar. ad propositū qualiter arma seu insignia depingi debeant rationaliter à

PRIMA PARS

Indicare. Vultutem genium, & maiestatem. Per-
dices contumeliosos homines. Accipitrem rem
denotare citò factam: & ibi allegat pro talibus di-
ctis suos autores.

Legitur apud Ioan. le Maire in illustrationibus
Gallicæ lib. 5. c. inci. Semiramis. quod ipsa Semira-
mis regina Babyloniorum portabat in suis armis
vnam columbam. Item ramus aureus in campo
viridicū duabus columbis argenteis erant ar-
ma Aeneæ, de quo meminit Virg. in 6. Aen. sic in-
quiens:

*Si nunc se nobilis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore intanto. Ersequitur:
Vix casatus erat, gemina cum forte columbe,
Ipsa sub ora viri cælo venere volantes:*

Et viridis sedere solo. De quarū columbarum
geminarum interpretatione, vide Cœlium lib.
antiq. lectio. n. 10. ca. 40. vbi etiam declarat quid
denotent geminæ ala.

Otogesima quarta concl. Inuētio armorum
depictorum ex bestiis, puta ex Leonibus,
Leopardis, Vrfis, Lupis, Apris, Ceruis, & alijs, pro-
uenit ex Hunnis, seu Hungaris, Saxonibus & Pan-
nonijs secundum eundem Lucium, & vt scribi-
tur in hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci, & re-
fert Iacobus Capellus in suis fragmentis: Aegy-
rij vtebantur notis animalium, & auium, vt si-
pra propè dictum est ad quid significandum: quo-
niam serpens caudam sibi mordens (vt in armis
antiquis Hedurum supra positis) annum, astra,
eorumque discursus significabat. Figura leonis
furorem. Anteriores partes leonis fortitudinem.
Musca impudentem. Formica cognitionem &
prudentiam. Caput leonis vigilantes aut custo-
des. Vipera mulierem viro insidiantem. Hyena
picta inconstantem hominem. Pellis hyenæ for-
tuna: & calamitatis contemptorem, Capræ figura
optimè audientem, Camelus pigrum, Bovis figu-
ra terrā, Hippopotami vngulæ deorsum versæ in-
pium, iniustumq; significant, Crocodilus malum
notat.

Otogesima quinta concl. Circa bestias & ani-
malia bruta, istud etiam est attendendum,
quod secundum eorum naturam & cōditionem
meliorem seu actum nobiliorem in armis poni
& designari debent. Ita tamen quod pars anterior
semper præcedat, & sit in anteriori parte, quæ est
nobilior: vt dicit Ang. in l. quod conclaue. & ibi A-
lexander in apostil. ad Bart. ff. de dam. infe. Ideo si
portentur in vexillo, debent portari secundum il-
lum vsum, ad quem vexillum destinatur seu ap-
propriatur. Et ideo cum hasta in vexillo præcedat,
& vexillum sequatur, si sit aliquod animal in ipso
vexillo depictum, debet respicere hastam. Cum
de natura & inclinatione naturali faciei sit ante-
cedere. Et dicit Bartol. in d. tractatu de armis. in 3.
col. ibi, de natura autem vexilli quod idem est in
omni re & figura, quæ habet partes quæ denotan-

tur perante & post, tunc semper anterior debet
esse, & vergere versus hastam, aliàs videretur retro
cedere tanquā monstrum, & non esset bene com-
positum vexillum.

Dicitur tamen ibi Bar. quod si sit alicuius rei pars
anterior, quæ solum portetur pro armis, vt sunt
multi qui faciem arietis, vel bouis, vel caput leo-
nis, aut galli gallinacci suo signo & armis portant,
tunc non potest pars anterior respicere hastam,
sed à latere.

Otogesima sexta concl. Non tamè animalia
picta & posita in armis in eorum nobiliori
actu, & eo quo magis suum vigorem ostendunt,
designari debent. Pro quo facit l. quaritur. ff. de
stat. hom. l. quicquid. §. cum partes. ff. de acqui. re-
do. & l. si non sunt. §. si. ff. de auro, & arg. leg. sed vt
dicit Bar. in prædicto tract. sic vsitatum esse vide-
mus ab antiquo, quod princeps in maiestate, pon-
tifex in pontificalibus depinguntur & designan-
tur, & sic singuli secundum suos nobiliores & con-
uenientes actus, in quo possent esse: hoc est quod
cōmuniter dicitur, Cæsum à son atour. & quod
quis debet ornari secundum ordinem & qualita-
tem dignitatis, & prout conueniens est statui, or-
dini, & officio. facit tex. in l. sed si quid. §. sufficien-
ter autem alere & vestire debet secundū ordinem
& dignitatem mæcipiorum (hoc est statum secun-
dum expositionem gl. ibi) ff. de vsufr. & plenè per
Spec. tit. de aduocato. §. sequitur videre de veste
bus aduocatorum. de quibus & pluribus alijs vide
supra in 8. concl. Vnde Seneca ait vxori Neronis,
vt refert ibi Spe. induc te delicatè charissima non
propter te, sed propter honorem in perij. pro hoc
alleg. text. in c. 1. ibi: propter necessitatem, hoc est
honestatem, secundum gl. ibi. 2. q. 4. & in c. fin. de
custo. encha. extra facit etiam c. vestimēta. de con-
secra. dist. 1.

Ex prædictis sequitur, quod animalia quorum
natura fera est, vt l. 1. §. bestias. ff. de post. debent de-
signari, & figurari in actu feroci vt leo, vrfis, tigris,
leopardus & similia.

Figuratur ergo in armis Leo erectus seu eleua-
tus, mordax ore, & radens pedibus. quod in vulgari
nostro dicitur, Rampant. Quia morfu & vnguibus
seu it. Et Leopardus transiens, passant, gallicè. &
idem in similib. vt lupus qui de sui natura dicitur
Passant: & ex illis actibus magis suū vigorem osten-
dunt, pariter & naturam.

Otogesima septima concl. Animalia non fe-
rocia etiam in nobiliori eorū actu designa-
ri seu depingi debent in armis: vt Equus in curren-
do aut saliendo, Agnus in ambulando planè per
terram, & sic de cæteris huiusmodi animalibus in
sua specie.

Otogesima octaua conclusio talis est, quod
semper pes qui antecedit sit pes dexter, quo-
niam vt supra dixi in 11. consi. pars dextera est prin-
cipium motus, & principalior seu dignior pars,
alii

Constantine, in hoc signo vinctus, vel, ut alij volūt, tunc de cœlo missum est ei vexillum, in quo erat crux pro signo, & erat scriptum, in hoc signo vinces. Nec defuit oraculo euctus, cum vicit hostem insigniter, tum ceteris quæ deinceps bella gessit, pars felicitas adfuit, & ut dicit Lucas de Pen. in rub. C. de præpositis laborum lib. 12. Ipse credit, quòd sit auri flamma cœlitus demissa regi Franciæ.

Hinc Franci in exercitu militari portant à tergo, & pectore super tunicis militarij. crucem albam, ut se cognoscant, & cognoscantur ab aduersarijs: nec defuit ille mos apud eos à tempore quo effecti sunt Christiani. Sicut Angli in bello gessit crucem rubicam. Burgundi verò crucem beati Andree, & sic de alijs, de quibus dixi suprà in 17. con. clu. in fi.

Crux olim supplicium noxiorum seu pœna & tormentum reorum, ut habetur 2. Reg. 12. c. vbi dicitur, quod Gabaonitæ pro iniuria per Saulem eis allata, septem viros de genere suo crucifixerunt, & id quidem infame fuit supplicium: de quo meminit Vlpianus in l. sacrilegij. in princ. ibi: alios verò in fureas suspendisse. ad legem Iuliam de sacrilegijs. & Callistrat. in l. capitalium. in princ. ff. de pœnis. Summum (inquit) supplicium esse videtur ad furcæ damnatio. Et factis probatur in passione dom. nostri: quod ideo saluator noster subire voluit, ut qui humilis aduenerat, & humilib. & infirmis opem ferret, & in omnib. spem salutis ostenderet. Proinde (teste Lactantio) genere mortis afficiend. fuit, quo humiles, & infirmi solent, ne quis esset omnino qui eum non posset imitari. Et dicitur à cruciatu. tex. est in c. nulli. 3. q. 1. Huic autem reiposte honor accessit, & est hodie gloria & exaltatio bonorum, & ipsorum profectione aduersus insidias & machinam ceta diaboli, ut est tex. in c. postea signatione. de consecr. dist. 4. vbi dicitur. Signatur baptizatus signaculo S. Crucis, tam in corde, quam in fronte, ut ab eo tempore apostata Diabolus in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscens signaculum, iam sibi deinceps illud sciat esse alienum, ut dicit ibi tex. Er propterea omnia sacramenta Ecclesiæ crucis signaculis perficiuntur. tex. in c. nunquid. de consecr. dist. 5. vbi dicitur: nūquid nō omnia chrisinata sacerdotalis mysterij crucis figura perficiantur? nunquid baptismatis vnda, nisi cruce sanctificata peccata elaxet: & ut cetera ptereamus, sine crucis signaculo quis sacerdotij gradus non ascendit? tutum est illius, qui tali signo semunit, maxime contra dæmones: cum & ut ait Io. de Turrecre. in c. Ecclesiasticarum. 11. dist. Crux est armatura fortis ad pugnandum contra dæmones. Vnde beatus Chrysost. inquit. Vbi crux Christi est, nullus stare potest in mundorum dæmonū, vidēs enim in quo plagam accepit. vidēs gladium, in quo pessiferū vulnus accepit. Vnde Aug. in quodā serm. signū crucis à nobis expellit externi nationē, si tamen cor nostrum habeat habitato-

rem. Imo etiam crux extraneis, & Iudais quandoque prodest. Facit quod dicit gl. in c. postquam. in ver. interemptionis. de consecr. dist. 4. de Iudæo qui signauerat, seu supra se posuerat signū crucis, cui Diabolus nocere non potuit, sed dixit: Iuueni vas vacuum, sed signatum. De qua historia loquitur Pan. in c. quod quidā de pœn. & remiss. Alias duas virtutes signi crucis ponit lo. de Turre. in d. ca. Ecclesiasticarum. quia virtus est contra vitiorum tēta-menta, & ut diuinæ benedictionis dexteram homo consequatur. Sicut Ephraim cōsecutus est benedictionē cæcellatis manib. Iacob. in modū crucis super eū. de quo infra in seq. cōcl. Et de benedictione crucis Christi habetur Sapient. 14. in prin. & de eius inuentione eleganter scripsit Polydor. de inuētorib. rerū. lib. 5. c. 6. in fi. Helena (inquit) mater Constantini imperatoris, religione in signi ac pietate mulier, p quietem monita Ierosolymam petijt quæritum dominicam crucem, vnde hunia na salus pendisset. Ita fortē accidit, ut Veneris simulachrum eo esset loci ab impijs orthodoxæ fidei persecutorib. collocatum, quòd omne dominicæ passionis monumentū aboleretur: Christianiq; Venerē loco Saluatoris adorarent. Ceterum loco rudrib. purgato, crux reperta est, & cum illa duæ alię, vnde duo pependērāt latrones. Sed titulus ille, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, & si vetustate, pmodum abolitus, indicio fuit ut crux vera agnosceretur, quæ admota mulieri dēfūctæ vitæ illico restituit. His & in victoriæ sibi parte retributionem Constantinus princeps motus, edicto vruit quæquā deinceps eo crucis supplicio necari. Sic res, quæ antea mortalib. pbro fuerat, venerationi atq; honori esse, & haberi cepit. Idē postea voluerūt Theod. & Valen. seruari, qui (ut supra in prin. dictū est) lege prohibuerunt signum Saluatoris in solo vel in silice, aut in marmore humi positus in sculpi, ne s. hominum pedibus calcaretur. Vnde importunum, & contra religionem videre est, passim hodie in templis signum illud, id est, nomē ipsius Saluatoris in ære vel lapidib. quib. mortuorum sepulchra teguntur, incisum. Item cruces ac diuorum imagines impressas, quæ assidue calcantium vestigijs obruta latē resplendent.

Nonagesima nona & penultima conclusio sit talis, quòd Crux Christi multipliciter figurata fuit in veteri testamento.

Primò reperitur figurata in signo Thau, de quo dicitur Exod. 12. quod cum angelus primogenitæ Aegypti deberet occidere, præceptum est filijs Israel, ut de sanguine agni vtrunq; postem linceret in modum Thau literæ, quæ facta est in modum crucis. Nam & Thau Gallicum positum inuenies pro cruce apud celeberrimos auctores, quam ad eum construere modum Galli consueuerant. Auctor est Cœlius lib. antiquarum lect. 6. c. 8.

Itē secundo Ezech. 9. vbi propheta legitur audisse dominum dicentem ad virum vestitum lineis

PRIMA PARS

parte superiore super veste hominis, put hic proximè decifum est: & ibidem ulterius fortificat Bar. prædicta, ponendo aliquem velle scribere Latine in speculis alicuius, quod absque dubio incipiat à parte sinistra, quoniam illo respõsum legẽdo erit dextra. vt amplè demonstrat, & supra ostẽsum est.

Nonagesima quarta conelu. Secundum eundem Bar. loco quo supra literæ & arma semper debent incidi in sigillis per conuersum, quando fit sigillum ad finem imprimendi in ceram vel aliam materiam, & remanet rectum, & sic inspiciendus finis ad quem fit, non id quod fit, & sic fit in eo quod vulgò dieimus vng cachet, aut in signo cuiusvis personæ, quibus signantur seu sigillantur literæ missiua. Si tamẽ in aliqua re incidere tur, in seculperetur seu constaretur non ad sigillandum, sed vt sic esset & remaneret, tunc directè incidi, in sculpi seu constari debet.

Nonagesima quinta conelu. Arma quandoq; depinguntur in elypeis, & tunc etiã pars elypei quæ secundum naturam portandi respicit latè dextrum. Illa enim assumitur vt potior, ita quod dignior pars armorum debet illam partem respicere, vt ex his, quæ supra dicta sunt, patet.

Interdum arma portantur & depinguntur in coopertorijs equorum seu phaleris, & tunc siue sit à dextra parte siue sinistra, pars nobilior respicere debet caput equi. Monstruosum enim & abhorrendum esset, quod vnus caput equi respiceret, & alius caudam. Hoc autem quod nulli liceret, magis accideret, & cum deberent stare in fronte vel in croppa seu cauda, tunc latus dextrum respiceret secundum ea quæ supra posita sunt.

Nonnunquam arma depinguntur in cooperitis siue operimentis tectorum domus, vel quorumcunq; adificiorum, & tunc debet inspicere ea res in qua debet depingi, cum stat in suo proprio esse.

In coopertorijs lectorum sunt quædam partes, quæ circa lectum iacent, quædam quæ planæ iacent supra, & in parte iacenti forma pingendi sumitur à forma hominis iacentis in lecto: in parte verò pendente in loco assumitur forma pingendi arma à forma hominis rectè iacentis seu extantis, vt fit in peristomatibus siue aulaeis, cortinis, conopeis, tentorijs siue velis, & papilionibus lineis, vel laneis, seu bombycinis, qui toto circumdantur ad arendum euilees & musæas.

Nonagesima sexta conelu. Arma est quandoq; in sculpuntur, depinguntur, & figurantur in muris, parietibus & alijs locis stabilib. & firmis: & tunc secundum eundem Bar. in loco sæpè allegato: aut locus, in quo depinguntur se habet vt paries, & tunc consideratur, quod paries voluat faciem suam versus nos, & sic latus dextrum parietis cognoscetis, & sic facies pars nobilior armorum voluatur versus partem dextram.

Quod tamen limitat Bar. ibi, nisi ex causa: puta

si in medio vnus parietis depingatur statua principis aut eius arma vel alterius magnifici: tunc alia imagines vel arma, quæ ab vtraq; parte depinguntur, debent illam statuam vel illius arma respicere, non inspecto à dextris vel sinistris voluatur, ad similitudinem trium hominum circa dominum existentium: homines enim se voluunt versus eum pro quo vide supra in 25. conelu. quæ incipit, licet vasallus. Et practica istius limitationis etiã; rectè intuenti patet apud Diuionem in ingressu, & supra portam hospitalis sancti Spiritus, vbi arma Ducum Burgũ. in medio sunt colloata, & picta, pluraq; alia arma magnatum, & heroum à duob. laterib. circumstant depicta.

Nonagesima septima conelu. Si locus vbi pingitur habet se vt cœlum, veluti camera: vel aula, tunc cognoscendum est vbi dicatur caput aula: seu camera: postea finge hominem iacentem & vultum versus nos voluentem, ex quo consideranda est pars dextra & sinistra, & sic modus depingendi cognoscetur, & ingressus. Si verò locus depingendus habet se, vt terra, tunc eodem modo considera caput & pedes, & effinge hominem iacentem ibi, & voluentem vultum versus nos, & tunc cognoscitur dextra & sinistra, ex quo inuenietur modus depingendi rationabilis. ita dicit Bar. in suo tract. de insignibus & armis. in fine.

Nonagesima octaua conel. Non licet alicui signum seu arma saluatoris nostri Iesu Christi in terra insculpere vel pingere, vt in rubro & nigro. C. nemini licere signum saluatoris Christi in humo, vel in silice, seu marmore, aut in sculpere, aut impingere. per quem rext. ext. dicit Bar. in suo tract. de armis. in fine idem esse in signis vel armis alicui? domini sui vel maioris, licet (vt dicit) sua possit, vt videmus quotidie multos facientes in sculpere eorum arma in sepulchris suis supra lapidem seu tumulum.

Crux verò dicitur signum saluatoris Christi, & istud signum portant Christiani. Signum enim distinctiuum est seruorum Dei Iesu Christi domini nostri. Vnde Damasc. Hoc nobis signum datum est super frontem, per ipsum enim fideles ab infidelibus distamus & cognoscimus, hoc certè est signum Dei viui, quo signatur serui Dei, de quo ait Apo. 7. Vidi angelum descendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datũ est nocere terræ, & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, que arboribus. quoad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et in omnibus negotijs nostris semper proponimus signum crucis, etiam in bello, vnde Eusebius libro Ecclesiasticæ historiæ. author est, Constantinum imperatorem eodem quo cum Maxentio tyranno, & seuissimo Christianorum persecutore ad pontè Miluuiũ non procul ab vrbe Roma cõflitix, se teno paratũ; cœlo crucẽ vidisse, eamq; adorasse, ac audirã supernè vocem. Constant-

petit. Peperit enim ei gloriam, de qua habetur ad Hebr. 2. Vidimus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum. Peperit inquam gloriam crux erucifixo: sicut scribitur ad Philip. 2. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum. Hanc quia gloriam huiusmodi illi à Deo assumpto peperit, & nobis in super vitam & gloriam æternam contulit, gloriosa esse promeruit. Ideo crux Christi honoranda, collaudanda, & à Christianis glorificanda probatur. Sed quaerit ibi Petrus, an sit adoranda? Et dicit quod non, adoratione latræ, quæ dicitur cultus soli Deo competens: quia habetur Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Ratio, quia sicut ordine ipso creationis creator creaturæ, quæ creauit, merito iustæque præfertur: sic decebat vt prælatio ipsa aliquo signo congruo signaretur. Signatur igitur prælata creaturis deitas sacrificiorum signo: signatur isto, signatur multiplici quod nunc agitur Christiani populi sacramento. Nisi intelligatur quod adorare id est sit, & tantum importet quod venerari honore Deo debito: & hac adoratione adoramus Christum, non tantum Dei sed & hominis filium. Adoramus & crucem, imò in cruce ipsum (qui Deus & homo est) crucifixum. Neque quantum in ipso est, aut lignum colimus, aut lignum adoramus: quia soli Deo est seruendum ipsum adorando, vt ante dictum est. Sed dum crucem (vt ait Petrus) me adorare dico, crucifixum dominum Deum meum esse, meque illi soli seruire debere profiteor. Et iuxta istum intellectum ecclesia catholica laudabili deuotione se adorare pronunciat non solum crucem dominum, sed & passionem eius, mortem, ac resurrectionem. atque ascensionem. Sic cum dicimus mortem dominum, resurrectionem, ascensionem adoramus: hoc est dominum mortuum, resurgentem, ascendentem: aut dominum, qui mortuus est, qui resurrexit, qui ascendit, adorare nos profiteamur.

Et per ista infert Petrus, ibi, quod hoc privilegium cruci dominicæ datum est, vt in creaturis sola post filium hominis, qui & filius Dei est, adoranda esse credatur, quatenus in morte dominum, quam in cruce passus est, sine in summamque salutis humanæ constitutam esse sciamus.

Reperitur & alius adorationis modus, quo humana hominibus impendenda reuerentia tantum signatur. Et ista adoratio dulcia vocatur, & impeditur homini, vel angelo. Hoc magnus ille patriarcha Abraham adorauit populum terræ: filios vide licet Heth, de quo Gen. 23. Hoc Loth (testimonio quoque Petri apostoli) iustus, subuersores Sodomorum angelos adorauit. 2. Petr. 2. & Gen. 19. hoc fratres Ioseph, cum prostrati adorauerunt. Ge. 50. Hoc Iosue Principem militiæ domini angelum. Ios. 5. Hoc propheta Nathan Danid regem. 2. Reg. 1. Hoc forasiss, & si malus, Nabuchodonosor prophetam Danielem adorauit, vt Dan. 2. scribitur. Neque e-

nim credendum est sanctos homines, vel sanctos Angelos cultum soli Deo debitum, aut hominibus impendisse, aut sibi impedi æquanimiter tolerasse. Vnde clarum est modum hunc non esse adorationis diuinæ, sed venerationis humanæ: nec esse singulare illud in signe deitatis, sed officiosam, & communem exhibitionem honoris. Sed speciale illud omnem creaturam refugit, generale istud tam creatori quam creaturæ rationali inferuit. Nam irrationali honorem vel modicum exhibere, & auctoritas prohibet, & ratio dissuadet. Cum tamen vel sanctorum pignoribus, vel sacris locis, vestibus, vel vasis, vel quibuslibet huiusmodi reb. honor, & reuerentia deferunt, non quia sunt insensibilia, pulchra, suauia, preciosa, vel quolibet modo corporaliter homini accommodata, fieri creditur: sed quia Deo, vel sanctis eius perpetuo cum eo victuris, in his honor congruus exhibetur. Si igitur & hoc modo crux domini adoranda, id est, honoranda suscipitur, nec impium est, nec erroneum, sed pium, & saluiferum. Pium, quia à recta fidei tramite non discordat. Saluiferum, quia saltem pijs adoratoribus seu veneratoribus comparat. Licet ergo primo vel secundo modo crucem dominum adorare, vt in primo non tam ipsam quam Deus adoretur, in secundo non tam ipsam quam Deus honoretur: illo modo colatur in cruce crucifixus, isto veneretur in ligno auctor eius, illo cultus diuinus ipsi Deo per crucem exhibeatur, isto communis multorum honor per eandem crucem eidem Deo, cui debetur honor & gloria, impendatur.

CEntesima, & finalis conclusio. edocet quomodo signum crucis fieri debeat. Circa id in primis scitu dignum est, quod ex notatis per Hugo. in suo apparatu, & Guillelmum Durandum in suo rationali, Ioannem de Turrecremata in c. Ecclesiasticarum 11. distinctio. colligit tres differentias in signo crucis faciendo.

Quidam enim (vt dicit) signant se à fronte ad dextram & inde in sinistram, propter tres personas Trinitatis, quæ in ipsa signatione crucis nominantur. Et ita istud signum crucis in forma quadam triangulari perficiunt, sicut erat signum Thauri: de quo in præcedenti conclusione dictum est.

Alij verò in figura quadrangulari signant & muniant se signo crucis, à fronte deorsum facientes signum crucis ad designandum descensum filij ad terram, secundum illud: inclinauit cælos, & descendit. Deinde transeunt in dextram, & de dextera in sinistram terminando ibi signum crucis: tunc ad designandum, quod æterna quæ per dextram, temporalibus, quæ per sinistram significantur, anteponenda sunt. Tum ad demonstrandum, quod Christus de ludæis ad gentes transtulit.

Alij verò signando se, signum crucis incipiunt à parte superiori, quæ partem signat, deinde descendunt ad inferiorem, quæ mundum designat, postea à sinistra, quæ infernum significat, producunt ad dextram, quæ cælum denotat, & ibi signum terminant,

PRIMA PARS

neis habentem atramentarium scriptoris in lumbis suis. Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus eorum virorum dolentium & gentium. Post hæc dicit septem viris: Transite per mediam ciuitatem, & percutite omnem super quem non videritis Thau, nemini parcent oculi vestri. Tertiò figurata fuit in cancellatione manus Iacob super Ephraim & Manassés. Legitur enim Gen. 48. quod cum Ioseph applicuisset Manassén & Ephraim ad Iacob, statuens maiorem ad dextram, & minorem ad sinistram, vt eis secundum ordinem benediceret. Iacob manus commutans in modum crucis cancellans dextram super caput Ephraim minoris, & sinistram super caput Manassés maioris, & ita benedixit illis. Porrò qd de cruce mentio est, nõ grauemur pmer hęc, quæ in primis studio forũ digna auribus arbitramur, ex monumentis excerpta clarissimis, præcipuè ex Cœli loco super citato. Si quidem traditum est (inquit Cœlius) ab Arabibus crucis figuram videri ceteras quotquot sint præstare, quoniam superficies prima cruce describatur. Sic enim in primis longitudinẽ habet atque latitudinẽ, primaq; hæc figura est omnium recta quã maximè, constansq; rectis angulis quatuor. Effectus verò cœlestium, maximè per restitutionem angulorum radiorumq; resultant. Tũ enim stellarum potestas præualeat, quando cœli quatuor habeant angulos vel cardines potius, orientis videlicet, occidentisq; & medij vtrinque cœli. Sic verò disposita radii irã cõiiciunt in se inuicẽ, vt crucẽ in de cõstituant. Propterea esse crucẽ veteres dicebant, tum stellarum fortitudinẽ factam, tum earundem fortitudinis susceptaculum. Ideoque habere summam in imaginibus potestatem, ac vires, & spiritus suscipere planetarum. Quæ opinio ab Aegyptiis initia duxit, confirmataq; vel præcipuè est, inter quorum characteres crux erat insignis, vitã eorũ more futuram significã. Proinde figuram eiusmodi Serapidis seu Osyris pectori insculpebant. Adijcit Hieronymus, aues in surrectum se atrolentes crucis exprimere figuram, quod adorans homo, & natans item facit: sed & nauis antenna cruci assimilata sufflatur. Scribit porrò Suidas Theodosio imperante, cum æquarentur solo Græcorum templa, in Serapidis sacro hieroglyphicis esse cõpertas literas, quæ crucis præferrent formam. Ceterum qd ad crucis pertinet excellentiã, apud Aegyptios ante Christum humanæ salutis autorem inenarrabilem: nõ tam muneris stellarum testimonium fuisse contenderim, quã virtutis prælagium, quã ad diuinissimum corpore fuerat acceptura. Nec illud omiserim diuina, vt equidem reor, agente vi, fuisse in adoratione veterum crucis itẽ figurã summè religiosã. Quoniã in veneratione supplicii, dum ori dextram admonerẽt, indicẽ super pollicẽ residentẽ, quod & tempestate hæc ferè à pleriq; fit, exosculabatur. Quod Plinius quoq; significasse videtur. In adorando (inquit

dextram ad osculum referimus, totumq; corpus circumagimus. Et in Apologia item Apuleius sanctum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manũ labris admouere. Hinc factum opinatur, vt Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem de osculationem ponant pro veneratione. qd Hieronymus aduersus Ruffinũ notatum reliquit. Hęc Cœlius.

De laudibus S. Crucis scripsit egregiè & deuote Rabanus Episcopus Maguntinẽsis libros duos, partim metricos, partim prosaicos, quos habeo non impressos. De quibus laudibus aliquid recitat Antoninus in 2. par. suarum historiarum tit. 14. c. 5. §. 2. Et de crucis gloria, & laudibus copiosè & sanctè scribit Petrus Abbas Cluniacensis lib. 1. Epistolæ interpres dictum Mat. 24. dum ait. Virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc apparebit signum filij hominis in cœlo. & illud Esai. 5. dum dicit: Eleuabit dominus signum in nationibus, vbi hoc scribit Signum leuatum in nationes crux est, & apparebit signum filij hominis in cœlo crux est, quæ quæ in signum à Christo leuata, nationes totius ad fidẽ salutis æternæ à quatuor ventis congregabit, quia, vt ait propheta Esai. 5. Et congregabit prægios Israhel, & dispersos Iuda colliget à quatuor ventis. Et in vltimo Christi iudicio ad eandem æternam salutem & gloriam à quatuor ventis, vt habetur Matthæi loco præalle. & mittet filios hominis angelos suos cum ruba & voce magna, & congregabit electos eius à quatuor ventis, hoc est, de toto mundo electos in cœlo apparens conuocat, summo ab eis honore colèda creditur, dicitur, & prædicatur. An nõ (vt ibi ait) dignum sit, vt quã ad salutis humanæ causam cõmendandã cœlum exhibebat, terra respuat? An dignũ sit, vt eã homines abijciãt, quã angeli honorant? An non honorat, quã do cõmoris ad iudicium cœli virtutibus ipsi mudo iudicãdo, secũ pariter representãt? Nãq; diuina virtutes cœlorũ mouebuntur, ipse subdidit: Et tunc apparebit signũ filij hominis in cœlo. Cumq; hoc signũ crux Christi sit, cum virtutes cœlorum, hoc est, ordo totus cœlestium spirituum desuper ventis ens apparuerit, tunc & ipsa pariter in cœlo fulgebit. Fulgebit in cœlo, vt discant terrigenæ non posse sibi consensum esse ad cœlos, nisi per ipsam se posse fieri socios angelorum. Non est igitur honoranda ab hominibus, quæ angelicum eis honorẽ præparat? Nõ est glorificanda à mortalibus, quæ immortalẽ eis gloriam præstat? Non est vt vitæ & salutifera adoranda, quæ vitam mortuis beatã, quæ salutem perditis conferat æternam? Et plures velint nolint heretici, vitales, quæ vitã salutiferã, quia salutẽ: honorabilis, quia honorẽ: amabilis, quia amorẽ: admirabilis, quia admirationẽ: scilicet, quia felicitatem: nobilis, quia nobilitatẽ: beata, quia beatitudinẽ: gloriosa, quia gloriam præstat æternã. Qui idcirco crucẽ oderunt, quia domini terrẽ diligãt eam, quia non solum nobis, sed ipsi gloriã per-

Quadragesima tertia confid. Fortuna bona facit homines exaltari, & honorari. Nam maior dignitas procedit ex ea. l. digna vox. & ibi notatur in verbo, principatum. C. de leg. subiungens versus:

*Si fortuna volet, fies de rhetore conful.
Si volet hæc eadem, fies de confule rhetor.*

Notat Iacobus Rebuffi in l. vnica. C. de comitibus & tribunis ſcholarum. lib. 12. vel quia cõſtituti in dignitatibus maximis, vt plurimum proſperant, & magis honorantur. facit. l. ad ſplendidi ores. & ibi Luc. de Pen. C. de diuerſis officijs. libr. 12. tamen fortuna quandoque dat honores in meritis. vnde Virg. in ſuo opufculo de fortuna, ait:

*Fortuna immeritos auget honoribus,
Fortuna innocuos cladibus afficit.*

Nec minus verè dixiſſe videtur Ouid. libr. 3. de arte:

*Cura pauperibus clauſa eſt, dat cenſus honores,
Et idem in primo Faſtorum:*

*In precio precium nunc eſt, dat cenſus honores,
Cenſus amicitias, pauper vbiq; iacet.*

Et non ſolum omnia ventalia Romæ, ſed vbiq;. Item ſicut de morib. vltima fit quaſtio, ita de literaturâ, & prudentia, ſed non eſt mirandum, quia ſæpe vbi plurimus intellectus, & ratio, ibi minima fortuna. Ariſt. de bono fortunæ, & Boetius de conſol. philoſ. lib. 1. metro. 5.

*At peruerſi reſidens celſo mores folio,
Latet obſcuris condita virtus clara tenebris.*

Sed videtur, quod dignitates, & honores à Deo, & non ex caſu, & fortuna præſtentur, cum à Deo eſt omnis poteſtas, ad Roma. 8. c. quid culpatur. 23. q. 1. & omnia à Deo. Bona. n. & mala, vita & mors, paupertas, & honeſtas à Deo ſunt. Eccl. 11. Vnde Romanum imperium non fortuna, ſed diuinitate propitia deſeruit. tex. in l. ſi. in prin. C. de off. magiſtri niſi. Vnde reges noſtri in ſuis reſcriptis ſæpe dicunt: Talis Dei gratia Francorum Rex. de materia tamen plenè per Lucam de Penna in d. l. vnica. C. de comiti. & trib. ſchola.

Quadrageſima quarta confid. In eligendo aliquem ad honorem, ſiue minus perſonale, de eem ſunt conſideranda, quæ ſcripta ſunt in gloſſa rubricaria, C. quemadmodum ciuilia munera in dicuntur, lib. 10. & etiam reſert Barthol. Cæpol. in tract. de imperatore. in fine verſe. circa hæc. & Io. de Plat. in d. rubr. vbi plura alia addit.

Primum ergo eſt, ſi perſona indicentis, vt habeat iuriſdictionem indicendi, vt ſunt decuriones, qui poſſunt diſtribuere officia, & eligere officiales, vt in l. 2. C. de decurionib. eo. lib. 10. & comes rerum priuatarum in creando ſuſceprores, vt l. ſuper creandis. de iure ſiſci. C. eo. lib. Item decuriones, hoc eſt, conſules ciuitatis, iudicio præſidium prouinciarum eligunt Irenarcham (hoc eſt, quem præpoſitum marſchallorum vocamus) vt ait text. in l. vnica. C. de Irenarchis. lib. 11.

Secundum, modus & ordo, vt perſona cui indicitur non grauetur vltra modum, ſed ſecundum æqualitatem, vt l. ſi. C. quemadmo. ciui. munerâ. & vt in ordine primo vocetur pater, ſi eſt habilis, quàm filius: & primogenitus, quàm ſecundo genitus. l. in ſucceſſione. & l. neminem. C. de decuri. & l. 3. §. de filijs familias. & quemadmodum pater pro his teneatur. eod. lib. 10. C.

Tertium eſt habitus, ſcilicet an perſona cui iungitur, ſit habilis & idonea, vel non, tex. in l. honor. §. de honorib. & in l. vt gradatim. in prin. ibi, ſciendum eſt hoc eſſe obſeruandum, ſi idonei ſint. ff. de munc. & hono.

Quartum, eius origo, tex. in d. §. de honorib. vt ſi non ſit origine ingenuus, ſed libertinus, officia ingenuorum non concedantur ei, niſi impetraſſet ius annulorum aureorum, aut reſtitutionem natalium, aliàs incidit in l. Iuliam Viſcelliam, vt in l. 1. C. ſi ſeruus aut libert. lib. 10. & in l. vnica. C. ad leg. Viſcelli. & intellige de origine propria, vel paternali, vel ex priuilegio, vel etiam incolatus. l. 1. & l. ciues. C. de incol. & l. in filijs. & l. exemplo. C. de decuri. lib. 10. Attendi etiam debet, an ſit masculus vel fœmina, an ſit minor, vel infirmus, vel aliam inhabilitatè habeat, vt dicit Io. de Plate. in d. rub. C. quemadmodum ciuilia munera, &c.

Quintum conſiderandum, ſcilicet facultates, an iniuncto muneri ſufficere poſſit. tex. in d. §. de honorib. aliàs ſi non ſit ſufficiens ad complendū munus ſibi iniunctum, ſuſcipere non debet. Vnde dicitur:

Qui ſua meretur pondera, ferre poteſt.

Et facit dictum Horatij:

Sumite materiam veſtris qui ſcribitis æquam viribus.

Quod ſi etiam intelligas diuites eſſe præponendos pauperibus in electione honorum ſen officiorum, rectè ſentis: vt etiam inquit text. in leg. ad ſubeunda. cum pluribus concordantijs. C. de decurionibus.

Sextum, cõſuetudo. Nam in delatione officiorum ſeruanda eſt conſuetudo loci, vt vult §. de honorib. ſuperius allegatus. & rex. in d. l. ſuper creandis. C. de iure ſiſci. & in l. non tantum. ff. de decurionibus.

Septimum, vt potiores, & idoneiores eligantur. d. l. ad ſubcunda. l. honores. in prin. ff. de decuri. l. vt gradatim. in prin. ibi, ſi idonei ſunt. & l. e. honor. §. ff. de munc. & hono.

Octauum conſiderandum, ſcilicet ordo graduum, vt quis prius vocetur ad minores, quàm ad maiores. d. l. vt gradatim in prin. & l. honor. §. gerendorum. ff. de munerib. & l. 2. C. quemadmodum ciuilia, libr. 10. & l. quæ vtiliter. in prin. ff. de negot. & ibi deciditur, quod expenſa conſuetæ & rationabiles factæ pro alio, vt honores aſſequeretur, peti poſſunt. cum prædictis l. concordantur tex. in c. ſi officia. 59. diſt. & in cap. legimus. in fi. 93. diſt. Alioquin caſum appetere videtur, qui ad ſummi

nant, sulti auctoritate illa, Egressus eius à patre, excursus vsque ad inferos, recursus ad sedem Dei. & est hic versu. hymni: Veni redemptor gentium. à D. Ambr. compositi. nam Christus descendit de celo in mundum, de mundo in infernum, de inferno ascendit in celum, vbi sederat ad dexteram patris, & isto modo dicunt signum crucis debere fieri, Archid. Gemi. & Card. Alex. in d. e. ecclesiastica rum. & ibi Ioan. de Turro cremata probat huc modum signandi de signo quadrangularem esse meliorem, quinque rationibus, & etiam, quod terminari debeat in dexteram comprobatur pluribus rationibus. Ideo reprobat alijs duobus modis signandi signo crucis tanquam non bonis nec vtilibus, tertium modum tanquam communem, & ab omnibus approbatum, religionisq; nostrae conuenientem, dico esse insequendum.

TRicesima nona consider. continuando materiam nostram honorariam (cum satis de armis & honoribus causa corundem impeditur discipulorum?) sit talis: Si inferior temere intrudat se in loco maioris, maiorem honorem quam ei debeat assequendo, seu usurpando, debet suo honore priuari, & à loco proprio expelli, vltimūque post alios in opprobrium poni. cap. precipimus. 93. distinct. facit. l. neminem. C. de officio magistrorum officiorum, quod limitat Fel. in rub. de ma. & obe. Nisi minor esset substitutus maiori, quia tunc in actu, in quo est vicarius suus, sedebat in loco maioris: quem textum in hoc extollit Lu. Ro. singulari 340. quoniam vicerector honoratur vt rector. dixi infra in 6. par. in consid. vbi de gubernatoribus patriarum scribitur. Et facit quia ex quo substitutus loco maioris habet maiorem administrationem: imo maior ei iniqui substituto reuerentiam prestare debet. gl. in summa. 93. distinct.

Quadragesima consid. Honor non est suscipiendus, nisi prius is qui adipisci desiderat, vires suas cum honoris onere metiatur. 1. q. 1. c. non est. Ad honores autem sine labore non peruenitur. l. 1. C. de excusationibus artificum. lib. 10. Imò etiam si digno conferatur, cum metu suscipiendus est. 63. dist. c. Valentinianus. & d. c. non est. Et nemo debet sibi honorem assumere, sed qui à domino vocatur, quemadmodum Aaron. ca. qualiter. extra de elec. c. in scripturis. 8. q. 1. verum contemnti & fugienti offerendus non est. d. c. in scripturis. & c. sicut. 1. q. 1. & l. si quinquam. C. de episcopo. & cler. ita dicit Luc. de Pen. in l. filios. C. de decurio. lib. 10. Sicut tamen scientia cupiditas non est arguenda, sed commendanda. l. apud Iulianum. ff. de fideicommissariis libertatibus. vbi Pomponius ait. Nam ego discendi cupiditate, quam solam viuendi rationem optimam in octauum & septuagesimum annum ætatis duxi, memor sum eius sententia, quam dixisse fertur Iulianus: Er si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc addiscere quidem vellem. Sic & honoris, secundum quod nota-

tur per Lucam de Penna in l. 2. per illum rex. C. de his qui sponte munera publica subeunt, eod. libr. decimo.

Quadragesima prima consid. Nullus ita honorandus est, quod per huiusmodi honorem excessuum vni alteri detrahatur. 29. dist. ca. nullus. in fi. & c. ecclesia. Nec honorabilius quid ex his beatum est vni, vnde alij serupuloso corde mouentur. c. decimas. 16. q. 7. & faciunt notata in c. statimus. extra de ma. & obe. Spec. in titu. de lega. §. 2. ante versiculum patet ergo. & in tit. de disputacione. & allegatio. §. 6. incipiente. satis clarè. in princip. Quia quando aliquem excessiue quis commendat, alios tali nimia prædicatione vituperat. arg. §. sed si quia. in proemio Digestorum. & l. nec quicquam. §. obseruare. ff. de offi. proconsul. & leg. c. quilibet. 25. dist. & c. nomen extra. de presumpcio. Vnde Egesippus de bello Iudaico: Vos honore congruo protequimur, vt neq; immoderatus, neque infirmus honor sit. Aliud inflat, aliud exasperat, quodcunque sua portio vnicuique suppetit, impariatur. Non enim quis delectat tantum eum, quem supra mensuram honorat, quantum ladit, cui debitur negat, & plerumque vtique eorum offenditur, vbi prælationis adulatione est. & Arist. dicit. Polit. Quod in honorati alios videntes honoratos faciunt, & rursus in honoracionem amatores honoris grauiter ferunt. Et qui de honore paruipendit, secundum eundem in theoria. videtur. ecce. & cap. nullis. 99. distinct. quem allegat Luc. de Pen. in l. 2. cõl. 2. C. de proximis factorum scriniorum. lib. 12. Turpius tamen est frigidè laudari, quam acerbius vituperari, ait Aul. Gellius lib. nocturni Attici. 19. c. 2. Et de huiusmodi laudib. etiam (sicut inquit Salustius de Carthagine) melius esset tacere, quam pauca dicere, saltem vbi non pauca commemoranda essent.

Quadragesima secunda consid. Praui non sunt honore digni, quia honor est præmium virtutis, & virtuti perfectæ non est condignus honor. Arist. Ethic. 4. Benemeritis igitur, & studiosis honor impendendus est: quia honor magis est in honorante quam in honorato, ait Arist. Ethic. 1. & Bald. in proemio feudorum. Er dicit Cic. in lib. orationum: Vbi magis gloria excellat & honor qui virtute plurimum præstat. & si illa laudati festiuitatibus conferre, & amplissimis honoribus inhære audent, dicitur in eis adagium Polydori: Nil cum fidibus graculo, nihil cum amaracino suo. & habetur Prouer. 26. Quomodo nix in æstate, & pluuia in messe, sic indecens est stulto gloria, & in exemplum culpa vehementer extenditur, cum pro reuerentia status peccator honoratur, cap. nemo. 83. dist. Nec hic debet minor irasci, si maior prælatas est. c. qui resistit. n. q. 3. Ex quibus videtur, quod infames non possunt concludere ad emendam honorabilem, vt dixi infra in vndecima parte, in consider.

quis se in suo officio laudabiliter habuerit, publicè commendandus est, facit dictum Psalmistæ 32. Rectos decet collaudatio. & text. in l. iustissimos. C. de off. recto. provin. & quæ dixi supra in 32. confid. Sicut enim ignis aura flante fit grandior, ita bonæ mentis studia commendatione proficiunt, vt ait Gregorius in registro, libr. 6. c. 109. vnde Cassiodorus primo variarum epistolarum, 13. Debetis bene agentibus, vt eos laudis vestræ comiteretur assensus. Nam si equorum cursus hominum clamoribus incitantur, & insonantium manibus agitur, vt à mutis animalibus velocitas operetur, quanto in agis homines inde stimulari posse credimus, quos ad laudis auiditatem natos singulariter inuenimus? Hinc etiam Hiero. in 15. epist. ad Marcellam. Nemo reprehendat, quod in epistolis aliquos laudamus, aut carimus. Cum in arguendis malis sit correctio cæterorum, & in optimis prædicandis bonorum ad virtutis studia incitentur: imo etiam aliquando si qui boni sint, si tamen quid malè agant, propter eorum virtutes nõ omnino reprehendèdi sunt, vt dicit Luc. de Pen. in l. fi. C. de numerarijs. lib. 12. & facit ad prædicta dictum Ouidij in Ponto, *Laudatæq; virtus Crescit, & immensum gloria calcare habet.* dicam infra ista par. in 74. considera.

Quadragesima octaua confid. Aug. in sermone de die sue consecrationis dicebat, A malè viuentibus nolo, & detestor laudari. Laudari autè à bene uidentibus si dicā nolo, mentiori si dicā uolui ne me sim humanitatis appetentior, q̄ soliditatis. Quid ergo dicā, nec plenè nolo, nec nolo, nõ plenè nolo in laude humana periclitari: nõ plenè uolo, ne ingrati sint quib. prædico, facit quod notat. 31. dist. c. tenere. vbi patet quod licet iusto se laudare. prima quæstio. 6. c. sicut is. & cap. in scripturis. 8. q. 1. & Lucas de Pen. in l. 1. C. de agentibus. in re. in fi. lib. 2. vbi ponit proprietates ambitiosi, & in l. fi. C. de coart. lib. lib. 12. dicam infra in 2. par.

Quadragesima nona confid. Quod ex quo sæpe ex laudis præconio innascitur superbix inflatio. c. sunt plurimi. 6. q. 1. nullus plus æquo debet laudare alium, ne sibi debitum subtrahat cum infert in debitum, c. nullus. 99. dist. 6. Nemo tamen nisi vanus falso lætatur honore, & hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis. prout ait Cato moralis. Et vt ait Horatius in primo sermone: Stultus honores sæpe dat indignis, vnde Arist. vt refert Laertius de vita, & moribus philosophorum, dicebat de nobis hominum generibus uehementer admirari, scilicet de illo in quo bona non sunt, & tamen si de ipso dicantur, acceptat, & gaudet. Et de illo de quo mala præferuntur, quæ in re non sunt, & inde turbatur. Inter cætera tamen aduertit, quod natura promptior est æparatio ad culpandum ea quæ minus rectè agi arbitramur, quàm ad laudandum illa, quæ uidentur fieri cum virtute.

Quadragesima confid. erit ex dictis Platonis in lib. de Amore. c. 2. vbi dicit, quod perfecta laudatio est quæ præcedentem rei recenset originem, præsentem formam narrat, sequentes ostenditeuentus. Ab antecedentibus res quæque laudatur, vt nobilis, à præsentibus vt magna, à sequentibus vt uilis: quare ex tribus illis uia hæc in laudibus concluditur, nobilitas, magnitudo, atq; utilitas, & ex illis tribus multum ibi laudatur amorem, de quo infra dicam in ult. par. Et infra dicam in d. par. in 38. confid. à præterito, præsentem, vel futuro quælibet res debet laudari, quod idem est vt supra dictum est.

Quinquagesima prima consideratio. Ex quo gloria est effectus honoris, & laudis, post honorem, & laudem de ea dicendum est. Et est effectus illorum, vt dictum est, eò quia ex hoc quod testificamur de bonitate alicuius, clarescit bonitas eius in notitia plurimorum, & hoc importat nomen gloria, vt dicit Antoninus Florentinus in prima part. tit. 3. c. 1. §. 3.

Dicitur enim gloria quasi clara. vnde Beatus Ambrosio super epist. ad Romanos. Gloria est clara cum laude notitia, vt refert Anto. Florentinus in quarta parte sue summæ, tit. 5. ca. 10. §. 1. Et secundum Ciceronem in Rhetoricis, gloria est frequens de aliquo fama, cum laude. vel secundum eundem in oratione pro M. Marcello, est illustris, & promulgata multorum, & magnorum, vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum, vel etiam secundum eundem, est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium de eccellente uirtute, vel secundum Aug. est iudicium hominum bene de hominibus opinantium. & vt ait Lucas de Pen. in l. qui publici. C. de his qui sponte munera subeunt. lib. 10. quod gloria dupliciter sumitur. vno modo improprie pro uana gloria. Alio modo proprie sumpta est frequens fama cū laude notitia, secundum Ambr. vt supra. vel gloria quasi glarea, id est gerês lauream secundum etymologiam, quam, vt dicit, facit Catholicum. sed secundum Tullium 3. Tusculana. quæstionum, gloria est solida quædam res, & expressa, non adumbrata: ea est consentiens laus bonorum incorrupta, vox bene iudicantium de eccellente uirtute, ea uirtuti reponit. tanquam imago gloriæ, quæque rectè factorum plerumque comes est, non est bonis uiris repudianda, & c. vt ibi.

Differunt tamen gloria, & honor, quia proprie gloria est in se ad alios, honor uero in se ab alijs, & secundum B. Tho. 2. 2. quæst. 132. art. 3. quod sicut magnanimitas est circa honorem, ita & circa gloriam. Vnde, & sicut magnanimus moderatè uirtur honore, ita & moderatè uirtur gloria: gloria tamen magnanimus circa res magnas non circa modicas, vt dicit Antonius Florent. in 1. par. sue summæ, titu. 3. cap. 1. §. 3. & ibi dicit. quod

PRIMA PARS

loci fastigia, postpositis gradibus per abrupta quarrit ascensum. c. sicut. 48. dist. & est tex. ad lieram in l. nemini ad substi. C. de consulibus & non spargen dis. lib. 12.

Nonum, vt curialis vnus curiæ non eligatur ad honores. alterius curiæ; cū non debet quis eodem tempore habere plura officia. c. singula. 89. dist. & in l. i. C. quemadmodum ciuilia mune. & c. Sicut non potest esse monachus vel abbas in plurib⁹ monasterijs. cap. fi. extra de religiosis domibus. Sicut autem de iure nullus potest praefici in diuersis Ecclesijs secularibus. c. de mulra. extra de præben. & officia ecclesi. singula singulis personis sunt distribuenda. c. i. 89. d. c. cum ex iniuncto. & c. sicut. de hære. ext.

Decimum, vt quis non cogatur continuare illud idem vel aliud officium, sed habeat vacationem, & interualla legitima. l. pen. eadem rubr. C. quemadmodum ciuilia munera. & l. i. & 2. C. de munerib. & honorib. non continuandis, & c. Et de interuallis. eodem lib. 10. & hoc verum, nisi necessitas aliud exposcar. d. l. pen. & l. vt gradatim. §. quoties. & l. hoi. in fi. ff. de munerib. ita quod propter necessitatem quis admittitur, qui aliàs non admitteteretur.

Addit ad præcedētia Ioan. de Platea in dict. rub. C. quemadmodum ciuilia munera inducuntur. quod etiam consideratur morum honestas, & virtus laudabilis, & laboris prolixitas, & stipendiorum merita. Hi enim ad honores seu dignitates eligendi sunt, quos morum honestas commendat. l. magistris. infra de professorib. & medicis. libr. 10. & l. vnica. C. de professorib. qui in vrbe Constanti. lib. 12. Et ad honoris augmentum, nō ambitione, sed labore conuenit peruenire. l. contra rē publicam. C. de re milit. & l. fi. C. de tyronib. eo. lib. 12. Labores enim & stipendia dignitates tribuunt, non suffragia medicata. l. serinjs. C. de Palatinis. l. i. C. de castrensijs. d. libr. 12. l. nemo. C. de offi. magistri officiorum. & l. virtutum. C. de statuis, & imaginibus. de quibus omnib. supra & infra ista parte plenius & optimè liquet, & liquebit.

QVadragesima quinta consi. est circa laudem. Et procius declaratione dico, quod laus est sermo elucidans magnitudinē virtutis secundum Arist. libr. 1. & tertio Rhero. & B. Tho. super Pf. 17. Et dicitur à laudo verbo, quod verbum extollo aliquando significat, vt apud Horatium: Laudabūt alij claram Rhodon, aut Mitilenem. Aliquando idem, quod nomino. Plautus: Id vt scias louem su prenum testem laudo.

Et laus, & laudatio differunt, quia laudatio est oratio ipsa laudantis, laudes continens ipsius laudati. Laus verò est virtus ipsa non aliunde proueniens, sed suis nixa radicibus. Vnde Virg. *Primum merui qui laude coronam.* dicta laus à populo, quod propriè laus sit populi de aliquo recta loquentis.

Et laus distinguitur ab honore dupliciter: Primò, quia laus consistit in solis signis verborum: honor autem in quibuscumq; signis, & fecundum hoc laus in honore.

Secundo modo, quia per exhibitionem honoris redimimus testimonium bonitatis de excellētia alicuius absolutè, sed per laudem testimonium de bonitate alicuius in ordine ad finem, sicut laudamus bene operantem propter finē. Honor autem est etiam optimorum, quæ non ordinantur ad finem, sed iam sunt in fine, vt dicit Florentinus in dicta sua sum. par. 4. c. 10. tit. 5. §. 1.

QVadragesima sexta consi. Laus quæ fit de altero, contingit quadrupliciter. Primò, prout Deus honoretur, & hoc est bonum. Sic sacerdos summus Ioach. laudauit Iudith de occisione Holofernis, & liberatione populi, dicens: Iudith. Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israël, tu honorificentia populi nostri, co quod dilexeris castitatem.

Secundò laudatur quis virtuosè, vt nō deficiat in tribulatione positus, sed cōsoleatur. Sic laudata fuit Noemi, & Ruth Moabitides afflicta, & deperata à Booz, vt consolarentur. Ruth. 3.

Tertiò, vt virtus in proximo angeatur, & in bono proficere conetur: quoniam virtus, secundum Senecam, laudata crescit. & Iuuenalis Saryra prima, *Probitas laudatur, & alget.* Et vt ait Iulius Cæsar de gestis Cæsaris: Laus cupiditas & timor ignominie ad virtutem excitat. Et vt ait Arist. libr. 3. suæ Rhetoricæ noua: Neque solū laudis causa rectum sequi conuenit, sed si laus consequitur, duplicatur recti appetendi voluntas. & Ouid. de Ponto, lib. 4. Elegiarum:

Excitat auditor studium, laudataq; virtus crescit, & immensum gloria calcar habet.

Et ista est laus, de qua intendimus tangere principaliter.

Quartò, vt quis serat miris correctionem. & Apostolus laudabat mirabiliter Corinthios in princ. suæ epist. primæ, dicens: In omnibus diuites facti estis in illo, ita, vt nihil vobis desit in v. a. gratia. Et paulò post de multis reprehendit, & de ista cum præcedente facit tantum vnum modum. Anr. Flo. in 2. par. suæ summæ titu. 10. c. 2. §. 1. & ibi dicit, quod etiam quatuor modis contingit aliquid inordinatè laudare, quod non est bonum: sed quia nō est materia præsentis speculationis ad illum ibi recurre, sed solū de laude, quæ debetur, de qua Arist. 2. Ethic.

Ad magnā enim laudem consequendam quatuor requiruntur, scilicet quod fiat à magno, magno modo, & de magnis factis, & de magnis personis, vt de clarat Anr. Florent. in sua sum. 4. par. tit. 15. In Cantico B. Mariæ. Virg. §. 3.

QVadragesima septima consi. Et quo ex laude virtuosī homines disponuntur amplius ad bene agendum, & ad virtutem, quod si bene quis

Hannibal Pœnorum ille inclytissimus Imperator apud Silium, alloquens milites in pugna Cannensis, mercedem laborū suorū solā gloriam esse vult. Sic. n. inquit. Milii magna fatis sat vera sunt perque bellandi merces sit gloria, cetera vobis vinctur.

Quid multa? non solum magni in re militati duces, & egregij in administratione reipublicæ ciues gloriæ inhiant, & amplexantur, sed etiam scriptores ferme omnes hanc gloriā veluti præmium vberimum suarum Incubrationū spectare videntur. Illi quoque philosophi qui libros scripserūt de gloriā contemnenda, sua nomina in titulo inscripserūt, & in liminari pagina lectitari voluerunt.

Quid? nonne & opifices ipsi gloriā ducti nobilitari volunt? vt de Phydia infra dicemus, in 2. cōsid. post istā, qui nomen in clypeo Mincruæ inclusit.

Sauros quoque & Batrachus sua impensa cōstruxisse produntur templa octauis poetis. inclusa, inscriptionem sperantes: qua negata, hoc tantum alio in dō vīsurarunt, in columnarum. n. epistylis insculpsertur Ranam atque Lacertam tanquā nominum eorum argumenta. Sanros. n. Græcè Lacerta, & Batrachos, Rana significat.

Quid. n. ipse Beroaldus in dicto opere de seipso, quoniā libet & sibi, vt de se aliquid attingat, illud Horatianum assumendo.

Gaudeo quod spectant oculi me mille loquentes.

Hinc est quod etiam alios insequendo nomen suum in operibus suis intitulauit.

Sed an hoc licitum sit, & fieri possit tractat amplius lo. An. in suis mercurialibus, in vlt. q. quæ est multum notabilis, & singularis, & quam statim in fine huiusce partis posturus sum.

Plures alij sunt qui posterunt felicitatē in gloria, elatione, & ambirione, quos enumerat Textor Niuernēsis in sua officina, in c. gloriosi, superbi, elati, & ambitiosi: quos vide, & ibi inuenies quosdam, sed non omnes, quoniam pauci sunt qui se abscondant à calore eius.

Tandem tamen concludit ipse Beroaldus vbi supra, quod hæc gloria non videtur esse finis ille felicitatis quem querimus, cum sit res caduca, & in tra breue seculū flaccescat, cū aliunde pendeat. q. de summo bono credi nefas est: magis. n. in laudatibus, quàm in laudato consistit gloria. quæ nihil aliud est, quā opinatio de aliena virtute bene sentientium.

Huc adde, q. philosophi, & cū primis diuus Augustinus amore m. laudis & gloriæ feruentissimū vitium esse dixerunt. hinc illud Horatianum.

Laudis amore tumes.

Hinc illa Persiana mordacitas.

Egregium cum me dicat vicinia, non credam.

Et illud:

Sed recti finemq. extremumq. esse recuso.

Enge tuum & bellē.

Exclamat tragicus poeta, O doxa, O doxa, O glo-

ria, O gloria, Quid aliud est quàm aurium inflatio magna? Hinc Democritus Abderites philosophus leratus est, quod Athenis multos annos vixerit, ignotus illi vrbi. Veni, inquit, Athenas, & nemo me nouit.

Anneus Seneca decenter ait: Qui vixit notus omnib. ignotus moritur sibi. Et ab Horatio luculenter dictum est.

Nec vixit male, quinatus moriensq. fefellit.

Neminem tamen sanorum dicam virorum, qui aliquando gloriæ amore non caperetur.

Quis enim philosophorum illius amore vniquam caruit? Quis vnquam summus Imperator, aut quis claus miles exitit, qui gloriæ admonitu, quicquid arduum ausus est, nō gesserit? Quis tam Platonem ad tanta tanque ardua discenda animauit? Gloria. Quis illius discipulum Aristot. post tam multa tanque præclarissima à se ferme in omniscibili genere cōscripta magistro, & ei à quo filij loco, & honore semper habitus fuisset, cōtrariari, & magistri aduersari opinionib. coegit? Gloria. Inuidit profecto tantus gloriæ zelus ei à quo superari solo illa etate se posse sentiebat. Quis Diogenem (vt ad Cynicos & qui summam sordidamque inopiam pati videri volunt) ad id vitæ genus perduxit, vt id magis mori sit quàm viuere? Gloria. Quis, vt finem ex philosophis demus exemplis, Epicurum summæ, & continentissimæ vitæ hominem coegit quo doctior appareret, de voluptate ita disserere, vt in illa summum bonum esse constitueret? Gloria. Quis, vt ad militares descendamus, Scæuolam regis occidendi cupidum cum in eade trasset, manum vrere coegit? Gloria. Quis Coclitem victori exercitui solum resistere fecit? Gloria. Quis Curtium in hiatum se proripere? Quis Marium consuli à quo obseruabatur inuidere? Quis Syllam aduersum Marium tanta bella mouere? Quis Casarem armis cinctum maximam orbis partem inuadere? Quis illius ætatis Scipionem? Quis Catonem sibi manus inferre? Quis Hannibalem transire alpes? Quis Philem fratres viuos se terra obrui? Quis Alexandrum? Quis Herculem? Quis Cyrum? Quis Perseum, tanta subire belli discrimina? Quis Zophirū Pertam sibi aures, & nasum secare induxit: fatebimur profecto, gloria.

Nec illud tamen à vera abhorrentes lege egerunt. Nempe plerique cum Iudæi, rum Christiani simile eadem gloriæ auiditate pegerer, & horum præbere exempla friuolum esse notum est, cum etiam supra ætatem nostram, nostræ quoque ætatis literati omnes eadem via pergere videamus.

D. Tho. plerunq. à Ioanne Scoto suo discipulo in de re diuina opinionibus (quam Theologiam appellat) carpitur. Identidem fecisse Thomam in Albertum, quem ob excellentiam Magnum appellant, vulgata fama est.

Nostræ

PRIMA PARS

gloria operatur, quod quis excellentiam consequitur, quando est appetitua ad bonum, quod naturaliter amatur & honoratur à cunctis, & ideo sicut per gloriam, quæ est apud Deum, consequitur homo excellentiam in reb. diuinis, ita per gloriam quæ est apud homines cõsequitur quis excellentiam quæ est in rebus humanis. & ibi ponit de vana gloria, quæ multum est euitanda.

Quinquagesima secunda cõsideratio est, quod fundamentum gloriæ est humilitas, quoniam vt habetur Iob. 21. in fi. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. & Prouerb. 39. Nam humilem spiritum suscipiet gloria. & vide Luc. de Pen. in l. humilioribus. C. de susce. lib. 30.

Quinquagesima tertia confide. Gloriæ cupiditas est frequens, & quotidiana, ita, quod nemo est qui eam non desideret, teste Valerio lib. 8. dicente: Neminem esse tam humilem tamque abiectæ conditionis, quem gloriæ dulcedo non demulceat, & tangat. quem refert Lucas de Pen. in l. 2. in 2. col. C. de his qui sponte munera publica subeunt vbi etiam ad hæc plura alia dicta allegat, & Cicero in Tusculanis questionibus asserente, quod honos alit artes, omnesque incenditur ad studia gloria laudis. & ex 1. officiorum lib. eiusdem. Vix inuenitur qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret præter hanc gloriæ, & laudis. & Balb. in suo dialogo post Cicc. Omnes studio laudis trahimur, & optimus quisque maximè cupiditate gloriæ incenditur. An erit qui velle recuset os populi meruisse, ait Perlius, satyra prima, & Horatius in termonib. lib. 1. *Sed iugente trabi confri-tilos gloria currus, Non minus ignotos generosis.* vnde Socrates solitus erat dicere, viaui ad gloriam proximam esse, & quasi compendiariam: quod intelligitur, si quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset, aliàs fortis est & magnanimi viri gloriam nõ appetere: sed sola suorum rectè factorum conscientia contentos esse. Vnde communiter dicitur: *Sæpe viris maior gloria spectaretur, vt dicit G. Benedicti in sua reper. c. Rayn. in verbo, condidit. primo nu. 51. de testam. & propterea dicit Chryf. hom. 4. Si gloriari cupis, gloriam despice, & omni bus gloriosior eris.*

Sed quicquid sit gloria, & honor, sunt de genere delectabilissimorum, quia sit phantasia vnicuique qui honoratur, quod sit talis, vt dicit Arist. 2. Rhetoric. allegatus per Luc. de Pen. in l. 2. C. de proximis sacrorum seriniorum. li. 2. & dixi supra.

Quinquagesima quarta confide. Hinc Beroald. in suo tract. de felicitate, vbi quarit, An gloria sit summum bonum, sic ait: *Quantò honestior videri debet sententia illorum, qui summum bonum felicitatemque in honore, & gloria collocauerunt, videtur ferre hæc fuisse summam boni in summis Imperatoribus Romanorum, Græcorum, Barbarorum, qui voluptates omniū contempse-*

runt, qui dies, noctesque, in laboribus militaribus exanthlauerunt, qui vigilarunt, sudarunt, alserunt hoc solum, vt gloriosi vincerent, gloriosiores morerentur, de quibus illud est poeta Satyrici: *Adhuc Romanus grauiusq; & Barbarus Induperator, Eræxi, causas discriminis atq; laboris Inde habuit.* Tanto maior fama sitis est quàm virtutis. In Romanorum laudem dicit Salustius: *Laudis auidi, pecunie libe- rales erant: gloriam ingentem, diuitias honestas volebant.* Hanc gloriam, vt inquit eleganter diuus Augustinus, ardentissimè dilexerunt, propter hanc viuere voluerunt, propter hanc & mori non dubitarunt, ceteras cupiditates huius vnus cupiditate presserunt.

Hæc gloria veluti finis foelicitatis, Fabios, Marcellos, Africanos Cæsares, incitauit, inflammauit, stimulauit ad res magnas forti animo capestendas. De hac cecinit Valerius Flaccus.

Tu sola animos mentemq; pararis gloria.

Hanc Silius Italic. faciem honestæ mentis appellat, cum ait:

Abripuit traxitq; virum saxo mentis honesta Gloria. Et, vt ait idem Silius:

Mortales ad laudem, & gloriam genitii sunt.

Ad laudes genitum capiat si munera diuim.

Felix ad laudes hominum genus.

Scribunt historici, quod Themistocles Atheniensis noctu ambulabat in publico, quod somnum oculis capere non posset: quarentibus huiusce vigilæ causam, respondebat: *Miliciadis trophæis & gloria se ex somno suscitari.*

Demosthenes oratorum apud Græcos clarissimus valdè lætatus est gloriæ susfurto, quando autus Attica aquam ferens, ita alteri in susurrauit, hic est ille Demosth.

Alex. qui ex reb. gestis nomen Magni sibi inuenit, pectus insatiabile laudis fuit, qui plusquam par sit sititor gloriæ, Anaxagora referente innumerabiles esse mundos ex autoritate Democriti præceptoris. Heu me miserum, inquit, quæne vno quidem mundo sum potitus. Hinc exit illud:

Vnus Pelleo inueni non sufficit orbis.

Hinc controuersa illa est apud Senecam famigerata: *Alexander orbi terrarum magnus est: orbis Alexandro angustus est.* Idem cum in Sigaxo ad Achillis tumulum adstitisset: *O fortunate, inquit, Adolescens, qui tuæ virtutis præconem Homerum inueneras.* Quod apud Silium versibus modulatis sic expressum est:

Felix Acæida cui talis contigit ore

Genibus ostendis, creuis tua carmine virtus.

Cæsar cum apud Herculis templum in Hispania res gestas ab Alexandro (vt inquit Plutarchus) contemplaretur in pictura, ingemuit illacrymavitque, veluti ignauiam suam pertasus, quod nihil tum memorabile à se actum esset in ea ætate, quam iam Alexander orbem terrarum subegisset.

Han-

ficio innotescere non dubitarunt, vt de Pausania nobili adolescente, qui Philippum Macedoniae regem Alexandri Magni patrem interfecit, vt tali parricidio immortalitatem sibi compararet.

Et de Phegio seu Heroftrato, qui gloriae cupiditae templum Dianae incendit, & comburi fecit, vt sui nominis memoria obliterari non posset, atq; perpetuaretur, vt refert haec duo exempla Valerius loco quo supra, & multa alia ibi videre poteris, quae demonstrant non solum in magnis viris, sed etiam in alijs affectu gloriae affuisse. vide Textorem in loco supra allegato.

Quinquagesimo octava consili. Nihil apud dominandi, & praesidendi cupidus probitatis aut fidei est, quod multis exemplis demonstratur, & ostenditur.

Et primo Cain libidine dominandi, & praesidendi, & vt solus dominaretur, & praeseret ceteris, ac praedam suam liberius exerceret, fratrem suum Abel interfecit, vt habetur Gen. 4. vnde Proba mulier in suo Centone ait:

*Tunc gemini fratres adolent dum altaria cadis,
Alter in alterius praelato inuidit honore.*

Etiam habetur 2. Paralipomenon 21. c. Ioram enim filius Iosaphat regis Iuda, gladio sex fratres suos occidit, vt bona eorum possideret, & regnum suum ampliaret, solusq; dominaretur, atq; illi soli honor tribueretur.

Refert etiam Orosius, quod Romulus fratrem suum Rhemum interfecit, vt regnaret solus, & totius honor eidem cederet. & etiam habetur 1. Mach. 1. & 2. c. ibi: Surrexerunt in Hierusalem filij Belial introductentes ritum gentium. vbi habetur, quod Iesit & Iodanus, qui de principatu futuro & dominatione ceteris habenda cogitantes, ex eo quod Onias primogenitus Simonis sacerdotum principis liberis careret, vt vnus alterum perderet, Deo Israel penitus derelicto, ad Antiochum regem Aegyptiae contulerit, ritum prophanum in ciuitate Dei initiante: ex quo tanta succedit tribulatio, vt ibi habetur plene.

Et etiam habetur de Etheoce & Polynice fratribus, quibus Oedipus rex Thebarum eorum patre regnum alternis annis regendum dimisit: verum cum Etheoce maior natu, anno peracto, fratri cedere noluisset, cupiditate dominandi motus fuit propterea bellum, contractis denique vtriusque copijs, ambo mutuis se vulneribus interfecerunt.

Virgilius in culice:

*At discordantes Cadmeo sanguine fratres
Iam truculenta serunt, infestaque vulnera corpus
Alter in alterius iamq; aduersatus: vterque
Impia germani manat quod sanguine dextra.*

Athila rex Pannoniae reuersus e Gallia Budam, fratrem (qui regnum occupauerat) vt dominaretur de medio sustulit.

Antiochus Magnus Seleuci filius mortuo pa-

tre, fratrem vita exiuit, vt solus principaretur & regno frueretur.

Fernandus rex Castellae Sanctij filius Garfiam fratrem regem Nauarrae peremit, vt Nauarram ipsam suo adiceret regno, vsq; adeo libido principandi non praescripsit sibi modum.

Nempricus filius Maddae rex Britanniae Malym fratrem exiuit vita, vt eo mortuo principaretur.

Cunedagius quoque non alia ratione fratrem Morganum occidit, quo tempore Roma condita est, vt refert Volaterranus.

Canignorus Veronensis princeps moriens, Antonium, & Bartholomaeum filios reliquit haeredes, quorum Bartholomaeus Antonium fratrem e medio sustulit, quem in principatu consortem aut parem, ferre non poterat.

Cambyli Persarum regi visus est per quietem nuntius adesse, dicens Mergidem fratrem solio sedere regio, qua ille visione conseruatus Prexaspem Persam ad eum interimendum misit. Trogus, & Herodotus auctores.

Canis Grandis Veronensis princeps fratrem Erigamum (qui dum abesset, Veronam inuaserat) solus reuersus obsessum vicit, victum morti dedit.

Perinus Fregotus Genuensium princeps, Nicolaum fratrem doctrina moribusq; insignem ob suspicionem principatus affectari interfecit.

Pinus Ordclaphus Foroliuensis, vt solus regnaret, Franciscum fratrem trucidauit, eius liberis in exilium missis. Auctor Volaterranus.

Ptolemaeus Philadelphus Argemum fratrem (a quo insidias parari sibi intellexerat) interfecit, & alteri fratri Magenomine (qui Cyrenis imperabat) vt solus imperaret, bellum indicit.

Franciscus & Ludouicus Gonzaga, Vgolinum fratrem simulata amicitia ad coenam inuitatum adorti sunt, & interfecerunt: sola ad facinus inuidia moti, quod Guido Gonzaga pater, Mantuanorum dux, eis soli principatum reliquisset.

Frotho Danorum rex tres habuit liberos, Haldanum, Roem, & Seatonem, quibus mortuo patre aequa incessit regnandi cupiditas: quo factum est, vt Haldanus natu maximus duos iuniores interfecerit, & regnum parricidio suscepit. Auctor Saxo Grammaticus.

* Feugo quoque Horuendilium Danorum regem fratrem suum insidijs circumuenit, atque vbi parricidio datus est locus, cruenta manu sanctam mentis libidinem satiauit, vt eo mortuo regnaret.

Herminefredus Bertharij fratrem vi oppressit, vt sibi soli tranquillus, & secutius apud Thuringos liceret regnare. Auctor Gregorius Turonensis.

Orta inter Dardanum, & Iasium contentione, Dardanus superior fratrem peremit: adeo consortem nescire potestas, adeo rara est in necessarios charitas, vbi illa dominandi libido mentes hominum titillat.

PRIMA PARS

Nostræ autem ætatis scholastici, quid aliud in suis gymnasijs agunt, quàm vt clariores ingenio & doctrina se demonstrare possint?

Quinquagesima quinta consid. Gloria quæ ex virtute procedit non est fugienda, a ut alteri danda, iuxta Esaiæ dictum 42. Gloriam meam alteri non dabo. & Archi. in c. cauendum. in fin. de pœn. di. 3. & Baruch 4. Ne trades alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ. & Apo. 1. ad Cor. 9. Bonum est mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. c. sacerdos. circa fi. 1. q. 2. & vulgo dicitur: Honorem meum nemini dabo. & qui non diligit honorem suum, fur est ipsius, & homicida. Et qui negligit famam suam, crudelis est. 1. q. 1. c. nolo. Capolla in tract. de Imper. militum eligendo. in verbo, autoritaris. Quod intellige, vt dictum est, dummodo procedat à virtute. Quoniam, vt ait Valerius de institutis antiquis, vberimum alimenrum virtutis est honos, eximiusq; virtutis minister est, vt ait Arist. 8. Ethic. & Iustinianus in authen. de monachis §. ordinatione verò abbariæ. colla. 1. in quam sententiam incidit Ouid. in Pontro.

Laudatq; virtutem

Crescit, & immensum gloria calcare habet.

Et Cic. in lib. de offic. nihil esse in vita magno-
pere expendum, nisi laudem atq; honestatem: in ea autem persequenda, omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atq; exilij, parui esse ducenda. Et Valerius lib. 4. ti. de Abstinencia, & cōtinentia: De publico ministerio nihil cuiquam præter laudem bene administranti officio accede-
re debet, vt ibi de Paulo Aemilio exemplum patet, qui præclarè actum secum existimauit, quod ex victoria contra Xerxem Persarum regem par-
ta, alij pecuniam, ipse verò gloriam occupasset, memoriamq; nominis sempiternâ fecisset. Nam gloriæ cupiditas, & timor ignominie ad virtutem excitant, vt refert Cæsar in suis Commentarijs li. 7. & vt ait Cice. in orationib. Est in virtute ascen-
sus, vt is gloria magis excellat, qui virtute plurimū præster. Igitur rectè ex sententia eiusdem Cic. 2. officiorum dicebatur sic: Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximam, & quasi compendiar-
iam dicebat esse, si quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset. Quod si qui in simulatione, & inani ostentatione, & ficto non modò sermone, sed etiam vultu stabilem se gloriam consequi posse dicerent, vehementer erant. Vera enim gloria radices agit atque etiam propagatur, ficta omnia celeriter tanquam sterculi decidunt, nec simu-
latum m quicquam potest esse diuturnum. dixi hic antè.

Quinquagesima sexta consid. Gloriæ cupiditas cauenda est, vt ait Cice. 1. offic. Eripit enim libertatem, pro qua maguanimis viris omnis debet esse contentio, quoniam etiam, vt Sapiens ait: *Quid valet hic mundus, quid gloria, quidue triumphus:*

Pest miserum sumus, puluis & umbra sumus. Et vt Laertius in libro de vita & moribus philosophorum restatur: Scipio Africanus solitus erat dicere, nihil iam pestem fuisse maiorem, quàm gloriæ cupiditatem, ex qua ob certamen honoris & gloriæ inimicitias maximas inter amicissimos sæpe extitisse videmus. Sitq; gloriæ cupiditas, stultitia, teste Cice. lib. veteris rhoro. Et vt habetur lib. 9. *Quinti* Curtij de gestis Alexandri: Auaritia gloriæ & insatiabilis cupido famæ nihil inuicū, nihil reuocatum videri sinit. Audi milites sunt & pecuniæ, & gloriæ simul: fortuna reb. famam preriumque conuertit, & militiæ probrum plerunque vertit in glori-
am vulgi, vt dicit Tibul. in Elegia 10. lib. 4. quæ quantacunque sit, rota est breuis planèq; inanis, & nemo nisi vanum falsolatatur honore secundum Polycratum de nugis curialium in suo prologo. Audi sententiam Fran. Petrar. Gaudco, magnam inueni gloriam, respondeo, magna in exiguo qualiter explicentur non intelligo, si temporum, si locorum angustias metiare, in magnam lic gloriæ non posse esse fateberis. Nam & liquido cernitur, quamam sit hæc moralis atq; terrene gloriæ magnitudo, si tamen præfulgens & digna sit tibi gloria gaude, non quod habeas, sed quod merueris: miseriamq; est omnino ambitio, bonorumque contentio, quoniam nihil laudabilius, nihil magno atque præclaro viro dignius placabilitate atque clemencia, vt ex Cic. 1. officio. secerni potest.

Quinquagesima septima consid. Ipsa gloriæ cupiditas, & honoris concupiscentia multos pessundedit, seu decepit. Non nullos enim legimus, qui à parentum inclyta nobilitate degenerarunt, & honore domus postposito, ad vilia officia conuolarunt: vt refert Valerius ti. 8. de cupiditate gloriæ, de Quinto Fabio Romano, qui derelicta clara & nobilissima Fabiorum secta, pictore effectus fuit, vt nomen suum in publico pingens sceleret æternum, de claro genere faciens se fortissimum.

Alios verò qui de statu infimo deitate gloriæ volentes, ausi fuerunt in vertice deorum nomina sua includere, vt de Phidias statuario legitur apud eundem Valerium eisdem lib. & ti. & apud Cice. lib. 1. Tuscula. quæstionum, qui clypeo Mineræ effigiem suam inclusit, ita in se paraboliter: qua couulsa, rota operis colligatio solueretur, rememorans Luciferum qui dixerat: Ponam sedem meam ab aquilone, & ero similis altissimo. de quo Esa. 14.

Alios verò qui se ipsos interfecerunt, vt Empedocles, vt refert Textor in sua offic. c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi. & in c. qui se occiderunt, & videas plures casus, in quib. ambitio multos decepit per Textor. in d. c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi.

Cæteros verò qui eum virtute gloriæ, & famam assequi non possent, scelerib. insigniq; maleficio

Laus in ore proprio fordescit. de quo habetur in ca. si quis verò non obediat. 11. q. 3. & Io. de Plarea. in proœmio. insti. §. quorum. Et etiam habetur per Apost. & Ro. 1. Dicentes se esse sapientes, stulti sunt. Ait enim Bernardus in lib. de improbatione vitiatorum. c. 2. *Vana superborum vacuat iactantiam mentem.* Et ideo inquit Seneca lib. 2. de beneficijs. Retrahenda inanis iactatio, res loquantur nobis tacentibus, quoniam, vt habetur in gl. in proœmio insti. §. cumq; hoc. & in auth. de monachis. §. sanctimus. ibi: & impedimento eorum tolerantiam. coll. 1. & in authen. de questio. circa prin. ibi: vtilis limitè ex ipso rerum experimento. coll. 7. Opus laudat magistrum. Et Paulus 2. ad Corinth. 10. in fin. ait: Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Et vnusquisque sequi debet consilium Ambr. de quo 6. q. 1. c. imitare, quod nemo debet se iactare, vt docet de Petro, qui se iactauit dicendo: Et si omnes scandalizati fuerint in te, &c. & tamen Christum negauit, & de Dauide qui dixit, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Et tamen hanc fuisse iactantiam dixit, cum dixit: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum cõtributus. Ideo nos hortatur Sapiens Prouerb. 20. Laudet te alius, & non os tuum: aliena labia, & non lingua tua. Nam etiam iactans se bono gratiam Dei effundit, quoniam vt habetur Ecc. 20. Et omnia bona perdit, quoniam vt ait Greg. in moralibus. O quam miseri sunt qui affectant laudes hominum in semetipsis, dissipant fructus laborum: dumque se alienis oculis ostendere appetunt, damnant quod agunt. Hinc reprobantur opinio & actus illorum, qui cum aliquid in ecclesijs & intuitu pietatis & ecclesiæ faciunt, in eis arma sua aut insignia ponunt, quoniam ex hoc videntur consequi primum, scilicet gloriæ & laudis mundi, & amittunt fructum quod à Deo percipere deberent, vt notatur per doct. in apost. ad Pan. in c. dilecta. extra de excessibus præl. vbi allegatur Gemi. in cap. duæ sunt. 45. distinct. qui dicit: Nota contra illos qui cum in ecclesijs quid faciunt, ibi insignia eorum ponunt.

Quinquagesima nona consideratio erit, quæ etiam quandoq; licitum est se iactare & commendare de bono, secundum Ioan. de Plarea in proœmio insti. & ibi Angelus in §. quorum. faciendo distinctionem inter commendationem necessariam, vtilem, & voluntariam, notoriam, aut non notoriam. Necessariam dicunt permissam, vt patet in eo qui veniam etatis impetrat, qui non aliter admittitur nisi morum suorum instituta, probitatemque animi vitæ honestioris edoceat. Ioannes. C. de his qui ventis etatis impetra. & nisi commendatio sit intentio quarerentis aut petentis, vt l. vniciusque. C. de proximis sacr. scrien. lib. 12. Vtilem etiam permissam, videlicet, cum nouus reditor provincie commendat se à bono regimi-

ne & iustitia, pro benivolentia subditorum consequenda. l. solent. §. ante omnia. ff. de off. procon. & leg. 31. di. c. tenere debet. Voluntariam etiam notoriam permittunt legistæ, vt in §. quorum. in proœ. insti. & C. de nouo codi. compo. in prin. Nō notoriam, dum tamen modica sit, etiam permittunt, iuxta illud:

*Nec te collaudes, nec te culpaueris ipse,
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.*

Ista est doctrina legistarum, in d. §. quorum. supra allegato. & vide etiam Albericum de Rosate in l. 1. C. de nouo codice compo. Theologi verò aliter sentiunt, & dicunt, quod iactare, laudate, seu commendare contingit pluribus modis, qui tres ponunt permissos.

Primo videlicet quando quis se laudat seu commendat propter bonam propriæ famam, vt scilicet homo possit saluare suam bonam famam. Sicut Samuel se laudauit postquam senit coram filijs Israel, vt habetur 1. Reg. 12. dicens ad filios Israhel: Itaq; conuersatus sum coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hanc diem. Ecce ego præsto sum, loquimini de me coram domino, & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim vel asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam accepi, & cõtemnam illud, hodieque restituiam vobis. Et post hoc subdit: Testis est mihi dominus, quia non inuenietis in manu mea quippiam mali. Sic etiam simili modo cum quis inculpatur iniuste, vel etiam timeret iniuste inculpari, posset in tali casu in quo inculpatur, seipsum laudate ad conseruandum bonam famam suam. imo hoc casu tenetur ad conseruandam bonam famam suam, aliàs crudelis esset: cum crudelis sit, qui famam suam negligit. 12. q. 1. c. nolo. & gloss. in proœmio decreta. in verbo, prodiga. & habetur Prouer. 22. Melius est nomen bonum quam diuitiæ multa. & Hugo de S. Victore. Nō sufficit nobis vita sancta, nisi sit bona fama. Vnde etiam dicit Aug. quod sunt duo necessaria scilicet conscientia & bona fama. Conscientia propter reipsum: & fama bona propter proximum. Et ista commendatio quandoq; est necessitatis: quando scilicet quis inculpatur de delicto, vt habetur de purga. can. per totum.

Secundò potest quis se laudare propter charitatem Dei ac illius gloriã, gratias sibi à Deo concessas, non ad se, sed ad Dei honorem referendo. Et de hoc inquit Cypria. in epistola ad Donatum. Odiosa iactatio non est, quamuis non iactatum esse possit, sed gratum, quicquid non hominis virtuti ascribitur, sed de Dei munere predicatur. Sic fecit gloriosa virgo Maria, quæ cecinit Luc. 1. Magnificat anima mea dominum &c. Et sequitur. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Tertiò potest quis se laudare propter charitatem proximi, ne scilicet scandalizetur propter ver-

PRIMA PARS

Bela rex Pannoniæ Polonorum copijs instructus, Andream fratrem bello aggressus est, partaque victoriæ interfecit victum.

Tiphon Aegyptius fratrem suum Osyridem peremit, inuidia accensus, autores Berosus & Seneca de sacris Aegyptiorum. Diodorus item, comperitum est (inquit) Osyridem Aegypto iuste regnantem à Tiphone fratre impio ac nefario interemptum, quem in sex & viginti partes dissectum, cui libet eorum qui tanti sceleris participes fuerant, partem dedit, vt ipsos defensores custodesque regni fidos haberet.

Henricus cognomento Clericus Anglorum rex, Robertum fratrem hostem habuit, quem in bello captum, oculis primùm auulsis, in carcerem detrusit, ac demum pedore, & inedia ibidem morti fecit. Volaterr.

Ludouicus x i. Francorum rex contra ducem Aquitaniæ fratrem suum bellum mouit, quo tempore mortuus est.

Orodes Phraatis filius, Parthorum rex, Mithridatem fratrem suum obsedit Babyloniam, factaque deditioe in conspectu omnium, quamuis supplicem, interfecit. Deus te perdat ambitio, quæ fratres armis in fratrum viscera, quæque securum à nato non finis esse patrem.

Iugurtha Manastabilis filius nothus, fratres suos Adherbalem, & Hiempsalem Micipsæ patris sui filios interfecit, vt solus Numidis imperaret. autor Salust.

Friola Alphonfi Catholici filius rex Hispaniæ, ab Aurelio fratre interfectus, cum ann. 12. regnasset. hæc exempla ponit Textor in sua officina, in c. patricide, ver. interfectores fratrum aut sororum. vbi multos ponit fratres, qui occiderunt fratres, & forores.

Legitur etiam de Perpenna cōsule, qui regnandi cupiditate Sertorium inter epulas incautum occidit, vt solus in Hispania principaretur.

Amulius Numitorem, Artabanus Xerxem, Athalia vniuersum Dauidis semen interfecerunt, vt apud suos dominarentur.

Spitigneus rex Boemorum dominandi libidine bellum gessit cum fratre Vratislao.

Eraclius Phocæ interfecit, vt solus imperaret.

Constantinus Imp. Irenem matrem expulit, vt solus imperaret. hæc exempla ponit idem Textor in sua officina. c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi.

Refert etiam Gaguius lib. i. c. antepe. quod in regno Franciæ post Clodouari regis obitum, cui quatuor liberi successerunt, duo ambitione dominandi & regni vsurpandi, vt reliqui præferrentur, occisi sunt.

Hæc enim gloria videtur multa attulisse incommoda & damna & angelicæ naturæ, vt habetur de Lucifero qui voluit fieri similis altissimo, vt habetur Isai. 14. & à humana natura. Gen. 8. Eritis si-

cut discientes bonum & malum. Ex quo videtur quod gloria nō est multum apperenda: quoniam etiam scriptum est. Ne gloriaris in crastinū, tenens quod superuentura pariat dies. Prouerb. Et hoc quoniam homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. & similis factus est illis. Psal. 48. notat Arch. in c. principium. de poeni. dist. 2. Homo enim vanitatis similis factus est, dies eius sicut vmbra prætereunt. psal. 103. & est tex. in c. si. §. charitas. de poeni. dist. 2. Sicut vmbra sunt hominis dies. Job. 13. Et quasi putredo consumendus, & quasi vestimentum quod comeditur à tinea. Job. 14. c. Nec plus gloriatur vnus quam alter: quoniam vnus est introitus omnibus ad vitam, & similis exitus. Sap. 7. & habetur Eccl. 7. quod sicut egressus est de vtero matris nudus, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Nescit enim homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo tempus superuenierit. Eccl. 10. c. Et vt ait Cic. lib. 3. de oratore: O fallacem hominum spem fragilemque fortunam, & inanes nostras conceptiones, quæ mediocri spatio franguntur, corrumpunt, & cum ipso cursu ante obtrunt, quam portum conspiciere valuerint: & semper habenda est prouidentia, & consideratio futuræ mortis. Vt enim dicitur in vita B. Iohannis electi mosynarij, antiquitus postquam imperator coronabatur, statim ingrediebantur ad eum edificatores monumentorum, dicentes eidem: De quali metallo iubet imperium fieri monumentum tuum? ei insinuant, quod cum sis homo corruptibilis, & transitorius, curam habet o tui ipsius, & pie regnum dispone. & habetur Eccl. 14. Cui enim morietur homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes. Et omnis caro sicut foenum veterascet. Eccl. 28. Et vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Eccl. c. 1. Vniuersa enim vanitas omnis hominum. Psal. 88. Vnde vt habetur in lib. de contemptu mundi:

*Quid valet hic mundus, quid gloria, quidue triumphus
Post miserum finem puluis & vmbra sumus.*

Eramplissimè de huiusmodi gloria fugienda vide Petrum Antrarien. in sua summa dei uigilantium. de quinto vitio superbiæ, vbi ponit probationem illius gloriæ & superbiæ per I. Iosua vel circa, ad quem recurre in omni statu. sed quæ extra propositum, non insisto. Maxime etiam gloriari non debet se iactando, & sic seipsum laudando, quoniam, vt ait Ari. 4. Ethic. iactator maxime vituperandus est. Et Cic. libr. 1. officiorum ait: Turpe est de seipso prædicare. Et, vt ait Quintilian. lib. 8. de oratoria institutione: Vitio est iactatio, infertque audientibus. nō modo fastidium, sed etiam alijs plerunque odium. Ideo dicitur quod iactatio nocet nō solum ipsi, sed etiam alijs. Et habetur in c. si quis i. q. 2. Et in communi prouerbi dicitur.

Qui hic de bono laudari appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futurum non recipit. Vnde Chrysoft. super Matth. O inspiens quid tibi prodest illa laudatio post mortem, si vbi eris non lauderis? vnde non solum cauere debemus ne bona opera iactanter proferamus, sed etiam diligenter cauere debemus, ne in elatione mentis de bonis nostris extollamus: vt docet exemplo de quo habetur in sermonibus discipuli, sermone 17. vbi quaedam ex supra dictis extraxi, de quo amplè infradicam.

Vndecimò cum quis se laudat de peccato mortali, & de his loquitur Salomon Prover. 2. ca. Qui gloriantur cum malfecerint, & exultant in rebus pessimis. Et Dauid Psal. 51. Qui gloriatur in malitia. & habetur Esa. 3. Peccatum suum quasi Sodoma praedicaerunt. De quo etiam delicto iactatio nis hoc casu quomodo sit de iure puniendum, notatur in c. quàm sit. de exce. pra. l. vbi dicit Petrus de Anch. quod de crimine laudari est crimen graue, vnde allegat Senecam de quatuor virtutibus. Tam turpe tibi sit laudari à turpibus, quàm si laude ris ob turpia, & maximè reprobatur in clericis vt ibi. Imo etiam sapiens in sapientia sua non debet gloriari. vt habetur Hiere. 9. Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitijs: sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me.

Duodecimò cum quis se iactat & laudat, vt aliquem decipiat, vt puta dicens se expertum esse in aliqua scientia, & in ea magna commoda fecisse, alliciat homines ad se, & in manibus suis se ponat cum damno. & periculo eorum. De talibus loquitur Arist. 4. Ethic. Turpior est, qui causam lucri se iactat, quàm qui causam gloriæ vel honoris. Et ibidem dicit Philosophus. Iactator fingit de se maiora existere, quandoque nullius gratia, i. ex vanitate, quandoque honoris & gloriæ, quandoque gratia argenti: & hoc casu si faciat cum damno aliorum, est prohibendum, cum sit maxime quaedam simulatio, cum iactator simulat ea sibi aliqua inesse, quæ non sunt, vel si sunt simulat esse maiora quàm sunt, vt ait Arist. vbi supra. Si tamen dicat veritatem & non deroget alijs, licetum est laudare se apud eos quibus quis est ignotus, vt dicit Ber. de Bust. in 2. par. Rosarij. ser. 9. part. 2. in litera E, vbi in dicto sermone multa ex praedictis dicit.

Decimotertio dicit quod huiusmodi vana gloria seu iactantia est euitanda trib. de causis, vt amplè dicit Antoninus Flo. in sua sum. 2. par. tit. 4. c. 1. §. fi. & in §. 1. 2. & 3. ponit materiam inanis, & vanæ gloriæ quæ dicitur iactantia: ad quem recurrit. Et dicit idem Ant. ead. part. tit. 10. cap. 2. §. 1. quod alios laudare contingit quadrupliciter, vt ibi per eum, **S**petendo honorem terrenum non sibi debitum, quoniam ad honores mundi sine suffragio temporis aut sine merito laboris, velle promoueri, dicitur

ambitio, quæ non est permissa, cum sit inordinata appetitus honoris terreni & amplitudinis dignitatis. c. miramur. in fi. 61. di. Et ideo, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 131. arti. 2. & Alexander de Alis in 2. par. summa. in tract. de ambitione, est peccatum. Quia cum honor sit praemium virtutis, Arist. 4. Ethic. Ambitiosus desiderat praesidentiam, & regimen, quod non debetur nisi virtuosis, & per consequens non sibi. Imo etiam si esset sanctus, ex ambitione fit indignus. 1. q. 1. c. principatus. Miserrimaque est omnino ambitio honorumque contentio, vt amplè habetur per Lucam de Pen. in l. omnium in fi. C. de decu. lib. 10. Refert Cice. lib. 1. officiorum. vnde dicitur Eccle. 9. Noli querere ducatum ab homine, nec à rege cathedram honoris. Et ratio potest assignari, quæ habetur Sapientia 5. Iudicium durissimum his, qui praesunt, fiet. & dicit text. in c. mul. ti. 40. dist. Quicumque desiderauerit primatum in terra, inueniet confusionem in caelo, nec inter seruos Christi computatur, qui de primatu tractauerit. & in cap. principatus 1. quaestio. Principatus, quem metus extorsit, aut ambitio occupauit, & si actibus suis vel moribus non offendat, ipsius tamen initij est perniciosus exemplo. c. sicut is. 1. qu. 6. & habetur in cap. in scripturis. 8. q. 1. Sicut qui inuitatus renuit, quaesitus refugit, est sacris altaribus remittendus: sic qui vltro ambiit, vel importunum se gerit, procul dubio est repellendus. Et dominus Iesus Christus contra ambitionem Pharisaeorum inquit, Mat. 22. Amant primos accubitus in coenis, primas cathedras in synagogis, & saluta- ri in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Nam huiusmodi ambitio totum serè mundum conturbat, denique Ecclesiam destruit. c. nihil de ele. Ambitio enim causa est omnium malorum, & ideo vitanda, vt peccatum mortale, vt dicit Card. in cle. 1. in 3. & 4. notab. de regularibus. & est reprobanda per eundem Card. in d. cle. 1. & in cle. fi. de ele. Imo dicit Albericus de Rosa. in rubr. C. ad legem Iuliam de ambitu. quod dispositio vniuersi quæ in praedictis usurpat tam in brachio seculari, quàm Ecclesiastico, mundum in malo statu in quo est ponit. & dicit text. in cap. omnes huius seculi 47. distinct. Omnes huius seculi dilectores in terrenis rebus fortes, sunt in caelestibus debiles. Nam pro temporali gloria vsque ad mortem defudare appetunt, & pro spe perpetua, nec parum in labore quidem subsistunt, vt ibi amplè. Et dicitur per Ambrosium super Lucam, Saepe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nullaque auaritia, facit ambitio curiosos. Et vt ait Aug. super Psal. Non est serè quisquam, qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. dixi supra in praefatione. Imo etiam & ambitio de iure digestorum, & C. est reprobata. ff. & C. ad legem Iuliam de ambitu. Et ideo de iure nostro videndum est nunquid liceat appetere officium vel dignitatem. Salyc. in dict. le. vnica. C.

PRIMA PARS

ba derrahentiū: quoniam vt dicitur in e. sunt plurimi. 6. q. 1. Sunt plurimi qui viam moresque bonorum amplius quā debent laudant: ideo permittit Deus malos in obreftationem, & obiurgationem prorumpere, vt si qua clario ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. Qua de re quia sepenumero de bonis viris & iustis pusilli malorum diffamationib. scā dālzantur, licitum est quandoq; virtutes aperire, sicut fecit B. Aug. qui in sermone qui legitur in festo eius, dicit, Charitati vestrae de nobis ipsi hodie sermo reddendus est. Quia enim vt ait apollolus, Spectaculum facti sumus mundo, angelis, & hominib. qui nos amant, querunt quod laudent in nobis. Qui verò nos oderunt, querunt quod detrahant nobis. Nos autem in vtroq; medio constituti adiuuante Deo vitam & famam nostram sic custodire debemus, vt non erubescant de detractatorib. laudatores. Cuius doctrinā sequi volentes debent seruare doctrinam, quam ponit author ad Rudium lib. 2. dicens:

*Et quis quis famam cupiat retinere celebrem,
Omnibus hic studeat gratus adesse bonis.
Sic mitis cunctis, tractabilis, atq; benignus,
Subleuet vt nomen prospera fama suum.
Et si displiceat prauis, non sollicitetur,
Quis nisi sit prauus nemo placere potest.
Verum pro sit ceo, simul omnibus opto placere,
Sine quo saltem, glisco placere bonis.*

Quarto etiam licitum est se laudare pro edificatione liberorum ac proximorum. Vnde cum B. Paulus haberet de se predicare Corinthijs ab eo ad fidem conuersis, post recessum eius cum deducti fuissent à quibusdam pseudoprophetis, qui Paulo detraxerant, vt eius predicationem contemni facerent, ipse Paulus zelo & charitate salutis eorū ductus mirabilia de se refert, vt eos ad fidem veram reuocaret, vt habetur 2. ad Corin. 11. & 12. capitulis, vbi dicit se nihil minus fecisse à magnis apollolis. Et alio loco dicit, quā abundantius his omnib. laborauit. Et deinde iactat se de his que passus est: postmodum dicit se raptum fuisse vsque ad tertium cœlum, & vidisse quæ non licet homini loqui. & dicit etiam se habere Spiritum sanctum. 23. q. 1. c. sic enim, circa fin. & multa alia in sui commendationem, de quo habetur, & alijs hic antè dictis per Antoninum Flor. in sua sum. 2. parte tit. 4. c. 4. §. 2. & ibi in illo titulo ponuntur aliqui casus ex prædictis, quem videatis. Etiam B. Aug. dicit se parem prophetis 23. quæst. 4. c. cccc. & Deus se ore proprio commendauit, dicendo se sanctum. c. tenere debet ecclesia. 31. dist. Ita dicit Albericus in dict. l. 1. C. de nouo codi. compo. & Christi actio nostra est instructio. c. legitur. 71. distinct. ergo, & nos commendare possumus.

Quinto licitum est alicui se laudare, & commendare, quando est in tribulatione, & oppressione de benefactis suis, ne in desperationem in-

cidat. Vnde Iob turbatus, & ab amicis calumniatus se laudauit, vt habetur 29. cap. Oculus sui caeco, pes claudo, manus debili, & pater eram quondam pauperum. Et habetur de S. Antonio quod cum plus deprimeretur à diabolo, plus se exaltabat.

Sexto licitum est se laudare, vt euitetur malum vel periculum, non tamen deficiendo à veritate, prout fecit Paulus, qui se ciuem Romanum dixit, propter quod fuit dimissus liber qui tenebatur captiuus. Act. 25. c. Imo etiam quo ad Deum licitum est se laudare coram eo ad sublimationem spei, & vt euitetur periculum, prout fecit Ezechias rex Iud. 3. vt habetur Esa. 28. c. vbi dicitur: Agrotauit Ezechias vsque ad mortem, & introiit ad eum Elaias propheta, & dixit ei: Dispohe domui tuae, quia morieris & non viues. Et conuersus Ezechias faciem suam ad parietem, orauit ad dominum, & dixit: Obscero domine memeto quomodo ambulauerim corā te in veritate & corde perfecto, & quod bonū est, in oculis tuis fecerim. Et vide ad hoc eundem Antonium in loco hie antè allegato.

In omnibus autem his est prohibita iactantia vltra prædictos, ita quod semper aut est veniale peccatum, aut mortale. Veniale videlicet in casu, scilicet cum aliquid dicit in sui cōmendationem, quod etiam est verum, & non iniuriatur nec Deo nec proximo, sed aut quia nō est nec necessarium nec vtile, sed cum aliquali inani gloria, & in hoc pacto pauci inueniuntur immunes, vt ait Greg. in 31. c. moralium. Et ista iactantia magis minuit laudis præconium si sit assidua, vt multi cupidi laudis faciunt, vt dicit Valerius. Et iste se primus est modus iactantia. De his dicitur prout Caio: Nec te collaudes, & hoc faciunt, stulti quos gloria vana inanis.

Octauo contingit alicui se laudare aut iactare contra honorem Dei, vt fecit Senacherib dicens, quod Deus non posset liberare populum suum ab eius potentia. de quo habetur 4. Reg. 19. Et illo modo multi delinquant etiam mortaliter, cum dicunt, Deum non posse facere, quin talia peccata fiant.

Nono contingit aliquando quod quamuis laudat se in contumeliam proximi, sicut Pharisæus qui laudando vituperabat publicanum, de quo Luc. 18. & Goliath dicens, Ego exprobraui agminib. Israel hodie, qui suo proprio gladio à Dauide capite truncatus est, vt habetur 1. Reg. 17. c.

Decimo quis se laudando de bono opere principaliter, & finaliter vt laudem humanam habeat quam præponit Deo, peccat: & ex hoc potest damnari, vt habetur de quodam Pharisæo Luc. 18. c. Qui decimas dedit, & duos dies in hebdomada ieiunauit, cum de his bonis operibus se iactauit, & in eisdem vanā gloriam quæsiuit. Ex quo periculosum est, se in bonis operibus iactare, de sum. bo.

est. l. princeps. ff. de legib. vnde Papa etiam si officia temporalia vendere potest, prout vendit, vt dictum est ante, igitur, &c. licet tamen non congruat honestati. Quia venditionem iustitiae praesumptiuè dicitur tolerare, in auth. vt iudices sine quoquo suffra. si aut. vbi est pulcher tex. prohibens venditionem huiusmodi officiorum. ex consilio vxoris Iustiniani facta est illa ordinatio, quod de cetero officia iudicaturæ non vendantur. Imo iudices deinceps faciunt sine quoquo suffra. Et de hoc etiam est ordinatio Ludouici beati, de qua mentionem fecit Gaguinus lib. 6. c. 2. & Ludouicus 12. ordinatione sua 40. quæ est approbatia, & confortatiua aliarum ordinationum regiarum, vide licet Caroli 7. ordinatione sua 97. Et Caroli 8. ordinatione sua 68. de quibus per d. Guil. Benedicti in sua solenni repe. c. Ray. in ver. duas habens filias. vbi ponit multa alia exempla, quæ causâ breuitatis non iuncto. Et facit, quia iurisdictiones & honores venales esse non possunt. d. auth. vt iudices. & l. quisquis. C. si cer. pet. Nec iustitia venalis esse debet. Quinimodò res malè agitur, cū quod virtute fieri debet, pecunia tentatur, vt dicit Tul. Cic. quæ refert Bal. in d. l. Barbarius. in 2. col. vbi in vnaquaque lectura amplè tractat hanc materiam, quam videas. Et facit etiam in l. bacchij. C. de iuril. legul. lib. 11. Quia officia vendi non poss. Et dicit ibi glo. illud esse simoniacum. facit tex. in l. lege Julia. & in l. si. q. 1. & est casus in c. iuncta gloss. ibi super verbo, consuetudines, de magistris. quæ dicit. quod talia emere, est quasi simoniacum. facit gl. in d. l. 1. ff. ad legem Iuliam. de ambitu. vbi Bar. dicit, quod illud quod canonice vocant simoniam, legistæ vocant ambitum, qui committitur in redemptione pecuniaria officiorum: & ibi plura alia dicit dictus Benedicti, qui vltra dicit, quod quicquid de in re communi ordinationibus regijs & alio modo sit prohibitum, hodie non instamus in istis, quia temporale, & spirituale, & etiam omnia, venalitati exposita sunt, & omnia pecuniæ obediunt. Eccl. 10. prout dicit Lucas de Pen. in d. l. bacchij. vbi dicit, quod de hac materia parum scribit, quia omnibus pontificibus, regibus, & principibus nota est plus exercendo, quam in libris studendo: ex quo nobis succedunt illa, de quibus in auth. vt iudices, sine quoquo suffragio, & peiora, vt videmus quotidie in oculis nostris.

Ino, quod plus est, multo minus licet emere talia officia, & dignitates. & ad illa ambire per pecuniam: cum etiam non licet sola voluntate dignitatem, vel officium appetere, vel desiderare sine peccato, vt ante dictum est. Et vt dicit Aug. lib. 9. de ciuitate Dei. Locus (inquit) superior et si administraretur, vt deest, indecenter tamen appetitur: vnde sine causâ, & ratione, Hala, magister equitum, Spurium Melium regnum Romanorum affectantem occidit, vt refert Valerius lib. 5. tit. de iugratis. quod sibi fuit reputatum ad maxi-

mam reipublicæ gratitudinem, & obsequium, & vt idem Valerius lib. 6. tit. de seueritate, ait, Par indignatio ciuitatis aduersus Spurium Cassium erupit, cui plus suspicio concupitæ dominationis nocuit, quam tres magistri, consulatus ac duo speciosissimi triumpho profuerunt. Senatus enim populisque Romanus non contentus eum capitali supplicio afficere, interempto domum superiecit. vt pœnatum quoque strage puniretur. In solo autem ædem Telluris fecit: itaque quod prius domi illi potentissimi fuerat, nunc religiosè seueritatis monumentum est. hæc dicit Valerius vbi supra. Et dicit tex. in l. 1. C. de comitibus. & tribunis scholarum. lib. 12. quod dignitates, & dominationes dependent à casu, & fortuna: quod dicit esse verum lo. de Platea. in d. l. 1. prout ista adhærent, aut illi, sed non in abstracto, quoniã à Deo emanauerunt, in auth. quò oporteat episcopos. in prin. col. 1. & in c. solita. de maior. & obedi. extra. Vnde dicit Ber. Quoties hominibus præesse desidero, Deum meum præire contendo, & tunc non sapio quæ Dei sunt. Patiter dicit Chrysof. super Matthæum. Qui cunque desiderauit primatum in terra, inueniet cõfusionem in cælo. c. multi. 40. dist. & dixi supra, quod nobis Christus etiam ostendit, qui aufugit cū eum regem facere voluerunt. Ioan. 6. ob quod dicit Apostolus ad Hebr. 5. Nemo sibi assumat honorem, nisi qui vocatus fuerit sicut Aaron. sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. quem ad modum, & alibi dicitur. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Et de multis qui regna, & dignitates respuebant, refert G. Benedicti in sua repe. c. Rayn. in verb. duas habens filias, extra de testamentis, vt de Numa Pompilio, prout refert Plutarchus de Scipione Africano, vt etiam refert Valerius lib. 4. titu. de moderatione animi, qui recusauit statuas, & stemmata in comitio, in rostris, in sella denique Iouis Capitolini. Et Marcus Fabius, vt ait Plinius libr. 2. Oblatum à senatu triumphum laudabili animi modestia contempsit. Denique Caius Claudius Nero secundum Liuium lib. 7. decados 3. Triumphum à senatu decretum cum Liuo consule recusat, Liuiumque triumphantem equo sequutus est. Cato etiam (Plutarcho teste in vita eius) nullam sibi passus est statuam poni, inquiens, malle vt posteri interrogarent, cur Catoni non posita esset statua, quam cur posita esset. Et de Labeone qui noluit cum offerretur ab Augusto consularis quo subiectus fieret, & honorè susciperet, vt l. 2. §. post hunc. ff. de orig. iur. Vnde Valerius tit. 5. de indulgentia patrum in liberos. Læteri autem qui regna deponabant, & tristes cum dabantur. de quibus ibi per eum amplè.

De huiusmodi materia ambitionis amplissime per Antoninum Flor. in sua summ. part. 2. li. 3. c. 5.

PRIMA PARS

ad legem Iu. de ambitu. examinando hanc materiam, dicit, Aut est questio de iam praesidente & habente officium aut dignitatem. Et tunc, vt dicit, non licet eidem illud officium repetere, vt finito tempore statuto possit illud continuare etiam si illud precib. porrectis obtineret a principe, vt d. l. 1. Si tamen princeps proprio motu ex privilegio illud confirmaret, tunc illud continuare & exercere posset, vt gl. ibi in d. l. 1. Quoniam, vt dicit ibi Sali. tunc non creditur ob importunitatem petentis fecisse, nec creditur eum rem publicam & subditos ledere, cum non sit credendum principem, cuius est proprium subiectorum commoda inuestigare, illum motu proprio concessisse, nisi exigente suorum experientia meritorum. Alij autem inferiores a principe non possunt illum etiam motu proprio confirmare, nisi in defectum aliorum, in auth. de defenso. ciuita. §. si. & in l. honor. §. si. ff. de mun. & honorib. & in l. nemo. C. de offi. assessor. & tales qui talia officia petunt per ambitionem sibi continuari etiam per rescriptum principis, nisi sit motu proprio, priuantur officio & poena de portationis. d. l. 1. quod male obseruat officiarj nostrae ciuitatis & aliorum locorum huius patriae, qui semper volunt singulis annis continuari in electionibus quae sunt, & multas prosecutiones pro continuatione eorum in officijs faciunt: etiam vt plebrosque vidimus vsque ad decennium, licet officia sint annalia, ex quo non aduertunt ad hanc legem, ideo caueant in futurum.

At vero loquitur in non praesidente seu non habente officium illud, tamen aut dignitatem appetente, & tunc appetit solum moribus & virtutibus quae operantur in illo, & hoc est permissum l. 2. C. de offi. recto. prom. l. liceat. C. de assessor. l. magistratos. C. de professor. & medicis. & facit l. contra publicam. C. de re mili. libr. 12. vbi dicit. Ad honoris augmentum non ambitione sed labore vnumquemque conuenienter. Et hic modus erat in troductus apud Romanos, cum in signum huius quod soli virtuosus ad dignitates promereri deberent, duo conflauerunt templa contigua in vrbe, vnum deae virtutis, aliud deae honoris. Ita tamen vt ad templum deae honoris non esset ascensus, nisi per templum virtutis. refert Aug. 4. de ciuitate Dei. & Bernardinus de Buis in 2. parte sui Rosarij, sermone 9. littera H.

Aut quis appetit dignitatem, verbo & procuracione, & tunc aut solui vt praesit & reparet quod cadere videbar: & ei licet, & commodandus est. §. q. 1. c. qui episcopatum, & notatur in l. si quaequam. C. de epi. & de. & habetur ad Timo. 3. vbi habetur. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Aut vt praesit, autum, & tunc si dignitas est spiritalis, non licet nedum pretio, sed nec prece nec verbo. d. l. si quaequam. Ratio, quia praesens anima non licet, quas Deus omnes fecit aequales, vt in auth. de monachis, in prin. col. 1. Non tamen est,

dicit Sal. quod de iure canonico sit simoniacus, qui tantum preces effundit: sed in hoc casu de desiderante episcopatum aliter sentit S. Tho. 2. 2. q. 181. art. 1. vbi dicit, quod in episcopatu tria possunt desiderari.

Primum est principale & finale, scilicet episcopalis operatio, per quam vtilitati proximorum attenditur, secundum illud Io. vlt. Pascite oues meas. & hoc secundum se est laudabile, & meritorium: verum, quia talis actus episcopalis habet annexam celsitudinem: hodie praesumptiuosum videtur quod aliquis praesens appetat ad hoc, vt subditis proficiat, manifesta necessitate urgente: quia locus super hoc sine quo populus regi non potest, & si ita admitterent, vt deest, tamen indecenter appetit. §. q. 1. d. c. qui episcopatum.

Alia autem duo desideranda in episcopatu sunt excellenae gradus, quia episcopus super alios constituitur, ac reuerentia & honore exhibetur. Et ista appetere est praesumptiuosum. vnde inq. Chrysost. sup. Matth. Opus quidem desiderare bonum, bonum est. Primum autem honoris concupiscentia, & vanitas. Dicit tamen Ang. de Peru. in l. 1. C. de ambitu, quod si aliquis fuerit electus ad episcopatum, potest petere se confirmari, vt dicit Io. A. concupientes. ver. post obtentum. de elec. in 6. Et tales qui per ambitionem habuerunt prelatum, remaneant inale consolati, cum difficile sit, vbi non pagantur exitu, quae malo sint inchoata ambitionis principio. i. q. 1. c. principatus, cum etiam in hoc casu querat, qui per ambitionem ad honorem fastigia per abrupta conscendit. c. sicut. 44. dist. 8. c. sicut. 1. q. 6. Quid dicendum erit de illis, qui tales prelaturas inueniunt, aut per promissionem peccatiuarum ad prelaturas eliguntur, aut alio modo promouentur? raeo, & ex causa. Reduendo vnde digressi fueramus, aut vero quis appetit dignitatem, aut officium temporale, aut publicum & palam, aut occultum & clam. Et quia haec distinctio non placet Sal. non insisto. Ideo prosequendo dic, dignitas non habet iurisdictionem annexam, & tunc non prece sed etiam pretio publice, & palam petere, vel etiam clam mediante suffragatore: le. 1. in prin. & l. toties. §. 1. de pollit. Et istud bene obseruatur in Francia. Quoniam officia temporalia & non habent iurisdictionem annexam, sunt venalia, sicut officia Papae in curia Romana, vt dicit Ang. in d. l. 1. Aut vero habet officium, dignitatem & iurisdictionem annexam, & tunc non potest inferior a principe per preces aut precium, quae praesumeret subditos granare, vt in auth. vt indices sine quoquo suffragio. col. 2. A principe autem potest petere & prece, cum in eo cesset libertas de ambitu. l. 1. in prin. ff. ad legem Iuliam de ambitu. Quinimo & pretio de eius potentia abscissa, vt dicit Bal. in l. Barbarius. ff. de offi. pt. Hoc enim prohibitum non inuenitur de iure diuino, sed tantum ciuili, cui princeps supremus non sub-

Et Claudianus decenter his versibus virtutem describit, cum ait.

- 1. *Ipsa quidem virtus precium sibi sola q̄ latē*
- 2. *Fortune secura nitet, nec fas cibus ullis*
- 3. *Erigitur, plausum petit clarescere vulgi.*
- 4. *Nil opis ex terne cupiens, nil indiga laudis.*
- 5. *Diuitijs animosa suis immorataq̄ cunctis*
- 6. *Casibus, ex alta mortalia despicit arce.*

Et ait Horatius:

Virtus repulsa nescia sordida, Intaminatis fulget honoribus. Hæc Beroaldus in sua declamatione de excellentia Philosophi, medici, & oratoris. & ibi virtus sit summa felicitas de per se, quomodo virtutes naturaliter raptentur, & de multis alijs circa virtutem vide in Sophologio Sapientia: c. 1. 2. 3. & 4.

Sexagesima quarta consideratio est. Virtutis vberissimum alimentum est honor, teste Valerio, de Institutis antiquis lib. 2. & Aristor. 3. Ethico. & in auth. de monachis. §. ordinatione. collatio. 1. & ut ait Franciscus patritius lib. 3. de institutione reipublicæ titu. 6. virtus secum semper habet comitem honorem, veluti corpus umbram, laudatque crescit. vide quæ supra dixi in 3. & 5. considerationibus. Et ipsa virtus est animi habitus naturæ in modo ratione consentaneus, habens in se plures partes, vel est affectio constans conueniensq̄, laudabile efficiens eos in quibus est, & ipsa per se sua sponte separata etiam utilitate, laudabilis, & ex virtute gloriosus, efficitur: quoniam honorum laborum gloriosus est fructus, ut habetur Sapientia: cap. 3.

Ex quibus fitis constat virtutem esse præambulantem ad honorem, laudem, & gloriam: & virtus est, quæ extollit hominem, & super astra mortales collocat. Seneca epistola sua 83. Immo homines dii dicuntur fieri propter virtutum excellentiam, Arist. 4. Ethic. Virtuti enim perfecte non fiet condignus honor. Idem Arist. Ethico. 8. Honor est præmiu virtutis, & præmia virtuosus danda sunt. le. 2. C. de status & imagi.

Sexagesima quinta consideratio. Quod propter virtutem multi ex infimo loco ad regnum perueniunt, ut habem⁹ de Saul, qui pascēbat asinas. 1. Regum. 9. & Iosephus lib. 6. antiquitatum. c. 4. & Dauid oues, ut ibi 16. c. Iosephus cod. lib. c. 9. & tamen iuvenes, ambo reges facti sunt propter virtutem.

Ortus Tullij Hostilij, ut Valerius ait lib. 3. tit. de his, qui infimo loco nati, clari euaserunt, nunquam nisi agreste tugurium habuit, cuius parentes penè incogniti sunt, illique diu pecoris pascendi cura fuit, postea verò Romanum Imperium rexii.

Veneridius Bassus adeo sordido natus est loco, ut victum agrè sibi quæreret adolescens. demum tamen cum in Caij Casaris beneuolentiam introrepsisset, eius patrocinio, & fauore, fact⁹ est pri-

mus tribunus plebis, mox prætor, inde pontifex, & consul ad extremum: qui prius curandis mulis victum sibi quaritabat, cōscendit gloria, & autoritatis, ut primus subegerit Parthos, ac de his triumphauerit. cui eius gloria vsque adeo inuidit populus Romanus, ut sequentes in eum versuculi vulgò iactati sint:

*Concurrite omnes, augures, aruspices,
Portentum inuistatum, constat esse recens.
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.*

Aurhor Gellius lib. 15. c. 4.

Quintius Cincinnatus cum agrum coleret, sudore deserto prætextatam accepit togam, & ab aratro conscendit ad dictaturam.

Tullius quoque Seruius, verna, & ancillæ filius, Romanis principatus est propter virtutes. Pariter Arthilius ab aratro vocatus, & Cōstantinus ex pauperissimo, postquam Helenam duxit in uxorem, ac Theodosius primo stabularius, Imperatores, ac vitæ merito facti claruerunt: quæ etiam Helena inter Britannos humili loco orta est. De Marco Porcio Catone refert Valerius loco supra allegato, qui apud Tusculanum vicum agresti tugurio natus, illius tanta fuit in vrbe dignitas, ut Senatorum ordinem auerit, ipsam quoq̄; Senatus maiestatem suo splendore decorauit. Orofio referente nonnunquam Caium Mariū humili super crepidinam iacentē, à parentibus in finis penè sordidissimum ortum traxisse nonimus, tamen secundum Romæ triumphum egit.

Telephantes cum antea currus factitaret, tandem rex Lydorum factus est.

Agathocles è figulina patris officina ad regnum Sicilia peruenit. vnde apud Aufonium sic induitur loquens, Rex ego qui sum Sicaniæ, figulo sum genitore fatus.

Tamberlanus à tenera ætate Porcarius, Scytharum rex effectus fuit, refert P. Bergomensis, lib. 14. sui supplementi Chronicarum.

Lamislus infans in Piscina repertus Lombardorum rex fuit.

Narles eunuchus è Chartulario patriam consecutus est dignitatem, & toti⁹ Italiæ principatum, ut refert Bergomensis, lib. 10.

Ptolemaus, filius Lagi, ex Gregorio Alexandri milite factus est rex Aegypti, refert Bergomē. li. 7.

Valentinianus Imperator, patrem habuit fures torquentem.

Mauritius Cappadox, è famulo, & excubitore imperium adeptus est post Tyberium secundum, refert idem Bergomensis, lib. 10.

Primiſlaus rex Bœmorum ab incute ætate bubulcus erat, & armentarius.

Hyperbolus Chremydis filius, qui prius lucernas factitabat, Athenis tandem principatus est.

Darius, Hytaspis filius Cyri primum extitit Pharetrophorus, & lictorio functus est munere, rex postea Persarum factus.

PRIMA PARS

vbi amplè, & alto stylo tractat hanc materiam: & ibi ponit, An sit licitum appetere honores. §. 1. & 2. & in §. 3. an sit licitum appetere episcopatum, vbi declarat. c. qui episcopatum desiderat. supra allegatum. & in §. 4. vtrum licitum sit appetere honores, & alias dignitates ecclesiasticas seu officia, vel beneficia curata infra dignitatem episcopalem, & in §. 5. & quid de officijs, & dignitatibus secularibus.

Sexagesima prima consid. Licet vt hic ante dictum est non liceat ambire, seu appetere dignitatem aut officium, tamen etiam aduertendum est, quod vbi licitum est appetere officium, homo contentus esse debet vno, nec duo officia petere aut tenere potest. text. est ad literam in l. c. 1. C. quemadmodum ciuilia munera indicuntur. libr. 10. & habetur in leg. quisquis. C. de cohortalibus principib. & c. libr. 12. Vbi Bart. dicit, quod duo etiam officia non licet simul habere. & Iacobus Rebuffi. in d. l. 1. C. quemadmodum ciuilia munera. & in l. æternam. C. de murilegulis, lib. 11. & l. vnica. vbi idem Iacobus. C. quib. ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet. libr. 11. Nec etiam duos honores. l. e. libertus. §. præscriptus ad munera. & l. fin. C. de assessorib. & l. quisquis. C. de proximis sacrorum seniorum. lib. 12. Nec etiam duas militias. l. his quidam. §. in postremo. C. qui militare non possunt. lib. 12. Et dicit Lucas de Pen. in l. 1. C. de primicerio. libr. 12. Quia vnum solum officium vix dignè quis potest implere. c. 1. de consuetudine. lib. 6. & quod ibi notat Arehidiaconus: & ibi plene pereum, quem videas. Et istud obseruatur in regno Franciæ, quod quis non potest tenere duo officia principis sine dispensatione. Hinc Quintus Mutius Volulij auditor homo quæstorius noluit vltra proficere, cum Augustus illi etiam consularum offerret. l. 2. §. Serui? autem. versi. fuit eodem tempore. ff. de origine iuris.

Et apud Francos Gaguinus li. 9. c. 3. refert, quod cum Ioannes Sollcuillus homo sine controuersia eruditus, & iustus, duo gubernacula in vrbe Parisiensi gessisset, non infcius quãtã sollicitudinis erat vtriq; officio inferuire, regẽ Carolum v. i. adiuit, enarrãs curas quæ bino magistratu incumbere, alteri, vix se satis posse orare, vt se vno abdicare posset: deputatur in eius locum Ioan. Iuuenellus inter Parlamenteos aduocatos boni nominis, & probitatis vir. hac recitat Guilelmus Benedicti in sua repe. c. Raynuius. in verbo, duas habens filias. extra de testamentis.

In spiritualibus autem quomodo non licet appetere plura beneficia, vide in c. de multa. de præb. extra in cle. cum plures. eo. tit. in extrauaganti execrabilis. eo. tit. non insisto: quia non est presentis speculationis.

Sexagesima secunda consideratio circa virtutem Derit, q̄ virtus vocata est ex eo, quod suis virib. nitens, non superetur aduersis, secundum Boc-

etium, tertio de consolatione. profa vltima. Vel virtus est, qua bonum facit habentem, & op̄ eius bonum reddit, vt habetur 2. Ethic. vel vt dicit Lucas de Penna in l. vnica. C. de metropoli. Beryo in 3. eol. dicitur etiam virtus, vt habetur in libro de spiritu & anima: mentis habitus bene institutus. Vel virtus est bona qualitas mentis, qua rectè viuatur, qua nemo male vitur, qua deus q̄ in nobis sine nobis operatur. Et vt ibi dicit sunt septem virtutes, tres theologica: scilicet fides, spes, & caritas, & quatuor cardinales, iustitia, fortitudo, prudentia, & temperantia, de quib. ibi videre poteris pereum: & infra in fin. in 25. consideratione dicitur.

Sexagesima tertia consideratio. Virtus est effe. Sctrix viræ beatæ. hinc Horatius. *Ad summam sapiens, vno minor est Loue, diues, liber, honoratus, pulcher, rex deniq; regum.* Et vt ait Seneca in libro ad Galionem de vita beata. Altum quiddam est excelium, & regale, inuidium: infatigabilem virtutẽ in templo inuenies, in foro, in curia, pro muris stantem, puluerulentam, coloratam, callosas habentẽ manus, huic sententiã subscribit Silius, à quo virtus ita describitur:

Frons hirta, nec vnquam composita mutata coma,

Stans vultus & ore:

Incessuq; viro propior letiq; pudoris.

Celsa humeros, nuca fulgebant flamine palla.

Et ait Ouid.

Iunia virtuti nulla est via.

Horatius verò virtutem sic distiuit.

Virtus est vitium fugere, & sapientia prima stultitiã caruisse.

Lucilius satyræ conditor, virtutem his versibus enarrat:

Virtus est homini scire id quod quæq; habeat res.

Virtus scire homini rellum vtile quid sit bonestum.

Quæ bona, quæ mala, ite quid inutile, turpe, inbonestum.

Virtus quarenda rei finem scire modumq;

Virtus diuitijs pretium persolueri posse.

Virtus id dare quod re ipsa debetur honori.

Hostem esse atq; inimicum hominũ morumq; malorum.

Contrã, defensore[m] hominum morumq; bonorum.

Hos magnificare, his bene velle, his viuere amicam.

Commoda prætereã patrie sibi prima putare.

Deinde parentum, tertiam iam postremaq; nostra.

Et vt ait Plautus in Amphitryonc. *Virtus enim rebus anteit profectõ: libertas, salus, vita, res, patet, patria, & prognati tutantur, seruatur: virtus enim in se habet. Omnia ad sunt bona quem penes est virtus Seneca lib. Epistolarum 9. ad Lucilium: Virtus quit est recta ratio. Et Augustinus: Virtutẽ artem esse bene viuendi. Vnde Horatius: *Vtilis argentum est auro, virtutibus aurum: Virtus est medium vnum, & vtrinq; redactum.* Cicero putat in Tusula questionib. ad bene viuendum satis posse virtutem, cui stipulatur Silius. *Ipsa quidem virtus plurimet pulcherrima merces.**

est præmium. l. vt virtutum. C. de status & imaginibus. cl. cupientes. de pœnis. glo. in c. ecclesiasticis. 12. quest. 2. Nec carere debet effectu. c. vlt. de clerie. excom. ministran.

Illam verò diffinitionem virtutis cum diuisione, acquisitione, duratione, connexione, & operatione ponit amplissimè Ant. Floren. in sua summ. par. 4. ti. 1. per totum. & quædam per Dominicum Nanum in polyanteo. in verb. victus. Et de commendatione virtutis dicit Lactantius, quod nos facit immortales, & pares dijs. vt amplè declarat Bonus de Curtili in suo tract. nobilitatis. in secunda part. nu. 47. dicam latius in discursu materia in pluribus & diuersis locis. Imo ex multis comprobatur P. Beroaldus in opere de Felicitate, quod virtus est effectrix vitæ beatæ: quoniam (vt ait) securitillimè philosophorum summum bonum in honesto, hoc est, in ipsâ virtute posuerunt: existimantes solum sapientem esse omnia. vt supra dixi in 63. consideratione.

Sepuagesima sexta consid. Cùm ergo ex virtute deueniatur ad dignitates, faciatque hominem gloria decorari. l. nullus. C. de decurionib. l. 10. & Lucas de Pen. in l. obfistere. C. de anno. & tribut. lib. 10. sitq; materia huius tractatus principalis circa ordinem dignitatũ intendens: videndum est quid sit dignitas, vnde dicatur, quot sunt dignitates, quibus sunt conferendæ, quæ sunt priuilegia dignitatis.

Primo enim dignitas secundũ Tullium secundo rhetoric. est autoritas alicuius honesta, cultu & verecundia, & honore digna. ita dicit Lucas de Pen. in l. obfistere. C. de anno. & tribut. lib. 10. & in l. murileguli. C. de murilegulis. lib. 11. Vel dicendam, quod dignitas est quicquid à principe iniungitur, prout colligitur ex l. nemo perfectus. C. de dignita.

Hinc dicitur, quod cocus principis habet dignitatem. Romanus sing. suo 690. licet aliàs sit officium, tex. est iuncta gl. in l. legatis. in glo. 1. ff. de leg. 3. siue artificium si sit cocus optimus. l. si quid venditor. §. venditor qui optimum. ff. de ædil. edict. bene facit quæ dicit Ang. in §. si. in. 1. col. in sit. de excep. per rex. in l. 1. C. de mandatis principum. & in l. laudabile. C. de aduocatis diuerso. iud. quod sècretarij principis habet dignitatem. sequitur Fel. in c. fraternitatis. col. 2. de hæreticis. sic etiam licet medici simpliciter per se non habeant dignitatem (cùm obstetricibus aequiparentur) tamen si sit medicus principis, habet dignitatem. Bartol. in l. omnes. la. 3. C. de decurio. lib. 10. Imo omnes famulantes principi, vt notatur in leg. vnica. C. de comiti. & archidia. libr. 12. cod. quia tales habent aliquod onus eis iniunctum à priuicepe. ita videtur sentire Bonus de Curtili in suo tract. nobilitatis in 3. part. numer. 54. vsque ad numerum 158. & ibi videtur insistere, an habens officium dicatur habere dignitatem, in quo multum ponderat consue-

tudinem, vel statutum. dicam infra in 8. part. in 19. consid. ideo non aliter nunc insisto.

Et ista dictio dignitas quandoq; ponitur pro fama. l. 3. C. de re militari. lib. 11. Quandoq; pro conditione. l. nepos autem. in ff. de verb. sign. interdum pro potestate. l. 1. ff. de offic. quaestoris. quoniam qui potestatem gerit, eam dignè gerere debet, ipsaque dignus esse. Imo etiam potestas potest sine administratione esse, & hæc vocatur dignitas honoraria. l. fin. C. de dignit. l. fina. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12. Imo etiam quandoque ponitur pro publico honore. l. generali. C. de decur. lib. 10. & l. fi. C. qui milit. non possunt. lib. 12. l. pe. §. ff. qui mili. non possunt. Aliquando pro bona opinione vel statu. l. si quid. ff. de vsufr. & l. 4. ff. de ventre in possessio. mittendo. glo. in l. maiorem. in verb. dignitatis. ff. de pac. Quandoque sumitur pro ordine Ecclesiastico, qui dicitur dignitas siue honor. l. q. i. c. reperimur. in fi. Quandoque pro ordine. 4. dist. c. deniq;. Quandoq; pro officio quod habet dignitatem annexam, vt in titulo, de præb. & digni. & in c. de multa. co. tit. & ita loquitur glo. in l. 1. ff. ad l. Juliam de ambitu. quæ dicit officia ibi numerata esse dignitates. Quandoque etiam sumitur pro potentia natura tributa cui libet, quia cùm homo sit dignior omni creatura. l. iustissimè. ff. de ædil. edict. dicam infra in 1. consideratione secundæ partis. Quandoque sumitur pro singulari potestate, quia seculares potestates dicuntur. 23. q. 3. c. administratores. & in l. 1. in princ. ff. de officio quaestoris.

Vnde omnis, qui præest cognitioni villæ, vel castelli, dicitur habere dignitatem, argumento notatorum extra, de præb. c. cum olim. in nouella. & Bal. in c. 1. in titu. quis dicatur dux, Marchio, comes. Imo etiam habens milites sub se dicitur habere dignitatem, arg. cap. ius naturale. 51. distin. & leg. magisteriæ. & quod ibi notatur. C. de iurisd. om. iud. Quandoque etiam sumitur pro quadam præeminentia, prout notat Archid. in c. 1. de consue. lib. 6. vnde Oldradus consi. 163. dicit, quod dignitas est quadam præeminentia cum administratione. Quandoque etiam accipitur pro quadam qualitate quæ facit personam differre à plebeis, & ista est nobilitas, de qua dicam infra in octaua parte amplissimè. Et magis digni maioribus premijs sunt extollèdi. c. dicat. 23. q. 5. notatur in c. de multa. in fi. de præb. c. statuimus. de maio. & obediens. & hoc siue in militibus cœlestis militiæ siue armatæ, vt notat Petrus de Ancha. in c. vnico. per illum text. de reliquijs & venerat. sanctorum, in 6.

Alio modo consideratur prout constat in nomine sui generis, nec habet nomen speciale, vt est decurio. l. purij. in prin. ff. de decurio. & esse militem & presbyterum & similes. le. ne quis. C. vt nemo priuatus.

Alio etiam modo vt sunt dignitates quæ no-

PRIMA PARS

Macedonum rex Archelaus, natus est Symiche matre serua.

Mandro, fuit quispiam, qui ex nauiculario factus est Imperator. hinc adagium fuit: & Mandronificina nauis.

Ponofus Imperator, filius fuit Pædagogij literarij, auctore Vopifco.

Gordius ab agricultura ad Imperium euectus est.

Lycaftus & Parrhafius à Philonomia matre expofiti, & à Tilipho pastore nutriti, Arcadiæ regno tandem præfuerunt.

Sadragellus Dagoberti pædagogus è ludi magistro dux Aquitania.

Cornelius Sylla, ex Nicopolis meretriculæ finu affumptus, super Cymbricos Marij triumphos septemque confultatus Imperijs, dictaturisque affecit.

Ioannes Zymifcenus prius ludi magistrum egerat, Imperiali tamen dignitate tandem functus est.

Rhemus & Romulus, ex lupa nutriti, & tamen vrbis conditores fuerunt, & regnauit Rhemus. Bergomenfis libr. 4. & hi omnes ex infimo loco, & ex paruis parentibus propter eorum virtutes ad regna peruenierunt: de quibus etiam fit mentio per Capollam in tractat. de Imperat. milit. eligend. vers. pro Imperatore. col. 12. vbi ponit inter ceteros de Pet. & Iacobo qui piscatores fuerunt, vt no. Io. An. in c. venerabili. de præbend. in nouella.

Cœlestinus v. ex Anachoreta factus est Pötifex max. refert Bergomenfis, lib. 13.

Imo etiam plures fuerunt, qui licet bastardi essent, & illegitimi, propter eorum excellentes virtutes ad apicem Papatus diuenerunt, vt fuerit Felix, Romanus 111. Gelasius ex patre epifcopo, natione Afer. Agapitus natione Romanus, ex patre Gordiano presbytero, & Osius, Bonifacius, Agapitus, & alij de quib' habetur §6. dist. ferè per totum. & in c. Osius. ibidem.

Nicolaus v. natione Lunen. seu Genuë. patria, Sarzanen. humili natus loco, & professione medicus ad summum tædem pontificatum peruectus, refert idem Bergomenfis, lib. 15.

Innocentius v 111. ab ineunte ætate coactus est ob paupertatē famulari. & inter Alphonfi Siciliae regis ministros victū sibi cōparare: mox tamen Sixto 1111. in pontificatu successit: & vt dicit Bergomen. li. 16. inter Cardinales erat etiam pauperior.

Pius 11. ob parentum paupertatem peregrinari coactus est, & victum emendicare, prouectior factus successit Calisto 111.

Sixtus 1. pastore patre natus, post Alexandrum pontificem, ad summum pontificem conscendit. Bergomenfis, lib. 8.

His annuerandi sunt Iulius Papa 11. qui ex nauiculario patre, tandem cum tanta gloria esse-

ctus est summus Pontifex, quod non potest ultra dici.

Et etiam Adrianus huius nominis v. 1. qui Caroli Austriaci archiducis Austriae, & Imperatoris pædagogus fuit, non ex nobili genere natus, vt per vniuersum orbem euolat fama, ob eius ingentium virtutes, à Cardinalibus incognitus, spiritu sancto inspirante in summum Pontificem electus est. Hic vir doctissimus, & probissimus reputatus: & vidi, & legi quodlibeta ab ea composita, quæ mihi videntur recto tramite, & recta via ordinata, & videtur ex suis dictis insequi veritatem, non discurrendo per mendicata suffragia, qui hoc anno Do. M. D. XCXIII. in mense Septembri, migravit in cœlos.

Plures alij præter dignitates imperiales, regales, & pontificales ex sola eorum virtute ad alias dignitates euecti sunt, vt de Demosthene fabri filio, qui clarissimus euasit philosophus. vnde Sydonius. Fabrico pgenitus, spretio cui patre polita eloquijs plus lingua fuit. Idem. Qui fabro genitore procreatus, oris maluit expolire linguam.

Aescopus tragœdus cum hystrionicam artem exerceret, & tamen euasit ditissimus.

Gadareus sophista, q̄ prius more mendici peregrinabatur, Maximiani beneficio consulum adceptus est.

Adrianus, & Marcus Antoninus principes, Adrianum historicum euexerunt ad consulari dignitatem.

Cyrus Panapolyta beneficio Theodosij imperatoris & Eudoxia vxoris eiusdem, præsul factus est.

T. Corruccanus è plebe factus est consul maximus.

C. Marius senior septies consul Arpinas fuit, ob secura prognatus origine.

Terentius Varro sordido natus loco, tandem que stura & duabus ædilitatibus functus est.

Ioannes Campanus, qui in fans pascendis oibus tempus contriuerat, tandem beneficio Pij præsul factus est.

L. Tarius Rufus natalium humilitate, consulum militari industria meritus est, auctore Plinio.

Euripides ex matre oleorum venditrice, euasit poëta clarissimus.

Plures alij adepti fuerunt maximas laudes & glorias ob eorum virtutes, quos cum aliquibus suis prædictis enumerat Textor Niuernensis in sua officina, in cap. qui ex humili fortuna clari & diuites euaserunt. Alios verò enumerat G. Benedicti in sua repet. cap. Raynut. in vers. condidit primo num. 38. extra de testament. quod cum talia ex virtute consequantur, est vndiq; appetenda, & amplexanda: & illa quæ in radice rationis non in folijs verborum consistit. 1. qu. 1. ca. marchio. & c. Bassides. quoniam, vt dixi supra, illius laus in actione consistit, & merito: quoniam ex ea sperandum est.

Lucam de Penna in l. 1. C. de vetera. lib. 12. vnde Gre. in regitro. li. 4. c. 68. Quomodo autem suscepto pastoralis onere habere serenitatem cogitationum possitis, cum scriptum sit: Ecce gigantes genuit sub aquis. quod satis ibi per Lucam exponitur, ubi etiam dicit, quod dignitas habet onera annexa. l. 1. nec castrense. ff. de collat. bonorum. l. continent. ff. quod metus causa. facit 40. distin. c. ante. & sicut patrimonium non sipe labore consequimur, sic nec beneficia ecclesiastica, nec honorum insignia, nec stipendia. Luc. in l. 1. C. de metallarijs. lib. 11.

Septuagesima confid. Maiestas est, virtutis, & probitatis quaedam excellentia, sine magistratu, sine imperio, sine fortuna adminiculo, honoratum reddens hominem. Et sic maiestas est honor longus, id est diuturnus etiam post mortem, æternus sine honore, id est, magistratu publico, vt dicit & refert G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in ver. testamentum. primo nu. 45. de testamētis. sed tamen qui equid dicit cadit in principē, vt in proce. inst. in prin. & in rege. vt in l. regina. C. vt nemo priuatus. & in pratore, vt in l. pen. in fi. ff. de iust. & iu. & in quolibet iudice, vt in C. & ff. ad l. iul. maie. Et dicitur maiestas, id est, maior status. c. felteis. de penis, lib. 6. cl. 1. co. ti. cū ibi notatis. c. 2. de ita. mona. c. pastor. de sen. & re iud. per Valer. li. 2. c. de maiestate. vel maior potestas. Luc. de Pen. in l. vlt. C. de delato. lib. 10. vbi ponit differentiam inter maiestatem & dignit. vel dicitur maiestas auctoritas sacra quæ in terris post supernum honorem secundo loco posita habetur, vt in §. arripit. ibi, qui merito post supernum honorem secundo loco posita sunt, in auth. vt omnes obediant iudicibus prouinciarum, colla. 5. Et in sacra maiestate solum beneplacitum pro ratione est, dummodò honor in deo non afferatur rationi naturali: quia tunc tale beneplacitum inciuile & illegitimum esset, vt in l. Marcel. in fi. ff. de reg. iu. In publica verò auctoritate disciplina arteditur, hoc est, doctrina populi cum increpatione: quæ quidem increpatione sacra auctoritati summæ non congruit, cui etiam dedit deus leges esse subditas, vt ipse princeps sit animata lex scriptarum legum, vt in auth. de consulis in fi. collatio. Qui autem publicam disciplinam agunt, multa prudentia primò imbuti esse debent, vt eorum prudentia auctoritas assequatur, prout lex dicit Platonem fuisse virum primò summæ prudentiæ, deinde summæ auctoritatis, vt in l. 2. ff. de nundinis. Princeps autem qui maiestatem habet, primò auctoritate fulget, quia à deo secundus in terris habetur, allegato §. arripit. & secundò prudentia ipso pro proximo ornato & illustri decore apparet.

An autem duces & barones habeant maiestatem, vide infra in 5. parte. in fin. in consideratione incipiente, Alij autem inferiores. quæ est in ordine 56.

Septuagesima prima consideratio. Reuerentia est honor qui exhibetur cum pauore, vt dicit Archi. in c. 2. de offi. dele. in 6. & ibi Dominicus de S. Gemi. & est inter maiores & minores, vt not. Ioan. And. in c. non est sine culpa. de regularibus. in 6. Et alicui exhibetur ratione dignitatis, vel potestatis. c. visis. 16. q. 2. vt dicit Tullius in Rheto. Reuerentia est virtus aliqua prælatione sublimatis debita honorificationis cultum exhibens. Sed veneratio est virtus, qua reuerentiam exhibemus maioribus, in corporis humiliatione, gestu, nutu, & verborum emissionem. Ita dicit Luc. de Pen. in l. 1. in 2. col. C. de collegatis. lib. 11. & de huiusmodi descriptionibus reuerentiæ & venerationis, vide Ioan. de Terra rubra cum gloss. Iacobi Bonaudi in suo tract. de vinea ecclesiæ, arti. 3. tertij tract. in verbo, honorificatio. Dicit tamen S. Thom. 2. 2. quæst. 13. 1. distin. supra numerum primum, quòd reuerentia non est honor: sed motium honorantis, & finis aliorum. & ibid. quæstione 104. 2. distin. supra numerum quartum, dicit, quod reuerentia directè respicit personam excellentem: ideo secundum diuersas rationes excellentiæ, diuersæ sunt species eius, vt de pluribus ponam in hoc libro, secundum ordinem dignitatum, in quolibet suo statu & ordine. de hæc reuerentia vide Polycratium libro 5. cap. 4.

Vel etiam dicit, quod reuerentia est honor exhibitus, in testimonium virtutis. Et est timor initialis & castus, & potest capi in bono & in malo, sicut etià confusio, id est, erubescencia, secundum Thomam super psal. 34. Et ideo cum nec demones, nec damnati, nec irrationabiles, vllam habeant virtutem, eisdem nulla debetur reuerentia, nec honor, prout dicit sanctus Thom. in 3. par. d. 9. quæst. 2. hinc Boetius de philosophica consolatione, lib. 3. Non possumus ob honores reuerentia iudicare dignos, quos ipsi honoribus iudicamus indignos. Et ideo boni reuerendi sunt ne offendantur, ne fortasse per eos ille prouocetur ad iram, qui eorum corda semper inhabitat, vt dicit Greg. super Ezechielem. Inferiores enim suis potioribus debent reuerentiam exhibere. I. potioris. C. de offi. rectoris prouincie. c. statuimus, extra de maiortate, & obedientia. Nec debet inferior ex hoc irasci, quod maior ei præfertur. II. quæstio. 3. cap. qui resistit. vide Lucam de Penna in l. 1. Cod. de consulis. libro 12. dixi supra amplius in 20. consideratione incip. honor est illi.

Septuagesima secunda confid. Subditi prælatos reuereri debent, eis effectum dilectionis impendendo. 95. d. c. esto. 2. q. 3. c. haberi ipsi obediendo. 93. distin. §. 1. & c. sequenti. & 2. q. 2. c. sacerdotes. eis communicando & subsequendo, 95. distin. c. non oportet. eorum officium temerariè non usurpando, eadem distinctione. c. pres.

PRIMA PARS

men habent speciale, & per suos gradus nominantur. vt sunt superillustres, illustres, spectabiles, clarissimi, & infimi. de quibus Lucas de Penna, in rubrica de dignitatibus, ponit versus sequentes.

Illustris primus, medius spectabilis, imus

(Vt lex testatur) clarissimus esse probatur.

Et superillustris præponitur omnibus istis.

Et etiam istas quinque dignitates ponit Io. de Platea, in l. fi. C. de decurio. lib. 10. vbi ponit 12. dignitates: videlicet superillustres, vt sunt Imperator, Papa, & quilibet rex in suo regno non recognoscens superiorem, vt est Rex noster, qui dicitur Imperator, Patrius, qui apud nos dicitur Cancellarius, & Consul, loco cuius sunt duodecim pares Francia. Illustres, vt sunt præfectus pratorio qui dicitur præsidens. Senator, qui dicitur consiliarius, & inter istos multi alij enumerantur. Præfectus vrbis, loco cuius est hodie præpositus Parisien. Comes donationum quæ sunt in curia principis. Præfectus pratorio militaris annonæ. Proconsul. Comes eorum priuatarum, qui apud nos est magister domus. & Comites prouincias gerentes, qui hodie apud nos sunt gubernatores prouinciarum. de quibus infra dicitur suis locis. Et sunt etiam quæstores sacri palatii, qui dicuntur generales seu thesaurarij.

Spectabiles sunt proximi sacrorum seruatorum, præfides prouinciarum, aduocati fiscales, principes agentium in rebus. Quandoque etiam dicuntur clarissimi.

Clarissimi etiam sunt rectores ciuitatum, seu defensores qui habent merum & mixtum imperium: vt sunt Potestates Italicæ, & alij Potestates apud nos, qui habent merum imperium, vt sunt in pluribus locis.

Infimi verò sunt Iudices pedanei, magistratus Municipales, cognoscetes vsque ad certam summam, aut certam rem: & isti infimi licet non habeant merum imperium, tamē possunt causas delegare, & vicarios seu locum tenentes constituere. no. gl. fi. in l. fi. C. de sent. ex periculo recit. Quod facit contra scabinos nostræ ciuitatis Heduen. qui dicunt quod Virgobretus noster, hoc est maior, non potest committere vicarium in sui absentia: imo potest eorum debet iurisdictionem exercere. De supradictis omnibus dignitatibus suo loco dicemus: & de istis quinque gradibus, vide amplissimè infra in 7. par. in princ.

Aliquando etiam sumitur dignitas pro quodam gradu dignitatis à principe vel superiore collata, vt est dignitas ducatus, marchionatus, comitatus & similes: de quibus per totum tit. C. de dig. vsque ad tit. de re mili. lib. 12. Et de his quomodo assumatur videatur per Lucam de Pē. loco supra alle. & Cæpolla in tra. de imperat. militum eligent. in ver. dignitatis. vbi allegat plura alia loca quæ videre poteris.

Sexagesima prima consilij. Lucas de Penna in d. Srub. C. de dignit. lib. 12. dicit, quod ad digni-

tates assumendi sunt viri nobiles, prudentes, fideles, optimè sibi consilij pro mentis integritate qui pro sua fide ac industria nec fallant, nec fallantur: tam moribus optimis præditi, quam scientiâ peritiâque; rerum habentes. Et ibi ponit, quod ad dignitates minus idonei non sunt assumendi, quem vide quia est extra propositum, ideo non infuso.

Sexagesima octaua consilij. Dignitas habet multa priuilegia quæ ponit Cæpolla in tra. de Imperatore eligendo. in verbo dignitas. vbi ponit triginta priuilegia, & duo alia ponit Lucas de Penna in l. obliuere. C. de annoniis & tributis, lib. 10. vnum videlicet, quod facit hominem gloria decorari. l. nullus. C. de decurio. lib. 10. Latitiam gaudiumque in eo generat. l. 3. §. his addimus. C. de sententia. lib. 12. Tertiò, vltra per eum ibi posita dignitas superueniens operatur, quod excusare facit quem ab eo, quod prius promiserat, secundum Bal. in l. quisquis. in fi. C. de episc. & cler. Hinc per hoc Bonus de Curti in suo tra. nobilitatis. in 3. part. nu. 23. dicit, quod homo manus mortuæ, qui tenetur ad corneas, si post efficiatur doctor, aut conuocatur ad aliam dignitatem, liberatur, & estimatur ab illis corucis, per text. quæ ad hoc pòderat in l. in terdum. ff. de operis liber. & dicit Fel. in c. quoniam abbas. in 5. col. vers. querit hic abbas. de offic. deleg. quod dignitas mutat conditionem personæ faciunt quæ dicit Bal. in l. quisquis. in fi. C. de episc. & cler. quod intelligit non diminuendo, sed pullulando, & augmentando, quoniam, vt ait G. de Monasterio in tra. de successione regum. in prin. nu. 5. honor, & dignitas personæ superueniens, eiusdem personæ qualitatem non mutat neque extinguit, sed potius illam pullulat, & augmentat. l. alia de iur. stratio. §. sed si cuiuslibet. Nam honor eius auctus est non conditio mutata. ff. de condi. & demon. & l. pe. ff. de senatorib. & ex dignitate efficiuntur homo nouus, & immutatur ei cor aliud, vt i. Reg. c. vbi dicitur: Num & Saul inter Prophetas? facta quæ dicit D. meus las. in l. non solus. §. morte. in 1. col. ff. de no. oper. nunc. vbi dicit, quod verecundia excusatur ac si quis esset obligatus. Faciunt etiam quæ dicit Barb. in consil. 60. in 1. col. & seq. in 1. vol. & dicit D. meus las. in §. quadru. in 10. col. instituti. de act. & Fel. in c. cum omnis in 7. col. extra, de consilij.

Et his diebus mihi euenit casus de quodam notario regio, quæ terras suas, & hereditaria in loco manus mortuæ habebat, & per homines loci illas constituari, & laborare faciebat: dominus volebat eum cogere ad faciendum corneas. Dixi, attenda eius qualitate, cum illi fuisset verecundus & in honestis rebus corneas facere, quod non tenebatur ad illas, & quæ iam imunitis, imò solus tenebatur ad tales corneas quæ faciunt illas facere ex natura sui officij, & secundum naturam illorum, & adhuc pendet processus.

Sexagesima nona consilij. Quod dignitate acquiritur, & regendo consequimur laborè, studij, curam, miseriam, vigiliis, & calamitatè secundum

eclesia triumphanti sunt nouem ordines de signari per nouem lapides. de pœni. d. i. c. principium ita in ecclesia militanti, quos habes. c. ceto. 21. d. c. cum in ecclesia nihil debeat esse inordinatum d. d. c. miramur. Et ideo quanto aliquid ordinarium est, tanto id melius, & perfectius l. 2. §. 1. ff. ad Velleia. Ita dicit Lucas de Pen. in rub. C. vt dignitatis ordo structur. li. 12. Et proprie ordo dicitur, eum diuersarum rerum vel personarum, vnaque que proprium locum tenet. Arch. in c. decernimus in prin. 10. q. 1. graduum enim & ordinum distributio vnitatem in ecclesia conseruat. d. c. ad hoc. vbi glo. & Arch. 89. dist. super c. licet. 45. dist. quod amplissimè & eligenti stylo declarat lodo. C. li. 2. in suo Antiluthero. c. 2. & 3. in 3. lib. Ratio autem ordinis obseruandi inter personas, ponitur in c. fin. in princ. 89. dist. vbi dicitur. Ad hoc, dispensationis prouisio, gradus diuersos, & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhibent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret, & ex diuersitate contentio, & rectè officiorum gereretur administratio singularum. Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi eam magnus ordo differentiarum seruaret. & ibi gloss. allegat Apost. dicentem. Dum mundus iste durabit, homines præsent hominibus, demones demonibus, angeli angelis. Cum enim Deus erit omnia in omnibus cessabit omnis prælatio, non tamen ordo vel maioritas. Aliquis enim maior erit alio, quoniam in domo patris mei multæ mansiones sunt. c. in domo. de pœnitent. d. 4.

In omnibus enim actibus & virtutibus est ordo, & virtus secundum ordinem, secundum Arist. 3. Ethicorum. Et ideo, vbi sunt plura ordinata in vnum, oportet esse aliquod vniuersale regimen, supra particularia regimina, & ad hoc est facta prælatio inter ministros, vt not. glo. & Doct. in c. legimus 93. dist. Et etiam dicit Tull. lib. 1. officiorum, quod ordo propriè est compositio rerum in aptis, & commodatis: prout etiam dicit Luc. de Pen. in l. his quidem. C. qui milit. non pos. in 2. col. lib. 12. Potest autem ordo multipliciter considerari, vt infra dicam. Nam vt habetur in c. conuenit. de consecr. distinct. 5. Conuenit ordinem æqualiter ab omnibus custodiri, nec debet turbari ordo offi. l. qui quis. in fin. & ibi gloss. fin. C. de postulan.

Et ordo est etiam vniuscuiusque rei figura substantiæ, vt inquit Bald. in consi. schismatis, quod posuit post rub. si quis alteri, vel sibi. & testatur D. Ambr. quem recitat Bald. in proœ. digestorum. in prin. & dixi satis amplè supra in proœ. huius libri. Vdalricus Zasius in repe. l. 2. ff. de ori. iu. in §. posthunc maximæ autoritatis. in gloss. in cquestri ordine. dicit, quod est discretio status hominum conditioni accommodatus. Et Origen. in Leuit.

c. 4. ordines duodecim rationalis creaturæ esse, ex 12. tribub. collegit. de quibus infra dicam in sequenti parte.

Ordo etiam rem decorat l. numerarios. & ibi Luc. de Pen. C. de apparitorib. magistrorum militum. lib. 12.

Septuagesima octaua consi. Duplex est ordo, temporis scilicet & qualitatis. De ordine temporis habetur in l. 1. C. consulib. li. 12. & de præpositis sacri cubiculi. l. 1. C. eo. lib. & de proximis sacrorum scriniorum. l. vnicuique. & de tyronibus. l. fi. C. eo. lib. de quo infra in plurib. locis dicam, & maxime in vlt. par. De ordine qualitatis seu maioritatis, de quo est nunc quæstio in partib. sequentib. quasi in omnibus. & de quo habetur in rubro & nigro, vt dignitatum ordo seruetur. C. lib. 12. & hic ordo potior est primo: quia, vbi habet locum, ordo qualitatis, de ordine temporis non curatur, vt in l. 1. de consulibus in fin. & C. qui accus. posunt l. 1. in fin. Vnde immutatio operis præfertur origini carnis. 22. q. 2. §. item opponitur quod Iacob. ita dicit Luc. de Pen. in rub. C. vt dig. ordo seruetur. Et ideo dicit Iacob. Rebuffi. in d. l. 1. C. de consulib. lib. 12. quod ordo temporis seruatur, tantum inter existentes in dignitate equali: sed vbi sunt inæquales dignitates, non seruatur ordo temporis: sed ille est prior alijs, qui meruit maiorem dignitatem, vt ibi amplè per eum.

Septuagesima nona consideratio, quod adhuc alio respectu, triplex ordo.

Primus est, vnius rei ad se ipsam in esse producendam, vt in sententiâ, ad quam rectè faciendam, seruandusest ordo iudicij præced. prolatam, C. de sent. & interl. om. iiii.

Secundus ordo est temporis, vt quia vna res est prior tempore, quàm alia, tunc in honorib. ordinandis non præfertur prior, sed potior, l. honores. ff. de decurio. l. ad subeunda. C. de decu. lib. 10. Sed in iam ordinatis inuicem præferendis, seruatur ordo, tam temporis, quàm qualitatis, vt dixi in præc. consi. dicam infra in vlt. par.

Tertius est ordo, qui non attenditur, quando constat de mente contraria. l. nec enim. ff. de solutio. quoniam quandoque verba transposita & vt plurimum, idem significant, l. 1. C. qui accus. non pos. l. quidam. ff. de pecul. lega. l. præposteri. C. de testa. vbi do. meus Iason. l. cum pater. §. si fidei tue. ff. de leg. 2. & hoc quia sensum & non verba spectamus. l. 3. §. cum domino. ff. de adi. leg. & declaratur quandoque mens ex conceptione sermonis, & personarum affectione, vt vult gloss. in d. l. cum pater §. à te rogo. ff. de lega. 2. Si autem non potest constare de mente, non recedimus ab ordine scripturæ. l. 1. §. is qui nauem. ver. in re igitur dubia. ff. de exercit. oria. & ita dicit Ioan. de Platea in l. 2. C. vt dignitatum ordo seruetur. & dicam plura infra de hoc brocardo, An ordo scripturæ attendatur, videatur Fel. in rub. de maioritate & obç.

PRIMA PARS

byter. eorū statuta seruando. 7. q. 1. quia. & c. si quis extra de maiorita. & obediens. eos temerariē non arguendo, vel iudicando. 21. d. c. nolite. & eorum defectus non reuelando, sed potius contegendo. 97. distin. c. in scripturis. & dicitur in c. regnum. 23. q. 5. Ipsis autem principibus, & potestatibus fidem, & reuerentiam seruari oportet: quam qui non exhibuerit, apud deum præmia inuenire non poterit. Sic etiam filius patri, & vxor marito tenentur reuerentiam præstare. 23. q. 5. ca. est ordo. ita dicit Lucas de Penna in d. l. C. de collegiatis. libr. 11. Imo etiam reuerentia debetur in vtili prælato, quādiu sustinetur. c. si fortassis. 16. q. 6. Nec dignitas regia, vel imperialis vituperanda est, si Rex aut Imperator tyrānicè sæuiat, vt est textus in c. neque. 24. q. 6. Imo etiam reuerentia debetur ab exemptis. Bal. in l. si. per illum text. vrsi. ibi. per hunc. C. de bonis libertorum, & dicam infra in 4. parte. & ibi etiam Bal. in vrsi. vlt. nota. dicit, quod reuerentia debetur naturali, nec potest reuerentia pacto remitti, prout dicit Bal. in l. libert. in 2. col. pone, ego promitto. C. de operis libertorum. Ita qui tenetur ad reuerentiam alicui, nō potest vocare talem in ius sine venia, vt dicit Specu. in tit. de actore in 11. colum. in fin. Sed nunquid edictum, quod nō credo indistinctè verum. Cum princeps reuerentiā exhibeat iuris peritis ob finem meritum. l. quicquid. C. de aduocatis diuerforum iudiciorum. & tamen non est verum, quod eos non possit in ius vocare sine venia. Dic tamen, quod princeps hoc facit, non quòd teneatur, sed tantum ex vrbānitate, & ob finem meritum, & propter honorem sciētiæ, adeo quod nominatim opiniones eorum exprimit in rescripto. vt in lege. si pure. ff. de fidei cō. libert. & hoc, studiorum labor, iustè meretur. l. 1. C. de assēs.

Septuagesima tertia confid. Reuerentia, quæ debetur a vasallo domino remitti potest, cum videatur deberi ratione contractus secundum Bal. in l. 1. in 52. q. ff. de rer. diui. & in c. si. cautio. de fi. instru. Secus autē in reuerentia, quæ debetur ratione personæ, vt est illa quæ debetur a filio patri, ab vxore marito, à iudice doctore, vt dicit G. Benedicēti in sua re. c. Raynutius. in ver. duas habens filias. nu. 234. de re. sta. & idem de illa quæ debetur episcopo. de quo per. cano. in c. cum venerabilis. de test. & dicitur sum infra in 4. par. in 28. confide.

Septuagesima quarta confid. Reuerentia quæ debetur viuo, debetur & mortuo, vt dicit text. in lapud Celsum. §. aduersus. ff. de exc. ibi: semper enim reuerentia ei adhibenda est tam viuo quàm mortuo. & ibi, namq; conuenit tam viuo quàm mortuo patrono à liberto honorem exhiberi. de quo honore exhibendo circa corpus mortuum seu reuerentia, infra dicam in 2. parte. in 5. confide ratione, vbi amplè.

Septuagesima quinta confid. Pro reuerentia quæ quis facit alteri: datur ei præmiū, cū ei accedat

bona gratia, vt habetur Eccl. 32. Audi tacens, & proreuerentia accedet tibi bona gratia. Laudabile namque quæ discretumque est reuerentiam & honorem exhibere prioribus. dicitur in c. sicut inquit. in pre. 2. q. 7. facit text. in c. ex ore. in fi. de priuilegijs. etiam si inutiles sint, dummodo tolerentur. dixi antea & videatis conciuem & contemporaneum nostrum Io. de Montholono in suo proinptuario iuris. in vers. reuerentia.

Aduerte ad id quod dicit Luc. de Pēna in d. l. C. de collegiatis. an faciendo reuerentiā, vt preposito ei cū quo de prepositura litigatur, iuri suo propterea renunciare videatur. videantur notata in c. ex ore. extra de his, quæ fiunt à maiori parte. c. vbi videtur dicendum quòd sic.

Septuagesima sexta confid. Excellentia proprie cadit in principē, vt notatur in c. 1. de probaz. vbi imperator scribit regi Angliæ, & vitur his verbis: Tua excellentia. Tamē etiam præfectus vrbis dicitur excellentissimus, vt in l. tam demeritis. C. de episc. laudi. & etiā questor dicitur excellentissimus, vt in l. si quando. C. de appel. Ex quo non indistinctè excellentia cadit in principē: & ratione excellentiæ quis præfertur qui aliis non præferretur, vt dicit glossa in l. 1. C. de ano. ciui. lib. 11. vbi dicitur si scholaris sit excellens, debet præcedere doctore. d. meus las in l. cum quid. in 1. lec. in 4. col. ff. si. cer. per. Et etiam minor excellens debet præcedere seniori, vt plenè habetur per G. Benedicēti in si. re. c. Raynutius. in ver. Adiecte impuberi. nu. de re. sta. Et alia quæ fiunt ratione excellentiæ personæ, ponit Spec. in ti. de arbit. §. 2. vrsi. 1. & Alex. in d. l. cum quid. & dicam infra in 10. parte in 30. consideratione. vbi ponam, quod iunior doctore excellens, præfertur antiquiori indocto.

Septuagesima septima confid. est. Quod vt cognoscatur, quis honor, quæ laus, quæ gloria dignitatem habentibus sint deferendæ, & quomodo inter illos sit seruandus ordo, & quomodo vni quisque agnoscere debet ordinem suum, & quòd dignum sit eo ordine quem suscipit, intelligere. & ita actus suos, sermonem, incessum, habitum, moderare. Ideo videndum est quid sit ordo. Vnde ait Aug. de ciuita. Dei li. 29. Ordo est parium dispariumque eorum, sua cuique loca tribuens dispositio. & dicitur ab ordino: & ordino ab ore dicitur quod idem est quod dispo, quasi ore pronū, quis cuique locus esse debeat. A quo ordo, dispositio gradus, & ordinarium, in quo ordo seruatur, & maximè ordo in dignitatibus est seruandus. l. si. C. de primicer. & secū dicer. & toto ti. vt dignit. ordo seruetur. C. l. 12. & bonum consistit in ordine secundum Aug. in li. de natura boni. & ordo dat rei perfectionem 7. q. 1. c. nihil. Nullius quippe vniuersitatis administrario gereretur, neque subsistere possit, nisi eam magnus ordo differētia seruaret. c. ad hoc. 89. d. vbi habetur quod ecclesiæ militantis & triumphantis duplex est ordo, & sicut in ecclesia

SECUNDA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

A Barthol. à Chassaneo humanorum Iurium Doc. Patrono Heduorum
fiscali, editi: dignitates, laudes, & excellentias hominis, præ-
cipuè mulierum, complectens:

Diuisa in vnam & quadraginta Considerationes.

In primis, pro clariori subsequenti in intellectu, duas primas præmitto Considerationes,
tanquam ferè vniuersales ad huius operis materias.

SIT ergo Prima: Omniū En-
tium quatuor sunt genera.
Primū est earum rerum, quæ
habent esse tantum, & harum
multiformis est differentia.
Nam & si in hoc vno conue-
niant, quod habent esse, reci-
piunt tamen hoc esse: ista quidem clarius, ista verò
obscurius. Inter elementa enim aqua dignior est
terra, & ignis supra aquam & aerem multo præcla-
rior. Dixi inferius in vlt. par. in 12. consid. Istc gra-
dus complectitur cuncta, quæ generantur in viscere
terre, vt sunt mineralia, & metalla omnia,
argentū viui, plumbum, ferrum, cuprū, stannū,
argentum, & aurum. Quod autem istorum altero
sit præstātius, etiam narraui in d. par. in 95. consid.

In hoc gradu est lafurium, quod aurum pretio
superat: sulphur, saphira, salgemma, & cū est lapi-
des pretiosi, vt sunt carbūcul^o, hyacin^o smaragd^o,
ametistus, topazius, corall^o. Hi omnes magni sunt
pretij, pulchritudinis, & virtutis. De quib. videre
poteris aliquid in d. par. vlt. in 91. confide. In hoc
preterea gradu sunt omnes coeli, omnia corpora
celestia, omnes spheræ, sidera, & septena planeta-
rum lumina. De quibus etiam in dicta finali par-
te. Artificialia quoq; ad istum referuntur gradum.
Quæ, & si inter se de nobilitate compugnent, vt in
fra dicturus sum in 11. par. in hoc tamē cuncta con-
ueniunt, quod esse tantum habent, & non viuere.

Secundus gradus est earum rerum, quæ habent
esse, & viuere, cuiusmodi sunt omnes planetæ, ar-
bores, & herbæ. Hic nempe vitam suam oculis no-
stris insinuat, dum videmus eas sursum, deorsum,
ante & retro, ad dextram sinistramq; moueri. At-
trahunt & habent è terra suam, vnde se nutriunt,
elementum, crescunt, augmentantur, & flores,
frondes, fructus seminaq; pducunt. Habent enim
intra se virtutem quandam, qua facillè ista perfici-
ant. Sub isto gradu innumerabiles ponuntur ar-
borum, & herbarum species: quarum inter se fru-
ctus, sapores, odores, virtutes, coloresq; longissi-
mè separantur. Omnib. vna viuendi ratio, sed no-
bilitas dignitasq; non vna, prout etiam in d. par.
dicitur, in 88. 89. & 90. considerationib.

Tertius gradus est eorum etiam quæ habent esse,

viuere, & sentire: & in hoc sunt cuncta animantia.
Ad sensum enim visus requiritur & auditus, gu-
stus, odoratus, & tactus. Ad istum gradum referun-
tur cuncta quæ mouentur in terris vel in aquis, vel
quæ in liquido aere peruolant. De his infra, in 78.
80. & 81. considerationibus dictæ vltimæ partis.

Quartus gradus est eorum quæ habent esse, viuere,
sentire, & intelligere: & in hoc est homo, cui
præter esse, viuere, & sentire, subest etiā intelligere,
discernere, velle & nolle libere. Solo enim arbi-
trio ascendit homo supra cætera animantia: qui
pōt iudicare, ratiocinari, & susceptibilis fieri expe-
rientiæ, artis, scientiæ, atq; doctrinæ. In hoc etiam
sunt angeli & demones, boni & mali, cum demon
etiam in bonā partem olim accipiebatur, & erat
nomen demōnis veterib. honestū, vt ait Cælius
lib. antiquarum lectiōnū primo c. 23. & c. sequen-
ti. Vbi, & Platoniorū schola asserit, rationalis na-
turæ, gradus esse tres, nō dignitatis tantum maie-
state interpunctos adiunctosq; sed etiā locorū in-
tercapedine. Nam immortalib. dijs summā attri-
buunt sedem, hoc est cœlestē. Sed horū alios dici,
& esse intelligibiles, ab omni materiæ contruber-
nio semotos, quorū parens princepsq; is sit, quem
rerum conditorē opificemq; veneramus, maie-
statis amplitudine vltra mundana, sanctū, & huma-
no sermone inenarrabilē, sed ne mente quidē fa-
cile apprehensibilē. Quisquis est, quantumcunq;
vnus est, veru. bonus, veritas vna, bona, bonitas v-
na, vera. Cæteri non tā dii, q̄ ministri. Visibiles De-
os intelligunt cœlestia corpora, atq; hic gradus v-
tiq; vnus, qui & primus. Imū verò tener numifina
precellæ diuinitatis. Eximīū, homo, cuius eminē-
tissimā naturā cœlitib. ferè comparē, cōtendunt.
Mediū vero inter hosce extremos gradum, à lunæ
collimitio ad nos vsq; expansum iā habent, quos à
scientiæ magnitudine præci demones vocarunt.
Hos, tanquā interpretes quosdā, & salutigerulos
arbitrati sunt priores: qui cōcepta à nobis vora ad
Deos deferret, & illinc ad nos diuina munera refe-
rebātur. Hos Romani veteres medioximos nūcū
parūt: q̄ insiti ex suis, ratione, ac loco, & potestate,
dij sum mis sunt minores: hominum natura velur
cōplacitū est antiquis: vtiq; maiores. Hęc Cælius.
Et de isto tertio gradu, & primo dicā in 3. par. De se-
cundo

PRIMA PARS

obe. & in e. cum dilecta. de rescri. vbi ponit quinque limitationes. & do. meus Iafon in l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. Benedictus in sua repetitione e. Raynutius. in verbo, testamentum. 2. nu. 3. de testamen. dicit, quod procedere contingit trib. modis scilicet tempore, ordine naturæ, & iuris fictione, seu ingenio intellectus. vide ibi.

Octuagesima consideratio. Quia, licet ordo in dignitatibus sit seruandus, quod etiam in alijs est seruandus. Primò, in subeundis muneribus. lib. 10. C. & l. 1. C. de muneribus. patrimon. eod. lib.

Secundò, in debitoribus fisci conueniendis. l. quoniam Augerio. C. de conuenien. fisci debito. lib. 10. quo quis ordine conueniatur, per totum.

Tertio, in liberalibus. l. generaliter. §. si quis alienum. ver. si. si quis ergo. ff. de fideicommiss. libertatibus.

Quartò, in pignoribus. l. 2. C. qui potio. in pign. hab.

Quintò, in petitionibus à diuersis in iudicio propositis. l. qui prior. ff. de iudi.

Sextò, in executione rei iudicatæ. l. ordo. C. de exe. rei iudi. & l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de rei iud. Quasi non seruetur, actus est nullus. Fel. in e. cum dilecta in 6. col. extra de rescri. Io. de Imo. in d. §. in venditione. & maximè quando executio fit ab executore, vt dicit Alexan. in consi. 5. in 3. col. in 2. vol.

Septimò, in petitionibus ab eodem propositis l. ordinarij. C. de rei vendicatione.

Octauò, in testamentis. l. qui soluendo. 2. ff. de hæc. insti. l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. subst. Ista ponit Ioan. de Platea in l. 2. C. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12.

Nonò, in visitatione fienda per episcopum, vel alium habentem ius visitandi. c. 1. de censibus. in 6.

Decimò, in electionibus fiendis. c. quia propter. & sibi notatur, extra de electionibus. ita quod non debet fieri praposteratio requisitorum ad electio-

nem, vt notant Io. And. & Panor. in d. c. quia propter in 5. & 6. col.

Vndecimò, in confirmatione electionis: quoniam prius debet fieri inquisitio de processu electionis, de meritis, & dignitate vel in dignitate ipsius electi, per ipsum confirmatorem, quam electio confirmetur, aliàs confirmatio non teneret. c. prouida. & c. si. de electionibus. in 6. & ibi Dominicus, & Philippus Francus, & amplè de his duobus. per. Pe. de Braxio in suo directorio electionum, 3. parte. c. 1. vbi multa de materia ordinis, & ibi ponit triplicem esse ordinem de quibus dixi in præced. consi.

Duodecimò, in euangelijs, vbi primo in ordine ponuntur euang. Matthei, quia primus scriptus Euangelium in Iudæa, vt habetur in argumento in euangelium secundum Mattheum, & ibi Nicolaus de Lyra.

Decimotertio, Etiam Deus præcipit nominari filiorum Israel scribi in veste Aaron, iuxta ordinem natiuitatis eorum. Exod. 28. & habetur per Lucam de Pen. in l. 3. in prin. C. de tyronibus. lib. 12.

Decimoquartò, in oneribus, ordo est seruandus. l. ordine. ff. de leg. 3. l. 3. §. præfens. ff. de muneribus & honoribus. gloss. in l. vni. C. de potioribus. ad munerum nominandis, lib. 10.

Decimoquintò, ordo seruandus est eorum que lege ponuntur, vt l. si. C. de officio præfecti verba secundum gl. 1. in l. 2. ff. de adop. & sic vbi legalis paternitas cõtrahitur, primò interrogatur pater quàm filius, d. l. 2. vbi, quia is qui adoptat rogatur, id est interrogatur. ff. de adop. per quem text. d. gl. 1. infert, quod sponsus primò debet interrogari in matrimonio contrahendo, quàm sponsa, & ad illud propositum, illam gloss. singularizatur ibi Bald.

Decimosexto, in iudicijs, vt in l. prolatam. C. de sent. & interloc. om. iud. & C. de ordine iudiciorum: & de ordine cognitionum. & in his si ordo non seruetur, an actus sit nullus. Alb. de Rol. l. 1. in 5. col. de nouo cod. comp.

Primæ partis Catalogi Glorie Mundi finis.

SECUN

brutis sentire & fructus percipere. De his duobus, Gandinus in loco hic ante allegato, allegat rex. in l. qui vas. §. ex furtiuus. ff. de fur. & in l. in pecudum. ff. de fur. Habet & tertio cum angelis intelligere, ex quo facta est anima rationalis, vt Deum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret & possidendo frueretur.

Omnium enim ceaturarū est dignissimus. Ita dicitur in summa confessionis, in ti. ex quibus cauis infamia irrogatur. in prin. & in auct. de nuptijs. §. quia vero. & gl. in l. emp. ff. de euic. & facit. §. per edictum in d. l. empr. & inst. de re. diu. Hominis etenim gratia omnes fructus rerum futura comparauit. §. partus. & d. l. in pecudum. Hinc Plin. l. c. lib. 7. naturalis historia, quod causa hominis videtur cuncta ali genuisse natura. Hominem etenim dico tantæ excellentiæ & sublimitatis, quod quodammodo est finis omnium, teste Arist. 2. Ethic. & omnia continere dicitur, vt Deus, sed diuersimodè. Deus autem omnia in se continet vt principium, homo vero omnia continet, vt omnium medium: quo fit, vt in Deo sint omnia meliore nota, quàm in se ipsis. In homine inferiora, nobiliori sint conditione, superiora autem degenerent. Sunt ignis, aqua, aer, & terra, per verissimā proprietatem naturæ suæ in crasso hoc & terreno hominis corpore, quod nos videmus. Huic etenim nulla creata substantia seruire designatur: huic terra & cætera elementa, huic bruta præsto sunt, vt famulentur. Huic militat coelum, salutem bonum que procurant angelicæ mentes, vt si quidem verum est, quod scribit Apof. esse omnes administratorios spiritus missos, propter eos qui hereditati sunt destinati. De quo originaliter Paulus ad Heb. 6. transumptiuè in clementi. si dominū. de reliq. & venera. sanctorum. Imo seipsum Deus pro homine exhibuit. Ad Heb. 5. Et transumptiuè in d. ele. si dominum. Imo se tradidit contumelijs afficiendum pro homine, vt ipsum à vinculis potestatis diabolicae liberaret, vt est rex. in c. suggestum. 7. q. 1. Sic etenim huic mancipantur terrestria, faucit cælestia, quia cælestium, & terrestrium vinculum est, & nodus. Hanc hominis excellentiam amplissimè ponit Antoninus Flo. in sua hist. par. 1. lib. 1. c. 1. Vbi dicit hominem à Deo fuisse sublimatum honore, & excellentia, quo ad animam, in tribus, scilicet in magna gratia, in mira iustitia, & in eximia notitia: quo ad corpus, quantum ad immortalitatem, impassibilitatem, & loci amentitatem, & quo ad honorem dominij, vt præfset omnibus. Quæ omnia amplè declarat, quæ nō transporto, cum sint clara, & clarè posita. Vnde ergo meritò dicit Hermes Trimegistus, quod miraculum est homo, prout amplè recitat Picus Mirandula in sua eleganti oratione in cætu Romanorum per eum recitata, vbi dicit legitime in monumentis Arabum Abdalam Saracenum interrogatum fuisse, quid in hac mundana scena adini-

randum spectaret: qui nihil homine admirabilius spectandum, respondit. Et dixi in tractatu meo, de maledictione creaturarum irrationabilium, in 2. par. in 3. in 4. fundamēto illius par. vbi alias dignitates, & excellentias hominis posui, quam composui in scholis me existente in studio Ticinensi. Et vide etiam in sermone Discipuli 32. nouem dignitates hominis. Et ex prædictis possent vltra numerum 32. numerari. Et inter alia priuilegia hominis, inter cætera animalia, quod licet omne animal istuum fulmine intereat, homo tamen non semper interit, imo percussus euadit sapissimè. vt de Anchise apud Vir. legitur, vt recitat. G. Bencdi. in sua rep. c. Raynuiti. in verbo. Adiecte in puberi. in princ. de rest. Vbi ponit, quod inter aucs nunquam aquila percutitur fulmine, inter quadrupedia, vitulus, seu bos marinus, inter ramos laurus, & ibi tam in dictis quàm in allegationibus plurimum, multa de laude & excellentia hominis comprehendi possunt, quæ omitto, ne sim nimis prolixus: quæ prolixitas quandoq. & vt plurimum inducit desperationem & fastidium legentibus. Sed amplius vide de dignitate primi hominis, Ioan. Chrysof. qui librum vnum fecit, incipientem: Dignitas humana.

Aduertendum est etiam, quod in corpore humano sunt multa admiratione digna, quæ amplè ponuntur per Calium lib. 1. suarum antiquarum lectionum. c. 12. & de omnibus quæ sunt in homine, tam in mente, intellectu, memoria, quàm in corpore, ponit amplè idem Coelius lib. 2. per totum, vbi ponit rationem omnium membrorum: & inter omnia dicit esse quatuor principaliora, & digniora, videlicet cerebrum, cor, epar, & testiculos, de quibus eodem lib. c. 39. & infra in vlt. part. vbi quaritur, quod membrum humanum est dignius, & excellentius.

Tertia consid. Homo est dignior angelis propter assumptam à diuinitate humanitatem, propter quod homo magis attinet Christo, quam angelus, propter multa.

Primo, quia Deus nō solum fecit hominem de progenie sua, quia eū ad imaginem suam creauit sicut & angelū, sed insuper de progenie humana seipsum fecit, quando verbū caro factū est Io. 1. & in simbolo: Et homo factus est. Maxima quidē esset hominū cuiuslibet dignitas, & gloria atq. nobilitas, si Imperator, aut quilibet alius princeps supremus, de eius se faceret prosapia & parētela. Multo autē maior nobis & gloria atq. nobilitas, quod Deus se de nostra fecit prosapia, progenie, & cognatiōe.

Secundo, quia Angelus atrinet Christo ex parte patris, qui est pater Christi per aternā generationem, ac angelorū & hominū, per temporālē creationem: sed homo attinet Christo, etiam ex parte matris, quæ non est angelicæ naturæ, sed humana. Ad Heb. 2. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ. Et fratrem hominis se vocat,

SECUNDA PARS

quando verò, q est hominis, in hac parte discutitur.
Secunda & principalis cōsideratio huius secun-
 dae partis, quæ est generalis ad omnes sequen-
 tes, & ex qua omnes dependent, est, Quod cū ho-
 mo honorari naturaliter appetat. Sp. in ri. de ci-
 tatio. §. 5. ver. porro si sunt plures delegati. & dixi
 supra. Ideo dic q homo est animal honorandum.
 Hoc in naturā Dei transit, quia ipse sit Deus. Hoc
 demonum genus nouit, utpote, qui cum iisdem
 ortum se esse cognoscat. Hoc humanæ naturæ pa-
 trem in seipso despiciet, alterius partis diuinitate
 confusus. Et, ut ait Trimegistus: Miraculum est ho-
 mo, ad similitudinem dei factus. Gen. 1. & 9. c. rex.
 in. hæc imago. 33. q. 5. & in l. si quis metallum. C.
 depoen. In rantum, ut ipse pater architectus Deus
 omnipotens, omnium creaturarū creator, cunctis
 rebus creatis, vltimum, diuinum hominem crea-
 uit ad imaginem, & similitudinem suam: ut post-
 quam ipse Deus hæc quam mundanam domum
 videmus, diuinitatis templū augustissimū, arca-
 nā legibus sapientiæ fabricauerat, super cœlestem
 regionem mentib. decorarat, at heros globos, æ-
 ternis animis vegetarat, excrenentarias, & fecu-
 lentas mūdi partes, omnigena animalium turba,
 complerat: opere consummato, considerabat ali-
 quem esse, qui tanti operis rationē perpenderet,
 pulchritudinē amaret, magnitudinem admiraretur.
 Inducendo ynun, quod dā regib. & principib.
 nostrū temporis vsurpatum videmus: ut cum ma-
 gnificam, & nobilem ciuitatem cōdiderunt, iam
 vrbe absoluta, imaginē suam, omnib. visendam,
 in medio illius, spectandamq; constituant. Sic fe-
 cisse videmus principem omnium Deum, qui tota
 mundi machina cōstructa, postremum omnium,
 hominem in medio illius statuit, ad imaginem &
 similitudinem suam, formatū. Res ergo & supra
 fidē mira, est homo. Cœlestis enim illi est origo, te-
 stante Virg. & cōprobate Ouid. in suo li. Meramor.
*Pronāq; cum spectent animalia cætera terram,
 Os homini sublime dedit, cælumq; videre
 Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

De quo habetur in gl. in §. partus. in st. de rerum
 dñi. & in l. iustissimè. ff. de ædil. edi. & in §. fi. In st.
 de iure naturali gentium & ciuili. Vnde etiam Si-
 lius Italicus:

*Nonne vides hominum celsos ad sidera vultus
 Sustulerit Deus, ac sublimia fenxerit ora.
 Cum pecudes volucrumq; genus formamq; ferarum,
 Segnem, atq; obscenam passim strauisset in aluum.*

Huncq; gloria & honore coronauit dominus,
 & constituit eum super opera manuum suarum,
 ut habetur Psal. 8. Omnia sub pedib. eius subiecit,
 oues, boues, vniuersa in super & pecora cāpi: Vo-
 lucres cœli & pisces maris. Psal. 33. Et super vniuersas
 terre creaturas contulit ei dominij principatū,
 nobilitando etiā, & sublimando hominis dignita-
 tem, ex ministris spirituum superiorum. text. in
 cle. si dominū. de reliquis & vener. sanct. Hinc etiā

Apostolus ad Heb. 2. dicit, q Deus omnia submi-
 nendo homini nihil dimisit nō subiectū. Hinc de-
 cit Pl. lib. 7. naturalis historia. c. 1. quod homo
 animal cūctis imperis, & etiā ceteris animalibus
 excellēs. Arist. li. 2. de animalib. Nobilissimum
 & altissimū animal est homo. eo. lib. de animalib.
 1. Et, ut dicit Lucius Apuleius de Deo Socratis. Pre-
 stantissimū animal est homo. Ita ab ipso Deo ma-
 gnū carus. Iob. 7. vt paulominus angelis sit dimi-
 nutus. Psal. 8. Hoc enim in naturā Dei transit, quia
 ipse sit Deus. Hoc demonū genus nouit, utpote q
 cum iisdem ortū se esse noscat. hoc humanæ natu-
 ræ partem in seipso despiciet, alterius partis diuini-
 tate confusus. O hominum quanta est natura tem-
 perata, felicitus, ac dijs cognata diuinitate conur-
 ctus, partem sui qua terrenus est, despiciet. Cetera
 omnia, quib. se necessariū esse cœlestis dispositio-
 ne cognoscit nexu secū charitatis alstringit, sic
 suspicit cælum. Sic ergo felice loco medietatis
 est positus, vt quæ infra se sunt, diligit. Ipse autem
 à superiorib. diligitur, elementis velocitate mūde-
 tur. Acumine mentis in profundo maris descen-
 dit. Omnia illi lucent, non cælum videtur ali-
 mum, quasi enim è proximo sagacitate animus
 tuetur. Intentionem animi eius, caligo aeris non
 confundit. Non densitas eius operum impedit.
 Non aquæ altitudo profunda, aspectum eius ob-
 rundit. Omnia idem est, & vbiq; idem est. Hoc
 satis probat dictum Aristotelis in 3. lib. Politic-
 rum dicentis. Animal hoc prouidū, sagax, ac tutū,
 memor, plenum rationis, & consilij, quem voca-
 mus hominem, præclara quadam conditione ge-
 neratum est. Non solū famulantur terrestria, imo
 & angeli hominis sunt, vt habetur Apoc. 19. Vbi
 Angel' nō fuit passus se adorari ab homine. Dicit
 enim homini, nequaquā, construustus sum &
 confrarrū tuorū habentū testimoniū lēu. Et di-
 cit gl. in l. cognitionū. ff. de varijs & extraor. cogn.
 q angelica natura seruit homini. Omnium enim
 nūmantū domin' habens ad sui custodiā angelos
 quasi satellites aut padagogos posuit. Quoniam
 dicit Albertus de Gādino in tractatu maleficiorū
 in ri. quomodo cognoscitur de maleficijs, quando
 crimen est notoriū. Virtus Angelica est hominis
 seruitio deputata. Cœli in super, nisi Deū offendit
 hæres futurus: demonibus, hoc est angelis malis &
 apostatis imperat. Vnde Hermes Trimegistus di-
 cit, hominem tantæ sublimitatis esse, vt Deos faci-
 endi habeat facultatem. Dij enim estis & filij de-
 omnes, ait ppheta. Omnis enim creatura dicitur,
 cū, vt habetur Mar. 26. Euntes in vniuersum mun-
 dum, prædicate euangeliū omni creaturæ. Et om-
 ni creaturæ euangeliū prædicatur, cum homini
 prædicatur, vt dicit Greg. in homilia euāgelij Pet-
 tecofes. & in gloss. ad Romanos ibi. Inuisibilia. Et
 hoc est etiā, quia, cum omni creatura participat,
 & omnes proprietates creaturarum in se admittit.
 Habet enim cū herbis & arboribus viuere, cum
 brutis

exhibebat. Thob. 1. Et de utilitate sepulturae, ponit amplè. An. 1. Flor. in 3. par. suæ sum. ti. 10. c. 1. §. 3. & amplè etiam per Bernardum de Bultis, in 2. sui Rosarij, sermone 1. ubi ponit, quod exequiæ & ceremonia mortuorum profunt. in 12. Apud maiores gentium Romanorum ritus talis erga mortuos obseruabatur. Nam perungenda cadavera preciosis quibusdam vnguentis detinebantur, & in rogis multa simul aromata cum cadaueribus cremabantur. Vnde de Sylla legitimus, maximam multitudinem aromatum in eius toga fuisse absumptam. Refert idem Vivaldus in loco hic ante allegat. Hic mos, etiam apud Aegyptios obseruabatur, vt habetur Genes. 50. de Ioseph, qui praecepit seruis suis medicis, vt aromatis condirent patrem suum. quibus iussa expleantibus transierunt quadraginta dies. Fleuitque eum Aegyptus septuaginta diebus, scilicet quadraginta dies condimenti, & triginta fletus, vt dicit ibi de Lyra. Etiam habetur Deut. 34. de Moyse, quem populus Israeliticus fleuit triginta diebus. Et recitat Valerius, in tit. de seruat. religione. c. fi. Quod Senatus Romanus, post Cannensem eladem decreuit, ne matrona ultra trigessimam diem luctus suos extenderent, vt ab his sacra Careris peragi possent. Alii tamen mos erat apud aliquos, vt lugerentur de functi, vsque ad tertium diem. apud alios, vsque ad septimum. apud alios verò, vsque ad quadragessimam. de quibus moribus in c. quia alij 13. q. 2. Et iste mos quadraginta dierum apud nobiles in Galia obseruatur. Ex quo sententiam fuit per Officialem Heduentem, quod domicella Iaquelina de la Trimouille, filia nobilis & potentis domini Georgij de la Trimouille, locutenentis regij generalis in Burgun. citata coram ipso, super certis promissionibus matrimonialibus, per verba de praesentia, in fauore procuratore domini epi, & ad denunciationem generosi & magnifici viri domini Jo. de la Bulme, domini de Pesme, & filij illustri domini comitis de Montereuel, non tenebatur comparere in iudicio, nec exire domum, ante quadraginta dies, computandos à tempore mortis dicti quondam sui patris.

Aduerte etiam ex illo Gen. 50. c. circa tria. Primo, ibi interuenit honoris exhibitio in condimento corporis defuncti. Secundo, fletus solennis super mortuum. Tertio, honorabilis deportatio cum comitiis valde solenni, & nobili. Nam Ioseph conuocauit omnes maiores patriæ domus Pharaonis, & amicos, ad conducendum corpus patris sui Iacob ad sepulchrum suum: quæ hodie etiam obseruantur apud nos, quoniam in executione sepulturae, & funeralibus defunctorum, præcipue magnatium, & diuitum, interuenit pompa funebris, tam in vestibus lugubribus, quædam, & luminaribus, cereis ardentibus. ubi domus, & aula, equi & sepultura, nigris sternuntur pannis, & conuocantur parentes, & amici ad 40. diem quo ad nobiles, & quo ad alios,

statim cum reconduntur in terra, aut sepulchris eorum. Alexander verò, & Caesar Imperatores se in eorum testamento, in nuda terra humari iusserunt. vt infra dicam. Varios enim inhumandi ritus, ponit Textor Niuernensis in sua officina, in tit. de vario inhumandi ritu. ubi dicit. inexpiable quoddam scelus ereditum est, sepulchra violasse: adeo, vt lex sacrum esse iusserit, ubi corpus hominis mortui iaceret, dicereturque innoxium in patris cineres, cui omnia eadebant sinistrè, & inauspicatè. ac de materia sepulchri, & monumenti, quomodo apud leges habeatur, sunt tituli. de relig. & sum. func. ff. & Codice: & dicam infra post dicta Textoris. Sed, vt dixit, apud nos quoque, Christianisdam naturæ ceremonijs, qui aut lotium in sepulchris egresserit, aut quid aliud ibidem fecerit immundum, neque apud nos solum religiosum est. Nam nulla prope tam effrata gens est, quæ non nouerit habere sepulchrorum rationem, præter paucos barbaros: qui cum beluino prope ritu inter se degant, nihil mirum, si aliorum vestigijs nequaquam infistat. Nunc de vtriusque loquendum, his scilicet, quibus nulla est funerum cura, & illis quibus maxima.

Lotophagi suos in mare defunctos abijciunt, asseuerantes, parum interesse humone, au aqua, absumantur. Hunc modum reprobatur iuriconsultus Modestinus. in l. in suo. ff. de condi. inst. ubi dicit. quod laudandus est magis quàm accusandus hæres, qui reliquias testatoris non in mare secundum ipsius voluntatem abiiecit, sed in memoriam humanæ conditionis, sepultura tradidit. Nec etiam obtemperatum fuit Soloni philosopho, qui Cypro moriens, hæredibus mandauit ossa sua in cinerem dissoluta per prouinciam disseminari.

Albani olim inphas putabant curam mortuorum agere: quod etiam reprobatur, vt habetur Eccle. 2. Noli mortuo denegare gratiam, id est, sepulturam. 13. q. 2. c. in Ecclesiastico.

Sabæi corpora defunctorum eo, quo stercus, modo ducebant, quin etiam reges reiciebant inter sterquiliniam, videtur, quod istud esset apud eos, quæ homo quasi putredo consumendus est. Iob. 14. ca. & Iob. 34. homo putredo, & filius hominis. & facit Eccl. 10. Memento quoniam omnes in corruptione sumus. Hinc dicit Ber. in lib. meditationum. Homo nihil aliud est, quàm sperma foetidum, faecus stercorum, & cibus vermium: vnde,

*Post hominem vermis, post vermem factor, & horror,
Sic et in hanc speciem vertitur omnis homo.*

Sed pro certo hic modus est improbatissimus, vt dicitur text. in d. c. ecclesiastico, quæcum homo de terra fit, debet in terram reuertitur. Eccl. 3. & Gen. 3.

Trogodytae, mortui ceruicibus pedibus, allegabant: & raptim cum iocis, & risu efferebant, nullaque habita loci ratione mandabant terræ.

Scytharum verò mos longè melior, qui mortuos inter epulas vorare causa honoris consueuerant. Imo dicendum est longè deterior, vt de his & alijs

S E C V N D A P A R S

cat, vt habetur per Psal. mistam: Narrabo nomen tuum fratrib. meis. Et ait Bernardus. Puto, quod iam in spernere non poterit, quod os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.

Terrio, quia Deus contraxit parentelam cū angelo solū modo dando, quando scilicet filiā suam, id est imaginem ei dedit, quam etiam homini dedit: sed cum homine contraxit parentelā, etiam recipiendo: quia forem eius, scilicet animam rationalem, & matrē ipsius: videlicet humanam naturam, sibi copulauit.

Quarto quia homines beatitudinē habent in visio ne humanitatis Christi, in quā desiderāt angeli, p̄spicere. i. Pe. 1. & in contemplatione diuinitatis, quā angeli solū habent in cōtemplatione diuinitatis.

Quinto, quia humana natura est deificata, non autem angelica.

Sexto, quia ipsa humana natura, est super omnes choros angelorū exaltata, vt patet in humanitate Christi, & matris eius. Cum exaltata sit sancta dei genitrix super choros angelorum ad cōlestia regna: & etiā Christus, qui assumpsit in se humanitatem, sedet ad dexterā dei patris quod quō intelligatur, dicit August. in lib. de symbolo, & dicit infra.

Septimo, quia deus dedit potestatem homini Deum faciendi, & corpus suū consecrandi. Clem. si dominum, de reli. & vene. sanct. & tamen non dedit angelis, vt habetur per Io. de Turrecr. in c. quid sit. de consecr. distin. 2.

Octano, quia angeli ad custodiam hominis sunt deputati, vt habetur per Psal. ps. 90. Angelis suis Deus mādānt de te. Et dixit hic ante in prima cōf. Dicit tamen Io. de Turrecr. in loco hic ante allega. imo angelica natura seruit homini, vt dicit gl. in verb. dignitatis. in l. cognitionū. ff. de var. & extra. cogn. Quia angeli sunt maiores homine, natura, gratia, & officio: & quomodo vide Benedic. de Bultis in 2. par. sui Rosarij. in sermo. 10. in 2. par. littera L, vbi posuit sex primas rationes, etiam ponit alias, ex quibus angeli sunt maiores.

Aduerte tamen, quod quilibet homo debet honorare angelū suū, in quocunq; loco fuerit, vnde Ber. In quouis diuersorio, in quouis anglo reuerentiam exhibe angelo tuo, ne audeas illo absēte, quod nec præsente auderes facere. Et semper, die, & fero, & mane, & omni hora.

*Angelo qui meus es custos, pietate superna
Me tibi commissum serua, defende, gubernā. Amē.*
Et subiunge de Beata Virgine Maria.

*Pe me p̄santem conserues, & vigilantem,
Me tibi virgo pia, semper commendo Maria.*

Aduertendum est etiam, quod principes etiā habēt duos angelos: vnum, scilicet ratione siue singularis personę, sicut habēt ceteri homines, vt habetur Mat. 18. ibi. Videre ne cōtemnatis vnum ex his pusillis, dico autem vobis, quia angeli eorum semper vident faciē patris mei, qui in cœlis est. Et isti angeli sūt de ordine inferiori. Alterum verō

angelū habēt ratione dignitatis, vel officij regali, aut prælatura, vt de Eliēo legitur. 3. Reg. 4. c. Quia angelorū multū ordinē ad sui defensionem habebat. quod, quomodo intelligatur, vide G. Bened. in sua repe. c. Ray. in verbo. Adiecta impuber. extra de testamētis. Et ibi ponit quomodo Michael est. angelus regni Francie. Et etiā quomodo vnus angelus quandoq; im̄ pediat alium, & resistit alteri in porrigendis precibus, & obtinendis meritis. Idem vt habetur Dan. 10. Vbi Gabriel dixit Dan. princeps id est angelus regni Persarum resistit mihi v. lxx. & vno diebus. dicitur infra in 3. par. seq. in 10. consid. versu. 4. adiuuit.

Quarta consideratio est, Quod homo p̄ cetera honoratur, anima, mente, memoria, intellectu, & quinque sensibus, vltra alia animalia mundi, de quib. singulariter dicitur. Et de anima, quomodo omnis dignitas hominis sit ab anima, am̄ p̄bat Coel. li. 1. suarū antiquarū lectionū. c. 43. 44. 45. & 46. De mēte que est vice luminis & instrumenti, & visus, eodē li. c. 44. De memoria, & eius excellentia habetur li. 3. c. 21. & li. 2. cap. 3. De intellectu, habetur eodē lib. 2. c. 1. & 2. De quinque sensibus, habetur per eundē Coel. li. 1. c. 48. 49. 50. 51. & 52. ibi, quis ex quinque sensibus sit præsantior, dicam infra in vltima parte, in 44. consideratione.

Quinta confide. Sicut homo p̄ ceteris animalibus honoratus est in vita, vt ante dictum est, ita etiam in morte, & eius sepultura, exemplo Christi, qui Deus & homo, licet se pro homine contumelijs afficiendum dedit, ignominiosaque mors illi fuerit, sic sepultura tamen illius fuit gloriosa, sicut iam Esaius prophetauerat, vt habetur Esa. 55. c. Erit sepulchrum eius gloriosum, prout sepulchra Adæ, Abraham, Isaac, & Iacob, & eorum vxorum, & aliorum plurimū Patriarcharum fuerunt gloriosā. prout recitat Hierony. in lib. Hebraicarum questionum. & recitat amplissimē Lud. Viualdus, in suo tract. de pugna partis seculi & intellectuæ, in prin. in ti. de officio pietatis in defunctos. habetur in cap. Ebroni. 13. quat. 2. & etiam de Thobia ibi habetur Thob. 4. Cuius Christi, & patriarcharum actiones & exempla, se qui debemus, cum Christi actio nostra sit instructio, c. significasti. cl. 2. de elec. 2. q. 1. ca. Deus. Pet. de Anc. in c. nos. extra. de sepulturis. quæ etiam sepulchra in magna veneratione habita fuerunt gentibus prout Iustinianus, & Valerius scripserunt. Et inter cetera, Scythæ illud diligentissime obseruabant, quod sepulchra parentum, quæ voluerunt habere communia, non minus venerabatur, quàm sacra deorū. Et etiam multū fuerunt commendatæ sepulchra mortuorū tempore antiquo. Quonia, vt habetur Eccl. 7. Mortuo nō negabis gratiam, id est sepulchrā. tran̄sumptiue, in c. c. c. c. c. u. q. 2. & Dauid P sal. 87. in prin. inter horribilia pouit, eod quod nō erat qui sepeliret. Et ille bonus Thob. mortuis, & occisis, sepulcrum exhibe-

*Quid, qui reclusa nudos Garamantes arena
Infolunt, quid, qui sauo sepelire profundo,
Exanimis mandant Lybicis Nasamones in oris?
At Celta vacui capitis circundare gaudent
Ossa (nefas) auro, & mensis ea pocula seruant.
Cecropida ob patriam Mlaurotis forte peremptos,
Decruere simul communibus vrere flammis.
At gente in Scythia suffixa cadauera truncis,
Lena diem sepelit pueri liquentia tabo.*

De gloria autem, & priuilegio sepulturae, quantum sit appetenda, ostendit Inn. in c. cū liberum. de sepulturis, vbi dicit, quod sacerdos, spoliatus corpore iam sepulto, non est ante omnia restituendus, vt vexario videtur corporis humari. Et idem si ageret per viam attentati, secūdū Inn. & alios in d. c. cū liberum. de sepul. quod dicitur domini de Rota esse verum de æquitate, secus de rigore iuris. Ita dicitur in decisionib. suis, de c. 854. in antiq. Hanc tamen Inn. opinionem reprobat plures p. l. esse. ff. de reli. & si un pt. fun. vbi auctoritate principis potest extrahi corpus de sepulchro alieno, eo quia non videtur esse iuste sepultura traditum, ex quo potest eum extrahi facere. l. diui. ff. de relig. & sumpt. fun. Et adeo vexari non debet corpus sepultum, quod nec vexabitur corpus infidelis Iudæi. c. sicut. de Iudæis. facit. l. i. ff. de sepul. vi. & l. fi. C. e. tit. & semel sepultos, decet ibi perpetuo manere, nec possunt eorum reliquæ de loco transferri. le. nemo. C. de relig. & sumpt. fune. sub pœna violatoribus sepulchrorum indicta, & decem librarum auri vltra. l. q. sepulchra. in fin. C. de sepulchris vi. præsertim si beati existunt, exemplo Iosue regis, q. ossa tollēs mortuorum, certificatus de sepulchro viri Dei, qui venerat de Iuda, ait. Dimitte eum, nemo commoneat ossa eius: & manserunt ossa eius intacta cum ossibus Prophetæ, qui venerat de Samaria. 4. Reg. 23. c. quod etiam ordinatum est per Imperatores. l. nemo. C. de sacrosan. ec. quod male obseruauit Clodouans, Dagoberti regis filius, ob quod graui punitione fuit punitus, vt refert Gaguinus in suis chronicis, lib. 3. c. 4. apponendo ferretum beati Dionysii, ex quo male successit, vt ibi. Imo, etiam si non vt beati honorentur, eorum reliquæ prohibentur auferri. d. le. qui sepulchra. Quod pulchrè demonstrauit Ludouicus x. i. Qui corpus Agnetis pulchræ, concubinae sui patris, licet eidem aduersata multum fuisset, noluit de medio chori templi nostræ dominae apud Cleriū permittere amoueri posse, & ad alium locum transferre, licet impedimento esset sacerdotibus illius ecclesie, prout refert Gaguinus in suis chronicis, lib. 10. c. 1. & 2. De priuilegio & fauore. quantum sit accuratè faciendū sepeliendis cadauerib. ponit Io. Andreæ in rubr. de sepul. & ibi etiam Card. Zab. Et vide, quæ dicit D. m. l. as. in l. furiosum. in 2. col. C. qui testa. facere poss. q. cadauera de iure debent deferri ad sepulturam cū sonis, & cantib. p. allen. ium. tex. in c. qui diuina. 13. q. 2. & in c. vbi conque.

eadem causâ, & quaestione Ale. in l. sicum dotem. §. si maritus. in vlt. col. ff. soluto matrimonio. Dicit tamen Pau. de Cast. in l. non oportet. C. de his, quibus vt indi. Quoddam testamentū eiusdem doctoris Paduani, qui in testamento inter cetera ordinauit, q. eo mortuo cadauer suum sine planctu deberet deferri ad ecclesiam, fuisse bestiale: q. quomodo intelligatur vide dominum meum las. in d. l. furiosum. Et etiam quantum cadauerib. sepultis honoris debeatur, vide eundem Benedicti, in loco supra allegato, vbi amplè. & Cœlium, li. 9. suarum antiquarum lect. ca. 44. vbi ponit derelictione sepulchrorum.

Aduerte etiam, quod in tantum sunt honorandi defuncti, quod eis non debet fieri iniuria, vt dixi in meo monologio. in verbo, iniuriam, & in verbo defunctus, & q. reuerentia sit exhibenda mortuo, etiam dictum est supra in 1. parte, in 74. consideratione.

Sexta consideratio erit de pompis funeralibus, quæ hodie sunt apud nos pro principibus, & magnatib. in quibus sunt multa valde excellentia, & vbi omnes domestici, officarij assistūt, & antè deserunt omnia defuncti insignia: & ad hoc congregantur parentes, & amici: præcipuè in quadagesimo die post obitum, quo die fieri solent exequiæ funerales. Ideo videndum est vn de tales pompæ habuerunt initium.

Legitur enim Genesis 50. c. iam all. quod cū Iacob mortu⁹ fuisset, post benedictionem singulam ab eo impertitam filiis suis (ex quib. fuerunt duodecim trib⁹ Israel, iuxta numerū filiorū eiusdem) cernens Ioseph obitum patris, ruit super faciem illius, flens, & deosculans eum, præcepitq. seruis suis medicis, vt aromatis condirent patrem. Quibus iussu explentibus transferūt quadraginta dies. Iste quippe (vt dicit textus) mos erat cadauerum conditorum. Fleuitque eum Aegyptus septuaginta dieb. Et expleto planctu tempore, locus est Ioseph ad familiam Pharaonis, in hæc verba: Si inueni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis. Eò, quod patet meus adiurauerit me, dicens: En morior, in sepulchro meo, quod fodi mihi in terra Chanaam, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliā patrem meū, ac reuertar. Dixitq. ei Pharao: Ascende, & sepeli patrem tuum sicut adiuratus es. Quo ascendente, ierunt eum omnes Senes domus Pharaonis, cunctiq. maiores natu terræ Aegypti, Domus Ioseph. cū fratrib. suis absque parulis, & gregibus, atque armentis, quæ dereliquerunt in terra Iessen. Habuit quoque in comitatu currus, & equites, & facta est turba nō modica. Veneruntq. ad arcem Achad, quæ sita est trans Iordanem, vbi celebrantes exequias magno planctu, atque vehementi, impleuerunt septem dies. & sequitur: Et portantes eum in terram Chanaam, sepelierunt eū in spelunca duplici, quæ emerat Abraham cū agro, in possessionem sepulchri,

S E C V N D A P A R S

alijs habetur per Hiero. contra Iouinianum ca. 36. & habetur per Cælium lib. 9. suarum antiquarum lectionum. c. 46. vbi ponit aliquos ritus sepeliendi. & in c. 44.

Hircani, non ad alium vsum nutriebant canes, quàm vt eis sanctos vita, vorandos obijcerent. Et etiam apud Parthos sepultura: homo, aut auium, aut canum lanatus est, nuda demum ossa terra obruunt. Et hic mos erat apud magos, non humana corpora suorum, nisi prius à feris lanata.

Et Massagetæ, senio confectos, in frusta cædunt, & ouillis carnibus edunt. Et qui morbo moriuntur, deuorandi feris obijciuntur, vt refert Iustinus. Et hos modos etiam ex supradictis reprobare debemus, prout reprobatur G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, mortuo itaq; testatore. primo. nu. 54. in fi. cum sequenti. vbi reprobatur tales modos, ex quo in eis non fit honor defuncto.

Alium verò modum obseruabant Athenienses, quorum tanta fuit sepulchrorum cura, vt si quis dux bello perçptos sepulchro honestare neglexisset, capite plecteretur.

Macedonibus verò nullum fuit tam solenne militia munus, quàm suos sepelire.

Aegyptij, in domorum ædificatione negligentes, miro sumptu, superbaque magnitudine, construere sepulchra consueverunt, operaque prodigio se pyramides, quod existimarent defunctorum domus sempiternas. Iidem mortuos condunt, & eos domi seruant, vt refert Cicero lib. 1. questionum Tusculanarum.

Hic mos olim apud nos Heduos, seu Angustundenfes seruabatur. Cum viderimus, temporibus nostris plura corpora defunctorum inuicta in antiquis domibus ciuitatis antiquæ. Et etiam adhuc est pyramis excellens, & magnæ altitudinis, quæ non potest aliud iudicari, nisi quod esset monumentum cuiusdam magnifici, quod factum fuerat in modum pyramidis, prout etiam iudicauit Christianissimus Rex noster Franciscus 1. magnus Historiographus. Qui illam, ob eius magnitudinem, tanquam etiam antiquitatum amator, post orationem, per me ei habitam, in introitu huius suæ ciuitatis Heduenfis, in qua, de illa, ad demonstrationem antiquitatis suæ ciuitatis Heduenfis, mentionem feci, videre voluit. Et statim, oratione audita, ad illam accessit, & amplissimis disputationibus, cum Budæo de illa perçutatus est. Tandem conclusit, esse monumentum cuiusdam primatis, seu domini, huius antiquæ ciuitatis Heduenfis, & fuisse constructum, & ædificatum in formam pyramidis. Ex quo dicendum est, verisimiliter hunc modum apud nos obseruatum fuisse.

Mos fuit plerisque populis, mulieres conducticias (præterea vocabantur) comparare, quæ in eorum morte lygerent, quibus deessent parçtes. Hic mos adhuc hodie seruatur apud Italos, maximè Tusculanos, & Romanos, & etiam Lombardos,

& pluries vidi ita obseruari in Lombard.

Apud Hebræos cautè fuit lege, ne in sepulchro hostem relinquerent. Pyrrhus, gentilis etiam, Epirotarum, vt Eutropius refert, quàm fauendæ sit sepultura, licet paganus foret, ostendit: qui cum mille octuaginta ex Romanis in bello captos teneret, summo honore tractauit, multosque defunctos, licet hostes, honorifice sepeliuit. Sic & Cæsar, caput Pompeij hostis sui, vt refert Valer. lib. 4. de humanitate. c. 16. Et primus, qui funerare corpora in bello docuit, fuit Hercules. Et tales perchrè commendauit Propheta eximius 2. Reg. c. 2. Vos benedicti à domino, qui fecistis misericordiam hanc eî domino vestro Saul, & sepelitis eum. Et Machabæus, inimicorum interfectorum corpora sepeliri iussit, vt habetur 2. Machabæorum 10. & 12. Alexander Darij interfectori corpus, marm. Tumbudini præbuit. Pauli Aemilij cadauer, Hinnibal hostis sepeliuit. Refert Textor in sua officina, in loco hic ante allegato. Et etiam Gracchum, & Marcellum ipsius hostes, sepeliuit, vt refert Valerius lib. 5. de humanitate. Et vt etiam refert idem Valerius tit. 1. de somnijs. quod Symonides poeta ad litus applicans maris, corpus, quod vidit in matum, sepeliri mandauit: propter quod periculum maris euasit, vt ibi, & in sequenti titulo de miraculis. Constat etiam, quod periculum terræ euasit. Expedit enim Reipublicæ, non minus mortuos humari, quàm viuentes conseruari, secundum Baldum in l. fi. C. de neg. gest. prout nobis etiam exemplis gentiliùm traditur, scilicet Cyri, Alexandri, & Cælaris Imperatorum, qui se suis mandauerunt in testamento in nuda terra humari, vt refert Leonardus Aretin. epist. 94.

Pleraque Assyriorum corpora in locis palustribus fuisse condita serunt. quod non fuit honestum, nec defuncto in talibus obtemperatum esse exemplo Solonis philosophi ex septem Græcæ sapientibus. qui Cypro moriens, heredibus mandauit ossa sua in cinerem dissoluta per omnem prouinciam disseminari: eî tamen obtemperatum non fuit. Refert Guil. Benedicti in d. repetitione in libro hic ante allegato. numc. 69. Aliquos ex his ponit Volaterranus in suo tertio tomo. lib. 31. de philologia. c. pen.

Alios modos, & ritus sepeliendi corpora ponit Textor in sua officina, in loco supra allegato. Et citat Silium Italicum lib. 13. varios suerandi ritus his vctibus describere.

Tumuli & cinerum sententia discors.

Tellure (vt perhibent) is mos antiquus Ibera

Examina obscenus cõsumit corpora vultu.

Regia quum lucem posuerunt membra, præbatum est.

Hircanis addidere canes. Aegyptia tellus

Claudis odorato post funus stans: a saxo

Corpora, & à mensis exanguem aut separat vmbra.

Exhausto instituit Pontus vacuare cerebro.

Orarurum, & longum myrrhata reponit in eum.

serè innumeris, in equis paludatis, seu pallio frenatis, in armis, in pannis etiam sericis nigris, quibus locus sepulturae, & domus defuncti, decorantur. In comitiis, & associationibus corpus, perditos officarios, & subditos, in cantibus & psalmis pijs, & in praedictis orationibus & declamationibus. ex quibus magnum honorem praebent huiusmodi defunctis, & de his putant illustrandos, de origine nouentialis, septimanij, sacrificij: quod primum a funere fit. Item de ordine, & modo apud praefatos effrendi funeris ad sepulchrum, & defuneri populo, vide Polydo. in d. loco, lib. 6. c. 10. Legitur, quod Alphosus, patrem suum Ferdinandum, decem ac septem aureorum millibus funeravit, magno pietatis argumento.

Item Alexander, in tantum coluit Ephestionem, ut eo mortuo, propugnacula urbiis diripi, equos multosque, tondere, pleuosque, gregarios homines interficere, ad meroris argumentum iusserit, idque vocauit Ephestionis inferias. In eius quocumque, exequijs, decem millia talentum profudit, secundum Plutarchum, & Arrianum.

Septima consid. Cum femina, seu mulier, sit adiutorium simile homini, Genes. 2. & masculinum, & feminam creauit eos dominus, Genes. 1. & os ex ossibus hominis, & caro ex carne illius, Genes. 2. Ideo est eidem feminae adhibendus honor inter alias res mundi. Cum omnia, quae dicta sunt de homine in genere, quoad imaginem, & similitudinem Dei, creatus est homo, ira & femina. Masculum enim & feminam creauit eos, ut habetur Genes. 1. & ut habetur Ecclesiastici 17. loquendo de excellentia hominis masculi, & mulieris: com silium & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectu repleuit illos. Creauit illis scientiam spiritus, sensum repleuit cor illorum, & mala, & bona ostendit illis. Posuit oculum ipsorum super corda illorum, ostendere illis magnalia operum suorum, ut nomen sanctificationis collaudent, & gloriari in mirabilibus illius, ut magnalia enarrent operum eius. Addidit illis disciplinam, & lege vitae hereditauit illos. Testamentum aeternum constituit cum illis, & iustitiam, & iudicia sua ostendit illis. & magnalia honoris eius vidit oculus illorum. & honorem vocis audierunt aures illorum. Imò, mulieres faciunt gloriam hominibus. & non possunt homines separari ab eis, ut habetur Esdrae 3. c. 4. Verum, ut ibi dicitur, feminae hominibus dominantur. Dicit tamen Apostolus 1. ad Corinth. 11. transpantiuè in c. hac imago, & c. pen. 33. qu. 5. quod mulier debet velare caput: quia non est gloria, aut imago Dei, sed gloria viri. Quod dictum Apostoli, quomodo intelligatur, vide Io. de Turrecremata in d. ca. hac imago. Item, mulieres plus appetunt gloriam, & inultum cupiunt laudari, ut dicit Guillelmus Benedictus in sua repetu. c. Rayn. in verbo, Cuidam Petro tradiderunt, nu. 38. de testamentis, extra. Vbi dicit,

quod mulier habet duo. Vnum, quia cupit laudari. Secundò, quod semper affectat extrinsecè ornari. De quibus ibi vide.

Octaua consider. Mulieres laudari possunt ex multis: ex magnanimitate, scilicet, fortitudine, sapientia, industria, expudicitia, & honestate, & pulchritudine, & clementia, ex liberalitate, ex deuotione, ex fortitudine omnium: prout habetur Esdrae 3. c. 4. supra allegato. Vbi disputatum fuit de fortitudine mulierum. Et finaliter fuit conclusum, forte vinum, fortis rex, fortiores sunt mulieres, ut ibi: vbi tandem concluditur, quod super omnia vincit veritas, ut alibi dicam. Imò, sunt excellentiores viro, cum vir sit ex limo terrae, & mulier de costa viri, & sic de materia digniori. Item, Adam fuit factus extra paradysum, sed in agro Damasceno, ut dicunt doctores. super Genesim 2. Eva verò in paradiso facta est. Ita dicit Bernardinus de Buis in 2. par. sui Rosarii, sermo. 28. 2. part. in littera E. Et habetur in c. illud. 40. distinct. De fortitudine hic parum dicam, sed me remitto ad ea, quae dicturus sum infra in ult. par. in 26. consideratio. vbi ponam, quae res sit fortissima.

Et magnanimitate, put fuit Minerua, quae multa praelia commisit. De qua Augu. de ciuit. Dei, li. 18. c. 8. dicit. Anno 58. aetatis Isaac, lbim, apud Tritonidem lacum, apparuisse. Ipsam enim ferrum in arma arte conuertere, armis corpus tegere, aciem bellantium ordinare, leges omnes, quibus capitur in pugnam, edocuisse fertur. ut attestatur Cic. in 3. de Nat. Deorum. Haec & multa alia, aduenit, de quibus per Philippum Bergomensem, in suo supplemento Chronicarum, lib. 3. Vbi dicit, quinque fuisse Minervas. Sed haec bellicosa fuit mater Apollinis. Author etià est Berofus dicens, quod virgo Pallas apud Tritonidem lacum omnem militiam prima Lybicos docuit.

De Diana insigni virgine, Apollinis Delphici sorore, quam Cicero libro eodem de natura Deorum, praecipua inter alias Dianae, & nominatissimam, asseruit. In praetereo enim fuit non modico, ut refert idem Philippus eodem libro. Orionem verò Neptuni filium vitare volentem occidit.

De Arthemisia etiam Halicarnasorum regina, quae virili robore, & audacia, ac militari disciplina plurimum valuit, & multis triumphis, maiestatem sui nominis exornauit, quonia post viri mortem, ad tempus sepositis lachrymis, bis arma suscepit. Primò, ut patriae salutem rutaretur. Secundò, ut socialem fidem requisita, seruaret, Rhodios nauili praelio superauit, & Rhodum ipsam sibi vindicauit. Iustinus etiam, libr. 5. epitomarum dicit, Arthemisiam, in auxilium Xerxi, contra Graecos venisse, inter primores duces acerrimè bellasse. hac dicit Philippus Bergomensis lib. 5. Haec Arthemisia, Mausolo marito mortuo sepulchrum erexit, inter orbis miracula annumeratum. Cuius altitudo attollebatur 25. cubitis: cingebatur col. 36. patebat

SECUNDA PARS

ab Ephron Chethco, contra faciem Mambre. Ex quibus facile deprehendi potest, quod iam in antiquo testamento fiebant pompæ funerales in pluribus. etiam in ædificijs, & sepulchris, vt habetur 1. Machabæorum 13. c. pompæ funerales fuerunt permissæ. vbi dicitur: Et ædificauit Simon super sepulchrum patris sui, & fratrum suorum ædificium altum visum, lapide polito, retro, & ante, & statuit septem pyramides. vnam contra vnam, patti & inatri, & quatuor fratribus: & his circum posuit columnas magnas, & super columnas arma, ad memoriam æternam: & iuxta arma naues sculptas, quæ viderentur ab hominibus nauigantibus mare: Etiam habetur de Christo, quod Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, sepelierunt eum honorifice, vt habetur Ioan. 19. in fi. vbi dicitur. Venit ergo Ioseph, & tulit corpus Iesu. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Iesum nocte primium, ferrens mixturam myrrhæ, & aloes, quasi libras centum. Acceperunt autem corpus Iesu, & ligauerunt eum linteis, cum aromatibus sicut mos est Iudæorum sepelire. Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquã positus erat. Quod & prophetizatum fuerat, vt dictum est in præcedenti conclusione, in principio. Ideo videtur tales pompæ permixtæ, ita, quod non peccant, eas facientes, prout tenet Io. de Turceremata, in c. animæ defunctorum, col. 4. 13. q. 2. & eadem causa, & quæstione. in c. cum grauis dicit, quod tales pompæ in luminariis pannis, & alijs sumptibus, profunt animabus defunctorum: si non per se, saltem per accidens, in quantum per talia homines excitantur ad comparandum, & per cõsequens ad orandum pro eis, in quantum pauperes inde fructum, & eleemosynas capiunt, & ecclesiæ decorantur. Etiam vt habetur Tobia 12. Sepelire mortuos, est opus pium, & inter ceteras eleemosynas computatur, vt dixi infra in vltima parte, in 29. consideratione, & prout tenet Io. de Turceremata in dictis locis, accumulans aliquas conclusiones, quas vide.

De huiusmodi pompis funeralibus, cura sepulchrorum, & laudandis defunctis, scripsit Volaterranus in philologia. lib. 31. c. fi. & in principio damnat funeras ac sepulchri pompas, quam præcipuè (vt ait) inter Christianos sacerdotio dicati expectare nõ debent. Au. de ciuitate Dei. Sepulchrorum memoriam, sumptusque funeris, magis viuorum consolationem dicit esse, quàm defunctorum vtilitatem. Ambrosius in sermone. Quid proficit (inquit) sepulchrorum superbia, damna sunt potius viuentium, quàm subsidia mortuorum. Et Gregorius, vt recitatur in d. c. animæ defunctorum, ait: Curatio funeris, conditio sepultura, pompa exequiarum magis sunt viuorum solatia, quàm subsidia mortuorum. Tu tamen tene, quod prædicto, aut prodesse possunt, modo supradicto: & etiam comprobo, isto medio: quia ibi, potius sepeliendi sunt

homines defuncti, vbi fit maior concursus populi, vt est tex. in c. vbi quæ. 13. q. 2. & no. in d. c. cum grauis, vbi videtur assignari ratio, quia, quoties sacra loca veniunt fideles Christiani, & defunctorum sepulturas aspiciunt, recordantur, & pro christo Domino preces fundunt. De laudibus funerationis (de quibus infra) quomodo fieri debent, scripsit Blondus, in secundo lib. de Roma triumphante. Et quomodo sit honor corpori sepeliendo in appositione florum, & odoramentorum, in funebribus etiam, & super tumulo, qui mos adhuc hodie apud nos obseruatur.

Laudare verò defunctos, vetus est (vt ait ibi Volaterr.) consuetudo, cœpitque apud Græcos iam inde à Pericle, qui, teste Thucydide, primus defunctos in bello Peloponnesiaco, pro concione laudauit. G. Benedicci in sua repe. c. Ray. in verb. mortuo itaque testatore, primo nu. 62. extra de testamentis ait, quod à Solone ortum habuit, quæ est præm sapientibus vnus, vrbem Athenarum, quasi nouam ciuitatem moribus ac legibus condidit. Hic tantus ac talis philosophus iustituit, vt etiam virorum laudes, in funere prædicarentur. Quæ teste Gell. lib. 16. Tarquinio Prisco, Romæ regnante, leges Atheniensium dedit. Et sic huius rei autor vt Anaximenes orator dicit) ante exitit. testis Plutarchus, in vita Valerij. Apud Romanos verò Valerius Publicola, primus collegam suum Brutum, funebri oratione laudauit: quæ adeo grati iucundaque Romaniis fuit, vt ex eo consuetudo manerit, vt qui strenue pugnando obijisset, ab optimabus laudaretur.

Apud Romanos deinde, autore eodem Plutarcho, in vita Camilli, cum mulieres ornamenta circa quibus circa corpus vtebantur, ad consuetudinem paterant, in Delphum mittendam, contulerint, Senatus decreuit, vt quemadmodum pro viris, ita etiam pro feminis, in funere orationem haberi liceret. testis est Polydorus, de iuuentutinerum, lib. 3. c. 10. in fin. Liuius tamen scribit de auro collato, cum in publico decisset aurum, ex quo pacta merces, Gallis arce in oppugnantibus, contingeretur, id fuisse à matronis ex monilibus collatum. Proptereaque institutum, vt carum quoque sunt virorum, post mortem solennis esset laudatio. Hinc igitur defunctos laudandi mos defluxit, quem noster hodie seruamus, vt serè in toto regno Franciæ sepultura: laudes prædicantur defunctorum, vbi iam nobilium, & matronarum, seu burgensium.

Modum verò funerandi principes, vide apud Herodianum in Commodò: quem morem, hodie in summis Pontificibus & Cardinalibus seruari, dicit Volaterranus in loco supra allegato. c. de modo funerandi. Et est mirabilis & serè incredibile excellètia: apud nos Christianos, saltem in Gallia: vbi fit pōpa sumptuosa, p regibus & principibus in delatione insigniorum ante corpus per officiales & domesticos, in vestibus tetris, in tectis, & cetera

dicti in dicto loco, tacendo semper autorem, s. Philippum Bergomensem.

Tomiris, regina Scytharum, cum audisset suorum eadem, & filij vici mortem, sceminis postpositis lachrymis, Cyrum I. Regem Persarum, ad montium angustias perduxit, ibidemque, cum ducentis millibus, obruncauit. hęc Benedicti vbi supra.

Zenobia, Palmyrenorum regina, post mortem Odenati mariti sui, imperiū arripuit in Syria. Nec dubitauit arma capere in Aureliano Imperatore, in quo victa, in triumphum ducta est. Cum autem probro daretur ipsi Aureliano, quod de ea triumphasset, Nihil (inquit) me pudet de scemina triumphasse, quæ virtute plus quàm virili sit prædita.

Vnde Pontanius:

*Qualis Aethiopum quondam sitientibus aruis,
Infuluam regina gregem sese armat, & audent
Sola pedes sese irato obiectare leoni,
Insigniq; arcu, & duplici Zenobia celo.*

Hęc Textor vbi supra.

Et de ea amplè per Philip. Bergomensem lib. 8. quem recitat G. Benedicti in loco hic ante allegatum tacendo.

Caepinus verò in suo Dictionario dicit, qd hæc Zenobia fuit mulier, quæ à Ptolemaïs originem ducens Græcis ac Latinis literis ornatiis. nec non & rebus bellicis celeberrima, in Palmyra, Syrie vrbe regnauit. Hęc cum Saporem Persarum regem superasset, tandem ab Aureliano Angu. victa, Romanum in triumphum ducta: quæ in vrbe summo in honore obfenuit, à qua Zenobia familia nuncupata est.

De Clælia virgine Romana habetur, qd Porsem in vrbe obfidente cum Hetruscis, quorum rex erat, noctu Thyberim transfretauit, obfide regi data: quo facinore, Porsem rex à Romanorum obfisione destitit. de qua Valerius lib. 3. de fortitudi. c. 250. vbi dicit illam puellam, lumine virtutis præferendam viris. vt dicit & refert Benedicti in loco hic antedicto.

De Iudith habetur Iudith 13. quod abfcedit caput Holofernis inimici Iudæorum: ex quo per Oziam, magnum sacerdotem, fuit ei dictum: Benedicta es tu filia, à Domino Deo tuo ex celo, præ omnibus mulieribus super terram, &c. quia hodie nomen tuum ita magnificauit, vt nõ recedat laus tua de ore hominum, &c.

Et etiam habetur Iudic. 4. cap. in fine, quod Iachet interfecit Syfaram, infigendo ei clauum cum malleo in tempore capitis, vt ibi.

Hippolyte, Amazonum regina, quum instar cæterarum bello inuiferet, ausa est arma capere in Thefium, à quo expugnata, & in vxorem ducta est.

Propertius.

*Felix Hippolyte nuda culta arma papilla,
Et texit gala barbaram molle caput.*

Et Seneca de Agamemnone: videt Hippolyte ferox pectore è medio rapi spoliū, & sagittas.

Valasca, Boemorum regina facta, cum cæteris mulieribus, coniuratione de excutiendo virorum principatu, copiarum ductrix, bellum mouit, interfectisq; viris, sceminas omnes afferuit libertati, adeo, vt Amazonum instar, multos annos principata sint sine viris.

Atalanta venatrix fuit Arcadica, vibrandis iaculis, & arcub. complicandis asluefacta, quæ in usitata magnitudinis Aprum, vniuersæ formidolosum Actholia, prima aggressa est, & vulnerauit vna cum Meleagro. Pont. a. li. 3. de stellis, de hac puella, cuiusq; virtute sic meminit:

*Qualis in Aetholum campis Meleagria virgo
Serauit Aprum, primamq; manu stringente sagittam
Intorquens, ausa est spumanti accurrere monstro,
Mox læta, & spolijs, famosa & sede superba.*

Athalia, mater Ochoziæ regis Iudæorū, tumultu concitato, per tyrannidem regnauit annis septem. 4. Reg. 11. c. Et tandem populo in eam acclamate, ad portam Mulariam perducta, ibi interfecta est. Paralip. c. 22. Bergomensis lib. 4.

Delbora, mulier bellatrix, imperauit Israelitis, quos ab incurfionibus vicinorum plerunq; tuta est, quorumque rempublicam, & imperium varijs auxit honoribus. De hac ponit Bergomen. lib. 4. vbi eam inter prophetissas, & sanctas nominauit, & ibi dicit, quod iudicauit Israelem cū omni gloria, annis quadraginta.

Virtutem Habites sceminæ bellis exercitæ, sic describit Silius lib. 1. vbi sic ait:

*Hæc ignara viri, vacuq; affueta cubili,
Venatu, & syluis primos defenderat annos.
Non calathis mollita manus, operataue fuso.
Dilymmam, & saltus, & anbelum impellere planta
Cornipident, ac strauisse feris immitis amabat.*

Et idem lib. 2. ait Tyburnam Sagubthinam fuisse sceminam Murrhi vxorem, & bellatricem.

Tenca Illyricorum regina, viris fortiss. imperauit. & Rom. vires fregit sæpenumero. Fuit Argonis vxor.

Helerna, Iani filia, inortuo patre apud Tyberim regnauit, præfuitq; viris sine viri auxilio.

Candace, regina apud Meroem principata est, & imperauit Aethiopum genti, hæc refert Textor in sua officina. in loco hic ante allegato.

Idem Tex. ponit de Amazonib. Quæ sola sibi imperauerunt, suamq; libertatem armis defendunt, & vltra supranominatas, fuerunt quamplures alię, videlicet Harpalice, Antianyra, Lampedo, Antiopa, Minythia, Harpe, Parthoc, Phebo, Othreia, Thalestris, Allea, Eribye, Archenis, Menalippe, Martesia, Strongylios, Euriale, Philippis, Celeno, quæ fuerunt vltra supradictas. Et de his refert Curtius libr. 5. de gestis Alexandri, his verbis: Vestis nõ toto Amazonum corpori obducitur. Nam læua pars est ad pectus nuda, cætera deinde velan-

S E C V N D A P A R S

rebat ab austro, & septentrione 63. pedes: toto circuitu continebat pedes 411. ipsum ab oriente caelavit Scopas, à septentrione Briax. à meridie Timotheus, ab occafu Leocrates. hæc dicit Tex. in fua off. c. feptem orbis miracula.

Semiramis, magni Ninii Affyriorum regis vxor, anno à natiuitate Abrahamæ duodecimo, regnandi Itæ. in tota pruriens, petijffe fertur à marito Nino, vt quinq; tantum dies imperaret, & feptro vteretur, quod cum exorafet, ftellitibus iuffit, Ninum vt interficerent. Hoc itaq; modo regnum confecuta, Affyrijs dominata eft, & quadraginta duobus annis regnauit. Hæc quippe mortuo marito, cum iuuenula admodum haberetur, eiuſque vnicus filius nomine Ninus, puer tenellus eſſet, non æſtimans rutum eſſe, imperium tâgrandæ filio tenello committete, cum eſſet animo ingenti, quodam muliebri aſtu malitia excogitata (vt Iuſtinus in primo Epitoma marum ait) hoc modo decipere exercitum cogitauit, non contenta à viro acquiſitos terminos tueri, Aethiopia ſuo adiecit imperio, Indis etiam bellum intulit implacabile, quo præter illam, & magnum Alexandrum, nemo vnquam intrate præſumpſit. Multasque ciuitates alias condidit, & temoralium vſum primo excogitauit. Hæc & plura refert Philippus Bergomenſis libr. 3. Et habetur in hiftoria ſcholæſtica, & ſecundum Lyram Genef. 9. cap. ſuper verbo, & ingentia facta peregit. Et quædam ex ſupra dictis dicit Textor in ſua Officina. c. mulieres bellicoſæ. Et C. Benedicthi in ſua repet. c. Raynut. in verbo, duas habens filias. in initio. extra. de teſtamentis. Vbi etiam dicit, quod Pythadoris Ponti regina, ſuſcepto regno, multa in Ponto geſiſt prælia, cui ob eius virtutes Tyberini & Caldæi vique in Colchidem ſeſe vltro ſubdidere. Hæc quippe fuit inſignis mulier, vt deſcribit Philippus Bergomenſis in ſuo ſupplemento Chronicarum, libr. ſeptimo, quem tamen non allegat Benedicthi in loco hic ante allegato.

Dicit etiã de Cleopatra, Aegypti regina, quod cum Antonio eius viro in Attiaco bello fuit, imò, cum mortuo iam Cæſare, Antonium laic iuuentibus monſtraret oculis, & in amorem ſui pellexiſſet, præter Syriæ & Arabiæ regnum, auſa eſt imperium quoq; Romanum ſperare. Quum ergo magis indies creſceret libido principandi, imperium ipſum ab Antonio petere non dubitauit. Quod cum exoraſſet, ſumptis cū eo armis, in Auguſtum, eiuſq; generum Agrippam, copias duxit, mouitq; bellum, cuius fortuna anceps aliquandiu pependit. hæc Textor in ſua officina, loco hic ante alleg. & Bergomenſi. in libr. 7.

De Martheſia, Marſepia, & Lapedone quæ fuerunt primæ regine Amazonum, quomodo floruerunt in exercitu arimorum, ponit Philippus Berg. libr. 2. Et ibi ponit, quomodo Amazonum mulierum tanta fuit virtus, quod relicto virorū & prin-

ciparū, & commercio, ſolæ ſibi imperauerunt, & amq; libertatem armis defenderunt.

De Mannia ſeu Mannica Aegyptiorum habetur, quod ante Chriſtum 377. regnauit in Aegypto, & deſuncto eius viro ſuæ gentis gubernetacula ſuſcipiens, ob animi præſtantiam vitibus aucta, Romanis quàm maximè formidabilis fuit, & frequentibus bellis Romanorum opes attriuit. Etiam Palaſtinarum, & Arabum limites, oppidum ſtauit. hoc dicit Philippus Bergomenſis, libr. 9. & Benedicthi in loco ſupra allegato. tacendo auctoritatem.

Pentheſilea, Amazonum regina, muliebriter aſpernata molliciem, operibus ſemper, quæ virum decent, innutrita eſt. Troianis fauit contra Grecos: fuitq; vexillifera, & turmas equitum duxit. Vnde Proper. libr. 5. ſic ait:

*Uſa ferox ab equo quondam optugnare ſagittis,
Mocens Danaum Pentheſilea rates.*

*Aurea cui poſtquam nudaui caſſida frontem,
Victrix victorem caudida forma virum.*

Et Virg. libr. 1. Acneidos:

*Ducit Amazonidum lunaris agmina pelvis,
Pentheſilea ſurens, medijsq; in millibus ardet.*

*Aurea ſubnectens exercitæ cingula mamme
Bellatrix, audeſq; viris comurrere virgo.*

Et ait Pamphilus:

*Non probò peltatas inter quæ tela cateruas,
Hæſtore ſub forti ſanguinolenta tulit.*

Hæc Textor vbi ſupra. Et plura etiam de eadem dicit Bergomenſis libr. 4. & Benedicthi in loco hic ante allegato, tacens auctorem.

De Camilla, Volſcorum regina, dicit Textor, quod cunabula ipſius manifeſtum futuræ virtutis lumen promiſerunt. Nam ab ipſa iam tum inſanti non molliculis inuoluta eſt panis, non à blandientibus nutriculis educata, ſed à patre Metabo in medijs ſiluatum latebris ferino lacte paſta. Relictis demum crepundijs, paulò prouectior facta, neque tractandis inſueuit lanis, nec fuſos, & aſpenſa manibus accepit, ſed ſerinis amiſta peltæ fundas cepit circumagere, & complicate arcus, lægittas torquere, ceruos & capreas laſſare curſu. Cui virtuti adiecit ſtudium virginittatis. Orto demum inter Turnum, & Aeneam bello, Rurulis ad hæſit ſuiq; ductrix copiatum: quam eſt virtutem Virg. in ſin. 7. ſic deſcribit:

Hos ſuper aduenit Volſca de gente Camilla,

Agmen agens equitum, & florentes arcu caſeruat.

Bellatrix, non illa colo, calathifue Mineruæ,

Famineas aſſuetæ manus, ſed prælia virgo

Dura pati, curſuq; pedum, præuocere ventos

Ille, vel intactæ ſegetis per ſumma volaret

Gramina, nec teneras curſu laſſiſſet ariſtas.

Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa cumentis,

Ferret iter, celeres nec tingeret a quore plantas.

Hæc Textor vbi ſupra.

Et de ea Philippus Bergomenſis libr. 4. & Benedicthi

robustissima, & illustrissima foemina: vt refert Bergomenfis, lib. 13.

Ioanna etiam, regina Neapolitana, soror regis Ladislai huius nominis secūdi, virilem animum in pectore gerebat, vt dicit idem Bergomenfis, lib. 4.

Non sunt tacendae mulieres, de quibus Luc. 24. quae sequebantur dominum euntem ad passionem, plangentes, & lamentantes, & non terrebantur vlla amatorum militum furiosa saeuitia, & etiam habetur Ioan. 20. vnde de illis potuit, & potest dicere dominus illud Boetij:

Has saltem nullus potuit peruincere terror,

Ne nostrum comites prosequerentur iter.

Ad tot millia mulierum conuertendus est animus, quae seuisima tormenta, crudelissimasque egedes, pro Christi amore fortiter, & cum magna fortitudine & patientia tolerauerunt, vt pater de Vrfula, & vnde cum millibus puellis eius, & de plurius alijs, vt habetur per Bern. de Burtis in secūda part. sui Rosarij, sermone 28. in prini

Nona consideratio. Mulieres etiam ex sapientia, & scientia, quandoque laudem meruerunt, prout & laudandae sunt. Quoniam sapientis mulier ad. ficit domum, Prouerborum 14. Et multae mulieres fuerunt doctae, quae in multis scientijs claruerunt. & Textor in sua officina, in e. mulieres doctae enumerat 64. & vltra, quae multum doctae fuerunt, quas hic enumerare intendo cum pluribus alijs.

Primò, secundum numerum illius, ponit tres Corinnas, quarum vna fuit Thebana, altera Thespia, alia Ouidiana dicitur, cum charissima illi poeta fuerit. Prima Thebana, seu Tanagrae Arche Iodori & Procratae filia, & Mirthidis discipula, quae Lyricorum principem Tyndarum quinque vicisse, & epigrammatum quinque libros edidisse fertur. Et de hac Propertius lib. 2.

Et suacum antiquae committit scripta Corinnae.

Srarius, lib. 5. Syl.

Sophrona quoque implicitum tenuisq; arcana Corinnae.

Baptista Pius.

Nec tetigit dulcem praesentem Corinnae lyram.

Idem.

Non tres dulciloquo praesentem sermone Corinnae.

Politianus.

Sed Tanagrae suo mox iure poetria risit.

Secunda fuit Thespia, veterum quoque monumentis celebrata.

Tertia floruit Ouidij temporibus. poetae clarissimi: de hac Martialis:

Notat Nasōnem sola Corinnae suum.

De Myrthide, Politianus in nutritia facit mentionem, de qua in fra dicant. & Franciscus patritius in lib. 4. tit. 6. de institutione rei publicae. vbi dicit, quod habuit magnam laudem, sed longè fuit praestantior eius discipula Corinna, de qua hic ante.

De Erinna, poetria Veia aut Delia, (est enim Delos insula prope Gyydon) floruit Dionysij Syracusani temporibus: scripsit Dorica lingua elegans poema trecentis versibus absolutum. Alia item epigrammata. ferunt eius carmina ad Homerica accessisse maiestatem. mortua est annos 19. nata. de hac Propertius lib. 2.

Carmina quoque Erinnes non putat aequa suis.

Baptista Pius.

Erinnan credet Graecia doctae suam.

Idem.

Non melior coluisse sacras Erinna sorores.

Fuit contemporanea Sapphus. In eam elegans est apud Graecos distichon, cuius talis habetur sensus. Quanto Erinna in Lyricis Sappho praestantior, tanto Sapphus gloria Erinnae hexametris praecellit.

Sappho, Lesbica, Lyrica, floruit temporibus Alcæi, & Sestichori poetarum. Maritum habuit Cercylam ditissimum virum ex Andro. ex quo filiam suscepit Clio nomine. scripsit Lyricorum lib. 9. praeterea Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodas, carmini Sapphico (cuius inuētrix fuit) dedit nomen. Sunt qui dicant aliam fuisse Lesbiam, poetriam quoque, quae adolescentem Phaonem ad amauerit, & Leucade in aquas se dimiserit. vtracunque fuerit, vnam tantum commendant Latini poetae.

Stadius lib. 5. Syl.

Sestichorus quoque ferrox, salus quoque ingressa viriles

Non formidata temeraria Leucade Sappho.

Sydonius.

Aut quod composuit puella Lesbi.

Baptista Pius.

Mascula quaeque suos cantat moritura calores,

Leucadij Sappho crimen, honor quoque freti.

Philippus Bergomenfis verò, lib. 4. sui supplementi Chronicarum, dicit, quod Sappho Eresia, diuini ingenij poetrix, anno mundi 4576. claruit, & plectrum prima inuenit: hae viro ditissimo nupsit, ex quo Didam filium suscepit, habuit quoque discipulas Anagoram, Mylesiam, Congillam, Colophoniam, Euthemiam, & Salamynam: quas etiam Lyricos quosdam versus docuit: scripsit autem hae modulos Lyricos, epigrammata, Elegiam, Iambos, & Monodas. Fuit quoque vates nobilissima. Et ex his dictis, à Philippo Bergomenfi sunt annumerandae hic sex mulieres doctae, de quibus non meminuit Textor: videlicet praedictae Anagora, Mylesia, Congilla, Colophonia, Euthemia, & Salamyna: ex quo ex supra dictis iam connumerabis 12. mulieres doctas & scientiam habentes.

Pro 13. ergo annumerabis Pollam argētarium, quae Lucani fuit vxor, vt testatur Martialis.

Hae est illa dies, quae magni conscia partus,

Lucanum populis, et tibi Polla dedit.

Tanta fuisse dicitur doctrina, vt maritum iuue rit in emendandis tribus primis libris Pharsaliae.

SECUNDA PARS

tnr, nectamen finis (quem nodo colligunt) infra genua descēdit, altera papilla intacta seruat, qua muliebris sexus liberos alant. Aduritur dextra, vt arcus facilius intendant, & tela vibrent.

Stroza pater lib. 1. Eroticōn, de quibuldam sic minit:

Virginias vltro seruata, & bellica virtus,

Magnum Orithyia contribuere docus.

Lampedon Hippolytem, Menalipem Iane videmus

Illustrēs inter nomen habere viros.

His quoq; se comitem merito Marthesia iungit,

Nec caret Aniope laude, nec Harpalice.

De qua Harpalice habetur in margarita poetica, part. 2. tractatio. 2. de commendationibus oratione 17. vbi multum amplē laudantur mulieres.

Hinc & vltius dicit idem Textor, quod Lacedaemone mulieres, virorum obibant munera, sese in gymnasio, in bello, in venatione exercentes: haec cum viris in certamen aduersus Messenios fortiter descenderunt.

Olim Germanorū mulieres, in clinatā aciem, & iam ad Triarios vergentem restituerunt.

Bellouacae mulieres, à Carolo Burgundorum duce, longa obsidione fatigata, moenia defendunt, & obsessorem à seais in fossam vrbs detruferunt, reportatis ad suos vexillis.

Recitat Philippus Bergomensis in suo supplemento Chronicarum lib. 8. Quod cū Maximinus Imperator Romanorum, Aquileiam obsēdisset, in ea obsidione foeminae Aquileienses tantā fuerunt magnanimitatis, vt cum nerui, & funes, ad iacendas sagittas, viris decēderūt, sibi ipsas capillos capitis praeciderunt, & ex ipsis funes arcuū fecerunt, vnde postea in earum gloria templum Veneri caluē senatus dedicauit.

Refert etiam Berg. lib. 12. quod in captione Calcidis Euboeae ciuitatis, quae nūc dicitur Nigropōs, cuius est Episcopus quidā noster Canonicus Hedueffis, suffraganeus epi Heduen. qui dicitur magister Philip. Brunet, doct. in Theologia, vir quidā doctissimus, & literatissimus fuerunt reperta multae mulieres armatae, mortuae in strage dictae ciuitatis, & hoc fit anno Christi 1471. vt ibidem refert Bergomen.

Gaditanae mulieres à partu statim surgunt, ministeriaq; domus obcunt.

Margarita, Henrici sexti Britanniae regis cōiunx, aciem viri deficientem restituit.

Portia autem, cū apud Philip. Macedoniae campis Brutum maritum mortuum intellexisset, gaeserum non dabatur, ore ardentēs carbonēs hausit. Margarita poetica vbi supra.

Lesbia puella, murorum parte machinis Turcarum deiecta, oppidanis fugam, aut deditionem meditantibus salutē peperit. Obtulit enim se primam impetui, & iaculis inimicorum, pro turandis ipsis muris.

Amalasia, Gothorum regina, principata

est apud Raucennam, Burgundiones, & Alemanos, Liguriam populantes, Italia pepulit, adiutante Theodato, quem regni cōsortem susceperat. & plura alia Bergomen. lib. 9.

Maria Puteolana, à Puteolis Cāpaniae vrbe nomen adepta, bellica virtute maxime floruit, & ante Francisci Petrarca. Erat laborum apprime patiens. Ab ipsa iam inde adolefcentia abstinebat vino. Erat parca cibi, & verborum. Reiciebat colos, pentia, & lanas, & cetera quae muliebrum delectatione mollicie gaudebat arcibus, iaculis, pila, galea, & cetero. Noctēs perpetuas quandoq; vigilabat, nec dormiebat, nisi coacta. Idq; sub dio, & humi reclinata caput in scutum pro puluinarī, inter armatos versabat. Quod quamuis impudentiae speciem praeferebat, nihil tamen vehementius curauit quam studium virginittatis, in qua permāsit ad mortem vsq; cultum corporis aspernabatur, quibus artibus bellicosa admodum facta est.

Bona, Longobarda bellatrix, itidem puella, floruit anno domini 1468. nupsit Brunorio Parmensi egregio bellatori. A teneris annis instrabat sitis, venatricibus stipata canibus. Maritum in omni discrimine cōcomitabatur, quem, quum Alpsus rex Sicilia aliquando cetera de causa in vincta coniecisset, miserat captiuū foemina, ad diuersos principes, instar Pegasari cursor cucurrit, vt ab eis literas & patrocinium obtineret, pro viri salutem quod obtinuit.

De Ioanna, puella Franciae, habetur apud Guinunum, quod gladio in bello vtebatur, quem nacta erat in templo diuae Catharinae, cū esset in agro Turonen. vtraque parte lilijs in sculpro, quem perit sibi afferri, licet nunquam eo in loco fuisset, & regnante Carolo vii. de quo per Gaguinum in suis Chronicis, lib. 10. Cum Angli omnia populandi causa passim irrumperent, & iam prospere fortuna zephyro adiuri, nihil sibi non pollicerentur, desperatis Gallorum reb. absuit ipsa Ioanna virgo, quae attritos Gallos animans ad vltionem, & libertatis gloriam: prima belli campum in gressa, non prius suos hortari, & ipsa certare desijt, quam hostem in fugam verteret, reportata victoria.

De ea etiam habetur per Berg. lib. 15. vbi dicit, quod Carolus vii. Francorum rex, auspicio & ceteri huius puellae, regnum perditissimum recuperavit. & G. Benedicti. in sua repe. c. Rayn. in verba duas habens filias. num. 14. extra de testa. vbi post verba Gaguini. Et vide etiam text. in loco huius alleg.

De Elisabetha autem Ferdinandi regis Arragonum vxore, & Hispaniarum regina, quantalibet circa arma, quantum pro fide Christiana debellauerit, Granatarios, & alios populos finitimos iugando, & ad fidem Christianam reducendo, attestatur Bergomen. lib. 16. vbi amplē.

His posset annumerari Ioāna, Caroli Calabae ducis filia, quae fuit potentia, moribus & animo robu

Alpides virgo, cum religionem in magno cultu amplecteretur, cœlitus inuicit, scripturæ sacrae, bibliorumq; sensum percipere.

Quid de Catharina Senen. dicemus? Nam ad eò in sacris literis profecit, vt libros scripserit cum theologorum doctrina conferendos, & maximæ sanctitatis fuit, vt refert Bergomen. lib. 14.

De Delbora, quam nu. 32. annumerabimus, dicemus cum Bergomeni li. 4. quod propheta fuit Hebræorum de tribu Esraim progenita, vaticinio claruit.

Hyldegardis, virgo Germana, quæ fuit abbatissa, vt refert Bergom. lib. 12. patria Maguntina, spiritu quodam imbuta prophetico, multa prædixit de futuris, scripsitque aliquot catholicæ doctrinæ libros: hanc epist. iuis dignatus est beatus Bernardus. Scripsit super Benedicti disciplina, vriginta theologicæ quaestiones eruditissimè absoluit. Excellentium virtute virorum vitas scripsit, de altaris sacramento, Homilias in euangelijs, præterea in medicina, quæ simplicia, & quæ cōposita, tollendis agritudinibus profunt. Item carinina, & epistolæ, testimonio apostolicæ autoritatis comprobata, quo factum est, vt Eugenius tertius, Anastasius quartus, Adrianus quartus pontifices: Conrardus tertius, & Federicus primus Cæsares, ad eam plerunq; scripserint. Plures alios libros scripsit, quos enumerat Bergomenensis in loco supra allegato.

Ioanna Anglica, ab Ephebis virum mentita, Athenas se contulit, vbi studiosè literis adeo operam impartiuit, vt Romam rediens, paucos haberet doctrina pares, & sacris literis: vnde tantum apud omnes beneuolentiæ, & autoritatis, sibi demeruit, vt artibus illis pontificatum sit adepta post Leonem quartum, cum vir esse crederetur, de ea etiam incinuit Bergomenensis. lib. 11.

Lucea minima, autote Plinio, centum annis in scena pronunciauit.

Lafeniā Mantineam, & Axiotheam Phliafiā, Platone vsq; præceptore, scribit Platarch. ornatuq; interim virili, auditorium ingressas, hæc Textor vbi supra. Ex quibus iam connumeratae sunt 37. mulieres doctæ & prudentes.

Pro 38. annumerabitur Michale Centaura, quæ docuit Thesalæ remedium amoris.

Dyorima, & Aspasia, mulieres in philosophicis promeruerunt disciplinis, vt alteram Dyorimam appellare magistrā, alterius lectioibus interesse non erubuerit Socrates, philosophorum omnium optimus.

Lactantius ait, philosophus, nullas vnquā mulieres philosophari docuisse, præter vnam ex omni memoria, Themistem. Sed quænam hæc, & cuias fuerit, non docet.

Arete mulier, eo doctrinæ cōscendit, vt filium etiam institueret, qui appellatus est Aristippus, fuit Cyrenaica, & Aristippi patris Socratici dogma se-

cuta est. Mortuo patre, scholam rexit in philosophia magno & frequenti auditorio.

Pro 42. hic annectimus Nicostratam vaticinatricem clarissimam mulierem, quæ Arcadica de carminibus carmētis cognominata est. Ostia Tyberis intrans in Palatino monte, vbi nunc Roma habetur, conscendit, in quo Euandro eius filio rege constituto, cum ipsa Graiarum literarum doctissima esset, atq; versatilis ingenij, incolasq; siluestres comperisset, nouos literarum characteres inuenit, eosq; canere coniunctionem, atq; sonos edocuit: cuius admirati rudes posteri, eam non mulierem humanam, sed Deam arbitrati sunt. Vnde Virg. viii. Aen.

Tum rex (inquit) Euandrus Romana conditor arcis,

Fort una omnipotens & ineluctabilis fatum

Me patria pulsum pelagiq; extrema sequentem

His posuere locis, matrisq; egere tremenda

Carmentis Nymphae monitu & deus auctor Apollo.

Et hoc idem, Ouidius libro Fastorum affirmat vnde et margaritam poetica oratione qua supra. Et ibi etiam fit mentio de lude filia Inachij, quæ non solum terræ cultum, & lini vsum, sed & quod præstatius, apud Aegyptios literas inuenit, ex quo diuinos honores assecuta est, teste Philippo Bergomeni, libro 3. vbi amplè de ea.

Ceres etiam fuit diuinis honorib. exaltata, ex quo prima agrorum cultum excogitauit, vt refert idem Bergomenensis, in loco hic ante allegato, & in margarita poetica, in oratione hic ante dicta, & vt dicit sōphologium sapientia. lib. 1. c. 3. Fœminæ omnes artes inueniunt. & etiam habetur in margarita poetica, in loco hic ante allegato.

Quid de Amesia, quam eò quod sub sceminea forma virilem animū gereret, Androgynem vocauere? Ea apud prætores maximo populi concursu causam egit, & prima actione à cunctis penè iudicijs liberata est, vt habetur in oratione supra dicta.

Et pro 45. addemus Gaiam Afraniam, Lucij senatoris vxorem, quæ ita litib. & causis apta fuit, vt apud plures magistratus sepius orasse dicatur.

Dama, Pythagoræ filia, & ipsa philosophiæ sectatrix, ingenium & doctrinam in exponendis parentis sententiarum inuolucris exercuit.

Thargeliam quoque scemineam sola illustrauit philosophia.

Ferunt & Muscam, poetriam fuisse Lyricā, quæ & epigrammata scripserit, & Lyricos nomos.

Semyamira, Heliogabali imperatoris mater, sapiens fuit, & multa inaudita fecit, vt dicā infra.

Sempronia literis Græcis & Latinis docta fuit, vt dicit Salustius in Catilina. G. Benedicti in sua repet. c. Raynuius. in verbo, cuidam Petro tradiderunt nu. 64. de testa. Sed, quoniam hæc duæ mulieres in honesta fuerunt, & luxuriosè vixerunt, non ponam eas in numero illustrium & probarum mulierum.

Refert

S E C V N D A P A R S

Statius. lib. 11.

*Huc casta virulum decusq; Pollae,
Lucunda dabis alloquutione.
Sidonius.*

Quid, quod duplicibus iugata tedis argentaria Polla dat poetas. Eadem, incepto à marito per multos versus, perficiebat pari gravitate & elegantia.

Pro 14. annuerabis Aspasiam mulierem Milesiam, quæ doctrinæ fama claruit. Periclis magistra, & tandem vxor fuit: in studijs philosophicis abundè promovit, rhetoricen exercuit, & tempore Socratis doctissima, à qua Socratem philosophum sanctum se didicisse quædam non pudeat cõfiteri, vt habetur in margarita poetica 2. parte, tractatu 2. oratione 17.

Cleobulina, Cleoboli Lidij (qui fuit vnus ex septem sapientib. Græciæ) filia, scripsit ænigmata quædam hexametris versibus, quorum vnus adhuc extare fertur:

*Est vnus genitor, nati bona pignora bis sex,
Triginta, cuius nata sed dispars forma.
Ha nixæ aspectu, nigraeq; coloribus ille
Æq; immortales omnes, moriuntur ad vnam.*

Et de ea etiam facit mentionem Bergo. lib. 4. cum loquitur de Cleobolo eius patre.

Pro 16. inuenies Cornificiam, sororem Cornificij poetæ: quæ & ipsa fuit poetrix memoratu dignissima, & ipsa tempore suo, quod fuit anno 33. ante Christi aduentum, tanto poetico effulsit dogmate, vt non Italico lacte nutrita, sed Castalio videretur lacte. Cornificio prædicto germano fratri, æquè esset gloria illustris: hæc quippe, non contenta pulcherrimis valuisse verbis, nisi vt Helycon carmẽ describeret, atq; plurima & insignia descripsit epigrammata, quæ tempore diui Hieronymi, vt ipse testatur, extabant: quibus virtutibus perpetuum sibi acquisiuit nomen. hæc Philippus Bergomensis, lib. 7.

Lilia, Lelij filia reddidisse dicitur in loquendo paternam eloquentiam elegantiozem.

Hortensia, Hortensij Romani oratoris filia, post patrem non solum patris faciundiam, & doctrinam amplexa fuit, sed etiam ipsius pronuntiandi splendorem seruauit, quem scilicet oportunitas exquisiuit, & qui sapissimè in viris doctissimis deficere consuevit. hæc, & alia dicit Philippus Bergomensis, lib. 7. Eiusdem oratio apud triumuros habita legitur, non tantum in sexus honorem, vt per Valerium, lib. 8. ti. de mulieribus canfidicis, in fin. Licinix quoque Lucij Crassi filix, quarum in dicendo lepos ab eorum patre emanauit.

Mutiæ duæ filix ab vtroq; parente eloquentiam dicere.

Pro 20. annuerabis Corneliam, vxorem Africani & matrem Græchorum, quæ epistolas reliquit ornatisimè scriptas: vnde & filiorum stu-

xit eloquentia. vnde Quintilianus. Nam Græchorum eloquentia (inquit) multum contumacem accepimus Corneliam matrem, cuius doctus sermo, in posteros quoque est epistolis traditus.

Anastasia, illustissima Romana mulier, Publici Romani potentissimi vxor, discipula Grifogoni martyris fuit, eius mariti simulato morbo torum euitauit. Scripsit epistolas ad Grifogonum. Hæc enim bonarum literarum eruditissima fuit, vt refert Bergomensis, lib. 8.

Damophila Græca, quam hic ponam pro 22. vxor Pamphili, socia Sapphus poetrix, poemata scripsit amatoriam, & laudes Dianæ.

Hypathia, mulier Alexandria Theonis geometrix filia, & vxor Isidori philosophi, vixit imperante Archadio, scripsit in Astronomiam, professa est Alexandria varia disciplinarum genera, magno, & frequenti auditorio, conuolantibusq; matrim & vndiq; discipulis.

Lcontium, Græca adolescentula, inter prædictas mulieres doctas erit, cum philosophicis disciplinis adeo sectata fuerit, vt etiam non dubitauerit, cum magna sui nominis laude, in Theophrastum phil. alioqui laudatissimum, scribere. Pamphila scripsit commentarios in grammata: tatur à Gellio.

Praxilla Sicyonia, fuit poetrix, quæ in suis carminibus, Adonidem induxit ab inferi interrogatum, quid apud superos pulcherrimum reliquerit: respondere, solem, cucumeres, mala: quod cum vehementer insulsum videretur cucumeres & mala cum sole componere, fluxit inde procer. Stultior Praxilla: Adonide, in homines nullius iudicij.

Phemone, prima Apollinis Delphici vates fuisse, carmenq; Heroicum inuenisse dicitur autor Textor, vbi supra.

Sosipatra, vates fuit Lyda multis disciplinis emulatissima, quam propterea creditum est à naminibus quibusdam fuisse educatam.

Theano, mulier fuit apud Locros in Lyria præcellens. alia fuit, Metapontina seu Cressa gente, mulier Pythagoræ, vxor Brotini Crotonata, quæ subscripsit commentarios in philosophia poemata quoq; & apophthegmata Pythagoræ.

Pro 30. ponemus Zenobiam, de qua iam supra dictum est, Quæ licet bellatrix fuerit, vt dictum est, tamen Græci, Aegyptijq; sermonis eruditissima fuit, & Latini non ignara. Scripsit epitomen Orientalè, Alexandrinamq; histo. Herennianam, & Tymolaum filios, literis erudiuit, elegantissimas orationes ad milites suos plerunq; habuit, quas galcata recitabat. Et, vt ait Bergom. lib. 8. in Aegyptiarum ac Græcarum literarum, non mediocre erudita, quarum suffragio, omnes hist. tam Latinas, quam Græcas, & Barbaras, summo studio vidit, & memoria commendauit.

pupillus educari debeat. Quia antiquitus mos erat mulieres legere grammaticam.

Manto, Tyrciæ vatis filia (quæ Mantuæ nomē indidit) doctrina quoque & vaticinijs claruit: adeo, vt ex pecudum libris, extorumq; intuitu futura præsentificeret, ac præfigeret.

Catharina virgo, Costi Alexandriæ regis filia, sacris literis partim studio, partim diuini spiritus afflatu, adeo fuit imbuta, vt accersitos à patre vndique doctissimos viros & philosophos, ad suadendū idololatriā, refellendamq; vnins Dei religionem, viuacissimè truerit argumentis, suæque opinioni attraxerit, nedum non succubuerit eorum rationibus. Et, vt dicit Bergomen. lib. 8. Et si illius præceptorem ignotemus, tanta eorum scientia præditam legimus, vt mirabile visum sit, quod in tam tenera ætate cum omnibus certamen disputationis susceperit.

Fuit & alia Catharina, ducissæ Mediolani, quam Philippus Bergomensis, lib. suo 14. dicit fuisse memoratu dignissimam, & prudentissimam.

Fabiola, Romana mulier, quum magno studio sacras literas amplecteretur, prophetias, euangelia, & psalmos frequentissimè reuolebat, vt iterata plerunq; lectio, amore diuinæ religionis (qua de flagrant) augetur vehementius: vnde & beatus Hieronymus, librum de veste sacerdotali, eidem nuncupauit.

Marcella Romana, propter sacras literas (quas egregiè callebat) frequentib. epistolis, à beato Hieronymo saluta est. Ad eam enim scripsit de contemptu mundi. De decem nominibus, quibus apud Hebræos dicitur Deus, de fide nostra, & hæreticorum doctrina, de blasphemia in Spiritum sanctum, de studio Theophili episcopi Alexandrini, & alia id genus permulta.

Eustochia, Paulæ mulieris Romanae filia, Latinarum, Hebraicarum, & Græcarum literarum studijs plurimum excelluit. vnde & suo tempore, nouū orbis prodigium vocata est, ingeniu sacris literis deuouit. maximè atq; adeo, vt psalmos Hebraicè legeret cursim, & mira celeritate, qua in re, amorem beati Hieronymi multū sibi demeruit.

Genebra, mulier natione Veronen. tempore Pij secundū Pontificis Romani, sua egregia eruditione meruit nomē immortale. Epistolas scripsit luculètas, & maxima refertas doctrina recitabat decoro gestu, voce virili, permixta suavitate.

Constantia, Alexandri Sfortia vxor, numeratur inter claras mulieres & excellentes doctrina: & erit hæc pro 77. ab infantia bonis disciplinis operam dedit, adeo, vt imperata quosq; disertissimè loqueretur, habebat assidue præ manibus opera Hieronymi, Ambrosij, Gregorij, Ciceronis, & Laurentij: valebat etiam scribendis ex tempore carminibus. non sine magna in multorum admiratione, quod sine præceptore ferebatur didicisse.

Nec defuit tam illustri sœminæ germen simile. Habuit enim filiam Baptistam nomine, tanta doctrina, vt doctissimos quosque sua terreret eloquentia.

De quibusdam mulieribus supradictis facit mentionem Politianus in Nutritia:

*Non illi Praxilla suos prædoctaq; Nostris
Contulerint, myrthiq; modos non dulcis Agælas
Non Anyte, non quæ versus Erinna trecentos
Castalio seu melle rigat, non candida Myro,
Non Tellesilla ferox, non quæ cani Egida sene,
Pallados effusum crimen vitata Corinna.*

Pro 79. his adiungimus Mariā, Aaron & Moyfi germanam, quæ prophetissa fuit, vt dicit Bergomensis lib. 3.

Consilio & sapientia Clotildis, (quæ filia regis Burgund. erat) Clodoucus rex Franciæ eius maritus, protochristianus baptisimi lauacrum promeruit, vt refert Gaguinus, lib. 1. c. 8. & Benedicti amplè in sua repetitione. in verbo, duas habens filias. nu. 80. & 81. quem non repeto. Refert etiam idem Benedicti, vbi supra, num. 15. quod Boetius habuit vxorē prudentissimam, nomine Elphe, quæ hunc fecit Oliuæ binæ: de Petro & Paulo apostolis.

Refert etiam Ioannes Andreæ, literatissimam habuisse vxorem, quæ sibi & Cyno legum doctori compatri multoties de difficilibus iuris respondebat.

Sic & Ioannis Calderini vxor secundum Panormitanum, e. cum inter vniuersas. in fi. de electionibus.

Item & Philippus apostolus quatuor habebat filias virgines prophetantes, vt habetur Actuum 21. Et de alijs quibusdam per Benedicti in lib. hic ante allegato.

His adiungendæ erunt nouem Musæ, videlicet Calliope, Clio, Thalia, Euterpe, Melpomene, Polymnia, Erato, Terpsichore, & Vrania: quas poetæ fingunt esse Iouis, & Memoriarum filias, quod doctū oporteat esse fœcunda memoria. & Carminum inuentrices fuerunt de quibus Textor in loco supra allegato.

Non relinquendæ sunt decem Sibyllæ, videlicet Persica, Cumea, Cumana, Tyburtina, Lybica, Erythraea, Hellepontia, Delphica, Samia, Phrygia. Hæc fuerunt primis sæculis puellæ vaticino spiritu afflatæ, & futura præfagientes, quas Sibyllas dixerunt decem autem scribit fuisse Varro. Cumana proprio nomine vocatur Amalthea, à Virgilio Deiphobe: libris huius, non secus ac diuinis oraculis, in imperij administratione populus Romanus semper vsus est. Tyburtinæ veteres Albanicam appellarunt. Politianus in Nutritia quasdam enumerat his verbis:

*Quin & veteres prompsere Sibylla
Carmen, Amalthea & fati Marpesia diues,
Herophileq; Idea genus prædoctaq; Sabbe.*

P

Demo.

SECUNDA PARS

Refert Textor supra in sua officina, quod multo-
rum carminum auctrix fuit Charixena, cuius me-
minit Aristophanes Cynicus.

Celebratur item Mero condito in Neptunum
hymno.

Fuit Agallis Corcyra, illustris in arte gramma-
tica, cui inuentum pilæ nonnulli ascribunt.

Tcleslam, in poetica illustrem, celebrat Pau-
sanias, cui etiam apud Argos, ante Veneris tem-
plum statua sit erecta, hanc Fulgofus Thefelidem
vocat.

Pro 53. ponemus Oldam, prophetissam Sellum
summi sacerdotis Hebræorū vxorem, & Helchiz
maximi Hebræorum pontificis matrem, quæ an-
no mundi 4576. fuit, & Iosæ regi vaticinando
multa prædixit, & præfertim Ierosolymorū euer-
sionem, populi ipsius captiuitatem, vt patet 4. Re-
gum, c. 22.

Hecyna poetrix, anno mundi 4864. claruit, &
multa laude digna conscripsit, quæ Naſtanabo
regi Aegypti, vsq; in Aethiopiam expulso, reditū
suum prædixit. de his duab. Philippus Bergomen-
sis, in lib. 4. & 5. meminit: & Benedicti in loco su-
pra allegato tacendo autorem.

His adijciemus Didonē Phœnicam, Liliæ Pha-
nicum regis, filiam, quæ populo legē & normam
vinendi dedit. De cuius laude, honore & virtute
Virgilius i. Aen. cum dicit:

Iura dabit legesq; viris.

Et de ea Philippus Bergomensis, lib. 4.

Hiparchia mulier Græca, philosophicis disci-
plinis valde excelluit.

Cassandra, Priami filia, vaticinio, & doctrina il-
lustris habita est.

Aliam Cassandram, Veneram puellam, Politi-
anus magnis laudibus commendat, quam ait pro la-
na librum, pro fuso calamum, stylum pro acu tra-
ctasse, latinæq; epistolas scripsisse. Sic enim de ea
in principio cuiusdam epistolæ meminit: O de-
cus Italia: virgo, quas dicere grates quas vt referre
parem, quod etiam honore me tuarū literarum
non dedignaris? & vltra alia dicit Textor ibi.

Stadius Papinius vxorem habuit nomine Clau-
diam, magno ingenio doctrinaque non vulgari
præditam.

Eudoxia, Theodori iunioris vxor, præter egre-
giam formam, singularemque pudicitiam, etiam
litteris excelluit, adeo vt librum quendam emi-
serit.

De Abigail habetur i. Regum 25. c. quod muli-
er prudentissima fuit, & ob eius prudentiā, mari-
tum suum Nabal à morte eripuit.

Ystrina, Scytharum regina, Aripythis vxor, Sym-
lem filium Græcam linguam literasque edocuit
author Herodotus.

Themistoclea, soror fuit Pythagoræ, cuius pla-
citis & opinionibus pleriq; in locis, vtus est Pytha-
goras.

Proba Valeria, quam Centonam vocat Margari-
ta poetica, in oratione, qua supra num. 69.
Græcis Latinisque literis eruditissima, truncata
Virgilij versus ad fidem & mysteria catholice re-
ligionis conuertit. Fecitq; de Christi gestis, & de
eius morte, opus nobilissimum, quod Centonam
appellauit. hinc Centona dicta est. Et de ea Bergo-
mensis lib. 9.

Pro 65. ponemus Elizabetham, abbatissam
Germanicam, quæ multas orationes ad sui con-
uentus foretores, conscripsit, opusq; de vijs, quæ
ad Deum itur.

Baptista prima, Galeatii Malatestæ Pisaurien-
sis principis, filia, & Guidoni Montefeltrensi Urbina-
tium comiti matrimonio copulata, cum doctis-
simis viris plerunque magna sui laude disputauit.
Libros quoq; de humana fragilitate, & de veritate
religione, conscripsit.

Isota Nouarolla, Veronen. philosophiam verbo
& opere professæ est, scripsit quandoque ad Ni-
colæum quintum, & Pium secundum Pontifices.
Scripsit quoque dialogum, quo disputatus.
grauius peccauit, Adāme, an Eua. quibus ma-
dibus literarum adiecit perpetuum virginitatis
votum.

Damifella Triuulcia, Mediolauiensis virginum
la, annos amplius 14. nata, iam coepit eloquentia
in suocere, bonasq; imbiberè disciplinas, ad eorū
nouum in terris prodigium videretur, in literis
imbura ita profecit, vt cum Latinè vel scriberet,
vel loqueretur, omnes trahebat ad admirationē
fuit etiam tenaci memoria, vt vel Mithridati per-
haberetur. Nam, si quem vel publicè concionan-
tem aut declamantem audisset, reuertens à cōfessu
omnia ad vnguem verbatim, syllabatimq; repe-
tebat. Latinis in super non contenta literis, Græ-
carum studio deslagrauit, quas vsq; ad prouincias
& peculiarem didicit sermonem. Et de hac m. 2.
dicit Textor in loco supra allegato, vbi ponitur
sequens de ea:

Quid facit in terris Damifella Trinulcia: calum

Ingenijs debet talibus esse domus.

At seruo, quid facias, flores cum coniuge Ditis

Non legis, ad Hygias ver rapiare lacus.

Cura tua est virtus, & iter medicaris ad astra,

Nam virtus comites tollit ad astra suos.

Minerua, Iouis primi filia, nō aliam ob causam
in numerum deorū relata, quā propter bonam
artium (quarum fuit inuentrix) peritiam: vnde
& veteres illæ Athenæ sui nominis in mortaliū
mutate sunt. & vt habetur in margarita poetica
par. 2. trac. 2. oratione 17. fuerunt plures Minerue
Aduertendum est etiam, quoniam, vt habetur in
sophologio sapientia: l. 3. Omnes ferè artes fuerunt
inuentæ à mulieribus. Et ibi ponit aliquas ex his
rassè patriam, & fecisse ea quæ viri fecisse nec
uisissent, vt dicit Io. Neuizan in sua silua uuptialis &
dicit gl. in verb. instrueretur, in l. qui filium. ff. vt
pupilla

Secofrater, Aegyptiorum rex, qui ceteros omnes gloria, & rerum magnitudine, excessit, vxoris consilio vsus, se, vxoremq; suam, & liberos, partim graui, inopinatoque periculo liberauit. Nam, cum illum frater, à quo nihil tale reformidabat, inuitatū excepisset, domumq;, sicca exterius materia, circumspasset, re intellecta, ex templo cum vxore deliberauit. Nam, & vxorem secum duxerat, eaq; suadente, vt duos ex sex liberis, super ardentem pyram extendens pontem faceret, super quos ipsi transeuntes, euaderent, ita fecit: & duobus tantum filiis ita incensis, ceteri cum patre, matreque fuere seruati. Testis Herodotus in Euterpe.

Plutarchus, in libro de virtutibus mulierum, narrat historiam de Pytheci vxore, quæ Xerxis temporibus claruit: de quo etiam meminit Plinius. lib. 33. c. 10. Quæ viro omnium per id tempus ditissimo, auro semper inhianti, & auri fodinas iugiter exercenti, cum ex peregrinatione domum esset reuersus, & cenam parari postulasset, auream mentam apponi iussit, in qua omnia erant ex auro fabrefacta obsonia, ac primo quidem aspectu, gauisus est Pytheus, miro artificio singula elaborata conspiciens. Inde aspectu iam abundè satiatus, præcepit cibum auferri. Verum mulier, cuncta quæ postulasset, ex auro concinnata afferri iussit. Cumque ille iracundia percitus, fames namq; & bilis nasum conciuunt, esurire se vociferatur, neque se aurum id temporis exposcere. Sapienter, inquit vxor, Tu nullius rei, præter hanc vnam habendæ facultatem præbes. Omnis enim virorum cura, omnisque ars, tuo iussu, in auro fodiendo occupata est, vt nemo iam agros colat, nemo fruges serat, nemo arbores plantat. Quæ vxoria castigatione permotus Pytheus, negotium haud quaquam penitus omitrens, quintam duntaxat ciuium partem in opere continuit, reliquos, tum agriculturæ, tum ceteris artibus, operam dare præcepit.

Aurelius victor, quo loco Constantij imperatoris vitam describit, foeminarum (inquit) præcepta, sæpe maritos inuare. Namque (vt de ceteris taccam) Pompeia Plotina (incredibile dictu) quantum auxerit gloriam Traiani, cuius procuratores, cum prouincias calumnijs agerent, ad eò, vt vnus ex his diceretur locupletissimū quemque ita conuenire. Quare habes tertius? pone quod habes. Illa maritum castigauit, atque increpans, quod laudis suæ esset inuerosus, talem reddidit, vt postea exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocaret, quod eo crescente, artus reliqui tabescunt.

Ataulphis, Gothorum Rex, in animo habuit, Romanam se receptam, funditus euertere, diuersosq; urbem loco statueret, Gothiamq; pro Roma nominare. à Cæsario Augustorumq; memoria, prorsus abolita, Ataulphi appellationē in posteros

transmittere. Verum, Placidæ coniugis, seu Placidæ Honorij fororis suasi, adeo est mutatus, vt breui, non hostis, sed amicus, non urbis euersor, sed instaurator sit vocatus. de quo meminerunt Paulus Orosius. c. 123. & Paulus diaconus de gestis Roma. lib. 13.

Dominica, vxor Valentis imperat. Gothos ad euertendum Constantinopolim irruentes, pacauit.

Pompeia Plautina, Iulianum imp. maritum suum auertit ab extorquenda à populo pecunia, & colligendo fisco. testis est Sex. Aurelius. & sic reperuntur foeminae, quæ maximi quandoque boni auctores extiterunt.

Etiā narrat Seneca lib. 1. de Clementia. c. 5. quod, quum quidam Rex, non posset potentiam suam destruere inimicum, Reginam consuluit coniugem suam: quæ tale regi dedit consilium, Fac domine, quod medici facere solent, quia, vbi vsitata remedia minimè profunt, tentant contraria: si seueritate nihil profecisti, nunc tenta, quomodo cedat tibi clementia: ignosce illi. Quod ille gauisus, annuit, factoque; adimpleuit, & contulit ei consulatum: ex quo habuit cum amicissimum fidelissimumq; heredem. de quo infra dicitur.

Refert etiam Cassiodorus, post Theodoricum, in tripartita historia, lib. 9. c. 31. ad Theodosij Imperatoris sanctitatem, multum contulisse vxorem, quæ virum sapius diuinas leges admonbat, eiq; frequenter dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid dudū fuisti, quid modo sis: Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris, sed imperium, quod suscepisti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis autorem.

Saxo, grammaticus in historia Danica, li. 9. tradit, Regnerum, Danorum Regem sexagesimum secundum, Vnithferici filij mortem adeo molèstè tulisse, vt obstinato ad moriendum luctu, corpus lectulo per summam animi ægritudinem affixerit. Quem vxor, virilen supergressa fiduciam, imbecillitatis in crepitum, virili adhortatione firmavit, reuocatumque à mœrore, animum arma impensius tractare, perdocuit: affirmans, fortissimum patrem, cruentos filij cineres, iustus armis, quàm lachrymis expiaturū. Ad cuius monitum, Regnerus, discusso mœstitiæ habitu, depositisque doloris insignib. iacentem reuocauit audaciam, breuiq; hostem, qui filium interemerat, comprehendit: adeo (inquit Saxo) interdum ab inualidis fortia roborantur ingenia.

Profuit & consilium Clotildis filia Regis Burgund. cuius consilio Clodouæus, Rex Franciæ, eius maritus, Christianus effectus fuit: vt refert Gagwinus li. 1. c. 8. de gestis Francorum. & post eū G. Benedicti amplè in sua rep. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 81. & dixi in precedenti consideratione, vbi etiam de vxoribus lo. And. & Cald.

SECUNDA PARS

*Demog, Phigog, & verignara Phaennis,
Et Carmenta parens, & Monto, & Pythia longos
Phemonoe commenta pedes, & filia Glauci.*

Hæc Textor, vbi supra ponens nomina plutium
foeminarum illustr. nos remittens de reliquis ad
Plutar. & ad Strozam, qui his versibus quasdam
enumerat:

*Mexanimam Tomyrin, fortem propone Camillam,
Et subeas menti Penthesileatue.*

*Adde & Amazonias reliqua de stirpe forores,
Respice Carmentam, respice Penelopem.*

*Vltra nephas animo, pro pria q; Lucretia dextra
Inuitio occurret clara pudore tibi.*

*At rapidum nando transmittere Clasia Tybrim
Aula, suis animis premia digna tulit.*

*Quid te commemorem vestalis Claudia virgo,
Qua stetit attonitæ vindice fratris honos?*

*Quis tuum dignis nomen Cornelia tollat
Laudibus, aut animum Portia casta tuum?*

*Quis te prætercat generosi pectoris Ester,
Non benedamnatos proinus vltra Syres?*

*Quisue Palestina genuitæ stirpe virago
Spem taceat, patriæ subsidium q; tunc?*

*Si fortasse petes exempla recentia, nonne
Cognita perpetua laude Matbildis erit?*

*Sponte opibus spreis regum Violenta reliquit,
Seq̃ue sacri sociam maluit esse chori.*

Et Benedicti in iam dicta sua repe. in loco supra
alleg. dicit, quod plures aliæ femina Romanæ, in
quibus literaria dignitas seruata est, vsq; ad Hier.
tempora quib. omnia ferme scripta & editiones
dicauit suas, vt visus sit Paulam, Blesellam, Aletã,
Assillã, Cellantiã, multasq; alias, non minus q̃ il-
lius temporis viros, dignas, meritasq; duxisse: qui-
bus suos dedicaret libros, suumq; desudaret inge-
nium. Plures ex his etiam enumerat Iacobus Ma-
gnus suo Sophologio sapientie, li. 1. c. 3. vbi ponit
foeminas, quæ inuenerunt quasdam artes, vt ibi per
eum. Et Celsus lib. 8. antiquarum actionum. c. 1.
Vnde multum inuehit Franciscus patritius, l. 4. ti.
6. de institutione reipublice. quod nunc tanta de-
fida torpeant mulieres nostræ, vt pro miraculo
quodammodo videretur, si quas primorib. labris
literas attigerint, licet tanta copia doctissimarum
foeminarum apud antiquos fuerit: vt etiam inue-
hit Benedicti in loco supra allegato, volentes infer-
re dolendum, quod hodie femina non vacant li-
teris: quod tamen non videretur mihi esse vtile,
& ipsis, & maritis, & reipublice, propter multas ra-
tiones quas dicere possem. Sed inde tacebo, cum
tantum intentionis meæ sit tangere in omnib. ca-
solum, quæ tangunt laudem, honorem, & gloriã,
non quæ faciant ad dedecus, vituperium, aut op-
probrium alicuius, sed alio fortè loco de his dice-
mus. Et potest videri per Ioannem Neuzan. in sua
filua nuptiali, in octaua ampliacione suæ quæstio-

nis, vbi ponit: an sit licitum ducere vxorem doctã.
Nescio si his debeam adiungere Semiam matrem
matrem Heliogabali, quæ semper in senatu iurã
fuit cum alijs senatorib. & fuit in senatu prælatã,
ita quod nihil ferẽ, nisi ea disponentes, senatus per-
agere poterat, sententiamq; suã, more cæterorũ,
de agendis dicebat: quod mulieri nunquam con-
tingisse legitur. Conuentum mulierum ordina-
quibus potestatem præbuit, & præstitit, vt sena-
rio more, de moribus circa statum tractarent. Et
huic senatui principissa fuit, vt Philippus Berego-
mensis in suo supplemento, li. 8. quæ anno Christi
224. regnabat. Refert etiam Textor in suis Epithe-
tis. in verb. Galli. Quia apud Gallias fuerunt sã-
pientissima mulieres Gallicanæ, quæ secundũ mo-
rem antiquum, quum de pace bellouẽ conuolare-
tur, adhibebantur. Si qua tunc inter socios ince-
disset controuersia, mulieres sedebat arbitra. Pro-
pterea in fœdere (quod fœuerũt cum Hannibã)
voluerunt, vt si quis Gallorum ab aliquo Cartha-
ginensium iniuria affectus, quereret, eius re-
dex esset Carthaginensium magistratus. Sin Car-
thaginensium quisquam ab vno Gallorum
qui quippiam passus esset, Gallicas mulieres de-
re iudicium facere. & alibi de his dictum est.

DEcima consideratio. Non solum mulieres
laudantur ex sapientia, verum etiam ex
consilio: quoniam etiam in his quæ ad curam
virorum spectant, sumendum est, & ab vxoribus
consilium, vt ex exemplis & doctrinis Augusti
& Iustiniani imperatorum probatur. Nam Augu-
stus, vt ait Seneca li. de clementia. Liniæ roris cõ-
silio vsus est, etiam in magnis reb. atq; eius opera,
innatam quandam seueritatem exurus, clemen-
tiam induit. Iustinianus verò, in arduis etiã nego-
tijs, & ad summam rerum pertinentib. vxorem
consilij participem fecit: vt ipse fatetur in auth.
iudices sine quoquo suffra. §. hæc autem omnia
col. 2. & ibi Accursius annotat in verbo, reueren-
dissimam. sumendum esse ab vxore consilium &
illum tex. etiam ad hoc ponderat Io. An. in c. de
prior. de reg. iur. libro 6. in c. mercurialibus. Du-
mens la. in l. 1. colum. 2. ad fi. ff. de legibus. Alber-
cus in l. aduersus. C. de crimine expilat. har. &
Host. in summa. ti. de matrimonio. §. 1. colum.
ver. sed & in eo habent. facit etiam tex. in l. bene
Zenone. §. pe. in fin. C. de quadriẽ. præscriptio:
vbi Iustinianus dicit, qui. n. suis consilij suisque
laboribus pro toto orbe terrarum, die, nocteque
laborant, quare non habeant dignam suam præ-
rogatiua fortunam? quem tex. ad hoc allegat Ba-
batia in cle. 1. in 6. charta. in paruis. de elec.

Exemplo nobis est ille bonus pater multarum
gentium Abraham, cum durè accepisset consilium
um Saræ vxoris monentis, vt Agar ancillam, &
filium eius eijceret, statim audiuit à domino: Om-
nia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius. Genes.
21. c.

Primus, si cum volueris egredi extra locum tuę habitationis, & vxor tua tibi dixerit, & consuluerit, bibendum esse antequam excas, crede illi.

Secundus, si cum vxori tuę quandoq; dixeris, si te velle dare vestem pretiosam, causa ornatus, similem eius vicinā, & dixerit alio tempore referendam, crede illi.

Tertius, si cum noctu aut diu in palæstra venerea illam amplexatus semel fueris, & iterum concumbere velis, si dixerit tibi vxor tua fat esse, crede & illi, quoniam in his tribus optimū erit eius consilium: quoniam verō videtur de raro contingenti euenire, ideo videtur charius & vtilius: cum quę rara sunt, chariora videntur.

Et pro certo, nisi esset intētionis nostrę in hoc opere, recensere tantum quę laudem cōcernunt, libenter adducerem, in nullo alio casu consilijs mulierum esse credendum, cum sit fragile & debile, vt satis declarat Tiraquellus in dictis legib. con nubialib. in prima. ad quem te remitto, tāquam ad solitum de ipsis mulieribus malē dicere, ferē in toto illo opere.

Vndecima cōsid. Etiam fœmina laudem meretur, & honorari debet ex virginitate. Cum virginitas ipsa Dei templum sit, & qui eam habet, fortitudinem habere dicitur, secundū Augu. de ciuitate Dei lib. 2. c. 26. tantaq; est vis probitatis & castitatis, vt penē omnis eius laude moueatur humana natura. Et virginitas virtus est animi, comitem quę secum habet fortitudinem. 32. q. 5. c. ita ne alij. Et de laude, excellentia, & priuilegijs virginū, diffusē in proxima sequenti parte, in 39. consider. scribitur. Et inter ceteras virtutes mulierum pudicitia præfertur, vt habetur in Margarita poetica, 2. parte, tractatu 2. oratione 17. in princi. Et de huiusmodi virtute, satis amplē habetur in Rosario B. de Buis. in 2. part. sermo. 28. vbi de virginitate ponit in litera B. C. D. E. F. G. & c. Et in litera Y. antea ponitur de pudicitia, in quibus locis enumerantur aliquę, quę fuerunt laudatę, ex pudicitia, vt Susanna, & Sophronia. Sed quia istud esset nimis fastidiosum, omnes pudicas, & virgines, enumerare non insisto: cum non sit ita nouum sicut de doctis, & magnanimitatem habentibus. Etiam Textor in sua officina ponit quasdam virgines Vestales. De laude etiam virginum vide Iacobum Nigrum in suo Sophologio sapientia, lib. 10. ca. 16. vbi multa ponit de virginibus. Vide etiam de laude & eius priuilegio pulchra, quę dicit Pan. & alij in c. causam matrimonij, extra de probat. & Lud. Romanus in consil. suo 500. incipiente: vos estis lux mundi, vbi est oratio per eum facta in consilio Basilien. Quę quidem virginitas (si semel amissa fuerit) amplius reparari nō potest, scēdum Aug. vt dicit gl. in la. C. de rapto. virg. Cui concordat Ouid. lib. Epistolarum. Nulla, inquit, reparabilis arte læsa pudicitia est, & castitas præfertur vitæ. text. in leg. 2. §. in initium. ff. de origine iuris. Ete-

nim hæc castitas virginalis nobilior ceteris: in cuius signum virgines Laureolam portant. c. si Paulus. 32. qu. 5. imo pro virginitate sua conseruandā, Daphnes, Penē filia, tota in Laurum conuersa fingitur. lib. 1. Metamorphoscos: vt ex ea Laure corona triumphantes Imperatores, Ioui pro victoria in Capitolio sacrificaturi, in posterum ornarentur:

Cui Deus, at quoniam coniunx mea non potes esse,

Et bor eris cœrē dixit: mea semper habebunt

Te coma, te citbara, te nostrā Laure pharetrā.

Tu ducibus lætis aderis, cum læta triumphum

Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.

Tu quoq; perpetuos semper gere frondis honores.

Hoc dicit Guil. Benedicti in sua repet. c. Ray. in verbo cuidam Pctro tradiderunt. nu. 46. de testamentis. Et de laude virginitatis videas Osum Episcopum Cordubensem, qui fecit librum vnum, & Iulianus, Episcopus ecclesię Tholetanę, fecit librum vnum, & Saluianus libros tres. De excellentia etiam huiusmodi virginitatis ponit amplē laudus Cliethoucus, in suo Antiluthero, cap. 39. Et dicit G. Benedicti, in loco hic ante allc. triplicem esse castitatem, virginalem scilicet, quę proprię virginitas appellatur, de qua hic, & in locis suprā allegatis, vbi multę enumerantur virgines, quę plurę gerunt pro carum virginitate conseruadā, vt etiam de filiabus Scedasi (quę Hippo & Miletia dicebantur) in Leuētris oppido Bæotię, quo ore laudandę sunt, quas traditū est (vt ait Hieronymus contra Iouinianum) absente patre, duos iuuenes Spartanos prætereuntes, iure hospitij suscepisse, qui multum vino indulgentes, vinum per noctem intulere virginibus: quę amissa pudicitia, nolentes superviuere, mutuis conciderunt venteribus. Et vt refert Cœlius, lib. antiquarum lectio. num 7. c. 28. maxima virginitas & castitas obseruatur apud Chios. Nam nullum adulterinum, neque illegitimum concubitus (quod est maximum temperantię muliebris argumentum) ex Chio (vt ait) memoratur prodijisse.

Legitur quod Britora, nympha Cretensis, cū esset formosa, perpetuoq; virginitatis voto venatio ni vacaret, ad vim & stuprū Minois regis declinandum, se in aquas dedit præcipitem.

Item Thexena mulier à Philippo Macedonum regis militibus in mari septa, cum nullum salutis effugium videret, in mare se dedit, idq; ne in regis potestatem veniret. & vide Plu. in 2. tri. castitatis. & Ang. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 26. vbi fit mentio de his, quę se necauerunt, & in fluiuium proiecerunt: vt insectatores suę pudicitię deuitarent: sed ibi commentator dicit, se nullibi legisse de virginibus Christianis, quę se occiderint, quia Deus præbuit auxilium virginibus, vt suę virginitatis seruarent decorem. Quis Luciam eripuit de tot malis? Quis Agnetem? Quis Apolloniam? Quis Catharinā? vere Christus lesus ob gratiam virginitatis.

S E C V N D A P A R S

Inguldis, soror Childeberti, Hermogillum, Lemigildi Gorhorum regis filium, & maritū suum, ad Christianam conuertit pietatem.

Profuit & consilium Theodelinda, Longobardorum Reginae viris suis, cum sua ipsius opera, & pia suafione, Eutharim, priorem maritum, multo maiorem fecisse scribitur, ad verā pietatem amplectendam longē promorem. Sed & Agilalphum maritum posteriorem, praeferoce virum, dextere monendo, veritatisq; lucem oculis admouendo, eō traxit, vt omnib. suae gentis author fuerit a malorum dæmonum cultu, detestandaq; hæresi, sese vindicandi.

Quo etiam tempore Brunehildis, pari studio, Childebertum, Francorum Regem ipsius virum, eō quoq; impulit, vt Tassilonem, Bauarię Regem, ea lege constitueret, vt a Sclauorum gente bello insectanda, non prius desisteret, quàm ad Christi fidem amplectendam subegisset.

Lacedæmonij etiam, nō minus publica quàm priuata consilia, cum mulierib. communicabant, vt scribit Plutarchus tum in comparatione Numæ, ac Lycurgi, tum in vita Agidis. & Arist. politico. 2. c. 7. multa in Lacedæmoniorum principatu à mulierib. administrabantur.

Apud priscos quoq; Athenienses, non minus famigerabilem Græcorum gentem, mulieres, publicis consultationibus interesse, suffragiaq; ferre solitas, testis est Varro.

Germani item, in esæ sanctum aliquid & prouidum fœminis putant, nec aut consilia earū aspernantur, aut responsa negligunt, vt Cor. Tacitus scribit, in lib. de morib. Germania.

Apud Gallos, gentem nostram, olim consuetudo fuit, vt, quoties de bello eis esset, aut pace, consultandum, mulieres quoq; eiusmodi cōsultationib. admitterentur. Præterea, si qua aduersus socios incidere cōtrouersia, eam ex mulierum sententia componere consueuerant, vt refert Plutarchus libro de virtutib. mulierū. Dixi ante in præcedenti consideratione, vbi de sapientia, & prudentia mulierum. Et de conditionib. pactis inter Hannibalem, & Gallos, quod mulieres iudicabāt de commissis per Gallos, dixi in finali parte, in 17. consi. in c. aliam orbis diuisionem. versiculo, vnde & apud Sc. cum versic. seq.

Socrates, in libro de republica quinto, dicit, nō omnino esse arcendum mulierum genus ab administranda republica, si qua modo reperiatur idonea: quin præcipit. non magistratus tantum, sed omnia, & publica, & priuata, tum pacis, tum belli studia, mulierib. cum viris, communia fieri. Sed in ea re, illum reprehendit Lactantius libro diuinarum institutionum 3. c. 22. Et hæc non sine ratione dicuntur, quoniam, vt in præcedenti consideratione dixi, aliquid iudicij, & discretionis habent, prout facit text. in l. cum prætor. §. pen. ff. de iudicij. concordat text. in c. infamis. 3. q. 7. probat

illud Pro. 13. Sapiens mulier ædificat domum suam. & Prou. 19. Domus, & diuitiæ, dantur a parentibus, à domino autem vxor prudens, vt refert Ioan. Fabri. in rub. inf. de nuptijs. & Luc. de Pen. in l. 2. col. pe. C. quando & quibus quarta pars debetur. lib. 10. & dixi in commentarijs nostris, super consuetudinibus ducatus Burgundiæ. titulo, Des droictz & appariances agens mariez. lib. rub. & etiam Regum 10. c. fit mentio de quadam muliere sapienti. facit etiam text. loquens de mulieribus in c. viduas. le premier. ibi maioris sapientia, & consilij existunt, 27. q. 1. & in c. si aliquis. 22. quaest. 4. vbi prudentis quoque fœminæ fit mentio.

Ex quibus concludit Tiraquellus, in suis legib. connubialibus in l. 1. quæ est, quod in his etiam, quæ ad virorem curam pertinent, ab vxorib. ipsi consilium sumant: quod, cum fœminæ sint nec omnino expertes sapientia, consilij, & prudentia, possunt salubre quandoque dare consilium. facit text. in l. si quis decedens. §. Papinianus. ff. de ad. mini. tutorum. Ideo admodum scite dicit Caneus consi. 36. in cap. quo ad primum conditionis articulum. col. 7. vers. & constat, quod illud statum. lib. 3. quod non semper spernitur mulieris consilium, prout nec spreuit Ioan. And. consilium suæ vxoris Milantia. cum illud referret in c. cum secundum Apost. de præbendis: vbi dicit, se ab ea didicisse, quod si nomina (vt pleraque alia) in foro venderentur, pulchra quidem, parentibus esse magno pretio emenda, vt filijs imponerent. Eandemq; vt doctam, se aliquando consuluisse asserit, in c. prior. col. pen. de reg. iur. in 6. in Mercuialib. Nec etiam spreuit Ioan. Cald. consilium suæ vxoris cum, vt inquit in c. fin. de ren. & post eum Pan. in c. cum inter vniuersas. in fin. de elect. ipsum Calderinum consuluisse vxorem, ar. conuicator teneatur hora prandij, mittere ad conuiuas, vt veniant: quæ satis aquè respondit, ad fœminas, & forenses, esse mittendum, qui se facile non ingerunt: nō etiam ad alios, nisi essent graues personæ. de quo, etiam per Collecta. in c. accipula. de vita & hon. cle. & Bald. in proemio Gregoriano. col. 5. vers. quarto. quidam scholarios.

Aduerte ad dictum Philippi Decij in l. fœminæ. col. 2. vers. 3. postulare. ff. de re. iu. quod, licet mulier prohibeatur postulare, potest tamen in omnia consilium.

Ex quibus dictis, videmus, certos casus, in quibus consilia mulierum fuerunt salubria: ideo in talibus aut similibus, videtur esse illis credendum. Et inter alia, aduerte ad consiliū Saræ, quoniam exemplo illius, si vxor tua consuluerit te agredi ad ancillam, crede illi, si sit pulchra, alias nō: sed his temporibus mulieres hoc de raro contingenti, consilium.

Adde alios tres casus vltra prædictos, in quibus credendum est vxori, & non vltra.

vt ibi dicit tex. C. ad Orficianum. Etiam Imperator castitatis est amator. text. in auth. quib. modis natura. efficiuntur legit. §. nouimus. col. 6. de quo per G. Benedicti in sua re. c. Ray. in verbo. cuidam Petro tradiderunt. nu. 69. cum trib. seq. extra de re fam. vbi dicit, quod libido in potente & honorato est deterior, & quod ob vitium luxuria plures re ges fuerunt interfecti, & expulsi à regno: & ibi vide pulchra exempla de castitate & pudicitia antiquorum principum.

Decimatercia confid. Quod muleres laudantur ex clementia & liberalitate: vt habetur per Bern. de Busto eodem sermo. 28. in prin. in 2. part. in littera Z. & de liberalitate reginæ Sabbæ exemplificat, Quæ venit à sinibus terræ ad audiendam sapientiam Salomonis, & donauit ei 120. talenta auri, & aromata multa, gemmasq; preciosas, vt habetur 3. Reg. 10. c. Et quadam femina nomine Buda ditissima, Marium à senatu Romanorum hostem iudicatū, in suam domum reduxit, vt refert Margarita poetica in oratione 17. supra alleg. Et vnum actum clementiæ narrat Seneca lib. 1. de clementia. c. 5. Quod cum quidam Rex non posset potentia quenda suum destruere inimicum, Reginā conuuluit coniugem suam, quæ tale regi dedit cōsiliū: Fac domine, q; medici facere solent. Quia, vbi visitata remedia in inime profunt, tentat cōtraria. Si seueritate nihil profecisti, nūc tenta, quomodo cedat tibi clementia: ignosce illi. Quod & factum est, vt de hoc attestatur Benedicti in d. rep. c. Raynu. in verbo, duas habens filias. nu. 19. extra de testa.

Decima quarta confid. Quod mulier timēs Deum, ipsa laudabitur, vt habetur prouerb. vlt. & Bernardinus de Busto in 2. par. sui Rosarij. serm. 28. in 2. par. illius. in littera E.

Adde etiam, q; mulier timens maritum, consequitur honorē, quoniā scriptū est ad Eph. 5. Vnusquisq; vxorē, sicut seipsum. diligit: vxor autē timet virū suum. de quo à nobis dictum est in rub. Des droictz. & appartenāces agens mariez. in cōmentarijs consuetudinū ducatus Burgun. Laudem etenim contequuntur, si viris se subiecerint, dicit Plutarchus in præcepis connubialib. dicam alibi, & hic ante in consideratione ante proximam.

Decima quinta confid. Laus mulierum consistit etiam in deuotione & pietate, vt amplè declarat eide Bernardinus de Busto in d. serm. 28. in 2. par. sui Rosarij. Et ibi ponit de multis, quæ pietate, & clementia motas, multa seruitia impenderunt sanctis. Etiam habetur per Albertum de Eyb, in sua margarita poetica. in d. 2. par. tract. 2. oratione 17. vbi ponit de Antigona, Oedippi filia, de Claudia, Vestali virgine, & de Acemilia, virgine Vestali, & virginibus Spartanis. Vide Franciscum Patritium, libr. 4. tit. 5. de institutione rei publicæ: vbi amplè commendat laudem mulierum in virginitate, de qua supra.

Decima sexta confid. Gloria etiam mulierum cōsistit in gratiositate, quoniam, vt habetur Prou. 11. mulier gratiosa inueniet gloriam, vt fecit Ester, q; pp eius gratiositatem fuit cōiuncta matrimonio regi Afluero, repudiata Vasthi eius prima vxore. Ester 1. & 2. & dicam infra. Et hæc gratiositas consistit in modestia, quæ multum commendatur in mulieribus, vt inquit Epictetus philosophus in enchiridio cap. 155 vbi de officio viri erga vxorem dicit. Monenda igitur sunt apud nos mulieres, in honore esse, nihil ob aliud, nisi, vt modestæ sint, & virum reuerentur. Etiam consistit hæc gratiositas in modo, qui multum in vxoribus & foeminis attenditur, & est pulcherrima virtus: vnde Horatius:

Omnibus adde modum, modus est pulcherrima virtus.

Et stat vulgare prouerbum, En drap couleur, En vin saueur, En aduocat eloquence, Et en femme contenance. E diuerso, si vxor non inuenit gratiam in oculis viri, scribet libellum repudij, vt habetur Deut. 24. c.

Decima septima confid. Quod etiam mulieres de misericordia laudantur potius quàm viri, quoniam, vt ait Arist. 8. lib. de animalib. Mulier viro misericordior est. ita dicit Bernardinus de Busto in 2. par. sui Rosarij. sermone 28. 2. parte. littera E. Et vbi non est mulier, ingemiscit egens. Eccl. 36. in fi.

Decima octaua consider. Mulieres etiam propter earū diligentiam laudantur, quoniam, vt habetur Prouerb. 12. Mulier diligens corona est viro suo.

Decima nona confid. Mulieres etiam sunt laudanda, quoniam sunt sagaciores viris. gl. fi. in l. si à sponso. C. de don. ante nup. in l. 2. C. de his, qui veniam aia. impet. Ioan. de Montaigne. in tractatu suo de bigamia. 1. q. col. 20. & sequ. Et prudentia mulieris multum solet mederi vitijs maritorum. Vt Vbertinus super Epist. Ciceronis 25. incipiente Non potuit. & habetur Prouerb. 14. Mulier sapiens ædificabit domum suam. Et propter mulierem bonam, saluatus est vir malus. Et sagacitas, seu sapientia earum, ita antiquitus apud Gallos reputabatur, quod cum discordia esset, adhibebantur mulieres pro pace componenda. Et mos antiquus erat, quod, si qua tunc inter socios incidisset controuersia, mulieres sedebant arbitræ. Propter quod sanxerunt Gallicum Hannibale: vt si quis Gallorum se à Carthaginensium aliquo iniuria affectū quereret, eius rei iudex esset Carthaginensium magistratus: sin Carthaginensium quicquam ab vlllo Gallorum iniusti quipiam passus esset, Gallicas mulieres de ca re iudicium facere: vt refert Textor in suis Epithetis, in verbo Galli. & in hoc constat, quod etiam mulieres sunt sapientes: imò ab eis est exquiritū consilium, vt constat de Iustiniano, qui quæsiit consiliū à Theodora ei vxore, vt habetur in auth. vt iudices

S E C V N D A P A R S

ratis. Virginitatem omnibus præfert virtutibus, & ad eam sequendam omnes inuitat Petr⁹ Abbas Cluniacen. lib. 6. Itarum Epistolarū, epist. 40. quæ est exhortatoria, & missa ad sanctimoniales Marciacenses (quæ sunt in diœcesi Heduenſi super Ligerim) vt in virginitatis fœlici proposito perseverent, exemplo sanctarum virginum, & martyrum.

Secunda verò castitas dicitur continentia, seu vidualis, de qua infra prope, in 20. confid. & amplè in 3. par. sequente, in 40. confi.

Tertia est, quæ pudicitia appellatur, quæ est in legitime coniugatis, de qua faciam considerationem sequentem. Et de his tribus scilicet virginibus, continentibus, & coniugatis facit tres ordines in Ecclesia Dei, gl. fi. in decretali, firmiter credimus, in fi. de summa tri. &c. Christus tamen, vt ibi ait, plus amat virgines, quàm alios, quia spontè tribunt, quod sibi non fuerat imperatum. Continentes etiam plus Deo placent, quàm coniugati: quia non expedit homini ad regna cœlestia tendenti, accipere vxorem. tex. est in c. qui sitit. 33. qu. 3. & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ, cum liceret nobis etiam nō impendere, tamen causa dilectionis impendimus: vt est tex. in c. iam nunc. 23. q. 1. dicit tamen tex. illius decretalis. in fi. Non solum virgines & continentes, verùm etiam coniugati, per rectam fidem, & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

DVodecima confid. Sicut ornat virum fidelitas, ita mulierem castitas: quæ etiam est in matrimonio, vt dixi, & probat tex. in c. Nicena. ibi, honorabiles confessus nuptias, & castitatem, dicens esse cum propria coniuge concubitum. 31. dist. facit l. mulier. §. cum proponeret. ibi, quod & mulieris pudicitia, & patris voto cōgruebat. ff. ad Trebellianum.

Et in conseruatione huiusmodi castitatis plurimum laudentur mulieres, vt legitur de illa nobili Lucretia, totius pudicitia & castitatis gemma, à Tarquinio Superbo, licet vi oppressa, proximis, & Collatino eius marito, cum dignitatem toro violato fœdare noluit, simul conuocatis, gladio se transfixit.

De Penelope Vlyſſis regis coniuge pulcherrima legitur, quod ob suam tutandam pudicitiam, & marito seruandam fidelitatē, multas à suis procijs pertulit iniurias, tamē nulla vnquam molestia à proposito fidei mariti diuelli potuit: Lanificio, & absentiam mariti solabatur, & procos frustra bat, quibus se concessuram absoluta tela pollicebatur. Sed, vt eos longius frustraretur, noctu retexebat, quod interdū texuisset. Quo factum est, vt Penelope hæc venusta iuuenis, solatio viri, in Troiano decenniali bello persistentis, destituta, illibati decoris, atque intemeratæ pudicitia matronis omnibus semper exemplum sanctissimum fuit, in

qua plus laudatur mentis fidelitas, quàm pudicitia effectus. vnde Tibullus:

Castia precor coniunx maneat, sanctiq; pudoris.

Nec sis casta metu, quæso, sed mente fidelis.

Nam animus & propositum distinguunt maleficia. l. iniuria. ff. de furtis. Hinc teste Cœlio antiquarum lectionum septimo, c. 27. scribit Hierony. doctissimi viri esse sententiam, pudicitiam in primis esse retinendam, quoniam ea a missa animis ruit virtus, & in ea decoris muliebris contesit principatus. Hæc pauperem commendabilem facit, diuitem extollit, deformem commendabilem ornat pulchram, viros quidem cōsulares illustrat, effert in æternum nomen eloquentia. claritas militaris gloria, & ex deuictis gentibus arreptus triumphus parem quodam modo Deo facit. Multa porò sunt, quæ ingeniorum fertilitate, nobilitate ad optent præsignem. Per propria mulieris virtus pudicitia censetur. Hæc Lucretiam Bruto genuit, nescio an etiam prætulit, quoniam Brutus non posse feruitatem pati, à femina committi edidit. Hæc æquauit Corneliam Gracchum, & parem alteri Bruti Portiam fecit: & ibi laudat ellas Patauinus in verecundia, dicens: Duram in virginibus præfæ castitatis vestigia, non nisi operata facie prodeunt visenda: in publicum, velut dicent subinde illud Hieronymi in epistola ad Demetriadem virginem. Cui⁹ dicitur, qui coniugari cupiunt, bene considerent. Illa qui, sit tibi pulchra, illa amabilis, illa habenda pro socia, quæ se nescit pulchram, quæ negligit fortis bonum, quæ procedens in publicum, non peccat & colla denudat, nec reuocato pallio, ceruicæ arit: sed vix vno oculo (qui vix necessarius est) repente graditur. In hoc dignum scitu illud occurrir, quod in Græcorum historia obseruatum est. Si quidem apud Spartanos diu obtinuisse legunt, vt aperta facie virgo, at conuelata nupta, in nepatulo viserentur. Cuius eam Charilaus reddere rationem, quoniam virginibus viros sibi propter re necessarium sit. Mulieribus autem, quos comparant, custodire. Obseruatum & illud, Chaldeonas mulieres cum seruasse morem, vt si in alienos viros, & magistratus potissimum incidere dimidium retegerent faciei: quia à viduis coon consuetudo prorepsit, & in eas quæ iunctæ virarent. Hunc morem etiam apud nos in Burgundia obseruari videmus. Mulier autem in signum verecundia, subiectionis & reuerentia, debet velare caput suum: vt habetur. l. ad Cor. 11. & recitatur in q. 3. in prin. & c. hæc imago. & c. pen. 33. qu. 5. Vnde Linus ex mandato Petri constituit, ne qua mulier, nisi velato capite, templum ingrederetur.

Imperator etiam pudicitiam semper esse colendam censuit. Tex. est in l. si qua illustris. ibi, ipsi pudicitia, quam semper colendam censemus. Maxime in ingenuis, & nobilibus seu illustribus quibus castitatis obseruantia præcipuum debitum est.

non infisto. Et etiam, quia matrimonium est causa conseruandi genus humanum, ideo facio considerationem sequentem pro laude mulierum secundum nonnubentium. Sed quoniam hic loquitur de viduitate, quæ dicitur vidua, vide amplè Benedicti in sua repe. c. Rayn. in verbo, cuiusdam Petro tradiderunt, nu. 48. de testa. & ibi in verbo, & uxorem nomine Adelsiam. vbi & viduitatis priuilegia ponit. nu. 806. cum sequenti. Et vidua retinet priuilegia omnia defuncti mariti, quibus ipso viuente fruebatur: quia in eo gloria defuncti meritò relucet. & dicit Bal. in l. pignoris. C. de pign. actio. q. v. du alicuius relicta, mortui viri est imago. Et plura scripsi infra in sequenti part. in 9. consid. de statu vid. u. l. & de eius laudibus, & quod præfertur ante fatum coniugalem.

Vigesima prima consid. Quòd ita mulieres sunt laudanda propter conseruationem generis humani, quòd breui tempore periturum esset, nisi hic muliebris sexus esset.

Mulieres enim sunt, quæ familias, quæ respublicas, quæ totam denique conditionem restaurant. Et quòd mains est, in mortalem reddunt. Et ideo, vt dicit Albertus de Eyb. in sua margarita poetica, in 2. part. tract. 2. in oratione 17. Hæc Romanæ vrbis conditor intelligens, quando fœminis careret, cum Sabinis bellum graue iniire non dubitauit. Cognoscebat enim huiusmodi imperiam, si mulieres non affuissent, paucissimis esse duraturum dieb. Dicã infra amplius in hoc tract. in 9. par. in 12. consideratione: vbi ponam, q. coniugati, tanquam existentes in dignitate, præferuntur ceteris non coniugatis.

Vigesima secunda consid. Mulier propter eius pulchritudinem & formositatem laudanda est. Quoniam, vt ait Albertus de Eyb. in sua margarita. in 2. part. tra. i. c. 4. de auctoritat. Lucij Appulij: virgo formosa, & si sit oppido pauper, tam è abundè dotata est: & propter pulchritudinem facilius maritatur: de quo etiam per Coelum li. 13. antiquarum lect. c. 7. & 8. & 9. vbi amplè laudat, & extollit pulchritudinem, maximè in muliere. notant in l. si voluntate. C. de dotis promiss. Dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgun. in rubr. Des droictz, & appartenen. Sed cauendum est. Vbi dixi, quòd mulieri formosæ nubendum est. Et tantum pulchritudo mulieris allicit homines, quòd ab ea non possunt separari, vt habetur 3. Esdræ 4. c. v. vbi habetur. Mulier pulchra, & fortis, & dominans regi, vt non possint homines à mulieribus separari. de quo per Ant. Flor. in sua sum. i. par. lib. i. c. 2. §. 2. vbi ponit, quomodo anima signatur per pulchram mulierem. Sed cauendum est, ne quis, si tali nubat, quandoque legat titulum ad Cornelianum: quoniam, vt ait Albertus in loco hic ante alleg. in to. c. illius 2. partis, & primi tractatus. Mulier speciosa, & pulchra, templum est super

cloacam ædificatum: cum lis sit cum forma iuncta pudicitia.

*Corporis egregij miseros trepidosq; parentes
Semper habet, rara est adeo concordia formæ:
Æque pudicitia sanctos habet horrida mores.
Tradiderit dominus.*

Et formosis lenitas semper amica fuit. Et difficile est custodire quam plurimi amant, vt satis colligitur ex dictis lo. Neuzani Astensis in sua silua nuptiali, in ampliatione 7. in vcr. quæro iuxta prædicta si sint duo. vbi ponit, quid operetur pulchritudo mulieris. Et ibi dicit, quòd debet habere triginta quatuor, ad hoc, vt sit pulchra, quæ his versibus ibi positus continentur:

*Triginta hæc habeat, quæ vult formosa vocari
Fœmina, sic Helenam sama fuisse referre.
Alba tria, & totidem nigra, & tria rubra puella,
Tres habeat longas, tres totidemq; breues.
Tres crassas, totidem graciles, tria stricta, tot ampla.
Sint ibidem huic formæ sint quoq; parua tria.
Alba cutis, nunci dentes, albiq; capilli,
Nigri oculi, cum nix, nigra supercilia.
Labra, gena atq; vngues rubri, sic corpore longa,
Et longi crines, sic quoque longa manus.
Sintq; breues dentes, auris, pes, pectora lata,
Et clunes, distent ipsa supercilia.
Cunnius, & os strictum, stringunt vbi cingula, stricta:
Sint coxæ, & collus, vuluaq; curgidula.
Subtiles digiti, crines, & labra puellus,
Paruus sit nasus, parua mamilla, caput.
Cum nulla aut rara sint hæc, formosa vocari
Nulla puella potest, rara puella potest.*

Non aliter hic infisto circa talia, cum satis, & vltra, quam decens sit, ponatur in dicta silua nuptiali.

De his tamen supradiëtis, & alijs, quæ faciunt ad corporalem pulchritudinem mulieris. Et habetur Cant. 4. vbi primo commèdatur mulier ex pulchritudine. Secundo, ex simplicitate aspectus, quòd multum facit ad gratiositatem mulieris. Tertiò, ex pulchra membrorum dispositione, & hoc est q. dicitur: habet pulchrum corpus, facit l. vel pter ui. ff. de adil. edict. Quarto, ex capillis ordinatè dispositis, & compositis, vnde habetur i. ad Corinth. 11. Mulier, si comam nutriat, gloria est illi. Quintò, ex dentibus albis bene ordinatis, quia dentes, seu vngues, non debent esse scabri, seu fordidii. Sextò, vbi superiores dentes decenti ordine correspondet inferioribus. sicut gemelli adinnicem. Septimò, vbi non est dentium fractus, putrefactio, seu commotio. de quo laudatur Moyfcs Deut. 34. quia, cui os olet ex corporis vitio, morbosa est. Ie. qui clauum. §. ff. ff. c. Octauò, vbi est rubedo in labijs, quæ rubedo iuxta albedinem facit ad decorum. Nonò, vbi mulier habet eloquium dulce, & gratuitum omnibus audientibus ipsam. Nam, si balbescit, nõ placet. facit l. i. §. sed sciendum. ff. eo. Vndecimò, vbi habet collum rectum, & decenter

SECUNDA PARS

dices sine quoquo suffragio. in §. cogitatio. ver. sed neque sufficimus. vbi gl. in verbo, coniugem. allegat Catonem. *Barbatia* in clc. 1. col. 14. de ele. D. meus *laf.* in l. 1. in 2. col. ff. de legi. vbi etiam allegat *Io. An.* dicentem, se ab vxore sua didicisse, bona no mina magno pretio esse emenda.

Vigesima consid. Laudande etiam sunt mulieres, in seruanda viduitate, propter signi charitatis, vt. f. ostendat vxor, quantum amauerit virum. Vnde, vt refert *Virg.* in 4. *Aeneidos*, dicebat *Dido* vidua:

*Ille meos primus qui me sibi iunxit amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetq; sepulchro.*

Quos allegat *Lucas de Penna* in l. mulier est. 11. col. C. de incolis. vbi amplè commendat viduitatem. & *Hieronymus* cōtra *Iouinianum* scribit de *Valeria*, nobili Romana. Quæ *Seruius* viro suo morruo, nulli nubere volebat. Cum rogaretur secundum virum accipere, respondit, se non posse hoc facere, quia primus adhuc viuebat. Quam diu enim vixero, vir meus per amorem viuere in corde meo. Putabat enim virum sibi què animo gestabat, ænius memoria ne mors quidem eum eripere poterat. O sententiam singularem, & excel lentissima matrona dignam, qua declaratur, non corporis illecebris, sed animi affectu matrimoni um tueri. Quod quidem probauit *Democionis Atheniensis* filia. Quæ quamuis virgo esset, cū audiisset *Leosthenis* sponsi mortem, qui in bello *Lemniaco* occubuerat, seipsam interemit: asserens quanquam intacta esset corpore, tamè si alterum cogere tur accipere, secundum deciperet, cū priori animo nupsisset. hæc *Franciscus Patritius*, lib. 4. tit. 5. de instit. reipublicæ. vbi dicit, quod licet maioris amoris vinculum sit, & ingenii esset animi, non nisi vni viro coniūgi: & in hac re turturis naturam imitari: quam naturæ indagatores diligenti ssimi asserunt, si parem amiserit, nunquam alterius commixtionem quærere. Et etiam, quoniam vetustissimi Romani eam fœminam corona pudicitie hæ honestabant, quæ vno contenta matrimonio tantum fuisset, perpetuâq; viduitate, corrupti animi sinceritatem ostendisset. Impatiens enim libidinis videtur illa, quæ rursus nubit, & præcipuè, si liberos habet, matrimonij pignora: & mortuum virum facie ac nomine exprimètes. Quam quidem sententiam *Elisæ* verbis elegantissimè exprime videtur *Maro Mantuan.* cum se viduam ac desertam quereretur his versib.

*Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret,
Non equidem omnino capta aut deserta viderer.*

Quid, quod ea, quæ rursus nubit, impia in liberos esse cernitur. Quos orbatos patre, & ab omnibus destitutos, quali in lumine vitæ negligit, eo etiam tempore, quo magis parentis ope indigere videntur. Quæ ratio quidem omnibus persuadere

debet, vt videtur, Cum liberis pudicitiam seruare, nec rursus fortunam experiantur, à qua semel decepta, vix meliorem fortè de sperare possunt, sed honori ac liberis omnino malè consulant.

Autia Romanæ nobilitatis animum ostendit, cum eius propinquæ necessarij ei suaderent, vt alteri nuberet, cum integra adhuc ætate, & facie optima esset: inquit enim, se nequaquam esse futuram. Nam si virum inuenero vt antea habui, nolo perpetuo formidare, ne perdam. Sin male. Quid enim habeo malum experiri, cū optimam priorem fuerim experta? Illud enim prius factum sapienter fecisse videtur, si maritali fortunæ rursus se credere noluit.

Sed *Portia*, minor *Catonis* filia, firma ac constantia sententia declarauit, quid pudicam fœminam deceat. Nam cum apud eam, vt moris est, ludaretur mulier quædam, quæ rursus nupta est, recete inquit. Nam neque felix, neque bene mortata, aut pudica esse potest fœmina, quæ secundum bit. Laudat sum mopere *Plutar.* *Corneliæ*, *Graciorum* matris, viduitatem. Ad hanc ferè sententiam *Cornelia* filiorum, & familiæ cura suscepta, post mortem viri talem se præbuit, vt non male censuisse *Tyberius* videretur, qui pro eius salute excubuit. Nam *Ptolemaei* regis nuptias respuit. Et cum ille regnum, & communionem diadematis sibi offerret, vidua quàm regina esse maluit. Hæc *Patritius* vbi supra. Et *Hieronymus* narrat in loco supra alleg. quod *Martia*, *Caronis* filia, cum nollet nubere, sed virum defunctum semper lugeret, interrogata, quem diem vltimum haberet, luculenter respondit, quem & vitæ.

Et, vt ait *Berg.* de *Bustis* in ser. 28. in litera T. X. Y. Z. Viduitas in multis alijs commendatur. Et commendationem huius viduitatis etiam ampe ponit *Luc.* de Pen. in l. mulieres. supra alleg. Et in castitas continentalis, quæ dicitur viduitas, si longo tempore continetur, non procul distat à viduitate. §. optimum itaq; est. in auth. de non eligendo secundum nubentes.

Sed vt dicit *Patritius* in loco supra alleg. *Tolentibus* agunt, qui in primo ætatis flore, ad secundas nuptias transferunt, si liberis earent. Studet namque singula animalia sobolem propagare, & liberos fororum gratia se collocare potius, quàm libidinis æquius omnino esse videtur.

Sed si qua impatiens libidinis esset, ne sine modo caste degere posset, optimi consilij esse puto, vt rursus nubat. malo siquidem laude viduitatis crearet, quàm pudicitia. Illa enim sine ignominia & turpitudine: hæc autem non sine probro ac dedecore mittitur. Et propterea de iure statutum est, vt insequendo dictum *Apostoli* 1. ad *Cor.* 7. in fi. Mortuo viro, mulier nubat in domino. e. cum secundum. & c. super illa. extra de sec. nupt. dixi in rubric. Desensans de plusiens licet. in consuetudinibus nostris. & non est præsentis speculationis, igitur

sum. O quam te fieri Catulla vellem Formosam minus, aut magis pudicam.

Propertius formam suam Cinthia sic commendat:

Et quascunq; tulit formosi temporis aetas, Cynthia non illas nomen habere sinat. Idem.

Illic formose veniat chorus heroina.

Quos dedit argivus Dardana praeda viris.

Quarum nulla tua, fuerit mihi Cynthia forma Gravior. Idem.

Fulva coma est, longaeque manus & maxima toto Corpore, & incedit vel loue digna soror. Idem.

Lilia non domina sunt magis alba mea. Idem.

Post Helenam haec terris forma secunda redit.

Hac ego non miror si flagret nostram inuentus,

Pulebrius hac fuerat Troia perire tibi.

Digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles.

Si quis vult fama tabulas anteire vetustas,

Hic dominam exemplo ponat in arte meam.

Herodotus ait Candaules Sardiū Tyranni uxorem foeminarum omnium fuisse pulcherrimam.

Deiopoea nympha. Virg. Aen. 1.

Sunt mihi his septem praestantior corpore Nymphae,

Quarum quae forma pulcherrima Deiopeam

Connubio iungam stabili propriamq; dicabo.

Dido. Idem Virg. Aen. lib. 11.

En regia ad templum forma pulcherrima Dido

Incepsit.

Deianira Herculis vxor. Ouid. lib. IX.

Nomine si qua suo tandem peruenit ad aures

Deianira tuas, quondam pulcherrima virgo.

Multorumque fuit spes inuidiosa procorum.

Deiph. vxor Thidei, Adrafti filia. Statius l. XI.

Theb.

Egregiam Cygiam nec forma laude secundam

Deiphilem.

Euridice Orphei vxor. Quintianus libr. 11. Or-

pheos.

Hac sata Mercurio Euridice formosa puellas

Tam visa est superare pares caelestibus aulis,

Quam iucunda Venus dominas supereminet oēs. Idē.

Venerat Eurydice sparsis formosa capillis,

Cui ceteros digiti, cui staua monilia vultus

Syderet, incerto rubris candore papillis.

De Fabula. Martialis lib. 11.

Bella est non minus & puella, verum est

Et diues, quis enim potest negare?

Galathea nympha. Ouid. lib. XIII.

Candidior folio niuei Galathea ligustri,

Floridior praeato, longo procerior aluo,

Splendidior vitro, tenero lasciuior hodo,

Leuior assiduo detritis a quore concubis.

Solibus hybernis, aestiua gratior vmbra,

Nobilior pomis, platano conspiciet alta,

Lucidior glacie, matura dulcior vna,

Mollior & cygni plumis, & lacte coacta,

Et (si non fugias) riguo formosior horto.

Glycera. Horatius lib. 1. Carm.

Vrit me Glycera nitor splendentis Paro

Marmore purius, vrit grata proteruitas.

Et vultus nimium lubricus aspici.

Veteres fabulosè confinxerūt Gorgonem propter eximium venustatis decus, mentis inopes, & stupidos reddentem spectatores, in saxa deformafc. Coelius lib. antiquarum lect. 14. c. 9.

Celebratur etiam Hermiones Menelai filie pulchritudo. Vnde Propertius lib. 1.

Tulicet Antiopae formam Nicleidos,

Et tu Spartanam referas laudibus Hermionem.

Fuit tam elegans & concinna Hippodamiae pulchritudo, vt ad impetrandas eius nuptias celebrata sint certamina Procorum. In quibus, quum victor euasisset Pelops, puellam duxit vxorē. Propertius.

Nec Porygium falso traxit candore maritum,

Aduelta externis Hippodamia rotis.

Sed facies aderat nullis obnoxia gemmis,

Qualis Apellis est color in tabulis.

Idem libr. 11. Hippodamiam vocat Hyscomacheu, quod propter eum ortum sit bellum Centaurorum.

Qualis & Hyscomache Lapithae genus heroinae,

Centauris medio grata rapina mero.

Hiera, fuit vxor Telephi, mulier omnium (quas Protefilaus vidit) maxima & pulcherrima.

Proposita de muliebri pulchritudine certamina plerisque in locis legimus, sicuti in Cereris Eleusinae festo, ppe Alpheu, vbi victrix Herodice meruit palmam. Coelius lib. antiquarum lect. 13. c. 9.

Hypsipyle. Statius lib. 4.

Errantes subito pulchram in mare tuentur

Hypsipylem. Fuit Thoantis filia, à quo Thoantias appell.

Lauiniae forma fuit origo belli inter Aeneam & Turnum, quorum vterque eam sibi vxorem dari volebat. Virg. libr. 12. Flauos eius crines, & roseas appellat genas, vbi ait:

Filia prima manu flauos Lauinia crines,

Et roseas laniata genas.

Catullus de sua Lesbia sic inquit:

Lesbia formosa est, quae quum pulcherrima vota est,

Tum omnibus vna omnes surripuit Veneres.

De Laodonia Catullus. *Quo tibi cum casu pulcherrima Laodonia.*

Lais Corinthia, meretrix fuit speciosissima. Ouid. 1. Eleg.

Qualiter in thalamos formosa Semiramis isse

Dicitur, & multis Lais amata viris.

Lycoris, Corn. Galli amata. Martial. lib. VI.

Famina praeferris potuit tibi nulla Lycori. Prop. li. 1.

Et modo formosa quam multa Lycoride Gallus

Mortuus inferna vulnera lauit aqua.

Lucretiae formam tanti fecerunt Romani, vt eam suis monumentis vbique celebrauerint, & vindicauerint à mortalitate: nec solum ob eximi-

SECUNDA PARS

elcuiatum. Duodecimò, vbi habet vbera conformia non nimis clenata, sed decēter in quantum facit ad ostensionem muliebris sexus.

Sed tamen aduertatur, quæ sint mulieres, & cœminæ memoria dignæ, propter earum pulchritudinem: fuerunt sequentes:

Amaryllis puella. Virgilius.

Formosam resonare doces Amaryllida sulas.

Aegle nympa. Virg. Ecl. vi.

Aegle Nyadum pulcherrima.

Atalanta, puella fuit in Archadia, & Iasij filia liberali admodum forma.

Ouid. lib. 8.

Venit Athalante Schœni pulcherrima virgo.

Rafilis huic summam mordebat fibula vestem.

Crimis erit simplex nodum collectus in vnum.

Talis erat cultu facies, quam dicere verè

Virginem in puero, puerilem in virgine posses.

Ariadne, filia Minois, forma fuit eleganti, quæ propterea Bacchus duxit in vxorem, eiusq; coronam stellis ornata, in astra retulit. Catul. de ea & Theseo loquens, sic inquit:

Hunc simul ac cupido conspexit lumine virgo.

Regia quam suaves expirans costus odores.

Leuctulus in molli complexu matris alebat,

Quales aurora perpingunt flumina Myrthos.

Cur aue distinctos educit verbera colores.

Non prius ex illo flagrantia declinauit

Lumina, quàm cuncto concepit corpore flammam.

Antiopa, filia Nisæi, & vxor Lyei, regis Thebarum, speciosissimam propter formam à loue adamatam est: ex quo Zetam, & Amphion em suscepit.

Propertius.

Tu licet Anthiope formam Nycteidis, & tu

Spartanam referas laudibus Hermionem.

Argia, Adrafil Arginorū regis filia, & vxor Polyneici, fuit iridem mirum in modum speciosa.

Stadius lib. I. Thebaidos.

Egregiam Argiam nec formæ laude secundam Deiphibem.

Aeginam, Afopi regis Beotia filiam, ob excellentem pulchritudinem, adamauit Iupiter: iacuitque eum ea in specie ignis.

Ouidius.

Cureus vt Danaen Afopida iusserit ignis.

Agaristam, Clithestis filiam, adeo formosam extitisse, scribit Herod. vt ad habendas eius nuprias celebrata sint Procorum spectacula, & certamina, quo speciosissimi quiq; Græciæ adolescentens confluerunt.

Barynes, meretricis formam, commendat Horat. lib. 2. Carm. dicēs: *Nulla si iuris tibi peterati Pœna Baryne nocuisset unquam. Dente si nigro fieres, vel vno Turpior rugui, Crederem, sed tu simul obligasti Perfidū votis caput, enūtefcis Pulchrior multo iuuenum que prodīs Publica cura.*

Bryseis fuit adeo formosa, vt Achilles amore eius conflagrauerit, eamque, quamuis ancillam,

pluſquam puellas omnes adamauerit. Horat. *Prius insolentem, serua Bryſniueo colore Mouit Achillem.* Propert. lib. II.

Omnia formosam, propter Bryſeida passus,

Taurus in erepto seuit amore dolor.

Credibile est, Bersabeā, Vriæ vxorē, eleganti fuisse forma, quæ sapientissillū Regem & Prophetam sanctif. Dauidē, vsq; adeo titillauerit, vt solitæ religionis oblit⁹, adulterio, & homicidio. (Vriæ. n. deuouit morti) suam contaminauerit sanctitatem.

Vnde Stroza pater.

Ille sacri rates operis Iesseia proles,

Præfecit populo quem Deus ipse suo.

Bersabeæ captus forma, tibi magne Cupido

Cessit, nec Salomon tuior ipse fuit.

Refert Phil. Ber. lib. liuo 5. Chronicarum, quod Ester Hebræa, Abiachil, Mardochei fratris filia, ex tribu Benjamin, mulier fuit speciosissima, & omnium oculis gratiosissima: quæ ob eius pulchritudinem cum rege Assuero matrimonio coniuncta est. haberet Ester 2. de qua dixi in §. I. in glo. Ea puiffance de fo mary. in tit. Des droictz & appetenen. in confuctudinib. nostris ducatus Burgun.

De Chione, Dedalionis filia. Idem Ouid. lib. xi. Metam.

Nata erit huic Chione, quæ dotatissima forma,

Mille proci placuit, bis septem nubilis annis.

Cenis, puella Theſala, à Neptuno compressa, pulcherrima fuit. Idem Ouid. lib. xii. Metam.

Clara decore fuit proles Elateia Cenis:

Tessalidum virgo pulcherrima.

Calisto. Idem Ouid. lib. II. Fast.

Fœdera seruasset si non formosa fuisset.

Hæc non esset hic ponenda, quoniam formositas non rendit ad eius laudem.

Celeno formosa fuit. Idem Ouid. lib. 4. Fast.

Neptuno Halcyonem & te formosa Celeno.

Calipso, Oceani & Tethyos filia pulcherrima fuit. Ouid. de Ponto.

An graue fex annis pulchram fouisse Calypson,

Aequoreæq; fuit concubuisse Deæ?

Idem lib. II. de Arte.

Littore confiterant, illic quoque pulchra Calypso.

Cydippe ab Acontio ob formam adamatam est Ouidius in Epistolis.

Si esses tu formosa minus, peterere modestè,

Audaces facie cogimur esse tua.

Tu facis hoc, oculiq; tui, quibus ignea cendunt

Sydera, qui flammæ causa fueret meæ.

Hoc faciunt flauicrines, & eburnea ceruix,

Quæq; precor veniant in mea colla manus.

Et decor & vultus sine rusticitate pudentes,

Et Thecidis quales vix reor esse pedes.

Cætera si possem laudare, beator essem,

Nec dubito, totum quin tua pars sit opus.

Hæc ego compulſus, non est mirabile, forma

Si pigrius volui vocis habere tua.

Catulla. Mart. lib. 8. *Formosissima, quæ surre, vt sunt.*

Sit veniffes pariter certamen in illud,
 In dubium Veneris palma fuerat a fuit.
 Magna quidem de te rumor præconia fecit,
 Nullaq; de facie nefcia terra tua eſt.
 Nec tibi par vſquam Phrygia, nec ſolis ab ortu,
 Inter formoſa altera nomen habet.
 Credis & hoc nobis, minor eſt tua gloria vero,
 Famaq; de forma penè maligna tua eſt.
 Propertius lib. 2.
 Poſt Helenam hæc terris forma ſecunda redit:
 Digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles,
 Vel Priamus belli cauſa probanda fuit.
 Pamphilus.
 Cui modo cedebat formoſa Tyndaris ore.
 Baptiſta Pius.
 Carmine formoſa eſt Cyeno generata lacena,
 Qua quondam in cineres Troia ſuperba ruit.
 Iſocrates, orationem ſcripſit de laudib; Helene;
 vbi cumulatiffime formam eius commendat.
 Textor Niurni, in ſua officina volens denotare,
 & deſcribere pulchritudinem mulieris, finxit
 ſe habere Damifellam pulchram, quam his verſibus
 comendat.
 Floricomio quid adhuc Damifella quieſcis in horto?
 Et roſarum pubens oculis herba caput.
 Egre d're, atq; animos populofa pace thœtris,
 Vt Phrygiæ taceat publica ſama Deas.
 Faci loqui; aufer palmam, pretiumq; Sybillis:
 Liur erit formæ buccina magna tua.
 Nec timeas, quod ſis in agro generata nuuoſo,
 Terra vbi fructifero ſurgit aprica iugo.
 Nunq; tibi ſimilem nullus parit angulus orbis,
 Pulchrior & nulla riuus in vrbe Venus.
 P: ærea num quid Dryad: in montibus altis,
 Num quid in herbifero riuu Oreas agro?
 Quid iit Hippolyto, quid Apolline pulchri, aut quid
 Caudatus nato Myrrha decora tuo?
 His placere tamen ſyluæ, montesq; ſupini,
 Et placuit violis luduriuſus ager.
 Vrbans alij mirentur, ament h; puellas,
 Tu mihi præ cunctis, ô Damifella places.
 Sic, inquam, Damifella places, vt ſor deat illa,
 Quam peperit gelido lucida concha mari.
 Et iaculatrici cultus que decorq; Diane,
 Atque cerebrigenæ forma venuſta dea.
 His oculis ſi quando tuos contemplor ocellos,
 Haſ mihi qui venas acrius igne coquunt.
 Cyenigenam præ te iuro nihil eſſe puellam,
 Quæ Danais cecidit Troia ſuperba rogis.
 Vror, & in modicas ſolui me ſtanima fauillas,
 Atque animo vides deſiciente cadunt.
 Nec ſolum tantis vigilæ me concremat aſtus,
 Lampade ſopitum me quoq; torret amor.
 Nam mihi dum thalamo comes eſſe videris eodem,
 Aether eo nollem proximis eſſe ſoui.
 Multa quidem in tenero ſurgunt tunc gaudia ſomno,
 Felitemque malus me facit eſſe ſopor.
 Verum ego quum falſa deluſus imagine ſurgo,

Et ſomni video ſpem cecidiſſe mei.
 Quas ego tunc lacrymas, & qua ſuſpiramitto,
 Maximus ex oculo riuus retroq; fluit.
 Vis dicam Damifella, thymo mihi dulcior Hyblæ,
 Suauior atq; tuo terra Ciliffa croco.
 Non ita ſtammiſera Briareus torretur in Aetna,
 Vt tua me facies, vt tua forma coquit.
 Tuſi quidem Graiæ ſpecioſior anſere Lædæ,
 Pulchrior eſt prima, candidiorq; niue.
 Blanda tibi ceruix ſragrat, quod & Attica cera,
 Et quod virginea lilia ſecta manu.
 Leuior eſt tibi frons detrita in litore concha,
 Pulchrior & cyenis vnda Caſtra tuis.
 Sit aſalem in vinclis Venerem Gradiue teneris,
 Plus tibi quàm cælum vincula grata forens.
 Sed quem non faciunt gemipoma ardere papilla,
 Rugoſa quamuis fronte Catonis eat?
 Quas ego quum video (Libitina affer te miniſtri)
 Mammaram intuitus me facit ex animem.
 Ergo breuem exanguis ſi ſudero corpore vitam,
 Hoc habeat carmen, qui teget oſſa, lapis.
 Non iaculis, nec a quis perijt, bibuloſq; veneno,
 Quem breuis anguſto conegit vna loco.
 Hunc tu pomofa ſeciſti ardere papilla,
 Acrior Etheis ô Damifella regis.
 Cætera quid memorem vner andæ in ſignia formæ?
 Sunt tibi quos crines vellet habere Venus.
 Inq; genis ardet rubri tibi ſtamma pyropi,
 Mohor Hybleis eſt tua lingua roſis.
 Quis tam formoſo vollet ſub corpore ſulcrum,
 Aut (per quem incedit pes tuus) eſſe lapis?
 O quoties volui, mutato vt corpore pulex,
 In thalamo ſierem te recubante tuo.
 Ipſe tuis oculis (quum vult exurere diuus)
 Accendit faculas delicioſus amor.
 Dum loqueris, ſedet in tenero tibi ſuada labello,
 Cecropijs vngens omnia verba ſauis.
 Dum rides, lepidio tanta eſt tibi gratia riſu,
 Iratum vt facias ponere tela louem.
 Dum varias lepidis imples concentibus auræ,
 Auriti veniunt ad tua verba dei.
 Eſt in ſemineo virtus tibi maſcula ſexu,
 Quid ſibi Saturni filia maius habet?
 Nec minor eſt forma morum præſignis honeſtas,
 Qua potes Argolicam vincere Penelopen.
 Totâ Deo incumbens, mitis, ſimplex, ſine ſaſtu,
 Sermone atque ipſo tota pudica thoro.
 Tam tua te virtus, quàm regia forma venuſtas,
 Quicquid agis, cælum totaq; terra probant.
 At caueas, ne dum Nucero ludis in agro)
 Te premat ignoti ſubdola forma Dei.
 Fecit olorine Lædam ſuccumbere pennæ.
 Quem timet aſtriferi machina tota poli.
 Et Danaen luſu ſictum mutatus in aurum,
 In taurum Europen, in Satyrum Aſterien.
 Te quoque (ni caueas) eludet imagine falſa:
 Vrit enim ſummos hæc tua forma deos.
 Vrit, & ipſe ſuo Neptunus in æquore feruet.

SECUNDA PARS

am pulchritudinem, verum etiā ob castitatem, quod vim Tarquinij gladio sit vltā.

Lycaste, Priami filia, tanta fuit pulchritudinis, ut Polydamas, Anthenoris ex Theano Hecuba sorore filius, illam ex concubina vxorem sibi copulauerit. Fuit & alia Lycaste, quæ ob pulchritudinē Venere vocabatur.

Lapna, auctore Plutarcho, puella fuit speciosissimi ma Denetrio adamata, quæ & tibijs optime cecinit, ut dicitur. Hæc primò canendi modulandiq; sua uitate, gratiam sibi apud omnes comparauit.

Maria, Atlantidis filia. Ouid. lib. 5. Fast.

Quarum Maia sua forma superasse sorores

Traditur, et summo concubuisse Ioui.

Omphale, regina Lydorum, fuit facie adeo præstanti, ut eise iubmiserit Hercules. Propert. lib. 3.

Omphale in tantum forma processit honorem,

Lydia Gygeō in illa puella lacu.

Ut qui pacato statuisse in orbe columnas,

Tam dura traheret molli perla mari.

Plutarchus in Lucullo scribit Preciam quandam fuisse in vrbe Roma formam uenustate formæ nulli secundam, quæ sua pulchritudine Cethegum sibi adeo deuinxerit, ut nihil probaretur Cethego, quod Precia non iussisset.

Panthea, vxor fuit Acradate viri nobilis apud Persas, quæ Cytus acruignatis Assyriorum castris, duxerat captiuā. Abradota autē absente, & apud Bætrianos legatum agente, Araspe Medo seruanda tradita est, qui apud Cytum affirmauit nondū esse ortam, aut omnino inuentam tota Asia pulchriorem.

Sulpiria formā commendat Tibul. l. 4. dicens.

Illius ex oculis quum vult exurere diuos,

Accendit geminas lampades acer amor.

Illam quicquid agit, quoquo vestigia mouit,

Componit furtim, sublequiturq; decor.

Seu soluit crimes, suis decet esse capillis,

Seu compositis comitis est veneranda comis.

Vrit, seu Tyria voluit procedere palla,

Vrit, seu niuea candida veste venit.

Fuit etiam in Semiramide eximia pulchritudo, & facies imperio digna. Vnde & mortuo mariro, Persis imperauit vsque ad prouectam filij ætatem. Ouid. lib. 1. Eleg.

Qualiter in thalamos formosa Semiramis isse dicitur.

Sisgambis, vxor Darij, nulli suæ ætatis fœminæ pulchritudine celsit, teste Curio. Quam tamē, victo Dario, Alexander non solum non violauit, sed & summam adhibuit curam, ne quis captiuo corpori illuderet.

Saxo Grammaticus lib. 8. Danicæ historiæ scribit Suauildam reginam, tantæ fuisse pulchritudinis, ut quū vincita loris, exposita esset equinis calcibus, obterenda, ipsi quoq; iumentis horrore fierent, artus eximio decore præditos, fordibus lacera re vestigijs.

Thybe, amasia Pyrami. Ouid. li. 1111. Metam. Pyramus & Thybe iuuenum pulcherrimus alter. Thyra (quas oriens habuit) prælata puellis, Contiguas habuere domos.

Thetidem, deam Matis poetæ niueam, & formosam faciunt, quod perpetuis aquis abluta. Catullus:

Tene Thetis tenuis pulcherrima Neptunive.

Tyro puella, Salmonci filia, ob formam ad Neptuno adamata est. De hac Propertius lib. 11.

Vobiscum est Iope, vobiscum candida Tyro.

Baptista Pius.

Carmine conspicua est Tyro Pegasea puella. Idem.

Est Helene formosa illic, est candida Tyro.

Violantillam, Stella poetæ vxorem, multo super bis commendat Statius lib. 1. Syl. sed maxime in Venerem sic inducit loquentem:

Hanc ergo forma

Egregium mirata decus, cui gloria partem

Et generis certabat honos, tollere cadentem

Excepit, fouitq; sinu, nec colla genasq;

Comere, nec pingui erinom de ducere amico

Cessauit mea nate manus, mihi dulcis imago

Profluit, celsæ procul aspice frontis honores.

Suggestumq; coma, Latias metire quid vltra

Emineat matres, quantum Latonia Nymphas

Virgo præit, quantumq; egomet, Nereidas exco.

Idem paulo post.

At tu pulcherrima forma,

Ita litem tandem merito possidam marito.

Sunt & alia per multa puella, in quibus elegit fuisse pulchritudo memoratur ut Patiphæ, Aradne, Berenice, Herminione, Briseis, Penelope, Damia, Erilia, vxor Romuli, Ero, Virginia, Anaxerete, Antigone, Arachne, Arethusa, Arsiene, Polixena, Pelagia, Lycaste, Iocasta, Hecuba, Cassandra, Hesperic, Cleopatra, Chelia, Iliia, Sibylla, Vales, Heroine & alia propè infinita. Quas, qui vult, volent, auctores reuolunt. Stroza pater l. 6. Erocon de quibusdam sic meminit:

Talis erat virgo Ceneæ, talis & altum

Per mare Diæon velle a puella boue.

Talis erat fului decepta cupidine nymphi,

Et quam sub falso lustro colore Deus.

Talis erat natum Omphalo celeberrima cantu,

Talis & Ideorapta Lacenaproco. Item Pamp

Oebalides, Cyparissus, Hylas, Diadumenus Atj.

Phryx puer, & filio Parthenopeus equo.

Cuius & in gremio posuit miserabilis ora,

Quum Scygie rates iret ad antra domus.

Helene forma, poetis omnibus cantatissima. laudem meruisset maximā, nisi ea Troie ruinam, belliq; deccennialis causam attulisset. At nemo est, cui non sit odio, quum tantæ cladis & calamitatis venit in mentem. Paris apud Ouidium formam illam Veneri comparat, dicens:

His similes vultus (quantum reminisces) habebas,

Venit in arbitrium quum Cybærea meum.

ad iudicauerit, in hoc errauerit, necne. Primo, de hac contentione decantatissima, quæ inter lunonem, Palladem, & Venerem fuit, cuius Paris arbiter, victoriam Veneri tribuit, quod egerrime tulerunt luno, & Pallas, non tam irata, quod essent videtur à Venere, quam, quod sua forma præserta fuisset, vt mire expressit Vir. circa initium Aen. cum inquit de luno eloquens:

*Nec dum etiam causa irarum, sauiq; dolores
Exciderant animo, manet aliâ mente repostum
Iudiciû Paridis, spreteq; iniuria forma.*

Quasi per illud iudicium Paridis, non satis expressisset id, quod erat lunoni molestius, nisi subiunxisset, Spreteq; &c. sed & Homerus lib. 24. & ultimo Iliados narrat, lunonem ipsam, & Palladem adeo infensas Ilio & Troianis, ob id, quod Paris Venerem illis in forma prætulisset, vt etiam Hæstoris & mortui, & procul ab ea iniuria remoti, corpus, nequaquam, vt cæteri Dei misererentur.

Etiam singulariter, & cum maxima pompa recitatur id iudicium Io. le Maire in illustrationibus Galliarum lib. 1. c. 30. 31. 32. & 33. vbi concludit, quod ad iudicandum malum aureum, id est, victoriam Veneris, de pulchritudine. Sed paulò remotius recitatur istam historiam Cælius, lib. antiquarum lectio num. c. 59. vbi ita ait de Paride, electo inter deas de formæ præstantia certantes, iudice, varia pro ingenij captu afferri solere, vel inter eos, qui vulgares, vilesq; nuncupari solent, & sunt. non me fallit, illud in re Latij douauit Cælius ex Græcorum Theophrasti excerptum. Parui videlicet hunc Priami filium educatum patris iussu, in loco, quem Aman drum dixere, mox verò & Parion de ipsius nomen clatura, trib. serè annorû decadi b. Atq; inibi cum natura geniosus foret, nec ad doctrinarum studia ineptus, Græcis imbutum disciplinis, in quib. vbi non parum promouisse visus est, etiam Veneris laudes, oratione edita, prolubauit. In eaq; Palladi, ac lunoni, præstare contendit. Quando, vt videtur Deæ nomine concupiscentias esse intelligendas significabat, atq; voluptates, sicut etiam meminit Athenæus. vnde mala omnia se se mortalibus agminatim, ac fluenti exæstantis in ore, affundant. Atque hinc fabellæ occasionem, inter discipulantes deas, captum iudicem, datumq; Veneri malum, id est victoriam: quæ historia multum differre videtur à sententia poetarum: sed qualitercunque sit, finis vtriusq; tendit ad hoc, quod Paris voluerit prætere voluptatem diuitijs, & sapientia, quod an bonum fuerit eius iudicium, paululum discipulabitur.

Et prius videtur quod sic, quoniam Aristippus, conditor sectæ Cyrenaicæ, voluptatem statuit esse summum bonum, & ita voluptate metitur felicitatem. In hanc sententiam agminatim pedib. cuncti docti pariter & indocti. Et in mortalibus eo concurrunt, vt inquit verissimè Seneca. vbi audiât laudari voluptatem, nec fortassis immerito. Nam, si

teste Arist. id bonum est, quod omnia appetunt, omnia autem appetunt voluptatem, effici videtur vt voluptas sit id bonum.

Eudoxus quoq; philosophus, Astrologiaq; consultissimus, voluptatem ex eo summum bonum esse putabat, quia cernebat, rationalia irrationaliaq; vniuersa, voluptatem affectare: huius autem rationes probabiles videbantur, ob ipsius hominis modestiam ac probitatem. Non enim vt voluptatis amicus, voluptatē asserere credebatur, sed quia res verè ita se haberet. Nec minus manifestum hoc esse, ex contrario censebat. Et enim, cum contrariorum contraria sint consequentia. Si dolor est, inquit, per se, omnib. fugiendus, tanquam summum malum, ita voluptas omnibus erit expectenda, tanquam summum bonum.

Hæc omnia emanauerunt ex schola Epicuri philosophi voluptarij, qui in voluptate summum bonum, felicitatemq; constituebat: habet hæc secta sectatores penè infinitos, quorum, (vt inquit Apostolus) Deus venter est, & quæ sub ventre sunt.

Hinc Philoxenus, summum bonum collocans in voluptate gustatus, optabat sibi dari gruis colulum, vt videlicet diutius illa voluptate bibendi, edendiq; frueretur.

Hinc Sardanapalus, Assyriorum rex, gulæ, & ventri deditissimus, natusq; hcluationi, voracitatiq; scripsit in Epitaphio, si ille tantum haberet quæ edisset, & quæ per libidinem expletam percipisset. verba eius hæc sunt descripta in monumento:

*Ede, bibe, lude, & cum te mortale noris, presentib. exple
Delitijis animum, post mortem nulla voluptas.
Namque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam,
Hæc habeo quæ edis, quæq; exatur at alibido
Hæusit, at illa manent multa & præclara relicta.
Hoc sapiens vitæ mortalibus est documentum.*

Hinc Xerxes ille, maximus Persarum rex, reperi tori nouæ voluptatis, constituit præmium. Claudius Tyberius Nero, tertius Caesarum, nouum instituit officium, quod à voluptatibus dicebatur: qui propter nimiam vini auiditatem, pro Tyberio, Biberius, pro Claudio Caldus, pro Nerone, Mero, vocitatus est, qui noctem continuumq; biduum cpulando, bibendoq; consumpsit.

Quid memorem in gluiem Vitellianam, Helio gabali, & Galieni, imperatorum, multorumq; aliorum afortiam, & luxum, qui omnes mancipati fuerunt à domino, vt pote Heluones, & Gulones maximi, quales Græco vocabulo aforti nucupantur. Et ista voluptate gulæ, & deliciarum plerumq; paratur cæca voluptaria libidinis, & sic voluptas consistit in his, quæ delectant, & maximè volumus, ita libido in his, quæ libent & placent: & licet sint multa, & multifarie, quæ hic accumulari possent, ramen de his subiteo.

Denique inuentæ sunt ciuitates, & populi, qui voluptatem veluti summum bonum, amplexantur,

SECUNDA PARS

Teq, cupit Nymphis prapofuisse suis.
Nomine cur fisco Damifellam te voco? fallor.
Verus amor nomen difimulare nequit.
Nyfia nomen habes, quod Nyfum & Myrea vincas:
Quodq, tibi flava cedat vterq, coma.
Nulla tibi similem, ventura nec afferet aras,
Quam tibi preponat, non habes Aula Iouis.
 Addo & alias mulieres, quæ venusta & decora
 perhibentur.

Maria verò, vxor Herodis regis, pulchritudine corporis omnes mulieres antecire fertur, vt ait Iosephus li. antiquitatum 16. c. 9. & Aegifippus, de exordio Hierosolymitano. lib. 10. c. 38.

Rachel, vxor Iacob, virgo decora fuit facie, Gen. 29. & ob eam causam Iacob eam sibi delegit, vt tradit Magister sententiarum in 4. dist. 30. & Bonauertura ibi, in expositione illius tex. & Pe. de Palude: qui etiam asserunt hominem quidem, nec veniader peccare, qui vxorem ducit propter pulchritudinem, modo non sit causa principalis, & præcipua ipsius matrimonij, sed secundaria: & vt loquuntur, inducitur, vt illa scilicet potius assumat quam aliam, & sequitur Ang. de Clauasio, in sua summa, in verbo, matrimonium, ver. pe. Ant. Flo. in 1. parte tertiae partis suæ summae, tit. 1. c. 19. §. 4. conel. est, & Aletanus in sua sum. lib. 8. ti. 9. art. 1. in fi. Collecta, in c. ad dissoluendū. extra de spon. in puberū gl. in summa 27. q. 1. Pan. in c. tua nos in tertio notabili de sponsalib. Imò S. Tho. in d. ti. 31. Et super textu sentit, nō esse mortale peccatū, etiam si libido pulchritudinis sit causa principalis, modo nō sit immoderata, & vt inquit, effrenata. Et facit, quoniam vt habetur Deut. 21. Si videris in numero captiuorum in mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisque habere vxorem, introduces eam in domū tuam. & facit illud Cantic. 1. Ostende mihi faciem tuam. Facies. n. tua decora. & habetur Pf. 44. Concupiscet rex decorē tuum. & Ecl. 36. Species mulieris exhilarat faciem viri, & super omnem concupiscentiam viri superducat desiderium. & eodem Ecl. 26. c. Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic & mulieris bonæ species. in ornamentum domus eius.

Et vt concluditur, vnum certō scias quod mulieres in forma, & pulchritudine, felicitatem metuntur, sine qua vera felicitas (vt opinantur) non possēt esse, nihilque magis cupiunt, quam esse, & videri formosæ, & à forma ipsa laudari: nec alia laude magis delectantur, neque illis quicquam gratius eo laudis genere præstari potest. Vnde vulgò veridicè dicitur:

Vulpes amat fraudem, lupus agnum, sanguine laudem.
 Maximè in pulchritudine. Horatius primo carminum Ode 16. vt se Tyndaridi, quam carminibus læserat, conciliaret, ab eaq; benivolentiam capteret, nihil habuit ad consequendum esticacius, quàm vt formosam eam vocaret. Sic. n. suam Palinodiā exorditur. *O matre pulchra filia pulchrior.* Idem li. 4.

Ode 13. exprimens morem mulictum, felicem mulierem pro formosa dicit, vt inibi annotatur. Mulieres enim in pulchritudine summum bonum reponunt. vnde Oui. lib. 1. de Arte amandi:

Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
Et seretes digitos, exiguumq, pedem,
Delectans etiam castas præconia forme,
Virginibus cura grataq, forma sua est.

Faciunt & notata per Io. And. in c. 1. de clerico venatore.

Idem quoque Oui. in lib. de Medicamine faciendi ait.

Virginibus cordi, grataq, forma sua est.
 Idem lib. 9. Metamor.

Nimumq, cupis formosa videri. & Virg.
Es fugis ad salices, & se cupis ante videri.

Et de hac forma, & pulchritudine mulierum, olim plura certamina (vt propè dixi) propofita fuere, & inter alia, celebratissimum est illud, de quo in proxima consideratione dicitur inter nonem, Palladem, & Venerem factū. Etiam minima, vel circa mortem anxie sunt, ne pulchritudinem amittant, optantque prius mori, quam desint esse pulchre: vt decantat Hora. lib. carminum 3. Ode 27. inducens Europam moribundam, sic dicentem:

O deorum: Si quis hæc audis, vtinam inter errem
Nuda leones, antequam turpis macies decentes
Occupet malus, tener æque succus

Desinas, prada speciosa quaro, Paseret ygreæ.
 Et hinc videri potest prodūisse, quod scemina suapte natura illis inuidet, quæ se formosiores esse dicuntur. Vnde Ouid. li. Meta. 9. concordans ita enunciat:

Et si qua est illuc formosior, inuidet illi.

Ita recitat Andreas Tiraquellus in suis legibus conubialibus in secūda leg. Vbi laudat pulchritudinem, dum modo nō sit excessiua, sed mediocritas, & multum vituperat deformitatem, attamen inquit, pulchritudinem mulierum illis asferre superbiam, & presumptionem libidinis, & appetitum inordinatum Veneris: & sic magnam partem vitæ eis adimere: q̄ multis ostendit rationibus. quas nō refero, cum huic operi nō quadrarent. Et de commendatione pulchritudinis, scriptis Cælius lib. antiquarum lect. 13. c. 7. cum pluribus seq. à quo multa transtulit ipse Tiraquellus, illam tamen tacendo: & ab G. Benedicti in d. sua rep. Ray. in verbo cuidam Petro tradiderunt, vt ample de materia. extra de testamentis.

Vigefima tertia confiterit subsecutiua ad præcedentem, de iudicio Paridis inter tres dea Venerem scilicet, lunonem, & Palladem (quæ respondit. Vtraq; forma me iudice sunt venerandæ) fuerit verum & iustum iudicium, ita, quod vtraq; æqualiter sit extollenda, vel etiam si (vt aliqui volunt) malum aureum, hoc est, Victoriæ, Veneri adiu-

riunt, simiarum instar imitantur, ita fit, vt, quæcumque à parentib. maximè quorum præfentior est, & assiduior conuersatio, fieri viderint, ad vnguem etiam facere nituntur, & assuefaciunt, & diu seruant: & assuefacti (tanta est vis consuetudinis) perpetuo, ita vt primò imbuti, quasi secretiore quadam vi agente, perseverant. Cum consuetudo videatur esse altera natura, ita, quod vincit ingenium, & artem. Luc. de Pen. in l. missi opinatores. C. de exacto. tribu. lib. 10. in l. si quis posthumos. in verbo consuetudo. ff. de lib. & post. quam gl. allegat Jacob. de S. Georg. in l. de quib. in fin. ff. de legib. & dixi in commentis nostris super consuetudinib. ducatus Burgun. in proæ. in i. gl. in finali par. huius operis, in l. i. confide. Et diu seruat, id quod in iuuentute assuefactum est, iuxta illud Horatij:

*Quo semel est imbuta recens, seruat odorem
Testa diu.*

Et vulgo alijs verbis dicitur:

Quod noua testa capit, inusterata sapit.

Et quod procedat in filijs, dicam in n. par. in 50. confid.

Sed cum hic dicitur in materia quæ tangit feminas, ideo dico istud potissimum obtinere in feminis, quæ plerumq; mores matrum repræsentant. Neq; enim verisimile est, vt filia, statim ab inueniente atate turpib. matris morib. imbuta, honestatem in grandiori atate fecerit, ad quam tantum absuit, vt mater cohortaretur, vt etiam ab ea magis & exemplo dehortaretur & verbo: id quod intellexit Iuuenalis Saty. 6.

Scilicet expectas, vt tradat mater bonos

Aut alios mores, quam quos habet. Et sequitur:

Vt illo porro

Filiam turpi vortula producere turpem.

Idco Ezechiel propheta c. 16. ait: Sicut mater, ita & filia eius. & in hanc sententiam glossi. in c. si quis. 6. q. 1. in verbo metiuntur. adducit versiculum vulgatum:

Insequitur leuiter filia matris iter.

Vnde habetur Eldra 4. c. 9. qualis ager, talia & semina: & quales flores, tales & tinctura: qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis & cultura. Hinc prodijt proverbium vulgare Gallicum. De bon plant, plant ra vigne. Et de preude femme, ptens la fille. Vnde Horatius libro carminum 4. Ode 4.

Fortes creantur fortibus & bonis:

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus: neque in bellum feroces

Progenerant aquila columbanas.

Idco Libanius ad Solonicum scribens: Vxorẽ, inquit cognitam duas, cuius parẽtes, & matrem præcipue, bonis moribus præstantem noueris. Et Horat. libro carm. 3. Ode 24.

Scybas eo nomine laudat quod illis

Dores, magna parentum virtus

Vigesima quinta confid. Mulieres ex eo, quod magis se continent domi, plus honorantur, & sunt laudabiliores secundum Thucydidis sententiam, qui optimam esse feminam censet, de cuius laude, aut vituperatione, quam minimus apud exteros, forisq; sermo habeatur: eximians, probæ mulieris nomen, itidem atque corpus, domesticis parietibus contineri oportere: licet huic sententiæ Plutarchus dissentiat in lib. de claris mulieribus, in initio, dicens, sibi probabilius dixisse videri Leontium Gorgiam, qui putat mulieris non formam solum, sed & egregium nomen, atq; famam, debere apud quamplurimos esse vulgaram. Sed, pro opinione Thucydidis, accedit, quod dominus noster Exodi 11. cap. monet viros Hebræos, vt ab amicis, mulieres autem, vt à vicinis postulent vas aurea & argentea, quasi videlicet mulieres à vicinis duntaxat sint cognoscendæ: nulliq; illis amici præter vicinos sunt comparandi, nec earum fama longius, quam ad eos deferri debeat: quod & ibi Nicolaus de Lira, licet obscure, annotauit.

Parthi, teste Iustino, lib. 41. Feminis non commercia tantum virorum, verum etiam conspectum interdiciunt. Quod & nostra tempestate Itali, maxima ex parte obseruant, ad hoc facit dictum Psalmistæ, psal. 127. (Vxor) sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. Et Chryso. in quadam in Ioannem Homilia: Mulieris est domi philosophari. Et Amb. in Lucam, lib. 2. Discite (inquit) virgines, non circumcursare per alienas aedes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. Vnde Euripides in Iphigenia, de femina loquens. Maneat (inquit) domi, pudicam enim decet pudor. Et Plutarchus in præceptis conubialib. scribit. Aegyptijs mulieribus non vti calciamenis patrium morem fuisse, vt se domi continerent. Et ait Xenophon in economic. Deus vxorem pulchriorem condidit, vt formam cum pudicitia se domi continendo tueretur.

Et sanè ex historijs Romanorum patet, Romanas mulieres, ex institutione patriæ se se domi continere solitas. Quod facile coniectari possumus, quod C. Sulpitius Gallus, vxorem dimiserit, quoniam eam capite aperto, foris versatam cognouerat.

Et Q. Antistius, ideo repudiasset vxorem suam dicitur, quod illam in publico, cum quadam libertina vulgari loquentem vidceret.

Publius quoq; Sempronius Sophus coniugem repudij nota affectit, quoniam se ignorante, ludos spectasset, vt testis est Valerius lib. 6. ti. de seueritate. c. 629. cum duob. seq. Et hoc e clare manifestauit Cornelius Tacitus, lib. de claris oratorib. cum de antiquis Romanis loquens: lampridem (ait) suus cuiq; filius, ex casta parente natus non in cella empta nutritis, sed gremio, ac sinu matris, educabatur: cuius præcipua laus erat, tueri domum, & in seruire liberis.

SECUNDA PARS

rentur, quales fuere Milesij, Sibarita, & Tarentini. Olim Milesij, luxu diffuentes, eiecerunt ciuitate Hermodorum, virum clarissimum, quia frugalitatis, continentia, & modestia erat amator egregius, dixerunt enim, Nemo apud nos fugi sit, nemo vnus excellat.

Apud Græcos, maximè apud Aristophanem in Pluto prouerbinum est, de Milesijs visitatum: olim fortes fuere Milesij, tanquam Luxuria, & nequitia: omne robur virilitatis perdidissent.

Sibarita verò, in Italia, quibus, vt ait Quintilianus in tertio, odio erat frugalitas, adeo delitijs, & luxuria intemperantes diffuebant, voluptatem, veluti deam amplexantes, vt intra dies septuaginta, à Crotoniatis deleti sint.

Tarentini in Calabria, vt nomen ipsum ostendit, molles, delicatij, & voluptuosi, supra cunctos mortales fuerunt. Namq; Tarentum, etiam Sabinorum lingua molle, significat, teste Macrobio 3. Saturnaliu. Vnde Tarentini dicti sunt, secundum M. Varronem. & concordat dictum Horatij cum ait, *Ec molle Tarentum*. Et apud Tarentinos delicia, & voluptates illicibiles, intantum innauerunt propter fortunas nimis secundas (quia, vt ait Tibullus.)

Luxuriant animi rebus plerunque secundis.

Vt plures ludos, festasq; celebriates, quas reliquos anni dies agerent, vt autor est Strabo. Præterea, vt tradit Plutarchus, Balneis, cõuiuijs, Gymnasijs Tarentini indulgebant: potum & lasciuias & id genus genialia immodica percolentes, ex quo Satyricus dicit:

Aiq; coronatum, & petulans, madidumq; Tarentum.

Hæc Beroaldus in suo opusculo de felicitate circa principium. Et licet propè infinita congerere possemus de vita voluptaria, hominibusq; voluptarijs, qui hoc sine voluptatem meriuntur: tamen aurium fatietati circa fastidium studendum est.

Solent denique (vt ait Beroaldus) philosophi, qui voluptatem per se ipsam, tanquam summum bonum existimant appetendam, vernis pingere tabulam quandam, in qua voluptas in sella regali, quasi quadam regina sedeat, eiq; virtutes veluti famula, subijciantur, obseruantes eius nutum, vt faciant quicquid illa impetrauerit: & hæc Voluptas, id est voluptatis Dea dicitur.

Ex quibus persuasum videtur iudicium Paridis fuisse bonum, cum victoriam Veneri, hoc est voluptati adiudicauerit, maximè, cum voluptas habere videatur virtutes, penè famulas, & ei suppositas, & ad eius nutum, & imperium, voluptabiles, vt hic propè dictum est.

Quicquid tamen sit, veritas contrarium suadet, vt voluptas non est dicenda summum bonum, & à plurimis philosophis reprobatur voluptas, vt quam verè scribit Beroaldus vbi supra. Et Cælius

lib. 5. antiquarum lectionum. c. 33. circa quæ non infisto, quia potius est quæstio de laudanda & e chritudine & formositate, quæ maiore est in Vre, & sic in voluptate.

De excellentia verò Iunonis, satis potest percipi & cognosci ex his, quæ inferius dicuntur. In finali parte, in 54. consideratione: vbi laudantur pecuniæ, & diuitiæ, quia iuuant, ideo Iunoni consecrantur.

De excellentia vero Palladis, & sic sapientie, entia, artis, virtutis, & ingenij (quo nihil excellentius, cum eo vniuersa regantur) etiam satis à bis scriptum est infra in 10. parte, vbi extollitur sapientia, & ibi videre poteris pura fundamenta laudem ipsius, vltra diuitias, & voluptatē: & de rute satis dixi in præcedenti parte, in 62. 63. 64. 65. considerationibus.

Vigesima quarta consid. Laudatur etiam licres, si ex bonis parentibus fuerint orti: progenita, maximè ex muliere proba, & hoc est seu bonis morib. imbuta. & istud satis expressit. Fabri in rubr. instit. de nup. qui inter cetera mouet, attendenda esse in vxoribus decem. Vbi lud non prætermisit, vt vxorem ducamus, boni pacifici, & fidelis generis, quia frequenter videmus (vt ipse dicit) non solum labem sanguinis, sed & morum quoq; ad posteros deriuare. Quam tentionem dicit esse verissimam. Tiraquellus in legib. connubialibus, in l. 3. vbi ita ait: Futuræ vxoris parentes, patriam, mores conspicio, & hanc rationem adducit. Nam licet sua cuique mens diuino creata arbitrio, pleræque tamen sunt animi vires, quæ simul cum corpore à parentibus transfunduntur in filios. Sic enim natura comparata est secundum Ficinum, vt corpus & anima, proportionem quadam harmonica, congruant. motusque corporis in animam, sicuti & animæ in corpus, quod medici astruunt, facillimè & vehementissimè penetrent. Ideoq; quanquam non consistat anima filij, aut à corpore parentis, aut ab anima, tamen corporis tale, & cum tali quadam procliuitate, à tali quadam corpore parentis educitur. Sic vnas acerbas comederunt patres, & dentes filiorum obstupuerunt, vt scribitur Iere. Porro procliuitatis illius corporis anima, obgnationem quandam affectumque erga corpus proprium, particeps quodammodo red diuinitertim secundum vim eius inferiorem, quæ corpori propinquat, plurimumque consentit: deinde vis superior animæ, naturali quodam amore inferiori sæpè obsequitur, ferè sicut illa corpori, obsequitur inquam quasi similiter, sed non itaque: motus autem, qui in anima actio est, fit in corpore passio, qui in corpore passio est, fit in anima sententia, atq; compassio.

Ad hæc filij ipsi parentum præceptis imbuti, & eorum consuetudinem, moresque deducuntur. Nam, cum omnia adolefcentes, quæ oculis capiunt,

denegaret: priusque spiritu compressit, quàm vocem ad detegendam coniurationem, vt refert Cornelius Tacitus, libro historiarum Augustæ 15. & Bernardus Landrianus in additione ad Albertum de Gandino, in tract. de malef. in tub. de quæstionibus & tormentis. & Ang. in tract. maleficiorum. in verbo, fama publica. col. 34. ver. nunc videmus de tortura.

Semptonia quoque; scemina in concionem producta, vt osculo attestaretur, quendam ignobilis, vt Authore Tribuno plebis, sese asserbat esse filium Tiberij Gracchi, nullis minis ad mendacij attestacionem induci potuit, testis est Vale. lib. 3. ti. de constantia. c. 369.

Maioris constantia fuit Magistona Eliensis. Quæ cum ab Aristotimo inimici tyranno, vna cum filiis, multisque alijs foeminis, in carcere obseruaretur: ipsius, & aliarum mulierum vici, parentesque; à tyrano patria pulsæ, armis eam, libertatemque simul repeteret, fetus post exules ad pacem redigere, tyrannus, si vxores, filijque; eorum id per literas percipissent, carcerem in gressus, mulieres captiuas, vt de pace scriberent, humanis verbis hortatus est. Omnes autem ad Magistonam conuersæ, respondendi cura ei detulerunt. Magistona verò, minimè tyranni presentia mota, non solum quod petebat, negauit, sed ne assurrexit quidem, aut alio honore tyrannum dignata est, pariterque; ceteræ mulieres captiuæ idem fecerunt. Quare adeo commotus est Aristotimus, vt statim in carcere Magistonæ filium, ad occidendum perquiri præciperet. Sed ne hoc quidem Magistonam flexit, vt à seutetia diuerteret: verum, ipsa, manu apprehensum filium, his, tradidit, qui tyranni iussu eum quærebant, quanquam verò ita tyranni ira ob hoc succederet, vt vix qui manu sua interimeret, temperare sibi posset, efficere tamen nequit, vt Magistonam, comitesque; propositi poeniteret, atque; vel vnum verbum, vt cupiebat, scriberent, cū plus apud eos, induta semel constantia, quæ carcer, tyrannique; minæ, valeret. Iuxta Baptistam Fulgum. li. 3. ti. de constantia. Sed an potius facit pertinacia, & obstinatio, quàm magnitudo, non iudico, cum laudare potius, quàm vituperare, hic studeo.

Quintilia quoque; scemina iussu Caij Caligulae torta, cruciatque; vt in tormentorum coacta, confiteretur confcios coniurationis eius, quæ dicebatur in Caligulam, parata fuisse, eum ad tormenta duceretur, vnus ex cõscijs pedem calce premens, significauit eos confidete debere, & nihil de tormentis eius penitus timere: & quod significauerat, euentu comprobauit, vt quæ tormentis tam deformata (eum ob pulchritudinem amabilis, amicaque; multorum esset) vt etiam ab amatoribus sine voluptate conspiceretur, nihil omnino manifestauit, ex quo Caligula eam absolutam dimisit, pecuniarumque; dono munerauit, vt testis est Iosephus, lib. antiquit. 19. c. 1. in fin.

D. Hierony. ad Innocentium de muliere septies icta, refert, iuuenem quendam imparem tormentis, mentitum fuisse, adulterium se commisisse, & ita morte multatum: mulierem verò constantiter tormenta grauissima tulisse, & ea quoque ita omnino vicisse, vt nihil confessâ fuerit. Sed si videre eupis veram constantiam mulierum, videas constantiam diuæ Catharinæ, Barbaræ, Agathæ, Margaretae, Apolloniae, & pene infinitarum aliarum virginum martyrum: de quibus in catalogo Sanctorum, & per Baptistam Fulgum. lib. 3. tir. de patientia. vbi plures è patientia laudat, quas omnes enumerare ne equidem sufficeret volumen.

Vigesima octaua confid. Mulieres laudantur, & honorantur, si maritos eorum honorauerint. Vnde Ignatius, in epist. quam ad Antiochenes scripsit. Mulieres (inquit) honorificent viros suos, sicut carnem suam, & non audeant eos proprio nomine vocare: & quo nomine vocabuntur, docet Sara illa sancta mulier de Abraham viro loquens. Dominus (inquit) meus vetulus est, vt scribitur Gen. 18. & in epist. Pet. 1. c. 3. his verbis: Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subiecte proprijs viris, sicut Sara obediebat Abraham, dominum eum vocans. Quibus ad stipulatur & illud Virg. lib. 4. Aeneid.

Connubia nostra

Republie, ac dominum Aeneam in regna recepit.

Ideo Matcellus scribit dominum aliquando pro marito accipi, prout etiam capitur in l. pe. ibi: consentiente domino, id est marito, secundum gl. ibi. C. de offi. dona.

Quæ cum ita se habeant, prudentissima censenda sunt, quæ maritos ita nominant: de quibus in l. ea quæ. in prin. ff. de don. inter virum & vxor. & in l. Lucius. §. quæ marito. ff. de leg. 2. & ita etiam notat ad hoc illum tex. Alb. de Ros. in l. aduersus. C. de crimine expilate hereditatis. Etiam Bersabeæ, David regem, maritum suum alloquens, ita vocauit. 3. Reg. 1. Domine (ait) mi rex, tu iurasti &c. Et Lucretia, de qua Ouid. lib. 2. Fastorum de marito loquens, ait:

*Mittenda est domino nunc nunc, properate puella,
Quàm primum nostra facta lucerna manu.*

Etiam Matidia, diuæ Clementis mater, quæ Faustianum matitum, dominum quoque vocat apud ipsum Clementem, lib. recognitionum. 9. c. vlt.

Et diua Natalia, quæ item Adrianum maritum, domitium vocabat, vt testis est Iacobus de Voragine.

Item Plutarchus lib. de claris mulieribus. laudat Magistonam, Timoleonis vxorem (de qua in prece. const. dixi) quod Aristotimo, Aelensium tyranno, præcipienti captiuas mulieribus. in quarum numero & ipsa erat, nuncios eum literis ad maritos, qui Aelidem obfederant, emittere, eosque vt

S E C V N D A P A R S

Et facit ad hoc epitaphium cuiusdam Claudiæ Romanæ, inter vetera monumenta repertum, in quo quidem, inter alia pleraque; quæ ad ipsius honorem dicuntur, illud postremo adiectum est, quod domum seruauerat: veluti cætera parui essent ponderis, nisi & hoc quoque adfuisset. Epitaphium autem est huiusmodi:

*Hæc hospes astra paululum, & pelligit.
Hic est sepulchrum haud pulchrum pulchræ femine.
Nomen parentes nominarunt Claudiam.
Suum maritum corde dilexit suo.
Natos duos habuit, horum alterum
In terris liquit, alterum sub terra locauit.
Sermonem libidi cum incesit commodo.
Casta vixit, lanam fecit, domum seruauit.
Dixi, abi.*

Et quod laus sit mulieribus domi se continere, facit tex. in l. 1. C. de offi. diuer. iud. in illis verbis: quæ intra domum, considerato sexu semet continerent. Imo ex illo textu extrahentes matres familias ex domo earum, & in publico trahentes, puniuntur poena capitali. & facit text. in auth. vt liceat matri & auia. §. quia verò plurima. col. 8. Vbi inter paucas causas repudiandi vxorem, hæc vna, quando vxor, nolente viro, extra domum manserit. Et dicit Spec. tit. qui fil. sint legit. §. 1. ver. quid si viro absente. quod vir potest cogere vxorem, vt se domi continerent, per tex. in l. 2. ff. de liberis exhibendis, facit d. l. 1. & text. in d. §. quia verò, ver. item si nolente marito. & in l. 2. C. de his, qui veniam ætatis impetr. vbi fœminas coetui publico sese demonstratæ nō decet. & in c. indēnitatib. §. porro. de ele. lib. 6. & in c. 5. in princ. de iudicijs. eo. lib. vbi mulieres vagari non conuenit, nec virorum coetibus immisceri. quod extractum est ex l. maritus. C. de proc. facit etiam rex. in l. optinam. C. de contrah. & comm. stip. vbi naturalis pudor non permittit mulieres sese omnibus passim manifestare. & in c. mulier. 23. distinct. in hæc verba. Mulier, quamuis docta, & sancta, in conuentu docere non præsumatur. In quibus potissimum notandum illud verbum, sancta: ad hoc videlicet, vt ne sanctimonia quidem, nullum huic sententiæ afferat præiudicium, obseruanda sit. facit item c. mulieres. & c. de monialib. & c. quamuis incidēs. extra. de sen. excom. vbi si mulieres incidērint in canonem, si quis suadente, possunt ab eo absolui, nec opus est, vt adeant summum pontificem, sicut viri, quoniam, vt dicunt Pan. & alij in d. c. mulieres. periculo sum est, mulieres peregre proficisci, & se virorum coetibus immiscere.

Ex quibus & multis alijs concludit Tiraquellus in suis legibus connubialibus in lege decima, quod laus est mulieribus se contineri domi, & ex contrario more ignominiosum est mulieribus cuagari, vt ibi vide.

Vlgesima sexta consi. Mulieres & fœminæ laudantur, & ornantur, ex verecundia, vt habe-

tur Eccl. c. 26. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata, in c. 7. Gratia verecundia mulierum est super aurum. Et Virg. qui cum Didone in æneæ aduentum, veluti omnibus virtutibus minime compactam, depinxisset, illam rursus verecundia adornauit isto versu:

Tum breuiter Dido vultum demissa locuta est.

Facit tex. in l. in cōiunctione. ibi: & si puella contra verecundia. C. de nuptijs. vbi not. Bal. quod naturale est mulieri, propter verecundiam tacere: & la lex loquitur de puella, quæ præ verecundia in nuptijs suis interrogata, tacet. Et de puellarum maritorum, est tex. in c. honorantur, ibi: nō est virginum pudoris, quarere maritum. 32. q. 2. Pudor autē, & verecundia comes est semper, & custos pudicitie, & castitatis. Quorum primū affirmat D. Ambr. li. 1. officiorum. Secundū Accu. in l. ita nobis. in 1. gl. C. de aduocatis. Ideo Ouid. in epist. Sappho ad Phaonem, ait.

Non veniunt in idem pudor atq. amor.

Et S. Tho. lib. de regimine principū 4. c. 6. scribit, quæ natura fœminis multa fræna imposuit, inter quæ verecundiam annumerat. Cuius enim sententiæ est Aegidius de Roma lib. eo. par. 1. a quem refert Luc. de Pen. in l. vnic. col. 1. C. de mulieribus in quo loco & c. lib. 10. & Tiraquellus in familijs connubialibus, lege 9. ex quibus concludit mulieres, quo viris sunt frigidiores, atque verecundiores, eo quoque esse pudiciores.

Ob hanc verecundiam laudauit Valerius Spretinam, lib. 4. c. 438. & Bap. Fulgosius, tit. de pudore lib. 4. laudauit vxorem Pantiliæ Lacedæmonii Olympiam, Alexandri Magni matrem. Alexandri nam Virginem Aegyptiam, & quandam abbatissam, & monachas à Saracenis captas.

Vlgesima septima consi. Etiam nonnunquam mulieres laudantur ex constantia, seu patientia. Imprimis commendantur ex historicis monumentis Leena meretrix, quæ vsque ad mortem cruciata à tyrannide, non prodidit constantiam. Hæmodij, & Aristogitonis de tyrannicidio. Quæ obrem Athenienses eam honorare volentes, etiam eorum celebrasse viderentur, animal cum nominis fecere, atque vt intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab Iphicrate artifice, tuerunt. vt refert Plin. lib. 7. c. 23. & li. 4. c. 8. Et hæc etiam meminit Eusebius, dum ait: Hermionus, & Aristogiton Hipparchum tyrannum intertulerunt. Leena meretrix amica eorum, cum mentis cogitaretur, vt socios proderet, linguam amputauit, & Tertullianus in Apologetico. 46. & c. vlt. & in lib. ad martyres, & Bap. Fulg. lib. 3. de potentia.

Epharimis, Libertina mulier, in coniuratione aduersus Neronem nominata, nullis cruciatibus nullisque tormentis perueniri potuit, vt conituro proderet: tantaque fuit fœminæ constantia, vt illi non verbera, nō ignes, nō ira, eo acriter torquentibus ne à fœmina spernerentur, peruerterit cum obiecta

Et paulò post.

*Nec dominae lacrymis in nostra cadentibus ora,
Accedant anima tempora parua mea.*

Et apud luenaem.

Ferre potes dominam saluis tot vestibus vllam?

Et teste Iacobo de Voragine, Adrianus vxorem Nataliam, dominam vocare solitus erat, sicut & illa è diuerso virum dominum. Et Io. An. Milantiam vxorem dominam vocabat, in c. cum fecundum. col. 1. de præbendis. & in c. qui prior. col. pe. de re. iu. lib. 6. in mercurialibus. Ex quibus mos, processit apud nos (sicut apud Italos & Hispanos) vt matronas vulgò damas vocemus, vt infra patet. Etiam Plinius lib. 33. c. 3. sceminas dominas appellat, cum ait: Et incerta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendentia. Item Accursus in l. si ignorans. ff. locati. in le. ad egregias. ff. de iureiu. in l. medicos. in verbo, deduci. & in verbo, exhiberi. C. de professoribus & medicis, lib. 10. in quibus locis de domina loquitur, hoc est muliere: quæ inuita (vt ibi ait) in iudicium deduci, vel exhiberi non debet per tex. in l. 1. C. de offic. diuer. iud. Etiam glo. decreti vocat mulieres dominas, vt est glo. in verb. sed suas. in cap. odi. 24. q. 1. cum dicit: Nota contra scholares, qui vadunt ad Ecclesias, vt videant dominas, quam glo. singularizat Bar. in proemio Clemen. in verbo, salutem. col. 4. etiam doctores nostri scribentes in plurib. locis vocant vxores, cum de eis incidit sermo: vt Bald. consi. 39. incip. tam profundè, & tam copiosè. col. fin. lib. 2. & Ang. in l. v. usufructuarium venari. ff. de usufruct. Etiam viri sancti, vt Ioannes Eangelista, in secunda sua Epistola vocauit mulierem quãdam nomine Electam, dominam. Et Hierony. in regula sanctimonialium. ca. 16. vocauit Eustochiam, quandam mulierem, dominam. Et statuta Italiæ, vt communiter mentionem facientia de mulierib. vocat eas dominas, vt refert Bar. de quodam statuto Pisano, & idem Bart. in l. inficiando. §. infans. in fi. & ibi etiam Ang. in fi. ff. de iur. & Io. de Ana. in c. fi. co. 10. ver. ex prædictis refert. extra. de collusionione detegenda.

Non tamen credo hoc indistinctè esse verum, quod omnes mulieres dominae vocari debeant, quicquid andaculè sentire voluerit Tiraquellus, frater (vt ait) autoritate Plinij in loco supra alleg. Cum ibi Plinius vocat eas dominas, quæ margaritis ornabantur, & non de alijs indiscriminati intelligi debet. Sed tantummodo hæ vocari debent dominae, quarum mariti vocari possunt domini, aut de iure, vt sunt in dignitate constituti: aut de communi obseruantia, & communi vsu vtendi, & loquendi, qui in his attendi debet, vt videmus in Italis & Hispanis, & maxima parte Gallorum, qui matronas (vt dixi) dominas, seu donas vocat. Apud nos verò, vt communiter videmus, omnes mulieres (exceptis artificum viliū, & pauperum vxoribus) dominae vocantur, cum adiectione qua-

R 3 dam,

hium, aut aliud, cum eis à iudicibus agendū, mittendum est ad domum earum, & in hæc, priuilegijs egregiarum personarū vruntur, vt est gl. optima, & doctores, maxime d. meus las. in le. ad egregias. ff. de iureiu. nec mulieres coguntur in iudicium personaliter accedere, c. mulieres. de sent. excom. extra. Nec matrona pro aliquo debito ad aliam prouinciam ire cogatur. l. 1. C. de offic. diuer. indi. cum auth. seq. Et verus mos fuit, cum virgines Vestales ad iudicium vocabantur, aut audientæ erant, quod ad eas mittebatur, & domi interrogabantur, vt dicit Cornelius Tacitus, lib. 2. Historiarum, vbi exemplum adducit de Virgania, quoniam periculosum est eas euagari, & peregrè proficisci. Cùm mulierū honor consistat in hoc, si se magis domi contineant, vt supra prope in 25. consi. enarratum est.

TRigesima prima consi. Mulieres ex hoc etiã laudantur, & honorantur, quod vocantur & vocari debent dominae, exemplo illorum, qui vxores suas dominas vocabant. vt scriptum est à iurisc. consi. infra in l. vxorem. in prin. ff. de leg. 3. Peto (inquit ab Bal. ille) te domina vxor mea. & in l. Titia. §. qui Marco. ff. de annuis lega. vbi vir quispian, nescio quâ ratione motus, non solum vxorem suam ibi vocauit dominam, sed & sanctissimam. & in fin. §. vxori. ff. de auro & arg. leg. & in auth. quibus modis nat. legi. §. illud quoque, ibi: quia vir vocabat dominam &c. col. 6. Et id fit gratia honoris, vt dicit Bar. consi. 217. incip. sicut quidam de Assisio. col. vlt. & Luc. de Pen. in l. quicunque. col. 4. C. de re. mil. lib. 2. Bart. in le. pen. C. de don. inter virum & vxor. Pano. in ca. ex parte. in fi. extra. de for. compe. Do. meus las. in l. cum filio. in positione casus. ff. de leg. 1. Sic & Claudius Casar, homo stupidi ingenij, nō modo Messalinam vxorem dominam vocabat, sed & alios ciues Romanos dominos appellabat, auctore Suetonio. Et istud à Græcis deductum esse videtur, qui vxores suas dominas vocant, teste Homero, li. 3. Odyssæ, cum loquitur de vxore Nestoris sic: Cui domina vxor lectum strauit. & lib. 7. in fi. in his verbis: Alcinous in interiore domo, lecto quem suis ipsa manibus vxor domina contrauerat, cubitum se recepit. Et ait Menander in Plotio seu Comædia, secundum Gellium lib. 2. c. 23.

Tum me cum vñ notum sic faceret vxor Hera.

Et tradit Epictetus Philosopherus in eo libro, cui est titulus, Enchiridion. c. 55. vbi de officio, & cura viri erga vxorem differens: Mulieres (inquit) à 14. anno dominae vocantur. & tubdit: Monendæ igitur sunt apud nos in honore esse, nihil ob aliud, nisi vt modestæ sint, & virum reuerentur. & apud poetas plerisque in locis vxores dominae vocantur, vt apud Virg. 6. Aeneidos.

H dominam Divis thalamo deducere adorti.

Et apud Ouid. lib. 3. Tristium.

Nunciet huc aliquis dominam venisse, resurgam.

S E C V N D A P A R S

obsidione desisterent rogare, alioquin se paruos natos, in eorum conspectu prius, ipsas deinde omnes, verberibus, caesas, interfecturum minitabatur. Talibus verbis respondit, Si quid in te virilis prudentia, aut consilij resideret, non utiq; mulieres iuberes, quae factio opus essent, suis viris proferbere, sed nos ad ipsos, tanquam dominos nostros, permisisse proficisci.

Et ait D. Hierony. ad Celantiam, de ratione recte viuendi, vbi ita scribit. Praecipue autem, in coniugio venerabili, atque immaculato, apostolicae regulae ordo teneatur. Seruetur imprimis viro autoritas sua, totaque ad re discat domus, quantum illi honoris debeat: tu dominum illum, obsequio tuo, tu magnum illum, tua humilitate demonstra, tanto ipsa honoratior futura, quanto illum amplius honoraueris. Caput enim (vt ait apostolus) mulieris est vir. Nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quam ex capitis dignitate. Ideo si mulieres ab hominibus honorati cupiunt, & laudari, quod sic, (vt talibus dicitur) maritos imprimis honorent, sibi que dominari facile patiantur, nec molestè ferant. Cum omnis penè eorum honor ac dignitas, ex honore dignitateq; virorum pendeat: vix, aut nunquam vxor honorabitur, nisi & apud homines maritus in honore, pretio, aestimationeq; fuerit. Honoris enim maritorum, vxores sunt participes, l. feminae. ff. de senat. l. cum te. C. de nuptijs. l. fin. C. de inco. lib. 10. l. 1. & l. mulieres. C. de dign. lib. 12. in a. de consil. lib. 5. haec itaq; col. 4. & infra dicitur ista parte, in 40. consil. & dicit gl. magna in l. l. C. de in ius vocand. quod vxor propter maritum honoratur. Econuerso verò feminae, quae maritis dominari volunt, vilipenduntur, & eorum mariti pro vilibus, & abiectis habentur. Cy. in l. 2. C. de test. Alexan. consil. 136. inc. vno processu causae vertentis. in 5. vol. ver. 2. respon. deo. Et Pet. de Bellaper. in l. curatorem. C. de inter. mat. mi. & amplè scripsit Andreas Tiraquellus in suis legibus connubialibus in princ. in l. 1. sed, cum sint extra metas operis, non in ea re discimus.

Vigesima nona consil. Etiam mulieribus danda est praeminentia, in administrandis his, quae in domo sunt, & quae domestica dicuntur, ita, quod vxori debemus vltro relinquere domus principatum, vt maritus foris sub dio, in agro, in foro, in republica, omnia suo arbitrio conficiat, diuitiasq; comparet, quae rectis recondantur: vxor verò domi, rebusq; domesticis conseruandis, praeparandis praesit, & rectis illarum diuitias custodiat, vt tradit Xenophon in oeconomico. Arist. lib. 2. Polit. c. 3. & libro. 3. & oeconomico. libro primo cap. tertio. & Plato in Menone dicit esse vxoriam virtute, domum rectè gubernare, dum custodit domestica, viroque obedit: hinc domina domus vocatur, vt ait Bartol. in l. Titia cum testamento. §. vlt. colum. 2. ver. quareo quid si dixerit testator. iuncto

ver. seq. ff. de leg. 2. quod & idem dicit ipse Bartol. in consil. 56. inc. in nomine domini amen. Bartol. dicit testamentum in 2. dubio, Ange. consil. 14. & primum dico. Petrus de Anch. consil. 237. in c. quod in primo quaesito. col. 1. & Rom. consil. 118. inc. quod ad primum. Pau. consil. 4. in 5. col. in 3. & 4. dubio, in 2. vol. & consil. 78. col. fin. eo. vol. Ideo cura domus illis est relinquenda, cui praecessit debent, & facit illud ad Ro. vlti. c. vbi declarat, quod mulieres debent domum bene regere. Facit etiam, quod legitur de filia Raguelis, cum fuisset missa ad Thebiam, eius maritum, inter cetera praecipua, quae illi data fuerunt, fuit admonita à parentibus, vt domum mariti gubernaret, & ranquam domini gubernatio ad mulierem peculiariter spectaret, quod etiam attestatur D. Paulus ad Titum. c. 2. moneus feminas, vt domus curam habeant. Quod & senserunt Ioan. And. & Pan. in c. literas. extra de resti. spo. scribentes, vxoris esse proprium custodire res mariti: in qua sententia est Arist. lib. 2. oeconomico. c. 1. probam ait mulierem omnibus quae sunt intus dominari oportet. & paulo infra. Et si quid intus accidat, ipsi notum sit soli. & post. Viro quidem indecens videtur ea scire, & intra aedes fiunt. in ceteris verò omnibus pariter mulier viro contendat. Atque iterum, turpet viro, quicquam eorum quae domi sunt, facere. Et licet apud aliquos, aliud sit in obseruantiis, vt apud Aegyptios, & Getulos, tamen apud Graecos, Romanos, Gallos, Germanos, Portugaleses, caeterosq; omnes serè populos, lege natura viuentes, domesticus labor maritonalis atque vxoris fuit, & domestica negotia, & officia mulieri deputata sunt: quibus mulieres praesunt. & ex his dominae à matris, & alij domesticis, & familiaribus vocantur. Etenim, vt à natura comparata est viri opera ad exercitationem forensis, ita & mulieris ad domesticam diligentiam, & curam. haec Tiraquellus in suis legibus connubialibus, lege nota.

Et sic dicunt doctores nostri. Quod si testator aliquis, habens liberos, vxorem suam, dominum suorum bonorum relinquat, non propterea videtur illi relinquere dominum, sed alimèta tantum cum ea praeminentia in domo, quae à antea mortem testatoris habuerat. De quo etiam per Bartol. & Bart. in consil. 9. in c. super eo quod quaeritur. & per doc. in d. l. Titia. §. si. supra alle. cum plurijs allegarijs per me in commentarijs nostris in consue. ducatus Burg. tit. des droictz & appartenances à gens mariez. §. 6. in tex. ibi. pour en iouer in prin. & per eundem Tiraquellum in loco supra all. vbi satis ostendit, mulieres non debere euarij, nec exire domum, nisi iusta ex causa: & quanto magis se continent domi, tanto magis laudantur, & honorantur.

Trigesima consil. Mulieres honorantur, & in hoc, quod si ex eis sit habendum testimonium,

Eriam habetur apud Titum Liuiv lib. 34. Munditiè ornatus, & cultus sceminarum in signa sunt, his gaudent, & gloriantur. facit dictum Salustij: cum ait, Audiui sapenumero à sanctis viris munditias mulieribus laborem viris conuenire. Hunt mūdum muliebrem appellauere maiores nostri: de quo Vlpianus in l. argumto. §. mundus. ff. de auro, & argen. lega. ita ait: mundus muliebris est, quo mulier mundior sit. & post aliqua fit differentia inter mundum muliebrem, & ornamentum. Mulier enim potest esse munda, non tamen ornata, vt fit in his, quæ se mūdauert in lota in balneo, neque se ornauerint. Contra est aliqua post somnum statim ornata, non tamen emundata. & ample de huiusmodi differentia per Tiraqu. in d. l. 3. connubiali. §. est & Valerij. & in d. l. satis comprobantur mulieres, maximè vxoratas, debere ornari cultu honestiori. testis est Macrobi. lib. 2. Saturn. loquens de Iulia, Augusti filia, quæ, cum aliquando propter profusorem seu licentiosorem vestitum offendisset oculos patris tacentis, postera die mutauit cultus sui morem, & letum patrem, affectata seueritate, complexa est. At ille, qui pridie dolorem suum continucrat, gaudium continere non potuit. Et quantum, hic ait, in filia Augusti probabilior est cultus, non desuit patrocinio suo Iulia, his verbis: Hodie enim me patris oculis ornauit, heri viri. Ideo dicit Bald. in consil. 30. in v. isto testamento excessi. circa 4. in 5. volu. q. viduæ (quoniam maritis carent, quibus sunt care) non debent tam pretiosa atq; nitida vestimenta ferre, quæ quæ matros habent, quasi hic omnino liceat maritatis. Cum ornatus mulierum fiat gratia viri. l. si vt certo. §. in interdum. ff. commodati.

Eriam iste cultus & ornatus mulierum ex sacra pagina approbatur: vt probatur de Rebecca, Genes. 24. quæ à seruo Abraham accepit in aures aureas appendentes siclos duos, & armillas toridem, pondo siclorum decem, quibus se ornaret.

Noemi sancta illa muliere dum Ruth doceret, quoniam pacto sibi maritum Booz aduocaret: lauate inquit, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, vt scribitur Ruth cap. 3.

Ezech. c. 6. introducit dum in his verbis mulierem alloquentem: Vnxi te olio, & vestiuisti te discoloribus, & calciasti te hyacinto, & cixisti te bysso, & induisti subtilibus, & ornasti te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquæ circa collum tuum, & dedi in aurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo, & nara es auro, & arg. & vestita es bysso, & polymito, & multis coloribus & decora facta es vehementer nimis.

Daniel, vt æquè sanctus ac doctus, scribit c. 14. Sulfannam illam in signum castimoniam sceminam præcepisse ancillis afferre sibi oleum, & signata, quibus scilicet faciem abstergeret, & emacularet.

Cum Andreas Tiraquellus & G. Benedicti in

locis præallegatis ad vtramlibet partem videatur multa dixisse: tam en conclusio in his, secundum omnes, & theologos, & canonicos, & legistas est, quod ornatus muliebris, & cultus moderatus, & consuetus, est laudabilis. Immoderatus verò, & excessiuus, est vituperandus & reprobandus. Intellige adhuc, quod cultus & ornatus mulieris matrimonio copulatus sit ad hoc, vt viro placeat, eiusque amorem sibi conciliet, ne ipsa despecta in adulterium labatur. Et ex quo apparebit formosior, maritum è vago faciet abstinere coitu. Et ait Hier. ad Demetriadem de virginitate seculi, virgines vt sponsis placeant, eosque in amorem sui magis incipient, mira se sollicitudine formate student, & naturalem corporis pulchritudinem ornandi arte commendant. Potest & cœlebs se ornare, vt virum sibi facilius quærat. Nulli verò istud conceditur, si eo animo ducatur, vt externus ad libidinem prouocet, in suum amorem inconcessum alliciat, animos iuuenum sollicitet, incedat: quoniam id semper peccatum. Fucare aut non licet, vt naturæ lineamenta corrumpat, sed vt occultet deformitatem, quam moribus, aut aliud quippiam aduentitium pepererit, nihil id esse obnoxium crimini, comprobatur auctoritate Apost. 1. ad Cor. 12. Quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his honorem abundantiorum circumsidamus. Et G. Benedi. in d. ver. cuidam Petro tradiderunt. & Th. 2. 2. q. 169. art. 2. & in suis cõment. in Esai. c. 3. Et Al. de Hales. in 2. par. suæ summæ. q. 151. mēbro 3. & in 4. par. q. 78. mēbro 9. & vlti. Astenus, in sua summa, lib. 2. tit. 54. ver. vtrum ornatus mulierum. Aug. de Clauis. in sua summa, in verb. ornatus. Ant. Florentinus in sua sum. in 2. pat. tit. 4. c. 5. Bernardinus de Bultis. in 2. par. sui Rosarij. sermone 20. part. 3. c. 3. Martinus Magistri, in libr. de temperatiã, in loco de virginitate. q. 6. per totum: vbi dicit vnum memoratu dignum, quod quemadmodum in hac re mulieres errare possunt in excessu, & exuperatione modi, finiumque ornatus legitimi atque honesti, sic & in defectu. Nam antiquitus mulieres, quæ non se ornabant, multabantur, vt Iulius Pollux, lib. 8. scribit olim Athenis fuisse muliebris ornatus præfectos. Innotatas autem multabant, & multas ipsarum scribentes, ponebant in platano, quæ erat in figulina. Harpocratatio autem, teste Hyperide oratione secunda aduersus Aristagorã inquit, drachmis mille multabantur mulieres in vijs inornata: & in terdum res exposculat, vt alter ex coniugibus alterum excitet, & ad honestam oblectationem prouocet. In ea sententia fuerunt Io. And. & Philippus Francus, in regula, ea que sunt. de re. iu. li. 6. vbi ipse Io. And. ample disserit hanc materiam. & post eum Alberi. in l. factum à iudice. ff. de re. iu. & in suo Dictionario. in ver. ornatus. Host. & Pan. in c. 1. de cler. vel monachi. Barb. in proœ. clem. col. pen.

Aduerte tamè in hac ornatus cultusque ratione
morem

SECUNDA PARS

dam, scilicet, si sint mulieres mercatorum, diuitum, aut burgensium non habentium officium, aut dignitatem cum adiectione nominis proprii: puta domina Philiberta, domina Petronilla. Si verò mariti eorum dignitate, aut officio ritulati fuerint, vocantur dominae, cum adiectione huius modi dignitatis mariti, secundum l. 1. ff. de senatori. f. domina Balliua, si sit vxor Balliui: domina locum tenens, quando est vxor locum tenentis: domina aduocata, si sit vxor aduocati fiscalis, & sic de singulis.

Sed, an mariti etiam teneantur illas vocare dominas, aut simpliciter, aut cum adiectione officij, aut dignitatis, quã habent ex eorum maritis. Bar. l. pen. C. de dona. inter vir. & vxor. & in l. si iudex. ff. de minorib. & in l. si post. §. vlti. in pen. q. ff. de bo. poss. contra tab. dicit, quod non: cum, vt ait, bene ficio, quod à te habeo, contra te vti non possum, te inuito. Idem tenent Pan. in fi. & Fel. in c. ex parte B. col. 1. extra de foro comp. de qua regula est Sozi. in l. omnes. ff. de exceptioni. & Barba. in ca. vlt. de ordine cognitionum. do. meus las. in l. cum filio supra alleg. Fel. in c. super eo. la. secund. extra de test. Deci⁹ in regula, fœminę. col. 2. ff. de re. iu. Antonius Corletus in tractatu suo de potestate regia. in 30. q. mouet hanc quæstionem in Rege, vbi videtur tenere, quod nõ teneretur rex vocare vxorem suam dominam, nisi in duobus casibus. Primò scilicet, nisi aliter se habeat consuetudo, seu communis obseruantia, quoniam illa tenenda est, vt ibi dicit. Secundò, nisi vxor sua habere aliam dignitatem, ex qua de per se sine eo vocari possit domina, vt in filia regis, aut regina, quæ habet etiam regem in maritum, aut in filia alicuius existentis in dignitate, quæ desponsatur alteri in dignitate constituto, quoniam si ex se, & titulo proprio vocaretur domina, etiam tunc à marito domina vocari debet, vt ante discussum est.

TRigesima secunda consid. Quoniam mulieres ornari desiderant, vt ait G. Benedicti in rep. capitu. Ray. in verbo, cuidam Petro tradiderunt, nume. 38. extra, de testa. Et Germanorũ prouerbium est seu dicitur, quod mulieres affectat quatuor, scilicet, à pulchris iuuenibus amari, polere plurimis filijs, ornari preciosis vestibus, & dominari in domib. hinc dicit Marianus. in c. veniens. de accu. quod hac potissimum voluprate, scilicet, cultus, & ornatus, gaudent fœminæ, imo naturaliter appetunt ornatum, quippe Romani nulla alia re magis quàm auro, argento, purpura, & cætero ornatu vxores in suam ipsorum sententiam traducere, sicque abstinias atq; honestiores efficiere melius potuerunt: probè quidem mulierum cupiditates nouerunt, quarum affectus (licet imperfecti) semper in vestib. semper in auro, semper in lapidibus preciosis, & ornamentis extrinsecis, gloriam ponit, vt scribit diuus Hier. in regula sanctimonialium. ca. 28. & idem ad Gaudentium,

de educatione Pacatula infantula, inquit, studiosum, amansque ornatus, fœmineum genus est multasque etiam insignis pudicitia, quoniam nulli virorum, tamen sibi seimus libenter ornari. Imo ex his dicendum est, quod seipsas ornare possunt. text. est rotundus in l. sed si vir ex lana. §. si vxori munus. ff. de dona. inter vir. & vxor. vbi permixta est impenſa, quam facit vir pro vxore, quod honestius ornari: & in l. quod autem. §. 1. & d. l. si vir ex lana. §. non viderur: permittitur viro pecuniam vxori in vnguenta dare. Nam vnguento etiam nardo fœminæ vngi possunt. ex quo sunt elegantiores, ac mundiores, in cõspectu dumtaxat, & arg. leg. Et in his ornamentis debet mulier potius obedire marito suo, quàm statuto. c. quod Depatri. c. manifestum. & c. hæc imago. 33. qu. 3. lo. Platca. in l. vellera. C. de vestib. oloberis. lib. 9. ad edisserit G. Benedicti. in sua re. ca. Rayu. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nu. 41. de testam. Ideo vestes aurata, & serica, non prohibentur fœminis, sicut viris. leg. 1. & 2. C. de testib. lib. 11. ad glossã & doctores, vt refert Tiraquellus in digib. conubialib. in tertia lege. Imo leges etiam se permittunt fœminis ex auro gemis sibi ornamenta conficere, & deferre, vt dicitur infra, vt consideratione huiusce partis: viris autem hoc expressè prohibent. C. nulli licere in frans. li. 1. v. Bar. Bal. Ang. & lo. de Platea. secundum quam fœrentiam Alex. Seuerus gemmas sibi oblatus reddidit, muliebres esse existimans, gemmas possidere, quæ neque militi dari possint, neque à viro haberi. Ideo Bal. in l. quod non ratione. ff. de leg. dicit, quod statuta quæ quotidie sunt contra dominas, ne margaritas deferant, & similia, sunt præ rationem, ideo non debent extendi. sequitur Capolla in tract. de seru. rusticorum in prædiorum, de seruitute aqua. hantus. col. pen. & idem vocat Marianus in d. c. veniens, col. 13. de accu. vbi in aliis iusmodi statuta maximam sapere iniquitatem. Valerius lib. 5. tit. secundo scribit: Sancium mulierem se à Romanis, vt fœminæ purpurea veste, & aureis segmentis vti possent. Et idem li. 2. tit. 1. inquit, vini vsum olim Romanis fœminis fuisse ignominie in aliquod dedecus prolaberentur: qui à pro-mus à Libero patre intemperantiæ gradus, adhibe-cessam Venerem esse consuevit. Cæterum non tristis earum, & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, in d. l. gentibus maritis, & auro abundantia, & multa purpura vte sunt, quo formam suam concinniores esserent, summa cum diligentia capillos cinere extilarunt: & hac potissimè cultus, & ornatus voluptate, gaudent fœminæ, vt supra dixi. Hinc est quod fœminis cura cultus sui eripi non potest, vt dicit Cornelius Celsus li. 6. c. 5. & sunt due res, quæ nunquam satis ornantur, nauis, & mulier, vt scribit Plautus in Penulo.

stantes ancillas in medio ædium sedebat, & per Collatinum eius maritum, iuueniq; Tarquinij fuit inuenta: quam historiam recenset etiam Ouidius lib. 2. Fastorum, dum ait:

*Ind: cito passu petitur Lucretia, cuius
Ante chorum calathi, lanaq; mollis erat.*

Lumen ad exiguum famula data pensa ahebant, &c. Harum, Tanaquilis, Lucretia, & aliarum exemplo, monet Pont. lib. 1. de amore coniug. ut filias in care instrueret, ita dicens:

*Tum colere antiquas artes maternaq; iussa,
Atq; agili discant carpere pensa manu.
Indigitus acus, ante pedes intexca quas filii,
Viminaq; & sustamina toralenti.*

*Hoc Tanaquil opus, hos mores Lucretia monstrat,
Philicia hos coniunx Telemachiq; parens.*

Theano, Pythagore vxor interrogata, quã potissimè vxorem commendaret. Respondit illud Homerium, lib. 1. Iliados.

Teles vacantem, & viri lectum parantem.

Helena etiam lanificiũ exercebat, vt apud eundem lib. 11. & 4. Odysseæ probatur.

Mercurius Calypso Nympham Athlantis filiam texentem reperit, vt libr. 5. Odysseæ habetur. Lib. 6.

Arete regis Phæacum vxorẽ inter ancillas collo pariprea inuenit Nauficaa ipsius filia.

Eadem Arete paulo post videt Vlyssẽ indutum vestem atque tunicam, quas ipsa sua manu confecerat, quibus Vlysses donatus fuerat à Nauficaa.

Et libro eiusdẽ operis decimo. Vlysses Circem texentem comperit.

Et lib. 15. scribit Penelopem, non frequenter domum relinquẽtem, sed in ædium conclau telam texentem.

Idem Homerus lib. 5. Iliados refert, Mineram super piumentum Iouis depinxisse amiculum, quo velata erat quodque suis ipsis manib. artificiosè neuerat, & texuerat: vt hinc quoq; ostenderet, omnes gradus eius artis Mineram fuisse edoctam.

Andromache quoque Hectoris vxor, teste li. 11. Iliad. Telam orditur, dum lamenta, ciularusq; è turri ob mortem mariti audit.

Et apud Virg. lib. 8. Aeneid.

*Proba castaq; femina,
Tolerare colorem, tenuiq; Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscit. at ignes:
Noctem addens operi, famulasq; ad limina longo
Exerces penso: castrum vt seruare cubile
Coniugis, & post patuos educere natos.*

Herodotus in Calliope tradit, Xerxem illum maximum regem ab Amettin vxorem donatum amiculo quod ipsa texerat.

Curius lib. 3. tradit, Alexandrium vestes Macedonia, ad eum ex Macedonia missas, cum hisq; eas conficerent, tradi Siligambri matri Darij iuf-

fisse, eamq; admoneri præcepisse, vt si cordi quoque essent, eos neptes assuefaceret. Ad quã vocem, cũ lachrymã obortã prodidissent animũ aspernãtis id donum, quippe cum non aliam contumeliam magis Persarum sceminã accipiunt, quã ad mouere lanã manus, Alexander ea re cognita, ad eam peruenit: & mater, inquit, hãc vestem, quam indutus sum, sororum non solum munus, sed etiam opus vides, nostri decipere memores. Caue, obsecro, ne in contumeliam accipias ignorariõnem meam. Ex quibus Tiraquellus facillè ostendit in suis legibus conubialibus, leg. 10. quod nedum apud Romanos & Græcos, sed etiam apud alios lanificium matronis, & ipsi principibus, & illustriori loco natis decorũ fuisse, & honestum: quod maximè obseruant matronæ Italicae, etiam nobiles, cum lanas sericeas nere soleant, conductiã tamen, ex quo seipsas vestiunt & ornant, vt vidit in pluribus Mediolani.

Addidit & idem Tiraquellus Virgilium loquentem de Didone, quã Aeneã vestem donauerat, lib. Aen. 4.

*Tyriõq; ardebat murice lena
Demissa ex humeris, diues quæ munerã Dido
Fecerat, & tenui telas disceuerat auro.*

Et apud eundem, lib. 3.

*Andromache Phrygiã Aescanio clamidem donat,
Manuum monumenta suarum.*

Et denuo, lib. 11.

*Tum geminas vestes ostroq; auroq; rigentes
Extulit Aeneas, quas ille læta laborum,
Ipsa suis manibus quondam Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas disceuerat auro.*

Tranquillus etiam lib. 11. memorat, Augustum Cæsarem ita filiam & neptes instituisse, vt lanificio assuefaceret. Et alibi testatur, illum ipsum non temere alia veste, quã domestica usum esse ab vxore, & sorore, & filia, neptibusq; confecta.

Idem de filiabus suis Carolum Magnum fecisse Gaguinus in suo compendio de gestis Francorum, lib. 4. c. 1. circa finem attestatur, dum inquit, Circa liberos educandos eam curam adhibuit, vt mares bonis disciplinis, sceminas lanificio erudiendas summo opere studuit. Iuxta illud prouerbiorum vlt. Quasiuit lanam & linum, digiti eius apprehenderent vt sulum, & operata est consilio manuum suarum. quod prophetarũ fuerat de Virgine Maria: Quæ secundum Hieronymũ, acn & colo acquirere vt inde sibi & Christo eius filio necessaria compararet. vt refert G. Benedicthi in sua repe. e. Rayn. in verbo, dotem quam ei dederat. nu. 49. extra de testam.

Plutarchus testimonio Bibuli asserit Brutum ad bellum exiturum, Portiam vxorem interpellantem, ad eum & telã remisisse: & ista est communis & vulgaris remissio vxorum per maritos, cum aliquid eis dicant cui non congruit dare responsum. Et hæc remissione prius vsus fuerat Hector

morem cuiusque regionis, eorumque, cum quibus versaris, esse maximè obseruandum. Quisquis enim, vt ait Aug. libr. 3. de doctrina Christiana, & repetit in c. 1. 4. d. reb. praterentibus, restrictius vitur, quam sese habent mores ecclesiarum, cum quibus viuit, aut imperans, aut superstitiosus est. Quisquis verò sic eis vitur, vt metas consuetudinis bonorum, inrer quos vitatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. Et habetur eadem dist. c. si. Quisquis contemptis his, cum quibus viuit, lautiora sibi, vel austeriora, pratereris indumenta quarit, aut imperans sui, aut superstitiosus est. Propterea dicit gl. in c. si quis virorum. 30. dist. in c. 1. 21. q. 4. In vestib. & ornatu, inspicendam esse regionis consuetudinem: quod & volunt gl. & Pan. in c. pen. in verb. de aurtis. extra de vi. & hone. cle. Bal. in rub. de consuetud. col. fi. ver. consuetudo debet seruari. & Hieron. in epistola ad Heliodorum Nepotianum laudat, quod cultus ipse prouincie morem sequeretur. & de materia iura in 7. part. dicitur, in 45. consideratione. vbi aduocati, ornatori vestitu induti, laudantur & honorantur.

Aduerte etiam, ne modus in his turpiter excedatur, qui omnibus addendus est. Cū sit pulcherrima virtus, quem excedere, nihil habet honestū, iuxta illud Horatii:

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra citraque, nequit consistere rectum.*

Et text. est in authen. de referendarijs. col. 3. & plenè scribit Iacobus Bonaudi in glo. suis ad Ioan. nem de Terra rubea, cōtra rebelles suorum regum. art. 2. primi tractatus. in 2. conclusione. in verb. vestem.

TRigesima tertia confid. Mulieres etiā laudantur ex taciturnitate, silentio, & breuiloquio: & ex his plurimum commendantur, vt habetur Eccle. 26. vbi mulierem sensatam & tacitam laudat sapiens. & facit 1. ad Cor. 14. Non ius facit mulieribus, vt vel in Ecclesia loquantur, sed domi: si quid ignorant, viros suos interrogent. & 1. ad Tim. 14. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Et vt ait Arist. libr. 1. Polit. ca. 8. & si. Mulierem ornat taciturnitas. ex dictis Sophoclis Athenien. tragici dicentis in Aiace flagellifero, mulieribus ornamentum silentium affert. Et Democ. Ornamenta breuiloquentia mulieri. Et facit id quod Pinacium, mulier pudica apud Plautum in Stico Antiphoni patri quaerenti, quales esse mulieres oporteat, Respondit, vt per vrbem cum ambulat, omnibus obturent: i. ocelludant, ne verbum vllum proferant. Apud eundem quoque in rudente Trachalio: Tacita, inquit, bona est mulier semper, quā loquens. Et Pontanus libr. 1. de amore coniugali ita vxorem monet. Pauca loqui studeas. & Alberi. de Rosate in l. generalis. ff. de adoptio. scribit, mulieres decere taciturnitatem. Id, quod etiam natura ipsa omnium parens aper-

tè docuit: qua duce mascula solum cicada canit. Mutuum verum est feminarum genus, vt Arist. placuit, lib. de natura animalium, §. c. 30. Sicut Luscina: item femella cantu priuantur. Ideo carduelis, & caladrijs, & plurib. alijs auib. vt mela, & quæ vulgo Lunotte apud nos dicuntur, quorum femina non eliguntur, vt in cauis reperitur. Magno feminarum documento silentium illas si quod aliud admodum ornare, vt etiam amplè monuit Cael. libr. lectionum antiquarum, cap. 32.

TRigesima quarta confid. Mulieres laudantur si se lanificio exercuerint: quod probatur Hectoris Homerici, & Gregorij Nazianzeni sententia, cum inquit, vt mulieres domi mandata domestica negotia administrant, & in his colunt lanam, linum, telam solum exerceant, quæ matronis pudicis conueniunt, easque si quid aliam quam maximè decent. Salomon in Proverbis de muliere forti & pudica loquens, Quæ sunt operæ quæ in domo tua sunt, & operata est consilium tuum, suarum. Et Hieronymus instruens reginam Demetriadem. Habeto (inquit) lanam in manibus, vel staminis pollice fila deducantur. Et alibi, ad Lactam de institutione filie. Discat & lanam facere, tenere eolum, ponere in gremio calathum, rotare solum, staminis pollice deducere. Ex veteri Romanorum more, Tallastamen in nuptijs crebro iactabatur, vt videlicet in nuptiali voce prouocarentur nouæ nuptæ, exhiberenturque ad opus, & lanificium, quod Græci Tallastani dicunt, vt Varro & Plutarchus in Remulo, & in quaestione. 129. Festus Pompeius tradiderunt.

Sed & sponsæ (vt scribunt & Plutarchus in pedestre loco, & Plinius, lib. 8. c. 48.) eolum fecerunt inferebant & solum, virorumque fores lana conuocabant, accingebant. Hæc quoque obseruata nuptiali indicantes, lanificium à nuptis in domo maritali exercendum esse.

Item apud eosdem Romanos in pelle lanæ noua nupta confedere, & reponi solebat: quod ostendit lanificij officium se præstaturam viro, refert Pompeius. quum ipsi Romani apud Ciceronem Cecilias statuam æream in templo Marci Antistatam, eolum, lanam, & solum confinxerunt, pudicitie industrie suæ certa monumenta. auctoritas M. Varro & Plin. vbi supra, & Plutarch. in probat. 28. Ea est autem, vt dicit Festus, quæ at te quæ lamam venisset Tanaquil vocabatur, vxor Tarquinij Prisci Romanorum regis, quæ tanta probatitatis fuit, vt id Caiæ nomen, boni ominis causa, quærentarent nubes, quæ summam assuetudinem fuisse lanificam.

Et, vt refert Titus Liuius ad finem primi libri ab vrbis condita, signum probitatis fuit reputatum in Lucretia, quod sera nocte, lana dedita, inter-

qui suo tempore Admirallus fuit Francia, Quæ cum repente vidisset eum à manibus hostium ereptum, & in Galliam è Lombardia reuersum ex captiuitate illum amplexando occurrit, & cum tali gaudio eum salutando amplexata est, quod cūctis videntibus, qui aderant, spiritum emisit, & de ea dici potest, quod de duabus fœminis, de quibus apud Valer. l. 10. tit. de morte non vulgari. genus casus inusitatum, quam dolor non extinxerat, lætitia consumpsit.

Etiã Bapt. Fulgosius in suo lib. 4. de coniugali charitate, multa exempla accumulauit de charitate vxorum erga maritos, vt de Panthæa vxore erga Abradotam eius virum, cuius tantus amor fuit, quod cum is in excreitu Cyri aduersus Babilonios militaret, casus in prælio ab hostibus, posteaquam ab vxore gentis more deploratus, ornatusque fuit, neque aliud iam funeri nisi vt sepeliretur superesset, supra mortui viri corpus se peremit.

Phile erga Demetrium regem virum suum insignis amor, animi quoque magnitudinem coniunctam habuit. Nam, cum eum accepisset, prælio victum in Castandriam amissis regnis se recepit, neque ferre posset regno priuatum videre, quem regem victorijq; insignem amasset, ingeniti compulsa amore veneno seipsam extinxit.

Idem de coniuge Ligarij Romani, quæ mori cupiens cum marito, dicit se maritum suum pro scriptum diu domi seruasse, propterea Triumviro rum lege mori dicere: quæ cum audita non fuisset, extincto viro, cum nemo eam audire voluisset, domum reuersa, cibo abstinuit, atque in magno incore, fame, & lachrymis, vitam finiuit.

Idem de Paulina, vxore Senecæ: cum enim Senecæ Nero generis mortis arbitrium attulisset: ipsæque defæctis venis delegisset, vt in balneo cum sanguine simul etiam vitam effunderet: Paulina, eius vxor, coniugali amore compulsa, licet Senecæ repugnaret, mori tamen quoque ipsa decreuerat, vt non minus in morte, quàm in vita viro comes fidelissima esset. Cæterum, cum rem Nero præsciuisset, misit qui sanguinem sisteret, atque eam in vita retineret. Itaq; cū iam multū esset sanguinis effusum, pallida semper mansit, atq; in vultu pudici amoris sui signa semper retinuit.

Idem de Triara, L. Vitellij, Auli Vitellij imperatoris fratris coniuge, quæ Hypsirateæ vxori Mithridatis comparanda est, de qua non longè dictum est.

Hæc coniugalis flamma, Annæ Romanæ, prudentiam inspirauit, cum hortanti, vt vidua iuuenis, formosæque iterum nuberet, Respondisse fertur nolle, si bonum virum vt primum habere cõtingeret, perpetua ne eum amitteret molestia torqueri: quod si contra in malum incidisset virum, nihil graue semper habituram illud malum,

quod nullanecessitate cogente sibi ipsa peperisset.

Per simile quoq; Valeria, maior Messalarum fratrum soror, quanquam alijs verbis responsum fertur in pari causa dedisse: dixit enim Seruium, qui eius vir fuerat, & si alijs mortuus videretur, apud se tamen adhuc viuere.

Magnum quoque veri coniugalis amoris experimentū illud fuit quod Stratonis Sydoniæ principis vxor edidit, cum vrbe à Persis obsessa, verita est, ne in hostium ditionem vir veniret. Id autem etiam morte si fieri posset deuitare decreuerat. Itaque, cum iam accepisset hostes urbem ingressos esse, atque non longè abesse, vt viro eius potirentur, adempto ei gladio, manu sua ipsum occidit, eorpusque eius, quantum pro tempore potuit, decenter exornauit: cui postea superincumbens ipsa gladio seipsam confodit, vt eadem in morte viro, qua viuens charitate comes esset. vna enim re simul & coniugalis charitatis, & animi sui magnitudinem, atq; insuper honoris quoque curam (cum ne viui in hostium manibus indigna patere rentur prouidit) palam restata est.

Idem Baptista, & alia exempla recenset, vt de vxore piscatoris, cuius dolore morbi turbata, amoris animique plena, se cum marito arctissimis vinculis ligatam de rupe præcipitem in lacum misit.

Et de Arria, Romani senatoris coniuge, quæ cum maritum suum Petrum nomine ex coniuratione, captum in Illyrico, Romam naui deferri vidisset, vt cum eo moreretur rogauit, quod cum obtinere non potuisset, seipsam gladio iugulauit, & educitū gladiū à pectore marito cõstanter porrexit: affirmas, vulnus quod fecerat, nihil doloris habere, vt exemplo ipse quoq; animaretur, atq; in hæc verba, dum virum hortaretur, moribūda corruit.

Per similem enim historiam recenset ipse Fulgosius de re quæ obuenerit suaritate. Cum, vt ait, à Iacob Persarum rege rebellasset militarium ducum vn^o nomine Pandoerus, hic formosissimam habebat vxorem, quæ sextumdecimum non excedebat annum, à qua mirum in modum diligebatur. Ab ea diu rogatus Pandoerus ne cum hoste prælium committeret, cum assentiri coniugi nollet, petijt vxor vt ante prælium saltem eam occideret, ne post eum vitam ageret.

Id quoque recusante, prælium iniijt, in quo victus occisusque fuit vxore eius captiua, & postremo, militarium ducum vni à tege donata. Cum verò is eam in matrimonium ducere vellet, ipsa diu denegauit: & cum ad extremum vim parari cerneret, sumpta super ea re deliberationis dilatione, in parua scheda cum scripisset: Nunquam ferent homines, Pandoeri vxorem, diu post eum vixisse, gladio se traiecit: virum moriens secura, quum aduersante fato viuum non poterat.

Ex his facile constat de amicitia coniugali, tan-

SECUNDA PARS

Et in Andromachē vxorem, ita propemodum alloquens in 6. Iliad. Rapsodia. Tu verò, quod ad te atiner, ab idomum, & quæ tibi curanda sunt, circa telam & colum, ancillâsq; exerce, & vt opere domestico incumbant iube, hoc officium munusq; tuum est, viris autem suum relinque, vt curent bella. Item Claudianus, in lib. 1. de raptu Proserpinæ, ita de Proserpina dicit:

*Ipsum mulcens tenero Proserpina cantu,
Irrita rexebat reditura munerata matri.*

Et Silius Italicus, lib. 7. post principium inducit matronas Romanas in hæc verba deprecantes:

*Huc ades O regina Deum, gens casta precamur,
Et ferimus digno quæcumq; est nomine turba.
Ausonidum pulchrumq; et acus sub tegmine fuluo,
Quod nostræ neuere manus, venerabile donum.*

Et tandem refert ipse Tiraquellus, quod Accursus in l. si patrono. in verbo, Magistris. C. de negot. scribit, proprium esse mulierum nere vel texere, & in l. cum quereretur. §. lana. in verbo, in lana. ff. de l. 3. dicit mulieres lanam & linum appetere, velut natura ad eas inclinante, quod maxime deccat.

TRigesima quinta confid. Mulieres laudantur ex amicitia & amore, quem habent erga maritos, si perfectè & verè eos adamauerint: quoniã vt habetur ad Titum c. 2. præcipitur adolescentulis, vt viros suos ament: & dilectio in matrimonio est multum commendabilis: quoniam, vt inquit Philosophus. 8. Ethic. Amicitia viri & vxoris est, secundum quandam excellentiam. & istud significatur per anulum, quo vxor à viro desponsatur: de quo habetur in c. nostrates. & in c. semina. 35. dist. Qui quidem debet esse aureus, rotundus, & quarto digito positus. Et tantum vnus aureus: quæ sicut aurum excellit omnia alia metalla, vt infra dicam in vlt. part. in 95. confid. de metallis. ita iste amor omnes amores excellit. Rotundus, quoniam forma rotunda est nobilior forma, vt etiam in dicta parte vlt. in 5. confid. de coelis dicitur. Et per hoc etiam ostenditur perpetuitas istius amoris, vt nunquam finiatur nisi per mortem: & in quarto digito ponitur ex institutione Ecclesiæ, vt ostendat, quod ille amor debet habere præcordialitatem: dicit enim Philosophi naturales, quod quædam vena à corde procedit, & in quarto digito apparet, vt etiam dicitur in cap. semina. 35. qu. 2. ad si. Vnus autem annulus ponitur ad ostendendum istius amoris singularitatem: vir enim & vxor per consummationem matrimonij efficiuntur vna caro. notatur in l. aduersos. C. de crimine expilatæ hæreditatis. cum socij sint diuinæ & humanæ domus: vt ibi, & dixi latius in commento nostro super consuetudin. ducatus Burgund. in titul. Des droitz & appartenâces à gès mariez. Vbi satis descripsi de laudibus matrimonij: & ibi allegaui Arist. 8. Ethicorum. ca. 2. dicentem, quod viro & vxori videtur amicitia consistere secundum natu-

ram, quod excellat & excedat omnes alios. Cum licet dicatur quod nullus amor vincat patrono l. si. C. de cura. surios. & dixit amplè in dicto nostro commen. in rub. Des iustices. in gl. & dicitur dicelles. ver. ii. em quia dictum est. Tamen vt habetur Gen. Relinquet homo patrè & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

Et hæc amicitia coniuugalis multum laudata est in vxoribus ab antiquis scriptoribus. Nam Valerius Maxi. de ea lib. 4. titu. de amore coniuugali scribit, vbi plura exempla adducit, & ibi multum eam extollit. In primis in Iulia, Caij Cæsaris filia, quæ cum ædilitijs comitijs Pompeij Magni coniugis sui vestè cruoris resperfam sanguine, quorum doctrina, xori iuxta Pompeium ipsam mutuum vnetibus selæserant, è campo domum relata, vndisset, consternata, atque terribi metu (ne quæ re ei esset allata) exanimis concidit, partum, quæ vtero conceptum habebat subita animi consternatione, & graui dolore corporis, eijcere coacta, atque ita expirauit: magno quidem eum totius terrarum orbis detrimento. auhor Plutar.

Et de Portia, Catonis filia, vxore Bruti, quæ apud Philippos victum & interemptum virum suum Brutum cognosceret, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitauit: à quibus præcordia exurētibus spiritum exhalauit.

Pamphilus.

Vixisset Brutus, tunc non tam clara fuisset Portia.

Et de Arthemisia gentis Catiæ regina, quæ post mortem Mausoli mariti in perpetuo luctu & dolore vixit, quo etiam confecta rabnit amoris effide.

Mausoleum seu sepulchrum eidem magnificentissimum fecit, vt dicti ante, & infra in vlti. part. 65. confid. de sepulchris.

De Hypsiceratea regina, quæ Mithridatem virum suum, effusus charitatis habentis amauit, propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum virilem cōuertere voluptatis loco habuit. Tōsis enim capillis quo commodius vtteretur galea, equo se & armis asinescit, quo facilius labebus & periculis eius interesset.

Quineriã victum à Cneo Pompeio petentes gentes fugientem animo pariter & corpore fatigabili secuta est. Cuius tanta fides asperataq; difficilium rerum, Mithridati maximum oblatium & iucundissimum lenimentum fuit. eadem enim & penatib. ferè vagari se creditur, vno re simul exulante.

Ex eodem loco scripsit Valerius certa exempla de amore coniuugali maritorum, quo ad eorum res, quæ videre poteris.

Apud nos temporibus nostris euenit mirabile exemplum de prima vxore quondam nobilis & potentis viri domini Guil. Gressier, dicti de Boffy, qui

q. 2. & Inno. in c. fraternitatis, super ver: commin-
 setur. colum. 2. extra de frigi. & malefi. Bald. in c. à
 crapula. extra de vit. & hon. cle. Plin. lib. 26. c. 10. &
 lib. 23. c. 19. ad fin. & Galenus, lib. 5. de simplicibus
 disunct. 6. ca. 2. & plures alios medicos ibi citat.
 tandem concludit mediū in hoc esse tenendum,
 prout & in alijs reb. cum mediocritas dicatur, &
 in omnib. fererebus optima existimatur: eum ex
 excessu & immoderato coitu, multa mala & in-
 conuenientia sequantur, etiam ex abstinentia, &
 dimissione coitus, tam in viris, quàm in foeminis.
 A quo dicit non omnino abstinendum esse, cum
 sit vtilis, sicut labor, si modus adfit, & quib. confe-
 rat, & quib. non. Sunt etenim, vt ait, mulieres, coi-
 tus appetentissimæ: ita quod ex improbitate, im-
 portunitate, & acerba exactione earum, mariti
 quādoq; coguntur in moderate viti: ideo ad hanc
 rem dat plura remedia prohibentia coitū: Primo.
 enim vt inquit, inonet, vt è boue siluestri, nigro
 sanguine hircini lumbi perungantur, vt illi radium
 Veneris fiat. Iuxta Plinij sententiam in lib. 28.
 d. c. 19. ibi & ipse Plin. subdit. Amoris quoq; tedi-
 um fieri, pota hirci virina ammixto propter fasti-
 dium nardo. Idē rursus eo. li. ca. 28. dicit Hippo-
 crati pellem, è sinistra parte frontis, in inguina
 adalligatam, Venerem inhibere. Aspersu quoque
 cineris, ex Lincum corio, & vnguib. exustis fit, foem-
 inarum libidines inhiberi. Idem Plin. libro
 30. c. 6. scribit. Pulverem in quo famula volutaerit,
 corpori inpersum, mitigare ardores amoris.
 Idem lib. 32. c. 4. dicit. Magos dicere, quod harun-
 dine transfixa ranæ natura per os, sirculus in men-
 struis desigatur à marito, adulterorum tadium fie-
 rit: quæ si vera sunt, vt ille dicit, multum vtiliores
 vitæ existimantur ranæ quam leges. Idem quo-
 que eo. ca. in princ. Squama testudinum è sum-
 ma parte derasæ, & in potu data, venerem cohi-
 bent. Diosc. lib. med. mare. 2. cap. 71. tradit, Scin-
 cum decoctum cum lente ac melle, aut femine
 lactuce cum aqua potum, Veneris cupiditates in-
 hibere.

Albertus Magnus, libro 22. de anim. restis est,
 quod si quis testiculum dextrum Lupi, oleo mi-
 xtum, mulieris vuluæ cum lana imponat, remo-
 uet ab ea cocundi desiderium, etiam si fornicaria
 fuerit.

Idem paulò ante dixerat (vt ait Tiraquel.) quæ
 an sit vera, viderint alij, quod si virga Lupi in no-
 mine alicuius siue viri, siue mulieris ligeretur, non
 poterit coire donec nodus talis fuerit solutus. Nō
 crederem in æternum ista esse vera, sed potius ri-
 diculosa & deorsoria.

Aliud quod mirum esse dicit, veterum moni-
 mentis scriptum reperitur: Fuisse in Achaia ciuit.
 Argyram nomine, ac fontem quoque, & in pro-
 pinquo fluiuium Seleninum ab adolescente di-
 cum, qui Argyræ nymphæ oblaqueatus amore, ac
 desiderio extabescens, sit à Venere in eum defor-

matus. Vnde Selenini aquam id laudis adeptam
 ferunt, vt ea ablutos. amore liberet, tam viros
 quàm foeminas. quod si verum est, multis pecu-
 nijs pretiosior est hominib. aqua Selenini, de quo
 dixi in vlt. part. vbi de excellentijs aquarum fit
 confid.

Sed & medici, multa passim ad inhiendam
 Venerem conscripserunt, vt Auicēn. in 20. tertij
 tra. 1. c. 25. & plures alij, quos in loco prædicto alle-
 gat Tiraquel. quibus potius assentirem, quàm nu-
 gacibus præal. & admonet coniuges, non tempe-
 stiuus eos voluptati veneræ opetam dare, quam
 cum aliquid iurgij, aut discordiæ inter eos inter-
 cefferit. Nihil enim omnium rerum esse, quod eos
 ocius faciliusq; ad amicitiam reuocet, apertè in-
 nuat Homerus, apud quem lib. 13. Ili ad. Iuno. de
 Oceano & Theride eius vxore loquens, illorū iur-
 gia se soluturam, atq; in coitum reducturam pro-
 fitetur. & Plutarch. in præceptis connubialib. cum
 ira, ait, dissidioq; vir & vxor vexantur, tum maxi-
 me Venerem optimam huiusmodi malorum
 medicam accersere oportet. Et hoc sane efficaci-
 us in eam rem forc existimo, quàm fuerit olim
 Romæ facellū illud deæ Viriplacæ: Id, quod cum
 vir & vxor discordes conuenissent inuicem locu-
 ti quæ voluissent, contentione animorum depo-
 sita, concordēs reuertebantur, vt à Valerio Maxi-
 mo inti. de insti. antiquis dicitur. Quanquam il-
 lud verisimile est, virum & vxorem in eo Sacello
 ingredi inuicem solitos, & hinc pacata omni ira
 redire. Neq; hoc absurdum omnino videri debet,
 cum teste Hieron. in Euter. cæteri fere mortales,
 præter Aegyptios ac Græcos, cocant in templis,
 pitantes homines esse, vt cæteras animantes. Ete-
 nim videre licet, & pecudes omnes & volucrum
 greges, coire in deorum templis aque in phanis:
 quod si non esset dijs gratum, non facturas illas
 fuisse allegant. Quod, & si in cæteris templis non
 satis honestum fuisse, videri potest, nec etiam probat
 Hiero. vt & improbat Ecclesia catholica in ca.
 significauisti. de adulterijs, in c. proposuisti. & cap.
 si. de consecratione eccl. in hoc tamen, quod Deæ
 Viriplacæ dedicabatur, non in tantum vitupe-
 randum fuit.

TRigesi mafexta consi. Mulieres laudem conse-
 quantur ex fide earum erga maritos: vt mul-
 tarum exemplis patet apud Baptistam Fulgosiū
 in sua collectanea de dictis factisq; memorabilib.
 li. 6. c. 7. vbi plures vxores commendat, ex earum
 fide, quam habuerunt erga maritos. In primis, de
 Chilonia Spartana, Leonidæ filia, & Cleombroti
 vxore refert, qui ambo in Spartano regno conten-
 debant, & inter discordias ciuiles eum Cleombro-
 tus vir, Leonidam, eius patrem in exilium misisset,
 à viro patris restitutionem impetrauit. Mutata
 vero fortuna: pari opera apud patrē restitutionem
 eius mariti, impetrare non valuisset, licet feliciter
 apud Leonidā eius patrē in patria viuere poterat,

SECUNDA PARS

quam arctissimo vinculo, quā plures vxores magnanimiter obferuarunt erga eorum maritos, ideo ex his laudem meruerunt.

Et de his etiam recitat Textor Niuernensis in sua officina aliqua exempla supra scripta, & alia, vbi ait: Alcestis maritum suum Admetum, regem Theſſalia, tanto amore dilexit, vt quum Admetus ipſe morbo laboraret, conſultaque oracula reſpondiſſent, futurum eum incolumem, ſi quis amicorum pro eo mori vellet, ſola vxor, reſulanti- bus pietatem illam cæteris amicis, pro viri ſalute, morti ſe deuouerit, propterea Poëtæ fabulati ſunt, reuiuifcendi munus ei à Dijs conſeſſum. Admetus verò beneficij memor, perpetuas defun- ctæ naniſ inſtituit. Hieron. Alceſtem fabulæ fer- runt, pro Admeto ſponte defunctam.

Tantus deniq; fuit Penelopes in Vlyſſæ amor, vt eo abſente per annos 20. caſtitem ſeruaerit impollutam, nulliſq; procorū blandimentis ſuc- cuberit.

Propertius, lib. 11.

Felix Admeti coniunx & lectus Vlyſſis. Stroza pater. Adde fidem quam nec coniunx Ithæca vincat.

Capanei, apud Thebas uortui, dum celebra- rentur exequia, vxor Euaðne in rogam mariti ſe coniecit.

Quum Belides omnes facta conuitatione ma- ritos interfeceſſent, ſola Hypermeſtra pepercit ma- rito Lino ſeu Lineo.

Proteſſaus, primus Græcorum, interfectus eſt apud Troiam à Dardano quodam: quod quum re- ſciuiſſet Laodomia, in ſolatium mæroris opra- uit, vt mortui vmbra videret, quod cum impe- traſſet, in illius amplexibus expirauit.

Antonium quum ſuperaiſſet Auguſtus, Cleopa- tra præ animi dolore mortem ſibi contēuit.

Gunnilda fuit mulier, quæ cum videret exegas Aſmundi mariti ſui ſpiritum ferro ſibi ſurripue- rit. hæc Textor. Hæc adde vt plurimū vxores eorū maritos amant, & hanc amicitiam coniugalē ap- petere ſolent, multumq; deſiderant ab eorū ma- ritis præamari: vſque adeo, vt non curent qua via amari poſſint, quo item modo in virorum amo- rem allicefaciant, inducāturque: id, quod attentāt magicis artibus, carminibus, poculis amatorijs, ci- bis, gemmiſq; preciſiſ, aliſq; id genus vt opian- tur conciliantib. de quibus ſigillatim explicat Ti- raquellus in ſuis legib. cōnubiali. lege 14. in prin. de quib. ad eum te remitto.

Plures tamen reperiuntur, qui præcedenti opi- nioni refragantur, teſte eodem Tiraquello, inter quos Ouid. in libr. de medicamie faciei hæc ſcri- bit:

Sic potius vos vrget amor, quàm fortibus herbis,

Quas magis terribilij ſubſecat arte manus.

Nec vos graminiſ, nec niſto credite ſucco,

Nec tentate nocens virus amanti: equis:

*Nec mediæ Marſi fundantur cantibus angues,
Nec redit in fronteſ vnadaſupina ſuos.*

Et idem lib. 2. de Arte amandi negat carun- lam (quæ in pulli equini fronte naſcitur) aut quæ- uis artem magicam conferre ad amorem con- ſiliandum, cum ait:

Fallitur Aemonias ſi quis decurrit ad artes,

Atq; quod à teneri fronte reuellit equi.

Non facient vt viuat amor Medeiſe herba,

Mixtaq; cum magicis Marſa veneno ſoniſ.

Quod poſtea exemplis Medæ & Circeſ cōpro- bat ſubiungendo.

Pharſiſ Eſonidem Circe tenuiſſet Vlyſſem,

Si modo ſeruari carmine poſſet amor.

Nec data profuerant pallentia Philæa puelliſ,

Philæa nocent animiſ, vimque furoriſ habent.

Idcirco monet fugiendum hoc genus artiſ ma- gicæ, cum ſubdit:

Sit procul omne neſaſ, vt ameriſ amabilis eſto.

Quin etiam idem probat, libr. 1. de remedioſ motiſ.

Viderit Aemoniæ ſi quiſ mala pabula terreſ,

Et magicæ artes poſſe iuuare putat.

Imo ex his & pluribus alijs ipſe Tiraquellus ad d. l. connubiali 14. friuolum reputat & fabuloſum poſſe huiuſmodi pocula ad amorem inducere, et ſp- lodendo huiuſmodi magicæ vanitates, quæ ſim- iliares ſceminarum artes Apuleiſ lib. 9. appo- lat, ex quo dicit amores mulierum & vxorum alijs rationibus comparandos eſſe.

Et inter cæteras, vt ait, nihil eſt ad hoc efficaci- us, nihilque in id plus habet robotiſ, quam ſi ſu- dum vxorium diligenter, non modicè frequen- ter colas. Id enim faciendū, licet ſueriſ horridiſ, de- forniſ, ſqualidiſ, ab vxore tamen nicè inſig- ter amaberis: quin illa te coler perinde ac Deum in tetrſ alterum, & obſerua-bit. Alioquin ſi hæc deſit, odio te & deſpectui habebit, quantum eſ- eam amaeris, caſtumq; atq; aliarum coitum- horrentem præſtiteris.

Apud Plautum in Truculento, cum miles m- raretur Phroneſiam mulierem Ruſticū quendam ardenter amare. Mox adiuu mulierem, vt adu- rari deſineret: hæc dicen-tem, quanquam ſquid- duſ eſt, quāquam hic horriduſ, cituſ bellum. Contra apud Apuleium, lib. 5. de aſino aureo. ſe- nina quædam virum exitiali odio proſeque- quia rarenter palæſtram veneream exerceret. In- amq; in ca re fortunam dolentem ac miſerè de- rar. Ego verò, inq; maritum rariſſimè Venere- meam recolentem ſuſtineo. Et, vt idem Tira- proſequitur (qui ſatis laſciue in multis ſcripſit) dicit hoc eſſe verum, etiam ſine teſtimonio. Quo- nim (ait) non credat mulieres eam rem ſitientuſ appetere, nullaq; re magis ad amandū allici: & mo, vt magiſ in laſciuiam profluat, dicit fore uuln- quib. ſi vtatur vir, vxorè virilè & frequentè cōpro- met. Adducit in teſtimoniū glo. in c. quicquid. c. 3. &

laudauit Apostolus cum per fidelē mulierem vir infidelis sanctificat^r est, vt ait 1. ad Cor. 7. & in sum. 28. q. 1. ad fi. & in c. iam nunc illud. concordat tex. in l. eum qui. in fi. C. de cpi. & cle. vbi vxores interdum vires meliores efficiunt. & ibi nor. Bal. quod bona mulier facit bonum virum, & sic fidelis mulier facit virū fidelem: felix ille est, qui talium potuit cognoscere causas. Legitur enim, quod Publius Rubrius Celer, vixit cum Caia Ennia vxore sua annos 43. menses 8. sine vlla querela. Albutius etiam vixit in coniugio cum Terentiana Valentiana annos 25. sine vllō iurgio.

TRigesima septima consid. Honor deferendus est mulierib. in assurgendo, in vijs eis cedendo, & eas sedib. præponendo: quod à Veturia Coriolani matre habuerunt. Nam, cum antiqutius nullus, vel modicus honor, vsque ad tempora Veturia præstaretur: sancitū fuit à Romanis, propter ingens beneficiū ciuitati factū per Veturiam, ne ciuitas in gratitudine argueretur, vt mulierib. homines semper assurgerent, & in vijs eis cederent. de quo Valerius lib. 5. ti. de gratis. & Philip. Bergomensis, lib. 5. Anno mundi 4700. Et facit pro hoc quod decidit Ioan. Cal. de consi. sua vxoris, quem refert, & sequitur Pan. in c. cum inter vniuersā. in fin. de electio. vbi mulieres æquiparantur grauib. personis. Et alibi text. eas comparat excelsis dignitate viris. in l. optimam. C. de contrah. stipu. Imò mulieres inter egregias personas numerantur. gl. & doc. in l. ad personas. ff. de iureiu. Bal. in l. si quis testium. de testib. Er, vt dicit Albertus de Eyb. in sua margarita supra alleg. part. 2. tract. 2. oratione 17. Vlpianus Iurisconsultus feminas clarissimas appellat. Imo imperator Iustinianus vocat vxorem suam reuerendissimam, in athen. vt iudices sine quoquo suffragio. §. sed neque. & serenissimam. l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscrip.

Imò, & maritus debet vocare vxorem suam do minam, vt est tex. in l. vxorem. ff. de lega. 3. Bar. in l. penul. C. de dōta. inter virum & vxō.

Sed quæres, an doctor vel miles teneatur vxorem suam vocare dominam. Istam q. tetigit G. Benedicti in sua repe. c. Rayn. in verbo, in eodem testamento relinquens i. extra de testam. & dicit, quod si ex psona, & facto mariti militis, aut doctoris, vxor vocetur domina, non tamen maritus miles, vel doctor, eam appellare teneatur dominam, si vñ noluerit maritus, illo priuilegio. & refert, quod ita decidit Barto. in d. l. pen. Rom. assignatur: nam vxor tali priuilegio vritur iure mariti, & in consequentiam dignitatis mariti, est domina: ideo non potest eovri contra maritum, vel eo nolente. argumento l. si iudex. ff. de minoribus.

Et vtrum pro tali honore eisdem debitō, competat eis, aut interdictum, aut officium iudicis, dicam infra amplius.

Sed videatur Ioan. Fab. & alij, in §. aliam in st. de bonorum pos. & Bal. in l. obseruare. §. antequam. in fi. ff. de offi. procōsu. & Bal. in c. licet causam. in 4. colum. per illum tex. de cau. pos. & prop. Et vide Pan. in c. abolendæ in 2. col. de sepulturis. dixi in præcedenti parte. & in 2. consideratione incip. hō nor cunctis rebus.

Imo etiam, an contra homines habeant remedium, si non deferatur eis in assurgendo aut in cedendo, ponit Benedicti in loco supra alleg.

Et quod mulieres, in multis, sint melioris conditionis, ponit Dec. in reg. fœminæ. ff. de reg. iur. vbi amplè per eum. Nam etiam refert Philippus Bergomensis, in suo supplemento Chronicarum. lib. 8. quod anno Christi 224. & tempore Heliogabali Imperatoris (cuius Semyamira mater fuit) qui conuentum mulierum, more senatorio ordinauit, quibus fuit data autoritas, de moribus circa statum tractare, & super his leges instituire. Et huic statui matrem Semiamiram fecit principissam Heliogabalus, à qua senatus consulta plurima ridicula manarunt. Statutum quippe in eo senatus fuit, quo vestitus, quibusue ornamentis, vnicuique; vt licitum esset. Cui etiam cedere, cuique; assurgere deberet, &c.

Dixit hiccante, quod propter beneficium illatum ciuitati Romanæ, fuit sancitum in senatu, q̄ mulieres in antedictis honorarentur. Nā etiā tūc fuit sancitum, quod mulierib. liceret vti auro, & purpurea veste, aureisq; fibulis, & armillis. Et rationem ponit Valerius, li. 2. de institutis antiquis. facit tex. in l. 2. iuncta deci. Bartho. in l. 1. C. de vestibus oloberis lib. 9. & in l. 1. C. vt nemini liceat in suis franis equestribus eod. lib. & in dictis locis Luc. de Penna & Iacobus Rebuffi. & Ioan. de Pla. vbi vestes & iocalia, nimis preciosa portari vetita nō censentur mulieribus prohibita: sed viris solis nisi de mulieribus expressè diceretur: adeo quod in statuto per las portari prohibente, mulieres non comprehenduntur, secundum Bartol. in l. 1. ff. de fronte. prout dicit Benedicti in dicta repetitione, in verbo, duas filias. Sed parcat mihi, quia Bart. hæc non dicit in d. l. 1. sed solum dicit, quod statutum prohibens, ne mulieres portent per las, intelligit de portantibus per las naturales & non fictas. Videntur tenere contrarium multi, vt per Barb. in consi. suo 29. in 2. Volu. Vnde licet olim, vt dicit Benedicti, ab Appio Tribuno, lex Romæ lata fuisset, quod neque mulieres aliam, quàm semiunciam auri haberent, & ne diuersi coloris vestimento, nec vehiculo per urbem vterentur, tamen postea, lex illa mulieribus dura per Marcum Catonem & Tyberium Gracchum consules fauore earū abolita fuit, vt refert Fasciculus temporū de his consilib. loquens. Et quoniam amplè per eundem Benedicti in d. sua repetitione de ornatu mulierum, fit mentio in gl. cuidam Petro tradiderunt. & quia esset nimis extrauagare mate-

materiam, non aliter inſiſto: ſed recurrendum eſt ad eundem Benediſti in dicto loco.

Trigefima octava conſid. Laudandæ etiam ſunt mulieres propter earum ſolicitudinem circa maritos, res domeſticas, & filiorum educationem. Circa matros verò, quoniam, vbi non eſt mulier, ingemiſcit egens, Eccl. 36. dixi in conſuetudi. noſtris ducatus Burgundiæ, in rub. Des droictz & appartençes à gens mariez, ibi. Primò enim. vbi dixi de felicitate hominis habentis bonam mulierem. Sed quia rare ſunt, ideo etiam tales ſunt raro felices. Quæ in hoc meruerunt obſistere, quòd matrimonium aſſumeret nomen à matre, & non à patre. c. ex literis. de conuer. infidelium, ſecundum doct. in rub. de ſponſal. Ioan. Fab. inſti. de partu potesta in prin. Et hæc ſolicitudo verſatur circa laborem matris. Quoniam, vt dicit Ariſt. 8. Ethic. Matres plus diligunt pueros, quam patres, quia certiores ſunt de eis, & habent plures labores circa eos. Quis enim non miſereatur carum, propter obſequia, quæ viris præſtant, propter partus periculum, ipſam liberorum procreationem? dicit tex. in l. aliſidæ. C. qui portio. in pig. habe. plus laborat mater erga filios, quam pater in pluri. Primò, eos portando nouem menſibus in vtéro, quòd non bene dicitur onus tanto tempore conceptum in vtéro portare: in de eſt. ſecundum aliquos, quod ſicut ædificium latius, & groſſius eſt inferius, & magis ſubtile ſuperius, ita mulieris corpus groſſius eſt in partibus inferioribus ad portandum tale onus, & ſubtilius, & gracilius eſt in ſuperioribus. Vnde, vt dicit Ambroſius, ſuper Lucam. 2. c. Tu matri debes pudoris iniuriam, virginitatis diſpendium, partus periculum, vtiri longa diſcrimina, &c. Alia tamen eſt ratio, quam ponit Nicolaus de Lyra. Gene. 2. in verbo. ædificauit. vbi dicit, hoc ideo eſt propter debilitatem calidi naturalis in muliere, quæ naturaliter eſt frigida: ideo maior pars alimenti, de qua fit nutritio & augmentum, remanet in inferioribus partibus. & vide Lucam de Penna in l. 1. C. de agricolis & cenſitis. lib. 11. Et minor pars, ſuperius eleuatur. quod contrarium eſt in mafculo.

Secundò, magis laborat mater in liberos partiendo, ex quo multoties contingit ſibi mors.

Tertiò, magis laborat mater poſt partum eos lactando, & nutriendo. vide Felinum in d. c. ex literis. de conuer. infidelium. de quibus vide per Guillelmum Benediſti in ſua repe. c. Ray. in ver. mortuo itaq; teſtatore. l. ſecund. numero 27. 28. & 29. de teſtamenti. vbi dicit, quod propter labores quos in ares habent in filios, plus diligunt filios, quam patres. Quoniam, vt dicit, ſunt certiores: vt dicit Ariſtoteles in loco ſupra allegato. Et etiam, vt dicit Benediſti in dicto loco, num. 24. mater, in procreatione liberorum præbet materiam, & ſic maiorem portionem. Cùm naturaliter, illam rem magis diligamus, in qua magis ſcimus nos

habere ius. Et, vt dictum eſt, maior portio de ſubſtantia matris eſt. Quoniam, vt Galenus ait, ſubſtantia hominis, eſt velut fides ad citharam, id eſt, ſtrumentum ad materiam, circa ſe coagulanda. Inde dicitur mater, quaſi inartila in generatione vel, quaſi mamma, quia mamillæ terit. prope quod confunditur opinio aliquorum erroneo dicentium, quòd mulier non dicitur generare filios, ſed ſolus pater, habita nominatione ab ætate, non à patiente, quod factum eſt dicere ſecundum Paulum de Caſt. in l. 1. C. de conditioniſ inſeris. vbi dicit, quod æquè principaliter generat mulier, ſicut nialculus, cùm generatio fieri poteſt ſine vtroque. Quia, cùm ſecundum naturales, pater præbeat formam, & in mater formam in re generata, æquè principalis eſt materia, ſicut forma: imò ſe habet per prius. Cùm materia in primi non poſſet nec eſſe forma, nec eſt conuerſo ſic.

Trigefima nona conſid. Laudandæ ſunt etiam mulieres, quoniam ex corporibus earum, ex partibus, in multa remedia ſalubria in uicinis inueniuntur: vt plenè narrat, & ponit Plinius. li. natu. hiſto. lib. 28. & c. 7. vbi dicit, quòd de colicis, lacte mulieris, ſalua, & menſtruo multæ ſingularia remedia ſiunt.

Quadrageſima conſid. Licet mulieres cognitione mariti honorari debeant, vt eſt in l. mulieres, C. de dignitatibus. lib. 12. vbi ait Lucas de Pen. l. ſi. C. de incolis. lib. 10. ibi, honorem mulieres maritorum erigimus, genere nobilium. in l. ſi. C. de nuptijs. ibi, vxor marito conſeſcat, & ſentiat eius fulgorem. in auct. de conſuetudine. ſi autem. ibi, deet enim frui eas & coniugis caritate. ſequitur: Quoniam vxores conſeſcant maritorum. collatio. quarta. Facit ratio, quia vna & eadem caro e. nec illud. 33. q. 5. &c. Martine cum ſimilib. de cognatio. ſpirituali. c. debeat. extra de bigamis. c. Agathoſa. in ſi. 27. q. 2. tacet. quæ dicit Fel. in ca. ſuper eo. de teſt. vbi dicitur, honor eſt, incrementum quæ vxori, ſi nubat potentiore. faciunt, quæ dicit Bonus de Curia ſi tractatu de nobilitate, parte tertia. numero 1. dicam alib ampliffimè, & iam dixi in conſuetudinibus. noſtris ducatus Burgundiæ. in titulo. de mains mortes. ſ. 8. in gl. 1. Adde tamen, quia Paulus 1. ad Corinth. 11. dicit, quod mulier eſt dignitas viri. Et aduerte etiam, quòd licet mulier habeat dignitatem à viro, eſt tamen dignitas, quæ eſt in adminiſtratione: quoniam dignitatem in adminiſtratione habere non poſſunt. l. ſecund. de re. iur. quod tamen dicunt fallere in mulieribus excellentibus, de quibus in ſin. C. de arb. & in ſelecti. de arbitris. Et in abbatiffis, quæ habent adminiſtrationem in ſuas monachas: vt no per C. in l. ſi. C. de abbat. Dicit tamen Iacobus Rebutius d. l. 1. C. de dignitatibus. quòd dignitas generis ſi

quæ venit à patre, est excellentior, & præferri debet dignitati, & mulieri obuienti ex parte mariti. Vt propterea, vt dicit, Si filia regis nubat alicui duci, vel comiti, dicitur regalis. Et etiam, si filia ducis nubat alicui militi simplici, dicitur ducis: & probatur, vt dicit per d. l. 1. Si tamen dignitas mariti sit maior, quàm dignitas, quæ eidem obuēnit, ex parte patris, quæ tunc uti poterit nobilitate viri. Vt si filia ducis nubat regi, dicitur regina. Et si filia militis nubat comiti, dicitur comitissa. Et vxor nobilioris, min⁹ nobili vxori præferetur l. 1. ff. de senatorib. & no. gl. in verb. comiugis. in auth. de consulib. §. hæc itaq; col. 4. & dicit Bald. in l. fœminæ. ff. de senatorib. quæ fortior est nobilitas, quam habet filia ab origine, quàm illa, quâ habet à marito: quia pro prioradio, & non alieno coniscat. Et hoc benefeunt dicere gloriose nostræ mulieres, de quib. taceo, cū non sit intentionis nostræ aliquid tangere hic, nisi concernat honore: Dicam latius infra, in §. part. in 36. consid. In muliere tamen, dignitas esse non potest, licet radijs maritorum, aut snorū parentum coruscant, sed venustas, quoniã dignitas in viris, & in mulierib. venustas. Vnde dicit Cicero lib. 1. officiorum. Venustatem muliebrem dicere debemus, dignitatem virilem. & vtrunque est dignitas dicit Cicero eod. lib. 2. officiorū. Augustinus verò fecit librū vnū de honestate mulierum.

Quadragesima septima consid. Mulieres etiã dicuntur (sicut & viri) nobiles. primò probatur, Actū 17. ibi. Et mulieres nobiles non panca. Secundo, iure canonico, per tex. in c. 1. quod incipit de Francia quidam nobilem mulierem. extra de spons. & dixi aliquid infra. in §. par. in 39. consideratione incipit. Nobilitati in beneficijs. Et non solum ratione mariti. vt in præcedenti consideratione, sed etiam parentum. tex. in l. mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus. C. de dignitati. li. 12. Nam liberi originem paternã sequuntur. l. cum legitima nuptia. ff. de statu hominū. etiam quo ad dignitatem, & honores. l. fœminæ. ibi. parentes vero. cum duab. ll. sequentib. ff. de senatorib. & l. exemplo. C. de decurionib. libro decimo.

Item, fœminæ dicuntur præcellentes, vt est tex. in c. dilecti. de arbitris, extra.

Item, comparantur excelis dignitate viris, per tex. in l. optinam. §. cum itaq; C. de contrah. stip.

Item, grauib. comparantur personis, vt supra propè in 37. consideratione.

Item, sicut ad personas egregias, propter eorū dignitatem, mittitur ad iuramentum præstandum vulgata ad personas egregias. ff. de iuri. Sic pariter ad mulieres (ne dicam dominas, vt ibi exemplificat) propter honestatem, & reuerentiam.

secundum Bal. in c. qui testium. extra de testibus. Quia non decet eas coetib. virorum commisceri, quas sexus pudicitia, ab eorum consortio fecit alienas. l. fin. C. de arbi. Nec omnibus perperam naturalis pudor sese manifestare concedit. §. cū itaq; supra allegato.

Item, vt testis est Papinianus in l. vxorē, in prin. ff. de lega. tertio. marit⁹ quidã (q. beneficio affectio nis, & pietatis, semper motus fuerat erga eã) vxorem suam dominã appellat in suo testamento, & Oui.

Nam furor in dominam temeraria brachia mouit.

Id est amicum, vt aliqui exponunt, sed capi potest pro vxore, sicut dominus pro marito. Virg. li. 4. Aeneidum. *Connubia nostra Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.* vt supra satis probè dixi.

Item, Scauola inreconsulto argutissimo autore. l. Titia. §. qui Marco. ff. de annuis legatis. vxor à marito, Domina sanctissima nuncupatur, vt supra amplè dictum est ista parte, in 31. consideratione inc. mulieres ex hoc etiam laudantur.

Item, Iustinianus Imperator, coniugem suam nomine Theodoram (cuius consilio administrationis, seu officiorū venditio reuocata fuit) Reuerendissimam intitulat, vt patet in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. hæc autem omnia. col. 2. de quibus paulò ante dictum est in 37. consideratione, incipiente Honor deferendus est.

Et non solum vxor Regis (licet regnum sibi nõ pertineat) Regina vocabitur, vt est casus secundū Pan. & alios in c. dilecti. extra de arbitris. cuius radijs coniscabat. l. fœminæ. ff. de senatorib. Et rationabiliter Regina appellatur, etiam secundum communem vsum loquendi, quo vxores, dignitate mariti, in honorem decorantur: verum etiam vidua Regis relicta, durante viduitate, vocabitur Regina. videtur pro hoc text. iuncta superscriptione: in capitulo cum deuotissimam. cum cap. sequente. 12. quæst. secunda, & hoc modo loquendi etiam vtinur, vt quandiu vidua permanet, dignitate mariti defuncti, post illius morrem sicut in vita decoretur. Cū vidua sit mariti mortui imago, ipsum representans, secundum Bald. in l. pignoris. C. de pignoratitia actione, pro quo est tex. in c. ex parte, extra de foro competent.

Aduerte tamen, cū vxor tali priuilegio vtatur iure mariti. & in cōsequentiam dignitatis mariti est priuilegiata, ideo relicta, vel commissa, vxori Regis, vel Comitissæ, licet sub nomine dignitatis regis, vel comitalis (cū dignitatem habeat ex persona mariti, & non sua) non transibunt ad successorem, ipsa mortua: quod fecus esset in Rege, casus est in l. quod principio cum l. seq. ff. de lega. 2. vbi Bar. & alij.

Finis Secundæ partis Catalogi Glorix Mundi.

T

TERTIA

TERTIA PARS CATALOGI GLORIAE MUNDI.

ERIT DE ORDINE COELESTIVM CORPORVM
ET DE LOCIS SPIRITVVM
etiam infernalium.

QUINQUAGINTA CONSIDERATIONES HABET.

PRO expeditione huius tertie partis, quæ est de ordine coelesti, ad quem omnes alij ordines sumunt exemplum, vt dicam in sequenti parte: & Coelestibus, ordine, sedes prima datur, ait Claudianus. Quoniam licet ratione naturali, istud non sit bene cognoscibile, aut scibile, secundum illud Iob 38. Nunquid nosti ordinem cœli, & ponēs rationem eius in terra? quasi dicat. Non, sed per reuelationem diuinam aliquid scitum est. vnde Paulus scituit per reuelationem. A quo B. Dionysius, qui in sexto capitulo cœlestis hierarchiæ, distinguit tres hierarchias angelorum, ex quibus facit nouem ordines: & ex dictis ibi, & quæ infra dicentur, videtur dicendum principaliter, quod sint duodecim sedes principales in paradiso, videlicet: Sedes ipsius Trinitatis, & deitatis. Sedes filij respectu humanitatis. Sedes beatissimæ Virginis Mariæ. Et nouem alia sedes, nouem ordinum. Ioannes verò vidit sedes multas positas in Cœlo, vt habetur Apocalyp. 4. de quibus statim dicam.

Consideratio ergo prima erit. Quod cum Deo sedes per sanctos prophetas attribuuntur, vt Esaiæ 66. Cœlum mihi sedes est. Et Dan. 7. Aspicebam, donec throni positi sunt, & antiquus diernm sedit: quod Deus noster sedet super thronum & agno. Vnde habetur Apoc. 7. Vbi dicit Ioannes, quod vidit turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Et clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno. Et omnes angeli, stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium &c. Et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes: Benedictio, & claritas, & sapientiæ & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum, amen. Et habetur Esaiæ 6. Vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena erat domus à maiestate eius, & ex qua sub ipso erant, replebant templum: Seraphin stabant super illud, sex alæ vni, & sex alæ alteri, duabus velabant faciē eius, &c. Et volabat alter ad alterum: & dicebant: Sanctus Sanctus Sanctus Dominus exercituum. plena est omnis terra gloria eius. Et procedebant viginti quatuor seniores ante seden-

tem in throno, & adorabant viuentem in seculo, & emittebat coronas suas ante thronū, dicentes Dignus es domine Deus noster accipere gloriam, honorem, & virtutem, quia tu creasti omnia. propter voluntatem erant, & creata sunt: vt etiam habetur Apoc. 4. Et ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens, & in circuitu sedis sedebat 24. Et iris erat in circuitu sedis similis visioni iris ragdinæ. Quæ autem sint huiusmodi sedilia, &c. Et etiam, quia dicitur, & super thronos 24. seniores sedentes, circumamicti stolis albis, & in capibus eorum coronas aureas. qui sint isti 24. seniores, sedentes super throno. Et sic an sint ad huc, &c. existentes super thronum illius: vide in libro prædicti per Doctores ad quos te remitto, cum sit materia eorum. Et sufficit mihi generaliter ringere, ad propositum materia: meæ. In speciatamen, de explanatione harum sedium ponit eccius & contemporaneus noster Ioannes de Meuthelon, in suo promptuario iuris, in verbo, videlicet secundum articulo. Quæ cum non faciant sedes, & stinctas ab his, quæ infra dicentur, nō aliter in libro.

Sed etiam aduertendum est, quod theologum multis nominibus nuncupatum Deum laudant, cum ipsum omnium auctorem, multis prædicant nominibus, ex omnium creaturarum consideratione sumptis. Vt Bonum, Luc. 18. Nemo bonus nisi Deus. Vt Pulchrum, Cant. 1. Ecce tu pulcher es electe, & decorus. Sicut sapientem, Iob 9. Sapiens corde est, & fortis robore. Sicut diligibilem, Gen. 5. Guttur eius suauissimū, & torus desiderabilis. Vt magnitudine excedentem omnibus. Ipse enim Deus excelsior cœlo est. Et quid facies, profundior inferno. Iob. 11. Et vnde cognosces, longior terra mensura eius, & latior mari: vnde ipse Deus in spiritibus, & cordibus vestris est, secundum prophetas, Sapi. 7. Et per nationes in animas sanctas transfert, & in corporibus, primæ ad Cor. 6. & nescitis, quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est? Et paulo post: Circumfate, & portate Deum in corpore vestro. In uolulo. Psalm. 10. Dominus in templo sancto tuo, Dominus in cœlo sedes eius. In terra, Ierem. 22. Nunquid non cœlum, & terram ego impleo dicit dominus? & simul in eodem, hoc est in eadem natura, & secundum idem aut eundem esse. In mundo, Iob. 1. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Circa mundum, Sap. 1. Spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientia habet vocis. Supra mundum, Esai. 66. Cœlum mihi sedes

est terra autem scabellum pedum meorum. Super caelestem, Psal. 112. Excelsus super omnes gentes dominus, & super caelos gloria eius. Super substantialem. Mat. 6. Panem nostrum superstantialem, da nobis hodie. Solem, Malach. 4. Vobis rimentibus nomen meum orietur sol iustitiae. Stellam, Apoc. 22. ego sum genus, & radix Dauid, stella splendida, & matutina. Iguem, Deut. 4. & Pau. ad Heb. 12. Deus noster ignis consumens est. Et ideo dicitur Exod. 3. Apparuit dominus Moyfi in flammam ignis, de medio rubi. Aquam, Io. 7. Qui credit in me, sicut scriptura dicit, flumina de ventre eius fluent aqua viua. Spiritu roris, Osee 14. Ero quasi ros. Nubem, Osee 6. Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. Lapidem, Psal. 117. Lapidem quem reprobaucrunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. Petram, 1. ad Cor. 10. Petra autem erat Christus. Electrum, Ezch. 1. Et splendor in eireniur eius, & de medio eius quasi species electri. Existentem, Iob 14. Num necti qui solus. Vt secularum Authorem. Eccl. 24. Ego feci in caelis, vt otiretur lumen in deficiens, & sicut nebula texti omnem terram. Rurum eiusdem libri 18. Qui viuunt in aeternum creauit omnia simul. Lucem, Ioan. 1. Deus lux est. Vt indultorem vitae, Act. 17. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Vt sapientiam, Sap. 5. Et tecum sapientia tua, quae nouit opera tua. Vt mentem, Iob 10. Licet haec caeles in corde tuo, tamen scio, quia vniuersorum memineris. Vt verbum, Psal. 32. Verbo homini caeci sumati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Vt scientiam, ad Heb. 4. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, nec est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Vt thesauros omnestotius scientiae in se cernentissimam & continentem. Ad Colos. 2. In quo sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae absconditi. Vt virtutem, prima ad Cor. 4. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Vt protectorem, Quoniam, vt ait Psal. 17. in Deo meo transgrediar murum. Deus meus, impoluta via eius, protector est omnium sperantium in se. Et Dei est adiuuare, 2. Paral. 25. Vt potentem, Psal. 23. Dominus fortis & potens. dominus potens in praehio. Vt antiquum dierum, Dani. 7. Aspicietiam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Vt insensibilem. Et habetur ample per Diosyfium, & Fabrum Stapulē. in Commentarijs in dicto loco. cap. 10. Et immutabilem, Psal. 101. Tum autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Et Malach. 3. Ego Deus & non mutor. Vt saluatorem, Psal. 84. Conuertere nos Deus salutaris noster. Vt iustitiam, vt iustificationem, vt redemptionem, prima ad Cor. 1. Qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Vnus enim Deus est, Deut. 6. Audi Israel, dominus Deus vsus est vnus est. Et Paul. ad Ephes. 3. Et nihilominus vnus vnus ergo in substantia, trinus in personis. vt dicit Aug. in lib. de trin. transumptiuē e.

fin. de conse. distinct. 3. vbi dicit Aug. Omnes quos potui legere, qui ante me scriperunt de trinitate, qui Deus est diuinorum librorum veterum, & nouorum catholici tractatus, hoc intenderunt docere secundum scripturas. Quia pater & filius & spiritus sanctus, vnus eiusdem substantiae inseparabili aequalitate diuinam insinuauit vnitatem. Ideo quod non sunt tres Dij, sed vnus est Deus, quamuis pater filium genuerit. Et ideo filius non sit, qui pater est, filiusque a patre sit genitus, & ideo pater non sit qui filius. Spiritusque sanctus, nec pater, nec filius, sed tantummodo patris, & filij, spiritus, & patri, & filio ipse coequalis. & ad trinitatis pertinens vnitatem. Non tamen eandem trinitatem, natiuam de Maria Virgine, & sub Porio Pilato crucifixam, & sepultam, tertia die resurrexisset, & in caelum ascendisset, sed tantummodo filium. Nec eandem Trinitatem descendisset in specie columbae super Iesum baptizatum, aut die Pentecostes post ascensionem Domini, sonitu facto de caelo, quasi ferretur status vehemens, & linguis diuisis velut ignis, sed tantummodo spiritum sanctum. Nec eandem Trinitatem, diuise de caelo: Tu es filius meus dilectus, siue cum baptizatus fuerit a Ioanne, siue in monte, quando cum illo erant tres discipuli. Aut quando sonuit vox de caelo dicens, Clarificauit, & iterum clarificabo, sed tantummodo patris ad filium, vocem fuisse factam, quamuis pater, filius, & spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur. Haec sunt verba text. in loco supra allegato, qui de hac Dei virtute in essentia, seu substantia, & trinitate in personis ita loquitur. Loquitur etiam in ca. in princ. extra de sum. trin. & si. car. vbi dicitur: Firmiter credimus & simpliciter confitemur, quod vnus solus verus Deus, aeternus, inuentus, & incommutabilis, incomprehensibilis, & omnipotens, & ineffabilis, pater & filius, & spiritus sanctus. Tres quidem personae, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Pater a nullo, filius a patre solo, ac spiritus sanctus pariter ab utroque, ab initio, semper, ac sine fine. Pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens, Consubstantiales, & Coaequales, & Omnipotentes, & Coaeterni: vnum vniuersorum principium, creator omnium, visibilium, & inuisibilium, spiritualium, & corporalium. Haec sunt quae dicit text. in d. ca. supra alle. Et etiam text. in l. r. circa prin. C. de sum. tri. & si. cath. de eadem vnitatem, & trinitate loquens sic dicit. Secundum apostolicam disciplinam, euangelicamque doctrinam patris, & filij, & spiritus sancti, vnam Deitatem sub pari maiestate, & sub eadem trinitate credimus. Sed est text. multum not. in e. damnatum. vbi nos autem. de summa trinitate, & fide catholica. vbi dicitur. Sacro approbante Concilio, credimus, & confitemur cum Petro, quod vna quaedam summa res est, incomprehensibilis quidem, & ineffabilis, quae veraciter est pater, filius, & spiritus sanctus,

TERTIA PARS

Sanctus, tres simul personæ, ac sigillatim qualibet earundem. Erideo, in Deo solummodo trinitas est, non quaternitas, quia qualibet illarū triū personarū, est illa res, videlicet, substantia, essentia, seu natura diuina, quæ solum est vniuersorum principium, præter quod, aliud inueniri non potest. Et illa res non est generans, neque genita, nec procedens: sed pater, qui generat, & filius qui gignitur, & spiritus sanctus qui procedit, vt distinctiones sint in personis, & vnitas in natura. Licet igitur, alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus: non tamen aliud, sed id, quod est pater, est filius, & spiritus sanctus. Ijdem omnino, vt secundum orthodoxam, & catholicam fidem, consubstantialia esse credantur. Pater enim ab æterno filium generando, suam substantiam ei dedit. Iuxta quod ipse testatur: Pater quod dedit mihi maius est omnibus. Ac dici non potest, quod partem substantiæ suæ ei dederit, & partem ipse sibi retinuerit. Cum substantia patris indiuisibilis sit, vt pote simplex omnino: sed nec decipi, quod pater in filium transfuderit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam filio, quod non retinuerit ipsam sibi: alioquin desisset esse in substantia. Patet ergo, quod sine vlla diminutione, Filius nascendo, substantiam patris accepit. Et ita pater, & filius, habent eandem substantiam. Et sic eadem res est pater, & filius, nec non, & spiritus sanctus, ab utroque procedens. ita text. supra alleg. Et in hoc, sequendo textus scientiæ nostræ, nõ transcendendo metas, ne videar fallacem in messum alienam ponere. Sed plenius me remitto ad doctores theologia, de quib. videri potest Dionysius, in loco hic ante alleg. & post eum Faber, & Ant. Fl. in summa suatit. 30. c. 2. vbi dicit, & ponit de Deo trino, & vno.

Dionysius etiam, & post eum Faber Stapulensis, in suis cõmentarijs, super c. 1. de diuinis nominibus dicunt, quod diuina sapientiæ studiosi laudant Deum in formis humanis circumdando ei formas humanas. Quãdoq; ipsius oculos. Ad Heb. 4. Omnia autem nuda, & aperta sunt oculis eius. Et dicit Aug. super Psal. 136. Deus totus oculus est, quia omnia videt. Totus manus est, quia operatur. Totus pes est, quia ubiq; est. Quandoq; aures, Psal. 142. Domine exaudi orationem meam, auribus percipe deprecationem meam. Quandoque caput, & crines. Can. 5. Caput eius aurum optimum, cornu eius sicut elata palmarum, nigra quasi cornu. Et Dan. 7. vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli eius capitis quasi lina munda. Vultus seu facies, Psal. 33. Vultus autem domini super facientes malã, vt perdat de terra memoriam eorum: Et Psal. 50. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Manus Psal. 128. Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me: da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Scapulas, siue humeros. Psal. 90. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. Et Deut. 32.

Assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. Brachia. Esai. 53. Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est. Etiam Psal. 97. Saluauit sibi dexteram eius, & brachium iustum eius. Posteriora. Ex. 34. in fi. Videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris. Pedes Deut. 33. Et qui appropinquant pedibus meis, accipient de doctrina illius. Etiam Esai. 66. Terra autem scabellum pedum meorum. Atributa etiam ei alas Psal. 19. Sub vmbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me afflixerunt. Etiam Deut. 32. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas. Et etiam coronas illi applicat seu arboribunt, Esai. 62. Et eris corona gloriæ in manu Domini, & da adema regni in manu Dei tui. & Esai. 41. cimo cap. & cetera. Dicunt etiam Theologi Deum esse omnia quæ sunt, secundum quantum eius ad omnia conuenientiam, atque conuenientiam, quod quæcunque proprietates, particulariter, & contractæ sunt in rebus conditis, eadem imperminenter, & absolute sunt in Deo, vt omnium veritate primitiua, & exemplari. Ipse enim est, per omnia, neq; omnium debet nuncupatione cuius ambitu, comprehendere, neque nominis illius vniuersalitate concludi. Omnium enim causa est, per omnia existens. Et omnium reuera est regnum, dominatio, & principatus: quod sapientissime & cœlestia omnia & terrena moderatur, regit & gubernat: & circa ipsam omnium causam sunt omnia, ita quod est omnia in omnibus. vt amplè declarat Dionysius in d. li. de diuinis nominibus. & Commentator in cõmentario primi c. libri primi vbi dicit, quod laudatur in decem, & nouem nominibus vltra supra dicta, vt puta quod sit:

- I. Sacra totius illustrationis principium, & cuncta illa in se inans.
- II. Omnium causa, cuncta ad esse produces, & formans.
- III. Initium rerum omnium, à quo vniuersa sunt & habent exordium.
- III. Substantia omnium, per quam cuncta in suo gradu subsistunt.
- V. Erigens & reuocans eos, qui vita spiritali exciderunt.
- VI. Reuocans, & reformans eos, qui diuinitatem in se imaginem corruerunt.
- VII. Confirmans eos, & consolidans, qui impetrate vexatione agitantur.
- VIII. Stantes corroborans, vt in bono periclitanter permaneant.
- IX. Accedentes ad se, quasi porrecta manu succulans, ac promouens.
- X. Eis, qui spiritualiter illuminantur, fulgorem, & lucidus.
- XI. Illis, qui perficiuntur, consummationis perfectionisq; princeps.

- XII. Eorum, qui in Deum assumuntur, summa diuinitas & deifica virtus.
- XIII. Eorum, qui simplices sunt, vera & singularis simplicitas.
- XIII. Eorum, qui in vnum transeunt summa virtus & vnica virtus.
- XV. Principium totius vniuersi, omnia superans, substantiale principium.
- XVI. Occultæ suæ diuinitatis quantum licet participationem tradens.
- XVII. Viuentium vita, omnibus pro suo gradu vitam elargiens.
- XVIII. Subsistentium entitas cunctis substantiâ communicans.
- XIX. Omnis vitæ ac substantiæ causâ primitiua ac præcipua.

Hæc omnia, & multò plura, ponit ille vir diuinus incomparabilis, & omnium viuentium doctissimus, & excellentissimus Magister Iacobus Faber Stapulensis in Commentarijs suis ad D. Dionysium de diuinis nominibus in 1. c. vbi dicit, vltra prædicta diuinitatem esse laudandam, scilicet vna, trina, causa, sapiens, & pulchra, summeque benigna, quæ ibi explanat, & declarat post Dionysium: cui prædicta declarat ad demonstrandum, Quæ sit diuinitas, & deitas: & quomodo laudanda, honoranda, & glorificanda, maxime in nominibus, vbi etiam dicit, quod Theologi dicunt ipsam deitatem cetero nomine. Cum Deum ipsum aiunt respondisse Iacobo eum interroganti de nomine, vt Gen. 32. Quid mihi quo appellaris nomine? Cur queris nomen meum, quod est mirabile? Et Iud. 13. Et nesciebat mane, quod angelus Domini esset. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen, vt si seruus tuus fuerit exple tuum honorem? Cui ille respondit, Cur queris nomen meum quod est mirabile, & est supra omne nomen? Hinc dicitur Exo. 3. Si dixerint mihi, quod est nomen eius, quid dicam eis? Dixit dominus Moyli. Ego sum, qui sum. Sic dices filiis Israhel. Qui est, mihi sit me ad vos. Et eo. c. paulo ante. Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Et sic dicit viam, vitam & veritatem, vt habetur Io. 14. Et lucem, Io. 8. Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lucem vitam, & c. 12. Ego lux in mundum veni, vt omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Et hæc comprobatur dictis Faber post dicta Dionysij in locohic ante alie, vbi etiam comprobatur, quod sit omnia in omnibus. Iuxta dictum Apost. 1. ad Cor. 15. Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit illi, qui subiecit sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus. Et nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, Marc. 11. Et habetur ad Eph. 4. c. quod Deus pater est omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Et quomodo etiam Philosophis describitur, ponit Arch. Flor. in sua sum. in 3. par. titu. 30. §. 1. Aug. etiam super il-

lud Pater noster, dicit, quod Deus in seipso est sicut alpha & omega. In mundo sicut rector & auctor. In angelis, sicut sapor & decor. In Ecclesia, sicut paternitas in familia in domo. In anima, sicut sponfus in thalamo. In iustis, sicut adiutor & protector. In reprobis, sicut pauor & horror.

Et etiam omnipotens dicitur, Genesis c. 17. Dominus quasi vir pugnator omnipotens nomen eius. Et dicitur omnipotens, eo, quia ipse omnium rerum est firmitas & vigor, quod omnia potest. Omnia potestate sua comprehendens ac continens, cuncta firmans, stabiliens & consolidans. Et hoc totum mundi opificium in disruptum atque indissolutum sua potentia conseruans atque perficiens, vt omnium sedes omnium capax quæ continentur, omnia vna cuncta excolente virtute conuincit, omnia sperans, & omnibus, quæ prouidentia reguntur mire imperans. Et vt dicit Faber in dicto loco post Dionys. ca. 10. Onerosum nimium esset, velle adducere quoties in sanctis eloquijs Deus omnipotens appellatur.

Et bonus appellatur, Mar. 10. Nemo bonus, nisi vnus Deus, vt per pulchre declarat ipse Dionys. eo. lib. Et Ant. Flo. in sua sum. par. 1. tit. 13. c. 2. §. 5. 6. & 7. vbi amplè de eius bonitate.

Sanctus etiam sanctorum, Rex regum, & regnantium in seculum, & in æternum, & vltra: dominus dominorum, & Deus Deorum dicitur, vt dicit idem Dionys. in d. suo libr. de diuinis nominibus. c. 12. Quia laudare eum conuenit, in finitis nominibus præditum. Itaque sanctitas quidem est, vt secundum nos loquamur, omni scelere libera perfectaque; & penitus coinquinata munditia. Et habetur Dan. 9. c. Tu autem anima ducerte sermonem, & intellige visionem, &c. Et vngatur sanctus sanctorum. Et in pluribus alijs locis sacra Theologi dicitur. Sanctus sanctorum, sed longum esset colligere.

Rex regum dicitur porro, vt dicit Dionys. Regnum est omnis termini & ornatus legisque & iuris ordinisque distributio. Et habetur Psal. 144. Regnum tuum regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generationem; Et Psal. 145. Regnabit dominus in secula, Deus tuus in generatione, & generationem, regnans in æternum, & vltra, Et Exo. 15. c. Sanctuarium tuum domine, quod confirmauerunt manus tuæ: dominus regnabit in æternum, & vltra. Apo. 19. Et habet in vestimento, & in femore, scriptum: Rex regum, & dominus dominantium.

Et æternus dicitur, Baruch. 4. Exacerbasti enim eum qui fecit vos, Deum æternum. Et Luc. 10. Dominus Deus vnus est ipse Deus viuens & Rex sempiternus, qui iure humano appellatur. ca. 1. de sum. trinit. & fid. cath. in leg. Iulia. ff. ad leg. Iul. pecul.

Dominus dominantium. Dominatio verò non modo inter deteriores eminentia, verum quoque honestorum ac bonorum perfecta possessio,

TERTIA PARS

veraque, & incommutabilis firmitas, unde à libera potestate dominandi facienda, & dominio, & dominus, & dominans, & dominus dominorū dicitur, vt comprobatur Psal. 135. Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius. Et Apoc. 19. vt ante dictum est.

Deus deorum. Quia prospiciat cuncta, prouidentia bonitateque mirabili, & circum omnia currat, cunctaque contineat, & se omnia repleat atque vniuersa transcendat, quæ prouidentia illius vtuntur. Hæc Dionysius.

Et quod Deus deorum dicitur, habetur Psal. 49. Deus deorum locus est, & vocauit terram. Et Psal. 135. Confitemini Deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius. Et habetur Deut. 10. Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, & dominus dominantium.

Et etiam magnus dominus dicitur, & laudabilis nimis, Psal. 47. Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum. Psal. 71. & Esai. 54. Dominabitur tui qui fecit te, dominus exercituum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur. & dicit Albe. de Rosa. in suo Dictionario, in verbo, Deus. allegando Dionysium. Quia Deus varijs nominibus nuncupatur.

Quandoque enim dicitur hely, id est, foris. Quandoque eloy, id est, dominus noster. Quandoque alon, id est, excelsus. Quandoque sabaoth, id est, dominus exercituum. Quandoque adonay, id est, robustus, & ad omnia sufficiens. Quandoque emanuel, id est, nobiscum Deus. Quandoque tetragrammaton, id est, Dominus. Quandoque theos, vel à theos, quod est videre, vel currere. quia omnia videt, & percurrit. & hoc vltimum ponit Archid. in c. astimant. in prin. u. q. 3.

Quandoque etiam Deus absconditus, & saluator. Esai. 45. Et incomprehensibilis. c. 1. de sum. ri. & si. catho. in sum. iudex, fortis, & patiens. Psalm. 7. De patientia cuius est bonus tex. in c. horum, §. e. contra. 2. q. 4. Et de illius benignitate videnda est singularis & admirabilis epistola 8. Dionysij ad Demophilum monachum, & ibi Faber Stapulensis, vir incomparabilis, qui multum singulariter declarat benignitatem esse commendandam, Et ibi eam multum commendat ipse Dionysius & Faber in commentarijs suis.

Licet enim Deus diuini non possit, teste Casiodoro, tamen Ioannes Ludouicus Viualdus in suo opere regali, in tra. de cognitione electorum. in 3. no. ponit 14. aut 15. diffinitiones Dei, & postmodum dicit, quod excellentia deitatis tribus nominibus nominatur. & vt dicit, omnem sentum, & omnem naturam supergreditur secundum August. ibi allegatum. Et vide etiam Luc. de Penna in l. 1. C. de veteranis, lib. 12. vbi ponit quid sit Deus, & de eius nominis interpretatione.

Quia Deus laudandus sit, & laudatur in multis, habetur Psalm. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. & in

pluribus alijs locis, & dicam infra in vltima parte in prima consideratione.

Quomodo autem sit laudandus, videatur Dionysius & Faber in libro de mystica theologia. quod cum sint nimis alta, relinquo theologis.

Quomodo glorificandus & honorandus, Psal. 28. Afferte domino gloriam & honorem, afferte gloriam nomini eius.

Quomodo magnificandus, dicitur Deuter. 10. Magnificentiam Deo vestro. Eri. Paral. 2. 4. T. est domine magnificentia, & tua est gloria. & 68. Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Quomodo benedicendus. Vide Theobaldus vbi habetur. Omni tempore benedic Deum.

Quomodo etiam honorandus, facit textus ibi in clem. si dominum in sanctis. Deus & veneratio. sanctorum. dicam infra in vltima parte. Solus enim adorandus est, & soli sibi sacrificium est faciendum, dicit Inn. in c. 2. de celebratione. missæ. & Lucas de Penna in d. l. 1. C. de veteranis, lib. 12.

Quomodo autem Deus sit adorandus, videtur Psal. 71. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruiunt ei. Et est adorandus Deus adoratione latræ, quæ idem tantum debetur. Et sibi sacrificium sit quod per in et ad latræ, quod est sacrificium verum secundum Aug. de ciui. Dei. 10. c. 6. Et est omne opus quod agimus, vt faciat in inhæreamus Deo. Et vt dicit Anto. Florentia sua summa, tertia part. ca. 9. §. 3. Quia sicut est duplex hominis bonum, ita triplex sacrificium: vbi per eum, & statim dicam. Et huiusmodi latræ gratæ, dicitur seruitus latinè, vt dicit Ioannes Turcremata, in eius aut. in 11. col. 1. dist. Quæ triplex sic describitur. Latræ est cultus Deo debitus, vel exhibitus: est voluntas impendendi Deo totum diuinum & debitum, & nulli alij debetur, dicitur de Turcremata in c. nos autem de consec. dist. 2. & in c. venerabiles. de consec. dist. 3. Et hæc adorationem latræ commendat nobis scriptura. vnde Psal. 94. Venite adoremus & prostramus ante Deum. & Psal. 95. Adorate Dominum in atrio sancto eius. Item, Adorate eum omnes angeli eius. Et in infinitis locis, & vt supra dictum est Psal. 71. & Mar. 4. Dominum Deum tuum adorabis. Similiter de Christo dicitur Luc. 22. Qui postitus genibus adorabat, dicens: Pater, &c. Et ibi supra in principio, quando dicitur Apocal. viginti quatuor senioribus, & alij qui adorabant uentem in secula seculorum. Et Apoc. 15. Quatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adorabant. Et eiusdem 7. Omnes angeli stabant in circuitu throni, & adorauerunt Deum dicentes: Amen. Benedictio, & claritas. &c. Et legitur de beato Atholomæo, cuius nomen porto, quod centies sexaginta genibus in die orabat Deum, & centies per totum diem. Et de beato Iacobo minore legitur, q. 120.

tum iacebat sup genua sua orans, quod genua habebat vt calcaneum, similem duritiem habens in eis duritiei camelorum.

Et hæc gloria adorationis est, quam sibi Deus specialiter retinet. Et de hac dicitur Esa. 42. Gloriam meam alteri non dabo. Et Ecclesiasti. 25. Bona animo redde Deo gloriam, & non minuas primitias manuum tuarum. Et hæc gloria significata per thymiana. de quo Exo. 30. in fi. Sanctum sanctorum nobis est thymiana; talem compositionem non facietis in vsu vestros, quia sanctum Domino est. Homo quicumque fecerit similem aut simile, vt odore illius perfrauit, peribit de populo suis. Obsequium est multum placens Deo. Ecclesiasti. 35. Qui adorat Deum in oblectatione suscipietur, & deprecatio illius vsq; ad nubes appropinquabit.

Et aduertendum est, quod licet hæc adoratio latriæ soli Deo sit exhibenda, tamen exhibetur illi homini, qui est filius Dei: sed non in quantum est homo, sed in quantum est Deus. de consecra. dist. 2. c. accesserunt, & notatur in cap. venerabiles. de consecr. dist. 3. ex quibus patet, quod cultus Deo debetur.

Qui quidem est triplex: quidam cordis, alius operis, tertius operis. Cultum cordis vocat specialiter glo. super illud Exodi 15. Non adorabis ea, neque coles.

Aliud est, inquit, colere, aliud adorare, potest enim inuitus adorare: vel adulando regibus idololatriis, vel tormentis victus, cum sciat quia idolum nihil est. Colere verò est toto his affectu & studio mancipari. Et iste cultus cordis, qui dicitur interior, requirit tria secundum Isidorum, li. 8. cymologiarum: scilicet fidem, spem, & charitatem, Quoniam etiam, vt dicit Aug. in enchiridio. Fide, spe, & charitate, Deum colimus. Et dicit Augustinus, quod iste cultus consistit in cognitione Dei, & dilectione, & debita subiectione. Et super illud primæ ad Corinthios 12. Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ. Dicit glo. de illo verbo. loquens lob secundum vnam literam. 28. Ecce pietas cum sapientia. vbi litera nostra habet. Timor domini ipsa est sapientia, inquit. Et habetur Psal. 110. Initium sapientiæ timor Domini. De his etiam esset nimis prolixum tangere, sed vt deatur Augustinus in dictis locis.

Secundus cultus operis est quadam vocalis professio maiestatis diuinæ, quam fideles faciunt frequententer orando, laudando Deum, benedicendo, gratias agendo.

Sed tertius cultus, qui dicitur operis, est, cum aliquis operet et recognoscit, dicens: Tu solus Dominus. Et Dominum istum, quantum ad personas nostras, recognoscimus genu flexione, & prostratione. Esaie 45. Mihi curuabitur omne genu. Et Michæ 6. Curuabo genu Deo excelsi.

Et tale sacrificium, quod fit opere, soli Deo de-

betur, vt dicit Aug. lib. 10. de ciuit. Dei. c. 19. & dicitur tex. in cap. sacrificium. de consecrat. distinct. 2. Quia sacrificium est sacrum signum sacrificij inuisibilis.

Sex autem sunt species sacrificij spiritualis. Primum sacrificium dicitur cordis contriti. vnde Psalm. 50. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem: vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Et Augustinus vbi supra. Non vult sacrificium Deus trucidati pecoris, sed cordis contriti.

Secundum est sacrificium cordis igne diuini amoris, inflammati, de quo Ang. Deo suauissimum odorem adolemus, cum in eius conspectu, pio sanctoq; amore preces fundimus.

Tertium est sacrificium corporis propter Deum mortificati. ad Ro. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra.

Quartum est sacrificium corporis pro Deo, proprio sanguine cruentati. vnde Aug. Deo cruentas vitrices damus, quando vsque ad sanguinem pro eius veritate damus.

Quintum est sacrificium laudis. Psal. 49. Immo la Deo sacrificium laudis. Clemen. prima, in principio. de celebra. Missarum.

Sextum sacrificium est misericordiæ, quo proximo subuenimus. ad Hebr. vlt. beneficentiæ & communionis nolite obliuisci. Talibus enim hostijs promeretur Deus.

Sacrificium septimum est iustitiæ, id est, cuiuscumq; boni operis. Psal. 4. Sacrificate sacrificium iustitiæ.

Octauum sacrificium est voluntatis, de quo Luca 2. Et in terra pax hominibus. Grego. Ante Dei oculos nunquam est inanis vacua munera, si arca cordis plena est bona voluntate. Nil quippe offertur Deo dignius voluntate bona. Et Aug. vbi supra dicit. Sacrificium res diuina est, & opus misericordiæ propter Deum, ipsa verò misericordia quæ homini fit, si non propter Deum, non est sacrificium. Etiam ad cultum operis pertinet thurificatio, quæ ostendit affectum nostrum integrè dirigendum esse in Deum.

Secunda considera. Iesus Christus filius Dei sedet ad dexteram patris. Et istud potest referri ad humanam vel diuinam naturam. Si ad humanam, tunc dicendum est secundum Aug. li. de symbolo, quod est intelligendum, vt Deus pater humanitatem Christi ad dexteram suam collocauerit: quoniam Deus membra non habet, vt possit dici eum habere dexteram, vel sinistram, sed est sermo metaphoricus. Quia sicut in dignitatibus humanis nullus apud Regem vel aliquem dominum dicitur praestantior & honoratior, quàm qui ad dexteram eius sedet: prout dixi infra in 5. parte, in 5. consideratione, incipiente: alij modi. Sic etiam Deo

T E R T I A P A R S

Deo esse gratior & sublimior dicitur, qui est ad dexteram virtutis Dei patris. Id est, illa humanitas est sic apud Deum exaltata, quantum est possibile aliquam creaturam exaltari, ita quod nunquam alia sic exaltabitur. Quoniam, vt ait Psalmista Ps. 8. Deus pater gloria & honore coronauit Deum filium suum, & constituit eum super opera manuum suarum. Et ideo dicebat beatus Stephanus cū lapidarerur, Acto. 7. Ecce video cælos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Et etiam ipse Christus dicebat, Matth. 26. A modo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei.

Sed si dextera referatur ad diuinam naturam, nunc per dexteram intelligitur equalitas patris & filij. Ne quis enim crederet Dei filium, propter assumptam humanitatem, esse minorem patre secundum diuinitatem. Ideo filius dicitur sedere ad dexteram patris, id est, ad equalitatem patris. Ideo dicit Paul. ad Colof. 3. Quæ sursum sunt, querere, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Et ad Hebr. 1. dicit. Qui, cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, ratio melior angelis effectus est, quanto differentius præ illis nomen hereditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, &c. Et ibi, Et adorent eum omnes angeli Dei.

Vel aliter, & quasi in idem, sedere à dextris Dei secundum diuinitatem, est esse æqualem Deo, vt dictum est, sed sedere secundum humanitatem, est frui potioribus bonis Dei præ cæteris creaturis, id est, in maiori beatitudine. Et cum hoc, vt dictum est, habens iudiciariam potestatem iudicandi viuos & mortuos. Ideo dicitur in symbolo: Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Quoniam iudicatis sedes sublimior cæteris esse debet. c. episcopus. 95. dist. dixi infra in 7. parte, in 24. consid. in e. generalis est, &c.

Et de dignitate & excellentia Christi ponit Paul. in Epistola vlt. supra alleg. ad Hebr. In ipsa autem ostendit Paulus dignitatem Christi, quia Deus est & homo. Diuinitatem dum ait: nouissimè locutus est nobis in filio per quem fecit & secula. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portans omnia, id est, sustentans verbo virtutis suæ, &c.

Excellentiam humanitatis eius demonstrat dicens, quem feci heredem vniuersorum, id est, dominum purgationem peccatorum faciens, felicitet humani generis per passionem suam, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: scilicet resurgens, & ascendens, ad maiorem gradum gloriæ, vt prædicit. c. supra alleg. amplè declarat An. in tua Chronica, lib. 1. tit. 6. c. 5. §. 3. Et Christus nemini fuit subiectus 23. q. 3. in ptin. vt ait gl. in ver. omnis anima. in c. magnum. 11. q. 1. sed habetur Luc. 2. Et erat subditus illis. De huiusmodi gloria filij Dei & vniuersi videatur Carolus Bouillus super Euangelium

Ioannis, in verb. Et vidimus gloriam eius. Ipse enim constitutus est ad dexteram patris in cœlis super omnem principatum & potestatem, tutem & dominationem, & omne nomen, nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, &c. vt habetur per Pau. ad Eph. 1.

Aduertendum tamè est ad illud, quod dicitur est hic ante. Cum apud omnes nationes vsitata sit cõsuetudo, vt qui sedet siue incedit ad dexteram alicuius, obtinet locum priorem. Quoniam Antonius Nebriffensis in sua quinquagesima quaestione, seu annotatione 39. quid sibi vult quod in Psal. 109. legitur. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Nam cum Psalmus in sensu literali de Christo intelligatur, si quis verba patris ad filium, quid incongruentius dicitur test, aut quid magis in decorum, quam quod ad eum priorem occupat locum? Neque solum ibi, sed mille alijs in locis scriptura sacra testatur, Christum ad dexteram patris sedere: Qui, tamen situra patri eæqualis, quia tamen filius, & quomodo est, cedere debuit patri primam sedem. Sed, vt dicit, iste locus à Theologis exponi solent à dextris, id est, in bonis potioribus. sed eodem certè expositio nimis violenta, atque male conuersa. Quod si ad dexteram sedere honorificum est, cur in eodem Psalmo subiungitur: Domine à dextris tuis? aut quid sibi vult hæc dexterarum permutatio, quod & Augustinus subdistinguit?

Legimus præterea 3. Reg. c. 2. Bersabee, cum nisset ad Salomonem filium suum per regnum porritum, quod sedit Rex super thronum suum, & quod pater situs est thronus matri Regis, & sedit ad dexteram illius. Illud quoque ex Psal. 44. Aspirit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Neque enim tantum reuerentiæ filius debet matri, aut sponsæ spontri aut sponsæ in aliorum maxime conspectibus res sedendi partes concedant. Iure igitur facta est, quod Quintus Fabius Maximus, consul, cum pater procul equo vehens illi obuiam processisset imperauit licitori, vt iuberet patrem ex equo descendere, qui iussu paruit, filiumque collaudauit dignitatem imperij retinuisse. Et ideo, vt dicitur in eodem Nebriffensis, cum hanc ordinis sedendi dignitatem secum sapius reputaret, subiit sibi vana suspicio alium fuisse apud antiquos sedendi ordinem quam qui sit nostris temporibus: vnde dicitur quod si quis sederet ad sinistram esset potior eo, sederet ad dexteram, id quod postea fuit in multis argumentis sibi exploratum, quod sic comprehenditur. Principio, quod illi qui potentiores affectabant, siue armati, siue inermes, tum satellites, tum imperatores, tum laterones siue latrones fuisse dicitur, eosdemque apud authores dicit aut tegere latro, aut claudere latus, aut cingere latus. Horat. in 1. sermonum.

Vene tegam spurco Damalatus.

Iuuenalis.

Diuitis hic serui claudis latus in senuorum.

Ouidius quarto de Ponto.

Dumq; latus sancti cingit tibi turba senatus.

Latus quoq; in tectum siue nudum dicebatur illius, quem nemo comitaretur. Ambro. in sermone de obitu fratris sui. Quod si quando sine altero prodeundum fuit, in tectum latus putares. Seneca li. 3. Epistolarum: Nudum erit latus in comitata lætitia. Is præterea, qui alium comitabatur, dictus erat ire exterior. Cui verò præstaretur comitatus, ire interior.

Horatius vbi supra.

Notamen illi

Tu comes exterior si postules ire recuses.

Et subdit verba quæ supra reculimus. *Vene tegam spurco Damalatus. Haud ita tria me gessi.*

Ouid. lib. 5. Fastrorum.

Et medius iuuenum ipsis. Ibat & interior si comes vnuerat, de seneloquitur, cui debetur honos à iuuenibus.

Et vti idem Nebriffensis dicit, atqui restat probandum, quod exterioris dicitur, qui sit ad dexteram alciuit, & interior qui ad sinistram. Seruius Grammaticus enarrans illud Virg. ex 5. Aencidos. *Raditior læuum interior.* exponit, p. sinistrore. Citatq; Ciceroem dicentem: in quem omnia in his, & Salustium in 2. historia. Inrorfus prima Africa Bithinia est. vbi Cicero intus, & Salustiꝝ inrorfus pro sinistrore seu sinistro acceperunt. Horat. quoq; in 2. sermone ait: *Interiore diem gyro trahit ire necesse est.* vbi interiore pro sinistrore ponitur. Quod meridies mundi pars sinistra est, quemadmodum dextra. Lucan. in 3. Pharf.

In tectum vobis Arabes venistis in orbem,

Vnde as mirati memores nõ ire sinistras. id est, meridionales, etiam in æstate. Ouidius quoq; in secundo Meramorphoseos.

Nec te dexterior tortum declinet ad anguem.

Inter duos artos in morem fluminis labi. Et aram ad meridiem suam esse, nullus poetarum, sed neq; astrologorum ignorat. Colligit ergo Nebriffensis ex his quæ dicta sunt, eum qui sit alterius comes, claudere, aut cingere, aut tegere latus, atque eidem ire exteriorem, hoc est, ad dexteram illius: cuius verò latus clauditur, cingitur, tegitur, ire interioriorem, hoc est, ad sinistram, qui loc⁹ erat dignitate præstantior.

Et præterea non contemnenda quædam ratio sumpta ex eo, quod legimus Paulum Apostolum datum comitem ad dexteram Petri, quod ab illorum imaginibus disponendis pictores obierunt, & in diplomatis pontificiũ sigillo munitis animadvertimus, vt Paulus semper sit Petro dexter: de quo infra dicam. Nunquid tamen tanquam in prioriloco? ab sit, vt Apostolorum principi alter quo præferatur. Nani quid sibi vult gladius ille,

quem Paulus habet strictum, nisi quod est Petri comes, stipator, atque satellites? Huius antiquitatis ignarus Thomas, in illud Apostoli ad Galat. 1. Qui suscitauit eum à mortuis, cum non haberet quid diceret, ad commentum illud cõfugit, quia præsens, inquit, vita significatur per sinistram. Futura verò per dexteram, inquam, ista est cœlestis & spiritualis, illa verò temporalis. Ideo Petrus quia vocatus à Christo adhuc in carne mortali posito, ponitur in bulla parte in sinistra. Paulus verò quia vocatus à Christo iam glorificato, ponitur in dextera parte. Diximus amplè infra ista parte. in 31. cõsid. Reliquum est, vt ad quæstionem Augustini de permutatione dexterarum respõdeatur. Ille namque, vt est in reb. quæ ad nostram religionem pertinent, nihil affirmantis Academia imitator, videtur illa non penitus explicasse, sed vt dicit Nebriff. ex his quæ superiorib. dicta sunt respõdendũ est, Quod aut pater sedet in throno maiestatis sue, & ita iubet filium sibi à dextris, hoc est, in secundo loco sedere: aut præstat se filio tanquam stipatorẽ, prorectoremq; & tunc reponit filium in primo, hoc est, in tutiori loco, & sic dictum est. dominus à dextris tuis. vnde subdit: Cõfregit in die ira suæ Reges. atque iterum in Psal. 15. Prouidebam domino in conspectu meo semper, quoniã à dextris est mihi ne commouear. Faciunt, quæ dixi in prima parte, in 25. concl. quæ incipit: licet vasallus. & in nonagesima sexta concl. incipit. arma etiam. 38. confid.

Tu dic vltra Nebriff. concordando omnia prædicta, quod aut est quæstio de trib. eiusdem dignitatis. aut de quib. potest esse dubium: & tunc quæ me dius est, in digniori loco est, & quæ dextris eo dignior qui à sinistris. vt patet in dictis conclusio. Quando verò est quæstio de duob. tantum, quorum vn⁹ comitatur alterum, tunc qui est ad sinistram dicitur esse primus & in priori loco, cū lat⁹ cingat, claudat, aut tegat, vt supra dictum est. Intellige, s. post illum cui cingitur, clauditur, aut tegitur lat⁹, quoniã ex illo datur prior locus existenti ad latus & cingenti, seu claudenti & tegenti, & ita credo esse intelligenda dicta Nebriffen. ex dictis etiam supra in prima parte, vbi ponitur qui dicantur habere priorem locum & digniorem.

Vel melius dic, quod sedere filium à dextris nihil aliud est, quam conregnari patri: sicut ille qui consideret regi ad dexteram, assidet ei in regnando & iudicando secundum Aug. & Thomam in vltima par. q. 7. allegatos per Io. de Terra rubea, in tractatu suo, Vine ecclesiæ, in titulo, ar. 2. primi tract. in 4. conclu. quæ expositio mihi viderur verior & sanior.

Tertia consideratio erit de Spiritu sancto, cuius est vna deitas, & essentia cū patre & filio. Ideo quod ratione deitatis pater non est maior filio, filius non est maior spiritu sancto, sed sunt æquales. Et cū sint tres persona, ratione personæ se-

TERTIA PARS

debet ad sinistrā patris, eò quia filius sedet ad dexteram. Nō per hoc, q̄ Spirit⁹ sanctus sit minor, q̄ ut dixi, nulla est maioritas & minoritas inter patrem & filium, & spiritum sanctum. Sed vt secundū sedes naturales, si essent tres æquales, qui vellēt sedere in vno loco, vnus esset in medio, & alij duo ad latera, vnus ad dexteram, aliter ad sinistrā: Ideo etiā hoc modo dicemus in Trinitate, vbi sunt tres personæ æquales, quod sedebunt hoc modo. Et vnaquæq; persona in sua sede æqualiter operatur effectum deitatis, non q̄ vnus sit melior alteri, sed æqualis: & procedit spiritus sanctus à patre & filio, e. i. de sum. tri. & si. eath. habetur in c. de spiritu. & in c. saluator. de consē. di. 5. & in c. fi. de consē. di. 3. Et dicitur in Symbolo, Credo in vnū Deum, q̄ in missā cātatur, ibi: Qui ex patre filioq; procedit, & in Ps. Quicūq; vult. Et pp̄ multos effectus dicitur spiritus in intelligētia, sanct⁹, vnic⁹, multiplex, subtilis, mobilis, diuers⁹, incoinquinat⁹, cert⁹, suauis, amās vōnū actum, qui nullum vetat benefacere, humanus, bēnignus, stabilis, securus, omnē habēs virtutem, omnia prospiciens, vt per Bernar. de Buis. in 2. part. Rosarij, serm. 38. in litera X.

Quarta consid. Sancta Dei genitrix virgo semper Maria est supra Angelos, angelos & archangelos, vt dicit gl. m. omnes dies. in ver. Apostolica. C. de ferijs. Et canit mater Ecclesia, quod exaltata est super choros angelorum: q̄ probat Albertus: Omnes chori angelorum sunt de aliqua Hierarchia: sed ipsa exaltata est super choros angelorum, ergo ipsa est super omnē Hierarchiam. Et facit, prout dicitur, quoniam beata virgo Maria plus distat à Seraphin dignitate, & gloria, quam Seraphin à Cherubin. Sed per excellētiā dignitatis ordinatur Seraphin super Cherubin vno ordine, ergo beata virgo Maria erit sup̄ Seraphin vno ordine, ergo super Hierarchiā angelorū. Et etiā quia mater Dei, ideo thronus eius poni debet iuxta thronum Dei, vt habetur 3. Reg. 2. c. Positus est thronus matris eius iuxta thronū Regis. Et à dextris Dei sedere debet, iuxta Psalm. 49. Assitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato.

Et quod sit super Hierarchias omnium angelorum, & super choros, satis probatur per Bar. Sibylam. in suo speculo questionum peregrinarum: in c. 10. secundæ decadis. ver. secundæ quæstiuncula est. Et amplissimè comprobatur ex multis Ant. Flo. in sua summa. 4. parte. tit. 15. §. 15. vbi ponēdo duodecimum priuilegium illius, dicit Mariam vltra omnes creaturas mundi esse honorandam & priuilegiatam duodecim priuilegijs. Et ibi cum beatus Aug. De te o virgo Maria quid dicam pauper in domino? Cum quicquid dixerō, minor laus est, quā q̄ dignitas increatur. Et quibus te laudibus effectam nescio. Si cælum appellem, altiores, & quæ cæli capere non poterant, tuo gremio contulisti. Si matrem gentium dicam, excedit. Si formam Dei appellem, digna existis. Si dominam ange-

lorum vocem, per omnia comprobabis, quia domina angelorum es. ergo super omnes angelos exaltata.

Petrus Comestor compilator historię seculare: hos sequentes verius in laudem virginis elegantius ganter composuit: vt refert Ant. in tertia parte. huiusmodi historiarum, tit. 18. c. 8.

*Si fieri posset quod arena puluis & vnda,
Vndarum gutta, rosa, gemma, lilia, flamma,
Aethera, calicula, nix, grando, sexus, vterq;
Cum venter penne volucrum, pecudum genus omne
Siluarum rami, frondes, auium quoq; penne,
Gramina, ros, stella, pisces, angues, & ariste,
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Lingua cuncta forent, minime deprimere possent,
Que sit vel quanta est virgo regina Maria,
Que tua sit pietas, nec litera, nec dabit arat.*

Sic ergo tot & tales viri laudem sufficienter condignam dicere nec referre possunt, qui deo miserim? paucissimi ingenij faciam? nihil nisi de his ad illos mererim tantam, maximè ad dicitur ipsius Ant. in d. 4. parte, lib. 10. c. 43. in sermone assumptione: vbi ponit quomodo habet omnes proprietates omnium ordinum cælestium Hierarchiarum, & illas omnes excedit. Et post dicta Helmi de laudibus Mariæ dicam in seq. O forma mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementa renouantur, angeli reteguntur, inferna enervantur, homines saluantur. O semina, plena & semper plena gratia: cuius plenitudinis exundantia respicit, refulgoremnis creatura. O virgo benedicta, per cuius beatitudinem benedicitur omnis creatura, & nonolum creatura à creatore, sed etiam creator à creatura laudatur. O Maria dulcissima semperq; beatissima, si omnis peccator ad te conuersus, & a te sit despectus, necesse est vt terreat, si omnis peccator ad te conuersus & à te conspectus, impossibile est vt pereat. Et idem Apulemus de conceptu virginis cap. 12. & 13. Nihil domina est æquale, nihil comparabile. Omne enim quod est, aut super te est, aut infra te est: quod supra te est, solus Deus est, quod infra te est, omne quod Deus non est. Ibi dicam cum Baptista Mantuano, li. 1. Partheniis cap. 2.

*Nulli adeo vixax animi solertia, nulli
Tam felix aderte florentis gloria lingua,
Vt Maria possit laudes æquare loquendo.
Que data sunt illi, nunquam mortalibus ullis
Antea concessit, nec post concedet olympus:
Et ideo etiam Dionysius videns Mariam, ait
O quam te memorem virgo, namq; haud tibi vultus
Mortalis, nec lex hominum sonat, ò Dea, certe
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis vna,
Sis felix, nostrisq; leues quemcumque laborem.*

Idcirco ego minimus aduocatorum & scribentium te Mariam omnium Christianorum aduocatam salutando, supplex dico.

*Humana cum sis currix pia virgo cohortis,
 Quam sterilis genuit nobilis Anna sinu.
 Adce nunc humilis conuerto mente salutes,
 Quas pius excelsæ Gabriel arce tulit.
 Te facilem concede precor, tu vota rogantis
 Suscipe, nec fufas despice virgo preces.
 Tu dextrum mundi sydas, tu lumen honoris,
 Per quam Ieffei fupitatis vmbra nitet.
 Tu decoris speculum, noftra spes fola falutis,
 Qua duce flagranti pecclore mæror abeft.
 Tu regina poli, cunctiq; medela reatus,
 Diceris & celfe ianua certa domus.
 Que fueras vitæ virgo caftiffima mofu,
 Claufa prius iuffu panditur illa tuo.
 Non opus eſt tenui præconia ludere verfu,
 Prostantis noftras laudibus ecce preces.
 Fac quaſo portus veniant ad vela ſecundos,
 Noſtra nec immenſo fluctuet amneratis.
 Per dubios pelagi fluctus, per ſaxa, per hoſtes
 Currimus, inferno porrige diua manum.
 Alæ conuerſus ſtygia non caca charybdis,
 Antra que nec dura coruat hoſte timent.
 Quid memorem noſtro præcepti llabere cordi,
 Fulgeas eloquio linguaq; noſtra graui.
 Pelle procul mortis volitantia tela ſiniſtre,
 Nec mea ſor deſcant crimine corda precor.
 Fac ſanas habeam ſano cum corpore mentes,
 Nec caveat ſalubri debile peccus ope.
 Si corpus Lachefis cum ſtrauerit enſe, fruatur
 Procinus aſpectu ſpiritus ipſe tuo.
 Protege quæ cecini, grefſu ſed ille citato
 Pergat in extremum Zolus alter humum.
 Te duce non timuit vultus nunc muſa minaces
 Neſtra, ſed expulſo læta pauore canie.
 Et cum Ecceſſa Catholica de-
 note dicam.*

*Tu ſpecta miſerorum. Vera mater orphanorum.
 Tu lætamen oppreſſorum. Medicamen infirmorum.
 Omnibus es omnia. Te rogamus voto pari.
 Laude digna ſingulari. Ve errantes in hoc mari
 Nos in portu ſalutari. Tua ſi fiat gratia. Amen.*

Quinta confid. Poſt ſupradictas perſonas ponuntur angeli: quoniam ex quo dicit ſanctus Tho. in prima par. ſum. m.æ. q. 66. ar. 3. Angeli ſunt in celo collocati, non ſolum vt æternaliter contemplantes, ſed etiam vt generaliter præſidentes, quia præſunt omni corporæ naturæ, ideo in ſupremo loco debent collocari, poſt Chriſtum tamen, qui præeſt omnibus Principatibus, Poſtulatibus, & Virtutibus, & Dominationibus, vt habetur per Paulum ad Eph. i. ca. Quorum collectio diſtincta eſt in triplicem Hierarchiam, & quilibet Hierarchia in tres ordines. vnde Gre. in moralib. Nouem ſunt ordines angelorum, cum per ſæcra eloquia Angeli, Archangeli, Dominationes, Virtutes, Principatus, Poſtulates, Throni, Cherubin, & Seraphin, aperta narratione memorantur. Et ſuperiorum eiuſum quantæ ſunt diſtinctiones

oſtenditur, de pœ. diſtinct. 2. c. princip. §. nouem.

In prima igitur & ſuprema Hierarchia ponuntur Seraphin vt ſupremi, deinde Cherubin, & Throni. In media ponuntur Dominationes, Principatus, & Poſtulates. Et in tertia Virtutes, Archangeli, & Angeli, ſecundum Gregorium. Et in huiusmodi ordine reuocet myſteriū Trinitatis. Nā ex vnitæ Hierarchiæ inuenitur vnitæ diuinæ eſſentiæ. In tripartito ordine oſtenditur trinitas per ſonarum, Et ipſe quidem Deus trinitas, q̄ omnia operatur in ſingulis diuidens, prout vult. Amat in Seraphin vt charitas, Nouit in Cherubin vt veritas. Sedet in Thronis, vt æquitas. Dominatur iu Dominationibus, vt maietas. Regit in principatibus vt principium. Tuerur vt virtus, in virtutibus. Reuelat vt lux, in Archangelis. Aſſiſtit vt pietas in Angelis. Et in prima Hierarchia æquitas in Thronis refertur ad patrem, cognitio veritatis in Cherubin ad filium, ardor amoris in Seraphin ad Spiritum ſanctum. In ſecunda Hierarchia maietas Dominationis ad Patrem, reſtitutio principadi ad filium, ſilus in tuendo poteſtatē ad Spiritum ſanctum. In tertia operatio virtutum ad patrem, reuelatio ad filium, inſpiratio in reſpectu ad Spiritum ſanctum.

In quolibet etiam angelo reuocet veſtigium trinitatis. Nam in quolibet eſt tria neceſſario indiſtinctè reperiri, ſecundum Dionyſ. ſcilicet, eſſentia, virtus ſeu potentia, & operatio: & tamen in vno ſunt, & ſic omnes Angeli benedicunt Dominum, trinitatem, & vnitatem inſinuantes, ſcilicet eorū conditionibus. ita dicit Ant. Flor. in ſua ſum. 3. part. tit. 31. q. 6. §. 1.

Et vt dicit Thomas 1. parte per rotum. & 2. diſt. quaſt. 1. Hierarchia, eſt diuinus ordo ſecundum ſcientiam, & actionem in aſſimilatione Dei. & ſibi ample ponit, quod in qualibet Hierarchia ſunt tres ordines, & in quolibet ordine ſunt multi angeli, & angeli vnus ordinis non ſunt æquales: & ibi etiam ponit, quod homines aſſumuntur ad omnes ordines angelorum. Angelus tamen inferioris ordinis non aſſumetur ad ſuperiorem. Etiam dicit ibidem, quod minimus ordo angelorū eſt ſuperior ſupremo naturæ Hierarchiæ, quod quomodo intelligatur, vide ne ſunt contraria ea quæ dicuntur, in quantum dicitur, quod in quolibet ordine aſſumuntur homines, vt infra etiam dicturus ſum.

Et vt dicit Raymundus Sebnudius in ſuo Dialogo quarto. c. 42. omnino neceſſe eſt credere in maximo atque incomprehenſibili numero angelos eſſe: in multitudine enim miniſtrorū dignitas principis, & in paucitate plebis, ignominia principis, imoq; millia millia miniſtrant ei, & decies millies centena millia aſſiſtunt ei. Itaque ſi in natura corpora ſunt innumeræ ſpecies lapidum, herbarum, arborum, piſcium, auium, quadrupedum, & innumera indiuidua hominum, erunt etiam

TERTIA PARS

etiam infinita species angelorum. At ne putem⁹ hanc multitudinē confusam esse, ideo oportet scire, quod in angelos est ordo pulcherrim⁹, discretif. iucūdif. Videm⁹. n. quod in reb. corporeis est ordo mirabilis: sunt. n. quaedā superiora, quaedā inferiora, & quaedā his media. Elementata, & omnia inanima ta sunt infima, vegetatiua media, sensitiua suprema. Super hæc omnia est homo omnium sublimissimus. Habet tamē et humana natura multiplicem statum secundū superi⁹ & inferius. In hominib. n. sunt agricola, mercatores, burgenses, nobiles, milites, barones, comites, duces, reges: & vn⁹ omnium imperator. in statu ecclesiastico sunt rectores, diaconi, & archidiaconi, decani, præpositi, abbates, episcopi, archiepiscopi, patriarchæ, & sup oēs papa apostolicus. Si igitur tā decor⁹ e⁹ ordo in his reb⁹ in feriorib. multo ampl⁹ in illis nobilif. altissimisq; spiritib. crit ordo mirabilis, artificiosus, incundus. Sunt. n. inter eos tres Hierarchiæ, id est, tres sacri principatus, & in qualibet Hierarchia sunt infimi, sunt medij, sunt supremi, & hæc ordinatissima cuiuslibet Hierarchiæ multitudo ad vnum tendit omnium supremū. In elementis, vt videmus, ignis est dignior, in genere piscium, Delphin, in auibus Aquila, in bestijs Leo, in hominibus Imperator: omnia tendunt ad vnum caput. Ita quoq; in angelis æstimandum est.

Sexta consideratio. Seraphin tanquam excellentes sunt in primo loco, ac supremo ordine angelorum, & in prima Hierarchia & superiori, cum tres sunt Hierarchiæ cœlestes, quas distinguit Dionysius in sua Hierarchia lib. 9. in supremam, mediam & infimā: vt hic ante dictum est. Et dicitur Hierarchia à Hieron quod est sacrum, & archos princeps, quasi sacer principatus. Et vt dictum est, sunt tres Hierarchiæ, in quarū qualibet sunt ordines, & sic in toto sunt nouem ordines angelorum seu spirituum beatorum chori. Et in suprema sunt Seraphin, Cherubin, & Throni. In media sunt Dominationes, Virtutes, & Potestates. In infima sunt principatus, Archangeli & Angeli. Et de singulis videndo: incipiemus à Seraphin, tanquam superiori & excellenti, cum tales excellent in hoc, quod est omnium supremum ipsi Deo vniri. Quia nomen Seraphin non imponitur tantum à charitate, sed à charitatis excessu, quoniam importat nomen ardoris, vel incendij, vt inquit Dionysius, relatiue Barth. Anglici in suo lih. de proprietatibus rerum, li. 2. Pulchrē, inquit, prima cœlestiū Hierarchiarum, excellentissimis essentijs, sanctificat, Ordinem habēs omnibus circa Deum immediate collocatum.

Et isti nouem ordines, qui sunt in Ecclesia triumphantis, designantur per nouem lapides, de quibus in c. principium. de poe. d. 2. Sic etiam in Ecclesia militante sunt nouem ordines, de quibus in c. eleros. 21. dist. Et sic Ecclesiæ duplex est ordo, vt dicit Luc. de Pen. in l. ordinem. C. de consulib⁹

& non spargendis, lib. 12. Et primus ordo Ecclesiæ triumphantis est Seraphin.

Dionysius enim exponit nomen Seraphin cum duobus proprietatibus ignis, in quo est excessus puritatis: In ipso enim igne tria sunt. Primū, quod semper tendit sursum, & quod est continuus, quod significatur, quod ille ordo in declinabiliter mouetur in Deū. Secundū, quod virtus actiua est, quia cuiusdam acuitate, & est maximè penetratiuus in agendo, & pertingit vsq; ad minima, cui quodam excedenti se uiore. Et per hoc significatur actiones angelorum huius ordinis, quas in dicitos potenter exercent, eos in similem seruitutem excitando, & totaliter eos per incendiū purgādo. Tertio est in igne claritas, & hi angeli habent in se inextinguibilem lucem, etiam alios pericula illuminando. vnde Gregorius, Seraphin vocat illa agmina, quæ ex singulari propinquitate conditoris sui incorruptibili ardent amore.

Et hi nobis mittuntur ad eorum nostrorum inflammationem, vt dicit Bernard. de Bullis. parte 4. Rosarius, ser. 10. in litera H. vt patet 4. Reg. 2. c. In angelis, qui in curru igneo, equis igneis parauerunt Eliæ, quem transtulerunt in cœlestem, quam vnum de Seraphin. & Esa. 6. vbi dicitur: paruū & volauit ad me vnus de Seraphin, qui uotos & contemplatiuos incendunt & inflammant in seruire & amore diuinorum: vnde dicitur habere sex alas, duas quibus volat, duas quibus regunt superius, & duas quibus se regunt inferius: utum habentes igneum & rubrum, & in amore duorum inflammatum.

Si tamen isti de superiori ordine mittuntur nos, & quomodo, vide Ant. Flor. in sum. in 3. pe tit. 31. c. 6. §. 4.

Ad hunc ordinem transferuntur homines hoc mundo rapti ad diuina, omnia exponunt propter amorem diuinum, cupientes omnia uos fieri in dilectione proximorum, & de cœlesti luce tanquam de sua gaudentes. Quidā enim in igne charitatis ita conuersi, & in solo Deo desiderio ita anhelantes, quod omnia huius mundi propter Deum ita contemnant, qui ad hunc ordinem sumuntur, teste Greg. Qui supnæ cōtemplatiuam amore accensi in solo conditoris sui desiderio anhelant, nihil in hoc mūdo iam cupiunt, solo eternitatis amore pacētur, terrena quæq; abiciunt cūcta temporalia mēte cōscendunt, iuno trāscendunt, amāt & ardēt, atq; in ipso suo ardore trāscēfūt: amādo ardēt, loquēdo accēdunt, & quæque verbo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt, qui intra Seraphin numerum sortem suæ uocationis acceperunt.

Et isti sunt maiores & excellentiores omnium alij Dei propē diuina secreta cognoscētes, qui ipsi inflammati alijs reuelare gaudent. Cum quibus stabunt omnes personæ charitate diuina inflammata: super omnes alios, quia maior horum est charitas.

charitas 1. ad Cor. 13. Quia, sicut lucerna ad ignem liquefit, & cera fluit, sic talia sunt intantū in Dei amore ardentes, quod statim, quando de Deo cogitant, quā magna opera eius, quā magna virtus, misericordia, & misericordia eius, statim fluunt in lachrymis, considerando eius bonitatem, & quanta eis contulit, & pro eis fecerit, delectabiliter sustinent omnes labores: qui in hoc ordine collocantur, & solemnitate coronantur, Deo propinquo res inter eius cœlestes.

Ad hunc enim ordinem assumentur legis naturæ propheta, legis Moysæ, & apostoli, seu eremita, aut eius succedentes in lege gratiæ, qui vitam propriam cōtempserunt ex nimia charitate, propter salutem propinquo rum summi Pontifices, & supremi principes. Quoniam, ut dicit S. Tho. in lib. ad Regē Cypri, veri Reges & principes supremum gradum tenent in beatitudine cœlesti. relatus per lo. Ludouicum Vival. in suo opere regali. in prolog. tractatus, de cognitione electorum.

Sed, ad declarationem sequentiū notandum est, quod quando creauit Deus cœlum, statim angelis repleuit, quia simul creati sunt angeli, & cœlum angelis repletum, imo omnia creata sunt simul. ait gl. in verbo, simul. de sum. tri. & si. catho. in prin. extra. Et ipsos angelos distinxit per tres hierarchias, & nouē choros sue ordines, secundum illud lo. 14. In domo patris mei multe mansiones. & in e. nouit. & c. in domo de pœ. dist. 4. Quoniam in quolibet ordine sunt sex mille, sexcenta, & sexaginta sex mansiones. In quolibet mansione possunt esse tot regna, tot ducatus, tot comitatus, tot nationes, tot prouincie, tot ciuitates, tot domus. Et in quolibet domo tot sedes seu loca, scilicet sex mille, sexcenta, & sexaginta sex. Et in quolibet sede, seu loco, de quo dicitur: Nomina vestra scripta sunt in cœlis, est anima. Et quando omnia illa loca replebuntur, tunc (ut opinantur nonnulli doctores deuoti, hanc calculationem pie ponentes & credentes) adueniet extremum iudicium. Et in quarum qualibet, constituit vnum principem, & in primo isto ordine Seraphin, constituit luciferum, & in quolibet alio posuit alium, tanquam capitaneum, ut infra dicitur. Qui quidem lucifer, suam pulchritudinem conspicens, inde superbiuit, dicens: Ponam thronum meum in aquilone, & ero similis altissimo. Et suum intentum inferioribus notum fecit, qui quanto plures consenserunt, magis peccauerunt: ita quod traxit se cum tertiam partem de quolibet ordine. Imò numerum nobis infinitum, seu infinitam multitudinē: contra quos debellauit Michael.

Et hoc ordine cecidit vsque ad vltimum, & inferiorem in inferni carcerem cum suis complicibus. Lucifer princeps omnium prædictorum, secundum Magistrum sententiarum, lib. 2. qui eminentiam suæ naturæ, & profunditatem suæ sapi-

entia perpendens, in summ creatorem superbiuit, & ut Deus esse voluit. Non quidem per imitationem iustitiæ, sed per æqualitatem personæ: & quanto deo factori suo cōtradixit, & cæteriserat altior, & pulchrior, tanto factus est cæteris inferior, & turpior & inferior, & descendit in profundum inferni, secundum illud Luc. 10. Videbam Satanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. Et istud rationabile fuit: cum, in quo quis peccat, in eo torqueri debet. gloss. fin. in cap. si quis. 94. dist. & maxime in illo, qui sedem sibi non conuenientem petit, & in supremo loco se ponere vult, qui sibi non debetur, in eo punitur, quod ponitur in remotiori. ut habetur. l. i. C. ut dignitatum ordo seruetur. lib. 12. facit tex. in c. præcipimus. 93. dist. & Bal. in cons. 237. in 1. vol. licet tex. in l. neminem. C. de offi. mag. offi. utatur maiori benignitate, ut supra dixi, in 1. par.

Et ideo, ex quo ipse fuit occasio peccati aliorum, ideo magis punitur, & in loco inferiori: cui loquitur Esa. 14. dicendo admiratiuè: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris: qui dixisti in corde tuo. In cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum, & similis cro altissimo: verum tamen ad inferna derraheris in profundū lacus. Qui te viderint ad te inclinabuntur, teque prospicient, scilicet qui te viderunt per consensum peccati ad te inclinabuntur, & ad tuos, qui tibi consenserunt.

Ad quem descendunt superbi, inflati, nequissimi blasphematores dei sui creatoris, & omnes in statu supremo in hoc mundo existentes. ut sunt Reges, Imperatores, Papa, & alij superiores principatus, si contingat eos ad inferna descendere, erunt in dicto inferiori carcere cum Lucifero, & suis complicibus. quierant illius ordinis Seraphin. Et à lucifero coram deo accusabuntur, secundum quod scriptum est Ezech. 22. de quo Ber. de Buss. in 1. par. Rosser. 10. in 1. par. in litera L. De pluribus autem principibus dubitare possumus, de eorum saluatione, imò, plus credendum, & præsumendum est, de eorum damnatione, cum malè vixerint, & mala morte dies suos finierint, ne sint in hoc loco collocati: de aliquibus dicam infra in sexto ordine chori angelorum, vbi ponam de luxuriosis: hic verò ponam de alijs, qui malè vixerunt, & pessima morte vitam suam finierunt: ut de Nembroth habetur, qui fuit oppressor, & tyrannus, & morte infelici consummatus est.

Pharao, rex Aegypti, ignorans deū, idololatra, & oppressor, decies contumax domino deo, & seruo suo Moyse, in mari rubro submersus est cum exercitu suo. Exodi 14. & c. Nabuchodonosor 24. q. 4. De pluribus autem alijs, infra dicam in 5. par. in prin. Sed quoniam hic ante dictum est, quod Lucifer descendit ad infimum locum inferni, ex quo videtur, quod in hoc fit ordo, aduertendum est, quod in inferno est ordo triplex secundū aliquid, & c.

TERTIA PARS

& secundum aliquid, non est ordo inferno. Est ergo ordo. Primò, diuinæ iustitiæ, quia si dicit Pau. ad Rom. 13. ibi: Quæ à deo sunt ordinata. sicut peccatores in supplicijs ordinantur, vt nunquam sit dedecus culpæ sine decore iustitiæ. Vnde ira pulchrè, & ordinatè stat peccator in inferno, sicut feru? in cloaca. Secundo, Ordo est culpæ: quia illi qui fuerunt similes in culpam, sociabuntur in pœna. vnde super illud Mat. 13. Alligate ea in fasciculos ad cõburendum. dicit Gre. Fasciculos ad comburendum ligare est hos, qui æterno igni tradendi sunt pares paribus associare: & quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat, iuxta tex. in l. si quenquam. in fin. C. de epi. & cle. Tertio, est ibi Ordo pœnæ: quia, non omnes æqualiter punientur. sed iuxta mensuram peccati, datur mensura supplicij. Deut. 35. Pro mensura peccati, erit plagatum modus, & in c. pen. 11. q. 3. & in c. frater. 17. q. 4. & plenè in c. si qui episcopi. 1. Et hæc dixi, vt intelligantur ea quæ hic dicuntur de locis infernalibus, & de illis, qui in illis collocantur. Sed tamen nullus est ordo in inferno quo ad elementa, quo ad loca, & quo ad actiua, & passiuia, vt declarat Ioannes de Sancto Geminiano in suis sermonibus sunebris. distinctione quarta, sermone 7. in litera E.

Septima cõsid. Chorus Cherubin dicitur octauus ascendendo, & plenitudo scientiæ interpretatur: quia à quodam excessu scientiæ imponitur, qui supereminenter diuina secreta seu mysteria cognoscunt. Et hoc, vt ait Gre. quantum ad quatuor.

Primò, quantum ad perfectam dei visionem, qua etiam cætera cognoscunt. Ait enim Greg. quid est, quod non vident, qui videntem omnia vident?

Secundo, ad plenam diuini luminis susceptionem, quo mediante vident diuinam essentiam. vnde Psalms: In lumine tuo videbimus lumen. species enim gloriæ domini super Cherubin erat. Ezech. 10.

Tertio, quantum ad hoc. Quod in ipso deo contemplantur pulchritudinem omnium rerum à Deo deriuatam, quoniam ipse Deus est causa omnium rerum productarum. vnde Gen. 2. Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

Quarto, quantum ad hoc. Quod ipsi plenè existentes huiusmodi cognitione rerum, & primæ causæ quæ Deus est, ipsam copiosè in alios effundunt. vnde ait Gre. Cherubin plenitudo scientiæ dicitur: & sublimiora illa agmina Cherubin vocata sunt, quantum perfectiori plena sunt scientia, tanto claritatem dei vicinios contemplantur. Et hi nobis mittuntur, ad scientiarum cruditionem, vt patet Apoc. 10. in angelo, qui habebat librum in manu. & Apoc. 8. In angelo, à cuius claritate terra illuminata est, id est homines sunt in doctrina eruditi. & Apoc. 21. dicit Ioan. Sustulit me angelus

in spiritu, in montem magnum, & altum, & offerendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem. & Actum. 10. Quomodo angelus illuminauit in Corn. Cæturionem. & Apoc. 1. habetur quod Iesus per angelum suum reuelauit Apocalypsin in libro suo Iohanni. Et hæc habentur per Ber. de Buis in ser. 11. in 2. par. sui Rosarij. in 2. par. illius ser. in terra H. Et hi illuminant sanctos ecclesiæ doctores, & apostolos quibus dicebatur: Ante Reges. & præsides duccemini propter me, & eritis illis, & generibus in testimonium: sed data est eis sapientia, vt quod resistere non poterant spiritui, qui loquebatur in eis. Et omnes ista assumuntur ad illum ordinem. Et etiam doctores Iurium qui ad iustitiam erudiunt, tanquam se dantes contemplationi: ab uinarum scientiarum, vt est scientia iurium, a iura habita. C. ne filius pro patre. l. leges sacratissime. C. de leg. Quæ per ora principum diuinitus est promulgata. Eas scilicet scientias docendo, aduocando, tam in consulendo, quam in prædicando habentes claritate intellectus, ceteros illuminantes, vt est scientia iuris ciuilibis, per quas mundus illuminatur. d. auth. habit. §. 1. De quibus etiam Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudierint plurimos, quasi stellæ in perpetuas ætates. Et euang. verbum ait: Qui fecerit vnum de hæc mandatis, minimus vocabitur: qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum. Hi sunt, qui pro scientia acquirenda, omnia posposuerunt, totaliter inferius illuminati, ad expositionem sacrarum literarum vacauerunt: diuinitus renuntiantes mundanis, & qui de diuitibus perperes effecti sunt exules, vitæ suam multis periculis exponentes, à vilissimis personis, etiam plerumque iniuriam patientes, soli Deo, eius doctrinæ, & sapientiæ vacauerunt.

Ad hunc etiam ordinem, assumuntur Cardines, & Patriarchæ, cum in ecclesia militante, præstant secundum ordinem, videlicet primum pontificem: cum ordo Ecclesiæ militantis regere debeat, secundum ordinem Ecclesiæ triumphantis. Et etiam, quia tanquam proximiores sumus Pontifici in officio sacerdotali, eisdem, tanquam fratres, coadiutores existunt. c. fundameta. de re in 6. Ideo tanquam digniores, & maiores, in ecclesia militanti, sic etiam in Ecclesia triumphanti. Et sic etiam, quia Reges alios superiores cognoscunt, hoc est, non existentes super eos in regnis, cum tales non sint super illustres, tantum illustres, æquiparantur Cardinibus, & Patriarchis, vt dicit d. meus las. in l. 1. in 3. col. de offi. eius cui man. est iur. Ideo etiam erunt in hoc ordine, si bene agant, & fuerint tales, qui fuerint scientia, & doctrina diuina illuminati, prout fuit Salomon de quo Sap. 9. de quo tamen dubitatur an sit damnatus an saluatus. De quo videatur lo. Lxx.

Vi.de Monte regali, in suo opere regali, & infra dicam.

Ab hoc ordine cecidit, vsque ad octauū locum ceteris inferni quidam Damon nomine Satan, seu Satanas, qui aduersarius interpretatur: qui penitus humano generi aduersatur, nitens perducere ad ignorantiam peccati, vt perducat in damnationem, vt habetur Zach. 3. Et Satan stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei: & cum eo terra pars illius ordinis Cherubin. Et cum his damnabuntur omnes hæretici: de quibus habetur in c. quidam hæretici. 24. q. 3. Et qui sequuntur opinioniones illorum, & aliorum hæreticorum: & alij literati, qui male sanctas scripturas interpretabantur, diuerso introducentes errores, & omnes illis ad hærentes. Ac tempore nostro, dubitandum est, quod quidam Lutherus Alemanus, qui infinitos resuscitauit, & seminauit errores, & hæreses. non fuerit causa damnationis plurimorum: Qui tanquam Antichristi erunt præcones, & prædicatores malæ doctrinæ seminantes. Doctores etiam iuris, qui in alas opinioniones contra ius, & æquitatem dedebunt, & contra determinationem ecclesiæ consulerunt. Vnde dubitandum est de Dyno, qui ex quo contra Ecclesiam semel consuluit, fuit damnatus, vt eundem Eremita, viro sancto, fuit reuelatum, vt refert G. Bene. in sua repe. c. Rayn. in verb. testam. infra nu. 6. de test. extra.

Cum his etiam collocabuntur Principes illustres damnati, vt sunt Reges non supremi, sed superiores recognoscetes, & existentes immediate post supremos à paritate loci eorum in mūdo, & videtur est, in ordine celesti.

Octaua consid. Tertius ordo angelorum, seu beatorum spirituum, descendendo, & septimus ascendendo, est ordo thronorum, qui à thronis ordo dicitur à domo iudicij, eo quod Deus in eis sedeat, & iudicia sua discernat, & cuncta subiecta per illos disponat, vt dicitur Isido. & per cōuenientiam, dicitur ad sedes materiales, in quibus quatuor considerantur: Primò, Situs, quia sedes super terram eleuantur, & sic throni eleuantur vsq; ad hoc, quod in Deo immediatè rationes rerum cognoscunt. Secundo, firmitas, quia in sedibus materialibus aliquis firmiter sedet, sed throni à contrario firmantur in Deo. Tertio, susceptibilitas, quia sedes suscipit sedentem, & in ea deferri potest: sed throni suscipiunt Deum in seipsis, & cum quodammodo ad inferiores deferunt. Quarto, quodammodo, quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedentem: sic throni per promptitudinem sunt aperti, ad suscipiendum Deum, & ad sibi famulandum. vnde ait Gre. Throni dei sunt hi, qui tanta dei gratia replentur, vt in eis sedeat Dominus, & per eos iudicia sua discernat. Throni enim nobis mitri dicuntur, ad iudicij informationem. habet enim informare Iudices, vt legem intelligant, vt dicitur Act. 8. Accepistis le-

gem in dispositione angelorum. Et ad Gal. 3. Lex ordinata fuit per angelum in manu mediatorum. Et dicit Bar. Ang. de prop. rerum, lib. 2. ver. Tertius ordo est, quod illi angeli, in quibus singulariter relucet certitudo iudicij diuini, Throni nuncupantur. Et ideo, à beato Dio. sedes altæ, & altissimæ dicuntur. Altæ, quia propter diuinam auctoritatem, quasi ad iudicandum ordinantur. Altiores, quia secundum iustitiæ regulam incitantur ad iudicandum. Altissimæ, quia immediatius altissimo Deo dispositione hierarchica collocantur. Sedes compactæ etiam dicuntur, quia aptæ, & conuenienter innectæ quo ad iustitiam, & conuenientiam diuinorum iudiciorum. Conueniens enim est, & aptum, vt ex culpa pœnam quis patiaris, & ex iustitia gloriam, ex qualitate operis qualitate retributionis, quilibet sortiatur. Vnde conuenit, & aptè cohaeret pœna culpa, & gloria iustitiæ, l. capitalium. §. famosus. & l. aut facta. §. si. ff. de pœnis. Nam si culpa, & gloria, pœna & iustitia conuenirent, coaptaram sedem inuicem non haberent: compactio itaq; sedium, æquitas est iudiciorum.

Ad hunc enim ordinem assumuntur Archiepiscopi, & Episcopi tanquam iudicantes duodecim trib. Israel, cum in partem sollicitudinis sint vocati. c. cum ex eo. de aucto. & vlt. pallij. c. de et. 2. q. 6. Et omnes principes, qui obtinent secundam sedem post maiorem: vt sunt Duces, Comites, & Marchiones, qui solum habent regem recognoscendam superiorem, cum sint tales in tertio gradu: & etiam primi magistratus, vt sunt Cancellarij, qui præfecti Prætorio simpliciter dicuntur, & etiam Quæstores & omnes habentes primam cognitionem iudicandi, hoc est supremam. Quoniam tales equiparantur, & sunt etiam illustres, vt satis declarat amplè d. meus lat. in l. i. col. 4. de offic. eius cui man. est iuris. ff. Et generaliter, Omnes pastores Ecclesiæ habentes oues sibi commissas, qui bene eorum Ecclesias rexerunt. In secundo gradu post primum erunt collocandi in ordine, argumento similitudinis iam supradictæ.

Ab hoc ordine vsq; ad septimum inferni carcerem, cecidit quidam principalis capitaneus demon, qui dicitur Belial seu Berith, qui interpretatur sine domino: Qui cum suis socijs tenet de ira, qua niritur pervertere iustū iudicium, quod quatuor modis corrumpitur, i. more scilicet, premio, odio, & amore. c. quatuor modis. it. q. 2. Et etiam tentat iudices & ecclesiasticos Prælatos, qui non erant de subditis, populum non erudiunt, fidem catholicam perire permittunt, suis pompis ex bonis ecclesiæ gloriantur, & incedunt infinita & innumerabilia possident beneficia, & sanam gratanter accipiunt, in bonis deducunt dies suos, & in puncto ad inferna descendunt cum simoniacis & schismaticis, & talibus ceteris, quos ad veritatem Ecclesiæ per suam negligentiam non reducant, & cū eis patientur omnes tales Principes, & Iudices superio-

TERTIA PARS

superiores, de quibus hic ante dictum est, ad instar similitudinis iam factæ.

Nona consid. Media hierarchia continet tres ordines, scilicet dominationū, potestatum, & principatum. Et primus ordo istorum, qui dicitur quartus habendo respectum ad hierarchias, & sextus locus habendo respectum ad dictas sedes, dicitur Dominationum chorus, ad quos pertinet distribuire ea quæ agenda sunt, dicente Gregorio: Quædam angelorum agmina, pro eo, quod eis cetera ad obediendum subiecta sunt, Dominationes vocantur. Nomen enim dominationum tria significare dicit. Primo enim significat quandam libertatem, quæ est à seruilis conditione, sicut plebs subijcitur, & à tyrannica oppressione, quam etiam interdum maiores patiuntur. Secundo, significat quandam rigidam, & inflexibilem gubernationem, quæ ad nullum seruilium actum inclinatur, neq; ad statum aliquem, seu actum subiectorum, vel oppressorum à tyrannis. Tertio, significat dominationem appetitum, & participationem veri dominij, quod est in Deo, sicut sunt domini curiæ regalis. Et sicut dominationes imperant diuinæ ministeria alijs angelis. Zach. 2. vbi vnus angelus inuocauit alteri dicendo: Curte, & loquere ad puerum istum.

Et secundum Isidorum, horum angelorum ministerium est, seruilis timore deposito in Deum moueri, & absq; reflexione, ad commodum temporale, & incessanter famulari, quæ singulari excellentia, inuisibilem annunciationem, in subiectis ordinibus imperio solo formant. Et ut dicit Greg. in bello spirituali, officium eorum est instruere, qualiter oporteat homines praelationis officium exercere. Suggestunt etiam prelati, qualiter sine tyrannide, & subiectorum oppressione, debeant se habere. Et, ut dicit Ber. de Bau. in 2. parte sui rosarij. ser. 11. 2. parte littera H. Operantur ad sensum, sub dominationis subigationum, vnde Gen. 16. Angelus dicit Agar, ut ad dominam suam rediret, & se ei humiliaret. Et sunt angeli istius ordinis immunes ab omni impressione, ut libere ad summum eleuentur, & nulli infra summum subijciantur. Vnde ita Deo subsunt, quod nulli inferiori subijciantur, & per vniuersalem excellentiam, supra omnem subiectionem eleuantur: ita tamen, quod per nullam violentiam, aut tyrannidem, ad oppressionem inferiorum inclinantur, vnde dicit Dio. in sua hierarchia, quod secundum dissimilitudinem tyrannidis dominorum, exercent seueritatem: habent in potestate, & cum seueritate, liberalitatem in benignitate: Et dum à dominationibus potestas exercetur, liberalitas circa inferiores non tollitur. Per istam tamen liberalitatem, eorum potestas nullo modo minoratur, imò Deo se confirmantes, regulam, & legem suæ præsentiam, quantum possibile est, imitantur, ut ait Bart. Angelici in d. lib. 2. de propr. rerum.

Ad hunc ordinem, assumuntur alij inferiores Prælati ab Episcopo, qui nulli alij subijciantur, quàm supremo Principi, vt sunt Abbates, & pri ab omni iurisdictione: Qui licet non sint immediati ad summum Pontificem, in ordine tamen nulli alij superiori, quàm supremo subijciantur. Et etiam à suuili, inferiores Principes, vt sunt Comites. Qui licet non sint immediati post premium Principem, tamen nulli alij Principi, puta Duci aut Regi superiorem recognoscunt, præterquam supremo Principi, puta Imperatori aut Regi, non recognoscenti superiorem, subijcuntur. Cum tales dominantur inferioribus, eisdem iustitiam administrando, & eos ab oppressionibus violentijs, & tyrannide præseruant. Et etiam qui non permittunt in se vitia dominati, sed dominantur: ita, quod non permittunt turpiter se, sed omnia honesta regnare, in quibus sensu nullo modo rationi dominatur, sed econtra ratio ipsa dominatur sensualitati, quæ quidem ratio, refrenat in mortali corpore omnem appetitum inordinatum, quem redicit ad debitam regulam, penitentiam agentes, & corpus suum seruitutem redigentes. Et tales Principes prædicati, qui in omni iustitia & æquitate, vitam præfidentur, neminem lædentes, nihil alienum vsurpantes, vnicuique quod suum erat redderunt, plus affectati æquitate, iustitia, & Reipublice utilitati, quam proprio profectui: qui subditos omni zelo iustitiæ, nutriuerunt, & defendentes non aliena rapientes, sed suis iuribus, & redditis, neminem læserunt, zelo iustitiæ ferentes.

Quibus etiam comparandi sunt omnes prelati, & supremarum curiarum qui licet non sint primi in ordine post Principem, nulli tamen alij subsunt in dominatione. Inferioribus dominantur, eis autoritate supremi Principis iustitiam administrando.

Ab hoc ordine, cecidit vsque ad sextum in inferno, quem inhabitat cū socijs suis, quædam demon nomine Astaroth seu Vemoth, & bene interpretatur, & tentat de multis, vt habetur 41. Vbi dicit, quod non est super terram potentia, quæ comparetur ei, qui factus est, nullum tamen omne sublime videt. Et ipse est Rex super vniuersos filios superbiæ. Tentat etiam de accidia, & de malitia eius, ponitur Job 40. & dicitur cum talibus damnatur tales, in tali statu, vt dicitur, existentes superbi, quorum est res, accidia pigri, qui præ pigritia permittunt in suo corpore humano diuersa vitia, qui ita sunt delicati, & pinguari, quod ex sua consuetudine ad vitia resistere, & obuiare nesciunt, aut nolunt, sed longo tempore inuoluti, & dormientes sicut, nec in volutabro, iam ex consuetudine ducti, cogiteret à peccato cessare.

Et etiam prædicati Prælati inferiores, qui licet inferiores non bene gerunt, sed per lasciuam pigritiam

gritiam, & negligentiam, eos viuere cōtra eorum regulas sinunt, & permittunt eis in peccatis con-
suetis remanere.

Et praedicti Principes temporales, qui populū suum, per suos officarios opprimentes, ad iustitiam zelum non habentes, pauperib. subditis non compatiētes, iustitiae non vacantes, exactioib. indebitis, & insolitis intendentes, lubricis actibus intricati, venationibus dediti, de pauperibus subditis non curant, populi oppressoribus eis adulantibus omaino fauent, & placent. Et etiam praesidentes in curijs supremis, qui iustitiam non admittant, & retardant.

De illo demone, quos tentabit, ample ponit Ben. de Busfis in 1. par. sui Ros. in sermo. 10. in litera P. vbi dicit, tentabit clericos, presbyteros, episcopos, archiepiscopos, Cardinales, & omnes simoniacos, & plures alios, vt ibi dicit, quos vide & cogita tu.

Decima confid. Quintus ordo in choro angelorum, dicitur Principatus, qui est octaua. ad habendo resp. etiam ad supradicta. Et hic ordo, secundum sanctos, docet homines inferioris gradus exhibere reuerentiam maioribus existentibus in statu altioris dignitatis: vt puta Regibus, Principibus & praelatis. De angelis istius ordinis, dicit Dionys. Ad principatus pertinet vniuersalis ductus & regimen ductuum, ad Dei similitudinem: quia isti angeli habent ex officio, vt alios inferiores ordinatiter reducant ad Deum, & docent ipsū reuereri in seipso, & proximo, specialiter in Praelato: Qui, secundum Dionys. idē dicuntur principatus, quia habent alios reuere, & reducere ad primum, & principale principium, scilicet eum, quem ipsi, prout possibile est, imitantur, & quantum fas est, in praesidendi officio principi assimulantur: & vt dicit Isid. lib. 7. Principatus sunt, qui angelorum agminibus praesunt, qui pro eo, quod subditos angelos ad explendum mysterium ordinant, & disponunt, principatus vocabulum acceperunt. Nam alij sunt qui administrant, alij qui assistunt. Milia enim milium administrabant, & decies centena milia assistebant, Dan. 7. Hæc dicit Bar. Angli. in loco hic ante alle. Et quoniam, vt dicit Greg. Principari est inter reliquos esse prior: quia primus est in executione eorum, quæ imperantur. Illi enim qui alios ducunt, primi inter eos existentes Principes dicuntur, & vocantur, iuxta illud Psal. Praeueniunt Principes coniuncti pfallentibus.

Quomodo autem capiatur Princeps, videatur gl. in ver. Regum, in clein. vnica. de baptismo. Et hic etiam angeli, qui bonis spiritibus principantur dicuntur Principes, & ad loca determinata, vel negotia Regis deputantur, per modum legatorum, mittuntur ad ista inferiora ad Principum instructionem, eruditionem, protectionem, seu defensionem: vt habetur Iosue 9. Ego sum Princeps ex-

creitus. & Dan. 10. Vbi ponuntur tres Principes scilicet Persarum, Medorum, & Græcorum, quos omnes angelus domini instruxit: vt dicit Ber. de Busfis in ser. 11. iam supra alleg. Habent enim praesidem vni regno, vni nationi, vni prouinciæ seu eorum communitati, maxime principali personæ illius communitatis, vt patet Dan. 10. vbi dicitur, quod Princeps Persarum scilicet angelus illius regni resisit angelo Danielis viginti duobus diebus, de quo infra dicam.

Ad hunc ordinem, assumuntur Praelati inferiores, vt sunt Abbates subditi Episcopis, & abbatibus exempti, qui suos religiosos instruunt, & docent, quomodo sit in regula, & fide Christiana, & catholica viuendum, & quæ sint obseruanda. Et praelati inferiores seculares, vt sunt Decani, praepositi, & alij in ecclesijs collegiatis, qui docent, & instruunt inferiores in eorum modo viuendi. & secundum eorum regulas eis datas à superiore. Et Principes inferiores, vt sunt Comites, Marchiones, & alij habentes superiores & existentes administratores vnius prouinciæ ad illam instruendam, vt vniuersum eundem regulas & ordinationes supremi Principis, & causa defendendi ab oppressionibus inferiorum, & omnium aliorum subditorum: inter quos connumerandi sunt gubernatores prouinciarum, si bene rexerint populum eis commissum: timendum est tamen ne ille locus sit diu vacuus, & non repletus nisi alij ibi assumerentur. Sed assumuntur etiam Doctores, Praedicatores, Confessores, & alij sacerdotes in dignitate constituti, habentes administrationem, & gubernationem, vt habetur Malach. c. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Et etiam viri deuoti, & charitate secundi, de bonis alterius gaudentes, qui obseruauerunt illud præceptum: Diliges dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum: eis iustitiam administrando, ex mandato Principis supremi, cui subsunt. Ex quo consilij Parlamentorum, existentes in pari loco, & dignitate eum talibus & supradictis Principibus, quibus comparantur, vt dicam infra in 5. par. ad hunc ordinem assumuntur, & in ordine colloabuntur, si maiora non habuerint merita.

Ab hoc ordine, vsq; ad quintum inferni carcerem, cecidit quidam principalis demon nomine Leuiathan, cum omnibus suis compliceis. Qui omnes tentat, tã de superbia, ira, quàm auaritia, cum quibus colloabatur omnes Praelati inferiores, qui ob eorum superbiam, male tractant suos subditos, & inferiores, eis à superiore commissos, Principes suos subditos non custodientes, instruentes, nec defendentes, nisi ad eos excoriant, & opprimendum, qui tales sunt similes Cete in mari, quæ aleca defendit ab alijs piscibus. sed per se ea deuorat: quibus minatur dominus Esa. 27. In die illa visitabit dominus in gladio suo, & grandi & forti super Leuiathan

TERTIA PARS

than, serpentem veterem, super Leuiathā, serpentem totius orbis. & occidet Cerum qui in mari est, & præsertim, vbi domini, & Principes, subditos in personam offendunt, quos rationabiliter verberare non possunt, secundum Bartolum in l. cum satis. C. de agricolis & censuris. lib. 11. Nec alias opprimi, aut bonis damnificari, vel iniuriari, per tex. in l. cum satis. §. caueat. & ibi lo. de Plat. C. eodem. v. ait Catilina in secunda responsione contra Cic. Nec vlla potest illustribus viris, in abiectis hominibus, vltro laudem afferre.

O Deus omnipotens, quid hodie dicendum est in Principibus huius seculi, de quibus omnes dicere in 4. consideratione, cum ibi tantum collocantur supremi Principes, & in illo carcere inferni ultimo iuxta Luciferum collocantur? Nonne reperientur, qui potestate abutuntur, in subditos, eos opprimendo, quos defendere debent? Nonne sunt effeminati, qui filias & uxores subditorum violant? vt olim fuit quidam Rex Franciæ nominatus Childericus, quem Zach. summus Pontifex suo regno priuauit. de quo in c. alius. 15. q. 6. iuncta gl. ibi in ver. inutilis.

Refert etiam Gaguinus, li. 1. historiarum, Childericum, ob illam rem, regno fuisse pulsum.

Aduertendū est, quod etiam Deus ob punitionem peccatorum subditorum, dat populis Regem effeminatum, vt habetur Esa. 3. Et dabo pueros Principes eorum, & effeminati dominabuntur. Et Iob 36. Morietur in tempore eorum, & vita eorum inter effeminatos. De hoc vitio dicam alibi, cum hic tantum sit quæstio de Principibus deprædantibus suos subditos, & abundant tabernacula prædonum, dicit Iob 12. & Esa. 3. Vos enim depasti estis vineam meam, & rapina pauperis in domo vestra. & tales deprædabuntur in inferno. iuxta illud propheta Esa. 33. Vix, qui deprædatis, quoniam tu ipse deprædaberis, & Psalmista: Et qui deuorat eam meam, sicut panis, &c. Quoniam etiam

Non habet euentus sordida præda bonos.

Nec in merito, cum inter cætera, quæ clamant ad Deum, est vox subditorum oppressorum: iuxta illud Iacob. 3. & quod vulgariter, & communiter dicitur: *Clamitat ad cælum vox sanguinis, & oppressorum.*

Tales enim populi oppressores sunt causa, propter quam bella fiunt. secundum tex. & glo. in d. c. ad apostolicam. de re iu. li. 6. Vt qui iustitia, propter potestatem, reprimi non possunt, bello clade cum sonitu in hoc seculo pereant. Cum de talibus concludatur Iob 27. Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient. Si multiplicati fuerint, filij eius in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane: qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabunt. Et etiam habetur amplius Esa. 13. Et tales in inferno collocabuntur in hoc carcere, iuxta illud Apostoli. 1. ad Cor. 6. Neque auari neque rapaces, regnum Dei possi-

debunt: imo iudicium durissimum his, qui præsumpti, & potentes potenter tormenta sustinent, seu patientur. Sapient. 6. & Psalm. 7. concluditur: uertetur dolor eius in caput eius, & in vertice ipsius iniquitas eius descendet. Prout ab Augustino fuit Carolo Caluo Francorum Regi diuinitus monstratum. De quo Gaguinus lib. 5. c. 1. Prout etiam Benedicti, in sua rep. c. Raynutius. in verbis condidit. 1. in fi. de testamen. extra.

Vndecima confid. Ordo sextus chori Angelorum dicitur Potestatum, & est nona sedes habendo respectum ad supradicta. Et dicuntur potentates secundum Isidorum, quia eis virtutes uersæ sunt subiectæ, & ideo potestatum nomen nuncupantur, quia maligni spiritus eorum potestate coercentur.

Ad rationem enim gubernationis, pertinet ordinare, qualiter ea, quæ præcepta, vel disticta sunt, impleri possint, vt alij exequantur: hoc pertinet ad potestates. Nomen enim potestatis quædam ordinationem designat, secundum Isidorum post ad Roma. 13. Qui potestati resistit, Deum nationi resistit. Et ideo Dion. dicit, quod nomen potestatum, quendam ordinationem significat circa susceptionem diuinorum, & circa adionem diuinis, quas superiores in inferiores agunt, & sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet, quomodo à subditis sunt agenda. Et id est officium est, secundum Greg. Illos, qui in beatorum spirituali deficiunt confortare, & per hos arcum mali spiritus, & ne violentiam inferant. Et, vt beatorum victoriam obtineant, eos ab aduersarijs defendere, sicut per potestates terrenas, malefactores arcuntur, ne violentiam aut vim bonis inferant, vt Gre. Potestates vocantur hi, qui hoc potestius cæteris præceperunt, vt eorum ditioni potestates uersæ subiectæ sint. Et mittuntur nobis ad damnationem, & tentationum repressionem, vt patet Beato Angelus domini interposuit se inter Aegyptios persequentes filios Israel, & ipsum exercitum occiderunt Thobias. dicitur. Quia Raphael occidit dæmonem in deserto superiori, ne noceret Thobias. Quæ autem dicat de his potestatibus Anglici in suo lib. 2. de proprietatibus. post Dionysium, vide eundem.

Ad hunc ordinem sextum, in ordine angelorum, & nonum, in ordine supradicto, post hanc uiam assumuntur homines, in hac mortali uita agere in omni castitate uitæ: qui aliquando à uicioribus à dæmone obsessis dæmones expellunt, & ita purgant, suis sanctis orationibus, & alijs sanctis operibus. à mentibus. hominum, dæmones arcunt. homines suo bono exemplo quasi uiuere cōpellunt. Assumuntur Sancti, & sanctæ Virgines, & alij casti, & in castitate uiuentes, in omni morum honestate, & sanctimonia uitæ: quoniam uirginitas regit Cælum. c. nuptie, in prin. 32. q. 1.

Ab hoc ordine cecidit quidam dæmon uocatus

rus Beelphegor, qui alio nomine vocatur Priapus, qui est Deus hortorum, qui cum suis complicitibus tenetur in carcere inferni. Et est capitaneus omnium dæmonū, qui tentat de luxuria, cum quibus patientur in illo carcere inferni luxuriosi, & omnes lubrici, vt pura corrupta virgines, adulteri: vt habetur i. ad Corin. 6. Adulteri regnum Dei non possidebunt. & Apocalyp. 21. Erit pars eorū in stagno sulphure, & igne vincū. & Osæ. 7. Omnes adulterantes, quasi elibanus succensus. Pessimum est enim vitiiū, alterius vxorem adulterari, secundum Ang. per illum tex. in §. 2. in auth. de mona. Imo abominabile est in muliere, seu scemina plus quam in viro: quia maior castitas, etiā secundum mores hominum, exigitur à sceminis, l. palam. §. qui in adulterio. vbi gloss. ff. de ri. nu. pc. C. de Orfi. & factis no. Deut. 32. vt per plura comprobat G. Benc. in sua rep. c. Ray. in ver. cuidam Petro tradiderunt. nu. 53. de testa. extra. & ibidē. nu. 68. Quod quamuis omnib. libidinis amor turpis sit, nunquā tamen deterior, quam in honorato, quia, quanto nobilitor, tātō nocibilior, secundū Alb. Mag. Licet enim in fero, & lana, eadem libido versetur: dignitas tamen personæ habet libidinis aggrauatū delictū. c. cum quidam, de iureiu. l. presbyteri. C. de ept. & cle. Illustribus enim vt dicit, castitatis obsecratio, præcipuum debitum, & ob vitium luxurie, plures Principes fuerunt à regno remoti.

Sichem, Princeps magnus, quia oppressit virginem Dynam, à filiis Iacob cum esset in dolore circumcissionis, interfectus est, Genesis 34.

Rex Salomon, domini amantissimus, plenus sapientia, diuinijs, & potentia, super omnes Reges, in senectute deprauatus, mulieres ad præcavit alienigenas, & recessit cor à domino propter mulieres, & secutū est Deos alienos, & factus est Idololatra, mulierum talium amore. Habuit. n. 70. sicut Regina, & trecentas concubinas: & ideo suscitauit sibi Deus aduersarios Adad Idumæum, & Ieroboaam suum seruum, qui afflixerunt eum vehementer, & in senectute sua mulieribus deprauatus, mortuus: & sic scriptura de eo malè sentit 3. Reg. 11. & 32. q. 4. c. Salomon. de pœn. d. ca. 2. c. si enim. vers. Salomon.

Dodecima confi. Post illos sex ordines chori Angelurum, contentos in duab. primis hierarchijs, est tertia hierarchia. Quæ dicitur Epiphonia, tres continens ordines inferiores, scilicet virtutes, archgælos, & angelos. Et hæc inferior hierarchia sic describitur: Inferior hierarchia, est diuinum participium, naturæ legibus occurrens, secretaruelans, pro capacitate discreta. Naturæ legibus occurrens: hoc pertinet ad virtutes, quæ potestate habent faciendi miracula, & curandi morbos, & languores. Secreta reuelans: hoc pertinet ad archangelos, & angelos. Pro capacitate discretæ: hoc pertinet, & refertur, ad archangelos doctrinam, & angelos: quia maiores, vt archan-

geli, maiora, minores, vt angeli, minora reuelant. per archangelos enim reuelantur prophetiarum maiora secreta, vt illud, Ecce virgo cōcipiet, & pariet filiū, &c. Per angelos autem minora. Vt illud David: Episcoporum eius accipiet alter.

Decimatercia confi. Seprimus ordo angelorum, qui est decimus in ordine nostro supra posito, dicitur Virtutum. Virtutes enim, sunt angelorum agmina, ministeria, habentia ad virtutes, & miracula facienda, vt habetur amplè per Barth. Anglici, in secundo lib. de proprietate rerum. vct. 7. est ordo. Et sicut ad rationem pertinet, præbere facultatem adimplendi, sicut præfidentes, balliui, & alij potestates dant mandata adimplendi legum præcepta. Quod ad virtutes pertinet, secundum quod virtus importat quandam excessum fortitudinis: & sic dicit Dionysius, quod nomen virtutum, significat quandam virilem, & inconcussam fortitudinem, ad omnes operationes diuinas ei conuenientes, & ad suscipiendum diuina, ita quod significat, quod sine aliquo timore aggrediuntur omnia, quæ ad eos pertinent, quod videtur ad animi fortitudinem pertinere. Illi enim sunt iustitiarum in domo Regis, quorum est ardua operari. Vnde dicit Greg. Virtutes vocantur etiam illi spiritus, per signa & miracula, quæ frequenter fiunt, & nobis mittuntur ad miraculorum cooperationem: vt patet Thob. 11. vbi dicitur quod Angelus Raphael Thobiam seniore illuminauit, cuius filium à piscis deglutitione eripuit. Similiter & Danielem in lacu profundo, inter leones rapidos, ab eis liberauit, & viuum præseruauit, vt habetur Danielis 6. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi, quia coram ipso iustitia inuenta est in me. Ex quibus dicendum est, quod omnes iustitiarum inferiores, mandata iustitiæ adimplentes, & iustitiam administrantes, in quibus iustitia inuenta erit, in hoc ordine assumuntur.

Et, vt dicit Gre. Homines hic viuentes virtuosi, omnib. virtutib. præpollentes, ita, quod tantum à Deo illuminatio, quod ex eorum sanctitate vita, faciunt miracula, suis precibus Deo fuis, & operibus virtuosus adhibitis, in hoc ordine collocabuntur, sicut fuerunt multi sancti, qui miraculis claruerunt.

Ab hoc ordine cecidit quidam dæmon nomine Beelzebub, qui interpretatur Princeps muscarum: quia illi, idolo sacrificatur de sanguine, aspergendo sanguinem supra ipsum, idcirco muscæ adhaerent sibi: quod idolum, primus adinuenit Ninus rex Niniue, in honorem patris sui, qui Belus dicebatur. Qui quidem, cum suis collegis, tentant de inuidia: & ideo omnes inuidi de bono alienius, erunt in tertio carcere inferni cum ipsis, & etiam iustitiarum, non cum virilitate, & fortitudine, iustitiam administrantes, & indeuoti Doctores, & Confessores, seu prædicatores, aut quicumq;

TERTIA PARS

alij inferiores sua officia non viriliter exercentes. Et, vt dicit Bernardinus de Buis in prima parte Rosarij sermone decimo. in litera O. Tentabit etiam hæreticos, incitatos, diuinatores, maleficos, & sortilegos, qui cum eo collocabuntur, vt ibi amplè.

Decima quarta confide. Octauus ordo Angelorum, qui est vndecimus in ordine nostro supraposito, dicitur ordo Archangelorum: qui secundum Isid. summi nuntij, vel Principes nuntiorum interpretantur, & primatum tenent inter Angelos. Cum dicitur ab archos, quod est Princeps, & angelus, quasi angelorum Princeps. Sunt enim Duces, & Principes, sub quorum ordine vni cuiq; Angelorum officia deputata sunt. Nā Archangeli Angelis præfunt, vt patet in Zacharia, vbi Angelus maior dicit minori: Vade, & doce puerum istum.

Horum enim officium est, maiora Dei secreta, nobis hic inferius nuntiare, sicut Gabriel nuntiauit Beatæ Mariæ virgini, in incarnationem filij Dei. Et etiam mittuntur, ad eruditionem rectorum, vt Gabriel, qui etiam missus fuit ad Zachariam Pontificem, & ipsam docuit, quod esset pater Ioannis Baptistæ, vt canit ecclesia:

*Nuntius celso veniens Olympo,
Te patri magnum fore nasciturum
Nomen, & vitæ seriem gerenda
Ordine promit.*

Et Raphael etiam, tanquam medicina Dei, ad Thobiam missus fuit, qui eius oculis curationē adhibuit, & cæcitatem abstulit, & deterisit, vt refert Isid. lib. 8. Et secundum Dionysium, officium archangelorum est etiam prophetias reuelare, demones hominib. dominantes arcere, ne vtriusque plus lædant. Archangeli etiam angelis superpositi, eis sunt digniores, & annunciatione sunt priores cæteris, quia sunt perfectiores, vt pulchrè declarat Barth. Anglici in loco hic ante alle. Et tales dicuntur deputati ad regimen, seu custodiam vnius multitudinis, vt puta, vnius familiae domus, vnius prosapiae seu prolis, vnius villæ, seu parochiæ, cum tamē angelis, singularium personarum de illa multitudine. Nam misericors Deus, humanam fragilitatem cognoscens esse inexpertam, & ineptam ad bellandum, & resistendum dæmoni infernali, de quo veritas diuina in euang. dicit, quod non est potestas sub cælo, quæ comparetur illi, quem alibi vocat Principem huius mundi, dicens: Venit enim Princeps mundi huius scilicet diabolus, & in me non habet quicquam: ne à tanto & tam forte Principe, qui est leo rugiens, quærens quem deuoret, natura humana in aliquo decipiatur, dedit vnicuiq; hominum, vnum angelum magistrum, directorem, & conseruatorem, scientem omnia necessaria pro humana salute. Et de primo qui datur omnibus de primo ordine, dicam in consi. sequenti.

Sed quia etiam habenti dignitatem, datur etiam angelus de maiori ordine, secundum dignitatem illius, cui datur. Ideo, in hoc tantum differendo, dico, quod archangeli dantur communitati, familiae, domui, prosapiae, aut Principi, seu gubernatori. vt de Eliseo 3. Reg. 4. c. Qui angelorum multitudinem habuit ad sui defensionē. Habuit enim vt singularis persona, vnum, & vt propheta alium, & secundū suas dignitates, alios, Et, vt Bernardus in quodam suo sermone. Beata Virgo Maria, plurimas angelorum legiones habuit, sui protectionem, & custodiam. & qui ei, itaque domina, deseruirent, vt ei conueniret, quod dicitur Psal. 90. Angelis suis Deus mandauit deus, vt custodirent te in omnibus vijs tuis.

Singulis enim regnis, & præsidentijs, seu Principatibus supremis, præfunt angeli de superiori ordine inferioris hierarchiæ, ad custodiam illorum. Et isti sunt principaliter custodes regnum, & regnorum. Et ideo aliquando accipiuntur pro Regibus, & regnis, quibus præfunt, eo, quod rationabiliter procurant bonum gentium sibi commissarum ex earum meritis. Nam, quilibet angelus offert Deo merita suæ gentis cui præest, propter quod videntur tales angeli sibi iniuncti quodque; contrariari, & resistere, quoties duo regna, quibus præfunt, diuersi angeli sunt in contradictione. Et hoc est, quod dicitur Danieli decimo. Danieli dicit Gabriel: Princeps, id est angelus. Perfarū resistit mihi viginti, & vno diebus. Et permanet illi angeli in tali resistantia, non quod res ipsos sit contrarietas voluntatum simpliciter, sed quia futura ignorant, donec sciant determinationem diuine voluntatis de futura istius, vel alterius gentis, subiectione. Sed quam primum sciant diuinam voluntatem, per reuelationem, vel effectus positionem, tunc concorditer approbant diuinam sententiam, cum voluntates eorum semper sint conformes diuinæ voluntati, vt docet beatus Tho. in 1. par. q. 113. art. 8. & idem Thomas in 2. sent. d. 11. & Nicolaus de Lyra Apo. 10. in verb. & angelus. & in verb. audiui angelum. & ibi dicitur 16. c. & clarius Dani. 10. & Geg. lib. 4. mor. 31. & 17. c. 7.

Er huius regni, & Regis Franciæ custodia, & relectio, attribuitur Michaeli archangelo, quoniam Princeps fuit synagogæ. Sed nunc constituitur à Deo in Principem Ecclesiæ, cuius super cæteris seculi Principes, brachium dextrum, & præpositus fuit, vsq; nunc, & ad hunc regem Francicum eius nominis primum, Christianissimus tuus electus Rex noster Franciæ, vt dicam infra in consi. in 31. consideratione, vbi ponam quomodo leges Franciæ semper profuerunt in Ecclesia: & itaque pro ecclesia fecerunt, quæ alij principes Christiani non fecerunt. Ideo datus est Michaeli pro custodia sua, & sui regni. Non ergo in mentio & sine causa, regnū Franciæ vsq; ad hæc tempora floruit.

Augur. & augmentatum fuit, tanquam ab ipso Deo institutum, protectum & custoditum usque ad hæc tempora, vt satis declarat G. Benedi-
ctus in sua repetitione c. Rayn. in verbo, duas habes
filias. de testamentis, extra.

Nam, vt ait Gregorius, quoties miræ virtutis
alijs agitur, Michael miri perhibetur, vt ex ipso
Quæ & nomine dicitur intelligi, quod nullus facere
potest, quod facere praualeat Deus. Idcirco eidem
Michaeli plura, quæ sunt miræ virtutis attribuun-
tur, vt de pugna ei data cum dracone, de qua Apo-
calypsis 12. ob quod inter sanctorum acies angelo-
rum Christi signifer habetur, & paradyfi præposi-
tus nominatur. Ita quod quoties de ipso fit festū,
de omnibus angelis etiam solennizatur.

Insignum huius Regis & regni Franciæ prote-
ctum post primam Michaelis in terra Ecclesiæ
Romanæ in monte Gargano Apuliæ miraculo-
sam apparitionem, in suiq; honoris templi dedi-
cationem, facta fuit apparitio secunda in regno
Franciæ. in loco qui Tumba dicitur, iuxta mare
seomilibus ab vrbe Abricensi, circa an. Domini
707. vbi Michael episcopo prædictæ ciuitatis ap-
paruit, iubens, vt in prædicto loco Ecclesiam con-
strueret, & sicut fit in terra Ecclesiæ, scilicet, in mō-
te Gargano: ita & ibi in sui memoriam celebra-
ret, qui locum incolere, regnumq; tutum serua-
retauerat. De quo meminit Gaguinus, lib. 3. c. 4.
Eodem, inquit, tempore Aubertus Abria-
conensis Pontifex, in colle altissimo sancti Michæ-
lis obuium exadificauit, cum ageretur annus
salutis 709. Quæ omnia prudenter considerans
Ludouicus vnde cimus pater Caroli 8. Rex Fran-
ciæ, in honorem Michaelis archangeli protecto-
ristam, Ordinem militarem sancti Michaelis di-
xit, cum sit Princeps & Præpositus cælestis mi-
litæ: quia pugnat cum dracone, & data est ei ta-
lis portus, militiuit perpetuo, & fundauit certo
militum numero, quorum Rex primus est de-
creto & determinato, de quibus infra dicturus
sum.

De quo Michael dicere potuerūt Reges Chri-
stianissimi, quod habetur Danielis 10. cap. Ecce
Michael vnus de Principibus primus venit in ad-
iutorium meū, & e. c. in si. Nemo est adiutor me-
us in omnibus his, nisi Michael Princeps vester.
Et ad hunc ordinem assumuntur omnes eleemo-
synarum & sobrii, qui sua bona eleemosynis erogau-
erunt, qui pauperibus subuenerūt, agrotis pere-
grinis & indigentibus hospitalia visitauerunt, Ec-
clesiæ reparauerunt de suis bonis, & pro defunctis
orauerunt, & orare fecerunt.

Assumuntur etiam domini temporales, habē-
tes custodiam suorum subiectorum, & inferiores
curati, & viri Ecclesiastici habentes custodiam a-
marum, & eis annuntiantes verba Dei, decem
præcepta Legis, & Euangelia, & Prædicationes,
qui sunt nuncij Dei & verborum ipsius.

Ab hoc ordine cecidit ille Dæmon, qui Asmo-
dius alio nomine Bessophon dicitur, qui scūdum
carcerem inferni cum omnibus sibi adhærentib⁹
tenet: cum quibus ipse tentat de Gula, ita q̄ gulo-
si, tabernarij, & ebriosi, & sic de similibus erunt de
istō secundo carcere inferni. Similiter & carniū
voraces, qui inane surgunt ad ebrietatem, & sunt
potentes ad bibendum. de quibus habetur Esa. 5.
Væ, qui confurgitis mane ad ebrietatem, & tan-
dem vsque ad vespertum, vt vino æstuctis, quoni-
am, vt plurimum talis ebrietas est peccatum mor-
tale propter assiduitatem. notatur in c. vnum ora-
rium. §. alias ea demum. 25. dist. & Host. in summa,
de tempo. ordi. col. 6. versiculi. tertia regula.

Similiter omnes habentes custodiam aliquo-
rum, vt sunt domini temporales & curati, qui sub
ditis non nunciant quæ habent in mandatis, tam
in administrando eis iustitiā, seu iurisdictionem,
quā in prædicando, & annunciando verbum di-
uinum diebus festiuis, sed sunt negligentes: aut a-
liās non ita nunciant, prout tenentur, in hoc car-
cere collocabuntur.

Decima quinta confid. Nonus ordo chori cœ-
lestis, seu spirituum cælestium dicitur Ange-
lorum, & est vltima sedes, habendo respectum ad
ea, quæ dicta sunt hic ante in 3. par. Et iste ordo an-
gelorū est deputatus ad voluntatem domini, po-
pulis nunciandam.

Angeli autem vocabulum nomen est officij
non naturæ. Nam angelus nuncupatur, vt dicit
Arch. in c. fatendum. 13. quæst. 2. & iuxta illud: Qui
facis angelos spiritus, & ministros ignem vren-
tem.

Angelis verò pictorum solertia pennas fingit,
vt eorum discursum celerē significet, sicut & iux-
ta poetarum fabulas venti pennas habere dicun-
tur, sicut dicitur: Qui ambulat super pennas ven-
torum. & hæc secundum Isidorum. Dionysius au-
tem dicit, quod angeli inferioris ordinis non par-
ticipant ordinem superiorem illuminationum.
Non enim participant cum ipsis, sed ex ipsis. Nam
angeli superiores primo loco diuinas illuminatio-
nes suscipiunt, & illas postmodum ad aliorum no-
titiā deferunt, qui & primi nuncij dicuntur. Sed
an de superioribus quatuor ordinibus etiam mit-
tantur ad nos, vide Ant. Florentinum in sua sum-
ma, in 3. part. titu. 31. c. 6. §. 4. versicu. quantum ad
quartum. vbi exponit illud Esaïæ 6. Et volauit
ad me vnus de Seraphin, qui est de ordine supē-
riori.

Et isti posteriores & vltimi homines ad diuinā
constitutionem adducunt & subleuant, & vt isti
vivant, informant. Vnde quiuis isti inferiores an-
gel, etsi non habent alios angelos sub se inferio-
res, quibus præfunt, habent tamen sub se ho-
mium ordines, quibus præfunt, quos ordinant
& disponunt: sursum cleuantur & extendun-
tur, per dilectionem Dei, in semetipsis formantur,

T E R T I A P A R S

per custodiam sub se progrediuntur, per illorum tutelam, quorum ministerio deputantur.

Vnde quilibet habet vnum bonum angelū ab ortu suae naturae, vt dicit Archidiaconus in ca. fatendum. 13. q. 3. Inō Adam & Antichristus, vt dicit Ant. Flor. in sua sum. pat. 3. c. 6. §. 4. vbi dicit, qd Antichristus habet etiam bonum angelum. & in §. 5. dicit, quod iste angelus non est in ventre matris, sed statim postquam ortus est ex ventre matris, secundum Iacobum de Voragine, & secundum Tho.

Quod etiam cognouerunt gentiles: vnde Aristoteles in libro de feceris fecerorum ad Alexandrum. Nescis, inquit, quod teste Hermogene duo sunt spiritus, qui te custodiunt, quorum vnus stat ad dexteram, & alius ad sinistram, custodientes & scientes opera tua, & referentes factori tuo quicquid feceris? Hoc solū in veritate debet te, o Alexander, retrahere ab omni inhonesto opere. Per quos angelos intelligit vnum bonum, qui stat ad dexterā, & alium qui stat ad sinistram, scilicet angelum Satanā, quarentem in hominem, tāquam leonem deuorare. Vel, qui erat Rex & Praelatus, duos habebat bonos angelos custodes, vt dicit Bernar. de Buis. in 2. parte sui Rosarij. in sermone 11. part. 2. in littera D. Quia certum est Imperatores & Reges duos habere angelos custodes. Vnum, videlicet ratione singularis personae, sicut habent ceteri homines. De quo habetur Mat. 18. ibi. Videte ne conremnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in caelis est.

Et isti angeli sunt de ordine inferiori, quorum custodia habet multos effectus, vt statim dicam. Et iste angelus custodit, vt alij angeli.

Alterum verò angelum habet ratione dignitatis, vel officij regalis, vt de Eliō legitur 3. Reg. 4. c. quod angelorum multitudinem habuit ad sui defensionem, vt infra dicam. Et iste secundus angelus, qui datur ratione dignitatis, illuminat, vt tenet sanctus Thomas 2. dist. 11. q. 12.

Singulis enim regnis praesunt angeli de superiori ordine inferioris Hierarchiae, qui dicuntur secundum aliquos, Principatus, & secundum alios, Virtutes. Et isti sunt principaliter custodes Regum & regnorum. Ideo aliquando accipiuntur pro Regibus & regnis quibus praesunt, eo, quia rationabiliter procurant bonum gētium sibi commissarum ex earum meritis, vt infra dicam.

Et, vt dicitur ad Hebraeos primo, Omnes administratores spiritus sunt missi in adiutorium eorum, qui hereditatem capiunt salutis: propter septem, quae Deus circa nos operatur, quae ponit Ant. Florentinus in sua historia, prima parte, titu. 6. cap. 1. §. 1. vbi ponit circa quae operantur angeli apud nos.

Decima sexta consideratio. Istorum angelorum etiam multiplex est effectus, quos po-

nit Bernardinus de Buis. in secunda part. sui Rosarij allegati, in sermone 13. in 2. par. in littera C. E. vsque ad litteram M. vbi ponit duodecim officia, quae habent angeli erga nos. Et quoddam enarrat Discipulus, in suis sermonibus in sermone angelis, sermone 32. vbi dicit, Quod propter officia, quae habent apud nos, debent a nobis honorari. Eisdem effectus etiam describit Bernardinus Anglici, in suo 2. lib. de propr. rerum. Et Bernardinus de Parentinis, in suo elucidario quarta parte, ibi: Quiritur quarto. & Ant. Flor. in loco supra alleg. §. 5. Ego autem alio stylo, vilius & plenius à rudibus intelliguntur, & mancinclae & clarè ponā effectus custodiae angelorum habent in nobis. Et dico, quod angelus datus est nobis ad custodiam ad multos effectus sequentes.

Primò, vt ab insidijs Diaboli nos praeseruet, satis notatur Indith 13. Viuit dominus, quia dicit me angelus eius, & hinc euntem, & ibi corantem, & inde huc reuertentem. Et Genes. 3. Cum Iacob Esau valde timeret, angelos fibi ostendit, ipsum adiuuare paratos, qui ait: Genes. Dei sunt haec.

Secundò, custodit nos contra Daemonum tentamina, velut pastor sollicitè custodit oues luporum moribus. Christus enim est verus pastor, qui cum mittit oues suas, id est, animas, in herferiora, mittit custodes angelos ad custodiendum eas. Vnde angeli Dei custodierunt & liberauerunt Loth de periculo Sodomorum. Gen. 19.

Tertiò, nos quandoquæ in periculo mortis rat, vt de Isae filio Abrahae, quem angelus à morte liberauit. Genes. 12.

Quarto, nos praeseruat à poenis humanis, vt habetur Danielis tertio: vbi angelus custodiuert pueros à flamma ignis ardentis, & etiam à morte. Et dicit ibi text. Angelus Domini descendit de caelo cum Azaria & socijs eius in fornacem, & destruxit flammam ignis de fornace, & fecit medietatem, quasi ventum roris flantem.

Quintò, bonus angelus orationes nostras deprecatur, vt dicitur Thobij 12. Quando oraueris cum lachrymis, & sepeliebat mortuos. Ego olli orationem tuam Deo. & Daniel. 9. dicebat angelus Danieli. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni, vt indicarem tibi viam desideriorum es: sed angelus Perseus resistit mihi 21. diebus. Vnde Bern. Discurrens meus inter dilectum, & dilectam, vota offerens, excurrens dona: excitat istam, placat illum.

Sextò, nos in tristitia positos confortat, & conruentes releuat, Thob. 5. cap. Forti animo estis: proximo est vt à domino cureris. Vnde, cum Daniel corruisset in terram, tetigit eum Angelus domini, dicens: Noli timere, pax tibi, confortare. & esto robustus vir desideriorum.

Septimò, bonus angelus nos à Demone tentante

pos, confulit & protegit: imo contra multos Damoniū inultus nos defendit, & patet de B. Michaele tempore legis Moyſi, & ante patet, qui princeps ſynagogæ eam quaſi diu durauit, fortiter defendit. Danieli. Nemo mihi adiutorē, niſi princeps Michael. Circa quam ſynagogam eam protegendō, primo miranda fecit, quia ipſe fuit ille angelus, qui plagas Aegypto intulit. Qui mare diuiſit, Qui in columna nubis, & igni, populum Iſraeliticum antecellit. Qui in terram promiſſionis populum introduxit.

Secundō fecit ſtupenda: ſciens enim Diabolus ludæos ad idololatriam proruptos, volcbat corpus Moyſi honorificē ſepeliri, vt ludæi ſuas idololatrias exercerent: ſed Michael victoriam obrinuit contra Diabolum, & corpus Moyſi ab omnibus abſcondit. Vnde in Epistoſa Canonica Iudæ, & tranſumptiuē in c. ſiigitur. 24. q. 3. Cum Michael archangelus condiſputans alterecaretur de Moyſi corpore, non auſus eſt iudicium inferre blaſphemum: ſed dicit, imperet tibi Deus.

Tertio, protexit illos de ſynagoga, vt patet 2. Reg. 6. c. Et habetur in c. enera. de conſecr. diſt. 2. vbi eſt hiſtoria de Syris, qui obſederant ciuitatem Samariæ: tūc dixit Eliſæus, Plures nobiſcum ſunt, quem cū illis. Et loquebatur de angelis, quorum erat Michael, qui percuffit Syrios excitare, quos Eliſæus duxit in medium ciuitatis in Samariam, ipſis nouidentibus.

Quarto, adiuit eos, qui erant de ſynagoga. Dicitur enim Dan. 10. c. ex perſona Gabrielis archangelis, Princeps regni Perſarum reſiſit mihi 21. diebus. Et ecce Michael, vnus de Principibus primus, venit in adiutorium meum. Et in fine illius c. Et nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael Princeps veſter. Greg. v. c. li. 17. Moralium dicit, quod Princeps regni Perſarum erat bonus angelus, cuius diu illius regni deputatus (cuius quodlibet regnum, natio, aut prouincia, habeat vnum bonum angelum ad ſui cuſtodiam deputatum) qui reſiſtebat pro regno ſuo contra Gabrielem archangelum, cui populus Iſrael in Perſide erat commiſſus, qui laborabat pro populi deliberatione, quem tūc poſſe angelus Perſarum impedire nitēbatur, Et vide infra in 9. parte, in 45. conſideratione.

Sed quomodo hoc, quod vnus angelus dicatur alteri reſiſtere aut pugnare pro ſibi commiſſis? Nam, vt dicit S. Th. in 1. par. q. 113. relatus per Ant. Flor. in ſua ſumma in 3. par. tit. 31. c. 6. §. 7. Diuerſa iudicia circa diuerſa regna, & diuerſos homines variā exercet per angelos, qui in ſuis actionibus ſeu operibus regulantur, ſecundū diuina ſententiam. Sed aliquando contingit, quod in diuerſis rebus, vel in diuerſis hominibus contraria merita, vel demerita inueniuntur, vt vnus alteri ſubdatur, vel preſeratur. Quid autē ſuper hoc ordo diuina prudentiæ habeat diſponere, nō poſſunt ipſi ange-

li cognoſcere, niſi Deo reuelante. Et tunc neceſſe eſt ipſis angelis, quod ſuper hoc conſulant ſapientiam diuinam, & eius agnoſcant ſuper hæc voluntatem, quam cognitam adimplere ſtudeant.

Ex quo patet, quinquantū de contrarijs meritis, & ſibi pugnantiſ, diuinam conſulunt voluntatem, dicuntur ſibi inuicem reſiſtere. Non quia ſint corū voluntates contrarię: quia in hoc omnes concordant, quod Dei ſententia & voluntas impleatur, ſed quia ea, de quibus conſulūt, ſunt contraria.

Et cum fuerit Dux ſynagogæ tātum quantum durauit, poſt illam ſepulta, fuit Dux & cuſtos Eccleſiæ Catholice & Chriſtiane, & huius regni, & regis Franciæ dicitur data cuſtodia & protectio attributa, tanquam ſupra ceteros ſeculi Principes, brachium dextrum eccleſiæ Catholice tenentis: & in illa fide conſeruanda, manutenenda, & defendenda præpotentis. Nam, vt ait Greg. Quoties mira virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur, vt ex ipſo actu, & nomine detur intelligi, quod ſacere præualet Deus. Ideo eodem Michaeli plura, quæ ſunt meræ virtutis attribuntur ob quod inter ſanctorum acies angelorum Chriſti ſignifer habetur, & paradysi præpoſitus nominatur, in ſignum eius, & reges Franciæ protectionis, poſt primam Michaelis in terra Eccleſiæ Romanæ. ſ. in monte Gargano Apuliæ miraculoſam apparitionem, in ſuique honorem templi dedicationem, facta ſuit apparitio ſecunda in regno Franciæ, in loco, qui Tumba dicitur, iuxta mare ſex millibus ab vrbe Abriaceniſ, circa annum Domini 707. vbi Michael epifcopo prædictæ ciuitatis apparuit, iubens, vt in prædicto loco Eccleſiā conſtrueret, & ſicut ſit in terra Eccleſiæ in monte Gargano, ita & ibi in ſui memoriam celebraret, qui locum incolere, regnumque tutum ſeruare ſtatuert, vt plenè habeatur in ei⁹ legenda. de quo etiam meminit Gaguinus in ſuis Chroniceis, lib. 5. c. 4. Eodem, inquit, propè tempore Aubertus Abriaceniſ Pontifex in colle altiffimo S. Michaelis cœnobium exadificauit, cum ageretur annus ſalutis 709. vt reſert G. Benedicte in ſua reſp. c. Rayn. in verbo. Adiecta impuberi. nu. 46. A quo tempore apprehendit ſerpentem antiquum, qui eſt Diabolus, & ligauit eū per annos mille, & miſit eum in abyſſum, & clauſit & ſignauit ſuper illū, vt non ſeducat amplius gentes, donec conſumentur mille anni. Apocal. 20. A quo quidem tempore vſque nunc ſemper floruit regnum Franciæ in fide Chriſtiana plus quàm alij principat⁹. Ita quæ, vt ex hiſtorijs & rebus geſtis Gallorū, & aliarum prouinciarū, reperiuntur adhuc plures Principes, & plura regna, in quibus ſunt Iudæi manentes, & reſidētes, & plures ſunt hæretici, qui non arcantur, neque puniuntur à principibus, ſed tolerantur. Imo, quod plus eſt, ſuſtinentur: vt nūc eſt de quodam Luthero Alemano, qui multas hæreſes in Alemania ſeminauit:

TERTIA PARS

nauit: quæ adhuc nisi fuissent acriter eius sectatores puniti per curias nostras parlamentales, in quibus viget omnis excellentia iustitiæ, plures nostras ad inferna deduxissent. Sed fuerunt ita extirpata huiusmodi hæreses, quod non amplius tam audax, qui ausus sit de his verbum proponere, nec aliquid eius dictum propalare. Et non mirum si tales hæreses non possunt pullulari in Francia, quia Diabolus ligatus est per Michaelen, ut non seducat amplius gentes, donec consumantur mille anni.

Hic enim Michael, si in synagoga mirabilia fecit, ut dictum est, multo maiora & mirabilia in hoc regno fecit. Fuit ille, qui ampullam oleo plenam in baptismo Clodouici, regis Francorum primi Christiani, medio Clotildis eius vxoris, filia regis Burgund. quo adhuc hodie liniri solent Reges Franciæ, cum sacrantur & vnguntur, ut dicit Gaglib. 1. c. 8. quod creditum est spiritus Dei ministerio id perpetratum. Et ideo per Michaelen, cum sit Princeps Ecclesiæ Cath. cui tunc credidit dictus Rex Clodouæus. Secundò, Alemanos fugauit in ministerio Dei. Ex quo creditum est, angelum Mich. ibidem adesse, ut de eo dici potest illud quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt, quam cum illis. Ipse fuit ille, qui ceruum duxit ad transeidum vadum, cum Clodouæus dolens exercitum suum debellare volentem contra Gothum hæreticum, orationem Deo habnit in hunc modum:

Deus, inquit, optime in tribulationibus adiutor, sanæ religioni tuæ quam tueor, ne differ de hæretico Gotho sumere vltionem, da fluuium vababilem. Hoc precantem Clodouæum non est aspernatus Deus: ad primam enim insequentis diei lucem, ceruus est sylua nemine in clamante in conspectum se prorupit, qui magnis inde militum vocibus excitus, fluuium enans, quasi itineris explorator, vadum monstrauit, quem Deus conducere faciebat per Michaelen, tanquam protectorem & defensorem Ecclesiæ Cathol. cui tunc Clodouæus credebat, & contra hæreticum pugnabat, prout credendum est. Et ut dicit Gaguinus eodem loco, hunc secuti milites in vltiorem fluentis ripam, qua ceruus traiecerat, euadunt.

De huiusmodi Regis conuersione, & eius miraculis in eius conuersione factis, videatur Ioannes Ludouicus Viualdus de monte regal, ordinis Prædicatorum, in tractatu de triumpho trium liliorum Franciæ, regi Ludouico xii. directo: quem refert de verbo ad verbum G. Benedicti in sua solenni repe. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 86. vsque ad nu. 116. & per 20. col. & vltra. extra de testamentis. vbi multa miracula ponit, quæ fuerunt facta in huiusmodi conuersione. Et multa pulchra gesta regum Francorum contra infideles, contra quos fuerunt protecti & adiuuati pro fide Catholica sustinenda, & defendenda, augmentanda per Michaelen Archangelum Principem Ec-

clesiæ Catholice: quod ita credendum est, cum talia sine auxilio illius fieri non potuissent. De eam alibi de excellentia huius regni, & Regiæ cæ-

Itē idem Michael pluries & multoties per Reges Franciæ vsque ad hæc tempora ab inimicis contra ipsos inimicos eis victoriam dando, videri potest de pluribus, per dictum Benedictum loco hic ante allegato. quæ essent nimis longa, & tædiosa ad recitandum.

Illuminant etiam taliter reges Franciæ, quia omnes hæreses ab eorum regno extirpauerunt, omnes ludæos fugauerunt, ut dictum est hic ante. & videri potest per dictum Viualdum, in præfatio suo tractatu: & eundem Benedictum in iam dicta repe. c. Ray. in verbo, duas habens filias. nu. 99. vsque ad nu. 100. Et de huiusmodi illuminatione Michaelis dicam infra in sequenti effectu Angelorum.

Quandò, ergo bonus angelus noster nos illuminat in Dei & fidei Catholice secretis, & ab eorum ad verum lumen nos reducit. Intellectus enim noster ista alta capere non potest, cum se habet ad secreta cælestia, sicut oculus noctur ad lucem: tunc angelus noster secretis illuminat intellectum nostrum, & manuducit in cognitionem vniuersorum arcanorum per fidem, & cognitionem. Vnde Zach. 4. Reuerfus est angelus qui loquebatur in me, & suscitauit quasi vnum, qui suscitatur graui somno. Vnde superiores angeli, qui per de arcana cognoscunt quam inferiores, illuminant ipsos inferiores secreta diuina quæ eis non reuelando, & eis manifestando talia secreta: quæ hic inferiora vsque ad diem iudicij conueniunt, dicuntur eos illuminare, & eis loqui. Quæ secreta diuina, si nobis sint reuelanda, tunc reuelant pro salute nostra, & inferiores, quæ erga nos gerentur, referunt. Et sic superioribus loquiditur, ut dicit Tho. in 1. part. suæ summa. q. 113. Virgo Maria fuit illuminata, cum prius diceretur, ce, virum non proposui cognoscere, turbata in angelico sermone, statim post adiunxit: Ecce ancilla domini, &c. ut habetur Luc. 1. Similiter Jacob videns scalam, in qua ascendebant & descendebant angeli, in cuius cacumine erat dominus innixus, per quam significatur descensus Dei in mundum, & vnitas trinitatis in lapidibus eius suo appositis in vnum coninctis, illico illuminatus dixit: Terribilis est locus iste, non est in eis domus Dei, & porta cæli, Gen. 28.

Nonò, nos ab aduersis inimicis defendit, & aduersos in diuisibiles deuincit. vnde habetur Apoc. 12. Prælium factum est in cælo, & Michael & angeli eius præliabantur, & pugnavit Michael contra draconem, & fecit victoriam. Et, ut dicit S. Tho. in loco supra alleg. S. Michael in prælio habito cum Lucifero, fuit dux & princeps, ideo dicitur de ordine principatum, & ipsum Luciferum cum ab-

gels suis de caelo in hunc caliginosum aerem, & in profundum abyssi deuinxit: vnde cantat Ecclesia: Collaudemus venerantes omnes caeli milites, sed praecipue primatem caelestis exercitus Michael em in virtute conterentem Zabulon, s. Luciferum. Qui quidem Michael erit etiam destructor Antichristi, prout etiam destructur Luciferum: vt dicit glossa super illud Apoc. 13. Vidi vnum de capitibus eius occisum. Antichristus. n. mortuum se fingit, & per triduum latens postea apparebit, dicens se esse suscitatum. Et ferentibus eum Daemonibus. in aere ascendet, & vniuersis mirantibus adorabit eum, tandem stabit in papilionem suo in monte Oliueti, Michael eum occidet, vt dicit glossa super illud 2. Thes. 2. Quem Deus interficiet spiritu oris sui.

Decimo, bonus angelus nos consolatur, nobis panem & vinum ministrando, tempore necessitatis. De hoc habemus 3. Reg. 19. vbi dicitur, Quod cum Elias dormiret in vmbra iuniperi, fugiens a facie idololatraz lezabel, Deus misit sibi angelum dicens: Surge, & veni, comede, grandis enim rellat tibi via. Surrexit, comedit, & bibit, & in virtute illius cibi ambulauit vsque ad montem Dei Oreb. Et habetur Dan. 14. Quomodo angelus domini portauit Abacuch, a Ierusalem in Babyloniam, & panem & aquam, quae suis mesoribus in agro deferebat, Danieli inter leones existenti detulit, vt ex illo resciretur, qui longo tempore ieiunauerat, quem angelus consolatus est, & habetur Luc. 23. & Gen. 16.

Vndecimo, docet orare, poenitentiam agere, Daemonem ligare, & compescere vxorem. vt habetur Thob. 5. & 12. quomodo angelus Raphael docuit Thobiam iunior em praedicta. Et ideo, cum inter alia quis vult vxorem ducere, debet consilere angelum suum, qui eum docebit habere prudentem, cum a domino datur vxor prudens, & dotes, & diuitiaz a parentibus. vt habetur Prou. 19. Et dixi in rubi. Des droictz & appartenances a gens mariez. in consuetud. Burgundiaz.

Duodecimo, impedimentum boni, & occasio nem malitiae renouat, & ad bonum reuocat, vt habemus exemplum Gen. 21. Quod angelus reuocauit Agar, fugientem dominam suam, & ad humilitatem & bonum reduxit. Et Exod. 12. Vbi angelus percussit primogenita Aegypti, vt tolleret eis occasionem mali.

Decimotertio, excitat nos a somno culpa, vt habetur Zach. 4. De angelo, qui excitauit Zachariam, vbi dicit, Angelus domini excitauit me, quasi hominem qui excitatur a somno. & Act. 12. quando angelus percussit latere Petri excitauit eum, dicens, Surge velociter.

Decimoquarto, a contrariis potestatibus nos defendit, hostes visibiles etiam percutiendo. Psalm. 33. Immittit angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. & 4. Reg. 19. venit angelus domini, & percussit in castris Assyriorum 80. mil-

lia. Et contra hostes nos adiuuant, Genesis 31. & 2. Maccab. penul.

Decimoquinto, peccata praeterita increpat, vt ab eis recedamus. Num. 2. Vbi cum angelus filius Israel de prauaricatione increpasset, ipsi eleuauerunt vocem eum fletu.

Decimosexto, a peccato praesenti nos etipit bonus angelus, vt patet in educatione Loth, & vxoris eius de Sodomitis, id est, de peccati consuetudine. Gen. 19.

Decimosseptimo, impedit angelus peccatum futurum, ne fiat. vt patet Nu. 22. in Balaam, qui ad maledicendum Israel pergens, ab angelo est impeditus.

Decimo octauo, purgat labia nostra ad consolationem angelus noster bonus, Esa. 6. vbi: Et volauit ad me vnus de Seraphin, & in manum eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigi labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

Decimonono, secreta Dei reuelat. Thob. 12. Dicit Raphael angelus: Manifestabo vobis intentionem: & non abscondam a vobis sermonem occultum. & insinuat in ambiguis vt certificemur. Dan. 9. & 10.

Vigesimo, bonus angelus increpat malos, ne amplius malum committant, & de malis commissis, Num. 22. Cur verberasti tertio asinum tuum? & Apoc. 18. Angelus increpat Babylonem, & multitudinem eius, eique comminatur. Exite, exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eorum non accipiatis.

Vigesimo primo, gaudent angeli de satisfactione, & reductione ad poenitentiam, vt habetur Lu. 10. Gaudium est angelis super vno peccatore poenitentiam agente.

Vigesimo secundo, concupiscentiam debilitat, vt patet Gen. 32. vbi angelus tetigit neruum femoris Iacob, & emarcuit.

Vigesimo tertio, memoriam passionis Christi nostris mentibus imprimat, vt patet Ezech. 9. Traisi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quae sunt in medio eius.

Vigesimo quarto, angeli orant pro nobis, in modo totam terram circuendo compescunt. Zach. ca. 1. Omnis terra habitatur & quiescit. Illic erat angelus, & lectuosam ad Deum fundit precem. Domine exercituum (inquit) vsque; quo tu non misereberis Ierusalem & urbem Iuda, quibus iratus es: iste iam septuagesimus annus est, & meruit angelus peccationis suae consolationem audire.

Vigesimo quinto, angeli etiam nostris duris casibus, calamitatibusque, spiritualiter compatiuntur. Esa. c. 33. Ecce videntes clamabunt, angeli pacis amarè flebunt, dissipatae sunt viae, cessauit transiens

TERTIA PARS

iens per semitam, iritum factum est pactum, &c. Et dicit Iacob. Fabri in Commentarijs diui Dionysij epistol. 8. ubi ponit de benigna cura providentiaque angelorum circa gentes.

Vigesimo sexto & ultimo, Bonus angelus noster portat animas nostras de corporibus nostris egredientes in caelo, & eas ibi secundum sua merita collocat in loco in eis debito, secundum quod dicitur: Nomina eorum scripta sunt in caelis. & habetur Luc. 16. Factum est, ut moreretur medicus, & portaretur ab angelis in sinu Abraham. unde archangelus Michael multa habet officia in caelis, ut ante dixi.

Inter alia tamen habet officium ponderandi animas. Ideo in Ecclesijs pingitur ponderans animas: quia Dan. 5. dicitur. Appensus est in statera, & inuentus est minus habens.

Habet etiam officium portandi eas, & collocandi in paradiso. unde cantat Ecclesia. Venit Michael archangelus cum multitudine angelorum, cui tradit Deus animas sanctorum, ut perduceret eas in paradysum exultationis: quia data est ei potestas super animas sanctorum. Cum enim quis moritur, assistunt boni angeli pariter & mali, merita aut demerita expectantes, & quando inuentus est dignus, tunc bonus angelus valde reuerenter portat cum multitudine angelorum ad gloriam beatorum, praesentans eam Deo altissimo creatori suo, ut de tanto bono & excellenti gaudio referat gratiarum actiones: & deinde refert eam ad locum sibi aeterno assignatum, quia nomina saluandorum scripta sunt in caelis. Et tunc verum est, quod nostra mater Ecclesia cantat: Gaudet in caelis anima sanctorum, qui Christi vestigia sunt secuti. Et quia pro eius amore sanguinem suum fuderunt, & multa alia passi sunt, ideo cum Christo regnant sine fine, & exultant. Ex quorum salute gaudet tota coelestis curia, imo cum magno gaudio egrediuntur, Esai. 55. In latitia egredimini, & in pace deducimini.

Quanta animae dignitas est, & quantum eam diligit Deus, quando talem in vita sua assignat sibi custodem, & in morte securum directorem, cui tota applaudit coelestis curia: ut dicitur Esai. ubi supra motes & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia signa regionis laudent manu. i. angeli maiores & minores gaudent & exultabunt in aduentu sanctorum animarum in gloria, ita quod accrescit eis quoddam gaudium accidentale usque ad diem iudicij.

Quam sollicitudine & diligenter omni die, omni hora, & omni loco nos talem, & tam potentem custodi debemus commendare, & nos, & omnia bona nostra temporalia & spiritualia committere, fructus, agros, pecora, gesta, actus, opera, liberos, ac totam familiam. Imo & nutrices seruo & mane: & quando lactantes pueros in cunis decubant & reponunt, debent Deo, virgini Mariae, suo bono angelo, patrono, & omnibus alijs sanctis Dei, pro posse diligenter & deuotum cum crucis signaculo committere,

ex quo sanctus angelus tantam habet potestatem custodiendi nos, non in merito de eo cantat Ecclesia: Quo custode procul pelle rex Christus pater me, omne nephas inimici, corde & corpore dyabolo redde tuo nos tua sola clementia. Et propter ea mihi visum fuit, & consului multis, quod quilibet bonus Christianus notabilis alicuius dignitatis, qui vult habere aliquem lectum seu triumphalem, quod triumphum sui lecti conuertere in hunc modum. Videlicet, quod cooperitorio lecti seu cussa debet esse triumphantis in medio, cum quatuor Euangelistis in forma quatuor animalium a quatuor lateribus circumdum quod figuratum est Apocal. 4. Et in caetero lecti sint haec scripta. In manus tuas domine commendo spiritum meum, Redemisti me domine Deo veritatis. Et in vno latere a parte dextra sit cussa ciffixus in vno angulo lateris, & sint ante eum crucis versus, quos tenear quidam homo piscis in formam rogantis, & dicat:

Ore tuo Christo benedictus sit torus iste:

Dormias in Christo, qui toro iacet in isto.

Et ex alio latere in parte sinistra sit in parte superiori virgo Maria: & in parte inferiori illius sit mulier etiam depicta in formam deprecantis, quae teneat hos versus:

Ve me pausantem conserues & vigilantem:

Me tibi virgo pia semper commendo Maria.

Et in pendulis lecti in pendente superiori duo angeli, vnusquisque in angulo in medio quorum erunt hi duo versus sequentes:

Angele qui meus es custos, pietate superna,

Me tibi commissum serua, defende, gubernare.

Quos omnes versus vnusquisque bonus Catholicus debet dicere singulis diebus pluries, magnum enim vadit ad dormiendum, cum Pater noster. Ave Maria: si saltem vacare non possit pluribus ordinibus, saltem habeat in mente, corde, memoria, & oratione praedicta, ut aliquid mercatur carnis sufficit abstinere a malo, nisi fiat quod bonum est. c. de forma. 22. q. 5. conecordat text. in c. cupientes de poenis in clementinis. notatur in l. in illa deputatione. ff. de verb. oblig.

Decima septima consideranda. Redundo unde ingressi sumus, Ad istum ordinem angelorum vltimum assumuntur omnes pueri baptizati, merito passionis Christi, & fide parentum in partu baptizati decedunt: quia ut dicitur Mat. 22. Eumines sicut angeli Dei in caelo: quia per dignitatem homines possunt mereri tantam gloriam, etiam angelis singulorum ordinum aequantur: haec voeantur assumi seu locari in ordines angelorum. Dicit. n. Aug. super Ezech. Sunt nonnulli homines parua cupiunt, sed tamen hoc nunciare fructibus non desistunt, & hi in angelorum numerum conuertuntur. Multi enim sunt simplices & illiterati, & tantum verbo & exemplo quantum possunt, alios ad vitam qui inter angelos collocabuntur.

hem, sunt nonnulli, quibus bene regunt se ipsos, prorem, totam familiam, liberos, singulaque negotia, cuncta ordinantes ad Dei honorem, timorem & amorem, sicut faciebat Thobias: fili pauperem vitam gerimus, multa bona habebimus si rimuerimus Deum. Tales similiter si maiora non habuerint merita, inter angelos collocantur, & etiam simplices, qui poenitentiam egerunt, carmen suam affligendo pro peccatis inter angelos collocantur.

Ab hoc ordine cecidit quidam principalis Dæmon, qui vocatur Mammone, cum pluribus alijs suis complicibus, qui tentant de auaritia, quos dominus paupertate percussit, Mart. 6. Et ad illum carcerem in sermo superiori descendunt omnes auari, usurarii, & c. similes. Et de quibus tentet huiusmodi Dæmon, vide Bernardinum de Buis in prima parte sui Rosarii, sermone decimo, in littera M. ubi amplè.

Ex quibus patet, quod sicut in cælo, scilicet cælesti, sunt nouem ordines angelorum, qui mansiones dici possunt, ita in inferno sunt nouem carceres, in quibus sunt Dæmones, qui recipiunt damnatos de pluribus peccatis, secundum eorum grauitatem, & secundum quod supra dictum est, ut recitat amplè Vincentius in suis collationibus. Et alij præiungunt alijs cum Dæmones præiungunt Dæmonibus, ut etiam supra dixi.

Decima octaua consideratio erit talis. Cum in paradiso sint nouem ordines, & in quolibet ordine sint sex millia sexcenta sexaginta sex mansiones, & in quolibet mansione possint esse rotæ regna, tot ducatus, tot comitatus, tot nationes, tot provincie, tot ciuitates, tot domus: & in quolibet domo tot sedes seu loca, scilicet, sex millia sexcenta sexaginta sex, & in quolibet sede seu loco, de quo dicitur, nomina vestra scripta sunt in cælis, est una anima: quando omnia illa loca replebuntur, tunc ut opinantur nonnulli Doctores de uoti hanc calculationem pie ponentes & credentes, adueniet extremum iudicium: sed quia ista non sunt præsentis speculationis, nec etiam, ut dicit Bernardinus de Buis in 2. parte sui Rosarii, sermone 19. 2. part. in littera L. non potest dari nec dici certus numerus angelorum, ex pluribus pereum ibi allegatis, non aliter insisto. Plures tamen sunt angeli boni quam mali, prout habetur Paral. 32. ubi dicitur. Et etiam habetur in sermone Discipuli, sermone 88. quod certus numerus angelorum dari nec numerari potest. & ibi amplè ponit illos nouem ordines angelorum supra positos, & quo modo, & qualiter animæ collocantur in illis ordinibus, secundum dignitatem illarum.

Quia tamen dictum est, quod etiam mali angeli sunt in inferno, & habent carceres & officia distincta, quærit Robertus de Licio in sermone 11. ca. in sermo 4. septuagesimæ. ver. 2. Vtrum mali an-

geli sint in inferno? Et responderet secundum Bonaventuram. di. 6. arr. q. 1. lib. 2. cum Alexandro de Halis in 2. vol. summæ. q. 96. quod locus Dæmonum post lapsum usque ad diem iudicij, non est locus subterraneus, quem vocamus infernum, sed aer caliginosus, in quo generaliter Dæmonum habitat multitudo: & utrum aliqui sint detrusi in inferno, dicit se nescire, nec inuenire determinatum à sanctis. dicit tamen bene credere, quod aliqui descendunt ad torquendas animas, secundum quod habet in se deputata maledictionis officia. Si etiam in prædicto aere puniantur poena ignis, ut dicit, diuersi diuersa sentiunt. Quidam dicunt quod sic, licet minus intense quam post iudicium. Alij autem dicunt, quod talis poena eis differtur usque ad iudicium, & interim grauem poenam usque piunt ex eo, quod sunt in isto aere caliginoso: quia locus in quo conditi sunt, erat cælum empyreum, quod est luminosum, & est eorum locus naturalis, ad quem non possunt amplius reuertere.

De his omnibus supradictis me remitto ad doctores Theologos (quorum est talia nosse) quoniam melius est tacere, quam male loqui: & in reliquis articulis fidei, in quibus firmiter credimus, & simpliciter confitemur, credo, prout sancta mater Dei Ecclesia credit. Et quæ hic ante dixi, intelligo me dixisse sub benigna correctione dominorum Theologorum, & sub protestationibus. quod si sit dictum, quod habeat in se aliquid dubium, aut quod non sit bene dictum, quod habeatur pro non dicto nec scripto, & sic me submitto limæ & correctioni prædictorum dominorum Theologorum.

Decima nona consid. Erit per modum questionis: An possit dari decimus ordo angelorum in paradiso? Et pro decisione huius dubij videndum est, quod dicit Ioan. de Turrecr. in c. hi duo. de consecr. dist. 1. ubi inueniendo ex illo text. dicit videri, quod sint vel fuerint decem ordines angelorum. Item dicit Magister Sententiarum in secundo. d. 9. testatur, quod scriptura restatur, decimum ordinem ex hominibus esse restaurandum, ergo ita est: quia, ut dicit Aug. Maior est Scripturæ autoritas, quam omnis humani generis perspicui ras, ibi arguit in oppositum, tandem concludit secundum mentem Theologorum, quæ doctrinis sanctorum est magis consona, quod omnes electi assumuntur ad ordines angelorum: quidam, scilicet ad superiores, quidam ad inferiores, & quidam ad mediocres, pro diuersitate suorum meritorum: sed beata Maria super omnes, ut dixi supra in hac parte, in 3. consideratione.

Et istud comprobatur diuersis rationibus. Primum, ut dicit, ad hoc est glossa super illud Psal. 44. Constitues eos principes super omnem terram, quæ dicit: elegit pauperes, ut exaltet ad ordines cæli qui sunt ex hominibus, & angelis: ergo homines assumuntur ad ordines angelorum.

T E R T I A P A R S

Secundò, ad idem est gl. Deut. 13. super illud: Omnem locum, quem calcauerit pes vester, vester erit. quæ dicit, si Diabolum vincere potero, si metuo, vt Deus conterat eum sub pedibus meis, consequenter locum eius habebò in cælo.

Tertiò, hæc idem gl. Deut. 33. super illud. Eijciet à facie tua inimicum, dicitq; contere. Et super illud ad Rom. 11. Dominus conteret Satan sub pedibus vestris velociter.

Item, B. Dionysius dicit in 1. c. de diuinis nominibus, quod homines angelorum gloriam fortiuntur. Item Greg. in homilia de centum ouibus dicit, quod homines secundum diuersitatem meritum ad diuersos ordines transferentur angelorum. Hæc de Turrecr. vbi respondet ad obiecta in oppositum. Videatur etiã de hæc materia Bart. Sibylla in speculo peregrinarum. quæst. in prima quæstionculla decimi c. secunda decadis: vbi dicit, quod opinio dicentium posse dari decimum ordinem, videtur sapere hæresin: dicit tamen ibi in fi. vnum singulare, quod meritum hominis est efficacius merito angelorum, quod cõprobat quatuor rationibus.

Vigesima consi. Nedum angeli habent sedes, & loca in cælo: sed etiam beati, & ibi honorantur, glorificantur, & laudantur, ita quod vnus præfertur alteri, & vnus maiorem sedem habet altero. Non quod vnus sit supra caput alterius, sicut in solario, sed sunt in cælo empyreo, sicut si esset mons rotundus, & aliquis esset in culmine, & alij circum circa. Et isti sunt, de quibus dicitur Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua domine. Gloria enim est omnibus sanctis eius, Psalm. 149. Qui sunt ciues sanctorum, & domestici Dei, inter quos nulla est inuidia: sed vnusquisque ita gaudet de reuerentia alterius, sicut de sua, vt dicit Aug. in Epist. ad Cyrillum. Noueris, quòd reuerentia, quæ singulis sanctorum exhibetur, cæteris omnibus exhibetur: nec putes, quod in cælo sit aliqua inuidia, vt in mundo. Sicut enim in mundo quilibet hominum cæteris præfesse magis velle, quam subesse: ita in cælo per charitatē ineffabilem, quæ se inuicem diligunt beata: anima quilibet sancto rû, ita alteri gloria gaudet sicut sua, quoniã velle quisque maior, vt quisque minor sibi esset æqualis. & penè maior, quia gloria eius esset sua. Nam minor ita maiori gloria gaudet, sicut si eam haberet, imò potius de sua, si fas esset, sibi impartiret: vnde gloria singulorum est gloria cûctorum. hæc ille. Et hæc recitat Ber. de Buis in 2. part. sui Rosarij, ser. 19. in 2. part. in litera N.

Sunt tamē in multiplici passionum genere gloria, Quoniam, vt ait Aug. in ser. de martyrib. Sanctorum societate cælum exultat, quorum patrocinij terra latatur, quorum triumphis Ecclesia sancta cofonatur, quorum gloria multiplici passionum genere adornatur: & qui nefcit dispositio nem beatorum in patria cælesti, potest sic imagi-

nari, quod Deitas est in supremo culmine, & post eam beata virgo Maria, vt dixi supra: & post angelos iuxta gradus & ordines supra postitos & deptos, & post angelos sancti iuxta eorum gradus, quia angeli sunt in superiore loco aut sanctos, dicit S. Tho. in 1. par. suæ sum. q. 66. art. 3.

Aduertendum est etiam ad id, quod dicitur an. 14. In domo patris mei mansiones multas sunt. Et Hieronymus fecit librum vnum de 42. mansionibus. & Ambrosius vnum, & Richardus de Sax. etore.

Altitudinem autem cæli, & magnitudinem, quis contemplari voluerit, debet primò considerare magnitudinem terræ, & aliorum elementorum, quæ singula excedunt se inuicem in decuplo, & postmodum considerare latitudinem, quæ est maior in decuplo omnibus elementis. Quæ, cuius sint magnitudinis, ponit Ber. de Buis in 2. parte sui Rosarij, serm. 10. parte 2. ra Y.

Deinde extendere considerationem suam, quæ ad cælum empyreum, discurrendo magnitudinem aliorum nouem cælorum, quorum singuli excedunt inferiores omnes in decuplo secundum mathematicos: & sic aliqui intelligunt magnitudinem & altitudinem ipsius cæci cæli, scilicet, empyrei, quod excedit in decuplo omnes alios: & similiter poterit inuestigare aliquo modo pulchritudinem illius cæli, confiderando pulchritudinem omnium prædictorum elementorum & cælorum, quorum quodlibet in decuplo, quo ad formositatem & speciositatem tunc intelligit, quod inexplicabilis est pulchritudo illius cæli empyrei, in quo collocantur tantum in visione gloriæ. Eccl. 43. De cuius excellentia præplè Ber. de Buis in dicto serm. 19. supra alleg. & litera S. ponit, quomodo ibi collocantur Patriarchæ, Apostoli, Martyres, Confessores & Virgines, quæ cum sint nimium proluxa, nihil aliud de katione illorum, & prælatione hic dicam, nisi te statim de duobus, videlicet, de Ioanna Baptistâ, & primatum habens inter eos.

Vigesima prima consi. Deus dabit gloriam in cælis in gloria. Probat mirabilibus rationibus Raymun. Lullius in suo introductorio artis generalis, in arborè Apostolicali: vbi dicit, quod Deus creauit mundum cum magnitudine bonitatis, eternitatis, potestatis, sapientiæ, voluntatis, gloriæ, & veritatis: & ita sua magnitudo est, ita ratio, quod Deus creauit mundum ratione gloriæ, sicut ratione bonitatis. Est ergo finis mundi ita magnus per gloriam, sicut per bonitatem: sufficit ergo vnum ad glorificandum homines in gloria, vt magnitudo tantum sufficere possit fini gloriæ, sicut fini bonitatis. Est ergo probatum, quod Deus qui creauit mundum dabit gloriam hominibus bonis. Et sic dicitur

dem Raynum. Lullius ibi. Iste passus est placentis ad intelligendum, quoniam intellectus gaudet in attingendo veritatem gloriae, quam expectat: gaudet etiam in nouo modo probationis, quam, ut ipse dixit, dat secundum tabulam generale hoc modo, videlicet: In Deo est gloria, & ipse est gloria: & si nō daret gloriam illis, qui suam gloriam diligunt, iniuriam faceret amabilitati suae, & amatiuitati illorum, qui suam gloriam diligunt, & sic esset iniustus, & avarus amabilitati suae, & amatiuitati illorum, qui suam gloriam diligunt. Et idem sequeretur de sua memorabilitate, intelligibilitate, memoratiuitate, & intellectiuitate hominum, quae iniuria est impossibilis. Dabit ergo Deus gloriam omnibus illis, qui morantur in statu bonitatis, virtutis, & veritatis, & qui ipsam diligunt, & suam gloriam sperant. Et ibidem a nplius ponit, an Deus glorificabit hominem, cum medio, vel sine medio, & cum pura concordantia, & sine contrarietate, vt ibi per cum.

Vigesima secunda confide. Sancti etiam sunt honorandi & venerandi in terris, prout in caelo, & festiuitates eorum sunt solennizanda: quod probatur ratione, autoritate, & exemplo. Et prima ratione probandum est: quia secundum Io. de Turrec. in cap. 1. de consec. distinet. 3. allegando Guil. Alti. Iodoren. in sua summa de officio, propter sex causas festiuitates sanctorum in terris sunt faciendae.

Prima est propter honorem diuinae maiestatis. Cum enim honorem sanctorum impendimus, Deum in sanctis honoramus, & ipsum in eis mirabilem praedicamus: quia, qui sanctis honorem tribuit, si specialiter honorat, qui eos sanctificauit.

Secunda est, propter auxilium nostrae infirmitatis. Quia enim per nos saltem habere uon possumus, adeo sanctorum intercessionibus indigemus: a quibus vt adiuuari mereamur, merito ipsos honorare debemus. Legitur enim 3. Reg. 1. quod Bersabee, quae interpretatur puteus satietatis, id est ecclesia triumphans, filio suo, id est ecclesiae militanti regnum suis precibus obtinuit.

Tercia est, propter augmentum nostrae securitatis, ad spei nostrae subleuatōem, vt per sanctorum gloriam, quae nobis in eorum festiuitate proponitur, nostra spes, & securitas augeatur. Si enim homines mortales nobis similes, potuerunt ita per sua merita sublimari, constat, quia nos similiter poterimus: cum manus domini breuiata non sit.

Quarta est, propter exemplum nostrae imitationis. Cum enim eorum festiuitates recensentur, ad eorum imitationem prouocantur, vt scilicet eorum exemplum, terrena contemnamus, & caelestia desideremus, ubi sunt collocari. Quoniam eum ipsorum virtutes, in die solennitatis eorum, nostrae mentis oculis obijciuntur, ardentem accendimur ad honorificentiam illorum. Et ideo dicit Leo Pa-

pa, in quodam sermone de martyribus. Quotiescumque fratres charissimi sanctorum martyrum solennia celebramus, ita ipsis intercedentibus, expectemus a domino consequi temporalia beneficia: vt ipsos martyres imitando accipere mereamur aeterna: quonia, vt dicit Pau. 2. ad Cor. 1. Si fuerimus sicut ipsorum passionum, erimus & consolationum.

Quinta est, propter debitum mutuae vicissitudinis. Sancti enim de nobis in caelo festum faciunt, quia gaudium est angelis Dei, & animabus sanctis, super vno peccatore poenitentiam agente. Vt igitur vicissitudinem repēdamus, iustum est, vt quia ipsi de nobis festum agunt in caelis, & nos de ipsis festum agamus in terris.

Sexta est, propter procuracionem nostri honoris. Cum enim sanctos honoramus, tunc nostram rem agimus, & nostrum honorem procuramus: quia eorum festiuitas est nostra dignitas. Nam cum honoramus fratres nostros, honoramus nosmetipsos. Vnde apost. Omnia vestra sunt, vos autem Christi. Charitas enim omnia facit communia, quae honores inuicem praeuenire facit, & necessitatibus sanctorum communicare: vt dicit Apost. ad Ro. 12. Dicit etiam Ioan. de Turrec. quod alias rationes ponit Damasc. lib. 4. c. 7. quare scilicet sancti, & eorum corpora, seu eorum reliquiae, debeant honorari: quarum quaedam sumuntur quo ad eorum dignitatem, quaedam quo ad eorum preciositatem corporum. Dignitas autem eorum, vt ibidem dicit, quadruplex est: quoniam ipsi sunt amici Dei, & filij Dei, haeredes Dei, & duces nostri: quautum verò ad corporum eorum preciositatem, ponit etiā idem quatuor, & Aug. addit quintum, per quae manifestatur preciositas corporum, scilicet sanctorum, siue reliquiarum. Ipsa enim corpora sanctorum, fuerunt promptuarium Dei, templum Christi, alabastrum spiritualis unguenti, fontes diuini, & organum spiritus sancti: propter quae sancti merito veniunt colendi: & ibi respondet ad quaedam argumenta in contrarium.

Pro septima ergo ratione dicendum est, quod insignis eminentia virtutis, & sanctimoniae, quae hic vitam agentes, mirifice clarauerunt, debet nos mouere ad venerandum, & honorandum sanctos.

Nemo siquidem est, qui non notit virtuti honorem deberi, & his, qui virtute sunt praediti. I. ff. in prin. C. de statuis, & imaginibus. & dixi supra, & dicam infra, in multis locis: quandoque excellentior fuerit virtus, tanto praecleariore afficienda est honore.

Atqui, nullus est sanctorum ordo, & gradus, & in quouis ordine, nullus reponitur sanctus, qui non eximio virtutis splendore corruscauerit, qui que non miro bonorum operum ornatu refulserit. Quoniam, vt dicit Paulus ad Heb. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, fortes facti sunt in bello

TERTIA PARS

bello, non corporali tantum, sed & spiritali, contra dæmonem, mundum, & carnem, quem triplicem hostem virtute dextrâ suderunt. Et Pau. in eadem epist. antiquos veteris instituti patres claro celebravit encomio: illi astresq; eorum virtutes, & nomina catalogo quoq; facto recensuit. Et habetur Ecc. 4. 4. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros, in generatione sua: & post descriptas generationum illorum laudes, mox subnectit: Omnes isti, in generationib. gentis suæ, gloriam adepti sunt, & in diebus suis, habentur in laudibus, qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum, & semen eorum, & gloria eorum non derelinquetur, & ibi, & in c. se. Ecc. c. 45. ponit laudes antiquorum patrum.

Vigesima tertia consti. Sanctos etiam honorandos, laudandos, & glorificandos, auctoritate sacræ scripturæ, ecclesiæ catholicæ, constitutionis summorum Pontificum, & Principum secularium, doctissimorumq; scriptorum comprobatur.

Primò enim auctoritate sacræ scripturæ, cum, vt habetur Psal. 150. Laudate dominum in sanctis eius, & Psal. 32. Rectos decet collaudatio. Et habemus Eccl. 20. & 44. Laudemus viros gloriosos, & patres nostros, in generatione sua. & habetur Io. 12. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus qui est in cælis. Cum ergo sancti honorentur à Deo, æquum est, vt honorentur etiam ab hominib. cum is gloria, & honore dignus sit, quem Princeps honorat. rex. in l. restituendæ. in fi. C. de aduocatis diuersorum iudic. vbi sic dicit rex. Qui à nobis digni iudicati, hi multò magis in anterioribus quoque iudicandi sunt. dicam plenius infra in vltima parte. Quem ergo dominus honorificat, æquum est, & seruos eius eundem honorare, vt eo ipso conformes sint domino suo, bonitatiq; eius respondeant. Improbis enim videtur, qui designatur eum honore prosequi, quem dominus suus honorificat. cap. 19. 4. dicit. l. i. C. de dome. & proteçt. Et perinde atq; rebellis censetur Regi, nec non iniurius, qui amicum eius summo affectum honore à Regia maiestate, recusât honorare, facit l. si imperialis. C. de legib. & l. si. in fin. C. de priuile. eor. qui in sacro palatio militant. li. 23. & dixi amplè alibi.

Cùm ergo Deus sanctos honorificet, quare ergo illos non honorabimus, vt conformemur voluntati Dei, & ne illi resistere, nec contra iudicium facere dicamur? iuxta illud Damasc. in lib. 4. de fide orthodoxa. Honor erga gratos, & benignos conseruos, benevolentia erga comunem dominum indicium est. Nonne etiam dicit propheta Psal. 48. Mihi autem honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Vbi vocat eos amicos Dei, quos dominus in Evangelio eadem dignatus est appellatione nominare, cum inquit: Vos amici estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis: iam non dicam vos seruos,

quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vnde autem dixi amicos, quia omnia quæ audiuit in ore meo nota feci vobis. Et etiam habetur Ecc. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. dixi supra, & dicam amplius, hoc est: quoniam qui bonum operatur, gloriam & honorem inuenient, ad Rom. 2.

Secundò, probatur auctoritate ecclesiæ, quæ in consuetudine immemorali ex sua ordinatione vniuersali procedente tot festa, & festiuitates sanctorum introduxit, & ordinauit, quæ quotidie coram nobis videntur, & de quibus habetur in c. 1. & alijs capitulis de ferijs. & in c. 1. de consec. dist. 1. vbi habetur ex concilio Lugdun. Et sic est Sacrosancta mater Ecclesia in Spiritu sancto congregata, in medio quorum ibi existente nomen ecclesiæ erat populus, iuxta illud. Vbi cumq; duo aut tres in nomine meo erunt cõgregati, ibi in medio illorum ero. Marth. 18.

Tertio, probatur auctoritate summorum Pontificum, vt habetur in c. fi. de ferijs. Vbi ponitur festiuitas sanctorum, quæ honorari debet, & probarur e. gloriosus Deus in sanctis suis. reliquijs, & veneratione sanctorum. in sexto. Vbi ponitur constitutio Bonifacij v. 111. qui ordinat plures solennitates plurimum sanctorum ibi de sanctorum, facit de. si domini. de reliquijs, & veneratione sanctorum. Vbi Clemens v. in concilio Viennensi approbavit, & confirmauit ordinationem v. 111. de celebritate Sacramenti Euchar. Eufebius etiam solennitatem sanctæ Crucis, quæ ipsi fundente in Pontificatu facta fuerat, mandauit obseruandam. c. Crucis domini. de consec. dist. 3. ibi Io. de Turrec. ponit rationes quare adoranda Crux. & Ant. Flo. in sua summa, part. 3. ti. 109. vbi allegat S. Tho.

Eriam Sergius primus, festum purificationis beatæ Mariæ Virginis cereis accensis, & faceribus ordine consecratis, celebrandum sanxit.

Et Inno. octauus, natiuitatis eiusdem gloriose virginis solennitati præcipuæ adiungendum statuit.

Et sacrosancta Basilië. Synodus, in decreto quod dragestimæ sessionis festum sanctæ conceptionis eiusdem virginis statuit.

Quas quidem constitutiones, vniuersalis ecclesiæ consuetudo, & omnium Christianorum approbavit. Cuius quidem consuetudinis, nonnulla est auctoritas, imò magna. c. in his. & c. consuetudinis. 11. d. Pan. in c. consuetudinis. extra de consuetudini tribuendum sit in sanctionibus ecclesiasticis, ponitur in c. ecclesiæ, in u. d. & in c. ecclesiastica, eadem d. vbi dicitur, Ecclesia catholica per orbem terrarum diffusa, tribus modis potest existere. Quicquid enim in ea tenetur, auctoritate est scripturæ, aut traditio vniuersalis, aut ceterè propria & particularis instructio, &c. Et dicitur

in d. c. in his rebus, de quib. nil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei, & influta maiorem, pro lege seruanda. Cum ergo hic, in hac ueneratione sanctorum, non solum sit mos populi, sed etiam diuina scriptura, autoritas ecclesie vniuersalis, & summorum Pontificum, non est dubium, quod illa vniuersalis consuetudo nos astringit ad honorandum, venerandum, & laudandum sanctos, vltra rationes supradictas, in præced. consi. adductas.

Quarto, etiam solennitates sanctorum sunt celebranda, & honorandi sunt sancti in eorum festiuitatibus, auctoritate Principum secularium, videlicet Valentiniani, & Theodosij Imperatorum, qui ordinauerunt commemorationem duodecim apostolorum esse celebrandam. vt in l. omnem dies. C. de ferijs.

Quinto, & vltimo, probatur auctoritatibus plurimum doctorum, qui tenent de consuetudine sanctos esse venerandos, honorandos, & glorificandos. In primis dicit Ambrosius in quodam sermone de sanctis martyribus. Cum omnium sanctorum martyrum, fratres, deuotionem natale celebrare debemus: tum eorum præcipue solennitas, tota nobis ueneratione, curanda est, qui in nostris domicilijs propriam sanguinem profuderunt, & ibi cuncti regunt martyres percolendi sunt. & statim post id. coherentes venerantur eos in seculo, quos defensores habere possumus in futuro. & dicit Hieronimus in epistola ad Riparium alleg. per Ant. Fl. in sua sum. par. 3. tit. 12. c. 9. in prin. Honoramus autem martyrum reliquias, vt eius cinis martyres adoramus, honoremus seruos, & honor seruatorum redundet in dominum. Et idem Hieronimus in sermone de callump. B. Mariæ virginis, dicit. Si Deum fratres charissimi, ore prophetico, in sanctis suis laudare iubemur, multo magis in ueneratione Beatæ Mariæ. Et Ang. in sermone de nat. B. Ioan. Baptistæ, dicit. Post illum sacrosanctum Domini natalis diem, nullius hominum natiuitatem legitimus celebrari, nisi solus Beati Ioan. Baptistæ. In alijs sanctis, & electis Dei, nouimus illum diem coli, quo illos post consummationem laborum, & deuictum triumphatumque mundum, in perpetuas æternitates, præfens hæc vita parturit: in alijs consummata, vltimi diei merita celebrantur. In hac prima dies, & ipsa etiam hominis consecratur, eo quia per hunc dominus aduentum suum, ne subito homines in speratum non agnoscerent, voluit esse testatum. Et idem Aug. in sermone de Assump. Beatæ Mariæ dicit, illum diem venerabilem cunctis alijs honorandum: hunc satis præpositum indicandum esse, vt cum sanctorum celebramus victorias martyrum, illius solennitatem illis non præferamus, quæ huic mundo edidit Principem martyrum, & per quam meruimus autorem vite suscipere. Et etiam dicit Florentinus in sua sum. par. 3. tit. 12. c. 7. §. 2. quod sancti sunt adorandi non ea adoratione, qua adoratur Deus, scilicet patriæ: id

est, non eos adorantes, vt creatores, vel datores gratiarum, sed vt participantes Dei bonitatem, per gratiam, vel vanam gloriam, & vt nostri intercessores: & sic, vt dicit, Abraham angelos adorauit, Gene. 18. Et Cornelius centurio Petrum, Act. 20.

Sanctus Dionysius, etiam in sua ecclesiastica hierarchia. c. 3. 3. par. dicit sequentia: Enimvero sanctorum, post pacem illam nominum prædicatio, eos præconio attollit, qui pie sanctosque vixerunt, & ad finem vsque virtutis vitam constanter, nusquam ab ea descedendo, tenuerunt. Nos quidem, ad imitandum beatissimum illorum habitum, atque ad diuina appetenda præmia, prouocans adducens: Illos autem veluti viuentes, prædicans, qui (vt theologus ait) non mori, sed in diuinam penitus vitam ex morte translati sunt. Et dicit etiam S. Bernardus in sermone de solennitate omnium sanctorum, in prin. Festiuitas omnium sanctorum hodie celebratur, & dignum est, vt enim omni deuotione celebretur. Et amplè Io. Damascenus in lib. de fide orthodoxa. c. 16. dicit, & tenet, sanctos esse orandos, vt amicos Christi. Io. 15. Vos amici mei estis, vt dictum est supra. Vt filios, & hæredes Dei, vt habetur Iohan. 1. Quicumque autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et habetur ad Ro. 8. Si autem filij, & heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Et ibi amplè declarat Damascenus, sanctos esse venerandos per singulos sanctorum ordines, apta progressionem. Deiparam, vt proprie, & verè Dei matrem honoremus, de qua supra dixi. Præcursorem Ioannem, vt præcursorem, & Baptistam missum, & martyrem: de quo infra dicam. Apostolos, vt fratres domini, & inspectores, & ministros, in passionibus eius: videatur ibi amplè Damascenus. & de laudibus sanctorum fecit Rupertus de Licio librum vnum.

Vigesima quarta consi. Etiam, quod sancti sint honorandi, demonstrabitur quibusdam exemplis, quæ posuit Iudæus Chlicoucus in suo tractatu de ueneratione sanctorum, compositus ad reprobandum errorem aliquorum, & maxime Lutheri Alemani, & quorundam sequacium.

Et in primis, adducit exemplum de sancto Patriarcha Ioseph, qui, vt habetur Gen. 41. vbi postquam interpretatus fuit somnium Pharaonis Regis Aegypti, suggesteritque consilium, quo futura fami septennali occurreretur, dixit ei Pharaon: tu eris super domum meam, & ad tuum oris imperium cunctus populus obediet, vno tanto Regni folio te præcedam: ecce, constitui te super vniuersam terram Aegypti. Tulitque Pharaon annulum aureum de manu sua, & dedit in manu eius, vestiuitque eum stola byssina, & collo torquem aut eum circumposuit, fecitque eum ascendere super currum suum secundum clamante præcone, vt omnes eorum eo genu flecterent, & præpositum esse scirent vniuersæ terræ Aegypti.

TERTIA PARS

Certè ergo, vt dicit idem Iudocus Cliftoueus Ioseph, ob nimiam animi sagacitatem, & prudentiam, à Pharaone in excelsum dignitatis culmen à carcere sublatus, non absurdè sanctorum quem libet nobis significat, ob vitæ sanctimoniam, præclaratq; opera, ex huius mundi ergastulo, in sublimem thronum Regni cœlestis euectum: à Deo super omnia bona domini sui constitutum, quod seruus fidelis & prudens in vita fuerit, iuxta illud Lucæ 12. Nunc Deus splendida immortalitatis adornatum stola, coronaq; rutila decoratum, publico Ecclesiæ præconio vult à cunctis etiam pia veneratione coli, vt celsitudo gloriæ eius, ac sublimitas, omnib. innotescat, quem admodum Pharaon ipsum Ioseph, à cunctis Regni sui incolis, voluit sublimem regio curru honorari.

Pro secundo exemplo, adducitur historia Mardochei, de qua habetur Ester 6. Qui, ob detectas insidias duorum eunuchorum Regis Persarum, qui conspirauerant in necem Assueri, indutus stola purpurea, & impositus equo Regio, circumductus est iubente Rege, per plateas ciuitatis, ab Amam, vno ex primorib. eius clamante in propatulo: Sic honorabitur, quemcumq; Rex voluerit honorate. Ecce Mardocheus vir spectabilis probitatis ac fidei, non solum stolam accepit Regiam, & splendidis vestibus magnificè est amictus, sed & equo regio inuectus, sui honoris publicum habuit præconem, palam buccinantè. Hoc honore cõdignus est, quem Rex voluerit honorate. Quod vt dicit Iudocus Chliçoueus, planè nobis insinuat, sanctos ipsos propter ineloquibilem illam gloriam, qua exaltantur in cœlis, etiam diuino beneplacito, & ordinatione, in terris honorandos esse, quo alijs patefeat magnitudo honorificentia, quam obtinent in cœlis: de qua statim aliquid dicam summam.

Pro tertio exemplo huius nostræ materiæ, adducitur illud, Dan. 2. quod ponit Iudocus in dicto loco de Daniele, qui postquam Babylonis Regis somnium, quod eius animo exciderat enarrauit, & sapienter, vt cœlitus fuerat sibi inspiratum, interpretatus est: Rex ipse, nouitate referationis tantorum mysteriorum, attonitus pariter, & pettoratus, illum in sublime, vt dicit scriptura, extulit: & munera multa, & magna dedit ei, & cõstituit eum Principem super omnes prouincias Babylonis, & præfectum, & magistrum super omnes sapientes Babylonis. Nimirum hæc Dan. sublimatio à Rege, aptè nobis significat exaltationem illam sanctorum in regno cœlesti, quia ob actæ vitæ sanctitatem, subuehantur ad sedes æthereas, ac glorificantur. Et hæc honorificentia, de qua supra, clarè nobis innuit, præclaratum honorem ex Dei decreto, & sanctione, à mortalib. exhibendum sanctis, qui ita à deo honorantur in cœlis.

Pro quarto exemplo, insequendo prænomina tum Iudocū inseremus, quod est Dan. 5. qui cum

scripturam, in manus apparentes Regi Balthasarum conuiuio diuinitusq; exarantis, quæ vêtura cœlestis legisset, & interpretatus fuisset, Rege iubente in thronum est purpura, & circumdata est torques aureo collo eius, vt sacra refert historia: prædicatumque est de eo, quod haberet potestatem tertius in regno. Et vt dicit Iudocus, hæc etiam Danielis honoratio, secundum regis pollicitationem, cunctis sancti, in cœlestem translati curiam, designat glorificationem. Prædicatio vero illa, de Principibus eiusdem propheta tertio post Regem loco obtinendo in regno, nobis publicam insinuat venerationem, qua sanctum quemlibet in cœlo glorificatum vult Deus etiam in terris piè honorificari. Et de huiusmodi veneratione sanctorum, tractandum Chliçouem in suo propugnaculo Ecclesiæ, aduersus Lutheran. lib. 1. de forma missæ. 14. 15.

Vigesima quinta consi. Festa sanctorum celebrantur ab Ecclesia die, qua mortui sunt: non die qua nati sunt: quia illa die qua mortui sunt, nascuntur ad gloriam. gl. in l. cuni quidem de 5. de annis legat. gl. in situ. de ingenuis, in sancto douicus Romanus singulari suo 34. ad de & 2. glossam in capi. non licet 33. quat. 4. Et vide Paul. in c. licet. in 7. not. de serijs. Et hoc est quod intendit Eccl. 7. Vbi in principio dicit, quod meliores dies mortis, scilicet iustorum, qui tunc viuere incipiunt, quàm dies natiuitatis. Propter quod dicit Gallorum mos fuit, pecunias aliquando dare, & mutuo dare sibi reddendas apud infirmos, quia cum ex doctrina Druidum Pontificum sanctorum de quib. Casari in commen. suis de bello Gallico, lib. 6. plenè meminuit, animas credere mortales, sicut Pythagoras palliatus, id est Græcus, pallio, more Græcorum, indutus, credidit, sic maius præmium ex charitate, à Dijs immortalibus consecuti sperabant post mortem perpetui victuri. De quibus Valer. lib. 2. de institutis. Et sic non abs te, quinimo prudentissimè, catholicè prospexit Ecclesia, quod mors sanctorum vocatur eorum natalitium, secundum Lyra supra. In cuius vestigium cygnus cantat dum moriturus secundum Mariam. ibi:

*Dulcia des: Et a modulatrix carmina lingua,
Cantator cygnus sueris ipse sui.*

Ideo sapiens debet letari, cum moriturus, mortuus, vt amplè declarat G. Benedic. in rep. c. Rayn. ut. in verb. testamentum. num. c. 1. testa. Fallit tamen in virgine Maria, & beato Ioan. Bap. quorum natiuitates celebrantur, cum moriantur sanctificati in vtero à ventre matris. Et tantum quatuor, qui fuerunt sanctificati in vtero à ventre matris, vt Iob, Ieremias, Beata virgo Maria, & Ioan. Bap. vt ait Petrus de Monte episcopus Brix. in suo dictionario, in verb. sanctitas & quatuor alleg. c. nisi. in gloss. 2. extra de re iudicata. tione.

Vigesima sexta consi. Credo, quod Adam tanquam pater omnium, & primus patriarcha sit primus post Mariam. Et ita videtur teure Bart. Veronen. in tract. de Imperatore militum eligendo. in verb. ratione dignitatis. vbi allegat Dantem 33. c. Paradysi hoc ponentem:

*Quel due te seg gon la su piu felici,
Per esser propinquissimi ad Augusta,
Sond' e starosa quasi due radici.
Colui che da sinistra le s' aggiusta,
El padre per lo cui ardiso gusto,
L' humana specie tanto amaro gusta.
Dal d'istro, vedi quel padre recusto
Di Santa Chiesa a cui Christo le chiaui
Raccomandò di questo fior recusto.*

Vigesima septima consi. In ordine sanctorum in paradyso, videtur, quod patriarchæ, seu prophetae sint præferendi, & omnib. alijs sanctis anteponeudi: cum, vt videmus in actibus ecclesiasticis maxime in Ierusalymis, præponuntur apostolis, & interuenit Io. Bap. videtur esse maior: quoniam, vt habetur Matt. n. Inter natos mulierum non surrexit maior Io. Bap. quod testimonium est ipsius leti, qui de eo dicit, ex quo illi credendum est.

Ipsè enim patriarcha fuit, & propheta, & plufquam propheta. De cuius laude, & gloria in cælo, & mundo. & de alijs patriarchis, & prophetis videatur ampliè Ant. Floren. in sua sim. in 3. par. tit. 3. c. 7. per totum: ad quem recurras in materia laudis, & excellentiæ patriarcharum, & Io. Bap. & in fin. illius. c. ponitur, quomodo fuit propheta de præterito. præfenti, futuro, & per visionem intellectuale, sensibile, & imaginariam.

Vigesima octaua consi. erit ex dictis Gabrielis Barlette, in sermone pro festo sancti Ioannis Bap. qui querit de dubio: Vtrum, iuxta verbum Christi, Matt. n. & Luca 7. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Bap. Ioannes Bap. sit omnibus sanctis maior? & circa hoc, adducit quadruplicem opinionem.

Prima est, vt dicit, Quod apostoli sunt maiores, & rationem esse dicit. Ex quo illi sunt maiores omnibus sanctis, qui abundantius super omnes habuerunt spiritum sanctum, sed apostoli fuerunt huiusmodi quoniam, vt dicit S. Tho. super illud Rom. 8. Nos ipsi primitias spiritus habentes, dicunt, Apostoli, & tempore prius, & carceris abundantius spiritum sanctum habuerunt. Ideo prima parte. q. 44. artic. 7. in primo sententiarum, dist. 16. articulo secundo. Ioannes Scotus in 4. & Duran. eiusdem ordin. Apostoli sunt præferendi omnibus sanctis, tanquam abundantius spiritum sanctum habentes.

Secunda opin. quod Ioannes euangelista, & si non sit maior, tamen æqualis: & ratio huius est, quia prærogatiua, quæ sunt Ioan. Baptista concesi-

fa, etiam Ioanni euangelista. Et secundum Petrum Damianum sunt quinque.

Prima, quia Ioannes fuit virgo, & Ioannes euangelista similiter: qui corrumpi non potuit in terra propter eius virginitatem, nec etiam dominus peruenit corpus eius in feruentis olei dolio destrui.

Secunda, quia Ioan. Bap. fuit germanus Christi, filius Helisabeth cognatæ Virg. Mariæ. Io. euangelisti. in hoc excessit eum, quia fuit nepos eius, videlicet filius Salome sororis matris.

Tertia, quia Io. Baptista fuit sanctificatus in utero matris, Luc. 1. Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris: & Ioannes Euangelista, licet non fuerit sanctificatus in utero matris, tamen accepit spiritum sanctum tempore Pentecostes cum alijs apostolis.

Quarta, quia Ioan. Bap. fuit propheta. Ioan. 1. Post me venturus est, qui ante me factus est. Et etiam prophetizauit in utero, Luc. 1. Exultauit infans in utero meo. Et plus quam propheta, Ioan. 1. Ecce agnus dei. Ioannes euangelista fuit propheta in Apoc. quia futura nunciatur. Et plus quam propheta, quia fuit apostolus, qui excedit omnes, cum abundantius habuerit Spiritum sanctum. Et Apost. id est missus. Vnde Ioan. 1. Fuit homo missus à deo.

Quinta, quia Ioan. Bap. fuit martyr, ab Herode decollatus. Ioan. Euangelista fuit martyr mortaliter: quia, vt dicit Petrus Damianus: Ille, qui perforauit cor Mariæ, ille mer cor Ioan. euangelista perforauit, vnde videtur, quod ad minus æqualis erit Ioanni Bap. & sic Christi verba, Inter natos, &c. non essent vera. Ista etiam rationes, & comparationes, refert Robertus de Latio, in quodam sermone de S. Ioanne euang. & concludit, quis istorum sit maior, vel minor, non est curandum, cum bene concordet fin in cælis, ideo non est disputandum de eis in terra: pro quo recitat tibi miraculum. Et, vt dicit Dominicus post Io. And. in c. vnico, de reliquijs, & veneratione sanctorum, in 6. Periculosum est, de meritis sanctorum disputare.

Tertia opinio, vt dicit idè Barlette, quod Moyses fuit eximius prophetarum: quia Ecclesiastici 44. dicitur. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsum.

Quarta opinio est, quod fuit Adam, qui creatus est non genitus, & pater omnium. Hinc dicit Petrarca, quod est primus post Virginem Mariam: de quo Bartholomæus Veronen. in tract. de Imperatore militum eligendo. in verbo, ratione dignitatis. Sed tamen de Adam non est bona argumentatio, eò, quia non surrexit inter natos mulierum, sed à Deo creatus, & ideo non comprehensus in dicto Christi.

Quinta opinio, est Iesu Christi, (cum quo subuenia nos erimus) vt dicit Barlette in dicto loco, quia

TERTIA PARS

quia vera: cum qua opinione est Tho. 2. 2. q. 174. artic. 4. quod inter natos mulierum non surrexit maior Io. Bapt. ut habetur Matt. 11. Quam conclusionem, comprobatur idem Barlette, in dicto loco triplici ratione, quæ extrahuntur à doctoribus.

Primò, ratione diuinalis prænominis: quoniam, ut dicit S. Tho. 3. par. q. 27. art. 5. quod diuina prouidentia, quoties mirere voluit aliquem sanctum virum in mundo, pro vniuersali præparatione, voluit illum prius mundo ostendere duplici modo. Primò, ut verbo prophetico. Secundo, signo diuino: quod patet triplici lege. Primò, in l. naturæ, quando misit Noe in impositione nominis. Gen. 5. dicit pater eius Lamech, vocabitur nomen eius Noe. Iste consolabitur nos ab operibus manuum nostrarum in terra, cui maledixit dominus. Secundo, in lege scripturæ de Moyse per signum diuinum, quando in terram proiecit coronam Regis. Tertio, in lege gratiæ, tempore Christi, quando missus est Io. Bapt. qui ostensus est verbo prophetico per angelum, Luc. 1. Erit magnus coram domino. Et ista magnitudo, fuit in pluribus. scilicet circa eius aduentum, in eius conceptione, & in eius natiuitate. Et circa laudem illius, quam habuit ab ipso Christo, qui cum laudauit in constantia, in austeritate, in prophetia, & in persequerantia, ut ibi dicit Barlette.

Et ex quo sequitur secundo, quod fuit maior inter natos mulierum ex diuina commendatione, ex qua sumuntur laudes, & magnificentiæ ipsius, quæ ponit idem Gabriel in dicto loco. ver. Secundum dicitur.

Ex quo & tertio sequitur, quod infuse sunt, & fuerunt in Ioanne in finitæ gratiæ: quoniam fuit angelus, fuit patriarcha, fuit propheta, & plus quam propheta, magnus coram domino. Apostolus, martyr, confessor, virgo, eremita. Et ibi concludit, illum omnibus cæteris præpositum: quod credo esse verum, & sum in hac opinione, quod post Mariam, est primus in cælo, & habet proximiorum sedem, & sedet ante omnes, & quoscunque: quia magis dilectus à Deo, propter eius gratiam virginitatem, propter eius gratiam humilitatem, & propter eius gratiam charitatem: quæ tria ibi amplè explicat, & declarat idem Gab. in fine ibi: Tertium dicitur, &c.

Et de eodem, & eius excellentia, videatur etiã Ioannes Ludouicus Viualdus in suo opere Regali, in tract. de pugna partis sensitivæ in 4. notab. ubi etiam amplè. Et ibidem etiam, vide de laude, & excellentia omnium patriarcharum, & prophetarum, quos videre poteris, cum de vnoquoque veniet ad propositum.

Legimus & de Io. Bapt. quod triplex mirabile munus gratiæ habuit in vtero adhuc existens. Primò, gratiam, qua in vtero sanctificatus fuit: vnde fuit ante sanctus, quam natus, in quo cum Ieremia conuenit. Secundo, gratiam habuit, qua in vtero

prophetare meruit: quoniam in vtero matris ultans Deum adesse cognouit. Tertio, gratiam habuit, qua suis meritis matri prophetiæ spiritus contulit. De quibus amplè G. Bened. in sua rep. c. in verb. & soboles quæ gestabat. nu. 22. extra dicitur: ubi concludit ex verbo Christi, quod nullus surrexit maior Io. Bapt. inter natos mulierum corruptorum.

Vlgesima nona consi. Ex primoribus Ecclesiæ tam militantis, quam triumphantis, censetur Apostoli, qui etiam videntur præferri debeat patriarchis & prophetis. Quoniam, ut habetur phet. 4. ponit apostolus narrando dona colam Christo in adificationem corporis sui, id est edificat. Primò, ponit apostolos, deinde omnibus quens, ait: Estis ciues sanctorum, & domestici superædificari supra fundamentum apostolorum prophetarum ipso summo angulari lapide Christo IESU scilicet doctrinam eorum vtrumque testamentum, siue populum Iudæorum, & gentium. Christus lapis angularis dicitur, quia vtrumque in se coniungit: & ideo se excusat, & rationem reddit Ant. Flo. in 3. part. iua. summe. tit. 31. c. 8. antequam prius de prophetis quam de apostolis scriberet: eos in ordine suæ scripturæ præposuerit, & reddens rationem solam, eo quia tempore præcesserunt apostolos.

Sed videtur, quod sunt præferendi tanquam Principes populorum, ut habetur Psal. 46. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. & Psal. 44. Constitues eos Principes omnem terram. Et de his habetur Apoc. vlt. dicitur: Quod murus ciuitatis, scilicet super muros Ierusalem, est habens duodecim fundamenta. In eis duodecim nomina apostolorum & agni, & Cherubin, & Seraphin, in cessabili voce clamant: Sanctus, &c. dominum laudat in cælis gloriam apostolorum choris, quorum dignitas est mandanda: quoniam, ut canit Ecclesia, Ecclesiæ Principes, belli triumphantis Duces, cælestis militiæ milites, & vera mundi lumina. Et quilibet habuit principatum sibi à Deo de cæto magis prouinciæ vel regni.

Nam, Andreas fuit Princeps populi Adriæ in Græcia.

Iacobus maior, Princeps populi Hispaniæ, sibi defuit honoris in mundo, quia in capite erat à passione Christi in Iudæa decapitatus est, hæc us suppluit post mortem, quia in maiori reuerentione est corpus eius, quam alicuius apostoli.

Thomas, Princeps Indiani populi, quem conuertit Iacobus minor, Ierosolymorum populi regens primus ibi archiepiscopus fuit, & prætermissam cantauit seu legit, ut in c. fi. 66. dist.

Philii. Syriæ, seu Scythiæ specialiter gubernantem Bartholomæus, (cuius nomen porto) Armeniam, & Licaoniã. De cuius vita, & martyrio peccato Anto. Flo. in sua historia. parte prima, titulo octavo cap. 12. cuius verba hic inferere volui ad laudem &c.

& decorum ipsius & nominis eiusdē. Dicit enim quod Bartholomaeus interpretatur filius suspendentis me, vel filius suspendentis aquas. De eo dicit Dionysius in libro de mystica theologia. Dicit Barth. dicit multā esse theologiam, & minimam, & euangelium latum esse, & magnum, & rursus concisum: vult dicere, quod vna consideratione, omnia possunt de Deo affirmari, & alia magis proprie de Deo negari. Euangelium est concisum, id est breue quo ad finem, quiescit fides Christi, & charitas. Latum autem, & magnum, ratione materiae propter innumera documenta, & mysteria comprehensa.

Hic vnus fuit ex factoribus Ecclesiae apostolicae Christi, vt patet Luc. 9. & 6. Mar. 3. & Matth. 10. & dicam infra in consideratione seq. Et post aduentum Christi intrauit in Indiam, quae est in sine orbis, & ad quamdam ciuitatem diueniens habitare coepit in templo, vbi colebatur Deus Astaroth. Diabolus autem habitans in illo idolo ita decipiebat homines, immittens quasdam infirmitates, vt ipsi infirmi pro sui liberatione, sacrificia idolo offerrent, quo facto, diabolus ab illa passione illata cessabat. Cum autem templum Astaroth languentibus esset plenum, & querentibus, vt solutum erat, nullum diabolus per idolum daret responsum, pergunt ad vicinam ciuitatem vbi colebatur Berith, interrogantes eū quare Deus suus eis non daret responsa, Berith respondit: Deus vester catenis igneis religatus est, ita vt nec loqui, nec respirare valeat, ex quo Apost. dei ciuitatem vestram ingressus est. Aiunt illi, Quis est iste Bartholomaeus? Inquit, Amicus Dei omnipotentis est, & ad hanc provinciam venit, vt euacuet omnes Deos Indiae. At illi, Da nobis signum eius, in quo valeamus cum discernere inter tot millia hominum, & cognoscere eum. Quib. diabolus ait, Capilli eius nigri & crispi, caro candida, oculi grandes, nares aequales, & directae, barba prolixa, habēs paucos capillos canos, statura aequalis, color albo, clauato, purpura vestitur: induitur pallio albo, q̄ per singulos angulos gemmas habet purpureas. Viginti sex anni sunt, ex quibus vestimenta eius & sandalia, nec veterascunt, nec fordescent: centies per diem orat, centies per noctem: angeli Dei eum comitantur, qui nec eum sinunt fatigari, semper eodem vultu & animo letus & hilaris perseuerat. Omnia prauidet, omnia nouit, omnium linguarū notitiam habet: & quod nunc loquor vobiscum, ipse iam nouit. Cum eum quaesieritis, si volet, ostendet se vobis, si noluerit, non poteritis inuenire: rogo autem vos, vt eū cum inuenieris, deprecemini eū, ne huc veniat, & similia Astaroth tuihi faciat. Eunt ergo, eum per duos dies sollicitè quaesierunt, nec inuenire possent, altera die quidam daemniacus, ambulans iuxta eam clamauit, dicens, Apostole Dei Bartholo. incedant me orationes tuae. Cui Barth. Obmute-

ce, & exi ab eo. Qui subito liberatus est. Audiens autē hęc Rex illius provinciae nomine Polemius, Cum haberet filiam lunaticā, misit ad illū rogans vt veniret & sanaret filiam suam daemniacā. Apostolus vero accedēs ad palatiū Regis, cum vidisset illam catenis ligatam, eo quod appropinquātes sibi, morsibus laccerabat, iussit eā solui: cum ministri timerent hęc agere, dicit: Ego daemnum illud ligatum tenco, & vos timetis. quam solutam subito à diabolo liberavit. Misit autē Rex Polemius multos camelos oneratos auro & arg. & lapidibus preciosis, vt quaerentes Dei apostolum ei praedicta ex munere Regio offerrent. Cum ergo inuenire nō potuissent, reuersi sunt ad Regem. Ipse vero apostolus manē sequenti, cum Rex solus esset in cubiculo appatuit, dicens: Et quid per totam diem hesternam me fecisti quaerere cum auro & lapidibus preciosis? Hęc necessaria sunt his, qui terrena, & carnalia cupiunt: ego autem nil mundanum requiro. Tunc apost. loquens ei de mysterio nostrae redemptionis, ostendit ei Christum diabolum vicissim per mirabilem congruentiam, potentiam, & sapientiam, & iustitiam. Quibus declaratis, dicit apostolus: Si baptizari disponis, ego tibi & populo dabo Deum vestrum catenis religatum. Quod cum affirmasset se facere paratum die sequenti, congregatis sacerdotibus Astaroth, & populo ad templum, cum sacerdotes ei immolarent in potentia Regis & populi, Daemnon instantia clamare coepit, & dicere: Cessate miseri mihi sacrificia offerre, ne peiora, quā ego, patiamini tormenta. Qui catenis igneis religatus sum ab angelis lesu Christi, qui crucifixus est à Indaeis, putantibus eum à morte derineri: Ipse autem IESVS, per mortem Regiam nostram deuicit, & Principem mortis dominum nostrum vinxit. Statimque omnes miserunt funes, vt simulachrum euerterent, sed non valuerunt. Apostolus autem praecipit daemni, vt idolum illud comminueret, & omnia illa simulachra templi per seipsum cōfringeret: quod & factum est. Omnes infirmi, qui erant in templo sanati sunt, orāte pro eis apostolo, qui & templum Christo dedicauit. Sed & angelus domini circumuolans templum in humana specie apparens, in quatuor angulis templi signum crucis insculpsit, dicens: Sicut sanati sunt infirmi ab apostolo à languoribus suis, ita sit hoc templum mundarum ab immundicijs & habitatore eius diabolo: sed antequam pergat in desertum, (quo apostolus eum ire praecipit) ostendam vobis eius horribilitatem quem videatis, nō timeatis: sed signum illud q̄ insculpsi in templo frontibus vestris imprimite. Tunc viderunt omnes Aethiopē stultigine nigriorem, facie acuta, barba prolixa, crinibus usque ad pedes protensis, oculis igneis scintillas vt ferrum igneū emittentibus, flammam sulphuream ex naribus spirantem, catenis igneis vinctū retrō manibus. Et dicit ei angelus domini: Quia apostolo ob-

TERTIA PARS

edens, omnia idola templi cōstregisti, soliam te, & perge in desertum locum, vbi nullus hominum moratur, ibi mansurus vsq; ad diem iudicij. Qui cum magno strepitu, & vlulatu, disparuit, angelus cunctis videntib. ad cœlū ascendit. Rex verò Polemius cū vxore & filijs & omni familia baptizatus est, multusq; populus cū eo, qui etiā Polemius relicto Regno, apostoli discipulus effectus est. Pontifices verò idolorū, ad Astyagem Regem fratrem dicti Polemij, conuenerunt, & de Deorū suorum iniuria, ac templi mutatione, ac fratris sui per artem magicam deceptione, contra apostolū conquesti sunt. Astyages autē vehementer iratus, misit mille viros armatos ad querendū apostolum, & captū ducendū ante ipsum. Eo autem adducto coram se, ait Astyages: Tu es qui eueristi fratrem meum? Cui Apostolus, Ego non euersti, sed conuersti fratrem tuum. Et Astyages. Sicut tu fecisti fratrem meum relinquere Deum suum, & tuo sacrificare, ita ego faciam te Deum tuum deserere, & meum adorare. Apostolus verò ait ad eum: Ego Deum quē adorabat frater tuus ligavi, & ligatum ostendi, & eum confringere statui feci: si ita tu feceris Deo meo, poteris me ad simulachrum prouocare. Si ego verò Deos tuos comminuam, & tu crede Deo meo. Hæc eo dicente, nunciatum est Regi, quod Deus suus Baldach, comminatus cecidisset in terram. Quod audiens Rex præ tristitia scidit putpurā, qua erat indutus. Et apostolum iussit fustibus caedi, & casum viuum excoiri, & de hūm excoiatum decapitari mandauit. Sicq; per martyrij palmam ad cœlū volauit. Fideles autem corpus apostoli accipientes honorificè sepelirunt. Astyages aurem, & Pontifices idolorum, arrepti à demonibus suffocati sunt. Polemius verò factus Episcopus, viginti annis laudabiliter ecclesiam rexit, & virtutibus plenus in domino re- quieuit.

Quia verò de morte eius varia est opinio. Nam B. Dorotheus dicit, quod Barthol. in Albano, ciuitate magna Armenia, crucifixus est, capite deorsum. Beatus verò Theod. quod fuit excoiatus, ab alijs asseritur, quod fuerit decollatus: quæ ita possunt concordari, quod fuerit primò excoiatus, exinde crucifixus, demum nondum mortuus decapitatus. Post aliquod tempus, corpus B. Barthol. ad insulam Liparitanam circa Siciliam translatum est: infideles autem insulam illam inuadentes, & omnino deuastantes circa annū Domini 331. ossa Apostoli per plateam sparserunt, sed iussu ipsius Apostoli apparentis vni sancto viro in somnis, & designata quæ essent ossa, scilicet splendentia vt ignis, collecta sunt, & Beneuentum Metropolitani in regno Apulie ab ipso delata, & communiter teneret corpus eius haberi Beneuenti, licet & Romani asserant se illud habere. Hæc dicit Ant. Flo. in sua hist. par. 1. ti. 6. c. 12. sed in part. 2. tit. 24. cap. 4. §. 5. dicit illam translationem fuisse

tempore imperij Caroli, qui fuit 706. ab incantatione Domini, & ibi ponit amplè modum exhibitionis factæ viro sancto, vt eius ossa congereret, qui bis recussit: & quod miraculosè nati- bi ossa eius erant, euasit ab incurfū infidelium. Redeundo ergo ad propositum, vnde diximus si fueramus, dignitates apostolorum consecratus.

Matthæus, Aethiopiā nigram, candidam doctrina fidei effecit.

Simon, prius Mesopotamiam.

Thadeus, eius germanus Aegyptum, simulo- bo per fidem illustrarunt.

Matthias, ludæam in sortem accepit, & primum legitur ordinatus in clericum per apostolos. tunc ibi gl. in clericos. 21. distin.

Ioannes euang. Asiam, cuius septem ecclesias Apoc. scripsit, & à quibusdam viuis adhuc opertè creditur in paradysum terrestrem translatus, vt cum Enoch, & Elia, contra Antichristum prædicet, vt de statu legis euang. habeatur testis Ioan. 5. cut de statu legis naturæ Enoch, & de lege Moyses Elias habetur: quod tenet d. Ioan. Dominum quodam suo dialogo, allegato per Anton. Falsum. 3. par. ti. 31. c. 8. §. 1. vbi prædicta de apostolo dicit, subiungens tamen quod communis creditur in patria cum cæteris in corpore, & anima. quæ corpus eius innenitur, vel in anima tantum, expnentes illud, Si enim volo manere donec veniam Io. vlt. quia non ad aduentum vel ad iudicium refertur, sed ad aduentum in regno ecclesie iam per orbem diffuso. Ipse veniet pro eosine martyrum in pace migraturus.

Paulus Princeps fuit totius ferè orbis prædicando.

Sed Petrus, non solum pontifex Galatiz, Cappadociz, Antiochiæ, vbi prædicauit, & Romæ absolute Princeps fuit totius Ecclesie autoritate & iurisdictione plenaria sibi tradita, non ab apostolicæ cæteris, vel concilijs, sed à domino Iesu Christo, vt infra plene in sequenti consideratione dicam.

Principes ergo apostoli fuerunt ecclesiarum & populorum facti à domino Iesu Christo, vt Ecclesias gubernarent & ordinarent circa diuinitatum, populis meritis & virtutum exemplis ad litem traherent, debellando hostes interiores, & doctrina & miraculis orbem illustrarent, quod quomodo fit: ample demonstrat Ant. Flo. in sua sum. par. 3. ti. 31. c. 8. §. 1. vbi ample per eos symbolo per eos composito.

Item etiam tanquam iudices duodecim tribus Israel, sedentes cum filio hominis in sede mærebitis sue, prout sunt duodecim apostoli qui secum fuerunt Christum in regeneratione, vt habetur Matt. 19. & Luc. 22. Et isti habent iudicium approbationis, vt dicit Arch. s. q. 1. c. vercor. Et debent omnia

bonnes alios præcedere, quoniam iudices ceteris sunt præponendi, & in altiori sede, vt dixi infra in parte. in prima confi. vbi dixi, quod iudices debent habere sublimiorem locum. facit. c. Episcopus. 98. dist. Ex quo ergo Apostoli fuerunt & Principes nostri constituti, & iudices debent quoscunque præcedere, vt dictum est, igitur, &c.

Et iste numerus duodenarius Apostolorum, p multas figuras diuinarum scripturarum mirabiliter præsignatus fuit, & à domino consecratus.

Primò, per duodecim filios Iacob, omnes vno patre genitos, Gen. 25. & iterum 42. c.

Secundò, per duodecim fontes aquarum, quos in deserto Eliu inueniunt filij Israel, Exod. 15. & Num. 33. c.

Tertiò, per duodecim lapides preciosos, quos præcipit Dominus vt ponerentur in veste Aaron, Exod. 27. c.

Quartò, p duodecim Principes electos de duodecim tribubus Israel, singulos per singulas trib. Ios. 3. c.

Quintò, per duodecim durissimos lapides, quos præcipi ponit Iosue in loco castorum, vbi fixit tentoria, Iosue 4. ca.

Sextò, per duodecim panes propositionis, qui ponabantur super mensam in cõspectu Domini, Leuit. 24. c. & Exo. 25. c.

Septimò, per duodecim exploratores quos misit Moyses ad considerandam terram, quam daturus erat Dominus filijs Israel, Num. 13. c.

Octauò, per duodecim boues qui sustentabant mare æneum, 3. Reg. 7. c.

Nonò, per duodecim præfectos, quos posuit Salomon super omnem populum Israel. 3. Reg. 4. cap.

Decimò, per duodecim lapides, quos tulit Elias iuxta numerum filiorum Israel, & edificauit de la pidibus altare in nomine domini. 3. Reg. 18. c.

Vndecimò, per duodecim stellas fulgentes in corona sponsæ, scilicet ecclesiarum, Apoc. 12. c.

Duodecimò, per duodecim portas ciuitatis Ierusalem, quas vidit Ioannes, Apoc. 21.

Tertiodecimò, per duodecim fundamenta superne ciuitatis, quæ vidit Io. & in ipsis nomina Apostolorum & agni, de quibus iam dixi supra, & habetur Apoc. 21.

Decimoquartò, per duodecim horas diei. Christus est dies, de qua inquit Dauid, Psal. 83. Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Hic autem dies habet duodecim horas, scilicet Apostolos. Vnde ipse Ioannes vndecimo ait. Nonne duodecim horæ sũt diei? In quo verbo dominus Iesus non Iudam, sed successorem eius præuidebat. Hæc dicit Ioannes Ludouicus Vialdus in suo opere Regaliam tractatu de pugna partis sensitivæ & intellectivæ, in quarto nota. vbi plenè ponit de excellentia omnium Apostolorum in genere & in partibus. Iam, ideo eum videas ibi.

Trigesima confid. Petrus Apostolus, qui fuit inter Apostolos domini primus, obtinuit primatum in ecclesia, & constitutus fuit Princeps totius ecclesiarum: & ideo primatum & primum locum in ecclesia triumphante, hoc est, in cælo empyreo. Et quod constitutus fuerit Princeps totius ecclesiarum & Apostolorum, probatur autoritate sacræ scripturæ in duodecim locis.

Primò, Mat. 16. vbi dicitur: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam: Petra enim dicitur, quod primus in nationibus fundamenta fidei posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemq; contineat. c. fidelior. 50. dist. faciunt hæc verba text. vt in beatissimo Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret. Et in c. præceptis. 11. dist. ibi: Cura & totius ecclesiarum principatus committitur. & in c. considerandum. ibi: Et tunc præposuit ceteris. 50. dist. Et ideo dicitur Romana ecclesia caput esse omnium ecclesiarum, eum non ab Apostolis, sed à summo Deo primatum obtinuit. c. in nouo. cum e. seq. 21. d. c. sacrosancta. 22. d. & c. cum beatissimus. 24. q. 1. & probatur in c. rogatus. 24. q. 1. quod Petrus fuit caput ecclesiarum, cuius sedes iussu Dei ab Antiochia fuit translata Romam, & vt dicit text. in c. cuncta per mundum. 9. q. 3. Petrus voce domini principatum ecclesiarum tenuit. probant etiam text. in c. relatum 9. q. 1. & in ca. audiui. ver. vnde eum omnibus. 24. q. 1. & in ca. Paulus. & c. Petrus. 2. q. 7.

Secundus locus sacræ scripturæ Ioannis ultimo, vbi dicitur: Pascite oues meas. Ex quo dicto probatur primatus & principatus seu prælatio Petri ponderando verba. pro quo in c. significasti. in principio. & ibi glo. de electio. extra. & glossa fin. in cap. considerandum. l. d. & glossa in verbo, tu es, in ca. in nouo. 21. dist. Quamuis enim Dominus noster IESVS CHRISTVS, omnibus Apostolis in communi claus dederit, vt haberet Ioan. 20. & Matt. 18. Similiter omnibus discipulis præcepit prædicare: Marei vlt. & Mat. vlt. In his tamen non fuit datum regimen, sicut per hæc verba, Pascite oues meas, vt in cap. in nouo. 51. dist. quoniam Reges dicuntur pastores. 3. Reg. 22. Vidi cunctum populum Israel dispersum in montibus, quasi oues non habentes pastorem. & Esa. 44. qui dico Cyro, pastor meus, & omnem voluntatem meam complebis. Nemo non nouit Cyrum potentissimum fuisse regem. qui Astiæ auo materno interfecto transfuit regnum à Medis in Persas, & probatur Esa. 46. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. vbi raxat pastores velut maiores regentes, non solum superintendentes. & Ierem. 2. Sacerdotes non dixerunt vbi est dominus, & tenentes legem nesciuerunt me, & pastores præuaricati sunt in me. & in cap. seq. & dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascenr vos scientia & doctrina. Ipse quoque, cui data est potestas in cælo & in terra, & gest

TERTIA PARS

Rex regum, & dominus dominantium, vt habetur Psal. 144. Dixi supra in parte præcedenti, in 1. confid. est pastor bonus, vt habetur Ioan. 10. cuius Petrus dicitur vicarius in terris, vt est tex. in c. 3. §. 1. de translatione epif. Similiter Papa gerit vicem Dei in terris, c. 2. circa principium de translatione epif. extra. & c. ad Apostolicæ. §. nos itaque. de sententia & re iudic. in 6. & c. 1. §. ideoque. de Magistris. & Iesus dedit Petro claves regni cælorum, vt habetur Mat. 16. in nouo. eum c. seq. 21. d.

Et quando in sacra scriptura fit mētio de pastoribus, in dubitatē intelligitur loqui de Regentibus & Principibus, vt 22. c. Ieremia, dicendo. Omnes pastores tuos pascet ventus. & eodem loco ca. 23. Væ pastoribus, qui dispergunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. ideo hoc dicit dominus Deus ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispergistis gregem meum, & eiecistis eos, & nō vitraistis eos. in quib. omnib. locis apparet, eos pastores appellatos, quia alijs præfuerūt in regimine & dignitate: quare Petro constituto pastori primat' prælationis & regiminis ei datus est.

Istud etiam probatur Ezechielis 24. quem ad hoc allegat Cyprianus in epi. 13. ad Stephanum Pam. li. 3. Ait Dominus: Fili hominis propheta de pastoribus Israēl, propheta, & dices pastoribus. Dicit dominus Deus, Væ pastoribus Israēl, qui pascunt semetipsos: nōne greges à pastoribus pascuntur? &c. Et habetur etiam Zach. 10. Ex quibus constat, quod cum soli Petro fuerit data potestas pastoris, quod dictum fuerit alijs, pascite oues meas, quod ipse fuit prælatus Apostolorum: quod comprobatur in c. hi qui. 50. d. & in c. si post. eadem d. & in c. solite. de maiori. & obed. in c. significasti. de ele. in c. fundamenta. de cle. in 6. & in c. fidelior. 50. d. Et canit ecclesia Catholica, cui erendum est. Tu es pastor ouium, Princeps Apostolorum, tibi tradidit Deus omnia Regna mundi, & ideo tradita sunt tibi claves regni cælorum.

Tertius locus sacre scripturæ est, Luc. 22. vbi sic dicitur, Ait dominus Simoni: Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt eribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquādo conuersus, confirma fratres tuos. De intellectu quorum verborum Aug. in q. 75. de questione veteris & Noui Testamenti. & facit tex. in c. 1. 21. d. & ibi amplè Io. de Turrec. ponit potestatem summi Pontificis & Prælatorum ultra simplicem sacerdotem ratione iurisdictionis. facit etiam tex. in c. maiores. de Baptismo. vbi etiam ponitur, quod Dominus orauit pro Petro, ne deficeret fides eius: quæ verba bene ponderata denotant, quod Petrus habuit priuatum omnium à Deo. Primò enim nominatum eū appellat Simon, quia si ex alijs eum vocando, & disunctim alloquēdo: Simon ait. Deinde quod communem futurā prædixit eorum tentationem, expetiuit vos: deinde tertio, reuertitur specialiter, dicendo. Ego rogavi

pro te, non dixit, pro vobis. Et iterum, vt non deficiat fides tua, non vestra. Et ne aliquid dubitaueris subesse, addit. Et tu in præsentia aliorum Apostolorum: & vt indubitatissimè ab alijs esset certus, addit: confirma fratres tuos, qui erant Discipuli & Apostoli, ac si apertissimè diceret Christus: Ego tui, tu aliorum curam habes.

Quartus locus Euangelicus pro primatu Petri inter Apostolos est, Mat. 17. vbi Petrus iussus est, vt re didrachmam pro Domino & pro se, eum daretur: Et cum venerunt Canaum, accesserunt didrachmam petebant ad Petrum, & dixerunt: Magister non soluit didrachmam. Et ibi, Et cum intrasset domum, peruenit ad eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ, à quibus incipiunt tributum vel censum, à filijs suis, an alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus: ego liberi sum filij. Vt autem non scandalizentur eos, vade ad mare, & mitte hamum, & cū pueri qui primus ascenderit, tolle, & apertis ore venienis stateram, illam sumens da eis pro mercede. Ex quibus verbis, & cō. quia Apostoli statim verbis dixerunt: Quis putas maior est inter Apostolorum? Beatus Hierony. declarans prædicta verba, & sensum literæ, dixit, quod etiam hæc verba dicitur haberi in c. est aliud. 24. q. 1. & etiam Aug. in questionibus Veteris & Noui Testamenti. q. 75. vbi hæc verba multum ponderauit priuatum Petri inter Apostolos.

Probat' & vlt' extrina nominatione Apostolorum per tres Euangelistas facta, videlicet Mat. 10. vt sic nominantur:

Petrus, Andreas, Philippus, Bartholomæus, Iacobus Zebedæi, Ioannes, Thomas, Mattheus, Iacobus Alphai, Thadæus, Simon Cananæus, Iudas Searioth.

Marci 3. Petrus, Iacobus Zebedæi, Ioannes, Andreas, Philippus, Bartholomæus, Mattheus, Iacobus Alphai, Thadæus, Simon Cananæus, Iudas Searioth.

Lucæ 6. Petrus, Andreas, Iacobus, Ioannes, Philippus, Bartholomæus, Mattheus, Thomas, Iacobus Alphai, Simon Zelotes, Iudas Iacobi, Iudas Searioth.

Vbi sēp sunt in numero duodenario, & ceteris semper Petrus est primus: & non primus ratione primæ uocationis, quia Andreas fuit primus. Et dicitur in sermonibus Discipuli, scilicet sancti Iacobo, & Philip. in ser. de sanctis Petri & Pauli. Et semper Doct. Theologi intellexerunt primatum ratione prælationis & principatus, & nos ita intelligimus.

Sextus locus est Ioan. 21. vbi habetur, Simon Petrus cum audisset, quia Dominus est, tunica circumdatus erat enim nudus, & misit se in mare. Et cum alij Discipuli nauigio uenerunt. Nō enim erant in terra, sed quasi eubitis ducentis trabibus

petri, &c. quod singulariter declarat, & ita intelligitur. Ber. de Bultis, li. 2. de confi. ad Eugenium.

Septimus habetur Luc. 5. quem ad hoc adducit Ambrosius relatus per Gratianum 24. q. 1. ca. non turbatur. denique, vt dicit tex. & si alijs inperatur vt laxent retia sua, soli tamen Petro dicitur, duc in altum, hoc est, in profundum disputationū. Quid enim est tam altum, quam alitūdinem diuitiarū videre, scire filium Dei, & professionem diuinæ generationis assumere, licet nūcens humana plene rationis nō queat inuestigatione comprehendere: fidei tamen plenitudo complectitur? Et ibi dicit Io. de Turr. quod licet dederit omnibus potestatem predicandi, non tamen omnibus, sed soli Petro dedit altas quaestiones circa fidem determinare, & in lucem veritatis ducere.

Octauus, habetur Mat. 18. quem ibi declarat Chrysof.

Nonis, habetur Mar. 14. cum soli Petro dixerit Chriſt? Simō dormis, nō potuisti vna hora vigilare mecum? quasi dominus voluerit ostendere, ipsam prae ceteris ex commisso sibi officio debuisset vigilare.

Decimus, habetur Ioan. 6. dum multi discipulorum abissent retrō: dixit Iesus ad duodecim. Nunquid & vos vultis abire? Respondens ei Simō Petrus, Domine ad quem ibimus? & dicit gl. vnus pro omnibus respondet.

Vndecimus, habetur Luc. 21. de amputatione auriculæ Malchi à Petro facta: quod declarat Gregor. Papa relatus per Gratianum. cap. si Petrus. 24. quest. 1.

Duodecimus & vltimus locus est Io. vltimo, vbi dominus dicit ad Petri: Amen, Amen dico tibi, cum esles iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas, cum autem senueris, extende manus tuas, & alius cinget te, & ducet te, quo tu non vis. Et infra hęc ei: Sequere me. quod non modo intellexit de genere martyrij, sed & ordine magistris, vt ait Teophi. Inde quidam recentior ait: Sequere me, gerendo vices meas, & in officio pastoris & martyri. Et hæc sunt quæ satis probant, quod Petrus inter Apostolos obtinet primum, tanquam pastor inter eos. Et quoniam summi Pontifices sunt successores Petri, ideo obtinent primum in ecclesia militante, prout Christus: cuius vicarij sunt, in ecclesia triumphante. Dicam infra in parte sequ. Et nota quod Christus simpliciter magis dilexit Ioannem Euangelistam quā Petrum ex pluribus priuilegijs ei concessis, vrait Anton. Flor. in 4. parte sue sum. tit. 10. ca. quarto. §. 3. & nullus alius ita familiaris & continuus cū Christo.

Trigesima prima consideratio. Ambrosius recitatus in c. beati. 2. q. 7. dicit, Beatus Petrus & Paulus eminent inter vniuersos Apostolos, & speciali quadam prerogatiua præcellunt: verū in scriptis quis cui præponatur incertū est. Puto e-

nim illos æquales esse meritis, qui æquales sunt passione, & simili eos fidei deuotione vixisse, quos simul videm⁹ ad martyrij gloriam peruenisse. Nō enim sine causa factū putamus, quod vna die passi sunt, vno loco, sub vno persecutore. Vna die, vt ad Christum pariter peruenirent. In vno loco, ne alteri Roma deesset. Sub vno persecutore, vt æqualiter delitas vtrumq; cōstringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute, &c. Et est Pelagius Papa, in c. quamuis.

21. d. Sic quamuis vniuersæ per orbem Catholica & Apost. constituta ecclesie, vnus thalamus Christi sit: tamen sancta Rom. ecclesia Catholica & Apost. nullis synodicis constitutis ceteris ecclesijs prælata est, sed Euangelica voce Domini & Saluatoris nostri primatum obtinuit. Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Cui data est etiam societas beatissimi Pauli vasis electionis, qui non diuerso (sicuti hæretici garriunt) sed vno tempore, vna eademque die, gloriosa morte cum Petro in vrbe Romana, sub Cæsare Nerone, agonizans coronatus est, & supra dictam pariter Rom. ecclesiam Christo domino consecrarunt, eamq; omnibus vrbibus in vniuerso mundo sua præsentia ac venerando triumpho prætulerunt.

Ex quibus videtur dicendum, quod Paulus fuit æqualis Petro, & sic quod Petrus solus non fuit Princeps Apostolorum, nec illi soli fuerit data illa potestas vniuersalis antedicta. Io. de Turrecr. in c. per. 8. qu. 1. Et Anton. Florentin. in sua histor. in 1. part. titu. 6. cap. 4. ponunt hanc æqualitatem, sed dicunt illam fuisse in merito, & premio, & potestate ordinaria, sed non quo ad iurisdictionem: quia Petrus fuit maior in hoc & in administratione Paulo, vt in c. in illis. in fine. 80. dist. & gl. in verbo, pari. in c. nouo. 21. dist. Et etiam quo ad potestatem faciendi miracula. & idem Flor. in sua sum. 3. par. tit. 31. c. 8. §. 1. Attamen Ioan. Ludo. Vival. in suo opere regali, in tracta. de pugna partis sentitiuæ. in 3. notab. versu. Paulus Apostolus. dicit quod Paulus fuit Petro sublimior in quibusdam: hinc est quod in balla siue sigillo plumbeo ponitur Paulus à dextris, & Petrus à sinistris. Aliam tamen rationem quare hoc fiat retulit Ioannes de Selua in suo tractatu de beneficio, in prima parte, qu. 5. scilicet, quia sinistra est pars mortis, quam Christus habebat tempore, quo Petrus venit ad Christum ante passionem. Dextera verò denotat immortalitatem Christi, quam habuit post resurrectionem, quo tempore Paulus venit ad Christum. Hæ rationes sunt somnia: ideo melius dixi supra in hac parte, in 2. confid. vbi dixi de Christo quomodo sedeat ad dexteram. Et in dicto quarto notabili ponit ipse Vivald⁹ de omnib⁹ Apostolis: sed dicit qd Paulus præcellit alios Apostolos sex rationibus. Et est de omnib. alijs Apostolis & conuersatione corū ponit idē Ant. Flo. in dicta sua historia, in prima

TERTIA PARS

prima parte, in 6. tit. à 4. ca. vsque ad finem ponit de Discipulis, & solum ponit de tribus, videlicet de Lazaro, & Martha, & Magdalena: de quibus facio considerationem sequentem. Dicit tamē Bartho. Veron. in tractatu de imperatore eligēdo, in verbo, ratione dignitatis, quod Adam & Pe. sunt digniores, quia proximiores Virgini Maria.

Aduerte tamen, quod de iure appellatione Apostoli simpliciter, intelligitur de Paulo. vt ait gl. in verbo Vir. de iure naturali, gentium & ciuili. in institutio. quæ gl. à Doctōribus approbatur. Cui concordat glossa inris Canonici in verbo, part. in cap. sōms. de verb. signific. quæ allegat pro hoccano. Apollolus. 32. q. 7.

X Rigesima secunda consid. Lazarus, post Apostolos, discipulus Christi, huius nostræ ciuitatis Heduen. patronus, protector & conseruator, & in qua eius corpus requiescit, inter cuius membra caput peregrinis demonstratur, summa gloria, summa laude, summo honore glorificandus, laudandus & honorandus. Hic enim vt dicit Flor. in dicto sexto ti. 19. c. frater erat Martha & Magdalene, à Christo fuit familiariter dilectus, & solum inter discipulos Christi amicus vocatus, vt habetur Ioan. ii. Lazarus amicus noster dormit. De stirpe regia descendens ex populo Iudæorum patre Syro nuncupato, & matre Eucharia, & mortuis eorum patre & matre magnas sui patrimonij diuitias, sic inter se diuiserunt, vt Mariæ quoddam castrum Magdalon dictum (vnde Magd. nuncupata est) in partem contigerit. Marthæ verò castellum Bethaniæ, quod erat propè Ierosolymam ad duo millia: Lazaro autem, militiæ vacanti, pars non modica Ierosolymorum: & eum quadriduanū à mortuis suscitauit Christus. Post passionem domini, lapsa aliquot annis, Iudæi fugatis Apostolis de patribus illis insurgentes contra Lazarum, Mariam & Martham, sorores eius, Marellam pedisequam Marthæ, quæ Christo disputante contra Pharisæos clamauerat, Beatus venter qui te portauit, &c. & Celidonium, quem à natiuitate cæcum Christus illuminauerat, & Maximinum vnum ex 72. discipulis Christi, nauis imposuerunt sine gubernaculo, periculis marinis exponentes, vt quæ citissime submergerentur. Sed diuino nutu, Massiliam incolumes peruenerunt, vbi prædicationibus eorum Princeps cum vxore ad fidem Christi conuersus, idola ciuitatis confregit, Ecclesias construxit. fidem & baptismum plurimis recipientibus, beatum Lazarum Massiliæ episcopum præfecerunt: deinde populum Prouinciæ ad fidem induxerunt. Reliqua verò vide infra in vlt. par. in consideratione, quæ de laude ciuitatū tractat, vbi plura in laudem diui Lazari scribuntur, & merito, cum sit nomen tutelare Heduorum.

T Rigesima tertia consider. Post Apostolos & Prophetas dominum Deum martyrum candidatus laudat exercitus, vt habetur in cārico Am-

brofij; & August. Vnde Ioannes Apoc. 7. dicitur: disse turbam magnam in Ecclesia triumphatam quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus tribus, & populis, tribubus & linguis, stantes in thronum, & in cōspectu agni amictis stolis & palma in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet in thronum & agno: & omnes angeli stabant in circuitu throni & seniorum, & quatuor animi laudantes Deum: & qui sunt hi amicti stolis circuitu throni cum palmis in manibus sunt venerunt ex tribulatione magna, & lauerunt las suas, & dealbaucrunt eas in sanguine agnæ: sunt ante thronum Dei, & seruauit ei die ac nocte & qui sedet in throno, habitabit super eos: quo in prima consideratione huiusce partis non esurient amplius, neque sitient, vt de hoc citat Ant. Flor. in sua sum. par. 3. tit. 32. c. 9. vbi per de martyribus, quos ponit post Apostolos & Prophetas.

Vnde multum sunt honorandi & glorificandi martyres, cum sustinere martyrium sit actus maxime perfectionis: quod probat sanctus Thomas 2. quæstio. 124. arti. 3. duobus modis, vbi sic per eum.

Ex quibus concluditur, quod martyres sunt perfectiores doctoribus: quia ipsi docent non solum verbo, sed etiam factō. Sunt etiam perfectiores virginibus. vnde Aug. in libro de virginitate facit comparationem inter perfectionem martirij & virginitatis. & etiam S. Tho. in 4. dist. 49. inquit quod licet vna aureola sit maior altera, scilicet quod simpliciter tamen loquendo, aureola martirij est potior aureola doctorum & virginum quia cum martyrio sit pugna difficilior & vitæ maior, debet etiam esse & excellentior aureola quæ martyribus datur. Vnde glossa sup illud 1. 5. Beati, qui persecutionem patiuntur, &c. dicitur omnes aliæ beatitudines perficiuntur in illa. Ecclesia quoque in commemoratione sanctorum martyres præordinat & præponit doctoribus virginibus, ad ostendendum præminentiam eorum respectu doctorum & virginum. Quorum martirij gloriam admirans sancta mater Ecclesia inquit Deo: Quæ vox, quæ poterit lingua referre quæru martyribus munera præparas. q. d. inquit Ideo canit Danid Propheta, Psalm. 115. Preconter cōspectu domini mors sanctorum eius, id est secundum Alexandrum de Hales, ibi: Chara est præta est Deo mors martyrum. Cum enim ipsi desiderint operibus arduis, quod super alios desiderauerunt, dicente Gregorio in quadam homilia paschali, quod probatio dilectionis exhibitio operis. Credendum est ergo, quod Deus in ecclesiis singulari gloria decorando. hæc dicit Bernardus de Bultis in suo Rosario, in prima parte. in mone 39. prima parte. litera Z. a. & b. in dicto

monē tractat materiam martyrij.

Ecceit Ioan. Ludouicus Viualdus in suo opere regali, in tract. de pugna partis sensitivæ: in quarto notabili, quod triumphus, dignitas, magnificentia, honor & gloria totius Christianæ religionis, est in tam grandi exercitu sanctorum martyrum, qui pro veritate fidei orthodoxæ suum proprium fuderunt sanguinem. De laude, gloria & excellentia quorum, videas ibi.

Trigesima quarta consideratio erit de doctoribus ecclesiæ, qui etiam sunt de numero beatorum, imo etiam ad ecclesiastici corporis integritatem & consummationem constituti sunt à Christo. Inter ceteros eius gradus & partes, doctores qui veritatem palam edoceant, & populum rectè instruant, quemadmodum testatur beatus Paulus in prima ad Corinthios epi. cap. 12. dicens. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primò Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, &c. & ad Ephe. 4. c. idem affirmat his verbis. Et ipse Christus dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem in Prophetas, alios verò etiam gelitas: alios autem in pastores & doctores ad confirmationem sanctorum in opus ministerij, in edificationem corporis Christi. Ex quibus etiam videtur, quod præcedant martyres, cum ibi per Apostolum ponantur in tertio gradu post Apostolos & Prophetas: sed parum (vt credo) hic curatur de ordine literæ. De aureola doctorum dixi in præcedenti consideratione: de quibus Dan. 13. dicitur. Quia sustitiam erudiunt plurimos, quasi stelam perpeius aternitates. & videt per Aut. Flo. in 3. part. 2. l. 1. tit. 30. c. 8. §. 2. Et nota, quod in paradyso sunt tot ordines dignitatum, & vnus excellenter alterum, ita & in terra: & sunt tales differentie pro maiori concordia tantæ multitudinis, quæ non possit alia ratione subsistere. c. ad hoc. 89. dist. & c. licet. 2. 45. dist.

Trigesima quinta consideratio erit de Evangelistis, qui sunt quatuor, qui præferuntur omnibus alijs inferioribus ab Apostolis, imo inter Apostolos simul connumerantur. c. vnic. de reliquis & veneratio sanctorum in 6. Sed quis illorum sit præferendus? Videtur, quod sit Ioannes: tū quia Apostolus, tum quia ecclesia eanit, quæ inter ceteros magis dilectus, tum quia dicit gl. in ver. miraculo. in c. per baptismum. de cõse. dist. 4. quod beata Maria & Ioannes Apostolus peccare non poterunt, tum ex eo, quod quatuor Euangelistæ figurantur per quatuor elementa: videlicet per terram, aquam, ignem, & aerem.

Primo, Matthæus figuratur per terram, quæ primò fuit valde terrenus, deditus mundi lucris: vnde de telonariis dicitur seu publicanus. Vnde etiam Ezech. primo, & Apocal. 4. per hominem figuratur, cui commissæ est cura terræ, vt in ea operaretur. Genes. 3. Tradidit etiam notitiam nobis de Christo secundum carnem, quam à terre-

nis traxit, incipiens Euangelium, Libet generatio nis.

Marcus figuratur per aquam: nam in ciuitate quæ fundata est in aquis, scilicet Veneriarum, elegit habitationem suam: & per leonem figuratur, qui quartanam patitur, eò, quod multo humore abundat. Aqua summè nutrit quartanam. Hic tradit notitiam de Iesu, secundum suam sapientiã, quæ per aquam figuratur in scriptura, iuxta illud Eccl. 15. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Vnde principaliter Marcus describit prædicationem Christi, & incipit Euangelium suum in aquis Iordanis, dicens: Mox post exordium fuit Ioann. in deserto baptizans.

Lucas autem est vt aer. vnde Euangelium scriptum est ea lingua, quæ melius vtitur aere, in forgiendo vocem, quam alij. Dicit Isyd. in Acty. libro, quod Orientales frangunt aerem in gutture, & in gutture loquuntur, vt Hebræi seu Iudæi. Occidentales præcipuè Hispani frangunt vocem in dentibus, & ideo in dentibus loquuntur, vt Latini. Sed mediterranei frangunt vocem in palato, & in palato formant vocem, & ideo melius quam alij loquuntur, vt Græci: & ideo locutio eorum comptior est ceteris secundum ipsum, & hæc lingua Lucas scriptum est Euangelium secundum Hieronymum. Vnde seculari quadam redoler eloquentia: Hic figuratur per vitulum, qui in Veteri Testamento figurabat mortem Christi, quæ in aere facta est. Vnde principaliter Lucas describit ignominiam passionis: & hæc visio est nobis magis proportionata. Nam per aerem corporaliter melius videmus. Et est ratio, quia nil nobis nasci profuit, quod dixit Matthæus. Nec prædicatione profuit, quod dixit Marcus, nisi redimimus profuisset, quod dixit Lucas.

Ioannes autem figuratur per ignem, & meritò, quia dilectionis amore ardebat. Hic figuratur etiam per Aquilam, quæ super omnia alia animalia visitat spheram ignis, vbi exustis plumis ad terram veniens iterum iuuenescit. Igni rectè comparatur, cuius verba fuerunt plena igne charitatis. Ipse describit, quomodo sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum suum daret, & qualis ipse vnigenitus datus est nobis, id est, in principio erat verbum, & Deus erat verbum. Ipse narrat sermonem in vltima cœna plenum igne amoris. Ipse solus latus Christi lancea perforatum describit, vnde exijt omnis flamma amoris. Epistolæ eius plenæ sunt fraterno amore. Hæc sunt, quæ dicit Antoninus Florentinus in prima parte sue summæ. titu. 3. cap. 3. §. 2.

Ex quo, vt dixi supra ista par. in 12. consid. Quod inter quatuor elementa dignius & excellentius est ignis. Ideo etiam cum Euangelia Ioannis igni comparentur, digniora ceteris censenda sunt. Et de ordine illorum habetur per Hierony. de Lyra & alios scribentes in proemio seu argumento Euangelio-

TERTIA PARS

geliorum Matthæi, ex quo primus scripsit Euangelium in Iudæa, sed propter hoc Euangelia sua non sunt digniora, sed Ioannis, ut dictum est.

Figurantur etiam per Angelum & tria animalia, videlicet per Angelum Matthæo, per Taurum Lucas, per Leonem Marcus, & per Aquilam Ioannes, ut habetur Ezechielis primo. Et declarant de Lyra, & alij Doctores Theologiæ in dicto proœmio Euangeliorum.

Trigesima sexta confid. Post hos sunt quatuor doctores præcipuè Catholici quatuor columnæ Ecclesiæ, videlicet sanctus Greg. Papa, sanctus Hierony. presbyter Cardinalis, sanctus Ambrosius Archiepiscopus Mediolanensis, sanctus August. ante conuersionem suam rhetor maximus & philosophorum acutissimus: post susceptum verò baptisma Episcop. Hypo. per totum mundum celebris doctor & falsitatis inimicus. Hi sunt eruditissimi & sanctitate præfulgidi. Et, ut testatur Romanus Pont. in c. vnico. de reliquijs & ueneratione sanctorum lib. 6. Quorum per lucida ac salutaria documenta Romanam illustrarunt Ecclesiam, decorarunt virtutibus, & moribus informarunt. Per ipsos præterea quasi luminosas arduas lucernas super candelabrum in domo domini positas errorum tenebris profugatis, totum corpus Ecclesiæ tanquam sidus irradiant matutinum. Et, ut iam prædixi ista parte, in 22. consideratione, vbi de tribus linguis fit mentio inter istos tres, August. Hieronymum, & Gregorium, magis creditur Augustino in disputationibus, Hieronymo in historijs & translationibus. Gregorius verò in moralibus præponitur: ut notatur in verbo Græci. in c. vt veterum. 9. dist. Et sic sensus historicus Hieronymo, Tropologicus moralis Grego. Allegoricus Ambro. Anagogicus verò Augustino attribuitur. Historia verò docet factum, Tropologia faciendum, Allegoria credendum, & Anagogia appetendum. Sed an Hieronymus præponatur Augustino, vide Dominicum in c. vnico. de reliquijs & uen. sanct. in 6. vbi probat, quod quandoque vnus præponitur alteri in ordine literæ.

Trigesima septima confid. erit de Innocentibus, quo loco collocatur in paradiso, an sint corona martyrum coronandi & lanteandi. Robertus de Licio, in sermone de Innocentibus, recitat tres opiniones. Quarum dicit vnam esse falsam, aliam debilem, alteram verò veram. Et est, quod martyrij gloriam quam in alijs propria voluntas meretur, illi paruuli occisi Dei gratia sunt affecti. Quoniam, ut ait, effusio sanguinis pro Christo, vicem gerit baptismi: unde sicut in pueris baptizatis, per gratiam baptismalè meritum Christi operatur ad gloriam, ut infra ista parte, in 42. confid. dicitur, sic in istis operatum est ad palmam martyrij obtinendam. Et hoc vult Aug. in quodam sermone de Epiphania, quasi alloquens ad Innocentes, dum inquit: Ille de vestra corona

dubitauit in passione pro Christo, qui etiam paruuus baptismum prodesse non estimat Christo. Non habebatis etatem, in qua in passum Christum crederetis, sed habebatis carnem, in qua pro Christo passuro passionem sustineretis. Hac ille. Non est dubium, ipsos sanctos Innocentes esse in cetero altissimo, & gaudium speciale habent, cum pro Christo nato, mandato impij Herodis Abolonia occisi, & martyrium passi fuerint, Ideo non in modum in terra glorificari debent. Vnde Aug. in sermone Innocentium (vbi multa pergitur de gloria eorum) dicit: Hodie, fratres carissimi, natalem illorum infantium colimus, quos Herode crudelissimo Rege interfectos esse Euangelij textus eloquitur. Ideo cum summa exultatione gaudeat terra nostra cœlestium militum, de quorum parente fecunda virginitas. Ecce propter nos hosius nunquam beatis paruulis tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit omnibus. Nam sicut præsentis diei festa manifestant, quantum contra beatos paruulos iniquitas abundantiatum in eis gratia diuina benedictionis est. Hac ille. Sed in quo loco sint in paradiso, si necesse comparationem ad sanctos, qui præcesserunt eos, & ad sanctos, qui sequuti sunt, essent collocandi prophetas, & Patriarchas, & ante Apostolos. Quem admodum, & in letania descripti sunt.

Trigesima octaua confid. de confessoribus, qui sunt in quaduplici differentia. Quia sunt pastores, quidam scripturarum Doctores, quidam cremi seu cenobij cultores aut monachi, quidam seculi habitatores: Vt de his scribitur Act. Flor. in summa, part. 3. tit. 31. cap. 10. §. in 2. 3. 4. Et de his dici potest id, quod habetur Psal. 38. Cœlestia mirabilia tua domine, etenim cetera ritatem tuam in Ecclesia sanctorum. Et merito Prælati, confessores cœli dicuntur, quia sic, & cetera corpora gubernantur per superiora, Cœli & Planetas eorum, & ex influxu colorum in inferioribus elementis, & elementaris sunt generatio, & corruptio, mutatio, & omnis motus, sic in dispositione Prælatorum, & ordinatione populi ipsi populi mouentur ad bene operandum, ut Hebr. 5.

Etiam Doctores cœli dicuntur propter lumen sapientia, ut dicitur Eccl. 24. Ego feci, ut in cœlo oriretur lumen, qui propter pluuiam doctrinae in cœlo descendentem, Iacob. 5. cœlum deditur am. f. aerem, & hi maxime cōstituntur mirabilia cœli, & ueritatē Christum uel ueritatē scripturarum. Vnde Greg. 2. moralium tractatus illud loquitur: Quis dedit Gallo intelligentiā exponit de doctoribus & prædicatoribus Ecclesiæ, quibus Deus dedit intelligentiam sicut gallo, & non alijs, & ibi ipse dicitur. scribit de natura galli, vbi dicit, quod gallus dicitur habere intelligentiam per metaphoram. Ad estimatio. n. sensitua, quam habet gallus, secundum quā operatur præpens ad cantū, dicitur hic in

gesta. Cantat enim certis horis determinatis, secundum infinitum naturæ, ac si haberet intelligentiam, mensuram, & proportiones motuum cœlestium. Vnde subdit: Quis enarrabit rationem cœlorum, & concentum cœli, quis dormire fecit doctores? Ergo cœlestiæ viros assimilat gallo propter tria: quia certis & determinatis horis cantat, & quia vocem in cantu variat, & quia cantando se prius alis verberat. Intelligentiâ ergo primum gallus accipit, vt prius nocturni temporis horas accipiat, & tunc denum vocem exhortationis emittat. Gallo igitur intelligentia attribuitur de super, quia doctori veritatis discretionis virtus, vt nouerit, quibus, quid, quando vel quomodo diuinitus ministratur. Non enim vna eademque cunctis exhortatio conuenit, quia nec cunctorum parum qualitas astringitur. Sæpe enim alijs officit, quæ alijs profunt, & pleræque herba, quæ aliqua animalia reficiunt, alia occidunt. Pro qualitate ergo audientium, sancti doctores & prædicatores formabant suos sermones, vt pulchrè ostendit gloriofus doctor Hiero. in epist. suis. Hæc ille. Vbi etiâ amplè declaratur quomodo capienda sit illa intelligentia Galli, illam doctoribus & prædicatoribus applicando & attribuendo.

Tertij sunt, de quibus agitur in viris & collationibus patrum. S. Anachorita, chorum primus fuit Paulus primus emerita, qui tantæ perfectionis fuit, vt B. Antonius animam eius egressam de corpore in choro angelorum videti collocari. Ad id fuit eis cohibere viuentes in congregatione, etiam contemplationi debiti, vt Monachi omnes, de quibus infra in proxima seq. parte, quasi circa finem in pluribus considerationibus, & hi cœlo merito comparantur, quia, sicut cœli exaltantur à terra, Eia. i. & valde, ita prædicti eleuati fuerunt in altissimis contemplationibus à terra separati, i. affectu terrenorum confessi sunt, & consitebuntur hi cœli mirabilia tua, de quorum conuersatione & contemplatione dicitur Iob. 39. Quis dimisit onagram liberum in solitudine, & vincula eius quis soluit? cui dedit in solutione domum, & tabernacula eius in terra saluginis. Contemnit multitudinem ciuitatis, vocem exactoris non audit, circumspicit montes pascuæ suæ, & virentia quæque perquirunt. Quæ verba ibi exponit Anto. Flor. post Greg. in moral. li. 30. Et iste status religiosorum excedit statum virginum, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 8. all. per Fel. in c. causam. col. 2. extra. de probationibus.

Quartj sunt confessores, Qui, vt cœli confitebuntur mirabilia Dei, qui Deum cōfessi sunt sanctis operibus glorificati in gloria superna. Hi etiâ cœli dici possunt, quia, sicut mouentur continuo à primo mobili omnes alij cœli, sic & isti à Deo, qui est primum mouens omnia, sed immobilis manens in se, moti sunt ad bona operadum: propter quod dicitur Esa. 26. Omnia opera nostra opera-

tuses in nobis. Et quia omnis motus noster interpretatur, quod est nobis datus ad merendum, & bene operandum, idco dicit Apost. ad Galat. 6. Dum tempus habemus, operemur bonum. Scribit autem Salo. 28. tempora diuersarum operationum, in quibus homo mouetur de vno ad aliud, vt habetur Eccl. 3. Omnia tempus habent, & c. f. opera, & tempus sibi congruum. De vna ad aliam expositionem moralem assumit Florentinus in loco hic ante alleg. & rēducit ad quatuor status hominū iustorū. Quidā sunt baptismū recipiētes, qdam poenitentes, quidā pficiētes, & quidam præidentes: quemadmodum ibi amplè declarat in d. 5. 5. Etiam amplissimè de istis quatuor gradibus confessorum ponit Ioan. Lind. Viualdus in suo opere regali, in tracta. de pugna partis fenitūæ & intellectūæ. Et quomodo varijs tentationibus ac persecutionibus in hoc seculo affliguntur. De beatitudine vero istorum & aliorum scribit Robertus de Lito, in suo tractatu de beatitudine sanctorum.

Trigesimanona consideratio de Virginibus tractat, quibus datur aureola in cœlo, de quibus visus est loqui Ioan. in Apocal. 7. cap. cum ibi ostendat, illas vidisse ante thronum Dei per numerum determinatum, scilicet centum quadraginta quatuor millia, vt dicit Ant. Flor. in tertia pars. sum. titu. 2. cap. 1. §. 8. vbi amplè collaudat, extollit & commendat Virginitatem ex multis, quibus datur corona, quæ dicitur aureola, vt ibi dicitur, & in fine huius considerationis: & de Virginitate statu, & laude tetigi in præced. parte, in 11. cōsideratione.

Sed cum & ad Regnum cœlorum perueniant & Viduæ, quæ sint in digniori seu altiori loco, an Virgines, an Viduæ? Dicit enim Anto. Floren. loco præall. c. 2. §. 8. quod quamuis status Virginalis melior sit quàm coniugalis, tamen & in statu duali vel coniugali potest quis perfectior esse Virgine, & maioris meriti, scilicet quia maioris meriti eharitate existit. Sed hæc dubitatio de his, quæ sunt eiusdem meriti respectu charitatis, quæ vira sit perfectior, ita, quod in perfectiori loco collocari debeat. Et habetur, quod Vidua sit eiusdem qualitatis. Cum ita commendat Viduitas, sicut Virginitas. Vt de commendatione eius ponit ipse Anto. in dicta 3. parte suæ sum. titu. 2. cap. 3. §. 2. vbi dicit commendatam fuisse auctoritate diuina & canonica. Cum etiam castitas Viduarum multum commendetur, de qua supra in 2. par. in 20. consideratione.

Imò etiam videtur, quod Virginitas non sit excellentior matrimonio ex multis.

Primò, ex dictis Aug. in lib. de bono coniugali. Non impar meritum continentia est in Ioanne, qui nullas est expertus nuptias, & in Abraham, qui filios generauit. e. si enim. ver. cæterum. l. secund. de pœ. dist. 2. sed maioris virtutis maius est meritum,

TERTIA PARS

tum, ergo Virginitas non est potior virtus quam castitas coniugalis.

Secundò sic. Ex virtute dependet laus virtuosæ, si ergo Virginitas præfertur continentia coniugali, videretur, quod qualibet Virgo esset laudabilior qualibet coniugata, sed hoc est falsum, ut dictum est: ergo Virginitas non præfertur coniugio.

Tertiò sic. Bonum commune potius est bono priuato, ut patet 10. Ethic. text. in §. pen. & ibi not. in l. vnica. C. de cadu. toll. c. scias. 7. q. 1. Sed coniugium ordinatur ad bonum commune, & ad publicam utilitatem. l. in libel. §. in edio. ff. de captiuis. & postli. reuer. l. 1. & ibi gloss. in verbo Reipub. & docto. ff. solut. mar. Luc. de Pen. in le. fi. col. 5. C. de incolis. lib. 10. vbi etiam videtur tenere, quod matrimonia sunt necessaria pro conseruatione generis humani: dixi infra in 11. par. 10. cõs. Vbi scripsi, quod vxoratus præfertur non vxorato, sed Virginitas solum tendit ad bonum priuatum.

Quartò, quoniam videtur, quod Virginitas contrarietur præcepto legis naturæ, & diuinæ. Naturæ, cum dicat Arist. in lib. 3. de Animalib. in 1. de Cælo, & Mundo, & in 2. de Anima, quod natura appetit generationem indiuiduorum propter conseruationem suarum specierum, sed matrimonium tendit ad sobolem procreandam, & ad multiplicandum genus humanum. Hiero. c. nuptiæ. 32. q. 1. & est ad Paulam. Nuptiæ replent terram, Virginitas verò contrariatur: Igitur, & eam seruantes in veteri lege, nõ relinquentes post se semen, erant maledicti, maledictione opprobrii, ut patet de Ioachim, & c. quod figuratur Matr. 21. quando Christus maledixit ficulnea: quia sine fructu. Item contrariatur legi diuinæ, cum preceperit Deus homini, Gen. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Et dicit Paul. 1. ad Cor. 5. Volo iuniores nubere, & filios procreare. & Timoth. 2. dicit. Saluabitur mulier per generationem filiorum. Ex quibus videtur, quod matrimonium sit laudandum. Et pœna imponebatur apud Romanos seruantibus virginitatem, & qui vitam coelibem ducebant teste Valerio. & vereri lege Deut. 7. prohibebatur seruire virginitatem. Ioan. de Turrecr. in c. integritas. 32. q. 5. in 3. dubio. Et Bernardinus de Buis in suo Rosario, part. 2. serm. 23. in littera D. Et Gabriel Barlette, in sermone pro festo sanctorum Innocent. faciunt prædicta fundamenta, sed tandem concludunt, quod Virginitas sit præferenda, quia Virginitas est in consilio & operæ perfectionis. Cauda enim sub consilio, quia Apostolus consilium Virginitatem, tanquam melius & perfectius. 1. ad Corinth. 7. Quia bonum animæ præfertur bono corporis, & bonum diuinum bono humano, & bonum contemplatiuæ vitæ, præfertur bono actiuæ vitæ. Virginitas autem est bonum animæ, diuinum, & vitæ contemplatiuæ. Coniugium est bonum corporis ad conseruationem humani generis, & sic humanum, & pertinet ad vitam actiuam:

quoniam vir & mulier in matrimonio viuere necesse habent cogitare, quæ sunt mundi, ut 1. ad Cor. 7. & ibi respondet ad motum in conuictum facta.

Eriam secundò facit, quia ille stat⁹ dignior, qui maiorem recipit fructum, sed virginibus datur maior: quia ut dicit Luc. de Pen. in l. quoties. quæst. finalis. C. de priuilegijs scholasticum, lib. 12. quæst. cum sementem terræ bona centesimum, & trigessimum, & trigessimum fructum Euangelia dicitur, & centenarius pro Virginitatis coronam gradum tenet: Sexagenarius, pro virtutis labore, & Trigenarius, pro coniugio, ut patet per parabolam Mat. 13. Ut tenent Theologus quod etiam tenet, & sequitur Bernardinus de Buis in dicta. 2. par. sui Rosarii, sermone 38. in principio. Et ipse Gabriel Barlette in dicto sermone de festo sanctorum Innocentium. Vnde Ambrosius de Virginitate. Bona est continentia conjugalis, melior continentia vidualis, optima munditia virginalis.

Tertiò, ille Status est dignior, de quo Christus nasci voluit, sed Christus non de coniugata, sed de Virgine nasci voluit, & hoc, ut dicit Beda super pericam, ut ostenderet præconium Virginitatis, & quod ipsam diligebat. Ex hoc Ioannem Euangelistam patrem putatum Ioseph, virginem custodiam. Vnde de Tho. in 4. q. 35. q. art. 3. Virginitas superius dicitur rem vendicat.

Quartò, ille Status est nobilior, qui primò institutus in nobiliori loco, sed Virginitas primò in nobiliori loco, & in nobiliori loco, quæ angeli Virgines prius sunt creati, quàm homo in nobiliori loco, quia in empyreo cælo. Propterea, & Adam positus est Virgo in paradiso, & de terra Virginea creatus. igitur.

Ideo videtur, quod Virginitas apud Deum maiori præmio & corona præmiatur, & conuenit quàm Viduitas: & Viduitas quàm Coniugalis: hoc multis decisionibus. autoritatibus doctorum, & rationibus probatur.

I. Quoniam primò, ut inquit Hier. ad Nardine tria præcipue sunt genera metallorum: Ferrum, Argentum & Aurum. Ferrum est castitas conjugalis, Argentum est Viduitas, Aurum verò est Virginitas. Cùm ergo Aurum sit inter cætera metallis excellentius & preciosius, ut dicitur in vit. par. confid. ideo Virginitas cui comparatur excellentior.

II. Ut dicit, Virginitas est vt Regina, Viduitas vt domina, Coniugalitas vt ancilla.

III. Virginitas, vt patia, Viduitas, vt portus. Coniugalitas, vt pelagus.

IIII. Virginitas est summa gēma, thesaurus preciosus, margaritis refertus.

V. Sicut Aquila inter volucres, Lucifer inter stellas, & gemma inter lapides, ita excedit Matrimonium & Viduitatem Virginitas.

v. Augustinus in lib. de Viduitate dicit, quod bonum est pudicitia coniugalis, melior Vidualis, & optima Virginalis.

v. 11. Dicit Cyprianus, quod Virginitas sublimior est gloria, melior est vita.

v. 111. Dicit Cassianus, in libro collationum. Maior est virtus castitatem tenere, quam dæmones expellere.

x. Dicit Damascenus lib. 4. Quanto angelus homine est superior, tanto Virginitas est nuptijs honorabilior.

x. Hieronymus ait. Qui in mundiciam luxuriae perfectae continentiae subiicit, sanctior David existit, & fortior Samsone.

x. 1. Inquit Bern. Virginitas est sicut lux solis, Viduitas sicut lux lunæ, & Matrimonium sicut lux stellarum.

x. 11. Idem Bern. Sola Virginalis castitas est, quæ in hoc mortalitatis loco & tempore, statum quandam immortalitatis, & gloriæ representat. Nam quod sancti habebunt in cælo, scilicet integritatem, & mundiciam corporis, & animæ, hoc iam Virgines obtinent ex gratia in terra.

x. 111. Ex quo, ut ait Plin. in suo lib. 21. naturalis histo. c. 4. s. & 19. Flores rosæ inter omnes flores obtinet principatum: cum sit iucundus, gratus odore, & colore, commendatur, cum nihil gratius fadatur aspectui, & ex rosa plures medicinae sunt: & dixit in vit. part. in 94. consil. Ideo, non immerito si per rosam Virginitas figuratur, ut ait Bernardinus de Butis in 2. parte sui Rosarij sermo. 23. in litera B.

x. 1111. Hieronymus ait. In omni sexu, & gradu Virginalis pudicitia obtinet principatum.

x. v. Cyprianus dicit, in lib. de Virginitate. Virginitas est foror angelorum, victoria libidinum, Regina virtutum, possessio omnium bonorum, quæ tenet in cælo aureolam, & in terra principatum.

x. vi. Facit id, quod supra dixi, scilicet quia Virginitas datur fructus 100. Viduis 60. Coniugatis 30.

x. vii. Augustinus dicit in li. de Virginitate. Certa ratione, & scripturarum autoritate, nec peccatorum nuptias esse inuenimus, nec eorum bonum bono Virginalis, vel Vidualis continentiae æquare præsumimus.

x. vii. 1. Facit, cuius finis melior est, ipsum quoque melius, secundum Philos. in 2. & 3. Physic. Quia sic est, quod secundum Philos. 10. Ethic. & dixi infra in 33. consil. duplex est vita, actiua scilicet & contemplatiua: & profectior sit, secundum Philosophum, omnis vita contemplatiua, quam actiua. Castitas virginalis est profectior quam Coniugalis, quoniam Virginitas ordinat hominem ad finem vitæ contemplatiuæ: visus autem matrimonialis, ad finem vitæ actiuæ, ut dicit S. Tho. 22. q. 252. art. 2. in corpore quaestionis. & hic autem iam aliquid dixi.

x. 11 x. Facit, quoniam ut dicit Apost. 1. ad Corin. 7. Mulier in nupta, & Virgo cogitat quæ Dei sunt, ut sit sancta, & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

x. x. Facit, quoniam ut dicit idem Paulus ibi. Qui matrimonio iungit Virginitatem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.

x. x. 1. Facit, quod habetur Apoc. 3. Qui non inquinaverunt vestimenta sua, ambulabunt mecum in albis: & ibi doctores intelligunt de virginibus.

x. x. 11. Facit, tantum aliquid profectius est, quanto habet maiorem conformitatem cum suo principio. Et, ut dicit Philosophus 5. Metaphy. Melius est simpliciter, quod primo principio propinquius est: cum igitur Deus sit principium, & finis omnium. Apoc. 1. Et ipse sit actus simpliciter purissimus secundum Philosophum. 12. Meta. Ideo, Castitas Virginalis, quæ est purior omni actu matrimoniali, profectior est Matrimonio, quia Deo est conformior, qui est ab omni libidine alienus.

x. x. 111. Facit, nam Virginitas simpliciter circa bonum, & difficile, secundum Philos. 2. Ethic. Cum igitur maior sit difficultas abstinere ab omni delectatione actus venerei, sicut fit in Virginitate, quam abstinere solum ab alijs delectationibus. extra matrimonium, ergo magis merentur Virgines quam alia.

x. x. 1111. Facit, id quod dicit Ambro. relatus in e. nuptiæ. 32. q. 1. Nuptiæ implent terram, Virginitas paradysum. Intelligit, facillius, ut ibi gl. 1. declarat. Et istud est privilegium Virginitatis maximum, secundum gl. vlt. in e. causam. extra de proba. Vel quia, ut ait, Virginitas, est foror angelorum, ubi omnes erunt Virgines, vel continentes, neque nubent neque nubentur.

x. x. v. Facit, quod Hler. ad Eustochium in sermone Assumptionis Virg. Mariæ ait: Bene angelus ad Virginitatem mittitur, quia angelis semper est cognata Virginitas, profecto, in carne præter carnem vivere, non terrena vita est, sed cælestis: Unde, in carne cælestem vitam acquirere, maioris est meriti, quam habere. Esse enim angelum, scilicet est: esse verò Virginitatem virtutis, dum hæc viribus obtinere nititur eum gratia, quod habet Angelus ex natura.

x. x. vi. Facit, quod dicit Amb. in lib. de Viduis. Supergreditur Virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines angelis assimilantur: maior est victoria hominum quam angelorum. Angeli enim, sine carne viuunt, Virgines autem in carne triumphant.

x. x. vii. Facit, quod inquit Chrysost. super Matt. Licet omnes Virginitates sint res angelicæ, specialiter tamen castitas, Angelica virtus est.

x. x. vii. 1. Facit, quæ dicit ibi Aug. Quæ maior gloria super terram, quam in carne corruptibili ducere vitam Angelicam?

T E R T I A P A R S

xxix. Facit quod dicit Aug. Qui Virginitatem seruant, sicut angeli Dei in terris sunt, imo & angelos transcendunt.

xxx. Facit id, quod dicit idem Ber. de Buftis in d. 2. par. serm. 27. in litera E. vbi dicit Virginitatem esse ante Matrimonium.

xxx i. Facit id, quod idem ait ibi sub litera F. Quod à Christo in propria persona consecrata est Virginitas quod probat ex dicto Leonis in quodam sermone, cum inquit, Christus Virginitatis est filius. verum, super omnia quæ dici possunt hanc virtutem commendabilem reddit: quod ipse Saluator humani generis, de mundissima Virgine nasci voluit, vt hic ante dictum est, ver. 3. Ille itatus, &c. Et quod ipse Virgo permansit, & præteris illum discipulum amauit, quem Virginem de nuptijs carnis abstraxit. Intantum enim ei Virginitas placuit, quod speciali arbitrio, vterum Virginitatem accepit. in quo sibi naturæ assumptæ nuptias celebrauit.

xxx ii. Facit, quod dicit Cyp. in lib. de Virginitate, Flos est enim Virginitas, ecclesiastici germenis decus, atq; ornamentum gratiæ spiritualis, illustrior portio dominici gregis. Idem dicitur Efa. 54. Latere sterilis, quæ non parit, exulta quæ non parturit: quoniam multi filij desertæ magis, quàm eius, quæ habet virum.

xxx iii. Facit, quoniã Christus semper est cum Virginitibus, & ipsi cum eo. Vnde Apoc. 14. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum, quocumque ierit. Et canit Ecclesia: Quocumque pergis, Virgines sequuntur, atq; laudibus post te canentes curstant.

xxxiiii. Facit, quod dicit Hic. in epist. ad Eustochium, vbi ostendit quomodo Christus dilexerit Virginitatem: Quoniam, vt dicit, statim, vt filius Dei ingressus est mundum, istam nouam familiam sibi instituit, vt qui in cœlis habebat angelos, haberet proximè in terris Virgines.

xxx v. Facit, quod habetur Apoc. 14. vbi Virgines suauis canunt in cœlo, quàm alij sancti, cum dicat: Cantabant quasi canticum nouum ante sedem agni: & nemo poterat dicere canticum illud, nisi hi qui cum mulieribus non sunt coinquinati.

xxx vi. Facit, quoniam sunt ministri Dei. hinc dicere possunt illud Eccl. 14. In habitatione sancta coram ipso ministranti, sine macula enim sunt ante thronum Dei Apoc. 14.

xxx vii. Facit, quoniam Iesus Christus est corona Virginitum, vt cantat Ecclesia.

xxx viii. Facit, quoniam, vt ait Hiero. contra Iouinianum, Nuptias quidem recipimus, sed Virginitatem præferimus, sicut ramo præferuntur poma, & fructus.

xxxix. Facit, quod dicit Bernar. Virginitas est gemma virtutum, germana angelorum, & lux animarum. Ipsa calcat libidinem, vincit diabolum,

contemnit seculum, & deprimit omne peccatum: ipsa est lampas Ecclesiæ, & semita ecclesiæ tria.

x l. Facit, quoniam vt habetur Sap. 3. Felix est, & incoquinata, quæ nesciuit thorum in seculo, habebit fructum in respectu animæ sanctarum. Et Eccl. 26. Ponderatio non est cogna animæ continentis. Et habetur in c. ranc. uabitur, 33. q. 5. quod non solum prodest Virginitas illam obseruantibus, sed etiam parentibus, confert ad salutem, proles in Virginitate perierans.

x l i. Facit, quod dicit Hieron. ad Natalium Virginitas purpura est Regalis, qua quisquis indutus fuerit, cum dicit eminentior crit.

x l ii. Facit, quod dicit Amb. in lib. de virginitate. Pulchritudinem non potest quis maiorem estimare decore Virginitatis, quæ amatur à Reprobatur à iudice, dedicatur à domino, confertur à Deo.

x l iii. Facit, quoniã, vt dicit tex. in auth. de n. 6. sanctitas est puritas animas hominum Deo præsentare. quem uocatur glo. in vers. pudicos in proœ. de cre. & intelligunt gl. vlt. in c. causam. de prob. extra. & Doct. & etiam gl. fi. circa fin. in c. cum ad monachum. extra de statu mo. & gl. vi. in c. i. extra de voto, & voti redemp. quod sola est de perfe. sine virtutibus: sed non quod alia Virtutes hoc possint, quia hoc esset falsum. Cum etiam videtur, seu continentes, & coniugati virtuosè videtur: & per rectam fidem, & operationem bonæ placet Deo, vitam æternam acquirere possunt vt ait tex. in c. firmiter. 6. fi. extra de sum. trin. & cath.

x liiii. Virginitas est principium, & fundamentum aliarum Virtutum. text. in auth. quomodo oportet episcopos. 6. neq; autem secundas. c. i. gl. vlt. in d. c. causam. extra de proba.

x l v. Facit, quia in incessu etiam virgines viduis, & coniugatis præferenda, vt dicit Barb. post eum Barb. & Fel. in d. cap. causam. extra de proba.

x lvi. Facit, Quia etiam testimonio vnus Virginitatis magis creditur quàm Viduarum, & coniugatorum, vt dicunt Barb. & Fel. in d. c. causam. extra de proba. extra.

x lvii. Et vltimò, quoniam solæ Virgines reolam consequuntur, quæ solis Virginitatibus, vt in d. gloss. fin. in d. c. causam. tex. in c. ranc. 6. l. 1. & ibi gloss. in verbo suscitare, in fine. quat. 5.

Et de hac aureola, dicit Io. de Imo. in d. c. causam, quod dicitur seruum siue gyrlanda, quæ sic lauro, qua olim vincentes alios in aliquo actu virtutis, in signum laudis coronabantur. Ideo Virgines per similitudinem in signum laudis laureolam habebunt. Erit autem, vt dicit, quædam co-

bona laudis, quidam splendor, quo mediante, Virgines discernentur ab alijs: & hæc corona fit à lauro, quæ semper est virês, vt dicit Cardinalis Zabarella, in d.c. causam. & ait S. Tho. in 4. sent. d. 8. q. 1. art. 2. circa mediam, quod laureola non cuiilibet datur, sed illis tantum, qui sunt in statu perfectionis: sed etiam, vt dixi ante in præcedenti consideratione, status religiosorum excedit statum Virginitatis.

Et vide plures quæstiones, quas ponit S. Tho. de laureola, in 4. sent. d. 48. q. 5. art. 2. 3. 4. & 5. vbi ponit, vt rum laureola à fructu sit aliquod aliud præmiuum ab essentiali, & vt rum differat à fructu, & vt rum fructus debentur soli virtuti continentia, & vt rum conuenienter assignentur tres fructus tribus continentia partibus, & vt rum ratione Virginitatis, debeatur laureola, & vt rum martyribus & vt rum Christo, & an angelis, & an etiam corpori, & an conuenienter assignentur tres laureole, & vt rum vnus laureolam Virginitatis de materia excellentiori habeat. Er ibi examinat has omnes quæstiones, & de laureolis in generali, & specialiter tract. Ant. Floren. 3. par. suæ sum. tit. 30. c. 8. per totum.

Et aduertendum est, quod præmiuentia dignitatis ex huiusmodi laureola, considerari potest tripliciter, scilicet ex parte pugna, ex parte permanentia, & ex parte materia.

Primo modo Aureola illa, est potior quæ fortiori pugnae debetur, hoc modo aureola martyrum super aureolis supereminet, quia ibi est difficilior pugna.

Secundo modo, considerari potest aureola, ex parte permanentia: & sic aureola Virginum alijs aureolis supereminet, quia pugna carnis periculo fortior est, in quantum est diuturnior, & magis nobis eminentie vicino.

Tertio, potest Aureola considerari ex parte materiae, de qua est pugna: sic aureola doctorum, & prædicatorum, inter omnes est potior. Omnis ratio est, quia pugna doctorum vel prædicatorum, versatur circa bona intelligibilia: aliæ verò pugnae, scilicet Virginum, & Martyrum versantur circa passiones. Quamuis autem vna aureola sit secundum quid, maior altera, simpliciter tamen loquendo, laureola martyrum, inter omnes est potior, vt anteprobatur in 33. consideratione, auctoritate, ratione, & obseruatione. Vide etiam in hoc per speculum humanarum q. Bartholomæi Sibyllæ cap. 3. primæ decadis. in 9. quæstionum.

Quadragesima confid. Post Virgines collocantur Viduæ. Quæ si longo tempore fuerint Viduæ, non procul distant à Virginitate, vt inquitur in authen. de non eligendo secundo nubentes. & c. §. optimum. colla. 1. Er beatæ atque felices dicuntur, vt in auth. de nupti. §. saluto. col. 4. & c. laudabiles, & oratione dignæ censentur,

tex. in d. §. optimum. Et pulchra de his tradit Nic. de Lyra Mat. 13. ibi: & dabant fructum, vbi ponit tres gradus, in qualibet virtute. Exempli gratia. In virtute castitatis, primus gradus est castitas coniugalitatis, per quem viratur illicitus concubitus, licet tamen concubitu retento in matrimoniali actu.

Secundus gradus, est castitas Vidualis, per quem euitatur de cetero omnis concubitus, vt animus possit de cetero liberius Deo seruire, licet possit licet matrimonium contrahere.

Tertius, est castitas Virginalis, quæ est superior istis: per quem omnis concubitus simpliciter euitatur, vt mens ipsa, tanquam sponsa suo soli Deo per amorem copuletur, secundum quod in præceden. dixi. Et hos tres gradus amplectitur, & declarat G. Benedicti in sua repetitione c. Rayntrius. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nume. 46. vsque ad numerum 50. de testamentis. vbi etiam dicit, quod Viduæ adeo non distant à Virginitate, quod si priuilegium detur alicui, & suis descendentes, tam masculis quam fœminis: sicut filie Virgines tali gaudent priuilegio, sic pariter eo gaudebunt filie Viduæ, vt notat singulariter Barto. in l. quoribus. quem sequuntur ibi omnes doctores. C. de priuile. scholarium. li. 12. & dominus meus Ias. in l. 1. in ff. de Consti. principum & in l. cum quædam puella. colum. mihi 2. post Ludo. Romanum. ff. de iuris. omnium iud. licet Alexand. ibi teneat contrarium: quoniam, vt dicit, sicut maritate fortiorum forum. l. mulieres. ff. ad municipales. ita & Viduæ.

Nam etiã iste status Vidualis est Deo acceptus, vt probat Bernardinus de Bullis in suo sermone 28. secunda parte sui rosarii, in secunda parte illius sermonis, sub literis T, V. vsq; ad literã C. vbi ample laudat, & extollit Viduitatem.

Primo, vt dicit, laudanda est ratio diuine visitationis, quoniam Deus Viduas gratiosissime visitauit. Vnde habetur 3. Reg. 17. Tempore famis missus est Elias ad Viduam Sareptanam, quæ postquam dedit comedere Eliæ: hydria farinae eius non defecit miraculose, & lecythus olei non est immixtus omnibus illis diebus.

Secundo, patet de Iudith Regina Iudæorum, quæ vt legitur eiusdem lib. c. 13. erat grata omnipotenti Deo: cui Viduæ tantam gratiam contulit Deus, vt populum suum ab impetu, & furore inimicorum liberaret.

Tertio, etiam probatur, quoniam habetur Lucae 2. Erat Anna prophetissa Vidua vsque ad annos 84. quæ vixerat cum viro suo annis septem à Virginitate, & hæc non discedebat à templo, ieiunijs. & obsecrationibus seruens Deo, die ac nocte: huic Christus paruulus, sicut & Symeon præbuit se videndum, illaque dignatus est visitare, quæ confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel.

Quarto,

TERTIA PARS

Quartò, etiam legitur Luc. 7. quod dominus Iesus consolatus est Viduam, resuscitans eius vnguentum filium.

Quintò, probatur commendatio Viduarum ratione diuinæ acceptionis: quoniam Luc. 21. scribitur, quòd accepta fuit Deo oratio Viduæ pauperulæ, quæ offerens duo æra minuta, omnes locupletes ratione suæ sanctitatis in oblatione superauit. Deus etiam exaudit oratões Viduarum. Vnde Eccl. 35. dicitur. Lachrymæ Viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super ducuntium eas. A maxilla enim ascendunt vsque ad cœlum, & dominus exaudit oratões delectabitur in illis. Et ideo dicitur in c. fi. 81. dist. quòd Viduæ, quæ stipendio Ecclesiæ sustentantur, debent meritis, & orationibus suis ecclesiam adiunare.

Sextò, probatur earum commendatio, ex eo, quod à Deo fuit commendata Viduitas. Dedit namq; Deus præceptum omnibus Regibus, Principibus, Iudicibus, & Aduocatis, omnibusq; hominibus. vt Viduarum causas tuerentur, & ne illas opprimerent, vel molestantur.

Septimò, quoniam Esa. 1. dominus ait: Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicare pupillo, defendite Viduam. & Exo. 20. ait, Viduæ, & pupillo non nocebitis: si læseritis eos vociferabuntur ad me, & ego exaudiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio, & erunt vxores vestræ Viduæ, & filij vestri pupilli.

Octauò, probatur Hiere. 22. cùm dicatur: Facite iudicium, & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: adueniam, pupillum, & viduam nolite contristari, neq; opprimatis inique.

Nonò, facit id quod etiam habetur Iere. 5. vbi dominus de his qui Viduas spernunt, & abijciunt, sic loquitur: Præterierunt sermones meos pessimè, causam Viduæ non iudicauerunt: nunquid super his non visitabo dicit dominus, aut super gentem huiusmodi non visitabo anima mea?

Decimò, facit id quod habetur Iob 22. vbi dicitur: Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorū comminuisisti: propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita.

Vndecimò, facit dictum Iac. 5. c. suæ canonicæ, dum ait, Religio munda, & immaculata apud Deum, & patrem hæc est, visitare pupillos, & Viduas in tribulatione eorum.

Duodecimò facit, quod dicit Pau. 1. ad Timo. 5. Viduas honora: quæ verè Viduæ sunt. facit tex. in authen. de non eligendo secundo nubentes, §. optimus. supra alle. in principio huius considerationis.

Decimotertio facit, quoniam etiam Viduæ, ranquam afflictæ debent consolari, & magnum meritum est eas consolari: quoniam, vt ait Iob 29. c. Cor Viduæ consolatus sum. & 31. c. Oculus Viduæ spectare non feci.

Decimoquartò, sancta mater Ecclesia præcipit defendere & adiuuare Viduas: quoniam vt habetur I. c. 87. dist. præcipitur Prelatis, vt Viduas præstent auxilium, & præsidium, & proteccionem patrociniū, contra improborum violentiam.

Decimoquintò, etiam præcipitur Principibus facere iudicium, & ministrare iustitiam. maxime Viduis, liberando eas de manupotentum, & quibus facilius calumniantur, & opprimuntur, vt habetur in c. Re. 24. q. 5. Ideo Imperatores, & Reges volunt eas esse sub protectione eorum, & prohibent ne opprimantur, vt habetur in l. vnic. quando Imperator inter pupillos, vel Viduas miserabiles personas cognoscat. & ne exhibentur, facit tex. in c. ab imperatoribus. Vniuersitatum est auxilium postulandum propter afflictionem pauperum, aduersus potentias diuitiarum dist. 3.

Decimosexto, faciunt pro laude Viduarum tanta, quæ in precedenti consideratione dixi de virginibus, quæ habet locum in Viduis propter eorum continentiam, habito respectu ad continentiam, quoniam tales inter continentales continentur, quæ cum virginibus ad Regnum cœlorum perueniunt: quoniam, vt habetur in c. firmate. si. extra de summa tri. & fide cath. Nunquid extra ad Regnum cœlorum sole virginibus perueniunt, perueniunt & Viduæ. Ex quibus constat, quod status Viduarum habet locum post virginibus ante coniugatos, data in reliquis paritate materia. Et de laude Viduarum dixi in precedenti parte. 11. & 20. considerationibus. vbi dixi, quod merita laudantur ex continentia, & in seruanda Virginitate.

Quadragesimo prima confide. de Coniugatis subsequitur, nunquid etiam habeat locum in paradiso? Et videtur quod non: quoniam habetur in c. qui strit. 33. q. 5. alle. per gl. si. in c. extra de summa trin. nõ expedit homini accessu ad Regna tendenti vxorem accipere. Sed verum est verius, quoniam, vt constat ex de concilio Niceni, de quo in c. 1. in fi. extra de summa tri. & fide cat. in precedenti sepe alleg. non solum virginibus, & continentibus, verum etiam Coniugatis per rectam fidem, & operationem bonam perueniunt ad beatitudinem. Et tales etiam dicuntur seruare castitatem, quæ dicitur pudicitia, quæ est in legitime coniugatis, vt in c. Nicena 31. d. l. mulier. §. cùm nenerur. ff. ad Trebellianum. Quæ quidem pudicitia etiam laudata est, vt in precedenti parte. 12. consideratione. & quam etiam obsecraverunt plures sancti Prophetæ, & Patriarchæ, vt Iacob, qui Liam secum iacentem, non illam cognouit, putans tenere Rachelem, vt habetur Gene. 29. secundum Lyram, ibi. possent ad duci omnia connubia seu matrimonia antecessorum Patrum, Prophetarum, & Patriarcharum.

scilicet primò illorum, qui fuerunt ante diluuium, vt Adam, Seth, Enos, Caynan, Malachel, Iared, Enoch, Matusalem, Lamech, Noe, Sem, Chã, & Iaphet. Et post diluuium Abrahamã, qui tres vxores habuit, Isaac, Iacob, qui quatuor vxores habuit, Ioseph, Iudas, Cath, & Amram, Moyfcs, Aaron, & Maria eorum sotor, Delbora, Barach, Sifaram, Iahin, & Iahel: Iepte, Samuel, Helcana, Ephtateus, Samuel, Booz, & Ruth, Iesse, & omnis eius generatio: Daud, Salomon, Elias, Elifese, Ezechias, Iosiam, Daniel, Zacharia, Petrus, & apostoli, & Ioannes Euangelista, qui omnes fuerunt coniugati, vt satis declarat Iouinianus contra Hierony. altercantem cum eo, de præ excellentia Virginitatis, & Matrimonij: de quibus con nubijs sanctorum amplissimè Augu. Dathus in suo tractatu de con nubijs sanctorum, vbi excellentias illorum con nubiorum satis denotat laudando castitatem matrimonialem: de qua etiam lib. 2. contra aduersarium legum & Prophetarum Deus inquit: Masculum, & femina propagandi generis cum nuptialium castitate coniunxit. Ad quod facit doctrina Bedæ, sic dicentis. Bona est castitas Coniugalis, melior continentia Vidualis, & optima perfectio Virginalis: quæ tria Christus patenter approbavit. Primò, statum Virginalem in eo, quòd de Virgine nasci voluit, statum Vidualem, in eo, quòd ab Anna Vidua benedicti dignatus est, Lucæ 2. & statum Coniugalem, in eo, quòd in Chana Galilee nuptijs interfuit, quarum honore aquam in vinum conuertendo primùm miraculum inter cetera inchoauit, Ioan. 2.

Similiter, vt ab omni gradu mulieris optobium tolleret, scilicet à Coniugatis, Virginitatibus, & Viduis, Matrem eius gloriosam in hoc triplici statu esse voluit, scilicet Virginem, Coniugatam, & Viduam post eius mortem. Ex quibus sequitur, quòd etiam Coniugati possunt mereri, & æternam beatitudinem consequi, vt dictum est ante: & plenè comprobatur G. Benedicti in sua repetitione. cap. Raynucius. in ver. cuidam Petro tradiderunt. nu. 40. 50. 51. & 52. extra de testa. vbi per eum, de castitate, & pudicitia coniugali, & de laude matrimonij dixi in commen. nostro ad consuetudines ducatus Burgun. in ti. Des droitz & aparten. a gens mariez.

Et aduerte, quòd secundum Gabrielem Barletem in sermone pro festo S. Innocentiũ, status Coniugatorum, fuit maioris meriti, quàm abstinentium, & status ille præferebatur statui Virginitatis, quia erat tempus multiplicandi genus humanum, ideo status Virginitatis prohibebatur hoc, habendo respectum ad tempus legis scriptæ, siue naturæ. Si autem referatur ad tempus legis euangelicæ, quia est tempus multiplicationis fidelium per generationem spirituales, status Virginitatis est maioris meriti, quàm status Coniugatorum. Ideo Virginitatis status est dignior & excellentior

matrimonio, quòd ibi comprobatur triplici ratione: sed vide hic ante in 2. confi. vbi longè plura alia media adinuenta sunt ad laudem Virginitatis.

Quadragesima secunda confid. incipit de pueris baptizatis, qui statim baptismate suscepto, deeedunt, antequam mereantur, vbi collocabuntur in paradyso, & an ex solo baptismo possit vnus plus habere gratiæ, quàm alius: hoc est, An plus possit operari baptismus in vno, quàm in alio ad remissionem culpæ, & pœnæ, quo ad diminutionem pœnæ, & quo ad effectum gratiæ. In hoc, Ioan. de Turrec. in c. cum tantum. de con se. dist. 4. ex dictis S. Thom. Sed prius aduertatur, quòd nemo potest saluari, nec vitam cœlestem consequi, nisi fuerit baptizatus, vt habetur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in Regnũ Dei. & habetur in c. nõ potest. de consecr. dist. 4. & ibi Io. de Turrec. Et omnes baptizati ratione remissionis culpæ originalis, quæ baptismò purgatur, gratiam Dei cœlestis accipiunt. c. non potest. & ibi Ioan. de Turrec. de pœni. d. 1. & in c. per baptismum. & in c. non licet. de consecr. distinct. 4. Et in hoc, concludit duabus conclusionibus, in d. cap. cum tantum. quòd æqualiter operatur effectum remissionis culpæ & pœnæ, in omnibus, & continet perfectionem salutis, ad quam Deus omnes homines vocat, vt dicit Io. de Turrec. in c. ex quo. de consecr. dist. 4. Insidit etiam gratiam, vt per eundem in c. propriè, loco præalleg. Sed nunc videndum est quomodo hæc gratia infundatur, an plus in vno, quàm in alio. Idem Ioan. de Turrec. in c. cum tantum. supra allegato. distinguit, inter adultos, & pueros, & dicit, quòd inter adultos non æqualiter se habet, sed secundum maius & minus: prout quidam cum maiori fide, & deuotione, accedunt ad ipsum sacramentum baptismi suscipiendum quàm alij, & hoc comprobatur ex dictis Dam. dicentis sic, Peccatorum remissio eundem æqualiter in baptismò datur: gratia datur autem Spiritus sancti, secundum proportionem fidei & purgationem. Sed non omnes cum æquali fide, nec æqualiter preparati ad baptismum accedunt, ergo, nõ omnes ad baptismum accedentes æqualiter gratiam consequuntur, & ista est alia ex suis conclusionibus.

Alia est conclusio in pueris, in quibus concludit quòd baptismus de communi lege, æqualem effectum gratiæ habet: quòd probatur ex dictis S. Tho. in 4. sent. d. 4. cum ait: In pueris baptizatis, nihil ex parte eorum requiritur, sed habent pro effectiuo salutis virtutem passionis Christi, quæ operatur in baptismò: sed hæc duo æqualiter ad omnes pueros se habent, ergo ipsi pueri non differunt quantum ad effectum baptismi suscipiendum, sed omnes æqualem gratiam suscipiunt. Id-

TERTIA PARS

eo inter istos nō disceptandum de prioritate, aut posterioritate, cum omnes simul simili gratia & æquali fruuantur.

Quadragesima tertia consid. crit de pueris deccedentibus sine merito, & absque baptisinate, in quo loco in iudicio vniuersali collocabūtur: an à dextris, vel sinistris comparebunt. S. Tho. in 4. sen. d. 47. art. 3. & B. Vincentius in suis sermon. dicunt, quod in iudicio domini tales pueri comparebunt: sed non sedebunt, neque à dextris, neque à sinistris, (cum electi boni erunt à dextris, & damnati mali, à sinistris) sed tales pueri, cum peccato originali mortui, non sunt simpliciter mali, nec boni, ideo in medio inferius collocabuntur, & videbunt gloriam Iudicis, & vindictam exquirent eorum, qui causam eis dederunt perditionis gloriæ, & diuinæ visionis: & omnes huiusmodi paruuli, siue sint filij Christianorum, siue Iudæorum, siue Gentilium, siue in vtero, siue extra vterum decesserint sine baptisinate, resurgent, cum corporibus integris, in mensuram ætatis, plenitudinis Christi, 30. ann. vel circa, vt habetur ad Ephes. 4. sicut & alij mortui, & ita refert & tenet Barthol. Sybillæ in suo speculo peregrinarum quæstionum, in sexta quæstioncula, quinta quæst. terrij capitis primæ decadis. Sed in loco seu receptaculo limbi, collocabuntur, in quo est carentia gratiæ, & pœna damni æternalis, sed non pœna sensus, secundum Petrum de Tarant. & Tho. in 4. dist. 31.

Sed altius ista repetendo, quæres: Cum sint in limbo, & non in paradyso, an puniantur aliqua pœna, & qua? Et in hoc dicendum est secundum Tho. in loco inferius alleg. quod pœna conueniens puerorum qui sine baptisinate cum solo peccato originali decesserunt, est subtractio gratiæ: & per consequens, carentia diuinæ visionis, vt dictum est, ad quam homo per gratiam ordinatur. Sed vterius videndum est, an tales pueri sentiant aliquem dolorem, vel afflictionē interiorem, ex carentia visionis diuinæ. Responderi potest, secundum quod aliqui dicūt, quod tales pueri in limbo ex carentia visionis Dei nullam afflictionem interiorem sentiunt. rationē assignant. Quia, vbi nulla est cognitio, & cogitatio boni propter se facti, ibi nulla est afflictio: sed animæ puerorum, cum solo originali deccedentiū, sunt in tantis tenebris ignorantiaē cōstituti, quod nesciunt se ad beatitudinem creatos, nec aliquid de beatitudine cogitant, ideo dicunt nullam illos pati afflictionē. Sed S. Tho. dicit hanc rationē non valere. Primò, quia cognitio naturalis magis viger in anima separata, quam in anima hic coniuncta. Ergo, cum in pueris illis non sit peccatum personale, non debetur eis, vt detrimentum aliquod patiantur in naturalibus, scilicet in naturali cognitione. Item (vt dicit) secundum hoc, illi, qui sunt in inferno, essent melioris cognitionis, quātum ad intellectū, quam

pueri in limbo. Nam qui sunt in inferno, nō sunt in tenebris ignorantiaē, pueri autem secundum istos sic: & ita damnati melioris conditionis erunt, quā pueri huiusmodi, quia nullus est in inferno, qui non mallet dolorem pati cum conscientia, quā gaudere in sanis. Ideo assignat ratio, quare pueri in limbo ex carentia visionis diuinæ, non habeant interiorem dolorem, vel afflictionem, quæ talis est: Duplex cognitio de beatitudine potest haberi, naturalis scilicet & supernaturalis. Animæ autem infantium in limbo, cognitionem quādam naturalem non carent, quæ debet animæ separatae, secundum naturam suam. Immo augetur cognitio eorum naturalis, cū inter eos diuini cognoscendi intellectum separatorum, de Deo, & de creaturis magnam scientiam habent naturaliter, & maiorem, quam vquam philosophus in mundo habuerit. Cognoscunt enim naturaliter se ad beatitudinē factos, & quod beatitudo consistit in adeptione perfecti boni, scilicet quod tale bonum sit gloria, quā sancti in celo possident. Id autem, quod per naturam habere possiderunt absque dolore: ex hacigitur parte, pueri in limbo non dolent. Est autem & alia cognitio de beatitudine, quæ habetur supernaturaliter: quæ hic in nobis per fidem plantatur: quæ est gloria, & fructio sanctorum in celo: quā nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis naturaliter ascendit. 1. ad Corinth. 2. Quam Deus nobis reuelauit per spiritum sanctum. ad Rom. 1. Quæ quidem reuelatio habetur per fidem, nobis hic plantata in sacramentis, vel frequentatis actibus Christianis. Pueri autem in limbo nec fidem de beatitudine in actu habuerunt, nec sacramenta fidei susceperunt, nec per reuelationem, ergo, nec de carentia eius dolent. Non enim dolent de eo, quo se priuari nescit: vel de conditione eius, quod ad ipsam non tangit appetitum. Quia tamen pueri in limbo non impediuntur à perfecta cognitione naturali, primæ causæ, & Dei, & aliarum rerum ex immersione, & afflictione pœnarum, sensus ignis, & vermium conscientia, & dæmonum, vt fit in damnatis, ideo cognitione tali naturali ipsius Dei & creaturarum, gradum aliquem delectationis habent. Quilibet enim in cognitione veritatis, naturaliter aleatur: Vnde in hac delectatione pueri laudant, & laudabunt, reassumptis corporibus, Deum causarum omnium rerum, ab eis naturaliter cognitarum, quod damnatis non accidit, nec accidit: quia veritas eorum viuunt, & non moriuntur, nec vnquam ab inferno decerunt dæmones, nec ignis, ibi torrendo in æternum deficiet. h. 2. Thom. in quæst. disputatis de malo. & in 2. 2. ten. d. 32. quæst. 2. & ad prædicta facit text. in eodem missime, de con. d. 4. vbi Ioan. de Turrec. etiam disputat, an tales pueri puniantur pœna insensibili.

Quadragesima quarta' consi. de reliquijs sanctorum ostendit, quæ etiam sunt honoranda, & veneranda, vt habetur in rubro & nigro, de reliquijs & veneratione sanctorum in antiquis, & in libro sexto, & in clementinis. Et vt dicit S. Tho. in tertia part. q. 25. artic. vltimo. Adorare, id est venerari debemus reliquias sanctorum. Nam, vt ait Ant. Floren. in 5. par. suæ sum. tit. 12. c. 9. in princ. Qui habet affectum ad aliquem, etiam ea quæ de ipso post mortem tequitur, veneratur, non solùm corpus, aut partes eius corporis, sed etiã exteriora aliqua eius: puta vestes, & huiusmodi. Nam, vt auctor est Herodorus, Mycetinus Rex Aegyp. filiam quam habebat vnicam adeo dilexit, vt mortuæ cadauer, incluserit auteo bouis simulachro, quod in templis proximè Deos posuit, floribusque ornauit quotidie, admota noctu perpetua lucerna.

Item Attedius melior, duos habuit liberos. Blessum, & Glauciam nomine, quos adeo dilexit, vt dicit Blesi mortui natalem singulis annis celebraret. Martialis lib. 8.

*Præstas hoc melior sciente fama,
Qui solennibus anxius sepulci
Nomen non sinis interire Blesi.
Et de munifica profusus arca,
Ad natalitium diem colendum,
Scribarum memori, piæq; turba.
Quod donas, facies ipse Blesianum.*

Item Vrbinū, in agro Reatino delitescentem, cum inuites ad mortem inquirerent, seruus eius, domini ornamentis indutus, in eiusdem cubile se reclinauit, vt irruentes hostes Vrbinum esse suspicerentur, & ita primo impetu iugularent. In cuius rei monumentum, Vrbinus motto erexit statuam, eum titulo, & in scriptione, quæ tam memorabilem testaretur amorem & fidelitatem.

Item, fidem facit in hoc Arthemisia, quæ Mausolo marito mortuo, sepulchrum memorabile fecit, vt infra in vltima par. in 75. consideratione dicitur.

Item, Julius Cæsar, Syllanæ factionis inimicus, adeo partes Marianas fouebat, vt deiecta trophæa restituerit, statuasque noctu erexit in Capitolio.

Item, Phydias, statuarius Agorantum Parium discipulum suum adeo dilexit, vt nomen eius suis operibus perlung; inscripserit.

Item, Nicomedes Rex Bithyniæ, tam propenso fuit in Romanos animo, vt raso capite, pileum sumpsisset, & se Romanorum libertum vocauerit.

Cum autem sanctos Dei in veneratione debeamus habere, tanquam membra Christi Dei filij & amicos, & intercessores nostros, supra ista parte dictum est. Ideo eorum reliquias, qualescunq; honor congruo in eorum memoria venerari debemus,

præcipuè eorum corpora, quæ fuerunt templum Dei, & organa Spiritus sancti in eis habitantis, & operantis, & sunt corpori Christi configuranda, per gloriam resurrectionis. Vnde & ipse Deus huiusmodi reliquias conuenienter honorat, in eorum potentia miracula faciendo. Et, vt dicit Hiero. ad Riparium. Nos nec martyrum reliquias, nec angelos adoramus, scilicet adoratione latria: honoramus autem martyrum reliquias, vt eum, cuius martyres adotamus, honoremus seruos, vt honor seruo totum redundet in dominum. Et habetur Psal. 75. Et reliquiarum cogitationis, diem festum agent tibi: quoniam grata est apud Deum. Ea, quæ à nobis sic habetur præteritorum nostrorum bonorum recordatio. vt de his non in bonis, sed in domino gloriemur. Et ita remunerantur à Deo bonorum reliquiarum, & utilis est ipsorum memoria: quemadmodum etiam dicimus in iure humano, quod memoria, seu reliquiarum pristinae qualitatis bona, multum operantur, vt per multa comprobatur Fel. in c. que in ecclesiarum. col. 29. vers. Fallit quinto. extra de constitutio. Dicãt latius infra in 3. par. in 36. consi. vbi de huiusmodi memoria pristinae dignitatis scribitur. Et ad istud propositum, Io. de Montecolon ciuis & contemporaneus noster, in suo promptuario iuris. in verbo, reliquiarum. adducit decisiones Fel. in d. c. quæ in ecclesiarum. Non tamẽ, vt dicit, sunt in publico veneranda, nisi prius approbata per summum Pontificem, & per sedem apostolicam canonizate, quod quo modo fiat, & quæ requirantur, habetur in c. 1. de reliquijs & vener. sancto. in antiquis. de qua materia canonizationis sanctorum, sicut aliqua considerationes in sequentibus.

Quadragesima quinta consid. Non solum sancti venerandi, & honorandi sunt; sed etiam eorum Imagines veneranda sunt, propter illos, e. per latum, & c. venerabiles. de consecr. dist. 3. & ibi gl. in ver. fregisse. & in verb. cultu, & per gl. in verb. in deuotionis. in cap. si canonici. de offi. ord. in 6. Et, vt scribit Ouid. de Ponto. lib. 2.

*Felices illi qui non simulachra, sed ipsos,
Quiq; Deum coram corpora vera vident, &c. Et sequitur:
Sic homines mouere Deos, quos arduus æther
Oculis, & colitur pro loue forma Iouis.*

Et videatur Cardi. in clemen. vnica. vers. O excellentissimum. de reliq. & vener. sanctorum & in duob. canonibus supra alleg. satis probatur, quod licitum est in Ecclesia Dei facere imagines Christi, & sanctorum, quæ sunt veneranda: & causas ibi vide, quicquid audeant dicere quidam heretici, insequentes damnabiles opiniones Lutheri heretici, quem Deus in sensum bonum reducat, ad suas in finiras hereses seminatæ extirpandum, & annihilandum.

Et amplè per Ioan. Damascenum, & Commen tatotem, ibi in suo opere theologali. lib. 4. c. 17. vbi dicit, quomodo imagines sanctorum, etiam anti-

T E R T I A P A R S

quo tempore fuerunt approbata, & etiam certo tempore reprobata, videlicet tempore Leonis III. Imperatoris, & Greg. II. summi Pon. per Ant. Flo. 3. suæ sum. par. ti. 12. c. 9. §. 1. 2. & 4. vbi expresse scribit de vener. imaginum.

Quadragesima sexta consi. Quoniam ante dictum est de veneratione & honore sanctorum. Sciendum est qui dicantur sancti. Et in hoc sic distinguendum est: aut consideramus hanc Ecclesiam militantem, & sic in hoc seculo viuentes. Aut Ecclesiam triumphantem, & per consequens eos, qui de hac vita migrauerunt, & cum ambo sint laudandi, & venerandi, de ambobus dicitur.

Primo de his, qui in hoc seculo sunt viuentes, qui videntur esse omnes nondum ac virtuosè viuentes, qui merito sancti dici possunt. & ita intelligitur, quod habetur in c. tenere debet. 31. distinctione. & Leuitic. 31. & 1. Petri cap. vbi dicitur. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum dominus Deus vester. & in c. proposuisti. & c. plurimos. 82. dist. & est tex. in c. non oportet. 81. dist. & ibi Arch. & facit tex. in c. Maximianus ibi: quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt, ea. dist. quam ita intellexit Arch. in d. c. tenere. facit etiam text. in cap. non vos. ver. quis enim sanctum dubitet. 4. dist. & psal. 17. cum sancto sanctus eris, & cum innocente innocens eris. Et illud. Non enim loca, sed vita & mores sanctorum, faciunt sacerdotem. de quo in prin. 4. dist. & in c. multi. & in c. non est facile, ea distin. Et Eccl. 27. Cum viro sancto, affiduus esto. & facit tex. in c. sancta quippe rusticitas. 2. quæst. 7. Et facit satis tex. in l. sanctum. ff. de rer. diuisione. vbi sanctum dicitur, quod ab iniuria hominum defensum est, atque munitum. Facit text. iuncta gloss. in verbo. sanctificetur. de successio. ab intest. Et dicit Gemini. in cap. non decet. de immunit. Ecclesi. in 6. quod loca sacra sunt sancta, id est firmata poenis, & statutis, contra delinquentes, in illis, vt in authen. vt liceat matri & auæ, §. pen. incipi. quia vero. colla. 8. & in §. sanctæ. institui. de rerum diuisione, & l. si quis in hoc genus. C. de epi. & cleri. per id, quod habetur in cap. imprimis. 2. quæst. 1. Et facit ad propositum, & ad dictas duas significaciones, Id quod dicit S. Thom. 2. 2. quæst. 8. art. vlt. quod nomen sanctitatis duo importare videtur. Vno modo, mundiciem, & huic significacioni competit nomen Græcum. Alio modo, importat firmitatem: vnde apud antiquos, sancta dicebantur, quæ legibus erant munita, vt violari non deberent. Vnde aliquid dicitur esse sanctum, quia est lege firmatum, vt dicit Vlp. in l. sacra. §. propriè. ff. de re. diu. vel etiam, (vt dicit S. Thom. in loco ante alle.) hoc nomen, sanctis, secundum Latinos ad mundiciem pertinet, vt intelligatur sanctus, quasi sanguine tinctus: eo, quod antiquitus illi, qui volebant purificari, sanguine hostiæ tingebantur, vt dicit Isid. in lib. 10. Etymologiarum. c. incipi. Sapiens, &c.

Et vtraque significatio competit, vt sanctitas tribuatur his, quæ diuino cultui applicantur, quod non solum homines, sed etiam Temples, Vasa, & alia huiusmodi, sanctificari dicuntur hoc, quod cultui diuino applicentur. Hinc etiam dicuntur sancta sanctorum, de quibus per Patrem in cap. 1. de vita & honeste. cle. Mundicia enim necessaria est ad hoc, quod omnes Deo applicentur: nam mens humana inquinatur ex hoc, inferioribus rebus coniungitur, sicut quæres, ex immixtione peioris sordescit, vt argens, ex immixtione plumbi. Oportet autem, quod mens ab inferioribus rebus abstrahatur ad hoc, quod supræ rei possit coniungi, & ideo mundicia sine mundicia Deo applicari non potest. Vnde ad Hebre. penult. dicitur, Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.

Firmitas etiã exigitur, quod mens Deo applicetur. Applicatur enim ei sicut vltimo fini, & primo principio: huiusmodi autem oportet mundiciem immobilem esse. Vnde dicebat Apost. ad Rom. 8. Certus sum, quod neque mors, neque vitæ, vincet me à charitate Dei. sic ergo sanctitas, & sanctimonia, quod idem est, per Arch. in c. vlt. 3. dist. dicitur, per quam mens homini seipsum, & suos actus, applicat Deo, ideo iustificatur. in d. c. l. sanctum. ff. de rerum diuisione. quod sanctum, & sanctum est à sanguinibus. Sunt autem sagmina habere quædam, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret. Sicut legati Græcorum, ferunt ea, quæ dicuntur ceritia. Vnde videtur citi ibi gloss. in verb. violaret. legati dicuntur sancti, per l. fin. in princip. ff. de leg. hinc de ferre verbum, sanctio, inuiolabilis, & ab iniuria hominum iura legalis statutio. & ita intelligitur l. sanctio legum. ff. de poenis. & sumitur multipliciter, vt habetur in prima gloss. in proce. Digestorum, & notatur per Archiepisc. in cap. statutum. scrip. libro 6. & vide Dionysii. de diuinis nominibus. capi. 12. Et ista sanctitas in multis honoratur, id est priuilegiatur, vt infra in vltim. consideratione.

Aut verò consideramus Ecclesiam triumphantem, & sic omnes habitantes in cœlesti patria, non solum animas beatorum, sed etiam ipsas integritas, hoc est angelos, sanctos, dici debere, ut omni refugiant mundicia: Imò non possunt in cœlo non admittitur, vbi est Deus qui est summum bonum, & Ens perfectissimum, quo omnes beati fruuntur: Vnde merito eos sanctos appellamus, imò Deus ipse dicitur sanctus, vt amplius supra ista part. in 1. consideratione, & habetur Psal. 15. Nec dabis, sanctum tuum videre corruptionem.

Aduerte tamen, quoniam apud nos sanctus, & beatus differunt: quoniam beatus dicitur, cuius nomen

diei mortis, nec officium in eius memoria celebratur. Nec est sibi Ecclesia dedicatur. Sanctus verò non dicitur, nisi præcedere canonizatione inducta ab Ecclesia, & secundum formam ab Ecclesia traditam, de qua infra dicitur. & ita communis usus loquendi obseruat quod in multis attenditur. I. librorum. §. quod tamen Cassius. ff. de leg. 3. & ibi Bar. & in le. cum de lanionis. §. asinum molendinariam. ff. de fundo instrum. instrumento que legato. Felinus amplè post Ant. de Butrio in proce. decret.

Quandoque tamen etiam canonizati dicuntur beati, vt in c. ibi: qui beato Petro æternam vitam clauigato. 22. dist. in c. non nos B. Petrum. 40. dist. vn de omnis sanctus canonizatus dici potest beatus, sed non e contra.

In vita verò quis non potest dici beatus secundum Tho. in 1. par. q. 12. arti. 10. & 11. & 2. qu. 233. art. 2. & in 4. distinct. 42. Nam beatitudo idem est, quod vita æterna, quod est pax, & Regnum cælorum, secundum Tho. in 4. d. 49. art. 7. 8. & 9. Et secundum Albericum de Rosate in suo dictionario, in verbo, beatitudo, nihil aliud est beatitudo, quam reuelatio magni Dei & salutis oris nostri Iesu Christi, vt in c. ieiunium. de conse. dist. 5. quo etiam per Tho. 2. 2. 156. in vltimo articulo. vel secundum Boetium 3. libr. de consol. philosophiæ ca. 3. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et ibidem, beatitudinem summum bonum esse diffinit. ad hoc potest allegari illud Ouid. Met.

Dicitur beatus

Antequam nemo, supremamq; funera deber.

Beatus enim est beatum facere, id est, prodesse. tex. & in l. bonorum. ff. de ver. sig. improprie tamē in hac vita dici potest beatitudo, prout loquitur dict. l. bonorum. & l. iniquum. C. qui acc. non pos. vbi dicitur litera. Iniquum longè à beatitudine seculi vestri esse credimus. & ita intelligitur illa beatitudo, quæ summis Pontificibus attribuitur. & tex. in cap. legi. in si. ibi: beatitudo tua. 16. quæ. 1. etiam in vita dicimus sanctitatem, vt ante dixi. etiam dicitur de Papa, q. & sanctissim⁹ dicitur, & de Episcopo & de Principe, vt infra. in 4. & 5. partibus, vbi de Papa, Episcopo, Imperatore, & Rege nostro Francorum dixi. Sed prout in hac parte intelligimus, sanctus dicitur, qui est ab Ecclesia canonizatus, aut canonizatione Ecclesiastica confirmatus & approbatus, secundum quod accipitur in c. sanctorum. in princ. 70. distinct. & in rub. & textu, de reliquijs & veneratione sanctorum. in decretalibus: & libr. sexto. & habetur in cap. 1. de vita & honesta. clericorum. in antiquis. Sic, quòd non licet aliquem venerari pro sancto, nisi sit approbatus à summo Pontifice, & sic canonizatus, vt statim dicam.

Quadragesima septima consideratio. Nunc ad materiam canonizationis descendamus. In qua dico solus Papa potest canonizare sanctum, & ista est opinio Panormitani & Imolæ in c. si de ferijs. per tex. in c. 1. in fine de reliquijs & ve-

neratione sanctorum. extra. vbi expressè canetur, quod sine speciali licentia Papæ quis canonizari non potest, idem Imol. in c. venerabili. de testib⁹. extra. Host. in summa. eodem tit. de reliquijs & veneratione sanctorum. Anton. Floren. in tertia parte suæ sum. ti. 22. c. 5. §. 5. & pro hac opinione Ioan. Andr. in c. vnico. in verbo, sedis. de reliquijs & veneratione sanctorum, in sexto. adducit quinque rationes post dictam gloss. quæ ibi videri possunt: quibus accedat, quod Papa representat Deum in terris, & tenet eius vices. cap. quanto. de translatione Episcopi. cap. vt nostrum. vt Ecclesiastica beneficium sine diminutione conferantur. cap. fundamenta. §. docet de elect. libro sexto. cle. 1. §. 1. de Magistris. Specula. titu. de legato. §. nunc est sciendū. ver. 89. & gloss. in verbo, quod Deo. in cap. serpens. de poeni. dist. 1. Et sicut de mente Thomæ in tract. suo contra Græcorum errores. cap. 71. in quantum allegat Chrysostomum super homilia, dist. 85. dicitur de Christo, Iacobum localiter in loco terminauit, Petrum autem totius orbis magistrum & doctorem. vbi latius per ipsum, & dixi ante: & idem voluit in tertia parte summa. quæ. 3. art. 1. & in quarto sentent. dist. 15. dicens Papam esse caput vniuersalis Ecclesiæ. facit cap. in nouo. cum c. seq. 21. distinct. Et idem in tract. contra impugnantes religionem. & Scotus in tractatu de perfectione statuum. quæstion. 9. dicit, quod Papa est Vicarius Christi, non solum in quantum Christus fuit Ecclesiæ Prælatus, sed in quantum fuit totius mundi domin⁹, & quod iuste de statu & bonis hominum potest ordinare. Et dicit Thomas in quarto sentent. distinct. 19. quod Papa habet plenitudinem potestatis in vniuerso, sicut Rex in regno. Et idem in tractatu de errore Græcorum, consilio 72. tenet, quod de necessitate salutis est, subesse Romano Pontifici: & allegat Cyrillum in libro Thesaurorum, & Maximianum in Epistola directa orientalibus. vnde dicit Hostien. in dict. ca. quanto. quod Deus & Papa faciunt vnum & idem tribunal. & dicit Bald. in l. Barbarius Philippus. ff. de officio prætoris. quod Papa est supremus Dei Vicarius, & qui contrarium dicit, mentitur: & in finalibus verbis dicit, quod Papa est omnia, & super omnia in spiritualibus. Dixi supra ista parte 30. consideratione. vers. secundus locus. circa fi. & infra in quinta parte, in septima consideratione. Ex quo, cum sit Vicarius supremus Dei, & sit in locum eius in hoc mundo subrogatus, tanquam sapiat naturam eius, qui canonizat sanctos in Ecclesia triumphante, sic canonizabit in Ecclesia militante: & ista est communis sententia, vt dicit Imol. in dict. cap. si. extra de ferijs. Et ita etiam tenet Ioan. de Turrecremata in cap. 1. de consecra. distinct. 3. quod canonizatio sanctorum rationabiliter referuntur summo Pontifici triplici ratione, quas ibi videri.

Nec in hoc requiritur consensus Cardinalium.
gloss

TERTIA PARS

gloss. in verb. contingeret. in d. c. fundamenta. in §. de cet. de ele. in 6. ita etiam tenet lo. And. & Dominicus in c. super eo. de hare. li. 6. Sal. in rubr. C. de legibus, allegans notata per Archi. in c. qua ad perpetuam. & in c. sunt quidam. 2. qua. 1. & in cap. quamuis. de officio ordinarij. in sexto. cum hoc pendeat ex illa dubitatione, an Papa possit ardua sine consilio Cardinalium: de qua amplè Barb. in consi. 1. in 1. vol. & in tract. de præstantia Cardin. Cum canonizare sanctum sit quid arduum, ut dicit lo. And. in d. c. vnico. de reliquijs & ueneratione sancti. in 6. hanc etiam partem tenet Ant. Flor. in sua sum. in 2. par. 3. par. in 14. charta.

Martinus Laudensis in tract. de Cardinalibus. q. 88. videtur tenere contrarium: & istud idem tenet Ioan. Monachi. in d. c. super eo. Cardi. Floren. in c. petito. & ibi lo. de Anania, de homicidio idem Cardi. in c. 2. de clericis non residentib⁹. Bal. in l. cum Ia. C. de bon. qua. lib. & in l. fin. C. de diuer. rescrip. Et pro certo istud est mare magnum: sed ad propositum, bonum est, quod Papa faciat ex consilio, non quod teneatur ad hoc, nec illud sequi.

Quadragesimo octaua consider. Episcopus an possit decernere in sua diocesi aliquem sanctum uenerari & feruari, seu solennitatem celebrari sine populo? Videtur quod sic, prout uisus est aliquando tenuisse Ant. de Buse. in c. fi. de ferijs. extra sed postmutauit opinionem. Sed istam etiam opinionem, tenet Pano. in d. ca. si. per textum ibi, & in c. 1. de consecra. dist. 3. ubi expressè dicunt text. Caterisque solennitatibus, quas singuli Episcopi in suis diocesis cum clero & populo duxerunt solenniter uenerandas. Et ita etiam tenet ibi Barba. ubi dicit, quod Antonin. de Butrio non bene dicit, dicendo, Quod ille textus habet duas lecturas: quia, ut dicit Papa in d. c. fin. ponit uerba d. c. 1. & sic declarat qualiter debeat intelligi ille text⁹: aliàs, si esset dubius non mereretur ad hoc allegari: Quoniam, ut inquit Philosophus, Quod multipliciter exponitur, eius ueritas ignoratur. Refert Bal. in l. nec quicquam. §. ubi decretum. ff. de officio proconsulis. Et facit, quoniam, ut ait gl. in uerbo, uisuris. in clemen. dispendiosam. de iudicijs. Papa non potest tollere ordinem iudicarium in foro seculari, sed bene potest in foro suo. quam glo. pro singulari allegat Bal. in l. eos. §. si. de uisuris. Ideo licet Episcop⁹ possit decernere aliquem sanctum in suis Ecclesijs uenerandum sine populo, non tamen populo præcipere, ut ueneretur abstinendo ab operibus, sine eius consensu, cum de eius præiudicio agatur. Quoniam in his, in quibus uerfat præiudicium populi, aut subditorum, non potest statueri Episcopus sine eius consensu, uel saltem eis præsentibus. ut dicit Imola in c. uestra. extra de locato. & in ea. si. de officio legati. & confirmat Federicus de Senis consi. 17. alleg. per Imo. in d. c. uestra. Ita et tenet ipse Imo. in d. c. fi. & Arch. in d. c.

1. de consecr. dist. 3. Dicit tamen Abbas in d. c. si. Quod si populi contradictio non sit ex iusta causa, & Episcopus moueatur aliquibus iustis causis, quod poterit hoc facere non obstante contradictione populi: puta (ut dicit) si decernat quædam sanctum uenerandum, qui fuerit ortus de loco, prout uidetur sentire glo. ult. in d. c. 1. de consecr. dist. 3. in simili dicit Arch. in c. vt animarum. de consecr. in 6. & rex. in c. 1. de his, qua sunt à maiori parte. Et idem etiam dicit Barb. in d. c. fi. quod si Episcopus habeat iustam causam, puta, quia sanctum oriundus de loco, quod potest etiam in uirtute suo decernere illum uenerandum: quoniam propter sanctimoniam recedimus à legibus communibus: quia dicitur esse gloria patriæ suæ. Allegat in argumentum textum singularem iuncta d. c. na Bald. in l. sed & reprobari. §. si. ubi. ualde tamen disciplinatos. ff. de excu. tutorum.

Quicquid tamen dicant Panor. Imo. & Bar. Videtur, quod opinio Ant. de Buse. sit ueracior rationem per cum allegatam. Cum in his quæ aguntur in fauorem animæ, quilibet est subiectus Episcopo. ca. cum sit generalis. de foro comp. prout de iudicijs. c. per uenerabilem. qui filij sunt. §. extra. Et huic rationi non respond. Pan.

Facit, quoniam quo ad actus spirituales peragendos, consensus laicorum non debet esse in consideratione, sicut uidemus in electionibus factis de prelatibus Ecclesiarum, ut in c. Messana. ca. de sanct. de elect. cum pluribus alijs. Facit quod tenetur in c. 2. de institutio. & in c. fi. de rebus Ecclesie non alienandis. & in c. Ecclesia. de consuetudinibus. In hoc casu, ubi est quaestio de actu spirituali, est necessarius consensus populi tanquam laici.

Et ad textum allegatum pro opinione Panor. quacum respōdeo, quod textus non dicitur, quod ueneratio sanctorum sit inducenda & decernenda per Episcopum cum clero & populo: sed dicitur, quod solennitates sanctorum sunt uenerande per Episcopum cum clero & populo, quod aliter prout dicit ibi Bald. qui hoc cognouit, cum dicitur Non intelligas, quod isti possunt has solennitates inducere, sed inductas possunt feruare. Et in respectu officij celebrandi in Ecclesia, & pro respectu artis non exercenda illo die.

Vel aliter dici potest, quod dictio, cum, sita, cum dicit, quas singuli Episcopi in suis diocesis cum clero & populo, non coniungit principaliter, sed accessorie. l. 1. & 2. ff. de pen. legat. dicitur in §. si quis ancillas. inst. de legatis. facti dicit Bar. in anth. ingressi. col. pen. C. de sacrosanctis. ubi facit distinctionem, an quis dedicat suis bonis, an se & sua bona, quia dictio, &. coniungit principaliter: & actio, cum accessorie. d. c. 2. Ex quo, cum in illo textu illa coniunctio est in respectu populi non fiat principaliter, sed accessorie, non est dicendum, quod consensus eorum debeat obseruari principaliter, & sic necessario, sed

per quandam consequentiam tanquam accessio-
ne ad ipsum Episcopum, qui in spiritualibus est ca-
put, & principalis omnium in sua dioc. c. omnes
basilicæ. 16. q. 7. & in c. regenda. 10. q. 1.

Quadragesima nona confi. Duo requiruntur
ad hoc, ut quis possit sanctus canonizari. Vi-
ta, scilicet, sanctitas præteritæ, & quod Dens in e-
ius persona, siue in vita, siue operatus fuerit mira-
cula: & in hoc sola sanctitas vitæ, quo ad actum ca-
nonizandi non sufficit. quoniam potest esse ficta,
vel simulata, & non ad bonum finem, sed potius
appetitum inanis gloriæ. svt diceretur bonus, licet
non esset, vt sunt hypocritæ, iuxta dictum Mat. 7.
Incedunt induti pellibus ouium, intus verò sunt
lupitrapæces. Vnde huiusmodi vita non est meri-
toria. imò demeritoria: & contra tales exclamat
Paul. in Episto. 5. Vide quantum bonum est chari-
tas, si ita martyrium ferimus, vt non oltras velimus
reliquas ab hominib. honorari, & si opinionem
vulgi seclantes trepidi sanguinem fuderimus, &
substantiam nostram, vsq; ad medietatem ppriam
dederimus, huic operi non tam præmiũ quã pœ-
na debetur, & perfidia magis tormẽta sunt quã
corona victoriæ. de quo transiunt iuẽ, in c. vide. 1.
q. 1. Ideo dicit ibi gl. 1. quod dare elemosynam ad
vanam gloriam peccatum est, art. ca. militare. 23.
quæst. 1. Vnde dicitur in Enanglio Matt. 1. Cum
facis elemosynam, noli tuba canere ante te. Et
eodem loco in fine. Nesciat sinistra, quid faciat
dextera. Et hæc bonitas vitæ consideratur in mul-
tis laboribus, in morib. castris, in strenuis actibus,
c. miramur. 61. dist. Et hoc oportet præsentem testi-
ficacione prædicari, & bonæ famæ præconijs nõ ta-
ceri. c. 4. 13. q. 2. Maxime, quari debet de simplici-
tate & humilitate: Quia superbis Deus resistit, hu-
millibus autem dat gratiam. Iacob. 4.

Item debet inquiri, an in vita persecutiones
passus fuerit. c. omnis qui. 7. q. 1. & an passus ex cha-
ritate. cap. si. incip. Ibi adunati. in loco ante alleg.
& d. exide quantum bonum. Ista probantur per
doc. me. de reliquijs & veneratione sanctorum.
extra. per Ioan. And. & alios doct. in c. vnico. eo. ti.
in 6.

Et ad probationem vitæ laudabilis canonizan-
di in confessoribus adduci potest, quod dicitur de
Episcopo confirmando, secundum Host. in sum.
de elect. 5. quis eligitur. versic. canon tamen anti-
quus. dicens: Quod debet esse natura prudens, do-
ctus, moribus temperatus, vita castus, sobrius, suis
negotijs semper cauens, humilis, affabilis, miseri-
cor, literatis, in lege Domini instructus, in scri-
pturarum sensibus acutus, in dogmatibus Ecce-
lasticis exercitatus, & ante omnia fidei documen-
ta simplicibus asserens, scilicet, patrem & filium,
& spiritum sanctum, & c. cap. qui Episcopus 23. di-
st. 1. & c. fin. 50. dist. In martyribus enim non
fit tanta examinatio, sed quaeritur tantum de mi-
raculis, & causa, propter quam passi sunt. argum.

cap. catechumenum. & cap. baprisini vicem. de
consecr. distinct. 4. secundum Host. in sum. de re-
liquijs & veneratione sanctorum. ver. & hæc intelli-
gas. Sufficit tamen ista sanctitas vitæ ad meritum
animæ canonizandi secundum Aug. in ca. teneamus. 1. q. 1.

Secundo (vt dixi) requiritur, vt ad sanctum ca-
nonizandum sit miraculum, vt notant doctores
in loco supra allegato. & in hoc requiruntur qua-
tuor.

Primò, quod ex Deo, non ex arte vel Diabolo
contingat, quoniam aliquando etiam miracula
sunt per malos: ideo necesse est, Martyres à Deo
impetrasse, quæ mandat. c. si quis præpostera. quin-
quagesima dist. & hoc casu procedit illud quod di-
citur, quod facere miracula est donum spiritus sancti,
vt in cap. quaerendum. de pœni. d. 2. & ibi nota-
tur. aliàs non est miraculum, sicut fecerunt magi
Pharaonis, qui fecerunt ranas & serpentes conuer-
tentes eorum virgas, sicut faciebat Moyfes. de qui
bus in c. nec mirum. 26. quæ. 5. & illud propriè di-
citur præstigiũ. c. re vera. & ibi Archi. de consecr.
dist. 2.

Secundo, requiritur, quod sit contra naturam,
sicut dictum est de virga Moyfi mutata in serpen-
tem, & de Asina, loquente ad Balaam: de quib. in
d. c. re vera. & in c. cum ex iniuncto. de hæreticis.
& in d. cap. re vera. ponitur de virtute dictæ virgæ,
de qua etiam haberetur Exod. 6. 8. 14. 16. 17. & Iosue 3.
& 4.

Tertiò requiritur, quod non vi verborum, sed
ex hominum merito illud contingat. Nam panis
& vinum, potestate, & virtute verborum transub-
stantiatur in corpus & sanguinem. c. cum Marthe.
extra de celebra. miss. & sic requiritur, quod mira-
culum sit euidens, non autem latens, & credibile,
vt est Eucharistia.

Quartò requiritur, quod sit ad corroboratio-
nem fidei. Herba enim ministerio hominis trans-
fit in vitrum, & nil ad corroboracionem fidei: Ideò
ad canonizationem nisi hæc quatuor concurre-
rent in miraculo, non prodesse, quia non esset
miraculum, sed potius miraculosum, vt dicit Io.
And. in d. c. vnico. de reliquijs & veneratione san-
ctorum. in verbo sedis. circa finem. & Host. in sum-
ma supraal. ver. item quaerendum est de miraculis.
Arch. in d. c. teneamus. 1. q. 1. Host. Io. And. & alij in
c. venerabili. de testib. ext.

Quinquagesima consideratio. In qua de for-
ma canonizationis sanctorum scribitur, &
sequendo doctrinas Doctorum in dicto cap. pri-
mo, de reliquijs, & veneratione sanctorum. in
antiquis: reperio ad hoc duodecim esse requisi-
ta, quæ seruari debent, secundum ordinem infra
scriptum.

Primò debet expectari, quod aliquæ personæ ho-
nestæ, & authentice, denuncient factum Roman.
Pontifici, & supplicent pro canonizatione facien-
da,

TERTIA PARS

da, & hoc non semel, sed pluries, & instanter: sicut notatur de cessione & petitione pallij. ca. quidam cedendi. extra de renuntiatione. cap. cum post peritam. de elect. Non enim consuevit statim moueri ad committendam talem inquisitionem Rom. Pontifex, sed potius expectare, quam diu pulsetur, & famam accedere, & vtrum miracula crescant, & contrinuentur, antequam inquisitionem committat, & bene, cum miracula seu miraculosa quædoque fiunt per malos, cap. tencamus. & cap. nec miru. vigesima sextra questione quinta gl. & doct. in cap. cum ex iniuncto. de hæret. Bal. in c. venerabili. de testibus. extra. Vnde de cauendum est, ne populus decipiatur, vt in cap. fin. extra de reliquijs, & venera. sanctorum. Er quia circa maiora, maius periculum vertitur, ideo cautius est agendum, c. quiescamus. 42. distinct. cap. miramur. 61. distinct. cap. nuper. 7. quæst. 2. cap. vbi periculum. in princ. de elect. in 6. & in l. 1. §. sed & si quis. ff. de Carbo. edicto. dicunt tamen aliqui, quod si fiat elusio, vix possunt continuari miracula, vltra quadraginta dies.

Secundum est requisitum, quod si continuentur supplicationum instantia, & fama, & miraculorum continuatio perdurare dicatur, consuevit Roman. Pontifex hoc proponere intra fratres, & aliquibus Episcopis patriæ illius, qui dicitur sanctus vel conuincina, vel alijs personis honestis & incorruptilibus committere, vt inquirent de fama, & deuotione populi, & de miraculis, & alijs, quæ sunt eidem nuncianda in genere & nõ in specie, & quo ad famam, & non quo ad veritatem. Et quod scribant quæ inuenerint, & an eis videatur, quod super veritate eorundem sit inquisitio committenda.

Tertium est, si tales describunt talia, per quæ videatur, quod inquisitio veritatis sit committenda, requirit iterum summus Pontifex fratrum consilia, & diffinit, vtrum sit inquisitio committenda, vel non.

Quartum, quod si inquisitio ei committenda viderur, iterum rescribit eisdem, vel alijs, quod iterum veritatem requirant. Primum de fama, secundum de vita, tertio de miraculis exactè, diligenter, fideliter, & prudenter, secundum articulos, & interrogatoria, quæ sub bulla sua transmittit: de quo notatur in capit. venerabili. de testib. extra & quod inuenerunt remittant suis sigillis inclusum.

Quintum, quod remissa inquisitione committatur examinatio in curia, aliquibus capellanis, vel alijs personis authenticis, & discretis, quæ citià forment tubricas.

Sextum, quod rubricæ sic factæ exacta diligentia examinentur per dominum Papam, & ei fratres, & requirat Papa consilia eorundem, an scilicet videantur probata talia, propter quæ sit canonizatio non immerito facienda.

Septimum, quod si videtur Papæ, quod sit facienda, hoc secretè diffinit inter fratres. Pro facit, quod in simili dicitur de substantia electionis, vt notant doctores in ca. quia prope de elect. & ibi glo. in verbo, maior.

Octauum, quod coadunatis Episcopis, qui præsentibus in Curia, narret publicè in conspectu, quæ acta sunt & probata, secreta diffinitiam facta suppressa, & requirat consilium Prætorum: facit gloss. in verbo, consilio. in c. Anastasio 19. dist. quæ dicit, quod Papa tenetur requirere consilium Episcoporum, vbi de fide agitur: quæ gloss. sequuntur ibi Dominicus & Card. Gratianus, quod dicit Panormita. in capitulo signifi. de electio.

Nonum, quod assignatur certa dies, vt conueniant ad certam Ecclesiam, in qua accedentur cerei multi, & sternitur tapetes Ecclesie: paratur: & illuc conueniunt Papa, Fratres, & clerus, & facit sermonem summum Pontificis processum recitans, & probata, inducitur ad orandum, quod Deus non permittat errare in hoc negotio.

Decimum, quod flexis genibus fiat deuotio, & canterur: Veni sancte spiritus, vel alius, siue antiphona conueniens.

Vndecimum, quod surgat Papa ab altaribus, diffinit illum, de quo agitur, sanctum esse, & sanctorum Catalogo conscribendum, & festiuali die colendum, in quantum dicitur sanctorum Catalogo conscribendum. Facit pro hoc gloss. tabilis, in l. eos, in verbo, qui. C. de offic. militum. quæ dicit, quod qui non sunt semper matricula, sunt tanquam priuati. Ideo dicitur in authen. de mandatis Principum. §. penult. siquidem. post glo. ibi in dicto verbo, colla. solum militibus scriptis in matricula dandi priuilegia militaria. Vnde dicit Bald. in l. in fin. ff. de excusa. tutor. quod creator matriculatus in matricula non gaudet priuilegio creatorum. facit cap. si Romanorum. de elec. dist. vbi probatur, quod qui non reperitur in vniuersitate.

Duodecimum & vltimum requisitum est, canterur, Te Deum laudamus. & celebratur missam solenniter in honorem eiusdem. Et in hoc, quod dicit, quod cantatur, Te Deum laudamus. facit, quia Ecclesia, quotidie in fine horæ matutinæ cantat illud canticum, dem sit peracta Episcopi electione secundum cul. tit. de elect. §. i. versi. consequenter. In fine enim cuiuslibet operis laudandus est Deus. Antiquæ sunt ei agenda: sicut facit tam in fine electionis Missæ, quæ in fine horarum canonicarum dicit Dco gratias, facit. capit. de hymnis consecr. dist. 1. & ibi glo. in verbo, & hymnos, quod clerici post assumptionem cibi debent agere.

regretias Deo. allegat cap. vlt. §. edent. 44. distinct.
facit quod notatur in gloss. fin. in cap. firmissimè.
§. q. prima.

Dicit tamen Ioan. Andr. in d. cap. vnico. de reli-
quijs, & veneratione sanctorum. in sexto. Quod
hic Ordo hastenus non semper vsq; ad vnguem
est seruatus, maximè quando agebatur de marty-
rizatis pro fide. Nam tales consueuerunt facilius,
& leuius expèdit: & ita dicit tenere Hostien. Ex
quo viderur concludere, quod hæc forma (licet
congrua, & honesta) per Papan de necessitate nõ
est obseruanda. Et, vt ex prædictis apparet, probi-
tas vitæ, & legalitas, seu bona vita operatur ad san-
ctitatem consequendam, quæ quidem sanctitas,
seu probitas, aut legalitas maxima, operatur in mul-
tis. Primò, vt hic ante dictum est.

Secundò, quod licet aliàs electio, nec actiõ, nec
passiõ, cadat in laicum in spiritualibus, vt de hoc
sunt tex. in c. sacrosancta. & c. Messana. de elect. ex-

tra. tamen laicus vitæ sanctitatis & legalitatis ma-
ximæ potest eligi in Episcopum. tex. est in c. statui-
mus. §. his omnibus 61. distin. & dat exemplum in
beatis Seucro, Nicolao, & Ambrosio. illum tex. ad
hoc magni facit Andr. Barb. in c. cum adeo. in gl.
pe. de resc. col. 3. & ibi Felyn. in ca. super his. in vlti.
col. extra de accusa.

Tertiò facit, quia licet Iudæus factus Christia-
nus in ægritudine non possit presbyter ordinari,
tamen fallit ratione sanctitatis vitæ. tex. est singu-
laris in cap. 1. 73. dist. Lud. Rom. sing. suo 423. Mul-
ta ad hoc sunt cumulata per doctores modernos,
videlicet per Fel. in c. super his. in fi. de accusatio-
nib. & in d. c. cum adeo. & in capit. causam. 2. extra
de offi. deleg. per dominum meum Iasonem in l.
iubemus. colum. 2. C. de iudicijs. & in repe. leg. ad-
monendi. ff. de iureiurando, & in l. sciendum. col.
8. ff. de verborum obligationib. quæ cum ita satis
sint congesta, non repeto.

Tertia partis Catalogi Glorie Mundi Finis.

c

QVARTA

QVARTA HVIVS LIBRI PARS ERIT DE LAVDE GLORIA HO-

nore & ordine Ecclesiasticarum personarum inter se:
& ad omnes alios huiusmodi status.

VNAM ET OCTOGINTA CONSIDERATIONES HABET.

DRo cuius expeditione præmitto. Cum hæc & omnes huiusmodi hierarchiæ, spirituales & temporales, seu ordines huius mundi loquendo grosso modo, possunt illo modo distinguui, quo distinctæ fuerunt prædictæ hierarchiæ, scilicet per tres hierarchias cum suis ordinibus: & aliquo modo per simile videri potest in terreno principatu ministrorum, qui sunt sub vno Principe. Triplex est differentia, hoc est, triplices sunt hierarchiæ, seu gradus. Nam quidam operantur immediate circa personam Principis. Quidam autem deputantur ad aliâ officia, puta ad regimen Principatus in eorum communi. Quidam verò ad regimen alicuius partis.

Primus assimilatur primæ hierarchiæ. Secundus, secundæ. Tertius, tertiæ. Sed in qualibet hierarchia sunt tres ordines, quorum sufficientia sic potest haberi: Quia videmus, quod inter ministros, qui circa Principis personam operantur, est triplex differentia, in statu, scilicet spirituali, id est, Ecclesiæ militantis.

Quidam sunt sicut assessores, vt sunt domini Patriarchæ, & his similes: sunt illi de ordine superioris, scilicet, Seraphin, quod interpretatur ardens in amore.

Quidam sunt sicut consiliarij, vt sunt domini Cardinales, & his similes sunt illi de secundo ordine, qui dicuntur Cherubin, quod interpretatur plenitudo scientiæ: quoniam sciunt omnia, quæ fiunt in Ecclesia militante triumphante.

Quidam sunt eubicularij, & seruientes in domo Principis, & his similes sunt illi de ordine, qui dicuntur throni. In statu verò temporali sunt in Regno nostro pares Franciæ in primo ordine, in secundo Duces, & alij Principes, in tertio verò sunt Camerarij, & alij Officiarij Regis immediate personæ eius seruientes, vt sunt Magister domus, & alij supremi huius ordinis, sub quibus multos connumerabimus in discursu huius libri suis locis. Vel in iurisdictione sunt Cancellarius, & Connestabilis, in primo ordine, in secundo Consiliarij magni consilij, & Magistri Requestarum, in tertio Præsides & Consiliarij curiarum parliamentarium: & isti etiam possunt poni in secunda hierarchia.

Quantum ad secundam hierarchiam sciendum

est, Quod inter illas, quæ deputantur ad regimen commune totius Principatus, est etiam triplex differentia.

Nam ad hoc, quod regimen alicuius communitatis bene & pacifice dispensetur, sunt aliquæ, quæ sententiantes quid vniuersiq; debeat. Veruntamen, quia sententia debet esse efficax, & facta, ideo indiget auxiliante vel adiutrice. Ideo alij sententiam exequentes, & executionem faciunt, vt nihil sit impossibile, quod per sententiam determinatur.

Item sunt alij, vt sententia sit recta, tanquam dirigentes consulentes, & imperantur primis. Assimilatur tertius ordo secundæ hierarchiæ, qui dicuntur Potestates, sunt Comites, & alij inferiores Baronones. Et isti in statu spirituali assimilari possunt Abbatibus, & alijs dignitatibus immediate sequentes post Episcopales. In statu verò temporali sunt Comites, & alij inferiores Baronones.

Secundis verò secundus, vel in medius ordo, dicitur Principatus. Et isti in statu spirituali sunt Episcopi, in statu verò temporali sunt Duces, & supra Comites, & Marchiones.

Tertijs assimilatur primus ordo secundæ hierarchiæ, qui dicitur dominationes, quibus attribuitur dirigere & imperare omnibus ministris diuinis. Sic in statu spirituali Archiepiscopi, in suis provincijs qui dirigunt, & imperant in omnibus ministerijs Ecclesiasticis Reges, & alij Principes inferiores, à supremo Principe, qui suas provincias gubernant, inter quos sunt multi, vt dictum est supra, & dicam infra.

Quantum ad tertiam sciendum est, Quod inter illos, qui habent potestatem limitatam, & determinatam ad aliquam partem Principatus, triplex est etiam differentia. Quidam ad vnam partem sunt in statu spirituali Archidiaconi, & alij inferiores Prælati, habentes administrationem de quibus infra dicam: & in statu temporali, Barones habentes sub se plures subditos.

Quidam ad aliquam partem provinciarum sunt in statu spirituali Curati, in statu temporali Seneschalli & Balliui, & his similes.

Quidam autem ad hominem vnum, & hoc tripliciter: aut quantum ad bonum commune rectorum, quod expletur per vnam personam, sicut conceptio virginis, vel sicut in statu spirituali sunt religiosi Prædicatores, in statu temporali

vsunt Inferiores omnes, habentes administratio-
nem à superiorib. Iudicibus.

Aur quantum ad ea, quæ pertinent ad ipsum tã-
rum, Vi quilibet simplex sacerdos in statu spiritua-
li, & in statu temporali, quilibet simplex homo.
Primus scilicet, Virtutes. Qui sunt de primo ordi-
ne tertie hierarchie assimilatur primi supra nomi-
nati. Secundus, scilicet archangelis assimilatur
secundi: Sic tertius, tertij, vt dictum est. Hæc omnia
videri poterunt clarius in discursu duarum parti-
um sequentium. Et hanc æquiparationem, & assi-
milationem in quibusdam videtur facere Bernar-
de Placentinis in suo Elucidario missæ, in præfati-
one generali: & vt dicit Host. in summa de ordi-
natione ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatu. §.
1. quod sunt nouem ordines in Ecclesia militante
ad imit. Ecclesiæ triumphantis, vbi sunt nouem
ordines angelorum. facit tex. in ca. ad hoc. 39. dist.
& de diuersitate grad. um, & ordinum in Ecclesia
Dei, quomodo sit conueniens ponit Iudoe in suo
Antilathero, lib. 2. & 3. vbi ample.

Pro secunda consideratione præmittendũ est,
quod Stat^o Ecclesiasticus in omnibus Statui
temporali est præferendus: cum sacerdotes sint ho-
norandi ab omnib⁹, ex quinque causis, seu ex quin-
que rationibus.

Primo, ratione Institutionis, quia instituti sunt
in terra, non ab homine, sed ab ipso Deo. Imò, tã-
quam veri Christi Vicarij, non solum in lege Eua-
gelica, sed etiam in lege veteri. Primus enim sa-
cerdos, qui iubente domino victimas obrulit in
Vetere Testamento, dicitur fuisse Aaron, vt patet
Gen. 14. similiter & Melchisedech, in lege natura-
lis, dicitur Rex Salem, dicebatur sacerdos Dei altissimi,
qui primò panem & vinum obtulit, vt patet
Gen. 14. & notatur. 21. dist. c. denique. Sed in lege
nostra, Iesus Christus, volens exire de hoc mundo,
rediens ad patrem suum, die Iouis sancta, sacerdo-
tes instituit, & vicarios, in vniuerso orbe ordina-
uit, dicendo: Ite in vniuersum mundum, docete
omnes Gentes, & baptizantes eos, &c. Quos Regi-
bus, & Principibus totius orbis præesse voluit, tan-
quam excellentiores, inter quos adhuc vnum ca-
put, & summum vicarium ordinauit, scilicet, B.
Petrum in tota Ecclesia Catholica, quando dixit
ei Ioan. 2. Simon Petre amas me? Respondit ei Pe-
trus. Domine, cum scis omnia, tu scis quia amo-
te. Et dixit ei dominus: Pasce oues meas, Quia tu
es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesi-
am meam, & tibi dabo clauas Regni cœlorum. Et
quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum
& in cœlis. Et quomodo Petro in personam alio-
rum sit data potestas sacerdotibus, & maximè ei⁹
Vicariis, dicam infra in confidendi. 6. vbi ponam
de præcedentia, excellentia, & honore summi Põ-
tificis supra alios huius mundi homines. Sed rede-
undo ad propositum. Magna est ergo dignitas sa-
cerdotalis, quæ vicem domini nostri Iesu Christi

in animabus pascendis atque regendis in terra ha-
bet & obtinet, à sui prima institutione. Ideo Eccl.
7. ad eorum honorem hortatur sapiens dicendo:
In tota anima tua time Deum, & sacerdotes illius
sanctifica. Honora Deum ex tota anima tua, & sa-
cerdotes illius honorifica. Et contra eos spernen-
tes, ait dominus, Luc. 10. Qui vos spernit, me sper-
nit. Est enim huiusmodi dignitas spiritualis. Et
ideo, quantum spiritus nobilior est corpore, tantò
sacerdotalis dignitas nobilior est quacunque, cã.
inter corporalia. extra. de transla. Episcopi. Et hoc
est quod notatur 96. distinct. cap. duo quidem. vbi
sic habetur. Aurum non tam preciosius plumbo,
quàm regia potestate sit ordo sacerdotalis altior.
de quo per Albet. de Rosa. in l. gloriosissimo. C. de
summ. trinit. & fide Catho. Barba. in capit. nouit,
nume 142. 143. de iud. Prapostitus in ca. ad verum.
96. distinct. Et etiam habetur eadem 96. distinct. c.
quis dubitat sacerdotes Christi Regum, & Princi-
pum, omniumque fidelium, Patres & Magistròs
censeri: imò per sacerdotium iubente dominò re-
galis dignitas est ordinata. Vnde 1. Reg. 8. dicit do-
minus ad Samuelem sacerdotem: Audi vocem
corum, scilicet, filiorum Israel, petentium habè-
re superiorem, puta Regem. Et constitues super
eos Regem. Inde est, quòd spiritualis potestas ter-
renam potestatem habet instituere, vt sit: & iudi-
care, si bona non sit: quod probatur per Apo-
stolum dicentem ad Corinth. 7. nescitis, quoniam
angelos iudicauimus, quantum magis secularia.
Quod etiam notatur in cap. per venerabilem. ex-
tra, qui filij sint legit. & 9. quæst. 3. capit. nemo. de
qua quidem dignitate ait Petrus. 1. Petri. 2. Vos
estis genus electum, Regale sacerdotium, gens san-
cta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncie-
tis eius, qui vos vocauit in admirabile lumen su-
um Christus Iesus de tenebris. De quo dicitur ci-
uius, & contemporaneus noster Ioannes de Mon-
thelano, in suo promptuario iuris, in verbo sacer-
dos.

Tantà equidem est ista sacerdotalis dignitas, vt
nedum temporibus nostris, sed etiam tempore
Romanorum, & magnorum magistratum nulli
Imperatorum, aut Reges fuerunt nisi sacerdotes. vn-
de dist. 21. c. clerics. Ante autem qui Pontifex & Re-
ges erant, dicitur. Nam maiorum hæc erat cõsue-
tudo, vt Rex esset & sacerdos & Pontifex: vnde &
Romani impet. & Pontifices dicebantur.

Sed heu quid dicendum de nobilibus, & Bur-
gensibus, qui de presbyteris faciunt suos recepto-
res, suos pincernas, & coquos, & stabularios, quo-
rum manus sacratæ sanctum sanctorum corpus
dominicum quotidie contrectant, cuius expleto
officio ad ista applicantur vilissima? Contra quos
dicit Apostolus, quod nemo militans Deo seculari-
bus negotijs se implicet. Et Esa. 61. Vos sacerdotes
domini vocabimini ministri domini Dei nostri,
& nõ hominũ in his secularibus. immũdis negotijs.

Q V A R T A P A R S

Et habetur in quaestio. 3. cap. absit, ut quicquam sinistrum de eis arbitremur, qui Apostolico gradu succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos Christiani sumus, qui claves Regni caelorum habentes ante iudicii diem iudicant. Ita, quod in veteri lege habetur, Quod, quicunque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio ceruice subiecta contemptum expiabat errore. Deut. 17. 16. q. 1. c. si clericatus dicitur. Qui superbie rit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille, &c. Et habetur in c. sacerdotes. 6. qu. 1. ubi Hieron. dicit, Non est humilitatis mex, neque mensura, iudicare de ceteris, neque de ministris Ecclesiarum sinistrum quippiam dicere. Et habetur in c. sacerdotibus. 2. qu. 3. Quod sacerdotes qui proprio ore Corpus domini conficiunt, ab omnibus sunt temerarij, non dilacerandi nec detrahendi. Et B. Greg. Munatio imperatori sic scribit, dicens: Sacerdotibus non ex terrena potestate dominus noster citius indignetur, sed excellenti consideratione propter eum, cuius sunt serui, ita eis dominetur, ut et debitam reuerentiam impendat. Nam in diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dij, aliquando angelini nuncupantur. Quoniam scriptum est Exod. 22. Dij non detrahes, id est, sacerdotibus. ut exponit text. in c. sacerdotibus. 11. q. 1. & in c. cum ex iniuncto. circa med. de heret. & in c. futurum. 12. q. 1. Et propheta Mala. 3. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, iustitiam, & legem requirit ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Vocantur etiam ministri Dei: unde dicitur Esa. 61. Vos sacerdotes domini vocabimini ministri Dei. Alijs nominibus vocantur, quae colliguntur in c. 1. 43. dist. Pastor enim est, quia pastor, dum lupum vidit venientem, non debet aufugere, id est, loquenda tacere, & sic aliorum vitia palpare. Canis etiam dicitur, quia latratu praedicationis debet lupos arcere a gregibus, ne cadat super eas. unde illud Esa. 55. Canes muti non valentes latrare. Propheta etiam dicitur, quia ministeria sacra scripsi, exponere debet. hoc est enim prophetare, ut gl. 1. ad Corin. 14. Et plura alia vide p. lo. de Turre. in summa dist. 43. versi. haec autem. & dicit Archid. in c. quisquis. 12. q. 3. quod sacerdotes quandoque vocantur Christi, id est, vniuersi, quandoque Dij, quandoque angeli, quandoque vicarij seu ministri Dei. 33. q. 5. c. vlt. quandoque successores Apostolorum. c. absit. 11. q. 3. quandoque successores discipulorum. c. cor Episcopi. 68. dist. Ex quo ergo sunt multum honorandi & reuerendi, quos non solum reueriti sunt Principes fideles, ut infra dicam. Imò etiam infideles.

Recitat enim Magister historiarum, quod cum Alex. capta Gaza iret Ierusalem, sacerdos orabat, pro gente sua: cui dominus apparens in somnis ait, ne distulderet, sed in Deo altissimo confideret, & ciuitatem cercis ornaret, & Pontificalibus indutus,

Alexandro obuiam periret. Quo adueniente fecit, cum sacerdotibus & ciuium multitudine. Quem cum Alex. Magnus videret Pontificatus indutum, & laminam desuper caput eius vidit, in qua erat scriptum nomē domini Tetragegram, descendit de equo, solus cum sacerdote in ciuitatem sanctam, & in Salomonis templo men domini Dei caeli & terrae adorauit, cum Principatum sic indutus sacerdos sacris indumentis tenet: & quarentibus suis militibus sic respondit: Quia in somno Deum in tali habitum vidi, qui mihi Principatum Persarum daturum se promisit. Et de hac historia aliquid recitat Beatus dicti in sua reperi. c. Ray. in ver. & uxorem nomine Adelasiam. nu. 248. de testa. Ex supradictis etiam patet, quod sacerdotes sunt honorandi, et in institutione, cum ex illa sint subrogati in locum pastorum Christi animarum, & sic representant personam Christi. Ideo dicitur in c. ouis. 6. q. 1. Pastorem suum non reprehendant, plebs Episcopum suum non accuset, nec vulgus eum accuset, quia non est discipulus supra Magistrum. Vide Beatus de Bultis in 2. par. sui Rosarij, ser. 25. in litera M. etiam recitat historiam praedictam.

Tertia consider. Quod sacerdotes sunt honorandi ratione meditationis: quoniam, ut dicit S. Th. in 3. par. relatus per Io. de Turre. in clericos. de consec. dist. 2. Proprium sacerdotis est, esse mediatorem inter Deum, & populum, in quaestione diuina populo tradit: Unde sacerdos dicitur, si sacra dans, secundum illud Malach. 2. Legem requirent ex ore eius, si sacerdotis. Et iterum ipsorum preces populi Deo offerunt, & pro peccatis populi Deo aliquantisper satisfaciunt. unde Apostolus ad Hebr. Omnis Pontifex ex hominibus constituitur, pro hominibus constituitur in his que ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Et etiam, ut dicit S. Th. in 4. dist. 14. & 25. sacerdotes orant pro nobis, ut Deus nostri misericordiam, & nobiscum pacificetur: ut patet de celebr. presbyter. 21. dist. c. 1. & 2. & habetur plene per Beatus de Bultis in 2. par. Rosarij, ser. 25. in litera N. Et ut practice loquamur, sacerdotes sunt quasi os commune populi, quo plures Deo loquuntur. Etiam semper in suis publicis orationibus dicunt, quasi os commune populi, & non quæso: oremus, & non oro, &c. Sunt etiam quasi publicae personae, semper pro populo actus ex vinculo charitatis.

Sicut enim angelus est medium inter Deum & animam seu populum, sic & sacerdos huius meditationis tenet officium atque exercitium. Unde, ut dixi, sacerdos dicitur quasi sacra dans, sacra docens, sacer dux, ut dicit Anton. Florent. in 3. parte summae, titul. 14. cap. 7. §. 1. & continentur haec omnia verbis:

*Sacris docens, vel sacris deditus, atq. sacra datus.
Sacra docens, sacra datus, vel dux, sacer esto sacer datus.*

Etiam licet sit peccator, tamen ex officio in aliis transgredere debet, vt dicit Magister sententiarum in quarto, dist. 9.

Quarta consi. Sacerdotes sunt honorandi ratione principalitatis, & vtilitatis: quia principalitas sunt apud homines, pro eorum salute procuranda. Sicut enim officium capitis est, influere singulis membris vitam, & sensum, quibus corpus regitur, & in suo esse manentur: sic & sacerdos, sacre scripture sensum, in verbo Dei contentum, & vitam diuinam gratie, & salutiferam, licet Dei populo ex officio sibi credito dispensare, & administrare. Ideo dicitur sacerdos, quasi sacra dos, aut sacra dans, vt dictum est.

Et ideo vtilitatis: quia viles sunt in populo Christiano, quem à manibus peccatorum, & fordibus conscientiarum immundarum, purgant, & tanquam spirituales medici, à varijs sanant languoribus: sunt enim summi Regis seruitores, & filij excellentissimi dicente: *Dij estis, & filij excellentissimi sunt per quibus Deus, & super faciem eorum imponit honorem suum, Eccl. 4. cap.*

Et vt quidam dicunt, legitur B. Franciscum dixisse, quod si obuiaret simul angelo, & sacerdoti, plus debitam reuerentiam viro sacerdoti inferret, quam angelo Dei. Multi tamen sunt in ordine sacerdotum, propter vitia alia aliorum, sed vadamus ad Gregorium, de quo in c. multi secularium. l. q. 1.

Sed ne quid sit, aut quid de eis dici possit, periculosis, & damnosis esset, non habere sacerdotes, non habere etiam malos. Quonia, vt etiam dicit S. Tho. 3. par. sum. q. 82. quod etiam oratio sacerdotis peccatoris, prodest populo, cum orat tanquam in persona publica.

Quid enim modernis temporibus sequetur, si cessaret verbum Dei à populo, quod à multis ecclesiasticis, licet et peccatoribus, quotidie in Ecclesia populo proponitur, qui velut spina rosam producant? Igitur verbum Dei à spina mali extrahe, & odorem eius carpe.

Quid si cessarent etiam tantæ missæ à malis ecclesiasticis fortassis quotidie celebratae?

Quis tam, tanta, & etiam tot tradere quotidie populo Christiano sanctissima sacramenta, quibus dominum post offensam reuertimur, & ab eo tam benignè suscipimur, & ideo lucem debeant eorum hominibus exhibere? Matth. 5. Ita quod non avaritiæ studere debent, nec alijs vitijs. Contra quos inuenitur Hier. 6.

Veruntamen, quantumcumque sint mali, tamen quia ministri Dei sunt, & personam eius representantes, precipuè in baptizando, in absolueno, in confitendo, in administrando sacramenta ecclesiastica, sunt semper honorandi. Cum enim ministrant à Rege, non attenditur ad qualitatem eius, sed ad dignitatem inuentis. hæc dicit Anto. Flo-

ren. in 3. par. sua sum. tit. 14. c. 7. §. 1. in fin. vbi ponit quomodo sunt honorandi, & maxime propter necessitatem, cum sacerdotium fuerit necessarium pro vtilitate Reipublici. vt dicit Io. de Turrec. in c. ius publicum. 1. dist.

Quinta consi. Sacerdotes sunt honorandi exemplo sacerdotum paganorum, & infidelium. Si enim tales honorabantur, & venerabantur propter figuram sacrificiorum, quæ suis manibus tractabant, quanto magis nunc sunt honore digni propter dignitatem verorum sacramentorum, quæ veraciter ministrant? Vnde & dominus noster Luca 16. cum decem leprosos curasset, dixit eis: *Ite, ostendite vos sacerdotibus.* & 93. d. dicitur: *Dominus noster Iesus Christus Rex, Iudex, & Deus noster vsque ad diem passionis seruauit honorem Pontificibus & sacerdotibus, quamuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem seruassent. Nam, cum leprosum mundasset, dixit illi: vade & monstra te sacerdoti, & offer munus. Nam humilitatem humilis nos docuit. Sacerdotem appellat, quem sacrilegum esse sciebat. Nonne infidelissimus qui Deos ligneos, & lapideos colebat, etiam sacerdotibus honorem tribuebat? Imo etiam licet nequissimus, voluit sacerdotes Iudeorum in Aegypto educari de suo aratio publico. e. non minus de immun. eccl. De huiusmodi honore, sacerdotibus attribuendo, dicit Ambrosius. Honor, fides, & sublimitas Episcopalis, imo & sacerdotalis, nullis poterit comparationibus æquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, Regiæ potestati, longè erit inferius, quasi plumbi metallum ad auri fulgorem compares, cum videas Regi colla, & Principum, sub mitrigenibus sacerdotum, & osculata eorum dextera, credunt eorum orationibus se communicari, & posse iuuari. de quibus ait Greg. 96. d. c. Quis dubitet sacerdotes Christi Regum, & Principum, omniumque fidelium patres, & magistris cenferi? Ideo qui eos accusant, & damnant, Dei ordinationem accusant, vt habetur in c. in scripturis. 96. d. de Constantino imperatore fidelissimo. Qui cum concilium sacerdotum in Ecclesia congregasset, seu conuocasset, tantum eos reueritus est, quod nec ausus est primum locum inter eos tenere, nec se presbyterorum commiscere sedibus. sed nouissimam occupauit. Conciliationes verò, & rationes, quas ab eis approbatas audiuit, ita veneratus est, ac si de diuino maiestatis iudicio vidisset. De quo narrat etiam historia scholastica: quia cum ei fuissent scriptæ accusationes contra Episcopos, libellos quidem accusationum accepit, & eosdem qui accusati fuerant Episcopos conuocatos, in conspectu eorum libellos incendit, & in ignem proicit, dicens: Vos causas vestras iudicate, & disponite, quia non est dignum, quod nos iudicemus Deos, de quo supra dicit in scripturis. Et nõ est dubium, quod in personis eorum sunt à laicis honorandi, ita*

Q V A R T A P A R S.

quod nō licet eos tangere, nec cognitionem causarum eorum accipere, nec etiam quo ad bonorum molestiam inferre. De quibus omnibus, cum sint amplissimè tractata, quomodo Rex noster in aliquibus habet cognitionem, & quomodo utatur, vide amplè Guliel. Benedic̃ti in sua re. pe. cap. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelsiam. in quinque amplissimis decisionibus, seu conclusionibus ibi positis, de testamentis. quæ cum sint quodammodo extra materiam, nihil aliud dico. Et etiam dixi in commento consuetudinum ducatus Burgund. in tit. De iustices & droic̃tz dicelles. §. 6. in gloss. S' il n'a grace du Prince.

Sexta consi. est, quod sacerdotes sunt honorandi ultra omnes alias personas huius mundi, propter eorum potestatem quam habent, quæ excedit omnes alias potestates. Ipsi enim soli habent potestatem corpus Christi cōficere, quæ nulli alteri creaturæ potest conuenire, cuiuscunque ordinis vel dignitatis existat, vt declarat Io. Scotus in 4. d. 13. Alex. de Hales in 4. part. sum. in tract. de Eucharistia. Bonauertura in 4. sen. d. 13. Richardus ibi art. 1. q. 2. tex. in c. 1. §. vna verò, extra de summa trinita. & fid. catholic. c. perlectis. 25. d. Tanta est enim sacerdotum potestas & virtus, quod omnes dæmones infernales superat: & tamen vnus ex minimis eorum maiorem habet potestatem, quam omnes homines mundi. Quoniam, secundum doctrinam Scoti, in 2. vnus minimus angelorum, siue bonorum siue malorum, possit ex sua natura li potestate mouere vnum cœlum, domino permittente. Et tamen, vnus minimus sacerdos, habet maiorem potestatem, omnibus illis. Nituntur enim dæmones cœlum claudere peccatoribus: sed postquam clausum est, sacerdos sacramentum poenitentia ministando, Cœlum per confessionem aperit, ita, quod quando vnus peccator est à sacerdote absolutus, totus infernus illi peccatori paradysum clausum tenere non possit. In cuius signum, cum sacerdotes ab Episcopo ordinantur, potestas clauium cum eodem gradu sacerdotali ministratur, vt habetur 4. sent. d. 19. Quod & Petro dominus annuit, cum dicit. Tibi dabo clauis Regni cœlorum, & portæ inferni nō præualebunt aduersus, &c.

Secundò, sacerdotalis dignitas superat omnè potestatem angelorum: quia, vt dictum est prius, licet vnus angelus possit vnum cœlum mouere, tamen non potest vnum ipsorum cœlorum ad terram trāsferre, sicut radius solis emissus ab ipso in terram. Sacerdos cito, & subito corpus Christi verum trahit à cœlo summo, ad terram in altari, tanta temporis breuitate, & tam cito, sicut fit lucis solaris diffusio, vt habetur in 4. sententiarum, d. 19. imo verè superat potestatem archangelorū, quorum potestas & officium est, mittere ipsos angelos ad terram, vt ait Dionysius, in angelica hier-

archia: sic & sacerdos potest eos transmittere à cœlo ad terram, cum dignissima celebrat sacramenta, in quibus. Christum gloriosum, de finibus, manib. tractando, facit descendere, vt dicitur in quarto sent. d. 11. Agnoscens Augustinus, ad dēshanc dignitatem, in lib. de ecclesiasticis dignitatibus, inquit: O sacerdos Dei, si altitudinem cœli contemplatis, altior es. Si pulchritudinem solis, lunæ, & stellarum reuereris, pulchrior es. Si discretionem angelorum, discretior es. Si omnium dominorum sublimitatem, sublimior es. Tu o creator inferior es: Bernardus quoque in monede octaua parte, ait: O quātam dignitatem, & quantam nobilitatem, quantumq; donum contulit vobis Deus.

O sacerdotes, prerogatiuam enim ordinis prætulit Deus omnib. Regibus, & Imperatoribus terræ, prætulit ordinem vestrum omnium ordinibus mundi: imo, vt altius loquar, prætulit Deo omnib. ordinibus angelorum, omnibus angelicæ Hierarchiæ. Sicut enim non angelos, sed vnus Abraham apprehendit, ad faciendam receptionem, sic, non angelis, sed hominib. soli sacerdotib. commisit dominici corporis, & sanguinis consecrationem.

Item, etiam excedunt potestatem Virginitatis, cui non inuenitur data hæc potestas, vt amper denotatur per Ber. de Buis in 2. part. suo Regum serm. 25. in litera O. P. Quib. ponit de potestate sacerdotum, & ibi quomodo sunt honorandi, etiam si sint mali. O igitur veneranda sacerdotis dignitas in terra, in cuius manu, velut in vtroque Mariae Virginis, filius Dei incarnatur. O cœlestis mysterium, per quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, tanta mirabilia operatur, ita, quod idem dominus qui in cœlis residet, in manibus sacerdotis sacrificatur. De quo angelus admodum horret infernus, contremiscit diabolus: quæ uereri etiam plurimum debet omnis humana, atq; mundana celsitudo. Hæc sunt verba Bernardi, quæ recitat Bernardinus de Buis, in suo sermone, in 2. part. in serm. 13. in principio illius sermonis. Et dicit, quod quantum sint venerandi sacerdotes, apparuit ex visione cuiusdam pueri Martiani, qui à septem annis vsq; ad duodecim, quasi quotidie in missa, vidit sacerdotem circumferentem sanguinis dominici, circumdatum à duodecim angelis: qui in capite eius tenebant vnam purpuratam coronam. donec recepisset sacramentum dominice cœlestis. Et dicit Io. Gerson lib. 4. de imitatione Christi. c. 5. Quando sacerdos celebrat, Deum honorat, & angelos lætificat, Ecclesiā edificat, vnum adiuuat, defunctis requiem præstat, & seipsum considerans beatum Franciscum, allegatus per Bernardum de Buis in quadam epistola sua directa capitulo generali, scripsit fratribus suis, dicendo: A fratres, si beata Virgo Maria sic honoratur, vt

nam est, quia Christū portauit in utero, & si beatus Iohannes contremuit, & non ausus est contingere Dei verticem. Si sepulchrum Christi, in quo per aliquod tempus iacuit, sic veneratur, quātm debet esse homo sanctus, iustus, & dignus, qui nō iam moriturus, sed in aeternum viuens, & glorificatus, in quem desiderant angeli cōspicere, contremuit manibus, corde, & ore fumit, & alijs ad simendum praeberet? Videre ergo dignitatē vestram sacerdotes, & sancti estote, quoniam dominus Deus vester sanctus est, & sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Imō etiam fuit sacerdos ex 22. deputatus in templo Salomonis, prout dicit Laſtantius, referendo quoddam dictum mirabile de quodam Iudaeo, quem tentabat quidam Philosophus Christianus, ad fidem allicere Christiani. Quod quidē mirabile refert etiam quidam nouus doctor, in suo tractatu de doctoribus, qui dicitur Petrus de Lesuandrie, in 4. par. q. 86. sic dicens:

Tempore Iustiniani imperatoris Christianissimi, factus est homo quidā inter Iudaeos Princeps, & nomen Theodosius erat. Is, cum & Imperatori, & plebsque notus esset: tunc vel maximē Philosopho quidam amicus atque familiaris, cum, & saepe ad Philosopho adhortatus fuisset Theodosius, ut Christianam fidem, in illa Iudaica perfidia, sequeretur, tum verō, impēsius die quadam ad eum sic est locutus. Quamobrem, inquit, Theodosi, cum vir sis sapiens, & apprime peritus legis, & prophetiarum, sciasq; omnia legis, & prophetarū, in Iesū domino consummata fuisse, Christianam vestram religionē non sequeris, quae te ad salutē recta via perducere potest? Mihi enim persuasum, quod ignorantia scripturarum te non teneat. Propterea crede in Saluatorem Dominū nostrū Iesum Christum, ne in perfidia permanēs, reus efficiaris aeternae poenae. Ad quē Iudaeus: Gratias, ait, ago, habeo quē tibi Philosopho, quod salutem quaritans magis optere me Christianū conaris efficere. Quapropter, tanquā si corā Deo essem, qui nouit secreta cordium, sincere, ac sine dolo, cum omni veritate, verba haec tibi faciam. Quod itaq; Iesus à lege, prophetisq; prophetizatus, etiam à vobis Christianis adoratus, aduenit, certus ad modum sum, tibi dico, tanquam vero amico, profiteor. Sed humana quadam opinione detentus, Christianus non sis. Et ob hoc memet cōtempno. Nunc enim cum sim Iudaeus, Princeps sum Iudaeorum, in maximis honoribus, in plurimis facultatibus, in omnibus denique quae ad vitam bene degendam pertinet, constitutus. Factus autē Christianus, omnibus his priuor, quae in vita humana iudicantur bona. Nam & si Patriarcha vniuersalis Ecclesiae essem, non me pararem tot tantisque fructibus bonis. Neigitur praesentibus bonis priuor, futuram contempno vitam, & malē quidem agens. Ut vere verbis meis fidem faciam, confitus in nostra perpetua benevolentia, accipiam tibi maximum arcanum in-

ternos Hebraeos absconditum. Ex quo certe scimus Christum à vobis adoratum, illū esse, quem lex atq; prophetae praecōizauerunt: nō solum ex his, quae de illo scripta sunt, etiam ex scripto inter nos mysterio absconditum:

Mysterium itaq; hoc est.

Antiquis temporibus, cum templum in Ierusalem construebatur, mos erat Iudaeis, vigintiduos sacerdotes in templo constituere, scilicet tot numero, quot literas habemus. Vnde & diuinos codices vigintiduos numeramus. Erat igitur in templo Codex, in quo, vniuscuiusq; nomen sacerdotis, cognomenq; scribebatur: item patris atq; matris. Mortuo verō aliquo sacerdote, reliqui in templo conueniebant, eligebantq; alium in demortui locum, numerum sacerdotalem adimplentes, electumq; in codice scribebant. Verbi gratia: Calendis Septembris decessit Isaac, Benjamin, Abraham, Saraq; filius: subrogatus est in eius locum Samuel Ezechiel, Salomonis Viraeq; filius. Hae itaq; consuetudine, in ter Hebraeos durante, euenit eo tempore, quo Iesus in Iudaea erat, vnum ex 22. sacerdotibus diem suum obiisse, antequam cepisset se notū facere, docereque vt in sese crederent. Conuenientibus itaq; sacerdotibus ad electionem, & vnoquoq; ex sententia digniorem proponente, reliquisq; nō approbantibus, q̄ neminē ad integrā perfectamq; sacerdotale virtutem inueniebant. Quippe aut prudens erat, bonisq; moribus, vitaq; modesta probatus, sed ignorantia legis ac prophetarum indignum sacerdotio iudicantes: aut ē dixerunt, vt eruditus, sed haud probata vita. Hoc itaque modo, multis improbatis, vnus ad electionē assurgens, sic est locutus: Multos, inquit, patres nominastis, sed dignum neminem iudicastis. Ego vero Iesum, filium Ioseph propono, cligoque, a tate quidem iuuenem, ceterū & vita honestissima, & bonis ac integerrimis moribus, & doctrina perfecta, egregiē ornatum. Mea enim sententia, nemo vnquam par huic visus est, aut in scripturarū eruditione, aut in vita morumq; integritate, quod omnibus Ierusalem habitantibus, clarū ac manifestū est. Hac oratione audita, reliqui sacerdotes sententiam probauerunt, Iesumq; in sacerdotē receperunt, dignissimū omnium sacerdotio iudicantes. Dicebant tamen quidā, eū non esse de genere Leui, sed ex tribu Iuda, credentes filiū esse Ioseph, qui ex tribu Iuda erat. Non enim licebat cuiquam sacerdotalem dignitatem assequi, nisi esset ex tribu Leui. Sacerdos vero, qui cum profuerat respondens, mixtum affirmavit genus esse. Multis enim antea saeculis, mixtionem quandam factam fuisse duarum tribuū, & exinde genus Ioseph descendere. Hoc dicto, approbantes reliqui sacerdotes, Iesum in defuncti sacerdotis locum sacerdotem constituere, consuetudine itaque existente, non solum nomen creati sacerdotis in codice scribere, verum etiam patris atq; matris, oportuit eos parentes

Q V A R T A P A R S

parentes vocare, & ab ipsis sua nomina scire. Sacerdos, qui Iesum proposuit, patrem eius Ioseph decessisse dixit, solumque matrem viuere: matre in consilio accersita, rogataque nomen proferre, testaturque, an Iesus eius filius sit, & quo patre genitus. Maria respondit, Iesum filium esse meum scire, ego enim peperit eum, cuius rei testes fide dignos adducere possum eos, qui in partu meo affuerunt. Quia autem patrem in terris non habet, vel in hoc dignoscere potestis: virginem enim me existentem, sed vigilantem inueniens, euangelizauit mihi ex Spiritu sancto me concipere filium, cuius nomen iussit vocare IESUM. Virgo itaque concepit, virgo peperit, & virgo permansit. His auditis, accersitisque obstetricibus fidelissimis, iusserunt sacerdotes, ut quam diligentem perferretur, si Maria virgo esset. Obstetrices, reuera inuenta, affirmarunt virginem esse: hi etiam adducti, qui in partu testificati sunt, Iesum Mariæ filium esse. Stupentibus itaque sacerdotibus de his, quæ de partu Mariæ testificabantur, iterum rogata est ab eisdem, qui dixerunt: scire, age, confidenter ore tuo Maria, cuius ac cuius est filius, ut sic eum scribamus. Quos enim nobis dixeris parentes, illos & non alios conscribemus. Maria autem respondens verè ait. Ego enim peperit in scia in terra de patre eius. Sed ab angelo audiui esse filium Dei. Filius est ergo mei in nuptiæ Mariæ virginis, & filius Dei. His dictis codicem adduxerunt, & conscripserunt. Die tali, talis sacerdos decessit, filius talis ac talis. In eius locum omnibus suffragiis, subrogatus est sacerdos, Iesus filius Dei viui, & Mariæ virginis. Hic codex in destructione Ierusalem diligentia Principum Iudæorum, saluatus est. & nunc est Tyberiadæ paucis admodum Iudæis, & illis quidem fidelibus, hærem scientibus. Mihi verò, tanquam Principi magistro gentis, reuelatum est. Non enim solum ex lege, atque prophetis cognoscimus, certique sumus Christum à vobis Christianis adoratum, filium esse Dei viui, qui propter salutem mundi in terram descendit: verum etiam ex scriptione quæ usque ad hodiernum diem permanet in Tyberiadæ.

His à Iudæo relatis, mox Christianus diuino zelo commotus, ad sacratissimum Imperatorem proficisci voluit, eique omnem rem pandere, ut supra dictum codicem ex Tyberiadæ missis illuc legatis, acciperet ad arguendum Iudæorum perfidiam. At Iudæus: rem inquit, prorsus impossibilem aggredi conaris. Omnia enim Iudæi magis patientur, quam huiusmodi codicem tradant. Quod si vis maior eos superauerit, codicem corrumpent. Noli igitur esse causa magnorum malorum. Ego enim tibi huiusmodi rem, tanquam vero amico communicavi, ut cognoscere posses, me fidem Christianam non ignorantia relinquere, sed vana quadam gloria. Philosophus itaque vera esse credens quæ à Iudæo audierat, Imperatori quidem

nunciauit nihil, ne Imperator Christianum frustra graue susceperet bellum: plerisque vero eorum, rem omnem ordine narrauit, qui uidentibus, nos quoque omnia accepimus. Causam perquam diligenter inuestigare, curram narrationem Iudæus retulerit de huiusmodi captione sacerdotis, & inuenimus Iosephum in gloria de captiuitate Iudæorum, cuius scripsit Eusebius Cæsariensis in ecclesiastica de captiuitate, dicente in commeterariis suis, Iesus in templo cum reliquis sacerdotibus edificabat. Hoc iraque apud Iosephum inuenimus virum antiquum, & patrum post apostolos rem. Quasi inuenimus etiam inuenire hunc in sacra scriptura confirmatum: inuenimus igitur in sanctissimo euangelio Lucæ, quod cum esset Iesus Iesum synagogam Iudæorum, datus est legi Esaiam prophetam dicentem: Spiritus domini super me, cuius gratia unxit me, & euangelizare pauperibus misit me. Quare animamus, quod nisi ordinem aliquem sacrum habuisset Iesus in Iudæos, sibi datus non fuisset liber in synagoga legere ad audientiam populi: neque nobis Christianis licet in Ecclesia sine sacro ordine legere. Quam obrem credere, quod veram esse Iudæi narrationem. Hæc sunt, quæ dicuntur per Lactantium, & narratur de veritate verbum. Qui etiam de Christo, ultra ea quæ scripta apud nos, ponit duas epistolas, mentionem de eo facientes, & de eius vera conuersione, & gestis. Vna videlicet Lentuli ad senatum Romanum, altera Pilati ad Claudium Tyberium Imperatorem, quas inserere hic volui, licet quodam modo extra propositum.

Prima, videlicet Lentuli ad senatum Romanum est: Apparuit istis temporibus, & adhuc est magna virtutis, nominatus Christus IESUS, cuius discipuli vocant filium Dei, suscitans morbos, & sanans omnes languores. Homo quidem facie proceræ, mediocris, & spectabilis, vultum habens venerabilem, quem intuentes possunt diuinitatem formidare, capillos habens coloris nucis autianæ præmaturæ, & planos ferè usque ad aures, ab auro verò, eincinno & crispos, aliquid tulum cœrulescentes & fulgentiores ab humeris ventilantes, discipulis habens in medio capitis, iuxta morem Noricum. Frontem plenam & serenissimam, cum facie ruga & macula aliqua, quam rubor modestus. Nasus & oris nulla est prorsus reprobata barba habens copiosam, & impuberem, & lili concolorem, non longam, sed in medio oculis glaucis, varijs & claris existentibus: in facie terribilis, in admonitione blaudus & benignus, hilaris, seruata grauitate, qui nunquam est ridere, flere autem sic. In statura corporis paganus rectus, manus habens & brachia, &

lectabilis, in colloquio grauis, rarus, & modestus, speciosus inter filios hominum. Et in hoc ultimo, concordat cum propheta Dauid, Psal. 44. Speciosus forma patris filius hominum. Ista pro certo est singularis & admirabilis descriptio illius, & multum honoranda. De qua vide etiam Bened. in rep. c. Rayn. in verbo. mortuo itaque testatore. le premler nu. 275. de testa.

Alia est epistola Pilati ad prædictum Claudium Tyberium, que talis est: Pontius Pilatus Claudio Tyberio salutē. Nuper accidit, quod ipse probauit, Iudæos per inuidiam, se suosque posteros erudi deli damnatione peremisse. Cum enim promissum haberent patres eorum, quod Deus illorum mitteret per virginem sanctum suum filium, qui Rex eorum merito diceretur, hunc me præfente misit in Iudæam. Quem cum vidissent cæcos illuminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, demones effugasse, ventis imperasse, pedibusque siccis super vndas maris ambulasse, & alia multa mirabilia fecisse: & omnis populus Iudæorum dicit eum esse Dei filium, Principes sacerdotum inuidiam passi sunt contra eum. Hunc itaque mihi tradi denunt, & alia pro alijs mentientes, eum magnum esse, ac contra legem eorum agere dixerunt. Ego autem ita esse credidi, eumque flagellatum eorum arbitrio tradidi, qui eum crucifixerunt, & sepulchro custodes adhibuerunt: at ille militibus custodientibus, die tertia resurrexit. in tantum verò nequitia Iudæorum contra eum exarsit, ut ipsis custodibus pecuniam darent, quatenus dicerent sepulchro eius rapuisse corpus: sed illi quod factum erat tacere non volentes, testati sunt eum resurrexisse, seque visionem angelorum vidisse, & à Iudæis pecuniam accepisse. Hæc autem ideo scripsi, ne quis aliter existimet, credendo mendacis Iudæorum. Hæc sunt, quæ in dicta epistola scripta sunt: sed ex dicta epistola, & ex dictis euangelistarum, clarè constat, & constabit, quod Pilatus male processit contra Christum, & quod malè ad mortem eum condemnauit. imò, quòd sententia eius fuit nulla, pluribus de causis.

Quoniam ut dicit in sua epistola, Iudæi mentientes eum magnum esse, & contra legem eorum agere dixerunt, quod ut dicit, ita esse credidit: & tamen euangelistæ attestantur contrarium: Nam semper dixerunt: Ego in eo nullam inuenio causam. Ex quo, si dictis euangelistarum credendum sit, postquam excusationi falsæ Pilati, non credit eum magnum esse, nec aliquid agere contra legem Iudæorum: malis aliud dicebat in ore, & aliud in mente habebat, quod non est recti iudicis.

Secundò, peccauit Pilatus in huiusmodi probatione sententiæ contra Christum, quia ad furorem populi & clamorè lata fuit, & ideo scēter: iuxta illud poetæ, Aeneidos 1.

Senti q̄ animis ignobile vulgus.

Et habetur Luc. 23. At illi clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. Et instabant vocibus magnis, postulantes, ut crucifigeretur, & inualescebant voces eorum. Nec aduertēs Pilatus, quod sicut fauore populi liberari non debet. I. ad bestias. ff. de pœn. ita nec ipsius furore innocens erat damnandus, adiudicauit fieri petitionem eorum, dicentium: Si hunc dimittis, non eris amicus Cæsaris. Nec, quod vanæ voces populi non sunt audiendæ. I. de curionum. ff. de pœn. Ex quo male fecit condemnando Christum, ut dicit gl. in d. I. decurionum.

Tertiò peccauit, quia non zelo iustitiæ, sed timore perditionis officij, cum dictum ei fuerit: Si hunc dimittis, non eris amicus Cæsaris, quia se Regem facit. Et timor est vnum de quatuor, quæ peruertunt verum iudicium. ca. quatuor modis n. q. 3. iuxta illud:

*Quatuor ista: timor, odium, dilectio, census,
Sæpe solent hominum rectos peruertere sensus.*

Quartò, illa sententia fuit iniqua & nulla. & in eam profertendo peccauit Pilatus, propter ordinem processus nullo modo obseruatum. Condemnatus enim fuit ad funestam vocentis sacerdotum ipsum accusantium, contra l. si. C. de accusa. Nam licet ageretur de magno, puta de morte hominis, ideo cum nulla vnquam de morte hominis longa cunctatio fiat, debuit fieri processus nõ ira præcipitantes, prout fuit in Christo, qui fuit ita præcipitatus, quod vix decem durauit horis, contra t. x. in cle. pastoralis. de re iudi. vbi nouerca iustitiæ dicitur præcipitatio. In quo verificatum fuit illud Salustij in Iugurthino:

Animo cupienti nihil satis festinat.

Quintò, prædicta sententia fuit iniqua, & in eam peccauit Pilatus. Et ex processu illius euidenter apparet de iniquitate sententiæ, & notoria iniustitia: cum sapius dixisset Iudæis: Nullam causam inueni in homine isto, ex his, in quibus eum accusatis. Et iterum: Quid enim mali fecit? nullam causam mortis inuenio in eo, Luc. 23. c. Quod & cæteri Euangelistæ testantur, quod sepe hoc dixit Pilatus ad demonstrandum eius confessionem, de Christi innocentia non fuisse erroneam. Non enim presumitur de errore, alicuius confessionem reiterantis. Igeò valet confessio reiterata, etiam extra iudicium, absente parte facta, tanquam vera, & ex certa scientia procedens, secundum Bar. in l. cum scimus. C. de agri. & cen. si. lib. 11. pro quo est text. quem ipse non allegat: ut dicit Benedicti in loco statim allegando. in l. fin. C. de plu. petitionibus. ibi, secundis confessionibus. Et etiam presumitur eum deliberatione facta, quia reiteratio presupponit deliberationem. gl. in c. si quis iratus. 2. q. 3. Curtius consilio 55. in 6. col. Et si perfidi Iudæi Euangelistis credere nolint, saltem credendum est ipsi Pilato iudici, per eos electo: qui post ipsum

Q V A R T A P A R S

Christi passionem, de ipsius sanctitate & innocentia, Tyberio Casari scripsit epistolam, hic antepositam: quam Tyberius cum suffragio magnificens, retulit ad senatum Romanum, & postulauit, vt Christus Deus haberetur. At senatus recusauit, indignatus, quod sibi secundum morem epistola fuisset delata, cum esset mos Romanis, vt prouinciarum Iudices senatui scripto renuocarent, si quid noui in his, quas regebant prouincijs, accidisset. Et iterum eidem Tyberio scripsit Pilatus. Salutem. De I E S V Christo, nescio tibi plane postemismis meis declaraueram, nutu tandem populi, acerbum, me quasi inuito, & subtrimento, supplicium sumptum est, virum hercle ne pium & seuerum nulla vnquam aetas habuit, nec habitura est, sed metus exitit ipsius populi conatus, omniumque scribarum, Principum & seniorum consensus, suis prophetis, more nostro sibyllis contra praemonentibus, hunc veritatis legatum, cruci, signis etiam supra naturam apparentibus, dum penderet, & orbi vniuersorum philosophorum iudicio lapsum minitantibus, vrgent illius discipuli opere & vitae continentia magistrum non mentientes, imo in eius nomine beneficentissimi: nisi ego seditionem populi astuantis exoriri pettimissem, fortasse adhuc nobis ille vir uiceret. Et si tuae magis dignitatis fide compulsus, quam voluntate mea adductus, pro viribus non resisterim, sanguinem iustum torius accusationis immunem, verum, hominum malignitate inique, in eorum tamen, vt scripturae interpretantur exitium, pari & venundari. Vale. Calen. April.

O gloriosum, & nobis salutare iudicis scripto reiterarum testimonium, Christum innocentem profitentis, & ante mortem, vt visum est, & hora mortis, qua scripsit titulum Pilatus, in qua scriptum erat, I E S V S Nazareus Rex Iudaeorum: pariter & post mortem, vt in praedictis epistolis continetur, sententiae iniquitatem euidenter demonstrans, & Christum redemptorem nostrum ab infamia praeseruans: quod etiam satis demonstratur testimonio Iosephi, excellentis Iudaeorum historiographi, qui de Christo redemptore nostro & eius sanctitate, & innocentia, 18. antiquitarum lib. ca. 9. de illo tempore loquentis, sic ait: Fuit autem eiusdem temporis Iesus, vir sapiens, si tamen eum virum nominare fas est. Erat enim mirabilem operum effector, ac hominum, maxime qui quae vera sunt libenter audiuit. Hanc ob rem multos, tum ex Iudaea, tum ex gentibus sibi adiunxit, Christus hic erat. Hunc autem, cum Pilatus a Principibus nostrae gentis instigatus, in carcerem agendum censuisset, non tamen hi desistere qui ab initio eum dilexerunt. Eisdem praeterea die tertia post mortem, viuus apparuit, quemadmodum diuinitus inspirati prophetae, haec & alia de coenumerabilia in miracula futura esse praedixerant: perseverat &

vsq; in hodiernum diem celebre Christianorum nomen, ab ipso sumptum, perseverat & gens. Hanc le. Ex quibus constat de vera innocentia Christi.

Sexto, quod sententia Pilati fuerit nulla & qua constat: quia fuit condemnatus ad dicitur in eorum testimonio, quorum testimonio non erat contentia, imo varia, contraria, & manifeste vicia. Mar. 14. ad instar testimonio Susanna, de qua habetur Dan. 13. & gl. in l. ad testimonium. C. de test.

Septimo, peccauit Pilatus, & est eius sententia nulla, quia Pilatus expressit errorem in sua sententia. Quia videns, quod nihil proficeret, sed tantum tumultus fieret, accepta aqua lauit manus coram populo, & sedendo pro tribunali, dixit: In domino ego sum a sanguine iusti huius. Ac pro testimonio sui flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur. Matthaei 27. Quia in mundo maior iuris est in sententia inquam fuit, quam in faciendo: quem fore innocentem, ipsum condemnatum ad mortem, sicut fecit Pilatus Christo: non aduertens, quod in mente iudicis debent esse duo facta, scilicet scientia, alia est insipida, & saltem scientia, alia est diabolica, vt dicit Bal. in l. de fin. C. de sen. ex periculo reici. Apices enim in foro conscientiae non excusant, quia forus conscientiae, est forus boni & aequi simul coniuncti: est tribunal veritatis & non fictionis. Nam quod bonum a quo opponitur, diuina iustitia populo amplectitur aequum, quam id, quod ius vocat bonum: cum perfecta iustitia requiritur duo simul. Bald. in l. vnica, C. de conf. l. istos des que apices distinctionum iuris ciuiliis, simpliciter naturalis ignorat, secundum Bald. in c. si. col. 2. consuetudine. De his, quomodo autem multo magis attendendum est, quod conscientia perferatur, quam quod autoritate legum ordinatur, vt per pulchre declarat in hoc casu Benedictus in sua repetitione c. Rayn. in verbo, mortuo iure. statore. le primier. nu. 251. 252. 254. de testa. d. meus las. in §. aequum. 2. col. in l. de actio. vbi mihi ample declarat, quomodo in conscientia est iudicium, & quomodo conscientia diabolica est. Ita dicit Benedictus in loco hic ante dicto: Iudex debet potius sequi conscientiam suam, quam conscientiam partium, maxime conscientiam suam, quae nec nocet. Quod si Pilatus fecisset, id est conscientiam secutus fuisset, & non Iudaeorum latratu crucifigerentur, recte iudicasset in foro conscientiae: ut secundum Bal. in l. si. C. de poena iud. qui in malum dicitur. ita excusat iudicem, quod iudex, faciendo iudicium conscientiam, licet faciat contra scriptam iustitiam, non incidit in poenam. ca. cum excedere iudi. in §. Et, vt ibi dicit, est triplex, scilicet: legata rebus visis, & ligata rationibus legum, nec non est mortua conscientia, & ad herens quibusdam machinationibus intellectu, prout alibi Baldus in capitul. nisi cum pridem. reuertitur colum. de renun. Quod conscientia est ante mortem

motus sibi ipsi perfundens, & sese concernens, vt pariter dicit in c. 1. §. sacramentum. de consuetudine recti feudi. Vnde licet hæc vltima non obliget animam Iudeis, cum sit conscientia impulsiva, & non arctariua: tamen infelix Pilatus sciens, Christum, omni ratione legum postposita, & quod deterius est, contra motiua imaginationibus sui intellectus, ad hærentia, (sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum) contra veritatem & æquitatem, iudicauit illum, quod nõ feisset. Bald. qui in ca. quoniam contra falsam. de prob. dicit veritatem, & æquitatem, esse duos lapides iustitiæ angularis, vt probat ibi text. dum dicit ne falsitas veritati præiudicet, aut iniquitas præualeat æquitati. fecit i. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præfidis. & l. quod si Ephefi. ff. de eo quod certo loco. & l. placuit. C. de iudicijs. Nam scientia est verorum duntaxat, secundum Bald. in c. fin. de consue. no. in l. si pater familias. ff. de her. institut. Igitur. sententia Pilati non fuit bona iure ciuili, nec tenuit in foro contentioso, fuitque minus æqua: nec valuit in foro conscientiar, iure diuino, quinimò fuit nulla, ex tali expressione erroris. capit. primo de re iudic. l. cum prolatam. C. de senten. & in rerl. omnium iud. l. 2. C. quando pronoueat non est necesse.

Oñauo fuit sententia dicti Pilati nulla, & processus nullus, & male processit Pilatus, quia pro vno actu, infixit eum quinque sententijs poenaliibus. & tres sententijs corporales contra eum exequi fecit, cum illum alapis eadi fecit, deinde flagellari, coronamque spinam in capite eius apponit, deinde illud eundem Iudæis tradidit, dicendo: Ecce homo: deinde flagellatum tradidit ad crucifigendum. Vnde ranta immunitas, tantaque seueritas, aut erudititas? exprolatione veritatis. Si enim se filium Dei fecerit, in quo peccauit? Si enim dixerit in triduo hoc templum destrua, & in triduo ædificabo illud, in quo reprehendendus? Si enim cæcos illuminauerit, leprolos curauerit, aut plura alia miracula fecerit, cui præiudicium intulit, aut eui authoritati, aut potestati præiudicauit? Nonne ipse solus est qui mirabilia magna fecit, aut facere potest?

Nonò, peccauit in acerbitate poenæ insolitæ, condemnandocum crucifigendum. Crudelissima enim morte affecit eum, vt iam prophetarum, Sap. 2. Circumueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamatin nos peccata disciplina nostra, promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat, contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius, morte turpissima condemnemus eum. Et deinde sequitur: vt cognoscatur nullitas iniquitatis sententia. Hæc cogitauerunt, & erraue-

runt. Excæcavit enim illos malitia eorum, neque mercedem iustitiæ sperauerunt, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum.

Decimò peccauit, quia dicta sententia non fuit in forma sententiæ diffinitiuæ, sed in forma simplicis sententiæ interlocutoriæ, & nudi præcepti. Non enim eodem nauit eñ, aliquo ordine seruato, sed simpliciter ac præcipitanter, Iudæis tradidit illum, vt crucifigeretur. lo. 29.

Quinq; aut sex causas cū supradictis ponit G. Benedicci in sua rep. c. Ray. in verbo, mortuo itaq; testatore. le premier. nu. 237. vsq; ad num. 257. de testamentis. vbi plura alia dicit, quæ videre poteris.

Septima consid. est, quod Papa omnes dignitates mundi præcedit, & est superior: vt habetur in ele. pastoralis. de senten. & re iudicata. & de iure i. cle. i. facit text. in cap. pater profecto. n. quæst. 3. c. nemo. & cap. aliorum. & alijs seq. & 4. o. d. c. si Papa, & ibi gloss. Et prima dignitas, in Ecclesia Dei. in authen. de ecclesiasti. titulis. in princ. & 12. d. c. 1. Ita quod est maior Imperatore, vt plenè per Barba. in cap. nouit. numero 141. 142. 143. extra de iud. vbi plenè Præpositus dictus Cardinalis, in cap. cum ad verum. 96. ita etiam tenet Alberic. de Rosate in l. gloriosissimo. de summa trinitate & fide catholi. vbi tamen videtur concludere, quod vnus præfidere debeat in spiritalibus scilicet Papa, & alter in corporalibus, scilicet Imperator. Et est dominus dominantium. Et habet ius regiminis Regum in subditos, dicit Bald. in c. Ecclesia sanctæ Mariæ, in 3. col. de constitutio. Et apud eum est suprema potestas, in qua non habet parem. Bald. in cap. 1. in prima eolum. de probation. prout per plura declarat dom. meus Iaf. in l. rescripta. in secunda eolum. cap. de prec. Imper. offe.

Imò, Paparus videtur esse prior Imperio, eum sacerdotium initium habuerit à Melchisedech. Erat enim sacerdos Dei summi, vt habetur Gen. 4. Et hunc tradunt Hebræi fuisse Sem, primogenitum Noe. Dominium vero temporale iusto titulo acquisitum initium habuit in Moyse duce populi constituto à Deo, postquam secuti sunt iudices, vt habetur in libro Iudicum per totum, licet Aug. de ciuitate dei, lib. 5. cap. 1. dicat primum dominium incepisse à Cayn, & Nemroth, & dicam infra in parte seq. in prima consideratione. Sed Archiepiscopus Flor. in sua summa, in 3. par. lib. 22. c. 5. §. 14. dicit illud fuisse dominium tyrannicum: alind verò quod incipit à Moyse, fuit iusto titulo acquisitum. Et sicut aurum excellit plumbum, sic etiam autoritas & dignitas Papæ excedit imperialem. c. duo sunt 96. dist. Sicut etiam Sol dicitur pater omnium planetarum & dominus, ita Papa pater omnium dignitatum: cum paparus, seu papalis dignitas assimiletur soli, & regalis seu imperialis lunæ. Et sicut luna recipit lumen à

Q V A R T A P A R S

sole, ita imperialis dignitas à Papa. cap. solitæ. de maiorita. & obedi. vbi notatur. Et dicit Aug. de Anthona in suo tractatu de potestate Ecclesiæ, quod sicut summo sacerdoti Leuitici generis omnes Iudei obedire tenebantur, cuiuscunque status essent, sic omnes Christiani maiores & minores, Papæ locum Christi tenenti, parere tenentur. Et de obedientia exhibenda summo sacerdoti Leuitici generis, & punitioe inobedientiæ, habetur Deutero. 17. & amplè per eundem Archiepiscopum in sua summa, tertia par. lib. 22. & 17. & in dicto lib. 22. capit. 1. 2. 3. 4. 5. & 6. amplissimè ponit de honore, gloria & potestate Papæ, ad quem recurre.

De obedientia, quomodo sit Papæ per Reges præstada, vide per Perrum de Monte in sua monarchia: quem allegat etiam Fel. in capi. si quando. vbi per eum. extra de rescriptis. Et aduertendum est ad id, quod dicit Beatus Thomas in tractatu suo de Rege & Regno ad Regem Cypri, vbi ait: Huiusmodi Regni mysterium, vt à terrenis spiritualia essent discreta, non terrenis Regibus, sed sacerdotibus est commissum: ita præcipuè summo sacerdoti Christi vicario Roma. Pontifici, cui omnes Reges Christianos oportet esse subiectos sicut ipsi domino IESV Christo, vt refert idem Archiep. Flo. in loco hic ante alle. c. 6. §. 4.

Imo etiam videtur, quod summus Pontifex & sacerdotes secundi ordinis, & alij inferiores sint subiecti Regi & Principi: cum vt habetur 4. Reg. 23. præcepit Rex Helchæ Pontifici & sacerdotibus secundi ordinis, & lanitoribus, vt proiecerent de templo domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal. & facit q̄ haberur 3. Reg. 22. cap. vbi habetur. Prohibitiq; sunt sacerdotes. & ibi ponitur verbû Principis ad sacerdotem imperatiue. Nolite ergo, &c. Ex quibus etiam videtur dicendum, quod etiam sacerdotes debent obedire Principi reciproce.

Sed tamen dic, quod Papa est primus & maximus omnium Episcoporum & Patriarcharum, in totam ecclesiam Christi vniuersalem prælationem habens. Refert S. Thomas in tractatu suo quem fecit contra errores Græcorum. c. 66. & 67. Et est pater vniuersalis omnium fidelium & omnium ouium Christi per hæc verba: Pasce oues meas. vt tenet Io. de Turrecr. in c. cum ad verum. 96. distinct. licet prohibeat, sc̄, propter humilitatem, vocari vniuersalem Episcopum, aut Patriarcham: re vera tamen est vniuersalis Episcopus & Patriarcha, vt tenet idem Ioan. de Turrecr. in ca. nullus. 9. distinct. Et primum locum in consistorio obtinet. c. 1. & 2. 22. d. & Præpositus in c. episcopos. 17. distinct. Imo, in tantum est honorandus, quod debet oculari in pede, vt dicit gloss. & Ioannes de Platca in l. 1. C. de domesti. libr. 12. Imò videtur idem consistorium facere cum Deo. Innocen. & Hostien. in c. 4. de translat. prælat. idco post Deum

præ omnibus debet honorari. Abbas Siculorum in consilio 21. lib. 1. vide etiam Bernardinum de hostis in sermone 31. secundæ partis sui Rosarij. cetera G.

Et de huiusmodi prælatione vniuersali in ecclesia, & quomodo sit summus Pontifex, vide etiam Archiepiscopum Floren. in dicta summa par. lib. 22. cap. 6. §. 1. & 2. Et est supra omnem mundum. c. cuncta per mundum. 9. quæst. 3. c. opposuit. de concess. præbendæ. Itaciam, quod sit super illustris; imo quasi talis dici non debet, quod sit supra dignitatem, & culmen omnium dignitatum: ita tenet Bal. in c. cum accessissent. extra de constitutio. d. meus las. in l. 1. colum. 1. de officio eius cui mand. est iuris. & ibi amplè Purpuratus, qui ponit quibus honoribus debet honorari: supra omnes. Et dicit Zodericus Zanoren. in suo speculo humanæ vitæ, libr. 2. cap. 1. quod huius summi Pontificis tanta est sublimitas & eminentia, tanta immensitas, vt nullus mortalium eundem comprehendere, aut satis exprimere, nec nec cogitare possit: quod multis comprobationibus, quas non transporto, cum habeantur impressione: & ibi, vsque ad octauum capitulum ponit de miseris summorum Pontificum, & breuitate eorum vitæ, plures causas assignat. Supremus enim Dei Vicarius est, & qui contra eum dicit, mentitur, vt dicit Bald. in l. Barba. Philippus. ff. de officio prælat. & idem Bald. in finalibus verbis, dicit quod est omnia, & alij omnia in spiritualibus. & allegat Bernardinum in contemplatione ad Eugenium. & idem Bald. in proœmio Gregoriano in princ. dicit, & Pan. commissa est tota machina spiritualis: & thesaurus omnis dignitatis est in eo, ita vt nulla dignitas spiritualis, vel ecclesiastica, cui non prædeat. & idem Bald. in l. rescripta. C. de præd. impera. offeren. dicit, quod omnes dignitates omnemque potestatem, quam habuerunt omnes Patriarchæ, solus Papa habet. Et maiora merita Papæ, quam sanctorum. capit. delibellus. d. de cuius autoritate Pen. de Anch. in prætionem capit. primo, circa secundam charact. constituit. & per Pan. in capit. nouit. in gloss. 2. iudicij.

Octaua consi. Cardinalis Host. exprimitur & ex merito, quia Papam consecrat, & imperatorem inungit, obtinet secundum locum in consistorio Papæ. Ita tenet Host. Pet. de Anthon. Car. Zabar. in c. antiqua. de priuilegijs. Car. Acc. in cap. episcopos. 17. distinct. & sic est primus post Papam, ideo dicitur honorabilior ceteris: cum illi honorabilior dicatur, qui est proximior domino, vt est gl. in §. aliam. in tit. de bon. pos. & eam infra. in 54. consideratione incipiente, et prædictis fundatur. Et iste Cardinalis Episcopus licet sit tantum Episcopus, vtitur pallio, vt dicitur infra 26. consideratione, incip. Episcopus Hæc

Et quod iste Cardinalis obtineat secundum locū, tenet Nicolaus Boerij in suo tractatu. de auctoritate & preeminetia sacri magni Concilij. in prima opinione pro magno concilio.

Nona considera. Quatuor Patriarchæ, s. Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus obtinent primum locum post Apostolicum. Patriarcha verò lingua græca summus Patrum interpretatur. cap. clericos. versu. Patriarcha. 21. distin. Et secundum ordinem supradictum & descriptum obtinent primum locum post Papam in Ecclesia. Primum videlicet Constantinopolit. secundum verò Alexand. tertium autem Antiochen. & quartum Ierosolymitanus. Secundum quem ordinem ponuntur in cap. antiqua. extra de priuilegijs. & in auth. de Ecclesiasticis tit. post princip. col. 9. & ibi intellige de predictis quatuor, qui sunt verè Patriarchæ, seu primates cum primas idem sit quod Patriarcha, licet nomina sint diuersa. Non enim inter eos est realis differentia, sed vocalis 90. dist. 1. c. vocatur tamen prædicti Patriarchæ.

Et isti quatuor representant quatuor Euangelistas in Ecclesia Dei, vt est tex. in ca. scriptum est. de elect. & dicuntur mundi Cardinales: quia per quatuor Euangelia in cessabili tuba didicimus, & quod per orbem terrarum illum illustrantes prædicam? & agimus, dicit tex. in c. huius. 73. dist. & per Lud. Rom. in consil. suo 324. incip. Vos estis lux mundi. in 6. col.

Et isti Patriarchæ sunt spectabiles: quia redacti sunt in statum Regum, ex quo multas provincias regunt. Bal. in l. 1. col. 3. §. 1. ff. de officio præfect. prætor. dominus meus lasin l. 1. ff. de offi. eius cui man. est iurissimo Purpurat? ibi dicit eos esse Illustres: quæ vide post d. meum las. Et dicuntur sanctissimi, in auth. vt determinatus sit numer. saltè vt dicit Purpura. in d. l. 1. post Cardi. Host. in consistorio sedet immediatè.

Alij autem, de quibus habetur per Archidiaconum in c. periculofo. de statu monacho. lib. 6. & in c. 2. & 399. dist. & in c. 1. & 2. 80. dist. non sunt propriè Patriarchæ, sed Primates, vt tenet Aluarot. & Præpositus, dictus Cardi. Alexan. in titul. Episcopus vel Abbatem. §. col. 6. Et de his Primatibus. vide etiam quæ dicunt Cardi. Zabarel. & Petrus de Anchara. d. c. aliqua. vbi dicunt, quod si Episcopus Hostien. Cardin. sit præsens, quod sedebit prope Papam: nec mirum, vt dicunt, quia Papam consecrat, Imperatorem vngit, & est palliatus, & ideo videtur esse maior dignitate Patriarcha Constantinopolitano: quia, vt dicunt, prioritas dignitatis declaratur ex prioritate sedis & loci. c. ex ore. de priuileg. c. 1. & c. statuius. de maior. & obediens. Dicit tamen Lucas de Pen. in l. vnica. C. de metropoli. Berito. in fi. lib. 11. quod in Constantinopoli præest Patriarcha.

Alia de his Patriarchis & Primatibus vide etiam

per compatriotam, conciuem & contemporaneum nostrum dominum Ioannem de Montholono in suo Promptuario iuris, in verbo, patriarcha. & in verbo Dauid. Actuum 2. vbi Dauid, Isaac, & Jacob, Patriarchas appellat, vt etiam habetur in c. Ebron. 13. q. 2. Et hos quatuor credo præcedere debere omnes Card. præter Episcopum Host. Cardinalem, vt dictum est.

De potestate autem Patriarcharum ponitur per Aluarotum & Præpositum in dicto titulo Episcopum vel Abbatem, hic ante alleg. & per Florentinum in 3. parte suæ summæ, libr. 20. ca. 4. vbi amplè.

An autem alij Patriarchæ seu primates vltra illos quatuor supra nominatos præcedant, aut præcedere debeant, Car. vt sunt Aquileg. Grandè. Tolent. Cantuarien. Biturien. Pisanus, dicam infra in 19. consid.

Sed quia, vt dicit Aluaro. in d. titu. Episcopum vel Abbatem, quod Patriarchæ seu Primates nihil iuris vel priuilegij præ cæteris Episcopis habent, nisi quantum sacri canones vel præfata consuetudo tollit. Ideo cum iure non dicatur, quod alij vltra prædictos quatuor teneant primum locum post Papam, ideo stabunt in suis locis post Cardinales. Cum Cardinales etiam Diaconi præcedant quoscumque Episcopos & Archiepiscopos, vt in fra dicam in 11. consideratione, incipiente, sumitur ex prædictis. & in consid. supra alleg.

Aduerte tamen ad vnum, quod dicit Gem. in cap. quanquam. in fi. 2. q. 7. quem allegat Fely. in rub. de maio. & obe. §. col. quod dignitas Cardinalatus est maior post Papam quamcunq; alia dignitate, cū Cardinales post Papam iudicent omnes, & ipsi à nemine iudicantur 9. q. 3. c. nemo, cum alijs per eum ibi allegatis. Et etiam voluit tenere Antonius de Butrio in quodam consilio, quod est inter consilia Pauli de Cast. consil. 412. incipiente, viso puncto transmissio, quod Cardinales post Papam primum locum obtinebant. capit. per venerabilem. §. rationibus. extra. qui filij sunt legitimi.

Decima consid. Sicut primo summo Pontifici domino nostro Iesu Christo in triumphali Ecclesia tres Patriarchæ angelorum obsequuntur: ita ad exemplar illius in Ecclesia militanti circa vicarios suos tria genera Cardinalium obsequentium, ipsis vicarijs fuerunt instituta. Qui quidem Cardinales sunt vocati in partem sollicitudinis. c. ad honorem. extra de vsu pallij. 2. quæ. 1. c. de cætero. & quorum consilio summus Pontifex agenda ordinat & disponit. ca. fundamenta. §. docet. de elect. lib. 6. & sunt sibi collaterales. ca. 1. & cap. pen. de offic. legati. libr. 6. Et pars corporis. cap. verum. 6. q. 1. Laurentius, & Card. Zabarella in clem. 1. de celebratione missarum. Speculator in ti. de leg. §. sequitur. post princ. in ver. laterales.

Q V A R T A P A R S

Et interpretantur Cardinales, id est columnæ Ecclesiæ. c. ministerium. de offi. Archiepiscopi. Oldradus consi. 46. Car. Alex. in c. in nomine domini. 23. dist. in d. Papa est de numero Cardinalium. Archidiaconus in c. sacros. de elect. & inter Papam & Cardinales dicitur esse vnio identitatis, secundum lo. And. in c. requisisti. in fin. de testamentis, Philippus Francus in cap. 1. de offi. legati. & faciunt vnum corpus cum Papa, & iudicant totum orbem. c. per venerabilem. qui filij sunt legitimi. Ita quod præferendi sunt Cardinales Episcopis. secunda q. 7. c. quanquam. Card. Zabar. in cle. 4. §. irritum. tertia q. de elect. do. Alex. in rub. ff. de iurisd. om. iud. Eo, quia Car. habet maius officium quam Episcopi. Bar. in l. 1. §. si quis ff. de appell. Pan. in c. Ecclesia vestra. le dernier. de elect. & in c. 2. de cle. non residentibus. licet tamen Episcopi sint maiores ordine. d. c. quanquam. 2. q. 7.

Faciunt ad hoc, quæ dicit Fel. in rub. de maiortate & obe. in 5. col. vbi ponit quod etiam Cardinalis non Episcopus præcedit Episcopum non Cardinalem. dicam infra in sequ. consider. & vide ibi Fel. in dicta rub. An Episcopatus, Cardinalatus, & Papatus sit culmen dignitatum, & quomodo intelligatur, & de Prælato vero, & de numero Cardinalium, & quot sint Episcopi, quot Presbyteri, & quot quot Diaconi, vide per Aluarorum & Præpositum in d. tit. Episcopatum, vel Abbatem. Fortè dicam alibi, licet & tales Cardinales æquiparentur Regibus. d. meus las. in l. nemo potest. in 2. col. ff. de lega. 1. lo. And. in c. 1. de offi. lega. in nonella. ponit vnde decem prærogatiuas seu maiortates Cardinalium, quas vide. Et ex vnaquaque, posset fieri vna consideratio de per se, quas vide: & de his tangam in considerationibus sequen. Et quomodo Card. Regibus æquiparentur: & quod sint illustres, ponit Purpuratus post Alex. in rub. ff. de iurisd. omnium iud.

Vndecima consideratio sumitur ex prædictis. Videlicet maior officio, minor verò ordine præfertur. quia Cardinalis etiã non Episcopus præfertur Episcopo, vt tenet Pan. post. Cardinalem in c. Ecclesia. le secõd. in vltima col. extra de electio. Idem Abbas in cap. quod super his. in lectura Parmensi. de fide instrumentorum. & ibi de Bellõzini in 20. col. allegando Bar. in l. 1. §. si quis in appellatione. circa prin. ff. de appel. vbi dicit, quod Cardinales non habent maiorem dignitatem quam Episcopi, licet habeant maius officium. vide Fel. in loco hic ante in præcedenti consideratione allegaro. Ita etiam tenet Flo. in 3. par. suæ sum. li. 221. c. 2. & in illo libro plenè habes materiã status Cardinalium.

Dodecima consid. Cardinales Episcopi præferuntur alijs non Episcopis. Ita tenet Card. in cle. 3. §. irritum. de cle. Ratio est, quia habet duplex vinculum. Habent enim officij vltra Episcopos, & vltra id habent etiam Episcoporum ordi-

nem. Ita tanquam habentes duo vincula sunt præteris præferendi, arg. eorum, quæ infra dicam. 15. consideratione: nec valeret consuetudo, si Diaconus Cardinalis præferretur Presbytero in c. stauimus. extra de maiortate & obe.

Et aduerte, quod sunt septem Card. Episcopi, videlicet Host. qui propter Papæ consecrationem, vt iam supra dixi in 2. consideratione, dignior est alijs. Episcopus Port. Episcopus Albanen. Episcopus Sabinensis, Episcopus Palæstinus, Episcopus sanctæ Rustinæ, Episcopus Tusculan. Et isti Episcopi tanquam Vicarij domini Papæ: in domibus diebus, festis & præcipuis solemnitatibus in curia sancti Saluatoris Lateranensis Ecclesiæ debent seruire, vt dicit Aluaro. & Præpositus in locis alleg. Et isti Cardinales succedunt in locum prius per optionem, ita quod si moriatur Cardinalis Host. Card. Portnen. accipiet locum Cardinalis Host. & sic deinceps: ita quod nouiter creatus Cardinalis Episcopus, erit in loco Card. Tusculan. est vltimus illorum. Non sic in alijs Cardinalibus, quia sunt Cardinales secundum titulos eius, quos, & in locum quorum subrogantur. Sed tenent in suo ordine secundum prioritatem positionis.

Sed iuxta prædicta posset insurgere dubium, si vltra illos septem sint alij Cardinales innumerarij, quia sint Episcopi, non tamen habent alium titulum ab Episcopatibus, debeant præferri alijs Card. Presbyteris, aut Diaconis numerarijs, secundum quod est eius numerus simpliciter titulis eis assignatis, vt puta quia sint 230. fuerunt tempore Pontiani Papæ, vt refert Card. Zab. in d. clem. ne Romani. §. porro. in 2. not. de elect. Et de illis Cardinalibus super numeris sint centum Episcopi Cardinales: an debeant præcedere alijs Presbyteros & Diaconos numerosos secundum tit. eorum, & eis impositos, quibus in locis hic ante alleg.

Licet sit quidam numerus Cardinalium creatus secundum numerum discipulorum Christi, habetur in locis hic ante allegatis, potest tamen summus Põtifex, vltra illum numerum, totum voluerit, creare de suæ plenitudine potestate omnes tales numerosarios facere si velit, notari in locis præallegatis. Si tamen aliquos facere velit esse supernumerarios, tales supernumerarij non sunt veri Cardinales: cum qui super numerum militat, quasi nec militare dicatur. l. fi. C. de imperito. Magistri militum. & vt dicit Bar. in l. que. C. de proximis sacrorum scriniorum. Ita supernumerarij sunt expectantes decedentium. Et ideo debent sedere in vltimo loco omnium numerarios. Et dicuntur supernumerarij qui sunt vltra loca & titulos assignata seu affecta alijs supernumerarijs. Et sunt numerarij Cardinales, videlicet septem Episcopi supra nominati. Presbyteri verò Cardinales sunt 23. nu. quæ

Nulli per numerum septenarium quatuor Patriarchalibus Ecclesijs vrbis Romanæ sunt intitulati. Septem enim sunt intitulati ad Ecclesiam sancti Petri, videlicet Cardinales san. Mariæ trans Tyberim, sancti Grifogoni, sanctæ Cecilie, sanctæ Anastasie, sancti Laurentij in Damafo. S. Marci, S. Martini in montem.

Alij autem septem, qui sunt intitulati ad Ecclesiam S. Pauli, qui debent in altari maiori deservire: sunt isti, videlicet Cardinales S. Sabinæ, S. Priscæ, S. Balbinæ, sanctorum Nerei, & Archilei, S. Sixti, S. Marcelli, S. Susannæ.

Alij autem presbyteri Cardinales S. Mariæ maiores sunt isti: videlicet Cardinales sanctorum, qui tamen non nominantur per titulum, sed per Basilicam, & in eo est speciale, vt notatur in cap. cum olim. de princip. & de rei iud. c. Apostolica, li. 6. & tenet Io. And. in titu. de libellorum cõceptio. §. nunciã videndum post princi. Cardinales S. Cyriaci in thernis, S. Eusebij, S. Potentianæ, S. Vitalis, sanctorum Marcelli, & Petri, sancti Clementis.

Alij verò presbyteri Cardinales sancti Laurentij sunt isti: videlicet S. Prædix, S. Petri ad vincula, S. Laurentij in Lucina, sancti Crucis in Ierusalem, sancti Stephani in Cœlio monte, sanctorum Ioannis, & Pauli, sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi verò Cardinales sunt 16. videlicet S. Mariæ in dominica. Et iste est Archidiaconus aliorum, & idco cæteris præferri debet, S. Lucie in circo palatii iuxta septifolium, S. Mariæ nouæ, sanctorum Costmæ, & Damiani palatii, S. Adriani palatii, S. Gregorij palatii, S. Mariæ in schola græca, S. Mariæ in porticu, S. Nicolai in carcere, S. Angeli, S. Eusebij, S. Mariæ in aquario, S. Mariæ in via lata, S. Agathe, S. Lucie in capite Sabine, S. Quiriaci. Et istos titulos sic enumerat Speculator in tit. de leg. §. sequitur. & Aluarotus in d. ti. Episcopum vel abbatem. vbi ponit quo modo intulatur. Et quòd possunt esse ex supradicto numero quinquaginta, & vnus.

Ex quo videtur dicendum, quod si sint vltra illi numerum & titulos supradictos, q̄ sunt supernumerarij. Et tales supernumerarij post mortem aliorum sunt subrogandi secundum ordinem creationis si velint, aliàs possunt subrogari pro secundo, vel tertio, ar. notatorum per Bartolum in d. l. vnicuiq; supra allegata.

Et intellige, quod iste supernumerarius subrogatur, quantum ad incorporationem. vt si sit incorporatus, vt numerarius erat, sed non in loco ille sedebat, sed in vltimo loco post alios prius incorporatos, qui præferuntur ei in honoribus, & alijs prælationibus, & sic non per omnia subrogatur loco illius, vt in d. l. vnicuique. & in l. comperimus. C. de prox. sacro. scriniorum. Et sic in dicta

subrogatione debet seruari duplex ordo. videlicet, vt hic supernumerarios priores eo: Item etiã, vt non præcedat socios supernumerarios priores eo: Imo etiam, vt non præcedat numerarios etiã posteriores illo, in cuius locum subrogatur. Ita tenet Io. de Platea in d. l. vnicuiq; in 2. col.

Ita etiam obseruatur in hac ciuitate Hed. in Canonis supernumerarijs, quos præcedunt numerarij, etiam posteriores. & dicuntur Canonici in albis, quia præbendæ eorum sunt in albo descriptæ: & tales nullis Canonorum priuilegijs gaudere deberent. Sunt tamen exempti à iurisdictione Episcopi Hed. & subiiciuntur iurisdictioni Venerabili Virorum dominorum Decani, & Capituli Hed. Quod, an debeat fieri, non insisto. & ex causa.

Decima tertio consi. Inter Cardinales in Cancellaria præfertur Vicecancellarius. Nam cũ olim de pari contendere voluisset cũ Papa ex gloria, propter excellentiam tanræ dignitatis, q̄ Cancellarius erat, fuit statutum pro lege, quod non amplius Cancellarius, sed Vicecancellarius à cætero vocaretur, quod & hodie seruatur, vt dicunt Guillelmus, & Zabari. in cle. ne Romani. de elec. Er ita etiam vocatur: in proœmio sexti. in §. san. olim vocabatur Bibliothecarius. c. Adr. 63. dist. secundum gl. ibi.

Et inrer Officiarios Curie Romanæ post Papam dicitur maior. Notat Zabari. in d. cle. ne Romani. vers. eo ipso. ibi: quarto quarto. Et est iudex in pertinentibus ad expeditionem Bullarum. Regulas Apostolicas Regis, cuius dispositione in Curia dantur. & extra cum subscriptione duorum abbreviatorum, & capir certam partem de registro Bullarum, quia tenentur de omnibus ibi contentis redder rationem, secundum gl. in proœmio regularum Cancellariæ Innocentij octau. Et est præses Iustitiæ in Curia: ponens decretum: irritans, & aliàs clausulas: de quo per gl. in c. statutum de rescript. lib. 6. §. 1. in verbo literarum. Et sedere potest, & stare cum auditoribus Rotæ, in decisionibus causarum, etiam in præsentia Papæ: quoniam, vt dictum est, est præses Iustitiæ, secundum gl. in d. proœmio. Sicut videmus de Cancellario Regni Franciæ. Qui tanquam primus post Regem præsidet in omnibus parlamētis Regni. Sicut Moyses in Regno, & synagoga Iudæorum pro Deo verus Cancellarius vocatur, cui & Dei vnus & idē dicitur esse consistorium secundum Host. in c. quanto. de transla. præla.

Decima quarta consi. Camerarius sedis Apostolicæ habet dignitatem vltra alios ratione iurisdictionis, quã habet. Eo tamen, quia semper solet esse Cardinalis, extra locum Cameræ sedet in suo loco, vt Cardinalis, non habendo respectum ad eius officium.

Et dicitur Camerarius, qui recipit & custodit bona, c. ad audientiam. de præscript. Er hodie magnum eius officium est, & habet dignitatem

notant

notant domini de Rota deci. 173. in fine, in nouis. Et iurisdictionem exercet circa omnes debitores Camerae. Et, Papatu vacante, nihil ab eo recipiunt Cardinales. c. vbi periculosum. §. prouisionis. de elect. in 6. Ioann. Andreæ in clem. ne Romani. §. eo tamen. de elect. Et habet iudicem, qui dicitur Auditor Camerae, qui de causis appellationis ad Papam extra Romanam curiam per appellationem deuolutis non potest se intromittere: imò confecerunt per Vicecancellarium committi, & tractari, vt dicunt domini de Rota. decisi. 336. in nouis.

Et ad officium Camerarij pertinet temporalia pauperibus erogare. glo. in d. cle. ne Romani. ver. eo tamen. iam supra allegato. in verbo. Camerarium. quod bene obseruauit beatus Laurentius respondendo tyranno: Thesauros quos quaeris, manus pauperum deportauerunt. Et libros conserua re. d. c. ad audientiam. Et duabus rationibus non expirat eius officium morte Papae. Prima, vt non negligentur redditus temporales ad Romanam sedem pertinentes, sine quibus spiritalia diu esse non possunt. l. q. 3. si quis abiecerit. ca. ex officij. de praeser. c. cum secundo. de praebendis. Secunda, propter sustentationem pauperum, ne interim fame moriantur. 86. dist. c. pasce, vt tenet Zabarella. in dicto vers. eo ipso. iam supra allegato.

Decima quinta consid. Cardinales Presbyteri praeseruntur Diaconis Cardinalibus ea ratio ne solum, quia licet sint pares officio: sunt tamen maiores ordine: ratione cuius maioritatis alios praecedere debent. notatur in ca. clericos. 21. dist. dicam infra in 15. consideratione: ideo non insisto. facit tex. in c. placuit. 18. dist. & c. oportebat. & ca. si quis in Episcopis. 79. dist. in 2. & in ca. cum redemptor. 12. q. 2.

Et aduerte, quia isti Cardinales, & Patriarchae, aequiparantur praefectis praetorio, vt dicit Albert. de Rosa. in rub. ff. de statu hominum. Ioan. de Placeta. in l. curialib. in 2. & 3. col. C. de decu. libr. 10. Intellige praedicta, si sit consuetudo talis: de iure tamen, vt dicit glo. in c. legimus. 93. dist. De consuetudine Romanae curiae, Diaconi Cardinales praeseruntur Presbyteris Cardinalibus: & si talis consuetudo sit, est obseruanda. Ita dicit Praepositus in c. Episcopos 17. dist. in fine. vbi dicit, quod indices dicit contrarium obseruari in Presbyteris Cardin. Et poterat scire, quia erat Cardinalis tempore suo. Et credo, quod non valet ex dictis Host. in ca. 1. de maio. & obe. vbi dicit, quod non valet consuetudo, quod minor praecedat maiorem.

Decima sexta consid. Cardinales manentes in Curia sunt digniores alijs. Bald. in rub. ff. de offi. procon. quoniam praesentia Principis illustrat eos. l. vna. C. de praepos. labo. lib. 12. Quoniam licet omnis gradus & dignitas secularis recipiat splendorem à Principe, non tamen aequaliter splendet qui abest ei qui praesens est: sed vt inferat dominus

Nicolaus Boerij, in suo tractatu de praeminentia magni concilij, & parlamentorum Regni Franciae in prima ratione pro magno concilio. in fine. simplex Cardinalis in Curia residens debet honoribus praeferi Cardinali legato. Et facit ratio. Nam Contul, qui est illustris, quando moratur extra Urbem, erat tantum spectabilis. in rub. ff. de offi. procon. quod tamen dicitur magis quam posse praeficiari. cum eo ipso, quod legatus ingreditur Urbem, deponit officium, & officium legationis. l. 1. & vlti. ff. de officio procon. c. legatos. de offi. leg. lib. 6. no. gl. in c. excommunicationis. eo. tit. Ego etiam dicerem contrarium, quando legatus Cardinalis vltra Cardinalem habet officium legationis, ratione cuius habet praeminentiam, cum tanquam legatus summus Praefectus, eidem honor debet adhiberi. notat Praepositus Franc. in c. grandi. de supplen. neglig. praeser. in 6. Dixi supra. infra sic videtur, quod Cardinalis legatus propter autoritatem sui Magistris legationis praecedat alios. Sed solue, dicit, quod quando Vrbe perdit officium legationis, non semper stat solutio praedicta. Et istud creditur tenere do. meus las. in l. 1. in 3. col. ff. de offi. eius cui mad. est iurisdictione. & de dicto Bal. in rub. vide Fel. in c. clerici. in vlti. col. extra de cijs. & vide de hac materia, quae dixi in prima consideratione sextae partis.

Decima septima consid. Poenitentiarum Officium ratione cuius dicitur habere auctoritatem. Et secundum styllum Curiae solet esse Cardinalis. notatur in cle. ne Roma. de elect. Et officium non expirat morte Papae propter penitentiarum animarum euitandum. arg. c. primi: ne vacante. & c. primi. de sepulchris libr. 6. Et licet istius creditur in suo officio de consuetudine non agitur de prauidicio alicuius, cum non habeat potestatem, nisi in foro poenitentiali: etiam procedit quo ad minores poenitentiarum, quia quo ad maiorem videtur esse eod, quia Cardinalis quibus de obseruantia Curiae creditur. Zabarella. in d. cle. ne Rom. §. eo ipso.

Decima octaua consid. Legati Cardinales digniores, & excellentiores pluribus praerogatiuis decorati alijs legatis missis vel nuncijs. & c. ex communi. & c. nolentes. de officio legati. eo. rit. libr. 6. Et tales dicuntur de latere, vt ex Philippus Franc. in d. ca. 1. de offi. delegati. vbi dicit, quod etiam Cardinales, si non sunt legati, sunt ceteris praeposendi, & honorandi: licet isti sunt minores ordine, cum sint pars corporis Papae. 6. quaest. 1. cap. si quis. & de poenis, in d. c. b. l. c. Et Cardinales legati aequiparantur Praepositis, & sunt Illustris, vt dicit Bald. in cap. poen. de officio legati. Alij verò legati praesidibus praepositiarum, vt est tex. glo. & doct. in ca. 2. de offi. deleg. in 6.

Decimanoaconfi. Primates seu Patriarchæ etiam alij, quâ supra nominati in 9. confideratione, incipientes: quatuor Patriarchæ præcedunt Archiepiscopus & Episcopus, cū maiorem dignitatem habeant. Imò etiam de iure deberent præferri Presbyteris Cardinalibus: probatur ex subscriptione. c. confitutus. le premier. de app. vbi Patriarcha Granden. præfertur Presbytero Cardinali. Duæ subscriptiones attendendæ sunt. Imò, ad cuiusmodi præminentias multum faciunt. nota gl. in verbo, prædicatorum, in ca. quorundam. de elect. lib. 6. & glo. pen. in clem. 2. de rescriptis. Si tamen sit consuetudo, seruanda est, vt dicit Præpositus dictus, Card. Alexandrinus. in d. c. Episcopus. 17. distinct. Quia est consuetudo Romæ, quod Cardinales præteruntur, ideo seruanda est: & sunt alij Patriarchæ inferiores à supra nominatis, vt dicitur ibi Præpositus, Aquilegensis, Bituricensis, Granden. & Pisanus: de quibus per gloss. & Arch. in cap. clerus. 21. distinct. & in c. fi. 22. distinct. & per Florent. in 3. parte suæ summæ, lib. 20. ca. 4. per totum.

Vigesima consideratio. Archiepiscopus præcedit Episcopum in loco, vbi ambo habent administrationem, cū sit maior in dignitate, vel etiam in ordine. Et sic etiam Presbyter præfertur Diacono. De his est tex. in d. c. placuit. 18. dist. supra proximè allegato. Et isti Archiepiscopi præferuntur presidibus prouinciarum. Albericus de Rosate in l. 3. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio. Et ibi dominus meus Ias. & alij, qui faciunt aliquas comparationes seu æquiparationes de Prelatis Ecclesiasticis ad Principes, & Officiarios seculares. Et de dignitatibus, sublimitate, & excellentia Patriarcharum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, vide de Zodorium Zamoren. Episcopum in suo speculo humane vitæ, lib. 2. c. 10. vsque ad ca. 14. ponit etiam de miserijs, & periculis eorum. vide etiam de Archiepiscopis per Florent. in 3. par. suæ summæ lib. 20. c. 3. vbi amplè.

Vigesima prima confi. Archiepiscopus Mediolanensis præcedit Raennatè, illique antere debet, argumento sumpto ex tex. in c. benequidem. 97. dist. per glo. ibi: & gloss. in l. decernimus. C. de epi. & cle. Albe. de Rosa. in epist. inter claras. Cod. de summatrinitate, & fide cath. Martinus Laude. in tractatu, de dignitate, art. 10. Eò, quia prioribus nominatur: de quo per Philippum Decium in cõs. 161. col. 1. ad fi. vbi tractatur ordo scripturæ. Faciunt, quæ dicit Alexander in consilio 112. versic. non obstante. in 2. volu. dicam infra in hac parte, in 73. consideratione. Bituricen. etiam præcedit Senonen. & Lugdunensis, Archiepiscopus, qui sunt in Francia, secundum Albericum de Rosate in rubr. de statu hominum. Et licet afferantur Galliarum Primates, non est tamen de iuramento. Præcedit etiam Burdegalis. Archiepiscopus, vt de hoc est tex. in c. fi. de maiori. & obe.

& in c. fi. de dilationibus, & tenet Alb. de Rosa. in d. rub. qui dicit, quod Bitur. est Primas in Burdegaliensi prouincia, & etiam Narbonen. prout facit rex. in c. conquestus. 9. q. 3. & de prædictis vide Boerium in dicto suo tract. de præminentia sacri Concilij. & Iacob. Bonaudi in add. ad Io. de Terra rubea in suo lib. de vinea. in art. 2. primi tractatus. in 4. conclusione. in gl. in verb. à dextris. vbi tamen dicit quod Lugdu. & Senõ. Bituricen. Archiepiscopus de facto in Concilijs generalibus Fraciæ præcesserunt.

Vigesima secunda confi. Archiepiscopus in terra Episcopi debet honorare Episcopum, glo. in l. nihil. C. de palatijs, lib. 12. & ibi, quod ruerentia non solum ab inferioribus debetur superioribus, imò quandoq; à superiori debetur inferiori. facit gl. in l. apud eum. ff. de manumisso. Quod quædo sunt duo æquales in dignitate, quilibet in suo territorio est maior altero. faciunt, quæ dicit Capola in suo tractatu. de impera. mili. eligèdo. ver. pro imperator. col. 12.

Vigesima tertia confi. Episcopi in sessionibus & subscriptionibus in Concilio illum ordinem tenere debent, quem habent tempore ordinationis eorum: Vt, qui primò ordinatus fuerit primū locum, & qui secundo secundum sibi vendicet, & sic de cæteris, 74. dist. c. Episcoporum. & 25. dist. c. vlt. & c. 1. & Fel. in rubr. de maio. & obed. & cap. Episcopus. 17. dist. vbi Ioann. de Turrecremata, post alios. Et sublata prioritate promotionis, quomodo Episcopi, Archiepiscopi, & Primates sedere debeant, vide amplè per Alber. de Ros. in rubr. ff. de statu ho. quoniam, vt dicit Fel. in d. rub. de maio. & obe. debent sedere, secundum illum ordinem ibi per eundem Albericum positum & descriptum. Et de huiusmodi prioritate promotionis est text. ad literam. in l. 1. C. de consilib. & non spargendis ab his pecunijs. in l. 1. C. de præpo. sacri cubiculi, li. 12. dicam infra amplius: sed vide Lucam de Pèna in l. 2. de præfec. pratorio. vbi dicit tamen hoc posse limitari, & non esse verum in loco, in quo Ecclesiæ concessum est priuilegium in contrarium, vt est in c. cum antiqua: de priuilegijs. de quibus supra dixi. Et etiam, quia iste ordo est ordo temporis, cui præfertur ordo qualitatis. 16. q. 7. c. laicis. li. 12. dicam infra in 1. part. De Episcopis, & potestate eorum amplè Florent. in 3. parte suæ summæ, lib. 20. cap. 1. & 2.

Vigesima quarta confi. Episcopi exempti, hoc est, immediate subditi Papæ debent in Concilio generali sedere in alteriori loco, quàm non exempti. facit c. per tuas. cum glo. 1. extra de maio. & obe. Ita dicit & tenet loanes Montaigne, in suo tractatu de præminentia & autoritate sacri magni Concilij, in secunda ratione primæ partis. Ex quo videretur dicendum, quod Episcopus de Podio, cum immediate sit subiectus summo Pontifici, & omnes Episcopos suæ prouinciæ præcedere debeat

Q V A R T A P A R S

debeat. Sed in concilijs generalibus Gallix post Primates attenditur semp prioritas promotionis non habendo respectum ad alia, quæ facere possent ad habendum altiozem locum.

Vigesima quinta consi. Episcopus debet præcedere quoscunq; suæ diocæsis, cum sit eulmè dignitatum, notatur in c.1. de præb. & per Fcly. in rub. de maior. & obe. Abbas in c. cum Vintonen. in 4. col. de clec. & in c. venerabilis, in vlti. col. de præbend. & in c. dilectus. in primo notabili, de cõcessio. præbendarum. Do. m^o las. in l. imperium. in 4. col. ff. de iurif. omnium iud. Et Episcopatus dicitur honor, id est, honorabilis dignitas. notat Zabarel. in c. Episcopatus. de priuilegijs. Imo dicitur excellentior dignitas. vt ibi per eum per ca. in notuit. de electione. Ita quod cum est in Ecclesia debet in sublimiori loco sedere in consensu Presbyterorum. 95. distinct. cap. Episcopus. 2. & dicit Bal. in addit. ad Spec. in titu. de iurisd. omnium iud. in verbo, super illustres, quod Episcopus dicitur illustris, & ita etiam tenet in l. nullus qui nexu. C. de decurionibus, lib. 10. & in l. ad similitudinem. C. de Episcopis & clericis. Ita etiam tenet dom. meus las. in l. 1. col. 4. ff. de officio eius qui manda. est iurisdic. Et ibi Purpuratus, qui multum amplè disputat, an sint illustres, an spectabiles. Bar. in l. omnes populi. in 4. quaestio. in pri. ff. de iustitia & iure. Imò etiam dicitur summus Pontifex. text. in cap. si officia. & in ca. qui Ecclesiasticis. 39. distinct. & cap. Episcopus. 18. distinct. & amplè per Bertachinũ de Firmo, in suo tractatu de Episcopo. in prin. & etiam in quarto libro in prima parte illius quartilibri dicit, quod portat crucem antese, secundum gloss. in cap. fin. vt lite pendente. Et aduerte, quod Princeps seu Rex debet ei præbere honorẽ in assurgendo iu aduentu ipsius, & ei iuxta se venabilem sedem assignare, & sic ad dexteram. Ita dicunt Panormitan. & Ioannes Andree in cap. solita. de maiortate. & obed. & Corsetus in tractatu de potestate Regia. quaestio. 57. vbi dicit, quod quando accusatur, debet sedere, & non stare. dicam infra in 7. par. vbi ponam effectus Illustrium personarum, & est in tertia consideratione. Imò etiam dicitur Serenissimus, in clem. in plerisque. de clec. Imò dicitur Dux, Marchio, Comes, & Rex. notat Speculator. in tit. de rescri. præsentatione. §. si. ver. sed nunquid expressõ. Et est caput suæ diocæsis, etiam si alij sint in dignitate positi. notatur in c. cum non liceat. de præscriptionibus. Imò etiam est caput Capituli. extra de verborum significatione. c. cum clerici. notat Inn. in c. cum dilectus. in prin. gl. de maiortate & obed. & de officio. ordinarij c. irrefragabili: intelligant, quando non est priuilegium in contrarium: dicam infra.

Et licet sint multi ordines & dignitates in Ecclesia Dei. c. clericos. 21. dist. tamen Papa appellat se Episcopum, eo, quia in ecclesia Dei nullus est maior ordo Episcopali, vt dicit gl. in proœmio sexti.

in verbo, Episcopus. & facit gl. in ca. quæquam. quaest. 7. qua dicit, quod Episcopus est maior Presbytero Cardinali: de quo tamen vide tex. in Abbatem. de clec. in 6. & Gem. in d. c. quæquam. & in c. 1. in 2. col. de officio delcg. in 6. Bar. in c. si quis appellatio num. in 1. col. ff. de appel. Donum meum las. in d. l. imperiũ. in 4. col. vide Cæcium seniore in consi. suo 79. iu. 2. col.

Aduerte tamen, quod Episcopus debet honorare legatum de latere in vim iuramẽti ab eo facti. de quo in c. ego. de iurciurando. & tenet in titu. de legato. §. 1. ver. honorandus. Hinc Bertachinus de Firmo, in 1. tracta. de Episcopo in prima parte quarti libri. Quod inoluit condõ, quod Episcopi assistentibus dominis Cardinalibus non portant rochetum saltem discoperit nec domini Cardinales assident Papa, nec prætores ciuitatum baculum iustitiæ ferunt assistente præside prouincia. Quem autem locum tenere debeat in capitulo: dicit, Quod si est vt Cæcus, non precedit capitulum, sed habet secundum locum in c. Pan. in c. postulasti. de concess. præb. Fel. in rub. de maior. & obedientia. in 3. col. infra latius in 45. consi.

Vigesima sexta consi. Episcopus Hedunensis, cum habeat Pallium, quod est signum autoritas Archiepiscopi, iu quo plenitudo Pontificalis officij continetur c. nisi. extra de vtu & ritate Pallij. Ita quod post receptionem Pallii test se Archiepiscopum nominare. Notatur quod priuilegium habuit Episcopus Hedunensis in Pontifice tempore sancti Siagrij tunc Episcopi Hed. vt habetur in c. rationis ordo. & cap. synodo. c. dist. Vtuntur etiam Pallio Episcopus dioc. Episcopus Hostiensis: primus Cardinalis Episcopus omnium Cardinalium. vt dixi supra. 2. consi. & etiam Episcopus Arelaten. c. Pallium. distinct.

Et aduerte, Quod Pallium est cæcidia lanæ textum, habens desuper circulum humeros contegentem, & duas lineas ex vtraque parte, respicet ante & retro pendentibus. A sinistris est duplex, & à dextris simplex, & quatuor cruces purpureas ante & retro à dextris & à sinistris. Et ante retro infiguntur in Pallio tres acus, quorum unum vacat à mysterio, vt dicit Magister Alex. de Halis. in 4. Et omnia moralibus sunt inibus mysterijs, & diuinis grauida sacris, vt dicit Gratianus in rationali. & plenissimè Io. de Turrecremata. Episcopus. dicta cap. dist. & post cum Card. Alex. verbo ad verbum, recitando verba ipsius de Turrecr. illum tamen tacendo. Sed Archiepiscopus Flor. in sua sum. 3. part. tit. 20. ca. 4. §. 2. dicit. Quod Pallium est quoddam ornamentum ad modum Stolz sacerdotalis cum quibusdam crucibus contextis, quod defertur super alia ornamenta, & dans pectus, & humeros ad modum coronæ, ante dependit.

pendens. Et ibi ponit dies, quib⁹ vtendum est Pallio. & sic domini supra allegati faciunt differentiam, vt videtur potest de crucibus in Pallio apponendis. Et quomodo fit petendum Pallium, & infra quod temp⁹ vide in c. quoniā. & c. instantia. eadem dist. & de sacramento obedientiae, & fidelitatis Ecclesiae Romanae, praestando in receptione Pallij, in cap. optatum. eadem dist. & in c. significasti. de electio: Nec potest quis Pallium alij accommodare, imò cum eo sepeliri debet. c. ad hanc. c. extuarum. extra de autoritate, & vsu Pallij.

Et ideo ex praedictis inferre. Quod si Episcopus H⁹dm. impetrauerit Pallium à summo Pontifice, ex quo tunc poterit se nominare Archiepiscopum, quod praecedet omnes alios Episcopos non vtentes Pallio: sed ante receptionem illius sedebit in suo loco promotionis, vt dictum est ante in 23. cōsid. incip. Episcopi in sessionibus, &c.

Vigesima septima consilij. Exempti, & habentes iura Episcopalia in diocesi tenentur praestare reuerentiam Episcopo. Bal. in l. fi. C. de op. libr. Fel. in c. conquirente. extra de offi. ord. no. in cap. cum non liceat. de praesc. Imo, etiam Canonici exempti ad reuerentiam praestandam diocesano Episcopo tenentur, & possunt cogi. Nam non est dubium, quod Episcopi est maior dignitas, quam sit in Ecclesia. Imò est culmen dignitatum. not. in c. l. is praeb. dixi supra in 23. consilij.

Ideo est maior Canonico, etiam exempto, & ideo reuerentiam eidem tanquam digniori debet exhibere. C. de officio rectoris prouinciae. c. statui. minus. extra de maio. & obe. Nec debent irasci minores, quod maiores praeferrantur, & quod eis reuerentia exhibeatur. ii. quaest. 3. c. qui resistit. Nam ideo diuersi gradus & ordines sunt distincti, vt minores maioribus exhibeant reuerentiam, vt dicit Lucas de Penna in l. i. sacri. C. de praepositis sacri cubiculi. glo. in l. i. §. si vicinus. ff. de aqua plu. arcen. in verb. seruitutem, facit l. 3. ff. de alie. mutan. iudicij causa facta. Et Canonici debent appellare Episcopum patrem, sed Episcopus debet eos vocare fratres. Pan. in c. nouit. de his quae sunt à praelato sine consensu c. in 3. not.

Hinc ex his Episcopus Parisiensis iustam causam habebat contra suos Canonicos. Qui tempore, quo ipse benedictionem dabat populo, nolbant assurgere, nec ei reuerentiam praestare, in flectendo genua, si conquestus fuerit: eò quia tenebantur, nec poterant de iure illud recusare: licet praetendant habere quandam exemptionem. Et ita etiam fuit dictum per Curiam parlametalem Franceae.

Crederem, quod decisio Bald. in d. l. fi. C. de oper. libr. esset vera in exemptis per pactum inter Episcopum, & monasterium factum, secus autem esset in exemptis per summum Pontificem ex priuilegio. Ita aliàs dicebat dominus meus, & praecedo. Thomas Cusnier, legendo Pictaui pre-

dictam legem, quam sub eo audiui, quem postea audiui esse aduocatum fiscalem in parlamento Burdeg. De quo semper in mente habui, quod non erat eo maior, & subtilior in iure nostro in tota Gallia. Nihil tamen tunc mihi pro hac distinctione allegauit, sed sicco pede transijt. Sed videtur, quod pro opinione illius sit, eò quia pacto ius reuerentiale tolli non potest. l. alia. §. eleganter. ff. solu. matr. Et ibi dicunt Ang. & Imola, quod licet Ecclesia sit exempta pacto, tamen tenetur ad reuerentiam Episcopo, de quo per Canonistas in c. cū venerabilis. de test. in c. pastoralis. de dona. & etiam per Bal. in l. fi. per illum tex. C. de bonis liberti. & in d. c. cum non liceat. de praesc.

Vigesima octaua consilij. Episcopum honorare debet Princeps quantumcunq; maxim⁹ text. est, & ibi Abb. in c. solita. de maio. & obe. & in c. qmnes. & Martinus Laud. in tract. de dignitatibus versi. 10. Imò etiam, vt videmus in concilio Niceno, Constantinus Rom. Imp. primum locum tenere non ausus est, nec se Presbyterorum confessoribus adiungere, sed sedē nouissimam occupauit, vt refert Polyocrates in libr. de nugis curialium & vestigijs philosophorum. lib. 4. c. 3.

Aduerte tamen, quod Rex praefertur, & praesidet quibuscunq; Praelatis feuda tenentibus ab eo, secundum Panormitanum in c. cum virum. in si. de foro comper. maximè Rex noster Franciae, eo, quod oleo sancto vnctus est: de quo latius vide infra in sequ. par. in 31. consilij. Imò Episcopi Regni debent ei iurare fidelitatem seu reuerentiam: quā reuerentiam in concilio sibi referuasse, declarat Theodorice⁹ Rex, c. concilia. §. hinc etiam. 4. 2. dist. quod intellige verum ratione feudorum & rerum temporalium, vt tenet Pan. in ca. nimis. extra de iureiu. quo casu tenentur praestare fidelitatem. ca. nimis. & ibi Pan. & alij, de iureiu. Bal. in praesudij feud. Henticus Bohic. in c. fi. extra de re iud. nota. in c. solita. & in c. dilecti filij. extra de re iudi. Et in talibus rebus feudalibus Praelatus efficitur subditus Regi: in alijs autem non, sed reuerentiae debitor. dicit Bal. in d. c. nimis. Sed etiam quo ad alia temporalia, licet non sint feudalia, subijciuntur Regi. Imò, constitutionibus & ordinationibus illius obedire tenentur in temporalibus. Bal. in ca. cum venissent. de eo, q mittitur in possessionem causa rei fer. Et ideo videtur, quod si Princeps aut Rex exigeret collectas nouas, super omni temporalitate sui Regni, pro necessitate defensionis sui patriae, quod etiam bona temporalia clericorum, & maximè feudalia essent illi exactioni subdita, vt videtur tenere Petrus de Anch. in d. c. nimis, quod an sit verum, dicam alibi.

Aduerte etiam, Quia Regens etiam in his, quae concernunt negotia Ecclesiae, potest praecipere sacerdotibus primi & secundi ordinis, vt habetur 4. Reg. 24. vbi Rex praecipit Elchic Pontifici, & sacerdotibus secundi ordinis. Dicā infra, in quinta par-

Q V A R T A P A R S

quando ponam de excellentia, & præminencia Regum, in 32. consid. incip. quilibet Rex seu Princeps suo Regno. vbi posuit de reuerentia præstanda Regi per Prælatum antequam administret.

Vigesima nona consi. Protonotarij participant, cum habeant officium in Curia, præferuntur omnibus Officiarijs post Vicecancellarium, Camerarium, poenitentiarium, & referendariū, post tamen Episcopos: & si sint Episcopi præferuntur ratione dignitatis officij cæteris Episcopis. Quoniam Protonotariatus est dignitas, cum sint notarij Papæ. 12. q. 2. c. 2. & c. cum redemptor. 5. q. 1. ca. quidam. notatur, in c. cupientes. de elect. in 6. glo. i. in c. scriptum. de elect. Et dicuntur Protonotarij, id est, primi Notarij Apostolicæ sedis, à protos Græcè, quod est primus Latinè. In de dicitur Protomartyr, id est, primus martyr, vt declarat glo. in authentic. tabellio. §. illud quoq; col. 4.

Ex quo ergo habent dignitatem. l. c. maximum. C. de excusa. munerum. l. 10. l. 1. C. de mand. principum. l. præclaram. C. de primipila. l. 12. l. 1. C. de præposi. labo. l. 12. l. neq; Dorothcum. C. de decurio. l. 12.

Istud tamen nomen Protonotarius nunquam ponitur in Bulla, nec in alijs dispositionibus Apostolicis, sed tantum notarius. Licet in regulis Cancellariæ ponatur illud nomen ad maiorem excellentiam, vt dicit commentator vbi supra.

Et istud officium in principio Ecclesiæ primitiue à beato Clemente ad sanctorum martyrum gesta perquirenda atque scribenda fuit institutum, vt legitur in historia sancti Clementis Papæ & Fabiani. Et sunt septem ordinarij, qui dicuntur Participantes, qui expediunt hodie Bullas Ecclesiarū, & Monasteriorum, & habent bonum lucrum: hoc est intelligendum ante Bullam Papæ Pij, & solebant præcedere Episcopos vsque ad tempus Papæ Pij, sed ipse Pius mandauit sub Bulla contrarium, & sic feruatur hodie, vt dicit gl. regularum Cancellariæ Apostolicæ, in regula Papæ Iulij 11. in 3. parte. Et vt dicit Lucas de Penna in rubr. de Magistris seriniorum. Cod. libr. duodecimo. Tales hodie sunt Secretarij domini nostri Papæ, qui sunt maiores post Vicecancellarium, & sunt similes magistris seriniorum, qui diuersis nominibus nuncupari possunt.

Et extraordinarij præferuntur quibuscunque clericis secularibus, cum dignitatem habeant, vt hic ante dictum est, & rochetum portare possunt, dum tamen vigesimum annum habuerint, aliàs non, nec possunt ante fieri Protonotarij, prout statuit Paulus secundus. Et etiam, quod post annum à die promotionis ad ordinem Subdiaconatus ordinarentur, vt ponit Benedicti in sua rep. c. Rayn. in ver. Adiectæ impuberi. in princip. nume. 13. Et dignitas istorum hodie vilescit propter numerum eorum excessiuum, vt dicit Abb. Pan. in c. 1. de privilegijs.

Videntur tamen dicendū, quod etiam antepredictos Protonotarios sint alij officarij sedis Apostolicæ, qui præferantur illis, vt sunt Referendarij, quod debent esse octo, vt ista patent ex ordine litterarum quo per commentatorem regulæ Cancellariæ Iulij Papæ 11. in 3. par. de quib. Referendarijs dicitur infra, in 7. par. in n. consider.

Trigesima consi. Post predictos officiales Curia Romanæ sunt alij, qui ex ordine litterarum debent aut præcedere debent, secundum quod debetur in regulis Cancellariæ. Post duos Protonotarios est corrector litterarum Apostolicarum, cuius officium est magnum, & valde honorabile Curia Romana. quia corrigit minutas rescriptorum lustrat, & postea corrigi ipsa rescripta. Accipit eadē, & mittit sua autoritate ad plūbū nomine Papæ: & in aliquibus ponit nomen suum in medio rescripti à tergo, & dein de ponit manū Vicecancellarij, & scribit hoc modo, s. mandatum ad plūbū: puta in sua nobis, & similibus. Et iste habet bonum lucrum, quia habet vna taxam rescripti. Et de potestate ipsius refert Speculator in de rescripti presentatio. & in rit. de app. & ibi Ioh. Andr. in additionib. vbi multa alia de huiusmodi officarijs, & vide commentatorem regulari Cancellariæ Iulij Papæ 11. in 3. part. principali, vbi exemplè: ad quem te remitto. De officarijs Curie Romana cum nō multum viderim eos in practica, sed intellexi, & cognoui per tres menses, quibus fuicuiate Bono. tempore, quo Iulius Papæ 11. in Italia recuperauit. medio Ludouici x 11. Francorum Regis: pro quo erat illustr. D. Carolus de Ambasiis, cum tunc Regius in Italia, & magnus mag. Francie, qui illā subiugauit, & in subiectione Iulij Papæ 11. nomine Regio posuit: expellendo Ioannem Bentiuolum, cui tunc assidebam pro auditore, in Magistro requestarum, & semper illum in conuictus sum: & illa patria Bononiæ. subiugata, ibi remansi in Curia Apostolica per tres aut quatuor menses pro negotijs dicti Illustrissimi domini Ambasiæ apud Iulium Papam expediendis, ratione officij Cardinalatus, cuius fratris huiusmodi uitatis Hedui. Episcopi, quam multis alijs, vbi qua de predictis officarijs intellexi.

Trigesima prima consi. Sumendo argumentum à titulis Ecclesiasticis dicerem quatuor Abbates generales quatuor ordinū generalium videlicet S. Benedicti, Bluniacensis, Cisterciensis, & Præmonstraten. præferri debere omnibus alij baribus, cum dicantur Reuerendi patres in Christo: alij verò tantum Reuerendi patres. Et sic etiam præferri debere omnibus Protonotarijs, etiam notarijs: licet Protonotarij deferant rochetum, quod non faciunt Abbates: & tanquam quilibet sit caput in suo ordine, vt Abbas Cluniacē. qui facit caput in ordine Cluniac. vt tenet Oldradus com. 204. quod incipit: Prima questio est. Vbi mouetur tribus fundamentis, quæ videas, cum sint opo

ma pro autoritate abbatis Cluniac. qui est vnum caput in ordine. Et tanquam exemptus in ordine debet præcedere omnes quoscuque alios Abbates. notatur in c. ad apostolicæ. de priuilegijs. lib. 6. & in c. per tuas. extra de maior. & obe. dicam infra in 55. consi. Et exempli abbates possunt in consilio generali vti mitra auri frigiata, sed non exempti debent deferre albam & planam. notatur in d. c. v. apostolicæ. Et ita etiam dicit, & tenet Nicolaus Boerij in suo tractatu de autoritate, & præminentia sacri magni concilij, in prima parte. In secunda ratione dixi supra in vigesima consi. huius partis. Abbates tamen Cistercienses, non sunt exempti: quin secundum formam suæ iurisdictionis teneantur reuerentiam, & obedientiam, suis episcopis exhibere, seruata regula sua vt habetur in c. ne Dei. & ibi gloss. & doct. extra de simonia. Audiui aliquando dici a quibusdam, quod abbates Cluniac. & Cisterc. ordinum, qui sunt duo capita in ordine, in Curia Apostolica stant ad pedes summi Pontificis illa sede, in qua sedent protonotarij participantes, & Episcopi: qui in hoc videntur præcedere Episcopos, eo quia sunt viciniore principali prælato, & superiori, scilicet summo Pontifici, arg. tex. in c. per lectis. 25. dist. in c. de quo infra dixi in 56. & 58. consi.

Et aduerte, quod Abbates, habentes terras, in quibus exercent iurisdictionem, habent magnam dignitatem, cum æquiparētur præsidibus prouinciarum, & sic sunt clarissimi, secundum Bal. in l. 1. §. his cunabulis. circa medium. ff. de offi. præf. prætorio. Crederem tamen istos quatuor potius esse spectabiles, & æquiparari comitibus propter generalem administrationem in inferiores, quam habent.

Trigesima secunda consi. Abbas regularis, præfertur cæteris clericis, & non solum clericis simplicibus, sed alijs constitutis in dignitatibus secularibus inferioribus ab Episcopo. Abbas in c. de cernimus. & post eū Phil. Decius de iudicijs. Gem. in c. si. in prin. per illum tex. de offi. dele. in 6. vbi dicit, quod Abbas præfertur canonicis Ecclesiæ cathedralis idem etiam tenet Bal. in c. pastoralis, in ver. extra de offi. dele. dicēs quod magis est deferendum vni abbati franco, quàm in canonico cathedralis Ecclesiæ, qui est in dignitate, cum præsit cap. Et Canonicus cathedralis Ecclesiæ nõ dicitur habere dignitatem. Dominic. de S. Gem. in cap. pit. statutum. in princip. per illum text. de rescrip. in 6.

Sed intellige prædicta, nisi Canonici collegialiter procederent, quia tunc Ecclesiam cathedralē representant, quæ plus alijs honorari debet, vt notanter dicit idem Dominic. de sancto Gem. in c. quamuis. in prin. §. quæquam. in 3. notab. de præb. in 6. & Fel. in c. postulasti. col. 7. extra de refc. & in c. meminimus. in fi. secundæ col. de acc. vbi dicunt,

quod Canonici Ecclesiæ cathedralis præcedunt Abbates in processionibus. Ad quod bene facit, quod no. do. Abb. in c. cum non liceat. in prin. de præser. vbi dicit, quod Ecclesiæ inferiores debent reuerentiam Episcopo, & sic Ecclesiæ cathed.

Ex quibus constat, quod Fratres minores huius ciuitatis Hed. male fecerūt in obitu Nobilis, & potentis viri domini Francisci Rolin, quondam bailliu Hed. volendo tunc vltimum locum tenere cum cappa, in eorum Ecclesia, etiam post Episcopum, & Canonicos Ecclesiæ cathedralis: cum si fuisset ibi abbas, non potuisset prætere maiorem locum in præsentia Episcopi, & canonicorum Ecclesiæ cathedra. collegialiter procedentibus. vt hic ante dictum est.

Et, quod Abbatia alijs dignitatibus inferioribus secularibus. ab Episcopo præferatur, facit tex. in c. p. de. offi. vic. in c. insinuante. de off. deleg. in c. 1. de renun. in c. cum dilecti de ele. in c. ex parte. In prin. de ver. sig. & in d. c. decernimus. de iud. ibi, ab bates archidi. Vbi ex prior nominatione præfertur Abbas Archidiacono, & Prior nominatur, & ex prior nominatione, maior dignitas arguitur, notatur in c. bene quidem. 96. dist. & in c. quorundam. de elect. in 6. & in c. præsent. in prin. de off. ord. in 6. dicam infra latius in 63. consi.

Ex quibus supradictis, insert Barbatia in d. c. decernimus. Quod abbas præfertur Archidiacono cathedralis Ecclesiæ. Pro quo est decisio Pan. in c. ex ore. in 4. nota. per illum tex. de priuilegijs. Faciunt tex. quod præferatur Abbas Archidiacono, cū prior etiam nominatur. in c. si. de dila. & in c. dilectas. de of. deleg. & in c. fin. de consir. vtili, vel inutili. & in c. cum oporteat. de accusatione.

Faciunt, quæ dicit Andre. Siculus, dictus Barb. in d. c. decernimus, iam supra pluries allegato. in 3. & 4. col. vbi etiam Abbas præfertur Duci, cum prior sit in nominatione. authen. habita. C. ne filius pro patre. Ibi tamen dicit Fel. quod videtur, quod abbas non habeat dignitatem, imò solum dicitur habere officium: quod an sit verum, vide eum ibi.

Et quoniam ista in pluribus locis eueniunt, volo eam ampliori stylo tractare. Et primo ponam argumenta pro vtraque parte, & responsiones ad argumenta vtriusque partis, tum ponam quasdam conclusiones.

Primo ergo videtur dicendum, quod Abbates debeant præcedere capitula Ecclesiarum cathedralium ex eo, quia tex. in c. si. de maior. & ob. ibi. prælatorum Burdegal. prouinciæ, & cathedralium capitulorum, vbi text. præponit prælatos capitulis cathedralium Ecclesiarum: modo Abbates dicitur prælati. capit. secundo, de iud. Et ordo scripturæ in dubio est inspiciendus. l. quoties. ff. de vfu. l. generaliter. §. & siquidem. ff. de fideicom. liberta. l. moribus. §. prius. vbi d. cum Iason post alios. ff. de vulg. & pup. subst. l. cum pater. §. pen. ff. de

Q V A R T A P A R S

leg. 2. e. mandato. de precib. c. pe. in prin. de cle. in 6. 44. dist. c. sit rector. in fin. Fel. in c. cū dilecta, col. 3. de refecti. Are. in consi. 103. Faciunt plura allegat. per do. Præposi. Card. in ca. Nicolao. iij. pe. col. de app. per Angelum Aret. iij. §. licet. ex quib. causis manumit. non pos. & in §. aute haredes. instit. de legatis. & in §. si quis. insti. de inutilib. stipula. & dicam amplius de huiusmodi ordine scripturæ, igitur, &c.

Secundò, sic probatur. Nam, vt videmus, ex eodem ordine Abbates post Episcopos nominantur, vt est tex. in c. decernimus de iudicijs. & in c. in nomine domini in prin. 23. dist. & in auth. liabita. C. ne filius pro patre. vbi etiam Abbates præponuntur Ducibus & proceribus sacri palatii. facit tex. in c. si. de offi. dele. lib. 6. & in rubro & nigro Episcopum vel Abbatem. & in cap. i. in prin. de his qui feudum dare possunt. & per illum tex. in d. ea. decernimus. in 3. col. dicit Barbatia hoc esse sine dubio, quod Abbates præferuntur Canonicis Ecclesiæ cathedralis: Imò videtur ibi tenere, quod præferantur Archidiaconis, & digniores sunt illis: Imò, vt ibi dicit, consuluit quod Prior perpetuus, & Abbas, præferuntur Archidiaconis, Decanis & Canonicis Ecclesiæ cathedralis. consuluit tamen & dicit, quod in processibus. Ecclesiæ cathedralis præfertur Abbatibus.

Tertiò facit, quoniam Abbas obtinet dignitatem c. vt apostolica. de priuileg. lib. 6. ibi: quibus nõ competit ex propria dignitate. no. glo. fin. in c. expofuisti. de corpore vitiatis. c. in de iudic. §. verum. de elec. lib. 6. Sed Canonici Ecclesiarum cathedralium non sunt in dignitate positi, notatur in c. statutum. in prin. de refecti. lib. 6. ibi: habentes dignitatem, & habentes personatum. & Canonici Ecclesiæ cathedralis ponuntur vt diuersi. ad idē c. 1. §. hoc autem. ibi, dignitatibus. & canonicatibus. de iudic. cum similib. Inno. in c. fraternitatem. de sepulchris. Host. in summa. ti. de filijs presbyterorū. §. si. Barba. in c. quæsitum. in 1. col. de rerum permutur. Sed habentes dignitatem, debent alios in sessione, sententijs, vel opinionibus, & in subscriptionibus. & alijs similibus præcellere. l. 1. & 2. ff. de albo scribendo. 17. dist. §. hoc quoq; notandum e. episcopos. vbi Præpositus. de Turrec. Gemi. & alij 17. dist. & digniora præponenda. insti. de iure natu. gentium & ciui. §. vt. gl. in §. alia. insti. de bo. pos. Ad istud posset responderi, quod non videtur esse bene determinatum, quod Abbatia sit dignitas. sed potius officium, vt videtur tenere Fel. in c. 2. de iudicijs.

Quartò facit, quia Abbas est de maioribus. Ecclesiæ, & alij dicuntur inferiores. ca. si quis deinceps. coniungendopincipium cum si. 15. d. 7. per quē tex. dicit Archidiaconus in c. 2. in verbo, dignitas. de præben. lib. 6. Quod in odiosis, appellatione dignitatis non venit Episcopatus vel Abbatia, eò, quia sunt dignitates primi gradus. Aliæ verò di-

gnitates, dicuntur inferiores, & refert hoc tenet Ioannes Monachi cardinalem in c. inquisitione de hereticis, lib. 6. idem tenet gl. ordinaria 2. gl. 1. in si. quod sub illo c. cōtinetur Episcopus vel Abbatia: & ita feruat Romana curia, quæ iusmodi dignitates in ipsa curia vacantes sursus dispositioni specialiter & expresse reseruat.

Quintò, Abbates habent iurisdictionem in curiam in suis cōnobijs & monasterijs, ita, quæ possunt subditos suspendere, interdicere, & excommunicare. c. quanto. ibi. glo. no. in gl. pen. d. or. c. ad nostram. iuncta subscriptione. & c. in hēnsibilis. in si. de appel. c. sicut tuus, cum subscriptione. & glo. in verbo, anathematis. in prin. in o. optimè tex. in c. nullum, in c. abbates. super Barbatiam in c. cum contingat. 32. col. de comp. Abbatem in repe. c. si quis contra clericum. eo. ti. de foro compe. Et, quod amplius est, etiam Abbatissa habet iurisdictionem. c. dilecta. de elec. & obe. & in c. de refecti. de excus. pral. Non tamē potest excommunicare, vt ibi notatur, Imò maior, siue conuentualis, habet aliquam iurisdictionem, cum in ecclesijs. eo. ti. extra. de iudic. io. & obe. & ibi doct. Et aliter dicitur habere dignitatem per tex. in c. nisi essent viri de præben. quod poterit esse delegatus. cle. 2. de refecti. non habet capitulum seu collegium Ecclesiæ cathedralis, cum non habeat iurisdictionem in regulos Canonicos de iure communi, imò Episcopus habet illorum excessus corrigere, & de rebus causis cognoscere. ca. irrefragabili. §. excessus. off. ord. nec etiam dignitatem. notatur in c. statum. de refecti. pr. in 6.

Sexto, Abbates debent esse sacerdotes, c. 1. de iura. & qua. Ita quod ordo presbyteralis est iuxta dignitatem Abbatialem aptitudine non actu est, non est necesse quod tempore promotionis Abbatiam sit presbyter, sed debet habere eam legitimum & alia in sacerdote requisita, & primum illum ordinem recipere. no. Panat. cum in cunctis. §. inferiora. pe. col. circa m. de cle. post gl. valde no. in ver. annexi. cle. vt §. 2. de iura. & qua. Ioan. And. in nouella. in c. in si. lectura. de præben. in 6.

Sed Canonici, & præbendæ etiam cathedralium Ecclesiarum, nullum habent ordinem, nisi vel habitu, præter psalmistam, aut primatum suam adiuncta. c. quæris. de iura. & qua. c. 1. notatis per Io. And. & Anton. de But. bonis in cle. 2. in prin. de iura. & qual. vbi dicitur quod si Canonici non existentes in sacris ordinibus solo puniuntur, quod priuatur voce capituli. Ratione erga administrationis & ordinis debent Abbates præponi capitulo vel Canonice. ca. tuimus. de ma. & obe. c. fin. de consi. c. cum de consuet. iuncto c. ad hoc. in prin. De offi. 2. c. presbyteri. dicam infra in consi. in c. minor ordo. ne. vbi dicam de Archidiacono qui præfertur de-

chipsbytero, eo quod est maior administratio-
nec Archipresby. sit maior ordine.

Septimò, Abbates assumuntur per electionem
fratrum vel religiosorum suorum. c. 2. & 3. & c. ab-
batem. 2. c. quàm sit. §. aliàs. ver. defuncto. 18. q. 2. c.
fi. 16. q. 7. Adeo, quod omnes solennitates requisi-
tæ in electione Episcoporum, debent interuenire
in canonica uocatione Abbatũ. c. quia propter in-
prin. de elec. Honorabilius est autem, assumi per vi-
am electionis, aut postulationis, quàm per prouisi-
onem aut collationem. Vnde in gratia generali,
per quam mandatur alicui de dignitate, ad alicuius
presentationem, institutionem, collationem,
vel aliam dispositionem quamlibet, non includit-
ur dignitas electiua, siue ad quam quis consueuit
per electionem assumi, vt est rex. in c. cum in illis.
§. 1. de præb. lib. 6. cle. 1. §. ad hæc. & ibi gl. multum
norabiliter in verbo, quamuis, eo. ti. Canonicatus
vero, & præbendæ vacantes, replentur per colla-
tionem Episcopi & Capituli, alterutrius illorum,
secundum diuersas consuetudines. c. cum in Ec-
clesijs, de præben. lib. 6. no. Panor. post gl. in c. cum
Ecclesia Vulterrana. de ele. glo. in c. si. de supplen.
negl. præla. 21. dist. in summa, in gl. in prin. & in ca.
irrefragabili. §. excessus. circa medium. gloss. vni-
ca. de off. ord. facit. c. nulla. §. 1. de concef. præben.
libr. 6. & ca. ea nascitur. de his quæ fiunt à præ-
latis.

Octauò, Abbas dicitur Prælati Ecclesiæ. c. 2.
de iudi. c. cum ab Ecclesiis. cum ibi no. de off.
ord. ca. vt apostolica. de priuilegijs, lib. 6. cle. 1. in
versic. præfidenti. de rescri. c. quanto. in fi. de off.
ord. c. si. de regularib. in prin. quasi præalij dilati,
vellati, secundum Pan. in d. c. cum ab Ecclesia-
rum. primo notabili cum diuersis concordantijs
ibi allegatis. Et pastor Ecclesiæ dicitur, ita, quod
per eius obitum dicitur non asterium viduarum.
c. ne pro defectu. in prin. de elect. in d. c. sicut. in
prin. vbi gloss. notabilis. in verb. pastores. qui
ponit allusionem bonorum & malorum pasto-
rum.

Item pater dicitur. c. vlt. ibi, patres Abbates. de
regulari. gloss. in l. 2. in cle. Abbates. de rescri. vnde
Abbas nomen Hebraicum secundum aliquos,
vel Syriũ secundum alios, interpretatur pater. Ad
Gal. 4. iuncta gl. ordinaria. & ad Rom. 8. c. 23. q. 4.
c. hec autem. alias §. ex his omnibus. in fi. sub d. c.
Archimandrite Græcè, hoc est Principes ouium
vel monachorum, qui sunt quadoq; lupi rapaces.
No. Accursius in epist. Inter claras. in verbo, ar-
chimandrite. circa medium. C. de summatr. & fi.
cath. de monachis. §. illud. Quæ nomina non in-
ueniuntur imposita capitulo vel Canonicis, nec
illorum officio conueniunt. Et cum sint nomina
dignitatis & honoris, maximè cum sint appellati-
ua ab eis augmentum sumere licet, vt facit rex. in
§. est & aliud. insti. de donationibus. & l. decerni-
mus. ibi. & ipsorum monachorum nomen expo-

scit. vbi glo. ponit interpretationem verbi mona-
chus. C. de epif. & cler. & l. 1. in fin. C. de offi. præfe-
cti vrbis. ibi. vt sciat ex ipso nomine quid præfe-
cto debetur annonæ, & l. defensores. 2. ibi, nomi-
nis sui tantum fungantur officio. C. de defensori-
bus ciuit. 16. q. 1. cap. si cupis. in prin. Ex quo vide-
tur dicendum, quod cum sint maioris dignitatis,
& honoris, quam Canonici, quod illos præcedere
debent.

Nono, Abbates habent multa priuilegia in cor-
pore iuris clausa, Quæ non competunt cap. eccle-
siæ cathedralis, nec Canonicis: inter quæ dispen-
sant in plurib. articulis, contra regulas iuris com-
munis. ex quibus Spe. in ti. de lap. & disputa. §. sunt
quoque nonnullæ aliæ personæ. vcrũ. alias quoq;
enumerauit. 35. casus.

Item possunt conferre primam tonsuram, &
minores ordines, vsque ad lectoratum inclusiue,
subditis suis, in quib. iurisdictionem habent quasi
Episcopalem. 69. dist. c. 1. iuncta gl. in verb. alia. de
suppl. neg. præl. c. cum contingat. & de eta. & qual.
c. Abbates in fi. iuncta gl. pen. de priuileg. lib. 6. facit
c. 1. cum gl. in ver. à non Episcopis. de ordinarijs ab
Episcopo qui renun. Episcopatus. duobus tamen
concurrentib. vt copulatiue interuenien. videli-
cet, quod sint presbyteri, & quod benedictionis
munus susceperint. d. c. cum contingat. aut saltem
per eos non steterit, quominus receperint. per di-
ctum. c. primum.

Abfoluunt insuper monachos ab excommu-
nicatione, pro violenta manuum iniectiõne, in
personam Ecclesiasticam, incurfa iuxta determi-
nationem. c. 2. c. canonica. & c. cum illorum. de
sent. excom.

Modo magis priuilegiatus minori priuilegia-
to præponitur secundum glo. ordinariam, in ver-
bo priuilegiatum. c. accusatus. §. sanè. de hereticis.
lib. 6. facit c. volentes. de offi. legati. l. fi. ff. de offi.
procon. 21. dist. ca. denique, facit de priuilegijs cre-
di. per totum. ff. & C. & qui potiores in pigno. ha-
beantur. l. assiduis. cum duob. auth. sequentib. &
etiam facit. C. de officio fisci. & de priuilegio do-
tis. per totum.

Decimò, Abbas benedicatur ab Episcopo: dicitur
i. c. & c. cum contingat supra alle. c. quoniam.
69. c. meminimus. de accusa. c. inter monasteri-
um. de sent. & re iudi. vbi etiã plenè tractatur, ma-
ximè per Panor. & Fel. An electus, & confirmatus,
ante benedictionem debeat appellari Abbas, vel
electus. & idem Fel. in c. eam te. col. 5. ver. tertio
restringuntur. de rescriptis.

In tantum, quod ista Abbatis benedictio, non
est simplex, sed mista inter ordinariam, & sim-
plicem, medium tenens: tamen, plus participat or-
dinariæ quàm simplici, eò, quod per illũ, potestas
conferendi certos ordines, & benedicendi abba-
tes subditos, confertur, prout not. Io. And. in ver.
ad sacros. post Hoff. ibi in c. tuã. de eta. & qual. in c.
mcmi-

Q V A R T A P A R S

meminimus præallegatis. in verbo, benedictionis. gl. ordinaria plenior de iure. in verbo, benedicti. cle. atrendetes. §. statuius. de statu monachorum. Ratione cuius benedictionis, possunt benedicere Ornamenta Ecclesiæ, Imagines, Crucem Libros, & similia. notant Stephanus, Guil. de Lauduno, & Cardinalis. in d. §. statuius. & in d. c. Abbates. vbi Ioan. And. in nouella. Dominicus de S. Geminiانو. & Philippus Francus de priuilegijs, lib. 6. Angelus de Claua, in sua summa, in verbo benedictio. §. 1. & 2.

Vndecimo, Abbates dicuntur sponsi, vel mariti spirituales, suorum monasteriorum, non sic Canonici. not. glo. 1. post Inno. in c. quia propter de elec. Non tamen ita proprie, sicut Episcopi ecclesiarum cathedralium. notatur in c. vlt. de postul. præla. iunct. c. si abbatem de ele. li. 6. vbi probatur quod Episcopus non potest eligi ad aliam prælaturam, sed bene Abbas.

Duodecimo, Abbates, vt plurimum, ex priuilegijs, aut cõsuetudine, vtuntur insignib. Pontificalib. scilicet annulo, baculo, mitra, sandalibus, & benedictione solenni. c. Abbates. de priuilegijs. lib. 9. & c. vt apostolicæ. eo. ti. de priuilegijs. lib. 6. Que nõ inueniuntur concessa simplicib. Canonicis, vel alijs inferioribus saltem ita communiter. Et hæc dignitas summe est attendenda. Cum illa tendat ad gloriam, & honorem maximum, ratione de rationis prædictorum Pontificalium: de quibus plene per Specu. in tit. de priuilegijs. §. 1. ver. Abbas. Er propterea dicebat Gemi. in dist. ca. vt apostolicæ. quod plus debet honorari prælatus, qui potest vti talibus insignib. Pontificalibus: quàm qui non potest vti: subdes, quod ex maiori ornatu, quo quis potest vti, colligitur etiam maior dignitas: & hoc dicit esse notandum pro ordinandis Abbatibus, in actibus, qui per eos geruntur: Quoniam ex quo vtuntur dignioribus insignibus, & maioribus præfulgent honoribus, etiam debent in digniori loco collocari. facit gl. 41. dist. c. parsimoniam. cum tex. in §. 1. instit. de iniurijs. & in c. p. e. & c. quoniam. de vir. & hon. cle. vbi ex qualitate, & preciositate ornamentorum, augetur dignitatis prerogatiua. Dicit tam en Luc. de Pen. in l. vnica. C. nulli licere in frans. lib. 11. in 3. col. quod inferiores non possunt præfente maiore dignitate, aut potestate, vt ornamentis eius qualitaris, & decoris, quod maiori conuenit: quod not. per tex. in d. c. vt apostolicæ: quoniam vidi de hoc dubium. Et vide Gemi. in d. c. vt apostolicæ. vbi ponit, quando, & quomodo, & quibus mirris Abbates possint & debeant vti, & in quib. locis.

Decimotertio, maior idoneitas exigitur in Abbate, quàm in Canonico. Promouendus enim in Abbatem, debet habere 25. ann. notat Panormitanus per illum text. in c. cum in cunctis. §. inferiora. de elec. Maior autem septennio, licet minor quatuordecim, potest esse Canonice Ecclesiæ ca-

thedralis. c. super inordinata. cum ibi notatur de præbendis. bonus text. cum gl. in c. ex eo. de elec. 6. facit c. ex ratione. & c. indecotum. de ar. qual. Ac etiam morib. 18. q. 2. cap. si quis Abbas. auth. de monachis. §. 1. coll. 1. & in auth. de sacrosanctis Episcopis. §. iubemus. coll. 9. In maiorib. rem dignitate, maior idoneitas & sufficientia requiritur, d. c. cum in cunctis. in prin. 1. q. 1. c. 1. mus. facit l. qui in dignus. ff. de senato. facit c. no. gl. in ver. præsumptione. in c. scriptum. de Et ex istis fundamentis tenent multi, quod testes sunt Canonicis Ecclesiæ cathedralis, & inferioribus dignitatibus Ecclesiæ cathedralis ferendi. Et his motiuis mouetur quidam lo. Montaigne, post tractatum de bigamia, qui hæc materiam disputauit. Et licet aliqua fundamenta pro parte contraria faciat, ad illa tamen respondet, & videtur in hanc partem inclinare: ego adhuc recitabo argumenta & motiua, pro parte contraria, & tandem quid tenendum dicam.

Et primo, pro capitulo Ecclesiæ cathedralis: quia Episcopus & Canonici Ecclesiæ cathedralis constituunt vnum corpus spirituale & membrum, cū Episcopus sit caput, Canonici qui sunt capitulum efficiunt alia membra. Vnde Episcopus sine sui capituli consilio, nihil spectantibus regimen Ecclesiæ sue tractare vel concludere debet. c. nouit. & c. quando. de his que sunt à prene consensu capituli. Nisi consuetudo legitime præscripta haberet contrarium. c. non est de consue. lib. 6. Modo membra caput sequuntur. c. licet. in prin. de præscriptiõni. l. cum in diuersis. ff. de religiosis & sumpt. funerum.

Et quidam doctor, me existente in studio, interpretans illam legem, allegauit eam, ad propositum: Quod vbi est caput, censetur esse totum: quod adhuc peius, pro doctore, intelligitur scholares, ceperunt eius capones & dimiserunt capita. Et cum conquestus fuisset doctor, capones caponibus, accesserunt ad eum scholares, & ceperunt: Domine, vos interpretando legem, cum in diuersis. ff. de relig. & sumptib. funerum. dimiserunt illa lex faciebat, quod vbi erat caput, ceferunt de rotum, ideo illam volendo de deducere ad effectum, accepimus capones, & dimisimus capita. Sed viderimus, quod nihilominus conquerimini caponibus vestris, qui censentur esse in loco, in quo sunt capita, secundum illam legem: Ideo vultis, Quod aut illa lex hoc non dicat, aut quod hæc leges sunt fraudulose, aut quod interpretatio istra non est bona, aut quod in debiti conquestibus istis de dictis caponibus: & propterea, deus vobis veram interpretationem illius legis. Quod doctor respondit, quod illam intelligebat solum in suo casu scilicet in sepultura cadaueris mortui non in caponibus: & quod interpretatio scholaresum erat nimis larga, & vltra, quàm intellectus doctor.

Secundò, pro hac parte Canoniorum, & capituli facit. Quia maior est eorum unio inter Episcopus & sui capitulum, seu Ecclesiam, quam cum alijs corporibus, vel Ecclesijs inferioribus. ca. requiritur. §. si vero. in fi. de testa. Ad eò, quod quicquid acquirit presul, suæ Ecclesie, vel capitulo acquirit, vt ibi. & ca. in fi. eo. ti. c. 2. & 3. de peculio clerico. & c. vnicò. 17. q. 1. in fi.

Tertiò, Canonici dicuntur fratres Episcopi. d. c. & cap. quanto de his quæ sunt à prælato sine cõsensu capituli. 23. dist. c. esto subiectus: sicut Cardinales omnes dicuntur fratres Pontificis. e. licet tertio de test. c. 1. c. gl. de offi. leg. c. fundamenta. in prin. iuncta gloss. in verbo fratres. de ele. lib. 6. & sic Episcopi ac superiores, fratres Romani Pontificis appellantur. c. quam graui. de crimine falsi. Quia ergo Episcopus vt maior ordine, & dignitate Abbates præcedit, in quo nullus hæsitat: ergo & capitulum suum ratione dictatum conuentionis, & fraternitatis eum videamus dignitatem, & honorem paternum ad filios transfere. l. foemina. l. filium, & l. liberos. ff. de sena. l. cum legitime. cum ibi notatis. ff. de statu hominum. c. 2. de conuentione fidelium. Et facit, quia connexitas & coniunctio, operatur ampliari eum priuilegium, vt tenet d. meus las. & ibi ostendit per multa in l. 1. c. de transa. & dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgund. in tit. Des iustices, & droictz dicelles. §. 4. in gloss. Et sur les hommes subiectz. ibi, Additio. Et aduerte. Sic etiam, vt videmus, ratione coniunctionis, siue dignitatem siue nobilitatem defendit in vxorem, etiam post eius mortem, quam diu vidua manserit. d. l. sceminæ. l. 1. & vlt. ff. de senatoribus. l. mulieres. ff. de incolis. l. mulieres. C. de dignita. lib. 12. c. ex par. vbi glo. fi. Pan. & Fel. de fo. comp. bonus text. in c. is qui. §. fin. de sepul. lib. 6.

Et licet ad ista tria fundamenta, videatur respondere idem Ioannes Montaigne, quod communio, & fraternitas, existens inter capitulum, & Episcopum non transfert honorem debitum Episcopo ad capitulum, sicut frater, aut socius, non transfert honorem, aut nobilitatem, seu dignitatem ad fratrem vel socium, maximè, quando Episcopus non est de capitulo, vt in pluribus, vt dicam in 45. consi. Quoniam, vt etiam dicit, Episcopus non venit applicatione capituli. probat rub. de his quæ sunt à Prælato sine consensu capituli. vbi Prælati, & capitulum ponuntur tanquam diuersa. & dicit esse gloss. magistrum & singularitatem in ele. 2. §. illi vero. in verbo, in eisdem. de xta. & qualita. facit capit. vnicum. ne sede vacante. lib. 6. c. postulasti. de concess. præbend. c. collatione. de appel. lib. 6. quod not. gloss. in c. causam, de ele. Tamen suæ responsiones, non stringunt ad prædicta, in casu, maximè in quo Episcopus vadit processionaliter, & est in cap. cum canonicis: quia tunc, cum sit Canonieus. Pan. in

c. postulasti. de concess. præben. Ibi est, tanquam caput, & Canonici membra, representantes simul Ecclesiam cathedralem. Non. n. liceat à capite mēbra discedere. Ideo statim post Episcopum debent esse Canonici, tãquam membra immediate sequentia caput, & hoc tenet Gemin. & alij in ca. quamuis. §. quenquam. in 3. notab. de præben. in 6. & alij supra alleg. in prin. huius considerationis.

Et licet dignitas non transferatur ratione communionis, aut fraternitatis, tamen ratione communionis, & connexitatis, quis sortitur priuilegium seu consequitur priuilegium priuilegiati, vt dixi hic ante: & faciunt infinita quæ adduci possent, de quo plura per do. meum las. in d. l. 1. c. de transa. Vltra eum faciunt, quod ratione connexitatis, quis sortitur, seu consequitur priuilegium. gl. in c. postulasti. quasi in fi. de concess. præben. Hinc videmus, quod si plures delinquit, quorum aliqui sint clerici, quod ratione priuilegij clericatus, non solum clerici delinquentes sunt remittendi coram iudice Ecclesiastico, verum etiam laici delinquentes, cum clericis. Istud est dictum stupendum Antonij de Prato veteri, in l. 2. ff. quæ sententiæ sine appellatione rescinduntur. allegatum per Fel. in c. 1. de præscriptio. pro hoc, facit dictum Bar. in l. præcipimus. §. eo. obseruando. C. de appel. dixi plenè in consuetu. nostris ducatus Burgund. in tit. Des iustices & droictz dicelles. §. 5. in gl. S' il n' à grace du Prince. versi. antequam tamen ponam illos casus. nume. 70. Nam, nulla maior esse connexitas potest, quam sit inter caput, & membra, eum sint in diuisibilia.

Sed ratione connexitatis, idem debet esse iudicium, de vno connexorum, quod de alio. Fel. in c. transato. in 2. colum. & in 17. consequenti. Hinc est, quod sententia generalis extenditur ad connexa. Idem do. meus in l. si de certa re. in 2. col. C. de transa. & ratione connexitatis, Ecclesia cognoscit de causa profana. Panor. in c. licet ex suscepto. in 5. col. extra de foro comp. Et ratione connexitatis, iudex impetratus super petitorio, cognoscit de possessorio. Panor. in c. ex conuisione. extra de rest. spo. Imò, dictio taxatiua, non tollit connexa. do. meus las. in l. actionem. C. de procu. Et si quis se extendat vsque ad connexa, dicitur obseruare fines mandati. d. meus las. in l. si procurator ad vnam speciem. C. de procu. Et ratione etiam fraternitatis, quis etiam consequitur priuilegium, vt dicit Bartol. in l. qui iurisdictioni præest. in fin. ff. de iuris om. iudi. Vbi ponit de duobus fratribus, feudum commune habentibus, & vnus committit felloniam, propter quam priuari deberet pseudo, alter verò non, quod nerer priuabitur: quam decisionem sequitur Corset. in singularib. suis, in verbo, communitas, & d. meus las. in d. l. 1. c. de transa. alleg. Bald. in c. 1. quib. mod. seu. amittatur. sed non allegauit Bar. in dicto loco.

Q V A R T A P A R S

Quartò, pro hac parte facit, quia capitulum, sede vacante, Episcopo succedet in omni iurisdictione Episcopali, siue exercitio eiusdem, in libera spiritualium & temporalium administratione. c. his quæ. & c. cum olim. in fin. de maio. & obe. c. vno. eo. ti. lib. 6. c. si episcopus. & c. si. de supplen. ne gl. præl. lib. 6. cle. statutum. de ele. cum concord. Et licet ad istud fundamentum respondeatur, quod illud priuilegium est temporale, durante vacatione sedis Episcopalis tantum: & ideo, quod sit honoratione priuilegij impendendus, eodem tempore finire debet, quo ipsum priuilegium. Ex quo, ut dicitur, quando sedes vacat, & capitulum gerit vices Episcopi, præferri debet Abbatibus, & inferioribus prelatibus, per c. præcipimus. 14. dist. c. sane. le second. de off. del. quæ not. Fel. in rub. de maio. & obe. col. 5. in prin. adducuntur no. per Io. An. in nouella. in c. deliberatione. super gl. 2. de off. lega. lib. 6. vbi dicitur, quod præpositura Ecclesiæ Taurinensis sit ibi maior dignitas post Episcopalem seu Pontificalem, eò, quod immediate sedet post Episcopum, conuocat capitulum, & similia, quæ sunt signa maioritatis: licet Archidiaconus dictæ Ecclesiæ mortuo Episcopo gerat vices Episcopi de iure speciali. & ibidè Dominicus, & Philippus Francus, & Fel. in d. rub. pen. col. in prin. Sed prædicta nihil faciunt ad propositum, quia ea tantum ratione in hoc casu de iure communi capitulum, sede Episcopali vacante, gerit vices Episcopi, quia est maior, quo ad administrationem Ecclesiæ cathedralis, quæ est magistra totius diocesis, post Episcopum, cum sit membrum immediate inherens capiti: ideo tanquam habens maiorem dignitatem, iura dant ei administrationem, de iure communi. In casibus autè alijs allegatis sunt casus speciales, qui habent dicta priuilegia, ex speciali consuetudine locorum: ex quo nõ debent trahi in consequentiam, nec ex illis arguendum est, ad quod ex iure communi dispositum est. Faciunt ad prædicta. quod vero. c. l. seq. ff. de legib. vbi ea, quæ sunt singulariter & in fauorem alicuius introducta, contra rationem iuris, non debent in consequentiam trahi. Ex quo, in hoc casu, si ex priuilegio speciali competat maioritas preposito, ergo non est dicendum, quod vacante sede Episcopali, competat eidem administratio: quod secus est in casu nostro, cum maioritas in hoc casu, competat iure communi: ergo & ratione maioritatis, est extendenda ad administrationem, vacante sede Episcopali. & in his responsionibus ad prædicta argumenta, non ambulat recto pede dictus Ioan. Montaigne, qui voluit fauere Abbatibus, in his maximè, quæ concernunt ea, quæ fiunt cum Episcopo, ut infra dicetur amplius.

Quinto pro hac parte facit, quia cathedralis Ecclesia, quam capitulum constituere videtur, maior gaudet prerogatiua, quam Ecclesiæ inferiores, & amplius debet honorari, ita quod in odiosis, appellatione Ecclesiarum ciuitatis, vel diocesis, nõ

venit, nec includitur, c. quamuis. in §. quæ quæ de preben. lib. 6. vbi Dominicus de S. Gemino colligit, quod in processionebus generalibus non debent præcedere Abbates ciuitatis diocesis, & esse proximiores Episcopo. de quæ supra dixi in prin. Est enim matrix Ecclesiæ hoc est maior, vel mater aliarum Ecclesiarum totius diocesis. 63. dist. §. ex his constitutionibus. as est §. cum ero. ca. venerabili. in fine, de veris sign. videntes. 12. quæst. 1. & est generalis parochia. Vnde possunt diocesani, pro sacramentis intendendis, & diuinis officijs audiendis, recurrere ipsam. cap. apostolice. c. vbi Host. Ioan. Andree barella, & Anchara. notant de donatio. c. sepulturis. & ibi Panormitanus in primo notat. li. idem Panor. in cap. 2. de parochijs. bonus tract. in c. vlt. 9. quæstio. 2. in c. sicut alterius Archiepiscopus. & Gem. in 3. notabili. 7. quæstio. 4. in c. presbyteri. & quod ibi notant Gemina. & Prespositus. 2. 4. distinct. c. bone. 12. quæst. 2. c. videntes. quæstio. 1. cap. licet. iuncta subscriptione de c. si episcopus. iuncta glo. 2. de pen. & remissio. gloss. notabilis in c. officium. de offi. archipresbyteri. glo. fin. Pan. & alij in c. omnis: de poenitent. & remissio. Card. Floren. in clem. dudum. §. flammus, de sepulturis. Imo est ita mater & magistra quod etiam non est necesse, in expressione eius exprimere nomen sancti, sub quo est dicata, quod tamen secus est in alijs, ut tenet Prepositus. in d. presbyteri.

Nec obstat, quod capitulum solum, non constituit ecclesiam, sed simul cum Prelato: ita quod Episcopus censetur esse in ipsa ecclesia, & ecclesia in ipso, ut est text. in c. seire. 7. q. 1. vbi gl. notat, modis dicatur ecclesia, & plenior in c. quæretur. glo. fin. ne prelati vices suas. Vnde mortuo Episcopo ecclesia dicitur vacans. ca. cum ecclesia vacauit. pos. & proprie. c. ne pro defectu. c. cum in ton. cap. Messana, de ele. c. 1. & 2. ne se de vacans. 6. c. quia sæpe. de ele. lib. 6. quia verum est, quod capitulum non constituit solum, nec Episcopus solum, sed simul constituunt ecclesiam, Episcopus tanquam caput, & Canonici, facientes capitulum, tanquam membra: ex quo mortuo Episcopo ecclesia cathedralis non est extincta, nec in ortu solum viduata pastore id est capite. Cuius potestatem propter cõnexitatem remanet penes capitulum, tanquam proximius, & magis attingens Episcopum, ex quo ratione huius maioritatis, & cõnexitatis, seu propinquitatis, dicitur maior esse omnia ecclesiæ: & ideo in maiori dignitate sunt, qui proximiores sunt Episcopo, & dicuntur maiores & digniores. dixi supra in hac par. in §. 8. confid. qui incipit, quarendum est de ratione.

Sextò facit pro hac parte, quia Canonici maioris Ecclesiæ dicuntur clerici primi gradus. Auctorem secundi gradus vel ordinis. no. Inn. in c. clerici in 1. gloss. de rescriptis, & in ca. fraternitatem de

feruntur. Vbi dicit, quod maior est honor, esse Canonium vnius Ecclesie cathedralis, quam alterius inferioris etiam collegiatae. facit c. statutum. in prin. de refer. li. 6. vbi Canonici Ecclesie cathedralis possunt esse delegati a summo Pontifice.

Hinc est etiam, quod minor quatuordecim annorum, non potest esse Canonici in Ecclesia cathedrali, licet maior septennio possit esse in Ecclesia collegiata. regula cancellaria 17. & Bal. in margarita. in verbo, canonicus. Imò in samis non potest esse Canonici Ecclesie cathedralis: no. Inn. & Panor. in d. c. fraternitatem. Ex quo videtur esse dignitas, igitur, &c. Et licet dicatur, quod Abbates non sunt simpliciter clerici, sed prelati, pastores, & in dignitate constituti: tamen non est negandum, quin Canonici sint maiores ordine ex præmissis, cum sint primi ordinis, & quia etiam sunt maiores administratione, cum administrent Ecclesiam cathedralem, quæ est maior quacunque alia, ut dictum est: Ideo, & sic sunt maiores, & ordine & administratione, & etiam, quia in administrando sunt proximiores Episcopo, ideo etiam in digniori loco, ut ex præmissis satis demonstratum est.

Septimò, Cœtus clericorum secularium, est dignior, & honorabilior, quàm religioſorū, no. gl. fi. in c. qualiter se. de acc. & dixi supra amplè in hac par. in 30. consi. Nec obstat ab hoc, quod illud erat tempore, quo Abbates & monachi erant solum laici: hodie autem sunt clerici, sicut Canonici: ideo præferuntur omnib. clericis secundum gl. in c. ad subdiacono. 14. dist. quia, non illa ratione clericus secularis præfertur religioſo, quia clericus, sed quia clericus secularis fuerunt prius in introducti, & quia fuerunt primi quàm religioſi. Et quia licet vita conemplatiua sit fructuosior quàm actiua, tamen vita actiua est melior, ut dixi in dicta consideratione hic ante allegata.

Octauò facit, Collegium, & quælibet congregatio, vel vniuersitas, videtur honorabilior, & dignior, quam persona singularis. facit c. statutum. de elec. lib. 6. vbi appellatione Ecclesie parochialis in odiosis, non venit Ecclesia collegiata, licet alias sit parochialis. per quod dicit Panor. in rub. de vita & hon. cle. quod in materia restringibili. sub nomine clericorum, non comprehenduntur Canonici, nec habentes dignitatem, tanquam habentes quandam qualitatem, super alios simplices clericos. Idem notatur in c. bonæ. extra de potest. prelati. in 1. notabili & in c. de iur. cal. Ad principale dictum, facit capitulum nobis, de iure patr. non habet ius presentandi Prælatum in Ecclesia collegiata, sed debet eligi per collegiū. Item collegium habet multa iura, & plures prærogatiuas, quia potest statuta facere. c. cum omnis, & c. quæ in Ecclesiis. cum ibi notatis. de consue. c. cum dilectus. de consue. not. Inn. Io. Au. & Pan. in c. eū consuetudinis. e. ti. gl. notabilis, in c. constitutione. de ver. sign. lib. 6. in ver. statutum. l. omnes populi.

ff. de iust. & iu. insti. de iure naturali, gentium & ciu. §. 1. vbi ample notatur materia statutorum & per totum. ff. de decretis ab ordine faciendis. Et habent alia priuilegia, de quib. quod cuiusq; vniuersitatis nomine, & de administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. & ad municipales. & in l. ciuitas. ff. si certum pet. Quæ non habet singularis persona.

Nec obstat, si dicatur, quod illud procedit in singulari persona priuata, cæteris paribus, sed & Abbas habet dignitatē, & præstet corpori, hoc est monasterio siue congregationi monachorum: & licet argumentum prædictum bene concludat, quod capitulum est dignius, & honorabilius singularibus, canonicis, quemadmodum totum sua parte, facit c. fi. de sponsa duorum. ibi: turpis est pars quæ suo non congruit vniuerso. c. in toto. cum cõcordan. de reg. iur. in 6.

Quia, ad hoc respondetur, quod quemadmodum præstet pluribus, quàm Abbas, & quia etiam maiorem habet administrationem in Ecclesia, quia maiora administrat, & in maiori loco quod dignius, & maius quàm Abbas: qui licet præstet aliquibus, sunt tamen illi, quibus præstet minores, quàm Canonici Ecclesie cathedralis qui sunt honorandi, & dicuntur habere dignitatem, ad minus æquiparantur habentibus dignitatem, quod non est dicendum in monachis, quibus præstet Abbates.

Nonò, capitulum siue Ecclesia cathedralis, dicitur Vxor, siue sponsa spiritualis Episcopi: contrahit. n. quasi matrimonium cum dicta Ecclesia vel capitulo, quod in iuriatur per electionem, roboratur per confirmationem, & cõsummatur per consecrationem: sicut carnale matrimonium accipit initium in desponsatione de futuro, robur, & firmitatem, in prolacione verborum de præsentem, & consummationem in carnali cõmitione. c. cum inter canonicos. circa medium. de ele. c. inter corporalia. post principium. de translatio. Episcopi. c. sicut vir. 7. q. 1. dixi in cons. ducatus Burgund. iur. ti. Des droictz & appartenances à gens mariez. §. 1. in gl. Apres la consummation. Modo, vxor vel sponsa, de præsentem coruscet radijs mariti, vel spõsi. l. mulieres. C. de incolis. li. 10. & l. mulieres. C. de dignitati. li. 12. Sicut ergo Episcopus præcedit Abbatem, ira & capitulum vel Ecclesia cathedralis. Nec obstat, quod dicit, quod illa iura loquuntur tantum in matrimonio carnali, & nõ sunt extendenda in matrimonio spirituali: quia alias sequeretur, quod Ecclesia dispensaret in casibus in quibus Episcopus dispensat, quia istud est absurdum: quoniam cum hoc, scilicet dispensare, & alia, quæ concernunt dignitatem Episcopalem, seu officium Episcopale: competant Episcopo ratione officij Episcopalis, non extenduntur ad eius vxorem, seu spõsam. Sicut nec etiam in matrimonio carnali, quæ cõpetunt marito ratione officij, nõ cõpetunt eius

Q V A R T A P A R S

vxori: Cum fœminæ ab omnib. officijs sint exclu-
sæ, sed solum ea, quæ competunt ratione honoris,
& præminentie, in quib. non est dubium, quod
hæc competant vxori, ergo de similibus ad simi-
lia arguatur, & idem erit in matrimonio spiritua-
li, vt idem honor, & reuerentia, quæ debetur Epi-
scopo præminentie, post eum debeat suæ vxori,
seu sponse. Et quicquid dicatur, bonum est ar-
gumentum de matrimonio carnali ad spirituale.
cum æquiparēt. Panor. in c. innotuit. in 5. col. in
gl. 1. de ele.

Decimò & vlt. Abbas est monachus. c. cum ad
nostram. c. cum causam. & c. officij. & c. cum magi-
strum. de ele. c. nullus. de ele. lib. 6. & venit appella-
tio e monachorum. c. si. de simonia. Sed mona-
chus, per ingressum religionis, amittit nobilita-
rem, & dignitatem, secundum gl. in c. scripsit. 27.
q. 2. in c. si. in verb. personarum. de statu monac. c.
1. in gl. si. de purg. cano. & vbiq; Abb. Fel. qui appro-
bat in c. inter dilectos. col. 3. ver. & ista limita. de
fid. instr. c. super literis. col. 7. ver. 2. de regula. de re
scripris. in c. sanè, le second. in fi. de off. deleg. & in
c. cum deputati. 1. col. de iudi. d. meus las. in l. præ-
scriptione. in 3. col. C. si contrarius vel vti. public.
nò perdat iura sanguinis, vt in apostilla eiusdè ibi.

Nec obstat, quod illæ gl. sint reprobatae, quia ve-
ritas est in contrarium: licet quodammodo ex eo,
quod istud est iuris, excusatus fuerit quidam mo-
nachus, qui dixerat se nobilem: quoniam, ex hoc
non fuit sua impetratio subreptitia, cum his quæ
sunt iuris, si Papa, hoc non obstante, concedat, vi-
detur dispensare, vt dicit Lud. Rom. in singulari
suo 37. in c. incip. vtrum nobilis. allegatus per do. me-
um las. in d. l. præscriptione supra alleg.

Ex quibus concludo, quod Abbates debent su-
perfedere Canonicis Ecclesiæ cathedralis, nec de-
bent eos præcedere, maximè, quando processio-
naliter incedunt. Maximè cum etiam nomè Ab-
bas, est potius nomen sollicitudinis, quàm ordinis
vel honoris. glo. si. circa medium. in c. tuam. de a-
ta. & qual. & ibi originaliter dictum Innocentij in
fine sui apparatus. Non debent ergo curare Abba-
tes, vel religiosi, de honoribus vel prelationibus
sed humilitatis, excellentiorem gradum tenentes
minoribus & inferioribus se subigere debent, se-
cundum ea, quæ notat gl. fin. in c. 1. de religiosis
domib. Et istam tenent multi, & tenuit eam Phi-
lippus Decius in suis consilijs, consi. 165. in 2. vol.
vbi sunt 52. tantum consilia. Et hanc credo esse ve-
riorem de iure, quicquid dicatur. Et ita, quasi vni-
uersaliter seruatur, maximè in Regno Franciæ,
vbi semper Ecclesiæ cathedrales præferuntur in
quibuscunq; processionibus & alijs actib. Eccle-
siasticis.

Et quæ dicta sunt de Abbatibus, habent locum
in commendatarijs cū sint eiusdem dignitatis, si-
cut Abbates & Priores. ex quo hodie (vt commu-
niter videmus) habent administrationem perpe-

tuam, & sunt administratores, ita quod de fructibus
libere disponere possunt prout veri Abbates
tulati, & quibus (vt communiiter) cōmittitur
monasterij, in spiritualibus, & temporalibus, p-
riè. Et hoc modo, iura loquētia de Abbatibus, habent
locum in commendatario, vt dicit Pan. in c. re-
clam. de ele. in primo no. ita tenet per plura
batia in cons. 2. in 2. vol. Et dixi in casu e me-
in commentarijs nostris, ad consuetudines de-
tus Burgun. ti. Des successions des bastardz. 6.
consilio ibi descripto ver. sed nunc. ex quo h-
& ita etiam videtur reneri Purpuratus in l. 1.
271. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio.

Trigesima tertia consi. Sicut Abbas debet
ferri ceteris dignitatibus secularibus inf-
ribus ab Episcopo, ita Præpositus, qui est loco Ab-
batis, cum idem de præposito iudicetur quod
Abbate, vt notatur per Panor. in c. cum illor-
cum gl. in verbo, Abbatum. extra de sent. ex co-
Secus vero, si Præpositus non sit loco Abba-
quia simpliciter consideratur, quoniam tunc
chidiaconus Præposito præfertur, no. Bal. in c.
suo 331. inci. Archidiaconus. in 3. vol. quod ta-
non obseruatur, in hac nostra ciuitate He. iur.
Ecclesiæ cathedrali, quoniam etiam Præpositus
illius Ecclesiæ cathedralis præcedit Archidia-
conos prædictæ Ecclesiæ, vt infra videri possit
in 4. consideratione, incipi. præpositura videtur
maior.

Sed aduerte, quoniam in his inferioribus di-
gnitatibus multum attenditur consuetudo Eccle-
siæ, vt dicit Petrus de Anch. in c. 2. & si. de statu
na. & Barba. in consi. 5. in 2. vol.

Trigesima quarta consi. Abbas si depositus
dignitatem Abbatiatus, quia remanet mo-
chus illius monasterij. Pan. in c. sicut ex literis
prin. de iureiu. & in c. cum ad monasterium. f.
Ann. de Burr. de statu regularium. Fed. de Soc.
consi. suo 19. inci. quidam in monachus. Fel. c.
sicut ex literis. in vers. tertij debent, debet habere
primum locum in choro & in conuentu. Fel. c.
quæ ecclesiarum. col. 34. versic. Fallit quinq;
declaratur. de const. & hoc in memoria in
dignitatis. de qua etiam per eundem Fel. in l.
per literis. in 18. col. de rescriptis. & d. meus las.
3. in 3. col. ff. de acq. pos. Purpuratus in l. 1. consi.
off. eius cui mandata est iurisdictio. quod intelligitur
ur intellexit Fel. in d. loco, dum modo non
sua fuerit depositus ab officio, quia hoc carere
teneret primum locum.

Trigesima quinta consi. Quæ dicuntur
dicta sunt de Abbate, idem dic de Abbatibus
cum etiam habeat dignitatem. cap. in deman-
bus. de ele. in 6. cap. 1. de atate & quali. cum ba-
baria dicatur dignitas. Gemina. in c. 2. co-
vers. super 2. dubio. de præb. in 6. Ioan. Mon-
in c. inquisitores. de hæreticis. in 6. legitur habet
rext. in l. generali. C. de sacros. eccle. Felin. in cap.
mea.

inuenimus. in 2. col. ver. vlt̄erius qūero. de acc. Non tamen habet potestatem excommunicandi moniales. Ioan. de Turrec̄e. in e. verbum Dei. de p̄nitent. dist. 1. etiam si esset consuetudo. Fel. in c. dilecta. col. 2. ver. amplia etiam de ma. & obe. maxime sup̄rasit Abbatia habenti terras, in qua iurisdictionem exercet, quoniam in administratione æquiparatur Abbati, & dignitatem habere dicitur. Bal. in c. 1. qui feudum dare possunt. col. 5. & iurisdictionem exercere potest. Pan. in c. dilecta. in 2. no. de ma. & obe. & comprobatur Dec. in c. cum dilecta. de confirm. vtili vel inutili. col. 6. & in l. f̄eminæ. ff. de reg. iur. Et quæ dicta de Abbatissa, idem in Priorissa, vt in seq. confid. patet.

Trigesima sexta confid. Quæ dicta sunt de Abbatibus, habent etiam locum in Priore, qui habet locum Abbatis, & est principalis Prælatura in ecclesia regulari collegiata: & Prior ibi ponitur per viam electionis, vt dicit gl. nota. in cle. 1. in princ. in verbo Lateranen. de supp. negl. praela. Imò, Prior conuentualis dicitur habere dignitatem c. nisi essent. in d. de prab. & cle. 2. cum glo. in verbo, conuentualem, de resc. Et sunt apud nos, Prior San. Symphoriani Heduenfis, Prior Sancti Saturnini de Bosco. Prior de Barro regulari: qui per electionem ponuntur, & efficiuntur ibi Priores, quia tales debent præcedere in sedendo clericos seculares & Canonicos ecclesiæ Cathedralis: imò etiam alios clericos inferioris dignitatis ab Episcopo. In relige tamen semper, vt dixi supra in consi. 32. inc. Abbas regularis. Dum tamen tales Canonicus ecclesiæ Cathedralis nõ incedant collegialiter. sed sint in concilio prouinciali, aut etiam in concilio generalit vocari.

Item ergo etiam in Priorissa, quemadmodum prædictam est sup̄ra in Abbatissa, quoniam tota vis consistit. an præsit monasterio habenti iurisdictionem in terris subditis, vt sic procedat æquiparatio Bal. in d. c. 1. qui feudum dare possunt. Et facit, quia dispositio loquens de Prælatore, quæ eod̄prehendit Abbatissam, verificatur etiam in Priorissa, vt tradit Fulgosius in consi. 121. inc. præsupposita Bulla sanctissimi. quem ad hoc allegauit Purpuratus in l. 1. nu. 271. ff. de officio eius cui mandatum est iurisdictione.

Trigesima septima consider. Decanus in ecclesia est maior dignitas post Põrtificalem dignitatem, secundum Calixtum, quem allegat Zodericus Zamoren. in suo Speculo humanæ vitæ, lib. 2. c. 3. vbi amplè loquitur ad propositum. De Decano ecclesiæ Cathedralis dicit, Quod Decano post Pontificem maior & principalior cura, & collegij administratio congruit, & proximior est Episcopo dignitate, & honore, cui propinquior est in concilio, & assistentia. Ipse Collegium nec non personas ac res Collegij iudicat & tractat. Hinc, in Exodo, iudicantes vniuersitatem Decanus constituitur. Ex quo, vt dicit, sacri Canonices venerã-

dam eam dignitatem decreuerunt. Est enim caput Collegij, de quo scriptum est. Constituit eum dominus in caput, non in caudam, quod cæteris corporis membris autoritate & iudicio præcellit. idque primitus loci in ecclesia iudicat. Habet denique Decanus in Collegio, & capitulo primam vocem, primas salutationes, primos recubitus. Hæc sunt verba Zoderici, qui postmodum ponit eius calamitatem & miserias, quas vide: & intellige prædicta de Decano Pontificalis ecclesiæ, qui alius est ab Archipresbytero, vt dicit Ioan. de Turrec̄e. in c. in ca. 50. dist. Et tales habent primum locum, vt dicunt domini de Rota dec. 447. inc. fuit dubitatum. in nouis. dicam infra.

De his dignitatibus seq. Quomodo vna præferatur alteri. Multum attenditur consuetudo, quoniam, vt dicit Boer. in suo tractatu de autoritate, & præminetia sacri magni concilij, Consuetudo in hoc multam operatur secundum Fel. in rubr. de ma. & obe. in 5. col. & videtur Card. Flo. in cõsi. suo 33. & in cõsi. suo 63. & quid de iure, ponit diuersos tex. Boerius in loco hic ante alleg.

Trigesima octaua confid. Priores, Rectores, seu Præceptores, Præpositi, thesaurarij, & alij seculares habentes iurisdictionem, & qui præsent ecclesiæ collegiata dicuntur habere dignitatem, ita quod cæteris clericis secularibus sunt præferendi. Paulus de Leaza. in clem. 1. de elect. & in cle. ne in agro. de statu regularium. domini de Rot. dec. 173. secundum meam cotationem in nouis: imò etiam Canonicus ecclesiæ Cathedralis, cum non habeat dignitatem vt supra dixi in 32. consi. incip. Abbas regularis. Et tamen tales habent dignitatẽ, imò etiam dicuntur Prælati. c. cum ab ecclesiarij. ibi bona gl. in c. 2. d. iud.

Ex hoc inferitur, quod Præpositus nostræ domine Hedue. Decanus nostræ domine de Belna, Decanus sanctorum Andochij, Tyrifi, & Felicis de Sedeloeo, Decanus S. capellæ Diuionensis, debent præcedere Canonicos ecclesiæ Cathedralis: intellige semper non procedentes collegialiter, sed de per se. Quoniam si collegialiter præcedat, quoscũq; alios totius diocesis præcedunt, secundum quod iam supra dictum est in 32. consi. incip. Abbas regularis.

Trigesima nona confid. Archidiaconus in ecclesia tãquam oculus Episcopi est maior post Episcopum de iure communi: vt est tex. in cap. ad hæc. & e. mandamus. de officio Archidiacon. & vt dicit Zodericus in suo speculo humanæ vitæ, lib. 2. cap. 14. Dignitas huius nec prerogatiua est, nec infimum honoris gradum habere dignoscitur: & ibi ponit præminetias illius, de quibus amplè in iuribus hic ante allegatis. Intelligetamen, nisi sit consuetudo in contrarium, vt infra dicam in seq. consi. & vide Boerium in tract. suo de autoritate & præminetia sacri Concilij magni. Vbi dicit multum esse attendendam consuetudinem loci in talibus officijs, vt supra dixi.

Q V A R T A P A R S

Quadragesima confid. Thefauraria de cōfuetudine potest eſſe maior dignitas in Eccleſia, ſi habeat adminiſtrationem rerum, aut praelationem, & prerogatiuam in Choro & Capitulo: ſeclufa tamen conſuetudine, & reputatione Eccleſia, De iure communi nō ſonat in nomine dignitatis: ſed Archidiaconatus, & Archiprebyteratus, etiam ſi nullam habeant iuriſdictionem ſonant in dignitatem, ſecundum Innocentium in ca. de multa, de præben. Qui Archidiaconus de iure cōmuni eſt immediatus poſt Episcopum in cathedrali Eccleſia tanquam oculus Episcopum, & in multis gerens vices illius e. ad hæc. & e. mandamus de officio Archidiaconi. Ita tenent domini de Rota dec. 173. in nouis. & dixi hic ante. Et de ſtatu huius theſaurarii, & eius miſerij, oneribus, calamitatibus, & afflictionibus ponit Zodericus in dicto ſuo Speculo humanæ vitæ, li. 2. c. 16.

Quadrageſima prima confid. Præpoſitura videtur maior dignitas de iure, quam Decanatus, quia alijs præponitur. c. quamuis. de verb. ſigni. Dicit tamen Innocen. in c. de multa. de præben. & Archidiaconus in c. 1. de conſuetudinibus. libr. 6. Quod de iure non eſt dignitas, nec etiam Decanatus. domini de Rota dec. 442. in nouis.

Si tamen Præpoſitura Eccleſiæ collegiata habeat præminentiam in ſtallo chori, ac loco, ac voce capitulari, & adminiſtrationem, cenſetur ibi principalior dignitas: vt videti poteſt amplius in dec. Rota, dec. 451. vbi amplè ponit ſigna ad cognoscendum, quam dignitatem habet Præpoſitus, & quam Decanus, & quando vna dignitas eſt maior, quod cognoſcitur ex præmiſſis, videlicet ex prerogatiua, iuriſdictione, vel adminiſtratione, ex præcedentia in choro ſeu in capitulo, & proceſſione.

Et poteſt etiam ita ſe habere conſuetudo, quod dignitas Præpoſituræ in aliqua Eccleſia ſit maior Archidiaconatu: vt tenet Io. An. in c. ij. de off. deleg. in 6. Qui dicit ſe ita conſuluiſſe. & in add. ad Spec. in rubr. de præben. & ita reſert, & ſequitur Barb. in conſ. 5. in 2. volu. Et iſtud eſt adhuc in Eccleſia Heduen. Ibi dignitas præpoſituræ eſt tertia, poſt Decanatum, & Cantoriam, quæ ſunt duæ primæ poſt Pontificalem dignitatem. Olim tamen ſuit prima, quia non erant dignitates Decanatus, & Cantoriarum, tẽpore ſancti Leo de garij Episcopum Heduen. quo tempore dignitas Præpoſituræ erat prima poſt Pontificalem, vt conſtare poteſt ex creatione octo Canonicorum, per eum ibi facta, & fundatione eorumdem.

Quadrageſima ſecunda confid. Dignitas cantoriarum eſt prima poſt Decanatum in ciuitate Heduen. Et hoc tam ex conſuetudine, quam ex ſtatutis eorum, & ordinationibus illius Eccleſiæ: quod poteſt introducere conſuetudo, vt hic ante in duabus, aut tribus cōſiderationibus præcedentibus, & Fel. in c. ſtatuumus. de ma. & obed. Et vt

dicit Zodericus in ſuo ſpeculo humanæ vitæ, li. 2. c. 15. Cãtor ſue primicerius ſingularis honoris & dignitatis prerogatiua in Eccleſia ſungitur eius miniſterium ad cœleſtes laudes, ad cultum, & incrementum ordinatur hic, vt canonice inſtitutio. Accolitos, & ceteros Eccleſiæ inſtitutionis gradus, ac miniſtros ad diuina dirigit eccleſiæ canendi & legendi hymnos. & Pſalmodiam præuidet atque inſtruit, & quicquid diuinae laudis communi choro decantatur, per eum ſollicitè ordinatur: Pfallendi ordinem, orandi modum ipſe committit. Negligentes aut diſcolos, per eius oneri incumbit, vt diuina officia grauius ordinatè Altiffimo perſoluãtur, Vt iuxta Apollonium omnia ſecundum ordinem ſiant in Eccleſia. Tanto igitur cantor dignitas apud Deum deſeruior acceptiorq; eſt, quanto principibus eccleſiæ laudibus occupatur. Ex quo videtur, quod Cantor Heduen. ſolum exerceat officium principalibus, & ſolum quando Episcopum Decanus faciunt officium, quod dignus eſt officium. Et qua alia competant Cantori Heduen. vide Old. in conſ. ſuo 166. in c. factum eſt tamen dicit, quod ſcholas ciuitatis, & maioris partibus eccleſiæ conſert. Alia de officio Cantoris vide per Zodericum vbi ſupra.

Quadrageſima tertia confid. Maior autoritas præfertur, & ideo Decanus, Cantor, Theſaurarius aut Præpoſitus, vel Archidiaconus ſunt Canonico, etiam antiquiori propter eandem dignitatem, licet ſit poſterior promotione, oratione, vel ætate: quia claritas tituli denotat claritatem & præminentiam honoris. Io. de Imo. & Ar. l. qui ſolnẽdo. ff. de her. inſt. facit quod dicitur in c. quoniam 16. diſt. vbi inſert, quod vna ſit licet poſterior tempore præfertur alteri poſteriori in autoritatem. facit text. in c. placuit propter. & ibi not. gl. ead. diſt.

Hinc videmus, quod licet aduocatus ſiſterioſterior tempore in pluribus locis, & in promotione, & etiam in ætate iunior, tamen ratione claritatis, quia clariffimus, imo ſpectabilis, præfertur omnibus alijs aduocatis exiſtent. in ſua ſede diſtinctione, etiam ſi ſint antiquiores, & prius promouit, & dicam infra in 7. par. in conſ. 33.

Quadrageſima quarta confid. Minor ordine ſed maior adminiſtratione præfertur: poſteriori ordine in loco adminiſtrationis. vt eſt in c. diacono, qui ratione adminiſtrationis cenſetur maior Archiprebytero. gl. in c. deliberatione de off. lega. in 6. Et ideo dicit Dominicus de S. Germaniano in c. Episcopum 17. diſt. quod Archiprebyterus in diuinis Archidiaconum præcedit, non autem in alijs. c. 1. de rra. & qua. c. 1. 2. & 3. 60. diſt. c. 1. de officio Archiprebyteri.

Vnde extra miſſam præcedit Archidiaconus loco, in voce, in iuriſdictione, & ſimilibus. Et hoc intelligenda eſt gl. 1. & ibi text. in c. 1. de off. Archiprebyteri.

preby. Io. de Anania in c. ad liberandam. de Iudæis. col. 10. Et de hoc vide plenè per Barba. in confi. suo 5. in 2. vol. vbi amplè disputat hunc casum, & infra in 7. par. in 39. confid.

Sic etiam videmus in Rectore studij, qui præcedit Episcopum scholarem in ipso studio. vt dicit Abb. Pan. in c. auditis. col. 3. de concess. præben. q̄ intelligendum est in his, quæ tangunt administrationem sui officij, puta sedendo in collegio, sed extra collegium semper Episcopus debet præcedere Rectorem.

Quadragesima quinta confid. Existens in maiori dignitate quàm sit locus vbi est, non præcedat omnes de illo loco, maximè, quando est ibi vt vnus de loco. Abb. Pan. in ca. postulasti. de concess. præb. qui ponit exemplum de Episcopo existente in capitulo, vt Canonicus, quia non præcedat capitulo, debet tamen habere secundum locum intelligesi sit Episcopus illius capituli, alias sedere debet in loco. Hinc est etiam, quod licet Canonicus alicuius ecclesiæ Cathedralis sit Vicarius Episcopi eiusdem ecclesiæ, tamen sedebit in choro, & capitulo ipsius ecclesiæ in loco alijs suo. Geminianus in capitulo à collatione ad fi. de appellationib. in sexto. Quando autem Episcopus est in capitulo, vt Prælati, aut vt Canonicus, videt in gl. in d. ca. à collatione. vbi dicit, quod quando est in primo loco, & ei primò scribitur, tunc est in capitulo, vt Episcopus, & caput capituli. Quando vero non est in capitulo, in secundo loco, & scribitur collatum, tunc est ibi, vt Canonicus, vt est in ecclesiâ Heduen. vbi non scribitur, Episcopus & capitulo, sed Decanus & Capitulo, & ideo est ibi, vt Canonicus: de qua gloss. vide Pano. in c. postulasti de concess. præben. vbi dicit, quod Episcopus est Canonicus de iure communi. & vide Fely. in c. inestimabili. §. excessus. de off. ord. in sexto. vbi ponit, An Episcopus habeat iurisdictionem in Canonicis?

Quadragesima sexta confid. Quod Vicarius Episcopi existens in actu, in quo est vt Vicari⁹, sedebit in loco maioris. d. c. præcipinus. 93. dist. §. fi. & c. seq. Et etiam dicitur associari Episcopo in iurisdictione, vt dicit tex. in c. in nouatione. 16. q. 17. et ergo præferendus est post Episcopum omnibus diocesanis. argu. in c. recolentes, de statu r. c. cum in tua diocesi. de sponsalibus. Et etiam quia quanto quisque præest melioribus, maior est & honestior, vt dicit tex. in auth. de defen. ciuitatum. §. nos igitur. sed Vicarius Episcopi præest melioribus, quia

etiã Vicario, & omnibus de diocesi. vt dictum est, & habet iurisdictionem ordinariam, & Archidiaconus nulla nisi ex consuetudine in duobus, vt ibi dicit. Cum ergo sit maior, Archidiacono præferendus est: & ideo, vt concludit in consilio sequenti, non valeret consuetudo, quod Archidiaconus præferatur Vicario Episcopi, tanquam omni iuri contraria. Primò iuri diuino, vt colligitur ex c. ad hoc. 89. dist. & ordini naturali, vt colligitur in c. est ordo 33. q. 5. & iure Canonico, cum maiori in administratione præferendus sit iure ciuili, vt colligitur ex l. vt gradatim. ff. de muneribus & hono. & l. i. ff. de albo scribendo. Ergo impræscriptibilis, & potius dicitur pestis, quam consuetudo iuxta ea quæ habentur in simili in c. ad nostram. in tex. & glo. de proba. & etiam contra honestatem: & ideo non valet c. cum decore. extra de vita & hone. cler. & etiam contra rationem, & contra primum gradum humilitatis, vt probat Pan. in d. confid. 22. quem sequitur Fely. in c. statuimus. extra de maio. & obe. Hac tamen consuetudo est in diocesi Heduen. vbi omnes antiquiores in promotione præcedunt Vicarium, & officialem Episcopi, nisi habeat aliam dignitatem.

Quadragesima septima confid. Inter plures eundem dignitatis & nominis præferuntur, q̄ in maiori loco habent dignitatem & nomen. vt inter plures Canonicos præferuntur, qui sunt Canonici in ecclesiâ Cathedrali Canonicis ecclesiæ collegiatæ, not. Inno. in c. fraternitatem. in fin. de dona. facit c. statutum. de rescrip. in 6. Fely. in rub. de maio. & obed. facit cap. quamuis, le primier. de præben. libr. 6. & facit dictum Inno. singulare in c. sedes Apostolica. in 1. sua glo. de rescrip. vbi dicit quod Canonici Cathedralis ecclesiæ possunt dici clerici primi gradus, alij autem dicuntur clerici secundi gradus. Rationem huius assignat Nicolaus Boerij in suo tractatu de autoritate, & præeminētia sacri magni Concilij, in secunda ratione primi articuli, eò, quia vt dicit, ecclesiâ Cathedralis est matrix & communis omnium diocesanorum: adeò, quod ad illam singuli, vtriusque sexus clerici & laici pro sacramentis recipiendis, & diuinis officijs audiendis recutere possunt sine proprii curati autoritate, & sine iniuria, & licentia. Cum tota diocesis sit ipsi Episcopo parochia, & Episcopus concurret cum omnibus curatis suis diocesanis, in curæ animarum exercitio, licet non in iuriū parochialium perceptione totali, sed bene particulari, inspecto iure cõmuni, quo Episcopus habet quartam omnium decimarum, intra suæ diocesis fines obuenientium. Hac omnia, vt dicit, pbatur in d. c. quamuis. §. quinquã. de præb. in 6. in c. Apostol. in prin. de dona. c. parochiano vtrubiq; Abb. de sepulturis. iuncto c. vlr. & 3. de parochijs. c. eum contingat. de dec. c. conquirent. de offi. or. Et intellige prædicta, quod tales Canonici præcedunt omnes alios Canonicos, etsi sint æquales in redditibus, etiã si sint

Q V A R T A P A R S

Canonici capellæ Regiæ, seu palatij regalis, & si simul incedant Canonici Ecclesiæ cathedralis debent tenere manum dextram, & alij manum sinistram, vt dicit Nicolaus Boerij in loco supra alleg. ver. Et deinde seculares. Sed his temporibus nostris Christianis. Rex noster Franciscus I. impetravit à summo Põtifice Leone Papa X. priuilegium reale, quod Canonici suæ capellæ ordinariæ præcederent omnes Canonicos totius Regni, etiam Ecclesiarum cathedralium, & metropolitanarum.

Et aduerte, quod Canonici ecclesiarum Cathedralium, in Francia in hyeme habent tegmētum in capite pro ornamento eorum, quod dicitur almutia, quæ fit diuersis modis, vt dicit Card. Zabarella in cle. 1. col. 2. de statu monachorum. quasi in tota Gallia fiunt ex pelle grisea desup. & intus ex pelle varia, quæ apud nos dicitur, Menu vers. In ecclesia verò Cathedrali huius ciuitatis Canonici habent dictum ornamentum ex grisea pelle, seu Penna: alij verò Canonici ecclesiarum collegiatarum, ex pelle, quæ vulgò dicitur, Dungsescoriculx, ad differentiam maioris ecclesiæ. Sed in ecclesia Lingonen. portant ex pelle nigra: & dicunt, quod omnes ecclesiæ Cathedralis fundata: à Carolo Magno ita portant.

Quadragesima octaua cõsi. Inter plures æqualiter promotos in vno loco præfertur, q̄ merito vitæ nobilitate, aut scientia alios antecellit. no. gl. in c. placuit. in prin. in gl. in verb. praprom. n. 16. dist. vbi Archidia. Et ideo Episcopus doctor præfertur Episcopo non doctori. Dominicus de S. Gem. in c. Isidorus. 16. dist. Fel. in rub. de maior. & obe. & dicit Bald. in ca. cum olim, de consue. in prin. quod Doctor etiam tardius receptus, præcedere debet. & dicit Bal. in l. nemini. C. de aduoca. diuer. iud. de meliori sanguine præfertur ceteris: & de Episcopo doctore qui præcedit alium, vide Card. Alex. in c. Isidorus. 16. dist. & Barb. cõsi. 57. in fi. in 2. vol. & ita limitat Fel. in d. c. Episcopos. supra allegatum.

Sic etiam videretur, quod Canonicus doctor, & sic de singulis similibus præcedere deberet non doctorem primò receptum, quod tamen non obseruatur. Et videtur hoc esse, eò, quia prioritas promotionis & ordinationis in talibus semper consideratur, vt dixi ante in 23. confide. incip. Episcopi in sessionibus, &c. & maximè inter personas, vt tenet gl. in c. sacrosancta. in verb. præsentis sessione. circa medium. de autoritate sacrorum Conciliorum. vt ibi Gumier, qui dicit prædictas considerationes debere tantum locum habere in pluribus promotis eodem die, quia tunc isto casu merita personarum debent attendi. per le. 1. & ibi Bart. & Alex. ff. de obsequijs præstan. de duobus doctorib. eodem tempore factis, de quo infra dicam. Et ita etiam tenet Nicolaus Boerij in suo tract. de autoritate & præeminentia sacri magni Concilij. vbi dicit, quod ita fuit obseruatum in congregatione

Turoni, & Lugduui congregatis, vbi vniuersa ecclesia congregata fuit.

Quadragesima nona cõsi. In habentem quædam dignitatem in vno eodemque locofertur, qui à maiori recepit dignitatem, vt nonico à summo Pontifice, qui præfertur Canonico ab alio inferiore creato: intellige de anterioritate temporis creationis. Faciunt quæ dicitur de Card. Zabarella, Pet. de Anch. & Ant. de But. per tuas. extra de maio. & obe. Dicam latius in prælatione dignitarum tẽporalium, quando ponam præeminentiam militum. erit nona pars huius tractatus, in 26. cõsiderat. & in 7. part. in 38. considerat. incip. quoniam istos.

Quinquagesima cõsi. Officialis principis Episcopi cum dignitatem habet, alios seculares præcedere debet. notatur per Card. in clem. 2. de refer. Intellige tamen dummodò non sint in dignitate maiori constituti. huiusmodi, si sit Canonicus ecclesiæ Cathedralis, præcedet ipse Officialis alios Canonicos prius receptos in dicta ecclesia, vt dixi supra in 4. cõsi. in c. existens in maiori dignitate. Dicit tamen nor. in cõsi. 21. in 1. vol. Quod Officialis generis Episcopi debet præcedere omnes totius diocesis post Episcopum, cum faciat idem cõsiderandum Episcopo. ca. 2. de consuet. lib. 6. Summ. duo post Officialem, qui habent aliquam præeminentiam, vt est Vicedominus, qui præcedit iuribus Episcopalibus: de quibus Spec. in tit. de cõcedomino. & habetur 89. dist. c. volumus. &c. & Oeconomus, qui præcedit rebus capituli, de infra dicam.

Quinquagesima prima cõsi. Clericus secularis præfertur regulari, & præcedit regulari notatur in c. legi epistolam. & in §. alia. 16. q. 1. Andr. in regula delictum. lib. 6. in Mercur. gl. fi. in ca. qualiter, l. second. de accusa. quæ quod dignior est cœtus clericorum quam monachorum. Et anterior est status clericalis, ergo nobilior. gl. in c. quorundam. ver. prædictum. lib. 6. & c. si. de pac. lib. 6. cum de his mentionetur in Psal. 109. ibi: Tu es sacerdos secundum nomen Melchisedech. & ad Hebr. 7. in prin. & c. ne. Religio verò propriè dicta post Christum cessit auctoribus Basilio, Benedicto, & Augustino, quibus Ang. in Claua. in sua summa. in verb. religiosus. in prin. De antiquitate tamen monachatus religionis, quomodo etiam fuit ante Christum, dicam alibi. Et plenissimè per Indocum Cælo ueum in suo Antilithero. lib. 3. c. 5. & 6. & in illo lib. multum extollit, & magnificat vitam monasticam.

Ex hac consideratione videtur Fel. in d. rub. de maior. & obed. incidere in dubium: An vita contemplatiua sit dignior quam contemplatiua, & ibi plures remissiones allegat, quas vide. Vide etiam

de Pen. in l. 2. C. de dignio. lib. 12. & in l. 2. C. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12. & Ber. de Bus. in secunda parte sui Rosarij. ferm. 8. in litera O. vbi ponit, quod vita actiua est fructuosior. Hieronymus tamen inrer alios multum commendauit vitam anachoritarum, eremitaru, seu religiosoru: de qua commendatione amplissimam fecit mentionem lo. Ludo. Viual. de Monte regali in suo libro, quem opus regale intitulauit, in tractatu de pugna partis sensitiuæ & intellectuæ. Et etiã Ang. in consi. suo 179. incip. visis prædictis. colum. quar. 13. quod vita contemplatiua est melior actiua. Albericus tamen, & d. meus las. post eum in le. 1. in 3. col. ff. de iust. & iure. referentes Hostiensem in procmio summa, in quarta columna. referunt, & dicunt, quod vita actiua est melior contemplatiua. Hinc ex hoc inferunt, quod recti Iudices & Aduocati ventres recto iure, prout debent, plus mercantur, & meliorem vitam faciunt, quã fratres prædicatores, & religiosi. Er idem etiam tenet idem Albe. in l. per diuersas. C. mandati. quod dicit esse verum Neuzani in sua sylua nuptiali, si eorum studia & labores sufficiant principaliter gratia obediendi præceptis diuinis, & non gratia lucri vel ambitus. Nam Deus iussit: In sudore vultus tui vescere pane tuo. Gen. 3. & c. in capite, 50. dist. Et istud etiam tenet idem Alber. in l. si qui desideria. C. de suffrag. Vbi dicit, quod officium Aduocatorum apud Deum non implicat peccatum. de quo dicam infra in part. 7. in 29. consider. incip. officium aduocationis. Et de huiusmodi vita actiua, & contemplatiua dicam infra in 12. part. in 48. consideratione, vbi ponam etiam de vita ista seu communi.

Quinquagesima secunda consi. Quo ad præminentiam vnus religionis ad aliam S. Th. 2. 2. q. 188. dicit, quod excellentia vnus religionis, quo ad aliam potest attendi tripliciter. Vno modo ex parte finis, & sic illa dicitur perfectior religio. Altera ordinatur ad potiorem finem, & secundum hoc inter religiones. Illa quæ ordinatur ad docendum, & prædicandum tenet summum gradum. Et ratio est, quia quamuis prædicare & docere sit actus vite actiue, procedit tamen ex plenitudine contemplationis, secundum Greg. vnde præfertur simplici contemplationi, sicut maius est illuminare, quã lucere solū: & vt ait Euangelista: Qui fecerit de his mandatis, minimus vocabitur: qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cæloru, vt dicitur de loa. Luc. 1. qui fuit præcursor, & prædicator illius, dicit: Ego sum vox clamantis in deserto, &c. Propterea dicitur est de eo per Angelū. Erit magnus corã domino. Tales. n. sunt doctores prædicantes Euangelium Dei, qui ante fulgere debent. Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. facit etiam c. licet, de regularibus. vbi dicitur, Sicut maius bonum minori præponitur, ita vtilitas communis specialia. Et quia in his

est maior, latior & prolixior, ex quo maiora stipendia saltem honoris, & præminentie sunt adhibenda. l. nemo. C. de officio Magistri officiorum. Et in hoc rectè præponitur doctrina silentio, sollicitudo contemplationi, labor quieti. Vnde religiosissima ad ista deputata sunt propinquissima præfectioni Episcoporum, ex quo videntur tenere primum gradum, & secundum gradum tenent illi, qui ordinantur ad contemplationem. Tertium, qui occupantur circa exteriores. Ex quibus videretur inferendum, quod sunt præferendi, cum principaliter in his attendant, s. prædicando & docendo, vt sunt prædicatores, minores, carmelita, S. Aug. eremita: & quod deberent dici digniores alijs religiosi ex rationibus prædictis.

Secundo attenditur excellentia vnus religionis ad aliam, secundum quod in eodem genere finis vna ordinatur ad altiorem actum quã altera: pura si religionum, quæ ordinantur ad cõtemplatiuam vitam ordinatur vna magis ad orandum, & altera magis ad legendum, erit perfectior prima: quia altioris contemplationis est oratio quã lectio, licet dicatur secundum Augustinum: Cum oras, loqueris Deo: cum verò studes, Deus loquitur tibi, &c. Et inter opera vite actiue potius est redimere captiuos, quã recipere. Et ideo religio, quæ ordinatur ad redimendum captiuos, erit excellentior, quam quæ ordinatur ad hospites suscipiendos ceteris paribus. Potest etiam attendi ista excellentia, si vna illorum ad plura ordinatur quã alia: Vnde, si ordinatur vna ad legendum, & ad orandum, potius erit quã illa, quæ solum ad legendum. Et ita tenent Canonistæ in c. quod Dei timore. de statu monachorum, & in ca. nisi cum pridem. extra de ren. & Arch. in c. si quis vult. 36. dist. Vel etiam, si cõuenientiora habeat statuta ad consequendum finem propositum, dicitur perfectior alia, quã huiusmodi non habet. Et ista duo aut tria fati declarantur in Concilio Bononien. edito in materia prælationis monachorum, & Canonicorum regularium, in prin. & prima par. in 6. & 7. fundamento: quæ melius hæc declarant. Hinc per hoc deueniunt ad dispositionem Canonistarum, quæ habet, quod illa, quæ habet arctiorem modum viuendi, dicitur perfectior, de qua perfectione statim dicemus.

Tertio, dicitur præminentia religionis vnus ad aliam, ex parte exercitij, non quidem quantum ad quantitatem, sed quantum ad proportionem eius, ad finem intentum. Vnde in col. 2. Moyse B. Antõnius præposuit discretionem, quæ omnia moderatur vigilijs, ieiunijs, & alijs huiusmodi. Ex quibus vult inferre Anton. Flor. post Thomam supra alleg. in sua sum. part. 3. tit. 16. ca. §. 2. quod non, ex hoc, quod religio aliqua habet arctiores obseruantias debet iudicari potior, sed ex hoc, quod maiori discretionem sunt eius obseruantia ordinata ad finem intentum religionis: sicut maceratio

Q V A R T A P A R S

carnis per abſtinentiam cibi & potus efficacius ordinatur ad continentiam, quam per ſubtractionem veſtium, vel corporalem laborem. Et has præminentias ponit lo. And. in c. fanè, de regulatibus in nouella. Sed poſtquam illos poſuit, ſubdit. Nos Canoniftæ, non ponderatiſ his ſubtilitatibus, ſolum ſolemus aduertere vbi ſit arctior, ſtrictior, durior, vel fortior modus viuendi. Vnde in c. licet. de reg. & tranſeun. ad religio. dicitur de arctiori vita, & ſanctiori, ad quam licet tranſire ex laetiori licentia petita. Et ſic cum omnes religiones ſint ordinatæ ad ſummum finem, qui eſt charitas, per quam coniungimur Deo, vt in extrauaganti lo. 22. ad conditorem dicitur. Et ſic cum finis ſit idem, ſolum ponderamus arctiorem modum viuendi. Vnde ſi in vna religione ſit ſola contemplatio cum arctiſſimo modo viuendi poſſibili, tamè ſine deſcendi periculo non admittimus tranſitum ad religionem, in qua eſſet contemplatio, & arctio, et prædicationis officium cum laxo, vel minus arcto modo viuendi. q̄ tamen Theologi admittunt, ſecundū notata per Tho. 2. 2. q. vlti. art. e. 8. in corpore articuli. & addit lo. And. poſt. Tho. q̄ paupertas religionis ex hoc, q̄ eſt maior, non facit religionem perfectiorem alijs. hæc dicit lo. Andr. vbi ſupra, & hoc refert, & recitat Anto. Flo. in loco ſupra alle. paucis additis per nos.

Sed reperio, q̄ Canoniftæ noſtri habent alios modos, & alias cauſas ad cognoscendum & inducendum, an vna religio ſit excellentior altera. Et ſic vltra prædictos quatuor modos ſuprà actos, q̄ alio modo cognoscitur, an vna religio ſit dignior altera, & excellentior.

Quinto ergo modo vna religio dicitur excellentior altera ratione antiquitatis: de qua infra dicā in ſequenti conſideratione, & ad quam multum attendendum eſt. Quoniam, qui prior eſt tempore, potior eſt in iure. regula qui prior. de regu. iur. lib. 6. c. antiqua. de privilegijs. c. renouantes. 22. d. l. qui prior. ff. de iudic. §. ſingulorum. in ſti. de rerū diui. quæ regula habet locum in honoribus, & ſeſſionibus. tex. in l. honores. ff. de decur. & in l. ſin. & ibi Bar. C. de tyr. lib. 12. vbi dicit Bar. tex. illum eſſe contra iuuenes doctores, qui volunt locum ceſſiorem habere. Ad idem text. in §. ordinationem in authen. de monachis. & in §. quibus. in 1. conſtitu. C. Dum tex. dicit vt ordo temporum, eorumque conſtitutionum, non ſolum adiectis diebus, ſed etiam ex ipſa conſtitutione clareſcat. Primis quidem in primo loco, poſterioribus vero in ſecundo ponendis. Et ibi dicit Bald. q̄ qui prius eſt tempore, prius eſt in ſignationis ordine. Et dicit Fel. in rub. de maio. & obe. in 3. col. quod inſpicitur anterior origo. per gl. in c. quorundam. de elec. in 6. Et ideo ex hac ratione volui ponere antiquitatem quorūlibet ordinum, tam in inſtitutione, quam in conſtitutione, vt infra videri poteſt. Quæ quo modo ſit conſideranda, cogita ex infra dicendis.

Sexto, excellentia & præminentia conſideratur in illis qui ſunt inſtituti & ordinati à maiori, & digniori, etiam ſi poſterior tempore. c. qui c. ſi cum. c. ſi ſede. c. hi qui. de præben. lib. 6. c. tuas. de maio. & obe. & dicam infra.

Septimò conſideratur, quod vna Religio excellentior altera ex approbatione, vt notatur ſi. de relig. domibus: Et ideo vna religio approbata, eſt excellentior altera, & ſi primo approbata deo, quia vtraque approbata. Prima approbatione prioritatis approbationis eſt excellentior, quæ quidem approbatio multa operatur, vbi notatur in concilio Ferrarien. in 13. col. ibi: Item notatur ſtat in quantum dicebatur regulam B. Benigno non requirere approbationem, &c. & plus attenditur quam inſtitutio, vt habetur in concilio B. in 6. col. & concilio Ferr. in 4. col. infra. alleg.

Octauò conſideratur excellentia, & præminentia vnius religionis ad aliam: ex quo vna habet res religioſas quam alia. Qui enim præſens maior eſt. auth. conſtitutio, quæ de dignitate generaliter. vbi gloſſ. dicit. nota nobiliorem præſentibus. eſt enim præmiū dignitatis habere res ſubiectos. dixi alibi.

Nonò conſideratur maioritas ordinis ex ordine nominationis in litera, & in ſcripturis, vbi de eis mentio, quia ordo ſcripturæ denotat præſentem excellentiæ dignitatis & maioritatis: niam, qui primò nominatur, dicitur dignior honorari dicitur. Bal. in aut. hoc ampl. in vlt. C. de fideicom. & probatur in c. ſi quis in ſuo iudicio dimoſt. de elec. in 6. & in l. ſeruus comm. in l. ita. & quod ibi not. Bar. ff. de ſlip. ſeruorum. l. huiusmodi ordine literæ latiſſimè per Fely. c. dilecta. extra. de reſcriptis, vide Imol. in rub. de præben. do. meū. laſ. in le. 2. §. prius. ff. de re. & pup. ſubſt. de quo infra dicam in conſideratione 33. quando ponam, quod prius nominatus nachi nigri, quam Canonici regulares: de in c. auaritia. de præben. vbi Pan. Fely. in rub. de maio. & obe. in 3. & 4. col.

Quinquageſima terttia conſi. eſt, q̄ antiquitas religionis eſt etiam multum attendenda: niam eſt maxima, cum reperitur monachos religioſos etiam fuiſſe in Veteri Teſtamento: niam vt habetur in volumine ſcholæ ſcificæ rubricæ, in rubrica: de ſignis in morte domini, & c. Scarioth, qui Abbas monaſterij fuiſſe dicitur, quo mortuo eius monachi, & ſub eius obedientia degentes, inconſolabiliter doluerunt, ex quo comprehenditur, quod Scarioth Abbas fuiſt, & nō ſimpliciter Abbas, ſed ſub ſe monachos habuit. Lep. tur etiam in eadem hiſtoria, ſub rubrica: de ſignis Iudæorum, quod Eſſæi in omnibus ſere vna monaſticam ducebant, omnia habentia communia, ſed in ſingulis ciuitatibus domicilia inhabitantes, poſt ortum ſolis vſq; ad quietam horam operantes, ſilentium obſeruantes, cōſortio ſuo no-

minem adhibentes, nisi sub pbatone anni: mortem pro iustitia in mortalitate meliorem iudicātes. Probatum etiam ex le. 1. §. religionis causa. ff. de collegiis illicitis, vbi etiam non prohibebatur fieri collegia religionis causa: & sic in Veteri Testamento cum ante Christum, eò, quia libri digestorum sunt ante Christum, vt est gloss. in verbo, in nomine. in rubr. ff. de iust. & iure, & allegat pro hoc l. 1. §. a. ibi: reperimus autem. & §. cumq; hoc. in fi. C. de iure enucl. Nicolaus de Neapoli in rub. institutio. prope fi. & dicit Bar. in l. multum inter. est. ff. de verb. ob. quòd cōdentes iura digestorum erant pagani, cūm leges fuerunt factæ per trecentum annos antequam Christum veniret, vel plus. facit gl. vl. le. pridie. de feriis. ff. & in le. Titia. §. si. in verbo, Dei. de auro, & arg. lega. ff. dicit tamen lo. Fab. in §. restituta. col. 2. in glo. 1. inst. de fideicom. h. recd. quod iura digestorum & iurisconsultorum fuerunt post passionem Domini, & tempore gratæ. tex. in l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de arbitris. Dic tamen quod plures fuerunt gentiles, licet post Christum fuerint, & maxime quia est lex Martiani, qui fuit tempore Iuliani Tyranni imperatoris, qui erat infidelis, & regnauit post Helium Pertinacē, & ante Severum Imperatores. Ex quibus constat, quod religio fuit etiam ante Christum. Imò etiam refert historia tripartita, lib. 1. ca. 2. & Iidorus tit. de officijs. c. 15. quod Elias, & Eliseus vitam monasticam duxerunt: plures etiam alij ante Christum vitam monasticam seu eremiticam duxerunt, quos ample ponit Volateranus in sua antrologia. lib. 21. vbi ponit ample initium anachoritarum, & ordinum omnium. Postmodum à sanctis Apollolis ordo monachalis initium habuit quoniam eorum vitam secantes, omnia in comuni ponbant, propriorumq; bonorū dispensationem Apollolis ipsis, vt pote patribus, & superioribus relinquentes discipuli, vt apud Cassianum libro collationum suarum. col. 18. c. 5. aperissime legitur. Probatum etiam ex auctoritate Niceni Concilij, de quo fit mentio in ca. qui verē. 16. q. 1. vbi hæc verba de coenobitis, & monasteria inhabitantibus inscribuntur. Probatum etiā ex textu Calixti Papæ, qui habetur 27. d. ca. presbyteris. qui Calixtus fuit anno domini 227. Et idem Calixtus facit mentionem. de quo in c. interdiximus. 16. q. 1. vbi Abbas & Monachis publicas poenitentias dare, infirmos visitare, vñctiones facere, & publicas missas cantare interdicit. Fit etiam mentio de Monachis ab Eutychemo Papa, qui fuit anno Domini 277. de quo in c. si quis Episcopus aut Abbas. Fit etiam à Felice Papa, qui fuit anno Domini 288. de quo in c. eos quoque. de consē. dist. 4. Fit etiam mentio à Siluestro Papa, qui fuit anno 319. de quo in c. a. Subdiacono. 93. dist. Fit etiam mentio à Syricio Papa, qui fuit anno 490. vt habetur in canonibus quoque. 16. qu. 1. Fit etiam mentio per Innocentium primum, qui fuit anno domini 411.

vt habetur in c. de monachis. 16. q. 1. Et per Concilium Nicenum. de quo supra, quod fuit anno domini 341. quæ omnia iura sunt ante Benedictum, cum Benedictus fuerit anno domini 531. vt habetur per Archiepiscopum Flor. in sua historia, li. 15. c. 14. per totum in 2. par. licet quidam alij dicant, quod fuit anno domini 475. Sed veritas est, quod fuit anno domini 520. Et de eo etiam fit mentio in Concilio Calcedonen. c. iuxta Calcedonen. 16. q. 1. Et sic quicquid est reperierur, quod antiquitas religionis est maxima. Imò Bernardus in sermone, quem apologeticum appellat, in ca. de intemperantia vestimētorum, monachalem ordinem primum in Ecclesia exitisse testatur: ex quibus posset quodammodo argui, quod monachi deberēt præcedere clericos seculares, contra id quod dictum est supra in 51. consid.

QVingagesima quarta consi. Ex quo ordo Benedicti fuit primus ordo monachorum post Christum institutus ab eo, insequendo vitam antiquorum monachorum, sed ante eum fuit Basilii, qui fuit in oriente, & Benedictus in occidente, vt refert Ant. Flor. in 2. par. suæ historiae. ritu. 15. c. 12. in fi. Ex quo concludendum est, quod hic ordo omnes quoscunque alios excedit seu præcedit, etiam Canonicos regulares, vt dictum est. Et ista est opinio omnium doctorum Canonistarum, & scribentium. Videlicet primò Fel. qui multos allegat in d. rub. de malo. & obe. videlicet, omnes scribentes in c. quorundam. de elect. in 6. & in ca. avaritiæ. de præb. in c. Deus qui. de vita & hon. cle. in c. sanè. de regularibus. in c. quod Dei timorem. de sta. monach. in c. intelleximus. de æta. & qual. in c. nimia. el. secundo. de exce. præla. in ca. Episcopus. 17. d. in c. alia. 16. q. 1. Et ista est communis quam omnes tenent, de qua multum ample per Concilia Paduana, & Bononiensia, quæ sunt nimis proluxa, ideo ad illa termitto, quæ videre poteris cū sint impressa, & per Volaterranum in sua antrologia in 2. tomo. lib. 21. Et sub hoc ordine S. Benedicti quibusdam constitutionibus additis, sunt plures ordines, de quibus sigillatim, & particulariter dicam. Videlicet ordo Cluniacen. monachorum nigrorum. S. Iustiniæ, ordo Camaldulensium, ordo Vallis umbrosæ, ordo Cisterciens. ordo Gradimonten. ordo Cælestinorū, ordo Montis oliuarum, ordo Montis phani Siluestri, & plures alij.

QVingagesima quinta consi. Post ordinem S. Benedicti, Primus ergo qui est in regula, & sub dicto Benedicto est ordo Cluniacen. qui fuit institutus anno Domini 913. vt refert Vincen. in speculo historiali, lib. 25. Nam, vt dicit Berno, Abbas moriturus, Odonem olim musicum constituit Abbatem Cluniac. cœnobij, ea conditione, vt Ecclesia Cluniac. solueret annuatim Ecclesie Gigniacensis censum duodecim denariorum. Et vt dictum est, in eo monasterio à Bernone constructo, seruabantur inscripta patris Eutychemij, qui fuit

Q V A R T A P A R S

temporibus Ludouici magni, vir charus Regi, omnibusq; amabilis. Nam cum esset laicus, & peregrinis studijs eruditus, deserens ea vnde superbire solet humana fragilitas, totum se parum regulis & institutionib. dedit. Ex quibus etiam diuersas sumpsit, vnoq; volum. colligauit. Nec multo post monachus effectus est, & in tanto amore apud Regem habitus, vt in rra palatium suum monasteriū ei construeret. Decurso aut vitæ studio circumstrib. fratrib. spiritum emisit. Et cum ab eius discipulis exequia pararentur, viuus redijt, illisq; attonitiis & admirantibus, ait Deo gratias. Seiatis, quod in his 40. annis vnum tantum diem non memini me cibum cepisse, nisi prius fleuisssem: hodie autem sublato mœtore me cōsolatus est Deus, & in rer choros angelorum tribuit mihi dominus requietionis locū. His dictis ppetud̄ requieuit. Ipse fuit institutor cōsuetudinum, quæ in monasterijs hæctenus seruātur. Tandem Abbas Berno exitiali morbo decumbens, vicinos Episcopos acceperat, & ab ordine se deponēs, seibili voce clamabat se reū & indignum tali monasterio presūisse: tunc manus fratrum, frater Odo capr̄ coram Abbate suo vi est adductus proclamantib. omnib. vt ordinaretur: & cum uee sic veller ecedere, vt locū pastoris subiret, superatus est tandem Episcoporum excommunicatione. Sub quo floruit monastica deuotio iā exsiccata, & B. Benedicti institutio plurimū in diuersis cœnobijs reuixit & cōualuit, reparata. Hic verò ordinem Cluniac̄ instituit quibusdā regulis, traditionib. & constitutionib. additis.

Qui quidem ordo Cluniac̄en. non est amplius sub ordine sancti Benedicti, sed est vnum caput de per se in roto suo ordine, vt dicit Oldra. in consi. 204. Dixi supra in 31. consi. Et sunt diuersi ordines habentes quilibet de per se vnum caput, vt tenet Aegidius de Bellamer. in consilio suo 32. Sed quādoque isti deuiauerūt à regulis eorum, postquam increffati & impinguari fuerunt pluribus monasterijs, vt dicit idem Antoni. eodem libr. capit. 23. §. 2. vbi ponit de restauratione ordinis circa annū Domini m. c. c. c. in Abbacia sanctæ Iustinae, vt ibi per eum.

Quinquagesima sexta consi. Sed cum sit magna alteratio inter monachos nigros, cuiusmodi sunt monachi sancti Benedicti, & Cluniac̄en. ordinum, & Canonicos regulares, qui eorum præcedere debeant, sit cōmunis inter omnes scribentes sensus, q̄ monachi nigri præcedere debent ex multis rationibus deductis, quæ non habent locum in alijs ordinibus infra dicendis & ponendis: Ideo stabir ad minus firma conclusio, quod post monachos nigros erunt Canonici regulares, qui debent præcedere omnes, quoscunq; alios religiosos, siue sint non mendicantes, siue mendicantes: & hoc, quia licet teneant omnes, quod ordo Canonicorum regulariū in initū habeat à Mareo Euāgelista, & postea à beato Aug. ante Benedictum, &

qui fuerunt maiores Benedicto, vt satis demonstratur in concilijs dominorum Bononienfium & duanorum supra allegatorum: tamen antiquæ monasticæ religionis est ante Mareum & Ant. sit etiam in Veteri Testamento, vt dictum est: etiam sunt plures rationes hinc inde allegatæ, quib. concluditur monachos nigros esse præcedendos. Et ideo, cum sint plures rationes pro eis rantes, vt in prædictis concilijs, ad min^o postea monachos nigros, & ante omnes alios religio admittendi & collocandi sunt.

Quinquagesima septima consi. Post ordinem tamen Cluniac̄en. ponit Ant. Flor. in 2. parte suarum histor. tit. 15. §. 17. Ordinem vmbrosæ, qui fuit institutus anno Domini 1033. sub regula sancti Benedicti, quibusdā conditionibus eorum superadditis. Quæ religio fuit instituta, seu ordo fuit institutus à Ioanne Gualberto, & habet multa monasteria in Tuscia, & Lombardia sub habitu græco: quod quomodo fuit ponit idem d. Ant. in dicto loco. Dicit tamen Ant. in tit. 15. eadem par. historiali cap. 25. §. 2. ipsi elaudicauerunt à semitis Gualberti eius nis primi institutoris, sub regula etiam Benedicti, vt vix esset qui faereret bonum. Sub eodem habitu & regula quidam Siluestrii dicti, eò, quod Silvester dictus est primus autor eorum, qui talem ordinem intrauit in monte Phano propè Fabriciam Marchia Anehonitana multiplicati, plurima monasteria construxerunt in diuersis ciuitatibus: tamen ibi, quod iam quasi defecit extorta religio ex carentia fratrum, vt ibidem videre poteris. Et isti non sunt præferendi religiosi Cisterciensis: licet sint priores tempore: quia nunc est auctior religio Cisterciensis, & strictior est eorum vita, et illis præferendi, vt infra dicam. Tamen eos te posui, cum ordo eorum sit prior institutus Cisterciensis.

Quinquagesima octaua consi. erit de ordine, & fundatione ordinis Cisterciensis, qui institutus sub regula B. Benedicti: habetur per eundem Ant. Flo. in 2. parte suæ histor. tit. 15. §. 20. dicit, quod initium habuit anno Domini 1098. sub quodam Abbate Stephano: sed paulo post mirabiliter dilatatur per B. Bernardum, & fuit vnum eius, vt dicit per hunc modum.

Quidam denoti viri venerabilis Hugonodunens. ecclesiæ Archiepiscopi sedis Apolloniense legati: Et religiosi viri Vulterii Cabillonensis Episcopi, nec non & clarissimi Principis Burgund. ducis freti consilio, & autoritate roborati, inuentum Eremum in Abbatum construere cœperunt præfecto Ruberto Abbate vniuersitatis Episcopo, videlicet Cabillonensium, virgamque pastorem, carteriq; in eodem loco sub ipso seruanti. stabilitatem. Ac vtroque non multum temporis factum est, vt idem Robert^o, requirentib^o eū monachis Molinensib.

Papa Urbani secundi iussu, Vultcrij Episcopi Calabronensis licentia, & assensu, Molisim non reducere, & Albericus, vir sanctus & religiosus, in ipsius loco substitueretur. Hoc sanè inter vtraque ecclesiam sedere pacis retento, gratia & autoritate apostolica seruato, vt ex eo iam tempore, neutra illarum viriuislibet, monachum ad habitandam sine commendatione regulari reciperet. Quo factum, nouum monasterium noui patris sollicitudine, & industria, breui non mediocriter Deo cooperante, in sancta religione ac conseruatione profecit, opinione claruit, rebus necessarijs creuit. Dicit etiam ibi An. Flo. allegans Vincentium in speculo historiali, quod tempore Gulielmi secundi Regis Angliæ, coepit religio Cisterciensium. Et vt dicit, pertinet ad gloriam Anglorum, quod talem virum genuit Anglia, qui huius religionis, & autor fuit, & mediator. Is autem fuit Arduignus nomine, qui abbas Stephanus à puero Suburnæ monachus, postea pannos illos perosus, Scotiam, mox Franciam contendit, vbi aliquot annis studuit. Deinde, Romam cum clerico conforate profectus est, qui eundo & redeundo quotidie totum Psalterium caritabant. Deinde Burgundiam regressus, in Molisimo, nouo & magno monasterio, se rotundit. Ibi quum ea proponerentur obseruanda, quæ non erant de regula, coepit rationem eorum inquirere. Et tandem, de quibusdam superfluis, cum vno & alio disputauit, vt Abbatem ipsum, & alios 17. in suam sententiam induceret. Igitur Cistercium venire, locum prius Salomonum, & ibi steterunt suffragio Archiepiscopi Vincentien. qui postea sanctus est Papa. Abbas tandem, qui cum eis venerat, à suis monachis requisitus, ad eos redijt quasi coactus. Sed omnes, qui cum eo venerant de Molisimo, cum illo regressi sunt, præter octo, qui sibi Abbatem constituerunt Albericum quendam de suis. Priorem verò Arduignum, qui & Stephanus dicitur, fecerunt: & ibi dicit quod ad Vincentium plenius recurrendum est, & tit. 16. ca. 1. §. 2. eodem libro, dicit, quod Cisterciensium, vtique fuerunt magna columna ecclesie sub B. Bernardo, & postea per annos centum scientia decorati & sanctitate. Sed & ipsi declinantes à vestigijs patrum, in utiles facti sunt. Circa autem annos Domini 1436. quidam ex monachis Abbatiz Florentinæ, sub Eugenio III. transierunt ad ordinem Cisterciensium, in obseruantia regulari, collato eis monasterio, seprem propè Florentiam, dicti ordinis. Per ipsum deinde Eugenium, hoc procurante reuerendissimo domino Cardinali Firmiani, & ex pusillo grege adactus est. Sed si bene consideremus, illud fuit tantum in Italia, quia semper Cisterciensium, apud nos, & in Gallia fuerunt decorati, scientia & sanctitate, & tales apud nos reputantur. Et tales monachi apud nos, & etiam Carthusienses, reputantur sancti, & in vita quod non est aliqua sinistra sit-

spicio præsumenda contra eos. Ita etiam, quod ex hoc possunt esse Iudices in causa propria, vel suorum, vt dicit d. mecus la fin athen. iubemus. C. de iud. 2. col. ibi: secundò facit. & Fel. in c. super his. in fi. extra de accusat.

Sub hoc habitu Cisterciensium, est alius ordo apud nos, vbi sunt tantum Priores, qui est etiam sub regula beati Benedicti, qui dicitur ordo Vallis collium, seu potius caulium, qui est caput in eorum ordine, & habet multos prioratus sub se, vt est prioratus Vallis sancti Benedicti iuxta Hedua, & prioratus Vallis crescen. qui dicitur Vaultcroissant, propè Sedelocum, & plures alij, qui sunt modici proventus, & in quolibet prioratu sunt pauci religiosi. Et melius esset, quod reducerentur in totum, sub habitu Cisterciensium, cum habitum eorum deserant.

Quinquagesima nona confid. Est alius ordo sub regula beati Benedicti, qui dicitur ordo Camaldulensium, qui fuit institutus à Ramualdo, viro magna sanctitatis, & sanctimoniam: & fuit institutus anno Domini. 1030. Erat ante ordinem Vallis Umbrosæ, & Cisterciensium. De cuius institutione habetur per Ant. Floren. in suo lib. historia. lib. 2. par. tit. 15. c. 15. Qui licet fuerit institutus ante Cisterciensium, non tamen habetur in tanto honore, nec in tanta existimatione, cum vita Cisterciensium, sit arctior, & strictior, quam vita illorum: & ideo in maiori prærogariæ, excellentia, & præminetia: secundum quod dicit Ioan. Andr. in c. sanè. de regularibus, quam doctrinam refert, & sequitur Florentinus, in sua sum. tertia parte, tit. 16. cap. 1. §. 2. vbi dicit, quod Canonistæ, non ponderatis subtilitatibus theologorum, solent solum pro præminetia religionis ad aliam, quod vna sit arctior, strictior, durior, vel fortior, in modo viuendi. Ex quo inferendum est, quod ordo Cisterciensium, est præferendus, cum vita eorum sit arctior, strictior, & durior. Hi enim monachi, sunt albi habitus, qui degenerantes, alienati sunt retrorsum: paucissimis exceptis eorum monasterijs, & eremi reclusis. Sed circa annū Domini. 1370. vitam quasi eremiticam tenentibus, & laudabilem in diocesi Aretina, sed territorio Senen. Episcopus Aretinus, tunc temporis dedit habitum similem, & regulam ipsius beati Benedicti, ex quibus crescentibus, in gratia Dei & numero, constitutus est ordo Montis oliuarum dictus ab ecclesia, & ipse approbatus, & in monasterijs per Italiam multiplicatus, ac priuilegiatus, & à diocesani exemptus factus. Qui religiosi, super capita sua ponunt generalem vnum ex eis Abbatem de triennio in triennium. hæc Ant. Floren. vbi supra, in 2. par. tit. 16. c. 1. §. 2.

Sexagesima confid. Sub eadem regula sancti Benedicti, fuit Ordo humiliatorum. Qui licet habuerit primum initium anno Do. 1017. tamen in processu temporis, fuit tripliciter variatus

Q V A R T A P A R S

in modo viuendi. Sed vltimus eorum viuendi modus, fuit approbatus anno 1200. & per Inno- centium tertium confirmatus. Et postmodum, per successum ad ioccesinis exemptatus priuilegijs multis, & sub regimine vnus principalis, & generalis præpositi, constitutus. Sumpserunt enim in tertio modo viuendi, pro norma, partem regulæ B. Benedicti, non totam, superiores eorum Præpositos nominantes. Multiplicati quàm valde, fabricauerunt sibi multa monasteria, tam fratrum, quàm monialium, per partes Tusciæ & Longobardiæ, maxime Mediolani. Hi, inter alia priuilegia habent, quod in sabbato paschæ, celebrant eorum officium illius diei de sero, post meridiem, in introitu noctis, ita, quod missa illius diei, de nocte in vigilia paschæ cantatur. Et de institutione, approbatione, & conseruatione prædicti ordinis, habetur per eundem Ant. Floren. in suo libro historiali, 2. par. ti. 15. c. 22. vbi amplè.

Septuagesima prima confid. Sub regula B. Benedicti, adhuc sunt quidam apud nos, qui dicuntur Cœlestini, de quibus est notabilis conuentus, in ciuitate Parisiensi, & in multis alijs locis Francia. Et isti sunt Obseruantes, sub regula B. Benedicti degentes. Hi etiam sunt à dioecesanis exempti. Sed an sint ceteris, puta Carthusien. præferendi, dico inspicendam esse consuetudinem: quia tamen non sunt omnino mendicantes: Ideo omnib. alijs mendicantibus, præferentur. Et quod sint sub regula B. Benedicti, dicit Antoninus Florentinus in tertia parte sue Summe, tit. 16. c. 1. §. 18. in principio. Vbi dicit, quod talis ordo, fuit institutus à beato Petro de Murrono, qui fuit Papa Cœlestinus, sed renunciauit Papatui.

Sexagesima secunda confid. Crederem, quod licet ordo Carthusiensium non sit sub regula B. Benedicti, nec sub aliqua quatuor regularum ab Ecclesia approbatarum: sed habent sua statuta, pro regula, tamen habentur in magna veneratione ab Ecclesia, vt dicit idè Ant. Flo. 3. par. sue summa, ri. 16. c. 1. §. 6. Et est venerabilis religio, quæ vsque ad præsentem diem seruat rigorem suarum obseruantiarum, per annos circiter 400. vt dicit idem Flo. in libro historiali. 2. par. tit. 15. ca. 22. §. 2. Austeram, vt dicit, siquidem est in multis, in abstinentia quidem, quia proluxa ieiunia, & sextis omnibus ferijs, in pane & aqua, ab esu carniuum semper abstinent, etiam in grauissima infirmitate. Ita, vt qui eis vesci voluerit, amplius in clausura cum reliquis nõ valeret permanere. Quo ad vestitum, quia semper cilicio induuntur ad carnem. Quo ad solutionem, quia nunquam exeunt exceptis Priore, & procuratore: & in cellis suis soli manent, cum arcto silentio, vigiliam magnam habet, propter prolixitatem officij. Vnde Bernardus, qui epistolam ad eos scripsit, quia dicitur ad fratres de Monte Dei, multum commendat inter cetera, dicens: Vestrum est frui Deo. in fine autem, arguit de ni-

mia sumptuositate & magnitudine ædificiorum. & magis adhuc tempore nostro redarguisset, xisset, maximè, quo ad conuentum Papien. qui distat à ciuitate Papien. duabus leucis feruat, aut quinque miliaribus, vbi est talis sumptuositas in ædificijs, quòd vix vltra dici possit. Et apud Diuionem, est conuentus Carthusien. valde sumptuosus in ædificijs, & apud Parisiensem conuentus principalis dicti ordinis est in Delanatu, iuxta Gratianopolim ciuitatem. Et cetera. Io. Andrea in d. c. sanc. de regularibus. Hic cum propter eius nimiam austeritatem, sicutis præferentur, maiorem præuincuntiam rect habere: tum etiam, quia fuit institutus domini 1086. secundum quod habetur per Flo. in sua historia, secunda par. ti. 15. c. 22. vbi amplè, iam supra allegat. Et Iacobus Bergo. in supplemento chronicarum, lib. 12. Et etiam propter eorum antiquiorem institutionem, præferentur ordini Cisterc. & Praemonstraten. Et Berdo teste, primatum obtinet, inter omnes ordines Ecclesiasticos, non ratione temporis, sed religionis. Et etiam Polycratus libro suo ca. 21. inquit, licet autem, ponit de laude, & origine illius religionis, & aliarum religionum, quæ huc non moro, quia est impressus. De laude huius ordinis, etiam Sebastianus Brant scripsit.

Sexagesima tertia confid. Alius est ordo, qui dicitur Ordo sanctæ Trinitatis, cuius caput in ciuitate Parisiensi: qui dicitur, Es Marurinus sunt deputati ad redimendum captiuos: qui, detur, debent omnes alios religiosos, saltem monachos nigros, præcedere: saltem præcedere religiosos S. Antonij, qui sunt deputati ad suscipiendum hospites: quoniam ordinantur, & sunt conuati, ad redimendum captiuos. Ideo religio est excellentior, vt dicit Ant. Flo. in sua summa par. ti. 16. c. 1. §. 2. Et de his, & ceteris alijs factis rationem idem Flo. in sua historia, 2. par. ti. 15. c. 22. in fin.

Sexagesima quarta confid. Post ordines superiorem non mendicantes, sub regula beatorum Basilij & Benedicti, sunt alij ordines religiosorum non mendicantium, sub regula diui Aug. Vnum ordo S. Ioannis Ierosolymitani, qui dicuntur Cistercienses, & sunt milites Rhodiani, seu templi, de quibus dicam infra in 2. parte, in 4. considerantur. Quibus assimilantur milites S. Iacobi de Hispania, qui sunt milites Regis Hispaniæ: de quibus infra dicam illa 9. parte: de eo hic non insisto.

Sexagesima quinta confid. Alij sunt hospitalitatis S. Antonij, qui dicitur ordo hospitalitatis S. Antonij, qui sunt in dioecesi Viennensi. Quorum consuetudine, & vsu videtur sumptuose principum, etiam extensum fuit ad hospitale curiæ Romanæ, quoniam sicut in secularibus, in vrbe Romana legitur duos fuisse Pretores: Vnum, qui præerat

Anterum verò, qui Romanis iustitiam exhibebat, ut ff. de origine iuris. l. 2. §. & cum placuisset. de iudicijs. l. 2. §. 2. Sic in spiritualibus dignum, & rationi consonum fuit, vbi cunq; est ipsa Vrbs, id est Romana Curia, diuersos esse superintendentes curiz animarum. Quosdam Iacobos, & parochiani sunt & religiosi, quantum ex dispensatione sedis Apostolicæ permittitur. Quosdam verò, peregrinis siue curialibus: vt sunt fratres S. Antonij, vt satis clare probatur cap. Quoniam in plerisque. extra de off. ordinarij. ca. cum secundum, de reimp. ordinan. Rationabiliter ergo Romana ecclesia voluit, & in vsum deduxit, qd essent in Curia Fratres S. Antonij, qui pro pauperib. curialib. hospitalia habent, confessiones curialium audient, & ecclesiastica sacramenta ministrarent, & sepulchris eorundem interesse deberent. Ita dicit Old. in consi. suo 211. vbi ponit de emolumentis eorum, etiam in Curia Romana, de quibus aliter pronunc non dico, cum quo, ad præminentiam eorum cum alijs, standum est consuetudini locorum.

Sexagesima sexta confid. Alij sunt ordinis Præmonstratensium, sub regula B. Aug. quorum ordo fuit, & incepit anno dom. 1120. Cuius ordinis fundator fuit vir Dei Northbertus, ex partibus Lotharingæ oriundus. Et dicit Ant. Flo. in dict. libro historiali. tit. 15. c. 19. Qui quidem est vnus apud nos, de principalibus ordinibus. Et Abbas illius, in suo ordine est generalis in toto ordine: & facit vnum caput, sicut Abbas Cluniac. in toto suo ordine. Ideo ceteris alijs Abbatibus, non facientibus caput in ordine, in congregatione generalis, preferendus est, tanquam faciens caput in suo ordine. De his aliter non insisto, cum vltra illum locum, vbi est caput, pauci sint, & in locis vbi sunt, standum est consuetudini loci, de præcedentia aut præminentia.

Sexagesima septima confide. Alij sunt de ordine Grandimondensi. Qui fuit institutus anno Domini 1076. sub patre Stephano viro nobilissimo, de Aruerniæ partibus filio nobilissimo viro Stephani, cuius Stephani institutoris vita fuit ardua. Nam trigesimum ætatis suæ annum agens, habitare cepit eremum, in ieiunijs, vigilijs, & orationibus continuis seruiens Deo. Cibus eius panis & aqua, & interdum ex farina siliagine, sorbitiuncula, quæ ceteris minus sapida, necessitati vique seruit, non voluptati. Incedebat quoque armatus lorica ferrea, contra carnis tentamenta, & mentis lasciuiam: quo vsque toto corpore exciccato, plenam de seipso obtineret victoriam: Indumenta, quibus super loricam induebatur, nullo tempore augebantur, sed hyeme, & aestate repellendum frigus, & cauma, semper erant æqualia, & eadem. Et plura alia, de eius vitæ austeritate, & miraculis ponit An. Flo. in suo libro historiali. par. tit. 15. c. 21. quæ hic non transporto, cum

sint ibi clara, nec faciant ad propositum, nisi ad demonstrandum de eius vitæ austeritate, & arcto modo viuendi. Ex quo videretur, quod in hoc essent præferendi, si illum modum viuendi obseruant, quod non credo. Et ideo dico esse standum consuetudini, quomodo in locis vbi sunt, & collatur, præcedere debeant alios vel non.

De austeritate verò, aut arcto modo viuendi, prædictarum religionum, non credo, quod hodie possit fieri fundamentum de vna ad aliam: cum omnes supradictæ, ita hodie relaxatæ sunt & tepesfactæ, vt aperte dici possit Ieremiæ Threnorum c. 1. Quomodo obscurarum est aurum, mutatus est color optimus. Et quod ait Bernardus cõtra Clunia. religiosos monachos relaxatos videlicet. Vnde inter monachos, tanta intemperantia in cibis, in potationibus, & vestimentis, in lectisternijs, in equitatujs, & construendis edificijs, mollescere potuit, quatenus, vbi & studiosius, voluptuosius, atque effusius obseruatus fuerit, ibi ordo melius tenetur dicatur, ibique maior putetur religio. Ecce. n. parcitas putatur auaritia, sobrietas austeritas creditur, silentium tristitia reputatur. Et contra remissio, discretio dicitur. Effusio liberalitas: loquacitas affabilitas: cachinnatio iucunditas: mollities vestimentorum, equorum fastus, honestas lectorum, superfluus cultus, munditia. Quidque hæc alterutrum perpendimus, charitas appellatur. Ista certè charitas destruit charitatem: hæc discretio, discretionem confundit: talis misericordia crudelitate plena est, qua scilicet ita corpori seruitur, vt anima iuguletur. Et vt dicit Anton. Floren. in suo libro historiali, in 2. par. tit. 16. cap. 1. §. 1. sub hac abusione, iam serè vbiq; pro ordine ista tenentur: serè iam ab omnibus sine querela & irreprehensibiliter obseruantur, quamquam dissimiliter, vt ibi declarat, & demonstrat: quæ multo cum plus intentionis, nec sit dicere, & declarare quæ laudanda veniant, quàm quæ vituperanda. Sed hæc dixi, vt cognoscatur, quod non est multum insistendum, quo ad præminentiam vnius religionis ad aliam, in arcto & stricto modo viuendi, cum in omnibus rarus sit, & in omnibus sit relaxatio, in vita & modo viuendi, datis à regulis, in quolibet ordine, de quibus supradictum est. Et ideo deueniendum erit ad alium modum, & ad aliam doctrinam, ad cognoscendum præminentiam vnius religionis ad aliam: quam ponam statim post declarationem mendicantium.

Sexagesima octaua consideratio. Post omnes Sordines supradictos, qui non sunt mendicantes, sunt quatuor alij generales mendicantium. Inter quos (vt sepius videmus) est contentio, qui illorum debeant præcedere. Aut si non inter ipsos, saltim aut cum alijs religionibus, vel etiam quandoq; & sepius, cum ecclesijs cathedralib. aut

colle-

Q V A R T A P A R S

collegialibus: quoniam sub prætextu humilitatis, aut sanctimoniz, semper tamen appetunt aliquid gloriæ, laudis, & honoris. Et isti sunt quatuor, videlicet ordo Prædicatorum, ordo Minorum, ordo Carmelitarum, & ordo Eremitarum S. Augustini, facientes contra dictum Christi, de quo Luc. 22. Et omnes istos tres ordines præcedit, aut præcedere debet, ordo Prædicatorum. Et, quod præcedere debeat fratres Minores, dicam infra. Et aduerte, quod isti Prædicatores fuerunt sub regula S. August. Sed quibusdam constitutionib. additis, fecit Dominicus nouum ordinem, qui dictus fuit ordo Prædicatorum, de cuius excellentia videatur amplissimè per Ant. Flo. in 3. parte historiarū, ti. 23. per totū. Vbi habetur, quod habuit initium anno: Domini 1217. vbi dicit idem Antoninus, sub Innocentio primo. Et anno Domini. 1210. sub Honorio III. vt dicam infra seq. consideratione. Et refert idem Ant. Flo. eo. ti. c. 3. quomodo prædictus Ordo reuelatus fuit sancto Dominico, à Virgine Maria, à IESV Christo, eius filio commendatus: Cui datus fuit socius, videlicet Franciscus, pro alio ordine instituendo, ad instructionem totius vniuersalis Ecclesiæ in sermonibus, & prædicationibus, vt ibi videre poteris.

Sexagesima nona cōsideratio. Ordo Minorum sub regula S. Francisci, fuit institutus, circa annum domini millesimum 208. De cuius vita, & moribus, & sui ordinis institutione & fundatione, habetur plenè per eundem Flo. in suo libro historiali. ti. 24. per totum: & de eius cōfirmatione, quo tempore fuerit confirmatus prædictus ordo, infra patet.

Sed cum sint Minores, vt nomen sit cōsonans rei, debent esse in minori loco: Ideo tanquam humiliores, quia minores non debent præterdere contra aliquos, de aliqua præcedentia, quia aliàs videretur, quod facerent contra eorum ordinem & statum, qui inter omnes, totius vniuersalis ecclesiæ, debet esse minor: Imò, quod plus est, à certo tempore voluerunt vocari minimi, in vim cuiusdam reformationis. Sed video, quod illud est tantum verbo, & non opere, quia volunt non solum contendere de paritate, cum alijs religiosis, sed etiam cum ecclesia cathedrali, prout vidi in hac ciuitate Hed. in funeralibus quondam nobilis & potentis viri domini Franseï Rolin, qui pro vna hora tantum fuit repositus in eorum ecclesia, cadauer subleuando, voluerunt non solum esse in vltimo loco, etiam ante Canonicos ecclesiæ cathedralis. Imo etiam Guardianus dicebat, se debere habere vltimum locum etiam post Episcopum ibi præsentem, & existētem. Quod quantæ & qualis fuerit decisionis, & prout etiam debuit esse, cogitent omnes. Ex quo videri potest, quid de illis dicendum sit, qui cū omni humilitate, etiam cum in simis agere deberent, volunt tamen contendere de paritate. Et ideo, non potest magis superbia

eorum operari, quàm cum superbia luciferæ, voluit fieri similis altissimo. Sed tunc illud ex superbia cuiusdam Guardiani, qui multum reprehensus in cap. generali, tunc sequenti ministris, & alios correctores totius ordinis actum illum in capitulo ecclesiæ Hed. uentauerunt, & retractauerunt, & prædictum Guardianum increpauerunt.

Et licet ordo Minorum inceperit prius ordo Prædicatorum, cum ordo Minorum rit Anno domini. millesimo 206. Et ordo Prædicatorum Anno Domini. millesimo 216. vt refert Bertus de Eib, in sua margarita poerica, in præsecundæ partis trac. c. 10. in fi. Tamè Prædicatores præferuntur Minoribus. vt notat glo. in eadem. de ele. in 6. & in c. si. de pactis. & Archidia. c. 1. de decimis. in sexto. Ioan. de Turrecremata. c. episcopus. 17. d. plenè per Fel. in rub. de maioribus & obed. in tertia & quarta col. Et hac ratione dicunt, quia ordo fratrum Prædicatorū, licet modo non fuerit institutus, fuit primo approbatus cum fuerit approbatus sub regula diui. Augustini Anno domini. millesimo 208. sub Honorio III. Et ordo beati Francisci sub eodem Honorio Anno Domini. millesimo 224. vt refert Iacobus Philippus Bergo. in suo supplemento Chronicon libro 13. faciunt, quæ dicit Philippus Decius in eodem filio 116. col. 1. ad finem.

Septuagesima cōsi. De ordine Carmelitarum qui sub ordine S. Basilij sunt, vt dicit Antonius Florentinus in sua summa, in 3. parte, tit. 6. §. 8. Quo tempore habuerint initium, dicit Antonius Florent. in sua 3. parte historiarum, lib. 20. c. 1. Quo tempore Honorij quarti, cum fratres Carmelitarum deferrent habitum, qui magis videbatur conuenire viris religiosis, videlicet copiam circularum largis virgis albis & grisæis, quos habitum asserant fuisse Eliæ prophetæ, habitus in monte Carmelo in Syria: quod tamen dicit Ant. neque in sacra scriptura, neque in antientica scriptura reperitur (licet in historia tripertita lib. 1. cap. 2. & ex Isidoro in tit. de officijs. cap. 35. reperiat scriptum, quod vira religio sa fuit in Elia & Eliseo) Honorius III. propter maiorem modestiam, mandauit habitum illū dimittere, & caper, cappas ex toto albas, & tunicas subrus græcum scapularibus assumere. Hi habuerunt habitum sub quodam Patriarcha Ierosolymitano in Syria habitabant Christiani Ierosolymis, & multis alijs ciuitatib. Degebant autem in monte Carmelo vt Eremitæ & sub regula B. Basilij, vt dicit idem Ant. Flo. in 3. par. suæ summe, tit. 6. c. 1. §. 8. vbi dicit: Quod Anno Domini. 1247. Dominus Innocentius III. addidit quasdam constitutiones, per modum regulæ traditas, cis à patriarcha Ierosolymitano, dicto Alberto, constitutas, ex regula Basilij, cum quibusdam additis, declarantes & mitigantes regulam illam, per dō-

nam Hugonem Cardinalem ordin. Prædicato-
rum dicatas. Sed Honorius III. confirmavit or-
dinem illum, & postmodum Papa commisit Hu-
goni Cardin. ordinis prædicatorum, vt adderet
quasdam constitutiones, quas impofterum ob-
feruarent. Sed in processu temporis, occupantib.
Saracenis ex toto partes Syriæ, recedentes Car-
melitæ de locis illis, dispersi per orbem in terris
Christianorum, ædificauerunt plurimos conuen-
tus, ex elec. moysinis fidelium collatis, propter eo-
rum deuotam conuersationem exemplarem. Ali-
quid tamen referunt, quod Soldanus Saraceno-
rum, qui prius eos habebat in reuerentia, propter
Eliam prophetam, mutato habitu eis dato per
Papam, in contemptum Papæ, & fidelium, fecit eos
erelli de monte Carmelo, vnde Carmelitæ di-
cuntur, non quod ab Elia habuerint initium. Et
isti præferendi sunt & fratrib. Prædicatorib. ordi-
nis S. Augustini, & Minorib. cum primo fuerint
instituti, cum fuerint sub regula B. Basilij, quæ prius
fuit quam regula B. Aug. sub qua erant Prædica-
tores, & regula B. Francisci, quæ fuit solum anno
Domini 1218. vt dixi supra. In multis tamen locis
in processionibus, vidi eos præcedere, & esse in lo-
co digniori: in alijs vero vidi & fratres Prædica-
tores, & Minores præcedere, & esse in digniori loco.
Vnde tanta discordia, & diuersitas, videtur esse ex
consuetudine loci, aut ex prioritate institutionis,
aut fundationis conuentus in loco, qui sibi ratio-
ne prioritatis temporis, vsurpauerunt locum. Sed
de iure sciendum, dicam postquam declara-
tior prioritatem institutionis, Ordinis & Con-
firmationis.

Vtrum autem Carmelitæ sint mendicantes,
notat, & declarat Lopus, allegatione sua 46. vbi
plene in prin. Et ibi etiam ponit de fratribus ser-
uorum, qui dicuntur seruiti, quod tales sunt men-
dicantes, & notatur de Carmelitæ in c. 1. §. ceterum.
de religiosis domibus, in 6. & ponit Ange-
lus in consi. 12. incip. Sancta Carmelitarum reli-
g. vtrum possint habere proprium. Et de laude
huius ordinis, Carolus Fernandus scripsit vnum
librum.

Septuagesima prima consideratio. Sunt & alij
mendicantes, qui dicuntur Eremitæ S. Au-
gustini. Qui vt dicit Anton. Floren. in summa. 3. par.
tit. 16. cap. 1. §. 1. alias fuerunt sub regula B. Basilij,
nunc autem, vt dicit, militant sub regula B. Aug.
Sed quæ sint præcepta sub regula dicti B. Basilij
vel non, extra essentia religionis, dicit se non in-
uenisse à quoquam declaratum. Et quod isti sunt
mendicantes, est text. & ibi doctores in c. vnico. §.
ceterum. de religiosis domibus in 6. Et Ludo. Ro-
ma. in consi. 235. ponit, an possint habere immo-
bilia: vbi etiam ponit de fratribus prædicatorib.
Et licet isti Augustini effecti fuerint mendicantes
ex quadam consuetudine, & præscriptione lon-
gissima, sicut & fuerunt Carmelitæ, vt supra di-

ctum est, tamen debent præcedere minores, cum
sint instituti à digniore, videlicet ab August. qui
fuit dignior Francisco. Quod sint digniores, ed,
quia à digniore instituti, facit gloss. in l. restituen-
dæ. C. de aduo. diuerso. iudi & in l. 2. ff. de albo in-
scrib. & in c. per tinas. de maio. & obe. Vbi data pa-
ritate temporis præfertur ille, qui est à digniore
coronatus, & laureatus, vt dicam infra in 10. par.
Merito ergo, quod institutio ordinis S. Aug. sit
ante Franciscum, de quo sunt prædicti Eremitæ,
qui etiam videntur habuisse initium ante Au-
gust. Sed tamen sine dubio sunt ab eo approbati,
& reformati, & sic dignior Francisco, & ratione
temporis, & ratione dignioris instituentis, debent
præcedere Minores: & etiam quia ecclesia Roma-
na primò approbavit August. & eius acta & opera
quàm Franciscum, vt habetur in c. sancta Roma-
na Ecclesia. 25. dist. Vbi opera August. approbata
fuerunt per Gelasium, qui fuit per multa tempo-
ra ante Honorium tertium, cum Gelasius fuerit
anno domini 490. Et Honorius III. fuit anno do-
mini 1217. Ex quo constat multipliciter, de multi-
plici causa, præcedentiæ fratrum Eremitarum S.
Aug. quo ad fratres Prædicatores, & Minores, quæ
etiam considerari possunt ex dicendis in conside-
sequenti, vbi ponam in genere, causas præeminen-
tiæ vnius religionis ad aliam.

Septuagesima secunda consideratio de excel-
lencia, & antiquitate Monialium seu sancti-
monialium tractat. Quarum institutum est excel-
lentius, cum sit multò vcrustius, quàm quæuis alia
monachorum religio. Quippe nulla (vt ait Aug.
de bono virginali) Virgo sacra nascitur, nec est
hoc, proles carnis & sanguinis. Si harum queritur
mater, ecclesia est. Non parit Virgines sacras, nisi
virgo sacra: virgo illa, quæ desponsata est vni viro,
casta exhiberi Christo, vt scribit Polydorus de in-
uentoribus rerum libro quarto capitul. decimo.
Vbi dicit Apostolos primò, deinde Pontifices, ex-
emplo Vestalium Virginum, introduxisse scæmi-
narum religionem, vt vterque sexus domino in
castitate famularetur, & in collegia coiucre, ac
sanctissimis institutis à patribus acceptis, vitam
Virginitate dignam agere cœperunt. Nam Mat-
theus Apostolus in Acthiopia, cui ea prouincia
obtiget, posteaquam Regem (vt in eius vita legi-
tur) cum vxore & toto Regno ad fidem conuert-
erat, item illius filium à morte suscitauerat, filiam
postmo Virginem nomine Iphigeniam, sacro
velamine consecrassè dicitur. Ex quo apparet,
iam tunc cœpisse scæminas per hunc modum
Deo dicari. Sunt tamen qui tradant, (quæ cum
Hieronymo familiaritatem habuit) primam scæ-
minarum ausam esse, id institutum, Romæ profi-
teri. Alij asserunt, Helenam, Cōstantini matrem
Virgines sacras primitus legisse, quæ publico stipē-
dio nutriverentur, seu quæ puritate vite, ac precib.
indefinenter laudem Dei prædicarent. Hęc Poly-
dorus,

Q V A R T A P A R S

dorus, vbi plura alia de constitutis summorum Pontificum, circa prædictam religionem.

Septuagesima tertia confid. ex supradictis fundatur. Ex eo, quia cum monachi primo nominantur quam Canonici Regulares, vt in c. Deus. de vita, & honestate cle. & in rubr. de statu monachorum & canonicorum regularium. & in cap. 2. de supplenda negligentia prælatorum, & in c. perniciosam. 18. quaest. 2. vbi Papa enumerans quasdam regulas approbatas, inceptit à regula sancti Benedicti & Basilij: postea nominat August. id eo præferri debent Monachi Canonici regularibus.

Et ex hoc ordine Archidia. in c. l. de decimis, in 6. infert, Prædicatores præferendos Minoribus. de quo etiam ordine literæ vide Fel. in hac materia, in rubrica de maioritate & obed. & in dict. c. cum dilecta. vers. ordo scripturæ. Vbi plures decisiones adducit. & etiam dom. meum las. in d. §. prius. Et quinque limitationes ad regulam supradictam ponit ibi Fel. Et inter alias dicit, prædictam regulam non habere locum in actu denotante vitia nominatorum, quia tunc primò nominantur Minores, vt per Abbatem in c. auaritia. de præbendis. Et facit pro hac opinione text. in c. irregularib. extra de simonia. vbi in vitio simoniæ prænominantur Canonici regulares. Et ex his notat idem Fel. in d. c. cum dilecta. Quod in ingressu carceris, vel simili actu, debent præcedere Minores: quia sequi honor est, præcedere autem non. Ex quo videretur dicendum, quod illa declaratio ad c. auaritia. per Panormitanum & Felinum nõ habeat magnam rationem. Et ideo Fel. in dicta rubrica non omnino firmat illam, nec illi assentit in totum: Imò dicit, quod illud non semper obseruatur: vt patet in c. l. de decimis, in 6. vbi fratribus Prædicatoribus & Minoribus, qui Pisanos à solutione decimarum retrahebant, scribitur reprehensio, & tamen præmittuntur Prædicatores, sic etiam in actu honorabili præmittuntur Minores. cap. 2. de supplenda negligentia prælatorum.

De præcedentia istorum, inter se satis amplè disputauerunt plures, de quibus sunt consilia Bono. Paduana, & Ferrariorum. & Baptistæ Caccialupi, de quibus supra feci mentionem in pluribus locis, quæ cum sint impressa, non aliter insisto, sed me remitto ad dicta eorum: conclusiue tamen tenendo, quod Monachi cæteris paribus præferuntur Canonici regularibus.

Septuagesima quarta confid. Qualis sit honor, an sequi, an præcedere, an esse in medio. Nam vt in pluribus monasterijs vidi maiores de mane præcedere. Ad vespas verò sequuntur, & in pluribus alijse contrarium obseruatur. Cur tam variè, videtur quod istud sit ad demonstrandum, quod quo ad seruitium diuinum, nullæ est maioritas inter eos: sed credo, quod in hoc ad eos, est attenden-

da consuetudo; vt per Fel. in c. statumimus. extra de maior. & obe. & dixi supra.

Septuagesima quinta confid. Quærendum de ratione diuersitatis. Quare est, quod in tribus ecclesiasticis maximè in processionibus congregantur status ecclesiasticus & temporalis ecclesiasticus præcedit, & temporalis sequitur: quod plus est, in statu ecclesiastico, Minores præcedunt, & Maiores sequuntur. Et è diuerso, in statu temporali, in eadem congregatione, Maiores præcedunt, & Minores sequuntur. Plures hoc interrogauit, qui missi dicebant, quòd consueuerant, quod in hoc sit tantummodo consuetudo locorum, quæ in honoribus deferendis inuenienda est, vt dicit Bald. in l. obseruare. §. antequam. ff. de officio proconsulis in l. lectura. Dicit tamen ibi, quod vbi non est consuetudo, debent assignari loca superiora, secundum qualitatem personarum, vt dixi ante, quæ attendenda est, quo ad vobis sedendi, maximè etiam in Francia: meminit Bald. in c. l. §. marchio. in ti. de his qui feudum dant per feodum.

Mihi tamen videtur, quod alia & melior potest dari ratio, ex eo, quod qui sequuntur quatuor status ecclesiasticum, sunt in honorabilioribus locis, quia minores Episcopo, vt dicit Præpositus. c. episcopos. 18. dist. Bene tamen facit textus in c. perlectis. 22. d. Vbi in officio faciendum, vicinior Episcopo sunt honorabiliores, & in honorabili loco, vt sunt sacerdotes, qui sunt in administrandis vicinior Episcopo. Et cum iam statum quantur Episcopum, ideo maiores præcedere debent: quoniam, qui stat proximior post Dominum dicitur maior, vt dicit glo. in §. aliam. in l. tu. de bonorum possessione. in verbo, aliorum. Et Episcopus semper stat in medio clericorum & laicorum, exemplo Christi, qui sedens in medio Doctorum, & c. Lucæ 2. Et iste est honor, quod in medio, quoniam locatus in medio, quod est ad se trahit aspectum, vt dicit Cassiodorus. lib. 3. variarum epistolarum. Et apud Nemesium erat honor, sedere in medio, vt refert Salustius in Jugurtino. Et ita dicit & refert Lucas de Penna. l. quisquis. C. de præfectis pratorio siue Vrbis. 12. Et episcopus tamquam pastor, adducit oues clericos, docens eos modum eundi, & incedendi, laicos vero post, vt exemplo clericorum mandant. Ex quo hac ratione, vt cunctorum habeat respectum, ponitur in medio, exemplo cuiusmodi nunc alij Prælati, in processionibus semper caput medium locum, tanquam honorabiliorum in medio.

Septuagesima sexta confid. Antiquiores Clerici & Doctores, debent habere primum locum, deinde cæteri per ordinem, vt tenet Bald. in c. cetera. olim. per illum tex. extra, de consuetudi.

De antiquioribus, & doctoribus, quomodo sunt præferendi, notat Doctores, maximè Alexan-

de d. d. mens. Ias. in l. cum quid. ff. si cert. pe. Dicā
hinc infra in statu temporalis, in pluribus confid.
Vbi dicam, quod in opinionibus dantis, iuniores
debeat habere prima vota, maxime dicam in 11.
parte.

Septuagesima septima confid. A Subdiacono,
Vsq̄ue ad lectores, omnes subditi sunt diacono
in Ecclesia, representantes ei honorem prout
Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono
Subdiaconus, Subdiacono Acolitus, Acolito
Exorcista, Exorcistæ Lector, Lectori Ostiarius,
Ostiario Abbas, Abbati Monachus. intellige in
Abbate non clerico, vt erant antiquitus. cap. gene-
raliter. 16. q. 1. Sed hodie Abbas præfertur alijs
clericis, vt dixi supra in 32. confid. & prædictam con-
siderationem vide in c. a subdiacono. 93. d. vbi est
tex. ad litteram sic distinguens honores fiendos in-
ter clericos.

Septuagesima octaua confid. Vbi concurrunt di-
gnitates ecclesiastica & Secularis, præfertur
ecclesiastica, c. solitæ. de maio. & obe. dixi supra in
p̄nc.

Vnde simplex Sacerdos, militi seculari præfer-
ri debet, vt dicit Ioan. de Turrecremata in c. epi-
scopus. 17. distind. Quia si ille miles est Imperato-
ris Christi. ca. quoniam omnia. 40. dist. miles
Christi præponitur 11. quæst. 3. ca. Iulianus. Ita etiam
tenet Ioannes And. in ca. colibentius. de ser-
uis non ordinandis. Et facit, quod dicit Specu. in
tit. de rescripti præsentia. §. 4. versic. vt autem.
Vbi dicit, quod militi præferendus est Presbyter
in scribendo. Dicit tamen Panormitanus in capi-
tulo Nicolao. de appellatio. quod miles præfertur
monacho in honoribus, non tamen præfertur
clerico, qui est miles cœlestis militie, vt ibi Panor-
mitanus. Et, vt habetur Ecclesiast. septimo: In to-
ta anima tua time Dominum, & sacerdotes illius
sanctifica. Honora Deum ex tota anima tua, sacer-
dotes illius honorifica. c. sacerdotes. sexta quæstio.
prima. Exemplo beati Martini, præferentis sacer-
dotem Imperatori, in porrigendo. dixi supra in
principio huius partis.

Septuagesima nona consideratio. Filius sacer-
dos, præcedit patrem non sacerdotem in actu
sacerdotali, & est maior patre illo, actu tantū, vt
tenet Hostiensis in capitulo primo, de officio Ar-
chidiaconi. quem refert Barba. consilio quinto,
in tertia colum. in 2. volum. & facit de filio Epi-
scopo. qui præcedere debet patrem, qui licet re-
neatur ad honorem reuerentialem patri, in ec-
clesia tamen patet tenetur præstare reuerentiam
filio Episcopo: vt dicit Hostiensis in capitulo Iu-
dæorum, De arte, & qualitate. dicam alibi. Et
iñco, quis, ex diuersis qualitatibus debet haberi
in diuersa consideratione. facit text. in cap. olim
de reudica. & in cap. a collatione. de appellatio-
nibus 6.

Octogesima consideratio. Patronus in eccle-
sia præ alijs est honorandus, cap. piæ mentis.
decima sexta quæstione septima. & cap. Frigenti-
us. Ita dicit Rostredus Beneuentanus in suis libel-
lis, in tractatu de iure canonico, in quinta parte,
titulo, quem honorem debeat habere patronus
in ecclesia, vbi dicit, quod habere primū locum,
est magnus honor, vnde Pharisei primos accubi-
tus desiderabant in cœnis, vt dicit, & facit text. in
capitulo nobis. extra de iure patronat. & dicit Pe-
trus de Anchatanus in dicto capitulo, nobis. in
tertia columna. quod in processione tenet pri-
mum locum, & honorabiliorem in ecclesia. Et si
Princeps est, ei in processione cundum est obui-
am, vt dicit exemplum esse in Duce Venetiarum,
patrono sancti Marci, qui obtinet primum lo-
cum: & illi (vt ibi dicit Antonius de Butrio) oc-
currendum est, vsque ad portas ecclesiæ, non au-
tem vsque ad portas Ciuitatis, quia hoc solum
fieri debet Papæ, & Cardinali. & dicit ibi Antoni-
us, quod non semper est illi occurrendum, sed ei
occurritur raro. Et idem dicendum est de Rege
Franciæ, in omnibus suis ecclesijs cathedralibus,
& metropolitanis, cum sit patronus omnium,
tanquam Princeps supremus. Archi. in cap. lectis,
sexagesima tertia distinctione. Facit, quod dicit
Baldus in cap. quanto, de iudi. & in proemio de
cretalium. Sed vt dicit dominus Rochus Curtius,
quem aliàs audiui, in tractatu suo de iure patro-
natus. in verbo, in ecclesia, in secunda colum. hoc
iure non probatur. & contrarium tenuit domi-
nus Præpositus in dicto capitulo lectis. & in capi-
tulo imperium. decima dist. vbi dicit, quod prædi-
cta decisio Archidiaconi & Bald. debet intelligi
quantum ad protectionem, non autem quantum
ad electionem, vel præsentationem. Tu dic, quod
etiam Principes habent istud ius patronatus in ec-
clesijs cathedralibus, siue ex constructione, siue ex
fundatione, siue ex donatione, siue ex priuilegio:
quibus casibus etiam habet ius præsentandi, vt di-
cit Præpositus in capitulo hortamini. in 1. col. 71.
dist. Dicit tamen Præpositus, quod si habeatur ius
patronatus in ecclesia cathedrali, non tamen per
hoc competit ius præsentandi clericos ad benefi-
cia particularia. Ita dicit Præpositus in d. c. im-
perium. 10. dist. ratione cuius ius patronatus dicit,
quod Rex Franciæ, in omnibus suis ecclesijs cathed-
ralibus, & metropolitanis, pro suo iucundo ad-
uentu habet ius nominandi, & præsentandi ad pri-
nam præbendam vacaturam, post eius introitū.
Et ita vtitur in Regno suo: Ita, quod vult præten-
dere, quod in talibus etiam Papa non potest præ-
uenire, eò, quia est ius sibi debitum in vim iuris pa-
tronatus laicalis, & ita vidi in facto. De Rege vero
Hispaniæ, quod habeat istud ius, ponitur amplè
per Ioannē Ludou. in repetitione rubricæ, extra
de donatio. inter virum. & uxorem. in principio,
in tertia præuidencia, vbi etiam de Rege Franciæ.

QVINTA PARS

Octogesima prima consideratio. Rector vniuersiuiusque parochiæ ibi preferendus est, & honorandus. Ecclesiastici decimo. In medio fratrum Rector eorum, in honore. Et, vt dicit Anto. Floren. in summa. 4. part. tit. 5. c. 10. §. 2. Multo magis Prælati Ecclesiæ, quàm seculares personæ. 1. ad Timoth. 5. Qui bene præsunt Presbyteri, du-

plici honore sunt digni, argumento ad hæc. c. duo sunt, 96. dist.

Hic inferendus esset ordo Albetici de Re quem posuit in rubr. ff. de statu hominum. & posuit etiam Nicolaus Boerij post tractatum de præmientia sacri Concilij, qui talis est, vt eos videre potes.

Quarta partis Catalogi Glorie Mundi finis.

QVINTA CATALOGI GLORIAE MUNDI PARS,

Declarans laudes, honorem, gloriam, & excellentias
Principum secularium.

QVINQVAGINTA SEX CONSIDERATIONES HABET.

Consideratio ergo prima, vt intelligatur id, de quo est questio, erit quomodo à principio Reges, & alij Principes dominia habuerunt. Nam ab initio, post peccatum ex quodam saltu superbiæ, dominium per vstæpioneu incepit, sicut in Lucifero, volente super alios exaltari, Ezc. 38. & de pœ. d. 2. c. principium, & Esa. 14. Et hoc argumento notorio demonstratur, quomodo soli reprobj in principio mundi dominium acceperunt, vt ante diluuium primus dominus inter omnes homines fuit Cayn, vt dicit Aug. lib. 15. de ciuitate Dei. cap. vigesimo, qui ciuitatem ædificauit, vt dominaretur in ea: quæ fuit prima ciuitas in mundo, quam nomine filij sui vocauit Enoch, vt habetur Gen. 4. Post diluuium vero, qui dominium acceperunt, fuerunt de malefacto genere Cham, filio Noe, vt habetur Gen. 9. c. & vt dicit Iosephus in libro 1. Antiquitatum, primus accipiens dominium fuit Nembroth de genere Cham. Gen. 9. & dist. 6. §. fi. Cuius consilio ædificata est turris Babel, vt historia tradunt, ad dominandum. In cuius signum legitur Gen. 9. quod volebant, quod cacumen eius in cælum ascenderet, ignorantes alitridinem Cœli innumerablem, ad significandum cordis ambitionem in præminendo alijs: propter quod Deus ad suam displicentiam ostendēdam, scissuram eorum dominij confundendo, eorum linguas diuisit, eum vnus labij omnes essent, vt prædicto c. Gen. 9.

De Nembroth descendit Belus rex Babylonix, de quo natus est Ninus rex Ninie, qui fuit primus Monarcha Assyriorum, arte magica procreatus,

vt habetur in historijs. Et hic primus statum regens patri suo mortuo Belo nomine, reuerentiam habendam censuit, quæ fuit occasio idolorum, quæ primò vocata fuit Bel, Behal, Bahalis, Bellesia, secundum diuersitatem linguarum.

Ex quib. supradictis, satis apparet, quod dominium in principio mundi, consideratis perion quæ illud assumpserunt, corrupta proceffit inuentione, scilicet saltu superbiæ, & tyrānidis. Vnde primus, qui imperauit post diluuium fuit Nembroth non Rex, sed Tyrannus erat, quia homines opprimebat, vnde venator robustus coram Deo dicitur batur, Gen. 10. & dist. 6. §. fi. Et ideo non placuit Deo. In cuius signum Cayn, primus imperator, tritrida occisus est à Lamech. Gen. 4. 21. q. 1. eodem modo. Primus verò Rex in Barbaria occisus est à dæmone, quem exercendo artem magicam moribat, & familiarem habebat. Et conclusiue, omnes antiqui Monarchæ, quia tyranni, dura morte terierunt, vt Pharaon contra dominum in duram Rex Aegypti, in mari rubro submersus est, vt habetur Exod. cap. nono. & 23. quæ st. 4. c. Nabuchodonosor. Dathan, & Abyron principati volentes forpti à terra. Num. 16. de consecr. d. 2. c. & dist. q. 1. c. denique. Sennacherib à filijs iugulatus. Reg. 19. Antiochus, à vermibus consumptus. Maceabeorum 9. dixi supra in 3. par.

Saul, primus Rex in Israël, prius humilis, in regno suo superbus, & contra Dauid sanctum dominus, & domino & famuli ministro Dei, & propterea inobediens, in super Phitonissam consiliens, & diabolium loco Samuels adorans, vulneratus à gitarijs in bello Philistijm, & vehemēter armis gladium propriū, incubuit super cū 1. Reg. vitæ

Abſalon, filius Dauid, inſurgens cōtra patrem, & ſe Regem cōſtituens fraudulēter, & intrās ad cōcubinas patris, & coniuurationē faciens contra patrem, trib. lanceis à loab tranſfixus eſt, & ſic à decē armigeris loab hārens quercui interfectus eſt. 2. Reg. 14. 15. 16. 17. & 18. c.

Adonias filius cōtra patris voluntatem volens regnare propria ambitione; & coniuurationē faciens, à Salomone fratre ſuo regnante loco Dauid interfectus eſt. 3. Reg. 2. c.

Achab, in piſſimus Rex Iſrael, qui vineam Naboth occupauit, & conſenſit vt occideretur Naboth iuſtus, percuffus ſagitta inter ſtomachum, & pulmonē in curru ſuo mortuus eſt, & canes linxerunt ſanguinem ſuum. 3. Reg. 21. & 22. c.

Ochozias, Rex Iſrael, cōſulens Deum Acharon Beelzebub ſuper ſua infirmitate, mortu^o eſt de ea. 4. Reg. 1. c.

Ioram, Rex Iſrael, malum agēs coram domino, percuffus ſagitta Iehu inter ſcapulas, percor eius exiit ſagitta, & ſic mortuus eſt. 4. Reg. 9.

Azarias, Rex Iuda, licet aliàs bonus, quia tamen permisit populum ſacrificare in excelsis cōtra dominum, lepra percuffus mortuus eſt. 4. Reg. 15.

Zacharias, Rex Iſrael, ambulans in peccatis idololatrię patris ſui Hieroboam, à Selon coniuurāte contra eum interfectus eſt. 4. Reg. 15. Et ibi etiam de Selloz, qui percuffus Zachariam, qui regnauit in peccatis, & percuffus à Manahem, mortuus eſt. & idem de Phacia Rege Iſrael in Samaria, qui ambulauit in idololatria, à duce ſui exercitus interfectus eſt contra eum coniuurante. ibidem. 4. Regum 15.

Sennacherib, Rex Aſſyriorum, venit contra Ezechiam Regem in Ieruſalem: & quia dominum in Iſrael blaſphemauit, & in ſuperbia grandi ſua dicit, quod non eſſet Deus, qui poſſet liberare Iudeos, & Regem eorum de manu ſua: Ideo egreſſus Angelus domini, in reſfecit de caſtris Aſſyriorum 185. millia. Cumque Sennacherib reuerſus eſſet in Niniuē, ciuitatem ſuam grandē, & adoraret in tēplo Neſrach Deum ſuū, & Idololum, Adramelech, & Saralor filij eius percufferunt eū gladio, & mortuus eſt. 4. Reg. 19.

Amon, filius Manaſſe, fecit malum in conſpectu domini, ſicut ſecerat Manaſſes pater ei⁹. Ideo fuit à ſeruis ſuis in domo ſua interfectus. 4. Reg. 21. & ibi habetur de Manaſſe. & 2. Paralip. c. vlt.

Rex Ioachim fecit malum coram domino, ex quo fuit ductus captiu⁹ in Babylonem per Regem Babilonis Nabuchodonosor. 4. Reg. 24. & Sedechias fuit captus à Rege Babylonis, qui eidem oculos eruit, & filios occidit. 4. Reg. 25.

Ochozias, Rex Ieruſalem, quia fecit malum in conſpectu Domini, interfectus eum Iehu. 2. Paralipom. 22. Et habetur 2. Paralipom. 21. de Iorem, quia malum fecit in conſpectu Domini, fuit ægroſus infirmitate, de qua mortuus eſt, & in lan-

guore vitam ſuam finiuit.

Alexander, monarcha Orientis, quia cor eius eleuatum eſt, & gloriam Deo non dedit de potentia, quam ei dederat: & vt tradunt hitoria victus à vino, & libidine, veneno tabeſactus cito Monarchiam perdidit, regnans annis xli. i. Machab. 20. rum.

Quomodo autem Rex Aegypti Antiochus propter multa mala quæ fecit mortuus ſit, habetur 1. Machab. 6. & 2. Machab. 9. c.

Quomodo autem Herodes Aſcalonita, Rex in parte Iudę, qui innocētes pueros interfecit, in vita poenam ſuſtulit, & tandem quomodo obierit, narrat hitoria ſcholastica, & etiam Remigius, qui dicit, quod gladio, quo pomum purgauerat, ſe occidit. Et habetur per Philip. Bergomenſem in ſuo ſupplemento Chronicarum.

Alter Herodes, qui deſpexit Chriſtum in paſſione, qui erat Rex in Galilæa, à vermibus conſumtus exiit, cum inani iactantia & gloria ſua. Actuum. 12.

Quid de Nerone dicemus, qui ita crudeliter vixit, quod omnia ferē volumina ſunt repleta: niſi quod Romani eius infamias non ferentes in eum impetum fecerunt: & vſq; extra ciuitatem perſecuti ſunt eum: qui videns, quod non poſſet euadere, ſuſtem dentium morſibus exacuit, & ſe per medium palo tranſfixus eſt. Alibi tamē dicitur, quod à lupus deuoratus ſit: ſed Boetius in libr. 2. de conſolatione dicit, quod gladio conſoſus eſt.

Maximianus, Rex Romanorum, ob ſuā nequitiam à populo Romano interfectus eſt, & Diocletianus eiusdem conſors à Regno fuit expulſus.

Multi alij Reges & Principes, & ferē omnes mala morte perierunt, ac dies ſuos finierunt. Ex quo dubitandum eſt de Regibus noſtri temporis. Quiror & tanta crudelia committere permittunt ſuis armigeris, & ſatellitibus ſeu auanturijs. Ita quod non poteſt aliud dici, niſi quod mundus cruciatur inauditis & mirabilibus cruciatibus iſtorum militum & peditū: qui vulgo dicuntur Auanturiers: Quod Principes permittunt, & ſub ſilentio pertranſeunt, & pluſquam inſupportabilibus exactio nibus, tallijs, ſubſidijs, & impoſitionibus nouis, & inauditis excoriantur homines. Ex quo dubitandum eſt, quod non pereant, & dies ſuos finiant, prout alij Principes & Reges, qui malē vixerunt, ac ſuos ſubditos malē rexerunt. Vnde paucos videmus ſanctos Reges, & hoc ex eo, quia vt dictū eſt, faciliter delinquant propter eorum ambitionem dominandi quam habent: vt ſiant nō ſolum Reges & Principes, & in ſtatu eorum permaneāt, ſed vt ſiant Maiores. Ex quo in eis eſt tam magna, & tam execrabilis ambitio dominādī, & dominationes eorum ampliandi & augmentandi, ꝓ tot⁹ populus ſub eis cruciatur. Vtinam De⁹ in manib. cuius cor eorum eſt, corda eorum ad bonum diuerteret, & ab eis tolleretur ambitionem, & cupida-

Q V I N T A P A R S

ditatem dominandi, tanquam eidem sit multum odiosa.

Dici ramen potest, Quod quamuis ambitio dominandi Deo esse odiosa, dominorum tamen ambientium Regimen ad refrenandam hominum malitiam, & ad conferuandum vnumquem que in sua iustitia, & ad disponendum ciues in concordia, permiffum est à Deo dominium, & prouiffum. Permissum quidem ad punitionem malorū. 23. q. 5. §. habere notandum. dist. 4. §. sancta. Vnde non est potestas, nisi à Deo. Vnde Christus ad Pilatum, Non haberes potestatem aduersum me vllā, nisi datū tibi esset de super. Io. 19. 24. q. 1. c. paratus.

Prouiffum etiam est à Deo dominium siue considerata natura Entis, quia omnis res per participationem habet se ad Ens per se: sed illi qui habent dominium plus vigēt in natura Entis, quā priuatā psonā, quā gerūt vices quasi rotī Entis, cui præsunt. Vnde & bene præsidentes, & gerētēs merentur quasi diuinos honores, & duplicatos secundū Au. propter quod dicit Apost. 1. ad Timo. 5. Qui bene præsunt, duplici honore digni sunt: quo ergo magis appropinquant ad suum principium, & plus participant. Vnde regentes, de diuina influenza ratione sui regiminis participant. Hinc de Saule scribitur, quod assumptus in Regem per Samuelem ex hoc influentiam meruit prophetiā: vnde insuluit in eum spiritus Domini, & cum Propheris prophetauit, 1. Reg. 10. c. Et de Salomone legitur, quod ordinatus in Regem meruit sapientiam. 3. Reg. 4. Et Caiphā contra dominum impius concionator, contra dominum prophetauit. Io. 11. Hinc etiam videmus, quod Reges nostri post Regnum adeptum virtutem habere dicuntur, vt de Regno nostro Francia, qui tanquam Rex vno morbo curat, qui dicitur morbus Regum: de quo infra dicam. Rex Hispaniā, vt quidam dicunt, fugat demones à corporibus humanis. Et de pluribus alijs dicam fortē infra, & ista est ratio prima, scilicet, ratione Entis: quod Principes sunt cæteris præferēdi, & honorandi, cum à Deo sint instituti.

Secunda ratio est, ratione motus. Quoniam, vt ait Philosophus 8. Ethicorum, in mouentibus & motis non est in infinitum abire: sed est venire ad aliquod mouens, quod non moueatur, & hoc est Deus, iuxta illud: Immobilesque manens dat cuncta moueri. Cum ergo Reges & Principes in gubernando sint motores Orbis, ergo oportet motum sui regiminis in Deum sicut primum motorem reducere. Vnde Iob 9. Sub eo cutuantur, qui portant orbem. Hanc rationem ponit Aug. de ciuit. Dei, lib. 3. vbi ordinem motus, & mobilis ponens, ab inferiori corpore, id est, terra, per subtiliora, & virtuosiora dicit moueri gradatim ascendēdo, secundū ordinem elementorum vsque ad supremum mouens, quod est Deus, in quo consistit tota ratio motus. vnde Apostol. Actor. 17. In

ipso vniuersi mouemur & sumus.

Tertia ratio, quia omne dominium, quod est sit, à Deo sumitur ex parte finis. Diuina enim uidentia omnia in debitum finem deducitur, tum mouet vnamquamque creaturam in debitum finem distinctum: sicut sagittarius sagittam ad terminatum finem: qua ratione dicit Aug. de trinitate, quod Deus quibusdam ordinatis modis, primò spiritualibus, deinde corporibus, super cuncta descendit, & vitur omnino incommutabile arbitrium sententiæ suæ: sicut in finem congruum. Si ergo alias creaturas dicitur & ordinato fine concludit, multo magis creaturam rationabilem, vt hominem, quod apparet quando ipsum gubernat, dispensat per suos factores: Vt sunt Reges & Principes. Hinc etiam cum dixisset Apostolus ad Rom. 14. Non est gloriastis nisi à Deo: subdit. Quæ autem à Deo ordinata sunt, itaque, qui potestati resistit, ordinatum resistit: Quia ad hoc Deus de eis huic mundo prouidit, vt vnusquisque statum suum profectum in debitum finem. Hinc dicitur Proverb. 8. Per Reges regnant, & legum conditores iustitiam dicunt. Per me Principes imperant, & potentes cernunt iustitiam. Propterea, quanto quædam natura nobilem finem apta est consequi, dicitur magis mouentia disposita ad cōseruationem finis, sicut manifeste in corruptibilibus patet: vnde etiam in corporibus cœlestibus, & spiritibus angelicis, qui sine agente contrario mouentur ad vnum finem, puta corpus cœlestis ad diuinum motus. Angelus autem ad diuinorum cognitionem, & suum ministerium adimplendum. Cetero ergo creatura rationalis ordinata sit, & precepta, vt sit Dei capax, & hoc est finis eius præcipuum, vt dicit Aug. 14. de trin. & idem Aug. Natus est homo ab exterioribus ad interiora redire, ab inferioribus ad superiora ascendere. Tantæ enim raritatis est humana conditio, vt nullum Bonum præter summum Bonum, possit ei sufficere.

Ad hunc ergo finem cōsequendum, est bonum adiuuetur à diuina: lucis gratia, maximè videntur nutener per mundi gubernatores: tum per bonā vitæ exempla, tum per quotidiana documenta: tum per correctionem continuam: quod etiam ne Paulus vocat Rectores coadiutores Dei, 1. ad Cor. 3. Dei enim adiutores sumus. Sunt Rectores mundi, & Principes, sicut instruitur Dei principaliter agentis.

Ex quibus constat, quod principatus non esse sine magna laude, gloria, & honore.

Aduerte etiam, quod non est sine multo labore, studio, cura, miseria, vigilijs, & calamitatibus, dicit Luc. de Pen. in I. iubemus. C. de proximo meo. Scriniorum, lib. 12. Bal. verò in l. ex hoc meo. de iustitia & iure. videtur dicere, quod deus sint de iure gentium instituta, & ordinata, quod recitat Benedicti in sua repet. cap. Rayn. in re-

bo. condidit. i. nu. 29. & 30. de testamentis dicam
alibi.

Quomodo autem dominia proecesserunt, po-
nit etiam Ant. Floren. in sua summa, par. 3. lib. 3. c.
2. Vbi satis ample, sed meliori modo, & stylo, & am-
ple ponit Petrus de Ancha. in consi. suo 339. incip.
Pro maiori intelligentia, quod Reges etiam iure
diuino ceperunt, vt in Dauid, Salomone, Saule,
& pluribus alijs approbatis à Deo. c. 1. de sacra Vn-
ctione. Imo etiam in lege noua habetur de Regi-
bus. i. Pet. 2. Deum time, Regem honorificate,
& alibi: Subditi estote omni potestati, siue Regi,
&c. dicam etiam alibi. Et quomodo processit à pri-
mo violentia, ponit Alb. de Rosat. in l. 1. in 5. col.
C. de sum. tri. & fide Catho. Card. Zabari. in c. ven-
rabilem. §. verum. de elec. extra. col. 2. & seq. Dicit,
quod: diuina est inter doctores antiquos disceptatio
de Imperij origine, & initio monarchiæ terre-
stris: & ibi demonstrat, quod omnes monarchiæ ha-
buerunt initium ab armis: & quicquid dicantur
monarchiæ, nunquam tamen reperitur quod fuerit
monarchia vniuersalis, vt dicit, & dixi infra.
Et Bertrandi Episcopus Hed. in suo tractat. de origine.
quod satis demonstrat per processum sacræ scriptu-
ræ, quod quatuor monarchiæ fuerunt per violentiam
vniuersales. dicam infra.

Secunda consi. Honor & gloria est boni Regis
præmium. arg. c. ius militare. i. d. veluti enim co-
rona vel torques donatur. & 91. d. ca. miramur. ad
fabr. nec oportet de eius protectione dubitari, cui
laboribus multis pro moribus castis, pro actibus stre-
nuis, & laboriosis loci præmium debetur.

Et quo quibusdam visum est Regis præmium
non esse aliud, quam honorem & gloriam: & Tul-
lius de republica diffinit Principem ciuitatis aLEN-
dum esse gloria, tanquam id sit pabulum suauissi-
mum, vt dicit Beroal. in tracta. de felicitate, vbi
quærit: An gloria sit summum felicitatis. quem
Ciceronem refert amplissimè Patritius in suo lib.
9. de Regno & Regni institutione. ti. 19. vbi amplè
de huiusmodi gloria, & honoris præmio. Cuius
rationem Aristot. 4. Ethicorum assignat, quia Prin-
ceps, cui non sufficit honor & gloria, consequen-
ter Tyrannus efficitur. Cum si non sit contentus
gloria & honore, quærat voluptates & diuitias, &
sic ad rapinas, & iniurias eouertitur subditorum:
quod intellige, quod intentio Regis non debeat
esse talis, sed quia tolerabilius est, si gloriam quæ-
rat, quam si pecuniam quærat, vel cupiat, vel vo-
luptates sectetur. Hoc enim vitium virtuti propin-
quius est. Cum gloria, quam homines cupiunt,
non aliud sit (vt August. diffinit) quam iudicium
hominum bene de hominibus opinantium. Cu-
pigitur gloria aliquod habet virtutis vestigi-
um, dum saltem bonorum approbationem qua-
rit, & displicere recusat. Paucis igitur ad virtutem
peruenientibus tolerabilius videtur si præfera-
tur ad regimen, qui vel iudicium hominum me-

tuens à malis manifestis retrahitur. Qui enim glo-
riam cupit, aut vera via per virtutis opera nititur,
vt ab hominibus approbatur, vel saltem dolis ad
hoc tendit atque fallacijs, aut per apertissima sce-
lera quærere obtinere, quod diligit: vnde bestias su-
perat siue crudelitatis, siue luxuriæ vitijs, sicut in
Nerone Cæsare patet. Cuius, vt Aug. dicit, fuit tā-
ta luxuria, vt nihil putaretur ab eo virile meruen-
dum, tantæ crudelitatis, vt nihil molle habere pu-
taretur. Hoc autem fati exprimitur per id, quod
Aristo. in Ethicis dicit de maganimo, quod non quæ-
rit gloriam & honorem: nec aliquid magnum est,
quod sit virtutis sufficiens præmium.

Tertia consi. Non solum præmium Regis est
gloria, & honor mundanus, sed etiam gloria
à Deo consequuntur Reges pro præmio regimi-
nis, & administrationis. Conueniens enim est, &
fidele, vt Rex bene regens expectet à Christo Rege
regum, & domino dominantium præmium. Apo-
cal. 19. Minister, & cuius est merces magna nimis.
& Genesis 15. & Matth. 5. ibi: Merces vestra copio-
sa est in cœlis. Vnde Aug. quod Deus preparauit
diligentibus se, non capitur, spe non accingitur,
charitate non comprehenditur, & vota transgre-
ditur: acquiri potest, opinari non potest. Rex autem
populum gubernando minister Dei est, ad
Ro. 14. Omnis potestas à domino Deo est. 22. qu. 1.
c. mouet. 23. qu. 1. e. quid culpatur. & demum in Apo-
stolo. Nam Principes non sunt timore boni ope-
ris, sed mali. Vis autem non timere potestatem,
bonum fac, &c. si autem malefeceris time. Non enim
sine causâ gladium portat: Dei enim minister
est, & Vindex in iram ei, qui operatur malum. 23.
qu. 4. c. si non ex dicit.

Remunerat autem Deus interdum pro suo mi-
nisterio bonis temporalibus. 23. qu. 5. hinc notan-
sicut alios. 22. qu. 2. sic qualibet. & Exod. 1. de obste-
tricibus referuntibus pueros Hebræorum, quibus
dominus construxit domos. & Ezechi. 29. dominus
dedit. Nabuchodonosor Rex seruire fecit exerci-
tum suum seruitute magnâ aduersus Tyrum, &
merces non est reddita ei, neque exercitui eius de
Tyro, pro seruitute, qua seruauit mihi aduersus
eam, scilicet, seruitute, qua, scilicet, potestas se-
cundum Apostolum. Roma. 13. Dei minister est, vt
proximè dictum est, & postea de primo subditur.
Propterea hæc dicit dominus Deus. Ecce ego da-
bo Nabuchodonosor Regem Babylonis in terra
Aegypti, & diripiet spolia eius, & erit merces exer-
citus eius.

Regibus autem bonis mercedem dabit æter-
nam. i. Pet. 5. Ibi, pascite qui in vobis est gregem
domini, vt cum venerit Princeps pastorum, scilicet
Christus, percipiatis immarcescibilem gloriæ
coronam. 95. d. c. esto. de qua corona Esa. 28. Erig
dominus sertum exultationis, & diadema gloriæ po-
pulo. Ista corona est beatitudo patris. Beatitudo
autem dicitur bonum perfectum, cōprehendens
omnia

Q V I N T A P A R S

omnia desiderabilia: tale autem non est bonum terrenum, quod nunquam fatiatur. 14. qu. 4. c. quid dicam.

Cum ergo nihil terrenum quietare possit animam, neque terrenum aliquod beatum facere potest, ut esse possit Regi conueniens primum. Item nihil est, quod hominem beatum possit facere, eius amplitudo, desiderium tuum. Tanta enim dignitatis est humana conditio, ut nullum bonum præter summum ei sufficere possit, ut habetur Ps. 62. Quid enim mihi est in caelo, & a te quid volui super terram? Et sequitur: Mihi autem adhæret Deo bonum est, & ponere in domino Deo spem meam. Ipse est, qui dat salutem Regibus. Psal. 154. non solum temporalem, quæ communiter saluat homines, & iumenta. Psal. 35. Homines & iumenta saluabis domine: sed etiam salutem: de qua habetur Esa. 51. Salus autem in sempiternum est, quia homines saluat, perducens eos ad aequalitatem angelorum. de consec. dist. 1. c. hi duo. dixi supra in 2. par. & 3.

Sic ergo iustificari potest, quod Regis primum sit honor & gloria. Quis. n. mundanus, & caducus honor, huic honori similis esse potest, ut homo cuius sit, & domesticus Dei? ad Eph. 2. & inter filios Dei computatus, & hereditatem Regni caelestis assequitur cum Christo haeres Dei, cohaeres Christi. Rom. 8. De hoc honore habetur Psal. 178. Nimis honorati sunt amici tui Deus, quos constituisti Principes super omnem terram, & gloria & honore coronasti eos. Psal. 8. Et hæc est gloria, de qua prima ad Corin. 4. & Lucæ 14. Gloria enim hæc est omnibus sanctis eius, quam qui quarunt inueniunt, & qui eam non quarunt, humanam consequuntur. Qui enim officium Regium laudabiliter exequuntur, hanc gloriam consequuntur, cum se & alios regant, & ultra alios, tum quia bonum multitudinis diuinius est quam vnius, tum quia à Deo datur primum cuique priuata personæ, si egenti subueniat. Matt. 25. 85. distinct. cap. pasce. si discordias pacificet. 90. d. c. 1. & c. precipimus. si oppressum à potente eripiat. Psal. 71. Quia liberabit pauperem à potente. c. ab imperatoribus. 23. qu. 3. quanto magis laudandus est ab hominibus, & præmiandus à Deo, qui totam provinciam facit pacem gaudere, violentiam cohibet, iustitiam seruat, & disponit quid agendum sit ab hominibus, suis legibus & præceptis. Tum quia magnitudo Regiæ virtutis præcipue Dei similitudinem gerit, dum hæc agit in Regno, quod Deus in mundo, vnde Exod. 38. Iudices multitudinis vocantur Di, facit glo. in libemus nulli. C. de sacro. eccle. & dicit Bald. in auth. hoc amplius. ver. an filij Regis. C. de fideicō. Et vicarij Dei in terris dicuntur ad instar Imperatoris. Bal. in l. 1. c. de iure aureorum annulorum. & dicit Fran. Patritius in libro de Regno, & Regni institutione. tit. 18. Quod vetustissimi Poetæ, Hesiodus in primis, multis in rebus Reges similes Dijs

faciunt, & in hoc præcipue, quod cum maxima ipsi quotidie mortalibus largiantur, paruo tamen tenuique hostia contenti sunt: sic Reges mandando, parua etiam accipiendo, lætari deo Parthorum Reges sine munere necno aduererat. hoc iniquum admodum extitisset, nisi quæque munera læto animo accepissent. Ad sicut Numina, non aurum neque argentum hominibus volunt, sed synceram mentem, & voluntatem, sic etiam Reges facti edicant, si ciues bene animati in eos sunt, dicunt, & mandatis prompto animo obsequuntur. Hæc ille. Illosque sacrofanctos appellat. Idem Patritius eodem li. ti. 5. in fine: & ideo Persæ Reges ut Deos venerabantur. Idem Patritius in 7. de Regno, & Regni institutione.

Quarta consid. Ex veritate etiam multum dantur Principes: quoniam, ut ait Fran. Patritius. li. 4. rit. 1. de Regno, & Regni institutione. Socrates, vir sapientissimus, Veritatem idem dicebat, sicut enim illa nec crescit nec minuit. Virtus semper eadem inuenitur: & quæ rososus habet, plena omni tempore ac perpetua existit. Veritati enim, ut dicit, omnia concordant, ut in fidibus, & cantu, in quibus, si quid harmonia omnis pueritur: sic Veritas ipsa nonnunquam indicio offenditur, nec deest sub vanitatis inuolucro latere. Falsæ enim, & concinnata semper ipsa indicant, ubi dicitur, Iococrates Regem suum monet, veritatem ante omnia colat, idque manifestissime per & indissimulatè agat: Adde, ut cuncti cogitent iniuriato potius Regi, quam priuatis, iuratis fidem adhibendam esse. Dicit Benedic. in sua repe. c. Ray. in ver. testam. 43. de testa. quod hodie Principes promissam etiam iuratum non verentur tergiverfari, tum exclamat contra tales. Et etiam Fran. Patritius in loco supra alleg. multum in terra mendaces Principes. Sed cum non aliter rim, nisi materiam laudis, gloriæ & honoris inuolucro de mediocribus, ad eundem reuocato. Dicit etiam Bern. ar. de Bust. in 2. parte. lib. serm. 24. par. 2. littera F. Quod primum documentum, quod dat Principibus, est documentum seruationis, & veritatis, ut nunquam dicantur. Inquit enim sapiens, Prover. 16. Non Principem labium mendax. & Prover. 20. & misericordia custodiunt.

Quinta consid. Cum Iustitia sit maior quatuor virtutibus cardinalibus, ex quibus magis laudantur, cum inter omnes cardinales Iustitia teneat Principatum. Arist. in 5. Ethic. in ipsa asserit omnes virtutineri. Quæ quidem virtus necessaria est salutari, ut ostendunt Theologi in 4. distinct. 46. Quæ autem sit utilis, ostendit Salomon Sap. 5. Item in perpetuum viuunt, & apud domi-

merces eorum, & Psal. 111. habetur. In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit. Et habetur Prouerb. 15. Abominatio est domino vitia impij, qui autem sequitur iustitiam, diligitur ab eo. & Actuum 10. dicitur: Acceptus est Deo qui cum que iustitiam operatur. Et de vititate illius, & laude, dixi in rub. Desi iustices, & droi & z dicelles, in consuetudinib. ducatus Burg. vbi dixi iustitiam de celo ortā, secundum quod habetur Psal. 84. Ve ritas de terra orta est, & iustitia de celo prospexit. Vnde, vt refert Franciscus Patritius in libr. de Regno, lib. 3. tit. 1. Nigidius, cognomento figulus, Philosophus peregrinus, & in Astronomiæ scientia, Romanorum peritissimus: cum de Poetarum significationibus, quæ in signifero cælo fingitur, scriberet, ait ad aspectum Bootis inter Leonem & Libram, Virginem esse, quæ iustitia siue agras appellatur. Addit præterea hanc à mortalibus recessisse, & ad superos reuocasse, vt quæ solita esset in hominum coetus versari, eis que præcipere, ne à recto arq; honesto discederent: quibus monitis donec paruerrunt securi sine anxietate aut sollicitudine victitant. Ex quibus satis demonstratur: Quod iustitia ecclesiæ virtus esse demonstratur: & hoc satis ostendit Homerus, cum ait, Reges discipulos summi Regis louis esse. à quo iustitiam in primis edidit, quæ deinde inter mortales obierunt, & eam omni studio, omniq; diligentia tuentur. Plato et Philosphorum summus, Iustitiam bonorum omnium maximam esse ait, à Deo hominibus datum. Proinde Deum ipsum, Iustitia: authorē, causam ac principium multis in locis asserit, & præcipue in libris de Republica, & etiam de legibus, quæ etiam asserit Patritius, vbi supra. cuius, vt discribitur sunt partes: Deum pietate omni honorare, & hominem diligere vt fratrem. & tit. seq. in quartum iustitias diuidit, scilicet Diuinam, Naturalem, Ciuilem & iudicalem, de quibus ibi per eum, cum satis habeatur, videri potest.

Sed magis ad speciem descendendo, de iustitia principum. Diuido eam in duas partes seu species, in securitate, scilicet liberalitatem: vt habetur in morali dogmate Philosphorum. Est autem seu ritas virtus debito supplicio coercens iniuriam. 45. dist. c. disciplina, ver. moueri 23. q. 5. c. prodest dicam alibi. De liberalitate verò dicam infra, in consider. 3. huius partis.

Quæ quidem iustitia maximè est in Principe necessaria, cum per eam regnent Reges: vt habetur in epistola, inter claras. C. de sum. trin. & habetur Esa. 31. Ecce in iustitia regnabit Rex, & Princeps eius præerunt. Proprium enim Regis officium est facere iudicium, & iustitiam. 23. q. 5. c. Regis est. Vnde dicitur 3. Reg. 10. de Salomone: Constitui te Regem, vt faceres iudicium, & iustitiā: & honor Regis iustitiam diligit. Et habetur Sap. 6. Audite Re-

ges, & intelligite, & discite iudices finium terræ. Et vt dicit Macrobi. li. 10. Iustitia est vnicuique seruare, quod suum est. l. i. ff. de iust. & iure. not. in proæm. decre. & de ea veniunt Concordia, Innocentia, Amicitia, Pietas, Religio, Affectus, Humilitas, ex quibus omnibus laudantur Principes: & inter cæteros Principes semper Reges Franciæ laudati fuerunt ex iustitia, & ex ipsius iustitiæ statu, vt in 7. part. huius libri ponam. Vbi ponitur hierarchicus status iustitiæ totius Regni Franciæ, qui cæteros omnes excellit in institutione parium, parlamentorum, & cæterorum officiariorum Franciæ supremorum, & aliorum inferiorum, de quibus infra aliquid dicam. Et quia super cæteros sæculi huius Principes dilexit iustitiam, & iniquitatem odio habuit, vnxit eum Deus suus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Psal. 44. Ex quo maximam meretur gloriam, iuxta dictum Ciceronis, lib. 3. De officijs. Qui veram gloriam adipisci vult, iustitiæ fungatur officijs.

Secundò ostenditur iustitia Regum Francorum ex Regiorum stipendiorum cuiuslibet sufficiētium imperuertibili assignatione, quæ Reges Franciæ semper fecit anteire, vt in eis verificetur, quod scribitur in l. nemo. C. de offi. magist. officior. Cum nihil rationabilius, quam vt is gradu cæteros antecedar, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecit anteire. Certum enim est, quod stipendia, quæ à Rege nostro capiunt singulis annis sui officiarij in suo Regno, ascendunt ad summam ducentum millium librarum Turonen. & secundum G. Benedicti ascendere valent ad viginti centum mille libras Turonen. & vltra, præter statum suæ domus, & armatæ militiæ: de quibus infra dicam in 6. par. & 9.

Tertiò, quoniam licet Papa solus, & Imperator de causa propria, & non alius inferior cognoscant. e. cum venissent. de iud. & l. proximè. ff. de his, quæ in testamentis delentur: tamen Reges Franciæ iudicio suorum officiariorum, nedum curiarum parlamenti, sed etiam senescallorum, seu balliuorum suorum sponte se submiserunt, & quod iudicatum est contra se, efficaciter exequi permittunt, & patiuntur, iudicatoque obediunt. imò illud proprijs patentibus literis mandant. facit c. nos si cõpetenter. 2. q. 7. & l. c. est receptum. ff. de iurisd. om. iud. Ad instar Romanorum & Spartanorum Regum, qui tribunos plebis, seu ephoros, id est, magistratus eligebant ad moderandam Regiam potestatem, qui de causis Regum & Consulum loco Regum existentium cognoscebant, illorum quæ potestatem moderabantur, prout narrat Valerius lib. 4. titul. de moderatione animi; vt refert G. Benedicti in sua repetitione cap. Raynutius in verb. & uxorem nomine Adelasiam. numcr. 598. 599. 600. vsque ad nume. 603. de testamentis. Vbi prædicta

QVINTA PARS

dicta dixit inferendo, quod sic pariter salubri exem-
plo supradictorum Reges Christianissimi semper
moderatione vsi sunt. Et vt ibi dicit, Virtus suos
habet numeros, vt iustitia diuidatur in sex partes,
scilicet, in religionem, pietatem, gratiam, fidem,
vindicationem, & obseruationem. Quae dotes
praecipuae Regum immoderationem suae potesta-
tis considerantes, quod faciles motus mens generosa ca-
pit. vt dicit Ouid. & etiam Salustius in Iugurthino:
Plerumque (inquit) Regis voluntates vt vehemē-
tes, sic mobiles saepe ipsae sibi aduersae. Vnde opus
fuit moderatione, q̄ tāta extitit apud Reges Fran-
ciae: vt ex ordinatione plurimū Regū, ac verbali praec-
cepto officarijs Franciae sapius fuisse iniunctum
litteras Regias iudicialiter & publice posse impu-
gnari de nullitate ac subreptione, & vt tales per lu-
dices, quibus diriguntur posse declarari, etiam de
inciuitate & iniquitate, & ita in omnibus curijs
Franciae seruetur, insequendo ordinationem Regis
Caroli 7. super hoc editam in ordine 78. incip.
Item & quae fouentes fois plusseus obtinent
de nouis & noz chancelliers. Vnde ordinauerat
Philippus 6. eius praedecessor, de qua meminit Af-
ferius in suo tracta. ordinat. tit. de rescriptis. cap.
quia saepe contingit. Quae quidem sunt multum
laudanda in Rege Franciae, quia de iure communi
vbi rescripta non sunt falsa, nec subreptitia, nec
contra bonum Reipublicae, licet iniquitatem co-
rineant, non possunt de iniquitate impugnari co-
tra Iudice inferiori, sed debet Iudex rescribere
Principi. c. si quando de rescriptis. tamē in Regno
Franciae possunt etiam de iniquitate coram infe-
riori cui diriguntur redargui, & inciuitia declara-
ri. Et hoc est quod dicebat Cassiod. loquendo de
Cancellario Regis: Pro equitate, inquit, seruanda,
nobis quoque parimur contradici. De quo idem
Benedictus in dicta repet. in dicto verbo, & vxorem.
in fine secundae decisionis.

Ex quibus praedictis tanta Regum Franciae fa-
ma intemeratae iustitiae per vniuersum orbem ce-
loulauit, quod plures eiusdem non subditi, etiam
infideles eorum iudicio se submiserunt, vt in eis
verificatum sit, quod de glorioso Scipione Africa-
no concludit Plutarchus, quod tanta est virtutis
vis & tam magna apud omnes gentes, cum non
solum bonos, sed etiam improbos ad se amandum
alliciat: quod exemplum fuit in pluribus Franco-
rum Regibus compertum, qui si acceptare volu-
issent extraneas nationes, regerent in eos consen-
tientes, praesertim in personam Dagoberti Regis
Franciae huius nominis primi. de quo Guaguinus
lib. 3. ca. 3. Sic de Duce Sabaudiae, qui Francorum
Regis iudicio sponte se submisit, consuluit Bald.
in tertia parte Consiliorum, consil. 358. incipient.
petita venia, flexisq̄ue genibus loquar, &c. Vbi
ponitur tenor submissionis. Quod consilium vi-
dendum est, cum sit pulcherrimum. Et adeo sem-
per apud Francos Reges cultus iustitiae acceptus

& gratus fuit, & speratur perpetuo vigere, quod
de ipso Christianissimo Rege dicere verissimum
possumus, quod per Psalmistam dictum est
Psalm. 95. Iudicabit orbem terra in aequitate
populus in veritate sua. & iterum Psalm. 96. Iudicabit
orbem terrarum in iustitia. Et sequitur de
tributio, Psalm. 54. Propter veritatem & me-
suetudinem & iustitiam deducat te mirabilem
dextera tua. Quoniam notorie videmus Franco-
rum Reges supra omnes Principes terrae ex-
celtos, vt verificatum fuerit eis, quod Cicero
de officijs dicit. Qui veram gloriam adipisci vo-
lunt iustitiae fungatur officijs: quoniam, vt dicitur
neca libr. de quatuor virtutibus: Iustitia est ca-
na lex & vinculum societatis humanae, quae
hanc desiderat sectari, Deum prius amet, vt an-
tur à Deo: quod in Francis Regibus vidistis ad-
pletum. Quibus recte & iuste appropriari potest
illud, & pariter eorum subditis, quod de Regibus
fissimo scribitur: Latentur & exultent gentes
quoniam iudicas populos in aequitate, & gerunt
in terra dirigitis. Sed timeo, quod hodie non ita
risificatum illud, de quo habetur per August. de
abusu nomum gradibus, cuius dictum retulimus
brica, Des iustices & dicitur dicelles, in initia
consuetudinibus nostris ducatus Burgund. Vnde
scripsi per contrarium quid operetur iniustitia.
Quod cum non sit mea intentionis, in hoc no-
opere aliquid tangere, aut parum, nisi de his
tangunt laudem, gloriam & honorem, ideo non
aliud dico.

Sed ibi etiam dixi, quod iustitia est quadam
ris fortissima, & triangularis quodam triangulo
tenta. Vnus angulus est honeste viuere, alius
rum non laedere, tertius, ius suum cuiq̄ tribere.
Cuius quidem iustitiae sex sunt partes princi-
pales, seu lapides, vt ibi dixi, ideo non repeto, sed
tis declarantur in locis ibi per me allegatis.
quibus etiam facit mentionem Benedictus
co hic ante alleg.

Bernardus verò in sermone 4. de aduentu
gnat alias partes iustitiae, vbi ait: quod iustitia est
virtus, quod suum est vnicuique tribuens super-
ri, aequali, & inferiori. Superiori enim debent
obedientia & reuerentia, scilicet, Praelato & Pri-
cipi. de hoc 23. dist. per totum. Aequali siue par-
silio & auxilio: vt consilio erudiantur ignora-
tia, auxilio iuuetur infirmitas, secundum illud Co-
rinth. 12. Quis infirmatur, & ego non infirmor in
feriori debetur custodia & disciplina, s. vt non re-
gnet in eo peccatum, & vt dignos fructus peccati
tiae faciat. 47. dist. c. omnes. quib⁹ omnibus debet
adiungi rectum iudicium, quae septem possunt
gnificari per septem columnas, quas excidit Sape-
gentia in domo, quam aedificauit Prover. 11. pro-
ibidem exponit Bernardus.

Non immeritò, si Principes ex iustitia laudantur, & gloriam consequantur: quoniam Aug. lib. 7. de ciuitate Dei. c. 12. Sapientiam sententiam recitans, concludit hoc verissimum esse, Rempublicam cuius Princeps est iustus secundum Luc. de Pen. in l. quicquid. in 3. & 4. col. C. de omni agro deserto. & cuius eodem iustitiam habet à Deo. in auth. vt differentes iudices, in prin. colla. 9. Ad cuius est utilitatem respicere debet, in auth. vt iudices sine quoquo suffra. colla. 2. & eius sustentationem. in l. constitutione. C. ideoque. quam debent cunctis proponere. Bal. in anthen. de heredibus, & falcidia. n. 2. col. colla. 1. sine iustitia conseruare non posse, nec regi. Et vt ait Macrob. lib. 1. de somnio Scipionis: sine iustitia non solum Respublica, sed nec exiguus hominum ictus, nec quidem parua domus constabit. Et vt ait Cyprianus li. 12. de abutilianibus. Iustitia Regis est pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, nutrimentum gentis, gaudium hominum, & merito. Nā Respublica per iustitiam tempore pacis & belli optime gubernatur, vt habetur in proœmio Inst. Per Iustitiam namque mali terrentur, & boni conseruatur. l. capitalium. §. famulos. & l. aut sacra. §. ff. de pœnis. Nam per ipsam eum punitur vnus malus, reliquis in cuitur metus, & isto modo pax & tranquillitas conseruatur. l. i. C. ad leg. lul. repetundarum. l. diuis. ff. de custod. & exhibitio. eorum. dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgun. in d. rub. Des iustices.

Ex hac iustitia maximam etiam gloriam consequens est Traianus. Vnde Helinandus in gestis Romanorum narrat: Quod cum ascendisset equum ad bellum profecturus, quadam vidua apprehensopede eius miserabiliter lugeus sibi fieri iustitiã, petiit de his, qui filium eius bonũ & innocentem occiderant, dicens: Tu (inquit) Auguste imperas, & ego tam atrocem iniuriam patior. Cui imperator: Tibi satis faciam eum rediero. Cui illa dicit: quid si non redieris? Successor (inquit) meus tibi satisfaciat. Et illa. Quid tibi prodest, si alius benefecerit, tu mihi debitor es secundum merita recepturus, & si aus vtique est nolle reddere quod deberat: successor tuus iniuriã patientibus proferentebat, tenon liberabit iustitia aliena, & bene agetur cũ successore tuo, si te liberauerit. His verbis victus Imperator descendit statim de equo, & causã exaudiuit presentialiter, & condigna satisfactione Viduam consolatus est. Et inde statua Traiani in foro posita fuit, representans quomodo in expeditione posita viduam liberauit, & in Senatu exclamatum fuit: Non alter felicior Augustor: nec melior Traiano. vnde & de eodem legitur, Quod cum filius eius equitaret in durum equum, ex eius pedibus filius cuiusdam viduæ interceptus est: & ideo eidem viduæ sibi conuerſi, filium suum pro filio illius viduæ mortuo tradidit, & hereditatem cum eo. Iste Traianus Hispanus

fuit clementissimus & iustissimus, sed quia paganus damnatus erat. Vnde magnus Gregorius diu post mortẽ Traiani de iustitia eius & pietate (quæ est pars iustitiæ) audiens, oravit pro anima eius, ante altare beati Greg. & ex priuilegio singulari & inaudito, oratione eius liberata est anima Traiani de inferno: de quo testis est totus mundus secundum Damasc. vt scribitur in legenda beati Greg. Facit de eo mentionem Luc. de Pen. in l. 2. in 3. col. C. de exact. trib. lib. 10. Io. Fab. in proœmio inst. Bened. in rep. c. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 602. de testamentis.

Vsq̃ adeo iustitia in Rege laudanda est, Ita, q̃ melius est regi iusto Rege seu Principe, quàm iusta lege, cum ipse in singulis causis iudicat secundũ æquitatem, quæ sibi videtur, vt no. Bar. & post eum Pau. in l. presenti. in sui initio per illum text. C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt. Nam ipse est summum ius, & lex viua seu animata in terris. dicitur tex. in anthen. de consiliis circa fi. & ibi glo. in verb. legẽ, hoc expresse not. colla. 4. Et ipse solus iudicat de causã à iure non diffinita, vt infra ista parte scribitur in consideratione, in qua specialia solis Principibus competentia describuntur. ver. 69. Et de hoc vide Corsetum de potestate regia. q. 67.

In quibus consistat iustitia Regis ponit Cyprianus de 12. abusionib. dicens: Iustitia verò Regis est neminem iniuste per potentiam opprimere, sine acceptione personarum inter se, & proximum futurum iuste adiudicare: Aduens, & pupillis, & viduis defensor esse, eohibere furta, adulteria, & omnem mœchiam punire. 23. quæst. 5. c. Regum. & c. Rex debet iniquos deprimere, & bonos exaltare, impudicos verò, & histriones non nutrire. ad hoc 86. dist. c. donare. Impios de terra perdere, parricidas & peiurantes viuere non sinere. prædicto c. Rex debet Ecclesiam defendere. d. c. Regum. pauperes elemosynis alere. 86. dist. c. non satis. & c. pascere. & de pœn. distinct. 1. ca. quam obrem. iustos super regni negotia constituere, & senes sapientes, & sobrios consiliarios habere. 1. q. 1. c. estote. Magorum & aliorum phitonisarum superstitionibus non interdere. 26. q. 6. nec mirum. & 1. 2. 3. & 4. eiusdem causæ. iracundiam suam differre. 11. qu. 3. c. cum apud, & c. illa. & c. summo. patriam fortiter & iuste contra aduersarios defendere. 23. q. 2. c. iustum. eum c. seq. & quæstione in c. fortitudo. & qu. 8. c. vt pridẽ. & q. 1. c. militare. & c. noli. & per omnia in Deum confidere. vt Psal. 124. Qui confidunt in domino, & c. de conse. dist. 1. c. omnis Christianus. prosperitatibus animi non elcuari, sicut fecit Nabuchodonosor Rex. de pœni. dist. 1. c. voluissent. ver. Nabuchodonosor. Cuncta aduersantiam patienter tollere. 23. q. 1. §. 1. & c. paratus. fidem Catho. in dominũ habere. 96. dist. c. si imperator. l. epist. inter claras. C. de lim. tri. filios suos non sinere impiẽ agere. 23. q. 5. c. Rex. certis horis orationi insistere. vt Rex

Q V I N T A P A R S

David, Psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi domine, &c. & c. 1. de celebr. missa. & ante horas congruas non gustare cibum. Et subdit Cypr. Hęc Regni prosperitatem in praesenti faciunt, & Regem ad coelestia Regna deducunt. sermone in accusantium inuestigare, quoniam vt habetur Proverb. Gloria Dei est celare verbum, & gloria Regum in uestigare sermonem.

SExtra consideratio. Multum laudantur Principes ex pietate seu clementia: quoniam, vt dicit Iudocus Clithoueus: tra. de nobilit. qui hac virtute insignes floruerunt, perpetua celebrantur laude, nullaqua erate obsolēcet eorum gloria, maximē quae innata est Principi. le. monente. qui militare non possunt. lib. 12. C. 5. quoniam verō. in auth. de exhibit. reis. colla. 5. Dominus enim constituit Moysē super populum, cum esset super omnes mirissimus, Num. 12. & 3. Reg. 20. Et habetur Ester 3. quod Reges Israel clementes erant: vbi dicit: Volui potētem nequaquam abuti magnitudine, sed clementia & bonitate gubernare subiectos. & Esa. 16. Emitte agnum domine dominatorem terrae. Et de Christo habetur Matthaei 20. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. Clementia enim, pietas, misericordia, mansuetudo, humilitas, modestia, dilectio, beneuolentia, preciosa sunt monilia Regiae maiestatis. Hinc Demosthenes ad Alexand. Nihil (inquit) habes Rex vel fortuna tua maius, quam vt possit, vel natura tua melius, quam vt velit, seruare plurimos.

Nulla enim de virtutibus generosior misericordia, admirabilior clementia, nec per aliud propius Deo accedere potes, quam vt salutem conferas hominibus, vel dando si egerint, vel parcendo si deliquerint, vel indulgendo si supplicauerint. Cum enim vincamur a Dijs in omni munere, sola clementia est quae nobis Deos reddat aequales. facit Imperialis. C. de nup. Tullius quoque, li. 1. de offi. Nil (inquit) laudabilius, nil magno & praclaro viro dignius placabilitate & clementia. Quoniam vti Poeta, Sola Deo aequat clementia. Nam si egregium est hostem abijcere, non minus tamē laudabile in saeculis scire misereri: quoniam, vt dicitur Prover. 20. Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia: thronus illius bonitatem & Principis & populi confirmat. Prover. 16. Clementia Regis quasi imber ferotinus, sicut imber temporaneus est, &c. vt ibi, & habetur Prover. 11. Clementia praeparabit vitam, operatur malorum mortem. & Seneca. li. 1. de clementia ad Neronem, Magni certe animi est placidum esse, tranquillum & iniurias atque oppressiones semper despicere. Muliebri autem est furere in ira. Nam de Caesare legitur, quod omnium memoriam habebat, praeterquam iniuriarum reminisci. Pariter Octavianus detrahentibus ei in ciuitate libera, liberas debere esse linguas, respondebat. Et cum in testem produceretur libenter obiectus etiā cōtra

personam suam tolerabat: nec contra obijcientem mouebatur. Haec recitat Benedicti in repe. c. 11. in verbo, duas habens filias. nu. 89. de test. Et dicit Beroaldus in tractatu de felicitate. Clementia est prima dos Regum, autore Vopisco. Hinc etiam Claudianum Theodosius Honorio filio salubriter praecipiens: Sis pius inprimis. Nam cum uocamur in omni munere sola Deos aequat clementia nobis. Et, vt dicit, videtur opifex rerum accipiens natura demonstrasse clementiam in signis principibus potissimum conuenire, quae Reges non sine aculeo exarmatum esse uoluit, vel si spem dedit, eo tamen ut inuoluit: ficeriam debere Principes, vt dicit Beroaldus, quem uideas. Imperator dicit se clementem, in auth. de test. se. 5. consideremus. col. 3.

Lucas verō de Pen. in l. monente. C. qui militare non possunt. li. 12. ponit duodecim exempla quibus docet, quomodo clementia est in laudanda in Principe, & etiam scripsit de clementia in l. duos. C. de suscep. & area. Ph. lib. 7. clementiam Caesaris commendat, vt habetur in officio Textoris. in verbo, clementes & humani. vbi merat 36. qui de clementia & humanitate laudantur. Videatur etiam de clementia Roman. per Val. lib. 5. tit. de human. & clementia. ponit Bernart. de Bussis in sua 2. par. Rosarij, sermone 24. part. 2. in litera B. ibi. 4. documentum. commendat etiam & multum laudat Albertus in sua margarita peritica. 2. part. tract. 1. ex 5. lib. Valerij. Et etiam clementia laudatur, cum congruat Principi quod factos debet diligere, vt cōiunctos, imō vt filios. Et enim communis pater omnium, vt in auth. virum quod ex do. ad finem. colla. 8. vt dicitur de Pen. in l. 1. C. de thesauris. lib. 10. Et de humanitate dilectione Principum in subditos, ponit Bernardi. de Bussis in 2. part. sui Rosarij, sermone 2. part. 2. in litera L. Et vt dicit ibi Lucas de Pab. benignitas debet esse in Principe, quae est vt fo. 12. lo, quae multum seruanda est in correctione. c. 3. c. quod Christus. c. licer. 45. distin. Et amp. demonstratur ex quadam mirabili & singulari pistola Ignarij, missa ad Tymophilum monachum inserta in libris Dionysij, de diuinis nominibus. videas, cum quaestio fuerit de benignitate. laudatum enim clementiam Reges vnguntur, vt in libris clementiores & dulciores, notatur in cap. sacra vnt. Et plures ponit Benedicti in sua Raynut. in verbo, condidit. 1. nume. 57. 58. & 59. de restam. quem uideas: & Iudocum Clithou in tract. suo, de vera nobilitate. c. 14. ubi ait nobis iracundiam vitandam esse, & clementiam laudandam.

SSeptima consideratio. Principes etiam laudantur ex affabilitate, & ex facilitate ad eum admissio. Quoniam interrogatus Agellus, quomodo pacto gloriam quis inter mortales consequatur. Respon. optima dixerit, nec non pulcherrima

generit. Puteherrimum autem cum primis est, & in Principe longe speciosissimum, exhibere sese omnibus obuium & facilem: audire benigne, & committere desideria aduentium. Nam, ut dicit Clithoneus in tract. de vera nobilitate. c. 12. Nihil enim aequè animos hominum deuincit, gratiamque ducit & allicit, atque morum facilitas, moderatio animi, aequabilitas, humanitas, & in omnes affabilitas. Enim uerò, hæc subditorum mentes astringit in superiorum amorem: facitque, ut eos reuerentur, colant ac obseruent, afficianturque in ipsos amore singulari. Ex hac aduendi facilitate, miro preconio Pompeius magnus extollitur à Cicerone. Laudat & in Traiano Plinius panegyrista admissionum facilitatem: de quo dixi supra in 1. par. 20. cōsideratione, ubi de salutatione fit mentio. Hoc & iurisperiti in Proconsule ac Præsidente, ueluti officium necessarium deposcunt: ut scilicet omnium desideria audiant, & in aduendo se faciles præbeant. I. nec quicquam. §. obseruare. ff. de off. proconsulis & legati. Et, ut refert Beroaldus in suo libello de optimo statu. Philip. Macedonum Regem olim adiuuit anus paupercula rogans, ut causam audire uellet, qui, cum respondisset, ociosum se non esse exclamauit anus: Etiam ne regnes? tanquam imperare non debeat, qui aduentes adire contemnit. Verbum hoc de miratibus Philippus, & illa audiuit diligenter, & cætris deinceps præstitit se facilem. Huius affabilitatis, & faciliis admisionis, nobis est etiam exemplo Alex. Magnus, suis omnibus summo opere dilectus, quia humanus & affabilis erat.

Plura exempla è diuerso, quo in odo nocuerunt diffimiles aditus & superba responsa, scribunt Beroaldus & Clithoneus ubi supra. Ex quibus lucide apparet, quod princeps debet obseruare illud Ecclesiæ. 32. in princ. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex ipsis. Et illud domini nostri documentum euangelicum. Nolite in sublimetolli.

Octaua consideratio. Principes etiam ex liberalitate laudantur, & commendantur, quæ multum conuenit Principi. I. cum multa. C. de bonis quæ liberis. Ut enim imperialis fortuna omnes supereminet alias, ita oportet principales liberalitates culmen habere præcipuum: & dicit F. Patritius 7. lib. 4. de Regno & Regni institutione: quod liberalitas summo opere Principem commendat. Hinc dicit Bal. in l. legatis, in fi. C. ad l. Falcid. quod proprium Principis est, quod debet esse liberale & gratiosus. l. 1. in fin. C. de caducis tollend. l. si quis rogatus. §. ultimo. ff. ad Trebellianum. & de huiusmodi liberalitate in Principes ponit Bernardinus de Bultis in secunda parte sui Tractat. sermo. 24. secunda parte, litera I. Facit, quod habetur Prouer. 22. Gloriam & honorem acquirit qui dat munera. & c. 18. Donum hominis diuariat uiam eius, & ante Principes spaciū ei fa-

cit. Imò donare, quod est liberalitatis, laudatur, etiam si non præstetur: ut facit text. in l. cedere. §. munus. ff. de verb. sign. ut dicit Lucas de Penna in l. vnica. C. de castrensi omnium palati. peculio. libro duodecimo. Et Artaxerxes Xerxis filius aiebat: beneficiū addere longè magis regale, quam auferre.

Et hæc liberalitas uiguit in Tito Impera. ad quem nemo accedebat postulandi gratia, sine re aut spe habendi. Et interrogatus ab amicis cur plura polliceretur quàm præstare posset. Respondit, quoniā nō oportet quenquam à facie & sermone Principis tristē recedere. Et recordatus super cœnā, quod nihil tota die illa dedisset, dixit: Hunc diē perdi. Et ut ait Seneca lib. 2. de beneficijs. Quod Ale. cuidam petenti vnū denarium, ciuitatem dedit: ille uero dicit, tantum donum non conuenire fortunæ suæ, cui Alex. Nō quero, inquit, quid te accipere oporteat, sed quid me dare. Et de eodē narrat Seneca epi. 4. quod respondit cuidam ciuitati, dimidium omnium suarum rerum eidem promittenti: Eo, inquam, proposito ueni in Asiā, non quod acciperem id quod dedissetis, sed ut haberetis id, quod reliquisset. Et de his liberalitatibus Alexandri, ponit Io. Lupus in sua reperi. rubricæ, de don. inter virum & vxor. §. 9. ubi amplè de liberalitatibus nobilium.

Nona consideratio. Etiam laudem, gloriam, & honorem consequuntur ex magnanimitate, & magnificentia. text. est in l. 1. C. de thesauris, lib. 10. ibi, & ut Imperatoriam magnanimitatis uideatur peruenire liberalitas postulando, & ibi Lucas de Penna. qui ponit differenciam inter magnanimitatem & magnificentiam: cum magnanimitas sit in honore, magnificentia in expen. Vel magnanimitas sit in aggressione, magnificentia in cōsummatione. Et dicit Lucas de Pen. in l. 1. C. de veteranis. lib. 12. quod in Principe magnificentia circa duodecim præcipuè uersatur, quæ ibi ponit, & de huiusmodi magnanimitate, & magnificentia amplè Aristoteles 4. Ethicorum. c. 2. & 3. ubi multum commendat & laudat Principem magnanimum: & plura per sanctum Thomam secunda secundæ de magnanimitate. Et per Egidium de regimine Principum. c. 24. quod incipit, amatorès. & c. 19. hæc enim uirtus solis Regibus ac Principibus conuenit, ut dicit Francis. Patritius in suo lib. de Regno & Regni institutio. li. 7. tit. 10. ubi etiam de magnificentia: & quomodo Cæsar & Porfena fuerint laudati de magnificentia.

Decima consideratio. Principes laudem, gloriam, & honorem consequuntur ex sapientia, quæ maximè requiritur in Principe. l. pe. C. de his quib. ut indignis. ibi. ne Princeps philosophiæ plenus, & habetur Eccle. 10. Principatus sancti stabiilis erit, Rex autem inuispiens perdit populum suum. Qualis. n. est rector ciuitatis, tales habitantes in ea Eccl. 10. Salomon. n. ad regendū populū non diui-

Q V I N T A P A R S

diuitias, non dies multos, sed sapientiam postulat. 3. Reg. 3. Et de Christo dicitur Ieremias 23. Et regnabit Rex & sapiens erit, & faciet iustitiam & iudicium in terra. Nunquid Abraham, qui fuit pater multarum gentium peritus fuit in omni sapientia Aegyptiorum? Actuum 6. Nunquid Dauid habuit sapientiam sicut Dei? 2. Reg. 14. c. Nam regale opus est, sapere & diiudicare. vt ait Tullius lib. 1. de diuinatione: & refert Iacobus in suo Sophologio Sapientiae. lib. 1. c. 2. vbi narrat multos Reges, qui dilexerunt sapientiam: & ibi maxime de Alexandro, qui cruditus fuit ab Aristotele: de quo amplius dicam infra in 10. huius libri parte, in 1. consideratione. Et refert etiam Ant. Flo. in sua chronica. par. 5. ti. 16. c. 2. §. 5. quod Olfredus Rex Angliae, iam duodenus, expertus omnis literaturae erat, vt ibidem de eo habetur plene, & ibi multum commendatur propter eius literaturam, per quam magis quam viribus Regnum suum optime rexit. Et, vt dicit Ari. in Ethicis, Nemo iuuenes eligit in Duces: quia non constat eos esse prudentes, & ideo dicit Sapiens Ecclesiast. 10. Vt tibi terra, cuius Rex est puer. & dicit Boetius de consolatione, in 2. & Val. lib. 7. ti. de sapienter dictis aut factis. & recitat Benedicti in sua rep. c. Raynu. in ver. duas habens filias. num. 102. de test. in additione, Platonem dicentem, beatas esse ciuitates si aut Philosophi regnarent, aut Reges philosopharentur: & vt inquit Seneca, seculum esse aureum si sapientes regnarent. Ideo Sapientia 6. dicitur. Concupiscentia sapientiae deducet ad Regnum perpetuum. Si ergo delectum in senibus & sceptris o Reges populi, diligite sapientiam, & in perpetuum regnetis: diligite lumen sapientiae, omnes qui praestis populis. Multitudo enim sapientum, est sanitas orbis terrarum, & Rex sapiens populi stabilimentum est. Et ex praedictis, Bernardinus de Buis in loco supra allega. in litera H. dat documentum Principibus vt sint sagaces: ex quo dicendum est, quod in huiusmodi sapientia laudari debent. Ad qua faciunt, qua dicit Lucas de Pen. in l. omnes. C. de decur. lib. 10. in 12. col. vbi dicit, Impossibile est enim vt salubriter disponat Principatum, qui non agit consilio sapientum. Eccl. 9. Et Polytraticus. lib. 5. c. 6. de his pauca dicenda sunt, cum pauci tales reperiantur. Legitur enim in Polytrato, lib. 4. quod Traianus Rex Romanorum, hortatus est Regem Francorum, vt filios suos liberalibus disciplinis instrui procuraret, dicens, quod Rex illiteratus, quasi asinus coronatus.

Et ideo Principes debent habere in honore doctores, & non ignaros: quoniam vt ait Pogius in epistola ad Nicolaum quintum. Vbi doctrinarum cessant exercitia, ibi nullum inter doctores atque indoctos discrimen viget. Vbi nullus virtutis locus, nulla studiorum ratio habetur. Vicia ibi regnant, torpescunt ingenia, Principatus & Regna decidunt, retumque omnium dominetur confusio

neceffe est. & prouenit talis ruina: quia Imperatorum damnationes, sanguinem sequuntur, & non ruites, vt dicit Benedicti in sua rep. c. Raynu. in verb. condidit, primo. nu. 34. de testam.

Et sapientia in Regibus, est multum necessaria, quoniam, vt ait Vegetius lib. 1. de re militari. huius, inquit, est, cui sapientia conueniat magis Principi, cuius doctrina omnibus debet pro subiectis. Nam, vt inquit Polytraticus lib. 1. Sapientia fecit Romanos dominari. & ibi dicit Iacobus in suo Sophologio sapientiae. c. 5. Dicam in ista in 10. par. quomodo sapientia sit necessaria, vt utilis & laudabilis.

Vnde dicitur, & honorum consequentiam ex castitate, & continentia. Cum vt ait Imperator in l. si qua illustis. C. ad Orfic. Illustribus est castitatis obseruatio praecipuum debitum est Imperator pudicitiam semper esse colendam fuit. Hinc, per illum rex. Ioan. And. in c. 6. presbyterorum, quod non valeret dispensata per Papam, cum nato ex coniugato soluta nobili, nisi de nobilitate fieret mentio. Fel. in c. postulasti. in 4. col. de rescriptis. Nudicitiam & castitatem praeculis habuit Alech, Palaestinarum Rex, quia visa pulchra Rebecca iocantis cum Isaac viro suo, praeculis omni populo, dicens: Qui tetigerit hominem uxorem, morte morietur. Gen. 26.

Hannibal Carthaginensis Dux in uictoria sua, vt Trogius refert, nunquam inter inimicos captiuas mita pulchritudinis puellas, castitatem perdidit.

Et Marcus Claudius Marcellus, Romanorum consul, teste Augu. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 6. captam Urbem Siracusarum, eius ruinam & priusquam ciuitas inuaderetur, edictum perpetuo constituit, ne quis corpus liberum ret.

Et Alexander, vt Vegetius lib. 2. de conuenientia Alexandri narrat. Licet diues & potens illi esset, cum ei pulcherrima Virgo oblata fuisset, tamen nobili desponsata, illam non accepit, sed cum dono ad virum suum remisit.

Sicetiam Scipio Africanus, alterius Scipionis filius, vt Valerius tradit, libr. 4. de abstinentia continentia. Cum in Hispanias profectus esset, in Carthagine, Virginem quandam sponso captiuam, vt etiam Liuius dicit, sponso concessit, puellamque pretium dotis nomine nauis, vbi prius omnium carnis voluptatibus amouerat, ita, quod duo scortorum muneribus ab eius tunc exercitu abijisse. vt idem refert Val. lib. 2. de disciplina militari, & dicitur in 7. par. Idem Torillam, ferocissimum Regem Gothorum fecisse cum Romanis uallibus, nulla ingenua mulier, Virgo vel nupta, aut uallibus foret, violaretur, praecipisse, idque seuerè custodisse.

hæc recitat Ant. Flo. in historia 2. par. ti. 1. c. 5. hæc dicit Benedicte in d. sua repet. c. Raynu. in verbo, cum Petro tradiderunt. nu. 71. & 72. Et ibi videatur, quid etiam enueniat Principibus effœminatis. Quæ cum non sit materia nostra: quia tantum ea, quæ ad laudem attingunt dicere intendo & non alia ad ibi dicta te remitto.

Et non solum Principes laudantur ex huiusmodi continentia carnali, sed etiam ex continentia gula, auaritia, & ambitionis, & superbiæ, vt de continentia gula dicitur de Alexandro, lib. 4. Vegetij de re militari, quod in irinere ambulans cum amicis, accepto pane vesci solitus erat. Item legitur de Scipione Aemiliano. Et Catonem fuisse contentum eodem vino, quo remiges siue serui rēmi gantes. Et de Atubolo Rege Barbarorum, qui deuicit Romanos, legitur fuisse contentum, quod ante noctem non requiescebat, de nocte surgere solitus erat, & in crepusculo ad coenam vacabat, vt ibi Vegetius, qui narrat de alijs. quem vide.

Et in gestis Romanorum legitur, quod Cæsar erat minimi cibi atque vulgaris, & tantum vesceretur loco, & tempore, quo stomachus desiderabat.

Dauid etiam concupitam aquam effudit. 2. Regum 23. & 41. dist. c. delicia.

Et Alexander, qui cum in inaquosam terram & inuiam potum inuenire minimè poterat, sibi laborabat cum suo exercitu fugiens, aquam inueniam ad Cohino milite, in aurata galea oblatam, volentem plus Regi, quam sibi etiam sitienti consilere, effudit ne bibente coram, alij magis sitirent: laudauit tamen, & remunerauit militis beneuolentiam.

Ex quibus patet, quod antiqui Principes non quærebant lauta vel pretiosa alimenta. nec epulis, vel comestationibus vacabant. 44. dist. ca. comestationes. 5. 1. de consecr. dist. 5. ne tales. 16. dist. peccatorum. & 35. dist. 5. 6.

Et de continentia, à cupiditate auaritiæ ipsa etiam viguit in Principibus, ex qua laudati fuerunt. vnde narrat Valerius lib. 3. Cum Scipio accusaretur apud Sen. Ro. de pecunia, respondit: cum rotam Africam vestræ potestati subiecerim, nihil ex ea quod meum diceretur præter cognomen retuli. Et iterum addidit, non me Punicæ id est Africæ, nec fratrem meum Asiaticæ gazæ avarum reddiderunt.

Narrat etiam Valerius lib. 4. de prædicta continentia Principum, vbi ait de Marco Curio, qui fuit norma frugalitatis. Cum enim legati Sænensium venissent ad eum in agresti scamno assistentem forco, atq; in catino cenarent, & magnum pondus auræ attrullissent, & benignis verbis inuitassent vt auræ vti vellet, Vultum risui dissoluit, dicens: Sûperuacuum enim ne & dicam ineptè, aurum obtulisti. dicit Samnitibus, Marcum Curium malle locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem. Atq; istud, vt preciosum, ita malo hominum

excogitatum munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrumpi posse. Hæc ille. Et tibi ponit alia de eo, & de Fabricio Lucinio, & de pluribus, quos vide. Sed multum facit quod dicit Tul. lib. 2. offi. Nullum vitium deterius auaritia, præsertim in Principibus Rempublicam gubernantibus, vt refert Lucas de Pen. in l. profectos. C. de muncrib. patrimoniorum, lib. 11.

DVodecima cõsi. Principes laudantur ex fortitudine, quæ est vna ex quatuor virtutib. cardinalib. habens in se donū fortitudinis & præcepta, vt resistatur hostibus, vt formido sit. Habet plures partes potentiales, de quib. habetur ample in l. vnica. C. de metropoli. Berito, lib. 11. vbi ample ponit de septem virtutibus: Quarū tres sunt theologicae, scilicet fides, spes & charitas: & aliæ quatuor sunt cardinales, scilicet iustitia, prudentia, fortitudo, & temperantia. Et istæ sunt multū in Principe necessariæ, & ex his laudantur, & honorantur, vt dixi de aliquibus, & dicam infra. Et tanrū hic rectigi & tango ea, quæ faciunt ad laudem, & honorem Principum, cum hic sit locus de his, quæ concernunt alias virtutes non maxime necessarias, licet tamen omnes vtilis videantur. Luc. de Pen. in d. l. vnica. C. de metropoli Berito. Vnum tamen aduertendum est, quod latius infra suo loco 17. par. discutietur de huiusmodi virtute fortitudinis, quæ multum necessaria est in militibus: & etiam temperantiæ quæ est alia virtus cardinalis: Ideo aliter hic non insisto, & etiam quia satis in discursu huius partis tangam ponendo alias laudes & honores Principum.

Et de temperantia, quomodo sit necessaria in Principe, & non declinet in virtutis excessum, id est ad dexteram & sinistram, & non per abrupta vitiorum à via virtutis deuiet, optimè differit Polycra. lib. 4. c. 9. Vbi dicit quod iniuriam nõ admittit. & vide Aegidium de regimine Principum lib. 2. de temperantia. c. 15. Et de huiusmodi fortitudine, vide Martinum magistrū, qui tractatum vnum fecit de fortitudine satis amplum, ad quem recurre.

DEcimatertia consideratio. Etiam Principes ex fide, gloriam & honorem consequuntur. Quoniam nihil est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in Principe. l. epistola inter claras. C. de sum. trin. & vt ait Tul. li. 1. offi. Neque enim vlla res vehementius Rempublicam continet, & est fundamentum iustitiæ. Quoniam, vbi non est sana fides, ibi non potest esse iustitia. c. vbi. 24. q. 1. & dicit Luc. de Pen. in l. quoties. C. de ponderato. & auri illato. lib. 10. q. 8. fides præfertur prudentiæ. & ibi multum ample commendat fidem: & dicit tex. in c. in qualibet. 23. q. 8. quod Rempublicam magis quam ludores corporales gubernat, vt dicit Luc. de Penna in l. probatorias, C. de diuersis offi.

QVINTA PARS

officijs, lib. 12. Vbi ponit multiplices effectus fidei. Fran. verò Patritius in lib. de Regno & Regni institutione. lib. 8. ti. 20. in principio dicit, quod fides in Principe tanto splendore fulget. vt sine ea omnes Regum ac Principum virtutes obscuriores fiant: Ab ea singulæ sicut lumen accipiunt, vt à sole luna, sidera ac stellæ omnes. Vnde, vt dicit, Prudentia, sine fide, vana ac mēdax esset, & vasta quædam versutaq; calliditas temperantia tristis ac vrecunda. Quid laudis famæ aut gloriæ Princeps habere potest, qui vanus mendax aut infidus est? quid turpius aut grauius quàm fidem fallere, promissa non præstare, conuentisq; non manere? Vnde refert de Sexto Pompeio, quod cum cœnantibus in nauī apud Puteolos Antonio & Octauiō, apud Sextum Pompeium Magni Pompeij filium, qui tunc conciliati societatem iniuerant, Menodorus Pompeianæ classis præfectus, per internum Pompeio significauit, tunc tempestiuum esse, parentis ac fratris iniurias vlcisci: quod si occasionem sumere vellet, se operam daturum, vt è nauibus euadat nemo. Cui Pompeius, refer, inquit, Menodoro sine me id facere licere, qui iam peccare consuevit: mihi autem nefas esset, qui fidem fallere nescio. quæ quidem vox & decora fuit, Magni Pompeij filio digna.

Parmenoni quoque suadenti quidpiam Alexandro, quod præter fidem ac decorum esset, respondit: Facerem id quidem si Parmeno essem. verum Alexandro neutiquam licet: nec id iniuria dicebat Alexander. Nouerat enim vir animi tam exelsi, qui sibi orbis terrarum polliceretur, nihil esse posse, quod magis gloriæ suam obscuriorem redderet, quàm si promissam fidem aliqua ex parte falleret. hæc Patritius ibi: Et ibi ponit de fide Romanorum, & de infidelitate aliquorum, quem vide. Textor etiam in sua officina ponit fidelissimos. & ibi ponit paucos: suo loco inter alios ponit Artiliū Regulū, qui maluit ad supplicium redire, quàm datam Carthaginensibus fidem violare. De quo etiam Benedicte in dicta sua repe. c. Raynutius, in verbo, testamentum, tertio. nu. 18. de testam. de quo etiam in l. postliminij ius. in §. captiuus. ff. de captiuis & postlim. reuersis. & etiam Silius, lib. 6.

*Seranus clarum nomen tua regia proles,
Qui longum semper fama gliscente per auum
Infidis seruare fidem memor abere Panis.*

Et non est mirandum, si Textor ponat paucos fidelissimos: quoniam hæc virtus est valde chara & valde rara. vnde Prouer. 12. Virum fidelem quis inueniet? & I. ad Corint. 4. Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, quæritur, inquam, & vix inuenitur. Tempore enim Christi inter duodecim Apostolos inuentus est vnus fidelis & alij fideles fuerunt: hodie verò duodecim, & plus inueniuntur infideles, quàm inuenitur vnus fidelis. Huic virtuti committit dominus bo-

norum suorum dispensationem, Matth. 24. Quis putas est fidelis seruus, & prudens. Et huic dat Deus gloriam suam, Matt. 25. Quia super ea fuisti fidelis, intra in gaudium domini tuam. Et huic dat Deus augmentum gratiæ, c. 19. Euge serue bone & fidelis, quia in nocte fuisti fidelis, eris super decem ciuitates. Inuestigando stylum Textoris, propter paucitatem tantum pauca dicam.

Et talis fides, maximè in Principib. est ferenda, quando est cum iuramento, prout ferunt Alexander (contra tamen eius velle) prout etiam Valerius. Qui cum iret ad dissipandum ciuitatem nomine Lampfacum, obuiam habuit Anaximenes præceptorem suum: quod ferens Alexander de pro ciuitate eum interpellaret, iuramento premit, dicens se non facturum quod petiisset, quod dicens Anaximenes postulauit, vt præliba tantam destrueret. Quod audiens Alexander de paci reliquit: quod hodie non faciunt Principes. Sed quia mea intentionis est, ponere laudatorem, & non malefacta nec vitia: Videatur, in G. Bened. in sua repetitione. Raynutius, in testamentum. tertio numero 42. & 43. de laudamentis.

Decima quarta confide. Ex tribus virtutibus fuit laudat, & adhuc apud omnes laudatur Principatus Romanorum: ex quibus enarra nonia comprehendi possunt, ex quibus Principes sunt laudari, quæ sunt scilicet sine enarra nonia patria, traditio legum sanctissima, & morum nenolentia. Nam, vt ait Aug. 3. lib. de ciuitate diuina plures cause ex quibus Romani clauerunt, primum & ex eis tanquam mercedem condignam: minimum meruerunt. Hinc dicitur 28. q. 1. c. 1. Romani virtutibus promeruerunt Imperium: inter illas, post supradictas, quas declarauimus, tum ponemus tres, quæ multas ex prædictis comprehendunt, quæ omnia faciebant ad hæc, laudem, & gloriam consequendam.

Quantum ad primum, patet ex exemplis Romanorum. Quoniam tota eorum intentio in regimine ipsorum, & administratione dicitur ad conseruandam Rempublicam, vt eius vitia fulerent prædictibus. Vnde August. de ciuitate diuina. d. lib. 5. cap. 6. & 7. inducens verba Salustij de Catilinæ, sententiam Catonis in dicto libro tantum de virtutibus Romanorum veterum, vnde Respublica diuina prouidentia facta est magna, dicens: Nolite, inquit Cato, maiores armis Rempublicam magnam fecisse: siro dem esset, multo pulcherrimam nos habeamus quippe sociorum atque ciuim, præterea Romanorum, & cquorum, maior copia est nobis, quàm fuis: sed alia sunt, quæ viros magnos fecerunt: hæc nobis nulla sunt: domi industria, foris iustitia, perium, animus in consulendo liber, nec deus nec libidini obnoxius. Pro his, nos habemus

nam, & auaritiā publicē: egestatē, opulētiam, ludam us diuitias: sequimur inertiam, inter bonos & malos nullum differēmen: omnia virtutis praxia ambitio possidet, vt ararium esset locuples, res priuatē egebant, nunc e contra.

Ethic sincerus Amor pro Republica fuit apud Romanos, quod Romani pauperes erant in reb. priuatis, vt utilitati publicā consuleretur, vt narrat idem Aug. d. 5. lib. ca. 18. de Lucio Valerio de functo in suo consularu, qui adeo pauper fuit, vt nummis à populo collectis eius sepultura curaretur.

Cōsimile narrat Vegetius de re militari. de Attilio Regulo, qui cū summis reb. praxisset, adeo pauper fuit, vt coniugem liberosq; in agello collocauit, qui ab vno villico colebatur.

Item suos non patiebantur filios praxfici nisi possent proficere: vt legitur de Aelio, qui noluit, quod filius suus eligeretur Imperator post eum, dicendo, principatum debere meritis, & non sanguini: prout nec etiam fecit Moyfes, quod facere potuisset. c. Moyfes. 8. q. 1.

Vilitatem, & salutem Reipublicā, propriā vitā praponebant, prout narrat Aurelius Aug. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 15. & Tul. de officijs, lib. 1. & 3. Quod cum Marcus Regulus esset ductus à Carthaginensibus, & missus Romam sub iuramento redeundi, pro commutatione captiuoū: Ille Romanus veniens, in senatum venit, & captiuos reddi, vt commutari negauit esse vitale: quod adolefcentem, & boni Ducem, ipse autem senectute confectus. Et cum retineretur à propinquis, & amicis, redire maluit, magis quā hosti fidem datam frangere. Nam secundum Aug. fides quando promittitur, etiam hosti seruanda est. 24. q. 2. noli. Quod quomodo intelligatur notatur ibi, & in clem. Romanus, porro. de iureiur. & per Alc. in l. 1. ff. de dolo. Nam grane est fidem fallere. l. 1. ff. de cōst. pecunia. Narrat etiam idem Aug. lib. 18. de ciuitate Dei. c. 18. & Tul. in lib. de Senectute. de Theodoro Rege Atheniensis: Cum enim instaret bellū inter Athenienses, & Peloponen. & accepissent in responsis, & illi essent victores, quorū Dux occideretur, hoc audiens Theodorus, in habitu pauperis transiit ad hostes, seq; obiecit eis, necem per iurgium pronocando. Maluit enim mori dum vinceret sui, quā viuere sub superatis. Seruauit autem iste Theodorus verbum domini, sed non propter Deum. Maiorem charitatem nemo habet, quā vt ponat animam suā pro amicis suis lo. 15. & lo. 3. Ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratrib. nostris animam nostram ponere. & 1. Macc. 9. Moriamur in virtute propter fratres nostros. Sed qualiter hoc intelligatur habetur 6. q. 1. §. hoc tunc. De hoc etiā de poen. d. 2. c. qui vult facere. & c. si quis tanquam, & vt ait Tul. li. 2. offi. Ex sententia Platonis, fuerunt duo praxcepta volentibus proficere Reipublicā, sen prodesse: vnum, vt utili-

tatem ciuiū sic tueantur, vt quacūq; agant, ad illam referant, oblitū commodorum suorū. ad hoc 8. q. 1. c. sunt in ecclesia. Alterum, vt totum corpus Reipublicē tueantur, ne dum partem aliquam tueantur, vt quacūq; agant ad illam referant, oblitū commodorum suorum, reliquas deserant. Et ideo Aug. eo. li. narrat de Marco Curtio, qui se armato equo sedentem in abruptum terra hiatum praxcipitem dedit, vt pestilentia cessaret ab vrbe. Idem de Marco Regulo, qui consulendo salutē vrbe, à Carthaginensibus est occisus.

Nec pariter parcebant filijs pro Republica, prout narrat Valerius lib. 5. & Au. li. 5. de ciuitate Dei. c. 18. De Bruto, qui filios comprehensos, pro tribunali virgis cædi, & post ad palum religatos, securi percute iussit: quia dominationem Tarquinij à se expulsam, reducere voluerunt. Exiit enim patrē, vt ageret consul: orbatuq; filijs quā publicē vindictā deesse maluit. de quo poeta laudator ait:

Natosq; pater noua bella mouentes,

Ad pœnam pulchra pro libertate locabit.

Infelix, vixit, feruent caesata minores.

Sed vcrsu sequenti consolatus est infelicem, sic dicendo.

Vicit amor patriæ laudumq; immensa cupido.

De qua immensa cupidine landis dixi supra in prin.

Narrat etiam idem Aug. vbi supra de Torquato, qui filium non quia contra patriam, sed etiam pro patria pugnabat: quia tamen contra imperium suum, licet viciisset, occidit, vt plus mali in exemplo contempti imperij, quā gloria occisi hostis esset: sumens in hoc exemplum à Saul Rege, qui Ionathan filium suum, qui contra hostes strenuissime dimicarat, quia cōtra edictum suum fecerat, de non comedendo fauum miellis, causa necessitatis comedit, etiam ignoranter, & ignorans edictum patris, occidere voluit, nisi populus obstitisset. 1. Reg. 14. c. 32. q. 2. §. Item opponitur. ver. Ionathas. facit etiam pro hoc. 23. q. 5. cap. si audieris. Deute. 16. c. disciplina. dist. 45. ibi. Ite, & redite. & Exod. 32.

Narrat etiam ibi Aug. multa alia exempla de laude Romanorum, ratione amoris quem habebant in Reipublicam. Ex quibus sic concludit, Talibus, inquit, dominandi potestas non datur, nisi summi Dei prouidentia, quādo res humanas iudicat talibus dominis esse dignas, prout & dicendum est de quolibet dominio, & Principatu, maxime nostro, vbi tot miranda Deus Regibus nostris concessit, vt dixi & dicam.

Secunda ratio, ex quo Romani dominia, & principatus habuerunt, fuit traditio legum, sanctorum per ora Principum diuinitus promulgatarum. l. leges sacratissimæ. C. de legibus. 16. q. 3. c. nemo. ad conseruandum vnumquenque in sua iustitia. Vnde vt dicit Augu. lib. 18. de ciui. Dei. c. 22. quod Deo placuit, orbem terrarum per Roma

QVINTA PARS

nos debellare, & in vnam societatem Reipublicæ legum perductum longè lateque parare. Vnde idem Aug. in 5. lib. c. 15. dicit. Quod quia Romani avaritiæ resistunt, consuluerunt patriæ consilio suo libero, neque delicto secundum suas leges, neque libidini obnoxii, sed his omnib. artibus tanquam vera via nisi sunt ad honores imperium, & gloriam: honorati sunt in omnibus ferè gentib. imperij sui, leges imposuerunt multis gentibus, hodieque literis, & historia gloriosi sunt penè in omnibus. Ex traditione autem legum, & iustitiæ administratione, quâto tempore vigerit Regnũ Franciæ ex Chronicis satis dixi ante, & dicam infra, & inter alia Regna mundi, vt dixi, semper in eo plus viguit iustitia.

Quanta autè iustitia vigerit apud Romanos, satis apparet in Paulo Casarem appellate, de quo Festus præfatus ait: Cum essem Ierosolymis adierunt me Principes, & seniores, postulantes aduersus Paulum damnationem. Ad quos respondi, quia non est consuetudo Romanis damnare, priusquam habeant accusatores, literas defendendi accipiendi, ad abluenda crimina accipiat, vt habetur Actuum 16. & c. si in adiutorium. 10. dist. & in pluribus alijs chronicis, quas longum, & fastidiosum esset recitare, cum iam hæc pars sit satis onerata.

Tertia ratio, propter quam Romani laudem, & gloriam meruerunt, fuit morum benevolentia in conseruando amicitiam. Est autè, secundum Senecam animus hominis generosus, qui magis suauitate verbi, & operis ducitur quàm rigiditate trahatur. Hoc autem fuit proprium Romanis. Præcipua laus in eis erat, parere subiectis, & debellare superbos: & accepta iniuria ignoscere mallebant, quàm persequi, vt dicit August. libr. 1. de ciuitate Dei. c. 6. & propter eorum morum strenuitatem, Iudæi confederati sunt cum eis, primo Macca-beorum 8. & refert Aug. plura exempla de benignitate morum Romanorum in d. c. 6. supra allegato.

Ex quibus debent etiam aduertere Principes Christiani, quod si Romani, qui non verũ Deum colebant, ex talibus laudem, & gloriam meruerunt, quod si prædicta habeant, quod non solum gloriam humanam, quæ sunt merces Romanorum, vt habetur per Aug. lib. de ciuitate Dei. c. 15. sed etiam mercedem sanctorum, quæ alia est, habebunt. eodem lib. ca. 16. vt etiam dixi supra in 4. consideratione.

Decima quinta consid. Reges, & Principes, etiam ex lata gente, gloriam consequuntur, vt habetur 1. quaest. 4. c. ecclesia. §. hic itaq;. Nam gloria Regis in lata gente, quoniam, quanto quis maiorib. præest, tanto maior ipse, & honestior est, in auth. de defen. ciuitatum. §. nos igitur. column. 3. & quanto maiora quis tractat, rãto maior est. de cõ. sec. d. 5. c. de his verò. Hinc etiam Greg. in morali-

bus, & Salustius in Iugurtino, maximam gloriam in maximo Imperio putauere, vt declarat Luc. Pen. in l. 2. in 3. col. C. de dignitatib. libro 12. Et dicit quod dicit idem Luc. de Penn. in l. 2. in 2. C. de his qui sponte munera publica. lib. 12. Et dicit tex. in auth. constitutio, qui de dignit. §. v. mus, quod pramium dignitatis est, habere cõ. cõs. & in §. generaliter. dicit glo. no. nobilitatem propter subiectos. & probat hoc Baptista Calupus in suo consilio de præcedentia, & præcedentia monachorum, & canonicorum regnum in 18. col. ver. nec per vos. vide infra in 3. consideratio. tequen.

Aduerte tamen, quod Princeps non potest sine multis, vt in l. omniũ. in principio. & lib. 1. tit. 1. in verbo, inter tot. C. de testamentis.

Decima sexta consid. Honor Regis, & Principis in pace subditorum cõsistit, quoniam, vt dicit Cassiodorus, lib. 1. epistoliarum, epist. 22. de eccis regalis curam generaliter custodire conueniam: quoniam ad laudem regnantis trahitur, omnib. pax ametur. Quid enim est, quod Principem melius prædicet, quàm quies populus, conuersanatus, & rota Respublica morum honestate sita? & lib. 2. epist. 29. etiam inquit: Regnantis gloria subditorum, ociosa tranquillitas, & lib. 3. epist. 39. dicit principis opinionem longè lateque stentat subditorum custodita tranquillitas, & lib. 5. epist. 29. Quies siuaissima populi, & dispositio tranquilla Regionum, præconium probatur esse Regnantium. Anehes quoq; dicit filio suo. Aeneas, vt refert Virgilius 6. Aeneidos.

Hæc tibi erunt artes pacis imponere morem.

Et Principes semper eam commẽdare debent secundum quod fecit F. dicitur imperator in de pace tenenda: Sed amplissimè per Bald. in commento super tit. de pace constantiæ, in glo. vbi multa iura allegat.

Dicitur tamen communiter, quod sunt tranquillitatis matres, quæ generant tres pessimos filios: scilicet odium, parit, nimia familiaritas, temptum: & pax vitium, seu ocium: Ex quo videtur dicitur etiam quod communitas generat odium, vt est tex. in l. cum pater. §. dulcissima. ff. de lega. 2.

De laude pacis amplè videatur per Bernardum Butis in sermo. 34. suæ 2. partis sui Rosatiij. prægia pacis, ponit Ant. Costetus in tract. suo de restate regia: vbi ponit tract. particularem de vilijs pacis. Est autem pax, vt inquit Gregorius in 3. col. quod pax est animi tranquillitas, & temperantiam non querens. secundum verò Aug. in lib. de sermone domini in monte, sic diffinitur: Est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortiũ charitatis. Hæc similitudo, bella compefcit, iras comprimit, superbia

calat, humiles amat, discordias sedat, inimicos
 cocor dat, cum cōtis est placida, nescit ex tolli, nescit
 rari. Hanc qui accepit teneat, qui perdidit re-
 perat, qui amisit acquirat. Sine tamen iustitiæ ad-
 ministracione, pax resistere nequit, vnde Sapien.
 18. c. In disponenda concordia, est lex iustitiæ. Vn-
 de, de aduentu domini nostri Iesu Christi scriptū
 est Psal. 61. Oricur in diebus eius iustitia, & abun-
 dabit pax. Ideo dicitur Psal. 84. Iustitia & pax oscu-
 larunt. Sex modis causatur pax, & sex causæ pro-
 hibent eam, per G. le Rouille in suo compendio
 iustitiæ. c. 23. de pace. Et remedio pacis reforma-
 tur, quod clade bellica turbatum est. text. in cap. 1.
 32. q. & dicitur: *Omnia pax pellit, castū pax nutrit amorē.*
Decima septima consid. Etiam Principes tem-
 porales huius sæculi, maiorem gloriam, ho-
 norificentiam, & excellentiam apud creatorem
 habere non possunt, quàm si per eos ecclesiarum
 dispersarum potuerit societas restaurari, tex. in c.
 sicut excellentiam. 23. quæst. 4. & etiam scriptum
 est in c. in 96. dist. Boni Principis esse, & religio-
 si ecclesias contritas atque concilas restaurare: no-
 nis, q. adificare. Imo etiam potest Rex reparare
 ecclesias, in negligentiam sacerdotum ex proprijs
 redditibus ecclesiæ, exemplo Ioiadis Iſraelitæ Re-
 gis, qui negligentias videns sacerdotum, captis
 redditibus templi, autoritate sua ipsum reparari
 fecit. 4. Regum. 12. & 22. c. & 2. Paralip. 24. Cogere
 enim & facere reparare ecclesias ac Religionem
 eorum, est iusti fori, pertinens nedum Pontificib.
 sed etiam Principi seculari, per tex. in l. hæreditas.
 in ff. de pet. hæ. facit. l. si in aliquam ad es sacras.
 ff. de off. proconf. Vbi hoc Principi pertinet, & suis
 maiorib. officarijs, quales sunt Cōsules, qui apud
 nos sunt gubernatores patriarum, & præfectis præ-
 torum, id est præfidentes in parlamento Principē re-
 presentantes. Præterea dicit tex. in c. 1. ne sede va-
 cante, quod Rex cum procerib. Regni multum
 potest, & operatur circa statum ecclesiæ reforman-
 dum. Habemus etiam textum apertum in c. filijs,
 vel nepotib. 16. q. 8. vbi Prælati dissipantib. bona
 ecclesiæ audiri potest dignitas Regia. Ita dicit, & te-
 net Benedicte in sua rep. c. Ray. in verbo, si absque
 liberis moreretur. de fideicommiss. subtit. nu. 34.
 & 35. de testamentis.

Ex quib. dictis, potest sustinere, quod Rex noster
 Christianissimus potuit facere reformationes
 monachicorum tam monachorum, quàm mo-
 nialium, in suo Regno etiam exemptorum, & ex-
 ceptarum de consilio, & consensu suorum Præ-
 latorū Regni etiam absque autoritate summi Pon-
 tificis. Fuerunt tamen in huiusmodi reformatio-
 nib. multus abusus, qui nõ fuerunt de voluntate, &
 licentia Christiani summi Regis nostri. Et vtiã esset
 illi illa facultas scribendi ea, quæ hic possent
 scribi, vt cæteris cederet in exemplum, sed distin-
 guenda sunt tempora: Et sic, vno tempore vna lex
 est bona, quæ non est alio, vt dicit Bal. in l. vni. in

prin. C. de cad. toll. ita vno tempore scribenda es-
 sent aliqua, quæ alio tempore scribi non possunt.
 Cum, vt dicit Bal. ibi, sicut medicus obseruat tem-
 pora, ita iurisperitus, quia vno die dat vnã medici-
 nã, alio die aliam, & c. vide eundē ibi, Sed ecclesia-
 stici Iudices, & Prælati debent aduertere ne, si vi-
 deant etiam tempus bene dispositum ad faciendū
 ea, quæ in eorū voluntate habent, diuertant à veri-
 tate, & recta prosecutione iurū eorū: & ne ea, quæ
 facere debent per eorū iurisdictiones spirituales,
 attentent facere per potentiam secularē. Quo-
 niam si pro varietate temporum veritas immute-
 rit, inuenta opportunitate rescanda est potius,
 quàm obseruanda, tex. est in c. illa autem. 12. dist.

Decima octaua consid. Principes, & Reges lau-
 dantur ex pulchritudine. cum vt ait Strabo
 de situ orbis. li. 15. Indi, qui Cathæa incolunt, adeo
 pulchritudine excoluerunt, vt Regem eligerēt
 qui forma præ cæteris præstaret, & cæterorum ef-
 fet pulcherrimus. Et idem Strabo lib. 17. scribit Ae-
 thiope Regem constituere solitos, qui forma ele-
 ganti cæteros excelleret. Et hoc imitantes naturã,
 quæ Apes etiam docuit Reges sibi deligere in si-
 gnis formæ, dissimilisq; cæteris, tum magnitudine
 tum nitore, vt testis est Plin. lib. naturalis Histo. 11.
 c. 21. in fi. & Columella lib. 9. c. 10. Etiam Basilus
 Magnus in Exameron 8. vbi de apib. loquens, à natu-
 ra, inquit, principatum omnium obtinet ma-
 gnitudine, forma, mansuetudine, cæteris omnib.
 antecellens. Et, vt dicit Cæpolla in tracta. de Impe-
 militū eligendo. char. pe. in 10. concl. in dubio eli-
 gendus est pulchrior in Imperatorem exercitus, &
 dixi infra in 9. par. 17. consid. Neq; immeritò, quo-
 niam plerisque gentib. in corporum maicstare, &
 dign. veneratio est, & reuerentia, magnorūq; ope-
 rum non alios capaces putant, quàm quos specie
 eximia, & egregia donare natura dignata est: vt scri-
 bit Curt. lib. 5. Et Proculus Lycius philosoph. in com-
 mēt. quos in Alcibi. Platonis de anima, & dæmone
 scripsit: ita pulchritudinem aestimauit, & tanti fe-
 cit, vt iustitiæ anteferreret, & multis improbat, om-
 ne pulchrum à natura esse bonum: omne verò
 turpe, malum. Constat enim pulchrum esse ama-
 bile sua natura, quandoquidē, & extrema pulchri-
 tudo dininæ pulchritudinis imaginem ferens, est
 amabilis, priusq; aspectu animos ad se mouet. Et
 pulchrum dicitur, siue quia prouocat animos siue
 quia per mulcet intuentes, certè secundū naturam
 est amabile. Quapropter, & amor ad pulchrum di-
 citur amantē ducere. Quicquid autem est amabi-
 le est appetibile. Omne verò appetibile, est, & bo-
 num, siue re vera bonum, siue apparens & conse-
 quenter, omne pulchrum est bonum. Item omne
 pulchrum preciosum, vt inquit Maximus Tiri-
 us Platonicens. serm. 11. vbi etiam dicit, quod pul-
 chrum est, id neque exitiosum vnquam, neq; lu-
 bricum, neque flagitium aliquod efficit, neque
 quenquam ad infortunium ducit, aut ad calamita-
 tem

QVINTA PARS

tatem deducit, aeq; in poenitentiam desinit, & si amabile sit, pulchrum esse oportet. Et subiungit: Et si vnquam pulchrum, versatur in terra, non alibi magis id, quam in homine pulcherrimo intelligenti simoq; cunctorum terrestrium corporum, participeque animi ipsius pulchris affinis cernere licet.

Et in vniuersum Platonicus omnes diffiniunt, pulchritudinem esse gratiam quandam viuacem & spiritualem Dei radio illustrante, angelo primū infusam, inde, & animus hominū corporūq; figuris, & vocib. Quae per rationem, visum, auditum animos nostros, mouet atq; delectat, delectando rapit, rapiendo ardenti inflammat honore. Decor enim corporis, confert ad felicitatem in hoc mundo secundum Bal. in proae. ff. in ver. Flauius: in add. Et tantū existimatur pulchritudo, q̄ si iuuenis formosus nubat mulieri nobili, & diuites tamen rugosus, aut alius turpi, licet sit pauper, & inops, non dicitur mulier nubere indigno, cū mulieris nobilitas, & diuitiarum copia, cum forma viri compensari debeant, per notata in simili per Bal. in c. super eo, le secund. de testib. dixi infra in 11. par. Apulcius quoque lib. 2. de magia. ait etiam Virginem formosam, & si sit oppido pauper, abunde tamen esse dotatam. Affert enim ad maritum, nouam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentū. vnde Ouid. consonat: *Dos est sua forma puellis*. hae Caelius lib. antiq. lect. 13. c. 7.

Decima nona consi. Docet Bal. in c. intellecto. col. si. de inreiu. q̄ honor Regis augetur per dignitates subditorū, & sit status Regis magis potens, & magis honorabilis, & timendus. facit text. in auth. confit. q̄ de dignitatib. §. generaliter aut. coll. 6. dixi supra in 3. consi. praecedenti. & infra in confid. vt in c. videtur quod Rex Hispaniae. quae est 37. Maxime ad dec. Regis, & Regni spectat, plures habere vassallos, & fideles, qui personaliter seruiant, potius q̄ redditus feudorū manu sua percipere, & militib. cōductitijs erogare: quorū nō par est fidelitas nobiliū vassalorū fidelitati, quia vt plurimum, q̄ pecunia redimuntur, in necessitate deficiunt. Vnde eū Ale. Magnus tali mereato vteretur, & multos pecunia, & donis sibi acquireret subditos, sicut à Philippo eius patre de hoc increpatus in scriptis, vt refert Val. lib. 7. ti. de sapienter dictis, & factis. Vbi inquit, quā probabilis epist. qua Ale. quarundā beneuolentiā, & seruitiū largitione, ad se attrahere conatus sit, inerepauit: Quae te filiaris, in hanc tam vanā spem induxit, vt eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorē tuū cōpulsis: A charitate istud probatur, amor, & beneuolentiā, quae inter Principē, & vassallos suos consistit ratione feudi, & fidelitatis, & nō quod pecunia redimatur, qua cessante, amor esse desisteret, vt dicit G. Bened. in sua rep. c. Rayn. in verb. & vxorē nomine Adelasiam. in materia successione ab intell. nu. 839. Hinc dicit Bal. in d. §. generaliter, q̄

Principi licitū est infuscate Ducatus & comitatus subiectis, vt eidē auxiliū praesent cōtra hostes. modo nō infuscet vt tra modū consuetū a. Regū. Alienare tamen nō potest, nec iura Regū. nec ea quae tendunt contra honorē Coronae. ea attentate dicitur vnū peius, vt dicit ibi Bal. parificat iura Regni, & honorē coronae, quod esse menti tenendū. Et hoc casu, si alienatio facta honorē coronae, aut in pernitiē Reipublicae, niā, vt inquit, quia facta hosti, non tenet, imo iuramentū in talibus est seruandū. not. in l. fuit. ff. de dolo. quoniā in malis promissionibus non seruabis. vt dicit Prapostus in c. ius m. 1. col. 1. dist. do. meus la. l. 1. in prin. ff. de iur. Archidi. in c. volens. 22. q. 2. Et facit in terminis aliam alienationem factam per Regem contra coronae, & contra primum iuramentum factum in sua coronatione, etiam cum iuramento renet nec valet. Faciunt, quae dicta sunt in prima parte, in 44. conclusionē. ver. in oppo. vsque ad finem.

Hinc non indecenti ordine tractari possibium, An valuerit alienatio facta per Regem strum Franciscum, seu dominam Ludouicam Sabaudia eius matrem, de ducatu Burgundiae, & de paritate Frāciae, tamen ita traditaerant Carolo Austriaco in Imperatorem electo, quos in totum abdicabant à corona, etiam in iure superioritatis reseruat. Quod an fieri potuerit, videtur quod non, ex deductis per Galie Benedicti in sua solenni. rep. cap. Rayn. in ver. vxorem nomine Adelasiam, in 2. decis. nu. 45. vbi sit mentio de tract. de Bretignaco. etiam verbo, in eodem testamento relin quens, primo nume. 13. extra de testa. & per Ioan. Igneum in rep. l. donationis. C. de don. & forte alibi ipsam dicam, cum temporis opportunitas nunc patiatur, semelstrēque opus ex hacre committi possit.

Vigesima consi. Ex seueritate claudantur principes, & honorantur, quoniam secundum Tul. 2. rhetoricorum, Seneritas est, per quam ciuicaria potestas, vel vindicta, in aliquē districte exercetur. Hae perutilis est Reipublicae. Nemo operans nulli pareit. 8. Politicorum. & vt Tullius i. officio. Ita probanda est mansuetudoque elementia, vt adhibeatur causae seueritas, quae ciuitas ad ministrari non potest. Nam maioris interdum est roboris, delictorum iniquitas quā legum aequitas, vt in auth. vt non fiat ignotatio. in prin. col. 5. Tanta est etiam in Reipublica de morū varietate diuersitas, vt nemo vras leges defendere, nisi terror videatur aliqua re, dicit Cassiod. 12. variarū epistola. 3. & August. 5. c. prodest, in princ. Ministerio seueritatis quae nostra adiuuatur. Ex quibus dicitur, quod ad reipublicam

ratione in Republica conuassare expedit potius
seueritas, qua tenuissio. Quoniam exseueritate so-
lus ostenditur, qui punitur, exremissione offendit
in Lex, Rex & Grex, imo omnis res. Per lenitatem
Rex contemnitur, lex despicitur, & grex inficitur:
Et per grauitatem & seueritatem Rex honoratur,
lex saluatur, grex seruatur. Ita dicit Lu. de Pen. in l.
fi. Cod. de his, qui ex publica collatione illata sunt
non usurpan. lib. 10.

Vltima prima consideratio. Gloriosum est opti-
mo Principi habere rationem studiorum, &
in suis urbibus constitutere gymnasia literatoria,
& asyllum (vtrita dicam vtrando verbis Beroaldi in
suo tractatu de felicitate) doctrinarum profectores
res, quo agminati vndique conueniant multij
generis uisionis candidati: quibus cura est lingua
eloquio, animum disciplinis excolere. Hoc nimirum
beneficentissimi Principis beneficium ampli-
ssimum est ac laudabile institutum, honorem
habere dicendi magistris, dignitatem emolumen-
taque sapientiae doctoribus impartiri. Est enim vt
ingr. eleganter Symmachus, hoc specimen floren-
tis Republicae, vt disciplinarum processibus
premia opulenta penduntur. Hinc Traianum om-
nes scriptores merito laudant, quod ingenuas
res earumque processores in complexu, oculis,
& auribus habuerit, quod studia humanitatis pro-
fessis apud eum fauorabiles extiterint, denique, qd
sub ipso spiritu & sanguinem, & patriam studia
repperint. Quoniam verò sunt studia necessaria,
ponit ludocus Clithoueus in suo antiluthero, li.
2. c. 29. & 30. vbi inuehit contra Luthetum studia,
& gymnasia reprobantem.

Vltima secunda consideratio. Honorantur
in hoc Principes, quia coronantur maxime
Reges, quibus datur corona pro gloria, seu victo-
ria gloria, notatur in l. 1. C. de athleticis, lib. 10. Nec
debet Rex sine diademate, id est, corona aurea
Regem nominare, not. Luc. de Pe. in l. vni. C. de
reus postulat. lib. 10. Vbi dicit, quod diadema, si-
ue corona, non tribuit Regnum, sed est signum
honoris, & designat plenitudinem Imperij, nō ta-
men tribuit imperium. Et corona Regum, quae o-
lim erat in usu, erat magni poderis, puta vnus: al-
ter ex auro, & gemmis preciosissimis, & vocabatur
diadema. 2. Reg. 12. c. in fi. tulit Dauid diadema
Regis eorum de capite eius pondo auri talentum
habens, & gemmas preciosissimas, & impositum
erat super caput Dauid. & idem Paralip. 20. Et hanc
coronam auream portabant etiam Reginae. Ester
7. coronam auream portans in capite. Et vt infra
dicam Reges Franciae, & Reginae Franciae cotonis
aureis coronantur gemmis preciosissimis ornatis,
inter quas debent esse duodecim lapides preciosi.
Et aurea esse debet corona Regis, vt sicut aurum pre-
ciosius & grauius, & splendidius ceteris metallis
est, quae omnia ex terra sumuntur, sic Rex grauita-
tis eorum, splendore vitae ac preciositate intelle-

ctus cunctos homines tenetur excellere: neque ni-
est Rex, qui non per se sufficiens est, ac omnib. su-
per excellens. 8. Eth. ex quo ergo infertur, qd coro-
na solum Regi virtuoso debetur. l. fina. C. de statu-
is, & imag. l. 1. C. de Metrapo. Betito, lib. 11.

Et ad huius significationem & demonstratio-
nem, quod vltra alias margaritas, & lapides pre-
ciosos, qui in corona ponuntur debent apponi 12.
lapides preciosi.

Primo enim in summitate ipsi diadematis de-
bet poni Sardinus rubrae terre speciem habens, quo
monetur alijs sublimior esse in ratione loci, quo
ponitur, id est, in Regio solio praecipuae dignitatis,
sui tamen terrestriatem agnoscere. cum terra sit
filius Adae, & ad terram iturus.

Alij verò lapides suis locis collocantur, secun-
dum ordinem, s. primo Topazius lapis nimirum pre-
ciosus, qui omnium colores lapidum in se habet:
quo moneri debet Princeps seu Rex omnes in se
habere virtutes. Reges enim illi solum dici merentur,
qui se & alios virtutum plenitudine regunt.
12. q. 1. c. duo sunt.

Deinde Smaragdus, qui preciosissimus lapis est,
adeo virens, vt omnium herbarum virotem superet,
& facies aspicientium reddat virides: per quem
designatur vera iustitia, qui semper in eo debet esse
virentior, sicut Christus iuxta Mala. 4. Vobis ti-
mentibus, nomen meum orietur sol iustitiae, vt inte-
rim vireat, qd etiam aspicientes sibi subditos potis-
sime magistratus faciat esse iustos. Hanc virtutem in Re-
gibus debet esse praecipue, quoniam secundum Arist.
ad Alex. iustitia regnantis vtilior est subiectis, quam
fertilitas temporis: dixi supra in 5. consid. huius 5.
par. & de mala iustitia Regis quomodo noceat, vi-
de ibi. & per Luc. de Pen. in l. iudices. C. de digni-
li. 12. & de Smaragdo habetur in l. pediculis 5. pen.
ff. de aur. & arg. l. 2.

Iaspis etiam in corona Regis debet apponi, &
est coloris viridis, sed terrestris: & licet sit parum
preciosus, tamen designat in Principe, quod de-
bet procurare pabula subditis, quae à terra proue-
niunt, & per viriditatem ipsius designantur, fa-
memque repellat.

Crisopassus, qui autem & viridis est coloris, hoc
monetur sapientiae intendere, quae designatur au-
ro, & viriditate Catholicae fidei ad caelestem pa-
triam aspirare.

Calcedonius, qui fortissimus est natura, quam
uis modicum preciosus hoc instruitur, vt in obser-
uatione iustitiae ac totius regiminis sit fortissimus:
ne frangatur in aduersis, nec erigatur in prosperis.
Habet enim ipse lapis in colore similitudinem lu-
cernae pallentis, quo monetur, vt anima eius sit re-
ferta prudentia, & vita sanctitate conspicua, vt sicut
lucerna lucet in obscuro lumē alijs praebet, sic Rex
in consilio. qd in obscuro. l. in secreto, agendum est
sibi assistentes illuminare tenetur. In hoc monetur,
vt sit fortis per substantiam, prudens per colorem.

Nam prudentia latet in anima prius, quam in corpore exterius exerceatur.

Hyacinthus est, qui similis est aquæ, solis radio perfusa, quo mouetur per aquam, vt in cunctis tēperatis incedat: per solis radios, vt diuinis illuminatus effulgeat: & sic hic lapis monet Principem, seu Regem debere esse remperatum, & habere debere remperantiam, quæ est vna ex quatuor virtutibus cardinalibus, de qua habetur in le. vnica. C. de metropoli Berito, lib. 11.

Amethystus, hic tribus coloribus, purpureo, violaceo, & rosco decoratur: Hoc monetur per purpuram, vt onus Regiæ dignitatis attendat, postquam soli sibi purpuræ prerogatiuam vendicauit. I. temperent. C. de vesti b. oloberis, lib. 12. per violâ, quæ herba est satis humilis, pulcherrimum tamen florem, & iucundum odorem exhibens: Hoc instruitur, vt floreni morum Regalium odoremque famæ, seu vitæ laudabilis indecēter ostendat, Per roseum suadet, quod tâta caritate flammescat: vt vsque ad effusionē sanguinis pro iustitia, & turba, seu populo, & suis fidelibus non lentescat.

Beryllus hic viridem & pallentem colorem habet, quo dirigitur æternorum contemplationi in hæreticis: vt ita curâ subiectorum habeat: quod plerumque nimia laborum sollicitudine redeat cum expediens fuerit, ad pallorem.

Chrysolithus, qui velut aurum fulget, quasdam ferè scintillas ardentes emittens: Hoc monetur lucē sapientiæ resfulgere, suasque virtutes atque sententias cum verbo exhortationis, & exēplo actionis in subiectos effundere, & in cunctis bonis operibus omnes sibi subdiros præsertim magistratus similes sui facere. Nam facilius est (si dici fas est) errare naturam, quam Principem sui dissimilē formare posse Reipublicam, dicit Cassiodorus in variarum Epistolarum. 12.

De chrysolitho, smaragdo & amethysto habetur. ff. de aur. & argē. leg. 1. & si non sunt. §. prouenimus.

Sardonyx, compositus ex sardio & onyce, cuius preciosior subitus est niger, in medio rubicundus, superius candidus, & ita sardonyx appellatur in le. si. §. species. ff. de publica. Vel aliàs sardonica dicitur, vt habetur in leg. diuus Adrianus. ff. de bonis damnatorum. Hoc docetur Rex, vt per humilitatē sit niger, id est, terræ similis, vel humilis per candores, id est, per virtutes, irradietur: per ruborem inflammetur, vt si necesse fuerit charitatis officio pro iustitiæ debito sanguinem quoque fundat.

Sapphyrus, de quo habetur, & de aliquibus ex supradictis in l. si. §. Diui quoque Marcus, & Comy, modus. ver. species. ff. de publicanis. Vltimo loco vocandus est. Qui licet non sit multum preciosus, in ministerio tamen est valde præclarus. Hic colorem habet æreum alijs lapidibus in nullo participans: hic dicitur gerentē reddere castum, ad quod

Reges debent nimium anhclare, non se libere ventilabro volutare, vnde plerumque sequuntur sensa Dei, & decurratio vitæ. Eius colore monentur sic se regimine implicare, vt postquã se populo cunctis, iuxta sibi debitū exhibet, cœlestia minus mente petat. Iuxta Apostolum dicitur. Nostra autem conuersatio in cœlis est. Ex. Moysi, qui post sui debitum, quod populo rataliter exhibebat, ingressus tabernaculum, in nã contemplationi vacabat. extra de renunt. si. §. nec putes, prope finem. Hæc omnia dicitur cas de Penna in rub. de auro coronario. lib. 1. ybi sic ponit prædictos 12. lapides eo modo, cum est.

Sed de Sapphyro, & eius natura, & quid sit, dicam latius infra ista par. in 31. consid. de Francia.

Aduerte, Quia etiam in Veteri Testamento summi sacerdotis Israel 12. lapides preciosos, quatuor distinctos ordinibus, significati. Pontifex cuius exemplo esset Rex quatuor principales debet habere virtutes, scilicet, sublimitatem, fortitudinem, prudentiam, & temperantiam. singulis autem ordinibus habebat tres lapides significans, quod Pontifex in primo debet habere fidem, spem & charitatem. In secundo modestiam, mansuetudinem, & benignitatem. In tertio diligentiam, sollicitudinem, & longanimitatem. lapides enim preciosos figurantur virtutes, & illud: Alij adificant aurum & argentum, & lapides preciosos. Ita notat Arch. in c. qui Eccles. est. c. 36. dist. & videtur Exod. 28. vbi dicitur. In rationale summi sacerdotis erunt quatuor ordines. primo versu erit lapis sardius, topazius, & smaragdus. In secundo carbunculus, sapphyrus, & chrysolithus. In tertio ligurius, achates, & amethystus. In quarto chrysolithus, onychinus, & beryllus. In quo auro per ordines suos, habebuntque nomina meliorum Israel duodecim nominibus, & c. Exerturibus supradictis, quomodo ex his homines Reges, & Principes satis supra dixi, maxime ex quibus magis laudantur & honorantur.

Et proprie hæc coronæ dicuntur triumphi sunt aureæ, & mittuntur Imperatoribus ob meritum triumphum, vt dixit Textor Niuernensis. Officina in c. diuersæ coronæ, & in c. seq. sicut triumphatores, qui de diuersis Regibus & pontificibus triumphauerunt: de quibus diffusè supra in par. in 36. consid.

Et aduerte, Quoniam vt dicit idem Lucas Penna in dict. rubri. Cod. de auro coronario. 10. tale diadema Regi cum constituitur imponendum est. Nec non & liber legis in manu eius. Deut. 17. c. Eduxerunt filium Regis, & imposuerunt ei diadema, dederuntque in manu eius scripturam legem, & constituerunt eum Regem, & hoc per sacerdotes Leuiticæ tribus. Deut. 17. & vt inquit

ca in loco ante alleg. Rex in coronatione pri^o exa-
minatur, demum iungitur, benedicitur, confe-
cratur, & coronatur. tex. in c. venerabilem ibi: est
causam extra de ele. & ibi l. n. & alij.

Per hæc Excellentia Regiæ potestatis descende-
re Christo significatur, vt ipse regnet cum Chri-
sto. & in populo Christiano, vt ait sanctus Tho-
mas de Aquino in 3. parte suæ sum. m. q. 108. artic.
3. Et sicut Episcopus in capite ac manibus cum vn-
ctioe debita consecratur, ex quo ca, que spectant
ad solum ordinem intelligitur consecutus, vt not.
in c. p. extra de consecr. eccl. vel altaris. ita & Rex
in brachio, vel humero, seu armo iungitur, & be-
nedicitur. c. vnico. de sacra vnctio. ver. vnde in ve-
teri. Et hoc iustum est, quod ea quæ sunt præcipua
Regiæ dignitatis, intelligatur ex potestate, seu cõ-
cessione diuina assecutus: & etiam ex hoc consecr-
atione distinguitur, & virtutis augmentum. Nam cor ei⁹
ad prudentiam & constantiam dilatatur. c. 1. de cõ-
secr. dist. 5. Augetur etiam in eo gratia fortitudinis
contra hostes extrinsecos, puta vitia, eadem dist.
c. ad deo iungitur, vt potestas in eo plenior ex Dei
benedictione descendat, iuxta illud Esa. 9. Fact⁹ est
principatus super cr. humerum eius. & d. ver. vnde in
veteri. Vnde ratione tantæ dignitatis in eo existen-
tis dicitur potest illud, quod habetur d. 4. o. c. non nos.
Quis enim sanctum dubiter esset, quem apex tantæ
dignitatis attollit: in quo si desint bona acquisita
per meritum, sufficiens quæ à loci prædecessore te-
nantur: Aut enim claros ad hoc fastigia erigit, aut
deperiguntur illustrat. Ideo inquit S. Thomas in
op. m. l. o. de regimine Princip. lib. 2. in fi. Omnes
Reges solliciti ad reuerentiam Dei habuerunt felici-
tatem exitum: qui autem neglexerunt, fuerunt in-
felices, de quibus aliquid ante dictum est.

Diueras coronarum species describit ipse Luc.
dist. 1. quæ olim erant apud Roman. puta athle-
tæ, laureæ, oleagineæ, laurica, gramineæ, quærnæ, mir-
rifica, palmeæ, frondeæ, hederales, & populeæ, & qui-
bus dabatur. De quibus in prima part. in 32. cõsi.
ver. secunda conclusio est, dixi.

Vigesima tertia confid. In sceptro etiam hono-
ratur Rex, quod signat iustitiam. c. Constanti-
nus 96. dist. 1. ibi, conferentes ei etiam imperialia
sceptra. & c. Regum 23. q. 5. vbi dicitur ex. in fi. Ipsis
autem Principibus fidem & reuerentiam seruari
oportet. & in d. c. Constantinus. scribunt signa, qui-
bus honorantur Principes, & per An. Corsetum in
tra. d. suo de potestate Regiæ, q. 31. puta in principa-
tu, dominatione, potestate, dignitate, gloria, vigo-
re, honorificentia, & iurisdictione super inferiori-
bus, in possessionibus, diuitijs, lata gente diuersa
Regionum & nationum: in palatio, in diade-
mate, coronâ, sceptro, chlamyde purpurea, tu-
nica coccinea, & alijs indumentis, quæ Princi-
pes decent, & in diuersorum ordinum officia-
riis sibi seruientibus, & alia huiusmodi. Et quo-
modo sceptrum datur Regibus, & sacerdotib. dif-

ferit Aug. Darhus, in suis orationibus, oratione 38.
lib. 3. vbi etiam dicit, quod virga datur Principibus.

Vigesima quarta confid. Principes in multis vl-
tra alios à iure honorantur, & priuilegiantur:
Quippe multa iura eis competunt, & sunt reserua-
ta in vim regaliæ & superioritatis, quæ alijs nõ: de
quibus & singulis possent diuersæ cõsiderationes
fieri, sed vt omnia, aut saltem maiorem partem pri-
uilegiorum eorundem comprehendere possim,
istam tantum cõsiderationem pro his describam
Principum priuilegium continentem: maximè Re-
galia, & quæ Principibus competunt ratione ex-
cellentiæ dignitatis eorum.

1. Habetur in titulo quæ sunt Regaliæ: in vñibus
seu feudorum, quod Principes habent plura iura vl-
tra alia in subditos, vt sunt Armandiæ, quod expo-
nitur per aliquos, quod est ius faciendi fieri arma,
vt in auth. de armis. coll. 6. & C. de fabricensibus,
lib. 11. Vel vt alij volunt, sunt litora, quæ sunt pu-
blica, & Regalia, vt dicit Andreas de Isfernia: quo
ad defensionem, & protectionem, vt prohibeat i-
bi fieri quicquam si visus litoris & publicus impe-
diatur. l. litora. ff. de acqu. rer. do. & §. litora. inst. de
rer. diui.

2. Sunt viæ publicæ de Regalibus vt dicunt rex. in
prin. & lo. de Isfer. in d. tit. quæ sunt Regalia, ideo te-
nentur Principes vias publicas tenere tutas, & de-
fendere ab oppressionibus. Ex quò cognitio deli-
ctorum eorum in vijs publicis spectat ad
officiarios Regios: cū ipsæ viæ publicæ sint de Re-
galibus. & idem dicas de portu armorum, vt dixi in
comento nostro super consuetudinib. ducatus
Burgun. in rub. Des iustices. circa fi. ver. aduerten-
dum est, nu. 101.

3. Flumina nauigabilia, & quomodo scribit in
d. tit. lo. de Isfer. Et intellige de vestigialibus fluminibus, quæ
apud nos dicitur pædagium.

4. Portus, id est, redditus, seu vectigal: port⁹ hoc
est redditus, qui prouenit ex his, quæ in portu vel
exportu vehuntur, quia sunt publica vectigalia
stricto modo, id est, in patrimonio Regis, vel Casa-
ris, vel ciuitatis, quædo sunt ciuitatum. l. inter pu-
blica. ff. de ver. & rerum sig. Et multæ ciuitates ha-
bent ista ex priuilegio: vtrū autem cum præceden-
ti præscribi possint contra Principem, vide eundem
de Isfernia in dicto titu. in verbo, flumina nauiga-
bilia.

5. Ripatica sunt de iuribus Regalibus, hoc est, reddi-
tus, & prouenit ex ripis percepti. Et ipse Andreas
dicit hæc supra dicta Principes vsurpasse: sed cum
sit de his text. st. illi, quicquid dixerint, qui malè
sentiant de fide, volentes aliter interpretari Euan-
gelium, quàm debeat intelligi.

6. Vectigalia, hoc est octaua pars ejus, quod ve-
hitur, vel venditur solui debet. tex. in l. à prestatio-
ne. & l. à legatis. C. de vectigalibus. vt ferè in tota Fra-
cia, vbi octaua de vino venali fisco debetur. Et
sunt octonarij, hoc est, firmarij, & constituti ad
hoc,

QUINTA PARS

hoc, qui octauas recipiunt. quo verbo vitur text: in d. l. legatis.

7. Ius faciendi, & cudendi monetam, competit cuilibet Regi in Regno suo, vt est text. in d. tit. quæ sint Regalia. & ibi Andreas de Iser. tex. in c. quæ ibi: patris tui conseruare monetam: & ibi not. in verbo, defraudata. & ibi in tex. alia sub nomine patris tui moneta cudatur. & ibi gl. in verbo, patris. extra de iureiurand.

8. Multarum & pœnarum compedia, hoc est, lucra competunt iure speciali Principibus. tex. est etiam in l. multarum. C. de modo multarum. Hodie verò etiam hæc iura competunt nobilibus in Gallia, habentibus iurisdictionem, vt dixi amplè in commentò nostro super consuetudinibus Ducatus Burgund. titu. Des confiscations. §. i. per totum.

9. Bonâ vacantia competunt Principibus, vt est in multis casibus: de quibus habetur in l. 1. & 2. ff. de iure fisci. & in tit. de bonis vacantib. li. 10. C. Et dixi in loco antea leg. & vide per eundem de Iser. in d. tit. quæ sint regalia.

10. Principibus competunt Bona eorum, quæ ab indignis auferuntur, nisi specialiter aliquibus concedantur. ff. & C. de his quibus, vt indignis.

11. Competunt Principibus bona contrahentium in castas nuptias, leg. qui contra. C. de incest. nupt.

12. Competunt Principibus Bona condemnatorum & proscriptorum, secundum quod in notulis constitutionibus cauetur, etiam habetur in tit. de bonis proscriptorum seu damnatorum. C. quod quomodo intelligendum sit scribit And. de Isernia in d. tit. quæ sint Regalia. in ver. condemnatorum.

13. Competunt angariarum, per angariarum, plaustrorum, & nauium præstationes: vt eod. titu. quæ sint Regalia. Et hic possent fieri quatuor specialia, secundum quod sunt quatuor iura quæ competunt Principibus, de quibus reuerre ad ipsum de Isernia in dicto loco.

14. Competunt Principibus indicendi seu supindicendi extraordinaria in collationem ad felicissimam eius exercitus expeditionem. Et pro certo ista habent magnam declarationem, & indigent vno volumine integro ad expositionem omnium extraordinariarum collationum, quæ fiunt per Principes. De quibus dixi in tractatu meo de muneribus. Et nunc nolo aliud de his reficere, quoniam satis superque est apud nos practicum, nec esset bonum de nouo aliquid ultra adinuenire: & vide aliquid per eundem de Isernia, in d. tit. ver. & extraordinaria colla. Dixi etiam aliqua in commentò nostro super consuetudine Ducatus Burgund. tit. Des iustices. §. 4. cuius initium est, le droit de indire, &c. Et aduerte, quod ipse solus Princeps in potestatis superindicium. l. 2. C. de superindie. lib. 10.

15. Competit Principibus potestas faciendi seu

constituendi magistratus ad iustitiam exercendam & expediendam. Quia lege Regia populus Princeps transfudit hanc potestatem in Principem in prin. ff. de constitu. prin. in §. sed & quod in pi. in prin. insti. de iure nat. gent. & ciui. l. vna ca initium, ibi: regimentis Republicæ ad iustitiam translati. ff. de offi. præf. præto. & in cum enim. C. de veteri iure enucleando. Princeps enim iudex est iudicum, in auth. constitu. de dignitatib. &c. §. 1. col. 6. & vt dicit Balardicatur Dux, Marchio, Comes. in ver. à Princeps. Omnes magistratus & dignitates à Principe fluunt & deriuantur tanquam à fonte, quod sunt omnes dignitates thesauri reconditi. xi infra ver. 61. & in l. confid. 7. partis. ver. tamen. & vide de materia per ipsum And. de Iser. in d. tit. quæ sint regalia. in ver. potestas constituendorum, & seq.

16. Argentariæ competunt Principibus. Adhuc liget de quolibet metallo, vt declarat And. de Iser. in d. tit. in verbo, argentariæ. Et quantum ad beatum fisco de metallo, habetur in leg. 1. & 2. de metallarijs, & metallis, & procu. metall. lib. 11.

17. Competit Principibus solum habere domos in ciuitatibus, & sunt proprie domus Principum: quæ solis Principibus competunt, vt in dicto quæ sint Regalia. & ibi ipse de Iser. de his & c. l. entia illorum. & infra in vlt. par. in 77. confirmatum est.

18. Principibus solis competunt redditus pactionum & salinarum: vt est text. in d. titu. quæ sint Regalia: de cuius materiæ intellectu ipse Andreas ibi explicat in verbo, redditus pactionum.

19. Ipsis etiam competunt Bona committentium crimen læsæ maiestatis, in quos committentium tale crimen, vt est text. in d. titu. Et ibi Andreas in verbo, & bona committentium crimen læsæ maiestatis. & in l. quisquis. C. ad legem l. 1. de maiestatis.

20. Competit dimidium thesauri inuencio Caesaris non data opera, vel loco relegendæ opera totum ad Principem pertinet. nec loco sæpe allegato, & ibi ipse Andreas. & Commentarijs nostris super consuetudine Ducatus Burgund. tit. Des iustices. §. 1. in gl. espauces. ver. f. & consului pluries.

21. Princeps in hoc priuilegiatur & honoratur quod non tenetur seruare ordinem iudicium vt habetur per Fel. in c. in causis. extra de re. c. ad petitionem. extra de accus. ita dicitur de S. Georg. in tract. seu. in ver. Princeps. in §. specialitate Principis. & per d. meum l. 1. in §. tum. col. pen. C. vn de legitimi.

22. Princeps in hoc honoratur & priuilegiatur ultra alios, quod potest adire hereditatem procuratorem, quod non potest priuatus. l. 1. priuatus alius incipit, per procuratorem. ff. de acquiritur hereditate.

Quis, nisi quando est apposi-
 solutum, vt dicit
 Cod. de
 tam, vnde Bar. in l. 1. §. 1. de
 vocans partem, in l. 1. §. 1. de
 p. de p.

Bar. d. & hoc vult Bar. ibi, & Bald. in
 mitta.
 23. In hoc honoratur Princeps, quod ipse
 tabelliones, & statuit, quod eorum scripturæ fide
 adhibeatur, vt habetur in l. generali. C. de tabella-
 riijs, lib. 10. per Innoc. & alios in c. cum P. tabellio.
 extra de fid. instr. in tit. de instrum. edi. §. restat.
 Sed vtum tales tabelliones habeant iurisdictione-
 nem? vide Andream de Isern. in tit. quæ sint rega-
 lita. in vltibus feud. in verb. ad iustitiam expediend-
 dam.
 24. Solus Princeps creat aduocatos, aut conce-
 dit potestatem creandi, vt in leg. quisquis. §. vlti-
 m. ibi: quos agere permittimus. Cod. de postulando.
 & in l. nemo. Cod. de aduocatis diuersorum iudi-
 cium.
 25. Solus Princeps approbat medicos, & dat eis
 potestatem curandi ægros, vt voluit Lu. de Pen. in
 l. contra publicam. ver. 10. C. de re mili. li. 12. vbi di-
 citur de hac esse constitutionem in Regno Sicilie, v-
 bi fuit Consiliarius: & (vt credo) Cancellarius Re-
 gis Sicilie. Bonum pro certo est, vt ita obseruare
 tur apud nos, sic, quod medici non possent exerce-
 re eorum artē sine speciali licentia (vt ita loquar)
 Principis, propter multa inconuenientia, quæ ex
 imperitia plurius proueniunt. Et in qualibet ci-
 uitate saltem debent approbati in præsentia of-
 ficialiorum Regionum.
 26. Solus Princeps restituit ad famam. l. 1. §. de
 q. a. ff. de postulando, per Bar. & alios in l. infamē.
 de publicis iudicijs. Luc. de Pen. in d. l. contra. in
 §. 1. puilegio. Et notant Canoniste in c. cum test.
 cura de sent. & re iud. vbi Fely. & quomodo, vide
 Luc. de Pen. in d. l. contra. ver. 27. c. de re milita. di-
 cam infra. ver. 73. Et dixi in Commentarijs nostris
 super consue. ducatus Burgun. tit. Des iustices. §. 5.
 in §. 1. n. à grace. ver. restit. nu. 7. & ibi, etiam pa-
 ter, quod non solum restituit ad famam, sed etiam
 dat gratiam ad vitam.
 27. Solus Princeps vniuersalem legem conder-
 potest. l. 1. §. pen. & fi. C. de leg. ipse enim supra ius
 est a solutus leg. l. Princeps. ff. de lega.
 28. Solus Princeps legem dubiam vel inter æg-
 ratem & iuris rigorem interpretatur. l. 1. C. de le-
 gibus. & per Luc. de Pen. in l. 1. in verbo interpre-
 tandi. C. de professio. qui in vrbe, libr. 11. Et etiam
 testamentum voluntatis interpretatur Princeps.
 vt dicit Bald. in l. cum apud. C. de communi seruo
 manumisso, vt tenet Franc. Lucani in tract. de pri-
 uilegio.
 29. Soli Principi licitum est egredi vires libelli,
 vt dicit Ant. de But. in cap. licet Eli. extra de sumo-
 nia. Panormit. in ca. cum super. extra de confessis,
 in fin. 2. col. Vbi dicit, que si reus fateatur defe-
 ctum iuris sui, & tamen actor nihil probauit, si
 causa ventilatur coram inferiore à Principe, reus
 censetur solvendus. Si verò ventilatur coram Prin-
 cipe, ex eadem instantia siue noua petitione pote-

col. 1.
 de plei.
 bellum ex
 non attenditur
 ditur causa quam cō-
 attenditur conclusio: & in
 Inn. c. super literis, extra de re.
 30. Princeps mutat substantiam
 inducta per ius civile. leg. 1. in prin-
 vxoræ actione. gloss. singularis in capi-
 lis monachorum. Franciscus Curtius com-
 col. 19.
 31. Instantia in curia Principis non currit. facit
 quæ dicit Fel. in c. in causis, extra de re iud.
 32. Solus Princeps ratificat id, quod ipso iure
 nullum est. l. adoptio la. 2. ff. de adoptionib. l. 2. ff.
 de rebus eorum. & c. quippe c. 3. quæ. §. & vide infra
 ver. 77.
 33. Solus Princeps de inhabili facit habilem. l. c.
 quidam consulbat. ff. de re iud. & de indigno fa-
 cit dignum. in aurt. quib. modis naturales efficiū-
 tur sui. §. discretis. col. 7. Franciscus Curtius consi.
 49. col. 45. vbi plene.
 34. Honoratur in hoc Princeps, quoniam in eo
 omnis poena est arbitraria, vt dicit Bal. in l. cōstos
 populos. in lectura ordinaria, circa 8. col. c. de sum.
 trin.
 35. Solus Princeps facit gratiam iurisurand. le-
 fin. in princip. ff. ad iunipales. not. Luc. de Pen-
 na in leg. 1. Cod. qui militare possunt, vel non, li-
 bro 22.
 36. Solus Princeps approbat militem, ad ipsam
 que spectat & pertinet assumere ad aliquem nu-
 merum vel limitem custodiendum. l. neminem.
 C. de re militari, lib. 12. & Luc. de Pen. in d. l. 1. Co.
 qui militare possunt. & vt dicit, hoc patet l. Reg.
 14. in fi. dum dicitur. Nam quemcunque viderat
 Saul, virum fortem & aptum ad prælium, socia-
 bat eum sibi. dicit tamen tex. lere. vlt. q. Princeps
 militia probat tyrones: vbi circa finem dicitur: &
 de ciuitate tulit, & c. & scribam Principem militū,
 qui probabat tyrones. Sic enim Abraham appro-
 bauit & numerauit expeditos vernaculos suos 318.
 Gen. 14. qui erant habiles ad militiam, vt habetur
 in l. si militi. in fi. ff. de castr. pec.
 37. Licet gesta per falsum procuratorem possint
 ratificari per dominum, vt habetur in l. licet. ff. de
 iudicijs. Tamen gesta per falsum procuratorem
 in audiencia Principis non possunt ratificari per
 dominum. ita dicit Bald. in l. falsus. col. 1. c. de fur-
 tis. alleg. notata per Inno. in c. ex parte decani. ex-
 tra de rescriptis.
 38. Princeps potest iudicare secundum cōscien-
 tiam,

- hoc, qui octavas recipiunt. C. vt quæ de sunt ad-
in d.l. legatis. An. &c. Fel. in c. in causis. col. 2. extra
7. Ad. d. me. Ias. in l. siue nostru. ff. de in litem iu-
rando. Barba. conf. 24. in 2. vol. col. 1. Franciscus
Lucani in tract. de priuilegio fisci. priuile. 139. & dixi
infra. in 7. part. in 3. confid. ver. octauum effectum
addit.
39. Solus Princeps concedit immunitatem à
munere publico, vt habetur in leg. vnica. Cod. de
his, qui à Principe vacationem acceperunt, libro
10. & leg. immunitates. Co. de agricolis, & censu-
tis.
40. Solus Princeps immunitatem tribuit à trib.
i. Re. 17. vbi dicitur. Et dicit Dauid: vnusquispiam
de Israel, qui percusserit Goliath, dabit Rex diui-
tias magnis, & filiam suam dabit, & domum patris
eius faciet absque tributo in Israel. Nam & plurib.
ciuitatib. imperatores remisere tributa. l. 1. & si. ff.
de censib. de quo Luc. de Pen. in leg. medicos. post
gloss. in verbo, muneri. C. de professo. & medicis,
lib. 10.
41. Si Princeps comminatur vasallo sub pœna
indignationis, præcipiendo sibi aliquod iustum,
si ipse vasallus non obediat: illa verba, sub pœna
indignationis, important, quod poterit cum priu-
are feudo, ita tenet Bal. in c. 1. §. porò. in tit. quæ
sit prima causa beneficii amittendi in vsib. seu. vbi
dicit: Quòd quando in literis Apostolicis appon-
untur ista verba, indignationem Perri & Pauli, &
beatorum Apostolorum. se nouerint in eorum iuris: talia
verba comminatoria important, quod inobedi-
entes possunt priuari eorum beneficijs. Et de ista
pœna indignationis loquitur idem in le. cunctos
populos. C. de sum. trin. & in auri. statuius. in q.
de quaestione Flandrensi. C. de epi. & cle. vbi vide-
tur velle, quod ille qui incurrit in indignationem su-
perioris, potest puniri arbitrio ipsius superioris. al
legat Luc. de S. Geor. in d. verbo, Princeps. in 9. spe-
cialitate, tex. in l. 2. ibi: indignatione nostri numi-
nis sustinebit. C. de petitis bonorū sublati, lib. 10.
42. Citatus à Principe etiam die feriatæ tenetur
comparere, vt dicit Bar. in leg. 2. §. si. quasi in si. ff. si
quis in hoc vocatus non ierit. Quoniam (vt inqt)
feriæ sunt de iure ciuili, cui Princeps derogare po-
test. l. digna vox. & ibi notatur in gl. 1. C. de legib. l.
Princeps legibus est solutus. ff. cod. vide infra ver-
sic. 120.
43. Princeps committit causas suas cui vult. l. 1.
& 2. D. vbi causæ fiseales. no. Inno. in e. ex parte. ex-
tra de verborum significatione.
44. Solus Princeps potest iubere seu cõcedere,
vt alicui salarium de iurib. Reipublicæ tribuatur.
tex. in l. vnica. C. de præben. sala. lib. 10.
45. Princeps, quod vult fieri habetur pro facto. l.
apud eum. ff. de manumissionibus. vt comprobat
Luc. de Pen. in d.l. contra. in 17. priuilegio. C. de re
militari, lib. 12.
46. Solus Princeps remittit pœnam merenti. l.

- ad bestias ff. de pœnis. & §. planè ibi: nrm
ob meritum indultit alicui. & ibi glo. infra.
nat. & vide infra ver. 136.
47. Solus Princeps potest augere pœnam
statutam, vt est rex. in d. §. planè. ibi: vel si cui
irrogauit. iuncta gl. in d. verb. irrogauit. Et
ne causi: quoniam cum causa potest etiam
or augere, vt dixi in Commentarijs nostris
constat. de iure Burgund. titu. Des. iustre.
gl. A l'arbitrage. Sed his sola voluntas Pr-
(quæ habetur pro causa) sufficit, vt dicit Luc.
Penna in d. leg. contra. versic. 27. C. de re
lib. 12.
48. Solus Princeps instituit noua vectigalia
C. de vectigalibus. e. in nouam. extra de
notant doct. in c. super quibusdam. extra de
sign. Et idem de tributis, munerib. & collectis.
C. de annonis & tributis. lib. 10. dixi hic ante
priuilegio.
49. Solus Princeps restituit siue dispensat
narialibus. l. qui in prouincia ff. de rit. nup-
ris. ff. de natalib. restituendis. l. imperiales. §.
C. de nuptijs. Et ius aureorum annulorū
1. & 2. C. de iure aureorum annulorū, & nati-
restituendis. & ibi Bal. in l. 1. numerat quæda
cialia seu priuilegia Principum. & in l. restituta
si contra ius vel vtili publ.
50. Solus Princeps legitime at illegitimos
then. quib. mod. na. essi. sui. §. illud tamen. vt
quis ergo filius ibi, hoc agat per nostrum
ptum. coll. 7. Imò etiam filium proprium tanquam
subditum cap. per venerabilem. §. vnde dicitur. vt
in super. extra qui filij sint legitimi. na. dicit &
net Lucas de Pen. in d. l. contra. Cod. de re
versic. 28. Et quod Rex Franciæ solus in suo Re-
legitimæ, scribit Iacobus Bonandi in suo P-
rico: vna eum opera Ioannis de Terra rubes
presso.
51. Ipse solus Princeps cum dignitatis
ne omnem maculam abstergit. tex. in d. l.
lis. §. similes. C. de nuptijs.
52. Ipse solus potest transferre milites de
mero ad alium. tex. in d. l. contra publicam
tem. ibi, nisi hoc angusta. C. de re militari.
Quoniam, vt dicit ibi tex. honoris augmentum
ambitione, sed labore ad vnumquemque
nit deuenire.
53. Ipse solus potest auferre ius alterius. l. q.
ff. de natalibus restituendis. notant doct. in
si contra ius vel vtilitatem publi. Et solus
rem priuati dare militibus. l. item si verberat
§. 1. ff. de rei vendi. Et plenè Luc. de Pen. in
donauerit. C. de locatio. prediorum ciu.
10. sed hoc est de plenitudine potestatis secus
Bal. in l. 2. col. 6. ver. irem nota. C. de seru. &
dixi infra ver. 132.
54. Ipse solus commeatum & remeatum

54. l. legati. in fi. ff. de pœnis. & restituit in integrum per viam gratiæ aduersus sententias criminales. l. diui, ibi: vel eorum pœna imminuta est, vel in integrum restitutio concessa est, quod duntaxat à Principibus fieri potest. ff. de pœnis. Et dixi plenè in Commentarijs nostris super consuetud. ducatus Burgun. tit. Des iustices. §. 5. in glo. S'il n'a grace.

55. Solutus à militia, propter delictum, id est, reuocatus sine speciali autoritate Principis non reformatur nec ad eandem admittitur. l. 2. C. de diuersis officijs. lib. 12. facit l. si quis ex grege. C. de cohorta libus. cod. lib. quæ 11. expressè faciunt, quod priuati dignitate vel officio sine expressâ licentia Principis rehabilitari non possunt.

56. Solius est Principis de plenitudine potestatis reuocare per se factum, vt dicit Bal. in l. 2. col. 6. ver. item notat. C. de seruitu. & aqua. Ita dicit Fel. in c. nouit. col. 9. in fi. extra de iud. vbi scribit regulam, quando Princeps potest reuocare priuilegiū per eum concessum, vel non, ad quem recurre. In dubio tamen Princeps non præsumitur vti plenitudinem potestatis, vt dicit d. me⁹ laf. in l. quanquã. col. 2. C. de testam. militis.

57. Solis Principibus competit autoritas belli indicendi, & sola autoritas in bello gerendo est in Principe. l. vnica. C. vt armorum vsus in scio Principe interdicitur sit, lib. 11. & in c. quid culpatur. 23. q. 1. ibi: Ordo autem ille naturalis mortalium pacis accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli autoritas atque consilium penes Principes sit. & ibi glo. in verbo, Principes.

58. Solus Princeps magnas dignitates confert. l. probatoris. B. de diuersis offi. lib. 10. & vide infra. in ver. 61.

59. Disputare de potestate Principis incurritur crimine sacrilegij. l. 2. C. de crimine sacrilegij. & an dignus sit quem ipse elegerit. d. l. 2. & ibi gl. fi. & l. restituendæ, in fi. ibi: nam qui nobis digni iudicati sunt, eum ibi notatis. in gl. vlt. C. de aduocatis diuersorum iudicum.

60. Solus Princeps liberat à curiali fortuna. l. fi. C. de decurio nibus. lib. 10.

61. Nullus assumitur ad officium Principis, etiã si sit apparitor, sine literis probatorijs Principis. d. l. probatorias. C. de diuersis officijs. li. 12. Alexãder consilio suo 107. in 7. volum. Et istæ literæ signari debent manu propria Principis, vt dicit ibi text. Quod hodie apud nos in Gallia nõ obseruatur, sed sufficit vt signetur vno ex quatuor Secretarijs præceptionum, de quibus in 6. par. dixi in 11. consider. & sunt sigillatæ sigillo Regio, quod est penes Cancellarium: & in his ex communi obseruantia & sigillo Regni requiritur sigillum, alias fides eis non tribueretur, etiã si essent signatæ manu Regia, eo quia ita se habet consuetudo, vt dixi in Commentarijs nostris super consuetud. ducat. Burgun. in conclusione, in vlt. gl. Et aduertendum est, qd

actus non dicitur perfectus, nisi quando est appositum sigillum in talibus apponi solitum, vt dicit Io. Riminaldus in l. pacta nouissima. in fi. Cod. de pactis.

Sed redeundo vnde digressi fueramus, hic se offert casus, in quo necessaria est scriptura etiam auth. vt patet ex tex. in d. l. probatorias. ibi: Sed ex authenticis tantum sacris probatorijs manu nostra subscriptis, & nostro arbitrio præstandis: & qd dignitates & officia conferantur & concedantur per literas, tex. est in l. filius fa. in fi. quibus modis ius patriæ potestatis soluitur. & ibi expressè not. Ang. per illa verba, imperialib. codicillis præstitit. alios 28. casus scribit gl. in verbo. in scriptis. in ca. 1. de casib. in 6. Quinque alios vide per d. meum laf. in l. non solum. §. morte. col. 11. ff. de noui ope. nuncia. & vide alios per eundem do. meum in le. eum proponas. C. de pa. Vbi dicit, quod omnibus casibus, in quibus requiritur scriptura, si probetur, potest probari per testes. Adde alium in clericatura, vt dixi in Commentarijs nostris super consuetud. ducatus Burgun. tit. Des iustices. §. 6. in glo. Sont creuz. ver. additio, & c. ibi: clericatus debet. & in probatione capellaniatus honoris, qui debet probari per scripturam, vbi dixi.

Alius est casus in extrauaganti iniunctæ. de electione. in extrauagantibus communibus, scilicet, in Prælatibus habentibus prouisiones à sede Apostolica, qui non possunt se in illis intrinsece sine literis Apostolicis. Ex quo videtur, quod literæ beneficij in Prælatibus habentur loco tituli. Quod an sit verum in omnibus beneficijs, vide per Ioannem de Selua in tractatu de beneficio, in 3. part. q. 22. vbi dicitur, an in collat. beneficij requiratur scriptura. Et licet videatur concludere quòd non, ego tamen dixi & consului in contingencia facti de Præpositura Ecclesiæ collegiatæ nostræ dominæ Heduen. quod in collatione beneficij requiratur scriptura: nunc pœdit processus, postea videbitur consilium.

62. Nemo potest dicere Principi cur ita facis, vt habetur Ecclesi. 43. & in c. in memoriam. 19. dist. d. meus laf. plura ad hoc allegat in l. rescripta col. 1. C. si contra ius vel utilitatem publicam, & in l. 1. ff. de cõst. Principum. Vbi etiam dicitur quod apud eum est pro ratione voluntas. facit gl. in verbo, inuestiuit. in c. proposuit. extra de concess. præben. & in c. si gratiose in verbo, à Romano. de rescriptis, in 6. relegant. in gl. fi. ff. de pœnis. & in l. 1. §. pueritiam. in verbo, ratus. ff. de postulando. & §. quod Principi placuit. in fi. de iure naturali. & nõ omni um quæ à maioribus. ff. de legibus. facit. ca. in memoriam, in prin. & l. prospexit. circa prin. ff. qui & à quibus manumissi liberi. vbi dicitur, sufficit ita scriptum esse, quamuis illud durum sit. vide infra. vers. 135. & vers. 208.

63. Solus Princeps reuocat benè statuta per prædecesso.

Q V I N T A P A R S

decessores. no. Archi. in c. ita dominus. §. hæc autē
19. dist.

64. Solus Princeps tollit priuilegia concessa per quemuis. leg. 1. §. 1. C. de indictionibus, libr. 10. Et si non sint clausa in corpore iuris, sufficit clausula generalis, non obstante lege vel consuetudine, vt dicit Federicus de Senis in consil. 47. incipiente: habita super causa prædicta collatio. Pau. de Cast. in l. 1. ff. de consil. Principum. & in l. si mihi & tibi. ff. de leg. 1. Imò in l. licitatio. §. parum, in fin. ff. de publican. Si tamen sint scripta in corpore iuris, non sufficit clausula generalis non obstante, sed requiritur quod de eis fiat in spem metio. §. si quæ verò. vbi Bal. in 2. consil. C. & est rex. in le. decurionib. in prin. ibi: non præiudicatura quacunq; generalitate pragmatica. & ibi gl. 1. C. de silentarijs, libr. 12. Alex. consil. 101. incip. visis exemptis. col. 2. in 1. vol. cum pluribus alijs allegatis per do. meū las. in l. 1. col. vt. ff. de constitut. Principum. & per Fel. in cap. 1. col. 8. in 5. fallentia. ibi: vnum in proposito. extra de rescrip. Imò in consil. 107. vide eundem Iafon. in l. sunt certi. C. de testamento militis. col. pe. Imò etiam priuilegium per eū concessum tollit scienter faciens contra illud. c. suborta. extra de re iudicata.

65. Solus Princeps imponit vel mandat imponi pœnam capitalem alicui & principalib. vel decurionib. alicuius ciuitatis. l. diui fratres. §. de decurio. ff. de pœn.

66. Solus Princeps inuito patre liberat filium à patria potestate. l. fin. Cod. de consulib. libr. 12. & in auth. constitutio quæ de dignitatibus. in princip. colla. 6.

67. Solus Princeps cognoscit de causa, præscriptione temporis non obstante. l. 2. §. si. ff. si libertus ingenuus esse dicatur. Et quò & quâdo Princeps tollat præscriptionem, scripsi in Commentarijs nostris super consue. ducatus Burgun. ti. si. §. pen. ver. sed quæro nunquid, &c.

68. Solus Princeps cognoscit de innocentia alicuius post latam in eam sententiam, etiam sine appellacione vel in integrum restitutione. l. 1. in fi. ff. de quaestionibus.

69. Solus Princeps causam, quæ non inuenitur legibus diffinita, diffinit, prout sibi videtur. l. cum de nouo. C. de leg. 1. itaque. ff. de fideicom. libertatibus.

70. Solus Princeps tutorem ante finitū tutelam absoluit ab ea. l. idem. §. sunt. ff. de excus. tutorum. Et idem si assumpsit vnum peritum tutorem vel curatorem alicuius in consiliarium suū. l. iuris peritos. ff. eo de quo dixi 13. consil. 7. par. vers. addo alium affectum.

71. A solo Principe tanquam à capite in omnes velut Reipublicæ membra bonorum & potestatum munera diffunduntur. c. ita dominus. 19. dist. c. fundamenta. §. 1. de electio. li. 6. Ab eius enim potestate omnes aliæ progrediuntur. dicit. Lu. de Pœ.

in l. contra vers. 67. C. de re militari, libr. 12. Et vide hic ante. vers. 15. & infra ista parte in 35. consideratione.

72. Princeps soli Deo de peccato habet rationem. c. totam. de pœnitent. dist. 3. Soli enim cœlo debet innocentie rationem. caliorumque. 3. sic non potest cogi stare iudicio alicuius, de test. excipere dicendo: Dominus est qui me creat. ita Barb. in c. eum venissent. col. 4. extra de dicitis.

73. Solus Princeps potest ferre sententiam sine scriptura. ita dicit Alber. de Rolando. then. nisi breuiore. C. de sentent. & interlocom. iud.

74. Solus Princeps restituit in integrum ad maiorem (dixi supra, hic ante ver. 26.) ad primotales, ad ordinem propriū & ad honores. l. 1. C. sent. passis. Quod est verum, si simpliciter ad se & expressè restituit, aliàs autem, si solum in dicitur, restituit, infamiam non tollit. l. indulgentiam. de generali abolitione. l. cum patre. C. de sententiam passis & restitutis. l. cum tutor. & le. gener. ter. e. eod. tit. notatur in c. eum te. in gl. si. sent. & re iud. & in l. 1. §. an autem. ver. pro quo verbo, eremi. ff. de postulando. Et solus Princeps potest concedere abolitionem generalem in criminibus, & alicuiusmodi: Et facit vt quod erat vindicandum, transeat impunitum. l. si interueniet. ff. ad T. & l. sequen. in fi. & l. 2. & si. C. de generali abolitione. Intelliget tamen, quod remittit infamiam, est, in familiæ pœnam, vt sic infamia sibi opponi possit, & hoc modo dicitur demi pœna, tamē si perennis erit. d. l. fin. quæ incipit, indulgentiam & ibi notatur. Talis enim infamia dicitur honorem vrere, & in eum infingerenotā. id est, excecem, Quæ quantum ad rei veritatem nullatenus sanatur. tex. in l. omnes iudices. C. de l. 10. Ideo in textu illo dicitur. Nec impetrata speciali quidem rescripto notam elidere, nec remereatur. concordat tex. in l. si. in fine. Constitutum tutele: quasi dicat Principem non potest infamiam tollere, sed fingere ipsum non esse infamem. Quoniam huiusmodi criminosa & iniuria semper habent vulneris cicatricem. c. venantia. ca. initium. 1. q. 1. quia. Et si pœniteant, remanent macula, quæ per pœnitentiam non deletur. cap. illud. 50. dist. cap. si quis omnem. 1. quæ. Euthemium §. 1. & ibi gloss. in verbo, infamiam. q. 3. & not. in c. per tuas. in verb. debilitarent. extra de simon.

75. Solus Princeps obligationem pignorum nulla est, roborat per rescriptum suum. l. 2. in fi. de rebus eorum qui sub tutela, &c.

76. Solus Princeps transactionem, quæ nulla est, roborat, vt sit aliqua, vel vt nō retractetur, valida contra de transa. & c. veniens. in gl. in verbo, cōfirmatam, eo. tit. vide supra vers. 32.

72. Solus ipse Princeps, id, quod aliis de iure non tenet re integra non existente, confirmat. cap. quia loannes. 12. quaestio. 5. vide hic ante verbum. 12.
73. Solus Princeps tollit potestatem domini, quam habet in seruum, quæ est de iure gentium. l. pen. & fin. C. qui militare possunt vel non, libro 12.
74. Solus Princeps facit, vt per adoptionem homo liber transcat in alterius potestatem. l. 2. §. vlt. ff. de adoptio. & hoc per rescriptum suum.
75. Solus Princeps contra libertatem iam concessam, dat beneficium in integrum restitutionis. l. nisi. ff. de iuroribus, & ibi amplè notatur. & in l. 1. in verbo, reuocari. C. si aduersus liberatam.
76. Licet in integrum restituta aduersus sententiam, non debeat pendente tali iudicio sententiam executioni mandari. l. si cognita. C. de translatioe fallit, quando postulari restitutum in integrum aduersus sententiam Principis, quia tunc non cessabit manus executoria. c. suscitata. extra de integrum restit. & ita vult Bal. in l. vnic. C. in integrum restitutione postulata, ne quid nouifiat. & idem Bal. in d. l. si causi cognita.
77. Princeps potest contrahere compaternitatem per procuratorem, vt dicit Bal. in l. vnica. §. ne autem. col. 3. C. de cad. tol. Et an ipsa compaternitas possit per procuratorem contrahi scribit amplè Aug. de Atc. in §. illud. in ff. de nuprijs.
78. Quando quis se submittit gratiæ, & misericordiam Principis per talia verba, non videtur contrahi absolute arbitrium in ipsum Principem, sed debet benignè tractari ab eo, quia verba debent intelligi ciuilitè. Ita dicit Ang. in l. si cui. ff. de iuroribus. generali allegat tex. in c. veniens. extra de renuntiatio. facit quod habetur in c. sane contra Guido Papæ. q. 495. Alexan. confi. 70. colu. pen. in 1. vol.
79. Solus Princeps concedit veniam ætatis. l. 1. & 2. Cod. de his qui veniam ætatis impetrauerunt.
80. Ipse solus Princeps apponit decretum in arrogationibus. l. 2. ff. de adoptionibus.
81. Solus Princeps interponit decretum super emancipatione infantis. l. iubemus. C. de emanc. liberorum.
82. Solus Princeps potest facere statuta super lite pend. & non inferior. in auth. vt cum de appel. cognoscitur. & c. in prin. col. 8. notatur per canonicos in c. si extra vt lit. pend.
83. Solus Princeps liberè delegat iurum & militum imperium. l. vnic. in fi. C. qui pro sua iurisdic. iudices date, & c.
84. Principis potentia supplet omnem defectum iurisdictionis. tex. est in l. omnium, in prin. & ibi notatur per dominum meum Iac. post alios. C. de test. aduersus verbi. 124.
90. Ipse solus designat infulam de portatis à prelide, vt habetur in l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de offi. præsidis.
91. Princeps solo verbo creare potest quæ doctor, vt dicit Ang. in l. 1. C. de sen. passis. Ad istud propositum audi aliàs do. meum & præceptorem meum d. Iasonem referentem se vidisse semel (cum fungeretur officio legationis apud Maximilianum electum in Imperatorem) quendam, qui voluit doctorari in medicina, ab ipso imperatore. & cum ipsi imperatori præsentatus fuisset genibus flexis, ait illi Imperator Maximilianus, Esto doctor in legibus. quod audiens talis, dixit: Serenissime Imperator, volo doctorari in medicina. Et statim respondit idem Imperator, & in medicina. & sic in utroque scibili fuit doctor, & non sine causa, quoniam tantum sciebat de vno sicut de altero.
92. Quando Princeps aduocat ad se causam, nullus inferior iudex debet esse ita audax, vt se intromittat de illa causa. ita dicit Bal. in c. vt nostrum. extra de appell. notatur per doct. in c. cum M. Ferrar. in fi. extra de const. Et quomodo, & qualiter debeat ad se aduocare causam, declarat Bal. post Inn. in d. c. vt nostrum. & idem Bal. etiã de aduocatiõe causæ per cognitionem Principis in ti. de pac. iur. firman. da. §. ad hoc in 3. col. de vsib. feudo. & Calcaneus confi. 8. colu. 12. Dixi aliquid in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgum. in rub. Des iusticis. circa finem. ver. vnde quæri possit & c. nu. 93. & seq. & nu. 101. ver. & ideo pro tertio. & in d. rub. §. 5. gl. S'il n'a grace. versic. pen. inci. additio.
93. Princeps contractui celebrato in magnum damnum sui Principatus non tenetur stare. Ita dicit Alberci. in l. 1. ff. de of. procu. Casaris. & Bal. in c. intellecto. extra de iureiu. & hic. infra dixi in 36. consideratione, cuius initium est. docet Bald. in c. & c.
94. Si Princeps compellat aliquem, ad emendum bona alicuius, pura Sempronij: talis compulso Principis excusat emptorem à mala fide, ita quod poterit rem illam præscribere, quantumcunque sciat illam esse alienam: ita dicit Nicol. de Neap. in l. nouissime. ver. quod enim. & per illum tex. ff. quod falso tutore autore gestum esse dicitur. Quod est notandum ad limitationem eorum, quæ habentur in c. fin. extra. de præscriptio. & c. possessor. de reg. iur. lib. 6.
95. Licet inferior à Principe non possit quem cogere ad pacem, seu concordiam, sed bene hortari: tamen Princeps, quando partes diu litigauerint, potest eas cogere ad pacem, & concordiam. Primum dictum probatur in l. furti. §. qui iussus. & ibi gl. in verbo, cui iussus. ibi, Videtur tamen contra, quia nec Ordinarius potest iubere transigere, sed hortari. & ibi Bar. ff. de his qui notantur infamia. secundum dictum probatur ex his, quæ dicitur

Q V I N T A P A R S

dit Panor. in c. cum inter R. seniore. extra de elec-
tio. & vide Corferum: de priuilegijs pacis. versic.
59. incip. Rex seu Princeps.

96. Licet in criminalib. sententia debeat statim
mandari executioni, vt habetur in l. cum reis. C.
de pœnis. c. sicut. 2. q. 1. tamen, si Princeps ira seu fu-
rore ductus, ferret contra aliquem sententiam capi-
talem, non erit statim exequenda, sed differenda
per 30. dies. Ita est tex. multum singularis in l. si
vindicare. C. de pœnis. & dicit d. meus Iason in l.
puniri. C. si contra ius vel utilitatem publicam.
Quod sanctus fecit hanc legem constitui, & fuit
sanct. Ambr. & vide etiam gl. vnicam in c. cum a-
pud Theſſalonã. 11. q. 3. vbi enumerat casus in qui-
bus differretur executio sententiæ capitalis. quod e-
tiam recenset Cepolla in suis cautelis, cautela 1. di-
xi in commentarijs nostris super consue. ducatus
Burgundiæ, ti. des iustices. §. 5. in gl. S'il n'a grace.
versu. sunt alij casus. cum tribus seq. nu. 12. 4.

97. Solus Princeps remouet Officiale, quem
ipse probauit. l. 2. C. de agentibus in reb. li. 12. Item
ipse Princeps potest minuere numerum suorum
Officiorum, vt dixi in d. commentarijs nostris
in ead. rub. des iustices. ver. additio, aduerte, nu.
97. vide infra. versic. 139.

98. Solus Princeps prorogat bimestre, aut tri-
mestre tempus ad inueniendũ pecuniam ad quã
fisco quis tenetur. l. in fraudem. §. fiscalibus, in fin.
ff. de iure fisci.

99. Princeps est patronus Ecclesiarum cathedra-
lium, & metropolitanarũ & maiorum sui Reg-
ni. notant Archidiaconus, Præpositus, Dominicus
& Io. de Turrecre. in c. lectis. 63. d. Bald. in ca.
quanto. de iudicijs, in fine. Marti. Laudensis in tra.
de Princib. art. 74. & Corsetus de potestate Regia.
q. 34.

100. Promissio facta per Principem sine causa,
præsumitur facta in dubio ex causa donationis:
quia proprium Principis est donare. ca. 1. extra de
donatio. Quod tamen intellige, nisi ex tali præ-
sumpta donatione enormiter læderetur, vt nota-
tur per Innoce. & Io. And. in c. grandi. de supplen.
negl. Prælatorum. Qui autem in priuato, habetur
in l. 2. §. circa. ff. de doli mali & metus exceptio. &
in l. Titio. ff. de verbo. obl. & per canonistas in ca-
pitulo si cautio. extra de fide instrumen.

101. Persona ignominiosa non debet stare co-
ram Principe. Ita dicit textus in l. 2. §. ignominia.
2. & ibi Angelus. ff. de his qui notantur infamia.

102. In hoc honorantur Principes, & subditi te-
nentur eis iurare obedientiam. gl. optima in l. nõ
videntur data. §. qui iussu. & in l. velle non crede-
tur. ff. de reg. iur. Mart. Laudensis in tract. de prin-
cipib. artic. 19.

103. Princeps in hoc priuilegiatur, quod licet
non appelletur nisi de inferiori ad superiorem,
text. in authentica. de appellatio. & infra quæ
tempora. §. illo videlicet, colla. 4. Tamen: de

ipso male informato ad eundem bene
mandum de veritate licitum est appellare.
fine. C. de relationibus. l. 1. §. quantum est. ff. de
pel. Facit quod not. Bal. in l. si. dicto in uolo de
rio. Marrius Laudensis in dict. tra. 43. & Fran-
scus Lucanus de Parma in tract. de priuilegijs
priuilegio 139. Suppetit in hoc exemplum
refert Cælius libro antiquarum lectionum in
46. dum ait. Machetas causam agebat apud
lippum: intēdebar is minus eis quàm diceretur
dormitabatq; interim. Mox aduersus Machetas
pronunciauit. At ille vociferans, & rei indignus
intonans altius: prouoco, inquit. Tum Ph-
iam vigilãrior, sed & com motior, & ore ferocior
quem obsecro te? Et Machetas. Ad te, inquit,
vigilantem, intēdentemq;. At is excitatior
& ad se amplius rediens cum audisset iniuriam
factam Machetam, non rescidit quidem iudicium
sed iniunctam ipse exoluit multam. Facit.
Papa male informato, ad seipsum bene informa-
tum bene appellatur. c. apostolica. & c. sen-
35. q. 9. cum apud. 11. 4. c. tum ex literis. de
gram resti. extra. Et peccaret Papa, si tale
larionem non admitteret, iustitiam enim
garet. ad hoc notatur per doct. in c. consultat-
bus. de officio delega. Cardinalis clementis
ralis. de re iudicata.

104. Epistola missa per Principem habet
legis, in omnibus causis, text. & ibi Ang. in l. 1.
ueniunt. §. pen. ff. de petitio. hæred. Quod dicitur
Angeli declaratur per notata in l. 2. C. de lego-
in l. nemo. C. de sent. & interlo. cum iudicã. Mar-
Laudensis in d. tract. art. 58.

105. Licet Imperator aut alius Princeps non
cognoscens superiorem, nõ habeat ordinem
rest tamen officium subdiaconatus Episcopo
nistrando exercere. gloss. vlt. in c. Valentini
63. distinct. Martinus Laudensis, arti. 83. de
ctatus.

106. Contractui roborato per iuramentum
minis Principis non potest contraueniri
curione infamiae. tex. in l. si quis maior, §. 1. Ca-
transact.

107. Pro Principe præsumitur, quod est bonus
& iustus: proinde rescripta eius sunt securum
stitiam intelligenda, Bal. in l. 1. ff. de consuetu-
bus Principum. Ideo voluntas Principis in
præsumitur esse talis, qualis esse debet de
not. Bald. in c. ex facto in 4. notabili. ff. de v-
pup. & c. licet. in corrigendis. de officio ordinar-
& in præludijs feudorum, in 14. col. & in l. con-
populi. col. 16. ff. de iust. & in. Imò plus etiã
ceps scribar cum clausula motu proprio, & ob-
tentio non præsumitur, quod aliquis graue
iniuriam patiatur secundum Bal. in c. ad aures
refer. Panor. in c. 1. col. 13. de re iud. canon. tra-
causam. secundum de testib. Imò adhuc fortis-
cirgl. solennis, quæ est tertia in ordine in c. pa-

109. Quod verba in rescriptis posita, debemus
 conformare aequitati, licet etiam verba non pa-
 rantur, & ibi plura ad hoc iura adducuntur: sequi-
 tur Old. in consi. 208. inci. quæstio est per privile-
 gium. & c. ad si. ita d. meus Iaf. in l. iustitia. col. 1. ff.
 de iust. & iu. & idem in l. causas col. 2. C. de transa.
 & in l. fi. col. 5. de consi. Principum. Et quod in
 Principe præsumatur iustitia, vide amplè Cur-
 tium in consi. 20. & quod in eo illud intelligatur, in
 col. 3. & consi. 49. in 19. 20. & 21. col. Vbi scribit, an
 contrarium probari possit: & quod in Principe
 præsumatur iustitia seu iusta causa, vide Hippo-
 litum de Marfilij singulari suo 6. quod limitat, nisi
 referat ad postulationem partis. Quia magis præ-
 sumatur ad importunitatem postulantis: ideo in-
 terdicit prædicta quando refertur generaliter, vel
 motu proprio. Et talis præsumitur intentio Prin-
 cipis, qualis legis & rationis naturalis. Bal. in c. 1. in
 11. apud quem, vel quos, controuersia feudi debet
 dici, seu diffiniatur. refert Cælius in lib. antiquarū
 lib. 2. c. 46. in fine Antigoni illud memorabile.
 Nam asserere, quadam esse Regibus honesta omnia
 & iustitia: per Iouem, inquit, sed barbaris. Nobis
 vero, ea modo honesta, quæ honesta, & iusta, quæ
 iusta: illud possumus, quod de iure possumus. c.
 aliud. 11. q. 1. & c. facit. 22. q. 2. Nec enim quis dicitur
 posse, quod honeste non potest. & salua digni-
 tate. tex. in l. nepos Proculo. ff. de verb. & re. sig.
 108. Porta & muri ciuitatum seu municipiorū
 habitari non possunt sine permissione Principis.
 Causa est in l. fin. ff. nequid in loco sacro fiat. re-
 fert Marti Laudensis in tract. de Principibus. arti-
 cul. 31.
 109. Prædia Principis data in emphyteosim nõ
 solent extraordinarias præstationes seu superin-
 ducere: in l. priuata. & ibi gl. 1. C. de exeu. mu-
 nerum, lib. 10. Quod dicit Mart. Laudensis in tra-
 ctatu de fisco. articu. 9. esse notandum, vide infra.
 ver. 193.
 110. Licet ad interrumpendam præscriptionem
 requiratur saltem citatio partis, vt habetur in l.
 cum notissimi. in princ. & ibi gl. in verbo, saltem.
 C. de præsc. triginta vel quadraginta annorum. ta-
 men hoc fallit in Principe, in quo sola sua prote-
 ctio interruptit præscriptionem. notatur per
 canonistas in cap. nihil prodest. extra de præscrip.
 Martini Laudensis in tracta. de principibus. arti-
 cul. 141.
 111. Licet testimonium vnus notarij sit præstan-
 tius quam alterius qui non est notarius, vt notat
 Bal. in auth. Sed cum testator. circa 3. col. C. ad le-
 gem Falci. tamen testimonium Principis plus va-
 let, dum modo non ageret de facto suo. Ita dicit
 And. de lernia in c. fancimus. titi. quo tempore
 miles, in v. lib. feud. & post eū ita tenet Iacobinus
 de S. Georgio in suo tract. feudorum, in verb. Prin-
 cipum 38. specialitate. Et Mart. Laud. in tracta-
 tu de Principibus. arti. 469.

112. Licet coram inferiore à Principe non suffi-
 ciat facere solam narrationem facti in libello, sed
 sit opus conclusione, vt notant omnes docto. in l.
 edita. C. de edendo: tamen coram Principe sola
 facti narratio sine conclusione sufficit. Ita dicit
 Ang. in l. omnium. in prin. C. de testamen.

113. Supplicatione Principi porrecta, & oblata,
 si obtineatur rescriptum, habetur ac si lis conte-
 stata fuisset: vt habetur in l. 1. & 2. c. quando libel-
 lus Principi datus, & c. & ibi do. meus Iafon dicit
 illud tantum habere locum in Principe non re-
 cognoscente superiorem.

114. Quando Princeps vendit aliquam rem, em-
 ptor illius est statim securus, nec ab ipso aut alio
 potest res ipsa euinci. Sed dominus rei vendite in-
 fra quadriennium habet regressum contra Prin-
 cipem, seu fiscum. l. bene à Zenone. & l. omnes. C.
 de quadrienn. præfer. quam tamen legem limitat
 septem limitationibus. Iacobinus de S. Georgio in
 suo tractatu de feudis. in verb. Princeps, in quarta
 specialitate Principis, & vide etiam limitationes
 ad illam l. per Fel. in c. cum olim. col. 3. de sent. &
 re iudica. & per eundem Fel. in c. quæ in Ecclesia-
 rum. col. 13. extra de constitutionibus.

115. Licet partes de iure possint renuntiare ferijs,
 tamen si feria sint introductæ in fauorem Principis,
 puta propter victoriam contra hostes, vel quia
 sit sibi natus filius, non possunt partes renunciare.
 gl. in verbo, ob necessitates, id est cle. sape, de verb.
 sig. ita refert Mart. Laudensis in dicto suo tract. de
 Principibus. art. 310. Idco videtur quod illa die,
 quo (vt plurimum fit) apud nos ex ordinatione, &
 mandato Principis fiunt processiones genera-
 les (vt ita loquar) seu pompæ pro victoria Principis,
 vel pro orando pro ipso, non possunt partes
 etiam de eorum consensu facere actus iurisdic-
 tionales.

116. Principes in hoc etiam honorantur, quod
 eis obuiam iri debet, & expectandus est in ciuita-
 tibus cum iucunda receptione: & debet honorari
 in sua receptione. Nam tota ciuitas Hierusalem
 exijt obuiam Iesu, scideruntq; ramos de arborib.
 dicentes, & clamantes: Osanna, benedictus, qui ve-
 nit in nomine domini, vt scribitur Matt. 21. Mar-
 cei 11. Luc. 19. & Ioan. 12. Et die qua ingreditur, de-
 bent milites adesse barba tonsa, & veste pulcher-
 rima, & decora. 2. Reg. 19. in medio, teste Vincetio
 Cigault in tract. suo de bello Italico, in 4. regali.
 ver. viuamus. Et dixi in commento nostro super
 consue. ducatus Burgund. ti. de iustices. artic. 4.
 in gloss. 1. ver. additio. item etiam addc. Et, quod
 obuiandum sit Principi etiã cum psalterio, tym-
 pano, tibia, & cithara, clamando viuat Rex, & mu-
 nera sint offerenda. scribicur clarè de Saule. 1. Re.
 10. c.

117. Magis est obediendum Principi, quàm pa-
 tri. Quia Princeps est anima Reipublicæ, & sic pa-
 triæ, cui potius parere debet filius quàm patri, vt
 amplè

QVINTA PARS.

amplè dicit Alb. de Rosate in l. veluti. ff. de iusti. & iure & aliquid vide per do. meum laso. in l. 1. §. fin. ff. eo. ti.

118. Si potens opprimit aliquem, oppressus debet recurrere ad Principem, vt dicit Cyn. in l. absentem. C. de accus. & refert Mart. Laudenfis in suo tract. de Principibus, art. 404. Hinc pro tuitione subditorum Principes habent suas saluas guardias, quæ impetrantur à Princibus ab his, qui timent lædi, & offendi in corpore, vel in bonis: De quibus scripsi in saepe alleg. nostro commento. in rub. de iustices. circa fl. vers. secundus est. ibi. Et ideo, pro tertio. vbi scripsi, quomodo ista saluaguardia Principis est in tantum priuilegiata, quod trahit ad se totam causam, & vide infra vers. 169. & plenius, ver. 195.

Et talis securitas alteri, de tribus modis, conceditur. Vno modo, per personam publicam adhibicionem, art. l. 2. & fin. C. de erogatio. militarisannonæ.

Secundo modo, per tituli appositionem, id est per signa, aut flores lilij, vni palo vel arbori affixos, vt toto titulo vt nemo priuatus, titulo prædi. C. faciunt notata per Bart. in l. sanctum. ff. de rerum diuisione.

Tertio modo, per promissionem & iuramentum, quod nil mali faciet ei, qui timet sibi de illo. l. præsentibus. ibi, de sua conscientia. C. de his qui ad eccle. confugiunt. in auth. de monachis. §. si vero intra tricennium. ibi, debere iurare quod nihil mali faciet. & hoc fit per traditionem byrreti, naster gij, aut alterius rei similis, in manu eius, à quo timentur verbera, aut iniuriæ huiusmodi: tamen traditio non obseruatur apud nos, sed hoc fit præhabito iuramento, per iudicem ab eo (qui dicit sibi timere) quod illum timeat, atque timet: & tunc à iudice præcipitur sibi sub poena a fardi, seu mortis: aut arbitraria, secundum communem usum, & obseruantiam diuersorum magistratum, & etiam locorum, ne illi habeat de cætero iniuriati verbo, neque facto: prout etiam recitat Jacobus Bonaudi in suo Panegyrico impresso, post opus Ioannis de Terrarubca.

119. Principes honorantur à suis vasallis & subditis, maximè in quatuor casibus, in quibus Princeps habet ius indicendi suos vasallos, vltra easus supra positos, vt dicit Spe. in titulo de feudis. §. quoniam ver. & no. quod vasalli committunt, & c. in antep. col. vbi primo scribit, quod tenentur conferre pro exercitu imperatoris (hoc est cum dominus vocatur per Regem aut imperatorem ad bellum) secundum qualitatem, & quantitatem rei feudalis, quam à Principe tenent, & recognoscunt. Alia scripsi in commentarijs nostris super cõsuet. ducatus Burg. ti. de iustices. art. 4. in glo. 1. & vide Guil. Bened. in sua rep. e. Rayn. in verb. & uxorem nomine Adela siam l. 4. de iur. nu. 554. extra de testamentis. & in

dicta decisione inserit quomodo tallia imponantur per Principes.

Sed quia, vt dicit Spe. in loco ante alleg. tenentur etiam pro redemptione dominorum suorum capti: iuxta hoc quæri posset, an Christianus Rex noster Franciscus, pro sua redemptione, aut suorum filiorum nunc obsidum, redemptione eorum patris, possit indicere eorum in Ecclesiasticos, & Nobiles sui Regni Ecclesiasticos; expeditum est à nobis dictis commentarijs, in loco supra allegato.

Sed quo ad Nobiles, videndum esset, ceeps possit etiam eis indicere subsidium pro dicta redemptione, prout hoc anno domini fecit. Sed reuocatum fuit in dubium, an possit, & multi dicebant, quod non, eo quia nobilitas in immunitatem, & excusationem à tributa collectis, talibus, in dictis, seu muneribus, tributa, quàm personalibus, vt tenet And. de in tit. quæ sunt Regalia. in verbo, & plan. & nauium præstationem. col. 2. Iacobus Georg. in tract. suo feudorum. col. pe. in p. licet immunis aliàs à collectis, & talis non tenetur tempore belli & necessitatis, vt dicit de las. in l. si ex toto. in princ. col. 2. & se. ff. primo.

Nobiles tamen excusantur, etiam tempore belli, eum seruire debcant personaliter in bello, debent duplici onere grauari, pro eadem redemptione l. Titia cum testamento. §. qui in iura leg. 2. l. nauis. §. cum autem. & §. quid ergo. ff. de Rhodiam de iact. & l. pe. ff. de dote prælegata. quod Nobiles, & vasalli non debent etiam tempore guerra, subuenire domino de pecunia, in net Ioan. de Anania. in consi. suo 7. incipit ponderatis his, quæ narrantur in thesaur. per rex. in ti. si de feudo defuncti contentur dominium, & agnatos vasalli. §. licet sponso. Et est bona ratio, quia ista causa ratio duplicis grauaminis, cum eo tempore domino seruire tenentur in persona sua, tamen illud dictum sum l. q. de Ana. in put. si est magna necessitas, vel dominus dentis periculo propter bellum, & vasallos, tunc tenentur subuenire domino de pecunia ita dicit teneri, & concludi per Jac. Ardizoma feud. titulo. quomodo negligens feud. per item quaritur. ver. item quarto. refert & dom. meus las. in d. l. si ex toto, in princ. col. 2. ff. de leg. 1.

Ex his videtur concludendum, quod N. Franciæ non potuerunt iudici pro subsidio redemptionis Regis, aut suorum filiorum. Secundum factum esset, consulere, quod non, sed ex quo factum est, opinor non esse erratum hoc, & quod Nobiles non possunt conqueri.

Cum primo ad tollendam consuetudinem sunt alle. In his obstat id, quod tempore

Regis Franciæ, captiuus in Anglia, factus fuit, cum
 illi quæstio decius redemptionis: quoniam con-
 ditus fuit in parlamento Parisiensi (vbi Caro-
 lus Dalphinus Franciæ, Primores Regni, & plures
 alij conuocati erant) quod etiam Nobiles colle-
 ctarentur & indicerentur, etiam pro eorum par-
 te recitat Gaguin. in Chronicis Franciæ. lib. 19.
 c. 1. cum ait. Hic nobis (inquit) optima factu vi-
 sunt, scilicet clero atq; nobilitate decima, & semis
 omnium prouentuum anni vnus exigatur, & re-
 hiqua. Quæ sententia confirmata est, vt tandem pa-
 tet in his descriptum ait: De subsidio quod dem pecu-
 niario, atq; militum copijs (ita vt supra memo-
 ratu) sancitum est. Et idem etiam refert ibi post
 longa verba: vt Clerus decimam, Nobilitas ex cen-
 tum librarum annuo prouentu solidos centum
 ponderet, &c. Imò ipse Io. ante eius captiuitatem,
 subsidium in tota Gallia acceperat: vt idem refert
 in prin. dict. c. 1. fol. 2. vbi inquit. Nec fuit quispiam
 in omni Franciæ Regno annuum, vel ex suis opes-
 nis, vel prouentibus censum percipiens, qui cogendo
 stipendio non contribuere.

Etiam vt ante dictum est, istud est de iure, quod
 dominus potest vasallos suos collecticare, etiam
 Nobiles, & tenentes in feudum ab eo, quando vr-
 get magna necessitas, & talis, quæ non possit sup-
 portari per alios subditos: puta quando est ita mag-
 na pecuniarum summa imponenda, & contri-
 buenda, quod possidentes allodialia, & bona rura-
 lia non possent (aut non sine maximo discrimi-
 ne, & scandalo) in totum supportare onus, tunc
 etiam licitum est imponere, & indicare bona feu-
 dalia, vt satis probant ante dicta.

Maximè pro illo anno, in quo non seruiunt
 personaliter, nec praeliantur pro Principe, & Re-
 publica: vt hoc anno, & à pluribus annis retroac-
 tis, nullum seruitium præstiterunt Regi nostro
 nobiles Franciæ (saltem sumptibus eorum) Quo-
 niam licet multi prælia sequantur, & in diuersis
 locis, non tamen hæc agunt vt coacti ratione feu-
 di, & tanquam vasalli, sed tanquam stipendiarij à
 Rege, prout & sunt plures alij extranei.

Faciunt & plura alia quæ adduci possent pro
 hac parte descripta per Luc. de Penn. in l. fi. C. de
 mancipijs. & colonis patrimo. lib. 11. vbi probat,
 quod tandiu durat priuilegium, quandiu durat in
 priuilegiato illud, propter quod priuilegium est
 indultum.

Et certum est, quamuis Nobiles Franciæ, in ma-
 iori parte habentes aliam iustitiam, habeant iura
 indidendi, in quatuor casibus suos subditos: hoc ta-
 men non est de iure, sed ex consuetudine imme-
 moriali, & præscripta, & per superiorem tolerata,
 & approbata ex priuilegio ipsius Principis: & cum
 talia habeat ex priuilegio Principis, qui ea potius
 reseruari debuisset, & non concedere inferiori-

ribus, ideo non debeant ægrè ferre Nobiles, si se-
 mel casus aliquis, ex quatuor prædictis Principi
 euenerit, ad eundem succurrendum contribuere,
 prout ipsi tenentur, vt tenet Spec. in casu præalleg-
 gato, qui loquitur de vasallis, & non de alijs. Vide
 quæ dixi infra in 8. par. in 48. consil. cuius initium
 est, nobilitas in hoc honoratur, &c.

120. Nulla lex potest coarctare curias Principum
 quo ad serias, quin possint quolibet tempore ius
 reddere secundum Specu. ri. de ferijs. §. 1. circa. fin.
 ver. item no. & pro hoc alleg. l. præfenti. in princi-
 pio. ibi præsentanea constituta. C. de his qui ad
 ecclesiam confugiunt. Et per hoc insert, quod valet
 consuetudo curiæ Regis Franciæ, vt tempore
 parlamentorum omnibus diebus etiam feriatis
 reddatur ius: maximè venientibus à longinquis
 partibus vt citius expediantur. Et ita refert, & se-
 quitur Mart. Lau. in tract. de principib. artic. 44.
 quod tamen intelligerem quoties vsus, seu casus
 exegerit, vt vtar verbis dictæ l. præfenti. vide ante.
 ver. 42.

121. Præfertur Princeps in emptione metallo-
 rum. l. 1. C. de metallis. lib. 11. dixi in commenta-
 rijs nostris in consuetu. ducatus Burgundi. dere-
 tracti. in rub.

122. Princeps potest mandare suo officiali, vt sic
 iudicet vel pronunciet, vt dicit Bal. in l. 1. in vlt. C.
 quomodo, & quando iudex. dicit tamen Martin.
 Laud. in d. tract. art. 405. quod Princeps cauere de-
 bet, ne quid iniustum mandet. pro quo allegat. e.
 1. de re iud. lib. 6.

123. Ad solum Principem spectat creare Comi-
 tes palatinos cum potestate, quod possint legitime
 illegitimos, & creare tabelliones. ita dicit
 Bald. in l. rescripta. C. de precib. imperato. offe-
 rendis.

124. Vbi est princeps, non præsumitur dolus.
 Bart. in simili in l. 1. C. de prædijs decurionum, seu
 curialium. lib. 11. vbi dicit, quod vbi est interposi-
 tum iudicis decretum, ibi præsumitur dolum ab-
 esse. Bald. in l. resc. C. de prec. imp. offeren. alleg. l.
 probatorias. C. de diuersis offi. lib. 12. vbi gl. in ver.
 dolum. vbi expressè nota, quod nullus dolus potest
 committi cum principe, nec ambitio. all. l. 1. ff. ad
 legem Iul. de ambitu. nec deficere solennitas. l.
 omnium. in princ. C. de testamen. dixi hic ante
 ver. 89.

125. Vbi est princeps ibi est securitas, & nulla for-
 mido, nisi vana, quæ non patrocinatorum formidolo-
 so. Ista sunt verba Bal. in l. 1. C. de his, qui per me-
 tum iudicis non appellauerunt.

Hinc videmus palatia principum, importare ta-
 lem securitatem, vt offendentes aliquem in illis
 capitaliter puniantur: & istud obseruatur in om-
 nibus palatijs, etiam summi pontificis, qui tamen,
 præ alijs misericordia vti debet. Et vidi Bononiæ
 tempore Iulij papæ, cum exercitus Christianissimi
 Regis Francorum Ludouici XII. capta Eono-

QVINTA PARS

nia, & dicto Julio liberè restituta, recessisset: ibi plures Galli remorati sunt pro obtinendis certis dispensationibus concessis per ipsum Iulium in recompensam seruitiorum. Et ipse tibi remansi à festo S. Martini hyemalis, ad Epiphaniam domini subsequenterem, in prosecutione Cardinalatus domini Ludouici Damboise, fratris germani, illustris domini, domini Caroli Ambasiaci Magni magistri Franciæ locum tenent. generalis in Italia, pro ipso Rege Ludouico, cuius eram rune auditor seu magister requestarum: & hac occasione, facilis accessus mihi patebat ad ipsum Iulium. Et inter alios, cum remansisset ibi quidam Gallus, ex comitiua domini de la Pallice, qui alapam dederat cuidam in Palatio Papæ, & statim fuit captus à birrerijs, & ductus ad Prapositum, qui ex mādato Papæ illum circa suspendi facere volebat, & nisi pro certo citò ad Papam accurrissem, pro obtinenda eius gratia, suspensus fuisset solum pro illa alapam, eo quia dicebat in suo Palatio omnem securitatem debere esse.

Et non solum Palatium tali gaudet priuilegio, sed etiam confinia Palatij, vt per plura tenet & comprobatur Albe. in l. presentia. C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt. vbi dicit ita communiter obseruari. Ex quo infero, quemadmodum nemo potest portare arma ad Palatium Principis. Textus in ti. de pace tenenda. §. si quis rusticus. in sententia nec in consensibus. Palatij, seu in portis, & prope. Et ita iudicauerunt domini de parlamento Parisiensi, contra quemdam tonsorem, & alios qui contra Grauille admirallum Franciæ arma portauerant in exitu Palatij Parisiensis. ex quo condemnati fuerunt ad emendam honorabilem & banniti.

126. Solus Princeps potest remissionem pœnæ facere post sententiam diffinitiuam, vt dicit Bald. in c. at si clerici. de indicijs. facir. l. i. §. vltimo. ff. de quæstionibus. Vide hic ante ver. 46. potest etiam solus dare licentiam tollendi corpora condemnatorum à furcis, vt dixi in commentarijs nostris super consuetudine ducatus Burgun. ti. Des iustices, art. 5. in gl. du principe. ver. i. in fine.

127. Assistentes Principi consequuntur & dignitatem, & nobilitatem, & immunitatē, vt infra dicitur in proxima parte, circa finē. vbi multa priuilegia curialium seu aulicorum describuntur. & in 8. par. in 19. consi. cuius initium est: Adherentes lateri Principis, &c. & per Fræiscum de Parma, in suo tract. de priuileg. 139. Vbi inter cætera dicit, quod ratione excellentiæ Principis medicus Principis dicitur fungi dignitate Principis, qui etiam æquiparatur comiti. l. i. C. de comitibus, & archiatris. li. 12. Cum aliàs esse mendicum, non sit dignitas, cū interdum obstetrici æquiparetur. tex. in l. si duob. §. in autem. C. communia delegatis. & in c. si. in gl. secunda. 14. q. 5. Et ibi ipse Franciscus, cubiculatus Principum curialibus & negotiatoribus, qui propter excellentiam Principis immunitatē con-

sequuntur. de quibus in d. proxima parte dicitur. 128. Cū Princeps ex certa scientia possit tollere omnia pædagia Nobilibus, quæ acquiritur ex consuetudine: quia potest derogare consuetudini cum clausula, ex certa scientia: magis possit illa moderari, & taxare, propter moderatas extorsiones, quæ sunt. Ista sunt verba Bal. in c. si. in vlt. char. extra de consuetudine. ex hac vltima ratione, dicerem Vnum, quod tantum laudarem, si fieret à Principe (quod fieri possit) vt infinitas paruas iurisdictiones quæ habent plures domicelli reuocaret: cūm optuaret, propter infinitas, & immoderatas comminationes, nec dicā cruciaciones, quæ exercentur per iusmodi domicellos, tales iurisdictiones habent erga suos subditos, in exigendis & emendis. Item de his ex paruis, & minimis rebus: Quod an fieri possit, dixi in commentarijs nostris super consuetudine Burg. in ti. des iustices. cir. si. ver. vnde nemo. 129. Rex potest dare filijs suis etiam non emancipatis propter auctoritatem Regiam. Bal. §. itera sacramenta. in ti. de pace iuramentum. manda. Et sic. l. 2. C. de inoff. don. non habet in Principe. Corde. de potestate Regia. q. 6.

130. Proditorum Principis reuelare & manifestare debemus. l. Metrodorū. ff. de pœnis. Antiqua de Isernia in ca. pr. §. præterea si vasallus. per. tex. in ti. quæ fuit prima causa beneficij amittitur. Istud satis amplè declarat vt per Bar. in l. vtrum ad leg. Cor. de fca. & per Fel. in c. i. de off. dele. amplè Pan. in c. i. de rest. spol. & Paulum de C. in l. si. C. de inst. & subft. sub conditione factis. tenet opi. Bar. in d. l. vtrum.

131. Princeps habet hoc priuilegium, vt permutationem facere possit cum Ecclesia de rebus mobilibus. Ecclesiæ, licet non sit nec intendatur utilitas Ecclesiæ, dummodo non intendatur prædium, c. i. de rer. permut. in 6. & in alijs, quia in quocunq; contractu cum Ecclesia contracto attenditur utilitas Ecclesiæ, aliàs non neta. extra de his, quæ sūt à Præla. &c. Ita dicitur de But. in d. c. i. quem refert Mart. Laudens tractatu, de principibus. art. 546.

132. Solus Princeps potest apponere clausulam de plenitudine potestatis. Bald. in commentario super tractatu de pace Constantiæ. §. vasallus stri, in verb. libellaria. circa fin. Et ex hoc intelligitur quod licet ipse Princeps creauerit comitem latinum cum potestate, quod possit legitime legitimos: Tamen ille Comes Palatinus non potest legitime in præiudicium filiorū legitime nec aliorum quibus esset iam ius quæsitum, quia est specialis priuilegium Principis, vt de plenitudine potestatis positius vnus auferre, & dicitur teri. dixi supra ver. 53. & tenet Bald. in proemio decret. col. 2. in medio. & hanc potestatem in d. bio non intelligitur transfuisse in Comitē palatinum. Oporteret ergo, qd specialiter fieret mentio

in concessione de tali potestate. ita dicit notabiliter Bal. in l. 2. col. mihi 6. ver. Item nota, quod si Pa. & C. de ferui. & aqua. & infra refert, & sequitur Iacob. de sancto Geot. in d. tract. suo de feudis, in 4. specialitate. Et quid sit plenitudo potestatis, & quod tamen à Deo concedatur, vide Bald. in loco ante all.

131. Princeps non subijcitur alicui necessitati. c. de arbitris. lib. 6. & per Alex. consi. 30. in c. viso, & diligenter animaduerso. col. 9. in 9. in 1. vol. & consi. 12. cuius initium est, diligenter visis. in 2. vo. domus las. in l. nemo potest. col. 8. ff. de lega. 1. Et Franciscus Curtius in consi. suo 2. in c. vassallus habent caltra. col. 1. ideo dicit Bal. in l. 2. C. de seru. & 2. qua. col. 6. ver. item nota. ibi, dicitur enim tribus modis aliquid liberum, quod in Principe est sedes libertatis, & quod potest praferre æquum magis æquo, & minus bonum maiori bono: quod probat Franciscus Curtius senior consi. 49. cuius initium est, recolende memoria. col. 12.

134. Princeps potest ferre sententiam non conformem libello, vt dicit Bar. in l. Aemilius. circa si. ff. de minorib. 25. annis. & ibi reddit rationem dicēs, quod Imperator, vt sine m. liti bus imponat, potest hoc facere veritate in specta potius, quàm rigorositate, & idem tenet Alex. in l. vinum. col. vlt. ff. si cer. petatur.

135. Princeps potest tollere leges positiuas, quia non subijcitur illis, sed illæ sibi. e. z. extra de concess. preb. Alex. consi. suo 2. col. 5. ver. comprobatur, in 1. vol. ideo dicit Bal. inti. de alienatione feudi. quod Deus subiecit Principi leges, & nulla lex eius celsitudini imponi potest, de quo per Fel. in c. 1. col. 7. ver. 4. lim. extra de const. Curtius consi. 49. in 1. vol. & vide supra per. 62. & per Bal. in proœmio Gregoriano. in 2. col. ver. & adde quod notatur in proœmio 1. sexti.

136. Princeps potest esse iudex in causa propria, sed non inferior qui recognoscit superiorem. l. proxime. ff. de his que in test. delen. l. & hoc Tyberius Casar. ff. de hære. in st. optimus, & clarus text. in c. nunc antem. 21. d. notatur per Iuno. in c. cum venisset. post gloss. extra de iudicijs. & ibi amplè per Barb. Et quod Princeps non recognoscens superiorem, possit, notatur per Bal. in e. 1. in ti. de inuestitura in maritum facta. & in l. si. ff. de rei. diui. & per Bald. in l. vnica. C. ne quis in sua causa iudicet. & de materia vide Fel. in e. 1. col. 4. in 2. nota. de proba. Ale. & post eum domus las. in l. qui iudicacioni præest. ff. de iurif. omnium iud. Alex. consi. 1. col. 4. in 5. vol. & consi. 24. in 2. vol. Antonius de Prato veteri in consilij Barbatiæ, in sin. primi vol.

137. Princeps potest rescindere sententiam, quæ emanauit in rem iudicatam, vt reuet Pan. in capit. quando. & quando. col. 2. extra de accu. duntamē dicit, non obstante tali sententia, vt dicit glo. vniuersam. l. si. C. sententiam rescindi non posse. nota.

tur. in c. nonnulli. in §. 1. in verbo, fecerint. extra de refer. & vt dicit Angelus in l. 1. C. de sententiam passis. potest vnico verbo sententias inferiorum cassare.

138. Princeps potest exigere iuramentum fidelitatis ab Episcopis tenentibus feuda ab eo. c. verū. extra de foro comp. notat Pan. in c. veniens. extra de accu. Corsetus de potestate Regia. q. 54. & Ioan. Ferrault in priui. Regni Francorum, in 10. priui. Quomodo autem personæ Ecclesiasticæ tenentur ad fidelitatem, obedientiam, & reuerentiam Principi seculari: & an possint, & quomodo, committere erimen lasæ maiestatis in eum, & puniri possint, scribunt amplè Io. de Terrarubea, in suo lib. de vinea Ecclesiæ. & ibi Glossator in 5. artic. tertij tractatus, vbi ponuntur 18. conclu.

139. Licet in contractibus regulariter non habeat locum ius accrescendi. l. si mihi, & Titio. ff. de ver. ob. In donatione tamen, facta à supremo Principe habet locum ius accrescendi. l. vnica. C. si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit. lib. 10. Cynus in l. vnica. C. quando non petentur partes, & c. & M. Landensis in tract. de Principibus, artic. 297. vbi dicit quod ius accrescendi, habet locum in iurisdictione ordinaria non delegata, vt dicit Bal. in d. l. vnica. C. quando non peten. Et in hoc articulo, Iacobinus de S. Georg. in tract. de feudis in verbo, Princeps. in 51. specialitate disputat, nunquid hoc procedat in feudo concessio à Principe duobus in eodem instrumento, & coniunctim: & concludit, quod sic.

140. Princeps transfert dominium sine traditione, quia non subijcitur legibus exigentibus traditionem: vt dicit Ang. in l. officium. ff. de rei ven. Ale. consi. 3. in c. ex his. col. pe. in 5. vol. domus las. in l. traditionib. C. de pactis. Purpuratus in l. imperium. nu. 84. ff. de iuri. omnium iudicium.

141. Ex præcedenti articulo infero, quod si Princeps donat vel vedit rem duob. diuerso tempore, & si secundo emptori seu donatorio rem tradidit, tamen primus, cui res non fuit tradita, erit potior: & ita limitatur l. quoties. C. de rei ven. nõ habere locum in Principe, prout eam sic limitat domus las. in d. l. quoties. col. 8. Ludouicus Rom. consi. 238. in c. circa præmissum dubium. & hoc est, quia prima concessio Principis est præferenda secundæ, etiam facta eum clausula motu proprio, nisi clausula, non obstante concessione alteri facta: vt dicit Bar. in l. 1. C. de locatione prædiorum ciuiliū, vel fiscalium. lib. 11. Faciunt & plura alia, quæ adducit ad istud propositum Iacobinus de S. Georgio in suo tract. de feudis in verbo, Princeps. in 52. specialitate, vbi adducit ad istud propositum 8. decisiones. Sed cum eo concludit quod istud est verum in priuilegijs per eum concessis: sed in contractibus, presumitur contrahere de iure communi, nisi expresse dicatur, quod intendit transferre dominium, sine traditione, quod facere potest lex, vt

QVINTA PARS

in l.vlt. §. pe. & ibi gl. in verb. sine, & in verbo, donata. C. de sacrosanctis eccle.

142. Princeps potest retrahere ab Episcopatu Episcopum promotum ad Episcopatum per simoniam, prout etiam si commisset crimen læsæ maiestatis, vt videtur esse tex. in l. si quæquam. C. de episc. & cler.

143. Causa spiritualis potest committi Principi per summum Pōtificem, licet Princeps sit laicus: vt c. præter. §. verū. in gl. ducib. in fi. 32. d. & in c. val de. in gl. præcipimus. 94. d. & in c. bene quidem. 96. dist. & in c. Mennam. in verbo, arbitrio. 2. q. 4. & in c. decernimus. in verbo, non præsumant. & ibi docto. extra de iudicijs. Dixi in commentarijs nostris super consuetudinib. ducatus Burgund. tit. Des iustices. art. 5. in gloss. S'il n' à grace. ver. fallit ista regula. num. 48. & eod. tit. arti. 4. in gloss. surfes homines. ver. nunquid autem. circa fi. Ioannes de Selua in tractatu suo de beneficio. in 2. par. q. 3. col. 5. & in cad. par. q. 23. vbi amplè, & in cad. par. quæst. 19. col. 2.

144. Omnis contractus celebratus cum Principe habet naturam bonæ fidei contractuum. Ita dicit Bald. in suo commento super tractatu pacis Constantiæ. §. sententiæ quoque. vers. qua vero, in dicto verbo, Curtius. consi. 49. in 73. col.

145. Quando seruitiū debet fieri personæ Principis non debet fieri per substitutum, Bal. in c. 1. §. mutus. col. fi. in 1. Episcopum, vel Abbatem. in vfi. feudorum. nisi de voluntate Principis. l. si quis ex corpore. C. de iur. legul. lib. 11.

146. Donatio facta priuato in Principem non indiget insinuatione. text. in authentic. item. C. de don. & in authentic. vt non fiant pignorationes. §. 2. alias §. aliud quoq; vnde sumitur col. 5.

147. Supremus Princeps de potestatis plenitudine potest auferre feudum vasallo, si tamen ita faciat, tenetur ei ad interessè: & ideo si Papa auferat beneficium alicui, sine causa, debet ei prouidere de alio cum simili beneficio. Ita dicit Bal. in c. 1. in c. ad hoc, & est sub tit. de allodijs. in vlt. q. sed ipse Bal. posuit sub tit. de pace iuramento firmanda, & seruanda, in v sibus feudorum. & idem Bald. in c. 1. §. cum autem, super verbo, cambium. de controuersia inuestitura. aliàs si de inuestitura feudi controuersia fuerit, dicit quod Princeps potest accipere vtile dominium vasalli, & dare sibi directum, & sic permutare dominium directum cum utili. Et quomodo Papa possit priuare Episcopum Episcopatu suo: vide Fel. in c. quæ in Ecclesiarij. col. 14. extra de constitutionibus.

148. Princeps omnem dilationem potest abbreviare, etiam sine causa, ita dicunt Pet. de Anch. & Io. de Imo. in c. ex ore sedentis. extra de his, quæ sunt à maiori parte cap. mouentur per illum text. iuncto c. 2. de concessi. præb. & notatur per Bar. & alios in l. 2. de re iudicata.

149. Princeps in suo territorio potest creare nouam dignitatem. Ita tenet Andreas de Sernano c. 1. §. si quis de manso. pen. colum. in d. n. de controuersia inuestitura. aliàs si de inuestitura controuersia, &c. Luc. de Penna in l. contra. re mil. in 7. priuilegio, lib. 22. & in l. vlt. C. de tropoli Berito, lib. 11. & dixi in commentarijs nostris super consue. duca. Burg. in rub. Des iustices. circa finē. vers. vnde nemo. nu. 96. scilicet Princeps noua officia creare potest.

150. Palatia Principum non sunt parietibus officijs priuatorum coarctanda. tex. in l. quicquid prin. ibi: quod priuatorum non est parietibus arandum, hoc est constringendum. C. de operibus publicis. facit c. nulla. & ibi gl. 12. q. 1.

151. Licet regulariter quis non possit stipulari. tex. in l. stipulatio ista. §. alteri ff. de verb. ob. in §. alteri. in st. de inutilibus stipulationibus. fallit in supremo Principe, vt voluit glo. notata in proœmio decretalium. in verbo, seruis seruari.

152. Princeps potest facere de ciue foretrem propter suum delictum, vt dicit Bal. in l. si quis filius. C. de liberis præteritis.

153. Licet regulariter donatio facta per patrem filio in potestate existenti non valeat. l. 1. §. 2. C. in officio. don. tamen hoc fallit in Rege, seu Principe donante filio in potestate, quia talis donatio valet, dum modo exprimat se donare velle in potestate Regia. Ita Bal. in c. 1. §. itē sacramenta col. hi pe. ibi: secundo vtum Rex, &c. in tit. de sacramentis firmanda, & seruanda, & pro hoc alie. ar. l. bonorum. C. qui admittit ad bonorum possessionem. Et Curtius in consi. 65. col. 6 vbi amplè.

154. Princeps donans aliqua filio familias, in l. pater non habet vsum fructuum. text. in l. c. multa. C. de bonis quæ liberis, &c. refert Iacobus de S. Georgio in suo tract. feud. in verb. Princeps in pen. specialitate.

155. Autoritas principis dat causam, vt in materia bona fides. Bal. in l. 1. C. de furtis.

156. Solus princeps deportatum, aut in materia damnatum, ex sua lege priuat iure ciuili sibi competenti, vt scilicet non succedat liberis, quibus & libertis: quem si restituit, omnia in eum integrare censetur. l. 1. in fin. ff. de bon. poss. l. tabulas. l. siue. in princ. ff. de iure patronatus. si deportatus. ff. de bonis liber. l. ad successores. ff. de interdicitis, & relegatis.

157. Solus princeps per suum decretū ligaturantes. c. 1. de concessione præb. in 6. notatur per Arch. in c. si apostolica. de præb. eod. lib.

158. Princeps de plenitudine potestatis (cum traditi non potest) potest tollere citationem secundum Host. & Ioa. And. in c. in nostra. extra de proc. Bald. in l. si. ver. opponitur. C. de fructibus. l. vlt. in fin. ff. de iur. iudic. de plenitudine potestatis aliqua causa subsistente potest tollere citationem. gl. in l. antep. quæ incipit, is qui Respon-

Et ex quibus cau. maiores. Curtius consil. 49. vbi
 amplè.
 160. Princeps difficilib. finem imponit. in auth.
 de instrum. entorum cautela, & fide. text. in §. quia
 rigur. coll. 6. & factum pro non facto haberi. facit
 C. is qui fide. extra de sponsalib. & matrimonijs. &
 serm. pro non scito clem. 1. de concessione præ-
 bendæ. & constitutionem ante obseruatam facit
 haberi pro infecta. gl. in clem. 1. in verbo, pro infe-
 ctas de immu. Eecl. vt dicit Franciscus Cur. consil.
 49. col. 19. Quod tamen vltimum non opponit ve-
 rum, eò, quia hoc solo priuatur Deus, quod facta
 infecta haberi non possunt. rex. in le. in bello. §. fa-
 ctæ. ff. de captiuis, & postlim. reuertis. & in ca. præ-
 sentia. extra de probatio. Quia ad præteritum non
 est potentia. & facit tex. in l. vni. in prin. & ibi gl. in
 verbo, restitui. C. de raptu virginum. & in c. si Pau.
 32. q. 5.
 160. Diuinario in labijs Regis est, & in iudicio
 non errabit cor eius. Prouer. 16. Nutu enim Dei
 agere præsumitur. Curt. consil. 49. col. 21. Et ideo tã-
 ta est eius celsitudo, quod nõ potest ei imponi lex
 in suo Regno. vt dicit Curt. in consil. 65. col. 6. ad fi-
 nem. Maximè in Regno Fraucorum, qui super om-
 nes Reges est, quia tanquam stella matutina in
 medio nebula meridionalis imminet, & cū ipse
 sit in Regno suo, tanquam quidam corporalis De-
 us. verba sunt Bal. in c. 1. in §. si. in fin. de prohibita
 feudali alien. per Feder. in visib. feudor. Sicut dicitur
 de Papa, qui obtinet vicem Dei viuentis in terris.
 dicit hæc hircum. de pœn. dist. 3.
 161. Sicut mentiri Deo, vel Papæ, sacrilegium
 est, vñ in cap. serpens. in medio c. ibi glo. in verbo,
 quod Deo. de pœn. d. 1. ita & mentiri Principi, vt
 dicit Luc. de Penna in l. contra. col. 5. C. de re mili.
 lib. 12. Et ibi scribit, quod magna est potestas Reg-
 iæ. Eldæ 3. c. 9. Quoniam omnia præcellit. Et qui
 seruator est maiestatis, opprincitur à gloria, Pro-
 uer. 25.
 162. Princeps habet iura in subditos, de quibus
 habetur i. Reg. 8. ca. vbi scribitur. Et Ius Regis, qui
 imperaturus est vobis, filios vestros tollet, & ponet
 in curribus suis, faciet que sibi equites, & præcur-
 sores quadrigarum suarum, & constituet sibi tri-
 butanos, & centuriones, & aratores agrorum suo-
 rum, & meliores segetum, & fabros armorum &
 currum suorum: filias quoque vestras faciet si-
 bi vnguetarias & focatias, & panificas. Agros quo-
 que vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, &
 dabit seruis suis: & plura alia quæ sequuntur,
 & c. Et vt dicit ibi Nicolaus de Lyra, Princeps ha-
 bet hæc iura tempore necessitatis iure diuino, vt
 refert Lucas de Penna in l. 2. C. de quibus muneribus
 vel præstationibus nemini liceat se excusare,
 lib. 10. vbi tandem concludit, quod princeps po-
 test imponere collectam, etiam clericis tempore
 necessitatis. & ita etiam tenet G. Benedicte in sua
 resp. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adela.

nu. 136. extra. de testam. Maximè (vt dicunt) quan-
 do tenent terras, & possessiones: & in hoc non fa-
 ciunt dubium. Pro quo facit tex. iuris diuini. i. Reg.
 8. ca. supra alleg. cum in ordine sequatur textus, &
 Sed & segetes vestras, & vinearum redditus adde-
 cimabit. in quibus etiam comprehenduntur cleri-
 ci, cum Deus alloqueretur ad populum Israel per
 os Samuelis propheta, qui petebat Regem sibi dã-
 ri, ex quo comprehenduntur clerici, cum conti-
 neantur appellatione populi, vt est tex. in can. fin.
 qui incipit: si forte 65. d. Ex quibus satis apparet de
 iuribus Reg. in quibus honorari, & priuilegiari de-
 bent vltra alios, & ex his elicio aliud priuilegium
 sequens.

163. Princeps etiam pro necessitatibus suis po-
 test imponere collectam super viris Ecclesiasticis
 pro rebus eorum temporalibus, vt amplè scripsi
 in Commentarijs nostris super consuetudinibus
 ducatus Burgun. tit. Des iustices. §. 4. in glo. 1. ver.
 Aduerte tamen, vsque ad finem illius gloss. vbi sit
 mentio de Bonifaciana, quam Rex Franciscus ho-
 die regnans, voluit executioni demandare Anno
 domini 1322. vt ibi dixi.

164. Reges habent prædicta Regalia, & ita ser-
 uat totus mundus, & dicit Bal. in l. 3. Co. ad Treb.
 ita etiam dicit Iacobinus de S. Georg. in suo tract.
 feudorum in 58. specialitate. Imò etiam habent
 imperium, & dici possunt Imperatores, vt dicit
 tex. in t. Reg. 8. c. cum inquit: Hoc erit ius Regis, q
 imperaturus est vobis, & c. Et de Rege nostro
 Francia, quod sit Imperator in suo Regno, Con-
 stentius in suo tract. de potestate Regia. q. 45. Et dicitur
 infra ista parte, in 30. consider. quæ de excellentia
 Regis Franciæ scribitur: Etiam principes perpetui
 habent iura imperij, dixi in Commentarijs no-
 stris super conclusione consuetudinum ducatus
 Burgun. in verb. nous auons. & in rit. Des successi-
 ons des Bastardz. art. 3. in gl. & ab intest. vcrsi. nun-
 quid Rex Franciæ, & c. Aduerte tamen, quod Co-
 mites, & alij Principes inferiores à Regibus non
 possunt habere talia iura Regalia, etiam ex con-
 cessione supremi principis, vt tenet in terminis
 Luc. de Pen. in l. contra. col. 7. C. de re militari, lib.
 12. Imò non potest princeps talia iura inferiori cõ-
 cedere, vt dicit Luc. de Pen. in l. an Respu. C. de iu-
 re Reipublicæ, lib. 11. Ideo si reperiantur inferiores
 à principe supremo, habentes talia iura, possunt
 eis inhiberi per supremum principem, cum talia
 habeant per vsurpationem, quæ non est in hoc to-
 leranda, nec videntur posse præscribere ea, eū sint
 incapaces talium iurium, cum incapitas respec-
 tu personæ reddat eam inhabilem ad præscribẽ-
 dum, vt dixi in Commentarijs nostris super con-
 suct. duca. Burg. tit. Des iustices. art. 2. in gloss. & la
 preuue. ver. contra, & c. vide etiam Bal. consil. 202.
 in 2. par. vbi ponit, An Regalia ab inferiori prin-
 cipe præscribi possint.

165. Principi non est maledicendum, Exod. 22.

dicitur. Principi populi tui non maledices. & in l. vnica. C. si quis Imperatori maledixerit. & glo. rubricaria. C. de præpositis laborum. lib. 12.

166. Princeps dicitur maritus Reipublicæ, iuxta illud Lucani Poætæ in 2. vbi pater: vrbique maritus. Nā sicut inter virum & vxor. matrimonium carnale contrahitur & æconomicum, sic inter Principem & Rempublicam matrimonium morale, & politicum. Item sicut inter Ecclesiam, & Prælarum matrimonium spirituale contrahitur, & diuinum. c. scire. 7. q. 1. quam ipse Prælarus castè regere debet. c. sicut. 21. q. 2. Ita Princeps in Republica, & Respublica in Principe: vnde Ecclesia comparatur congregationi hominum politica, in 3. par. suæ sum. S. Tho. qu. 110. art. 1. & Papa est quasi Rex in Regno propter plenitudinem potestatis. ead. q. art. 3. & Princeps dicitur. c. corpora. de consec. dist. 1. facit in c. apib. 7. q. 1. vbi cõparantur Rex, Imperator, & Episcopus. Ita sicut vir est caput vxoris, vxor verò corpus viri. c. si quis. 38. q. 1. & c. mani festum. §. ex præmissis. 33. quæ. 3. ita Princeps caput Reipublicæ, & Respublica eius corpus, secundum Plut. in instit. Traiani. Ita dicit Luc. de Pen. in leg. quamcunq; col. 3. C. de omni agro deser. lib. 11. & in l. nemini. C. de consul. li. 12.

167. Licet non sit licitum baptizare pucros (casu necessitatis seclutõ) in cameris, filij tamen Regum & Principum possunt in aulis vel cameris baptizari. tex. in clem. vnica. §. 1. de baptismo. & eius effectus, & ibi Cardinalis, & Ioannes de Monrhelono in suo Promptuario iuris in verbo, Princeps. in gl. multi.

168. Ad solum Principem spectat conferre honorem, & licet honor sit præmium virtutis, est tamen arbitrio Principis cui & quando conferre placuerit. vt dicit Luc. de Pen. in l. nemini. C. de consul. lib. 12. dixi hic ante in 1. part. in 4. consideratione.

169. Princeps est dominus omnium rerum sui Regni. l. bene à Zenone. circa princ. ibi: cū omnia Principis esse intelligantur, & ibi glo. in verbo, omnia. C. de quadriennij præsc. Quod quomodo intelligatur, scripsi in nostris Commentarijs ad consuetudines ducatus Bur. ti. Des siedz. arr. 4. in gl. apresle dict. hommage. ver. si. nunquid aut Rex. & vide Corsetum in tract. de potestate Regia. q. 19. vide supra ver. 118.

170. Licet de iure quid non valeat, si tamẽ Princeps de facto mandat seruari, perinde est ac si de iure valeret quo ad subditos, vt tenet & probat Alberi. in l. cunctos populos. C. de sum. rrit. dixi in dictis Commentarijs nostris, tit. Des droictz, & ap partrenances à gens mariez. ar. 1. in glo. ne aulli par testament. ver. 1.

171. Princeps potest facere, quod priuilegiũ suum, aut aliorũ, sitius commune, quo ad omnes: nota. in l. fin. C. de iure domini in pet. & in l. Casar. ff. de publicanis. dixi in dictis nostris Commẽ-

tarijs: ti. Des iustices. art. 4. in glo. sur ses honneurs. ver. quia hic ante, nu. 65.

172. Princeps potest facere, quod munera sunt extraordinaria, sint ordinaria: vt tenet derinus consilio 7. in rub. de consl. & in consl. rub. de censib. & dixi in dictis nostris Commentarijs. & arr. ante alle. in gl. indire, in fine.

173. Veniens contra præceptum Principis eat mortaliter, vt notant doctores in c. cian. tingat. extra de iurei. dixi in dictis Commentarijs. Des droictz, & appatrenances, & c. in glo. super ver. & istam parrem, & c. Et Principi obedire est sub pœna peccati mortalis. c. 1. de maior. dien. & in rit. Des iustices, art. 8. in glo. comp. cence. ver. vlt. est videndum. & Corsetus in de potestate Regia. q. 33.

174. Princeps præsumitur scire consuetudinem multum vulgatas: ita dicit Bal. in l. 2. in fi. C. de longa consuet. & ita dicit Iac. de S. Geor. in ver. feu. in ver. Princeps. in 4. specialitate. Et dicit consl. 24. in 5. vol. quod Princeps præsumitur vulgatos vsus.

175. Princeps potest dare rescriptum reprensionis, desertionis, appellationis, cum clausula obstante, vel cum alia clausula æquipollente qua appareat de præcisa intentione Principis. dicit Bal. in l. impetrata. circa fi. C. sen. ref.

176. In omni actu etiam in iuramento immittitur excepta autoritas Principis & superioris hoc multis comprobatur do. meus Iac. in l. in le. h. fatif. cog. ad quem recurre. melius Corf. in tra. potestate Regia. q. 27.

177. Principes possunt conferre beneficia ex privilegio Apostolico. Corf. tracta. suo de potestate Regia. q. 11. lo. de Selua in tract. suo de beneficiis. 2. par. in qu. 23. circa principium. & per totum dicit, quod Rex Franciæ iure Regali & ex privilegio confert præbendas sede Episcopali maxime in Ecclesia Carnotensi. & Spec. nis de Rege Franciæ, in tit. de legato. §. nuncius. ver. sed nunquid legatus. Vbi dicit quod Franciæ habet ius vendicandi Regalia in eadem Ecclesijs sui Regni vacantibus: quia habitationem beneficiorum ad illas spectantibus illo tempore vacationes etiam temporales Ecclesiarũ recipit: & quæ sint ille scribit l. 1. di in suo panegyrico descripto post opus Terra rubea, vbi ample ponit de istis iuribus libus.

178. Literæ geminatæ Principis habent effectum motus proprii. Bald. in l. nedam. ibi do. meus Iac. de precib. imper. offer. & Corf. d. suo tract. de potestate Regia. q. 16. vbi ponitur statum de geminatis.

179. Principes non recognoscunt superiores vt sunt Papa, Imperator, Reges Franciæ & alia sunt super illustres, alij verò illustres. Corf. d. tract. q. 23. vide infra in 7. par. in 2. consl. vlt.

107. *Medietem remissiuè: & in 3. consideratione sequè
108. ubi effectus & priuilegia illustrium describuntur.*

110. A sententijs Principum appellari non potest, vt dicit Bal. in l. 1. in fi. ver. vlt. no. ff. de officio praefecti praetorio. & in ca. cum venissent. col. 2. extra. de eo qui mittitur in poss. causâ rei seruand. Corset. in d. tract. q. 22.

111. Omnes Reges dicuntur clerici, vt dicit Corset. in d. suo tract. de potestate regia. q. 40.

112. Princeps est lex animata in terris, vt est text. in auth. de consiliibus. circa fin. & ibi expressè notatur in verbo, legem. colla. 4. & in authen. quibus modis naturales efficiuntur legitimi. §. fat igitur licentia. col. 6. & gloss. fin. in leg. more. ff. de iurisd. omni. iudi. Dixi in Commentarijs nostris ad consuetudines ducatus Burgund. tit. Des iustices. art. 5. in gloss. §. il n' à grace. versic. hic est ergo. numer. 14. & Corset. de potestate regia. q. 45. Franc. Curt. consi. 35.

113. Nomina Regum & Principum debent apponi in instrumentis, secundum Spec. in tit. de instrumentis. editione. §. 2. cuius initium est, breuiter. ver. 2. inci. sunt autem. & ver. post diem, &c. & Pan. in c. 1. in prin. col. 3. extra. de fid. in stru. vt in auth. vt praeparatur nomen Imperatoris documentis, &c. & quod ibi not. in gl. 4. vide Corset. in tract. de potestate regia. q. 46.

114. Ad Reges & Principes spectat custodia Ecclesiarum saltem maiorum sui Regni vacantium, & hociure regalia, arg. c. generalis. de elect. in 6. Ita dicit & tenet lo. de Selua in suo tracta. beneficiis. in 2. part. q. 23. col. 8. circa fi. & Corsetus in d. tract. quæst. 56.

115. Soli verbo Principis propter excellentiam dignitatis statur cap. nobilissimus 96. distin. facit de literis, de prob. & ca. si Papa. de priuileg. libr. 6. Quod, quomodo apud nos intelligitur, scripsit Cosmas Gynmicer in suo Comment. super sublatione cle. literis. de proba. & Corset. in d. suo tract. q. 88. & dixi super concordatis in d. tit. de subla. cle. literis.

116. Sententia Principis potest per eius scripturam suo sigillo sigillatim probari, etiam si sit lata ad eius utilitatem, vt tenet Petrus de Bellapertica, quem refert ibi Bal. in Lexemplo, circa fi. C. de proba. ita etiam tenet referendo Bald. Corset. in d. tract. q. 47. Quoniam, vt dicit, ex quo potest proficere iudicare, vt dictum est, ergo est etiâ proficere iudicatum sigillo suo approbare, arg. l. proximè. de his, quæ in testamento delentur.

117. Verbum Principis debet esse firmissimum, vt tenet Inn. in c. ad Apostolica. extra. de sent. & re. in ore enim Principum debet esse firmior veritas, vt dicit Fran. Curt. consi. suo 45. in 74. col.

118. Illud quod dependet à sola voluntate Principis dicitur apud nos possibile. Solet ad hoc allegari text. in l. apud Iulianum. §. si. ff. de leg. 1. & in le.

4. in prin. ff. de fideicom. liber. Quod quomodo intelligatur, vide Iacobinum de S. Georg. in suo tra. de feu. in verbo, Princeps, in 44. specialitate. Quæ, cū non mihi videantur bene ad hoc adaptari, non insisto.

189. Solus Princeps potest diminuere numerū officiariorum, vt dicunt Bar. & la. Rebuffi in l. cōperimus. C. de proximis sacrorum scri. lib. 12. Bald. cons. 337. in 1. par. inci. pridie enim consului. in 1. & 2. col. dum modo non afferat præiudicium officiariorum electis, vt dixi in Commentarijs nostris super consue. ducat. Burg. in rub. Des iustices. in glo. & droictz. versic. addi. Aduerte etiâ, quia Princeps, vide supra ver. 97.

190. Restauratio murorum ciuitatis destructæ non potest fieri in consulto Principe, vt est text. in l. sacra. §. vlt. ff. de rerum diui. & ibi gl. in verbo, reficere. Dicit idem in constructione Ia. Rebuf. in l. restaurationi. & ibi gl. 1. C. de diuer. præd. li. 11. Bar. in d. le. sacra. & in l. opus. ff. de operib. publ. & idem Rebuffi vbi supra scribit, quomodo solent concedi in Francia ciuitatibus certæ impositiones pro reparatione murorum. Et quomodo circa hoc debent attendere Principes, vide Luc. de Pen. in l. re stauracioni.

191. Pro re Ecclesiastica potest cognoscere Princeps, quia peculiari studio Principis debet defendi res Ecclesiæ. Istud not. ar. l. vniuersi. C. de fundis rei priuatæ, lib. 11. quod argum. multis est incognitum, vt dicit ibi Iac. Rebuffi.

192. Licet accipiens rem in emphyteusi à priuato, teneatur ad tributa præterita. l. Imperatores. ff. de publicanis. tamen si accipiat ab officiali Principis, non tenetur ad præterita. l. hi quos. C. de fundis rei priuatæ, lib. 11. Iacobus Rebuffi allegans alia iura.

193. Emphyteota Principis non debent pro muneribus extraordinarijs fatigari, & sic quis non debet duplici onere prægrauari. Ita est text. & ibi Iac. Rebuffi in l. patrimoniales. Co. de collatione fundorum patrimonialium, & emphyteoti. libro 11. Quod vt ibi dicit, facit in vineis, pro quarum fructu seu vino soluitur quartum Principi, & etiâ salinis, pro quarum fructu soluitur certa quota Principi, debeant esse immunes à solutione aliarum indictionū, vt patet ibi: & dixi hic ante versic. 109. quod emphyteota Principis non solunt super indictionem, vt etiam tenet Franc. Lucani in tracta. de priuileg. fisci.

194. In electionibus Prælatorum debet requiri consensus Principis, ita quod si non præstet, assensum non debet electio confirmari. tex. est singularis in c. Adria. 63. dist. Panor. in c. sacros. c. cum terra. & e. quod sicut. de elec. & in c. 1. de consuet. Imò potest introduci consuetudo, quod non valeat electio, donec mors Prælati fuerit Principi nunciata. & fuerit requisitus consensus Regis de procedendo ad nouam electionem: & si fieret confirmatio est cassan-

QVINTA PARS

caſſanda. ca. abb. l. 2. & ibi gl. 18. q. 2. ita quod ſi eligatur ſuſpectus Principi, poteſt appellare. vt dicit Bal. in d. c. ſient. & ante conſtitutionem poteſt ponere, ſi dubitat de proditione patriæ, vel reuelatione ſecretorum, vt dicunt præfati doct. dictis iuribus. & Inno. in c. ſuper his. de accuſ. Ita dicit Io. Ferrault in priuilegio Regni Francorum. in 9. priuilegio. & etiam Guymier in ſuo Commen. ſuper decre. Baſil. in tit. de elec. §. veruntamen in ver. Pontifex. & Io. de Selua in ſuo tract. benefi. in 2. pat. q. 23. col. 6. ver. 2. prædicta conſuſio, &c. cum ſeq.

195. Ad ſolū Principem ſpectat dare cuſtodiam ſiue ſaluamguardiam, vt videtur facere text. in l. vlti. qua in cip. cum ſape, & ibi lo. de Plat. de Rege Francorum. C. de erogatio. militaris annonæ, lib. 12. & hoc maxime cum ſaluaguar. generali. Cum nulli liceat generaliter loqui, niſi Principi, vt dicit Bal. in Commen. pacis Conſtantie, c. 1. verſic. diſpenſationem. Etiam, quia tales ſaluaguar. fundantur pro æquitate generali ſeruanda, & ſic ſoli Principi reſeruanda, arg. l. 1. C. de legib. Et in hoc cognitio ſeu coactio iudicibus Principum reſeruatur. l. 2. C. vt nemo priuatus titulos prædijs, &c. Et licet inferiores à Principe debet aliquas ſaluaguardias, illæ ſunt ſpeciales, & de certa perſona, aut de certa re, & cum aliquibus requiſitis, de quibus per Ioan. Ferrault in dicto tract. de priuilegio Regni Francorum, in 16. priuilegio, quibus non ſubijciuntur ſaluaguar. generales Principum: vide hic ante ver. 118.

196. Nulla communitas etiam burſam communem habens, poteſt ſe congregare, & pro ſuæ ciuitatis vtilitate diſponere ſine expreſſa licentia Principis obtenta. Ita dicit Io. Fab. acutiſſimus doct. & præcticeus Francee in §. vniuerſitatis. in ſti. de rer. diui. qui dicit illud obſeruari in Regno Francee. Ad prædicta facit, quod dicit Bat. in l. ſi. ff. de collegijs illicitis. & in l. C. de metropoli. Berito, libr. 11. vbi dicit communitates ciuitatum non poſſe ſeipſas diuidere in plures ſine licentia eius cui ſubſunt. ſa. cit. rex. & quæ ibi notantur in c. cum tempore. extra de arbi. no. Fel. in c. dilecti. extra de maio. & obe. & do. meus laſ. in l. debitorem pactionib. C. de pac. Quoniam de ſacili poſſent fieri illicitæ conuentiones. Bar. in l. actor. ff. rem ratam haberi. Ex quibus monopolia ſequuntur & ſeditiones, vt ibi: ex quo ſequitur Regni quandoque ſectio, ſeu diuiſio. Dixi ſatis ample in Commentar. noſtris ſuper conſuet. dueatus Burgund. tit. vlt. art. 6. incip. gens de poete, &c.

197. Non eſt orandum coram Principe ſeculari, niſi cum habitus honeſto, geſtu decenti, prolatione non præcipiti, menre diſtincta & attenta, verbisq; cõpoſitis, vt recitat Alb. de Fer. in tract. de hor. can. dic. & ample declarauit Guymier in ſuo Commen. decret. Baſil. in tit. quomodo diuini officium ſit celebrandum.

198. Princeps poteſt facere numerare populum

ſuum, vt habetur de Rege Dauid, 2. Reg. 24. c. fecit numerare populum Iſrael, vt ſeruetur eius. & habetur Luc. 2. in princ. quod exiit à Cæſ. Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus de quo meminit gl. in verſi. deſcriptionis. in de apochis publicis.

199. Securitas data à Principe quo ad debitorum extenditur ad debitum ſuum, & ſic ad debitorum ſiſci, niſi expreſſè deatur in ſecuritate, vt in authen. de man. princ. §. publicorum. col. tenet Franc. Lucani de Parmain tract. de iur. 3. part. art. 32. alleg. duo conſilia: vnum Bar. rum Ang. quæ non potui reuoluendo vniuerſum inuenire. Facit iſtud pro iſtis quinque annis dilatorijs ad annum, quæ impetrantur à principibus vt non extendantur ad debita principum credentium talia reſcripta. & etiam dicit Gu. q. 420. quod non impediunt executionem tunc parliamenti. Ego tamen vidi in curia parisi Burgund. fuiſſe aliàs impetrata, & interim curiam contra arreſtum illius.

200. Soluens Camerario ſeu Theſaurario, non liberatur, niſi in quantum Camerarius aut Theſaurarius principis eſt ſoluendo. per Ia. Rebuff. in l. ſecuritates. C. de ſuſcep. poſitis & atarijs. lib. 10.

201. Ponens ſigna principis in domo ſua, niſi videtur illa incorporare dominio principis, eundem Bar. in l. facultas. Cod. de iur. ſiſci. aliàs illa. le. incipit de ſenſionis facultas. vide in 1. pat. vbi tractatur de inſignib. & armis. in cluſio.

202. Conſeruator priuilegiorum alicuius, poteſt eſſe de ſuis ſubditis, niſi ſit Rex, vt eſt c. hac conſtitutione. de oſi. deleg. in 6.

203. Priuilegium conſeſſum per Papam, quod excommunicari, interdici, vel ſuſpendi poſſit, non extenditur ad ſententias oronifi ſit Rex: quia tunc tale priuilegium eſt etiam ad Reges, vt eſt rex. in c. ne aliqui. in 6.

204. Soli principi competit portare vberes ratas oloberas, ſen ſorre de ſcarlata. l. aurar. prima l. Vellei. & l. temperent. C. de veſtib. rum, in quib. non debent apponi lyncem. garita, & ſmaragd, niſi in frenis ſequetribus principum: vt eſt in text. nulli licere in equeſtrib. ſellis, &c. lib. co. 11.

205. Cor Regis in manu Dei eſt, & quomodo voluerit inclinabit illud, vt habetur Prover. & eſt text. in Epistoſa inter claras. Cod. de iur. trin.

206. Rex qui iudicat pauperes in veritate, nus eius in æternum firmabitur, vt dicitur uerb. 21.

207. Reges honorandi, quoniam vt habetur Pet. 2. c. Dum timete, Regem honoratiſſime

et honestis obediendo: vt habetur in c. si dominus. & in c. Iulianus. & in c. qui omnipotens. in q. 3. Nam, vt ait Paul. ad Rom. 13. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.

208. Et vltimò, nunc in his pedem figendo, nec omnia sit nostra cura recensere, sed aliquis otiosus & curiosus indagator alios casus post me addat, est, quod Principis magna est potestas & prærogatiua, & quod ipse facit, nos facere debemus. c. in causis. de sent. & re iud. notatur in c. 1. de tempore ordina. in 6. & magna est eius potestas. Efdra 3. ca. 4. dicitur enim, Rex super omnia præcellit & dominatur eorum, & quodcumq; dixerit illis, faciunt, & verbum Regis non prætereunt, & omne quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est, nec dicere ei quisquam potest, cur ita facis? Eccl. 8. Quid plura? Temerarium est maiestatem Regiam velle terminis limitare, iuxta illud Prou. 25. Curator maiestatis opprimitur à gloria. Hæc ait Luc. de Pen in l. contra. col. 4. in fi. Cod. de re militari. lib. 12. videlicet ante ver. 12. Potest enim mutare quadrata rotundis. Hosti. lo. Andr. & post eos Barba. & alij in c. cum venissent. extra de iudicis. Franciscus Curt. consil. suo 49. in 19. colu. vbi multa scribit & allegat de potestate Principis. Et de eius excellentia, & multis casibus supra enumeratis dixi ista par. 23. confid. Ipse enim est omnia & super omnia, & Princeps facit vt Deus. Bal. in c. 1. de noua forma fidelitatis, habet enim coeleste arbitrium, l. 1. C. de sum. trin. & fid. Cath. Est enim ex ordinarius ordinariorum, & legatus Dei, te fit Curtio in d. cõsi. col. 21. Dixi hic ante. Principes etenim ministri Dei sunt: c. licet. & de fo. comp. & Principes Romanorum diui vocabantur, secundum S. Tho. lib. 2. c. 9. de regimine Principum. & in multis legibus sic inscribuntur. Franciscus de Parma in suo tract. de priuilegio fisci, in l. 1. par. art. 17. Et vt testis est Cœlius hb. antiq. l. c. 11. c. 67. nam est, vt Reges & Imperatores perinde ac Dijs habentur colerenturque ex vi benefica aut præclaro muento. Vnde Cæsar apud Romanos primus vnicuique Dei nomen est sortitus: sed eiusdem filius Augustus ne dominum quidem se dici patiebatur, est enim hoc Dei cognomen. Et ex Appiani Alexandrini historia constat templa Iulio Cæsari veluti Deo publicis statuta decretis, atq; insuper commune ipsi clementiæque conditū vnum. Lyfandro item, sed primò Græcorum templa sume erecta. Cyro mortaliū primò adorationis cultum fuisse delatum scribit Arrianus. Quam humiliter Persæ postea seruauerunt & Medi. Quando, vt Curtio etiam credimus, inter Deos recensere Reges, tanquam maiestatis imperij salutis sit tutelæ. Porro, cum legimus fastigium Imperatori decorum, intellige, vt ait Cœlius, dignitatem, huc magno celsiorem aut templum fastigio inelytū, velleam consecrationem.

Sed quia Principes multum priuilegiantur in

suis fisci: non esse fortè absurdum hic inserere priuilegia fisci: sed quia amplè describuntur à Francisco Lucano de Parma in suo tract. de priuilegio fisci, vbi 140. fisci priuilegia enumerat: Ideo non repeto, sed ad illū (licet corruptè impressum) recurre.

Si verò velis scire & accumulare multos casus fedi Apostolica referuatos, & in quibus solus Papa absoluit, vide primò Host. in sum. de sent. excom. §. 5. in prin. vbi enumerat 30. casus. Secundo per Io. And. in d. ti. de sent. excom. c. eos qui. lib. 6. vbi recenset 32. casus. Tertio, sunt alij 16. casus Papæ specialiter referuati, quos ipse Io. And. scribit in cle. 1. in verbo, excommunicationis. eodem tit. & vide Io. de Selua in tract. suo beneficalij, in 2. part. qu. 3. 62. casus ponit soli Papæ competentes.

Vigesima quinta confid. Rex seu Princeps etiā consequitur gloriam & laudem in costruendo ciuitatem, si eligat Regionem temperatam, ga multum confert ad sanitatem, & longam vitam, animositatem, & ciuilem vitam. Sed nimis calida facit vigere ingenio, & deficere sanguine, frigida autem econuerso. Ita dicit S. Tho. in opusculo de regimine Principum ad Regem Cypri. 13. li. bz. vn de Homerus appellat Reges ornatores populorū. Hinc dicit Beroaldus in opere de felicitate (vt opiatur) Principis officium sit ornare Ciuitates, & ornatu, cultuq; magnifico se præbere monstrabilem. Maximum (vt ait) haud dubie ornamentum est, & ornatissimo Principe dignissimū extructio adificiorum. Olim gloriatus est Augustus se vrbē marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset. Et, vt inquit, in laudem Domitiani dictum est, autumat Plutarchus, ædificare gaudes. Ancus Marcius quartus Romanorum Rex ædificator cū laude nominatur. Ideo Christianissimus Rex noster Franciscus, huius nominis primus, ob oppidum à paucis annis ab eo constructum in Normania, quod Frācisiam à suo nomine nominari voluit: & ibi est portus maris mirabilis & multū Regioni conueniens, laudandus est, & magnam gloriam consecutus est. Maiorem tamen consequere tur, si ciuitatem nostram Heduen. antiquā restauraret, & in pristinū statū reduceret: Quod eidē per suadere conat⁹ sum in oratione, quā coram eo habui in suo iucūdo aduētū & aditu huiusce ciuitatis, Anno domini M. CCCC. XXI.

Vigesima sexta confid. Honor Principis multū exaltandus est, quando sicut pro utilitate publica potest Rex capere bona cū pretij solutione, vt amplè scribit Lu. de Pē. in l. 2. col. 2. in medio ibi: q̄ aut. C. vt rusticani ad nullū obsequiū deuocē tur, li. n. Ita & forti⁹ p̄ honore suæ celsitudinis bona ipsa capere, aliq; cōcedere potest, quib. pretiū intra quadriennium se solumitū pollicetur. l. fi. C. de quadrienn. p̄scrip. Imò et rigor iniul⁹ p̄ honore Principis sustinetur, quoniā et, p̄ honore iudicij seu corū q̄ agūtur in iudicio et iniquitas toleratur.

QVINTA PARS

rit. l. eleganter. §. si qs post. ff. de cōdi. in deb. Forti⁹
 p honore Principis, q iudices cōstituit. & facit l. eū
 plures. §. 1. ff. de admī. tu. sic & aliās sustinetur iniq
 tas in casu, in quo nō tāta subest ratio aq̄tatis & ho
 noris Reipub. vt in l. eū in co. ff. de pa. Honor. n. pu
 blicus publico cōmodo preferendus est. C. de inst.
 & substi. etiam si enim honore seueritas miscetur
 l. miles. §. socer. ff. de adult. Quinimo in dolo esse
 p̄sumitur, qui eommodum p̄feret honori. l. lu
 lian. ff. si quis omīssa causa testamēti. ita dicit Lu.
 de Pen. in l. p̄dicia. Co. de locatione p̄diorū ci
 uiliū vel fiscalium. col. 3. ver. 24. lib. 11.

Vlgesimalēptima confide. Imperator inter o
 mnes Principes seculares mundi videtur esse
 primus, cuius magna est authoritas & p̄ceminē
 tia, cum sit Vicarius Dei in temporalibus. Bald. in
 l. 1. C. de iure aureo. annulorum. & Pont. sex appel
 latur. notatur in cap. de capitulis. 10. dist. c. Car.
 in ele. 2. de iurei. Sanctissimus enim dicitur & No
 bilissimus. lex. in l. queris. ff. de natalibus restituen
 dis. & nil ei honorificentius, quā si dicatur fili⁹ Ec
 clesie. c. conuenientior. ad fin. 23. q. 8. & Christia
 nissim⁹ appellatur. Epistola inter claras. C. de sum
 ma trin. Et supremus omnium dicitur. l. pe. & ibi
 Bald. C. de bonis quz liberis. Sed non regis Fran
 cię. Specu. ti. de appel. §. 3. post principium. dicam
 infra. nec regis Hispanię. cap. Adrianus. 63. dist.
 & Card. in cle. 1. in prin. de iureiu. Omnes verō a
 lios Reges coronare debet. gl. in c. in apibus. 6. q. 1.
 Dominus enim est & superior omnium prouinciarum.
 d. c. Adrianus. & omnium rerū. c. quo iu
 re 80. dist. c. conuenientior. 23. q. 8. & l. bene à Ze
 none. in prin. C. de quadrien. p̄ferri. Card. in cle.
 1. de sum. rri. glo. in ca. per venerabilem. de elect. &
 etiam Iudeorum. l. Iudai. C. de Iudeis. Et nulla ci
 uitas quantum eunque p̄feribat merum imperi
 um, etiam reserua Imperatori potest excutere
 iugum subiectionis, quominus eum recognoscat.
 Panor. in c. cum non liceat. col. fi. de p̄ferri. & cō
 tra Senarum ciuitatem. Decius consi. 307. col. 2.
 ver. responderetur. adducens Ang. in l. hęc autem. ff.
 de seruit. vrb. p̄diorum. dicit: Quod iurisdicctio
 & imperium possunt p̄ferri cumulatim: uē cum
 Imperatore, sed non priuatiuē, vt quis ab eo sit li
 ber, quod an sit verum de rege Francię infra pate
 bit. Et etiam est superior regum. c. in apib. 7. q. 1. &
 omnium nationum. c. volumus. 11. qu. 1. & totius
 mundi. l. de p̄ccatio. ff. ad le. Rhodiam de iactu. q̄
 an sit verum, dicam in consi. sequ. Solutus est e
 nim legib. Princeps. ff. de leg. & est supra ius ciuile.
 c. proposuit. extra de concei. p̄ben. quod tollere
 potest, not. in c. quz in Ecclesiariū. de constit. &
 in l. fi. C. si contra ius vel utilitatem publicam. Mi
 nister enim Dei dicitur, & seruus. Bal. in auth. ha
 bita. in 6. nota. C. ne filius pro patre. Et lex anima
 ta in terris. tex. in auth. de consulib. circa fin. col. 3.
 & in auth. quib. modis natura. efficiuntur legiti
 mi, §. igitur licentia. col. 6. & glo. in l. quia. ff. de iu

risd. omn. iud. Spe. in tit. de ferijs. §. 1. in fi. Solo
 bo illi creditur. 97. dist. c. nobilissimus. Etiam
 sto proprio sine die & consule. Bald. in le. ex
 vlt. eo. C. de testam. militis. Et etiam dicitur
 philosophia plenus, vt dicit tex. in l. cum Syllan
 C. de hīs quibus vt indignis. & ibi dom. meun
 Que omnia dici possunt de quolibet summo
 cipe, vt de Rege nostro. Et omnes iurisdicctio
 deriuantur ab eo, sicut a fonte. Bal. in ca. 1. i
 tabili. tit. quis dicatur Dux, Marchio, Com
 quo per d. meum. l. in l. 1. col. 1. C. de sum
 Serenissimus et nuncupatur. ad quod facit
 nitana. 63. dist. & l. 1. C. vt nemini liceat in e
 specie. lib. 19. Et de celsitudine & maiestate
 riali est tex. in fi. c. de consulib. lib. 12. & de ce
 ne in §. 1. in situ. quib. modis ius patrię po
 soluitur. & videatur in e. solite in suprafer
 & nigro: vbi intitulatur Illustrissimus &
 lens: & de eius sublimitate videatur ibi. P
 nim vniuersę ditioni que videt ascenden
 descendentem solem, & que ex vtroque lat
 vt dicit tex. in auth. vt omnes obediāt iud
 prouinciarum. §. hęc considerantes. in prin.
 Et est domin⁹ orientis, occidentis, meridies, &
 trionis. Bald. consi. 339. lib. 3. & dicit Barba.
 33. in 1. vol. & consi. 24. lib. 2. quod licet sim
 Principes & Reges, qui in eorum territorio
 parantur Imperatori, vt de rege Francię. vt
 patebit, tamen nullus esse videtur, qui tanto
 lo sit honestandus sicut Imperator: quod non
 sentit Bal. in d. consi. 336. nec Barba. in consi. 107.
 in 2. vol. & dicit Barba. in c. verum. de fo. com.
 fin. quod non credit, quod leges apponentes p̄
 cipua priuilegia Imperialis culminis extendant
 ad regem: quoniam, vt dicit, Imperator 23
 ratur Deo. l. si quis maior. C. de tranfā. s̄deu.
 Bal. quod illa lex nō habet locum in rege.
 ibi Barba. quod eederem esse verum de Re
 recognoscentibus Imperatorem superioris
 cus verō de rege nostro Francorum, quic
 cha in suo regno, vt infra dicam.

Et licet omnes alij Principes vna tantū
 coronentur, tamen Imperator triplici co
 notatur in cle. 1. de iureiu. & ibi gl. dicit, q̄
 est ferrea, quam recipit ab Archiepiscopo
 si Aquisgrani eiusdem diocesis: ferream au
 titudinem designat, qua vincere debet
 & infideles conculcare.

Secunda est argentea, quā ingressus in
 recipit ab Archiepiscopo Mediolanēsi in
 didinensi eiusdem diocesis: tamen Henr
 pit illam Mediolani in Ecclesia S. Ambro
 gentum autem mūndicijs & claritatem imp
 cat, & ipsū Principem talem esse debere
 trarictas in hoc, vt statim dicam, quia aliqui
 quod prima est argentea, & secunda ferrea.

Tertia est de puro auro, qua coronatur per
 pam in Ecclesia S. Petri ad altare S. Mauri, & 30

aurum, quod omnibus metallis est excellentissimum, ipsum Imperatorem alijs Regibus & Principibus in potentatu & iustitia excellentiorem esse debere.

Sic olim in his tribus metallis dabantur Romanis tributa, unde fuit indictio, quæ est terminus 5. ann. continens tria lustra, & quodlibet lustum continet terminum 5. ann. vt probatur in le. item queritur. §. qui impleto. ff. locati. Et indictio dicta est, eo, quia in singulis 15. annis indicbantur tributa Romanis. Nam in primis 5. annis indictio nis dabantur Romanis tributa in ferro pro armis, in secundis argnetu pro stipendiarijs, in tertijs aurum pro Republica: & de hoc l. vnic. in si. ca. de iustitia. codice confirmando. & glo. in auth. prapona tur nomen Imperatoris. in ver. indictmentis. col. 5. Pan. & Car. Floren. dictus Zabarella in c. inter dilectos. in glo. indictmentis. extra de fid. inst. vbi dicunt, quod ad similitudinem huius dantur tres Coronæ Imperatori.

Et cum corona imponatur capiti propter honorem, vt dicit Bar. in l. sed & reprobari. in 2. col. in prin. in ver. Rayne. ff. de excus. tu. inducit. ff. de excus. tu. in lectura Neapoli. Non tamen ita clare loquitur. melius facit tex. in l. vnica. Co. de athletic. lib. 10. vbi dicit corona, id est gloria victoria. & facit commodius. ff. de re iud. & quilibet Rex ratione vnus Regni tantum habet vnam: Imperator vero tres, ideo à maiortate honoris etiam eide m maior honor debetur quam cæteris Principibus.

Et de huiusmodi trihus coronis aliter scribit, & dicit Alb. in suo Diction. in ver. corona. vbi dicit, quod Imperator accipit tres coronas ad denotandum tria, quæ debent esse in eo. Primum, quia in quantum est Rex vniversus orbis, debet habere puritatem conscientia, honestatis & continentia. Nam sicut refert Tullius, cum Pericles & Sophocles Philosophi colloquerentur, contigit puerum inuenem inde transire, cuius pulchritudinem laudauit Pericles, & ait Sophocles: O Pericles, nõ solum pratoris inanus à pecunia lucro, sed etiam oculos à libidinoso aspectu continentes esse debent. Et ideo Imperator primò corona argentea coronatur, qua continentiam notat. Secundò debet Imperator habere virtutem & conscientiam. Vnde Salomon Eccle. 7. Noli querere fieri index in prouincia, nisi valeas virtute disrumpere iniquitates. & idco ferrea corona coronatur, quod est durissimum metallum, & omnia domat. Tertio debet habere scientiam & prudentiam discernendi bonum à malo: & ideo coronatur tertia corona aurea. Vnde Salomon: Da seruo tuo cor docile, vt sciat discernere inter bonum & malum. Sicut etiam metallum auri est preciosius omnibus, ita etiam & scientia preciosior est omnibus, quæ possunt desiderari. Et ista corona: indubitanter processerunt ad similitudinem Saluatoris nostri, qui fuit

Rex vnictalis, & ideo sacra scriptura eum dicit coronatum tribus coronis, Zach. 5. Sumes, inquit, argentum, & pones in capite Iesu. De corona ferrea figurata est in Sedechia, qui fecit sibi coronam ferream & mitram ornatã: de quo habetur 2. Regum c. 22. Fecit quoque sibi Sedechias filius Chanana cornua ferrea. & 2. Paralip. c. 18. Sedechias vero filius Chanana fecit sibi cornua ferrea. De corona aurea habetur Apoc. 43. Vidi, inquit, supra nubem similitẽ filio hois, habentem in capite suo coronam aureã. Hãc coronã auream & figuratã reperim? in Aaron, vt Eccl. 45. Et proprie corona aurea dicitur diadema, vt not. gl. in ele. 1. de iureiu. faciens differentiam inter coronam & diadema: de quo etiam vide per lo. de Platea in proœ. institutio. Idem Alb. in dicto loco dicit, se inuenisse in quodam sermone, in festo S. Stepha. hoc modo, videlicet Imperator recipit tres coronas, primam in Alemania, ab Archiepiscopo Argentino, & est argentea: Et quando dat ei Archiepiscopus, dicit, quod Imperator in anima sua & corpore suo debet esse purus & mundus, sicut argentum, quod est purum inter alia metalla. Secundam recipit in Mediolano ab Archiepiscopo Mediolani in Ecclesia Cathedrali, & est corona ferrea, & recipit eam genu flexo: & dicit ei Archiepiscopus: Istam coronam mihi defendes: non intelligens de illa corona materiali, sed quia sicut ferrum est metallum, de quo sunt infiniti labores, & est durissimum & fortissimum metallum, Ita Imperator debet esse paratus ad sustinendum omnem laborem corporalem pro posse, & constans debet esse in iustitia exhibenda, maximè pupillis, & viduis, & miserabilibus personis. Tertiam coronam recipit Roma à summo Pontifice vel ab alio eius vices gerente, & est aurea: & quando Papa ponit sibi supra caput, dicit: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ, Apoc. 2. Et ista designat fidelitatem & prudentiam sciendi discernere bonum à malo. Dicit tamen Hosten. qui est inter Cardinales primus, habet ex priuilegio ius coronandi Imperatorem. Et ideo, vt videmus, cum tres habeat coronas, honorãdus est vltra alios Principes & Reges huius seculi, qui tamen habent vnam, & vnus Regni: quia habens duo Regna, potest habere duas coronas, vt dicit ibi Alb.

Cum ergo Rex Hispaniæ habeat septẽ Regna, videtur quod habere debeat septẽ coronas, & sic quod maiorem gloriam habere debeat: cum corona, seu diadema, detur pro gloria, vt dicit Luc. de Penna in leg. temperant. Cod. de vestibus oloberis & auratis, lib. 11. dicam infra ista part. in 37. consider.

Vigelima octaua consid. Videndum est, an Imperator sit dominus totius mundi, ita quod etiam Regis Francia & Hispaniæ sint illi inferiores, & sic, an sit maior totius orbis. Et in hac consider. recitabo opiniones sequentes, & adducam

QVINTA PARS

rationes hincinde, vt intelligatur ea, quæ hinc ante dicta sunt de Imperatore.

Prima opinio est Italorum, qui tenent, quod Imperator est dominus totius orbis, maximè glosatorum: vt est gl. in l. bene à Zenone. Co. de quadrien. præscriptio. gl. in c. per venerabilem. qui fil. sint legi. glo. in c. super specula. extra de priuile. gl. in c. apibus. 7. q. 1. glo. in c. Adrianus 63. dist. gl. in c. venerabilem. de elect. glo. in ca. conuenior. 23. q. 8. gl. in c. futura. 12. q. 1. glo. in c. si Imperator. 96. dist. gl. in c. vlt. 50. dist. facit tex. in l. de precatio. ff. ad le. Rho. de iactu. & in l. bene à Zenone. C. de quadri. præscri. facit tex. in l. cum multa. C. de bon. que li. vbi dicitur summus superior. facit tex. in l. 2. C. de offi. præf. prætorio Africæ. in prin. ibi: Et omnia, quæcunque in partibus Hispaniæ vel Galliæ Francorum aguntur. facit text. in l. si duas. §. 1. ver. vniuerso autem orbi conueniens est. cuius subiectum est capitulum hoc. ff. de excus. tut. facit tex. in leg. 1. ver. nobis orbis. C. de raptorib. virginū. facit text. in extrauaganti ad teprimendam. ibi, omnia esse Principis.

Hanc opinionem sequuntur Canonistæ, videlicet Host. lo. And. & Anr. de Bur. in d. c. per venerabilem, qui fil. sint legit. Card. Zabari. in ca. pastora. de sent. & re iudic. Andreas Siculus in ca. nouit. de iudicijs. idem Host. in sum. de officio ordin. §. 1. ver. sicu. sed & Imperator.

Hanc etiam opinionem tenuit Bart. & omnes Itali, & Ultramontani in l. 1. Co. de summa trin. & fid. Catho. Bulga. & Alb. in d. l. bene à Zenone. C. de quadri. præscriptio. & Martinus ibi dicit etiam quod ad proprietatem, quod dicit esse verum coram Federico Imperatore, quod Bulgarus negauit. vnde successit illud: *Bulgarus dicit equum, sed Martinus habuit equum.* & cum Martino tenuit Bart. etiam in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vend. Idem in extrauaganti ad reprimendam. in verbo, totius. ibi, omnia esse Principis. idem in l. si duas. §. grammatici. per illum tex. in ver. vniuerso. ff. de excus. tuto. idem glo. & Bald. in c. de pace iu. firman. col. 1a. 10. vbi plus dicit Bald. Quod enim Rex Franciæ sit de comprehensus in leg. 2. Cod. de offi. præf. prætorio Africæ. quod peccant Francigenæ & mul. rialij Reges, qui ex consuetudine dicunt se non esse subditos Imperio: sed dominus Bald. non bene dicit & ignorauit veritatem in hoc casu, vt statim dicitur. idem tenet Bart. in l. hostes col. 2. ff. de captiuis postli. reuersis. vbi dicit, non agnoscens veritatem in hoc casu, & errans notoriè, & in terminis iuris, & in vera iuris dispositione, quod fortè si quis diceret Imperatorem non esse Dominum & Monarcham totius orbis, quod esset hæreticus: quia diceret contra determinationem Ecclesiæ, videlicet contra textum Euang. Exiuit editum à Casare, vt describeretur vniuersus orbis, Luc. 2. Quod ita Christus, vt populus, recognouit Imperatorē vt dominum. Idem no. Ang. Are. in l. 1. ff. à quib' app.

non licet, & in §. 1. in expeditione glo. in verb. Romanorum. inst. de patria potestate. Sed in hoc innes errauerunt, & non intellexerūt, quomodo sit capiendum istud verbum, Vniuersus Orbis debet intelligi cum restrictione, scilicet subiectus populo Rom. & Imperatori, vt infra dicam. Quia si consideretur vniuersaliter, genere vniuersali & generalissimo, esset falsissimū, cum nunquā vniuersus orbis generaliter fuerit subdit' Imperio. Et est hæreticus nimis generaliter, quia pro tam simplici casu non debet hæreticus, cum istud non sit contra decem præcepta Decalogi, nec contra symbolum.

Et si hoc dicunt iura Imperatorum, affirmant de se ipsis, quod alij non dicunt, ad quod alij principes non consenserunt nec fuerunt vocati. Hanc eandem opin. etiam tenent ferè omnes, qui præferunt moderno tempore iu. l. 1. C. de summa trin. fid. Cath. & in ter alios ibi d. meus lat. qui vult tenere istam, sed (salua etiam eius pace) errat hoc maximè, quia tunc temporis etiam subdit' mediolani quid dicit se esse subditū Imperatorum, quo Dux ipse habebat cōfederationem, inquit, cum Maximiliano Imperatore, qui tunc præstabat auxilium ab ipso Imperatore cōtra Ludou. 12. Francorum Regem, qui prætendebat dicitur captum Mediol. contra Ludou. Sfortiani, quem cōstituit Ludou. X. 11. expulsi à dicto ducatu, & abierunt in Franciam adduxit captiuum, vbi mortuus est ita quod dicitur Lud. poritus est ipso ducatu, & post eum Franciscus 1. Francorum Rex eius successit maritus Claudiæ Reginæ filia dicti Lud. & rimasset fortè ipse do. Ias. aliquid scribere contra Imperatorem forte Dux Medio. ægre tulisset: Sed aliis creditur quod, nisi fuisset trimor prædictus, dixisset verum & licet postmodum fuerit stipendiarius sub Rege nostro, & potuisset pro eo multa dicere, tamen cuit, motus priore amicitia.

Prædictam etiam opin. tenuerunt Cy. B. de Cast. & Saly. & in d. l. 1. & Nicol. de Ne. d. l. si duas. §. 1. ff. de excus. tut. Eandem opin. Bart. in l. si per illum tex. C. in quibus causis sensibus, libro 11. & eandem tenuit Bertachianus tracta. de solutione vestigalium. in 2. parti. Eandem tenet Bart. in proem. forum. & Bald. in l. in princip. ff. de offi. præf. vrb. Oldt. in cons. suo 69. incip. consuevit dubitari. Bald. in legum multa, per illum tex. Cod. de bo. quæ liber. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. Eandem etiam tenet lo. de Imo. in l. infamem. circa si. ff. de pen. iudicijs, vbi dicit, quod aliqui sunt Reges, qui recognoscunt superiorem: de quibus in cap. venerabilem. extra, qui filij sint legit. quod verum esse de facto, quare videntur magis de quaerere: & idem Ioan. de Imo. in l. Imperatorum. in prin. ff. de appel. & Ang. in l. si retentus sit uisus. ff. leg. 1.

Alia est opinio cōtraria, quam doctores Casp. m. 1017

monarchi tenuerunt, videlicet quod Imperator
minquam fuit dominus totius orbis: & ita tenuerunt
Iacob. de Rau. Pet. & Ioan. Fabri in d. l. i. C. de sum. trini. & in l. bene à Zenone. C. de quadri. præscriptio. & l. i. C. de sum. trin. & fid. carh. vbi ad dicit testimonia antiquatum scripturarū veteris. & in noui testamenti, ad probandum, quod fuerunt alij, qui habuerunt dominia omni tempore, vt ferunt, & hoc iure diuino, humano & ciuili probatur.

Primo, videndo de iure diuino, quod testamentum vetus continet: Quoniam in veteri testamento noui reperitur inuentum fuisse imperium, sed solum initium habuisse tempore, quo popul⁹ Romanus in eum transtulit potestatem. l. 2. ff. de origin. Vnde Deus qui cuncta creauerat, vt habetur secundo c. Gen. secundum vetus testamentum, dominus erat omnium. Vnde Psal. 23. dicitur, Dominus est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & iherosolyma qui habitant in eo. Ipse enim à principio per seipsum rexit & iurisdictionem exereuit, sic ut auctorem suam gubernat & regit, & homini debet præcepta & prohibitiones, Genes. 2. & ipse transgrediētibz, poenā imponit, Gen. 3. & 4. c. quæ expulit eos à Paradyso, & per se puniuit Lamech. Gen. 4. & 5. multos alios etiam, & hoc ante dieunt Iun. Holt. lo. And. & Abb. in c. licet ex fusccepto, extra de foro compe. & sic Deus rexit mundum per seipsum vsque ad Noe.

Tamen, quia propter hominem tanta creauit Gen. 2. l. in pcedum. ff. de vsu. ea ipsi homini concessit, vt habetur Psal. 113. Coelum cœli dominus, terram autem dedit filiis hominum. Et quia communio parit discordiam. l. cum pater. §. dulcissimas. ff. de leg. 2. voluit occupanti conderetur, vt habetur Deu. 13. c. vbi dicitur. Quamcunq; terram calcauerit pes tuus, tua sit. & à lege ista pmissa fuerunt Regna, vt apparet in Dauid, Saul, & Salomone, & pluribus alijs approbaris à Deo, vt habetur in c. de sac. vnct. §. vnde in veteri. & r. Regum 18. cap. vbi enumerantur aliqui Reges vncti mandato domini. Et dicitur Prouerbio. 9. cap. per me Reges regnant. & in epi. inrer. claras. C. de sum. trinita. & Psal. 71. Deus iudicium tuum Regi da. & per libros Regum per totum fit mentio de Regibus.

Ex quibus constat, quod dignitas Regalis potestatis prius est introducta à Deo quam Imperium, cum illo tempore nulla mentio esset de Imperio & Imperatore, vt dixi in consuetudinibus nostris duca. Burgum. in proce. in gl. d. i. f. in st. emp. & merito, si nulla tunc fieret mentio de Imperatore, cum nullum adhuc esset Imperium, sed postea, per multa tempora & post nouam legem dicit post testamentum nouum incepti, eum tempore testamenti noui adhuc non fiat mentio de Imperio, bene fit mentio de Regibus, cum habeatur prima Pet. 2. ca. Deum colite, Regem honori-

ficare & illud: Subditi estote omnipotenti, siue Regi tanquam præcellenti, & Ducibus ab eo missis. vt extra de maio. & obe. c. solita. Imo per Christum omnes monarchiæ fuerunt destructæ & reprobatæ. Fuit ille lapis sine manibus abscissus qui statim percussit in pedibus & contriuit: per quam statim alia quatuor monarchiæ figurantur, scilicet Assyriorum quæ fuit prima, & dictum fuit Regnum Babylonicum, quod fuit orientale & sub Rege Nino primo introductum. Alij sub Belo; tempore Thare patris Abrahæ, & ab illo tempore non desijt, nec intercidit nomen Regum, vt testatur Iudocus Chlidoceus in suo libro de officio Regio. c. 2. Alij sub Nemroth venatore robusto, qui dictus fuit venator, id est Tyrannus, sub quo fuit principium Regni Babylonicæ, vt habetur Genesis decimo.

Et de Assyrijs translata est ad Medos, & Persas sub Cyro, & Dario, vt habetur amplè Danielis. 5. Et hoc propter superbiam Balthasar Regis, & iniusticiam, & quia vasa aurea in templo Ierusalem accepta fuerant per Nabuchodonosor, in quo Balthasar eius filius Rex bibit in conuiuio. Et à Persis in Græcos sub Alexand. Magno. Et à Græcis translatum est ad Romanos sub Octauiano Magno: quod dominium deum subiugatum est, & subditum Christo. Et illis temporibus vtrum essent Reges, & Principes apud alias nationes dicit Archiepiscopus Floren. in 3. parte sua summa. lib. 22. cap. 5. §. 14. ignotum esse apud eum talem, sed apud Historiographos non est ignotum. cum tempore Nini primi Regis Assyriorum, Aegialeus erat Rex in Sicyonia, de quo meminit Philippus Bergo. in suo supplemento Chronicarum. lib. 2. & Aug. de ciuitate dei, lib. 81. sic dicens. Sicyoniorum Regnum admodum paruū. & tale Regnum peruenit ad Athenienses his temporibus.

Etiam Hispaniarum Regnum ortum habuit à Thabal Iaphet, seu Phalæ filio, testante Isidor. vt refert idem Philippus Bergomen. eod. lib.

Hoc eodem tempore, fuit Zoroastes artis Magicæ inuentor, primus Bactrianorum Rex, teste eodem Philippo, loco quo supra. Erant & plura alia Regna, vt Boemorum, Scytharum, Theffalorum, Aegyptiorum, & Amazonum sceminarum vsque ad tempora Alexandri.

Fuit & Idumæa Regio, quæ habuit Regem, & Ogyppus in Attica prouincia Achææ Rex.

Hoc tempore fuit Regnum Francorum, vt habetur per eundem Philippum, lib. 4.

Eterant tunc temporis Reges in Iudæa, vt Saul, Dauid, Salomon à Deo approbati, vt videri potest amplè in libris Regum.

Erant etiam Reges in Lydia, quorum Regnum habuit finem tempore initij Persarum Regni, vt refert ibi idem Philip.

Erant etiam tunc temporis principatus Heduo- rum, quorum ciuitas principalis erat Augustu-
dunum

Q V I N T A P A R S

dunum, qui nulli subijciebantur: de quibus amplè Iulius Cæsar in suis commentarijs.

Ex quibus constat, & ex his, quæ videri possunt per suprascriptos, quod vsque ad tempora Alexandri illa prima monarchia non fuit vniuersalis.

Et durauit hoc Imperium, seu illa Monarchia 1240. annis secundum August. lib. 4. de ciuitate Dei: sed vt habetur Gen. 10. illo tempore non erat Monarchia, quia terræ fuerunt diuisæ inter filios Noe.

Tempore verò Cyri Darij primi Regis Persarum, qui habuit secundam monarchiam, erant plures alij Reges apud alias nationes. Nam talis Monarchia durauit ducentis triginta annis sub nouem Regibus, quibus temporib. fuerunt multa alia: vt Romæ Lucius Tarquinius Prisci Tarquinij Regis filius, qui Rex fuit apud Romanos, & regnauit annis 25.

Balthasar, Caldeorum Rex, Zorobabel apud Iudæos Princeps his temporibus fuit, & tempore Darij etiam nono anno Regni sui erant Reges Romani, qui tunc exacti fuerunt, & consules creati: qui rexerunt Romanos vsque ad annum nonū post exactos Reges. Quo tempore fuit instituta dignitas dictaturæ: & post illam fuit facta electio decem virorum, apud quos fuit imperium Rom.

Fuit & temporibus prædictæ monarchiæ Persarum Regnum Atheniense, & tempore Darij, cognomento Notus, Alcibiades Atheniense Imperator: etiam post eum Xenophon, & Horestes, tertius Macedonum Rex, & Amyntas 15. Macedonum Rex.

Enerunt etiam his temporibus multa dominia, & Regna, de quibus per eundem Philip. Bergomensem in suo supplemento chronicarum. lib. 5.

Ex quo constat, quod licet Persæ, & Medi, obtinuerint principale dominium, non tamen vniuersale: & istud satis demonstratur ex dictis Danielis.

Tempore vero primi Regis Græcorum, qui fuit Alexander, in quem translatum fuit Regnum Persarum, licet se nominari fecerit terrarum Regem, & mundi Principem, non tamen fuit vniuersalis. Cum suo tempore Pyrrhus fuerit Rex Epirotarum, Brutus Rex Anglorū, & Suardus Rex Francorum: de quibus meminit idem Philip. Bergo. lib. 6. sui supplementi Chronicarum. 1. art. De quo tamen Suardo non facit mentionem Gauguinus in Chronicis Franciæ, nec eum inter Reges Francorum nominat.

Erat & his temporib. Brēnus Gallorum Senonensium Dux, qui totam Asiam subegit: Ita quod Reges Asiæ, lacessiti ingenti pecunia, pacem mercati fuere. Ptolemæus verò Macedonia Rex ausus illi occurrere, victus est, & multis vulneribus saucijs captus est.

Fuit, & illo tempore Insulæ Regnum.

Sed Regnum Alexandri post eius mortem in duodecim partes diuisum, anno mundi Christi aduentum 312. vt habetur lib. 1. Macedonia, in prin. tempore cuius fuerunt & multa Regna, in ultra dominationes, & Principatus videri potest ex dictis ipsius Philippi, eodem Maxime Regnum Syriorum, Regnum Asiæ Macedonia erat Cassander, Antipatri filius vnus.

Quo tempore etiam Romani Samnitibus perabant: Tarentini verò, & Carthaginenses etiam Principes habebant. Cum essent potentes, & bellum gerebant in Romanos, & Romanos eos. His etiam temporib. fuit Regnū Parthorum cuius regni fuit primus Rex Arsaces, & secundus Arsaces eius filius.

Eodem verò tempore, erant Reges in Aegypto, & etiam in Asia, & Syria, & plures alij Principes & dominationes, de quib. supra dictum est non erant extinctæ, vt erant in Angliæ, & Franciæ Reges, in Macedonia, & Iudæa. Et ista duo Reges scilicet Macedonum, & Aegyptiorum post Alexandrum, fuerunt per multa tempora simul. Eodem tempore diuersa, post Alexandrum maiore tempore cuius erant plura, vt supra dictum est. Fuerunt etiam pro maiori parte temporis vsque ad Imperium Romanum, & tempore Octauiani Imperatoris. Et durauit Regnum Macedonum sexcentum quadraginta quatuor, sed his temporibus fuerunt multa alia dominia. multi denique Reges, vt supra dictum est vsque ad Octauianum. Imò iam in cœptum erat Regnum Romanorum: quod mutatum fuerat in consules, dictatores inde & decem viros, postmodum & consules, vsque ad tempora Octauiani.

Ex quibus constat, quod per hæc tempora Monarchia non fuit vniuersalis, qui quærent dicere domini legistæ vltimontani Archiepiscopus Flo. in loco supra alle. qui non erat nec legerat Chronicas historiogra quoniam, vt dicit, ignotum est sibi temporum dictorum Regnorum alias nationes habuisse Reges. Et ex his constat, prædicta Regna dominæ, & Imperia originem habuisse à volens per pulchrè examinat Petrus Bertrandus. nostra ciuitatis, & diocesis Hedui. Cardinalis scopus in suo tractatu de origine iurisdic. in prima questione.

Tempore verò Octauiani Imperatoris plures dicunt translatum fuisse Imperium, quod in hoc est error, quia Caius Iulius Cæsar fuit ante eum quinquagesimo primo anno Christi aduentum, fuit Imper. Roma. Quilberio Europæ rantum potius fuit, vt refert Philippus Bergom. lib. 7. Et cum in Græciam transisset, vniuersi Orientales Reges ad eum conuerterunt, & tempore ipsius Iulij Cæsaris, Imperium Roma.

Romanum initium habuit, & non fuit dictus rex Romanorum, sed Cæsar. Hinc est, quod non dicebantur reges, quod id nominis Romanus odiosum esset, sed Cæsares appellati sunt: quo tempore non reperitur, quod plura alia regna, Principatus, & dominationes, de quibus supra, fuerint subiecta Imperio. Imò tempore suo, erant multæ dominiones in Gallia, de quibus supra in suis commentariis. Nec reperitur, quod tenuerit Galliam integram, ut iusta dicam: nec Hispaniam, & Græciam, nec regnum Macedonicum, Parthorum, Syriæ, & Asia de quibus supra in totum, maximè sine controuersia, & bello: Quoniam tam breui tempore, quo inperauit, tot regna obtinere non potuisset. Cum tempore adepti Imperij, quod fuit anno quinquagesimo octauo ante aduentum Christi, tantum vixerit quinque annis, & sic mortuus est ante Christi aduentum, anno quinquagesimo primo: Quo tempore incepit regnare Octavianus, & imperauit per annos quinquaginta sex, mentes sex: quo tempore erant multi Reges, & Principes, multa etiam dominia, & Principatus, quæ non subijciebantur Imperio Romano, de quibus infra.

Tempore cuius etiam Marcus Antonius Asiæ, Pontum, & Orientem tenuit.

In Germania etiam Iolianam, & Varianam cladem perpeffus fuit.

Hoc tempore etiam regnabat Christus, cui data erat potestas in cælo, & in terra.

Regnabat etiam tunc Herodes rex Hebræorū, qui Mariannem reginā vxorem suam, occidi iussit, quod accusata fuisset, quod ad Octavianum effugem suam transmisisset, ut in sui desiderium pronoceret, & vsque ad illum diem non defuerunt Principes Iudæis. Tempus quippe erat, ut veniret ille cui promissum erat, quo, nouo promissum est testamento, ut ipse esset expectatio gentium, celsa ut eorum vnctio, hoc est imperium: quia ex Dauidis sententia sanctus sanctorum venerat. Et idem Herodem in alienigenam habuerūt. Cui postea successit Herodes Antipas Herodis filius: & Archelaus è regno pulso, Iudæorum regnum in quatuor tetrarchias, id est, partes diuisum est. Et huic Gallia obuenit, quæ est regni Iudæorum quarta pars. Post quos successit Agrippina Germa nica coniunx regina Iudæorum, & post eam Agrippa magnus Aristobuli filius, qui tunc habuit fratrem nomine Herodem Chalcedis regem.

Et tempore quo regnare incepit, fuit (anno ante Christi aduentum 31.) & Burgundionum regnum initium habuit post Christi aduentum anno 33. Quod non habuit finem, nisi post Christum 408. & sic nec tempore Octauiani erat Monarchia vniversalis.

Plures etiam tunc temporis erant Principes in Gallia, de quibus infra dicam, quando capiam Imperium à tempore Iulij Cæsaris, & etiam in Hispa-

nia, & Africa, de quibus supra. De quorum annihilatione, & euerfione non constat, & si hoc fuisset factum, esset ex violentia, & rapina, non ex debito modo.

Quod quidem Imperium, quia per violentiā erat occupatum, & propter eorum iniustitias fuit subiugatum, & subditū Christo, ut habetur in visione Dan. c. 2. signatum per lapideam statuam illam in pulcrem redigentem: & hoc dignum fuit, quia dignum est, quod propter iniustitias Regum, & diuersos dolos Regnum de gente in gentē transferatur, Eeelesi. 10. c. & ostensum est Octauiano Imperatori per Sibyllam Tyburtinā die qua natus est Christus dominus dominantium, ut dicit idem Archiepiscopus Flo. in loco hic ante allega. Et factum est regnū huius mundi domini nostri Iesu Christi: eum, ut habetur Apoc. 11. c. sibi. n. data est omnis potestas in cælo, & in terra. Matt. vlti. c. ut impleatur illud Ezech. Faciam eos gentem vnā, & erit vnus rex omnibus imperans, & non erunt vltra duæ gentes. vnde Gl. Dan. 2. dicit, quod sicut à principio nihil fortius Imperio Romano, sic in fine nihil debilius inuenitur.

Et ex his constat, nunquam ante Christi aduentum fuisse aliquem de iure Monarcham, & dominum vniuersi orbis: cum, ut dictum est supra, fuerunt plura regna etiam à Deo permiffa, & instituta, ut de rege Dauid, Salomone, & sic de alijs. Nec licuit Imperatori ea sibi appropriare, prohibente lege naturali, & diuina, quæ habet: quod tibi non vis fieri, alteri ne facias Matt. 7. & in præmio de er. Nec licuit eis transgredi terminos, quos posuerunt patres antiqui, Prouerb. 22. c. in fine & in preceptis decalogi. Nō concupisces rem proximi tui. Exo. 20. in quo omnis rapina, & violentia prohibetur. 24. questione 5. e. pœn.

Et prædicta faciunt quod de iure diuino nō reperitur Imperium fuisse institutum prout regna, & sic quod nunquam Imperium ante Christi aduentū habuerit vniuersale dominiū totius orbis.

Imo etiam Imperium Christi nunquam fuit vniuersale quo ad temporalitatem, cum ipsemet dixerit: Regnum meum non est de hoc mundo, Ioan. 18. & suo tempore fuerunt Principes, ut Octavianus, & Tyberius, sub quo passus est, & voluerit eorum iura intracta seruari, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Marei 12. Matthæi 22. & Lucæ 20.

Et tunc temporis erant plures Principes in Gallia, Asia, Africa, Burgundia, Italia, Hispania, etiam in Chaldeide, & Iudæa. Et statim post incepit esse regnum Burgundionum, ut iam dictum est supra, vi delicer anno Christi 35. ut refert idem Philippus Bergom. lib. 8.

Etiam Seythæ ab alieno Imperio, aut intracti, aut iniuncti manserunt. Darium regem Persarum à Seythia turpi somnouere fuga. Cyrum, cum omni exercitu trucidarūt, Alexandri Magni ducē cum

Q V I N T A P A R S

cum copijs vniuersis delcuerunt. Romanorum audiuerunt, non sensere arma.

De iure humano, siue naturali, adhuc minus: Quia illud ius erat commune omnibus animantibus rationabilibus, & irrationabilibus, & omnia erant communia: vt l. i. ff. de iust. & iure. §. ius naturale. & l. d. c. ius naturale. Et de iure gentiū. quod etiam naturale vocatur, inst. de rerum diuisione. §. singulorum; per occupationem domini sunt distincta, & regna condita. leg. ex hoc iure. ff. de iust. & iure.

Et sic constat, quod iure illo naturali, seu iure gentium. solum erant Reges, cum non dicat Imperiū, nec tunc erant Imperatores, vt ante dictum est: reges tamen erant Imperatores, cum dicit tex. l. Reg. §. c. hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis. no tando verbum, imperaturus. Ex quo quilibet Rex potest hoc respectu dici Imperator.

De iure vero ciuili, dicit Albericus in loco supra alle. quod duplex est proprium, scilicet proprium cuiuscunque Ciuitatis, vt in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. Aliud est proprium, lus ciuile Romanorum per excellentiam. §. sed quoties, in st. de iure nature. Et tunc sic, si ius ciuitatum, vel prouinciarum consideremus, multa ciuitates, & prouinciae non subsunt Imperio. Nam vt dicit, in Hispania, vt dicunt doct. in c. causam. l. secund. extra qui filij sint legit. & Nicolaus de Vbaldis, in tractatu de success. ab intest. ut. char. ver. vltimus modus legitimandi. Quocunque allegaret legem Imperatoris, capite punitur. Veneti verò, & multi alij, non seruant iura Imperatorum, nec etiam Galli, & Frāci. quia non subiunguntur legibus Imperatorum, nec eas allegant, nisi in quantum sulciuntur ratione, & non alijs, vt dicit Bal. in l. nemo. C. de senten. & interl. om. iu.

Si verò consideramus lus ciuile Romanorum, & isto possemus nos de facili expedire, quia non est credendum illis quorum repellerentur actores. c. fraternitatis, de hereticis. c. licet ex quadā de test. l. mathematicos. C. de epif. audien. Et non plus creditur mortuae voci, q̄ viuae: sed leges sunt mortuae voces principis, ipse autem est vox viua, in auth. de consulib. §. si. coll. 4. Cum iraque populo Romano non esset credendum in facto proprio, vt l. nullus. ff. de testib. ergo nec credendum est eorum legibus, vel scripturis.

Et conclusiue, tenet Albe. loco quo supra, quod nunquam Imperator fuit dominus totius orbis. Et hoc etiam tenetur à multis, maxime ab omnibus doctoribus. Aurelianensibus, & Citramontanis, contra sententiam glossarum iuris ciuilis, & canonici. Hanc etiam opinionem, tenuerunt Iacobus de Raucenna, Petrus, & Ioa. Fabri. in d. l. i. C. de sum. trin. & fide cath. in l. bene à Zenone. C. de quad. præscri. per eosdem etiam in proce. sforū. quos secuti sunt Raphael Fulgo. Guillel. de Castillio, & Bernard. de Castillio. in d. l. i. supra all. Et istam opinio-

nem tenet Cardinalis Zaba. in c. venerabilem. verū in z. col. extra de elect. Vbi dicit, quod materia multa ingenia laborauerunt, in ueniunt initium Monarchiae terrestres, & prodierunt primi libri de Monarchia, nulla tamen dicitur potest esse minus utilis. Cōstat enim vt dicit Imperium partim acquisitum fuit Romanorum armorum, & sic etiam in alijs Regnis, quae sunt Monarchiam, vt fuit Afiy. quod dicitur bylonicum. Item Maccedonium, quod fuit Alexandro. Item Carthaginense, quod manserit viguit tempore Hannibalis, vt in Tito Livio secundo bello Punico. Hæc tamen Regna prae Romanorum dicuntur Monarchia, non quia quod istorum fuerit generale ad totum orbem, sed ad magnam partem: in dō etiam Romanorum habuerunt totum, sed ferē totum, vt Zabarel. ibi.

Et, vt dicit Alb. hanc opinionem tenendo, legibus sunt conuincendi, art. text. in c. qui. l. 45. d. sic. Nam Imperator non est mundici quoniam secundum legem Imperatorum dicit se dominum de iure gentium, vel ciuibet hoc probare. l. in rem actio. ff. de rei ventio.

Imperator enim duas solas causas dominat. Quia scilicet habuit à populo Romano, quia per iustum bellum occupauit ab hostibus. perij. ff. de captiuis, & postlimi. reuersis. l. postlimi. & l. hostes. ff. eo. ti.

Sed ad primum responsetur, quod populus potuit plus in eum transferre quam habuerunt traditio. ff. de acq. re. domin. Sed non habuit dominium super alias nationes, vt supra dictum est, & demonstratum fuit, & ad hæc infra demonstrabitur: ergo nec ipse, quod populus non habuit si populus Roma allegaret se habuisse, incurreret ei probatio: tamen onus probationis addendo, constat satis fuisse probatum ex supra dicto, infra adhuc per Chronicas Romanorum probatur, tamen contra hoc sic potest clarificari.

Notorium est enim quod Ciuitas Romana edificata fuit per Romulum, & Rhemum: notatur in l. i. ff. de orig. iuris. in prin. & notatur in l. si. ff. de rerum diui. & habetur etiam in Cicis, lib. 3. prædicti Philippi Bergomensis. Quod dem tempore erant multa Regna, de quibus plenissime: quo quidem tempore, vt ibi dicitur, & supra satis demonstratum fuit, Romanorum dominabantur toti orbi, in dō etiam parti orbis, & tunc habebant solum Reges, corum Regnum erat distinctum illo iure: quod dictum est supra: & tantum iurisdiccionem habuerunt, cum locum edificauerunt, vt vero forsan. in auth. de quartore. col. 6. Vnde populus ille, pro prædicto Reges expellendo, vt notatur contra fe Dei iram prouocasse. 7. q. 1. c. d.

de hęc dominium nec iurisdictionē de iure habuerunt. Nam ius dicitur, quod iustum est. r. d. c. in naturale, & per vim, & violentiam ab initio sedes alienas occupauerūt. Notat Inn. in c. super his de voto. Ita, quod propter vtilitatem initij, conuentia fuerunt eis à Sabinis, Albanis, & confinitimonia partibus denegata. Quod cum hoc nouisset Romulus, finxit se velle ludere ludos, idq; publicare fecit: qua nouitate allecti populi vicini, vt non vni populi spectaculū viderent, ascuerunt ductis exoribus, & filiabus, quas cum tenerent, rapuerūt: Exinde ortum bellum in Albanos, quos sua ditioni addiderunt, & paulatim auctis viribus propinqua dominia vsut pare cōperunt: nec prescriptio- ne se mouere possunt, cum semper malam fidem habuerunt, tam ipsi quàm habentes causam ab eis: & de violentia eorum cōstat per iura, quæ sunt contra L. & hæc ignorantia. ff. de iuris, & facti ignorantia. Ideo, est iguorantia iuris, quæ eos nō excusabit. l. nunquam. ff. de vsuc. l. iuris ignorantia. ff. de iuris & facti ignorantia.

Et adhuc prædicta opinio Cirramontanorum probatur vltra prædicta, nunc reassumendo Monarchiam, quæ fuit à tempore Iulij Cæsaris vsque ad tempora hodierna, demonstrando, quod semper fuerūt alij principes Reges & Dominiones, per vniuersum orbem in pluribus, & diuersis partibus mundi. Maximè tempore illorum, qui dixerunt se ipsos mundi dominos, & faciendo in hoc casu fundamentum pro opi. contraria à Iulio Cæsare, qui primus Imperator, & nomen tale sibi assumpsit. Eo, quod Romanis imperabat, vt tradūt historiographi: de quo glo. in l. i. ff. ad leg. Jul. de adult. aliquid sentit, vbi dicit Iulij Cæsarem a uenitulum Gaij Augusti, fuisse primū Imperatorem: cum ante tantum dominium haberent Romani, vt dictū est, per rapinam vsurpatum, & in sua origi- ne per vim, violentiam, & rapinam inchoatū. Ex quo ergo, initij, seu origo actę possessionis de iure inspicenda sit, l. clā possidere. in prin. ff. de acq. poss. l. nam origo. ff. quod vi aut clam. Quæ cum sit vniuersa, nunquā prodest violento. l. auctoritatem. C. vnde vi. l. si qua loca. C. de fundis, & falib. l. limitro. lib. ii. Et maximè tiam, de iure Canonico. c. si. & c. vigilanti. extra, de præscr. in regula possessor. de reg. in 6. & regula peccatū, eod. ti. Quia semper requiritur bona fides, etiam si desierit titulus, & sit tempus immemorabile. c. i. de præscr. in sexto, in l. vnica. C. de vsuc. c. trāsfor. Ita, quod tale vitium transit ad successores. l. an vitium. ff. de diuer. & temp. præscr. l. Pomponius, in prin. ff. de acq. poss. l. si. ff. de vsuc. l. hæres. ff. de vsuc. Ideo, cum non potuit primus scilicet Romulus, terras, & domitia per eum rapta, vt dictum est, nec etiam Iulius Cæsar, vt dixi, & dicā statim, ideo, nec eorum successores.

In quo licuit spoliatis recuperare, & vti iure suo, & successoribus, & sic de iure gentium, hoc li-

cuit Iulio Cæsari. d. l. ex hoc iure. licuit & Gallis suo tempore: qui etiam, quasi ab initio Vrbs condita, serè totam Italiam, etiam vsq; Romam, ipsa euerfa, dempto Capitolio, prout refert Titus Livius in quarto primæ decadis, & Iustinus libro 24. qui etiam Imperium Romanum per multos annos tenuerunt. Ita quod fuerunt septem, aut octo Reges Franciæ Imperatores Romanorum, cum à principio de Græcis translatum fuerit in Francos, videlicet in Carolum Magnum, quod fuit anno Christi 806. vsq; ad Conradum primum successorem Ludouici tertij, in Imperio Gallorum: Quia omnes Reges Franciæ, tenuerunt imperium Romanum, vsq; ad annum domini 910. quo tempore fuerit translatum Imperiū in Germanos. Quo quidem tempore semper erat alius Imperator in Græcia, qui dicebatur Imperator Constantino- politanus.

Et maius argumentum, quod potest esse est, de Iulio Cæsare, qui dicit se Gallias deuicisse; quod non est verum in totum: Cum semper Aluernia, Britannia, & plures aliæ Ciuitates supra Ligerim flum en existentes (quæ suos duces habebant) nunquam sine continuis querelis paruerunt Romanis, vt constat ex Chronicis historiographorum: vt etiam dicit Oldradus consilio suo 69. incipien. consuevit dubitari. Imperatores Romani nunquam fuerunt in pacifica possessione orbis, cum de his, vt suprā dictum est, nunquam gauisi fuerint pacificè.

Vnde, sub Valentiniano, vniuersa Gallia desecit. Exinde, coacti sunt Romani viuere, contenti sedibus suis & legibus, nec existimauerunt deinceps alias nationes deuincere, nisi media virtute Gallica, vt satis patet ex chronicis: quæ quidem etiam allegandæ sunt decisionibus causarum, & credendum est illis etiam in iudicio, vt dicūt Bal. & Anto. de But. in c. inter dilectos. extra de fide instrum. gl. in verbo, transulit. in c. venerabilem. de elect. gl. i. circa medium. in c. literis. extra de integrum restit. Bar. in l. i. col. 6. & ibi do. meus las. & alij. ff. si cer. petar. glo. & Gemina. in c. placuit. 16. d. l. 2. & Gemina. in c. in nomine domini. 22. distinct. & glo. 3. & Gemina. in c. i. 27. distinction. & idem Gemina. in cap. absit. 30. dist. & gloss. in procem. fforum. §. hæc autem tria. in verbo, vrbibus.

Et item de libris historiariarum, quo ad facta antiqua. Geminianus in c. quamuis. ante finem. 21. dist. Feli. in c. cum causa. extra de proba. & in dicto cap. inter dilectos. in 8. col. ext. de fide instrum. entorum.

Si igitur ex prædictis, propter vim illatam populis Galliæ, debeant dicere se dominos, prout dixi suprā, post Inn. in d. c. super his, in fine extra de voto, & voti redem: clarum est, quod ille titulus eis nihil opitulari potest per suprā dicta.

Q V I N T A P A R S

Nec inuenio alia iura, quæ eis prodesse possint, nec etiam titulos aliquos allegant.

Et ultra prædicta, pro opinione dicentium, & tenentium, nunquam fuisse vniuersalem Monarchiam in mûdo, nec Imperatorem vnquam fuisse dominum totius orbis: Adduco fundamenta sequentia, quæ faciunt contra illos, maximè, qui se dixerunt dominos totius orbis. prout fecerunt quidam Imperatores, de quibus sunt leges in libris Codicis, & digestorum. Primò tempore Iustiniani, qui quandoq; se dicit dominum totius orbis, vt prædixi in legibus allegatis, maximè in l. 2. C. de officio præfecti prætorio Africae. Nam illud non est verisimile: Cum, vt habetur in authentica, vt præponatur nomen Imperatoris. col. 4. vbi vtitur his verbis: **Qui sub Imperio nostro sunt, aut quos nostrum regit Imperium, & ibi: post, in quo nos Deus Romanorum supposuit rebus, & in §. sed hoc tempore. insti. de his, quæ sunt sui, vel alieni iuris. ibi: nullis hominibus, quæ sub Imperio nostro sunt. & in l. 1. C. de sum. rrin. & fide carho. ibi: quos clementiæ nostræ regit Imperium. Quos tex. non intellexerunt, & nimis crudam interpretationem ad illos fecerunt Doctores vltimontani: Qui voluerunt illud verbum relatiuum, vltra suam naturam extendere: cum de natura sua sit restrictiuum, dictionis præcedentis. norant doctores in d. l. 1.**

Tempore verò Theodosiani, & Honorij, qui fecerunt l. mercatores. C. de commercijs, & mercatoribus erant plures non subditi Imperio. Et tempore etiam Alexandri quarti Imperatoris, vt satis constat ex l. omnibus. ciuitatibus, quæ sub Imperio nostro. ff. ad Trebel. Et quod plus est, ex chronicis constat, quod tempore Antonini 12. & Commodi, Lucij, Antonini, & Marci Antonini, plures erant nationes non subditæ Imperio. Ex quo constat, quod relatio Iuliani, conditoris illius legis deprecatio, non est vera, & quod non est verisimile, quod Imperator ita responderit, quoniam veritas erat in contrarium. Nec etiam est credendum Iuliano, cum fuerit malæ vitæ, & modice estimationis, & Tyrannus, & sic non omni exceptione maior, & vocatus fuit Didius Iulianus, qui tyrannicè imperauit per aliquod tempus, & pauci eum inter Imperatores enumerant: & sic non multum facit illa lex deprecatio, cum conuincatur dictus Iulianus de mendacio, eò, quia tempore Antonini 12. Parthi non erant subditi Imperio, cum Marcus Ant. qui eidem successit, eosdem debellauerit Germanos, Marcomannos, Squados, Sarmatas ingenti virtute, vnà cum filio Commodi Ant. superauerit. Tempore cuius Commodi Antonini, Britones non erant subditi imperio, nec etiam Arabes. Nam illo tempore regnabat Lucius Rex Angelorum.

Et sic constat, quod illis temporibus nunquam aliquis Antoninus fuerit mundi dominus, saltem vniuersalis: quicquid dixerit ibi Iulianus: ex quo factis responsum est ad illam legem deprecatio, & ad

omnes leges Iustiniani, & Imperatorum peruenit in contrarium ad oculum demonstratum chronicis historiographorum, vt dictum est.

Irem etiam d. l. deprecatio. cum extraxit ad reprimendum, labore eodem morbo, ab indignato Principe factæ sunt. Prima, ab Antonino, propter piratas. Idem, secundum Bart. extrauaganti: in Henrico, qui indignatus hoc, ut propter Principes, qui terras imperij occupabant, & maximè propter Robertum Siciliæ, propter quem fuerunt factæ duæ extrauagantes, scilicet ad reprimendum, & qui sint rebelles, tamen postea fuerint reuocatae per Clementem quartum. elem. pastoralis. de sentent. & reuocata de Principe irato factum non disponit. l. 1. de const. Principum. §. sed quod Principi. inst. de iur. tu. l. metum. §. sed cum prator. ff. quod metum.

Indò quod plus est, ex dictis doctorum prædictorum opinionem tenentium, clarè ostenditur, contrarietas omnium Imperatorum, & iurisconsultorum Iustinianus in §. sed si ab hostibus. inst. de iur. modis ius Patriæ. po. sol. dicit Imp. Roma. debere habere limites, & fines: si enim Imperator haberet limitatum dominium ratione sui Imperij, haberet limites, nec essent aliqua limina Imperij, & quæ caperentur de facto, non conferentur reuocatae postliminio, vt patet in l. a postliminio. §. a per. ff. de captiuis postlim. reuersis. & in l. qui à latro. ff. de testam. & sic cum limina habeat Imperium à limitato loco non orbe, necio quomodo dici possit Imperatorem esse dominum orbis.

Et faciunt adhuc vltra prædicta contra eos, qui perueniunt, quæ dicunt Imperatorem, seu populum Romanum habere hostes. l. 1. C. de off. præfecti prætorij Africae. §. 1. in authentica. de hæred. & Falcid. ff. de con. l. in bello. l. postliminium. l. hostes de ap. & postlim. reuersis. & ille Rex ind. l. minimum, facit multum, in quantum dicitur, & omnes liberos populos Regesq; moribus constitutum, & ibi: Regem socium, cum eum in populus, aut Rex liber dicatur, plus a rebus populi potestati subiectus est, vt dicitur in l. non dubito. ff. de captiuis. & postlim. reuersis. & gl. in d. l. hostes. Vbi tex. in fine etiam loquitur de Germanis & Parthis hostibus. Romanorum antea socios, & confederatos appellauerunt, non dubito. & d. l. postliminium, quæ quædam res postliminium. & hostes. fuerunt contra Vlpiano, & Paulo iurisconsultis, tempore Alexandri Imperatoris, qui statim regnauit post Antoninos, qui inceperunt anno Christi 154. & fuerunt quinque, aut sex, & finierunt in Bassiano Antonino, & Aurelio Antonino, post quos fuit dictus Alexander, anno Christi 224.

Et sic constat, quod ille Iulianus, de quo est deprecatio. non dicit veritatem, & per hæc etiam legem plenissimè constat esse responsum.

Albericus verò, ad illam l. vltimus responsum

ad dicit, quod licet Imperator in vno loco dicat se
domini dominum, tamen alibi fatetur melius ef-
se, qui non erant Imperio subditi. Alij enim erant
hostes, alij foederati, alij Reges, alij amici: vt in d.
legib. hic ante all. & d. l. mercatores. C. de cōmer-
cis. & mercatoribus.

Ad c. in apib. facilis est responsio: Quia licet di-
catur, quod in vno Regno debeat esse Rex, non se-
quitur, quod nō possint esse diuersa Regna: Imò
quod plus est, Deus ordinauit à principio plures
Reges, & in vno quoq; Regno vnum Regem. Nec
hoc prohibet d. c. in apibus. nam vnus apis nō est
Rex omnium apum de mundo, imò in quolibet
vase apum est vnus Rex: nec omnes grues de mun-
do sequuntur vnā, sed vna cōgregatio sequitur
vnā, & alia aliam, & sic in quolibet Regno erit
Rex, vel in qualibet ciuitate vnus Rector: quando-
que tamen reperitur duos fuisse Imperatores. l.
Imperatores. de pact. & l. diui fratres. ff. de pōnis. &
ita nullum tex. declarat Io. de Turrecr. in d. c. in a-
pib. Vbi respondet ad iura pro parte contraria
allegata, tenendo etiam, quod nunquam fuit Mo-
narchia vniuersalis.

Ex quib. constat responsio generalis ad omnia
iura dicentia, quod Imperator est dominus totius
orbis, & habet Monarchiam. Est verum, Orbis, sci-
licet subiectus Romano Imperio, cum tempore,
quo transfatum fuit Imperium per populū in Prin-
cipem, transfulerunt ei omne Imperiū, quod ha-
bebat in toto orbe. Cum ergo totus orbis vni-
uersaliter non tunc subijceretur ipsi populo Ro-
mano, sed tantū vna pars, debet intelligi illā partē
esse vniuersaliter illum totum orbem, & non vlti-
mā. Quia si extendetur ad partes etiam tunc nō
subditas Imperio, sequerentur tot inconuenien-
tiae, quot in mente scribi non possent. Sequeretur
enim, quod transfulisset in eum plus iuris, quā
habuisset: sequeretur etiam, quod potestatem ha-
buissent tollendi ea quae de iure diuino erant in-
troducenda, vt puta regna, & dominationes, de quib.
supra dictum est. Et sic illa generalitas seu vni-
uersalitas restringitur ad habilitatem. l. cum. ff. de iu-
dicis. notatur plenē per do. meum Ias. in l. 1. §. nun-
quid notat Fel. in c. cognoscetes. col. 6. extra
de conli. Absurdum enim esset, & contra iuris di-
spōitionē, quod populus Romanus transferendo
omnem potestatem quā habebat in Principem,
plus iuris ei dedisset, quā habuisset: & ideo illa
vniuersalis locutio, seu generalis, debet ad partem
mundi subditam Romano Imperio restringi, &
non alias partes eidem non subditas extendi, ad
causandam inconuenientiam, & absurdam, de quib.
supra dictum est: nec incidant in mendaciū, quod
fuerit, vt notoriē constat ex omnib. Chronicis
mundi. Et etiam ad id, quod est possibile restrin-
guntur. Floria. in l. eni debere. ff. de serui. vrb. prae-
diorum. & non ad impossibile, quod esset hoc casus.

Nō obstat vltorius, quod voluerunt dicere mul-
ti, tenentes partem contrariam vltra solutiones
praedictas ad tex. supra allegatos, maximē ad c. cō-
uenior. 23. q. 8. vbi dicitur quod Imperator licet
omnia, & ipsius sunt vniuersa. Quia vltra respon-
sionem, quae dari potest, quod hoc possit esse verū
in suo Imperio, & infra fines, & limites sui imperij:
non quia ibi dicitur decisiuē, sed solum erat vna
allegatio partis, vt ibi patet.

Et ad c. quo iure. s. d. responsio est in promptu:
Quia ibi loquitur tā de Regib. quā Impatorib.
Duo enim sunt (dixit ille tex.) quibus principaliter
hic mundus regitur autoritas sacra Pontificū,
& Regalis potestas: non enim dicit Imperialis. Vn-
de nec regularitas orbis quiesceret in eo, quia
tunc nec esset opportunum Ecclesiam Dei in sua
regularitate quiescere, quae mundum vniuersum
regit, & sub qua omnis spiritus requiescit. c. solite.
de maio. & obed. in c. conuenior. 23. q. 8. in c. si Im-
perator. 96. d. qui nec priuilegium à sede Aposto-
lica sibi indultum conseruare potuit. Ideo pro-
pter defectum Imperatoris necesse fuit, quod Re-
ges Franciae subuenirent Ecclesiae afflictā: quibus
& à Deo hoc donatum est semper. c. hortatu. 23. q.
8. c. Adrianus. 63. d. Et ideo ille rex. in d. c. quo iure.
melius intelligi debet de Rege Franciae, quā de Im-
peratore, cum plus Reges Franciae subuenirent
Ecclesiae quā Imperatores, vt supra dixi: & ille
tex. in d. c. quo iure. non loquitur decisiuē, & præ-
cisē, sed tantum exemplatiuē, vt satis ibi confite-
tur glossa.

Et pro responsione l. 2. ff. de off. praef. prator. A-
fricā. Quae lex fuit Constantini, quo tempore trans-
latum est Imperium in Gallos, scilicet in Carolū
Magnum, de quo ante dixi in terminis illius legis,
non probat, quod Imperator fuerit dominus vni-
uersi orbis, nec quod habuerit vniuersale domi-
nium, imò nec habuerit dominium in Gallia, in his
verbis ponderatis ab omnib. tenentibus partem
contrariam, scilicet in partibus Hispaniae, & Gal-
liae, siue Francorum: & nota verbum, In partibus.
non enim dicit, quod Gallia subesset Imperio. Ve-
rum est bene, quod aliquae partes Galliae, fuerunt
tunc iuris Italici, vt patet in l. si. ff. de censib. & quae
forsitan obediebant imperio Romano, vt erat
Maffilia Narbonen. Viennensis, & illa pars Bur-
gundiae, quae Allobroges attingit, quae clauditur
Rhodano fluuio, quae erant de Regno Francie, &
de facto à Romanis imperatoribus occupabatur,
quae etiam de facto per Theodobertum regem
Franciae nepotem ex filio Clotarij regis recupera-
tae sunt, & denuo Franciae regno additae, & vsq; ad
hac tempora conseruatae.

Vnde ergo bene dicit tex. quae in partib. Galliae,
seu Francorum, quia & illae partes sub Gallia A-
quitonica, vel secundum Plinium Lugdunensi,
comprehenduntur, vnde nec per hoc concludit
Gallias vniuersas subesse tunc Imperio.

Q V I N T A P A R S

Ad l. si duos. §. 1. de excusa. tur. ibi. Vniuerso orbi conueniens est, cuius subiectum est capitulum. Nam ille textus nihil facit, & etiam sunt verba Antonini Pij. de quo in l. deprec. iam pluries supra alleg. & non sunt ibi decisiuè posita, sed allegatiuè: allegando quandam epistolam illius Antonini Pij missam Comiti Asiae solum. Et sic ex illa specificatione precedente restringitur illa vniuersalitas, seu generalitas, scilicet vniuerso orbi Asiae. & sic ista vniuersalitas hic limitatur, & distinguitur in illo casu, cum sit ex epistola Antonini Pij scripta comiti Asiae, quod fit de iure. notat d. meus Iaso. in l. si conuenit. col. vl. ff. de iuris. omn. iud. per textum in l. quoties. C. familiae crei. per quem Bal. notat ibi, quod verba generalia indefinitè prolata recipiuntur verbis specialibus intellectum: & plura alia ad propositum adducit idem d. meus Iaso. in l. si de certa re. & in 1. & 2. col. C. de transa. faciunt, quae dicit Ale. in consi. suo. 22. in sine. in 1. vol.

Cum ergo praedicta epistola fuerit solum missa comiti Asiae, non extendetur vniuersalitas sequens ultra districtum commissum dicto Comiti, quia etiam extra territorium ius dicenti non paretur: & cum Comes Asiae solum haberet administrationem in Asia, vt sonant verba, scilicet, Comiti Asiae, non extendetur illa vniuersalitas, vltra suam administrationem.

Et etiam facit, quia Epistola non probat nec ligat non recipientes, vt satis probat, Bar. in l. filiusfam. ff. ad Maced. Ex quo ergo non constat, quod alij receperint praedictam Epistolam, & tacerint, non eos ligauit. cum etiam Epistola non probet. notant Bal. & alij in l. non nudis. C. de probat. & etiam satis supra demonstratum est, quod nunquam Antoninus fuerit dominus vniuersi orbis, imò suo tempore erant plures Reges, & Principes, qui non erant tunc subditi Romano imperio.

Ad dicta Bar. & aliorum dicentium Reges peccare, qui negant Imperatorem esse dominum orbis, & dicentes contrarium, esse haereticos, & etiam eos esse haereticos fundantes se ex dicto Lucae secundo: Exiit edictum à Caesare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, cum hoc non probet necessàrio, quod ergo Caesar fuerit dominus vniuersi orbis, prout in veritate rei non erat. Nam non sequitur, exiit edictum, igitur est dominus: nec per hoc probatur in Imperatore esse dominium. Non ergo sequeretur: Cum Turca magnus, dicat se dominum orbis, quod hoc sit verum: saepe enim gloriantur domini Principes in assumptione titulorum generalium, quos tamen non habent, nec vnquam habuerunt, nec in aeternum habebunt, vt de illo Turca magno, & satis demonstratum est in pluribus alijs.

Et etiam vellem scire, quomodo hoc probaretur, quod per hoc quis esset haereticus, nam istud non est nec de praecipis Ecclesiae, nec de praecipis decalogi, nec de contentis in symbolo, vt

supra dixi in prin. huius secundi tractatus: & sit in Euangelio, non tamen est ibi praecipuum solum narratiue.

Ex quo etiam quod plus est, reperio contulisse determinatum per summos pontifices dixerunt, & ordinauerunt Regem Franciae tunc nunc recognoscere in spiritualibus & temporalibus. d. c. per venerabilem, qui filij sunt legum qui tex. loquitur de iur. & non de facto. quia quam summus Pontifex loquitur in factis iure tantum. gloss. est in c. consultationi. in fi. extra de tempo. ord. quam glo. in terminis stris reputat singularem Fel. in c. cum non extra de praescript. vbi addit, quod illam glo. Card. Alex. in c. quae in Ecclesiarum, in ver. debatur. extra de consi. & quod illam gloss. interpretationem firmat Pan. in c. nouit. & ibi extra de consi. & facit tex. in l. mora. in prin. vsuris, ibi neq; constitutione vlla, neq; autoris questione decidi posse, cum sit facti quam iuris, & facit tex. in l. eum quem. in fine. facto autem consentientibus. ff. de iudicijs. C. tanquam habens omnia iura in serinio peccatum nunquam de facto loquitur, sed de iure: quoniam iam ex pluribus rationibus, ex illo textu ponderari potest, maximè in prin. in ver. insuper. ibi iuris alterius laesione, in eo se iurisdictioni nostra subijcere potuit. Ad quae verba aduertendum est cum si verum fuisset, quod Rex Franciae fuisset in temporalibus Imperator, & conuenienter potuisset ipse Rex Franciae sine magna laesione iuris alterius, scilicet Imperatoris se subijcere alteri iurisdictioni, scilicet Pontificis, maximè, cum tractaretur de delegatione filiorum, & consequenter de successione Regni, & alijs feudis, quibus non bnuisset interuenisse autoritas, & consensus ipsius Imperatoris, in istis feudis maioribus. tex. in c. naturalis. vbi omnes notant, si de fuerit controuersia. vbi gloss. & omnes sunt postea in vsibus feud. Imò, Papa in talibus iurisdictione Imperatoris non potest se intromittere, vt tenent omnes in c. ceterum. de iudicijs. gloss. in l. Galus. §. & quid sit tantum. ff. de posthu.

Ei facit text. in l. 2. ff. de natal. de restituere. Bal. & Pau. de Ca. in l. 1. C. de iure auro. an. rum. per illum tex. quod tamen intellige. nec cerneret materiam peccati. gloss. in c. si duobus. tra. de appella. Inno. in c. licet extra de for. com. Abbas. in c. nouit. extra de iudicijs. vel in c. 1. extra de consi. tra.

Et si dicatur, quod in d. c. per venerabilem. magis tractatur de efficacia & validitate matrimonij quam de legitimatione filiorum, ex quo potest ad summum Pontificem spectare cognitio. Causae matrimoniales debeant coram Imperatore Ecclesiastico terminari, & per summum Pontificem super talibus est dispensandum, &

per alium. notatur in c. lator. qui fil. sint legit.
 dicitur cap. per venerabilem, & per Bart. in leg.
 ff. sol. mat. Ex quo dixerunt quidam, quod Pa-
 pas potest incidenter filios naturales in temporalibus
 legitimize, licet non principaliter: quod tamen
 multi dicunt, non affirmant in d. c. pervene-
 riam.

Ad prædicta responderur, quod ille textus lo-
 quitur in legitimatione vera & expressa, quia aliàs
 non fuisset opus dicere, quod potuerit Rex subij-
 cere se iurisdictioni summi Pontificis, quia si fuisset
 tantum causa matrimonij, ipso iure iam fuisset
 subiectus: & ideo lex non loquitur in casu arido,
 sed vni, vt patet in le. Arriani. C. de hæriti. & in
 c. lator. non dubitali. l. Labeo. ff. de Carb. edi.

Et etiam, ex quo certum erat matrimonium
 non fuisset verum, vt ibi dicitur rex. & gl. in verbo, vi-
 detur. & ideo filij erant naturales tantum, & nõ
 legitimi. ex quo requirebatur legitimitio filiorum
 ex illo matrimonio, quam Rex petijt, ut
 non poterat facere: non tanquam pater, sed tan-
 quam Princeps cum subditis, vt ibi satis notatur.
 Et ideo erat Princeps neminem recognoscens, &
 nõ subditus Imperatori: quia si fuisset illi subdi-
 tus, non potuisset legitimize, quo ad fenda, vt di-
 citur in omnes in d. §. naturales.

Et cum dicatur, quod poruit tãquam Princeps,
 ergo de iure, cum istud dicatur per summum Pon-
 tificem, cum verba illius diriguntur ad ea, quæ de
 iure fieri possunt, & non ad ea, quæ de facto. l. ex fa-
 ctis. ff. de iud. & pup. sub. ff. de ea. cam. te. de referip. l. fi.
 C. de testa. mili. l. 2. C. de noxal. & si hoc non intel-
 ligatur de iure, sequeretur quod Papa voluisset
 facere Regem Franciæ contra Imperatorem in
 his quæ facere non posset, & sic in male gestis, quæ
 vnde in illicita: vnde ex eo fonte. ex quo iura pro-
 veniunt, sequeretur iniuria, quod non est dicen-
 dum. Ex quo credo dicendum, quod ille rex. in d.
 c. per venerabilem. loquitur de iure & non de fa-
 cto contra gl. ibi, contra quam etiam tenent Iun.
 Abbas Fel. & plures alij in d. c. nouit. extra de iudi-
 cis.

Et hæc tex. in d. cap. nouit. extra de iudicij. pro
 huiusmodi interpretatione, quod ille rex. in d. ca.
 per venerabilem. debeat intelligi de iure & nõ de
 facto. secundum gl. ibi, sic inducendo. Dicit enim
 ibi rex. non enim intendimus de feudo, cuius ad
 quæ spectat iudicium, loquendo de Rege Fran-
 cæ, in quibus verbis facio hoc fundamentum. Si
 enim rex Franciæ habuisset superiorem Imperato-
 rem in temporalibus, non potuisset cognoscere
 de causa vertente inter ipsum & Regem Angliæ,
 nec suum vasallum occasione comitatus Picta-
 cæ, cum ageretur de causa feudali, sed debuisset
 Imperator cognoscere. ca. i. Apud quem vel quos
 quæ o feudi terminetur, in v. lib. feud. & faciunt
 quæ c. Bal. & Jac. de Beluisio & alij in c. i. de iur-
 dictura in maritima facta. Quod si est quæstio in-

ter maiores, vt sunt Duces, Comites & Reges, in
 quibus non potest faciliter habere iudicium, Im-
 perator est iudex, & non alius c. i. de lege Corradi,
 in v. lib. feud. idem Bal. in l. i. ff. de rerum diui. Cum
 ergo ille rex. in d. c. nouit. dicat, quod illa quæstio
 feudi debuit determinari per Regem Franciæ do-
 minum feudi, cum ad eum spectet & nõ ad alium,
 patet, quod de iure Imperatori non subiacet. Et
 hoc ibi tenet Pan. duabus rationibus, quas videtis
 in v. lib. feud. idem Bal. in l. i. ff. de rerum diui. Cuius
 Luc. de Pen. in l. vnica. Co. de colonis Palæstinis,
 lib. ii.

Ex quo sequitur, quod si Rex Franciæ non sit il-
 li subditus, quod ipse Imperator non est mundi do-
 minus, quod indubitãter teneo verum ex supra di-
 ctis & multis alijs rationibus, quæ hic possent adduci:
 sed cũ ex euidẽtia rei, & per existentiam aliorum
 Regnorum, quæ semper fuerunt in esse tẽpore impe-
 rij Romani, dicendum est indubitãter, quod nunquã
 fuit vsque ad hæc tempora aliquis Imperator, quã
 fuerit vniuersalis mundi dominus.

Ex quo tamen Romani præ cæteris maiorem
 dominationem in hoc seculo habuerunt, & exin-
 de nomen Regium odiosum fuisse apud eos, ac
 sumptum pro eorum Principe post Reges, con-
 sules & dictatores, nomen Imperatoris. Ideo vide-
 tur inter omnes huius mundi Principes ratione il-
 lius dignitatis esse primus & cæteris excellentior,
 non tamen per hoc sequitur, quod sit mundi do-
 minus, & sic quod alij propterea eidem subijcian-
 tur, quoniam nunquam fuit ita ordinatum, neq;
 à Deo, neq; eius Vicario, neq; ab habentibus pote-
 statem hoc ordinandi seu disponendi.

Potest tamen dici, quod adhuc rex Franciæ ita
 potest dici Imperator in suo Regno, prout infra di-
 cam, prout rex Romanorum in suo regno dicitur
 Imperator: & quod tale Imperium est ita in Rege
 Francorum, sicut in rege Romanorum. Cum, vt
 habetur in Chronicis Eusebij, Imperiũ fuit trãsla-
 tum de Græcis ad personam Caroli Magni Regis
 Francorum. & facit 63. dist. c. ego Ludouicus. & ibi
 not. in vlr. glo. Et virtute istius translationis Caro-
 lus Magnus, & sui successores, receperunt potesta-
 tem imperialem in omnibus regnis, prouincijs &
 terris: Præsertim occidentalibus, quæ non erant
 ante tempus dictæ translationis sub potestate di-
 cti Caroli, & etiam petendi & exigendi à Regibus
 & Principibus Regnotum, prouinciarum, & ter-
 ratum huiusmodi subiectionem Imperatori debi-
 tam: Ita quod sicut olim populus Romanus
 ius & potestatem transtulit in Imperatorem, vt
 patet. ff. de orig. iur. leg. 2. §. nouissimè. in fit. de iure
 nat. gentium & ciui. §. sed & quod Principi. ff.
 de constit. Principum. leg. 1. Et postmodum, ex
 diuisione ipsius Imperij, quæ fuit per Carolum
 Magnum, Aquigrani solenniter congrega-
 tis omnibus proceribus totius Regni, Ludo-
 uicum filium suum Aquitanix Regem cun-
 ctorum

Q V I N T A P A R S

eorum cōsilio sibi totius Regni & Imperialis nominis hereditatem sub anno Domini 800. constituit. Impositoque capiti eius diademate, Imperatorem & Augustum appellari iussit. Richardum verò nepotem suum filium Pipini filij sui Italiae praefecit & appellari iussit. Post hoc idem Ludouicus, qui Pius est cognominatus, mortuo patre suo, generalem conuentum Aquisgranum sub anno Domini 817. habens, filium suum primogenitum Lotharium nominis atque imperij sui constituit, & ceteros Reges appellatos, vnum Aquitaniae, s. Pipinum, alterum Bauariae, s. Ludouicum praefecit. Ex quo ex huiusmodi translatione semper remansit potestas Imperialis apud Francos. Imò, primò habuerunt nomen Imperatoris, cum dicto Ludouico fuerit impositum diadema, & Imperator & Augustus ex iussu Caroli Magni vocatus fuerit. Et licet postmodum anno Domini 842. orta fuerit guerra inter tres fratres, videlicet Ludouicum, Carolum & Lotharium, post bellum inter eos habitum, anno praecedenti apud pagum Antifiodoreum, in loco qui dicitur Fōraines, in quo à neutra parte fuit triumphatum, secundum Eusebium, & Imperium remanserit apud Lotharium, qui appellatus fuit Imperator: tamen potestas Imperialis etiam remansit apud Carolum, qui habuit Regnum occidentale Francorum, à Britannio mari, vsque ad Mosam fluuium, & vocatus fuit Rex Galliae: Sed tamen cum potestate Imperiali in suo Regno, quam semper vsque nunc exercuit, & adhuc exerceat, faciendo ea omnia, quae Imperator in suo imperio. Ex quo etià potest dici, quod praescriptio tanti temporis, cuius initij memoria non extat, in contrarium ei prodest. Dicit tamen Bal. in tit. de prohibita feudi aliena. per Fedricum. §. si. col. pen. in si. quod licet dictus Rex Franciae sit super omnes Reges, & quo ad subditos suos sit in Regno tanquam corporalis Deus, non tamen, vt dicit, est alter Imperator.

Sed quia tamen postmodum ab Ecclesia Romana maior dignitas reputatur dignitas Imperatoris, & propter approbationem, quam fecit Ecclesia Romana de impio, illud transferendo de Francis, seu Gallis in Germanos, in personam Othonis: de quo legitur in c. synodo. 64. dist. quam Regum, in omnibus locis indifferenter: extra Regnum Franciae semper Imperator sedet à dextris, & Rex Franciae à sinistris, & sic praecedit Regem Franciae propter autoritatem & praerminentiam, quam habet ab Ecclesia, ex vñctione & coronatione, quam recipit ab Ecclesia Romana, vt dictum est, & habetur in c. per venerabilem. extra de elect. & notatur in pluribus locis. De huiusmodi translatione est magna altercatio. Sed cum nō sit magna vtilitatis, & sit iam haec pars satis onerata, me remitto ad tractatum Io. le Cyrier de primogenitura, in 12. qua. secundi libri. vbi per 7. aut 8. col.

Vigesimanona confid. An etiam, si electus Imperatorem nondum sit coronatus, ante coronationem dicitur tantum Rex Romanorum, praecedere debeat Regem Franciae. Hactenus fuit hoc anno Domini 1321. in mense Septembris in oppido Caleti, vbi fuerunt ambasciatorum legati Caroli Illustrissimi electi in Imperatorem Regis Hispanorum: inter quos erat nobilissimus & constantissimus vir dominus Mercurinus Cancellarius electi in Imperatorem, & legati Francie Illustrissimi Regis Franciae: Inter quos erat nobilissimus & excellentissimus vir dominus Antonius de Berto, Cancellarius Regis Franciae: inter quos fuit ambasciator de praecedentia. Mouebatur praedictus ambasciator huiusmodi ea ratione, quia praedictus Carolus huiusmodi electus in Imperatorem, non tamen erat coronatus, & sic tantum erat Rex Romanorum, qui tanquam rex Romanorum vngitur nec coronatur ab Ecclesia: & etiam esset Rex Hispaniae, tamen, quia non vngitur, praedictus Cancellarius Franciae debuit praecedere Cancellarium praedicti electi in Imperatorem: eodem modo Rex Franciae erat vnctus & coronatus, praedictus vero electus in Imperatorem, & rex Hispanorum erat vnctus nec coronatus.

Ex parte verò dicti domini Mercurini Cancellarii electi in Imperatorem, multa in contrarium dicebantur, & quod praedictus electus erat vnctus & coronatus ab Archiepiscopo Colonien. ad quod pertinet eidem Regi primam vñctionem & coronationem impendere, prout tenet Inn. in c. venerabilem. extra de elect. dicam plenius.

Decisio huius controuersiae pendet ex dubio, quod sequitur: Nunquid electus in Regem Romanorum in Imperatorem à Principibus habentibus potestatem eligendi, vel à maiori parte possit statim ipsa electione licite nomen Regis assumere, & in ipsa Regni & imperij, tanquam habens eandem potestatem, quam Imperator in Italia, & in vniuersis Regno & Imperio subiectis admittere.

Ad istud dubium videtur primò dici, quod electus in Imperatorem non potest sibi assumere nomen Regis, nisi approbationem suam ab Ecclesia factam. quod sic probatur: Examinatio personae electi in Regem Romanorum, pertinet ad Ecclesiam Romanam. ca. venerabilem. §. venerabilem. extra de electione. ele. Romani. vers. praefatum. que. de iureiur. Et non solum examinatio, sed probatio & nominatio, vt dicit ibi rex. Quod si examinatio non videtur fieri ad aliam personam nisi vt examinata prius persona ipsius, vel si persona eiusdem electi, approbetur, vt sic in approbatione demum possit, licet in electione dignitates Ecclesiasticas regulariter obferuare, patet in c. nostri. extra de elect. & in ca. qualiter. de dem tit. & c. auaritia. cod. tit. lib. 6. Ergo videtur, quod approbatio electi in regem Romanorum, etiam si sit electus à Principibus in concordantia per

debet ab Ecclesia Romana, antequam administret, ac nomen Imperatoris assumere, vt dicit glo. in c. de. Romani. in verbo, futur^o. ibi: Ego enim, quem ad hoc allegat Fel. in e. cam te. in 2. col. extra de re scriptis. vbi amplè ponitur materia de electo, cuius potestatem habeat ante consecrationem & confirmationem.

Secundò, sic: Si rex Romanorum ex electione concordij vel à maiori parte Principum electorum facta possit statim administrare iura & bona Regni Imperij, ergo vnctio & coronatio, quæ Regi Romanorum Aquisgranij per Archiepiscopum Coloniensem & vnctio & coronatio per Archiepiscopum Mediolanensem in villa Modinensi. secundario eidem ante vnctionem & coronationem Imperialem eonsequuntur impendi, vt etiam notatur per Io. And. in d. de. Romani. viderentur superflua & inanes, & de nihilo viderentur seruire, quod est absurdum & inconueniens, cum tales vnctiones & coronationes non videntur esse sine rationabili causa in d. c. a.

Tertiò sic: Rex Romanorum non habet eandem potestatem quam Imperator, qui non dicitur Imperator nisi post vnctionem & coronationem: cum, vt habemus in l. bene à Zenone. C. de quadr. prescrip. in fi. Vbi Imperator non concedit priuilegium ante infulas imperiales susceperas: Per quarum susceptionem intelligimus coronationem Imperialem: & sic videtur, quod rex Romanorum non habet eandem potestatem, quam postea factus Imperator. & facit tex. in l. athleta. ff. de excus. tu. quæ ad hoc allegat Barba. in c. cam te. in 2. col. extra de re scriptis.

Quartò faciunt tex. in cap. in nomine Domini. vt notatur autem. ibi: & futurus. 23. dist. & in cap. notabilem. §. verum. ibi: eligendum in regem, vel Imperatorem postmodum promouendum. extra de cle. & in c. Romani. ver. priusquam de iur. vbi dicitur. Ego enim rex Romanorum, futurus Imperator. Ex quibus omnibus patet, quod primo quis efficitur Rex, & postmodum futuro tempore Imperator, & sic Rex non videtur habere eandem potestatem quam Imperator: cum Rex prius existens postmodum promouetur in Imperatorem, vt sic aliquid importet plus promotio in Imperatorem, quam in Regem.

Quintò sic probatur, Nam nihil operatur antequam sit. l. e. n. ff. de colla. bonorum. §. si impuberi. vbi dicit. pramatura est enim collationis species, cum adhuc viuat is, cui⁹ de bonis quarta deditur. l. §. ex hoc re scripto. ff. de ventre in spiciendo. l. e. quoribus. ff. de nouatio. Sed Imperator in sua coronatione dicitur oriri, & sic incipere esse. l. omnes. C. de ferijs. ibi: vel ortus imperij prorulerunt. & ibi §. quæ exponit: id est, coronatus, ergo ante hoc dicitur Io. And. in data, lib. 6. in glo. quæ incipit, scilicet ab eis. Et tribus coronis coronari debet, vt no-

tatur per eum in clem. Romani. de elect. & dixi supra.

Sextò probatur sic: Furtiuus est omnis actus & illicitus, qui exercetur in re præter voluntatem domini vel custodis, etiam si exerceatur per eum cui traditio fieri debet. l. si ex stipulatio. ff. de acqu. poss. l. nec ex vera. Co. de quadrien. prescri. sed per Christum B. Petro & successoribus. tradita sunt vtri usque Regni gubernacula, cœlestis, scilicet & terreni. 22. dist. omnes. 15. q. 6. c. alius. & c. nos sanctorum. & c. iuratos. 1. quæstio. 4. c. quia prælatus, in prin. & ca. ad Apostolicæ. de re iur. in 6. Quicumque ergo sine voluntate successoris B. Petri terreni Regni gubernaculum assumit, rem licitam facit. quod optimè probat Inno. per rationes in c. licet ex suscepto. de for. compe. & probatur in d. e. Venereabilem. extra qui fil. sint legit. quod est probatur Pfal. 135. vbi dicitur: Qui fecit luminaria magna, Solem in potestatem dici, Lunam & stellas in potestatem noctis: in quo trãsumptiuè significatur Sacerdotium & Imperium, vt per solem sacerdotium significetur, per lunam imperium demonstratur. ca. solita. extra de maior. & obed. Luna autem non lucet, nisi per influentiam Solis, ergo nec Imperator nisi per influentiam à Papa. & cum hoc bene facit dicit. l. bene à Zenone. supra in quarto fundamento. allegata in si. dum dicit, Imperiales suscepimus infulas, vt dicatur infula, quasi infusa sine influenza. de quibus infulis habetur in l. si. C. de iudais. & in auth. vt omnes tam milites quam militares iudices, in prin.

Septimò probatur sic: Nullum imperfectum operatur perfectè, aliàs perfectum ab imperfecto non dignosceretur. l. e. adificia. §. perfectissimè. ff. de adil. edict. Perfectum autè non est, cui aliqua particula deficit. l. cum Sylleianum. C. ad Sylleia. Probat Philosophus. Metaphysicæ. ca. de pfecto. & hoc etiam probat lex dicens: neque balneum, aut theatrum fecisse intelligitur, qui ei propriam formam, quæ ex consummatione contingit, non dederit. l. si is qui quadringenta. §. quædam. ff. ad leg. Falei. Hinc dicit d. meus Ias. in l. si profundo. & in l. sub prætextu, secunda. & in 2. col. C. de transact. quod imperfectum & nullum idem sunt. sed constat, quod ante approbationem, vnctionem & coronationem aliqua pars imperialis dignitati deficit, alioquin esset superflua: quod nemo sanæ mentis probabit, vt l. si ita quis stipulanti. ff. de cuius. l. posthumus. ff. de captiuis & postli. reuer. ergo nõ est perfectæ, & sic non potest perfectè imperialia operari, quod posset si ea quæ sunt iurisdictionis liberè exercere posset, cum tota sua potestas in hoc consistat.

Octauò probatur sic: Quoties sunt duo gradus successiui adinuicem ordinati, existens in ultimo non debet attingere ea, quæ sunt primi, sicut Diaconus ea, quæ sunt Episcopi vel presbyteri. e. Diaconus. & c. seq. 93. dist. vni eommissum alius surripiat.

Q V I N T A P A R S

plac. l. consulta diuina. C. de testam. Et in electo in Imperatorem est considerare duos gradus. Vnum in quantum est Rex, alterum, in quantum promouendus est Imperator, vt d. c. venerabilem. de ele. & clarius in d. c. in nomine domini. 23. dist. ibi. Dilectissimi filij nostri habeant. existens ergo in primo gradu, s. Regis, non visitabitur quæ sunt secundi, s. Imperij.

Nonò probatur sic: Præceptum & præmaturè vitatur quis gladio ante efficacem commissionem eiusdem. l. obseruare. §. si. ff. de offi. proconsulis. ar. l. e. 1. de execu. rei iudicata. & quis administrationi imprudenter se immiscet ante administrationem decretam. l. si. C. arbitrium tutelæ. & in auth. vt hi qui obli. habere. prohibent res minorum. sed sic est, quod vterque gladi⁹ est apud Ecclesiam, quod notatur per verba Apostolorum, in quorum persona Ecclesia designatur: Ecce duo gladij hic, s. in Ecclesia: Et Christus dicit non superflua esse, sed dicit sufficit: & ideo cum Petrus gladium exercuit, nequaquam vt abiceret iussit, sed vt in vaginam conuerteret, quasi exercitium prohibens, non Imperium aufrens. Exercitium autem Imperatori committitur in approbatione, vñctione & Coronatione. arg. ff. de mili. testa. l. e. co. & l. si Tiri⁹. & in auth. de defen. ciuit. §. interim. collat. 3. ergo ante hanc commissionem administrare non potest.

Decimò probatur: Electus ad militiam nõ prius miles est quàm stigmata receperit, & in numero militum sit descriptus. l. ex co. & l. si Titius. ff. de testa. milit. l. 1. stigmata. C. de fabricensibus, lib. 12. Sic etiam Imperator licet sit in Imperatorem electus, donec habeat stigmata & insignia Imperatoris, non debet dici Imperator.

Vndecimò: Nam cum post eius electionem requiratur confirmatio Papæ, & ingressus officij per coronationem iuribus supra alle. Sequitur, quod ante non habet plenariam potestatem, ergo non potest officium in inuitum exercere. l. Publius. ff. de cond. & de. in auth. de consulis. ea. hæc autem. colla. 4. & in auth. de defen. ciuit. §. interim. & leg. post duos. Cod. de aduo. diuer. iud. & ca. pen. extra de transla. præla.

Duodecimò: Cum, vt ante dictum est, ante confirmationem, cõsecrationem & vñctionem, non dicatur Imperator, sed tantum Rex Romanorum, ergo potestatem Imperatoris habere non debet: cum carentia nomine carere debent & effectu. l. à nullo. Cod. de ferijs. & ista tria vltima motiua facit Salic. in d. l. bene à Zenone. Cod. de quadrien. præferi.

Contrariam tamè opinionem, s. Quod statim electione facta possit administrare, tenet Bar. Bal. post glo. & Cy. in ele. l. bene à Zenone. Bar. in extra uaganti ad reprimendam. in verbo Regibus. & idem Bar. in l. ex co. ff. de test. mili. & in l. e. sed & reprobati. in prin. de excus. tuto. & in prima consti-

tutione Digestorum. in fine principij. gl. in c. leg. mus. 94. dist. Inn. in c. cum Ferraric. extra de cõstitui. Collecta. in c. nosi, in fi. & ibi in apostol. ver. sic nec Imperator. extra de postula. præla. in c. venerabilem. extra de ele. Fel. in c. eam. extra de 2. ver. similiter. extra de rescript. Old. confil. & confil. 199. Albe. de Rosâ. & Salic. in d. l. bene à Zenone. qui mouentur rationibus seq.

Primò, Quia sicut matrimonium mutuo consensu perficitur. ff. de reg. iur. l. nuptias cū sit ita mutuo cõsensu eligenti⁹, & electi accepti debet dici esse perfectū, & est similitudo bonæ sicut maritus vxorem tenetur defendere, vt de iniurijs. §. patitur. Ita & Imperator Romanæ in vniuerso, & in particulari, vt in d. l. bene à Zenone. & C. de nouo codice componen. in prin. Sed videtur, quod ista similitudo non sit bona, vt dicit Rosfredus Beneuentanus in libello Canonici, sub titulo de sponsalibus. in 1. col. matrimonium per sponsalia inicitur, per de presenti complet, & per copulam consummatur. Ita matrimonium per electum post consensum inicitur, in confirmatione fitur, & in consecratione consummatur. & c. inter corporalia. extra de transla. præla. & dicit Luc. de Pen. in l. mulier, in prin. C. de incho. lib. 10. quòd matrimoniū tantum dicitur inchoari per sponsalia, & consummari per copulam. & naleam allegat iura allegata.

Ex quo mihi videtur dicendum, Quod ista similitudo non est sufficiens ad æquiparandum vni ad aliud. Ita quod sit verum argumentum, cum etiam si similitudo esset vera, quod non tantum concludit identitatem, ne habet eandem rationem: & ideo non valet argumentum. Panos. quoniam frequenter §. fin. in pen. col. extra non conce. quasi similitudo non sit commensuratio nihil operatur, vt dicit idem Panos. cum dilectus. in 3. col. extra de ordine cogit. ideo cū his sit alia ratio in matrimonio cū quia solus cõsensus facit matrimonium, & cubitus, vt dictum est, & nihil vltra requirit perfectionem, non est hoc casu argumentum hanc casum: cum sola electio etiam cum consensu illius non faciat cum Imperatorem, immo ritur consecratio, vñctio & coronatio iura præ allegatis, igitur, &c.

Secūda ratio Salic. & aliorum pro hac ne est talis: quoniam, vt dicit, eiusdem vni potestatis debet esse electio facta à Principe Germaniæ, cuius potestatis & effectus erat electa à populo Romano. Cum subrogatum seu assumat naturam subrogati. l. si cum. §. iurium. ff. si quis cautionibus. l. 1. §. hæc. si quis se liber esse iussit. Sed electio olim facta populo Romano acceptatione facta, erat tantum potestatis, quod omnem iurisdictionem transibat in Principem seu Imperatorem. l. 2. §. in

de orig. iur. & §. in initio. & postea in Impera-
 tum. l. 2. §. Cum. n. C. de veteri iure enucleādo.
 ff. de consti. Principiū. ergo & electio facta per
 Principes Alemaniæ subrogata loco populi
 Romani. c. venerabilem. de ele. idem debet opera-
 ri. ff. de legib. l. Princeps. & C. de legib. l. digna vox.
 Et per cōsequens habet potestatem Beneficia & Pri-
 vilegia concedendi, & contra iura dispensandi.

Unde argumentum non militat hoc casu. Cum
 licet sit verum, q̄ ex electione facta per populum
 Romanum omnis iurisdicōtio, & potestas, quæ erat
 penes populum Rom. fuerit translata in electum,
 non tamen fuit translātū Imperiū in eum, cū tunc
 nō dū esset Imperiū saltē specialiter aut specificē,
 sed erat solū potestas, q̄ fuit translata in Consules,
 Reges & Dictatores. Qui non fuerunt Imperato-
 res, nec iura Imperij habuerunt: Nisi quia tanquā
 habens administrationem Regalē etiam dici po-
 tuit Imperator. 2. Reg. 3. c. Ibi. Iura Regis qui impe-
 raturus est vobis, vt supra dixi. Et solū Imperium
 habuit initium a Deo, ex quo potestas Imperij as-
 sumi debet ab eius Vicario, cum eidem omnis potes-
 tas data fuerit, vt habetur Matthi. 28. ca. Data est ei
 potestas in cœlo & in terra.

Etenim illa potestas, quæ erat in populo Rom.
 non est in Electoribus, cum iurisdicōtio integralis
 esset penes populum iuribus supra allegatis, nō sic
 in Electoribus, qui nullam iurisdicōtionem nec po-
 testatem Imperij habent, sed solū facultatem e-
 legendi. c. per venerabilem. & c. Romani supra al-
 legatis. Et etiam, quia dicta potestas, quæ data fuit per
 populum Romanū, nō potest extendere effectum
 extra iurisdicōtionem populi Rom. & quam
 tunc habebat, cum extra territorium ius dicendi
 non paratur. l. ff. de iuris. om. iud. Et idē licet E-
 lectores habent illam potestatem quam habebat
 populus, non potest attendi nisi quo ad regnum
 Romanorum, ex quo, vt videmus, per illam ele-
 ctionem dicitur solū rex Romanorum: Cum vt
 dicitur in locis supra allegatis, & postmodum sit
 factus Imperator, s̄ per coronationē & vnctionem
 & consecrationem, vt dicunt rex. iuris Canonici.
 & c. de iuris. ciuilibus, f. d. l. bene à Zenone, in fi. ibi: ex
 eo rēpore valitura, quod ritū diuino Imperiales
 susceperunt infulas. Et etiam, vt constat ex iuribus
 supra allegatis, Electio, quæ fit simpliciter per Ele-
 ctōres Imperij, non est simpliciter subrogata in lo-
 cum alterius electionis, quæ fuit facta per populū,
 cum in hac sint additæ aliæ solemnitates, & fuerit
 alio modo limitata, & qualificata: Et ideo cū suis
 conditionibus debet procedere, vt f. per electio-
 nem tantum fiat rex Romanorū, & postmodum
 per coronationem vnctōne & consecrationem
 factus Imperator.

Tertio arguit Salicetus sic: Negari non potest,
 quod ante coronationem rex Romanorum appel-
 letur, & vt dicitur d. ca. venerabilem. de ele. &

in c. in nomine Domini 23. dist. & si sic, quod Præ-
 positus est ad regendum Romanos, & rempubli-
 cam Romanorum, vt in authen. vt præponatur
 nomen Imperatoris. in versic. mox authore Deo,
 & c. collatio. quinta. Ergo omnem potestatem,
 quam reges Romani habebant, habet, & quæ illi
 facere poterant, potest. d. §. in initio. igitur, & c.

Ad hoc est clara responsio, Quod Salicetus fa-
 tis fatetur, quod non est Imperator, sed solū rex
 Romanorum, ergo paruam habet potestatem: cū
 reges Romanorum sint exacti, ita quod nulla po-
 testas penes eos remansit. l. 2. §. exactis. ff. de orig.
 iur. Et etiam, quia regnum Romanorum est hodie
 penes alium, s̄ penes summum Pōtificem, per do-
 nationem factam per Constantinum: igitur nul-
 lam iurisdicōtionem habet, & si habet, dicitur tan-
 tum habere habitū, & nō exercitium: quod idem
 est ac si nullam iurisdicōtionem haberet, vt in sumi-
 li videtur tenere Barb. in ca. nouit. in 3. notabi. ex-
 tra de iudicijs. Imò, si fuerit exactum nomen Re-
 gum, fieri potuit, cum etiam nomen Imperatoris
 possit per populum tolli. Quoniam, vt dicit Guil.
 de C. nō, & ibi Bar. qui eum refert in l. non omni-
 bigitur. ff. de legibus. possēt hodie adhuc degra-
 dare Imperatorem, & eidem tollere potestatem
 Regiam: de quo dicto, an sit verum, vide Barb. in
 dict. cap. nouit. in 3. col. in 2. notabili. extra de iu-
 dicijs.

Quarto arguit idem Salic. sic. Hoc est in Papa,
 quod ex sola electione, acceptatione secuta, omne
 habeat iurisdicōtionem. extra de ele. c. licet de vitā-
 da. 23. dist. ca. in nomine Domini. ergo & idem in
 Imperatore. Cum vtrumq̄, s̄ Sacerdotium & Im-
 perium Deus de cœlo constituit, vt in auth. quo-
 modo oportet Episcopos, in prin. colla. 3. de fid. in
 fin. §. 1. col. 6. Nec Imperator vlium superiorem co-
 gnoscit, sicut nec Papa.

Ad hoc etiam est facilis responsio, Quod cū Im-
 perator se subiecerit iurisdicōtionī summi Pontifi-
 cis, in hoc quod teneatur ab eo consecrari, vngi &
 coronari: vt dixi supra, quod Papa est eo superior,
 & si non in temporalibus, nisi habitu, saltē in
 spiritualibus, Cuius etiam Imperator est prote-
 ctor quo ad defensionem, cum adiutare debeat
 Papam in conseruatione suæ iurisdicōtionis, nota-
 tur per Barba. in d. c. in 2. notabili. extra de fo. cōp.
 & cum accipiat Electionem de se factam per Prin-
 cipes Alemaniæ, cū fiat autoritate summi Pon-
 tificis & eius dispositione, videtur suam autori-
 tatem approbare: Et ideo si illam approbet in v-
 no, non in alio reprobare potest. Cum, quod ap-
 probo, non reprobo. Ex quo ergo, Cum in consti-
 tutione facta per summum Pontificem sit expre-
 sē cautum & statutum, quod ex electione fiat Rex
 Romanorum, & postmodū Imperator per vnctio-
 nem, coronationem & consecrationem, sequitur
 quod Papa in hoc est eo superior, & sic non est bo-
 na argumentatio de vno ad aliū. Et licet multi te-
 neant

neant, ex pluribus rationib. quod licet Imperator quandoque requisierit tales vnctiones, & coronationes & consecrationes, quod tamen nō tenetur illas petere & accipere necessario. videtur tamē dicendum contrarium: Cum, qui assumit ius aliquod in vim alicuius iuris, debet illud in totū approbare, nec potest in eo, in quo ius assumit, approbare, & in alio reprobare, quoniam cum, vt dicitur in c. venerabilem. de ele. & in clem. Romani, de iureiur. Principes Alemania habent potestatem eligendi Regem in Imperatorem promouendum: videtur quod non possunt illum eligere, nisi sub illa conditione, & qualitate eiusdem data. Quoniam vnum approbando, scilicet, actum Electionis, aliud reprobare non possunt, scilicet qualitatem vel conditionem, vt satis facit tex. in l. in causa. ff. de procura. & l. Aurelius. §. idem quasit. vbi Bartol. ff. de libera. legata. vbi dicit, Quod quis nō potest approbare pro parte scripturam, & illam pro parte reprobare. Et in finita ad hoc per Felyn. in capit. venerabilis in 6. colun. versic. limita. 2. extra de except. & in cap. capitulum. in 11. colun. extra de rescriptis. per Alexandr. in consil. 88. in 1. volum.

TRigesima consid. Rex Franciæ in suo Regno Imperator dicitur, sic dicit Bal. in l. exemplo. C. de probat. & est tanquam stella matutina in medio nebula meridionalis, vt dicit Bal. in tit. de feud. alienatione per Federicum, in vsb. feud. in vlt. col. Sitq; quidam corporalis Deus in Regno suo. Bal. in auth. hoc amplius. vcrsū. quaro an filijs Regis. C. de fideicommissis. Qui lege intellectus regitur, & est apud nos polus antarcticus. Bal. in consil. 416. in 1. par. in temporalibus, nullum superiorem recognoscens. cap. per venerabilem. extra qui filij sui legit.

Et licet Bonifacius XIII. per suam constitutionem missam Philippo Pulchro Regi Francorum, declarauerit Regnum Francorum eidem subesse in temporalibus: Tamen Clemens V. eius successor eam reuocauit, prout liquet ex extrauaganti, meruit, de qua per Io. de Monthelono conciuem & contemporaneum nostrum, in suo Promptuario iuris. in verb. Gallus, in his verbis, Vel quis dedit Gallo intelligentiam. Quæ verba adaptat ad Regem nostrum Christianissimum, ponens illam extrauagantem in his verbis: Meruit, charissimi, filij nostri Philippi Regis Francorum illustri synceræ affectionis ad nos, & Ecclesiam Romanam integritas, & progenitorum suorum præclara merita meruerunt: Meruit insuper regnicolarum puritas & deuotionis sinceritas, vt tã Regem quam regnum fauore beneuolo prosequamur. Hinc est, quod nos Regi & Regno per definitionem & declarationem bonæ memoriæ Bonifacij Pape VIII. prædecessores nostri, quæ incipit: Vnam sanctam. de qua supra. omnes integrè subesse Apostolicæ sedi declaratur, nullum volumus vel intendi-

mus præiudicium generari, nec quod per illud Regnum & Regnicolæ prælibati amplius Ecclesie sint subiecti Romanæ quàm antea existebant omnia intelligantur esse in eo statu, in quo ante definitionem præfatam, tam quàm Ecclesiam, quàm etiam ad Regem Regnicolas superius nominatos. Ita dicit extrauaganti Clem. de priuilegijs, habens inter Regnum à Deo: cum oleo sancto vngatur omnes Christianorum Reges, coronam libertatis & gloriæ obtinet. Ita quod super vexilla præuictissimi Regis Francorum nemo præsumber honorem. Bal. in tit. de prohibita feud. per Federicum, in vsb. feud. & in consil. 1. in 1. volum. Cuius umbra totus mundus regitur. Bal. in 1. de renuncia. super primam iurisdictionem Regni habens. Franciscus Cur. in consil. 49. & 34. ibi. nono ostenditur. Anto. Corficus in consil. ad Pau. in c. quæ Ecclesiarum. in 2. col. de constitutione. Ita quod etiam Prælati non sunt confirmari, nisi ab eo laudentur & inuoluntur. capit. Adrianus le primier. 63. distinct. bona temporalia Clericorum alijs legibus & constitutionibus decidi & determinari, seu quàm suis ordinationibus & constitutionibus, in c. cum venissent. de eo, qui mittitur in potestatem causâ rei seruandæ. Habens eandem potestatem & maiorem in suo Regno, quàm Imperator in Imperio. Card. Alex. in c. 1. quæ sunt Regni vsb. feud. Hinc Monarcha in suo Regno dicitur Soz. consil. suo 77. in 1. col. & consil. suo 75. in c. Qui etiam inter cæteros excellentissimos dicitur c. excellentissimus. 10. q. 3. & etiam gloriè nuncupatur. c. hoc quippe. 3. q. 6. Et dicitur ab alijs ex prædictis in consuetud. nostris ducatur in tit. Des successions des bastards. §. 3. in test. ver. nunquid autem. Et etiam magnè dicitur. c. nouit. de offi. dele. & illustri. c. in iudicijs. Et qui etiam Christianissimus dicitur habetur in extrauaganti loã. 22. quæ incipit. diens. cuius nominis magna est dignitas à Propheta, Esa. 62. vbi dicitur: Vocabitur nouo, quo dominus vocauit eum, & eius coram in nomine domini, & diadema Regni tui Domini Dei tui. De quo Ignatius Episcopus in libris Dionysij ad Magnesianum ex Smyrna quod nemo alius habet ita pulchrum nomine ad instar Iustiniani Imperatoris, qui Christianissimus dictus fuit, vt in Epist. in ras. C. de sum. tri. & fid. Cath. Qui est super ceteros Reges, Bal. in tit. de prohibi. seu. alien. per fecerit cum. §. si. in pen. col. & aliquos ex his tribus, lac. Bonaudi in suo Panegyrico impresso in opere Io. de Terra rubea, vulgò vinea Ecclesie occupato, in 9. & 10. col. vbi ponit priuilegia Regni Franciæ: & etiam in 13. colun. dicit, quod licet sit ex Alemania, eligi tamen potest in Imperio rcm.

Edicit S. Tho. in 4. sententiarum, dist. 19. art. 3. in solutione ultimi argumenti, Quòd orans pro Rege Franciæ habet centum dies indulgentiarum necessarum à Clemente, & decem ab Inno. 1111. Et quo laudandum est hoc: cum ita dicebat esse sciendum Baruch 1. ibi: Et orate pro vita Nabuchodonosor Regis Babylonis, & pro vita Balthasar filij eius, vt sint dies eorum sicut dies cœli super terra, &c.

Habet multa iura & singularia priuilegia, quæ non habent alij Principes: de quibus plenè per lo. Ferrauldum in suo tract. de iuribus & priuilegijs Regni Francorum: quæ consistunt in parte ex sacra vntione cœlitus demissa, Ex aurca flamma, quæ est vexillus Regis, Ex apertis miraculis, quæ Reges Franciæ faciunt etiam ipsis viuentibus sanando infirmos, ex illa infirmitate, qua miraculo se res Reges qui adorauerunt Christum, sanant in locis vbi venerantur: Et dixi in consuetud. no. stræ ducis Burgun. in proœmio, in verbo, Du saint empire. & per lo. de Selua in suo tract. de benedictio. in 2. par. in 22. q. 2. vbi scribit decem priuilegia regi Franciæ concessa, & amplissimè de priuilegijs regis Franciæ, ipsi soli specialiter concessis. Et quæ solus facere potest, scribit Iacob. Bonatidi in suo Panegyrico impresso, vna cum opere lo. de Terra rubea. Vbi inter alia in 18. col. dicit, qd præcedit omnes alios Reges Christianos.

Idco non debet sequi Imperatorem, tanquam non eidem subditus: imò si conuenirent simul, ambo lateraliter pergerent, secundum quod recitatis audiuisse ita fuisse factum Guido Papæ de catione sua 239. & prout refert Gaguinus lib. 10. ca. 2. de Carolo Romano Imperatore, & Carolo Francorum Rege simul transeuntibus, qui lateraliter per portam transiuerunt simul. Dicit tamen Gaguinus in loco supra alleg. quod rex Romanorum tunc à dextris sedebat, & deambulat: Rex vero Franciæ à sinistris, sed sic est, quod qui sedet à dextris est in digniori loco, vt infra dicam. Igitur videtur, quod Imperator in digniori loco.

Sed ad hoc potest dici, quod de duobus conueniens de paritate, qui præterdit maioritatem, non est magnum inconueniens, si simul deambu- lando deat dextra præterdenti maioritatem per illam, qui præterdit se esse æqualem: Et ideo quia non solum Imperator præterdit æqualitatem cū rege Franciæ, Imò maioritatem: & rex Franciæ præterdit cum eo æqualitatem potestatis in suo Regno: ideo, nimirum si permittit, quod illi deat dextra simul deambulando.

Et aduerte etiam, quod Imperator Sigismundus assistens in parlamento Parisien si, anno Domini 1415. die 15. mensis Ianuarij curia tacente, creatum militem, quod ægrè tulit Rex. & eius magnum conciliū, sub silentio tamen præterit, vt refert Enguerran^{us} de Mōstrelet in suis Chronicijs, vol. 1. ca. 1. Sed tamen si ratione, cum prædicta non argu-

ant superioritatem, nec præminentiam, vltra potestatem regiam. Cum etiam vnus ex parib. Franciæ si ibi tūc adfuit in absentia Regis create militem potuisset: cum creatio militis non importet collationem dignitatis, quia militia non est dignitas, vt notatur per d. meum las. in l. fin. C. de testamento militis. & dixi infra in 9. part. in 26. confid. vbi dixi, quod militia non est dignitas, Imò, miles potest alium militem facere, vt dicit Bar. in l. 1. in 10. col. ver. 4. infertur ibi: sed circa prædicta. C. de dignit. lib. 12. & vide Corsetum in tractatu de potestate regia. q. 80.

TRigesima prima confid. Rex Franciæ tanquā Imperator in suo Regno solus in temporalibus omnib. tam laicis, quam clericis præesse debet. not. per Inno. in ca. nouerunt. de sent. excom. Et ibi benedicit Pan. in c. cum verum. in fi. de fo. comp. quod Rex præfertur & præsidet quibuscun- que prælatis feuda tenentibus ab eo, maxime rex noster Frāciæ, eò, quod oleo sancto vnctus est cœlitus demisso in persona Clodouci regis Francorū primi Christiani, medio Clotildis eius vxoris filij Regis Burgun. Imò, in eo habet locum. ca. solita. de maior. & obe. de quo murmurant plures cōtra Principes huius seculi præcedentes Episcopos & Cardin. ab eis feuda tenentes.

Et sic est cōclusio verissima, quod in suo regno omnes quoscuque præcedit. Imò etiam extra regnum in loco indifferenti omnes, quoscuq; huius mūdi reges Christianos præcedit, cū prim^o nominetur inter reges Christianos enumeratos per doctores, vt per Albericū in rubrica, de statu hominum. Ant. Corset. in tract. de potestate regia. q. 21. & 22. Boerium in suo tractatu, de autoritate & præmentia sacri magni Concilij, in prima parte. & dicit Bak. in §. si. pen. col. de prohibita feudi aliena. per Federicum. quòd est super omnes reges. Et ita habetur in obseruantia Romæ, & ita fitaliàs dictum per multos summos Pontifices, qd legati regis Franciæ præcedere debeant omnes & quoscuque alios legatos aliorum Regum, etiam si sint legati regis Hispaniæ, qui Catholicus dicitur, & meritò cum reges Franciæ Christianissimi dicantur ad instar Imperatoris, qui sic dicitur. Epistola inter claras. Cod. de summa trin. & ca. Ecclesie mee. 97. dist. Imò etiam sanctissimus dicitur. l. 3. ff. de natalib. restituend. Et hoc ex multis seruitijs sedi Apostolicæ impensis, vt habetur in pluribus & diuersis locis per Gaguinum, quæ potius laboriosum esset inuenire, quam subtile.

Et licet Reges Franciæ fuerint inuictissimi pugiles p Ecclesia Dei, Ecclesiæ Christi, & libertatū, veti zelatores: tamen inter ceteros fuerunt duo:

Primus, tempore Stephani Papæ, fuit Pipinus, contra Gayfrum Aquitanic Duce m, sacerdotum prouentus sibi vsurpantem, & contra Astulphum Longobardorum Regem: quem cum suo exercitu fudit, & dominia per eum occupata in Italia

QVINTA PARS

Ecclesia Rom. cuius erant, restituit, illiusq; tyrannidem deleuit. Et de eo etiam fuerat prophetatum per Ioan. in Apoc. 14. c. vltra medium. ibi: Et ecce nubem candentem, per quam secundum Lyram ibi intelligitur regnum Franciæ, moribus & fide præ cæteris candidatū, & super Pipinū Frāciæ regem habentem in capite suo coronam auream, cum reges Franciæ corona aurea coronentur. Et in manu sua, i. potestate sua, falcem acutam, i. exercitum suum bellicosum, per quam Pipin⁹ multas magnas habuit victorias, maxime pro Ecclesia Rom. contra dictū Astulphum regem graui tributō Romanos prementē. Et ēt Bononiā, & Romā diolam Ecclesiæ Rom. dedit, vt refert Spe. in ri. de rescr. præsentā. §. 9. ver. item quia obtentū, & insequendo tex. Apoc. de quo suprā. Et alius angelus, s. Papa Stephanus exiuit de templo, s. Rom. Ecclesia, clamans voce magna, i. deprecans ex magno affectu. ad sedentē super nubem, i. super Pipinum regem: mitte falcem tuā, & mete, s. dirigendo tui exercitus potentiam contra Astulphum tyrannizantem, quia venit hora, vt metatur, i. vt eius tyrānis potentiam tollatur, quoniam aruit mellis, i. ipse Astulphus, & exercitus obdurati sumi in iniquitate. & misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terra, Quoniam Pipinus valida manu intrauit, & messuit terram, quia contra Astulphum viriliter pugnavit: & B. Petro reddere compulit quærit que sui iuris erāt. Hoc ita interpretatus est dictum Apoc. Nicol. de Lyra in d. 14. c.

Et de retributione Pipini ponit Guagui. in suis Chr. lib. 3. c. 4. quoniam Stephanus eidem, & suæ posteritati benedixit, & eū, qui remcritate aliqua aduersus Francos bella moueret, communione Christiana interdixit.

Alius verò Carolus Magnus rex, in numerū sanctorum reclusus, qui Ecclesiam auxit, Adrianum, & Leonem III. summos Pontifices ab omni tributo, & molestia liberauit. e. Adrianus. & ca. in synodo. 62. d. Et Imperator factus est, cō, quia imperium primò de Græcia in Francos translatum fuit, & deinde in Germanos: Vbi adhuc secundum gl. in c. ego Ludonicus in fi. 64. d. Et refert Arch. Flo. in sua sum. in 3. part. tit. 22. §. 14. & iuxta dictum Alex. maluit se disciplinis antecellere, quàm opulentijs. Et quem etiam Io. in Apoc. 14. c. Ecclesiam liberatutum præuidit, dum dicit: Et alius Angelus, s. Carolus Magnus, exiuit de templo, s. Nouiomenſi, in quo fuit coronatus, habens & ipse falcē acutam, id est, exercitum fortem, imò exercitum patris sui Pipini fortiozem. Et alius Angelus, s. Papa Adrianus, exiuit de altari, ad quod promissa celebratione, vt vellet Deus Ecclesiam protegere, venerat, & clamauit voce magna, i. affectu magno deprecans Carolum, vt ei terret auxilium. Mitte falcem tuam acutam, i. exercitus tui potentiam. & vindemia Botros, i. Longobardos, eorum aufertendo potentiam, quoniam matura sunt viti, c.

id est, Longobardi sunt destructione digni. Et sit Angelus, s. Carolus Magnus, falcem suam, i. exercitus potentiam, & vindemiauit vineam, i. aufertendo potentiam Longobar. de terra. Et misit in lacum ira Dei magnum, quoniam fiduciam regem deduxit capitium. Et calcem locus extra ciuitatem, quia regem cū vxore sua sit in exilium extra terram suam. Et exiuit de corpore occisorum, s. ex multo Longobardorum, quæ terribilis fuit vsq; ad frænā, quia sanguine occisorum fræni militum Caroli fuerunt rubricati, vt in talibus bellis fieri solet, per mille sexcenta. Nam fama huius victoriæ fuit longè lateq; diffusa per quatuor orbis partes, vt air de Lyra in d. c. 14. licet gl. in e. venera. videatur quodam modo dissonate ab huius declaratione, qua dicitur, imperium fuisse translatum de Græcis in Francos, quia videtur quod translatum fuit de Græcis in Germanos, illud reprehendit Zabari. Cum Carolus in Franciæ, & fuit Imperator ipse, & eius successores reges Francorum per annos centum tres, & us vsq; ad Astulphum: Cuius tempore, Ecclesia oppugnaretur à Bertrario tyrāno, nec ph succurreret, in subsidium vocauit Othone, ducem Saxoniar, qui ei succurrit, & ob id per nem Papam viii. constitutus fuit Imperator, & in de remansit Imperium apud Germanos. Sed dicit, primò fuit translatum de Græcis in Francos, in personam Caroli, qui dicebatur Magnus, & eius statuta vide Vincen. in suo Spec. Histor. 15. c. 1. & de eius moribus & actibus eodem lib. cap. seq. & per Guag. in suis Chron. 4. c. 1. v. b. p. nē, Qui etiam feruore fidei Christianæ plura tēpla extruxit, & quæ dirupta recognouit, & dedit per locorum sacerdotes restitui atque reparari.

Quorum duorum exemplum imitantur ferè Francorum reges, qui secuti sunt, magno excellētissimis factis dignitatem fidei Christianæ & religionis eiusdem conseruauerunt, atque uerunt: De quibus amplè per Io. Ferrar. tract. de iurib. regni Frāciæ, quos plus laborum est discentere, quàm subtrahere.

Cum hic Carolus Magnus tantæ amplioris & integritatis vir fuerit, vt postea neminē necedum superiorem Gallia habuerit: Interius mihi visum fuit, illum non fuisse silentio commendandum. Ex quibus simul collectis potest tantè dici, quod Rex Franciæ propter ceteram tatem, & synceram fidei deuotionē inter ceteros Reges mundi est præferendus. Eo etiam regnum Franciæ vnica Ecclesia viuueris salua est: est: de quo vaticinatum est Esa. 5. Vnica in d. dilecto meo in cornu filio olei: & sepulchrum lapides elegit ex ea, & plantauit vineam electam, & edificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea. De quo Ioann. de Terra rubra, c.

suprà mentionato, & secundum Lyram, in regno Francie esse nubem candidam, quæ præuidit lo. in Apoc. 14. c. cum sit moribus, & vide præ cæteris candidatum ac relucens. Et potest etiam dici ciuitas illa, quam præuidit lo. in Apoc. 21. c. vbi ait: Et vidi sanctam ciuitatem nonam descendentem de celo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo, & audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.

Et etiam, quia regnum Francie, super ceteros obdinet, quod super reges iustitiam administrauerunt, & eam dilexerunt, & iniquitatem odio habuerunt, in fugando & eijciendo ludæos, & sectas Indeorum, & hæreticorum. Ideo vnixit eos Deus, præ consortibus eorum, ex quo inter ceteros reges huius seculi prædominantur. Quoniam Christiani Rex Francorum inter ceteros quosunque reges, oleo sancto cœlitus demisso, in coronatione regis Clodouei, primi Christiani regis Francorum, ad instigationem Clotildis, eius vxoris, filia regis Burgundorum inungitur, vt habetur in vita B. Remigij: Cui in Baptifino Clodouei, fuit cœlitus demissa phiala, q̄ dicitur ampulla, plena oleo sancto per columbam. Ex quo adhuc hodie reges Francie vnguntur, & sacrantur in coronatione, vt refert Guag. in suis chron. lib. 1. quæ adhuc est, in Abbacia S. Remigij, in ciuitate Rhemenfi, Et in solui apparet oleum tempore, quo sunt coronandi reges Francie: Quo tempore oleum, & in alio tempore, apparet, vt est uotorium in tota Gallia, & sic licet sint alij reges, qui vnguntur, non tamen oleo cœlitus demisso, vt est rex Francie, & pro cæteris præferendus est.

Et aduerte quod sunt tantum quatuor reges qui vnguntur, scilicet, Ierosolymitanus, Francorum, Anglorum, & Siculorum, vt habetur in libro censuræ Rom. Eccles. secundum Alb. de Ros. super gl. vbi dicitur. ho. Alij autem nō, nisi expriuilegio, vel consuetudine, hoc ius habent. per Hosti. & Goff. in libro de sacra vnctio. Arch. tamen in c. quoniam, 10. di. de iur. Quod olim & hodie Principes vnguntur, & vnguntur, per notata in d. c. 1. de sacra vnctio. Almatani in c. 1. in titu. quis dicatur Dux, Marchio, Comes in 10. col. ver. qui Reges vnguntur, & qui non in vsibus feud. dicit. Imperator vnguntur, & coronatur tribus coronis, & ceteri quatuor: Reges suprà nominati, scilicet, Ierosolymitanus, Francorum, Anglorum, & Siculorum, de qui vbi fit mentio in iure in plurib. locis maxime de rege Francorum, in locis ante allegatis. De rege vero Anglie, in cap. nouit. de iudi. & in cap. non est, extra de sponsal. vbi etiam fit mentio de rege Britannie.

Ceteri vero, nec vnguntur, nec coronantur. Quod sunt Castellæ supè Hispaniæ, qui ho-

die catholicus nominatur: de quo fit mētio in iure in c. quanto. de iureiu. rex Legionis, Portugalię, Aragonum, Nauarra. De quibus etiam fit mentio in c. ad nostram. de iureiu. & in d. c. quanto. de rege Vincertrię in subscriptione. cap. primo, de probatio. rex Dacię, Boemię, rex Armenię, rex Cordubię, rex Cypri, rex Conachię, rex Numianię, rex Vichonię, rex Catholicus, rex Nauarchię, rex Colcen, rex Mamię, rex Voloegamę, rex Maioricarum, rex Minoricarum, rex Polonię, rex Scotię. Et omnes supradictos nominat Anton. Corf. in tractat. suo, de potestate regia. 14. q. & de rege Scotię fit mentio in c. clarissimus. de conuict. coniug. & in c. venerabilem. de elect. de rege Vngarię habetur in c. licet, & in c. non est dicendum, de voto, & voti redemptio. & in c. intellectu de iureiu. & in c. 1. de sacra vnctio. de rege Gothorum. 17. d. c. consilia. §. hinc etiam. de rege Apulię & Sicilię, habetur in c. veritatis, de iurciuran. De rege Scotię habetur in ca. inter alia. extra de immun. Eccles. & hæc dicit Iacob. Aliar. in loco hic ante alleg.

Aduerte tamen, quia fuerunt alia regna, vt regnum Burgundionū, vt refert Guag. in suis chron. lib. 1. cum dicit Clodouem regem desponsasse Clotildem nepem Goudebaldi regis Burgundorum. & de his fit mētio in iure. in l. Lusitaniam, ff. de censibus in cano. sic gens Anglorum 56. d. & in c. volumus. 11. q. 1. & Iac. Bergo. in suo supplem. lib. 8. vbi ponit initium regni Birgun. quod fuit in anno Domini post Christum 35. & etiam libro 9. ponit finem, qui fuit post Christum anno Domini 488.

Et etiam est regnum Iuetoti. de quo fit mentio per Guag. in suis chron. lib. 2. vbi ait. Fuit inter familiarissim. Clotarij aulicos, Galtherus Iuetotus Caletus, agri Rhotomagen. apprimè nobilis, & qui regij cubicularij primus cultor esset. Hic, pro sua integritate de Clotario cum melius meliusq; in dies promeretur, reliqui aulici inuidēt, deprauentes quodlibet ab eo gestū. nec desistūt, donec irritatum illi Clotarium pessimis susurris efficiūt. Quamobrem iurat rex se hominem necaturum: percepta Clotarij indignatione Galtherus pugnatore illustri cedere regi irritato constituit. Igitur derelicta Francia, in militiam aduersus religionis catholicę inimicos pergit, Vbi decem annos multo prospere gestis rebus ratus Clotarium simul cum tempore mitiorem effectū, Romam in primis ad Agapitum Pontificem se contulit, à quo ad Clotarium literis impetratis ad eum Sueffione agentem, se protinus confert veneris die, quę Parasceue dicitur, cogitans religiosam Christianis diem ad pietatem sibi profuturam. Verum literis Pontificis exceptis, cum Galthero Clotarius agnouit, veteri ira tanquam recēti liuore percitus, raptò à proximo sibi equite, gladio hominem statim interemit. Tam indignam insignis

QVINTA PARS

atque innocentis hominis necem, religioso loco & die, ad Christi passionem recolendam celebri Pontifex in aequanimiter ferens, confestim Clotarium reprehendit, monetq; iniquissimi facinoris rationem habere, se alioquin excommunicationis sententiam subiturum. Agapiti monira reueritus rex, capto cum prudentibus cōsilio, Galtheri heredes, & qui luetotum deinceps possiderent, ab omni Francorum regum ditione, atque fideliberavit, liberosq; prorsus fore, suo syngrapho, & regni sceptris confirmat. Ex quo factum est, ut eius pagi & terræ possessor, regem se luetori hactenus sine controuersa nominaret. Id autem anno Christianæ gratiæ 336. gestum esse, indubia fide inuenio. hæc Gagu. in loco hic ante all.

Aliud etiam ante fuit regnum Persarum, de quo supra dicti nullam faciunt mentionem: de quo fit mentio in l. mercatores, C. de commercijs & mercatoribus. Sed istud regnum non est de his, quæ sunt sub registro Romana Curia, quod tamen aliquando fuit Regnum Burgun. cum Burgundij fuerint Christiani ante Gallos, & Francos, per multos annos & ultra, cum Galli effecti fuerint Christiani, anno Domini 479. post Christum, ut constat ex lac. Bergomenfi, lib. 9. quando ponit tempus, quo baptizatus fuit Clodoueus post Christum, qui effectus fuit Christianus medio & hortatu Clotildis eius vxoris, filia Childerici regis Burgundorum, ut dicit ibi lac. Bergomensis. Et de dicto regno Persarum, & pluribus alijs, vide lacob. Bonaudi in suo Panegyrico. 19. col. vsq; ad 26.

Et, ut plenius declarentur excellentia, claritates, & præminentiæ regis Francorum qui omnes alios antecellit, insequendo doctrinam Ioan. Ludov. Viualdi, in suo opere regali. in tract. de laudib. ac triumphis trium liliorum Franciæ. & G. Bened. in sua rep. c. Ray. in vers. duas habens vxores. à nu. 79. vsque ad numerum 126. de testamentis. Et recitat Enguerannus de Monstrellet, quod anno Domini 1420. Cùm rex Franciæ, & rex Angliæ simul intrarent Parisiensem ciuitatem, rex Franciæ equitabat à dextris, & primus osculatus est reliquias sanctorum. Et vide per eundem, in 1. volum. chronici. eiusdem cap. 232. in prin. Dico, quod claritas, nobilitas, & excellentia Regum Franciæ, ex multis super omnes alios reges perpèdi, & cognosci potest, ultra superius dicta, maximè ex seuto celsitudo demisso, in quo plura comprehenduntur: Quoniam perseuerante vsque ad hanc ætatem fama, vulgo dicitur: Quod olim reges Franciæ, pro seuto, tribus buffonibus utebantur, quod tamen nō erat sine mystero: & hoc credo fuisse, eò, quia sicut de natura Buffonis est, in quacunq; parte terræ sit, semper se collocare in meliori, & pinguiori loco: Ideo, cùm rex Franciæ ex vniuersali mundo meliorem, pinguiorem, & vtiliorem terram teneat, & habeat, ideo, insequendo naturam Buffonis, pro armis assumferat reges Franciæ ante Chri-

stianitatem, tres Buffones, habendo respectum ad ea, quæ magis naturaliter conformabantur naturæ eius naturam, in aliquib. Nūc verò, tempore Christianitatis, & à tempore quo reges Franciæ fuerunt Christiani, mutata est natura, qui quendum est id, quod tendit ad finē, & effectum illius Christianitatis, cuius nomen, fidei, & reuersionem assumpsit: quòd Deus aduertens, volens illi prouidere secundum quod decernit postquam Clodoueus Christianus effectus demissum fuit ei à cœlo scutum id, quod regni Franciæ nunc gestant, continens tria lilia quibus subest cœli fereni color, quem asserunt dicunt: in quo sunt quatuor consideranda:

Primo, quòd in seuto lilia depinguntur.

Secundo, quòd depinguntur aurea.

Tertio, quòd in numero ternario.

Quarto, quòd in campo coloris sapphiri exterrantur.

Quo ad primum dicendum est, quod lilia à superis multiplici ratione regibus Franciæ dantur.

Primo, quia sicut lilium plerunque de spinis rigitur, inter spinas moratur, & quanto magis pungitur, tanto vehementius odor eius sentitur sic Francorum reges, licet à spinis, & infidelium genem duxerunt, vsque ad tempora præfati Clodouei, qui quatuor reges prædecessores habuit fideles, videlicet Pharamundum, Clodioneroneum, & Childericum dicti Clodouei patrem, nihilominus, postquam nomen Christi Franci innotuit, tam reuerentem candorem, & odorem illibatæ fidei retinuerūt, ut nil eis dulcius, nil carius, quam gloriam Christianæ gentis extollere.

Secundo, quia lilium plantam habet rectam quæ ad vnum partem non inclinatur, nec ad aliam sed recto tramite tendit ad altum. In quo rectum bonorū operum figuratur, iuxta illud: Iustus gominabit sicut lilium, & florebit in æterno in domino. Sic rex animi magnitudinem habere debet, cum nihil honorabilius existat in se, in sestate, quam reſtitudo voluntatis, sicut in proposito nihil execrabilius in eo, quam si aut duplicitas, ut supra dixi in principi. huiusmodi. Ideo pristini Francorū reges, duplicitaris vitium horrentes, semper cū animi reſtitutione cordis integritate, se ipsos Ecclesiæ obsequio buerunt: sicut Pipinus pro Stephano antistite contra Astulphum, & Carolus Magnus pro Agostino contra Desiderium Longobardorum regem, supra dixi hac consideratione, vbi de his regibus dixi.

Tertio, quia inter lilia quiescere, & crescere Christiani plurimum delectatur. Vnde in canticorum, lilium ipse qui sapientia diuina nominatur. Ego (inquit) flos campi, & lilium uallium, ita quod spiritus sanctus in personis ecclesiæ canticorum 2. ait, Dilectus meus, sicut Christus mihi, & ego illi qui passus est in terra iterum: Dilectus meus descendi in hortum suum.

et pascatur, & lilia colligat, Amat enim valde
 Ceruus, & delectatur lilijs, id est, personis puris, &
 mundis a peccato: quia, cum sit summa puritas, &
 mentes puras diligit: sic reges Christianissimi,
 semper delectati fuerunt in lilijs, id est, se cum ha-
 bere & amare personas doctas, & puras & mun-
 das ab omni peccato, & vitio, veritatem sequen-
 tes.

Quartò, quia liliū sui natura, teste Plin. lib.
 21. c. 3. est nobilissimum, quo nulla florum excelsi-
 tas maior. Cuius flos languido semper collo, qua-
 si fluctinans, & non sufficiens capitis oneri, fragrat
 odore acutissimo.

Et etiam Christus, sedens à dextris virtutis Dei
 in caelis, cui data est omnis potestas in caelo, &
 in terra: Tantò melior angelis effectus, quàm dif-
 ferentia præ illis nomen hereditauit, vt apost. ad
 Heb. 1. Qui tanquam fons humilitatis, caelos in-
 travit, descendens in vtero virginis: humilia-
 us semetipsum, factus obediens vsque ad mor-
 tem, teste Apost. ad Philip. 1. & tandem inclinatio
 capite tradidit spiritum, Iohan. 19. Cuius fragran-
 tia alijs est odor vitæ in vitâ, alijs verò, odor mor-
 tis in morte.

Sic rex Franciæ, cum sit Christus, scilicet, oleo
 sacro diuinitus emissò vnctus, & sacratus, omni-
 busque celsior, atque maior, ex quo vocatur Chri-
 stianissi. sicut liliū in se habere debet humilita-
 tem, ad audiendum singula, caput inclinatum, ni-
 hil de seipso præsumens, & odoris suauitatem, per
 bona & sancta opera, ex quibus bona resultat sa-
 nuam suauitatem odoris, & non exemplum cum-
 mosum sceleris. Quia candidum, & nitidum sem-
 per est liliū. Vnde legitur Exo. 25. Quod in can-
 delabro tabernaculi erant lilia ex ipso pendentia,
 & candelabrum Franciæ, scilicet, regem
 habere debere cogitata verba & opera pura, can-
 dida tanquam lilia: quoniam virtutes sunt & can-
 didæ, & lucidæ, peccata verò, & vitia nigra sunt, &
 obscura.

Quintò, lilia in scuto regis nostri Christianissi.
 sunt apposta, quia liliū multas habet virtutes.
 Nam virtute suæ naturæ radix eius, secundū Phy-
 sicos, valet contra duriciem splenis, & neruorum,
 maxime si prunis cocta, & cum oleo roseo trita,
 vsturas sanat, & vulnera cicatrizat, & confert adu-
 lenti aquæ calidæ, cum sit exiccatiua, mollitiua,
 absterfens, & consolidat. Valetq; liliū incisioni-
 bus neruorum, & splenis apostemata maturat, &
 vt omnes restantur, liliū tumores resoluūt, vlce-
 ribus abstergit, dolores mitigat, venena depellit, pun-
 cturis confert, & succus eius cum melle decoctus,
 veteribus vlcibus medetur. Sic rex noster Chri-
 stianissi. (quasi virtute leuitatis liliorum prouoca-
 tus) modum horrere debet tumorem arro-
 gantiae, discordiæ, iactantiae, inanis gloriæ. Apo-
 st. a luxuria purgare, vsturas auaritiæ, & ve-
 teribus vlcibus sanare. Et tandem omnes morbi-

das Reipublicæ ægritudines, contractione, &
 (cum opus fuerit) punitione malorum, salubriter
 curare. Et in super, totum se conferat ad regias vir-
 tutes, ad pietatem, clementiam, misericordiam,
 mansuetudinem, humilitatem, modestiam, dile-
 ctionem, & beneuolentiam: quæ preciosa sunt mo-
 nilia Regiæ maiestatis, vt suprâ hac par. in 6. con-
 sid. dictum est. Et quemadmodum liliū (vt dixi)
 cum oleo roseo tritū, vsturas sanat, ita misit Deus
 liliū cum oleo, vt dictum est, ad denotandum
 reges Franciæ habere potestatem sanandi vsturas,
 prout faciunt: Quoniam, vt videmus notoriè, ipsi
 sanant quasdam vsturas, quæ in vulgari nostro di-
 cuntur les escrueilles, vel aliàs morbus regius.

Sextò, vt dicunt dicti Io. Lud. Vivaldus & G.
 Benedicti in locis ante alleg. in scuto dicti regis
 sunt lilia, quia liliū oleum est resolutiuum, & aper-
 titiuum: conuenit etiam dolori capitis, & destil-
 latum in aurem, sedat eius dolorem. Sic rex Chri-
 stianissi. in aperto esse debet, & copiam sui facere,
 aures apertas semper habere, & singulos audire, vt
 de omnibus informetur, & singulos prouidere
 possit. Ne assistentes eidem, facilliter eum decipiant,
 proprijs commodis inhiantes in Reipublicæ de-
 structionem. Et etiam si non audiatur populus, vi-
 detur ei fieri iniuria, & missorum officialium au-
 thoritas vilesceret. Vnde Imperator in l. 2. C. de
 offic. vic. Relationes (inquit) omnium, præsertim
 officiariorum libenter audimus, ne administra-
 torum decreta videatur autoritas, si eorum
 consulta veluti prophanorum preces à nostris ad-
 ditis repellamus. Hodie tamen multi Principes,
 susurrionibus, & detrectatorib. aures præbent, ab
 eisque domesticis suis tenentur inclusi, & excæcati,
 vt nihil veritatis, & eorum quæ prauè geruntur
 sciāt, & ipsi interim bona hauriāt, & substantiam,
 & interdum personam subditorum perdant: quod
 aliàs contigit in hoc regno Franciæ tēpore Theo-
 doric regis Franciæ, vt refert Guag. lib. 3. cap. 4. de
 Francorum gestis.

Septimò, Lilia in scuto regis figurantur, quia li-
 lium, sua virtute saniem, & immunditiam pur-
 gat. Quo demonstratur quod ad regem pertinet
 immundicias, & labe hæresum & saniem hæreti-
 corum, ac peruersa infidelium dogmata ab Eccle-
 sia Dei diligēter abstergere, & repellere. Quia hæ-
 resis, fundamentum omnium bonorum subuer-
 tit, & plus cæteris peccatis nocet Ecclesiæ Dei. Est
 que omnium peccatorum grauissimū, vt ait Tho.
 4. sent. d. 13. quæ. 22. per totum facit tex. in l. Mani-
 chæos. & in auth. Gazaros. C. de hæreticis. Et inde
 est, quod hæretica prauitas appellatur. Huius zelo
 accensus fuit Carolus Magnus, qui Barbaras gen-
 tis, Saxones, Hispanos, Longob. cæterosque po-
 pulos, qui falsos ritus sequebantur, in potestatem
 subegit.

Et etiam Philippus tertius, Francorum rex, qui
 Petro Aragonum regi bellum intulit, eò, quod varijs
 errorib.

QVINTA PARS

errorib. fauerat: vt refert G. Benedicti in loco ante citato. num. 83.

Octauo, Francorum regi lilia data sunt, quia lili-
um suae naturae virtute, morsum serpentis, & si-
militer eius folia, vexationem serpentum curant,
eiusq; radices, vt Plin. attestatur d. lib. 21. c. 19. va-
lent contra serpentum ictus. Et secundū Auicē.
Lilium cōfert puncturā vermium venenosorum,
atq; scorpionis. Præterea semen eius, (vt inquit
Dioscor.) potui datum, ad serpentum morsus fa-
cit, Ideo, vt enarrat G. Benedicti, reges Francorum
ter religionem Christianam à morsu Mahome-
ti, serpentis venenosi, sanauerunt, & restaura-
runt, & his temporibus videmus nostram fidem,
& religionem Christianam, sanata esse à morsu
pestiferi serpentis Lutheri, qui infinitas hæreses
in fide Christiana seminauit, quæ fuerunt extirpa-
tæ à rege nostro Francisco Christianis. qui nō ces-
sat incedere, vt Clemens summus Pontifex à sua
sede eiectus restitueretur, quem Carolus Borbonius
dux exercitus Caroli Austriaci electi in Imperato-
rem, in vrbe obsederat hoc anno Domini 1527.
die 6. Maij. In qua obsidione, ipse Carolus Borbo-
nius interfectus fuit, quia Deus iniustus semper vl-
ciscitur iras. Ipsa verò Roma, ab Hispanis, & Ale-
manis tunc depopulata fuit, & ipse Clemens cap-
tiuus extitit, cū maximo dolore Christianitatis,
maximè Gallicanæ, quod rex noster Christianis
ægre ferens, mortuus pia deuotione, & pro hono-
re sanctæ sedis Apost. (quam semper reges Franciæ
venerati sunt, & defensarunt) aduersus illius ho-
stes, misit copiosum exercitum Francorum in Ita-
liam, vt summus Pon. in sua sede reponeretur, ex-
pellerenturq; dicti hostes ab vrbe (in qua captiu-
batur Papa) & à tota Romania saltem terris sedi
Apostolice subditis.

Secundo, In sento Regis, lilia figurantur aurea,
& non argentea, vel alterius metalli, quibus deno-
tantur octo pulchra documenta ipsi legibus ne-
cessaria, propter octo singulares naturas, & effe-
ctus auri, quod est metallum excellentius omnib.
alijs, vt infra dicam in vlt. par. in 15. consid. Et ad
istud propositum, videatur G. Benedicti in dicto
loco, num. 100. vsq; ad numerum 107. Vbi dicit;
Quod primò, aurum est coloris optimi, & purita-
tem quandam ac fulgorem eximium præ cæteris
metallis habet, & inde dicitur aurū ab aura, id est;
splendore, vt ait Isido. lib. etymologiarum 16. c. 17.
quod repercusso aëre plus fulgeat. Naturale. n. est,
vt splendor metallorum plus fulgeat, luce alia re-
percussus. Vel, à similitudine coloris auroræ, no-
men traxisse putat. Et aurum in corporibus est si-
cut sol inter stellas. Sol autē dicitur dominus stel-
larum, & lumen earum. vt dixi infra in vlt. par. in
8. consid. Sic aurum est rex corporalium rerum, &
mentura omnium. Ex hoc auro, prouocatur rex
Christianis, ad sapientiam acquirendam, quæ au-
ropurior est, & splendidior. Imo omne aurum in

comparatione illius arena est exigua, & tan-
lum æstimabitur argentum in conspectu
Sap. 7. Comparatur enim auro sapientia, ra-
puritatis, & splendoris in conspectu æterni-
cis. vt dicit ibi G. Bened. & Calius lib. antiq.
4. cap. 24. Et aurum, pro viris sanctitatis et
fulgentibus accipitur, vt in c. multi in si. de
ren. dist. 2 & pro sapientia, vt in c. princip-
co præallegaro: Quæ sapientia, est regi necesse
vt hic ante scripsi in 10. consid. quæ viguit
ris regibus Franciæ, vt ibi declarat G. Bened.

Secundò, Aurum habet proprietatem
candi, quam non habet aurum per alchim-
phisticatum, secundum Tho. Vnde lim-
auri, vt dicit Auicenna, ingreditur medi-
melancholiæ, & alopecia. Et confert d-
bus cordis, ac tremori ipsius. Nec non
animæ, & data cum succo boraginis, aut
syncopizantibus. Ex quo instruitur rex Ch-
nist. quod gaudens sit & latus, quia animi
interdum dolores corporis mitigat. Tri-
humana vitæ æmula est, & passio mortifera
illud Prouerb. 17. animus gaudens floridat
tem facit, spiritus tristis deficcet ossa.

Tertiò, Quia verum aurum pondere
habet, & soliditate: Ideo dicit Arnal. de V-
na. in lib. de vino. Vinum, extinctioris auri
soliditate confortat. Et in lib. de natura rerum
tur, quod in duplo ponderosius est argento
aut stanno, habetq; ex sua soliditate puritatem
generositate super omnia metalla, ideo est
ciosius, durabilius, tractabilius, omni tempore
gens, recreans visum, & ceteros sensus. Ex quo
Franciæ datur salubre documentū, aut tanquam
aureus sit solidus, maturus, secretus & gra-
discutiendis rerum causis, ne leuitate, aut
ductus, seratur in præceptis.

Quartò, Quia aurum secundum Phyl-
peratius est omni metallo, vnde virtus
mirabiles confortandi cor, stomachum
rosensens, vt dicit Arnal. de Villanova in
ante citato. Non quod incorporetur, aut
nutriat, sed quia alternatiua virtute cor-
tar: & ideo confortat, quia asperitate sua
superflua. Licet enim aurum calidæ sit nat-
medici dicunt, ramen eius caliditas est
excessus, ob quod non locatur in gradu, l-
locent. Sic rex Christianis, quasi aurum
perat, calidus quidem per amorem et-
& dilectionis erga subditos, exemplo Mo-
Exod. 32. Aut (inquit) mitte eis hanc nota-
si non facis, dele me de libro tuo quem se-
Similiter Apost. ad Roman. 11. loquens, O-
ego anathema esse pro fratribus meis. Et
cernus amor erga subditos multum prob-
manis, vt hic ante, in 14. consideratione scri-
præ oculis debent illud habere principis
niam, vt ait Seneca. Si vis amari, ama, quia ita

Principē, vt à subditis diligatur, & sic suos diligit, vt pro ipsius etiam mori non timeat. Sic Codrus Atheniensium rex pro victoria populi sui seipsum morti tradidit, vt recitat Val. Max. lib. 1. de pietate erga patriam. Sic etiam Christus pro salute populi sui occisus fuit, & passus est, vt habetur 1. Pet. 2. vnde Princeps ita agēdo, à suis tantum in modum diligitur.

Nam Dux, vt dicere solebat Cæsar, qui non laborat, vt militibus charus sit, milites amare nequit. Legitur de Alexandro Magno, qui videns militem Macedonem præ nimia senectute frigore impellatum, de sede sublimi descendit, & suis manibus eum in sedem posuit, & eo modo fecit, vt à suis diligeretur. Aliàs princeps quia à suis non diligitur, tanquam tyrannus damnatur, nec securitati eius fruetur. Sicut de Diony. tyranno legitur. Cui cum corpus suum iuberet à multis militibus custodiri, Plato dicit, quod inquit malū fecit, vt à tot militibus custodiri habeas: Quæ propter Claudian. Non sic excubiæ, non circumstantia, Quem tutatur amor. Hoc est, qui amatur non indiget custodia. Ob id dicere solebat Traianus Rom. Imperator: Talem priuatis Imperator esse oportet, quales priuatos sibi optat habere. Hæc inter cætera fecit nedum viros, sed & foeminas gloria pollere, regnisque potiri, vt de Amazonibus, lib. tertio, de gestis antiquis refert Diodo. dicens, eas omnium subditorum benevolentiam in se quoque imperio adeptas. Quibus sensus datur intelligi, quod tota pastoralis cura, amare veteris dilectionis ornari debet. Cui vigilanti incumbit ad subditorum utilitatem, & consolandi. iuxta illud Ouid.

Regia crede mihi res est succurrere lapsis.

Regum profectio est, omnibus prodesse, nulli nocere, quod in beluis elare monstratur, Quoniam sic mutant apes, quod rege amisso, totum dilabuntur. Examen. Et cum sint animalia iracundissima: ac pro corporis captu pugnacissima, quæ aculeos in vulnere relinquunt: Rex tamen apum aculeo caret, aut saltem eo non vitur, teste Plin. lib. 9. cap. 6. Nec voluit illum natura seuum esse, à quo totam detraxit, sed maiestate armatum: quod regibus, & principibus dignum exemplum est, vt de ipsi ab cuius animalibus discent turbas populorum sine aculeo seueritatis in debitum finem dirigere, & tunc velut aurea lilia, aureæque charitatis erunt radiantia.

Quintò, vt ait idem G. Benedi. post Io. Ludo. Viri validum. Aurum sub malleo non resistit, vt ferunt nec frangitur, vt vas terrene: nec refonat, vt corbalium: sed si malleo percutiatur cedit, & in partem dilatatur. Et sic in lib. de rerum natura dicitur, licet aurum sit gratiosissimum super omnia metalla, nihilominus est maxime ductibile, & fragile. Ex quo plura documēta regi Christiani ostenduntur, patientiæ, hilaritatis, con-

stantiæ, & fortitudinis, quæ debent vigere in principe, vt hic ante de pluribus huiusmodi qualitatibus dictum est.

Sextò, quia verum aurum diutius, & durabilius in sua operatione permanet, quam aurum sophisticatum teste Be. Tho. Quoniam aurum sophisticatum non habet aliquas virtutes, de quibus hic ante: vt dicit Arnal. de Villanoua in loco supra alleg. & vt ait G. Bened. Aurum cunctis corporibus nobilius est, rex eorum, ac dominus. Quia nec terra, nec aqua, nec aère, nec igne corrumpitur, aut minuitur, sed ignis rectificat illud, & humectat, nec id comburant sulphura, quæ alia comburunt corpora. Natura quippe eius, & complexio recta est. Ita, quod in eo non est additio neque diminutio. Et iterum: Aurum in igne positum non comburitur, sed probatur, & purgatur. Nec aurum rubigo vlla, nec ærugo, eius bonitatem consumit pondusque minuit. Ex cuius auri proprietate animari debet rex Christianus ad perseverantiā diuinæ legis. Quia hæc virtus sola, scilicet, perseverantia, in cretur coronam, estque vnica æterni regis filia, ac cunctarum virtutum finis, sine qua Deum nemo videt. Natura enim (teste Val. lib. 3. tit. de constantia, in prin.) sic comparatum est, vt quisquis se aliquid ordine ac recte mente complexum confidit, vel iam gestum, si obtrahatur, acriter tucatur, vel nondum editum si interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum perducatur, profecto in vanum bonum agitur, secundum Greg. in moralib. si ante vitæ terminum deseratur. Et frustra velociter currit, qui prius quam ad metas venerit, deficit: vt repetitur in c. in cassum de pœn. d. 3. Tol le perseverantiam, ait Bern. nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiæ, nec laudem fortitudo: Denique, non qui inceperit, sed qui vsque in finem perseverauerit, hic saluus erit: vt habetur Matth. 10. & 24. & recitatur in c. non reuertebantur c. notandum. & c. apost. de pœn. distin. 2. Quemadmodum in elyti Francorum Reges fecerunt, qui à Clodouco primo Francorum rege catho. nunquam in fide decesserunt, vnde Christianissimi nuncupantur.

Septimò, Verum aurū cæteris metallis est pretiosius, virtutem habens conseruatiuam, nec vnquam putrefcit, sed putrida resoluit, & corrigit adeo, quod secundum Auicennam, Cauteriū melius, & velocius sanabile, quod fit ex auro, nec vulnus ex auro factum corrumpitur in tumores, Imò vsuræ factæ ex auro instrumento, meliores sunt, quam ex alio metallo, quia non cauterizantur nec erisipilantur. Et dicit Arnal. de Villanoua in d. tracta. de vino, c. inc. vinum extinctionis, &c. Quod scissura, facta cum eo, non tumescit, & propter suam perennitatem est quasi stella cœli, quoniam ipsum est impassibile. Et, vt ibi ait aurum est res arcana perfectissima, in impræmento æquali cõpositum, mirabili proportionem elementarium virtutum,

Q V I N T A P A R S

cui de compositis non est simile, & iuuenturem conseruat, & virtutes mineralium perseuerare facit in earum operationibus. Et mulri modernorum (eodem teste) de nobilioribus, maximè Prælati, faciunt bullire petias auri in coquina eorum. Et alij recipiunt in pannellis, cum electuarijs, & alij in limatura, sicut in confectioe qua dicitur diacameron, in quam intrat ytraque auri, scilicet, & argenti limatura. Et quidam vtuntur tenendo frustum auri in ore, & saliuam deglutiendo. Et quidam alij conuertunt in aquam potabilem, & faciunt aurum potabile, & sufficit modica quantitas in vice, & in anno, & est conseruatiuum sanitatis, & prolongatiuum vitæ. Et ex hac dignitate auri, incitatur rex Christianiss. ad veram humilitatem, quæ virtus est aurea, cæterarum virtutum conseruatiua, teste Hier. in epist. ad Cclantiam, vbi humilitas, inquit, est præcipua conseruatric, & quasi quidam custos virtutum omnium. Nihilque ita est quod nos homines gratos esse Deo faciat, quàm si vitæ merito magni humilitate infimissimus. Et Isid. lib. 3. cap. 49. Qui rectè vitur regni potestate, ita se præstare omnibus debet, vt quanto magis honoris celsitudinc clarer, tantò se metipsum mente humiliet: Quoniã fundamentum gloriæ est humilitas, vt in l. par. in 52. consid. scripsi. Et hoc patet exemplo Dauid, qui de suis meritis non tumuit, sed humiliter se deiiciens dicit: Vilis incedam, & vilior apparebo ante Deum.

Octauò, & vltimò, aureis lilijs ideo decoratur scutum regis Francia, quia verum aurum fistulas & hæmorrhoidas sanat, vlcera putrida, & tetri odoris emendat, corporiq; humano maximè congruit. Ita, qd in cibo sumptu, iuuat multum, ac vinum in quo extincta fuerint laminae aureæ candentes, spleneticos iuuat, vt hic ante dixi ex dictis Arnal. de Villanoua. Hac profecto virtus medicinalis auri puocat regem Christianiss. ad iustitiæ amplexu, quæ virtus sola magna est, & mater omnium, quos magnos facit. Est. n. iustitia virtus cõsortatiua, & corroboratiua, quæ sui splendore Reges, & regias sedes magnificat. Quib. dictu est Sap. 1. Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Vnde Hiero. inquit: Iustitia, quasi aurea virtus, curatiua est morbidarum aegritudinum: quia puniendo tollit scelera, & peccata, atque putridas carnes, & scabrosas curando abradit. Et quomodo ex iustitia Principes laudantur, dixi hic ante in quinta consid. Faciunt quæ dicit G. Bened. in loco hic ante dicto: vbi ait, quòd rex Francorum de seipso & alijs, ita fecit, & dilexit super iustitiam, & odit iniquitatem, vnxit eum Deus oleo lætitiæ, præ contortibus suis. Ad quorum differentiam nomen Christianissimum adeptus: Ita, quod propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiã, deduxit eum mirabiliter dextera sua. Cuius sedes in seculum seculi virga directionis virga regni sui, Psal. quadragesimo quarto, dixi in antedicta considera.

Tertiò, principaliter in scuto Francorum aurea lilia in ternario numero & non tri nec minori figurantur. Habet. n. lucrationem totalitatis: puta principium, medium, & finem. Nam secundum chronicas etiam in eorum cultu diuino vtentur numero ternario, ad sacrificaciones Deorum: vt habetur in coelo & mundo. super quo B. Tho. in cõm. (inquit) natura perficit omnia in ternario, ita gentiles, qui diuinum instruerunt cõsuetudines Deo tribuere omne quod perfectum tribuunt ei ternarium numerum, in laudibus ipsorum. Legimus præterea in sanctis, Numerum ternarium, multiplicatam fecerunt, eo quod opera mirabilia Deo facta & ordinata sunt. Vnde, si mysteriorum regis Christianiss. explorare quis, tanto magis exuberabit ratio differendi, & plura mysteria in ternario numero elucescent.

In primis ergo, redolentia lilia, quæ in scuto figurantur, odoramenta catholice fidei, & sanctissima trinitate afferunt, scilicet, quod patris attribuitur potentia, filio sapientia, & tui sancto clementia. Quæ tria attributa, sanctissimam trinitatem ornant, ita regiam matrem magnificant. Quæ sacratissima trinitas debet pro viribus conformari, scilicet, vt tertio clarus potentia patris, ad tyrannos debet, & barbaras gentes ac Turcorum pericula extinguedum. Secundo, cõuenit, vt ornatus sit sapientia filij, in discutiendis rebus cõterio, quod sit clementia plenus, quæ quanto maior fuerit, tanto in conspectu Dei, & hominum mirabilior, & gratior apparebit.

Secundò, vt ait G. Benedic. principia lilia, quæ in scuto regis figurantur, tres habent in persona Christi denotat. Sicut enim in est trinitas personarum, in essentia vnica Christi persona, est trinitas essentiarum. Quæ in vnitate persona, deitas, scilicet, caro: & sicut in diuinis per diuersas personas distinguitur essentia: sic in Christo per diuersas non distinguitur persona. Pariter tria Christi natiuitates ostendunt. Prima dicitur eternaliter nascitur ex patre, secunda, quæ temporally ex matre, tertia, quia in mundo nascitur spiritualiter: licet ista bene conueniunt, tamen nihil faciunt ad propositum, & ad ostendendum aliquid in rege ex eius natiuitate. Sicut enim in rege ex eius natiuitate, non potest, quod sicut hæc trinitas essentiarum in Christo, ita trinitas præceptorum iuris, debet in Principe, pro iustitiæ administratione. & cõmunitate, prout tria iuris sunt precepta, scilicet, honorare, alterum non lædere, & ius suum vnice habere. Quæ omnia debet esse in principe, & cõmunitate, vt in l. par. in 36. cõm. dixi. Aut aliter, per illam significatur, scilicet, per mediũ, fides Christiana per dextrum, clericatus, & per sinistram, militatus.

Tertio, Tria lilia, tres potentias animæ rationalis, & hinc ad imaginem Dei creata est. I. si quis metalium. C. de pœnis. patenter ostendunt. Nam, sicut Deus est Vnus in essentia, & Trinus in personis, Sic etiam anima rationalis, est vna in essentia, & trina in potentia. Quia habet in se memoriam, intellectum, & voluntatem. Memoria quidem representat patrem, intelligentia filium, & voluntas Spiritum sanctum. Sed hoc in nihilo adaptari possunt armis Regis, sed attribui deberent tribus modis regendi. Rempub. qui debet esse in rege nostro, vt vere sit in se & in suo regno: de quib. infra in vlt. par. in 55. confid. scripsi, & quis illorum sit excellenior.

Quarto, tria lilia in scuto regis posita, tres angelorum hierarchias significant, in quarum singulis tres ordines inueniuntur: de quibus ante in 3. par. & per lib. lib. 7. Etymolog. cap. 5. & in lib. de sum. bono. c. 12.

Quinto, tria lilia in scuto regis depicta, tres virtutes theologales, fidem, scilicet, spem, & charitatem significant, quæ tres virtutes debent esse in Principe. & alia virtutes ex his denotantur in Principe: de quibus per G. Bened. in loco supra sæpè alleg.

Sexto, vt dicit, tria lilia in ipso scuto regis ordinata, ad tria opera veræ poenitentia nos ire compellunt, Videlicet, ad contritionem, confessionem, & satisfactionem, sed cum parum quadrent, non suffiunt.

Septimo, vt ait Bened. tria lilia regem Christianam ad tria salutifera concilia, in quibus confectio omnis perfectio Christianæ religionis excitat, vt per eum.

Octauo, tria lilia in scuto regis diuinitus ordinata, tres denotant vnitates, quæ necessariè requiruntur ad conseruandam veræ Christianæ religionis dignitatem, & habendam bonorum morum honestatem: de quibus Apost. ad Eph. 4. Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma. Hæc tria sunt, quæ vetum perhibent testimonium de excellentia fidei Catholice: vnde sunt laudabilia omnia Catholice fidei opera, quæ rex explorare debet, pro sua dignitate ac totius religionis Christianorum salute, nullum maius, nullum honorabilius, nullum denique gratius, Deo offerri potest, quam barbaras gentes, & Turcorum perfidiam, ceterosque populos, qui falsos ritus ac Deos colunt alienos, expurgare; atque in stena submittere sub Christi fide, prout talia sancta exercitia a pæd. Francorum reges semper foruerunt. Ex hoc semario numero amplissimè laudantur insignia regis Franciæ per Ioan. Lud. Viualdum in trad. de triumphis ac laude trium liliorum Franciæ. Vbi dicitur numerum ternarium in pluribus, & alibi scripsi infra, in vlt. par. in 37. confid.

Quarto, principaliter & vltimo, lilia aurea posita in scuto regis Christianis, sapphirino, id

est, colore sapphiri (qui similis est sereno cælo) conuenientissimè depicta, multiplici ratione.

Primò, quia cum rex sit paronymus Ecclesiæ Christi, cuius officium est & semper fuit à tempore Clodouei Primi inter Francorum reges Christiani ad augere cultum diuinum, ac gloriam Christianæ religionis extollere & magnificare; decentissimum fuit, insignia maiestatis suæ sereno cælo similia fore, vt sicut ipse Christus (qui est Rex Regum & dominus dominantium, Apocal. 19.) quodammodo pro scuto habet cælum sidereum, miro ac vario astrorum fulgore, decorato, sic Rex Francorum Christianis. pro gloria Christi scutum gerit nobilissimum, in quo aurea lilia colore sapphiri, quasi astra in sereno cælo affixa, fulgere videntur, vt etiam ex cæli altitudine intelligatur, quanta sit suæ dignitatis sublimitas, tanta est autem altitudo cæli, quod à mortali homine, non potest mensurari, vt habetur Eccle. 1. Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi, quis dimensus est? quasi dicat, nullus. Et ideo sicut cælum situatum est in loco eminentiori, atque inter omnia corpora, alius eleuatum, Ita etiam, vt habetur, Esa. 54. promissum est illi, quod esset fundatus in sapphiris, tanquam pater Christianitatis. Cum etiam idem propheta, vbi supra loquens in persona Christi dixerit: Ecce, ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris, hoc est, te Christum, & Ecclesiam tuam, & filios tuos, & Ecclesiæ tuæ protectores, prout est inter alios rex Christianis. qui tanquam filius Christi, & pater Christianitatis, habet arma sua fundata in sapphiris. Sic rex Christianissimus inter omnes seculi huius reges Christianæ religionis, dignitate, potentia, diuitijs ac nobilitate, est sublimior, atque admirabilior, & ad sustinendam Ecclesiam, potentior, & pronior.

Secundò, vt inquit G. Bened. Campus scuti regni necdum cælo, sed etiam sapphiro lapidi in colore assimilatur rationibus sequi. Quia Sapphirus colore videtur trahere Regem ad cælestia desideria, per rectam fidem, cum nihil sit quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in Principe. Nam dicit Greg. lib. 18. moral. cap. 8. Sapphirum tenere similitudinem coloris aërei, per quod designat appetitum languentis animæ tendentis ad cælestia. Vnde dicit Helimardus, quia sapphirus cælo sereno similis est, castè portari vult, gemmaque gemmarum, & lapis sanctus dicitur. Ideo in lib. de Natura rerum dicitur. Qui sapphirum portat expedit, vt summo studio castitatem seruet: quoniam hic lapis tanto dicitur preciosior & melior, quanto colori cælesti est similior. Sic rex Christianis, tanto magis erit Deo & Angelis gratior & charior, quanto in agis in contemplatione rerum diuinarum fuerit sublimior. Et sic, quantumcunque excellat in dignitate, potentia, diuitijs, vel abundantia temporalium, nihilominus

QVINTA PARS

foelicitate prosperarum rerum huius seculi, non debet corrumpi, aut depruari, sed magis ac magis oculos mentis cōvertere ad altiora desideria, ad veros honores, ad securas diuitias, ad cœlestes Thesauros, ad delectationes aternas. Ex quo infert tibi G. Benedi. quod rex suam regiam dignitatem in Christo regere, quem in speculo limpidissimo contemplari debet, vt quod in se prauum deprehenderit, corrigat, quod rectum, teneat, quod deforme, cōponat, quod pulchrum, seruet, quod sanum, excolat, quod infirmum, assidua meditatione corroboret, præcepta diuinae legis efficaciter impleat, & quid sibi cauendum, quidue sectandum sit, agnoscat. Decens quippe est, vt rex se totum in vita & moribus componat: Quia, quanto mirabilius præ cunctis regibus vniuersi orbis excedit honoris dignitate: Ita conuenit, vt cæteros transcendat mētis sublimitate, & totus sidereus fulgeat maiestate, & subdit tibi G. Bened. pulchra notatu digna de excellentia sapphiri, de qua infra in vlt. par. in 90 consider. dixi.

Tertio, tria lilia in campo sapphirino, aurea depinguntur. Quia sapphirus, animū hominis pium & deuotum efficit ad Deum, atq; in bonis firmat, & pacem conciliat, ita vt inter omnes lapides preciosos dicitur lapis sanctus, quia ad sanctitatem, & deuotionem hominem disponit. Ob id legitur, Exod. 28. & 29. Quod Moyses ad præceptum Domini vestem sanctam fecit Aaron summo sacerdoti in gloriam & decorem, in qua inter diuersos lapides preciosos sapphirus connumeratur. Sic Ieremias Threnor. quarto, Destructionem Ierusalem, ruinam templi, & sacerdotum recogitans, eorum pulchritudinem assimilauit sapphiro, dicens: Candidiores Nazarei eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores. Conuenit itaque, vt maiestas regia, sit tota sidera, & sapphirina, per reuerentiam & beniuolentiam ad omnia, quæ diuinum cultum concernunt, vt sicut in dignitate & potentia cæteris est eminentior, ita expedit, vt in amore rerum diuinarum, sit amabilior, & conformior, sicut eius fuerunt prædecesores. hæc Benedi. tibi supra.

Quarto, Sapphirus secundum Arnal. corpus humanum vegetat, ac membra integra conseruat, curat dolorem frontis, & sudorem restringit, corpora præbet integra, bonique coloris, torsiones ventris tollit, & omnia vlcera cum lacte sanat. Præterea in li. de natura rerū, & in ortu sanitatis dicitur. in tractat. de lapidibus. cap. 109. quod sapphirus, morbum illum horribilem, noli me tangere, appellatum, fugat. Ex quo instruitur rex Christianissi. vt vigilans sit, & sollicitus, ac corpus mysticum, id est, Ecclesiam, protegendum. Sicut enim in vno corpore in multa mēbra habemus, quæ secundum Apost. ad Roman. duodecimo, non eundem actum habent, ita multi vnum corpus

sumus in Christo, huius autem corporis membra, tenetur rex vegetare, ac custodire ne voracibus dilacerentur, & ne morbida neque putrescant, ac pauperibus beneficia succurrant, ac eleemosynas largiri, quibus recreatur tantorum membra corpus conseruat & recreat. Sic conuenit, vt rex, qui tria lilia in sapphiri colore conuenit, membra corporis mystici dirigat & custodiat, ne deuos sequantur effectus. Hoc etiam dicit.

Quinto (vt idem ait) Sapphirus est preciosa sereno cœlo similis, quæ percussa solatibus ardentem emittit fulgorem. Præ dicit Iisd. lib. Etymol. decimosexto, cap. 9. Sapphirus, pulueres habet aurcos sparsos. Et horatur regia maiestas, vt sollicita sit Deo reddere in tanto cumulo beneficiorum, quanto plura à sole iusticia Christo suscepta, tanto magis ardentia desideria reddere debet in Christum, à quo procedunt. Et cetero, tanto grauius de ingratitude iudicatur omnis homo, quanto magis multiplicatus beneficijs, ingratus probabitur exitisse, iuxta Chrysol. Quanto maiora beneficia sunt hominibus constituta, tanto grauiora peccantibus puniuntur iudicia.

Sexto, Sapphirus est gemma, valde delectabilis, læta, & pulchra. vnde Lapidarius ait:

*Sapphiri species dignis aptissima regum,
Egregia & fulgens, puroq; simillima cælo.
Vtilior est nullo virtutibus atq; decoro.
Hic & Syrites lapis est à plerisq; vocatus.
Quia circa Syrtis Libycis per mixtus arenis,
Fluctibus expulsus feruente freto reperitur.
Ille sed optimus est, quem cellus Medice gregæ
Qui tamen afferitur nunquam transmittitur vno.
Quæ natura parens tanto ditauit honore,
Vt sacra & merito gemmarum gemma vocem
Et qui portat eum, nec vlla fraude necatur.
Inuidiam superat, nullo terrore mouetur.
Hic lapis, vt perhibens, edicit carcere vniuersi
Obstruatq; fores, ac vincula casta resolat.
Fertur & ad pacem bonus effere conciliandæ.*

Ex quo instruitur rex Christianissi. vt delectabiliter, & cum gaudio, pulchritudine ac delectatione Christianæ relig. conseruare velit. Quia, ut dicitur, ciunt reges nostri, & qui in cinctis locis, diebus ad punienda peccata, maxime beniuolentias, quod & facere debent, alias non conseruatur veri reges. vt scribit G. Benedi. in loc. alleg.

Septimo, In colore sapphiri extenditur aurea lilia, quia sapphirus suo valore & puritate vires acuit regis Christianissimi ad cognoscendum sumptuositatem cœlestium adificationum. Nam, teste Ildor. vbi supra, Sapphirus est gemma

gemmas purpureas cōputatur, habet patiter excellentiam valoris inter lapides preciosos, ob quod dicitur. Thobias spiritu eleuatus videns excellentiam ecclesie patrie dicit, portas eius esse ex sapphyro constructas: vt scribitur Thob. 23. Pariter Isa. Apoc. 21. ait, fundamenta muri supernae ciuitatis esse ex lapidibus preciosis, inter quos sapphyrus est secundum fundamentum. Ex quo instruitur Rex totus sapphyreus, vt omnino inelinetur, & sit memor coelestis patrie, & excellentissimorum excellentiorum supernae ciuitatis, & sanctae Ierusalem, de qua scriptum est per Prophetam, Psal. 36. Fundamenta eius in montib' sanctis. & sequitur: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

Quod & vltimo, sicutum Regis Christianiss. in sapphyri colore figuratur, Quia sapphyrus sua significacione eum incitat ad cogitandum ne dum redificia supernae ciuitatis, sed etiam praesentiam gloriae aeternae. Nec solum sapphyrus significat gloriam aeternam, verum suo colore animum hominis ad coelestia gaudia inclinat. Ratio est (teste eodem G. Benedi.) Quia cum omne similitudinaliter appetat suum simile, & sapphyrus inter omnes gemmas similis sit sereno caelo: videt Rex sapphyro non conueniret, nisi ad coelestia inclinaret, ac superna appeteret. Sapphyrus etiam in sacra scriptura aeternam gloriam significatur: vt habetur Exod. 24. vbi Moyses, Aarō, Naab, Abu, & septuaginta de senioribus Israel, deum viderunt, sub cuius pedibus erat quasi opus lapidis sapphyrini, & quasi caelum cum sereno est. Patet Ezech. 10. cap. legitur, quod species gloriae Domini super Cherubin erat quasi lapidis sapphyri: Quae verba, quomodo intelligantur, scribit in dicto G. Benedi.

Quibus tantum concludit. Insignia Regum Franciae esse excellentiora alijs, cum in eis sint duo colores nobiliores, Aureus, scilicet, & Azureus: De quibus dicitur in 1. par. in 54. & 55. conel. 38. Et de lapide sapphyri aliquid scripsi infra in vlt. part. in 92. conel.

Non mirum ergo, si Reges Franciae plura priuilegia habeant vltra alios Reges, de quibus ante dicta sunt: quae etiam scribit Iac. Bonaudi in suo panegyrico post tract. Ioan. de Terra rubea, contra reuerentiam suorum Regum.

Tertius in hac confid. Quilibet Rex seu Princeps in suo regno in culmine sedere debet, cum Princeps sit regni dominus. I. de precatio. ad legem Rhodiam de iac. & regale culmen appellatur bene a Zenone. C. de quadrien. praef. c. Princeps seculi. 23. q. 5. & culmen appellatur locus super omnes gentes ad curiam suam conuocans regnum & terras representantes. & dicitur per p. u. l. pe. ibi, Vt enim imperialis fortuna omnes supereminet alias, ita oportet Principales aetates culmen habere praecipuum. C. de bo.

quolibet. Vel principale dicitur. l. 3. §. si autem. C. de iure domi. impetrando. quod dicitur cathedra existens in alteriori loco, sicut aedificia domus dicuntur culmina, quod culmis teguntur: & in dicto culmine, id est, altitudine, sedet Rex supra cathedram, quae est alta vel excelsa sedes, secundum glo. in elem. dudum. de sepult. Vel in folio sedere debet, hoc est armario ex vno ligno facto, in quo reges ob corporis sui tutelam sedebant, extra de elect. c. quorundam, in prin. & ibi per Areh. Et dicitur thronus Graecè, quod Latini solium dicunt. De quo habetur Gen. 41. ibi: Vno enim folio regis te praecedam. Et est etiam sedes Romani Pontificis, tanquam excelsa. c. fundamenta. §. ne autem, in fi. de elect. in 6. & gl. in d. de dudum. facit differentiam inter solium, cathedram & tribunal. & ponit hunc versum.

*Rex solium, doct or cathedram, iudex q̄ tribunal
Possidet, ac sedem praesul pratorq̄ curule.*

Et ista sedes dicitur sedes honoris & iustitiae: de qua in ca. multi. 40. dist. Et rex & dominus praexcellens in folio alto super omnes Principes sedere debet: cum scriptum sit Prouer. 20. Rex qui sedet in folio iudicij, dissipat omne malum in intuitu suo. & 1. Reg. 2. ibi: Et solium gloriae teneat. & 3. Reg. 1. Viuat rex Salomon, & sedebit super solium, & Esai. 9. Super solium David, & super regnum Principis terrae surrexerunt de folio. Et Iob 36. & Reges in folio collocat in perpetuum, & illie eriguntur. & in plerisque alijs locis probari posset. & habetur 1. Regum. 10. vbi de Saule rege loquitur. Stetitque in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero & sursum. Et Princeps dicitur quasi primum locum capiens, secundum gloss. in cap. fundamenta. §. proinde de elect. libr. 6. & Lucas de Penna in rubr. Cod. de Principib. agent. in reb. libr. 12. vbi ample ponit quis proprie sit Princeps.

Et vt deueniamus ad practicam & ordinem consuetum sedendi, qui multum attendendus est in hoc, eum consuetudo in hoc multum attendatur. Bald. in cap. 1. §. marchio. in ritu. qui scud. dare poss. videndum est, quod sicut aliqua congregationes in Francia quae sunt ordinariæ, vt est coronatio regis, & in ista coronatione est datus certus ordo, quo ad illos, qui in tereffe debent in ipsa coronatione, qui est talis, Videlicet quod duodecim pares Franciae praecedunt omnes alios Principes regni: de quibus infra ista part. 43. consideratione. licet videatur de primogenito Regis, quod omnes quoscumque praecedere debeat, quod intelligerem esse verum in alijs actibus quam in coronatione: Quoniam est dubium, quod tunc non habeatur pro primogenito regni, tanquam natus antequam esset Rex. De eo etiam dicam infra in 41. consideratio. & de alijs, quos ponam infra in suo ordine, secundum quod debent sedere in dicta conuocatione, faciendo distinctionem suis locis

QVINTA PARS

locis de alijs congregationibus extra illam, in quibus seruandus est alius ordo, prout infra dicitur.

Trigesimater tia consid. erit prosequendo materiam & non excedendo terminos honoris Regis, cum ab eo procedant omnes dignitates re-
porales, vt no. Bar. & Io. de Pla. in l. 1. de dign. li. 12. C. idem Ioannes de Pla. in l. 1. in fi. C. de silentiarijs. lib. 12. Alua. in c. 1. in prin. de feudo marchie. qui allegat tex. in l. sacrilegij. C. de diuersis rescriptis. Merito debet illis praesse, & ab illis honorari: Imò quod plus est adorari, non tamen adoratione, quae Deo debetur, sed Regia subiectione debet saluari, vt probat tex. in l. 1. C. de silen. lib. 12. ibi: Vt tam in adoranda nostra serenitate. & ibi gl. quam sequitur Io. de Pla. in l. primicerium. C. de fabric. lib. 10. & Luc. de Pen. in l. euiet. per illum tex. C. de cursu publ. lib. 12. Vbi dicit, quod ipse mereretur venerari, adorari, coli, sibi supplicati, & gratiarum impendi munera, facit tex. in l. si quis seruam. ibi, nostram purpuram adorantes. C. qui militare non possunt, lib. 12. & ideo dicit Io. de Pla. in d. l. 1. C. de silentiarijs. eo. lib. Quod nullus debet se genuflecti coram alio, quam coram Principe vel maiestate Regia. Et ideo errat quidam Car. De hyer Anglus, qui tanta elatione utitur, quod suos domesticos & famulos patitur talia, aut, quod dererius, cogit eadem ministrando etiam in cibarijs deferendis, & alijs actibus domesticis & familiaribus, imò etiam nobiles patriae genuflecti, prout communiter dicitur, quod ridiculosum dici debet, cum non sit nec Papa, nec Rex: Imò quod plus est (vt communiter fertur) non est nobilis origine, ex quo deberet contentari honore sibi debito, non assumere honorem debitum Regibus secularibus, Imperatori, aut Papae.

Et vt dicit idem de Platea, tantus honor debetur Papae, quod in pede osculatur, vt dicit gloss. in leg. 1. Cod. de domesticis, lib. 12. & ibi dicit, quod etiam Imperator osculatur in pede sicut Papa.

Imo etiam, quod plus est, quilibet non admittitur ad salutandum Principem, vt dicit gloss. in l. 1. Cod. de veteranis. & Ioan. de Pla. in d. l. 1. Cod. de silen. & in l. 1. Cod. de domesticis & protectoribus, lib. 12.

Et coram eo esse eundum, & illi est obuiam eundum, cum barba tonsa & veste pulcherrima. put habetur 2. Reg. 9. c. Illique est honor deferendus in introitu ciuitatis, in salutatione, quae non debet fieri sine munere, ad instar Regis Parthorum, qui salutari non poterat sine munere, vt refert Pe. Cædidus in proæ. Appiani Alexandr. in principio de bellis.

Imo etiã reuerentia debetur Principi, per quoslibet viros Ecclesiast. vt dicit tex. in c. Re. 23. q. 5. & c. si apud. p. quo 1. Pe. 2. vbi dicitur Re. honorificate.

Trigesimaquarta consid. Principi obtemperandum est, cum generale sit pactum societa-

tis humanae obtemperare Principibus, quae obtemperatio mores. 8. dist. in sua sum. 44. distinct. c. quid dicitur. 23. q. 1. & dicit Hiero. Principibus & Potestatibus fidem & reuerentiam seruari oportet, qui non exhibuerit, ad Deum premia habere non poterit. 23. q. 5. c. Reg. c. sicut apud Card. facit quod no. in l. fi. C. de exact. tribut. libr. 10. Et dicit Ap. ad Tit. 4. Admone illos Principibus & Potestatibus ad obediendum, dicto obedire, ad omne opus bonum ratos esse. & ad Rom. 12. Omnis creatura Potestatibus sublimioribus subdita sit, qui autem Potestati, Dei ordinationi resistit. Facit quod betur Esdra 3. 4. c. vbi dicit tex. O virinum, plerunt homines, qui terram & mare obtinent, omnia quae in eis sunt? Rex autem super omnia cellit, & dominatur eorum, & omne quod dixerit illis faciunt. Et sequitur: Et omnis plerumque virtutes eum obaudiunt. Imò etiam facit, quod primi & secundi ordinis eadem obediunt, quae praecipere potest Princeps, vt habetur 4. Reg. 1. c. bi: Et praecipit Rex Elchia Pontifici & sacerdotibus secundi ordinis. Imò Principes sacerdotum stituebant iure diuino, prout habetur Eua. 2. Moyses Hebraeorum Duce, qui constituit fratrem suum sacerdotem: & de Iuda Macchabeo, qui elegit sacerdotes, qui purgarent sanctum. Maecab. 4. Imò Praelatus electus & constitutus non potest administrare, donec plebs 6. d. 1. c. Abbates. 13. q. 2. & per Compostellam in capitulo sicut, de ele. col. antep. versic. Principes praesentia prout recitat Henricus in c. nobis. de reparatione ita obseruatur in Francia, & in Hispania, vt c. Ioan. Lupus in repe. rub. de dona. intervir. & in prin. in tertia prauidencia. Princeps tamen debet honorare Episcopum. dixi supra in 4. par. consid.

Trigesima quinta consid. Pro Rege est admodum esse, exemplo Baruch 1. qui dicitur admodum pro Rege Nabuchodonosor, & Baruch filio. & maxime pro Rege Francia: Cum emittentes pro eo lucentur centum & decem milia denariorum. dixi ante. Imo in tantum est honorandus Princeps, quod pro confirmatione honoris toleratur iniquitas: & preferendus est Principis commodo publico, vt dicit Luc. 2. in leg. fin. in 8. & 9. colum. Cod. de loc. prec. 1. n. & in dict. leg. in 6. colum. ponit quaedam testimonia eius mirabil. ex quo multum honorandus est.

Quae autem sint iura Regis, & cuiuslibet Regis supremi Principis esset hic inferendum, quod Regis cognoscere tur praeminencia illorum: & dicitur potest in tit. quae sunt Regalia, in vltibus. & per Iacob. de San. Georgio in tracta. feud. rebus. Princeps. & de quibus plenè ante in 24. consideracione.

Quid autem dicemus de iuribus Regis? debet habetur 1. Reg. 8. ca. cum dixerit Deus per

Samuelis populo Iura Regis, qui imperaturus est in eis, quod erit tale: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites & praeficietque quadrigarum suarum: & constitueret sibi tribunos, & ceteros, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum: Filias quoque vestras faciet sibi concubinas, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis, sed & segetes vestras & vincarum redditus addecimabit.

Notandum est istud verbum, addecimabit, quod est ibi dupliciter positum: quoniam ex hoc videtur, quod Rex habeat ius decimandi. & sic, quod etiam non videntur peccare Nobiles Franciae, qui dicunt se habere decimas in feudatis à Rege: cum Rex habeat potestatem addecimandi, ergo etiam eas dare in feudum.

Dicemus solum, Quod talia ibi specificata non sunt iura Regis ex diuina institutione introducta, sed magis per Prophetam pronuntiata ex eorum tyrannica usurpatione. Qui postquam Reges sunt, nusquam constituunt, in tyrannidem degenerantes, subditos opprimentes, & sine causa depradantes, secundum Andr. de Isern. in proce. feud. & in tit. de capitaneo, qui curiam vendidit. in vsib. feudorum.

Et ne transcendam materiam nostram, relinquendo depradationes & exactiones Principum, quae alibi dicantur: sed etiam ibi dicit, quod talia possunt esse Iura Regis ex diuina institutione, quae Rex est in extrema necessitate positus, quod etiam non solum illa, sed & maiora faceret, & maiores exactiones, Et solum in praesentiarum sufficit, ut quod G. Bened. doctor Gallus, illa prauidit, & mutatum bene descripsit in sua solenni repetitione. cap. Rayn. ut de testam. in verb. condidit. le. pro. incipiendo in medio illius vsq; ad finem cap. sim. ad quem semper de his est recurrendum.

Etiam est aduertendum ad illum textum, ibi hoc verbo, Ius regis qui imperaturus est in eis. Quod quilibet Rex potest dici Imperator per illum text. qui hoc verbo vitur in Rege.

Et si melius finiam, à Principe tanquam à capite in omnes inferiores honorum & potestatum munera diffunduntur. 19. di. c. ita dominus. c. fundamenta. §. 1. de ele. in tantum, quod lex animata in teris dicitur. tex. est in auth. de consulib. in fin. & in auth. quib. mod. natu. effi. legit. §. igitur licet in glo. in l. & quia. ff. de iuris. omn. ind. Dixi in utridum nostris ducatus Burgun. in tit. Des. res. §. 5. in gloss. S' il n' à grace. in princ. ibi: hic ergo: & supra in priu. 52. cons. id. Et quicquid statuerit sententiam dando decreuit, pro lege ferunt. Sed & quod Principi. institu. de iure natural. & ciui. Ipse enim sicut est solus legibus conditor, solus legem concedere potest. L. Principes.

ff. de legib. Et pro dispensatione habetur, quod probatur Principem voluisse. ca. cum nostris. de concess. praebend. maxime. vbi ei exponitur defectus, quem videt ex expositione. l. quidam consulebat. & ibi Alex. & alij. ff. de re iud. l. Vlp. ff. de excus. tut. Et sanctio Principis nihil habet imperfectum. l. si. C. qui militare non poss. li. 12. l. si. C. de his quib. ut indig. Nemo enim potest ei dicere, Cur ita facis? Bal. in proce. feud. in 12. col. Et isto dicto sapius aduocati in palatijs vtuntur: quod dictum est Spec. in tit. de legato. §. nunc ostendendum. vcrf. 89. per tex. in c. quamuis. de poen. distin. 3. ibi: quis tamen audeat dicere Deo, cur huic parcis? & gloss. ibi, in verb. Deo, dicit idem in Papa. & ideo idem dicendum in quolibet Principe supremo, cum sit Deus in terris, Bald. in auth. hoc amplius. vcrf. quaro, an filij Regis. C. de fideicom. & dicit Bald. in c. Ecclesia S. Mariae. in princ. col. vt lite pen. Quod cum Princeps sit causa causarum, non est de eius potestate inquirendum, cum primae causae nulla sit causa. Cum id, quod primum est, ante se aliud habere non potest. Hac & plura alia vide quae dicit de meus las. in l. rescripta. in 1. col. Cod. de precibus imper. offe. & in leg. 1. ff. de consli. Principum. Vbi ponit quadam, quae solus potest Princeps, ita quod Principis verb. eiusque narrationi, superbus per se, vel in sua praesentia gestis creditur: Etiam si solus testificetur, per cap. cum à nobis. de testibus. & quod in his quoque, quae ante Principatum se praesente gesta sunt, locum habet gloss. singularis in capit. 1. in verbo. statuit. de renuntiatio. libr. 6. gloss. in cap. Apostolicae. in verbo promississent. de re iud. lib. 6. Dicit enim Andr. de Isern. in cap. fin. in tit. quo tempore miles in vsibus feudorum, quod late examinatur ibi: Quod Praepo. Princeps in re propria testificari non potest. Nulla etiam iuris solennitate Princeps astringitur. le. apud eum in fin. ff. de manumissis, Imò sola praesentia Principis solennitates iuris supplet, actumque qui defectu solennium nullus est, instaurat & reponit. leg. adopt. ff. de adop. l. 2. ff. de reb. eorum. glo. post tex. in auth. vt non fiat pignorat. colla. 5. facit. le. fancimus. §. exceptis cum auth. ibi posita. Cod. de don. Bald. in le. omnium. Cod. de testam. Ad hac Princeps iudiciorum ordinem obseruare non tenetur. Sola enim veritatis inuestigatio coram eo fit, qua cognita diffinit etiam, si iudicialis ordo vel sit peruersus vel prorsus omisus: causae tamen cognitio exigitur. Ita Bal. in l. fin. C. de legib. Idem in c. 1. §. fin. de noua forma fidelitatis: ad finem. in vsibus feud. & est text. in cap. ad petitionem. in fi. de accus. Et ideo illud, quod dicit Paulus de Cast. in l. si testamentum. C. de testa. q. Princeps sine causae cognitione concedere possit, non est intelligendum in his, quibus litis diffinitio expectatur. Princeps etiam crimen non solum indulget, sed etiam aboler. Andr. de Isern. in ti. quae sit prima causa. §. preterea. in vsibus feudorum. Remittit insaniam, & ad hono-

QVINTA PARS

honores pristinos omnino restituit. l. 1. §. deinde, l. 2. de sen. passis. Remanet tamen cicatrix. arg. c. ventum. 1. q. 1. c. illud. l. dist. arg. l. omnes iudices. C. de decur. lib. 10. Largiendo magistratum, dignitatem donando. Imo & tolerando in honoribus incapacitatis maculam abstergit, remouet impedimentum. l. Impetiales. §. nam omni macula. C. de nup. l. Bar. ff. de off. praetoris. d. l. Quidam consulebant. ff. de re iud. Imò etiam Princeps poenam meritam sola voluntate remittit. l. 1. C. de deserto. lib. 12. de innocentia etiam damnati sine appellatione cognoscit. l. 1. in fi. ff. de quaestionibus. Alia Principi referuata ponuntur per Bal. in d. leg. rescripta, & in leg. 1. Cod. de iure aureorum annulor. & de multis casibus & specialibus Principi compe. dixi supra ista part. 24. consideratio. vbi iam quadam ex antedictis posui.

TRigesima sexta consid. erit. Et licet subiecerit Principi Deus leges, an etiam non obligetur ex contractu, ita quod Deus etiam eidem subiecerit cōtractuum vincula quæ iurispergentium naturalique ratione consistunt: & quod non est communis omnium iuris peritorum doctrina, in l. Princeps. ff. de legib. Cyn. Bal. & doct. in l. digna vox. C. de legib. & in c. 1. de prob. vbi doct. Canonici, qui ita communiter tenent. do. meus las. in l. si ciuitates. in 3. col. ff. si cer. pet. & in l. 1. ff. de pac. Alex. in consi. 101. in 2. col. in 1. vol. & idem Iaso. in l. 1. ff. de consti. Principum. & in l. si testamētum. C. de test. Fel. in c. quæ in Ecclesiastum. in 21. col. consti. Barb. in consi. 1. in 4. col. in 1. vol. in 43. tamen colum. dicit, Casum esse, Vbi potest resilire à contractu: & etiam alium ponit Iacobinus de sancto Georgio in suo tract. feud. in prin. videlicet quod possit reuocare feudum inuito vasallo. alleg. Bald. qui hoc non dicit, nec etiam hoc placet Vdalrico Zasio in repetitio. l. 2. §. eodem tempore. in gl. rarum esset. ff. de orig. iur. vbi plura ex prædictis dicit. & ibi dicit quod licet absoluta potestate legibus non ligetur, ea tamen potestate abuti non debet. dixi alibi.

TRigesima septima consid. Videtur quod Rex Hispaniæ sit omnibus alijs Regibus præferendus, cum plura habeat Regna sub se, & plures coronas: quoniam Rex est Aragonum, Castellæ, Legionis, Rex Granatæ, Rex Maioticarum, Rex Cordubæ, & etiam Catholicus dicitur, Rex Galliciæ, Rex Andelosiæ. Et sic dicitur habere septem, aut octo Regna, & sic septem coronas: ex quo videtur quod ratione multiplicationis coronarum debeat cæteris Regibus præferri: Sicut videmus, quod ille, qui est marchio & comes, præfertur marchioni, cum duo vincula sint fortiora vno. Bal. in l. sed & milites, in prin. ff. de excu. tut. vt etiam in simili dicitur de doctore in vtroque iure, qui præcedit doctorem in vno tantum secundum Bal. in dicto loco: & dicam infra in 10. par. & faciunt quæ supra di-

xi in hac parte, in 27. consid. in fi. incip. Imperator inter omnes Principes. vbi dixi, quod magis honorandus est Imperator cum tres coronas habet, quàm alij Reges, qui de per se non habent nam. & in 19. considerat. cuius initium est, Bald.

Et etiam qui pluribus præst dicitur maior dixi supra in 1. par. & in 4. par. in 51. consid. vbi alleg. glo. in auth. constitutio, quæ de d. bus. §. generaliter. qui dicit, nota nobilior est propter subiectos. Et habetur Proverb. 14. in similitudine populi dignitas Regis, & in paucis, ignominia Principis.

TRigesima octaua consid. erit de Rege Aragoni, & ab eius sententia non appellatur, quod factus est multorum Prælatorum sui Regni de offi. prat. l. 1. pro vt Bal. in cap. cum venisset. col. extra de eo, qui mittitur in possessionem rei seruandæ. Refert & sequitur Fely. in ca. c. quæ in 20. col. fi. extra de rescr. & per lo. Lup. pet. rub. de do. inter vir. & vxor. qui licet vt præferendus regi Hispaniæ, quia vngitur vt dictum est, tamen rex Hispaniæ præfertur, vt dictum est. De alijs vero Regibus Christianis eos esse collocaandos secundum numerum possessionum in Martiniana: de quo fit mentio per Alb. de ha. in rub. de stat. homi. & dixi supra in pluribus locis. Et de excellentiâ plurium Regnorum vide in 12. par. in consid. 56.

TRigesima nona consid. Quoniam mulieribus radijs maritorum conuiscantur & honorantur. l. foemina. ff. de senato. in auth. de consiliabilibus hæc itaque colla. 4. facit l. fi. in princ. C. de mon. lib. 10.

Ideo Regina Franciæ, tanquam excellens inter omnes, tanquam dilecta illi, qui nascitur in Italia, cæteros quoscunque huius Regni possit præcedere debet, cum etiam vltra quoscumque ratione dignitatis coronam portet, quam alius in Regno præter Regem portare aut possit: imò Regina appellatur. ca. dilecti. c. d. tris. & in subscriptione. ca. cum deuotissim. q. 2. Et eadem priuilegia, quæ habet Imperator & Augusta: vt est tex. in l. Princeps. ff. de ad. in l. cubicularios. C. de præpos. sacri cubi. l. Luc. de Pen.

Et licet Vxor sedere debeat à sinistris, vt dicitur Psal. 127. Vxor tua sicut vitis abundans in domibus tuis. Regina in hoc priuilegiata sedere debet à dextris, vt habetur Psal. 44. Regina à dextris tuis in vestitu deaurato. &c.

Et dicit text. in l. bene à Zenone. C. de quibus præferri. quod Augusta vtiuit eadem prærogatiua, qua vtiuit Imperator. facit l. fiscus. in fin. cum. ff. de iure fisci. & plenè per Luc. de Pen. in l. 3. de præpos. sacri cubi. lib. 12. Vbi dicit, quod etiam ministri Angustæ eodem, quo & ministri Imperatoris

præiudicium parant, aut modicum: & tri-
tur etiam priuilegium in non præstandis ve-
licatio. §. si fœcus. ff. de public. & tribu un-
et priuilegia, quæ conueniunt mulieri, sed non
na. Vnde non potest condere legem & simi-
que tributa sunt Principi solum inspecta eius
tate. Et faciunt prædicta ad quæstionem, de
qua ibi per Lucam, an si Regina lædatur possit in
negrum restitui vt Princeps. Faciunt etiam ad
prædicta, quod gratiæ quæ dantur per Reginam in
regno in quolibet suo iucundo aduentu sunt vali-
dam habeat eadem priuilegia quæ & Rex: quod
habet ex consuetudine in Francia, de qua dixi
in consuetud. nostris duc. Burgun. tit. Des iustices.
§. angli. du Prince.

Adverte, quod si Regina sit filia Ducis aut Co-
mitis, tamen dicitur Regina propter dignitatem
matri, & si sit filia Regis maioris præminentia,
tenet illam dignitatem, quã habet à patre. Ia. Re-
butii & alij in l. i. Co. de dign. lib. 12. vide supra in 2.
par. in 4. consider. Ex quo cum nobiliss. domina
Claudia de Francia, Regina Francia, sit filia Regis
Ludouici XI. & nunc vxor Christianiss. regis Fran-
ciæ primi, debet præcedere dominam Loysiam
de Bourbonna matrem prædicti Francisci primi, cū
tantum ex quacunque parte non sit dicta Loysia
n. Ducissa. & ita vidi obseruari hoc Anno Domi-
ni. in hac ciuitate Heduen. quoniam semper
Regina præcedebat matrem, & ponebatur in di-
gno & altiori loco, & eam sequebatur mater, li-
cet matris maximæ autoritatis apud filium, & maioris
auctoritatis quam legatur fuisse quandoq; aliqua
mater apud filium: imò etiam excedit autoritatē
matris apud Coriolanum eius filium, de qua in-
feram seq. consid.

Quadragesima consi. Mater Regis videtur ef-
f. cum ceteris alijs preferenda: cū habetur 3. Reg.
2. cap. solutus est thronus matris iuxta thronum Re-
gis proat allegat. Ant. Flo. in par. suæ sum in ti. 15.
cap. adponitur gratiæ priuilegiorum B. Mariæ.
§. 5. dicitur in dicto loco, quod Rex Salomon
fuit in occursum matris suæ venientis ad eum, a-
d dextram: eam, & fecit poni thronum ad dexte-
ram suam: quod credo verum si Regina non a dex-
tra, quia si esset præfens, sederet ad dextram, vt an-
te dictum est in præcedenti consid. & ita videmus
obseruari.

Imo etiam est tex. in c. 4. Esdræ 3. quod concubi-
na Regis sedebat ad dextram suam: sed ille textus
non est ibi, nisi ad denotandum fortitudinem fa-
m. mulierum, & non locum eidem debitum, nisi
dicatur, quod illo tempore concubinitus erat per-
missus: non aliter in l. 10.

Et dicit Spec. in tit. de testib. §. 3. vers. illud quo-
que, quod licet matris nō sit eadem potestas, quæ
patris, tamen eadem esse debet reuerentia, ho-

nor, & pietas. Et idco habetur Exod. 20. & Deut. 3.
Honora patrem & matrem, si vis longa uis esse su-
per terram. Filij tamen debent esse subditi matri,
sicut habetur exemplum de Christo. Luc. 2. Et erat
subditus illis. Habemus & tertio exemplū de Co-
riolano, qui tantum honorauit matrem, quod Ro-
manos & patriam liberauit precib⁹ matris: de qua
per Valerium in lib. quinto, in rub. de pietate erga
parentes. Et de his tribus exemplis vide Ber. de Bu-
ffis in 2. par. sui Rosa. in ferm. 20. in 1. par. litera M.
& vide Prouer. 1. vbi dicitur. Et ne dimittas legem
matris tuæ, vt ad datur gratia capiti tuo, & torques
collo tuo.

Cleobis & Byton fratres multum matrem ho-
norauerunt, etiam in morte, qui vt sacerdos eam
insequens ad sacrificium curru vcheretur, colla de-
dere iugo loco equorum, vt Argias equo ascende-
ret. refert Cicero lib. 1. Tuscul. quæst. Claudianus
etiam sic inquit:

*Sirena Argolicos illustrat gloria fratres,
Qui sua materno colla dedere iugo.*

Videmus tamen in multis, quod non est bonū
semper credere matri: Et ideo, vt refert Guaguini-
nus, lib. suo 10. vbi loquitur de Rege Ludouico XI.
in suo testamento ordinauit Carolo VIII. eius fi-
lio, ne matri suæ crederet: nō aliter in l. isto, dicam
infra.

Et etiam habetur de Heliogabalo, cuius mater
tanta veneratione fuit, quod vix credi posset: put-
habetur per Philipp. Berg. libr. 8. in verbo, Marcus
Aurelius. & in verbo, Semiamira.

Quadragesima prima conside. Post Regem &
Reginam in Regno præfertur primogenitus
eius filius, qui habet dignitatem ratione primoge-
nituræ, ex quo sedet à dextris secūndum gl. in cap.
quam sit. 7. q. 1. & in l. decernimus. C. de sacrolan:
Eccl. vbi Bald. dicit, quod primogenitus Regis fe-
det à dextris Regis. Et qui sedet ad dextrā manum
superioris, dicitur magis honorari sedente ad sini-
stram: vt antè dixi in 1. part. in 11. considera. Et in
Regno Franciæ dicitur Dalphinus, eò, quia Dal-
phinatum habet pro suo statu, etiam viuente Re-
ge: Imo etiam viuente Rege potest dici Rex. per
text. & ibi gloss. in c. fin. 24. q. 1. & habetur de pace
Constantiæ, in proemio. & in cap. Adrianus. 63.
dist. & Bald. in l. in suis. ff. de lib. & posthu. per Luc.
de Pen. in rub. de auro coronario. in rub. de comi-
tibus confistio. lib. 12. Car. Alex. in ca. 1. quis dicatur
Dux, Marchio, & c. in vsib. feudorum. Iacobinus
de S. Georg. in tract. suo feudorum. in verbo, Co-
mites. & per Oldradum consi. 94. incipiente, ele-
ganter circa negotium. Cū etiam vt habetur 4.
Reg. 15. c. Azaria Rege impedito, Ioathan eius fili⁹
quandiu pater eius vixit, Regnum gubernabit,
licet minor esset: cum postea mortuo patre Rex
effectus esset solum 25. annorum. Et hoc satis pa-
teret ex hoc, quod Christus x. 11. annorum existens
dicit,

Q V I N T A P A R S

dieit, Luc. 2. c. in fi. Nescitis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse?

Et quod dignitas, tenet gl. in c. quoniam periculofum. 7. qu. 1. & prima dignitas post paternam, ita quod filius Regis primogenit⁹ habet primam dignitatem, licet primogenitura post patrem Regem, secundum Bal. in l. ex hoc iure. vers. sexto. quaritur. ff. de iust. & iur. Et ad dextram Regis sedere debet, secundum Bal. in l. decernimus. C. de sacr. Ecclesijs, pro quo est textus de Christo filio Dei in Symbolo, qui sedet ad dexteram patris, & etiam habetur Gen. 25. c. & Gen. 21. notatur per Lucam de Pen in l. tyrones. C. de tyroni. libr. 12. & Pl. 109. vbi dicit dominus, f. Deus pater, domino meo, f. Christo eius filio: sede à dextris meis tanquam primogenitus. Mat. 1. c. in fin. vbi Iesus Christus vocatur primogenitus, cò, quia primogenitus sanctificatus fuit, vt habetur Exo. 13. Sanctifica mihi omnem primogenitum, quod aperuit vuluam in filijs Israél. & Luc. 2. habetur, quod omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum domino vocabitur.

Et istud etiam certum est in Regno Francia: apud nos, quod primogenitus filius in Regno præfertur quibuscunque suis fratribus, & omnibus alijs Principibus Regni: & hodie in Francia habet dignitatem annexam cum primogenitura, quæ dicitur Delphinatus. Et Delphinus vocatur, & ex cò muni vsu loquendi in Francia, vocatur dominus sine cauda. seu sine adiunctione. Secus autem de fratre Regis primogenito quoad alios, secundo tamen genito quo ad Regem, vt infra dicam.

Et licet hic caderet materia ad materiam primogenituræ examinandam, quia tamè iam satis est examinata per Martinum de Cazarijs, quam per plurimos alios, maxime per quemdam nouitium se Citier, qui plures alios cumulatim nihil de suo addendo: sed solum dicta aliorum in vno cumulando, se plurimis alienis vestiendo, prout ipse de alijs dicit: ex quo de alijs silere debebat, cum hoc morbo laboret, vt videri potest per expertos in arte: & turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. Et cum de alijs iudicat, in se fert sententiam. Vnde Lact. libr. 4. Antequam mores aliorum corrigas, tuos corrige.

Quadragesima secunda consid. erit, An sicut primogenitus præfertur, ita etiam filius primogeniti præferatur secundogenito? & sic sumus in casu in Gallia, in quo nepos præcedit auunculum, quæ est questio magna, & ardua: quæ aliàs fuit decisa iudicio gladiatorio, & aliàs aliter fuit obseruatum in Francia.

Et quoniã materia se offert, reperio in hoc dubiores fuisse opiniones.

Prima fuit opinio Io. And. in additio. ad Spec. super rubr. de feudis. col. 5. & Oldr. in consilio suo 223. incipient. ista sunt allegationes. Vbi ponunt eadem fundamenta, quæ ponuntur per Io. And. Et sic credo, quod prima opinio fuerit Oldradi, cum

additiones Ioan. And. ad Speculum sint de verbo ad verbum in suis locis in cons. Oldradi. Et in hac opinione inclinatur Bald. in l. liberti. vers. si quis queritur si filius. C. de oper. libertorum. vbi ita fuisse determinatum illis diebus in Regno Angliæ. Idem tenet Cy. in l. imperialis. C. de m. Idem tenet Pet. de Anch. Card. Zabara. & Pa. in c. licet. de voto. Idem tenet Bald. in l. cum quioribus. C. de iure delibe. notus decernitur. Et vbi dicit hanc opin. inualuisse in Regno Francorum, & Angliæ: idem Bald. hoc iure, in 6. q. ff. de iust. & iur. vbi etiam ita fuisse obseruatum in Regno Angliæ, in pter nepotem ex primogenito fuit exclusus dogenitus Princeps de Gaulis: subiungens ita sæpe iudicatum fuisse per ineluctum Regum Francorum. Idem Bal. in l. si vna. Cod. de bon. Pau. de Cast. in l. maximum vitium. Co. de præteritis. & in l. is potest. ff. de acqu. her. Ar. Rosate, in proce. fororum. idem Pau. de Cast. fil. 161. incip. in præfenti causa. Idem tenet consil. suo 85. incip. in præfenti quaest. in 1. pat. consilio 3. in 2. pat. idem tenet Fran. Arret. in suo 164. inc. diligenter, & maturè discussis sione secundi dubij. idem tenet Barba. cons. c. sapienter scribitur. in 13. col. in 2. vol. Idem Nicolaus de Vbaldis in tractatu de iur. ab. 26. col. Ita etiam tenent Jac. & Aluarotus, & positus Mediol. in c. 1. in fi. de feudo marchiar. sibus feudorum. Idem tenet Pet. de Anch. 78. in c. dicta facti narratio. & in consil. 82. Fel. prudentiam. de offi. delegati. & in ca. auditis. col. extra de præscriptio. Idem tenet Io. Fabri. cum filius. ver. sed quid dices. in ff. de her. qua. in test. decisio. capellæ Tholofanæ 433. lo. de d. nia in consil. 89. Romanus consilio 29. So. consil. suo 252. in 14. col. ver. ad septimam in do vol. Et tenet pro hac parte Iacobinus de orgio in tractatu suo feudorum. in princip. bo, quid si Rex. col. 2. ver. sed pone, & c. vbi si pone decessit Rex. & vt dicit dominus meus in leg. maximum vitium. Cod. de liberis p. tris. **Quòd** Otho Imperator supra Rhenum Treuerim existens cum Baronibus, dum hestio de sacro accidisset inter patruum, & nepotem voluit eam decidi iudicio gladiatorio, quæ nepos vicit: Quod cum extimaretur iudicium processisse ordinatum fuit, vt abinde in nepos præferretur. Prædictam etiam opinio nre videtur Nicolaus Boerij, in cõmentarijs consuetudinum septenarum Bituricen. in tit. de test. tit. 5. 2. Hanc et opinio nre videtur tenere do. Montel. cõcinius, & cõtemporaneus noster Promptuario iuris, in verbo, primogenit⁹. Vbi citat hanc opinio. p. nepote esse aquirorè, & m. rationib. comprobata. Hanc eandem tenet Lac. de Pen. in l. 3. C. de tyro. lib. 12. & in l. 1. C. de primogenijs eorum qui in sacro palatio militant, lib. 12. Ber.

Herachinus in suo repertorio. in verbo. nepos. verus. nepos Regis. Et Miles in suo repertorio. in verbo. filius. verus. filius primogenitus. Hanc etiam opinionem seruauit Lycurgus Lacedaemoniorum Princeps ac legislator æquissimus contra seipsum, qui secundogenitus erat: Qui pro suo nepote ex parte primogenito practicauit decidendo, vt refert Philippus Berg. in suo supplemento Chronicarum, lib. 4.

Et hæc quaestio fuit etiam nostris temporibus de comitatu Niuernensi inter vxorem dominam de Oruallo, filiam secundogenitam Comitis Niuernensis, & filios primogenitæ dicti Comitis, & vxorem domini Giberti de Cleues, quæ longo tempore durauit. Fuit ramen in curia parlamenti Parisiensi in maiori nepotibus, vt refert Boerius in locis supra allegato.

Secunda opinio fuit pro patre contra nepotem, quam tenent Cy. & Richardus Malumbræ in l. c. si viua matre, per illum textum. C. de bonis matris. & Bal. more solito sibi contrarius in l. si intela. §. si duo. ff. de legitimis ruto. & Bar. in authen. post fratres. & ibi Alex. in additio. Co. de legitimis hæred. Andreas de Iser. in ea. 1. §. præterea. in 2. col. de prohibita feudi alienatione per Federicum, in ea. de success. feudi. & in c. 1. de eo qui sibi & hæredibus suis. Imola, & Gemina. in capitu. grandi. de supplen. neglig. prælato. Cumanus in l. cum ita. §. si de legitimis secundo. Franciscus de Aretio in consi. 103. incipiente. diligenter, & maturè discuss. Archi. in ea. fin. 24. q. 1. Sal. in l. si viua matre. M. Landen. in tractatu de primogenitura. Alex. in cō. 5. vol. & idem Alexand. consi. 125. in 1. vol. Etiam Alexand. in consi. 4. in 4. vol. in e. ponderans verbis testamenti, vbi dicit, quod semper fecerunt hæc opinio. tanquam meliorib. rationib. probatam, & communem: Et pro ea iudicauit Ecclesia, vt in cle. pastoralis. de re iud. licet Bal. in l. I. ibi Cod. de operis libe. dicat, Quod Papa fuit in hoc partialis. Vnde refert, quod licet tunc fuerit pro rege Roberto iudicatum, tamen ipse rex Robertus eam similis causâ fuisse sibi commissâ in ciuitate Aninionensi iudicauit pro nepote cōtra patrem, vt etiam refert Pau. & do. meus Iaso. in d. maximum vitium. Hanc etiam opi. pro patre tenet Oldradus sibi contrarius contra morem suum in consi. 99. in c. circa negotium. Io. Faber in §. cæterum. inst. de legit. agna. success. Lucas de Penna in l. nepotes. col. 1. cum seq. C. qui num. rol. berorum. & plenius in l. 1. Co. de priuileg. eorum qui in sacropalatio militant. & in l. 1. C. de tyronibus. lib. 12. & in l. si quis. col. 1. ver. & faciunt. Co. de professo. & medicis lib. 10. Ita etiam consuluit Petrus de Anch. pro hac par. in consi. 68. Ant. de Buticani consi. 47.

Fuit et iudicatum pro patre cōtra nepotem in Regno Castellæ, cum de ipso esset quaestio inter secundogenitum, & nepotem ex primogenito. In

Regno etiam Franciæ. Et Imperio post Carolum Magnum successit Ludouicus secundogenitus excluso Bertrando filio Pipini primogeniti: vt refert Guaguinus libr. 4. cap. 2. & habetur in mari historiarum. Sed non mirum, quoniam etiam videmus quandoque in Regno secundogenitum expulisse primogenitum: vt refert Guaguinus, li. 2. suarum Chronicarum de Gondoalto secundogenito Franciæ, qui Gotranum eius fratrem primogenitum expulit.

Tertia fuit opinio Bal. in l. vt intestato. Cod. de suis & leg. hæred. Quæ videtur esse concordatiua duarum præcedentium, qui sic distinguit, Quod aut patrus & sic filius secundogenitus est natus ante nepotem, id est, ante filium primogeniti, & succedit tunc filius secundogenitus, non autem nepos primogenito filio: Aut nepos ex filio primogenito nascitur ante filium secundogenitum patrum suum, quod esse potest quandoque, & tunc si consuetudo est per hæc verba, & filius primogenitus succedat, præferatur patrus, & sic filius secundogenitus. Aut verba consuetudinis non dicunt, quod filius primogenitus, sed dicunt simpliciter, quod primogenitus succedat, & præferatur nepos ex filio primogenito præmortuo non iure alienius transmissionis: Quia filius, qui decessit viuo patre suo, nihil transmittere potuit ad filium suum, cum quasi caduca non transmittuntur, nec incerta. l. vnica. §. pro secundo. & §. si autem sub conditione. Co. de ead. tol. Si autem non appareat de verbis, tunc natura plus influit in filio, quam in nepote, & ita seruatum in Rege Roberto secundum Bald. in loco supra alle. qui dicit hanc suam distinctionem consuetudinis: Et seruatum hanc refert Alex. in consi. 4. in 4. vol. tempore se consuluisse. Quid in hoc sit dicendum vide Benedicte in sua rep. c. Ray. in verbo, in eodem testamento relinquens. à numero 188. vsque ad numerum 199. de test. vbi ponit prædictas tres opinio.

De iure primogeniture, & quæ priuilegia competant primogenito me remitto ad Martinum de Cazarijs dictum Laudensem, in tracta. suo de primogenitura: Quem postea quidam nouitius le Crier, assumpsit in tract. suo de primogenitura, quæ allegauit in si. præceden. considerationis, & etiam videt Io. de Terrarub. in tract. de vinca Ecclesiæ, in 1. tract. art. 2. 3. & 4. vbi amplè.

Quadragesima tertiam consid. Licet consuetudo sedendi quo ad Nobiles & Principes iuxta Regem attendi debeat, vt dicit Bal. in ca. 1. §. marchio. in tit. de his qui feud. dare possunt in visib. feud. & generalis consuetudo in hoc attendatur, vt etiam tenet Felyn. in cap. statumimus. extra de maiorit. & obed. & vt dicit, iste honor appellatur priuilegium: tamen sunt aliqui Principes & Nobiles in Gallia & Franciæ, qui non solum attendunt consuetudinem, imo etiam præcedunt prima loca cisdem deberi ex præeminentia & ratione officiorum

Q V I N T A P A R S

rum, seu dignitatum. Ita quod etiam si non sint Principes ratione officiorum, preterdunt precedentia ante Principes, ut infra dicitur in pluribus dignitatibus. Regni Francie, quas primo discutiedo dico omnes partes Francie esse ceteris Principibus. Regni preferendos. Cui ut ait Guag. li. 4. c. 1. suarum Chron. Carolus fidei Christiane charitate adductus exercitum in Hispaniam duxit: prius tamen quam expeditionem produceret, Rem tanto Principe ordinat. Ex omni principia Francorum nobilitate duodecim selegit, quos secum in militia produceret, eos Pares appellans, quia, saequali inter se dignitate Regi constantes perpetuo essent, neque cuiusquam nisi parlamenti tantum senatus iudicio obnoxii tenerentur, qui conferuandis item coronandisque Regibus adessent, & fuerunt tunc instituti in Francia duodecim, ad instar duodecim Apostolorum, quos Christus in fidei propagationem, consuetudinem, & perpetuam confirmationem, nec non ad iudicandum duodecim tribus Israel elegerat, secundum Apostolum ad Eph. 1. ubi: Benedictus Deus, & pater, &c. Vel instar Arualium sacerdotum, quos Romulus primus instituit, sequi; duodecim fratrem appellauit in eos, ut ait Plin. li. 18. c. 2. Inter quos erant sex Ecclesiastici, & sex laici: & ex Ecclesiasticis tres Duces. videlicet Archiepiscopus Remensis, Episcopus Laudunen. & Episcopus Lingonen. & tres Comites, scilicet, Episcopus Bellouacens, Nouiomens. & Cathalaunensis: & sic etiam ex laicis tres Duces, scilicet, Burgundia, Normania, & Aquitania Duces: & tres Comites, videlicet Flandrensis, Tholoanus, & Campanus. Hodie vero omnes Ducatus & Comitatus laicorum sunt uniti coronae praefer Comitatuum Flandresem, qui est in manibus Caroli nunc Regis Hispaniae, & Imperatoris Romani. Guag. ramentem in dicto loco dicit hanc parium institutionem processisse ab Arthuro Anglorum Rege, ut quidam asserunt: sed dicit hoc non esse verum. Hi enim iudicant de causis domini, & quantum ad hoc sunt superiores: ut est tex. in c. 1. de causa seu. apud pares terminanda. & d. l. Corradi. cir. prin. & de prohibita alienario. per Fede. §. praeterea. ita tenet & refert Old. in consil. suo 128. in col. 2.

Qui autem dicantur Pares curiae, Panor. Ant. de But. & Barba. in c. ceterum. de iudi. dicunt, quod pares sunt qui habent consimilia feuda: vel etiam dicit Alex. in consil. suo 79. in 2. col. in 1. vol. quod pares dicuntur similes vasalli ab eodem domino sine fidelitatis iuramento feudum tenentes. cap. 1. si de inuestitu. inter domi. & vasal. lis oriatur. & de controuersia feudi apud pares terminanda ca. 1. & §. praeterea. de prohib. feud. alien. per Federicum in usus feudo. Et isti cognoscunt de materia feudali, notatur in locis praedictis, & per Pan. in consil. 82. iudic. conditoris omnium. in 1. col. & Old. in consil. 272. inci. reuerendissime pater. Arct. consil. 14. & eundem Alex. in consil. suo 1. in 5. vol. Et pares curiae habent iurisdictionem ordinariam de

iure, ut dicunt Ant. de But. Pan. & Barb. in d. c. ceterum. extra de iudi.

Hodie vero in Francia pares Francie in parlamento Parisiensi, possunt assistere. imo cedunt omnes alios consiliarios in sedendo ambulando.

Et hodie loco Ducis Burg. est Alenconensis loco Ducis Aquitaniae, Dux Borbonij, loco Ducis Normaniae, Dux Vandensini, loco Comitis Lotani. & loco Comitis Campaniae, Comes Neuenensis: Qui quidem in locum aliorum fuerunt rogati in coronatione Regis Lud. x. 11.

Esset tamen dubium, an praecedere debeant in sedentes in parlamento, & Cancellarium in consilio Regis: sed videmus, quod non in loco menti, & in auditorio. in alijs autem locis in consilio videntem in parlamento Parisiensi, sed esse propter excellentiam Ducatum, aut Comitatuum, quia ut plurimum sunt de sanguine Regum, & dicam latius infra.

Quadragesima quarta consid. Inter alias partes mundi temporales post Reges regna solum vniam, quae dicitur Archiducalis, & dignitas Archiducatus Austriae, Et quia de ea in operibus non reperio tactum, dico, eam praefere omnibus Ducibus. Sicut Archiepiscopi praefertur Episcopis arguendo ex assumptione unius tabuli Archiepiscopalis ad Episcopalem. Nunc autem Archiepiscopus dicitur ab archos, id est, Princeps, quasi Princeps Episcoporum. 22. dist. ca. de ros. & 8. dist. per totum, & facit gloss. in rubr. Cor. de comitijs, & archiatris. lib. 12. quae dicitur ab archos, id est, Princeps. Ideo videtur, quod sicut principes debent poni, & sedere post Reges, ita etiam quia anteponuntur Archiepiscopi Episcopis praefertur praefertenti consideratione 20. ideo etiam dux omnes Duces praecedere debet.

Audiui aliquos dicentes, quod istud nomen Archidux in Alemania tantum vsitur, & consuetudine introductum inter plures fratres sunt filij vnus Ducis. Quoniam post mortem patris primogenitus habet maiorem partem, & eos vocatur Archidux. 1. primus Dux fratrum habitum ius in Ducatu patris, in quo succedunt. nomen prioris dignitatis, seu primogeniturae: cum: sicut in Gallia habens maiorem dignitatem filiorum Regis dicitur Delphinus, nihil aliud. Ideo non visio, cum de ista dignitate vltima nulla fiat mentio in iure. Et ideo iste praefertur est alijs suis fratribus aut Ducibus, qui omnes sunt Duces, sed quilibet habet suam portionem. Sed alios non video, quod assumptio huiusmodi nominis inter eos faciat, nisi quod iste praecedat omnes Duces, sicut Archiepiscopi praecedunt Episcopos.

Quadragesima quinta consid. Dux Burgundiae in coronatione Regis, & in loco ubi Praepositi regni congregantur, quosunque alios Praepos

Et Duces præcedit, & primum locum iuxta regem habere debet, tãquam primus par, & parium Franciæ decanus sit, vt ait Guaguinus, lib. 9. c. 1. de his verbis: Rege consecrato cum ad conuiuij locum ventum est, id enim in adibus Archiepiscopi apparatus erat, Principibus incidit de sessione, ordinateque prælatione controuersia. Nam Andegauus ætate grandior, Philippo antea conueniebat. Philippum patrem, & parium decanum se esse, atque propterea primam sibi post regem deberi sedem argumentabatur. Eam litem consultatione Procemur habitata rex negatium extremis, & Philippo recubitu primum quatenus præfens eorum attinebat decernit: quare Andegauus Regi, proximum nihilominus locum usurpat. At Philippus nihil cunctatus medijs inter regem Andegatumque insilit, recubituque: quo vel factò vel audaci temeritate audacis cognomen adeptus est.

Et vt refert Philip. Berg. lib. 8. Dux Burgundiæ ceteros Duces Christianos antecellit, & primum locum post reges obtinere debet: his verbis Burgundionum prouincia in Francorum cessit ditioribus autem reges constat per multa tempora regnasse in Celtica Gallia, vbi fuerant hæc ciuitates, Sononis, Lugdunum, & Vienna: Hi populi quando Hedui, quandoque Burgundiones, & interdum Sequani sunt appellati: hodie verò regia dignitate omiffa, Ducatus titulum tantummodo retinent. Quorum Dux ceteros Principes Christianos atque Duces præcedit: & vt dicit Alex. in consil. suo 235. in 7. vol. est magnus Princeps in suo territorio.

Et cum cõtrouersia fuisset in consilio Basilienfide sessionis ordine atque prælatione inter Electores Imperij primum locum ante Ducem Burgundiæ seu eius ambasiatores sibi deberi prætentantes pluribus de causis tunc per dictos ambasiatores allegatis, fuit per concilium generale dictum, & prouinciatum, ambasiatores Ducis Philippi Burgundiæ, debere præcedere Electores Imperij, vt plurimum de eo mentionem facientes nominant eum illustrissimum, vt habetur per Alex. in consil. suo 6. in 4. vol. Et licet videatur, quod Duces sint tantum spectabiles, vt videntur tenere Doctores in l. 1. ff. de offic. eius cui man. et. et Spe. in ti. de iurif. omn. indi. ver. medij. tamen quo ad nos Duces in Gallia sunt illustres, cum sint perpetui, & nõ temporarij, vt tenet Purpuræ in d. l. 1. in 26. col.

Quadragesima sexta confi. Omnes est alij Duces semper sunt præferendi comitibus, ex quo ex ordine litetæ est prior. Quis ideo maior: vt habetur in ru. quis dicatur Dux, Marchio, Comes. c. fundamenta, de elect. in 6. c. clericis. de immun. Ecclæ. in 6.

Quis dicatur Dux, vide in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, in proce. in vers. duc.

Et aduerte, quod licet quis sit Dux, tantum præfertur Comiti, & Marchioni, licet habeat duas maiores dignitates: cõ, quia nulla de per se sufficit ad præcedendum alium, vt tenet Lud. Rom. in consil. suo 334. inci. quo ad primũ ver. quo ad secundum. eo, quia vbi in aliquo cõcurrit duplex dignitas, quæ est dux, & comes, vel Dux, & Marchio, attenditur maior dignitas; & ab eo denominantur, secundum Innocentium in c. solitæ. de maio. & obed. do. mens. la. in l. Imperium. in 3. col. ff. de iurif. omn. iud. & melius in l. 1. in 5. volum. ff. de verb. obl. quia à maiori, & digniori sit denominatio. l. queritur. ff. de statu hom. & l. cum ex aliqua. ff. de acquit. rerum dominio. dicam infra.

Et inueni quendam ordinem ducum & comitum in Gallia, qui antiquitus intererant seu inter esse debebant in coronatione regis, inter quos, primo sunt duodecim pares Franciæ. de quibus supra dixi. in 44. confid. qui sunt sex duces, & sex comites: vltra illos erant duces vndecim, & 14. comites: Duces verò erant sequentes.

<i>Dux Britannie</i>	<i>Dux Aurelianensis.</i>
<i>Dux Borbonij.</i>	<i>Dux Narbone.</i>
<i>Dux Andegauensis.</i>	<i>Dux Bituricensis.</i>
<i>Dux Aluernie.</i>	<i>Dux Turonensis.</i>
<i>Dux de Valesio.</i>	<i>Dux Nemortij.</i>
<i>Dux Alenconiensis.</i>	

Hodie verò ex istis 11. sunt 7. ducatus in manibus regis. videlicet ducatus Britannie, Aurelianen. Narbonen. Andegauen. Bituric. Turonen. & de Valesio: Sed dedit ducatum Aurelian. in appanagium secundo filio suo, & secundo, dedit ducatum Andagauen. eius matri, & terriò, dedit ducatum Bituric. dominæ Margaretæ sorori eius, & vxori Ducis Alencon. Alios autem ducatus tenent videlicet Carolus de Borbonio ducatus Borboni, & Aluernie, quos prætendit Ludouica de Sabaudia mater Christianissimi Regis nostri tanquam proxima Suzannæ de Borbonio mortuo absque liberis, quæ fuerat vxor dicti Caroli, & sunt in processu ipsa, & præfatus Carolus in parlamento Parisiensis. Et ex aduerso multa per dictum Carolum proponuntur, videlicet, quod ipse est de domo de Borbonio, & masculus ex masculo, & est ducatus, in quo scemina non succedunt. Dixi in commentarijs nostris super consue. ducat. Burgundiæ, in tit. des fiedz. §. quinto. versic. quid de ducatu Borbonij. Ideo non insisto, quia

Q V I N T A P A R S

quia non est materia presentis speculationis. Et etiam, quia hoc anno 1527. 6. Maij decessit ab humanis, & fuit interfectus in obsidione contra Romanam, quæ crudeliter fuit obsessâ & destructa ab Hispanis & Alemanis, Carolo de Borbonio Duce exercitus pro Carolo Austriaco Rege Hispanorum, & electo in Imperatorem, quod vèrtit in desolationem Christianitatis. ex quo quæstio est decisa. Et Carolus de Alenconio tenebat ducatum Alencon. Qui præcedebat omnibus, quia de sanguine Regalib, & proximior: tum, quia honoratur à principe, eo, quia sororem eius germanam desponsauit, sed ab humanis decessit anno domini 1524. Ducatum verò Nemortij tenet domina Maria de Sabaudia, amita regis per donario nem eidem factam per Regem.

Comites vero qui tunc interesse debebant, aut intererant in dicta coronatione, erant sequentes.

<i>Comes Dartois.</i>	<i>Comes de Vermendoys.</i>
<i>Comes de Guyse.</i>	<i>Comes de Sanlis.</i>
<i>Comes Cortonensis.</i>	<i>Comes Montisfortis.</i>
<i>Dampmarin.</i>	<i>Comes de Bellomonte.</i>
<i>Comes Melunensis.</i>	<i>Comes du Perche.</i>
<i>Comes Blexensis.</i>	<i>Comes Dreuxensis.</i>
<i>Comes Destampes.</i>	<i>Comes de Dunois.</i>

Et isti omnes Comites tenent prædictos Comitatus à rege in feudum, & rex tenet hodie multos Comitatus ex illis.

Plures sunt alij Comites sub ducibus supra dictis, videlicet sub duce Burgundia sequentes.

<i>Comes Niuernensis.</i>	<i>Comes Kadrellensis.</i>
<i>Comes de Charny.</i>	

Sub ducatu Aquitania sequentes.

<i>Comes Pissauensis.</i>	<i>Comes de Redarz.</i>
<i>Comes Armigniaci.</i>	<i>Comes de la Marche.</i>
<i>Comes de Perdriac.</i>	

Comes Angolismensis. Qui fuit effectus ducatus tempore patris Regis nostri Francisci nunc regnantis.

<i>Comes de Perigour.</i>	<i>Comes de Vaniadourt.</i>
<i>Comes de Benon.</i>	

Sub ducatu verò Normania nulli subsunt Comites.

Sub ducatu vero Narbona sequentes.

<i>Comes de Rouissillon.</i>	<i>Comes de Nismes.</i>
<i>Comes de Castres.</i>	<i>Comes de Leon.</i>
<i>Comes Carcessone.</i>	

Sub ducatu Britannia sequentes.

<i>Comes de Pontyeure.</i>	<i>Comes de Nantes.</i>
<i>Comes de Pareuel.</i>	

Nulli sunt Comitatus sub ducatu Aurelianensi.

Sub ducatu Aruernia sunt Comitatus sequentes.

<i>Comes Claromontensis.</i>	<i>Comes de Montpensier.</i>
<i>Comes de Boys.</i>	

Sub ducatu Borbonij sunt Comitatus sequentes.

<i>Comes Foresi.</i>	
<i>Comes Claremonten. en Beauvoysin.</i>	

Nulli sunt Comitatus sub ducatu Turonensi. Sub ducatu vero de Bery sunt sequentes.

<i>Comes Vendomy.</i>	<i>Comes de Blamont.</i>
<i>Comes de Vigny. seu de Ligny.</i>	

Sub ducatu Andegauen. sunt Comitatus sequentes.

<i>Comes dum Mainnu.</i>	<i>Comes Vendomi.</i>
<i>Comes de Beaufort.</i>	<i>Comes de Laual.</i>

Nulli etiam sunt Comitatus sub ducatu delesio.

Nec etiam sub ducatu Nemortij.

Sub Comite vero Campania, sunt sequentes Comites, qui tenent in feudum à dicto Comite, quem tenet rex in manibus suis, videlicet.

<i>Comes Barry.</i>	<i>Comes Alisidora.</i>
<i>Comes de Tonarre.</i>	<i>Comes Pericenis.</i>
<i>Comes de Brienne.</i>	<i>Comes de grane pri.</i>
<i>Comes Rybelen.</i>	<i>Comes de Malle.</i>
<i>Comes de verum.</i>	<i>Comes de Vinne.</i>
<i>Comes de Buffy.</i>	<i>Comes de Brye.</i>
<i>Comes de loigny.</i>	

Et aduertendum est, quod hic comitatus deberet dici, & esse Ducatus, quam Comitatus. Quoniam sub se habet decem, & ultra Comitatus. Sicut enim rex debet habere sub se decem duces. Dux debet habere decem Comites, seu Marchiones, & Comes seu Marchio decem Barones, & Barones feudatarios.

Sub Comitatu verò Tholosa, qui est in manibus Comitibus parium Francia sunt Comitatus sequentes.

<i>Comes de Fouez.</i>	<i>Comes de Comminges.</i>
<i>Comes de Bigore.</i>	<i>Comes de Lustrac.</i>
<i>Comes de Lisse.</i>	<i>Comes de Guerty.</i>

Nulli verò sunt Comites sub Comite Francia, qui est vnus de paribus Francia. Imo est vnus inter Comites, vt dixi in comitatibus superius, in consuetudinibus ducatus Burgundia, in titulis. §. 5. ver. quantum ad comitatus est mandandum.

Sub comite Dartoys sunt sequentes Comites.

<i>Comes de Ponthieu.</i>	<i>Comes sancti Pasi.</i>
<i>Comes de Guynes.</i>	<i>Comes Bononia.</i>
<i>Comes de Faulcomberge.</i>	

Et ordo supradictus aliàs fuit obseruatus in coronatione regis Francia inter Parisienses Francia, licet sint alij officiatij, qui etiam de interesse, & habere locum in loco vbi sedes delict in cadaphali, in quo sunt multi, quod quidem cadaphal est ad modum gigni, vt habetur de simili Esdra. c. vii. Secundas, sacerdos, & lector legis super lignum, & solium regium stat in loco superiori collocatur paratum more regum Francorum. Titulo enim sedis significat præcellentiam status secundum Bal. in consi. 385. in c. Archidiaconus, &c. vol. 1.

In congregacione vero generali trium regum

regni Franciæ Turonis celebrata, alius fuit obſeruat, & obſeruat, qui eſt talis:

Primo in ſuperiori loco poſt regem erant Cardinales. In ſecundo Principes, & illi qui de ſanguine, ſeu proſapia regali ſunt, & cum eis Conneſtabilis.

tertio Paſes Franciæ Eccleſiaſtici.

In quarto Prelati ſecundum ordinem promotionis.

In quinto capita quatuor ordinum principalium.

In ſexto quatuor principales officarij, & milites ordinis de quibus infra dicam, ideo aliter non inſiſto.

In oppolium Prelatorum erant multi Comites, & magnates, videlicet:

- Comes de Candalles, & de Benandes.
- Comes de Pontyeure.
- Domini de Latremoille. Comes de Benon.
- Domini de Pons. Comes de Sanxerre.
- Comes de Roſſy. Comes de Brayne.
- Domini de Leſtrac, & comes.
- Domini de Maleurier.
- Domini de Caſtillon comes de la Vaur.
- Fræſeus dominus de Luxembourg comes de Martigny
- Domini vicecomes de Polignac.
- D. de Clermont de Lodeue vicecomes de Nebouſan.
- Domini vice dominus de Charvres.
- Comes de loigny. Vicecomes de Thuraine.
- Vicecomes de Comaet dominus de Trignac.
- Domini de Montmorency primus baro Franciæ.
- Domini des granges filius comitis de vantandor.
- Domini de ſtouteville.
- Domini de Crony.

D. Diury præpoſitus Pariſi. & ſic de ſingu. Et in hoc loco ponuntur, & poni debent omnes Comitibus, Vicecomites, & Magnates, ſeu Barones, qui in ſunt neq; de parib; Franciæ, neq; de Principibus & ſanguine regali.

Post eos fuerunt collocati conſiliarij magni comitibus regis: Et in hoc non eſt ſine dubio, an debeant præcedere quatuor generales, ſeu magnum theſaurarium regni, dicam infra.

Post eos gentes financiarum. Post omnes prædicatos fuerunt duo ſcama Nobilium: primum, & ſecundum. & ibi nullus fuit datus ordo inter omnes propter multiplicatam, & multitudinem eorum.

Et hæc omnia habentur in quodam paruo volumine vulgo nuncupato, les trois eſtatz tenuz à Tours. Vbi etiam ordo ciuitatum, & patriarum conuocatarum ponitur: & poſt ciuitatē Pariſienſem ponuntur electi, & delegari Ducatus Burgundiz, tanquā exiſtentes de primo pari Franciæ, & Decano parium: in quib; fuerunt comprehenſi ſubuenſes & alia patriæ de ducatu Burgundiæ exiſtentes.

Alios autē videre potes tu ipſe, quo ordine ibi fuerint, & vocari: Et ibi ponuntur illi de comitatibus Burg. Eo, quia tunc erant ſubditi regi Franciæ: nō adhuc non eſt ſine dubio, an ſint ſub regno, eo, quia ſunt de feudo Ducatus Burg. cum ita

ſit, quod anno domini 1307. Philippus comes Pictau. filius ſecundogenitus Philippi le bel regis Franciæ ratione Ioannæ primogenitæ Othelini comitis comitatus Burg. præſtitit fidem, & homagium Roberto Duci Burg. pro terris, quæ tenebat in comitatu Burgun. Cauſam dictæ Ioannæ ſux vxoris: & multa alia dici poſſent pro fundamento, & comprobatione huius dicti, quæ fortè alio loco dicentur: ſed nunc de his taceo: cum præſcriptio tanti temporis, cuius in itij memoria non extat in contrarium, poſſet ad prædicta obijci.

Quadrageſima ſeptima conſid. Videtur etiam dicendum, Quod Marchio Comitum præcedere debet, arg. literè in rub. quis dicatur Dux, Marchio, Comes in vſibus feud. & vt dicit Bal. in c. 1. de feudo marchia, eſt dignitas Regalis, & habetur in commentarijs noſtris ſuper conſuetu. ducatus Burg. in proemio. in ver. mar. quis. & vide lac. de S. Geor. in ſuo tract. ſeu. in ver. Marchio in Italia. do. meus laf. in l. 5. in prin. col. ff. de ver. ob. dicit, qd Marchiones perpetui æquiparantur Imperatori, in tuo march. & dicit Bal. in l. donationes. C. de don. inter vir. & vx. quod ſunt multi Duces, & Marchiones, qui in eorum territorio non magis ligantur legibus, quàm Imperator, & ideo tales debent dici illuſtres. Et de Marchione Mantuæ, & Ferrariæ, vide Bal. in conſ. 195. lib. 2. vbi vocat eos illuſtres, & Sozin. vocat illuſtriſſi. in conſ. 66. lib. 3. col. 6. quoniam, vt dicit Bal. in conſ. 359. lib. 3. Imperium non eſt eis commiſſum, ſed in eos tranſlatum. vide Purpur. in l. 1. in 29. colum. ff. de offi. eius cui man. eſt iuriſdictio. Conſuetudo tamen Franciæ ſe habet, quod comes præcedit Marchionem, maximè quando ſunt de comitibus, qui ſunt pares Franciæ, aut qui ſunt de ſanguine regali. Cum ſanguis regalis ſemper cæteris præferatur, vt dictum eſt ſupra in 32. conſide. Cum omnes dignitates à principe tanquam à fonte deſtuant, vt dicit Bal. in capit. primo, in prin. quis dicatur Dux, Marchio, Comes. Ex quo ergo ſemper iure ſanguinis, & naturalia ſunt fortiora accidentalibus, dicendum eſt, quod Comites ex ſanguine regali ſunt cæteris præferendi: & hæc conſuetudo eſt etiam in Alemania, vbi comites præcedunt Marchionem. In Italia verd, Marchiones præcedunt comites, vt dicit Lucas de Penn. in rubri. de Comitibus conſiſtorianis, libro duodecimo C. Vbi ample ponit, quis dicatur Comes. de quo ſtatim dicam: dicit tamen ibi, quod in diuina ſcriptura maior erat dignitas Comitatus: Nam is qui erat Princeps militia dicebatur Comes Regis. 2. Reg. c. 20. Ecce, qui voluit eſſe pro Ioab Comes Dauid. vnde Ioab Princeps, & Dux nominatus eſt, 1. Para. c. 11. Cuius ſucceſſor comes dictus. d. c. 20. Hodie autē, ſeu propter perſonas indignas, quæ ad dignitatē hanc indifferenter aſpirant, ſeu, propter multitudinem excreſcentem, ad vtilitatem hæc dignitas eſt redacta: Sed hoc poteſt eſſe in Italia.

Sed

QVINTA PARS

Sed in Francia, secus: Vbi pauci sunt & in competente numero, & ideo sicut gaudent ibi honore. In Italia verò, hæ dignitates multitudine effusa, honestate propria muniuntur, art. tex. in auth. de referendarijs, in princ. De quibus Lucas in dicto loco. Etcum Comes sint perpetui, apud nos sunt illustres, vt per plura tenet Purpur. in l. 1. ff. de offi. eius cui man. est iurisd. in 28. col. & vide quæ dixi infra in 8. par. in 15. confide.

Quadragesima octaua consi. Ille, qui est Marchio, & Comes simul, p̄fertur ei qui est Marchio tantum: vt notat Bal. in l. sed & milites, in princ. ff. de excu. ruto. quia duo vincula vincunt vnuni. in l. de tute. in princ. vt in simili dicitur de doctore in vtroq; iure, qui p̄cedit doctore in vno tantum, secundo Bal. in d. loco. & Alex. in Apofit. ad Bar. ff. de obsequijs p̄statis. do. meus lason. in l. cohæredi. §. qui discretas. ff. de vul. & pup.

Quadragesima nona consi. Dux, Marchio, aut Comes, expulsus à ducatu, marchionatu, vel comitatu retinet dignitatem, ita, quod sedere debet in loco Ducum, Marchionum, vel Comitum. Bal. & Card. Alex. in c. 1. quis dicatur dux, marchio, Comes. Quoniam, ex quo inuestiti fuerunt de Ducatu, Marchionatu, vel Comitatu retinent dignitatem, vt tenet Iac. de S. Georgio in tractatu feudorum, in verbo, Comes. facit text. in c. Nabuchodonosor. 23. q. 4. ibi: Regnum quod perdidit rursus accipit, & facit cle. 1. de for. compe.

Quinquagesima consi. Comites Palatini, vel Comites sacri palatii, qui creantur à Principe ad legitimandum, & ad creandum tabelliones, licet non sint proprie Comites cum non habeant territorium, sic dicunt Bal. & Card. Alex. in d. e. 1. quis dicatur dux, marchio, comes. Tamen, quia habent voluntariam iurisdictionem, & dignitatem, p̄feruntur quibuscunq; alijs non habentibus Comitatum cum territorio, vt tenet Iac. de S. Geor. in d. tract. feudorum. in verb. Comes. de his & abusibus etiam in Ioan. de Terrarub. iu procemio. in gl. sepiuit.

Quinquagesima prima consi. Comes qui habet dignitatem Comitatus à iure, & non à Principe, vt est doctus, qui legit viginti annis, secundum gloss. in l. 1. C. de profes. qui in vrbe Constantinopoli. lib. 12. Card. in d. c. 1. Bar. in l. Alexandrinis. C. de decurio. lib. 10. & in l. 1. in 3. q. C. de dignitatibus lib. 12. & in l. constitutione codicis p̄cedi aut p̄cedere debet milites & barones: cum pari passu ambulent lex mortua, & lex viua. Cum ergo comes sine territorio à lege viua, videlicet à Principe creatus, p̄cedere debeat alios non comites, sic etiam comes à lege mortua creatus.

Quinquagesima secunda consi. Comes, non recognoscens superiorem, equiparatur Principi: si vero superiorem recognoscit, equiparatur p̄sidi, vt dicit do. meus las. in l. stipulationem. in 3. colum. ff. de verb. oblig. vbi etiam ponit, quod

Edicta eorum, & statuta sunt ius pratorum non ciuile, quādo maxime superiorem recognoscunt: secus si superiorem non recognoscunt, tunc sunt ius ciuile, vt ibi.

Quinquagesima tertia consi. Comes nomen dignitatis, quando profertur iter, qui nunquam debet ornamento carere in ornatis moribus & virtutibus nedum à cetera Principis debent arceri, sed etiam ne iuxta eius palatium habitare. l. quicumque operib. pub. Ad idem de cons. d. 3. c. fiscalis, sicut indecorum moribus non decet p̄corari, vt 100. d. c. contra morem. Ita comitatus titulo insigniri: absq; virtutibus comes, sicut & rex eo deformior, quo illa retinet. Nunquid potest abscondi ciuitas superposita, desolatio, aut latere fumus externa super candelabrum? Simia in tectore tuus in folio sedens: vt ait Berna. de cons. 2. Et indignum ad honores promoueri, non est quādam decipere. 61. d. c. quid proderit hoc. Luc. de Pen. in rub. C. de comitibus cōsist. 12. Sed quandoque est nomen officij tantum quando profertur sub istis nominibus cogitationum, comes domorum, comes horreorum, comes laborum, comes consistorianus, scholarum, comes palatii: de quibus infra in parte sequen. vbi ponam de officiaris pum.

Quinquagesima quarta consi. Licet in locuti fuerimus de Principibus in generali, est tamen adhuc alia dignitas, quæ specialin nomine dicitur principatus. vt dicitur binus de S. Geor. in suo tract. feudorum. bo Princeps Pedemontium, vbi dicitur Duce audia esse Principem Pedemontium: & exemplum de Principe Achaig, & Pedemontium. Sunt multi in Gallia, qui habent hauc dignitatem, vt est Princeps Oriengia, Princeps de Principe de la Roche firyon, & sic de similibus. isti ex communi obseruantia ponuntur principes, sed tamē communiter eos p̄cedit Iacobinus ibi ponit Principatū ante comitem, in discrimine tamen p̄cedunt Barones infra dictum est in 8. par. in 15. confid. Et Iac. Geor. in dicto loco quid veniat appellari principis, & quot modis sumatur, & de specialitate principis ponit vsq; ad 66. specialitates, quæ in principibus ratione principatus, ex quo hoc cognoscitur excellentia Principum ultra alias priuatas personas, de quibus huc 23. confid.

Aduerte tamen, quia, vt dicit Ioan. de l. rub. ff. de verb. oblig. in versic. 7. no. dicitur, quod Imperator intelligit Principatū esse dignitatem post dignitatem regiam, facit illud Exod. 22. maledices populo tuo, de quo vide Iacob. Boet.

in glo. in verb. sepiuit. in proœ. Io. de Terrarub. in libro intitulado, Vineæ Eccles.

Quinquagesima quinta consid. Est adhuc alia dignitas. Puta quandoque, vt videmus, sunt qui dicuntur Vicecomites, & dicit Spec. in d. c. de Vicecomite, quod Vicecomes est is, cui dominus castri committit vices suas, seu executionem iurisdictionis in castro: & ibi ponit quomodo sit cõstituendus Vicecomes: apud nos tamen Vicecomes non est nomen officij, prout vult, & intendit Spec. sed est nomẽ dignitatis, quæ est quodammodo maior dignitate Baronis, sed minor dignitate comitatus, & quasi sit apud nos minor quam comes, sed maior quam sit Baro: & sunt plures apud nos. Vt erat dominus gubernator Burgund. qui dicebatur Vicecomes de Thouars, Vicecomes de Thouraynes, & Vicecomes de Combert. Apud nos etiam habemus maiorem Diuionen. qui dicitur Vicecomes, sed hunc credo potius habere nomen officij, quam dignitatis: Cùm ex quo Diuio sit totum tantum castrum, nunc est oppidum, & ex quo est maior illius castri Diuionen. dicitur habere eundem modum illius, ex quo dicitur Vicecomes ratione iurisdictionis castri, denotata tamen aliquam maiorem rationem & præminentiam inter maiores ciuitatum esse in illo plus quam in alijs. Ex quo etiam alios præcedit, quod facere non deberet, ex quo alij maiores sunt defensores ciuitatum, & sunt officij ciuitatum, & ipse est tantum officarius castri seu oppidit: eò, quia officarius maioris ciuitatis præferuntur alijs officarijs minoris ciuitatis, vt dicit Decius in c. clerici. in 6. col. extra de iudicijs. aliam alibi.

Fuit aliàs quaestio inter Vicecomitem de Talar do & Marchionem de Transio in prouincia Provençæ, qui olim erat Baro tantum, & fuit creatus Marchio à rege Ludouico XII. Et dicebat dictus Vicecomes, quod non poterat creari dictus Marchio, quoniam ante erat Baro in præiudicium suum, qui præcedere debebat eum, licet esset nouiter creatus Marchio: Sed cum omnes dignitates à Principe procedant, cum dignus honore sit quem Princeps vult honorari, dixi amplè alibi. Imo potius de Barone facere marchionem, qui cum marchio sit præcedere debet Vicecomitem: & ita fuit

dictum per arrestum parlamẽti Aquen. anno Domini 1311. vt refert Iac. Bonaudi in glo. in verbo, sepiuit. in proœmio Ioan. de Terrarubea. in tracta. intitulado, vinea Ecclesia.

Quinquagesima sexta consid. Alij autem inferiores, vt sunt Barones, cum non habeant omnimodam potestatem Principis, tãtum inter nobiles computantur: præcedunt tamen quo ad nos simplices Nobiles, eò, quia ratione Baronis habent sub se vasallos, ex quo magis honorantur, imò dicuntur habere maiestatem, ita, vt eorum subiecti in eos conspirantes dicantur crimine lesæ maiestatis teneri. Iohan. Fabri in proœmio institutionum, in prin. super verbo, maiestatem. Post Azonem in summa videtur, tenere quod non, sed Aegidius de Bellamera in consi. 15. in ver. iuxta qd ad propositum. videtur tenere quod sic. c. si quis 2. q. 1. & c. & in primis. & 5. q. 3. c. 3. & ita videtur tenere Archid. in cap. scelicis. de pœnis. in 6. quem ibi allegat Aegidius. Et qui habet caput Baronis magis est honorandus, cum videatur, quod ille solus non alij habentem partem in Baronia debeat reputari. arg. l. peculium. §. quadrigæ. ff. de leg. 5. l. cum quidam. ff. de sum. instru. & l. quæsitum. §. si quis. & ff. de officio procons. & in l. si aliquam. in princ. & ff. de re milit. l. qui commemoratus. §. arena, & quod notatur. in l. cum diuersis. ff. de relig. & sumpt. sine. vbi habetur. Quod vbi est caput, censetur esse totum, licet in contrarium videtur facere tex. in l. 2. ibi, aliquid ordinare. C. vt dignitatum ordo seruetur. & ibi Io. de Pla. Sed de intellectu illius legis, quomodo scholares eam intellexerunt, videatur supra in quarta parte, in 32. consid. Et Baro habens iura imperialia, æquiparatur comitibus, licet comitatus & Baronia differant: quia Comes ceteris paribus præferitur Baroni, vt tradit Curtius iunior in tra. feudorum in 2. par. col. 28. ver. sed quia glo. per tex. in c. fundameta. de elect. in sexto. vide Purpuratum in l. prima. in 39. col. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictionis. Et in superscriptione text. in c. grandi de supplenda negligetia prælatorum, in sexto. præponit Barones Comitibus. Ideo videtur quòd essent maiores: dic tamen, quod Baro præcedit militem, vt in c. venerabilis. de confirm. vtili vel inutili, dicam infra in 8. par.

Quinta partis Catalogi Glorix Mundi finis.

S E X T A . P A R S

S E X T A C A T A L O G I G L O R I A E M V N D I P A R S . E S T D E O F F I C I A R I I S P R I N C I P V M .

Et habet triginta & octo Considerationes.

fficiarij namq; Principum sunt in quadruplici doctrina: Quidam sunt circa personā Principis. Quidam etiā circa exercitium Principis, & de his omnibus in hac parte dicitur. Quidam vero circa iustitiam ad ministrandam: & de his dicitur in seq. par. Quidam vero circa miliriam: & de his infra in 9. par. dicturus sum. Et in his comprehenduntur omnia officia Principum.

Prima consideratio erit pro introductione & intelligentia materiae huiusce sextae partis & sequentium, de praesuppositione. l. 2. C. ut dignitatum ordo seruetur. lib. 12. quae est talis: Omnes, privilegia dignitatum hoc ordine seruanda esse, cognoscant, Ut primo loco habeantur hi, qui in actu positi illustres peregerint administrationes. Secundo, veniant vacantes, qui praesentes in comitatu illustri dignitatis cingulum meruerint. Tertium vero ordinem eorum prospiciemus, quibus absentibus cingulum illustri mittitur dignitatis. Quartum honorariorum, qui praesentes, à nostro numine, sine cingulo, eodiceillos tantum honorariae dignitatis adepti sunt. Quintum eorum, quibus absentibus, similiter sine cingulo, mittuntur illustri insignia dignitatis. Sed administratores quidem etiam comites rei privatae omnibus vacantibus honorarijs anteponi censemus. Vacantes autem post administratores venientes, non omnes iam omnibus honorarijs credimus proponendos: sed eos vacantes illis honorarijs qui similem adepti sunt dignitatem, ut praefectus praetorio, non quaestorius, praefecto quaestorio proponatur. Parique modo quaestorius quaestorio. Non vacans comes thesaurorum, vel comes rei privatae, Honorario quaestorio vel magistro officiorum praeferatur. Et inter administratores illos, etiam numerari decernimus, quibus illustribus, in sacro nostro consistorio cunctis aliquid ordinariae dignitatis, vel ante commissimus, vel postea committimus peragendum: Verbi gratia, Si vacatium magistro militum, belli cura committitur. Cur enim aut vir magnificus germanus Magister militum vacans appellatur, cui bellum contra hostes mandauimus, Aut eum excellentissimus Propentadius non egisse dicitur praefecturam, cuius illustri-

bus cunctis dispositionibus vice praetorianae praefectura miles in expeditione copia committitur abundanti?

Ex qua lege collige principaliter, quod sunt principales ordines dignitatum officiorum, vacantium, & honorariorum: Inter quos ordines, Administrantur vacantibus omnibus, Vacantes vero praesentibus honorarijs in simili dignitate, non in dignitate. Et inter administrantes computantur non solum quibus à principio committitur dignitas administratione, sed etiam illi, qui cum essent vacantes, iterato vocantur ad administrationem se, vel vice alterius. Et in effectibus, hoc continet illa lex, quae licet faciat quinque gradus, tamen ibi in verbo, vacantibus, reducit ad tria, nempe scilicet Administrantium, Vacantium & Honorariorum: quorum duo membra, scilicet Vacantium & Honorariorum subdividuntur inter praesentes & absentes.

Secunda consideratio ex d. l. est, quod licet tres ordines praesentibus, connumeret istos tres ordines solum in illustri dignitate, tamen etiam idem omnia maiore dignitate, habet locum in qualibet dignitate, in omnibus alijs dignitatibus ut dicitur in d. l. omnes, & etiam in omnibus positus per d. l. fi. C. de decurio. lib. 10. Et ut dicitur, etiam istorum ordinum est, ut sit inter eos praesentibus, locus conspectior, decernendi, loquutionis facultas, ut in l. 2. in fin. C. de praesentibus praesentibus, de quibus per eum in l. 1. C. de positus sacri cubiculi, & de omnibus dicitur in hac parte.

Tertia consideratio ex d. l. etiam inferitur, quod Praetor honor Administrantibus, Vacantibus, & Honorarijs praesentibus, quam absentibus praesentibus. Et dignitas collata praesentibus, est honoraria & praetorior, ea quae conferruntur absentibus, si quae sit dignitas cum administratione, Ut Praetor administrat Romae, alius in Prouincia. Non praesentibus administrantibus Romae, propter civitatem civitatis. Ideo praefectus urbis, seu Praetor, est in maiori dignitate, Quia illustris, ut dicitur in rubric. ff. de officio praefecti urbis, qui alij praefecti alibi administrantes, qui sunt praesentibus, ut dictum est per Ioan. de Platea, in leg. ff. C. de decurio, libro decimo, & facit lex praesentibus.

de silentarijs, lib. 12. & l. vnica, C. de prapofitis
rum, lib. 12. Siue vtraque fit dignitas honora-
ria sine administratione, quia praefertur dignitas
data in praesentem, dignitati collata in absen-
tiam. Siue vtraque fuerit ad postulationem. Siue
vtraque, motu proprio Principis. Et hoc facit pra-
sentia Principis qui auctum extollit, argumeto l.
1. C. de testamentis & de silentarijs. l. 1. C.
de b. Ex quo dicit Io. de Plat. in d. l. omnes, qua-
l. 2. C. de dignitatum ordo seruatur. quod ma-
gis est honoris Electio, facta praesente cancella-
rio Principis, quam si mittatur sibi ad domum,
d. l. & iurium supra allegatorum, & dixi in 16.
id. quarta partis, & forte etiam infra dicam.
Quae post sunt adaptari ad omnia officia eius-
dem status, in hoc, quod prouisus praesentialiter
est maior, quam in sua absentia, data paritate in
requis.

Quarta consi. ex praedicta lege, quod inter Va-
cantes, Illi, qui priori tempore vacauerunt
praesertuntur. l. si. C. de priuilegijs eorum, qui in sa-
cro palatio militant, lib. 12. ita dicit Ioan. de Pla-
taea in d. l. 2. C. de dignitatum ordo, & dicitur,
Vacantes sunt in duplici genere: Quidam qui de-
ponunt dignitatem & administrationem, vt
puta dicitur de illis, qui certa habebant officia,
& illis renunciauerunt, seu illa resignauerunt, Vcl
quia aliquo tempore fuerunt officiarj alicuius lo-
ci, vbi non sunt amplius talia officia: Vt
seculis, qui fuerunt consiliarij in senatu Mediola-
ni sub rege Francia, & nunc (quia ipse Rex non
concedit ducatum Mediolani) no amplius sunt con-
siliarij.

Quidam vero, quibus est data, vel missa digni-
tas, sed nondum habent administrationem: Puta,
quibus est creatus consiliarius ad primam Va-
cantiam, vel creatus Secretarius, vel magister ho-
spitij, seu domus, ad primam Vacaturam, & isti sunt
Vacantes, qui inter eos praesertuntur, secundum pro-
ximitatem temporis Vacationis, sed ex quo habent
administrationem, semper praesertuntur.

Quinta consi. Ex ante d. l. Quod semper ha-
bens administrationem, praesertur Honora-
rio: tam in dispari dignitate: secus autem in Va-
cante, quia Vacans eiusdem dignitatis praesertur
Honorario, sed enim praesertur maioris dignitatis
Honorario: quoniam procurator fisci, qui dicitur
comes thesaurorum vel procurator Caesaris, id
est omnis rei priuatae, non praesertur Honorario
quod honorio, vel ex magistro officiorum, scilicet, Ho-
norario qui habet dignitatem magistri officiorum
sine administratione. Non enim habet locum
praesertio, quia sunt dissimilis qualitas. Ita dicit
Io. de Plat. in d. l. 2. in fi. 2. col. C. de dignitatum
ordo seruatur. vbi dicit, quod Honoraria dignitas,
quam extra ordinaria, non impedit, quin pos-
sit quis acceptare aliud officium, stante statuto,
quod quis non possit habere duo officia: quod et-

iam est de iure haec part. C. de proximis sac. scriu.
& ibi Io. de Platea, lib. 12.

Honorarij enim sunt apud nos, qui tantum ha-
bent nomen officij & dignitatis, & non administra-
tionem, nec salaria assueti, vt sunt plures magistri
reuestorum domus Regis, qui dignitatem illam
honorariam tantum habent, sed tamen adhuc li-
cet non habeant administrationem, tamen de-
bent praeserri omnibus alijs inferioribus dignita-
tes inferiores, & minores habentibus. Et ideo di-
xi in casu emergenti, tales debere praecedere om-
nes aduocatos simplices, & si talis cum hoc esset
aduocatus Regius, praesertendus esset ceteris aduo-
catis regijs, & si locum tenens, ceteris locum te-
nentibus. Ego autem alia tales lit eras obtinui a
Christianissimo rege Ludouico XII. sub domino
Guidone de Rupeforti cancellario Franciae di-
gnis. & meritis: in regressu meo ab Italia, Qui sua
beneuolentia voluit me promoueri facere in co-
nsiliarium magni consilij Regis, & mihi iniunxerat,
vt redirem ad patriam ad praeparandum & dispo-
nendum de negocijs meis, vt infra duos menses
redirem ad euriam cum libris: Sed statim infra
mensem decessit ab humanis, nec amplius pro-
secutus sum quoduis officium, sed me ad hanc no-
stram ciuitatem Heduen. retraxi, vt scribere & co-
ponere possem commentaria super consuet. du-
catus Burgn. (quod & factum est Deo auctore) &
plura alia quae tandem in lucem mitterentur. Ve-
rum, cum Christianissimus Rex Franciscus, hanc
ciuitatem Heduen. primo ingressus fuisset, & ora-
tionem nomine ciuitatis habui, & habitationem
me alloqui fecit per R. d. Archiepiscopum Se-
nonen. & Episcopum Siluaneften. qui mihi parte
regia iniunxerunt, vt sequerer eius magnum con-
siliium, eod, quia intendebat ipse rex, & volebat me
esse consiliarium in dicto consilio: quod reuolui,
ex quo tale consilium non est firmum, nec stabile,
sed potius eursorium, seu ambulatorium, quia
semper vadit & currit cum curia Principis: & i-
stud me traxisset a resolutione librorum, & compo-
sitione aliquorum tractatum, quos iam incepe-
ram. Nec a tempore, quo decessit dictus dominus
Guido, intentionis meae fuit vsque nunc, habere
aliquod officium, quod me retrahere, seu auocare
potuisset a studio, prout nec profectus sum, licet
stimulatus fuerim a multis: forte cum ero quin-
quagenarius, profectus aliquod, si videro esse mi-
hi vtile, & facili profectio. Si videro, no pos-
se ad id perueniri, nisi eo modo, quo hodie perue-
nitur, scilicet, cum pecunia, stabo cum opinione
Labeonis. de qua in l. 2. §. post hunc. ver. ex his. ff.
de orig. iuris.

Extra consierit. alia, quod officiariorum existen-
tium circa personam Principis, & sic officia-
riorum palatij seu hospitij Domus regalis, quidam
sunt, qui habent cogitare de Epulis dicti palatij,
qui & praepositi & tribuni scholarum de iure vo-
cantur:

S E X T A P A R S

cantur: vt in l. vni. C. de comitib. scholarū, lib. 12. Et hoc, per quandam similitudinem. Quia sicut scholaris in studio addiscit & studet, sic studium istius parare Epulas Regales seu Imperiales: vnde huiusmodi paratores dapum regiarum tribuni ac prapofiti scholarum dicti sunt de iure. de his dicam infra in suo loco.

Sunt etiam quidam in dicto palatio, qui Comites sacri stabuli dicuntur, vt in d. l. vnic. quia stabulum regale aut Imperiale custodiunt, & prouident in victu equorum, & de talib. curam habet. Et iste apud nos vocatur grandis scutifer. dicam infra in 10. consil.

Reperiuntur etiam alij, qui Comites curæ palatij dicuntur, id est, qui curant de ornatu, scilicet, cultricis, lintheaminibus & vtenilibus Domus Imperialis seu Regalis: & prædicti omnes habent diuersos ordines inter se. Quia nonnulli sunt in primo ordine, id est, maius & nobilius seu primatum habent officium: vt est inter cambellanos Regis primus cambellanus, qui in Gallia hodie est dominus Ludouicus de la Tremolle, gubernator Burgundiæ pro Rege Franciæ. Alij sunt in secundo ordine, alij in tertio, & alij cōsequenter in quarto, & sic de singulis, & quod omnes alij à primo sunt æquales, nisi, quod qui prior est promotus ad tale officium, prior est in ordine, & sic de alijs.

Et generaliter, in quolibet ordine & statu officiatorum Principis est vnus qui est prapofitus ordinis de ordine suo. Et prouidet etiam, vt quilibet de tali ordine diligenter, probe, & bene faciat quod ordini suo incumbit. Ita dicit Iaco. Rebuffi. in d. l. vni. C. de comitibus & tribunis scholarum, lib. 12.

Sunt etiam quidam, qui prouident de medicinis, vt sunt medici: de ordine quorum infra dicetur.

Septima confid. Veniendo ad praxin nostram, quam hodie habemus in Gallia, & qua vtuntur Curialistæ & Aulici, est, quæ inter omnia officia domestica palatij seu hospitij Domus Regalis, maius officium, & dignius inter omnia, est officium magni magistri, quod in vulgari nostro dicitur, le grât maistre, & in Sicilia dicitur magnus Senescallus, & in Aragonia maior domus, prout dicit Luc. de Pen. in d. l. vni. C. de comitibus & tribunis scholarum. Et ita etiam tenet Nic. Boerij in suo tracta. de præminentia sacri magni cōcilij: quando ponit ordinem sedendi in regno: Sed vt mihi videtur, cum esset curialista & Aulicus, eod, quia erat conciliarius in magno consilio regis Franciæ, non bene intellexit statum illius: cum in palatio regis officium magni magistri sit aliud à magno senescallo, & illa duo officia sint penitus distincta, & diuersa, & de vtroque dicitur infra. Dominus verò Guil. Budæus, qui toto tempore vitæ suæ fuit aulicus regis, & nunc magister reuestiarum hospitij

regis ordinarij, videtur huc appellare pincernam maximum: cum dicat in lege vt. ff. de senatorijs in suis annotationibus. Quod primores regni dignitatis ministrales, sunt Cancellarius, maior equitum, camerarius, & pincerna maximus, quæ credo fore officium huius magni magistri, sed nondum mentem ipsius domini Budæi, cum sit maior de primoribus, & non potest sub alijs vocari comprehendere: quod tamen bona venia dixerim non mihi videtur ita esse, cum sit alius quæ dicitur pincerna maximus, de quo etiam infra dicetur.

Sed, quantum ad huiusmodi officium magni magistri, potest & debet dici, magnæ auctoritatis & præminentia, honoris atque excellentia, & alia officia: cum hoc nomine appelleretur, & etiam datur magnus, ad maiorem expressionem & denotationem magisterij, eo, quia decens est nomen, esse consonans rei. §. vulgato. est & aliud. ff. de dona. & est bona argumentatio in iure. Etymologia, seu significatione vocabuli. in lib. 2. tit. 1. & in §. tutores. & in §. de testam. in princip. & noratur, in capit. 2. in princip. de testamentis, & ita habetur text. in l. agere. §. ff. de verbo. signifi. Vbi tributum à tribuendo. donando. l. inter donum. ff. de verbo. signifi. & dicitur, quasi ius dicens. c. forus. §. iudex. extra de verbo. signifi. & similiter de verbo possessio, quæ dicitur, dum possessio. l. 1. in prin. ff. de acquiren. posses. l. 2. §. si milititer in mutuo, quasi de meo tuum. l. 2. §. appellata. ff. si cer. pe. in verbo, excommunicatio. dicitur quasi extra cōmunio, vt notatur in c. place. de sent. excom. extra, vt de plurib. alijs similiter dicitur. Sed ad propositum nostrum dicitur, quod maior est in statione: sicut in græce, statio dicitur, secundum Papinij. Et dicitur, cuius rei gubernatio est commissa. l. 1. §. 1. ff. de cæcatoria. l. ite magistri. ff. de pactis. l. actor. ff. rem. haberi. Vel magister dicitur à monendo vt ostendit, quod alios monere & eis monstrare acturi sunt, debet. Et etiã magister militia, princeps militum. 2. Reg. 19. c. De quo verbo magister, ponit Hostien. in summa de magistris. §. Io. And. in clem. 2. eod. tit. de magistris. Notandum modum nominatio alicui debet esse molesta, vt Christus, vt à suis discipulis sic vocaretur. Io. 1. c. 1. acceptauit. Vos vocatis me magister & dominus bene dicitis. sicut enim. Quibus enim præter omnium rerum incumbit cura, & qui magister ceteri diligentiam, & sollicitudinem in rebus suis præfunt habent, hi magistri appellantur. Quinetiam ipsi magistratus, per derivationem à magistris cognominantur. l. quibus. ff. de verbor. signifi. Idcirco magistri, & Iudices eodem præteriti ordine ponuntur, Deuter. 16. Iudices & magistros constitues, in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio. & dixi infra, in nota part. in 4. confid. ver. prædicti. Et hic magister

de quo hic dicitur Comes illustris. l. 3. C. de cursu
p. lib. 12. ubi iam constat, quod praestetur fori-
publicis, quos vulgo postes dicimus.

Item praestatur translationi seu euectioni armorū
l. C. de fabricensibus, lib. 11. Et ipsi fabricenses ei-
dem sub sunt. l. pen. & ult. C. eod. de fabricensibus.

duabus glossis, ubi Imperator vocat Magistrum
euectioni, sublimem. Item etiam ad eum spe-
tat curare ne arma fiant à priuato, neque ven-
dantur, nec reputantur alibi, quam in publicis ar-
ma mentis, vt in auth. de armis, in superscriptione
et. & in fine, & per totum. colla. 6. Et, vt dicit Luc.
de Pen. in l. 3. C. de castrensis, lib. 12. Hoc est
officium, de quo saepius in legibus Codicis fit me-
tio. Cassiodorus 6. variarum Epistolarum in for-
mā aptius officij sic describit: cuius verba hic in-
ferre volui, prout etiam inseruit ipse Lucas mo-
leco. Reuerendum honorem sibi assumit, quif
Magistri nomen accepit. quia hoc vocabu-
lum semper de peritia venit, & in nomine cogno-
scitur, quid sit de morib. aestimandum. Ad eum ni-
mirum pertinet palatij disciplina. Ipse insolentia
scholarium mores procellosos moderationis
terminis prospere differenciat: tam multi
ordines sine aliqua confusione componuntur, &
ipse sustinet omnium quod habet tutela ditre-
tum.

Sic enim sui grauitate perfunctus ornat acti-
bus principatum: per eum senator veniens nostris
praesentatur obtulibus, amouet trepidum, com-
mentor loquentem.

Sua quin etiam verba solet inserere, vt nos de-
corare omnia debeamus audire. aspectus Regij
habundans collocationis nostrae gloriosus dona-
tor: aulici consistorij quasi quidam lucifer. Nam
sua ille diei venturum promittit, sic iste deside-
ratis vultum nostrae serenitatis attribuit: Cau-
sam praeterca maximum pondus in eius audien-
tia finibus, maxima securitate reponitur. Veredo-
rum quin etiam opportunam velocitatem, quo-
rum statum semper in cursu est, diligentiae suae distri-
ctione custodit: vt sollicitudines nostras, quas con-
suetudine beneficio celeritatis expediat.

Per eum existeretibus ad laudem Reipublicae
nostrae cessu diuis ordinatur humanitas, & nolē-
tes redemit, quos moerentes exceperit.

Per eum quippe nobis legatorum quamuis fe-
licitatum, pronuntiatorum aduentum.

Per eum nominis nostri delinatur euectio, &
principaliter creditur, quod tam necessarium
esse sentitur. His etiam laboribus aestimatis pote-
statem maximam huius decreuit antiquitas: vt ne-
cessario fieri decreuisset. Subdit eius arbitrio
iudicia, vt ad ipsum rediret, quod alteri vi-
deretur praestitisse molestias quidem non haberet
potestatis adeptas.

Per eum cognoscitur de causis Principum agen-
tium

Credo, quod ex diuersis titulis deservatur digni-
tas ob leuamen Principis instituta.

Per aequatores etiam victualium rerum in vr-
be Regia propria voluntate constituit, & tam ne-
cessario rei iudicem facit. Ipse enim gaudium popu-
lis: Ipse nostris temporibus praestat ornatū, quando
tales viros copiae publicae praeficit, vt plebs queru-
la seditionem habere non debeat fatiara.

Officium verò eius tanta ingenij praerogatiua
decoratur, vt militia perfunctus muneribus orne-
tur nomine principatus, miroque modo inter pra-
torianas cohortes, & urbanae praefecturae milites
videatur inuenisse primatum, à quibus sibi humi-
le soluebatur obsequium. Sic in fauore magni ho-
noris iustitia quaedam à legibus venit, dum alienis
excubijs praeponeatur, quod alibi militasse declara-
tur. Adiutor etiam Magistri nostris obtulibus pra-
sentatur, vt vicaria sorte beneficij, nos eligamus
eius praesidium, qui nobis praestat fidele solatium.

Hanc igitur dignitatem tot titulis decoratam, tot
in signibus opulentiam per indictionem illam gu-
bernandam tibi congrua grauitate committimus.
Vt per omnia quae gesseris, qua nihil moribus re-
siduum relinquitur, si (quod absit) à tanta ma-
ritate peccetur. Hae sunt verba ipsius Cassiodori,
loco quo supra. Quem Cassiodorum in dictis Epi-
stolis, minime inuenire potui, licet eum perqui-
rere fecerim apud bibliopolas, in vniuersitatibus
& alijs locis huius Regni: Sed, vt dictum est, verba
supra scripta sunt relata per Luc. de Pen. in d. l. 3. q̄
incipit: hi qui. C. de castrensis, l. 12. per quae cla-
re cognoscitur quale sit & fuerit huiusmodi offi-
cium, & cuius dignitatis, honoris & praeminentiae
fuerit tempore Cassiodori.

Istud verò officium aliàs fuit tantae autoritatis,
& praeminentiae in Francia, quod omnia tamquam
Rex expediebat talis Magister sub nomine Regis.
Hodie verò non est eius autoritas tam magna nec
excellens: Quòniā in omnibus quae tangunt iustitiā
(saltem quo ad non aulicos) & in multis supra di-
ctis non se intromittit, sed solum Caneclarius, de
quo dicam in seq. par. Eius tamen autoritas adhuc
hodie circa ea, quae concernunt hospitium Regis,
& etiam circa prouisionē Regni in prouidēdo mi-
litibus, est satis ampla: licet proprie eius autoritas cō-
cernat principaliter administrationē, & superin-
telligentiā officiariorū hospitij Regis. Et maxime
illorū qui prouidēt circa epulas, & est proprie offi-
cium Magistri officiorū: de quo habetur rub. de offi-
cio Magistri officiorū. Co. & proprie cognoscit de
causis officiariorum Principis etiam cubiculario-
rum, vt est tex. in l. cubicularios. C. de praepositis sa-
cri cubicali, l. 12. & sub eius cognitione & punitio-
ne sunt omnes officiarij hospitij Regis, vt dicit Ia.
Rebuffi in rub. de quaestoribus. lib. 13. C. ubi dicit eos
esse illustres. l. eos. C. de Principibus agentium in
rebus. eo. lib.

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

Et etiam cognoscit de causis Principum agen-
tium

tium in rebus, & ipsorum agentium in rebus. l. ex eo. C. de agentib. in rebus, lib. 12. & ibi Iac. Rebuffi, qui dicit hoc esse verum etiam de causis criminabilibus, licet videatur esse tex. in l. 1. C. de principalibus agentium in rebus. eo. lib. & ibi idem Rebuffi, quod Princeps agentium in rebus, cognoscit de causis agentium in rebus: sed ipse Rebuffi ibi dicit, quod est verum, quando sunt centenarii aut ducentenarii. De alijs verò qui non sunt centenarii, aut ducentenarii, cognoscit Magister officiorum, vt ibi per eum dicam latius infra.

Cognoscit etiam de causis fabricensium, vt supra dixi. l. penultima, quæ incipit. eos. C. de fabricensib. lib. 11. similiter de causis silentiariorum. l. e. ne ad diuersa. C. de silentarijs. lib. 12. Item de Castrensijs. l. 3. & 4. C. de Castrensijs, lib. 12. Item de decanis, eo. lib. vt declarat l. de Platea in rub. C. de quæstorib. & Magistris officiorum, lib. eo. 12. Vbi quæstores, Magistri officiorum, & Comites sacrarum largitionum, & rei priuata æquipantur, & sunt illustres.

O Craua confid. Videtur, quod post istum magnum Magistrum sit præpositus sacri cubiculi, qui dicitur magnus Senescallus secundum vulgare Gallorum, vt dicit Luc. de Pen. in rub. Co. de præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubicularijs, & priuilegijs eorum, lib. 12. Vbi dicit, quod post debilitatum Imperium cuncta propria vocabula sunt deleta.

Et licet istorum & similium hodie nullus sit vus, notitia tamen, vt dicit, est necessaria. cap. fuerunt. §. paulatin. 7. distin. Et illum vocat Marefcallum. Ioan. de Platca in dict. rubr. sed errat quo ad nos, quia Marefcalli in Gallia sunt alij, vt dicet alibi.

Sed quia apud nos alludendo vocabulo videtur, quod sint Cambellani, id est, custodes vel fabricatores lecti qui habent sub se plures. Vt sunt illi, qui vocantur les chambriers, ou varletz de chambre, vel etiam aula, vel cameræ, vbi cubat Princeps, dicuntur custodes cameræ, quæ debet esse sancta, id est, immaculata, & ad cuius custodiam boni, probi, & electi sunt cubicularij assumendi. l. quicumque. C. de ope. publ. Et vt dicit Iac. Rebuffi, in dict. rub. de præpositis sacri cubiculi. alle. p. Odofredum, isti præposito sacri cubiculi Imperatoris æquiparari potest magnus Cambellanus Regis Franciæ, vocatus, legent Chabellā, qui præest cubiculo, hoc est, cameræ Regiæ. Alijs autem cubicularijs, de quibus loquitur ille titulus, in illa particula, ibi: & de omnibus cubicularijs, æquipantur alij Cambellani Regis, qui sunt sub magno seu primo Cambellano; & hunc honorem communiter volunt habere Senescalli & alij officiarj Regij maiores laici, qui hoc sibi reputant ad magnum honorem quando sunt Cambellani Regis, & non immerito, vt statim videbitur. Hic verò tempore Cōstantini dicebatur paracœmomen⁹ cubilis, vel præfectus cubilis, id est, curam habens cubilis imperia-

lis, & hic præfectus cubiculi apud nos dicitur primus Cambellanus. Vidi etiam arefca p. ti Franciæ, vbi fit mentio de domino Lud. Trimollia (qui erat primus Cambellanus. Olim etiam rat subditus paracœmomeno, id est, marefcallo, præerat tamē omnibus cubicularijs, qui in cubiculo administrabant: & hic situs sacri cubiculi, id est, magnus Senescallus, est seruandus in sedendo iuxta Principibus collocandis, vt qui prædictorum primus motus ad officium reperitur, primum locum teneat in sedendo. Ita est text. cum notatis post docto. & maxime per Luc. de Pen. in d. l. 1. Co. præpositis sacri cubiculi.

Nona confide. erit in hoc. Quoniam, vt Luc. de Pen. in rub. C. de præpositis sacri cubiculi, l. 12. In cubiculo Principis quidam magnificentissimus gerebat officium, qui charta vocabatur: & huius fortè inter cetera erat, vt codicilli, id est, literæ commissionis officij, quæ diuersis Magistratibus mandabantur, & erant subscribende manu seu chirographo, pis, per eum expediebantur: & hi erant maiores micerio, vt dicit Luc. de Pen. in dict. rub. C. de præpositis sacri cubiculi, l. 12. Et hi secundum eundem hodie Secretarij (vel elegantius à secretis, hoc cui secreta committuntur) dicuntur, Quæ tiora, quæ vel nullis vel paucis communi scribunt, dicunt, & explicant, quæ scilicet Præterò, puta in cubiculo (quod vulgo dicitur cabinet) iubet, ordinat, & disponit: l. puta Epistolæ, & petitiones secretæ Principis, & explicant: & hodie apud nos dicuntur, Prætaires des commanemens: & sunt quantenarij, scilicet d. Robertet, Gedoyne, de Ne. & Doruct: Sed in tet omnes semper sunt & cipiuis, & maxime autoritatis apud Reges ipse dominus Robertet. Et hi sunt maiores cubuli, & de magna camera, seu de mag. cubulo: de quibus facit mentionem Petrus C. au, in suo schedulari magistratum ciuium de quæstore. Alij autem sunt, qui sunt de par. sunt clarissimi, qui verò de magna, ipse Magistri factorum seriniorum dici possunt. ca. C. de proximis factorum seriniorum. & de proxi. sacro. feri. lin. 12. C. de quibus infra dicitur, vbi fortè statum consistorij Principis dicitur sum.

Decima consid. In palatio seu hospitio Principis est alius officarius, qui comes sacri stabularum supra in hac parte, in 6. consider. dictum vocatur, & apud nos magnus scutifer dicitur. Hic vero plures sub se habet, quorum est praefectus, qui dicitur stratores, hoc est, qui praesunt equis stratoribus, & sellis, & franis, de quibus habetur titulus de stratoribus, libr. 12. Cod. Et eundem comitem sacri stabuli appellat text. & ibi Iacob. Rebuffi, in d. l. vni. C. de comitibus & tribunis scholarum, eod. libr. 12. Et inter illos stratores est primus, secundus & tertius ordo, secundum quod Principi placet in suo statu ordinare. Apud nos vero tres dicuntur. Escuyers descuerie. Et talis dicitur vnus ex primoribus. Regie maiestatis officarijs, quae Basilius in suis annotationibus in le. fi. de senatoribus. Magistrum equitum vocat.

Et de ordine istorum & eorum praerogativa seu autoritate videri potest in breuiario Principis, seu in quodam libello, qui dicitur status Franciae, in singulis annis: & in eo apponuntur & describuntur seriatim omnia nomina officiariorum, sub quibus subsunt, taxa eorum stipendiariorum, quid tenentur facere & eorum incumbat officio, & quomodo, & in quibus, & per quae, & quot tempora detentur: quem forte succincte alibi ponam eadem ad aptando & conferendo officia antiqua. de quibus supra fit mentio.

Vndecima consid. Alij reperiuntur officarij hospitij Principis, qui dicuntur domestici & mensales, seu protectores & custodes personarum principis: quorum quidam sunt, qui eum sequuntur, quidam vero qui eum praecedunt, quidam qui eum de nocte custodiunt. Et tales protectores dicuntur etiam agentes in rebus, & habent eorum vnum praepositum, qui Princeps eorum in rebus nuncupatur. Et sunt centena-riae & ducentenariae, vt sunt in curia Christianissimi Regis Franciae illi milites qui dicuntur vulgo, Les cent gentilz hommes de cheux le roy. qui habent capitaneum qui potest dici primicerius, seu Princeps agentium in reb. Et illi etiam sagittarij equitres, qui hipotoxarum dicuntur, seu forte pilani, vbi Les deux centz archiers, qui etiam habent capitaneum, quem primipilo forte non indeceter comparemus.

Sunt & alij protectores seu custodes corporis Principis, qui vulgari nostro dicuntur La garde du roy, vt sunt communiter quidam Heluetij & prope eos stipatores, laterones, & somatophylacas. Et vnus & gerunt hastile, quod alabardam vocant. Et in salutatione prius facta, potestatem osculandi habent Vicarios praefecti, id est, loquuntur in capite ianuae Principis, vt dicit text. in l. i. C. de officijs & protectoribus, libr. 12.

Et hic aduerte, quia Princeps dicitur adorari.

Et de salutari. gl. fi. in l. i. C. de silentarijs, eod.

Et quod Princeps dicitur adorari, text. in l. vni.

C. de comitibus & tribunis scholarum, illo cod. lib. licet ibi gl. verbum adorandi, exponat, id est, salutandi, sic in l. sancimus. C. de consulibus. C. eo. lib. & in l. 2. ibi: aternitatem nostram adoraturus. C. de fabricensibus, li. 11. sed etiam ibi glo. dicit quod est improprie, cum solus Deus adoratur: Imperator vero seu Princeps cum reuerentia adiur & honorari debet. Et quod solus Deus est adorandus, & soli sibi sacrificium est offerendum, dicit Inn. in c. 2. de celeb. missi. De salutatione dictum est in 1. part. & plene in praeced. part. in 32. consid. incip. profequendo materiam, & c. & infra ista par. in 22. consid. 11. Et quae alij a Principe dicuntur salutari aut reuereri, text. est in l. 2. & 5. Co. de proximis factorum seriniorum, eo. lib.

Dodecima consid. In palatio seu Regia Principis sunt & alij, qui de persona eius curant, vt sunt medici, & sunt in hoc officio tres ordinarij, primus videlicet, secundus & tertius. Et quilibet ordo habet vnum praecipuum etiam summum medicum & superiorem, qui vocatur Princeps medicorum, & tales vocantur archiatri, vt in le. medicos. in prin. C. de professoribus & medicis, libr. 2.

Et tales habent tantam dignitatem, quantum habent Duces & Vicarij Principis, qui administrauerunt, qui apud nos dicuntur gubernatores patriarum, vt dicit Ioan. de Platea in rub. C. de comitibus & archiatri sacri palatii, libr. 12. Vbi etiam dicit post Barth. quod medici principum, qui meruerunt esse in primo ordine medicorum nobilitantur, vt efficiantur Palatini Comites. Et sunt in dignitate spectabiles: & ibi sunt tres dignitates Archiatri, id est, medicorum Principis, Vicariorum, & Ducum, quae adaequantur. Et non est doctrina, nisi in prioritate temporis, vt dicunt ibi text. Iaco. Rebuffi, & Io. de Pla. & Luc. de Penna.

Decimatertia consid. Alij sunt Archiatri, qui dicuntur ostiarij palatii, seu hospitij Principis. Et Archiaterus est Princeps eorum, quasi Princeps atrij Principis. Et Atrienfis, hoc est, ianitor seu ostiarius, aut is, cui credebatur cura atrij, id est, primae partis domus, cum de atrijs intramus domum. Vnde Victor. libr. 6. In vrbe atria proxima ianuis esse debent. Vnde in Euang. dicitur, Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quae possidet.

Et iste Archiaterus est in magna dignitate, cum aequiparetur Vicario, & Duci, vt in l. i. C. de Comitibus & Archiatri sacri palatii, libr. 12. & ita exponit Lu. de Pen. in d. rub. vbi dicit, quod in Regno magni viri consueuerunt officium pro magno munere gerendum suscipere. Hodie vero deficiente iustitia, huius sicut & ceterorum claritas est deleta: sed quicquid dicat, hoc potest esse in Regno Siciliae, & Neapolitano, de quo ibi intendit loqui cum ibi rum resideret. Sed in Regno Franciae est in magno honore, & solet concedi nobilibus: & his quos Princeps fauore & beneuolentia profecquitur.

S E X T A P A R S

Idem tamen Luc. de Pen. in rub. C. de Comitibus consistorianis, in si. lib. 12. dicit, quod Magistri ostiarii in curia Regis sunt Comites consistoriani. Cuius officium est conuocare ad præceptum Principis, vel quæstoris Iurisperitos, aut alios, illorūque cum necesse esset introducere in consistoriū Principis. Et hic post quæstorem, & Magistrum officiorum præerat in consilio Principis: & hic dicitur Comes consistorianus.

Dicit enim Pyrrhus in libr. 1. de magistratibus Roma. Quod Comites consistoriani sunt, qui Principis consistorium & tribunal comitantur. Hi que sunt illustres, cuiusmodi sacri consilii. Regij, qui Regem aut ipsum consistorium, cui præest Cancellarius, sequuntur. Sed credo illud esse generaliter ad omnes: sed specialiter Comes consistorianus dicitur ille, qui habet curam, & gerit officium conuocandi ad præceptū Principis oēs de cōsilio & consistorio eiusdem. Dicit vltterius Pyrrhus, quod admissionales sunt, quos hostiarios Galli vocant. Alij Archiatros dicunt ab atrio custodiendo, nonnulli artienfes, vt dictum est. Consistoriani verò Ambrosio dicuntur, qui senatorij ordinis. vel amplissimi sunt, qui ad principale consilium eligebantur.

Decima quarta consi. In domo Principis sunt plures Comites, qui semper Principem comitantur. Cū Comes à comitando, vel sequendo dominum. l. item apud §. comitem, ff. de iniur. l. 1. §. si. ff. de extraor. criminib. Et habent officia in domo Principis, & quia dicuntur cum adiectione oneris, sunt nomina officiorum tantum. Secus, quādo cum adiectione patriæ aut prouinciæ, quoniam tūc sunt nomina dignitatis, vt supra in præced. parte plures nominaui in 46. consi. Sunt etiam quandoque sine comitatu, vt in auth. vt ab illustribus, & qui super eam dignitatem sunt, &c. in prin. iuncta glo. ibi in verbo, comites. col. 5.

Et in hac parte dixi supra. est Comes sacri stabuli, de quo in 10. consi. etiam Comes scholarum, vt in 6. consi. Sunt tamen alij Comites: primò Comes largitionum, & est, vt Pyrrhus in suo tract. de rogatis, seu palatinis, lib. 1. qui largitiones Principis in comitatu faciebat: quis autem hodie fungatur huiusmodi officio, forè scribam infra, vbi officia deputata circa erarium Principis enumerantur, & est propriè thesaurarius secretus Principis, qui dicitur, Le tesorier des menuz plaisirs. Vel forè crumenarius (quem argentarium vocant) qui etiam forè rationarius, id est, accepti, expensique librum conficit, aut elemosynarius Principis, de quo statim dicam. Nam dona facit, & liberalitates exercet Princeps, vt in l. vnica. C. si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit, li. 10. Et liberalitas seu munificencia est proprium Regis, & ex ea plurimum laudatur, vt dixi in præced. par. in 8. consi.

Et est Comes domorum, qui teste Pyrrho, vbi

supra est, qui præfecturam in domesticis Principis habebat, secundum Iustinianum. Forè possit hodie Præpositus domus Principis catur vulgò, le prouost de l'hostel) cum habet iurisdictionem, & præfecturam in domesticis. Qui etiam videtur habere officiū Irenarchæ, & habeat cognitionem caularum criminalium. pacem procuret inter domesticos & aulicos Principis: Imò in omni curiales facinorosos auerit, quod videtur esse officium Irenarchæ in l. vnica. C. de Irenarchis, lib. 10. Et ab illis deputantur in prouincijs Irenarchæ, seu Irenarchæ, hoc est præpositi maris & hallorum.

De alijs verò Comitibus suis locis diximus de Comitibus stabili, qui erat primus innes, & omnibus præerat: loco huius Comes Connestabilis, sed erratur in vocabulo, quod beret dicitur (vt aliqui volunt) Comes stabilis.

Et licet multa sint officia in curia, seu in Regis nostri, quæ ad istos Comites adpartesent, quæ in manibus habere non potuerunt aulicos & palatinos rogauerunt, vt ad narent statum in curia Christiani. Franci Regis, vt omnia officia dictæ curiæ adpartesentem officijs antiquis, & in iure delictis, cum ad me non deuenierint, aiter non nisi in iure, & antiquis scriptis reperiri potuerunt, quæ visitata fuerint, in alijs merentendo arium, ad Fenesstellam, & Pomp. Latum.

Aduerte etiam, quod olim breuis sicus continebat sigillatim officia ministerio Principis deputata, vt ait tex. in l. si. in prin. C. de castrensis, & ministerianis, lib. 12. Sed etiam hunc uem (qui continebat numerum officiorum) habemus, vt dicit ibi gl. 1.

Quæ enim in nouissimis tribus libris Cæsar leguntur, nihil ferè antiquitatis redolent Budæus. à Græcis enim sumpta sunt, & magna ex parte non intelliguntur, authoritatis porispenuria.

Si uelis videre breuem statū Regis Salomonis, habetur compendiosè 3. Reg. 4. ca. vbi sic. Erat autem Rex Salomon regnans super Israel. & Principes & præfecti ipsius Salomonatim ibi describuntur, & multi alij officiales.

Primò nominantur tres, quos pro scribitur dicimus à secretis.

Secundò, vnus nuncupatur, qui à commentariis dicitur, Et forè uel commentaria compendiosa cuius subrogatus uidetur in Francia Cæsaribus.

Tertiò, vnus solus qui super exercitum dominus ut hodie apud nos est Cour. Stabli. Francia.

Quartò, tres erant super eos qui assistunt Regi forè hodie loco istorum sunt de iis secretis, & ali consi. Regis.

Quintò, vnus erat amicus Regis.

est id, vna nuncupatur qui erat Præpositus domus.
primus, vnus erat super tributa, quem voco genera-
lem finantiarum seu magnum thesaurarium.

Quatuor, duodecim præfectos habebat super omnem Is-
rael, quorum nomina ibi describuntur, & quib. re-
gionibus præerant. & hi præbebant annonam Re-
gis, & domui eius. Per singulos enim menses in an-
no, singuli necessaria ministrabant. Non temerè
forte crediderim à Carolo Magno Francorum Re-
gis forum duodecim præfectorum olim fuisse insti-
tutos duodecim partes Francia.

Ibi etiã de expensis seu sumptibus, & cibis men-
situs Salomonis, dum scribitur: Erat autem ci-
bus Salomonis per singulos dies triginta cori si-
milis (hoc est, farinae albæ, seu floris farinae triti-
cere), & sexaginta cori farinae (quæ erat ex omni-
bus frugibus, & leguminibus. Corus verò me-
dicos Atticos 41. capiebat. Medimus verò sex
modios continet.) Item decem boues pingues,
& viginti boues pascuales, & centum arietes, exce-
pta venatione ceruorum, caprearum atque bubu-
lorum, & auium altitium. Item habebat quadra-
ginta milia præsepia equorum curtilium, & duo-
decim milia equestrium, nutriebantque eos su-
per dicti Regis præfecti, sed & necessaria mensæ ipsi-
us Regis cum ingenti cura præbebant in tempo-
ralio.

Et de officarijs diuersorum ordinum tam Pon-
tificalis dignitatis, quam imperialis fit mentio in
cap. Constantinus. 96. distin. & ibi videtur, quod
etiam clericalia officia sint adiuuenta instar seu
partis.

Sed longè ante Salomonem, cum iam sexaginta
anni, & ultra elapsi erant cum regnare incepisset
Salomon, Samuel sanctiss. Domini Propheta
Hebræorum magnus Pontifex, & Iudex, Leges seu
Littera Regni Hebræorum iussu Domini dederat
Sauli in Regem Hebræ. assumpto, quæ descripta
erant in libro, vthabetur 1. Reg. 8. & 10. c. in fi. vbi
dicitur elici potest de statu Regis Saulis: de quo in
preced. par. in consider. de priuilegijs Principum.
verba.

Decima quinta consid. Aliud est officium do-
mesticum Principis, quod dicitur Comes hor-
reorum, pistrini Principis curator. De quo facit
mentionem Pyrrhus in suo tract. de togatis, & pa-
larinis.

Et hic habet sub se mancipia quædam purgan-
tes horreis adscripta, coquendoque panem Princi-
pis. Et hic potest esse præfectus annonæ, seu tribu-
tarius.

Decima sexta consid. Est & aliud officium do-
mesticum Principis, quod dicitur officium
Comitis sacri palatii secundum Lucam de Pen-
ta. v. infra dicitur. Sed secundum Pomponium
dicitur officium præfecti fabricorum, quo-
modo vt ait, sunt artifices, qui castra sequuntur,
tribus lignarijs, ferrarijsque præfint. Et is Magi-

stratus eligebatur idoneus, & qui castris sciret be-
ne prouidere, præfettim, qui in vrbium expugna-
tione cuniculos subterraneos faceret, atque id ge-
nus alia, vt Mamurra eques Romanus fuit præfe-
ctus fabricorum C. Cæfaris in Gallia: qui (teste Po-
lydoro de inuentorib. rerum, lib. 4. c. 8.) fuit primus
qui parietes domus crusta marmoris operuit. Et
de huiusmodi officio fortè latius infra dicitur in
9. parte. Et talis propriè apud nos dici posset Magi-
ster operum.

Dicit tamen Luc. de Pen. in l. vni. C. de Comiti-
bus & tribunis scholarium, lib. 12. quod Comes sa-
cri palatii erat præpositus custodiae conseruatio-
nis; & ornamento imperialis palatii. Erat autem ar-
chitector peritissimus omnium, ante pedes Regi-
os primus incedens, auream virgam ferens in ma-
nu. hic per uigili cura vigilabat circa decorem pa-
latij, vt antiquum nitorem in pristinum conuer-
teret, & noua similia antiquitate produceret.

Crederem autem potius, quod talis præfectus
fabricorum seu operum esset sub comite, qui haberet
curam sacri palatii: Cum hic comes curæ sacri pa-
latij sit de primoribus, & æquiparetur comiti, &
tribuni scholarum, etiam comiti sacri stabuli, vt
est tex. in d. l. vnica. Et sit in maxima dignitate, in
qua non est præfectus fabricorum: licet ad similitu-
dinem huius in palatio Parisiensi in mensa mar-
morea est adhuc iurisdicção Magistri operum seu
latomorum, qui cognoscere habet de operibus, &
ædificijs factis pro Principe, & potest ille Magister
latomorum adaptari huic præfecto fabricorum. Et
quod tales magistrat^{us} habeant iurisdictionem super
prædictis corroboro sic. De iure enim Magistri mi-
litum habent iurisdictionem inter suos milites.
Casus est in l. magisteria potestati inter militares
viros. C. de iurisd. om. iud. Secundo sic, ratione p-
fessionis vel negotiationis, quæ subijcitur iurisdic-
cióni illius, qui præest talibus, & de his, quæ per-
tinent ad eius artem, seu curam. l. fi. in prin. vbi est
propria officina. C. eodem. Hodie tamen de con-
suetudine Regni Franciæ centum milites. Regis,
de quib. supra dixi in ista par. in ii. consid. litigant
coram dominis requestarum in parlamento Pari-
siensi, prout & alij domestici Principis si velint, &
hoc virtute litterarum Regiarum ab eis impetrata-
rum, quas Committimus vocamus.

Decima septima consid. De alijs officarijs Prin-
cipis tractat, qui sunt omnibus, & ipsi, s. Prin-
cipi & alijs quibuscunq; magistratibus necessarii, &
sunt Aerarij, qui Aerarium Principis administra-
re habet, & in recipiendo, & in distribuendo. Et ta-
les inter ceteros sunt laudandi, & retroactis tem-
poribus, & de iure, & de facto fuerunt laudati, &
honorari. Et acceperunt nomen ab are, hoc est,
pecunia: Quoniam olim Aes fuit in precio magis,
aurumq; iacebat, vt ait Lucret. Nunc, versa vice, iacet
Aes, aurum summo successit honore. Et primo ex
Aere pecunia signata fuit. vn de Ouid. in Fastis.

SEXTA PARS

*Aera dabant olim melius, nunc nomen in auro est,
Vitiaq; concessit prisca moneta noue.*

Aduerte, Quod in hoc Aerario plures sunt officiales. Sunt enim primò generales, secundò Magistri computorum, tertio thesaurarij, quartò receptores. Sed quomodo hi possint ad officia (olim in iure scripta) adaptari, videndum est. In primis apud nos in Francia quatuor sunt generales Finantiarum, s. generalis Francia, Normania, Britannia, & Lingua Occitane. Hic etiam prius prae-mitto, quòd apud nos Principes singulis annis faciunt breuiarium, in quo describunt statum eorum generalem: & in illo statuunt de Aerarij pecunia, quàm de fiscali quò anno fieri velint: quam summam instrumèto ministerioque omni Aulico ferri placeat, quam argentariam nunc, & officiales domesticos vocant. Quam etiam rei militari attribui (quum teste Plauto, belli neruus sit pecunia) quàm stipendijs: Quoniam & officarijs, & militibus stipendia sunt necessaria. Ideo habetur Luca 3. Neminem concutiatis, estote contenti stipendijs vestris. Quàm liberalitatibus, quam venatico apparatus, quàm auitio, equitioq;, i. falconaria scutarioq;, vt verbis nostris vtat. Quib. etiam vsus est ille elegans vir dominus Guilielmus Budæus in suis annotationibus in pandectas, super l. vni. ff. de offi. que sto. sed ad rem redeo. Quam deniq; in euentus varios, & ad incerta rerum casuumq; (quo nomine praefecti Aerarij immanes summas suae potestatis faciunt) in legationes dimittendas, admittendasq; atq; etiam in lautitiam destinati, hoc est, munera & xenia, quae legatis exterarum gentium donantur. In eo etiã breuiario, Princeps annuaria constitutione stipendia quadã augeri, quaedã circumcidi, quaedã eradi iubet. Ex quo velut Archetypo quæ quotannis veluti traduces ducuntur. Quorum vnũ praefecti fiscali cõmunem inter se sumunt, & sunt thesaurarij. Reliquos praefecti Aerarij (& sunt generales finantiarum) habent suum quisque; cū suo tribuno Aerario (hoc est, receptore generali) cõmunem. Ex quibus rursus secundaria quadã breuiaria coaetoribus prouinciae suae, hoc est, receptoribus particularibus faciunt, in quibus attributas prouinciae suae pecunias varijs nominibus exponunt & erogant. Nomina intellige capita breuiarij, hoc est, rationis argentariae, tituliq; earum rerum, & huiusmodi, quas supra enumerauimus, quibus expense pecuniae feruntur.

Et his autẽ velut subbreuiarijs sunt rursus, quae pyctacia breuiarij dicuntur, & breues vulgo borderellos appellant, i. commentarios summam rerum continentes, de quo exemplum est in lactuarij, l. excellentia. & l. iubemus. 2. in fin. C. de erogatione militaris annonae. lib. 12. Attributa autẽ pecuniae (teste Budæo) ab antiquis dicebantur, quas nunc assignationes dicim?. Tribuitur dictum est à tribub. quia pecunia quae à populo imperata erat, tributum à singulis pro portione census exigebatur.

Ab hoc, ea, quae assignata erat, attributum dictum. Ab eo verò, quibus attributa erat pecunia, vt reddant tribuni, Aerarij dicti sunt. Id quod aliorum erat aes militare dictum. Tribuni igitur Aerarij secundum Alconium ea officia gerebant, nunc generales receptores obicunt, ex quibus tributam pecuniam quaestoribus prouincialibus quibus hodie habemus thesaurarios bellicos merantes ex Aerario promptam. Tamen dum Varron. lib. 1. de lingua Latina, in fin. Tribuni Aerarij dicti erant, qui militibus ipsis praesentibus numerabant, qui nunc thesaurarij sunt bellicos. Nec in merito forte hi officiales Aerarij iuramenticos, & palatinos Principis a nunc merantes sint officiales generales ad omnem statum Praetoris, tam sui ipsius suorum officiariorum domesticorum, quàm iustitiariorum, & rei militaris. Item de his in hac parte fit mentio, etiam generales, et apud nos dicuntur, cum corum officium, si locum sunt digniores in Aerarij administratione habent officium generale ad omnes circa Rempublicam.

Nunc ergo ad hos deueniam, quos quandoque dicuntur praefecti Aerarij (vt dicuntur Brutus & Pyrrhus) & tales sunt illustres, vt voluit Purpurus in l. 1. col. 13. ibi: illud autem recipi potest. ff. de officio cui mandata est iurisdictio. Ideo digni sunt magno honore, & tales praeferi deberent omnibus domesticis & palatinis, post quatuor primores Domestici, de quibus ante dixi. Non tamẽ praeferuntur Praetoribus, & praesidentibus in parlamento, in congregatione generali, nec Magistris reuestarum & consularibus. vt dicit Boer. in tra. Io. Montaigne, de autoritate magni concilij: vbi vide modum sedendi in consistorio Christianis. Francorum Regis. Imò vt ait idem Io. in d. tract. in 2. ratione, quod tales quos ex plebeis & ignobilibus eligebantur. l. 2. §. de re cum ararium. ff. de orig. iur. & l. vnic. ff. de cons. sto. & ibi gl. in ver. plebeios. vbi gl. in reuestarum declaratur. & etiam gl. in proæ. in l. 1. §. cum quis. hoc. in verbo, ex quaestoribus. sed videtur intendi per gl. in d. l. vni. Quod tales quaestoribus tantum spectabiles, vel clarissimi, illustres nominantur, per tex. in l. 2. C. de off. quaestor. l. Montaigne, vbi supra dicit, quod sufficit, vt sint melioris ordinis: quibus non asserit Purpurus in l. 43. cum quis. §. ff. de off. eius, cui mandata est iurisdictio. & infra in par. seq. in 25. cons. inc. vt. Sed cum Budæus & Pyrrhus tales quaestores vocamus: Ideo eos insequendo videtur dicendum, quod tales generales finantiarum illi, qui praefecti Aerarij computantur. de quibus mentio in l. senarus. ff. de iure fisci, & per Pyrrh. plenè in libro de quaestoribus magistratibus. vbi dicitur quod talis quaestor magni honoris gradus erat.

Iacobus Rebuffus in l. praecipit. & in l. 1. C. de nonne largitionum malorum, lib. 10. Videtur etiam administrato. Aerarij alio nomine vocare, quod

Comites. Nam (vt ait) Princeps duo
 habebat patrimonia, & ad gubernationem isto-
 rum præponebantur duo Comites, s. Comes sa-
 crarum largitionū, & Comes rerū priuatarū, & ha-
 bebant idē priuilegium, vt in le. vt. C. de palatinis
 largitionū. li. ii. Nam quilibet erat illu-
 stris, & de Comitererum priuatarum probatur in
 l. i. C. de offi. comitis rerum priuatarum. iun-
 ct. l. i. ante finem. C. de assensu. Probatur de Co-
 mite sacrarum largitionum. l. siue ex prætorio.
 C. de exco. & exco. lib. ii. & l. 2. §. ideo. Co. de
 nouo codice componendo. & l. vni. C. de offi. co-
 mit. sacrarum largitionū. & l. viros deuotos. C. de
 palatinis sacrarū largitionū & rerum priuatarum.
 coll. lib. 12. Vnde officium comitis rerum priuata-
 rum erat, vt gubernaret res fiscales, quæ appropria-
 bantur ad commodum Principis, nec conuerte-
 bantur in vtilitatē publicam, de quo Luc. de Pen-
 ul. l. 3. quæ incipit, si quando. C. de bonis vacanti-
 bus. l. 10. & in l. 2. de petitis bonorum sublatis. C. eo-
 rum. vbi refert ea, quæ pertinebāt ad eius officium.
 Existit constituebat procuratorem Cæsaris, qui si-
 bireddebat computum. l. p. C. de iure fisci, li. 10.
 & l. cetera. in d. l. vni. Cod. de offi. comit. rerum
 priuatarum vocauerit istum comitem procurato-
 rem Cæsaris, tamen contrarium est verum, vt no-
 tatur in d. penul. Co. de iure fisci. & in l. si quis in
 tract. C. de bonis proscriptorum. & in l. si quando.
 C. de bonis vacantibus. eodem lib. 10.

Officium verò comitis sacrarum largitionum
 colligeretur, & applicabatur in thesau-
 riarum, seu fisco, ex quo soluebantur stipendia mili-
 tarum (vt paulo ante dictum est) nec conuerteban-
 tur in vtilitatem Principis, tamen isti comites ha-
 bebant diuersa officia. vt probatur in l. in prouin-
 cijs. C. de numerarijs, & actuarijs, libr. 12. Etiam
 iste comes sacrarum largitionum habebat specia-
 lem potestatem, & custodiam ipsius thesauri. Et
 reddebat rationem præfecto prætorio, vt in auth.
 de collatoribus. §. eos autem. collatio. 9. & l. fin. in
 f. Cod. de exact. trib. lib. 10. Et omnes collatores,
 & exactores reddebant sibi computum, Et ipse
 præfecto prætorio, vt dixi. Ex quo videtur dicen-
 dum, quod generales prædicti æquiparari possunt
 dictis comitibus, quia non reddunt alicui compu-
 tum nec subiiciuntur, nisi Præfecto Prætorio, hoc
 est cancellario. Licet videatur aliqui dicere, quod
 tales sint thesaurarij Franciæ, sed potius creden-
 dum est, quod tales generales magis adaptari pos-
 sunt ipsi comitibus, vt possint dici illustres. Cū sint
 in maximo honore, & semper fuerint magis quā
 thesaurarij, & receptores, qui sub sunt eis, & tenē-
 tur reddere computum eisdem: Et hæc dixi ad su-
 perationem opinionis Purpurati, in hoc, quod
 thesaurios generales, esse illustres, in quo multum
 colluntur. Cum officium eorum in extraordi-
 narijs pecunijs, & subsidijs quærendis & confer-
 endis versetur.

Vnde & de quæstoribus sentit G. Benedicti in
 sua repe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Ade-
 lastiam. nu. 59. de testamentis. vbi ita ait. Quæsto-
 res sunt generales, & receptores talliarum, quas
 Rex annis singulis indicit, pro necessitatib. Regno
 occurrentib. secundum maius, & minus pro mo-
 do necessitatum, quæ talliæ leuantur à nō priuile-
 giatis pro valore rerum, & bonorū ruralium, quas
 quisq; plebcius habet & possidet: & ibi ponit quo-
 modo talliæ, seu collectæ dictorum subsidiarum
 indicuntur, leuantur & exiguntur, & per quos sal-
 tem in patria Tholosana.

Aduerte pro intellectu prædictorum. Quia vt
 refert Budæus in dict. l. vni. ff. de officijs quæsto-
 ris, & Pyrrhus in loco ante allegato, tria pensita-
 tionum genera, seu solutionum fuerunt apud an-
 tiquos.

Primum dicitur Canō, & est hodie id, quod do-
 manium dicitur. Exemplificat Budæus, in portorijs,
 vectigalibus, & huiusmodi.

Secundum dicitur oblatio, & est id, quod nunc
 auxilia dicimus, Aydes in vulgari: vt octauini he-
 minatim, hoc est, per mensuras diuenditi, & vice-
 sima eius, quod cupatim culeatimque venit reli-
 quarum mercium, quæq; à solidarijs negociatori-
 bus venduntur (quos grossarios appellant) quæq;
 à minutarijs & venditoribus, qui & propolæ dicū-
 tur, hoc est, non sua vendentes, sed à negociatori-
 bus præempta, vt postea plures vendant.

Tertium est Indictio (quam talliam vocamus)
 antiqui collationem vocabant: & Cicero collectā
 dicit. Et in administratione istarū pensitationum
 est differentia, teste G. Benedicti in loco supra al-
 legato: quoniam thesaurarij administrant doman-
 nium, quod est ordinariū, generales verò talliam,
 quæ dicitur munus extraordinarium, vt statim dic-
 cam.

Et isti generales habent iurisdictionem in pala-
 tio Parisiensi, in quo sunt duo præfidentes, octo
 cōsiliarij, aduocatus, procurator, graffarius, & duo
 apparitores. Et ab eis non appellatur. Et appella-
 tiones emissa à sententijs, & iurisdictionib. electo-
 rum, & grenetiarum deuoluuntur ad eorum iu-
 risdictionem, & curam, qui quidem electi, cogno-
 seunt de auxilijs, seu subsidijs, & grenetarij, seu ma-
 uis granarij, vel horrearij de gabellis salis.

Decimo octaua consid. Ad thesaurarios se of-
 fert relinquendo Magistris computorum in
 parte sequente, cum sint officarij iustitia. Hi the-
 saurarij (qui sunt quatuor generales in Francia)
 præfecti fisci vocari possunt. Autote Budæo in le.
 vni. ff. de offi. quæsto. & tales etiam possunt dici il-
 lustres, vt ait Purpu. in l. 1. col. 13. ff. de offi. eius cui
 mand. est iurisd. per text. quem dicit ad hoc facere
 in l. f. C. vbi seniores, vel clarissimi, in princ. ibi:
 cui sacros nostri nominis thesauros, aut res priua-
 tas nostræ pietatis, vel serenissimæ Augustæ nostræ
 coniugis gubernandas iniunxit nostra serenitas.

S E X T A P A R S

Et ibi facit differentiam inter generales, & partiales, de quibus infra. Videretur tamen dicendum ex rationibus deductis in præcedenti consi. de generalibus, quod sunt tantum spectabiles, & sufficit, quod tales sint: cum etiam Magistri militum (qui vocantur mareschalli Francia, aut capitanei) sunt tantum spectabiles, ut dicit Spec. in tit. de iurisd. omniud. verum medijs & dicam infra in 9. par. in 10. consi.

Guillelmus Benedicti in sua rep. c. Ray. in verb. & vxo. nomine Adelasiam, nu. 506. vsq; ad numerum 59. de testam. ponit originem istorum thesaurariorum, seu quæstorum, vbi dicit, quod huiusmodi quæstors, seu thesaurarij à populo Romano originem seu ortum habuerunt in principio nascentis ciuitatis. Cū Aerarium populi actum esse cœpisset, in quo pecuniæ publicæ reponerentur: quia vt essent, qui Aerarij thesaurum præfessent, constituti fuerunt quæstors, qui pecuniæ præfiderent, & dicti sunt ab eo quod inquirendæ & conseruandæ pecuniæ causâ creati erant. Verba sunt l. 2. §. ij. idem temporibus: ibi deinde cū Aerarij, &c. ff. de ori. iud. ob quod dicitur in d. l. vni. ff. de offi. quæsto. Quod origo quæstoribus creandis antiquissima est, & penè ante omnes magistratus: Habuerunt. n. Romulus conditor vrbis, & Numa Pompilius binos quæstors, quos ipsi non sua voce, sed populi suffragio, hoc est, consensu & electione crearunt. Et in hoc videtur G. Bened. quasi præferre istos thesaurarios supradictis generalibus, & in Francia sunt quatuor principales, qui de causis inter fiscum & priuatos cū præsidibus. i. senescallis aut balliuis cognoscunt. l. 2. C. si aduer. fiscum resti. posthu. Et hoc fit Tholosæ, teste eodem G. Bened. vbi simul cognoscunt: Et horum officium est (vt dicit) quærere & exigere omnia, quæ domanij Regis, & de patrimonio, seu de mensa sunt. Et debent discurrere prouincias, & visitare domanium, illud conseruando, & si iuste fieri possit augendo, & occupatum ac perditum recuperando auxilio præsidum, vbi de redditu viginti quinq; librarum turonæ. & infra quæstio fict. Si autem de maiori summa ageretur, curia parlamenti in cuius ressorto est, cognitio pertinet. Et tamen, vt dicit, officium generalium in pecunijs extraordinarijs, & subsidijs quærendis versatur, vt est dictum est in præcedenti consideratione. Dicti etiam thesaurarij in hoc videntur laudandi, cum administratio eorum versetur circa ordinarium munus, generalium verò circa extraordinarium.

Decimano nona consider. Generales receptores Francia tribuni aerarij comparari dicunt Bucæus & Pyrrhus. Qui verò dicuntur tribuni aerarij, dictum est supra ista pars, in 17. conside. vbi dixi post prædictos, quod ea munera obibant, quæ nunc generales receptores obeunt, assignatam pecuniam thesaurarijs bellicis adnumerantes ex Aerario promptam. Sed teste Varrone, hi erant, qui militibus ipsis protinus, hoc est omnino, vel longe à finibus adnumerabant, qui hodie thesaurarij bel-

lici vulgo dicti sunt, Les tesoriers des guerres. his attribuitur pecunia, quam militibus reddunt pro stipendijs.

Tribuni non tam Aerarij, quàm (vt appellatur) Aerati. Aeratos tribunos Cicero pro obrarato xir, i. Aere alieno obrutis & implicitis. Galliarum memoria nostra (vt ait Budæus) alterius generis Aeratos, huiusmodi tribunos, omnemque pecuniam factitantes, hoc est, pecunias numeratas, per habuit, i. bene numeratos. Refert tamen Nicolaus Bocrij in suo commento super conditionibus septem Bituricen. de conseruandis rebus trimonijs. §. 5. Quod clerici finantiarum ab magna faciunt pragam, seu bragam, & peiora apparent diuites, sed in fine nituntur, & exilium mittuntur, vt ait factum fuisse tempore Ludou. XII. Francorum Regis. Sed peius est anno 1527. die 9. Augusti. Quidam generalis Francia detentus in carceratus Parisijs in arce, quæ vocatur Bastilla dicitur, fuit condemnatus per iudicium commissis à domino nostro Rege, vt in partibus Montisfalconis suspenderetur, & strangularetur (quod & factum fuit die lune, 12. eiusdem mensis) quæntentia cõtrinctur, quod dicti iudices declarauerunt dictum generale astrictum, & cõiunctum de furis, factis, & abusus, interuersionibus: hoc est, & in rebus surreptionibus, & malis administrationibus in partibus Regis mentionatis in processu, & priuatis ab omni honore & statu, pro reparatione delictorum criminum, & delictorum: ordinantes in super partibus mam tercentum millium Parisiensium, in partibus bonis & confiscationibus accipi pro reparatione summaram & partium male captarum per dictum generalem super finantijs Regis, & damnis, & interesse in eis factis, dictam summam adiudicantes Regi pro restitutione prædictorum.

Istud verò deinceps cedit alijs in exemplum & sint inculpati, nulliusque culpe notationem. Inculpabiliter enim teste Cassiodoro, necesse est viuat, etiam qui solam sui presentiam non recipi offerendam. Quomodo tamen presentiam sit honori, & verecundiæ Domus Regis, & huius pro domo, & parentibus Regijs laborant, est per G. Bened. in repe. ca. Rayn. in verb. & ratione mine Adelasiam nu. 5. c. 8. extra de testam. Atque pro hoc tex. in c. sed & quod Principi. ad finantiam nam quod ob meritum. iuncta gl. in verb. honorum. quam seq. ibi docto. Infit. de iure natural. &c. & ibi notat Ange. per illum tex. quod in partibus minuendi, vel remittendi poenam alicuius delinquenti est propter multa seruitia quæ cõtricti capi vel Reipublicæ. Plures etiam alij referunt detenti ob supradicta delicta in carceribus. Partibus, de quorù vita dubitatur, quæ cum vitiosa stirpitis (vt nulla radix in de remanet) erant facta sunt, vt vtat verbis. l. 2. C. de petitis honoribus

belli. ro. licet hodie talia potius radices effundant, quam essent omnino tollenda, quia ex mala radice procedunt. Et huiusmodi Aerarij administratores magis in Francia porci regis dicuntur, tanquam in ocio, & sine sollicitudine degentes, pro quo bene faciunt ea que dicit Luc. de Pen. in d. l. 2. post Polyera. lib. 5. cap. 2. Hi autem, (vt ait) in republica ventris & intestinorum imaginem ferunt: Quia si immentia auiditate rapta congesserint, & congesta tenacius reseruauerint, in numerabiles, & incurabiles morbos corpori Reipublice generant. & vitio eorum totius corporis ruina imminet. Et secundum Hippocrate, crassa, & obfca corpora cum crescendo modum impleuerint, necessarium esse sanguinis diminutionem, & nisi fiat, in paralyfin, & plurium genera morborum pessime acutum pere. vt refert text. in c. ne tales. de consue. d. l. 5. Vnde, non sine causa omnium talium, & similibus raptorum, Hæres, in presenti seculo est fictus, qui eos bonis alienis impinguatos minuit: Quod fieri necesse est, ne æternaliter pereant, saltem exspediens est, vt quod vi, vel alias iniuste præcedat proximus, capiat fiscus. Cuius omnia digerendi, & rapta deuorandi, est capax stomachus, vt ait G. Bened. in sua rep. c. Ray. in verb. & vxorem nomine Adelasiam. nu. 938. & ibi vide nu. præcedenti, quomodo exclamat contra cupiditatem Gallorum maxime contra collectores, custodes, seu gardiatores portuum, & pedagiorum, quos scortatores, ne dicam tortores, vocat. Et per eundem d. c. in verb. condidit primo, circa si. contra oppressores huiusmodi, & eos, qui ad opprimendum minus veltigalib. populum auctores exiterunt.

Vigesima confid. Etiam inter tales administratores, Aerarij fiscalium pecuniarum Principis sunt multi inferiores, qui respondent supradictis, & magistris computorum, vt sunt apud nos receptores particulares, balliuatuum, seu tenescalliarum, hos Pyrrhus & Budæus vocant coactores, & coactio argentaria pro ipso munere cogendi pecunias, quam nunc receptam vocat, de quibus in sequenti par. in 35. confid.

Et pecunie collectæ per eosdem, ad præpositos Thesaurorum, seu generales receptores deferri debent. d. c. de susceptoribus lib. 10. Et ipsi receptores particulares, singulis annis rationem de susceptis reddere debent. text. in l. neminem. C. eorum. de susceptoribus. & hoc fit apud nos, coram præsidente, & magistris computorum Diuionensium, receptam ordinariam concernentibus.

Item thesaurarij, sub se habent clericos, qui actores, seu procuratores dici possunt. Nam, procuratores fieri contra inferiores receptores particularium, pro pecunijs per eos debitis. pro quo dicitur in l. sine. C. de executori. & exactoribus tributorum, lib. 12. & l. missi opinatores. C. de exactoribus tributorum, lib. 10. Exactores particulares

thesaurarijs reddere rationem tenentur, de omni pecunia per eos percepta, & collecta, vt in l. i. C. de canone largitionum titulum lib. 10. Et omnes supradicti, tam quatuor Thesaurarij, quam quatuor generales, renentur annis singulis reddere Regi computa, & rationes de receptis, & administratis, seu his, quibus deputati sunt: vt dicit G. Bened. in rep. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 410. extra de testam.

Vigesima prima confide. Sunt & inter prædictos administratores Aerarij, quidam obseruatores: quos hodie contratorulatores dicunt. Quos dicunt Budæus, & Pyrrhus, comparandos esse Antigraphis, hoc est, quod acta prædictorum antigraphant, hoc est, contrascribant. Et tales etiam custodes appellantur, secundum Ciceronem teste Budæo, in l. vnica. ff. de officio quaestor. Allegans etiam Vlpianum in l. 3. §. 1. in fin. ibi datur sunt enim quasi obseruatores actus eius & custodes. ff. de administra. & periculo tutorum. De Antigrapho ait Arist. in Politicis. Ne interuerrantur pecuniae publicae, institui oportet, vt palam omnibus ciuibus tradantur. Antigraphaque earum fiant per phratrias, & tribus singulas. id est, phratriam, tributumque, quod collegialiter dicimus.

Et isti habent officia, & administrationem, & sic dignitatem, sed non sunt in tam magna dignitate, quam præcedentes. Cum eis sub sint, & omnes eisdem generalibus & thesaurarijs, seu receptoribus generalibus sub sunt.

Supradictorum administratorum munera nunc diuersissima sunt, quam olim fuerint. Erat enim teste Budæo alia prorsus ratio apud eos Aerarij administrandi, atque nunc apud nos. Pecunia enim publica vno in loco condita erat, quod Aerarium dicebatur. (de quo alibi dixi) quam tribuni Aerarij cum operaret, promebant. Nunc autem priuatim asseruatur, priuatimque eius ratio constat. Quo fit vt Aerarium nostrum, dispersum in potestatem sit paucorum: cæterum Imperatores exercituum ex prouincijs decedentes, rationes suas ad Aerarium referebant, id est, computos reddebant, vt nunc loquimur, hæc Budæus in l. vnica. ff. de offi. quaestoris.

Vigesima secunda consideratio. Quia in hac parte potissimum de officarijs principum, qui curiam Principis sequitur, vt eidem in suo, & pro debito officij obsequantur. Vnde curiales dicti sunt, Ex quo, cum cura esse debent: Ideo pro merito obsequij aliqua in quibus honorantur, & priuilegiantur ipsi Curiales non incongrue hic inserere curauimus. Et quæ plerisque in locis iuris, reserperant, in vnum coegi, vt studio & labori partatur.

In primis Curiales in hoc honorantur, quod adorare possunt, & salutare Principem, etiam sine munere, quod tamen alijs non permittitur. Nam nemo adire potest Principem, nec ipsum salutare absque

S E X T A P A R S

tate absq; dono, instar regis Parthorum. & refert Petrus Candidus in proœmio Appiani Alexan. in prin. de bellis ciuilibus. Dixi in commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgundia, titu. des iustices, §. 4. ad initium. ver. Additio. item etiam, &c.

Tamen Curialistæ possunt quando cunque adorare principem, & salutare, vt de pluribus ante dixi suis locis: & habetur in l. 1. C. de silentiarijs, li. 12. Et ibi Iacobus Rebuffi, dicens, quod Princeps adoratur, ceteri autem salutantur. Et non debet quis genu flectere, nisi coram principe: & a quibus salutetur vide in l. 1. C. de veteranis, lib. 12. Et sola regia maiestas adorari debet. Ceteri verò, vt Barones, & alij saluari debent, vt ibi inquit Rebuffi, & dixi supra amplè in 5. part. in 33. consideratione, incip. prosequendo materiam, &c. Et in 1. par. in 26. consideratione. incip. Quis dicitur honorari in salutatione. Et in 34. consideratione. incip. Honor etiam in adeundo. Et ista eadem parte. in 11. consideratione, cuius initium est: Alij reperiuntur officarij. Et quod curiales sine munerum exhibitione latentur honore curia, videtur tex. iuncta gl. in verbo, functione. in l. 3. C. de silent. lib. 12.

Vigesima tertia consideratio. Honorantur curiales in hoc, Quod quauis priuatis non liceat deferre vestes oloberas, aureas, paraguaydas, hoc est brocatas sericas, & murice tinctas: cum tales sint vestes Principum. l. 2. 3. & 4. C. de vestib. oloberis, lib. 12. In curialibus Principi ministrantibus (vt ornatioes fiant coram Principe) licitum est, & permittitur tales vestes ferre, vt dicit lo. de Platea in d. l. 2. Poteest tamen Princeps eis auferre cum recedat, vt ait Luc. de Pen. in d. l. 2. & dixi infra in vlt. par. in 95. consid.

Vigesima quarta consid. In hoc etiam honorantur curiales, quod illegitimus seu naturalis, per traditionem, seu oblationem Curia, à patre factam (hoc est si fuit curialis) legitimat, & legitimus efficitur. tex. est in l. communium, & l. si quis. C. de naturalibus lib. in auth. quibus modis naturales efficiuntur sui. §. 1. & §. si quis igitur. & §. & quoniam. & §. filium. vsque ad §. trib. coll. 7. in auth. de monachis. §. si vero relinquens. coll. 1. §. vlt. & ibi notatur in verbo, curia. insti. de nup. in c. per tuas, & ibi glo. in verbo, filium, & per doct. extra qui fil. sint legit. in l. si. & ibi notat Luc. de Pen. col. 4. C. de his qui sponte muncra publica, lib. 10. & per eundem in l. si cohortalis. col. 4. de cohortalibus. lib. 12. Et tales succedunt parentibus extratestamento, & ab intestato. l. quoniam desideria. C. de naturalibus libe. Sed quoniam, vt dicit Ang. in §. 1. in auth. quibus. mo. naturales efficitur legitimi. colla. 6. hodie talis legitimatio non est in vsu, non aliter in isto. Sed vide ea quæ dixi in commento nostro super consuetudinibus duca. Burgund. tit. de successions des bastardz. §. 3. in gl. ab intestat. ver. secundus modus. vbi modi legitimi mandati describuntur.

Vigesima quinta consid. Curiales in hoc privilegiantur, quod pradia eorum non possunt alienari sine solennitate, de qua in l. fin. C. de alijs decurionum, seu curialium, lib. 10. Et isti in fauorem ipsorum curialium, vt Respublica beat diuites Curiales, vt in l. 2. illius, & in ratione in hoc privilegiatur res curialium, quantum ad minora & Ecclesiæ: & in hoc parti passu amittitur vt notatur per Purpur. in l. mandata. ff. de offici. cui maud. est. iurisd. Et aduerte in hoc singulare quod, quando petitur interponi decretum in talibus alienationibus, debent cause sigillatim exprimi, nec sufficeret generalis expressio. Vt si dicatur, vendo propter eas alienum eorum, sed oportet singulariter, & sigillatim exprimi causas, hoc est, vt nominentur creditores quantum cui libet debetur, vt habetur in l. 1. C. de prædijs curialium, lib. 10. & ibi Iaco. Rebuffi. idem obseruandum in rebus minorum, & Ecclesiarum vendendis. allegat l. magis puta. §. si. An. de reb. eorum. Facit ad hoc l. si quis mihi bocca iussum. ver. sed vt cum. ff. de acq. hare.

Vigesima sexta consid. Curiales Principes hoc honorantur, vltra alios, quod debent habere pro legitima sua nouem Vncias, licet non habeant, nisi trientem, vel semissem in auro de triente, & semisse. §. 1. col. 3. Quod bene notandum debent Cortesani Principis, vt dicit Mar. Lande in tractatu de official. dominorum. art. 74. vbi vbi men dicit hoc esse verum in legitimis. Et non naturalibus legitimatis, secundum Ioan. Bartra & notat moderni in auth. nouissima. C. de offic. testam.

Vigesima septima consid. Curiales etiam in hoc honorantur, & frequentes curiam Principis quodignobiles efficiuntur nobiles, & conuocantur ter nobilitantur, assistendo seruitio & oblatione Principi: vt dicit Ang. in §. si. col. 1. insti. de exco. pertext. ibi. vni. C. de mandatis Principum. vbi meus lason post eum, in l. omnium. in par. notabili. C. de testamentis. Purpuratus in l. 1. col. 2. de offi. eius cui mandata est iurisdic. Diu. in par. in 19. consid. vbi dicitur, Quod adhaerentibus teri Principis & eidem, in officio quo cunque per nimum nobilitantur. Pro isto dicto Ang. in l. 1. in l. 1. C. de præpositis labarum, seu laborum lib. in not. tex. Nam & immunitate digni sunt, quoniam lateris comitatus illustrat.

Vigesima octaua consid. Etiam curiales, vltra in quocunq; seruitio sint deputati, etiam in curia Principis, vt dicit Barbaria in tract. de præd. Cardinalium. q. 1. col. 22. dixi in 8. par. in l. 1. consid. in 11. par. in 35. consid. Vbi constat omnes officios Principum præferri ceteris, & gaudentis immunitatibus, quibus carent alij Artifices per l. 2. C. de excusatio. Artifici, lib. 10. & vide quæ

revelata sunt in 1. par. in 61. consideratione. curiales non est. cum ergo ex virtute, &c.

Vigesima nona consi. Illustriores dicuntur Curiales, qui seruiunt Principi respectu aliorum illustrium, qui non resident in curia, vt probatur apud Iob. col. 8. in 2. vol. Quod praferuntur in eadem dignitate constituti illi, qui sunt in curia, & qui seruiunt, & assistunt Principi, per text. in l. 1. v. ubi quos lateis nostri decus illustrat. C. de praepositis laborum, seu labarum, lib. 12. Vbi omnis ordo recipit splendorem à Principe, sed non aequaliter: Quia non ita resplendet illi, qui abest à curia & latere Principis, sicut ille qui est in praesentia Principis. text. est ibi. Et facit, quod dicit Bal. in rub. de officio proconsulis. Vbi inquit, quod Principis praesentia seu Papae, Cardinales illustrat. allegat. d. l. dixi supra in quarta parte, in 16. consideratione. Cuius initium est: Cardinales manentes, &c. Adducit Barbata in d. consilio rationem, text. in l. bene à Zenone. ad finem. C. de quadriceniij praescriptio, ibi: Qui enim suis consilijs suisque laboribus pro toto orbe terrarum, die noctuque laborant, quare non habeant dignam suam praerogativam fortunam? Vbi est textus mirabilis. quod illi, qui sunt in seruitio Principis, debent esse praemiati. Et licet textus loquatur in Imperatore, tamen quia ratio generalis est dispositio, dispositum ampliat ad amplitudinem rationis legis, vt voluit glo. in verbo, factum. in c. 1. de elec. in 6. probatur in l. pater filium. §. fundum. ff. de legatis 3. & in l. cum pater. §. dulcissimus. ff. de leg. 2.

Faciunt ad praecedentia, quae dicit Angelus in l. de testament. militis, quod doctor qui est ad laicum Principis praefertur militi. Ita recenset Purpuratus in l. 2. colum. 18. ff. de officio eius cui mandata est iurisdicatio. Pars enim corporis Principis familiares eius seu curiales esse ceniuntur. rext. in l. quisquis in principio. C. ad legem Iuliam maiestatis. canonizata in c. si quis, circa principium. 6. quod dicitur per gloss. in verbo, cum familiaris. in cap. cum dilectus. extra de clericis non residentibus.

Trigesima consi. Curiales in hoc privilegiantur, quod non possunt conueniri coram iudice ordinario loci, vbi habent domicilium: sed debent conueniri in curia, & ibi causae eorum tractari debent. Maximè pro negotijs curialibus coram magistro officiorum, aut magno praeposito Domus Principis, de quibus supra in hac parte dictum est. In alijs vero causis, non concernentibus eorum statum curialem, sed negotia prinata, seu particularia, & suarum rerum, habent in Galia omnes curiales Iudices eorum destinatos, qui praesens in Palatio habent cameram iudicariam, & dicitur camera requestrum & istud imperium à Principe curiales in vim quarundam litterarum Regiarum (quae vocantur litterae de com-

mittimus) in vim, quarum causae ipsorum curialium committuntur, deputantur, assignantur talibus iudicibus, pro earum decisionibus, Et sunt pars dominorum de parlamento habentes cameram separatam. Ab his tamè ad curiam magnam appellatur, vt dicit G. Benedicti in sua repe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. in secunda decisione. numero 480. in fine de testamentis.

Et praedicta satis probantur in l. fin. C. vbi causae fiscales, vel diuinae domus, hominumque eius agantur. Vbi etiam coloni Principis conueniuntur in ciuili negotio coram praeposito sacri cubiculi, (qui hodie apud nos vocatur cambellanus) vt supra, ista eadem par. in 8. consideratione. Cuius initium est, videtur quod post istum, &c. dixi.

Etiā facit extrauagans Eugenij III. incipiens, diuina. & textus concordatorum in titulo de appellationibus. quo ad curiales summi Pontificis, qui alibi quàm in ipsius curia conueniri non possunt. Et, vt dicit commentator regularum cancellariae, super regula sexta, Capellanus honoris Papae, est exemptus ab ordinario, etiam si non exerceat actu officium suum: pro quo allegat. gloss. in verbo, videatur. in authen. vt ordinariae praefecturae, &c. col. 5. & ibi idem commendator dicit idem esse in cubiculario.

Trigesima prima consi. Curiales in hoc pariter honorantur, & privilegiantur, Quoniam excusantur à tutela. text. in l. iurisperitos. ibi: cum dicit in consilium Principum assumptos. & ibi: quoniam circa latus eorum agerent, & honor delatus finem certi temporis ac loci non haberet. ff. de excus. tut. concordat l. si. ibi, circa latus nostram militantes. C. eod. tit. Dixi in proxima sequenti par. in 3. consideratione, vers. addo alium effectum, &c. concordat etiam text. in l. verum. §. ex facto. ibi: vel hi, qui circa Principem sunt occupati, vt in consiliarij Menàdri persona est indultum. ff. de minorib.

Trigesima secunda consi. Curiales & Domestici Principum excusantur ab hospitij militum, seu exempti sunt ab onere hospitandi milites, rext. in l. decurionibus ibi: domus quoque. C. de silentarijs & decurionibus eorum, lib. 12. Et licet ibi tantum videatur loqui de silentarijs (hoc est, qui excubias faciebant in palatio Principis, apud nos vulgo dicti, lex archies du guet) Idem tamen dicendum de alijs, vbi eadem ratio militat. facit etiam text. in l. in sacris. C. de proximis sacrorum scriuinarum. & in l. 2. C. de praepositis sacri cubiculi, eod. lib. 12. & l. archiatros. (quae medicos sacri palatij molestia hospitali liberat.) C. de metaris & epidemticis, lib. 12. & in l. pen. illius ti. plures enumerantur. vt Consulares, & patritij, consules, praefectorij, Magistri militum, Magistri officiorum, vel questores. Comites domesticorum,

S E X T A P A R S

eorum, & protectorum & sacrarum largitionum, & priuatarum largitionum, & Primicerius notariorum, istam habentes immunitatem, diuerso tamen modo. Nam aliqui habent tres domos, quidam duas, quidam vnam. Tantum immunes à prædicto onere. Similiter Tribuni ex primicerio, illa potiuntur libertate, vt in l. si. illius ti. Plures etiam alij excusantur, vt Doctores legum, & Comites, vt dixi in cōmento nostro super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, tit. de iustices. §. 4. in glo. i. verfi. sed queritur, cum verfi. sequenti.

TRigesima tertia consi. Curiales in hoc honorantur, Cum, vt cōmuniter videmus in Gallia, & apud vos excusantur à tallijs & collectis, exactionibus & impositionibus Principum, & donis, aut alijs munerib. extraordinarijs, quæ sūt, & cōceduntur Principi & Regi, vt apud nos fit in fenagijs: quoniam communiter in literis Regijs triplici statui huius patriæ directis dicitur quod ab his sint referuati & exempti Nobiles origine nobilitate viuentes, & officiatij domestici Principis.

Sed, an ista exemptio, seu immunitas, ei competat ex priuilegio vel de iure, vel ex generali consuetudine. Quantum ad nobiles, dixi infra in 8. par. in 48. consideratione, cuius initium est. nobilitas in hoc honoratur.

Quantum verò ad huiusmodi officiatios, de iure plures excusantur à prædictis ratione dignitatis aut officij, vt in titulo, de excusationibus munerum, lib. 10. C. vt in l. maximorum. illius tituli, enumerantur super illustres Comites Consistorij, Notarij, Cubicularij, & Excubicularij. Item in l. si illustres comprehenduntur. Item in l. eos omnes Comites, vt præsidum, proconsulum, & procuratorum Cæsaris & magistri scriniorum, memoria, & sacrarum epistoliarum vel libellorum, & qui signabant responsa imperatoris. Item, in l. certis, protectores & præpositi laborum. Item in l. negotiantes. Purpurarij, & vestuarij, qui quidem omnes habent immunitatem à muneribus ciuilibus & extraordinarijs, vt in d. l. patet, & non solum habent illam prerogatiuam, quamdiu Principi seruiant, sed quamdiu vixerint. l. eam legem. C. eo. ti. & de pluribus habemus tit. particulatcs, de quibus fit mentio de eorundem immunitatibus, vt in l. 1. & 2. C. de primicerio, lib. 12. l. in sacris. secunda. & l. iubemus. C. de proximis sacrorum scriniorum, & l. 2. C. de priuilegijs eorum qui in sacropalatio militant. l. 2. C. de præpositis sacri cubiculi. & de omnibus cubicularijs. l. 1. C. de palatinis sacrarum largitionum. & idem dicendum in alijs vbi eadem ratio militat. tex. in l. fin. C. eo. ti. lib. 12. & dicit Imperator in l. vnica. C. de præpositis laborum, lib. 12. Nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustat.

Et cum senatores excusentur, vt l. 4. C. de dignitatibus, lib. 12. ideo à fortiori curiales & familiares Principum. Neq; ex eo eorum conditio deterior

fieri debet, cum circa principem se obsequiales habent vniuersis. tex. in l. cum dilectus. & ibi in extra de clericis non residen.

Facit, quia docentes in vrbe Romana (quæ communis patria sicut & curia regia) non minus priuilegiantur quàm docentes in propria patria. tex. in l. sed & reprobati. §. penul. ff. de excusatione tutorum. vbi dicit textus. Quoniam communis patria & existente patria Regia vrbe decem tribuens & exhibens, vel immunitate fruente. Latio, quia officium nemini debet esse damnosum nec ad compendium. l. videlicet. ff. ex quibus maioribus. c. peruenit. extra de fideius. & l. eius uisus communis. ff. de furtis. Facit etiam, quia curiales (vt forentes & peregrini) meteti possunt indulgentias in anno lubilij: vt in extrauagan. de facij VIII. incip. Antiquorum. de penitentijs de remissionibus.

TRigesima quarta consi. Etiam curiales exempti à vestigialibus, & padagijs, quæ ponuntur pro rebus eorum vel heredis & transeuntibus ad curiam, aut sequendo curiam. l. 1. in §. 1. C. de proximis sacrorum scriniorum, lib. 10. C. de silentarijs & decurionibus eorum, eodem lib. sic & senatores. l. 4. C. de dignitatibus eodem lib.

Istud optimè probari potest, pro omnibus in generali consuetudine, quæ in hoc obseruatur in toto regno, & quæ in talibus est obseruanda, vt in tex. in l. si publicanus. §. si. ff. de publicanis & vestigialibus, & ibi glo. in verbo, municipium. in d. §. de reb. enumerat plures casus in quibus excusatur à solutione gabellarum & vestigialium, quod lo de Imola dicit esse intelligendum in casu, scilicet, quod in talibus quis excusetur ratione rei, aut ratione personæ, aut ratione officij, aut ratione consuetudinis, pro quo faciunt maximarum, circa initium. C. de excusatione, lib. 10. & crederè tales curiales esse exemptos tam ratione priuilegij, quam personæ & consuetudinis, & præscriptionis, cum liberatio à vestigialibus, seu nō præstatio præscribi possit. textus in l. 1. §. earū. ff. de publicanis. Et consuetudo priuilegij, immunitate consequenda, inspicere debet, textus in negotiantes: ibi, secundū veterè consuetudinem, & in l. maximarum. ibi, vetusto more duram. C. de excusationibus. munerū. lib. 10. l. vt. §. penul. in initium est: sed ea ibi, vel morte. ff. de muneribus & honoribus.

TRigesima quinta consi. Subiecti ad rationem curiales, excusantur ab illa residentia, & non obstante absentia, salaria, & stipendia officiorum huiusmodi percipere debent, argument. c. cum dilectus. extra de clericis non residentibus. Et ratio secundum text. Quia familiares circa principem se obsequiales vniuersis exhibent, vt supra

proxima confid. dixi. Et principi & omnib. pro-
 tant. & qui in seruitio & familiaritate Principis
 ius pro presentibus habentur, secundum gloss.
 rti. ibi facit c. de cetero. extra cod. tit. & seruire of-
 ficio intelliguntur. in d. c. cum dilectus. cap. ad au-
 entiam. cod. tit. argumen. c. circ. 7. q. 1. c. simi-
 liter. 16. q. 1. & c. hoc huius placiti 12. quaest. 2. & in-
 tegre curiales, hoc est, existentes in seruitio Prin-
 cipis, vel officiales curia trahentes ibi moram ex
 prescripto ipsius Principis. Nam satis tunc dicun-
 tur ab esse causa Reipub. vt dicit Pan. in d. c. cum
 dilectus. ibi, sed quaeritur. & pro hoc alle. l. sed & si
 per praeorem. in fi. & l. Reipub. ff. ex quibus causis
 maiores. Et vt dicit commentator regularum,
 Conciliaris, super regula 5. Illi potissimum curiales
 dici debent, per quorum curam & consilia Respu-
 blica expeditur, hoc est extollitur, vel vitilis fit, vel
 Reipublica negotia explicantur. Et curia sic diffi-
 nitur in commento Valerij, libro secundo, de in-
 stitutis antiquis. in c. vbi de Eumenc rege Asiae fit
 mentio sic, quod nihil aliud est, nisi fidum pectus
 & altum Reipublicae. Et quemadmodum ca quo-
 rum animus non est conscientius est secreta in pecto-
 re nostro seruantur: Ita arcana consilia Reipubli-
 ca in pectore curia reponi atque seruari debent,
 & ibi vide duo exempla de secretis curia non re-
 uelanda.

Trigesima sexta confide. Curiales laudantur
 apud Principem, qui sunt praediti virtutibus,
 industria prouidi, moribus honesti, in ministerijs
 experti. Et tales erant curiales & ministri Salo-
 monis 3. Reg. 10. cap. vbi dicitur: Videns Regina
 Saba omnem sapientiam Salomonis, habita-
 culis seruatorum, & ordines ministrantium, vestes-
 que eorum, non habuit ultra spiritum. & Cant. 3.
 ca. En, lectulum Salomonis sexaginta sortes am-
 biant, ex fortissimis Israel, omnes tenentes gla-
 dios, & ad bella fortissimi. Et vt tales sint, debet
 Princeps sollicitus studere. Secundum enim Iudi-
 cam populis, sic & ministri eius: & qualis est Rector
 ciuitatis, tales & habitantes in ea. Ecclesiastici 10.
 cap. 1. Er in hoc exaltari debet curia Principis,
 quod semper multae Nobiles, probataeque perso-
 nae sustentantes, vt in l. omnium. in prin. & ibi no-
 tar. Angel. C. de testam. Et in §. 1. illiusl. dicit per il-
 lum §. quod ideo Princeps habet omnia iura in
 serinio pectoris, & totam Philosophiam: Quia in
 curia sua sunt & esse debent praenotabiliores ho-
 mines mundi, in quacunque facultate, pro quo
 allegat prooemium. C. sed particularius est in pri-
 mo Constitutione. C. in §. ideoque, & in secun-
 da in §. sed eum. ibi, & electis viris. iuncto. §. incip.
 ad istum enim laborem, facit prooemium instit.
 cumq.

Trigesima septima confi. Si videas femel Cu-
 riales carentem septem vitijs sequentibus,
 adde eum vsque ad extremum.

Primò, quod non sit ambitiosus dignitatum:

Ideo laudabimus Priscatum Millennium, qui tan-
 diu Imperium sustinuit, quandiu cum Athenien-
 sibus bellum gerendum fuit. postquam vero pax
 ex victoria facta est, deposuit Imperium, ne vltra
 quam Reipublicae necessitas exegerat, dominus
 ciuium permaneret, vt dicit Valerius lib. 6. c. 5. Et
 vltra laudabimus illum, qui gratias egit quando
 consulatum amisit, de quo Valer. lib. 4. c. 3.

Secundò, quod non sit adulator.

Tertiò, quod caueat improbam munerum ac-
 ceptionem, quae etiam prudentes excæcat.

Quartò, quod non sit officiorum, vel commo-
 dorum venditor.

Quintò, quòd non sit simulator exterior ami-
 citiarum, nec fingat se amicū, donec veniatur ad
 amicitiae experimentum.

Sextò, quod non sint astuti & sophistici machi-
 natores ad calumniandum vel illaqueandum: &
 ex consequenti, ad excoriandum, vel spolium dum
 populum, iniquas leges statuendo, vel eis fauèdo,
 peruersas consuetudines allegando, vanas vias ca-
 lumniandi adinueniendo.

Septimò, quod comesationibus, & ocijis &
 vanis ludis non vacent, de die non faciāt noctem,
 nec de nocte diem. Tales enim qui talia vitia non
 habent, insigniter sunt laudandi & commendan-
 di, & vsque ad caelum extollendi: Sed cum pauci
 tales reperiantur, ideo aliter non insistam, cum
 etiam sit vltra intentum nostri operis, sed de mi-
 serijs curialium, & de his septem vitijs te remitto
 ad Io. Valensem in sua summa de regimine vitæ
 humana, seu communi loquio, par. 18. dist. c. 1. 2. 3.
 4. 5. 6. 7. vbi amplè, & ad Polycratum de nugis cu-
 rialium, serè in toto suo tract. potissimè vide in li.
 5. c. decimo.

Trigesima octaua confid. Curiales seu aulici
 in hoc priuilegiantur, quod eis facilius par-
 cendum, seu mitius agendum est quàm alijs. gloss.
 1. in fin. in c. quando. 86. distinet. cap. si verò, infra
 in initio. extra de senten. excom. cap. qualis. in fin.
 25. distinet. Idco teste G. Bene. in sua repet. ca. Ray-
 nutius. in verbo & vxorem nomine Adelfiani.
 in materia successione ab intestato. num. 308. Ista
 fuit causa, propter quam Ioannes & Paulus fra-
 tres Iuliani Imperatoris primicerij ad fidem con-
 uersi, non fuerunt publice, sed in carcere decolla-
 ti, ad quos Terentianus ad eos decollandos mis-
 sus, Non (inquit) decet vos intra aulam Regiam
 nutritos, vt publice occidamini: sicut habetur in
 eorum legenda. Et ratio videtur, quia tales pro
 Rege, domo, & parentibus Regis laborare solent.
 Ex quo Abiathar (licet esset morte dignus) veniam
 obtinuit à Salomone, vt scribitur 3. Reg. cap. 2. ibi,
 Abiathar quoq; dixit Rex, vade in agrum tuum,
 & quidem vir mortis: sed hodie te non interfi-
 ciam, quia sustinisti laborem in omnibus, qui-
 bus laborauit pater meus. Et pro ista parte, addu-
 co gloss. optimam in verbo, ob meritum. §. planè.
 infra.

SEPTIMA PARS

in sti. de iure natu. que glossa ab omnibus approbatur. Et dicit, quod sit remissio poenae, quando quis multum seruerit Principi, & sic iusta causa minuendi poenam alicui delinquenti est propter

multa seruitia, quae contulit Principi vel Reipublicae. Et dixi hic ante in 19. confide. incipien. Generales receptores, &c. verficu. quomodo tam parcendum, &c.

Sexta partis Catalogi Gloria Mundi finis.

SEPTIMA CATALOGI
GLORIAE MVNDI PARS,

OFFICIA IVSTITIAE ET IVRISDICTIONVM CON-

tinebit: Deputata tam circa Consistoria, & Parla-
menta, quam Tribunalia seu Prætoria, & alia
sedes Regales inferiores. Et fiet de his vna
commixtio, secundum quod est questio de
omnibus Officiarijs Iustitiæ. Sed tamen de
Dignioribus primò fiet mentio
& secundum eorum dignitates, & prout vnus
præcedere debeat alium.

Vnam est quinquaginta Considerationes complectens.

Generalis est hæc prima consideratio ad omnes dignitates seu Magistratus. Quoniam alij sunt maximi, vt super illustres, Alij magni, vt illustres, Alij medijs, vt spectabiles, vt pbar rex. in §. pen. ibi: & medias habentes administrationes, quos spectabiles vocant. in authen. de non alienandis aut permut. colla. 2. Alij minimi, vt sunt clarissimi.

Et alij infimi, Pro quo facit tex. in l. raptores. §. fin autem. primo. ibi. Nec non alij cuiuslibet ordinis iudices. C. de episc. & cle. vt sunt defensores ciuitatum vel locorū, & iudices municipales seu pedanei. Et hoc ordine istos quinque gradus, seu genera magistratuum, posuit Spec. in ti. de iur. om. iud. in prin. Quæ distinctio probatur, per gloss. in verb. post magnificentissimos. in auth. vt ab illustribus, & qui super eam dignitatem, &c. §. pen. colla. 5. & per gl. in verb. illustribus (quam ibi sequuntur Arg. Are. & Ioan. de Plat.) in §. cunq. in proemio institutionum. vbi gl. expresse specificat gradum infimorum. Licet ab initio notat, quatuor esse ordines dignitatum: & de his aliquid supra dixi in 1. par. in 66. consid.

In primis tamē sciendum est, quòd omnis potestas est à solo Deo, siue iubente, siue sinente: vt ait tex. in c. quid culpatur. 23. qua. 1. Potestas namque Dei præcellit omnem hominum potestatem, vt in c. qua. contra. 8. distinct. & qui potestati iudiciariæ obstitit, Dei ordinationi resistit. tex. in c. qui

resistit. 11. q. 3. Nisi præcipiatur illicitum, quia tunc potestas potius est condemnanda, vt ibi.

Item, ipsa Potestas iudiciaria regendi hinc indubium, est duplex, videlicet Pontificalis & Regalis, vt est tex. in c. duo sunt. 96. distinct. & c. Principes. 23. q. 5. & vt dicit Bal. in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, &c. omnes dignitates & iurisdictiones a Papa & Imperatore deriuantur. Et ad curam Principis, magistratuum creatio tantum pertinet: in l. vnica. in princip. ff. ad leg. lul. de ambitu. Dixi supra in quinta parte. in 32. consider. incip. quod quilibet. & 24. consider. verficu. offic. 58. & ver. 72. Et ius vtriusque potestatis constitus actibus suis discreuit. cap. cum ad verum. distinct. Vtraque tamen potestas, mutuo ordine tenetur. d. c. Princeps. & cap. in cestuosi. 23. q. 3. cap. 1. & cap. quoniam. & ibi no. in gloss. finem offic. ord.

Et, sicut excellunt Diuina humana, cetera terrena, & spiritus carnem, sic Pontificalis potestas regalem excellit. tex. in c. suscipitis. 10. distinct. c. solita. de maio. & obe. & c. nouit. de iudic. Imperator quippe potestati Papæ subesse debet, c. si Imperator: & c. sicut. 67. distinct. Hæc Luc. de Pen. 2. C. de silētiarijs, lib. 12. sed è diuerticulo ad redeamus.

Maximi igitur sunt super illustres. Exemplo secundum Spec. vbi supra, Vt sunt Papa & Imperator, qui supra omnes sunt. d. c. duo sunt. 96. distinct. c. in apib. 7. q. 1. c. cuncta per mundum. 9. q. 3. de preca. ff. ad leg. Rhodiam de iact. Et de istis duobus quò sunt supra omnes alios, dixi supra in 4. d. c. p. 2.

ideo aliter non in sisto. Sed an sint superillu-
stris, & an superillustris sit gradus, an adiectio qua-
eris, seu dignitatis, ad primum gradum, amplè
comparant doctores, maxime Purpur. post Deci. &
20. meum las. in l. in prin. ff. de offi. eius cui man-
data est iurisdic. Alcia. tamen lib. dispuñtio-
nam. cap. 4. tenet intrepide, hunc non esse gra-
, & reprehendit hanc distinc. officiariorum
pluribus, Vbi etiam comprobat illos, quos di-
ctus. & illustres & spectabiles, sepe fuisse dictos
carissimos, vt infra in 17. consid. parebit, ex quo
non benefactum hac distinc. Sed ad istud
solum satis respondet Purpuratus vbi supra.
tit. 163. Spec. in d. tit. etiam inter superillu-
stres ponit consules, & Patritios. & Bal. in d. l. i. et-
iam adnumerat Senatores. Sed quibus hi compa-
retur, & an inter tales sint situandi, vide Purpu-
ratum in d. l. i. vers. 2. circa senatores. Vbi amplè
de vno quoque post dom. meum laso, & Decium.
Et hoc, de primo gradu, scilicet, de superillustri-
bus, si gradus dici possit, in quo non in sisto, cum
suis de his per supradictos doctores scriptum sit.
Et ex his, licet non multum vtilibus (vt vtar ver-
bis Lucae de Penna. in l. fin. C. de petitis bonorum
sublat. lib. 10.) tamen, quia delectabilia sunt, vi-
sum est occupare membranas.

Et de singulis infra fiet mentio suis locis, refe-
rendo officia iusticiæ, & quos ex magistratibus no-
tiss. equiparare possumus antiquis. Verum teste
Purpurato. in d. l. i. ver. sed circa hoc exemplum, si
rudiñci per omnia queramus, vix erit si-
militudinem. Vnde dicit Pyrrhus lib. 2. de ma-
gistratibus, quod nunquam eadem omnino hu-
manis temporis magistratum cum antiquis com-
paratio fiat.

Secunda consid. sit de illustribus, inter quos
primo est præfectus pratorio, vt probat text. in
Gregor. in l. C. de appel. & in l. de ordinario.
C. de offic. præf. pratorio orientis, &c. etiam tex.
in §. illo. in authen. de appel. & infra, quæ coll. 4.
probare possit dici illustrissimum. Et verum
est, quia hoc superlatiuum, non mutat gradum,
sed quandam maiorem præminentiam designat
etiam, qui illustres sunt, sine honorarios, siue ad-
mirationem habentes. Nam accidentia deno-
muntur, bicetum, not. Bal. in ca. vnico. §. caeri.
quid dicitur Dux, Marchio, &c. in vrbibus feud. Et
in loco hodie subrogatur Franciæ Cancellari-
us, de quo inferius in hac parte dicitur, & de
eius excellentia ad omnes alios officarios Prin-
cipis.

Secundo, inter illustres est præfectus vrbis se-
cundum d. meum las. in d. l. i. cum quo transerunt
ceteri post Spec. in d. tit. de iurif. om. iud. ver. ma-
g. pro quo text. est in l. viros. C. de palatinis sacra-
mentis. arg. lib. 2. Et huius magistratus magnum
est Imperium, vt patet in l. i. ff. de officio præf. v-
rbis. & in l. 3. vbi dicitur: præfectus autem vr-

bis, cunctis, quæ intra vrbem sunt, antecellat digni-
tatibus. C. cod.

Tertio, sunt Reges & Cardinales, vt ponit pro
exemplo d. meus las. in d. l. i. & post eum ibi Pur-
puratus, vbi amplè disputat, an Rex Francorum sit
illustris, aut superillustris. dixi de eo supra in 5. par.
De Cardinalibus verò etiam superius tactum est
in 4. par. & etiam de Patriarchis: de quibus etiam
faciunt mentionem dicti doct. in d. l. i. & hos po-
nuunt pro sexto exemplo illustrium. Item consilia-
rij Principum sunt illustres, de quibus etiam & in-
fra videbitur. Er doctores, qui per viginti annos le-
gerunt, vt ibi per Purpuratum, de quo infra in 10.
par. in 21. consid.

Tertia consid. Quia circa gradum illustrium
& excellentiam illius dignitatis deuentum
est, ideo priuilegia, seu effectus illustrium, qui sunt
multiplices, hic referre curau. Et circa eos (stu-
dioso lector aduerte) quia potuerunt tibi hono-
rem afferre coram magnis dominis. Primus est,
quoniam illustres litigantes, debent necessario
comparere per procuratorem, alias puniuntur in
amissione cause text. est in l. penult. quæ incipit:
quicumque. C. de procurato. Sed tex. in authen. vt
ab illustribus, & qui super eam dignitatem sunt,
&c. collat. §. hoc restringit solum procedere, in ma-
gnificentiis illustribus qui differunt à simpli-
cibus illustribus. cum illustrium multa sint gene-
ra. l. i. C. vt digni. ordo ser. lib. 12. quamuis commu-
niter in omnibus illustribus intelligatur, pro quo
facit generalitas rub. d. auth. Quod procedit, teste
Purpurato in d. l. 3. num. 145. etiam si effectus talis
in qua poena corporalis posset imponi, secun-
dum Salice. in l. reos. col. mibi 6. C. de accusatio.
Fel. in c. cum te. col. 3. de re iudic. Maria. Sozin. in
c. veniens. col. 10. de accusa.

Secundus effectus est, Quia illustres personæ
non possunt ducere uxorem, sine confessione do-
talium instrumentorum. text. in auth. vt liceat ma-
tri & auia. quia verò. le. premier. colla. 8. Sed istud
de iure canonico non est necessarium (videtur ta-
men honestum, & tutius est ita fieri) teste Purpu-
rato in l. i. num. 145. ff. de offic. eius cui manda. &c.
qui pro hoc allegat Panor. in c. tanta, in princ. qui
filij sint legitimi.

Tertius effectus. Quia illustres possunt per alios
legere suas sententias. text. in l. i. C. de sententijs ex
periculo recitandis. Qui probat hoc verum in om-
ni illustri: Imo idem si quis solum sit redactus ad-
modum illustris, & propter dignitatis prærogati-
uam, vt in Episcopo. text. est in c. fi. de re iudic. lib.
6. procedit, etiam si nullum verbu proferat, cum
in alio sufficeret quod diceret: & ita condemnno,
vel absoluo. vt in potestatibus Italiæ secundum
Spec. in tit. de sententia. §. sequitur. circa princi-
pium. Bar. in l. certi iuris. ff. de iudicijs. & ita hodie
obseruatur per omnes iudices secundum lo. And.
in d. c. fin. & Accus. in gloss. i. in l. fi. C. de senten.

SEPTIMA PARS

ex peric. recitant. Et tres prædictos effectus posuit do. meus las. in l. 1. sæpe alleg. ff. de offi. eius, &c.

Quartus, Quia illustris non potest citari nisi per literas tex. in l. quoties, in fine. C. de dignitatibus. lib. 12. Fel. in c. 2. de iudicijs. col. 14. Ideo non sufficeret citatio hoc casu facta per nuncjum sine compromissione expressa, & in hoc ille text. est singularis secundum Purpuratum. in d. l. 1. num. 148.

Quintus est, quia si datur iurisdictio alicui Vicario, seu officiali, in tali iurisditione, non comprehenditur persona illustris. Deci. in d. l. 1. ff. de offi. eius. alleg. tex. in c. 2. in fin. de offi. vica. in 6. (& bene meo iudicio, saltem iuncta gloss. 1. in fin. quæ docuit allegare tex. sequentem) sed Purpuratus vbi supra dicit, quod ille tex. nihil facit, sed voluit allegare tex. in c. 1. in fin. de offi. ordin. cod. lib. 6. Qui tamen secundum eum non concludit: quia ratio ibi assignata, scilicet, ob reuerentiam pontificalis officij specialis videtur esse in Episcopo, qui eo respectu videtur transcendere illustres, etiam si non sit illustris, de quo dixi supra in quarta parte. Et tenendo hunc effectum habere locum, adducit pro eo similem text. in c. inquisitores, de hæreticis, lib. 6. & ibi gloss. in verb. expresse: quæ etiam pro ista parte allegat. quia periculosum. de senten. excommun. eod. lib. Sed talia iura non extenduntur ultra casus in eis expressos, vt voluit Decius in ca. præterea. vers. quinto limita. de officio deleg. quia, vt dicit tex. in c. 2. de officio deleg. cod. lib. 6. pontificali dignitate prædictis ob reuerentiam sacri officij quod exercent, plurimum deferri conuenit, & eos plus alijs honorari deest.

Sextus, Quia illustris dignitas liberat à patria potestate, vt tener Barba. in tractat. de præstantia Cardinalium, in prima quæstione, primæ partis, pro quo facit rex. per rorum. in auth. constitutio quæ dignitatibus. & Episcopus filium liberat à patria potestate. collat. 6. Quod an sit verum vide per do. meum laso. in l. qui se patris. col. 3. vers. alios casus. C. vnde liberi.

Septimus, Quoniam si mulier est illustris, spurius filius ei in aliquo non succedit legitimis fratribus. text. in authen. si qua illustris. C. ad officia. Sozin. tamen limitat illum tex. in conf. 148. incip. nemini me. & secundum illum fuit iudicatum per Bal. de Bartholinis, scilicet, quando coitus non est accusabilis aut punibilis de iure civili, vt est, vt dicit in simplici coitu. quo casu, vt inquit, spurij succedunt patri & matri, & istud dicit procedere G. Bened. in sua rept. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. num. 698. extra de testamen. scilicet in casu istius fallentia, vbi talis mulier esset concubina, & in primo casu vbi esset meretrix. Et aduerte ad ea quæ dicit Soz. in l. Gallus. §. quod si is. ff. de libe. & posth. vbi dicit, quod coitus per

vxoratum eum soluit, non est punibilis nec accusabilis iure civili. & dicit de hoc esse ca. sum. in C. de adul. dicit tamen G. Bened. vbi supra. in 673. 674. & 675. quod hodie omnia adus fornicarius, & quicunque concubinatus quantunque simplex, & occultus multipliciter de nuptiis uili est damnatus & prohibitus. Idem etiam Barb. in cap. per tuas. in prin. extra de probat. nibus.

Octauum effectum addit Purpuratus in d. dicit ultra omnes scribentes: Quoniam, vt illustres iudices possunt iudicare secundum conscientiam, iuxta ea quæ ponit Car. circa fi. C. vt que desunt aduocatis. Vbi dicitur Papa iudicare debet secundum conscientiam, & dixi supra in §. par. 32. confid. vers. 38. Potest iudicare, quod inferiores facere non possunt: qui præcise tenentur iudicare secundum legatam & probatam. text. in l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. pra. fid. & ibi do. meus las. in c. iudicet. 3. c. si conscientiam deponere non possint, ceteri delegare debent, vt tradunt doct. ibi. de hoc de Clauasio in summa Angelica, in verbo re. §. 7. aut alias exonerare à iudicando, vt per Barba. in c. pastoralis. §. quia vero. col. penult. ceteri. offi. deleg. Et ira in dominis de parlamento secundum decisionem Guindonis Papæ. q. 29. quod placet Purpurato in d. l. 1. Nec etiam credere se verum in casu, vbi reperiri posset de libito in contrarium. Quoniam non possunt iudicare contra ius, multo minus iudicare, cum secundum iura sit iudicandum. c. 1. de consti. & paratus ibi per ceteriar. te. 23. q. 1. & c. summo opere. u. q. 3. Sed in casu dubio, vbi non esset decisio iuris, sententia contra seu arrestum etiam in conscientia habet vigis. Et vt dicit M. Laud. in tract. de Principibus quod licet Princeps possit iudicare secundum iustam & iustam conscientiam suam, caute (vt dicit) ne sua conscientia sit male imitata, pro quo allegat c. 1. de re iud. lib. 6.

Nonus est, in tutorum forma & etiam quæ speciales reperiuntur in pupillis in Romanis, vt in l. 1. & 2. C. de tutoribus vel curatoribus illustrium vel clarissimatum peritiorum.

Decimus, Quia Princeps ab illustribus tractatus prætorio salutatus assurgit aliquando est tex. in l. i. iuncta gl. in ver. processisset. C. de sententia passis. Ita dicit Fel. esse in omnibus fratribus, in rub. de maio. & obe. col. 4. dicitur etiam hoc argui maior & honor. Quod etiam scribit Purpuratus in d. l. 1. num. 161. ff. de offi. eius, &c.

Vndecimus, Quia si illustres sint in ius tractant ius sededi, etiam si sint accusati & propriam causam defendant, per tex. in l. si. sededi. §. C. vbi senatores, &c. Vbi insert ad Episcopos accusatum quod tamen alijs non illustribus non

quod dicitur. l. i. C. de offic. ciuiliū iudicum. & ibi
 quia ver. honorari. exponit, id est, aduocati. quē
 statum Fel. in rub. de maio. & obe. col. 4. nimis
 extendit ad omnes consistoriales Principis. Et di-
 xit idem Fel. in rub. de Magistris. col. si. quod quili-
 bet d. d. tenetur doctorum ad se venientem inui-
 tate ad sedendum, allegando l. finalem. Co. de ad-
 vocatis diuersorum iudicum. Nisi quando est ho-
 noratus proprie. d. l. i. C. de offic. ciuiliū iudicum.
 vel pro alio causam egerit. l. quisquis. in fi. C. de po-
 stulando. Quod quomodo prædicta intelligatur
 explicat Purpuratus in d. l. i. nu. 167. 168. & 169. ff. de
 officio eius, &c. Et dixi alibi de Episcopo & do-
 ctore.

¶ Duodecimus, statum iuratoriæ cautioni illustri-
 um, tam in causis criminalibus, quam ciuilibus, nec
 a dare cogi possunt in iudicio, text. est in l. quo
 res. in prin. C. de dignita. lib. 12.

Decimus tertius, In poena corporali magis de-
 ferunt illustri seu nobili quā plebeio. Purpuratus
 dicit hoc probari in le. properandum. §. sin autem
 rra. q. C. de iudi. & dixi in Commentarijs nostris
 super consuet. due. Burg. ti. Des droictz & appar. tē.
 agens mariez. §. 20. in gl. descendere. nu. 5. & infra
 1. 8. par. in 33. confid.

Alium scribit effectum Purpuratus: illustres pa-
 lam siue officiales Principis si sint perpetui, pos-
 sident res subditorum, allegat pro hoc Alexā
 cum in l. Principali. ff. si. cert. pet.

Sed ad vltimum effectum quem pro decimo-
 to ponit Purpuratus de uenio, in quo dicit, quod
 illustres in hoc priuilegiantur. Quod si legati sunt
 ex parte illustri in aliquam ciuitatem, pos-
 selli hospirati in hospitio si sint inferioris
 conditionis, ut suscipiantur tales legati. Ira tenet
 M. Linden. in tract. de lega. Principum. c. 2. incipit
 inueniuntur legatis, argu. text. in l. iubemus.
 de sacros. ecclesi. Credo quod sit secunda in §.
 de sacros. ibi: ea enim quæ ad beatissima Ecclesiæ
 pertinent, vel posthac forte peruenierint, tan-
 quam ipsam sacrosanctam Ecclesiæ & religiosam
 curam conuenit venerabiliter custodiri. Licet a-
 spiratus non debeat expelli. l. vni. §. caupo.
 de iur. iur. furtiū aduersus nautas, cauponas, sta-
 bularios.

Ad dotalium effectum, scilicet Quod illustres excusan-
 tur in re vel cura, etiam iam suscepta. text. est in
 l. pueronem. §. scire. ver. si autem quis. ff. de excusa-
 tur. & in l. iuris peritos. in prin. ff. eo. & in l. verum.
 §. de iur. iur. ff. de minoribus. Corroboro prædicta:
 Nam propter officium procurator. fisci à tali mune-
 re excusatur. text. in §. item diuus. inffit. de excusa-
 tur. Item silentarij Principis l. fin. C. eo. & l. fin. C.
 de silentariis. lib. 12. Item præfides & magistratus
 in rebus. l. a. h. l. r. §. 1. & §. remittuntur. Item ad
 magistratus res Principum, Præfectus vigilum,
 & nonnulli propter magistratum excusantur. le.
 de iur. iur. in prin. ff. de excu. tut. Qui tamen

sunt in inferioribus ordinibus. ergo à fortiori, qui
 in superioribus constituuntur. Item sacerdotes.
 text. in l. pen. in prin. ibi: vel qui sacerdotium. ff. de
 vacatio. & excusatio. munerum. & ca. generaliter.
 16. qu. 1. facit, quia iudex seu arbiter effectus sacer-
 dos non cogitur sententiare, & soluitur compro-
 missum, ait iureconsultus Paulus in l. non distin-
 guemus. §. sacerdotio. ff. de arbitris. Et ratio ibi af-
 signatur. scilicet, quia id non tantum honori per-
 sonarum, sed & maiestati Dei indulgetur, cuius sa-
 cris vacare sacerdotis oportet: Ira dicendum est in
 illustribus personis, qui maximam dignitatem ha-
 bent, & non cessant laborare pro maiori Reipu-
 blicæ munere, & commodo, quam si tutela vel cu-
 ra exempti sunt. Et, quod deferendum sit dignita-
 ti & personæ. text. est, & ibi concordan. & gl. in ver-
 bo, superioribus, in c. pastoralis. in §. 1. extra de off.
 delega.

Adde & alium effectum, Quod illustres perso-
 næ ad munera sordida, & extraordinariæ necessi-
 tatis damna non tenentur. text. in l. si. quæ incipit:
 ab illustrib. C. de accusationib. munerum, lib. 10.

Quarta confid. sit de medijs, qui spectabiles di-
 cuntur. Inter quos primò ponit Spec. tit. de
 iurisdic. om. iud. ver. medij. magistratos militum.
 alleg. l. 2. C. de offi. magistrati militum. De isto latius
 infra in 9. par. & paulo inferius, vbi de Connesta-
 bili, qui adaptari potest magistro militum. Et in quā-
 tum iste Magister militum possit capi pro Conne-
 stabili, dicerem illum esse illustrem, secundū quod
 voluit esse, & nominat talem Imperator in le. 1. &
 2. C. de offi. Magistrati militum. Sed in quantum cape-
 remus Magistratos militum pro capiteis guerra-
 rum, videretur dicendum, quod essent tantum
 spectabiles, pro quo voluit allegare Spec. l. 2. C. de
 Comitibus. rei milit. lib. 12. licet etiam Purp. in d.
 le. 1. nu. 232. vbi de spectabilibus exemplificat, videat-
 ur quodammodo dubitare dicendo illos posse di-
 ci etiam illustres.

Secundò exemplificat Spec. vbi supra de Præto-
 re, qui dicitur spectabilis, secundū text. in auth. de
 app. & infra que. §. similiq; modo. colla. 4. & in §.
 præconizam. in auth. de lenonib. coll. 3. Itē præfe-
 ctus vigilum. text. in l. 3. ad Principum. ff. de offi. præfe-
 cti vigilum. Item Proconsul, ut probatur in præal-
 legato §. similiq; modo. & in auth. de nō alie. aut
 permutandis rebus. §. hæc omnino. ver. dicim. au-
 tem. coll. 2. Item præfectus Augustalis. §. supra. alle.
 & l. vni. C. de priuatis carceribus.

Item Præfectus Aegypti vicarij, & Duces. text. in
 l. raptores. §. sin autem primò. C. de Episc. & cle. &
 de Ducib. etiam text. est in c. anteriorum. §. pen. &
 fi. 2. q. 6.

Item Comes rerum priuatarum. procu. fisci, &
 Comes orientis (non tamen Comites Italiae, & A-
 lemaniae, quia clarissimi sunt) Comites vbi Prō-
 uincias regentes, ut olim erant Tholosan. & Prouin-
 cia, vel Campaniæ, spectabiles sunt, ut præalle-
 gato

gato. §. similiq̄ modo. & d. e. anteriorum. §. similiq̄ modo, hæc sunt exempla spectabilium posita per Spec. vbi supra, d. meus las. & post eum Purpuratus in d. l. i. ff. de officio eius. ponit alia exempla, scilicet Episcopum, & Archiepiscopum, de quibus ante dictum est.

Item Capitaneus guerra & ciuitatum. Itē Marchiones, & Barones: & ibi Purpuratus probat, q̄ quandoque Duces, Comites, Marchiones & Barones illustres dici possunt. vide amplē per eum, & de quibus suis locis dicam.

Quinta consid. insequendo Spec. in d. titu. de iurisd. om. iud. ver. minimi. de ipsis minimis tractat, qui clarissimi vocantur. Inter quos primò ponit præsidēs prouinciarum, pro quo rex. in l. v. nica. §. 1. & ibi notatur, in verbo, rectoribus. C. de priuatis carceribus. & in auth. de non alienandis, aut permutandis, ad fi. ibi: dicimus autem. colla. 2. melior tex. in l. 2. C. si aduersus fiscum. Item ciuitatum, & prouinciarum rectores, vt in l. raptores. §. sic autem p̄mò. ibi: & viri clarissimi rectores prouinciarum. C. de Episcopis & cleric. do. meus laso. & post eum Purpu. in d. l. i. ff. de offic. eius, & c. ponunt multa alia exempla de his minimis, de quibus hic non discutiam, sed suis locis in hoc opere dicemus, ne peruertamus ordinem, & intentum nostrum, eò etiam maximè, quia hoc opus non multum fundatur super huiusmodi gradibus, sed potius super dignitatibus, quas gerunt in administrando secundum diuersa tempora, præcipuè cōstitutionum huiusmodi officiariorum, & temporali hodierna, secundum quæ administrant in effectū: & insequendo Alciatum in libr. 3. disputationum. c. 4. dicam, quod hæc claritates terminorum potius fuerunt datæ ex voluntate Principum, quàm ex necessitate officij, cum talia non necessitant, ex quo in his non multum insistere intendo. Ponūt tamen do. meus las. & Purpuratus in d. l. de istogra du. Abbates, Commēdatarios, Abbatissas, Priores & Priorissas, in casibus, in quibus præsentunt monasterio. Dixi supra 4. part. etiam Procuratorem Cæsaris iuridicum Alexandria, Doctorem, legentem inter scholares, Auditores sacri palatii, Gubernatores & Barones, Memoriales, Propositores consistorij Imperialis: Etiã videtur ponere Magistros sermiorum, quos voluit comparare Magistris requestarum, sed in vtroque errat, ideo non insisto, sed latius & clarius infra dicitur, cum de vnoquoque suo loco fiet mētio, & pro certo in hoc gradu, & in his multum errauit Purpuratus, ad quæ tamē nolo insistere.

Sexta consid. erit de infimis. Et sic de quinto gradu, secundum Spec. quem etiam videtur sequi do. meus las. & Purpuratus in d. l. i. ff. de officio eius cui mandata est iurisd. & vt exemplificat Spec. Isti sunt defensores ciuitatum, vel locorum, & magistratus municipales, qui non possunt cognoscere vltra summam 300. solidorum, vt in auth. de

defens. ciuitatum. §. & iudicare. collatione in thesen. de iudicibus. §. audient. col. 61. magister ff. de iurisd. omnium iudicum. Item pedaneos (vt putant) qui non possunt cognoscere de paruis, & in duobus aureis finire. l. fi. C. de iudici. c. ei qui. §. item cum certa. 2. q. 6. forte, secundum eundem Duumiri. l. fin. admitt. ad bonorum possessio. l. e. dies. §. si de damno infecto. Item rationalis, qui e. de causa libertinitatis, & seruitutis, non ingenuitatis. leg. pen. Cod. vbi causa status e. bear.

Et omnes supradicti sunt officarij iustitiani, habentes iurisdictionem, & sic dignitate. Et de his vide Petrum Cothereau in suo sicuti magistratum ciuiliū in tit. de magistratibus municipal. Et quicumque in magistratu euntur esse in honore. l. honor. in prin. ff. de rib. & honor. c. pen. & fi. 42. distinct. vt notat in cap. vt debitus hon. extra de ap. & in c. l. sam. in 2. nota. extra de probat. Ideo tales randi dicuntur. facit tex. in §. pen. ibi: eo, q̄ non rari nobis placet dignos. in auth. de colla. 4.

De delegatis verò nihil est dictum, sed in hac parte post ordinarios, in 18. conside. etiam eis debeat honor & reuerentia.

Septima consid. In Francia duo sunt officia. In omnibus alijs excellentiora, & principiorum vnum est Primum, & prius in ordine. Aliud autem in re mili. pro quo facit rex. in auth. de non alienandis aut permutandis ad hinc. & c. seruabunt autem eam nostræ Reipublicæ leges maiores & minores, ciuiles & militares. eod. prior & excellentiori incipiamus. Cum alij sub sint eidem iurisdictione, & iustitia. ceptus ad sequentes in ordine prosequantur. initium à Quæstore, seu Præfecto pratorie die apud nos est dignior, maior, & excellentior. Cancellarius dicitur, & apud quem est testas Præfecti pratorio, & quæstoris: vt puratus in l. i. nu. 93. ff. de offi. eius, cuius iurisdictione, vt statim dicitur.

In Gallia verò post pares Francia: in coronatione & sacratione Regis Francia: duo sunt officia, qui præcedunt omnes Principes: per ad sunt ad latus Principis: puta Comes Regni Francia, & Connestabilis, de quo nunc quadret ad rem, videndum est, quæ sit præferendus: & in primis de Cancellario le sit eius officium, vt cognoscatur, in quo dignitas & præminentia consistat.

Cancellarius enim primus à Regia parte in iustitia distribuendo magistratum à dextera dictum obtinet. Et officium eius est & priuilegia per Regem concessa, aut condita sigillo regio muniri, sed apud se est, quod

com muniantur, corrigi & cancellat: de quo
 eraticus in initio sui libri ita:

Et eff' (inquit) qui leges Regni cancellat iniquas,

Et mandata pij Principis aqua facit.

Si quid obest populo aut legibus est inimicum,

Quicquid obest, per eum de finit esse nocens.

Et talis Cancellarius dicitur Quæstor, vt habe-

re in gl. vniuersos. C. de diuersis referip. ita dicit

de Pen. in l. neminem. C. de decurio. li. 10. Et

in gl. G. Bened. in sua rep. c. Rayn. in gl. & vxorē

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

de diuersis referi. pro qua gl. est tex. in auth. vt

in l. C. de peritis bonorum sublati, lib. 10. & in l.

rum (id est de Papiniano quondam dictum est) mō
 rum, in futurorumq; ara, aequi boniq; columē ap-
 pellari potest: atque etiam esse debet id, quod etiā
 credere me cogit consensus ferē hominum, insti-
 tutumq; quoddam quasi per manus rraditum, cap-
 put eum ac verticem iustitiæ appellantiū.

Antiquissimum autem esse magistratum ex ve-
 tustis monumentis apparet. Quoniā vt dicit idem
 Budæus ibi: Comperit anno 1511. Stephanū quen-
 dam Cancellarium diplomati subscripsisse à Lu-
 douico Rege cognomento Grassō monachis diui
 Dionysij indulto.

Et, vt dicit, multò antiquius legit diploma Ca-
 roli cuiusdam, in quo hæc verba addita erāt: Gan-
 zelinus notarius vice Rogerij Archiepiscopi, sum-
 miq; Cancellarij recognouit indictione 8. an. 28.
 regnante Carolo Rege glorioso. Viderur autem
 fuisse Carolus ille Magnus, anno etiam 1157. Hu-
 gonem alterum Cancellarium subscripsisse com-
 perit ipse Budæus diplomati cuiusdam, quo Ludoui-
 cus, qui Pius cognomento dictatus est, ius Rega-
 liorum antistiti Aureliensi remisit, quatenus ad-
 suppellecibilem elegantiorē, & instrumentum
 fundorum Episcopaliū attinet. Aliumque i-
 tem Bartholomæum, anno 147. eiusdem generis
 beneficio principali subscripsisse. Et, vt dicit ibi
 idem Budæus paulò post: Cancellarij nomen a-
 pud nos vereor, vt iam consentaneum tantæ rei
 esse possit. Quæ enim hodie dignatio ac maiestas
 huius honoris? tenuis hæc appellatio atque apud
 alias gentes proculcata significatum suum susti-
 nere ac perferre non potest. Latinum certe no-
 men non est, nisi fortasse credimus à cancellan-
 do (quod nec ipsūm faris Latinum est) Cancellari-
 um dictum. Atqui ne ijs quidem seculis, quæ
 hoc verbum genuerunt satis festiuum nomen fu-
 it. Cancellarij diploma quoddam legimus Comi-
 tis Viromanduani, in quo addita hæc verba erant:
 Ego Cancellarius scripsi ac subscripsi. Fuit apud
 alios honoratioris Scribæ nomen, qui Græcè ar-
 chigrammaticus dicitur, vt quidam tradiderunt,
 quasi Princeps scribarum. Apud nos verò iam in-
 de ab initio magnum huius magistratui honorem
 habitum esse. Præterea, quæ diximus etiam ex co-
 nijcere possumus, quod anno M. C. C. xxv.
 Guarinus quidam antistes Siluanectensis gessisse
 eum magistratum traditur, vir magni nominis il-
 lo seculo.

Regnante enim Philippo secundo (qui Augu-
 sticognomen tum meruit, & annos quatuor, &
 quadraginta imperauit) diu nullus Cancellarius
 apparuit. In codicillis enim Regijs illis tempori-
 bus indultis additum ferē legimus vacante cancel-
 laria. Anno autem 1320. constitutione Philippina
 interdictum esse conperitur consiliarijs Parla-
 menti, vt ne ab vrbe abnoctarent, duntaxat quo-
 minus omnib; concessibus Curie interessent cir-
 ca com meatum, aut Regium, aut Cancellarij
 cura

SEPTIMA PARS

eum Principe curiæ, qui tum supremus appellabatur. Nunc verò cum in Curiam amplissimam arbitratu suo ingredi Cancellatio licet, tum verò à Principe Curia primo ei loco ceditur, quasi magistratum omnium antistiti. Itaque Cancellariatus summum est hodie honorum fastigium, ultra quod nihil sperare licet homini quidem priuato, & togato, quasi quoddam summa quæque ambitus animi solstitium. Ab eo iam progressus nullus, sed qui se commouerit regredi tantum potest.

Proinde hunc, qui norma est omnium iura reddentium, qui in omni ferme parte constituendæ Reipublicæ Principis vicem implere aut certe obtinere creditur. Cuius ore faciendi Reges moribus nostris esse solent. Cuius oculis velut emissis circumspicere omnia ac perlustrare creduntur, nequid vsquam subsultet non suo loco positum. Cuius auribus, ut dicitur per purgatis, plenam ac iustam operam postulatoribus dare didicerunt. Qui caput est sanctioris interiorisque consilij.

Hunc denique, qui pronus & condus clementiæ benignitatisque principalis factus est, id est, qui illius æquitatis officinæ, quam Cancellariam dicimus, liberam administrationem habet. Qui morum legumque Regimen perpetuum recepisse videtur, quod munus primus omnium Augustus Imperator Romanus accepisse sibi delatum, non ipse sumpsisse dicitur.

Hunc inquam tot non omnibus eximium, multiplicas variæ prudentiæ fiducia subnixum esse necesse est. In hoc vno acumen dialecticorum, sententias Philosophorum, verba oratorum, memoriam iurisperitorum, ingenium poetarum, pariter ad omnia versatilis, ac re, impigrum, indefectum esse oportet.

Hunc omnia, quæ ætas ista capit, complecti, & perdiscere conuenit, quæ modo ad instituendum, excolendumque politicum virum valcant. Huic omnis antiquitatis memoria, & publici iuris auctoritas, & regendæ Reipublicæ ratio, quod scientia tanquam muneris huius materiam, quædam subiecta esse debent, quasi que in numero condita.

Hunc denique id auctoritatis esse oportet, cui omnes magistratus honorum suorum fasces submittere non indignentur. Cæterorum magistratum imperium suis ac certis finibus circumscribitur, sub huius iure imperioque omnes nostræ provincie sunt, ut olim omnes erant Romanæ consularibus. Itaque domum eius totius Imperij Galli conciliabulum quoddam, atque adeo oraculum esse par est, veluti quandam iuris æquitatisque officinam. Eius ianuam ac vestibulum omni postulanti, omnibus horis patere, nulli tamen hiare, id est, à nullo quiequam posse oportet. Imo verò non claudi veluti per fugium ac portum desicctis, & leges iuraque implorantibus, quæ ipse tuenda suscepit. Aram atque asylum his, qui contra vim,

aut improbitatem ius suum obtinere nequeunt.

Hunc denique, qui tantam tam augustam personam ab optimo Principe impostam sibi non ceat, omnibus numeris grauitatis, constantiæ, ueritatis, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, integritatis absolutum esse vitum, vnde cum in ætate, vnde inque placentem, omnium denique rarum hominem esse oportet. Earumque tenuitate multas condimentis humanitatis mitatisque committigare. Hunc eum esse dignum quem bonorum suorum sinum natura magister nignitate effuderit, qui magistratu, non magistratu donatus esse videatur. Cuius vita cunctis sit, ut inquit Plin. Eaque perpetua, ad quam ceteri magistratus dirigantur, ad quam hi conuertuntur, quibus non tam imperio opus est quam exemplo. Cuius tot tantæque sint animi doctores, ut esse plurimæ maximæque videntur profectus læquidem & dominicæ (quas gratias vulgo non hominum peculiare. Est plane vir, qui ingenio suo ab amoenitatibus vitæ atque omni uiore visu & conuiuio alienus esse debet, si nocentiæ conscientia gloriaque virtutis comtus. Hic est enim vnus omnium magistratus. Cuius res in vtranque partem gesta, nisi in mentibus latere, aut quoquo modo abditæ esse possunt, quippe qui in luce occidentis in oculis clarissimæ omnium provincie, id est, Gallie in aurbibus tantarumque gentium sit positus, id est, finitimum nobis, aut etiam ad quas fama nostra peruenit. Qui si se, veluti in medio amplissimo theatro positum, omnibus conspicuum esse se non reputauit, ad spectaculum coeuntibus non modo indigenis, sed finitimis etiam & viciniorum nimirum nullum habitum absurdum, nullum in conuincium, nullum flexum in deum ediderit. Huic porro non modo optimæque sibi, id est, conscientie, in seruendum, sed & mus cauendum (ut dicitur) sed etiam in lo, & scenæ, id est, multorum existimatum per naturam rerum licet. Arduum sane quod alioquin etiã intractabile seuerum & popularis esse, supercilium aduersus delicta aulicæ, & stringere, impotentissimis ceptis quorumque pibus atque aulicis factionibus præpotens sistere. Principem ira non nunquam uerum mentiore affectu per cunctum demitigare, & bo Ciceronis vtar) molli articulo tradendum, & circumspicere fortem & intrepidum, amovet est ita esse, ne sortitudo in neruum erumpat. Restremò in comitatu Regio physicum animam integram ac sartum (ut dicitur) & rectum ab assentatorum, ab obreptionibus veritatis formidine potentiorum aulicæ terricula non quam intentantium conseruare. Mira enim dimenta genuit aulicæ victus ratio, quibus peratissima etiam virtus sepe consopita conuicta

Hæc Budæ in loco supra designato: ad illi⁹ ma-
gestr⁹ festiuitatē, & decorē, ne dicā instructionē.
Eidem in tractatu suo de affe. in fi. Est .n. ille ma-
gestratus (vbi de Cancellario loquitur) inter toga-
rum summus, cuius domus (quod nomophylaci-
um dicitur) iuris custodia, legum ac constitutio-
num præsidium, oppressorum asyllum, flagitioso-
rum scopulus, æquitatis officina, ara supplicum,
in iure summo lapsorum adminiculum esse de-
bet: nullis prope finibus munia eius circumscri-
buntur, quasi vnus ille honor ad se summā omni-
um rerum munerumq; trahat, cum Principis vi-
tas prope modum adimpleat.

Olīm etiam hic Cancellarius Frāciæ apud Gal-
logræciis vocabatur: de quo in c. c. de don. iuxta
supra scriptiōnem: & hæc dignitas liberat quem à
patria potestate, vt §. 2. in fit. quib. modis ius pa-
triae potestatis soluitur. & in l. fin. Co. de consulib.
lib. 12.

Inter præclaros & literatos viros hoc officio, vt
ferunt in Gallia, decoratus & sanctus est Iacob⁹ de
Rauenna, qui prius fuerat doctōr regens Tholosa-
nis, secundum Bart. in l. 1. Co. de sent. quæ pro eo,
quod interest, præferuntur.

Etiam Pet. de Bellapertica Burgūdis doctōr re-
gens Aurelian. fuit Frāciæ Cancellarius, & vt ta-
les septuaginta adhuc hodie in choro Ecclesiæ cathe-
dralis Parisijs palam visitur sepultus in signijsq;ue
decoratus.

Fuit etiam Ioannes Fabri, vir vnde quaq; litera-
tus, & in iure peritissimus ac summus practicus,
Regni Frāciæ Cæcellarius, vt habetur in prima
Epistola ad breuiarium eiusdem super Co. vbi ita
affirmant præterea summum in Gallia gestis-
simum magistratum, neq; his dissentio hoc argumēto,
quod nati ac populorum locales cōsuetudines,
et præterea; etiam doctissimos (vt iura testantur)
accens, vno inter literas atq; à Recip. regimine vi-
uenti notæ fieri non soleant: quas tamen sapius
criticæ, ac velut sibi tritissimas enodauit.

Sanctus est etiam hoc officio Emarus, qui su-
per Cancellarius Caroli Magni, & scripsit Epistolas
philosophicas ad diuersos, viram ipsius Caroli, & histo-
riam temporum, & de monte Dulphi diocesis
Angliæ in Burdergalen. Er stauus fuit, vt habe-
tur in tali Commentarijs: in proœ. in fit. in verbo,
Emarus.

Fuit & ille inter alios præstantissimus, & omni-
um literarum & doctinarum expertissimus, san-
guineiq; nobilissimus Guido de Rupeforti etiam
linguandus (post fratrem suum Guillelmum de
Rupeforti) cui non fuit sibi similis. de Guillelmo
mentio perdidit Guillelm. Benedicti in di-
gesta repet. cap. Raynut. in verb. & vxorem no-
mine Adelasiam. num. 498. vbi plurimum lauda-
re de testament. Et prædictus Guido etiam lau-
datur à lo. de Gradibus in apostillis ad Perrum de
Rauenna, in alphabeto aureo, super verbo, iudex.

& accumulatus per Budæum in tract. suo de affe.
in fi.

Fuit & tempore suo Tribonianus Iustiniani Im-
peratoris Cancellarius, de quo vide Guidonē Pa-
pæ, q. 336. vers. 32. quæro, & est rex. in l. 1. in fi. vers.
ex his. ff. de officio quaestoris.

Fuit & Ioseph, Pharaonis Regis Cancellarius.
Nam cum Pharaō, Rex Aegyptius, de periculo futu-
ræ famis innumeris somnijs vrgeretur, nec vi-
sionem tantam humanum possēt reuelare consi-
lium, Ioseph, vir beatus, inuentus est, qui & futura
vera prædicet, & periclitanti populo prouiden-
tissimè subueniret. Ipse primus huius dignitatis
infulas consecrauit, ipse carpentum reuerendus
ascendit ad hoc gloriæ culmen euectus, vt per sa-
pientiam conferret populis, quod præstare nō po-
terat potestas dominantis. Ab illo namque Pa-
triarcha, & nunc pater appellatur Imperij, vt ha-
betur iudicium Gen. 41. & vt habetur, vno tan-
tum Regni folio Rex eum præcedebat, ex quo est
primus post Regem, & secundus in ordine: & de eo
ponit Lucas de Pen. in dicta rub. de præfectis præ-
torio, lib. 12.

Fuit & Moyse Dei Cæcellarius, vt habetur Nu-
12. & Iosaphat Regis David Cancellar. 2. Reg. 8. se-
cundum interpretat. Lyra. de qua per eundem Be-
nedict. in d. sua repet. c. Rayn. in verbo, & vxorem
nomine Adelasiam. nu. 391. extra de testa.

Vlpianus fuit Alexandri Cancellarius, & Sene-
ca Neronis, vt refert ipse Benedi. vbi supra. & fuit
etiam Cancellarius in Ecclesia Romana, vt dixi su-
pra in 4. par. in 13. cōsi. Plutarchus verò scribit Eum-
menem Cardianum fuisse Archigrammatea, hoc
est Cancellarium Alexandri Magni. Et Anton. in
2. par. historiarum, titu. 11. c. 14. dicit Cassiod. fuisse
Cancellarium Theodorici Regis Italia.

Aliquando etiam Cancellarius in iure fuit di-
ctus Præfekt⁹ prætorio simpliciter sine adiectione
loci, & talis leges condere potest, negotia sine ap-
pellatione terminare, potestate nulla dignitas est
æqualis, vbiq; vice sacra iudicat, nullus miles de
fori sui autoritate præstabit, excepto magistro mi-
litem, de quibus per Lucam de Penna in l. duos.
C. de suscepto. præposi. & arcarijs. lib. 10. Circa la-
tus Principis stat, & in eius comitatu semper est. l.
præcipimus. §. huic. C. de appel. ibi tamen tex. facit
differentiam inter præfectum prætorio, & quaestor-
em, & primum nominat præfectum prætorio. Et
dicit Spec. in ti. de iurisdic. omnium iud. ver. ma-
gni. Quod iste est illustris, & præst omnibus iudi-
cibus alijs, & excellentior est magistratibus omni-
bus alijs, & trina specialitate letatur. Primò, quia
ab eo non appellatur. Secundò, habet potestatem
condendi legem. Tertiò, quia minores contra e-
ius sententiam non restituntur. l. c. vni. in fi. ff. de
officio præfecti præto. nisi à Principe. leg. in cautē.
& l. fin. ff. de minor. & talis est illustris. §. illo. in au-
thē. de app. colla. 4. qui probare eum dici posse illu-
strissim-

SEPTIMA PARS

strissimum. Et etiam eminentissimus appellatur. l. 2. C. de sententijs expericulo recitandis. Et gloriosissimus dicitur. §. si. in auth. de non alien. colla. 2. Et præfetti prætorio dicitur sublimissima sedes. l. apertissimi. C. de iudicijs. Et magnifica sedes. le. si. vbi senato. vel clarissimi. Et ipse magnificus appellatur. l. præcipimus. C. de app. Et ad eum nomine magnificentia rescribit Imperator. l. saneimus. la premiere. C. de aduo. diuersorum iudiciorum. Et alijs de eius laude, & excellētia, vide Purpuratum in l. 1. in ii. col. ff. de offi. eius cui mand. est iurif. allegando Budzum, vbi supra.

Cuius consilio & directione vniuersalia Regni, & summe ardua, statum Regni, aut si aliquod sit inter pares, vel Principes bella mouentes iurgiū, aut Parliamenta de limitibus aut prerogatiuis disceptent, Rex audit, gubernat, & dissentit. facit tex. in auth. vt iudices sine quoquo suffra. §. hæc omnia. colla. 2.

Hinc Princeps dicit se legem facere apud eum. in auth. de priuil. dotis mulie. hæret. non præstan. §. quæ igitur. in fi. colla. 8.

In omni enim pater est, Princeps, & dominus vniuersæ domus suæ, ac Princeps in toto imperio. Gen. 45. Hæc dicit ipse Luc. de Pen. in d. rub. de præfectis prætorio. lib. 12. & per eum amplius in dict. l. duos. à quo omnia prædicta excerptis dictus Benedicti in loco supra alleg.

Et hic Cancellarius omnes alios huius Regni officarios quicumque sint, siue sit in consilio Regis, siue in omnibus alijs Parliamentis præcedit, & primus post Regem sedet, prout dicit idem Benedicti. & dicit Cassiod. li. 6. variarum questionum sic. Si honoris alieni est origo laudabilis, bonum initium sequentibus rebus dare potest, præconium tali autoritate præfectura prætoriana gloriatur, qui & mundo prudentissimus, & diuinitati probatur acceptus. Et ibi amplè ponitur per Cassiod. de potestate, autoritate, dignitate, & officio Cancellarij, & qualis esse debeat, qui est relatus per Lucam de Pen. in d. l. duos. vbi etiam amplissime per eum.

Sed an Cancellarius Connestabilem in actu in differenti præcedere debeat, licet habeamus titulum expressum de præfectis prætorio siue vrbis, & magistris militum in dignitatibus exequandis, lib. 12. Vbi dignitas præfecturæ prætorianæ, vt est Cancellarius, & Magistri militum, vt sunt magni Marescalli in Francia, qui sunt sub Principe militiæ, id est, Connestabili adequantur, ita quod prior incedit qui primò promotus ad officium inuenitur, etiam ipsis depositis ab administratione officij, vt in l. 1. co. tit. ergo multo fortius Connestabilis dicitur maior. Tamen ipse Luc. de Pen. doctor celeberrimus in rub. dicti tituli dicit, qd Præfectus prætorio ceteris dignitatibus antefertur, & representat reuerentiam Principis, & est eius Vicarius. notatur in i. Cod. de officio vice. Ex quo ex

hac consid. possumus dicere Cancellarium debere præcedere Connestabilem.

Aduerte tamen, quod vbi filius Regis pater natus est, sedet ad dexteram, & Cancellarius ad sinistram: vt tenet Nico. Boerij in traq. loarraigne, de autore magni consilij, ibi. Num. 1. scendo ad aliam partem.

Connestabilem debere præcedere Cancellarium, & anteferrì ex ordine literæ. Qui quod in talibus facit, vt qui primo nomine accipit, prior sit & dignior. dixi supra ample in 17. consid. Quoniam, vt habetur 2. Reg. qui fuit Connestabilis David, qui dicebatur ceps, & Præpositus militum, fuit primo natus à David in creatione, quã Iosaphat, qui fuit Cancellarius, vt supra dictum est. Et etiam si quando. C. de app. Primò viri sublimissimi officiorum nominatur, quam vir excellentissimus quæstor, qui dicitur Cancellarius. Et rex. in l. 1. C. de nouo codice componendo multis alijs locis semper præponuntur. Ex quo videtur, quod Connestabilis, qui prima versatur, Cancellario præferatur, quæstitiam intendit. Et Connestabilis nomen est, qui militiæ apud Francos primus post Regem fitur.

Et videtur, quod primò creatum à Deo tale officium, eò, Quia eum post creationem angelorum prælium factum fuit in caelo, & Michaeli fuit dara potestas pugnandi cum angelis, quibus fuit præpositus tanquam Princeps militum, vt habetur Apoc. 12. Ex quo constat, quod fuerit factus Princeps militum, seu exercitus, eatur præpositus paradysi, qui dicitur Dominus dicit gl. in le. 3. in fi. ff. de re mil. Quod id est Connestabilis, quod tale officium fuit in ante officium Cancellariatus.

Et sicut arguitur, quod matrimonium, & ceteris sacramentis ex tribus. Primò institutorem & autorem: quia Deus fuit institutor, & quia fuit institutum in statu paradisi, & in paradiso terrestri. Alex. consil. 36. & dixi in rub. Des droictz. & appartenances mariez, in Commentarijs nostris super Burgund. Sic etiam dicendum est de officio Connestabilis, quod fuit institutum à Deo, & in statu innocentia, quo præliabatur in vim potestatis concessa, ut constat ex supra deductis. Igitur videtur, quod Connestabilis præcedere debet omnibus, & quosæntq; alios officiales Regni excellentiam illius officij, quæ constituitur in rub. vt dictum est.

Et vt refert Budzus in suis anuotatio. super de officio præfecti prætor. ff. in celeberrimo ordinum conuentu (quos status dicimus) nouit Magistrum militū (quem Connestabilem

Principis vbique legatum requidē militarium loco inter magistratus sedisse, proxime cum Cancellarium. Sed etiam 3. Reg. 4. ca. in vita Regis Saul. viri literati, & sic Cancellarius præteritur in ordine Magistro exercitus, ex quo illud ordo non est multum attendendus in hoc.

Aduertendum est, Quod videretur quod isti duo accedere debent Duces, cum de sententia Ducū quod tales appellatio sit terminanda. l. si quando. Cod. de app. In quo plus est, dicit Guid. Papæ, quod de sententia Delphini ad Connestabilem, vel Cancellarium appellatur per illum tex. vt in q. 1. s. 16. ver. 74. Et de inferiori ad superiorem appellatur, imò de pari ad patrem non valet appel. c. non primus de consuet. in 6.

Et de materia, quod de inferiori ad maiorem appellandum amplè per Præpositum in rub. de appella. in 6. col. quod an sit verum de iure ciuili v. Bald. in sua Margarita. in litera S. ibi sententia. ver. 13. de quo vide in l. à consulis. & in l. præcepti. c. de appel. & An. 10. Nicellum in concordantia glori. iuris ciuiliis & canonici, in 6. concordantia, ver. 41. & 42.

Et quia omnia Regna gubernantur tam per iustitiam, quam bella & arma bellica, quorum recitantur conuersus, & ita ad inuicem coadunantur, quod vnum est ita necessarium sicut reliquum, notatur in proem. in fi. Et dicit text. in l. 1. C. de iustini. codice componendo. Quod summa Res publica iuribus de stirpe duarum rerum, armorum, atque legum veniens, vimque suam exinde trahens, felix Romanorum genus anteponi nationibus omnibus; dominari tam præteritis effectum in poribus, quam de propitio in aternum effectum. Morum etenim alter alterius officio semper quirit, & tam res militaris legibus, in tuto collatur, quam ipse leges armorum præsidio seruatur. Et intra se est per iustitiam, ita extra se per militiam reprimendo aduersarios, per militiam præcipuum decus, & stabilimentum totius Imperij, & est militaris disciplina tenacissimum vinculum cuius sinu ac tutela serenus tranquilluscque pacis status acquiescit: vt refert Valerius lib. 2. de disciplina militari. in prin. Ob quod Mars Imperi Romani pater appellatus ibi perhibetur, cum de Lucio Quintio Cincinnato loquitur, cuius maior director in præfenti Regno est Connestabilis, qui ad res bellicas secundus post Regē est, refert Gaguino Chronicaum lib. 4. ca. vlt. refert G. Bened. prædict. in dicta sua repe. c. Ray. 2. glo. & vxorem nomine Adelasiam. de testamentis. quod vt dicit, ibi olim tribunus Celerum (id est, militum, qui celeres equos habent) vocat⁹, de cuius initio, nomine & offi. ac potestate habemus 2. §. quod ad magistratus attinet. ff. de orig. iur. 2. habetur, quod fuit creatus tribunus celerum, quæ præerat militibus: & primus fuit Iunius Brutus apud Roma. Huius Iunij Tarq. superbus, excu-

ius cognatione erat, patrem, & fratrem interfecit: Iunium verò Brutum (quod stultitiam simularet) vita donauit, eique fatuo (quod ipse idem Brutus apud Halicarnasum de se narrat) magistratum dedit, vt præfectus Celerū esset, fortè ne nullo diceretur honore à cognato Rege affectus. Hic Brutus, cum & ingenio excelleret, & prudens, autor erat Regia tyrannidis eiiciens: hinc in d. 2. §. exactis deinde Regib. tribunitia lege Regias leges exoluisse dicatur.

Hunc Brutum tribunum celerum ibidem intelligendum est, vt dicit Vdalricus Zasius in d. l. 2. in §. quod ad magistrat⁹. in sua singulari repetitione. In veteri testamento Princeps militiae talis vocabatur, vt fuit Holofernes sub Nabuchodonosor Assyriorum Rege, qui regnabat in Ninive magna, Iudith 1. c.

Et Nabuzardam sub Rege Babylonis etiā Princeps militiae vocatus est, & post Regem secundus, Ierem. vlt.

Et sub Saule primo Iudeorum Rege fuit Abner. 1. Reg. 17. in fi. Et sub Dauide Ioab: vt dictum est. 2. Reg. 5. & 8. c.

Et sub Rege Syriae Naaman. 4. Reg. 5. ca. Et sub Salomone Banaias, 2. Regum. 23. & prædicta dicit ipse G. Benedict. in prædicta sua repet. cap. Rayn. vbi supra. Vbi dicit vltra quod habet quatuor Marchallos sub se, qui olim Romæ Magistri equitum ac peditum, id est, militum dicebantur: Et de his infra plenius dicam in nona parte, in materia laudis, & gloriae militum, an sit officium potius respiciens militiam, quam gubernationem Domus Regalis.

Nona consi. Inter officarios iustitiæ sunt præferendi Præfecti prætorio aliorum locorum, vt sunt Præsidentes parlamentorum Franciæ, qui sunt honorandi secundum institutionem locorum, vbi sunt præfidentes: & isti dicuntur cum adiectione locorum Prætorij, vbi sunt præfecti.

Et quoniam Parlamentum Parisiense est primum, & primò institutum, ideo Præsidentes in illis quibuscunque alijs secundum ordinem illorum præponuntur, & anteferuntur: ita quod etiam ex quatuor præfidentibus vltimus præcedere debet primum aliorum Parlamentorum.

Et quod Parlamentum Parisiense primò fuerit institutum & erectum, refert Gaguinus in Chronicis Franciæ li. 3. c. fi. prope fin. vbi ita inquit: Parlamentum publicum ad iustitiam ministrandam Couentum Franci vocant. Cuius instituendi autor ab historijs non traditur. Id enim cuiuscunque anni definito tempore loco quem Rex designasset habebatur. Verum, quia hæc generalis ex toto Regno coitio impensis, & laboribus conuenientes afficiebat, obfermatu postea est, vt ex maioribus ciuitatis & principis periti iudiciorum, & consuetudinis homines ad id munus selecti ius cuique per prouocationem litiganti dicerent. Quæ institutio cum vaga interdum

S E P T I M A P A R S

dum incertaq; commutatis sedibus esset, delecta est Parlamenti apud Parisios curia, & sedes, in qua iudices designati se iugiter sistent perpetui pro-uocationum definitores. Qui octog. sunt annua ex Regis fisco stipendia capientes.

Et hi quidem per quatuor curias distributi seorsum confidunt, suosq; praesidentes habent. In prima, quam Franci cameram vocant, Praesidentes quatuor, & consiliarij triginta causas, & lites audiunt, dilaciones, & quae ad iuris cognitionem attinent, constituunt, leuiores quidem & temporanea finientes.

In reliquis singulis duab. Cameris decem & octo inquisitionibus praesunt, qui enquestarum, id est, inquisitionum consiliarij dicuntur, quibus praesidentes quatuor praeficiuntur.

Horum omnium pars ex clero, parsq; ex laicis constituitur, sententias dicunt, quas statutis diebus alter praesidentium in prima Curia palam enunciat: idq; arrestum, id est, fixum & firmum vocant, à quo videlicet nemo prouocare possit: qui verò reus sententiam in se excipit, librarum sexaginta Parisiensium multa afficitur. Si quis tamen in iudicio error admissus videbitur, errorem proponendi, & in iudicium eiusdem Curiae deducendi potestatem habet: nec prius auditur, quam duplicatam multam deposuerit.

Quarta Curia est eorum, quos requestarum. i. supplicationum Palatij Magistros vocant, apud quos causa eorum tantum agitur, qui Regis obsequijs deputati, vel priuilegio donati sunt. Et ab his quidem iudicibus, qui octo sunt, prouocare ad Parlamentum licet.

At cum in decidendis iudicijs nodus aliquis, & anceps in causa difficultas surgit: Omnium Curiarum, & Camerarum consiliarijs conuenientibus sententia fertur.

Eius Parlamenti tanta semper fuit apud Francos autoritas, vt quae Rex ipse de Repub. deq; iure, & prouentibus Regni statuerit, ea sine huius senatus decreto non procedant.

Sunt praeterea ipsius Parlamenti coiudices dum adesse volunt Franci pares, de quibus supra in 5. parte, in 43. consid. incipiente, licet consuetudo sedendi, &c.

Atq; vt huius sacrosanctae concionis Regem autorem certum sit, sic Regia singulis quibusdam annis rescripta eduntur, quibus ad diuini Martini diem festum Parlamentum inchoandi iudicibus autoritas datur.

Ad hoc praeterea Parlamentum spectant alij supplicationum Magistri, qui Regij Hospitij peculiari nomine appellantur, qui Regi frequentius assistunt Cancellariam sectantes: Et hi post primae Curiae praesidentes omnium primi sedent. Haec sunt verba Guaguini in suis Chronicis, libr. 3. cap. fin. quae refert de verbo ad verbum G. Benedicti in sua rep. c. Ray. in verbo, & uxorem nomine Ade-

lasiam. de test. Vbi dicit, quod sunt ranti octo Magistri requestarum Domus Regiae, prout necesse est tempore suo: sed hoc anno Domini 1522. Christianus Rex noster Franciscus addidit, & creauit quatuor de nouo.

Et fuit huiusmodi Parlamentum fundatum instar senatus Romani à Romulo vrbis conditore, Tito Liuii primae decadis libr. 1. teste, in quo erant centum Senatores. l. fi. C. de per haredi. notatur in rub. ff. de sena. & l. 1. C. de caecis toll. & vocabantur venerabilis coetus. l. C. de legib. & patres conscripti. C. de ement. Iustiniani codicis, in princ. & horum potestas amplissima, vt dicit Alb. in d. l. fin. & de his potentis fit mentio in ca. decet. de immu. Eccl. & in c. fundamenta. de elect. & de eius potestate praesimonia in iurisdictione, qd sit aequalis regi. Ita quod Rex ex sua ordinaria potestate potest tollere ea, quae acta sunt per eius Parlamentum: Imò etiam de plenitudine potestatis ordinem tenuit domus Ias. in quodam consilio, quod dicitur, quòd aliàs vidi, & legi in suo studio, sed non potui habere.

Et potestas Senatorum seu Consiliarium, us adaequatur Principi, cum in necem eorum contrahentes tenentur l. Iulia maiestatis. Cum citatur pars corporis Principis. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis, quod tamen contrarium tenent ibi Salice. & Gui. Papae, quaestione sua 344. in 2. rebellantes iniuste in his, quae ad eorum officium spectant, vt rebelles regni puniuntur, in exortatione Henrici: Quonia & sicut à sententia Senatus non appellatur. ff. à quibus appellare non licet. l. praefecti. ff. de minorib. c. anteriorum. 2. q. 5. Nec iam ab arresto Parlamenti. Spec. tit. de appell. §. videndū circa si. facit quod notat Bald. in pfforum. & Pan. in rubr. de appellatio. Guidol. quest. 50.

Et tale Parlamentum non posset alius praeter regem in suo regno, vt videtur tenent in l. hoc Tyberius Caesar. ff. de hered. inst. in l. 2. circa si. in pen. notab. ibi. haren. cum non illud seu Parlamentum. vbi non est aliquis superior, quoniam cognoscere de appellacionibus in vltimo resorto, est de Regalibus. cap. 1. quaest. Regalia.

Et praesidentes in illis dicuntur praesides pretorio, sed cum adiunctione, sicut olim dicebatur praesides pretorio Africa. Et tales sunt in eadem potestate, qua sunt Magistri militum, vt dicitur supra. Et praesentur omnibus alijs postea dicitur in Francia, qui simpliciter dicitur praesides pretorio.

Et licet hic ante dicatur, qd solus Rex potest habere Parlamentum in suo regno, vnde ergo dicitur Dux Philippus Burgund. & post eum Carolus eius filius, etiam Dux Burgund. habuerunt Parliamentum in ipso duca. Burgun. vt patet ex consuetudinibus

habere compilatis ab ipso Duce Philip. in proce-
dillarum: & ibi glo. nostra ponit quid dicatur
Parlamentum, & multa de his qua hic ante dicta
sunt.

Sed, cum prædicta sint de Regalibus, scilicet,
recognoscere de appellationib. in vltimo ressorto,
et notatur in d. c. i. qua sunt regalia. quomodo po-
tuit cognoscere de talibus Dux Burgun. cum sit v-
sus ex paribus Franciæ, imo Decanus, & sic reco-
gnoscit Regem Franciæ in superiorem, saltem in
iudicatu. Nisi dicatur, quod hoc fuerit ex priuilegio
regio, sed videtur, quod hoc non possit concedere
rex in suo regno: cum quæ sunt de regalibus al-
terum committi non possunt, nec alteri concedi, vt
videtur per plura Luc. de Penna in l. contra publi-
cum in c. col. C. de re mili. Nisi dicatur, quod rex
de facili reuertitur ad suam primæuam naturam.
Iñ vltimo. §. pactus ne peteret. vers. idem dicemus.
in ff. de pact. Et ideo, cum olim Burgun. fuerit
regnum, & sic iura regalia habet, vt patet in chro-
nicis Philippi Bergomensis, in suo supplemento
chronicarum, lib. 8. circa principiū. vbi ponit mul-
tos reges fuisse in Burgundia, & fuit extinctum re-
gnum, & habuit finē. Eo quia conuenit ad manus
Childeberti & Clotarij post mortem eorum pa-
tris, & Clotildis filia regis Burgundiæ eorum ma-
nus quo tempore amisit nomen regni.

Sed non esset sine dubio, an potuerunt suppri-
mere illam dignitatem regalem, & deducere eam
ad Ducalem: super quo non insisto, nec aliud dico
mihi quod ex quo t. ex Franciæ adiuncta sibi patria
potuit supprimere illam dignitatem regalem. Ideo
dicimus, si quodammodo exierit extra manus regis
Franciæ, possit ipse rex facere & consentire quod
fuerit & sit cum illa dignitate quæ antea erat: quia
hereditiones & diuisiones principatuū sunt de iure
inuis, quibus possunt derogare Principes, & in
hoc non est dubium.

Et post prædictos Præsidentes, præsidetes alio-
rum parlamentorum præsidet in suis locis tan-
quam præfecti prætorio: In Parlamento vero Pa-
risiensi etiam præferuntur consiliarijs illius loci,
post tamen alios præsidetes, secundum eorum
gradum & dignitatem quæ inter primos aliorum
Parlamentorum attenditur, secundum dignita-
tem parliamenti illius, in quo præsidet, quæ digni-
tas in hoc consideratur secundum præiorem in-
stitutionis Parliamenti. Ita quod præsidens Parla-
menti Tolosæ, præcederet alios, & sic deinceps. Et
postmodum habebitur respectus quo ad alios, secun-
dum præiorem promotionis, aut dignitatis lo-
ci, secundum considerationes superius positas, de
preiorem loci & promotionis, secundum quas
prædicta declarari possunt.

Post tamen dici, quod sic fieret vna congre-
gatio generalis omnium præsidentium regni, quod
præsidentes Burgundiæ alios à parlamento Pari-
sensi præcedere deberent, eò, quia in congrega-

tionem Principum Dux Burgundiæ tanquam
primus par Franciæ & Decanus alios præcedit: vt di-
xi supra in quinta parte in 45. consideratione. Et
ibi etiam dixi, quod in consilio seu congregatio-
ne vniuersali totius regni Franciæ, quæ fuit facta
Turonis, tempore Caroli octauo Regis Franciæ,
gentes trium statuum Ducatus Burgund. habue-
runt locum incontinenti post Prepositum Parisi-
ensem. Et merito etiam ceteris sint præferendi in
Christianitate, quia fuerunt primi, qui fidem Chri-
stianam & sacrum salutem acceperunt, & medio quo-
rum fere tota Gallia ad fidem Christi conuersa
est. Nec in hoc eisdem nocere debet prioritas in-
stitutionis in alijs, eò, quia ex quo est ordo quali-
tatis, non est curandum de ordine temporis. l. i.
C. de consulibus, lib. 12. Et dixi supra in prima
parte, in 78. consideratione. Etiam facit, quia si be-
ne inspicatur, alias fuit Regnum amplum & be-
ne dilatatum, vt etiam supra dixi in quinta parte,
in 45. consideratione: & ideo in memoriam pri-
mæ dignitatis debet esse, & collocari in pri-
mo loco & ordine, post Parlamentum Parisiense,
ante Parlamenta aliarum prouinciarum.

Decima consideratio. Post tales præsidetes
sunt præferendi domini locum tenentes re-
gij seu gubernatores patriarum & prouinciarum,
Qui præcedunt in auditorio, omnes consiliarijs
post primum præsidetem, & tales Reiores, Le-
gati, Vicarij, Vicereges vocati possunt etiam Præ-
sides secundum Budæum in l. si in aliquam. ff. de
offic. proconsulis.

Licet videretur in hoc esse dubium, ex quo lo-
cum tenenti Regio, seu vicegerenti, qui dicitur
esse apud nos gubernator patriæ, talis honor & re-
uerentia debeatur, qualis domino. Et sic videtur,
quod sicut Princeps & Rex noster præcedit
præfectos prætorio etiam in auditorio, quod
etiam eius vicegerens seu locum tenens, per ea
quæ dicit Philippus Francus in capit. grandi. In
quinto notabili de supplenda negligenti. Præla-
torum.

Sed, licet tales quandoque dicantur in suis literis
institutionis, locum tenentes Regij, tamen offi-
cium eorum proprie dicitur esse officium pro-
consulis, quod est supra omnia alia officia post
præfectum prætorio. Cum talis dicatur spectabi-
lis, vt habetur in l. præcepit nostra serenitas. vers.
illud etiam generali. C. de canone largitionalium
titulorum, libro decimo. Et tales, qui apud nos
locum tenentes Regij in prouincijs sibi decretis
vocantur. Et horum officium magnum est, &
præfecti prætorio vice funguntur in sibi com-
missis. Nam, si præfectum ceteris dignitatibus
antefert, Vicarius ex ipso vicariatus nomine
se eius trahere iudicat portionem, dicit leg.
prima, C. de officio vicari. & habetur per Lu-
cam de Penna. in dicta lege præcepit. in dict. ver.
illud

illud. Et dicitur text. in d. l. i. quod talis representat reuerentiam domini.

Sed videtur, quod ille text. loquatur solum de Vicario praefecto pratorio, prout videtur sentire Luc. de Pen. in l. eos qui. C. de comitibus qui prouincias regunt, lib. 12. Ideo secus de his qui sunt Vicarij principis, cum tales vna & eadem persona reputentur. l. de officio Vicarij, lib. 6. & hi ordinariam iurisdictionem habent, & causas audiunt per querelas simplices subditorum, & generaliter que in principali statuta sunt, in vicario repetita intelliguntur. l. diffinito. ff. de peculio. 93. dist. c. vlt. vbi est hoc verbum, locum tenens. facit text. in c. 1. de officio vicarij, in 6.

Et tales, qui prouincias gubernant seu administrationem & gubernationem habent inter comites primi ordinis gaudent priuilegio Vicariatus, vt est text. & ibi Luc. de Pen. in l. i. C. de comitibus qui prouincias regunt, lib. 12. Personam enim Principis tales representant. l. etiam eos. ibi: qui imaginem principalis. C. de appella. Inde cum tales personam Principis representent, debent omnes ei parere & reuerentiam exhibere. text. in ca. praecipimus. 63. distinct. & ibi gl. ordinaria de hoc, & glo. 2. in c. cum olim magister. extra de offi. de le. qua dicit per d. c. praecipimus. & per c. primum. 94. dist. quod delegatos honorare debemus tanquam ipsum delegantem, vt notat Goffredus in summa, de ma. & obe. §. reuerentia debetur. in fi. & no. Spe. in tit. de legato. §. 2. ver. honorandus autem est legatus. & probatur in c. sane. 2. in prin. extra de off. deleg. facit totus titulus, de off. eius qui vicem alterius gerit. & maxime in d. ca. praecipimus. Quia omnis legatus est honorandus, & plus, & minus, secundum locum illius, cuius legatione fungitur, & vide ante in prima parte, in 6. consideratione vers. 6.

Et ideo, legatus Principis maioris, praecedere debet legatum Principis minoris, licet ipse vt priuatus esset inferior. Inde dicitur, quod si subditum honoro, videor dominum honorare, vt dicunt And. de Barrulo, & Ioannes de Platea in l. fi. in fin. per illum text. C. de re militari, li. 12. & Capolla in tractatu suo, de impera. militum eligendo. in vers. pro Impera. in 3. & 4. col.

Ideo videtur dicendum, quod praedicti domini gubernatores seu locutenentes Regij in suis prouincijs sibi deputatis, praecedunt praesidentes, praeterquam in sede iudicandi in auditorio Parlamenti propter rationem positam infra in 24. consideratione. incipiente: gerentes magistratum. De potestate tamen seu autoritate proconsulum, quibus videntur adaptari gubernatores patriarum, videatur Purp. in l. i. in 26. coll. ff. de offic. eius cui mandata.

Vndecima consideratio. Post hos praesidentes sunt hodie octo magistri requestarum, vt dictum est supra in secunda consideratione proxi-

me posita, qui regi frequentius assunt Curiam sectantes, & hi proprie magistri requestarum hospitijs regis vocantur, qui post prima Parlamenti Parisiensis praesidentes, omnes tamen sedent in ipsa curia Parlamenti, vt G. B. dicit in rep. sua c. Raynuius in verbo, & vt Oxonia mine Adelasiam. extra de testamentis.

Hi enim praecedunt omnes consiliarios regni, in quacunque Curia Parlamenta assunt, & in omnibus assistere possunt, tam in curia Parlamenti Parisiensis, Diuionensi, Tolosana, decalensi, Rothomagensis, Aquis, quam napolitana. Quae omnes curiae habent praesidentes post quos assunt dicti magistri requestarum dicuntur referendarij, id est, aduocati sacri: Cum petitiones supplicantium coram Principe proponant, & referant vt de glo. & la. dist. fo in auth. de referendarijs. collat. 3. & talia istos requestarum vocat la. Rebus. in l. eos excusatione munerum. lib. 10. referendarij vide etiam Spe. in tit. de supplicatio. §. 1. poncipiunt. vbi ponit qui sint referendarij.

Et, non debent esse ultra octo, vt dicit text. in auth. Ex quo, ex illo textu, fuerunt antiquae Gallia solum ordinati & instituti octo. N. (vt dixi in praecedenti consideratione) fuerunt. Et licet in hiibeatur, non sunt ultra octo men fiant, deponi non debet super numerum dicit ibi textus & Angelus de Perusio, & glo. seu commentator regularum cancellarij praesecundi in tertia parte.

Et, vt dicit ibidem text. tales sunt spectati prout est praeses prouinciae (qui apud nos in talis locis dicitur balliuus, & in alijs locis & praesides senescallus) vt est glo. in §. cum q. hoc in verbo, ex quaestori. in proce. instituti. Quae maius Imperium omnibus post Principe beat, vt dicit text. in l. praeses prouinciae in offi. praesid. l. ideo. ff. de offic. proconsul. Imo nec quicquam est in sua iurisdictione non per ipsum expeditur: Tamen praedicti requestarum, praeseruntur illi, & praesidentes in suis iurisdictionibus. Et hoc est, quia quidam praesides prouinciae sunt solum quos vt est text. in l. fi. C. de decurio. lib. 10.

Et obseruatur in tota Gallia, in quibus locis sint, si velint tenentes locum praesidis balliui seu senescalli, expediunt causas datus, seu balliuatus, aut senescalliae: & non potest fieri per nobilem ac sapientem viuum Dionsium Poillot, lurium doctorem magistrum requestarum, quando accedebat ad ciuitatem Heduen. causa habitandi, & si tres vistradi, postquam tres menses in curia fuerat, vt mores est.

Et tales, post longam exercitationem officiorum, vocari merentur comites, vt dicitur de Platea. in d. l. eos. C. de execu. mune. lib. 10.

l. fi. de decur. C. eo. lib. vbi ipse lo. de Platea potest. dignitates qua liberant quem de decurionibus curia, & patria potestate. Inter quas est dignitas referendariorum, quorum officium est responsa principum peragere & signare, vt ibi.

Et talis sunt exempti seu eximuntur à muneribus, subsidijs, impositionibus seu tallijs. d. l. eos. & lo. de Plat. in locis præallegatis. Budaus tamen, & de post. eum Pyrrhus in suo tractatu de magistrat. Romanis lib. 1. magistratos requestarum & proximios sacrorum scriuitorum comparauerunt, quod non credo tales esse, sed potius esse, les secretaries des commandemens, qui sunt quatuor tantum, aut tres ordinarij.

Tales autè hodie apud nos habent iurisdictionem ordinariam, qua tenent seorsum à curia in qua de officijs Regijs cognoscunt, ab eis tantum appellatur ad Parlamentum. Et ita decisum fuit archiepiscopo anno domini 1384. vt refert Aufserij in tract. archiepiscoporum. cap. 43. & G. Benedicti proximè dicta repet. in repetition. ca. Raynutius. in gloss. & vxorem nomine Adelfia. in additio. extra de testamentis.

Dodecima confid. Post prædictos præsidentes, & magistratos requestarum, sunt ceteris a quibuscunque officiarijs, dominis & Principibus præferendi cõsiliarij curiæ Parlamenti in suo iudicio & curia, cum distinctione seu modificatione quadam: videlicet, Quoniam in Parlamento Principis solent esse consiliarij Ecclesiastici & seculares, Vt Ecclesiastici à dextris, & seculares & laici à sinistris, & quilibet in suo loco & ordine scilicet secundum ordinem promotionis, vt qui primo promotus ad tale officium, primo sedet in suo loco & altiori, dixi supra in pluribus locis.

Et quo ad hanc considerationem, Quod conueniunt tales præferantur alijs, patet, Quoniam sunt senatores, & loco senatorum sunt, vt supra dictum est in 9. confid. huius partis. Cum ad instar senatorum Romani fuerint instituta Parlamenta, in quoslibet senatores seu consiliarij, & tales sunt propriae curiæ maxime, vt Parliamentorum Principis: ex quo cum quilibet ciuitas habeat senatum suum, vt in autentice. de natura. liberis in curia deputa. in prim. vt dicit Luc. de Pen. in rub. & in l. omnes. la. pariter 3. col. de decur. C. lib. 10.

Et tales in corpore Reipublicæ obtinent locum curiæ, ex quo Imperator inter senatores connumeratur, vt est tex. in l. ius senatorum. & ibi Luc. de sen. C. de dignita. lib. 12.

Et de corpore Reipublicæ, quomodo regatur, & per quos regi debeat, vide eundem Lucam. in reg. secunda. C. de apparito. proconsulis & legati, cap. b. 2.

Et talibus non possunt indici munera, per quoscunque iudices cuiuscunque autoritatis sint, imo & quod eis est mandandum, hoc solum per princi-

pem fieri debet. l. nemo præfectus. C. de dignita. libr. 12. Nec bonorum contribuere debent in sumptibus operum publicorum, quæ præsidēs prouinciarum in ciuitatibus iubent fieri, vel ædificari. l. quoniam diuersi iudices. & l. senatorum substantias. C. de dignita. ex quo male faciebant ciues Diuionenses, qui volebāt compellere senatores seu consiliarios Parlamenti Diuionensis, ad aliqua munera oppidi Diuionen.

Et sub his senatoribus, comprehenduntur Patritij & Consules vsque ad omnes illustres, quia hi soli possunt dicere sententiam in senatu. l. fi. §. i. ff. de senato.

Aduerte tamen, quod appellatione populi continentur etiam Senatores. notatur per Inno. & alios in c. sedes. de rescriptis. Et horum magna est auctoritas, vt l. humanum. C. de legibus, glo. in §. constat autem, in verbo, sed & plebiscita. Instit. de iust. & iur. Et hi possunt facere legem. l. non ambigitur. ff. de legibus & senatus. Notatur per Ioan. Fabri in l. fi. C. de senatoribus. Hodie tamen cum condere legem sit vnum de reseruatjs Principi, & sic solus Rex in suo regno leges componit, ipsi vero consiliarij bene condunt circa ordinatiua litis, aut reformant stylum curiæ, aut addunt.

Decimatercia confid. erit. Quia offendentes tales consiliarios Principis committunt criminale se maiestatis. l. quisquis, C. ad legem l. i. de maiestatis. & vide Guidonem Papæ. q. 344. in fin. & dixi supra in 9. confid. huius partis. Quaritur, si dicatur vni ex talibus consiliarijs, Si non esset ob reuerentiam officij tui & Regis, bene te castigarem, dicit ille, non respicias Regem: nec cures de officio, sed defendas te si potes, & deponit vestes & Insignia Regis. Iste eum acriter verberauit, num quid in poenam verberantis senatorem aut officarium regis incidat? Videtur quod non. ar. l. quauis. ff. de in ius voc. & quia hic videtur cessare interesse partis, ergo & regis. l. 2. ff. si quis in ius vocatus non ierit. & hanc opinionem tenet. G. de Cug. in d. l. quamuis.

In contrarium videtur facere l. 2. §. vsque adeo. ff. de iniurijs. Eo, quia ille à se abdicare non potuit officium Regis. l. legatis. ff. de offic. proconsul. fin. C. de defen. ciui. & hanc opin. tenet Io. Fabri in l. seruus. C. de poenis. & ita tenui in commentarijs nostris super consuet. ducatus Burgund. in tit. des iustices. §. septimo, in glo. simple rescouffe. versic. 7. conclu. Hanc questionem examinauit Alberi. in suis statutis. quest. 43. sed nescit in quam partem inclinare.

Et senatores dicuntur à senio, cõ, quod solent esse ad tale officium eligi debent. quorum institutionem Romulus Romanæ vrbs conditor primo inuenit, vt supra dixi in d. nona confid. huius partis. Et ideo sapienter dicebat Inno. & Bal. in cap. primo, de renun. quod plus valet vmbra se-

SEPTIMA PARS

bra senis, quàm ensis iuuenis. De quorum senium præminentia vide G. Bened. in sua repe. Rayn. in verbo adiecta impub. de testamen. & dicam latius infra.

Et ideo, nescio quid dicendum de quibusdam consiliarijs nostri temporis, nouiter institutis & creatis in parlamentis, quos video ad dignitatem promoueri in ætatex. aut xxv. an. mediãte pecunia, aut alia vi nescio quali: Nisi quod difficile sit, Quæ malo inchoantur principio, vix bono peragantur exitu. Ex quo male omnia gubernentur, non potest aliud dici nisi quod, Consilium iuuenum, Roboam fecit egenum. 3. Reg. 12. mihi que propono ver. se. morales:

*Roma vetus veteres cum te rexere Quirites,
Nec bonus immunis, nec malus tollus erat.
Defunctis patribus succesit praua iuuenus,
Consilio cuius præcipit aruis.*

Et quod consilium senum sit cõsilio iuuenum præferendum, & magis laudandum, vide G. Bened. dicti in loco hic ante allegato. Dicta & temporis nostri gubernacula taceo, cum omnibus sint nota, & melius est in his tacere, quàm male loqui, cum ex plurimis pauca exprimere sufficiat. Et, quia hic materia senum & iuuenum nõ se offert, nisi quodammodo extraordinarie, non aliter in sisto.

Ex duabus proximis considerationibus infero vnum, Quod curia Parlamentalis Franciæ, est prima & principalis omnium curiarum, & sic, si per modum curiæ congregatæ & conuocatæ incedat, & in actu, in quo tota curia repræsentatur, præcedet omnes alias curias. Et licet generales Franciæ, aut præsidentes in camera computorum videantur esse maioris dignitatis, quàm cõsiliarij, de per se, cum sint primi & præsidentes in eorum curia: Non tamen in congregatione prædictarum Curiarum debent præcedere consiliarios curiæ Parliamenti: Imo, nec grapharios eiusdem curiæ, ex quo tota curia tenet primum locum honoris, omnes Curialista: seu ministeriani illam sequuntur, & sic præcedunt etiam ipsos præsidentes computorum, qui sunt de secunda curia, & sic de secundo loco honoris: argumento eorum, quæ supra deducta sunt in quarta parte, in 32. confide. Vbi dixi, quod Canonici Ecclesiæ cathedralis, qui non sunt in tanta dignitate de per se, quantum Abbates, si tamẽ incedant processionaliter in cõgregatione Ecclesiæ cathedralis & aliarum, præcedunt Abbates, & quæcunq; alia collegia, cuiuscunq; præminentia, exemptionis, aut priuilegij fuerint, cum sint primo de loco honoris. Ex hoc ergo inferitur, quod domini computorum, si uellent incedere, æqualiter cum Curia Parlamentali errarent, cum uellent attenrare id, quod nocuit Lucifero, quia uellent fieri similes Altissimo, quod natura repugnat. Sed adhuc non est sine dubio, an debeat præcedere præsidem prouinciæ, vt infra in secunda proxima confid. seq. dicitur. Ex quo ad minus cla-

rum est, quod etiã præsidentes computorum, de per se, non possunt præcedere dictos consiliarios cum consiliarij sine illustres, prout & Quæstio sed hodie sunt de priori loco honoris, in quibus iam secundus est maior primo loci honoris.

Decima quarta confid. Inter hos consiliarios quia sunt quidam in magno consilio, quod dicitur Cõsistorium, alij sunt in Parlamento, quæ dicuntur tribunalia, est magna altercatio de præminentia istorum, uidelicet, qui istos sint præferendi: Er quia Montaigne & N. Boerij satis super hoc in sudauerunt in tractat. fecerunt de autoritate magni consilij, ne eorum transportem, & ne etiam uolendõ potest tollere aliquos ex his, ad dicta eorum merita ex quibus vnusquisque cogitare potest, & decidere, quis illorum sit præferendus, & in quibus locis.

Decima quinta confid. Cum vt satis clare hac parte sit mentio de statu iustitiarum regnum in se durare non potest: cum, vt in lib. 4. de ciuitate Dei. Quid enim sunt regna latrocinia, ubi nõ est iustitia? & qua imperator maiestatem oportet esse armatam & decoratam vt habetur in proœmio institutionum, & ut magis tuius dicam.

Er ne uerè istorum statuum iustitiarum militia, sine pecunia consistere potest. Vnde Philippus animam Reipublicæ esse dicit pecuniam (de qua plene in finali parte, in 54. confide. cum nummus profecto pro his omnibus quibus homo indiget fideiubeat, & de publicis pecunijs officiaris iustitiarum, salaria & militibus stipendia assignari debet, de quibus viuunt. ne subditos contumant, aut depreudentur, secundum quod dicitur Luc. 3. Neminem concutiatis, neque uentriam faciatis, sed estote cõtenti stipendijs uestris. Ideo introductus est terribis status in Francia, in omni parte mundi, qui est status thesaurariorum, qui à quærendis & conseruandis pro Reipublica utilitate pecunijs, olim Quæstores nominantur, vt supra in præced. parr. in 18. confid. etiam thesaurarios. Et olim primus honoris gratia Quæstorius erat, vt dicit Cicero in orationibus hodie tales apud nos sunt generales Franciæ, qui habent sub se thesaurarios, qui tamẽ omnes sub Camera computorum, vt refert G. Bened. in repet. cap. Rayn. in verbo. & uxorem Adelaisiam. nu. 570. extra de testam.

Sed, quoniam hic solum intendo facerem mentionem de magistris computorum (cum in iudices officiarum iustitiarum) ideo reliquis præmissis dicendum uidetur, quod præsidentes consistorij hodie sunt subrogati loco procuratorum thesauraris, cuius officium consistit de iure in iudicandis. l. 2. C. si aduersus fideum. & qui cognoscit de rebus tangentibus, & uenditionibus fiscalibus seu de dominio Principis, vt habetur in rub. ubi causæ f.

tes, & in l. fi. C. si aduersus fiscum. Et iste dicitur
 res rerum priuatarum. l. si quis. & in l. vniuer-
 l. C. ubi causæ fiscales. Ex quo textu sumendum
 est, quod præses prouincie est maior præsidente
 computorum. facit l. 4. C. de officio præsidis, imo
 per illum text. d. l. procurator. non habent pote-
 statem condemnandi aliquem ad pœnam, quod
 tamen hodie vsurpauit ex potestate (vt dicunt) sibi
 a Rege concessa.

Dicunt tamen aliqui, quod cum sint illustres,
 v. l. a. C. de officio Quæstoris. etiam comes rerum
 priuatarum, vt est text. in d. leg. si quis. & præsidēs
 prouinciarum tantum clarissimi, vt supra ista par-
 te, in quinta conside. quod debent præferri illis,
 sed illi text. loquuntur tantum de Quæstoribus,
 qui dicuntur generales finantiarum apud nos, &
 sunt illustres: ideo tales præferri possent præsidib.
 prouinciarum, sed non præsidēs computorum,
 qui tantum dici possunt spectabiles, vt dixi in præ-
 cedent. par. in 17. consid. incip. de alijs officarijs, ex
 quo sunt in loco procuratoris Cæsaris, vt ante di-
 ctum est.

Et iste procurator Cæsaris differt à procuratore
 illius. Quia procurator Cæsaris est ille, qui ad mini-
 strare redditus prouincientes ex bonis, quæ Prin-
 ceps habet tanquam bona priuata, vt est domi-
 nium. Procurator autem fisci est ille, qui ad mini-
 strare bona Principis, quæ cõuertuntur in vsus pu-
 blicos: vel vt dicit Pau. de Cast. in l. 1. C. ubi causæ
 fiscales, quia officium procuratoris Cæsaris est,
 quod consistit in iudicando, d. l. 2. C. si aduersus
 fiscum. vt sunt domini computorum. Nec consi-
 stit in pœnarum impositionibus. l. 1. ff. de officio
 procurator. Cæsaris. Et iste est, de quo hic ante di-
 ctum est, qui est præses in camera computorum,
 qui quando officio præsidis vtitur, prout dicit
 tex. & ubi Salicet. in l. procurator. C. ubi causæ fisci-
 cas. Procurator vero fisci agit, & quandoque voca-
 tur curator Reipublicæ. l. curator. C. de modo
 militarium. quandoque logista, id est rationalis. d.
 l. curator. & de isto infra dicemus in hac parte, in
 34. consil. ubi fit mentio in quo loco sedere debeat
 huiusmodi uocatos.

Etiam de prædictis magistris computorum vi-
 deatur suprad. in ti. ff. de offi. quæst. & illos præfectos
 vocatos vocat. Ia. Rebuffi vocat eos magistris
 scriuinarum, vt habetur per eum in rubr. C. de ma-
 gistris scriuinarum, lib. 12. & dicit eos esse spectabi-
 les. Præterius vero in tractatu de quæstoribus magistra-
 tis dicit, quod Imperator eos vocat præsidentes
 secretarijs per tex. in l. vlt. C. de aduoca. fisci. Ab
 eorum tamen sententijs appellatur ad Parlamen-
 tum, ex quo sunt inferiores dominis de Parlamen-
 to. Cum nõ oporteat ad comparēs iudices appel-
 lationes referri, sed à minore iudicio in maius tri-
 bunal ascendere, vt dicit tex. in aurt. de appella. &
 in 2. quæ tempora. §. illo videlicet. colla. 4.

Et in ista camera computorū, sunt alij officia-

rij, qui dicuntur tabularij, quibus æquiparantur
 clerici cameræ computorum (quos audientari-
 os vocamus) de quibus per Ia. Rebuffi. in l. instar.
 C. de iure fisci, libro decimo.

Decima sexta consid. In supremis Curijs, tam
 consistorialib. quàm parlamentis sunt gra-
 pharij, hoc est scribæ quæ etiam habent dignitatē
 vltra alios sed. ū regaliū, & inter hos primi sunt
 cum spectabiles dici possunt, & sic videtur quod
 procedere debeant præsidēs prouinciarum, hoc
 est Balliuos & Senescallos, quod non est dubium
 in loco eorum iurisdictionis, sed non in loco iu-
 risdictionis magistratus dīctorum Balliuorum,
 Quoniam ibi quoscunque præcedere debent, pro
 quo. l. 4. ff. de officio præsidis. & infra hac parte
 dicitur, & in 24. consid. vbi dicitur quod geren-
 tes magistratum generaliter in suis iurisdictioni-
 bus, cæteris sunt præferendi. Et, vt dicit Iacobus
 Rebuffi in rub. C. de magistris sacrorum scrinio-
 rum, l. 12. secundum Bal. & And. de Bertul. magi-
 stri scriniorum sunt notarij magnæ Curie princi-
 pis, quibus potest æquiparari magnus notarius
 magnæ Curie Parlamenti Parisijs, qui vulgo vo-
 catur grapharius vel notarius principalis princi-
 pis. Quod tenet regilstrum seu regestum literarū,
 & tales dicuntur proximi sacrorum scriniorum.
 Sed pro elariori intelligentia horum graphario-
 rum, seu scriniorum, sumenda est doctrina Iaco-
 bi Rebuffi. in l. 1. C. de proximis sacrorum scrinio-
 rum, lib. 12. Vbi dicit, quod tria sunt scrinia, siue
 camera, in quibus reponuntur scripturæ Princi-
 pem tangentes: In vno scrinio, seu camera ponū-
 tur epistolæ seu literæ quæ per Principem alijs
 mittuntur, seu ab alijs mittuntur principi. Et istud
 est officium secretariorum principis, de quibus
 supra dixi in par. præcedent.

Et licet plures in curia principis secretarij instrū-
 antur, tamē vnus est magis secretus & continuus
 principi, qui est & reputatur præpositus huius sa-
 cri scrinij: quia præponitur alijs scrinarijs, hoc
 est alijs secretarijs. Etiam vocatur proximus, quia
 plus se approximat & appropinquat principi,
 quàm alij secretarij: & qui habet principalē custodi-
 am vnus scrinij seu camera, vbi tales sunt scri-
 pturæ, & literæ reponuntur, cum talis sciat arcana,
 & secreta principis, vt l. proximos. C. de proximis
 sacrorum scriniorum, & est apud nos hodie & à mul-
 tis annis, scilicet à tēpore Caroli VIII. vsque nūc
 dominus Roberte qui præest & semper præfuit
 in talib. omnib. secretarijs regni, & merito, cum
 non fuerit repertus excellentior eo in talibus.

Vel vt dicit idem Rebuffi, erat aliquis istis liti-
 ris custodiendis præpositus per principem secun-
 dum scrinium suæ camera, vbi tales sunt scrip-
 turæ & literæ positæ, cum talis sciat arcana & secre-
 ta principis. Et dicitur scrinium locus vbi solent
 libri vel chartæ recondi, tãquam cancelli quidã,
 vt in l. librorum. §. libris. ff. de leg. 3. Et sic cū in pala-

S E P T I M A P A R S

tio summo erant duo latercula, pura magnum & minus, id est, quæ camere magna & minor, & istud erat minus laterculum, seu minor camera, in quo vnicum erat scrinium, in quo sacræ dispositiones recondebantur: hoc est, Principum legales constitutiones, seu ordinationes vna cum codicillis, hoc est literis officiorum imperialium quorumcunque, etiam militarium recondebantur, vt facit tex. in §. 1. in auth. de mandatis Principum. col. 4. vbi optimus tex. Et quod codicilli militarium officiorum ad sollicitudinē pertineant Quæstoris in eodem minori laterculo, vide tex. in l. 1. iuncta. l. 3. C. de officio Quæstoris. Et quod cum legalibus libris codicilli, id est, literæ officiorum debeant obseruari in ipso minori laterculo, vide text. in d. §. 1. ibi: vna cum codicillis. in auth. de mandatis Principum. Quod quidem laterculum, de quo in illo §. primo, scribitur, erat minus. quod apparet ex l. 1. C. de officio Quæstoris, & sic in illo minori laterculo erant tantum illa duo scrinia, quæ pro vno habebantur, vt dictum est. In laterculo vero maiori, erant tria scrinia, vt statim dicetur, & in hoc laterculo minori erat vnum quod erat distinctum duobus, vnum pro libris legalibus, alterum pro codicillis: licet vt videtur tenere Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuum, in tit. de quæstore palatii, & Cancellario Franciæ, quod non distincti essent scriniarij librorum Principis, & codicillorum, sed permixti essent tantum quatuor scriniarij libris & codicillis deferuentes in scribendo & dictando, & reuoluendo, & excipiendo, seu registrando, qui quatuor antiquarij (vt purat idem Cothereau) sunt, de quibus loquitur text. in l. hac parte. C. de proximis sacrorum scrin. lib. 12. Mouetur. Nam ibi dicitur quod quatuor antiquarij scriniorum seu secretariorum memorialium segregabantur à generali scrinio memoria, & ei non obsequabantur, sed specificè erant istorum antiquorum quatuor scriniariorum partes. Et isti quatuor antiquarij habent permixtum munus ad obsequendum libris & codicillis: qui quidem antiquarij dispositionum adæquantur nostris commendatorijs secretarijs, quibus dictatio & transcriptio codicillorum seu literarum regiarum incumbit. Alij vero sunt secretarij Libell. Alij memoriales. Alij epistolares, de quibus ibi amplè p. Petr. Cothereau. Sed talis triplicitas apud nos obseruatur, cum tantum apud Principem & in aula ipsius ad illi deferendum seu obsequendum sint prædicti quatuor antiquarij qui dicuntur, les secretaires des commandemens.

Alij vero, qui obsequuntur, & deferunt tantum consistorio, & sic cancellario (qui est principalior illius) & in his, quæ concernunt iurisdiCTIONEM seu iustitiam, non in his quæ concernunt res priuatas Principis. Et isti sunt de magno laterculo, seu magna Camera, in qua sunt tria scrinia memoria, scilicet, epistolatum, & libellorum. Ista pro-

bantur in l. 1. 2. 3. & 4. C. de proximis sacrorum. Et de primo scrinio, vbi reponbantur literæ, hic ante: de secundo vero, vbi reponbantur literæ libellorum, & cognitionū, potest proponi exemplum, Parisius in Camera Parlamenti, vbi ponuntur tales scripti, qui magistri Parlamenti sunt, ibi plures, sed sunt ibi quatuor presidentes, qui præponuntur alijs magistris Parlamenti, & habent ibi præfidentiam, qui possunt apponi vno respectu præpositi huius sacri scrinii, in camera Parlamenti, & hoc etiam iure vocantur proximi, quia magis se approximant Præfidenti. Sed quia istud exemplum non est bene conuincens. Ideo aliud ponit magis quadrans, scilicet, præphatio Curie Parlamenti, qui præponitur, & præest omnibus scribis illius Curie, & sunt tres principales: Vnus qui dicitur grapharius ciuiliū. Alii criminalis. Alius præfentationum. Et sub eisdem alijs quatuor, qui in absentia eorum signant, & liber illorum principalium habet suam camera seu suam cameram, quam burellum vocant.

Et ibi vocatur præpositi dictæ camere, & magistri dicti Burelli, seu proximi sacrorum scriniorum, vt dicit lac. Rebuffi. in dicto loco.

De tertio vero scrinio, in quo sunt magistri scriptorum præpositi, non hic repetit, cum antea xerim.

Aliud est scrinium in Palatio Regio Parlamenti Camera, in qua sunt repositæ scripturæ tanquam antiquitates, & notabilia facta regni, quod scrinium vocatur Camera thesauri: & deservit vnum principale præpositus, seu præfidentis, pro gubernatione seu custodia illius camere, & ponitur etiam habentibus alias clauēs illius: & quæ iam proximus vocari potest, cum se magis propinquat regi quam alij. Et tales præpositi seu præpositi sacrorum scriniorum, eisdem honore dignitate funguntur, quibus Vicarij Præfidentis ex eo tempore, quo officium proximarum scripturæ. l. 1. C. de proximis sacrorum scriniorum. Et isti possunt salutare Principem, & sedere in iudicio non iudicibus. l. in sacris scrinijs, la prima de proximis sacrorum scriniorum, C. eod. lib.

Et aduerte, quod isti secretarij proprie dicuntur adiutores Cancellarij, vt dicit Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuum. c. de auditoribus principis, & debent esse septem, vt ibi dicit, vt facit in l. comperimus, C. de proximis sacrorum scriniorum. Quorum primus inter omnes est secretarius apud nos, qui æquipari potest magistro proximo. de quo in l. peculiati. C. de proximis sacrorum scriniorum. qui dicitur prior illorum, & erant adiutores quæstoris.

Decima septima consid. Post principalia officarios supremarum Curiarum præfidentum est de alijs pluribus iudicij ordinibus qui sunt apud nos. Et primo de præfatis

is. qui à quibusdam adaptatur præposito Parisiensi, & Tholosano. Dum volunt adaptare vigentem Tholosanum, quod non credo: sed in quantum præpositus Parisiensis, videtur quod sit magnæ autoritatis, dignitatis, & excellentiæ, cum præfatus vrbis sit illustris, vt supra ista parte, in 2. consi. d. d. cum est. Ideo etiam præpositus Parisiensis illustris esse debet per huiusmodi adaptationem, & ita æquiparantur de iure præfecto prætorio. l. 1. C. de præfectis prætorio siue vrbis, & c. lib. 12. Dicit tamen Purpuratus in l. 1. num. 96. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. quod huius præfectura simul actum apud nos non videtur, cuius iurisdictio nem ad prætorem translata esse autor est senecella. Capitanei tamen ciuitatum, qui apud nos videntur, quorum tanta non est potestas, vt dicit la. Rebuffi. in 1. col. 2. in fi. C. de mulieribus in quo loco, & c. lib. 10. huic præfecto vrbis non æquiparandi. Ego autem dico, quod huic potestas æquipari capitaneus iustitiæ Mediolani; cum præfecto prætorio æquiparetur: cum ab eo, prout nec a præfecto prætorio appellatur. Et ita videri tempore, quo assistebam magnifico dom. Roberto de Pardines capitaneus iustitiæ Mediolani, tempore, quo illustris dominus Carolus de Ambasia erat in antenens generalis in Italia, pro Christianissimis Francorum regis.

Decimo octaua consideratio de prætoribus tractat, qui sunt spectabiles, vt supra ista partem 4. consi. dixi, & tenent omnes in l. 1. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. sed quibus admodum possint incertum est, cum tales Prætores prætoriam haberent legem condendi, seu ius honorarium appellabatur. §. prætorum. in d. de iure naturali, gentium & ciuili. Et in vrbe prætor à præfendo nominatur, cui consulum iura concessa sunt, vt tradunt Pompo. Letus de senecella, lib. de magistratibus cap. 19. Et vt Varro scribit, prætor dictus, quia iura præret: quia iudicare, vt iam dixi, & abrogare instituta solus poterat, & in casibus ciuilibus criminalibus summam inuestigum obtinebat, vt tradunt Moderni, & c. Zasius. in l. 2. §. eumque consules. ff. de officio. Ideo dicit Purpuratus in d. l. 1. num. 204. quod hoc merito cum æquiparat senatoribus & præfecto prætorio in l. omnes populi. 4. q. 1. principum. ff. de iusti. & iur. & ideo non videtur, quod omnes alij essent similes, cum solum ibi loquatur de prætore vrbis, vt dicit d. meus Iaso. in d. l. 1. in quo male videtur æquipari Ducibus, Marchionibus, Comitibus, & Episcopis, qui non possunt eo modo statuere. cap. cum inferior. extra de iur. & obc. & hoc nisi essent Vicarij Principis vel prætorij essent iurisdictio, merum & mixtum imperium, & principij reseruata, vt declarat Ardenas in l. stipulationum alia, in prin. colum. pen. ff. de verb. obl. quo casu tales essent illustres, vt dicit Purpuratus in d. l. 1. num. 205. vbi facit il-

lam differentiam inter prætorem vrbis, & alios, quam etiam facit Bald. in l. recept. C. de non numerata pecunia. Et idco (vt idem Purpuratus ibi, in sequen. numero voluit) difficile videtur reperire inter magistratus nostros, qui æquiparetur huic prætoto, quicquid de potestatibus nostri temporis dicant Bal. & Barbatia in rubr. C. qui admitti. Maximè quia nullam habent autoritatem, nisi quatenus eius est attributa per statuta, seu recripta constitutionum, vt tradit Bal. in authen. casta. coll. 1. C. de sacrosanct. Eccles. quamuis large omnis magistratus possit dici prætor, vt dicit Bal. in l. fin. in 1. q. C. de adilitijs actio. & Decius in l. vbi eunque, per illum tex. ff. de reg. iur. Huic prætori vrbis ita possent adaptari præpositus Parisiensis, & viguerius Tholosanus, sicut præfecto vrbis: nisi in hoc, quod non habent autoritatem condendi ius, nisi in his, quæ respiciunt stylum iurisdictionis eorum.

Decimo noua consid. Præsides prouinciarum per Spe. in rub. de iuris. omn. iudi. ver. minimi. & Bar. in l. 1. à quo ibi nemo discrepat. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. tantum clarissimi dicuntur, & in quarto gradu, qui dicitur minorum, ponuntur. Et quod præses prouinciæ sit clarissimus, vt est text. in l. 2. in fin. C. de delatoribus, lib. 10. Et talis etiam est rector prouinciæ bonus. tex. in l. memini. §. 1. C. de aduoc. diuer. iudi. & qui apud nos dicitur Balliuus, & in multis locis Franciæ, senecellus, qui quidem rector prouinciæ dicitur clarissimus, vt est text. in l. vni. §. fin autem post. C. de raptu virginum, & c. & dixi supra ista parte, in 5. consi. Nec tenuis est hic titulus, vt dixit Purpuratus in d. l. 1. num. 258. maximè in superlatiuo positus. Cum dictio clarus, sit figurate posita, & pro insigni atque excellenti accipiatur, eumque denotet, qui veluti fulgore quodam sane, resplendet, Ita, vt perinde sit, ac si dicatur excellentissimus præses prouinciæ, & dicitur iudex ordinarius. tex. in l. cos. in prin. C. de modo multarum. & in l. omnes. §. primo. C. de Episcopis. Et licet multa iura dicant præses clarissimos, per hoc tamen non excludunt, qui esse possint in superiori gradu Nam etiam senator dicitur clarissimus. text. in l. 2. C. de his qui veniam atatis impetrauerunt, qui tamen in primo gradu superillustratum positus est. supra, in hac parte, in prima consideratione, ad finem. Et præfectus prætorio clarissimus appellatur. Et pro hoc, Purpuratus allegat auth. de Belisario vicario consulis. coll. 3. sed puto voluisse allegare in auth. de mensura ordinandorum, in fin. collat. 3. quem tamen forte illustrem, nemo vquam dubitauit, vt etiam dictum est in hac parte, in secunda consideratione. Et prætor dicitur clarissimus in l. 1. in princ. C. de tutoribus vel curatoribus illustrium, & c. qui tamen inter spectabiles ponitur, vt in consideratione præcedente dixi. Etiam pro consul dicitur clarissimus, vt in l. & si seuerior. C.

S E P T I M A P A R S

rior. C. ex quibus causis infamia irrogatur. & tamen spectabilis est, & superius ista parte in d. 4. cōsid. probatur. Similiter Comites dicuntur clarissimi, in l. 1. C. de aduo. diuersor. iudic. & tamē prædictos monstrauiumus esse spectabiles supra in 5. pat. in 47. consi. & in supradicta 4. consi. Idco Alcia. in l. 1. C. de perfectissimatus dignitate, lib. 12. & lib. 3. disputationum. c. 4. bene se resoluit in his altercationibus, dicens. Non fuisse firmas magistratib. ipsis dignitates: sed solitas concedi secundum merita personarum, & considerata plerunque loci, cui præerant, qualitate. Licet non neget, hoc crebrius fuisse verum, quod à doctoribus traditur. Et post eum Purp. in d. l. 1. num. 163. sic concludit, quod cum appellatio præsidis generalissima sit, sic quod largissimè accipitur pro eo, qui præest alicui rei, vt per tex. in l. 1. & ibi glo. ff. de offi. præsid. Largè quādo dicitur præses prouinciæ, & sic præses, secundum varias potestates, diuersimode potest in his magistratuuum gradibus collocari, ita, vt aliquis reperiri possit, qui inter illustres cōnumeretur, vt in præsidibus Parlamentorum, de quibus supra ista par. in 9. consi. Et hoc, propter concurrentem (quo ad quādam) autoritatē præfecti prætorio, & quia specialiter Principis est consiliarius, ex quibus illustratur. Sed quicquid sit, præses prouinciæ maius imperium habet omnib. post Principem. tex. in l. præses prouinciæ, quæ est tertia. ff. de offic. præsid. Etiam quandoque perfectissimatus dignitatem dicitur habere, vt dicit Purpur. in dicto loco, num. 265. cum tribus sequentibus. Er quod præsidis nomen generale sit, ad omnes magistratus prouinciarū rectores, vide Petrum Cothereau in suo schedulari magistratuū ciuiliū. C. de præsidibus prouinciarum, vbi amplè de his. Dicit tamen Budæus in l. si in aliquam. ff. de officio proconsulis, quod Balliui, seu Senescalli, dicuntur præfecti aut etiam iuridici, & non continentur nomine proconsulis, nec præsidis, quia in Gallia non sunt Prouinciæ, sed Prouinciolæ. Item quia ab his appellatur ad curias Parlamentorum. Sed tuendo communem, videtur, quod vocari possint præses prouinciæ, nec est respiciēda multitudo terræ, sed potestas. Item à sententiā præsidis, & proconsulis appellatur. l. 2. & si. C. de temporibus & reparatio. appellationum. & in l. 1. ff. quis & à quo appelletur. Et aliquando Prouincia capitur pro territorio, siue districtu, vt in auth. qua in Prouincia. C. vbi de crimine agi oportet. Et aliquando vnus præsidatus dicitur. vna Prouincia: Præses enim erat caput Prouinciæ, & ei suberant plures ciuitates, vt in omnib. ll. quæ faciunt mentionem de præside Prouinciæ. Er si fuerint facti duo Præsides in eadem Prouincia, censentur duæ prouinciæ. l. si eadem. ff. de offic. assessor. & non capitur hic, vt appellatione Prouinciæ veniat Regnum seu Regio, vt est Francia, Hispania, Germania, Italia, & huiusmodi. De of. præsi. & quod iudi-

cem oportet habere iuris & æqui notitiam voluntatem boni, & potestatem exequendi: & quod iuramento debet esse legibus alligatus, & quod ius munus alienus, vide in Polycratico, l. 1. cap. 11.

Vigesima conside. In patria nostra duca Burgund. habemus & alia officia seu magistratus, qui dicitur Indices Cancellariæ contractuum. duca. Burgun. quib. dicitur præses, qui quod dicitur gubernator Cancellariæ contractuum. duca. Burgun. Quod est officium ordinariæ iuris iurisdicatio ordinariæ exercetur in ciuitatibus & oppidis (in quibus diriones seu præfectura liuorum exercetur) per se, si velit, aut suos locum tenentes, & ab eorum sententijs ad supremam iuriam appellatur: & de isto etiam infra ista par. 38. consi. dicitur. Sed videndum est, quæ sit eius autoritas, & vtrum sit æqualis Præsidi Prouinciæ seu Balliui, an verò inferior: & si sint in locis differenti, quis istorū precedere debeat. Nam videmus, sua est cognitio tantum ad contractus receptos sub sigillo cancellariæ duca. Burgun. qui habent executionem patatam, ex quo videtur delegatus à Principe ad vniuersitatem causarum. Ex quo ergo est delegatus à Principe videtur maior præside prouinciæ, & sic Balliui, qui est ordinarius. Cum delegatus à Principe sit maior quam cunctis ordinario, vt est casus in cap. stud. vbi contra de offic. deleg. melius probat in cap. pastore. de offic. ordinari. & in c. sane quia. de offic. deleg. vbi dicit Alex. in rub. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdic. col. 1. & hoc communiter tenetur. Rursus est, quia delegatus representat ipsū Principem delegantem. c. sanè, le second. de offic. deleg. vbi in cap. decernimus. col. 2. de iud. c. extra. Idem ius voluntati se confirmare debet. c. super de referip. limitando, vt ibi per Decium Quam notabili cons. 143. col. 2. Idem Alciatus in paradoxis, lib. 2. cap. 12. disputat, vt in iudicio dignior esset delegatus, an vetò ordinarius. Et concludit delegatum: & vt dicit, licet ordinarius qui de hoc disputat, nihil allegat, quod maius faciat ad propositum, ipse tamen allegat text. in l. 1. C. de officio vicarij. Vbi si Vicarius, & consensit multo cognoscant de causa, Vicarius tanquam Principe delegatus, præferendus est. Facit obiter Bart. in l. duo. ff. de re iudicata. vbi si forte iudici fuerit adiunctus delegatus à Principe, obliam sententiam rulerit quam ordinarius concol. sententia delegati vim obtinet potius quam ordinarij, cum delegatus sit dignior.

Ex quibus satis constat, Quod in causis contententibus executionem præcisam ex contractibus sub sigillo dictæ cancellariæ receptis datus sit delegatus à Principe, siue tanquam collega eius iuriam per modum priuationis iurisdiccionis, quod videtur esse dignior, & sic ordinario præferendus.

in ea his infert Alex. cōn. si. 79. inci. circa primū.
 ver. quis igitur. in i. vol. Quod delegatus Pa-
 tris maior Episcopo, & delegatus ab Episcopo
 maior Vicario Episcopi in illa causa: Vnde ab
 Vicarium non posset appellari. Roman⁹ fin
 l. 4. 38. incip. tu habes titulum. & communem
 Guido Papæ q. 272. & est bonum argumen-
 tum de delegato simplici ad vniuersitatem causa-
 rum, vt per plura tenet Alexan. in l. more. ff. de iu-
 r. l. om. iud. & Decius in c. cum causam. extra de
 app. in fine.

Contrarium tamen mihi videtur esse de iure
 licet dum hoc casu, videlicet, quod dicitur guber-
 nator non sit maior nec dignior Præfide Prouin-
 ciæ, sic Balliuo, cum Præfides Prouinciæ in ea Pro-
 uinciâ, in qua est, maius imperium habet omnib.
 possit principem, vt dicitur in l. Præfides Prouinciæ.
 ff. de offi. præfidis. & dixi in præceden. considera.
 Et talis gubernator Cancellariæ est tantum iudex
 in certis causis, creatus à Principe in priuilegium
 a vni. scilicet Philippo 1. duce Burgundiæ concessit
 quia dux Burgundiæ non erat supremus, nec
 habebat talem potestatem, quod executiones factas
 in virtute sigilli sui haberent executionem para-
 tam, quod obtinuit à Rege, vt videlicet haberet
 iurisdictionem cancellariatus, quæ videtur depen-
 dere à Cancellaria Franciæ, quæ tantæ potestatis
 est, quod in strumeta sub sigillo Regio recepta, ha-
 bent executionem paratâ. Ideo hoc casu non vide-
 tur quod fuerit solum delegatus, imò fuit creatus
 iudex ordinarius creando in hoc nouū offi-
 cium, quod potuit facere Rex, cum noua officia
 creare possit, vt dicit Alb. de Ros. in l. studentibus,
 q. de prima. C. de officio præf. vrbis. Dixi in Cō-
 munitio nostro super consuet. duc. Burgun. in rub.
 de iurisdictione. ver. vnde nemo potest. Et in hoc quæ-
 sitione delegatus ad vniuersitatem causarum, ex
 quo est perpetuus, & nō tēporalis dicitur habere iu-
 risdictionē ordinariā, prout videmus de auditori-
 bus Rotæ, qui sunt delegati ad vniuersitatem cau-
 sarum, tamen quia sunt perpetui, habent iurisdic-
 tionem ordinariā: Quoniā quādo cōmittitur v-
 niuersitas negotiorū, dicitur cōcedi iurisdic-
 tio ordinariā. Ita Alex. & d. meus Iaf. & post eos Purpur.
 in l. l. om. iud. c. 7. & 8. ff. de iur. om. iud. Ex quo ma-
 gis hodie talis gubernator instituitur tanquā or-
 dinarius, & non tanquā delegatus, Ita quod lo-
 quendo in suis mandatis & commissionibus non di-
 citur aliquid agere autoritate concedentis, s. Re-
 ges, sed tanquā ordinarius loquitur, ita q. pro or-
 dinatione habetur & tenetur: & in hoc nulla est du-
 batio, quin non sit ordinarius, & datus cum or-
 dinatione in illo genere causarum prouocentium
 in virtute sigilli, & sic videtur, quod possit æquipa-
 rari Magistro censūs, qui dicitur clarissimus, vt in
 l. consulta diuina. C. de testa. Ex quo videndum est,
 si datus accumulatiuè cum ordinario, an verò
 prout, ita quod ordinarius possit semper se in-

troumittere de huiusmodi causis, si partes primò
 adatur. Et videtur in hoc, si æquatur Magistro
 censūs, q. nō, vt est text. in l. testa. omnia. C. de testa.
 Vbi Angelus multū se extendit circa huiusmodi
 dubiū, & dicit istum articulum multū esse intrica-
 tū, sed tandē sic distinguit. Aut sunt plures delega-
 ti circa idem, & vni mādatur expeditio causarum
 alterius ad eādem causam, quod omnib. alijs intel-
 ligitur denegata. I. cum prætor. ff. de iudi. Aliàs nil,
 vel modicum operaretur tale præceptum. Quod
 dicit idē, si pastorale præceptum alteri delegatur,
 vt dicit in pluribus procuratorib. successiuè cōsti-
 tutis æquiparando mandata ad inuicem, vt dicit
 glo. in l. iudicum. ff. de iudic. coniuncta. l. si quis cū
 procuratorio. §. si. ff. de procura. & in c. 1. de procu.
 lib. 6.

Quādoq. sunt plures habentes iurisdictionem
 vniuersalem ordinariā, & vna causa contenta sub
 illa cōmittitur per superiorem vni ex ordinarijs,
 & tunc idem vt intelligatur delegata alijs, de quo
 dicit esse casum in terminis. in d. c. studiisti. extra
 de offi. déleg.

Quandoq. plures habent iurisdictionē vniuer-
 salem, & vnus iurisdictionem in certa specie causa-
 rum contenta sub genere, & deinde superior mā-
 dat de illa specie cognitionem fieri per iudicē, ha-
 bentem in ea specialem commissionem, & hoc ca-
 su similiter in omnib. intelligitur delegare, nisi in
 mādato aliud exprimitur: & de hoc dicit esse text.
 in d. l. 1. C. de offi. præf. vrbis.

Quādoq. cōtingit, q. plures habēt iurisdictionē
 ordinariam vniuersalem, & certum genus causa-
 rum indeterminatē, vel determinatē, quo ad cer-
 tum genus personarum cōmittitur alijs, Et tūc
 aut constat de intentione: Vtrum voluerit aufer-
 re habenti vniuersalem iurisdictionem vel non,
 & tunc stamus sub certo. Aut verò non constat,
 & tunc commissio specialis fit fauore personarum,
 inter quas debet esse affectio, aut odio earum, aut
 fit fauore Reipublicæ. aut dubitatur: Si fauore per-
 sonarum, tunc aut fauor est eis, quod intelligatur
 adēpta omnib. alijs iurisdic-
 tio, & intelligitur adē-
 pra: dat exemplum, Si monachi vnius monasterij
 impetrent à Papa certum determinatum visitato-
 rem, quia ille solus visitabit, & non alius, sic intel-
 ligitur, quod habetur in l. quod in r. c. r. §. si quis.
 ff. de legat. 1. & ibi per Iacob. de Areha, vt in fratri-
 bus humilitatis de Mediolano. sic intelligitur,
 quod haderet in l. fin. Cod. de apparito. magistro-
 rum militum, lib. 12. Vbi apparitores eorum ha-
 bent certos iudices. & non alios. l. fi. Co. de iurisd.
 om. iud. Si verò fauor est eis habere plures iudices,
 vt in scholaribus, & tunc non intelligitur alijs a-
 dempta iurisdic-
 tio, vt in auth. habita. C. ne fil. pro-
 patte.

Si verò eorū iurisdic-
 tio attributa est, vt in in-
 fitore hæreticorum deputato in aliqua ciuitate, &
 tūc nihil detrahitur iurisdictioni ordinarij, vt in c.

per hoc de heret. lic. lib. 6. & in c. statumimus. iun. gl. Inn. de off. deleg. co. lib. 6. Ita dicit Ang. in d. l. testamenta omnia. C. de testam. Si fauore Reipublicæ sit data aliqua potestas, seu iurisdictio in aliqua specie causarum fauore Reipublicæ: quoniam non videtur esse adempta potestas ordinario vniuersali, eò, quia expedit plures habere potentiam cognoscendi & determinandi causas tam ciuiles, quam criminales, in auth. vt differentes indices. & l. 2. Co. vbi de crimine agi oportet. Ita est distinctio Angeli in d. l. testamenta. Ex qua videtur, quod cum hæc potestas sit tam in fauorem ducis Burgund. & suorum, etiam Reipublicæ: & quod in concessione illius iurisdictionis non est expressè adempta potestas Balliui, qui est index ordinarius in talibus. & sic in fauorem Reipublicæ: quod talis potestas iudicis Cancellariæ non est data priuatim ad iudicem ordinarium, & sic ad Balliuum, Qui ante huiusmodi concessionem etiam cognoscebat de huiusmodi executionibus præcis, sed tantum accumulatiuè, & quod ita de his cognoscebat Balliuus, si præueniatur quàm iudex dictæ Cancellariæ: Et ita se obseruat consuetudo apud nos. Non tamen præses valet eius iurisditionem impedire, vt in simili dicitur de defensoribus ciuitatis in auth. de defensoribus ciuitatum. §. nulla. coll. 3.

Et de materia amplissimè Barba. in d. c. studi. extra de off. deleg. ad quem vltra alios recurre: & in c. cum contingat. col. extra de foro comp. vbi plures decisiones & remissiones ad hoc allegat, quas videre poteris.

Et quicquid id sit, concludendū est, Quod semper Balliuus est maior eo, ex quo dictus gubernator est tantum ordinarius in certo genere causarum, & Balliuus maius imperium eo habet in tota prouincia sibi decreta, & ita est in obseruantia. & allego textum ad prædicta multum clarum in l. nihil omnino. Co. de palatinis sacrarum largitionum. Vbi dicit. Reuerentia non solum ab inferioribus, sed etiam à maioribus, & in Prouincia de gentibus Rectoribus Prouinciarum debetur atque deferretur.

Vigesima prima confide. Apud nos etiam sunt alia diuersæ, & penitus distinctæ iurisditiones à iurisditionibus ordinarijs Balliuatus, & Cancellariæ contractuum supra nominatis, qui etiam habent omnimodā iurisditionem in certo genere causarum: vt sunt gruarij duo in Burgund. Quorum vnus dicitur gruarius Burgundie, & habet cognitionem in sua gruaria in tribus Balliuatibus. Diuionensi, scilicet, Auxiti, & Montis. Alter verò est Heduensis, qui cognitionem habet in Balliuatibus Cabilonen. & Cadrelen. Et cognitio seu iurisdictio eorum se extendit circa forestas, ligna, & nemora Principis, & de forestactis in eis, & etiam circa aquas & flumina: & tales etiam immediate sub sunt curiæ supremæ, Ita, quod ab eorum sententijs immediate ad supremam curiam appellatur: &

communiter solent tenere & exercere iurisditionem in auditorijs publicis. Sed ante debeant præferri Balliuo semper vsque nunc fuerunt Balliui, sed Balliui eos præcedunt abseque congregationibus. Sed ex præcedenti consideratione cogita, an Balliuus possit esse scire de forestactis, seu emendis factis in legationibus, & stagnis Regijs, cum isti habeant iurisditionem ordinariam in certis rebus, seu toto genere causarum. Audiui aliàs magnū magistrum Franciæ, qui dicitur magnus Magister eorum, & forestarum, dicentem, quod isti generant sub eo, sicut sunt alij in Francia, & quod non bar constituitur locum tenentem generalem Burgundia, quæ non subijceretur eis, sed non quod potuisset scisse, ideo aliter non tales gruarij possunt dici præfecti lignorum, forestarum & aquarum. Et hæc distinctio foretatur, tex. in c. cum dilecti. extra de donat. Et exponit, quod foresta est locus, in quo ferantur, & habet quis vsu venandi, sed hæc ralius capitur, etiā si in illo nemore non esset sursura, dum modo sint arbores altae, & vix illæ carent feris, Sed gruarij vocantur ad similitudinem illorum, qui antiquitus gruarij dicebantur, quæ cupio Principis præerant, hodie qui custodiat gubernationi forestarum, & aquarum præter præficiuntur, vt dixi in Commento nostro de consuetudinibus duci Burgund. tit. De forestarij riuieres. art. 7. in fi. Et si videntur esse præfecti in dignitate seu ordine spectabilia, secundum quod sunt communiter alij præfecti, vt dicitur super. Sed si hoc esset verum, videretur, quod præferendi essent Balliui, seu præsidibus Prouinciarum, qui videntur esse clarissimi, vt sæpe supra dictum est: licet etiam spectabiles dici possint, saltem quibus non appellatur. Nec credo, quod nostri sint spectabiles, sed inferiori gradu habebantur: verum bene credendum magnū præerant Francia debere præcedere Balliuos, & seniores præter Prepositum Parisiensem, qui æquiparatur præfecto vrbis, vt supra hac par. in 15. consuetudine. Et iste est maior omnibus alijs, & habet iurisditionem in palatio Parisiensi in mensura rectorum.

Alia tamen vetustissima circa huiusmodi iurisditionem 14. ca. 6. in fin. Qui ingenium erant laudabiliter materie descriptione: & de huiusmodi præfecturam consilij in iungi solent: & probat, & pro hoc primum citat Virg. illud est colicis.

Si canimus sylvas, sylua sint consule digna.

Qua in parte (vt ait scierissimus poeta) moram respicit veterem, quo consilij sylvarum, & consilij in iungebatur cura, ne compingendis iuris tribicadibus materia vnquã deesset, quæ sine

provincia minor dicebatur vt à maioribus distin-
gueretur, quas consulares dicebat. Proinde in Ca-
sare Suetonius ab optimatibus datam scribit ope-
rationem, vt Prouincia futuris consulibus minimi ne-
cessaria, si silua collecta; decernerentur. Apud iurecō-
sultos de prouincijs minoribus mentio est, in quib.
statuatur cura. Hæc ille. Opinor, quod
poterit intelligere, & allegare rubricam cum dua-
bus eius ll. decupressis, & c. lib. 12. Co. sed in l. 2. in-
terpreses, vt Lucas de Pen. & Ioan. de Plat. ex illis
verbis insertis in dict. leg. 51. ibi: sciant absque per-
missu magnitudinis tuæ arborem præcedendi, vel
transferendi licentiam denegandam: referunt ad
permissionem præfecti prætorio, & non consulis,
Sed hoc non arguit inconcusse, quia non constat
currigatur illa lex, & sunt verba suppletia à di-
uisis interpretibus in casu illius legis positione: Et si
illa esset, Forestariorum nostri adhuc magis gloriarentur.
Et in hac materia libet paululum spaciari. Certū
est, quod super illa l. 2. fundatur constitutio, seu or-
dina Regia qua cauetur, vt de forestis Regijs nul-
libet eorum incidere arbores, non merchatas ad
mercham Regis, nec eas collapsas alibi transferre
sine permissione Forestariorum sub certa pœ-
na, vt in simili notat ibi Bart. & post eum Iaco. de
Plap. quo gl. optima in ver. salutis in l. si ferui ve-
ta. Co. de noxalib. act. & hoc ex identitate ratio-

Etiam dicitur, quod quædam possunt concedi
peritos Forestarios, seu præfectos sylvarum, quæ
non possunt cōcedi per alios, vt etiam in simili ibi
notat Io. de Pla. Qui & ibi notat vnam arborem esti-
mari ad valorē vnius libræ auri, & multa alia, puta,
Quando quis datur incidere arborem, & sic pœ-
na incurre: & si incidit tantum partem ar-
boris, & non totam, an incidat in pœnam incidē-
tis arboris: & qui incidit geminam arborem vna
pena coniunctam, an punietur pro vna, vel dua-
bus: de quib. q. ad eum ibi recurre.

Vigesima secunda consid. Idem à simili, vt in
præcedenti consideratione dicendū esse de
Censuris, qui tantum cognoscere possunt de sa-
le. de se pluribus abusus & damnis commissis
curant: quoniam tales possunt dici præfecti sa-
lis. Sic dicitur de præfecto annonæ, & de alijs
præfectis, de quibus in præcedente consideratione:
notantur Comes horreorum, & in simili vtitur
his verbis. tex. in l. vni. Cod. de pistorib. lib. 11. Sed
cum hæc officia non sint principalia officia præfe-
ctus, sed sunt solum subalterna sub generalibus
Prouincijs: quibus data est omni iura cognitio, po-
testas, & iurisdictio de sale, tanquam sit de his, in
quibus Rex habet plura iura, commoda, iudicatio
sua, seu gabellas, Ideo tales subalterni officiales
non sunt tanta dignitate, quanta principales: Pro-
prium videmus de receptoribus particularibus
Prouinciarum, seu Præfecturarum, qui dicuntur
causares, qui non tanta potestute dignitate, quan-

ta & generales, & thesaurarij generales, & recepto-
res generales. de quibus supra dictum est in parte
præcedenti.

Quicquid tamen sit, isti Granatarij habent iu-
risdictionem, & cognitionem in delinquentes su-
per sale. Et ab eis appellatur ad supremas Curias
Parlamentorum, prout de Balliuo seu Præsidi Prou-
inciarum.

Et de his memorat Guagui. in suo compendio
super Francorum gestis, lib. 7. cap. 2. vbi ait. Cum
multa & grauius bella inter Philippum Valesium
Francorum Regem, & Eduardum Angliæ Regem
mota essent: Cum Philippo parum pecunia suffi-
ceret, nouam exigendi pecuniæ formam excogi-
tat, qua sine cuiusq; conditionis discrimine oēs
Regnicolæ tenerentur. Sal, quo nemo facile absi-
net cōparari aliunde quā ex publicis, quæ institue-
rat Promptuarijs vetat. Quod autē mercatoribus,
aut emptum hæcenus, aut post hæc emē dum esset,
Id ab ijs, quos ad id negotium deputaret granata-
rios, per vices temporum, precio in dicto distribu-
endum fore. Id tributū genus, & si graue multis vi-
sum est, ad hanc tamen vsque ætatem penditur, in
geniosum profecto (ait ille) inuentum, quo nemo
à tributo liber est, & vnde ingens Regibus pecunia
quotannis venit.

Vigesima tertia consid. Idem videtur esse dicē-
dum de Electis Francia, qui habent suas cer-
tas & distinctas prouincias in Regno, & cogno-
seunt de tributarijs, capitationibus, seu collectis,
de quibus etiam cognoscebat, & cognoscere pore-
rat antè præses prouinciarum: vt tener Petrus Cothe-
rean in suo schedulari magistratum ciuiliū, ti-
de præsidib. prouinciarum. Et ibi scribit, quomō-
do nomen præses est generale ad omnes magistra-
tus, & prouinciarum Rectores. Ex quo videretur
dicendum, qd etiam tales iudices particulares ha-
bentes cognitionem, & potestatem in certo gene-
re causarum vltra Balliuos, & Senescallos possent
etiam dici Præsides, quod non est dicendū ex ante
deductis in præcedentibus consid. Cum talibus non
sit attributa iurisdictio priuatiuè: sed accumulati-
uè, ex quo (vt sæpe dixi) videntur iudices dari ad
certum genus causarum.

Vigesima quarta consider. generalis est. In qua
dico gerentes magistratum in loco sui magi-
stratus, & iurisditionis cæteris paribus. ratione ma-
gistratus præferendi sunt omnibus alijs, & in se-
dendo, cum honor deferatur in sedendo. Bald. in
leg. quoties. Cod. vbi fenatores, vel clarissimi. Ia-
cob. Rebuffi in l. 2. Co. de proximis sacrorum scri-
niorum, lib. 12. Et debet Iudex seu magistratus se-
dere in tribunali sublimiori. c. Episcopus, 95. dist.
Nam quodlibet tribunal habet plures gradus, pri-
mum videlicet, & supremum, in quo debet sede-
re ipse magistratus, seu iudex ad ius reddendum. Se-
cundum, & inferiorē, vbi recipiendi sunt viri illu-
stres, cū personaliter corā eo super criminali actio-
ne

SEPTIMA PARS

ne disceptatur. Tertium, & infimum, qui reliquis altercanti- bus deputatur, vt patet in d.l. quoties. §. sedendi. vbi est text. Et in secundo gradu seu loco debent sedere aduocati, secundum eorum gradus prerogatiuam. vt infra dicam. facit l. si. C. de offic. diuerfor. iud. Non autem in primo. l. 1. C. de offic. ciui. iud. vt sit delectus aliquis inter eos secundum Spec. tit. de aduocato. §. 5. in c. hic dicendū in prin- Pro quo facit tex. in c. si. inci. Episcopus. 17. dist. Et quantumcunque quis sit maximus, & illustris, nō est honor iudicib. sedere cum eis in tribunali. tex. in auth. vt ab illustribus. §. sancimus. iunct. glo. in verb. indignē. colla. 5. Ita dicit Luc. de Pen. in rub. C. de apparitorib. præfcti vrbis. lib. 12. Et de laude & honore huiusmodi iudicum amplē scribit Rodericus in suo spec. vitæ humanæ, lib. 1. ca. 13. q̄ tales sunt honorādi à cūctis mortalib. Imo etiam apud gētilēs plurimum honorabantur, vt ait Val. Quoniam Apollo requisitus de iustis magistratib. respondit se nescire, vt rum Decorum numero, an hominum aggregari deberent. Adeo enim hoc exercitum apud eos illustre fuit, vt illud omni potantatui præferrent. Quod etenim, teste Cicero- ne, præclarior dignitasque inter mortales exercitum excogitari potest, quam vnum hominem in Republica reperiri, qui communi vtilitati seruiat, qui communia pro suis, sua pro communibus habeat, qui velit & sciat personam ciuitatis gere- re, dignitatem, decusque sustinere, &c. vt ibi. Et non solum tales honorari debent, imo beati dicuntur, vt habetur Pf. 105. Qui faciunt iudicium, & iustitiam in omni tempore. Tales enim ob dignitatem sunt honorandi. c. vt debitus. in gl. 1. extra de appel. Spec. in tit. de aduocato. §. 5. in princ. vbi dicit: Quod iudex debet sedere propter honorem, & aduocatus stare. tex. in l. quisquis. in fin. C. de postulando. Et idem Spec. titu. de disputatio. & all. aduocatorum. §. 6. in prin. Imò iudices sunt nobiles, & acquirunt nobilitatem ex officio iudicis: intellige tamen de iudicibus Principis, in loco vbi sunt iudices, vt est tex. & ibi Bar. in le. iudices. C. de dignitatib. libr. 12. Dixi in Commento nostro super consuetud. duca. Burgund. tit. Des enfans de plusieurs lietz. §. 4. in gl. 1. vers. & ideo etiam. & infra latius dicam.

Aduerte, quod iudicis appellatione venit maior iudex, in auth. de iudicib. colla. 6. & in auth. Vt omnes obediant iudi. prouinciarum. colla. 5. Bal. in l. 1. in 2. lect. in princ. ff. de iuris. omn. iud. & etiam ordinarius, vt in d. auth. vt omnes obediant. §. si vero alter. & ibi notat glo. in verbo, iudex. Et in tantum honorandus est iudex in loco suæ iurisdictionis, quod debet sedere in Cathedra præ omnibus alijs. text. est in authen. de iudicib. §. sedebant. colla. 6. Imo dicit Ange. ibi coguntur sedere in cathedra. facit tex. in auth. vt ab illustri. §. sancimus. colla. 5. & in d. l. 1. C. de offi. ciuil. iud. & d. le. si. C. de offi. diuerfor. iud. d. l. quisquis. §. si. Co. de po-

stulando. & d. l. si. §. sedendi. Co. vbi senatores. Spec. tit. de sententia. §. iuxta. ver. item est nō- tione modi.

Et ralis sedes dicitur sapientiæ & scientiæ: dum Hieron. in tract. de fide & crudelitate. hoc legitur 2. Esdræ 8. cap. quod Esdras stetit in gradu ligneo, quem fecerat ad loquendum legendum librum legis Moyfi. Et qui benedixit super cathedram, honorem accipiet cathedra: verò malè sederit, iniuriam facit cathedra: c. multi. 40. dist.

Intantum est etiam honorandus, quod alios debet habere ornamentum in capite et in to serico, vel alio nobili panno: In circulo est circulus aureus. quod ornamentum proprie- cirur fasciale: dictum fasciale, eò, quia olim erant lanistæ, id est, fasciolæ purpureæ, quæ dinebantur coronæ lauri, quas, qui gestabant summis fascibus, id est, dignitatibus, & magis- tibus positi dicebantur. Et aliquando dicitur fasciæ, & non fasces. vt in l. argumento. ff. de & arg. leg. Et tales deponerent iudices sinu- cio in aduentu successoris. text. in authen. ces sine quoquo suffragio. §. necessitatem. collat. 2. Et tales olim iudices fasciati præ- minibus alijs, quorum præsentia terrorem bus inducebat. Hodie verò apud nos, & in Pa- ramento Parisiensi. & in alijs Parlamentis tale ornamentū dicitur mortarium: vt dicitur in 1. par. in 9. conclu. in fine.

Intantum etiam tales iudices honorantur, quod doctorali cappa induuntur, quæ insula dicitur, qua in l. 1. C. de tempo. & reparatio. appeli. & C. de primicerio. lib. 12. & in l. si. in prin. C. de detur- rion. lib. 10. Et insula proprie dicitur ornamentum honoris, & est magna a diectione honoris dicitur. Er dicitur insula, quasi in sua, secundum C. si. C. de quadriem. præscripte. ex quo in ea inno- gnitas, qua ornantur iudices, & consilia. C. de decurionib.

Intantum est etiam honorandus iudex filius iudex præfertur patri, vt refert Aulu- in 2. noctium Atticarum lib. 1. vbi ait: Quod iudex in gerendo magistratu præferendus est patri: eidem pater cedere ac prælati onorem locumque debet. Recitando historiam de clarissimo viro fide Cretæ prouincia. Qui cum ipse, & e Athenas ad visendum cognoscendūque Philosophum adijissent, ac inter eos, qui prælati- deret, ac potiore locum obtineret, dicitur: tur, hanc super ea re Taurus perpensit & potior- tulit sententiam. In publicis locis atque concio- ribus, atque actionibus patrum iura cum illorum, qui in magistratu sunt, potestatibus collata, iure- quiescere paululum & conuiuere. Sed cum in Rempublicam in domestica re atque vita de- cubatur, tum inter filium, magistratum, & po-

privatum publicos honores cessare, natura-
 & geminis exoriri conuenit.

Et ibi etiam narratur historia de filio Quinti Fa-
 bii Maximi existente consule, Qui patrem equo
 sedere iussit: de qua etiam apud Valerium Ma-
 ximum in titu. de institutis antiquis. Nam apud
 veteres Romanos instituto cauebatur, neminem
 in honore in sidente ad consulem venire debere, sed
 honoris gratia, antequam Consuli appropinqua-
 set descendere. Cuius Valerij verba sunt hæc: I-
 dem Fabius à senatu legatus missus ad filium Con-
 sulem Suesam, postquam animaduertit eum ad
 officium suum extra mœnia oppidi processisse, in-
 quit: quod ex licitoribus nemo se e-
 scendere iussit, plenus iræ, nec perse-
 cutus: quod cum filius sensisset, proximo lic-
 toribus appareret, imprauit. Cuius voci Fabius
 contumaciter obsecutus, Non ego (inquit) fili sum-
 mam imperium tuum contempsit, sed experiri
 uiam an scires consulem agere, nec ignoro, quid
 generi uenerationi debeat, uerum publica insti-
 tuta priuata pietate potiora iudico. Facit quia con-
 temni solet magistratus, ac regendi frangitur au-
 thoritas, dum nimium seruat humilitas. text. in
 e. uando. 86. dist. Ideo augere debet ex ingenio di-
 gnitatis statum, & auctoritatem, ne contemp-
 tibus uideatur. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offi. pro-
 con. & legati. & l. obseruandum. ff. de offi. præ-
 fecti. & dicit in proœ. huius libri.

Aduerte tamen, quod omnia post religionem
 proponenda etiam in his, in quibus summa ma-
 ioritas decus conspiciendum uidetur, ut in Impe-
 ratoria, quod nulli ratione officij honoris, seu ma-
 ioritas, seu consulari aut prætoria dignitate fun-
 gatur consequi debet immunitatem, aut vacatio-
 nem, seu excusationem præterdere debet ab offi-
 cio & labore circa sacra impendendo, prout reci-
 tet Valerius, tit. de seruata religione. Exempli de
 L. i. in bibaculo, viro pij simul ac religiosi ani-
 mi, qui prætore à patre suo collegij saliorum sacerdo-
 tum magistro iussus, sex licitoribus præcedentibus,
 arma ancilla tulit, quam uis vacationem huius of-
 ficii honoris beneficio haberet. Et ibi reddit ratio
 nem Valerius, quia nunquam dubitauerunt, sa-
 cerdos in prætorio seruire, ita se humanarum rerum, fu-
 turæ regni existimantia, si diuinæ potentia bene-
 & constantiter fuissent famulara. Et sic non est de-
 decus magistratibus dum deferunt & portant cap-
 tos sandorum, aut pallium seu velum corporis
 Christi in festo eiusdem, dum itur processionali-
 ter per vias urbis apud nos Christianos.

Ad vnum etiam aduerte, quod iudices, seu of-
 ficiales Principis, quoties contigerit celebrari fe-
 stum, vel congregationem in honorem Princi-
 pis, vel fieri focos publicæ lætitiæ, ob partam vi-
 ctoriam contra hostes, vel nauitatem libero-
 rum, vel pompam, seu processionem mandar fieri
 ad certam causam, debet huic actui interesse, p

tex. ad literam in l. si quando. C. de statuis, & imagini.
 Et ideo cum ibi sint ob reuerentiã Principis, ut orna-
 mentum actui præbeatur, debet alios præcedere.

Iudex etiam aduocatus in sua Curia, seu audito-
 rio postulantibus præcipere potest, ut dent ei con-
 silium in causis tangentibus Principem, ut dicit
 Iac. Rebuffi in l. sacris. infra, per illum text. Co. de
 proxi. sacrorum seruiorum, libr. 12. Et idem ibi
 notauit glo. per rex. in l. facimus. in fin. Co. de ad-
 uocatis diuersorum iudic. & c. pastoralis. §. r. extra
 de offi. deleg. quod extendit etiam in causis crimi-
 nalibus, secundum Io. de Platea ibi, per l. custodi-
 as. ff. de publicis iudic. Et licet hodie aduocati nõ
 percipiant salaria ex publico, tamen salaria, seu ho-
 noraria, quæ percipiunt à clientulis succedunt lo-
 co salariorum publicorum, secundum Bart. in le-
 prouidendum. C. de postulando. Cum illa perci-
 piant auctoritate Principis, & ad postulandum ad-
 mittantur cum licentia Principis, seu suorum iudic. l.
 petitiones. in prin. C. de aduocatis diuersorum iu-
 dic. l. nemini. & l. petitionem. Co. de aduo. diuer.
 iu. Scias tamen, quod Paris de Puteo in tractatu de
 syndicato. in verbo. potestas. char. 23. post longam
 disputationem concludit, quod non possunt cogi
 aduocari, & iuris periti consulere etiam pro fisco
 sine aliquo salario, & ibi multum se extendit circa
 huiusmodi materiam. Apud nos seruatur, quod
 coguntur dare consilium in causis criminalibus,
 quæ decidi non possunt per iudices sine consilio
 quatuor petitorum, secundum ordinationes, &
 constitutiones Regias.

Et quia hic se ingerit occasio, pertractare liber,
 quod recitat Cœlius post Arist. libr. 12. lectionum
 antiquarum. c. 46. Ire verò ad iudicem ait, est ire
 ad ipsum ius, quia iudex esse debet veluti anima-
 tum ius, id est, sanctus, inadulabilis, inexorabilis,
 erectus, terrificus. Nam Cicero in legibus, Magi-
 stratum esse dicit legem loquentem. Legem ve-
 rò mutum magistratum. Er ibi Aegyptium iudi-
 cem (vice adagij) intelligi scribit sanctum, nihil
 præmio, nihil metu à iustitiæ semita digredien-
 tem: & planè eum, qui gratiæ nihil prorsus tribu-
 it. Num tu es, qui iudicas? Mala utique audita, re-
 non moueant, aut passim dicta absque certa pro-
 batione, nunquam credas, sed ante audita diligen-
 ter inquiras, nec præcipitando quicquam agas, ut
 ait tex. in c. nullum. 30. q. 5. Estque talis iustitia ipsa
 iustior, & vel Stachane æquior. Est autem Dorib.
 trutina. Non aberrabit utique isã vero. Et, ut in ve-
 terem monumentis reperitur, Aegyptijs Regib.
 ex præscripto legis antiq̃e fuit, iudices mox futu-
 ros iureiurando adigere, ne si Rex quidem iniusti
 quippiam iniunxisset, à virtutis medio non decli-
 natos, nec line omnino, quod dicitur, moturos: quia
 patienter (ut ait Romanus Pontifex in cap. si quando. extra de rescriptis) sustinebimus, si nõ
 feceris, quod praua nobis fuerit insinuatione fug-
 gestum. facit ca. licet. 16. quæst. 3. & l. nemo. Cod.

de sentent. & interlocuto omnium iudicium. Etenim quandoq; per nimiam impunitatem petentium Princeps non concedenda cōcedit. tex. in l. 1. Cod. de peti. bonorum sublat. lib. 10. & cap. cum in iuuentute. extra de purgat. canonica. quarum res omnium censetur excellentissima, quando neque hesperus neque lucifer ita nitet, sicut iustus vir.

Vigesimaquinta consilii. Quae dicta sunt de Balliuo seu Senescallo in supradictis considera. habent locum in eius locumtenentibus, qui sunt magistratus iustitiae, & exercent iurisdictionem omnimodam, & eisdem honor talis, & reuerentia debetur, quae domino. tex. in c. vl. 93. dist. vbi est hoc verbum locumtenens. dixi supra ista eadem par. in 10. consilii. vers. sed videtur.

Intellige tamen de locumtenentibus generalibus, qui resident & praesunt in loco principaliori sedis Balliuatus, seu Senescalliae, cum habeant officium à Rege, qui est lex animata in terris, vt dicitur in §. si. in auth. de consulib. collatio. 4. & Vigor iustitiae, secundum tex. in l. prohibitum. in fi. C. de iure fisci, lib. 10. Quoniam tales habent eandem potestatem, quam Ordinarius ex codicillis, hoc est literis officii, & per statuta, seu ordinationes Regias. Secus autem de locumtenentibus particularibus, seu localibus in aliqua sede Balliuatus, qui est solus commissus ab ipso Balliuo. Quia licet talis honor eidem debeat & reuerentia, vt tenet P. Francus in c. grandi in §. notabili. de supple. negligentia Praelatorum. Tamen non habet eandem potestatem, quia non habet cognitionem causarum meri imperij: Ita dicit Bal. in auth. sed nouo iure. in prin. Co. de seruis fugitiuis. & sic locumtenens auctoritate hominis non potest imponere poenam sanguinis, sed locumtenens auctoritate legis vel Principis. sic glos. fi. & ibi per Bart. in l. 2. Cod. de offi. eius, qui vicem alicuius iudicis vel praesidis obrinet. Bar. in leg. 1. §. hi quibus. ff. de leg. 3. dixi in Commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgund. in rubr. Des iustices. in gl. & droitz. in additione incipien. concordata praedicta.

Sed an tales Balliui seu Senescalli habentes locumtenentes possint exercere iurisdictionem in absentia suorum locumtenentium, aut commissorum, vel etiam praesentia: dic quod sic, quando ambo sunt à lege. Nam locumtenentes generales, vt ante dixi, constituti & ordinati sunt à Principe: qui est lex viuua, & habent iurisdictionem vniuersalem, secus in alijs. Ita tenet Card. Alex. in §. ad hoc. versiculo, pone capitaneus. collat. 2. tit. de pace iuramento firmata tenenda, in v. lib. feudorum. Et ex dictis illius videtur, quod dominus gubernator Cancellariae contra factum Duca Burgund. (de quo ante in 17. consilii.) ex quo habet commissos locumtenentes sub se per seipsum ad exercendam iurisdictionem suae gubernationis, quod

in eorum absentia non potest exercere illam iurisdictionem.

Vigesimasexta consideratio erit de iudice cum tenente criminali, seu maleficio, qui in iure dicitur latrunculator: vt est textus in l. 1. de lenis dicere. §. latrunculator, ff. iudicis. fit. & c. etus, quia de latronibus iudicat, vt ibi dicitur in fin. Hic iudex in pluribus locis maximae auctoritatis & potestatis est. Nam de causis criminalibus cognoscit, & quia praerat capitalibus causis, tenentis, ideo quaesitor dictus est secundum glos. in l. vni. ff. de offi. quaestoris. Vnde Budaeus in ff. de origine iuris, dicit: Quaeere etiam est iurisdictionem facere, & legibus vindicare. A quo quaesitor pro publico iudicio: accipitur etiam per nomen, & inquisitionem, vt in l. item apud Latinos nem. §. questionis. ff. de iniurijs. l. 1. §. questionem. ff. de senatuf. Syllanio. & toto titulo de quaestoribus. ff. & C. vnde decernere quaestorem: nemo: & Iudex quaestoribus praerat diebus in praesentibus Budaeus, vel forte praefectus vrbis, cuius magna potestas erat in criminalibus, vt in l. officio praefecti vrbis. Idem qui & quaesitor, publicis iudicijs exercendis, & maleficio praerant. Virgi. quaesitor Minos vniam mouet. Claud. quaesitor in alto Conspicuo solio praerant crimina Minos. Et proprie, cum hoc habeat potestatem praefecti vigilum, cum de nocte eum pe se & suam familiam clreuic ciuitatem ad obsecrandum criminibus, quae cōmuniter fiunt de nocte, pen. ff. de offi. praefecti vigilum. In vrbe vero Bar. est iudex ordinarius in hoc, qui dicitur Barzarus seu Bilibarius. Mediolani vero dicitur Capitaneus iustitiae, sub quo alias assidebam. Parisius vero positus Parisiensis, & habet vtramque cognitionem quo ad se: sed habet locum tenentes diuersas iurisdictiones suas in Castellato Parisiensi exercens. Quippe vnus est, qui de causis criminalibus cognoscit, Alter vero de ciuilibus, & re pecuniaria quo facit rex. in d. §. latrunculator. In pluribus alijs ciuitatibus & balliuatibus, seu senescallatibus tenentur etiam de nouo creati tales iudices, tenentes, qui solum cognoscunt de causis criminalibus.

Ex quo in hoc suboriri posset altercatio: quaesitor praecedere debeat: an iudex criminalis, an vero iudex ciuilis ordinarius. Et vnde tenent quod iudex criminalis, quoniam indignior de his cognitionem habet, quae sunt de re perio, vt est animaduertere in facinorosos bonosnes. l. imperium. ff. de iurisd. om. iud. & quae tenentur in pluribus alijs casibus, quos enumerat in Commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgund. in rubr. Des iustices. Ex quo cum horum imperium dignius sit, & excellentius, quia officio iudicis nobili expediretur, & ad vniuersam publicam, intersitq; Reipublicae ne delectetur maneat impunita. tex. in l. ita vulneratus. ad l. 2.

Aquil. & in ca. vt fam. §. 1. extra de senten.
 cum pluribus alijs concor. per glo. in ver-
 bo. impunita. vtrouique adductis. Et ita etiam te-
 nent doctores, maximè Purpu. nu. 10. 4. in d. le. im-
 perium. vbi expressè dicunt, quod merum impe-
 rium concernit ea, quæ respiciunt publicam vti-
 litatem. Alia verò duo, scilicet, mixtū imperium
 iurisdictione concernunt ea, quæ respiciunt priua-
 tam vtilitatem, ex quo præferendum est: Et dicitur
 dignius merum imperium, cum publica seu
 communis vtilitas præferatur priuata, vt habetur
 in Ethico. 3. & l. vni. §. pen. C. de caducis tollendis. l.
 1. & ibi Lucas de Pen. C. de primipilo, lib. 12.
 eandem in l. ex omnibus. C. de decurio. lib.
 1. Et dicitur, mens las. post alios in d. l. imperium,
 quod ex quo imperium est dignius, quàm iurisdic-
 tio, ideo mixtum participans de vtroque assu-
 mendum ab imperio, & non à iurisdictione. Ex
 quo dicendum est, quod merum imperium est di-
 gnius alijs. Et iudices criminales videntur esse di-
 gniores iudicibus ciuilibus. Et quod in loco indifferenti
 iudices rerum capitalium præcedere debent
 iudices locumtenentes ciuiles. Et vidi Mediolani
 iudicem inalesiorum (qui dicitur vicarius capi-
 tanei iustitiæ) præcedere Potestatem Mediolani,
 & omnes quoscunque alios iudices à senatu infe-
 rates. Itætiã, quod tempore meo non subij-
 cebatur Senatui, cum ab eo negatus sententia ap-
 pearetur: Quod videmus hodie etiam in Gallia
 ordinari, cum à magno Præposito seu generali
 Regiæ, & à præpositis marescallorū Fran-
 ciæ, non prouocatur, & tamen nullus est iudex in
 Gallia quicumque sit in ciuilibus, à quo non
 appellatur ad supremas Parliamentorum curias.
 Possunt tamen aliqui dicere, quod locumtenen-
 tes generales & ordinarij, qui cognoscunt de omni-
 bus causis ciuilibus sint digniores, & præferantur
 iudicibus locumtenentibus criminalibus: Quoniam isti non
 videntur esse ordinarij, sed delegati ad vniuersita-
 tem causarum, Cum de illis tantum cognoscere
 possint, nec de alijs se introumittere possint. d. l. fo-
 rum. §. latrunculator. ff. de iudicijs. Et dantur ta-
 men in subsidium ordinarij, & non priuati-
 ue. sed accumulatiuè. Cum omnis iurisdictione cri-
 minalem & ciuiliū causarum sit penes Præsi-
 dentem provincie seu Balliuum, Senescallum aut
 Præpositum: vt toto titu. ff. de officio præsidis. qui
 habent vicarios seu locumtenentes sub se distin-
 ctos. Sed istæ rationes non mihi videntur veræ: quia
 inodi locumtenentes nõ sunt delegati, nec
 habent iurisdictionem accumulatiuè ad alios lo-
 cumtenentes, sed priuatiuè. Et etiam dicebatur,
 cum maior cognitio sit causarum ciuiliū, quàm
 criminalium, cum plures sint & in maiori nume-
 re, ex quo plures sub se habent. Ideo videntur esse
 digniores, & gloria est in lata gente: Dixi supra in
 §. 2. in 14. confid. vbi possunt plura, & in 4. part.

in 52. consideratione. ver. Octauo, quæ possunt fa-
 cere pro hac parte, quæ non repeto.

Saltem debent præcedere Assesores, & alios
 Consiliarios nouiter creatos à Principe: quia tales
 non habent tantam potestatem & autoritatem,
 quam habet Iudex seu locumtenens criminalis,
 qui est iudex de per se, & qui in personam suam for-
 mat sententiam, quod facere non potest Assessor,
 nec alij Consiliarij, licet assesores de iure sint an-
 tiqui officarij, & de nouo nunc creantur dicti iu-
 dices criminales in illa potestate & præminètia,
 in qua erat iudex ordinarius, seu locumtenens or-
 dinarius alicuius districtus seu Balliuatus, vel Sen-
 escallie, Qui etiam in criminalibus & quomo-
 docunque sit, semper erat maior Assessor cum suis
 consiliarijs. Ergo etiam alius, qui est creatus e-
 iusdem potestatis in illo genere causarum, tanquàm
 socius ipsius locumtenentis ciuilibus: cum etiam ta-
 lis assessor videatur esse illius iudicis criminalis as-
 sessor, sicut & alterius locumtenentis. Etiam ta-
 les consiliarij videntur esse consiliarij illius iudi-
 cis criminalis, sicut & alterius iudicis ciuilibus: pro
 quo tex. optimus in auth. vt defuncti seu funera eo-
 rum, & c. §. illud. colla. 5. & in auth. de iudicibus. §.
 1. collatione 6. vbi non sit distinctio an ordinario
 vel delegato iudici assessor seu consiliarius assi-
 deat.

Vigesima septima consid. de assessoribus erit.
 Quoniam aliquos habemus in Gallia ordi-
 narios in plerisque Curijs Regijs, qui habent tan-
 tummodo consulere in præsentia iudicis ordina-
 rij & maioris: & in aliquibus locis vocantur Asses-
 sores, vt in Senescallia Pictauensi, vbi est Assessor,
 & etiam sunt Consiliarij nouiter à paucis annis à
 Rege nostro Francico creati, sine quibus Assesso-
 re & Consiliarijs non potest iudicare locumtenens
 Senescalli, imò nec Assessor in absentia locum-
 tenentis sine consilio dictorum consiliariorum iu-
 dicare potest. Et quod assesores in absentia locu-
 tenentis sint iudices, text. in auth. de iudicibus. §. 1. ibi:
 nostris enim administratoribus colla. 6. Et licet
 habeat solum assistendi præsidii potestatem, tamè
 præside per absentiam vel aliter impedito præsi-
 dere potest, & præsidendi potestas ad illum transfer-
 tur. d. §. 1.

Et licet de iure Assessor nullam habeat iurisdic-
 tionem. Bart. in le. præcipimus. §. quod si à Duce.
 C. de appel. & in auth. ad hæc. C. de iudicijs. vbi et-
 iam dicit, quod sit delegare non potest, apud nos
 nulli sunt Assesores, sed Potestates in Italia habent
 Assesores, & tales sedent in continentia iuxta Po-
 testatem aut eius Vicarium: prout in Gallia in lo-
 cis vbi sunt, sedent iuxta locumtenentem. & cōtinuo
 post eos & ante omnes alios aduocatos, & hoc ma-
 xime, quando tale officium datur à Principe, quo-
 niam hoc casu habet dignitatem etiam illam &
 eandem iurisdictionem, quam habet locumten-
 ens in eius absentia ex generali obseruatiã: Ideo

S E P T I M A P A R S

apud nos sunt maiores & in maiori dignitate quā in Italia, qui tantū iurisdictionis habent, quāntum tribuit eis statutum, & apud nos quantum communis obseruantia ex ordinatione & institutione Regia. Et proprie Assessor est collega iudicis ordinarij, & consuluit ei, quid agere debeat de iure. prout etiam sunt alij Consiliarij ordinarij, sine quibus iudex ordinarius in certis causis iudicare nō potest: Quoniam ex quo tales Consiliarij sunt à Principe instituti & ordinati, & habent dignitatem vltra alios simplices, & eos debent precedere, vt infra dicam de examinadoribus, qui apud nos vocantur, Les enquesteurs, & inter hos Consiliarios nouiter creatos attendi debet prioritas promotionis in gradu, in prima eorum institutione. Deinde attenditur prioritas promotionis in officio, prout supra dictum est de Consiliarijs confessorij, & Parlamentorum, nisi quis esset doctor ita excellens, quod propter eius excellentiam esset alijs præferendus, quod fieri potest & debet, probata eiusdem excellentia, eo modo, quo supra probatum est in 1. part. in 76. consideratio. & infra in 10. part. in 30. consideratio. Vbi scriptum est, quod iunior doctor excellens etiam præferendus est antiquiori, Non tamen credo, quod iudex ordinarius istud debeat facere ex sua ordinaria potestate, sed impetrandum est à Principe, à quo omnis honor & excellentia pronenit: & ab eo tanquam excellenti, excellentia distribui debet, & non ab alio. Et non potest quis præsidere vel assidere in provincia vel ciuitate sua sine Principis licentia. l. fin. C. de crimine sacrilegij. l. in consiliarijs. C. de assessore. & J. si eadem. ff. eodem.

Et quoniam hic fit mentio de officio Assessoris, ex quo pauci intelligunt quid sit eius officium, dicam aliquid amplius. Primò, quod Assessor secundum Specula. titulo de assessore. dicitur esse is, quem ille, qui iudicandi potestatem habet sibi associat, vt in causa cognitione sibi assideat. & eum ad recte causam decidendam instruat: Et sequitur in pulchro casu Philippus Decius in consil. 8. colum. 3. versicu. sed his non obstantibus. Nam officium Assessoris fuit inuentum, vt propter eorum peritiam succurreretur habentibus ordinariam vel delegatam iurisdictionem legibus ignaris, & sic defectus eorum supplerent. ita probatur in l. i. ff. & C. de officio assessorum, seu de Assessoribus, secundum quod ponderat Angelus consilio 272. incipiente: punctus. Quoniam ex quo imperitus potest esse iudex. l. certi iuris. C. de iudicijs. debet habere Assessorem, cuius consilio regatur, vt ibi dicunt Cy. Bal. & do. mens Iason: ideo dicit Gemina. in ca. statutum §. Assessorem. de rescriptis, in 6. quod in iudice sufficit peritia causarum, quoniam defectū sciētiæ supplet Assessor, vt tradit Felyn. in cap. suscitatus. col. 3. de rescriptis. Non tamen negatur quin peritus habere possit Assessorem. d. §. Assessorem. prout communiter videmus

in Gallia, vbi locumtenentes sunt periti in iure, & qui aliās locumtenentes esse non possunt, nam tex. in authen. de iudicibus. §. i. ibi: Non enim stimanimus oportere habere iudicum quorundam nomina, maxime legum intenditorum, in de neque canfarum habentium experientiam. colla. 6. & nisi sint graduati ex ordinatione Regia, tamen adhuc habent Assessores, consilio quorundam tenentur etiam iudicare.

Licet videretur, quod deberet esse in hoc differentia, Quoniam de iure iudex peritus habet Assessorem potest iudicare ex se, nec tenetur esse consilium sui Assessoris: secus in iudice imperito, hoc est, qui non est graduatus, quoniam si sit graduatus, præsumptio est, quod est peritus. Ita differentia ponitur per Antonium de But. in extra. cum olim. colum. fin. de arbitris, & per Andream in leg. si conuenerit. colum. fin. ff. de testamento. c. 1.

Et aduertendum est, quod varijs nominibus appellatur Assessor. Nam secundum dominum Iason. in rubr. ff. de officio Assessorum. ex parte vocabulo dicitur Vicarius. Et aliquando dicitur Comes. l. i. §. sed & si Comites. ff. de varijs extraordinarijs cognitio. Et socius & participator filiorum iudicis, cui assidet. l. i. C. de assessore. & in aliquibus locis dicitur iudex, vt dicit Paraclete in tractatu de syndicato. charta 24. in verbo Assessor. vbi multa ponit de Assessore. Et aliquando dicitur consiliarius. l. consiliarios. iuncta glo. 1. Cod. de Assessoribus. ideo qui non potest esse Assessor, non potest esse consiliarius. l. nemini. l. ibi Bal. Co. de aduocatis diuersorum iudiciorum. non tamen Consiliarius & Assessor idem sunt, quoniam licet omnis Assessor possit dici Consiliarius, non tamen è diuerso omnis Consiliarius dicitur Assessor, vt dicit Bal. in d. l. nemini, & in l. non dubium. col. 4. versic. Sed Petrus in l. 1. C. de legibus. quem sequitur Ant. de Prætoribus consilia Alex. lib. 4. consil. 59. incip. pariter. Ex quo fortè hac ratione Specula. fecit duos titulos, vnum de Assessore, alterum de requisitione consilij.

Et si bene aduertamus quo ad nos, hodie ibi Assessores dicuntur, & sunt Consiliarij & Iudices in absentia locumtenentium, & sunt etiam Comes & Comites iudicum seu locumtenentium, quoniam non possunt locumtenentes iudicare in absentia, & sunt Iudices in absentia eorum. Et cum distantes à Principe instituti, vt dictum est, & sunt perpetui, vt sunt alij officiales Principis, videntur habere dignitatem. Dominus mens Iason in dicta rubrica, de officio Assessorum. ponit multos viros multum excellentes, quos tenent Assessores, vt fuit Vlpianus, vt procedit, & dicit de se, in leg. merum autem præsentem. §. sed quod Prætor. ver. sed ex facto. ibi: Prætorum

et assidente interlocutū esse. ff. de eo quod met.

Etiam Sabinus iurisconsultus. l. lex Cornelia. §. l. i. ibi. sed Sabinus in assessorio. iuncta ibi gloss. ff. de iur. iuris. & Cynus fuit assessor domini Ludovici de Sabaudia senioris. & refert Ang. in d. l. memor. quod Raymund. de Forliuio, multum gloria habuit, quod fuerat Assessor in ciuitate Pisarum & Tadertis: & vtrouque fuit Bart. Assessor, vt refert ipse Ange. in l. i. C. de iudicijs, & refert Io. Andrex. in additio. ad Spe. tit. de iurament. calum. §. sequitur. vers. sed quid de causa magistrum suum in legibus fuisse assessorum Mediolani. Ego autem fui Assessor seu Vicarius capitanei iustitiae Mediolani meo tempore.

Aduerte etiam, quod idem honor debetur Assessoris, qui debetur ei, cui assident in causis peragendis. d. l. i. ff. de officio assessorum. quia, vt antedictum est, est collega & consiliarius, d. l. i. C. de Assessoribus. Quae, (vt dicit Paris in praedicto loco) sunt notanda ad multa: non tamen sententia profertur, nec formatur in personam Assessoris de iure, nisi aliam habeat potestatem à Principe, cum iudicante, vt est in Gallia, vbi instituuntur à Principe. Ideo in absentia Iudicis, formant sententiam in personas eorum. Baldus in l. i. C. qui accusare non possunt. Ideo ait Paris in dicto loco, quod in magna curia intitulatur in sententia, & Iudices appellantur. Maximè quando dati sunt à superiore, quod fieri debet. leg. nullus. C. de assessoribus.

Vigesima octaua consid. In loco, vbi redditur iurisdictione per magistrum, secundo loco sedere debent aduocati, vt hic ante dixi in 24. consid. Et tale officium nobilitat hominem, vt est etiam ibi Alberticus in l. laudabile. C. de aduocatis & Iudiciorum iudicium. & ibi: quod aduocationis officium est honor & laudabile, vt dicit dominus mensalson in rub. C. de procuratoribus vbi ponit in doctrinas inter aduocatum & procuratorem. Septimam vide in l. si procurator ad vnā speciem. Eodem de procuratoribus. Et in dicta rubrica dicit, quod ex quo officium aduocati est honor, aduocatus non potest esse procurator, nec exercere officium procuratoris propter vtilitatem, secundum Bar. in l. vniuersus. & in l. si quis procuratorem. C. de decurionibus, lib. 10. & in l. prima. C. de primicerio, lib. 12. & gloss. magna in l. generalis. C. de tabularijs. lib. 10. dicam infra. Imò aduocatus quandoque honorati dicuntur, text. in l. i. & glo. i. C. de officio ciuiliū iudicium, inde honorarium salarium dicitur, quod à clientibus recipit aduocati, vt in l. i. in honorarijs. ff. de varijs & extraordin. cognitio. l. si sub specie honorarij. C. de postulando. & in dicta l. i. §. est enim in gloss. honor. ponitur quare dicitur honorarium, & pro modo lris, faciendia aduocati, fori consuetudine & iudicij in quo aguntur causae debetur, vt dicit

text. in dict. §. in honorarijs. Sic, quod licet pro singulis causis, centum aureos recipere potest. vt in d. l. i. §. si cui. ibi: licet autem quantitas. Et dicitur non minus militare, quàm qui gladijs, clypeis, & thoracibus militant. l. aduocati. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Imo etiam sacerdotes dicuntur. text. in l. i. §. nam vt. ff. de iustitia & iure. & rogati. d. l. laudabile, in fin. C. de aduocatis diuersorum iudic. Et multis alijs modis nūcupantur secundum Albericum in l. qui quis. col. i. C. de postulando. Ea enim officia (vt Salustius ait) honestiora apud omnes habita sunt, quae ingenio, quae intellectu, quae denique eloquentia, ac dicendi suadendique artificio constant, vt sunt officia aduocatorum, qui non minus prouident humano generi, quàm si praesidijs atque vulneribus patriam, parentesque saluarent. dicta lege aduocati.

Vigesima nona consid. Officium aduocationis etiam laudandum est, cum non solum honestum, licitum, vrile, imo etiam maxime necessarium sit, & meritorium. Licitum enim est etiam iure diuino, ex quo de sui natura peccatum non implicat, licet potest exerceri, vt colligitur, super illo Io. 21. Vado piscari. quod fuit verbum Petri, vbi Gregorius ponit hanc doctrinam de quolibet officio, quod dicitur licitum, cum sui natura peccatum non implicat. Nam huiusmodi officium non implicat peccatum, cum regrediatur ab habitu, & ad reddendū vniciquē quod suum esse praetenditur. in situ. de iustitia & iure. Quod iustum, quod bonum, quod aequum est hominibus, persuadent aduocati. Et si non esset licitum, omnibus generaliter prohiberetur, seu inter diceretur. Sicuti ars necromantiae: & tamē est generaliter concessum & specialiter, interdum certis ex causis. l. i. ff. de postulando. & per rotum. & C. cod. Ideo sequitur, quod licet aduocato vendere rectum patrocinium, & iurisperito iustum & verum consilium. text. in ac. non licet. ii. q. 3. & in c. fin. 4. q. 5. & ibi per Io. de Turrec. & Ant. Archiepiscopum Florentinum in sua summa, in 3. par. titu. 6. §. 4. vbi ample. & ibidem in §. 5. ponit vitia aduocatorum, quae reticeo, cum hic quae ad laudem, & honorem, & non ad dedecus pertractare promptiores esse volumus. Et de hoc habetur per Spe. titu. de salarijs. §. sequitur in prin. Dicit tamen F. Patrius, lib. 3. titu. 6. de institutio. Reipublicae, quod praemium aduocatorum debet esse, bene de se ab omnibus audire. Nec liceat eis, si fieri potest, pro causa orandi, precium donumue accipere, vt l. Cynthia cauebatur. Turpe quidem & inhumanum est, linguam hominibus in dicenda ea, quae tui esse, & vt dicit, Antipho Ranusius primus omnium, ob defensionem causam, mercedem accepit. Cuius exemplum multis temporibus Graeci ac Latini secuti sunt: longe pluris linguam quam quaestuosam quamuis mercaturam dicitur.

SEPTIMA PARS

dicabant. Sed Romani à quibus exempla prohibitis atque virtutis sumenda sunt, l. Cynrhia Oratorum auaritia modum statuerunt, & ne iuuenes, premij spe sublata, negligentius causas orarent, Appij Claudij rogatione, legem Cynthiam temperari passi sunt, quod & hodie apud nos statutum ordinatum est, cum sit ordinatione Regia certum precium determinatum pro salario aduocatorum in placitâdo, quod & vtilius est ratione antelata.

Etiam, quod tale officium aduocationis sit licitum, patet per exempla Christi, Qui multoties officij aduocationis exercuit in hoc mundo, & continue exeret in celo. Fuit enim aduocatus Diuæ Mariæ Magdalenes in tribus causis. Primo concordat Martham sororem suam, vt in Euangelio habetur, Luca 10. in fi. dum pro ea excusanda dicit Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima, &c. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Vbi dicit Aug. Dominus pro Maria respondit Martha, & factus est eius aduocatus, qui iudex fuerat interpellatus.

Secundo, fuit eius aduocatus cõtra discipulos suos, qui fremebant in eam, eò, quod vnguento vnixerat eam ad pedes Christi, allegauit enim pro ea dicẽs: Quid molesti estis huic mulieri? bonum opus operata est in me. Nam pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper. Io. 12. Matth. 26. & Marc. 14.

Tertio, contra Simonem Leprosam Pharisaum, qui ipsam despicebat tanquam indigna esset tangere Christum, allegauit enim pro ipsa dominus dicens: Cui multum remittitur, multum diligit. Luca 7.

Item, etiam fuit aduocatus mulieris deprehensa in adulterio, quam accusabant Iudæi, dicentes eam debere lapidari secundum legem, vt patet Ioan. cap. 8. Vbi Christus, allegando pro ea, excepit contra accusatores, quod non erant idonei, quia infames & peccatores, dicens: Qui sine peccato est vestrum, primus in eam iniiciat lapidem.

Fuit etiam aduocatus discipulorum suorum multoties. Matth. 12. in princ. Vbi dicitur, Quod discipuli euellebant spicas & comedebant, & cum arguerentur à phariseis, excusauit eos, dicens, hoc eis licere in vltima necessitate, vt etiam habetur Marc. c. 2. in fin. & Luc. 6. in principio, &c. discipulos de consecratio. dist. 5. & glo. magna in l. neminem. C. de sacrosanctis Eccles. Et cum Pharisei & Scribæ dixissent discipulis Christi. Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester? Hoc audito, Iesus responder illis. Non necesse habent sancti medico, sed qui male habent.

Et, vt habetur ad Hebræos 9. in fi. introiuit Christus in coelum, vt apparcat vultui Dei pro nobis. & dicit Beda super illud, quod legitur primo sabbato quadragesimæ. Cum sero factum esset. quod est Marci 6. vbi dicit, Filius, vt formam hominis

impleret, obsecrandum patrem putat esse pro nobis, quia aduocatus ipse est. Aduocatum enim habetur primæ Ioan. 2. apud patrem habet Iesum Christum, iustum. & est tex. in c. si non pœnit. dist. 2. quem tex. non allegat Albertus vnica. C. de iustitio, vbi ponit argumenta dicta, ad probandum officium aduocationis licitum.

Fuerunt etiam plures aduocati sancti, & alios vnus ex quatuor doctoribus Ecclesie, vt dicit Ambrosius, qui per vndecim annos eximat in Palatio splendide perorauit.

Fuit & beatus Germanus oriundus ex baritate Hedueni, quæ dicebatur Augustudunensis, vico sanctæ Anastasie, qui nunc dicitur vicus sancti Blasij, qui tandem effectus est Episcopus Sensis.

Fuit & sanctus Lipardus frater B. Leonis, honorè cuius est Ecclesia fundata in ciuitate relianenfi. Fuit & ille beatus Iuo Brito, cuius in hoc multum laudatur, quod aduocatus fuit & Brito.

Fuerunt & plures alij, quos longum esset numerare, & plus laboriosum quam subtile.

Trigesima confid. Officium aduocationis vtile est, cum vt dicit tex. in l. aduocati. C. aduocatis diuersorum iudiciorum, ambigua causarum dirimunt, seq; defensionis vniuere publicis in rebus ac priuatis, lapsa eriguntur, & reparant: non minus prouident humani generi, quam si præljs, ac vulncrib. patriam patresq; saluarẽt, & qui laborantium in spem vitæ posteror descendunt.

Trigesima prima consideratio. Necessaria etiam est officium aduocationis, quod concordat cū honesto, vt dicit Rodericus in fineculo humane vitæ, lib. 2. cap. 17. Vbi dicitur, cum hominum mortalium desiderium, & id porissimū tendat, vt veritatem agnoscat philosopho, ex quo, ad ipsum in rebus, & iudiciis humana properat inquisitio, & periculum ob eas hominum cupiditates, quæ quæ iusto plerunque diuertere cogunt, propter rerum humanarū varietates, difficile quodtas ipsa & iustitia agnosci potest. Hinc per prophetã, de iustitia humana dicitur: Tannus menstruat vniuersa iustitia: vt nam iustitiam, difficile attingi & cognoscifiquid demonstrat. Auarius enim stius homines lites & iurgia mouent: quæ sapientis: Deus fecit hominem rectum, & miscuit se questionibus. Fuit ergo necesse no generi, iurisperitos constitucere, quorum stria & expectata iuris peritia, eas, sine bellifragoribus, quaestiones deciderent, quas bona perueriãque auaritia attulit. Laudantur plurimum, & merito diuersis honorum titulis lustrantur Iurisperiti, qui veritatem aperimus.

hominum cupidines per suā scientiā con-
 sideras & regulas, quid verum, quid iustum sit ex-
 pectat, atque è tenebris ad lucem vsque deducunt,
 quorum tanta vis est, vt non vnquam eas vcrta-
 res, quas vel natura, vel industria, verius astutia hu-
 mana in damnum simul & pœnam peccati hu-
 mani generis, occultas fecerit. Ipsi iurisperiti, sui
 ingenij subtilitate, ad Rcipublicæ quietem atque
 salutem commoditatem, reuelent. Plurimæ si-
 quidem veritates incognitæ, plurimæ iniustitiæ
 impunitæ, manerent, si iurisperitorum cessaret
 sapientia: & sua querendarum rerum studiosa sa-
 gacitas contemptui, aut non vsui haberetur. De-
 neque nemo vnquam dubitauit, verum & iustum
 magis esse meliora, quàm falsum & iniustū. Ete-
 nim rationi dissonum, si verum à falso, iustum ab
 iniusto vinceretur. Quid vtique sanctum in Re-
 publica sæpe accideret, si iurisperiti desissent,
 quorum id præcipuum studium est, iustum ab in-
 iusto, falsum à vero discernant. Et quod etiam sit
 esse iustum, est text. ad litteram in l. laudabile. C.
 de aduocatis diuerso. iudicium. Dicit enim lauda-
 bile, vt atq; hominum necessarium aduocationis
 officium. Rursum, quam necessarium humanæ
 Republicæ hoc exercitiū fuerit, ex eo patet: Quo-
 nam, vt Philosophus inquit in Ethicis: Sunt non-
 nulli homines pessimè quidam persuasibiles, qui
 etiam facile credunt, nisi certissima videant signa:
 rationes habeant persuasiones. Aduocati igitur
 verum sunt commendandi, qui virtute scien-
 tiæ certissimas vel propinquas, imo fortissimas
 persuasiones eliciunt, & illa iudicijs suadent ad
 mandam innocentiam, & reprimendas punien-
 dasque violentias & iniustitias. Et paulò post sequi-
 tur (vt paucis agamus) summa est excellentia hu-
 manseritij, quo ipsa vniuersalia statuta humana
 cum generalib. atq; indeterminatis verbis statu-
 tum iudicij intelliguntur. Nam, per iurisperito-
 rum subtilem & ingeniosam applicationem di-
 versarum legum ad causas particulares, mentem le-
 gum interpretantur: & tandem per hoc nobile
 aduocationis officium in fontes defenduntur, op-
 pressæque auocantur, & vt paucis multa comprehen-
 dant, iniustitia periret, si desset qui iustitiam alle-
 garet: hæc Rodericus vbi supra, cum quibusdam
 alijs. de quibus infra in 10. parte. in 19. confide-
 ratione. Vbi fit mentio de præcedentia scientiæ
 legalis.

Plurimum etiam commendantur aduocati per
 prophetam. Psal. 83. cum inquit. Etenim bene-
 dictionem dabit legislator, sicut de virtute in vir-
 tute, videbitur Deus Deorū in Sion. Etiā habe-
 tur Da. 2. c. Qui docti fuerint, silgebūt quasi stel-
 larum in cœlesti, & qui ad iustitiam erudiunt mul-
 tos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. transun-
 pte. in ea. si. de magistris, extra.

Trigesima secunda confid. Officium aduoca-
 tionis meritum est apud Deum non

modicum, prout dicit Alberi. in d. l. vnic. quæ in-
 cipit: si qui desideria. C. de suffrag. Quod sic pbat,
 præsupponendo, Quod duo sunt genera operum
 misericordiæ seu cleemosynæ. Quædā enim sunt
 corporalia, quæ sunt septem, Visitare, scilicet, in-
 firmos, potare sitientes, pascere esurientes, redi-
 mere captiuos, colligere hospites, vestire nudos, &
 sepelire mortuos. vnde dicitur:

Visito, potero, cibo, redimo, tegeo, colligo, condo.

Septem etiam sunt spiritualia, scilicet, consule-
 re dubitantem, corrigere peccantem, cōsolari tri-
 stem, remittere offensam, portare onerosos & gra-
 ues, & orare pro omnibus. vnde dicitur:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Et ista sunt potiora absq; dubio quàm tempo-
 ralia, vt dixi infra in vltima par. in 29. confid. Cum
 igitur per dicta opera misericordiæ seu Eleemofy-
 næ, multum mereamur, vt habetur Matth. 25. Ve-
 nite ad me benedicti Patris mei, possidete para-
 rum vobis Regnum à constitutione mundi. Esuri-
 ui enim & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedi-
 stis mihi bibere, hospes eram, & collegistis me: nu-
 dus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in
 carcere eram, & venistis ad me. Scquitur, quod
 homo plus mereretur per eleemosynas spiritua-
 le, inter quas est impendere consilium dubitanti,
 & consolari & adiuuare tristes miserabiles perfo-
 nas, quæ adiutorio carent (cum desolatis & tristib.
 sit consulendum, l. vnica, in fi. C. de his qui ante
 apertas tabulas hære.) & redimere & iuuare capti-
 uos, qui contra iustitiā detinentur, Quod faciunt
 aduocati iuste & debite exercentes officij eorum,
 Ideo non parū apud Deum merentur. Vnde dicit
 Hosti. in summa sua decretaliū, col. 4. Quod vita
 bonorum aduocatorū est melior quàm fratrum
 prædicatorum, vel aliorum religiosorū. dixi alibi.

Et aduerte ex his, quæ dicit Alb. ibi, quia consu-
 lit aduocatis, vt parrocinium præstet pauperibus
 gratis, quoniam hoc faciendū est multū merentur,
 non tamen dicit omnibus. Et materiam aduoca-
 torum in reliquis plene vide per Ant. Flo. in 3. par.
 suæ sum. lib. 6. & per Spc. in rubr. de aduocato.
 ad quos vos remitto. Cùm hic tantum tracta-
 rim de huiusmodi officio, & de his, quæ tangunt
 honorem, vtilitatem, & necessitatem eiusdem, &
 quomodo sit honestum, licitū, vtile, necessarium,
 & meritorium. Nam pericula aduocatorum reci-
 tare, esset transcendere materiam huius operis,
 Sed de his habetur per supradictos, maximè Rode-
 ricum in d. lib. 1. cap. 18. per Ant. Flor. in d. par. 3. lib.
 6. & per Alb. in d. l. vnica. C. de suffrag.

Trigesima tertia confid. Inter cæteros aduo-
 catos in quolibet auditorio cuiuslibet ma-
 gistratus, præferendus est Aduocatus fisci illius lo-
 ci. pro quo allego text. in leg. secunda, quæ inci-
 pit. aduocatos in fin. ponderando ibi verbum,
 germanas. C. de aduocatis diuerso. iudi. & l. iube-
 mus. & l. restituendæ. §. 1. in verbo. primatibus. C.
 eo. tit.

SEPTIMA PARS

eo. tit. Cum etiã inter clarissimos numeretur, per
 tex. in l. laudabiles. & l. restituendã. C. de aduocatis
 diuersorum iudi. Luc. de Pen. in l. 1. C. de dignita-
 tibus. lib. 12. Dixi in cõmentis nostris super con-
 suetudinibus Ducatus Burgun. titulo des droictz
 appartenances à gens mariez. §. 19. in gloss. entre
 nobiles. vers. aduert. & ti. des enfans de plusieurs
 listz. art. 4. in gl. 1. vers. & ideo, &c. Imo etiam spe-
 ctabilis dicitur, tex. est in l. in sacris. §. 3. modum. C.
 de proximis sacrorum scriniorum, lib. 12. Ibi, nec
 pro tempore virum spectabilem fisci patronum.
 & in authen. de iudicibus. §. vetus, in fi. ibi: id est,
 Apione viro spectabili & fisci aduocato. col. 6. Et
 tales aduocati fisci, possunt ex lictis Principis il-
 lustri dignitate decorari. lege, restituendã. §. sa-
 cras. in verbo, illustrando. C. de aduocatis di-
 uersorum iudicum. Verum, vnum ex filijs ta-
 li dignitate decorari facere poterunt, secundum
 text. ibi. Comites etiam merentur appellari. l. 1.
 C. de aduocatis diuersorum iudicum. Luc. de
 Pen. in d. l. 1. & l. mulieres. col. pen. C. de dignitati-
 bus. lib. 12. & olim erant duo aduocati fisci (vt &
 hodie sunt duo in Parlamẽto Burgun.) vt de hoc
 tex. in l. binos. C. de aduocatis diuersorum iudi. V-
 nus generalis, qui in aliqua causã contra fiscum
 esse non poterat. l. 1. & 2. C. de aduocatis fisci. ni-
 si in casibus. leg. fin. ff. de postulando, scilicet, in
 causã propria filiorum, parentum suorum, & pu-
 pillorum, quorum curam gerunt. Alter est aduo-
 catus specialis, prout sunt aduocati fisci in Balliu-
 atibus seu Senescallis, Quilibet in eorum districtu
 non possunt esse pro aliquo contra principem, ta-
 men videtur per d. l. 2. esse secus in alijs. Ex quibus
 videbatur dicendum, quod si aliqua causã adre-
 questam procuratoris generalis sit deuoluta in cu-
 ria suprema Parlamenti, quod aduocatus ficalis
 alicuius sedis particularis sit ibi postulans, vt est a-
 pud nos aduocatus in Balliuatu Diuionensi, pos-
 set esse ibi aduocatus pro priuato contra dictum
 procuratorem generalem: De quo tamen apud
 nos dubitatur propter ordinationẽ regis Ludoui-
 ci XII. num. 304. quã prohibet aduocatis, ne po-
 stulare aut consulere habeant contra regem & iu-
 ra ipsius: vnde melius erit quod se abstineant, si sit
 causã, quã tangat factum regis, vt in l. 2. in fin. C.
 de aduocatis diuerso. iudi. Etiam est text. dicens,
 Quod aduocatus & procurator fisci, pro priuatis
 postulare possunt. l. penul. iuncta glo. & ibi Bal. C.
 ne fiscus vel Respubl. & Paul. in l. cum allegas. C.
 eod. tit. Et istud esset verum, si esset stipendiarius,
 prout olim erat, scilicet sexcentis aureis, quã præ-
 cipebat ab arario publico pro salario. l. hanc. §.
 sexcenti autem aurei. C. de aduocatis diuerso. iud.
 Quoniam si hodierno tempore quosolum habet
 aduocati fisci in Balliuatibus apud nos triginta
 aut quadraginta libras Turonen. prohiberentur
 pro priuatis postulare, ex hoc eorum incommodum
 consequerentur, & egeni esserentur,

quod est contra text. in d. §. sexcenti & officia to-
 rum essent eis damnosa. Et cum labor in d. 1.
 est, crescit mortalitatis egestas, ait ille moralis C.
 Nec reperiretur, qui vellet officia exercere. Et
 solum est prohibitum per ordinationes Regum
 ne consulant contra regem: Imo, non est con-
 hibitum habere alia officia & pensiones ab
 prioribus, prout iudicibus & procuratoribus
 vt cauetur in ordinationibus dicti Regis Lu-
 ci XII. ar. 33. 34. & 35.

Olim verò tale officium erat annale. C. de
 uocatio. ibi: annumq; completum. C. de
 tis diuerso. iudic. & post prorogatum vsq; ad
 annos. l. sancimus. 2. c. eod. ti. Hodie vero in
 cia omnia officia regia sunt perpetua, quã
 lia: vt infra dicam, ita quod habeantur in
 ciariorum pro patrimonio, vt dicit G. Ber-
 sua repetitione. c. Rayn. in verbo, duos habet
 lios. num. 38. extra de testam. & ibi num. 40.
 Quod Officiarij Franciã creati, quando Regem
 cecit, nõ possunt reuocari, & ratione ibi
 signat. & cum hodie, vtiã bis videmus a q
 aut quinq; annis citra stipendia in regularit
 ciarijs non fuerint soluta, nihilominus no
 aduocati & procuratores prætextu huiusmodi
 larij non soluti causas fisci deserere. vt dicitur
 d. l. 1. c. de aduocatis.

Aduocatus verò fisci, ab Adriano primo
 stitutus est, teste Budæo in suis annotationibus
 Pandectas, titulo, de officio quaestoris. ff. Et
 ge, vt dixi, quod præcedit quoscunq; aduoca-
 etiam eo antiquiores. Quoniam maiore est
 ritate, argumento eorum, quã dicitur per d.
 inc. quoniam. 16. d. vbi infert, quod vna
 licet posterior tempore, præferretur alteri,
 maiorem auctoritatem. Facit, quia claritas
 designat claritatem & præminentiam honore
 Ioan. delmo. & Ang. in l. qui soluendo. ff. de
 redibus instituendis, dicam latius infra.

Et aduerte, cum hodie (vt dixi) in causã
 mentea, sint duo loco vnus, quod tam
 legij & dignitatis habet vnus, quantum &
 tantum quilibet illorum habet, quan-
 haberet si esset. text. est in dicta l. binos. &
 duos in principio. C. de aduocatis diuerso. iud.
 dicum, grauiores tamen causã placitam
 primum, verum etiã multa negotia per
 pediuntur, & quisque mallet esse primum
 cundus etiam in honore. Et de loco fisco-
 rum in sequenti consideratione patet.

TRigesima quarta confid. Post aduocatum
 fisci federe debet in foro procurator
 iam ante omnes alios aduocatos simplices
 habentes aliam dignitatem: cui procurator
 fisci aduocatus dici potest. glo. est in notab.
 restituuntur. in l. non intelligitur. §. si. ff. de iur.
 fisci. facit glo. rubricaria. C. de procuratoribus
 dicit, quod procuratores sunt similes aduocatis

hinc procurator dicitur aduocatus. Spc. in rub. de
curio. §. nūc de procuratorum. ver. sed nunquid
curio procuratoris. facit text. in l. i. §. aduocatos.
§. de varijs & extraordin. cognitio. quod intellige
verum de larga significatione, vt dicit d. meus la-
ion in d. rub. C. de procuratoribus. Vbi ponit ali-
quas differentias inter eos, ergo sequitur, quod ali-
quibus est danda conuenientia.

Ideo maximè procurator fisci debet dictos ad-
uocatos præcedere, cum habeat dignitatē, secun-
dum Arc. §. si. col. si. insti. de except. & ibi Io. Fabri
allegat text. in l. i. C. de mandatis Principum. & in
Laudabile. C. de aduoc. diuersorum iud. Idem vo-
lunt Roma. singu. 805. per text. quem dicit singu-
lunt ad hoc in l. nemo perfectus. C. de dignitati-
bus. 12. Bonus de Curtili in suo tracta. nobilita-
tis. 3. par. num. 142. Et ibi ante ponit, quod Do-
ctores aduocati non possunt exercere officium
procuratoris priuati, sed bene aduocati licentiatu
possunt. Rationem ibi assignat de doctoribus,
quod officium procuratoris priuati est vile, secus
erat in officio procuratoris Principis, quia tale
officium confert dignitatē, & est nobile officium,
vt dicit d. meus la. in d. rub. & Iaco. Rebuff. in l. si
quis procuracionem. C. de decur. lib. 10. tamen et-
iam Ioan. de Platea in l. vniuersos. C. eod. ritu. de
decurio. Quod aduocatio est dignitas, sed quia of-
ficium procuratoris immediate procedit à Prin-
cipe, ideo maius videtur esse illa dignitas quam
aduocatorum quæ non procedit à Principe, nisi
mediate & non immediate. Ideo, ex quo causâ
proxima dignitatis procuratoris fisci, est ipse Prin-
cipis, quo omnes dignitates descendunt, vt dictū
est supra ista parte, in r. confid. & Princeps in aduo-
cacione est causâ proxima nec immediata, sed re-
mota & mediata. ideo maior videtur esse autori-
tas procuratoris fisci quam simplicis aduocati,
cum causâ immediata sit potius in consideratio-
ne quam causâ mediata, vt eleganter notat Bald.
secundum Nicol. de Neap. in l. i. col. 3. in fin. ff. sol-
mat. & Cap. in conf. 2. in suis cons. criminalibus.

Et aduertendum est, quod Fiscus est duplex, v-
niversalis & particularis, vt videmus apud nos.
Duo sunt procuratores fisci, vnus generalis, qui
sempet considerat in parlamento. Alius est Particularis
vt in hoc Balliuatu Heduensis, vel in Balliuatu
Diuionensi, & in alijs Balliuatibus: Et his diebus
vbi in curia Parlamenti Burg. quod fuit per eam
conuocatum & arrestatū procuratori fisci, in dicto
Balliuatu Diuionensi, ne de cætero intituleretur
procurator generalis in prædicto Balliuatu, sed so-
lus procurator regius in ipso Balliuatu Diuionen-
ti. Cum tantummodo ad procuratorem dicti Par-
lamenti spectet se intitulari facere procuratorem
generalem simpliciter in tota patria & ducatu Bur-
gundie. Et de huiusmodi diuisione facit mentionem
Propositus Cardinalis Alexandrinus, in tit. de pa-
tramento firmanda. ad hæc in vsib. feudorum.

col. 2. ver. quarto vtrū apud fiscum. Vbi dicit quod
talis fiscus nullam habet iurisdictionem, & nulla
est iurisdicō penes ipsum, Erax hac distin. gene-
ralitatis, & specialitatis infero, Quod fiscus gene-
ralis, seu procurator generalis, est præfèendus spe-
cialibus, cum species subalternetur generi. Et, vt
videmus, apud nos obseruatur, quod procurator
generalis sedet in Curia Parlamenti inter duos
aduocatos fiscales, & tales fiscales habent locū su-
pcriorem & super eleuatum atq; distinctū ab alijs
aduocatis simplicib. postulantibus in dicta Curia,
& in alijs curijs & auditorijs huius patriæ: & ducatus
Burg. puta Balliuat' & Cancellarię procurator
fisci semper præcedit alios aduocatos simpliciter
graduatos, quod tamen recusarunt alijs Cabilonen-
ses, licet ex prædictis constat quod errabant.
Imò, quod plus est, fuit arrestatum per dictam cu-
riam supremam Burg. quod si procurator Balli-
uatus Diuionensis, interdum assisteret in ipsa cu-
ria quod sederet in loco & ordine aduocatorum,
& ibi præcederet simplices aduocatos non habentes
aliam dignitatem quam aduocationis simpli-
cis, etiam si essent antiquiores eo.

Et ad vnum singulare aduertendum est, Quod
procurator generalis Principis in aliqua prouin-
cia, est illustris, vt tenet Martinus Laudensis in tra-
ctat. suo de officialibus dominorum. Et specialis
in aliqua prouincia, est spectabilis. supra ista part.
dixi, in 4. confid. per text. & ibi gloss. rub. in l. vnica.
C. de officio comitis orientis. Eadem ergo maior
erit ratio, in primo generali aduocato in aliqua
prouincia. Et inter alios dicit Putpura. in l. i. ff. de
officio eius cui mandata est iuris. col. 5. & 6. Illud
esse in procuratore generali illustrissimi Ducis
Burgundie.

Trigesima quinta confide. sit de coactōribus
Regijs (de quibus aliquid dixi in præcedent.
par. in 20. confid.) Qui vulgo dicuntur receptores
particulares in aliqua prouincia, seu in aliquo Bal-
liuatu, qui etiam multas pecunias ab ordinario
iudice indictas colligunt & recipiunt, & bona cō-
fiscata fisco incorporant. Et teste Budæo, super ti-
tulo de officio quæstoris. ff. differt fiscus ab arario.
Acrarium dixerunt pecuniam publicam & Imper-
rij. Fiscum vero pecuniam Imperatoris, quam do-
manium vocamus: vnde, quia maior summa est
pecuniæ publicæ quam priuata, factum est, vt fi-
scus pro pecunia publica, & inde confiscare dica-
tur, secundum Alconium.

Aduerte tamen, quod indifferenter dicitur pa-
tronus fisci vel patronus ararij, secundum text. in
l. pen. quæ incip. nemo. C. de aduocatis diuersorū
iud. Et hodie, quæstores. & coactores fisci, pecuniã
publicã deferunt, binos fiscos singulis clirellarijs
requisimponentes, vt ait Budæus. Etiam ad hoc
deputantur ipsi coactores, vt soluant salaria aduo-
cati & procuratores fiscali, & in hoc obseruant
dispositionem l. per hanc. §. sexcenti. C. de aduo-
catis

S E P T I M A P A R S

dati diuersorū iud. scilicet, vt soluantur in calendis mensis octobris: & calendis Aprilis: & qui tantia fiunt de dicta solutione de data illorū dierum.

Sedan tales coactores debeāt præcedere in auditorio aduocatos etiam simplices? Et videtur quod sic, cum habeant dignitatem ab ipso principe, vt dictum est in præcedenti conside. de procuratore fiscali: pro quo etiam facit tex. in l. restituenda, in fi. C. de aduocatis diuersorū iudicū. & l. fi. ff. de albo scribēdo. Vbi dicitur quod promotus ad aliquam dignitatē à principe, potius honorandus est quam alius, & dixi supra in 1. par. in 36. conclus.

TRigesima sexta confid. Inter plures aduocatos post fiscales alicuius auditorij, seu sedis iudicialis. præferuntur in loco differenti habentes aliam dignitatem non habenti, eò, quia dignitas istud operatur inter alias æquales, quod præferunt habens dignitatem non habenti, maxime in sedendo, tex. est in c. Episcopus 90. distin. facit, quia, digniorib. dignior locis habetur s. q. 1. c. istud. 63. di. c. metropolitano. c. statui mus. extra de maiori. ta. & obediē. Alber. de Rosate. in l. nemo. C. de offic. magistrī officiorum. vbi alleg. Inno. cap. 1. de maiori. ta. & obediē. & 12. q. 2. c. Vulterana, & ibi glo. fi. c. fi. & ibi gloss. optima. & per Archidia. co. 17. distin. in c. cum olim. extra de consuetudine. Facit tex. in auth. de consulibus. §. si vero forsitā. ibi: eo quod honorare nobis placet dignos. & ibi glo. in verbo, dignos. collatio. 4. & tex. in §. si. & ibi gl. fin. quæ notat, quod digniora præponenda sunt. in sti. de iure naturali gentium & ciui. Cui concordat l. sancimus. C. de sacrosan. Ecclesijs, & c. statutum. §. 1. de rescrip. in 6. & ille potius debet antecedere, qui magis potitur honore ac dignitate. l. si. ff. de fide instrumentorum. facit tex. in l. potioris. C. de offic. rectoris prouinciar. Qui dicit, potioris gradus iudicibus ab inferiorib. competens reuerentia tribuatur. Faciūt, quæ dicit Alberic. in epistola, inter claras. C. de summa trin. plura alia ad hoc allegat Capola in tract. de Imperatore militū eligēdo. in verb. ratione dignitatis. qui ponit ibi plura priuilegia dignitatis, quæ hic nō tepero.

Ideo, aduocati tantum modo graduati, & non alijs qualificati, exhibere debent reuerentiam aduocatis in dignitate constitutis: Quoniam, licet aduocati simplices (vt ita loquat) sint in dignitate, cum aduocario sit dignitas, vt dicit Io. de Platea in l. vniuersos. C. de decurio. lib. 10. tamen, quia officium iudicis, aut aduocati fiscalis est maior dignitas, quam sit simplex aduocatio, ideo talibus honor exhibendus est ab alijs. Facit l. 3. in princip. ff. de aliena. iudicij mutandi, &c. Est et textus, qui ad hoc multum facit in cano. si. qui incipit ad hoc 89. d. ibi: vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent. Ex quo videmus, quod in Parlamēto huius patriæ, est ordo talis in sedendo, quoad aduocatos non fiscales postulantes in curia, quod in priorilo loco sedent iudices Regij, si

qui sint, aut interdum assistant, & post eos aduocati fiscales Balliuatum patriæ, & sequenti ordine alij aduocati simpliciter postulantes, secundum quod infra dicitur.

Dixi tamen in casu, ex quo quidam aduocatus erat magister requestarum hospitij Regis, licet honores tantum, vt sunt multi, quod debeant aduocatos præcedere, per text. ad litteram in auth. vt ordinariæ præfecturæ. ibi: si vero solo eos precipare voluerit honore, &c. col. 5. vbi est text. teram, quod etiam Princeps potest dare etiam non tantum ad effectum administrationis iam honoris tantum, vt sunt tales magistri starum, prout & glo. ibi in verbo, videatur, explicat de capellanis domini Papæ.

TRigesima septima confid. Cum minor ordo maior tamen administratione in loco administrationis præferatur maiori ordine. gl. in electionis in c. deliberatione. in prin. de elec. & dixi supra in 4. par. in 44. confid. Ideo aduocati les cum habeant administrationem apud Curia Cancellariatus contractuū, sicut & Batus, causas regis placitando in dicta Curia Cancellariatus præcedere debent omnes alios iurisdictionis dignitatis puta spectabilitatis, Ideo præcedere debent locum tenentes Balliuatus, si ibi stant vt aduocati. Secus vero, vbi comparantur assistere aliquando pro causis suis, vt pro negotio tangente factum Regis, seu Reipublice, quia tunc honor esset eis defendendus. Et de hoc quæstio inter aliquos aduocatos fiscales huius patriæ, & locum tenentes in Balliuatibus, non in cum ex supra dictis, & inferius deducendis potest, quid iudicandū sit. In quocunq; tamē actu assistat maiores dignitate (vt a iustres per spectabiles debent eis præstare reuerentiam dare locum, si commode fieri possit ab iuramento administrationis fienda per spectabiles, vt dixi supra in 4. par. in 27. confid.

Adde tamen pro complemento huius considerationis. Insequendo communem decisionem, & alius dubij. quis præferatur, an doctor, vt in a honoribus, sedendo, ambulando, vel operando, quæ est, quod in actibus militaribus. miles doctor præferatur, quia ibi non librorum, sed armorum exercitina exercetur: in actibus vero scholasticis, & in locis, doctor militi præferatur. l. nemo, vel militaris. C. de summa trinitate. vt patet in infra in 9. part. in 1. confid. Quod nobilitate patefecit Actus poeta antiquus in Iulio Cesare, in collegium poetarum venienti, non affertur de quo Valerius lib. 3. tit. de fiducia sui. Mox inquit, spacio diuifus est à senatu ad poetā Adiantranstritus. Is Iulio Cæsari amplissimo, & florentissimo viro, in collegium Poetarum venienti, quam assurrexit, non maiestatis eius immemor. Sed quod in comparisonem cōmunium studiorum aliquando superiorem se esse consideret. Quapropter

Ver insolentia et imine caruit. Quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur. Faciunt, quae scribuntur in 11. part. in 12. consuetudine, in fine.

Trigesima octava consid. Quoniam inter aduocatos habentes dignitatem, insurgit saepe contentio de praecedentia seu praerogatione, maxime euenit his diebus inter aduocatum fiscalem Balliuatus Diuionen. & locum tenentem cancellariae in dicto loco. Et iam inter duos locum tenentes in dicta curia cancellariae, de quibus primo dicturus sum.

Et pro intellectu horum locum tenentium, ad sciendum, An debeant praecedere extra locum suae iurisdictionis aduocatos fiscales, praerogatio, quod tempore quo Dux regnabat in Burgundia, & quo Dux Burg. non erat adductus coronae, ipse Dux Burgund. habebat ex priuilegio Regis dictam cancellariam contractuum. In qua erat deputatus, & commissus vnus gubernator, de quo supra ista part. in 20. consid. Dixi, ad regendum dictam cancellariam, qui in singulis locis, & sedibus ubi tunc apud nos curia Balliuatus committebat locum tenentem ad exercendam iurisdictionem. quae tantum se extendit circa cognitionem instrumentorum gubernatorum. & sub sigillo dictae curiae receptorum. Nunc vero a tempore, quo Christianissimus rex Franciae tenet dictum Ducatum Burgun. semper etiam remansit gubernator dictae cancellariae, qui pro parte videtur delegatus ad vniuersitatem illorum.

Qui solitus est committere cum suis locum tenentem, particularibus, seu localibus, vnum locum tenentem generalem, qui ex quadam vntia supra nos particulares dicit se habere potestatem. Et quia illis dominus Cancellarius Francie dicit, quod a seipso dependet omnis cognitio in Francia respectu sigilli cancellariae, cuius est fons, & origo, alij autem locum tenentem, dicti gubernatoris, & ipse gubernator, sunt tanquam iuui, & iudices particulares ab eo dependentes: ex quo constituit, & ordinant locum tenentem, particulares, etiam locum tenentem generalem, prout & gubern. Et licet fuerit inter praedictos locum tenentem, particulares ipsius gubernatoris cancellariae, & locum tenentem domini cancellariae, quae de potestate & praerogatione, & quis illorum maior esset: Tandem a restatum est per curiam Parlamenti Burg. quod locum tenentem, constitutum & ordinatum a praedicto domino cancellario aduenientibus & praesentibus cessaret potestas locum tenentem, praefati gubernatoris: Et hoc, quia licet habeant eandem dignitatem in vno, & eodem loco, tamen locum tenentes domini cancellariae, & gubernatoris dignitatem a maiori, ideo praefandi, & in maiori loco collocandi sunt, vt satis notatur. in cap. per quas. extra de maio. & obe. & ibi per Fely. Et proponuntur multa exempla, quae videri possunt. de hac de decisione rex. in c. praecipimus. 93. quia substitutus a maiori, debet esse in loco ma-

ioris, quem tex. ad hoc ponderat l. id. Romanus singulari suo 340. incip. Bart. in l. si filius etiam facit, quia delegatus a Papa maior delegato ab Imperatore, cum Papa maior sit Imperatore, vt tenet Purpura. in rub. de officio eius cui mandata est iurisdictione. ff. co. 6. ibi. sexto, & dixi supra in 4. part. in 48. consid. Ex quo, cum istud sit decisum, quo ad tales non insisto, licet multa in hoc dici possent, quae viderentur facere contrarium, de quibus forte in sequentibus dubijs dicitur.

Ex his infero vnum, Quod cum ita fuerit decisum per dictam curiam supremam; quod frustra praetendatur praerogatio, aut superioritas per locum tenentem generalem gubernatoris dictae cancellariae. contra locum tenentem generalem domini cancellariae in dicta Cancellaria, cum non maior videatur ratio in vno, quam in alio: & tantae virtutis ac potentiae est generalitas in suo genere, quantum specialitas in sua specie. Spe. in tit. de locato. §. tertio.

Trigesima nona consid. Aliud dubium, seu alia quaestio suborta est, ex istis locum tenentem, sedis huiusmodi cancellariae in senatu, seu Parlamento Burg. ex quo tales locum tenentem in resorto Diuion. voluerunt praecedere aduocatum fiscalem in Balliuatu Diuion. & alios aduocatos fiscales Balliuatum huius patriae. Mouebantur primò ea ratione, Quoniam clarum est, vt ipsi proponunt, quod ipsi sunt iudices, etiam maiores, cum de his immediate appelletur ad curiam Parlamenti: Imò quod plus est, praedicti aduocati fiscales comparant, & assistunt in suis curijs, & adiutorijs tam procuratore Regis, quam alij, & ibi assistunt, vt fiscales, & tamen ibidem subsunt eis, nec praesentur eis iudicibus. Ex quo videtur nunc inconueniens, quod in alio loco in differenti in quo nullam maiorem habent administrationem dicti aduocati fiscales particularis, quam praefati locum tenentem, quod ipsi aduocati eosdem praecedere debeant.

Quicquid sit, credo quod sit error, & quod non debeant praecedere dictos aduocatos fiscales ultra locum, & sedem suae iurisdictionis. Quoniam constat, quod tantum dici possint clarissimi, vt satis ante hanc par. in 17. consid. dictum est: Ideo post aduocatos fiscales, qui sunt spectabiles, vt hic ante dixi, ponendi sunt. Quoniam clarissimi post spectabiles enumerantur, vt patet supra in 1. consid. & per tex. in §. illo videlicet, & ibi glo. in illo verbo, & in verb. spectabiles. in auth. de app. & infra quae tempora. collatio. 4.

Facit etiam, Quia aduocati fiscales habent auctoritatem a Principe, & sunt ab eo creati, & dati, & tales locum tenentem ab inferiori a Principe, ergo sunt digniores, vt in praecedenti consid. dixi. & facit, quod dicit Lucas de Pen. in l. Albo. C. de decurio. lib. 10. Quod Romani in albo prius scribebant, qui dignitates, & honores iudicio Principis consecuti essent. pro quo facit l. i. ff. de albo. scrib.

SEPTIMA PARS

Item aduocati fiscales habent stipendia à Rege, prænominati vero locumtenentes nulla habent stipendia, ergo maior honor debetur eis, arg. text. in glo. pen. in c. si officia. 59. d. vbi dicitur text. & meritum probitatis stipendia antea facta testentur, & notat ibi illa gl. quod magis præsumitur pro illo, qui plura stipendia habet. allegat ad hoc text. in l. nemo. C. de offi. magistri officiorum. vbi ait text. Is gradus ceteros antecedit, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit antea. Concordat ea. miramur. ad finem. 61. d. vt infra plenius dicitur in 10. par. in 27. consi.

Item, tales locumtenentes sunt solam delegati ad vniuersitatem causarum ab alio quam à principe, Ideo, solum iudices pedanei censendi sunt, prout dicitur Spe. in tit. de iudice delega. §. 2. ver. 1. in fi. Sed pedanei iudices sunt infimi, imò etiã post clarissimi constituantur, vt supra in 1. consi. huiusce partis, & per eundem Spe. in rubr. de iurisd. omnium iud. §. 1. ver. infimi. Qui tales magistratus municipales, cum habeant solam cognitionem seu iurisdictionem vnius rei limitatã, vt sunt tales locumtenentes. qui solum cognoscunt de causis tangentibus sigillum Cancellariæ prædictæ, & in hoc tantum sunt commissi à domino Cancellario Franciæ, vel gubernatore huiusmodi cancellariæ, qui est in hoc delegatus à Principe, Igitur tales sunt pedanei, & per consequens inferiores à spectabilibus. Ex quo ergo, cum aduocati fiscales sint spectabiles, sunt illis anteponeñdi, vt supra dixi: igitur. Imò, propriè sunt indices Chartularij, qui habent potestatem præcipiendi, vt instrumenta recepta sub sigillo dictæ cancellariæ executioni demandentur præcisè in vim præcepti: quod faciunt, cum recurritur ad eos, vt satis declarat Benedictus de Barziz, in suo libello de garentigia. col. 1. & sic adhuc plus dicuntur pedanei, vt ante dictum est.

Facit & vltèrius, quia ex quo, vt dictum est ante aduocatus fiscali est maior authoritate extra locum iurisdictionis dictæ cancellariæ, cum sit spectabilis, & iudices huiusmodi curiæ, & sedis cancellariæ prædictæ sunt infimi, eo, quia pedanei ad plus non possunt esse nisi clarissimi, ideo debet præferri: cum claritas tituli designet claritatem, & honorem loci. Ioan. de Imo. & Ang. in l. qui soluendo. ff. de heredib. insti.

Et licet locumtenentes, in sua sede præcedant aduocatos fiscales, tamẽ non sequitur, vt extra illa loca debeant eos præcedere. Sicut dicitur de Archipresbytero, qui præcedit Archidiaconum in missa, vt dictum est ante in 4. par. in 44. consi. non tamen in alijs locis: Sic, idem de locumtenente cancellariæ contractuum Burg. in sua sede, licet præcedat aduocatos fiscales, quia ibi habet administrationem, non tamen in alijs locis, in quibus non habet administrationem, & sic extra suam administrationem, vbi attenditur maioritas dignitatis, & non administratio. faciunt quæ scri-

buntur in 11. parte in 12. consider. ante finem.

Quadragesima consi. Hic adaptatur de terminis nullis alijs locumtenentibus ordinariis, rum iudicum ordinariorum, puta locumtenentibus grauij: hoc est magistri forestarum Hediæ, aut Diuion. qui habent illud officium à Principe, an tales in sede Balliuatus, aut cancellariæ contractuum, seu etiã in curia Parlamenti debeant cedere alios aduocatos ibi postulantes, nõ habentes aliquã dignitatem, præter gradum. Istud decidi ex antedictis de locumtenentibus dictæ cancellariæ. Sed vltèrius procedendo, quæri possunt tales locumtenentes grauiorum, in alijs locis, quàm cancellariæ præcedere debeant locumtenentes dictæ Cancellariæ. Quia officium contractuum antiquius, & magis ordinarium, quàm officium cancellariæ videtur, quod tales locumtenentes grauiorum præcedere deberent locumtenentes Cancellariæ, Eo etiã, quia creati sunt officio Regis. Alij vero non. Consuletur tamen in hoc attendetur prioritas promotionis in officio, qui primò constitutus esset officialis præcedere vrget tamen pro locumtenente. seu iudicibus dictæ Cancellariæ, quod iurisdictione eorum maior est circa plures maiores causas & materias venientes, & ex hoc honorabilior apparere videtur. Quod enim quilibet præest melioribus, tãto maior est, & honestior est. Verba sunt in aut. de decessoribus ciuitatum. §. nos igitur. colla. 3.

Quadragesima prima consi. Inter omnes assistentes in adiutorio Iudicis, post officiales, in sedendo Nobiles plebeis præferendi sunt, quibus debet sedes eorum esse paulo iudicantium inferior, & contententium altior. l. si. vbi gl. not. an verum sedendi. C. vbi fenatores, vel clarissimi. Idem probat text. in l. si. in fine. C. de officio diuersorum iudicum. Dicam in seq. par. in 38. consi. a vltimo privilegij nobilitatis tractatur.

Quadragesima secunda consi. His temporibus nouissimis, creati sunt noui officij in Regno Franciæ, qui habent potestatem examinandi testes, loco iudicum ordinariarum, quod dicuntur in vulgari nostro inquestarij, hoc est examinatores seu æquatores, & iudicij inuestigatores: & nulla habent stipendia seu salaria à Principe, sed à partibus secundum ordinationes Regis habent summam denariorum taxatã secundum vacationes per eos factas. Et quia talia officia committuntur, qui illa emunt, & qui in eis graduati, ex quo quisquis dubitaret, an tales iudicarij, vbi tales inquestarij dati sunt, debeat præcedere aduocatos, etiã simpliciter graduatos. Credo, quod non, quia cum circa quid spectent, et intromittant, & non habent cognitionem faciendam, licet aliquam talem qualem dignitatem sequuntur, eò, quia constituti ad hoc à Principe, prout est de eo quo Principis, qui dicitur habere dignitatem, vt in proxima par. in 18. consi. dicitur: Tamen, nec d.

non est æquum, q̄ præcedant graduatos aduocatos, qui & ratione aduocationis habent dignitatem, vt supra dictum est, & quod ratione gradus nonquam graduati cæteris non graduatis præferri debent.

Super huiusmodi præcedentia post antefcripta, inter nonnullos iuuenes aduocatos graduatos fuit contentio aduersus inquestarium, seu examinatorem in Balliuatu isto Heduen. Ita vt ab eodem inigno seu filiastro fuerunt impetratæ literę Regiæ in Cancellaria Diuion. quib. mandabatur Balliuo nostro, vt graduatos atepo neret dicto inquestario, & eundem sedere faceret in ordine, & gradu procuratorum Curie: & cum hæc discepta nam in foro, dubitatum extitit, quid super hac relentiaretur.

Efficit videretur dicendum, Ex quo (vt tactum est) dictus inquestarius habeat dignitatem à Principe mediare dependente à dignitate & potestate iudicis, quæ præcedit dignitatem aduocatorum: cum iudices præcedere debeant aduocatos. rhus ante dixi in 24. consideratione, & dicti inquestarii censentur subrogati in locum iudicis quo ad examinationem testium, quæ competit iudicibus, vt est text. qui multum bene facit in l. iudices. & in auth. sequente, apud eloquentissimum. Co. de fide instrumentorum. Ideo ex huiusmodi subrogatione videntur sapere naturam illius, in cuius locum subrogantur. l. si eum. §. qui iniuriatum. ff. si quis cautionibus. sed multi dicent, quod textus non probat, sed est bonus text. in ca. Ecclesia S. Mariæ. extra, vt lite non contest. Probat tamen ille textus stipulationem accessorie positã ad contractum regulari secundum naturam illius contractus. Ampliat tamen etiam textum ad hoc, Balliuo regni Paulus, etiam si subrogatum in hoc discreparet: quia in alijs assumeret naturã eius, cuius loco subrogatur. Ita ampliat norabiliter Paulus in consi. 131. cuius initium est. licet ista differentia visa. col. vlti. quem allegat d. meus las. in d. §. qui iniuriatum. Ex quib. concludendum, quod siue inquestarii præfari sint accessorie dati iudicibus, siue sint in aliquibus subrogati, licet in alijs discrepent, tamen reputari debent con iudices. & sapere naturam illorum etiã in accessorijs: Ideo sicut iudices præcedunt aduocatos. ita etiam inquestarii præcedere debent aduocatos graduatos, licet non sint graduati. Et fortè hac ratione, vt alia morus vnus ex consiliarijs Parlamenti huius patriæ, & duc. Burg. executioni demandando modò arrestum Curie posuit inquestarios Balliuatus Auxeti, eis sedem, & locum ordinis dando ante aduocatos, & graduatos, licet tunc nõ essent graduati.

Crederem tamen dictos inquestarios non uiter iudicos in Burg. non debere præcedere graduatos aduocatos in Curijs ante eos, quoniã clarum est eos esse creatos instar inquestariorũ præpositu-

ræ Parisien. in Castelleto, & aliarum sedium Regalium in Francia, vt satis constat ex creatione illorum: nec istud denegant, sed sic est, quod expressè disponitur ordinationib. Regijs, tales examinatores non debere sedere in sede iudicis præpositi. Nec sunt aut reputantur pro aduocatis, aut notarijs, ex quo tales sedes, scilicet, iudicis, & aduocatorum sint eis prohibita, obseruanda est ordinatio Regia, quæ optimis fundatur rationib. Non enim iudex est, nec se iudicem dicere potest: quia nullam habet causæ cognitionem. Est enim solus executor rei sibi commissæ, examinationis testium, quæ etiam alteri, quã iudici committi potest, vt notatur per Alb. & alios in auth. sed iudex, Co. de Epif. & cler. Ex quo cum tabellio sit capax, & habilis ad recipiendam cõmissionem examinationis testium, etiam à iudice, & recipiendo non mutat dignitatem, quia non efficitur maior quã esset: Ideo idè videretur in Principe cõmittente examinationẽ testium, quoniam videtur illam cõmittere, cum illa qualitate quã potest habere Secus si talis examinatio alicui nõ possit cõmitti, præter quã graduato aut aduocato, quia hoc casu cõmittendo alicui, licet non esset graduatus, videretur eidem conferre dignitatem ad hoc necessariã, & cum eo sup hoc dispensare. l. quidã cõsulebat. ff. de re iu. l. Vlpia. ff. de excu. tu. Sed cũ nõ eidem hoc casu dat maiorẽ dignitatẽ, quã habet ille cui committi potest talis examinatio testium: Quoniã Princeps non videtur vno instanti tot specialia cõcedere, videlicet, q̄ cõmittat ei talem examinationẽ priuatiuè ad iudicẽ (cui deberet cõpetere) & vltra hæc, de ei dignitatẽ vltra aut præter naturã actus, quæ cõmittit fieri, cũ tot specialia non præsumuntur cõcurrere, argum. gl. in le. r. C. de dotis promissione. arguendo de lege mortua, quæ talia non admittit ad legem viuam (quæ est Princeps) quæ debet illam sequi in quantum potest.

Quadragesima tertia consider. Licet aduocati præfecturæ quæstoriana, qui dicuntur aduocati in Camera computorum sint, vt alij aduocati fiscales priuilegiati, vt dicit Ioan. de Platca in le. fin. Cod. de decur. libr. 10. tamen cum apud nos, & in Camera computorum nulla aut modica habeant stipendia, Ideo extra locum suæ præfecturæ quæstorianæ non debent præcedere aduocatos fiscales præsidatum: Quoniam vt prædixi supra ista parte, in 39. considerat. præferuntur, qui maiora stipendia habent data paritate, ergo multo magis præferri debent, qui habent stipendia his, qui non habent. Ex quo licet patronus Camerę computorum præcedere debeat omnes alios aduocatos solum graduatos, tamen non debet præcedere alios aduocatos fiscales, qui sunt aduocati in sede præsidis prouincia, qui dicitur Balliuus, aut Senescallus.

Quadragesima quarta conside. Inter aduocatos præferendus videtur, qui magis ornatur, & qui

SEPTIMA PARS

& qui honestiorib. vestimentis indutus erit. vnde vt dicit Spec. titu. de aduocato. §. sequitur videre. quem iudex magis ornatū inspiciet, maioris estimabit esse autoritatis, & ei asurget salutatione debita, & honorifica, dicens ei, sede à dextris meis: ad quod quidem tenentur. l. fi. in fin. C. de officio diuersorum iudicum. & cum præ alijs honorabit, l. penul. C. eodem titu. quod fortè procedit de ignotis & alienigenis. Sapè etenim maximè ignotis vestis est causa honoris, iuxta illud.

*Hunc homines decorant, quem vestimenta decorant.
Et iuxta illud metricum.*

*Vir bene vestitus, pro vestibus esse peritus
Creditur à mille, quamuis idiota sit ille.
Si careas veste, nec sis vestitus honestè,
Nullius es laudis, quamuis scis omne quod audis.*

Ideo consuluit ibi Spec. (quem videas) Quod aduocati gerant vestem suæ professioni congruentem, & ibi scribit quibus vestibus vestiri, & quibus carere debent, de quo latius infra. Et quod honor est in habitu & vestibus, dicitur sum. Et ad propositum vide Lucam de Penna in l. 2. Co. de vestibus oloberis, libr. 11. & dixi supra in prima parte, in 23. confid.

Quadragesima quinta considerat. Post prædictos videtur astruendum, Quod inter aduocatos simpliciter graduatos præferendus sit filius aduocati Fisci, si sit aduocatus in eadem sede, vbi alijs omnes alij cum eo sunt eiusdem qualitaris. text. videtur esse ad literam in l. laudabile. §. 1. Co. de aduocatis diuerso. iudic. & in l. nemini. §. filios, & l. petitionem. §. filijs. C. de aduoc. diuer. iud. & qd alijs etiam æquè bonis præferantur, secundum text. & in gl. in verbo, sumptibus. in l. iubemus. Co. eo. tit. facit, quia doctor filius doctoris cæteros in collegio præcedere debet, secundum Martinum de Laude in tractatu de dignitate. conclusi. 17. vbi refert ita alijs dixisse propter dictum Bald. in l. Galus. §. quidam recte. ff. de liberis, & posthum. vbi etiam dicit, quod tales debent gratis doctorari. & cæteris paribus præferri alijs. allegata gl. in d. l. iubemus. de quo etiam vide per eundem in tract. de priuilegio, articu. 93. Intellige tamen, prout dicit Luc. de Pen. in l. vnicuique. C. de proximis sacrorum serin. li. 12. col. 1. Si solito tempore legum doctrinam metuerunt. d. l. nemini. §. si verò. & d. l. iubemus. §. nec de cætero. & l. petitione. §. nec de cætero. C. de officio diuersorum iudicum. & si sunt facundia, & studijs eruditi, & conspicui. eotit. l. per hanc, in principio, vel si per Principem subrogentur. l. si. §. pen. Co. de officio Magistris officiorum. & l. neminem. C. de re militari, lib. 12. alijs non, cum in honoribus simpliciter non succedatur iure hæreditario. l. 3. §. quarti. ff. de legiti. tutori. & potius sunt acceptanda merita, & virtutes. c. Moyses. & c. si ergo. 8. quæst. 1. & l. honor. §. de honoribus. ff. de muneribus & honoribus. l. si quis. Co. de professoribus & medicis, lib. 10. & l. qui cum vno. §. grauius autem.

ff. de re militari. vnusquisque secundum labores suos ad meliores gradus, & ad maiores dignitates produci, & remunerari debet. text. in l. fina. §. penam ideo. C. de officio præfetti prætorio. Atque & c. cõcordat text. in l. nemo. in fi. C. de officio magistris officiorum.

Quadragesima sexta consideratio. Inter quos aduocatos eiusdem sedis cæteris paribus præferuntur primo promoti. text. in l. 1. & ibi Bar. C. de consulibus, & non spargendis ab his. & l. l. prima. in fi. C. de præpositis sacri cubiculi. & dixi supra, in quarta parte, in 23. consider. Quod etiam sint anciani supra alios, vt vtriusque prima. in l. iubemus. & in principio. C. de aduocatis diuersorum iudic. & secundum tempus receptionis, & admissionis eorum in aliqua Curia, gradus sibi vindicare, & in matricula inscribi debent. & l. fi. C. de aduoc. diuerso. iudicium. Et qui primo matriculatus est præferri debet postetius matriculato, secundum text. in l. si ubi. locum iuxta matriculæ ordinem obtineat. C. de offic. præfetti vrbis. Nam qui non sunt in matricula, sunt tanquam priuati. notatur in leg. eos. Cod. de offic. Magistris milit.

Et hic ordo est ordo temporis, qui est vltimus & de eo non curatur, vbi locum habet ordo qualitaris: vt dicit Lucas de Penna in rub. C. de dignitatibus ordo seruetur. & dictum est supra in dicta quarta parte, & inferius dicetur, vbi de ordine teratorum fiet mentio, scilicet, in 10. parte, in 23. confid.

Quadragesima septima consideratio. Quæritur vita, nobilitate, autoritate, aut scientia etiam, quando sunt eiusdem facultatis, alios excellit, præferendus est etiam alteri primo promoti, notat glo. in verbo: præponimus. & ibi dicit in c. placuit, in prin. 16. dist. facit c. in canones. dist. ideo Episcopus doctor, vel nobilis pariter primo promoti non doctori. Dominicus in c. Gemi. in c. Isidorus. est ver. sub dicto c. p. Felyn. in ca. 1. extra de maiorita. & obed. & in d. dum Barbariam, in cap. cum olim, in prin. de consuetudine. Doctor etiam tardius receptus, præcedere debet prius promotum: Ego verò allego text. in l. 1. C. de honoribus ciuilibus, lib. 11. & ibi gl. 1. facit pro scholaribus optimis contra doctores insufficientes.

Videtur tamen, qd prædicta non faciunt maiorem cum extrinsecus venient, vt per prædicta remissiuè do. Felyn. in d. c. 1. de maior. maxime cum ista excellentia, & melioritas debet probari per decem testes. text. est singularis in l. vbi & ibi notat gl. in verbo, superatas, C. de promissa sacrorum serin. libr. 12. domin. meus las. in l. quid. col. 4. ff. si cert. petat. in prima lectura. Et ista excellentia est multum consideranda, quoniam in multis propter excellentiam hominis, recedat.

regalis, d. meus la. in l. iubemus. Co. de iudi-
ca. in l. repetitio. l. adm. onendi. in 67. col. ff. de
iur. Fel. in c. super his. de accusacion. dicā infra
l. i. mē.

Quadragesima octava consi. Inter aduocatos
doctores præferendi sunt licentiatas, & licē-
tias baccalaureis, quoniam doctoratus est dignitas.
in l. i. in 10. par. in 26. confid. & maior est illius
potestas, quam licentiati, cū licentiatus tantum
potestatem docendi, regendi, & publicè le-
gere. nota. in l. vni. C. de professorib. qui in vrbe,
in l. i. in l. vni. C. de studijs liberali. vrbis Ro-
mæ. l. i. no. lo. Fab. in §. responsa. in st. de iure natu-
rali. secundum gl. in c. i. in verbo, interpretat. ex-
tra postulatio. Prælatorū, Et Pan. ibi, qui dicit,
quod doctor potest interpretari dubia illius facul-
tatis, in qua est doctor, per d. le. vnā. C. de professo.
Et quod ante doctorum quis non potest magi-
ster legere, nec disputare. Et si detur licentia
alio scholari hoc faciendi, potius fit vt addiscat,
quam vt doceat. Ex quo magis est credendum do-
ctores, quā licentiato, nam licentiatus non habet
dignitatem: sed tantū licentiam consequendi di-
gnitatem, & dignius est quod est in actu, quā q̄ in
potestate actus, sicut dignior est qui est cōfessus,
quā qui dicitur. Licet quandoq; habeatur p̄ cincto,
& in his scriptis, & de præcedētia doctorū ad licētia-
tos, & licentiorū ad baccalaureos, in Cōmento
libro super concordatis. in tit. de collationib.

Quadragesima nona consi. Aduocati expul-
sionem in laudē consequi videntur, & pro-
prie eam commendabiles sunt, exemplo Iustinia-
ni Papinianum iuriconsultum acutissimum
permissio omni alio laudis genere, à quo lau-
di potuisset) ex pulchritudine, veluti summo
præmio commendauit. pulcherrimum
quod nuncupans in proo. dig. c. §. 3. versic. vobis
erem. Et licet Albert. & Angelus ibi ad decorem
licentiæ, & animi referant, tamē ad corporis pul-
chritudinem & elegantiam referri potest, cum &
quod plurimum pollet ad felicitatem habendam,
sicut ait Arist. lib. 1. Ethicorum cap. 8. Non satis
felicitatem idoneus, qui deformis est aut
imbecillus, & refert Bald. in superscriptione dicti
proo. in verbo, Flavius. in additio. quod de-
cor corporis confert ad felicitatem in hoc mun-
do. et tunc fecit Alex. pulchritudinē, vt in consi.
in §. ponderatis his. col. 2. li. 6. consuluerit no-
nem diciturque mulierem deformem, quæ
sæpè pro quempiam formosum sibi matrimo-
nio dēponeret, non videri nupsisse indigno, cū
dicat mulieris nobilitas, & diuitiarum copia cū
forma viri compensari, vt notat in simili Bal. & a-
lii in c. super eod. le. secund. de testib. & de pulchri-
tudine dixi in §. 9. 11. & in secunda partibus huius
consi.

Quadragesima consi. Scien dum est, quod
in quolibet auditorio, vbi redditur iurisdic-
tio

per magistratum, debet esse notarius seu scri-
ba, qui apud nos dicitur grapharius. Quia iudicis
officium absque notario seu scriba com mode ex-
erceri non potest. probat tex. in ca. quoniam con-
tra falsam. de probationibus. extra, & ibi docto-
res. Persona enim publica est, vt dicit ibi text. &
Panor. & dicitur habere officium honoris. vt est
tex. in l. 1. & 2. Co. de primicerio, lib. 12. & habetur
Ecclesiastici 9. In manu Dei potestas hominis est,
& super faciem scribæ imponit honorem. Guil-
elmus le Rouille, in libro de iustitia, & iniustitia.
lib. 3. c. 4.

Et quod diuersis nominibus in iure vocentur,
vide Ioan. de Platea in rub. de tabellionib. libr. 10.
Et in Curijs supremis apud nos sunt officia Rega-
lia, vt supra dixi ista par. in 14. confid. In alijs verò
Curijs Regijs in inferiorib. cum emolumenta, quæ
proveniunt, & percipiuntur ratione scripturæ so-
leant dari ad firmam pro certo tempore. Ideo pē-
dente tali tempore scriptores huiusmodi viden-
tur exercere officia Regalia.

De notarijs verò simplicibus, qui sunt iudices
chartularij, vt dicit Bar. in l. iubemus. §. sancim⁹,
circa finem. C. de sacrosanctis Ecclesijs. Quod an
verum, vide amplè per Benedictum de Barziz, in
suo libello quæntigiarum in 1. quæst. vbi plura
ad hoc. Et licet dicant plures, quod notarius sit iu-
dex chartularius, quod illud non potest esse ex
natura tabellionatus, seu notariatus simpliciter,
sed eò, quia sibi conceditur à Principe, quod pos-
sit facere præceptum de cōsensu partium, ideo so-
lum habet iurisdictionem voluntariam, & nō cō-
tentiosam. Hodie verò apud nos in hac patria Iu-
dices chartularij sunt locum tenentes Cancellariæ
contractuum, qui faciunt exequi mandata sua in
vin obligationis receptæ sub sigillo dictæ Cancel-
lariæ: de quib. hic ante in 20. confid.

Et de cōmendatione huiusmodi scribarū scri-
bit Vdalricus Zasius in rep. l. 2. ff. de orig. iur. §. po-
stca cum Appius Claudi⁹. in verbo, scriba. Et dixi
in parte præced. in 9. confid. vbi posui de primice-
rio, qui est scriba Principis, in 11. parte, vbi lauda-
ui scribas.

Quinquagesima prima consi. Etiam in adiuto-
rio cuiuslibet magistratus, & iudicis sunt ne-
cessarij apparitores, seu executores, qui dicuntur
esse milites, vt est in l. omnibus. C. de sportulis. i-
bi, quatenus militia exuti pœnas luant corpora-
les. Maximè tales apud nos in Curijs Regalibus di-
cuntur habere dignitatem. Cum solū hodie crean-
tur à Principe, & secundū Io. Fabri in §. igitur. col.
1. instituta, per quas psonas acquiritur. Dicuntur ser-
uientes, & sunt officiales, vt dicit, g tenetur cuiuslibet
seruire. Etia vocatur cliētes, & exponit gl. in le. nō
dubito. in ver. cliētes, ff. de captiuis, & postliminio
reuerfis. hoc verbū cliētes, i. seruientes, & est vul-
gare Gallorum: & debet portare insignia, & bacu-
lū in manu depictū, vt tenet Spec. in ti. de citatio-
ne.

OCTAVA PARS

ne. §. sequitur videre. versi. quādoq; per nuntium. & versi. solutio. Dicūt quidā q̄ obseruant seruientes nostri, quoniā vbi instat tempus, gerere solent virgam, aut baculū depictum, & ornatū armis Regis, hoc est, lilijs, qui dicitur communiter, massa. Plurib. etiā nominib. nuncupātur, vt satis dixi in Commento nostro super consuet. ducat. Burgun. rit. Des iustices. art. 6. in gl. i. vbi dicitur quales esse debeant, & de eorum potestate, & in gl. sequente, inseritur, an eis credatur.

Sed aduerte, quia apparitores proprie sunt de Curia Ecclesiastica, & tales nunciij Ecclesiastici non possunt citare aliquem siue clericum siue laicum viua voce in via publicā, prout recitat lo. Gal. suis arrestis, in arresto pronunciato Anno Dni. 1346. quod tamen solent facere nostri apparitores Heduen. & malè, licet habeant etiam statum in suo foro in contrarium, nisi sint notarij, quorum, q̄ est intelligēdum in causis iam inceptis, in quibus iam sunt notarij seu grapharij.

Septima partis Catalogi Glorie Mundi finis.

OCTAVA CATALOGI
GLORIAE MUNDI PARS,

NOBILIVM SEV GENTILIVM ORDINEM EX-
collit: præcedentia s̄que tam inter se, quàm quo
ad alios depromit.

Quinquaginta Considerationes habet.

IGITUR prima sit de descriptione Nobilitatis. Vnde secūdum authores nobilitatē diffiniētes dicitur esse generis vel alterius rei excellentia ac dignitas, vt ait Iudocus Clithoueus in suo tract. nobilitatis, in prin. e. cap. 1. Et licet Barto. in l. 1. Cod. de dignitatibus. libr. 12. multum amplè disputet, an nobilitas, & dignitas idem sint, tandem concludit, quod non. Sed vt inquit, nobilitas apud nos inuenta est ad similitudinem, & imitationem illius nobilitatis, quæ est apud Deum, vt in auct. vt iudices sine quoquo suffrag. §. itaque. colla. 2. l. 1. & l. in nomine Domini. C. de offi. præfeti præ. Africæ. & l. imperialis. in prin. C. de nupr. Sicut ergo ille apud Deum est nobilis, quem Deus sua gratia gratum sibi fecit: ita in foro nostro ille est nobilis, quem Princeps sua gratia, vel lex sibi grati vel nobilem facit. Non tamen, vt dicit, potest esse similitudo per omnia ex quo relinquit de nobilitate, quæ est apud Deum, theologis. Nobilitatem verò, quæ apud nos, sic diffinit:

Nobilitas est qualitas illata per principatum tenentem, qua quis vltra acceptos plebeios honestus ostenditur. & ibi amplè examinat illa verba diffinitionis, sed non amplectitur omnes nobili-

rates, de quibus in sequentibus dicitur. Ideo generalior est prima diffinitio, quæ omnem nobilitatem comprehendit vnde cum procedat, vt per principatum tenentē, siue altis, ex cuius recito opinioniones per Bar. relatas in d. l. de definitione nobilitatis, cum omnes reprehendat, & stet cum illa supradicta, quæ adhuc non generalis ad omnes, vt dixi, sicut prima. Romaniam in tertio de consolatione, profa seculi alio modo, dicens, Quod est quedam partem laus de meritis veniens. & ita etiam diffinitio de Pen. in l. mulieres. C. de incolis. col. 4. ubi dicit illa est nimis particularis ad nobilitatem generalem, quia omnes nobilitates (de quibus infra dicitur) non comprehendit, sed Landulphus in clem. de senten. excommunicata. hanc nobilitatem generis sic diffinit. Generis nobilitas est quæ dignitas proveniēs à consecratione clauis, & à parentibus originem sumens. & in libris legitimis per carnem cōtinuata: sed ista est postscriptio, quàm diffinitio. Ita etiam diffinitio de Curtili, in suo tracta. nobilitatis in 2. part. ubi etiam diffinit seu describit nobilitatem mixtam, & mixtam, de quibus statim d. cum in c. confid.

SEconda consideratio de deriuatione nobilitatis sit. Vnde aduertēdum est, quod nobilitas

quo dicitur, idem significans, quod nobilitas. Nobilitas idem est, quod notus, & per omnium vulgatus. Vnde Virgil.

Est locus Italiae medio sub montibus altis

Nobilis. Et Martialis.

Profracum Nemees r'aslag, in valle leonem

Nobilem, & Herculeum fama canebat opus.

Propterea indifferenter apud plerisque, verbum Nobilitas, & ad eos, qui vel deploratissimis nobilitate nominatiores facti sunt relatum legitur. Hieronymus in Heluidium haereticum, Nobilitas factus es in dicitur. Et Laidem illum Corinthiam, cui decem milia nummorum vno concubito deposcenti, respondit Demosthenes in libidinem illius exanimis. se paenitere tanti non emere, ob elegans me peruenit, vno, nobile scortum nuncupatum, testatur Gellius in suis Atticis, li. i. ca. 8. idem & de re, quod summo eius exito in omnium deuenerit, Licet de strage Cannensi.

Nobilis ille clude Romana locus est. Et Martialis.

Nobilis hic esset pietatis rex a duobus.

Et proinde ratione eos, qui vel opibus, vel generis claritate, vel virtutibus ceteros antecellunt, vulgatiore & notiores nobiles appellare solemus, quas ternas nobilitatis species vno verbo comprehensus est Apuleius, dum dicit, quem non opes, non generis excellentia, sed ingenij mores, virtutibus nobilitauerunt. & Hieronymus ad Principiam virginem de obitu Marcellae. Nihil in ea laudabo, nisi quod proprium est, & eo nobilior, quod ex opibus nobilitate facta est paupertate & humilitate notior. Et ibidem, qui virtutes, non sexui sed animo dicamus, contemptaque; nobilitatis, ac diuinitatem maiorem gloriam ducimus.

Etiam apud legistas & canonicas nobilitas nuncupatur, qui opibus, vel genere, vel virtutibus sit innotuit. Et capitulum pro praeminentia quadam, quae nobilibus differre facit. in nota gl. in verbo, species ad fin. in §. plebiscitum. in sti. de iure naturali. §. vbi ibi, vniuersi nobiliores. & in §. fi. ibi, cōtinet enim vnum quodque; nobilium. in auth. de debeat. ibi. colla. 3. tex. in l. quæris. ibi, sanctissimi nobilis Imperator. ff. de nata. restituen. per quem text. in cap. venerabilis. ibi. Non generis sed virtutum nobilitas. extra de præbendis. & in l. nobiliores natalib. C. de cōmercijs & merca. quæ quidem præminētia causatur ex multis vltra generis, opes, & virtutes, & in plerisque locis in seq. dicitur.

Tertia consider. Cum nobiles dicantur gentiles, & in vulgari nostro proprie, gentilium homines, & magis existimant vocari, gentilium homines, quam nobiles. Ideo dicit Budæus in summo notationibus in pandectas in leg. fi. in fi. ff. de gentilijs iuris. quod non temere lingua vernacula gentiles homines pro nobilibus appellat: vnde videtur quod est de gentilitate, & quid apud antiquos fuerit gentilitas.

Gentiles igitur sunt (vt inquit Cicero in Topicis) qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenio oriundi sunt, quorum maiorum nemo seruiert, qui capite non sunt diminuti. Et, vt ait Budæus in loco prædicto, nihil vidit Scauolam Pontificem ad hanc definitionem addidisse. Et vt inquit Boetius, gentiles sunt, qui eodem nomine inter se sunt, vt Bruti, Scipiones, vt apud nos Valesij, Borbonij, Vindocinij, Trimolij, Viennenses, & similes: quod si serui sunt, nulla gentilitas esse potest, quod si libet inorum nepotes eodem nomine nuncupentur, gentilitas nulla est, quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas dicitur, quod si rursus in familiam gentis suæ non manserint, gentiles iam esse non possunt.

Fuit autem ius gentilitatis, vt ius stirpis apud antiquos. Vnde Cicero libr. i. de Oratore, quid qua de re inter Marcellos & Claudios patritios ceterum iuri iudicauerunt, cum Marcelli Auli liberti filij stirpe Claudij Patritij eiusdem hominis hereditatem gente ad se dicerent rediisse, nonne in ea causa fuit oratoribus. de toto stirpis ac gentilitatis iure dicendum? Tria fuerunt iura apud antiquos, agnationis, gentilitatis, & stirpis: sed nobiliorum videtur fuisse gentilitas, vt ex illa definitione Ciceronis apparet. Eorum, scilicet, qui imagines generis sui proferre poterant, vnde imagines pro nobilitate generis accipi sæpe solent, & erant insignia Gentilium, quæ hodie arma dicuntur, de quibus ibi per Budæum. & dixi amplius supra in 1. parte, vbi posui de armis centum conclusiones.

Quarta concl. Species nobilitatis plures sunt, & multipliciter à diuersis diuiditur nobilitas. Primo Bar. in l. i. col. 7. C. de dignitatibus. lib. 12. dicit triplicem esse nobilitatis speciem, quædam est theologica, seu supernaturalis, quædam naturalis, & quædam politica.

De theologica, quam Bartolomeus dicit esse spiritualement, est quærendum in conspectu etiam iudicis, apud quem nulla est obumbratio, nec aliquid latet. Nam apud Deum est nobilis omnis, qui est in gratia faciente gratiam vel gratum. Et sic omnis, qui est virtuosus, & in statu virtutis, Deus facit eum felicem & gratum sibi. intellige Bartolomeus de illa virtute quæ facit, vt dictum est, hominem felicem, scilicet, si est in charitate, vt habetur per fratrem Bonauenturam de balneo, & S. Thom. in 1. 2. quæst. 110. & quæst. 50. quos Bar. alle. & per Magistrum sentent. lib. 2. dist. quem Bonus de Curti. in dicto tracta. de nobilitate in 2. part. etiam allegat. & hoc est verum, vt dicit Bar. & probatur 1. Reg. 2. c. vbi dicitur: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contempserint me, erunt ignobiles. Hæc etiam refert Barb. in ca. 1. col. 1. de dona. relatus per Bonum de Cur. in dicto loco. Et dicit Bar. quod istos nobiles non possumus perfecte cognoscere, nisi per reuelationem, dicitur. n. Eccl.

OCTAVA PARS

Eccle. 10. Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit, & multi sunt prædestinati, qui apud nos reputantur ignobiles: vt patet ex Apost. ad Cor. 4. & 20. c. Et de his nobilibus nobilitate theologica, ponit text. in cap. nouit. eum duobus seq. de pœnid. sin. 4.

Secunda est nobilitas naturalis, quæ potest considerari duobus modis, vt dicit Bar. Primò prout congruit animalibus etiam irrationalibus, & alijs etiam sensu carentibus, & isto modo dicuntur nobilia secundum bonitatem operationum, vt in brutis patet. Videmus enim quasdam aues eiusdem speciei nobiles, & ignobiles. exẽplum in falcone, aliquis dicitur gentilis, alius peregrinus, vt dicit idem Bart. in tract. de Falcone. & Iacobinus de S. Georgio in sua inuestitura feudali, in verbo, & cum venationibus. colum. 2. Idem dicit Bonus de Curtili, vbi supra de leone, quem cunctis quadrupedibus omnes vel facile testantur nobiliorum, de quo meminit Ouid. lib. de Tristibus, Elegia III.

*Quo quisq; est maior magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet.
At lupus ex turpes instant morientibus vrsi,
Et quacumque minor nobilitate fera est.*

Et dicit idem Bonus de Curtili, quod exemploridem sunt duo canes Laconis vnico ventre editi, quorum alter ad leporem, alter ad ollam impetum fecit, vt testatur Erasim⁹ in Moria. & in Chiliadib. Et idem nos docet experientia in arborib⁹. in fructib. in metallis. Et fere in omnibus rebus, etiam sensu & intellectu carentibus, etiam inanimatis, nec aliquam animam etiam vegetatiuam habentibus: Et in his consideratur maior nobilitas & excellentia, vel ab effectu maiore, vel à materia, vel à causa, vt dicit Bonus in dicto loco, vt de pluribus in finali parte patet, de excellentia, nobilitate & laude diuersarum rerum vltra hominem.

Secundo modo considerari potest nobilitas, prout cadit in hominibus ista nobilitas naturalis: & tunc debet intelligi naturalis, id est, ratione naturali indistincta, quod nos Iuristæ appellamus de iure gentium primæuo, apparet, quia solis hominibus congruit, & de ista nobilitate loquitur Philosophus I. Ethicor. ca. 4. vbi dicit, quod nil aliud quàm virtus & materia determinant seruum & liberum, nobiles, & ignobiles. Hoc autem non est intelligendū de omni virtute, sed de ea, quæ cõpetit aliquibus, prout sunt apti dominari, non de ea prout apti sunt subijci, vt patet per Philos. I. Politic. 9.

Ex quo etiam dicit Bonus, vbi supra post Bart. quod hoc modo sumpta naturalis Nobilitas, est quidem habitus electiuus in medio consistens, circa quæ pertinent ad præesse vel dominari. Et

de hac nobilitate habetur in can. nūquam de vniuers. dist. 36.

Tertia vero nobilitas dicitur politica, seu civilis, prout differt nobilis à plebeio, secundum quod accepimus apud nos, & in foro nostro, & dicitur principaliter hic est quæstio, quam magis dicere intendo, & de eius laude & excellentia dicere, & est proprie illa, de qua supra in prima coroll. dixi illam diffiniendo, quod est qualitas istius principatum tenentem, qua quis vltra hunc plebeios ostenditur.

Panor. verò in c. venerabilis. co. 2. post panor. de præbendis, aliter distinguendo nobilitatem, quàm fecerit Bar. in d. l. i. C. de dignitatib. dicitur simplicem esse nobilitatem, generis, I. & animi, quibus cum alijs statim dicitur sed in hoc Panor. animis diminutus, quoniam non omnes comprehendit.

Bal. verò in Nobiliores. Cod. de commerciorum mercatorib. quem refert & simpliciter sequitur Fel. in c. super eo. 2. extra de restitib. dicit tres conditiones nobilitatis speciei. Prima est stirpis & sanguinis, eunda virtutis, & hanc veram nobilitatem Philosophus amplectitur, præcedentem vulgus. Tertia mixta, de vtraque ex præcedentibus speciebus rem capiens. Et hanc verissimam carteris, & ceteris nobilibus laudabiliorem demonstrabimus.

Plato verò diuidit nobilitatem, quam dicitur se quadrifariam. Vnam enim earum afferit, quæ clarior, boni, iustiq; parentes fuere. Alteram patentes, qui parentes, aut Principes exiuerunt. Tertiam cum nostri maiores fama, & rebus bellogestis vel publicis certaminibus parra corona decorauerunt. Quarta eamque præstantissimam omnium scribit eorum, quibus non aliena, sed propria virtus & animi magnitudo nobilitate donauerunt, quos vult esse dignos, vt nobiles appellentur, & dicit & refert Poggius Flo. in tract. de nobilitate & hanc vlt. laudat I. u. de Pen. in le. mulieris. C. de incolis. lib. 10.

Aristoteles verò in 4. Politic. dicit etiam clarior esse speciei nobilitatis: diuitiarum, seu opulentiarum, virtutis & disciplina. Nihil quoque præbet, à patriæ soli que natalis splendore nobilitatem interdum deduci. Nam amplitudo patriæ, atque quumque decus, plurimum valet ad laudem patriamque comparandam: sed ea perquam equalitas est modicæque momenti, vbi virtutis quoque constantia accedat, quæ vel sola verè hominem nobilitat. Proinde Themistocles, cum esset patriæ Atheniensis, Seriphio cuidam in contentione obiectanti, quod non propria virtute, sed patriæ splendore gloriosus factus esset, recte respondisse fertur. Neque tu si Atheniensis es clarus extitisses, nec ego si Seriphus essem ignobilis. significans hæc verbis, se rerum gestarum magnitudine & gloria clarum factum, neque patriam solum ad id quæquam contulisse.

See Anacharsis Philosophus, exprobranti sibi
 quod Scythia esset, authore Laertio præ-
 ter respondit: At nihil quidem mihi probo
 est patria, sed patria tu. Verùm præmissis a-
 nis rebus, vnde nobilitas multifariam desumi
 possit, videndum est tantum de duabus eius spe-
 cibus, duabus partibus, ex quibus humana co-
 nstitit substantia: corpori, inquam, & animæ con-
 gredientes respondentibus, scilicet nobilitate generis, &
 virtutis.

Generis enim nobilitas est à maioribus & proa-
 nis deducta generis excellentia, & præstabilitas: &
 hæc sanè corporis conditionem naturamq; respi-
 cit, quandoquidem id ipsum nascentes ex paren-
 tum propagine traducimus.

Virtutis verò nobilitas est ob insignem animi
 præstantiam, morumque probitatem comparata ex
 celsis gloria & dignitas: quam quidem ad ani-
 mi pertinet nemmo dubitet, cum vsu & assiduo
 operationis exercitio excultus animus eam
 peculiariter asciscat. De hac Chrysofost. ait. Ille
 carus, ille sublimis, ille nobilis, ille tunc integra
 suam nobilitatem putet, si dedignetur seruire vi-
 tiis, & ab eis sperari. Vtramque autem speciem
 complexus est Apuleius, cum de quodã dicit, quẽ
 in excellentia generis, sed mores virtutesq; no-
 bilitauerunt.

Porro ex hisce duabus coniunctis atque vnã eõ
 necesse oritur nobilitatis species vtramq; su-
 peradditam complectens, scilicet nobilitas generis at-
 que virtutis, quæ est tum generis, tum virtutis, in
 vno eodemque homine præcellentia & eminentia.
 Hæc mixta est qualitas quadam proueniens
 à purificatione sanguinis, à parentibus originem
 habens, virtutibus inde probis ac commendatis
 rebus illustrata: Et hæc, vt prædixi, cæteris tan-
 tum præstantior, excellentior, elegantiorq; an-
 ticipanda est auctoritate notatorum in authent. ita
 de Communia de successione. & in cap. 1. de
 euga & pace. Et quo modo inter se differant, quã
 distinet eas ad inuicem sit habitudo, vide p
 In-
 ducum Clitho. in suo tract. de nobilitate. c. 1. & 2.
 & c. Ponit etiã, quo modo hæc vltima est præ-
 stantior, vt infra amplius dicitur, & per Bonũ
 de Curam suo tract. nobilitatis, in 2. par. vbi am-
 pliam tamen diuisionem nobilitatis vide in-
 ducum par. in vlt. confi.

Quarta consider. An dabilis sit vera nobilitas,
 quæ dici possit de numero laudabilium. Vi-
 detur quod non, Quoniam ea, quæ sunt, aut sunt
 bona, aut mala, aut mediã: In malis nobilitatem
 nunquam posuit. Absurdum esset rem à Deo
 autem esse appetitam malam censeri. Si
 autem bonũ quid dixeris, id vel in animi bonis, vel
 in rebus, aut corporis situm erit. Nam in fortunã
 is minime consistit, quæ qui adipiuntur,
 non nobiles, sed diuicia appellatur. Sed ne cor-
 poris quidem bona, quæ sunt valetudo & forma

egregia, illam largiuntur: Nam si qua in vno ho-
 rum bonorum inesset, deicientibus opib; forma
 & valetudine, nobilitas quoque cessaret, ita ex
 ignobili nobilis, rursus ex nobili ignobilis redde-
 retur.

In bonis ergo animi, quæ virtutis dicuntur, eas
 autem in intellectualibus & moralibus distin-
 guunt, an vlla sit inquirenda: sed prudentia
 prudentem, sapientia sapientem, iustum ius-
 titia, temperantia temperantem, ita ex reliquis
 virtuosum nõ nobilem fieri certũ est. Nulla quip-
 pe est vna virtus, quæ ex se nobilitatem producat,
 neque omnes illam generabunt, sed foelicitatem,
 ita nec virtus eã, nec vitium. Nec videtur esse in
 his, quæ media dicuntur, cũ nunc bona, nõnun-
 quam mala serantur pro varietate ventium: si
 nobilitas ita esset, ea & bona & mala haberetur.
 Ex quo sequeretur, vt boni maliq; pariter nobili-
 tate potirentur: quod cum sit absurdissimum, vide-
 tur ex his nihil nobilitatis comparari posse.

Hoc & alia ratione videtur esse probabile, vt di-
 cit Poggius Florentinus in tra. de nobilitate. Nam
 si quid ea est, aut in expetendis aut fugiendis reb;
 consistit. In his sitam diceret ridiculum sane vide-
 tur, cum nullas sane mentis fugienda appetat. In
 expetendis verò multò minus: Ea namque appe-
 tere debemus, quæ ratio præscribit & sapientia:
 hæc sunt honesta, & quæcumq; nos beatos ac feli-
 ces præstant. Sed nobilitas cum neque virtutes a-
 liquas, neque bonum quid afferat nobis quo me-
 liores, ditiores, aut beatiores efficiamur, ear
 appetenda sit non intelligo, ergo ea nihil esse vi-
 detur.

Eodem modo neq; in laudabilium, neq; in vi-
 tuperabilium numero adscribetur. Non. n. vitu-
 peratur, quod laudatur atq; expetitur etiam à bonis.
 Ergo in illis nulla inest nobilitas, at multo minus
 in reliquis. Laudabile. n. omne à virtute progredi-
 tur. Siquidem bene, hoc est, virtuosè agitur, lau-
 dabile est, & id secundũ aliquam virtutẽ. Sed nul-
 la est virtus, quæ vocetur nobilitas, aut ex qua illa
 oriatur. Neq; etiam ex nobilitate, laus aliqua cu-
 iuspiam honesti operis descendit, ergo in laudabi-
 lium consortio non erit.

Præterea, si qua est nobilitas, ea aut in homine,
 aut in ipsa re collocabitur. Si in homine, aut natu-
 ra, aut acquisitione comparatur. Si in natu-
 ra venit nobilitas, tunc omnes similiter nascetur
 nobiles, quod nullus vel medioeriter doctus con-
 cedit.

Si acquiritur, id agendo vel operando contin-
 get, At ex actionibus operationibusque boni, ma-
 li, prudentes, docti, industrij & similes redduntur,
 non nobiles. Neque est aliquod opus proprium,
 ex quo, veluti ex officina aliqua, nobilitas excuda-
 tur.

In rebus verò, si esset posita, hæc absq; studio no-
 stro in quemcunque incidere, nobilem veluti

OCTAVA PARS

diuitiæ diuitem redderent, his absentibus ignobiles fieremus: quo pacto sapius cum ipsis rebus à nobis migraret nobilitas, & iterum tanquam in antiquum hospitium sua sponte rediret.

Ex quibus (vt ait Pogius in loco ante dicto) apparet, nihil esse hanc præter iacturam quandã, quæ nos deliros efficiat. Etiam absq; illa effectione cogitans (vt inquit) non videt, cur hoc inanis fabella adeo exoleuerit, aut quid boni vel vtilitatis habeat hæc, quæ dicitur nobilitas, cur tanti ab hominibus pendere mereatur.

Sed tandem post multa hinc inde argumenta, ex dictis Aristotelis & Platonis, laudat illã veram nobilitatem, quam dicit esse splendorem quendã ex virtute progredientem, qui suos possessores illustrat, ex quacunque conditione emergentes: laudando Stoicorum opinionem, qui non ad vulgarem nobilitatem, quæ dicitur generis, attendunt, sed ad illã, quæ ex virtute procedit, hi, vt alia multa, ita & hoc verissime videntur dixisse, Nobilitatem ex sola nauci virtute. Et author huius fuit Plato, qui quadrifariam nobilitatem ponit, vt in præced. confid. dixi: Et ex dictis Pogij videtur, qd nulla alia nobilitas sit de numero laudabilium, quã nobilitas virtutis, sed ex 7. confid. seq. facile cognosci poterit, quod quilibet nobilitas sit de numero laudabilium.

Sexta confid. Licet etiam nobilitas generis sit de numero laudabilium, & commendabilium, vt in seq. confid. dicitur, tamen ob illam non est animo intumescendum, nec est inaniter & vanè gloriandum de generis nobilitate, Quoniam vt dicit Boetius in 3. libro de consolatione Philosophiæ: Alienum est bonum atque à parentibus derivatum etiam, quoniam laus à parentibus emanans, ipsos quidem parentes claros reddit, filios verò nequaquam, nisi propriam habeant virtutis claritatem, qua sint insigniter splendidi: Quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namq; esse nobilitas quædam de meritis veniens laus parentum: quod si claritudinem prædicatio facit, illi clari sint necesse est, qui prædicantur, quare splendidum te (si tuam non habes) aliena prædicatio nõ efficit: Quod si quod est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, vt imposta nobilibus necessitudo videatur, ne à maiorum virtute degenerent. Satius autem est, me meis rebus gestis florere, quam maiorum opinione niti, & ita viuere, vt sum posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum, vt ait Tullius contra Salustium. Et de hoc Salustius in Iugurthino in oratione Marij allegatus per Luc. de Pen. in l. mulieres. col. 4. C. de incolis, lib. 10.

Dicit tamen Baptista Mantuanus, magnũ virtutis adiumentum claris ortum esse parentibus. Solent enim iuuenes, qui aliquid in doli habent, ne degenerare videantur, maiorum suorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aspi-

rare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandri sic maioris Africani gloria minorem Scipionem, sic Cæsaris Iulij fama Octavianum excoluit, sic denique Pyrrhus Achilleides erat amantissus imagine patris: & hoc amplè declarat Clithouæus in tract. nobilitatis, ca. 5. & 7. vbi ait. Quia verò nullam maiorem hereditariæ potestatis sunt filij parentes tradere, quàm rerum bene gestarum gloriam, & integritatis antecessoribus: quia teste Cicerone in officijs, optimæ dignitas à patribus traditur liberis, omniq; patrimonio præstantior, gloria virtutis rectè gestarum dedecori esse nefas & vitium iudicandum. Concordat illud Platonium: Gloria parentum est præclarior magnificusq; thesaurus. Ideo lam hereditariam traditionem libenter amittunt, ardentè sine mora & deliberatione pere, & ad suum vsum sedulo accommodant. ex adita huiusmodi hereditate id capere cõmentum. Vt inuentario & contemplatione virtutis & gloria paternæ incitentur animosius ad præclariorum suorum res præclare gestas animo diligenter contemplatur, non parum ad dignam emulationem prouocatur. Cum auctore Salustio, Fabius Scipio, & Q. Fabius, cum maiorũ & magnanimorum virorũ imagines inspicerent, quã maius me ad virtutem se inflamari solitus esse dixerunt. Ita Iulius Cæsar inspecta Alex. Magni imagine, ægnarũ rerum agendam gloria incensus est. Quæ etiam (vt scribit) conquiri apud amicos solituerat, se ea ætate nihil adhuc præclarum gessisse memorabile, qua ille totum fere orbem suæ dominationi subegerat. Ita Alexandrum ipsum, Libentè patris triumphum, tanquam ad motus stimulis, ad deturpandam famam, deniq; ad nominis sui immortalitatem comparandam impulerunt. Sic Themistocles post pugnam Marathoniam (in qua Mædes Dux Atheniensem vires Persarum magnitudine contriuit) in somnes agens noctes perhibere ferebatur vt amens: Interrogatus quid ita persequeretur per vicos: quia inquit, trophæi ciadis me excitant, nec placidam membris cura quietem. Enimvero prouocatus illi trophæi ciadis triumpho, secum animo agitabat. Quam pacto tale quidpiam pro patria præclare gestis quo supra in pri. parte, in 21. confid. vers. hanc vnde Faustus Poeta Regius accomodat.

Est aliquid, clarus magnorum splendor auro,

Illud posteritas æmula calcæ habet.

Scilicet vt nullus tantis se degener adis,

Magnanimum pectus strenua facta mouet.

Ceu tenet instantem catulus cum viderit rrsu,

In patrias vires æmula corda mouet.

Et auctore Valerio lib. 2. c. de institutis, Maiores nati in conuiujs antiquorum egregia operam carmine comprehensa ad tibus canere solent, quo iuuenum animi ad imitanda alacros

derentur: Et vterius ait. Quid hoc splendidi-
 quid etiā vilius certamine? Quas Athenas,
 scholam, quæ alienigena studia huic do-
 disciplinæ prætulit? Inde oriebantur
 Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij. Re-
 et Leonardus Aretinus in opusculo actorū sui
 Se adhuc adolescentulum, conspexisse
 cubula depictam F. Patriarchæ insignis poetæ
 in cubiculo, quo detinebatur captiuus,
 respolitam, eiusq; contemplatione mirum in mo-
 dum ad studia literarum, & humaniores discipli-
 nas exarsisse. Quia, si mutæ imagines cælata, aut
 pittura deformata, si externi & nullo nobis vincu-
 lo iugis coniuncti, suarum magnitudine vir-
 tutum, infigunt aculeos generoso animo ad virtu-
 tem morem, quid proderit viua & spirans vox, pa-
 ter & facies atq; acta parentum. Certe nullum
 efficacius poterit liberis ostendi exemplum, quo
 ad virtutem debeant ad recte honesteque viuen-
 dum. Proinde Aeneas Aseanium filium suum ad
 virtutem incitat verbis sequens. vt ait Virg.

*Dilecter virtutem ex me, verumq; laborem
 Te facio, mox cum matura adoleuerit ætas,
 Sum memor, & te animo repetentem exemplatorum,
 Ex pater Aeneas, & auumulus excitet Hector.*

Verum etiam ad propositum faciunt sacræ li-
 teræ. Nam habetur Exod. 25. quod iussit dominus
 Moysi fabricaturo tabernaculum fœderis. Inspi-
 cenda secundum exemplar, quod tibi in monte
 monstratum est. Cuius verbi sensu allegori-
 ce acceptum est nobis, cōsiderare, vtrum quem-
 piam in monte sublimitateque perfectionis vitæ
 constitutum, in quo omnigenum virtutū exem-
 plum eminentissime diluceat, & ad illius rectam
 imitationem nostram componere vitam. Proin-
 de dicens, vt scribitur Ecelesi. 4. nos hortatur sic.
 Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in
 generatione sua, Et subsequitur: Omnes isti in ge-
 nerationibus gentis suæ gloriam adepti sunt. & in
 ætate suis habent in laudibus. Qui de illis nati

inquirent nomen narrandi laudes eorum:
 nec vtiq; ad vanitatem aut inanem nominis ip-
 sorum excellentiam, sed ad prouocationem audi-
 torum virtutū officia, ac præclaras vitæ actio-
 nes. Rursum Matthias in clytus legis Mosaycæ pro-
 pheta & vindex, Maccabeorumq; pater, pro-
 pter mortuos, filios suos ad fiduciam habendam,
 & fortiter pro Dei legibus certandum hortatur,
 exemplo maiorum, & antiquorum patrum, qui
 in eam scētati, diuinaque iussa complentes, exi-
 tiam consecuti sunt laudem. Nunc ergo ait (vt
 scribitur 1. Macca. 2.) O Filij amulatores estote le-
 gis, & date animas vestras pro testamento patrum,
 & memore opere patrum, quæ fecerunt in
 generationibus suis, & accipietis gloriam magnam,
 & nomen æternū. Item, dominus ipse virtutum,
 & meritorum iubar, discipulis & nobis omnib.
 quæ in discipulatum suscepimus contestatur: scri-

bitur Io. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmo-
 dum ego feci, ita & vos faciatis. Et imitari Deum
 debemus, qui facit oriri solem super bonos & ma-
 los. c. vlt. 28. di. Et imitatio Christi est nobis neces-
 saria, ne ab eius corpore separemur. cap. dominus
 66. distin. & c. præposuisti. 82. di. Nam, si filij Dei su-
 mus, quæ ipse fecit, imitari debemus. c. dominus,
 86. dist. Item, Christus dedit nobis exemplum imi-
 tationis, in patiētia & humilitate. c. dominus, 93. di.
 Quinimo, nihil æque clarissimos nostræ religio-
 nis viros, prouocauit ad arduum virtutis iter ca-
 pendum, quàm vt audita aut conspecta sancto-
 rum patrum antiquorum vita, ad quorum imita-
 tionem se totos dedere. Hæc Iudocus, vbi suprâ.

Sed quid. Quibus vnus idemq; pater est præci-
 pius & primus, ij nullum habent originis discrimen
 atque diuersitatem. Omnibus autem ho-
 minibus idem est pater cœlestis, quem diuina in-
 stituitio edocti, cum oramus, dicimus: Pater nos-
 ter qui es in cœlis. Pater, inquam, animarum nos-
 trarum, quas omnes ad imaginem & similitudi-
 nem suam fecit: Ipse enim fecit nos, & non ipsi
 nos. Et hoc comprobatur Boetius in 3. Consolatio-
 nis philosophiæ, quem etiam alleg. Luc. de Pen. in
 leg. mulieres. C. de incolis, lib. 10. sed non omnia
 eius dicta, prout Iudocus in dicto tract. de nobili-
 tate. c. 5. & ita inquit:

*Omne hominum genus in terris, simili surgit ab ortu,
 Vnus enim rerum pater est, vnus cuncta ministrans.
 Ille dedit Phæbo radios, dedit & cornua lune,
 Ille homines etiam terris dedit, & sidera cælo.
 Hic clausit membris animos, celsâ sede peti eos,
 Mortales igitur cunctos, edit nobile germen.*

Subdit & Iudocus, quod ignobiles animo sunt,
 qui degenerant à sua origine, qui cunq; à Deo om-
 niu auctore, per vitiorum abrupta discedunt,
 diuinam in se decorantes imaginem, inducen-
 tesq; nebulam illi: Vnde rectè degeneres dicun-
 tur, & ingenerosi, quemadmodum Boetius in lo-
 coprætracto succinit:

*Quid genus & proavos strepitus: si primordia vestra,
 Auctoremq; Deum spesces, nullus degener extat,
 Nisi vitis peiora fouens, proprium deserat ortum.*

Sicut etiam per scripturam loquitur nobis do-
 minus. 1. Reg. 2. Qui contemnunt me erunt igno-
 biles, & apud Deum peccatores efficiuntur infam-
 es. c. domino sancto. 50. dist.

Quid si ad corporum originem consideremus,
 & illam conperimus in omnibus eandem, vt-
 pote, terram & lutum, ex quo formatus est homo,
 vnde Genes. 2. Fecit Deus hominem de limo ter-
 ræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ,
 & Job. 25. Homo putredo. & filius hominis ver-
 mis. & iterum Job. 7. Induta est caro mea putre-
 dine, & fordibus pulueris. Proinde sapiens dicit
 in contemptum superbiæ, quàm egregij maio-
 rum tituli, aut stemmata clara parentum, aut
 alia quæuis excellentiæ materia suggerit, in-
 quit

quit Eccles. 10. Quid superbis, terra & cinis? Et de vno quoque nostrum nimirum dicitur, vt habetur Gen. 3. quod puluis est, & in puluere reuertetur. Hac profecto sunt omnium nobilitatis insignia, cinis, inquã, Puluis & Terra, quã nobiscum vel inuiti ferimus semper, & animo fixa assidue meditari contuerique debemus: more nobilium huius mundi: qui maiorum suorum insignia effigata gestant, aut vestibus tapetisq; intexunt, aut splendorum domorum parietibus insculpunt, vt supra in prima parte dictum est, vbi de armis sit mentio. Cumq; ad extremos dies peruenierimus morte resoluti, communem omnium matrem terramq; reperemus, quã nobilium huius seculi ab ignobilibus nullum facit discrimen: omnesque sine defectu suo sinu recepat in sauiamq; redigit. Perit enim morte atque intercidit clara nobilitas, gloria neque suos post funera comitatur alumnos. sicut grauer & praclare lib. 2. dicit Boetius.

Licet remotos fama per populos meus,

Diffusas linguas explicet.

Et magnatibus fulgeat claris domus,

Mors spernit altam gloriam.

Inuoluit humile pariter & celsum caput,

Aequatq; summis infima.

Vbi nunc fidelis ossa Fabricij manent?

Quid Brutus, aut rigidus caro?

Signat superstes fama tenuis pauculis

Inane nomen literis.

Demum, vt subnectit idem Iudocus, primam nostram secundum carnem originem, reducimus omnes in Adam, primum parentem nostrum. Nam, teste scriptura, Actor. 17. Fecit Deus ex vno omne genus hominum, in habitare super vniuersam faciem terrã. Cum itaque omnibus, secundum corpus, idem sit primarius author & pater, quid differunt, insolent, & turgidi insulantur, qui specimen & decus nobilitatis habent, super ceteros in nobili domo prognatos, quid intumescunt more vtrius ventis distenti? Salomon quoque singulari sapientia decantatissimus, & genitris itidem nobilitate insignis, attestatur, idem mortalibus omnibus esse natiuitatis exordium, de seipso ita verbis faciens, Sap. 7. Sum quidem & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro: Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento somni conueniente. Et ego natus, accepti communem aërem, & in similitere facta decedi terram, & primam vocem similem omnibus emisit plorans: In inuolumentis nutritus sum, & magnis curis. Nemo enim ex regib. aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus. Quod si hæc communis omnibus origo, & nouissima vita mera, alius animo insigatur atque inhaereat, salutaris erit

medicina ad elationem superbiamq; (quã ex cinis nobilitate succrescit) è mente huiusmodi bilium euellendam: expurgandam non aliter Pavo, cum de formis suos spectat pedes, calce pennis stellantibus explicatam, illico demitte inuoluit ad ima. Hac Clitovaeus, in d. ca. 1. iam vide qua dicit ibi in c. 12. qua recensent licet ad depressionem, & humilitatem, & non fastigium gloriæ & laudistendant, cum hodie biles sint satis, superque pratumidi, & nihilo quo de se gloriam & laudem non querant dicent: quippe ait Luc. de Pen. in l. militum. C. de decurio. lib. 10. Nobiles, vt plurimum superbi, & licet habeant quatuor bonas conuenes: Quia sunt Magnanimi, Magnifici, Docti, Industrij, Politici, & Affabiles: Tamen summum honoris appetitui, & progenitorum spectores, vt ait Luc. de Pen. in l. 2. C. ne rubeat ad vltimum officium deuocentur. lib. 11.

Sextima confid. Inter plures eiuſdem qualitatis, scientiæ & dignitatis, præferuntur nobilibus vbi non est maior dignitas, quam nobilitas. plex, de quibus supra dixi. Ideo est summa confusio, quod nobiles simplices præferuntur quocunque alijs simplicibus plebeis, in quocunque statu, vbi comparent aut assint cum eis. Praferuntur in l. honor. ff. de honorib. ibi: origo natiuitatis ff. de mu. & hono. & in l. prouidendum an vnus nobilissimos. C. de postul. & in l. 1. & ff. de qua not. Bart. ff. de alio scriben. facit. ff. de filiis & in l. 1. C. de conditis in pub. heredis in verba bilis, lib. 10. & ibi lo. de Pla. qui dicit per illum quod in electione officialis consideranda est nobilitas. Et apud nos verbum Nobilis, capit quædam præminentiam, quæ nos à plebeis differre facit. tex. in c. 1. gl. in §. plebiscitum. in verba ces. ad finem. iust. de iure nat. gentium & in §. interim. ibi: vniuersi nobiliores, & in §. 1. rō. ibi: conuenit enim vnus quocunque in auct. de defen. ciuitat. uni. col. 3. tex. in c. 1. ibi: sanctissimus & nobilissimus Imperator de natalib. restituendis. & in c. venerabilis. in verba generis, sed virtutum nobilitas. extra. de preben. & in l. nobiliores natalibus. C. de natalibus restituendis, & in c. 2. ex literis in principio, ibi: de nobilibus. extra. de spon. salibus.

Et de hac præeminentia nobilitatis ad prædixi in commentarijs nostris super contra. Decretus Burgund. tit. Des droitz & apparences à gens matiez. ar. 19. in gl. 2. & tit. des cusa. in l. 1. sicutis l. 1. art. 4. in gl. 1.

Aduerte, Quoniam, vt dicit Iudocus Clitovaeus in suo tract. de nobilitate. ca. 9. Generis nobilitas, semper apud homines præstantiam quamdam dignitatis habuit, & super ceteros peccaminum testatur omnes Historiæ. Qui ex virtute, vt dicitur coniuncta semper esse existimetur, & ob præstantem virtutis excellentiam singulari splendore præ-

gens. potissimum vero sacre Scripturæ testimo-
 nis eius excellentia probatur, vt habetur Deut. 1.
 Moyses de tribubus populi Israelitici viros sa-
 pientes & nobiles constituit iudices. & 1. Reg. 9. c.
 Samuel vocatur nobilis, ob prophetiæ dignitatē.
 2. Reg. 23. Vbi Abisai frater Ioab, inter tres no-
 minatus dicitur nobilior. & Prouerb. 31. Vbi vir
 commendatur ex titulo nobilitatis. ibi: Nobilis in
 portis vir eius, quando sederit cum senatorib. ter-
 ce. & Eccl. 10. vbi Rex laudatur, eò, quia nobilis,
 cum dicat, Beata terra, cuius Rex nobilis est. Com-
 mendatur etiã Joseph ab Arimathia, quod nobilis
 esse, Mar. 15. etiam Luc. 19. Commendatur homo
 nobilitate, ex quo ei datur ibi titulus nobilitatis.
 Non ab re dictum est Act. 17. quod ad Pauli præ-
 dicationem conuersa est ad dominū de gentilib.
 multitudo magna, & mulieres nobiles non pau-
 ce. Etiam probatur commendatio nobilitatis ex
 Ant. 3. Politicorum. c. 6. post aliquam commen-
 dationem ait, quod nobilitas apud omnes in ho-
 nore habetur. Insuper quia consentaneum est ex
 maioribus ortos esse meliores. Est enim generis
 nobilitas, vnde recte à Seneca dictum est:
 Hæret hoc propriū generosus animus, quod con-
 ceptur ad honesta. Neminem excelsi ingenij vi-
 humilia delectant, & sordida: quod lepide à
 illo poeta Regio expressum est hoc disticho:

Sit rusticitas vitem genuisset agrestis.

Nobilitas animi non foret ista tui.

Ex quibus concludendum, Nobilitatem esse
 de numero laudabilium & commendabilium.
 Circa confid. Nobilitas causatur ex multis.
 Primo, vt ante dictum est, ex nobilitate pro-
 genitorum, & de ista primo pertractabimus, de in-
 de de ea quæ est virtutis: in qua dico, quod nobili-
 tatur ex genere progenitorum, Quoniam,
 habetur Sapien. 3. Gloria hominis ex honore
 patris sui, & contumelia filij pater sine honore:
 hoc etiam susceptus ex patre nobilit sine alia di-
 gnitate efficitur nobilis. facit quod habetur Pro-
 uerb. 20. vbi dicitur: Gloria filiorum, parentes co-
 ram. Et quod dicit Iob. de quo Osæ 9. Gloria eo-
 rum, vt tu, ac ab vtero & conceptu honor illius.
 & habetur Deuter. primo, De vtero vestro, sapien-
 tes & nobiles constitui Principes. & satis facit tex-
 tus autem, §. primo. instit. de ingenuis. Et tamen
 intellige hoc casu, quod non ex vtero simpliciter
 sed ex nobilitate patris, non matris. ita dicit Bal-
 uasin. ad fi. C. de seruis fugit. & Iaco. de Aluarot.
 cap. primo, titu. quis dicatur Dux, Marchio,
 Comes. in vsibus feud. ita quod Barto. & post eum
 de Pla. in l. exemplo. per illum text. C. de de-
 r. lib. 10. dicunt, quod non valeret statutum,
 si quis censeretur nobilis vel ignobilis ex pro-
 gene materna, ad quod facit leg. 1. ff. ad municip.
 Quod est contra consuetudinē Comitatus Cam-
 bræ, qua cauetur quod si ex patre & matre vnus
 nobilis, etiam si sit mater, filius sequitur con-

ditionem illius. De qua consuetudine seu statuto,
 aut simili, fecit mentionem G. Benedicti. in sua re-
 pet. c. Ray. in prin. in ver. Ray. num. 15. extra de te-
 stamen.

Et, quod nobilitas consideretur ex parte patris,
 non matris, dicit Barto. in l. 1. colum. 7. ver. viden-
 dum est vtrum. C. de digni. lib. 12. pro quo facit di-
 ctum Ciceronis in suis officijs, vbi ait, Optima au-
 tem hæreditas à patribus traditur liberis, omniq;
 Patrimonio præstantior gloria virtutis, rerumq;
 gestarum. Faciunt etiam ad propositum dicta per
 eundem Benedicti in loco hic tamen alleg. Vbi
 ponit ample materiam cum regula & limitatio-
 nibus, & an licitum sit alicui se denominari facere
 à matre relinquendo nomen patris: quæ vide ibi
 per eum. nu. 25.

Sed dictam opinionem Bart. & Ioan. de Pla. in
 d. l. exemplo. impugnant dominus Philip. Decius
 in regula foeminina. de reg. iu. in 9. col. in fin. ff. &
 in cap. nouit. in 6. colum. de iudi. & do. Rochus de
 Curte. in cap. fi. in 16. colum. extra de consuetud.
 & post eos Bonus de Curtili in suo tracta. nobili-
 tatis, in quarta parte, num. 38. dicentes, Quod si à
 Principe Imperatore, vel populo, qui neminem
 in superiorē recognoscat, talis consuetudo intro-
 ducatur valet: Quoniam quod nobilitas sit à pa-
 tre, hoc est iure ciuili introductum, sicut ius ciuile
 agnationis, quod tollit & mutari potest. §. fi. insti.
 de legi. agna. tute. Vnde in totum nobilitas à sta-
 tuto induci potest, vt not. Bar. in d. l. 1. in charta. fi.
 vers. 3. ex pra. dictis. & in ver. 4. infertur. C. de digni.
 lib. 12. Pau. de Cast. in cons. 126. inci. dubitatur pri-
 mo, in 4. dubio, in nouis.

Et ideo Bonus de Curtili, inducit contra tales,
 qui fastu superbiæ se denominari faciunt à matre,
 cessante prædicta consuetudine, de quibus etiam
 per eundem G. Benedicti in loco supradicto: Et
 contra tales, qui dicunt se nobiles ex vtroque pa-
 rente. Et contra quosdam, qui habent statutum,
 quod nemo in Ecclesia eorum sit canoniceus, nisi
 sit nobilis, ex vtroque parente, de qua consuetu-
 dine per eundem de Curtili ibi, circa quam non
 insisto, cum sit vltra materiam nostrā, & propria
 officina sit in c. pe. quod incipit, venetabilis, extra
 de præb. vbi etiam text. innuit aliquem fore nobi-
 lem & illustrem ab vtroq; parente.

Ervt ad propositum redeam, Ista nobilitas ge-
 neris est illa, quæ apud nos vsitatur, & practicatur,
 de qua ample etiam per Luc. de Pen. in leg. mulie-
 ris. in tertia colum. C. de digni. lib. 12. & ista gene-
 ris nobilitas est qualitas quædam, siue dignitas,
 proueniens à corruficatione clari sanguinis, à pa-
 rentibus originem sumens, & in liberos legiti-
 mos per carnem continuata. Ita diffinitur per
 Landulphum & Cardinalem in cle. 2. in princip.
 de senten. excom. Et vide de hac nobilitate gene-
 ris Cœpolam in suo tracta. de Imperat. militum
 cligen.

OCTAVA PARS

eligendo. in 3. & 23. opinionibus ubi ample. Dicit tamē Iudocus Cliftoueus in suo tract. de vera nobilitate. c. 10. quod hæc nobilitas generis, vt vera sit & perfecta, virtutibus est adornanda.

Nona confid. Secundo, caufatur nobilitas ex sapientia, Quoniam in sapientia vera nobilitas consistit. Sap. 7. Omnibus nobilibus nobilior est sapientia. Et vt habetur Prouer. 8. Melior est enim sapientia cunctis opibus preciosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari: Per eam Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: per eam Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam, & vt habetur Eccl. 9. Melior est sapientia quam arma bellica, & ibi 10. cap. Preciosior est sapientia paruaque gloria ad tempus, sultitia. & de hac sapientia cum pauci illam habent, vide Eccl. 24. 25. & 29. vt ample per Ioan. de Montelono in suo promptuario iuris in verbo, sapientia. Et hanc habuit Salomon, quam perijt a Domino, iuxta ea quæ habentur Sap. 9. vbi dicit, Deus patrum meorum, & Domine misericordiar, qui fecisti omnia verbo tuo, & sapientia tua constituiti hominem, vt dominaretur creaturæ, quæ à se facta est, vt disponat orbem terrarum in æquitate & iustitia, & in directione cordis iudicium iudicet: da mihi sedium tuarum assiltricem sapientiam, &c. Et subiungit. Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, & sciam quid acceptum sit apud te.

Decima confi. Quo ad nos, ex sciētia nostra quæ consequitur nobilitatem. Vnde & dicit tex. in l. prouidendum. C. de postul. Meritum scientiæ ciuilibus iuris, ipso iure reddit peritum nobilitas. Vnde Vlp. dictus est nobilis. l. 2. §. fin. in fi. de excus. tu. & nobilis. l. dicimus. in fi. ff. de excus. tuto. Item, dictus fuit clarissimus. l. custodias. ff. de publicis iudicijs.

Hinc est, quod Princeps iuris peritis reuerentiam habet. l. quicquid. C. de aduocatis diuerso. iud. Ex hoc, dicuntur Iuris periti à Principe præhonorari secundum Angelum. in l. cum salutatus. C. de sent. passis.

Hinc etiam est, quod Doctores legum sunt ab omnibus honorandi, nec debent ab alijs, quantumcunq; maximis, fratres appellari, sed domini. l. 2. C. de offic. diuer. iud. faciunt ad prædicta, quæ dicit Fel. in c. eum à Deo. in 3. col. extra de rescript. vbi dicit, quod sola literatura quæ nobilem fecit, & pro hoc etiam facit tex. in l. 1. §. est quædam sanctissima. ff. de varijs & extraord. cogni. Ita voluit Ange. in l. sed & si susceperit. §. 1. ff. de iudi. Alex. in additio. ad Bar. in l. 1. C. de dignit. lib. 12. & faciunt, quæ dicit in l. qui quis. C. de postulando. Faciunt quæ dicit Barba. in rubr. de offi. de leg. in 3. col. & in confi. 38. in 2. vol. Imo ex tali scientia non solum quis consequitur nobilitatem, testante Cassiod. lib. 9. episto. 8. & Roderico in speculo vitæ. lib. 1. c.

5. sed etiam honor, & vrilitas testante Imperatore Iustinia. in §. summa. in proce. iust. ibi: & vobis ipsos sic eruditos ostendite, vt spes vos pulcherrima foueat, totoq; opere legitimo perfectio, per etiam nostram Rempubliam in partibus eorum bis credendam gubernari. Hic dicitur in §. finalib. verbis. in auth. de hæred. & sale. col. 1. in minem leges in anxietate, nec etiam in paupertate mori permittunt.

Bonus tamen de Curtill in dicto suo de nobilitatis. in 3. part. num. 97. dicit, quod Bar. iudices. C. de dignit. lib. 12. videtur sentire, non solum scientia sufficit ad nobilitandum, quem, nisi etiam cum scientia concurrat dignitas doctoratus, vel officium, vt dicit apparet ex verbis ibi positis, qui tamen exuti dignitate interuatos habentur. Idem videtur sentire Curtill prouidendum. & Ale. in conf. 94. col. 2. verba in 1. vol. dum dicit, quod sola ratione dignitas doctoratus, doctor dicitur nobilis. allegat. l. §. ff. de excus. tut. Idem sequitur Romanus si verò. in §. fallentia. ff. sol. mar. Licet ibi videtur quædam palliare pro concordia, dicendo, Quæ aut loquimur de nobilitate animi, quæ vnde caufatur, atque scientia, secundum Philosophos, & tunc verum est, quod dicit glo. in d. l. prouidendum, scilicet, scientiam nobilitare suum possiderem, nulla alia adiecta dignitate.

Aut vero nos loquimur de politica nobilitate seu ciuili, & tunc procedit, quod dicit Bar. in iudices. & alij supra allegati.

Ratione ibi diuersitatis assignat, ex quibus concludit, quod ratione scientiæ simplicis, acquiratur vna nobilitas, & ratione doctoratus alia: Eo quod doctoratus est dignitas, quæ datur in remunerationem, & compensationem laborum ex doctoratu. l. 1. C. de assessoribus. & l. 1. C. de status d. Er scientia confert vnam nobilitatem quæ est ciuili. Aliam verò confert doctoratus, quæ est politica, aliam iudicaturæ: de quibus sequuntur considerationes.

Vndecima confi. Quod nobilitas caufatur a iudicatura: Quoniã, vt dicit Bar. in l. iudices. C. de dignitatibus. lib. 12. Iudices sunt nobiles. & xi ample in commentarijs nostrarum consuetudinum. in tit. Des enfans de plusieurs lièz. §. 4. in gl. entre gens nobles. Imo, vt ibi dixi, videtur perficarij Principū salte qui sunt in dignitate nobilitatis, aut clarissimatus, cum habeant dignitatem, & dignitas, & nobilitas idē sunt, vt dicit Bar. in l. 1. C. de dignitatibus. lib. 12.

Dodecima confid. Quia cum doctoratus dignitas. e. quanto. de magistris. Bar. in l. 1. C. 3. col. ver. quanto eicea, vbi communiter dicitur. Alex. in conf. 15. 18. & 24. in 1. vol. Fel. in rubr. de magistris. & in c. quanto. Are. in c. super cod. col. 2. ver. 4. nota. de rebus infinita per eundem Bonum de Curtill in d. 3. part. num. 99. Et dicitur Bar.

Non audi in glo. ad Io. de Terrar. in verbo, officia. et. i. terij tractatus, quod magisterium, & doctoratus sunt honor, & dignitas. Et dignitas, & nobilitas idem sunt, vt dicit Bar. in d. l. i. C. de dignit. lib. 1. Et ista est magis honorabilior inter plebeios, & eorum populo, quam nobilitas precedens, quæ ita dicitur animi nobilitas.

Sed ex prædictis infert idem de Curtili in d. suo tract. 3. par. nu. 102. quod virtuosus, & doctor, dicitur nobilis duplici nobilitate, animi scilicet, & politica, seu ciuili. Secundum quod Bar. sumit nobilitatem politicam in d. l. i. C. de dign. Et bene dicitur politica, seu ciuili, eod, quia dicitur satis contentum per principem, seu Principatum tenentem: Ergo per collegium habens à principe priuilegium conferitur, arg. tex. in l. i. ver. omnia enim. C. de iure i. c. uide. Vbi dicit se omnia facturum, quæ per iureconsultos facta sunt. Quia ab ipso omnia eius impartitur auctoritas, facit tex. in c. apostolice de præb. in 6. & quæ dicit Fel. per illa iura, & in eum accessissent in rub. de consti. dum loquitur de Principe, confirmante statuta sui inferioris. Existit nobilitas apud nos ram in vim scientiæ leuatis, quam doctoratus, satis practicatur in voce, & loquela, maximè apud Diuionenses: quia omnes aduocati, & doctores Diuionen. dicunt se in iudicijs eorum nobiles, & sapientes, non tamen per hoc exempti sunt à muneribus prout nobiles originæ, qui excusantur ab omnibus subsidij, impositis omnibus, & senagij Principis. Dicà de hac scientiæ legali amplius, quando tractabo quod ceteris tribuicung; est præferenda propter multa, quam ordinem literatorum inter se.

Decima tertia confid. Nobilitas etiam ex alicuius virtute, quam ex supradictis causatur, & generaliter ex quacung; virtute, vt ait Salustius in iugurthino: quamuis virtus, & sapientia conferantur, vt q. de vna dicitur, de reliqua dictum intelligatur, Hic. ad Celantiam. Et summa apud Deum nobilitas est clarum esse virtutibus: Vnde illa apud Deum maior est, qui iustior, non cõtraria. c. d. i. in. c. multi. in fin. Ioan. And. in c. venerabilis, circa medium. de præben. in nouella. Et cetera virtutum opera, viros eminentes in hac vita consiliant. t. 23. q. 4. c. si non ex fidei. ad hoc etiam c. d. i. studij. extra de præsum. Vnde, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. Nobilitas nihil aliud est quam habitus operatioq; virtutis in homine, vt in hac specie, illa etiam nobilitas, quæ ex bonis rebus procedit includatur, iuxta illud:

Degenerant homines vitij sunt q. minores.

Exaltat virtus nobilitando genus.

Vnde etiam Ouidius de Ponto. lib. i.

*Non census, nec opes nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos, ingenium, facit. Et alibi:
Nobilitas sola est animi quæ moribus ornas,
Exaltare velis si quos insignat honestas.
Quis sublimet apex morum licet ampla facultas,*

*Et patriæ desit, & gloria sanguinis alii.
Virtus nobilitat animum, virtute remotus
Migrat in exilium nobilitatis honor.
Nobilitas animi sola est atque vnica virtus.*

Et vt dicit Bal. in l. 2. C. de commer. & merca. Quicumque est virtute præditus, est nobilis. & vt dicit Host. in summa de iust. §. si quis institui. circa prin. Nō genus nobilitat hominem, sed virtutes, & videntur probari in l. i. C. de cond. in hor. publi. ibi, nobilis prudens. & ibi Bar. & lo. de Pla. lib. i.

Et hæc est vera nobilitas, quæ plus est commendanda, quam illa, quæ habetur à parentibus, vt dicam infra: Imo hæc progreditur ad parentes. Vnde Tullius 3. de offi. M. Cato sententiam dixit. Huius nostri Catonis pater, vt enim ceteri ex patrib. sic hic, qui illud meruit ex filio, est nominandus. Ita dicit Luc. de Pen. in l. mulieres, in 2. col. C. de dignitat. lib. 12. Et facit, quod supra dixi in parte præcedente, vbi dixi, quod filius aduocati filci est ceteris præferendus.

Decima quarta confid. Etiam nobilitas causatur ex quacung; dignitate: & de ista habetur plenè in l. i. C. de dignitate. lib. 12. Quoniam, vt ample dicit Bar. in d. l. i. dignitas & nobilitas idem sunt. Quandoque maximè accipitur prout facit quem differre à plebeis, de qua loquitur in d. l. i. & etiam hic est intentum nostrum, & illud probat sic: Sola dignitas est illa, quæ facit à plebeis differre. l. i. in fi. & l. 3. §. tutoris. ff. de suspectis tut. vbi Iacob. de Arena ponit, quod omnis carens dignitate, est plebeius, aliàs qui est in dignitate, desinit esse plebeius, probatur in leg. ne quis. C. vt nemo priuatus. Illud ergo, quod secundum mores nostros appellatur nobilitas, illud idem est dignitas, quæ facit quem nō esse plebeium. Propterea, vt dicit Bart. hoc videtur esse expressum in §. plebiscitum. instit. de iure naturali gent. & ciuili. vbi dicit gl. quod plebs continet omnes, exceptis nobilibus. Et in tex. d. §. appellatur nobiles patricij, & senatores, quæ habent dignitatem. facit l. plebs. in prin. ff. de verb. signifi. & ita concludit ibi Bart. Licet quodam modo videatur arguere intelligendo alio modo dictum plebiscitum, quem videas. Et vt dicit Lucas de Penna in d. l. mulieres. ista nobilitas extenditur etiam ad liberos: vnde susceptus ex patre clarissimo, ob dignitatem retinet nobilitatem, per d. l. i. C. de digni. Et, vt dicit, hoc progreditur etiam in ascendentes: vnde pater nobilitatur ex nobilitate filij, in auth. cõstitutio, quæ de dignita. §. generaliter. Et idem dicit esse de nobilitate, quæ prouenit ex virtute, & sciētia, de qua hic ante dixi.

Decima quinta confid. Etiam nobilitas causatur ex Ducatu, Comitatu, Baronia, vel dominio huiusmodi: Et quanto maior est dignitas, tanto magis est nobilis, & de his maioribus dignitatibus dixi supra in part. præcedente, vbi posui de Ducibus, comitibus, Marchionibus. Hic ve-

OCTAVA PARS

rotantum loquar de Baronijs, & alia dignitate simili, vel inferiori.

Sed quia suprà promisi hic loqui de Baronia, & Principatu, videndum est, quis Baro, & quis Princeps dicatur. Nam Franciscus de Curte iunior in suo tracta. feud. in 2. part. colum. 28. ver. sed quia gloss. & doct. dicit post Barbat. in rep. extrauag. volentes illum allegando, non reperit textum formalem in iure exprimentem hoc nomen Baro, & subijcit, quod text. in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, comes, videtur tacite exprimere hoc nomē, dum dicit: Qui vero à Principe, vel à plebe aliqua, aut plebis parte, per feudum fuerit inuestitus, is capitaneus appellatur, qui propriè Valuasor maxima quis appellabatur. Nam, vt dicit, si ille textus rectè ponderetur, importat hominem inferiorem à comite: & sic videtur intelligendus de Barone. Et ad hoc adducunt Bal. in c. 1. in prin. qui feudum dare possunt. dum dicit, Sunt quos vulgo Barones appellamus. & refert quendam magnuni doctorem sic dixisse in sua summa.

Addit Franciscus vltra Barbatiam, quod illud probatur in illo text. iuncta glo. & eo quod voluit Dominicus de S. Gemi. in c. fundamenta. circa fi. de elect. in 6. Nam tex. ibi facit mentionem de Barone, Ergo. declarat, quis dicatur Dux, Marchio, Comes. nō autem declarat quis dicatur Baro, sed bened. declarat quis dicatur Capitaneus: & tamen Dominicus de S. Gemi. ibi dicit, quod differentia sit inter Principem, & Baronem, vt in gl. ergo sentit exprèsse, q̄ capitaneus dicatur Baro: & istam eandem opinionem etiam tenet Aluar. in d. c. 1. in 2. colum. quis dicatur Dux, Marchio. Et vt dicit idem Franciscus ibi, Baro dicatur à Bares, latine verò grauis. Et etiam dicit Alb. de Rosà. in suo dictiona. in verb. Baro, quod Barones dicuntur graues personarū, à graeco vocabulo baria, quod idem est, quod authoritas grauis & Calepi. in suo dictiona. in verb. Baro, ponit, quod Baro est vir fortis, à quo fit diminutiuum Barunculus.

Et licet suprà dixerim, quod ex ordine literæ ex supracriptione. ca. grandi. de supplen. negligenti. Barones videntur debere praferri comitibus, tamen est fortis tex. in contrarium, in d. ca. fundamenta. de elect. in 6. vbi praeposuntur comites Baronibus, & ibi arguetur ab ordine literæ, Et maior est auctoritas scripturæ dispositionis, quā subscriptionis. Et de his vide supra in 5. part. in 47. confid. Mihi videtur, quicquid isti boni patres dixerint, quod hodie Baronia sit quaedam dignitas inter nobiles, habens quandam præminentiam inter solos simplices nobiles, post principatus ex consuetudine introductam, & ex quodam modo vtendi diuersimode secundum diuersas patrias. Et apud nos propriè Barones dicuntur tales, qui habent præminentiam aliquam vltra simplices nobiles, & subsunt sub ducibus aut comitibus. Cum, vt veraciter Dux dici possit, debet habere decem

comites sub se. sicut Archiepiscopus debet habere decem Episcopos sub se, & Rex debet habere decem Duces sub se, seu decem Ducatus dignitates habentes, vt notatur in c. constitutus. el. 2. in tab. extra de testib. & facit text. in c. seite. de Dux verò comites, & consequenter comites, qui in quantum habet maiores sub se, tum est maior: sic etiam Baro in quantum suorum vasallos, seu fundatarios habet, sic maior: ipse maior, & honestior est. in auct. de dei uirtutib. nos igitur. Vnde & illud: Gloria lata gente, & in diminutione populū cōstruipisa. q. 4. §. his ita ver. Item Dan. d. & quia iora quis tū adlat, tū ipse maior est. de elec. 5 ca. de his vero. Et Salustius in prorege Cornarij, Maxima gloria in maximo Imperio tauere.

Apud nos etiam est adhuc alius terminus & consuetudinaris, qui dicitur Bannerie dicitur Baron banneretz, Qui videlicet dici debent, quod Banneria, quæ apud nos Vexillum, ante eorum dominij portare possunt. Et tales Barones ex consuetudine nostram potestatem habent, quàm simplices d habentes solam iurisdictionem omnimodam. Quoniam etiam in patibulis, seu turris, comitum demonstratur diuersitas, eod. quia eorum patibula possunt facere edificari cum quatuor pilis, & summitate ascendente: simplices verò nobis hæc patibula faciunt duob. pilis, seu columnis, aut cum vna columna, seu potentia. Et tales Barones etiā apud nos habent sigillum propriū & Balliuos, qui sunt iudices ad quos ab eorum stellanis, seu praepositis appellatur, & de huiusmodi Balliuus, ad Balliuum Principis.

Apud Neapolitanos vero, omnes quasi nobiles habentes iurisdictionem in suis oppidis & villis, dicuntur Barones, & de his meretur notabilem vtiā in suis locis obsequia, & de ritibus Neapolitanorum nobilitum hic dicitur.

In multis tamen locis Franciæ non dicitur Baronia, nisi habeat quatuor castellanias sub se spiritali fundatū, aut Ecclesiam collegiatam, & sigillo authentico: Et hoc modo cum tales niantur, credo eas esse dignitates præcipue simplices nobilitatem, & post Comitatus.

De dignitate vero principatus speciatim, credo eam etiam introductam fuisse ex consuetudine, & esse maiore Baronia, quia licet non habeat potestatem imperialia, & regalia, habet tamē a seipso ex consuetudine, aut ex priuilegio: vt est prius Orègie, Pedemonti, & Achaia, quæ habent regalia: vt videmus, & dixi sup. in 5. part. in 2. ca. Cū habeant Parlameta, & alia regalia: & apud nos, quicquid sit ex consuetudine nostra, excedunt dignitatē Baronia, & quasi ad quantum Comitatus. hoc

hæc consuetudini standum erit, cum in talibus nullum operetur, vt dicit Bal. in c. 1. §. marchio. in de his qui feud. dare poss. & dixi supra in pluribus eos, quæ non repeto breuitatis causa.

Aduertatur tamen ad id, quod dicit Iacobinus de San. Geor. in tract. de feudis. in verb. Princeps. vbi aliqua ponit, quæ hic non transporto. Et vide etiam quæ posui in consuetudinibus nostris duca Burgun. in tit. des iustices & droictz diceles. in §. 5. in fine. vbi ponitur diffinitio huius dictio nis. Princeps.

Et redeundo ad propositum, vnde digressi sumus. ex Baronia, vel dominio huiusmodi, quod dominus habet in homines, & fideles suos, censetur habere dignitatem, etiam si castrum habeat dignitatem, ratione cuius dignitatis præfertur omnibus nobilibus.

Hinc videmus, quod in hac diocesi Heduen. in territorio Episcopi Heduen. si assistant nobiles, præferuntur omnibus quatuor, qui dicuntur Barones, videlicet Baro de Sullyaco, Baro de Luxiaco, Baro de Motha S. Ioan. & Baro de Monte Perio. Qui tanquam primi huius diocesis, eorumque Barones præferuntur quibuscunq; nobilibus. debent primum locum, tam in ambulando ad Episcopum, aut iuxta Episcopum, quam in portico Cathedrali, seu tangendo, aut pallium portandoci, quo denotatur, quod ista Baronia habet aliæ præeminentiæ ultra alios nobiles.

vt dicit Luc. de Pen. Hæc nobilitas non quaeritur alio feudo, quàm in quo sunt vasalli, & fideles, secundum Andream de Iser. in tit. de capitulari vendidit. in c. 1. in fin. in vñb. feud. Ita videtur, quod non sint modici numero, sed multi, vt patet And. in vñb. feud. in tit. quib. modis feudum amittatur. Imo etiã in numero copioso, eorumque præmiun dignitatis, seu nobilitatis est habere vasallos. in auth. vt iudices sine quoquo suffraganeos nolumus diuites & locupletes. cod. tit. §. 1. Et quanto quisq; maioribus præest, tanto maior est, vnde hic ante.

vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres, non dicuntur vera nobilitas ex infudatione, nisi sit à Principi. in c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, & in l. 1. de domo. & protectoribus. & quod ibi not. & in l. 1. de præpositis laborum, lib. 12. & in l. vniuersos. Cod. de decurio. lib. 10. in medio gloss. illius, ibi: cum enim tale officium sit à Principibus.

A Regem enim emanat origo dignitatum temporalium, vt sentit Orosius ad Augusti. ad hoc. de dominis. 19. dist. tamen dicit etiam Bal. in cõf. 9. in 2. col. in 2. vol. Quod qui ex privilegio, vel auctoritate iurisdictionem habet dicitur nobilis: de quo in commentarijs nostrorum consuetudinum dicitur Bar. tit. des droictz & apparten. à gens mariez. in fine. gentes nobiles, vers. 4. vbi etiam quædam dixi de nobilitate.

Hinc est, quod feudum nobile nobilitatem suam

possessore. Alua. & Jacob. de Beluiso in præludijs feudorum. in prin. in 10. col. titu. qui feudum dare possunt.

Et dicitur nobile feudum antiquum, quod est in feudum nobili à Principe, secus si alteri, quoniam nobilitas ictu oculi non nascitur, secundum Bal. in præludijs feudorum in decima diuisione. alleg. l. stemmata. ff. de gradibus cognatio. sequitur Dec. in consi. 53. col. 2. post mediũ. de quo ample per Bonum de Curtili in suo tract. nobilitatis in 3. par. num. 200. & 201.

Aduertendum est tamen etiam ad id, quod dicit Luc. de Pen. in l. cum neq;. C. de incolis. lib. 10. quod si rusticus emat feudum nobile, non ex hoc fit nobilis: Res enim à persona sumit conditionem, & honorem, & non contra. I iustissime. ff. de ædilitio edicto. l. 1. C. de imponen. lucra. descriptio. lib. 10.

Aduertendum est etiam, ad huiusmodi Barones, quod præcedunt milites. c. venerabilis. de confirmatio. vtili vel inutili. in subscriptio. & Barb. in consi. 57. col. 2. in fin. cum seq. in 2. vol.

Et Luc. de Pen. in l. fin. C. de mancipijs. & colonis patrimo. lib. 10. vbi dicit, quod cum Reges haberent plures filios, nec omnes reges facere possent, eo, quod regnum sectionem non patitur. Inno. & alij in ea. licet de voto, & vni administratio regni esse committenda. Arch. 2. q. 7. §. idem obijcitur. donabant eis ampla castra cum iurisdictione & Imperio, inde vocabantur Barones, id est, Filij alij excelsiores secundum eum, & pro hoc est bonus text. in extrauaganti, volentes, ver. Comites, Barones, & Nobiles, & ibi And. Barb. in sua eleganti repetitio. Et licet text. in subscriptione c. grandi. supra alleg. præponat Barones Comitibus, tamen comites sunt præferendi: vt dixi supra in 5. part. vt etiam tenet Fran. de Curt. in tract. suo feudorum. in 2. par. prin. ver. principaliter videndum est, nisi tamen tales Barones essent filij Principum, quia etiam præferri debent comitibus. sicut comites filij Regum præferuntur alijs Ducibus. dixi supra in 5. par.

Decima sexta consi. Causatur interdum nobilitas ex communi opinione, puta, si aliquis communiter pro nobili habeatur. l. cum de lanionis. §. a finam. ff. de fundo instrumto, instrumtoque legato. l. 1. §. 1. ff. de summiibus. l. fin. ad finem, C. si seruus, aut liber seruus ad decurio. aspira. & C. mandari. l. si pro ea. in prin.

Et horum nobilium, infinitus est numerus, & tales non sunt veri nobiles, sed asserti tales: vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. in 3. col. C. de dign. lib. 12. Nihil enim stultius est, quàm sentire opinione vulgi aliquem esse beatum, vt ait Tul. de l. Sed huiusmodi assertiones quandoq; sunt mendosæ, vt facit text. in l. si priuatus. in 2. responso. ff. qui & à quib. & ff. de offi. prætoris. l. Barbarius. Sic etiam falsa erat assertio, quam de Iesu turbæ faciebant. Nam alij dicebant ipsum esse prophetam. Alij Io.

OCTAVA PARS

Baptistam, & dicitur Luc. 9. Dicit tamē Fel. in hoc in c. super eo. de testib. col. 3. quod in heredo communi opin. vulgarium, secundum quam verba intelligi debent, cum de nobilitate fit mentio, intelligitur de nobilitate generis. not. Mattheus Matthesillanus notabili suo 103. in c. not. quod si capitulum. Quod an sit verum, vide Bonum de Curtili in d. suo tract. in 3. par. num. 179. & 180. vbi arguit in contrarium, eò, quia verba sunt intelligēda, secundum modum loquendi peritorum, & videatur ibi non in sisto.

Et ideo hoc casu, dicit Soc. cons. suo 246. col. 2. ver. prima ratio, quod non sufficit in tali casu dicere, quod talis est nobilis, luno etiam dici debet, quod talis reputatur. Faciunt quæ dicit d. meus lat. post Bar. & alios in l. i. C. de testam. Vbi dicit, quod non sufficit, quod dicatur, quod testis est infamis, aut excommunicatus: sed etiam requiritur, quod dicatur, quod talis tenetur & reputatur. Idem tenet Bar. in l. si arbitrio. C. de sententijs. & in l. cum ad testium. §. 1. & in l. cum lege. ff. de testa.

Et ad prædicta faciunt, quæ dicit Pau. de Cast. cons. 107. col. 2. & 3. alleg. per Archi. in c. 1. de consuetudine, lib. 6. Phil. Dec. in c. nouit. in 6. notab. de iud. & in l. femina. in 9. col. ff. de reg. iur. Rochus de Curte in repe. c. fi. col. 16. ver. 7. insertur. de consuetudine. Alb. de Rosa. in 1. part. statutorum. q. 137. Facit tex. in l. 1. §. quotidiana. ff. de aqua quotidiana. & c. l. i. a. Facit quod dicit idem Dec. in c. ad aures. in prin. extra de rescript. Faciunt, quæ dicunt Host. Ant. de Bur. & Abbas post alios in c. illud. de prescript. Bal. in l. siue possidetis. in 4. opposit. C. de probatio. cum similibus per do. Decium adductis in cons. 118. col. 1. ad fi. Et do. Franciscum Balbum in suo tractatu de prescrip. in 3. par. in 17. col. in fin. ver. 3. præmissa. Vbi dicit, quod si quis longotempore fuit reputatus clericus, & in possessione beneficij etiam curati, habet intentionem fundatam, & clericus præsumitur, & rector beneficij.

Et ideo hæc nobilitas probari potest per samā, quod sama est, quod talis reputatur nobilis. Bal. in l. prouidendum. C. de postulando. Ale. in additio. ad Bar. in l. de minore. §. tormenta. col. pen. ff. de qua. sequitur idem do. Dec. in e. 1. in 4. col. in prin. ver. 2. casus extra de appel.

De hac materia, quomodo ex communi opinione, & reputatione quis probatur nobilis, vide Bonum de Curt. in tract. suo nobilitatis, in 3. part. nu. 160. 161. 162. Et alium modum nobilitatis probandæ ponit Car. Alex. in c. per venerabilem. §. quod autem col. 22. cum seq. extra qui filij legitimi.

Faciunt & vltra, quæ dicit Bart. Cæpo. in suo tract. de imperato. mili. eligendo, in verbo, nobilitatis. ver. 11. fuit opinio. Vbi dicit, quod statuta & consuetudines loci, faciunt quem esse nobilem, qui aliàs non esset, Quia ibi ratione statuti, aut cōsuetudinis, reputatur talis, vt est apud Venetos,

& Florentinos, apud quos ex eorū statutis, & consuetudinibus, reputantur nobiles tales, qui de iure non essent: & hoc dicit probari in l. 1. §. ff. de munerib. & honorib. Et hoc tenet Bar. vni. Cod. de mulieribus. in quo loco. lib. 10. col. 2. eolum. ver. sed quæro, quæ dicantur. ver. vbi dicitur secundum. Vbi dicit, quod honor est ille, qui reputatur in loco, & sic officium in vno loco reputatur honor, alibi non alleg. l. numerum. ca. principium, ibi: calendarij quoque. ff. de muneribus & honoribus. Vbi hoc optime probatur. Et faciunt, quæ dicit Ioan. de luno. in cap. d. ra, in fin. extra de præbendis, quod ad ducendam dignitatem seculari attendenda est consuetudo, sicut attenditur in beneficijs Ecclesiasticis, per c. a. quæ habent in c. cum olim. extra de consuetud.

Et ideo, vt dicit Cæpo. in loco supra alleg. C. apud exteras gentes sint in hoc diuerse: conuendines, necesse est, vt diuersis modis nobiles creantur, & in casu prædicto, vt dicit ibi, nobilitas sunt ex statuto, vel consuetudine, qui admittuntur ad consilia, & officia, non comprehendunt Bastardi, & spurij, vt notat Bal. in l. cum legitimus. ff. de statutis, & imaginibus. Aluar. in c. 1. in antep. col. in prin. quis dicitur Dux, Marchio, Comes, a vrbibus feudo. dixi in commentarijs nostris de consuetudinibus Duc. Burg. de successione Bastardz. §. 3. in gl. 1. in fine. Vbi dixi, quod ex consuetudine Franciæ Bastardi retinent nobilitatem, & possunt portare nomen, & arma domini, pro hoc etiam videatur Bonus de Curtili in d. tra. in 4. par. num. 45. & 46. vbi amplè.

Vnde, vt dicit tex. in l. generaliter. §. spurios. ff. de decur. Spurijs ad honores, & de curatione admittuntur, nec etiam ad beneficia. c. cum electis. de electio. propter tamen suā meritā, testes, & commendatos mores, nedum ad beneficia simplicia. Imo etiam ad maiores dignitates & Pontificatus sedem, admittuntur. cap. p. o. Sed & hoc intelligendum. 56. distin. per. fuerunt Felix III. natione Romanus, qui ex Felice patre presbytero fuit, Gelasius natione Aler. cap. tre Episcopo Valerio natus est, Agapitus natione Romanus, ex patre Gordiano presbytero originem duxit. Quamplures etiam alij fuerunt, qui ex sacerdotibus nati Apostolicæ sedi præfuerunt. De quibus in c. Osyris. 56. dist. Dicit tamen l. de Turreere. quod licet tales fuerint filij quodotum, non tamen erāt spurij, quia fuerant nati in laicali statu parentum, & antequam ad sacros ordines fuissent promoti.

Hinc & vltcrius idem Cæpo. in d. tractatu verbo, nobilitatis. in 18. opinione quod consuetudo & statuta Venetorum faciunt aliquos nobiles, quæ aliàs de iure non essent nobiles: quoniam, vt dicit. licet mereatura impediatur nobilitatem, tamen apud eos si fuerint de senatorum, vel de certis

milijis, & si exercent mercatutam, non perdūt nobilitatem ex statutis, & consuetudine illorum, quod dicit esse verum, si exercent mercatutam magnam, & copiosam, secus si est tenuis, & vilis, vt sentire videtur M. Tul. Cicero in lib. de officijs. Tamen quicquid sit mercatura: est contraria nobilitati, cum eis sit interdicta. l. nobiles. Co. de commercijs & mercatorib. Et de hac nobilitate Veterorum non obstat eorum mercatura, etiā memorat Bonus de Curti, in d. suo tract. 3. part. nu. 74. & 113.

Decima septima confide. Nobilitas causatur, & inducitur ex Principis concessione, siue privilegio, quod potest facere Princeps, secundum l. n. l. sacrilegij. C. de diuersis re scriptis. facit text. in e. qui redemptor. 12. q. 2. & in l. 2. & ff. de naturali. restituen.

Et talis sic nobilitas à Principe non perdit in popularium. Bar. in l. Alexandrinus. C. de decurionibus. facit l. quod fauore. C. de legib. cum vulgare. Nobilitas effectus popularis non perdit nobilitatem. Alex. in consi. 37. in 5. vol. Bal. in l. per adoptionem. ff. de adoptio.

Contrarium tamen in hoc videtur decisum in ducatu intitulato, Speculum humanæ vitæ. lib. 12. c. 3. dicens: Non rectè dici posse, Principem suam potestatem esse efficere posse nobiles, qui ex plebeiorum sunt parentibus. Vnde requisitum quadam dicitur, plurimumque accessum precibus Sigisfundi Cesaris à quodam plebeio sibi admodum deest, vt illum nobilem faceret, respondisse quidam non indoctè, sed prudenter ac faceret: Refertur quidem, aut exemptum, te facere, nobilem, sed minime.

Ex quo tamen opinionem Bal. in d. l. sacrilegij, quæ etiam opinionem securus est Bonus de Curti, tract. nobilitatis, in 3. par. nu. 126. 127. 128. & 129. Vbi amplas ponit remissiones quomodo intelligatur statutum, quod nobiles æquiparentur popularibus. De quo per Alex. in consi. 108. col. 4. in 3. vol. & per eundem in l. sub conditione. ff. de liber. & posth.

Etan statutum seu consuetudo faciens mentionem nobilibus comprehendat tales, licet Fel. in cap. per eod. de testib. in 3. colum. dicat, Quod in hęc do. communi opinioni vulgariæ, secundum quam verba debent intelligi cum de nobilitate sit mentio, intelligitur de nobilitate generis, prout notat etiam Marhefflanus notabili suo 103. c. 1. no. quod si capitulum. & Pau. de Cast. consil. 23. & dicit supra.

Cum autem consuetudines in ducatu Burgundicæ habeamus dantes quadam privilegia nobilibus tam in §. 19. in tit. Des droictz, & appartenan. à gens mariez. quàm in tit. Des enfans de plusieurs. & 4. cuni sequi. Eò, quia sunt factæ à viris doctis & literatis, vt patet in proœmio illarum, Ideo debent intelligi de quacunque nobilitate iu-

ridica, eò, quia verba à doctis prolata sunt intelligenda, secundum loquendi modum peritorum. glo. Vbi Bar. no. in l. quid si nepotes. quam Bar. legit cum l. si quis filiabus. ff. de testa. tutela. Alexan. consi. 82. in 1. vol. & ita in simili casu arguit Barba. in rep. extrauaganti. violentes. in verbo, nobiles. & in consi. 57. in 3. & 5. col. & consi. 135. 1. col. 2. volu. De quo plenè per Bonum de Curti. in d. suo tract. de nobilitate in 3. par. nu. 179. & nu. 180. vbi amplè de materia, quæ nobilitas comprehendatur in statuto mentionem faciente de nobilitate. In casu tamen nostrarum consuetudinum supra mentionato quædam dixi ibi.

Sed aduerte ad prædicta, quod si quis nobilitetur à Principe, gaudet priuilegio nobilitatis, si exercent actus nobilitatis, & non aliàs. Ex quo dixi in casu de quodam populari alicuius ciuitatis, qui licet fuisset nobilitatus à Principe, tamen quia actus nobilitatis non exercebat, Imo semper cum popularibus morabatur more popularis: & ipse, & vxor eius vestiebatur more popularis: & debent reputari populares, & non nobiles, eò, quia in hoc quo ad tales, est diuersitas habitus.

Nam mulieres nobilium solent portare in capite toreta ex veluto, mulieres verò popularium portare solent caputia ex panno laneo, & ista est notoria, & manifesta differentia, quæ fit inter prædictas mulieres: Nam eò, quia habitus demonstrat qualitatem, & dignitatem personæ deferentis, vt ex multis colligitur in l. murileguli. Cod. de murilegulis, lib. 1. facit text. in ca. si iudex laicus. de sentent. exc. in 6. & mouebat argumento eorum, quæ dicit Anton. de But. in cap. cum desidres. extra de sent. excom. Bald. in l. 1. Cod. de iuris, & facti igno. & in l. militem. C. de procu. Saly. in l. nõ prohibentur. C. qui accusare non poss. Quod milites, non exercentes militiam non gaudent priuilegijs militum. facit text. in l. si ibi: pristinum exerceat. ff. de excu. tut. faciunt, quæ dicit Card. Flor. in c. 1. in 9. quaestio. extra de celebra. missarum. Dixi in prædictis nostris Commentarijs in §. 19. supra iam allegato.

Faciunt & alia, quæ dicit Bonus de Curti. in prædicto suo tract. par. 3. nu. 87. vsque ad nu. 91. vbi dicit, Tales, qui gratia Principis nobilitatem acquirunt, licet sint descripti in matricula nobilium, si tamen non agant actus nobilium, non gaudent priuilegijs nobilium, nec comprehenduntur in statuto faciente mentionem de nobilibus.

Decima octaua confid. Nobilitas etiam causatur ex loco, Quoniam ciuis ex vrbe splendidi oriundus nobilis est. facit e. nos qui. 40. dist. & c. illud. & c. Adam facit. l. non tantum. §. 1. ff. de excu. tut. facit l. feruos. C. ad l. Iul. de vi publica. facit in l. vrbe. ff. de sta. homi. & vt dicit Bald. in leg. 2. Co. de Alex. primat. libr. 11. quod melius est esse popularem nobilis ciuitatis, quàm nobile esse mediocris

OCTAVA PARS

ciuitatis. Et ibi etiam Iacob. Rebuffi & Io. de Plat. & facit tex. in auth. de heredib. & Falci. in princip. colla. 1. & sequitur Ludou. Roma. in l. si vero. §. de viro. ff. sol. ma. in u. fallen. pri. par. licet glossa in l. 1. Cod. de colonis Palaestinis. dicat, Quod natus in terra, in qua Christus est natus, non gaudet priuilegio maiori, quam coloni aliarum prouinciarum.

Et aduerte, quia vt dicit do. meus Ias. in §. item Seruiana. in 4. col. in situ. de actio. Nobilis inhabitans villam siue rus non censetur propterea rusticus, quia nobilis à rustico non loco, sed genere distinguitur: quamuis tex. in l. 1. Co. vt rusticus ad nulla ad se q. aduocetur, lib. 11. dicat, quod omnes illi censentur rustici, qui habitant extra muros ciuitatis. quem textum ita refert Bar. in l. conficiuntur. §. codicilli. ff. de iure codicillorum. & etiã Lucas de Penna in dict. leg. mulieres. in 3. colum. de dignita. vbi etiam ad hoc allegat textum in l. cum scimus prope finem. Cod. de Agricol. & censitis, lib. 11.

Et quamuis Raphael Fulgo. in l. si. C. de testam. dixerit illum censendum rusticum, qui per totam diem, vel pro maiori parte stat in rure, quamuis sit nobilis: sed vt dicit domi. meus Ias. in d. §. credit, quod loquatur quantum ad hoc, vt disposita in rusticis in eis habeant locum, de quo etiam, vt dicit Cyn. Rayn. Ange & Sal. in d. l. si. & in locis ibi per eum alleg. benedixit, quod leges pluris existimant, & faciunt nobilem habitantem in ciuitate, quam habitantem in villa. Ita probat tex. in auth. preglides. in verbo, nobiliores ciuitatum habitantes. C. de Epitico. audien. & text. vnde sumitur in §. inter in. in ver. nobilioribus, in auth. de defenso. ciuitatū. colla. 4.

Apud nos Gallos tamen Nobiles vt plurimum habitant in rure, & ibi reiecta omni mercatura cultui agrorum, (saltem non multum opulenti) & rusticanae rei per familiam vacante curam circa gregem atque armenta gerentes suam, redditus suos sibi annuos debitos pecuniaria re non mercimoniam querentes, quandoque venationibus intendunt. De quibus larè & verè inferius dicitur ista parte, in 49. confi. Bonus de Curt. in suo tract. nobilitatis. 3. par. nu. 144. dicit, Quod vbi quis praedicta obseruat, capax est, & si recenti compertus sit familia, hoc tamen viuendi modo lucrique genere eidem patet aditus. Et, vt dicit, ita vtitur Romani, ac etiam Itali haec habent, quod omnes suo redditu aut etiam quaestu non vili se reputant nobiles, licet habitent in Ciuitatibus, quoniã adhuc tales se reputant magis nobiles.

Qui autem dicantur exercere vile officium, vel viles artes, dicam infra in 11. part. de plebeis, in 27. considerat. Sed tamen vide in l. ne quis in verbo, officijs, & in verbo stationarijs. & ibi Bart. Iacob. Rebuffi, & Io. de Pla. Cod. de dignitatibus, lib. 12. Capola in tract. de imperat. militum eligendo. in

verbo, nobilitatis. col. 5. Et tales exercetes tales res viles, & mechanicas non possunt esse nobiliores vt dicit Bal. in l. nobiliores. Co. de commercio mercatoribus.

Videmus tamen apud nos, quod cuiuscumque conditionis sint homines nostrae ciuitati. Hic oriundi, habent iura nobilitatis, eò, quia haec facultatem, & priuilegium acquirendi & tenendi feuda nobilia, ac si essent nobiles. Et tale priuilegium habent etiam Diuionenses, quod imperatorum Regum Ludouico XII. cuius anima regna in pace, quia erat zelator pacis, iustitiae, & utilitatis suorum subditorum, nec credo fuisse a gentis annis Regem in Francia, qui magis dicitur iustitiam, & oderit iniuriam: & in priuilegio, prouicius Hedni. & Cabilonen.

Et nunc non esset sine dubio, an istud priuilegium seu facultas extendatur etiam ad viliiores res exercentes, cum dignitatem habere non possunt. Et nobilitas & dignitas idem sunt, vt dicitur in 76. considera. prima parte. ergo nec iura nobilitatis.

Decima nona consid. Adhaerentes lateri, & eidem in officio quocumque, & mo seruientes, nobilitantur, & nobiles efficiuntur. Faciunt, quae dicit Ang. Arc. in §. si. in l. c. de exceptio. per tex. in l. 1. C. de manda. per in l. laudabile. Co. de aduo. diuerso. iudicio. quod secretarij Principis dicuntur in dignitate constituti. Sequitur Fel. in c. fraternitatis, in 2. col. extra. haereti. Facit quod dicit Ang. in l. c. de prepetis sacra. larg. per illum tex. quem refert. Et sequitur do. meus Ias. in l. omnium. in 2. col. Co. de iur. Et quod dicit Barto. in l. 1. C. de mulieri. & loco, lib. 12. Vbi dicit cubicularios Principis in dignitate, & honore constitutos. Et quod dicitur in tract. de praestantia Cardinalium. quae est vbi dicit Coquã Principis esse in dignitate, & habere dignitatem: Imò vt dixi supra in 11. parti. confi. & in 6. par. in 27. confi. Omnes facti Principi sunt in dignitate, & ideo nobiles, & dignitas, & nobilitas idem sunt. Bar. in l. 1. Co. de dignit. lib. 12. & dixi supra.

Vigesima consid. Nobilitas etiam causatur a vfu tanti temporis, cuius initij memoria extat in cõtrarium, cum hoc tempus habeat titulum iustitiae, priuilegij, & veritatis. Bar. in 9. in 1. col. in 1. vol. & operatur etiam circa ea quae sunt Regalia, vt per Canonitas in c. supra. quod dicitur. §. praeterea. de verbo. sign. Et tantum petebat quãtum Imperator cum causa, Aud. de lictan. quae sunt Regalia. in ver. flumina nauigabilia. col. 2. circa medium.

Et multa de effectu huius temporis in memoriali dixi in consuetudinib. ducatus Burg. cu. Des iustices. §. 2. in glo. & la preuue. & in multis alijs locis. & adde plura cumulata per Alex. in consilia in 2. col.

in principi. in 1. vol. per d. meum las. in auth. si
 in aliquo. Co. de decendo. & in §. omnium. in
 col. 1. de act. & in l. ex his verbis. C. de mili. re-
 in rep. l. admonendi in 90. col. ff. de iureiuran.
 Philip. Decium consi. 85. col. 2. & consi. 42.
 consi. 35. col. 2. consi. 174. col. 2. & in c. 1. char.
 de fide instru. De qua plene per Bonum de
 suo trac. nobilitatis. 3. par. nu. 132. vbi dicit,
 licet talis nobilitas non habuerit principium,
 origine progenitorum, dicitur tamen generis
 nas: quanto antiquior tanto nobilior: & ma-
 gis relucet à parentibus relicta, quam à Principe
 ex virtute donata.

Eri deo nobilitas in antiquitate laudatur: Quo-
 in eis antiqua fuit virtus, & de his multos
 apud nos, qui hodie magni nobiles, &
 nobilissima domo nati reputantur, & habent
 tamen descenderunt ab antiqua familia,
 nobilitatem acquisiuit virtute, & habuerunt
 suos prædecesores, qui suis virtutibus pru-
 dentia, aut scientia, non origine nobilitatem ac-
 quisierunt, quorum nonnulla aut parua extat me-
 moria: ista est nobilitas, de qua Arist. 2. Rhet.
 Nobilitatem esse maiorum quandam cla-
 matem honorabilem progenierum secundam vir-
 tutem generis. & dicit Boetius de consolat. Philo-
 soph. Prof. 6. Nobilitas est quadam laus prouen-
 iens de merito parentum.

Uterque in prima confide. Nobilitas dependet,
 & causatur ex matrimonio vxoris persona
 liberata. Vxores namque dignitatibus nobilita-
 ac virorum præeminentijs fulgent. Eri deo
 plebeia copulata matrimonio nobili, effi-
 nobilis. tex est in l. mulieres. C. de dign. li. 12.
 l. fina. C. de incolis. lib. 10. ibi: honore mulie-
 rantorum erigimus, genere nobilitamus. &
 in. C. de nupt. ibi: vxor marito conerescat,
 eius filio. Dixi in Commentarijs no-
 per consuetudinebus duca. Burgun. in titu-
 7. & supra in 1. par. in 40. cōsi.
 amplè per Bonum de Curt. in suo tra. no-
 nu. 184. & 185. Vbi dicit, Quod si nobilis,
 tenetur ad tributa soluenda, cōtraxit ma-
 cum plebeia, siue villana, quæ habe-
 patrimonialia, pro quibus solita erat cō-
 cum alijs vicinis in collectam, cui nobili
 in dotem dedit, non tenetur ad mune-
 patrimonialia, in iuxta, vel extraordinaria. alleg-
 laco. de Belu. in l. Lucius. §. idem respon-
 de. ff. de munerib. & honorib. quæ reassumit Pet.
 in tract. de munerib. char. 72. & etiam di-
 in parte.

Tamen in contrarium tenet Luc. de Pen. in d.
 res, in 1. col. in 1. notabili. C. de dign. lib. 12.
 solum personæ decorantur honore virorū,
 tamen res earum consequuntur priuilegia,
 habent res maritorum. l. spadonem. §. liberti.
 de execut. tutorum.

Ex quo arguit, Quod si vir est immunis à colle-
 ctis, ratione propria dignitatis, non trahitur hæc
 immunitas ad bona vxoris. Cogita si casus eueni-
 at, Cum hic sint duæ opiniones contrariae non in-
 sisto, cum latius in tractatu de munerib. insitam,
 vbi est materia: & in loco supra allegato ponitur,
 quomodo ista nobilitas tantum durat, quantum
 matrimonium, aut viduitas vxoris, aut castitas, & pud-
 cè viuat, secus si luxuriosè, & quod non habet lo-
 cum econtrà, dixi supra, & dicam infra.

Aduerte tamen ad prædictam decisionem, quæ
 pro opi. Luc. de Pen. adhuc magis faciat dictum cō-
 mentatoris regularum Cancellariae Iulij II. in 6.
 part. allegando in simili, quod dicit Bal. in l. nec filiū.
 C. de nupt. Quod si nobilis contrahat matrimoni-
 um est plebeia, perdit nobilitatem: quia vt dixi de-
 honestauit nobilitatem, Sed non credo hoc esse ve-
 rum: eò, quod mariti non acquirunt nobilitatem
 ex parte vxorum, & per consequens, nec perdere
 debent, diminuitur tamen quodammodo de ho-
 nore illius apud probos, & graues viros.

Vterque in secunda confid. Nobilitas ex diuitijs
 causatur, maxime vetustis, quæ ab antiquis
 progenitoribus obuenerunt. l. ad subeunda. Co. de
 decurio. & de prædijis eurlialium. l. 2. in fi. li. 10. l. re-
 scripto in prin. ff. de munerib. l. 1. in prin. ff. de cu-
 sto. reorū. Vbi æquiparantur honor & amplissime
 facultates. Ad idem tex. in auth. de defen. ciuitt. in
 prin. diuites enim ob diuitias celeberrimi sunt. le-
 si res. ff. de adm. tu. dum tamen sint honestis ratio-
 nibus & iustitia, & bonis opibus dignificata. Et
 facit, quoniam personæ vilitas ob diuitias tegitur.
 l. eos. qui in fi. ff. de decur. vnde Cassiod. 3. variarū
 Epistolarium 19. Tantum quis nobilior est, quan-
 tum & moribus probus, & luculenta facultate re-
 luxerit. Ita dicit Lucas de Penna in dicta leg. mu-
 lieres. in 3. colum. Cod. de dignit. lib. 12. Vbi tenet,
 quod hæc nobilitas non est vera nobilitas, quoni-
 am ad pecuniam dignitas non mensuratur, vt ha-
 betur 9. Ethic. in homine enim, vt ait Seneca ad
 Lucullum, id laudandum est, quod ipse est, fami-
 liam formosam habere, & domum pulchram,
 multum fert, multum foenerat, nihil horum in i-
 pso est, sed circa ipsum: laudo in ipso, quod nec e-
 ripi potest, nec dari, quod proprium est honoris.
 Quanquam hodie, vt ait Ambr. 2. de offi. ita in eu-
 buerunt mores hominum admiratione diuitia-
 rum, vt nemo nisi diues putetur dignus honore:
 vnde solet dici:

*In pretio pretium nunc est, dat census honores,
 Censu amicitias, pauper vbiq. iacet.*

Et vtdicit Bonus de Curtili, in dicto suo tracta,
 nobilitatis nume. 119. Nobilitas sine diuitijs pen-
 mortua est: hæc tamen nobilitas diuitiarum est
 fluxa & fragilis: Et quomodo hæc cum nobilitate
 generis degenerent superbiam, dicam infra in 28.
 consideratione, in hæc parte, & in 11. parte in 26.
 consid.

OCTAVA PARS

confid. dicam amplè de diuitijs, quomodo faciūt quem inter plebeios praeferrī.

Vigesimatertia confide. Nobilitas causatur ex adoptione: Quoniam vt dicit Io. Raynaldus Gallus in suo comprehensorio feudali. in tract. nobilitatis. Filius adoptiuus vel arrogat⁹ per patrem nobilem efficitur nobilis. l. liberos. & l. senatoris filium. ff. de senato. vbi adoptatus à senatore, senatoris filius dicitur.

Bonus tamen Curr. in d. suo tract. in 4. part. tenet contrarium, & mouetur, Quia cui non cōueniunt diffinitionis verba, non conuenit & diffinitum. l. quod cōstitutum. Vbi Bart. in specie notat. ff. de testa. mili. & in l. ita autem. in prin. & ibi Bar. etiam notat. ff. de admi. tu. & in l. 4. §. praetor. ver. totius. ff. de dam. infc. Faciunt quæ dicit Alexā. in consi. 18. in col. 1. in 1. volu. & Barb. in consi. 2. in 5. col. in 2. vol. Sed his filijs adoptiuus non conueniunt verba diffinitionis nobilitatis generis, quæ est qualitas quædam siue dignitas, proueniens à consecratione clari sanguinis, à parentibus originem sumens, & in legitimos liberos per carnem continuata: ergo nec diffinitum. Quod autem non cōueniāt patet: quia in illis nulla clari sanguinis per carnem continuatio fit, vt patet ad oculos. Dicit tamen, quod non negat quin ex ipsa patris nobilitate & dignitate iplendidiore magis reddantur cæteris: & ita procedūt iura in contrarium allegata, quæ de nobilitate verbum nullum faciunt.

Nam ex quo nobilitas generis procedat à genere, fatcor, quod cum adoptiuus nihil habeat de genere patrum adoptiuorum, vt plene notatur in l. si arrogator. ff. de adoptio. per G. Bened. in sua recept. c. Rayn. in verbo, & uxorem nomine Adelaiani. quod nec habent nobilitatem generis: si tamen adoptio seu arrogatio fiat autoritate Principis, de qua ibi. Videtur quod etiam illam dignitatem habere possint, vt hi, qui habent à Principe seu Principis concessione: non tamen principaliter vt illi, sed consecutiue & accessorie: de qua nō est multum insistendum, cum pauci tales reperiantur apud nos. Etiā quia adoptio apud nos de modico aut nihilo seruiat, licet quandoque videtimus plures acceptos fuisse in filios secundum l. quidam cum filium. ff. de ver. oblig. Imo quandoque tales voluerint se dicere saisitos, secundū cōsuet. nostrā & generalē in toto Regno, l. q̄ mortu⁹ saisit viuū, & c. Ed. q̄ crāt alij ciuiles, & ciuilitas, seu actio ciuilis, habet locum in statutis, vt dicit Bar. & d. meus las. in l. si is, qui pro emptore. ff. pro emptore. Sed dixi quod hæc crāt somnia, & scripsi in casu emergenti. Sed non vltra circa hoc remoror, cum in Gallia tales non succedunt, prout nec naturales simplices: vt dicit idem Benedicti in loco supra allegato.

Vigesimaquarta confid. Nobilitas etiam causatur in filios nepotes, & descendentes in in-

finitum, quando causa nobilitatis ex parentibus transit in eos. Abbas in c. licet. de exco. Dicit tamen glo. in l. 1. c. de digni. lib. 12. quod nobilitas ciuilis durat & continuatur vsque ad testes inclusue, nec vltra eos extenditur: quorum, quando causa nobilitatis non transit in posterum, vt dicit Bar. in d. l. 1. c. de digni. vbi conuenit. Aut enim illud ex quo causatur non transit ad posterum, vt Regnum, Ducatus, & similia: de quibus supra dixi in 8. c. huius 8. partis: Et tunc vsque in infinitum erit ille, ad quem transit ipsa nobilitatis causa ex parentum quidem persona, quia ipse non ex quo nobilis est, si feudū nobile, & adeo in parte adest. Ex quo enim durat causa nobilitatis ipsum feudum nobile, durat etiam effectus: & sic nobilitas ipsa, arg. oratorum in ead. hoc sepelierunt de priuilegijs.

Aut enim illud non transit, vt dicit Bar. de iure communi, ex patenti persona nō vltra pronepote nobilitas politica siue & ita procedit glossa in d. l. 1. Co. de digni. vbi dicitur, vt dicit Bar. consuetudo multum a terra da est, & apud nos extenditur in infinitum inter nobiles originis, & inter eos, qui per temporis, cuius initij memoria non extartrarium, tales fuerunt reputati, de quibus parte iam supra dixi. Et de hac nobilitate terra ad successores, vide Bonum de Curr. in tract. in 4. part. quæ cū non sit materia nobilitatis, sic transeo.

Vigesimaquinta confid. Nobilitas etiam causatur ex militia, de qua dixi in Cōm. nostris super consuet. duc. Burg. in 11. Describitur de plurius licet. §. 3. & pro hoc videtur factum in c. cum esset. exra de simonia. Hoc tamen dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. C. de digni. non videtur esse tutum, Quoniam simplicitia, vt dicit, dignitatem non habet: quod tibi dicam, maxime infra in 9. parte, in consideratione.

Vigesimasexta confide. Nobilitas etiam ex clericatura, Ex eo, quod quidam clericus, efficitur nobilis. ita dicit Io. And. in c. de seruis non ordi. Facit quod supra dixi in d. l. huiusce partis, quod adherentes Principi in quocunque minimo officio dicuntur in Ergo multo fortius istud procedit in seruiantibus summo Principi, cui etiam ceteri seruire debent. Si enim de inesse videtur inesse, multo fortius & de magis, auth. multo magis. C. de sacrotan. Et vult & plura alia, quæ ponit Bonus de Curr. tract. nobilitatis. in 3. part. in fin.

Et hæc nobilitas in multis casibus in hac nostra tractatur, & in pluribus locis huius partis vbi clerici excusantur, seu sunt exempti a publico muneribus à quibus alij ciues & incolæ non sunt

ones. Vt in hac ciuitate Heduen. à quodam iure
 mod dicitur ius Franchisæ, Et in oppido Diuio-
 nen. & Beluensi à quodam iure, quod dicitur, lex
 Marza, à quib⁹ sunt exempti & immunes clerici
 etiam simplicis tonsuræ cōiugati, & etiam in plu-
 ribus alijs locis & villagijs, vbi tonsurati exculan-
 tur à quibusdam corueis debitis dominis tempo-
 ribus dictorum locorum. Et in casu cōmergenti a-
 nas consilij q^o simplices clerici coniugati viuen-
 tes mechanicè prout alij rustici & rurales nō debe-
 re tali iure gaudere, & ita fuit dictum & p^onuncia-
 tum per Curiam pro domino de Beriono contra
 subditos dicti loci de Beriono: tamen quicquid
 de iure & cōsuetudine in causa Abbatis S. I. R. Co-
 munitis contra suos subditos, fuit iudicatum con-
 trarium in possessorio. Et de hac nobilitate ponit
 etiam Bonus de Curt. in 3. part. sui tractatus nobi-
 litatis. in fi. & vlt. col.

Vigesima septima confid. Intra materia m
 præcedentiæ & prælationis habendo respe-
 ctum ad septimam confid. huius materia, Quod
 nobiles præferantur plebeis, & quia sunt nobiles
 inter se, huiusmodi erit ordo prælationis, Et primi,
 sunt duplici vel triplici nobilitatis specie infi-
 gni, cæteris singularib. specie b. decoratis præfe-
 rentur quo ad honores: vnde doctor genere nobi-
 litatis in inferioris stat⁹ doctorem antecedere de-
 bet. Ita Bal. in l. nemini. per illum text. Cod. de ad-
 uoc. diuersi. ind. Abb. in ca. venet. col. 2. de præben.
 & de dona. quos sequitur Felyn. in c. celeri. col.
 1. princ. de iudi. & in rub. de maio. & obe. Barb.
 in l. 57. in 8. col. & sequ. in 2. vol. Decius confid.
 61.

Quod tamen intelligendum est data paritate
 operis, vt tenet Innoc. in leg. statuumus. de ma-
 ior. & obe. & Decius in d. c. clerici. & dicam latius
 infra.

Hic insert Sal. in l. societas. ff. pro soc. quod si
 in canonicatib. assumendis equiparantur nobiles
 literari, nobilis & literatus præferendus est lite-
 rato tantum.

Hinc etiam Bal. in l. sed & si milites. in princ.
 de iur. iur. tuto. quod Comes & Baro debet præfer-
 ri tantum, vel Baroni tantum. Dux & Co-
 mes præferatur simplici Comiti. & in his attendi-
 tur maior dignitas dixi supra. & dicam infra, quan-
 do dicam, q^o à digniori sit denominatio.

Faciunt ad prædicta, quod miles doctor præfe-
 rendus est simplici militi, aut simplici doctori: vt
 tenet Ale. in l. centurio. in princ. in 3. col. ff. de vulg.
 & pup. substi.

Hinc etiam dicit Cy. in le. prouidendum. C. de
 postulando, quod nobilis morib. præferendus est
 ingeneratū, sed si quis sit nobilis morib.
 & genere præferendus est ei, qui est nobilis morib.
 & genere: quia duplex dignitas fulget in eo propria
 nobilium. Et illud dictum Cyn. sequitur Bal. in l.
 cum plures. §. i. ff. de admi. tuto.

Faciunt, quæ dicit do. meus Ias. in l. coheredi. §.
 qui discretas. ff. de vulg. & pup. Vbi per prædicta di-
 citur duas rationes vincere vnam, & duas glossas au-
 thoritatem vnius, Et facit regula geminatorum
 & actuum siue verborum, de qua in leg. balista. ff.
 ad Tre. Bartol. in leg. cum scimus. Cod. de agri. &
 censu. Pau. de Cast. in l. r. C. de legi. habetur. Barb.
 in ca. ex literis. in 34. col. de rescri. & in consi. 27. in
 25. col. in 1. vol. & in consi. 1. in 26. & 30. col. in 1. vol.
 vbi de geminatione peccati. Et per Rochum in c.
 fin. in princip. extra de consuetud. Felyn. in cap. si
 quando de rescri. do. meus Ias. in l. nec damnosa.
 Co. de precib. impe. offer. plura alia allegat ad hoc
 Bonus de Curt. in suo tracta. nobilitatis in 3. part.
 nu. 24. vbi alleg. d. meum Ias. in plurib. locis, & De-
 cium in multis consil. quæ iam cumulaueram in
 d. l. nec damnosa. ad Ias. meum, & plura alia, quæ
 alibi dicturus sum.

Vigesima octaua confid. Nobiles ex sapientia,
 virtutib. ac bonis moribus præhonorantur,
 cum præferendi sunt his, qui ex genere & diuitijs,
 seu loco aut priuilegio nobilitatis, decorantur. Ita
 tenet Lucas de Penna in leg. mulieres. in 4. col. in
 prin. Cod. de digni. lib. 12. quod sic probat in 2. col.
 Cum hæc tres species nobilitatis ex sapientia, scien-
 tia & virtute sint in anima: spirituales, celestes pa-
 riter & ex Deo, sunt in omnibus præferenda hæc,
 quæ sunt terrestres & ex homine, & sine dubio di-
 gniores. Nam sicut anima præferatur corpori. leg.
 sancimus. C. de sacrosan. Eccl. & sol lunæ. ca. foli-
 ta. de maiorit. & obed. sic & nobilitates, quæ sunt
 spirituales in anima pariter & ex Deo, cæteris præ-
 feruntur.

Quantum enim aurum est speciosius plumbo.
 46. dist. c. duo sunt. tanto hæc species sunt cæteris in-
 ferioribus celsiores. Nam virtus & malitia deter-
 minant nobiles & ignobiles, vt dicitur 5. Politic.
 & 2. Rheror. Vbi dicit Aristot. quod ille est genero-
 sissimus, qui est optimus. Vnde & Tullius contra
 Salust. Sanctius est, me meis fulgere moribus, quàm
 maiorum opinione inniti, vt sum posteris meis
 nobilitatis: nitium, & virtutis exemplum. Et con-
 tra eundem: quod deficit, incipit in me: Ego enim
 meis maioribus virtute mea proluxi, vt si prius
 noti non fuerint, à me sumant initium memorie
 suæ.

Ex quo inferebat, quod Salustius de generabar,
 & nobilitatem maiorum perdebat, ipse verò prop-
 rijs virtutibus suis nobilitatis initium præsta-
 bat.

Iphicrates, cū Cerdonis esset filius, ad Her-
 modium qui sibi ignobilitatem exprobrauit: Meum
 (inquit) genus à me ipso initium sumit, tuum au-
 tem in te finit. Vt refert Plutar. in Apophthegma.
 Melius est enim de contemptibili genere clarum
 fieri, quàm de claro genere contemptibile nasci.
 Hinc dicit Iuuenalis:

*Malo pater tibi sit Therfites, dummodo ius
 Dd Leacide*

OCTAVA PARS

*Acacida similis, Vulcaniaq; arma capeffas,
Quam te Therfite similem producat Achilles.*

Vt notat gl. in c. vnde unq; 3, 56. dist. & facit text.
& quod ibi not. glo. in ca. vnquam. ead. dist. Qui enim de claro genere clarus nascitur, gloria claritas non est eius solius, sed etiam generis. Vnde idem Iuuen.

Miserum enim est aliorum incumbere fama.

Et etiam ibi:

*Tota licet veteres exornent vndiq; cera
Atria, nobilitas sola est atq; vnica virtus.*

Et alibi:

*Stemmata quid faciunt, quid prodest Pontice longo
Sanguine censeris?*

Vt not. glo. in l. stemmata. in prin. ff. de gradib. cogn. Vnde Caelius lectionum antiquarum, lib. 11. c. 28. refert Licurgum predicare solitum, qui ciuibus suis comprobare nitetur, nil profuturam illis nobilitatem, & quod ab Hercule viderentur propagati, nisi ea facerent meditarenrurque, quibus ille hominum summus euasisset. Catulorum etiam argumento, quos iisdem natos parentibus educationis dissimilitudine, moribus etiam longe diuersis ostentabat, cum luccernarius foret vnus, alter veneticus. Et ibi vide, cur Romani qui nobilitate praestarent lunulas in calceis gestare soliti essent, quia multum seruit ad propositum.

Et tales magis nobiles dicuntur, qui ex virtute quam si essent genere; & de his amplè supra in ista s. par. in 7. consi. & per Cæpo. in suo tract. de imperatore militum eligendo. in ver. pro imperatore. in 11. col. vbi amplè. A quo Bonus de Curti. excerptis quicquid boni in hoc dixerit.

Neque etiam nobilitas generis, sed virtutum, quem Deo gratum facit. cap. venerabilis. extra de præb. vbi Pan. & alij. Christus quidem nō multos secundum carnem nobiles elegit, sed ignobiles & pauperes: quia non est personarum acceptio apud Deum, vt ibi per doct. Et faciunt quæ dicit Bonus de Curti. in suo tracta. nobilitatis. nume. 52. Vbi dicit, quod apud Deum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. c. sicut excellentiam. 23. q. 4. & quis iustior. c. non loca. c. nulli. 40. dist.

Et facit quod not. in l. 1. in fi. C. de consulib. lib. 12. & dicit Bernar. ad Eugen. Genus Apostolorum est non aliunde nobile, quam morum ingenuitate & fidei fortitudine.

Mihi tamen videtur & sit incidenter dictum, quod ex duodecim Apostolis, si bene inspiciatur eorum generatio, erant septem nobiles genere. Nam, vt est gl. & doc. in d. c. venerabilis. Paulus & Barth. erant nobiles, & habetur Ioan. 17. q. Maria Cleophe erat foror matris Mariae, ex qua nati sunt Thadæus, Iacobus maior, & Maria Zebedæi, ex qua nati sunt Iacobus minor, Ioan. & Simon: & sic erant consanguinei Mariae, quæ erat nobilis ge-

neri, cum esset ex femine Abraham, & ex progenie Regali, sacerdotali, & prophetalii. Cum, vt con-
Ecclesia, Nati. B. Maria orta est à femine Ab-
clara ex stirpe Dauid: & etiam Regali ex pro-
Maria exorta refulget, & c. vt amplè demon-
Anr. Flo. in sua sum. part. vlt. tit. 15. §. 3. vbi ponit
eius conceptione: Imo etiã, vt ibi dicit Elizabethæ,
quæ erat cognata virg. erat orta de tribu sacer-
tali, ergo eius maritus erat de tribu Regali. Cuius-
bus sacerdotalis & Regalis tantū possent ruz-
ter se contrahere coniugia, & nulla alia tra-
cundū legem, Et tamen ex his descendit d. d.
an. Bapt. & sic nobilis & inter natos mulierum
surrexit maior. Ergo ex his patet, q. etiam
genere fuerunt in magna aestima. apud De-
eos præ omnibus præpofuerit: dicam latius
quando ponam nobilitatem generis.

Et redeundo vnde digressi fueramus, N
virtutum, quæ dicitur animi, præfertur om-
alijs, etiam eò, quia nobilitas virtutū ex p-
virtute acquiritur, & virtuosus a cibus & m-
animi, ex quo nobilior iudicandus est: co-
proauorum nobilitate subnititur. Hac aut-
tantum præsumpta. l. quod si nolit. §. eum
ff. de adil. cdi. Cy. & in l. prouidendum. C. de p-
lan. lac. Aluar. in titu. quis dicatur dux, ma-
comes. in vlt. charta, in vrb. feud. & faciunt etiam
Ouid.

*Nam genus est proauos, & qua non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.*

Et idem Ouid. alibi:

*Non census nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos ingeniumq; facit.*

Et alia nobilitas est certitudinaria & propria
dicit Bonus de Curti in prædicta parte, in 11. col.

De huiusmodi etiam nobilitate animi
tum vide amplè Zod Zamior. in suo Spectaculo
næ vitæ, lib. 5. c. 6.

Vigefimanona confid. Illa nobilitas
præfertur nobilitati acquisita ex
iuxta illud Boet. 2. de consola. Dignitatibus
tute, non virtuti ex dignitatibus honoratur.
Ita dicit Lucas de Penna in leg. mulieres. in 4. ca.
Cod. de dignit. lib. 12. & in leg. vnica. Cod. de
mitibus & arcarijs, lib. 12. Imo quod plus est, etiam
minus idonei promouentur ad dignitates
iniuria dignitati. §. sed hæc quædam. in
sanctis. epi. Imo & ipsi eidem cui tribuuntur
la indignus sit. Vnde Prou. 26. Stultus
cens est. Nam est sicut nix in aestate, & p-
se. & Valer. libr. 3. capit. 7. Ignominia loco
indignum est dignitas, & desorme est quos
tate præstas, ab his virtute superari. De hoc etiam
Hier. ad Eliod. Episcopum. Alias est ad Pam-
um de dormitio ne Pauline. Clarus honor vultus
in turba, & apud bonos viros in digna est illa
tas, quam multi indigni possident: Vnde epig-
ra.

de Cesare Tullius. Dum quosdam (ait) ornare vo-
luit, non illos honestauit, sed illoꝝ ornamenta
tribuit. Et infra latent in multitudine laurea
& triumphus, & interdum triumphantes foribus
polluantur. Quod ante per manus parritijs trade-
batur, & sola nobilitas possidebat: quo Marius vi-
deri inuidia & Teuthonum atque Cymbro. nobi-
litate familiarē putabatur indignus, quod Scipio
vires annos pro virtute meruit, nunc sola militia
possidet, & agrestia dudum corpora, nunc fulgens
palma circumdat. Hæc dicit Luc. de Pen. in rub. C.
cap. lib. 2. in 2. col. Et hæc omnia hodie vide-
mus apud nos, Et officia & dignitates non dantur
bonis meritis, literatis, & virtuosis, sed quibuscun-
que diuino modo habeant pecunias, & emant pre-
co appretiato.

Ex quo videmus, Multos indignos ad officia
publica assumptos: Nimirum ergo, si Respublica
periclitetur, eum periclitari dicatur, vbi dignitas
indigno confertur. cap. Cenomanensium, in
f. 10. d. 1. Ita Lucas de Penna in loco hic ante al-
legat dicit, quod dignitas facilius crescit quam in
caput allegat Senecam Epist. lib. 19. Epistola cen-
tesima.

Trigesima confid. Si quis animi solum nobi-
litate illustrat reperitur, idoneior ad susce-
ptionem conferendi regiminis, ille est cæteris
quantumcunque nobilioribus præferendus. arg.
coram quæ voluit Bar. in leg. 2. §. prius. ff. de vulg.
& quasi sibi. Pan. Felyn. & Dec. in c. clerici. in 5. col.
in. per tex. in l. honores, in prin. ff. de decu. & in
c. clericus. C. de proxi. facr. scrib. lib. 12. facit tex.
in ordinatione. in auth. de monachis. facit tex.
in l. de ergo. 8. quæst. 1. & in c. confitutus. extra de
apost. vbi in promotione dignitatis non antiqui-
tas magis idoneus eligitur: Et faciunt in finita,
quæ dicit Capol. in suo tracta. de impe. mil. eli. in
vltimo. pro imperatore. in 9. col. & in huiusmodi i-
doneitate inspicitur qualitas personæ: vnde legi-
tur Saul post asinas in Regem assumptum fuisse,
in Reg. cap. 9. & meminit Iosephus antiq. Iud. lib. 6.
cap. 4. dicens Saulem virum moribus nobilem, &
tamē laudabilem, quasi ipsum non genere, sed
tantum nobilem fuisse: in Regem tamen
hæc apud populi à Deo electum, pos Samuelis Pro-
phetæ quod virtus in eo præluens non generis
nobilitas egit. Idem de David Rege habetur i.
Reg. 10. cap. qui post fortantes in Regem Hebræo-
rum est constitutus, & refert hoc Ioseph. vbi supra.

Trigesima prima confid. Nobiles nobilitate
generis sunt anteposendi, arg. tex. in cap. de
multa. sibi: circa sublimes tamen & literatas perso-
nas extra de præbend. sumendo ibi sublimes pro
nobilibus secundum quod ibi communiter su-
munt canonistæ attento ordine literæ, qui atten-
dendus est, præponuntur ibi nobiles genere nobi-
litate animi, quales sunt plurimū literari
viri, quorū doctrina mundus illuminatur, vt ait

imperator in auth. habita. C. ne filius pro patre. &
Hiero. in Epist. ad Paul. & Fel. in c. nonnulli, in 91.
col. in ver. & fauore publicæ. extra de rescript. Vbi
etiā inter cætera literatas personas stellas cæli ap-
pellat. dicam infra in 10. parr. Et quod valeat argu-
mentum à denominatione prima in litera, dixi su-
pra in 1. par. in 17. confid.

Et quod nobiles genere præferantur, facit tex.
in §. interim, ibi: Vniuersi nobiliores ciuitatum.
& in §. si. post prin. ibi: cōuenit enim vnūquemq;
nobilitatem. in auth. de defen. ciui. Et ita tenet Bon-
de Curt. ex prædictis in d. suo. tract. in 3. par. ibi: se-
cundo elicio. & Zodericus Zamoren. in suo specu-
lo humanæ vitæ, lib. 1. c. 7.

Trigesima secunda confid. Omnes penè virtu-
tes nobilitati famulantur: vt dicit Zode. Za-
moren. in suo speculo humanæ vitæ, lib. 1. ca. 7. hic
ante allegato.

Primo quidem nobiles humiles & mansueti
assistent, elationem fugiunt. pro eo maximè, quia
eorum progenitores potentia, & diuitijs, recte &
moderate vsi fuere: quo fit vt non facile superbia
insulentur, quemadmodum qui nuper atque recē-
ter ditati sunt, qui vt communiter sunt elati & su-
perbi. de quib. amplè per Luc. de Pen. in le. milita-
rib. C. de decu. lib. 10.

Secundò, nobilitati deseruit magnanimitas,
quæ res agit, vt contumeliosi minime existant. Hi
enim eum ad magna suspirent, parua iniuria nun-
quam commouentur: pareunt, indulgent, suffe-
runt tantò facilius imbecillibus. quanto resistunt
fortius superbis. Er maximè hoc est in magnis no-
bilibus. vt sunt Principes, quibus multum conueni-
unt magnanimitas & magnificentia, vt dicit Luc.
de Pen. in l. vnic. C. de thesauris. lib. 10. & in l. fi. C.
vt rustici ad nullum obsequium. quod nobiles ha-
bent quatuor laudabiles virtutes, inter quas ponit
magnanimitatem, magnificentiam & affabili-
tatem, docilitatem & industriam, de quib. infra
dicetur.

Tertiò, vt dicit idem Zoder. vbi supra nobilita-
tem conciliat temperantia: Sunt enim nobiles vt
plurimū Reipublicæ occupati, ea de re assueti sunt
temperate viuere: & hæc temperantia est multum
necessaria in Principibus, vt tenet Lucas de Pen.
in l. nempe. Co. de fabricensibus lib. 11. vbi amplè
de ea.

Quartò, vt dicit idem Zoder. Nobilitas est plu-
rimum honoratiua, nec aliorum despectiua. Non
enim reputant nobiles alia bona nisi animæ, qua-
re virtuti deditos non despiciunt. Dicit tamen i-
dem Lucas in d. l. 2. C. vt rustici ad nullum obsequi-
um. sunt nimium honoris appetitui, & progeni-
torum despectores.

Quintò, Nobilitatem ipsam prudentia & indu-
stria comitantur, Subtiliter enim generosi inue-
stigant, quid eos gerere oportet: vnde dicit tex. in
l. omnia, C. de conditis in publicis, lib. 10. q. certa

OCTAVA PARS

officia pro utilitate Reipublicæ committuntur nobili prudenti, quasi velit dicere, quod prudentia comitatur nobilitatem, vt ibi etiam Lucas de Pen. multa de prudentia ponit, & quis sit prudens.

Sextò, nobilitas affabilis est, & plurimum curialis, communiter enim versantur in Regum domibus & Principum Curijs, & ideo moribus vestiuntur. Qui enim in domibus Regum sunt, moribus reguntur. Et vt dicit idem Luc. in d. l. 2. Cod. vt rusticus ad nullum obsequium. Nobiles politici & affabiles, quod secus est in rusticis qui sunt solitarij, rudes & siluestres, & in campis visitant, & ob eam rem (vt Philosopho placuit) nequaquam sunt bene conuersatiui, vnde solet dici:

Rustica progenies nescit habere modum.

Septimò, quia nobiles spòte promittunt & exoluunt, & in beneficijs crescunt. ca. 1. de dona. §. si minus. in auth. de non alien. & §. sed neq; in auth. de mand. prin. ibi: custodiens datum ei verbum. Vnde Prouerb. 25. ventus, & nubes, & pluuia non venientes, dicitur vir gloriosus promissa nõ complens. Nam & interdum est, qui præ confusione promittit amico, & lucratur eum inimicum gratis, non implendo promissa. Ita dicit Luc. in le. mulieres. in 5. col. C. de dignitatib. li. 12. vbi ponit 25. priu. nobilitatis. Plura etiã ponit Capol. in tra. suo de imper. militum eligendo. in verb. nobilitatis. Vbi ponit 47. priuilegia nobilitatis. Et in finalibus verbis dicit, quod tot laudes habet nobilitas, quot in æthere sidera fulgent. & Bon^o de Cur. in suo tracta. nobi. in 6. part. vbi ponunt 56. priuilegia nobilitatis.

Oãud, ergo laudandi sunt nobiles in hoc, & priuilegiãtur, Quia nobili reuerentia debetur ab ignobili, sicut seni à iuvene. Esaiã 2. & Maccab. 2. c. 6. quasi. in fi. Ideo ex his infero, quod nobilitas, quæ virtutib. est adornata, est perfecta, & cunctis alijs præferenda, vt ait Iudocus Clithouens in tractatu de nobilitate. c. 10. Et isti nobiles genere lingua vernacula gentiles homines vocãtur, quasi ingenui, ab origine gentis, & quorum maiores seruitutem nullam prorsus seruiuerunt: Videlicet ab ascriptitijs, & conditione quadam obnoxij. distinguere eos volens, qui ob id eadem lingua villani dicuntur, vt dicit Budæus in suis annotat. in leg. 2. ff. de origine iur. ibi: ex eadem leg. paulò post vindicias, &c. in fin. & ibi dicit, quod apud antiquos tria erãt genera hominum: agnationis, gentilitatis, & stirpis. & ibi ponit quæ sit gentilitas, & qui sint homines terræ & cæli, de quib. alibi dicam.

TRigesimã tertiam consi. Nobiles etiam in pœnis honorantur, quia mitius puniuntur, c. fi. vbi glo. & docto. extra de pœnis. vbi dicitur. Mitius punitur nobilis quo ad pœnam corporalem, quam ignobilis: quod intelligendum est, vt per Fel. in c. pastoralis. in prin. de offi. delegati, Et ibi limitat

hoc in sex, aut septem casibus, videlicet in peccatore, in hæretico, in Papa, in Imperatore, in sua contumacia, in illo qui delinquit in suo. Dixi in Commentarijs nostris super c. tudinibus duc. Burg. in tit. Des droictz, & apud gens mariez. §. 20. incip. entre toutes aultres in ver. descendre. Alias tres limit. ad hoc ponem de Curti. in sape d. tracta. in 5. part. in vbi dicit quod hoc fallit, quando ex illa nobilitatis augetur qualitas delicti, & Primum mandatum contemnitur, secundum Bal. si quis verò temerario. de pace iur. fir. Quisquis comprehenditur per Fel. quando dicitur, dicitur, & in officio delinquente saltem. Et vt dicit, fallit in causa peccati, vt ibi per eum stud. priuilegium describit pro quarto Capol. supradicto loco.

Hinc est, quod nobiles non torquentur in casibus, in quibus aliàs plebei torquentur. Ita Cy. in l. diuo Marco. c. de quaest. de quo plebei per eundem de Curti. vbi supra in 2. priuilegio, quia, vt dicit Benedicci in sua repet. cap. R. ver. mortuo itaque testatore primo. in c. d. len. nu. 222. extra de testam. Hæc non habentur in Francia, cum quilibet torquetur sine casu existente. cum reatus omnem rem excludat. l. 1. c. vbi senato. vel claris. Idem dicitur non insisti, eum satis plene examinatum de Curt. vbi supra.

Hinc etiam est, quod ex consuetudine non suspenduntur, sed decapitantur. Bar. in l. talium. §. serui cæsi. ff. de pœn. & in le. de ferrea. §. pœna militum. post glo. ibi. ff. de rem. mil. Bar. c. 1. §. si rusticus in fi. de pœn. tenen. in vbi. ser. & istud priuilegium posuit Capol. in loco supra in 6. priuilegio. Et Bonus de Curt. in 1. etiam alleg. Vbi ponit, quod pœna suspensionis minus infior quã decapitationis. Secundum locorum cõsuetudines distinguitur, vbi rationem de consuetudine Francia, in pœna suspensionis non est ignominiosa, vt dicit Boned. & in loco supra alleg. & etiam Bonus supra dicit pœnam suspensionis esse grauorem ten sue pœna decapitationis, secundum quod probat consulendo Decius in consi. suo 69. pro tenui mea facultate.

Hinc etiam est, quod mulier nobilis nõ datur in metallum in perpetuum, vel ad tempus, nisi aliàs si nobilis non esset damnari posset, ut glo. in l. aut damnum. §. in ministerium. ff. de pœn. Et istud est 6. priuilegio. Capol. in loco supra in 6. possum per Bonum in 27. priuilegio.

Hinc etiam est, quod magis ignoscitur a iudice propter nobilitatem, teste Cice. lib. 2. Rhetoricorum. Vbi de deprecatione docens ait: Hæc ratio scõdi ratio quærretur ex his locis, si plura iustiora officia, quã maleficia videbuntur committenda, quæ virtus, aut nobilitas etiam in eo, qui supplicat

facit tex. in l. splendidiore. C. de diuer. offi. lib. 2. Vbi habetur quod crimina nobilium facilius occulantur. Luc. de Pen. in l. mulieres. in 20. priuileg. C. de digni. lib. 12. Et istud est septimum priuilegium Capolæ, & Boni 29. in locis iam saepe supra allegatis.

Et istud priuileg. multum facit pro gratissimis mandis, Quoniam, etiamsi possunt aufugere nobiles, non tenentur, vt tenent Bart. & alij in l. vt non. ff. de iust. & iu. Et ideo eis facilius conceditur gratia, quam rustico & ignobili, qui aufugere debet si potest. Et faciunt etiam ad praedicta quæ supra dixi, quod in intuitu nobilitatis delinquenti pariter.

Hinc est etiam, quod si nobiles in adulterijs deprehendantur, nõ ita facilius vt plebeij deprehensio occidantur, notatur in l. Gracchus. C. de adult. & in l. marito. ff. de iur. Et hoc pro priuilegio ponit Alex. Lucas in d. l. mulieres. in 18. priuileg. & Bonus de Cur. vbi supra pro 1. priuileg.

Trigesima quarta consid. In promissis nobilium, maior fides adhibetur, Quia promissa nobilium, pro factis habentur. arg. tex. in l. nemo. ff. de integ. resti. Ita ad hoc illum tex. alleg. And. de her. in c. 1. §. hoc intelligendum in tit. qui successores teneantur in vsu. feud. plus dicit Corsec. in c. grandi. de supplen. negl. praela. col. 2. lib. 2. et in c. 1. de don. quod promissa nobilium non debita, cum dicat ille text. nobilitas lege potest deheret se quod sponse tribuit, id est, iribue- misti existimet, & istud est 3. Priuileg. quod dicitur de Curt. in loco supra alleg. inseruit. Ratio eorum est, quia in nobilibus maior credentia est inesse, quam ignobilib. & in ipsis tutior propter decus nobilitatis, pro qua præsumitur scilicet in c. 1. §. hoc intelligendum in tit. qui successores teneantur in vsu. Rom. sing. suo 722. inci. scis hoc.

Et quibus inserunt doctores, quod excusatur quis nobilis confitendo, puta de eo, qui castri cubilem habebat, & in locum sui subrogauit nobilem, fuit excusatus, quia verisimiliter credere potest ex quo nobilis, nõ facturum prodicionem. de per lo. And. in addi. Spe. in ti. de locato. §. 1. quod voluerat Old. ante eos in consi. 94. & Barb. in c. 3. incip. præclare. in 2. vol. & in extrauagant. cupientes. in sua repe. in verb. nobiles. Et de potestate, qui nobilem incarcerationi tantum in carceribus de quo per do. meum las. in l. inbemus. in col. C. de iudi. & in repe. l. admonendi. in l. 57. & in col. ff. de iureiu. cum pluribus concord. allega- per Bonum in dicti. suo tract. in 5. priuilegio.

Hinc est, quod nobiles voluntate ad nuptias, vt dicit Alberic. de Rosate in suo dictionario, in ver. es. & Capo. in d. loco, in 12. priuileg. & Bonus in l. 1.

Trigesima quinta consid. In multis casibus in quibus non licet plebeio donare, tamen licet nobili donare, & ei permittitur, cum pro-

prium nobilitatis sit donare. c. 1. Vbi Pan. de don. facit, quod no. in d. c. grandi, in verbo, liberan. de supplen. neg. prael. Facit l. filius. §. 1. ff. de dona. Et hoc, quia debent esse liberales, vt amplè per multa deducit Bonus de Cur. in d. tra. in 4. priuileg. Et ibi ponit quomodo in multis præsumitur donatio fauore nobilitatis. quæ alias non præsumeretur. Vt in marito nobili & potente, qui præsumitur donare bagas & iocalia quæ transmisit vxori secundum Bal. in c. iuravit. de prob. q. alias non præsumeretur secundum Bart. in l. si vt certo. §. interdum. ff. commoda. Et etiam si maritus sit nobilis, præsumitur donare ea quæ concessit vxori, vt vult gl. in l. vxori. ff. de leg. 3. & ibi Bar. notat ad hoc illam gl. & Bal. in l. 2. post prin. C. de iure dot. & in c. 1. ad fi. qui seu. dare pot. Et facit quod dicit idem Bal. in l. si paterno affectu. C. de neg. gest. quod si vitiosus faciens expensas priuigno sit nobilis, facilius præsumitur donare quàm ignobilis.

Faciunt & alia quæ ponit idem de Curti in dicto loco, vbi per eum amplè. dicens quod liberalitas in nobili est multum laudanda & necessaria, quæ cum sit extra propositum, nõ inuito. Et etiam duos alios casus ponit in 7. & 8. priuileg. In quibus alias potius præsumeretur fatuitas seu stultitia, quàm ponatio. scilicet secundum Bal. in l. generaliter. C. de non num. pec. Tamen, in fauore nobilitatis, præsumitur donatio, quæ sub hoc comprehendipotest & de hoc etiam vide per Ioan. Lupum in repe. rub. de don. inter virum & vxorem. in §. 9.

Hinc est, quoniam licet maritus dicitur iure communi confitendo plus recepisse ab vxore quàm receperit, non sibi præiudicat talis confessio, ad id, quod plus est confessus, quin ad illud agere possit. l. si voluntate. C. de dotis promi. Ita quod sibi competat exceptio non numerata dotis. l. 1. C. de dote cauta non numerata. Et etiã hoc habemus ex consuetu. nostra duc. Burg. in ti. droitz & appart. a gens mariez. §. le mari & la femme, & in plurib. locis Fran. Tamen, si plebeius vel alias nõ nobilis, in vxorem dicat nobilem mulierem, & se plura recepisse ab vxore cõfiteatur, quàm in veritate receperit, non poterit agere ad id, quod plus est, Nec enim excipere de non numerata pec. fauore nobilitatis, præsumitur enim id ei donare voluisse in recompensam, seu remunerationem honoris, sibi per ipsam impensam, eum desponsando, siue etiam in recompensam damni, quod patitur ipsa nobilis mulier, accipiendo eum in maritum. cum propter id sua nobilitate priuetur. l. 1. & l. mulieres. C. de dig. lib. 12. ita dicit Bar. in l. si voluntate. C. de promiss. Dicens esse suum nouum dictum, & de consuet. seruari. & in l. si diuortio, quem sequuntur ibi Alexan. do. meus laso. & alij. ff. de verb. oblig. cum pluribus alijs allegatis per dictum de Curti in loco supra allegat. in 6. priuileg. vbi dicunt quod Romanus in d. l. si diuortio. & do. Soz. in l. 1. in 13. colum. ff. sol. ma. dicunt, contrariũ de iure esse verius in pun-

O C T A V A P A R S

to iuris, quos allegat idem d. Ias. in d. l. si diuortio. vbi amplissime tractat, & idem do. Ias. in l. fin. in 3. col. C. de verbo. sig. & in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. & in l. si non fortem. §. libertus. ff. de condit. indeb.

Quicquid sit de iure, ego semper tenui & teneo, quod hæc non habent locum apud nos constante matrimonio, per consuetudinem nostram duc. Burg. in tit. des droictz & apparten. à gens mariez. §. 7. incip. le mary & la femme. Et si hæc essent vera, esset magna limitatio ad consuetudinem nostram, quæ nõ limitatur, Ideo cautius est, vt in cõtractu matrimonij fiat talis remuneratio quam voluerint: quia aliàs non esset valida, ideo apud nos cessaretur & declararetur inualida.

Ego enim vidi in causa emergenti, inter quondam nobilem virum domium Claudium de Spiry, fratrem & hæredem quondam nobilis viri Io. de Rabutin domini de Bourbilly: quod Iacquetta de la Riuere eius relicta obtinuit in prouisione à curia super summa confessata per eundem dominum de Bourbilly, quæ fuit etiã facta ipso existente in lecto mortis, vbi confessus fuit, se habuisse ab eius vxore bona immobilia, vsq; ad summam duorum mille Francorum, Et fuerunt super illa confessione facta per eum adiudicati mille Franci per modum prouisionis, quod videbatur durum stante dicta consuetudine: cum etiam, quod plus est, vterq; esset nobilis in pari gradu nobilitatis, & quo cessare debebat prædicta præsumptio, secundum Bar. in d. l. si voluntate. & in d. l. si diuortio. vbi ita intelligit dictam l. l. C. de donationibus. ante nuptias. & ita ample etiam limitat Cæpola in dicto tract. de Imperato. mil. eligendo. in verbo, nobilitatis. in 34. priuilegio nobilitatis.

Hinc est, Quoniam ex prædictis simul iunctis elici potest, Nam licet de iure communi, duo sponsalia circa vnum concurrere non possunt. l. i. C. de dotis promisso. de quo per d. meum Ias. in §. fuerat. 12. col. insti. de actioni: Tamẽ fallit in prædictis casibus nobilitatis remunerandæ causa, vbi concurrunt duo specialia, videlicet præsumptionis & donationis, contra legem de indebito. ff. de probatio. & validitate donationis inter virum & vxorem. contra tit. C. & ff. de donatio. inter virum & vxorem. Et istud priuilegium ita colligit Bonus de Curtili in d. suo tract. in nono priuilegio. sed quia hoc non haberet locum apud nos stante consuetudine nostra, non aliter insisto.

TRigesima sexta consid. In electionibus debent nobiles anteferri: in dubio enim præsumitur pro nobilitate ad officia regenda. text. est in §. interrim. in ver. vniuersi nobiles ciuitatum. & in §. audient. ibi: cõuenit enim vnumquemq; nobilius. eo. aut. & in auth. de referendarijs. §. si. col. 2. & satis etiam probatur 24. d. c. quanto Episcopus. in ver. genus. & notat Bar. in l. 1. in 3. col. ibi. Nam plebe-

ius. C. de digni. & Io. de Pla. in l. 1. illum text. C. cõditis in horreis publicis. lib. 12. dum dicitur in electione officialis, consideranda est nobilitas. & per Bonum in suo tracta. in 10. priuilegio vbi dicit, quod interest Reipublicæ gubernationem nobiles, & per plebeios. Non enim secundum merum suæ ordinem, sed secundum hominum qualitatem seu dignitatem sunt honores rendi: vt l. honores. in principio. §. is qui. ff. de curio. & ample dicitur in locis hic antea citatis.

Et habet etiam istud locum in electionibus neciorum ca. officij. ibi: quendam virum lem: extra de electio. Cæpola in loco supra citato. 15. priuilegio.

Hinc est, Quia si in electionibus & alijs Voces sint æquales, & hincinde numero nobiles præferuntur, argumento ff. de padu. iorem: ibi, qui dignitate inter eos præcellunt. d. meus. Ias. notat. & etiam Bar. in l. 1. in 12. de digni. lib. 12. argumento d. l. maiorem. & ibi: cuius dignitatis. & ibi: alia dignitas. & l. c. in men. §. si. ff. de testibus.

Et facit, quod dicunt Inn. & Abba. in c. de electionibus. vbi Abbas Panormitanus. quod maioris authoritatis est vox nobilis, quam plebeij.

Etiam facit, quod dicit Arch. in cap. hæc res scripsimus. in si. 30. di. vbi dicit, quod in electionibus habenda est ratio. Et istud est secundum priuilegium, quod posuit Capola in d. suo tract. de primogenito. Boni. de Curtili in suo tract. de nobilitate.

Hinc est, quod in eligendo marito pro consensu nobilis est præferendus. cap. 1. in 2. quem text. ad hoc allegat Lucas de Pen. de mulieres. in 6. col. C. de dignita. lib. 12. priuilegio.

TRigesima septima consi. Nobiles præferuntur, quantum ad testimonia, quæ in testimonij ferendis nobiles præferuntur. 3. in prin. ff. de testib. l. ob carmen. §. si. ff. de testib. l. de teste, §. circa prin. ibi, quarto fallit, quod si quaritur, an matrimonium sit vel sponsa forte dicente contractum, sponsa repente, si ipse sit nobilior, vel honorabilior, mater sponsa, non admittitur ad testimonium si vero par vel inferior, sic, in fauorem nono priuilegio. extra de testibus, & c. super extra de sponfalibus. ita dicit Capola in d. tract. in 3. priuilegio nobilitatis. Maior si desponsa in nobili, propter eius nobilitatem. firmat. c. si testes. §. tertium. in ver. quis decuro. 4. in l. testium. in 3. col. C. de testibus. & ibi Bar. cens, quod magis creditur duobus testibus quàm pluribus plebeis seu rusticis. d. meus. Ias. in l. maiorem in prin. ff. de padu.

in conf. 28. col. 3. in 1. vol. reperit. in conf. 31. 2. vol. & istud conf. Alexan. allegat Bonus in lo-
 supra alleg. in 14. priuil. Sed non facit ad propo-
 sum. cum solū dicatur ibi per Alex. quod dictum
 nobilibus Viri inducit iustissimam credulitatem,
 quod procedit etiam in multis alijs, qui sunt no-
 biles, licet non sunt notabiles: de quo dicto ple-
 per do. meum laso. in l. properandum. §. sin au-
 tam alterutra in 4. col. C. de iudic. in rep. l. admo-
 strati in 74. col. ff. de iureiuran. per Fel. in ca. cum
 conuincat, in 234. col. extra de re iudi. & in cap. 4.
 1. col. ver. 1. doctrina. extra de prescri. & pereun-
 do. meum laso. in l. de pupillo. §. si quis ipsi præ-
 cept. de noui ope. nunc. Vnde statuit interdum
 de nobiliis nobilioris. 8. q. 3. c. fin. Lucas de Penna
 in mulieres. in nono priuilegio.

Hinc est, quod testes vilis conditionis, con-
 tate nobiles, seu in dignitate positos, non ad-
 mittuntur ad testimonium, vt dicit Lucas de Pen-
 na in d. l. mulieres. in 23. priuilegio. in l. 1. C. de reis
 pccularis.

TRigesima octaua conf. Nobilitati defertur,
 quo ad honores, quo ad salutationem, & se-
 cundum iudices assignationem. text. est in l. §. se-
 cundum. C. ubi senatores, vel clarissimi. & in l. 2. & fi.
 de off. diuer. iudi. Facit quod not. gl. in c. neces-
 se. in verbo, quantum cunq; in q. 10. & in §. aliam
 ver. in l. de bonorum posses. in verbo, altiori. Et
 est vnum ex priuilegijs Boni num. 12. in dicto
 tractatu. & in 45. priuilegio eiusdem. & sic de
 hinc duo.

Hinc est, quod si quis alicui nobili teneretur red-
 ditionem, debet accedere ad eum. rex. est iū-
 r. in verbo, astimandū, in l. pe. §. fi. ff. de condi.
 & dem. on. & istud est vigesimum quintum priui-
 legium Capolæ in loco supra all. & Boni de Cur-
 t.

Hinc est etiam, quod circa Respublicas maior
 eorum est auctoritas. l. 2. in fin. C. de prædijs curia-
 rum. Luc. de Pen. in d. l. mulieres. in 5. priuilegio.

Hinc est, quia etiam circa legationes est maior
 eorum auctoritas & præferuntur. l. pe. ff. de leg. Et
 istud idem Luc. in d. l. mulieres, in 6. priuil.
 & extra. C. de legat. vbi ponit. quæ requiruntur
 in legatis seu ambasiatore.

Hinc etiam est, quoniam ad eos mittitur tan-
 quam ad egregias personas. ita tenet Lind. Rom. fin.
 in d. l. 170. in c. Item quæro. Vbi dicit ita fuisse
 statutum per dominos de Rota Romæ, dum
 cæcis cõtingeret de facto, & intellige de nobili pau-
 peribus, quod propter verecundiam non potest venire
 ad iudicium, vt videtur tenere gloss. in c. si qui te-
 herent de testi. & ita videtur tenere Capola in d.
 tracta. de imperatore militum eligendo. in verb.
 nullitatis. in 32. & 34. priuilegijs. & Bonus de Cur-
 t. supra in 17. priuilegio.

Ad id tamen nõ placet do. meo laso. in l. ad egre-
 gas. in 2. col. ff. de iureiu. Quia istud priuilegium

non conceditur egregiæ personæ propter pauper-
 tatem, aut propter verecundiam. Imò propter ex-
 cellentiam personarum, & earum dignitatem. Et
 mihi videtur verior ista opinio domini mei in
 magnatib. & magnis nobilib. ad quos etiã solet
 mitti, quando maxime sunt in ciuitate: & ita præ-
 statur apud nos. De paupere autem nobili, licet
 illa glo. sit in d. c. si qui testium. Tamen, nihil quo
 ad nos præstatur, quoniam coguntur venire ad
 iudicium. quicquid dicat Bonus in prædicto loco,
 in 18. priuile.

Hinc etiã est, quia ad Imperatoris, Principum,
 dominorum, & potentum latus nobiles stare de-
 bent, nõ autem plebeijs, seu populares. l. omnium.
 circa princip. ibi: inter tot nobiles. C. de testa. &
 ibi Bald. in princip. qui dicit, quod vbi Prin-
 cept, & ibi astant nobiles: quem sequitur domi-
 nus laso post Angel. in primo notab. Vbi etiam
 plus infert, quod præsentia Principis nobilitat ho-
 minem, ita quod eo, quod quis adest Principi, seu
 ipsum comitatur, præsumitur esse nobilis. l. r. C.
 de præpo. labo. lib. 12. Et istud est tertium priuile-
 gium Capolæ in d. tract. de imp. mil. elig. in verb.
 nobilitatis. vbi dicit, quod hac ratione, quia nul-
 los nobiles iuxta se habebat, sed illos à sua Curia
 expulerat, expulsū fuit à regimine ciuitatis Verõ.
 Et etiam istud priuilegium ponit Bonus de Curt.
 in 21. prin. in loco supra allegat.

Hinc etiam est, quia nobiles debent mitti ob-
 uiam Principi, cum veste pulcherrima, & decora,
 & barba tonsa. 2. Reg. 19. de quo Vincentius Se-
 gault in suo opere in 4. c. regali. & istud priuilegiū
 ponit Capola in dicto tractatu, in 30. priuile. nihil
 tamen allegat.

TRigesima nona consider. Nobilitati in bene-
 ficijs magis est prouidendum. vt no. Goffred.
 in summa in tit. de temp. ordinando. §. sed circa
 hospitalitatem. in fine, ibi. in 2. casu. 81. d. c. nõ ver.
 item considerando. Faciunt regulæ cancellariæ
 Innocentij 8. in regulis. l. 51. & 52. regulis cancella-
 riæ Iulij II. in 2. & 3. par. Et ibi commentator Hisp.
 quia multa accumulauit de huiusmodi priuile. Et
 ibi fit mētio de triplici genere nobilium, scilicet,
 in secunda de illustrib. vt sunt nobiles de Ducum,
 Comitum, & Marchionum genere: & in terra de
 alijs magnis nobilibus, de quib. in dictis reg. Inno.
 & postmodum de inferioribus nobilib. ex inferiori
 nobilium genere procreatis.

Et etiam, vt dicit idem commentator allegan-
 do quendam suum tractatum. Nobilitas generis
 est sextuplex: magna, vt Baronū, in maior, vt Ducum:
 Comitum, & Marchionum. maxima, vt Regum,
 & Imperatorum: Parua, vt nobilium, magnatum,
 non habentiū dignitatē Baroniar, seu aliã superio-
 rē, vt sunt isti nobiles apud nos, q. habent castra ma-
 gna cū castellanij s. aut præposituris, & simplicibus
 iurisdictionibus absque sigillo, & Balliuatu. Mi-
 nor, vt inferiorum à magnatibus, vt sunt apud

OCTAVA PARS

nos plures nobiles, qui ex redditibus eorum simpliciter viuunt cum statu forte duorum aut trium equorum. Minima, vt sunt plures qui habent aliqua bona ex quibus viuunt, & contentantur vno equo, & in suis domibus faciunt colere, & laborare suas terras, & sunt forte illi de quibus supra dixi in 18. confid. istius partis: Et tales larius distinguit doctus commentator, in dictis locis, quia etiam in beneficijs obrinendis habentur in consi.

Aduerratur tamen ad vnum, quod etiam in beneficialibus ratione nobilitatis spectat genus minorum (quia mulieres etiam dicuntur nobiles, vt supra in fi. confid. 2. partis.) & ita fuit iudicatum, per Rotam, vt ibi refert dictus commentator, pro quo facit c. nouit. de iudicijs. quod ibi notat Hof. Io. And. & Pan. & facit glo. iuncto text. in auth. de incestis nuptijs. §. 1. in ver. generali. col. 3. & ibi Ange. in alijs tamen secus. l. 1. ff. ad municip. Dyn. in regula generali. de reg. iur. in 6. Et pradi. faciunt pro concordatis nostris in tit. de electi. in ver. quinquennium vero ibi in quib. & c. vbi loquitur de nobilib. ex vtroque parente, qui priuilegiantur, & dispensantur de minori tempore studij vltra alios. Et de ista materia, quando nobilitas ex parte patris, aut matris attendatur ponit amplè G. Benedicte in sua repe. c. Ray. extra de testam. in primo verb. sci' icei, Raynutius, in prin. dicam larius alibi, & aliquid retigit supra ista parte, in 2. consideratione.

Hinc est, quia solius nobilitatis fauor, est sufficiens ad causandam dispensationem super pluralitate beneficiorum, secundum Inn. in c. dudum. ad fi. de elect. ibi. Item si Papa vbi tentit, quod sola nobilitas est sufficiens ad causandam dispensationem super pluralitate beneficiorum, etiam sine literatura. Facit text. & quod ibi nota. in c. multa. extra de preb. Facit tex. in extrauagan. Ioan. 2. quæ incipit execrabilis. ibi: qui propter ipsorum sublimitatem, & generis claritudinem. Et vide aliquas dispensationes impugnari, & illas non habere effectum, cò, quod impetrauit dispensationem de quarto, asseuerans se nobilem ex vtroque parente, & tamen non erat nobilis, nisi ex vno parente. Nam in hoc, ex quo asserit quis se nobilem ex vtroque parente, cum non sit nisi ex vno, committit mendacium, ex quo carere debet impetratis. l. & si legibus. C. de preci. imper. offe. canonizata, 25 q. 1. c. & si legibus. & tales etiam incidunt in falsum, & tanquam falsarij sunt puniendi, nisi vulgo reputentur nobiles. text. in l. eos. §. qui se pro milite. ff. de falsis, Vbi ille, qui se pro milite gessit, qui non erat, puniendus est tanquam falsarius, quem Bart. no. contra illos, qui se doctores appellat, cum non sint. idem Bar. in l. reddatur. C. de professio. & medicis. lib. 10. Pe. de Anch. in g. ad apostolica. de priui. in 6. Io. de Ana. in rubr. de magistris, in 6. col. & in rub. de crimine falsi, in 6. col. Fel. in procem. decretalium. in 12. col. ver. tertia conclusio. cum alijs

allegatis per Bonum de Curt. in suo tracta. de litarijs, in 2. par. nu. 165. Ex quo sequitur, quod puniri debent, priuilegium contemni non potest dolus enim & delictum alicui patrocinari debent. c. pen. extra de concessione prebende.

Vltterius, quod in beneficialibus genurum consideretur, patet: quia, vt dicit lo. in cap. fina. de filijs presbyterorum. non dispensatio facta per Papam cum nato etiam gato nobili, & soluta nobili, nisi de nobilitate fuerit facta mentio, vt plene per Fel. stulasti. col. 4. extra de rescriptis. Nam non aggrauat delictum.

Quadragesima confid. Nobili deferuntur nis, quia propter nobilitatem vni maior dos est ab vxore constituenda: Quia iuxta viri nobilitatem dos constitui debet. gl. 1. in iuncto tex. in c. nullum. 30. q. 5. Facit l. quarto. & n. l. cum potest. §. gen. & §. seq. dot. & in l. si filia pater. ibi: ex dignitate. si. faciunt, quæ dicit Dec. in consi. suo 150. in prin. quod est etiam limitandum, nisi in pulchra, quia propter pulchritudinem nobilem maritatur, not. in l. si voluntate. C. de promiss. dixi in commenta. no. l. is super ceduc. Bur. in rub. des droitz. & app. à gens. & amplè supra. in 2. par. huius operis, in 2. c. Istud priuilegium enarrat Bon. de Curt. ab in 29. priui. & per Capol. vbi supra in 35. priu. quibus locis prædicta allegant per limitat præcedentem.

Quadragesima prima confid. Licet alius plebeius, dotans filiam habentem bonam matrem, siue aduentitij peculium, si consilia sua maiorem dotem attenta conditio quod tenetur, seu quod compelli possit in beneficio dotare iuxta l. liberi. ff. de ritu nuptiarum. ligamur. §. lege. ff. de ac. & obl. vt quia presentia sua qualitate, non debeat eidem renos mille constituere: Verum quia lentus, constituit sibi duo mille in dotem, præterea poterit allegare, se illa mille ex conditione sui status, constituisse de bonis maternæ, seu aduentitij. Quia in toto constitutam de matrimonio suo soluetur, putando in illa bona materna. et ex. est in ver. si vero. Et ita intelligit ibi illum tenentem idoneam. C. de dot. promiss. Si autem aliquis nobilis, & de nobili prosapia ortus filiam, bona materna tenentem seu aduentitij peculium, illamque dotando simpliciter sibi mille si uia solis, dotem quippe nimis uam attentis facultatibus ipsius patris, et tenuis in bonis, sed attentio conditionis, nobilitatis, & familie competeret, & concedentem, poterit impetrari ab eo plus constituit attentis facultatibus, quod dos est commentum, quia in rub. hic in præcedentem.

periuilegio allegatis: videlicet in bonis ipsius filii, & tunc partem dotis constituiffi de bonis filii, partem de bonis. tex. est in d. l. fin. ver. vbi dicitur. C. de dot. promiff. Et hoc operatur status, & condico. nobilitatis. Et rationem diuerfitatis affligit idem de Curt. in d. loco in 20. priuileg. Quia in secundo casu, pater dicitur feciffi conditionem meliorem, & vtiliter gessiffi negotium suum, tunc nobilitatis statu ipsius primo casu, non ita declarasse dom. Carolum Ruinum l. r. ff. fol. mat. Et v. dicit, facit in argum. tex. in l. ius alimen. ff. vbi pup. educari debeat, & text. in l. cum pater. §. nimium. ibi respectu æstimationis pupillari. §. de ibi prodignitate natalium. & in l. tutor. dum dignitatem. ff. de admi. tut.

Ego volui de verbo ad verbum, hic inferere humilitati priuilegium, ad demonstrandum, quod in hoc tex. in d. l. si. nihil facit ad propositum, quod in hoc plus priuilegiatur nobilitas in secundo casu, quam in primo, nec quod hoc faciat status nobilitatis in secundo casu, plus quam in primo: Imo, quod dicit potest, quod in primo casu erat nobilis propter in secundo, vt clare videri potest, & sic probatur. Nam, vt dicit ibi tex. etiam in primo casu libertas autem paterna dotem, vel ante nuptias dotem non dare suggestit. decidendo primum cap. dicitur. Liberalitas itaque talis remaneat vera, & irreuocabilis, vt puro nomine liberalitas, & debet suam sequatur fortunam, quæ quidem libertas conuenit nobilib. tex. in §. hoc amplius, & in l. de rer. diu. & in l. si. C. de consulib. lib. 12. Luce Rom. sing. suo 664. in cap. nobilitas. ergo, in vno casu est nobilis, sed in vno considerata est in alio abundantia bonorum, & hoc ne patetueniat ad inopiam, quæ est sola considerata casus, & diuersificationis à patrimonio, non nobilitas in secundo, vltra quam sit primo casu. Et ita mihi videretur contra opi. Caroli Ruini, & d. d. Boni, ex quo nõ debebat tale quid potest priuilegio nobilitatis, prout nec etiam potest in Capola.

Hanc etiam est, quod nobili ad paupertatem reuocari debet dari gratis soldata, vt tenet Barr. Cyprianus in suo tract. de imp. mil. eligend. in verb. nobilitas in 31. priuileg.

Quadragesima secunda confid. In constitutione de dotis, aut donationis propter nuptias futuram, in quibus non solum curatores, sed etiam alii, qui sunt ex eo genere nobiliores, adhibentur, vt est casus in l. tam dementis. C. de epi. aut adeo dicit ibi Alb. quod nobiliores de genere procellæ sunt vocandi. cum igitur de dote sibi restituenda. & idem Raph. Ful. in fi. Qui dicit idem in l. de maritandis, vt nobiliores ex genere debent haberi, & istud est in l. priuileg. in loco sæpe alleg. potest, & 33. quod posuit Bonus de Cur. in suo tract. de nobilitate. vbi affert rationem, ex eo, quia maritum præsumitur pro nobilibus quæ est mul-

tum generalis ad plures casus.

Quadragesima tertia confid. Nobiles, nomina sua apponi solent facere in instrumentis, aut inferibi. tex. est in l. si pupillus. §. sed si per interpositam personam. ff. de auro. tuto. & probatur in l. optimam. in verbo optimas. C. de contra. & committ. sti. & istud est in 13. priuileg. Capolæ, in loco supra sæpe allegato.

Quadragesima quarta confid. Nobilitati deservitur in priuileg. condendi testamenta, vt est casus in l. omnium. in prin. C. de test. ibi: tot nobiles. Sed non video, quod in hoc nobilitas sit causa istius priuilegij, sed presentia Principis, vt dicit Cap. in d. loco. in 14. priuileg. Et quomodo deservitur nobilitati, habes per G. Bened. in sua repet. c. Raynut. in verb. mortuo itaq; testatore. l. nu. 221. extra de test.

Quadragesima quinta confid. Nobilitas in hoc honoratur, Quod si aliquis sit incola duarum ciuitatum, & ab vtraque parte simul vocetur ad munera, nobiliori & maiori ciuitati est deferendum. arg. in auth. & hæred. & Falc. §. si quis autem. col. 1. in auth. de defen. ciui. §. interim. col. 3. & in l. si. ff. de fi. in fr. & l. si quis. C. de natu. lib. & hoc no. gl. in l. 1. C. de mun. patrimo. in gl. magna, circa finem, lib. 10. & istud est in 18. priuilegium Capolæ in loco supra alleg.

Hoc dubium pluries euenit apud nos, tempore senagiorum, sed semper fuit decisum, quod tenetur ad senagia illius loci, in quo faciebat residentiam tempore concessionis, non habendo respectum ad vtilitatem loci.

Quadragesima sexta confid. Nobilium appellatione Comes, & Marchiones comprehenduntur. c. grandi. ibi: nobilem virum Comitem Bononientem. de supple. negli. prælat. in 6. & c. cõstitutis. 2. ibi: Sororis nobilis viri Marchionis Misfennen. extra de test. quod secundum Domi. de S. Gemi. in d. c. grandi. in prin. in 3. notab. Facit ad priuilegia, quæ comitibus palatinis conceduntur, vt possunt legitimare illegitimos, exceptis filijs nobilium, quia comprehenduntur filij comitum, & Marchionum in illa exceptione, & istud est 40. priuileg. Cyp. in loco supra relato, & Boni de Cur. 23. vbi dicit, quod idem in Ducibus, excepto tamen vno casu, videlicet, vbi ageretur de derogatione aliquorum suorum iurium, vt puta, in derogatione iuris patronatus laicorum etiam nobilium, si facta à sede Apostolica: quia in hac derogatione non comprehenderentur iura patronatus Regum, Ducum, Comitum, & Marchionum, vt dicit Fel. in suo tract. quando literæ Apostolicæ præiudicent patronis. in 5. co. ver. ampliatur octauo.

Quadragesima septima confid. Nobiles laudantur ex magnanimitate, magnificentia, docilitate, industria, politia, & affabilitate, vt de his supra in 5. par. dictum est in multis confid. Ita dicit Luc. de Pen. in l. si qui. col. 2. C. vt rustici ad nul. obsc. de noucentur. lib. 11. Et ibi addit, quod etiam

Iam cōmercia fugiunt. Et multis alijs laudatur nobiles, si euitauerint iniustam rapinam, & iustitiam in omnes seruauerint, vt ample iud. Clitō. in suo tracta. de vera nobilitate. c. 13. Ex religione in Deū & diuini cultus reuerentia. eod. tract. c. 11. Si confortia viorum in proborum colant, & luxurias euitent. eod. tracta. c. 29. Ex abstinentia à deieratione Dei, & Sanctorū. Clitō. ibi. c. 15. Si à ludis inhonestis se continent. ibid. c. 16. Si talia euitauerint, quę recenset ibi. Clitō. c. 17. & 19. Sed cum videam hoc quasi impossibile apud nobiles, qui in huiusmodi irretiti, & assuefacti sunt, vt plurimum saltem tempore belli ingruentis, nō aliter insisto, cum etiam esset vltra intentum, si vitia eorum explicare vellem.

Quadragesima octaua consi. Nobilitas in hoc honoratur, quod nobiles excusantur à muneribus tam realibus, quàm personalibus sordidis, & à tallijs, & collectis primo de iure, vt tenet Guid. Papæ in decisio. Dalphina. 384. Et post eum Io. de Month. ciuis, & contemporaneus noster in suo promptuario iuris. in verbo, tributum. in glo. reddite. ad fin. ibi: quarto collecta. &c. Et pro ista par. allegant l. 3. §. 1. ff. de mun. & hon. & l. à muneribus. ff. de vac. mun. sic inducendo illos text. quoad milites qui actu militant, & veterani. qui à militia missi sunt: & sic militare deserunt, excusantur à collecta, ergo, & nobiles, cum nobiles vel militet, vel militare deserunt, vel saltem apti nati sunt militare.

Facit secundo, & fortius, quia propter nobilitatem solet quandoque à Principe tribui immunitas etiam à tutela. vt est text. quem omnes singularizant in l. non tamen. §. 1. in princ. ibi: & propter inclytam nobilitatem. ff. de exeu. tu. & ibi hoc no. Bald. & Nicolaus de Neapoli dicentes, quod nobilitas tribuit immunitatem, siue est causa immunitatis concedenda.

Item, nobiles excusantur apud nos à collectis exprinilegio Principis. Nam Rex Carolus sextus, anno dom. 1408. ordinauit nobiles qd contributionem Galliarum, non teneri pro bonis, etiam ab ignobilibus. quoquo modo acquisitis, quàm diu illa in suis tenebunt manibus, Imo censeri debent nobilia, & sic exempta, quouis modo eis obuenerint, & istam ordinationem refert & sequitur G. Bene. in sua rep. e. Rayn. in verb. & uxorem nomine Adelasiam. in 4. deci. in fil. illius. ff. de testam. & Aufricrius in tit. de tallijs. & est posita in ordine 12. apud eundem.

Idem etiam ex præscriptioe, cum immunitas præscribi potest. vt tenet Iacobinus de S. Georg. in tract. suo de homag. in verbo, & promiserunt, col. pe. ad medium.

Item, ex consuetudine generali, vt dicit Ia. Rebuffi. in l. 1. C. de indictio. lib. 10. & Io. de Monthelo. vbi supra. & Gui. Papæ in d. dec. innuens, quod ex consuetudine, in confessione statuum patria

Delphinatus, quæ sit pro subsidijs indicenda p̄iuntur nobiles nobilitate viuentes. Lu. de Pr. Lagros limitancos. C. de fundis limitrop. & dixi in cōmento nostro super consue. durti. des iustices. §. 4. in gl. & sur ses hommes. Lu. de Pen. nu. 6. & per Bonum de Cur. Br. suo tract. nobilit. in 5. par. num. 44. vbi dicitur ita seruari solet in sua patria Brixia: & ibi per eum discutitur in versic. 22. num. 47. les excusentur à muneribus personalibus, & retinet, q̄ non excusentur de iure. Sed quia nobiles ante deductis, hodie in Francia, & aliter obseruatur, ideo eius fundamenta esset superuacaneum. & præter propositionem huiusce operis: Dixi tamen supra in 24. consi. inci. Principes vltra alios in m. 119. incip. Principes honorantur, &c. ibi: vt dicit Spec. q̄ nobiles tenentur pro rege Regis captiui, pro magna necessitate euni, & euidenti periculo. & videlicet. Rebuffi ante alleg.

Quadragesima nona consi. Diuersi respectu ritus & mores nobilium, seu diuersas patrias & prouincias. Quoniam quæ patria in ritu viuendi quo ad nobiles, quod emundat. Et ita inter nobiles habetur & excusatur laus nobilitatis diuersa (cum multiplicata sit obseruatio illius) secundum diuersos mores patriarum, vt scribit Pogius in tract. nobilitate, & quantum inter se differant, vt ex sequentibus patet.

Neapolitani verò, qui præ cæteris nobilibus præ se ferre videntur, cum in delicia ac constanti re videntur. Nulli etenim, præter inertem, & inexpertum ocio intenti, sedendo osecitando ex suis possessionibus viua degeneratione est (vt opinantur) nobili, rei sufficit rationibus eognoscendis operam dare. in atrijs in hemicyclis, aut in equitadomibus orti, se nobiles profitentur ram turpissimam vilissimamque exhaustu nobilitatis tumentes, vt quantum atque inops, citius fame interiret, quam vel opulentissimo mereatori matrimonio caret, maunltq; furtis, & latrocinio, quod sto quaestui vacare.

Venetorum consuetudo huius absurdatia, ineptitudini, & obseruationi contrarietate quos nobilitas, veluti factio quædam quo populo diferebat, mercaturam omnem ea quoq; quæ equestris ordinis insignis neq; mercaturam à nobiliū exercitio alienam. Omnes enim qui Reipublice funguntur, quique (vt dicunt) ex ordine natorio, nascuntur atq; appellantur nobiles. hæc que hæc vulgari aura instantur nō nulli, vt quis parçe absurdo, stulto, insulso, inopi, quis que haud dissimilis patri fuerit, tamen, si po-

nam virum incidere quamuis doctum, & sapientem, cum præ se contemneret timore, seu rursus, nobilitatis. Sed, ut ait Poggius, mallet Apuleius esse Asinum, quam ut talis esset, aut ortus ex se aut minimus, quam a fello sensus, aut prudentia.

Romani, qui appellatur nobiles, mercaturam, vitam vilem, atque abiectam contemnant, cultum agrorum, & rei rusticæ vacare, gregis atque armentorum curam gerere, re pecuaria opes quærere, quæstum honestum, & viro nobili dignum putant. Idque eis, qui possunt agere, etiam si recenti familia, hoc lucri genere patet aditus ad nobilitatem. Est apud eos (ut ait Poggius) honesta, licet rustica nobilitas, longe distans à Neapolitana.

Sed, secundum eum rectius de nobilitate sentiri videtur, dum ait. Habentur enim & apud omnes dicuntur, & esse nobiles affirmantur, orti, seu originem trahentes ab antiqua familia, & stirpe, eorum maiores, opulenti sancti honore, officijs, atque dignitate ciuitatis Reipub. administrati. versati in quorum pars se ad mercaturam confert, pars in nobilitatem gaudens, nulli exercitio dedita & venam & aucupio oblectatur.

Amensibus idem quod Venetis vsu venit, negotium dedunt omnes, præsertim maritima, nobiles atque ignobiles, qui nulla alia re nisi origine distinguuntur.

Ita ex his quidam in castellis montanis dispersi, in more, in tricibus infesti, qui nobiles habentur Lombardi.

Ita item tractus, seu distractus omnis Venetorum, qui dicuntur nobiles, viuunt ex prædiorum fructu, & paterna hæreditate, nullo præterquam venandi aucupandique studio ducti: his sola origo, & agorum vacatio nobilitatem largitur.

Germani, atque Alemanni, quibus census patrimonij ad victum suppetit, & his, qui procul urbibus, aut qui castellis, & oppidulis dominantur, quorum magna pars latrocinio dedicatur, nobiles censentur: Quibus humanius ingenium natura contulit, hærent principibus, quorum in aula assueti, hærent in vitijs, rudes tamen, & moribus asperi.

Gallæ omnis vna est nobilitum norma. Nam prædia sua (dicam potius castra) incolentes rursus fugiunt, in quibus habitare nobilem turpe dicitur: Qui in illis degunt, ignobiles habentur à nobilibus. Mercatores aspernantur, ut vile atque abiectum omnium genus. Prædijs suis (hoc est, censibus redditibus, seu peruentibus) contentum ac prodigum esse (ut eis à natura inest) neque futura equam pens habere: signum nobilitatis vocant. Ea quotidie augetur, vel pecunia, vel similitudine. Nam mercatorum, aut quorumuis opificum, qui diuitijs præstant (quos burgenles vocabant honestiori vocabulo) aut empro prædio (hoc est, seignoria) rus se conferunt, vrbe relicta, atque

eius fructu contenti, seminobiles, seu nobilitati euadunt, suisque posteris nobilitatem præbent. Aut famulantes Principibus, aliquo prædio collato pro nobilibus honorantur. Ita plus illis tura, & nemo conferunt, quam vrbes atque ocij aut negotij ratio ad consequendam nobilitatem. Salua pace Poggij: quia non bene intellexit nobilitatem Gallorum, quippe illi apud nos habentur nobiles, & tales reputantur, qui origine antiqua, & immemoriali sunt nobiles, aut eorum prædecessores, ex privilegio Principis, & tales, ut communiter morantur in rure, vbi habent sua castra, hoc est, casas altas, amplas, sumptuosas, & luxuriosas, fortes, & munitas muris, & vallibus, atque etiam sua dominia habent, quibus victum percipiunt, cum censibus super rusticis sibi assignatis: super quibus habent iurisdictionem, & venationibus, & aucupijs continè occupantur. Qui vero etiam nobiles forent, in villis, seu vicis ruralibus (vbi sunt ædificia, sine muris, vel vallo) habitent, à nobilibus reprobantur, & dedignantur. Et de ritibus Gallorum nobilitum iam dixi, supra in 18. confid. ver. apud nos Gallos. Et quod nobiles Galli sint optimi venatores, multumque eis venatio cõueniat, satis scribit G. Bened. in sua replet. c. Ray. in verb. & uxorem nomine Adelasiam, in materia successione ab inte. nu. 885. Vbi inquit: Est enim Gallicæ nobilitatis vana consuetudo, ad feras venatu deprehendendas se cõuertere. c. quorundam. 34. d. Vbi dicitur, quod Germani, & Galli sunt venationi naturaliter dediti, quibus multum confert, quod canes, qui leporarij vocantur, leues & agiles habent, de quibus insigniter meminit Ouidius lib. 1. Meram.

Ipse amor, admissio (hoc est veloci) sequitur vestigia passus, Vt canis in vacuo leporem cum Gallicus aruo Vidit, & hic prædam pedibus petit ille salutem.

Præterea dulcis, & naturalis venatio, potius fit causa spatij, & exercitij, quam commodi aut lucri, quia non tam gaudent nobiles de magna præda, quam de volatu, & cursu, quæ animos recreant, præsertim Gallorum.

Hos Britanni sequuntur, Anglij hodie vocati, qui nobiles in ciuitatibus morari, ignominie loco putant, rura syluis ac pascuis seclusa inhabitant, nobiliorem ex censu iudicant, rem rusticam curant vendentes lanam, & armentorum foetus: neque turpe existimant admiscere quæstui rusticano, & ut refert Poggius: vidit hominè relicta mercandi cura, cum prædia preciosa emisset, atque in ea cum familia, vrbe relicta, se contulisset, auctorem nobilitatis filijs exiitisse, & ipsum non relictum à nobilitum cœtu. Multos huiusmodi hodie videmus in Gallia, qui à plebeis orti, cum eorum prædecessores, vrbe posthabita, possessiones iurisdictionales sibi compararint, ex quibus vitam degunt, se nobilitum consortio immiscere, & pro nobilibus reputari volunt, quod absurdè fit apud nos, sicut & in Anglia. Multos etiam, ait Poggius, in Anglia

glia ignobilis generis, aliquod præstans in bello facinus, acceptis à Principe donis, nobilitavit.

Hispania, duplici nobilitate vitur. Nam, & qui in suis ciuitatibus antiquo genere orti, ceteris præfunt, diuitijs præditi, & qui in campis commorantes nutriuntur ex prædiorū censu, cum ornatiore quodam viuendi ritu, quæ ceteris præstant, nobilium nomen tenent. Inter omnes illos, Equester ordo primum nobilitatis locum habet.

Apud Græcos, quicumque ad Imperatoris aulam vocati, seruitio eius insunt, quantumuis abiectionis generis, ob Principis consuetudinem ac familiaritatem, nobilitatis titulo potiuntur, appellanturque deinceps nobiles, & de ista nobilitate dixi supra in ista parte, in 19. consid.

Hodie vero, apud Principes is mos inoleuit nobilitandi, ut quilibet Princeps priuilegio, & literis faciat nobiles, nulla habita virtutis ratione. Ita isti (quod risu dignum est secundum Pogium) vsu & obsequio est, scriptura, & cera, nobilitatem adipiscuntur: & de hac dixi supra in 17. consi. huiusce par.

Barbaris quoque gentibus, diuersi sunt nobilitatis mores.

Aegyptijs, ac Syris, nulla habetur nobilitas, nisi eorum, qui militiæ deduntur, qui soli excellunt ac dominantur, reliquis seruorum loco habitis. At illos omnes constat esse emptitios seruos, qui postmodum præfecturas equitum prouinciarumque sortiri, vsque adeo fortunæ beneficio efferuntur, ut ex eis potētior regnum occupet viribus armorum fetus.

Teucros in super, & superiores Sarmatas arma nobilitant. Nam, qui ordines ducunt, ditati prædij, nobiles dicuntur: & ipsi quoque, ex seruitio maiori ex parte ad militiā asciti, pueri enim empti pretio militiam condiscunt, in qua excellere parit nobilitatem, & de ista nobilitate, quæ causatur ex militia, habetur supra ista parte in vigesima quinta consideratione.

Sed, quæ istarum sit certa, & vera nobilitas, disputat Pogius in dicto opere de nobilitate, & tandem concludit. Quod sola nobilitas animi, & quæ virtute procedit, est vera nobilitas, & excellentior alijs, de quibus diffusè ista parte dixi, præcipue in 5. consid. ideo non repeto.

Quinquagesima consid. Ex omnibus superius deductis bene pensatis insertur illud vulgatum (quod solent nobiles quandoque dicere) in suis gentil homine comme le roy: & quod inferior nobilis dicitur superior. Te suis gentil homine comme vous non esse verum. Imò falsum, & per hoc fit iniuria superiori. Cum, ut hic ante scriptum est in 15. consid. etiam Rex, Dux, Marchio, & Comes dicantur nobiles, & sint in alia dignitate, quàm inferiores. & rex sit in maiori dignitate, quàm Dux, & Dux quàm Comes, & sic de singulis. Cum dignitas, & nobilitas idem sint, ut dixi ante in prima parte, in 66. consid. Sicut ergo dignitas

capit augmentum, vel diminutionem secundum qualitatem eidem adiectam, ita & nobilitas, dum dignitate ei adiectam. Quia nobilitas potest esse sine aliqua specie dignitatis, ut dixi, in 7. consideratione: quod nobilitas dicitur, quod secernitur & differt à plebe siue plebe, qui sunt sine aliqua dignitate. Ideo contra. Omnes nobiles habentes annexam dignitatem Principatus, præferuntur omnibus inferioribus. Et tales dici possunt esse in primo gradu nobilitatis. Quoniam sicut iurisdictionis diuisiones, in meram, mixtam, & infimam. Et iurisdictionis sunt sex gradus, ut dicit Bar. in l. ff. de iurisd. omnium iud. aut tres sectiones. Bal. aut quatuor, ut voluit do. meus l. f. de iurisd. per. de quib. per Purpuratum ibi, n. 2. & sequitur diuisionem Bar. Sed quia de his dixi in 5. par. hic non repeto, cum in hac parte discutiar de alia nobilitate, quæ non est in gradu, sed in mixto, scilicet, post Principes, & de hoc gradu mixti imperij, & sic mixta nobilitas possent fieri sex species, secundum quod Bar. sex gradus, Tamen do. meus l. f. facit tantum tres, & sunt maximi, medij, & minimi: & hic etiam in nobilib. quia erunt maximi, ut Barones, & castellani, & alij minimi, ut minimi, & alij seu alij domini habentes tantum omnium iurisdictionem, & nullos vassallos sub se habentes. Et sic ex pluribus cognoscitur maioritas in antiquitate originis, ex maiori parte præsentis & iurisdictionis, & ex maiori reputatione, & ex his potest dici maior, & maiorem habere nobilitatem. In infimis, qui sunt tertij gradus, erunt tres species, ut dicit do. meus l. f. in d. l. Imp. in pen. col. Et sunt isti parui nobiles, qui hanc aliquam paruum iurisdictionem, & qui non multat delinquentes, nisi vsque ad 60. solidos vsque ad septem solidos tantum, quæ dicitur iurisdictionis seu iustitiæ sub solato, hoc est sub bal. qui habent aliquod dominium nobile, & non non subiectum alicui, sine aliqua tamē ne: & isti etiam dicunt se nobiles, sed in genere nobilitatis, & in minimo gradu. Et potest considerari, in vnaquaque persona secundum eius qualitatem, cuius gradus sit nobilitas, & de eorum dicere, quod existens in ultimo gradu nobilitatis, possit dicere existenti in primo, & gradu nobilitatis, quod est ita nobilis, & sic: Quoniam alter dictis constat quod est, quod sit iniuria superiori, qui potest ornare nobilitatem ex multis qualitibus superius quib. diuersificabitur ab alia. Ideo erit magis, quod vnus est magis nobilis, quàm vnus de hic ante in vigesima septima consi. Etiam dicatur per inferiorem, quod sit ita nobilis, sicut ut dixi. Sicut si fieret de armis, ita quod vsus nobilitatis alterius, inserti ei iniuriam, ut supra par. in 15. 20. 21. 23. & plerisque alijs conclusionibus.

confid. Si hoc casu, si inferior, & minus nobilitatem maioris & superioris, & inferioriorem adaequare voluerit maiori, & ita facile cognosci potest ex multis, quae elici possunt ex antedictis in hac parte. quae si contingant in facto, considera qualitates parium, & scias diuificare secundum maius & minus, & secundum maius dignum, & minus dignum.

sunt ex antedictis in hac parte. quae si contingant in facto, considera qualitates parium, & scias diuificare secundum maius & minus, & secundum maius dignum, & minus dignum.

Octaua partis Catalogi Glor. Mundi finis.

NONA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

Laudes & honores Militum declarat.

Quadraginta & octo Considerationes habet.

Militia summa laus sit, vt habetur in cap. summa in initio. & in fin. 33. q. 1. & Seneca in Hercule furēte Tragoedia prima. Omnis (inquit) in ferro est salus. Ideo dicitur bellum omni iure diuino, naturali, & gentium pro tuitione rerum suarum permissum esse, secundum Paulum de Cast. consi. suo 33. & dicitur in c. militare. 33. q. 1. quod militare non est vitium. Quoniam plures fuerunt milites à Deo approbati, vt de Dauid, de quo dicit Deus. Iuueni in me fecundum cor meum, & de plurib. alijs de quib. habetur Reg. 1. 2. 3. & 4. & Macchab. 1. & 2. cum infra in 3. & 11. consi. d.

lex. omissio tamen primo loco sedendi inter milites & doctores, quem credo dandum esse militibus, quicquid dicant omnes doctores, vt satis probaui in 8. consi. 7. partis huius operis.

Facit pro hoc vna ratio vrgens inter alias, quod in omnibus ferè locis iuris ciuilibus, vbi fit mentio de armis & legibus, semper praferuntur arma, nō solum in legibus Imperatorum, vt in l. 1. in princ. C. de iust. codice compon. & in l. 1. C. de vet. iu. enuc. & l. tanta. cod. tit. & in proc. inst. in prin. veterum etiā in legib. iurisconsultorum. l. c. his honoribus. ff. de vacatio. munerum, vt supra dixi in 8. consi. 7. partis: etiam iure diuino, vbi fit mentio de officarijs militaribus, & iustitiarum praeposuntur militares in ordine literarum seu scripturarum: qui quipem ordo seruandus est. l. qui solucendo. ff. de haer. ed. inst. & dixi supra in 4. part. in 73. consi. vbi amplè: In alijs autem locis praeter illum primum in sequendo doctrinam Alex. in l. centurio, ff. de vul. & pup. subst. dico in hunc qui sequitur modum.

Rat ex eo prima consideratio: Quia hic ponitur ordo militum ante ordinē literarum, praeter quod quaeri posset, quis praecedere deberet, an Doctor, an miles?
Et in primis reperio inter alios dominum Sigismundum de Homodcis legum doctorem, qui de quaestione disputauit, Anno domini 1340. & quaesit, An doctor in signis honoris, & praecelentior militem praecedere debeat, vel econuerso. Et post eum Ludo. Bologn. qui in huiusmodi disputatione introduxit nouum duellum inter illum suum ex excellentissimum in toto terrarum orbe armis consil. domi. Franciscum de Acolitis dictum de Aetio, pro parte doctorum tuenda loquentem. Et in iustissimum, ac iustissimum Principem armorum quae Ducem & totius Italiae benemeritum do. Federicum Vrbinum pro parte militari sedenda loquentem. Et vltimo loco pro omni concordia introduxit do. Alex. Tartagninum do. cuius sententiae omnes acquiescisse attestatur. Cuius etiā sententiae acquiescendo, dico prout A-

Post praedictum primum locum, quae dimitto suo loco, vt supra dictum est in actibus doctoreis, sine dubio doctor praefertur militi. l. c. nemo clericus, vel militaris. C. de sum. trin. Et econtra in actibus militaribus, milites doctoribus praefertur. l. ciuilib. Cod. de offi. vic. sed. in actibus promiscuis, seu neutralibus. primò praefertur doctores existentes ad latus Principis: & hi habent primum locum post supremum quae omitto. Secundum verò locum tenent milites, qui militant ad latus Principis, vel qui sunt Equites Romani. Tertium verò locum habent doctores excellētes, qui non sunt ad latus Principis. Quartum verò locum habent simplices milites. Quintum verò & vltimum locum tenent doctorelli: & ita dicit se alijs tenuisse in lectura in leg. centurio. in 2. col. ff. de vulg. & pup. subst. in verb. puto, quod

NONA PARS

quod in actibus militaribus. Et quicquid dicant & d. Ale. & alij, ego sum huius opinionis. Quod semper in actibus doctoreis præferuntur doctores. In actibus militaribus milites, sed in actu indifferenti, data paritate militum, & doctorum, videlicet in Magistro militum primo, qui dicitur apud nos Connestabilis: & in præfecto præto. seu quæstore, qui etiam vulgo Cancellarius nuncupatur, quod semper miles præferatur doctore, & sic de singulis de gradu in gradum: quia in ordine literæ præponuntur arma legib. ex rationibus superius per me deductis in d. 7. par. in 8. consid. Ideo etiam tractando primo incipiam à militibus.

Secunda consid. Plura militum genera reperitur quo ad nos. Quidam enim sunt milites militiæ Ecclesiasticæ, qui etiam licet sequantur arma, tamen sunt milites Ecclesiæ seu militiæ Ecclesiasticæ, qui dicuntur Hierosolymitani, & participant de vtraque: tamen quia plus attingunt dignitatem Ecclesiasticam quàm temporalem, ideo eos præponendos censui cæteris militibus: Quæmodum Ecclesiæ seu spiritualitas temporalitati præfertur, cum à digniori fiat denominatio. dixi supra in 4. par.

Alij sunt milites ordinis seu torquati apud nos, qui sunt milites existentes ad latus Principis: qui propriè & maximè habent in vim illius ordinis quandam dignitatem, seu prærogatiuam particularem vltra militiam simplicem deper se.

Alij sunt milites armatæ militiæ simpliciter, & deper se, de quibus principaliter intendimus hic tractare, & de eorum laude, gloria, præ eminentia & dignitate.

Tertia consid. Inter omnia exercitia mortalium nihil excellentius, nihil præclarior arma militia, Ea enim exercitatio vtilitare, & honore cætera præstat. Per militiam enim & armorum exercitium Reipublicæ quies, atque salus quaeritur & conseruatur, & ab omni hostili vastitate liberatur. Cuius exercitij laudes & vtilitatem ipsa humanam indigentia demonstrat & extollit. Vt enim antiqui voluerunt, militia recte manibus comparatur, quæ naturæ imperio parata est ad corpus iuuandum. Sicut enim manus sunt in corpore naturaliter institutæ ad repellendum nociuam, ad percutiendam infestantiam, ad artrahendam necessariam, & ad conseruanda alia membra corporum illaque augenda: sic milites ad ista conficienda in Reipublicâ pæne necessarij sunt. Quid enim profuit disciplina militaris Imperio Romano, ponit Valerius in suo lib. 2. in tit. de disciplina militari. Et merito dicitur, quod summa militia laus sit, vt habetur in c. summa. 33. q. 1. in prin. & in fi. Et Seneca in Hereule furente, Tragœdia 1. Omnis, inquit, in ferro est salus. Et ideo dicitur, quod bellum omni iure pro defensione rerum suarum permissum est, vt amplè scribit Ioan. de Terra rub. in opere de vi-

nea Ecclesiæ, art. 10. tertij tractatus in glo. sufficiant.

Imo & nos de Regno Franciæ dicere possunt illud, quod scriptum est in l. 1. C. de iust. componendo: Quod dicebat Iustinianus Reipublicæ Francorum iuribus, de stirpe veterum armorum atque legum veniens, suam exinde muniens. Felix Regum nostrorum Christianissimum genus omnibus antepositionibus, omnibus gentibus dominari, tantis teritis effecit temporibus, quàm Deo propter æternum efficiet, vt de his infra dicitur, & de militia.

Inducta est enim pro pace tuenda. I. mil. ff. de accus. Hinc Plato de Republica. Cum res status in ciuitate instituisset, vnum nunc genus hominum lege cæteris antepositum atma tenerent, ciuesque alios ab hostibus defenderent. Quibus mirifica priuilegia tribueret; & dignitate cæteros voluit antecellere, que si minime honorentur, pauci fortes erant, iuxta Ari. sententiam. apud illos inuenerunt fortes milites & tyrones, apud quos fortissimè honorantur, & secundum Ciceronem: semper & parum vigent, qui apud quosdam deorantur. Ea ergo Republica tyrannidem perit, quæ fortes, aut sapientes minime honorat. Quis enim clarissimos milites cunctis non anteponit, quorum pietas in patriam studiosa est mors pro illius salutem semper offertur: Hinc Publicolæ, Camilli, Scipiones celebrantur. nim milites in Republica deessent, virgines sim raperentur, matres familia ad libidinem herentur, sacra simul & prophana polluerentur tandemque cuncta cordibus & incendijs in quadam condicione miscerentur. Et tandem quid prauis hominibus liberet, id in nocentes innocentes pati oporteret. Et ideo Hippocritus scripsit tres partes esse necessarias in ciuicis armam quidem agricolarum, de quibus infra sum in u. par. secundam artificum, tertiam pulsatorum belli & arma renentium.

Quod videntes nostri Hedui, & huiusmodi ciuitatis Incolæ post habitas literas Regias in forma edicti generalis de sugando, deijciendo, & dendo quosdam ribaldos dictos auantur, se absque licentia Principis insurrexerant, deua stando, & quædam societates inerat in finita & innumerabilia nefanda & relatuilia in populum committent: vt opprobria & deua stationibus illorum cessiteretur. Secundo mandatum & edictum domini Regis nostrorum ciuitate hoc anno Domini 1523. statum tarem ordinauerunt decernendo capitaneos centenarios, & centenarios. Ita quod per huiusmodi ordinationem militatem populum & vix ex mandato Regis ab huiusmodi secleratis viris liberarunt, quod nec ausi fuere attentare

cuq; ciuitates Regni, nisi post infinitas mira-
es executiones factas, per nostros ciues Hedui in
modi facinorosos homines, quos ita castiga-
& dissipit hac nostra ciuias, quod quoscunq;
ponit, interfecit, & laqueo suspendi fecit: quod
gratissimum Regi & toti Reipublicæ pluri-
sum & necessarium: aliàs totam Galliam
dassent, non habèdo respectum ad nobiles
quos spernebant, virgines quas violabant, & ma-
trones quas adulterabāt, omnesq; alios quos cru-
cebant, & bonorum deprædabant.

redendo vnde digressi fueramus, Has vi-
militaris vtilitates Ari. conspiciens, in 7. Polit.
Quod meritò bellicis artibus vacantes propriè
partes ciuitatis, & eos veros ciues appellat.
enim quod prædicti bellici homines, item
latiui, indicatiui, ac etiam sacerdotes sunt
partes ciuitatis. Mercatores vero in quàm
& agricolæ, ac artifices mechanicæ & mercena-
antumcunq; sunt diuites, licet necessarij sint
nitate) non tamen sunt vere partes, nec ciues.
ationem ibi assignat, quæ etiam posuit Zo-
is Zamor. in suo speculo humana vitæ, libr.
9. vbi per eum vide de laude militaris exer-
citi.

hæc exercitatio militaris fuit primo inuenta
o Antilio, vt refert Valerius libr. 2. de insti-
tutis. Et ibi dicitur, quod Neuius centurio in-
vulum velitum, id est, des archies. Virgilius Po-
lib. 3. de inuentorib. rerum capit. 10. dicit,
primo fuit inuenta à Tubal caym. & ibi post-
ponit de pluribus alijs, qui inuenerūt ar-
tutarem: Dicit tamen in prin. quod tanto
pietenda videtur, quanto facta dicitis præ-

Quarta consid. Ordo militum Hierosolymita-
norum, qui dicuntur milites Rhodij seu
enses, eò, quia principalior locus eorum re-
s constitutus in insula Rhodi. Cuius non-
am etiam habitatores & incolæ dicti sunt
enses tempore Pauli, ad quos scripsit Epi-
& à nomine vrbs, quæ dicta est Rhodos,
omen accepit. Quorum ordo est S. Ioan-
rosolymitani: & incepit Anno 1120. ab in-
one, prout refert Vincentius lib. 27. Hi de-
regula B. Augustini, habentes nigrum
modo laicali, sed cum cruce alba in pectore, & de
pant sunt ad pugandum corporaliter contra
miles. & de his vide supra in 5. part. in 64. con-
sideratione. Et licet firmissimum Christianæ re-
gionis esset propugnaculum, per maledictum
Turcam expulsi fuerunt, & quasi profugi non ha-
ent certum locum religionis: Sperandum ta-
zen (Deo auspice) seditionibus Principum se-
ent, ipsam recuperari, ac iptum Turcam affligi

Prædicti ergo milites subsunt magno Magistro
Rhodiensi, quod nomē est sibi impositum instar

illius, qui habet regimen & administrationē plu-
rimorum militum, de quo est rubr. Co. de officio
Magistri militum. Et vt denotetur eius auctoritas,
additum est istud adiectiuum Magnus, ad deno-
tandum maioritatem & superioritatem vltra il-
lam quam habet Magister militum, qui dicitur il-
lustris, vt habetur prædicto tit. in l. vlt. in super-
scriptione cum dicitur: Imperator Iustinianus Zita-
viro illustri Magistro militum. Et Magister dicitur,
quia maior est in statione. scron Græcè, statio La-
tinè dicitur, secundum Papiam: Vnde & Magister
militum dicitur Princeps militum. 2. Reg. 10. c. ha-
betur per Host. in sum. de Magistris. §. 1. & Io. And.
in cle. c. de Magistris. Qui dicit, quod nemini de-
bet huiusmodi nominatio esse molesta. cū Chri-
stus sic à discipulis vocaretur. Io. 3. quod etiam ipse
acceptauit, Ioan. 12. Vos vocatis me Magister, &c.
sum etenim. Et est proprie is, cui totius rei guber-
natio est commissa. l. 1. §. 1. ff. de exercita. actio. & fa-
cit l. item Magistris. ff. de pactis. & l. actor. ff. rem ra-
tam haberi. vel dicuntur Magistris à monendo. Nā
quib. præcipua rerum omnium cura incumbit, &
qui magis quàm ceteri diligētiam & sollicitudinem
habent reb. quib. præsumt, debent hi Magistris ap-
pellari: Quinetiam ipsi Magistratus per deriuatio-
nem à Magistris cognominantur l. quib. ff. de ver-
sign. Idcirco & iudices & Magistris eodem ordine
præcepti ponuntur, Deut. 16. iudices Magistros eò
stitus in omnibus partibus tuis: vt iudicent populū
iusto Dei iudicio. Imo Magistris sunt maiores, eò,
quia dictio, & est augmentatiua. do. meus las. in
l. 2. in §. 5. de succed. edict. Et etiam quandoq; dicitur
Comes. l. 3. C. de cursu publico, lib. 12. Vide ad
prædicta Luc. de Pen. in l. hi qui. Co. de castren. sa-
ris, lib. 12. vbi ponit de offi. Magistris. dixi supra in
6. par. in 7. consid.

Et quoniam, vt hic supra dixi, iste magnus Ma-
gister & milites Rhodij non amplius habent insu-
lam, nec vrbcem Rhodiensem, habent tamen in
Gallia & multis Christianitatis partibus pulchra tē-
pla & oratoria, quæ multa sunt & opulenta. Sed quæ
pauci eorum sunt clerici, licet sint religiosi, vt di-
ctum est supra, & gaudeant priuilegio personali &
reali clericorum, ideo communiter dicunt hotas
suas, seu officium, ex oratione dominicali, id est,
Pater noster.

Bernardus autem in suis sermonibus talem re-
ligionem militum commendans, docet, quales
mores habere, & à quibus abstinere debeant. Sic
enim dicit ad milites templi scribens: Nouum mi-
litia genus ortum nuper. auditur in terris, & inex-
pertum omnibus seculis: quos gemino pariter
conflictu atque infatigabiliter deceratur, tum ad
uersus carnem & sanguinem, tum contra spiri-
tualia nequitiæ in cœlestibus. Quid autem viuēs
vel moriens timeat, cui viuere Christus est, &
mori lucrum? Gaude fortis athleta, si viuus &
vincis in domino. sed magis exulta & gloriare,
si mo.

NONA PARS

si moreris & iungeris dominio, si beati qui in domino moriuntur, multo magis qui pro domino moriuntur. O vita secunda, ubi pura conscientia. O vere sancta, & tuta militia, atque ab illo duplici periculo prorsus libera, quo id hominum genus solent frequenter in militia seculi periclitari, ubi Christus non est causa militandi. Quoties namque congrederis, qui militas militia seculari, timendum omnino, ne aut occidas hostem quidem in corpore, te autem in anima: aut tu forte occidaris ab illo in corpore, simul & anima. Ex cordis namque affectu, non belli euentu pensatur, vel periculum, vel victoria Christiani. Viunt enim hi milites in communi sub vnus obedientia absque vxoribus & liberis, & absque omni proprio. Nullo autem tempore, aut ocioso sedent, aut curiose alicubi vagantur: sed semper dum non procedunt, ne gratis panem comedat, armorum seu vestimentorum vel scissa refarciunt, vel vetusta reficiunt, vel inordinata componunt, & quaecumque postremo facienda, Magistri eorum voluntas & communis indicit necessitas. Persona inter eos minime accipitur, meliori non nobiliori deseritur: verbum insolens, opus inutile, risus immoderatus, murmur vel tenebre siue susurrus, nequaquam deprehenditur, in emendatus relinquitur. Scacos & alcas derestantur, abhorrent venatione, nec ludicra illa auium rapina, vt assolet delectantur. Mimicos & magos & fabricatores scurrilesque cantilenas, atque ludorum spectacula, tanquam vanitates & infanias falsas respiciunt & abominantur, capillos tondent, scientes iuxta Apostolum ignominiam esse viro, si comam nurriat: nunquam compti, raro loti, magis autem neglecto crine hispidi, puluere foedi, lorica & caumate susci. Porro imminente bello intus fide, foris ferro, non auro se muniunt, quatenus armati & non ornati hostibus metum, incutiant, non auaritiam prouocent, equos habere cupiunt fortes & veloces, non tamen coloratos & phaleratos, pugnam quippe non pompam, victoriam, sed non vanam gloriam cogitantes, & studentes magis esse formidini quam admirationi. At ubi ventum fuerit ad certamen pristina leuitate deorsum (tanquam sibi dicerent: Nonne qui oderant te domine oderam, &c.) in aduersarios irruunt velut oves eorum reputantes, quia non de suis viribus presumere norunt, sed de virtute Dei Sabaoth victoriam sperare, cui facile esse confidunt, iuxta Maccab. sententiam, concludere multos in manus paucorum. Quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed de Caelo fiducia est. Ita miro & singulari quodam modo cernuntur, & agnis mitiores, & leonibus ferociores. Quibus nec deest monachi mansuetudo, nec militis fortitudo: de qua re quid dicendum est, nisi quia a domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? Tales enim eligit sibi Deus, & collegit a finibus terrarum ministros ex for-

tissimis Israel, qui viri lectulum Salomonis, sed sepulchrum, vigilanter fideliterque custodiant, omnes tenentes gladios in manibus & ad bellum certissimi. Hæc Bernardus ubi supra relatus per Augustinum in 2. part. histor. tit. 15. ca. 20. Vbicitiam in campis contra prædictos milites in pompis eorum & cupiditatibus, dicens: Quis hic, o milites, turpenter error & furor tantis sumptibus & sumptibus militare, stipendijs verò nullis nisi autem aut criminis. Operitis equos sericis, & pennis nescio quos panniculos lorice superinducitis, pingitis hastas, clypeos & scellas, frena & crura auro & argento circum ornatis, & cum tanta pudendo furore, & impudenti superbia ad certamen properatis: militaria sunt hæc insignia, & certius muliebria ornamenta? Nunquid forte mucro reueirebitur aurum, gemmis parces penetrare non poterit? denique ipsi sapienter usque experimini, tria esse præcipue necessaria: Vt strenuus, industriusque & ceterus sit miles ad se feruendum, & expeditus, currendum, & promptus ad ferendum. Vnde contrarium in oculorum grauamen ritum in neo comam nutritis, longis ac profusis compropria vobis vestimenta obuoluitis, debent teneras manus amplis & circumfluentibus manibus sepelitis. Nec aliud inter vos bella mouere que suscitatur, nisi aut irrationabilis iracundia motus, aut inanis gloria appetitus, aut terrenæ gloriæ possessionis cupiditas. Talibus certis causis, neque occidere, neque occumbere potest. At verò milites Christi securi præstantur, non in honore domini sui, nequaquam metuentes de se eadem peccatum, aut de sua nece periculum. Quod quidem mors pro Christo ferenda sit verenda. Hæc Bernardus ubi supra, relatus per Augustinum in loco præallegato.

Nescio quid dicendum de talibus milibus hodiernis, nec solum inuestiua Bernardus ad eis applicari, imo & multo maiora, quæ tales fuissent, prout dicebat Bernardus, quæ tempore suo, forte Deus non permisisset expelli a sedibus & finibus eorum, scilicet a Rhodis & insula Rhodi, quæ etiam quandoque dida hæc ebria: Sed cum iudicia Dei abyssus multat, & cerere melius & vttilius, quam male loqui: tamen plagam in Christianitate fecerunt, dendo Rhodum, quæ sorte temporibus qui miserunt, non recuperabitur. Et verum est, si pecunias, quas in suis negotijs partibus & in pompis, & alijs, quæ satis notoria iam non dico) in defensione & manibus Rhodi, & in præparandis his, quæ ad tuitionem necessaria, exposuissent, non Christianitati cessisset.

Credere, quod iste magnus Magister Bernardus post Papam præcederet omnes Patriarchas, Cardinales, & alios Pontifices Ecclesiasticos.

Et cum videatur esse tanta dignitatis, cuius est Patriarcha, quod post Imper. & alios Principes habeat iura imperij, vt sunt Reges Fraciæ & Hisp. præcederet omnes principes recognoscences superiores, & non habentes iura imperij, puta Reges subditos imperio, & quoscunq; Duces.

Sub se habet multos milites, qui dicuntur prior, & habent aliqui adiectionem huius verbi magnam qualibet prouincia: vt in Francia est vnus qui dicitur magnus Prior Franciæ, & habet ille magnus Prior multos alios commendatarios. Est etiam vnus magnus Prior Aluerniæ, alius magnus Prior Campaniæ, & sic de singulis, quos eumera retingum esset: & isti honorantur inter eos secundum eorum ordinem, & secundum antiquitatem promotionis.

De origine horum militum sic descripsit Polydorus Virg. de inuent. rerum, lib. 7. c. 5. Hierosolyma antequam à nostris postremo circiter annum salutis 999. recepta fuisset, à Saracenis obtinebatur. Christiani, Latini nominis, qui inibi degebant eos in petrauerunt, vt sibi liceret iuxta Saluatorens sepulchrum habitare, vbi Cœnobium diuæ genetrici construxerunt, quod Latinorum appellabatur, cui Abbas præerat: huius erat in primis officium hospites excipere Latinos.

Eodem exemplo breui post tempore alterum virginum Cœnobium D. Magdaleniæ iuxta dedicauerunt, quod item fœminas exciperet. Confluentium postmodum peregrinorum cateruam, cum eorum non caperet angustia, hospitalem domum prope etiam constituerunt, quod D. Io. Baptistæ dedicauerunt, admoniti Zachariæ patris membra, quod eo loci sæpe ad meditando conuenerunt. Sunt tamen qui scribant, Ioanni elemosynario illud dicarum fuisse, qui Phoca imperante Patriarcha fuit Alexandrinus: ita cognominatus frequentes, quas pauperibus dabat elemosynas.

Hinc etiam domui vnus præficietur, Quare procedente tempore quidam præpositus loci nomine Gerardus cum socijs, crucem in nigro pallio candidam affixit, & cum assumpsit ritum, quo regunt. Pari exemplo Agnes, quæ virginum cœnobio præerat, professâ est: Rex postea per Pontifices Romanos & Patriarchos probata adeo breui resoluuit, vt opes deinde maximas Principum libertate sint assecuti.

Raymūdus autem primus creatus est Magister militiæ, qui in vniuersum ordinem obtuleret imperium: cœntentur D. Augustini ordinis dominicam orationem certo numero repetitam pro canonicis recitant horis.

Hi cum militam Deo optimo maximo & Ioan. Baptistam insigniter exercebant, demum Rhodum vt testatur Platina) à Turcarum imperio ab eis vindicatum, quæ Clemens V. illis attribuit: quæ annis 1000. humanæ salutis 308. Sunt, qui tra-

dant eam in Insulam è Gotthofredo Rege vrbis Hierosolymæ primo concessam: plures tamen, quibus assentior, cū Platina testimonio concordant, post receptam ex hostibus, in Insulam illuc se receperunt, dicti q; inde sunt Rhodiani militiæ milites. Ibi cū Turcis perpetuum bellum gerunt, atque ex proximo hostiliter infestant, sæpe & ipsi bello petiti oppugnatique acriter nostra præcipue, vt dixi supra memoria & ætate, cum eam male defensas sit non tum sit, ita quod nunc exulant.

Aduerte etiam, quia dicitur Bal. tales esse incapaces feudi, vt in consi. suo 370. inci. ad euidenciam præmittendum est in 2. par.

Vterius aduerte ad dictum Oldr. cõsi. suo 127. incipi. quoniam ad inuestigationem sapientiæ, Quod Conuentus prædictorum militum est superior Magistro, & maiorem potestatem habet: vt constat ex statutis & ordinationibus regulæ per eum ibi positæ, ex quibus in multis asguit maioritatem Conuentus, & ipsum Conuentum esse supra Magistrum seu superiorem Magistrum. Videas cum, quia ibi amplè per eum de illi potestate describit.

Quinta consi. Fnerūt & alij milites, qui Templarij dicebantur, & circiter annum Domini 1117. sub Pontifice Gelasio II. Hierosolymis in iterum sumperunt: vt refert idem Polydorus in loco supra alleg. & Philip. Bergomen. in suo supplemento. Chronicarum, lib. 12. Hi, quia in parte Acedi templi habitabāt, Templariorum nomē inde habuerunt. Hi primum deuotionis gratia non longe è sepulchro domini habitantes, Christianos peregrinos hospitio cum charitate suscipiebant, atque eos per sacraloca & templa armati ducebāt & comitabantur, vt omnem terram sanctam tuto inuiserent, & inde sine aduersariorum molestia reducebant. Fuerunt huius charitatis officij autores viri pietate insignes nouem num. quorū Principes Hugonem, Paganum, & Gaufrēdū de S. Alexandro extirissē ferunt. Vtebantur atque in cedebant mantelis albis cum cruce rubea. Durauit hæ religio ferme 200. annos. & maximas facultates & oppida quæ plurima vbiq; gentium suo tempore possedit. Veruntamen conuicti demū impietatis, quæ qui Hierosolymis agebāt ad Saracenos defecissent, essentq; in foeda vitia propter rerum abundantiam à Christianis comprehensi, tãquam infideles & hæretici, pontificatu Clementis V. extirminati sunt. Et etiam, qui apud Gallos stabāt, cum vbiq; ignominiosè nimium vitant ducebant, à Philippo Francorum Rege Pontifice Romano cœcedent. Quib. omnib. deletis, corū bona opulētissima, partim militib. Rhodianis, imo maior pars, partim nouis religionib. attributa & consignata sunt. Et istis Templarijs Hierosolymitanis priuilegiū concessum erat, Vt excōmunicati per suum Priorem, qui sacerdos erat, absoluerentur: vt in c. canonica. de senten. excom. extra.

Sexta confid. Alij reperiuntur milites Theutonici, & eorum religio ex vtraque priorum mixta est, cum hospitio suscipiunt peregrè illuc profectos, & cum res exigit pro Christianitate & fide, armis certant. Initium fecit vir natione Theoticus, qui post Hierosolymam receptam à Christianis vna cum pluribus suar nationis ibi remanserat: Is uxorem & facultates habens motus suorum popularium (qui sepulchrum domini quotidie visitabāt) misericordīa, qui neque linguam nouerant, neq; diuersorium inuenirēt, domum suam hospitem illis communem fecit, ac inibi diuē virginis facellum adiunxit, cui postea turba magna fidelium, tam pro infirmis curandis & sollicitandis, quàm pro tuenda fide dicauit: Vnde Deiparā Mariā virg. milites sunt appellati. Teguntur pallio albo cum nigra cruce, subtus & tunica nigra. Ex statuto nullus nisi Theoticus illius militiæ esse potest, atque idem clavis ortus sit natalibus, & cui proponatur antereceptionem, vt contra fidei hostes, & sacratissimæ crucis domini nostri paratus sit omni tempore dimicare. Item, barbam vnusquisq; nutriat, præter eos, qui sacris intendūt, & denum dominicam orationem pro canonicis horistantum vsurpet.

Hæc fuit Theotonicæ militiæ origo, & est multum laudanda, cum eam Roma Pontifi. postmodum approbarint.

Hi post Hierosolyma iterū amissa reuersi sunt in Germaniam, & terram Prusiam subegerunt, & occupauerunt. Et prius castellum ad Visulam fluiuium construxerunt, & mox successu temporis oppidum frequens cultu apparet, Marienburgū vocant, caput atque sedes eorum, qui vniuersi ordinis funguntur magisterio. Abundant diuitijs: nec minor quā Regib. est illis potentia: Vnde nullus ambigere potest quantus & qualis honor & reuerentia eisdem exhiberi soleat.

Septima confid. In Hispania sunt milites S. Iacobi sub regūla Diui Augustini instituti, & sub Alexandro III. Pontifice Romano (qui ordinem eorum approbavit) .initium cœperunt, quorum primus fuit Magister Petrus Ferdinandus.

Octaua confid. Alios esse milites quos Catalanenses (à loco sic dictos) ponit ipse Polydorus in dict. suo libr. Istius militiæ fuit autor Rex Sanctius. In anno 1160. nigrum amictum cum cruce rubra portant. Sub ordine Cisterciensi profitentur. Et istiusmodi etiam sunt in Lusitania, quā Portugaliā vocamus, milites Iesu Christi, quos (teste Platina) Ioan. xx. sub Dionysio Rege anno Domini 1325. instituit, vt essent, qui ex officio Saracenorum insultibus Berhica id temporis tenentibus resisterent: Crucem rubram attingunt pallio seu mantello. Huius ordinis est gubernator Abbas Alcohafiani monasterij, Cisterciensis congregationis, Vlyssonenfis diocesis, & con-

scribendi & exauctorandi milites habet potestatem.

Nona confid. Sunt etiam alteri apud Alicantiam oppidum in Regno Castellæ militibus, de quorum initio patum recitant scribenas, cobus, Rex Aragoniæ, duos etiam ordines, quorum alteros sanctæ Mariæ de redemptione captiuorum, siue de mercede vocari voluit, quos captiuos redimere onus incumberet. Palliatur albo cum nigra cruce. Alteros Montebanenses, rubra cruce munitos nuncupauit, quos que militiam Gregorius IX. sua autoritate approbavit. De his militibus etiam, & ordine eorum ponit Volaterranus in sua antropologia, lib. 1. in ordinibus militares, quem videas.

Decima consider. Alij sunt milites partitici, qui habent certum ordinem regularem intra eos vltra milites simplices: & isti in Francia dicuntur milites ordinis: quod aptè & accommodatè dicitur, eo, quia militia potest dici ordo, cum milites laudabiliter & virtuosè viuere debeant, dicit Lucas de Penna in leg. his quidem. in 2. Cod. qui milit. poss. libr. 12. Et idem ordo dicitur milites ordinis. Habent tamen inter eos quod signum particulare propter quod dicuntur habere dignitatem militarem particularem & specificam vltra alios, vt in Francia torquem ream, quod est signum militia, vt dicit text. cap. ius militare. 1. dist. 1. Vbi dicit text. Quod ius militare est belli inferendi solennitas facienda, faciendique nexu signo dato egressio in hostem vel pugnam cum missio. Item signo dato recipitur item flagitij militaris disciplina, si locus dicitur: Item stipendiorum modus, dignitatem gradus, primorum honor, veluti cum comar vel torques donatur: & vt dicit Ioan. de Turrecrem. ibi. Illo iure militari habetur, in gradu siue dignitatis officio vnus alium preceat: vt puta in quo gradu Comitum Dux, Marchionem, Dux Ducem: & vt dicit Princeps, omnes excellit dignitate. Et qualiter dicitur Comes ab alio Comite, & Dux à Duce, & Marchio à Marchione, & Princeps à Principe: dicitur 2. part. vbi etiam posui de illis militibus, & de ordine ipsorum, qui fuit institutus in Regno Francia per Ludouicum Regem XI. in honorem S. Michaelis Archang. certo militum numero decreto & ordinato. Inter quos Rex ipse est summus caput, & cuilibet certorum militum librarum annuorum pro status augmentatione assignata regia pensione. Et isti milites de ordine regerantur portantes auream torquem, & D. Marchionis regum insigne aureum pendens, vt publicè videri potest. Vnde secundum Budrum in suis annotationibus super l. vlt. ff. de senato. torques aurea militibus ob rem strenue gestam donari ab Imperatoribus

tribus solebant. Vnde Torquati dicti. Torquati cum en hodie vocitari debent equites, qui vulgo Cochleati dicuntur, quos Rex noster gestamine sine regioque insigniuit. Nec potest aliquis vti hoc in signi ornamento, nisi cui Rex concesserit, insigne Ionathæ, cui Antiochus dedit potestatem bibere in auro, & esse in purpura, & fibulam aurcam ferre, Macchab. 11. & figurata est Gen. 41. Vbi Pharo, Rex Aegypti, in signum præmij, & sauendo Joseph præposito suæ domus, in signum militiæ & dignitatis, dedit ei torqueum auream. Et Dan. 5. Vbi etiam per Regem Balthasar circumdata est collo Danielis torques aurea, quod est signum præmientiar militaris in domo Principis. Cui adiunxit Christianissimus Rex imaginem diui Michaelis, cum nemo sit adiutor illius, nisi ipse Michael Princeps fidei Christianæ in locum synagogæ synagogatæ, vt dixi supra in tertia parte huius tractatus.

Et ideo, cum S. Michael sit signum & tanquam patronus & protector huius ordinis excellentissimi. potest dicere Rex noster Christianiss. illud Dani. 3. Ecce Michael vnus de Principibus, primus vultum adiutorium meum: & c. o. c. in fin. Nemo est adiutor meus in omnibus, nisi Michael Princeps vellet.

Quo autem ordine incedere & sedere debeant prædicti milites, quomodo alios præcedere debeant, dixi supra: Sed tamen inter eos habent ordinem de modo & ordine præcedendi que est talis.

Item pour oster toutes erreurs, doubles, scrupules & ambiguïtez qui porroient venir touchant à priorite & postiorite des boncours, estatz & degrez denre lesditz cheualiers, compagnons & freres de l'ordre. Attendu que vraye & fraternele amour ne doit point auoir regard à ces choses. Nous volons & ordonnons que tant en aller, vraye loier en leglise, ou chapitre, à table, nûmer, parler, & autres, & en tous autres fuitz & choses quelconques de pendans, regardans & touchans la situation en l'ordre prestes, les freres & compagnons dicelluy ayent & tiennent maniere, lieu & ordre selon que auant ou apres ilz ont receul l'ordre de cheualerie. Et si plusieurs en y ont eu en vn mesme iour eussent estez fuitz cheualiers, ordonnons que le plus ancien de ulx ait premier lieu en ce die est, & les autres ensuyuant. Et quand à ceux qui cy apres seront mys à l'ordre par election du son Roy ou desditz freres de l'ordre; ordonnons qu'ilz auront le lieu selon le temps qu'ilz seront entrez en l'ordre. Et si plusieurs en y auoit d'un mesme iour ilz auront premier rang comme dit est. Excepte, Empereurs, Roys, & Daues, lesquelz pour la grandeur & haultesse de leurs dignitez auront lieu en cest ordre selon le temps qu'ilz auront receul l'ordre de cheualerie sans en auoir autre: & zardables de lignage, grandeur seigneuries, offices, & autres richesses, ou puissances.

Philippus verò, dux Burgundiæ, in suo ducatu Burgundiæ, & in vrbe Diuionensi hunc ordinem

militatem ordinauit. Et pro huiusmodi ordine instituendo, accepit signum velleris aurei pendulum cum torque aurea. Alij verò Principes habentes tales ordines alia & alia habent signa, quæ eis relinquo. Sed an quilibet Princeps in suo dominio & principatu hunc ordinem creare possit, nõ insisto.

Sed quicquid sit, Hi milites præferuntur cæteris militibus, qui sunt simplices, non existentes de huiusmodi ordine: & sic laudandi sunt ex pluribus præ cæteris nobilibus, cum vltra nobilitatem quo ad nos habeant illam dignitatem à Principe, & sunt aggregati consortio seu societati Principis: ita, quod liberum ad eum habent accessum, in negotijsque Regni pertractandis assistunt, & sunt de consilio secreto ipsius Principis. Et vt dicit Lucas de Penna in leg. vnica. Cod. de equestri dignitate, libr. 13. plus laudandus est, qui militiam à Rege suscipit, quàm is, qui recipit ab inferiori. Et istos videtur adaptare Purpuratus in leg. 1. colum. 11. ff. de officio eius cui mandata est iurisdicção. Patritijs, sed non video eius bonam adaptationem.

Vndecima consi. Alij sunt milites simplices & communes, de quibus in iure loquitur & laudantur in pluribus, dum modo habeant ea, de quibus in gl. in l. pe. ff. ex causis maiores. cui addo gl. in §. fi. in verbo. siquidem. in auth. de mandatis Principum.

Et ideo Cy. & Sal. post eum, in l. 1. C. de iur. & facti ignorantia. & post eos d. meus Ias. dicunt, quod milites nostri temporis non gaudent priuilegijs militum, Eò, quia non habent virtutes necessarias ad militiam: idem tenet Bar. in l. filius familias. §. veteranus. ff. de procura. & in l. militibus. C. de procuratoribus.

Quæ autem sint illa priuilegia militum, & vtrū extendantur ad doctores, & clericos, qui sunt milites cœlestis militiæ, ponit Alex. in l. centurio. in prin. ff. de vul. & pup. substi. & forte ea ponã supra. & etiam priuilegia doct. in suo loco.

Militiæ huius summa laus est communi vilitati intendere, vt dicit tex. in summa. 23. quæst. 1. Lucas de Penna in leg. vnica. in 2. volu. Vt armorum vsus: lib. 12. Instituta est enim propter duo, scilicet, propter iniuriam propulandam, & vindictam inferendam. 23. q. 1. c. 1. Est autem exercenda ea intentione, vt mali coerceantur, & boni sublimentur. 23. q. 1. c. apud. & c. sc. Namque & plerique sancti patres ex militia laudem acquisierunt: Vt Propheta Dauid, qui militasse legitur. 1. Reg. 28. c. & Cennurio, vt in c. nobi. 23. q. 1. & de pluribus alijs, vt infra dicam suis locis: Ipsa quidem militia non culpatur, sed ita militandum est, quod nil vltra stipendia quaratur. c. militare, eadem causa & quæstione. & vide Lnc. de Pen. in l. 1. in 1. col. Co. qui militare possunt vel non. & in dict. leg. vnica. Co. vt armorum vius.

NONA PARS

Miles enim procedens ad bellum, si occidat aliquem, non est reus homicidij, quia legitima superioris autoritate occidit. ca. miles. 23. q. 1. Militaris quippe est disciplinæ tenacissimū vinculū, in cuius finis ac tutela strenuus tranquillūq; beatæ pacis status acquiescit, ut ait Valer. lib. 2. c. 2. in prin. Disciplina siquidem militaris acriter retenta, principatum Italix Romano imperio peperit, multarum urbium, magnorum Regnorum, validissimi marum gentium Regimen largita est, fasces Pontici sinus patefecit, Alpium Taurique montis cōuulsa claustra tradidit, Ortusque & paruula Romuli casa totius terrarum orbis fecit columnen. hæc vbi supra. Et refert Luc. de Pen. in l. ram collatores, in 3. col. C. de re mili. lib. 12.

DVodecima consid. Duplex est militia secularis, scilicet equestris & pedestris. le. à caligato milite. in glo. Cod. de nuptijs. Et pedestres milites dicuntur, qui habent caligas de corio. Et equites qui in equis vadunt. & notatur l. non omnes. §. qui in pace. ff. de re milit. Inde Magister militum dicitur equitum & peditum Magister. l. 1. & 2. Co. de offi. præf. præto. & l. 1. C. de offi. Magistrum militum. Et vt dicit Tit. Livi. de bello Maced. lib. 3. Equestris milites dicuntur equi milites. Ita dicit Luc. de Pē. in d. l. 1. in 1. col. C. qui militare possunt vel non. Et isti simplices milites Equestris sunt in dignitate, i. ordine post clarissimos, vt est text. & ibidem Lucas in l. vnica. C. de equestri dignitate, li. 12. & infra amplius dicturus. Ibi, ponam eos post constitutos in dignitate, & ex quibus laudari possunt & debent.

Equestria verò loca in theatro 14. gradibus cōcluderentur, qui & ipsi ordines dicuntur. Sæpe enim apud autores Suetonium, Iuuenalem, & ceteros de 14. ordinibus mentionem fieri inuenies, per quos equestria loca 14. graduum nomine intelligi conueniet, vt dicit Vdal. Zasius in repeti. l. 2. §. post hunc. maxime. ff. de orig. iur. in verb. in equestri dignitate.

Er aduerte, quod secundum Budgum in suis annotationibus super leg. si. ff. de senato. Dignitas equestris, quæ hodie à Regib. & Regnum legatis, aut exercituum præfectis donatur, decus est militiæ, & ius annulorum donare apud antiquos erat, id ferme, quod equitem facere dicimus. Et dicit idem Budæus in dicto loco, quod in signe militis Equestris erat olim annulus aureus, hodie verò calcar aureum, & hoc accipiendo militem pro illo, qui habet illam dignitatem, quod tamen in iure non reperitur, sed p milite simplici tã Equestri quàm pedestri.

Decima tertia consid. Inter milites equestris sunt multæ dignitates. Quidam sunt in maiori dignitate. vt sunt Duces seu Principes militū: & isti sunt in primo gradu, & apud nos vulgo dicitur Connestabilis, de quo supra dixi in 6. part. huius operis, in 7. in fin. & in 8. consid. Vbi posui de e-

ius excellentia & dignitate, & quomodo habere munim locum post Principe, ita (vt ibidem videtur) quod præcedere debet Cancellarium.

Et tales Duces sunt, qui præ sunt exercituum, cecendo dicti, licet forte melius dicerentur gubernatores. arg. eius quod notatur in le. quem ad nauis. ff. ad leg. Aquil. vt dicit Luc. de Pen. in collatores. in 2. col. C. de re mil. Et ibi dicit, tales Duces debent ordines instruere, & præcedere, & tramites, per quos sit eundem, vt in proce. forum. §. 2. vt nihil ex militaria linquitur in cognitum: His autem cessant locati. & Prouer. 11. Vbi non est gubernator, populus corrui, salus autem, vbi multa confusio. Ergo Duces, vt dicit, verius & vtilius pugnant. Vnde Ouid. 13. Metamor.

*Quippe manus fortes, nec sunt tibi maris secundæ,
Concilij cessere meū, tibi dextra bello
Vtilis ingenium est, quod eget moderamine nequæ,
Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri est.
Tu pugnare potes: pugnandi tempora mecum
Elegit Atides, tu tantum corpore predes.
Nos animo, quantoq; ratem qui temperat antea
Remigis officium, quanto dux militem aior:
Tantum ego resupero, nec non in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu, vigor omni in illis.*

Et vt ibi dicit Luc. de Pen. Pro his & corum salute, etiam honesta mors à militibus est appetenda.

Sed aduerte, quod quando creatura lis tribunus, scilicet primus qui dicitur Connestabilis, debet ei extensa manu dextra dari gladius aureus, & dicit: Accipe sanctū gladium, in quo des aduersarios populi mei. prout olim fiebat, & habetur 2. Macchab. c. vlt. De officio huius reperitur scripta, tam in sacra script. iure Canonico, quam ciuili, & in dictis Historiographis & Poëtarum: ex quibus multa ponit Luc. de Pen. in l. tribuni. C. de re mili. li. 12. Quæ quidem simplicium Iuristarum notitiam (cum motum habent ad laudem militiæ, & illi dignitatis honorere volui. Nam vt dicit secundum sacram scripturam, debent milites ad pugnam præparare, instruere, & præcepta dare, vt formidolosi etiam corde pugnandi, & plures alij ad pugnam in habiles reuerantur ad domum: & ista habentur plenè Deut. 20. Illi instruunt Duces exercitus quid habeant agere ante conflictum belli.

Adde tamen vltra Lucam, quod debent exploratores mittere ad inuestigandum de vicinis aduersariorum, & de dispositione ciuitatis. Scitur expugnanda: sicut fecit Moy. pro terra Chanana, qui misit 12. exploratores, vt habetur Num. 13. Similiter fecit Iosue, vt habetur Ios. 2. & habetur 1. Regum. 26. ca. vbi Dauid misit exploratores contra Saul.

De iure verò ciuili plus in obseruanda dicitur.

nam, quàm in præcipienda eius cõsistit officium. *ff. de re mil. De* bent autem parcissimè committit dare, Equum militarè extra prouinciam non duci non permittit. (Istud optime practicum Hispani, cum non permittunt, quod equi eorum qui sunt multũ agiles, nostris armigeris Gallicis vendantur. Ad opus priuatum, piscatum, venatum, militem non mittit (quod male obseruauit Galli) cum sint plus dediti uenationib. quàm exercitio rei militaris: sed milites in castris retinet, quo ad exercitationem producere, claues portarum suscipere, vigiliis interdum circuire, frumentationibus commilitum interesse, frumentum probare, mensuram fraudem coercere, delicta inuasi modi secundum suam autoritatem castigare, principijs frequenter interesse, querelas commilitonum audire, ualitudinarios inspiceret, ut ad l. officium per totum. Et adde, quoniam etiam de iure ciui. officium eorum est explorationem mittere.

De iure uero Canonico debent Duces exercitus milites monere & instruere, ut parati sint ad laborem, in hostes etiam à dorso excurrere, & ut uicos fortes condecorare laborare, quatenus eorum opinio ex laboris qualitate amplius in Republica Deo auxiliante proficiat. Scultasq; id est, exploratores mittere, quicquid hostes faciant indagare. Ita quod in aliquo reprehendi nequeunt, nec in Reipublicæ intelligatur. Iuxta monita Gregorij. 23. q. 8. c. vt pridem. Vtque omni timore timore deposito, contra inimicos sanctæ fidei, Reipublicæ, omnium religionum aduersarios, ut agere studeant, adijcentes: Quòd si quis morietur pro fidei ueritate, patriæ defensionis, & saluatione Christianorum, à Deo cœlestis premium consequetur, eadem quaestione. e. omnino. Debent quippe duces appetere bella non periculo fundendi sanguinem, sed tantum causa defendenda Reipublicæ (in qua Deus colitur) affectu. eadem causa. q. 4. c. si non ex fidei. Vt sic nominat Christi per subditas gentes fidei prædicatione circumquaq; discurrat. Ibidem & foren. sibi. bellat aduersarijs Catholicæ Ecclesiæ, pro Christiano populo uehementer obistere, & Ecclesiasticam uiam sicut decet bellatores domini fortiter defendere. ea. q. ca. sicut excellentiam. non cupiditate crudelitate bellare, sed pacis studio, ut maxime coerceantur & boni sublimentur. ea. cau. q. 1. ea. uel. & hæc est summa militiæ laus. Inter alia bona uirtuta, obedientiam Reipublicæ utilitatibus tribuere, quicquid sibi uiliter imperatum fuerit obtemperare, eadem qua. in summa. Hæc Lucas pra.

Secundum uero Poetas, & Scriptores historiarum hæc materia plura inueniuntur. Nam seruatum Salutium in Iugurino de Metello, & Alio referentem, debent transuersi itineribus, castra mouere, iuxta ac si hostes adessent, uallo fos-

saque munire, uigilias crebras ponere, & eas ipsi uel per alios circuire in agmine: interdum in primis, modo, in postremis, sæpe in medio adesse, ne quisquam ordinem egrediatur, sed cum ordinibus frequenter intercedere, quid hostes agant diligenter explorare.

Sed adde, quod hanc explorationem multum commendauit Vegetius de re militari, lib. 3. tit. 26. dicens: Difficile vincitur qui uerè potest de sui aduersarij copijs iudicare. Et Frontinus lib. 1. tit. 2. laudat Scip. Afr. qui misit exploratores in castris aduersariorum ad seruandum de eorum uiribus, & de situatione castrorum: redeundo ad eundem Lucam. Vbi cum opus est eandem militiam secum habere. ac ut formido, & fuga hostium latius crescat, diuersa castra agitare simul ac si nullo proposito omnia prouidere, apud omnes adesse, laudare, & increpare merentes. Item prælijs interesse: nam ob pudorem suæ præsentia augetur audacia pugnantibus, non tamen se certamini faciliter ingerat. Nam in milite vnus fors est, in Imperatore, id est, in Duce exercitus, periculum vnuerforum, dicit Egeffippus de bello Iudaico, lib. sexto. Secundum Quintilianum in milite Mariano: debet rribunus milites continere, ut alij excubent armati, alij elaustra portarum tueantur, alij uallo fossaque scutis innixi cingant exercitum, cibum que stantes capiant. Et, prout ait Petrus Blefens. in quadam epistola: Nihil damnabilius est in milite quàm ocium, per quod usus armorum dedifitur, nutritur pusillanimitas, uires fatiscunt, obrepit inertia, & ad immunditiæ actus animus occupatur. Item debent continere militiam castrensis disciplinæ, percipere seueritatem, Imperatore, uel Rege curis maioribus districto delicta militum coercere, & peccata corrigere: ad ipsos confugiendum, coram ipsis querendum est. Idco his milites parere lex iubet. ut ff. de re militari in pluribus locis: quia non solum militibus, sed etiam centurionibus. Præpositi partem quandam Imperatoriæ obtinent potestatis, secundum Quinj. ibid. plenius in hoc Egeffippus de bello Iudaico, lib. 3. Singuli commissa sibi munera non deferere, instruere muros, manum legere bellatoriam: Ex quibus Iosephus Galilæam descendens, munire castra, instaurare propugnacula, validissimos quosque, & bello promptissimos adscire sibi impigrè curabat, Regiones latrocinij defendere, quotidie in castris milites Romanæ militiamore exercitare, diuidere ordines, distribuere quo facilius disciplina ab omnibus exigeretur, ne quonquam lateret quæcunque munera propria deseruisset. Instruebat etiam ut agnoscerent excitatores rurbarum, & reprehensiones, sequerentur ordines, aciem dirigerent, clipeos intexerent, ut murali uice, si forte uis hostium irueret, sic se aduersum incurfantes defenserent, subuenirent laborantibus, fessis compati. pericula aliorum in se transfundere;

N O N A P A R S

dere: nec solum belli artes instat Romanæ militiæ docere, sed etiã ante bellũ, quæ amplius ante bellantes iuarent denũciare, vt miles sibi cibũ & arma portaret, vallo & fossa se muniret, castrisq; ponendis præueniret hostẽ, obtemperare præceptis, furtis & rapinis abstinere assuesceret, lucrum propriũ putaret si nihil dispendij ruralib. cultoribus ingeratur. Quid enim distat ab hostib. qui ipse hostium modo auferat, & tam socios quàm aduersarios spoliat? plerunq; in bello valere bonam conscientia, eo, quod amplius de diuino auxilio præsumeret, qui se nulli affinem criminini recognoferet. Hæc ille de Penna in loco vbi supra, & de singulis omnibus infra dicam.

Franciscus etiam Patritius, in libro de institutione Reipublicæ, lib. 9. tit. 2. ponit huiusmodi officium Ducis exercitus secundum quod de iure ciuili ponitur in d. l. officium. Vbi etiam ponit, quomodo coeundi sunt milites, scilicet, per multam pecuniariam, munerum interdictionem, militiæ mutationem, gradus deiectionem, ignominiosam missionem. l. desertorem. ff. de re militari. & per capitis truncationem. leg. qui commeat. §. arma. ff. de re militari. & l. omne delictum. ff. cod.

Missionum tamen triplex est causa, vt in l. milites. ff. de re militari, & duo sunt genera, l. 2. ff. de his qui notantur infamia.

Dicit etenim F. Patritius vbi supra, quod nihil rarius, aut difficilius optimo Duce exercitus, seu Imperatore inueniri potest: Ex quo Alexander Macedo admirabatur, quod Athenienses singulis annis novos Imperatores, seu Duces exercitus eligerent, cum ipse in omni vita non nisi vnum Ducem bonum Parmeniona inuenisset. Etenim de Homeri versibus certamen esset, quisnam omnium elegantissimus haberetur, cum pretulit, qui de Agamemnone est: hic vt unum quæ fuit bonus, & Rex miles & acer. quasi manus, & mens in Duce sunt necessaria, consilium, & robur, quæ duo in Parmenione præcipua extiterat. Nam manu strenuus, & prudentia præstantissimus habitus est, quin etiam 70. ann. natus, iuuenis Ducis, & egregij militis munera sæpe implebat, quem dicunt scriptores multa sine Rege Alexandro prospere egisse.

Et refert Ciceronem dicentem, in Imperatore, id est Duce exercitus, existimari quatuor res in se oportere: scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem, & deinde addit: Virtutis Imperatoriæ sunt labor in negotijs, fortitudo in periculis, & industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo, vbi multas virtutes Ducis exercitus, seu Imperatoris ponit, laudando eas.

Et huic Duci, Imperatori, seu gubernatori tenentur omnes obedire, quæ obedientia consistit in reuerentia exhibenda, in mandato suscipiendo,

& in iudicio subeundo. & quomodo sit tali obediendum ponit amplè Bar. Cæpola in tractatu de Imperatore militum eligendo. in verbo. Imperatore, vbi amplissimè.

De huiusmodi Duce, officio ipsius, & de eius Ducum, vide Raphaelen Volaterranum in commentarijs vrbanis, lib. 30. c. 4. cum seipsum multa præclara ponit, quæ licet non sunt exactissima. Inter alia enim enarrat, quod Agesilaus accubabat: oportere Ducem habere tria: Erga quosdam inimicos audaciam, erga subditos beniuolentiam, erga temporum opportunitates rationem.

Epaminondas videns pulchrum exercitum, ne Duce, video, inquit pulchram bestiam capite.

Philippus, solebat dicere se malle habere exercitum ceruorum, cui præflecter, quàm leonem cui præflecter ceruus. Alia vero egregia dicitur eum videre poterit quisque ibi.

DEcima quarta consid. Locum tenentes leguntur in aliquo actu eis commisso habentes actus administrationem, vt in aliquo exercendo præcedunt omnes, & quoscuq; alios accipies in illo actu eisdemq; debetur per omnes alios quoscuq; (etiam si fuerint maiores diuitia, quæ consistit in reuerentia exhibenda mandato suscipiendo, & in iudicio subeundo dicta reuerentia etiam consistit in hoc vt affertur ei, & detur ei primus locus in sedendo, stando, & eundo, vt notat gl. notabilis in summa 93. & notatur per Gostredum in summa, in ti. de maiestate. & obed. in §. reuerentia debet. per illam glossam vult, quod minori cui maior administratio commissi, debetur reuerentia & obedientia ab ipso maiore. Et de his videre poteris Capolam Venetum in tracta. suo de imperato. militum eligendo. in verbo, pro imperatore. in 8. col. & ibi probatur esse verum per plura, etiam si alij sint maiore auctoritatis, dignitatis, nobilitatis, scientiæ, magis diuites, aut quomodoocunque sint potestatem Principem, qui eidem administrationem det. De quibus omnib. suis locis dicemus, & de imperatore in 7. par. in to. consid.

DEcima quinta consid. si ista, de dispositione duorum capitaneorum Venetorum, quos contendebat super præeminentia illius status, quæ seu generalis gubernatoris exercitus, in qua auctoritas Capola posuit 46. conclu. in suo tractatu de imperatore militum eligendo, in fi. quas in præcedenti sua materia optimè probat: & ne sint de his, solum illas conclusiones referam.

Prima conclu. In imperatore, seu Duce exercitus, aut exercitus quinque requisita sunt, scilicet, scientia rei militaris, virtus, auctoritas, & felicitas. Hæc singula probat in tractu. in præcedenti do arguit pro illo qui contendebat contra aduersarium, & etiam pro imperatore electo, vt pro imperatore vero, &c.

Secunda conclu. Fides præsumitur ex dignitate, & bonis moribus. Ista comprobat Cæpola in ver. pro Imperatore. col. 6. ibi. Hæc autem fides. coll. 6. illius versic. vbi plura ad hoc allegat.

Tertia conclu. Infidelitas præsumitur ex Inimicitia & auaritia. Ex quo sequitur correlatiuū, quod sine fide præsumitur inimicus, & auarus: probatur. in d. ver. pro Imperatore. colum. sexto. huiusmodi ex amicicia. & ibi: Item præsumitur infidelitas.

Quarta. Quòd inimicus, vel auarus non eligatur in Principem, Ducem, seu gubernatorem militum. probatur in loco præallegato.

Quinta. Scientia rei militaris cõsistit in cognitione itinerum, locorum, personarum, ingenio, experientia, & in cognitione omnium rerum ad vim militarem pertinentium, probatur ibi in verbis. Scientia.

Sexta. Rei militaris scientia acquiritur per sollicitudinem, vigilantiam, assiduitatem locorum, per doctrinam, & lectiõnem librorum de re militari, & per omnes reliquas partes virtutis rei militaris: De quibus satis probatur ibidem in d. ver. scientia in verbo virtutis, & amplè in pluribus considerationibus sequentibus.

Septima. In milite præsumi potest, & cognosci virtus rei militaris ex ætate, tempore, natione, loco, præceptore, & experientia. De singulis declaratur Cæpola ibi in verbo, scientia, & in verbo, natione.

Octaua. Partes virtutis rei militaris sunt Sagacitas in consulèdo, Consilium in prouidendo, sollicitudo in agitando, Celeritas in conficiendo, siquid accedendo, Astutia sine Sagacitas in stratagemis, hoc est, astutijs rei militaris, Solertia, & sollicitudo cum assiduitate, & patientia laborum, sollicitudo bona valetudo, magnanimitas, rerum gerendarum fortitudo, & contemptus periculorum. Fides etiam adiungi potest, sed eam non partem virtutis, imo vt necessarium, & primum in principio tenet Cæpola: vt ait in prima conclusione supra posita, & ibi dixi in d. ver. pro imperatore. Nam quanto magis valeret miles in cæteris in Imperatore necessaria dicuntur, tanto magis de eo dubitandum esset, si in ipso fides non accideret.

Nona. Potius eligatur prudentior, quàm fortior. Ex quo sequitur, quod in Duce exercitus, præponenda est prudentia fortitudine, & sic potius attendi debet prudentia, siue scientia, quam fortitudo, vt probatur clarè in d. tract. in verbo, virtutis.

Decima. Si quis est pulchrior & fortior, in duce in imperatore exercitus eligendus est, probatur infra dicendis, & ibi per Cæpolam.

Vndecima. In virtute rei militaris continentur mansuetudo, modestia, clementia, suauitas, facilitas, temperantia: cunctis in rebus innocentia,

fides, liberalitas, atque iustitia.

Duodecima. Autoritas acquiritur propter virtutem, corporis formositatem, dignitatem, honorem, potentiam, diuitias, nobilitatem, felicitatem, humanitatem, elementiam, & per cæteras rei militaris virtutes, præsertim ex rebus feliciter gestis. Ista cõprobantur ample in d. tract. in verbo, autoritatis, & dixi supra in prima, & infra in vndecima partibus.

Tertiadecima. Quæ ex prædictis infertur in eligendo Duce, seu Imperatore exercitus, consideranda est in primis persona quæ eligitur si possit esse Dux, vel Imperator exercitus. Secundo, Actus illius. Tertio, natio, siue origo. Quarto, nobilitas. Quinto, dignitas. Sexto, facultates, siue diuitiæ. Septimo, fides. Octauo, scientia rei militaris. Nonno, virtus. Decimo, autoritas. Vndecimo, felicitas de quibus omnibus ex li. ibi Cæ. & infra particulariter dicitur.

Quartadecima. In eligendo aliquem ad honorem, siue munus personale decem sunt consideranda, quæ ponit glo. rubricaria. C. quem admodum ciuilia munera. lib. 10. & ibi Ioan. de Plat. de quibus in 1. par. in 44. cõsideratione dixi, ideo hic non repeto.

Quintadecima conclu. sumitur ex dictis Hieronymi, quæ habentur in lib. Leuit. de quo c. licet. 8. q. 1. scilicet qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui deniq; in omni virtute eminentior, ille ad Ducatum siue gubernationem eligatur exercitus, & satis probatur ex his quæ dicta sunt de virtute & scientia.

Sextadecima. Non debet, nec potest de iure eligi in ducem exercitus, qui nõ sit miles, nec debet, si est iunior, & si diu non militauerit. Et hoc probatur ex dictis Cæpolæ in dict. tractatu. in principio. vbi dicit seniores, & antiquiores esse præponendos.

Decima septima. Si exercitus Imperator, seu Dux electus, vel constitutus est alijs fidelior, indistincte omnes militum Duces sub eodem iure militare tenentur. probat hanc conclusionem Cæpola amplè, in d. ver. incip. pro Imperatore, & c. & infra dicitur.

Decima octaua. Si electus est magis dignus, & sufficiens, quam alij, licet fidelitate pares censerentur: sine dubio perfecta esset electio, & possent de iure cogi sub eius potestate militare, & manere, quamuis alij sint eo nobiliores, & digniores. probatur hæc conclusio in d. ver. pro imperatore. in distinctione magna.

Decimanona. Item, si Imperator, seu Dux, & ceteri militum Duces, sunt pares fide, virtute, præstantia, & sic sunt æque sufficientes ad regendum exercitum, non possunt duces armorum de iure denegare ei subesse, licet sint eo seniores, & alijs nobiliores, & digniores: Quæ conclusio est verissima, & necessaria, & probatur in d. ver. pro impera-

N O N A P A R S

imperatore, in tertio casu principali distinctionis magna.

Vigesima. Quando est dubium quis sit melior; & praestantior, potest Princeps gratificare cui vult in proponendo vnum alteri, & alius cogitur ei subesse de iure: & ista probatur in d. versi. pro Imperatore, in quarto casu distinctionis praedicta.

Vigesima prima. Si exercitus Dux electus, est dignus, & sufficiens illi gubernationi, & ducatu, & si alius esset eo dignior, & magis sufficiens satis est, quia cogitur ei de iure subesse, etiam si alius dignior dici possit.

Vigesima secunda. Princeps non tenetur eligere de iure gentibus seu militibus suis Imperatorem, seu Ducem exercitus seniore, nobiliorem, digniorem, ditio, ac praestantior, modo dignum, & sufficientem eligat, probatur in d. veri. in dicta distinctione.

Vigesima tertia. In dubio potius eligi debet ille, qui est de ciuitate, vel prouincia, vel Regno Principis, quam alienigena, nisi aliter se haberet consuetudo, vel statum loci Principis. probatur ista in d. tractatu. in ver. propter nationem, in fine.

Vigesima quarta. Non debet Imperator eligi, nisi qui assidue militauerit, & praeposendus est in electione, qui diutius militauerit, & maiora stipendia meruerit: vt ibidem in ver. dignitatis ratione comprobatur est.

Vigesima quinta. Etiam nati ex damnato coitu possunt eligi, & creari Duces, & Imperatores exercituum, dummodo sint virtute praestantes, probatur. vbi supra. ver. pro Imperatore, col. 10. ibi. vnde dicitur.

Vigesima sexta conclusio. Electus vel creatus Imperator, vel Dux exercitus in dubio praesumitur dignus, & sufficiens, pro quo faciunt infra dicenda. in 43. concl.

Vigesima septima. Non detrahitur honori alterius si ipse subijciatur Imperatori siue gubernatori generali exercitus: digno inquam, & sufficienti, licet ipse alias esset senior, nobilior, dignior, atque praestantior.

Vigesima octaua. Si electus in Imperatore seu Ducem exercitus per Principem, non est praestantior, & dignior alijs, detrimentum, & dedecus est Principis eligentis, seu constituentis, non autem alterius sub eo militantis, vt constat in d. versi. pro Imperatore. in distinctione.

Vigesima nona. A Principe, seu populo, vel senatu non a militibus Imperator eligi, & ab ipso constitui solet, & debet, vt per dictum Capolam. in d. veri. pro Imperatore, in prin.

Trigesima. Imperatori seu Duci belli non bene nec legitime constituto, non est obediendum, vt habetur. ibi supra.

Trigesima prima. Quando duo, vel plures Duces, seu Capitanei exercitus electi, sunt pares in vo-

cibus, seu suffragijs, in dubio praeferi debet qui est fidelior. dictum est supra.

Trigesima secunda. Si electi sunt pares fideles, praeferi debet qui est alijs virtute praestantior. ver. virtutes. & ver. pro Imperatore in d. trad. in Capola.

Trigesima tertia. Si electi sunt pares virtute, praeferi debet dignior honore: vt si est vnus Comes, vel Marchio, alter non. argumento quo tempestiuum. ff. ad Treb. probatur in l. amplioris honoris inferiori. ff. de fide instr. batur. & supra in 5. par.

Trigesima quarta. Quando Imperatores pares virtute ac dignitate, senior debet ante, licet alter sit nobilior, quia senior in dubio praeferi debet, etiam si sit minus nobilis. d. l. si de fide. vbi arguendo ab ordine litera, q. fieri potest. vt tur praefere nobiliorem maiori dignitate, seniore. Faciunt ad hoc dicta Capola. in d. trad. in principio, vbi posui priuilegia antiquitatis, & per eundem in hac sua conclusione. & dicitur in 11. par. Vbi posui de antiquitate, & senectute.

Trigesima quinta. Duobus electis Ducibus virtute ac nobilitate paribus praeponi debet senior iuniori. Capola ibi, & in principio traeta.

Trigesima sexta. In praeferendo vnum alteri in actu militari, primo inspicitur fides, secundo fortitudo militaris, tertio virtus siue praestantia, quarto authoritas, quinto fidelitas, sexto dignitas honor, septimo aetas, & tempus, octauo nobilitas, nono natio siue origo, decimo diuitia, adde marta, quae infra dicant, ex quibus laudantur maiores, & quae dicta sunt supra in 3. & 13. conclusionibus eum seq.

Trigesima septima. Si Imperator eligatur dignus, sit iniuria toti exercitui, nedum vni Duci, vt probat Capola in d. veri. pro Imperatore. in sexto casu principali distinctionis magna. in principio.

Trigesima octaua. Si electus Dux bellicus est sufficiens neque dignus, licet alij reperantur digni, & sufficientes, si tamen facta est electio per principem ex certa scientia, alij non possunt obediendum denegare ratione personae indignae vel insufficientis: quia reputabitur dignus, & sufficiens. Vide supra in 20. conclus. & in d. veri. pro Imperatore. & infra in 40. conclu.

Trigesima nona. Imperator belli creatus tenet scire gubernare exercitum. facta quod dictum est supra in 23. conclu.

Quadragesima. Si Princeps eligit vnum Ducem Belli ignorans de sua sufficientia, & dignitate potest vnus Dux militiae recusare venire, vel ei iurare, donec Principi hoc significauerit. Facit pro hoc c. si quando, eum ibi notatis, de re scriptis. extra. & ibi per Zabarella, vbi ponit de iudice delegato, vel executore, qui iubetur per Principem, quod ca. equa.

creatur. Nam si habet conscientiam laesam, de-
bet super federe, & rescribere Principi opinionem
sua, & expectare prius secundum iussionem, an-
tequam aliud faciat: Vt de hoc est gl. in verbo, nun-
quid in §. si tibi. in autl. de manda. Princi. in prin.
c. 3. & plures alias remissiones ad hoc allegat Ce-
pola in d. tract. in hac conclu.

Quadragesima prima. Si Princeps videt ducem
exercitus non esse sufficientem, neque militib.
gratum, debet si potest caute mutare.

Quadragesima secunda. Caueat Princeps, ne e-
tiam indignum & insufficientem Ducem, & minus
gratum militibus suis. Facit quod dicit ibi Capo-
la in art. de diuitijs.

Quadragesima tertia. Si Princeps vult omnino
ex causa (forte fidei) vnum Ducem confi-
dere, qui non videatur dignus neque gratus alijs,
non eligat, nisi cum consensu, & voluntate
suis. Sicut fecit (vt ait Capola) excelsum Du-
cem dominium Venetorum, Quando constituit
magnificum Gentilem Leonisam totius exerci-
tus gubernatorem generalem, de quo ibi erat
quæstio, & pro quo Capola fecit prædictum tract.

Quadragesima quarta. Si data notitia Principi
de alicuius dignitate, aut præstantia, vult
eum, quod electus sit Dux exercitus, quilibet
esse tenetur, nisi iuste timeret pro se, & mili-
tibus suis. Istam conclusionem probat Capola v-
bi supra. vers. circa hanc. in sexto casu principali
dictionis magna.

Quadragesima quinta. Aduertat quis, ne pro-
pter incautem electum, vel creatum Ducem non
perit, ne sub eo fortrassis postea inimico clan-
destino militare cogatur, vt ait idem Capola in
d. sexto casu principali in fine.

Quadragesima sexta & vltima conclusio. Cau-
ere quilibet miles, vel Dux siue Princeps armo-
rum. Vt quando concluditur cum gentibus suis,
sua capitula clara, ne incidat in prædictas du-
bitationes. Hæ sunt conclusiones quas dicitur Ca-
pola ex prædicto suo tractatu illum recapitulando
extraxit, quæ sunt multum vtiles & singulares
propi vel Duci exercitus.

Dequagesima septima confid. Post locum tenen. gene-
ralium, seu gubernatorem, aut Ducem belli
quædam Admiralus præferri videtur, qui habet,
& debet habere maximam dignitatem post Co-
mitem, præcipuè in mari cui præest. Et isti Ad-
mirales antiquitus apud Romanos non leguntur
fuisse creati, sed solum tempore Constantini, ere-
cti sunt isti Admiralis magistratus: vt inquit Petrus
Gotheceus in suo schedulari magistratum ciui-
um titulo de præsidibus prouinciarum, &c. Pur-
pur. in l. 1. colum. 30. in nono exemplo. ff. de offi-
ciis cui mandata, &c. dicit, Quod hic Admira-
lis comparari potest comiti rei militaris, qui mit-
tur extra mare, ex quo habet iurisdictionem sibi
datam in prouincia sibi decreta, quæ est in his

quæ eueniunt in mari, & talis dicitur illustris: cum
vt ait tex. in l. 1. C. de comitibus rei militaris, lib. 12.
ex reuerentia altissimi dignitatum, subiugan-
tur, vt his locum præsent, qui proconsulatus in-
signibus adornantur. Et non comprehenditur in
statuto prohibente ne rector prouinciar, aut aliquis
officialis quid capiat.

Antiquitus in Gallia erant tres: Vnus in Aquitania, alius in Britannia, & alius generalis in Francia: Sed hodie hæc tria officia habet illustris dominus Philippus Chabor dictus de Briõ, gubernator & locum tenens Regis generalis in Burgundia, pro Christianissimo Rege nostro Francisco. Et iste Admiralus habet iurisdictionem apud nos quæ exercetur in Palatio Parisiensi in inensa mar-
morca.

Dequagesima octid. Post hunc Ducem ex-
ercitus, & Admiralum, sunt alij quatuor sub
eo, qui olim dicebantur magistri militum, loco
quorum hodie apud nos sunt quatuor Marecalli
in Francia, qui etiam tales sunt tribuni, & Duces
Belli etiam dici possunt, vt dicit Luc. de Pen. in l.
tribuni. C. de re militari. lib. 12. Hi enim, vt dicit,
præerant Equitibus & secundum locum à Regi-
bus obtinebant, l. 2. §. in initio. ff. de origine iuris,
Et isti quatuor fuerunt ordinati, & instituti instar
quatuor magistrorum militum, qui erant Romæ,
vt habetur in l. 2. §. sancimus. C. de officio magistri
militum.

Marecallus enim est nomē officij eius, qui parte
aliqua bellicis reb. præest, vt dicit Gagu. in suis
chron. lib. 7. de quorum origine, institutione, of-
ficio, & potestate est tex. in d. l. 2. §. post deinde. ver.
populo de in de aucto. ff. de ori. iur. & in l. milites.
C. de offi. magistri militum.

Et sic, sicut olim in Romano Imperio fuerunt
quatuor principales magistri militum. d. l. 2. §. san-
cimus. Sic etiam in Regno Franciæ sunt quatuor
Marecalli, & fuerunt simul cum dictis quatuor
Magistris loco sunt hodie præfecti prætorio. d. §. post
deinde, & in Francia præsidentes, & magistri in
Parlamento. Nam præfecti prætorio, id est, magi-
stri in Parlamento, & magistri militum, non mo-
dicam inter se habent connexitatem, quæ appa-
ret ex l. 1. loquens de præfectis prætorio. & leg. se-
cunda. loquens de magistris militum, sub eod. tit.
postis. C. de offi. præfecti prætorio Africa, Et Rex
expressè eos iungit in l. 1. ff. eo. titu. imò respectiuè
sunt æquales, & origine, & potestate in his, quæ eo-
rum incumbunt officijs. & facit rub. C. de præ-
fectis prætorio siue vrbis, & magistris militum in di-
gnitatib. exc. quendis. & ibi Luc. de Pen. lib. 12. vbi
ponit aliquam disparitatem.

Sed, ex supra deductis in quarta parte, vbi posui
de Cancellario, dixi esse differentiam inter præ-
fectum prætorio simpliciter (qui dicitur Cancellarius,
& pro certo est maior magistris militum, &
est æqualis Constabili, quam est supra magistris
militum,

N O N A P A R S

militum, id est, Marefallos) & praefectum pratorio cum adiectione loci, puta Parisiensis, Tholozae, Burdegalen. Diuionen, &c. Qui tales (vt credendum est) adaequantur magistris militum, & magistri militum illis. Et tales magistri militum non subijciuntur talib. praefectis pratorio cum adiectione, scilicet praesidentibus Parliamentorum. Hinc videmus, quod in signum huius, & memoriam sub eodem tecto praesidentes in Parlamento, & Marefalli, qui sunt sub Conestabili in Palatio Parisiensi Curia tenent diuersas, vicinas tamen & contiguas, scilicet, praesidentes, & de Parlamento in magna Camera auditorij, & Marefalli in magna Aula eiusdem Palatii super tabula marmorea in alto capite dictae Aulae sita, solum de actionibus & quaestionibus bellicis coguoscetes, supra quos Dictatores nunquam fuerunt pares in potestate existentes. Nisi quis equitum magister pro necessitate temporis, aut gratiae causa, voluntarie dictatori se subiecerit. l. est receptum. ff. de iurisd. omn. iud. vt Romae semel contigit, quod Minutius Equitum magister, seu Marefallus Fabio dictatori pro subsidio ei impenso gratificauit, de quo Val. lib. 3. tit. de gratitudine. Aliter enim & alias Marefalli praesidentibus & praefectis pratorio locorum aequales semper fuerunt.

Tales etiam Marefalli habent Iudices, qui dicuntur prepositi Marefallorum vulgari eloquio, qui crimina belligerorum coequent, a quibus non appellatur ad curias Parlamentales: Et si ab eis appellaretur, appellatio esset deuoluenda coram Marefallis in Palatio Parisiensi, super tabula marmorea, & non in curia Parliamentaria.

Et dicit G. Bened. in sua rep. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Ad. cl. s. am. nu. 53. de testamentis, quod tales Marefalli non subijciuntur Quaestoris, seu Cancellarij iudicio, nec praefecto pratorio, secundum Cassiodorum, si pares Franciae non essent praesentes: sed solum Regem habent vxorem. l. fin. C. vbi senato. vel clarissimi. vel eum, cui Rex ipse commiserit: vt ibi tex. & in l. i. C. de offic. magistris militum. Sed non credo, quod istud sit verum quo ad cancellariam, per ea quae dicta sunt supra de cancellario, & eius autoritate, dignitate, praerogantia, & excellentia.

Et etiam isti Marefalli secundum Budaeum in suis annotationibus super l. posteriore, de ori. iur. ff. forte hodie dici possunt tribuni militum, aut certe praefecti militum.

Et aduerte, Quod praefectus vrbis, & praefectus pratorio, & magister equitum, & peditum, sunt in pari gradu dignitatis, & praecedunt, qui primo sunt dignitatem adeptus. l. i. & 2. C. de praefectis pratorio, siue vrbis, & magistris militum exequendis, vt dicit Io. de Plat. in l. fin. ibi: quia dignitas est. C. de decurio. lib. 10. & vt dicit contra Speculatorem, tales magistri militum sunt illustres. l. i. & 2. C. de

offic. magistris mil. & l. 2. C. de comitibus rei militaris, lib. 12.

Decima octaua consideranda. Post istos Marefallos seu Marefallos, sunt Capitanei, qui dicuntur quandoque Tribuni. quando, scilicet, praefecti centum militibus praefecti, sicut erat ille, qui dicitur in Euangelio Matth. 8. & Luc. 7. Alij quoque narij, qui praefunt quinquaginta militibus. Decani, qui decem.

Et iste status habuit originem ex Moyses Ieronis cognati seu soceri, vt habetur Exod. 18. Cum dicit. Provideas de omni plebe viros fortes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & non decurrant avaritiam, & consistue ex eis Tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui indicent populum omni tempore. Fuit etiam modo castrensis (autore Lio lib. octauo, ab vrbis data) vt miles centurionis, centurio tribunus, & bonus legati, legatus consulis, magister equitum dictatoris, pareret imperio.

Hi etiam capitanei dicuntur comites reipublicae. Luc. de Pen. in l. C. de comitibus rei militaris, lib. 12. adornatur tamen insignibus. proconsul est, gubernatoris patriae, d. l. i. mo ductibus, & ministerioribus. prouinciarum adaequantur, quando illuc mittuntur pro defensione patriae. l. 2. C. eod. & dicit Luc. de Pen. in d. l. i. cum venerit ad consistorium, assurgendum est eis, & praestari eis debet locus, & dicit Io. de Plat. in d. l. i. quod tales capitanei guerrarum, qui mittuntur extra patriam, pares proconsulibus in dignitate: Imo videtur, quod sint maiores, cum proconsules sint tantum spectabiles. l. i. C. de comitibus. consistorianis, notatur rub. ff. de offi. proconsulis. Purp. in l. i. nu. 23. ad nu. 256. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd. dicitur in telligere d. l. i. de illo capitaneo qui mittitur ultra mare, & qui habet iurisdictionem, & dicitur ille tantum, qui apud nos dicitur Admiral, de quo ante dixi, eodem teste, vt alij capitanei sunt tantum spectabiles, & ibi vide distinetur inter capitaneos guerrae & ciuitatum.

Et istorum plures sunt ordines: Quidam in primo, quidam in secundo, quidam in tertio. & sic de singulis, Et sedent in ter eos secundum eorum ordines, vt dicit Iacob. Rebuffi. in d. l. i. C. de comitibus rei militaris.

Decima nona consideranda. Habemus & alios milites apud nos, qui dicuntur centum velites, & ducenti balistarij, seu velites, ligurij, aut rorarij, vulgo dicti *archiers*: sed sunt alij, qui quidem sunt domestici, custodes, & protectores personae Regis nostri, & isti sunt honorabiles. Ita, quod postquam salutaerint vicarios Principis possunt eos osculari. l. i. C. de domesticis, & protecto. lib. 12. Et habent primicerium, qui est eius dignitatis cuius sunt Duces, vt est text. in leg. primicerius. C. eod. Et qui sub primicerio sunt

clarissimos collocatur. d. l. primicerius. vide in 6. par. in 11. confid.

Vigesima confid. Post hos supradictos Capitaneos sunt alij milites habentes dignitatem, etiam ab alijs militibus sunt honorandi, qui vocantur in vulgari nostro *les porteurs Des enseignes*, sicut *Guydon*. Et isti in iure vocantur Primipilarij, sicut hi qui primum vexillum portant ante regem, vt per Luc. de Pen. in rub. C. de Primipilo. li. 1. Et etiam hi habebant pecuniam, & stipendiorum militum administrationem. vt per eundem Luc. de Pen. in l. vtilitas. C. cod. Et isti officio funguntur, proprie ille qui portat vexillum in fronte centum nobilium, seu militum regis (qui vocatur apud nos) *les centz gentilz hommes du Roy*.

Alij vero, qui sunt in alijs societatibus militiae, sunt praepositi laborum, qui clarissimi sunt, & digni tali immunitate, quali gaudent circa Principis committuntur. l. r. C. de praepositis in libro duodecimo. Et vt dicit Luc. de Pen. in rubrica, quod legitur in primo libro tripartite historiae, quod Constantinus in somno Crucis vidit in Caelo, & Angelos astantes, & dicentes Constantino: In hoc signo vinces. Et hoc signum Crucis ante se praefertit in a. e. & in signum, vel vexillum Crucis transformauit signum victoriale, quod vocabatur laeum, quodque ante ipsum consueuerat in acie ferri: & vt dicit tale forte est flamma Regis castrorum. Signum autem imperij Romani, etiam in Caelum est Aquila, vt patet ex Valerio, in 6. to. cap. 1. ibi, libidinosi. lib. 1. cap. de pro-
p. ibi, no sinit nos, & quare dixi supra in quinta.

Vigesima prima confid. Etiam in exercitu sunt Capitaneos habentes officium vltra militiam, vt sunt Praefecti hospitiorum, qui in iure dicuntur Episcopi, quod est supra, & metis, id est metentibus militibus in terminis castrorum existentibus. Quia si supra milites demetiantur, id est, diuisa uerba assignent hospitia secundum glo. in rub. C. de metatis, & epidimetis, lib. 12. vbi & in l. o. de Plat. vocat eos Marefcallos. Et hi Praefecti secundum glo. in l. 2. C. eo. ti. habent Metas sub se, quos lingua nostra Forerios appellamus, qui cum proficiscitur Principis exercitus, & cum Princeps hospitat in aliqua ciuitate, vel oppido, mensurant hospitia militibus assignanda. De quibus habetur in rub. C. de metationibus lib. 12. Et hi Forerij metati dicuntur a metate, id est hospitij, vt in l. omnes. C. cod. tit. & est proprie metati, id est, diuidere castra, vel mutare, ponere secundum Augustio. quia in certas metas castra consuebant, & fossis circundabant, l. 1. C. de episc. & cler.

Metator autem est, qui locum praeparat aduentus, dicitur quia castra designat, a me-

tiendo secundum Papiam, vt dicit Luc. de Pen. in rub. C. de metatis & epidimetis. li. 12. Vbi dicit, quod in Regno assignare hospitia singulis temporibus exercitus pertinet ad Marefcallos, quibus generaliter pertinet cura exercitus, ordinare castra, & facere explanare vias, & pontes construi, vt exercitus transeat salubriter, & habiliter, id est, apte, constituere custodias: Primo pro Regis persona, secundo pro toto regno. Plura etiam ad ipsum pertinent quae olim tribunus agebat. Et ideo habet aliquam praeminentiam, & excellentiam vltra simplices milites, ex quo inter milites est honorandus.

Cauere tamen debet, ne, postquam sua manu scripserit super hospitis domum, nomen illius militis, cui talis domus est pro hospitio assignata, illud nomen postea deleat, aut variet: quia alias incidere in falsum & instar falsi teneretur. l. i. cum sua gl. C. eo. ti.

Et etiam si alicui assignatum fuerit hospitium, & in illo posuit aliquod signum, sorte scutum suum seu nomen, vt solent facere milites, & aliquis illud signum substulerit, quod tanquam falsarius puniri debet. Ita ipse Luc. de Pen. in d. l. r. & Ioan. Surgetes in suo libello (qui Enchiridion militaris disciplinae dicitur) in 1. part. & aliqua dixi in commentarijs nostris super consuetud. d. uca. Burg. in ti. des iustices. in §. le droitz de indite. in glo. 1. Et de istis marefcallis hospitiorum ponit etiam Benedicte in sua tepe. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 54. de testam.

Vigesima secunda confid. Adhuc vltra simplices milites, habemus castrarios in iure, qui habent curam castrorum, id est, tentorium, quae sunt in castris, dicuntur atrienfes serui, qui custodiunt atrium. ff. de verb. sig. l. in lege Censoria, vel qui lauunt atria. vt no. ff. de vsu. l. sed & si quid. §. 1. vel castrisiani, qui faciebant tentoria, in quibus Princeps morabatur in castris gloss. rubrica. C. de castrisiani. lib. 12. ita Luc. de Pen. in rub. illius tit.

Isti etiam apud nos dicuntur Capitanei, seu Castellani, & tales sunt tantum clarissimi, & non spectabiles, vt dicit Purp. in l. 1. colum. 30. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio. de quibus in l. liminarcha. ff. de ser. sug. & ibi Budaeus. & in l. 1. C. de fundis limitrophis. & ibi Alexan. lib. 11. & in l. munerum. ff. de muneribus & honoribus. Et limitanei dicti, qui stabant, limites suos tantum tuentes. Et isti solum inuasiones, & ingressus hostium per loca eis disposita, impediebant. De quibus memoratur Pet. Cothereau in suo schedulari magistratum ciuiliu tit. de magistris militum. Vbi etiam ponit de alijs militibus, qui dicuntur comitatenses, & praefectales, qui inter milites simplices videntur habere aliquam praeminentiam, ex quo habent administrationem.

NONA PARS

Vigesima tertia confid. fit de militibus presentibus, qui in comitatu sacro milite deputati erant, & presentia Imperatoris obsequiosi erant, vt ad mandatum Principis mitterentur, vnde presentes milites, vel presentiales seu presentiales, erant Imperatoris diuina presentia obsequentes: qui regulariter stabant in vrbe Constantinopolitana, vbi florentissimum Palatium, & Imperatoria sedes erat, & ibi hi milites morabantur nisi à Principe transmitterentur, vide text. in l. nemo milites. C. de re mil. lib. 12. De quibus presentalibus scribitur in l. fi. ibi, sed & de presentalibus & orientalibus, & alijs agminibus, segregatos. C. de officio magistri mil. Vnde isti non tantum bellis erant dicati, sed Imperatoris maiestati erant in armis obsequiosi. Vnde dicatissimi, hoc est, dedicatissimi, & sacri milites isti presentiales dicebantur, vt in l. final. in principio. C. de re militari. isti libr. 12. presentiales milites spectabilibus ducibus committebantur, vt dixi supra in u. confid. 6. par. Vbi de protectoribus & domesticis scripti, quos adaptaui centum nobilibus, & ducentis balistariorum Christianissimi Regis Francorum. Et si ad comitatum alicuius magistri cum aliquibus presentalibus militibus mandato principis transmissi essent, ipsi Duces eorum erant subditi preceptionibus & iussionibus magistri equitum, quantum ad dispositionem agendi belli, vt in l. fi. in fi. C. de re militari, lib. 12. Sed quantum ad iurisdictionem, nec ipse, nec milites sui presentiales erant iustitiales magistri militum, sed milites presentiales suis Ducibus parebant: à quibus magister officiorum appellabatur, vt praedicta l. fi. & de tali appellatione magister officiorum (qui dicitur apud nos magnus magister) vna cum quaestore iudicabat l. si quando. C. de appel. Et isti milites videntur debere preferri alijs simplicibus militibus sub alijs capitaneis ordinarijs militantibus, vt de eis satis ample Petrus Cothereau in suo schedulari magistratum ciuiliu. ri. de magistris militum.

Vigesima quarta confid. Inter milites sunt aliqui qui habent certa officia, seu certas administrationes, ex quibus alij praesunt. Cum qui praestant aliquibus dicitur talis habere dignitatem, vt dicit Bal. in cap. 1. §. ceteri. in fi. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, & tales sunt praefereendi ceteris, vt dixi, vt sunt circitores, qui in militia noctu castra circumibant, qui à capitaneis eligebantur. Et vt dicit Pyrrhus in tractatu de militaribus officijs factus est militiae gradus. Et in vrbe Romana erant qui circumibant: & ibant ad exurgenda aut cauenda incendia, vt secundae quaedam excubiae, quos subuigiles appellamus. Et isti possent comparari praefecto vigilum, vel, vt ait idem Pyrrhus in pandectis de inlittoria actione. Circitores sunt, quos venales proponentes urbem circumueunt, vt de hoc est text. in l. quamcumq. ff. de inlittoria actione. vbi etiam dicit, quod sunt Medici, qui circum-

eunt ciuitates curando infirmos. l. si quis, ff. de excusa. tuto. de pluribus alijs vide Pyrrhum lib. 1. c. 1. et non fiat multum in vsu apud nos, nisi de his quibus hic ante dictum est, vt de meratis, & medicis, & stratoribus.

Si quis vero sit curiosus indagare plures magistratum, munus, aut officiorum, videat R. Volaterra. in suis commentarijs lib. 19. in c. de magistratibus Graecorum, & facinororum. ex pluribus tamen pauca referre sufficiat.

Magnus Dux classis imperatoris, hoc est, praefectus praerat, cui magnus drungarius praerat, Admiralus & protocomes, hoc est, qui hauribus imperatoris praerat, ceterique classis praeratores.

Magnus domesticus post Casarem erat praefectus ante Imperatorem ferebat, quo honoratus est Catacumzenus apud Andronicum imperatorem.

Magnus Conestallus caput erat togatorum Francorum.

Scuterius fert scutum ante Imperatorem, & cunctis proficiscatur, & praecedat.

Acolytus vero sequitur Imperatorem quocumque ierit.

Admiralus praest classis maritimae vniuersum est autem magno Duci.

Magnus stratopedarcha, est curator exercitus necessariorum & com meatuum

Domesticus murorum, curam habebat castrorum, aut murorum reficiendorum, si quid lapsus erat.

Praefectus vestiarij in perij, curat vestigia, & acceptationes.

Vestiarius, Imperatorem per mare sequitur, & habet eius instrumenta ac vestium.

Protocomensis, in mari praefectus omnibus rectoribus.

Protostrator, qui in absentia magni Domestici ferebat spatiam Imperatoris, & eo ad equum lente tenebat equum vsquequo sit tempus. Tunc comes equorum exceptum ab eo ducit ad quantum aulae palatinae gradum: inde rursus magister Chartularius excipiens, ducit ad portam vsque, & equitet. idem quoque cum descendit oritur.

Comes praeterea equitatum Pompeiana imperatoris in itinere disponit, iureq; iubet oratione quibus placet. Habet etiam dona Regia epiphoniae, habenas, omnemque equi imperatorij veterem ornatum singulis annis, quod eadem omnia in reuerentia dominicae celebritate iterentur.

Protostrator etiam post exercitum ad equum ac si quos videt in ordinatos ire, corrigat, de quibus officarijs posui supra ample in 6. & 7. partibus.

Vigesima quinta consi. fit circa gloriam militum, quæ multum eis est exhortanda: Quo-
modo vt ait F. Patri⁹ in libro de institutione Rei-
publicæ, lib. 9. c. 1. docendi sunt milites exemplo
M. Catonis vt feroces aduersus hostes sint, huma-
ni erga amicos & socios, timidi ad iniurias inferen-
das, prompti ad vltimendas, & tandem nihil ma-
gis cupiant quàm laudem & gloriam adipisci, quæ
semper persuasio optima est. Cyrus ad milites ait:
Quod maximum omnium vobis persuasistis, lau-
dem præ omnibus reb. esse expetendã: Laudis. n.
capidi nullos labores fugiunt, nullum diferimen
inter periculum detrectant, sed gloriæ cupiditate
interit, maxima quæq; pericula obire non ambi-
gant. Dicam infra in 39. confide. vbi dicitur quo-
modo appetunt laudari milites. Et videndum est
in quib. laudari & extolli possunt, quod ex plurib.
de monstrabitur.

Vigesima sexta confide. Miles etiam laudatur,
& honorem consequitur ex cingulo. Cum
nigillum dignitatis à Principe cingi debet: Hic
cingulum militare dicitur quo cingitur, Et gladi⁹
quo cingitur miles, debet esse aureus, i. deaurat⁹,
prou. pbatur 2. Mac. ea. vlt. Ibi etiã probatur quid
debeat dici, quãdo cingitur miles: Quoniã vt ibi
habetur dici debet: Accipe sanctum gladium, in quo
deicies aduersarios populi mei, &c. Et si hoc cin-
gulo spoliantur, omne perdunt militiæ priuilegi-
um, quemadmodum videmus in Capitaneo, cu-
m si vexillum amittatur in bello, nunquam por-
tatur vexillum, donec alicui recuperauerit.

Aduerte, Quoniã milites dicuntur habere cha-
racterem, quod debent portare in corpore eorũ,
vt dicitur ex. in e. quod quidam. versũ. & si forte. x. q.
et aliã habere debent symbolum, vt cognoscã-
tur et caufugiant: de quo fit mentio per Calpinũ
in l. 1. S. ante Y. in verbo, symbolũ. Et proprie
dicitur apud nos, La liurée, quæ datur eis. & aliquã
do dicitur tessera, vt idem Calpinus in verbo, tes-
sera. & laudantur si non dimittat signum eorum:
quoniã si dimittunt, est præsumptio, quod hab-
ent voluntatem fugiendi: & hoc faciunt ne co-
spiciantur.

Aduerte, quod cingulo militari prouida ma-
iorum institutione gladius ineertus est, & hoc vt
colato honore cinguli, potestas quoque illi⁹ gla-
diũ aliquãter intelligatur esse collata: & recte cin-
gulo decoratur ad militiã quisquis accedit, quia
tunc expeditum esse ad munera Reipublicæ offi-
cij sui necessitas exigit. Accingi namque solet cui
pericula imminet, & cui vacatio datur, licet esse
in certum. Vnde illud in lib. Regum. Non æque
gladius dabitur accinctus & discinctus: quia sollicitu-
dinis laboris imminetis gloriã diligentiã non a-
miserit, vt ait Polycratus lib. 6. cap. 13. vbi habetur
exple de cingulo, quem alleg. prædicta dicendo
lib. de Pen. in l. e. his quidem. in 3. col. Cod. de his
quæ mil. poss. vel non, lib. 12.

Et tales milites hodie apud nos habent quan-
dam præminentiam vltra simplices milites,
quia per consuetudines nostras si efficiantur mi-
lites, possunt inducere suos subditos: quod intelli-
ge dum modo in exereitu & seruitio Principis hoc
fiat. Et ista militia collata à Principe confert digni-
tatẽ, ita quod ceteris simplicib. nobilib. eiusdem
qualitatis præferuntur propter illam militiam. Et
præstãt in huiusmodi cinguli collatione sacramen-
tũ quod nunquã aufugiam, nec timebunt mortẽ, nec
dimittant Capitancum sub quo militabunt, nun-
quam faciant concussiones (quod vulgo pilarias
vocat) viuendo super & expensis populi. Si sciãt
aliquem machinari contra Principẽ & Regni cõ-
modum, reuclabunt. Nunquam induant arma
contra illum Principem, qui eis cingulum dedit:
pluraq; alia iurant & promittunt, quæ pro certo
non obseruant: & de huiusmodi sacramentis mi-
litia meminit Vegetius, lib. 2. de re mili. c. 5.

Simplex tamen militia de per se non est digni-
tas, vt dicitur Cy. Bar. Bal. & Sal. in l. 1. C. de iuris &
facti ignorantia. Bal. & Ang. in l. filius familias. ve-
terani. ff. de proeu. Io. de Imo. Pan. in ea. in nostra.
de procu. & do. meus las. in l. fi. C. de testa. & in l. si
quis in conscribendo. col. 1. C. de pactis. vbi plus di-
cit, quod militia nedum est dignitas, sed nec no-
bilitas, quod licet non sit tutum de iure, vt antè di-
xi in 8. part. in 25. confid. tamen apud nos ex com-
muni reputatione milites saltem equestres habẽ-
tur pro nobilibus, & gaudent priuilegijs nobiliũ,
ita quod non cotizantur in tallijs & collectis ordi-
narijs.

Vigesima septima confid. Milites sunt laudan-
di ex corpore bene disposito, proportionato,
& complexio nato, & ex duritia membrorũ: cum
militia duritia appelletur. Vnde ad pugnandum
fortes sunt fabri & ceteri. qui laboribus continuis
viuunt. Hi autem qui debiles parum valent ad
corporalem pugnam, quoniã licet in studio sapi-
entiæ & scientiæ molles carne, aptos mente dica-
mus, vt Philos. dicit in 2. de Anima: tamen in ar-
mis est oppositum secundum Vegetium de re mi-
litari. Non est (inquit) dubitandum aptiore ar-
mis esse rusticam plebem, quæ sub dio & in labore
nutritur solis ardorem patiens, vrbẽ negligẽs, bal-
nearũ nescia, delitiarum ignara, simplici animo,
paruo contenta, duratis ad omnium malorum
tolerantiam membris, cui gestare ferrum, fossam
ducere, & quodeunque onus ferre consuetudo
est: vt per exempla infra videri poterit. Piscato-
res autem, Aucupes, & ceteri omnes, qui tracta-
re videntur ad muliebria pertinentia, longe arbi-
tror pellendos à catris: sed fabros ferrarios, carpẽ-
tarios, aporumq; venatores sociare conuenit mi-
litia: quoniã, vt ad Lucullũ dicit Seneca: Nullum
laborem recusant manus, quæ ad arma ab aratro
transierũt. Ex quo sequi videtur, quod de essentia
militiæ non est nobilitas, nec requiritur miles de

NONA PARS

genere nobilium esse. secundum Io. de Pla. in l. 1. C. negotiatores ne militent. li. 12. Hæc dicit G. Bened. in sua repe. c. Raynutius. in verb. testam. i. nu. 25. & 26. de testamentis.

Mos tamen Gallorum est, quod omnes milites equestres sunt nobiles ut plurimum. quantum vero ad pedestres, pauci sunt nobiles, imo ferè oēs carent virtutibus, & sunt virijs dediti, tot & tan nefanda delicta committunt, quod vix posset enarrari: Imo mirantur omnes, quomodo talia possint adinuenire, quæ perpetrantur & committuntur à certis anis circa in hoc Regno, nec satis in eos posse exandescere, ob quæ iam pluries Christianis. Rex noster eos publicari & proclamari fecit in toto suo Regno inimicos, hostes, & diffidatos sui Regni & Reipublicæ, ordinando in illos populum & nobiles, & iustitarios insurgere, irruere, & illos inuadere, occidere, punire, & aliâs morti tradere, prout hostes Regni, ubi passim reperitur.

Et ex prædictis constat, quomodo Capitanei istorum pedestriū debent aduertere ad eligendum illos, quos corpore bene complexionatos & robustos viderint, ut supra dictum est.

Vigesimo octava confid. Etiam ut dicit Cæpola Veronæ. in suo tract. de Imperatore militum eligendo. in verb. pro imperatore. in versu. potuit etiam esse tertia ratio. Laudandi sunt milites ex formositate & pulchritudine. Cum, ut dicit, in dubio formosior sit eligendus. Dicit enim Philosophus. Politicosam. ubi si tatum fuerint differentes corpore, solumque Deorum imagines seu defectuositate homines dicent dignos seruire alijs: quasi diceret, quod deformes debent alijs seruire. Item dicit Porphyrius, quod Priamus propter sui formositatem fuit dignus imperio. unde de eo dicitur:

Facies Priami digna est imperio.

Vnde Virg.

*Gratior & pulchro veniens in corpore virtus
Adiuvat.*

Et F. Barbarus in libello quem de re vxoria scripsit, sic ait: Formosos cuncti diligunt, dignos credunt imperio, eis facilius obsequuntur. Imo quandoque dignitas capitur pro pulchritudine: cum ut ait Tullius lib. 2. Officiorum, Pulchritudinis duo sunt genera, vnum muliebre, quam venustatem appellamus. alterum virile, quam dignitatem dicimus. Et facit, quod præsumendum est pro formosiore, eo, quia ut dicit Bal. in prim. cōstit. ff. in §. itaq; in fin. 2. col. Si sint duo nati simul, nec iudicari possit quis esse debeat, iudicandum est pro formosiore. Et de pulchritudine satis dictum est in §. par. in 18. cōstit. ubi laudantur Reges & Principes ex pulchritudine.

Et plures laudati fuerunt propter formosita-

tem, ut de Adone filio Myrrha. de quo Virg. Ecloga 10.

Et formosus oues ad flumina patuit Adonem.
Et Ouid. lib. 10.

*Laudaret faciem liuor quos, qualia namque
Corpora nudorum pabula pinguntur amorum,
Talis eras.*

Et Propertius lib. 2.

*Testis qui niueum quondam percussit Adonem,
Venante Idalio vertere durus Cper.
Illis formosum fleuisse paludibus illuc
Dixeris effusa tu Venus isse comæ.*
Et de Auentino. de quo Virg.

*Victoresq; ostendat equos satus Hercule pulchro
Pulcher Auentinus.*

<i>Adon.</i>	<i>Alexis.</i>
<i>Astur.</i>	<i>Auentinus.</i>
<i>Alys.</i>	<i>Achilles.</i>
<i>Anchionus Bithynicus.</i>	
<i>Achantus.</i>	<i>Alcibiades.</i>
<i>Amaracus.</i>	<i>Asterius.</i>
<i>Ayngustus.</i>	<i>Alfus.</i>
<i>Amphimedon.</i>	<i>Bellorophon.</i>
<i>Bathyllus.</i>	<i>Castor.</i>
<i>Pollux.</i>	<i>Cyllarus.</i>
<i>Cestus.</i>	<i>Daphnis.</i>
<i>Diadumenus.</i>	<i>Democles.</i>
<i>Demetrius.</i>	<i>Eurialus.</i>
<i>Endymion.</i>	<i>Ephestio.</i>
<i>Filius Maximini.</i>	<i>Galeetes.</i>
<i>Ganymedes.</i>	<i>Pelops.</i>
<i>Araxerxes.</i>	<i>Cyrus.</i>
<i>Troilus.</i>	<i>Patroclus.</i>
<i>Giges.</i>	<i>Hippolytus.</i>
<i>Hylas.</i>	<i>Hyas.</i>
<i>Hippoclides.</i>	<i>Iulus.</i>
<i>Iuuentius.</i>	<i>Iason.</i>
<i>Ioseph Lausus.</i>	<i>Lygdus.</i>
<i>Magnes.</i>	<i>Muscus.</i>
<i>Ligurinus.</i>	<i>Naxatus.</i>
<i>Magnes Smyrneus.</i>	<i>Narcissus.</i>
<i>Nisus.</i>	<i>Nireus.</i>
<i>Nearchus.</i>	<i>Pyramus.</i>
<i>Paris.</i>	<i>Phaon.</i>
<i>Phædrus.</i>	<i>Parthenopæus.</i>
<i>Rofcius.</i>	<i>Idas.</i>
<i>Hymen.</i>	<i>Serranus.</i>
<i>Spirina.</i>	<i>Scipio cognomen.</i>
<i>Turnus.</i>	<i>Demetrius.</i>

Tibullus Poeta eliographus.

Xerxes, qui in exercitu habuit 68. milia: quæ ratio habet bis & quinquages centum octoginta tria millia hominum. Herodotus tamē scribit in tanto mortalium numero neminem pulchriorem Rege ipso, aut prociore statu referre. in sua officina. Vbi etiã que fuerunt mulieres pulchre: & supra dixi de illis in 2. parte.

Fuerunt & temporibus nostris Principes formositate inrita decorati.

Philibertus Sabaudus.

Philippus Austriacus.

Hennicus Anglicus.

Franciscus Francus, Rex noster, qui fuit & est ingenii pulchritudine decoratus, antecedens omnes homines totius Regni tam pulchritudine, proceritate, eloquentia, clementia, quam placacitate, & quod magis est fortitudine, vt infra dicetur.

Subtilissimus ille & acutissimus Papinianus in reconditis laudatus fuit de pulchritudine, vt est testis procer. forum. in §. & hos tres libros, &c. nobis autem ipse pulcherrimus Papinianus, & ad hereticus.

Vegetianona confis. Miles laudatur, si fuerit audax & terribilis: vt dicit Vegetius: Nam vt plurimum si leonis aut vrsi (vt fuit Alexander Magnus in bello valentissimus, vt dicit G. Benedicti in re. cap. Rayn. in verbo, quæ ex eo dicitur suscipiens. de testis.) effigiem habeat, ferocissimum & audax erit in bello: quia *Audaces ibi. Aen. Virgil. habetur) fortuna tuat, rimi. rep. l. 12. Quonia vt dicitur in libro principio. Anima cõiuncta corpori imitatur passiones corporis, sicut per experientiam videmus, qd mala habet effigiem mulieris, sunt communiter masculina molles, ocij & delitanti amatores, vt multum cõtrariantur militiæ, quæ omnia masculinere habet, palij & Republica vsq; ad mortem clausæ, & ita iurant milites. in test. super rub. & in l. ff. ex quib. causis maiores in re. resti.*

timere enim non debet miles hostes quantumque superbos, nec eos fugere, vel ab eis occurrere, sed in faciem eorum accurrere: contra iiii apud Romanos faciebant, ignominie puniebantur, vt de Lucio Minutio con. l. 2. r. u. de disciplina militari, refert Vegetius. Deet ergo militem esse audacem & strenuissimum ad omnes labores absque timore. l. i. ff. de mili. testam. Cum in l. i. ff. de mili. testam. l. i. ff. de mili. testam. Quinimo dicit Philosophus. 3. Ethicorum. non esse fugere laboriosam. Ideo milites exercere sequenti debent habilitari. tex. in l. milites. C. de mili. lib. 12. vt infra amplè, vt laboribus non timeant. l. i. ff. de mili. testam. Cum in re. vsus promptos, imitatio artifices aptos, concurrentia suum mos. Nec habet cõtrarium in re. quæ Valerius vbi supra. Hac in d. in d. re. c. Rayn. in ver. testa. nu. 27. de re. testis.

Trigesima confis. Milites etiam laudantur ex latitudine pectoris, & ex longitudine brachio, & ex pluribus alijs, quæ dicit Vegetius de re. l. i. c. 6. vbi dicit. Sit ergo adolefcens Mar-

tio operi deputandus, vigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, humeris musculosis, valentibus digitis, longioribus brachijs, ventre modicus, exilior cruribus, furis & pedibus non superflua carne distentis, sed neruorum duritia collectis. Cum hac in tyrone deprehenderis, proceritatem non magnopere desideres: Vtilius est milites fortes esse quam grandes. in xta illud Cato.

Corporis exigui vires contemnere noli.

Et illud Papinij:

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Scribit Homerus, Tidcum paruo fuisse corpore decoratum, in quo tamè anima esset maxima, & vires amplissimæ. vnde in Priapis à Poëta deceter scriptum est:

Vtilior Tideus, qui si quid credis Homero,

Ingenio pugna, corpore paruus erat.

Et Xantippes Lacedæmonius, qui breui statura erat, ita laudatur à Silio:

Exiguus vigor admirabile membris,

Vuidus & magnos nisi qui vinceret artus.

Idem Vegetius lib. 1. scribit corporaturam boni tyronis implere sex pedum longitudinem. Præterea in amplitudine & latitudine plura quàm in longitudine sapientia consistit, secundum Pe. de Bella pertica, quod summè displicuit Cyno, qui ultra modum longus erat, vt dicit Bar. in l. i. ff. de iurif. om. iu. nec sunt communiter audaces, nec valentes, velut cor multum distans à cerebro habentes. Hac ipse Benedicti in loco supra alleg.

Trigesima prima confis. Milites laudantur & in sobrietate: quoniam miles sobrius esse debet in cibo & potu, de quibus non multum curet nec delecto. Non enim assuesci debet sensuibus delitanti, quoniam vt ait facetus Poëta:

Nil valet in bello qui viuir deliriose,

Nec sine duritia bellica palma datur.

Eò etiam quia miles dicitur à malo, quod sustinere debet pro Republica. l. i. §. miles autem. ff. de testam. milit. Vbi miles dicitur à militia, id est, duritia, quam sustinet. Ideo cum in expeditione degunt, tradi eis debet panis buccellatus ad comedendum per biduum, id est, panis bis coctus, qui siccitate sui grossos & ponderosos humores attrahit & bibit, quos cum superfluo digestionis expellit per secessum: quibus eiectis sunt milites agiliores ad pugnandum, & præseruati à multis infirmitatibus, quas dicti mali humores ad putrefactionem facile gignunt. Et tertia die panis integer non bis coctus eis ministratur. Et vna die datur eis vinum, altera die acerum ad bibendum, & vna die lardum, alia die habent carnem veruecinam: vt de hoc est tex. in l. i. C. de crogatione militaris annouæ, lib. 12. vbi hæc omnia amplè declarat Lucas de Pen. quare ista fiant. Etiam Guil. Benedicti in sua rep. c. Rayn. in verb. testamentum. l. num. 30. extra de testam.

Trige-

TRigesima secunda confide. Miles laudatur ex paupertate. Nam olim milites solis stipendijs contentabantur, de quibus vivere debent, & non super agris, ut habetur Luc. 3. Nec debent subditos Regis ad eis præbendum victualia cogere, nec illorum prædia inquietare, nec victualia aut cetera bona tangere. Quibus contrarium facientibus licitum est cuilibet de plebe eos aut eorum ministros expellere, & propria auctoritate resistere, amicis & vicinis in auxilium convocatis ad expellendum inuasores. Capitaneum qui eos delegavit, temporali exilio puniendo, quia militibus transcurrentibus solum permittitur hospitium in domibus, & nihil pro victu aut eorum pabulo à provincialibus, etiã sponte offerentibus recipere, non soluto valore. l. canaticorum. C. de erogatione mili. anno na. & l. de uorum. C. de metatis & epidimericis, l. 12. ubi lo. de Plat. dicit: Aequalitatem debere esse in eo, qui gratis hospitatur, ut nihil petat ab hospite ultra hospitalitatem. facit tex. in l. vni. & que ibi dicit lo. de Pla. Co. de salgamo hospitibus. non præstando, eo. lib. 12. Nec possunt milites tempore pacis faciendo monstras personarum suarum, eorum, armorum & ceterorum militibus stipendiarijs necessariorum, vivere de bonis rusticorum, & aliorum subditorum, nec convocari in magna multitudo. l. si. §. erit autem. C. de re mili. lib. 12. ne grauent subditos. O deos, cum videamus hodie modum eorum viuendi esse omnino in contrarium, ita quod exeruciant pauperes ruriculas quotidie, & tempore pacis, & alio modo viuendo super populo, quid fiet de anima eorum? unde non debet dici quo ibit anima mercatoris (ut dicit Bal. in e. cum causam. extra de testibus. & in auth. ad hoc. coll. 8. C. de vsuris.) sed quo ibit anima armigeri, seu militis, qui non contentatur de victu, sed etiam in domibus suorum hospitium rapiunt quicquid possunt in more prædatorum. & ut plurimum eos verberant, & cogunt soluere, & dare certam summam, ut à domibus eorum exeant: unde deberent in simplicitate viuere, quæ magis cupit arma, quam leges. l. si. in prin. C. de iure delib. unde refert Valerius lib. 3. de fiducia sui. Scipionem Africanum in concione publica dixisse, quod cum totam Africam Romanæ ditioni subiecisset, non tam aliud ex ea, quod suum diceretur præter cognomen tulisse. Er Publi. Scipio de se, & Lucio Scipione eius fratre loquens: Non (inquit) me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ avarum reddiderunt, sed uterque nostrum inuidia magis quam pecunia locupletior est. Quam Scipionis accusati constantem defensionem, Romanus vniuersus senatus comprobauit: ut ibi refert Valerius. Et idem lib. 4. de Valerio Publicola post Tarquinium eiectum primo consule, dicit: Quod post tres consulatus acceptissime peractos tanta paupertatis fuit, quod patrimonium eius ad expensam exequiarum suarum defecit. Ex quo patet, Quod viuus

possedit, cui mortuo lectus funebri & rogus datus fuit.

Fabricius quoque pluribus Consul & imperator Rom. (ut idem refert) filias proprias pauperibus dotare nequiuit.

Marc. etiam Curtius contra Samnites bellum gerens, legatis eorum se in scamno assidentem in catino ligneo cœnantem, spectantem inuenerunt. Cumque magnum auri pondus ei posset auerterent, risit dicens: Referte, & dicite Samnitibus, Marcum Curtium magis locupletibus imperator quam ipsum locupletem fieri: & meminerit non acie vinci, nec pecunia posse corrumpi.

Attilius verò ab atatro ad imperium Romanum vocatus, postquam Republicam stabilivisset, multosque gentes hostium vires profregit, multosque triumphos consecutus deposito imperiali sceptro in agrorum redire non erubuit. Textus tamen in l. si. in prin. Co. de re militari, vocat eos distullos. Et contra istos Imperatores seu Duces bellorum hic ante, qui fuerunt pauperes, multum tamen ea, quæ dicit Capola in suo tractatu de electore militum eli. in verb. diuitijs. Vbi imperator seu Dux exercitus & militum, plurimum condatur in diuitijs, quod probat duodecim rationibus. Et ibi scribit 31. Priuilegia diuitiarum, quæ sunt multum laudanda: quæ ibi videre poterit & satis declarantur per Albe. in l. si quis ad declamandam. C. de Episcopis & clericis.

Phocion Atheniensis, vir non minus virtute quam rei militaris gloria clarus, cognomento bonus pauper. Fuit enim semper pauper, cum dissimulatus esse potuisset ob frequenter ei delatos honores. Huic cum legati Philippi Macedonum Regis ingentia munera offerrent, hortarenturque ut acciperet: quamuis enim facile ijs careret, libenter tamen eius essent necessaria, quibus distullos in summa paupertate ad paternam gloriam peruenire. Si mei (inquit) similes erunt, Idem haec agnoscit alit illos, qui me ad hanc dignitatem perducant: si dissimiles, nolo meis impensis illorum auaritia & luxuriam.

TRigesima tertia confider. Laudantur in castitate, Quoniam casti esse debent in stationes militum dicuntur castra, à castrato, quasi castrata, vel casta, quod ibi castrari debet libido, & caste ibi viuabant milites antiqui, quibus castitatem secum foris aduenientem, quam seruarunt semper ut pupillam oculi. iuxta illud poeticum in Georgicis:

*Sed non vlla magis vires industria firma,
Quam Venerem & ceci simulos auertere uerum.*

Luxuria enim vires enervat. Unde Quintilianus in milite Mariano. Ideo meretrices ab exercitu submouentur. Intrare castra foeminas non licet. Deuter. 23. Quando egressus fueris contra hostes ruos in pugnam, custodiste ab omni re mala si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus

Inno, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperam lauetur aqua. & infra. Dominus Deus tuus ambulat in medio castroru, & trahat te, & tradat tibi inimicos tuos, vt sint castra sancta, & nihil in eis coeditatis appareat, nec derelinquat te. Propterea Imperator amatorem castitatis se dicit in auth. quib. modis naturales efficiuntur legitimi. collatio. 6. Vnde non sine causa eam tantum dilexerunt armigeri veteres & gentiles. Nam de Cornelio Scipione refert Valerian. 2. tit. de milit. disciplina. Quod contra Numantinos imperator missus eo momento, quo castra intravit, duo mille sortia de ipsis expulit: quae per se uenefactus exercitus (qui paulo ante metu deorsum se coederis ictu maculauerat) erecte rececit virtute aciem illam fortem & animosam Numantinam superauit. & incendijs exustum ruinisque prostratam Numantinam solo cepit.

Scipio quoque Africanus summis etiam effertur laudibus, qui Carthaginem obsidens, oblatam sibi ex hostibus virginem eximia forma, & nobilitate, intactam & dotatam restituit. Hae Guid. Benedicti in sua repetitione. cap. Raynut. in verbo, testamentum. 1. num. 37. de testamentis. extra. Deinde verò castitatis dictum est in 2. part. in 12. c. de ratione. Idcirco non est mirandum hodie quod nos, si gentes armorum in bellis & exercitijs bene habeant, cum in eis nulla sit castitas. Quod si fiat exercitus viginti mille hominum, tertius illius erit scortorum & meretricum quae exercitum sequuntur, & ducuntur per armigeros. Imo per pedicetes, quorum quilibet frequentiam sibi confociat: quod contingit culpa Campanorum, & Ducum exercituum, quia talia parum deberent: Ideo facilius & frequentius castra quam Hannibalis videmus euerti, ut Luc. de Pen. in l. vnica. C. de Castrensi omnium palatinorum peculio. colum. 5. in principio.

Trigesima quarta confid. Milites multum & maxime laudantur ex obedientia: Quoniam autem in summa. 24. qua. 1. summa militiae obedientia, & quicquid sibi vtiliter imperatorem, obtemperate. ita dicit Bartho. Capola in tractatu suo de imperato. eligen. in verb. diuinitate. 10. diuites. &c. Imo praeepto Ducis operandum. c. quid culpat, in fin. cum e. loquen. ibi, igitur quod Caesar praecipit ferendum est, quod imperator tolerandum est. eadem causa & questio. Ex tali enim obedientia victoria sequitur, & satis Imperij gloria parata est, dicit Luc. de Pen. in lege tam collatores. col. 3. C. de re militari. & iussionibus gubernatoris exercitus, & ad bellum vel pugnam spectant omnino parati esse: & si quis contemnat eas, etiam si rem parare gesserit, capite puniendus est leg. 3. §. in de re militari. Historiae sunt nobis in

promptu ad hoc per Valerium in libro de disciplina militari descriptae, vt de Manlio Torquato, qui filium proprium licet Victorem occidi fecit ob violatam disciplinam militarem. & de Papyrio dictatore, qui Fabium Rutilium Magistrum equitum, qui aduersus edictum eius quam prospere pugnauerat, virgis iussit caedi, securi percussurus, nec contemni, aut precibus militum concessit animaduersione, eumque profugientem Romam persecutus est: nec ibi quidem remisso prius supplicij metu, quam ad genua eius & Fabius cum patre prouolueretur, & pariter senatus & populus rogarent. Hae tamen severitas non intantum est excrucienda, vt animu militum ab Imperatore exercitus auertat, quia tempore belli rigor non debet omnino seruari. c. fi. de transactio. & c. sciendum 29. dist. secundum Io. Fabri in proce. in fit. super verb. gubernari. Vbi etiam dicit, quod tempore belli iura non seruantur de facto, licet sanctius esset: quod iustitia illo tempore fieret, qua alio: quia, vt dicit Cicero 1. Officiorum: Nullum est tempus, quod iustitia vacare debeat.

Trigesima quinta confid. Milites etiam multum laudantur ex scientia militari, quam habere debent, vt habetur in l. vnica. C. de castrensi omnium Palatinorum peculio, lib. 12. ibi: qui praesto sunt super actibus, quos intentos, & eruditos, studijs itinerum prolixitas & expositionum difficultas exercet. & pbatur in l. 1. ff. de decretis ab ordine faciendis. ibi: & peritia artis. & lo. de Plat. in l. 1. C. de conditis in horreis publicis, lib. 10. & hoc est, Quoniam turpe est ignorare scientiam & artem, in qua quis versatur. l. 1. §. Sernius autem Sulpitius. ff. de orig. iur. Vnde dicit Vegetius lib. 1. c. 1. de re militari. Scientia rei bellicae dimicandi nutrit audaciam. Nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas ad victoriam promptior est. Rudis & indocta multitudo exposita semper ad caedem. Idemque 24. cap. 2. libri scribit. Cuius manibus est seruanda Respublica, studiosius oportet scientiam dimicandi, vsumque Reipublicae iugis exercitijs custodire. Et dicit idem Vegetius c. 13. 2. libri, In pugna vsum prodesse amplius quam vires. Nam si doctrina armorum cesset, nihil paganus distat a milite: Quae quidem scientia necessario requiritur in Duce exercitus, & in Capitaneis ad guerram, aut alijs habentibus administrationem, seu autoritatem in exercitu, vt ample demonstrat Capola in tracta. de Imperatore eligendo in verbo, scientiam. Vbi quod hae scientia militaris per armorum exercitationem acquiritur: vt est casus in l. in nomine Domini. ver. haec autem. ibi habemus vt semper milites ad exercitationem armorum teneant. C. de officio praefecti pratorio Africae. & ibi Albericus, qui dicit per illu textum, quod milites armorum vsu quotidiano ad bella se praeparare debent, alleg. l. milites. C. locati. Et

NONA PARS

est casus in l. milites. 2. ibi: vt armorum quotidiano exercitio ad bella se preparent. C. de re militari, lib. 12. Vnde exercitus nomen ab opere exercitij, & exercitatione traxit. tex. in l. 1. in fi. ff. de mili. testamento. Veget. lib. 2. de re militari. c. 1. Ideo dicit, quod omne artificium seu scientia exercitio crescit, & per illud suscipit incrementum. tex. in l. legatis feruis. §. ornatricibus. & ibi glo. in verb. incrementum, ff. de legatis 3. not. gloss. in verbo posuit. in cap. peruenit. §. 4. dist. & dicit Polyerat. in suo 6. lib. quod tria fecerunt Romanos esse triumphantes & victores, scientia rei militaris, exercitatio, & fides. Pro quo facit tex. in §. cumque. in proemio in sit. ibi: quorum omnium solentiam, & legum scientiam, & circa nostras iussiones fidem. & text. in 2. constitutio. Co. in principio. dicit arma & leges Romanas omnibus anteponi gentibus & nationibus: scientia & dignitate etiam dominari preteritis effecit temporibus: quæ quidem scientia rei militaris optime cognoscitur ex experientia, vt per plura ostendit Capola in loco supra citato.

Ex quo infero milites expertos plurimum esse laudandos: Quoniam experientia est rerum Magistra. ca. qui sit. de ele. in 6. in prin. cum alijs per eundem Capola allegatis. & dicit Philosophus. Natura potentem, ars facilem, vsus promptum reddit artificem. & in 2. constitutione. C. sed cum sit iuris periti, commendantur experientia rerum. & in l. certi. C. de iudicijs. Vbi causarum experti iudices dari possunt. Et dicit Bern. ad fratres de morte Dei: Rusticus habet duos neruos, sortes laceratos, Exercitatio hoc facit: in ocio simul cum corpore mollescit voluntas: facit vsus vsus, exercitium vires in omni labore ministrat. Et de huiusmodi exercitatione quomodo à Ducibus & trib. militum discenda est, facit text. in leg. officium. in princip. ff. de re milita. & in leg. vnic. §. 1. Co. de offic. pratoris Africa. & quæ amplè ponit Lucas de Penna. in leg. milites. 2. colum. 2. ca. de re mili. lib. 12.

TRigesima sexta consider. Milites ex vigilantia laudantur, quoniam miles debet esse vigilans ad custodiam eorum, quibus præpositus existit, ne dormiens inuadatur ab hostibus. Et inde dicitur præfectus vigilum, quod tota nocte vigilare debet, armatusque discurrere, & in quinos ad monere, ne culpa eorum, aut negligentia incendium oriatur. tex. in leg. penul. §. pen. ff. de officio præfecti vigilum. Vigilare etenim debent milites præcepto diuino excitati per Christum in Euangelio, vt habetur Math. 24. Mar. 13. & Luc. 12. Vigilate, inquit, & parati estote, quia nescitis qua hora fur veniet, & hostes dicuntur fures, quos per dolum & insidias licet vincere, si eis aliter fides promissa non fuerit. Sicut fecit Macrobius Carthaginensium Dux contra Assyrios missus, quos vincere dubitans vino & mandragoris dolose inebriatos dormientes interemit. Nam, vt ait Hier.

in li. vigiliarum. Vigilando timor omnis erchatur, fiducia nascitur: quæ multum profunt in exercitu militari. Et de vtilitate Vigiliarum scribit de Pen. in l. vnic. de studijs liberalibus vrbana. col. 11. lib. 11. Imo ita in eis laudatur, & necessaria Vigilantia, quod si excubias sibi contempserint, capite puniuntur. tex. in l. quæ excubias. & ibi glo. ff. de re mili. facit l. 4. §. si prætor. cod. tit.

TRigesima septima consid. Etiam militum dandi sunt ex patientia in aduersa belli sudoribus: Quoniam patientes esse in aduersitatibus & belli laboribus sustinere, sit, aestu, frigore, ac cæteris calamitatibus innumerabiles existunt. L. vnic. §. 1. cap. de extorrendis. Et ad istud conuincendum, G. 1. et in sua repetitione c. Raynut. in verbo rotum 1. num. 39. vers. octauo, miles, de testat. adducit plura dicta & historias antiquorum. mo enim in testem adducit Senecam lib. 3. describentem historiam de Timagine historio scriptore, Qui, cum quædam contra Augustum Cæsarem scripsisset, monuit eum Cæsar, vt mone moderatori vt eret, quod facere nec tamen Cæsar se vindicauit, sed solum eum suam interdicat. Adducit pariter P. l. h. 3. c. 14. qui plura exempla ibi de patientia bit) de ipso Octauiano Cæsare Augusto, quod ræ patientiæ fuit, & quædam alia de patientia quorum, Quæ cum non multum faciant adpositum, aliter non insisto.

De huiusmodi patientia melius faciunt dicit Aeneas, in 1. & 2. Aeneidos, cum dicat:

Durate, & vosmet rebus seruate secundis.

Et sequitur:

Spem vultu simulat, premit alterum corde dolentem.

Et lib. 111. de co dicitur:

Mens immota manet, lachryma voluuntur amara.

Et in primo:

Opasti grauiora, dabit Deus his quoque iura.

Sed vt dicit Luc. de Pen. in l. milites. 2. Cod. de re milita. allegando Tullium in 2. de Tulciana quaestio. Nostri exercitus primum vnde non habent nisi ab exercitatione, vt facit text. in l. fin. ff. de militari testam. deinde quis labor, quantum agminis ferre plusquam dimidia membra baria ferre, si quid ad vsus velint ferre. Nam scutum, gladium, galea, in onere militum non plus numerentur quam humeros, acceros, manus. Arma enim membra militis esse debent, quæ quidem ita geruntur a te, vt si vsus foret abiectis oneribus. expeditis armis, vt membra repossent. Quid exercitatio legionum? quæ exercitus, concursus, clamor, quanti laboris est? Et ille animo in prælijs paratus ad vulnera, ad iram, ad iram animo in exercitatum militem, mulierem debetur. Cur tantum interest nouum & veterem exercitum?

quantum experti sumus atas Tyronū ple-
nissimū melior est, sed ferre laborem, contemnere
vulnus consuetudo docet. Quin etiam videm⁹ ex
hoc affertur sepe faucios, & quidem rudem illum &
exercitatum, quamvis leui ictu ploratus turpif-
simos edere, at verò ille exercitatus & vetus ob e-
aque rem fortior medicum modo requirens, à
quo obligetur.

Trigesima octava consider. Milites laudantur
in fortitudine, & in pluribus locis Imperator
vocat milites fortissimos, eis dando prædictum ti-
tulum, cum ex illo decorentur, & honorentur, vt
de hoc est tex. in l. tam collatores. in princ. & duo-
bus alijs locis. C. de re militari. & in leg. fortissimi
acerrimissimi milites. Co. de erogat. milit. anno-
z. b. 22. Et in milite fortitudo est virtus, quæ ea
res solidantur, & sine qua in bono non perseue-
ratur, & qua omnia roborantur & moderantur,
de qua ait Philosophus 2. Ethico. Fortitudo tenet
inter timores & audacias. & Cic. Rhetor.
1. Fortitudo est conceptio considerata par-
ticularum laborumque perperio. & in Tusculanis
questio. lib. 4. Fortitudo, inquit, est affectio animi
ad summe perpetiendis reb. obtemperas, vel est
opinio ratio stabilis iudicij in eis rebus, quæ formi-
dabile videntur, subeundis, vel repellendis, vel ex-
tremis rerum formidolosarum, e contrariarumque,
nam omnino negligendarum conseruans earum
habile iudicium.

Ex quibus infertur Fortitudinem locum habe-
re in gradibus, & in gradibus probatur, cum sit illa, de
qua dicitur, Tendit ad ardua virtus. Hanc si qui-
vis virtutem in se habuerit, minas non time-
bit, nec mortem pauebit. Cum viro forti ne
quam turpis mors accidere possit. Fortitudo
est sui natura, & effectu fortunam superat. Vnde
Valerius Fortiter, inquit, se in aduersis gerere,
quod aliud est, quam fortunam fauicentem in ad-
uersum sui pudore victam vertere? vt dicit G.
Benedicti in loco allegato in præcedenti conside-
ratione. Qui, vt ait, non sunt optanda pericula, vt
fortiter quis se ostendat, sed sufficit pericula, si cõ-
stanter valide tolerare. Non sum (vt ait Seneca
ad Lucillum) tam demens, vt ægrotare cupiam,
tamen ægrotandum fuerit, sufficit vt nihil ef-
formidare faciam. Non enim pari tormenta opta-
re est, sed pati fortiter, nec debet vlla rei nouitas
formam vertere pectora. Cum non possit athleta
inæquos spiritus habere, donec suum viderit san-
guinem. Iuxta illud: Sanguis fusus humi vites ac-
tulo roborat igne.

Tunc enim proiectus animum nõ proiecit, sed
cum magna spe ad pugnam descendit. eaque vir-
tute mala fortuna vincitur, & bona ornatur. O-
portet ergo milites esse fortissimos, nulla vi, nul-
lo terrore à proposito recedentes, & cõsiderare,
vt ait Valerius, titu. de constantia, in princ. quod
ita sic comparatum est, vt quisquis se aliquis

ordine ac recta mente complexum confidit, vel
iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur, vel nõ-
dum editum, si interpelletur, sine vlla cunctatione
ad effectum perducatur. Vnde refert Salustius
bellum Catilinarium narrans, prope fin. Catili-
nam Romanum potentia nimium obfessum die
sui interitus milites suos sic obsecrasse: Nemo, in-
quit, nisi victor pro pace bellum mutaret. Nam
in fuga salutem sperare, cum arma quibus corpus
tegitur ab hoste auerteris, ea verò dementia est
semper in prælio, his est maximum periculum, q
maxime timet, audacia pro muro habetur. Cum
vos considero milites, & cum facta vestra aestimo,
magna me spes victoriæ tenet, animus, atas, vir-
tus vestra, me hortantur. Præterea necessitudo,
quæ etiam timidus fortes facit. Hæc ille. Nam e-
iusdem nationis homines fortiores sunt ad se mu-
tuo auxiliandum. Historiographi profecto lau-
dant, & ad caelos vsque tollunt eos, qui fortes &
cõstantes fuerunt in prælio. Multa & terribilia Pi-
so Rom. contempfit, dum speciosum mentis suæ
flekti noluit rigorem.

Laudatur pariter ille Iudas Macehab. 1. Mach. 3.
ibi: Et surrexit Iudas qui vocabatur Machab. & in-
duit loriceam sicut gigas, & succinxit se arma sua
bellica in prælijs, & protegebat castra gladio suo,
similis factus est leoni in operibus suis, & sicut ca-
tulus leonis rugiens in venatione, & de prælijs Iu-
dæ narrabant omnes gentes.

De Catone Maiore refert etiam Valerius lib. 3.
titu. de fortitudine. Felicior, inquit, progenie
sua superior Cato, à quo Portiæ familia principia
manarunt: qui cum ab hoste in acie vehementi
periculo peteretur, vagina gladii eius elapsus deci-
dit, quem subiectum præliantium globo, atque
vndique hostilibus pedibus circumdatum post-
quam abesse sibi animaduertit, adeo constanti
animo in suam potestatem redegit, vt illum non
periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sume-
re videretur. Quo spectaculo attoniti hostes po-
stera die ad eum supplices pacem petentes vene-
runt.

Cneus Pompilius à Senatu Romano ad Syriæ
Regem missus, sua fortitudine, & audacia, ac si
totus senatus adfuisset, Regem terruit. de quo
idem Valerius, lib. 6. titu. de grauiter dictis ait fa-
ctis.

Iulius quoque Cæsar, vt idem Valerius titu. de
fortitudine refert. Cum in Gallijs innumerabili
multitudine, & feroci impetu Neruiorum incli-
nari aciem suam videret, timidius pugnanti mi-
liri scurum detraxit: eoque teçtus acerrime præ-
liari cœpit. Quo facto fortitudinem, & constantiam
per totum exercitum diffudit, labentemque
belli fortunam diuino animi ardore restituit. Hæc
sunt exempla, & historia, quæ G. Benedicti in di-
cõ loco pro huiusmodi fortitudine in militibus
requisita adduxit. Si tamen velis videre ad taturi-
ratem

NONA PARS

tatem exempla bellicosorum virorum, cum illustris victorijs, & fortissimorum fortitudine corporea, vide Textorem in sua officina, vbi amplissime.

Addo etiam de Parmenione Duce fortissimo bellicoso, & strenuo per F. Patritium libr. 9. de institutione Reipub. tit. 2.

Dicit etiam Luc. de Pen. in d. l. fortissimi. C. de erogatione militaris annonæ, lib. 12. quod ad militiam (quæ etiam à malo dicitur) non debent affumi debiles, sed fortissimi, bello idonei, præparati ad pericula, & præstantis animi: & ibi amplè. Vbi etiam accumulatur quindecim, quæ fortitudinem, & corporis & animi iuuant, vbi sunt pulchra dicta pro militibus: sed cum hoc opus iam sit satis oneratum, extra suam materiam, hic non repero.

Trigesima nona confid. Milites appetunt laudari, & prodest laus à Duce eorum exercitus, cum de strenuitate laudantur. Titus Liuius 2. ab vrbe condita, Addebantur & laudes, quibus haud minus quàm præmio, gaudent militum animi. Vnde ex laudibus etiam malitia interdum augeatur. l. 1. §. sed vtrum. ff. de seruo corrupto, & c. sunt nonnulli. 68. dist. Vir quippe ad gloriam eruditus nullam partem animi tam mollem habebit, quàm non meditatione, & ratione corroboret, vt ait Cicero 2. de Tusculanis quæst. ita dicit Luc. de Pè. in l. fortissimi col. vlt. ibi, quartumdecimum. Co. de erogatione militaris annonæ, libr. 12. Hinc est, quod vt videmus milites attribuunt gloriæ, & honori mori in bello, cum de talibus ibi mortuis dicant eos esse mortuos in lecto honoris: pro quo tex. in §. 1. in fi. ibi. Hi enim, qui pro Republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam viuere intelliguntur. inst. de excus. tut. facit tex. in l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad legè Aquiliam. & vt dixi ante in 25. consi. nihil timent propter laudem consequendam.

Quadragesima consi. Milites laudantur ex deuotione, Quoniam Imperator eos etiam vocat deuotissimos. l. tam collatores, C. de re mil. & l. fortissimi, ac deuotissimi milites. C. de erogatione milit. annonæ. lib. 12. Et hoc est, quoniam deuota oratio multum valet ad fortitudinem, de cælo enim est fortitudo. l. Mac. c. 3. & c. 11. Scidit Ionathas vestimèta sua, & posuit terram in capite suo, & orauit, & reuersus est ad eos in prælium, & conuertit illos in fugam, & pugnauerunt. Et Exod. 17. Cum leuaret manus Moyès, & oraret, vincebat Israel. ita tenet Luc. de Pen. in d. l. fortissimi. ibi: Octauum deuota oratio, & c.

Quadragesima prima confid. Milites laudantur ex fide seu fidelitate, quæ licet in quocumque necessaria sit, maximè tamen militantibus congruit, vt sint fideles. In hoc militia fundata est, vt nulla fraude vituperetur, quia vt Cicero ait, libr. 1. de Officio. Fundamentum primum iustitiæ est

fides. & Seneca ad Lucill. Fides (inquit) est sanctissimum humani pectoris bonum, nulla necessitate ad fallendum cogitur: nullo præmio corripitur. Imò, & hosti congruit tenere fidem. Nisi fidem perdidit, nihil habet quod possit amittere. Vnde nobiles dici non possunt, qui in rebus & infidelitatibus sua prælia exercent, & non promittunt minimè obseruant. Occultum factum, & infidiosum malum, est perfidia, cuius efficacissimæ vires sunt mentiri, & fallere, quæ tantum in commodi affert humano generi, quàm salutis bona fides præstat. Omnes enim si se honestum est, illos præcipiunt, quorum stultitia militaris, quorumque vocatio est Rempublicæ creetur. & in milite nil pulchrius quàm fide esse Vegetio de re militari. ca. 2. Vbi dicit, quod tantus Reipublicæ salus in hoc consistit, vt tyrannus id est, milites non solum corpore, sed animo constantissimi deligantur, atque iuramenta suscipibus facta obseruent. Cui affinitat Polyar. c. 5. dicens: Duo esse præcipua in milite, scilicet lectio seu delectus & sacramentum, vt, seu certus des promissum teneat. Et de hac fide seruata ponit G. Bened. in sua repe. cap. Rayn. in ver. testam. 1. nu. 42. ibi, decimò requiritur. desertamentum. & Textor in sua Offi. c. fidelissimi. Scribit de Annio Regulo, qui maluit ad supplicium redire, quàm datam Carthaginensibus fidem violare. Pro quo facit lex, nihil in terest. ff. de captiuis. leg. coruentionum. ff. de pactis. & in cap. noli. ibi, Fides etiam quando promittitur, etiam hosti seruanda est: contra quem bellum geritur, quanto magis amari pro quo pugnatur. 23. q. 1. & c. innocens. 22. c. 4. Et armigeri, qui iuxta vulgare se reddunt ad fidem, illud obseruare debent, cum tantum sit ac solummitterent sub fide, vel iurarent per Deum, & per sacra Euangelia, vt dicunt Ang. Ludou. & ped. eos domi. meus. la. in leg. 3. §. iurari. columna 5. de iureiu.

Et de commendatione fidei, & fidelitatis in milite, vide Capolam in tract. de Imperatore eligendo. ver. pro Imperatore.

Quadragesima secunda confid. Milites etiam laudantur ex perseverantia, nisi enim prædictis virtutibus beliendo perseverauerint, namquam reportabit victoria triumphum, iustitiamque in vno, factus est omnium reus. c. de hæretico. de regu. iur. Nec meretur dici Athleta, qui saltem nõ vicerit. l. 1. C. de athleticis, li. 10. Vnde Romanus, quia contra Carthag. in bello perseverauerunt, funditus eos deleuerunt. Hac est vnicuique perseverantia, quæ milites coronat. Bene enim agere parum prodest, si mens labilis est. Nec ex actibus generatur habitus, nisi fuerit operis perseverantia: quia secundum Ciceronem lib. 1. Perseuerantia est in ratione bene considerata stabilis perpetuaque permansio. Nam talia cõtinuata vigunt.

gent. Imo gutta aquæ mollis durissimum cauat lapidem, perseveranter cadendo, secundum Alacum dicentem:

*Gutta cauat lapidem, non vi, sed sapè cadendo:
Sicut proficias, non vi sed sapè studendo.*

Tali certè medio, extolluntur veteres Romani milites in oratione ad Cæsarem senem de Re pub. in illa laude adhuc referuntur Cymbrorum antiqui milites, qui nisi morerentur in bello, non regerant se felices, ad finem vsq; non perseverantes, de quibus Val. libro 2. de institutis. Mortui enim morbo, vel senio, vere mortui sunt mundo, nec computantur in numero liberorum vivorum, sed qui in acie Principis pro Reipub. ceciderunt, adhuc possunt per gloriam vivere dicuntur. §. 1. de execut. tur. quia ut Cicero ait, Qui per virtutem perit, non omnino interit. Hinc est, quod milites nostri dicunt se mori in lecto honoris, cum in acie in mortem obeunt, ut ante dixi. De Aenea legitur lib. 11. Aene. quod per medios ignes, relictos & hostes perseveranter se habuit, ex quo magnifica peregit. Qui licet multas in parte sensitiva patetur tribulationes, tamen vnum rationis in mente nunquam perdidit, imo suos consolando, fortius perseveravit, ut pulchrè habetur. lib. 1. Aen. ubi ad suos milites:

*Renovate (inquit) animos, maestumq; timorem
Nivite forsan, & hæc olim meminisse iuvabit:
Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes vbi fata quietas
Ostendunt, illic fas regna resurgere Troia.
Durate, & vosmet rebus servate secundis.*

Et sequitur.

*Spernit vultu simulat, premit altum corde dolorem.
Et lib. 4. de eo sic dicitur:*

*Mens immota manet: lachrymæ voluuntur manes.
Et Valerius libro 3. cap. 250. de fortitudine, potest de perseverantia cuiusdam militis, & lib. 3. rursus de fiducia scribit de perseverantia vtriusque Spartani.*

Cæsar etiam ad caelos vsque summos perseverantiam militarem, lib. 8. suorum commentariorum de bello Gallico, extollit. Et tantum est laudatum in militibus, quod ex contrario desertio militum est graviter etiam vsque ad mortem punientia, ut per plura satis comprobatur G. Bened. in rep. capitulum in verb. testam. 1. num. 43. de testamentis. quæ non tango, cum sit extra fines laudis, & proprii nostri.

Quadragesima tertia confid. Milites etiam laudantur ex charitate inter eos. Cum in militibus debeat esse charitas, & mutua dilectio, qua deservente, ex sententia veritatis diuinæ, desolabuntur. Imo videtur, quod maior debet esse dilectio inter milites, quam in inter parentes, cum, ut facit in militem. C. de procuratoribus, miles adicitur ad comparandum tanquam procurator pro commilitone, & tamen non admittitur pro

parentibus. Præterea, pactum de succedendo, velur mortis captanda inductivum, non valet. l. fi. C. de pactis. Et tamen inter milites valet. l. licet inter priuatos. C. eo. de pactis, eod, quia abundantia mutua dilectionis, facit cessare præsumptionem captandæ mortis, cum non sit verisimile vnum militem alteri insidiaturum. Et sicut sunt socij passionum, ita esse debent & consolationum, iuxta dictum Apostoli ad Cor. 1. & cum socij sint, & vnius societatis debent se ad invicem diligere tanquam fratres. Cum ut habetur Prouerb. 18. Vir amicus ad societatem, magis amicus erit, quam frater. facit tex. in l. verum. in prin. ff. pro socio. Vbi societas dicitur ius, seu species fraternitatis. & ibi gloss. in verb. fraternitatis, ut dicit G. Bened. in loco in præced. confid. in fin. alleg. Si se non adiuvarent in prælio, essent peiores dæmonibus. Dæmones enim si se non diligant, tamen mutuo auxilio coadiuvantur contra nos in prælio. Sic faciunt milites, & armigri, quoniam si vni sit iniuria, omnibus etiam fit iniuria. Si obsequium, & placitum, nec illi nec cæteris. Et ista charitas consistit in duobus, scilicet, vno modo adiutorium proximi habendo, alio modo veritati adherendo, ut dicit Lu. de Pe. in l. fortissimi. col. 1. ibi. quartum. C. de erogatione militaris anno 12. lib. 12.

Quadragesima quarta confid. Etiam milites laudantur ex sapientia: Quoniam, ut habetur Prouerb. 24. Vir sapiens fortis est, ut vir doctus robustus est. Et Gregorius in Moralibus. Valde fortitudo destituitur, nisi per consilium fulciatur. Et Titus Livius libro secundo, de bello Punico, Malo te sapiens hostis metuar, quam stulti ciues laudent. Omnia audentem contemnet Hannibal, nil temerè agentem metuet. Non enim tantum viribus corporis, & lacertis, fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi, dicit Ambro. 1. de officijs. & Cic. 1. de officijs, parva sunt foris arma, si non est consilium domi: quod citat Pan. in capit. ex multa. colum. secunda, versic. nota. quod pollens consilio. extra de voto. Et perierunt Gigantes quos dominus non elegit. quia non habuerunt sapientiam. Baruch. 3. Non sic dicitur de filio sensato, propter quem dominus deiecit potentiam inimicorum. Eccles. 47. Expedi enim interdum astutia, in insidijsque pugnare, maxime in bello iusto, & contra eos, qui nequeunt aperire de iuncti. c. dominus noster. 23. q. 2. & ibi plures concordantias. l. 1. §. non fuit. ff. de dolo. Vnde Grego. in registro. lib. tertio, capit. vlt. Terrenus hostis, qui munita loca cupit inuadere, pugnandi arte sic vitur, latentem quidam ponit insidias, & ad vnius loci expugnationem totum ostendit: ut dum ad defensionem loci illius ubi instat periculum conveniuntur loca alia, de quibus nulla est suspicio capiantur, & cœnit, ut qui cognitus resistentis virtute expulsum est latens obrineat, quod certando non potuit obtinere. Nam dum aliud attenditur,

NONA PARS

aliud non cauetur. Ita dicit Luc. de Penna. in l. fortissimi. ibi: quintum sapientia. C. de erogatio. militaris annonæ. lib. 12. Et quod in militibus requiratur sapientia, probatur in l. postliminium. §. fin. ff. de captiuis, & postlimini. reuer. not. Angelus in l. quod constitutum, ff. de militari testamento, & in l. vnica. C. de cōditis in publicis horreis. lib. 10. Et ibi per Io. de Platea. Facit etiam quod notat Bal. in l. ex diui. C. de locato. in fi. per dictam l. vnicam. Et ad hæc vide Valerium. titulo, de sapienter dictis, qui de Scipione scribendo, sic ait: Turpe est viro militari dicere non putaram. Et explorato, & excusso consilio, quæ foro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summatione. Irreuerentis est enim error, qui violentiæ Martis committitur. Vnde Cicero libro primo de senectute. Non viribus, aut velocitate corporis, res magnæ geruntur, sed cōsilio, auctoritate, & scientia. Dantes enim consilia plus agunt alijs, & philosophi consilia plus valuerunt in bellis, quàm Principes aliunde, vt idem ait lib. 1. officiorū. & salus est vbi consilia multa. Prouerb. 11. Vnde Trogus Pompeius. lib. 11. ait. Alexander victoriam obtinuit, qui consilio gubernauit exercitum. Ita Capola in tracta. de Imperatore militum eligendo. in verb. virus. vbi apprimè comprobatur, quomodo sapientia. & industria etiam est militibus necessaria. Ad ducō dictum Horatij in odis lib. 3. ode. 4.

*Vis consilij & pers mole ruit sua.
Vim temperatam dij quoq; prouebunt.
In manus ydem odere vires,
Omne nephas animo mouentes.
Testis mearum centimanus gigas
Sententiarum notus, & integre
Tentator Orion? Diana,
Virginea domitius sagitta.*

Item Valerius Flaccus. lib. 4. Argonauticon, ita scribit. Sape agri potior prudentia dextra. Et habetur Ecclesia. 9. Dicebam meliorem esse sapientiam fortitudine. Et paulo post. Melior est sapientia quàm vires, & vit prudens quàm fortis, & melior fortis est sapiens vir. Et prudens vnū consilium multas manus vincit. Vnde apud Homerum lib. 2. Iliad. Agamemnon afferit facile se Troia potiturum, si decem sibi adessent Nestori similes: tanquam pluris faceret decem Nestorum consilium, quàm magnam militum manū. testis est Cælius, lib. antiquarum lectio. 6. c. 31.

Fuit optimè poetica historia ab ipso Homero Odyssæ 8. descripta, dum ait: Vulcanus claudus cum suspectam haberet vxorem Venerem, quod furtim cum Marte concumberet, nec vires suppetent, quibus adulterantes deprehenderet, ad artes ingeniumq; confugit: Lectum suum catenulis inuisibilibus circumuinxit, quod vbi fecisset, foras abire se simulat: deinde cum in arctissimis esset complexibus. Mars, & Venus, vineulis illis hoc

magis irretiri, quo magis se circumagerent, vnde in adulterio manifesto deprehensi sunt. Vnde Homerus ibi dicit:

*Nonnunquam assequitur tardus celeremq; cæcus
Sic vti nunc Vulcanus, vti est vestigiatus.
Maurorē cepit, qui percussimus vnus
Cunctorum, quicunq; tenent super astra Diuum
Et quanquā est claudus pede, vti tamen arte peras
Prouide etiam debet pœnas deprehensus adire.*

Cui sententiæ cōformat illa Mendemiosophi, teste Laetio. Capitur ergo & ab inimico eeler. Aquilamq; breui testudo vincit.

Ad hæc accedit alia, & vera historia quam refert Plutarchus in vita Sertorij. & Valerius Maximus. 7. cap. 3. & Sextus Iul. Froninus. l. stratagematum vltimo, c. fi. de qua etiā meminit Io. And. in c. verbo difficile, extra de treuga, & pace. Quod Sertorius ipse Dux strenuus, suis copijs exhoratū turbam conflatis, rationibusq; persuadere non possit, in re militari plus habere ponderis, & momentum, consilium, quàm vires temerarias: postea quam illi interdum parum feliciter certassent, hoc experimento vsus est. Conuocata totius exercitus cauda, duos equos prope adduci iubet. alterum in acie, & nioque confectum, alterum vegetum cauda posita: Atque macilento illi iuuenē adhibet præcedi statura, & viribus admirandis. Contra, valentem & forti pusillum imbecillum, & debilem adnouet hominem. Hic, vt illi præceptum erat, singulos pilos robusti equi paulatim vellens, breui tempore totam depilauit caudam. iuuenis educto caudam omnem gracilis equi simul manibus vtriusque deprehensam, vi atque impetu conare euellere. Qui cum incassum niteretur, ritum, & cum spectantibus præbuit. Sub hæc assurgens Sertorius, cuius consilio præceptoque hæc adhiberant: Videtis, inquit, commilitones, quanto minus possit ingenium quàm vires: cui historia concordat dictum Horatij libro secundo, epistola septimum, cum ait:

*Vtor promisso, caudaq; pilos vt equina
Paulatim vello, demo vnus, demo etiam vnus
Dum cadat elusus ratione ruentis acerum.
Qui redit ad fastos, & virtutem affinis amat.*

Hæc recitat Tiraquellus in suis legibus consuetudinibus, in prima lege.

Quadragesima quinta confid. Etiam magis plus laudatur, & inter eos extolluntur virtutes, quàm alij. Vnde Vegetius lib. 3. de re militari. in princip. dicit. Rem militarem virtute sua vel certè felicitate contineri. Et Copol. in tractatu ante alleg. in ver. ob felicitatem, ample cōmmandat felicitatem in militia, maximè in Duce exercitus adducendo plura exempla de multis, quàm de vno dcm meruerunt ob felicitatem. Et felix dicitur prosper, quia cuncta ad votum sibi succedunt, vt habetur in proemio institui. in verbo. felix. Tiraquero vero in sua officina in c. fortunati, & felices nomen-

merat plures, qui fuerunt multum fortunati, & felices. Et istud interdum provenit à virtute animi, vel propter multas diuitias, vel cognitio- nem rerum mundi, vt per glo. in d. verbo, felix. in p. m. m. forum, vel ex custodia, & administratione honorum angelorum cuiuslibet, qui inuant perionas quibus sunt commissi. Ita quod vnus angelus deputatus vni, est fortior & maior altero, si- cut supra dictū est in 3. par. in 16. consid. incip. isto- rum angelorum. versu. 3. protexit. cum sequen. Quod quandoque vnus angelus vnius patriæ, seu gentis, resistit alteri, vt habetur Dan. 10. Sic etiam vnus angelus vnius hominis particularis, resistit al- teri, prout in casu simili recitat Plutarchus lib. de onanorum fortuna, allegatus per Cælium Antiquarium lect. c. 31. in fi. vbi dicit Marcum An- tonium, & Augustum singulari amicitia, & bene- uentia iunctos, cum suppetere ocium, sæpe lu- cius inter se diuersis transmittere solitos: verum vnus eū semper victus abiret Antonius, quidam quid cum diuinandi peritia clarus audacter ita probant, Antoni, quid nam tibi cum adolescente re- pte fugisum & vita: Tu quidem illustriores & maiorem grandior, sed plurimum quoque impe- rator, bella multa exantlasti, peritia rerum præ- stantiores. At nescis quo pacto huius ipsius dæ- monem dæmon reformidat tuus? Quin tua qui- cum fortuna ex se ampla est, sed fortuna adole- scens subblanditur. Quid ni abieris, procul ad il- le defecturam apparet.

Quadragesima sexta confide. Quis in pugnan- do consequitur maiorem honorem in duel- lo impessa factō ex multis, vt dicit Paris de facto de re militari, & duello, libro decimo, cap.

Primo. Qui cum maiori vtilitate ac strenuitate gesserit in ipso prælio armaturis corporeis v- t in membris mouendo se in armis, vt iner- tibus & agiliter pugnanando cum prudētia, & cum temporis moderatione, & cum brachiorum, & totum temperamento offensas, & defensas fa- ciendo vbi & quando oportunitas aderit, fines habet non exuendo, ac arte, & artificio bel- lando, & non sola fortitudine, sed ingenio proficiendo, non offendendo incaute, nec dæmendo iudensensus, armaque cum mensura

Secundo. Etiam is maiorem honorem repor- tat, qui amplius de campi spacio reportat, & qui occupatum spacium, seu rendum conser- uat & tenet.

Tertio. Is etiam honoratur, qui proprium vul- nū nunquam conuertisset nec retro, nisi oportet recessisset denique & is, qui melius infidias ho- mines & offensas vitasset, & is qui in faciem, percus- sus & repercussus inuictus permanisset, & is qui non plicasset, nec manus, aut crura ad ter- ram reuocasset: quia cadenti similis esset, & is ma-

ximè, qui sanguinem inimico fecisset se illafo, Is etiam, qui inimicum in capite percusserit, vel in manum, aut in membris nobilioribus. Ideo dicit Vegetius de re militari, quod pugnator pedesbris debet scire artem dimicandi, & dicit Salomon, qd in bello requiritur prudentia. Idem etiam ait Ve- getius lib. 1. c. 2. in fin.

Quadragesima septima confid. Milites, & Ar- migeri, de consuetudine non habent solue- re collectas, vt dicit Iacob. de Rebuffi. in l. 1. num. 4. C. de indictio. & in l. fi. C. de fundis limitrophis. lib. 11. vbi ample tractat ipsam materiam. Et ibi di- cit, quod milites in acie existentes ab extraordina- rijs muneribus excusantur. l. in honoribus. §. an- gariarum. ff. de vacatio. munerum. Vbi dicitur, quod ab angariarum præstatione, & recipiendi hospitis necessitate excusantur. pro quo etiam fa- cit lex vltim. §. penult. ff. de muneribus & hono- ribus.

Aduerte etiam, quia milites in multis alijs pri- uilegiantur, seu honorantur.

Primo. Quia miles accusatus de crimine, non questionatur l. milites. C. de questionib.

Secundo. Quia miles furca non suspenditur. l. 3. §. 1. & ibi hoc no. Bar. ff. de re mil.

Tertio. Miles in viginti casibus, in actu testan- di priuilegiatur, quos scribit Guillelmus Benedi- cti in sua reper cap. Rayn. in verbo, testamentum. in num. 22. extra de testamentis militis, qui alio modo illos ponit: & Bal. in l. milites. C. de testam. militis.

Quarto. Contra militantes in bello non currit præscriptio, vt ait Martinus de Laude in tractatu, de milite, articulo 2.

Quinto. Militibus datur restitutio. l. fin. C. de restitut. militum. & etiam eorum vxores, titulo de vxoribus militum. & etiam medici illorum. l. in- ter eos. §. militum medici. ff. ex quibus causis ma- iores. & Albericus. in leg. prima. C. de vxoribus militum.

Sexto. Præuentio iurisdictionis, non tollit pri- uilegium militis volentis declinare iurisdictionem, gloss. in leg. si quis posteaquam. ff. de iudicijs. Martinus de Laude. in dicto tractat. de milite, ar- tic. 22.

Septimo. Miles non potest cogi esse tutor, nisi filiorum commilitonis. l. sed miles. in princ. & ibi Bal. ff. de excu. tuto. & idem Bart. in l. propter. §. si in castris. ff. de excu. tuto. in tit. eodem. §. idem, & in milite.

Octauo. Miles præfertur alijs creditoribus, et- iam anterioribus, in re empta ex pecunia sua. glo. in leg. ideoq. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Nono. Licet miles teneatur soluere gabellam de rebus quas portat, non tamen res quas portat cadunt in commissum. Baldus in lege omnibus. C. de vccigalibus, & commissis.

Decimo.

DECIMA PARS

Decimò. Miles non tenetur, nisi quatenus face
re potest. l. miles. ff. de re iudicata.

Vndecimò. Miles excusatur à vera cōtumacia,
& dolo præsumpto. Ideo non obstante contumacia,
appellat. Alexan. in l. 2. ff. si quis in ius vocatus
non ierit. & Ang. l. 1. ff. de eden.

Duodecimò. Assertioni militis ab hostibus re-
missi creditur suffragantibus meritis. Spec. in tit. de
teste. §. 11. vers. tamen fallit.

Decimotertiò. Miles corporaliter non est pu-
niendus, cum insignijs militum, sed debet exau-
ctorari, hoc est, nudari insignijs militum. l. 2. §. sed
si cum. ff. de his qui notantur infamia.

Decimoquartò. Si procurator militis simplici-
ter contrahat, videtur contrahere nomine mili-
tis domini sui. Paul. de Cast. in leg. pecuniam. ff. si
cert. pet.

Alia privilegia militum ponit Spec. tit. de pro-
curatore. §. 1. ver. irem quod est miles.

Quadragesima octava confide. Miles habens
cicatrices ex vulneribus sibi illatis in prælio,
laudandus est. Vnde legitur in historia scholast.

quod Antipater Idumæus, pater Magni Herodoti
in quodam seruitio Imperatoris suis multas
neribus confossus. Qui tandem ab amulsi-
tus apud Imperatorem, reiectis vestibus, totus
nudatus, dixit: Ego, Cæsar, nolo me verbis
excusare, sed ista vulnera quæ suscepi pro te
quantur pro me, si ego dilige te: & ob id C
lum in gratiam recepit, & inculpatus remansit.
Exemplum est nobis cicatricum repræsen-
tatione corpore Saluatoris nostri Iesu Christi, & f
perpetua, quæ sunt quoddam sigillum incomp
bile, & supra omnia alia sigilla authentica
dens veritatem suæ victoriæ, & gloriôsæ
ctionis. Imo etiam in corporibus martyrum. Nam
vt inquit Aug. in vlt. deciu. Dei. In corporibus
martyrum remanebunt post resurrectionem
cicatrices in signum victoriæ præteritæ. Et in ceteris
lib. etiam dicit. Videbimus in corporibus
rum cicatrices quas pro Christi nomine per-
runt, nec erit in eis deformitas, sed dignitas
eorum corpore quadam singularis pulchritudinis
fulgebit. Ideo à simili alacres pugiles ob
rum cicatrices à suis Ducibus laudari debent.

Nonæ partis Catalogi Gloriæ Mundi finis.

DECIMA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

De præ eminentia Scientiarum enunciat.

Setta in quinquaginta duas Considerationes.

Quia, vt supra vidimus, multa
sunt quæ faciunt quem domi-
nari, vt ait diuinus Plato, cum
dicat principatus quinariam
esse distributionem, alium legi-
gitimum, naturalem alium, a-
lium secundum consuetudi-
nem, quartum secundum genus, quintum violen-
tum. Et vt idem Plato ait lib. 3. de legibus. Septem
sunt rationes, quæ ad dignitatem imperandi face-
re videntur, quæ sunt paternitas, nobilitas, domi-
natio, potentia, senectus, prudentia, & fors. Et de
singulis suis locis dicitur. Hic tantum amplè de
prudentia, quæ ex sapientia, & scientia, constat,
cum cæteris omnibus anteponi debeat, in hac
parte decima dicemus laudem, honorem, & ex-
cellentiam scientiarum, describendo, & depro-

mendo, & de ordine præcedendi inter viros ho-
ratos. de quibus etiam in sequenti parte prælo-
dicetur.

Huius partis prima cōsideratio materiam in-
troducitur, ad demonstrandum, quod dicitur
Aristo. in primo de anima sit verum, scilicet. Sci-
entia est de numero bonorū honorabilium. A do-
literati, & habentes scientias, sunt mu-
dandi. Cum scientia sit plusquā vtilis & necessa-
ria. Cum rationis vsus sine dirigente, &
scientia haberi non possit. Vbi enim nō est
tia, non est bonum. Prou. 13. Et cupiditas dicitur
est optima ratio viuendi. leg. apud Iulianum
fideicommissarijs libertatibus. Hæc enim
tate suffulta callem virtutum aperit, & via
rum præcludit. Sine hac enim, vt dicit Aug.
de trini. c. 14. nec virtutes ipsæ, quibus recte
turba-

haberi possunt, per quas hæc vita misera sic gu-
bernetur ut ad illam, quæ verè beata est, peruenia-
tur æternam. Rursus, qui hæc pollut, Deum hic,
sicutem per speculum, & ænigma, & alibi facie ad
suetem limpidius cognoscent. Hinc habetur Dan.
Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmam-
enti, & qui ad iusticiã erudiunt multos, quæ-
stulæ in perpetuas æternitates.

Secunda consid. Scientiam esse necessariam di-
Sci Bernardinus de Buis, secunda parte sui Ro-
sum serm. 29. in litera D. E. & F. quatuor rationib.
Prima, scilicet, ratione perfectionis: quoniam,
Philosophus 2. Metaph. Humana natura est
multipliciter ancilla, & multis angustijs oppressa,
inuenta est ars sicut scientia, ut suppleat de-
ficiam naturæ. 6. Politicorum. Quæ ars sicut scientia,
est habitus quidam cum ratione factius. vbi
habetur 6. Ethi. Erideo imitatur naturam in-
quantum potest. l. adopt. 5. minorem natu. Pro-
perea definitur natura à Philosopho in secundo
Physi. quod est principium motus, & quietis eius,
quod est primo, & per se, & non per accidens. q.
ut perfectè quiescat natura, mouetur ad at-
tentionem scientiam: Et ideo Seneca dicit ad Lucilium
scribens: dociles nos natura cedit. Et Hiero.
in prologo Bibliæ comparat naturale ingenium
mullæ caræ, quæ indiget artifice informant. Et
Tullius in Tuscul. quæst. lib. 2. Sicut ager quantum-
cumq; fertilis, absque cultura fructuosus esse non
potest, ita animus sine doctrina, & disciplina. &
Quid. in 3. de Tristib. inquit:

*Fertilis assiduo si non renouetur aratro,
Non nisi cum spinis germen habebit ager.*
Et quia anima cum corpus intrat, est tanquam
mullæ caræ, cui innata est omnium rerû ignoran-
tia, per scientiam tamen perfectibilis, ut habetur
1. 2. anim. & intellectus est in potentia ad omnia,
non reducitur ad actum eorum nisi per scientiam.
2. de anima.

Quæ quidem scientia, est perfectio Animæ, ut
dicitur commentator Auertois, & omne imper-
fectum naturaliter appetit suam perfectionem. 5.
Meta. & 2. Physic. ideo quilibet affectat scientiam.
Dicitur multi Philosophi dixerunt, Anima est po-
tens in corpore, ut sciens perficiatur, ita etiam te-
neret magister sententiarum in 2. dist.

Tertia consid. Scientia etiam dicitur necessa-
ria, ratione illustrationis, ambulanti enim
nobis in regione vmbrae mortis, necessaria est il-
lustratio, seu illuminatio quorundam, & hoc est pro-
pter pericula multa, & demonum insidias, & in si-
gura huius Deus educens populum de Aegypto
sedebat eum in nocte in columna ignis. Exod.
3. Hæc autem illustratio, est scientia contra tene-
brarum ignorantia, quæ est mater cunctorum
errorum 38. d. c. 1.

Sed facit pro hac ratione, & melius ad propo-
situm, quod scientia illustrat, seu illustriorem red-

dit hominẽ, potius est quàm militia: Quoniam,
vtr ait Ouid. 9. Metam. Vlyses contra Aiacem mi-
litiæ gloriam obtinuit, cum sapiens esset.

Vnde Apuleius libr. de Deo Socratis. Si laudas,
inquit, virum, quia dices, hoc fortuna debetur, si
quia fortis, ægritudine debilitatur seu fatigabitur:
si, quia nobilis, non ipsum, sed parentes eius lau-
das, & si, quia pulcher, pulchritudo in senectute ab-
ibit: sed si laudas virum, quia sapiens, & quantum
liber bonis moribus ornatus, tunc ipsum virum
laudas. hæc dicit Ia. Magnus in suo sophologio Sa-
pientiæ lib. 1. c. 1.

Vel esset, dic, Quod per scientiam totus mun-
dus illuminatur, ut est text. in auth. habita. C. ne fi-
lius pro patre. Imò sine illa mundus regni non po-
test. vnde Ecclesia vniuersalis, indiget viris litera-
tis. c. cum ex eo. 5. 1. de electio. in 6. c. si. de magistris
extra, & non a finis ferratis secundum Io. Monachi
in cap. super eo. de hæreticis in 6.

Quarta consid. Scientia dicitur necessaria ra-
tione appetitionis. Deus enim non dedisset
hululimodi naturalem appetitum, nisi esset redu-
cendus ad actum: Quoniam ipse dominus, & na-
tura nihil agunt frustra. secundum Aristo. 1. de cœ-
lo, & mundo. & 3. de Anima. & 1. Physico. & ut ait
philosophus 1. Metaph. Omnes homines natura-
liter scire desiderant. quod etiam dicit Tullius in
Tusc. quæstio. & Laet. in 1. diuinarum institut. Et
ideo dicebar in irriso solum Julia. in d. lege apud Ju-
lianam. ff. de fidei commissis liberta. & est glo. in c.
nisi cum pridem. in verbo, plerunque. extra. de re-
nunc. c. si habes. 23. q. 3. & glo. in c. de Constantino-
politana, 23. d. [Si pedem in fouca habere, ad-
huc addiscere quidem vellem. Et ratio huius est,
quia omnes res naturaliter habent inclinationem
ad propriam operationem, in qua etiam delectan-
tur, ut aues ad volandum, propria hominis opera-
tio est intelligere, ut ait Aristot. in 3. de anima. & 1.
Ethic. Tullius in 1. de officijs, & Quintilianus in
primode Oratoria institutio. Et in hoc differt ab
alijs animalibus. Sine scientia enim homo appel-
latur animal brutum, dicente Dauid Psalmo 48.
Homo cum in honore esset, non intellexit, id est,
intelligere neglexit, comparatus est iumentis in-
sipientibus, & similis factus est illis, & idem Psal-
mo 31. Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non
est intellectus. & August. ad Hæreticos ait. Quod
enim homo sine literis reputatur? nunquid non
bos, vel asinus, nõ equus, vel mulus, quibus non est
intellectus, vnde interrogatus Solon Athenien-
sis quid esset Diues sine literis? respondit, Ouis au-
reo vellere. Et Diogenes videns diuitem litera-
rum ignarum sedentem super lapidem, dixit. La-
pis super lapidem. Quidam autem alius philoso-
phus dixisse fertur, quod tantum distat docti ab
indoctis: quantum homines à bestijs. Et Diogenes
cum ascendisset in locum eminentem, & clama-
set, venite homines, multis de turba irruentibus,

DECIMA PARS

lyit: Non enim homines estis, qui non datis operam scientiæ. Sicut enim anima informat corpus, ita scientia intellectum, & ideo intellectus hominis sine scientia dici potest sine forma. hinc etiam dicit Cicero in libro Officio. Quod multi sunt homines nomine, pauci re, ad denotandum, quod profusus ignari non merentur appellari homines: sed potius imagines hominum, sicut in simili dicitur in c. multi 40. dist. Pano. in c. prudentiam. in prin. de offi. deleg.

Hæc autem scientia studiose quærenda est, ut honoris nomē adipisci possit: quod obtinuerunt hi, qui sapientiam dilexerunt, ut fuerunt Theodosius, Abrahā, David, Salomon, Alexander, & plures alij enumerati in Sophologia sapientiæ. c. 1. & 2. Qui omnes magnum appetitum sciēdi habuerunt. De hoc appetitu sciēdi loquitur Hieron. in prologo Bibliæ dicendo: Legimus in Historijs veteribus, quosdam iustrasse prouincias, transisse montes, & nouos adijisse populos, ut eos quos ex libris nouerant, palam coramq; viderent. Et ibi loquitur de Pythagora & Platone, & de Apollonio magno Philosopho, ac de alijs multis qui prædicta fecerunt discēdi causa, licet in patria sua essent aliorum præceptores, & magistri. Quibus etiam adiungemus illum virum omnium literatorum in omni se sibi perfectissimum Iacobum Fabrum Stapulensem, qui causa discēdi, ferè totam Europam & Asiam transfretauit, & partem Africæ etiam transcurrit, ut viros doctos, & perfectissimos literis Græcis, Latinis, Hebraicis, & Chaldeis, inueniret.

Noh video prætereundum do. & præceptorem meum doctissimum do. Iasonem Maynum, qui, ut perfectam scientiam haberet, & ne in cognitione, & perscrutatione veritatis scientiæ impediretur a stimulis vxoris, nunquam vxorari voluit: me mor doctrinæ Ciceronis, quod vxori & doctrinæ difficile vacare esset.

De hoc etiam appetitu loquitur Lactantius in principio primi diuinarum institutionum, dicēs. Magno & excellenti ingenio viri, cum se doctrinæ penitus dedissent, quicquid laboris poterat impendi contempit omnibus publicis, & priuatis actionibus, ad acquirendæ veritatis studium se contulerunt: existimantes multo esse præclarior, humanarum diuinarumque rerum inuestigare, ac scire rationem, quàm struendis opibus, aut cumulandis honoribus inhære. Hæc Lactantius ubi supra.

Hinc etiam inter viros literarum, & literatorum amatores, enumerat multos Textor Niueren. in sua officina c. alij, qui literarum, & literatorum fuerunt amantissimi, quos multum laudat, & honore maximo extollit, ut fuerunt Anaxagoras, Democritus, Cyprianus, Scipio, & plures alij. nu. 43. quos ibi enumerat Textor. & in c. præcedenti ponit viros doctos habitos in magno precio & ho-

nore vsque ad num. 67. quos statim ponam.

Non erant inter alios omittendi Nicola. Bolin. Cancellarius Burgundiæ tempore Phil. Duc. Burg. Guid. de Rupeforti Cancellarius diolan. & propter eius eminentem scientiam, & virtutē (licet non tamquam fuisse Romæ visus nec cognitus) à Cardinalib. fuit tamen electus, in summum Pontificem in ciuitate Romana, licet esset tunc in Hispania.

Prætereundus ne sit ille vir doctissimus & præcipue eius laudatā scientiam tam apud Reges Franciæ claruit, maximè apud Ludouicum XII. quod eius Consiliarius secretus habebatur: & tandem effectus Episcopus Marsilien. & Archiepi. Tarra.

Nonne Guillelmus Budæus ille apud omnes Latinos notissimus, & famatissimus? ob eius præclarā scientiam ad maximam dignitatem reuerendiariorum (qui dicti sunt hodie magistri supputationum seu reuestarū ordinarij domus, aut spirij Regalis, elatus & promotus fuerit?

Quid de illustri viro do. Antonio de Prato, inter cunctos excellentiss. Qui etiam ob inenarrabilem eius scientiam, dignitatem præfecturae prætorio, hoc est Cancellariatus regni Franciæ, cum omnimoda administratione & gubernatione regni affecturus est.

De huiusmodi autem appetitu, de quo iam supra dictum est, ut compleri possit: oportet discere cupientem intento esse animo ad studium, ut requirit Tullius in Tuscul. q. lib. 4. & ideo e. c. 6. dicitur. Si inclinaueris tuam excipies doctrinam, & fideliter audire sapiens eris. Imo etiā habetur Prover. 1. in prin. quod audiens sapiēs, sapientior erit.

Quinta confid. Scientia dicitur necessaria, ratione fructificationis. Quoniā, ut dicitur deca. de Bultis, in loco supra alle. Innumera enim sunt scientiæ vtilitatis. Facit enim scientia hominem honestum & virtuosum. ex quo dicitur apud Tullium 1. Offic. Primus honestatis locus, qui in cognitione consistit, maximè attingit naturam humanam. Item (ut dicit) est bonum, quod nobis auferri non potest, sed hominem sequitur quocumque perrexerit, dicente Boet. in 1. de consolatione.

Has saltē nullus potuit pervincere terris.

Ne nostrum e comites prosequerentur ius.

Vnde, ut refert Valerius Max. & Tullius in paradoxis, lib. 1. Bias philosophus, qui fuit vnus ex septem sapientibus Græciæ, cum capta ab hostibus patria, alij compatriotæ eius fugientes, preciosa quæ habebant aportarent, & ipsum ad similitudinem faciendum inuitarent, ille respondit: mea nia mea mecum porto. Nihil enim suum reportabat, nisi scientias & virtutes. Et ideo Seneca ad Lucillum scribit. Laudā hominem in eo, quod

& eo nūquam eripi potest, & quod est proprium hominis in quantum homo, hoc autem est animus & ratio perfecta. & vt ait Macrobius Saturnarum lib. 7. cōstituta disciplina multas multis esse periculis prestantiores: ista quidem cito desunt, illa vero per totum tempus permanent, scientia enim sola possessioni immortalis.

Scientia quoque est illa, per quam Deo assimilatur. Genes. 3. Eritis sicut Dij scientes bonum & malum. Et Tullius in primo de natura Deorum, inquit. Nihil est per quod magis Dij immortalibus similemur, quam per ipsum scire: Ideo Salomon optime prapōsuit illam Regnis & sedibus, & diuitias nihil esse dicit in cōparatione illius, nec comparauit illi lapidem preciosum, & Aurum in cōparatione illius arena est exigua, & tanquam haerum aestimabitur Argentum in conspectu e-

ius. Propter autem ipsam suam scientiam à Deo amantur. Vnde Philosophus 12. Ethic. dicit, quod Deus valde curat de his, qui diligunt intellectum, conquam de suis amicis, & ideo ibi dicit, quod per hanc & intelligere homo coniungitur Deo & sub hanc separatur. Et ideo non est mirum si omnes hanc affectant, vnumquodque enim naturaliter desiderat coniungi suo principio, dicente Maximo poeta:

Ortus cum ha suos repetunt.

Et Boet. lib. 4. de consol.

Repetuntq; suos singula cursus,

Redituq; suo singula gaudent.

Nec vlli manet stabilis ordo,

Nisi fini iunxerit ortum.

Extra consi. Scientia laudatur propter eius utilitatem, cum scientia sit vtilissima. dixi supra in prin. Et vt dicit August. in lib. Enchirid. & magister Sentent. in 2. dist. Fecit Deus rationalē creaturam, vt summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo fruere. Et ideo, cum omnia desiderēt ad finem suum pertinere. 2. & 8. Physic. non est mirandum si ab omnibus appetatur.

Facit etiam & reddit scientiam homines nobilissimos. l. prouidentis. C. de postul. Vnde Stoic. dicit, omnes sapientes & doctos liberos esse. & Tullius in paradoxis inquit: Nullus vir doctus, seruus aut ignobilis esse potest, nisi forte voluntas vitiorum fuerit infectus, & vt dixi supra. in prin. Arist. lib. 1. de Anima, ponit scientiam esse deum: eo bonorum honorabilium, & in 1. Politicorum idem philosophus inquit, quod homines ratione & intellectu vigentes, sunt domini & maiores aliorum. & ideo in primo de officijs inquit Tullius: Omnes trahimur & ducimur, cognitio scientiæ cupiditate, in qua excellere pulchrum putamus. dixi alibi in pluribus locis.

Referre etiam Anlus Gellius, Quod dum Arist. Alexandri Magni præceptor libros de physico au-

ditu publicaret, recepit ab ipso Alexandro epistolam in hæc verba prorumpentem: Aegre fero, quod ea quæ à te hausi & didici in publicum profitearis. Ego enim non tam cupio & delector opib. & potentia alios excelle, quantum literis & doctrina præstare. Hæc ille. Propter quod paucos videmus, qui in literatio conflictu alijs cedere velint, sed vni quisque, & si non existentia, sed etiam in apparentia alios excellere fatagit, atq; alijs doctior apparere. vnde Martial. ait.

Diuitias et opes frequens donauit amicis,
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Salomon autem Sap. 7. de sapientia inquit: Proposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse dixi in cōparatione illius. Nec comparauit illi lapidem pretiosum, quoniã omne aurum in cōparatione illius arena est exigua, & tanquã lutum aestimabitur Argentum in conspectu illius. Et etiam Proverb. 1. ait: doctrinam magis quam Aurum eligit. Melior est enim sapiētia cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur huic non valent comparari. Propter quod inquit Tullius in 2. de officijs: Optima hæc edita à parentib. liberis traditur, & omni patrimonio præstantior dignitas virtutis. Cum ergo omnia bonū apperunt, vt Philosophus 1. Ethico. 1. Rhetor. 3. Top. & 4. Metaphy. Ideo cum scientia sit tam bona & vtilis, ab omnibus desideratur, cum secundum philoso. 1. Metaphy. omnes homines naturaliter scire desiderant. & vt inquit B. Tho. 2. 2. q. 188. art. 5. Studia literarum dirigunt & coadiuant hominem ad contemplandū diuina, illuminandō intellectum, & offerunt ea quæ possunt nos impedire à statu salutis, fugando errores, & etiam conferunt ad euandam carnis lasciuam. Vnde Hiero. ad Rusticum ait. Nunquam de manu tua & oculis tuis recedat libet, ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis: Prosumt etiam ad auferendam cupiditatem diuitiarum atq; auaritiã: Quoniam vt ait Salustius in Catilinario: Auaritia pecuniæ studiū habet, quã nemo sapiens cōcupiscit. Scientia enim vt dicit Bernardus in lib. meditationum, parit cognitionem amoris, amor frequentiam, frequentia familiaritatem, familiaritas fiduciam, fiducia faciem Imperatorem. Et nullus animæ suauior est cibus, quam perfecta cognitio veritatis, dicit Lactan. Firmianus in 1. diuinarum instit.

Habet enim mirabiles delectationes, vt ait Philosophus 10. Ethic. & 2. Politic. dicit Fran. Petrarca. in suis triumphis, aliam delectationē quam discere non reperio, vt ample ponit Bern. de Buss. in d. sermone, in litera F. in fl. Felices etiam homines reddit: quoniam, vt ait Ari. 10. Ethic. Homo sapiens, maxime felix est. & Seneca ad Lucillum. Beatam (inquit) vitam sapientia perfecta efficit. & sequitur: Scio neminem bene viuere sine sapientia studio. Per ipsam enim Salomon obtinuit Principatum & honorem, ipso dicente de sapientia præ-

DECIMA PARS

ria. prapofuit, inquit, illam Regnis & fedibus. & fequitur: In finitus est enim thefaurus hominibus. & Pronerbius. fecundo. Melior est, inquit, acquifitio eius acquisitione Auri & Argenti: Ipfam enim est preciofior cunctis opibus, dixi ante. Per ipfam enim Alexander potius quam viribus fublimatus est: habuit enim Arist. in doctorem, prout narrat Aulus Gellius lib. noctium Atticarum 9. c. 3. Vnde pater Alexandri, fcilicet, Philippus Macedo, eo nato, Aristoteli mifit epiftolam, in qua gratulabatur filium fibi genitum, & Dijs gratias agere debere, nou quia natus efferet fibi, fed quia fuis temporibus ipfum nafci contigerat, fperans, quod fua eruditio ne fieret dignus Regno, quam ftatim in feq. conf. ponam. Et etiam narrat Iacobus Magnus in d. fuo Sophologio Sapientie, lib. 1. c. 1. vbi ponit qualiter Alexander pro ftudio vitam exposuit. & ibi in c. 2. ponit de Principibus qui fcientiam dilexerunt. dixi aliquid fuprà in 5. par. in 10. confid.

Septima confid. Scientia vtilis est, quod exemplis probatur, cum multi ex fcientia & doctrina habiti funt in magno honore, & precio. Nam fancti viri commendantur ex peritia fcientiarum fecularium, vt arguit Io. de Turrecr. in c. legimus. ver. fed contra. in prin. 37. dift. quod probat exemplis. Nā legitur Act. 7. quod Moyfes fuit peritus in omni fcientia Aegypti. & de Daniele, vt habetur Dan. 1. quod Dominus dedit fibi & focijs fuis fcientiam & difciplinam in omnib. & in omni fcientia & fuper omnes fcientes qui erant in regno Chald. ideo vltra Principes ponit Text. in fua Officina c. viri docti. &c. Vbi enumerantur multi, ex quibus aliquos ponam infra, & quanti olim æftimatae funt bonæ literæ, quantumque doctis fit concessum, nullo certius argumento, quam fequentib. patet exemplis, de quibus etiam infra in 30. & 45. confid. aliquid dicitur.

Scipio Africanus, ftatuam Ennij poætæ (quem in fuis expeditionibus comitem femper habuerat) fepulchro fuo imponi iuffit, cui viuenti hortos fuis proximos donauerat. Ouidius libro tertio, de Artefam.

*Ennius emeruit Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni Scipio magne tibi.*

Et Politianus in Nutritia, Longe gratiffimus olim Scipio magne tibi, & Calabris vicinus in hortis, Virtute emeritis, cuius gentile fepulchrum mox tenuit, eundem & Fuluius nobilior ciuitate donauit. de eo ponit Phil. Berg. lib. 7.

De Homero legitur, quod Alexand. Magnus ca pro inter fpolia Darij Perfarum Regis vnguentorum ferinio (quod erat auro gemmisque, ac margaritis preciofum) quos tanto dignos loculo æftimabat, incluſit.

De Pindaro Vate ac poætâ etiã loquitur, quod idem Alexander cum Thebas euerteret, & in omnes fine difcrimine fœuere, Pindari Vatis penatib. parci iuffit, & omni familiae eiusdem.

De Aristotele idem Ale. patriam nomine Aristotelis præceptoris fui condidit, eique multum millia parere iuffit, ad fcribendos reæ natural. libros.

Archilochi Poætæ interfectores Apollonem Delpis. de ifto Archilochi ponit Philippus in fuis chronicis lib. 4.

De Sophocle tragico poætâ defuncto legitur ipfum fepeliri iuffit liber pater. Nam obſiderat Lacedæmonijs mœnia, & Lyfandro corum in quiete fæpius admonito, vt pateretur humani delicias fuas, Lyfander vbi intellexit Sophocletum, pacem funeri dedit.

De Platone legitur, quod cum in Sicilia perueniffet. Dionyfius tyrânus quamuis ad fuperbia fequitur, natus, vitatam nauem miffit obſe & fegredientem in littore, quadrigis albis recepit.

Legitur etiam, quod Annicetus Cyrenarum dem Platonem ab Aegineris captum, & intercipia expoſitum, ne quid indignum pateretur, mercatus est, & honeſto commercio Athenas ad fuos remiffit, quam pecuniã cum Platone fibi remiffam intellexiffet, profecto peccatũ videri poteſt, quod maiore ſummatate iuuerim tantum virum.

Platonem ipfum tanti fecit Ariſtoteles difceſſus, vt nomini eius aram in templo conſtrueretur, ftatuamque, conſecrarit, in qua ſcriptum erat, hunc eſſe illum, quem probi omnes merito debeant imitari & commendare. Vnde extat Ctinis verſus in Parthenicis:

*Hæc illa eſt ara floribus redimita ſuaue oleæ, hæc
Quam grauis benemerenti ſtatuit diſcipulus in
Tituloque hoc teſtatus animũ tuũ atque officium
Platonem probandum probe ꝑ probis.*

De Sofrate legitur, quod viginti talentis orationem vendidit.

Aefchines, Demofthenis orationem (qua tamen in exilium pulſus fuerat) coram amicis laudauit in ſua calamitate.

Athenienſes Thucydidem rerum fuarum ſcriptorem ab exilio reuocare, eloquentiam mirari, cuius virtutem damnauerant.

Menander Comœdiographus ab Aegypti Regibus per legatos magnis præuijs inuitatus eſt.

Cn. Pompeius Poſidonij ſapientie profefſoris domum intraturus, fores percuti de more a liſtore vetuit, & faſces liſtorios ianue ſubmiſit, cui ſe oriens occidensque ſubmiſerat.

Augustus carmina Virgilij cremari contrateſtamenti eius verecundiam vetuit. Eidem in theatro recitanti vniuerſus populus Roma. perinde ac Imperatori aſurrexit. Hæc tenus Plin. lib. 7. Eadem Virgil. diem natalem (qui fuit Octob. 15. quotannis celebrabat, & quibusdam velat ceteromonijs venerabatur Sillinus. Vnde Mar. Maxim. Mercuriũ creatis idus, Augustus redit ibid. Diana

Maro cōsecrauit idus, Qui magni celebras
 Maron. idus.
 Constantius Imperator Ablabium Aegyptium
 Philosophum pratorij sui præfectum, & vna cum
 Constantio filio Imperij rectorem constituit.
 Frontoni Philosopho, M. Antonius Princeps
 Annam erigi fecit, autore Capitolino, quem Au-
 gustus quoq; consulari ornauit dignitate.
 Antaxenori Citatocdo, è Tyana ciuitate M. An-
 tonius tributa quatuor ciuitatum legenda præ-
 buit.
 Augustus Alexandrinis (in quos bellum gere-
 berit) de causis factus est se pepercisse, ob Alex-
 andriam, vrbis pulchritudinem, & amorē Ar-
 istophili.
 Arce diij & Honorij Imperatorum patrocinio
 Claudiani fuit erecta.
 Dionem Pruseum philosophiā, & philosophum,
 Trianum curru suo plerūq; dignatus est, Roman-
 orum in ingressus cum triumpho.
 Artaxerxes Rex Persarum Hiscani præfecto Hcl-
 ontii literis scripsit, vt Hippoc. medicum qui-
 busque fieri posset præmijs in familiam suam
 mitteret. Epistola ad hunc fere modum se habe-
 ret. Regum magnus Artaxerxes Hiscani S. Hy-
 pocritæ medici Aesculapio prognati ad me fama
 peruenit. da igitur operam, vt aurum illi tribuas
 quod cupit, aliaque item quorum indiget, &
 me mitte. Erit. n. pat. honore summis in Persi-
 a. Et si quis alius fuerit in Europa vir clarus,
 medicum nostræ domi redde, nec parce pecu-
 niæ. Eidem Hippocrati ab Illyrijs redeñti eosdem
 res (quos Herculi) decreuit Græcia ob præ-
 cium pestilentiam.
 M. Antonius Rustico philosopho, M. Antonius Impe-
 rator publica omnia priuataque consilia solebat
 credere, quem postea Contulatu, & mortuū sta-
 tuæ decorauit.
 Ciceronem ab vrbe pulsū Pompo. Attic⁹ se-
 centis & quadraginta millib. & iuuuit, &
 proeuectus est.
 Opianus Poëta cum Antonio Imperatoris Se-
 verianus filio, poema de piscib. nuncupasset,
 ab eodem aureis donatus est numis, quot il-
 licum versus.
 Dam. Propheta Cyro Rege (quem theologia
 propheta perdocuit) familiaris. vtebatur. author
 Theopod. Cyrenensis.
 Theombrotum medicum Ptolemæus Rex cē-
 nari donauit talentis, seruato Antiocho Rege pa-
 re suo: dicit tamen idem Texror, quod haberet
 Plinianum in alterutro mendocium. nam
 hoc de Theombrotto scribit. lib. verò 19.
 de Erasistrato.
 Olim tantus erat artis oratoriae quæstus, vt Gor-
 gias Corinthus auream statuam & solidam sibi po-
 nentem Delphis.
 Demetrius Phalereus ab Atheniensibus tre-

centis & sexaginta statuis ornatus fuit, vt refert
 Philippus Bergomen. lib. 7. sui supplementi Chro-
 nicarum.
 Zenonem Philosophum Athenienses tãto ho-
 nore profecuti sunt, vt apud eum claus vrbis de-
 ponerent, ipsumq; ornarent aurea corona, & ima-
 gine area.
 Plinius iunior referebat potuisse se (cum pro-
 curaret in Hispania) vendere suos commentari-
 os Largio Licinio quadringentis millibus num-
 mūm. Quis nunc Regum (inquit Budæus) emere
 Bibliothecam confertissimam decem aureorum
 millib. velit, quanti à Plinio ciuis vnus priuatus
 regesta quadam extemporanea licitari ausus est.
 Hæc Texror vbi supra.
 Philippus Macedo, Amyntæ filius, quamuis om-
 ni ferme tempore negotijs belli esset implici-
 tus, nunquam tamen à liberali Musâ, studijque
 humanitatis recessit. propterea scribens ad Aristo-
 telem gloriabatur natum sibi Alexandrum tanti
 Philosophi tempore, à quo doctrinam imbiberet
 cum virtute: Epistola autem in hunc modum se-
 quentis se habebat, vt prodit Aulus Gel. lib. 9. ca.
 3. Philipp. Aristoteli S. D. Filium mihi genitum
 scito, quod equidem Dijs habeo gratiam, non
 perinde quia natus est, quàm pro eo, quod eum
 nasci contingit temporibus vitæ tuæ. Spero enim
 fore, vt edoctus eruditusque abste dignus existat,
 & nobis, & rerum successione. Hanc Epistolam
 narrat etiam Iacob. in suo Sophologio sapientiæ,
 lib. 1. c. 1.
 Alcibiades ambitione quadam munera in So-
 cr. congregabat, dignam viri doctrinam multo am-
 pliorib. exsilimans.
 Euripides tragœdiographus Archelao Macedo-
 num Regi sola virtutis admiratione fuit familia-
 ris, adeo vt frequentibus conuiujs ab eo exceptus
 fuerit, & aureo donatus poculo: in eius quoq; gra-
 tiam Syracusani plerofq; Atheniensiu (qui apud
 se seruibant) libertate donatos, domum incolu-
 nes remifere.
 Iulius Calidius Poëta, cum à Publio Volusio in
 proscriptorum numerum relatus esset, ab Attico
 propter ingenium & elegantem eruditionem ab-
 solutus est.
 Cor. Gallus elegiographus, fauore Augusti, ad
 præfecturæ gradum conscendit, tribunusq; cohor-
 rium effectus est: de quo Philippus Bergom. lib. 7.
 Anno ante Christi aduentum 81.
 Vespasianus tãtum concessit Saleio Basso Poë-
 tæ Lyrico, vt propter ingenium singularemq; eru-
 ditionem auri plurimum eidem sir elargitus. Et
 refert eidem Bergom. in loco supra allegato, qd C.
 Bassus ornatissimus orator & copiarum Augusti
 præstantissimus Dux, fuit missus contra Par-
 thosper Augustum Casarem, & constitutus Impe-
 rator strenuissimus.
 Statium Domitianus magnifico atque appa-
 ratissi-

DECIMA PARS

qua in mundo potest esse fortuna, quam non augeat literarum gloriosa notitia. Cum etiam per literaturam efficiamur nobiles, ut habetur Sapientia. 7. Omnibus enim nobilibus nobilior sapientia, ut tenet Luc. de Pen. in l. proximos. C. de proximis factorum scrib. li. 12. & hic ante in 6. consilii. dictum est. Et amplissime de laude scientiarum scribit G. Benedicti in suo proce. suae repetitionis. c. Rayn. de testa. in antiquis.

Nona consider. Ex quo solum in hac parte fit mentio de literatis, & scientias seu artes liberales habentibus (quoniam de mechanicis in sequenti parte dicitur.) Idco de ipsis artibus liberalibus, & earum professoribus, seu in eis profitentibus, videndum est, quae sint illae, & quibus partibus aliae quae hic comprehenduntur subijciantur.

Primò & in hoc conueniant omnes, sunt tantum septem artes liberales, quae sic denominantur, ut ait F. Patritius lib. 4. de institutione Republicae. titu. 6. quia liberos homines efficiunt ab omni turpi ac fordido questu, & ab omni voluptate ac turpitudine, & redigunt nos ad sapientiam: qua nihil praestantius mortalibus esse potest, quae Deo optimo maximo coniuncti esse cernimur. Faciunt quae hic ante in 6. consider. ver. facit autem, &c. dicta sunt. Vel, ut dicit Io. de Turrecr. in c. de quibusdam in fi. 37. dist. Dicuntur liberales tribus de causis. Primò, quia liberam mentem requirunt, ad differentiam seruiliū & mechanicarum, in quibus Artifices plus secundum corpora quam secundum mentem occupantur. Secundo dicuntur liberales, quia licite & absque seruitute peccati, & superstitione addiscuntur. Tertiò, quia ad ipsas ad discendas pueri liberorum & nobilium debito tempore & competenti ponebantur & instruebantur. Et sunt (ut ibi inquit) septem, Grammatica, Logica, Rhetorica, Geometria, Musica, Arithmetica, & Astrologia, de quibus suis locis dicitur. Et quod sint septem, asserit glo. in verbo, continebuntur. in l. 1. §. 1. ff. de varijs & extra ordinarijs cognitionibus.

Primò tamen dicendum est de theologia & iuris prudentia, seu scientia iuris ciuiliis, & Philosophia, quae potius liberales artes dici possunt, Sed proprie non sunt artes, sed sunt verae scientiae: Tamen etiam scientia seu professio iuris dicitur ars liberalis, aut studium liberale. tex. in l. 1. C. qui aetate vel professione se excusant. lib. 10. & ibi Ioan. de Plat. contra glo. pro quo allego tex. in l. medicos. C. de professoribus & medicis, eo. lib. 10. & in l. vnica. C. de studijs liberalibus. vrbis Romae, in fi. libr. 11. Vbi inter professores liberalium artium connumerat iuris ac legum doctores & interpretores, facit l. vnica. c. de professoribus qui in vrbe Constantinopolitana docentes, &c. lib. 12. l. 1. §. nam ut eleganter. ff. de iust. & i. ibi: verà Philosophiam non simulatam profitentes. Etiam moralis scientia lex dicitur secundum glo. in auth. de nuptijs. in prin.

in verbo, degere. colla. 4. Et in toto corpore vera theologia inuenitur & docetur, cum cum procepta cum diuinis concordant. §. iuris prudentia & ibi glo. in verb. notitia. in fi. de iust. & in d. iustitia. §. co. ff. de iustitia. Ideo ciuiliis scientia estimata dicitur. l. 1. §. est enim quidem, ff. de iust. & extra ord. cogn. cum leges sunt sacrae estimatae. §. 3. C. de legibus. & consilii. Ideo iura reddentibus profitentes, merito sacerdotes appellantur. nam ut eleganter. Et de materia amplè tractatur infra ista pars. in 18. consilii.

Et aduertendum est, Quòd ut habeamus notionem eorum, de quibus in hac parte & sequenti dicemus. Philosophia vniuersalis diuiditur in speculatiuam siue theoreticam, aut practica. Et theoretica siue speculatiua diuiditur in realem aut rationalem. Et realis iterum in Metaphysicam, est aut diuinitus inspirata, ut est theologia in Veteri & Nouo Testamento tradita, aut humanitus perquisita, de qua dicitur infra. aut verò in thematicam, & huius partes sunt quatuor scilicet Arithmetica, alia Geometria, alia Musica, & Astronomia. Aut vero in physica seu naturalis, sub qua dicuntur medicina theoretica comprehendit, quae potest videri in libris Aristotelis pericororum de Caelo & Mundo, de generatione & corruptione, Meteororum, Meteoraliū, & elementis, de anima, & sic de singulis de quibus suis locis dicitur.

Quantum verò ad Philosophiam practica, aut est actiua, aut effectiua: de actiua quo ad politicum, dicam ipsam in pluribus locis, de factiua cuius partes sunt artes mechanicæ, dicitur in proxima parte sequenti. Et de vna quaque parte Philosophiae, etiam dicam secundum intencum nostrum, quo ad laudes & excellentias illarum inter se & ad alias, & non alias.

Secundum aliquos aliter diuiditur Philosophia in tres partes, scilicet, in morale, naturalem, & rationale, ut in c. legimus. iuncta glo. per d. Quae per tria munera domino oblata à magistro dicitur intelligi, secundum rex. ibi: & ibi de Turrecrem. sic exponit. Prima verò pars dignior, est metaphysica & naturalis, cum sit quae tractat de caelo & mundo, ac partibus eorum. quae est realis, & est, rebus speculatiuis, quae tanquam nobiliores comprehendens Grammaticam, Dialecticam, & Rhetoricam, quae ratione ornata & factiua per se intelligitur, quod orationum odorem deligat. Tertia verò pars est moralis, quae mores naturae & passiones sensibiles mortificare, & rationi subire docet, ut merito per myrtham, quae vermes mortificat, intelligatur.

Decima consid. Inter omnes literatos mundi preferendi sunt habentes scientiam theologalem. Et sic theologi omnibus sunt praeferenda.

huius euit. Heduen. oriundi, qui ex eminenti scientia effecti sunt præfules & Episcopi, videlicet Reuer. in Christo pater d. Guil. de Clugny Episcopus Prælati. & Ludouici XI. Regis Christianiss. Secretus Consiliarius & Cæcellarius Franciæ. Et reuer. in Christo pater d. Ferrie⁹ de Clugny eius frater, Tornacen. Episcopus, q. prius fuit Heduen. Officialis, & referendarius seu Magister requestarum in domo Phil. Ducis Burg. & deus amplè dixi in meis Commun. super consue tudinibus ducatus Burg. in præm. super verbo. Messire Ferry.

Prætereundus non est quondam d. Io. Rolin, de cuius primo Ecclesiæ Heduen. & S. Martini Heduen. Abbas, qui ob eius eminentem scientiam à Ludouico XI. Francorum Rege in studijs fuit vocatus, & ipso adhuc existente in studio, & ne ad par tiam fletand. vbi vocatus erat à Ducibus Burgund. accedere euocatus, & tandem habitus in magno honore, & effectus fuit Heduen. Episcopus.

Et his nostris temporibus prudentis. vir d. Dio nyotus Poillot, noster eius & contemporaneus, v. iuris doctor peritiss. præmittendus non est. Cum ob eius eminentem scientiam, ita in prelo habitus fuerit apud Christianiss. Regem no brem Franciscum I. tum quia fuerit effectus Con siliarius in suo magno consilio, tum post multas in Anglia, Scotia, & Alemania legationes fuit Magister ordinarius requestarum Domus Regiæ, & multis muneribus & donis ab eodem donatus, tandem præfident in Parlamento Parisien. cuius memoria tanta est, vt quæ duabus horis acribus legerit, etiam id memoriter recitare solet.

Cuiusd. Scyfellus, dictus de Aquis, iuriscosul tus vocatus à Ludou. XII. Francorum Rege euoca tus, & in magno pretio & honore habitus, cui Rex Ludouicus publica omnia priuataq; cõsilia com munitate, & ei in omnibus credere, in magistrũ mem. sui hospitij ordinarium requestarũ receptus, tandem Episcopus Marsilen. & deinde in Tau rone. Archiepiscopus fuit ob eius eminentem scientiam prouectus & ordinatus.

Etiam Reuer. pater d. Philippus Bondet Lin gones. Episcopus in Parlamento Parisien. Con siliarius & Præfident, fuit ob eius eminentem scien tiam primo Decan⁹, deinde Episcopus Lingonẽ. effectus & confirmatus.

Quod de Guidone de Rupeforti Burgundo, qui tanta fuit veneratione apud Christianiss. Re gem Ludouicum XII. Cuius tempore erat Cæcellarius, quod de eo dixerit post eius mortem, quod esset donasse centum mille aureos, vt tantum venderet in officina Cancellariatus Franciæ, quan tum ipse Ludou. Rex videret.

Nonne cum suprãdictis annumerabitur reue renter & dominus & præceptor meus, d. Ioan.

de Magdalena, iurium doctor & nostras. quem in meis primis iurium eunabulis vniuersitate Dolana legentem audiui. Qui quidem ob eius eminentem scientiam eum maxima & mirabili profectio ne, profectus est ab ordine Cluniacen. vt in illo habitum & professionem faceret: in quo sul ger & splendescit, sicut Sol inter Planetas: Et in illo ordine obtinet primatum, statum, & dignita tem magni Prioris habentis regimen, administra tionem, & gubernationem totius ordinis: in quo non legitur fuisse à centum annis talis, nec in sciẽtia, nec in peritia, nec in religione, sanctitate, & deuotione. Habet sub dicto ordine Prioratum de Charitate, in quo & in Prioratu Cariloci, & pluribus alijs locis miranda, tam in reparationibus Ecclesiarum & monasteriorum, quam etiam fundationibus & donationibus fecit, vt vix diei aut scribi possit. Monasterium enim Abbatie S. Rigualdi funditus & totaliter destructum à fundamentis restaurauit, & de nouo deuotissima compositione construi & ædificari fecit: dormitorium etiam Abbatie Cluniacẽ. ruinosum, de nouo construi & fabricari fecit, & cum mirabili deuotione factum apparet pluribus cellulis adornatum.

Quid aliud de tanto viro dici potest, nisi quod omnia ferè Monasteria & Prioratus prædicti ordinis ruinosi, aut destructi, aut suis sumptibus, pœnis & laboribus construi, ædificari seu reparari fecit, aut saltem procurauit, ita quod de eo dici potest, resplendet sicut Sol in medio nebulae meridionalis. Non omitendum est, quod post mortem Abbat. Cluniacen. fuit electus vniuersim in Abbatem illius loci, sed ad preces Regis nostri Francisci cessit iuri suo in fauorem illorum de Boisly, qui tunc erant in maximo fauore apud ipsum Regem, ita quod omnia negotia Regni eorum consilio expediebantur, nec quisquam illis resistere potuisset.

Octava consi. Scientia est honorabilis & gloriosa, Quoniam ex illa consequimur gloriam. Viris namque literatis debentur præmia & honores. Sap. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius. & Esdræ e. fi. in fi. Magnificæ sunt exaltati verbis legis, quibus docti sunt. Inde Iurisperitis etiam Princeps honorem exhibet, & multa priuilegia concessit. leg. quicquid. ibi, reuerentia studiorum. C. de aduocatis diuer. iud. & talia studiorum labor iuste meretur, qui spe præmiorum & honorificentia digni sunt, non his, quæ sunt incongrua libertati. text. in leg. 1. Cod. de assessorib. & bona danda sunt doctoribus, vt habetur in ca. infames. in verb. non ad rurpe. 3. quæst. 7. & quod scientia & doctrina tribuunt vitam suo possessori, infra dixi ista par. in 44. confid. in fin. Nam, vt ait Cassiodorus 10. variarum Epistolar. Nec ali qua

DECIMA PARS

maticæ hac ratione sunt digniores, quia sunt in primo gradu certitudinis, & naturales sequuntur eas, vt dicit Linconen. in 1. posteriorum, Auerrois in 2. Metaph. Procedunt enim ex principijs & dignitatibus notioribus nobis, abstrahentiũ enim mathematicorum non est mendacium. 2. physicorũ: Sed theologia hac ratione oẽs alias sciẽtiã excellit seu excedit. Nã omnes aliã sciẽtiã habent certitudinem ex naturali lumine rationis humana. Ipsa verò ex superno lumine sapientiẽ increatę, q̄ errare non potest, 1. Petri 1. Spiritu sancto illuminati locuti sunt Dei homines. Errare. n. nõ potest circa principia, nec circa conclusiones, quia Deus veritas est. Io. 14. & c. si consuetudinem. & c. qui cõtemptra. 8. d. Nihil aut verũ esse potest, quã quod à veritate profertur. Ideo Propheta ait Ps. 8. Principium verborum tuorum veritas: in æternum iudicia iustitię tuę, id est, Verba tua procedũt à veritate tua, quę est veritas increata, & omnis veritatis creatę regula, ac ideo sunt stabilia. Matthæi 5. & Marci 14. ait Saluator, Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Et tunc theologi concludunt in 3. dist. 24. quod fidei nostre nihil potest subesse falsũ. Et si aliquis dicat, q̄ ãt in 12. Metaphy. tractatur de ipso Deo, & de intelligentijs separatis, ppter q̄ theologia non videtur nobilior Metaphy. & in 8. physicorũ tractatur de Deo, in quantum est primus motor, Respondendum est, q̄ hoc est tãtum modo quo ad ea, quę possunt inuestigari lumine naturali, & in quantum ipse Deus se habet secundũ aliquam habitudinem ad Ens, q̄ analogicẽ dicitur de creatore, & creaturis. Metaphy. enim tractat de Deo, quia est de ente secundũ q̄ Ens, & videtur velle Philosophũ 4. Metaphy. sic, & Auicenna lib. 1. sup. Metaphy. sic, c. 1. Sed theologia tractat de Deo sub ratione nobiliori, & mirabiliori. Quia ea, quę non sunt nata cognosci de Deo à creatura nisi per reuelationẽ, mirabilia sunt, quã ea, q̄ possunt cognosci de Deo per inuestigationem naturali lumine factã. Nec etiam obstat prædictis, si dicatur, quod certitudo pertinet ad dignitatem sciẽtię: sed aliq̄ sciẽtię certiores sunt, vt Metaphy. quia de earum principijs dubitari non potest, ergo sunt nobiliores theologia, quia in sacra scriptura principia nõ sunt ita indubitabilia, vt sunt articuli fidei. Quia respondetur secundũ Th. 1. par. summa, q. 1. art. 5. quod nihil prohibet illud quod est certũ secundũ naturã esse quo ad nos minus certum. 1. Physic. Vbi dicitur: Quę sunt magis nota naturę, sunt minus nota nobis. Et hoc propter debilitatem intellectus nostri, qui se habet ad manifestissima in natura: sicut oculus noctuẽ ad radios Solis. 2. Metaphy. Et tamen minimum quod potest haberi de cognitione rerum altissimarum desiderabilius est, quã certissima cognitio, quę habetur de minimis rebus, vt dicitur 11. de animalibus. prout dicit Florent. in sua summa, in 4. part.

rit. 11. §. 8. vel secundum Richar. in prologo. 1. q. 1. Theologia est nobilior alijs sciẽtijs simpliciter id est, in natura sua, quamuis aliquę alię sciẽtię sint certiores secundum quid, scilicet, per rationem ad debilitatem intellectus nostri. Nihil prohibet aliquid esse notius simpliciter, minus tamen notum quo ad nos. 1. Physic. Certum autem, quã est certitudo simpliciter, red dicitur etiam nobiliorem, quã certitudo, quã est secundum quid, hoc est quo ad nos. Et vt dicit idem Florent. in sua sum. 4. part. titu. 11. §. 1. theologia habet certitudinem ex lumine diuine sciẽtię, quę decipi non potest. Alię autem habent certitudinem ex lumine naturalis rationis humana, quã errare potest, vt etiam dicit Th. in d. 1. par. q. 1. art. 5. supra alleg. Et ita certitudo net Io. Ludo. Vivaldus de monte regali in opere regali in tract. de persecutione Ecclesię de cima persecutione, vbi dicit, quod virtus antiquum sui omnibus alijs, quod ibi ample potest vt videri potest.

Decima consid. Etiam probatur dignitas sciẽtię theologicis ratione dignitate terig, eõ, quia, vt dicit Ant. Flor. in loco supra allega. Ista sciẽtia theologiã est de his principijs, quę sua altitudine rationem transcendant: ita aliã sciẽtiã dicuntur ancilla, hæc verò domina. iuxta illud Prover. 9. Sapientia edificauit sibi domum, &c. Misit ancillas suas vocare ad mercedem vitatis, & alijs sciẽtijs vtitur tanquam in seruitute, & ancillis, à quibus nulla accipit principia, sicut Deo per reuelationem. S. Th. 1. q. 1. 5.

Decimatertia consider. Probat excellẽtiã theologiã ratione nobilioris, potioris & dilubrioris finis. Quod sic probatur, Quoniam secundum Philosophum 2. Metaphy. Scientiarum quedam sunt speculatiuę, quedam practice. Finis speculatiuę est veritas, finis practice est ad bonum. Tanta autem est dignitas theologiã, quod necesse speculatiuę sciẽtiã, sed etiam practica dicitur. Richardus vbi supra in 4. quaestio. Et scientiarum speculatiuarum nobilitas, seu excellentia attenditur penes nobilius obiectum atque subiectum, & certiore modũ procedendi. Et his duobus modis theologia excedit alias sciẽtiã, vt dictum est ante: Practicarum autem nobilitas, secundũ Philosopho. 1. Ethico. c. 1. attenditur penes nobiliorẽ & potentiorẽ finem, quã tanto sciẽtia practica est dignior, quanto eius finis est nobilior. Finis autem huius sciẽtię practice est beatitudo æterna, ad quam sicut ad vltimum finem ordinantur omnes fines aliarum scientiarum practicarum, dicit Anton. Florent. in loco supra allega. Vel, vt dicit Bernard. de Bust. in loco statim allegando, est charitas, & æterna felicitas: Quoniam ipsa theologia inserit virtutes, docet faciendã, & omnia ad salutem pertinentia. 2. ad Timotheum. Aliã verò sciẽtia

in primo loco ponendi, quod probatur multis rationibus.

Nam scientia theologalis est nobilior & dignior omnibus alijs scientijs, ratione nobilioris subiecti. Quoniam vt dicit Philosophus & Commentator in 1. de Anima, & 1. Metaphysicis. & Porphyrius in vniuersalibus. Vna scientia dicitur nobilior & dignior, ratione nobilioris subiecti. Quāto enim subiectum alicuius scientiæ est nobilius & excellentius, tanto scientia illa est dignior. Cū ergo subiectum scientiæ theologiæ sit dignius subiecto omnium aliarum scientiarum: Concludendum est, quod ipsa est excellentior omnibus scientijs. Et modum subiecti theologiæ sit nobilior & excellentior omnibus alijs subiectis cæterarum scientiarum, probatur hoc modo. Quia subiectum illius scientiæ est ipse Deus, vt dicunt Theologi in Prologo sententiarum, maxime Richardus qu. 6. & Th. par. sum. art. 7. q. 1. Vbi probat theologiā esse alijs scientijs digniorem: Vnde Theologi à sacros, quod est Deus, & logos, sermo, quasi sermo est Deo. Raym. verò Lullius, in suo introductorio artis generalis in prin. vbi ponit subiecta scientiarum, dicit, quod Deus est subiectū in Theologia. Et dicitur subiectum eò, quod omnia quæ tractat ipsa Theologia, diriguntur ad dandum notitiam de Deo. Et ideo, vt dicit Io. de Turrec. in proœ. dicit, quod subiectum theologiæ est infinitum ipse Deus, qui nobilissimus est, & infinite nobilissimus. Et etiam ibi dicit, quod theologia est sermo Deo. Et quod Deus sit subiectum in ipsa scientia theologiæ probatur per philosophum primo posteriorum, Vbi dicit, quod illud est subiectum in scientia, cuius per se proprietates considerat scientia. Quia sacra scriptura & theologia considerat Dei proprietates & operationes, ergo Deus est subiectum in ea. Nam theologia tractat de Deo multipliciter seu multis modis.

Primo enim tractat de Deo secundum rationem fluxus naturalis perfectionis. Eò, quia infra diuina perfectionem comprehenduntur attributa substantiæ essentiæ, personarum emanationis, & diuina proprietates, ideo de illis tractatur in primo sententiarum.

Secundo, tractat de Deo in quantum eius perfectione relucet in operibus conditionis, & sic tractatur de creatione rerum, de creaturarū distinctione, & distinctionum ordinatione: & hoc in secundis sententiarum.

Tertio vero tractat de Deo in quantum eius operatione relucet in operibus restorationis, & multa opera comprehenduntur facta à Christo, vt de caritate & passione, &c. Et de his tractatur in 3. sententiarum.

Quarto, tractat de perfectione ipsius, in quantum relucet in operibus sanctificationis, in quibus intelligendum est virtutum infusionem & sacramentorum nouæ legis institutionem: & de infu-

sione virtutum, tractatur in fine ipsius tertij libri. De sacramentorum verò institutione in 4. lib. Itē de operibus retributionis, ibidem. Et sic patet quod omnia, quæ considerantur in sacra scriptura siue theologia: aut spectant ad Dei intrinsecā perfectionem, aut ad refulgentiam suæ perfectionis, per multiplicem eius operationem: quia per quādam eius appropriationem eius potētia maxime relucet in creatione.

Sapientia in administratione, gubernatione, & distinctione: misericordia in restauratione & sanctificatione: iustitia in reprobis damnatione, bonitatis affluentia in electorum glorificatione. Cum igitur omnia quæ cōsiderantur in theologia attribuantur ipsi Deo, sequitur, quod subiectum est Deus: quod tenet Ant. Flo. in sua summa, in 4. par. titu. 1. §. 7. ex quo in §. 8. illius partis & tituli, dicit, eam esse nobiliorem cæteris alijs scientijs. quod etiam tenet & multum latè explicat S. Tho. 1. q. 1. 17. q. per totum. dicit ead. q. 3. c. 1. Prolo. 4. per totum, quod ens diuinū rationabile est subiectum theologiæ.

Hac igitur ratione theologia omnes alias scientias excellit. Vnde 5. Metaphysicis dicitur, Quod scientia de Deo est nobilior, quia est de nobiliori subiecto. Et 8. Ethic. dicitur, quod est scientia scientiarum, & habet rationem capitis inter omnes scientias: & in Prologo Metaphysicæ appellabatur Dea scientiarum. Ea propter Aug. de ciui. Dei. li. 11. c. 1. inquit: Omnium gentilium literas, omnium sibi genera ingeniorum humanorum diuina scriptura excellit, & autoritate subegit. Omnibus enim imperat quasi principalis, & vtitur omnib. in obsequium sui, quasi vsualis, S. Th. in Prologo 12. c. 1. Dantes quoq; in 2. c. Inferni, in cōmendationem theologiæ introducit Virgilium loquentem Beatrixi, quæ theologiæ comparatur, & dicentem: O mulier virtus sola per quam humana lex excedit omne contentum. In quib. verbis ostendit, quod per theologiā humanum genus transcendit omne, quod continetur intra orbem lunæ, & ascendit vsq; ad quintam essentiam. Omnibus enim sine delectu doctrinis præponi debet. Omniumq; scientiarum Reginam esse testantur omnes diuina & humana ei tribuentes, & iam non vsq; ad nubes, sed in æthera quoq; Quin & illas quōdam Luciferi sedes eam collocantes, vt statim amplius dicam, ponēdo alias causas eius excellentiæ & præminentia: vltra omnes alias scientias.

Vndecima consid. Excellentia theologiæ probatur ratione certioris veritatis. Quoniam, vt ait Philosophus & Commentator primo commento de anima. Quanto vna scientia certiori demonstratione procedit, tanto est dignior. Et ista scientia, quæ procedit per demonstrationem, propter quod, i. à causa sup effectū, dignior est illa, quæ procedit per demonstrationem, quia, id est, ab effectu ad causam. Et ideo demonstrationes mathe-

DECIMA PARS

cludit illam esse digniorem, nobiliorem, & excellentiorem omnibus alijs scientijs.

Ex quibus concludendum est, quod doctores theologi omnibus quibuscunque alijs doctoribus sunt preferendi. Ex quo, ut videmus, rari per concordata, quam per regulas Cancellariæ Apostolicæ, ubi beneficia debentur graduatis nominatis, preferendi sunt doctores in theologia: licet Præpositus dicti Cardinalis in præcedenti decreto, in fine dicat, quod in beneficijs conferendis, preferendus est Canonista theologo. dicam amplius in glossis concordatorum, & infra.

Decima septima consideratio. Scientia iuris Canonici ceteris post theologiam dignior est, quod multipliciter ostenditur, & maxime quod sit dignior scientia iuris civilis, in quo per consequens sit dignior omnibus alijs scientijs: cum scientia iuris civilis sit dignior omnibus alijs. Quod ostenditur ex multis.

Primo, ex eius necessitate, cum scientia iuris Canonici seu eius utilitate: quæ necessitas ostenditur ex quinque.

Primo quidem quantum ad fidei munitiorem, & Ecclesiam sanctam Dei contra errores, & hæreses subortas. Licet enim in sacra scriptura quid credendum sit contineatur plenissime, nihilominus nulli errores & hæreses subortæ sunt in Ecclesia Dei occasione peruersorum hominum, qui aliter scripturam sanctam interpretari nisi sunt, quam Spiritus sanctus exflagitat. Quocirca necessarium tuit ad habendum veram consonantiam scripturæ sanctæ, ut sancti patres spiritu Dei pleni simul conuenientes multa explicarent, exponerent & interpretarentur de scriptura sancta. Et ita illustrata veritate nubila propalarerentur errorum, quod maxime factum est in quatuor vniuersalibus concilijs, quorum Canones, & definitiones sanctæ propugnacula, & lucernæ fidei nostræ sunt in Ecclesia sancta Dei. Vnde B. Gregorius in c. sicut 15. di. Quatuor concilia sunt quatuor libri Euangelij, quo se profiteri & venerari testatur, quare in c. ignorauit 38. dist. dicitur, quod ignorantia mater cunctorum errorum, maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. sequitur ibi: Sciunt ergo sacerdotes scripturas sanctas & Canones.

Secundo, prædicta scientia est necessaria ad morum informationem. Tradit enim hæc scientia Canonica plurima præcepta & documenta sanctæ matris Ecclesiæ, quæ ad religionem, pietatem, & sanctimoniam omnes homines maxime componunt. Iuris namque præcepta sunt honeste viuere, alteri non laedere, ius suum unicuique tribuere. le. iusti. §. iuris. ff. de iur. & in præcedenti Gregoriano, quare optime conuenit huic loco illud proverbiale. Audi fili disciplinam patris tui, ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia, d. est. cor. n. i. capiti, & torques collo tuo. gl. i. fulgor perfectæ operationis. de quo habetur i. d. c. ius militare.

Tertio, prædicta scientia Canonica est necessaria ad discretionem graduum, & ordinum Ecclesiasticorum, & litium, & iurgiorum terminandorum. Crescente enim Ecclesia ipsa Deo auxiliante gradibus & ordinibus rite in ea dispositis, cum artem discernendos, & lites, quas cupiditas effrenata in eis amula, quotidie generat, lex non sufficiens, & gelica, rari ab Apostolis, quam eorum Vices per successiones temporum, statuta plurimam edita, quæ generali vocabulo Canones appellata sunt. Per quæ, & dispositionis in gradibus & ordinibus (quorum varietate ipsa Ecclesia tanquam gemma ornata est) distinctio haberetur, & non inordinato appetitu suo iuris regulis liuuito, in Ecclesiastica sopirentur. Quare in c. sacerdos dist. 38. inrer alia, quæ ipsis sacerdotibus sunt necessaria ad ascendendum. B. Hieronymus ponit Canones: ergo scientia Canonica est necessaria ad uandam vnitatem Doctrinæ, & Religionis Ecclesiæ Dei, cuius vna debet esse fides, & obedientia pietatis: quod fieri non potest, si non haberetur notitia regularum, sanctionum sanctorum patrum, quos Christus tanquam operis gloriosius Ecclesiæ suæ præfisse voluit pastores, & doctores, quare in c. nulli sacerdotum. 38. dist. dicit Celestinus Papa, nulli sacerdotum liceat Canones ignorare, nec quicquam facere quod possit contra regulas obuiare.

Quarto, est necessaria ad multarum questionum solutionem, quæ in sacris Canonibus & sanctionibus sanctorum summorum Pontificum sunt aperta, & dilucidata, illius maxime sedis est fides, & iurisdictionis causerum dubia plana facere. in c. i. quorties. & est fides. 2. q. 1.

Quinto, hæc scientia Canonica est necessaria, quia in nulla alia scientia traditur nobis periclitata doctrina ordinum, & officiorum Ecclesiasticorum, sicut in Canonica. Vnde, ut dicit ex prædictis Ioan. de Turrecre. in proœmio decreti. verus ad premium. manifesta est huius scientiæ necessitas, ubi respondet ad argumenta, quæ sunt in oppositum. quod videbatur, quod non esset necessaria attenda theologia, quæ satis videbatur sufficere ad determinationem eorum, quæ sunt in scientia iuris Canonici.

Pro sexta ratione dicit Host. in sum. in proœmio ibi quæ utilitas. quod hæc scientia affert magis utilitatem, ut inrer iustum & iniustum. 2. q. 1. & iniustum sciamus discernere. Vt honeste viuamus, alterum non ledamus, & ius suum unicuique tribuamus, ut in præcedenti Gregoriano. §. ideoque. lex. Sed istum est proprium iuris civilis, ut infra dicam in sequenti confid.

Secundo, excellencia illius computabitur ex eo. Quoniam, ut dicit Host. in proœmio. Gregoriano. versicu. cui parti Philosophiæ supponatur. Non est querendum cui parti Philosophiæ supponatur, sed cui scientiæ tota Philosophia supponatur, & potest

scientiæ tendunt vel ad corpus humanum, vel ad temporalem tranquillitatem, vt dicitur amplius infra in alijs scientijs & articulis suis locis. Hinc ex his sequitur, quod est dignior, & nobilior omnibus scientijs ratione finis.

Decimaquarta confide. Probatur ex excellentia theologiae, ratione vtilitatis, quæ apparet ex effectu cum illuminet. Ad quod facit quod habetur Psal. 138. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Et Petrus in ean. sua. Habet propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso. Et ex scientiæ secularis etiâ illuminent in multis aliter tamen, & aliter. illæ quidem, vt nocti lucem in nocte, & interpolatim. Hæc autem sacra doctrina, vt radius à sole iustitiæ procedens domino Deo semper & in totum orbem. Illuminatio huiusmodi illarum scientiarum defectibilis est, quia speculatiuæ sint siue practice, vel morales, tamen ordinant hominem ad felicitatem, quæ in præsentia haberi potest, politicam, vel speculatiuam, non autem futuram: quæ non nouerunt auctoritates illarum, vt habetur dist. 37. §. hinc etiam filius. Vnde Hier. ita cõs illud Ecclesiastes 10. Labor stultorum perdit eos, quia nescierunt pergere in ciuitatem. Nominat ibi plures Philosophos, Platonem, Aristotelem, Parmenidẽ, & alios quos stultos appellat, quia non habuerunt rectum iudicium de vltimo fine Deo. Nam & si multum laborauerunt in speculando & inquirendo veritatem. multis tamen ex suo labore non reportauerunt vitam æternam donum, sed perditionis, & hoc, quia nescierunt pergere in urbem supernam. Non enim corum doctrinæ habent tale lumen, sed hæc vera theologia seu sacra scriptura, quæ est vera sapientia, perducit ad claritatem æternam, ponens optimissimede vltimo fine vero Deo, & modo perueniendi ad eum sequendum, qui est lux vera, & vnde deficiens: hæc dicit Anto. Floren. in sua sum. 4. par. tit. 1. c. 2. §. 2. vnde in §. 5. dicit illam esse etiâ necessariam ex rationibus ibi per eũ adductis, quæ videntur ad hunc finem.

Decimaquinta confid. Probatur excellentia scientiæ theologicæ ratione excellentioris laboris. Ab excellentia enim & dignitate doctorum dignificatur scientia: vnde Grammatica prædicantur est dignior. Et Rhetorica Ciceronis apud Latinos, & Demosthenis apud Græcos, & Pericles Maronis apud Latinos, Homer apud Græcos, & Philosophia Aristotelis, & sic de alijs authoribus aliarum scientiarum. Hęc enim sacra theologia, non Tullium, non Maronem, non Homerum, non Abraham, non Isaac, non Jacob, non Moysen, non Prophetas, non Petrum, non Paulum, non Ioannem, aut alios Apostolos, seu quoscunque alios homines: sed filium Dei, qui est sapientia patris, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi, ad Colossen. 2. Cui

omnia nota sunt, ad Hebræos 4. & c. Deut. 2. q. 1. qd dicit Moyse Exo. d. 4. Ego ero in ore tuo. Et Hier. 1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Et Io. 15. Omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis, & Luc. 21. ait Apostolus. Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui resistere nõ poterunt omnes aduersarij vestri. Hanc autem scientiam nõ solum tradidit nobis Deus per Patriarchas & Prophetas, & per ipsos Apostolos à spiritu sancto instructos, quibus ait Mat. 10. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Sed etiam voluit docere per seipsum. Matth. 5. Aperies os suum et docebat eos.

Vnde Claudianus Poëta ait illi,
*Impia tu nostræ domi iusti crimina vita,
Passus corpora mundam vestire figura.
Assarique palam populis, legemq; fatenti.*

Hinc dicit Anto. in sua sum. 4. part. ti. 31. ca. 2. §. 1. Quod autoritas sacra scripturæ est magna, & maior esse non potest: quia à Deo est reuelata. Ideo dicitur Psal. 118. hic ante alle. Declaratio sermonum tuorum, quæ, scilicet, sunt à te Deo proferente. Et vt ait Petrus in sua eano. Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Et de Paulo ad Hebræos 1. Multifariè multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, sicut in Veteri Testamento. Nouissimis diebus iustus locutus est nobis in filio, & c. vt ibi. Ex quibus patet dignitas theologiæ à tam excellentissimo doctore tradita à quo processit. Ex quibus supradictis considerantur origo, effectus, & finis huius scientiæ, ex quibus laudatur scientia.

Decima sexta confid. Etiam apparet eiusdem scientiæ excellentia ratione disciplinatus perfectionis. Nullus enim Philosophorum, aut Poëtarum, vel Oratorum, aut aliorum Magistrorum cæterarum scientiarum in magnis gymnasijs habuit tales discipulos. nam Socrates habuit Platonem, Plato Aristotelem, Aristoteles Alexandrum Magnum, Plutarehus Traianum, Seneca Nerone, Mutius Publius Aquilius Gallum, Cornelius Maximus Trebatium, Volusius Aulum Cassellium, & quam plures alij, de quibus in l. 2. ff. de orig. iur. quo ad scientiam legalem. Sacræ autem scripturæ discipuli sub Deo præceptore, & doctore fuerunt Moyses, Samuel, Dauid, Abraham, Araõ, Ieremias, Esaias, & alij Prophetæ. In Nouo quoque Testamento fuerunt Ioannes Baptista, quo inter natos mulierum non fuit maior. Matth. 11. & Apostoli, cæteri que discipuli ac fideles, quibus (vt dicit ad Hebræos. 11.) dignus non erat mundus. Alias tres rationes ponit Bernardi. de Buis. ad demonstrandum eius excellentiam, in 2. par. sui Ros. in serm. 29. in 2. part. in litera N. in fin. post aliquas ex prædictis, sed cum non videantur illi habere magnum saporem, ad illum te remitto. & in litera sequente, quæ est NN. duplicata, ponit quomodo in se continent omnes alias scientias, ex quibus cõ-

DECIMA PARS

vero patet di. 4. per totum, vbi ostenditur. quod constitutiones principum Ecclesiasticis constitutionibus non preeminant, sed obsequuntur. 2. q. 3. c. Euphemiū. Leges seculi sacros Canones sequi non dedignantur, & habetur in authen. vt clerici, & in auth. de Ecclesia. ti. in prin. & est text. in c. clerici. vbi doct. de iud. de correctione verò habet, in c. constitutiones. di. 4. vbi dicit text. Cōstitutiones Principum contra Canones, & decreta Romanorum præfulum vel bonos mores, nullius sint momenti.

Nonò, probatur eius excellentia ex parte conditoris. Conditor enim canonum est Papa verus Christi Vicarius, vniuersalis Ecclesiæ pastor. Conditor vero iuris ciuiliis est Imperator, qui in protectionem Ecclesiæ, Papæ minister est. iurat illi fidelitatem, & defensionem ecclesiæ. c. tibi domino 63. dist. Ergo videtur, quod ex hac parte etiã scientia iuris canonici sit dignior, quàm scientia iuris ciuiliis. consequentia patet, & assumptum. de conditore tamen iuris ciuiliis aliter dicam infra, dum ponam eius excellentiam vltra alias quascunque scientias.

Ex quibus infertur, quod doctor iuris Canonici præferendus est doctori iuris ciuiliis, & ita tenet Io. An. & omnes alij in c. clerici. de iudi. dicit Io. An. de Terrecr. in proce. decreti. Dicit tamen Præpositus ibi, quod diceret bonum doctorem legistam præferendum doctorello ignaro Canonum, per text. in ca. quæ ipsi 23. dist. dum narratis pluribus, quæ oportet sacerdotes scire, subiicit: ex quib. omnibus si vnum defuerit, sacerdotis nomen in eo vix constabit. facit glo. in verbo. omnino. in §. ordinatione. in aut. de monachis. Ludo. post Angelum, & post eos Ale. & do. meus Ias. in l. cum quid. ff. si cer. per. Arch. in c. de quibusdam. 31. dist. l. 1. C. de athletis. lib. 11. l. 1. C. de annoniis ciuilib. eod. lib. dicam latius infra. Sed ibi dicit Præpositus, quod in beneficijs conferendis, præferendus est Canonista theologo, nisi beneficiū esset, vbi hæreses pulularent, secundum etiam Gem. in d. c. Episcopos. 17. dist.

Decima octaua consid. Cum hic versamur inter sciētias iuris Canonici, & iuris ciuiliis, videndum est an scientiæ dici possint. Et videtur, quod non, Eò quia legistæ vel canonistæ, vt inquirunt logici, non habent modum arguendi, nec cognoscunt per causas, sed nituntur tantummodo autoritate legis vel canonis, quia dicunt: ita lex dicit, ita Canon loquitur: sed qui per causam non cognoscit non scit, quia scire est per causam cognoscere, & secundum Aristotlem primo Posteriorū, & 2. Meta. & 23. q. 7. c. occidit, de testi. c. cum causam. & Rosfred. in princ. suorum libellorū. per Io. An. in proce. 6. in l. pupillus. vbi Bar. & Bal. ff. de acqui. hered. per Ange. in l. qui Romæ. §. duo fratres. in 14. col. ff. de verb. ob. And. Barb. in c. clerici. in §.

col. ibi, nam scire est rem per causam cognoscere extra de iudicij.

Secundò facit, quia leges dicuntur amare simpliciter non subtilitatem, vt l. si. et. circa §. si debitori. ibi, hæc autem subtilitas à iudicibus admittitur. ff. quibus mod. pignus vel hypo. soluitur. l. 1. C. vt actio. ab hæred. & contra. incipiant. ibi, nec propter nimiam subtilitatem & in c. dilecti filij. ibi. prouidentius & attentius ita subtiliter, sed simpliciter, & purè. extra de c. c. c. capellanus, extra de ferijs cum multis, quæ allegari possent.

Tertio facit, quia lex est voluntaria, vt per Scot. in primo de celo, & mundo. no. gloss. in de vsu cap. dum dicit, quòd sufficit pro ratione. & probatur in l. prospexit ibi, quia ita verba faciunt. ff. qui & à quib. & ibi per quam dicitur, sed ita lex scripta est de intellectu cuius legatur. Fel. in c. si quando. in 8. col. extra de rescriptis. & do. meus Ias. in l. non dubium. 7. col. C. de c. c. Facit ad propositum l. non aliter. ff. de leg. 1. is qui. ff. de exercito. Hinc dicitur, quod placuit, legis habet vigor. dicit text. in §. Principi in f. de iur. natu. gen. & ciuili. Et nium, quæ à maioribus nostris constituta sunt, ratio reddi potest. l. non omnium. ff. de legib. iungit lex sequens. Et ideorationes eorum, quæ ta ex his quæ certa sunt subuertuntur. & facit benignus. ff. eod. de legib. Vbi dicitur: benignius interpretanda sunt, quo voluntate arum cognoscitur: & pro certo illa lex, non omnium. ff. de legib. & multum prodest legistis, vt dicit Alex. in l. post ad Bal. in l. solam. C. de testi. allegando Arg. in d. l. omnium.

Quartò facit, quia est opinatiua, & formiditæ permixta, & sic non certa, & determinata, vt videtur probari in §. responsa prudentium. in verbo. opinionis. in f. de iur. nat. gent. & ciuili. & in l. si me & Titium. in ver. subfisto. ff. si cer. per. & in l. iuram quoq; in verbo, subfistimus. ff. de procur. Ex quibus iuribus patet, quod non sunt reprehendendi multi doctores, qui in eorum dubijs post quasdam rationes hinc inde allegatas dicunt finaliter: cogita, aut alia similia verba, ad demonstrandum, quod tantum opinatiuè loquuntur & nõ de iuris, potest possunt facere ex prædictis.

Quinto facit, quia lex seu ars ciuiliis, aut iuris non est passim necessaria, quia vt habetur in c. licet. de regula. quæ spiritu Dei reguntur, non sunt sub lege. & quod Inno. dicit in c. pastoralis de offi. ordina. Vbi habetur, possunt cum tanta ratione regi, quod nõ subijcerentur exercitio legis. & prodo. Ab. in c. Rex pacificus. in proce. decretal. & bonus tex. in aut. de nup. §. si verò. coll. 4. Imò etiam quod plus est, est variabilis. c. 1. de cōsti. lib. 6. non est nouum. cum ibi notatis. ff. de legib. c. non obbet. de consang. & affi. n. qui tex. facit tamen, quod non

potest responderi pro canonica, quæ omnia comprehendit. & dicit lo. de Turrecr. in proœm. de re. in ver. ad tertium. Quod saltem theologia, & philosophia partim supponitur. Sed in quantum philosophia supponit, est ea ratione, qua dicitur de scientia iuris ciuilib, vt amplius dicam.

Tertio, eius excellentia probatur ratione finis, quæ est eadem cum theologia, vt scilicet adificetur. vt dicit Hof. in dicto proœ. sua sum. ver. quis finis huius: secundæ, vt adificetur, & ad hunc tendit theologi, & canonista.

Quarto, excellentia huius scientiæ iuris canonici probatur ex eius digniori subiecto ad alias scientiæ, quod quale tamen sit, sunt diuersæ diuersorum opinioniones. Et inter alias Hof. in loco præallegato dicit, quod subiectum huius scientiæ est finis catholica: cum vt dicit, sit materia. Sed hoc non approbat Ioan. de Turrecre. in loco supra allegato quintum. cum vt dicit, illud est subiectum scientiæ, de quo & eius proprietatibus est principis. Secularis consideratio talis scientiæ: sed finis catholica non est huiusmodi, de qua, & eius proprietatibus sit tota scientia iuris Canonici. Et etiam quia subiectum scientiæ debet complecti omne quod determinatur in illa scientia, hoc autem non facit fides catholica respectu omnium, quæ determinantur in iure, igitur, &c. Et etiam fides est virtus theologica, cum Deum habeat pro obiecto, & fine. Vnde si subiectum alicuius scientiæ esset dicendum, magis scientiæ theologicæ dicitur subiectum, quàm iuris Canonici, quod tamen non dicitur. Et vt finaliter ponam

quod Ioan. de Turrecr. omittendo alia, quæ reprobatur vbi supra. Est bonum ciuilitatis Christianæ secundum ordinem iusti, & recti, secundum leges constitutiones canonicas per os sanctorum patrum promulgatas diuinitus: quod, vt dicit, si dicitur. Id subiectum in aliqua scientia, quod generaliter intenditur, & gratia eius omnia alia subiecta considerantur. Sed omnia alia, quæ tractantur in scientia iuris canonici non aliter gratia tractari videtur, quæ cum communicatio Christianæ rectè, & sanctè regatur ac honoratur, vt dicit Greg. in dicto proœ. Gregorius alleg. Vel, vt dicit, scientia subalternans, & subalternata debent aliquo modo conuenire subiecto, licet subalternata addat aliquid subiectum scientiæ subalternantis, vt dicit ibi: Et subiectum scientiæ moralis, vt dicit Alber-

icus est bonum hominis, secundum quod homo: subiectum scientiæ politicæ communicatio ciuilib secundum ordinem recti, & iusti, vt idem Albertus restatur. ergo subiectum scientiæ iuris canonici quæ moralis scientiæ subalternatur, vt dicit de Turrecre. in dicto loco supra allegat. ver. ad tertium. sit bonum ciuilitatis Christianæ secundum ordinem recti, & iusti, secundum leges, siue constitutiones canonicas per os sanctorum patrum

diuinitus promulgatas. Et hæ partes ponuntur ad distinguendum subiectum huius scientiæ à subiecto aliarum scientiarum humanarum practicarum. Quoniam scientia iuris ciuilib habet idem subiectum, quod ciuilitas Christiana magis redit ad saluationem animarum, & actus concernentes animam quàm scientia iuris ciuilib. Et ideo, cum anima sit corpori præferenda. vt est tex. in l. sancimus. C. de sacrosan. Eccle. videtur, quod etiam scientia iuris canonici sit scientiæ iuris ciuilib præferenda, dicam infra.

Quinto, excellentia iuris canonici est ea reris omnibus scientiis præferenda propter vicinitatem quam habet ad theologiam, quod probatur sic. Scientia canonica est vicinior scientiæ diuinæ, quàm sit scientia ciuilib, & quæcunq; alia: Ergo conclusio vera consequentia patet, quia sicut gradus nobilitatis, & dignitatis inter intellectuales naturas attenditur penes maiorem proximitatem ad intellectum diuinum: Ita gradus nobilitatis inter scientias accipiendus est penes earum maiorem similitudinem cum scientia diuina. assumptum probatur ex dictis per lo. de Turrecr. in dicto loco, & ex his, quæ ante dixi.

Sexto, probatur ex parte materiæ sic: Materia iuris canonici est nobilior materia scientiæ iuris ciuilib, & quarumcunq; aliarum scientiarum, ergo scientia iuris canonici est dignior cæteris: consequentia patet per Aristotelem primo de Anima, vbi vnam scientiam dicit nobiliorem alia, quia mirabiliorum, & honorabiliorum est. assumptum patet & est manifestum, quia scientia iuris canonici tractat de articulis fidei, de diuinis officiis, & Ecclesiasticis sacramentis, & documentis. quæ multa dignitate excellunt materiam, quæ tractatur in scientia, scilicet, ciuilib, vt supra dictum est, & infra latius dicam, igitur, &c.

Septimo, ostenditur ex parte finis sic. Finis quem intendit scientia iuris Canonici est superior & altior, quàm sit finis scientiæ iuris ciuilib aut aliarum scientiarum. ergo sequitur, quod scientia iuris canonici sit cæteris nobilior. consequentia est bona, per Arist. vbi secundum ordinem finium ponit ordinem dignitatum inter disciplinas. assumptum est manifestum, quoniam finis scientiæ iuris ciuilib, vt procedit à fundameto fidei catholicæ & doctrinæ Ecclesiæ, consistit tantum in habitu elicito ex legibus gentium, vt continetur in compilatione ff. rû. est felicitas humana nullo habito respectu ad beatitudinem alterius vitæ perpetuæ. Finis vero scientiæ iuris canonici non modo est bonum hominis in perfectionem virtutum moralium: sed secundum perfectionem insularum virtutum, quæ ad beatitudinem supernam præparant, & disponunt.

Octauo, probatur, & ostenditur ex parte ipsarum legum, quoniam lex & canonica regula est rangi digna regulas, & corrigens leges iuris ciuilib. Ergo scientia iuris Canonici est dignior, & nobilior. consequentia patet ex terminis, assumptum

DECIMA PARS

standi sunt illi qui tantummodo (vt sunt multi) vtuntur temeritate pro scientia, contra textum in l. quisquis. C. de postulan. vel qui tantummodo vadunt per repertoria, & qui nihil volentes à se ipsis cogitare, timent consulere, vel pronunciare, quoniam id à doctoribus non reperiunt tactum, & hoc licet adfit bona ratio vel bonum simile, sed male, quia vt etiam inquit Pau. de Ca. in l. Clodius. ff. de acq. hered. perniciosus est talis timor, & miserimus est talis intellectus. Miserimi enim est ingenij vti inuentis, & non inueniendis, dicit Boetius de disciplina scholarium, & dicit Fel. in c. cum ordinem in 4. col. extra de rescript. Quod expedire cōsultationes per regulas generales, est officium procuratorum, & eorum doctorum, quos vulgus postiuos appellat, & propterea etiā rationibus innitendum est, vt dicit tex. in l. 2. §. sed quia. C. de vet. iur. enucl. & in proce. 6. Natura semper nouas deproperat edere formas. Et quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. diuus. ff. de rest. in integ. Et quia cum plura sint negotia quàm vocabula, non possunt omnes articuli sigillatim decidi, sed debet procedi per rationes, & similia, vt l. non possunt. ff. de legibus. Imo, quod plus est, est certissima scientia, quia habet finem quem non habent alia scientia, vt suprà dixi, & habetur in proce. ff. col. pe. habetq; certissimas rationes, causas, & demonstrationes, vt peritis notum est, sed vt dicit Philosophus in primo de anima. vnde sciētia dicitur nobilior altera, vel à subiecto nobiliori, vel quia est certior, vel propter vtrumq; simul. Et de subiecto nobiliori dicam amplissimè in duab. sequentib. considerationibus.

Sextò, imò Non solum est scientia simplex, sed inter alias dignissima. Cum sit diuinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atq; iniusti scientia, authore Chrysippo. vt l. iustitia. ff. de iust. & iur. & in l. co. ti. in prin. quæ est illius diffinitio, à qua non est recedendum, quia secundū philosophum 7. Metaphysi. diffinitio est sermo iudicās quid, est esse rei per essentialia, & secundum Bal. in rub. C. qui admitti. allegantem Boetium. Diffinitio essentiam rei claudit, & allusio siue etymologia intelligentiā rei. Et propterea dicit Bal. in l. non sine. C. de bonis quælibet. quod illud dicitur inesse, quod constat ex sui diffinitio.

Septimo, quod plus est, Nō solum dicitur scientia: sed & sapientia secundum iuriconsultum. in l. 1. §. proinde. ff. de varijs. & extraor. cog. qui dicit, quod sanctissima res est ciuilis sapientia, & facit, quia secundum Beatum Thomā secunda secunda. q. 1. art. 2. de dono scientia. Cognitio diuinarum rerum vocatur scientia, sed cognitio legalis est huiusmodi per iura allegata, & bonus text. in l. 1. C. de vet. iur. enucl. vbi dicit tex. Nihil tam studiosum in omnibus reb. inuenitur, quam legum authoritas, quæ & diuinas, & humanas res bene disponit, & omnem expellit errorem & sic sapien-

tia. Quoniam, vt dicit glo. in d. §. proinde. C. de scientia, est sanctissima quoad animam, & firmissima, quo ad mundum. Et dicit Philo. Alexandrum: Sapientia est conseruatiua sicut sanitas corporis. Sed hæc scientia est huiusmodi: Quia fecit homines virtuosos dirigens in Deum, tollens lites, rixas, controuersias, & ex quib. sequi solēt homicidia, & omnia mala: Ergo est conseruatiua animæ, & corporis sanctissimi. quo ad animam, & firmissima quo ad corpus.

Octaua, Cū, vt clarum sit, doceat quid sit iustitia, & eius effectus, & quomodo iustitia sit administranda, vt habetur ff. de iust. & iur. & in l. iustitia. & quasi per totum. Ergo est diuinarum rerum notitia, cum iustitia de Coelo prospexit, & est essentia trinitatis. cum iustitia à iure descendat, & ius à ars boni, & æqui, l. 1. de iust. & iur. & dixi in rub. de iustices. in prin. in commento consuetudinaria duca. Burgund. vbi etiam potui quomodo vttilis.

Nono, Quia seipsum reget, est summa scientia, vt per Philosophum de regimine Principum, sed hæc scientia nedum docet seipsum regere, sed etiam Ciuitates, & Prouincias, & totam Reipublicam, & omnem orbem terrarum: quanto nobilius dicitur sapientia, probantur prædicta per textum in auth. vt omnes obediant iudi. Prouinciarum. Sine ea factum est nihil, & est præcipua ornamentum aliarum, quum per eam reguntur omnia, quia docet iuriconsultum habere decem diuinitiam, dicendi facundiam, & discernendi copiam interpretandi subtilitatem, soletiam, fidem, bonores, mores, & laudabilem vitam. Notitiam iusti & iniusti, boni, & æqui. & si, notitia ipsius Dei, cum bonitas, & æquitas sint essentia trinitatis, & ipsius Dei.

Quid enim plus operatur theologia, dicimus infra latius. Faciunt ad prædicta l. magistros. C. de professio. & medicis. lib. 10. l. 1. C. de professio. qui in vrbe Constantinopoli. lib. 10. l. 1. ff. de iur. & iur. & in l. i. cod. vbi dicitur, quod ius est ars boni, & æqui.

Decimò facit, Quia ius ciuile est dogma cœnium sapientum, vt dicit text. in l. 2. ff. de legibus. vera philosophia, & non simulata. l. 1. ff. de iur. & iur. ergo est sapientia, & sciētia. Et si dicatur quod sunt legistæ, qui ita dicunt, & asserunt, & non alij. Ad hoc est responsio, quod illis est credendum, cum sint periti in arte: peritis in arte credendum est. c. fraternitatis. de frigidis, & maleficiatis. c. huiusmodi. l. 2. de homicid. l. 1. circa priu. ff. de veni. inspicendi. l. semel. C. de re milita. lib. 12. Alex. in cons. l. 1. & 107. in 2. vol. post Pct. de Ancha. in qua incip. in antiq.

Vndecimò facit, Quia professio iuris dicitur ars liberalis, vt est tex. ad literam. in l. 1. C. qui arate, vel professio. lib. 10. pro quo etiam facit rub. iundo

non debet dici per hoc quin sit scientia, cum dicitur non debet irreprehensibile videri, si secundum varietatem temporū variantur & iura: cum Deus etiam ex his, quæ in testamēto veteri statuerit, etiam in testamento nouo mutauerit. Nani si Deus quandoq; variet sua statuta, & ordinationes, ideo nos mutare possumus exemplo Dei, cuius actio nostra est instructio.

Secundò facit, quia notitia legalis & canonica nõ est vtilis, sed localis, vt capitulo super specula. ibi, quia tamē in Francia, & nonnullis prouincijs Romanorum Imperatorum, nisi in quantum nituntur ratione, & non alias. Et etiam Iudæi, & pagani cogebantur nec subiiciuntur Canonib. c. gaudentes diuor. Felyn. in c. 1. in 11. col. extra de constit. Et etiam videmus, quod quasi omnes patriæ, & prouinciæ: imò etiam ciuitates habent sua statuta, etiam legibus, & iurib. cõmunib. repugnantia, & contraria quibus viuunt, secundum quod dicitur in l. de quib. ff. de legib. & in §. ex non scrip. in l. de iur. nat. gent. & ciuil.

Septimò facit, quia nõ omnibus prouidit, cum non omnes casus possint sub lege comprehendi, & dicitur in l. neque. ff. de legibus. Ergo talis cognitio vel notitia, non potest dici scientifica, quia scientia debet esse de immutabilibus æternis, & determinatis, vt per Aristotelem 5. Ethic. & lex debet poni vniuersaliter & particulariter, vt per eundem Aristot. in loco præallegato: quia particulariter in finita, quæ à nobis cognosci nõ possunt, & cum sit de artibus humanis, impossibile est vniuersaliter verum dicere: quia est vtile in aliquo particulari oppositum legis obseruari, & de multis exemplis possunt poni, vt patet ex notitia lege, omnes populi. ff. de iusti. & iur. per l. 16. qua. & per id quod notant Inno. Pan. & alii. in c. 1. de constitutio. cum dicunt, Quod licet abdicando leges transgredi ex magna causa, de quibus plura per Fel. in 14. col. ibi, fallit septimò, & per domi. meum Iaso. in l. non solum. §. morte, in l. 8. col. ff. de noui. opr. nunt. & Barba. in not. Qui admit. & in c. etiam si clerici. de iudi. & per eundem domi. meum Iaso. in l. 1. in 1. & 2. col. C. de iur. imper. offe. vbi limitat dictum Inno. de iur. iudi. in 2. col. & etiam dicit quod hoc casu consulendus est superior secundum doctrinam Lud Rom. de qua ibi per domi. meum Iaso. cum §. ex maleficijs, in tertia colum. instit. de alicui. dixi alibi in consuetudinibus nostris duc. burgun. in ti. des iustices. §. 5. in gloss. pour la premiere & seoy.

Octauo. Nam nulla doctrina potest appellari scientia quæ est virorum, & æternorum in veritate, & impossibilium aliter se habere, cum vt ait Philosophus in 1. posteriorum, quia nihil scitur, nisi per se, vt voluit Bald. in cap. 2. de constitut. & dicit, quod scientia est entium, non eorum, quæ natura aut ars reuelauit. Bal. in c. cum contin

gat de resc. Pet. de Anch. in cle. 1. de concessio. præben. per glo. in l. si pater. ff. de hæred. insti. probatur in d. c. qui occidit. 23. q. 8. sed legalis scientia & canonica est circa contingentia in humanis actibus extrinsecus contingent. aliter se habere, & diuersimodè se habere. ex quo dicit Barb. in d. c. si clerici. in 6. & 7. col. quod lex adaptatur temporari, & est mutabilis, vt dixi: igitur, &c.

In contrarium tamen, Quod ius ciuile, & canonicum sit scientia, probatur ex pluribus.

Primò, per tex. in procem. sforum, circa principium, in verbo, professoris legitimæ scientiæ constitutos, & ibi prima vestigia cuiusque scientiæ mediocriter tradentes, & in quarta colum. ibi, & hi qui rudes adhuc legitimæ scientiæ capeffenda: aspirant. & in penult. colum. ibi, nihil legitimæ scientiæ eis deerit. & ibi, hæc sola scientia fidem habet mirabilem.

Secundò, probatur per tex. in l. 1. ff. de iust. & iure, ibi, ius est ars boni, & æqui. & ibi, æqui, & iniuri notitiam profitemur. & ibi, æquum ab iniuri quo separantes, & licitum ab illicito discernentes. Nam si ius est ars: vt ibi, & in procemio sforum. in penult. colum. ergo est cognitio, quoniam vt dicit Philosophus primo posteriorum. Omnis ars & doctrina fit ex præexistentis cognitione, sicut contingit in iure, cum in eo distinguamus æquum ab iniuri, quæ distinctio fieri non potest sine cognitione, & non potest capi ars nisi pro habitu scientifico.

Tertiò, probatur per tex. cum gl. in l. 1. C. de studijs liberalib. lib. 11. Dum ibi iurisperiti & medici dicuntur esse Philosophi veri profundioris scientiæ, & doctrinæ.

Quartò, probatur, quia leges habent rationem, & causam: ideo eam doctores, & præsertim legentes, semper inuestigant quærentes de ratione dubitandi: itè de ratione decidendi. De ratione dubitandi: quia lex non fit nisi in casu dubio. l. Labco. ff. de Carb. edito. l. antiqua. C. de furtis. In claris enim non opus est laborare. le. continuis. §. illud. ff. de verbo. ob. Item quia de singulis dubitare non est inutile, vt in prædicamentis Aristotelis, & per glo. in l. 3. C. de sum. trin. & fid. catholica. De ratione decidendi, vt intelligatur, quod est cum ratione facta, sicuti esse debet. 4. dist. c. erit autem lex. Et sic multis alijs omissis, constat ex his ius ciuile esse veram scientiam.

Quintò, quia constat, quod non est solum scientia practica, sed etiã speculatiua, Quoniam oportet prudentem iuris solvere nodos, quaestiones, & controuersias, quæ nunquam etiam contigerunt, quod nõ potest fieri nisi per subtiles indagaciones & per speculationem. Quo fit, vt quia subtiliter indagandum est, & incedendū per augmenta, rationes, & similia, & alijs varijs modis secundum regulas iuris, quas deest habere. nota, quod detestandi

DECIMA PARS

quiescunt, quod non est nisi quod continent rationem vel causam. Sicut etiam de dictis Pythagora.

Refert Boetius, in prin. suæ Arithmeticae, quod sufficiebat dici, sic Pythagoras dicit: & ad propositum etiam dicit Bal. in c. ad hæc. col. 6. de pace iura. firmant. quod leges non allegantur in Curijs Regum, pro autoritate, sed pro ratione, & hoc fit breuitatis causa: quoniam gaudent breuitate modesti, vt inquit gloss. in l. i. ff. quod metus causa, facit text. in ampliore. §. in refutatorijs. cap. de appel.

Non obstat vterius, quod dictum est in secundo fundamento, quod leges dicuntur amare simplicitatem & non subtilitatem, Quoniam non est verum: in quantum tractatur de interpretatione iurium, vel in enucleatione questionum, & ad veritatem elicendam: Sed ne subtilitatibus. fiant deceptiones, peruertantur vera & recta iudicia: iniquitates æquitati præferantur sub genere boni & æqui, vt inquit text. in l. si seruus. §. de illo. ff. de verb. oblig. plerumque sub autoritate iuris scientiæ perniciosè erratur, aliàs secus. Et hoc est de quo propriè loquuntur iura contraria: Et id quod dicunt leges subtilitates non amare: quia est verum eas non amare: in quantum tendunt ad decipiendum, vt etiam declarat Panor. in ca. dilecti filij. in 2. col. de iudicijs. extra. vbi latius per eum. quæ subtilitates sint attendendæ, & quæ non, & ad quid per Romanum conf. 301. incip. omnipotentis Dei postulat suffragio. in proposita consulatione. & in c. si cupis. 16. quæst. 1. quæ dicit, habeas simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidijs.

Ad tertium vero fundamentum, quod factum est, quod lex est voluntaria. Respondetur, quod falsum est, vt ex deductis in parte contraria. Quoniam etiam sola voluntas Principis non facit legem. Quia imò debet esse regulata ratione. Nam & voluntas eius subiacet regulæ rationis. Est enim animal politicum, mortale, & rationale secundum Bal. in l. 2. cap. de seruit. & aqua. & ideo non potest iniquum statuere, vt inquit Panor. & scriben. in c. 1. de constitutio. & per beatum Tho. 2. 2. q. 9. art. 6. & secundum Ange. in consi. incip. sanctissima. in 4. colum.

Opinioni eius non est standum, si contraria sententia est melioribus rationibus comprobata, alleg. tex. in l. Acmilus. ff. de minoribus, Et multa dicit Paris de Puteo in tract. suo syndicati, in cap. 1. & 2. Quod non licet Principibus, nec Regibus. in aliquo excedere, nec quiequam facere, quod non conueniat probatissimo, ac sapientissimo viro. Et si aliter faciunt, non sunt Principes nec Reges, nec eis obediendum est vt tibi latissime per eum. & per Ioan. And. in c. 1. de constit. in 6. post Host. ibidem. Vbi dicitur quod proprium Principis est iustitiam exercere. Et si deficiat, in hoc aufertur ei

nomen boni & religiosi Principis, & si carebit nomine, carebit & re. l. à nullo. C. de fernis. l. amerialis. §. primo. C. de nupt. & c. nam & ego. extra. verbo. signifi. Et concordat, quia Rex dicitur regendo. vnde debet regere & non regi. ff. de reg. l. si. alias non est Rex, secundum Bal. in l. 1. c. de reg. bigere. post Cy. ff. de legibus. & in l. post susceptum. ff. de excus. tuto. Imo expresse attestatur Principes se velle de legibus viuere. l. digna vox. C. de reg. bus. l. ex imperfecto. C. de testam. & §. si in mod. testam. in fit. Ita, quod si ordinauit eorum lunatatem vel rescriptum euni iniuria alterius, esset exequendum, imò esset nullum & irritum l. quoties. & l. damnosa. C. de precibus impetr. offerend. l. auctoritatem. C. vnde v. l. 1. §. menta. ff. ne quid in loco publico. l. nec aus. C. de emancip. libero. Facit. elem. pastoralis de re iudica. Facit quod dicit Paulus de Castr. consilio. 2. 2. impressione noua incipien. in Christi nomine, quia frustra petitur, & hoc etiam, quia alias non esset lex, nisi esset rationabilis, communis & honesta, vt in c. erit autem lex. 4. distinct. & c. si Ecclesia. in fin. Et concordat text. in auctor. de instrumentorū cautela & fide. collat. 6. Etiam text. in authen. vt non luxurientur cōtra naturam, in prin. col. 6. & in aut. de priuilegijs dotis, in prin. collat. 8.

Ex quibus patet, Quod leges sunt per ora Principum diuinitus promulgatæ, vt patet in cap. primo. 16. q. 3. vnde non possunt fieri, nisi cum vera & iusta ratione. Et si tollatur lex, semper remaneat ratio legis cui subiicimur. l. i. cum gl. ff. de com. cum emancipat. liberis. gloss. in c. fuerunt. 7. dist. Barb. in c. clericici. in 9. colum. ibi. 21. de iud. extra.

Nec etiam obstat l. prospexit. in dicto 3. fundamento alleg. Quia, vt aperitibi Bal. Maler habet rationem, & ibidè Bal. in l. 1. c. quæ sit longa consuetud. & Felin. in ca. si quando. colum. 8. extra de rescriptis. & potest adduci Bald. in c. 1. de constit. Vbi dicit, quod lex dicitur satis rationalis, ex quo non est prohibita, licet non possit demonstrari ratio eius, secundum gloss. singularem in l. 1. 1. pueritiam. in verbo, ratus. ff. de postulando. & per ea quæ not. Areh. in c. frustra. 8. dist. & per Bal. in c. eum venissent. de co qui mit. in post. cau. re. au. uandæ. extra.

Ad quartum fundamentum, in quod dicitur, Quod lex est formidine permixta & opacitata, non certa. Respondetur, Quod imò est certa, cum sit ratione facta: quæ, vt dictum est, facit omneratum & firmum, vt per Bal. in l. non dubium. c. de legi. & probatur in l. solam. C. de ressi. cum ibi nota. & in auth. de hered. & falc. §. his igitur. cum concord. colla. 1.

Præterea, Philosophicum est respondere per verbum dubitatum, vt per verbum, forte. vt gloss. leg. cum res. §. sed si Stichus. ff. de leg. 1. Et sub dubio, forte, respondent saepe periti, glo. in verbo, forte.

in libro tex. in l. vnica circa fin. C. de studijs libera-
ris in verbis Romae, lib. 11. & dixi supra ista parte in no-
ta consideratione. ver. 1. tamen.

Non obstant adducta in contrarium.

Primo, non obstat illud quod dictum est in
primo fundamento contrariae partis, Videlicet,
quod Legistae, vel Canonistae non habent mo-
dum arguendi, nec cognoscunt per causas. Quia
veritas; falsum est, vt supra satis declarauit. Et er-
ram, quia primo licet non habeant eundem mo-
dum quem habent dialectici, vel habent aliarum
specularium professorum, non propterea sequitur,
ergo non est scientia: Eò, quia habent alium mo-
dum scientificum, & concludentem, secundum
eorum rationes & causas, quod sufficit, Cum que-
dam scientia habeat diuersa generalia loquendi: in-
tantum, quod proprius modus loquendi est absur-
dus in alia, vt dicit Spec. in ti. de aduocato. §. nunc
de cordijs. vers. quod si aliter. Et sunt verba Au-
gustini in locutione. 38. distinctione. & dicit Phi-
lophus in posterior. Vnaquaeque scientia habet
sua propriae imaginationes, rationes, & disputa-
tiones. Et bene, Quia locutiones habent esse, se-
cundum subiectam materiam. l. si vno. C. locati.
& secundum philosophum. 1. Ethico. Tunc perfe-
ctum enunciamus, cum subiectam materiam lo-
quamur, de quo etiam per Bal. in l. data opera. cir-
ca medium. C. qui accusa. non pos. Imo si bene in-
telligamus, repetiemus, quod in omnibus legibus
seruatur primo Regulae grammaticales, vt ha-
betur per Lucam de Pena in l. grammatices. C. de
testi. & medi. lib. 10. Vbi ponit diuisiones gram-
maticales, quae obseruantur in legibus, & etiam fi-
gurae grammaticales, vt habetur per Lucam de
Pena. in l. 1. C. de consilijs, lib. 12. Vbi ponit om-
nes figuras grammaticales, & quod legistae eas ob-
seruant. Et de vnaquaque dat text. quem ibi videre
poteris. & ne transcendam matrem, non tran-
spero.

Et etiam si bene videamus iura nostra, & argu-
mentationes iurium, in his sunt obseruandae re-
gulae logicae ad arguendum. Primo, quo
ad propositiones logicae, quomodo obseruan-
tur in Bar. in l. si is qui ducentum. §. vtrum.
& de reus dub. vbi ample declarat primam figu-
ram logicae. Et etiam Bal. in l. testi. C. de testi.
debeti decem praedicta logicae, quae etiam
sunt obseruanda in administratione iustitiae, & in
iudicatione iuris ciuiliis ad effectum, prout etiam
in argumentationibus sunt fere omnia media ar-
gumentandi logicae obseruanda, licet possit dici,
quod vltra illa sint & alia. Et ideo inepte & male
accusatur legistam vel Canonistam non habere mo-
dum arguendi. & omnes modos arguendi & argu-
mentandi logicorum habent legistae, & multos a-
lii videre poteris per Albericum in suo dictio-
nario verbo. argumentum, quae hic non transpor-
tamur nisi impressa.

Nec sunt redarguendi in hoc, quod non omnes
modos argumentationum logicalium obseruāt,
aut quod vltra eos alios obseruant. Quoniam, vt
inquit tex. in c. indignum. & in cap. Ecclesiasti. 18.
distin. Canones non sunt restringendi sub regulis
Donati, nec etiā ociosis Philosophorum scholis.
Et facit, quia legistae sunt reales locutores, rebus &
non verbis inuoluentes. Quia non verbis, sed re-
bus leges imponuntur. tex. in l. 2. in fi. C. commu-
nia de lega. & in ca. commissa. §. porro, de electio-
ne. in 6. Et ideo Bal. in l. veteri. C. de contrahen. &
committen. stipulatio. dicit, Quod leges sunt ve-
rae philosophiae legalis & non dialecticae, & pon-
derat ad hoc illum text. & concordat verba Ioan-
nis. And. in regula, in famibus de regulis iuris, in
6. qui dicit: Absit quod per sophisticaciones ver-
borum, naturam immutemus. & ideo secundum
eum. c. 1. de confessis. in 6. ex mente Didymi ad A-
lexandrum. Non attem bene loquendi discimus,
nec facundiae oratorum rhetorumque operam
damus, cuius officium est, falsis sermonibus fig-
mentare mendacia & innocentiae fidem confer-
re criminibus. ac parricidij teos accusare pijsimòs:
Qui dum putant se alienae laudis fructum per
iniquam victoriam se rapuisse, nesciunt muni-
mentum suae conscientiae perdidisse. pro quo fa-
cit tex. in c. sedulo. 18. distin. qui praclarissime ad
propositum loquendo, dicit: Cordi casto linguam
exercitaram conferre non audeant, & putant pra-
ponendas esse verbis sententias, sicut praepo-
nitur animus corpori, debetque veriores quam desertio-
res audire sermones, sicut prudētiore quam for-
mosiores amicos habere.

Item & secundò: Quia, vt ex supra deductis cla-
re demonstratum est. Legistae & Canonistae cogno-
scunt per causas & rationes. Cum ratio legis dica-
tur ipsa anima legis. ff. de pactis. Et strictius est ob-
seruanda, quam ipsa lex, secundum Bal. in l. qui-
cunq;. C. de seruis fugitiuis. & in l. non dubium. c.
de legib. in 5. col. in l. si quis seruo. C. de furtis. Vbi
dicit, quod Ratio est sicut Anima, & verba sunt su-
perficies. & in dicta l. non dubium. dicit quod est
spiritus viuificans legem. & dicit Panor. in consi.
1. in 3. col. in 1. volum. quod Ratio est sicut Spiritus
& Anima.

Et dicit idem Bal. in l. nemo, in prin. C. de sen-
ten. & interlocu. omnium iudi. Quod ideo Fran-
cigenae tantummodo allegant legem, nisi pro ra-
tione in ea contenta. Et dicunt, sic est ratio legis,
non autem dicunt sic est lex, vel sic lex dicit: Sed
concessio etiam, quod simpliciter lex allegatur,
vel dicatur, sic lex dicit prout fit, quid ad rem? cum
talis allegatio non est sine ratione, cum lex conti-
neat rationem: & sit ratione facta, quod fit quod
allegata lege, etiam ratio legis habetur pro alle-
gata.

Nam & idem sit de dictis philosophi: quia eius
dictis simpliciter adductis philosophantes ac-
quiescunt

DECIMA PARS

Decima nona confide. Posito ergo pro firmo, quod ius civile sit scientia, excellere debet & excellit omnes alias scientias, & debet inter omnes scientias dici nobilior & dignior: Quoniam multa sunt, ex quibus scientiæ sublimitas commendari potest, videlicet origo, effectus, & finis, in quibus comprehendimus subiectam utilitatem, conditorem, & necessitatem.

Et quia primo ab institutione seu origine vniuscuiusque scientiæ, origo seu exordium capiendum est, in proœmio fororum. §. sed cū vos. l. 1. vers. iustitiā namq; ff. de iusti. & iur. quos tex. Bal. ponderat ad hoc in l. argētarius. §. edi. ff. de cden. Ideo de origine iuris primo videamus.

Et licet dici possit, generalem omnē scientiam fuisse à Deo ortā, cum omnis ratio supernæ scientiæ, vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & autor. tex. est in c. legimus de beato Hieronymo. §. si. ver. omnis ratio. 37. d. cap. 1. de summa trin. l. 2. ff. de legibus. c. reuertimini. 16. q. Et ideo dicitur Eccle. 24. Ego ex ore altissimi prodij. Et Baruch 3. Hic scilicet, Christ' adinuenit omnē viam disciplinæ, & dedit puero suo Iacob: tamen magis particulariter considerando.

Origo iuris est à Deo in mortali, quem alij dixerunt Iouem, alij Apollinem, alij Mercurium: sed melius dicendum est non insequendo fabulas antiquorum, sed Archidiaconum & Præpositum, in proœm. decreti, Leges à Deo optimo processisse dicemus. Cum enim Adam citatus fuisset, & data eidem fuisset lex, ne de fructu arboris vesceretur, legem accepit, quam statim violauit, & iuris ordine seruato poenam sustinuit, quia exclusus fuit in loco in quo positus fuerat sub lege, ne de fructu illius vesceretur. Qui cum de inobedientia argueretur à domino, quasi autori exceptionem obijciens: relaxationem criminis in coniugem, in dō, in coniugis autorem cōuertit. dicens: serpens me decepit: mulier: quam dedisti mihi sociam, ipsa me decepit, & comedi. de poen. distinct. 1. serpens. Sicq; litigandi & vt vulgariter dicimus, placitandi forma in paradiso videtur exorta. Hęc nō ignorauit Propheta Psalm 88. Veritas de terra orta est, & iustitia de Cælo prospexit. Nonne etiam ipsa lex seu iustitia gloriatur, quod semper fuerit cū Deo: Cum, vt habetur Prouerb. 8. c. Dominus possedit me ab initio viarum suarum. & ibidem dicitur, cum eo etiam cuncta componens. Nonne etiam habetur Esa. 33. Dominus iudex noster, dominus legifer noster. & Job. 36. Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus est similis in legislatoribus. Et est donum Dei. l. nam & Demosthenes. in prin. ff. de legib. Ille fuit qui dedit leges Moysi vt tradit Hebræis, vt habetur Exod. 31. ca. & Deut. 10. & Exod. 25. Et post hoc constituit iudices & alios pro iustitiæ administratione ex consilio Ieronis eius sociari, vt habetur Exod. 28. capit. à quo omnes alij qui scripserunt, modum lumpserunt, qui

sunt post eum, videlicet Foroneus, qui primo Grecis leges constituit. Mercurius, qui primo leges Aegyptij tradidit. Solon vel Draco, qui leges Atheniensibus primus dedit. Lycurgus, qui Lacedæmonibus iura composuit ex autoritate Apollinis. Numa Pompilius, secundū aliquos, vel Iulium alios Romulus, primus Romanis leges dedit. vt habetur c. 17. dist.

Reperio plures alios legiflatores diuerforum gentium. Nam Ceres, mortalibus leges tulit. Pomponio Læto de legi. Minos, Cretensisbus, Athore Valerio de sima. reli. Philolaus, Thetens secundum Volater. fol. 306. Magi, Persis, secundum eundem eodem loco. Apollo, Arcadibus, vt ex Cicero de natura Deorū. Druidæ, Gallis. Zalmoxis, vel vt alij, Salencus, Locrensisbus. Hippodamus, Mileijs. Gymnosofista, Indis. Zoroastes, Braetianis, secundum Cæl. lib. 10. c. 19. Plato, Megesijs. idem vbi supra. Phaleas, Carthaginiensibus. Volater. vbi supra. Chaldæi, Babylonensibus ibidem. Phido, Corinthijs, idem. Zomolus, Scthis. Cæli. vbi supra. Charondas, Turijs, vbi supra. vbi supra.

Aduerte tamen, Legiflatores eo fuisse factos, vt cognoscerēt humanos suis legib. nil fuisse habituros, nisi alicuius auminis autoritate subiecti. Hinc suarum legum originem, commenticio facto ad Deos retulisse, quod exemplis patet. Nam Zoroastes ad Oromayim. Trimegistus ad Mercurium. Charondas ad Saturnū. Draco & Solon ad Minervam. Zomolxis ad Vestam. Plato ad Iouem & Apollinem. Minos ad Iouē. Numa ad Egeriam nympham retulerūt: Et ita apud nos fit. Nam cum Cancellarius pro suo tempore facit statuta, constitutiones, seu ordinationes in regno Franciæ sub nomine Regis tunc existentis, eduntur & intrentur.

Sed, quicquid posteri post Moysen, id totum, tanquam Simia, vt Fiscinius ait, à Moysē pro Eusebij sententia mutuati sunt, & Moyses à Deo. Nonne etiam Plato in lib. de legibus à Deo legum conditore exorditur, asserendo leges sine Deo constitui non posse? Et idem Plato in Protagora dicit, Cæteras humanas disciplinas à Promethæo, id est, humana prouidentia, solam legem à Ioue per Mercurium, id est, à Deo per angelum processisse. Nonne etiam hoc attestantur Imperatores, cum dicāt ipsas esse diuinitus per ora eorum promulgatas? l. fin. C. de præscript. lon. temp. l. 5. sed neque. C. de veteri iure enucl. in authent. vt ha qui perhibent se haberet ius minorum, in princip. collatio. sexta, iuxta illud Prouerbiorum. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta docerunt.

Marsilius Ficinus habuit mirabile intellectum ad huiusmodi originē legū, considerando, cur potissimū in tria numina Iouē, Apollinem, & Minervam

in auth. quomodo oporteat Episcopos. §. se-
 nel. autem. coll. l. Præterea leges, quibus vrimur,
 sunt approbata: Quoniam quæ visæ sunt non ra-
 tionabiles vel bonæ, quæ fuerunt reprobata: ergo
 verborum qualitas non habet vitia seu nocere.
 Ad quantum vero fundamentum quod sit. Quod
 leges non sint passim necessaria, & quod vbiq̃
 non seruantur. non sequitur, ergo non sunt scien-
 tificæ: Quoniam & aliæ scientiæ, licet non seruetur
 vbiq̃, tamen ex hoc non sunt minus veræ aut
 bonæ scientiæ, vt de Medicina, quæ in plurib. non
 seruat, vt in Scotia nulli sunt medici, & etiam
 v. entibus nõ estopus medico, vt infra dicam. Et
 etiam theologia apud paganos & infideles non est
 seruantia, nec attenditur. Nõ enim tantum
 attenditur id quod sit, sed & quod fieri debet. l. sed
 licet. in fi. ff. de officio præf. sed leges debent v-
 biq̃ seruari. l. leges sacratissimæ. C. de legibus. Et
 omnis quantumcumq; iustus, subest legi. sed non
 exercitio eius, no. Panor. in c. omnis anima. de cõ-
 s. l. in c. Rex pacificus, & sentit Philosophus. 10. E-
 thico. quod non tantum propter iuuenes, sed etiam
 propter senes facta est lex.

Ad sextum vero fundamentum, in quo dicitur
 quod doctrina legalis, & canonica, est variabilis &
 mutabilis. Respondetur, quod illud dictum ita
 simpliciter dictum est falsum. Nam, quantum ad
 naturalia vel gentium attinet, probatur, vt in §.
 sed naturalia. in tit. de iure natu. gent. & ciuili. Vbi
 dicitur, quod talia sunt immutabilia. Et idem de iure
 gentium vbi ibidem notatur, & in l. ex hoc iure. de
 iur. & iur. ff.

Quantum vero ad ius ciuile, quia ius nostrum
 est partitõ collectum, vt in §. fi. in fi. co. dicitur,
 quod licet immutetur aliqua constitutio, non tan-
 tum sententia iuris immutatur. cum talis immu-
 tatio fiat secundum regulas iuris, quæ volunt sic
 fieri necessitate vel utilitate sic exigente. cap. non
 debet. de consang. & affin. Lex enim debet deferre
 tempori. c. fraternitatis. 24. di. & c. erit autem
 lex. 4. di. Et quæ de nouo emergunt, nouo indigent
 i. l. de arate. §. ex causa. Vbi est text. ff. de in-
 teroga. ad. Et ideo etiam Deus omnipotens ex
 i. l. in testamento veteri statuerat, nonnulla
 in nouo mutauit. text. in c. non debet. in princ. ex
 tra de consanguin. & affin. Ob quod Panor. in d.
 canon. debet. dicit, quod licet scientia sit de incor-
 ruptis & impossibilibus aliter se habere, vt ha-
 betur. l. Posteriorum. non tamen expedit, vt detra-
 har scientiæ iuris, quasi non sit scientia, ex eo,
 quod immutemur in aliquo: quia omnino est
 scientia, vt ibi dicit. Pro quo etiam faciunt, qua
 notantur per eundem Panor. in cap. 2. in pen. col.
 2. sed reducendo ad concordiam. extra de pro-
 cur. & per eundem in c. filij. colum. 5. de consuetu.
 1. secundum eum potest ex causa induci con-
 suetudo antiqua damnata, & etiam fieri statutum
 contra consuetudinem. quia hoc fit ex mente le-

gis, quæ est ipsa lex: Et facit, quia secundum varie-
 tatem temporum & locorum, etiam remedia &
 canones medicorum expedit immutari, & tamen
 immutatio eorum, quia fit canonibus medicinæ
 sic distantibus, non arguit defectum, sed potius
 bonitatem & scientiam: Ergo idem in iure nostro
 dicendum est, quia quod medicamenta morbis,
 hoc exhibent iura negotijs, vt est text. in authen.
 hæc constitutio innouat. in princ. collat. 8. & dicit
 Bal. in l. vnica. in prin. C. de caducis tollendis. in 2.
 colum. Quod sicut medicus obseruat tempora &
 loca, sic etiam iuris peritus: De quo dicto dixi in
 commentarijs nostris super consuetudinibus du-
 catus Burgundia, in §. 2. in gloss. fin. titu. de consi-
 scationibus. Et quomodo ratione loci varientur
 iura & consuetudines, vide Aluaro. in c. 1. §. item si
 fidelis. quibus nostris sedum amit. in vltibus scudo.
 & d. meum las. in l. iustitia. in fi. de iusti. & iure.
 ff. vbi allegat prædictum verbum Bal. in loco su-
 pra allegato.

Ad septimum fundamentum, in quo dicitur,
 Quod non omnibus prouidet professio legalis, er-
 go non est scientia, quoniam hoc est falsum, Quia
 imo lege, ratione legis, vel simili, possunt omnia
 decidi, vt dictum est hic ante, & facit text. in l. sine
 oportet. §. sufficit. ff. de excu. tu. & in c. secundo re-
 quiris. in fi. de appella. extra. & vbi sub auctoritate
 legis, potest etiam allegari ratio naturalis, ratione
 legis vel simili deficiente. & notat gl. in c. consue-
 tudo. r. dist. Facit etiam text. in c. de quibus 20. dist.
 Vbi ponit ad quos fit recurrendum, cum sacrosan-
 ctæ scripturæ auctoritas non occurrit: dicit etiam
 ad exempla esse recurrendum.

Et, quia ita sit, seu fieri potest, igitur constat scien-
 tiam istam esse speculatiuam scientiam, & habere
 suos modos arguendi & rationes decidendi. Et sic
 constat, quod non est etiam verum, quod sit im-
 possibile, quod lex vniuersaliter verum dicat, cum
 sit vtile oppositum legis in aliquo casu obseruari.
 Quoniam imo in tali casu oppositi lex quantum-
 cunque generalis recipit restrictionem vel iure v-
 tilitatis, vel necessitatis, vel congruentiæ, vel veri-
 similitudinis, vel honestatis, vel etiam alijs de cau-
 sis, prout expedit. Et hoc omnino ex præcepto le-
 gum, quæ mandant sic fieri restrictionem, vt l. cun-
 ctos populos. cum ibi plene notatis. C. de sum-
 ma trinitate & fide catholica. in l. omnes populi.
 ff. de iustit. & iur. l. vt gradatim. ff. de muneribus &
 honoribus. in l. fin. §. in computatione. C. de iure
 deliberandi. in l. ferui nostri. C. de noxalibus. l. nec
 aus. ff. de emancip. libro. l. 2. §. merito. nequid in
 loco pub.

Ad octauum fundamentum satis responsam
 est supra, respondendo ad sextum & quartum fun-
 damentum, & ultra dicitur: Quod notitia iuris, est
 scientia verorum & æternorum in veritate, & im-
 possibile se habere aliter, cum sit certa & determi-
 nata, habens certum finem & terminum.

DECIMA PARS

proterunt, potentesque frenis manicisque (vt cum Cassiodoro & Propheta loquar) ferris constringuntur. Vt merito dixerim, sicut à cæteris humanis disciplinis salubritas, ita à lege ipsam peti, ipsam obtineri salutem, quod legis custodia pro Philosophi sententia certa sit incorruptionis con summatio. Ex qua vna pædet quicquid vitæ, quicquid concordia, quicquid ciuilitatis, morum, honestatis, æquitatis, boni, & quicquid vsq; vniuersori existat, quo non succurrent omnia mundi Regna (teste Cassiodoro) pessundarentur, & pro Platoniorum assertionem, ipsa vitæ humanæ compago dissolueretur: Et iuxta dictum Augustini supra allegatum, Regna non essent nisi latrocinia. Oigitur pulcherrimum omnium Regnorum decus. O singulare vniuersorum præsidium, fiducia, priuilegium, prærogativa securitatis perfectæ. O saluberrima nostrorum medicina morborum. O vera non ciuitatis solum, sed totius Reipublicæ anima, vitæ beata, vitæ felix, aurei sæculi mater & Regina, Quæ pulchre florere facit quodcunque aspexerit, & quæ regalibus sceptris omnia complectitur, fouet, tuetur, moderatur. O pax populum, tutamen patriæ, immunitas plebis, nutrimentum gentis, gaudium hominum, cura languorum, temperies aeris, serenitas maris, terræ fecunditas. Hinc dicit Aristoteles, lib. 2. Topicor. Iustitia Regens est vitiorum subditis, quàm fertilitas temporis, solatium pauperum, hæreditas filiorum, & sibi met ipsi spes futuræ beatitudinis, vt ait Cyprianus lib. de duodecim abusibus.

Et effectus huius extendit se ad nobilitatem, & vtilitatem, quæ ex iure seu iuris ciuilis dispositione, & sic ex iustitia, à qua ius descendit, sequitur: Quoniam ex ipsa huiusmodi scientia nobilissima homines fiunt nobiles, vt habetur in l. 2. §. si. ff. de excus. tut. l. prouidendum. C. de postulan. vt per Bar. Bald. & Doct. in proœm. ff. per Bart. in l. consili. C. per Alex. in const. 15. col. pen. & cons. 18. in fin. in l. vol. & cons. 94. col. 2. ver. sed ita cod. vol. & per Fel. in c. quanto. de magistris. cum vulg. & dixi in consuetu. nostris ducatus Burgun. in tit. Des droictz & appartenances à gens mariez. §. 19. in glo. entre gens. in principio.

Et etiam, quia huiusmodi scientia ciuilis facit professores eius in orbem terrarum solenniter principari, & sedere in Aula Imperiali, vt dicit Azo. in proœ. instit. & propterea dicit Aug. de Perus. in l. cum saluatus. C. de sent. passis. Quod licet Papa non recipiat ad osculum pacis, tamen Urbanus Papa recepit eum ad osculum pacis.

Et etiam doctores iuris ciuilis alium effectum consequuntur ex huiusmodi scientia, quia sunt immunes ab hospitij militum, vt dicit tex. in l. 3. vbi etiam glo. C. de muneribus patrimoniorum. lib. 10. Imo versantes circa huiusmodi scientiam vocat Philosophus magnificos, vt habetur 4. Ethic.

& ita etiam eos appellat tex. in l. constitutione & in proœ. institutionum.

Et habent multa priuilegia de quibus per Al. in l. Centurio. in 5. col. ff. de vul. & pup. sub. & Lud. Bologninum. in aurb. habita. in prima tuor solijs. Co. ne filius pro patre. Qui dicitur doctores iuris ciuilis habent centum regni priuilegia, vt tibi videre potes, & de aliquibus in his locis dicam.

Vigesima prima confid. Sicut videmus etiam iuris ciuilis laudandam respectu alicuius sic & finis ex affectu reuultantis, qui alius esse potest, nisi quod ad eum omnia referuntur, & cognitio pertinet, teste Cicero. Ad hæc etiam tendit iuris ciuilis cognitio, Vt non solum in erecitudine quadam instituamur, sed & bene velimus, pro paceque & securitate hominum propaganda laboremus: Quoniam ea est præcipua legis ratio, vt omnis pellatur improbitas, & virtus ipsa vigeat & florescat. Nam quis necesse est iners iniuriarum mole, temeritate, & iniquitate humana, omnia premi & profligari esse Regna, nisi latrocinia, vt sæpe ante dictum est in præcedenti confid.

Et hoc est quod dicit Cic. lib. 2. de legibus. ad ciuium salutem, ciuitatum incolumitatem, & minimumque vitam beatam & quietam leges adinuertas attestatur, & satis iuris demonstratur per tex. in l. 2. §. posthac deinde. si de origine iuris vbi Bal. colligit, quod ciuitas non potest stare, nisi iurisperito. Cum leges redant ad conseruationem Reipublicam, ciuitates & hominum congregationem. Quapropter legalis sapientia sine magis item ad humani generis conseruationem & concordiam tendit, cõ esse nobiliorem nemo inbecatur, quod homine nihil sub cælo sit nobilior. Cui (teste Cicero) quædam sit cum Deo cognatio, seminaque in nobis à diuina origine protulæ dicantur, quibus & consequens erit etiam hæc nostra scientia nihil esse præstantius, quando nobilissimo ipsa sine decoratur. Atque ita et Cicero nis scientia Legem in optimis rebus esse habendam merito concludendum est. At sine cognito, quo pacto ad eum perteniatur, nouisse non erit inutile. Et sancti iuris nostri Principes quidem hæc ceterum prægnantissima iuris præcepta tradiderunt, vt porro honestè viuamus, nemini damna, omnibus vtilitati, ius suum vniuersique tenemus, ex quibus iustitiam conseruemur. Cum res præcepta sunt hæc. Iustitia. ff. de iusti. & iur. Quæ præcepta, quamuis numero tria, sub vna ratione honestate duo alia comprehendere poterant. Iuris prudentes hoc velut genere posito aliam quæ vel alioquin comprehendere non poterant enarrationem omnem ambiguitatis nubem detegere voluissent. Vt igitur honestatem latrocinia tere præcepto nemini potest esse incognitum, ad hanc honestatem iuris studiosus quam commo-

illi non accedet, si ante omnia Deum colat & timet. Hoc in breuiusculis quibusdam praeceptis Pythagoras iussit, quod in libris de legibus Cicero descripsit. Cuius lex prima quam posuit ad diuinitatem cultum pertinet, ad Diuos, inquit, caste aduerent, pietatem colunto. Hoc Plato in lib. 4. suarum legum iussit. Qui licet vniuersum populū exhortetur, ut pro se quisque in eorum numero colloceatur, ut Deum vneretur, praecipuis tamen legum obseruatoribus expedire. Finis enim legum tendit ad notitiam boni & aequi, hoc est, ad notitiam ipsius Dei, in quo sunt bonitas & equitas essentialiter. Cum nomen domini, quod est Christus, est ipsa iustitia, a se simant, ut qu. 3. ad separationem aequi a iniquo, liciti ab illicito, discretionem & exhortationem bonorum ad praemium, quod est diuinitatem, & aeternum. Quoniam qui custodit legem, beatus est. Proverb. 29. & ut habetur Sap. 1. Iustitia immortalis est, quia facit homines dignos immortalitate aeternae gloriae. Et teste Cicerone in libro de bono Scipionis, Omnibus, qui patria maiorem, adiuuerint atque seruauerint, certum esse in caelo diffinitum locum, ubi sempiterno auro fruuntur, ut dicit Barb. in ca. clerici in 7. col. ver. 3. dicit de iudic. Cuius etiam finis tendit ad utilitatem tam sibi ipsi, cum per eam honeste viuere docentur. Iustitia. ff. de iusti. & iure. hic ante alleg. §. de praecepta. institu. de iu. natu. gen. & ciui. Et habetur Eccl. 4. Pro iustitia agonizare, pro anima pugnet, usque ad mortem certa pro iustitia, & Deus cognabit pro te inimicos tuos, & etiam habebit. Psal. 44. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus tuus oleo laetitiae praecognitionis tuis. Et in tantum profuit Traiano infidelibus quoniam precibus Gregorij fuit a poenae inferendae, ut refert Lucas de Penna in l. 2. in 3. col. de exacto. tributo. lib. 10. Ioan. Fab. in prooem. institutionum. §. 1. G. Benedicti in sua repet. capit. Remur. in verb. Et vxorem nomine Adelsiam. Cicero lib. 3. de Offic. Quod qui veteram gloriam amittit, iustitiae fungatur officijs: quae etiam in Republica utilis est, prout dixi am. trib. Des iustices. in princip. in consuetudine nostris ducatus Burgund. Alias quaedam rationes posui in considerationibus, quae tendunt ad demonstrandum effectum & finem huius scientiae, tam particulariter quam omnibus & in genere.

Nonne etiam fuit utilis in caelo, Cum ut habetur de Lucifero, qui voluit fieri similis altissimo, propter quod praellium factum est in caelo, & pugnant Michael cum Dracone, ita pro iustitiam fuit pugna intellectualis, per quam deicitur fuit Lucifer, ut habetur Esa. 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris: Et Apoc. 12. Et factum est praellium magnum in caelo, Michael & angeli eius praebat cum Dracone, & Draco pugnat & ange

li eius, & non valuerunt, haec locus inuentus est eorum amplius in caelo, & proiectus est Draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Sathanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt: & sequitur. Nunc facta est salus, &c. propter verbum testimonij sui, quod fuit tale, scilicet, iustitia mediante, quod ex quo maiorem locum sibi non debitum vsurpare volebat, poneretur in remotiori, secundum quae iura dicunt. I. neminem. C. de offi. Magistri militum. & ca. praecipimus. 93. dist. quae tunc ita erat apud Deum, sicut nunc est apud mundum: Quod nunc, ut supra dixi, dicit I. Dominus ab initio possedit me, & cum eo eram semper cuncta componens, & sint postmodum per opera Principum iura promulgata.

Vigesima secunda conti. Alio etiam modo laudanda & magnificanda dicemur esse haec nostri iuris scientiam: Quoniam si quid in honore & excellentia sacrae theologiae dicitur aut reperitur, multum esse extollendam censuerimus, si ad legis scripturae honorem quam maxime pertinere comprobamus: diuinam sane theologiae quibus in mensis laudibus eius professores extollant, neminem praeterire potest, ut qui omnibus sine delectu doctrinis & scientijs omnes praeposendam esse dicant, omniumque scientiarum Regiam esse testantur diuina & humana ei tribuentes, & iam non vsque, sed in aethera quoque: Quin & illas quondam Luciferi sedes eam collocantes. Quod si verum est, sicut id ipsum & nos quoque verum esse fatemur, ut supra diximus & probauimus, quis negabit legalem scientiam esse nobilissimam? Euidencia siquidem veritatis, compertum est theologiae tanto iuris scripti patrocinio niti, tanta eius suffragatione adiuuari, ut si legitima illi sustuleris, si legum ab ea fundamenta separaueris, velut sterilis, arida & manca modicisque in humana ditione momenti sit apparitura. Cum theologia ad duo insignia sese extendere dicatur, speculationem & actionem: Certe si aliquam ipsa sui utilitatem praestare velit, in solis speculatiuis finibus non remanebit, Sed & ad vitae actiones, ad humanos actus moderandos sese accommodet necesse erit. Ad hoc posterius nostrum est. Cum enim series vitae actiuae in tribus consistat, Ut viuatur honeste, nemo laedatur, & suum ius integrum intactumue persistat & constet: quod tria ista nullius alterius quam legali traditione cognoscantur, consequens erit totum illud quicquid ad virtutes ad vitia aliasque humanae vitae actiones pertineat, a nostro potissimum iure theologus mutuetur. Si igitur diuina mater theologia, quoniam secundum vnam ex definitionibus, quas in secundo sententiarum Petrus Lombardus tradidit, peccatum nil aliud est quam voluntas consequendi retinendi; quod iustitia vetat. Si de peccato illi negotium sit, si de eo quae sancta prohibet iustitia sit, discretiua, interque lepra & non lepra iudicati.

DECIMA PARS

dicatua, quo id praesidio faciet? An sola & nuda rerum diuinatum illi suffecerit speculatio, non est arbitrādū. Augusta igitur legū scita sacrosanctaq; nostrorū patrū decreta adibit: utpote q̄ ppria subiectaq; iuris scripti sit haec materia: Quoniam nec peccatum esset, si lex non esset. Sed quid in re aperta tam anxie laborandum est? tolle ex quatuor sententiarum libris iuris postiuū documenta, non solum illōs explumabis, sed & tota distinctionum capitā in fine tertij: Vbi de mendacio, de periurio, de consilijs patrum differitur: quin & quartus ipse totus qui de baptismo, de coniugio, de poenitentia, de clauib. Ecclesiae tractat concident & in teribunt. Pāria de magnis illis iuris elegantium summam in scriptoribus sentire veritas cogit. Ex quibus si legum, tum diuinarum, tum humanarum iussa demantur, vniuersus ille tam insignis tantorum patrū labor exarabitur. Adeo in seipsa patrū theologia in humanis actibus operabitur, nisi legū suffulcro velut tibicine sustineatur: nec id iniuria fieri, quod illae ambae professiones affinitate cognoscantur. Ex eisdem enim autorib. Moyse & Prophetis processerunt, qui non solum rerum diuinarum, sed & legis cognoscendae campum aperuerunt: Imò vtraq; ab ipso optimo maximoq; Deo originem assumpsit, ut supra amplè demonstratum est. Et ideo dicit Luc. de Pen. in rub. de professō. & medicis. lib. 10. C. Quod scientia legalis est pars theologiae: imo effectualiter vtraque habet idem subiectum, quicquid dicant multi, qui non intellexerunt neque originem, neque effectum, neque finem illius, qui dicere vulerunt non habere in subiectum. Cum verum subiectum ipsius scientiae sit ius, cuius diffinitio est, q̄ est ars boni & aequi: quae quidē bonitas & aequitas sunt essentiae ipsius Dei, cū dicatur Luc. 18. Nemo bonus nisi Deus, & etiam Marci 10. & habetur Iob. 34. c. Absit à Deo impietas, & ab omnipotente iniquitas, & orbem terrae in aequitate iudicabit. Psal. 9. & 66. Et illius scutum est aequitas, quod est iustitia, ut habetur Sap. 5. & ut dicit Aug. in libr. de poenitentia. Tanta est aequitas ipsius Dei, q̄ quicquid homo fecerit, laudabilem in suis factis Deū inuenit. Si rectè egit, laudabilem inuenit per iustitiā praeiorū: si peccauerit laudabilem inuenit per iustitiā suppliciorū: si peccata confessus ad rectè viuendum redierit, laudabilem inuenit iustitiam indulgentiarum. Semper enim rectus & iustus est Dominus: & fidelis absque iniquitate. Esaiæ 1. & ipsa aequitas est pars iustitiae, ut dicit sanctus Thomas 2. 2. qu. 80. imo inest ei, ut dicit idem sanctus Tho. 2. 2. qu. 120. ca. 1. Cum ergo finis & effectus iuris non sint aliud nisi bonum & aequum, quae sunt essentiae Dei, non est dubium, quod ita Deus potest dici subiectum in scientia iuris, sicut in scientia theologica. Cum etiam vtraque tendat ad notitiam diuinarum rerum, ut supra dictum est. Vnde ergo, si immortalibus titulis, eminentissimis

praconijs, laudatissimis praedicationibus theologia digna iudicari debet (ut debet & quidem merito) quae per lapideum louem celebrata quae excellentissima nostrae legalis scientiae maiestas, & amplitudo, qua sine ea ipsa theologia quantū circa hominum vitā, & actiones veritate consistere nequeat, vel quae sanctissimi iuris iustitiam praestantior, quae praerogator vel colligi, vel admari dignitas poterit, ut quoties magna illustriologia celebrationum decoramentis extollitur, eties & legalis scientiae candor eiusdem laudis, vel praecipuā partem communionis participationis, quae iura sibi vendicit: Haec Zafius in suis orationibus. post repe. l. 2. ff. de ori. iur. vbi satis ample ponit laudes iuris ciuiliis.

Vigesima tertia confid. Visum est hic, quomodo theologia participat cum scientia iuris Canonici & ciuiliis, & quod etiam est quaedam similitudo in ter ius Canonicum & ciuile, ita quod si lae tres scientiae praecedere debent, & excellentius omnes alias scientias, & de alijs inferiorib. infra: amplius dicetur. Sed quia quandoque deficient constitutiones Papales, & in defectum eorum substituitur dicta Hieronymi, Augustini, Ambrosii, Gregorij, aliorumq; sanctorum doctorum, quorum dicta sancta mater dei Ecclesia veneratur, si in decisionibus causarum inducatur lex ciuiliis, quae omnino disponit contrarium, quod eorum seruabitur in foro Ecclesiastico. Videtur primo quod dictum sanctorum legerepulsā. c. 1. 2. di. vbi potest constitutiones Romanorum Pontificum seruanda iubet ipsorum dicta sanctorum magnanimiter retinenda, & promulganda. Et cum de legib. nihil dixerit, ideo id omisisse videtur. leg. quae quid. ff. de verb. oblig. l. 1. §. fin. autem ad deficiatis. Cod. de cadu. tollen. c. dilectus de tempore ordinandorum. c. is qui. in prin. de sent. excomm. lib. 6.

Secundo facit, Quoniam si Canones praefertantur legibus, ut supra dictum est, multo fortius dicta sanctorum, cum etiam Canonibus praefertantur. ca. constitutiones. 20. dist. quod probatur eo, quia videntur representare personas sanctorum, qui videntur autoritate diuina potius quam alia loqui: Quoniam ex quo loquuntur diuina inspiratione, videntur accusare Christum, qui eos accusat, ar. c. sacerdotis. 6. q. 1. l. 2. C. de statuis. & imaginib. 8. q. 1. ca. qui. Si. n. Ecclesia sanctorum patrum dicta approbet, quomodo earecūsare potuit, cū eandem potestatem ex approbatione habeat, quam ex constitutione. l. 2. §. ne autem. & §. sed neq. C. de veteri iure enuelean.

Tertiò, imò quod fortius est, videtur quod leges Principum in causis Ecclesiasticis sunt repellendae, ne diuinis rebus praesidere videantur secularibus negotijs implicati, 96. dist. cap. cum ad verurp. in fin. illicitum namque est, eum, qui modo se in ordine sanctissimorum Episcoporum Ecclesiasticis

sanctis immiscere tractatib. ead. dist. ca. seq. ad sacerdot. n. Deus voluit, quia in Ecclesia dispensanda sunt, pertinere ad seculi potestates. ead. dist. c. si Imperator. quae distinctio in totum facit pro hac parte. Et quoniam sancti doctores Ecclesiae sunt ampliori gratia spiritus sancti, ita amplior scientia alijs nedum Regib. praecellentes rationi magis perscrutantur adhaesisse. vnde hoc exemplo Natan propheta David Regem increpauit, & Daniel nulla alia potestate sanctus, nisi quia ex reuelatione diuina praesumpsit, iudices à populo constitutos cōdemnavit. 2. q. 7. c. nos si competenter. §. sed notandum. ver. item Daniel.

In contrarium tamen, Quoniam et viderur, quod ex sententia Rom. Pontificis leges sint diuinitus per eam Romanor. Principū diuinitus promulgatae. c. nemo. 16. q. 3. Nam & beatus Petrus Princeps Apostolorum seculorum leges seculi, causas Ecclesiasticas iudicabat. 6. q. 1. c. beatus. in fi. & Greg. in causa Ecclesiasticis ex Romanis legib. sumpsit argumenta. 2. q. 1. c. leg. in fi. & August. eadem q. c. nomen. sensatus est enim qui credit legi Dei, & lex illi fidelis. Ecclesiast. 33.

Secundò facit, quoniam infames sunt ex Ecclesia statuto, qui Christianae legis normā abijciunt, sicut qui Ecclesiastica statuta contemnunt. 6. q. 1. c. infamis. in prin.

Item nulla accusationes Iudicibus Ecclesiasticis admittuntur, quae per leges seculi prohibentur. Haec enim sunt sanctorum patrum vestigia. ead. q. nos sequentes.

Item tertio Papa iubet sacrae scripturae legib. habendum. 25. q. 1. c. satagendum. Ergo, & cauta Ecclesiastica in defectum Canonū maiori eis debent ratione subesse, vt iuxta ipsarum diffinitiones terminentur. ad idē. l. dist. c. si ille. 10. dist. ca. si adiutorium. & ca. seq. vsq; ad fi. 16. quaest. 6. ca. inter memoratos.

Quartò, nam ex quo leges per Rom. Pontifices sunt receptae, ita habende sunt, ac si essent per Rom. Pontificem promulgatae. Omnia enim nostra facimus, quib. à nobis auctoritas impartitur. l. 1. §. sed nos. C. de veteri iure enuclean.

Quintò, Quoniam leges sunt praeserendae, ex quo in antiqua e litera praeseruntur regulis patrum. c. qs, de reges. 5. 4. dist. quoniam si in ordine, ergo in obseruatione. l. haeres. in fi. ff. ad Trebe. Ordo naq; verborum ordinē obseruationis ostēdit. c. in Christi patre. de cond. dist. 2. Faciunt notata per Fel. & alios in c. cum dilecta. de resc. & per doct. in c. mandato. de praeben. in 6. dixi supra in l. part.

Sextò facit, quia text. in c. summo pere. 11. q. 3. dicitur, quod diuina, & humana lege resoluantur dubia. nihil deditis sanctorum patrum dicendo.

Septimò, facit textus in capitulo, si inter. 6. q. 4. ubi Papa leges humanas, & Principum suas leges vocat.

Octauò, quia etiam habetur 13. q. 2. capitulo v-

naquaque §. item quae, Quod, quae legib. distincta sunt, mutare non licet. Hinc Ambrosius in ca. iudices. 3. quaest. 7. dicit. Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed iuxta leges, & iura pronuntiat. si quis sententijs suis obtemperat, non indulget propriae voluntati. nihil paratum & cogitarum de domo defert, & infra obsequitur legibus non aduersatur, scilicet, naturae. & infra, qui iudicat non suae voluntati obtemperare debet: sed tenere, quod legum est, nec immerito, quoniam per Imperatores leges humano generi Deum distribuisse notum est, dicit Augustinus 8. distinct. cap. quo iure. & sancti, quorum dicta Ecclesia recipit, nihil debent contrarium legib. ex arbitrio suo dicere: sed iuxta leges, & iuxta pronuntiare. Postquam enim sunt factae leges non de eis, sed secundum eas iudicandum est. capit. in istis. 4. distinct. & hoc iuste: quia lex est lux, & via vitae. Proverbiorum sexto.

Nonò facit, quia etiam similitudo legis recipitur in argum. ad decisionem causae Ecclesiasticae. capitulo in audientia. de senten. excomm. extra. capit. si iudex. de senten. excomm. in sexto. fortius praualebit ipsa lex. ad idem facit 13. qu. 3. c. sanè. §. cum autem.

Decimò facit, quinimo etiam causa Ecclesiastica per leges expresse decidit. cap. praesulum. in fi. 16. q. 3. ibi, tricennalis lex concludit: quia, & filiorum nostrorum Principum manauit auctoritas. & capitulo. nos sequentes. 6. quaest. 1. & 99. distinct. cap. prouincia.

Vndecimò facit, quia sicut leges non dedignantur sacro Canonum imitari, in auth. de Ecclesiasticis cis. in prin. col. 9. ita, & sacri Canonum constitutionibus adiunguntur. c. 1. cum concor. de oper. noui nunc. extra.

Duodecimò, quia custoditio legum consummatio est incorruptionis. Sapientiae 6. vnde dicitur 25. q. 1. c. generali, Quicumque Regum censuram in quocunque crediderit, vel permiserit violandam, vt execrandum anathema quidem fiat, & velut praeruaricator fidei catholicae apud Deum reus existat, & eadem quaestione, c. ideo in prin. ubi dicitur, quod in mundanis affixum est legibus excedere, minime nos debemus, contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod ipsi diuino statuerunt consilio, intactum non conferuamus. Dicta verò sanctorum credenda non sunt, nisi scripta in lege domini inueniantur: & ipsorum praeccepta prius veniunt discutienda, quam implenda. 50. dist. c. si quis praepostera, vnde Ioannis 1. cap. 3. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint. & ex his, & pluribus alijs motiuis, & rationibus ita tenet Lucas de Penna in le. medicos, in 2. & 3. col. Co. de professorib. & medicis. lib. 10.

Et ad hanc vide Christophorum Longolium in suo Panegyrico, in ciuilibus sapientiae laudem, M m quò

DECIMA PARS

quo comparatis ad inuicem cuiuslibet facultatis excellere, sed nec sibi coæquari, talemque inter eas omnes, & istam esse delectum, qualis inter contentia, & contenta solet adhiberi. Et hac velut vicaria Dei opera fungente omnes in hoc seculo egerere necessitati. Reliquis vero contingenter.

Vigesima quarta consideratio. Ex prædictis ergo inferendum est, quod doctores iuris civilis sunt multum honorandi, nec immerito: quia sunt ad aliorum eruditionem. c. super specula. de Magistris. & dicit text. in ca. gloriosus Deus in sanctis suis. de reliquijs, & veneratio. sanctorum. Quod sunt luminosa candelæ ardentes super candelabrum posita, quæ in vniuersum corpus orbis terrarum tenebris profugatis veluti sydus irradiat matutinum. & text. in c. super specula. dicit, quod fulget veluti splendor firmamenti. & veluti stellæ sunt in æternitates perpetuas permansuræ. & cap. multri. de poenitentia. distinctione secunda, dicit, quod sunt radij solis, & textus in l. si arbotem. §. si tam. in verbo, locus opacus: quoniam sole cœpit esse plenus. ff. de seruitu. verba. prædiorum. cum ibi notatis per Angelum, qui multum extollit illum textum ad hoc. & antecessores appellantur, vt in proœmio sforum. §. i. & §. discipuli. & domini vocantur. auth. habita. C. ne filius pro patre. & patres iuris, vt in l. i. C. de excu. artificum. libro decimo. Imò Prophetæ dicuntur, vt in ca. si rector. 43. dist. v. Prophetæ quippe. Vocantur etiam nobilissimi, vt in l. 2. fin. ff. de excu. tutorum. & amici Principis. l. diui. ff. de iure patronatus & parentes, vt in l. ex diui. C. de locato, vt per Barbatiam. consilio suo incip. præclare scribitur apud Iob. colum. 9. in secundo volumine. Imò & patres Principis, & non fratres. l. secunda. Co. de officio diuersorum iudicum. Et professores dicuntur. Cod. ne filius pro patre. auth. habita. & doctores. vt in proœmio Gregorian. & proœmio 6. & in clem. 2. de Magistris. & Magistri officii. vt in proœ. sforum. §. his igitur. Et his nominibus, scilicet, Magister, & dominus vocabatur Dominus Iesus Christus, vt habetur Ioannis 13. Vos vocatis me Magister & domine, & bene dicitis. Item vocantur præceptores. l. si in ædib. ff. de dam. infect. & etiam dicuntur sacerdotes. leg. 1. ff. de iusti. & iu. Imò sanctissimi. Cum sanctissima lex seu iuris civilis scientia dicatur, vt in l. 1. ff. de varijs & extraor. cogni. Et etiam iuris periti dicuntur. l. 1. C. de professoribus, qui in vrbe Constantino. libro 12. & etiam celsiores, vt in l. 2. Co. de officio diuerso. iudiciorum. Magnifici etiã viri appellari debent, quia, & sic versantes magnificos viros appellat Philosophus quatto Ethicorum. & ita etiam eos appellat textus in prima cõstitutione C. §. 1. & in proœmio institutio. §. cumque. Sunt enim doctores iuris optimi, iustitiæ, & Reipublicæ ministri, inquit textus, in proœmio sforum. §. discipuli. & §. pen. & dicit textus in leg.

aduocati. Cod. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Hi qui dirimunt ambigua facta causarum suarumque defensionis viribus sapè publicis in rebus ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, iniuriis prouident humano generi, quam si præterit vulneribus. patriam parentesque saluent. & alia ex nominibus prædictis ponit Cardinalis Florentinus dictus Zabarella in cle. 2. de Magistris. & in 4. ponit, quæ sunt priuilegia illorum. sicut sum descripturus, ad denotandum, quod etiam ultra doctores aliarum scientiarum sunt privilegiati, quod etiam sunt honorandi. illorum etiam priuilegia ponit Alex. in le. Centurio. ff. de pup. substitutio.

Vigesima quinta confide. Antequam ponam quomodo vnus doctor etiam eiusdem scientiæ sit alteri præferendus, ponam illam antiquitatem, & Carnolinam disputationem, quæ tamen est sine rationibus validis ex parte medicorum. An leges sint digniores medicis, & sic an debeant præcedere medicos. An verò medici legistas, Et in hoc agitur, medici, & theologo infundauerunt. Leges verò suas partes tueantur, medici suas. Theologi verò arguunt ad partes pro excellentia vniuersæ scientiæ, sed nihil decidunt. Ideo adhuc substituitur.

Et in primis capiam fundameta. pro medicis, tuendo eorum partes, ponendo multa ultra posita per doctores nostros iuristas, quæ primo referam, deinde fundamenta medicorum. tandem aliqua addam.

Inter cæteros Iuristas reperio, quod Barba in clericis. de iudicijs. melius cæteris hanc materiam disputauit. Et primò dicit, quod in hoc vult stare tanquam agnus coram toncente, nee vult alicui molestus esse, & adducit in medium illud, quod scribitur apud Philosophum in 3. alijs in primo Ethicorum. opus mortale, vt dicit, sumptus, non, vt sciamus, sed vt boni efficiamur. & sic Philosophia moralis non est introducta, vt per eam sciamus, ex quo datur intelligentia quædam ad iurificonconsultum nostrum in prin. ff. de iust. & iur. dum dicit veram, nisi fallor, philosophiam, non summa tam affectantes: vt non sit philosophia ad sciendum, vt boni homines fiant, vt probatur in iustitia. §. iuris præcepta. ff. de iusti. & iure. Ergo non est scientia, vt dicit dominus Abb. Panor. in d. ca. clerici.

Nam scire, est rem per causam cognoscere, vt in primo Posteriorum, & in primo Physicorum dicitur. Tunc etiam opinamur vnumquodque cognoscere, cum causas cognoscimus primas. & principia prima vsque ad elementa. ca. qui occidit. 3. q. 8. Ergo sequitur, quod non est scientia facultas ciuilibis, aut Canonica, sed est quædam philosophia moralis, per quam homines inducuntur ad bona faciendum, & ad euitandum malum, & se habet vt imperatrix. faciat illud Horatij.

*Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœna.*

Et. i. in prin. & ibi glo. in ver. metu. ff. de iust. & iur. Ergo eo respectu excellentior est natura Philosophia, Metaphysica, aut Medicina, vt dicitur Barb. in dicto loco pro suo primo fundamentum.

Sed istud fundamentum est plus quàm debile, cum præsupponatur falsum. cum satis supra in 4. tenentia huius partis probauerim, legalem facultatem esse scientiam habens suas causas, & modos arguendi. Inno magis dicitur scientia, quàm physica, & medicina, vt statim probabo.

Secundo Barb. adducit tex. in c. non sanè. 14. q. 1. Gratianus ponit verba Aug. ad Mace. in quibus præcipit medicos legum aut Canonum doctores. clarum est quod ex ordine literarum validum est in hoc argumentum, vt in leg. generaliter. ff. quod ex veter. ordinem scriptura, ff. de fidei. liber. nota plenè in cap. cum delicta. extra de resc. vbi per Thom. & dicit ipse Barb. quod dicit in cap. decerni iur. extra de iudicijs, ergo præferuntur medici ceteris.

Ad istud fundamentum dabitur responsum clarum, tenendo partem contrariam, vbi simili modo arguetur pro parte contraria.

Tertio, idem Barb. adducit tex. quem dicit esse generale coniuncto dicto Bar. in l. 1. Co. de Comitibus. & Archiatris. li. 12. vbi dicit. quod medicus Principis aut Papæ æquiparatur Ducibus. & Vicariis Principis & obtinet locum Comitum primi ordinis quem gradum non habet legum doct. Confiscatus Principis, vt notatur. in l. iuris peritos. ff. de accusa. tuto.

Ad istud est facilis responsio, Quod ex quo tenentur in eodem loco inter medicos, quod ratio est aliqua dignitate decoretur; sed non dicitur, quod ille, qui inter cõsiliarios Principis tenet primum locum, vt est Cancellarius, qui dicitur quæritor, vel præfectus prætorio, sit minor eo, cum etiam sit supra Duces, Comitibus, & Vicarios, vt supra amplè dictum est in sexta parte. in 1. & 2. considera. vbi amplè de Cancellario & eius præeminentia, seu excellentia: & etiam in d. par. posui de præmio medico Principis, qui stat longè post Cancellarium.

Quarto, pro suo fundamento dicit, quod illa scientia est nobilior, cuius subiectum est nobilius, vt dicit Philosophus in 1. de anima: sed subiectum philosophiæ naturalis, vt dicit, est nobilius subiectum legum. est enim subiectum corpus physicum, vt mundus, &c. quæ in eo sunt, vt stella Cœli, Planetæ, Elementa mixta, Homo, Animalia irrationalia: de quibus philosophus proprietates & passionibus considerat, & hæc subiecta sunt nobiliora subiecto legum, quod est iustitia in politica cõuersione.

Quod autem cœlum, intelligentiæ, & Planetæ

sunt nobiliores ipsa iustitia ciuili, apparet: Quoniã, vt dicit, sunt corruptibiles in simplices & perpetuæ causæ eorum, quæ in mundo sunt, à quibus ratio & natura rerum dependet, & omnes eius operationes inferiores. Et vt dicit: Legalis potentia est quædam operatio variabilis. Ipsa etiam anima humana nobilior est sine comparatione potentia legali, & ipsa iustitiæ communicatione, cum sit subiecta, simplex & perpetua, & eodè modo est dicendum de intelligentijs superioribus, vt habetur in lib. de Anima.

Similiter, & ipse Homo videtur nobilior ipsa iustitia legali, quia causa efficiens & finalis sunt nobiliores ipso causato, vt ea. cum cessante. extra de app. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. & habetur in lib. de causis. & facit l. eam quam. C. de fidei commissis. sed iustitia est effectus causatus ab homine, & etiam ad finem inuentus, ergo non est nobilior ipso Homine, & per consequens scientia illorum est nobilior scientia legali.

Et eodem modo probò, quod subiectum medicinæ est nobilius subiecto legis. Nam subiectum medicinæ est corpus humanum animarum, sed subiectum legis est iustitia communicatiua, ergo subiectum medicinæ est nobilius subiecto legali, eò, quia homo est dignior, quæ est nobilissima creaturarum. Nam causa efficiens alicuius operationis est nobilior effectu à se producto, iuxta illud: Manus tuæ domine fecerunt me. & probatur in lib. de causis. Ergo homo est nobilior iustitia politica, & communicatiua, & sic nobilius est subiectum medicinæ, quam legis, & per consequens est nobilior scientia.

Pro responsione præcedentium persuasionum, seu talium, qualium inductionum necesse est demonstrare errorem ita arguentium, qui in omnibus errant extrahendo terminos, & aliter sumendo quæ sumi debeant. Nam non est verum, quod Homo sit subiectum in Metaphysica, Philosophia, & Medicina, quæ oēs res supra declaratae sunt subiectum in illis scientijs. sed in philosophia naturali subiectum est cognitio rerum naturalium, & effectus illarum quæ sunt facta causa Hominis, cum omnia hominis causa facta sunt, nõ solum medicina: sed etiam Planeta, cœlum, terra, aer, aqua, omnia Elementa, Iustitia, ius, & oēs aliæ res quæcunq; sint. Ita, quod Homo in qualibet scientia est ita subiectum in vna sicut in alia: & vnaquæque scientia est ita subiectum Hominis sicut alia: eum vt dictum est, Hominis causa facta sunt omnia, vt dictum est amplè supra in 2. par. in 1. conf. ad quam recurrere ad demonstrandum, quod omnia sunt sub Homine, & non quod Homo vni rei subijciatur, & nõ plus vni quàm alteri: Imo omnes quæcunq; res, quæ sunt in mundo, & à Deo creatæ subijciuntur Homini, vt ibi amplè dixi, præter rationem cui subijciuntur Homo; & nõ ratio Homini, vnde, vt ait Sene. ad Lucillum. Si vis omnia tibi subijcere, subijce te rationi, vt dicitur glo.

DECIMA PARS

glo. in ver. rationis. in c. ex eo: de elect. in 6. de qua do. incus las in l. dedi. *lapremiere*. §. si liber, ff. de cōditio. ob causam, & in l. quoties in 6. & 7. col. C. de rei vendi. & in l. illam. C. de colla. Sed nihil aliud est lex, nisi quod ratione consistit. i. dist. c. confucudo. Imò ratio est anima legis. l. cum pater. §. dulcissimi. ff. de lega. 2. Quoniam per rationē restringitur, ampliatur, & ducitur, vt tenet Fel. in cap. ex parte. in si. extra de constit. Pan. in c. fi. in 3. col. extra de rescript. Petrus de Anch. in consil. 234. in 2. colum.

Item & magis errant, qui tali fundamento vtuntur, dicendo, quod subiectum in scientia legali sit iustitia politica, & communicatiua, cum verum subiectum sit ius, quod ars boni, & aequi, quæ sunt essentia Deitatis, vt supra dictum est. Ex quo subiectum ipsius scientiæ legalis potest dici Deus. sicut in theologia vno respectu, tamen licet aliò quàm ad theologiam. Cum licet Deus sit subiectum in theologia eodem respectu, scilicet, quia considerat Dei proprietates, & operationes, ex quo est eius verum subiectum secundum Philosophum, primo Posteriorum. & dixi supra in 2. consid. si scientiam scientia legalis: quia considerat bonitatem & æquitatem, quæ sunt partes iuris, & ideo cum sint essentia & proprietates, & operationes Dei, qui circa bonitatem & æquitatem operatur, ideo subiectum in illa scientia legali, est ipse Deus, vt amplè supra dixi, & scientia medicinalis solum habet respectum ad sanitatem corporis, & non animæ nec mori, quod tamen facit scientia legalis: Quoniam ea ratione quæ homo potest dici subiectum in medicina, quia medicina habet respectum ad sanandum corpus, eadem ratione, & digniori potest dici subiectum in scientia legali, cum medicinali habeat respectum ad illum sanandum, & scientia legalis ad illum bene regendum & gubernandum: Et non solum hominem in specie prout medicina, sed totum hominem in genere, & in Republica, quæ homini priuato præferenda est: circa quam versatur scientia legalis, non autem medicina: & sicut secundum communem opinionem, & illorum, quæ non ultra voluerunt dicere subiectum iuris ciuilibis est homo politicus, & rationalis dirigibilis constitutionibus legalibus in bonum, & in notitiam diuinarum atque humanarum rerum, vt supra dictum est. Ita homo non simpliciter, sed ægrotos dirigibilis ad sanitatem ex constitutionibus & ordinationibus medicinalibus est subiectum in medicina: sed non potest dici, quod homo simpliciter sit subiectum in medicina, cum homo sanus non subiiciatur medicina: quoniam: vt habetur Matth. 9. Marci 2. & Luc. 5. Non est opus medico valentibus, dicit Iesus Phariseis. Cui Christo credendum est. cum quæ dicit vera sunt, & verum est testimonium eius: & ideo non potest esse verum, quod homo simpliciter sit subiectum in medicina: quod adhuc, quod potest, potest semper dici in scientia legali, quoniam li-

cer dici possit, quæ quæ spiritu Dei regitur non sub lege, verum est, quantum ad exercitum, sed quantum ad rationem legis semper homo subiectus est. Panor. in ca. omnis anima. de censuris supra in 4. consid. Nec est etiam verum, quod iustitia sit magis corruptibilis, & quod Cœlum intelligentiæ, seu Planetæ cœli sint magis corruptibiles, quàm iustitia. Cum sit constans, & propria voluntas, vt habetur in ist. de iust. & in principio. & in leg. iustitia. ff. eodem. & dixi supra satis probauit, quod non est variabilis nec corruptibilis.

Et si dicatur, quod causa efficiens sit maior causato: ergo etiam sequitur, & in hoc non est dubium, quod omnes alie scientiæ, imò inter alias præsertim medicina minoratur, cum homo sit causa efficiens illarum, & homo non est factus propter medicinam, sed medicina propter hominem, quia homo est dignior quacunque scientia, imò quacunque re mundi. cum omnia eius gratia facta sunt. dixi supra amplè in secunda parte, in prima commone ratione. ex quo sequitur, quod prædicta fundamenta Barbatia non militant.

Quintò, Barbatia pro medicis addunt fundamentum, & dicit, quod illa scientia est nobilior altera, cuius finis est dignior, quia omnia laus in fine canitur, & omne agens agit propter finem, & finis est, qui mouet agentem, & est causa cantum, vt dicit Philosophus, & probatur in leg. cum quam. C. de fideicommissis. sed finis Philosophi naturalis est dignior, quam finis legalis censura, quod demonstrat, vt dicit: quia finis intentus a natura in Philosophia est felicitas actuum humanorum, sed finis legalis censura non est felicitas actuum humanorum: ergo finis naturalis Philosophiæ est dignior sine legalis censura. Quod vt dicit apparet, finis legalis censura est felicitas quedam circa quoddam communicari secundum eueilem conuersationem, talis autem non est vera felicitas actuum humanorum, vt probatur in lib. Ethicor. & eodem modo est dicendum de medicina, vt finis medicina sit dignior sine legalis censura. Nam finis medicina est conseruatio substantiæ & essentia hominis, finis autem legis est conseruatio qualitatis, & accidentis, quia bona & honesta conuersatio, in alijs autem substantialis & conseruatio substantiæ & formæ est dignior finis, & magis necessarius sine qualificatione & conseruatio qualitatis, & vt dicit, hoc est clarissimum, quia substantia est dignior accidente, qui accidens est in esse, vt voluit Philosophus 5. Ethic. & in l. 2. ff. si cer. pet.

Parcat mihi autoritas domini And. Barb. quia non bene considerauit finem legalis scientiæ. Quoniam si vidisset Ciceronem, aut de eo recordatus fuisset, & seq. allegandis, non dixisset finem legalis scientiæ esse talem quem dicit. Nā Ciceronem lib. 2. de

de legibus ad ciuium salutem, ad ciuitatum inco-
munitatem hominumque vitam beatam, & quie-
ntem leges esse adiuuentas a restatur, & satis iuribus
demonstratur per tex. in l. 2. §. post hæc deinde. ff.
de ori. iur. vbi Bal. dicit, quod ciuitas non potest
stare sine iurisperito. cum leges ad conseruandam
Rempub. ciuitatis, & etiam finis legis est confer-
ratio pacis inter homines, vt dicit Albe. in rub. ff.
de legib. Et sic finis legalis scientiæ non solum ten-
det ad conseruationem vnus hominis in specie,
pura talis, aut talis, sed omnium & totius Reipu-
blicæ. Et tamen finis medicinæ non tendit ad con-
seruationem vniuersalis status hominis. Cum me-
dicina sit tatum pro ægrotis: quoniam, vt dictum
est, non est opus medico bene valentibus. Matth.
9. Nec est in potestate medici facere hominem
quantumcunq; specialem immortalem, iuxta il-
lum Plalm 87. nunquid mortuis facies mirabilia,
vt medici suscitabunt? quod non est medicorum
potestate: sed solius Dei. Vnde dicit: Consi-
tebunt tibi, quia si aliquos mortuos suscitari contige-
rit, non à medicis, sed à Deo solo rediuiuis fate-
rentur, prout ita declarat illum textum Archid.
in cap. conuertimini: §. hinc etiã medici. de poen.
c. 1. n. 1.

Item & sic. Ex quo finis legalis scientiæ tendit
ad conseruationem Reipublicæ, finis vero medi-
cine ad conseruationem priuatorum hominum,
est præterea scientia legalis. Cum vtilitas publi-
cæ præferenda sit priuatæ. l. vtilitas publica. C. de
imp. lib. 12. & ibi Luc. de Pen.

Nam bonum gentis diuinius est quam bonum
hominis, vt dicit Philos. 1. Ethic. Et apud Pla-
tonem iustissime illa ciuitas traditur instituta, in
proprios quisq; nescit affectus. 8. dist. in princ.
Tullius de officijs, lib. 3. Natura quidem con-
muntur, vt communem vtilitatem nostræ ante-
ponunt: vt enim leges omnium salutem, salutem
singulorum anteponunt, dicit Luc. de Pen. in l. 1.
C. de collar. fundorum patrimonialium. lib. 11.

Item medicina tendit solū ad conseruationem
corporis, sed legalis censura ad conseruationem
Reipublicæ, & animæ, quoniam ad re-
uerentiam atq; humanarum notitiam ten-
dit. acit gl. in l. 1. §. proinde. ff. de var. & extraor.
c. 1. sanctissima. Vbi dicit, quod scientia le-
gis sanctissima quo ad animam: quia eius præ-
cepta concordant cum diuinis. Docet enim hon-
dere, alterum: non lædere, & ius suum vnicui-
que tribuere. ex quibus non solum corpus conser-
uatur: caritas, & Reipublica: sed anima saluatur,
quoniam in his tribus pendent leges, & prophete,
sed anima præterenda est corpori, & quibuscunq;
vult. sanctimus. C. de sacrosan. Eccl. & satis su-
per demonstrauit, qualis sit finis legalis scientiæ, ra-
tione cuius etiã videtur legalis esse æquiparanda
scientiæ theologicæ, quæ cum supra scripserim,
non hic transportare.

Ex quibus constare potest, quod nulla est com-
paratio finis legalis scientiæ ad finem medicinæ
aut Philosophiæ naturalis. cum in centuplo sit di-
gnior finis legalis scientiæ sine medicine & Philo-
sophiæ.

Sexto, Barbatia adducit aliud fundamentum,
& dicit, quod nulla doctrina potest appellari scien-
tia, nisi quæ ex verorum, & æternorum in veritate,
& impossibili aliter se habere, quoniam, vt di-
cit, scientia est verorum, secundum philosophum
1. Poster. & Commentatorem in 3. de Anima. &
facit tex. in c. qui occidit. 23. quæ. 5. & quod voluit
Bart. in l. 2. §. quod obseruari. C. de iuramento ca-
lum. quoniam nihil scitur nisi verum, vt voluit
Bal. in c. 2. de const. vbi dicit, quod scientia est En-
tium nõ eorum quæ natura, aut ars reuelauit. Bal.
in ca. cum contingat, de rescind. Pet. de Anch. in
clem. 1. de concessio. præbendæ. & per gloss. in l. si
pater. ff. de hæc. insti. probetur. in d. c. qui occidit.
sed philosophia est huiusmodi, & legalis censure est
circa contingentia in humanis actibus. extrinsecus
contingentibus aliter se habere, & diuersimode se
habere. & ideo dicit, quod lex adaptatur tempori.
& est mutabilis ex veritate temporum. 3. dist. c. erit
autem lex. c. non debet. de consang. & affi. c. pe. de
cle. non residen. ca. suggestum. de decimis. l. ex fa-
cto. ff. de vul. & pup. Et per consequens videtur, quod
doctor philosophiæ, aut medicinæ sit præterea
doctor legum, seu Canonum.

Ad istud fundamentum est amplissimè respon-
sum supra in hac par. in 4. consid. ibi, Ad quartum
& ibi, ad sextum. vbi satis probauit, quod scientia
legalis sit immutabilis, licet quandoque mutetur
ex illa aliqua constitutio, non tamen per hoc di-
citur mutabilis aut variabilis. cum omnia semper
siant cū ratione quæ est anima legis, & sicut quan-
doq; medicus mutat medicinam ratione loci aut
temporis. etiã in vno & eod. tēpore, & per hoc nõ
dicitur facere contra scientiã suã, & sic etiã dicen-
dum est de Iurisperito aut alio habete potestatem
mutandi aliquas leges: sed cum scientia legalis non
sit in totum mutabilis, prout nec scientia medi-
cinalis. Ideo est certa, & vera in genere, sicut ipsa me-
dicinalis scientia.

Septimò, pro par. medicorum adduco alia fun-
damenta, videlicet, quod sunt honorandi. Quo-
niam vt habetur Eccles. 38. Honora medicū pro-
pter necessitatē, etenim illum creauit altissimus. à
Deo. n. est omnis medela, & à Rege accipiet dona-
tionem, disciplina medici exaltabit caput illius, &
in conspectu magnatū collaudabitur. Altissimus
de terra creauit medicinam, & vir prudens non
abhoretbit illum. Vbi amplè constat, quod medi-
ci sunt honorandi, & quod medicina est à Deo.

Sed ad hoc dico, quod ex origine ipsius non est
tam honoranda quàm scientia legalis, cum me-
dicina sit de terra, & iustitia de Cælo pro-
spexit, vt supra dictum est, & ideo à digniori lo-

DECIMA PARS

co dignior dicitur argumento eorum, quæ dicuntur de matrimonio, quod est dignius Sacramentum, eò, quia in Paradiso fuit celebratum, & ordinatum. Gen. 2. Erunt duo in carne vna, prout ample dixi in consuetud. nostris ducatus Burgun. in rubr. *Des droitz, & appartenan. à gens mariez.* in princip.

Octauo, facit tex. in l. i. §. medicorum. ff. de var. & extraord. cogn. Vt ibi dicit textus, quod medicorum eadem causa est quæ & professorum, nisi quod iustior quo ad petitionem salarii, ex quo in hoc diminuitur de eorum honore. Cum ex quo mercenariam operam nõ spernunt, non amplius inter Philosophorum professores numerantur, vt dicit ibi text. ibi, An Philosophi. & ideo ex quo legistæ non petunt salarium, sed eis datur honorarium sic dictum, quia honor est donanti, & cui datur. vt dicit glo. in verb. honor in d. l. i. §. est enim. Quædam enim tamen honeste accipiuntur. in honeste tamen petuntur, vt dicit text. Ex quo textu clare constat, quod status aduocatorum est honorabilior, quàm medicorum, eadem causa.

Nono, per illum text. hic ante allegatũ dicitur, quod medici præsent corporebus humanis: Legistæ verò reb. sed corpus præferendũ est rebus, cum sit dignius, quam res: & digniora sunt quæ dignioribus præferuntur, vt in authen. de defenso. ciuit. §. nos igitur. coll. 3. igitur medici sunt præferendi legistis.

Ad hoc est supra responsum, quod licet legistæ præsent rebus, & habeant eas subiectas, habent etiam non solum corpus ad instruendũ ipsum quomodo alterum ledere non debet, honeste viuere & iustitiam vnicuique tradere debet. l. i. ff. de iust. & iure: & dixi ante: sed etiã præferuntur animæ quam instruit, & docet (vt etiam prædixi) quæ preciosior est corpore. igitur.

Decimo facit, quia leges impediunt cognitionem veritatis. Medicina autem facit ad eam deuenire, quod sic probatur per dictum Auer. in fin. 2. Phys. vbi dicit: Ille, in quo congregatur consuetudo, & comprehensibilitas veritatis non habet impedimentum à veritate, sed impedimentum semper est à falsitate, vel saltem ab eo, in quo non est veritas, neque falsitas, vt in legib. & 2. Meta. Ari. textu com. 14. quantum vim habeat consuetudo leges ostendunt, in quib. iuuenes apologos plus animo applicabiles quàm summa veritatis, & tamen medicina ex quo est sententia speculatiua, & per speculatiua acquirunt cognitionem veritatis, vt dictum est ante. Igitur cognitionem veritatis impediunt leges, quam medicina amplectitur: & per consequens medici legistis sunt laudabiliores.

Sed ad prædicta est factis responsum, ex quo non solum scientia legalis est practica, sed etiam speculatiua, vt dixi, igitur, &c.

Vndecimo facit, quia Iuristæ, vt Iuristæ, nõ possunt esse prudentes. Igitur nõ possunt esse ciuiles.

consequencia patet ex dicto Philo. 2. Polit. qui dicit, Necessè est ciuilem hominem esse prudentem, & probatur antecedens, quia prudentia est habitus cum ratione vera: Iura autè sunt cum forma, ne, quoniam sunt opinioniones: sed opinio non est habitus, in quo anima prospiciat verum affirmando, vel negando, vt 6. Ethic. sed ea falli conuenit, igitur, &c.

Ad hoc factis est responsum supra. Et dicitur Laceren. Valla in proemio tertij libri suarum elegantiarum, quod quinquaginta digestorum librorum cum admiratione relegit. Primum quosciscias, vtrum diligentiã an grauitas, prudentia an æquitas, scientia rerum, an orationis dignitas præsent, & maiori laudi danda esse videtur. dem de, quod hæc ipsa ita in vnoquoque illorum omnia sunt egregia & perfecta, vt vehementer dubites, quem cui præferendum putes. Quæ enim disciplina (vt idem ait) scilicet, quæ publice agitur tam ornata atque aurea, vt ius ciuile? Tam igitur deberi putar eius facultatis libris, quam illis olim, qui Capitolium ab armis Gallorum atque in dijs defenderunt, per quos factum est, vt non modo tota vrbis non amitteretur, verum etiam vt tota restitui posset, ita per quorundam electionem fforum, & semper aliqua ex parte inciamis, atque honore fuit lingua Rom. hæc ille inter plura alia.

Duodecimò facit, Quoniam qui à Deo commendantur sunt magis approbati, vt dicit Apot. 2. ad Corinth. 10. non enim qui seipsi commendant, ille approbatus est, sed quem Deus commendat: sed medici à Deo commendantur, vt dictum est supra in septimo argumen. Iuristæ autem seipsos commendant, vt habetur in clericis. per d. de iudicis.

Sed medici, qui faciunt istud fundamentum, aut non omnia viderunt, aut veritatem ræcent. Quoniam etiam Iuristæ & legiflatores laudantur à Deo: quoniam, vt habetur Psal. 83. Benedictionem habuit legiflator, & ibunt de virtute in virtutem, quoniam etiam ipse Deus legiflator dicitur Job 36. Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legiflatoribus. & Iaco. 4. Vnus est legiflator & iudex, qui potest perdere, & liberare, & vt dicit Bern. de Buss. in 2. par. sui Rosarij. mone 29. 2. par. in litera C. hæc scientia est à Deo, vt habetur Prouerb. 8. per me legum conditores iusta discernunt. & habetur Psal. 9. Constitue domine legiflatorem super eos, vt sciãt gentes, quoniam homines sunt. imo dicitur Act. 5. Doctores legum dicuntur honorabiles, cum dicunt, Quidam erat in concilio Phariseorum nomine Uitaliel legis doctor honorabilis.

In contrarium tamen, & pro parte legistarum, quæ est ipsa veritas, & prout ita se habet obierantia, & ira etiam tenet sedes Apostolica, quod legistæ præferuntur medicis, & magistris in artibus

tenet

nono, quod indistinctè doctor legū, & canonum, & vniuersitatum facultatum tantum, præfertur doctori in medicina, & magistro in artibus. Quod probatur multis fundamentis, ex quibus iam supra plura posui, sed ea quæ posui non recitabo. Sed tantum de eis mentionem faciam remissive ad loca supradicta, & supra descripta.

Primum ergo fundamentum est Barbat. semper tenendo eius ordinem, & aliqua addendo, ex eo quia Anima est preciosior corpore, & semper est præferenda. l. sancimus. C. de sacros. Ecel. c. cum in carnis. de pœni. & remissio. sed legalis censura est medicina Animæ & curat animam. text. est valde sing. iuncta sua gloss. in ver. nouis. de iur. cal. extra. & maxime ius Canonicum, quod tendit ad bonum animæ simpliciter. & ad dirigendum Animas ad ipsum Deum, vt in cap. vt Animarum penult. de constit. in 6. & est gloss. magna. circa medium, quæ ad hoc reputatur singularis. in cap. cum contingat. de iur. extra. sed idem etiam dicendum est de scientia legali, cum sit sanctissima etiam quo ad Animam, vt est text. in l. 1. §. est enim glo. in verb. sanctissima. ff. de varijs & exord. cognitio. Vt dixi supra respondendo ad fundamenta pro contraria parte. Sed medicina curat quandoq; corpus ægrotum, nō semper: quia *Non est in medico semper relictur vt æger: cō etiam quæ constituti sunt vnicuique termini, qui præterea non poterunt, vt habetur lob. 14. Et cum corporalia nihil sint ad comparationem Animæ, & spirituum, vt capit. inter corporalia. de translatio. prælat. Quoniam etiam, vt inquit Hierony. temporalis vita vitæ æternæ comparata. potius est agenda mors, quam vita. & apud Ciceronem de somno Scipionis. Vestra quæ dicitur vita, mors est. Et etiam militat hoc argumētum quo ad Philosophiam: quia licet philosophia naturalis tendat ad cognitionem rerum, & ad quandam felicitatem cognoscendi, iuxta illud quod dicitur in Georgicis, *Felix qui potuit rerum cognoscere causas.* Non tamē tendit ad beatitudinem animæ, & per consequens scientia legalis est nobilior philosophia, & medicina.*

Secundo facit, Quoniam illa scientia dicitur honorabilior altera, cuius subiectum est honorabilissimum. assumptum est Philosophi in primo de Anima. & pluries supra relatum est, sed subiectum legum (vt dicit Barba.) est iustitia, & iustitia maior est omnium aliarum virtutum. Vnde scribitur apud Ciceronem in lib. de senectute. Optimo iustissimo cuiq; iter in Cœlum pateret, & expeditissimum, propter iustitiam quis acquirat beatitudinem, & ideo dicebat Arist. 5. Ethic. Quod iustitia est Virtus lucens, vt Hesperus, ergo scientia legalis est nobilior artibus, & medicina. Hæc sunt quæ dicit Barbat. Sed de huiusmodi nobilitate iustitiæ & alia virtute, & excellentia seu præcedentia, ad omnes alias dixi in rubr. des iustices. in princip. in

commen. nostris super consuetudinibus ducatus Burgun. Et de subiecto digniori dixi in hac part. in 6. consid. Vbi posui, quod ratione subiecti etiam æqualis cum theologia, participat cum theologia scientia nostra legalis, ideo hic non repeto, quæ quidem iustitia domina est & Regina virtutum, vt dicit Beroaldus in tract. de felicitate: Imo cum iustitiæ pars sit Religio, vt ibi dicit, cum Dei cultus iustitiæ ascribitur. Ex quo vt dicit, est Anima conseruatiua.

Tertio facit, quia omnia denominantur à fine, & finis est qui mouet agētem, vt voluit Philof. sed finis legalis scientiæ est conseruare Rempub. Ciuitatem, & Hominum congregationem, vt probatur in l. 2. §. post deinde. ff. de ori. iur. & ibi Bal. colligit, quod ciuitas non potest stare sine iniuriprærito. tendit enim ad bonum publicum, propter quod homines efficiuntur beati. teste Cicero. in li. de somno Scipionis. in ver. omnib. qui patriam auxerint, rexerint, adiuuerint, atque seruauerint. omnibus esse certum in Cœlo diffinitum locum, vbi sempiterno æuo fruuntur. Sed ad hunc finem non tendunt artes, & medicina, ergo ex fine legalis scientia excedit artes, & medicinam. & de huiusmodi fine scientiæ legalis satis amplè supra scripsi in hac par. 7. consid. quæ hic nō refero: sed ex ibi deductis est ampliandū istud fundamentum.

Quarto facit. Illa scientia est nobilior alia, per quam humana vitæ melius disponitur. Nam homo est nobilissima creaturarum, iuxta illud Porphyrij. Sumus enim rationales nos, & Dij. sed mortales additum nobis separat nos ab illis, & in 6. Aeneidos scribitur.

Igneus est illis vigor, & caelestis origo.

Et in illo Ouid.

*Pronasq; cum spectent anim alia cetera terram,
Os homini sublimè dedit, calumq; videre.*

Et dixi amplè supra in 2. parte, in 1. consid. Sed per censuram legalem melius disponitur humana vita. Nam per leges Homo Homini prohibetur insidiari. l. vt vim. ff. de iust. & iur. Imo non solum vna ciuitas, sed nec exiguus hominum cœtus potest esse sine iustitia. Nec etiam quidem parua domus, vt dicit Macrobius li. 10. de somno Scipionis. Ita quod non solum est vtilis & necessaria cuiuslibet administranti & exercenti, sed etiam omnibus & Reipublicæ, vt dixi in d. rub. des iustices. in prin. supra allegata. in consuetudinibus nostris ductus Burgun.

Quinto: illa scientia est nobilior altera, per quam homo magis efficitur obediens Deo, & magis ipsi Deo coniungitur: sed per legem nos efficitur virtuosus, vt l. prima, in princip. ff. de iust. & iure. iungimur Deo, & sumus filij ipsius Dei, Quoniam Dij & nos rationales sumus, vt dicit idem Barbatia in c. significasti. de foro cōpe. nu. 14. Imo, vt dicit Propheta Psal. 83. Etenim benedictionem dabo

DECIMA PARS

dabit legislator, & ibunt de virtute in virtutem, & habetur Dan. 12. Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. ca. fin. de magistris. & dixi ante in 7. part. vbi dictum est, Quod aduocati sunt laudandi & honorandi in sede magistratus. ita quod legistæ, etiam sacerdotes & sanctissimi vocantur. Dixi hic ante in 10. confid. Sed per medicinam in nihilo Deo attingimur, Imo nihil habet quod concernat conscientiam aut animam nisi à iure cõsultis, vt in c. cum infirmas. de pœni. & remis. imo per medicinam quandoq; curamur ab infirmitate corporis tatum, nec Deo coniungimur, igitur, &c.

Sexto facit: Quoniam, vt inquit summa sapiencia Chrysippus, lex est rerum humanarum & diuinarum cognitio. l. nam Demosthenes. ff. de legibus. & medicina est tantum cognitio rerum naturalium & humanarum, ergo excellentior est legis scientia. Cum eius subiectum, scilicet, iustitia aut ius, versetur circa diuina, vt dictum est supra amplè. in 18. confid. & voluit Philosophus in primo de Anima.

Septimò facit: Quoniam lex est donum Dei. d. l. nam & Demosthenes. ff. de legib. & fuit inuenta à Deo, & sic processit à Deo. Exod. 31. c. ibi, digito Dei scriptos, & Deut. 10. c. & dicitur Exod. 25. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem & mandata quæ scripsi, vt doceas filios Israel. & dicitur Proverbio. 6. quod est lux mundi & fons vitæ. 16. ca. Et procedit à sapientia. Eccl. 19. & fuit inuenta à Deo ex quo est magnificanda, sicut matrimonium magnificatur ab author. ca. 1. de voto lib. 6. & dixi supra hic in 5. confid. quomodo leges inuentæ sunt à Deo, & origine à Deo processerunt. vbi amplè. & sunt per ora Principum diuinitus promulgatæ. l. si. C. de præscrip. longi temporis. & iuxta illud iam ibi per me allegatum. Per me reges regnant. Medicina vero est inuenta ab homine, videlicet, ab Apolline, Aesculapio, & Hippocrate doctissimo. iuxta illud Ouidianum: Inuentum est medicina meum. Ex quo sequitur, quod magis est honorandus legista quam artista aut medicus.

Octauo, dicit Barbatia hoc probari ex gloss. in verb. nec medico, in c. non sanè, quod est c. fi. 14. q. 5. Vbi dicit, quod medici non sunt maioris valoris quam Obstetrices, vt videtur facere tex. in l. si duobus. §. sin autem artifices. C. communia de legatis.

Nonò, dicit Barbatia, quod etiam ex modo acquirendi scientia legalis est dignior, cum faciliore modo acquiratur scientia legalis quam artis aut medicina. Quoniam licet modus sciendi in Philosophia naturali sit demonstratiuus, & sit certior & verior. iuxta illud: Certior aure arbiter est oculus. l. corruptione. §. si. ff. finim regendorum. l. 1. ver. Atrox aspectu. ff. de ferijs. Et odem modo modus sciendi medicinam est demonstratiuus aur diffinitiuus: vt apparet in primo Tech. primo ca-

nonis tertia Fen. primo. Item modus sciendi legum est positiuus & fallax. Ideo nõ est certus & demonstratiuus, sed modus sciendi leges, licet sit positiuus tamen est finitus, & sic est certus: & adducitur quem dicit valde singularè in proœnio. ff. de iur. §. quibus. Imo est sub §. duabus, in impre. ff. de nouis. vide tamen text. alium ad hoc in proœnio. in fi. in §. cumq; in fi. ibi: vt & iuitium vobis & legis. Ex quibus textibus tria inferuntur.

Primò, quod legalis censura est scientia contra multa argumenta in contrarium, & supra alia probauit in 4. confid. huius partis.

Secundo probatur, quod est scientia finita. & traditur per modos certos, determinatos & finitos. Hinc dicit etiam tex. in aut. de priuileg. & in prin. col. 8. Vnã nobis esse in omni nostra & publica & Imperij vita. In Deo ipem credimus fientes; quia hæc nobis & animæ & imperij salutem: Vnde & legislationes nostras inpendere competit, & in eam respicere, & hoc est principium esse & medium, & terminum.

Tertio probatur, quod finis suus est maritus, & faciat illud quod habetur in aphorismo Hippocratis, cum dicitur: Vita breuis, ars verò longa: tempus acutum. experimentum vero fallax, & persequens sequitur quod ratione modi per quam scitur scientia legalis est excellentior quam artis & medicina.

Decimo facit, prout dicit Barbatia, illa scientia est alia excellentior, cuius finis excellentiorè producit effectum. quia omnis effectus assimilatur causæ, quia natura est vis in sita rebus ex similibus, similia procreans, vt in 1. de generatione & corruptione. c. ius naturale. l. di. l. quod si nolit. §. si mancipium. ff. de edi. edi. sed peritus in censura legalis, efficitur parens Imperatoris, vt est tex. in l. di. in ver. apud Vlpianum parentem nostrum. C. de locato. Et alios plures effectus habet iuriste, quos non habent medici: vt supra dixi in 6. & 10. confid. huius partis: Sed nõ inueniuri re cautum, quod medicus aut philosophus sint parentes Principis, aut alios effectus habeant, de quibus supra. Et licet dicatur, quod primus medicus Principis æquiparetur Duci, vt supra dictum est: Non tamen sequitur, quod propter hoc sit præponendus iuriconsulto. Nam iuriconsultus est pater Imperatoris, quod bene notabis ad declarationem leg. 1. C. de Comitibus & Archiatris. lib. 12. Quomam si in curia Principis aut Papæ sint duo doctores, quorum vnus sit medicus Principis, & alter Consultarius: quod præferretur doctor Consultarius: quia dicitur pater Imperatoris.

Adde vltra Barbatiam, quod maximè istud debet habere locum in cællario Principis, qui non solum medicos, sed etiam omnes alios, etiam Duces (quibus assimilatur & æquiparatur medicus) præcedit, vt dixi supra in 6. parte, vbi amplè de eius excellentia.

excellētia, & potestate descripsi: & ita se habet con-
secrudo, de qua dicam in fi.

Vndecimo facit, illa scientia dicitur nobilior,
cuius splendore illuminatur vniuersus orbis. Nam
publica vtilitas priuata praefertur. l. 1. §. pe. C. de
causa. tollen. c. bonæ. l. de postu. pra. la. dixi supra.
Ibi per scientiam legalem illuminatur mundus:
probat in authen. habita. C. ne filius pro patre.
dixi supra in 10. confid. & Respublica legis
committere gubernanda. §. fin. in proœmio in-
firmationum. §. duabus in fin. & §. penult. in proœ.
angelorum. Sunt etiam Iurista omni tempore fe-
ces, ut dicitur in proœm. fforum. d. §. duabus in
fin. nec permittunt leges aliquem Iurisdic-
tionem aut paupertate viuere. Ita dicitur in
authen. de hered. & salc. §. fin. coll. l. Sed hoc non
multum facit, quia etiam idem dicendum est de
medicina, cum ut dicat glo. in verb. ditissimi, in d.
proœm. fforum. §. nos vero.

*Dat Galenus opes, & sanctio Iustiniana,
Ex illis palcas, ex istis collige grana.*

Sed magis communiter & plures videmus le-
gibus ditissimos quam medicos.

Duodecimo facit, Quia orbis maior est vrbe. c.
legimus. verissi autem. 93. dist. sed legalis scientia
prodest vniuersis, quia bonos inuitat ad premiũ,
& malos prohibet a malo. l. i. ff. de iust. & iur. ut di-
citur Barba. in dicto loco. sed adde, quod etiam om-
nis homo subditus est legibus. c. de capitulis. cum
quatuor sequen. 10. dist. etiam in foro cõscientiæ,
non. gloss. Bal. & docto. in c. quæ in Ecclesiæ
extra de constit. Abbas in princip. decretalium.
de Ancha. in confid. 21. incip. videtur prima
facit dicendum. dixi in commentarijs nostris su-
per. confuet. ducatus Burgund. in tit. des droitz &
opertem. à gens mariex. §. 7. in gloss. des prochains pa-
ris. ver. contrarium tamen. Et redeundo ad Bar-
bat. Sed medicina non prodest nisi aegrotis: cum
ut dicit dominica veritas, Matth. 9. & cap. mul-
ti. 2. quæst. 1. non opus est medico valentibus. di-
xi supra. ergo melior & honorabilior est scientia
legis.

Decimotertio, Sacerdotes praefertur laicis:
Anonim. Dij. c. cum in iuncto. §. licet autem. ibi,
Dison detrahes, sacerdotes intelligens, de h. re
cic. extra. c. sacerdotibus. in princip. 11. qua. 1. di-
xi supra in 4. par. in 1. 2. 3. 4. 5. & 6. consi. Sed docto-
res legum dicuntur sacerdotes. l. 1. §. 2. ff. de iust. &
iur. dixi supra in hac parte, in 10. confid. Ergo do-
ctores legum praefertur doctoribus artium &
medicæ.

Decimoquarto, ut dicit idem Barb. Facit quod
habetur in c. vnic. quod in c. Gloriosus Deus in
iudicis suis. §. 1. de reliq. & ven. fan. in 6. Vbi dicitur
quod doctores quasi illuminosus & ardentes
candelas super candelabrum positas vniuersum
corpus (orbis errorum tenebris profugatis) velut
sol irradiat matutinum: & sic doctores iuris stant

sicut sydus in coelo, ergo praferuntur medicis. &
facit tex. in c. super Specu. quod est ca. fi. de magi-
stris. extra. Vbi dicitur quod doctores velut splen-
dor fulgent firmamenti, & velut stellæ in perpetuas
eternitates permansuri, cum plurimos ad ius-
titiam edocere valeant. Facit etiam tex. in cano.
multi. de poen. dist. 2. vbi text. appellat doctores so-
lis radios. & dicit Host. in proœm. suæ summæ. in
6. mihi col. ver. ciuili. quod recti Iudicēs & Aduo-
cati fideles, vtentes legibus prout debent, melio-
rem vitam ducunt, quam fratres praedicatorēs,
aut alij fratres: vide quæ scripsi supra in hac part.
in dicta 10. confid. Ergo ex praedictis infertur,
quod doctores legum praefertur artistis & me-
dicis.

Decimoquinto, facit pro ista parte. ut dicit Bar-
ba. text. cui mundus respondere nõ possēt, in proœm.
fforum. §. duabus. ver. quibus. vbi text. dicit,
& quod pene in nulla alia cœnit arte, cum & si vi-
lissimæ sint. vnde probat ibi text. quod omnes aliæ
artes dicuntur vilissimæ habito respectu ad
scientiam legalem. ex quo sequitur, quod habito
respectu ad doctores iuris, doctores artium & me-
dicinæ succumbent.

Et si dicatur, quod lex non est ars: dicit quod ibi
probat contrarium, quod imo est ars, scientia,
philosophia vera & non simulata, vt in l. i. §. nam
vi. ff. de iustitia & iure. Additio tamen ibi posita
ad Barbariam dicit, quod illud argumentum est
ab autoritate iuriconsulti, quod nullum est secun-
dum philosophum & veritatem: & vt dicit ibi, si
valet, a iusta habet autoritatem magni Auctoris,
qui appellat sequentes leges inuoluentes & stul-
tos, vt pater 8. Phy. text. com. 4. & in prologo eius-
dem: sed ad talia dicta per eundem apostillatorem,
ibi supra, satis est responsum, ideo nõ insisto. cum
constet de contratio.

Decimosexto, facit secundum eundem Barba-
tiam, Quoniam facultas legalis dicitur esse thesau-
rus: ita probatur in dicto proœm. fforum. §. nos
vero. ergo excellentior est artibus. Hinc vt ibi etiam
dicitur, doctor iuris ciuiliis dicitur antecessor,
& pluribus alijs nominibus excellentissimis &
egregijs supra positus in 10. confid. quam vide ad
hoc.

Decimosextimo etiam facit vnum aliud, quod
agrè & moleste ferre deberent omnes, qui salua-
torem Dominum nostrum Iesum Christum col-
lunt, quod Iudæi assumuntur ad doctoratum in
medicina, sed non possunt assumi ad doctoratum
iuris, vt l. fin. C. de postulando. Ex quo sequitur,
quod cum Iudæi non possunt assumi ad doctora-
tum iuris. vt per Bart. in l. fin. C. de Iudæis. eo quia
est dignitas, quam Iudæi habere non possunt. Si er-
go assumuntur ad doctoratum medicinæ, sequitur
quod doctoratus in medicina nõ est dignitas,
& per consequens praefertendi sunt legista artistis
& medicis, nisi dicamus, vt dicit, quod de Iudæo &

DECIMA PARS

nō de iure Iudæi vsurpant doctoratum in medicina & in artibus.

Decimo octavo facit argumentum ab ordine literæ, quod est validū in iure. l. generaliter. §. quid ergo. ff. de fideicom. misliberra. sed ex ordine literæ notarius præfertur medico, vt in l. si. in prin. C. commu. de legat. Ergo multo fortius iurista sine doctor legis præfertur medico. Et facit, vt dicit, quoniam seruus non potest esse notarius, vt in l. generali. C. de tabularijs. lib. 10. & tamen seruus potest esse medicus: vt ibi. Ergo inferioris gradus est medicus quam notarius.

Decimo nono facit rubr. C. de professoribus & medi. lib. 10. Vbi professor iuris præfertur medico. vt ibi dicit Luc. de Pen. Quod licet medici in ordine præpositionis præferantur patronis causarum. e. non sane. quod est cap. fin. 14. q. 5. etiam præponuntur professoribus in iustitia petitionis, cum publice viuentibus profint. l. si duas. in fin. ff. de excus. tuto. Et de salute hominum curam agant. in l. 1. in princip. ff. de var. & extraord. cogn. Et in ordine literæ etiam præferantur. in l. medicos. C. de professoribus & medi. Vbi dicit literam esse præpōsteratam. Cùm etiam grammaticus in tali ordine etiam medico præferatur. l. fin. C. eod. Et professori medicinæ sine Romæ, siue in patria profiteatur, habet excusationem à muneribus, l. eos qui. ff. de vacatio. munerum. quod doctores legum non habent. Et etiam medicus habet excusationem à patrimonialibus. d. l. medicos. quod non inuenitur in doctore legum secundum quosdam, Imo etiam ibi de legum professoribus dicitur idem. Non tamen concluditur ex his honoribus, quod scientia medicinalis sit nobilior scientia legali, vel eque nobilissimo totum oppositum: vnde Ari. 1. Ethic. prope fin. Oportet politicum scire aliquo modo corum que circa animam, quemadmodum, & qui oculos curat, totum corpus, & tanto magis quanto nobilior, & honorabilior est politica medicinali, quæ politica est tantæ nobilitatis, quod principatur Dijs, vt habetur 5. Ethi. Et dicit ibi Luc. de Pen. qui multum inuehit contra medicos æmulos scientiæ, & vt dicit, veritatis & iustitiæ inimicos.

Vigesimo, vt dicit idē Barbatia facit quoniam subrogatum sapit naturam illius in cuius locum subrogatur. lege cum qui. §. qui iniurarum. ff. si quis cautio. quod an ille text. hoc probet, ponit ibi dom. meus laso. sed melius facit text. in cap. Ecclesia. 1. extra vt lite penden. Sed doctores legum subrogantur loco Dei, ergo præferuntur medicis. minor probatur, vt dicit. Nam Deus à principio creauit Coelum & terram, & omnia quæ in eis sunt: & Angelicam & humanam naturam spiritalia & temporalia quæ omnia per se ipsum rexit & gubernauit, sicut factor suam rem gubernare solet, & homini quem fecit, præcepta dedit, & transgrediendi poenam imposuit, vt habetur Ge-

nes. 2. 3. & 4. c. Et rexit mundum vsque ad tempus Noe, quo tempore Deus incepit regere creaturas suas per ministros suos, quorum primus Noe: postea per Patriarchas, per indices, per leges vsque ad tempus Christi, qui fuit verus & naturalis Rex noster, iuxta illud Psalmista, Deus in eternum regi da. Prout ita scribit pulchre Innocentius de foro comp.

Et sic apparet, quod indices, vt constat in iudicium, succederunt loco Dei ad regendum populum, ergo Doctores inris dati sunt, vt regant populum in locum ipsius Dei, quod regimur non fuit datum artibus & medicis: ergo nobilior est scientia legalis, quam artium & medicina: quia Deus regit mundum lege & non medicina: qui etiam solus Deus sanat ab omni malo, & non medici. Sapient. 16. & infra subiicit. Etenim nunc herba, neque malagma sanauit illos, sed tuus domine sermo, qui sanat omnia, tu es qui vix & mortis habes potestatem, &c. vt ibi: & ita dicit Luc. de Pen. in dicta rub. c. de professoribus & medicis. lib. 10.

Vigesimo primo secundum Barbatium facit. Quoniam, vt scribit, si quis opponat quod scientia legalis est reducibilis ad nihilum, ergo non est scientia: quia est de contingentiibus, quæ possunt adesse & abesse, & scientia est Ens Entium, vt supra dictum est. Lex enim potest aboleri per non vultum ipsius, vt per gloss. in verb. sacramentum. in legem non nouam. in prin. C. de iud. & glo. in verb. frangere. in fin. in c. 1. de treuga & pa. extra per dispositionem Principis, quia illam tollere potest corrigere, quia eius est tollere cuius est condere. l. rem non nouam. C. de sacrosanct. Eccles. facit. c. erit autē lex. 4. distin. vbi lex adaptatur temporis. c. non deber. de confan. & affin. cum similibus & dictum est supra, ergo peritia legalis non est scientia. Quia ad ista potest responderi, quod licet lex corrigatur, tamen ratio legis non corrigitur, sed semper remanet firma. l. 1. ff. de conium. cum emanet. li. in glo. & per gl. in verbo, quicumque. in c. nouit. §. nos igitur. de iudicijs. extra & in cap. fuerunt. 7. di. cum similib. & per cōsequens remanet firma scientia legalis, posito quod lex non obferretur dixi ample supra in 4. consid.

Ex quibus omnibus supradictis, vt dicit Barbatia in loco supra allegato, sequitur & in serendum est, quod licet artista & medicus sint doctoratus: tamen incipit vel in loco illustriori: & iurista sic doctoratus etiam ab inferiori à Principe, vel in loco non ita celebri, quo casu data paritate præferretur doctoratus à Principe, non tamen artista vel medicus præferendus est Iuristis. Ista sunt fundamenta Barbatia, quibusdam per me additis pro corroboratione materiae. Ex quibus tamen noluit concludere in ipsa materia pro aliqua parte, Eo, quia vt dicit, non adhiberetur sibi fides, quia etiam quasi velit se dicere ita medicum sicut artistan.

Omnes tamen alij Canonista tenent in disti-
 ctio quod semper Iurista doctor quicunque sit, pre-
 feratur medico doctori, & sic de similibus, prout te-
 netur & decidunt in d. e. clerici. supra alleg. Et istud
 tenent & obseruat Ecclesia Romana, vt habe-
 tur in regulis Cancellariae Apostolicae Julij II.
 in concordatis nostris in initio inter summum
 Imperatorem & Christianiss. Regem nostrum Fran-
 cis. de collationibus, in quibus habetur & de-
 claratur clarissime, quod Doctor Theologus praer-
 feratur Doctori in iure, Doctor in iure Canonico,
 Doctor in iure ciuili, & Doctor in iure ciuili, Do-
 ctor in medicina praerferendus sit, etiam in nomi-
 nationibus. Ex quo, cum sit expressa decisio de praer-
 fatione inter eos, tam summi Pontifici, quam regis,
 videtur quod non sit vltimus super huiusmodi con-
 sideranda haesitandum.

Venerabili sergio & generalis erit conclusio, in
 qua non est dubium quod ad Ecclesiam & quo ad
 temporalitatem in Curia Romana & in Gallia, quod
 doctores in iure canonico & ciuili, vel in altero
 annorum, praerferuntur doctoribus in medicina. Et
 de in licentiaris & baccalauris. Et de hoc sunt
 regulae Cancellariae, & apud nos concordata, & an-
 tiqua determinabatur per pragmaticam sanctio-
 nem, quae dant istam praerelationem doctoribus in
 iure, etiam in nominationibus ad beneficia con-
 sequenda. Ex quo satis denotatur, quod sunt maio-
 res, & in hoc non est dubium, nec agere
 debet medicus, si eisdem ad oculum demon-
 strat praerelatio Iuristarum quo ad eos, tam ex de-
 creto Sedis Apostolicae quam regis nostri: & ista
 quae confundit quicquid voluit dicere Petrus
 in suo tractatu super hoc edito, qui fina-
 liter licet voluerit ponere certas conclusiones, se-
 cundum tamen confundit & intricat in illis, cum om-
 nia fundamenta, quae pro sua parte assumuntur
 in superioribus deductis, satis confundantur, & ad
 certum sit responsum, & cum ita sit decisum, non
 est amplius disputandum, quia videretur, quod per
 hoc vellent impugnare potestatem Principis, &
 de eius potestate disputare, esset incidere in crimē
 sacrilegij, vt dicit text. in l. 2. quae incipit, disputare
 de iudicio non oportet. sacrilegij enim
 dicitur dubitare, an is dignus sit quem elegerit
 Imperator. C. de crimine sacrilegij.

Ut tamen sit pax & concordia inter eos, iuxta
 dictum Apostoli, consulere, quod ultra casum
 consilium seruaretur opinio theologorum, iuxta
 dictum Apostoli ad Roma. 12. Honore enim inui-
 ciam praeuenientes, quod sibi ad inuicē honorem
 praerferant, secundum mores & virtutes illorum, &
 eundem quod inferius dicitur, quod vnus do-
 ctor in vna scientia debeat praerferere alium, quod
 simul communicent inter eos, prout si essent
 in eadem scientia doctores, nec alter alte-
 rum contemnat aut derideat.

Et pro conclusione dicere seruandam esse con-

suetudinem in istis, quae est, quod inter doctores &
 medicos iurista antiquior praerferatur, non habita
 differentia facultatis. & istam consuetudinem re-
 citat & refert Dec. in d. c. clerici. col. 6. de iudicijs,
 vbi dicit, quod debet obseruari: quia in istis praer-
 lationibus consuetudo attenditur, vt per Bald. in l.
 obseruare. §. antequam. ff. de offi. proconsul. & in c.
 cum olim. per illum tex. de consuet. extra. dixi su-
 pra in par. in 43. consilid.

Vigesima sexta consilid. Inter tamen omnes do-
 ctores, cuiuscumque facultatis sint, praerferuntur
 qui actu legunt, & licet alij sint seniores qui non le-
 gant: prout probat text. in l. 2. & ibi And. de Barrulo,
 & Ioan. de Pla. C. v. dignitatum ordo seruetur. lib.
 12. Idem And. de Barrulo, & Nicolaus de Neapoli
 in l. 2. C. de consilij. lib. 12. Alex. in l. cum quid. ff.
 si cer. pet. & in l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. sub stit.
 Ita dicit d. meus Iason. in d. l. eū quid. in 1. lectura.
 col. 4. Et hoc maxime, quoniam tales si legerint per
 viginti annos, dicitur comites, vt habetur per gl.
 & doct. post tex. in l. vnica, C. de professorib. qui in
 vrbe Constantinopolitana docentes ex lege me-
 ruerunt Comitiatum, lib. 12. & per Cardinalem in
 c. 1. quis dicatur Dux, Marchio, Comes, in vlt. feu-
 & de Comite dixi supra in 5. par. in 53. consilid. Doct.
 enim legens apud suos scholares dicitur quidam re-
 gulus, vt dicit Bal. in proœ. Gregoriano. in 5. col.

Sed aduertendum est, quod tales habere debent
 multas condiciones, de quibus habetur in d. l. vni.
 C. de profes. qui in vrbe Constanti. & inter ceteras,
 quod sint inter doctores ad legendum connume-
 rati. Secundo, quod laudabilem in se probis mo-
 ribus vitam esse monstrauerint. Tertio, quod docen-
 di peritiam habuerint. Quarto, quod etiam sacun-
 diam dicendi habeant. Quinto, subtilitatem in-
 terpretandi. Sexto, quod copiam differendi se ha-
 bere patefecerint. Septimo, quod cœtu amplissi-
 mo iudicante digni fuerint estimati. Ista omnia
 ponuntur necessario requisita ad hoc, vt sit Comes
 legens per viginti annos, per text. in d. l. vnic. quae
 omnia sigillatim & singulariter declarat ibi Luc.
 de Pen. de verbo ad verbum, & de vno ad aliud, di-
 cens ibi in 2. col. quod secundum Boetium de di-
 sciplina scholarium, debet alia sex habere, scilicet,
 quia debet esse eruditus, mansuetus, rigidus,
 antiquus, non negligens, non arrogans, quae singu-
 la particulariter ibi declarat, ideo non transporto,
 cum omnes videre poterunt, & sit satis hæc pars
 onerata: & alibi forte de vnoquoque dicam, prout
 suo loco quadrabit.

Et his omnibus ponderatis, & bene in quolibet
 discussis, pauci tales inuenientur, qui possint sedere
 Comites: scilicet tamen & cognoui dominum
 & preceptorem meum dominum Iasonem ha-
 buisse peritiam docendi, sacundiam dicendi, sub-
 tilitatem interpretandi, & quod seipsum patefecit
 publicè, habuisse copiam differendi in cœtu
 amplissimo, scilicet, Mediolani, & etiam totius

DECIMA PARS

Franciæ dignum fuisse æstimatum, & inter doctores ad legendum deputatum, & in diuersis vniuersitatibus famosis semper per viginti annos & ultra fuisse connumeratum, & semper tenui & reputati cum laudabilem in se probis moribus uiuentem: ex quo merito inter Comites annumerari debet. Et de his doctoribus, qui sic actu legunt per viginti annos, quod dicantur illustres, & de effectu illius ponit amplè Purp. in l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. col. 18. vers. octauum ponit in doctoribus. Et tales à tallijs excusantur. Guid. Pap. q. 386. & q. 39.

Vigesima septima consid. Inter tales etiam doctores actu legentes, præferuntur qui maiora stipendia habent. Pan. in ca. clerici, de iudicijs. extra, facit text. in l. 1. in ver. ordine stipendiorum. C. de agentibus in rebus. lib. 12. in l. 1. ibi, pro merito laborum stipendiorumque. C. de castrensibus. & in l. fin. ibi, stipendiorum prolixitas suffragatur. C. de tyronibus eod. lib. & dom. meus Iason. in d. l. cum quid. ff. si cert. pet. facit l. 1. & 2. C. de offi. magistr. officiorum. Vbi dicit text. Is gradus cæteros antecedit, quem stipendia meliora vel labor prolixior fecerit antec. cui concordat c. miramur, §. pen. & fin. 61. dist. notat gloss. fin. ca. Vulterranæ. q. 2. notatur in d. l. vnic. C. de profess. qui in vrbe Constantinopo. per And. de Barrulo. Faciunt & plura alia quæ dicit Barth. Cæpo. in tract. de Imperatore eligendo. in verbo, virtutis. in prin. 2. col. & in verbo, ratione dignitatis. in 3. col. ad quem in hoc recurras.

Et ideo tempore meo inter omnes doctores totius Italiæ & Galliæ præferendus erat dominus & præceptor meus do. Ias. Maynus, cum propter eius eminentem scientiam, & eo, quia Comes, & legerat per viginti annos & ultra, vt dixi: & maiora stipendia habebat quam vnquam habuerit doctor legens, eo, quia scio ipsum fuisse stipendiatum à christianis. Rege nostro Lud. XII. de mille ducatis aureis: & me existente Mediolani fuerunt augmentata eius stipendia de ducentis alijs ducatis, ira quod habebat duodecies centum ducatos aureos seu seuta aurea, quod nunquam habuerunt neq; Bar. nec Bal. nec Alex. neque Barba. nec quicumq; alius doctor qualiscunq; fuerit. & pro certo non solum prædicta, sed multo maiora merebatur: & scio quod recusauit & Cardinalatū & multa beneficia, sed nunquam voluit neq; vxorari, neque promoueri ad sacerdotium.

Quomodo autem istud salarium taxari debet, tam doctoribus, quam aduocatis in magistratu, & officio, vide per G. Bened. in sua repet. ca. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. in §. dec. nu. 589. per Spec. in ti. de salario. & Bar. in l. 1. ff. de var. & extraord. cogni.

Vigesima octaua consid. Inter plures doctores præferuntur, qui libros composuerunt, seu scripserūt, cum sint maximo honore digni. Cum

sint velut stellæ in firmamento Cæli. Danie. 17. factis magni sunt, qui inueniunt sapientiæ & scientiam. Eccles. 30. Non enim solum sibi laborant, sed omnibus exquirentibus veritatem. Eccles. 34. De his vrbe dici potest illud sacræ scripturæ. Beati qui seminant super aquas, id est, super peccatos. c. cum Martha. §. verum. de celebr. missarum. Semen quippe satum in chartis perpetuo manet. Et quilibet lector inde metuens potest sumere incrementa, sed quod verbo diffunditur tanquam naturaliter fluidum, non sic de facili germinat, cum interdum supra petram, & secus viam, & inter spinas & alias in mala herba cadat, vt dicitur Luc. 8. Hi sunt qui cum nihil videntur agere, maiora siquidem & humana tractantur agere, vt Senecam lib. 1. epist. Epist. 8. vt plenè dicit Luc. de Pen. l. mulieres. in pen. col. C. de digni. lib. 12. Vbi dicit, quod hi sunt qui omnibus gentibus recitantes semper edunt, & floridos sapientiæ fructus, e quibus, quia teneris ætatibus doctrinarum abundantia satiantur, optimos habent sapientiæ sensus, institunt ciuitatibus & humanitatibus mores, æqua iura, leges, quibus absentibus nulla ciuitas potest esse incolumis. Honorandi enim atque eõmendandi sunt hi, qui viam veritatis aperiant, teste Philosopho, dicente etiam ex falsis commendabor: quia veritatis inuestigandæ viam & materiam præbui, præparaui, & iuuat vt veritas sciatur.

Hinc dicit idem Lucas in dicto loco, cum ergo tanta munera scriptorum prudètia priuatim publiceque omnibus fuerint præparata, non solum arbitror palmas & coronas his tribui oportere, sed etiam triumphos, & inter Deorum se de eos dedicandos iudicari, & dicit hæc scripta in libro, victoriam arclirectoriæ, & tales etiam multum commendat Hierony. super Eccles. 2. c. De laude vero scriptorum scripsit amplè Ioanes Abbas sancti Martini Episcop. in Spanheim, & Ioannes Gerson in libro quem fecit de laude scriptorum, qui incipit, Scrutari scripturas.

Sed vtrum scriptores librorum debeant nominata in suis libris inscribere. Ioan. And. plenissimè in Mercurialibus, in data post regulas iuris, vbi arguit ad vtramque partem, & pro vtraque parte multa bona argumenta adducit, & ibi etiam ponit, an liceat doctori ex se dicere laudem suam, vide eundem, & in cap. nisi. §. fin. de renun. extra. & per doctores in leg. 1. C. de nouo codice componendo. vbi dicit Alb. quod licet in ore proprio fordescat laus, tamen etiam & Deus & Paulus & Ang. quandoq; se laudauerunt ore proprio, vt supra dixi in l. par. in consi. incip. consideratio erit, an homo gloriari debeat, &c.

Vigesima nona consid. Antiquior doctor iuniori præferri debet, secundum gl. in ver. nouum. in l. cum quid. ff. si cert. pet. facit text. in l. 1. ff. de

scriben. & in ca. r. extra de ma. & obe. notatur
 in §. audient. in verb. iudice. in authen. de
 iur. i. ciuita. coll. 3. & in l. 1. C. de consuli. lib. 12. &
 l. 1. C. de decu. eo. lib. 1. si. ff. de fid. inst. ca. Episcopi.
 l. 1. vbi dicitur. C. de postulado. vbi dicitur. quod
 res aduocati praeferuntur iuuenibus: de qui-
 bus dictum est in 7. par. Et facit. quia senes me-
 re praesumuntur. facit gl. vnic. in c. sic viue.
 l. 1. vbi dicitur. quod seniores Magistri poti⁹ sunt
 audiendi. quam iuuenes.

Etiam faciunt per me dicta in commentarijs
 notis super consuetu. ducatus Burgun. in proce.
 de nostre conseil. & in gl. ordonne. Vbi scri-
 ptum quod Consiliarij seniores & antiquiores praer-
 endi sunt. Facit & ratio c. nisi cum pridem. §. a-
 tero causa. de renun. extra: Quoniam qui est a-
 ctior. praesumitur maturitate sensus praesum-
 ptus. & facit c. sciendum. ibi accessit etiam daemo-
 nis. & ibi gl. magna. ibi: Item quia per antiquita-
 tem. 2. q. 4. Quoniam praesumitur ex rerum ex-
 perientia doctoris. & ideo sapientior. & c. porro
 Magistri. quod est ca. fi. 84. dist. & Prouer. 20. Prae-
 sumuntur enim senes probi. scientes. graues. vt di-
 ctum est. de Pen. in l. 1. C. de consuli. lib. 12. Vbi po-
 nitur in quibus senes & iuuenes sunt laudabiles. &
 etiam vituperabiles: Et vt dicit gl. in verb. ad seni-
 am. c. cum in iuuentute. quod est c. pen. de praer-
 ogat. extra. meliores iuuenibus praesumuntur se-
 nioribus. & consilium senum melius est quam iuue-
 num. c. ex multa. §. secundo quaesiuisti. in fi. extra.
 dicitur. Consilium iuuenum Roboam fecit
 gemitu. vt in c. Ecclesia. 16. q. 1. & etiam his versi-
 bus ostenditur:

*Roma vetus veteres cum te rexere quirites,
 Nec bonus immunis, nec malus vltus erat.
 Desunt tibi patribus successit praua iuuentus,
 Consilio cuius praecipitata ruis.*

Dicitur ibi. Et vt dicit rex. in ca. fi. 20. dist. Senio-
 rioris interrogandi & consulendi quam
 iuuenes. Vnde & iurisconsultus quandoq; ex ver-
 bum iuriticorum argumentari solet. vt in le-
 g. §. 1. ff. de leg. 3. Ervt dicit Bal. in ca. 1. p. illu-
 men. extra. Plus valet umbra senis. quam
 clarior aut gladius iuuenis. idem Bal. in le. cu
 iuuenioribus. C. de iure delibe. Fel. in c. 1. de ma-
 io. & obed.

Et ad praedicta videatis do. meum Ias. in le. cum
 in 2. lec. in pen. & vlt. col. ff. si cer. pet. vbi po-
 nitur in quibus actibus iuniores postponuntur se-
 nioribus. & seniores praeruntur. Er de huiusmo-
 di praecedentia respectu antiquitatis. dicam infra
 in 2. parte. quando antiqui & seniores ciues praer-
 untur caeteris. Decius tamen in d. c. clerici. col.
 4. & 6. fallentis. dicit hoc esse verum in hono-
 ribus delatis. sed in honoribus deferendis non an-
 tiquior. sed magis idoneus praerendus est. vt per

tex. in l. honores. in prin. ff. de decurio. ad idē text.
 Vnicuique. C. de proximis sac. serin. libr. 12. facit
 tex. in §. ordinationem. in authen. de monachis.
 colla. 1.

Ex praedictis etiam dici potest. quod ista antiq-
 uitas considerari debet etiam respectu aetatis. licet
 dominus Philip. Dec. in d. c. clerici. in 2. col. de iu-
 dicijs. extra. dicat. quod antiquior in hoc intelli-
 gitur non aetate. sed gradu & dignitate. & dicit gl.
 notabilis in verbo. antiquiores. in c. statuimus. de
 maio. & obe. extra.

Et ista consideratio ampliatur & procedit. et-
 iam si posterior sit ditior vel nobilior. qa istae qualitates non tollunt prerogatiuam temporis à iure ordinatam. vt notabiliter voluit Inn. in d. c. statui mus: sed considerantur data paritate in tempore. vt notat Bar. in l. 1. ff. de obsequijs. Bal. in le. nemi- ni. C. de aduocatis diuerforum iudiciorum. Dec. in d. c. clerici.

Trigesima consid. Doctor in scientia excellēs
 etiam si sit iunior. antiquiori praeretur. per
 gl. in verbo. tempus. in §. ordinatione. in authen.
 de monachis. & ibi Ang. coll. 1. facit l. prouidendū.
 in princip. ibi. aut meritum. vbi Sali. notat ca. de
 postulando. imo fortius tenuit glo. 1. in l. 1. Co. de
 annonis ciuilibus lib. 11. Quod scolaris si sit peri-
 tus & excellens doctrina. doctorem praecedere de-
 bet in sufficientia. cum non pro titulo dignitatis.
 sed pro meritis stipendia assignari debent. secun-
 dum text. ibi: & quomodo procedere debeat illa
 glo. vide Pau. in dict. cap. clericis. Facit tex. pro hu-
 iusmodi eccellente in le. sed & reprobari. §. valde
 disciplinatos. ff. de excus. tut. & ibi Bald. notat: &
 per illum rex dicit Roman. quod alias fuit deter-
 minatum Bononiae. vbi erat statutum. quod mi-
 nor viginti quinque annis non posset habere le-
 cturam ordinariam. fuit recessum à statuto pro-
 pter excellentiam. ita notat Roman. in le. si vero.
 §. de viro. ff. solut. mat. & sequuntur Alex. & do-
 meus Ias. in d. leg. cum quid. ff. si certum pe. & Fe-
 lyn. in rubr. de maio. & obed. & Decius in d. capit.
 clericis.

Homini enim excellenti deferendū est in mul-
 tis. prout enim primo vobis exemplo tradidit A-
 thenarum excellens Curia in persona Zenocratis
 Philosophi. cui testimonium reddenti propter e-
 ius excellentiam iuramentum remisit. soli e-
 ius verbo credentes: quod sibi iudicibusq; suis nū-
 quam miserant. de quo Valerius lib. 2. tit. de ma-
 iestate.

Pariter Senatus Romanus accusationem lege
 Julia repetundarum contra Metellum consulem
 Numidicum propositam. propter eius excellen-
 tiam & sanctitatem repulerunt. vt refert idem Va-
 lerius. lib. 2. in prin.

Similiter Alexander Magnus licet Thebas igni
 & sero militibus diripiendas concessisset. vni-
 cam Pindari clarissimi illius Philosophi propter

DECIMA PARS

ipſius excellentiam cremari vetuit, ſecundū eundem Valcrium, lib. 8.

Et licet Dionyſius tyrannus fuiſſet, Platonem ſapientem propterea excellentiam honorificè ſuſcepit, narrante Polycrat. li. 8. c. 38. Platoni obuiam Dionyſium tyrannum vncatam nauim niſiſſe Plinius referit, ipſumq; quadrigis albiſegredientem in litore excepiſſe.

Fertur & Myrtridates Perſarum Rex imaginem in Academia locaſſe, & ei inſcriptum Myrtridates Rodobati filius Platonis, hanc Muſis imaginem dicat.

Cneus Pompeius Poſſidonij domum intraturus, liſtorem, id eſt, pedellum præcitem vetuit de more pulſare fores, ſed cōſularcs falces ianuæ Philoſophi inclinari ſubmittiq; iuſſit.

Hippocrati quoq; Pythagoræ diſcipulo, ob ſingularcm eius doctrinam, auxiliãq; medicinæ hominibus impenſa, Honores, quōs Herculi cōſueuerat impendere, Græcia dicauit.

Iura etiam relaxantur propter excellētiam hominis. Eò, quia vir multum excellens in ſua arte propter eius excellentiam & eminētiam non puniur ad mortem, vbi deberet puniri, tex. eſt in lege, ad beſtias. ff. de pœnis. do. meus laſ. in le. 1. in 2. col. ff. de legib. Nam inter Artifices longa eſt doctrina & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & institutionis. verba ſunt tex. in le. inter artifices. ff. de ſolutio.

Multa alia de excellentia hominis, quæ in pluribus relaxat ius, vide per G. Benedicū in ſua repe. c. Ray. in verbo, Adieſt. inſequendo materiam iuuenis excellentis, à num. 18. vſque ad finem. de teſtamentis, extra. Nec in hoc ſit iniuria maiori, ſi à minore melius dicitur, in iure. le. potioris. §. 1. C. de offi. Reſtoris Prouinciæ. & antiqui doctores non ſunt maiores nouis in ſolertia. glo. in verbo, iudice, in §. audient. in auth. de deſenſ. c. i. collat. 3. Et quandoque reuclatur minori quod maior & antiquior ignorat, vt in c. ad audientiam. in glo. 1. de conſuet. extra. Et ſi maliria ſuppleat aſtatem, vt in c. monachus. & ibi notatur in glo. in verbo, de uotio. quæ allegat ad hoc l. 3. Co. ſi minor maiorē ſe dixerit. & c. de illis. ſecundo. extra de deſonſatione impub. Non eſt mirum etiam ſi ſcientia ſuppleat. l. 1. C. qui & aduerſus quos. & ca. fin. extra de deſonſa. impub. & l. vnicuique. C. de proximis ſacerorum ſcrin. lib. 12. cum ſit donum Dei, vt in ca. qualiter. de elec. & in ca. illo vos. de pignori. extra. Ita quod ſunt aliqui, qui plus addiſcunt in vno anno quam alij in tribus, quia tunc ingenium ipſorum vtritur diplomate, vt in lege, continuus. §. cū ita. ibi, quod ſi diplomate vſus. ff. de verb. obl. Præſertim quando ſunt iuuenes, quia ad addiſcendum ſunt natura aptiores. l. præcipiunt. ff. de adl. edict.

Nōne Bald. qui in 15. ſuæ ætatis anno publice repetijt leg. centum, Capuæ. ff. de eo quod cer-

to loco. dignus erat & excellens inter alios, & etiam alijs præferendus.

Barbatium etiam, qui ſecundo anno quo loquitur audire cœpit, publice ſub domino Ioan. de An. de iure reſpondit in materia ſatis difficili. lega. de cond. inde. ff. & anno tunc. ſequi. & ſic in tricenno ſui ſtudij ad legendum publice conduxus Bononiæ extitit, vt ipſemet atteſtatur in ca. cum muni. in 15. col. ff. de offi. deleg. & in c. h. in de ſolutionibus.

Conciues etiam & contemporaneus noſter dominus Dionyſius Poillor, oſim Magiſter ordinarij requiſtarum Regis, nunc præſidens in Parlamento Pariſienſi effectus, fuit doctor in ætate 20. ann. in vniuerſitate Ticinenſi. & ſimiliter vni excellentes in iure noſtro conciues & contemporaneus noſtri domini Franciſcus, & Ioannes de Montebono effecti ſunt doctores in ætate 22. ann. Egovero in ætate viginti vnus anni aſſidebam Capuano luſtitia Mediolani, & in ætate 22. anno effectus ſum doctor in vtraque cenſura, licet immortus.

Et aduerte, quod dato concurrente de excellentia inter aliquos, ipſa eſt probāda per quōdecim teſtes, & non minores, per tex. qui eſt ſingularis in l. vnicuique. ibi: vt 15. primatum eiusdem. & c. Co. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12. prout tenet do. meus Iaſ. in l. cum quid. col. 4. ff. ſi cer. per. & G. Benedi. in loco ſupra alleg. num. 20.

Aduerte etiam, quod non omnis excellentia eſt laudanda, & vtilis, ſed ſolum illa quæ procedit ex virtute, vt ait Ariſt. lib. 3. Politic. c. 9.

TRigeſima prima conſi. Doctor creatus à ſummo Pontifice, vel Imperatore, præferendus eſt doctori ab alio inferiore creato, etiam ſi talis ab inferiore creatus fuerit antiquior. Ita tenet Roman. in l. ſi vero. §. de viro. in 49. col. ff. ſolut. mar. ſequitur do. Alex. in l. 2. §. ſi prius. ff. de vul. & pup. ſubſt. arg. c. per tuas. extra de maio. & obe. Vbi Fel. poſt alios, qui idem dicunt in militibus, de quo ſupra dixi. & Pan. in c. poſtulaſti. col. 2. de conceſ. præben. & fuit dictum Franciſci Tigrini, in l. 2. periculum text. ff. de albo ſcribendo, prout reſert Barbatia in c. quod clericis. in pē. col. extra de foro com. petenti, & facit glo. fin. in l. reſtituenda. Co. de aduocatis diuerſorum iudicum. & in c. dominus noſter. quod eſt c. pen. in glo. in verbo, elegit. 91. diſt. & per glo. vnicam. in c. fi. 97. diſt. Iſtud tenet, & ſequitur do. meus Iaſ. in le. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. & in l. ſi quis maior. in fi. C. de tranſa. & idē Fel. in d. rub. de maio. & obe. l. quod dicit idem d. meus in d. §. prius. intelligendum eſſe in doctore ab Imperatore, vel Papa cum rigore examinationis, ſecus ſi ſit doctor ſimplici verbo, puta, eſto doctor, quod poteſt facere Imperator, vt notat Ang. in l. cum ſalutatus. Co. de ſententiam paſſis. Extra. ſic doctoratus non præcedit doctorem cum rigore examinationis, vt tenet And. Sicu. in proce. cle. in 14. col.

col. & Maria. Siculus in ea. qualiter & quando. notabili. extra de accusatio. per text. in le. nepo. Cod. de advocatis diuerforum iudicium. Dicitur in Bar. in l. Magistros. C. de professio. & me. lib. 10. quod tales præsumuntur paræ do-

ctores. Sed tamen, vt dicit Philip. Dec. in di. ca. clerici. in 3. col. istud videtur potius procedere de equitate quadam, quàm ex rigore iuris: Quia non vis in ipsa dignitate consistit, quæ ab Imperatore etiam sine examine tribuitur. Cum ipse solo verbo doctorem create possit. & quia talis prærogatiua dignitati conceditur, quo casu exercitium non consideratur, vt notat Dominicus. in proce. sine. Bald. in l. qui sub prætextu. Co. de sacrosan. Ecclie. Bart. in l. maximarum. in fine. C. de creatio muncrum, lib. 10. & Ar. in d. ca. clerici. etiam concludit, quod doctor ignarus gaudet priuilegio doctorum, & ibi vide. Quando est in matricula alicuius artis, si non exerceat artem, an debeat gaudere priuilegio illorum, vbi notat, quod sic, donec fuerit renotus. Plus dicit idem Dec. in ca. clerici. quod idem dicendum est de doctoratu à Comite Palatino, qui auctoritatem doctorandi aliquem specialiter habet ab Imperatore vel Papa, quod dicit secus si haberet potestatem doctorandi generaliter, non nominando personam, ar. tex. in ca. hi qui. ibi. Vel alterius auctoritate Apostolica sibi specialiter in hac parte concessa. de præb. in 6. & facit tex. in capit. si cui. de aben. col. lib. & c. seq. & c. is cui. de offi. deleg. dist. 10.

Et ad hoc facit, quia ille, qui simpliciter concessit potestatem à Papa, vel Imperatore non videtur habere illam prærogatiuam, quæ in ipso Imperatore vel Papa consideratur, vt notat Inno. vbi notatur in materia dispensationis. in cap. duodecim. secund. col. si. ver. item si Papa mandat alicui electionem. & idem Bald. in l. si testamentum. C. de testam. versi. item potest. Felyn. in ca. si. col. 15. ver. quartus casus, de resc. Alex. in cap. incip. consideratis. col. pen. lib. 1. & in eod. col. 7. inc. visa legitimatione. lib. 2. Quod tamen intellige verum, nisi nomina illorum exprimat, cum quibus facultas dispensandi conceditur. no. Jo. Milis in repertorio. in verbo, dispensationem allegat Fel. in d. c. postulasti, sed est dispensatio. Spec. in l. de dispensatio. §. videndum restat. de verfic. quid si Papa dat potestatem alicui. sine. Et dicit Decius idem esse, si auctoritas doctorandi tribueretur expresse cum illa prærogatiua, quæ esset in ipso Imperatore, vel Papa, vt in si notat Bal. in l. filius. ff. de testam. militis. Ale. in cap. incip. incipient. consideratis. versicul. corroborationem prædicta. in primo volumine. Paulus eod. incip. super primo dubio, col. pen. secundo limitat Fel. in c. per tuas. extra de mand. obed. dummodo Imperator creet eos in ter-

ris Imperij, quia si sint creati extra, non habent illam præminentiam: Imo creati à Papa in terris Ecclesiæ præferuntur. Cum creati ab Imperatore non habeant prærogatiuam in terris Ecclesiæ. allegat Pet. de Anch. in cons. suo 316. incip. primum dubium. vbi dicit, quod Imperator iurans nõ exerceat iurisdictionem in terris Ecclesiæ, non potest etiam create doctorem.

Tertio limitat non habere locum in doctore creato ab Imperatore in iure Canonico, & in sacra pagina, quia, de istis non videtur ei data potestas. & verba intelliguntur, secundum quod petitur qualitas illius in quem proferuntur, sc. plenum. §. equitij. ff. de vsu, & habitatione. & notatur plene per Fel. in c. causam, de resc. & cum Imperator subdit istis scientijs, iuxta notata in ea. Ecclesia. de consti. extra. non videtur talis doctoratus posse emanare ab eo in tali materia. ita dicit Fel. in d. ca. per tuas, audiuisse aliàs fuisse attentatum: sed quia non reperit scriptum, non affirmat.

Tertio limitat non habere locum in doctore creato ab ipso Papa vel Imperatore, præferendus est ratione maioris dignitatis creatis, ideo videtur dicendum, quod creatus in maiori, famosiori, & digniori vniuersitate sit alijs præferendus. Et ideo doctores in theologia, & iure Canonico, aut medicina in vniuersitate Parisiensi præferri debent omnibus alijs doctoribus. in illis scientijs, creatis in alijs vniuersitatibus reddendo singula singulis, & data paritate in reliquis, Cum illa vniuersitas sit maior, dignior, & antiquior omnium vniuersitatum, maxime Gallia, & apud nos, & maxime in sacra theologia, quæ semper floruit in dicta vniuersitate. Quæ quidem vniuersitas à Carolo Magno Rege Francorum fuit instituta, vt refert Guag. in suis Chroni. libr. 4. Nam delati naue ex Scotia Claudius, & Io. Raba. quoque, & Alcuinus ex venerabilis Bedæ discipulis in Galliam cum venissent, nec quicquam præter bonas disciplinas patria exportassent, se sapientiam profiteri eamque venalem proclamant. Quare ad Carolum perlata, illos ad se vocat. vocati liberè profitentur sapientiam illis esse, quam adipisci cupientes gratis docerent, si vita locisque tantum eis præberetur. Intellexit Imperator ingenuam hominum mentem, eosque cum aliquot dies apud se tenuisset, videns, quod studia literarum iam erant vbi que in obliuione, vt dicit Anto. Flor. in sua historia. in 2. par. tit. 14. c. 4. §. 12. Claudium, cui nomen erat, eod. uersari Parisijs, & generosos adolescentes bonis disciplinis instruere iubet. Ioannem verò Papiam misit, & monasterium S. Augu. iuxta Ticinenses, quod est in Papiâ eidem delegauit. vt refert idem Flor. vbi supra.

Hoc initium habuit Parisiensis schola celebre, mox philosophis atque theologis gymnasium.

Dicit et Zabarella Cardinalis in cle. 1. de Magistris. in 5. q. fundatores studij Parisiensis fuerunt Alchui.

*innot. ann. uniuersitatis
parisiensis, sub
Carolo magno.*

DECIMA PARS

Alchuinus, Rabanus, Claudius, & Hestorus: Et vt ibi dicit, legitur quod caput aureū statua, de qua Dan. 2. per Carolum Magnum exercuit Deus in Scotis, qui cum Franci regnarent & studia literarum non haberent, & essent in obliuione, & cultus Dei periret, contingit duos Scotos monachos de Hybernia cum mercatorib. Britannis venire ad litus Gallicum in sacris, & seculari b. literis eruditos: Qui cum nihil venale ostenderent ad turbas venientes causa canendi clamabant: Si quis esset audis sapientia, veniat ad nos, & accipiet eam. Nam apud nos non est venalis. & alijs putantib. illos esse insanos, Venit ad aures Regis, vocatiq. sunt ad eum, & cum interrogarentur, an haberent sapientiam, dixerunt quod sic, & se paratos eam dare petentib. in nomine domini. Quo quarente, quid pro ea vellent? responderunt tria: Bona loca, Antimas ingeniosas, & Alimenta. Tūc Rex gaudens cum iret ad bellum, vnum nomine Clementem dimisit Parisios, & nobiles pueros ei commendauit, & victualia ei ministrari precepit, & loca optima concessit. Alium secum in Italiam duxit, cui monasterium in Papia S. Angu. delegauit, vt qui vellent addiscere, ad eum accederent. Et hoc audito, quod Rex granter sapientes, & religiosos admitteret, venit Alchuinus ad eum in omnibus scripturis exercitatus, quem vsque ad finem seculi retinuit, nisi cum ibat ad bella. & dedit ei Abbatiam S. Martini, vt ibi quando Rex esset absens, quiesceret. & ad se confluentes instrueret, & sic Franci aequati sunt Romanis, & Athenensib. quo ad gloriam studiorum in liberalib. artib. Hæc ille vbi supra.

Nolo pretermittere, quod hoc etiam tempore ex dictis Gaguini, Anto. Floren. in sua historia, & etiam Zabarella in locis præallegatis, schola vniuersitas seu Gymnasium Papien. habuit saltem initium, ex quo contendere potest cum vniuersitate Parisiensi de institutione eodem tempore facta, & sic de paritate temporis, & hæc dico, cō, quia fui alumnus, & scholaris Papien. sub quondam recolenda memoriæ do. meo Ias. de Mayno præceptore meo excellentissimo, & ibi doctoratum accepi sub eo, & domino Francisquino de Curte, necnon domino Philippo Decio, ac domino Rocho de Curte, qui fuerunt ibidē præceptores mei eximij per quinquennium, Et ideo nolui tacere laudem illius vniuersitatis Papien. que me enutrit, educavit, & aluit in iure Canonico, & ciuili: Postquam tamen habuerim prima cunabula in vniuersitatibus Dolana, & Pictauen. de quibus infra dicturus sum, prout suo loco quadrabit de vna quaque.

De vniuersitate verò Paduana dicit Zabarella in clem. dudum. vtr. ab olim. de sepultu. & Iac. de Aret. in proo. fforum, Quod ciuitas Paduana ex consuetudine longissima habet studium. & in cle. 1. de Magistris. in 5. q. in fi. dicit, quod non est me-

moria quādo incipit: habuit tamen, vt dicitur, pro stea priuilegia, & Apostolica, & Imperialia.

Sic ergo ex prædictis constat, Quod hæc vniuersitates, scilicet, Parisiensis & Papiensis habuerunt saltem initium tempore Caroli Magni Francorum Regis circa ann. Domini 740. & Anton. Floren. nunc canonizatus, in sua secunda parte histo. lib. 14. ca. 4. §. 12. prædicta de studio Parisiensi narrat. & in c. 5. in fine dicit, quod ille Alchuinus origine Anglus Philosophia excellentissimus studium à Gracia ad urbem Romanam transtulit, & principalior totius Gallia vniuersitate, quod Philosophiam, Theologiam, artes, Medicinam, & ceteras artes: sed non quo ad leges: Quoniam in ea non leguntur leges, nec iura ciuilia, vt est in c. super Specul. extra de priuilegijs. Rationem duplicem assignat ibi tex. ne scilicet, iura ciuilia sint impedimento theologie, vt etiam dicit Luc. de Pen. in l. vni. col. 6. C. de studijs liber. vrbis Romæ, lib. 11. Et quia ciuitas Parisiensis est maior, & principalis ciuitas Francia, vbi non videntur Franci legibus Romanorum Imperatorum, cum eas non receperint, vt air gl. 1. c. de accusatomb. c. 1. dixi amplè, cō, quia Franci non subiciuntur Imperatori in aliquibus, vt dixi amplè supra in quæta par. Imo etiam Hispani non videntur legibus Imperialibus. & quod plus est, Hispani aliàs ordinauerunt in Regno, quod quicumque allegaret leges Imperatorum in iudicio, capite puniretur, vt dicit Oldra. consi. 69. & alias fuerunt ex parte leges in Regno Hispania, in a quod fuit prohibitum, ne periret libros, vt refert Ioan. Lupus in repe. rub. de donatio. inter virum & uxorem, in prin. vtr. idem mihi videtur dicendum. in antiquis. Refert tamen Ioan. le Maire in illustrationibus Gallie, in 3. lib. in c. incip. Semyramis, quod Sarron filius Magi III. Rex Gallorum primus instituit studia, vniuersitates, & collegia publica ad referendam ferocitatem, & vitani hominum feriam. A quo Celtarum theologos, & philosophos vocauerunt Sarronidas: in maximo, & præcipuo quōdam honore habitos, & hæc excerpti Io. le Maire à Berofo, lib. 15. antiquitatum.

Sed redeundo ad propositum vnde digressus fueramus, etiā in Gallia apud nos sunt alia celebres, & famosæ vniuersitates, vt est vniuersitas Tholosana, quæ est de vniuersitatibus approbans in Gallia, vt dicit Io. de Pla. in §. item Romæ grammatici. circa fi. inf. de excus. tut. vel curat. & vtr. Philipp. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum li. 7. Io. XXII. In ciuitate Tholosana bonarum literarum Gymnasium cōstituit, ex quo de approbatis dici debet.

Est etiam vniuersitas Autclianæ. quæ similiter est approbata, saltem ex consuetudine tantum temporis, Cuius initij memoria non extrat in con-

ritum, & habet priuilegia tam Apostolica quã Regalia. Cuius tamen institutionem primariam meminisse legiſſe, nec patum admiror, cur Pyrrhus doctor dictæ vniuerſitatis, qui ſupra decennium ſortetur ſe ibi legiſſe in Pancgyrico Aureliæ, quem ſpectes poſt commentaria cõſuetudinum Aurelianarum, vbi laudat, & ciuitatem, & vniuerſitatem prædictam. Eius tamen foundationem (vt ita loquar) & vnde & quando ortum habuerit, vel quæretur, vel ignorans prætermiſerit.

Et alia vniuerſitas, quæ Piſtauenſis dicitur, quæ eſt excellentiſſima, & de antiquioribus huius generis, in qua omnes ſcientiæ liberales leguntur, cunctis, proficitur, & in ea etiam extraordinariæ iurium ciuilibus ſcilicet, & Canonici. In quibus audiui omnes tex. meos iuris ciuilibus, & Canonici, & ſtudui per triennium cum dimidio: ſed in illa inſtituta cum certis alijs ſocijs meis, & maxime cõuerſatus ſum cõ excellentiſſimo viro Magiſtro Thoma Cuſenier Vaſcone, propter eius excellentem doctrinam, vt viderem eius modum ſtudentiæ audiui poſtmodum, quod fuit aduocatus ſcõlis in Parlamento Burdegalen. Deus cum cõteret, & lōgæ uos eius vitam protrahat in annos, ſuperſtes fuerit, poſt obitum beatitudine fruatur. Quoniã, vt vetũ fatear, multum illi debeo, & multo multa didici, & multa ſingularia ſub eo ſcripſi. Nec credo vnquam vidiffẽ, aut audiuiſſe ſibi neminem iure ciuili, nec tempore ſuo fuiſſe ſimilem. Gallia, qui veros ſenſus legum, vt ipſe, habet, caperet, & intelligeret.

Italia enim vniuerſitas tempore meo abundabat doctoribus excellentiſſimis, & legentibus & alijs doctoribus doctiſſimis in omni ſcibilibus, ita quæ affluebant ſibi multitudo ſcholarium, diuerſarum nationum, & Franciæ, Flandriæ, Scotiæ, Alemaniarum, & Germaniarum, cum viderim in ea vltra 4000. ſcholarium ſudentium, & reſidentium: Et quoniam in ea reguntur omnes ſcientiæ liberales, theologia, ſcõlica, Canonica, & ciuilia, medicina, artes, & ceteræ, & in vnaquaque vidi doctorari plures, dicenſes de ſamõs vniuerſitatibus huiusce Regni, cõſuetudines priuilegia tã Apostolica quã Regalia, & vnde, vt ex eorundem conſeruatoribus apparet.

Monte viti ſolennes, & literariſſimi, antiquitus prædicto Gymnaſio flourerunt, vt Guilelmus de Monte Lauduno, doctor in vtroque iure, qui Commentarium egregium, & vtile ſecit ſuper Clementinis, & reſtaurator dictæ vniuerſitatis poſt longa bella fuiſſe dicitur. Item Nicol. Dorbellus doctor theologus: ceteros omitto, quia eſt vltra propoſitum, nec intendo repetere egregios geminos Interpretetes, qui in vnaquaque vniuerſitate flourerunt, qui quæ ſcribendi laborem non reſpuerunt: vt doctæ volumina ex eorum Officiis producta comprobant, & in eorum laudibus præſentis diſtyle, vox, & vires deficerent, & tantum eſt numerus, vt nec ſingulis ſatisfacere poſ-

ſem, nec orationi colophonem, hoc eſt, finẽ imponerem.

Alia eſt vniuerſitas, quæ dicitur Caturcena. quæ fuit inſtituta per lo. XXII. vt refert G. Bened. doctor dictæ vniuerſitatis in ſua repet. cap. Rayn. in verb. & vxorẽ nomine Adelaſiã. in ſucceſ. ab interſ. nu. 595. extra de teſtam. & idem Benediã in d. gloſſ. num. 146. dicit: Quod in collegio S. Nicolai, quod eſt collegium doctorum prædictæ vniuerſitatis, non admittuntur extranei, ſed tantum oriundi ex prædicta vniuerſitate.

Sic etiam faciunt doctores Papienſes Mediolanen. & Patmenſes, & ferẽ in omnibus collegijs Italiæ non admittuntur nec recipiuntur extranei, & non oriundi, & doctores doctorum collegiorum habent multa priuilegia.

Et licet Mediolani, vt dixi, extranei non admittantur ad prædicta collegia doctorum, nec acquirere poſſint immobilia in eorum diſtrictu. Ego tamen cum aſſidebam Capiraneo iuſtitie Mediolani, & eſſem Magiſter requæſtarum illuſtriſſimi Principis domini Caroli Abaſiaci tunc locum tenentis generalis pro Rege Francorum in Italia, fui admiſſus ad prædicta ex priuilegio Mediolanẽ ſum, qui mihi obrulerũt tale priuilegium, quod gratanter acceptum habui: ſed eo nunquam uſus ſum, nec volui. Etiam hac occasione vocatus fui de collegio Papien. ſed non fui inſcriptus: ex quo poſthac non fuit mihi tempus ad me tranſferendum ad locum pro præſtatione ſacramenti.

Parieſenſes etenim doctores vltra prædicta adhuc magis grauant extraneos, cum nolint doctores extra eorum vniuerſitatem creatos, & ſic extraneos ab eorum vniuerſitate Theoricam eorum ad practicam deducere, & ibi praticare, vt voluerunt facere de doctoribus in medicina extra eorum vniuerſitatem creatos, quos nolunt pati ibi praticare. quod non video multum æquum, nec iuridicum. Sed iſtud videtur quodammodo ſentire naturam caninam, cum non ſolum quod capere non poſſunt, ſed etiam alijs capere non permittunt. Cum & pro eis, & pro alijs ſit ſufficiens vniuerſitas Pariſien. & ſi ſint doctiores alijs, demonſtret vnusquique, quod ſciat alter ſcire ſuum, cum aliàs nihil ſit, teſtante Perſio in ſuis ſatyris.

Licet enim oriundi, & originarij ſint cæteris præferendi data patitate in reliquis, vt tenet Roc. de Cur. in tract. de iure patro. quem ſcripſi ſub eo. in verbo honorificum. 21. col. & G. Benedi. in ſua repe. c. Raynutius in d. ver. & vxorem nomine Adelaſiam. à num. 1048. vſque ad numerum 1057. & Barba. conſi. 24. in 1. vol. & dixi in ſequ. patte, in 22. conſideratione. Tamen extranei, & peregrini non ſunt omnino reiſcendi, & in totum abijcendi. Maximè in exercitio artis, & ſcientiæ, & in officijs ſecularibus, cum præferantur originarijs. ſc. fin. Cod. de crimine ſacrilegij. Nam Carolus Magnus

DECIMA PARS

gnus non ciecit Claudium, & Ioan. Scotos sapiētes & sapientiam docere cupientes, sed vnum præposuit Parisijs, alterum Papiæ. In his arbitror meliorem, & humaniorem esse naturam iuristarum in Gallia. Cum non solum oriundos, & originarios, Imo etiam quoscunq; extraneos alienigenos, & peregrinos admittunt, suscipiunt, & honorant, & collaudant, Cum non habeant respectum ad loca vnde sint orti: sed an sint scientes, sapientes, & docti. & eos, si tales fuerint, amore scientiæ veneratione, amant, & benignè recipiunt, tractantq;.

De his originarijs, & peregrinis, seu extraneis quomodo præferuntur, dicturus sum latius infra in 11. par.

Alia est vniuersitas in Gallia, quæ dicitur vniuersitas Montispeffulani. Et quoniam studium generale, seu vniuersitates, non soleant nec debeant fieri nisi in ciuitatibus, vnde est glossa in verbo, Bononia, & ibi Panor. & alij in præcæm. decretalium. per text. glossa. & doct. in leg. vnica. Cod. de studijs liberalibus Vrbs Romæ. lib. 11. & per glo. in verb. hac regia. in l. vnic. C. de professio. qui in Vrbe Constantinopolitana. libr. 12. melior text. in præcæm. fforum. §. hac autem tria. & ibi glo. in verb. Regijs vrbibus. Tamen ibi est vniuersitas approbata (licet sit castrum) vt est apostilla finalis pro hoc ad Dynum super præcæm. de re iur. quæ est Nicolai Boerij, quæ dicit se ibi originem sumpsisse, & studuisse in vtroque iure, & fuit Placentinus glossator antiquus, qui primus dictam vniuersitatem erexit, & iacet ibi sepultus. Similiter do. Azo in dicta vniuersitate legit, & composuit ibi suam summam super tribus libris. C. v. ipse refert in principi. dictæ summæ.

Dicit etiam Io. Fab. in §. 1. inst. de societa. quod studuit in Montepesulano. & etiam Jac. Rebuffi, & multi alij, ex quo potest, & debet dici vniuersitas famosa, prout & alia vniuersitates. de quibus supra.

Et isto termino, famosa, vtuntur concordata nostra facta inter summum Pontificem, & Christianis. Regem nostrum Franciscum, in tit. de colationib. §. præterea volumus. Vbi inter cætera cauetur, quod prælati debent prouidere de beneficijs in mensib. graduatis, & nominatis assignatis, vacantib. illis graduatis simplicib. aut nominatis, qui in vniuersitate famosa per tēp. cōpetens studuerint. Et ideo prodest scire, quæ sit vniuersitas famosa. Quoniā ex quo requiritur, q̄ vniuersitas sit famosa, cū sit qualitas iuncta actui, non sufficit probare actū, s. q̄ studuerint in vniuersitate, sed ēt qualitate illi adiūctam, s. q̄ sit famosa: Quoniā vbi requiritur actus cū qualitate, nō sufficit probare actū, nisi probetur & qualitas, e contra. Bar. in l. Fulcin. §. cū hoc. ff. quib. ex causis in possessionē eatur. d. meus las. in l. non solum. §. sciendum. in 1. col. ff. quib. au. in poss. eatur. in l. 1. §. in eum. ff. ne

quis eum, qui in ius vocatus est. & Pan. in c. 2. in 2. col. de resc. & ibi Felyn. in 12. col.

Sed cum prædictæ vniuersitates sint notorie famosæ in Gallia, illa notorietas non est probanda, cum notorium releuet ab onere probandi. vt dicitur in glo. notabilis in verbo alias, in cle. appellatio. de app. Imo etiam videtur, quod non sit alleganda illa qualitas in prædictis vniuersitatibus, cum de notorio, aut debet esse, & iudici, & partibus, non est famosa. Cum tales supra nominatae sint famose perque famosæ in Francia, secundum doctrinam Bart. in l. 3. ff. de iudic. de qua materia do. meus las. in l. ex quacunq; causa. ff. si quis in ius vocatus. & dixi in consuet. duca. Burg. in præcæm. in 1. gl. & in 2. lio loco ibi per me allegato.

Ex quibus videtur concludendum, quod prædictæ vniuersitates supra nominatae, videlicet Parisien. Tholosana, Aurelianen. Pictanen. & cæteræ sunt ita famosæ, quod non est nec proponenda, nec alleganda famositas illarum.

Consulerem tamen, quod allegaretur. Ex quo nō sunt omnes scriptæ in iure, sed de his, quæ sunt in iure descriptæ, & approbatæ de iure, vt est vniuersitas Romana, vt in rub. & l. vni. de studijs liberalibus. vrbis Romanæ. lib. 11. & in c. 2. de priuilegijs in 6. & vniuersitas Bononiensis. vt in præcæm. Gregoriano, sexti, & clementinarum. & vniuersitas Paris. vt in cle. 1. §. hoc sacro de Magistris. & c. supra per Specu. de priuilegijs. extra, quod talis famositas non est alleganda nec probanda, cum, vt dicit Barba. consil. 62. incip. illud in medium referam. in 3. col. in 1. vol. Notorium legis non est allegandum.

Quid autem de vniuersitate Andegauensium, & Bituricensium, quæ etiam sunt in Francia, & Valentiniensium, quæ est in Delphinatu, an tales apud nos reputari debeant famosæ? videtur quod cum hæc vniuersitates fuerint à paucis annis erectæ (vt credo) ex priuilegijs Apostolicis, & Principum, quod de his est iustificandum in alijs locis remotis, & extra sua loca. Sed quoniam in vniuersitate Bituricensium Archiepiscopus loci, seu eius officarij sciunt, & vident notoriè ibi vigere vniuersitatem, non possunt ignorare priuilegia dictæ vniuersitatis, ex quo tenentur illis graduatis in prædicta vniuersitate prouidere de beneficio, sicut & cæteris in alijs vniuersitatibus famosis graduatis, sed extra loca prædictæ vniuersitatis, crederem, quod ibi graduati tenentur iustificare, & probare famositatem dictæ vniuersitatis. Et idem dicendum est de vniuersitate Andegauen. Ex quo beneficium actum (saltem ad tollendam omnem dubietatem) summum Pontificem, & Regem nostrum, si tuissent nominatim expressè vniuersitates, quas ipsi repuarant, & tenent famosas, quo ad effectum prædictorum concordatorum.

Quereret quispiam, nunquid graduato in vniuersitate

vniversitate Dolana, quæ est in Comitatu Burgū-
 narum, quæ non vtritur dictis concordatis, vel etiam
 nominato ad beneficia cōsequenda, debeat p-
 tineri de beneficio in Francia, posito, quod illa sit vni-
 uersitas famosa: vel cū notorium sit, quod Roma, Bo-
 nonia, Papiæ, & Padua, quæ sunt in Italia, sint vni-
 uersitates famosæ, & etiam apud nos, an ibidem
 quatuor debeat apud nos in Gallia prouideri de
 beneficijs vacantibus in Regno in vim gradus: & si
 obtinere possint nominationes ad prædictas vni-
 uersitates dirigendas Episcopis, & alijs colla-
 tionibus, & patronis Galliarum, & Franciæ ipsi con-
 cordatis subditis, cum non sint ipsæ vniuersitates
 prædictis concordatis. Et ista non sunt sine du-
 bitatione, quia Papa, qui est supremus omnium, &
 Imperator, & Princeps cuncta per mundum. 9. q. 3. fe-
 rit, & constituit prædicta concordata: & priuilegia
 seu habitus in vno loco est vbi que priuile-
 gatus. cap. olim. de clericis coniugatis. extra. Et ri-
 gorem in simili dicit Zabarella in cle. dudum. §. ab
 ipso. 16. q. de sepulchris, quod habens licentiam
 accipi ab illo, qui est Princeps omnium, potest
 que docere. Licet textus in dictis concordatis
 debeatur facere in contrarium, cum loquatur de
 vniuersitatibus Regni Franciæ tantum, & in titu.
 collationibus. §. monemus autem, dicam in
 collis meis prædictis concordatis, vbi hæc qua-
 sita ad propositum, nec sint præsentis specula-
 tionis.

Ad vnum tamen aduertendum est, quod studia
 generalia, & sic famosa, etiam si
 specialia non habeant. & de ipsis non
 tractatur, dummodo talia reputentur à tali tem-
 pore, cuius in initio memoria non extat in contrari-
 is. Ita dicit, & tenet gl. in verbo, generalibus in
 com. dudum. §. nos autem. & ibi Zabarella in 15.
 q. de sepulchris. Quoniam tale tempus habet vim
 legis. cap. super quibusdā. §. præcrea. & ibi
 per. in verbo, non extat memoria, quæ allegat cō-
 cordantias. de verbo. sign. extra. le. hoc iure. §. du-
 bus aqua. ff. de aqua quotidiana. & æstiuā. Dixi am-
 ptem Commentarijs nostris super consuetudini-
 bus Burgund. in titu. de iustitia. §. 2. & in
 glossa preuoc. estre sienne. Princeps enim per
 tanto tempore videtur concessisse, &
 præsentis prohibitionem, de qua in proce. fiorū.
 hæc autem tria.

Alii etiam videntur tenere, quod, an studia
 generalia, relinquuntur arbitrio iudicis, vt si vi-
 dentur ibi sacra pagina, iura, & artes ibi doceantur,
 non. Ho. in e. tuæ. de clericis non resident. quæ
 queritur. Pau. & Pet. de Anch. in cle. dudum. de se-
 pulchris.

Loca etiam vbi iura docentur debent esse infi-
 nitæ, & præclara. §. hæc autem tria. supra allegato.
 specialia quibus hoc competat ex priuilegio specia-
 li de iure communi, vt in c. 2. de priuilegijs. in
 glo. dicit, quod studium generale, & priuilegiatū est

Romæ, vel etiam de antiqua consuetudine, in cu-
 ius contrarium memoria non existat, quia talia
 æquiparantur iuribus allegatis, vt dicunt Zaba-
 rella, & Pet. de Anch. in locis præactis. Pro quo op-
 tima gl. in verbo, priuilegio. in prin. in ti. de cau-
 sis. §. statuit. & decreuit. super pragmat. sanctio.

Sed nunc in quantum hæc tangunt materiam
 nostram, credo quod sic præfertur doctor creatus
 à maiori Principe, ita etiam præfertur à maiori &
 digniori vniuersitate, studio, seu gymnasio: data
 tamen paritate in reliquis. Hinc est, quod pl^o affi-
 mantur apud nos creati doctores in theologia in
 vniuersitate Parisien. quàm in alijs vniuersitatibus.
 Et in iure ciuili magis æstimantur doctores iurium
 creati in Italia, maxime Papiæ, Bononiæ, Paduæ,
 quàm creati in Gallia: nisi sint creati in vniuersi-
 tate Aurelianen. vbi maiori rigore examinis exa-
 minantur, quàm alibi. Ex quo cum propter ma-
 gnum rigorem examinis præsumatur, quod sint
 doctores: ideo magis honorantur, & sic videtur quod
 alios præcedere debeant eiusdem temporis, & qua-
 litatis: sed vbi est prioritas promotionis tempo-
 ris, aut alterius qualitatis, attendetur potius il-
 la, quàm præeminentia, aut maioritas loci in quo
 creati essent. Et istud fuit etiam quo ad beneficia
 consequenda, de mente Cofinæ Guymier, in suo
 commen. pragma. sanctio. in tit. de collationibus. §.
 ita tamen. in gl. non teneat. vbi dicit, quod quo ad
 nominandum, omnes vniuersitates, sunt æquali-
 ter priuilegiata.

In iure nostro reperio multa fuisse studia, seu
 gymnasia, Primo studium Romanum, quod ven-
 nit à Græcis, vt refert Anton. Florent. in 2. histo-
 riarum parte titu. 14. c. 4. §. 12. in princip. & ibidem
 in c. 5. in fine, & de isto fit mentio in lege vnic. Co.
 de studijs liberalibus vrbs Roma. libro vndeci-
 mo. & in cap. cum de diuersis. de priuilegijs. in 6. Et
 quomodo Romani habuerunt leges à Græcis, vi-
 de in le. 2. §. 1. & ibi glo. ampla in verbo, constitui.
 de orig. iur. ff. & in §. & non ineleganter. de iu. na.
 gen. & ci. in institutio. & ibi glo. in verbo, institu-
 ris. Sed quod dicit Accursius, quasi stulto inreue-
 niente, qui præsentia manu trinitatem significa-
 uerit leges Romani obtinuerunt. reprehenditur
 per Vdalricum Zasium in suis scholijs super d. leg.
 2. §. postea. in gloss. 1. post Budæum in suis annota-
 tionibus in pandectis super d. le. 2. vbi dicit, quod
 Accursius ibi fabulam narrat, tam ridiculā quàm
 falsā, & vltra dicit quod veritas historiæ est, Quod
 tres tantum modo legati, & non decem ad Græci-
 am pro legibus ferendis missi sunt. Ideo cum ibi
 videtur tota tamen, & cōmunitis schola legistarum
 semper hucusque cum Accursio nostro communi
 præceptore pertransijt. Et quomodo Roma ori-
 go legū saltem apud Latinos. Imo patria legū dici-
 tur, & fons sacerdotij, & pluribus alijs nominibus. ele-
 gantibus sit insignita. videtur. in auth. vt Ecclesia Ro.
 centum annorū, & c. in prin. & ibi gl. 1. & 2. coll. 2.
 Et

DECIMA PARS

Et de isto studio etiam meminit Robertus Góletus in suo tract. de magnificentia, dignitate, & excellentia vniuersitatis Parisien. vbi dicit: Quod in isto studio studuerunt Iulius Casar, vt patet in libro de vita Casaris. Cato, vt narrat Solinus libr. 1. Virg. & Tulli. & in eo Aurelius Augustinus docuit rhetoricam, vt ipsemet fatetur, libr. 5. confessionum.

Ad vnum tamen aduerte pro gloria Francorú, Quod Plotinus Lugdunen. primus Romæ Latinam rhetoricam docuit. à quo Cicero se Romæ puerum cum Q. fratre Latinè primum doctum retulit. & ita scribit Philip. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum, lib. 6. Istud etiam studium Romanum est generale, & priuilegiatum de iure communi, vt est text. in cap. 2. de priuilegijs, in 6.

Aliud fuit studium vrbs Constantinopolitanæ, de quo fit festum in tit. de professoribus. qui in vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiam. lib. 12. Co. & in d. tit. de studijs liberalib. vrbs Romæ, & Constantinopolitanæ. li. 12. & in tit. de priuilegijs vrbs Constantinopolitanæ. co. ti. & in gl. in verbo, regijs vrbus. in proce. ff. de excusa. tutor. & in gl. fi. in l. sed & reprobari. §. fi. ff. de excusa. tutor.

Aliud etiam fuit studium Beriti, seu Beritenfium (quæ est ciuitas in prouincia Phœnicis, secundum tex. in l. 1. C. qui ætate vel professione se excusant. lib. 10.) De quo studio dicit gl. fi. in d. le. sed & reprobari, quod eiuſdem præ eminentiæ, cuius est studium Romanum. pro quo est tex. in d. §. hæc autem tria. vbi etiam legum nutrix appellatur. & in l. vni. C. de metropoli Berito. lib. 11.

Aliter pariter floruit in Alexandrina ciuitate in Aegypto, & in Casariensi, de quibus habetur in d. §. hæc autem tria. Et etiam de Casariensi habetur in d. l. sed & reprobari. §. amplius. & vtrouique prædicti text. sonant, quod erant & fuerunt alia studia, de quibus tamen nullam expressam facit mentionem.

Aliud est studium Oxoniense, quod est in Anglia, de quo in clem. 1. §. hoc sacro, de Magistris. & ibi Zabarella col. 5. quod Alexander in lib. de natura rerum dicit, quod iuxta vaticinia Merlini vigebant studia in Anglia tempore suo ad partes Iberniæ transitura.

De studio Salamantino, quod est in Hispania, etiam fit mentio in d. cle. sed quo tempore habuerit initium non reperitur apud scribentes, vt dicit Zabarella in prædicto loco. & ibi vltra dicit esse incertum, quo tempore studia inceperint esse generalia in Italia, licet semper flourerint ibi, & maximè quoad Romæ viguit Imperium, & tempore Octauiani fuerunt studia in oratoria & poetica.

Et ista duo studia Oxoniens. scilicet, & Salamantinum sunt priuilegiata cum studijs Parisiensib., Bo-

noniensi, & Romano, secundum quod in d. cle. scribitur. ita quod in illis quinq; studijs legi debet, & interpretari literæ Arabicæ, Hebraicæ, & Chaldeæ, & debet esse duo periti in qualibet lingua in quolibet illorum locorum docentes, qui prouidendi debent in stipendijs competentibus & impertibus, per ibi nominatos in fine dictæ Clementinæ.

De studio Bononiensi etiam fit mentio in d. cle. 1. de Magistris. & in d. gl. in verbo, Regijs vrbus. §. hæc autem in proce. ff. de excusa. tutor. Et etiam tempore Gregoriano. & ibi glo. in verbo, Bononiæ. Et fuit factum, seu incepit esse primo tempore Theodosij Imperatoris, vt per gl. in d. verbo, Regijs vrbus. quam ad hoc dicunt doctores esse notabilem, sed pro hoc vide clariorem in verbo, Bononiens. in d. clem. 1. & tempore Accursij legibus studij obtinebat monarchiam secundum eundem in rubr. de studijs liberalibus vrbs Romæ. libr. 11. Cod. & tempore Azonis ibi erant decem scholiarum, vt refert Odo. in authen. habita. C. ne filius pro patre. & secundum Beroaldum in suo opusculo de felicitate, licet Bononia inter omnes Italicas vrbes sit florens & famigerata, eam tamen florentissimam illustrissimamque nulla ferè res alia peræque facit ac Diatribe, & Gymnasia literarum atque conciliabula scholasticorú, quæ haud dubiè cum omnib. totius Italiæ celebrationibus Gymnasijs claritudine cõtendunt, nulli cedunt, quæ Alexandrino Attico Tharnensib., Massiliotico memoratissimis apud Priscos Gymnasij proxima accedunt, & quanquam longo intervallo, tamen proxima.

Aliud fuit Athenis, & quidem solennissimum, & celebratissimum apud omnes auctores. Vnde Hieron. commendans ciuitatem Athenarum, dicit illam studio fuisse aptissimam, primòque leges tradidisse, alijsque ciuitatibus iura transfuisse. & non solum leges, vt supra dixi, sed etiam quilibet scientia habuit ortum, & descendit à Græcis, vt dicit gl. in verbo, constituit, in fi. post Priscianum. in l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. Et in illo studio (vt refert Robertus Gonlectus in d. suo. tract. de præstantia vniuersitatis Parisiensis circa principium) tantum patientes admittentur. Vnde ad portam ciuitatis fedebat senex ad obiurgandum volentes intrare, & si videbat signa impatientiæ, repellentur: si autem patientiæ, admittentur. Ex illo studio fuit diuus Dionysius Arcopagita, Christianæ religionis doctor eximius.

Alia verò octo Gymnasia antiqua enumerat Textor in sua Officina, quæ sunt sequentia.

Craneum, quod erat apud Corinthum secundum Ciceronem.

Cillarauum, de quo Plutarchus in Cleomene. Lyceum, quod fuit Athenis Aristotelis schola, & etiam Ciceronis in Tusculano.

Academia Platonis Gymnasium celebratiffi-
 mum. Vnde Cicero:
*Inq. Academia vmbriſera, nitidoſq. lyceo,
 Fuderunt claras ſecundi poſtoris artes.*
 Et Horatius:
Atq. inter ſyluaſ Academi quaere verum. Vn-
 de Academici philoſophi vocati ſunt.
 Pyrrtanum, de quo Cic. lib. de oratore. & vt ei
 quod quotidianus in Pyrrtanco publicè pberetur.
 Canopum vero agnoſcit Philoſtratus in Hero-
 didaſtici vita.
 Pede vero, porticus varijs à Latinis appellatur,
 notate etiam propter picturam Marathoni-
 cam Zenonis philoſophi ſtoici cõuentu, vn-
 de Stoici philoſophi dicti, & ſtoica ſecta.
 Tempeſtiam fuit Gymnaſium Athenis.
 ſunt ſtudia nunc nobis antiquiſſima. Sed
 alia antedicta ſunt nouiſſima, & quadam in
 deſcripta, & ideo ſatis nobis nota, & certa.
 De ſtudio vero Senẽſi, dicit Zabarella in d. cle.
 ab olim. de ſepulturis, quod tempore Pau-
 loſcazaris, qui cõmentatus eſt dictas clemen-
 tias, ſunt nouiter reformatum, & ante fuerat de-
 tritum: Sed tamen dicit illud eſſe generale, ſed
 multum durat in bono ſtatu: quia denique
 reformatum tempore Pet. de Anch. qui con-
 ſtituit Senenſibus ad lecturam Decretaliũ trien-
 nali legit, vt fatuſ ipſe Pet. de Anch. in d. cle. du-
 can. 3. col. circa ſi. iiii meo volum.
 Refert etiam Philoſophus Bergomas, lib. 12. ſui
 ememi Chronicarum, quod in Vienna vr-
 ſtutina magna eſt ſchola liberalium artium,
 & theologiæ, & iuris Pontificij, in qua ma-
 gnum ſtudentium confluit numerus. Non eſt ta-
 mensitas, quæ habet Episcopos: ſed eſt in dioceſi
 ſtutiniẽſi Auſtriæ provincie ciuitate, & maior
 à matre, Et vt fertur, ibi ſtudentes pauci e-
 gregie docti, cum voluptati nimium operam
 & mulierum procacitas, & laſciua corum
 a ſtudio alienet. Et in hac ſæpe dedecoroſe
 perpetrantur, & enormia ſũt, quod diu noctuq;
 ad modum belli ſunt. Nunc artifices aduer-
 ſus, unucq; Curiales in artifices arma
 mutant, ita, vt rara ſolemnitas ſine homicidio
 poſſit. Quod & fit in pleriq; alijs vniuerſita-
 tibus ſicut in vrbib. excellentiſſimis, & popu-
 laritate. Sciunt quid alloquor, qui viderunt
 vi ita loquar) ſuo tempore factas propter
 & corporales iniurias ſæpè à viliffimis ho-
 ſibus ſine cauſa ſibi illatas, quas ferre non poſ-
 ſent. deo vitam multis periculis exponũt: vt vti
 ſibus cauſa. habita. C. ne filius pro patre, & ſic dici
 eſt. Felix ille ſcholaris qui ſaluum ſe dicit ab v-
 ſitate. felicior ille tamen qui bene ſtuderit,
 & ſcholuſ redierit. Cum frequẽtius accidit, plures
 ſe commemoratos in ſtudijs, quam ſtudentes, li-
 ter. tibi cauſa ſtudiij, vt dicit Gem. in proæ. ſex-
 to. mihi quinta. Nec eſt vlla vniuerſitas, quæ

non habeat ſua impedimenta, cum apud nos in
 vulgari dicatur:
*Les fleuſteux, & ioueux, de paulme de poities.
 Les danſeurs Dorleans.
 Les braguars Dangiers.
 Les croetz de Paris.
 Les brigueurs de Pauye
 Les amoreux de Turin.*
 De Tholoſanis tamen dicitur.
Les bons eſtuans de Tholouze.

Dico ſanè in alijs ſuprà de malis, & non de bo-
 nis, nec improbo multa exercitia: vt ocia tollas li-
 beralib. viris neceſſaria, & honeſta, quib. cum ma-
 gno ſalutis corporæ com modo, & ſtudioſũ aug-
 mento indulgere poſſumus, nec cõtinuum litera-
 rum certamen approbo. Studentes enim debent
 habere recreationes: quia ex vehementi ſtudio in-
 currũt ægritudines mortales, vt ait Fel. in c. lator.
 de homicidio, diſpenſandæ ſunt horæ pro cuiuſq;
 rei officio, dũ modo ab illecebris, & ludis aleærum
 atq; taxillorum abſtineamus. Et quia forte non e-
 rit alienũ ab inſtituto noſtro inferere, quomodo
 tempus ſit diſtribuendum ſtudentibus. Idco epi-
 ſtolam Auguſtini Dathi deſcriptã. in 1. lib. ſuarum
 epiftolarum, in prin. quæ non fuit facta ad illud, &
 eſt multum elegans, & vtilis. hic referre arbitratus
 ſum. Auguſtinus Dathus Thomæ Rimborto, S.
 Petis quid te agere oporteat, vt facilis in literarum
 ſtudijs proficere poſſis. paucis à me poſtulati, & ip-
 ſe quoq; reſponde poſſis. Tempus ante omnia
 ſtatu diſtribuendum eſſe, & ordinem vehemen-
 ter probo. Medio noctis dies ſumit initiũ, media
 nocte gallicinio. Conticinio quieſcendũ videtur,
 aut ſi vigilare contingat, quæ ante præcepta ſunt,
 cogitatione, & memoria repetentur. Diluculo eſt
 lectionib. danda opera, ac ſi quid proximo die a-
 gendum ſit, id eſt accuratius mente atque animo
 volutadum, præuia meditatio futuram actionem
 tanto perfectiorem efficiet, quanto diligentius
 ſuit præparata. Mane cum primum domo fueris
 egreſſus, templũ pete, Deum venerare, Regnum
 Dei quare, ſaluta penates, ſacras peruolue lectiones.
 Hieronymi ſcripta libenter amplectere, vbi &
 orationis ornatum, & rectam vitæ inſtitutionem
 abundè poteris adipiſci. Quæ vero ſplendidiore
 delegeris, ea in optimo theſauro reconde me-
 moria. Cum his verſare, cum his colloquere, cum
 his conſabulare, à quibus aut æmulatiorem eru-
 ditionem, aut ſalutaria præcepta haurire queas.
 De eſca & potu nihil eſt quod ſcribam, veterem
 ſerua frugalitatẽ, & tuum laudatiſſimum morem
 obtine. Meridie in tuis laterib. oblecta: perua-
 ri noli. Quid eſt. n. aliud fruſtra circũcuſare, atq;
 etiã templa plateas, angiporta, ac forũ luſtrare, qui
 puerorum more ludere, quam ſeipſum perdere?
 Cenſco eum cibo, & quempia ex leuiorib. ac io-
 coſis libris, quos noſti, legendum, vt corpus ſi-
 mul paſcatur, & animus: Ac poſt modicam quie-
 tem,

*præcepta ad
 ſtudentium*

DECIMA PARS

tem, quæ aut legeris, aut audieris mente complectere, difficultum locorum expositionem tracta: præcipuam quampiam capeffe sententiam vt ea sit tibi iucundum pabulum, ac postmodum deambulanti salutare viaticum. Quod si exire libebit, augusta, & religiosa (quo ad potes) perquire loca, bibliothecas adi, & quos optaueris meliores percurrere codices. Inde excerpse semper præclarû aliquid atq; frugiferû: Hęc tibi recta fuerit in ambulandi ratio. Domi te opprimat occiduum tempus, & vespera foris nunquam. Nam abnoctare in primis perniciosum simul putatur ac turpe, domum reuersus fac vt ad futuras lectiones animum applices tempestate suprema, & vespera ipsa ac prima face perfructuere, vt nulla pars temporis effluat tibi prorsus inanis. Cum oportunum noueris, genio indulge. Ex facris codicibus excerpta ne desere, & antequam ad cubitum accedas, Pythagoreorum more quid egeris dixeris tuc, tecum ipse repetere ac si tempus suppetat, aliquid præclariorum commenda memoria. Deum comprecare. Inde enim sunt quæ optantur nobis bona omnia, concubia & in tempesta nocte, sile, quiesce, vt vitam tranquillam, & recte institutam degas. Vale.

De studio ^{Perusino} Perusino, nulli est dubiû, quod sit generale, antiquissimû, & famosum. Nam Bar. legit ibi per multa tempora, & ex eo orti sunt Bal. Petrus, & Angelus de Vbaldis fratres germani vtriusque iuris doctores excellentissimi.

In illo etenim studio, est quadam fundatio facta anno Domini 1362. Die vero 27. Mensis Aprilis, per quemdam Cardinalem Tusculanum nomine Nicolaum tunc Archidiaconum Heduen. pro duobus scholarib. Ecclesiæ Heduen. aut ciuitatis seu diocesis, qui possunt præsentari pro sex annis per Episcopum & Capitulum Heduen. & ibi habent victum tantum. Et istud constat ex tenore fundationis hic post inserta, vt sit illius memoria in posterum, & illam vidi signatam debite, & sigillatam in archiuus dictæ Ecclesiæ Heduen. tâquam Ballinus, & Consiliarius ipseus: tenor ideo est talis.

Reuerendo in Christo patri domino Dei gratia Episcopo: ac venerabilibus viris Decano, & Capitulo Heduensibus, Nicolaus miseracione diuina Episcopus Tusculan. sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis salutem, & sinceram in domino charitatem. Ordinata rationabiles homines natura constringit, eisdemq; diuini & humani iuris scriptura demonstrat, quod in officijs charitatis primo loco eis tenemur obnoxij, à quib. nos cognoscimus beneficium recepisse, quodq; ratione sanguinis proximioribus amplius obligamur. Attendentes autem Ecclesiarum nostrarû magis beneficia, & vitæ subsidia magna quæ dudum recepimus, & de præsentem recipimus ab eisdem primo loco ipsarû Ecclesiarum promouendis honoribus & procurandis vtilitatibus obligamur, & eisdem Ecclesijs ratione spiritualis coniunctionis. Quæ nobis omnes

coniunctos sanguine in charitatis coniunctione procedunt plus ad benefaciendum adstringunt, cum scribatur in Canone: Nullus nobis hæretico detur esse proximior quam Ecclesia, quæ nos domino sociauit. Sanè præmissa diligenti meditatione, in mente nostra sapius reuoluētes ac ceteros, quod modernis temporibus peccatis exhereditibus à Deo in nonnullis patribus increuit ignorantia secularium clericorum, quod rarissime reperitur secularis Clericus, qui faciat proponere populo verbum Dei, intelligere Canones, Ecclesias & populum regere. Aequum ab iniquo distinerere, & intelligentes iustitiâ ministrare. Cupientesque exhibere huic defectui pro nostræ possibilitatis modulo, in locis aliquibus supplementum, & alijs Christi fidelibus, præsertim Prælatibus, quibus ad hoc suppetunt facultates præbere imitationis exemplum, vt resplendeat Domus Domini ex claris luminibus plurium lampadarû diuina, quam inuocamus nobis assistente clementia. Ad reuerentiam Dei, Beatæ Mariæ Virginis, ac Beati Gregorij Papæ doctoris egregij pro anima nostræ remedio, & nonnullarum Ecclesiarum & locorum, è quibus grandia Bona recepimus hæc tenus, & in præsentiarum recipimus, vtilitate spirituali, ac etiam temporalis in ciuitate Perusina vtrique pacifica, & quieta, in qua viguit ab antiquo, & ad huc viget vtriusque iuris & aliarum scientiarû studium generale: Quandam domû scholarium, quorum alij studere debeant in sacra theologia, & alij in iure Canonico duximus ordinandâ, & pro ipsorum victu dû taxat, certos redditus perpetuos & possessiones emimus, & ad huc præstante domino alios emere intendimus in futurum. Considerantesque quod ab Ecclesia nostra Heduen. ex Archidiaconatu, quem ex concessione & dispensatione Apostolica obtinemus, in ea dudum bona recepimus, & de præsentem recipimus, & quod pro præterea eidem Ecclesiæ, tam spiritualis coniunctionis, quam recepti beneficij seu subsidij tēporalis vinculis obligamur, dignum arbitramur, nobisq; reputamus ad debitum, vt huiusmodi ordinationes seu Elemosynæ nostræ dictam vestram Ecclesiam participem faciamus. Igitur tenore præsentium vobis & vestris successoribus titulo donationis perpetuæ ac irreuocabilis, quæ dicitur inter viuos damus, donamus, & cōcedimus, quod duos scholares pueros de dicta Ecclesiâ si repetiatur in ea, alioquin de ciuitate vel diocesi vestra, quorum nullus habeat beneficium annui valoris vltra viginti quinque florenos auri portatos ad studium, de legitimo matrimonio natos in primitiis vel saltē in grammatica sufficienter instructos, bonę indolis, discretione præditos, ac de honestate vitæ & moribus commendabiles, qui studere debeant in dicto tempore in domo præfata per nos ordinandâ, & habendum in ea victum duntaxat rectoribus dictæ do-

*fundatio facta
in aed. perusina
pro duobus scholaribus
hæc tenens
27. Aprilis*

presentare possitis. Ita q̄ finito huiusmodi
 officio aut cedentibus vel decedentibus eisdem
 claribus per vos presentatis, alios presentare
 vobis licet sexennio valeatis. Volumusque quod
 domine Episcopo, Vestriq; successores duas vo-
 stras assumptione huiusmodi scholarium habeat
 Hortamur autem vos omnes in domino Iesu
 Christo, quod in assumptione predicta nulla (q̄
 ad vos sit acceptio personarum, sed illos
 eligatis & assumatis, quos secundum Deum
 de ceteris meliores & magis praxata Ecclesie,
 & specialiter vtilitatem & honorem inten-
 dens, erisimiliter profuturos. Super quo vestras
 contentias oneramus: Volumus etiam quod
 litteras nostras literas in communi dicta Eccle-
 sie capsa, in qua reponuntur alia iura ipsius
 Ecclesie perpetuo conferentur: & nos similes li-
 teras ad cautelam in sacristia Ecclesie Perusinae fa-
 cere nihilominus conferuari. Et ad maiorem
 vtilitatem & memoriam perpetuam omnium
 illorum, presentes litteras per notarium in-
 scriptum publicari fecimus, & nostri sigilli ap-
 positione muniri. Datum & actum Auinion. Die
 mensis Aprilis, Anno natiuitatis domini mil-
 lesimo 162. iudictione 15. pontificatus sanctissimi
 Christi patris & domini nostri domini Inno-
 centii diuina prouidentia Papae 6. anno 10. presen-
 tis Venerabilibus viris domino Angelo Prepo-
 sito Ecclesie ciuitatis Castellis, & Raymundo Bo-
 canonico Terracon. ac Bertholino de Sagijs
 Placentia maccro domini Papae testibus, ad
 presentiam vocatis specialiter & rogatis. Et ego Fan-
 tius quondam Matthaei Ieremie ciuis Pisanus
 eius Imperiali autoritate Notarius praxi-
 cationationi, dationi & concessioni ac omnibus
 & quibus supradictis vna cum praxonomiatis re-
 sponsis suis, ipsaque de mandato supradicti
 Reverendissimi Patris & domini Nicolai Tuscu-
 canensis Episcopi Cardinalis in hanc publicam formam
 scripsit. Tamen alijs occupatus per alium scribi fe-
 cit, vna cum appositione sigilli praxati domi-
 ni, & officialis subscripsi, cum signo & nomine co-
 munitatis in testimonium omnium praxmissorum.
 Praxmissa vltimam dictionem, quae dicit tercen-
 tesima & vltimo, additam, quae propter inaduer-
 tentiam dimissa erat, veram esse approbando.
 & multa alia studia in diuersis patrijs &
 ciuitatis, quae enumerare longum esset & sorte
 sum. & cum vnaquaqueque patria suo sensu ab-
 soluet. ext. est in ca. certificati, extra de sepulturis.
 & cetero telinquo illis discutiendas praxeminentias
 vtrius.
 Ex praxdictis infero, Quod cum maior honor
 conferatur his, qui doctorantur seu graduati sunt in
 vniuersitate, quod etiam magis honorari
 & preteriti debent hi, qui doctorantur in vniuer-
 s. b. famosis, vbi sunt doctores legentes & scho-
 lae studentes, quam hi, qui doctorantur in locis,

vbi non est vniuersitas, sed tantum habent priui-
 legium doctorandi, vt sunt plures ciuitates, & vr-
 bes in Italia, prout sunt Placentia, Parma, & plures
 aliae: & Ideo dicit Zabarella in loco supra cap. alle-
 gato, Quaedam sunt studia generalia actu & priui-
 legiata, vt sunt illa de quibus supra, & in elemen-
 1. de magistris: & ista praecedunt omnia alia. Qua-
 dam priuilegiata sed non actu generalia. Quaedam
 generalia sed non priuilegiata. Quaedam particu-
 laria non priuilegiata. & ibi dicit, quod actu gene-
 ralia etiam non priuilegiata, magis preferantur
 quam priuilegiata, non actu generalia. Ex quo con-
 cluditur, quod doctores in talibus vniuersitatibus
 actu generalibus, magis priuilegiantur & preferun-
 tur quam doctores in vniuersitatibus, tantum pri-
 uilegiatis, & non actu generalibus, vt concludi po-
 test ex deductis, per doctrinam Zabarelle, vbi su-
 pra. Quoniam tales non videntur, nec presumun-
 tur examinati in vniuersitatibus priuilegiatis tan-
 tum, sicut in vniuersitatibus actu generalibus.

Et sic etiam inferitur, quod doctores, qui gra-
 dum accipiunt in facultate eis cognita, causa ho-
 noris tantum, non ita honorantur, nec honorem
 assequi debent, ratione illius gradus, vt dicit Pe-
 trus de Ancha. in ca. 1. de parochijs. & Panor. in c.
 clerici. de iudicijs. Sicut de doctoribus promotis,
 à doctoribus corruptis, vt notat Archid. in cap. de
 quibusdam. 37. d. arg. text. in l. 1. C. de athletis. lib.
 10. Quod non placet Philippo Decio. & Aretin. in
 d. c. clerici. Quia vt dicunt, licet promotus sit igna-
 rus, habet tamen dignitatem. Ex quo cum praxer-
 gatiua detur ratione dignitatis, debet habere lo-
 cum. Bar. in l. maximarum. in fin. C. de excusatio-
 nibus munerum lib. 10. Bal. in l. qui sub pretextu.
 C. de sacrosan. Ecclesie. Gemina. in proemio. sexti
 in fin.

De commendatione verò studiorum & gym-
 nasiorum, dixi supra in 5. part. in 21. conside. vt dixi
 gloriosum esse optimo Principi habere rationem
 studiorum.

TRicesimatertia consid. Inter plures doctores
 preferitur qui plures habet gradus. Exem-
 plum in doctore vtriusque iuris. Quoniam duo
 vincula sunt fortiora vno, & magis ligant. cap. pri-
 mo, de treuga & pace. extra authent. itaque. C.
 comunia. de successio. & §. si verò. in situ. de
 adoptio. ita tenent Abbas & alij in d. cap. clerici.
 & Ioan. de Anania in rubrica de magistris, viden-
 tur tenere, quod hoc sit verum ceteris paribus, hoc
 est data in ceteris inter eos paritate. Ex quo vi-
 dentur inferre, quod si doctor in vno iure tantum
 esset prior tempore, quod preferretur: tamen hoc
 non videtur verum, eò, quia nunquam aut parum conueni-
 ret q̄ semper non esset aliqua disparitas temporis, q̄ et
 in vna hora attenditur, vt per gl. in l. si is ex plurib.
 §. si. ff. de solutio. Facit text. in l. Titius. §. Lucius.
 ff. de liberis & posth. Et intentio doctorum in d. c.
 clerici. videtur esse: quod semper doctor in vtroq;
 precedat

DECIMA PARS

præcedat doctorem in vno tantum, etiam si habeat vnum gradum priorem tempore: Quoniam illa qualitas illius alterius gradus tollit illam qualitatem temporis, quæ non multum consideratur vbi est alia qualitas, & quoniam duplicatio gradus maiorem dignitatem inducit, & vbi est maior dignitas, prioritas temporis non attenditur, vt per gl. in verbo, præponitur. in c. placuit. 16. dist. notatur in c. statumimus. de maio. & obed.

Ex quibus inferunt doctores, quod doctor Canonum, & theologix simplici theologo præfertur, vt dicunt Host. & Abb. post alios in c. i. de consang. & affin. Sic etiam doctor arrium & medicina præcedit doctorem artium, vel medicina tanrum, vt notat Dominicus in d. c. placuit. in fine.

Ex his etiam inferunt doctores, quod vbi est paritas inter aliquos, si vnus habeat duplicem dignitatem præfertur ratione duplicitatis, etiam si illa secunda dignitas sit minor, vt de Comite & Barone, qui præcedit Comitem tantum, vt dicit Bal. in l. sed milites. ff. de excusatio. tur. dixi supra in 5. par. vbi dixi de Marchione & Comite, qui præcedit Marchionem tantum, & ibi dixi etiam quod ista duplicitas operatur inter Principes, ex quo si vnus Princeps habeat plura regna, præferendus est illi qui non habet tot Regna: Intellige tamen prædicta, quando illa dignitas, quæ est augmentata & duplicata esset talis, quod de ea posset fieri comparatio ad aliam simplicem, vt puta, si quis est doctor in Iure Canonico tantum, alius qui est doctor in eodem iure Canonico & ciuili simul, habet duplicem rationem talem, quod vna dignitas potest alteri æquiparari, & alia est superabundans, qui augmentat dignitatem, secus si ambæ sint inferiores, ita quod de nulla ad simplicem possit fieri comparatio: Vt si dicamus, quod quis sit doctor in iure Canonico tantum, alius vero sit doctor in iure ciuili & medicina aut artium. Nam hoc casu semper præfertur doctor in Iure Canonico, Quoniam de nulla aliarum potest fieri comparatio ad illam, & ille gradus solus videretur esse potior & efficacior, ideo præfertur. Ita tenet & concludit Romanus in conf. suo. 333. incip. quo ad primum. Ita etiam tenet Philip. Dec. in d. c. clerici. in 5. col. de iudicijs. Et ideo Comes præcedit Marchionem & Baronem. Dux, Comitem, & Marchionem. Rex, Ducem, & Comitem. Et vnus Rex multum authenticus præcedit habentem plura parua Regna, sicut Imperator præcedit Regem habentem plura Regna. Rex etiam Franciæ tanquam excellens inter omnes, quæ sunt multum inferiora à Regno Franciæ. Cum Rex Franciæ omnes præcedat, nõ ratione suæ personæ, sed ratione excellentiæ dignitatis Regalis, quæ prima in tota Christianitate post Imperatorem tenetur & reputatur.

Quicquid tamen supra dictum sit, aduerte ad

id, quod dicit Decius in d. c. clerici, in 6. col. quod de consuetudine seruatur, quod doctor in vno gradu prior, in tempore præcedit doctorem in vno que iure. Et in his prælationibus attenditur fuerit, vt dicit Bal. in l. obseruare. §. antequam ff. de officio proconsulis. & in c. cum olim. in præter illud, quod de consuetudine. istud non est tantum securum, quia doctori de consuetud. attenditur non creditur, nisi aliter appareat. Ita tenet Decius Iason post multos in l. de quibus. col. per. de legibus.

TRicesima quarta confide. Inter plures doctores, præfertur, qui primo licentiatu & postea doctor, illi, qui secundo licentiatu, & primo doctor effectus fuit per text. in l. i. C. de consub. lib. 12. quem ad hoc adducit Ang. Aret. in §. quædam. col. 5. in situ. de actio. Cuius verba illam sequendo ponit Alexan. in l. i. ff. de obsequijs. & ceteris. Fely. in c. i. de maio. & obe. in 2. col. Tamen de Decius Iason. in l. cum quid. ff. si cer. per. & Philippus Decius in d. c. clerici. post eum dicunt, quod de text. nihil facit, quia in illa verba erat dignitas, & patritiatu, & consularis nimitum, si prima dignitas facit eum præferri illi, qui habuit eandem dignitatē. In casu vero nostro prædicto, qui primo fuit licentiatu, nullam primo habuit dignitatem, sed solum licentiam doctorandi, & ex licentia simplici dignitas non tribuitur. Sed quæ quid sit, moderni in d. c. clerici. & in d. l. eum qui tenent opinionem Angeli duplici ratione.

Prima, ponderando rationem quæ ponitur in d. l. i. in fin. dum ibi dicitur, quod ille præponitur, qui prius fuit cõsul, quia prius meruit Patritiatum quia ista ratio videtur habere locum in isto casu. Ex quo primo, Licentiatu videtur primo meruisse doctoratum, vt per licentiam declaratur, ergo ex tali licentia præferri debet. Decius tamen in dicto loco quodam modo prædictam rationem impugnat, & dicit, quod hæc ratio cuitari potest, ex quo meritum non tribuit dignitatem, vt concludit Cardinalis in clem. 2. in 2. q. de magistris. In casu vero dictæ legis meritum declaratur per dignitatem Consulatus. vt ibi dicitur: Vnde præfertur virtute dignitatis, & non propter meritum simpliciter. Præterea, vt dicit, illa verba, qui prius meruit Patritiatum: vt habetur in d. l. i. referuntur ad filium, qui fuit prius Patritius: vt tibi patet. Vnde ille text. nihil facit, quia in effectu illa verba intelliguntur pro illo qui fuit prius Patritius, & meritum consideratur cum dignitate.

Crederem, Quod quo ad nos ille text. multum facit, eò, quia in Gallia Licentiatu dicitur habere dignitatē, cum sit gradus tenus, & reputatus pro gradu, eo quia licentiat: Imò, quod minus est, Baccalaureus in altero iurium, præfertur doctori, seu magistro in Artib. vt habetur in concordatis initis inter Papam, & regem nostrum, in tit. de collationibus. §. quo verò. Et prius erat dictum in pragmat.

pragmatica sanctione in eod. ti. §. in super. cum se-
 n. Et ita admittantur licentiatum ad consulen-
 dum, & ad dignitates, & officia, sicut doctores in
 illis. Et ideo, cum sit dignitas, magis stabit opi-
 nio Angeli apud vos, quæ magis fortificabitur per
 rationem secundam per Modernos adductam, cum
 quod secundum Bal. in l. qui indignus. ff. de
 honoribus Licentiatum etiam dicitur habere di-
 gnitatem, sed, ut dicit, sine administratione, & per
 doctoratum sola administratio acquiritur: unde,
 ut succedit, quod ille qui prius habuit digni-
 tatem sine administratione, si postea administra-
 tionem consequatur, præfertur illi, qui medio tem-
 pore dignitatem cum administratione habuit, ut
 etiam in l. 2. C. ut dignitatum ordo seruetur. li. 12.
 Dec. adhuc impugnat hæc rationem, eò, quia
 dicitur dictum Bal. esse verum. Sed cum apud
 verum, quod Licentiatum habet talem ad-
 ministrationem, qualem habet Doctor in consi-
 dando, & in officijs, etiam in beneficialibus & in
 omnibus actib. ubi requiritur gradus: cum illa ver-
 ba datus, & concedimus licentiam dicens, le-
 gantur, interpretandi, &c. applicantur in eorum
 sensu apud nos. Ideo stante hoc pro firmo, stat illa
 doctrina Angeli multum roborata per illam rati-
 onem modernorum.

Aliam, & tertiam rationem adducit Dec. in d.
 ceteri. ubi dicit, quod Doctoratus qui postmo-
 do sequitur licentiam habet relationem ad li-
 centiam. Examen enim videtur principium, per
 quod habentur in l. magistros. C. de professio. &
 magistros. lib. 10. Sed quando finis habet relationem,
 & consequentiam ad principium, prin-
 cipium attenditur. l. 3. §. Scio. ff. de minoribus. Vn-
 de doctoratus, qui sequitur virtualiter, trahitur ad
 licentiam, & sic prius doctoratus videtur ad
 bene facit, quod no. Bai. in d. l. qui indignus.
 Ceterum. Vbi pluribus rationibus, probat, quod
 licentiatum in vno loco non potest in alio loco do-
 ctorem accipere. Ex quo datur intelligi, quod
 doctoratus refertur ad licentiam precedentem.
 Ad istud etiã respondet, & dicit, quod ista trans-
 ferre videatur doctoratus, tempore licentiæ non
 factæ attenditur in præiudicium tertij, qui inter-
 im medio tempore doctor efficitur, ex eo quod
 in l. tradit Bar. in l. 2. ff. de decurio. ubi dicit, quod
 doctor restitutus ad collegium, nõ recuperat prio-
 rem locum in præiudicium corum, qui medio tem-
 pore doctorati sunt.

Sed ad hoc est facilis responsio, Eo, quia interim
 vacante huiusmodi tempore, qui fuit positus,
 nõ nihil reputabatur quo ad collegium, quod scilicet
 est in licentiatum, qui medio tempore habet di-
 gnitatem, licet non habeat administrationem de
 sed quo ad nos sic.

Vel etiam idem Decius aliter respondet, & di-
 cit, quod dictum Bar. loquitur in restitutione quæ
 contra ius commune, & de iure speciali. Ideo

non est in consideratione, & tempore privationis
 acquisitum fuit ius alijs in collegio ingrediētib. &
 non amplius expectabatur restitutio, Secus in
 hoc casu, quia habita licentia expectabatur docto-
 ratus secundum ordinem iuris, & præfens status
 tendebat ad hoc, unde interim non videtur ius ef-
 se alteri acquisitum, ex quo est clarum, quod illa de-
 cisioni Angeli esset vera, quo ad nos. Quam etiã tenet
 et Marianus in c. quanto. de magistris. & quod il-
 le text. hoc probaret si bene & recte ponderetur,
 quia ibi licet Cõsul prius haberet dignitatem, ta-
 men illa dignitas non erat in consideratione re-
 spectu dignitatis Patritiat^{is} alterius: sed prior Con-
 sul ibi præponitur, propter Patritiatum postea ac-
 quisitum, & illa cõiunctio Patritiatum posterioris
 cum anteriori Consulatu facit illum præferri: &
 ut dicit, ista ratio videtur in casu isto procedere,
 quia licentia, quæ præcessit coniuncta cum docto-
 ratu postea secuto, debet operari, quod iste præ-
 feratur, eo etiam, quia doctoratus habet necessa-
 riam consequentiam, & relationem ad licentiã,
 ut dixi supra. Ideo mihi videtur standum esse cum
 Angelo. Audiu, quod ita fuit aliàs iudicatum in-
 ter duos doctores Aurelianenses, qui aliquando in-
 ter eos disputauerunt de huiusmodi præcedentia.

Trigesima quinta conside. Data paritate tem-
 poris, & gradus inter doctores, habetur consi-
 deratio diuitiarum. & nobilitatis: quia duo vin-
 cula magis stringunt: scilicet, si non sit paritas tem-
 poris, & gradus, quia tunc non habetur considera-
 tio diuitiarum, & nobilitatis: quia tales qualitates
 non tollunt prerogatiuam temporis. c. statimus.
 extra de maio. & obe. Bar. in l. 1. ff. de obsequijs. &
 Bal. in l. nemini. C. de aduocatis diuersi. ind. ita di-
 cit, & tener Dec. in d. c. clerici. in 6. col. extra de iu-
 dicijs.

Aduerte, quod literati, & nobiles æquiparantur,
 etiam circa dispensationem Beneficiorum, per text.
 in c. de multa. extra de præben. facit glo. singularis
 in verbo, suppleat. in l. societas. ff. pro socio. quæ
 dicit, quod bene literati ita recipiantur in Cano-
 nicos sicut nobiles, & merito, quia literati, & docti
 dicuntur nobilissimi. tex. in l. prouidendum est. in
 princip. C. de postulando. & dixi supra ista parte, in
 24. considera. & dicit Bald. in l. nemini. C. de ad-
 uocatis diuersorum iudiciorum. Quod si doctor
 est valens, licet plebeius, præfertur tamen doctori
 nobili minus literato. Sed si sunt æqualis scientiæ,
 præfertur ille qui est de meliori sanguine, & iam
 dixi. Sed contra dicta Bald. scripsit Barbatia in
 consi. suo, incip. præclare scribitur ab Iob pro cetero
 patientissimo. col. 8. in 2. part. ubi tenet, quod
 data æquali scientia, præferatur ille, qui sit plebe-
 ius. Mouetur primo per glo. quæ dicit singularem
 in c. nunquam. 61. dist. quæ dicit, Quod natus à pa-
 rentibus prorsus alienis à virtutibus, dum tamen
 ipse sit bonus & virtuosus, præferri debet illi, qui
 natus est ex bonis parentibus, licet etiam sit bo-
 nus &

nus & virtuosus. Secundò mouetur ad hoc, per id, quod voluit glo. in simili (quam etiam dicit valde singularem) in c. fidclior. l. distin. quæ dicit, quod peccator correctus, & emendatus, est præferendus in promotionibus illi, qui nunquam deliquit, & semper fuit bonus & innocens, exemplo Petri apostolotum primatis. ita in proposito data scientiæ æqualitate Plebeius præferri videtur nobili. Et sic infert, quod regula Cancellariæ dictans vt illustis ex sanguine præferatur non nobili, intelligi non debet de literato, & doctore & licentiato in iure, aut doctore, qui non solum est nobilis, sed nobilissimus, vt dictum est. Saltem non præferatur nobilis dictus ignobili doctore, vt per Barbatiam in consilio supra alleg.

Et de his, quæ suprâ dicta sunt de doctoribus, idem intelligendum est de Licentiatis, & Baccalareis (cum sit gradus apud nos) referendo singula singulis.

TRigesima sexta consi. Doctores honorantur insignijs pluribus, quæ eis dantur in assumptione gradus. Nec ante debet se quis doctorem nominare, priusquam sibi tradantur insignia doctoratus, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnica. C. de arthletis. lib. 10. Quoniam, vt dicit Apuleius primo floridorum, non licet Insignia honoris vestitu, & calcæarum, temere vsurpare: Imò quod plus est assumens insignia doctoratus cum non sit, incidit in crimen falsi. notat Bart. in l. eos §. fin. ff. de falsis, & ibi Alexan. de Imol. & per Ange. in l. vnica. C. ad leg. Viscliam. per Ange. de Clauasio in sua sum. in ver. insignia. §. secus autem si se doctore simplici verbo nometur aut dicat: quia tunc tantum extraordinarie ponitur: notat Bal. in l. qui sub prætex. C. de sacrosan. Eccl. & Rom. in l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acq. hære. per Pet. Rauennatem in suo alphabeto anteo, in verb. falsum. idem Bal. in l. data opera. C. qui accusare non possunt, vbi dicit, quod dicens se Comitē, & faciens actus Comitē cum nō sit, debet grauiter puniri citra mortem. idem Bal. in c. nonnulli. §. sunt & alij. de re scriptis. dicit, Quod impetrans supplicationem nomine alteri? punitur arbitrio iudicis. facit tex. in c. quanto. de his quæ fiunt à prælato. & cap. per quem. dicit ibi Pet. de Anchar. quod scribens literas nomine alterius, eo ignorate, dicitur falsarius. Cy. Bal. & Saly. in l. fi. C. de requirendis reis. vbi dicit, quod citans aliquem, fingens se nuncium publicum cum nō sit, punitur criminaliter, & ad interesse citati tenetur. tex. singularis in l. Tulo, cum esset Romæ. ff. ad municipales. per quem dicunt Bar. & Bal. in rub. C. de fide institum. quod abradens ex literis nomen scribentis, & ponens suum, punitur vt falsarius. Faciunt notata per Dominicum. c. 1. r. dist. vbi inuicit contra doctores, sibi appropriantes dicta aliorum, Et qui se etiā gerit pro doctore, cum non sit examinatus & approbatus, non excusatur à muneribus. leg. reddatur. C. de

professoribus & medicis. libro decimo.

Hinc sumpta occasione ponam, Quæ sunt insignia doctoratus, Et reperio, quod sunt sex præcipua, quæ eidem dantur in examinatione, quæ debet esse triplex, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. ca. C. de arthletis.

Primò videtur, quod sit liber qui eidem affertur in examinatione quæ fit. Sed an sit de substantia doctoratus ista libri assignatio, videndum est, & videtur quod non, sicut in consecratione Episcopi: vt patet ex eo quod legitur. 23. dist. c. Episcopus. & 75. d. c. 1. sed in contrarium facit, Quoniam cum Rex coronatur, datur ei liber legis. vnde in Parali. c. 23. Eduxerūt filium Regis, & imposuerunt ei Diadema, de deruntq; in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum Regem. fortius videtur hoc necessarium in docendo, cuius officium mere in librorum lectione consistit, vt patet Dec. 17. vbi præcipiunt Reges à sacerdotibus Leviticæ tribus: & Iosue 1. c. Non recedat volumen Regis de ore tuo, cum his diebus vitæ tuæ: & hoc est verius. pro quo facit etiam satis aperte tex. in c. de dia. 23. dist.

Secundò, datur Birretū, & est habitus Philosophiæ, qui datur doctore, cum dignitate magistri decoratur. & dicit Luc. de Pen. in leg. mundegia. C. de iurileg. lib. 11. quod Admirali Regni Siciliae honorantur tali insigni, & dicitur Birretum, quasi bis rectum: quia bis rectum decet esse Philosophum & Doctorem, scilicet, in docendo & operando, & se ad alios virtutibus regere & fortibus mundare debent. c. duo sunt. 23. qua. st. 1. Et de illo Birreto habetur mentio. in c. si quis virorum. 20. l. Vel dicitur bis rectum ex multis alijs causis posit per eundem Luc. de Pen. in prædicto loco. ad quæ recurrit. Sed solum aduerte, quod datur hoc modo. Accipe Birretum rotundum, ad modum Coronæ in signum sanctitatis, & veritatis, ac doctrinæ, vt tales sitis in mente, quales fueritis in conuersatione, nec à docendo cessaueritis, quia non coronabitur in Regno cælorū, nisi qui legitimum certauerit. Corona nempe in Regni susceptione poni consuevit in capite: quia corona signum est perfectionis, cum sit sphaerice figuræ angulo carens in signum carentiæ sordium: quæ vbi angulus, ibi sordes esse dicuntur. glo. in c. de secundo. de vita & hone. cler. super verbo, & tonsuram.

Tertiò, datur Annulus ad denotandum, quod per eum factus est verè sponsus Philosophiæ & scientiæ, quam profitetur docendamque suscipit, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnica. C. profess. & medicis. libr. 12. Et dicitur, accipe Annulum subarationis. Nam sicut per eum contrahitur matrimonium inter virū, & vxor. ita inter scientiā, & doctorem. Qui enim talem possidet sponfam, sancti spiritus donum possidet, & licet Ioan. Andr. dixerit in ca. vt Apostolica. de priuileg. in 6. quod clericus

annulatus est fatuus, vel Episcopus. Fallit tamen, ut dicitur in doctore, qui in signum matriciam inter ipsum & scientiam deferre potest annulum, ut dicitur gl. quæ ponit casum in d. c. vt Apostolica. Annulus verò in signum dilectionis munitur coniugatis poni consuevit in quarto digito si manus, ubi secundum medicos, est quedam arteria sanguinis, quæ ad cor hominis vsque peruenit, ut dicitur in c. fœminæ. in fi. 30. q. 5. Doctorem enim ponit Annulum homini in pollice, vt facilius refferri possint in suo sigillo.

Quartò, Cathedra, cum dicitur, sedere virtuosus in Cathedra non pestilentia & vitiorum, sed scientia & virtutum. Et hæc Cathedra esse debet quadrifrons. In anteriori enim parte de pingendi sunt duo iuvenes propter robur, per quos designantur Amor & Labor: Hi namque foris opus peragunt Labor agit, Amor perficit. In posteriori due sunt per quas intelliguntur Cura & Vigilia, quæ in secreto consilium pariunt, Cura prouidet, Vigilia attendit. In alia verò à latere describitur virtus accinctus, modica secum ferens, per quem intelligitur Paupertas: quia non sectari superflua virtus ad querendum disciplinam, vt enim ait Hieron. in tract. fidei & crudelitatis: Fluxu rerum libertate corporum animus soluitur, vigor mentis effugitur, virtus corporis enervatur: At in paupertate non lasciuia conuiuia, non turpes potationes, omnia sobria, omnia rigida, omnia humilia subiecta: Quoniam pura conscientia & virtute plena, non facile ad diuitias animi, id est, virtus accedit. In reliqua vero parte vir, fugientis effugens effugem, quia Philosophus & Studens in exilium sibi debet indicare pro scientia perquirenda. Ita dicit Luc. de Pen. in d. l. vnica. C. de professio, qui in vrbe Constantinopol. in 10. col. lib. 12. ubi allegat & citat Hugonem in dist. 1. hæc dixisse, Quoniam vt etiam dicit Sappho, cupidus patria est charior, vt ait Tullius de honorum & malorum. lib. 5. & quod gloriosa esse Cathedra doctoris, habetur 3. Esdræ. ca. 1. Stetit Esdras sacerdos & lector legis super tribunal. & infra. Et assumpsit Esdras tribunal omni multitudo. presidebat enim in conspectu omnium, & magister debet doctor in alto. cap. plerunque. in verbo, altiora. 2. q. 7.

Doctorem tamen non facit Cathedra: sed Cathedram doctor per virtutis & scientia rudimenta. Recitat autem Chrysofost. Canonis conditor, sedere quomodo sedetis super Cathedram, &c. Etiam habetur c. vlti. 40. distin. Ad locum Cathedrae paulatim cum virtutibus & magno sudore accipere debent bene meriti doctores, alias, si nisi sedent ad ipsam Cathedram, delectantes in Cathedra, vt in loco gloriae sunt alij authoritates. c. quoniam multa. 48. d. Non enim locum sanctificat homines, sed homo locum, qui au-

tem bene sederit super Cathedram, honorem accipiet Cathedra: sed qui male sederit, iniuriam faciet Cathedra. c. si. 40. dist.

Quintò, datur ei Zona in hunc modum, accipe zonam auream, & lumbos tuos cingulo fidei cinge, vt corpus tuum sit ornatu exterius, & apud Deum & homines se ostendat perfectius. Quæ zona deponi non debet, nisi completo doctoratus officio. Nam indecens omnino probatur, prius soluere militiæ cingulum, quam cedat victori aduersitas preliorum. c. 1. de renuntia. iuncta l. 2. C. de his, qui non impletis stipendijs, &c. lib. 10.

Sextò, datur osculum pacis, vt habetur per Ioan. Andr. in clementina 2. de magistris. in verbo, Insignia. & ibi Card. Floren. dictus Zabarella in t. q. principali. Et sic datur. Accipe pacis osculum, vt fœdus pacis in facultatibus iurium serues perpetuum. Beati quidem pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Et de hoc osculo habetur in c. pacem de consec. distin. 2.

Septimum, est benedictio, licet dicat Zabarella in dicta clem. 2. in t. quæst. principali, quod osculum, & benedictio potius sint de bene esse, seu ad bene esse reputantur, quam sint de insignijs.

Et prædicta insignia dat doctor doctori tantquam pater filio, secundum Io. Fabri. in l. 2. C. de veteri iure enucl. Eraduerte, quod doctores possunt vti insignijs doctoratus ubi est Princeps, sed non coguntur. l. vnica. C. de honoratorum vehiculis, lib. 11. & Ant. Corsetus in suis singularibus. in verbo, & vbi cunq. Etiam extra suum locum, in quo sint doctores. vt dicit Zabarella in c. vni. 1. q. de foro compe. Eò, quia talia insignia tantum sunt ad honorem, vt dicit ibi. & ibi ponit de prelati, an possint vti insignijs suis extra sua loca: quod distinguit in insignijs honoris tantum, & tunc sic: aut iurisdictionis, & tunc non dicam alibi.

Trigesima septima consid. Doctor non tenetur semper vti doctoralibus. Insignijs sed quando vult, vt tenent lac. Rebuffi. in l. vni. C. de honoratorum vehiculis. lib. 11. & Ant. Corset. in singularibus suis, in verbo, doctores. Faciunt ea quæ supra proximè dicta sunt, quæ ideo vide.

Trigesima octaua consid. Si quis vsus fuerit Insignijs doctoralibus, antequam esset doctor, puta qui portauerit togam seu cappam, Zonam & Birretum, si postea efficiatur doctor, non debent ei dari talia insignia. Casus est in c. quod quidam. vers. si forte. in lectura gl. in verbo, exhorruit. 1. q. 1. quam ibi sequuntur Archid. & Io. de Turrecre. refert & sequitur Romanus singulari suo 721. inci. quidam vtitur insignijs doctoratus: & etiam apostilla ad Iacobum Rebuffi. in d. l. vnica. C. de honoratorum vehiculis. lib. 12.

Trigesima nona consid. An insignia doctoratus possint præscribi per Licentiatum aut Baccalaureum. Puta, quod portat Zonam auream,

DECIMA PARS

cum nemini concedatur portare deauraturam, nisi habentibus dignitatem. *text. est in c. clerici. extra de vita & hone. ele. Lud. Ro. conf. suo 291. dicit, Quod talia possunt præscribi per tantum tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium. Insequendo opinionem Host. in ca. cum contingat. de æta. & quali. Si verò præscriptio sit minor, quia scitur eius initium, tunc insequendo opinionem lo. An. in c. Abbates. de priuilegijs. in 6. in nouella. non possunt præscribi.*

Quadragesima confid. Doctores in hoc honorantur, quod iudex tenetur eos ad se venientes, salutare, & inuitare ad sedendum. *text. in l. fi. & ibi gloss. in verbo, honoratis. C. de offic. diuer. iudic. Nisi quando est hora propriæ causæ. text. in l. i. C. de offic. ciuiliu iudicum. Quod quomodo sit intelligendum declarat Purpuratus in l. i. num. 166. 167. & 168. ff. de officio eius cui mandata est iuris.*

Quadragesima prima confid. Doctores in hoc etiam honorantur, quod consiliarij Principis vocantur, vt dicit Alex. in addit. ad Bart. in l. i. C. de dignit. lib. 12. pro quo allegat l. fin. C. de offic. diuer. iudi. quod tamen non est de mente Angeli in l. quisquis. C. ad leg. lul. maie. Itaque, quod Bart. non potuisset se dixisse Consiliarium Principis ex eo solum, quod esset doctor: & ita sequitur Purpuratus in l. i. colum. 17. versic. septimum. & colum. 22. in princip. ff. de offic. eius cui mandata est iuris. Propterea non abs re à dominis Consiliarijs de Parlamento huius patriæ fuit inhibitum, ne amplius simplices aduocati dicerent & intitularent se Consiliarios, nisi cum effectu essent officij Regis.

Quadragesima secunda confid. Cum ex præcedentibus satis sit ostensum, & demonstratum, de præcedentia sciẽtiarum, & doctorũ, tam theologiæ, iuris Canonici, ciuiliis, quàm medicinæ, & qualiter inter eos sunt honorandi, & alijs preferendi, & de insignijs doctorum, de dignitate, excellentia, & priuilegijs eorundem. Nunc deueniendum est ad alias scientias, quæ sunt inferiores & minores post prædictas. Et inter inferiores videndum est quæ illarum præcedere debeat. Et inter alios, qui melius demonstrauerit præminentiam, autoritatem, honorem, & gloriam illarum, fuit Philippus Beroaldus Bononien. qui supposuit testamentum cuiusdam patris habentis tres filios, Philosophum, Medicum, scilicet, & Oratorem, & illum hæredem fecit & instituit, qui esset vtilissimus Ciuitati. Post mortem cuius, fuit contentio inter dictos fratres, cui hæreditas paterna cedere debeat. Et inter illos Philosophus primo causam coram iudicibus agit pro iure suo sustinendo, dicens, quod Philosophia est Regina cunctarum disciplinarum. Quam M. Tullius inuentum Deorum, Plato vero donum Deorum esse tradiderunt: quo bono (vt ipsius Platonis verbis vtar)

nihil vnquam maius mortalibus datum est à Deo, nec vnquam dabitur. Hæc est enim Virtus, & virtutum indagatrix, vitiorum expultrix, luxuriam, & magistra morum, rerum elementarum exploratrix, Cœli, & mundi contemplantrix, in altitudinis studio etiam cœlo ipso sublimior quæpiam vestigat. Et vt inquit Platonicus Apollonius, in æstimo mundi, tergo degit, hac interuentia homines Deo cognati, & proximi (imo, vt verius loquar) Dei terrope efficiuntur. Quid per Deum immortales excellunt, & sacratissima illa Philosophia, quæ supra hanc caliginem, in qua rotemur, excedens, docet, quid agatur in Cœlestibus; Seneca philosophorum sincerissimus, iacetissimusq; , cui vtique credi cõuenit, Naturæ rerum gratias agit, cum secretiora eius ingressus dicit. Quæ vniuersi materia sit, quid sit Deus, totum in se intenderit. An ad nos aliquando respiciat, hæc quotidie aliquid. An semel fecerit, pars mundi sit, an mundus, an mundi anima, an potius opinio, & factor, liceatne illi ex leg. factorũ aliquid derogare. An maiestatis diminutio, & erroris consilio se mutanda fecisse. Ad hæc, nulla res magis digne, & realignem illam nebula crassissimam, vt duo Poetarum clarissimi prodiderunt, obortus mortalium hebetat, mentesque obducit approposito ignorantis velamento. Quid porro vt in illa philosophiæ parte, quam partim Ethicæ, partim morale appellat, quæ maxime ad homines spectat, quæ docet quid in terris agendum sit. Et errores nostros difeuit. Quæ vrbes peperit, dissipatos homines in societatem conuocauit. Respublicas bene moratas insinuit. facit in l. trua. circa finem, ibi, igitur vnum. C. de studijs liberalibus vrbis Romæ. libro 10. & vt dicitur Carlius. lib. antiquarum lectio num. 12. cap. 21. post Socratem. Nisi Philosophi ciuitatibus dominentur, nihil ei, qui nunc Reges potentesque dicuntur legitime, satisque Philosophentur, in idemque ciuiliu potentia, & philosophia concurrant, neque quod nec fit à diuersis hæc tractentur ingenijs, non erit ciuitati, hominum generi, vlla malorum requies, neque prius Republica oritur pro viribus & lumen solis spectabit, quod confirmat Cicero in epi. ad Q. Fratrem didascalica, & hanc conuocatio nẽ, inquit Plato, potestatis, & sapienũ saluati fuit ciuitatibus esse posse.

Vnde non immerito sectatores Philosophiæ vbique Philosophos nominat, nomine sancto, & religioso, quasi solos sapientiæ studiosos. Quante Pythagoram, Sophi, id est, sapientes, & habebantur, & vocabantur. Quid est enim per Deos immortales (vt ait Tull. lib. 2. de offic. ca.) optabilis, quid præstantius, qd melius, quid homine dignius sapientia, qua Philosophi nominantur? Non est, inquit, aliud Philosophia præter studium sapientiæ. & est res religiosa, vt est text. in leg. 1. §. an de Philosophi. ff. de varijs & extraordin. cognat. Vnde

Vnde Philosophus ver^o, teste Augustino, Dei ama-
 nor esse creditur, quia sapiētia Deus est, per quem
 omnia facta sunt. lo. 1. Nomen enim Philosophi
 sanctum, vt dicit idem Tullius Tusculanis q̄stio.
 lib. 2. c. 3. cum, vt inquit, Philosophia medetur ani-
 mas inanes, sollicitudines detrahit, à cupiditatib.
 liberat, pellit timores. Et vt ait Seneca ad Lucillū,
 Epist. 16. Philosophia quæta est, & contemni non
 potest, quinimo apud pessimos honori est. & Au-
 gusti de ciui. Dei, lib. 22. c. 22. Philosophia inquit,
 vel sapientia, donum Dei est, donum Dei, & au-
 gmentum contra miserias huius vitæ. Et vt dicit ipse
 Tullius in dictis quæstio. lib. 5. est vitæ Dux, Virtu-
 tum indagatrix, inuentrix legum, Magistra mo-
 rum, & disciplina. & vt inquit Seneca ad Lucil-
 lum, Epist. 98. est lex vitæ. & in Polycratice. libr. 3.
 cap. 9. de Philosophis sic dicitur, In ipsis fuit ima-
 gines virtutis, & vitam inueniatur in nobis, qui vir-
 tutis imaginem teneat. Quia vmbra virtutum
 induit, quibus videmus floruisse gentiles. Quæse-
 jim
 Themistoclis diligētiam, Frontonij grauitatem,
 Socratis continentiam, Fabricij fidem,
 Scipionis pudicitiam, Vlyssis longanimitatē,
 Caronis puritatem, Tiri pietatē imitatur?
 Hi enim laudabiles viri, quasi quædam seculo-
 rum suorum sidera splenduerunt illustrantes tē-
 pora sua. Hæc ille ibi. vt etiam sequitur, & refert
 Jacobus Magni in suo sophologio sapientia, lib. 1.
 c. 13. vbi ponit de dignitate Philosophia.
 Et, vt semel finiam, Philosophus, hoc est, sapi-
 ens, est omnia, & vt inquit ille: Vno minor est lo-
 que, diues, liber, honoratus, pulcher, Rex denique
 legum. Et in tanta apud prisicos affirmatione ac
 reuerentia habiti Philosophi fuerē, vt Platoni sa-
 pientia: antistiti Dionysius Tyrannus vittatā na-
 scem obuiam miserit: ipse quadrigis albis, & cur-
 ra in regio egredienrem in littore exceperit, & tri-
 umphantū more ad vrbe deduxerit. Vt Alexā-
 der Magnus Aristotelis Philosophorum doctissi-
 mi patriam restituerit in honorem præceptoris.
 Cui non minus debere quā Philippo patri pro-
 hibetur. & teste Gellio libr. 9. c. Philippus Mace-
 donum Rex scripsit ad Aristotelem, Se Dijs grati-
 as agere, quod filium illius temporibus sibi nasci
 contempsisset. & autore Plinio, lib. 7. c. 30. Cn. Pom-
 peius, Mitridatico bello confecto Possidonij Phi-
 losophi domum intraturus fores à listore percu-
 si retulit, licet ex consuetudine cum Consules do-
 mus aliquā ingressuri essent, clamorē simul, & im-
 periosē lanuæ pulsarentur, & idem Plin. li. 24. c. 8.
 inquit: Non arte captus, nec arte, vnā Zenonis sta-
 tuam in expeditione non vendidit Cato, q̄a Phi-
 losophi erat. Et veteres perfectionis loco existima-
 bant: si vel Aristotelis, vel Pythaci, vel alterius ma-
 gni Philosophi imaginem ad Bibliotheca orna-
 tum habuissent. Vnde Iuuenalis Saryra secū-
 da. Nam perfectissimus horū, Si quis Aristotelem

similem vel Pythacō emit. vt Pythagoram Croto-
 niatæ, ac Metapontini pro Deo colerent, & ex e-
 ius domo templum facerent. Qui in tanta fuit ad-
 miratione, vt qui presentia illius frui meruissent,
 id perscriberent ad suos, tanquam magnum quid-
 dam ac præclarum adepti forent, quod Pythago-
 ram vidissent. Et Pythagorici discipuli si quid af-
 firmarāt disputando, cum ex his quæreretur quæ-
 re ita esset, respondere solebant: ipse dixit. ipse au-
 tem erat Pythagoras, tantum opinio præiudicata
 potuit, vt sine ratione valeret autoritas, vt inquit
 Cicer. 1. de natura Deorum.

Ex quib. videtur dicendum, quod Philosophus
 sit præferendus & medico, & oratori. Cum sit &
 medicus, & orator, vt dicit Beroaldus vbi supra.
 Imò & quod plus est, videtur, quod legista sit Phi-
 losophus, cum vt dicit rex. in l. 1. ff. de iust. & iur. §.
 nam vt eleganter. in si. legistæ verā philosophiam
 non simulatam profitentur, & affectant. Nam ci-
 uilis sapientia vera Philosophia dicitur. vt in d. l. 1.
 §. est enim quidem res sanctissima ciuilis sapientia.
 ff. de varijs, & extraor. cog. Ideo etiam hac ratio-
 ne legistæ præferendi sunt ceteris. verum ipsi Iu-
 risconsulti pro eorum sententijs adducunt Philo-
 sophos, vt Aristotelem in l. si pater. §. si. ff. de solu-
 tio. & in lege proponebatur. §. si. ff. de iudicijs. vbi
 arguunt ex autoritatibus Philosophorum, & in
 plerisque alijs locis.

Quomodo tamen aliquando, & in quibus re-
 probetur Philosophia videatur 37. dist. quasi per
 totum. in quibus non insisto, cum hoc opus tan-
 tum modo assumpserim, ad declarandum ea, quæ
 sunt honoris, gloria, laudis, & dignitatis. Plura in
 laudem Philosophia: vide per Beroaldum in ora-
 tione per eum habita in enarratione quæstionum
 Tusculanarum. & per Cælium lib. anriq. lectio-
 num 4. ca. 30. per Senecam in Epistolis, præcipuè
 in lib. 11. Epist. 74.

Quadragesima tertia confide. est pro tuitione
 honoris, gloria, & laudis medicorum con-
 tra Philosophos, & oratores. Nam contra iuristas
 satis supradictum est in hac part. in 25. considera-
 tione. & omnia fundamenta, & argumenta pro
 medicis ibi facta, multo magis hic prodesse pote-
 runt, & possent adduci. licet hic sit tantū quæstio,
 quis istorum fratrum sit vtilior ciuitati. In cui⁹ du-
 bij elucidatione cognoscetur, & quis honorabili-
 or. & tuendo iura medici, sic inquit Beroal. in di-
 cto loco.

Quis nescit medicum ad omnes totius ciuita-
 tis ordines, ad omnem sexum, ad omnē ætatem
 pertinere, cum summatis, infimatis, viris,
 scæminis, senibus, pueris, ægrotare contingar? Cū
 omnes ex hoc vtilitatem indiscriminatim petāt,
 meritoque dici potest: Medicum rem commu-
 nem terrarum esse. Et profecto, si vera dispici-
 mus, si curiosè cuncta perpendimus, sola medicina so-
 loque medico opus est omnibus. Medicina est,

DECIMA PARS

quæ vna contra facta depugnat, eaque identidem expugnat: quæ languentibus vitam prorogat, quæ iam deploratos, iam desectos, iam in familia orei numeratos luci, auræque vitali persæpe restituit. Multique medicinæ opera reuixisse creduntur.

Et ne fabulas percrensem, quæ ab Aesculapio Hippolytum, & Tindaridam ad vitam reuocatos ferunt. Nonne Aselepiades inter medicos famigerabilis, argumentum huiusce rei vel porissimum est, qui homini, iam cõ clamato, depositoq; diu miseris postliminio prope funeratum domum retulit. Etenim iurisperiti sacriati in libris eorum sententias medicorum recitant, vt in lege septimo mente tibi, propter autoritatem doctissimi viri Hippocratis. ff. de statu hominum. Et de sententijs Hippocratis, & Galeni. in c. ne tales. de cõsecr. dist. 5.

Huc adde, quod huic arti tantum honoris tribuere maiores, vt Dijs inuentores suos assignauerint, cæloq; dicauerint Apollinem, Aesculapium que prodendo, quem ob id Archiatrum seu Protomedicum, id est, medicorum Principem dicit antiquitas. Hæc Beroaldus. Etiam de huiusmodi inuentoribus scribit Polydorus in suo lib. de inuentibus rerum. c. 19. & 10. Matthæus Lunensis c. 4. & c. 6. Et poteris videre de ista arte medicinæ in dicto loco per Polydorum: & per Rodericum in suo speculo humana vitæ lib. 1. c. 12. vbi describit medicinam inter artes mechanicas, licet videatur, quod sit ponenda inter artes liberales, & ibi dicit eam multum vitæ humanæ necessariam, cum salutem hominum agant, text. in l. 1. §. medicorum. ff. de var. & extraor. cogn. Et si amplissimè melius, & singularius quàm per alium de laude medicinae videre velis, videas Erasimum in suo Encomio, de laude medicinæ.

Aduerte etiam ad virum, quod grammatici, oratores, medici, & philosophi sunt exempti ab hostio militum, text. est in l. in medicos. C. de professio-ribus, & medicis lib. 10. & in l. ff. de munerib. & honorib. Sed ibi oratores præferuntur in ordine literæ medicis, & medici philosophis: sed tamen etiam si grammatici videantur esse de minoribus scientijs, quandoque præferuntur in ordine literæ, & oratoribus, & medicis, & philosophis. sed hoc est, quia est fundamentum aliarum scientiarum, & initium, vt inferius dicitur.

Quadragesima quarta consider. erit de oratore, qui callet rhetoricam, & eloquens dicitur, an sit cæteris præferendus. Et eius causam sustentando, videtur primo, quod sic ex eius definitione. Cum orator sit vir bonus, dicendi peritus, rhetoricè vero bene dicendi scientia, vt ait Iliodorus libr. 2. Etymologiarum. cap. 1. & 2. Ex quo necessariò extollenda est, quæ bonitate constat, ele-

gantia pollet, nitore splendet. Cuius opes, & opere præclara omnia sunt, & magna. Equidem conditores vrbium, non tam philosophica doctrina, quàm elegantiâ oratoria, & illicio facundia pellexerunt dispatatos, seu dispatatos homines ad ciuilitatem, politicamque viuendi rationem. Et vt multa omittam, nihil est ita incredibile, quod in dicendo non fiat probabile, nihil ita horribile, quod atque incutum, quod non splendescat orator ait Cicet. in paradoxis. Et eloquentes pro aequantur. Vnde habetur Exo. 4. Non sum es impeditioris, & tardioris linguæ sum. Et sequitur Aaron eloquens est, ipse loquitur pro te ad populum. Et tales debent esse aduocati. per hanc. Co. de aduocatis dicitur. Qui etiam oratore dicitur. tex. in proce. florum. §. nos verò. ibi. dicitur. Regum oratores efficiantur. & in le. omnes. ibi. & ibi, & oratorum effluens in defensionibus copiosa præsteret & ibi, gl. C. de Episc. & cler.

Hinc videmus conditores legum, quibus penè emunctius, limatijs, & sententioiũ administratores futurus eloquentie, leges dicitur. Formas eloquentissimasque composuisse. Formatores quoque rerum publicarum Imperatores bellorum exercituum regere consilij, & moderantes magnas sine docta voce, & oratoris virtute nus portuisse. Vnde, vt ait Franc. Patritius lib. 2. u. 4. de institutione Reipublicæ. Animi medicina eloquens est, quæ philosophiæ rationibus ad vitia nimium elatos, comprimit, depressosque eleuat, & ignauos fortes efficit. Vera est enim illa Euripidis sententia, qua dicitur. Omnia conficit ratio, quæ etiam hostile ferrum neutiquam efficere valeat. Quæ enim alia vis, quam eloquentia potest furentem populum reseruate, aut metu perculsum excitare? Quod, vt exprimeret diuina Poeta Maro, oratorem minime furentem, aut populum matitiam temperati comparauit, his versibus:

*Ac veluti magno in populo cum saepe coortas
Seditio, sauisq; animis ignobile vulgus:
Iamq; faces, & saxa volant. furor arma ministrat.
Tum pietas: grauem, ac meritis, si forti vim quem
Conspexere, sulent, arreclisq; auribus astant.
Ille regni dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æquora postquam
P: opsciens genitor, cæloq; inuectus aperto,
Flectit equos, currusq; volans dat lora secunda.*

Eloquentiam etiam veteres rerum dominam esse dicebant. Et eam Ennius Flexanimam appellauit, quod animum in quancunque partem vellet, taperet: & ea dulcedini mellis comparatur. p. tex. in cap. legimus. 38. dist. Nec in pace, & otio solum vtilis haberetur, sed in bello atque tumultu vires alias omnes antecellit. Quod quidem verum esse asseruit Pyrrthæus Epitotatum Rex. Nam cum bellum in Italia gereret, Comitum quasi gerendum, ac socium Cyncæam Thefalum oratorem.

Demolthe-

Demosthenisq; discipulum accepit. Eiusq; opera
 pensis admodum utebatur. Nam ad ciuitates,
 quas vi. & armis subigere non poterat, cum orato
 rem mittebat, quas magna ex parte in sententiam
 suam adducebat. Adeo vt saepenumero Pyrrhus
 diceret, plures à Cynea vrbes eloquentia in pote
 statem suam redactas, quam à se armis esse supera
 tas. Et vt inquit Idem Patritius, si rectè iudicare
 volumus ex omnibus disciplinis, nulla magis con
 grauit ciuitati, quam oratoria: quæ, vt ait, in tripli
 ci generum genere versatur, quæ ibi videri pos
 sunt. & plura alia, etiam qui primi scriptores hu
 manis fuerunt. Et vt ait Budæus vir eloquentif
 simus, li. 5. de assè. Vt sine aqua & igni sacrificium,
 nec consecratio non rite peragitur, sic sine stylo
 eloquentiæ nullius aut Principis, aut populi gesta
 ad posterum in calefcere possunt, & aeternæ memo
 riæ consecrari. Meritò apud Romanos, qua Re
 publica nulla vnquam maior, nulla sanctior, nul
 la bonis exemplis ditior extitit: summa semper or
 atorem dignitas fuit. Et vt auctor est Cor. Tacitus,
 nullus nullam magnam potentiam sine eloquentia
 esse consecutus. Quod vt de alijs taceam, Nonne
 Marcus Tullius ille orandi regula, & dicendi lex,
 cuius ingenium Rom. imperio par fuit, qui latine
 secundæ pomerium promouit ad Consulatum
 vique amplissimamq; dignitatem ex humilitate
 oratorum, & loci euectus est? Quo, quid vilius
 in Rom. Repub. excogitari potest? Quo suadente
 Regem Agrariam, hoc est, alimenta abdicarunt
 Cuius lingua fulmen Catilinæ in
 freget audaciam, & ipsam proseripit Antonium.
 Cuius nomine supplicationes à senatu decreta
 ber.

Per eã de magnis mire & sublimiter, de paruis
 proprie & subtiliter, de mediocrib. iucundè & gra
 uiter, de omnibus sententiosè, & luculenter dice
 re quis docetur. vt hic dicit Budæus in suis annot.
 in l. 5. quod ait prator. ff. de ser. cor. & vt etiam
 ait Beroald. in oratione per eum habita in e
 ueruatione Epistolarum Ciceronis, & Lncanis ma
 gnam Decorum munus est, & quo nullum maius
 excogitari potest eloquentia. Qua vna vel maxi
 me parauit hominem à cæteris mutis animan
 tis Deus ille parens, & mundi fabricator. Quæ,
 cum ratione carent, irrationabilia meritò vocã
 tur. Eloquentia homines vagabundos in agris at
 que dispersos congregauit in populum, & ex feris
 vique in manibus mites reddidit, & mansuetos,
 vti iam in prin. huius confid. dixi. Eloquentia mul
 tas vrbes constituta sunt, plurima bella restincta,
 feruissimæ societates sanctissimæ amicitia com
 parata: Eloquentia mortales immortales efficiũ
 tur. Meritò itaque flexanima, & omnium Regina
 omnium oratio à doctissimis nuncupatur. Cuius tã
 tum est dignitas, tanta maiestas, vt Duce Eloquentia
 ipsi similibus esse videamur. Et homines eloquẽ
 tes (quos oratores nominantur) tantũ reliquis ho

minibus præstare creduntur, quantum homines
 bestijs anrecellunt. Nihil medijs fidius eloquentia
 diuinius reperiri potest, nihil consummato ora
 tore præstantius. Et quanti olim fuerint in pre
 tio, & æstimatione artes (maximè oratoria) scri
 bit Bud. in libr. 2. de assè; & partibus eius. & G. Be
 nedicti in proœ. rep. c. Raynutius. de testam. in an
 tiquis. Sed in oratione hæc requiruntur: Acumẽ
 Dialecticorum, sententiã Philosophorũ, verba
 prope Poëtarum, memoria iuriscultorũ, vox
 Tragœdorum, & gestus penè summorum Artifi
 cum: Ex quibus omnibus alijs de per se est præfe
 rendus. ita inquit Bud. in l. 1. ff. de iust. & iur. Si qui
 dem, & de ipsis oratoribus saepe fit mentio in li
 bris iuriscultorum, eorũ etiam dicta & sen
 tentias approbando, vt in l. aur facta. §. qualitate.
 ff. de pœnis. Vbi allegatur & dicitur Demosthe
 nes apud Græcos maximus orator. Et de Cicero
 ne flore, & tuba Romani eloquij fit mentio in le.
 Ciceto. ff. de pœnis: & in l. Fulcinus. §. quid sit au
 tem. ff. quibus ex causis in possessio. eat. & in l. in
 qua sti. ff. ad legem Iuliam maicstatis. Et, vt semel
 finiam, concludit Beroald. in sua declamatione, qd
 orator Philosopho, & medico est anteposendus.
 sic quod credibile est, vt ait, post peroratum cau
 sam à tribus fratrib. coram ipsis iudices cõcordi
 consensu omnibus sententijs simul pronunciaffe
 pro oratore. Illique adiudicasse paternam hæredi
 tatem. & hæc partem fouet ipse Beroald. cum esset
 orator exactissimus, & tora dignitas dicendi fuisse
 existimatur, præcipuè in Cathedra.

Textor in sua officina sub rit. oratorum quorũ
 dam nomina, scribit plures oratores fuisse: sed fe
 rè omnes per eum nominati erant pagani, & infi
 deles. Et cum nullos Christianos adnumeret, li
 cet reperiantur plures, etiam ita excellẽtes, vt Pa
 gani: Ideo illos oratores Christianos hic describe
 re volui. & sunt sequentes:

- Dionysius Arcopagita Parisiorum Episcopus.
- Dionysius Episcopus Corinthi.
- Quadratus Apostolorum discipulus, & Athenarũ E
 piscopus.
- Aristides Philosophus.
- Philocrates Ephesiorum Episcopus.
- Ignatius Episcopus Antiochenus post beatũ Petrum.
- Polycarp' 1o. Apostoli discipulus, Smyrneæ ciuitatis
 Episcopus.
- Egesippus Historicus, & Martyr.
- Philippus Episcopus Cretensis.
- Basilius Episcopus Cesareæ Cappadocia.
- Pantæus Philosophus.
- Gregorius Nazianzenus.
- Athanasius.
- Pamphilus Martyr.
- Ioannes Chrysostomus, id est, os aureum.
- Ioannes Damascenus. Ioannes Castanus.
- Damasus Romanus Pontifex.
- Hilarius Pictaen. Episcopus.

DECIMA PARS

Iustinus rhetor, & martyr.
Apollonius rhetor Romanus.
Irenæus Episcopus Lugdunensis.
Cyprianus Episcopus Carthagenensis.
Isidorus Episcopus Hispalensis.
Ambrosius Mediolani Præsul.
Hieronimus Cardinalis.
Augustinus Hipponensis Episcopus.
Gregorius summus Pontifex.
Fortunatus. Leo Papa.
Fulgentius Episcopus Ruspensis.
Hilarius Arelatensis Episcopus.
Sidonius Auernorum Episcopus.
Boetius.
Bernardus natione Burgundus.
Anselmus.
Petrus Damianus.
Petrus Comestor.
Petrus Alphonsus.
Franciscus Petrarcha. Bocatinus.
Pius Pontifex II.
Bessarion Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, & Constanti-
nopolitane Patriarcha.
Paulus centum Apostolus.
David Regius Propheta.
Salomon sapientissimus Rex.
Ieremias Propheta sanctus ab ytero.
Iob in aduersis patientissimus.
Prudentius hymnorum scriptor.

Hic tenim fuerunt oratores maximi, & Christiani, quos nominat, & refert Reuerendus quondam pater dominus Petrus Rolin Canonicus, & Archidiaconus Heduenfis, sanctæ sedis Apostolicæ protonotarius, & Cuius noster Hedu. in suo excellentissimo libro, quem composuit in defensionem artis oratoricæ, in i. par.

Nam etiam (vt ait Cassiod. in expositione Psalterij) Omnis splendor rhetoricæ eloquentiæ, omnis modus Poeticæ elocutionis, qualibet varietas decoræ pronuntiationis à diuis scripturis sumpsit exordium. recitatus in ca. legimus. ver. in Leuitico. ibi: denique in expositione 37. dist. Ipsa quoque rhetorica pars est ciuilibus scientiæ, ait Cicero i. rhetor. c. 1. Inde Aduocati dicuntur negotia perorare, hoc est, postulando ornatiùs loqui. tex. est in l. n. c. de aduocatis diuerso. iudiciorum. In his enim non requiritur mobilitas linguæ, non celeritas verborum, non denique ea, quæ nobis non possumus fingere facies, vultus, sonus. In oratore autem acumen Dialecticorum, sententia Philosophorum, verba prudentium Poëtarum, memoria Iurisconsultorum, vox Tragædorum, gestum penè summo citatiorem non sanè displicet adhibere. Educendi deinde dictio est ex hac domesticæ exercitatione, & vmbra tulli, medium in agmen, & in puluerem, in clamorem, in castra, atque in aciem forensis subeundus vsus omnium,

& periclitandæ vires ingenij. Et illa commentatio inclusa in veritatis lucem proferranda est. Legendi etiam Poëta, cognoscendæ Historiæ, omnium bonarum artium Doctores atque scriptores legendi, & peruoluendi, & exercitationis causa dandi, & interpretandi, corrigendi, vituperandi, disputandumque, de omni re in contrarias partes. Et quicquid erit in quaque re, quod probandum deri possit, eligendum atque discendum, & perdiscendum ius ciuile, cognoscendæ leges, percipiendæ omnis antiquitas, senatoria consuetudo, disciplina, Reipublicæ iura, sociorum foedera cognoscenda, est libandus ex omni vrbanius genere facciarum quidam lepos, quo tanquam sale conspergatur omnis oratio, vt ait Cicero, lib. i. de Oratore. Neque enim solum acienda nobis, neque procludenda lingua est, sed inueniendæ, complendumque peccatis maxime rerum iustitate, copia, & vbertate, vt idem ibi ait in secundo, hæc Luc. de Pen. in rub. de legationibus. præc. lib. 10. C. vbi etiam dicit, quod potissimum debent habere virtutem oratoriam, seu eloquentiam, & faciendâ, & quod ad huiusmodi legationis officium præcipue Iurisperiti sunt assumendi, & consueuerunt assumi, qui maxime facundia polleant.

Reperiuntur etiam plures alij Christiani oratores, qui non sunt connumerati à prædicto domino Petro Rolin, vt sunt Gregorius Turonensis, Annonius monachus (licet alij Ammonius dicant) Benedictinus, & Gallus, &c. qui elici & extrahi possunt ab historiographis, præcipue à Collectanea de scriptoribus Eccle. quos hic inserere potius esset fastidiosum quam vtile, ideo recurritur ad illam.

Ex quibus cognosci potest, quod satis absurde dicit Antoninus Florentinus omnes artes, & liberales, & mechanicas inuentas fuisse ab infidelibus, & reprobis hominibus cum si bene consideretur, omnes scientiæ, maxime principales fuerunt inuentæ à viris honestissimis, & à Deo approbatus. Primo, ipse Deus caput, & autor est totius eloquentiæ, scientiæ & sapientiæ, vt plene in d. legimus. circa fi. 37. dist. Secundo ab Adam omnes scientiæ inuentæ & demonstratæ fuerunt. Nam etiam Iosephus in 1. antiq. tradit liberos Seth, Adæ filij, in duabus columnis disciplinam rerum cælestium à se primo inuentam conscripsisse, & sic constas ante diluuium Noe omnino vsus extitisse sacrarum, & scientiarum. Post vniuersale diluuium quo homines perierunt, etiam literarum monumenta deleta fuerunt. Noe literarum animæque rationem restaurasse, atque Prophetas: vt Abraham, Moysen, Eudram scribam legisque doctorem instituisse, & introduxisse tempera: bitratuque. Et in testam. prop. et adduco Polydorum de inuentoribus rerum, lib. 1. c. 6. Et sic theologia à Prophetis, ars etiam oratoria à Danie, Salomone, Ieremia,

plurisque alijs inuentæ sunt. Et nullus alius
Dauidem fuit elegantior eo, quicquid senti-
ent oratores, & Historiographi. de alijs verò suo
dico dicemus.

Sciendum est etiam, quod intentio Principis
ut oratores maximè legum, ditissimi efficiantur.
text. in proc. s. for. m. s. nos verò. ibi, ditissimi
oratores efficiantur, iam supra allegato. Ad
etiam facit lex per hanc. s. lxxcentis. C. de ad
ocatis diuerfor. iud. & leges neque in paupertate.
tate, neque mori in anxietate permittunt. text.
anthen. de hæredib. & Falcidia, collatio. i. vnde
dicitur:

Viris ars, decretament, lex lucra ministrat.

Præficem Moyses, thalamos medicina subintrat.

Et iterum. vt notatur in d. s. nos verò.

De Galenus opes, & sanctio Iustiniana.

Ex alijs paleas, ex istis collige grana.

Et Proverb. as. dicitur. De fructu oris viri reple
center eius, & gemina laborum ipsius sa-
terebunt eum. & 12. c. de fructu oris sui vnusquis-
que replebitur bonis. & hoc habet eruditio, & ta-
pernia, quod vitam tribuit possessori suo. Ex cle.
& Proverb. 8. In vijs iustitiæ ambulo, vt ditem di-
gentes me, & thesuros eorum repleam. & cap.

1. Anima quæ benedicit, impinguabitur. Ipsa
quoque iura nimis appetunt literatos honorari,
& curari, vt in c. de multa. in fi. de præbendis in an-
quis, & Proverb. c. 8. dicit Sapièria, Mecum sunt
gloria, opes supernæ, & iustitia.

Vadragesima quinta consid. Ars Poëtica lau-
dabilis est, ipsique Poëtæ laudandi sunt, Et
in laudem illorum plures enauigauerint: ta-
m copiosius, & præclare de his disseruit Beroal-
dus in oratione habita in enarratione Lucani, vbi sic
construit: Poëtica in primis sacratissima est, quã
primariam quandam Philosophiam esse
videntur. quæ à cunabulis viuendi formulam
doceret, quæ mores, quæ affectiones ostende-
ret. Quæ res gerendas cum iucunditate præcipe-
ret. vt dicitur ait Horatius:

Op pueri tenerum, balbunq, Poeta figurat.

Mox etiam pectus præceptis format amicis,

Instruit exemplis, inopem solatur, & agrum.

Quapropter ciuitates Græcorum eruditissime
in pœssi in primis crudiebant, solum Poë-
tam sapientem esse dicentes. Et vt diuus August.
testatur, Poëtæ theologi dicti fuerunt, cum de
immortalibus diuinitus multa scriberent.
Quales Orpheus, Musæus, Linus fuisse com-
mune. Quippe artis Poëticæ studia, vt scribit
Cicero, ad adolescentiam alunt, senectutem oble-
ant, secundas res ornant, aduersis solatium præ-
bent: Oblectant domi, non impediunt foris,
pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

huc accedat, quod decor Poëticus exerceatur

ab oratore, vt testis est Corne. quod oratori lectio-
nem Poëtarum plurimum conferte Theophras-
tus affirmat, vt hinc ante in præc. consid. aliquid di-
ctum est, apud quos in rebus spiritus, in verbis sub-
limitas, in effectibus motus omnis, & in personis
decor exprimitur: ideoq; in hac lectioe ipsè Ci-
cero existimat esse quietendum, atque omnem
loquendi elegantiam expoliri augeriq; Est enim
finitimus oratori Poëta, suntq; inter te cognatio
ne quadam coniuncti.

Denique, vt Cicero ait, se à summis hominib.
eruditissimisq; accepisse. Cum caterarum re-
rum studia præceptis consentiatq; doctrina: Poë-
tæ solipsa natura valent, & mentis viribus exci-
tantur, & quasi diuino quodam spiritu inflam-
mantur. Vnde Plato ille diuinus scribit lib. 3. de legib.
Poëtarum genus esse diuinum. & ab eodem dicitur
in libello de furore poëtico, Poëtæ diuino in-
stinctu concitatos eundem furorem interpretib.
insundere, imitariq; magnetis lapidis naturam,
qui non solum ferreos annulos trahit, sed eadem
trahendi vim ipsis annulis latenter insinuat. Ori-
genes quoq; in libris Ecclesiæ, quibus ritulus est,
Peri archon. virtutem quandam esse docet spiri-
tualẽ, quæ Poëtam inspiret, cuius inspiratione
Poëtæ replentur. Platonis, Origenisq; senten-
tiæ astipulatur Ouidius, sic scribens:

Est Deus in nobis, agitante calefcimus illo.

Et alibi:

Est Deus in nobis, sunt & commercia cæli,

Sedibus athereis spiritus ille venit.

Idcirco merito Poëtæ præsci sacros intitularunt.
Vnde ab eodem scribitur:

At sacri rates, & Diuum cura vocatur.

Et Calphurnius in Bucolicis ait:

Ille fuit rates sacer.

Et Lucanus:

Osacer, & magnus ratum labor.

Ennius verò sanctos Poëtæ appellat, qui quasi
Deorum aliquo dono, & munere præditi esse vi-
deantur.

Hinc est, quod Poëtæ antiquitus in maxima ve-
neratione, maximoq; precio habebantur: quod à
Principib. fouebantur, quod à Regib. ditabantur,
quod ab omnib. certatim amabantur. Vnde ob-
id vere & pulchre canit Naso:

Cura Ducum fuerant olim Regumq; Poeta,

Præmiaq; antiqui magna tulere chori.

Sanctaq; maiestas, & erat venerabile nomen

Vatibus, & large sapè dabantur opes.

Nam vt hic ante in 7. consid. scriptum est. Cha-
rus fuis Scipioni Africano Ennius. Charus Archi-
as merito atque Lucullus. Cherilū Poëtam quanti-
uis ignobilẽ in delictijs habuit Alexander. Vir-
gilium fouit Augustus, cuius versiculos cum in
Theatro Pop. Rom. audisset, surrexit vniuersus,
præsentem, spectantemq; Virgilium, tanquã Au-
gustum

DECIMA PARS

gustum veneratus est. Horatium Mecenas adamauit. Tibullum Messalla dilexit. Papinium Domitianus aureo Palladio coronauit. Ausonium Gratianus consulari decorauit. Neque solum uiuentes Poëta, qui honorificentius vates dici existimantur, sed etiam defuncti venerabiles extiterunt. Si quidem Alexander Magnus, cum inter spolia Darij Persarum Regis seruiolum cepisset, auro, gemisq; ac margaritis preciosum, in colibros Homericos reposuit, vt preciosissimum humani ingenij opus opere ditissimo seruaretur. Idem Homerum adeo diligebat, vt eius Iliada, quod diuinum poema edidicerat, quod viaticum rei militaris appellabat, noctu sub puluino, vna cum pugione subijceret, & ira cum Homero Poëtarum Principe vigilabat, cum Homero dormiebat. Idem Pindari inter Lyricos Poëtas praestantissimi, familiaria ac penatibus parci iussit, cum Thebas euerteret. Alter verò Alexander, qui Romano praefuit Imperio, Virgilium adeo admirabatur, vt eum Platonem Poëtarum vocaret, eiusque imaginem in Latario consecraret. Quinetiam Aelius Verus Romanus Imperator Martialem Epigrammaticum Poëtam, suum Virgilium nuncupabat. Quod & de Fausto apud nos factum est, qui Poëta Regius, saepeque regineus dictus est temporibus Caroli VIII. Ludouici XI. & Francisci. hodie moderantis Francorum Regnum, & ab eis optime stipendiatus semper extitit.

Huc adde, quod etiam Dijamatores, vltioresq; extiterunt Poëtarum: Si quidem Apollinis oraculum, vt inquit Eusebius Pamphilus, Euripidem laudibus in caelum tulit, & Archiam tanquam sceleratum, ac profanum iussit exire de templo, quod Archilochum Poëtam interfecisset. Sophocles quoque tragici coturni Principem Liber pater tanquam delicias suas sepeliri iussit.

Præterea Poëta quadam suauiloquentia adeo sunt dulces, vt non legantur modo, sed etiam ediscantur: quorum autoritas tanta est, vt illorum dicta pro certissimis testimonijs habeantur. Nam & Plato, & Aristoteles Principes Philosophorum Homeri, aliorumque Poëtarum carminibus suas sententias, & sua dicta saepe corroborant.

Quin etiam Iuriscōulti illi sanctissimi in libris sctorum, frequenter allegant Poëticos versus. Maxime in leg. 1. §. sed an. vbi ter fit mentio de versibus Homeri. ff. de contrahen. emp. & vend. & in §. ite precium. cum §. sequi. in st. e. titu. & in l. aut facta. §. si. ff. de pœnis. vbi Homerus præcipuus Poëtarum dicitur, & in l. non facile. §. atq; ibi, viri foror. ff. de gradib. & de Virgilio fit mentio in l. in tantu. in fi. ibi restis in ea est Virgi. ff. de reru diuisi. Verum etiam in leg. qua extrinsecus. in princip. ff. de ver. obli. apponuntur hæc verba Virgilij, *Arma virumque cano.* & in plerisque alijs locis citant testimonia Poëtarum.

In decretis quoque Virgilij carmina afferuntur,

vt in e. nunquã de conse. dist. 5. & ibi in c. legimus Horatius allegatur. item Lucan? in c. nec mirum. §. magi. 21. q. 6.

Et Apostolus Paulus vs electionis, Tuba Evangelij, & sanctarum scripturarum armarium, vates studiosè legisse videtur. Qui (vt habetur in Epistola ad Titum) illum versiculum Patrodis Poëta recitat: Creten ses semper mendaces mala bestia, & ventres pigri. Et apud Athenenses in Areopago, hoc est, Martis curia disputans, lud Arati Poëte inducit: In quo vitium, moerur, & fumus, habetur Actuum 17. Præterea scribitur Exodi 3. & 11. & recitatur in cap. legimus distin. Dominus præcepit Israëlitis, vt Argenti argento spoliarent, Tropologicè intelligens, vt argentum, id est, eloquentiam apud Poetas tantam colligerent, possiderent, in vitiumque salutariae eruditionis applicarent. vt dicit tex. in di. e. legimus.

Dauid quoque ille Psalmographus Pfalterium numeris Poëticis concinnauit. Quod (vt inquit Hiero.) in morem Horatij, & Pindari, nunc iam bobocurrit, nunc alcaico personat, nunc sapphico tæmet, nunc semipede ingreditur.

Denique Esaiæ, & Iob, & Salomonis luculentissima volumina hexametris versu. (vt Iosephus & Origenes scribunt) apud Hebræos composita decurrunt. Quinetiam, vt Cassiodorus attestatur, recitatus in d. c. legimus. Omnis poëtica eloquentia à diuina scripturis sumpsit exordium, adeo musica, vniuersitas, leporeque poëticus existimatus est omni esse suauitate refertissimus, adeo Carmina modulata numero si placuerunt, vt Deos existimarent esse placabiliores si eos versibus adorarent, & carminibus precarentur, Vnde ab Horat. dicitur:

Carmine Dy superi placantur, carmine manet.

Et nota minus vere quam forcu de ait Lucet.

Culpe re quies hominum, Diuumq; voluptas.

Igitur sanctum ac venerabile nomen Poëtarum, qui Principibus chari sunt, qui fouentur à bonis, quorum carmina ediscuntur à literatis. Quorum versus terribilissimi aures Deorum mulcent, eosque exorabiles mortalibus faciunt. Qui quibusdam figmentis adumbrari multa saluberrima precipiunt, adhoriantur: sententias è penetralibus Philosophiæ depromptas sub velamento quodam inserunt, mentes nostras optimis consilijs frequenter instruunt, & vt testis est Manlius:

Omne genus rerum docti cecinerunt Poeta.

Item lingua ornant, faciundiam augent, & succellentilem verborum faciunt copiosissimam.

Denique solis penè Poëtis daruni est, vt ad laudandum & vituperandum pariter sint accommodati: & quemadmodum immortalis laude donantur illi quos versibus extollunt, amant, ita inde debili illi notantur infamia, quos maledicis carminibus insectantur. Meritò nos admonet Socrates Platoni-

Maronius, vt diligenter caueamus, ne Poëticum
nomen quempiam nobis infensum habeamus.
Et Principes quos verbis ornant, Diui seu
mortales efficiuntur, quod Horatius sic exprimit.

*Dignum laude virum musa vetat mori.
Celo musa beat.*

Itac Beroal. vbi supra, vbi etiã excusat Poëtas,
quod iudicia atq; amatoria carmina cantare, & de-
promere videntur.

Budæus verò in suis annotationib. in le. i. ff. de
contrahen. emp. plura de laude Poëticae expla-
nat. Etiam F. Patritius in lib. 2. de institutione Rei
publicæ, tit. 6. ait, quod Poëta in ciuitatibus te-
pore sunt, & honore a claudē decorandi, qui cõ-
mendati sunt omnibus esse debēt. Cum propter
eorum raritatem (nihil enim rarius in omni ho-
mīnū quo optimo Poëta inueniri potest) tum
propter ingenij magnitudinem diuinam q; natu-
ram, vt supra dictum est. Igitur (vt post plura omif-
per ad terribi Patritius) Poëta ab optima ciuita-
te recipiendi & alendi sunt, cum viles admodum
sacernantur. Quid enim grammaticæ sine Poë-
tarum pertractatione eruditionis haberet? Ver-
borum elegantia, linguæ proprietates, suauis trãsla-
tiones, verborum sententiarumq; licentia, quæ
orationes, quasi stellis quibusdam ornant, nõne
Poëta inuenta, & suis locis collocata ac di-
stantia sunt? Qui verò scripserint in poësi tam Græ-
quam Latinā, vide per Textorem in sua officii
tit. de Poëtis Græcis & Latinis. Vbi ferè in fi-
nos connumerat. Sed inter Græcos excellentior
& Homerus, & inter Latinos Virgilius, pro quo
etiam sed ius, in fi. de iure nat. gen. & ciui. in in-
st. lib. & Beroal. de re rustica, hoc est, in oratione
habita in enarratione Georgici carminis. Et de
inde vniuscuiusque satis succinçdē ibi describit in-
st. Textor.

Sed de Poëtarum Comicorum Latinorum gra-
tione & ordine dignitatis autore Aul. Gellio noctū
Comicorum lib. 13. c. 24. Sedigitus in lib. quem scri-
bit de pueris, & quem præfate ex omnib. cæteris
per. ac deinceps quo quæque in loco, & honore
per his verbis, suis dēmonstrat:

*Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam Poeta comico cui deserant.
Eum (iudiceme) errorem dissoluam tibi,
Vt contra si quis sentiat, nihil sentiat.
Cecilio palmam statuo de comico,
Petrus secundus facile exuperat ceteros.
Dum Nauis qui seruet precio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Lacinium, facio Atilium.
In festo consequitur hos Terentius.
Terentius septimum, Trabea octauum obineet.
Nemo loco esse facile facio Lucium.
Allo decimum antiquitatis causa Ennium.*

Quadragesima sexta consideratio. Historici
etiam in ciuitatibus recipiendi, & inter alios
literatos laudandi sunt. Quoniam (inquit Beroal-
dus) in oratione per eum habita in enarratione
Titi Liuij, cuius verba transportare curati. Cum
omnium disciplinarum cognitio vtilis atque iu-
cunda mortalibus sit: Historiæ cognitionem, me-
dius fidius vtilissimā iucundissimamq; esse cen-
seo, ex quo cum multum omnibus scriptorib. de-
beamus, qui non sibi, sed etiam posteris vixisse
creduntur, plurimum profecto historicis debere
nos non possumus inficiari, quorum labor ac in-
dustria effectum est, vt omnium ætatum, omni-
um gentium, omnium populorum res gestæ, om-
nia præclara facinora scirentur à nobis, intelli-
gerentur, & cognoscerentur: vt cuncta illustrissi-
morum virorum dicta factæue memoratu digna
contueri, ediscere, & recordari liceret, qua quid-
dem re nihil pulchrius, nihil iucundius, nihil ma-
gnificentius, excogitari posse contenderim.

Etenim (vt à Cicerone scriptum est) nihil carum
rerum scire, quæ antequam nãlceris factæ sint, hoc
est, semper esse puerum. Cognoscere verò res ge-
stas, antiquitatum, explorumq; memorabilium
habere notitiam, vtile, decorum, laudabileq; ac
propè diuinum est.

Senibus ideo maior autoritas & fides est, Quo-
niam ob longam ætatem plurimas res nosse, ac vi-
disse creduntur, & in antiquis est sapientia, & in
multo tempore prudentia. Job. 12. Ad hoc Iuueni-
bus cognitio historiarum valet, vt etiã antea cõ-
seculis vixisse videantur, & illi profecto adolescen-
tes, qui historias habeant ad manum & exempla
illustrium virorum in promptu, tanto senib. sunt
anteponendi, quanto plura negotia complecti-
tur historia multarum ætatum, quã faciat homi-
nis vita longissima.

Accedat, quod qui bonus orator esse affectat, in
primis abundare debet exemplorum copia. & le-
gisse atque nosse quam plurima. Nam cum histo-
ria testis sit temporum, lux, & Euangelium verita-
tis, magistra vitæ, nuncia antiquitatis, nihil am-
bigitur, quin orator optimus esse non possit, nisi
fuerit vetustatis, explorumq; cognitione instru-
ctissimus, Nisi historias perinde ac vngues suos ha-
buerit exploratissimas: quoniam, vt inquit Quin-
tilianus: Historias alere orationem molli quodam
ac iucundo sicco.

Præterea operæ pretium est, teste Liuij lib. 1. in
voluminibus historicorum cuiusque exempli do-
cumento, velut in monumento insigni posita
contemplari, intueri. Vnde quæ sectanda sit de-
promere, ac nobis proponere ad imitandum, quæ
fugienda cauere possimus: quia (vt vere inquit
Diodorus) pulchrum est aliorum erroribus vi-
tam nostram in melius instruere, & quid appe-
tendum, fugiendūne sit ex aliorum exemplis posse
cogno-

DECIMA PARS

cognoscere, vnde merito Demetrius Phaler⁹ Prolemæum Regem subinde admonebat, vt libros de Imperio Regnoq; compositos legeret sæpissimè. Quoniam, quæ amici timent Principib. dice re aut demonstrare, ea in libris scripta reperiuntur: hoc est, in cognitione rerum, salubre atque frugiferum scire quib. art. qua disciplina, quib. morib. maxima Imperia orta sint, maximi Imperatores nomē sibi immortale comparauerint. Et ediuerso quā vitiorum sentina infecta amplissimi regna collapsa sint.

In summa, Historia ad id, quod honestum & utile est, capessendum inflammat, incitat, detestatur vitia, probos extollens, improbos deprimens, prout de legibus dicitur in l. i. circa prin. ff. de iust. & iu. Historiæq; (vt ait Vitruuius) per se tenēt lectores, cum habeant nouarum rerum varias expectationes.

Cæterum, cum omnes Historici sint legendi, ediscendi, scriptores potissimum Latini, rerumq; nostratiuum enarratores sunt colendi, & legendi, quod Historici Latini sanctiores, varijque Græcis scriptoribus fuisse existimantur, teste Satyrico, qui ait: Quicquid Græcia mendax audet in historia. Annales ideo illorum legamus, qui monumenta rerum gestarum recta, in corrupta, integra atque fideliter conscripta reliquerunt, primam illam in primis obseruantes legem historiæ, quæ præcipit, ne quid falsi dicatur. Etenim dempta ex historia veritate, ita narratio omnis inutilis, ac penitus inuicæ efficitur, sicut corpus aui mantis inutile fit oculis effossis: vt scribit Polyb. hæcenus Beroald.

Ex quibus satis clare concludendum est Historicos esse laudandos & honorandos, atque Latinos Græcis anteponendos. Et ibi Beroaldus in tercairos multum laudat Titum Liniuum, sed in Epistola per eū habita in declaratione Salustij ait, quod Salustius ob elegantiam inimitabilem que in scribendo breuitatem, assequutus est primas inter historicos partes: teste epigrammatico Poëta, qui sic inquit:

*Hic erit, vt perhibent doctorum corda virorum,
Crispus Romana primus in historia.*

Ex cuius oratione nil demi sine detrimento sententiæ potest, vnde non immerito dicit Macrobius Salustium in genere dicendi breuissimo dominari.

Sed attende, dicit insuper Aug. lib. i. suarum orationum in oratione de laudibus historicorum, & oratorum, quod magna seniper apud præclaros Principes ac populos non modo Græciæ ac Latij, sed etiam cæterarum totius orbis Nationum atq; gentium laude & gloria digni habiti sunt gestarum rerum scriptores, qui vel Historias, vel Annales literis commendauerunt, quod plurimum, tum ad antiquitatis memoriam, tum etiam ad iu-

uandam rerum publicarum administrationem scriptorum monumenta prodesse videntur.

In tantum etiam sunt utilitatis Chroniæ, quod probant in causis decidendis, secundum Bartol. in leg. i. ff. si cer. pet. Bald. Anto. & alij in ca. mar. dilectos. extra de fide inst. post gloss. ibi in verbo, magis, & etiam gloss. in verbo transfuit. in c. per venerabilem. extra de elect. & gl. i. circa principum. in c. cum ex literis. extra de resti. in integ. & doct. in c. placuit. 16. dist. & gl. 2. in c. in nomine domini. 23. dist. & gl. in c. 1. 27. dist. & glo. in ver. do mani. posito in superscriptione c. absit. & vbiq; Dominicus notat l. dist. & glo. in verbo, regum vrb. in proemio forum. in §. hac autem tria. vt refert Fel. in d. c. inter dilectos. col. 7. vbi etiam dicit idem esse in libris historicarum quo ad facta antiqua seculorum Dominicum in c. quamuis. ante finem. 21. dist. Et vide etiam de materia domini meum Iacini d. l. i. ff. si cer. pet. Si vis videre nomina multorum scriptorum in historia, recurre ad Textor. in sua officina in c. historiographi pleriq; Græci & Latini.

Quadragesima septima consi. Ars grammatica, etiam laudanda est, quæ in Republica est multum necessaria, cum sit fundamentum omnium liberalium artium, vt dicit Isidorus lib. i. Etymologia, c. 4. Ideo grammatici ponuntur, & describuntur ante oratores, vt habetur in l. grammaticos. 1. & 2. C. de profess. & medi. li. 10. Nam orator sine grammatica esse non potest, & tamē grammaticus esse potest sine oratoria.

Et vt dicit F. Patritius lib. 2. de institutione Reipublicæ tit. i. in fi. quod fundamentum omnium disciplinarum est grammatica, proinde (vt inquit) videndum est, vt solida sit: si alias res edicere volueris, quandoquidem inconcinna, & rudes admodum reliquæ doctrinæ videntur, quæ infantes sunt, & barbaro eloquio hærentes. Grammaticæ Romani tanti sececurunt, vt in triuijs eam exfernatu cons. publica mercede doceri edixerunt: quo circa triuialis scientia diutius nuncupata est. Horaturque ibi Patritius Reipublicæ præfides, vt curent, & publica quidem mercede, vt singulæ queque doctrinæ præceptores habeant, & de ipsis mercedibus, vt constituentur & soluantur. Prædictis etiam aliorum studiorum liberalium præceptoribus cognoscit præses prouinciar. tex. in l. i. & ibi glo. i. fin. de varijs & extraordinarijs cognat. optiuus tex. in l. medicos, in fin. C. de professoribus & medicis. libr. 10. Et inter alios sint egregij professores grammaticæ: & nō tantum licet iste d. etiam moribus probatissimi. Cui etiam tales excellere alios oportet moribus primum, deinde scientia, vt dicit rex. in l. Magistros studiorum. Cod. titu. l. vnica. C. de studijs liberalibus Urb. Romæ. §. oratores. libr. 11. Et sunt inuicem ab omnibus munus publicis, & ciuilibus, & personilibus ciuitatis, vt dicit text. in l. medicos, & maxi-

archiatros. vel exarchiatris grāmaticos,
professores alios literarum & doctores. C. eod.
de professoribus. vbi patet, quod grammatici
in ordine literæ ante legistas. Etia sunt
in tutela & cura. l. si duas. §. grammatici.
ff. de excusatio. tutorum. concordat tex.
item Romæ. in fit. eod. tit.

adde etiam: quoniam, vt dicit text. in ca. si
artem grammaticam. 38. distinct. grammati-
corum doctrina etiam potest proficere ad vitam,
fructu in meliores vsus assumpta. Et in his ar-
tibus, gloriosa adoleſcentia edocenda
& commendanda est, vt ad profundiores & meliores
ſcientias & doctrinas ascendere valeant. facit text.
oratores. supra allega. Et non sunt ferendi (te-
stis Quintiliano in lib. de arte oratoria) qui artem
grammaticam, vt tenuem ac ieiunam cauillatur:
que si fundamenta fideliter icerit, quicquid
superflueris finaliter corruet, necessaria pueris,
vnde schibus, dulcis seecretorum comes. Et Au-
gustinus ait, quod grammatica est scientia qua a-
liam artem aperiantur, & qua clausa ceteræ clau-
ditur. Ex quib. & multis alijs eam plurimum ex-
cellit Ioan. Ludouicus Viualdus de monte Regali
in opere Regali de persecutionibus Ecclesiæ,
persecutione 10. & vt dicit, est prima, non ta-
men ordinis dignitatis, sed necessitatis.

Qui autem fuerint grammatici, & qui in gram-
matica scripserint, vide per Textorem in sua offi-
cio in c. grammatici.

Vadagesimanona consideratio. Dialectica et-
iam est laudanda & commendanda. Cum
nulli philosophorum eam eloquentiæ comi-
dicant. Aristoteles vero æquilancem. Hinc o-
portet F. Patritius lib. 2. tit. 5. in libr. de institutio-
ne publicæ, eam ciuili viro non negligendam,
quod iter ad alias quæseunque disciplinas a-
perire videtur, tū, quod ingenium
ad ad veritatem cernendam maximas vires
hæc cernitur.

Nam, cum duo sint orationis genera, alterum
perpetuum cui oratoria præest, alterum concisū,
dialectice, vtrumq; necessarium est, vnū pro-
pter alterum persuadere volenti. Licet primum
magis ciuile esse videatur, quando suadendo
ad aduocandum, molliori quadam via animos in
sententiam suam alliciat, hoc vero secundū ma-
gister querere videtur, quod probare nititur: &
vnde concisū seu truneatis orationibus nos
sententiam suam rapit, cogitq; ea lateri verbis,
nonnunquam animo nullo modo assentiri
possumus: hastamen discipline Zeno adeo con-
stituit, vt hæc conuulsione in pugnam manus, illam
vnde explicitè, ac planè simile esse diceret: vt eunq;
an sit, rhetoricem sine dialectica imbellem,
vnde etiam sine rhetorica rudem omnino,
vnde etiam linguem esse arbitrat. Ex quo iuuenes
vnde etiam vtili indulgeant, quo melius diffi-

nire ac diuidere valeant, & sua acrius probare, alie-
na verò fortius infringere possint: vtique ad alias
disciplinas parati magis accedant.

Et licet quodammodo, vt ait Hieronymus su-
per epistolam ad Titium recitatus in ca. si quis ar-
tem. 37. distinct. Si recte loquendi rationem ha-
beat, & inter vera & falsā diiudicet, non improbe-
tur ab Ecclesia. tamen, quia non multum placuit
Deo patri, filio, & spiritui sancto, vt in c. omnem.
ea. distinct. & dialecticorum sophismata sint ten-
dicula, & phantasmata, & vmbra quædā & imagi-
nes quæ cito pereunt, & resoluuntur, vt in c. vnico.
ea. distinct. Ideo aliter circa laudem illius non in-
sisto.

Probat tamen certis rationibus Io. Lud. Viual-
dus in suo opere Regali, in tractat. de persecutio-
nibus Ecclesiæ Dei in decima persecutiōne, quod
Theologus tenetur scire Dialecticam, quam ibi
probat esse necessariam theologo, & eam laudat,
vt videre poteris.

Sophiste etiam, seu dialectici, in ciuitatibus ha-
bendi & admittendi sunt, pro quo rex. in l. vnica. C.
de studijs liberalibus vrbs Romæ. §. oratores. lib.
10. Et sunt immunes, vt grammatici & alij profes-
sores, de quibus in præcedenti consideratione.
per l. medicos. C. de profes. & medi. lib. 10. Eo tam-
en excellere oportet moribus, & sciendia. l. ma-
gistros. C. eod. tit. facit tex. in l. vnica. C. de profes-
sibus qui in vrbe Constantinopolitana docen-
tes. lib. 12.

Quadragesimanona consideratio. De scien-
tijs mathematicis, præcipuè de Arithmetica
tractat Cælius lib. suarum antiquarū lectiōnum.
4. c. 30. ad rem sic ait Pythagoras Italicæ Philoso-
phiæ Princeps, & eū eo multi, ac eo duce amplissi-
me astrinxerunt, absque mathematico quadri-
uio, non facile philosophiæ apicem contingi, nec
verum posse percipi. propterea, qui illud neglex-
erit, philosophari rectè non poterit: quoniam ma-
thematica disciplina, vt ibi ait. & lib. 9. c. 4. in fin.
subsellia quædam sint, ac elemēta vel gradus, qui-
bus conscendatur, altiora.

Eas verò sic nuncupatas existimat Anatolius,
quod eum ceteræ disciplinæ deprehendi, vel non
docente aliquo possint omnes: Mathematica sub
nullius cognitionem veniant, nisi præuente ali-
quo, cuius solertia & industria succedantur vepre-
ta, vel exurantur, & superciliosa complanentur.
Vnde & mathematicum in anima, sicut theoretic-
um, hoc est, speculatiuum in moralibus vocat
Plutarchus. Equidem & M. Tullius mathemati-
cos in magnarum obscuritate, recondita arte
multipliciq; ac subtili versari scribit. Sunt qui ex
demonstrationum formitate dici mathematicos
opinentur.

Cæterum, in Initio Geometria præcipuè, vt ibi
ait Cælius, & Arithmetica in mathematicarū al-
bum à Pythagora sunt aduocata, quæ ad omnē scien-
tiam,

DECIMA PARS

tiam, omnemq; disciplinam capeſſendam, has in primis commodas perſpexiſſet. Hinc & illa iucunda vox Ariſtippi Soeratici, pfluxiſſe opinatur Cælius: Qui ex naufragio in Rhodiorum litus maris in petu, & ventis aſſilientibus, cum foret excuſſus, ac in ſibi mathematicas formulas conſpexiſſet, gaudio geſtiens proſiluit, & bene ſperare comites iuſſit, quoniam veſtigia hominū noſceret. Sed enim mathematica ſpeculatio ad cogitationis acumen à Platone ſuſcepta eſt, quia eleuat animum, & ad rerum diuinarum notionem aciem mentis exauiat. Quamobrē, inquit Alcinous, niſi ſiſis iſtius gratia matheſin expetere perrexiſſimus, omnis noſtra indagatio recuſura in nihilum, eſt nudior Leberide, ac Cinclo pauperior.

Hinc F. Patritius lib. 2. de inſtitutione Reipublicæ, tit. 2. quadripartitam mathematicas ſcientiam ciuili viro neceſſariam eſſe autumat: quia, vt prædixi Pythagoras opinatur fruſtra quenquam philoſophari, qui eam non modo primoribus labris (vt dicitur) artigerit, verum omnino exhauſerit. Cenſet etenim, ſapiētiam earum rerum eſſe, quæ ſunt, quæq; ſubſtantiam immutabilem habēt veram, ratamq; cognitionem. Eſſe autem ea ſolum putat, quæ cum immutabilis ſubſtantie eſſent, neque intentione creſcerent, neq; detractiōe minuērentur, neque accidentibus vllis variarentur, ſed propria vi, propriaq; natura ſemper niterentur eluti ſunt qualitates, formæ, magnitudines, paruitates, æqualitates, habitudines, actus, diſpoſitiones, cæteraq; eiufmodi quæ corpori coagmentantur. Intelligibilia namq; omnia eſſe dicimus, videri autē corporea talia per ſe ſpectacula ſemper eodem modo inueniuntur: iuncta verò corpori variantur, quippe, quæ omnia ſuapte natura in corpora ſunt, videntq; immutabilis ſubſtantie ratione, ſed corporis contagione mutantur. Subſequenter duas eſſe ſubſtantias aſſerit: vnā continuam, alteram diſcretam: quarum declarationes ſibi vide. Et tandem concludit neceſſariam eſſe ciuili viro (quem ſapientem eſſe volumus) huius quadripartite ſcientie cognitionem.

Et, licet Cælius in loco iā citato inferre videatur primam & præcipuam eſſe Geometriam: At tamen Iudochus Clitæus in ſua epiſt. ad introductionem Arithmetice Iacobi Fabri, præponit Arithmetice, vbi ſic ait. Inter eas diſciplinas (quæ mathematica Græci vocant) duæ Arithmetica & Geometria, præcipuum ſibi vendicant locum, quod ad cæteras aſſequendas viam ſternant. Ipſiſque ignoratis, neque quæ reliquis ediſcendis præſtetur opera. Quis enim Arithmetice non edoctus, Muſicæ ſanè intellexerit? Quis item Geometriæ inexpertus, Inſpectiuam, aut Aſtronomiam propè calluerit? Quam quidem hæc duabus cæteræ matheſeos partes ſubijciuntur, ex ipſiſq; pendant. Quarum prior Arithmetice numeros abſolutos, eorumq; affectiones determinat ad diui-

norum contemplationem priſcorum iudicio commodatiſſima. Et grauiffima Pythagoræ authoritate mirum in modum illuſtrata, qui primus quidem numerorum perſcrutator habitus eſt, eorumq; indagatricem Arithmetice potestatis reliquit commendatiſſimam. Is enim ad exactiſſima diſpicienda illorum præſidio vſque adeo creatus fuiſſe creditur, vt de eo non abſurdè cecumide videatur Ouid.

*Iſq; licet cæli regione remotus,
Mente Deos adiſcit, & que natura negabat,
Viſibus humanis, oculis ea peſtoris banſit.*

Hic etiam aſtipulatur Plato, ſcribens in Epimide: Inter omnes liberales artes, & ſcientias contemplatices, præcipuam, maximèq; diuinam eſſe ſcientiam numerandi. Interrogatus item cur homo animal eſſet ſapientiſſimum, reſpondiſſe ſcribitur, quia numerare nouerit. Cuius quidem ſcientie & Ariſtoteles meminit in problematis. Et ſanè non ab re, nempe id numero, inquam, ſerum diſcernicula diſcretionesq; dignoſcere, inter animalia duntaxat homini (vt qui ſolus omnium rationis ſit particeps) conſeſſum eſſe perquam exploratum: hæc ille. Et vt reperam à loco F. Patritij præallegato, Numerorum quidem cognitio ſingulis penè artibus neceſſaria eſt, aut enim numerandum eſt digitis, aut ſcribendis numeri ſunt, ſupputandæq; rationes ad vſum ratiocinandi, qui quotidie penè ſingulis vſu venit ſine qua nullus omnino homines eſſe videntur, & in ciuiles.

Ex quibus etiam concludo Magiſtros, & in tali ſcientia expertos eſſe in ciuitatibus admittendos, & honorandos. Cum huiusmodi ſcientia non ſolum vtilis, ſed etiam neceſſaria eſſe creditur.

Quadrageſima conſiderat. Geometria iſſdem ſerè laudibus, & præconijs (quibus laudata extitit Arithmetica) laudanda eſt: quoniam etiam vt ait F. Patritius in lib. 2. de inſtitu. reip. titu. 2. Dimenſionis diſciplina artes ſingulas adiuuar, vix enim quippiam agere poſſumus ſine meſura, & turpe ad modum videbitur, in ſingulis quibusque diſmenſionibus, ancipitem fieri virum, qui in coctu hominum negotiationibusq; verſatur. Hebetis namq; & obtuſi ingenij eſt, vel manifeſta omnino negligentie, ea ignorare, quæ ſingulis quibusque horis neceſſaria ſunt. Et, vt inquit Iudochus Clitæus in epiſt. præce. conſid. alleg. Ipſa Geometria circa magnitudines earumq; proprietates verſatur, quæ à plurimis, maximè Archimede Syracuſano ſuo ingenio celebratiſſima effecta eſt. Is enim teſte Plutarcho, machinamentiſ geometricæ ratione excogitatis Marcelli Romanorum Ducis (cū Syracuſas obſidione premere) victoriam multos dies remoratus eſt. Et hanc quoque diſciplina, ad diuinam anagoge, ſeu intelligentiam quam plurimum conducere putauit antiquitas, quæ per circulos, ſphæras, triquetra, pyramidasq;

terera id genus: in primis ardua, cognituq; di-

ffima, petueſtigati poſſe contendit.
Cæterum, Geometria (teſte Cœlio lib. antiq.
c. 30. initium eſt ac metropolis cæterarum
centrarum mathematicarum. Hæc enim ſenſi-

bus inhærentes agglutinatoſq; auellit aſſidue
petueſtigatq; ad intelligibilem, æternamq; naturam,
cuius contemplatio ſit Philoſophiæ finiſ.

Nam etiam Deus ſatis approbat hanc ſenten-

tiam, curi ipſe ſolus menſus eſt pugillo aquas, &
cæſos patino ponderauit, qui appendit tribus di-

gitos moleni terræ, & librauit ponderem ontes &
cæſes in ſtatera, vt habetur Eſaię 4. c. & iterum 48.
c. Manuſ quoque mea fundauit terram, & dex-

tera mea menſa eſt cœloſ. Ita ait Io. L. Viualduſ in
ſuo pete regali de perſecutionib. Eccleſiæ in 10.
peric. vbi laudat Geometriam, dicens talem do-

ctrinam videri neceſſariam theologo, cum etiam
ſecur Sap. 11. Omnia in meſura, numero, & pōn-

ere diſpoſuit Deus: vt amplè infra in 12. parte, in
conſid. dicitur: Et ars ſcientia liberaliũ artium
magister edocenda eſt: quia peteam diuina ma-

niſtrantur. c. de quibuſdam. 37. diſti. Et quemad-

modum artes liberales ad virtutem non perdu-

cos quam Romanos in conuiuijs poſt cœnam ly-
ra circumferebatur, qua laudes atq; virtutes viro-
rum fortium canebantur, quam cum olim The-
miſtocles in epulis recuſaſſet, habitus eſt indoctior,
teſtis eſt Cicero in Tuſculan. contra laudatus Epa-
mino ndas Thebanuſ, quod citharizare, & canta-
re ad chordarum ſonum eſſet eruditus. Socrates
quoq; iam ſenio cōſectus, inſtrui lyra nō erubuit:
Et Plato, ciuili viro quem politicum vocat muſi-
cam ctedit eſſe neceſſariã. Et Ariſtoteles in politi-
cis dicit Muſicã inter diſciplinã illuſtres eſſe col-
locatã, quam vna cū literis, & gymnãſtica ado-
leſcentes priſcis temporib. diſcere conſueuerunt.

Et hæc à teneris annis didici in gymnãſijs: quia
olim & tempore meo præceptores, & gymnãſiar-
chæ hiſ in hebdomada poſt prædium, loco ſolatij,
& recreationis muſicam docebant, quod hodie
male obſeruatur: ſed hoc contingit, quia ignari
ſunt illius ſcientiæ. Ideo non eſt in honore quem-
admodum ſuit & eſſe debet.

Deniq; F. Patritiuſ in præſatione de inſtitutio-
ne Reipublicæ dicit, quod libera ſunt hominum
ingenia, & quiſque ad ea ſtudia incenditur, quæ
patria conſuetudine laudatur. muſices laus in om-
ni Graciã quãmaximã habebatur. Nec quiſ-
quã ſatis egregiuſ, ſatiſq; eruditus videri poterat,
qui cuiuſmodi diſciplinæ experte eſſet, quocirca eã
in ſenectute didici, vt dixi. quam quidem ipſe So-
crates apud Platonem tantifacit, vt ad eius nume-
rum pleraq; in Republica conſtituit, & mutatio-
nem quoq; harmoniã, ſeu muſices deterrimã,
periculoſamq; Reipublicæ arbitretur. Hęc etiam,
& plura recitat idẽ Patritiuſ lib. 2. ti. 2. & Cœliuſ li.
antiq. 2. c. 20. in prin. vbi etiam
recitat: quod Lycurguſ, quamuis duriffimã Læ-
cedænoniſ ſuiſ leges iniungeret, muſices tamen
ſtudio egregiè videtur amplexatus, quando ipſam
hac natura parens impertuiſſe animaduerti-
tur, quo trãſmitti laborum onuſ moleſtiſſimum
procliuiuſ poſſet. Remigem, vt Fabiuſ inquit, can-
tuſ hortatur, & ſingulorum fatigatio quamlibet
ſe rudi modulatione ſolatur.

Muſica antiquitũ ſacrificijs ac funerib. adhi-
bebatur. Cũ enim abigit, clementiam ſuadet,
& ad mulcendos affectũ plurimum valet, & vt in-
quit elegãter apud Philoſtratum Caniuſ tibicen,
Muſica mœrentibuſ adimit mœrorẽ, hilares effi-
cit hilariores, amatorem calidiorẽ, religioſum
ad Deoſ laudandoſ paratiorẽ, eademq; varijs
moribuſ accōmodata animoſ auditorum quo-
cunq; vult ſenſim trahit, vt ait Beroal. in diſta epi-
ſtola. Magnuſ equidem iuxta Citharcedum Theo-
philũ, ſtabiliſq; theſauruſ muſica eſt: mores enim
inſtituit, componitq; atq; mollit irarum ardoreſ,
quod vel Homericuſ abunde Achilles denotat.

Pythagoraſ, & qui deinceps ſtudia conſectati
ſunt eadem, mundum ipſum nō citra muſices ra-
tioneſ continnatũ, cōpoſitumq; argumẽtorum
ſubtri-

##

DECIMA PARS

subtilitate visi sunt. Quum & artium veluti præstantissima diuinis se inferuit rebus. & quod testatur Ptolemaeus, numinibus placandis adhibetur. Plato etiam gentibus contributã putat musicam, præclarius quoddã, præstantiusq; opus. Nam cum sit concinnitatis inter frequentamenta varia præcipue artifex musica, non ideo à Dijs data, vt ad delitias conuertamus, & aurium prurituri: sed vt quæ animæ consonantiam turbat, & harmoniam huiusce voluptatis delinimẽto sedari, ac ad ordinem redigi valeat, vt ait Cælius vbi supra.

Pythagoricis etiã moris fuit animos ad lyram excitare, vel lenire, neque solum perturbationibus animorum, sed etiam corporis morbis medetur musica modulatio. Cum ad febrem quoque ac vulnera cationes quotidie adhibeantur. Nam legitur quod à Pæone, & nonnullis alijs medicis ægroti penè disperatæ salutis musicæ oblectamentis curati fuerunt.

Quapropter laudatus est Zenocrates, qui organicis modulibus lymphaticos liberabat.

Et Asclepiades, qui tubarum cantu surdissimis medebatur. Theophrastus quoque, ad affectiones animi moderandas tibias adhibuisse fertur. Quin etiam traditum est Thaletem Cretensem, citharæ suauitati morbos ac pestilentiam fugauisse.

Ilmeniam illum tibicinẽ celeberrimum, Boetius & cõplures Ischiæico, seu Sciathico morbo diuexatos, modulibus suauioribus persanasse tradunt. Et in testamento Veteri scriptum est, quemadmodum Dauide eitharizante, Saul refocillabatur à furore dementiæ, quo idem tidentem corripiebatur, vt habetur i. Reg. 16. fin.

Quid, Nõnne Bella musicis modulationibus accenduntur? quid aliud in Romanis legionibus litui, tubæ, cornuæque moliebantur? quorum cõcentus, equos, militesq; pariter acuebat, & animabat. Lyeurgus etenim tibias in remilitari constituit, quibus progressui, recessuique canerent, & animos militũ adeo incitarent, vt ignauissimi etiam concentu concitati, fortissimi aliquando euaserint, patriæq; victoriam pepererint, velut in bello contra Messenios, in quo iam succumbebant in acie Lacedæmonij, quod animaduertēs Tyrtheus tibicen egregius, mutatis tibiarum modulibus, adeo militum animos in pugnam conceitauit, acrioresque reddidit, vt Messenios iam penè victores Lacedæmonij subiecerint. Cretenses etiam impetum in hostes facturi lyra seu citharæ modulibus incitabantur. Argiui autem tibias, sicut Latini tubarũ clangore. Et Galli olim cornuũ strepitu, nunc vero tibibus ex ære fabricatis, & sonorosiss. Et de multitudine tibiarum speciebus scribit Cælius, lib. antiquarum lectionum. 5. c. 26. Sed ad rem redeo. Nõnne Amazones ad calamos arma tractabãt? Nõnne Halyattes Lydorũ Rex (vt author est Herodotus) in exercitu habuit cõcinnantes fistulatores, atq; fidicinas?

Timotheus quoque musicus, vt testis est Dio-prusensis, celebratur, quod Alex. Magnum nihil tale per id tempus cogitantem musici cantum modulatione ad arma corripeda inflammaret: sed inflammatum mutato concentu cohercet. Is enim decimam & vndecimam lyra chordam addidit, & antiquam Musicam in meliorẽ modum mutauit: & huius Timothei meminit Cicero lib. 2. de legibus. Profuit ergo Lacedæmonijs musica, profuit Alexan. & multis. Et quàm utilis sit Musica, incidat nobis Ariõ Methymneus citharæ, & Poeta Lyricus, dum Læsson patriam petere iuderetq; insidias & coniurationem parari sibi: socijs, vel nautis, quibus cũ nauigabat, propter opes quas ferebat secum, rapta cithara non nihil prius modulans, in mare se conciecit. Cuius cantu electus Delphin, dorso exceptum portauit ad litus, hoc est in Laconiam, antequam Nauis illic applicuissent: in cuius rei monumentum credẽt illi statua cum Græco epigramate, quod Raphael Volaterranus latinum fecit hoc modo:

*Cernis amatorem, qui rexit Ariona Delphicæ,
A Siculo subiens pondera grata mari.*

Ouid. libr. 2. Fastorum de eo abunde meminit his verbis:

*Quod mare non nouit? quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe sequens agnam lupus est à voce reiectus,
Sæpe audum fugiens restitit agna lupum.
Sæpe canes leporesq; umbra iacuerunt sub vna,
Et fletus in saxo proxima cerua læa.
Et sine lite loquax cetera Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri unctâ columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur vocalis Arion,
Tanquam fraternis oblituisse modis.
Nomen Arionium Siculas implenerat vrbes,
Captaque erat Lyricis Ausonis ora sonis,
Inde domũ repesens puppim conscendit Arion,
Atque ita quasitas arte ferebat opes.
Forssitan infelix ventos vndasq; timebas,
At tibi naue tua tutius æquor erat.
Namque gubernato districto constitisti esse,
Ceteraque armata conscia turbamara.
Quid tibi cum gladio? dubiam repenauita puppim,
Non sunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu pauidus, mortem non deprecor, inquit,
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.*

Et subiungit:

*Protinus in medias ornatus deflucit vnda,
Spargitur impulsâ carula puppis aqua.
Inde (fidem auis) tergo delphinus arctur no,
Se memoranti oneri suppositusq; reuoluo,
Ille sedet, citharãq; tenet præciumq; rebendens,
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.*

De hoc etiam satis loquuntur Herodotus in Clío, & post eum Aul. Gellius in suis commentarijs noctium Atticarum. lib. 16. c. vlt. vbi fabulam esse

afferit. Et ab Arione lyra vocata Arionia. Idē
de arte.

*Quamuis mutus erat, voci fausse putatur
Piscis Arionie fabula nota lyra.*

Quid pacis munia, nō ūne apud antiquos musi-
cantibus latis celebrata fuerit? quod & adhuc
temporibus obſeruatiffime fit apud nos, dum
cantantur publicæ latitiae, & foci feſtiui, ob quid
perii, vel pacem compoſitam, aut parram vi-
dendam, natiuitatemq̄e Dalphini, ſeu primoge-
niti Regis, & lūiui ſinodi.

Ceterum huius magna vis ad animos in quem
affectum commouendos. Pythagoram e-
cepimus concitatos iuuenes ad vim pud-
ici afferendam inuatis in ſpondum tibi-
lis, compreſſiſſe.

Eius quoque diſcipulus Empedocles Agrigen-
ſis turbidum adoleſcentem (qui eius hoſpi-
dianati patris accuſatorem gladio adore-
tanti reuocauit, & placatum, manſuetumq̄;
didit.

Et Cains Gracchus, ſere populum Roma. in vo-
catum ſuam pellexit, cum concionāti ſibi ſer-
uiffiteret, qui ſiſtulæ modulis affectus oratio-
ne præcellentes redderet. Etenim plures
notum ciuitates, vt Martianus affirmat ad ly-
lleges, decretaque publica recitabant. Quid
ta musices diſciplina, non ſolum homines,
etiam bruta animalia demulcet. Cerui ſi-
n cantu capiuntur, Delphines, vt ante pa-
ſica arte mulcentur, Aues ſiſtulis allieiu-
architectus quoque citra Muſicem perfectus
erit, quæ in primis efficaç eſt, vt inquit Vitru-
Baliffarū catapultaſcū ſcorpionumq̄; tem-
peratas. Hidraulicas quoque machinas efficere
erit ſine muſiceſe ratiocinationib. Cum
et homines reliquaq̄; animantia, muſicæ
dominatio eiufq̄; dulcedine capiatur om-
nium, celeberrimi ſcriptores extiterunt, qui
carmina componerent, & rhythmis muſi-
cæ numeroſiq̄; modulationibus ſua ſcripta con-
tinerent. Quod non ſolum à Græcis Latinisq̄; ve-
teribus ab Hebræis factum eſt. Tanta quippe
tas, tantaque voluptas in muſica modu-
latione. Quid enim Pſalterio Dauidico modula-
tionem canorum magis? quod in morem Pin-
daratiq̄; decurrit? Quid Deutero. & Elaïæ
pulchrius? Quid Salomone pulchrius?
perfectus lob? q̄ omnia hexametris, & pen-
tametris verſibus vt eruditi teſtantur, & hic ante
conſideratione dictum eſt, apud Hebræos
ſcripta, circa ſalebrosam aſperitatem progre-
ſſur.

Quæ autem inuentores fuerunt huius ſcientiæ,
torū inſtrumentorū muſicorū, & quomo-
ſcribit Textor in ſua officiua. c. citharædi, tibi-
cantatores, & muſici, & F. Patrius in d. lib. 2. de

inſtitutione Reipub. ti. 2. & ibi Textor dixit, quod
Poetæ faciunt Orphæum Principem muſicę lyre,
Dorcaus vero cantu citharæ apud Thraces ſecun-
dam poſt Orphæum inuuit palmam. Marcianus
tamen Capella ait: Nam Orphæus, Amphion, A-
rionq̄; doctiſſimi, aurata omnes teſtudine conſo-
nantes flexanimum pariter reddidere cōcentum,
& de his tribus Citharædis omnium præſtantiſſi-
mus meminit Pacificus ſic:

*Orphæus Euridicen cithara reuocauit ab orco,
Egſus mouit ſaxa nemusq̄; iugis.
Pifce fuit pelagus per longum veclus Arion,
Hæc etiam Amphion mania ſtruxit ope.*

Anaxenori citharædo, M. Ant. tributa quatuor
ciuitatum legenda conceſſit, propter eius attipe-
ritiam.

Eunomius Citharædus Loerēſis ſtatuum, quæ
inſidentem citharæ cicadam habebat. Nam cum
in certamine, quod cum Ariſtone regio muſico
de cantu ſuſceperat, chorda vna fracta defeciſſet,
cicada ſuperuolans vocem fertur ſuppleuiſſe. Et
de pleriq̄; alijs. vide ibi per Textorem, qui enume-
rat 77. Et apud priſcos tāta fuit copia ac tantus nu-
merus, vt Cicero neget, ſi ſibi duplicetur atas, ſe
habituſcū tempus, quo lyricos poetas omnes per-
legat. Quorum (teſte Beroal. in epiſt. in princ. hu-
ius conſid. allegata) apud Græcos longē Pindarus
Princeps exiitit, apud Latinos Horatius, qui, vt ait
Quintilianus, ſerē ſolus lyricorum Poetarum le-
gi dignus eſt.

Sed vt ſemel ſiniam, De laude illius etiam ſatis
conſtat ex dictis Iſidori. in 3. lib. Etymol. ca. 14. Vbi
dixit tam turpe eſſe muſicā neſcire, quam literas,
vt reſert Lud. Viual. in ſuo opere regali. in tract. de
perſec. Ecclē. in 10. perſec. Ecclē. vbi etiam de in-
uentoribus eiufdem ſcribit. Et ait Chriſtum fuiſſe
ſummum muſicum, & quod plus eſt, quod ſere to-
tum corpus ſacræ ſcripturæ non ſolum verſatur
circa muſicam, ſed etiam vniuerſos ad cantādum
in muſicis hortatur. Vnde Dauid, qui teſte Hiero-
nymo Chriſtum lyra perſonat, & in decachordo
Pſalterio ab inferis excitat reſurgentem, in Pſalm.
32. ait: Cōſitemini domino in cithara, in pſalterio
decem chordarū pſallite illi. Cantate ei canticum
nouum: bene pſallite ei in vociferatione. & Pſal.
42. Conſitebor tibi in cithara Deus Deus meus,
quare triſtis eſt anima mea, & quare conturbas
me? Et adhuc nos hortatur ſacræ ſcriptura laudare
dominum in muſica, cum dicatur Pſal. 98. Pſallite
domino in cithara, & voce pſalmi, in tubis ducti-
libus, & voce tubæ corneæ. & Pſalm. 150. Laudate
eum in ſono tubæ: laudate eum in Pſalterio, & ci-
thara. Laudate eum in tympano, & choro: laudate
eum in chordis & organo. & laudate eum in cym-
balis bene ſonantibus: laudate eum in cymbalis
iubilationis, omnis ſpiritus laudet dominum. Et
ideo dicitur Ecclē. 40. Vinum & Muſica lætificant
cor. & ſuper vtraque dilectio ſapientię. Quocirca

DECIMA PARS

tam exemplo, quā ratione satis constar, musicam in ciuitate admittere, & ciuili viro vtilem esse: verum necessariam, & non modo animum oblectare, verum ingenium fouere, & promptiores alacrioresq; viros reddere, non solum ad rem militarem, verum ad summa quoq; negocia obeunda, diuinaq; persoluenda, & veneranda. idcirco in eius commendatione sumus prolixiores.

Quinquagesima secunda, & postrema cōsideratio, iam iam ad aliam artis, seu scientiæ mathematicæ partem deuenire nos admonet, quæ Astronomia, vel Astrologia vocatur, quæ tamen inter se discrepant, cum Astronomia Cæli cōuersionem, ortus, obitus, motusq; siderum continet, vel qua ex causâ, ita vocentur.

Astrologia verò partim naturalis, partim superstitiosa esse creditur.

Naturalis, dum exequitur solis, & lunæ cursus, vel stellarum, cætasq; temporum stationes.

Superstitiosa verò est illa, quam mathematici sequuntur, qui in illis augurantur, quiq; etiā duodecim Cæli signa per singula animæ, vel corporis membra disponant: sidereoq; cursu natiuitates hominum, & mores prædicare conantur. vt dicit Irido. 3. Etymologiarum. c. 26.

In primis, antequam vterius progressum faciam, quoniam intentio huius operis solū ad laudem proteudit, licet multa in reprobationem huius Artis dici valeant, de quib. super sedeo, vos remittendo ad illos, qui de huiusmodi reprobatione scripserūt, videlicet ad principalem inter alios post doctores Ecclesiæ, Picū Mirandulā in suis disputationib. contra Astrologos. dicit tamen Lud. Viual. in suo opere regali de perfec. Eccles. Dei. in 10. perfec. q. theologus tenetur scire Astrologiam, eo, quia in sacra scriptura multis varijsq; modis de Cælis, de cursu solis, lunæ, & astrorum tractatur: ideo conuenit, vt theologus discat ipsam Astrologiam, de qua hic intendo tantum dicere prout est permilla. & secundum quod Ecclesiastici, & theologo doctores illam approbauerunt, decisionibus eorum me submittendo: & cum protestatione, quod nullo modo inrendo deuiare à decisionibus doctorum Eccles.

Astrologiam ideo dico esse laudandam, & maximè extollendam, cum si vera sit & talis, vt à nonnullis etiam Ecclesiasticis existimatur, est multum necessaria, & vtilis Reipublicæ, & sub protestationibus prædictis, videtur corroborari posse multis rationibus, auctoritatibus, & exemplis.

Primò, rationibus sequentibus. Quoniā vna est vox Theologorū & Philosophorū, mundū inferiorem à Deo per cælū gubernari: vnde corpora inferiora à superioribus reguntur: hoc Aristotelis vulgarissima illa sententia docet, necessario mundū hunc inferiorem superioribus motibus esse contiguum, vt eius omnis virtus inde gubernetur. Sic Aurelius quoq; dixit Aug. per corpora subtiliora, grossiora hæc regit atq; moueri. Quis igitur (inquunt Philosophi,

& Theologi) dubitauerit mutationes quaslibet rerū terrenarū à motibus fieri corporū superiorū.

Secunda ratio erit Experiētia, quæ hoc demonstrat. Cum variatis anni temporibus ex accessu & recessu ad nos atq; recessu: vnde viuentiū quoq; habitus & conditio variatur, dum temperat aura cæli, dum variat fruges, redditq; rapitq;. Sed de diurna reuolutione solis aeris qualitate immutatur plus minus, tū meridie, mane, vespere, calefacit, exsiccat, humori, frigoriq; derelinquens.

Luna quantas habeat vires in omnia corpora, præferim fluxiora, quis ignorat? Aestus hæc Oceani faciens, ascendens, atq; descendens: pontū mouet, & conditio variatur, dum temperat aura cæli, dum variat fruges, redditq; rapitq;. Sed de diurna reuolutione solis aeris qualitate immutatur plus minus, tū meridie, mane, vespere, calefacit, exsiccat, humori, frigoriq; derelinquens.

Luna quantas habeat vires in omnia corpora, præferim fluxiora, quis ignorat? Aestus hæc Oceani faciens, ascendens, atq; descendens: pontū mouet, & conditio variatur, dum temperat aura cæli, dum variat fruges, redditq; rapitq;. Sed de diurna reuolutione solis aeris qualitate immutatur plus minus, tū meridie, mane, vespere, calefacit, exsiccat, humori, frigoriq; derelinquens.

Luna quantas habeat vires in omnia corpora, præferim fluxiora, quis ignorat? Aestus hæc Oceani faciens, ascendens, atq; descendens: pontū mouet, & conditio variatur, dum temperat aura cæli, dum variat fruges, redditq; rapitq;. Sed de diurna reuolutione solis aeris qualitate immutatur plus minus, tū meridie, mane, vespere, calefacit, exsiccat, humori, frigoriq; derelinquens.

Luna quantas habeat vires in omnia corpora, præferim fluxiora, quis ignorat? Aestus hæc Oceani faciens, ascendens, atq; descendens: pontū mouet, & conditio variatur, dum temperat aura cæli, dum variat fruges, redditq; rapitq;. Sed de diurna reuolutione solis aeris qualitate immutatur plus minus, tū meridie, mane, vespere, calefacit, exsiccat, humori, frigoriq; derelinquens.

Tertia ratio etiam sumitur ex dictis Pici Mirandulæ in suis disputationibus contra Astrologos, c. 2. vbi ait post præcedentia. Præterea nemo negabit aeris habitum tempestatesque de siderum statu, posituraque variari: cum & calor, & frigus, & siccitas, & humiditas, & quæcunque in sublimi sunt impressiones à cælestibus motibus, & influxibus generentur. Quod si terræ visceribus inclusi sicciores halitus terram mouent, si causationes in aere ex quatuor illarum qualitatibus, vel exuberantia, vel defectu, si caritatem annonæ vel humiditas nimia facit, vel siccitas, cum aur fructus leguntur, aut feruntur inuicem fertilitatem status aeris modicus oportunus. Quis negabit à stellis nō modo tempestatū mutationes, & terræ motus, sed pestilentias quoq;, & morborum varia genera in hominibus in pecoribus salubritatē Regionū, & fertilitatē, sterilitatemq; prouenire? Tum, si collamus nos quoq; ex ipsdem qualitibus, & corporum temperatura, mores, ingeniaq; varianrur, integra tamen libertate, seu libero arbitrio, cur nō fieri potest, vt propensiones in nobis ad iram, mansuetudinem, & affectus alios bonos, & malos, à sideribus habeant bilem, sanguinem, pituitam, atram bilem, vel suscitantibus, vel frangantibus, quod humores affectus illi plerumq; comitantur? Cur non patitur sicca calidaq; cælorum impressiones bilem exacuantes in nobis ad litem, iurgia, contumelias, inimu-

amicitias excitare possunt? Vnde bella, cades, mutationes, vnde imperia Regnaq; mutantur. Post haec colligit Ptolemæus. Si faciunt stellæ diuer-
sitate corporis, & animi, deriuatur hæc deinceps
causa, quæ sunt quidem extrinseca, sed habet cum
illis affinitatem, qualè cum corpore vxor, & facul-
tates, cum animo dignitas, & honores: Hæc est præ-
cipua ratio Ptolemæi, nec omnium effe-
tricem vim probat, alter vilo loco, quam ex effe-
centia primatum qualitatum, quas producendo,
cetera quoq; producant consequenter. quare nec
alibi affert causas, quàm hæc quidem Saturnus,
hæc Iupiter, illa verò Mars operetur, quæ quod Iu-
piter sit Planeta calidus, & humidus. Saturnus sic-
cus, & frigidus. Mars siccus magis, & seruidus: hoc
de illis erraticis, hoc de non erraticis pariter tenet,
ex natura primarum qualitarum erraticas, ex
elementarum natura iudicans nõ erraticas: verum
quæ non possent alij, relictis primis qualitatibus
de occultis vires eminentioresq; confugere, quas
de coelestibus plurimas, & efficacissimas ambi-
gion conueniat.

Quarta ratio assignata ab eodem Pico, Si quid
interuenis quæseunq; singulares, & excellentes do-
cuerint, eas celi soleimus munera existimare,
non elementares: de quibus illa corpora coa-
lescent qualitates, sed in suam illis potius virtutem
aliquas consequantur. Quanto igitur magis non
habent huiusmodi viribus, & proprietatibus. nõ
illima illa corpora luce tam clara, mole tam
libera, agitatione tam rapida, aut quoniam pacto
cum moru lumine transmittuntur ad terram,
non erunt mirabilium apud nos effe-
trici.

Quinta ratio, vt ait Pico, cum cursus humana-
rum rerum, de quibus Astrologorum potissime di-
scuntur, celi fatiq; potestatem vel nolentibus vn-
deque persuadere videtur: in quo varietas ipsa fa-
mularis, & frequentissima: tum multa supra vires
vires mortalitatis fieri videmus, inulta præter ra-
tionem, & meritum, plurima præter ordinem, & in-
ordinatum conditionis humana, quæ causas alibi,
quæ in cælo nullas habere posse videntur: Sic
philosophiã, Ille nascitur ad poetiam,
terras alpernatur: vel ciuile negocium, vel
adventius felicisq; pertractat: Vnde ista va-
rietatem ingeniorum? Est qui diuitias nihil faciat,
est qui animam lucro vendat: Hic sobrius, Ille ne-
quam: Hic audax, ille meticulous: vnde tanta in
rebus dissimilitudo? Alexander orientem tam
facile vicit quam vidit. vnde impetus tantæ felici-
tatis? Quæ vis Aristoteli præceptoris illius? Quæ
ita conuictus, Pythagoræ, Socrati ceteris naturæ
rebus referat? Hæc ratio maior, quam vt è terra
nasci credatur. Illa rursus astrorum fortuitis
rebus quis non ascribat? Hominem innocen-
tem condemnari, Nocentem præmijs affici. Indu-
tamq; plurimorum, Solertiam, Ingenium, Do-
ctam mendicare: Aliorum Ignauiam, Nequi-

tiamq; locupletari. Piratam cædibus cruciatum,
inter mille pericula maris, & terræ, tandem domi
inter suos, & senectute vita fungi: Hominem mi-
tissimum, & paratissimum, vel à nolentibus im-
prudenter gladijs obruncari? Tum Portenta in-
geniorum quædam, & Monstra, vel foetidis gau-
dentium: Vel, vt semel dicatur, à legibus exorbi-
tantium humanitatis: nõne illa sibi vim quan-
dam, necessitatemq; fatalis potentie testari viden-
tur? Vt infra amplius dicitur in finali part. in 16.
confid. Vbi de excellentia climatum: propter in-
fluentias maiores in vno climate quam in alio di-
citur. Et has quinque rationes scribit Pico in suo
loco supra allegato: ad quas eadem respondet im-
pugnando cisdem. Et de quibusdam rationibus su-
pra descriptis vide in margarita philosophica. lib.
7. tract. 2. c. 8.

Et sic videtur inferendum, quod Astrologia
ad hoc valet potissimum, vt sciamus quibus auspicijs,
quibus præsidijs, dextrone an amico Hercule,
denum res nostras sic frugi, & optimè institua-
mus: ne impingamus veluti de cura cuticulæ, de
bellis, & aciebus institucendis, & de itineribus, co-
pijs, seruatorum vel amicorum fortuna. Quæq; sua
tempora, & obseruationes habent. Herculi pro-
pterea, feliciter non cessisse suos labores aiunt, qd
non in tempore bono natus sit: & hoc Poeta præ-
bent, vt infra patet.

Et, quod Astrologia utilis sit in Republica, au-
toritatibus comprobari potest, Poetarum dicta in
primis ad hoc adducendo. Vnde Virg. inquit:

*Ipsa dies alios alio dedit nomine luna,
Felicis operum quintam fuge.
Septima post decimam, & ponere vites,
Et prebes dominare boues, & licia sela Adde.
Nona fuga melior contraria furtis.*

Omnium vero elegantissimè Hesiodus in libr.
cuius titulus, Opera & Dies.

*Ab Ioue nate omnis.
Prima dies sacra est, & quarta, & septima.
Prima natus Apollo radiantia lumina fudit.
Luce demum quarta felix ducenda sit vxor:
Omne captato sunt omnia prospera rebus,
Et licet incuriam crabibus componere nauim.
Et quintas fuge, nam que illarum pallidus orcus,
Tum dira Eumenidum facies toto orbe vagantes.
Castigant, si qua in terra periuria falsum affirmas.
Sexta dies tristem ostendit mulieribus orrum,
Læta viris, multisq; etiam nascuntur in illa.
Hac ouibus factum licitum castrare, vel hædos:
Scindimus octauo forti genitalia tauro,
Castramusq; sues, silex est ponere plantas.
Nona viros pignit, vel amica sorte puellas,
Luce viris decima faustos quoq; credimus ortus.
Vna post decima felix incidere vites,
Et tempus hinc segeti supponere falcem.
Tertia post decimam plantaribus optima surgit,
Spargere semen bumi.*

R 2

Quarta

DECIMA PARS

Quarta post decimam mulieribus prospera natu.
 Et rurſus de natura planetarum. Virgilius:
*Atq; hæc, ve certis poſſimus diſcere ſignis,
 Aſtutaq; pluuiasq; & agentes frigora ventos:
 Ipſe pater ſtatuit quid menſtra luna moueret.
 Sol quoq; & ex oriens, & cum ſe condet in vndaſ
 Signa dabit, ſolem certiffima ſigna ſequentur.
 Solem quis dicere falſum
 Cudeat: ille etiam cæcos inſtare tumultus.
 Sæpe monet fraudemq; & opera tumefcere bella.
 Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
 Atq; metus omnes, & inexorabile fatum
 Subiecit pedibus.*

Nam etiam, vt inquit F. Patritius lib. 2. de inſtitutione Reipublicæ titu. 2. Astrologia vtilis eſt in omni Republica, propter agriculturam (quæ magnam rationem ab ea accipit) ſiderib. ſuis vertendam eſſe terrâ docet Maro in Georgicis, vt ſupra patet. & Heſiodus arandi, ferendiq; tempora, ſiderum ratione ſignificat, cum ait:

*Pleiados eſt ſubigenda ſeges atlantidos ortu,
 Hæc autem ſeſe ſtella condente ſerendum eſt.*

Columella vero ſingulos quoſq; dies aſtronomica ratione obſeruari præcepit, tum propter rei ruſticæ vtilitatem, tum propter pericula quam plurima, quæ moniti à pitiscius diſcipline, cauere poſſumus: vt infra dicitur, vbi de exemplis fit mentio.

Et, vt dicit Ptolemæus, Astrologiæ maximus indagator, in ſuo Centiloquio. Ex conſtellationib. & Planetarum influentijs, ea, quæ in mundo accidunt, cauſantur. Ideo videretur, quod nihil melius aut potètius habere valeat homo, quàm ſub bonæ influentiæ Planeta nati. Fato enim omnia ſiunt, inquit Tullius lib. 1. de Diuinatione, circa fin. Vnde Lucanus lib. 6.

*Præcepit agit omnia fatum.
 Nec medijs dirimunt morbi vitæq; necemq;.*

Et Seneca in lib. Tragœd. ait:
Quicquid patimur mortales, quicquid facimus, venit ex alto. Et icctum:

Regitur fati mortale genus.

Et Plinius lib. 1. naturalis hiſtorie. Singulis ſidera tributa ſiunt nobis: clara diuitib. minora pauperib. obſcura deſectis, & pro ſorte cuiuſq; lucentia ad munera mortalibus. Et Quintilianus li. Declamationum.

Fato viuimus, languemus, morimur, medicina quid præſtas, niſi vt iuxta te nemo deſperet? Et de potentia Fati Ouid. 3. de Triſtibus,

Ratio fatum vincere nulla valet.

Et Iuuenalis lib. 3. Satyr. 1.

Diſtat enim quæ ſidera te excipiant modo primos Incipientem.

Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.

Ventidius quidem enim, quid Tullius, an ne aliud, quæ

Sidus, & oculi miranda potentia fati?

Seruis regna dabunt, captiuis fata triumphos.

Vt inquit Bernar. de Buſtis in 2. pat. ſui Roſatij.

ſer. 31. ſub litera N. Et iterum Iuuen. lib. vltima.
*Plus etenim fati valet hora benigni,
 Quam ſi nos Veneris comendet epiſtola Mæci
 Et Boetius de conſolatione.
 Mutare fata non poſſumus,
 Scant dura inexorabilia.*

Et Damascenus lib. 2. ait. Corpora cœleſtia conſtituunt nobis habitus, complexiones, & diſpoſitiones, & Ptolemæus Aſtronomus li. 3. quado mori titi dixit. Sed interficiendi, & ſanandi vim habet. & ibidem ait, Corpora cœleſtia cogunt hominem peccare, & bene facere. Et, vt dixit Q. Curtius, Eludant videlicet, quib. ſorte ac temere humana negotia volui, agiq; perſuaſum eſt. Equidem genera conſtitutione crediderim, nexuq; cauſarū latentium, & multo ante deſtinatarū ſuum quæſq; ordinem immutabili lege percurrere. & Aug. de ciuitate Dei. ca. 5. dixit, Fatum eſt ordinem quandam, & diſpoſitionem ſecundarum cauſarum ad effectus producendos in his corruptibilib. & generalib. præter Dei, & hominum volūtates. Propter quod dictum etiam videtur tenere aliqui, quod tales diſpoſitiones fatales ex ſiderib. procedentes neceſſitant, quod non eſt verū, & iſtud reprobat theologus, vt inferius in vlt. par. in 16. conſ. dictum eſt. & habetur plene, & catholicè per Bartholomæum Sibyllæ in ſuo Speculo peregrinarū quæſt. c. 9. primæ dec. in plurib. quæ ſiūculis, in quib. declarat quid erendum ſit de huiusmodi influentijs, & conſtellationib. ſiderū, & fati, reprobando aut conſultando opinionibus philoſophorū, & Aſtologorum: etiam eas interpretando, prout etiam fecit Picus Mirandula in loco præalleg. & Io. Lud. Viual. in ſuo opere regali, in trac. de perſecutionibus Eccleſ. in 3. perſecutione. Vbi ponit plures errores iſtius ſententiæ exiſtentes in plurib. & ex quib. Eccleſia multū grauatur, & turbata exitit: & eſt tam à Lutheranis, quam plurib. diuinatorib. & fortilegis, qui his temporibus pullulâr: ſed cum hæc ſint extra propoſitum, ad materiam redeo.

Exemplis etiam probatur Astrologiæ eſſe non negligendâ. Nam, vt reſert F. Patritius in loco ſupra alleg. Alexandr. Mileſius Lacedæmonijs prædixit, vt ciuitatem, ac tecta cuſtodirent: inſtare enim terramotū. Hac diſciplina præuidit, quod quidem factum eſt, & magna pars eius vrbs mortisq; Taygeri conceidit.

Sic Hipocrates venientē ab Illyricis peſtiferam prædixit, diſcipuloſq; circum in vrbes Græciæ dimiſit, vt ægrotantibus adefſent. Pro beneficio omnium Græciæ honores illi, quos Herculi, decreuit.

Pericles Athenienſium Imperator, Exercituum ſuum ſolis deſectione perterritus, iamiamq; hoſti veluti propitiore numine adiutorioſphæri conſedente liberauit, reddita ratione id ſideris natura fieri, non ira Dei, aut prodigio aliquo accidere.

Qua diſciplina niſi caruiſſet Nicias, nunquam pulcher-

pollehetrimum exercitum in Sicilia amiffisset, si-
milis motu confusum, quæ plaga Atheniensibus
non mediocriter extitit, sed principium multorum
malorum.

Atqui ne idem accideret exercitui Romano,
cui Lucius Paulus imperabat, Sulpitius Gallus
multo ante de Lunæ defectione discevit, ne ve-
luti prodigii diuinitus facti militum animi defi-
cerent.

Cicero de natura Deorum adducit exemplum
duorum fratrum, qui cū simul nati essent, etiam
simul postea ægrotare cœperunt, & eorum mor-
bus pariformiter cœpit ingrauescere, & eodē me-
dicam in eam sanati sunt. De quibus dicit Possidoni-
us Anonimus, quod ideo hæc æqualiter & vni-
formiter illis acciderunt, quia eandem constitu-
tionem astrorum in conceptione & natiuitate ha-
berunt.

In hac disciplina plurimum claruit apud Ro-
manos Publius Nigidius, qui siguli cognomen-
tum habuit, propter eius scientiæ commentum.
Nam cum disputaretur, cur Gemini diuersa habe-
rent fata, cum & geniti & orti iisdem sideribus es-
sent: & ipse artis suæ parte tueretur, negareturque
describere celere cœlestium orbium mo-
tum, id hoc pacto ostendit. Figuli rotam magna
concauit, & eadem duas atramenti guttas li-
quauit, & desistente motu longo interuallo extre-
mitatibus rotæ guttæ inuenta sunt: quomodo igitur
inter se opinantur, cum tam celeri vertigine
caelum rapiatur, posse & gigni, & oriri geminos
caelum sidere, cum siguli rota paruo cœcitata cur-
sus excussas guttas eodem momento tam diuersis
locis ostendat?

Aliud exemplum addo de filio Io. de Lignano,
tempore Papæ Martini, qui quidem Io. doctissi-
mus ac celeberrimus Astronomus, præuidens
in genitura filium quendam suum cruci affigen-
dum, & fatali genereos dispositioni succurre-
re, eum sacris initiari, ac liberalibus disciplinis
operante fecit erudiri. Sed nec sic quidem euitare
potuit vim fati. Nam cum eum patria Bononiensium
in pace componenda ad Martinum Pontificem
legatum misisset, & ipse magis ad exi-
tum quam commodum patriam clanculo pro-
cessisset, Pontifici, idque post reditum dominis in-
notasset, eum nocte patibulo affixerunt. Quem
postea cente die, cum pater pendente vidisset,
deplorans inquit: Heu fili mi, tuum infelicissimū
fatum nec humanis literarum adminiculis, nec
causis ministerijs superare potuisti.

Item Eschilus Athenien. tragicus primus in Si-
cilia moribus vrbis (in qua morabatur) egres-
sus, aprico in loco resedit, super quem Aquila te-
nens ferens elusa splēdore capitis (quod erat
capillus vacuum) eandem perinde ac lapidi illisit,
testudinis (Nam ingenium est ei testudi-

nes raptas frangere è sublimi iaciendo) carne ve-
sceretur, quo ictu mortuus est. Sed illa fors (vt ait
Plin. lib. natural. histor. 10. ca. 3.) interemit illum
Poëtam Eschilum, prædictam satis eius diei rui-
nam secuta cœli fide cauentem.

Audiui etiam à pluribus me existente Medio-
lani (vbi assidebam Capitaneo iustitiæ Mediola-
ni) Cum semel quidam eximius Astrologus dixisset
Duci Mediolani (qui vocabatur Galeatius Ma-
ria Vicecomes, quintus Mediolanensium Dux)
se moriturum ex vulnere inferendo à quodam
suo vasallo: interrogatus à Duce, qua morte ipse
Astrologus moriturus esset: qui cum eidem dixisset
in publico occidi, & interfici debere ex trabe
lignicadente, mox ei Dux verba fecit dicens ho-
die scelus fiet, scientiamque quam prædicas ex rei
euentu non esse veram apparere faciam, quoni-
am morieris ex gladio, & tunc iussit eum decapi-
tandum ab executeore iustitiæ in brolio publicè, &
cum interim pararetur locus, & campanæ solito
more in talibus pulsarentur, vt populis interres-
set, ductus fuit ad palatium, & traditus executeori.
& cum hora eum ducēdi ad brolium aduenisset,
executeor cum ducens ad dictum locum, exeundo
Palatium sub porta magna, quæ est ante Ecclesi-
am Cathedralē (quæ vulgo le Dome dicitur)
tunc cecidit turris seu coopertura dictæ portæ, &
prædictos Astrologum, & executeorē iustitiæ vna
cū cæris alijs Birrerijs interfecit: & illo anno Dux
Mediolani in festo S. Stephani Protomart. & in
Ecclesia ipsi sancto dicata, Mediolani vniuerso as-
stante populo, omnibusque Aulicis ipsius, ab vno
ex suis vasallis multis vulneribus turpiter confos-
sus est. Quod & verum est de cæde ipsius Ducis,
sed de Astrologo, & alijs non vidi nec legi, sed à qu-
busdam (vt dixi) accepi, qui ita reserebant: sed tūc
non credidi, nec adhuc credo.

Plures Astrologos nominat Text. in sua officina.
in c. Astrologi, qui Astrologiam inuenerūt, &
in eam scripserunt.

Ad hanc materiam an Astrologia sit prohibita,
etiā Legistæ & Canonistæ insudauerunt. Ita quod
etiam Canonistæ disputauerunt, an eam exercen-
tes peccent. Et in hoc varij varia dixerunt, sed nō
multum circa prædicta insistendo, nisi quodam-
modo remissiue, videretur primò, quod non sit
prohibita. Cum sit vna ex septem artibus libera-
libus, vt supra dictum est. Ideo in se non est mala:
vt inquit Io. And. in ca. 2. de fortilegijs. Eo etiam,
quia omnis scientia à diuinis scripturis sumpsit
exordium, vt dicit gl. in c. qui sine saluatore. 26. q.
3. Imò tales scientias exercentes præmiant iure. l.
1. ff. de varijs & extraord. cog. sacri. l. eorum. C. de
mathematicis.

Sed quicquid sit, opus est, vt ad veritatem con-
descendens, dicam id, quod Canonistæ dicunt,
quod in desuetudinem abiit: quia ex eius occa-
sione

DECIMA PARS

flone homines quandoque incidebant in idolatriam, Ex eo, quod credebant homines necessarios corporibus cœlestibus: quod non est verum, vt dicit Bartholomę Sibyllę, in suo speculo peregrinarum quæstionum. sed corpora ista inferiora reguntur ex vi superiorum, diuina potentia hoc operante. vt dicit Archidiaconus in ca. non licet. 26. qu. 5. Vel ideo abijt in desuetudinem, quia studentes in ea, dum nimia curiositate essent illi sciętię intenti, minus vacabant his, quę saluti animarum essent accommodata, vt dicit text. in ca. fors. 26. quæst. 3. no. Pan. in ca. extuarum. extra de fortilegijs

Et ad id quod dicitur, & quæritur, An eam exercentes peccent? dicendum est, quod si velint prædicere ea, quę causantur ex corporibus supercœlestibus, vt Eclipsin lunę, seu solis, siccitatem, vel abundantiam frumenti, non peccant, dum modo nõ credant necessitatem inesse: quia Deus potest aliter facere, quam astra significant: seu demonstrent. Ideo dicit glo. in cap. non licet. 26. quæst. 5. quod medici in dando medicinam, & rustici in seminando non peccant inspiciendo

cursum lunę, vel stellarum, dum modo non credant necessitatem inesse: quia ista corpora supercœlestia sunt signa rerum, & non sunt causa. de hoc per Arch. in c. si clericus. 25. quæstio. 5. & per B. Tho. 2. 2. quæstio. 10. art. 10. Vbi dicit hoc modo. Aut volunt Astrologi prædicere casus fortune hominum, certitudinaliter hoc asserentes, & peccant. Quia licet corpora supercœlestia habeant inclinationem, non tamen necessitatem. Et licet homo inclinetur secundum dispositionem corporis ad aliquod vitium, tamen per rationem liberi arbitrij potest aliud facere. Anima enim non subijcitur istis corporibus supercœlestibus, sed quia plerique homines sequuntur sensualitatem suam, & appetitus naturales, captiuates liberum arbitrium, & rationem intellectus. Ideo Astrologi quandoque dicunt verum, dicendo, quod talis est dispositus ad tale vitium. Sed si Astrologi dicant, quod astra inclinant ad tale quod, & nõ imponant necessitatem (quia vir sapiens dominabitur astris) non peccant. ita dicit Panor. in d. cap. extuarum. extra de fortilegijs. Et cum his hæc pars decima claudatur.

Decima partis Catalogi Gloria Mundi finis.

VNDECL

VNDECIMA CATALOGI GLORIAE MVNDI PARS,

De plebeijs, Artificibus, seu Opificibus:
& de laudibus eorum
tractat.

Seſta in quinquaginta duas Considerationes.

NOTATV dignum venit, Primò, pro inductione huius partis, Qui Reipublice præſunt, in primis operam ſuſcipiant, vt iuuenes, vel ſtudijs bonarũ artium, indulgeãt. Cura enim diſciplinãrũ præcipua omnino debet in omni libera Ciuitate. Plato enim præcipit fieri Reſpublicas, q̃ à ſapiẽtibus, & doctis reguntur, vel ſi minus, quando non omnes diſciſſimi euadere poſſumus. Mercatura, nauitatis, & aliae artes ciuili ſocietati vitales exercentur. Pro laborate quiſque debet, vt vſũ ſit ſibi, ſalutarique, & alijs conciuibus. Hinc ocij magis, & negotij rationẽ exigere debent, qui Reip. præſunt, & optimi et patres familias ab his quibus imperant. Quod quidem & doctiſſimi veteres cõſueuerunt, & Gymnoſophiſta nudi illi ſapientes, qui in ſeruo degebant: Nihil magis odio proſequendum putabantur quam ſegniciẽm, ac torpore maniam. Quocirca, antequam epularentur, adoleſcẽtibus ad menſam deuocabant, ab eiſque rationem exigebant, quid officij, quid negotij per diem præſtiterent: & illis ſolis eſculenta apponebãt, quod in diuſiam comprobabant. Illos autẽ ex cotaculo expellebant, qui per ignauiam & inertiam negligẽſſent, & cibum officio, negotioque, vt luctantur, imperabant, vt ſcribit Franciſcus Patricius lib. 1. de inſtitutione Reipublicæ, tit. 8. Vbi ait exemplum fornicarum, & apud omnes ſequi debent, & quaſi in communi labore, vt omnia, & neceſſaria humano vſui ſuppeditentur. Licet tamen inquit durior eſſe videretur, & ab humanitate aliena illa lex Draconis, vt ocij damnati carcerarentur, tamen ratione neutiquam caret. Ceteram, vt ſcribit Diodorus, legem fuiſſe aegyptios, qua ſinguli cogebantur nomina ſua apud præſides profiteri, & qua arte quõue lucrõ vuerẽt, oſtẽdere. Et ſi q̃ mentirentur, aut iniuriõſum vuerẽt, capite damnabãtur. Nec, vt dicit, nec diuſi diuſi iniuria orioſi, & ignaui iuuenes venientem ciuitatis ſunt, proni ad libidinẽ ſunt, bonis inuidenti, aliena appetunt, & denique ſeditioſi & turbulenti euadit. adeo vt peſſimẽ cum illis agerent (vt etiam planẽ in præſatione huius operis prænoto ſcripſi) & infra iſta part. in 29. conſiderat. nec neque admittendi ad munera publica ſunt, nec ad frugalitatem redigendi: vel ſi hoc minus

fieri poteſt, mulctandi ſunt bonis, vel extorres, & vt ait Paulus iurecõſultus in l. 3. ff. de offi. præſidis. curare debet is, q̃ prouinciã præſt, malis hominibus prouinciã purgare: quia homines peſtilentes diſſipant ciuitatẽ. Prouerb. 29. & ocioſi, ignaui, & inutiles patriæ ſuæ magis oneri quã honori ſunt, teſte Valetio. lib. de teſtamentis quæ reſciſſa ſunt. c. 2. & idẽm lib. 2. tit. de inſtitutis antiquis dicit. Apud Athenienſes inertes, id eſt, qui ſine arte, ſeu exercitatione viuẽbant, tanquã obnoxij delicto et in forũ protrahebant, vt punirentur. eius ſunt verba: Apud Athenienſes inertia in latebris ſuis languere marceſ, in forum perinde ac delictũ aliquod protrahitur, ſitque vt facinoroſa, ira erubefcenda rea culpæ. & in c. ſeq. ſubdit. Arcopagitarũ (qui officium ſimile Romanis cenſoribus gerebant) quod quiſq; Athenienſiũ ageret, aut quoniam quaſtu ſuſtenteretur, diligentiffime inquire re ſolebant: vt homines honeſta vitæ rationẽ me mores reddendam eſſe ſequerentur. Vnde in Euangelio dicitur: Redde rationẽ villicationis tuæ, hoc eſt, negotiationis, vt ſcribitur Luc. 16. Et mirũ in modũ, & ſeuere increpuit aliã quidam Philoſophus adoleſcẽtem Romanum ex Equeſtri familia ſtatem ſegnẽm apud ſe, & aſſiduẽ ofſcitantem: vt ſcribitur apud Gellium in ca. 2. octauũ libri. qui ramen hac rate non reperitur.

Et idẽm Gellius lib. 4. cap. vlt. refert vnum exemplum caſtigatiſſimæ diſciplinæ, & quid de eius nota deliberatum, qui ſteterat fortẽ apud cenſores ofſcitantundus, dum ait: Altera ſeueritas ciuſdem ſecta, & diſciplinã eſt, deliberatum eſt de nota eius, qui apud Cenſores ab amico aduocã eſt, & in iure ſtans, clare nimis ac ſonore ofſcitant. Atque inibi prope, vt pleſtetur, fuit: tanquam illud iudicium vagi animi foret, & allucinantis, & flexa atque apra ſecuritatis. Sed quum ille deiraffet inuidiſſimus ſeſe, & repugnantem ofſciratione viſtum, tenerique eo vitio, quod ofſcedo appellatur, tum notãiam deſtinatã exemptus eſt. & vt ait Gel. P. Scipio Africanus Pauli filius hæchiſtoriam poſuit in oratione, quam dixit in cenſura, quum ad maiorum motes populũ hortaretur. Ideo non immerito Text. in ſua officina laudat laborioſos quosdam ab eo recitatos, ſub verbo laborioſi, vbi ait, Quod Cleanthes Philoſoph⁹ inopia mercenatiũ ſeſecit, ac noctũ quidẽ in hauriẽdis aquis

V N D E C I M A P A R S

aquis victum sibi comparauit, interdium liberalibus studijs dedit operam: pinsebat quoque; farinas sepe numero, ut penuriam illam necessariam plerisque; malum excuteret.

Item pugnabat Plautus in paupertatem dies & noctes. Scribebat enim fabulas suas interdium, nocte vero operam locabat pistori, & in agendis molis (quas trufatiles vocant) qualemenque; faciebat quaesitum. Sed quae inter alias sit ratio, ut inertes, & ociosi extorres fiant, est: Quoniam saepe numero fit, ut eieci patria cum peregrinantur, & a parentum delictis absint, egerendo discant quaerere, & parta non modo luxu prodigere, verum omni parcimonia, & continentia conseruare. Ideo, cum Opifices parant ea, quae vsui nobis sunt, & sine quibus minus commodè viuunt, non modo tollerandi sunt, sed inter honestos ciues censendi, eo etiam cum vrbes diuersis ornamentis illustriores reddunt: ut & ibi narrat Franciscus Patritius, quo modo aliqui Opifices, & Artifices vtilis fuerint ciuibus suis, ut de Demetrio Duce, expugnare qui Rhodum cum vellet, accedens ab ea parte muri, in qua notissima illa Prothogenis Sicauni tabula collocata erat. Cum iam incendium vrbi pararetur, certior ab oppidanis factus eius rei, ne praecleari artificis incendio monimeta deleret, vrbi, & ciuibus pepercit: ut & atrestatur Aulus Gellius libr. 15. e. vi. Olympij Iouis statua diutius Phidiae nomen seruauit. Capitolini autem Mentoris. Tales opifices ciuitates illae, quae prouulerunt, inter suas laudes connumerare possunt. Solonis lex praecipue laudatur, quae quidem sancit, filium nequaquam parenti necessariae vitae subsidia debere, a quo nullam artem suscepisset.

Et non solum Opifices, verum etiam Mercatores in ciuitatibus fouendi sunt, & extollendi, cum ciuitates longe magis abundantes reddunt his rebus, quae magis vtilis esse possunt, ut inferius eadem parte in 45. consilijs describetur. Et ex pluribus concludit Patritius. Opifices honestioris quaestus, qui ciuitatem rebus necessarijs augent, vel speciem vrbis decorant, ne utiquam excludendos. Sed aliter cum his agendum, ut cognoscant industria sua non esse poenitendam. Et si illis locus inter Primarios non sit, inter reliquos honeste esse possunt. Iustum namque esse videtur, & ad concordiam inter ciues seruandam maxime accommodatum, si hi, sine quibus ciuitas vix esse potest, quique participes onerum sint, honorum etiam participes aliqua ex parte reddantur. Et sic post honestos, & virtuosos primò, secundò vero disciplinarum liberalium expertes, tertio nobilis in suffragijs reddendis habenda est ratio eorum, qui mercatura, artificio, & industria ciuibus profunt, & vrbem opulentior, nitidiorque reddunt.

Si vero Opifices inter ciues connumerandi, &

ad honores assumendi sint, vide Aristotelem, Polit. c. 3.

Inter plebeios reperitur quatuor status, videlicet: *Primus* Luc. de Pen. in l. in albo. C. de decurionibus lib. 10. Quidam enim sunt in primo honore, ut qui in Magistratu constituuntur. In secundo honore, qui sequentem honorem administrant. Et post eos tertio dignantur honore, ut sunt Decuriones, & alij inferiores; qui praesunt alicui cognitioni. Ultimo & quarto, qui nullo sunt summi honore, ut de singulis infra dicitur.

Secunda consid. Barth. Cap. in tract. de re militari, & duello. lib. 7. vbi de nobilitate scribitur in 4. col. dicit, Quod triplex est hominum status, scilicet, Maiorum, & hi sunt, qui ad dignitatem à fortuna prouecti sunt, & de his ante in 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. partibus: Mediorum, & hi sunt nobiles sine alia dignitate, & de his in 8. par. scribitur: Minorum, & hi sunt ignobiles, seu plebei. Eorum modi sunt nouem, ut vult Iac. Faber in sua introductione in politica Aristotelis.

Primus Agricoliarum, qui circa alimenta confatur.

Secundus Opificum, qui versatur circa artes, aut necessarias, aut honestas, aut voluptarias.

Tertius Cauponum, vendentium, ementiumque, mercatorum, & numulariorum.

Quartus Naualium bellatorum.

Quintus Piscatorum.

Sextus Portitorum.

Septimus Negotiatorum marmorum.

Octauus manu operariorum paruas facultates habentium.

Nonus Liberorum non tamen ex utroque parente ciue ortum habentium. & de singulis suo loco dicendum est. & in hoc opere explicabitur, ut comprehendatur status Reipublicae, in qua multa sunt species hominum & rerum, de quibus factis scriptis, praeter plebeios hic describendos, tres status hominum hic comprehenduntur, qui sunt, scilicet eorum, qui sunt in dignitate nobilium & plebeiorum, ut dicit Luc. de Pen. in l. col. vi. C. de desertoribus. lib. 12. & ut dicit Guil. Budaeus in lege diuus Marcus. ff. de officio praesidis, qui vulgo status dicitur, in iure ordo dicitur. Et, ut dicitur, sunt tres ordines, inter quos sunt plebei. Et ait Zasius in repl. 2. in §. post hunc maxime autoritatis fuerunt. ff. de origine iuris, quod Roma fuerunt tres ordines, sed inter alios ordo plebeiorum erat infimus.

Aristotelis vero sententia, & Politicorum primo esse inter homines quosdam velut natura imperantes, seu Principes, & alios velut natura parentes, & seruituti mancipatos, seu rusticiores terrina quadam mente, & nimio plus ab humaniore vsu, ac vrbaniori sequestratos. Quod sit propter conseruationem. Nam qui mente rem prospicere potest, natura imperare videtur, ac dominari.

Qui

Quæ verò ita corpore affectus est, vt exequi ista possit, nihil ipse sere ex ratione dispiciens, natura patitur, atque fertur. Nihil enim natura facit tale, quam Chalcopygid est, ararij fabri Delphicum gladium diuersis accommodum ex inopia: teste Caroli lib. antiq. lectio. 10. c. 8. de quo infra latius ista par. 8. confi.

Tertia confid. Antoninus Floren. in sua familia, par. 1. titu. 1. c. 3. §. dicit, Quod mechanica septem habet species, Lanificium, Armaturam, Navigationem, Agriculturam, Venationem, Medicinam, & Theatricam. Et dicitur Mechanica, scilicet adulterina, sine non liberalis, secundum quod in verbo, mechanicis. in auth. de non alienandis, aut permutandis reb. Ecclesiasticis, &c. Quod autem dictum est, col. 2. Et ad hanc autem mechanica omnium rerum fabrica concurrere videtur, quæ humanis necessitatib. inuenitur gratia, commoda, & necessaria ita etiam d. c. l. Luc. Pen. in l. 2. C. de excu. art. si. lib. 10.

Lanificium verò prima est eius species, ad quam pertinet omnis operatio agendi, retorquendi, cōuertendi, quicquid fit in instrumento, colo, fuso, acu, pectine, calamistro, girgillo, alabio. In materia lanificii, canapi, & sub eis omnes vius floccorum, lanarum, sagorum, sagmarum, sportarum, &c.

Armatura ponitur pro secunda, quæ nempe habet duas species Architectonicam, & Fabrillem. Architectonica in cementariam, & carpentariam. Cementarij sunt, qui adificium ex lapideis, & cæmentis faciunt, & construunt. Carpentarij, adificia ex ligno componunt. Fabrilis in marmorariam, & fuforiam, & hæc fabrilis, & ferraria ab his rebus constat, ventis, scilicet, & flammis.

Agriculturam ponit Antoninus pro tertia: ego verò eam primam constituo, insequendo quod mos plebeiorem, à Jacobo Fabro hic in præcedenti confid. designatos. Licet lanificium fuerit prius, quoniam antequam Adam laborasset terra dominus Deus fecerat ei, & vxori eius vestes texerit, quibus induit eos, vt scribitur Gen. 3. in fine. Quod quidem artificium continetur sub architectonica. de qua hic ante, & infra in 41. confid. dicitur.

Agricultura verò quatuor habet species, scilicet armentarium agrum, qui rationib. deputatur. Consiuuntur enim memorib. constat, vt sunt vineta, oliucta, porcum, Pasuum, qui pasuis constat, vt præcedunt, vt hortus, & rosaria.

Venatio pro quarta specie ponitur ab eodem. huius autem tres habet species, scilicet ferinam, aucupium, & piscaturam: quæ quomodo fiant, vide ibi.

Navigatio nem scribit post venationem, quæ continet omnem industriam emendi, & vendendi: hæc vniuersa littora adit, pacem & familiaritatem cum exteris nationibus componit, & priuata ratione communicat.

Medicinam deinde ponit Antoninus, sed Luc. de Pen. ponit Chirurgiam, & credo, quod melius: Quia medicina est ars, seu scientia liberalis: vt supra in præcedenti parte dictum est, in 24. confid. Medicina verò corporis, vel tuctur, vel restituit salutem: hæc continet occasiones & operationes, vt latius infra in 48. confid. dicitur.

Septima species est Theatrica, quæ Indos diuersi generis continet, vt in pen. confid. huiusce partis videre poteris. Sed in præcedentia horum plebeiorem non sequar, nec ordinem Anto. Flo. nec Jac. Fabri, nec Zoderici Zamo. in suo Specu. humanae vitæ.

Et aduerte ad vnum, quod scribit Budæ. in l. vlt. ff. si mentor falsum modum dixerit, Quod in omni arte, tres homines sunt considerandi: Opifex, Architectonicus, & in arte institutus, & eruditus.

Quarta confid. Priusquam ad particulares plebeiorem modos, seu mechanicorum species condescendamus, præponere generalia decens est. Primum, in omni statu seu modo masculi præferendi sunt foeminis, & sunt plus honorandi quàm foemina: quia per masculos conseruatur agnatio. l. pronuntiatio. §. pater. ibi: cōmuni iure, in ff. de ver. & res. signifi. l. i. in c. g. o. ff. de probatio. Et per masculos conseruatur memoria aeterna ascendenti: in l. liberorum. in fin. ff. de ver. & res. signifi. Facit l. & quia ff. de interrogat. actio. Facit etiam tex. in ytem vetustas. in prin. in lit. de hæred. quæ ab intest. deserunt. & de senat. conf. Tertul. in prin. vbi masculi præferuntur foeminis. Et natura alter parentes plus diligunt masculos, quàm foeminas. Quinimò matres, quibus forte, & communitur sine dulcior esset, & magis gratiosa, velut ei similis, in sexu semper concipere & parere mallent masculum: quia grauius foeminam in utero gerunt, & pariunt, secundum Philosophum in libro animalium. Quæ (inquit) foeminam ferunt, sunt pallidiores, & grauius degunt, & variatius appetunt, statimque fastidiunt, quam que matres: & plus motus magna ex parte mas in utero infert, quàm foemina, & celerius prodit, & sic matrem non tantum torquet in partu. Et etiam masculi sunt longioris vitæ foemellis, cum calidius animal sit masculus quàm foemella, teste Aristotele, lib. de longitu. & breuit. vitæ, & eodem autore in lib. de animalib. in geuete humano pauci generantur, si alter mas, & alter foemina sit, quæ mas inoeet in breuitate vitæ inde dicitur Ecclesiastici 36. Omnem masculum excipit mulier, id est, grauius accipiet in partu plusquam si mulierem pareret, secundum Lyram, ibi: Quia foemina non est homo simpliciter, sed homo occasionalis, secundum Philosophum lib. de animalibus. quod denotat imperfectionem ratione defictus in aetate, ex quo prouenit, quod foemina generatur, & calor est causa matris, & similitudo reddit foemellam, & per membra dextra generantur masculi,

V N D E C I M A P A R S

masculi, & sinistra foemina. Et in vtero matris à dextris sunt masculi, & à sinistris foemina, vt scribit Arnal. de Villa noua in suo tracta. de coitu, in prin. circa fi. & in l. c. & Caelius li. antiquarum lect. 2. c. 34. & 35.

Et ex his facillè cognoscimus, & cognoscere debemus, nos summo Deo teneri, & obnoxios esse. quòd nos homines creauit, & nò mulieres. vnde refert Lactantius libr. 3. non sine causa Platonem de quatuor gratias egisse Deo. Primò, quod homo natus esset, & non animal brutum. Secundò, quod Graecus potius quàm Barbarus. Tertio, quod Athenis tempore Socratis. Quarto, quod mas potius quàm foemina: quia teste Thoma in l. quæst. 99. arr. 2. Foemina est quid occasionatum, & defectuosum, eò, quod virtus productiua, quæ est in femine maris producere intendit simile sibi perfectum, secundum masculinum sexum, sed quæ foemina generetur, est propter virtutis actiua debilitatem, vel aliquam materiam indispositionem, aut tranmutationem ab extrinseco, puta à ventis australibus, qui sunt humidi, secundum Aristo. in d. li. de animalib. vbi dicit, quod virtus septentrionalis coadiuuat generationem masculorum. Australis verò ad generationem foeminarum. Vnde si Adà non peccasset in Paradyso deliciarum residens, qui est supra omnes ventos, de quo in sequ. part. in 4. consi. scripti, homines tot foeminas, & non plus quàm viros generassent.

Et nobilitas masculi, & excellentia illius vltra foeminam cognoscitur, tam ex eo, quod creatio humanæ naturæ fuit producta in vno indiuiduo solo, & sexu virilitatum: vt habetur Gen. 1. & 2. Vt sic esset primus homo principium omnium indiuiduorum naturæ humanæ, & consequenter totius speciei suo modo: sicut Deus est principium totius vniuersi, vt quoad esset in masculo quædam similitudo hominis ad Deum propter humanæ naturæ dignitatem, iuxta illud Actuum 17. Fecit Deus ex vno, omne genus hominum, id est, ex Adam, quem solum (cum Eua tunc adhuc creata non esset) posuit in Paradysum voluptatis, eique soli adduxit omnia, quæ creauerat, quib. ipse nomina imposuit, & deinde Euam creauit, vt patet Gen. 2. & 1. ad Timoth. 2. dicitur, Adam. n. primus formatus est, deinde Eua. Nec obstat, quod in primo ca. Gen. dicitur. masculum & foeminam creauit eos: quia hoc ibi dicitur per anticipationem, vt dicit Nicolaus de Lyra ibi, vt recitat G. Bened. in sua tpe. cap. Rayn. in verbo, duas habens filias. nume. 136. de testam. & num. 137. dicit, quod maiorem habet dignitatem sexus virilis quàm foemineus, per textum in le. 1. ff. de fenatorib. vbi sunt verba Vlpiani, quod maior dignitas est in sexu virili. Et ad corroborationem huius scribit ibi plura exempla G. Bened. in gl. in verb. si absque liberis, secundo. de exemplari substitutione. nume. 41. allegans Augustinum de ciuitate Dei. libr. 12. & ibi di-

cit, quod dignior est homo quàm foemina, & quæ ciuitas Athenarum fuerit nominata à nomine mulieris, tamen Neptunus iratus, & iniuria motus, quia mulieres ex vna obtinuerunt, aquas laxauit per rotam regionem, in maxima enim destructionem, & perditionem, pro quo placando foeminae ea tunc fuerunt triplici poena afflictæ.

Primò, quod nunquam vocem in deliberatione consiliorum haberent, Ex quo etiam obtinuerunt Romani, quod in legibus condendis foemini, & non foeminae vocarentur, vnde Papinia in l. 1. ff. de legi. Lex, inquit est commune præceptum virorum prudentum consilium: Et hoc, quia mulieres sunt fragiles, & earum consilium inualidum, & consilium proprie virosum est, non mulierum argu. l. quidam decedens. §. Papinianus. ff. de admissis. tutorum.

Secundò, quod nunquam proles nomen matris gestaret. de quo scribitur per eundem G. Bened. in eadem recept. in gloss. pro quo text. expressus. in §. 1. in fin. in iust. de legitima agnatorum tutela.

Tertio, quod nunquam foemina hoc palestro nomine Athenæ vocaretur, vt dicit Augustinus vbi supra.

De pluribus priuilegijs, prerogatiuis, & honoribus, quibus viri honorantur, & nò mulieres, habetur in l. foeminae. ff. de reg. iur. Et ibi amplius à Philippum Decium, vbi est propria officina, & iam aliquid supra dixi in secunda parte huius operis, non insisto, & pro materia semper recurram ad Decium, vbi scribit multos casus, in quibus foeminae sunt deteriores conditionis, prout etiam habetur in l. Papiniani, quæ incipit, In multis iuris nostri articulis deterior est conditio foeminarum, quàm masculorum. ff. statu homi. & ibi gloss. enumerat 55. & idem Decius multos casus, in quibus foeminae sunt melioris conditionis, & plures, in quibus pari passu ambulant, scripsit in d. c. le. foeminae.

Adde, quæ notat Dominicus in e. statum. 3. colum. mihi prima in fin. de hare. in 6. Quod quo ad honores filij sequuntur lineam paternam, & non maternam, quod facit (vt ait) quod filius non debet portare arma familiae matris, sed paternæ.

Aduerte tamen, quod actus deambulationis in altiori loco, & sedendi in mensa, denotant prerogatiuam, vt supra dixi. in prima par. in 10. 30. & 37. considerationibus. Sed mulieribus debetur honor in deambulando, tam vicariam, quàm oppidam, & etiam in sedendo, & epulando: vt superius in 2. par. in 37. confid. scripsi. Ideo videtur, quod foeminae sunt honorabiliores, saltem in illis actibus.

Vltius ad anedicta facit, & comprobatur masculos foeminis esse præferendos pluribus rationibus.

Primò,

Primò, ratione naturali, ex eo, quod naturale illud dominari, & præesse, qui viribus corporis præstantior est: Quoniam, vt ait Iosephus apud Iosephum, lib. 5. excidij Ierofolymitanij, c. 15. & etiam lib. 6. belli Iudaici. ca. 12. lex naturæ cadem omnibus hominibus, volatilibus, feris, bestijs in suis vniuersisque cedat potentiori, Taurus Leopardus, Ursus, Leopardo Caprea, Aquilæ Accipiter, Accipitri Columba, seu Alauda. Ipsi tauro inferiori inferiores. Arietio ouium greges, hirco capris, & diuersi generis videatur aliqua distantia. & refert Plato lib. 3. & 4. de legibus, iustum imperium ac secundum naturam esse, vt potentiora imbecillioribus dominentur. Quod satis approbare possunt iura, cum velint victum & captum in bello victoris seruum fieri, vt habetur de toto ritu de captiuis, & postli. reuer. ff. & C. & latè per scribentem in leg. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. Quæ iura etiam apud extraneos à Romanis locum habere ex testimonio Xenophontis. libr. septim. lex est, inquit, inter omnes homines perpetua quando belligerantium vrbs capta fuerit, cuncta eorum esse, qui ceperunt, & corpora eorum, qui in vrbe sunt, & pecunias. Et illam sententiam sequitur Aristot. lib. 4. Politic. c. 4. quod locum habet veritatis, cum bellum fuerit iustum, vt in e. fulgentium. c. 1. & in e. dicat. 23. q. 5. vbi Amb. in lib. 1. de Pat. & c. his scribit prædam Regis Sodomorum vtique habere in potestate victoris Abraham, & habetur per scribentem super 4. sententiarum dist. 15. & per Bal. in reuer. sed nunquid. de milite vasallo, qui contumax est. & do. meus las. in l. 1. 3. qu. in vtraque; lect. ff. de re. poss.

Sed constat mares fœminis esse robustiores corpore atque animi viribus multo præstantiores: Quod licet sit clarum, tamē sic probatur. Primò, quia virita nominatur, quia maior in eo vis est quam in fœmina: & hinc virtus nomen accepit, vt voluit Lactantius lib. de opificio Dei. c. 12. Mulier verò, vt Vatro interpretatur, & repetit ipse Lactantius, à mollicie dicta est, immutata & detrahitura, quasi mollior, vt etiam habetur in cap. 3. de re. poss. l. 1. q. 7. licet ibi ad molliciem mentis referatur. Ad corp⁹ vero refert Lactan. vbi supra, quod & idem scribit libr. 1. diuinarum institutionum. cap. 26. & Plato in lib. 5. de Republica, vnde Aristot. lib. 9. de natura animalium. cap. 1. & Plinius lib. 9. naturalis historie. c. 48. scribunt omnes mares in omni specie animalium fortiores esse, atque robustiores, præterquam in Pantheris, & Ursis: de cetero in seq. par. 78. confid. Auicenna verò lib. de animalibus. 9. in prin. in Leopardis, & Lupis. Aliter autem Magnus lib. 8. de animalibus. cap. 1. in Ursis & Leopardis excepit. Aristot. etiam l. 4. de generatione animalium. c. 6. scribit fœminas sua natura debiliores esse quam mares, & idem orbiculatum quæstionum lib. 39. ca. 11. dixit, mulierem debiliorem esse quam virum (quæquam

naturæ ratione mas sit præstantior fœmina) quia mulier infirmior est, minusq; proinde iniuriam facere potest. Hinc idem lib. 4. de natura animalium col. vlt. & lib. 3. de partibus animalium. ca. 1. autor est, & partes quas velut arma natura animalibus dedit: vt dentes, cornua, aculeos, calcaria, & cætera huiusmodi. aut maribus tantum naturam ipsam concessisse, aut certè potiores atq; robustiores quam fœminæ: quod & scribit Plinius lib. 11. c. 32. & Albertus lib. de animalibus. 12. c. vlt. ad fin. & lib. 18. tract. 2. cap. 5. vbi ex hoc arguit mulieres citius crescere, compleri, & senescere quam viros.

Ex hoc effici potest, si mas, & fœmella eodem casu simul moriantur, seu perierint, de iure præsumitur vir tanquam robustior diutius vixisse, & mulier præmori, tanquam debilior. Casus est leg. qui duos. §. si maritus. ff. de reb. dubijs. & in l. cum hic status. §. ambo. & ibi glo. in verbo, simul. ff. de dona. inter virum & vxorem. & in l. si possessor. §. si eodem, vbi hoc notant glo. vlt. & Bal. ff. de religiosis, & sumptibus. funcrum. Felynus in ca. capitulum sanctæ crucis. col. antepe. extra de rescriptis. Hippolytus de Marsilijs in rep. rub. C. de probatio. col. 3. de quo tamen vide Signorolum de Homocid. conf. 9. in c. hoc capite quomodo præsupponitur. & conf. 155. in e. in processu factio. col. fin. Facit, quia si gemini puta masculus, & fœmina nascantur, & de natiuitatis ordine non appareat, præsumitur masculus prior editus. casus est in l. si fuerit. §. si. ff. de reb. dubijs.

Et inter theologos dixit Alexander de Halis in secunda parte sue summæ, quæstione 78. membro 5. conuenisse mulierem fieri corpore debiliorem: virum autem validiorem ex quatuor rationibus. ibi per eum descriptis.

Illud verò nec admiratione caret ex hoc, quod quæ mascula sunt, ea quoque sunt valentiora, & firmiora. vnde & masculum pro forti, vehementi, & magnanimo vsurpauerunt antiqui, vt scribit Nenuis. E contrario Hippocrates libro Aphorism. 5. c. 16. carniū effœmationem in sua translatione scribit pro debilitate: vt sentit ibi Gale. interpretes, quoniam fœmina masculo sit debilior. Hinc quoque mulier, vt scribit idem Hippocrates Aphorism. 7. c. 4. 4. retulit. & Plinius lib. 7. cap. ambidextra non efficitur: hoc est, quæ ambabus manibus pro dextra vtatur, vt nonnulli viri vtraque manu vtentes sapenumcro nobis apparent. Cuiusmodi Aioth fuisse testatur, lib. Iudicum ca. 3. & Astropeum Homerus lib. Iliad. 21. Nempe ob naturæ muliebris debilitatem, vt prodit Galenus in eo loco. Nam si ambabus (inquit) manibus obneruorum robur ac musculorum quidam viri vtuntur, optima ratione, nulla mulier vtetur: sed satis abundeque habeat si vna dextra modice vtatur. Amazonidas quidem solitas dextram ambutere manum tradit historia, vt in proximam

V N D E C I M A P A R S

manum plus alimenti concurrens, & proueniens maior vigor, & valentia ei adesse: vt quæ etiam ciper naturam inualida habeatur, vt scribit Cælius lib. antiquarum lect. 2. cap. 35. circa medium. Vbi etiam scribit qua ratione physici tradunt ambidextrum fieri hominem, aut sinistra vtatur aliquis pro dextra.

Accedat huc, quod scribunt, qui numerorum rationes scrutati sunt, numerum parem feminam esse, impari verò marem: quia semper fortior sit ad omnia, vt copiosè dixerunt Macrobius lib. 1. de somnio Scipionis. & Lucas de Penna in leg. 3. post initium. Cod. qui morbo se excusant. lib. 10. vt in sequenti parte, in 37. consideratione dixi.

Pro hac ratione militat, quod rerum natura scriptores plantis, herbis, arboribus & virgultis, quibus maior vis inest, masculi nomen ac titulum assignant: quibus verò minor, femina, licet non propriè, sed similitudinariè, quod quadam illis insint masculorum proprietates, & feminarum. Et quemadmodum masculus maioris est virtutis, vt plurimum, quam femina. Ideo planta cui maior vis adesse fructus promendi, masculi adepta est nomen. Cui autem minor femina, vt scribit Plinius naturalis historiae li. 14. c. 4. circa initium. Arboribus. imò potius omnibus, quæ terra gignit, herbisque etiam vtrunque sexum esse diligentissimè naturæ tradunt: Vt etiam refert Cælius lib. antiq. lect. 11. c. 33. in fi. & de quibus in seq. par. in 40. confiditum est.

Secunda ratio est, Quoniam qui plus habet rationis, ingenij, prudentia, & consilij, aliorum rector, & dominus constitui debet, qui verò minor, seruiat, quia vt ait Salomon Prouerbio. 10. Qui stultus est, seruiet sapienti. & 17. ca. Seruus sapiens dominabitur stultis filiis. Et scribitur Eccl. 10. Seruus senato liberi seruiet. Et infra hæc par. in 8. confid. latè dicitur. S. sapientes esse præferendos illis, qui inficitia rerum quæ ignorantia tenentur. Sed consilium mulierum est inualidum, vt inquit Aristot. lib. 1. Polit. vlt. c. & refert Bal. in rub. C. de rerum permu. ver. itè quare donatio. vbi dicit, hoc esse naturale, & immutabile. & in c. 1. in 2. lect. col. pen. ver. vltra quæro. extra de iudi. Cum plerumque seminarum consilium aduersus propria commoda laborat. I. si par. in fi. Cod. de sponsalib. Et dicit glo. in l. 1. C. de confirmando tutor. quod consilium mulierum est fragile. Et in §. 1. insti. de satisf. da. tutorum, dicit esse infirmum. Et etiam Cicero in oratione pro Lucio Murena: Mulieres omnes (ait) propter infirmitatem consilij, maiores in tutorum potestate esse voluerunt. & multo plura alia pro fragilitate huius consilij dici possent. Quæ cum sint extra propòsitum, relinquo ea Andrææ Tiraquello in suis legib. connubialib. in prin. vbi multa cõtra mulieres scripsit. Vnde aduersus eum Almericus Bonchardus Gallicus Apologiam scæ-

minci sexus edidit. Et ibi concludit Tiraquellus, quod cum mulieres sint viris longè inferiores, & animi & corporis viribus, vt ibi, & ante aliquid dicitur comprobatur, à quibus viribus potestas proficiscitur, & dominatio: illud concludendum est. Vt viri vxoribus præsent, dominantur, imperant, vt domini contra vxores. quas rationes vt est à diuo Augustino assumptis. Cuius verba sunt in iustitiam in lib. questionum, Gen. vbi & gl. ordinaria citat: Est ordo naturalis in hominibus, vt inferior seruiat superiori. & hanc iustitiam esse, vt in inferiori seruiat fortiori. & hæc in dominatibus & seruitutibus clara iustitia est, vt qui excellunt ratione, excellant dominatione: quæ verba (corruptè tamen, & diminutè) repetuntur in c. 1. est ordo. 33. qu. 5. Imò etiam vir inferioris dignitatis præferatur feminae maioris dignitatis. cum vt præfectorius præferatur feminae consulari. leg. 1. ff. de senatorib. vbi Vlpianus scribit: Consulari feminae consulari virum præferendum esse nemo ambigit. Sed vir præfectorius an feminae consulari præferatur, videndum est. & puto præferatur. Quia maior dignitas est in sexu virili. In quam sententiam Euripides in Iphigenia inquit:

*Præferat viri vnicus, estque lucis huius muneri
Dignior, quam multa sanè seminarum millia.*

Ideo firmabitur, quod nimis gloriose quædam Domicella in pompis, supplicationibus rogantibus seu processionibus dominicalibus, & scilicet incedunt statim post sacerdotem, & ante masculos, quoniam semper masculi in actibus publicis præferendi sunt.

Tertia ratio, pro excellentia sexus virilis ad muliebrem quantum ad dignitatem procedit, & est in principiando, Omnes tam viri quam feminae ex vno viro fuerunt. In quo est expressa representatio egressus rerum ab illo vnico principio primo & summo. Quæ ratio confirmatur ex dictis Pythagoræ dicentis: Marem in omni genere animalium esse naturæ & virtutis principium, sicut scribit Albertus Magnus. li. 18. de animalib. c. 2. ad finem. & de hoc infra eadem parte, in 16. confid. versic. honor.

Quarta ratio est virtus in agendo, quia viri esse agere, & mulieris esse pati. Vnde plus habet sexus virilis de virtute actiua, propter quod robustior est, & re & nominatione, & istud tenet Bal. in leg. vlt. C. de seruis fugitiuis. Vbi dicit marem esse femina nobiliorem: Quoniam agens nobilitas patiente, sicut etiam dicit Bartol. in le. 1. ff. de regu. Cato. & Ias. in princ. 5. col. ff. de verborum obligat. qui & paulò post illud dictum allegat pro notabili. Et fortior est causa in agente, quam in patiente. leg. 2. & vlt. Cod. ad Tertullianum. & l. 2. §. obijcitur. ff. eod. Ideo & res magis denominatur ab agente, quam à patiente. leg. 1. ff. de seruitut. rusticorum prædiorum. & l. si quis binas. ff. de vii. & vtrūque tradit per ea iura, Signorolus de Homodis

deus consilio 167. incipien. Hoc capite in curia Ba-
tani. col. 3. versic. nunc perueniamus. Vbi & illud
genetis, pet nota in l. 1. C. ad leg. Pompeiam de
parricid. Et Alber. de Rosate in l. veluti. num. 7. ff.
de iustitia & iure. dicit, quod pater magis est dili-
gens ad filios, quam mater, secundum philoso-
phum, in quantum sunt principium generationis.
Quia pater est agens in generatione, & mater pa-
tens: tamen ibi dicit, mater q̄ multum excederet
patrem in virtute, esset magis diligēda. Facit, quia
boni domesticci (vt ait Ambrosius) sunt magis si-
bi propendi.

Quinta, quia vir præcellit scēminam, ex quo
habet auctoritatem in præsidēdo. Nam secundum
eum ordinem non mulier viro, sed vir præfer-
retur mulieri, tanquam caput corpori, sicut dicit A-
postolus ad Ephes. 5. ad Corinth. 11. ad Colos. 3. & 1.
Pet. 3. & hastres rationes posuit Bonauentura, in
5. sentent. distin. 12. argumen. 3. quæ. 1. vbi, & alij a-
liarationes, sexus virilis dignitatem comprobant
res adducunt super illa quæstione: An Deus hu-
manam naturam potuit assumere secundum mu-
liebrem sexum. In qua re, concludunt diuus Tho-
mas. P. richard. & alij id indubitanter potuisse, de-
centius tamen, atque conuenientius, Christum,
minem in sexu virili induisse, qui dignior est,
perfectior, atque honorabilior, vt tradit Augu. li.
1. quæstionum, antedictis tribus rationibus, quas
trahit Traquellus in suis legibus connubiali-
bus, in commentario ante primam legem con-
nubialem.

Quinta confide. sit in primis de defensoribus
ciuitatum, qui inter plebeios numerantur:
quo gerunt magistratum inter plebeios, omni-
bus plebeijs præferendi sunt, vt ex doctrina ante
eius. cl. in 7. par. in 24. confid. comprobatum est.
Sed quia de his ibi, & in 6. part. reseruaueram hoc
loco scribere: Ideo de potestate eorum & iurisdic-
tione dicendum est. Nam ante Iustinianum Im-
peratorem iam id officium sermē desecerat, cu-
ius officij auctoritas ab ipso Iustiniano reparata
habetur in authen. de defenso. ciuita. in ini-
tial. 3. Et ratio fuit, vt scribitur ibi in §. nulla.
Præsides prouinciarum ita deprestant id
officium defensorum ciuitatum (qui erant magi-
stratus seu iudices ciuitatum) in quibus sedes præ-
sidentis erat: Vnde ex presentia præsidum, aucto-
ritas defensorum obumbrabarur.

Illi defensores ciuitatum, apud nos in plerisque
locis dicuntur maiores, habentes magnam aucto-
ritatem & iurisdictionem, vt est maior Burdegala-
na. Rupelle, de quo fit mentio in supra scriptione
cap. ex parte, extra de consuetudine Pictauien. &
multi alij: Etiam maior Diuionensis, dicitur Vi-
comites, qui magnam habet potestatem in suos,
& ab eis plurimum honoratur, & de multis co-

gnoscit, quæ ad cognitionem & iurisdictionem
præsidentis videntur. In hac verò nostra ciuitate He-
duen. defensor noster dicitur Vergobretus, & sic
nomen antiquum retinens, quod habebat tem-
pore Iulij Cæsaris, qui tunc summus magistratus
erat, creabatur annuus, & vitæ necisq; in suos po-
testatem habebat, teste Cæsare in suis commen-
tarijs, libro primo, de bello Gallico circa initium.
Et licet tempore Iulij Cæsaris duo, scilicet, Diui-
tius & Liscus huic magistratui præerant: nunc
autem vnicus præsidet, qui vulgariter *le Vieng*, ap-
pellatur, vt per g scribatur iuxta allusionem vo-
cabuli, nec tantam habet potestatem: quam offi-
ciarij Regij sæpè conantur deprimere, & etiam
alij magistratus municipales in hac ciuitate exi-
scentes, qui habent iurisdictionem in pluribus lo-
cis ciuitatis, vt Episcopus, & etiam Venerabiles
viri domini Decanus & Capitulum Ecclesiæ He-
duen. qui habent iurisdictionem in eorum clau-
stro, sed Vergobretus & Scabini ciuitatis, pro vi-
ribus iura ciuitatis nostræ tuentur & conseruant.
Verum, à diuerticulo ad iter inceptum redeam-
us. vnde sciendum est, quod ciuitas sumitur ge-
neraliter pro quolibet municipio totius prouin-
ciæ, quæ caput est alicuius Prouinciæ, vnde per
singulas Prouinciæ vna erat Ciuitas præfidalis,
facti l. in defensoribus. ibi, ciuitatum vniuersa-
rum prouinciarum. C. de defens. ciuitatum. & in
authen. præsides gentium. ibi, per vnamquam-
que ciuitatum. C. de Episc. audi. & vide hic infra.
in 14. confide. Et quia in huiusmodi ciuitate erat
sedes metropolis, Cui omnia municipia prouin-
ciæ suberant, ideo ibi quam plurimi nobiles as-
suebant, & sæpius habitabant. Vnde in ipsijs ciui-
tatibus erat statutus magistratus, & non de decu-
rionibus coartabilibus, seu de proprio corpore ordi-
nis, sed de nobilioribus habitantibus ciuitatem.
l. 2. C. de defens. ciuit. & hic magistratus defensor
ciuitatis dicebatur, & eligebatur à decurionibus
municipalibus vrbis. idem ab habitatoribus si-
mul & ab Episcopo, vt in l. defensores ita præcipi-
mus. C. eod. Postea tamen iure nouissimo, ista im-
mutata sunt. Quoniam nec prohibitum est de in-
corporatis municipalibus & decurionibus assu-
mere in defensores, nec etiam de reliquis habi-
tatoribus ciuitatis, sed vltra Albū seu matriculam
Curialium erat Album quoddam seu matricula in
qua certus numerus constitutus erat nobiliorum
ciuitatis tam decurionū quam cæterorū ciuitatis
habitatorum, & secundū decursum illius Albiseu
exemplaris obtinebatur dignitas, vt in aut. de de-
fen. ciu. §. interim. Sed circa hæc plus immorari,
in casum laborarem. Cū electiōes horū defenso-
rū, hodie diuerso mō fieri cōtingit: vt satis inuit
ibi gl. in ver. circulū. & apud nos raro iura obseruē-
tur in talib. Cū ferè vnaqueq; ciuitas sua insequen-
do priuilegia à Principibus eis concessa, certis an-
ni dieb. suos defensores eligat. Et nos Hedui hunc
eligimus

V N D E C I M A P A R S

eligimus, sepius defenforem ciuitatis nostræ, qui nec decurio seu scabinus fuerit, & indiscriminatim omnes habitatores et coartales (quos Petrus Cothereau dixit esse burgenfes) eligebant: Sed à paucis annis, vnus ex ciuibus nostris prospèctans, quod plurimum gratiæ valeret apud Burgenfes. & primarios ciucs, sed nõ apud plebem literas à Rege impetrauit: quib. cautum erat, vt Balliuus Hedudorum ad electionem defensoris ciuitatis procedi faceret, cum numero. l. ciuiũ principalium, & maiorum ad hoc tantum collectorũ, vna cum officarijs Regijs, quod & actum extitit, plebeis infimis non admiffis, & meritò, cum tales in præcepſ feruntur. nec de commodò aut damno ciuitatis præuideant. & rogari aut per machinationes, seu per brigas, vt ira dicam, tanquam coacti eligebãt: quia obnoxij, aut ob pecunias creditas aut propter lucrũ, quod in artificio eorum lucrabantur, aut merum, ne si forte contra vota eorum defensorẽ eligi contingeret, cum in officio eſſet, vindictam de eis fumeret: Ex quo laudandus est mos antiquus, & de iure obseruandus.

Et isti defensores ciuitatum, taxatam habeant iurisdictionem vsq; ad summam l. solidorum de iure C. vt habetur in l. C. de defensori. ciuita. sed de iure nouissimo vsq; ad 30. aureos, vt in authen. code. n. §. & iudicare. collat. 3. prout adhuc & taxatam habent iurisdictionem apud nos. Et ratio assignatur ibi, quia in ea ciuitate aderat ipse Præses, qui forensis quæstiones digne, & pro magnitudine possit & deberet determinare. Sed in municipijs non erant præsidēs, ex quo iurisdictione magistratuum municipalium non erat taxata, vt in sequenti consi. dicitur. Sic ergo in simili idem erit dicendum de magistratibus municipalibus, quod ratione propinquitatis, si habeant Præsides Prouinciæ propinquum, etiã municipales magistratus excusantur à necessitate officij, text. in l. dies cautionis. §. si tam vicinum. ff. de dam. ir. ff. et.

Item defensor ciuitatis est maioris auctoritatis quam magistratus municipij, quia omnium prouincialium ibi repertorum iudex est, Imò omnium rusticorum ibi repertorum totius prouinciæ iudex est per præuentionem, vt omisso magistratu municipalis, corã defensore in pecuniarijs causis litigetur, vt lege, vt ille ratione. C. de defensoribus ciuitatum. Et huius rei ratio est, quando ipse defensor est tanquam parens humilium, & plebeiorum, Vnde nomen habet defensoris, ea ratione, & plebeis parēs dicitur in lege, in defensoribus, & lege, defensores nihil. C. co. Ideo à rusticis recusari non potest, vel à sede sua rustici euocari non possunt. Cum eis sit tutor, parens, & defensor ab omni oppressione & molestia officialium: Quoniam si temerariè vexatus sit rusticus distractus à labore suo, crit defensoris coercere calumniam aduertariorij, & omnino in re prouidere, non tanquam simplex magistratus, sed tanquam Capitaneus plebis

decurionũ & cæterorum nobilium: ita q̃ oppressiones, & abusus in prouinciã fieri impedire factum suo debet. Vnde, quorumcumq; nobilium in hoc casu oppressione popularis ipse captiua habet: tamen cognitionem cause, sed referre debet causam cognitioni iudicis competentis, siue sint militares, siue ciuiles iudices. vt in l. defensores ciuitatum cum sequent. C. de defensor. ciuitatum, & in §. audient. authent. ead. Non enim multare possunt, nec multas infligere plebeis, nec leniores quæstiones exercere, ne nomen defensorum amittant, sed plebem, & decuriones ab omnium proborum in solentia, & temeritate tueri debeant. l. defensores nihil. supra allegata. Ideo non recenser Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuum ciuiliũ. ti. de magistratibus municipalibus. Iurisdictione defensoris ciuitatum non est eis patrimonialis. quoniam plebeios ad emendas cõdemnare non possunt, & hoc est quod vult dicere text. in l. vnic. in princ. ibi: non tamen, &c. ff. si quis iudicenti non obtemperauit. Et ratio est, quia cum ipsi defensores, vel municipales arcant communem habeant pro ære, & thesauro suæ communis, vel vniuersitatis, vt in l. i. §. i. ff. quod cuiusq; vniuersita. nomine periculum erat, ne nimis suo arario sauerent, si emendas haberent. Iurisdictione vero Principis est patrimonialis. vide Gui. Papæ de cisi. sua 626. vbi quærit, an Castellani possint multare, & multas imponere: vnde præsidēs Principis iurisdictionem pœnali iudicio, id est, à mendis emendari habent. l. pen. & fi. C. de modo multarum. Hodie tamen aliter obseruatur ferè in omnibus defensoribus ciuit. Franciæ, cum habeant potestatem condemnandi plebeios ad emendas, & illas de aratio ciuitatis applicant, sed hoc fit ex concessione Principis communiter: vt plurimum in diuersis locis habent cognitionem causarum criminalium, etiam in forenses delinquentes in eorum ciuitate, & districtu repertos, vt maior Diuisionem. qui habet cognitionem in omnibus causis criminalibus: sed gentes Regiæ volunt excipere certos casus: vt in crimine læsæ maiestatis, falsæ monetæ, & alijs. vt de hoc pen det processus in Patamento Diuionensi. Etiam iure nouissimo videtur habere locum, cum talibus leuiora crimina audire, & competenti castigatione tradere permittitur, vt est text. in §. audient. in initio. C. de defensoribus ciuit. Nec mirum est, quia simplex iurisdictione sine modica coercionem nulla est, text. in l. vlt. ff. de officio eius cui mandata est iurisd. quod videtur verum, nisi expresse prohibitum eſſet à principe.

Et vt concludam ex prædictis, Defensor ciuitatis tanquam totius prouinciæ, Gubernator habetur: vt colligi potest ex l. in defensoribus cum quatuor ll. seq. C. de defen. ciuit. Eò etiam, quia habet censuram, seu poltiam morum, sicut status non solum hominum, sed & ipsius patriæ, vt l. pe. C. cod. Et scias, quod defensor ciuitatis (cum sit loco patriæ ci-

ciuibus, vt ante dictum est) non potest per alium ex ciuibus in ius vocari sine venia. ita tenet in l. generaliter. ff. de in ius vocando. quem dicitur do. meus las. in §. poenales. num. 69. in l. i. allegat text. in §. eos autē qui ita sine mercede. in auth. vt iudices sine quoquo suffrag. coll. Sed hodie eorum potestas non ita extenditur, sed maiores ciuitatum hodie loco defensorum constituti, tantum in vrbe, seu infra ciuitatem, & muros suę vrbis, vel incolatum aut balneum defensione in sua plebis habent.

Item plebanatum habēt in vrbe qui ordini decurionum coartales sunt, seu fide coartati, quos Burgenses vocant.

Ceteris autem habitatoribus maiores nostri, nec sunt dicentes, seu in illis magistratus noui solummodo tribunus eorum, id est, capitaneus pro obseruatione, & custodia loci, & habet reuerentiam super obseruandis moribus, seu statu & disciplina ipsius vrbis. Et hæc est auctoritas maiorum curiarum, qui pet. prouinciam extra urbem possunt, nec sunt iuridici inter rusticos prouinciales: sicut iure scripti defensores ciuitatum. De maioribus verò patriarum seu gubernatores maxime decori sunt, de quibus ante in septima parte, in decima considerat. & in 9. part. in 14. confide. dixi. Nam insignijs Regijs fruuntur, ita Regis personam ad se representant, sed munus seu partes gubernatoris patrialis eardē sunt, cum partib. defensorum ciuitatum, vt scribit Pet. Cothereau in loco alleg. Extra confide. Sunt & alij plebeiorum, seu incolatum municipiorum, dicti magistratus municipales, Et in multis differunt à defensoribus ciuitatum, de quibus in præcedenti considerat.

Cuius est: Quoniam isti meliores partes in iure habent quam ciuitatum defensores, licet in iure agendo minores sint. Quia ciuitatum capitanei, sunt defensores, & nō magistratus, sed magistratus ius dicunt de iure supra 300. aureos, non ipsi defensores. Et isti magistratus municipales, nullum imperium exercent merum, aut iurisdictioni mixtum: sed causas tantum expeditionum. In quibus iudicis dandi licentia est, seu legari possunt, iuxta ea, quæ scribuntur in l. i. ff. de iurisdic. omn. iud. Et sic coartati magistratibus municipalibus tantum expeditionum potest legis actio, hoc est iuris actiones exercere tantum eis solum possunt. facit lex secunda, §. unde ex his. ff. de origine iur. Edicere autem, vel dicitur non possunt hi magistratus municipales. Ita scribit Petrus Cothereau in suo scholasticam magistratuum ciuiliu. ti. de magistratibus, municipalibus. in initio. Vbi declarat quid sit exercere & de potestate Balliuorum, vasallorum, & dominorum Franciæ, & quam iurisdictionem habeant, dicens ipsos habere maiorem iurisdictionem, quam magistratus municipales. Et dicit, quod in Francia communiter Barones, &

magni domini in suis Baronijs, & magnis seignorijs, quæ meliori feudi nomine decorantur, duos habent iudices & apud eos ordo iuris dicendi obseruatur, nec habet locum prauentio. Nam primus, qui est inferior, & subalternus, sæpe in vulgari nostro Castellanus dicitur, & in prima instantia cognoscit de causis inter personas dictorum locorum, & aliqui habent iurisdictionem limitatam vsque ad certam summam: & à sententijs eorum appellare licet ad secundum iudicem, qui dicitur balliuus, & est superior, cum maiorem potestatem habeat. Iurisdictionem enim habent non taxatam pro quantitate summæ. Edicta, & decreta facere possunt, dummodo legibus Principis non resagantur. Merum, & mixtum imperium, & iurisdictionem exercere possunt: & hoc vel ex speciali beneficio, & expresso priuilegio Principis: quia præscriptis verbis inuestire cauetur de collatione iurisdictionis, vel moribus competit ex tali institutione Baronij, vel dignioris feudi, iure communifundatam esse iurisdictionem omnimodam, & ipsum modum imperium habere, vnde amplior est potestas dictorum Balliuorum. Aliquando etiam, qui habet ita feudum nobile cum iurisdictione à Principe cum illa potestate constituendi Balliuum, potest omnem iurisdictionem sub se concedere, nec tamen abdicare videtur iurisdictionem: quia ad suum Balliuum appellabitur à iudice minorum vasallorum, qui pedanei vasalli dici possent, ad instar iudicum, vel minores vasallos dicantur, qui apud nos habent iurisdictionem taxatam, & solum iurisdictionem infimam exercere possunt. Et à sententijs huiusmodi Balliuorum, licet secundario appellare ad curiam præsidis prouinciarum, qui etiam apud nos Balliui, vel senescalli vocantur. de quibus ante dixi in 7. par. in 19. confide. Sed vnde egressi sumus redcamus. Municipales hodie dicuntur omnes ciues, seu inhabitantes municipium, vt in l. i. ff. ad municipales. Municipium autem est quod proprium publicum, & ordinem habet. facit lex, legatis. ff. ex quibus causis maiores. Et si ciuitas. l. i. ante allegata. Inde de locis, vbi est ciuitas habens suum defensorem, diximus in præcedenti considerat. Ideo hic de municipijs fit mentio, quæ fortè sunt oppida, seu vrbes non maximæ, hoc est mediocres, vel minores, vt propriè est locus Belne, qui tamen maiorem habet. Locus de Sinemuro, in quo est magistratus municipalis. Locus Auxonæ, Montis Barri: Imò etiam ciuitas Cabilonen. nō habet defensorem ciuitatis, sed magistrum municipalem, & Scabinos, qui nihil habent commune, quoniam ipse magistratus municipalis, non habet aliquid agere cum scabinis, qui habent cognitionem de politia ciuitatis, & nullam habent iurisdictionem, seu subijciuntur ipsi magistratui municipalis.

Et ipsa Vniuersitas municipij, seu ordo decurionum ad iurisdictionis expeditionem tenebatur sibi

V N D E C I M A P A R S

ent sibi assumere magistratum. Non enim ipse ordo ius dicere poterat, sed per suos magistratus: qui quidem magistratus Duumviri dicebantur, quia duo in numero ordinabantur iudices eiusdem potestatis in iure dicendo, & per praevencionem unicum magistratum, seu officium exercentes, & unius solius hominis vicem agentes, ut lege magistratus municipales. ff. ad municipales. ex qua lege in finali. verbis constat, quod omnia municipia univertitatem, seu ordinem decurionum habentia, habent ius habendi magistratum, vel expressa lege municipali, hoc est, ex singulari lege, & ipsi iurisdictionem Principis, vel ex motibus, & iure communi, dum modo eis municipibus. id non sit expresse prohibendum.

Et non solum municipia debent habere magistratum municipale, si non habeat defensor civitatis, vel eius vices gerentem: sed etiam qualibet Castellana. & alij districtus iurisdictionales, qui alio feudi nomine, & tunc decorantur, debent habere proprium magistratum, per quem iurisdictionem expedire in sua terra curabunt domini habentes tale feudum, ex quo omnem meri, & mixti imperij iurisdictionem habent, vel unam speciem iurisdictionis tantum, vel ex expressa concessione investitura feudi, vel expresso privilegio Principis, vel ex praescriptione tanti temporis, de cuius initio memoria non extat. Seu aliis qualiter cunque, ut declarat Petrus Corhereau in loco hic ante alleg. Vnum ex antedictis concludam, quod cum ipsi magistratus habeant iurisdictionem in suos municipales, & subditos, debent eis praeferi, ex ante deductis in 7. part. in 24. consideratione. ubi scripti de gerentibus magistratum, seu administrationem, qui alios praecedere, & praehonorari debent.

Septima consid. Habentes dignitatem, praeseruntur non habentibus dignitatem, ut ante in 1. par. in 66. consid. scripti. Ex quo illi, qui praesunt cognitioni Villae, seu villagij, vel Castrum, aut Burgi, de quibus in praecedente consid. dixi in fine, cum habere dignitatem dicuntur, ut dicit Bal. in c. 1. §. ceteri vero, quis dicatur Dux, Marchio, Comes in v. s. feudorum, praeseruntur omnibus aliis plebeijs. ut etiam in dicta 67. consideratione dictum est. & in septima part. in 24. consideratione. Vbi scripti magistratus ceteris esse praeposendos, videtur tamen, quod dignitas temporalis non sit in consideratione quo ad praecedentiam, data paritate in alijs, ut dicit Franciscus Nicomitus in repe. capit. quoniam contra falsam. versicu. notat sexto loco Abbas. extra de proba. Sed inter alios, officiarj Regij praeseruntur, ex quo maxime sunt perpetui, & non temporales, nec reuocabiles ad nutum Principis, ut scribit G. Benedicti in repetitio. c. Rayntius. in verbo, uxorem nomine Adelaesiam. in 5. de cessione. nu. 464. de testamentis. quod praeseratur. facit ea. ut debitus honor. extra de appell. & Lomi-

nem honorem saluum iudicibus reservantes. que est l. fin. C. quando prouocare non est necesse. l. iudices. & ibi Lucas de Penna. C. de dignitate. lib. 2. in l. penult. C. de veteranis. eod. lib. Et postea C. fulcos quos in Gallia vocamus Scabinos. c. 1. de munitione. lib. 6. & in clem. 1. §. potestas. & c. in ver. scabini. de poen. c. 2. Cuius initium est in parte scabinorum. extra de alienatione iudicij. tractandi cau. facta. & ita refert Ioannes Montan. in suo tractatu de auctoritate magni Concilij. diligetamen, dum modo exilens in dignitate, & in dignitate, quia si efficeretur vilis, tunc temporales eo & inferiores praeponebantur. Ita dicit Franciscus Nicomitus in dicta sua repetitione. c. quoniam contra falsam. ver. nota sexto loco Abbas. ubi plura allega. extra de probationibus.

Et quilibet magistratus, etiam infimi, sunt in honore, l. hono. in prin. ff. de numer. & hono. c. 16. d. Dec. in d. ca. ut debitus honor iudicibus detur. extra de appell. Ideo tales honorandi sunt. dicit Purpura. in l. 1. numer. 310. ff. de offic. & c. mandata est iurisd. qui praeserri debent. & c. hoc est, Decurionibus, seu Consulibus, & c. habeant iurisdictionem ante Scabinos, ut hic ante in praecedenti consideratione dictum est.

Octava consid. Post nominatos in praecedentibus considerationibus, praeserendi sunt, & Satrapae civitatis, qui secundum gl. in verb. Satrapis in c. fundamenta. de electione. pro sapientibus accipiuntur, ut sunt Advocati, & Patroni curiarum, qui debent per iudices honorari. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offic. Proconsulis & legat. Notat Petrus in Apertulis ad Dy num super regula, in iudicij. de regul. iur. in 6. & ante in 7. par. in 28. consid. deductum est, & comprobatum. & latius intra eadem part. in 18. consid. & aliquando sagacitas dicitur Prudentia. l. quaesitum. ff. de conditio. & demonstratio.

Facit, quod scribitur Deute. 1. ibi, Dare eritis viros sapientes & gnaros, quorum conuenticio sit probata in tribus vestris, ut ponam eos vobis Principes. & ibi sequitur, quod Moyses elegerit de tribus Israel viros sapientes, & nobiles quos constituit Principes, Tribunos & Centuriones. & Quinguenarios, ac Decanos, qui docerent eos singula, atque recte indicarent, Prouer. 11. Quislibet est, seruiet sapiens. & 17. c. seruus sapiens dominabitur stultis illijs. & Ecclesiasti. 10. seruo nato liberi seruiant. Idque est quod Aristoteles. 1. Politico. dixit. Eos esse seruos in Republica, qui in gloria rerum quae ignorantia tenentur, qui vero ingenio praesant, a naturaliter praesant. Dixi hic ante in secunda consideratione. in fine. & in 4. versicu. 2. ratio. ubi scripti masculos anteponi feminas quia plus habent prudentiam, intellectus, consilij & rationis. Et Platonis est scientia in lib. 3. de legibus. Septem esse rationes, quae ad dignitatem imperandi facere videntur: Quae sunt, Paternitas, de quo

hic infra in 16. consid. Nobilitas, vt dixi ante in 1. part. Dominatio & Potentia, de quibus etiam dixi in 3. 4. 5. 6. & 9. partibus. Senectus, vt hic infra in 17. consid. Prudentia, vt supra in 10. par. Sors, vt ante in prima part. in 43. consid. & in quinta in 45. consid. & infra in vltima in 52. consid. Sed prudentiam omnibus antepone, vt intelligantur, quam a sanorum salutem expediant, & satis scripsi in dicta decima part. in principio. & merito quia Principes ille (inquit Euripides) quisquis preeminet sapientia. Astronomi pariter istud confirmant, testantes Solem ac Mercurium præ cæteris Planetis quos assidue in cœlesti circuitu Comites præcedere esse: vt scilicet, quicumque Solem siderum decursum viderint, absque sapiente Mercurio in Cœlo nusquam incedere planè intelligant, & in terris, potentiam atque dominationem nunquam absque sapientia, vel concedi debere, vel concessum diu posse regnare. Ideo Principes plurimum laudandi sunt, si sapientia præditi fuerint, vt ante dixi in 5. par. in 10. consid. Et in omni negotio, nequam in militari absque consilio, prudentia & ratione (vt dixi ante in 9. part. in 44. consid.) nihil prosperum prospere geri potest. Cùm prudentia animi plus ponderis & inomenti habeat quam robur corporis. vt Homerus lib. 23. Iliados. Vbi Nestor prudentissimus introducitur alloquens Antilochum filium, his versibus comprobatur:

*Consilio sane multo quam robore præstat,
Hirsutam quicumque parat succedere syluam.
Consilio rursum nauclerus in æquore nigro,
Dirigit vndiuagam nauim, & apertibus austris.
Consilio auriga aurigam vincit, præciq;*

Accedat & illud Titinnij apud Marcellum, Sapientia gubernator nauem torquet, nõ valentia. Et illud validissimum Ciceronis in Lælio: Non enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnarè geruntur, sed consilio & autoritate, & scientia. & quod idem scribit libro Officiorum, parum sunt arma foris, nisi sit consilium. quod citat Panor. in cap. ex multa. §. 1. verba nota quod pollens consilio. extra de voto. & sic dicit text. quod non sunt inutiles ad pugnantiam etiam per se pugnare non possunt, maturum enim consilij adesse valent pugnantibus. Et consilium ius postliminij est his, qui pugnare possunt, sed omnibus qui eius naturæ sunt, vt consilio vel auxilio, seu alijs modis vsu: bellico adesse possunt. l. postliminium. §. vltim. ff. de captiuis, & postliminio reuertis. facit l. secunda. §. corporis. & ceterum quæ consilio prudentis viri, & c. non tantum rur. ff. de vacatio. & excusat. munc. Nec tam antedictis discrepat illud Horatij in Odis. li. Ode 4.

*Vis consilij expers mole ruit sua.
Vim temperatam dii quoque prouehunt in manus,
&c.*

Ex vide in dicta 44. consider. Facit etiam quia

aduocati, & causarum oratores non minus prouident humani generi (ex maturitate & salubritate consilij) quam si patriam armis defenderent, vt dicit textus in lege, aduocati. C. de aduocatis diuersorum iudicum. vt ante in 7. part. in 28. consideratione scriptum est.

Nona considerat. Stulti & imbecilles, seu minus sapientes, interdum sunt admittendi, nec sunt omnino abijcendi: Quoniam, vt ait Gellius lib. 2. c. 6. & Macrobius lib. Saturnalium 6. Nemo quisquam tam efferis moribus, quin faciat aut dicat nunquam aliquid, quod laudari queat. in quam sententiam profertur Græcum prouerbium: Sape etiam est olitor verba oportuna locutus. de quo Rochus Curtius in cap. fin. colum. 18. versic. sextò nota. extrà de consuetu. Sed Erasimus dicit, quod in illo prouerbio Græco debet esse stultus pro olitore: sed vt cumq; sit, vt cumq; huic proposito optime conuenit. Et facit, Quia, quemadmodum nemo est adeo malus, atque improbus, quin interdum boni quippiam faciat. text. in cap. quid ergo turbamur. de penitent. d. 3. Ideo dicit Plinius in panegyrico ad Traianum. Laudabilia multa etiam mali faciunt. sic etiam nemo tam infimæ sortis & notæ, quin interdum dicat quippiam ad rem vehementer accommodatum, & nentiquam aspernendum, etiam summis viris, & prudentia præditis. Non multum discrepat dictum Ciceronis lib. 3. quaest. Tusculanarum. Sape est etiam sub pallio sordido sapientia. Summa etiam sape ingenia sub occulto latent, vt scribit Plautus, in ea fabula, quæ intitulatur, Captiui duo. & ait Seneca: Potest ingenium fortissimum, ac beatissimum sub qualibet cute latere. Sed melior est sententia pro hac consideratione, in l. §. sed neq; C. de veteri iure enuclean. ibi. Cum possit vnus forsitan & deterioris sententia, & multos & maiores in aliqua parte superare. quem text. dicit aureum Franci. Curtius consilio 57. incip. super eo. que d. ab ordine. colum. 4. & ante eum Barbatia consil. 1. col. 19. lib. 3. & facit singularem Panor. in c. 1. col. vlt. extra de constit. Et ipsa Barbatia in l. si dari stipuler. col. 11. ff. de verb. obligat. & consil. 15. incip. Deum inuocent adiutorem. col. 7. lib. 3. consil. 40. quod incipit, à loue principium. col. 5. eodem lib. 3. & consilio 63. incip. illud referam in medium. colum. 5. eod. lib. & in repet. rub. C. qui admittit. colum. 8. & in elemen. ne Romani. col. 2. de elect. Et alibi dicit esse valde notabilem Panor. in c. capellanus. col. 2. extra de scrijs. Et ponderauit ipse Panor. consil. 1. in fin. in 1. lib. vbi etiam dicit notabilem. Et iterum consilio 85. incip. in presenti quaestione. in prin. eod. lib. & Romanus in repe. l. si vero. §. de viro. in 54. fallen. ff. solut. matrimonio. & Barbatia col. incip. clare præscribitur. col. fi. lib. 2. & consil. 34. incip. præclare optimus dicit Palsmista. col. 13. co. lib. 2. & alibi sape, vt curiosus lector in his indagare poterit.

V N D E C I M A P A R S

Quam sententiam clare comprobatur illud Dei optimi maximi, vt scribitur Matth. 11. & Luc. 10. Abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ideo non abs re dicit gloss. 1. in d. ad audientiam. extra de consuetud. Non esse in conueniens ab insipientibus, id est, minus sapientibus (vt ibi gloss. declarat) petere consilium. Quia quandoque reuelatur minori, quod maior nescit. l. potioris. C. de officio rectoris prouinciar. & c. esto subiectus. in fi. 45. dist. & c. si habes. 24. qu. 3. quam glo. ad hoc notant doctores in d. ca. ad audientiam nostram. Et ferè omnes ibi scribentes post Ioan. And. referunt historiam huic materiæ congruentem, de quodam fatuo Parisiensi, qui miro modo determinauit controuersiam inter ege-num quendam, & tabernarium. Nam cum tabernarius pecunias peteret ab egeño, quoniã panem veluti suauis comederat ad culinæ fumum & odorem. Iudicauit fatuus tabernario soluendum ex sono denarij. Quam quidem questionem non potuisset Cato, aut Gratianus (vt dicunt Ioan. And. & Panor.) æquius decidere. Hanc etiam historiam post illos refert Barba. in l. 1. colum. 7. vers. pone quod furiosus. ff. de verbo. oblig. & consilio 58. incipien. Clementissimi Dei patris. colum. 2. libr. 1. & consi. 59. incip. illud in medium aferam. col. 3. lib. 2. & Rochus de Curte, in c. vlt. colum. 18. vers. sexto nota. extra de consuetudine. Subiungit autem Panor. in d. ca. ad audientiam nostram. audiuisse se à suo ipsius præceptore (qui fuit Cardinalis) eum locum illum legeret, Bartholum sapius in causis, in quib. ab eo petebatur consilium, cum mercatoribus conferre solitum, & per notata in dict. capit. esto subiectus. monet Specu. in tit. de aduo. arto. §. nunc tractemus. versu. factò autem intellecto. ante finem. vt etiam minus peritos consulamus, cum quibus conferre aliquando profuit. Et ex dicto Specu. sæpè dixit nonnunquam fore bonum in cõsilijs, seu consultatio nibus quæ sunt super difficultatibus iurium alicuius partis litigantis, aut in decisione causarum, seu uisitatione processuum aduocare aduocatos iuuenes, etiam non multum peritos, nec sunt despiciendi: Quoniam, vt plurimum, mouent aliqua dubia, quæ si decidi ab eis nequeunt: dant materiam cogitandi prudentia & scientia pronectis. facit text. in leg. munerum. §. mixta. ibi, vt Herennius Modestinus, & norando & dispuando bene & optima ratione decreuit. ff. de muneribus, & honoribus.

Accedit hæc exemplum apud Gellium libr. 18. c. 3. ex Echinc, in oratione, Timarchum accusauit. vbi cum populus Lacedæmonus de summa Reipublicæ quidam esset vile & honestum deliberaret, & vir quispiam improbissimus & turpitudine pristinæ vitæ diffamatus consilium dedisset probatissimum, turpi autore mutato consilium tamen secutus est. quod etiam recenset Plu-

tarchus de ciuili institutione, vbi huc in honorem virum & diffamatisimum Demosthenem dicit fuisse vocatum.

Refert etiam Valerius, lib. 7. tit. de testam. non rescissis. c. 1. Tuditanus ciuis Romanus, vt notat infanie, vt pote qui populo num mos sperare, rogamq; velut tragicam vestem in forum traheret, maximo cum hominum risu visus fuerit, multa que alia furoris testimonia dederit. Fecit tamen testamentum legibus tam consentaneum, vta Ceterum niris improbatum sit. licet T. Longus eum guine proximus, illud tubercere conat' est, Quoniam ex Romanorum legibus furioso & infano testari nõ licet. Magis enim (vt scribit Valerius, Ceterum uiri, quod scriptum esset in tabulis, quam quis eas scripsisset considerandum existimauerunt. Et fortè rationem istam habuerunt, qui licet furiosus, tempore furoris conderet testamentum non possit. l. in aduer. ff. de testamentis, quæ est l. Pa. iure consul. Tamen, si habuerit dilucida interualla, illo tempore testamenti factionem habet. l. furiosum. C. qui testamentum facere possunt. §. furiosus. instit. eod. De quo satis constat ex ordinatione illius testamenti. Ideo ratum manuit. Istam historiam post Valerium etiam recitat Ioan. And. in cap. fin. in fine. de successio. ab intesta. Bal. in cap. primo, colum. 2. in verbo, sed in ista. tu per quos fiat inuestit. Roman. Alexand. Corneus & Iason in d. l. furiosum. Barba. in l. 1. col. 3. si de eo oblig. & consi. 58. col. 2. libr. 2. & l. is cui bonus eo 2. eod. tit. Corneus consi. 69. incip. visis nonnullis actis. col. antepen. vers. & quod ex qualitate lib. 1. & consi. 73. incip. visis & diligenter inspectis. col. 1. vers. insuper dicit. eod. lib. 1. & consi. 217. incip. in causa vertenti. colum. vlti. lib. 3. Ange. Aret. in §. præterea testamentum. insit. quibus non est permissum facere testamentum. Et ex ante dictis vna cum pluribus alijs rationibus concludit Tiraq. in suis legibus conubialib. in commentario ante 11. legem. Quod licet etiam consilium mulieris sit quodam modo debile & fragile, vt communiter, tamen interdum à maritis exquirendum est, & laudandum, vt dixi supra in 2. part. in consi. d. Postent & multa adduci ad rem facientia. Et quomodo ab iniquis, & prauis sententia vera, & certa interdum proferuntur: Vt Cayphas, qui licet non esset verax, tamen verum dicit, vt in c. dominus. l. q. 1. Et Saul Rex malus prophetauit. ca. prophetauit. eod. loco. & ibi plura.

Decima consi. d. Vxorati præferuntur nõ vxoratis, cum per matrimonium quis cõsequatur magnam dignitatem. Quia, vt dicit text. in athen. de nupt. §. deinceps. Nuptiarum magna est dignitas. collar. 4. dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundix, in rubrica, des droitz & appartenances à gens mariez, ante finem. in additione. & ibi plura scripta pro laude matrimonij. Et perpulchrè scribit

Autus Gellius. lib. 2. c. 15. maritos habentes vxores
preferri debere non habentibus, etiam senioribus.
maximè si habent liberos. Et eius verba elegantif-
sima, quia etiam multas quæstiones in materia
huius confide. & 12. subsequentis decidunt, trans-
portati. Postquam soboles (ait) ciuitati necessa-
ria visa est, & ad prolem populi frequentandam
remijs atq; inuitamentis vsus fuit, tum antela-
quibusdam in rebus, qui vxores, qui que liberos
habent senioribus, neq; liberos, neq; vxores ha-
bentibus. Siccipite septimo, legis Iulia, priori ex
Consulibus fasces sumendi potestas sit, non, qui
plures annos nat' est, sed qui plures liberos quam
collega, aut in sua potestate habet, aut bello ami-
si. Sed si par numerus liberorum vtrique est ma-
ior, aut qui in numero maritorum est, preferen-
da. Si vero ambo, & mariti & patres, totidem li-
berorum sunt, qui maior natus est, prior fasces su-
mat, & in omni specie honoris prior, potiorque
habetur. Super his autem qui aut cœlibes ambo
sunt, aut parem numerum filiorum habent, aut
maiores sunt, & liberos non habent: nihil scriptum
in lege de ea ætate est, solitos tamen audio (vt ait
Gellius) qui lege potiores essent, fasces primi men-
tis collegis concedere, aut longè ætate prioribus,
et non nobilioribus multo, aut secundum consula-
tum ineuntibus. & pro hoc est casus. leg. prima.
C. de Consulibus. libro duodecimo, vbi decidi-
t inter habentes eandem dignitatem, ille de-
bet antecedere qui prius est adeptus dignitatem,
aut si posterior pluries eandem assecutus fue-
rit. Faciunt quæ dicit Lucas de Penna. in l. mulie-
rum. colum. 5. C. de incolis. libr. 10. vbi scribit lau-
dem matrimonij. Cœlius lib. antiq. lectionum 15.
cap. 19. & 23.

Et prædicta apparent vera inter viros, sed inter
mulieres, Virgines in incessu, & alibi, præferuntur
viris, & maritalis, vt dicit Bald. & post eum Bar-
bata in cap. causam. extra de probat. quod tamen
non est absque dubio. in viris virginibus & castis.
cum, vt ait ibi Barbata, dictum illius c. in mulie-
re virgine, habeat locum in viro. De virginibus di-
ctum in 2. parte, in 11. confide. & 3. parte, in 34.
tit. d.

His veto etenim pueris consulum Roma. an-
te patres eorum ambulandi ius erat: & hunc mo-
dum ma diligentiã retinuerunt, ne quis ab his
ante consules & proximos lictores, quamuis offi-
cia causa vna progredieretur, sc̄ inter ponere. vt ait
Vale. lib. 2. tit. de institutis antiquis.

Vndecima confide. Sicut inter plures plebe-
ios, præferuntur Ciues habentibus incolam
libertus. §. præscriptio. ibi, potior est origi-
nis causa. ff. ad municipales. & de incolis de qui-
bus hic infra in 22. confid. Ita Burgenses alijs inha-
bitationem seu mansionem habentibus, Quo-
ntiam Burgenses dicuntur habere quandam præ-
minentiam inter alios ex generali eôsuetudine

Francia. & de his fit mētio in c. 2. extra de his, quæ
vi metus causa fiunt. & in c. ex parte. in supra scri-
ptione. de consuetudine. Et apud nos Burgenses
dici possunt, qui cum aliqua præminentia inter
ceteros plebeios viuunt, absque tamen aliqua ad-
ministratione, vt sunt originarij loci, maximè vr-
bis, aut oppidi, habueruntq; prædecessores in lo-
co à tempore longæuo. Item opulenti sunt, & am-
plas habent possessiones, & pingues redditus: ra-
rò exercent mercationes, nisi de his quæ à suis per-
cipiunt possessionibus, & post nobiles, & magistra-
tus, tertium obtinent honoris & ordinis locum.
Et scias, quod tales Burgenses si emant Baroniam,
vt plures faciunt, nou tamen per hoc sunt Baro-
nes, nec inter Barones sedere debent, nisi habeant
id à Principe. ita dicit Jac. Rebuffi in l. in his. num.
50. C. de prædijs & alijs rebus nauiculariorum. lib.
11. Et de his infra ista part. in 26. confide. etiam ali-
quid dictum est.

DVodecima confid. Inter quoscuq; similibus
status, etiam inter plebeios habens filios præ-
feritur non habenti. text. sunt ad hoc expressi. in l.
Spurij. in fin. ff. de decurionibus, & in l. in albo. C.
eod. tit. lib. 10. Et, vt dicit gl. fi. in d. l. in albo. in or-
dine scripturæ anteferri debet, & eius vox in sen-
tentijs, & consilijs debet esse prima, etiam ante
deambulando & loquendo. per iura in ipsa glossa
allegata. & per l. 1. C. de consulibus. lib. 12. Ratio est
ille fauor publicus, vt ciuitas liberis repleatur. l. 1.
ff. solut. matrimo. l. liberorum. §. præter. ff. de ver-
bo. & rerum significat. Et dicit Pyrrhus in eadem
l. in albo. in fin. se audiuisse doctos viros legentes
illum locum, qui ex illo textu tenebant doctorem
habentem liberos præferri nō habenti, & ex mul-
tis concludit numerum liberorum in multis ope-
rari. Faciunt, quæ scripsi hic ante in decima con-
fide. & in Commentarijs nostris super consuetu-
dinibus Ducatus Burgund. §. 5. in gloss. sur ses hom-
me. vers. quid autem. Et idem dicit Pyrrhus, Idem
esse in habente filias, sicut si haberet solū filios:
sed ex dictis in quarta consideratio. huius partis,
magis præferretur qui liberos masculos haberet.
Et ista prælatio etiam consistit in ordine seden-
di, vt dicit Petrus de Rauē. in suo compendio iu-
ris. in dictis notabilibus, fol. 99. Et etiam in hono-
ribus assequendis, vt inquit Ioan. Saxxon in con-
suetu. patriæ Turonensis. tit. des douaires de femme
noble. articul. 1. & ista videntur vera in actibus pu-
blicis, in quibus benemeritis & vtilior est præfe-
rendus. Dixi ante in 7. parte, in 24. consideratione.
Secus in actibus priuatis, vt in familia, in cuius
ordine ordo naturæ tantum inspici debet. cap. est
ordo. 33. q. 5. Hinc cum in domo sedetur, ambula-
tur, in conuiuio quoque familiari disceumbitur,
cessant honores inter patrem priuatum, & filium
gerentem magistratum, alijs non, vt hic infra in
16. confid. scribitur.

Et in Rectore studij, qui præcedit Episcopum
Tt 2 schola-

V N D E C I M A P A R S

scholarem in studio existentem, sed in alio loco non, vt dicit Pan. in c. auditis. colum. 3. de electio. & Fel. in rubr. de maior. & obed. & plenè dixi ante in 4. part. in 44. consid. cum sequen. & in 7. part. in 37. consider. Sic etiam filius Episcopus in domo tenetur facere reuerentiam patri, sed in Ecclesia præcedit patrem. vt dicit Host. in cap. indecorum. de ætate & qualitate. Ex quibus concludendum, quod quis potest haberi maior, & minor ex diuersis qualitatib. & sub diuersis respectibus, & ita omnia concordari & proportionari debent: & ita dicit glo. 2. in c. queritur. 2. quæ. 7. quæ alleg. c. quanquam. eodem loco. & c. perfectis. 25. dist.

Decima tertia consid. Inter duos æquales, qui est in suo territorio, est in altero. gloss. vlt. in lapud eum. ff. de manumissio. Imò etiam Archiepiscopus, vel Cardinalis in terra Episcopi debet honorare ipsum Episcopum, vt notant glo. fin. & ibi Ioan. de Plat. per l. nihil. per illum text. C. de Palatinis. libro duodecimo. Dixi ante in 4. part. in 22. consid. Et ratio, quia per eius aduentum & præsentiam non perdit suam iurisdictionem, nec desinit eam exercere. l. cunctos, quæ est l. 3. C. de meiaris. eodem libr. 12. cap. 1. de officio delegati.

Et dicit text. in ead. l. nihil. exemplificando in Palatino Comitit thesauri, qui forte in prouincia præsidis morabatur, quod honor & reuerentia non solum debetur, & desertur præsidibus prouinciarum ab inferioribus, sed etiam à maioribus. Et ex his subnotat ibi Luc. de Pen. in colum. 1. deberi reuerentiam & honorem à Maiore, minori, cum in domo maioris est minor, & è conuerso, Cum in domo minoris est maior. alleg. text. in authent. de defensoribus ciuitatum. §. iusurandum. in fin. collat. 3. & in authent. vt iudices sine quoquo surffragio. §. illud videlicet. versic. non sinimus. collat. 2. & d. l. 2. & c. qui se fecit. 2. q. 6. & c. quanquam. 23. dist. & vide ante in 1. part. in 20. & 21. consid.

Ex quo etiam concludo, Defensores & maiores ciuitatum & vrbium debere honorare decuriones seu consules, hoc est, scabinos in ordine & loco vbi sunt scabini. Ideo, quando fit congregatio trium statuum huius patriæ Diuionæ, non est dubium quod maior Belnæ, & Vergobretus, Heduen. præcedunt scabinos Cabilonen. sed si fieret dicta congregatio Cabilone, esset dubium, an ibi essent præferendi argumento supradictorum.

Decima quarta consider. Ciuis alicuius ciuitatis supremæ, præfertur, seu antepositur primario mediocri ciuitatis, vt tenet Dec. in cap. clerici. colum. 6. extra de iudicijs, quod intellige verum in loco indifferenti, sed in loco eorum qui libet in suo territorio, seu districtu præfertur. vt dictum est in consideratione præcedenti. Fertur tamen cum Iulius Cæsar in Alpibus oppidulū præ-

tereret, amicis quartentibus, an etiam illic seditiones aliqua de principatu forent. Mallem, inquam, hic esse primus, quam Romæ secundus.

Et vnum scias, Ciuitates sunt in multiplicitate doctrina, vt dicit Bart. in extramagan. Quonia in prin. in gl. Lombardiæ. circa medium. Quarta enim sunt ciuitates minores, & pusillæ, vt cetero niter omnes habentes iurisdictionem absq; mixto vel mixto imperio. Aliquæ sunt mediocres, quæ habent mixtum imperium. Aliquæ vetò sunt maximæ, quæ habent imperium & mixtum, vt ceteras metropolitana. Nec dico, vt ait Bar. propter Episcopatum, quia forum causarum est magnum, sed subterat mixta aliarum ciuitates. allegat l. si duas. §. est autem. cum §. seq. ff. de excus. tut. vide infra in 60. consid. in fi. & hic ante in 5. consid.

Ex antedictis erat argumentum, Quod Vergobretus Heduen. in congregatione trium statuum huius patriæ præcedere debebat, & maiorem Diuionen. & Belnen. cum Hedua sit ciuitas ex vltimo stro. Diuio vetò & Belna sunt vrbes, seu oppida, nisi vrgeret ea ratio, de qua ante: quia dicit congregaciones communiter sunt, & fuerunt vrque in præsentè diem factæ Diuioni & Belnæ, & cum Belna sit de Balliuatu Diuionensi, & sic de territorio, dicunt Belnenses dum sunt in vrbe Diuionensi ea ratione, quod maior eorum præcedit Vergobretum Heduen.

Decima quinta consid. Inter plebeios legis primi plebeij præferuntur, etiam bastardis nobilibus: vt dicit Gemina. in capit. statutum. lesecond. de hereticis. in 6. Afferens Angelum ita consultuisse. est in consil. 30. incip. domina Francisca. prout refert & sequitur Guillelmus Benedicti in sua repetitio. capit. Rainui. in verbo. Rainuius de Clera. numero 22. extra de rescriptis. Abominabiles enim sunt & exosi omni iure spurij, & incestuosi. Propterea scribitur. in cap. si gens Anglorum. 36. dist. Quod diuulgatum est, tales in cestuosos, & adulterinos, nec bello seculari esse sortes, nec in fide stabiles, nec hominibus honorabiles, nec adeo amabiles, vt sunt Hispani & Burgundiones, qui sunt fones, stabiles, honorabiles, & amabiles, vt dicit ibi text. Et proles naturalis deturpat familiam. Et si proles non fuerit legitima, sequitur quod habetur Sapient. 3. Filij adulterorum in consummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur, & si quidam longa vitæ erunt, in nihilum computabuntur. Et tales spurij sunt infames, vt dicit Azon. in sum. C. ex quibus causis infamia inrogatur, vt infra dicam.

Et aduerte, Quod conditio liberorum tacita, non comprehendit Bastardos, cum affectio legis non sit ad eos, qui propriè non dicuntur filij, quia non sunt ex matrimonio nati. l. filium. ff. de hus qui sunt sui vel alien. iur. per quam pulchrè dicit Bald. in capit. quæ in Ecclesiariis. colum. 1. pen.

extra de constitutio. Quod filius nomen natum est, scilicet, genitura. Caro ex carne parentis creata, & ex lumbis eius transmissa. & sicut natura manifestum est. Et vt dicit Guilielmus Benedicti in sua repetitione c. Raynutius. in ver. Raynutius de Clera. extra de Testamentis. post Baldum in eo loco supra allega. Ex nobili praesumptione intelligimus verba de iusto filio, qui honeste potest filius nominari. qualis est filius legitimus, lege fin. ff. de iur. delib. berandi, non de eo, in quem non decet, vel non potest disponere virtus agendi in splendore: illegitimi nec succedunt, quia fordidus sunt. quibus non communicatur dignitas tanquam in deum, & ex peccato productis. Nec concubinae dignitas communicatur, postquam deficit matrimonium, ritulus nobilitatis, nec mutat dominium ex persona viri, sicut mulier, quae illegitime nupsit, secundum Bar. in l. fin. §. idem restrictio. ff. de leg. ff. de municipales. Vnde si statuto cauetur, quod de relictis factis filiis non solvatur gabella, tamē de legato factis & relicto filio Bastardo debetur & soluetur gabella secundum Barr. consil. 222. incipit. statuto cauetur. Bastardi enim non includuntur in dispositione legali quantum ad modum & honores, secundum glo. in cle. rella. in verbo, liberi. in fin. de baptismo. & dixi et.

Nec includuntur in feudis, posito quod essent simpliciter legitimati per scriptum. c. naturalis. de feudo fuerit controuersia. in vrb. feudorum. c. 20. Panor. in c. cum Vintonensis. col. 4. & ca. non oritur de electio. quia feudum est beneficium & honor, qui non intelligitur sentire de reprobatione. Lucius §. Lucius. ff. de le. secundum Alexan. in consil. 64. colum. 4. in 1. volum. vbi dicit, quod non est simile concedentem feudum de tali sensu. Et idem Alexan. in consil. 128. eod. vol. & consil. 60. in 2. volum. Pariter non comprehenduntur in dispositione emphyteotica secundum Specul. de locat. §. nunc aliqua. vers. 172. de quo per Bald. in dict. cap. quae in Ecclesiarum. colum. m. l. pen. & fin. vers. dubitatur vt rum naturalis. Vnde dicit, quod in privilegijs consequendis continentur naturales, per l. lege Iulia §. nec dicitur. ff. de ritu nuptiarum. Et idem Alexan. in locis ante allegatis, & per dominum meum la. in leg. generaliter §. cum autem. colum. pen. Cod. de insti. & substi. Ignominiosum est enim tales filios habere. leg. pen. Cod. quemadmodum testamentaria aperiantur. secundum Bald. in d. l. generaliter. Et non solum ignominiosum est tales filios habere: sed etiam ignominiosum est filijs, patrem habere talem, cuius vitio spurij vocatur. Ita q. melius foret, & honestius, patrem habere legitimum quam quis plebeium & pauperem, quāq. sit filius illegitimus, maxime Spurius, seu adulterinus, aut incestuosus patris excelsae nobilitatis. Facit etiam in l. si qua illustris mulier. §. 1. Co. ad Officia-

num. Quod facit contra aliquos nedum intellectu & verecundia: sed etiam sensu carentes, qui malunt se filios magnatum (quibus etiam filios habere non licet, vt Ecclesiastici, & non coniugati) vt illorum nomina & arma (eis tamen non debita) occupent, quā maritum propriae matris eorum genitorem honorare, tanquam patrem legitimum, etiam si agricola, aut mercator, aut alterius negociationis sit. Tales profecto se infames spurios fatentur, propriamq. matrem impudicā demonstrant, si si verum fatentur. Aliās si fastu superbiae fingant, non est eis honor, sed summū dedecus apud probos viros. & talibus debet impropere, cum sint quomodo cunq. infames. vt dicit Azo. in summa. C. ex quibus causis infamia irrogatur. supra alleg. & per Alex. in d. consil. 64. vt apud nos sunt aliqui nati in matrimonio (satis praesumptiuē) habentes fratres, qui legitimi reputantur: tamen, vt bona consequi possint, se Bastardos & spurios dixerunt, & in hoc gloriari volunt, & etiam timorem ex hoc incurere putant amplioem (cum spurij citius, & feruentius ad vindictam domus aduolent) quā legitimi, vt dicit Ang. consil. suo 30. incip. Domina Francisca. & consil. 191. inci. super puncto videretur. Sufficiat exemplum de Goliath spurio, vt habetur 1. Reg. 17. in quo vituperari debent, prout de Hercule legimus, Cui impropere fuit se filium Iouis ex Alcmena matre genitum dicentem. de quo Ouid. lib. 9. Metamor. in princip. ita ait:

*Nam quod te iactas Alcmena matre creatum,
Impiter aut falsus pater est, aut crimine verus,
Matris adulterio patrem petis, elige scitum:
Esse Iouem malis, an te per dedecus ortum?*

Non sic fecit Moyses, qui grandis factus negavit se filium esse filiae Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quā temporales peccati habere iucunditatem. vt dicit Apostolus ad Hebraeos vndecimo.

Sic, nec etiam eximi⁹ prophetarum Dauid, sul generis paupertatem manifestare vetuit clamās, de post foetantes, de prope fontes suscepit me dominus, vt scribitur Psal. 78. in fine.

Pariter legimus de Gordio patre Regis Mydae opulentissimi Phrygū, Qui Gordius ex agricultura sumprus ad regimen peruenit, quo potitus Gordium ciuitatem inter Asiam maiorem, & minorem condidit, & a se denominauit. In qua templum Ioui consecrauit, & non immemor, nec veritus originaria conditione, nec cam celans, in eo aratum, quo interdum vius fuerat, destinauit, & ex funibus, quib⁹ colla bouum subingarat, nodum connexuit miro, & inextricabili artificio: vt neq. principium, neque exitus deprehenderetur in eo. Euique Ioui consecrauit, donec qui cum soluat, occurreret.

Qua de re secundum omnes Alex. ille Magnus reprehensione fuit maxima dignus, quod potius se voluit

V N D E C I M A P A R S

voluit Draconis filium, scilicet, Dei Hammonis in specie Draconis apparentis, & spurium nuncupari: quàm Regis Philippi. de quo Valcrius lib. 9. tit. de superbia. Et in hoc fuit suorum pgenitorum despector, prout communiter sunt nobiles, & nimum honoris appetitui, vt dicit Aegid. de regimine principum, par. 3.

Accedat huc Olympiadis Alexandri matris super hoc comis, ac prudens ad filium rescriptio, quam scribit Anlus Grællius lib. 13. capitulo quarto in plerisque monumentis rerum ab Alexandro gestarum, & paulò antè in li. M. Varronis, qui inscriptus est Orestes, vel de insania. Olympiadam Philippi vxorem festiuissimè rescriptissè legimus Alex. filio. Nam cum ipse ad matrem ira scripsisset, Rex Alexan. Iouis Hammonis filius, Olympiadi matri salutem dicit. Olympias ci rescriptit ad hanc sententiam: Amabo, inquit, mi fili quiescas, neque deseras me, neque criminare aduersum Iu nonem. Malum mihi prorsum illa magnum dabit, cum me literis tuis pellicè illi esse confiteris. Ea mulieris scira atque prudentis, erga ferocem filium comitas sensum, benignè non grauatè admonuisse eum visa, deponendam esse opinionem vanam, quæ non nisi ex magna gloria inanis cupidine, & fatuitate nõ mediocri oriebat, & quæ ille ingentibus victorijs, & adulantium blandimentis, & reb. supra fidem prosperis inbibere. f. genitum esse fete de Ioue.

Videmus etiam Romanos, tanquam molles, effœminatos, & lasciuos, se ab Aenea adulterino coitu ex Venere Vulcani vxore, & Anchise concepto pcessisse, gloriosos esse. Vnde Aeneada dicti sunt, vt est tex. Iustiniani Imperat. in authentico, vt præponatur nomen Imperatoris. §. 1. colla. prima. Imò tales, qui familijs alienis se immiscent, præsentium infimi, vt magnatum & potentum honore, & successione participant, acriter puniuntur lege 1. C. de crimine falsi. Cum rē nedum priuatam, sed publicam perturbent: quod serēdum non est, vt dicit Valerius, lib. 9. titulo vltimo. qui est de his, qui infimo loco nati, mendacio se clarissimis familijs inferere conati sunt. in principio hoc impudentiæ genus, & anceps non ferenda re meritas. Et ibi recenset de quodam, qui cum sanctissimæ & clarissimæ sororis Augusti vtero genitum fingere ausus fuerat, imperio Augusti remo publicæ trirēmis (hoc est, nauis implendæ triplicem remorum ordine ad Rempublicam pertinentibus) fuit asluxus. Nam veteris moris erat (vt & hodie vsus inoleuit de inertibus, ociosis, & in tenebris ciuitatum languore torpentibus) perniciosos & perditos ribaldos ad remigium damnare, vbi talis superbia domatur. Ideo tales spurij, & illegitimi nati etiam in matrimonio non verentes impudicitiam matris patrefacere propter eorum superbiam, ne dicam temeritatem, & impudentiam in Republica perniciosissimam: & cōtra bo-

nos mores & politiam, ad remigium damnari se deportari deberent, more antiquorum.

Illegitimi ergo dicuntur indecori, & ideo indecori biles ad ea, quæ in decore consistunt, vt ad dignitates. c. cum indecorum. de fil. Presbyterorum. Ex quo non potest Bastardus, & spurius, etiã magnatis dicere legitimo, etiã filio plebeij, quò sit magis astimandus, & honorandus, Sed potest in punè filius plebeij legitimè dicere huiusmodi spurio. *quil est plus homme de bien que lay.* & in hoc non errat. Cùm in his, quæ sunt honoris, & dignitatis seu decoris, Bastardi tanquam infames nihil præterdere possint: vt ante dictum est. Sed infamibus portæ non patent dignitatum, iurib. vtilitatis, & infamè dicitur.

Imò etiam Consiliarij Principis esse non possunt, secundum Bal. in l. cum legitime nuptæ. ff. de statu ho. & non immerito, cum sint (vt dicitur) infames secundum Azo. in loco ante alleg. & Bal. in l. 4. in prin. ff. de lib. & posthu. quem ibi sequitur Alex. & idem Bald. in l. in bonafidei. C. de reb. crediti. & in l. 1. C. de iure aureorum annulorum. Alex. in consi. 94. ante allega. Sed etiam si spurius & Bastardus fuerit legitimatus, remanet infamitas defacto, inter bonos & graues notatus. d. l. 4. in prin. ff. de li. & posthu. cum quo transit Alex. in le. et facta. col. 3. ff. de vulg. & pup. & in d. l. 4. col. 2. & diuina. præ in prin. huius considerationis. Et sic tabellio ad banchum iudicis, hoc est, grapharius esse non potest, vt dicit Bart. in l. eadem. ff. ad leg. Iul. repet. quem sequitur Alex. consi. 80. in incip. examinato processu in 2. volu. Per quorum d. cta dixi alibi in contingentia facti: quod condemnatus actione famosa, tanquam infamis non poterat esse grapharius ad banchum praesidis seu Bailiini, aut Curie seu sedis Cancellarie: de quib. Curijs ad longum supra in 7. part. in 19. & 20. considerationibus dictum est.

Nec sufficeret, quod communi opinione haberetur pro tabellione, nisi etiam pro homine legitimo reputaretur, quod est verum secundum aliquos, etiam si esset legitimatus.

Nec etiam testis esse potest, vt plenè not. in l. 1. in verbo, diuina. C. de sum. tripita. & Pan. in c. testimonium post gl. ibi, in verbo, emendatus. extra de testib.

Nec etiam potest doctorari, quia doctorari est dignitas, vt dicit Bar. in proœ. Co. & Zabarella in proœmio elementi. & vt scribit Bal. in d. l. 1. C. de sum. trin. licet doctoratus in fami, & excommunicato conferri possit: Tamen spurio doctoratus conferri non potest, vt dicit Zabarella in cle. 2. de Magistris, quod videtur esse verum, etiam si essent legitimi. Cùm legitimus sit similis Alechimæ: quæ facit apparere, quod non est: vt dicit Bal. in c. 1. col. 5. extra de constitu. quem refert, & sequitur do. meus Ias. in l. cum acutissimi. C. de fideicommissis. & idem Bald. in c. si. extra de transla. Episc. dicit.

legitimatus assimilari homini medicato à morbo, in quo semper aliqua remanent cicatrices. Cuius dictum recenset Curt. consil. 78. col. 19. Sed tamen Guilelmus Bened. in d. sua rep. Rayn. in verb. eodem, Rayn. num. 29. extra Testamentis, videtur tenere etiam legitimatus doctorari posse. licet legitimatio id non exprimitur in verbis, quod sit legitimatus ad doctoratum, quoniam tales etiam simplices legitimario res extenduntur ad dignitates alteri non pra iudicabiles, secundum Innoc. in c. per venerabilem. quibus sunt legitimi. & plus dicit idem Zabar. in d. de Magistris, valere consuetudinem, vt etiam legitimi ad doctoratum, quem sequitur Fely. in antiquo. de Magistris.

Vnde non sine causa, praesertim inter illustres Bastardi pro nihilo reputantur, quos magnatum nobilitatem consuetudo non nohit propter bonos mores obseruandos & retinendos: vt not. Barb. in add. ad Bal. in c. naturales. ti. si de feu. fuerit cōtrouer. inter do. & agnatum vasalli, in vsib. feu. & not. Cartius in consil. 26. incip. clarus vir. colum. quod totus mundus abhorret, & detestatur istos furios. facit tex. in d. c. per venerabilem. & in §. si quis in the. quib. mod. natu. efficiunt. sui. col. 7. hinc inueniunt Prouerbum de eis haberet. *que ce seroit nature si faisoient bien.* Ed., quia sunt male nati vt communiter male nutriti, male edocti, ideo dicit Bald. in d. c. naturales. ante si ipsos esse tudes in doctos, & ab omnibus spretos, ex quo non nisi ad facere possunt, & sic non nisi male agere, p. d. reuerentiam communiter videmus. Nō sunt de parentela nobilium, cum fordes nominari non mereantur inter praecipuos: vt dicit Bald. in d. l. cum legitime nuptiae. ff. de statu hom. & c. per tuas. extra de maior. & obed. quod Bastardus quantumcunque legitimatus, sedere non debet in eadem mensa cum fratre legitime nato, vt semper honorem & reuerentiam debet. l. hu. in c. de nuptijs. facit §. foror. insti. de inoffi. Nec etiam spurij habent ius retractus: vt per Bartol. in c. Comment. nostris super consue. duc. in l. Des retractus. §. i. in glo. le plus prochain. in d. quando. ita etiam decidit Dec. consilio suo per me allegatus. in versic. plenē de hac. & notetiam Guil. Bened. in sua repe. c. Raynutius. in verbo. & uxorem nomine Adelfiam. in secundum principali articulo. circa finem. extra de retractis.

Nec potest portare Bastardus nobilitatis insignia, dicit Bald. in d. l. cum legitime. & est de mente Angel. in consil. 30. & 191. ante allegato. nisi esset consuetudo in contrarium, vt apud Francos, vbi Bastardi portant arma domus cū quadam tamen parte per transuetum (quae incipit à sinistris, & terminatur ad dextram) vt dicit Guid. Papae quaest. 58. & notet ante in l. part. in 38. consideratio. in 24. & 77. in conclusionibus. secundum Nicolaum de Vbal-

dis in tract. successionum. parte prima. col. 19. & 20. Quia si barra inciperet à dextris, & tenderet ad sinistram, non designaret genus illud infecti: sed esse de matrice domo legitime, forte collateraliter processum, vt sunt illi de Borbonio, vel alij, qui habent Barram originalem in suis armis, vt illi de Longo vico, qui habent Barram azuream in campo aureo. & illi de Cabilone habent Barram auream in campo rubeo. in d. 38. consil. in 37. conclusionem.

Nam si Bastardi illarum familiarum portent arma sine Barra tendente ad dextram, & incipiente à sinistra, potius facerent agnationi & domui iuriam, quam honorem, quoniam aliàs non est eis permissum. & possunt abradi, & deleri ab illis de agnatione, & prohiberi Bastardis ne aliter portent, quoniam expedit ita fieri, vt familia distinguantur & in distincte recognoscantur: & praesertim hoc debet seruari in Bastardis, vt differentes & distincti à legitimis cognoscantur, ne fordes per errorem computentur inter splendores. Facit causa nisi cum pridem. §. pro gratia. in si. extra de tenuis, maxime in participatione bonorum. Cum portare arma sit honor, qui non competit Bastardis: vt tenet Bald. in d. l. generaliter. & in l. filium. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. Nec dicuntur Bastardi esse de genere patris, cum appellatione eorum de genere solum veniant agnati, & non cognati. l. i. iuncta gl. ibi. ff. de probatio. Et ipsi Bastardi agnati non sunt, nec habent agnatos, quoniam est vt dicit Bald. in d. l. generaliter, Bastardi proprie, iure, aut consuetudine non sunt de domo, nec familia seu agnatione patris: quod tenet Bar. in l. si. ff. de ver. & rer. signi. & Pet. de Anch. in consil. 290. in initio incipien. visis diligenter. Ex quo nimis superbe, & praesumptuose loquuntur Bastardi aliquorum magnatum seu nobilium, qui dicunt se esse de domo & familia illorum, qui non habent iura sanguinis: vt in §. vulgo. insti. de success. cognatorum. l. ex parte. & l. Spurius. ff. vnde cognati. l. pronunciatio. §. familia. ff. de verb. signi. vt dicit Barb. in add. ad Bal. in dict. cap. naturales. Imò plus dicit Pet. de Anch. in di. loc. quod filius legitime natus ex Bastardo non potest dici nobilis, cum nascatur ex radice corrupta. l. fin. Co. de naturalib. lib. Et si mater eius esset nobilis. Cuius nobilitas verè obnubilatur si nupserit Bastardo. & sentit Bald. in l. ex libera. Cod. de suis & legi. haeredi. per l. i. Co. de dignitatib. lib. 12. quod mulier nobilis nubens plebeio perdit nobilitatem. Et ideo cum caret agnatis, non habent tutores legitimos, secundum Bald. per illum tex. in l. matres. C. quando mulier tutelae officio fungatur. Nec etiam tutores testamentarios secundum gl. & Bar. in l. i. ff. de testamentaria tutela.

Nec etiam Bastardus dicitur coniuncta persona, secundum Innoc. in c. nonnulli. de rescript. & Bal. in l. cū acutissimi. C. de fideic. & Ang. in consil. 191. supra

V N D E C I M A P A R S

prà allegato. Nec etiam eius filius. ideo non agūt, vt coniuncta persona sine mandato: vt consuluit Paul. de Castr. consi. 134. vt dicit Guil. Bencd. in loco suprà allegato.

Nec etiam Bastardo debetur legitima, nec aliquid remedium contra testamentum patris, secū dum glo. in hoc singulari in l. i. ff. de bono. poss. contra tab. quam sequitur Bal. in le. humanitatis. C. de impu. & alijs subft. Nihil enim capit contra, vel prater voluntatem patris, vt ibi. Nec e contra pater naturalis in bonis filij naturalis secundum Azon. singulariter in sua summa, titulo de legitimis hæreditibus, quem sequitur Bar. in l. fi. col. secū da. ff. de his, quibus vt indignis, & dominus meus Iaf. in §. pœnales. num. 61. versū. accedat dictum. in sit. de actio.

Nec possunt fieri successibiles ex statuto, vel cōsuetudine: vt dixi in Commentarijs nostris super cōsuetudinibus Ducatus Burgūdiæ, in rub. Des successions des bastards. vltra quæ ibi dicta sunt, adduco Bal. in l. i. in 3. oppo. C. de his, quæ pœna nomine. vbi dicit tale statutum esse contra ius diuinum. vnde habetur Gen. 31. quod renouat Apostolus ad Galat. 4. in fi. quod filius ancillæ non erit heres eum filio libera. Vnde pœna in contrarium nō teneret, neq; iuramentū, secundum Bal. in l. i. & Bar. in leg. Seius & Augerius. ff. ad legem Falcid. Et in tantum legitimi præferuntur Bastardis, q̄ si statutum ciuitatis quo ad honores & dignitates, præferat filios nobiliū filijs popularium, certum intelligendum est de legitimis: quia legitimi plebeij præferūt Bastardis nobilibus: vt dicit Ang. quem refert & sequitur Dominicus de sancto Germaniano in c. statutum. col. 2. in fi. de hæreticis. in 6. Alleg. enim Ang. in consi. suo. 33. & corrupte: quia est in consi. 30. cuius initium est, Domina Francica suprà alleg. Cū Bastardi sint duntaxat in defectum legitimorum assumendi. le. generaliter. §. spurios. ff. de decurionibus. Facit dictum Bal. in d. le. filium, in 2. lectura. in prin. Quod si alicui conceditur priuilegium in causam filiorum, Bastardi vti priuilegio non poterunt. l. si liberti ius. ff. de operis liber. & in l. 2. ff. de excus. tutorum, & idem Bal. in dict. cap. quæ in Eccle. colum. vlti. extra de constitut.

Similiter idem Bald. dicit in l. parentes. circa. fi. ff. de in ius vocando. Quod si doctore fuerit concessa immunitas, & filijs: quia hoc casu non ponderatur ratio naturalis, sed accidentalis: qualitas ipsius partis, scilicet, doctoratus, tunc naturales, vel spurij non continentur. Et generaliter vbi cum que agitur de commodo, & honore filiorum & nepotum, non veniunt filij naturales tantum aut spurij. Circa ea videatis Bar. in l. in tutela. ff. de captis diminutione. & in l. pronuntiatio. ff. de verbor. signifi. & in le. prima & secunda. ff. de accusat. Ioan. Andræ in addit. ad Spec. in tit. qui filij sine legit. Bal. in cap. nonnulli. de rescriptis. Panor. in

c. per tuas. & ibi etiam Bal. de probatio. Bar. Bald. Ang. & alij in leg. fin. Cod. de verborum signifi. & plures remissiones ad hoc adducit dominus meus Iaf. in §. pœnales. numer. 58. in situ. de actionibus.

Ex quibus omnib' concluditur effectus naturæ cōsiderationis, quod legitimitas hominis est valde decoris titulus, quæ parentes debent filijs procurare, per legitimum in matrimonium.

Ad vnum tamen est aduertendum, quod vbi ageretur de illegitimorum onere & incommodo, & sic in materia odiosa, veniunt appellationes filiorum, & comprehenduntur in dispositione verborum: de quo plenè per lo. de Pla. in l. i. Co. de imponenda lucretiaua descriptione. li. 10. per Arg. in d. consi. 30. & Dominicum de sancto Germaniano in d. c. statutum. de hæreticis, in 6. Ita, quod licet filius patrem naturalem, & legitimum occidens, tenetur & punitur. le. Pompeia. de patricijs. Sic etiam tenebitur Bastardus & spurius. per totum de his accusare. §. omnibus. ff. de accusatione. Bal. in c. per tuas. col. 2. extra de probatio. & in d. c. quæ in Ecclesiast. col. pen. ver. ex nobili. extra de cōstiti. Et comprehenduntur in l. qui quis. Co. ad leg. Iul. maiesta. Quia tunc, cum de eorum agitur incommodo, dispositio legis ad naturam reuertitur, & non ad ciuitatem. nec ad fictionem iuris. licet dicit Barro. in leg. eum seimus. Cod. de agroribus & censitis. lib. 11. quod spurij possunt agere actione iniuriarum, & pro iniuria facta alicui de genere, quod non credo verum, cum spurij sint matres, vt ante dictum est. Ideo videtur, quod omnia nulla bona fama tolli potest cum non habeatur: & sic frigiditas non potest esse sine substantia vel subiecto. l. 2. Et ibi Bar. ad hoc no. ff. de usufructu. Nec potest esse accidens sine substantia vel subiecto: ita per illum textum dicit Bald. in l. 2. Cod. de bono. poss. secundum tabulas. & in l. omnium. Co. de testamentis. Cum enim non sit substantia bonæ famæ, quomodo restitui possit: & præuatio præsupponit habitum, & nō Entis nulle sunt qualitates: vt dicit do. meus Iaf. in l. eius. versic. quod si stipulatus. ibi: nota tertio. ff. si cert. peta. & quod non potest. l. quoties. ff. de nouatio. Idem do. meus Iaf. in l. singularia. col. 2. ff. eo. si cer. pet. Faciunt quæ dicta sunt in prima par. in 42. consi. quod præui, hoc est, infames, & turpes personæ, non sunt digni honore, quoniam & infamis portæ non patent dignitatum. tex. in l. 2. cuius initium est, neque famosis. C. de dignitatibus. libr. 12. & regula iuris, in famibus. de regu. iur. libr. 6. Et sic, cum honor debeat tantum his, qui sunt capaces honoris: quia actus agentium operantur tantum in patiente bene disposito: secundum Philo. 2. de anima. probatur in l. 2. ff. de statu hominum. & in c. venerabilem. vbi collegitur de electio. Non est dicendum, quod homo infamis sit patiens bene dispositum ad recipiendum honorem. Nā qualitas

hinc subiecta, talia debent esse prædicata, & p con
quens, quod infamis possit perere, quod sibi tã
quam honorabili honor fiat: quia honor non ca
in eo, tanquam in suo penitus cõtrario. Cum
honor & infamia, tanquam duo contraria, non
possunt esse in eodem subiecto. l. 1. C. de furtis. Et
etiam prædicatum, s. honor, non esset dispo
situm ad subiectum, sed hominem infamem, nec
possunt stare in eodem subiecto, tanquam
contraria. Nam homo, qui est subiectum, habet
tam prædicatum infamia, quomodo nunc possit
habere contrarium subiectum, respiciens hono
rem, cum infamia, & honor omnino contrarien
tiam dicitur est. Ideo bene dicit text. in d. l. neq;
famosis & notatis. Et quos scelus aut vitæ turpitu
dinis inquinant, & quos infamia ab honestoribus cõ
muni regat, dignitatis portæ patebunt. Faciunt, q̄
Luc. de Pen. in l. vnic. C. de professoribus, qui
in rube & c. col. 3. lib. 12. Vbi dicit, quod infamis nõ
est fieri doctor: quia doctori est honor, vt hic
etiam prædictum est.

Decima sexta consid. Inter plebeios maximè,
vbi nulla est dignitas, Patres filijs sunt præfe
rendi. Cum per filios honor debeat patribus in
tribus, s. in exhibitione reuerentia: vt habetur Ec
cl. 7. Honora patrem tuam, & gemitum matris
tuæ ne obliuiscaris. quod in multis consistit, vt
scilicet. 1. Secundò, eis obediendo: vt habetur ad
Colos. 3. Filij obedite patribus vestris. Tertiò, in
necessitate subueniendo, vt habetur 1. ad Timot.
si reddite vicem parentibus, vt scribit Anto
noren. in sua sum. in 4. part. tit. 5. cap. 9. §. 1. & in §.
declarat emolumenta, quæ filij consequuntur
obuia sinodi honore & reuerentia erga parentes:
quæ sunt tria: Primum, scilicet, prolongatio vi
tæ vnde Ecclesi. 3. scribitur. Qui honorat patrem
suum, vita viuat longiore. Item, Honora patrem
tuam, & matrem tuam, vt sis longæuus super ter
ram, vt scribitur Exod. 20. Deut. 5. Matth. 15. Mar
t. 19. ad Ephes. 6. Secundum est exauditio oratio
nis, & consolationis in filijs. Eccle. 4. Qui honorat
patrem suum iucundabitur in filijs, & in die ora
tionis suæ exaudietur. Tertium est in multiplica
tione temporalium, & spiritualium rerum. Eccle
si. 3. Honora patrem tuam & matrem tuam
ut superueniat tibi benedictio à Deo. Lege e
tiam naturæ patres sunt honorandi, & eis obedire
debetur filijs. l. 1. §. 1. iun. & l. sequenti. quæ incipit,
filij erga Deum religio, vt parentibus & patri
bus. ff. de iustitia & iure. Lege etiam huma
na, & ciuili præcipitur filijs, vt reuerentiam & ho
norem parentibus exhibeant. l. parentibus. & l. ge
neraliter. cum ibi notatis. ff. de in ius vocando. &
l. 1. C. de patria potestate. & l. 1. ff. de obsequijs à
parentibus, & libertis parentibus à patronis præstan
tis. Facit lex. cum oportet. §. non autem. Cod. de
nuptijs quæ liberis. & in authen. de nuptijs. sed
non sanctum est. ibi. erubescit enim lex castiga

tores filios genitoribus statuere. & sequitur: Illos
quidem erubescit. col. 4. Et de hoc scribit Bernar
dinus de Bussis in secunda sua rosarij parte. sermo
ne 25. in 3. par.

Hinc parètes (hoc est, pater & mater) in ius vo
cari non possunt à filijs, venia non impetrata. d. l.
generaliter. ante alleg. & l. co. u. ff. de in ius vocan.
etiam si mater esset meretrix. d. l. 4. in fi. cum. leg.
seq. eod. loco. Aliàs puniuntur filij, vt in §. poena
les. in fi. de actionib.

Etiam pater conuentus à filio venia impetrata
habet beneficium, vt solù condemnatur in quan
tum facere potest, hoc est, deducto ne egeat, & de
tracto tanto, quod possit inde viuere, vt est tex. in
§. sed & si quis. in fi. de actio. concordat l. sunt qui
in id, in fi. cum l. seq. ff. de re iud. & hoc ob reue
ntiam paternam, secundum Dyn. in d. §. sed & si qs.
licet Nic. de Neap. ibi: quem sequitur d. meus las.
Item ibi dicit, quod ratio est: quia tunc habet lo
cum regula. Dolo facis quod petis, quod statim
restituturus est. Cùm filius patrem egentem te
neatur alere. l. si quis à liberis. §. si vel parens. ff. de
liberis agnoscent. Et vnum etiam scias, quod nec
reuerentialis qui est in filio erga patrem, est iusti
ficiens ad rescindendum contractum filij factū præ
sentia patris, aut cum patre. l. 1. §. quæ omeranda.
ff. quæ rerum actio non datur. do. meus las. in
l. transactionem. C. de transactione. & per eundem in
§. quadrupli. nu. 58. cum 8. nume. sequen. in l. utio
de actio & per Fely. in ca. causam matrimonij. ex
tra de officio delegati. Etiam frater maior qui
gubernat, causat metum reuerentia. cm. Id. in do.
meus las. in lege pactum. in fi. C. de collatio.
& idem dicendum est in marito erga uxorem, vt
ait dominus las. in dicto §. quadrupli. id. eo ante
dicto. Quia non minor debetur reuerentia per
uxorem marito, quàm per filium patri, secun
dum eundem dominum meum las. in d. le.
transactionem, vbi declarat idem esse in socero,
cui etiam huiusmodi reuerentia debetur. Sed cum
hæc non sint præsentis speculationis, ad alia deue
niam.

Et non solum pater naturalis est honorandus,
sed etiam pater spiritualis: vt per plura tenet G.
Benedi in repet. cap. Raynutius. in verbo. & vxore
m nominè Adelasiam. num. 76. extra de Testa
mentis. vbi etiam amplè de patrino, hoc est, de il
lo, qui aliquem de sacro fonte leuauit, cui debetur
honor & reuerentia: Ita quod poenæ inductæ
contra vocantem in ius, sine venia patrem natu
ralem, habent locum in patre spirituali, & per d.
meum las. in d. §. poenales. nu. 64. in fi. de
actio.

Intertudum tamen filius præferendus est patri,
quando pater est irrationabilis, vt in c. queritur.
2. q. 6. Vbi est tex. seruamus honorificentiam pa
tri quæ debetur à filio, non aquamus filium patri
in honore, sed præponimus filiū patri in veritate:

VNDECIMA PARS

& sic tribuimus honorem debitum, vt non perdat aequitas meritum. Et iuxta dictum Seneca: nō quis, sed quid dicat attendito, vt recenset Luc. de Pen. in l. omnes iudices. col. 15. C. de decurio. libr. 10. quia praeualt veritas, & vincit. c. consuetudo. 8. dist. & dixi infra in sequenti parte, in 26. consideratione.

Item, quando filius est iudex, aut gerit magistratum, vt plenē dixi ante in 7. par. in 24. consideratione. Vbi citauit ad hoc Aulum Gellium libr. 2. c. 2. vbi disertē scribit, q̄ ratio obseruatioq; officiorū esse debeat inter patres filiosque in discumbendo, sedendoque, atque in id genus rebus, domi forisque, si filij magistratus sint, & patres priuati. cui addo Valerium in lib. 2. tit. de institutis anti quis. dum ait: Q. Fabius Maximus à Senatu legatus missus ad filium Consulem Sueciam, postquam animaduertit eum ad officium suum extra moenia oppidi processisse. indignatus quoque, q̄ ex licitori bus nemo se equo de se dēdere iussisset, plenus ira sedere perseverauit: quod cum filius sensisset, proximo licitori, vt sibi appareret, impetauit: cuius voci Fabius continuo obsecutus. Nō ego, inquit, fili, summum imperium tuum contēpsi, sed experiri volui, an scires Consulem agere. Nec ignoro, quid patrie venerationi debeat, verum publica instituta priuata p̄cerate potiora iudico.

Idem de filio Episcopo, aut sacerdote, qui debet praecedere patrem in Ecclesia, vt hic ante in 12. consideratione scriptum est. Et ratio est, quia in illis filius est maior patre, & in maiori dignitate: vt lege, sed si vnus. §. interdum, ff. de iniurijs. 56. dist. c. nunquam. in si. habetur per Luc. de Pen. col. pen. C. de priuilegijs scholarium. libr. 12. Nam aliās videretur, & cōferretur quadam insania, si filius patrem, discipulus Magistrum, aut superiorē inferior subiugare conetur. c. si quis dubitet. 96. dist. Non enim est seruus maior domino suo, nec Apostolus illo qui misit illum. Ioan. 13. & vide 2. q. 7. per totum. & facit extra de officio delegati. c. vlt. 2. & 3. responsō.

Nulla quippe iustitia est, vt maior minori seruiat. 23. q. vtil. cau. est ordo. licet nonnunquā Vicarius sit melior Principali. l. iustissimē. post principium. ff. de adilitio edicto. Luc. de Pen. in l. 1. ante allegata.

Et hic notabimus, quod vna persona dicitur alij praesse quinque modis, vt notat Archidiacono. in ca. quamuis. vers. in his. 21. dist. Scilicet officio, vt in e. nouo. eadem dist. Secundō, vitā merito. c. beati. 2. q. 7. Tertio, ordine, vt in ca. à subdiacono. 93. dist. Quarto, administratione, vt archidiaconus archipresbytero. c. 1. extra de officio archipresby. Quintō, consecratione, vt Episcopus omnib. c. 1. dist. 21. Et haec praelatio consistit in tribus, in Iudicijs. c. inferior. eadem dist. in praeceptis. ca. nunc autem. eod. loco. Et in sacramentis. c. denique. ca.

dem item dist. vt per singula ante in 4. par. dist. 2. & comprobatum est, & ista diuisio etiā seruat potius pro illa 4. parte.

Subditur, & meritō, An parentes sint praepo- nendi omnibus alijs in honore. Hāc qua siuonem plenē examinat Alberi. de Rosate. in le. velut. l. 1. 8. ff. de iust. & iure. vbi dicit diuersos esse gradus honoris, qui debentur diuersis. Primus est commune principalis causa, secundus est sapientia, & tertius bonitas.

Honor siue praeminentia Principij triplex est. Prima est, quantum ad esse naturale, quae p̄ducit de non esse in esse, & hanc habet pater carnalis: de huius ratione honorandus est parens carnalis praes alij, & ideo dicitur: Honora patrem & matrem. & Ecclē. 6. Memento, q̄ nisi per eos natus nō fuisset, & dixi hic ante in 4. consi. vers. tertia ratio.

Alia praeminentia principandi est, quantum ad esse spirituale, & ista ratione honorandus est Praelatus praes alij. vnde Ecclesiastici 3. scribitur: Tanquam dominis seruite eis qui genuerunt opere & sermone. Et de ista praeminentia dixi ante in dist. 4. parte.

Alia est praeminentia principandi, quantum ad esse temporale, & secundum hanc honorandi sunt Principes seculares, vt Imperator, & Rex. vnde scribitur 1. Pet. 2. c. Deum time, & Regem honorificate. & de huiusmodi praeminentia, vide supra in 5. parte.

Secundus gradus principalis honoris est ratione sapientiae: & secundum hoc honorandus est Doctor, iudex, Literatus & Senex. vnde Lentin. 19. Coram eano capite conserge, & honora vultum potentis. De quibus singulis scripsi, scilicet, de Doctoris & Literatis, in parte praecedenti. de Iudicibus seu Magistratibus, supra in 7. parte, & etiam de Senex in sequenti consi. & de Potentibus infra eadem par. in 26. consider. & supra ample in 7. 8. & 9. parte.

Tertius gradus principalis honoris est ratione bonitatis, & secundum hoc honorandus est vir sanctus. vnde Apost. ad Philip. 2. de Epaphrodito dicit: Excipite illum, & sequitur: Et honor habetote: quia propter opus Christi vitaeque ad mortem accessit tradens animam suam.

Est etiam sciendum, quod honor paternus in duobus praecipue consistit. scilicet in reuerentia, & in sustentatione corporali. de quibus ante ista consideratione aliquid dixi.

Reuerentia autem paterna consistit in tribus. In affectu, timendo offensam paternam ex amore. Vnde Hieron. Praebeat patribus honoris mixta formido. In effectu, & hoc obediendo, ad Ephes. quinto. Filij obedite parentibus vestris. Et in signo, asurgendo, inclinando, eos praepo- nendo, & similia faciendo, quae sunt signa honoris. vnde Apostolus ad Roman. 13. Cui honorem, cui tributum. & de huiusmodi signis scripsi supra in prima part.

part. in 11. confideratione, & pluribus alijs sequen-
tibus.

Suffentatio etiam confistit in tribus, scilicet, in solatio verborum. vnde de Eccl. 3. Dedecus filij pater sine honore, quia vt dicit gloss. Honore, & solatio debent fouere parentes. Vnde Hier. De honorandis parentibus, Nemo patrem asperis verbis laedat. affectum sonent, quicquid linguæ dixerint liberorum, hæc filiotum oralloquentur, quod parentes debeant audire. In seruitio, vnde de Eccl. 3. Qui timet Deum, honorat parentes, & ibi alia ad hoc. Item in exhibitione necessariorum. vnde Hiero. Hora patrem tuum, non in verborum sono, quæ inopia parentum casta adulatione frustra in victus necessarijs ministrandis. Er Phil. 9. Ethic. dicit, quod in his, quæ pertinent ad sustentationem naturæ, quæ est per nutrimentum filij, maxime debent sufficientiam præbere parentibus. sunt enim in hoc debitorum, & sic filij coguntur alere parentes. si quis ad liberos, in princ. & §. si vel parens. ff. de liberis agnoscendis, & hic antedictum est.

Concludit tandem Alberr. in eadem l. nu. 10. Quod non omnis honor debetur patri, quia non est largitor vniuersalis omnium Bonorum, sed particularis, nec continet in se omnem præminentiam honoris, & id dicit Philo. 6. Ethico. Non omnem honorem debent homines parentibus, quia neque eundem honorem debent patri, & matri, nec patri debent honorem, qui debetur sapienti, vel matri debetur. Duci exercitus: sed patri debetur honor paternus, & matri maternus, & cui libet lenitatem suam debetur honor.

Et vterius quarit ibi Alberi. An in omnibus obediendum sit parentibus? vbi sic resoluit. Licet videatur, quod sic, vt habetur ad Col. 3. Filij obedite parentibus, vestrīs in omnibus. Tamē Philo. 9. Ethic. declarat, quod non omnia parentibus debeantur, sed quædam etiam debentur consanguineis, amicis, benefactoribus, & virtuosis, & secundū Alex. de Hales. 3. vol. sum. Non solum obedientia debetur parentibus, sed & alijs: puta Prælati Ecclesiasticis, & secularibus, secundum gradus, & distinctionem corporalium, & spiritualium, vt Prælati Ecclesiastico in spiritualibus, seculari in temporalibus, patri in regimine familiæ. Et idem decidit Tho. 2. 2. q. 26. arti. 3. Apud legistas verò ista quaestio factus expeditur. sic, quod in atrocioribus filij non debent obedire parentibus alia secus, notatur in l. libet homo. 2. in gl. magna in si. ff. ad legem Aquili. Facile ad ea, quæ non habent atrocitatem. ff. de reg. iur. §. c. non semper malū est non obedire præcepto. l. q. 3.

Et arguitur de officio liberorum erga parentes, & an semper in omnibus patris iussis obsequendum sit, & parendum super ea re relatis Graecorum, Latinarumque (qui de officijs scripserunt) sententias, Aulus Gellius libr. 2. cap. 7. ita concludit. Omnia

quæ in rebus humanis sic sunt, aut honesta sunt, aut turpia, aut media, quæ sua vi recta aut honesta sunt, vt fidem colere, vt patriam defendere, vt amicos diligere, ea fieri oportet sine imperio patris sine non imperet. Sed quæ his contraria, quæque turpia, & omnino iniqua sunt, ea ne imperet quidem, vt si prodicionem patriæ, si matris necem, aut alia quædam imperarit turpia, aut impia, Sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leuiter, & vterecundè, ac sine detestatione nimia, sine opprobriatione acerba reprehensionis declinanda sententiam, & relinquenda esse debent, qui de officijs scripserunt, quæ respuenda. Quæ verò in medio sunt, hoc est, in differentia seu media dicuntur, vt in mitiam ire, rus colere, honores capere, causas defendere, vxorem ducere, vt iustum, proficisci, vt accersitum venire: quoniam, & hæc & his similia per se ipsa neque honesta sunt, neque turpia, sed perinde, vt à nobis aguntur: ira ipsis actionibus, aut probanda sunt, aut reprehendenda, propter ea in huiusmodi omnium rerum generibus patri parendum esse censent, veluti si vxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. quid enim si imperet vxorem ducere infamem, propudiosam, criminiosam? Aut pro Catilina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio causam dicere? Non, si parendum, quoniam accedente aliquo turpitudinis numero, desinunt esse per se hæc media atque in differentia.

Decima septima confide. Quia in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Iob. 12. & vbi inter plebeios est quaestio de immanitate, hoc est, exptione, seu vacatione munerum, & onerum: semper fuit veneranda senectus privilegio aetatis. le. semper in ciuitate. ff. de iu. immu. Vbi sunt verba haec Calstrati moralia. Semper in ciuitate nostra senectus venerabilis fuit. Namque maiores nostri pendunt eundem honorem lenibus quæ in magistratibus tribuebant, circa munera quoque municipalia subeunda, idem honor senecturi tributus est, & semper honorandus dicit esse antiquos. Bar. in l. ff. de albo scribendo, & in l. 2. C. de decurio. li. 10. Canonice in c. statumus. extra de maio. & obed. Imò absurdum est, & iniquum nonos, & sic iuuenes antiquis præferre. text. in c. statumus circa initium. 61. dist. & ibi notat. quod seniores semper præponendi sunt iunioribus, in electione, in responsione, & in subscriptione, per plura iura ibi allegata: Quoniam qui est aetate maior, præsumitur maturitate sensus præstantior. text. in c. nisi cum pridem. §. alia verò causa. extra de renunciatio. & dixi in pluribus locis in 4. & 6. part. Et vnam Hedui nostri (qui olim confederati Romanis, & ab eis fratres conscripti fuerunt) more ipsorum Romanorum, suos antiquiores concorditer præhonorarent: Cum hodie iuuenes antiquioribus præferri, & senum consilia postponant, quod & præpostere sit, cum in Consilijs senes sint anteposendi: vt plenè scriptum in Com-
Vv 2 memia-

VNDECIMA PARS

mentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundia, in proœm. super rex. ordonne que fix de noz cōseillers. Et eorum prouerbia sunt etiam attendenda. text. in leg. si chorus. §. 1. ff. de legatis 3. & glo. in ca. cum in iuuentute. in verb. senilem. de præsumptio, & pro causis decidendis seniores sunt consulendi. c. de quibusdam. in fi. 20. dist. Et antiquorum sententia in dubio est amplectenda c. domino sancto. in fi. l. dist. & ibi Arch. de priuilegijs antiquorum. & Ludouicus Romanus in l. e. si verò §. de viro. in 53. fallentia. ff. soluto matrimonio. Et iuuenes antiquis pro eorū eruditione tradendi sunt. c. omnis ætas. 12. qn. 1. Et ipsi senes primam vocem habere debent in consilio, vt scribitur Ecclesiastici 32. Loquere maior natu, deest enim te. & post alia sequitur de adolescente. In medio magnatum loqui non præsumas, & vbi sunt senes non multum loquaris. Etiam de iure in delibendo senior debet primitus loqui secundum ordinem sessionis. c. 1. de controuer. seu. apud patres termi. & ibi Bal. Spec. tit. de aduocato. §. iã nũc videndum. ver. porrò. Tamen domini de Rota vtuntur, quod iunior prius loquatur, quod præstent aduocati Palatii Parisiensis in collationibus, vt dicit Cosmas Guymier in suis Commentarijs. Ita Bal. in l. obseruare. §. antequam vero. ff. de officio Proconsulis. Et pro isto dicto facit bonus text. cum gl. in c. sciendum. initio. 26. q. 4. & text. in l. clarum. C. de autoritate præstanda, & in l. si. filij. C. de bonis quæ liberis. vbi antiqui præsumunt magister temperatores iuuenibus, & dixi amplè in tempore præcedente, in 29. consideratione. Vbi scripti, quomodo doctores antiqui præferuntur iunioribus, Dixi etiam in 7. parte, in 46. consideratione, quod aduocati seniores iuuenibus anteferuntur, quæ hic non repeto. Intellige tamen, vt dixi in dicta parte præcedenti, in 30. consideratione. Nisi iuuenes sint excellentiores scientia, quod quadrat ibi ad propositum de literatis, sed in non literatis etiam iuuenes excellentes ingenio naturali præferuntur seniorib⁹. Ita decidit Imo. in cle. 1. de ætate, & qualitate, & Ludo. Romanus in repetitio. d. l. si verò. §. de viro in 5. fallentia. ff. sol. matr. Alex. in Apostil. ad Bar. in l. 1. ff. de albo scribendo. Quoniam habens ingenium naturale excellens ita debet doctorari, sicut habēs excellentem scientiam.

Et, vt reasumam de honore impenso senibus à iuuenibus, quodque antiquitas ætati senectæ potissimum habiti sunt ampli honores: eleganter scribit Aulus Gellius lib. 2. c. 15. in initio. Apud antiquissimos Romanorum neque generi neque pecuniæ præstantior honos tribui quàm ætati solitus. Maioreque natu à minoribus colebantur ad Deum prope, & parentum vicem. Atque omni in loco, inque omni specie honoris priores, potioresque habiti. A conuiuio quoque (vt scriptum est in antiquitatib.) seniores à minorib. domum redu-

cebantur: eumque morem accepisse Romanos à Lacedæmonijs traditum est: apud quos Lycurgus legibus maior rerum omnium honos maior ætati habebatur. Et graui stylo in hanc sententiam differret Vale. Max. lib. 2. tit. de instit. antiq. Vbi ait: Senectuti inuentus ita cumulatū & circumspiciam honorem reddebat, tanquam maiores natu adolecētium cōmunes patres essent: Quocirca iuuenes senatus die vtique, aliquē ex patrib. conscriptus, aut propinquū, aut paternū amicū ad Curiam ducebāt, assixiq; valuis expectabāt, donec reducendū officio etiam fungerentur: qua quidem voluntate statione, & corpora, & animos ad publica officia sustinenda impigre corrobabant, breuique processu rerum in lucem iururarum virtutū iam non veterandia, laboris meditatione ipsi doctores erant. Et sequitur: Inuitati ad cœnam, delibenter quarebant, quinam ei conuiuio essent interuenturi, ne senioris aduentum discubitu præcurrerent, sublataque mensa priores confurgeret, & abire partiebantur: Ex quibus apparer, cœna quoque tempore quàm parco, & quàm modestè sermone his præsentib. soliti sint vti. Et ibi sequitur de maioribus dantis vix exemplum virtutis iuuenibus, & videre poteris.

Et non solum hæc antiquitas consideratur ex ætate, sed etiam ex tēpore. Nam qui longiori tempore laborib. assiduis stipendia meruit, in debito est præponendus, vt est text. in l. prouidendū. in initio. ibi: aut meritū nobilissimos fecerit aut vetustas. C. de postulando, & in l. 2. ibi: vt is gradus ceteros antecedit, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit antecire. Co. offi. Magistris officiorum, & in c. miramur. circa fin. ibi: nec potest de eius promotione dubitari, eui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actionibus strenuis celsioris loci præmium debetur 61. dist. in c. & l. 1. & 2. Cod. de præfectis prætorio siue vrbis, & Magistris, &c. & in l. vnic. C. de Comitib. & Archiatris sacri Palatii, & in l. vnicuique. in initio, maxime ibi, vt nemini penitus liceat, cum sit posterior tempore locum præcedentis abire. C. de proximis factorū seriniorum, & in l. si. illud præcipue. C. de primicerio, lib. 12. cum pluribus alijs allegatis per Cæpolum in suo tractatu de Imperatore militum eligendo. in prin. ibi: quæ autem dictum est, & ante illum versic. enumerat. 50. priuileg. antiquitatis, in quibus senex est magis honorandus, ad quem pro his te remitto. Et declarat Lud. Ro. in di. le. si verò. §. de viro. ff. sol. matr. in 54. fallentia. Antiquitas iuue senectuti deferendū est in multis, s. in consilijs quarendis, & etiam sequendis, in onere excomunicacionis, in onere eundi ad iudicē pro testimonio ferendo, in onere nō cōparendi, in onere assumendi officia autoritate, vel utilitate publica, aut autoritate tantum, in seruitorū exhibitione, in suspiciōnis remotione, in pœnæ relaxatione, in maioris probationis fide, in testificatione, in reuerentiæ exhibi-

hibitione, in sessione, vocis redditione, & sub-
 ceptione, in consuetudinib. suscipiendis, in Præ-
 scriptis eligendis, in facienda reuocatione, in ordinis
 suspensione, in libris corrigendis, in obser-
 uatione instrumentorum. De quibus singulis am-
 ple per eundem Rom. in eo loco. Et de vltimo, in
 obseruatione instrumentorum, & actorum inter
 eos notarios, vide per F. Niconitium in repet. c.
 quoniam contra falsam. vers. nota sexto loco Ab-
 raris quod Notarij officium circa tria versatur. ex
 parte proba. Vbi etiam dicitur, quod claus castri
 debent esse penes maiorem natu. Honestum est
 enim iuuenib. ministrare, & obedire senioribus,
 quoniam in limitat, nisi sit maioritas inter esse in
 minoribus quoniam fenex, notatur in l. si paterfamilias,
 qui habet maiorem partem in re, dicitur habere
 maiorem potestatem, & ibi plura, ad quæ recurre.
 Et etiam in quibus senes, & iuuenes sint laudabi-
 les, & vituperabiles. scribit amplè Luc. de P. en. in l.
 C. de consulibus. lib. 12. Vbi dicit, quod præsumi-
 mus profertur, quod si probi, sciētēs & graues.
 quædam, (vt sim breuior) videre poteris.
 Et quis dicitur fenex, notatur in l. si paterfamilias,
 si in arrogationibus. in verb. 60. ff. de adopt. &
 in l. in 1. glo. ff. de testib. & per glo. 2. in d. l. femer-
 in ciuitate. ff. de iure immunitatis, Vbi notat
 etiam esse, qui habet 60. ann. l. non tantum. §. i. ff.
 de decurio.

Decima octaua confide. Inter plebeios etiam
 præferendi sunt Literati, & habētes aliquam
 scientiam, in aximè legalem. Quoniam vt scribi-
 tur in proximo. institutio. §. si habētes illam scien-
 tiam erunt patriarum suarum gubernatores, &
 rebus ante in præcedenti parte, vbi laudauī viros
 eratos, & in nona parte, in 35. consideratio. de
 Cæpola in suo tractatu de Imperatore mili-
 ter intelligendo, in verbo, scientia. Vbi probatur, quod
 sciant callens scientiam rei militaris, præfertur a
 Augustinus Datus, etiam in suis orationibus.
 in 14. epistola, dicit inter homines ciuita-
 teratos esse honorandos, & honore maxi-
 mo exollendos, vltra quosunque alios: cum, vt
 Omnia quæ sunt in ciuitate, non sunt omni-
 bus temporibus: Quis enim bellica virtute
 præsum, togavir virtute? Quid militaris discipli-
 na pace prodest? quapropter bella geruntur: cæ-
 tera non sunt ætatum omnium. quod testatur Ci-
 cero. Delirum namque senem appellauerimus,
 qui canes alat, pascat equos, studia venandi con-
 ceterur, feris plagas tendat, ac turpiter demum
 spueret: cætera non conueniunt pluribus lo-
 cis. Qui enim ciuitate pulsus, atque extorem
 nominem decet Reipublicæ gubernatio? Mitto
 mercaturam, quæ nusquam apud præcos quic-
 quam habuit ponderis. Apud Thebanos verò
 nullus mercator fungi poterat publicis muneribus,
 nisi 10. annos negotijs ac mercatura destitit.
 Sola literarum ac rerum cognitio ætatem exi-

git. Nunquam intempestiua est, & vbiq; gentium
 magno celebratur honore. Imo etiam, scientiam
 supplet. vt scribit G. Benedicti in sua repetitione.
 c. Raynutius. in verbo, adiectæ impuberi. numer.
 37. de testamentis. Qui enim adepti sunt illam, ve-
 rē homines sunt, & maximis præmijs muneribus-
 que dignissimi. Quapropter non iniuria plerique
 iure consulti, quos nullius in re scientia fugie-
 bat, cum de scientiæ dignitate ac nobilitate disse-
 rerent, doctos viros nobilium nobilissimos & ve-
 rē, & elegantem appellare soliti sunt, vt ante in 8. &
 10. parte, in pluribus confid. & in d. epistola Augu-
 stini deductum est.

Concludo igitur, Quod inter plebeios, Aduo-
 cati cæteris præferendi sunt, atque multis honori-
 bus decorari debent, vt & supra in 7. & 10. parte
 dixi in diuersis cōsiderationibus. Quomodo sunt
 honorandi etiam inter nobiles & literatos, mul-
 to sortius inter solos plebeios. Etiam quia aduo-
 cati dicuntur habere officium, vt dicit Iacobinus
 de sancto Georg. in l. 1. in princ. ff. de iurisd. om. n.
 iud. per cap. si. extra de postulando. Et post eos et-
 iam sunt honorandi Medici: vt in 10. part. scripsi,
 in 25. confid. Licet inter eos quandoque fuerit cō-
 tentio de paritate: vt ibi, vtraque tamen scientia
 Iuris, & Medicinæ à Deo est. Nam leges diuinitus
 per ora Principum sunt promulgatæ, & scriptum
 est de medicina, Eccle. 38. Altissimus de terra crea-
 uit medicinam, & vir prudens non abhorrebit
 eam. Er de iure, seu legibus. Prouerb. 8. Per me Reges
 regnant, & legum conditores iusta decernunt.
 in l. inter claras. C. de sum. trin. & vtraque est ne-
 cessaria hominibus, Iura ad pacificationem ho-
 minum, Medicina verò ad sanationē corporum,
 c. factæ. 4. distin. Et vtriusque peritus multum ab
 hominibus honoratur. c. non sanè. 14. q. 5. & de iurē
 quo exercetur Iustitia. Sapiē. 8. Per hanc habebō
 claritatem ad turbas, & honorem apud seniores.
 Et de Medico dicitur, Eccle. 38. Disciplina Medici
 exaltabit caput illius, & in conspectu magnatum
 collaudabitur. Ideo debent seruari Iurisperiti, &
 Medici illud Apostoli ad Roman. 12. Honore inui-
 cem præuenientes, vt ait Antonius in 3. part. suæ
 sum. tit. 5. c. 2. §. 4.

Et ne absit dictum pulchrum Arnaldi de Villa
 noua, subiungo id, quod in cautelis medicorum
 scribit, quod primus locus in mensa solet seruari
 Sacerdoti, & Medico, quod intellige de sacerdote,
 qui est rector in sua Parochia, vt supra dixi in 4.
 parte, in vlt. confid. Et etiam in Medico in domo
 infirmi.

Et de laude Literarum, scribit F. Patritius libr.
 2. de institutione Reipublicæ. tit. 1. Vbi dicit li-
 teras in primis ab omnibus, si fieri potest, edi-
 scendas esse propter fructum illarum, & vix arbi-
 trari potest, vt ait, in libera ciuitate quenquam si-
 ne literis ingenij, cuius nomen mereri. Qui enim
 sine literis nō solum liberales disciplinas, sed mi-
 nimas

V N D E C I M A P A R S

nimas quasq; artes discere aut tueri possunt? Nec mercatura ipsa nec agricultura sine eis satis tuta esset: cetera profequere, vt in eo loco.

Decimanona confid. Notarij & tabelliones, etiam tanquã literati post aduocatos, & medicos præferuntur alijs plebeijs. Tabelliones enim dicuntur Iudices ordinarij voluntaria iurisdictionis, secundum Inno. in c. cum à nobis. de testibus, & tenet elarius Paul. de Castr. in consi. 73. col. 4. Et esse notarium aut tabellionem est honor, vt habetur Eccl. 10. super faciem scribæ imponet honorem. Et magis creditur tabellioni, aut notario, quam alij, secundum glo. in verb. tabularijs. in §. si verò absunt. in auth. de hered. & falc. coll. 1. Bal. in auth. sed cum testator. C. ad leg. fal. Fel. in c. in nostra. col. 3. circa med. extra de test. Et hoc propter officium publicum, quod habet Tabellio. tex. iun. & glo. in verbo, officij, in auth. de testibus. §. sancimus. collar. 7. In d. officium Notariatus, & Tabellionatus est dignitas, vt dicit Lucas de Pen. in l. vniuersos. C. de dignitatib. lib. 12. Maximè quando est Notarius, aut Tabellio à Principe, vt ibi dicit Lucas de Pen. Quis enim ait, non diligit cum & honestate magna compleri putet, qui decreto Principis ad Tabellionatus officium peruenit? in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. ideo licebit. colla. 2.

Et etiam propter necessitatem, & vtilitatem in Republica sunt honorandi, cum videantur esse necessarii: Quoniam Tabellionum sive Notariorum ars, & viuendi formula quàm honesta, honorabilis, & laudanda sit, ex plurimis, præsertim illius necessitate, & vtilitate faciliè cognoscitur. periret si quidem omnis iudiciorum tela, nisi essent Notarij qui acta conscriberent, periret ipsa Veritas, & fides in contractibus, & commercijs, periret omnis ordo in iudicio forensium causarum, nisi esset aliqua fidelis publica que per sona, cui iudex crederet de his, que ab vtraq; litigantium parte, auferuntur, aut dicuntur. Item sunt instituti Notarij ad confirmationem veritatis, sed ipsa veritas vbi eunque sonnerit, ab illo est, qui dicit, Ego sum via, & Veritas. Io. 14. Vt scribit Zodericus Zamorensis in speculo humanæ vitæ lib. 1. c. 19.

Faciunt dicta Corseti in tractatu de potestate reg. q. 90. circa medium. Vbi dicit, esse Notarium, est habere officium, vt in c. vt officium. de hæreticis. lib. 6. quod recta ratione est laudabile, quia in veritate comprobatione, & conformatione radicem, & fundamentum suscipit.

Etiam huius artis laudes patent, quia publicæ vtilitati deseruiunt. Hi namq; nedum apud pedaneos, minoresq; magistratus creditum, & auctoritatem obtinent: sed apud Reges, & Principes, & cuncta eminentia tribunalia acceptissimi, & familiarissimi existunt, de quibus ante dixi in 11. par. in 9. conf. & in 7. par. in 16. & 30. confide. Hi enim eorum manibus admiranda fide instrumeta, pri-

uilegia, & literas ad perpetuam rei memoriã con-
ficiunt. Et post multa temporũ secula, ex horum
sola Notariorum subscriptione, indubitata proba-
tionem inducunt. Hi typum tenent Euangelio,
starum Christi, qui eius gesta, & acta in Euangelio,
tam fideliter quam vtiliter descriperunt. Et inter
ceteras huius artis commoditates, qui illam exer-
cent magna lucra, summos honores assequuntur.
Vt breui tempore, ac paruo labore, opulenta vti-
litaris compendia adipiscuntur, & tandem ab om-
nib. honorantur, quia omnes illis indiget. ut Zo-
dericus in loco allegato.

Notarij tamen Principis sunt digniores, vt di-
cit F. Niconitius in sua repetitione c. quoniã con-
tra falsũ in vers. not. 4. nu. 29. extra de probatio.
Quoniam, vt dicit, esse Notarium est dignitas, vt
est casus singularis secundum eum, in leg. 1. C. de
mandatis Principum. Bal. in lege, Cassius. ff. de se-
natoribus & de his vide plene per Luc. de Pen. in
d. l. vniuersos, & per Iacobum Bonandi in glossis
ad Ioan. de Terra rub. in tractatu, qui vinea Ec-
clesiæ dicitur. ar. 10. 3. tractat. in glo. officia. Vbi et-
iam scribit, an infames possint esse Notarij, con-
cludit, quod non, licet infamis possit esse Procu-
rator, nisi sit procurator Regis, vel Episcopi, quia
tales non possunt esse infames. Dicit tamen Cyn.
in l. rem. C. de proeu. quod ille, qui fuit condem-
natus de crimine, & sic infamis per sententiam,
non potest esse Procurator per d. l. rem. con-
cordat tex. in c. i. iuncta glo. 1. & 2. 3. q. 7. Si enim pen-
dente iudicio criminali, cõtra eum remouetur,
ipse multò magis post condemnationem. Sed li-
cet infamis, quia condemnatus alia actione fa-
mosa quam eriminali, tunc potest esse procurator
vilius personarum. Ita Angelus, & Io. Fab. in §. si
instit. de exceptio. De quo late per eundem Iaco-
bũ Bonandi in loco antedicto. Vbi dicit officium
simplicium Procuratorum esse vilissimum offi-
cium, per l. si quis procuracionem. C. de decurio.
lib. 10. cum tamen proueniat ex quadam literatu-
ra, præferendus est alijs mechanicis, & plebeijs arti-
ficibus. Cum omnes tales plebeij, quodammodo
dicantur feces vrbium, & sic viles: vt in principio
huius partis dictum est. Et facit, quia officium pro-
curatoris est ars. c. quia episcopus in si iuncta glo.
vlt. 3. q. 3.

Vigesima consideratio. Etiam inter plebeios,
& populares præferri debent Virtuosi, quo-
niam virtutum præmia tribui meritis con-
uenit. l. si quis incipit. vt virtutum. C. de status, &
imaginibus. elem. cupientes. in princi. de poen. &
remissio. Facit e. nõ loc. 40. dist. & hoc est, vt dicit
philos. 8. Ethic. Honor est præmium Virtutis. Di-
xi plene in 1. part. in 47. & 64. confide. in 4. part. in
48. consideratio. in 7. par. in 47. confid. & in 8. par.
in 28. consideratione, & in sequen. proxima confi-
dera. Faciunt plura que ad hoc accumulari Cõpo-
la in suo tracta. de Imperatore militum elige. do.
in Ver-

verbo, virtutis. De quo dixi in 9. par. in 44. con-
 sideratione, Vbi scripsi milites etiam ex virtute ef-
 honorandos, licet hodie pauci sint tales. Et ex
 consideratione etiam laudari possunt, & Ad-
 xati. & Medici propter virtutes, quas ex scientijs
 acquirunt. De quo hic ante in 18. consider. di-
 xit, vt ait Aristoteles, lib. 3. Politicorum, cap. 9.
 Excellentibus virtute in ciuitate, parendum est
 ipse. Ita, vt tales prò Rēgibus habcantur. Alios
 autem, excellentes potentia, aut diuitijs, dicit esse
 expellendos, Et inter ceteros praeferun-
 tur qui sunt probatae vitae, & bona fidei, aut ma-
 gnae legalitatis reputantur, tex. in l. 3. in prin. ibi, &
 inest, & inculpatā vita. ff. de testibus, & ibi
 notat, quod praesumitur bene fieri, si à bo-
 nis argu. l. si quis ex argentarijs. §. 1. ff. de eden-
 do. & in aut. l. de testibus. §. si nuncimus. ibi, multo-
 rum honorumq; copia virorum. colla. 7. Cum ta-
 men multis priuilegiantur, & honorantur vltra
 Et decem casus scribit do. meus las. in l. iube-
 C. de iudicijs, & vide eundem in repetitio. l.
 nendi. in 67. colum. ff. de iureiuran. idem in
 endum. col. 8. ff. de verb. obligatio. Barba. con-
 in 1. vol. Fel. plenè. in c. super his. in fin. extra
 accensat. idem Barbatia. in ca. in sinuante. col. 1.
 ata de offic. deleg.

Et quantum valeat Virtus in vita beata perfici-
 enda, scribit Gellius lib. 18. c. 1. & amplissimè per
 Beroaldum in suo opere de felicitate, Vbi quærit
 virtus sit esse etrix vitæ beatæ. Vbi plura ad lau-
 Virtutis discretè accumulatur: & in lib. quo
 sapientum sententiæ continentur, in sen-
 Cleoboli.

Optima prima consideratio. Inter omnes ho-
 norandus est, & laudandus, qui ab omnibus
 bono iudicio bonus, & optimus iudicatur.
 In persona Scipionis Naficæ contingit, vt
 Valerius libr. 8. c. quæ cuique magnifica cõ-
 t. c. 5. Dum ait, verum specimen honoris à
 quoque Naficæ oboritur. eius namque
 bus, & penatibus, nondum quaestoris sena-
 Pythij Apollinis monitu Pefinunte accerfi-
 Deam excipi voluit, quia eodem oraculo præ-
 erat, vt hæc ministeria matri Deum à fan-
 viro præstarentur: explica rotos fastos, cõ-
 omnes currus triumphales, nihil tamè mo-
 principatu speciosius reperies Et tunc vnum
 dicit Plinius, qui à condito xuo, Vir optimus
 carus. Dicit tamen Boerius in 2. de consolati-
 Philosophiæ. est mentibus hominum veri-
 naturaliter incerta cupiditas, sed ad sal-
 deus error abducit. Et nihil est tam popula-
 dicit Cicero) quam bonitas, hoc est, nihil est
 charum, & gratum populo, & quod magis fa-
 rem populi conciliet, quam esse bonū: Et idem
 ueriosū magna natio est: Boni verò singulares,
 me tempus Clodius nō omne Catones inquit
 ca. Ad deteriora faciles sumus, & ab adole-

scencia viri procliu ad malum sensualitas huma-
 na declinat, vt iu. procc. elem. & nou est qui faciat
 bonum: non est vq; ad vnum, Psalmus 13. & Cati-
 linam, vt ait Satyrographus,

*Quocunq; in populo videas, quocunq; sub axe,
 Sed nec Brutus erit, Bruti nec auunculus vsquam.
 Rari quippe boni numero vix sunt eodidem, quos
 Thebarum porta, vel diuivis ostia Nilii.*

Quoties igitur virum bonum videre cõtingit,
 illi assurgito, illi caput aperto, illum vt Deum co-
 lito: via vitiorum lata est, & decliuus: & ideo cūctis
 peruia: via virtutis angusta, cliuosa, senticosa, & i-
 deo paucis patet. Fimbria, olim Iudex clec. in cau-
 sa Pythia, qui sponfionem fecerat, q; vir bonus ef-
 set, iudicatu illo super sedit dicens, nō liquet: quo-
 niam, vt vir bonus aliquis sit, ea res innumerabili-
 bus officijs, & laudib. continetur, & vt dicere sole-
 bat Pittachus, perdifficile est, Bonum esse. Hæc Be-
 roaldus in lib. de septem sapientum sententijs, in
 sententijs Biantis. Vbi concludit, q; quoquo mo-
 do mali dicantur, siue improbi, siue imperiti, siue
 viles, prout ibi interpretatur, elaborare debemus,
 ne inter malos enuncemur, in d. enixe curcm.
 vt simus potius similes sacerdotib. Aegypti, quos
 Piromas vocant. Est autem Piromis in Græca
 lingua, idem quod honestus & bonus, in nostro
 sermone.

Item, qui optimus habetur, & iudicatur, non
 sine laude nominatur. Quod optimi cognomen
 Traianus (vt iste Beroal. ait lib. de optimo statu)
 veluti pcculare accepit ex senatus populiq; Rom.
 appellatione. Quo nomine, amplissima haud du-
 biè bona continentur. Quod nomen sibi quisque
 mallet, (vt inquit Lilius) quam honores Imperia-
 uc, de quo Silius Italicus:

Optimum heu nomen melius maiusq; triumphis.

Et, vt author est Plinius panegyrista, nō nē Au-
 gusti, & Cæsaris, minus est, quam optimi. Iupiter,
 apud Ethnicos optimi nomine colebatur. diceba-
 tur enim Iupiter optimus maximus, quia in re illud
 annotandum, q; antè optimus, quia vt inquit ve-
 rē Cicero, maius est, ecrteq; gratius pròdesse om-
 nib. quam opes maguas habere. Interrogatus A-
 gesilaus ille maguus, quo pacto quis gloriā apud
 mortales consequatur, sic respondit, si optima di-
 xerit, nec non pulcherrima factiuerit.

Prudenter enim Solon vnus è septem sapienti-
 bus, & legū scriptor solus exceptē, Rempublicam
 duabus rebus contineri dixit, præmio, scilicet, &
 pœna: vt hinc boni ad virtutes inuitetur, & hono-
 ribus exornentur. Illinc mali à flagitiò arceantur
 pœna, vt in officio omnes sint. concordat l. 1. §.
 Nam, vt ibi bonos nō solum metu pœnarum, ve-
 rum præmiorum quoq; exhortatione efficere cu-
 pientes. ff. de iust. & iur. & ibi gl. in verb. metu pœ-
 narum. alleg. vers. Hora.

*Oderunt peccare boni virtutis amore,
 Oderunt peccare mali formidine pœna.*

Et sicut

V N D E C I M A P A R S

Et sicut bonos premio prosequi decet, ita malos poena affligi. Et si mali à malitia reuocari non possint per indulgentiam, poena coerceri debent per seueritatem, sic secreti sint à bonis mali, vt à frumento lolium incerniculo separatur. Fiat more medicorum, qui interdum vrunt, sciant, abscindunt in corpore membrum, quod insanabile est, ne pars integra, contagione obrepente, pariter corruptatur. iuxta illud: *Immedicabile vulnus*

Ense rescindendum est, ne pars sincera trahatur.

Consimiliter secari interdum, & amputari debent de corpore ciuitatis membra putrida, hoc est, Ciues malefici, scelerati, perfidiosi, turbatores publici commodi, & molitores rerum nouarum, exterminari atque tolli de medio.

Superest, vt & propius ad rem redcamus, & de bene moratis dicamus, qui plurimum honorari debent. quoniam mores praferuntur scientia. argumen. c. fedulo. 38. disti. & l. magistros. C. de profef. & medicis lib. 10. vbi dicit rex. Quòd magistros studiorum; doctoresq; excellere oportet moribus primum, deinde facundia. concordat rex. in l. vnica. ibi, si laudabilem in se probis moribus vitam esse moustrauerint, si docendi peritiam, &c. C. de professoribus, qui in vrbe Constantinopo. docentes, & c. lib. 12. & patet ex argumento literali. Pal. 98. Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me. Ideo scholares bene morigerati, praferendi sunt Doctoribus. male morigeratis & vitiolis: enim Doctores debeant inter alia praecellere scholares moribus, iuris. ante allegatis. l. 1. & ibi notatur. C. de aannonis ciuilibus. lib. 11. & vilissimus computandus est (nisi praecellar scientia, & sanctitate) qui est honore praestantior. tex. in c. vilissimus. 1. que. 1. ad minus debet esse bonus, vt ibi glo. Illaudabilis enim est scientia, quam vita maculat. ca. nisi enim pridem. §. pro defectu, extra de ren. Ideo bene dicitur, mores ornant scientiam, qui omnes excedunt diuitias. l. scire opes. §. pe. ibi, neque enim facultates, neque dignitas est ita sufficiens ad fidem, vt bona electio, & benigni mores. Ex quo concluditur Bonos, & Oprimos, etiam motos, caeteris praferendos esse.

Vlgesima secunda conside. Inter plebeos praferri debent Originarij caeteris, vt facit tex. in l. 2. C. de officio pratoris. Hinc dicit ibi Albericus, quod Syndicus potius eligendus est de vniuersitate, quam alius. Facit dictum Ciceronis in lib. de amicitia. Potiores, inquit, sunt ciues quam peregrini. Vnde inquilinus probri, vel odij causa, quis appellatur, quasi domum propriam non habeat. Vnde Salust. M. Tullius inquilinus, cuius vrbs Roma: ideo dicit text. in d. l. 2. potius eligendos esse Pratores, qui habent latem in vrbe, quam illi, qui sunt de prouincijs, vt facit etiam tex. in ca. in nomine domini. 23. dist. ideo, vt dicit F. Patrius in lib. de institutione Reipublicae lib. 3. tit. 2. quare solet à nonnullis, au omnes magistratus inter

ciues distribuendi sunt, an aliqui peregrinis tradendi. Et, vt ait, placet quibusdam magistratus omnes qui iuri dicendo praerunt, quiq; ditionem aliquam in fontes exercent, peregrinos esse diuinitate naniq; similtates. inimicitias atque odia inter ciues oriri, cum ciuis in ciuem suum animaduertit. Alia autè ex parte, longe faciliores esse, & ad gratiam clementiamq; proniores ciues inter se, quam si res à peregrinis agatur. Quae quidem ratio ad ducti pleriq; Italiae populi, cuiusmodi magistratus aliunde accessit consueverunt, & his asserunt. C. de crimine sacrilegij, & l. 3. qua incipit, nullus. C. de diuersis officijs, & apparito. iudicum. lib. 2. & de hoc alijs fuerunt ordinationes Regiae, scilicet, Phil. Pulchri, & Caroli V. Regum Franciae, de quibus per G. Bene. in sua repet. c. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adelsiam. num. 1050. vsque ad num. 1052. extra de Testamentis. Vbi scribit rationem, quare beneficia originarijs sint conferenda, & non officia secularia. Quoniam, vt ait, officium seculare dari non debet illi, qui est de loco orandus propter notitiam, & familiaritatem, quas habet seu habere praesumitur cum illis de loco, & conpatriotis suis, quibus forte nimis faueret, aut odio contra aliquos ex aequali, vel in aquali conuersione concepto: inter pares sit aliquando, & tunc inuidia, ac dignitatis contempitio. obseruandum. circa initium, ff. de officio praesidis. Eis laederent contra iustitiam, quam fauores, & odia multum turbant, & interdum iudicia peruertunt, & suffocant. c. pe. ibi, de terra vxoris suae oriundis. extra, vt lite non contestata. Ideo, vt dicit, fuit ordinato Phil. Pulchri, qui prohibuit quem praefici in Senescallum, Praepositum, Iudicem, Vicarium, aut Bailliuum in loco vnde oriundus dicitur.

Verumtamen, idem Franciscus Patritius, inclinans ad contrariam opinionem dicit, quod longe melius ciues imperabunt quam peregrini, quod dicit esse manifestum, & notorium ex experientia, non solum apud Romanos, Carthagenenses, Athenienses, Lacedaemonios, aliosque complures qui magistratus omnes suis ciuibus tradiderunt: imò ex inclita Venetorum Repub. In qua, peregrinis nullus est locus, & tamen nec iustitia, nec seueritas deest, & ex eiusmodi iudicijs nulla discordia, nulla seditiones, nullaq; inimicitiae oriuntur. Etrnum de illa Republica refert, quod nunquam alibi se lectitasse aut vidisse meminerit, quod ordo ciuitatis, qui à primis conditoribus constitutus fuit, semper mansit, & nunquam mutatus est. Hi namque, qui eam vrbe aedificauerunt, inter se suosque magistratus diuiserunt, quasi praemium laborum suorum, & hanc hereditatem posteris reliquerunt, vt aduenam, colonum, peregrinum, inquilinumq; ad magistrat' admittere nullum. & ita antea obseruatum est, iam pene annis mille. Quo circa posterii illorum, qui vrbe aedificauerunt, semper Reipublicae praesuerunt, & Senatores

Patritij,

Patritij, ac Nobiles appellati sunt: reliqui autem
omnes plebeij. Plurimum tamē, vt ait, valet con-
suetudo, à qua difficile est recedere. Sed si ab ini-
to constituat, tutius ciues quam peregrini im-
perabunt.

Nam etiam, vt habetur 3. Politic. Noui incolæ,
qui ciuitatem, & patriam incolere cœperunt ho-
noribus ciuitatis non participant: sed antiqui,
qui mores patriæ nouerunt sunt illis præferendi.
Moderni uerò, maximè pœnitenti extranei postpo-
nendi, coram quibus nō est agendum consilium:
quia scribitur, Eccles. 8. Coram extraneo ne facias
consilium. Nescis enim quid pariet. Facit text. in
lib. de collatoribus. §. sed neque prouinciarum
mores. collat. 9. Vbi imperator possessores exprime-
re eosq; repetit. non autem habitatores simpli-
ces de quibus mentionem antea facerat. Cum ho-
minibus profecto cōmunionis alienæ, nullum fas
est inire certamen. 24. q. 3. c. cum quib. in fin.

Facit, quod dicit Zenzelinus, in extrauag. Ioan-
ne. incip. execrabilis. ibi, in diuersorū Regnorum
partibus, quod contra promotionem, quæ fieret
ad dignitatem vnus regni, de regnicola alterius
Regni admitteretur exceptio domini temporalis
promouendum haberet suspectum de proditio-
ne: tetra sita: vel consiliorum, & secretorum suo-
rum. arg. l. si quis aliquid. §. transfuga. ff. de pœnis
domine. §. exploratores. ff. de re militari. c. petitio
de iur. ciurando, & norant Inno. Hosti. Abbas, Are-
næ. & Fel. in c. super his de accusatio. Idem Abbas
in glo. in c. ex par. de testibus & in ca. quod sicut,
in c. i. & in c. cum inter vnuerfas, & melius in c.
cum terra. de electio. Et est ratio, quia alicui non
conuenit scrutari arcana Regni alieni. l. merca-
tores. C. de commercijs & mercatoribus.

Peregrini enim & incolæ officij est, præter ne-
cessarium suum agere nihil, de alio inquirere, mi-
nimeque esse in aliena Republica curiosus. c. le-
ges. q. 6. & ait Ciccr. lib. 1. officiorum. Vnde vta-
que querat, laborare curat. Genes. 19. & Luc. de
Prin. in l. quisquis. C. de omni agro deserto. libr. 11.
Vnde prædicit quæst. Francisci Patritij, & il-
lus decidendo assentit opinioni illius, quod ori-
gines sunt præferendi. Peregrini uerò non se de-
bet de Republica ciuitatis intrmittere. cum
extraneis sit, oriundos à patria, potius mores Regio
esse, quam extraneos. c. quosdam. & c. quāto,
de presumpt. Vnde Terentius in Eunucho. Sola
inquit sum, habeo neminem hic, neq; amicum,
neque cognatum, quam obrem alio cupio parere
extraneos beneficio inco. Id amabo adiua me, qd
facilius fiat: propter quod à vero facilius in confi-
dentibus. quæ pericula in originarijs, & anti-
qui habitatoribus, non præsumuntur. Auspicijs
autem patritijs, nō alienigenis, Republicanam ad-
ministrare oportere, antiqui iudicabant. Dicit
Ciccr. lib. 1. tit. de auspicijs. in prin. Cum origina-
rii potius in bonis opulenti, & diuitiarum ple-

ni. Pariter olim non præsumebantur in exteris,
Vbi officia temporalia erant, cum tūc breui tem-
pore, quo officium duraturum erat, magna fami-
liaritas contrahi non posset, imò nec appeti. ha-
bitus G. Bened. in loco. ante alleg. quæ excerpta
à Luc. de Pen. in d. l. quisquis. Qui post eum dicit
attendendum esse, donec ex antiquis bonus habetur,
ex nouis non assumatur: quia maior bonitas
nouis, antiquis nō debet præiudicium afferre. Vn-
de præceptum fuerat Moyfi Deut. 17. Regem con-
stituere de numero fratrum. Non (inquit) poteris
alterius gentis hominem Regem facere, qui non
sit frater tuus, hoc est, de tua patria, seu gēte natus.
Et ibi per eundem G. Bened. pulchra alia vide de
litteris naturalitatis, quæ conceduntur à Rege no-
stro extraneis: quoniam alias non possent in Re-
gno habere hæredes ex testato, vel ab intesta-
to. Et ex his etiam videmus hodie in Regno esse
consuetudinem: vt in officijs secularibus origina-
rijs, & patriæ potius admittuntur, sublati illis an-
tiquis constitutionibus, & ordinationib. Regum,
& in hoc operatur consuetudo, vt dicit Cæso. in
tractat. de Imperatore militum eligendo. in vers.
propter nationem. Vbi de istis. in fin.

Etiam de iure Canonico Beneficia sunt confe-
renda originarijs indigenis, & oriūdis de loco seu
Regno, aut diocesi vbi sunt sita. Faciunt notata
in c. si proponente. in gl. si. extra de recrip. & text.
in l. in Ecclesijs. C. de Epif. & cler. Quæ vult, quod
ad Ecclesias eligantur potius illi, qui sunt ex Vico,
in quo sunt possessiones Beneficij, quam alij, & di-
cit ibi Bal. quod vbi in Ecclesia reperiūt idonei
ad promouendum, illi debent promoueri de ipsa,
& non aliunde. & idem dicit ipse Bal. & Alberic. in
l. diuus. ff. de tut. & curato. datis ab his. Idem no. gl.
vni. & doctores in l. planè. ff. quod cuiusq; Vniuer-
sitis nomine. Et idem tenet glo. in ca. cum inter
Canonicos. in verbo, ad Ecclesiam alienam. extra
de electio. Et idem tenet Capol. in tract. de Impe-
ratore militum eligendo in d. verbo, propter na-
tionem. in fine. ibi, sed etiam si essent. Idem etiam
tenet Rochus de Curte in suo tractat. de iure pa-
tronatus. in verbo, honorificum. in 21. col. dixi in
præceden. par. in 32. consid. vers. licet enim oriun-
di. idem tenet Barb. in d. c. si proponente, & consi-
lio suo 23. incip. scripsit propheta optimus. in l. vo-
lum. col. 7. Vbi dicit, quod si Imperator, Beneficij,
in sua gratia non faciat mentionem de loco vnde
est oriundus, talis gratia est subreptitia: Quia Papa
non intendit providere extraneo, sed vniciuique
in patria sua. Imo tenet ibi Barba. quod huiusmo-
di prouisio est nulla contra Bal. quos videas cum
casus euenit, quia est casus quotidianus, qui eue-
nit mihi consulendo in casu, in quo extraneus,
seu alienigena, à Regno. impetrauit mandatum
Apostolicum in vim concordatorum, non facta
mentionem, quod non erat de Regno, tenui ex di-
ctis per Barba. in eo loco, huiusmodi mandatum

VNDECIMA PARS

non habere locum in loco, vbi habent locum dicta concordata, cum ipsa, & contenta in eis sint data Regi, & Regno in priuilegium pro incolis Regni, & non extraneis, qui non sunt de Regno, & scripsi amplè in commentarijs dictorum concordatorum. Et è nostris aliquid de materia tractant Cosmas Guymier in suis commentarijs. in verbo exteriorum. fol. mihi. 10. & post eum Ioan. de Selua in suo tract. de Beneficio in 3. par. in 26. questio. Et maxime, quia Rex Franciæ habet Priuilegium, quod alienus clericus non regnicola, sine eius permissione, & literis naturalitatis, non possit beneficiari in suo Regno, vt per eodẽ in locis antè allegatis.

Vigesimatertia consid. Inter omnes cuiuscunque status laudabiliores sunt, qui pulchriora nomina habent: Quoniam honor, & decus est, habere pulchrum nomen. Hinc dicit Io. And. in c. cum secundum Apostolum. de præbendis. & in e. 1. de deposito. Vxorem suam Milanciam dixisse, quod si pulchra nomina venderentur, caro esset precio cõmenda, vt dixi supra in 1. par. in 10. consid. & refert Panor. & alij doctores in proœ. decretalium: & laudabile est habere pulchrũ nomen. Panor. in c. 1. col. penul. in initio. de iudicijs. Ideo pulchra nomina imponenda sunt filijs. Et bona præsumptio oritur ex bono nomine. & quandoq; sinistra ex prauo, & turpi nomine oritur. Faciunt tex. & notata in l. facta. §. si danda. ff. ad Trebel. in proœ. sexti. in verbo Bonifacius. & in proœ. decretalium. in verbo, Ioãnes, & plura adhuc scribit G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in verbo, Raynutius de Clera. num. 52. & 53. de testamentis. Quia à nomine, & cognomine, multoties sumitur argumentum. De quo plenè per Fel. in proœ. decretalium. Et sic vnusquisq; curare debet, & laborare diligenter de bono nomine habèdo. Cum multo melius sit nomen habere bonum, quam diuitias multas. Prouer. 22. Nobis enim necessaria vita nostra, alijs fama nostra. in c. non sunt audiendi. 11. qu. 3. & qui negligit famam crudelis est. tex. Augustini. in c. no Io. vers. diu. res. 12. q. 1. Bona autem fama impinguat ossa. Eccles. 30. hoc est, augmentat virtutes, in quib. robur hominis interioris consistit, sicut in omnib. consistit robur hominis exterioris, vt ibi declarat Nicol. de Lyra, de quo hic infra in 28. considerat.

Quod etiam clarè ostendit P. Scipio, Vir ille insignis Romanus Consul. de quo refert Valer. lib. 3. titu. de fiducia sui. c. 5. Quod cum fratrem suum de bene gestis obrectatum defenderet, dixit: Nam, cum Aphricam totã potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea, quod meum diceretur præter cognomen retuli.

Etiam de Paulo Aemylio, post triumphum Macedonicum, lib. 4. tit. de abstinentia & cõtinentia. Penates. (inquit) suos nulla ex parte locupletiores fecit, præclarè secum actum existimans, quod ex

illa victoria alij pecuniam, ipse gloriam, atq; memoriam nominis sempiternam occupasset & reportasset. Et paulò post de Scipione Aemyliano dicitur. Itaq; quum per focios, & exteras gentes iter faceret, nõ mancipia eius, sed victoria numerabantur, nec quantum auri & argenti: sed quantum amplitudinis, scilicet, gloriæ, famæ, & nominis pondus secum ferret æstimabatur.

Ex quibus constat, quod de bono nomine curandum est, adeo quod Salicetus in l. 1. in prin. C. de summa trinitate, per illum tex. parentes exhortatur, pulchra. & honesta liberis imponere, & non turpia: quæ secundum eum quodammodo infamiam, & dedecus important: Vnã enim quæque res quem admodum intelligi debeat, ex ipso nomine apparet. l. diuus. in princip. ff. de bonis damnatorum. & ibi sit argumentatio ex nomine. & per gloss. facit quod scribitur Exod. 23. cum Deus dixerit ad Moysen. Inuenisti gratiam coram me, & te ipsum noui ex nomine. Faciunt quæ dicit Fel. in dicto proœm. decretalium. colum. 6. Hippolytus de Marsilijs. in l. 1. in initio. colum. penult. ff. de quaestio. Ferrus Giraldi in cautelis suis, cautela 85. incip. magnam. Caccialupus in d. l. col. 10. C. de sum. trin. Simphorianus in chronica Sabellici. de hoc nomine Franciscus.

Et bonum nomen facit, vt plus credatur illi, quam habenti malum. Notatur in c. in nostra. extra de testibus. Franciscus Niconitus in repet. ca. quoniam contra falsam. ibi, notat Abbas quinto. num. 46. & Ioannes Neuizani in sua Silua nupri. li. fol. mihi 99.

Vigesimaquarta consid. Inter ceteros, & aduenas præferuntur qui non sunt nationis infamata: Quoniam, vt dicit text. in l. quod si nolit. §. qui mancipia vendunt, nationem cuiusque, in venditione pronunciare debent: Plerunq; enim natio serui aut prouocat aut deterret emptorem. idcirco intercessit nostra scire nationem. Præsumptum etenim est, quosdam seruos bonos esse, quia nationis non sunt infamata, quosdam malos videri, quia ea natione sunt, quæ magis infamis est. ff. de ædilit. edict. Id etiam probatur ex sacra scriptura. Ioan. 4. vbi mulier Samaritana dicebat se non esse dignam dare aquam Christo, quia Iudeus, & natio Samaritanorũ erat probata apud Iudeos: Ex quo etiam Iudej improperauerunt Christo, quod esset Samaritanus, aut demonium haberet, vt habetur in capit. Nonne benediximus. extra de præsumptionibus.

Et licet vnicuique propria Patria videatur maior, & præstantior alia. l. fin. & ibi gl. C. si seruus exportandus veniat. Nam Patria est dulcis amor. l. qui habebat. ff. de leg. 3. vnde Virg.

Nos Patria fines, & dulcia linquimus arua.

Et illud Nasonis ad Rustinum.

Nescio qua natale solum dulcedine cunctorum

Ducis, & immemores non finis esse sui.

Et idem:

Dulcis amor Patriæ, quo non præstantius ullum.

Idem efficit Charitas Patriæ, qua plerique omnes tenentur: vt sua cuique Patria charissima atque gratissima, dulcissimaque sit, vt patriam suam qualiscunq; et quisque laudet, & extollat. more Vlpiani in l. 1. de censibus, vbi suam Patriam miris laudibus commendat. Vnam tamen habet gratiam qua capere potest aperta. Et vnus laudat Rhodum, & alius Rhodopen. Alij autem aliam pro mentis captu arbitrio. Nobis sit satis ad rem, propria quatum ad gentium Epitheta referre. vt scribit Text. in sua officina, ex quibus aperta est diuersarum gentium differentia.

Apuleius, eruditos appellat Aegyptios, sicuti Iudæos superstitiosos. Nabathæos, mercatores. Flumen vestium, Arfacidas. Frugum pauperes Scythas, notorum diuites, Arabas. legimus Alexandrinos esse fallaces. Topifens scribit, Aegyptios esse venales, furibundos, iactantes, iniuriosos, auidosque pecuniarum rerum.

T. Lilius, perfidiâ Pœnis, Cicero calliditatem, et numerum Hispanis, robur Gallis, artes Græcis, calliditatem, Romanis pietatem ascribit.

Ioan. Picus Mirandula, ponebat in Hebræorum doctrina, mysteria & prodigia, in Græcorum philosophiis, ingenium, in Romana Academia, potentiam.

Horatius vocat Britannos hospitibus feroces, Persas infidos.

Plinius marernus ad Mauortium Lollium scribens, quædam, inquit Gentes ita à cælo formatæ sunt, vt propria sint morum vnitatem perspicuam. vnde in manibus feritatis crudelitate grassantur. sunt regali super nobilitate præfulgidi. Galli, Iæues Græci, auari Syri, Afri subdoli, acuti cæculi. Luxuriosi super Asiatici & voluptatibus occupati, Hispani elata iactantem animositate præcipiti.

Rondus, vocat Afros fraudulêtos, Ligures duces, Campanos superbos.

In nostris verò, Christophorus Longolius Parisiensis, in oratione de laudibus diuini Ludouici, & Francorum, vocat Britones duros, vastos Normannos, diligiosos Francos, industrios Flandros, mites

Lozaringos, faciles Andegauos, bellicosos Vannones, Burgundos feroces, Picardos alacres, frugi

Sarones, atque Pictauos, Narbonensês fideles, Aruernos, Hanonios pertinaces, magnanimos Senones, versutos Cenomanos, militares

Britannos. Apostolus verò, ex testimonio Epimædis Thebani sacerdotis refert ad Titum primo, quod Cretensês sunt semper mendaces, malæ

ventres pigri. Et scribitur in c. dominus. 1. q. 1. de his & alijs in sequen. part. in 16 consider. di-

ctum est. Et vnde ista procedant inferius paulo

post dicitur.

Aduerte tamèn, quod extranei in multis priuilegiantur, & inter alia, quod in causis eorum est summarie procedendum: vt tenet Paris de Pureo in tract. de syndicato. in verbo, negligentia. chart. 72. allegat And. de Iser. in proce. constitutionum feudaliu, qui dicit hoc esse verum, maxime vbi causa est modica. per auth. nisi breues. C. de sent. ex periculo recitandis, vel si sit causa in qua plus expenditur qui sit valor rei, vt si sit quæstio de equo, qui interim in hospitio fatis comederet. vt dicit Bar. in l. 2. ff. de re iudi.

Et, vt reallum quod paulo ante omisum fuerat, facit, Quoniam ex prima mores accipimus, Et ex varijs cæli locis aspectibusque, diuersæ ingenerantur morum cõtemperationes. vt dicit Hippocrates Cous in lib. de aërib. Cæli. & Plato in Timæo. & Arist. lib. 7. Polit. c. 7. & lib. Orbicularium quæstionum. libr. 14. c. 20. & ibi Per. Aponensis, & Galenus in lib. de substantia virtutum animalium. c. 9. & Auicenna lib. 10. Meta. & Cicero in oratione, quam de lege agraria scripsit, contra Scruilium Rutilium. & Plin. lib. 2. cap. 80. & Lucanus lib. 8. & Vegetius lib. 1. de re militari. c. 2.

Huius etiam sententiæ, sunt omnes Astronomi ceteri istud astris ascribentes: vt Ptolemæus 2. quadripartiti, & ibi Haliæius in tetrapres, & Albumasar in introductoij. lib. 3. & 5. & Firmicus Maternus ad Mauortium Lollium lib. Astronomic. 1. ca. 1. cuius verba hæc sunt. quædam gentes à Cælo ita formatæ sunt, &c. vide reliqua ante.

In hanc sententiam scribit Herodotus in Caliope, & Plutarchus in apophthegma, quod cum montosa esset Perfarum regio & aspera, velletque propterea regnante Cyro campestrem ac mollem capere, id quidem non passus est Cyrus, inquiens, & plantarum semina, & hominum mores, & ingenia Regionum quoque similitudinem trahere. vnde formatum est antiquum adagium. Mores hominum, vt plâta, ad Regionis habitum respondent.

Vnde inferri posset, quod cum terra Burgundiæ meliora vina & subtiliora producat, quam reperiantur in tota Gallia, vt seq. par. in 84. consider. scripsi. Ita etiam indigenarum ingenia cõformia habere debet.

Ex quo bene facit text. ante allegatus. in d. 6. mancipia. Ex quo not. gloss. in authen. de referendarijs. in verb. ex patribus collat. 2. quod ratione Patriæ quis præsumitur bonus aut malus. facit text. in c. quando 24. distin. & in ca. constitutus extra de purgati. canonica. vbi habetur cõsideratio ad Patriam alicuius ordinandi, & cuius nationis sit: vt inde sciatur quibus moribus sit imbutus. Et sicut præsumitur pro aliqua ratione Patriæ, & aliquando præsumitur contra aliquam rationem Patriæ: vt est text. in c. Afros. 98. dist. & ibi gl. 1. & Archid. (qui adducit dictum Firmici Materni. supra alle. Tacito autore) & Bal. in l. data. col. 10. ver. 8. modo. C.

V N D E C I M A P A R S

qui accusa. non poss. facit etiã dictum Bar. in tract. de Guelpis, & Gebellinis. col. 4. quod de iure q̄s præsumitur esse eius affectionis, qualis est eius Patria. Est enim præceptum iurisperitorum, vt patriæ pareamus. l. veluti. ff. de iust. & iur. quod dictum singularizat Barba. conf. 34. incip. præclarè optimus dicit. col. 18. lib. 2. & alibi commendat in repet. ca. Rarual. col. 3. & 88. de testa. & Franc. Cur. conf. 45. incip. statuto seu consuetu. vers. quia quilibet, col. 4.

Adduci possent multa quæ faciunt ad hæc scripta, per Bartho. Capo. in suo tractat. de imperat. militum eligendo. versic. propter nationem, & in tract. de simulatione contractuum. in 21. præsumptione. & in suo libello de vita, & modo viuendi in studio. Et quod Albertus de Gandino in tracta. maleficiorum. in tit. vnde, aut quo loco possit summa procedere. in principio. quod fama vel infamia potest ex loco, maximè originis procedere: cum quis à natura, & origine propria præsumatur esse bonus, vel malus. per dictum §. mancipia.

Et huius rei aliæ quoque rationes vltra vim astrorum deduci possent: tum ex eo, quod quadam Nationes præ cæteris multa vitiorum irritamenta subministrant. Nam quid aliud Campanos luxu ac libidine affluentem reddidit, quam terra ipsi omnium, quæ libido luxusq; exposulat, feracissima, quæ & inuictum armis Hæmibalem (vt ait Valerius) illecebris suis complexa vincendum Romano militi tribuit? Ille enim vigilantissimum Ducem, illa exercitum acerrimum, dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnum, & delicias euocauit, actum demum fracta & confusa Punica feritas. Nihil est profecto, quod magis homines molles reddat quam rerum copia. Hinc Arabes à Virg. li. 1. Georg. molles dicti sunt:

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Vt quæ omnium regionum sit fertilissima Arabia. Deinde sunt sui cuiq; Patriæ peculiare mores, vnaquæq; enim prouincia seu Patria suo sensu abundat. vt ait Hier. ad Lucinum. in ca. vtinam. 76. dist. & in c. certificari. extra de sepulturis, & dicit Quinti. Gentib. proprii mores sunt. Nec idem in Barbaro Romano Græco probabile est, & ciuitatum etiam leges instituta ac opinioniones habent differentes, ob idque scribit argumenta à natione sumi. Et scribitur in c. omnes. 1. dist. alijs generibus leges placent. Vnde ortum est vetus Græcorum prouerbium, Lex & Regio.

Vlgesima quinta confide. Inter ciues, & plebeios eiusdem qualitatis honorabiliores sunt ac præferri debent, qui ex honestis, & probis parentibus orti sunt, & progeniti. vt supra dixi in 2. part. in 24. confide. vbi scripti mulieres ortas ex bonis parentibus, esse laudandas, potissimum si ex bona matre, proba, & pudica. Et idem de filijs dicendum. Mouebat ratione sequenti. Nam licet sua

cuiq; mens sit, tamen plerq; sunt animi vires, quæ simul cum corpore à parentibus transfunduntur in filios, prout amplè ibi deductum est. Et de filijs facit glo. in verb. non infamata. in l. quod nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edic. & in l. quisquis. 1. in verb. in quibus. C. ad l. l. maifestam quibus notatur, sæpe solet similis filius esse patri, & etiam in c. venerabilem. §. eos. in verbo, progenitores. extra de electio. & ibi Panor. col. 4. facit tex. in auth. de referendarijs sacri Palatii. §. pen. de. ibi glo. in verb. ex partibus. colum. 2. & in c. 1. dist. dist. & ibi gl. 1. quæ dicit hanc vnam esse causam quare filij presbyterorum non promouentur ad sacros ordines. text. in c. si quis. ibi, filij vero eius. de c. 6. quæ. 1. & ibi gl. in verbo, metiuntur. quæ addit ad versiculum præcedentem. Et sequitur leuiter filia matris iter. & in c. vlt. in fi. de consecr. dist. 1. & in c. 2. super ver. defect. de filijs presbyterorum. in 6. quæ & illud quoq; dicit. Hac, inter alias duas rationes spurios sacris non initari. Et facit quod voluit gloss. in verb. domum. in l. cum vnus. §. i. ff. de alimen. & ciba. lega. & Cy. in l. in bona fide. in 7. quæ. C. de iureiu. & Bal. in l. 1. ad fi. C. de locato. & in leg. si quos in fin. & ibi Ange. C. de captiuis. & Franc. de Aret. in li. bebemus. in fi. C. de aduocat. diuerso. iudi. Vnde scribitur Sapient. 3. de impijs, & ijs qui sapientiam abijciunt. Nequissimi filij eorum, quasi nequissimi moru nequissimi sunt etiam filij, & facit dictum Esdræ. lib. 4. cap. 9. Qualis agrestalia & semina, & quales flores, tales & tinctura, qualis operator, talis & creatio, & qualis agricola, talis & cultura. atque Matth. 7. & Luc. 6. Scribitur: Non potest arbor mala bonos fructus facere. Neque arbor bona malos fructus proferre. Cuius sententiæ initium refert gloss. in verb. non infamata. in d. §. qui mancipia. Et elegantissimilitudine insinuat Theologus, dum ait in verbis transpositis:

Nō etenim esquilla ros nascitur, aut hyacinthum.

Sed neq; ab ancilla filius ingenuus.

Et sub simili forma Horatius libr. carminum 4. Ode 4.

Fortes creantur fortibus & bonis,

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus, neq; imbellem feroces

Progenerant aquile columbam.

Et veridicè huiusmodi sententiam, tanquam prouerbio celebrem extulit Euripides, verbis tamen translatis:

Heus, heus, vt illud discitant rectè, probum.

Patre ab improbo non possent nasci filium.

Et Aristot. Polit. 1. cap. 4. ex quorundam sententia ait: Sicut ex hominibus hominem, & ex Bestia Bestiam: sic ex Bonis Bonum non generari. & libr. 3. ca. 8. Consentaneum est (inquit) ex melioribus ortos esse meliores. Et iterum in præceptis rhetoricæ, de causis ciuilibus. Nemini est obscurum qui ex bonis clarisq; parentibus nati sunt, eos consentaneè

Metus caufa. & c. propofuit. de clerico excommu-
 niftrante. & c. literas. de præfumptio. & Luc. de
 Pen. in l. qui curiæ. C. de fundis rei priuatæ. libr. 11.
 Et ibi declarat vnde dicantur Burgenfes, f. à Bur-
 gis: fed aliter accipiuntur in Gallia, quia eft qua-
 dam præ eminentia inter plebeios, quæ quibus-
 dam acquiritur ex fua declaratione: cum fe decla-
 rat Burgenfem Regis. Et tales foluit certum quid
 Regi, pro huiufmodi iure & præ eminentia. & ex
 hoc etiam multa priuilegia confequuntur, fed cū
 non fint apud nos, non infifto. Aliqui verò fiunt
 ex antiquitate domus, cum antiquiores dicantur
 Burgenfes. Reliqui verò tantum ciues vel habita-
 tores. Et huiufmodi Burgenfes cæteris ciuib. præ-
 ponuntur, vt hic ante in 11. confider. dixi. Etan
 in potentia fit collocata felicitas, feu an potentia fir-
 miffimum bonum, vide Beroaldum in fuo opere
 de felicitate.

Non tamen hæc feci fuis maioribus non diffimiles. Et Ci-
 cero pro Rofcio Comædo. Nemo ex improbo
 probum filiū nafci poffe æftimaret. Et Quin-
 tilius lib. 5. de argumentis, fcribit argumenta fæpe à
 perfona eſſe ducenda. Nam fimiles parentibus ac-
 toribus fuis filij plerūque creduntur. & non
 tantumquam ad honeſtè turpiterque viuendum, in-
 ducuntur. Diogenes Cynicorum Princeps,
 cum ebrium in foro vidiffet: illius (inquit) pater
 ebrius fuit. Autor Laertius. in quam fententiam
 Martialis miratur, q̄ filia ebriofii potaret aquam.
 Martialis lib. 6. Epigram. ad Catullum, Miror, quod
 filia filia potat aquam.

Sunt & ad rem multa antiquis celebrata pro-
 verbia, Quale iſtud eſt. Mali corui, malum ouum.
 Cuius meminit Gellius lib. 5. cap. 10. & illud Ho-
 merum. libr. Odyſſææ 19. & iterum Iliad. 22.

Quæruerit faxis prognatus.
 Vnde & illud Virgil. lib. 8. Aeneidos.

Genitrix virum truncis, & duro robore nata.

Item illud Quinti. Generoſioris arboris ſtatim
 nata cum fructu, & plura alia id genus.

Ex quibus illud procedit, vt præſumatur filius
 eſſe iſdem voluntatis, & effectus cum patre. l. ſi
 operarum iudicio. ff. de ope. lib. & ita dicit per il-
 lum tex. Bal. in l. liberri. col. 1. ver. Op. 3. C. eo ti. per
 uoc. an d. l. quiſquis. Co. ad l. Jul. maieſt. Propterea
 Alber. de Gandino in tract. maleficiorū. ti. de præ-
 ſumptio. & iudicijſ dubitatis col. 4. verſ. Præſumptio
 in natura eſt: monetque, vt parētum eius qui
 accuſantur mores conſpiciantur. vt proinde etiam
 iudicamus, quibus ſit accuſatus moribus. Nam qui
 bonos habuit parentes bonus, qui malos, malus
 præſumitur, vt pluribus iuribus hic ante allegatis
 comprobatum eſt. Et pulchre dicit Ang. in l. ſi fu-
 giti. C. de ſeruis fugitiuis, quod ex eo quis præſu-
 matur tranſiſſe ad hoſtes, quod natus eſt ex pro-
 pter eo nomine inſamata. & ſequitur Barba. cō-
 ſuet. in cip. præclare optimus. col. 3. libr. 3. & Ioan-
 nes Scuzian in ier conſilia Alberti Bruni, conf. 7.
 in cap. patres conceſſerunt. col. 10. §. hæc Tiraquel-
 lina ſuis legibus connubialibus ante legem ſepti-
 mæ.

Vigefima ſexta conſider. Inter populares, ſiue
 plebeios ciuitatis præferri debent Primates:
 reliquos maioris poteſtatis, vel dignitatis
 præferuntur. vt not. Luc. de Pen. in rub. de Alexādriz
 primatibus libr. 11. Cod. & in lege quinque ſum-
 matus. Cod. de decurionibus libr. 10. Facit quod
 dicitur de Chriſto, Matth. 7. in fi. Erat enim docēs
 quos ſicut poteſtatem habens. Et de his, qui habent
 quædam auctoritatem inter alios, quod ſint præfe-
 rendi & honorandi: ſcribit amplè Cepol. in tract.
 de impatore militum eligendo. ver. autoritatis.
 in l. 1. par. in 31. conſid. vt ſunt Nobiles & Bur-
 genſes, vt dicit Ioan. Montaigne in ſuo tractat. de
 auctoritate magni Cōcilij. allegat. ca. 2. extra quod

metus caufa. & c. propofuit. de clerico excommu-
 niftrante. & c. literas. de præfumptio. & Luc. de
 Pen. in l. qui curiæ. C. de fundis rei priuatæ. libr. 11.
 Et ibi declarat vnde dicantur Burgenfes, f. à Bur-
 gis: fed aliter accipiuntur in Gallia, quia eft qua-
 dam præ eminentia inter plebeios, quæ quibus-
 dam acquiritur ex fua declaratione: cum fe decla-
 rat Burgenfem Regis. Et tales foluit certum quid
 Regi, pro huiufmodi iure & præ eminentia. & ex
 hoc etiam multa priuilegia confequuntur, fed cū
 non fint apud nos, non infifto. Aliqui verò fiunt
 ex antiquitate domus, cum antiquiores dicantur
 Burgenfes. Reliqui verò tantum ciues vel habita-
 tores. Et huiufmodi Burgenfes cæteris ciuib. præ-
 ponuntur, vt hic ante in 11. confider. dixi. Etan
 in potentia fit collocata felicitas, feu an potentia fir-
 miffimum bonum, vide Beroaldum in fuo opere
 de felicitate.

Vigefima ſeptima conſid. Diuites præferuntur
 cæteris in honoribus, vt habetur in l. honor.
 §. de honorib. ff. de munerib⁹ & honoribus. Cum
 de honoribus ſiue munerib. gerendis facultates
 quoque an ſufficere oneri iniuncto poſſint, con-
 ſiderandum eſt. tex. in l. paupertas, & ibi glo. ff. de
 excuſ. tut. & in l. ad ſubeunda. & ibi glo. ad hoc cla-
 rior. ibi: vel poteſt dici. Cod. de decurio. libr. 10. &
 notat glo. in rub. C. quemadmodum ciuilia mu-
 nera. ibi: quinto facultates: & ibi: facultas vt ſit
 ſufficiens cod. li. & dixi ſupra in 1. par. in 44. conſi-
 ratio eſt quia etiam diuites ſunt fideliores. vnde
 Iuuenalis:

*Quantum quiſq̄ ſua nummorum ſeruat in arca,
 Tantum habet fidei.*

Et potius obſeruāt pacta quàm pauperes: Quo-
 niam, vt ait Philoſophus, pauperes & miſeri ciuō
 flexibiles ſiūt, & probat rex. in l. 3. in prin. ibi, & an
 locuples vel egens ſit, vt lucri cauſa quid facile ad-
 mitrat. ff. de teſtib. Et propter paupertatem quan-
 doque quis eſt ſuſpectus. l. ſuſpectus. & leg. ſuſpe-
 ctum. ff. de ſuſpectis tuto. vnde Lucas de Pen. no-
 tat in l. fin. col. 2. C. de ſpectaculis. libr. 11. etiam per
 illum text. quod quis ob timorem paupertatis de
 facili peccare præſumitur. vide eum ibi, quia plu-
 ra ad hoc allegat Saluſtius in Catilinario: Semper
 in ciuitate quibus opes nullæ ſunt bonis inui-
 dent, malos extollunt, vetera oderunt, noua ex-
 optant, & odio ſuarum rerum omnia murari ſtu-
 dent: ergo diuites ſunt præponendi. Cum etiam
 magis credatur diuiti quàm pauperi, tex. in auth.
 de teſtib. §. ſancim⁹. ibi, aut diuitiarum. iuncta gl.
 in eod. verb. coll. 7. & probatur in l. ſpadonem. §.
 ſi. ff. de excuſat. tur. vbi dicit tex. iam autem & qui
 modici patrimoniij factus eſt tutor, affectaſſe vide-
 tur: & ideo ſuſpectus eſt iur. leg. ſcire oportet. §.
 ſi. ff. de tuto. & cura. datis ab his. Ad quod optime
 facit quod notat Specular. ritul. de teſtib. §. 1. circa
 principi. ibi: quarto fallit. & dicit Io. de Plat. in leg.
 nequis. C. de dignita. libr. 12. Debent enim diuites,

V N D E C I M A P A R S

contra quos nō est turpis suspicio lucri, & qui possunt debitum honorem dignitati impendere, eligi ad honores & dignitates. d. l. ad subeūda. Nam etiam ceteris paribus sunt diuites pauperibus digniores. d. l. 3. in princ. ff. de testib. & hæc per plura alia comprobantur per Cæpolam in suo tract. de imperatore militum eligendo. in verbo, diuitijs. vbi ponuntur multa priuilegia diuitum, & quæ diuitibus conceduntur.

In hanc sententiam scribit plura Philip. Beroaldus in suo opere de felicitate, vbi querit, An diuitiæ sint finis bonorum; & dixi in sequ. parte in 54. consid. & ante in 8. par. in 22. consid. vbi scripsit nobilitatem causari ex diuitijs saltem antiquis. Et diuitum & potentum laudabilia & vituperabilia ponit Luc. de Pen. in l. 1. C. vr rusticani ad nullum obsequium deuocentur, col. 2. & 3. libr. 11. vbi refert post Philosophum 2. Rhetoricorum. Quod quædam mulier interrogata, vtrum melius foret hominem diuitem esse quam sapientem, respondit, quod sapius videbat sapientes frequentare ianuas diuitum, quam diuites ianuas sapientum. Et in quibus casibus est melior conditio paupertatis, & in quibus deterior recenset idem Luc. in l. fi. C. de his, qui n. libe. vel pauper. excusa. mernerunt. col. lib. 10. vbi enumerat 44. priuilegia paupertatis. & 17. incommoda ipsius. Et de priuilegijs paupertatis vide remissiones per Cæpolam in loco ante citato. de quibus etiam per Bernar. de Bust. in 2. par. sui Rosarij. serm. 30. post Io. de Indagine, qui librū vnum scripsit de laude paupertatis, qui incipit: Beati pauperes. & recurre ad Bar. in l. illicitas. §. fi. ff. de offic. præsidis. & Io. de Turrecr. in ca. pauper. 11. q. 3. vbi octo priuilegia paupertatis refert, & per Doct. in l. si quis ad declinandam. C. de Episcopo. & cler. Et dixi ante in 9. par. in 32. consid. quod milites laudantur ex paupertate. Et multa hic possunt accumulari in laudem paupertatis contra diuites: sed quia parum faceret ad propositum, non amplius immorandum est.

Vigesima octaua consid. Honestus præferendus est inhonesto, & infami, Et habens bonam famam antepositur infami. arg. tex. in l. 1. in princ. ibi. Et an honesta & inculpata vita, an verò quis notatus, & reprehensibilis. & iterum ibi, vel propter personam à qua fertur, quod honesta sit. ff. de testib. & in auth. eod. de testib. §. sancimus. ibi, bonæ opinionis esse oportet. & iterum ibi: gainculpabilis atque moderata vita est, coll. 7. & c. 1. ibi, absque vlla infam. extra de except. & c. testes. 2. q. 7. & ca. super eo. §. 1. ibi, vbi vir superior est diuitijs, & nobilitate, potentia vel honore, extra de testib. & Luc. de Pen. in l. 2. Co. de dignitat. libr. 12. & per eundem ibi in rub. col. & hoc est, quia bona fama est multum exollenda. Ideo dicit Bernar. de Bust. in ser. 31. in 2. par. sui Rosarij: in litera S. quod bona fama omnibus rebus est præponenda, quam

omnes appetunt, maximè Poëta. vnde Ouid. in 3. de arte amandi ait:

*Quid peccatur sacris, nisi tantum fama Poëti,
Hoc votum nostri summa laboris habet.*

Et iterum idem ibi:

*Sed fame vigilare iuuat, quis noscet Homerum,
Illius æternum filat iusser opus?*

Per bonam enim famam homo viuunt in æternum, text. & ibi notatur in §. filij autem. ibi. Henim, qui pro Republica, instit. de excusa. tur. & le. qua actione. §. si quis in collustatione. ff. ad leg. Aquil. vnde scribitur Eccl. 30. Lux oculorum laudificat animam: Bona fama impinguat ossa. de quo dicto vide hic ante in 23. consid. & idem sapiens Eccl. 41. Curam habet de bono nomine, bonum autem nomē permanebit in ætū, atque idem magis permanebit tibi quam mille thesauri magni & preciosi. & quod cura sit habenda de bona fama. tex. in clem. exiui. §. cæterum. in fi. & Carui. de verb. signi. c. 1. §. ad exhibendum extra de sacra vnditione. & ait Iaco. Beneuentanus lib. 2. Ille beatus erit, cui bona fama viger. Et quæ quidem bona fama est nobis necessaria propter alios. ad Tim. 3. & e. non sunt audiendi. 11. q. 3. e. nolo. 12. q. 1. & ca. iubemus. de consecra. dist. 1. cum alijs allegatis per Luc. de Pen. in d. l. 2. col. 4. C. de dignitatib. libr. 12. Et probatur hæc consideratio ex dictis per Luc. de Pen. ibi, isto modo. Honor namque dignitatis honestat homines. Nam illa sunt honesta, in quibus sunt præmium & honor, v. dicit Aristoteles 1. Rhetoricorum. sed è conuerso maculatur dignitas, cum honor tribuitur inhoneste. 1. 2. Cōsi seruus ad decurionatum aspirauerit. libr. 10. vnde Arist. 4. Ethic. inquit, quod solus bonus est honorandus. Itaque honor non debet tribui villibus, & indignis. vt dicit Salustius in Catilina. Quinimo solum honesti ad administrationem sunt dirigendi, vt in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. eos autem. ver. ideoque licebit. coll. 2. Ergo ex his sequitur, quod si sint simul honesti & inhonesti, honesti veniunt præferendi. Et sic artiffices honestioris artis præponi debent exercentibus artē vilem, & inhonestam. Qui verò dicantur inhonesti, & qui sint exercentes artes viles, scribit F. Patrius, libr. 1. de instit. Reipublicæ. titu. 8. & Luc. de Pen. in l. maximarum. C. de excusatio. munerum. Vbi refert, quod omnes mercenarij, quorum opera venduntur, non quorum artes, sunt fordidi. Item etiam, qui mercantur à mercatoribus, quod statim vendant, nihil enim proficiunt nisi ad modum mercantur, vt scribit Cicero 1. Officiorum. c. 57. Nam etiam, vt plurimum, mercatores sunt mendaces. 88. dist. c. eijciens. & ca. seq. Luc. de Pen. in l. 2. Co. de incolis. libr. 10. Item mercatura si tenuis est, fordida est: vt infra ista part. in 45. consid. Possunt enim viles censeri, qui huiusmodi mercimonijs præsumt. arg. l. humilem. C. de nupt. & l. 1. C. negociatores ne militent. l. 12. & l. ne quis. C.

de dignitatibus. cod. libr. Vnde Ouid. in 3. de arte
 in di. ait:

*Quid peritur sacris, nisi tantum fama Poetis,
 Hoc votum nostri summa laboris habet.*
 Et iterum idem ibi.

*Sed fama vigilare iuuat, quis noscet Homerum,
 Illius aeternum si lasuisset opus?*

per bonam enim famam homo uiuit in æter-
 num, tex. & ibi notatur in §. filij autem. ibi, Hi e-
 nim, qui pro Republica. instit. de excusat. tut. & l.
 qua. actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad leg. A-
 quil. vnde scribitur Eccle. 30. Lux oculorum lati-
 terna anima: Bona fama impingatur ossa. de quo
 vide hic ante in 23. consider. & idem sapiens
 Eccl. 41. Curam habet de bono nomine, bonum
 nomen permanebit in a. u. arq; idipsum
 nomen permanebit tibi quam mille thesauri ma-
 gni. & preciosi. & quod cura sit habenda de bona
 fama. tex. in clem. exiui. §. ceterum. in ff. & Cardi-
 ni. de verb. signi. c. 1. §. ad exhibendum. extra de sacra
 conditione. & ait Iaco. Beneuentanus lib. 2. Ille bea-
 tus erit, cui bona fama uiget. Et quæ quidem bo-
 na fama est nobis necessaria propter alios. 1. ad Ti-
 moth. 3. & c. non sunt audiendi. 11. q. 3. c. nolo. 12. q. 1.
 & c. iubemus. de consecr. dist. 1. cum alijs allegatis
 per Luc. de Pen. in d. l. 2. col. 4. C. de dignitatib. lib.
 12. Et probatur hæc consideratio ex dictis per Luc.
 de Pen. ibi, Isti medio. Honor namque dignitatis
 honestat homines. Nam illa sunt honesta, in quibus
 aut premium & honor. ut dicit Aristoteles 1.
 ethicorum. sed è conuerso maculatur digni-
 tas, cum honor tribuitur inhoneste. l. 2. Co. si ser-
 uis ad decurionatum aspirauerit. libr. 10. vnde A-
 rist. 4. Ethic. inquit, quod solus bonus est honoran-
 dus. Itaque honor non debet tribui uilibus, & in-
 dignis, ut dicit Salustius in Catilina. Quinimo so-
 lum honesti ad administrationem sunt dirigendi,
 ut in a. u. b. ut iudices sine quoquo suffragio. §. eos
 natus. ver. ideoque licebit. colla. 2. Ergo ex his se-
 quitur, quod si sint simul honesti & inhonesti, ho-
 nesti ueniunt præferendi. Et sic artifices honestio
 meritis præponi debent exercentibus artem vilem
 & inhonestam. Qui uero dicantur inhonesti, &
 exercent artes viles, scribit F. Patritius,
 de instit. Reipublicæ. tit. 8. & Luc. de Pen. in
 maximarum. C. de excusatio. munerum. Vbi re-
 fert, quod omnes mercenarij, quorum opera ven-
 dentur, non quorum artes, sunt sordidi. Item et-
 iam qui mercantur à mercatoribus, quod statim
 uideant, nihil enim proficiunt nisi admodum men-
 ditantur, ut scribit Cicero 1. officiorum. c. 57. Nam
 etiam, ut plurimum, mercatores sunt mendaces.
 tit. dist. c. eiiciens. & c. seq. Luc. de Pen. in l. 2. Co. de
 decolis. lib. 10. Item mercatura si tenuis est, sordi-
 da est: ut infra ista part. in 45. consid. Possunt enim
 uiles censes, qui huiusmodi mercimonijs præ-
 stant. arg. l. humilem. C. de nupt. & l. i. C. negotia-
 tores ne militent. lib. 12. & l. ne quis. C. de dignita-

tib. cod. libr. Potissimè, si utensilia vendunt, hoc
 est, esculenta, & poculenta, ut lege, eos. in prin. ff.
 de decurio. Et hi tricoli Bononia dicuntur, ut in
 l. 2. glo. ult. ff. de nundinis. vbi Calistratus ait: De-
 nique summa prudentia, & autoritatis apud Gre-
 cos Plato, cum institueret quemadmodum ciui-
 tas bene & beatè habitari possit: in primis illos
 negotiatores necessarios dixit. Apud nos uero re-
 gretarij, negotiantur enim, & emunt insimul à
 rusticis, & reuendunt minuratum seu ociosè distri-
 buit ciuibus: ita Luc. in dict. leg. maximarum. vbi
 etiam ait, quod sæpe tales mulctantur, eò, quia
 precio statuto non vendunt, aut quia corrupta uen-
 dunt, ex quibus mulctari possunt. l. 2. C. de condi-
 tis in publicis horreis. lib. 11. Et ultra, quæ sint ar-
 tes viles: vide plures remissiones per Cap. in tract.
 de Imperatore militum eligendo, in verbo nobi-
 litatis. in 18. opin. de quibus non intendo hic dice-
 re, nec de sordidis: sed de honorandis: & de vtraq;
 specie, vide infra ista par. 33. consid.

Vigesimali nona consid. Diligens & utilis præfe-
 rendus est inutili & pigro, & de nihilo serui-
 enti: Facit tex. in l. suspectum. ff. de suspectis tuto-
 rib. vbi sunt uerba Vlpiani. Enim uero tutor quæ-
 uis pauper, est fidelis tamen, & diligens remouen-
 dus non est. & illa uerba reassumuntur in §. si. in-
 stitut. eadem ratio. Cum turpe sit ciuibus ignora-
 re statum seu artem in quibus versantur. argy. leg.
 2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de origin. iur. vn-
 de inertes, id est, sine arte cogendi sunt ad labo-
 rem, & negotiationem. l. vni. & ibi Luc. de Pen. C.
 de mendicantibus validis. libr. 11. Et tales inutilis
 non afferentes fructum reprobantur: ut habetur
 Mar. 3. & 7. Omnis arbor, quæ non facit fructum
 bonum excidetur, & in ignem mittetur. Vel, quia
 etiam non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod
 bonum est. l. in illa stipulatione 2. ff. de uerbo. obli-
 gatio. in clem. cupientes. de pœnis. in cap. de for-
 ma. 22. q. 5. no. glo. in verb. cuique. in princip. in l.
 iustitia. §. iuris præcepta. ff. de iust. & iur. & instit. de
 eisdem locis. in glo. ius suum. in initio. quæ alle-
 gat. cap. non satis, 87. dist. Sicut enim piger vitupe-
 ratur. Prouerb. 21. & 6. Ab opposito laudanda est
 diligentia, quæ mater est omnium uirtutum in suo
 quoque opere. c. nihil. 88. dist. in c. dixi in præfatio-
 ne huius operis circa initium. Et alia plura ad hoc
 refert Luc. de Pen. in d. l. vnic. Ideo dicit Cicero,
 libr. 1. officiorum. cap. 57. Quibus artibus aut præ-
 dentia maior inest, aut nõ mediocri utilitas quæ-
 ritur, ut medicina, architectura, ut doctrina rerum
 honestarum: Hæ sunt his, quorum ordini conue-
 niunt honestæ: vbi in hoc laudat artes, quæ affe-
 runt utilitatem. Inertes autem, & ociosi multum
 sunt reprimendi, & à ciuitate omnino expellendi.
 Cum Athenienses ignauos homines, & languore
 marcescentes, qui uiram in ganeis & popinis, arq;
 illecebris locis silètio transigebat, in forum prætra-
 hebant: eosq; ut facinorosos & flagitiosos supplicio
 ple-

V N D E C I M A P A R S

pledebant: vt plenè in 1. confid. huius partis scripsi. Et refert Guil. Leporeus Heduen. in suo tract. artis memoratiua. lib. 4. c. 10. vbi de ocio differt. Ocia ergo tollamus: cum pro omni verbo ociofo redditori fumus rationem in die iudicij. vt ait Hiero. relatus in c. quoties. 22. q. 5. & multam malitiam docuit ociofitas. Ecclesi. 33. Et ociofitas, & voluptas arma funt hostis antiqui ad miseram animam captiuandas. c. nisi cum pridem. §. verum. extra de renuntia. & ibi gloss. in verb. ociofitas. allegans illud:

Ocia si tollas perire cupidinis arcus.

Et iterum:

Quaritur Registus quare sit factus adulter,

In promptu causa est, deus diosus erat.

Quid duo versus etiam scribuntur in c. nunquã. in gl. pen. de consecr. dist. 5. vbi Hier. hortatur Rusticum monachum, quod cum in desiderijs sit omnino ociosus, faciat aliquid operis, vt semper Diabolus in ueniat eum occupatum.

Trigesima confid. Cum pulchritudo in homine sit dignitas, vt ait Cicero. lib. 1. officiorum. Ideo pulchriores ceteris præferri debent. vnde Beroaldus in suo opere de felicitate ait: Sine bonis corporis (inter quæ enumerat pulchritudinem) non posse esse veram felicitatem. & vt ait Aristoteles: Non satis idoneus est ad felicitatem homo pernitus de formis. Est enim forma Dei munus, vt inquit Homerus: Deorum dona gloriosa nequaquã aspernanda. Ideo apud Platonem in Gorgia. & 2. de legibus cantio coniuualis celebratur, quam cantores in conuiujs vsurpabãt, ita cõinuenies, Optimum quidem esse bene valere. Secundo loco formosum esse. Tertio habere diuitias bono modo partas. Et ibi Beroaldus infert, quod sine pulchritudine non potest esse absoluta felicitas, ex qua plures laudati fuerunt: vt apud Homerum Agamemnon, Achilles, Menelaus, Polyxenus, Nireus, Patroclus, Deiphobus, Aeneas, Vlysses, Thelemachus, Euryalus, & alij, quos in membrorum formæque dignitate laudauit. Nec ipse Homerus non tam laudauisset pulchritudinem in illis inuentam, aut non finxisset (vt aliqui opinantur) nisi doceret magnum illud bonum esse, & in oculis hominum collocandum. Virgilius quoque Apollinem formosum appellauit Eclog. 4. ibi, formosus Apollo. Et in libris Aeneidum, Lausum, Turnum, Auentinum, Iulum, Virbium, & plures alios in formositate & specie laudat, & in Euryalo de hac re sententiat:

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

De quo meminit Alexan. confid. 209. incip. ponderatis his. col. 6. vbi refert. quod Cyn. in l. 1. in 3. q. ff. de iurisd. omn. iud. dicit, quod in corpore pulchro resider anima virtuosa: quia quo quisque pulchrior est, eo magis virtus in illo resurgat necesse est: de quo Orpheus extollit Iasonem hoc pacto:

Clarius in cunctis diuus splendebat Iason:

Suno etenim letos oculis afflarat honores,

Et pulchrum dederat, magnumq; & peiore system.

Plato verò lib. 1. de legib. & lib. 6. de Republica

Bona bifariam diuidit, alia, scilicet, esse diuina, & alia humana: horum primum dicit esse sanantem, deinde pulchritudinem, tertio vites ad cursum, & ad alios corporis motus, quarto, diuitias, imò multi formam & pulchritudinem bonæ valetudini præferri non dubitarunt: moti ex hoc, quod totum pariter forma sanantem habere existimetur. de quo Cicero. lib. officiorum. c. 35. quo loco de temperantia differt. Venustas, & pulchritudo corporis fecerint non potest à valetudine. & Ambro. lib. 1. officio. Pulchritudo, inquit, supra salubritatem ac valetudinem videtur excellere: & tamen sine his esse non potest, neq; vilo separari modo: quoniã nisi bona valetudo sit, pulchritudo esse ac venustas non potest. Et idem Cicero lib. 4. Tusculanarum quaestio. Inter præcipua corporis bona, pulchritudinem primo loco collocandam ingit: Sunt enim in corpore præcipua, pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas. Etenim apud Poetas forma hominis, & pulchritudo semper in honore & pretio fuit, vt hic antepatet. quod & elegantius Titus Lucretius docet his versibus.

Condere caperunt cum vrbes arcemq; lotare,

Præsidium Reges ipsi sibi perfugiumq;

Et pecudes, & agros diuisere, atq; dedere

Pro facie cuiusq; & viribus, & ingenijsq;

Nam facies multum valuit.

Et non mirum si Principes in distribuendis rebus formosos ceteris anteponeat: cum & antiquo tempore Principes & Reges apud plerosque deligebantur, qui forma præ ceteris præstabant, vt dixi ante in 5. par. in 18. confid. vbi dixi Reges, & Principes inter ceteros laudari ex pulchritudine, & decor corporis confert ad felicitatem in hoc mundo. Verum etiam non solum Principes, sed etiam plures alij laudandi sunt ex pulchritudine, vt plures annumerat Tex. in sua officina, & vltra 60. sub verbo, formosi, vt etiam Iuriconsulti & Aduocati. vt supra in 7. par. in 49. confid. vbi dixi Aduocatos ex pulchritudine esse commendabiles. De pulchritudine verò mulierum dixi in 2. par. in 22. confid. & quomodo milites laudantur ex pulchritudine, in 9. par. in 28. confid. dictum est, & ista confid. sit generalis ad illas.

Trigesima prima confid. sit de Artificio. Quoniam mutat hominis conditionem, & potestius est officio, cum quadam namque perpetuitate discitur. & ex Artificio vberior & honestior que stus etiam percipitur. Notatur in l. legatis. §. 1. in ver. officium. circa ff. de leg. 3. Luc. de Pen. in l. 2. C. de excus. artifi. lib. 10. Ideo dicitur Bar. in l. seruis urbanis. §. si alij. ff. cod. de lega. 3. quod Artificium superat Officium, nisi quis haberet plura Officia & Artificia, quia tunc attenditur id in quo magis

veris.

peratur. Et ratio quare Artificium extinguit Officium, est: quia Officium, in quo quis prius erat, non potest dici Artificium, & sic nouum incipit habere: si autem prius erat in Artificio, & postea transfertur ad Officium, secus est, quia Artificium potest dici Officium. Haec autem ratio cessare videtur, vbi ex Artificio transit ad aliud Artificium. Ideo Rotanus in d. glo. Officium, reddit aliam rationem quare non cessat, quia Officium ideo non mutatur per Officium, quia Artificia potentiora sunt, & cum quidam animi perpetuitate discuntur: eò, quod in de v. berior & honestior quaestus percipitur. Officium vero ad tempus propter necessitatem, vel inopiam surgentes subeuntur, vt dicit ibi glo.

Aduerte tamen, vt intelligamus, id est, de quo est quaestio, quod Artifex est ille, qui emit Rem, & mutata forma vendit, vt est emens ferrum, & vendit ens ex ipso ferro fabricatos, & sic de singulis, pro quo facit tex. in c. eiciens dominus. §. quicumque 7. 3. dist. quod facit ad limitationem ca. quamquam. de censib. in 6. Quis autem sit mercator, & negociator, scribit Alex. in d. l. legatis. & vide in d. §. quicumque. sed latius infra dicam ista part. in 45. consid.

Trigesima secunda consid. Artificium est ita necessarium in Republica, quod non solum quis cogitur exercere Artem quam nouit: sed etiam ignorans compellitur addiscere. Ideo si in ciuitate aliquod Artificium fuerit necessarium, nec sit aliquis ibi, qui illud exerceat, vniuersitas ad hunc effectum aliquem eligere potest, & debet, & cogitur, ut Artem quae illam addiscere, vt postea exerceat. Item notatorum in c. super specula. extra de legatis. 23. q. 1. in summa c. quid ergo. 11. q. 3. leg. 2. §. sed damnare. ff. de poenis. l. semper. §. qui de dam. ff. de iure immunitatis. ibi necessariam operam, & l. 2. C. de ponderato. & auri illatione. ibi. & in auct. de defensoribus ciui. §. & iudicari. praecepta vero faciat. collatio. 3. & leg. 2. §. postea no diutius. ff. de orig. iuris, & c. ex studijs. extra de praesump.

In his enim, quae ad vitam communis vsum pertinent, peccatum est laicis, nisi sibi ipsis inuicem operam dederint. c. te quidem. & c. sicut enim. 1. q. 1. & c. placuit. 90. d. & cap. cleticus. cum §. quod. & c. in scripturis. 8. q. 1. Nec enim desidia habente quis respuere debet, quin obtemperet in his, quae mater sua Respub. desiderauit: arguendo c. vos autem. 16. qu. 1. Nam & ad malitiam exercendam eliguntur tyrones. l. eadem. §. lege. Ead. leg. l. l. reperund. & l. quicumque vno. §. 1. & 2. & §. cum qui. ff. de re mil. & l. e. quod etiam d. Co. de cond. ob tur. cau. ita tenet Luc. de Pen. in l. 1. C. de trans. artificum. lib. 10. Et cum tenet in ceperint Artifices aliqui exercere officium, non possunt ab illis dimittere, rerum ad hoc cogi possunt, vt reuertantur eodem Lu. in l. 1. col. 4. C. vt rustici ad nullum officium deuocentur. lib. 11. Ex quibus pluries

dixi in ciuitate nostra, Quod cum aliquando desint nec reperiatur, qui velint acceptare aliquod onus, ad faciendum aliquid, quod in Repub. sit necessarium, vt de commissarijs ad distribuendum victualia pro equis armigerorum seu militum stationariorum, secundum ordinationes Regias, quod ad hoc exercendum possunt cogi aliqui de ciuitate. Et etiam, cum interdum desint panes, aut carnes, aut alia id genus quae fiunt, aut exercentur per aliquos mercatores, & per eos, qui de talibus soliti sunt se intronittere, quod possunt cogi ad exercendum, & ad ea, quae sunt necessaria inueniendum: prout ante faciebant: vbi ex desidia eorum (aut fortè, quia carius velint vendere res merciales) merari desistant. ex antedictis, & alijs per Lucam de Penna in dict. leg. 1. Cod. vt rustici ad nullum offic. Facit tamen dubium ibi, an possint cogi ad vendendum potius in vno loco quam in alio. vide eum. Et quomodo Artifices sint necessarii in Republica, hic ante in 1. consideratione dictum est.

Trigesima tertia consid. Licet Budaeus, vir bonarum literarum, dicat in suo tractatu de asse, & paribus eius, folio mihi 139. Artifices esse feces vrbium, vt & infra dicitur de aliquibus: tamen inter Artificialia est contentio de nobilitate, vt scribitur in Viola animae, in Dialogo. 1. ca. 1. & teste Bar. in l. 1. col. 7. C. de dignitatibus lib. 12. inter Artifices distinctio fit talis. Nam quidam sunt nobiles, quidam autem ignobiles. per text. & notata per doctores ibi in l. 1. ante fin. C. de conditis in publicis horreis. lib. 10. & in l. prouidendum. in princ. C. de postulando. Et isto modo seruus & ancilla potest esse nobilis, vt habetur Leuitici 19. post medium. ibi. quae sit ancilla etiam nobilis, & de hac nobilitate loquitur Aristoteles 2. Ethic. in princ. vt refert Bonus de Curtii in suo tract. de nobilitate. in 2. par.

Facit etiam dictum Sabellici li. 10. suorum exemplorum. Pulchrum est (inquit) in omni artium genere excellere, & quia pulchrum, & optabile, idcirco natura, homo desiderat ceteris omnibus in suo ordine prestare. Quo enim altiora sunt ingenia, eo magis laude effertur, acriusque nituntur in arduum, laudis cupiditate. Et ait Cassiodorus. 1. variarum Epistolatum 13. Quod Ars est deus vrbium, vt refert Luc. de Pen. in rub. C. de excusatio. Artificum lib. 10. Et aequiparantur a lege alicuique arti, & artificio erudiri. per tex. in l. 1. in fin. Cod. de infantibus expositis. ibi. vt si qua in alendo eo, vel fortè ad discendum Artificium iustè cõsumpta fuerint, restitues: licet aliàs aliquantulum differant. l. impensa. ff. de verb. & rerum significatio. ne. Et interdum Ars laudatur: Vt ab August. 4. de ciuit. Dei. Vbi dicit, Ars est virtus, bene recteque viuendi. & pro hoc Ecclesiast. 38. vbi de multis Artificibus praemissio subiungitur. Omnes hi in manibus eorum sperauerunt, & vnusquisque in arte sua la-

V N D E C I M A P A R S

piens est, sine his omnibus non edificabitur ciuitas. Item appellatione inopum non continentur Agricola, nec Artifices. c. quod super. §. 1. extra de voto. facit l. filij. §. vlt. ff. ad municipales. Et licet ab operarijs seu Artificibus vectigal exigitur. le. ad reparationem. C. de aqua ductu. libr. 11. Veruntamen hi odiosè grauandi non sunt, imò leuandi, si ipsorum Artificium vile est in ciuitate. argum. l. ad bestias. ff. de poenis. c. quæritur. ante finem. ibi, probatur hoc 22. qu. 2. Honor enim alit artes, ait Tullius lib. Tuscula. quæstionum. Et propterea his Artificibus consueuerunt rustici immunitatem concedere. l. vacuatis. Cod. de decurio. libr. 10. Nam & à pluribus oneribus Artifices sunt immunes. leg. 1. Cod. de excusatio. Artificum. eodem lib. & agricolæ. l. 1. C. de agricolis, & censitis. lib. 11. de quibus infra ista par. in sequen. & 37. consid. & l. ff. de nundinis. Imò, & omnes artes peritiles, & ex hoc fouendæ sunt, vt enim ait Tullius 2. de officijs. Quid enumerem artium multitudinem, sine quibus vita omnino nulla esse poruisset? Quis enim agris subueniet, quæ esse oblectatio valentium, quis victus aut cultus corporis, nisi tam multæ nobis artes ministrant: quibus rebus ex cultu hominum tantum destitit à victu, & cultu bestiarum? Et quomodo ars generaliter sumpta, multa comprehendit. vide Luc. de Pen. in rubr. & l. 1. in prin. C. de excusa. artificum. lib. 10. vbi dicit, quod magi dicuntur habere artem.

Verum Artifices à pluribus honoribus sunt arceudi, censentur enim quidam Artifices ignobiles. tex. in §. sancimus, & ibi norat gl. in verb. ignobiles. in authen. de testib. collat. 7. vnde Ecclesi. 38. iam ante allegat. præmissio de pluribus artificibus subiungitur. Et non inuhabitabunt, nec inambulabunt, & in Ecclesiam non translient. Super selam iudicis non sedebunt, & testamentum iudicij non intelligent, neque palam facient iudiciũ, & disciplinam, & in parabolis non inuenientur: sed creaturam xui confirmabunt, & deprecatio illorum in operatione artis, ac commodantes animas suas, & conquirentes in lege altissimi, nec est grande lucrum ipsorum Artificum, iuxta illud:

Esurit ars, decreta tument, lex lucra ministrat.

TRigesima quarta consid. Multi Artifices descripti in l. 1. C. de excusationib. Artificum. li. 10. in hoc priuilegian tur, & honorantur: quod à muneribus personalibus sunt immunes, qui scilicet sunt sequentes:

Architecti, hoc est, Artifices principales, qui ædificijs construendis, & testis præsumt, de quib. infra ista par. in 42. consid. & de his sit mentio in leg. vlt. ff. de iure immunitatis,

Medici, de quib. in præcedenti par. in 25. consid. & infra ista par. in 48. consid.

Statuarij, de quorum excellentia, & laude hic, infra in 43. consid.

Marmorarij, de quibus in d. 43. considera. & de excellentia marmorum dixi in sequenti par. in 92. consideratione. & sunt illi, qui marmorata cædere, vel æquare sciunt, aut qui marmoratum opus faciunt.

Lecticarij, vt ibi exponit glo. & sequitur Lucas de Pen. sunt, qui faciunt brucos lectos, de quibus habetur in l. si ex toto. §. si ita legatum sit. ff. de leg. 1. & in leg. legatis. §. 1. & 2. ff. de legat. 3. vbi gloss. v. trobique exponit lecticarios pro illis, qui scilicet facere lecticas. Aliter tamen exponit Pyrrhus in dict. le. 1. scilicet, pro illis qui dominum in lectica portabant.

Actuarij, vt dicit gl. sunt, qui faciunt machinas instar lacus, vel torcularis. Alij dicunt veram esse lectionem Arcarij, hoc est, qui arcas faciunt, quorum mentio est in l. vlt. C. de iure immuni. Tales etiam vocantur scriuolarij.

Actuarius verò habetur tanquam notarius, & qui acta publica scribit: de quo hic ante in 9. consideratione.

Clauicarij, & rales possunt dici, qui clauas, seu clauos aut clauas faciunt: & sic sunt fabri clauorum, clauorum aut clauarum. Sicuti Lucas de Pen. in dicta l. 1. an numerat securios, hoc est, forte qui securum seu instrumenta ad secanda ligna, & id genus ferramentorum fabricant, & claustrarij etiam dicuntur, qui clauas, & cætera, quæ ad claudenda ostia pertinent, laborant.

Quadrigarij, qui faciunt quadrigas, vt declarat gloss. Sed etiam quadrigarius ductor quatuor equorum in quadriga seu curru iunctorum dicitur, qui & plaustrarius vocatur: de quo in leg. si seruus seruum. §. si ex plaustro. ff. ad legem Aquilianam.

Quadratarij, qui faciunt lapides quadratos, vt fuerunt sancti quatuor coronati, vt ibi gloss. exponit: Sed Pyrrhus ibi amplè exponit, & dici possunt latomi, qui operantur in lapidibus cædendis, & quadrandis, vel qui lapides incisos, & structuram constituere & componere solent: quos statuentes, seu collocatores vocant. Et loco vocabuli Græci pectas in d. l. positi. dicit Lucas de Pen. ibi melius stare septa, exponens septa pro his qui faciunt clauas ex quacumq; materia sit: vt in medio aluci liberè fluat aqua. all. l. 1. §. septa. ff. de riuis, & hos fossores dicere possumus.

Structores, id est, ædificatores murorum, & quos muros faciunt ex min utis lapidibus forte.

Sculptores ligni, id est, in cisoros, secundum gloss. ex quib. postea statuaræ, vel aliæ operationes sunt. Et bene dicit ligni, quia ante de marmorarijs, & statuarijs dixerat lex, hoc est de his, qui cadendo statuas aliquas in marmore, & alijs lapidibus, aut in ære seu ebore faciunt, & sculpunt.

Musearij, quia multi in expositione huius vocabuli mustant, & credo eos diuinare. Ideo pro tuo arbitrio expono, licet Pyrrhus dicat eos forte gypsa-

varios esse: vel qui aurum aliquo colore obscu-
rant (quod nos emalliare dicimus) quod illic, vel
interdum, vel flores depingi soleant, vel quod
murice legi debeat.

Deauratores, qui res auro cooperiunt, vel ex-
ant: inquit Lucas.

Albini, quos Graeci comatas dicunt: vt est tex.
Albi sed Pyrrhus post Alciatum dicit legendū esse
comatas, vt per albinos, albariosue intelligamus
eos, qui albario muros spargūt: & hoc magis qua-
dratus, est Pyrrho. Est autem albarium (secundum
quosdam) calx ipsa liquefacta, qua muri exalbanur ac
retrouantur. Sed Lucas ibi legit comatas, de hoc
retratens ad l. pen. §. in Aegypto. ff. de extraordi-
nariis criminibus. vbi vero text. est. In Aegypto,
quae comata rumpit, vel dissoluit, plectitur extra
ordinē. Hi sunt aggeres, qui quidem solēt aquam
Nilioticam continere: sed de his qui aggeres, &
mursaria sunt facere, dictum est ante in verbo, qua
cararij.

Argentarij, qui dicuntur campfores seu num-
mularij. de quibus in l. prator. ff. de edn. vel, vt di-
citur in l. qui pingunt in argenteo colore, & de his Bu-
dæus in l. si hominem. §. quoties. ff. de positi. vbi di-
cit, quod Argentarij Romæ, tabernas in foro pu-
blico conductas habebant. de his hic intrā in 38.
confid. dicitur.

Barbararij, gl. Accursij dicit eos esse qui faciūt
recepta, quæ aliās dicuntur Barbacana: sed melius
sibi esse legendum Pyrrhus, post Alciatum,
Barbaricos, qui Barbaricas vestes intexūt: quas
Barbaras, & Babylonicas vocat Apuleius in Floris.
Hic quoq; (vt ait) frigiones dicebantur, qui
auro, & coloraris filis in vestibus hominum, a-
turaliumq; effigies exprimebant.

Diarrecarij, glo. dicit, quod sunt illi, qui faciūt
carces de vitro. pro quo allegat lex, si seruus ser-
uam. §. calicem. ff. ad leg. Aquil. eo fortē sic dictos:
quia de facili terantur siue rumpantur. Et quam-
uis (teste Alciato) legi possēt Diabarrarij, hoc est,
cararij furtores: tamen melius stabit secundū Pyr-
rum insequendo Budæū diarrecarij: hoc est, tor-
tores: quamuis etiam secundum eosdem dia-
recarij dici possint, & sunt, qui rotas pilasq; li-
neas faciunt, & carros.

Ararij fusores, qui fundunt æs. glo. exemplifi-
cat, vt qui campanas faciunt, vel similia, vt vasa
ænea. Vel dic secundum illam glo. quod sunt duo
vocabula separata, ararij, scilicet, qui operantur
in ære, & qui faciunt vasa ænea, & fusores, qui fun-
dunt æs, ex quo fit lamina, aut aurea, argentea, au-
tichalcea, stanea, plumbea, ferrea, electrea, aut æ-
nea, siue ex alio metallo, Quia es capitur pro omni
metallo. pro quo facit tex. in l. vlt. ff. de iure immu-
nitate, vbi per se ponuntur ararij. Et, vt dicit Lu-
cas, fusores aliās fossiores legitur, de quib; tamē di-
ctum est. Et aduerte quod quidā Theodorus nomine,

primus ferrum fundere docuit, & ex eo statuam fe-
cit ferream.

Signarij, qui faciunt sigilla, cūm signum pro si-
gillo capiatur. facit l. 3. iuncta gl. §. hoc interdicitū.
ff. de tabulis exhibendis.

Fabricarij, qui dicuntur fabri, in d. l. vlt. ff. de iu-
re immuni. Et dicuntur fabri Magistri etiam de
lignamine, vel murorum, vt notat gl. in verb. fa-
briorum. in §. certe. inst. de rer. diuisio. facit l. 1. §.
item Iulianus. ff. de eo, quod certo loco. Vel etiā
magis propriē à ferro, & inde faber ferrarius in o-
mni terrā Israhel. vt habetur i. Reg. 13. Et faber ligna-
rius dicitur non solum is, qui ligna dolaret, sed o-
mnis qui adificaret. l. ferri. in fi. ff. de verborum &
rerum significatio. de quo vide infra hac part. in
42. confid.

Bracharij, à longis brachis Theutonicorum,
vel torcularium, quæ pro scemoralibus accipiuntur,
quibus pudēda teguntur: sicut vulgariter acci-
pi solent. Vnde Ambrosius lib. 1. officiorum, Sa-
cerdotes (inquit) veteri more brachas accipie-
bant, sicut ad Moysem dictum est à domino. Et fa-
cies illi brachas lineas, vt tegatur turpitudō pudor-
is, à lumbis vsque ad scemora erunt. Vocantur
enim subligaria, seu subligacula campestria, suc-
cinctoria, sceminalialumbaria, & perizomata, vt
habetur Genesis 3. Cumque cognouissent Adam,
& Eva se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fe-
cerunt sibi perizomata: Ex quibus elicitur, quod
post transgressionem ipsi Adam, & Eva primum
fartoris artificium exercuerunt, faciendo sibi bra-
chas: & sic illud indumentum fuit prius ab eis in-
uentum quā aliud, vt vsum in tegendis verecūdis
praestaret: Hodie loco bracharum habemus & vti
mur caligis, quæ à planta pedis ad vmbilicum ty-
bias & alias partes corporis obtegunt.

Particarij, vt est rex. in d. l. 1. sed Pyrrhus voluit
legere Peticarij, quos putat esse menfores seu mē-
furatores ad perticam: de quibus Budæus in l. vlt.
ff. si menfor falsum modium dixerit. & in tractat.
suo de assē, in diuersis locis. & Tex. in sua officina
in cap. mensuræ quædam. fol. mihi 272. Sed for-
tē bene staret Particarij: & tunc dicuntur ne-
gociatores particularim, hoc est, minutatim
videntes: de quibus hic ante in 28. considera-
tione.

Libratores à libra (vt ait Accursius) id est, pon-
deratores à pondere: cum libra, & pondus, idem
significent. vt scribit Budæus in libris de Assē, in
principio libri primi, & in 2. libr. non prope ini-
tium.

Figuli, qui faciunt vasa ex terra in figuris, vt le.
vlt. ff. de seruit. vrb. prædiorum. & isti Græcè di-
cuntur ceramei, & non ceranci.

Aurifices, qui faciunt vasa aurea, vel annulos,
vel id huiusmodi: de quibus hic infra in 38. confi-
deratione.

Vitrarij, qui artificiosè de ferro vel de materia

VNDECIMA PARS

trahunt vitrum, vel fundunt. Et isti apud nos pro nobilibus reputantur, ex quo alijs præferendi sunt: de quibus infra ista parte, in 43. consideratione.

Plumbarij, qui extrahunt plumbum.

Specularij sunt, qui faciunt specularia, & vt dicit Budæ. in l. sylvæ cadna. ff. de usufructu. & Blondus in 9. lib. de Roma triumphante. Specularia in domus ornamento fuerunt, quæ nunc per vrbes Ecclesiasticas, præsertim ad vmbonem siue pulpitem lectionarij paratum videmus, marmora diuersi coloris ira expedita, vt speculi vices reddant: quibz prætorum domus & ipsis in fornicibus & porticibus ornabantur.

Eborarij, qui faciunt opera ex ebore, vt habetur de eboreis tabulis in l. 2. §. postea. ff. de orig. iur. dicit tamen tex. ibi in tabulis eburneis.

Pelliones dicti sunt, qui vestes pelliceas aut alia quæcumque opera ex pellibus conficiunt, qui primo à Deo instituti fuerunt. Nam scribitur Gen. 3. Fecitque dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & cernit eos de paradiso voluptatis. Lucas verò aliàs legit polliones. Pollio verò flos tritici dicitur. inde pollinarij, qui cribrum faciunt de lino non defetis equorum ad pollinem purgandum. Nam cribra, quæ ad excutendam farinam fiunt, excursoria dicuntur. vnde Plinius lib. 18. Cribrorum genera Galli è fetis equorum inuenere. Hispani eliuo excursoria, ac pollinaria.

Fullones verò sunt, qui maculas è pannis detergunt, & eorum ars vocatur fullonica, vt in l. æquifimum. §. fructuarius. ver. item si domus. ff. de usu fructu. & l. apud Trebatium. in prin. ff. de aqua p. uia areen. & sunt illi, qui lauant pannos ac telas. & dicit tex. in §. si. insti. de mandato. quod fulloni datur vestimenta polienda curandaque: & dicitur, vt ait gl. pen. qui tingit, & lauat pannos, & etiam poluit eleuando superflua: & ibi etiam addit quis sit sarcinator, & propriè is est, qui sarcinè vestimentum, vel scissum confuit.

Carpentarij dicuntur propriè fabri lignarij, qui carpenta conficiunt. Et carpentum genus est curus seu vehiculi: sed secundum Isidorum lib. Etymolog. vltimo. ca. 12. est curus Pompaticus, quia in pompis solebat haberi, & in quo marronæ, & nobiles vehuntur. Vnde Ouidius lib. 1. Fastorum:

Non prius Cusonias matres carpenta vehebant,

Hæc quoque ab Euandri dila parente reor.

Quasi carmentum à Carmenta Euandri matre dicitur.

Sculptores, secundum aliquos tex. in d. l. prima, sed Lucas ponit loco illorum sutores.

Dealbatores (ait gl.) armorum, vbi debent fieri subtilissima pictura de quocumque colore, & vulgo, *Forbisseurs*: Sed quia dicit de quocumque colore, videtur tunc non esse dealbatio, sed tamen prius fit dealbatio, & nitor, quam pingantur arma. Ideo

portius dici videntur illi, qui dealbant muros & parietes ex calce alba, vulgo, *Blanchisseurs*.

Et in hac ciuitate Heduen. sunt excellentes, qui conducuntur à multis Prælati, & Nobilibus diuersarum Regionum: ad dealbanda Tempia, & Palatia, & quod ante dictum est Albinii. iunge. de aurarores Albinii.

Clusores, aliàs clausatores secundum nonnullos, tamen nulli exponunt quid important hæc vocabula, & fortè dicuntur qui faciunt clausuras, hoc est, fabri lignarij, qui portas & fenestras ad claudendum domus faciunt, cum cludo olim pro claudo accipiebatur, & in vulgo *Musfers*.

Trigarij, qui faciunt vehicula ex tribus rotis, de rrigagnus currus habens tres rotas, sicuti bugge habent duas.

Signarij superfluit in d. tex. l. c. 1. quia ante de eo dictum est. ideo Lucas scribit Tignarij, hoc est, fabri non solum ij, qui tigna dolant, sed etiam qui solaria lignea, hoc est, qui trabes caeterasque ad tabulata domus vtilia, & omnes qui a diuiciant intel ligunt, vt inquit Caius Iurisc. consultius in l. scri. §. fabros. ff. de verb. & rerum signifi. Quia tigna apellatione omne genus materiae (ex qua ædificia constant) significatur, vt ipse Caius ait, in l. tigni. ff. eod. titu. vel, vt idem Lucas ait, ponetignarij, hoc est, qui faciunt tinas, quæ erant vasa non ampla, apud antiquos vinis plena mensis adhibebantur: Vnde omnibus licebat haurire, & sic inter epitrapezia numerantur. etiam sub hoc vocabulo apud nos habentur. his etiam è ligno fabricatis musta cum vinaceis ebulliunt, & sic cupa dicuntur. Pyrrhus verò in dicto loco cistarij legit, qui cistum ducent, quod vehiculi biroti generè est. pro quo est lex Vlpiani, in l. item quaritur, §. cistarius, id est, carrucarius, dum cæteros transire con tendit, cistum euertit. ff. locati, & conducti. & ibi Budaus in suis annotationibus.

Bractearij (vt dicit Accursius) sunt, qui faciunt quadam rotunda, & volubilia in freno circa caput equi, & hi dicuntur pentalarge, à penta, quod est quinque, & large, id est, lata, quasi quinque latera, & volubiles rotula: quia ran tum quinque debent esse, vt dicit frenarij, & sic ipsis opificibus. & ipsis rotulis conuenit nomen pentalarge. Budæus verò in l. apud Labonem. ff. de præscriptis verbis. Vbi fit mentio de vascularijs, dicit, quod inter Artifices sunt vascularij, calatores, inauratores, & bractearij, id est, qui aurum malleis iustum, & ad quamuis tenuitatem ductile rebus inaurandis inducunt, & ita tenuissimas laminas ex auro, argento, vel alio metallo faciunt. Et vt ait Pyrrhus, non debet legi pentalarge, sed pentalurgi, pentalceminim bractea, seu solum de bracteis dicitur.

TRicesima quinta consid. Inter plures Artifices eiusdem Artificij, præferuntur illi, qui sunt Artifices Principum, cū dicuntur habere dignitatē: vt habetur de coquo Principis, §. dicitur artifex. ii. quod

quod venit in statuto faciente mentionem de Ar-
 nibus, vt tenet Fran. de Crema in notabili suo.
 in princip. statuto cauetur. per l. si quid venditor. §.
 ff. de adil. edict. Martialis:

*Non satis est ars sola coquo seruire palato,
 Namq; coquus domini debet habere gulam.*

Et dicitur habere dignitatem, vt tenet Lud. Ro-
 singu. suo 649. & etiam dicit eum habere ar-
 tem, & officium ratione cuius officij praefertur.
 in verb. coquus. in l. legat. 3. ita etiam tenet Fel.
 in rub. de officio, & potestate iudicis delegati. col.
 3. ver. tribus modis. imò dicit Ioan. And. in ca. r. de
 legat. 2, quod coquus delicatorum e borum dicitur
 habere officium, & artem. allegat text. in ca. ne
 quis. de consecr. dist. 5. & de coquo Principis, qui
 habet officium, vide Iacobinum de S. Geor. in l. i.
 in prin. ff. de iurisd. omn. iud.

T Rigestima sexta confide. Inter plebeios praefe-
 rendi sunt qui habent officium, & ideo, cum
 habere custodiam portarum, & pascuorum sit of-
 ficiu, & tenere stationem ad vendendum sal, &
 ocum, dicatur officium: ideo videntur praferen-
 di alijs: Sed quia huiusmodi officia sunt vilia, vt
 dicit Iac. de S. Geor. in l. i. ff. de iurisd. om. iud. ideo
 non praestant aliquam praerelationem inter alios.
 Et simpliciter aliter in habentibus officia in sua ar-
 te, & ministerio, vt in pluribus ciuitatibus Regni,
 vbi sunt magistri operum seu architecti. in quo
 operantur Artes, puta inter latinos in ciuitate
 Pictaen. est magister operum in illa Arte: & il-
 li officium conceditur à Rege, & habet certa iu-
 ria, & privilegia ultra alios eiusmodi Artes: & de
 quibus ruinis murorum, vel parietum, vel quo-
 modo de nouo construendi solet iudicare. Et
 in istud eam legibus in vniuersitate Pictaen.
 Carolus Contant exercebat illud officium, cuius
 res eram, & compater suil leuando Bartholo-
 maeum vnum ex filijs suis ex sacro fonte: & pro cer-
 to robus vir erat, multum expertus in sua arte, at-
 que laudandus: & cum id officium haberet à Re-
 ge, hac ratione quandam dignitatem, & praestan-
 tiam in sua arte habere videtur. Et huiusmodi ma-
 gistros operum Rex creauit in vrbis Diuionen.

T Rigestima septima confid. Premitis his gene-
 ralijs, ad nouem particulares modos plebe-
 ios hic ante in 2. confid. expressos nostra se cõ-
 munitate oratio. Et primò de primo modo, scilicet,
 de agricolis, laude, & honore illorũ qualemcun-
 que honorem mercantur inter plebeios. & licet
 videatur, quod nullum merentur, per text. in l. i. &
 l. i. C. de agricolis, & censitis, lib. ii. & l. i. C. de
 agricolis, & mancipijs dominicis. lib. cod. Vbi dicitur
 Iacob. Rebus. quod agricultores, & fostores vi-
 carum non debent eligi in Contules, vbi est co-
 rporum aliorum sapientum. Quoniam indecorum
 dicitur consilium tales esse Consules, nisi in defe-
 ctu aliorum, vt ibi notatur, & per Luc. de Pen. in
 l. i. col. 3. C. de agricolis, & censitis. cod. lib. ii. Vbi

scribitur ad qua munera teneantur. Agricultura ta-
 men est laudanda, quoniam (vt inquit Cicero lib.
 1. officiorum.) omnium autem rerum ex quibus
 aliquid exquiritur, nihil est agricultura melius, ni-
 hil vberius, nihil dulcius, nihil hominibus libe-
 gnus. Ex libro vero de senectute, sic ait: veniant ad
 voluptates agricolarum, quib. ego incredibiliter
 delector, quæ nec vlla impediuntur senectute, &
 nihil ad sapientis vitam proximè videtur accede-
 re. habet enim rationem cum terra, quæ nõquam
 recusat imperium, nec vnquam sine vsura reddi-
 dit, quod accipit. Agroq; ornato, & bene culto ni-
 hil potest esse, nec viu vberius, nec specie ornarius:
 quin etiam satis est accommoda ad fugiendum o-
 dia Cinitatum. Vnde Teren. in Euncho. Ex meo
 propinquo rure hinc capio commodi neque agri,
 neq; vrbis odium me vnquam percipit. Optimus
 etiã populus est, qui terræ cultius est: vt scribitur
 7. Polit. & refert Luc. de Pen. in rub. C. de agric-
 olis, & censitis. lib. ii. Amplè de laude rei rusticæ scri-
 bit Beroaldus in quadam oratione, quam fecit in
 enarratione Georgici carminis, vbi ait post Var-
 ronem: Vitæ hominum dua sunt, rustica & urba-
 na, Quæ, quemadmodum loco distincta sunt, ita
 temporis interuallo separata. Longè enim anti-
 quior rustica est. Cum rura diuante vrbes inuen-
 tas homines colerint, & immenso annorum nu-
 mero agricolæ vrbis antecellunt, & meritò.
 Cum diuina natura dederit agros, ars humana
 edificauerit vrbes. Ipsam verò rusticam vitam
 eruditissimi diuiserunt in pastoriam, & agricul-
 turam. Alia nempe scientia coloni est, & alia pas-
 toris. Neque idem sunt pastio, & agricolatio. Quæ
 ab exiguis profecta primordijs ad id dignitatis
 processit, vt rustici vrbis praeronebantur: vt ap-
 ud veteres Romanos rusticæ laudatissime iudi-
 carentur, vrbana verò ignominiosa. Et apud an-
 tiquos Græcos illustrissimus quisque pastor erat.
 ex quo alios polyarnas, alios polymelas, alios po-
 lybutas vocarunt, à multitudine, videlicet agno-
 rum, ouium ac bouum. Romani verò cum virum
 bonum laudabant, cum bonum agricolam, bo-
 numque colonum appellabāt. Amplissimè enim
 laudari existimabatur, qui ita laudabatur. In tanto
 denique honore, tantaque a estimatione apud pri-
 seos fuit ipsa rust. catio, vt Imperatores Romanos
 non puderet manibus triumphalib. colere agros,
 tractare semina, disponere arbuta, & eadem dili-
 gentia metiri arua, qua castra: & eadem cura exer-
 cere ligones & sarcula, qua gladios, & pila. Ipsi pro-
 ceres vrbis in agris morabantur, & vt inquit Ele-
 giarum scriptor:

Cennum illi in prato sapè senatus erat.

Et cum consilium publicum desiderabatur, à
 villis accersebantur in senatum, ex quo viatorib.
 nomen est inditum. Senatores, Ducesque in vr-
 bem accersentibus: vt inquit Columella in praer-
 satione. Aranti enim Cincinato viator ait tultit di-
 cturam.

VNDECIMA PARS

aturam. Seranum inuenere serentē oblati honores. Potius Cato ille Cenforius, & omnium bonarum artium magister, agricolandi studiosissimus fuit, & villaticis voluptatibus in primis oblectabatur. Inter alios quoque Abdolomino agrum colenti regimen Tyriorum vltro traditum est, & vltro oblata sunt Regiæ maiestatis insignia. Præterea nobilissimarum familiarum non aliunde cognomina accepta sunt, quam à rebus rusticianis. Nam Fabij, Lentuli, Cicerones à leguminibus (quæ quisq; optimè sereret) cognominati sunt. Pifones à pinsendo nuncupati. Multa quoq; nomina habemus veterum Romanorum, partim à maiore, partim à minore pecore deducta. Nam Iunios, Bubulcos, Statilios, Tauros, Pomponios, vitulos, cognominauerūt. & Porcij Catones, & Anij Capræ inde dicuntur. & Roma. populum à pastoribus esse ortum omnes prædicant.

Item, ex agricolis milites gignuntur strenuissimi, & optimi tyrones ex robusta rusticorū iuuentute deligebantur. Firmiora etenim salubrioraq; sunt corpora eorum qui sub dio artus roborant, forisq; versantur: quam qui in vrbibus intra conseptra vmbrosa desides cunctantur. Et hinc est, quod Græci, Romaniq; templa Aesculapio medicina Deo extra vrbes adificabant. Quia videlicet credebant fidelius constantiusq; illos valituros, qui in agris, quam qui in ciuitatibus habitarent. Hinc illa veterum Romanorum mascula proles agrestibus operibus exercitata: & sub dialib. dura laboribus bellicos tumultus, marriasq; exercitationes facile sustinuit, & aduersus externos hostes victrix exitit. Enim uerò tempora illi ita partiebantur, vt nonis tantum, & idibus res vrbanas renisarent: reliquis septem diebus res rusticas exercerent. Vnde & nundinarum conuentus constituti. Præterea, cum mercatorum quæstus sit periculofus, & calamitofus, cum fœneratorum in honestus, & dedecorofus: Cum opificum sordidus, & illiberalis. Sola est agricultura, ex qua quæstus stabilissimus honestissimusq; consequitur, minimeq; inuidiosus. Quā Aristoteles in œconomicis potissimam secundum naturam possessionum esse commemorat: in qua Catonis oraculū, vitem quæstuosissimam indicauit. Scrophæ vero praris primatum bonitatis dedit, à quo antiqui prata parata nominauerunt. Hinc locupletes appellati loci, hoc est agri pleni. Et ipsa pecunia ipsumq; peculium à pecore nomen sortiunrur, quod in rusticatione quæstuosissimum est. Quod vnum diuitiarum genus apud veteres vsurpabatur. Nonnulli tamen volunt pecuniam à nota pecudis esse appellaram, qua signatus fuit ex ære nummus à Seruio Tullio Rege Romanorum. Theſcum quoque apud Græcos memoria proditū est, signasse nummum bouis nota: vt ita ad agriculturalionē Atticos prouocaret.

Quin etiam scriptores inclyti fortunatiorem,

beatioremq; rusticorum vitā, quam vrbicorum esse dixerunt. Et olim Delphicus Apollo, Aglaura Pſophidium dixit esse felicissimum, qui paruum quidem prædiolum colebat: sed annuis vrbibus largè sufficiens, ex quo nunquam egressus secebat, & Diocletianus Imperator Imperio Imperatoriaq; purpura depositis, se contulit ad tranquillitatem rei rusticæ: illicq; in quiete beatissima cōsenuit. Et Attalus Rex omiſſa Regni administratione, hortos fodere cepit, & gramina seminare. Vnde non minus verè quam eleganter scripsit Virgil.

*O fortunatos nimium sua si bona norint
Agricolæ. Quibus ipsa procul discordibus aruis,
Fundi humo vitulum facilem iustissimæ tellus.*

Et idem.

*Rura mihi, & rigui placeant in vallibus amas,
Flumina amem, s' fluatq; inglorius.*

Et ab Horatio dicitur:

*Beatus ille qui procul negocijs,
Ve prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore. Hac Beroaldus.*

Blondus verò de Roma triumphante, lib. 8. de dignitate agriculturæ scribit: & etiam diuidit eam in rusticam & vrbanam, & in ibi dicit. Proximè ad literas & doctrinam accessit priscorum delectatio agriculturæ, quam tamen primam posuit Varro, tantum ei tribuendo: vt longitudinem vitæ hominum maiorem fuisse dicat: quo tempore ex solo agriculturæ fructu viuerebatur. ea quam postea habuerunt ætates delitijs vitæ. Itaq; & plura de dignitate idem Varro edocet, & originem agriculturæ, quæ recenset ibi Blondus, & serè omnino lub eisdem verbis, vt scripsit Beroaldus. Idem Blondus tres agriculturæ partes ostendit. Nempæ agrī seminari curæ, vna pecuaria, & pastionis secundæ, & tertia villarum.

Et, vt dicit Franc. Patritius, de institutione Reipublicæ. lib. 3. titu. 2. Nisi nos ipsos nimium amamus, nobisque ipsis eblandiri volumus, & molliciem quandam mulicbrem sequi, Agricultura sola est, cui & ingenium excellentes viri manus ad mouere debeant: tum propter necessitatem, cum sine ea nequitiam viuere possumus: tum etiam quod quæstum nobis honestissimum, & sine fallacia commendatio præbet. ita quod opus agriculturæ est ad vitam humanam vtile, & necessarium, vt enim dicitur Prouerb. 28. Qui operatur terram suam, replebitur panibus, & ibi scribitur. Eggestatem operata est manus remissa, scilicet, ad laborandum. & Ecclesiast. 7. inquit Sapiens. Non oderis laboriosa opera, & rusticitatem creatam ab altissimo. Nam Deus eam instituit, dicitur enim Genes. 3. Emisit Dominus Adam de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est. & post diluuium, vt habetur Genes. 9. Noe vir agricola cœpit exercere terram, & plantauit vineam,

nam, vt vnum colligeret, quod prius ignoratur, vt etiam scribit Antoninus Florentinus in prima parte sua summa; tit. 8. ca. 4. §. 12. vbi etiam de fraudibus agriculturalum, cum sit extra profectum.

Propterea cum agricultura sit ad vitam humanam vitilis & necessaria, agricolæ multum sunt honorandi, & conseruendi: ita, quod temporaria agricultura nullo pacto debent molestari. l. colones nunquam. C. de agricolis & censitis. libr. 11. & lib. 1. publicis eximedi. vt dicit Luc. de Penult. C. eo. Cum perutilis sint Reipubl. vnde Pluribus ad Traianum Imperatorem pedibus solo in herentibus agricolæ captantur, quibus prouidentia tãto magis necessaria est, quod plura inueniunt offendicula, dũ in obsequio corporis in terra gradiuntur. Eisq; iustius tegumentum debetur suffragium, qui totius corporis egerunt, sustinent, promouentque molem: pedum autem inculca robustissimo corpori tolle, suis viribus procedet: sed aut turpiter, inutiliter, inhone-
steque manibus repet, aut brutorum animalium q̄ mouebitur. Ex his sequitur, quod nimirum hostes sunt rustici Nam & ipsis propter culturam agrorum nonnulla specialia cõtra iuris rationem constituantur. vt l. fi. C. de seruit. & l. fi. §. item Saianus. ff. de aqua pluua arcen. vt inquit Luc. de heren. d. l. i. Sed maiora specialia, & priuilegia agricolis conceduntur. Non enim pro quocunq; genere etiam tempore guerra turbari debent: nec dicitur est, & comprobatur. ne ab agricultura recedant aut diuertantur. facit lex l. ff. de tigno iuncto. Quod si fiat, destruitur, aut saltem minuitur. annonæ præbitio in detrimentum boni publici, pro quo conseruando singulari gaudet agricolis priuilegio, & immunitate. Quia licet vicinus ante felicem ambolam, seu exercitum Regis naueni Ecclesiæ, & minus cuiuslibet alterius pro transuchendo exercitum non excusari. l. i. vicinus nullam. C. de sacrosan. Eccle. & l. iubemus. C. de nauibus non excuf. libr. 11. At tamen instrumenta agriculturæ pro bello occupari nõ debent, licet quis persona eorum ab agricultura diuertit: publica impediatur vtilitas, quæ in præbitione consistit, & sine qua mundus viuere non potest: sed irritabiliter periret, vt tex. & doctores. l. 1. C. de agricolis & censitis. libr. 12. Idcirco dicitur. in repet. c. Rayn. in verb. & vxorcem nomine A. de lasiam. num. 93. extra de testamentis. excommunicat contra Principes Tyrannos, qui nedum tempore necessarj belli agricultores eorumq; agriculturam occupant, & agros segetibus vastant, sed etiam belli occasione quaerunt, vt omnia etiam habitatorum suorum, quos protegere tenentur, penitus consumant, & destruant. qui si iuri postitio hoc prohibenti obedire nolint, quo talia prohibetur, non meti humanæ ab initio naturaliter institum, sed agricolas etiam ob publicam belli gerendi

vtilitatem, non esse occupandos, nec molestãdos: saltem veterum gentiliu annales reuoluãt. qui agricolos omnino in libertate agrorum colendorum tutabantur, nedum in suo, sed etiam in suorum hostium Regno contra quos bellabant. Vnde Diodorus Siculus, lib. 3. Indorum ante bellum Troianum gesta narrãsvetera, confert, inquit, ad Indorum fertilitatem consuetudo, quæ in bellis seruatur. Nam apud ceteras gentes, scilicet, tyrannico more viuentes, hostes bellorũ tempore Regioncs spoliant, vastantq; , neq; agros eolũ sinunt. Apud Indos verò, belli tempestate in campis opus rusticum exercent, absq; cura agricolæ procul ab omni discrimine belli: hostes in prælijs mutua cæde grassantur, agricolis nulla in re nocent: sed intactos relinquunt, tanquam communis vtilitatis ministros, neq; verò hostium agros vrunt, nec cadunt arbores. Et idem septem trib. Indorum describens: Secunda, inquit, tribus, est agriculturalum, qui multitudine supercraes alios à bello reliquodq; opere liberi solis agtis colẽdis tempus impartit, nullus hostis lacessit, neque spoliat: sed existimans eos in communi vtilitate versari ab omni iniuria abstinere, ita soluti metu agricolæ terram liberè colentes, rerum afferunt vbertatem.

Pariter Nebuzardam Princeps militiæ Nabuchod. capto Rege Sedechia, cuiusque filijs in patris conspectu trucidatis, ac eo excæcato, vinclo & cõpeditato, quibuscunq; occisis, ciuitate & templo demum spoliatis, & in terram prostratis, crudelis super omnem sauitatem, de pauperibus terræ vinitores reliquit, & agricolas in pace pro sua terra communi vtilitate, vt habetur ler. vltim. Iusta igitur ratione oportunoque fauore sunt agricolæ humaniter tractandi, & ab his publicis tumultuationibus eximendi propter bonum Reipublicæ.

Habent & alia priuilegia agricolæ vltra immunitates prædictas.

Primo, quod non obest ei, si intra præfixum tempus non petijt bonorum possessionem pro consequenda hereditate alicuius sui parentis, vel proximi. l. penul. C. qui admitti ad bonorum possessio. possunt.

Secundo, In corruptione albi prætotis, vbi non ita puniuntur sicut alij. l. si quis id quod. §. in seruos. ibi, vel rusticitatem. ff. de iurisdic. l. omnium iudicium. quod quomodo intelligendum sit, & de pluribus limitationibus ad hoc, vide ibi per dominum meum lafonem. in 7. col. & in l. fi. C. de iuris & facti ignoran. & in l. iuris. C. qui admitti.

Tertio, Si vocatus in ius nõ iuit. l. 2. §. 1. ff. si quis in ius vocatus non ierit.

Quarto, In vltura bladi mutuati, vel pecuniæ mutuatæ agricolis, à quibus non potest recipi, nisi octaua pro modio, & siliqua pro solido. Nec potest creditor populi retinere pignori terram, boves, vel aratra eius. in authentica, ad hæc. & in corpore

V N D E C I M A P A R S

corpore vnde sumitur. C. de vsur. Et de hoc etiam est ordinatio Regia Caroli VIII. de qua meminit G. Bened. in loco ante all. ita, quod, vt ibi dicit, etiam illa ordinatio Regia est intelligenda pro debito fiscali, ita quod huic priuilegio etiam rusticus, & agricola renunciare non potest.

Quintò, In testamentorum confectione, in quibus sufficiunt quinque testes. l. fin. C. de testamen. & ibi dominus meus las. de huiusmodi priuilegio.

Sextò, In opponendo exceptionem peremptoriam post sententiam sicut opponit miles: vt not. in l. i. C. de in. & fact. igno. quod an sit verum, vide do. meum las. ibi. z. col.

Septimò, Boves, & aratra, & alia ad agriculturam pertinentia capi nō possunt pro executione, vel pignore. l. exccutores. & l. seq. in auth. ibi posita. & corpore vnde sumitur. C. que res pignori obligari possunt, vel non. imò dicitur in d. authen. quæ incipit, agriculores circa rem rusticam occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sunt in quacumq; parte terrarum: ita vt nullus inueniatur tā audax, vt personas, boves & agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit, quod ad agrorum operam rusticam pertineat, inuadere, aut capere, aut violenter auferre presumat. Si quis autem huiusmodi statutū ansu temerario violare presumpserit, in quadruplum ablata restituat, in infamia notam ipso iure incurrat, imperiali animaduersione nihilominus puniendus.

Octauò, Si rusticus, seu agricola, vendat rem in personas prohibitas, parciatur rusticitati, ne perdat pretium, sed sibi restituatur. l. vnica. C. non licere habitatoribus metrocomiæ. lib. ii. & notat gl. in l. quemadmodum. in verb. emptor. C. de agricol. & censitis eod. lib.

Nonò, Quia coloni, & agricolæ dominorum tributariorum, non possunt compelli soluere tributa pro dominis suis. l. colonos. C. de agrico. & censitis. lib. ii. & ita dicit Ioan. de Platea in l. i. C. eo. tit. Vbi ait ipsos debere insistere agriculturæ, & vacare, vt opera rustica in opere explantur. leg. si merces. §. conductores. ff. locati. ita, quod nō possunt compelli, vt vadant in exccpitum, cum sint immunes ab ordinarijs, & extraordinarijs: Imò, vt dicit, ob officia publica, etiam volentes vocari non debent, quod intelligit tempore quo vacant, scilicet, tempore seminū, messium, & vindemiarum, vel etiam tempore quo vacant in præparamentis, quoniam eadem priuilegia dantur se præparanti ad actum sicut illi qui est in actu. l. qui mittuntur. §. pen. ff. quibus ex causis maiores. Eo etiam quia fructus videtur colligi tempore quo aratur, & terra præparatur ad futura semina. l. diuortio. §. non solum. ff. solu. matrim. & quomodo præparamentis idem iudicantur, sicut actus. do. meus laso. in l. si pecuniam. ff. de conditio. ob causam. Et hæc no- uem priuilegia ponit post Lucam, & Ioan. de Pla. Ioan. de Montelono ciuis noster in suo prom-

ptuario iuris. in verb. Agricola. vbi & alia duo addidit.

Decimò, Quia rusticitas dicitur patriæ, & quicquid ex quo in dubio est presumptio pro rusticis, quoniam non sunt autores rixarum, sed innocentes, & quieti. Et alibi dicit gloss. in verbo, coloni. in §. item Seruiana. insti. de actio. quod sancta rusticitas omnia palam habet. Etiam sancta rusticitas solum sibi prodest, vt ait tex. in ca. sancta. 2. q. 7. & hoc cum simpliciter & siue viuunt, vt ibi gloss. inquit, & ita refert Alberic. in l. vtili ratione. C. de defenso. ciuitatum. Vbi scribitur inter alia priuilegium, quod semper causas eorum debet defendere ciuitatum cognoscere, & hic ante in §. cōsideratione dictum est. Verū item defensor ciuitatis, & ibi Alberic. etiam quadam alia priuilegia ex supra positis dicitur.

Vndecimò, Habet hoc priuilegium agricultura, quod si res fuerit sterilis, & ad culturam redacta, quod fieri non potuit sine labore, & expensis, tunc dominus minus potest pretendere deceptio- nem: secundum quod videtur facere decisio Bar. in l. 2. C. de omni agro deserto, lib. ii. ita, quod si colonus rem sterilem ad culturam reducat, de temporali facit perpetuam, etiam si aliis esset prohibita alienari. c. ad aures. de reb. Ecclæ. non alien. Nec eadem potest augeri pensio, aut census: ita per plures optimas decisiones tenet G. Bened. in dicta sua repetitio. c. Ray. in verb. & uxorem nomine A. de lasiam. nu. 983. extra de testamen. Et plura alia in laudem, & dignitatem agriculturæ Beroldus & F. Patricius in locis ante allegatis accumulauerunt. Et vt ante ista par. in 3. confid. dictum est: Hæc species artis mechanica, seu hic modus plebeciorum, consistit in quatuor, scilicet, in agrorum seu arborum seminacione, aut satione, in memorū seu arborum concisione, vt in vineis, oliuetis, & pomarijs, & in paleis seu pratis parandis, & in hortis, & rosarijs cultiuan- dis. Sed quod istorum sit vtilius, an cultiuare terram, an vites an prata: Columella in suo opere agricolationis lib. 4. cap. 3. concludit, nihil magis rusticis conuenire, quam vitem colere, vt ibi ad partes arguit. de quo infra in seq. part. in 84. confid. dixi.

Aduerte tamen, quod fodere herbam, vel lapides non est ars. gloss. in l. lex qua: tutores. in verbo, labore suo. C. de administ. tut. Lud. Romanus singulari suo 649. Sed cū ars huiusmodi, seu huiusmodi plebeciorum, sit magis necessaria, seu magis necessaria ad vitam humanam necessitatem: Ideo cæteris est præferendus, hac ratione, & etiam ea quia inuētus ante alios modos, scilicet, per Adam, vt ante dixi, & post diluuium cœpit Noe vitæ agricola exercere terram, & plantauit viuam. Genes. 9. (Attamen quasi sordidus quæstus habetur in agricultura, & ludibri o habetur: Ideo licet sint in illis quibus priuilegiati, non tamen honorandi, nec cæteris hodie apud nos præferendi ex communi vsu, qui præfertur propria dispositioni, & deter-

minatio-

zinationi) Imò non solum ab Adam: quoniam
 ut dicitur Gen. 2. plantauerat autè dominus Deus
 Paradisum voluptatis à principio, in quo posuit
 hominem quem formauerat, produxitque domi-
 nus Deus de humo omne lignum pulchrum visu,
 & ad vescendum suauè. Ex quo pater illud, quod
 fuit primo necessarium pro vita humana, fuit cul-
 tura: quod Deus nobis ostendit, cum à principio
 calla fecerit. quod plus est, Christus patrem suum
 Agricolam vocat, ut scribitur Ioà. 15. Ego sum (ait
 Christus) vitis vera, & pater meus agricola est. Huc
 addde, quod pastores, & custodes animalium fuerunt
 honorati apud antiquos, vt de Caprarijs legimus,
 & apud Mendefios populos maximo afficiuntur
 honore, vt refert Textor in sua officina. c. anima-
 lia diuersa. vers. caprae. Etiam pastorib. primo an-
 nunciatus fuit aduentus domini, vt scribitur Luc.
 2. Et huius seu porcarij ciuitatum sunt priuilegia-
 ur, vt habetur in tir. de suarijs. lib. 11. C.

Trigesima octaua confide. Qui circa maiora,
 & digniora versantur, honestiores dici de-
 bent: & qui circa necessarias artes versantur, magis
 laudandi sunt, & honorandi ijs, qui circa volu-
 ptarias, & honestas: cum multo magis propter ne-
 cessitatè profint Reipublica quam alij: Ideò cum
 Aurum sit excellentius omnibus rebus, quæ sunt
 in mundo, vt amplè disputauit Matthæus Vegius
 in suo tractat. de sole, terra, & auro. & dixi in sequ.
 part. in 95. confide. Quapropter, qui circa aurum
 versantur digniores sunt, ac alijs præferri debent
 in ciuitate inter plebeios artifices, vbi solum sunt
 artifices auri, vt sunt hi quos communiter voca-
 mus argentiarios seu aurifabros, & hic tantum lo-
 quor de artificibus non habentibus officium cir-
 ca administrationem metallorum: quoniam de
 his alibi dixi. Et absque dubio, (vt paucis absol-
 uam) sicut aurum inter omnes res mundi excellit,
 item inter metalla, ita inter omnes plebeios me-
 tallarios artifices aurifabri præferendi sunt. Inter
 quos numerantur Vascularij, qui vasa conficiunt
 aurea, & argentea, Cælatores, Inauratores, & Bra-
 ctuarij, qui aurum malleis tufum, & ad quemuis
 vti aitem ductile rebus inaurandis deducunt, vt
 Bodæus in l. apud Labeonem. ff. de præscri-
 ptionibus. Vbi text. facit mentionem de vasulario.
 De quibus hic ante, in 34. confid. in verbo, Aurifi-
 cos. & in verbo, Bractuarij.

Si verò inspiciamus initium artificum metal-
 lorum, alij erunt artifices, qui illis præferentur, vt
 sunt Pelliones, seu Pelliparij, qui lana viuunt: de
 quibus infra ista pâr. in 41. confid. qui primo fuerunt
 castri, & à Deo, quia scribitur Gen. 3. Deus cum
 nocent Adam, & Euam ex Paradiso terrestri, fecit
 tres pelles pelliceas. Tubalcayn verò fuit opimus
 malleator, & faber in cuncta opera æris, & ferri, vt
 habetur Gen. 3. & sic artificium ex lana fuit primò
 factum, & per ipsum Deum.

Post aurifabros nò videtur esse ordo inter me-

tallarios, Nisi, prout communis vsus inter eos affi-
 gnat, aut quod aliqui faciunt dignius, aut excellen-
 tius artificium: Quoniam, vt habetur in additio-
 ne super gl. in verb. ex multis rerum argumentis.
 in §. Cumq; in proœm. Iustiano, ex communi
 prouerbio: Opus laudat magistrum, dicit text. &
 lac. Rebus. per illum rex. in l. r. C. de fabricensibus
 li. 11. quod materia ferri dicitur nobilis. Aut. quod
 vnus maiorem experientiam habet quam alius.
 Aut quod sit felicior, vt de his qualitatibus ante,
 in 9. par. dixi. Vbi scripsi milites esse laudandos ex
 maiori experientia, ex maiori felicitate, & fortuna
 & ex plurib. alijs, quæ etiam profunt artificib. ma-
 ximè quantum ad maiorem experientiam. Et hoc
 dico, quoniam inter eos artifices cuiusq; artis ma-
 gna seu lata est differentia, vt est tex. in l. inter om-
 nes artifices longa est differentia. ff. de solutio.

Et inter metallarios qui sint præferendi, & qui
 sint digniores, an extrahentes materiam, an for-
 mam ei dantes, de nigro, de metallarijs. lib. 11. C. &
 tales nullam habent dignitatem, sed fabricenses,
 de quibus est titulus, de fabricensib. eod. lib. C. in
 multis honorantur, & priuilegiantur, vt in l. iure
 prouisum est, & in l. eos qui. & in l. fi. C. eod. tit. de
 fabricensib. sed hoc est quantum ad illos, quia quan-
 tum ad particulares, quia forma est dignior mate-
 ria, ideo fabricenses in omni specie metalli sunt
 digniores metallarijs simplicibus. Etiam inter istos
 præferuntur, qui dicuntur Cælatores, seu Scul-
 ptores, & fuerunt plures, qui in argento cælando cla-
 ruerunt, quos refert Textor in sua officina ca. scul-
 ptores, cælatores, statuarij, & marmorarij, & sunt
 propriè illi qui Argentarij apud nos dicuntur, &
 quanto magis sunt in eorum arte experti, tanto
 magis alijs præferuntur, & plures artifices, & sabros
 enumerat & laudat Textor in sua officina. in c. sa-
 bri, & alij artifices. qui præ cæteris laudantur ab an-
 tiquis scriptorib. propter excellentia opera ab eis
 facta. etiam Plin. lib. 24. c. 8. ponit nobilitates ope-
 rum ex arte.

Trigesima nona confide. Inter artifices præfe-
 rantur Librarij, & Impressores, seu Chalco-
 graphi, aut Bibliothecarij: quoniam, vt ait Polydo-
 rus Virgil. de inuentoribus rerum. lib. 2. c. 7. Cum
 indices magis magisque hominum ingenia, sola li-
 brorum commoditate vigeant, & ad capiendas
 disciplinarum liberaliū Artes, facilius omnes alli-
 ciantur, ipsaq; literarum studia mirū in modum
 ubique floreat, piaculum hercle se fecisse duce-
 ret, si tale inuentum silentio præteriret. Cum er-
 iam, vt ait Hier. ad Marcellam, huiusmodi scripto-
 rum libri, ingeniorum effigies, & vera, & æterna
 monumenta sint. Vnde Agesilaus, teste Plutarcho,
 cum bene multi vellent sui corporis simulacrum
 gratis effingere, nunquam id fieri passus est. animi
 tantum monumenta posteris relinquere studens.
 Illud enim sculptorum, hoc suum. Illud diuitum,
 hoc bo-

V N D E C I M A P A R S

hoc bonorum esse opus duebar. & plenè scribit Philip. Beroal. de inuentorib. literarum. Et inuenciores literarū sum moperclaudat in oratione habita in enarratione Iuuenalis atque Salustij. & etiā scripsit in d. c. 7. ipse Polydorus de ijs qui libros ediderunt, & composuerunt, & qui Bibliothecas habuerunt, & primò fecerunt, de quib. in seq. par. in 73. confid. dictum est. Vbi posuit de excellentioribus Bibliothecis: & tandem dicit, quod fuit hoc magnum mortalibus munus, quod plures libros scripserunt: sed nequaquam conferendum huic, quod à paucò tempore repertum est in nouo scribendi seu potius imprimendi genere. Tantum enim vno die ab vno homine literarum imprimitur, quantum vix toto anno à plurib. scribi possit. Vnde adeo disciplinarum omnium magna librorum copia ad nos manauit, vt nullum amplius super futurum sit opus, quod ab homine, quamuis egeno desiderari possit. Illud insuper addit, quod autores quoq; plurimos tam Græcos, quam Latinos ab omni prorsus interit^o periculo vindicauit. Quare, inquit, tanta rei autor nō est sua laude fraudandus, præsertim vt posterì sciant, cui diuinū beneficium acceptum referre debeāt. Itaq; Ioannes Cuthenbergus natione Theutonicus, equestri vir dignitate, (vt ab eius conterraneis a cepti) primus omnium in ciuitate Germaniæ (quam Maguntiam vocant) hanc imprimendam literarum artem exegitauit, primumq; ibi ea exerceri cepit. Non minori industria repertò ab eodem, vt fertur, autore, nouo atramenti genere, quo nunc impressores tantum vtuntur. Vnde Beroaldus in laudem Germaniæ inter plures versus hos lusit:

*O Germania muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetustas,
Libros scribere quæ doces premedo.*

Decimo sexto deinde anno, qui fuit salutis humanæ 1458. Quidam nomine Conradus, homo itidem Germanus Romam primò attulit, quam deinde Nicolaus Ienson Gallicus, primus mirum in modum illustrauit, quæ passim hoc tempore per totum serè terrarum orbem floret. Cum ergo ex prædictis constet eos esse vtilis Reipublice, propter vtilitatem illius Artis sunt laudandi artifices, qui etiam inter sculptores poni possunt, de quib. dictum est in præcedenti confid.

Quadragesima consider. An Alchimiæ sint connumerandi inter metallarios, sic quod inter artifices laudari possint, & si aliquā laudem ex artificio eorum consequi valeant: & sic incidenter quæro an Alchimia sit prohibita, & si eam excentes peccent.

Et videret, quod sic, quia vna species transmutatur in aliam. Cum plumbum efficiatur argentum, vel es aurum, sed citra Deum nemò potest vnam speciem in aliam transmutare. ca. Episcopi. §. quisquis ergo. 26. q. 5. & etiam: quoniam, vt vide-

ture communiter nullus est, qui habeat veram huiusmodi artem, vt docet experientia, & de ipso dicitur. 2. ad Timotheum 3. & in e. nemirum. §. aruspiciæ. 26. q. 5. semper addiscentes, nunquam ad veritatis scientiam peruenientes. Et si aliqui aliquando quid fecerint, non tamen reperitur, quod sit verum aurum, vel verum argentum, sed sophisticatum, nec habet veritatem cum auro, et argento, sed solum apparentiam. Et si contingat aliquando fieri apparenter verum (quod tamen raro) sit cum tam magnis expensis, quod est damnosum, & sic tale exercitiū est contra vtilitatem publicā, vt dicit Angelus de Clauasio in sua Summa, in verbo, Alchimia.

Ioannes tamen Andr. in additione ad Speculum, in titu. de crimine falsi, commendat Alchimiistas, qui ex magisterio suæ artis, siue magica, vt inquit, siue alia arte reprobata, de vili metallo faciunt pretiosum. Nec hoc faciendo dicuntur mutare vnam speciem in aliam diuersam, sed vnam metalli speciem faciunt meliorem, vt de stanno, vel are faciunt argentum, vel aurum. Procedunt enim omnia metalla ex sulphure, & argento suo: Habet enim argentum venarum suarum principia, vt dicit glo. 1. in c. ferrum. l. distinct. sed vbi est melior influentia astrorum, ibi produciunt metallum pretiosius. Vnde per influentiam astrorum cum herbis, & lapidibus, quibus in sunt multæ virtutes, potest naturaliter vna species metalli conuerti in aliam speciem magis pretiosam, vt tenet Pan. in cap. 2. de sortilegijs. Cum ergo ars imitetur naturam in hoc in quantum potest, videntur bene agere Alchimiistæ, si per virtutem herbarum, lapidum, vel aliorum elementorum, vnum vile metallum in pretiosius reducant, cum ambo fuerint eiusdem speciei. & principij, scilicet, ex ipsis sulphure, & argento viuo. Infunt enim rebus corporeis per omnia elementa quædam seminarie rationes occultæ, quibus, cum data fuerit opportunitas temporalis atq; casualis, protumunt in species debitas suis modis, & finibus, vt dicit rex. in d. e. nec mirum. §. aruspiciæ, eire a fin. Ex quibus etiam Oldr. in conf. suo 69. approbat, & laudat Alchimiistas, quos etiam laudarem, si semel intellexissem aliquos ad veritatem artis peruenisse, sed potius consulerem eum Io. de Plat. in l. vnica. c. de argenti precio quod thesaurus infertur. lib. 10. ab huiusmodi artificio abstinendum, Eo, quia non est scientia pietatis, & in eo sunt multæ deceptiones: & de isto videatur etiam And. de ser. in c. quæ sunt regalia. in vltibus feudo, & Surgerus in suo cõpendio militaris disciplinæ, vbi eos reprobat. Et licet Arnald. de Villanova se iactauerit scisse Virgas aureas ex huiusmodi artificio, quas omni probationi, & experimento submittebat: credo tamen, hanc artem esse apud humanum genus deperditam, eum arte fundendi lapides, & ter refundendi aurum. Ioannes 22. in extrauaganti,

regant, quæ incipit: spondent, etiam hanc artem
probavit.

Quadragesima prima consider. si de artificijs
lanificiorum, qui sunt necessarij in vita hu-
mana. Vnde dicitur proverb. 31. Quæsiuit lanam,
et operata est consilio manuum suarum.
Et sequitur, Stragulatam vestem fecit sibi. Et ista
lanificum, continet operationes nendi, con-
nendi, retorquendi, & quæ fiunt manu, acu, fuso,
pedita, subula, calamistro, girgillo, alabro. In su-
pero continet vsum floccorum, filtorum, sagorum,
lignarum, funium, matularum, & sportarum ex
ferum inibus vel viminibus. Et sunt in quadrupli-
ca differentia, quidam ex lana, quidam ex serico,
quidam ex pellibus, quidam verò ex lino seu ca-
nopo, vel ex pilo, & suberis. Et inter istos qui di-
gniores vtuntur materia, videtur præferendi alijs.
vt sunt illi, qui vtuntur serico, cum sit dignius li-
no, canopo, vel pellibus, vt in sequen. part. in 96.
confid. dictum est. Ideo Artifices serici seu serica-
m digniores videntur. Sed videtur inter istos (imo
inter omnes artifices lanificiorum) Pelliones seu
Pelliparios (qui faciunt vestes expellibus) esse præ-
ferendos cæteris, tum, quia fuit primum artificium
sericum, etiam à Deo ipso optimo maximo, cum
scribitur Genes. 3. Deus fecit Adæ, & Eux (eos ex-
tra paradysum terrestrem eiciendo) vestes seu tu-
nicas pelliceas, vt ante hac part. in 38. consider. di-
ctum est, & recenset Bernar. de Buss. in 2. part. sui
serm. 19. in 2. par. in litera S. serm. 32. in li-
tera X.

Contra tamen nituntur, & instant Architecto-
nes dicentes, Deum prius exercuisse architecturam
creando Cælum & terram in prin. Gen. 1. Et agri-
colæ dicunt Deum exercuisse agriculturam in hor-
to deliciarum, scilicet, in Paradiso terrestri, ibi crean-
do, & plantando arborum, & fructus pro homine, à
quo Adam, & Eua emisit propter eorum pecca-
tum, & eos eiciendo fecit eis vestes pelliceas. Ex
quo & architecturam, & agriculturam, primò fe-
derat, & exercuit. Fuçrat etiã scriptarius, quia
scribat, & formauerat hominem ad imaginem, &
similitudinem suam, antequam fecisset eis vestes
pelliceas, vt scribitur Gen. 1. & 2.

Inter hos artifices lanificiorum, sunt etiam tin-
tores lanarum, & pannorum, de quibus habetur
per Bartholo. Angliei, in suo libro de proprietati-
bus rerum lib. 29. in tract. de coloribus. in fin. Sed,
tales potius debeant cum artificibus picturæ
quam lanificijs poni, dicam infra: Ex quo videtur,
quod lanificijs esse præponendos, propter pictu-
ræ excellentiam, & colorum, qui post metalla au-
reæ, & argenti digniores res esse censentur quæ po-
tuntur in armis, vt ante in 1. part. in 80. conclud. &
per alios sequen. tib. 38. consider. dictum est. & in
seq. par. in 93. confid.

Sed quicquid sit, si tintores lanarum inter la-
nificios computentur, credo illos non esse præfe-

rendos illis qui pannum faciunt, cum lana, & pan-
nus non accedat tincturæ, sed tinctura lanæ aut
panno: & sic cum materia prima sit dignior, & ma-
ior quam illud, quod illi adiungitur per tincturam.
Ideo maior erit ille, qui pannum facit, quam,
qui intingit seu inficit, vt est tex. in l. sed si ex meis, & l.
quicquid in ff. de acq. rer. dom. & §. cum ex aliena.
in gl. ab aliquo. ff. de rerum diuis. & text. magis
ad literam in §. si tamen alienam purpuram vesti-
mento suo quis intingit: licet pretiosior sit purpu-
ra accessionis vice, cedit vestimento. in tit. eod. de
rer. diuis. Ideo tanquam accessorium, non est ma-
ius principali, ex quo tintores accessorij ad lanifi-
cos, & pannificos non sunt maiores illis, In id tan-
quam accessorij, sunt illis præferendi lanifici, &
pannifici.

Contrarium tamen tenet Iac. Rebuffi. in l. qui
aliquem. C. de murilegulis. lib. 11. Vbi dicit, quod
tinturarij Montis pessulani, præferuntur in tedi-
bus textoribus, & canabasserijs: cum habeant di-
gnius officium, per §. si quis in aliena. in fin. de re-
rum diuisio. In artificijs, verò, in quibus ferrumi-
natio est maior materia, tunc materia artificij, &
ferruminationi accedit: & hoc casu nimis pre-
tiosum cedit pretiosiori, sicut videmus in metallarijs.
Nam, quod factum est ex ferro, non denomi-
natur ab illo qui primo ferrum fecit, sed ab illo,
qui ferruminauit. Sic etiam in aurifabris, res auri-
fica facta per aurifabrum, non est illi, qui fecit au-
rum, sed illi, qui cõposuit, & ab eo denominatur,
& illius est licet aurum sit alterius, quando forma
est mutata: quod non possit reduci ad priorem sta-
tum in quo erat. d. §. cum ex aliena, & ibi docto. Et
hoc etiã, quia maior, & potentior est forma quam
materia, quia forma dat esse rei, & conseruat eam
in esse. l. lulianus. §. quæ sit. ff. ad exhibendum. Et
esse, & forma conuertuntur. gl. in c. in ciuitate. ex-
tra de vsuris, & d. meus las. in l. 4. §. cath. ff. de verb.
obl. Ideo concluditur, quod omnes Artifices, dan-
tes formam materiæ, & illam specificantes, tan-
quam digniores, præferuntur illis, qui faciunt ma-
teriam, notatur in iuribus ante allegatis.

Intellige tamen prædicta, etiam quando tales
artifices faciunt, & specificant materias in opus ne-
cessarium, & honestum: Quoniam tales, & propter
necessitatem vitæ humanæ (quæ præferenda est,) &
& honestatem, quæ etiam summe commendanda
est, vt in seq. par. in 36. confid. in prin. præferen-
di sunt illis, qui faciunt opus voluptarium, seu
voluptati tantum hominis deseruientes. Vnde,
facientes pannos necessarios ad vitam hominis ad
vestiendum homines, qui necessario vestiri debent
ad arcendum frigus, nuditatem tegendam, laci-
uam pronocautem, & decentem ornatum per-
sonæ, vt dicit Ant. Floren. in 3. par. suæ sum. tur. 8. c.
4. §. 2. sunt præponendi illis, qui faciunt sericum,
qui teriunt seu setaroli dicuntur. Et autore eodem.
in d. loco, §. 5. & Bernar. de Buss. in d. 2. par. serm. 32.

V N D E C I M A P A R S

in litera X. licet hæc ars sit honorabilis in humana ciuilitate: tamen de se est illicita, cum deseruiat vanitati in multis, cum sericis vtantur hodie, & velutis, & carmesinis stipendiarij, & mulieres, non solum vxores Principum, Baronum, & militum, sed etiam mercatorum, artificum, quod est satis in decens, & magis secundum abusionem quam consuetudinem locorum. Et in signum detestationis talis vanitatis, legitur Luc. 16. quod diues epulo qui in ducbatur purpura, & bysso, sepultus est in inferno. Et quod dicitur in c. quisquis. 41. dist. 9. in ijs debet quis se conformare moribus patriæ. Intelligitur tamẽ semper salua honestate, & decencia. Ex quo, ex dictis Florentini videretur, quod lanifici essent preferendi serificis seu fericijs.

Sed videtur contrarium esse astruendum, cum in sequen. par. in 96. consid. dixi, Quod vestes præciosæ, quæ fiunt ex serico, & auro, sunt vestes solis Principib. decentes. & ex quibus Principes ex honestate vestiti debent, & solis Principibus conueniunt, vt ibi dictum est, & habetur in rubro, & nigro de vestibus oloberis. lib. 11. C. Ideo huiusmodi artifices in maiori dignitate constituti sunt, cum videatur esse artifices Principis, dixi hic in 35. consider. Ex quo etiam coquus Principis, cum dicatur dignitatem habere, vt dicit Romanus singulari suo 649. præferri debet cuiunque plebeio, & artificio. Ideo, multo magis serifici qui sunt artifices Principis, quibus Princeps permittit sericum facere in solis gynciarijs, hoc est, locis secretis, vt ait tex. in lege prim. C. de vestibus oloberis. Et etiam dicit Bernard. de Buis. in d. sermon. 32. quod ad serificos non spectat discernere si velutum, vel brocatum emat ad decenciam sui status, vel ad vanitatem, & excessum: dummodo iusto precio vendant, & bona intentione, scilicet, pro illis pro quibus decenter est portandum, & sine fraude. Etiam: quoniam, vt communiter videmus, potius ralia fiunt in honorem Dei pro ornamentis maiorum Ecclesiarum, quæ frequẽtijs ex ijs quam ex lana, lino, aut canopo fiunt. Ideo verfantur circa hanc artem, cæteris præferendi sunt.

Ex prædictis, Idem inferendum est ad artifices tapetorum, quæ videntur tamẽ fieri ad ornatum, & voluptatem in Palatijs, & domibus: quod dicitur esse verum quo ad inferiores: sed quo ad Principis ornatum, & honestatem videtur necessarij, Cum ea quæ sunt, & reddunt ad honorem Principis sunt ita necessaria, sicut si ad commodum: imò quod plus est comprehenduntur in suppellectili, vt habetur in l. de tapetis. ff. de suppellectili legara. Ideo de his dicendum est, prout de serificis, cum videatur esse artifices eorum quæ spectant ad Principes, & magnates. Ideo cum digniora tractent & nobiliora seu preciosiora, cæteris eorum arte paritate data artificij præponendi sunt ex antedictis.

Inter hos etiam lanificos sunt textores, & lanarum, & linorum, & canapis. Et, vt maiorem expe-

rientiam, & attem callent, sunt inter eos honorandi. Hi tamen, cum videantur dare formam, & pannos, & telis, videntur præferri illis, qui præparant, & lanas, & linum, nec tales apud nos habentur in magna æstimatione. Imò etiã in pluribus, quod do sit mentio de his in iure, reputantur & qualificantur pro seruis, vt scribitur in l. Tria: textores. ff. de leg. 1. Ideo pro abiectis habentur. Videntur tamen tales alijs sub hoc artificio lanificiorum comprehensis præferendi, scilicet, chordarijs seu scenofactorijs: Nam scenofactorij dicuntur, qui funes seu chordas faciunt. In quib. comprehenduntur qui faciunt funes ad venandum, & piscandũ. Et huius artis, scenofactoriæ fuit Paulus apostolus vt refert Ant. Flor. in suis historijs. par. 1. tit. 6. ca. 5. Et miror quomodo Paulus fuit huius artis artifex, cum esset ciuis Romanus, vt scribitur Acto. 22. in fin. Crederem forte cum fecisset solum funes ad piscandum, aut ad capiendum aues, non autem grossiora retia, quæ fiunt ad venandum.

Inter hos etiam sunt futores, cum futorisars in vestimentis faciendis consistat, tam ex lana, quam panno serico aut lino. Et isti etiam dicuntur sarcinatos, vel cerdones, vt facit tex. in l. si quæcunque. §. ff. ad legem Aquil. & litem quæitur. §. si quis seruum. ff. locati. Et sunt in multiplici differentia: sed omnes sub vno nomine futoris (vulgo *costuriers*) dicuntur. Et tales cū textoribus, & pluribus alijs ante nominatis quasi habentur profectibus vrbiũ, vt dicit Budæus. Adam tamen & Eua prius officium futoris exercuerunt, vt hic ante in 34. consider. huius partis dixi, in vers. bracharij. De pluribus qui sub huiusmodi artificio lanificij comprehenduntur posuit per Textorem in suis denominationibus à varijs artium professionibus positus in sua officina.

Accedat huc, quod lanificiorũ artifices debent celebrare festum S. Seucti, cum fuerit Artifex lanificij, & in tali artificio existens fuit assumptus in Archiepiscopum, vt est text. in ca. stauimus. §. his omnibus autoritatibus. 61. dist.

Quadragesima secunda consider. sit de artificibus vacantibus circa ligna, quæ sunt sub arte architectoria, de qua ante ista parte. in 3. consideratio. Et hæc consistit in cementaria, & carpentaria, & est ars necessaria vitæ humanæ pro domibus, & habitationibus fiendis, quæ nos defendunt à pluuijs, & ventis, frigoribus, & eumantibus: vt quiescere valeat vnusquisque, & secreta operari, quæ expedit, vt est testis Anton. Florent. in tertia parte, suæ sum. titu. 8. capit. 4. §. 8. Et Betnar. de Buis. in secunda parte, sui rosarij. sermo. 32. in 2. part. in litera T. vbi etiã dicunt, quod Cy. fuit primus, qui hanc artem inuenit, ex qua condidit ciuitatem, & domos. Genes. 4. Et ante diluuium Noe fecit arcã de lignis leuigatis, & mansueculas in ea, bitumine liniens eas intrinsecus, & extrinsecus, vt scribitur Genes. 6. Et egressus Arcam Noe,

Noe ædificauit altare domino. Gen. 8. Et post di-
um Nemroth, primus tyrannus ædificauit ci-
uitatem, vt scribitur Gen. 10.

Et sicut metalla, & lanificia sunt nobiliora li-
gamentis, vt ex deductis in 3. consid. huius partis: & in
sequ. part. in 95. consid. comprobari potest: Ita et-
iam Artifices metallorum, & lanarum artificibus
honorum præferendi sunt. Licet F. Patritius libro
primo de institutione Reipublicæ, tit. 9. videtur
preferre architecturam fabricæ, quam dicit non
modo in pace ad vrbium ornamentum atq; vtili-
tatem necessariam esse, verum in bello ad repu-
gandum oppugnandumque, prout eleganti sty-
lo describit.

Sed crederem, Quod sicut forma dat esse rei,
& illa, quæ dat laudẽ artificio, cum opus laudet
Magistrum, inter eos, qui in illa arte dant dignio-
rem formam, & excellentiorem, sunt digniores,
& præferendi: Vt sunt qui vulgo vocantur menu-
farios, cum digniorem, & elegantiorẽ dent formã
opus, essent præferendi carpentarijs, qui grossiorẽ
formam: Pro carpentarijs tamen faceret ratio an-
te adducta, quod ea per eos facta ad vitæ humanæ
necessitatem sunt, puta domus, & alia ædificia. q̄
veto sunt per menularios, videntur fieri ad volu-
ptatem saltem ad honestatem, quæ non est præfe-
renda necessitati. Cum necessitas vitæ humanæ
omnia vincat. Et omnes tales etiam dicuntur fa-
bri lignorum. Vnde vt dicit Io. Chrysol. in serm.
de Epiphania, S. Ioseph sponsus gloriosa Virginis,
carpentarius lignorum fuit. Et faber pro omni fer-
ro percussore ponitur, lib. 2. §. i. ff. ad l. Rhod. de ian-
tibus. Et alijs pro lignario accipitur, l. ferri. §. fi. ff. de
verbo. & rer. signifi. Et etiam dicitur faber lignami-
narius, l. 2. §. vl. ff. de eo, quod certo lo. gl. in §. certæ.
de rer. diuisione. vt supra hac par. in 33. con-
sider. fabricarij. dictum est.

Textor verò in sua officina multos scribit Ar-
chitectos, quos dicit fuisse nobiles, vt fuit Damo-
cetes, qui Alexandriam metatus est.

Spintharus Corinthius Delphicum templum
construxit.

Ctesiphon templum Dianæ Ephesæ, Vbi si-
nistrum ipsius Deæ vitigineum fuerat. Vnde
Plinius: Operi (inquit) præfuit Ctesiphon archi-
tectus.

Melaegenes sanum Mineræ Priensis.

Theodorus Phocensis fecit Tholus Delphicum.

Philo Atheniensis armarium Pyrei.

Hermogenes ædem Doricam Iunonis Magnesæ.

Apollodorus Mausoleum Cretensium.

Apollodorus nobile pavimentum Pergami.

Apollodorus nomen est Architecti, qui obeliscum fe-
cit.

Amilius, Rhodus, & Theodorus, architecti se-
runt Labyrinthum Lemnium.

Valerius Hostiensis architectus fuit, qui thea-
trum Romæ rexit.

Mnesicles architectus Athenis arcẽ ædificauit.
Nicon pater fuit Galeni geometriæ, & archite-
cturæ peritissimus.

Apollodorus, Traiani forum, metodeum &
gymnasium Romæ sabrescit. hunc interfecit A-
drianus.

Et aliquos ex prædictis posuit F. Patritius in li-
bro i. de institutione Reipublicæ. tit. 9. ante alle-
gato.

Quadragesima tertia consider. Horum Artifi-
cum, qui circa lapides, vel cementa operan-
tur, multiplex reperitur differentia: quia aliquan-
do dicuntur ceuentarij, aliquando verò latomi.
Et etiam status huius artificij exaltatus est, & exi-
sti mandus secundum vtilitatem quam affert in Re-
publica, & secundum excellentiam artificiorum
ex huiusmodi artificio prouenientium. Nam, vt
dicit F. Patritius lib. 7. de instit. Reipublicæ. tit. 6.
Lapidarum commoditatem vel maximam habet:
ex quibus quadrata saxa, & cementorum copia copan-
tantur. Et præcipue si molles lapides sunt aut me-
diocres. Nam duriores illi specie potiùs præferunt
quã vtilitatẽ: labore. n. plurimo in diget, & dilige-
nti impensã, vt in seq. par. in 91. consid. dictum est.

Inter hos tamen primos autumo esse Vitari-
os, qui vitra conficiunt ex lapidibus, & isti fundit
lapides in fornace vi, & calore ignis, & est vnũ mi-
rabile. Ideo cæteris præponendi sunt, cum apud
nos ex communi opinione patriæ pro nobilibus
habentur. Et talis communis opinio est potens ad
causandum nobilitatem, vt ante dixi in 8. part. in
6. consid. Etiam sunt immunes à muneribus. per-
sonabilibus. vt hic ante in 38. consid.

Sed cum sit hic quæstio de excellentia, quæ pro-
cedit ex forma, quæ maior est quã illa quæ pro-
cedit ex materia. Ideo infro artifices in marmoreos,
& circa marmor arte exerceentes, esse cæteris ex-
cellentiores, propter excellentias, & nobilitates edi-
ficiorum, operũ, & artificiorum quæ faciunt, & si-
unt ex marmore potius quam ex alijs lapidibus, &
ex ijs Plin. libr. 36. naturalis historiæ. c. 5. ponit 126.
artifices in marmore, & ibi ait hanc artem tanto
vetustiorẽ esse quã picturam, aut statuariam. Et-
iam Textor in sua officina, in c. sculptores, calato-
res, statuarij, & marmorarij, plus artifices marmo-
rarios quã alios laudat, Et etiam F. Patritius. li.
i. de instit. Reipublicæ. tit. 9. inter architectores
multum extollit marmorarios, pro quibus ad il-
los recurrere, & inter hos artifices sculptores maxi-
mè laudantur.

Dipenus verò, & Scyllis Cretenses, Sicyonem
se contulere, vbi fuit quondam præcipua omni-
um metallorum officina. Ibiq; sculptendo mar-
more primi omnium claruerunt. testis est Plin. in
d. loco. cap. 4. Qui verò inter hos excellentior sit
judicandus, Plin. eod. lib. cap. 5. dicit Phidiam cla-
rissimũ artificem nunquã satis laudatũ. Is fuit A-
theniensis sculpro, & minoribus simulachris scul-
pendis

V N D E C I M A P A R S

pendis claruit. Idem fecit statuam Mineræ ex auro, & ebore amplitudine 26. cubitorum. In cuius scuto celauit prælium Amazonum, & Gigantomachiam, in soleis Lapitharum pugnam, & Centaurorum. Fabius Phidias (inquit) Dijs quàm hominibus efficiendis melior, in ebore verò longè citra æmulum, vel si nihil nisi Mineruam Athenis, aut Olympium in Aclide Iouem fecisset. Martialis. lib. 3.

*Artis Phidiaca toreuma clarum,
Pisces aspicias, adde aquam, natabunt.*
Idem lib. 6.

*Quis te Phidiaco formatam Iulia celo,
Vel quis Palladia non putet artis opus?*
Statius lib. 2. Syl.

Phidiacæ referre manus.

Lysippus Sicyoni? adeo claruit sculptura, vt ab eo solo fingi voluerit Alexandet, quem admodum pingià solo Apelle. Horatius:

*Edicto cavit, ne quis se præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra.*
Stroza patet.

Cædii Lysippus Phidiacusq; labor.

Hunc Plinius ait fecisse ad 70. opera, quæ singula arti claritatem dare potuissent. Propertius.

Gloria Lysippo est animosè fingere signa.

Sabellicus verò in 10. libro suorum exemplorum dicit tres opifices fuisse summos. Et etiam dicit Alexandrum suo edicto tribuisse tribus diuersarum artium principibus viris præclarum laudis testimonium, suum cuique in suo genere, Et inter ceteros, quod nullus alius præter Pyrgotelem imaginem suam sculperet, & de his sculporibus, & statuarijs, & laude illorum etiam scripsit F. Patritius lib. 1. de insit Reipub. tit. 10. Etiam plures statuarij laudantur à Textore in loco præallegato post Plinium, ex notabilitate operum quæ fecerunt, tam ex marmore, & lapidibus, quàm alia materia.

Quadragesima quarta consid. tractat de Artificibus, qui circa colores versantur, qui sunt in duplici differentia. Quidam sunt tinctorum, de quibus ante hæc par. in 41. consider. versu. inter hos dictum est. Alij verò sunt pictores, & de his hic scribitur: de excellentia verò colorum dicitur in seq. par. in 94. consid. & supra in 1. par. in 64. conclusi. 33. considerationis. Vbi de armis narratur, quæ laudantur, distinguuntur, aut deprimuntur ex coloribus. Nunc solum est quæstio de excellentia pictorum. Nam ars pictorum versatur in omnibus tam lanisquam linis, serico, argento, auro, & metallis, lignis, & lapidibus. In quibus solet causa voluptatis, honestatis, aut etiam lasciuix, adiungi pictura, quæ olim fuit in multo, & maximo honore, miraque aestimatione, Et vt ait F. Patritius de institutione Reipublicæ lib. 1. tit. 10. Pictura eruditionem maximam præsert, & commercium cum Poëtica, & oratoribus habet. Hinc dicit Lauren-

tius Valla in præfatione sitarum elegantiarum, quod artes liberales proximæ sunt, ars pingendi, sculpendi, fingendi, architectandi. Sextus Empiricus ex Symonidis Poëtæ sententia, picturam dicit esse tantentem poësin. Poësin autem loquentem picturam. Et certe magni ingenij est, & diuinam propere cognitionem attingit, varias animalium rerumque species sic mente concipere, vt penicello, & varijs coloribus adeo exprimantur, quasi in eis nihil præter spiritum desit. Et post cum optimam picturam eernimus, id dicere cessamus, quod Valerius Martialis de catella picta cecinit. Ipsam eernique pone cum catella. Aut vttranque putabis esse veram, aut vttranque putabis esse pictam. Legimus etiam bouem ad aspectum pictæ bonis magis, & pictis vis nonnullos fuisse deceptos, auetque ad pictam speciem sui generis excitatas, vt refert Plin. lib. 35. ca. 10. Et vt differit Budæus in leg. Athletas. ff. de his, qui notantur infamia. Huiusmodi artifices non modo iconicas imagines eernunt, id est, omnibus lineamentis ad eernendam præfatis: sed etiam ethicas, id est, sensibus exprimit propè modum spirantes. Non modo eernunt, sed etiam habet pictura, & delectationem inuicem præbet, vt etiam præteritam rerum memoriam seruauit, & historiam rerum gestarum ante oculos nostros perpetuò præfert. Quin etiam legendo picturas, in quibus præclara facinora exprimuntur, excitamur ad studium laudis, & ad magna negotia obunda, veluti, si alicuius historiarum monumenta voluerimus. Quanta autem autoritas huiusmodi artibus olim fuerit, etiam ex eo cõiicere possumus, quod Plin. lib. 35. cap. inquit de Pamphilo pictore loquens, Docuit neminem minoris talento annis decem. quam mercedem, & Apelles, & Melanthiusei dedere, & huius autoritate effectum est Syicione primum, deinde, & in tota Græcia, vt pueri ingenui ante omnia graphicem, hoc est, picturam in buxo docerentur. Recipereturque ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honore ei fuit, vt ingenij causa exercecerent, mox vt honesti perpetuo interdico, ne seruitium docerentur.

Locum igitur habent (teste F. Patritio de institutione Reipublicæ) Pictores, & honestum quidem, vt studio gloria incendantur: & ad patrem laudem adolescentulos inuicent. Non enim puduit Fabium Patritiam illum Romanum optimo genere oriundum, qui maiorem suorum nobilitatem ab Hercule vsque recepit, pictura exerceri, & ab eo cognomentum accepere. Nec diu post pœnituit Mareum Antonium doctissimum ac sanctissimum Imperatorem operam picturæ dare sub Diogene præceptore, quâquam illustrioribus disciplinis indulgebatur, & Magistris quibusq; eruditissimis utebatur.

Legimus etiam Platonem picturæ studiosissimum fuisse, & Cicero in ea eruditus oculos habere

vere asserit. Quocirca non erit verendum, ne ma-
 gis adolescentulorum colorib. inquinetur, cum
 maxima doctrina accedat pictura. hinc fundamē-
 tum præbet ars illa, quã signandi nuncupare pos-
 sumus. vnde & signa dicuntur, & per diminutio-
 nem sigilla. Hanc artem Aristot. summo opere lau-
 dat, vultq; vt pueri illam ediscant, quãdo alijs ple-
 narijs artib. necessaria sit. Non modo sculptrurã, &
 picturã, quã sine ea nullo modo esse possunt, ve-
 rum etiam compluribus, & præcipuã architecturã: de
 qua superius hac par. in 3. & 42. considerationibus
 diximus.

Qui enim fuerint primi pictores, & quorũ ope-
 ra veteres gratiam aliquam meruerunt: scri-
 bit Plinius eod. libr. 35. c. 8. p. 10. & 11. & primũ Po-
 sitorius, & Aglaophon fuerunt, qui simplici dun-
 tant colore vsi sunt, & suos studiosos cõplutes ha-
 buerunt propter simplicitatem illam, quã funda-
 menta artis solai imitatione natura iecit. Fuerunt
 tamen alij ante eos, & Canachus in primis, cuius
 opera rigidiora extitisse, quã vt imitarentur verita-
 tem. Cicero ait dura etiam Calamidis fuisse, sed ta-
 men meliora quã Canachi. Mironis propius ad
 veritatem accedebant. In Protogene, Actione,
 Nicomacho, & Apelle iam perfecta omnia videri
 debent ad stipulator est. Nihil enim simul & inuen-
 tum & perfectum esse docet.

At vero Zeufis, & circa eius tempora Parrhasi-
 us (qui vixit tempore Socratis) plurimum huic ar-
 ti addiderunt. Nam Zeufis luminum vmbrarum
 rationes inuenisse dicitur, & picturã arte tan-
 tes opes sibi comparauit, vt in earum sustentatio-
 ne Olympice nomen suum aureis intextum literis
 ostendat: postea opera sua donate instituit, quod
 vni precium putaret esse illis dignum, a uor
 Plinius in loco ante alle. c. 9. Parrhasius autem
 eas examinafse subtilius traditur, & geometri-
 cam quandam rationem picturã addidisse, & de
 Plin. in d. loco c. 10. ait: Parrhasius Ephesi natus
 Symmetriam picturã dedit, primus argu-
 mentum, elegancia capilli, venustate oris, con-
 sideratione artificum in lineis extremis palmam ad-
 dedit. Inter alia eius opera quã plurima pinxit
 Agamemnonem, quam picturam amauit Tyberius
 Imperator, atque LX. sexertijs æstimatam cubicu-
 lo suo inclusit.

Quam quoque laudem meruit Aristides The-
 banus, quem æqualem dicit Apelli Plin. d. cap. 10.
 c. 11. primus animus animum pinxit, & fen-
 tes omnes expressit. Vnam eius tabulam Attalus
 Rex centum talentis emisse traditur. Cæsar quo-
 que distator eiusdem pictoris tabulas duas 80. ta-
 lentis emiit.

Philippus Macedo, & eius filius Alexander quã
 loquidem pictura delectati sunt, artem hãc sum-
 mo opere catulerunt, quorum temporibus præci-
 pue floruit, & diuersis virutibus laudabatur.
 Verum & omnes prius genitos (vt vtar verbis

Plinij) futurosq; postea superauit Apelles. Eò
 vsque in pictura prouectus: vt plura folus propè
 quam cæteri omnes conuulerit, voluminibus edi-
 tis, quæ doctrinam eam continent. Nam deco-
 rum optimè seruauit, & suã cuique personã mo-
 dum dedit & venustatem, hoc est, suam venerem,
 (quam Græci charita vocant) ne aut nimium of-
 fenderet, aut parum defraudaret, qui in re alios
 pictores peccare dicebant, qui non sentirent quid
 esset satis. Eius prudentia maximè apparuit cum
 Antigoni imaginem pinxit, quam latere tantum
 altero ostendit, vt amissi oculi deformitas lateret.
 Fuit enim & comitas illi, propter quam & gratior
 Alexandro Magno erat, frequenter in eius officii-
 nam ventitanti (vnde etiam edicto vetuit, ne ab
 alio pingeretur) sed & in officina imperitè multa
 differenti filitium comiter suadebat, rideri cum
 dicens à pueris, qui colores tererent: tantum au-
 toritatis & iutis erat, & in Regem alioqui iracun-
 dum. Pinxit & ipsum Alexandrum Magnum sul-
 minigerum in templo Dianæ Ephesiã talen-
 tis 20. Venerem Cois inceptam moriens reli-
 gio operi ad præscripta lineamenta succedere vel
 let.

Idem perfecta opera proponebat in pergula seu
 porticu transeuntibus, atque post ipsam tabulam
 latens, vitia quæ notarentur auscultabat, vulgum
 diligentiorum iudicem quam se præferens. seruit-
 que à futuro reprehensum, quoniam crepidis vnam, in-
 ter pauciores fecisset ansas: eodem postero die sup-
 be emendationem pristina admonitionis cauilla-
 nte circa crus, indignatum prospexisse denun-
 ciantem, ne supra crepidam sutor iudicaret, quod
 & ipsum in proverbium venit. Apelli autem fuit
 perpetua consuetudo nullum diem quibuscumq;
 negotijs occupatum præterire, quin lineam ali-
 quam duceret, ducendo exerceret artem. Et de A-
 pelle & Parrhasio fit mentio in §. si quis in aliena.
 instit. de rer. diuisione. vbi dicitur. Ridiculum est
 picturam Apellis vel Parrhasij in accessionem vi-
 lissimæ tabulæ cedere.

Nec miuor prudentia Timanthis Cichicij in
 ea tabula qua colorem vicit. Nam cum in immo-
 landa Iphigenia tristem Calchata fecisset, tristio-
 rem Vlyssẽm, & mestum admodum Menelaum:
 conceptis animo affectib. obuoluendũ caput A-
 gamemnonis eius patris esse dixit, vt videlicet co-
 gitandum relinqueret summum illum luctum,
 quem penicillo non posset imitari.

Protogenem verò cura commendabat, de quo
 in 1. consid. huius partis dictum est. Ratio autem
 Pamphilum, sicut facilitas Meluntium. Antiphi-
 lus per id fermè temporis concipiendis visionib;
 laudem meruit: vt diligentia & decore Polycle-
 tus cui plerunque palmam, vnum tantum defuisse
 se volunt, quod pondere quodam careret in pingedis
 numinibus. Et vt humanæ formæ aliquid supra
 verita-

veritatem adderet. Ita aliquid de autoritate Deorum demeret. At qui lenes duntaxat genas pingere nitentur, grauiorem autem atatem consilio fingebat. Hæc F. Patritius de laude pictorum, qui in multis laudati fuerunt: Et de laudibus plurimum aliorum scripsit Textor in sua officina in c. pictores diuersi. Sed ne laudem ab aliena opera consequatur, fatetur se omnia delibasse à Plin. prout & re vera fecit, & Patritius & Budæus, & qui post Plinium de hac rescripserunt: ideo ad eum recurre in d. c. 35. Quæ tamen opeta præcipuam laudem meruerunt, scribit Textor in d. loco. c. sculptores, exaltatores, statuarij, & marmorarij. in fine.

Aduerte, quod pictores sunt ita de ante priuilegiati, quod exempti sunt ab hospitij militum. text. in lege archiatros. C. de metatis. lib. 12.

Et ex his antedictis, & multis alijs per Plinium, Patritium, & Text. in suis locis supra allegatis enarratis, pictores plurimum laudari possunt & debent. Sed ob stare videtur, quod illa ars sit quodammodo plus voluptaria, quàm necessaria & utilis, ex quo non ita sit laudanda. vt comprobat Anto. Floren. in 3. par. sua iurina. tit. 8. c. 4. §. 11. Tamen quia est honesta, & grata Principibus, & magnatibus, vt ante scriptum est, Etiam quia tendit ad ornatum Ecclesiæ, ita quod à quocunque non obstat prohibitione fieri potest. dicit Bart. in l. 1. ff. ne quid in loco sacro fiat. Vbi habetur, quod pictura quæ fit ad ornatum potest fieri non obstante prohibitione. Ideo videtur, quod tales alijs artificibus sint præferendi, intelligitamen prout supra dictum est.

Quadragesima quinta consid. sit de mercatoribus, qui sunt honorandi, cum nobis necessarij esse videantur. Cum quæ nobis super sunt deuehant, & permutando ac vendendo ea aduehant, quæ necessaria sunt. Et vt ait Cicero 1. de officijs. Mercatura si tenuis est, sordida putanda est, si magna & copiosa multa vndique apportans, multique sine vanitate impariens, non est admodum vituperanda, ac etiam si fatiata quæstu vel contenta potius. vt sæpe ex alio in portu, ex ipso portu agros, possessionesque contulerit, videtur iure optimo posse laudate: vt per plura tenet & comprobat Barth. Capo. in tract. de Imperatore militum eligendo, in verbo, nobilitatis. in 18. opinione: vbi dicit, quod apud Veneros mercatores etiã sunt nobiles, quod intellige tamen sapienter. Fortuna enim illa semper aptanda studentibus. minus optanda est, vt gloriant mercatori, quod in omnes oras matritimas nauigia dimississet, dixisse fertur Lacon. Finis perscribendus est lucro propter varios fortunæ euentus. Ne paruo temporis momento id mercator amittat, quod in omni vita sua perlocutus est: cogaturque decoquere, quod quid sine ignominia ac probro nequaquam accedere potest, etiam si id sine culpa aliqua fieret: Hæc Cicero in 2. Philippica Antonio obijcit his verbis: Te-

nésne memoria prætextatum te decoxisse: patris inquires, ista culpa est, etenim est pietatis plena defensio. Illud tamen audacia tua, quod sedisti in 14. ordinibus. Cum esset lege Roscia decodorum ibi certus locus constitutus, quamuis, qui fortunæ vitio non fuisset decoxisisset. Eiusmodi ignominia vt careant mercatores, auiditati finem imponat, ne pauperiem in senectute cum irrisione etiam pati cogantur. Plures vituperationes de mercatoribus dici possent: & quasdam refert Luc. de Penam rub. C. negotiatores ne militent. lib. 12. Et in quibus committunt crim. in stellionatus. scribit Vlpianus. in l. 3. ff. de crimine stellionatus. Sed quæ tantum quæ faciunt ad laudem intentionis nostræ esse scribere: ideo dic secundum eundem Lucanum, quod mercatores necessarij sunt in ciuitate, sicut agricolæ, extra de voto. quod super. Et sine ijs omnino non edificabitur ciuitas. Eccl. 38. Et Plato cuius institueret, quemadmodum ciuitas bene ordinari debeat, in primis negotiatores necessarios dicit: & vide plenè ea, quæ dicta sunt antea: par. in 1. consid.

Adde, quod locatores rationum dicuntur mercatores, vt vult Bart. & Alex. in Apollinis. in l. legatis. ff. de legatio. Et ibi ponit Alexander differentiam, inter mercatorem seu negociatorem, & artificem. Nam vt dicit: Negociator seu mercator est ille qui emit vnã rem, & non mutata in illam vendit vt lucretur, vt sunt, qui emunt candelas, & vendunt. Et tales an dicantur cardelarij, an verò solum illi, qui eas faciunt, vide locobum Rebutijs in rub. de nauicularijs seu nauicularijs, lib. 11.

Artifex verò est, qui emit rem, & mutata forma vendit, vt est quando emit ferrum, & vendit enses, vt est text. in c. paratum. 88. dist. Et remissè quis sit mercator, negociator, & artifex: vide allegata per Fely. in proem. decretalium, incipien. Gregorius in fine. & ibi, an ex vno actu, antequam sit inscriptus in matricula mercatorum quis dici possit mercator, & de statu mercatorum, & diuersis negociatoribus, vide Anto. in sua sum. in 3. par. tit. 8. ca. 13. & 4. & Bern. de Bult. 2. par. sui Rotarij. serm. 32.

Aduerte tamen, quod nobiles se negociatione & mercaturæ immiscentes perdunt nobilitatem: vt dicit Bal. in l. nobiliores. Co. de commercijs & mercatoribus. Quod an sit verum disputat Anto. de But. in rub. extra ne cler. vel monachi. & Bart. Capola in loco antè allegat. Et lex fuit apud Romanos, ne senatores mercaturæ essent nimium intenti, autor Blondus lib. 5. de Roma triumphante.

Plures laudauerunt mercaturam & artificium, vt Aug. Datus in suis Epistolis. lib. 3. oratione 9. & teste F. Patritio. lib. 1. de institutione Republicæ. titu. 8. fouendi sunt propter utilitatem Republicæ mercatores, & dixi in dicta 1. consideratione huius

partis. Et refert Blondus eodem loco mercatorum societates Reipublicæ vñi fuisse. Vnde Cicero pro Plancio orans, cum ex bono loco vsus est laudare, cum partem eius equitem Romanum esse magistrum. Et ad Crassipedem scribens, idem Bythinis mercatoribus sic habet. Quanquam autem difficillimis temporibus Rempublicam societates mercatorum. Lilius 23. Cum Scipiones Hispania frumentum, vestimentaque exercitui suppetenda postulasent, nec vnde darent senatus populusque haberent: Fuluius praetor in concione exhortatus est eos, vt redemptiis auxiliis parumonia, vt Reipub. qua creuissent tempore commodarent. Tres societates 19. hominum effecerunt, vt quæ in naues imposuissent ab hostium tempestatibus, vt publico periculo essent, exolutique senatus. Et 24. cum censores ob inopiam Aerarij se iam locationibus abstinent ad dium facerant tuendarum ciuiliu: equorum præbendorum, ac similia huius rerum: cõueniunt ad eos frequentes, qui hasta huius generis assueuerat, hortanturque censores, vt omnia perinde agerent, locarent, ac si pecunia in Aerario esset, neminem nisi bello cõfecto pecuniam ab Aerario periturum esse.

Quadragesima sexta considerat de laude hospitum, quos credere inter alios mercatores multum esse laudandos, & extollendos. Et sub istis mercatoribus comprehenduntur etiam tabernarij, vt not. Bar. in l. cum parer. §. mens. ff. de leg. 2. Ideo etiam comprehenduntur Caupones & stabularij, cum quibus addendi sunt Nautæ, vt licet in de trib. furibus, scilicet de nautis, cauponibus & stabularijs, qui est in ff. veteri. Nautæ, caupones stabularij, vt recepta restituant: Quia, vt dicit text. in nautæ, & caupo, & stabularius mercedem accipiunt. ff. eo. tit. Et licet isti sint de genere præbendorum, cum nec nunc quidem abstineant ab huiusmodi fraudibus. vt dicit text. in l. 1. §. i. ff. eo. tit. not. Bar. in l. 1. in prin. C. de eden. & Fr. Niconitius in l. 1. quoniam contra. in prin. nu. 26. & 27. extra de proba. Tamen hodie apud nos alii & honoratissimi nomine vocantur hospites. Cuius hospitalitas multum necessaria, & multum etiam commendatur ab Apost. vt scribitur ad Rom. 12. ibi, hospitalitatem sectantes. Et excausis laudanda amplectenda & inquirenda est. vt dicit Io. de Tutrec. in sum. 42. dist.

1. Quia est res valde decora & honesta. Sacra enim res est mensa hospitalis, vt ait Seneca libr. 4. de off. Tullius libr. 2. de officijs. Recte, inquit, à Theophrasto laudata est hospitalitas. Est. n. vt mihi videtur, valde decorum, patere domos hominum illi, illi, illi, utriusque, ut Reipub. est ornamento homines externos hoc liberalitatis gene-

re in vrbe nõ egere. Est et vchementer vtile his, qui honeste possidere multa volunt, per hospites, apud externos populos valere opibus & gratia.

2. Quia hospitalitas disponit ad susceptionem diuinæ gratiæ & preparat. vt ostensum est Luc. 14. vbi discipuli cognouerunt Dominum coactum hospitari cum eis, etiã in fractione panis. vnde Grego. in Homilia. Ipse quoque dominus non est cognitus in via à discipulis dum loqueretur, & in domo cognosci dignatus est, dũ pascererur. Sic et ex hospitalitate Christi in domo Marthæ ipsa, Lazarus eius frater, & Magdalena eius soror receperunt à Christo diuinam cognitionem. Sic etiam quando que diuina cognitio infunditur hospiti gratia. Alicuius sancti viri in hospitio recepti.

3. Quia hospitalitas bona temporalia multiplicat, exemplo viduæ, quæ Eliam in hospitio recepit. Cui toto tempore famis, farina & oleum non defuerunt. 3. Reg. 17.

4. Quia à malo etiã temporalia seruat, exemplo Raab, quæ, quia recepit nuncios filiorum Israël, ideo enim parentibus suis saluata est, & omnes alij ciues in Iericho occisi sunt. Iosue 6.

5. Quia meretur Angelos recipere, exemplo Abraham, & Loth, vt habetur Gen. 18. & 19. & in summa 42. dist. & in c. 6. §. At non Abraham. 35. dist. vnde Apostolus ad Hebræos ultimo. Hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim quidam placuerunt, Angelis hospitio receptis. vnde Hiero. Abraham & Loth Angelos susceperunt, quia hospites dilexerunt.

6. Hospitalitas est amanda, quia Deum meretur recipere. Math. 10. Qui vos recipit, me recipit. & Mat. 25. Qui recipit vnum iulem paruulum in nomine meo, me suscipit. vnde Hieron. ad Nepotianum, Mensula tua pauperes & peregrinos suscipiat, & cum illis Christus conuiuia erit. Hoc aut non modo accipiendum est, cum in membris suscipitur Christus, sed etiam quandoque personaliter, vt narrat Grego. de multis, tam in Dialogo, quam in Homilijs Euangeliorum.

7. Quia etiam per Christum commendatur hospitalitas, vt scribitur in dicta summa. 42. dist. Cum dicitur Mat. 25. Hospes fui & non recepistis me. Et etiam per Paulum & Petrum Apostolos, vt de Paulo ad Roma. 12. & ad Hebræos ult. & de Petro a Petro 4. cum dicit, Hospitalitates inuicem sine murmuratione.

8. Quia etiam apud Barbaras gentes commendatur, vt facit text. in c. offerebat. 32. q. Vbi dicit illam debere esse inuiolabilem, ita quod hospes hospitem defendere teneatur. vt tenet ibi glo. & l. 1. ff. nautæ, caupo. s. abn. cum illius dicatur habere custodiam.

9. Quia hospitalitatem sectantes exemplo Lotici, qui primo hospitalitatem fecit, habent multa privilegia, de quibus habetur in l. omnia privilegia. C. de Epif. & cler. Et licet ille rex videatur loqui de

V N D E C I M A P A R S

his, qui pauperes recipiunt gratis & sine mercede, crederem fortè etiam prædicta priuilegia debere habere locum in alijs hospitibus, etiam peregrinos recipientibus: Cum vt dicit Hiero. ad Nepotianũ: Mensula tua pauperes, & peregrinos suscipiat. Ecce quomodo non solum commendat pauperes, verũ etiam peregrinos. Si. n. nulli essent hospites ad recipiendum peregrinos, non pauperes, quomodo hospitari possent? ecce quomodo pauperibus subueniretur, & alijs non. Ideo putarẽ hospites esse ita priuilegiandos, sicut hospitalarios, saltem in his, quæ possunt impedire hospitalitatẽ peregrinorum, vt est in recipiendis & hospitãdis militibus. nisi tanquã hospitibus. in quo priuilegiantur hospitalaria, vt scribitur in d. l. omnia priuilegia. Ex quo pluries dixi, quando milites, seu armigeri, ponuntur in aliqua ciuitate, vel vrbe ad castrametationem seu portus stationem (garnison vulgo) & eis deputantur hospitia ab officarijs loci in domibus ciuiũ, vt moris est fieri in Gallia: quod non debet poni in domibus hospitum, ne per eos impediatur peregrini ad hospitandum. Et licet aliàs contrarium viderim fieri in hac ciuitate, hoc tamẽ perpetram contra meum iudiciũ hebar. Nã hospites saltem principales ab huiusmodi hospitij militum eximi debebant.

Et facit vna alia ratio, Quoniam sicut videmus erga sterceria mercatorum esse exempta, quia à mercemonijs occupata. l. in qualibet. & l. pẽ. C. de metatis. lib. 12. Eadem ratione domus hospitum, quæ omni hora possunt, & sunt hospitibus occupatæ, ad quod etiam tenentur eos recipere. l. 1. §. fi. & ibi Bar. ff. nauatæ, caupones, stabularij. ex quo cum teneantur ex debito peregrinos recipere, & in hoc onerantur, debent in alio onere releuari, quia est onus patrimoniale, quod recusare non possunt. l. 3. C. de muneribus patrimoniorum. lib. 10. Ideo in alio simili grauari non possunt, Et dicitur Budæus in leg. solent. ff. de officio proconsulis. quod huiusmodi ius hospitandi erat necessitudinis. Cũ secundum morem antiquum dabatur tessera dimidiata, vt agnosci possent, & Deus hospitalis erat Iuppiter. Et tale ius erat honorariũ, vt ibi narrat, & etiam vt erat sanctissima hospitij necessitudo, ideo violari non poterat. Sed an hodie sit honorarium, & nomen amiserint ex fama eorum? videtur quod sic, cum vt plurimum sunt rapaces, & plus exigere solent à peregrinis, quàm expendunt.

Adde tamen vnum, Quod ex quo quandoque sunt multum rapaces in exigendis debitis hospitij causã (quod scõtum vulgò vocant) potest pro hoc taxari certum precium, vt tenet Alber. in suis statutis, in prima par. rubr. 79.

Aduerte etiam ad vnum, Quod ex quo dixi hospites debere esse immunes ab hospitio militum, ita etiam ab hospitio iudicum, qui debent hospitari prout milites in loco, vbi non est domus Prin-

cipis, & sic in loco, vbi non est Prætorium, possunt exercere eorum iurisdictionem, nec potest ei denegari locus. ita videtur tenere Luc. de Pen. in l. si C. de professo. & medicis, lib. 10. vbi text. antequam parificat hospitium militũ, & iudicum in his verbis. Nec eorum domus vbiuicũq; posita militum, seu iudicum suscipiant hospitandum. Ample verò de hospitij militum, vide in tractatu quem fecit Surgetus, quod dicitur Enchiridion militans dicitur plina.

Quadragesima septima confid. Cũ in præcedenti confid. de hospitibus attigerimus, binas ordinis officiorum sententias vttramque grauem afferre libet, scilicet, quo loco ponendus sit hospes, ex testimonio Auli Gellij lib. 5. c. 13. vbi ait in hæc verba, Seniorum hominum, & Romanobilium, atque in motum disciplinarum veterum doctrina, memoriaque; præstantiũ discipulorumque fuit, præsertim atque audite me de gradu atque ordine officiorum. Cumque quæreretur, quibus nos ea prioribus, potioribusque facere oporteret, si necesse esset in operando, faciendoque; officio, alios alijs anteferre non constabat. Conueniebat autem facillè, constabatque ex moribus populi Romani. Primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei, turclaque nostræ creditos. Secundum eos proximum locum Clientes habere, qui sese iridem in fidẽ, patrociniumque; nostrum dederunt. Tum in tertio loco esse hospites, postea esse cognatos affinesque; Massurius autem Sabinus libro iuris ciuili tertio, antiquiorum locũ hospitij tribuit, quàm clientij, & post primum locum utrelæ secundum hospitij tribuit. Verba ex eolib. (teste Gellio) hæc sunt. In officijs apud maiores ita obseruatum est, primum utrelæ, deinde clientij, affini cognato, postea affini. & post Aulum Gellium vttramque; sententiam succinctè enarrat Blondus de Roma triumphante. lib. 5.

Quadragesima octaua confid. Hic scribi potest de medicina, cum inter artes mechanicas ponatur, autor est Ant. Floren. in prima parte sue summae. tit. 1. c. 3. §. 3. vbi ait, Quod medicina corporis, vel tuctur, vel restaurat salutem. Hæc continentur occasiones, & operationes. Occasiones sunt sex: Aer circundans nos, Cibus & Potus, Somnus & Vigilia, Motus & Quies, Exinanitio & Repletio, & Accidens anima, id est, passiones insurgentes. Operationes sunt intus, & foris. Intus, vt ea, quæ introrittuntur per narces, per os, per anum, ad excitandas sternutationes, vomitiones, & purgationes. Foris vt sunt emplastra, incisio, & vltio. Et duplex est medicina, spiritalis, scilicet, & corporalis. cap. vlt. 29. dist. Corporalis medicina præcepta diuinæ conditioni contraria sunt: quia nec iucianare, nec flere, nec similia sinunt. c. contraria de consecr. dist. 5. vt scribit Luc. de Pen. in rubr. de professoribus & medicis, lib. 10. Sed quia de eis dixi in præced. part. in 24. confid. & hæc part. in 3. & 28. confid.

ad ibi dicta de laude medicorum, & excellen-
tia recurrendum est. & ad Erasimum in suo En-
comio de laude medicinae. Sed quia vbi his com-
prehendi possunt Aromatarij, Chirurghi. cap. tua
de homicidio. & etiam dentarij: vt air Fran-
co de Ripa. in tract. de peste. fol. 75. vers. sed iam
de salarijs medicorum. non tamen barbitōfores,
secundum gloss. in cap. 1. in verbo, cum de statu
legatum. in 6. dicam statim. & ideo de eis pau-
ca dicenda sunt. Etenim Aromatarij honorandi
sunt: quia quo ad medicinalia deseruiunt ad vita
humanam conseruationem: & est necessarium eo-
rum ministerium ad esse seu conseruationem, &
salutem humanam, & quo ad alia ad bene esse:
recitant Antoninus Floren. in 3. par. sua. sum. tit.
1. ca. 4. §. 6. & Bernard. de Bult. in 2. par. sui Rosarij.
et mone 32. in 2. par. in litera Y. Et isti Aromatopo-
lae, vulgo apud nos Apothecarij dicuntur, & pro-
prie sunt Pharmaco-polae, seu Vnguentarij, qui vē-
unt medicinas, & vnguenta, aliasque medicinas
secundum recepta medicorum conficiunt. Vnde
gloriantur in hoc, quod Deus dictus sit Vnguentari-
us. vt scribitur Eccle. 38. ad principium. & per
lo. de Titocr. de consecr. dist. 1. in proce. nume. 3.
cum dicitur: Et approprians alligauit vulnera e-
ius, oleum superinfundens, & vinum. & habetur
Eccle. 87. Sicut Deus creauit medicinalia & Eccle-
siastici eodem. Altissimus de terra creauit medici-
nam. Ita & ipse primus autor extitit artis, & scien-
tiae medicinalis, vt refert Antoninus Floren. 3. par.
in summa. tit. 7. cap. 1. in princip. & de sapientia
habetur Ecclesiast. 24. Quasi cinamomum, & bal-
samum aromatizans odorem dedi. Et Myropola-
eum dicitur venditor vnguentorum. Et medica-
mentarius est qui medetur, seu qui morbis affert
remedia.
Barbitoniores etiam sub medicina comprehē-
duntur, autor Antoninus Floren. in d. loco. §. 7. &
de nar. loco supra citato: quia ad medicinalia per-
tinet minutio sanguinis sedandi seu oris gratia,
quae phlebotomia dicitur. Ideo ppter utilitatem
quam afferunt Reipub. & etiam necessitatē crea-
torem Deus medicum. Eccle. 38. in principio. Sed i-
tē proprie sunt Chirurghi, qui sunt medici vulne-
rum, vultum necessarij & vtilis in Republica: ma-
gno in exercitu militari: & apud nos sunt in ma-
gno honore & pretio. Inter hos etiam comprehē-
duntur Obstetrices, quae medicinam exhibere vi-
dentur. leg. 1. §. ff. de var. & extraordi. cognitio. & l.
nem Obstetrix. ff. ad legem Aquiliam. Plinius
lib. 23. cap. 7. Sotiram & Salpeon obstetrices facit,
quarum etiam placita in quibusdam morborum
remedijs citat. Idem lib. 32. cap. 10. de Salpe me-
dicum. Et dicitur esse artis probatae & fidei. tex. in
ca. circa principium. ff. de ventre inspicendo. Et
de Barr. quomodo iurent. Quandoque tamen ea
manus & oculus fallitur. rex. in c. nec aliqua.
c. pen. extra de proba. c. fraternitatis. extra

de frigid. Et tales obstetrices debēt scire formam
baptizandi, cum ferē semper sint in partu femi-
narum, vt vbi eminet periculum de vita infantis,
& cum necessitas suadet, baptizare possint. c. mu-
lier, de consecr. dist. 4.

Crederem, & fortē non inconsultō omnes cu-
iuseunq; ordinis sub hac arte comprehēdi posse.
Cum ferē nullus ignarus & expertus huiusce artis re-
periat, saltem pro aliqua parte corporis. Cum
etiam Medicus dicatur, qui alicui parti corporis
medicinam praeber. vt dicit Bar. in d. l. 1. §. 1. ff. de va-
rijs & extraordi. cognitio. Ex quo euenit cū semel
quidam Aulicus Ducis Mediolani, & quidem fa-
miliaris de suo fratre conquereretur, quem medi-
ci non rectē curauerant: vt ex eorū incuria (ne di-
cam fortē inscitia) morbo interijisset, petijt ab eo
Duce vnū Carlinū impositionis super vnumquē-
que medicum sui domini, & ducatus Mediolani.
quod & facile concessit Dux, putans deri de re Au-
licum, eū pauci essent medici: sed aliud in mente
retinebat Aulicus. Quoniam tandem coram vno
se finxir infirmum dolore dentiū, corā alio dolo-
re ventris, & sic de alijs. & postremo omnes repe-
rit esse medicos: & vnusquisq; dedit ei ali. quā me-
dicinam pro specie morbi, quo detineri & affligi
asserebat, & ita pl' exegit, quā cogitasset Princeps.
Ideo cum sit ars omnibus communis, omnes
illam laudare debent, ne seipōs illam deprimen-
do vituperēt. Maximē qui passi interdum fuerint
aliquam infirmitatem, si postmodo conualescāt,
infinita consilia dant. vnde Terent.

Dum conualuimus aegrotis recta consilia damus.

Quid autē de mangonib. seu Hippocomis (quos
vulgō marefallos vocant) & alijs curantibus cor-
pora brutorum, an dicantur medici? vide gl. in l.
1. C. de excusatio. artificum. libr. 1. lo. de Pla. tea in l.
1. cum te. C. de professoribus & medicis. libr. 10. v-
bi ait eos habere excusationem a muneribus per-
sonalibus.

Et aduerte, quod non solum est licitum laudare
medicos, verum etiam ipsi se laudare possunt,
vt dicit Cardinalis. in c. ad aures. extra de arate &
qualitate. & Francisc. de Ripa in tract. de peste. fol.
75. versic. 1. aduertant ad artis peritiam. vbi scribit
quomodo licet alicui se laudare. de quo ante in l.
pat. in 59. confid.

Quadragesimanona confid. sit de venatorib.
Quoniam de arte venatoria, quae, vt autor est Anto-
ninus Flo. in 1. par. sua. summa. tit. 1. c. 3. §. cod. nu-
mero. consistit in tribus speciebus, serina, scilicet,
aucupio, & piscatura: sed proprie venatio serina
conuenit nobilibus: plebeijs autem venatio alio-
rum animalium. Et isti proprie apud nos sunt Macel-
larij: tamen pro fordidis artificijs, & mechanicis
reputantur. Macellarij verō dicuntur, qui macellū
exercēt, nō solū carnū, sed omnium obsoniorum.
quineriam panis, & frumēri venditor, quippe haec
omnia in macello venū dabatur. Varro: Duo sunt

V N D E C I M A P A R S

Orinthonis genera, hoc est, auariorum. vñ dele-
 ctationis causa, aliterum fructus gratia, quo gene-
 re macellarij, & in vrbe quidã habet loca clausa, &
 rure maximè cõducta, & sunt loca vbi mittuntur
 propriè aues & gallinæ ad vendendũ & distribuendũ
 dñm: & magis extensè vbi nutriuntur animalia ad
 eadẽ distribuenda pro alimento citiũ & populari
 um. Macellum verò est loc⁹, quo venalia omnia,
 quæ ad victũ humanum pertinebãt, cõtrahebantur:
 dictũ Macellum à Macello quodã viro, qui in
 vrbe latrocinium exercebat, quo damnato censo-
 res Aemilius & Fuluius statuerunt, vt in domo ei⁹
 obsonia venderentur, reductis in fiscũ eius bonis.
 Donatus à macãdis pecoribus deriuat. Alij à ma-
 cerando, quod pecora dum eo ducuntur, ibiq; te-
 nentur, macerantur. Hinc dicti sunt macellarij,
 eo quod macent carnes, & de hoc scribitur ad
 Cor. 10. Omne quod venit in macello, manduca-
 te. Et si qui artifices, aut negociatores laudẽ & ho-
 norem consequi debeant ex communi vilitate
 & necessitate quam afferunt Reipublicæ, isti nul-
 lo pacto sunt præmittendi absq; honore. Cum
 multum sint necessãrii in Republica, maximè co-
 rum, qui carnibus vescuntur, vt Alani, nõ autem
 ichthyophasi, qui piscib. viuunt, apud quos piscinæ,
 & viuaria in precio. Etiã qui tales distribuunt car-
 nes populo, vocantur visceraiores, quoniam car-
 nis crudæ distributio visceraatio dicitur, quæ fieri
 solebat antiquitus, vel in solenni festiuitate, vel in
 funere alicuius excellentis personæ.

Quinquagesima consi. Cum in præced. consi.
 de materia venationum tractatum sit, quæ
 est frequentata apud nos, Hic querro primò, an sit
 licita venatio, & quib. personis. Et in hoc, vt breui
 absolua, nõ insistẽdo in venatione quæ dicitur
 hominũ oppressiua. Nec in venatione arenaria,
 de quib. scripsit lo. de Turrecr. in c. qui venatorib.
 86. dist. Sed solũ in venatione, quæ dicitur saltuo-
 sa, quæ est illa, quæ exercetur, & fit in syluis & salti-
 bus interficiendo feras, vel aues: siue fiat propter
 necessitatem indigentie, vt cũ quis extali artificio
 sustentatur, siue propter necessitatẽ violentiæ, vt
 cũ quis venatur feras vastantes fructus suos, vel pe-
 cora: quo casu licitũ est omnib. venari de iure ad
 lupos apros, vr̃os & leones. l. vñ. c. de venatione
 ferarum. li. 11. siue fiat ppter vilitatẽ. vt carnes
 habeat in cibũ, vel pelles ad vestimentũ, siue pro-
 pter recreationẽ. Et licet omnia ista genera venati-
 onũ, de quib. ante dictũ est, sint opera ad se indif-
 ferentia, & bene & male fieri possunt. Et dicit idẽ
 lo. de Turrecr. in loco ante alle. quod in laicis est
 licita, & licitè ab eis exerceri potest, dum tamen
 fiat sine damno & læsione proximi. Ex quo primò
 fac conclusionem sequentem, q̃ venatio omnib.
 laicis est permissa, ita q̃ licitũ est omnib. laicis ve-
 nari ad feras bestias, & sunt occupantis. §. feræ igitur
 bestiar. cum §. seq. insti. de rer. diuisione. quæ tra-

men in multis nõ habet locum. de quib. scripsit
 Cõmen. nostris super consuet. duca. Burg. in. *Dei
 forestæ* §. 7. ad quem recurre. & ad G. Bened. in re-
 pet. c. Rayn. in verbo, & vxorem nomine Adela-
 am. à nu. 868. vsq; ad nu. 922. extra de testament.
 Et inter alia attende ad ea, quæ dicit, Quod cõue-
 tudo potest inducere, vt aliquib. sit phibita venati-
 o. vt autor est lo. Fabri. in §. si. in sit. cod. de heredi-
 uisione. Ex quib. idem Guil. tenet ibi, q̃ in Fran-
 cia ex generali consuetudine, & etiam ex probi-
 tione dominorum agricolis est prohibita, ne ab
 agricultura euocentur, aut diuertantur. Nõ enim
 turbari debet, nec interrumpi agricultura. l. c. 1. in
 principio. ff. de tigno iniuncto. Quod si fieret de-
 strueretur, vel saltẽm diuinueretur annonæ præ-
 bitio, in detrimentum boni publici. Nec etiam ex
 sua venatione pecuniã lucraretur, ex qua fieret ab
 agricultura diuersio, quod fieri non debet, vt dicit
 Ioan. de Platea in l. domini. C. de agricol. & censu-
 tis, lib. 11. vbi etiam dicit, quod nec canes, nec aues
 ad venandum debent habere agricolæ. & non so-
 lum in Gallia est eis prohibitum, sed etiã alijs non
 nobilibus. vt est testis idem Guillelmus in loco an-
 te alle. nu. 917. Et cum huiusmodi sit prohibitum,
 non possunt etiã venari: vt venationem captã do-
 mino, aut Principi darent à quo manauit probi-
 bitio. l. 1. C. nemini licere in frenis equestri. lib. 11.
 Quia omni causã cadere in pœnam prohibito-
 nis, ac si pro eorum lucro proprio venati fuissent
 secundũ lo. de Plat. ibi. Maximè vbi venatio arti-
 ficiosa prohiberetur per superiorem. Quia etiam
 intelligeretur inhibita in apris & alijs feris iurep-
 missis, vt prohibitio aliquid addat, & operetur. In
 signum cuius Domitius prætor Roman⁹ olim Si-
 ciliam regens, quia pastor quidam contrafecerat,
 & aprum captum et obtulerat, ipsum crucifigisse
 cit, vt recitat Valerius lib. 6. ritu. de senectute. pro
 quo facit, quia ex quo lex erat scripta, seruãda erat.
 l. prospexit. ff. qui & à quib. manumissi libertatem
 non accipiunt.

Quomodo verò, & quando venatio sit clericis
 prohibita, scitabit lo. de Turrecr. in d. c. qui venato-
 rib. 86. dist. & toto titu. de clerico venatore in anũ
 quis. & per Guillelmum Benedicti in loco sape
 alleg. nu. 875.

Item etiam venatio non possit fieri per illos (si
 cet habeant potestatem venandi) in alienis garen-
 nis, nec in alienis forestis, aut iurisdictione alteri-
 us. vt per plura comprobat idem Guill. in sape di-
 cto loco. nu. 869. vsq; ad nu. 875. Plures celebres ve-
 natores. nu. 33. laudat Tex. in sua officina. in ca. ve-
 natores. & ibi ait Mithridatem venandi studio a-
 deo intentum fuisse, vt septem annis, neq; vrbis,
 neque ruris tecto vteretur.

Quinquagesima prima consider. de piscatura
 tractat, & an sit licita. de quib⁹ dicitur auctore lo-
 an. de Turrecr. in c. qui venatorib. 68. dist. quod
 piscatio quæ fit propter necessitatem, vt sunt illi,
 qui

qui de ea victum quaerunt, est licita. & dixit istam esse conclusionem Gregorij super Ioan. 21. ca. vbi legitur apostoli post Christi resurrectionem reuerse ad opus piscationis. quod idem dixit, si propter solatium adhibitis debitis circumstantijs. Imò ius facultas piscandi non potest prohiberi per Principes & dominos, nisi in contrariū sit consuetudo ut dicit Ioan. Fabri. in §. flumina. iustitu. de rerum distributione. Quae quidem est in Francia in multis locis, ut de hoc etiam meminit Guido Papae. qua. 1. 4. & dixi in commentarijs nostris super consuetudinem ducatus Burgund. tit. des For. §. 7. Et duo sunt genera piscandi, quae consistunt retibus, & hamo. ut ait Ioan. de Turrec. in cap. est aliud. 24. part. 1.

Adhuc, quia ut auctor est Blondus, lib. 9. de Romanorum triumphante, fuerunt olim venationes, & piscationes in villis, prout hodie multis in villis & vicis apud nos adhuc reperiuntur venationes: ut sunt ad lupos venatores, qui vulgò Luparij dicuntur; hoc est, qui capiunt lupos, & habent istud officium à Rege, & percipiunt pro lupo capto certam quidam à singulis habitatoribus loci, vbi capiunt, usque ad certas metas, & loca huiusmodi colunt subiecta.

Qui vero olim habuerint piscinas celebres, scribit Tex. in sua officina. in c. piscinarij. Piscinarij vero dicuntur qui piscinas habent refertas piscibus, easque magno studio curant. Ostrearum viuarum prius omnium Sergius Orata inuenit, optimamque formam Lucrinis ad iudicauit.

Licinius Murena, reliquorum piscium viuarum instituit. Lucullus ad piscium receptacula montem excidit iuxta Neapolim, maiore impendio quam villam aedificauerat, admissio maris. Vnde scribit M. Caetonem Vticensem, cum haeres Luculli seu Lucilij esset relictus, pisces de piscina eius 40. milib. vendidisse. Murenarum viuarum excogitauit C. Hirtius, qui coenis triumphantibus, dictatoris Caesaris sex millia murenarum nauis appendit, & dedit in pondus.

Vedius Pollio cum piscinas magno studio colere solebat seruos occidere, eosque piscibus vorantibus bere: ut hominum cruore pastus, delicatior essent.

Curauit & piscinas Hortensius orator. murenarum adeo dilexit, ut mortuam multos dies atramentum fluere.

Antonia Drusi murenarum, quam diligebat, inuitas, hoc est, ornamentum ex aure dependens addidit.

Coctearum viuarum primus instituit Fuluius Flaccus.

Aliquos recitat piscatores Text. in sua officina. de piscatores. quos laudat ibi. Et, ut auctor est Hieronymus in Psalm. 82. & recitatur in capit. Elau. 86. dicitur. Non inuenimus in scripturis sanctis, sanctam aliquem venatorem. Piscatores inuenimus

sanctos. Nam ecclesiastici dicunt Petrum Apostolum omnium Pontificum primum, fuisse piscatorem professione. Item, Andream eius fratrem. Item, Iacobum Zebedaei & Ioan. fratres, ut scribitur Matt. 4. Mar. & Luc. 5. Et dicitur in scripturis sanctis, hoc est, in veteri & nouo testamento, ut exponit Io. de Turrec. in d. c. Esau. propter Eustachium & etiam Hubertum, qui fuerunt venatores.

Quadragesima secunda consider. Erit de arte theatrae quae consistit in ludis, & sic in artificibus huiusmodi ludos exercentibus, qui interales sunt extollendi, & laudandi: Et ista ars theatrae continet ludos diuersi generis, ut ait Antonius Flo. in prima parte, sua summæ. tit. 1. cap. 3. §. 3. de quibus etiam per F. Patritium. lib. 2. de institutione Republicæ. tit. 8. vbi etiam originem ludorum, & genera illorum scribit, quae sunt quatuor, scilicet, Ludi gymnici, Circenses, Gladiatorij, & Scenici. Nam Ludus gymnicus est, quando fit luctatio nudo corpore, & exercetur in gymnasio. & illius quinque sunt genera, scilicet, Saltus, cursus, virtus, atque luctatio. Dicitur autem hic virtus, immensitas virium in labore, & pondere corporis.

Aut verò ludus, teste eodem Anto. Flor. dicitur Agon, & fiebat in quodam loco Romae, qui circus Flaminius dicebatur, & exercebatur per modum certaminis, aut belli. Et agonom genera fuerunt cursus, celeritas, sagittandi peritia, standi parientia, ad circharum quoque, & tibias incedendi gestus, decanandi modulatio, terrestris quoque & naualis perpetendorumque suppliciorum certamina.

Aut circensis, & circenses ludi dicti sunt à circumeundo, ut dicit Anton. Floren. loco ante allegar. Textor verò in sua officina in cap. Ludi, & spectacula diuersa ait: ludos circenses factos fuisse in circo, vbi loca crant, & subsellia equitibus, patribusque designata. Primus circum designauit Tarquinius Priscus.

Aut verò ludus est Scenicus. Scena autem eodem Anton. Floren. auctore: Locus est intra theatrum in modum domus instrata cum pulpito, vbi cantabant comici, & tragædi, saltabant histriones & mimi: Hodie in Christianitate ad formam huius domus in conuentu religiosorum, maximè in loco qui dicitur refectorium, solent similia loca fieri, vbi cantatur aut legitur aliquid alta voce in laudem Dei, dum religiosi prandent. Blondus libr. 2. de Roma triumphante, dicit ex Placido grammatico scenam esse cameram hinc inde compositam, quae in ymbræ locum in theatro erat, in quo ludi aditabantur. Itē Scenam dici arborum in se incubantium quasi concameratam desariorem, ut subterpositos regere possit. Itē Scenā vocari compositionem alicuius criminis, quae digna sit agi in theatro exclamationibus tragicis. Vlpianus autem iurisconsultus in lege, quod ait praetor. §. ignominiae causa. versic. scena autem est,

V N D E C I M A P A R S

vt Labeo diffinit: quæ ludorum faciendorum causa, quolibet loco, vbi quis consistat, moueaturque, spectaculum sui prabiturus, posita sint in publico, priuatoq; vel in vico: quo tamē loco passim homines spectandi causa admittantur. ff. de his qui notantur infamia. Et, vt ibi declarat Accursius. Scena est obumbratio cortinarū vel pannorum, quæ posita sunt in publico, vel priuato loco. Et dicitur scena à scenon secundum Accursium, quod est chorda: quia ioculatores faciūt ire caballos per chordam: & teste Blondo eodem loco, & libr. 3. de Roma instaurata post Cassiodorum. theatrum, Græca appellatione, visoriū interpretatur, quod turba conueniens eminus videatur, & videat. Et scenam theatri frontem binis, plurimisque contignationibus constratam, in quibus histriones recitabāt, mimiq; mirmilones & ceteri ludi varios ludos gestulationesq; edebant. In scena autem cum hemicycli formam haberet, gradus sediliaq; fuerunt, de quibus primarij magistratus, honoratioresq; spectarent, eorumque sedilium pars intima. Et ad hæc loca ostendēda debent esse officarij in ciuitate, qui dicūtur designatores, de quib. est tex. in l. athletæ. in princ. ff. de his qui notantur infamia. Instituti fuerunt huiusmodi ludi ob pestilentia, accitis ex Hetruria ludionib. ad tibicinis modos saltantibus. Qualiter tamen omnes ludi scenici fierent, difficile esset docere, vt vtat verbis Blondi in d. li. 2. quod singulis penē vicibus ex histrionum ingenio ac industria variarentur, & satis constat omnes fabulas, à Plauto, Terentioque & alijs comicis fictas in scena, & theatro ab histrionibus, eorumq; ministris personatis Deorum cultui spectante populo fuisse actas. Ludi scenici fiebant in theatri, venationes & gladiatorij in amphitheatri.

Aut verò (insequendo ordinem Anto. Floren. in hac re) est ludus gladiatorius: & vt ait, gladiatores pugnant in amphitheatro, & dixi antè proximo loco. Illic iuuenes vsū armorum diuerso modo discabant, & modo inter se pugnis aut gladijs, modo circa bestias intendebant. Hodie apud nos huiusmodi ludi per nobiles exercētur, & fuerunt primo instituti à Torniamine, vt autor est Blondus loco præallegato, vt & instituti iuuenes in hoc exercitio armorum (quādo res postularēt) assuescerent non expauescere congressum hostilem, vulnera, ferrum, aut sanguinem. Et adhuc hodie in multis ciuitatibus sunt magistri huius artis, qui docent artem gladiatoriam. Et ordo inter istos erat, quoniam primi erant equites equis albis, signisq; militaribus in honorem Martis. Secundi in honorem Neptuni, quem in bello nauatico inuocabant. Tertij secutores dicebantur, quæ retarios insequerentur, & ad honorem Vulcani pugnant. Quarti erant laquearij, deinde pugiles & alij huiusmodi, de quibus per eundem F. Patritium, lib. 2. de institutione Reipub. tit. 8. Gladiatorum spectaculum fuit, autore eodem Blon. lib.

2. de Roma triumphante. nō ex eo genere hominum, ex quo lanistas cōparare mos est seruorum, qui sanguinem venalem habent. Voluntaria omnibus, & gratuita opera pugnantium fuit. Nam alij iussi à regulis suis, ad specimen insita genti virtutis ostendendum. Alij professi se pugnaturos in gratiam Ducis. Alios æmulatio, & certamen, vt prouocarent prouocatiuē, aut abnuerent traxit. quidam qui discendo controuersias finire nequiverāt aut noluerant, pacti inter se vt victores sequeretur: ferro decreuerunt neq; obscuro generis homines, sed clari illustresq;. Et de gladiatoribus habemus l. vnicam. C. co. tit. lib. 11. vbi duella & torneamenta prohibentur. item pugna ferarum.

Sed nunquid huiusmodi lutores sine alij quicumque sint, laudandi veniant. Non est dubium, quod illi, qui sunt causa mercedis, ita quod sint ludibria personarum, tales ludi sunt reprobari, & non solum sunt vituperandi, imò etiam infamia notantur, vt dicit tex. in l. athleta. ff. de his qui notantur infamia. Luderos & Scenicos adores censura damnant nota, vt improbos mente, & nihil homines. Propterea Labienus eques, excusant sese, per epigrammata à Casare coactum, in histronia inuitum descendisse. Nero eam ob causam infamis habitus est. Hodie apud nos sunt de huiusmodi lutoribus histriones, & mimi, & alij diuini scenobates, abateleus, in vulgari. Hos tamen histriones non esse infames, sed eos laudandos dicit Blondus eodem lib. & libr. 3. de Roma restaurata. Imo olim erant stipendiati de publico. Habebant enim mercedem diurnā mille denarios sine regalibus. Et Episcopus ex histronico quæstu ducentes tertium filijs reliquit. & Roscius vir doctus, librum scripsit quo eloquentiam cum histronica cōparauit. Qui verò amœnitatis causa prædictos ludos faciūt, sunt laudandi & extollēdi: quoniam, vt ait Blondus dicto loco, Ludi qua causa fuerunt instituti, Cicero legum primo, etiam Platonis auctoritate ostendit: Erat enim lex de ludis, talis: Ludi publici, quod sine curriculum & sine corporum certatione fiant, popularem lætitiā cantu, & fidibus, & tibijs moderant: eaq; cum diuino honore iungunt, Assentiorq; Platoni (vt ait Blondus.) Nil tam facile in animos teneros atque molles influere, quam varios canendi sonos: quorum vix dici posset, quanta sit vis in vtranque partem, namque & incitat languentes, & languē facit excitatos, & tum retrahit animos, tum contrahit. De ludorumq; laudibus Cicero pro Murena hæc habet. Nunquid ego dicam populum ac vulgus imperitū ludis magno opere delectari, minus est mirandum. Quamquam huic satis est, sunt enim populi ac multitudinis comitia. quate si populo ludum magnificentia voluptati est, nō est mirandum, cum leg. Murenæ apud populum profuisse. Quid tu adunitaris de multitudinē indocta? Lucius

Ortho, vir fortis equestri ordini restituit non
dignitatem, sed etiam voluptatem. Itaque
hæc quæ ad ludos pertinet, est omnium gra-
uissima, quod honestissimo ordini cum splendore
actus quoque iucunditatis est restitutus. Et ideo
hæc habemus plures leges tam in titulo de spe-
ctaculis & scenicis lib. 11. C. Imo dicit tex. in eo lo-
co. nemo. quod festiuitates in eundem oppidis
non debent impediri: quam etiam in titulo de ex-
tra. ludorum. ibi, & etiam de mayuma. & in vl-
tima rubricatrium librorum. C. & in plurib. alijs
locis C.

Nonne etiam ex veterum monumentis prodi-
tissimi viros & multa laude præsignes, lusu
abstinuisse? Nam Herculeum illum portento-
sum dormitorem, Iouis & Alcmenæ filium ferunt,
puerulis sæpius colluisse, eoque modo curas
remisisse.

Ab Alcibiade quandoq; deprehensus est Socra-
tem Lamprocle infantulo colludens.

Aggillaus cum filio arundinem equitabar, qui
periculis mos est, alludente Horatio:

Ludere par impar, equituro in arundine longa.

Tarentinus Architas cum pueris de famulitio
ludi agitabat, hisq; oblectabatur plurimum, dum
conuiuia. Volaterranus ait Cosinum Me-
tem tam senem, & patriæ Principem, nepoti-
um pueris colluisse: & ex his cuidã auenã in me-
moro foras præse: vt autor est Textor in loco antè al-
legato. ubi diuersos ludos & varia spectacula scribit,
quæ sunt omnium ludorum, seu spectaculorum &
etiam minimorum. Apud Græcos præcipua, & celebra-
tissima quatuor fuerunt genera: Olympia, Pythia,
Nemea, & Isthmia. quorum præmia, & honores
quædam constituti erant victoribus, Athletis Olea-
gineu corona oleagina, Laurus, Apium, & Pinus.
Antique in honorẽ Pelopis, Apollinis, Arche-
gorei, Læurgi filij: & Palæmonis: licet aliqui ad Io-
nem & Neptunum Olympia & Isthmia referant.
Sed Statius in lib. 1. Thebaïdum.

*Non aliter quam Pisæo sua iustra tonanti
Quæ redunt.*

Sim quinto quoq; anno in honorem Olym-
piæ celebrabantur, quos constituit Hercules
in Peliden & Pisam Græciæ oppida.

Apud Romanos verò quatuor erant ludi, Me-
moriales, funebres, plebeij, & Apollinæ: & de a-
lijs scripserunt prædicti.

Augustus verò, vt scribit Suet. spectaculorum
edidit, & magnificentia omnes antecessit. Et
Domitianus spectacula edidit magnifica & sum-
ptuosa. De his & pluribus alijs scripsit Textor in
opere prædicto. & Blondus libro tertio. de Roma trium-
phante. & libro secundo, de Roma trium-
phante.

Inter alia spectacula quæ fuerunt in tota Gallia,
etiam Europã à multis annis edita, non fuit ex-

cellentius eo quod fuit factum in hæc ciuitate He-
duen. anno 1516. in honorem diuinæ maiestatis,
nec non diui Lazari nostræ ciuitatis & diocæses
patroni. Cuius vita per spectacula & ludos thæa-
trales, ita ostensa fuit: vt nihil excellentius videri
aut dici queat. Fuit enim constructum theatrum
lignum & rotundum, mira arte, & sumptuosa
tate, in quo erant ducentæ, & quadraginta can-
te: omnino distinctæ: vt qui in vna positi erant, ad
aliam non potuissent accedere, & qui in superio-
ribus sedebant, nec nocere his qui in inferioribus
cameris erant, potuissent. vt amplè in seq. part. in
66. consideratione dixi, vbi de cellètia thæa-
trum videre poteris.

Quicquid sit, licet ludum gladiatorium, & sic ter-
neamenta de iure canonico prohibetur esse prohi-
bita. vt scribitur in ti. de tota ciuitatis. extra & et-
iam iure ciuili, vt ante dixi. Tamen, cum ars mili-
tariis sit vnicuiq; populo & Reipublicæ multum
necessaria, vt ante scripsi in 9. parte in principio,
quæ commodè exerceri non potest sine arte gladi-
atoria. Ideo crederem, tales artifices, docentes
in ciuitatibus huiusmodi artem seu ludos gladi-
atorios, esse recipiendos, & in oppidis instituendos:
vt armis iuuentutem exerceant, & ijs iuuenes af-
fecti minus hostes timeant, nec vulnera aut san-
guinem abhorreant: quæ ratio nos docuit tempo-
ribus elapsis vtile esse, iuuentutem Heduarum
esse institutam atque exercitam in armis, ad in-
curiones & deprædationes illorũ furciferorum
(quos vulgo auantureros vocant) euitandas, & re-
primendas, nec aliàs nisi armis resistendum erat.
Ex quo dico vtile esse in ciuitate, imo quasi neces-
sarium, vt sint tales qui doceant artẽ gladiatoriam
in omni genere armorum. Et fere in tota Gallia
ram in ciuitatibus oppidis & alijs locis obseruatur,
vt sint certæ societates sagittariorum & iaculato-
rum, qui se exercent circa artem sagittariã. & sin-
gulis annis in mense Maio fit certa congregatio,
seu certamẽ inter eos, vt qui vincat deijciedo si-
gnum alicuius auis ictu sagittæ, quod solet fieri &
dici sub specie psittaci, dicitur Rex sagittariorum
pro illo anno, & priuilegiatur, & in hoc honora-
tur, quia efficitur in munis à subsidij, collectis, &
impositionibus ciuitatis, & vocatur Rex sagittario-
rum ad illiciedum iuuenes, vt artẽ illam discant,
ita quod si Respublica indigeat armis, sint exerci-
tati hoc genere armorum: & isti sunt laudandi &
extollendi inter plebeios, prout milites inter alios
cum in hoc magis appropinquant statuti milita-
ri quam alij artifices.

Et inter istos etã dicerem comprehendi potuis-
se eos, qui docent ludum gladiatorium, qui dicun-
tur vulgo (maîtres de scrymen) quia sunt viles
Reipublicæ & quasi necessarij. Imo etiam officia-
rij ciuitatis deberent cogere iuuenes diebus
feriatis, vt hanc artem addiscerent, & habere pe-
nes se

V N D E C I M A P A R S

nes se arma bellica, quod alias in ista ciuitate Heduca fuit obseruatum. Et quantum ad hanc artem theatricam (cum non sepe apud nos frequenter) sufficiat pauca attigisse: prout ad rem faciunt, & an tales inter artifices sint honorandi, & laudandi.

Ad eos vero qui dicuntur Athletæ, pugiles, & palestritæ aut gladiatores, aut histriones, & actores, seu sagittarij, & iaculatores, vos remitto ad Textorem in sua officina in locis ante allegat. & ad capitula athletæ, pugiles, & palestritæ. Item gladiatores. Item histriones, & actores. Item sagittarij & iaculatores periri. & de plurib. his ponit Blondus in locis a

Non tamen est attendendum, quod hodie apud nos etiam sunt spectacula permissa, ut dicit Ioan. de Platina in hystoria. C. de athletis: lib. 10. ut sunt spectacula, & ludi honesti, qui sunt in scena, ubi ludunt tragœdi & comœdi tragœdias, vel comœdias recitantes, & tales populo permittuntur. Et in talibus senatores præbent officium suum, ut dixit tex. cum gl. 1. in l. 1. C. de spectaculis. lib. 11. Sicut videmus, quod domini de Parlamento Parisien. præstant autoritatem suam in festo Regum, & alijs quibus solent ludi theatrales, tragœdiæ, aut comœdiæ, exerceri, & recitari, & per eos approbantur: cum fiunt ad honorem, & decorem ciuitatis, & ad populi recreationem & publicam lætitiã. Et quomodo in illâ causam potest legari, & qui ludi sint permitti, scribit Surgetus in suo libello, qui Enchiridion militaris disciplinæ dicitur. Et Angelus de Cla. in sua summa: in verbo, ludus, quorum dicta non repero, quia non est præsentis speculationis. Et quod possit relinquere legatum pro ludis in ciuitate faciendis, tenet glo. in verbo ludos in l. ciuitatibus. ff. de leg. primo. quæ ponit casum, cum relinquatur recitantibus versus vel comœdias in scena, prout fecit quædam domina Tholosana. ut dicit Gulielmus Benedicti in repetitione capit. Raynutius. in verbo, si absque liberis. 2. in fidei commissa substitutione. num. 12. extra de testamentis.

Quinquagesima tertia consideratio. In arte theatra etiam sunt, qui dicuntur saltatores, quod an sint laudandi videamus. Et videtur quod sic, ex quo saltatio laudatur, & apud nos satis vsitata est. cum sæpe iuuenes in ludis saltatorijs se exercent, en morisque vulgo, & tripudijs quæ in ciuitatibus permittuntur fieri. Veretibus vero non fuit, nec etiam contemptibilis esse debet ex multis. ut autor est Cœlius lib. antiquarum lectionum 3. c. 3. quoniam in primis apud antiquos nulla ceremoniæ fiebant, quibus non adhiberetur saltatio: quæ res eo grauior videtur, quod à magnis profecta aurotibus videtur, Orphæo videlicet ac Musæo, qui ut honestissimum quiddam sanxisse traduntur, cum rhythmo initiari, & saltatione.

Quo factum est, ut qui mysteria prodidissent, eos dicerent plerique desaltasse. In Delo sacrum nullum fiebat absque saltatione ac musica, ut plenè sibi declarat Cœlius & Protea. Itè Apollinem & louetru fuisse saltatores ait. Et legitur 2. Regum 6. Quod Dauid Citharam, Psalterium, & Organa percutiens, ante Arcam domini saltabat. & recitatur in ea, ut cognouerunt. versicu. quomodo charitatem non habeat. Qui irrisus à Michol, filia Saul. de pœni. distinct. 2. Propterea Socrates hanc esse perditendam voluit, veluti multum in sit venustatis in apto concinnoque motu, & corporis formatione composita. nec erubuit iam a tate grandis inter disciplinas serias habere saltationem. Caterum, inquit Plat. 2. legum: Reliquæ animantes sensu ordinis, ordinationisque suorum motuum vacant, quibus bene compositis nomen inditum est numeri & concentus. Dicit autem sensum numerosum, concinnum, iuauem. & primum nobis dederunt. Modulos, saltatione que genera docuere. Itaque primam erudiendæ rationem effici Musarum & Apollinis opera clariora est. Ineruditumque hominem esse, qui choreæ Musarum expertus sit. Eruditum vero qui composuit sit. Totumque id genus in choream, saltationemque, & cantum distribui declaratur. Unde fit, ut qui bene eruditus est, bene cantandi saltationeque peritiam habeat. Ex quibus denique omnibus iniquet saltationem, nullo modo facillimum, expostiorumque artificem videri, inidè (vt grauè volunt auctores) disciplinarum excellentium apicem attingit, non musice modo, sed & rhythmicæ & geometricæ: in primis verò philosophiæ, tum physices, tum ethices. sed nec theoretices cognoscitur ignarus: quatenus mores indicat & affectus, quos theoretos permouent: verum nec à graphica seponitur, aut plastica, quoniam harum cõcinnitatem, eurhythmiam que sibi vendicat, sed in primis memoria præcellens in saltatore exigitur. Imo verò iuxta Calchantem Homericum, scire saltatorem oportet, quæ sint, quæ fuerint, quæ mox venturæ erunt, vt nihil prius cum lateat. Caput autem totum maque saltationis est, Imitationis scientia, eorum, quæ conceperit, enunciatrix: Obscurorum latentium que illustret. Et quod de Pericle pronunciauit Thucydides. Excellens est saltatoris laus nosse quod deceat, & id ipsum posse explicare. Quoniam verò imitatrix est saltatio, prima in ea virtus, perspicuitas, quæ in oratore desideratur in primis, vt eorum, quæ exprimuntur gestulatione ac motu, tanta sit claritas, vt nullis profusum sit opus interpretibus.

Apud Lacedæmonios (qui inter Græcos ditissimi præstantissimi sunt) saltandi studium, non erat incelebre, quando ephebi non accuratius quam saltationem discerant. Ab Castore & Poluce acceperant. Charitatisque, speciem saltationis erat,

erat, vocabulo à Carijs ducto, quæ est in Laco-
u ciuitas. Hactenus Cœlius: vbi & iu. c. 4. saltatio-

num species & partes plures scribit; & cū his pars.
vndecima finem sortiatur.

Vndecima partis Catalogi Gloria Mundi finis.

CVODECIMA ET VLTIMA HVIVS LIBRI PARS, CEN- TENARIA ERIT:

*Centum enim considerationes continet, concernentes diuersarum re-
rum materias, & laudes illarum.*

L Neipiendo à dignioribus, erit
prima consideratio de digni-
tate diuina, cuius tanta est ex-
cellentia, quod mens de Deo
eogitās defieit. Cum sit enim
ipse incomprehensibilis. Sen-
sus enim nō percipit, cum sit
incomprehensibilis. Lingua ipsum non explicat, cum sit in-
comprehensibilis. Locus cum non capit, cum sit in circum-
scriptibilis. Scriptura cum non explicat, eum sit
incomprehensibilis. Tempus eum non mensurat, cum
sit incomprehensibilis. Virtus eum non attingit, cum
sit incomprehensibilis. Desideria & vota transfreditur,
cum sit insuperabilis, vel incomparabilis. Erbre-
uiam habet: quia finiti ad infinitum nulla est pro-
portio. Quomodo ergo illum laudare poterō? Et
hoc primo, dicam eum Augustino in suis soli-
loquijs, c. 10. Vnde hoc mihi Domine, vnde mihi
audes ad laudandum te? Sicut fecisti me sine me,
ita complacuit ante te, ita laus tibi est sine me,
ita complacuit ante te, Ante te domine laus tua
audes, laudent te opera tua secundum multi-
tudinem magnitudinis tuæ. Laus tua domine in-
comprehensibilis est. Corde non comprehendi-
tur, ore non mensuratur, aure nō percipitur, quia
ita transcunt, & laus tua domine manet in æter-
num. Cogitatio incipitur, & Cogitatio finitur,
Vox sonat, & Vox transit, Auris audit, & auditus
deficit. Laus verō tua in æternum stat. Quis ergo
est qui te laudet? Quis homo annunciet laudem
tuam? Laus tua perpetua est, transitoria non est:
hic te laudat, qui te ipsum & laudem tuam crea-
uit. Hic te laudat, qui te ipsum noscitur in tua laude
non posse pertingere. Laus perpetua quæ nun-
quam transit. In te est laus nostra, in te laudabitur
anima mea. Non nos laudamus te, sed tu te, & per

te, & in te nobis etiam est laus in te. Tunc veram
habemus laudem, quando à te habemus laudem:
quando lux approbat lucem, quia tu vera laus tri-
buis veram laudem. Quotiens ab alio, quam à te
quærimus laudem, totiens tuam amittimus lau-
dem. Illa transitoria est, sed tua æterna. Si transi-
toriam quærimus, æternam amittimus laudem.
Si æternam volumus, transitoriam non amitti-
mus. Laus æterna domine Deus meus à quo om-
nis laus, sine quo nulla est laus, non valeo laudare
te sine te, habere te, & laudabo te. Quid enim ego
sum domine, per me, vt laudem te? puluis & cinis
ego sum, eanis mortuus & fœtens ego sum, vermis
& putredo ego sum. Quis ego sum, vt laudem te
domine Deus fortissime, Spiritus vniuersæ ear-
nis, qui inhabitas æternitatem? Nunquid tenebræ
laudabunt lucem, aut mors vitam? Tu lux, ego te-
nebræ: tu vita, ego mors. Nunquid vanitas verita-
tem laudabit? Tu es veritas, ego homo similis fa-
ctus vanitati. Quid ergo domine laudabo te? Nun-
quid miseria mea laudabit te? Nunquid fœtor lau-
dabit odorem? Nunquid mortalitas hominis,
quæ hodie est, & cras tollitur, laudabit te? Nun-
quid laudabit te homo, & filius hominis vermis?
Nunquid laudabit te domine qui in peccatis con-
ceptus est, & natus & nutritus? Non est enim spe-
ciosa laus in ore peccatoris. Laudet te domine
Deus meus incomprehensibilis potentia tua, in-
conscriptibilis sapientia tua, & ineffabilis boni-
tas tua. Laudet te supereminens clementia tua,
superabundans misericordia tua, sempiterna quo-
que virtus, & diuinitas tua. Laudet te omnipoten-
tissima fortitudo tua, summa quoque benignitas
tua, & charitas tua, propter quam creasti nos do-
mine Deus vita animæ meæ. Hæc Aurelius Augu-
stinus loco supra allegato. Laudet te ramentum do-
minum Deum omnes Angeli, & virtutes tuas,
laudent

D V O D E C I M A P A R S

laudent te sol & omnes stellæ & lumen, & omnis spiritus laudet te, & dicar laus, gloria, & virtus sit in domino Deo nostro: prout dicebat vox magna turbarum multarum audita per Ioannem, vt habetur Apocal. 19. & habetur primè ad Tim. 1. Regi seculorum immortalis, inuisibili, soli Deo honor, & gloria. Sybilla Erythrea etiã præcipit eum honorari. Cum dicat omniũ nutritorem creatorẽq; qui dulcem spiritum omnibus apposuit, ac Principem omniũ Deorum fecit, cum dedit Deus fidelibus viris honorare.

Et licet etiam de huiusmodi gloria, laude & honore Deo attribuendis, dictum sit supra in tertia parte, in 1. consideratione: tamen vltra prædicta, quod adorandus, magnificandus, laudandus, & honorandus sit, ex pluribus sacræ scripturæ auctoritatibus comprobatur. Vt ex sequentibus patet, propter eius sapientiam, bonitatem, iustitiam, & potentiam, & alia innumerabilia.

Ipse enim Deus creauit cælum & terram, cum omni ornatu eorum, vt habetur, Gen. 1.

Ipse dominus est omnipotens. Gen. 17.

Ipse est dominus, cuius non possumus resistere voluntati: Gen. 50.

Ipse est dominus Deus meus, qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia absq; numero.

Qui dat pluuiam super faciem terræ, & irrigat aquis vniuersa.

Qui ponit humiles in sublime, & mæretes erigit sospitate.

Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant.

Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat, vt habetur Iob quinto.

Qui sapiens corde est, & fortis robore.

Qui transtulit montes, & nescierunt hi, quos subuertit in furore suo.

Qui commouet terram de loco suo, & colonos eius concutit.

Qui præcipit soli, & non oritur, & stellæ claudit quasi sub signaculo.

Qui extendit cælos solus, & graditur super fluctus maris.

Qui fecit arcturum, orionem, & hyadas, & interiora austris.

Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus.

Ipse est dominus Deus, apud quem est fortitudo, cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem. vt describitur Iob nono.

Qui excelsior cælo est, profundior inferno, longior terra mensura eius & latior mari.

Si subuertit omnia, vel in vnum coarctauerit, quis contradicet ei, vel quis dicere ei potest, cur ita facis? Iob 10. Nam quis resistit ei, & pacem habuit? Iob 9.

Ipse est in cuius manu est anima omnis vacantis, & spiritus vniuersæ carnis hominis.

Apud ipsum est sapientia, & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.

Si destruxerit, nemo est qui ædificet, si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.

Si continuerit aquas, omnia siccabitur: si miserit eas, subuertentur terram.

Ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur.

Qui adducit Consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem.

Qui baltheum regum dissoluit, & præcingit sine renes eorum.

Qui ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat.

Commutatans labium veracium, & doctrinam senum auferens.

Qui effundit despectionem super Principes, & eos qui oppressi fuerant releuans.

Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbra mortis.

Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & subuersas in integrum restituit.

Qui immutat cor Principum populi terræ, & decipit eos, vt frustra incedant per inuium.

Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios, vt scribitur Iob. 12.

Ipse est Deus qui fecit spiramentum.

Ipse est coram quo nudus est infernus, & nihil est operimentum perditioni.

Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.

Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum.

Qui tenet vultum solis sui, & extendit super illud nebulam suam.

Qui terminum circumdedit aquis, vtq; dum fianiantur lux & tenebræ.

Ipse est ad cuius nutum columnæ cæli contremiscunt, & pauent.

Ipse est, in cuius sortitudine repente maria congregata sunt, & prudentia eius percussit superbum.

Ipse est, cuius spiritus ornat cælos, & obstrictante manu eius eductus est coluber tortuosus, vt habetur Iob 26.

Ipse est Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus.

Quis poterit scrutari vias suas, aut quis audeat ei dicere, operatus es iniquitatem?

Ipse est Deus magnus vincens scientiam nostram.

Ipse est, cuius numerus annorũ inestimabilis.

Qui aufert stiuas pluuiæ, & effundit imbres ad instar gurgitum, qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.

Qui si voluerit extendere nubes quasi tentorium suũ, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quo-

quoque maris operiet, vt scribitur Iob. trigefimo sexto.

Qui facit magna, & inscrutabilia.

Qui præcipit niui, vt descēdat in terram, & hyem pluuijs, & imbrī fortitudinis suæ.

Qui in manu omnium hominum signat, vt non errant singuli opera sua.

Ipsē magnus fortitudine & iudicio, & iustitia, & narrari non potest. Iob. 37.

Qui posuit fundamenta terræ, & eius mensuras.

Qui tetendit super eam lineā, & bases eius consolidauit.

Ipsē est, quem laudant astra matutina, & ante eum iubilant filij Dei.

Qui concludit ostijs mare, circūdans illud terminis suis, posuit vestem & ostia: & dixit huc vsq; recedes, & non procedes amplius, & hic confringes riuos, & fructus tuos.

Qui auroræ locum suum ostendit.

Qui percussit extrema terræ, & excussit impios terra.

Qui ingressus est profundum maris, & in nouissimis abyssi ambulauit.

Ipsē est, cui apertæ sunt portæ mortis, & ostia tenebrosa vidit.

Ipsē dominus confidrauit latitudinem terræ, qui nouit in qua via habitat lux, & tenebrarū quis locus sit: ducat vnum quodq; ad terminos suos, & intellige femitas domus eius.

Qui scit quando nascituri sunt homines, & natus dierum eorum nouit.

Qui ingressus est thesauros niuis, aut thesauros granis asperxit, quæ præparauit in tempore hostis in diem pugnæ & belli.

Qui scit per quam viam spargitur lux, & diuiditur: zitus super terram.

Ipsē dominus dedit vehementissimo imbrī cursum, & viam sonantis tonitruī: vt plueret super terram absque homine in deserto, vbi nullus mortuum commoratur, vt impleret inuiam, & desolatam, produceretq; herbas virentes.

Ipsē est pluuiæ pater.

Qui genuit stillas roris, ab ipso egreditur glaciæ, & genuit gelu de cælo.

Qui indurat aquas in similitudinem lapidis, & superficiem abyssi constringit.

Ipsē qui cōiungere potest micantes stellas pleiades, & gyrum arcturi dissipare potest.

Qui producit luciferū in tempore suo, & vesperam suam per fines terræ: confurget facit.

Ipsē nouit ordinem Cæli, & ponit rationem eius in terra.

Quia mittit fulgura, & vadunt, & reuerētia dicunt ei, assus.

Qui posuit in visceribus hominis sapientiam, & qui dedit gallo intelligentiam. Er hæc supradicta ordine successiuo enarrantur de Deo. Iob. 38.

& ibi etiam scribitur, quod ipse præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad eum vagientes, eo quod non habeant cibos.

Et concordat dictum psalmi, Psal. 146. cum ait: Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Non est sanctus, vt est dominus, & non est foris sicut Deus noster: dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit.

Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat, & subleuat.

Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperē, vt sedeat cum principibus, & folium gloriæ teneat.

Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem. 1. Reg. 2.

Ipsē est quem Cæli, & Cæli Cælorum capere non possunt. 3. Reg. 8.

In fine 1. Paralip. vbi David orat: Benedictus es domine Deus Israel patris nostri ab æterno in æternum.

Tua est domine magnificentia, & potentia, & gloria, atq; victoria, & tibi laus.

Cuncta enim, quæ in Cælo sunt, & in terra tua sunt.

Tuum domine Regnum, & tu es super omnes Principes.

Tuæ diuitiæ, & tua est gloria, tu dominaris omnium.

In manu tua virtus, & potentia.

In manu tua magnitudo, & imperium omnium.

Et in fine 2. Paralip. in oratione Manasse.

O domine, im mensa est, & inuestigabilis misericordia promissionis tuæ, Quoniam tu es Dominus altissimus super omnem terram, longanimis, & multum misericors, & pœnitentia super malitiam hominum.

Ipsē est Deus Deorum, & dominus dominorum, cuius misericordia in seculum, & in æternum.

Qui facit mirabilia magna solus.

Qui fecit Cælos in intellectu.

Qui firmavit terram super aquas.

Qui fecit luminaria magna.

Solem in potestatem diei.

Lunam, & stellas in potestatem noctis.

Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum.

Qui eduxit Israel de medio eorum.

In manu potenti, & brachio excelso.

Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.

Et eduxit Israel per medium eius.

Et excussit Pharaonem, & virtutem eius in mari rubro.

Qui traduxit populum suum per desertum.

Qui percussit Reges magnos.

Et occidit Reges fortes.

Qui in humilitate nostra memor fuit nostri.

Et redemit nos ab inimicis nostris.

D V O D E C I M A P A R S

Qui dat escam omni carni. Psal. 135.
 Qui fabricatus est auroram, & solem.
 Qui fecit omnes terminos terræ, ætatem, & ver plasmavit ea. Psalm. 73.

Qui ambulat super Pennas ventorum Psal. 103.
 Ipse est dominus, excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram.

Non est similis illi in Dijs. Psal. 85. Et etiam omnes gentes quascunq; fecit adorant, & glorificant nomen eius: quoniam magnus est faciens mirabilia, & Deus solus est. eo. Psal. 85.

Ipse est dominus, qui vitæ, & mortis habet potestatem, & deducit vsque ad portas mortis, & reducit: Sapient. 16. Et ipse est qui liberat ab omni malo, vbi supra.

Ipse est, qui constitutus est Iudex viuorū, & mortuorum, Actum decimo.

Ipse dominus dinumerat arenam maris, & pluuie guttas, & dies seculi.

Qui dimensus est altitudinē cœli, latitudinem terræ, & profundum abyssi. Eccle. 1.

Ipse est omnipotēs super omnia opera sua, terribilis dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potētia ipsius.

Honora Deum ex tota anima tua. Eccle. 7.

Ipse maior est omni laude. Eccle. 43. & ibi plenissime de laude creatoris.

Qui omnia in mensura, numero & pondere disposuit. Sap. 11.

Ipse est Deus noster, suavis & verus, patiens & in misericordia disponens omnia. Sap. 15.

Ipse est dominus, qui mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit.

Qui appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera. Esai. 40. cap.

Ipse est, cui millia millium ministrant, & decies centena millia assistunt ei. Dan. 7.

Ipse est, qui bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Mar. 7.

Ipse est, apud quē omnia possibilia sunt. Mar. 10.

Ipse est, ante cuius thronū turba magna, quam dinumerare nemo potest, gratias agit. Apoc. 7.

Ipse est, ante cuius conspectum centum quadraginta quatuor millia sunt citharizantes in citharis suis. Apoc. 14.

Ipse est dominus, quem laudat omnis militia cœlestis exercitus, & omnis creatura. Luc. 2.

Ipse solus, omne bonum.

Ipse solus, omnia sciens. c. fundamēta. §. p. in de. de elect. lib. 6.

Ipse solus, nouit corda filiorum hominum.

Ipse solus, cognoscit omnia præsentia, præterita, & futura.

Ipse solus, seipsum comprehendit.

Ipse solus, est vbiq; præsens.

Ipse solus, creat res de nihilo.

Ipse solus, de instanti operatur.

Ipse solus, stabilis manens, dat cuncta moueri, in quibus, Ego enim Dominus, & non mouor. Malach. 3.

Ipse est secretorum cognitor. c. crubescant. 32. dist. apud quem omnia sunt cognita. ca. noui. de appel. c. noui. de off. leg. & c. noui. de iud. & Barb. plenē in d. locis. Augu. in lib. de trin. Oportet Deū cuius est & summē cuncta sentire atq; intelligere, nec mori nec corrumpi, nec mutari posse, nec corruptus esse: sed spiritum omnipotentissimum, mutissimum, optimum, beatissimum fateamur.

Ipse est, cui omnia seruiunt.

Ipse est iustus, & rectum iudicium eius. Palam. Ipse solus, ex autoritate miracula facit.

Ipse solus, de qualibet creatura facit, quod vult.

Ipse solus, voluntatē hominis cognoscere potest.

Ipse solus, in ictu oculi in ortuos iuscitare potest.

Ipse solus, essentia: animæ illabi potest.

Ipse solus, peccata dimittere potest.

Ipse solus, gratiam infundere potest.

Ipse solus, in igne perpetuo corp⁹ seruari potest.

Ista soli diuina: maiestati conueniunt & nulli alteri, in quibus excellentia suę dignitatis apparet vt describitur in compendio sacræ Theologiæ. ca. 22. in primo libro.

Ipse vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 1. Tim. 2.

Ipse est, qui in rebus per tempus ortis summam gratiam fecit. Cū propter salutem humani generis, quod nimia charitate dilexit, misit filium eius vnigenitum æternaliter generatum, in plenitudinis tempore in Maria Virgine humanatum, quem verum Deum, & hominem cōstitemur. Qui factus est obediens vsq; ad mortem crucis, vnos redimeret à peccato: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu, omne genuitetur, cœlestium, terrestrium & infernorum. & omnis lingua cōfiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. ad Phil. 2. Hęc est fides nostra, hęc consolatio nostra, hęc vita nostra, hęc spes beatitudinis nostræ, firmior quam cœlum & terra, per eum qui dixit, Marc. 13. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea nō transibunt. Cui Deo nostro benedictio, claritas, sapientia, gratiarū actio, honor, virtus, & fortitudo in secula seculorū. Apoc. 7. Qui est splendor glorię, vt dicit Paul. ad Hebr. 1. & gloria eius est super omnium creaturarum gloriam, claritas super claritatem, sublimitas super altitudinē, beatitudo super beatitudinem, thronus denique super thronum, vtpote cuiuslibet sacra eloquia dicitur esse omnis potestas in cœlo & in terra. & dixi supra in tertia parte, in secunda confide.

Aduerte etiam, q̄ Deus fecit omnia propter honore suum, vel hominis vtilitatem. Deus. n. cum sit omnium bonorum, & pulchrorū ditissimus possessor, & copiosissimē plenus se ipso, ideo in se credere

credere non potest. Non ergo accipit à reb. aliq̄a
utilitatem, sed solum extrinsecum honorem. Ho-
mo verò, cum sit creatura de nihilo facta, semper
indigens, & de se ad nihilum vergens: idcirco cre-
scere potest interius in bonitate, in veritate, in o-
mnium perfectione, & ideo ei debetur utilitas, seu cō-
modum, sed honor nequaquā. Deus igitur, qui o-
mnia operatur principaliter propter se ipsum, &
quāta in tus crescere non potest, ideo omnia opera
sua extrase propter suum honorem. Et cū sit sum-
mè bonus, ideo omnia operatur propter creatura
suum utilitatem, multo tamen principalius suum
honorē, quā utilitatē creaturæ. Quod
quomodo hæc intelligantur, scribitur in tracta-
tu titulato, Vidē animā, in quarto Dialogo. c.
9. ubi multipliciter cōprobatur, quod Deus o-
mnia operatur ad suum honorem. Et ibidem in
cap. ponitur, quomodo homo tenetur Deum ho-
norare, & ad hoc obligari propter octo causas ibi
relatas, quas videre poteris.

Et in ista diuinitate sunt tres personæ, Pater, &
Filius, & Spiritus sanctus, æquales in Deitate, ita
quod vna nō videtur esse nisi altera: quod quo-
modo intelligatur, vide Magistrum sententiarum
in primo lib. dist. 20. Ordinem tamen illarum pos-
si supra. in 3. par. qui intelligendus est, secundū q̄
dicitur ibi. & quod ibi ponit sanctus Thomas, vbi
quærit. Vtrum in diuinis personis sit ordo? vbi di-
citur aliquem esse ordinē, quem clare explicat: po-
nendo, Quod ordo in ratione sua includit tria, s.
rationem prioris & posterioris, distinctionem &
rationem ordinis, de quibus dixi supra in pri. part.
in 78. consid.

Et de laudibus Dei ponit Dionysius Rylrel, qui
fecit tractatum vnum.

Et de honore Dei Ioan. de Teneramunda scri-
psit librum vnum.

Ipsē enim magn⁹ est dominus super omnes De-
os, vt habetur Psal. 94. Sed olim apud homines i-
deatras plures habiti fuerunt pro Dijs: de excel-
lentia quorum non curo, cum in eis non possit di-
scerni excellentia quo ad Deitatem, quoniam omnes
ingentium dæmonia. Psal. 94. & de plurib. Dijs
scilicet, vide Textorem in sua Officina in cap.
12. vbi ponit de viris, qui fuerunt reputati Dij,
& de mulierib. quæ fuerunt reputatæ Deæ: quoni-
am loquendo etiam de mulierib. Deos dicimus.
vide Virg. de Venere:

*Descendo, ac ducente Deo flammam inter & hostes
Expedior.* Et etiam de stellis & Planetis, qui
coluntur pro Dijs, & etiam de animalibus. & o-
mnem illos multi inuocabant in eorum necessita-
tibus, & putabant auxilium habere ab eis secun-
dam diuersitates necessitatum. vt ibi declarat, &
in maximo honore aliqui in vno loco, alij in alio
habebantur. Hodie verò loco istorum Deorū, nos
Christiani inuocam⁹ Sanctos, vt orient Deū p̄ no-
bis, nec alienos adoram⁹, put nec fecit Dau.

Secunda consid. Paradyfus cœlestis est excellē-
tior in omnibus Paradyso terrestri, propter in-
finita, quæ nō sunt in ipso Paradyso terrestri. Quo-
niam in eo est inclyra felicitas, cum sit ciuitas cœ-
lestis, in qua scripti sumus, & ciues decreti. vnde
dicit Propheta Psalmo 86. O quam gloriosa dicta
sunt de te, ciuitas Dei. Sicut latantium omnium
habitatio est in te: fundaris enim exultatione vni-
uersæ terræ. Non est in te senectus, nec senectutis
miseria: non est in te mancus, nec claudus, neque
gibbosus, neque deformis, dum omnes occurrūt
in virum perfectum in mensuram ætatis plenitu-
dinis Christi. Quid hæc vita beatius? vbi non est
paupertatis merus, non ægritudinis imbecillitas?
Nemo læditur, nemo irascitur, nemo inuidet. Cu-
piditas nulla exardescit. Nullum cibi desiderium.
Nulla honoris aut potestatis pulsatur ambitio. Nul-
lus ibi Diabolicus metus, insidiæ dæmonum nul-
la, terror gehennæ procul. Mors neque corporis,
neque animæ, sed immortalitatis munere iucun-
da vita. Nulla erunt tunc mala, nusquam discor-
dia, sed cuncta consona, cuncta conuenientia, ga-
omniū sanctorum vna erit concordia, pax cuncta,
& lætitia cōtinet: trāquilla sunt omnia, & quieta,
iugis splendor. Nō ille qui nunc est sit tanto clarior
quanto felicior: quia ciuitas illa, vt legitur, nō e-
gebit lumine solis, sed do. omnipotens illumina-
bit eam, & lucerna eius est agnus, vbi sancti fulge-
būt, vt stellæ in perpetuas æternitates, & sicut splen-
dor firmamenti qui erudiunt multos. Quapro-
pter nox ibi nulla, nullæ tenebra, concursus nubi-
um null⁹, nec frigidus ardor, vel asperitas vlla: sed
talis erit temperies, quam nec oculus vidit, nec
auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: nisi il-
lorum, qui ea perfrui digni inueniuntur, quorum
nomina scripta sunt in libro vitæ. Verum super
hæc omnia est consociari choris Angelorum &
Archangelorum, atque omnium cœlestium vir-
utum, intueri Patriarchas, & Prophetas, videre
Apostolos atque omnes sanctos, videre et parētes
nostros. Gloriosa sunt hæc, sed multo glorios⁹ est
præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptū
lumen videre. superexcellens gloria erit, cū Deum
videbimus in seipso, videbimus, & habebimus in
nobis, quem cernere finis non erit: hæc Augusti-
nus in suo manuali. c. 17. ponit de gaudio Parady-
si, vbi sic dicit: O vita vitalis, vita sempiterna, sem-
piternè beata, vbi gaudium sine mœrore, requi-
es sine labore, dignitas sine tremore, opes sine a-
missione, sanitas sine languore, abundantia sine
defectione, vita sine morte, perpetuitas sine cor-
ruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia
bona in charitate perfecta, vbi spes, & visio facie
ad faciem, vbi plena scientia in omnibus, & per
omnia, vbi summa Dei bonitas cernitur, & lumē
illuminans à sanctis glorificatur, vbi præsens ma-
iestas Dei conspicitur, & hoc vitæ cibo sine defe-
ctu mens intuentiū satiatur, vident semper, & vi-
dere

D V O D E C I M A P A R S

Jere desiderant, sine anxietate desiderant, & sine fastidio fatiantur. vbi verus sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis visione omnes reficit: & ita vniuersos cœlestis patriæ eius illuminat, vt luceant. ipsi lumen vident illuminatum per Deum, lumen illuminans vltra omnem solis nostri splendorem, atque cunctarum stellarum immortalis adherentes Deitati, ac per hoc immortales, & incorruptibiles facti iuxta promissionem domini saluatoris. Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnus sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnus sint: hæc ille. Et idem August. amplè in libro soliloquiorum. c. 36. ponit gloriam cœlestis patriæ. Fortè dicam latius infra, quã do ponam de excellentia patriarum.

De huiusmodi Paradyso cœlesti scripsit Danes in vna Comœdia, quæ appellatur Paradyfus, allegatus per Albericum de Rosate in suo Dictionario.

Sanctus Thomas in tertio sententiarum. dist. 22. q. 1. art. 1. q. 3. dicit triplicè esse Paradysum, cœlestem, terrestrem, & spiritualem, quæ dicitur visio Dei.

Vide quid dicant Philosophi, & Catholici de beatitudine huius cœlestis patriæ seu Paradyfi, per Symphorianum Campegium in suo libr. de vita supercœlesti. c. 1. 2. 3. 4. 5.

Aduerte etiam, quod Paradyfus dicitur cœlum empyreum, vt dicit glo. in verbo, quæ in Paradyso. in ca. Ecclesia. de consecra. dist. 1. vt habetur etiam Ezech. 29. In delitijs Paradyfi fuisti. de quo habetur de pœn. dist. 3. c. prim. Et etiam dicitur visio Dei, siue vita beata, iuxta illud dictum latroni: Hodie mecum eris in Paradyso. Luc. 23. Et etiam habetur 2. Cor. 12. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, &c. & post. Quoniam raptus est in Paradysum.

Vel dicitur etiam Paradyfus, quasi parans Dei visum, vel quasi paratis dans visum: quia ibi facie ad faciem Deum videbimus, 1. ad Cor. 13. vt dicit Io. de Turrecremata in d. c. Ecclesia. de consecrat. dist. 4.

Tertia consid. est de Anima, eò, quia animæ beatorum collocantur in Paradyso cœlesti, qui locus deputatus est pro illis. gloss. 1. & ibi Ioan. de Turrecrema. in ca. tempus. 13. quæst. quoniam dicitur Psalm. 44. Assitit Regina, id est, anima, à dextris Dei in vestitu deaurato, circumdata varietate, vt dicit Anron. Floren. in 3. part. in procem. illius 3. partis, & dixi suprã in tertia parte, vbi dixi, quod nedũ Angeli sunt in Paradyso, sed etiam sancti.

Ideo etiam ante omnia laudanda est: quia cunctis rebus præferenda est, Primò corpori: vt est tex. in c. schedula. 38. dist. Secundò, quibuscuq; reb. in animatis. tex. est in l. sancimus 1. C. de sacrosan. Eccle. do. meus lafon. in l. licet inter priuatos. in 1.

col. C. de pact. & in authen. sacramenta puberum. in 16. col. Co. si aduersus venditio. Alex. consil. suo 38. in 3. col. in 1. vol. facit tex. in ca. cum infirmitas. extra de pœn. & remis. & in c. præcipimus. in prin. 12. q. 1. & c. si habes. 24. q. 3. & cap. solita. §. verũ. verũ. quòd aut. extra de maio. & obe. corpus tamen reb. l. in feruorum. in si. ff. de pœn. Alex. in consil. 14. in si. in 3. vol.

De excellentia Animæ videatur Florentius in sua summa, parte prima. tit. 1. c. 1. vbi ponit, quomodo est facta ad similitudinem Dei, & in §. 2. & 3. de nobilitate illius & pulchritudine habetur in c. 2. §. 1. & 2. Etiam de dignitate & excellentia illius ponit Bernar. de Bult. in 2. par. sui rosarij, ser. 10. in litera T. vsq; ad fin. Vbi dicit, quod nobilitas Animæ ex trib. apparet, ex ordine, scilicet magnitudine, & pulchritudine.

Primo ordine, quia in supremo loco ordinata est: Bonum enim vniuersi consistit in ordine. Meramor. Primò, Deus in infimo loco posuit terram, & terrena grauius. Secundo loco superiori, & ascendendo posuit aquam. Tertio aeren. Quarto verò ignem, quem propter calliditatem à nobis elongauit. Post ignem posuit Lunam in primo cœlo: deinde Mercurium in secundo cœlo: post Venerem, in tertio. Solem, in quarto. Martem, in quinto. Iouem, in sexto. Saturnum, in septimo. Cœlum stellatum cum duodecim signis in octauo, & quasi septuaginta duabus constellationibus, quod dicitur firmamentum. postfirmamentum siue cœlum stellatum posuit cœlum cristallinum: & post cœlum empyreũ in quo iacent & collocantur animæ beatorum. dicam infra suis locis.

Cum igitur natura ordinet ignobiliora inferi: nobiliora verò superius, patet animam esse nobilissimam omnib. supradictis ordine, quia collocatur in nobiliori loco.

Secundò verò dicitur nobilior magnitudine, quia magna est terra, vt infra dicemus. Vnde dixerunt Theodosius, & Euristenes Philo. quod longitudo est triginta, & vnus millia milliariorum. Licet autem terra sit tantæ magnitudinis, tamè maior in decuplo est aqua, & similiter vnus cœlum altero. Et ideo cœlum empyreum est indicibilis altitudinis & magnitudinis. vnde dicitur quidam, quod si massa plumbea à cœlo empyreo descenderet, vix in quingentis annis vsque ad terram veniret. Nam vt refert Rabi Moyse magnum Philoso. Quodlibet cœlum cuiuslibet Planetæ habet in spilitudine viam 500. anno. id est, tantũ spatium, quantum quis possit ire de via plana in quingentis annis. Et idem Philo, dicit, quod inter cœlum & cœlum similiter est distantia viz 500. anno. vnde secundum eum à centro terræ vsque ad concuum cœli Saturni, est via 7700. anno. id est, tantum spatium, quantum de via plana aliquis iret de septem millibus, & septingentis annis si tantum

erit. ita quod quilibet annus computatur ex diebus, & iter cuiuslibet diei sit quadraginta miliarium, & quodlibet milliare sit duorum miliarium cubitorum. Si autem tanta est distantia à terra usque ad cœlum Sarurni, quod est septimum cœlum, quanta erit vsque ad decimum, s. empyreum, quanta erit infra de his cœlis. sed an sint hæc verba de Deo facta, quia omnia fecit in pondere, numero, & mensura. Sap. 11. Indubitanter tamen est certum, quod cœlum ipsum empyreum est maximum & altissimum, in loco autem illo maximo vocabitur Anima. Vnde ipsa dicere potest illi: Ego in cœlo habitauit. & Baruch. 3. O Israël, quâ magnâ est dominus Dei, & ingens locus possessionis eius magnus & non habens consummationem, extensus & immensus. Ex quo apparet nobilitas anime in tam excelso loco, & nobili collocanda.

Tertio patet Animæ nobilitas ex eius pulchritudine, & preciositate, de qua Aug. in Epistola ad Deodatum, inquit: Animæ natura, nec terra, nec materia, nec sidera, nec luna, nec sol, nec quiquam omnino quod tangi aut videri potest, non denique ipsum quod à nobis videri non potest, cœlum melius esse credendum est. Imò hæc omnia lōga deteriora esse, quâ est qualibet anima, ratio certa non mouet. hæc ille, vt dicit Bernardinus de Buis in dicto. 10. in fin. Ex quo dicit, quod nobilior est anima quam omnes aliæ creaturæ præter Angelicam, quod etiam probat sic: Nobilior est finis quæ sunt ad finem. 2. physico. sed finis quorundam omnium est homo, vt dicit Arist. 2. de anima. Quodam modo dicitur: quoniâ, vt habetur 1. Ethic. Duplex est finis, s. principalis & secundarius, siue finis sub fine, vt ibi habetur. Si loquamur de fine principali, tunc secundum Bonauenturam in 2. dist. 5. art. 2. q. 1. & Rich. in eod. lib. dist. 5. art. 2. qu. 1. quod Deus est finis omnium creaturarum, quas ad sui gloriam creauit. Prou. 16. Si autem loquamur de fine secundario, sic homo est finis omnium. vnde Gen. 1. dicit dominus. Domini piscibus maris, volatilibus cœli, & bestiis uniuersæ terræ, omniq; reptili quod mouetur terra. dixi supra in 2. parte, in 1. consid. Si ergo homo est finis aliarum creaturarum, ergo est nobilior illis. Pars autem hominis dignior est Anima vnde Aug. de ciuitate Dei. lib. 8. ca. 15. dicit: Omnia corpora præferuntur animæ. Et idē lib. soliloquorū. c. 20. ait: Quicquid. n. cœli ambitu continetur, inseri ab humana natura est, quæ facta est vt summum superius possideret, cuius possessione beata fieret. Et ait Ouid. 2. Meta. *Celoz animus præstantior omni.* Et sic anima dignior est cœlo empyreo, in quo est colloenda. Nam & plerunque contentum dignius est continēte, sicut lapis preciosus suam capsellam valore transcendit. Ideo de Anima loquens in li. de quâritate animæ, Augu. ait: *Quædam modū sarēdum est Anima humanam*

non esse quod Deus est, ita præsumendum est nihil inter omnia quæ creauit ipsi Deo esse propinquius. Et dicit Chrysippus in libro de cōtemptu mundi. Quanto cœlum terra pulchrius, tãto Animæ pulchritudo omnem formam quamuis pulcherrimam superat. Et ibidem ait, si fieri posset, vt corporalibus oculis Animæ pulchritudinem videremus, derideremus omnia hæc, quæ exterrena substantia decora esse videntur. Ita dicit Bernardinus in loco supra allegato. Et ibi etiam principio ponit de animæ immortalitate, vbi probat ipsam esse immortalem autoritate, ratione, & exemplo. Ad quam beatitudinē peruenire possit Anima, vide Simphorianum Campegiū in suo lib. de vita supercœlesti. cap. 5. 6. & 7. & amplè in Margarita Philoso. libr. 11. cap. 30. 32. & 33. & totus ille liber vnde decimus est de Anima: ad quem recurre.

Et aduerte, quod determinatio Parisiensis ita se habuit in consilio vniuersali Parisijs celebrato, quod vna anima est perfectior alia, etiã in naturalibus, ita quod vna anima differat ab alia naturali præstantia. quod etiam tenuit Bonauentura, & plures alij contra Tho. & Alex. de Halis, vt refert Simphorianus Campegius in libr. de vita cœlitus comparanda. libro nono. dicam sortè alibi quãdo ponam, vnde hoc quod vnus est perfectior altero.

Aduerte etiam, quod Anima iure humano in multis priuilegiatur.

Primò enim dicit ius humanum, quod vnus Animæ amissio maius damnum censetur, quàm si innumerabilium corporum mors contingeret, textus in ca. si habes. ver. quid dicam. de coniuge. 24. q. 3.

Secundò, quod probatio, quæ Animæ fauorem respicit, quamuis dubia acceptari debet, vt in notabili casu ponit Fely. in c. præsentia. in 2. notab. col. 7. de probationib.

Tertio, quia relictum pro Anima dicitur relictum ad pias causas, glo. est 1. in l. si quis Titio. ff. de legat. 2.

Quartò, quia fauori Animæ non potest renunciari, Bal. in l. 1. in 2. col. Cod. de vsu & vsu fructu legato.

Quintò, in his, quæ salutem Animæ respiciunt ad vitandos graues conscientie remorsus, tutior pars est tenenda. Ita dicit tex. in cle. exiui de Paradiso. §. item quia. ver. nos itaq; de verb. sign. not. in e. iuuenis. in tex. & gl. 1. extra de spons. & in ca. 1. in gl. si. de scrutinio in ordine sciēdo. & est tex. in e. illud. §. licet autem. & ibi gl. in verbo, in dubijs. de cler. excom. ministrante. facit etiam tex. in fin. de senten. & re iudicata.

Sextò, licet vasallus feudum irrequisito domini consensu alienare non possit, etiã pro Anima. vt est tex. in e. 1. §. donare. qualiter olim poterat feudum alienari in vsib. feud. Tamen dominus tantum

D V O D E C I M A P A R S

quam habēs ius potentius, inuito vafallo poterit feudum pro anima sua relinquere. rex. in c. vnico. i. refponfo de alodijs. Lud. Rom. per illum text. in repet. auth. fimiliter. in 13. col. in tertio priuilegio piæ caufæ inter vltimas voluntates. Co. ad legem Falcid.

Septimò, quamuis pater poffit filium exharedare, & filius patrem, ex caufis in authen. vt cum de app. cognofcitur in §. caufas. collat. 9. Tamen propter fauorem animæ fi filius monafterium fuerit ingreffus, non poterit à patre exharedari. cap. non licet. in principi. 19. quaest. 3. Quem ponderat ad hoc fingularem Ludou. Rom. in d. authen. fimiliter. facit rex. in authen. de monachis. in princ. col. lat. 3.

Oftauò, quia aliàs filius familias, qui nõ potest testari. l. tam is. §. fi. ff. de donatio. caufa mortis. le. sentum. cum glo. fi. C. qui teftamenta facere poffunt. Tamen pro Anima testari potest. c. licet. §. fi. de feputuris. in 6. Rom. in d. auth. fimiliter. in 15. col.

Nonò, verba fauore Animæ debent interpreta ri, & accipi in latiori fignificatione. Bz. in authē. facramenta puberum. C. fi aduertus venditionē. Hæc prædicta dicit conciuus, & contemporeus nofter do. lo. Monthel. in fuo Promptuario iuris. in verb. Anima.

Quam vim potestatemque, & imperium habeat Anima rationalis in corpus humanum, & quàm procliuè ipfium corpus deprehendatur ad Animæ obfequia: multum eleganter defcribit Cælius lectionum antiquarum. libr. vndecimo. c. 15. cum fequen. vbi philofophicè & hiftoricè procedit.

Quarta confide. est de Paradyfo terreftri, & fecundū aliquos funt sex, quos enumerat Phil. Bergomen. in primo libro fui supplementi Chronicarum, vt infra patet. Et excellentior omnibus alijs est ille, qui est in oriente, de quo Gen. 2. Plantauit dominus Deus Paradyfum voluptatis à principio: in quo pofuit hominem quem formaerat, produxitque dominus Deus de humo omne lignum pulchrum vifui, & ad vefcendum fuaue: lignum etiam vitæ in medio Paradyfi, lignumque fcientiæ boni & mali, & cætera huiusmodi: vt ibi habetur, & hic locus est in orientis partibus, cuius vocabulum ex Græco in latinum vertitur hortus. Porrò hebraicè hau eden dicitur. hau hortus, & eden, in noſtra lingua delitiæ interpretatur, quod vtrunq; iunctum facit hortum deliciarum. Etenim omni genere ligni, & pomiferarum arborū confitus, habens etiam lignum vitæ, non ibi frigus, fed perpetua aëris tēperies, in cuius medio fons prorumpens totum nemus irrigat, diuiditurque in quatuor naſcentia flumina. de quibus infra 18. confideratione dicam. de quo cecinit Poëta Ouid.

Ver erat æternum, placidūq; tepentibus auris

*Mulcebant Zephyrinos sine femine flores,
Nox etiam fruges tellus irarata ferebat,
Nec renouatus ager grauidus tenebat arifsi.*

Vt refert Ioannes Laziardus in fuis Epitome hiftoriæ vniuerſalis. in cap. 5. de Paradyfo terreftri. Cuius loci aditus poſt peccatum primi hominis intercluſus eſt. ſeptus eſt enim vndique romphea flamma, id eſt, muro igneo acciuſus, ita vt cum vertice eius cœlo penè iungatur incendium. Cherubin ſpiritus malis ſuper romphea flagrantia ordinarum eſt, vt homines flamma, angelos vero malos Cherubin ſubmonerent, necni carni, vel ſpiritu tranſgreſſionis aditus pateat, vt dicit Prolemaus in ſuo libr. de trib. orbis partib. c. 2. Ita etiam de hoc Paradyfo loquitur Arch. in ca. omni. in prin. 24. q. 1. & Alb. de Roſ. in ſuo Diction. in verbo, Paradyſus. in 3. notabil. in fin. vbi dicit, quod Paradyſus eſt amœniſſimus ex miriſcis infeſtionibus, & plantis, & fragrantiffimis aromatibus ex vernantibus floribus, & temperatiſſimis roribus, & moderatiſſimis ventis ac placabilibus, ex amœniſſimis auium cantibus, ex pluriſimis floribus, ex valiſſimis ſepibus, & ex oculofiſſimis cuſtodibus. Deo etiam loquitur Bal. in c. 1. §. mutus. in prin. in tit. Episcopum vel Abbatem, &c. in vſibus feudo. Vbi dicit allegando Albertum, Quod de Paradyfo terreftri propter eius altitudinem aquæ cadetes faciunt tantum ſteptuum, quod omnes, q. ibi naſcuntur, perdunt auditum: tamen nõ ſtra ſua dià natura: quia ſi tranſportarentur ad alium locum antequam ſurdeſcerent, audirent. Et de huiusmodi Paradyfo terreftri dicit Damasc. lib. 2. ca. 11. ſic: quia verò Deus ex viſibili creatura plañtatur erat hominem ad ſuam imaginem, & ſimilitudinem, tanquam quendam Regem, & Principem vniuerſæ terræ, & eorum, qui in ea ſunt: præſtruxit ei quendam veluti Regiam, in qua diuerſans beatam, & ex omni parte felicem deduceret vitam, & ipſe eſt diuinus Paradyſus Dei manibus in Eden plantatus læuitia & voluptatis omnis Promptuarium. Eden enim voluptas interpretatur: in oriente verò omni terra excellior collocatus eſt, optima temperie, & aere ſubtiliſſimo ſplendens, plantis ſemper virentibus in ſignis odoris ſua uitate referetur, plenusque lumine vniuerſe ſenſibilis venuſtatis, & pulchritudinis ſuperexcellēs intelligentiam: diuinus proſecto locus ac dignus eius, qui ad imaginem Dei creatus fuerat in colatu, in quo nullus irrationalium habitabat: ſed ſolus homo diuinarum manuum factura. In medio verò eius lignum vitæ Deus plantauerat, & lignum ſcientiæ, &c. Hæc ille. Et ibi amplè in Commentario: An ſit verum, quod nullum ibi habitauerit irrationale? Sed non inſiſto, cum non ſit præſentis ſpeculationis, & ſolum intèdo ad gloriam, & commèdationem illius Paradyſi terreftris, qui vltra commendari & laudari poterit in multis.

Primò,

Primo, propter antiquitatem plātationis, quo-
dam ut habetur Gen. 3. & supra eadem confid. in
Gen. dixi. Plantauit Deus Paradyſum voluptatis. à
principio, &c.

Secundo, nobilitate ſituationis ſiue fundatio-
nis, quia fundatus eſt locus ille in parte orientis,
ut dicit beatus Iſidor. ut quidam doctores expo-
nunt illud Gen. 2. Plantauit dominus Paradyſum
in principio, non quidem ſolum temporis, ſed et-
iam loci: cuiusmodi eſt pars Orientis, quæ nobili-
ſſima eſt, ſicut dextra pars in homine. Et q̄ ſit in ori-
ente ponitur in Margarita Philoſo. lib. 7. 45. vbi ſa-
tis imple.

Tertio, propter nobilitatem hoſpitij: Habuit
enim nobilem habitatorem, ſcilicet, hominem:
quem dicitur Gen. 2. Plantauit Deus Paradyſum
voluptatis, in quo poſuit hominem quem forma-
uerat.

Quarto, excellentia denotatur ex affluentia vo-
luptatis ſine delictiarum. vnde Gen. vbi ſuprà. Plā-
tauit Deus Paradyſum voluptatis.

Quinto, excellentia illius denotatur ex arbo-
rum & ſorum amœnitate, cum Genetiſ 2. dica-
tur. Produxitque Deus omne lignum pulchrum
viti.

Sexto, ex precioſitate fruſtuum, cum in loco
preallegato dicatur, Erat enim in medio Parady-
ſi lignum vitæ.

Septimo, & ex puritate & mundicia, quæ ſatis
comprehendi poteſt ex fluuiio egrediente de illo,
ut dicitur Gen. 2. Et fluuius egrediebatur de lo-
co voluptatis ad irrigandum Paradyſum. Iſta di-
ctio, & referret Ioannes de Turrecremata. in d. cap.
1. de ſi. de conſecrat. diſtinctio. 4. vbi dicit, Eccle-
ſiam conuenienter cõparari debere Paradyſo ter-
reſtri, propter illa ſeptem commendabilia, quæ
accipiat ibi Eccleſiæ militanti, ut ibidem videre
poſſitis.

Erant Philip. Bergomẽ. & ſuprà dixi, ſunt ſex
Paradyſi terreſtres.

Primus, ut dicit, eſt in Oriente verſus zephyrum.

Alter, in æquinocſiali inter eurũ, & euronorũ.

Tertius, de quo Beda meminit inter Cæri tro-
pici, & circulum antarcticum.

Quartus, ad oriẽtem verſus Eurum vltra æqui-
noctialem, in quo ſolis calores ſunt.

Quintus, Paradyſus terreſtris ad polum antarti-
cum eſſe dicitur, de quo Solinus meminit.

Inuenitur etiam in occidente alius voluptatis,
& delictiarum Paradyſus, de quo ſic habem⁹, quod
ſenatus, populũque Romi, mandauit ſummũ ſa-
cerdotum Pontificem, non niſi de Italia hortõ deli-
ctiarum eligi debere. Et de huiusmodi Paradyſo
terreſtri multa à theologis habentur in 2. ſenten-
tiarum diſt. 19.

Vide etiam Cælium in libr. ſuarũ antiquarum
rationum, li. 1. c. 21. dicentẽ, apud Platonem eſſe
regionem ſimile Paradyſo terreſtri, & in quo lo-

co ſit ipſe Paradyſus terreſtris, ſecundũ Artianum,
apud Græcos hiſtoricos tantã in ſcribendo inte-
gritatis, ut veritatis conſeruator, ſtudioſiſque vul-
gõ ſit, cognominatus, atq; ita etiam num honeſte-
tur in libros. Hic in parte poſtrema Indiçi cõmen-
tarij, veluti ipſe quoque Moyſi ſuccineret, ita ſcri-
bit: Hanno Carthaginẽſis, prouectus claſſe ab co-
lumnis Herculeis in Oceanum, relicta ad lęuam
Lybia, diebus triginta enauigauit occidua petens:
mox vbi in meridie diuertitſſer, plurima feſe illi
obicere impedimenta. Nam præter ardores ſer-
uidi ſideris, ut in peruſta Regione mundi aqua
potabili deſiciebatur: audiebatur porro creber de
cœlo fragor, interim latẽ promicantia in ſublimi
fulgura oculos perſtringebant, videbãturque ve-
luti flammarum riuũ præcipitantes è cœlo, quan-
quam Cyrene ad extrema Lybia: in tanta cam-
porum vaſtitate herbis nuda non ſit, neque item a-
quarum in ops. Et ibi allegat de Paradyſo dictã Da-
maſceni, & ſancti Thomæ, & Conciliatoris di-
centium Paradyſum eſſe in oriente, quæ portio
mũdi nobilior eſt: quia dextra. ut ibi Cælius, quem
videas.

QVinta conſi. eſt de cœlo, quod dicit Aug. eſſe
Regnum feliciffimum, carens morte, & va-
cans ſine fine, cui multa tempora ſuccedũt per æ-
uum, vbi continuus ſine nocte dies neſcit habere
tempus, vbi victor miles poſt laborem donis inef-
fabilibus comulatur. Nobile perpetua caput am-
plectente corona, hæc dicit Aug. in ſuo manuali.
c. 8. Sedes enim domini eſt, & omnib. domi nabi-
tur. Pſal. 102. & Pſal. 10. Dominus in cœlo ſedes e-
ius, & habetur Eſa. 66. Cœlum ſedes mea. & habe-
tur Mar. 5. Nolite iurare per Cœlum, quia thron⁹
Dei eſt. c. & ſi Chriſtus. extra de iureiu. Altitudinẽ
illius nemo dimenſurare. Eccle. 2. Nec quæ in cœ-
lis ſunt, quis inueſtigare poteſt. Sap. 9.

Aliqui dicunt, quod ſunt vnde cœli. In pri-
mo ſtat Luna, & nulla ſtella in eo ſtat præter Lunam,
totum in ſuperficie cœli ſecundũ concava
continetur, & in orbẽs quatuor, & Epicyclum di-
citur. Habet in primis tres orbẽs ſicut Sol in ſig-
nificatione diſpoſitos: Vltra hoc habet vnum orbẽm
mundo concentricum prædictos tres ambiẽtem,
qui deferens caput draconis dicitur in ſupẽr, & E-
picyclum habet profunditatis mediũ primorũ tri-
um orbium immetſum, in quo corpũs Lunæ ſig-
natur, & mouetur.

In ſecundo verò ſtat Mercurius, & in ſuperficie
concava cœli tertij continetur, & in orbẽs quin-
que, & Epicyclum partitur: Habet enim duos orbẽs
inæqualis ſpiſſitudinis, quorum ſuperficies
connexa ſupremi mundi concentricæ ſunt; ſuper-
ficies verò concava ſupremi, & connexa infimi
mundo ſunt eccentricæ ſibiſpiſ, tamen concen-
tricæ, & harum centrum (q̄ etiam centrum parui
circuli nominamus) à centro æquantis tantũ quã-
tum cœtrum, quantis à centro mundi diſtat, & vo-
cantur

DVODECIMA PARS

cantur hi duo orbes augen æquantis deferentes. Quo modo autem mouentur, dicam infra in explanatione Planetarum.

Tertium est cœlum, in quo solus Planeta qui dicitur Venus, rotatur: & in superficie concaua cœli solaris continetur, in super, & in orbes particulares, quemadmodum Saturni, Iouis aur Martis cœlum partitur. Circumfertur autem hoc cœlum totum in 24. horis, semel ab Oriente per Occidentem in Orientem redeundo per primi mobilis motum: sed orbes eius augen deferentes super axe, & polis zodiaci ad motum octauæ spheræ circumducuntur. Quo autem motu moueatur: Vide in Margarita Philo. lib. 7. de principijs Astro-nómia. cap. 32.

Quartum cœlum est, in quo Sol est, & in quo mouetur, in superficie concaua cœli Martis continetur, & in tres orbes particulares diuiditur, duos, scilicet augen deferentes, & ipsum deferentem solare corpus. æquærem autem, & Epicyclum non habet. Mouetur autem motu raptus ab Oriẽte per Occidentẽ redeũdo in Orientẽ in 24. horis ad motum primi mobilis, orbes augen deferentes eisdem mouentur motib. quibus & orbes auges Saturni, Iouis & Martis deferentes. Defereus autẽ Solis super polis, & axe proprijs secundum successionem signorum ab Occidẽte, versus Orientem quotidie quinquaginta nouem serẽ minutis, & octo secundis circumfertur. Et ita Sol totum zodiacũ in 365. diebus, & sex horis ferme peragratur, nobisq; annum complet. Dicam latius infra vbi fiet mentio de Planetis.

Quintum cœlum est, in quo solis Mars rotatur cœlo sexto contiguum, & sub eo locatur quemadmodum sextum sub septimo. In totidemque orbes diuiditur, & mouetur, & eisdem motibus, quibus cœlum Saturni, & Iouis, de quibus statim dicam.

Sextum cœlum est, in quo stat sola Stella Iouis, & est cœlo Saturni contiguum, ita scilicet superficies eius connexa concaua cœli Saturni continetur: de motu eius etiam infra dicitur.

Septimum cœlum est, in quo continetur Saturnus in orbes tres ab inuicem diuisos, & contiguos partitur, de cuius motu infra vide.

Octauum cœlum est, quod firmamentum dicitur, & stellis innumerabilibus ornatum est, quæ fixæ appellantur. quoniam omni tempore æqualiter à seipsis distant. Nec proprium motum à motu sui cœli habent. Et in hoc cœlo sunt decem circuli imaginarij sese interfecantes, ac imaginum in cœlo situm, motum, & diuersitatem notificantes. Et mouetur triplici motu.

Primus est ab Oriente versus Occidentem ad motum primi mobilis super polis mundi, & completur in spacio naturalis diei.

Secundus & huic contrarius ab Occidente, sci-

licet, in ortum secundũ successionem ad motum nonæ spheræ in 200. annis, gradu vno, & 23. minutis ferẽ, & sic in 49000. annis totũ perficitur: & motus augiũ, & stellarum fixarum dicitur, quo cœli motu stellarum quæ sunt in firmamento cœli variantur de signo in signum respectu zodiaci primi mobilis. Vnde pleiades stellæ fixæ, quæ iuxta figuram orientem sunt in capite Tauri in firmamento respectu zodiaci superioris sunt in vigesimo secũdo gradu Tauri, & sic de alijs.

Tertius motus reparationis, quo, si octaua spheræ moueretur super duobus circulis paruis, quorum poli sunt capita librae, & arietis nonæ spheræ, & semidiamerem illorum circuloꝝ est gradus 4. minuta 18. & secunda 43. & ille motus accessus, & recessus nominatur, & in 7. millib. quoq; annis cõpletur: & solus octauæ spheræ proprius est, quia vniuersus corporis naturalis tantum vnus est motus secundum naturam ratione illius motus stellæ fixæ, nõ semper æquẽ distantia polis immobilibus primæ spheræ. de his amplẽ per Margaritam Philo. vbi supra. cap. 6.

Nonum cœlum stellis caret, similis characterib. quib. & decimum est insignitum, de quo statim dicam. Et duplici motu reuoluitur. Primò quidem ad motum primi mobilis. Secundò motu proprio ab Occidente versus Orientem super polis proprijs in 200. annis, gradu vno, & minutis 28. serẽ secundum successionẽ signoꝝ respectu zodiaci primi mobilis. Totã reuolutionẽ in 49000. annis complet, quæ reuolutio à quibusdã magnis annis Platonis dicitur. Aiunt enim Platonẽ scripsisse integra reuolutione ista cõpleta omnia in eodem statu & dispositione consistere, quo initio reuolutionis fuerant. Hanc positionem diuus Augusti. de ciuitate Dei lib. 12. ca. 13. in fine explodendam, & religioni nostræ contrariam ostendit dicens: Absit, inquam, vt nos ista credamus, semel enim Christus mortuus est pro peccatis nostris, & surgens autem à mortuis iã non moritur, & mors illi vltra nõ dominabitur, & nos post resurrectionem semper eum domino erimus, ad Rom. 6.

Hoc cœlum à quibusdã Aquæum, ab alijs cristallinum appellantur: Super firmamentum enim (quod octauum cœlum dicimus) scriptura aquæ esse multipliciter astruit: Vnde Gen. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & dicunt scripturæ firmamentum esse constitutum in medio aquarum, & diuidere aquas illi super eminentes ab aquis subsidentibus.

Quia autem supra firmamentum sunt aquæ, præter Genesios sententiam ostendit etiam David Psal. 103. Qui extendis cœlum sicut pellem, quæ tegit aquas superiora eius. Et Psal. 148. Et aquæ, quæ super cœlos sunt laudent nomen domini. Dicam infra amplius quando fiet mentio de elementis, sed nunc sufficit, quod etiam istud vocetur ab alijs quibus cristallinum.

Decimum cœlum omnium corporum primum mobile motu, scilicet ab oriente versus occidentem, iterum redeundo in orientem in 24. horis sita investigatione, & poena regulariter, id est, non velocitas vno tempore quam alio: & illo motu secum omnes sphaeras inferiores: sitque talis motus super totum mundi. Et in hoc cœlo nullæ sunt stellæ, nec colores, & lineationes, quæ percipi possint, sicut in nono cœlo. Quidam tamen contendunt, quod acutissimo quodam percipi posse, sed alios dicunt quia falluntur, vt habetur in dicta Margaritæ loco supracitato. c. 9.

De his decem cœlis scripsit Ioannes Laziardus in libro de rebus cœlestibus vniuersalis. c. 4.

Undecimum cœlum primo de immobili creatura, & mox Angelis sanctis repletum, est corpus nobilissimum, primum mundi fundamentum, & quantitate maximum, qualitate lucidum, figuræ sphaericæ, locali situ supremum, amplitudine spiritalium, & corporum visibilium, & incommensuratum contentiuum, Dei summum habitaculum, & diuersas ob causas variè denominatur. potissime tamen dicitur empyreum, hoc est, igne circumdà super benedicta trinitate in eodem refulsante, secundum nonnullos illuminatum esse.

Rabanus tamen dicit, quod sunt tantum septem cœli, empyreum quod supremum, cristallinum iterum æthereum, sidereum, igneum, olympicum, æthereum & æreum.

Inter hæc tamen, de quibus Bar. Anglici in suo libro de proprietatibus rerum. lib. 8. Cœlum empyreum est dignius, & excellentius omnibus alijs. Nam sit primum & summum, & talis est locus Angelorum regio, & habitaculum hominum sanctorum. Illud enim est primum mundi firmamentum quantitate maximum, &c. Vthic ante cœlum est. Et in hoc cœlo empyreo sunt Animæ sanctorum collocatæ, vt dicit de Lyra Daniel. 7. super illo verbo: Regnum autem, & potestas, & magnitudo Regni quæ est subter omne cœlum datur populo sanctorum altissimi. Licet enim non sit vbique, tamen specialiter dicitur esse in cœlo, quia ibi relucet potissime virtutis suæ operante. Et ideo cœlum dicitur specialiter sedes Dei. Quam corpore mundi species cœli pulchrior est, vt dicit lo. Damas. in lib. 2. ca. 6. quem videas cum commentario illius, quorum dicta infra latius referentur.

Ideo species cœli in visione gloriæ est. Eecl. 43. dicitur. Et species cœli gloria stellarum mundum illuminans in excelsis dominus. De huiusmodi cœlo videtur Arist. in lib. de cœlo, & mundo. & Anthon. Flor. in prima parte suæ sum. titul. 14. & Calius in antiquarum lectionum. cap. 13. vbi amplè, & a. consid. seq. Vide de nobilitate cœli circa principium. vers. & quod Corpora. Sed mihi ad proprium sufficit, vt denotem, quod inter omnes cœlos

sit vnum excellentius, & nobilius alijs, scilicet, cœlum empyreum, quod dicitur Regnum cœlorum, de quo hic ante dixi. Habet enim circumfluentiam in omnibus inferioribus. Et de huiusmodi cœli dignitate multi admirantur, & comprobantur per Lud. Cœlium ex multis historijs, vt habetur in suis libris lectionum antiquarum. lib. 1. c. 19. Vbi sic inquit: Cœli dignitatem eximiam, vel inenarrabilem potius contemplanti mihi subit quædamque, quod de Arabibus scriptum reliquit Arrianus, colligit ab illis duos modò Deos, Cœlum, & Liberum patrem. Ac Cœlum quidem, quia cernatur, & siderum collucentibus oculis excellenter contextus, solem præferat utilitatis immensæ autorem incomparabilem. Neque item excidit, quod de Anaxagora Philosopho proditum scimus. Qui interrogatus, Cur nam se natum arbitraretur? Respondit cœli ac solis videndi causa. quam quidem vocem, ab Philosophis summa exceptam admiratione, risu prosequitur Lactantius, putans nescientem quid responderet in hæc prorupisse: Ego verò nime quid secretius fallit (ait idem Calius) facile contenderim, non temerè id omnino effusum, sed vt ab sapientiæ studioso peniculate admodum, & excusè. Nam qui exactius pensarit rem totam, comperiet liquido cœlestem claritatem adeo præcellere naturæ quadam præsigni maiestate, vt in perenni ac vitali luce illa, augustissimum diuinitatis mysterium sit facile deprehensurus. Si quidem vertiginosus ille motus ampliozem nobis indicat potestatem. Lux nitidissimam sapientiam. Calor suauissimus amorem. Quibus à Principe rerum Deo mouentur, illustrantur, perficiuntur omnia, atque seruantur: primò inquam, inter separatas, atque spirituales formas, sicut inter corpora, longè clarissimo cœlum principatu censetur. Extra hæc, qui plura in clarissimo putat globo requirenda, is plane quæ sit corporeæ naturæ perfectio, parum perspexisse deprehenditur. Quicquid alia pariarid, ac diuissim possident, in vnum id esse amplissimè cõgestum. Sine hoc nec inferius generabitur quippiam, nec genitum suas exercebit operationes. Et quidem sicuti in rimis, & vitalis noster calor corpora confouet ac seruat, eiusque somento quæ agunt in nos, non frustra agunt: ita si non ad sit cœlestis ille calor, corporum virtus omnis, præfertimque ille ipse tam vitalis, tamque familiaris nobis calor profectus deperat necesse est. Cœlum utique naturale corpus est omnium corporum naturalium perfectissimum. Corpus naturale tam motus, quàm sensibiles qualitates consequuntur: perfectissimum igitur corporum naturalium, perfectissimum quoque motus, & sensibilibus perfectissima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas sensu perceptibilis, luce perfectior, quare hæc cœlestis corporis propria sine necesse est. Quoniam verò perfectissimum corpus est, comparatum quoque locum, id

DVODECIMA PARS

id est, supremum habere, ex rerum dignitate consequens fuit. Ideo secundum Apuleium finis altitudinis dicitur. Scitum illud Aristot. est, ex libr. 8. Auscultationis Physicæ, motum primi cœli vitam esse omnibus, quâdoquidem euidentiſſima est, & cōmunis operatio vitæ intimus motus. Cef ſante autem cœlo. nec cætera mouebuntur. Sicut in minore itē mūdo si eſſet motus cordis, omnes animalis motus perire neceſſe eſt. Nec lapis itaq; deorsum moueretur, neq; aſcenderet ignis, quod mirum vtiq; eſt: ſed verum rationibus oſtenditur ſi motus quieſceret primus. Eſt autem, quod primum in vnoquoq; genere cauſa reliquorum, quæ ſub ea continentur ſerie, licet non omnia eadē cauſa habeant rationem. Porro, quod de motu aſtruum, pater in caloris ratione. Nam ſi cœleſtis intereat calor, nec ab frigore profluat frigiditas, nec ab caliditate calor. Si quidem non eſt frigori contrarius calor ille ſidereus, ſicuti calor igneus. Sed omnes continet elementares qualitates eminentia ſimplici, ſicut lux omnes colores. Hæc ille Cælius vbi ſuprà: pro quibus allegat Picum Mirandulam.

Hic non eſt ſine dubio inueſtigare. Cum Angeli ſint in vndecimo cœlo, vt hic ante dictum eſt. Et virgo Maria ſi exaltata ſuper choros Angelorum, & vt dicit glo. verbo Apoſtolicæ. in homines dies. C. de ferijs. exaltata eſt ſuper Apoſtolos, Angelos, & Archangelos, an condecenter ponatur in duodecimo cœlo, quod eſt trinitatis ſecundum nonnullos, de quo nunc dicam, quod non videre tur eſſe inconueniens. Cum etiam Dei para dicatur, vt dicit Ioan. Damasc. lib. 3. c. 12. vbi Dei param Dei genericem, Dei que parentem, & propriam, & verè ſancam virginem celebramus. Nam, vt verus Deus eſt, q. ex ipſa nat' eſt, ita vera Dei genitrix verū Deū ex ipſa in carnatū genuit. Si ergo Dei genitrix eſt, & mater, collocetur ſeu collocari debet ad dextrā filij, prout mater collocanda eſt, vt dixi ſuprà in 5. part. in 40. conſider. & non ſub filio. videtur ergo, quod virgo Maria condecenter poni poſſit in duodecimo cœlo vbi eſt Deus. Et hæc dico ſolum pro quadam inueſtigatione, non tamen iſtud aſſero, ſed me remitto ad dominos Theologos. Quicquid ſit, tamen ego teneo, quod in quocunq; loco ſit, eſt ſuper omnes choros Angelorum, ſuper omnes beatos & ſancos cuiuſcunq; autoritatis, & præminentia fuerit. dixi ſuprà in tertia parte huius libri, in quarta conſideratione.

Etiam ex prædictis conſtat, quod Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annūtiat firmamentum. Pſal. 18. quod eſt triplici via, & modo mirabili.

Primo, ex eorum creatione ab immenſa potentia.

Secundo, ex eorum conſeruatione, & manu-
tentione ab eadem infinita ſapientia.

Tertio, ex eorum virtuali operatione multiplici ciscollata à ſuprema, & impendenti clementia.

Circa primum, Cœlorum creatio pandit, & enarrat gloriam Dei, quia tanta & talis operatio, quæ eſt de nihilo ad eſſe productio, non potuit fieri ab aliqua intelligentia. Cum ad eorum creationem requiratur infinita potentia, quæ potentia repugnat intelligentiæ, & Angelo. Ideo ſicut modo cœli pandunt, & enarrant gloriam Dei ex parte eorum creationis.

Circa ſecundum, Cœlorum manu-
tentione, & eorum conſeruatione, quæ immediate à Deo pendet, etiam enarrat, declarat, & manifeſtat gloriam Dei: quia omnis creatura tam ſpiritalis, quæ corporalis, quantum eſt de ſe tendit ad non eſſe, & quanto perfectior, tanto maiori indiget manu-
tentione Dei. ſicut equus plures perſediones habet equo, & omne eſſe præter primum eſſe, quantum eſt de ſe intendit ad non eſſe. Ideo cœli in manu-
tentione tali tam mirabili enarrant gloriam Dei.

Circa tertium, Cœli enarrant gloriam Dei ex eorum operatione virtuali. Vnde tot variationes, & temporum mutationes, frigora, calores, pluuiæ, ſterilitates, guerrarum abundantia, & pauca pax, & iuſtitia, & quandoque inter homines infirmitates, peſtes, & inter animalia terræ, volucres aëris, & viuentia in aquis, talia Dei conueniunt ex influentia cœli, qui enarrant gloriam Dei: & licet Deus poſſet aliter facere, & faciat quâdoque, teſte Bearo Auguſt. in libr. de ciuitate Dei. Sic Deus condidit res, vt ſuis motibus ſinat eas peragere. Agunt cauſæ ſecundæ, virtute primæ cauſæ, & operationis earum. quando placet, ſuſcipit prima cauſa concurrens immediatus ad eſſe, ſed cuiuſlibet cauſæ ſecundæ, quæ cauſa vniuerſalis ſecunda. Ita dicit amicus medicorum in declaratione illius Pſal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, &c.

Aliqui verò ponunt duodecimum cœlum, quod eſt cœlum trinitatis, quod dicunt Deum eſſe ſecundum rem, & diſſerre ratione. Nihil tamen aliud eſt, (vt inquit Alberrus) quàm virtutis eius excellentia, quæ continet, & ambit omnia creata. Et eſt in tali Cœlo, eſt eſſe in æqualitate virtutis Dei omnia continentis atque ſaluantis, quod non ſolum conuenit patri, filio, & ſpiritus ſancto.

Nonnulli tamen dixerunt tantum eſſe tres cœlos. ad quorum tertium ſe dicit raptum Apoſt. 2. Epistol. ad Cor. c. 12. cum ait: Scio hominem in Chriſto ante annos 14. ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit, raptum huiusmodi vſq; ad tertium cœlum. Tres autem cœli, de quorū tertio meminit Apoſt. ſunt, vt dicit Damasc. li. 2. c. 6. Cœlum aëreum, firmamentum, & cœlum firmamento ſupereminens, ad quorum ſupremū ſe
mentis

mentis extasi raptum Paulus asserit. Alij interpretantur alio modo, quod primum sit aëreū, secundum firmamentum, tertium spirituale. vbi angelus, & Anima sancta, Dei fruuntur contemplatione. Alij distinguūt secundum tres angelicas hierarchias, vt primum Cœlum dicatur postrema hierarchia, secundum Cœlum media, tertium vltimum hierarchia, vt amplè explicant Io. Damascenus, & commentator ipsius in loco suprâ allegato.

Sexta consi. in cœlo Empyreo sunt tres hierarchiæ, vt dixi amplè supra in 3. part. huius libri. Prima scilicet superælestis, quæ consistit in tribus personis. Secunda cœlestis, quæ consistit in Angelis, & in subcœlestis, quæ perfcitur in prælatis, vt dicit Dionys. in suis lib. de cœlesti hierarchia. Et hæc cœlestis hierarchia est triplex, quædam superior quæ dicitur epiphania, & hæc continet tres ordines, scilicet, ordinem Seraphin, Cherubin, & Tronorum, & ista est excellentior alijs, vt dictum est ibi. Ideo non aliter insisto, ne fiat repetitio eorum quæ iam dixi. Et ibi etiam dictum est, quod in ter nouem ordines, ordo Seraphin est dignior, & excellentior. Et ad ibi dicta me remitto circa huiusmodi excellentiam hierarchiarum, quæ sunt in vndecimo cœlo, vt etiam supra dictum est.

Sunt enim quidam, qui subtiliori succo de non discendo torpore operiunt. dicunt enim cœlestem hierarchiam non in plenitudine sciētia, sed charitatis culmine finiri, vnde Seraphin, qui denominatur à plenitudine charitatis supremus est ordo, sub quo Cherubin quia à plenitudine sciētia nomen accepit. In Seraphin tamen minorem esse sciētiam, quam in Cherubin Catholici negāt. patet ex lib. sentent. dist. 9. Tantum igitur Seraphin in scientia Cherubin excellit, quantum in charitate excidit. A charitate autē ille suprenus ordo rāquam nobilitati Dei dono nominatur. ad quod profecto sciētia ordinatur. Cherubin autē non à charitate, sed à sciētia nominati debuit, quia iam superior ordo à charitate nomen sibi vendicabat.

Sed aduertere ad vnum, quod rāta est nobilitas, & excellentia Angelorum, quod vt dicit Anselmus in eodem sermone, si vnus Angelus staret in cœlo, & tot essent soles quot sunt stellæ, clarior solius solius Angeli offuscaret omnes illos solis claritate, sicut modo claritas solis offuscatur claritatem stellarum. & ibidē dicit, quod ille Angelus tantum transcendere nosceret pulchritudine solis, quantum sol transcendit pulchritudinem terræ. Idō magis incōparabiliter. Hæc dicit Bern. de Bull. in 2. par. sui Rosarij. serm. 10. litera B.

Septima conside. S. Thom. in scripto eius super libris de Cœlo, & mundo. 2. lect. 25. dicit quod omnes stelle præter Planetas sunt in supremo cœlo, quod intelligit in firmamento, quod dicitur secundum aliquos supremum: sed in Empyreo nullo sunt stellæ, vt dictum est ante. Ex quo ergo præ-

dictæ stellæ sunt supra Planetas, videntur esse digniores propter altitudinem, & superiorē locum quem obtinent, & quia approximāt diuinitati. Et de potestate huiusmodi stellarū fixarū, an sit maior potestate Planetarum, vel e contra, ponit Cælius lib. 1. suarū antiquarum lectionum. c. 17. vbi inquit, magnam altercationem esse inter studiosos, qui quandoq; stellis non errantibus quæ sunt fixæ, vim eminentiorem cæteris ascribunt, quandoque verò è diuerso, & vt plurimum cōmunem felicitatem pro nascentis modo, mensuraq; à superiore Planetarum statu contribui sanctiunt: à fixis verò quandam incomparabilem, extra quam opinetur aliquib. fortuna benignitate, extra quam sententiam dicit comprobata esse à Ptolemæo. Alij omnino Planetas vi effectuque prepotentiores ostendere conantur, cum Proculi sententia, tum rationib. id euidenter monstrantib. Accedente item veterum testimonio, qui Planetas velut quosdam mundi Principes intelligerent. Quo autē discerniculo certiore ista teneant bonarum literarū studiosi. Astra (inquit secundo cœli Aristoteles) nequeūt per se, & proprijs moueri morib. aut locum mutare, sed orbi infiguntur, veluti in tabula nodus. itaque orbis motu feruntur, cui in hærent. Cæterum Planetas deprehensum est diuerso ferri incessu, at tum velocitate, tum tarditate plurimum discrepante, atq; situ etiam. quosdam namq; exortum petere, in occasum alios remeare: porrò in austrum deijci hos, in septentrionem protolli aliquos. Ideoq; ex motus inæqualitate nomen quoque adeptos, & assequutos. Ex qua item certius coniectatum orbibus eos distinctis ferri. Fixas verò globi octauæ stellæ dicimus, non quod non moueantur. Nam duplici saltē circumagi motu animaduersum junioribus est, quibus, & globus in quo sunt, moribus rotatur. Altera ab ortu in occasum. Reliqua ab occasu in exortum super Zodiaci polis, tantæ tamen tarditatis, vix vt percipi, vel annis centum queat. Nec item fixas dixeris, quod orbis modo circumferatur ambitu. Nam, & hoc est illis commune cum Planetis, quod secundo cœli, (vt dictum est) astruitur.

Sed ita dicuntur, quia eandē perpetuò seruant figuram, situm, propinquitatem, distantiam. Diuersitas Planetarum in motu, dum vel propiores nobis fiūt, vel remotiores, causa est (sicut philosopho placet) valida, vt varij producantur effectus. Vniiformis autem, & constans motus mobilis primi id agit, vt diuersitas hoc genus æterna sit, ac vniiformi pergat periodo. ita dicit Cælius in prædicto loco, qui etiam asserit Chaldaeos dixisse Planetas interpretes, quoniam ex alijs astris, quæ enim minimè erant, tum certum seruant, & statim meatum. Sola hæc in cessu proprio suoque nientia, res futuras insignitus ostendant, ac veluti Deorum mentem interpretentur. Esse autem hosce Saturnum, Martem, Venerē, Mercurium,

DVODECIMA PARS

Iouem: de his statim dicam. Sed quoad stellas fixas quę sunt in octaua sphaera, cum sit alijs inferioribus nobilissima, vt dicit Arist. in fine libri secund. de Cœlo. ex quo ergo, etiã stellę ibi positę sunt alijs nobilissima.

In hoc octauo cœlo sunt quadraginta octo imagines stellarum, in quibus est concordia apud omnes antiquos, sicut dicebatur, & sunt in eis 1022. stellę, quę dicuntur stellę fixę, & mouentur vno motu, scilicet, ad motum octauę sphaerę in centum annis ferę vno gradu, & antiqui posuerunt in sex ordinibus. Ita, quod illas quę sunt maiores posuerunt in primo ordine, & sunt quindecim: Et quę sunt infra has posuerunt in secũdo ordine & sunt 45. quę sunt infra has, posuerunt in tertio ordine & sunt 208. Quę verõ sunt infra has, posuerunt in quarto ordine, & sunt 474. Et quę sunt infra has posuerunt in quinto ordi. & sunt. 217. Et quę sunt infra has posuerunt in sexto ordine, & sunt 63. Ex his 48. duodecim sunt in via solis, & in zodiaco, vt dicitur infra, & sunt in eis sex stellis 346. Nomina earum sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Vrna, Pifces. de quibus infra dicitur. Et remanent triginta sex imagines, quarum viginti vnã declinant à via Solis ad Septentrionem, & quindecim ad meridiem: quę declinant ad septentrionem habent ex stellis supradictis 360. & nomina imaginum sunt hæc:

Prima, est vr̄sa minor. Secunda est vr̄sa maior. Tertia draco. Quarta dominus flammę, vel succus. Quinta canis latrans, vel vlulans. Sexta corona septentrionalis. Septima incuruatus, vel genuflexus. Octaua, vultur cadens. Nona gallina. Decima sedens super sedem. Vndecima deferens caput aegol, id est, diaboli. Duodecima tenens habenas. Decima tertia serpentarius. Decima quarta serpens. Decima quinta accusator. Decima sexta aquila volãs. Alij habent vultur volans. Decima septima delphinus. Decima octaua equus primus. Alij habent caput equi. Decima nona equus secundus: alius liber habet, equus alatus. Vigesima mulier quę nõ nouit virum. Vigesima primus est triangulus.

Quę verõ declinant ad meridiem, habent ex stellis supradictis 316. quarum imaginum nomina sunt hæc:

Prima earum est leo, quem quidam vr̄sum appellat. Secunda albor, id est, canis validus. Tertia flumẽ. Quarta lepus. Quinta canis maior. Sexta canis minor. Septima arca Noe. Octaua serpens. Nona vas. Decima coruus. Vndecima deferens leonem, & ipsius medietas est humana figurę, altera equi. Duodecima leopardus. Decima tertia thuribulum. Decima quarta corona meridionalis. Decima quinta pifcis meridiana. Hęc nomina ponit, & ordines supradictos Io. de Saxonia in cõmento super rextum Alchabitij: quę hic

recitantur solum pro ordine supradicto: & intentio mea pro complemento huius operis non tendat ad aliud.

Easdem tamen imagines ponit etiam amicus medicorum in c.2. secundę differētiz. Vbi etiam ponit de ordine stellarum, & imaginũ visibilium Cœli, tam in parte septentrionali quam meridionali, quem idco vide, quia ibi amplissimẽ.

Harum stellarum nomina ponit Ausonius Galushis versibus:

*Ad Boreæ partes, ar̄si iunguntur, & angui.
Post has ar̄ctophylax, pariter & corona, genũ,
Prolapsus, Lyra, aui, Cepheus, & Cassiopea.
Curius, & Perseus, delto, & Andromeda astrũ.
Pegasus, & delphinus, telum, aquila, anguiteniũ,
Signifer inde subest, bis sex, & sidera complent.
Hinc aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo,
Libra, & scorpius, arcitenens, capricornus, & vr̄sa
Quitenes, & pifces: hi sunt in partibus Austrũ,
Orion, procyon, lepus, ardens sirius, Ergo,
Hydrus, Chiron, thuribulum quoq; pifcis & ingẽs,
Hunc sequitur piftris, simul Eridaniq; fluena.*

Optales Planetę: Luna, scilicet, Mercurius, Venus, Sol, Mars, Iuppiter, & Saturnus. Veterem autem dicunt quandoq; luciferum, quandoq; vero heperum fieri. Ceterum Planetas, id est, errantes hos vocarunt, quod ex aduerso Cœli suum motum peragunt. Nam Cœlum, & reliquę stellę ab oriente in occidentem mouentur, at ipsi soli ab occasu in orientem motum habent. Et hoc exploratum habemus ex luna parumper singulo quoq; vesperi ad orientem remeante, vt dicit Io. Damascenus in lib. 1. cap. 6. Vbi enumerat illos septem Planetas, & posset considerari maioritas illorum ex altitudine loci secundum, scilicet, quod sunt in altiori loco, ideo videntur esse digniores, vt dictum est in genere de existentibus in altiori loco supra in 1. par. in 14. conlide.

Et quod corpora superiora sunt nobiliora, constat ex eleuatione eorum super omnia inferiora. Quanto enim corpus est nobilius, tanto debetur ei altior locus. Et nobilitas corporũ superiorum patet ex figura siue forma ipsorum, quę est rotunditas, quę est nobilior omnibus alijs figuris, sicut dicit Arist. in lib. de Cœlo, & Mundo, quod patet ex eo, quod omnes alię figurę habent terminos. Rotunda autem figura habet formã circulares. Et circulus non habet principium, neque finem, sed in se terminatus est. Et primo Cœlum nobilior est inter omnia corpora. Est enim ingenerabile, & incorruptibile, virtutem habens æliam respectu inferiorum. Omne autem agens, nobilior est patiente: sed corpori nobiliori debetur forma nobilior, & forma sphaerica siue rotunda nobilior est omnibus alijs formis, siue figuris corporalibus propter sui capacitatem, & interminabilitatem, quia non habet principium, neq; finem, & est vnã super-

perficie contenta. ergo sphaerica forma debetur
 ergo coelum est sphaericum, siue rotundum,
 dicit Albertus Magnus in sua philosophia natu-
 de libr. de caelo, & mundo. c. 3. & in c. 5. scribit et-
 quomodo nobilitas corporum superiorum
 probatur ex impassibilitate eorum. Sunt enim in
 immutabilia, & ingenerabilia, & incorruptibilia, vir-
 tutibusq; actionem respectu inferiorum habentia.

Erideo, ex quo Saturnus est in altiori loco, vt di-
 amicus mediorum in 4. c. doctrinae quinta:
 videtur esse dignior Iupiter post, & supra Martem,
 Mars post, & supra solem, & sol post & supra Vene-
 nus, & Venus post & supra Mercurium, & Luna post,
 est in primo caelo ascendendo, & Saturnus in
 sexto, vt supra dixi in hac parte.

Vel etiam vnus potest dici dignior, & maior al-
 propter longitudinem, latitudinem, & ma-
 tudinem, in eo quod continet plus altero. Ideo,
 Sol & Luna plus continent quam alij Pla-
 netae, eo, quia Sol continet terram centies sexies
 agessies, vt habetur in Margarita Philosophica
 7. tract. 1. cap. 31. Luna vnam de tribus partibus
 terre. Alij vero minus continent, eum Mercurius
 vna pars de triginta duabus mille partibus ter-
 Venus vna de triginta septem, Mars contineat
 tantum terram semel, & dimidia. Iupiter terram
 nonaginta quinque vicibus, & Saturnus nonaginta
 vicibus, vt habetur in dicto libr. 7. tractatu
 primo. & ibi ponitur de motu illorum, prout et-
 supra hac eadem parte dixi. Nam Saturnus in
 signa annis totum perficit zodiacum. Iupiter
 annis ferme duodecim pereurrit zodiacum.
 Saturnus in centum sexaginta quinque diebus, &
 Venus in septem. Ervtdicit Archid. in cap. 1. de regu. lib. 6.
 omni anno cursum suum repetit, & Venus fe-
 rum, & idem etiam de Mercurio, sed Luna ferè
 ambulat totum zodiacum in viginti octo die-
 bus, vt habetur in d. loco. cap. 34. 33. 32. 31. & 30. Sed
 quid sit hac ratione, & ea etiam ratione, quia
 Sol est in medio stellarum, & Planetarum totum
 mundum vniuersaliter illuminans, tanquam sit
 mare maius specialiter à Deo creatum, vt ha-
 betur Genes. 1. dicitur Rex stellarum, & Planetarum
 Iudorū in libro de natura rerum, quem
 sequitur Guil. Benedicti in sua repetitio-
 Rayntrius. in verbo, duas habens filias. extra
 testamenti. Solis laudes praecipue describun-
 tur satis ad longum per Coelum lib. suarum anti-
 quam lectionum 13. c. 14. quas hic referre volui.
 Sic etiam ait: Solem Plato ipsius boni cōspicuum
 nominavit, credidit quoq; esse solem per-
 spicuum Dei statuum in hoc mundo ab ipso Deo
 creatum. Hunc veteres vt Deum venerabantur,
 quicquid non videt Solem in mundo ima-
 gine esse vicariumq; Dei, is certe noctem nun-
 quam consideravit, nec solē suspexit exortentem
 item illius animaduertit muneris, nec Arco-

pagitæ Dionysij monumenta vnquam adiit.
 Theologi veteres dicebant reginam omnium iu-
 stitiam ē in medio solis throno per cuncta propaga-
 ri, omnia ditigentem veluti sol ipse omnium sit
 moderato: quicquid adest nobis boni, solari po-
 testate adest, vel ab ipsa tantū, vel etiam si ab alijs:
 id quidem, vel à Sole absoluitur, vel à Sole per alia.
 Est quoq; Sol elementarium virtutum dominus.
 Luna virtute Solis domina generationis. Ideo
 Albumasar per solem, inquit, & lunam omnibus
 vim insinuari. Moyses, caelestium dominum in
 die Solem arbitratur, nocte lunam, quasi noctur-
 num Solem. M. Tullius Solem veneratur vt du-
 cem, & principem ac moderatorem luminum re-
 liquorum, mundi mentem, & temperationem.
 Heraclytus fontem caelestis lucis nuncupavit.
 Physici etiam cor Coeli: id enim in aethere Sol
 est, quod in animali cor. Cuius id proprium, ne
 vnquam cesset à motu. Sunt, & qui aethere oculum
 nuncupent Solem. Pleriq; ex Platonico-
 scholis in Sole mundi animam constituisse
 videntur. Quae sphaeram Solis totam implens, per
 globum illum quasi igneum, tanquam cor effun-
 dat radios veluti spiritus inde per omnia, quibus
 vitam, sensum, motum vniuerso distribuat. Hinc
 Astronomi dicunt: Sicut Deus solus intellectualem
 animam nobis tribuit, ita sub Solis modo
 in fluxu eam mittere, id est quarto duntaxat men-
 se post conceptum, vt etiam infra patebit. In Sole
 etiam enitescere imaginem diuinæ trinitatis mi-
 ram excogitatum est. Inibi siquidem tria quedam
 visitari distincta pariter, & vnita. Primum quidem
 naturalis animaduertitur ipsa fecunditas sensibus
 nostris profus occulta. Deinde, lux eiusdem
 manifesta ex ipsa manans fecunditate ipsique
 aequalis semper. Postremo est ab utroque propa-
 gata calefactoria vis, penitus virisque par. Ceterum
 ex Platonico- doctrina, nō est negandum
 Coelum solēnue esse calidum. Calefaciunt autē
 solis radij salubriter pro ignea solis viuificaque na-
 tura. sed ex quo prorogatur talis calor, & lux Coeli,
 vide ibidem. De eo etiam habetur Eccles. 1. Oritur
 sol & occidit & ad locum suum reuertitur, ibique
 renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilo-
 nem. Ioan. Montaigne in suo tractatu de praesentia
 in facie consistit. in primo argumento
 pro magno concilio, dicit qd sol amplius illustrat
 lunam sibi proximam, quam ceteros Planetas, &
 stellas eidē remotiores: Sed non dicit verum, quoniam
 Luna nō est illi proxima. Cum inter solem,
 & Lunam, sint Venus, & Mercurius, ideo stādum
 est in hac ratione eo, quia est in medio Planetarū,
 dicit etiā Plinius lib. 2. c. 6. quod sol medius fertur
 amplissima magnitudine ac potestate, nec tempo-
 rum modo terrarumq; sed siderū etiam ipsorum
 caeliq; rector hūc mundi esse totius animū ac ple-
 nius mentē hūc principale naturae regimē ac nu-
 men credere decet opera eius assumantes. Hic lu-
 cenā

D V O D E C I M A P A R S

centi reb. ministrat aufertq; tenebras. Hæc reliqua sydera occultat. Hic vices temporum annumque semper renascentem ex usu naturæ temperat. Hic Cœli tristitiam discutit, atq; etiam nubila humani animi serenat. Hic suum lumen cœteris quoque syderibus fœnerat præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens. Et sol ex sententia Platonis secundum Cœlium libr. 13. antiquarum lectio. c. 12. sic describitur: Sol cœlestis est ignis, qui solum ab ortu ad occasum ab eisdem aspici potest. Animal sempiternum, astrum animatum, diurnum ac maximum, huius syderis maiestas veteribus credita est divina. Proinde religiosus dum percurritur fœdus ab Agamemnone aduocatur apud Homerum, ut fœderum custos, & inspectrix omnium. Sunt qui tam ample potestatis sydus oculorum metantur argumentis, & animi coniectura scrutentur, sed vanitas multis coarguitur indicij immensum esse. Plinius inquit, quia arborum in limitibus porrectarum in quolibet pass. millia umbras paribus iaceat interuallis tanquam toto spacio medius. Epicuri scholæ sunt quæ statuunt ea magnitudine esse Solem, qua videtur. Cæterum, non peruidisse illos quanta inde consequeretur absurditas. Si enim, inquit Cleomedes, in cœlestium orbium contemplatione tãtus sit Sol, quãtus apparet, profecto multæ simul in ipso magnitudines erunt, si quidem exoriens, & occidens maior videtur. Porro, non apud omnes eodem exoritur tempore. Nam cum sit globata specie terra, aliàs apud alios oritur, & occidit, & medium cœli tenet. Quamobrem cum accidat eundem apud alios oriri, & apud alios in medio Cœli existeret, simul & maior, & minor fiet. Maior videlicet quibus oritur, minor quibus est in medio Cœli hora eadem, quod certe in eo absurdissimum censendum est. Horum namq; effectum ratio ea promittitur scientissimis. Maior inquit nobis Sol oriens, & occidens videtur, & minor in cœli constitutus meditullio, propterea, quod in horizonte per aerem densiorem, & humectiorem ipsum videmus. Eiusmodi namq; est vicinus terræ aer. In medio autem Cœli, quia in puriore cernimus, emissus ab oculis ad ipsum radius non reflectit, quod in alio contingit situ. Argumento sunt, quæ in aqua videntur grandiora, corpulentioraq;. Nam, & ex puteis altioribus Sol conspectus, id ipsum paritur. Eisdem porro rationibus colligitur, cur in medio cœli Sol constitutus nobis videatur propior. Oriens vero, aut occidens remotior: hoc siquidem aeris efficit qualitas. In humectario re namq; crassioreque conspectus longius abesse creditur. Per purum verò interuallo videtur propinquiore. Proinde dicit Posidonius: Si fieri posset, ut per parietes aliæve solida corpora Sol videretur, multo amplior se nobis ingereret, & ampliore distare internallo crederetur. visum porro insigniter falli iudicio esse potest colorum subin-

de in sole mutatio, quod aeris affectio facit. Hæcenus ille. Isti tamen Planetæ diuersis causis aliàs altiores, aliàs inferiores videntur, ut plene declarat Plin. eodem lib. 2. c. 16. quem videas, & altitudinem illorum etiam ponit commun. Ioan. Damascen. lib. 2. c. 7.

Si vis tamen scire distantiam ad superficiem terræ ad superficiem Planetarum, vide quæ dicuntur in dicta Margarita in dicto libro 7. tractatu primo, cap. 36. Vbi dicitur, quod distantia ad superficiem terræ ad superficiem concauam orbis lunæ, (ut quidam scripserunt) est milliarium 107412. Distantia verò à terra ad superficiem conuexam orbis lunæ, & concauam Mercurij, est milliarium 20818250. Ad conuexam Mercurij, & concauam Veneris 542750. Ad conuexam Veneris, & concauam Martis 3640000. Ad conuexam Martis, & concauam Iouis 28845000. Ad conuexam Iouis, & concauam Saturni 46818250. Ad conuexam Saturni, & concauam firmamenti 6537500. Et est quantitas dimidij diametri, singulorum diameter tota est 230715000. Circumferentia est 41081871. Continet autem cubitos 3000. Ex his orbium spissitudo facile cognoscitur, & ibi dicitur, quod id, quod de quantitate stellarum in superioribus dictum est credibilius redditur. Continet enim Sol terram centies sexagesies sexies, & tres eius octauas. Terra autem continet lunam trigicesies nouies, & insuper ferè quartam eius. Sol autem maior est Luna sexies millies sexcenties quadragicesies ter: & insuper eius continet medietatem, uti videre est in quinto Almagesti Ptolemei. Distantia autem Planetarum à terra non semper est eadem propter eccentricitatem deferentis, & Epicyclorum quantitates propior est. Igitur Planetæ terræ in inferiori parte Epicycli, circa oppositum augis, & remotior in superioriori parte Epicycli, & augen deferentis. Et dicam in hoc cum alijs, quod nec ego iam didi verificauit, sed ab alijs posita recitauit: ceteris de eadem re opinionibus, prætermisissis, & sint hæc iuanda, & miranda.

Uterius est aduertendum. Nam, ut dicit glo. in verb. die solis. in lege omnes iudices. C. deferijs. Septem dies denominantur à septeni Planetis, & Sol est in medio illorum, & descensit in firmamento affixi. Hoc modo, scilicet, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna. Præter septem Planetæ maximam habent potestatem atque operationem in hominis generatione, quoniam secundum Astrologos, Galenum, & ceteros medicos: Cum mulier concepit.

In primo mense, dominabitur ibi Saturnus, qui semen in matrice mulieris receptum coagulat, & condensat frigiditate, & siccitate sua, iuxta illud Job. 10. sicut caseum me coagulasti.

In secundo mense, Iupiter ibi membra, & sanguinem

primam tribuit, & si sit masculus anima rationalis
Deo infunditur, scilicet, quadragesima die die
conceptionis computanda, vt notatur in lege di-
uina. ff. de extraordinarijs criminibus.

In tertio mense, Mars subtiliat sanguinem, &
ramores condensat, & ordinat, & componit. Et à
Deo anima rationalis infunditur embrioni, si est
anima die octuagesima pariter à die conceptio-
nis computanda, vt notatur in gloss. fin. in cap. 1. 3.
lib. 1.

In quarto mense, Sol ibi vitalem calorē, & spi-
ritum capiti, & cordi tribuit.

In quinto mense, Venus organa sensibili, & of-
ficia membra, scilicet, aures, & nares, & similia
percipit, & disponit.

In sexto mēse, Mercurius omnia foramina cor-
poris componit.

In septimo mense, Luna suis limitibus membra
dat. Et in hoc septimo mēse (quia nō sunt nisi
septem Planetæ conceptui principaliter operan-
tes nascitur partus perfectus, vitalis, & salubris.
Talis est de auctoritate Hippocratis in leg. septi-
mo mense. ff. de statu homi. Et sufficit intrasse in
septimo mense per duos dies. tex. est in l. in testa. §.
de iuis, & legitimis hæredib. & noratur in d. 1.
primo mense. Ideo si nascatur puer in septimo
mense, post nuptias iustas præsumitur legitimus.
Bal. l. iura constituti oportet. cum l. sequen. ff. de
regul. Sed pro hoc text. est clarus in d. 1. septimo
mense. in fin. Si autem in hoc septimo mense par-
tus nasci distulerit, & nascatur in octavo mēse, tūc
puer moritur, quia Saturnus redit super eo, qui
indiguitate, & siccitate sua partū mortificat. Alias
Cælius refert libro 11. capit. primo, quas

anima certè (quando spiritus est in sicco) habi-
tationem potest. tex. in c. Moyses. 32. quæst. 2. quod
dicitur pro Normannis, Anglicis, & Polonis,
quod dicitur biberit fortiter, ne anima habiter in sic-
co. dicitur ibi gloss. in verbo, in sicco. Si verò na-
scitur in octavo mense, & nascatur in nono:
Mercurij Iupiter, qui suo calore temperato par-
tum fouet, & custodit, taliter quod nascitur vi-
talis. Sed si partus distulerit nasci in nono mense,
Mercurij in decimo, in quo redit Mars qui sui
indiguitate, & siccitatis beneficio partum facit regre-
dere robustum. facit text. in l. Gallus. in princip.
In decem mensibus proximis. ff. de lib. & post-
hum. l. in. C. de posthum. hæred. institui. Salo-
mon. quod, decem mensium tempore fuit nutri-
tus in utero, vt habetur Sapient. 7. in prin. Et etiam
in decimo mensem pro triginta diebus, Christus
natus fuit in decimo mense post quinque dies, vt
dicit C. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verbo, & fo-
retur quam gestauerit in utero. num. 28. extra de
test. ubi ponit quatuor miranda quæ fuerunt con-
ceptione Virginis.

Ultra verò decem menses mulier conceptum
non portat in ventre, vt d. l. in testato. §. si. ff. de iuis,
& legitimis hæredibus, saltem ultra duos dies in
mensem vndecimum, vt in authent. de restitutio-
nibus, & ea quæ parit in vndecimo mense post
mortem viri. §. vnum siquidem. vers. quam ob-
rem, vbi bona gloss. in verbo. perfectio. collat. 4. in
quo vndecimo mense redit sol super partum, qui
vitalitatem, calorem, & spiritum operari, & cordi re-
fouet. videatur de hac materia Plin. in 7. natura-
lishistoria capit. quinto. Aristoteles in libro de an-
imalibus. dom. meus Iaso. in leg. Gallus. in prin-
cip. in 12. colum. in glo. in verbo, in decem mensi-
bus. ff. de libe. & posthum. De huiusmodi tem-
pore partus quæsierunt, & medici, & Astrologi, vt di-
cit Aulus Gellius in noctibus Atticis lib. 3. cap. 16.
qui ibi plura disserit. Tandem in fine illius cap. re-
fert senatum adiudicasse bonorum possessionem
nato in vndecimo mense. Quoniam nullum cer-
tum tempus statutū ei videretur. & ibi etiam ponit
de natis in octavo mense, qui non sunt vitales,
quod reprehendit Picus Mirandula libro 3. suarum
disputationum. 18. capit. & in eodem libr. 25.
cap. dicit astra in his inferioribus nihil agere, nisi
per modum causæ vniuersalis, sed non in particu-
lari. quem allegat idem Benedicti loco præallega-
tum. 31. quem videas. Et prædicta hic inserta sunt
ad denotandam excellentiam dictorum Planeta-
rum supra alias stellas Cœli fixas. Amicus medico-
rum ponit etiam quinque dignitates essentielles
horum septem Planetarum. 5. cap. differentia 2. &
in c. sequen. ponit virtutes accidentales, per quas
influentia eorum fortificantur. Altitudines autem
illorum siue exaltationes ponit commenta-
tor super Damascenum lib. 2. c. 7. non insisto, cum
non sit præsentis speculationis, nec sit materia ad
propositum.

Aduertendum tamen est ad vnum, quod dicit
Abrahamus, vt Landinus ait, sunt septem angeli
conductores horum Planetarū, scilicet, Caphiel
qui interpretatur virtus Dei, & est conductor Saturni.
Saliel qui interpretatur iustitia Dei, & est
conductor Iouis. Samael auxilium Dei, & est con-
ductor Martis. Annael populus Dei, & est con-
ductor Vencri. Michael domus Dei, & est conductor
Mercurij. Raphael medicina Dei, & est conductor
solis. Gauriel, & Gauriel, & est conductor lunæ.
Et dicitur quælibet illorum ducere mundum an-
nos 354. & quatuor menses: fuit talis ordo, vt Satur-
nus ducret primò, quia hora Saturni creati sunt
Sol, & Luna, & post Saturnum ducit Venus. inde
Iupiter, inde Mercurius, inde Mars, inde Luna,
inde Sol. Itaque ducatus omnium septem Plane-
tarum assumit annos 2480. & quatuor menses. Et
cum Saturnus habuerit initium à creatione mun-
di, durauit vsque annos 354. & quatuor menses:
quo tempore incepit Venus, & durauit vsque ad
annos mundi 708. cum octo mensibus: quo tem-

D V O D E C I M A P A R S

fore incepit Iupiter, & durauit vsq; ad ann. mūdi 1063. quo tēpore incepit Mercuri⁹, & durauit vsq; ad ann. mundi 1417. cum quatuor mensibus. Quo tempore incepit habere cursum Mars, & durauit vsq; ad ann. 1770. & mensib. octo. Quo tempore Luna incepit habere cursum sui regiminis, & durauit vsq; ad ann. 2136. Quo tempore Sol incepit, & durauit vsq; ad ann. 2480. & mensib. quatuor. Quo tempore iterum incepit Saturnus habere cursum, & durauit vsq; ad ann. 2834. & octo mensibus. Et iterum Venus hoc tempore incepit, & durauit vsq; ad ann. 3189. Quo tempore incepit Iupiter, & durauit vsq; ad ann. 3543. & mensibus quatuor, Quo tempore incepit Mercurius, & durauit vsq; ad ann. 3897. & mensibus octo, Quo tempore incepit Mars, & durauit vsque ad ann. 4252. Quo tempore incepit Luna, & durauit vsq; ad annum mūdi 4606. cum quatuor mensib. Quo tempore incepit Sol, & durauit vsq; ad annum 4960. cum octo mensib. Quo tempore incepit iterum regnare Saturnus, & regnauit vsque ad annum 5305. sub quo natus est Christus, vt testatur satis Virgilius:

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quo tempore iterum incepit Venus, & durauit vsq; ad ann. 5669. cum quatuor mensibus. Quo tempore incepit Iupiter, & durauit vsq; ad ann. 6023. cum octo mensibus. Quo tempore incepit Mercurius, & durauit vsq; ad ann. 6378. Quo tempore incepit Mars, & durauit vsq; ad ann. 6732. cū quatuor mensib. Et sic hoc anno domini 1525. sumus adhuc sub regno, & cursu Martis, & regnabit vsq; ad annum domini 1355. Quo tempore incipit Luna, & erit annus mundi 7066. de alijs futuris temporibus non curo amplius determinare. cum scio & certus sum me talia non visurum: Qui verò illis temporib. extiterint, semper sic dinumerent, & videbunt sub quo Planeta erunt, & quis tunc regnabit. Cū tamen de Martis ducatu adhuc habeamus decem annos, dubitandum est si illo tempore vigeat pax, & Martis furor remissus fuerit, (quod spero Deo annuente) scire tamen melius possunt Astrologi, si eorum scientia vera sit: sed quicquid sit, ipse solus Deus nouit, qui nihil ignorat. Non negabimus tamen, quod influentia Planetæ aliquando aliquid operatur, Ita, quod magis potest aliquid euenire sub vno Planeta, quam sub alio, & diuersimode, vt dicit amicus medicorum. in 6. & 7. c. differentia secundæ.

Nona consideratio in octauo cœlo (ex quo magis excellit) sunt decem circuli, quorum sunt sex maiores, & quatuor minores. Maiores sunt zodiacus æquinoctialis, colurus solstitiorum, colurus æquinoctiorum, circulus meridianus, & orizon. Et inter istos zodiacus est maior, cū in eo continentur duodecim signa, quorum aliqua versus austrum declinant, & dicuntur australia, vt

Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces. Alia verò declinant versus septentrionem, & dicuntur borealia à vento septentrionali scilicet, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo. Et hæc duodecim signa habent maximam operationem in Cœlo, & maximam influentiam circa corpora inferiora. Inter prædicta tamē semper Aries præcedit, & dicitur dignius alijs. Vnde secundum Philosophos est primum signum, & secundum Catholicos, Sol creatus est in Ariete, de quo signo, & omnibus alijs vide Ant. Flor. in 3. part. suæ sum. tit. 3. cap. 2. §. 4. vbi ponit de omnibus signis, & de naturis illorum, & quomodo Christus transijt de vno in aliud. Et etiam est dignius, quia in primo loco ponitur. Et, vt dicit Cælius lib. 1. c. 8. Vt Principem inter zodiaci signa locum Aries habere creditur: Ex quo dicit Astrologi, mūdum habuisse initium tempore, quo sol habuit introitum in Arietem, & vocant Astrologi istud signum Principem aliorum signorum, vt habetur in Algorismo. in lib. 3. de signis, de ariete, & tauro.

Et ad obiectum, quod fieri possit, quare sit principium, cum circulus non habeat principium, neque finem. Respondet Ptolemæus in 136. propositione primæ partis quadripartiti, quod ideo est principium ab Ariete, eo, quia est masculinum signum, & agens est dignius passio, & æquinoctialis transit per ipsum: & abinde, id est, ab æquinoctiali incipit maior mutatio totius firmamenti.

Sed aliquis diceret per istam rationem, videtur, quod initium debeat esse à Libra: quia est signum masculinum, & æquinoctialis transit per ipsum, & maior motus firmamenti est ibi: quare ergo incepit ab ariete potius quam à libra: Ptolemæus in 140. propositione quadripartiti solui, & dicit, Quod principium in firmamento est ille locus, in quo cōplexio corporis est humidior, sicut prima Aetas animalium est, in qua complexio est humidior. Potest tamen aliter dici, quod ab Ariete incipit generatio, à Libra verò corruptio. Ita dicit Ioan. de Saxonia in commento super textum Alchabitij.

Et licet dicatur ab Astrologis, quod prædicta signa habent magnam influentiam in corporibus inferioribus, Eo tamen, quia Augustinus in libro quinto, de ciuitate Dei, ijs non assentit, nec etiam alij sancti patres doctores Ecclesie, & Theologi, vt habetur in Margarita philosophica, libro septimo, tractatu secundo, capit. 12. 13. & 14. Etiam Picus Mirandula in suis disputationibus multa scripsit contra eos. Ideo aliter non insisto, sed merito in reliquis ad theologos: vnde non liceat Christianis obseruare, & colere Elementa, aut Lunæ, aut stellarum cursus, aut inanem signorum fallacium pro domo faciēda, vel propter segetes, vel arbores plantandas, vel coniugia faciēda. vide text. ad hoc in c. non licet. 26. quaest. 5. alias est idolatra

colatrare, vt in c. illos Planetarios. cum c. sequen.

Aliquid tamen (sub protestatione, quod non credendo his assentire) ex doctrina aliquorum, dicitur de virtutibus, & potentijs eorundem in specie, dicitur, quod homines, qui nascuntur sub his signis magnis, & vt plurimum participant de vna virtute quàm de alia hoc modo:

Primo, nati sub ariete sunt capite malleari, den-
tibus instar velleris supra frontem elcuatis,
capite certarent, vel pugnarent. Iulius Firmicus
adit nasci gibbosos, qui in 7. par. Arietis ha-
buerunt horoscopum. Et idem refert sericarium
nasci, qui habuerit horoscopum in 28.
par. Arietis.

Homines verò signi Tauri, sunt oculis magnis,
rostranda, collo grosso, & breui, & magni co-
colores, & inquit Iulius Firmicus, & quicumque
habuerit horoscopum in 21. par. Tauri, lanceati,
oculi èu lancea morientur.

Sub signo Gemini nati, callidi, bifrontes, & du-
plis animi natura sunt.

Sub Cancro, nascitur breues, sed lati pectoris,
Canceri homines, & sub hoc signo nati semper
conat, lites cum suis fratribus aut sororibus.

Homines verò lati cordis, sunt sub Leone, ad
magnos aspirantes honores, dignitates, & domi-
nia procurantes.

Sub Virgine homines nati, ephebi, & tenues,
serici; tamen eorum subtili ingenio sunt.

Libra, tam viros quàm mulieres pulchra facie
habere, & supercilij, & planis capillis, decenter
et atq; parat.

Scorpionis facie, facie sunt rubea, naso aquilino,
oculisq; ardentibus, fraudulenti, & deceptores, vt
capitulis euadunt.

Sagittarius, bellicosos, venatores, sagittarios
sunt.

Hæc Capræ constellatio: homines longa facie,
mento acuto, capillis asperis, atq; voce ca-
ræ apparentes.

Huius aquarij homines, bonorum sunt profu-
damna inferentes. Paræ sunt staturæ homi-
ni constellations piscium.

Quoniam supra vidimus, quod Aries est pri-
mo, sed quartus postus sit Taurus post Arietem; dein-
Gemini, postea Cancer: dicit Albumasar, quod
quatuor sunt qualitates simplices Elementorum,
scilicet, caliditas, siccitas, humiditas, & frigiditas.
Et duæ ex istis sunt sicut agentia, scilicet, caliditas,
& frigiditas. Aliæ verò duæ, sicut patientia. Agen-
tia autem digniora sunt patientibus, ideo in cœ-
lestibus agentibus. Et agentium vnum est prin-
cipium generationis, scilicet, caliditas, & aliud
principium corruptionis, scilicet, frigiditas. Res
autem prius generatur quam corrumpitur. ideo
potuerunt Arietem in principio, quod est signum
calidum, & siccum de natura ignis, qui est primo

calidus. Et Cancrum in fine, quod est signum fri-
gidum, & humidum de natura aquæ, quæ est pri-
mo frigida. Et Taurum post Arietem, quod est si-
gnum frigidum, & siccum de natura terræ, quæ est
primo sicca, quia siccitas terræ conueniens est ca-
lori ignis. Etiam posuerunt signum Geminorum
ante Cancrum, quia est signum calidum, & humi-
dum de natura aëris, qui est primo humidus, & hu-
miditas aëris est conueniens humiditati aquæ. Ita
dicit Ioan. de Saxonia in loco supra alleg.

Decima consideratio est de mundo, & prius
videndum est quid sit mundus. Nam Cleo-
medes in libro de orbium cœlestium contempla-
tione ita diffinit: Mundus est constitutio cœli
& terræ, & natura rerum, quæ intracluduntur.
Hic omnia continet corpora, nullo penitus extra reli-
cto, non infinitus quidem, sed terminatus: argu-
mento, quod à natura gubernatur. Nullius enim
infiniti natura esse potest, cum id continere, & ei
dominati naturâ oporteat, cuius sit natura. Quod
verò naturam habeat administrante liquet. Pri-
mo ex ordine partium: deinde earum rerum quæ
oriuntur: inde tertio ex partium inter sese consen-
su, mox ex miro ordine, quod hinc profluit emol-
limento. Naturam esse Aristoteles censet prin-
cipium motus, & quietis, in quo primo est, & non
per accidens. Ad naturam efficientem, gubernan-
tem, continentemq; Plato opificem vocauit. Ari-
stoteles vero in lib. de mundo, dicit quod mundus est
vniuersitatis ordo, ac exornatio à Deo, & p Deum
custodit: & quomodo mundus cõstat ex duob. re-
fert Cœlius libro antiquarum lectionum i. e. 4. &
& ibi etiam tria principia mundi esse asserit post
Platonicos, quæ cum nõ sint præsentis speculatio-
nis, non aliter insisto. Dicit etiam Possidonius, quod
mundus constat ex Cœlo, terra, & terrenis, cœle-
stibusq; naturis, ex quo licet in hoc meo libr. mea
etiam ponantur aliqua de cœlestibus. & laudib. seu
excellētis eorundem, tamen omnia comprehen-
dens, intitulo Catalogum gloriae mudi tam ter-
reni quam cœlestis. qui quidem mundus laudan-
dus est, cum ait Lucius Apuleius, in libro de dog-
mate Platonis. Quid enim mundo præstantius,
lauda quam putas speciem, portio à te mundabi-
tur. Pulchritudo etenim illius ex quatuor à non-
nullis cõmendatur, & orbiculati figura, quæ om-
nium prima est ac maximè capax, item ex colore
qui Cyaneus est, id est, cœruleus. Ex magnitudine,
postremo ex tot tantorumq; sydetum varietate.
Ita Cœlius lib. prænomino. cap. 5. & ibi vide cur
pulchra fiant in mundo, & in seq. determinatur
non esse dabile vacuum in mundo. Quid autem
sit mundus, & vnde sit dictus, & quare homo mi-
crocosmos, id est, minor mundus appellatur, &
quod caput eius, & facies orientalis Regio: Vltima
pars occidentalis est: vide in tractatu de locorum
admirabilium mundi descriptione. cap. 52. qui est
impressus cum geographia Ptolemæi.

D V O D E C I M A P A R S

Orbis dimensionem hic addere forte non erit alienum, vt eam describit Philip. Bergomas in suo supplemento Chronicarū lib. 7. ita dicens: Caesar diuinis humanisque rebus singulariter instructus, cum consulatus sui falces ageret ex senatusconsulto (vt Priscianus in sua Cosmographia scribit) censuit omnem orbem per prudentes viros admetiri. Et idē à suo consulatu vsq; ad consulatum Saturni per triginta continuos annos missi sunt dimensores Legati viri doctissimi, & in geometrica arte periti, per omnem terram ad Praefides, Duces, & Iudices Prouinciarum: vt describerent, mensurarentq; terras, aquas, nemora, plana, concaua, montes, colles, itinerariū, maritimumq; etiam loca nauigaturi tangere debuerant. & si forte aliquid prodigium in his occurreret, illud senatui rei q; publicæ scripto nunciaret. Et in eod. m. autore referente repertum est, quod omnis orbis habet famosa maria 30. insulas 27. montes famosos 40. prouincias 78. vrbes insignes 370. flumina magna 94. gentes 125. Cuius etiam orbis ambitus est trecenties, & quindecies cetera passuum millia. Longitudo verò terræ habitabilis est ab ortu solis vsque ad occatum. & ab Iudya vsque ad columnas Herculis in Gaditano freto octies quinquies 178. milliaria. Cuius quidem longitudinis dimensio comprehensior, id est, intelligibilior est per mare quam per terras. Latitudo autē terræ ab australi litore Oceani, ab Aethiopia vsq; ad ostium Thanais fluminis in septentrione fere dimidio minor est quam longitudo prædicta, & continet quinquagies 462. milliaria. Repertum est etiam qd profundissimum mare continet spacium 15. stadiorum in perpendiculari.

Vndecima considere determinat quale seculorum sit dignius & excellentius alijs: sed prius scitu dignum est, quod Io. Damascenus lib. 1. cap. 1. varias enumerat seculi acceptiones. Quoniam vt dicit, hoc nomine quauis duratio, siue principium habens & finem, siue sortita principium sine fine, siue carens, vtroque exprimi & significari comperitur. Enimvero, seculū pro vita præsentis quæ principio & fine clauditur frequenter in sacris literis accipitur. vt habetur Luc. 20. e. Filij huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias. & Mat. 28. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Inde tempora secularia dicta sunt quæ altera dierum noctinumq; reuolutione hac in vita succedunt. Vnde Pau. ad Titum 1. c. Quam promissit qui non mentitur Deus ante tempora secularia.

Seculum etiam sæpenumero pro huius vite desiderijs cupiditatibusq; ponitur, quemadmodum etiam mundus. Paul. ad Rom. c. 12. Nolite conformari huic seculo, sed renouamini in nouitate sensus vestri.

Deus etiam ante secula esse dicitur, quod ante mundi constitutionē ab æterno extiterit. Psal. 74.

Deus aut Rex noster ante secula operatus est salutem in medio. & creasse secula dicitur, quod hanc visibilem mundi machinam condiderit. Paul. ad Hebræos ca. 11. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.

At verò seculum, pro futura vita quæ interminata est & principium habens sine caret in eo iur frequenter in scriptura, siue ea beatitudinis consecutorum sortem fuerit, vt Marc. c. 10. Et in futuro seculo vitam eternam, siue æterna felicitate perpetua priuandorum. vt Psal. 80. In manu domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula: quia perpetuus eorum futurus est cruciatus & damnatio.

Demum, pro æternitate principij, & finis, sæpe sumitur seculum. vt Psal. 89. Priusquam montes fierent, aut formarentur terra & orbis, à seculo & in seculū es Deus, & in hoc significato sumptum, seculum seculorum omnium contentium est, quod æternitas omnia præambiat & superambiat secula. Hinc Deus ipse Rex seculorum dicitur apud beatum Paulum, vbi ait 1. ad Timoth. 1. Regi seculorum soli inuisibili Deo honor, & gloria, vt dixi in prima consideratio. supra eadem parte. Et Regnum eius Regnum omnium seculorum nuncupatur. Psal. 144. Regnum tuum omnium seculorum, & dominatio in omni generatione, & generationem.

Et, vt dicit commentator Damasceni, distinctio geminata, siue in singulari, siue multitudinis numero, perpetuitatem designat sine carentem, vt habetur Psal. 144. Et laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi. Et Apocal. 4. c. adorabant viuentem in secula seculorum. Idem Io. Damascenus accipit seculum pro ætate mundi, id est, temporalis duratione inter duas insignes, atq; notabiles hominum mutationes intercepta. Et hoc pacto, vt dicit commentator Damasceni, septem solent assignari ab autoribus secula.

Primum, sicut à mundi exordio vsque ad exordium Noe, quod durauit secundum Hebræos, ann. 1556. secundum verò 50. interpretes, & Isidorum in 5. Ethicorum 2242. Dimus verò Hieronymus millia duo non plenē dicit. Augustinus vero in 15. de ciuitate Dei, cap. 20. dicit 2262. Philippus Bergomensis primo libro supplementi Chronicarum.

Secundum verò seculum, à Noe vsq; ad Abraham, cui primum mandata est circumcisio, & durauit seculum Hebræos 292. annis: secundum vero 50. interpretes, & Isidorum 942.

Tertium, ab Abraham vsq; ad Moysen, & hoc durauit 25. annis secundum eundem Philip. Bergomatem, computato numero suo ab vno tempore ad aliud.

Quartum, sicut à Moysē vsque ad Regem Dauid, quod durauit ab anno mundi 3686. vsque ad annum mundi 4124. & sic durauit annis 485. vt refert Phi-

Philip. Bergomē in princip. libri sexti suarum
Chronicarum.

Quantum à Rege Dauid qui fuit primus Regū,
quibus secundum carnem descendit Christus
usque ad transfigurationem Babylonicam: quod
durauit per annos 485. vr Isidorus ponit. Aduerte
tamen, quod Philip. Berg. de his duob. seculis nō
fecit nisi vnum.

Sextum seculum fuit à prædicta transmigratio-
ne Babylonica ad Christi aduentum, & durauit
annis 50. vel circa.

Septimum, ab aduentu Christi in carnem ad
vniuersū mundi extenditur.

Octauum verò à consummatione seculi sempi-
tuum durabit. Et id ipsum est quod venturum
est quicquid seculum dicitur prorsus interminū.

Et huiusmodi posterius omnium, siue sit septimum
aut aliud aliquos, eum ante consummationem
seculi complures enumerāt tantum sex. vr Philip

Bergomensis. & glo. in præf. sexti, in verb.
perfectus. & Alexander in l. si infanti. C. de iure de
heredi. Cardinalis & Moderni in c. 3. de sponsa-

tiis. & in rub. de dictis puerorum. Siue sit octa-
uum, vr dicit commentator Damasceni, quod v-
trumque est vero consonum, & non alienum à ra-

tionē, & excellentius & dignius cum sit posterius
omnium, & cetera claudat, sit sine fine futurum,
& beatissimum diem perpetuæ claritatis sine noctis alter-

natione irradiaturum. Quoniam vt habetur Apo-
cal. Noxibi non erit. Improbis autem nocte in-
terpetaam, ignem atque intranabilem. quia nū-

quam finitendam, neque in diē commutandum
sepe superuenturam, ita dicunt Damascenus & ei
commentator in loco prædicto.

Decima consi. est de quatuor Elementis,
quæ sunt in mundo, quod illorum sit digni-
tatis nobilitas, & excellentius: Et si credamus Aristo-

telis sententia, ex Auerrois primo cœli confirma-
re Terra inter elementa ignobilior est. Ignis ve-
ro nobilitate præstat quæ rerum series, vt dicit Ce-

lebrantiqu. lectio. i. c. 3. non modo in ijs visi-
bilibus inferioribus, sed in corporibus item cœlesti-
bus. Nam vt Aristot. in i. libr. de animalibus dicit:

quæ naturam persimilem videri terrestri natu-
ræ, sicut ignis naturæ suæ nobilitate,
claritate, luciditate in mundi rarioribus qui ambi-

entia mundi compingenda perutilis ac necessa-
ria esse videtur. Eam verò oprimum maximum
elementum chorum aliquem diuini templi medium

constituisse amplius animaduertenti patet. Nam
vniuersum mundum (vt Platonici volunt) vbi que con-

stituitur: rationis plenissimum, quo clarius suum
lucet autorem: in sphaera qualibet viuientia ple-

ne collocatuit, quæ non templum modo reddere
sed exaltissimum: sed summi Pontificis laudes
conferre concinerent. Quod ipsum humanas itidē

facientes in meditullio positas facere voluit. Hæc

verò est illa veteribus celebrata musarum gloria,
quæ ad Apollinis ipsius imperium recinit perpetuo,
saltatque. Ipse verò, vt ait Orpheus, Cœlum,
vniuersum cithara temperat canora. Apollo verò
hic non alius est quàm Deus, quem vniuersalem
vocat Pythagoras, dictum que vult simplicem ac
vnum, vel ab alijs sequestratum, & multitudinis
nescium. Et quoniam Pythagoræ incidit mentio,
quem Plato eximie veneratur. Id quoque ingeni-
um effuluisse diuinum grauissimi autores prodide-
re. Suceurrit quod ex doctrina promittitur eiusdem,
pertinetque ad nostri huius Elementi præconium.
Hic enim sicut accepimus, & meminit in libris de
cœlo, & mundo Aristoteles, terram è stellis vnā
esse prædicabat, & plerique alij dicentes terram
si vniuerso comparctur, esse veluti punctum, vel
quasi stellam quandam minimam reliquarum.
Propterea si mente reuoluas te esse in quodā sub-
limi mundi loco, vnde oculis subijciatur terræ
mole, aquis circumfusā, & solis siderumque ra-
dijs illustrata, non aliam profecto vium iri proba-
bile est, quàm qualis modo visatur lunaris glo-
bi species. Verum hoc quæso cuiusmodi putas, quæ
in spatij medio æquilibrata per ambitum tanta
cœlorum maiestate obuallatur, quorum rotata
vertigo motu, vt Varro dicit, orbito, immensam
illi confert salubritatem, dum noctis dieique cy-
stos ita attemperat annū, vt alimentorum omnis
generis nec copia desit nec bonitas. Illa verò cœ-
lestium radiorum in vnā eam coniectio, ac ve-
luti disectorum aggregatio, qualem non modo
splendoris excitat micantissimam claritatē: Sed
cōparat inde virtutē: quanquā nō me fallit, Ploti-
num scribere etiam radijs contemperatiōē non
posse obuēire, vt coalitu cumuloque nonā sibi cō-
ciliēt virtutē, aut mirabilis aliqua inde forma dis-
sultet. Quid verò ibi afferendum? Cum Plato ter-
ram vocat Deam antiquissimam Deorum omni-
um, qui cœli ambitu clauduntur: putat Plotinus
hoc loco terræ à Platone animam esse contribu-
tam. Quæ cum animantia propaginat innumera,
siq; animalis maximæ, i. mundi membrum, tunc
in primis non absque necessitate, tum nec asper-
nabile censendum est, inquit, animal esse, sed in-
tellectuale atque diuinum & sensu pollens. Nam
cum Anima vim iudiciariam habeat, habet & fa-
cultatem, per quam dum spectat in corpus, de pas-
sionibus illius valeat iudicare: sed hæc ille viderit.
Nobis certe ex ijs, quæ hæcenus deprompta sunt,
iam iam minus videtur mirum, cœlestem patrem
rationales animas conditoris lumine obfignatas,
vr late dominentur. Hic concludere, rursumque
prescripto ambitu peractio canere receptui. Quod
si quidem pericacius terræ nomen, vt vile offen-
dit, is mihi haud ita multa videtur lecitasse, eū &
scitissimi Philosophi Lunam aethericam terram
appellare non dubitarint. Nam & Mercurio aquā
attribuerunt, Aërem Veneri, Ignem Soli. Sed am-

D V O D E C I M A P A R S

plius ordine mutato, Ignem Marti ascripserunt, Aërem Ioui, Saturno aqua. Sphæram verò, quæ procul ab errore constituta Aplanes dicitur, dixerunt esse terram, in qua celeberrimi apud Poëtas Elysij cogitentur campi. quod ne quis risu explodere pergat, non absurdum est, quod in sanctis habetur literis, Matth. 5. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Et in thesauris eisdem, nonne terram legimus viuentium? Nonne Moyses & David aquas per cœlestia fundunt? Et Nicolaus Theologus, Aquæ dicuntur (inquit) æquiua. Nam quæ sunt super firmamentum cœlestis sunt natura, quæ sub firmamento elementaris. Augustinus in Genesios explanatione, Saturni stellam esse frigidam contendit, ex aquarum supercœlestium vicinia. Soliditatem verò quasi terram adesse cœlo, ratione coniectari Plotinus putat. Nam terræ naturam opacani luci aduersam, & densitate immobilem, brutaque à cœlo abesse longe arbitratu lucidissimo, & ad motum maximè pernici. Rursus & aquam, quæ insita frigiditate in primis cœlo aduersetur, quod esse constat calidum primum. Latini firmamentum à firmitate dictum autumant: quoniã, ut in Iob legimus, Cœli quasi are solidissimi fundati sunt. Ex ijs satis cõstare potest, Terræ elementum non esse contemnendum. Sed audi Platonis Timæum. Diuini (inquit) de coris ratio postulabat, talem fieri mundum, qui & visum pateretur & tactum. Constabat autem neque videri posse aliquid absque ignis beneficio, neque tangi sine solido, & solidum nihil esse sine terra. Vnde mundi omne corpus igni, & terra instructe fabricator incipiens, vidit duo conuenire sine medio colligante non posse: idem aërem & aquam inter ignem terramque contexuit. Qualem igitur hunc mundi cardinem esse existimemus, tanta prouidentia maiestate constitutum? Nonne Regium verè? Nonne animalium Principes dignum? Vtinam tã gratè beneficam in nos, ac propensissimã conditoris bonitatem recognoscamus omnes, qui non pigeum æqua modo lance expedentes. In sede media tam augusti ram diuini templi, veluti sacerdotes locatos, qui iugiter tanti artificis laudibus personemus. Iam eram finem huic materiae imposturus, cum illa ipsa (veluti munificentissima patens) terra lasciuia retractum commonuisse est visa, ac ornamenta sua ingerere perrexisset, Satis (inquit) me in mundi sede media constitutam solidam, & vndique in menibus meis conglobatam contemplatus es. Ceterum, quæ species rerum est, quæ varietatis maiestas, sic me inenarrabili herbarum, florum, fruticum, arborum, frugum, copia conuestitam, & ut Apuleius inquit, caesariatam conspici? Quid Arabum odoramentarem censcam? Quid nata Deithura? Quid orientis aromata, & medicamina numerosa, sine quibus, ut nunc est, vix vita consistere? Quid tot tantorumque animalium, & miti-

um, & serorum, ac cicurum agmina subijciam? Quid tantorum mariuum vastitatem? Quid gelidorum fluminum ac fontium perennem iucunditatem: lauacris abundis & collucentibus mirè gratam? Quid piscium portentosam molem, temperatam, modicam, pusillam, ac penè magnitudinè nullam memorem? an non cernis hic mespelicis vsque ad delicias excauatam? illic accliuem ac superba montium proceritate surrectam, & quodammodo scansibili supercilio cœlum affedantem, ac humano genere dictantem vitæ leges? Alibi sum depressa vallibus? & campestri planicie preciosa incultaque, dulcissima vobis suggero alimentata in visceribus nec homini sterilis. Ibi verò recondita seruantur auri, argenti, aris, ferri, aliorumque metalla. Nec fatis marmora produco omniuaria molibus fulcendis, constituendis, incrustandisque parietibus excidenda. & in statu tantum non spirantes conformanda. Nec gemmarum defuerit suppellex preciosa, quibus vestri nitentur articuli.

Sed & maris cõchilia, margaritas foeminas suggerunt. Nec lenis herferum sylua luxui vestro molissimam abnegarint vestem. Tacco aucularum musicos catus. Quid sustructiones magnifico impendio nobiles reperam? Quid vrbium tatarum splendidissimam claritatem? Sed quod omnem exceperit admirationis captu. Ego te animal puidu, sagax, memòr, plenum rationis & cõsilijs, aru sustineo, vagientis fletu excipio prima, adultu educo etiam delitiosè, opibus te contego meis, quicquid mihi est, summa hilaritate condonatur tibi, quia magni conditoris lumen in animorum claritate signatum animaducto, iamiam à reliquis naturæ partibus abdicarò in sinus vos admittito meos: plura quoque & largius impertitura, nisi Principem naturæ Deum rebeli animo, atque instabili nulla non hora conuelleritis. Hæc sunt terræ præconia, & quæ pro excellètia & laude ipsius dicta sunt à Cælio in loco supra alleg.

Plura etiam laudabilia, & multum singularia de ipsa terra, vide per Plinium in suo secundo lib. cap. 65.

Ioannes Damascenus in lib. 2. ca. 6. ponit ordinem quatuor Elementorum, & proprias qualitates explicat dicens inter cetera, Quod aqua est leuior terra, vbi nomen leuior tantum denotatque minus grauis, cum aqua profus sit leuitatis expers sicut & terra: verum quia illa minus grauitatis quam hæc obtinet, minusque deorsum deprimitur, aqua grauitas ad terram collata, quodammodo leuitas esse videtur. Et planè aqua ratione motus maiorem, quam terra sortitur nobilitatem, quod terra ad suum duntaxat locum vbi extra illum fuerit decumbit: in suo vero loco ob densitatem, & crassitudinem torpida manet, & immota. Aqua verò & ad suum præceptum ruit, & in eo collocata vitro citroque agitur, ut aqua fluua.

humilis suo contenta aluco manifestum prabet
 scium. Hinc cognoscitur, & cognosci potest
 pulchro ordine rerum Opifex hunc mundum
 constituerit, & pro sua naturae conditione Elemē
 collocauerit. Terram quidem in imo, quod
 minimum sit imperfectissimum ob torporem, ma
 densitatem, grauitatem, opacitatem, & ad
 depressionem. Aquam verò terræ superemi
 nitentem, quod minus ea immobilitatis, densita
 tis, grauitatis, & motus deorsum, & perspicuitatē
 excellentiamque in se ostēdat. Deinde Aërem
 superposuit quod agitabilior sit, rarus, leuis,
 lucidus tendens, magisque perspicuus. Demum
 ignem supremo constituit loco, vr qui Elemento
 omnium maximè sit agitabilis, leuissimus,
 lucidissimus, in summum locum emicans, & ob
 tenuitatem ampliusq; cætera diaphanus, re
 que nature dignitate excellens est: Sed vr di
 ctem Cælius omnium bellariorum, iucundif
 mus ignis.

Cælius tamen lib. suarum antiquarum lectio
 14. c. 38. dicit, Quod aquæ utilitates longè vi
 dentur ignem præstare, & sic magis laudanda est.
 Quoniam multa sunt animalia, quæ absque ignis
 sunt vsu, degere autem sine aqua nullum. Nam
 fuerint sine humoris potestate exagūnata, exu
 que a principiorum liquore interarescunt. Qui
 plantas ipsas, aut herbas florescere citra aquæ
 mediacionem. Quæ ex causâ Pindarum rectè
 mandixisse, optima quidem aqua, & Hesi
 o in theogonia, Aquam statuisse rerum initi
 o, & chaos nominasse, velut ab effusione. Si
 dem futilis fluibilisque, ac fluitans aqua est.
 laudandam aquam affertur & illud creditum
 tribus Deos per stygiam paludem iusuran
 concipere, vel quia à Dijs & hominibus o
 habentur, qui ad decursum procliuiores sunt,
 quia iuxta Hesiodum omnibus Elementis an
 or est aqua. Porro cum aquarum infinitæ
 modum utilitates sint, gratissimaque. Qui
 etotia gerunt moribus Aegyptiorum, osten
 res omnes à liquoris potestate consistere. I
 ne cum hydria ad templum ædenque casta re
 ne desertur, tunc in terram procumbentes,
 bus ad cælum sublatis diuinæ gratias agunt
 tati.

Cum prædictis concordant dicta F. Patritij in
 tione Reipub. lib. 7. tit. 10. vbi primò dicit,
 od aqua ciuitatis perquam necessaria est. Mor
 chan namq; natura facilius cuiusq; rei indigen
 quam aquæ ferre potest: desunt frumētra, sup
 furculorum, arborum que fruges, tutabi
 carnis carne, aucupio, piscatu, oleribus, radici
 etiam herbarum: verum vbi aqua deest, nulla
 virtus, aut seruari, aut parari potest. Infelici
 nomino patriam dicemus, quæ aqua care
 vel quæ eam noxiam habeat. Aqua itaque pro
 mana vita necessaria est, qui enim aqua priua

tur sine gladio interficitur. Iudith. c. 7. Et ex aridi
 rate aquæ is, qui patitur, inter mortuos computa
 tur. ibidē c. 11. Ad idē apertè facit tex. in l. si. ff. de ri
 uis. & l. de pupillo. §. si quis riuos, & ibi notat gl. in
 verbo, securitatis. ff. de operis noui nunciacione.
 Et illud Ecclesi. 39. Initium necessariæ rei vitæ ho
 minum Aqua, Ignis, Sal, Panis, Botrus vuae, & Ve
 stimentum. & c. 29. Initium vitæ hominis, Aqua,
 & Panis, Vestimentum & Domus. Coluntur a
 quarum calentium fontes, & stagna, quæ vel opa
 citas vel im menfa altitudo sacrauit. De aquarum
 præstantia, sicut apud Græcos comperitur, opti
 mam ex aquis, quæ citra vllam sit qualitatem, vel
 saporis vel odoris: sed quæ mox hypochōdria trāf
 mittant. Illæ verò incomparabilis sunt excellētiæ.
 Nam quæ illis immorantur, ac inflant ventrem
 grauantque, censentur non bonæ. Et amplius de
 aquarum præstantia pereundem Cælium. c. seq.
 & infra ista par. in 18. consid. Circa huiusmodi au
 tem quatuor Elementa non aliter insisto, cum re
 liqua quæ de ipsis possent dici, non sint præsentis
 speculationis: sed videatur suprâ allegatus. & in
 Margarita philosophica in lib. 7. tracta. 1. ca. 4. 2. 4. 3.
 4. ad quam recurre pro summaria cognitione il
 lorum, & ibi videre poteris multos doctores alle
 gatos.

Aduerte tamen ad ea, quæ dicit in 43. ca. vbi af
 ferit: Quod in terra est quadruplex infernus, de
 quibus ibi. & amplissimè in 12. lib. cap. 4. 2. 4. 4.
 4. 5. & 4. 6. Etiam de huiusmodi locis inferni am
 plissimè per Augustinum Dathum in suo lib. in 1.
 part. cap. 14. vbi de prædictis recenset quid senti
 ant & Philosophi, & Poëtæ, & Oratores, & Theo
 logi, in quo non insisto. Cum nostræ tantum in
 tentio sit laudare ea, quæ sunt laudanda, & quæ
 tendunt ad excellentiam, gloriam & honorem,
 non ad pœnam. Et etiam de excellentia & præ
 stantia terræ, videatur Mattheus Vegæus in tract.
 quem fecit de terra, sole, & auro.

Et quomodo vsus Aquæ necessaria: quo ad po
 tum, communis est omnibus de iure naturæ, Bru
 ris sicut Hominibus, vide per Luc. de Pen. in leg.
 pen. C. de aqua ductu. lib. 12. Et quàm utilis & ne
 cessaria sit aqua fructibus terræ, dixi infra in 76.
 consid.

Decimarctia consider. Sunt quatuor partes
 Mundi, seu terræ: ex quibus tota terra diuidi
 tur. Vna est quæ dicitur Oriens, alia Occidens. ter
 tia Septentrio, & quarta Meridies. Et vr dicit Cæ
 lius lib. 1. suarum antiq. lectio. c. 21. Oriens est no
 bilior pars mundi, quia dextra, quod tenet Arist.
 in 2. de Cælo. Cleomedes tamen dicit dextram
 mundi esse in septentrione, sinistram in meridie.
 antiqua in Occidente, posteriora in Oriēte. secū
 dū qd idē Cælius cod. li. c. 9. dicit in mūdo esse anti
 ca, postica, dextra & sinistra, sursum & deorsum.
 M. Varro sexto lingue latinę fragmēto diuersimò
 de or-

D V O D E C I M A P A R S

de orbis hæcæ constituit partes. Nam, inquit, cœlum qua tuimur dictum templum, eius tēpli partes quatuor dicuntur: sinistra ab oriente, dextra, ab occasu. antica, ad meridiem. postica, ad septentrionem. Eandem sententiam amplexatur & Plinius cum ait: Errantia sidera contrarium mundo agere cursum, id est, leuam, semper illo in dextrā præcipiti. Pythagoras verò, Plato, & Arist. mundi dextras ad ortum partes esse dixerunt, à quibus sit principium motus. Sinistras verò occidentias. Empedocles autem dextras quidem in æstiuum tropicum. Sinistras in hybernum reicit. Et Titus Lilius ab V. C. i. augurum scientia dextras ad meridiem partes statuit, ad septentrionem sinistras. & vide infra in 61. consid. Si verò dextra cœli pars oriens est, dicitur dignior & nobilior. Cum dextra pars sit dignior. vt supra dixi in 1. part. in 11. consideratione.

Eriam, vt dicit Antoninus Floren. in sua summe, in 3. par. tit. c. 2. §. in prin. oratio fit versus orientem propter tria.

Primò, propter diuinæ maiestatis iudicium, quod nobis manifestatur in motu cœli, qui est ab Oriente.

Secundò, propter Paradysum ad Orientem constitutum, quasi quæramus ad Paradysum redire.

Tertiò, propter Christum qui est lux: & oriens nominatur Zach. 6. Er ab Oriente ascendit, & ab Oriente aspectatur ad iudicium venturus, vt habetur Mat. 29. Sicut fulgur erit ab Oriente, & apparet vsque ad Occidentem: ita erit filius hominis, Io. de Turrecre. in c. Ecclesiasticarum. 11. dist. citat alias rationes, videlicet eò, qui in Oriente natus est nobis Saluator noster: & quia ibi habuit initium Euangelium, & per consequens salus nostra. Ex quibus concludit conuenientem esse consuetudinem orandi ad Orientem, tanquam ad dextram existentem, & sic in digniori loco. Er has tres rationes ponit etiam Ioan. de Selua, in suo tractatu de beneficio. in 1. par. q. 5. vbi dicit, quod caput Ecclesiæ Orientem respicere debet. & vide infra in consideratione, quæ fit de numeris. versic. & inter alios vide etiam Polydorum de inuentoribus. lib. 5. ca. 9. vbi scribit: Cur in Orientem versi adoremus.

Licet ex præactis soluta videatur quæstio, An Regio orientalis, communiter infidelium, eligibilior, gratior, excellentior sit Regionibus occidentalibus, & communiter Christianorum. maxime propterea circa quæ attenditur salubritas Regionum. Tamen eam alius disputando, prout disputatur in Speculo peregrinarum quæstionum, in cap. 3. primæ decadis. Dicunt orientales, quod patria eorum sit gratior occidentali, & ad habitandum eligibilior, & rationibus comprobant.

Primò sic. Nam est de mente Philosophi 6. Po-

liticorum, septem esse circa quæ attenditur salubritas & nobilitas patriarum: maxime ad plagam orientalem dextram cœli, dictum est, & repetitur. Primùm, nobilitas vegetabilium, scilicet, metallorum, aromatum, & gemmarum. Secundum salubritas fontium, & fecunditas fluminum pro generatione piscium, & irrigatio terrarum. Tertium, situs congruentior ad Solem, & propior influentia quo ad influxum cœlestem. Quartum, abundantia vitium, & nobilitas animalium. Quintum, salubritas sicut ex montibus, syluis, fluminibus, lacubus, & mari proueniens. Sextum, conuenientia & salubritas victualium. Septimum, temperantia Aëris ex regulari nascens dispositione.

Et ex his septem orientales se tactant esse ceteras occidentales reddentes causam suam: vt testatur Petro Comestore, sunt in salute sua: ita, & multum senescentes nutriunt homines: ita quod nec in ipis in fulis mori possunt, nisi ad alias insulas transferantur. Etiam in India sunt arbores (vt scripsit Alexander Magnus Aristoteli) quarum fructibus sacerdotes Solis & Lunæ, quibus dicatur, vescuntur: ex quorum vsu ad trecentos annos sacerdotum vita protenditur.

Secundò sic probatur ex scriptura sacra, per quam Deus obedientibus promissit terram promissionis in Aegyptum ad plagam orientis, quæ abundat lacte, melle, aquis, vt patet Esaia 1. Deutero 6.

Ad hanc quæstionem duabus conclusionibus in dicto Speculo respondetur.

Prima, quod in quibusdam aromatis, metallis, fructibus, gemmis preciosis orientalis infidelium Regio excellit occidentalium Christianorum Regionem, & è conuerso. Hoc patet ex supradictis. Quod fecit Deus propter duo. Primò, propter mutuam & amicabilem Regionem & hominum ad inuicem communicationem, quæ nutrit dilectionem & amorem ad quæ etiam disposuit: quod vnus homo vel patria altero homine vel alterius patriæ rebus in digeret, & è conuerso, Quoniam plerunque euenit, vt quod alteri superest, alteri desit. vnde ad hoc inuenta fuit permutatio, vt est tex. in 1. 1. in prin. ff. de contrahen. empr. Secundò illud factum est, vt nemo vel nulla Regio in spectis proprijs excellentijs se extollat & superbiat, quasi omnibus perfectior sit, & sibi ipsi sufficiens omnino, & nullius egcat. Sicut raro est aliquis homo, quin à quolibet alio in aliquo bono manifesto vel occulto excedatur, & ipse quemlibet alium in aliquo excedat: sic Deus sapientissimus moderauit, & temperauit Regionum conditiones, quod scire quælibet Regio abundat in aliquo, quo alia caret vel minus habet.

Secunda conclusio, Regiones occidentales Christianorum simpliciter in his communibus, quæ sunt conuenientis, & optimi victus humani, pro

pro conseruatione legalis & moralis vitæ longe
eligibiles sunt, & in temporalibus ordinatio-
nes, & in naturalibus honestiores, temperatiores,
& salubriores Regionibus infidelium orientali-
bus. Et Italia, Francia, Hispania, Regiones occi-
dentales Christianorum, omnem terram Euilath,
Mediam, Iudæam, superant & excellunt in bonis
naturalibus, in conuenientissimis bonis corpora-
libus, & in ordinatissimis & honestissimis vsibus.
Quod patet ratione, cum felicior sit illa patria, in
qua conditiones omnes optimæ Regionis conue-
niunt mediocriter & moderatè, quàm illa, in qua
nulla aliqua ex his vel plures, non tamen omnes
concurrunt. Sed ea sunt felicitate Italia, & Fran-
cia, vt quæcunque bonam Regionem efficiunt,
patet sibi mediocriter, & temperatè ministrent &
ingerant: quod in alijs non contingit. Idcirco
non iniuria videntur cæteris Regionibus orien-
tibus præferenda. Orbis demensionem posui
super, in 10. consideratione, quæ de mundo tra-
ctat.

Decimaquarta cõsi. Secundum Astrologos, Phi-
losophos, & Cosinographos, sunt quatuor
principales venti, à quatuor mundi plagis orien-
tes: Subsolanus, scilicet, ab Oriente, Auster à Me-
ridie. Fauonius ab Occidente. Borcas à septen-
trione. Et isti quatuor venti dicuntur cardinales.
vt dicitur in rubr. de mundi descriptione cap. 49.
quæ est additus geographiæ Ptolemæi. Habent
cum geminos hincinde spiritus, vt ibidem dicitur
cap. 23. Et ibi autor ponit Subsolanum pro pri-
mo, in d. v. c. cap. 42. ponit Borcam pro primo,
nam alio loco posuerat pro ultimo. Ideo non
est multum insistendum in excellentia illorum
primæ denominatione, cum diuersificatur per
modum, sed ex alio excellentia illorum requiren-
da sit.

Et ita diffinit Albertus, Ventum esse vaporem
aëreum, Aëris superiora transcendentem, & Aë-
rem ipsum fortius percutiendo impellentem. Sed
de 25. ventus dicitur, quod sit vehemens & vio-
lentus, vis enim tanta est, vt non solum saxa & ar-
borum euellat, sed etiam cælum, terramque con-
moueat, mare commoueat. Et ideo inter fortiora
numerari possent, de quibus infra. Seneca (au-
torum Cæli lib. 11. suarum antiquarum lectionum.
cap. 11.) eleganter & iucundè de ventorum cau-
sas complectentibus sic inquit: Ventus de-
dit formam ille rerum Artifex ad custodiendam
terram, terrarumque temperiem. Ad euocandas
supplicandasque Aquas. Ad alendos satorum at-
que arborum fructus. Quos ad maturitatem cum
causis adducit ista iactatio. In summa cibum
adhibens, & ne torpeant permouens. Dati quo-
que venti ad vltiora pernoscenda. Quippe suis
imperium animal, & sine magna experientia
non Homo, si circumscriberetur natalis soli fi-
de. Dedit enim ventos parens Deus, vt commo-

da cuiusque Regionis fierent communia, non vt
Legiones Equitumque gestarent, nec vt pernicio-
sagentium arma transfunderent. Habent etenim
quatuor prædicti principales seu cardinales ven-
ti geminos hincinde ventorum spiritus. Nam
Subsolanus, qui Græcè Apeliotes dicitur, & est ca-
lidus & siccus, sic vocatus, eò, quod sub ortu Sol-
is nascatur, à latere dextro habet Vulturium, qui
& Caracias vocatur. Hic dissoluit cuncta, atque de-
siccat, & hic alte tonat, de quo Lucret.

Alicionans Vulturium, et Auster fulmine pollens.

A latere verò lauo habet Eurum, eò, quod ab
eo fiat, id est, ab Oriente, & est calidus. Et videtur,
quod sicut Oriens sit nobilior pars mundi ex qua
tuor, quod etiam hi venti prouenientes & flantes
ex Oriente sunt nobiliores & digniores.

Alius vêtus cardina'is & principalis dicitur Au-
ster, ab hauriendis aquis, & est validus & humi-
dus, vnde & crassum seu nebulosum Aërem facit
& nutrit. Hic Græcè Notus appellatur, eò, quod
interdum Aërem corrumpit. Nam pestilentia
(quæ ex corrupto aëre nascitur) Auster flans in
reliquis Regionibus transmittit. Sed sicut Auster
pestilentiam gignit, sic Aquilo repellit, & in hoc
est exrollendus Aquilo plusquam Auster. Nec est
alienum inferere, quod refert Cælius loco prædi-
cto, Ventorum proprietatem miram in Lesbos fe-
re apud Mitylenem obseruaram, vbi Austro flante
ærotant homines, at Corotus sunt: à septen-
trione in integrum facile restituntur. Scribit
etiam Porphyrius, Atablum ventum esse in Apu-
lia feruentissimum, nocuum pestilentiæque
inferentem. Nam Atabli flatus nimio calore, A-
puliæ pestifer est & grauis.

Habet & hic Auster vêtus planè meridionalis à
dextris Euroaustum, sic dictum, quod ex vna par-
te habeat eorum, ex altera austrum: & est calidus.
A sinistris verò habet Euronotum, & ex humili
flautem, & est humidus, calidus atque fulminans,
generans largas nubes, & pluuias latissimas, sol-
uens etiam flores, temperatè calidus, dicit Virgi-
lius in Georg. quod melior est vitis quæ respicit
Austum. Et hic ventus à Gallis Martinus ventus
dicitur.

Alius & tertius est ventus principalis seu cardina-
lis, quem Ptolemæus esse primum autumari, &
dicitur ab eo Septentrio, frigidus & niualis, flat
rectus ab Axe: & facit arida frigora, & siccas nu-
bes. Hic Apractias dicitur. Circius qui & Thra-
cias, hic à dextris septentrionis intonans facit ni-
uium & grandinum coagulationes. hunc Hispani
Gallicium vocant, propter quod eis à parte Galli-
ciæ flat. Aquilo qui & Borcas à sinistris ex alto flans
gelidus atque siccus, & sine pluuiâ, quia non discu-
tit nubes, sed constringit.

Hic enim sanus est corporibus humanis, cum
pestem repellat, sed non fructibus terrenis, cum

D V O D E C I M A P A R S

eos sua siccitate nimis constringat, & semina aduratur. Vnde Vitg.

Rapidine potentia solis

Aerior, aut borea penetrabile frigus adurat.

Et vidi pluries, quod quando diu flat ille v̄tus inducitur famēs. Hunc Galli bisēam vulgari sermone vocant: de quo philosophice cecinit Ouid. lib. 6. Metamorph.

Apra mihi vis est, qua tristia nubila pello,

Et freta concusio, nodosaq; robor a verto,

Iudur oq; niues, & terras grandine pulso,

Idem ego cum fratres celo sum nactus aperto,

(Nam mihi campus is est) tanto molimine laetor,

Vt medius nostris concursibus insonet aether,

Exiliantq; cauis elisi nubibus ignes.

Idem ego cum subij conuexa foramina terrae,

Suppositiq; serox imis mea terga cauernis,

Sollicito manes totumq; tremoribus orbem.

Et vt habetur Ieremia 1. ab aquilone pandetur omne malum. Vnde vulgò dicitur: Anglos Gallo rum, Gallos verò Itatorum virgam & scuticam esse. Anglos quidem Galli, Gallos Itali ab aquilone spectant. Aquilo igitur, quem repurgatoriam cœli scopam Philosophi vocant, hos in Italiam, illos in Galliam resans expellit. Vnde Hierony. appellat Aquilonem scopam viarum, cum stado purget quicquid temere in vijs obiacet, simulq; conuertat puluerem. E dineris Austru ab eodem dici reperio, pincernam pluuiarum, quoniam est fenorum pluuiæ conciliatorem, indicio nomen est. De his Hippocrates dicit Aphorismorum 3. Austros, hebetare auditum, caliginem obducere, corpora diffundere ac pigriora facere; itemq; caput aggrauare, quod si tempus aquilonium fuerit, rufes, fauces, aluos duras, difficultates vrinæ, dolores horribiles costarum & pectorum accedere: Hæc & plura refert Cælius lectio-nis anriq. li. 8. c. 28.

Quartus ventus cardinalis Zephyrus, qui & Fauonius dicitur, quia fouet quæ nascuntur. Ab occidente inferiore flat, & est humidus, hyemis frigora grauissima, & niuem relaxat, floresq; producit Aphricus, qui dicitur Lybs, ex Zephyri dextro latere intonans generauerat tempestates, pluuias facit, & nubium collisiones, & sonitus ronituum, & crebrescentium fulgurum visus, & fulminum impulsus. Eurus, qui & agrestis ex sinistra parte Fauonij aspiras, co flante in Oriete nubila sunt in die serena. De huiusmodi ventis vide Io. Damasc. & eius commentatorem, lib. 2. ca. 8. & Plin. lib. 2. naturalis historia: c. 39. vbi ponit, quomodo regnant secundum quatuor tempora anni, quod aliqui magis regnant in vno tempore quam alij, vt ibi plene.

Accedat & huc, quod Cælius lib. antiqu. lectio-nis 11. c. 78. in laudem venti Borealis, ait sic: Dionysius classem coegerat aducrsum Turios, instruatamq; ducebat. At vehementior coortus Boreas

naues disiecit omnes, attituitq; quo tato permoti beneficio Thurij, Boreæ, vt Deo, sacra peregre, in superque in ciuitatis iura cooptarunt, domitidem illi comparata, vt minus iam mirandum accidat, dici ab Atheniensibus ventum hunc affinem, à Pausania etiam Megalopolitem.

Decima quinta consid. est de quinque partibus terræ (quas zonas vocant) quibus ipsa tota terra partitur, ex quibus duæ tantum sunt habitabiles. Vna est, quæ à tropico cancri velus septentrionem vsq; ad circulum arcticum protenditur. Altera, quæ à tropico capricorni versus meridiem vsq; ad circulum antarcticum porrigitur. Quod aut inter tropicos sub æquinoctiali terræ est, & quædam zonam vocant, ob vicinitatem Solis nimio colore non habitabilem. Quod aut terræ intertropicæ, & antarcticæ comprehenditur, zonas frigidæ nominant, nimio frigore non habitabiles, quia nullius hominis in his terræ partibus habitatio esse possit: sed si qua admodum parua est, ob caloris modicitatem, quo tamen humani generis præcipue indiget, Er hæc quinque zonas ponuntur in libro post Geographiam Ptolemæi addito, quæ intitulatur de Mundi descriptione, c. 33. & in Margarita philosophica lib. 7. tract. 1. cap. 45. Sed quæ illarum sit excellentior & dignior, licet Astrologi dicant, quod æquat or seu zona torrida sit maior, alia verò minores, credo tamen, quod illa sit dignior, quæ est in circulo antarctico vsque ad tropicum Capricorni. Quoniam ille est magis habitabilis quam alia quæcunque sit zona, & ideo magis digna & excellentior. Cum digniora sint ea, quæ afferunt fructum, quam ea, quæ sunt sterilia & sine fructu, iuxta illud Evangelij dictum, vt habetur Luc. 3. Arbor non afferens fructum, scindatur, & in ignem mittatur. Et etiã propter frugalitatem illius, quæ multum est laudanda & extollenda, secundum quod cam extollit Polycraticus, de nugis Curialium lib. 8. c. de qua latius infra dicturus sum. vbi laudes Galliæ describuntur ob frugalitatem illius. Et etiam, quia est maxime temperata, vbi alia sunt nimis, aut in frigore, aut calore excessiua, quæ temperies est causa frugalitatis, & multum laudatur: cum sit corpori non solum necessaria, imo etiam fructibus terræ, qui sunt necessarii ad vitam humanam.

Nam vt dicit Philip. Bergomen. in sui supplementi Chronicarum libr. 1. Media Solis torretur, flammis: vltimas autem cõtinuum infestat gelu. Duæ sunt habitabiles, quæ inter exustam, & rigentes sunt, altera à quibus incolatur, nullis vnquam licuit, aut licebit agnoscere. Interiecta aut torrida vtriq; hominum generi commercium ad se commẽdã omnino denegat, Sola ergo superior incolitur, videlicet inter septentrionem & æquinoctialem circulum. Vel vt alij voluerunt, inter tropicum arcticum, & circulum arcticum, ab omni quale scire possumus hominum genere semotum. Hac

Hæc ergo abortu porrecta ad occasum longior est quam vbi latissima.

Ex his patet, quod tantum vna quinta pars terra sit habitabilis, & quod alia sunt inhabitabiles. unde videtur dicendum, quod Cosmographi non bene nouerunt omnia climata, vt infra dicam. tantum vt dicit Berg. vbi supra, tantum terra habitabilis diuiditur in septem climata, de his Virgil. in Georg. ita inquit:

*Quinque tenent cælum zona, quarum vna corusco
Semper solerubens, & corruda semper ab igni,
Quam circumextrema dextra lena, trahuntur.
Carulea glacie concreta: atque imbribus aëris:
Hæc inter mediamq; dua mortalibus agris
Munere concessæ diuim, & via sceta per ambas.
Obliquus quæ se signorum verteret ordo.*

Eritium Ouidius de his quinque zonis in lib. Metamot.

*Vbiq; dua dextra cælum totidemq; sinistra
Parte secant zona, quina est ardentior illis.
Sic onus inclusum numero distinxit eodem:
Caræ Dei, totidemq; plagæ cellure prenumtur.
Quarum quæ media est non est habitabilis æstu.
Nis tergit alta duas, totidem inter vtramq; locauit.
Temperiemq; de dit mixta cum frigore flamma.*

Ratione cuius temperiei etiam hæc plaça seu zona super alias extollenda, vt iam hic ante dixi.

Decima sexta consid. in qua de climatibus terra fit mentio, quæ secundum aliquos sunt septem, maximè secundum Ptolemaum & alios Cosmographos antiquos: Sed noui Cosmographi aliud clima addunt, quod dicunt nouiter inuenitum, quod apud nos noua terra dicitur.

Et septem climata secundum quod describuntur in libro de locorum ac mirabilium mundi de ratione. ca. 55. & per alios antiquos Cosmographos sunt sequentia. Videlicet primum, quod in terra habet, vbi dies maximus est, & horarum quatuordecim & semis & quatuor vnius, & eleuatio æquæ distanti supra horizontem graduum similiter & semis & quatuor vnius. Medium verò vbi dies maximus est horarum 13. & eleuatio poli graduum 45. huius climatis est vbi dies maximus horarum 13. & quatuor vnius: & eleuatio poli graduum 45. & semis.

Habitantes in hoc climate in temporibus, & vmbra variationes, cum habitatoribus æquinoctialibus aliquid participant. Hi namque duo habent diuina alta, cum Sol Arietem vel Libram subintrare sic habent æstates duas, vna circa festum D. Gregorij. Altera circa Lamberti, quod est in mensis Septembris. Habent etiam duo solstitia. Ima sunt initia Cancræ & Capricorni iustrante, quibus temporibus etiam habent duas hyemes. sed non tam late calidiores propter Solis viciniam. In vmbra eorum mane iacitur ad occidentem, & pereat ad orientem. In meridie verò nulla est, So-

le super capite eorum corrente. Cum autem Sol in Cancro est, vmbra eorum versus Austrum iacitur, in Capricorno ad septentrionem protenditur.

In hoc climate habitabiles sunt hæc prouinciæ. Lybia maior, pars Aethiopiæ sub Aegypto, mare rubrum, pars Arabia felix, pars vtriusque India: intra Gangem fluiuium, Sinarum Regio.

Secundum clima initium sumit in fine primæ climatis. Medium verò habet, vbi dies maximus est horarum 14. & dimidia, & eleuatio poli graduum 24. & quarta vnius. Finis autem vbi dies horarum 13. & semis & quarta vnius, & eleuatio poli graduum 27. & semis. Hi astatem & hyemen nobiscum habent, sed calidior est omni tempore. Vmbra eorum sicut & nostra ad septentrionem iacitur, præterquam eo die, quo Sol tropicum Cancræ describit, tunc enim in meridie vmbra eorum nulla est: in ortu Solis vmbra ad occasum vergit, occidente Sole vmbra in orientem proiecitur.

In hoc climate habitant Aethiopes: & horum mores sunt pessimi. Facies habent corruptas & atroces, & comedentes homines. Et in hoc secundo climate sunt istæ prouinciæ, pars vtriusque Mauritaniam, & Tiganicam, & Casarien. Getulia. & deserta Lybia, pars Africa minoris, pars Numidiam, Cyrenæ, & Marmarica, ferè tota Aegyptus, & pars Lybiæ inferioris, Arabia felix & Carmania, Gedrosia, maior pars vtriusque India: & Regionis Sinarum.

Tertium clima incipit vbi finis secundæ est. Medium eius est, vbi dies est horarum 14. & eleuatio poli graduum 30. semis & quarta vnius. Finis autem vbi dies est etiam horarum 14. & quarta vnius, & polus eleuatur gradibus 33. & duabus tertijs.

Habitatores in illo tempore & vmbra nobiscum habent, nunquam Sol à Zenith capitis eorum pertingit minus his, qui Ierosolimam incolunt. Fabula est ergo, quod à nonnullis dicitur in terra sancta, aliquando Solem perpendicularares radios in cauatam rupem dimittere. Dicit tamen Campegius in suo lib. de vita cœlitus comparada cap. 9. quod Ierusalem & Aegyptus sunt in quarto climate. Inde dicit quod Christus, Abraham, Iacob, Moyses, ex quarto climate venerunt, vt dicam statim. Et in hoc climate sunt maior pars vtriusque Mauritaniam, pars etiam Africa minoris & Numidiam, & Cyrenæ, & Marmarica, aliqua etiam pars Aegypti, & Lybiæ interioris, pars Cyprî insulæ, & Syria, tota ferè Iudæa, Arabia petraea, Arabia deserta, pars Babilonia, Sufiana, Persides, Carmania & Ariæ, Paropanisî, tota Drangiana, Aracosia, & pars vtriusque India: & Regionum Sinarum.

Quartum clima initiat in fine tertij, & medium habet vbi dies est horarum 14. & semis, & polus eleuatur gradibus 36. & duabus quintis. Finitur

DVODECIMA PARS

autem vbi dies est horarum 14. semis, & quarta vnus: & polus attollitur gradibus 39.

Habitatores in eo sunt Rhodiani, & vt quidam dicunt Aegyptij & Iudaei. Et est terra multum temperata, in qua nati & effecti sunt plures Prophetæ & Sapientes, vt infra dicam. propter temperantiam Aeris, quæ multum in hoc operatur, vt dicunt Astrologi. Et in isto climate est ferè totum mare mediterraneum, cum suis Insulis & Regionibus ei collateralibus, scilicet, parte Hispaniæ, quæ dicitur Bethica, seu Granata, & alia, quæ dicitur Taraconen. & parte vtriusque Mauritaniam, Numidiam, Asiæ minoris, Marmacia, parte etiam Illyridis & Italiæ, cum ferè tota Sardinia, Sicilia, Epiro, Achaia, Macedonia, Erobonia, cum parte Peloponnesi, & Creta insula, pars Asiæ minoris, Lyciæ, Galatiæ, Cappadociæ, vtriusque Armenia, maioris, scilicet, & minoris, tota Pamphilia, & Cilicia, Rhodus, & Cyprus insula, pars Syriæ Mesopotamiæ, & Arabiæ deserta, Babyloniam, tota Assyria, pars Mediæ, Sufianæ, pars Persidis, tota Parthia, Aria, & Paropanisus, pars Hircania, Margimiam, Bactrianam, & Scythiam, quæ est extra Imaum montem, pars Sericæ Regionis, atque vtriusque Indiæ.

Quintum clima habet principium in fine quarti, medium verò vbi dies est horarum 15. & altitudo poli graduum 41. & tertij vnus: Terminatur autem vbi dies maior est horarum 15. & quartæ vnus, & polus sustollitur gradus 43. & semis.

Nomē illi Diaromes, quia parallelus ipsius Romanam ciuitatem summi sacerdotis sedem metitur. Ex quo dignius & excellentius alijs dici debet: cum summus sacerdos omnes quoscumque homines huius mundi præcedit, vt dixi supra in 4. parte in 7. consider. Et eo etiam quia ciuitas Romana est dignior & excellentior alijs, cum sit caput & domina orbis terrarum, vt plenè in glo. 2. in aurb. vt Ecclesia Romana centum annorum. in prin. colla. 2. vbi appellatur splendidissima, aterna, regia, antiqua, incluta, alma, sacratissima, felicissima, florentissima, maxima, prima sedes Ecclesiarum, origo legum, & fons sacerdotij. Licet posset argui de nobilitate, & excellentia illius climatis, quod procedit ab Oriente. Cum Oriens sit nobilior pars mundi, vt supra dixi in hac parte in 13. consideratione.

Habitabiles verò in eo sunt Prouinciæ sequentes, ferè tota Hispania, Lusitania seu Portugalia, pars Galliarum Narbonensis, Pannoniæ, hoc est Vngariæ, Illyrici, hoc est, Bosniensis, Dalmatia, id est, Sclauonia, magna pars Italiæ, Daciæ, Mysiæ inferioris, tota Lybia superior, Thracia, Chersonesus, pars Macedoniæ, Peloponnesi, Cretæ, Pontus, Bythinia, pars Asiæ minoris, Gallicia, Cappadociæ, Armeniæ, vtriusque Mediæ, Hyreania, tota ferè Margiana, Bactriana, pars Godiani, & vtriusque

Scythiæ, Sacharum Regio, atque pars Sericæ Regionis.

Sextum clima exoritur vbi quintum finitur, ad medium autem peruenit vbi dies horarum 15. & semis, & altitudo poli graduum 45. & duarum quintarum. Finitur autem vbi dies est horarum 25. & semis & vnus quartæ. & polus extollitur gradibus 47. & quarta vnus. Et in isto sexto climate sunt hæc Prouinciæ. Pars Hispaniæ Taraconensis (quæ vulgo Catalonia seu Galacia, hoc est, Prouincia sancti Iacobi) Asturiæ, Nauarra, Vasconia, tota ferè Gallia Narbonensis, & pars Aquitanie & Galliæ Lugdunensis, Germaniæ & Italiæ, Rhetiarum est patria Pedemontium, seu Auisia, Vindelicia, Noricum, Pannonia superior, & pars inferioris Pannoniæ, Illyridis, vtraque Sarmatia, Taurica, Iasiges, Dacia, Mysia, inferior pars Asiæ minoris, Galatiæ, tota Colchis, Iberia, Albania, pars Armeniæ maioris, Mesopotamiæ, Bactriana, Godiana, vtriusque Scythia & Sericæ.

Septimū clima exoritur in fine sexti, & ad medium peruenit, vbi dies maximus est horarum 16. & altitudo poli graduum 48. & duarum tertiarum. Et illud Diaripheos nominant, quod parallelus Ripheos montes, qui sunt in Scythia, contingat. Exquisitius tamen intuentes orbis partitionem clima sextum à Ponto, septimū à Borystheni nominant, & Ripheos montes octauo climati deputant.

Huic climati antiquiores finem non statuerant, nec residuum terram versus septentrionem in climata alia diuiserunt.

In 7. climate Regiões sunt, tota ferè Galliarum dripartita, magna Germania, pars Cappadociæ, Sarmatiæ, Asiæ minoris, & vtriusque Scythiæ, atque Sericæ Regionis.

Octauum verò clima antiquis Cosmographis fuit incognitum, vt dixi hic propriè. Nam vltra hæc septem climata sunt plures insulæ, & hominum habitationes: omnes tamen intemperatae sunt, aut propter nimium calorem, aut excessiuam frigiditatem, sub climate non merentur computari: quapropter particula ista habitabilis & temperatae definitioni climatis ab Astronomis datae addi potest. Veruntamen, vt dicit Petrus de Aliaeo & commentator sui interpres in quarta parte Spheræ mundi. cap. 4. Moderni Astrologi ex Germania, & Anglia octauum clima addiderunt, ne Regiones illæ extra climata remanerent. Et videntur aliqui, præter Regiones & climata nominatae sunt multæ aliæ habitationes hominum, sante primum clima & post septimum. Ideo videtur insufficienter eliminata esse diuisa in septem.

Regiones verò ante primū clima sunt istæ, pars Aethiopiæ, quæ est sub Aegyptio, & Arabia Felicis & Lybiæ interioris, & tota Aethiopia, interior pars vtriusque Indiæ. Aurea Chersonesus, pars Regionis Sinarum, & Taprobana insula.

Regio-

Regiones autem vltra septimum clima sunt
 2. Hibernia, seu Hirlandia insula, Albion insula, v-
 3. & Anglia & Scotia, & plures aliae provinciae sitae
 sunt, magna pars Sarmatiae Europae, & Sarmatiae
 Asiaticae, Hyperborei montes & pars Imai montis
 & Sibirica regionis, Dacia, Suetia, Lubecia, Danti-
 4. aniam, Gollandia, Hollandia, Tisc insula, Orcha-
 5. niam, Gothia. Ex quibus facile perpendi potest,
 6. quod sunt nouem Climata, prout etiam dicit Pe-
 7. trus Apianus in sua Cosmographia, prima par. ca.
 8. de climatibus. Et octauum dicitur Diaripheon.
 9. Nonum verò dicitur Diadamas, vt ibi dicit A-
 10. pianus.

Aduertit, quod terra vltra partiri possit: latitu-
 11. dinem semper magis magisque decreuerit, ad
 12. polos iam quippe distantiam versus polum dies
 13. sensibilius augetur, quanto enim polus mundi
 14. amplius elucatur, tanto zodiacus horizonta obli-
 15. quus interfecat, maioresque arcus dierum supra
 16. hemisphaerium nostrum relinquuntur, quam sint
 17. arcus noctium sub hemisphaerio dimissi. Sole si-
 18. gna septentrionalia percurrunt. Contrarium
 19. autem conuenire solet Sole in opposita parte va-
 20. gante.

Vnde habitantes sub parallelo, transeunte per
 21. gradum 32. ab æquinoctiali, diem habent maio-
 22. rem horarum 16. & semis. Sub parallelo, hoc est, cir-
 23. culum transeunte per gradum quinquagesimum quar-
 24. tum, dies horarum est 17. Sub parallelo ducto per
 25. gradum 36. dies est horarum 17. & semis. Sub pa-
 26. rallelo ducto per gradum 36. dies maior habet ho-
 27. ras 18. Sub Parallelo autem contingente gradum
 28. 40. dies est horarum 19. Sub parallelo verò ducto
 29. per Thule insulam in mari Oceano & gradum
 30. 48. dies est horarum 20. Nam in ea solstitio æstiuo
 31. nullas esse noctes Plinius tradit è contrario vt So-
 32. crates refert, Brumali solstitio, nullus pene dies.
 33. Sub parallelo autem ducto per gradum 64. dies
 34. horarum 21. & nondum completo gradu 65.
 35. ses efficitur horarum 22. In gradu 66. dies est ho-
 36. rarum 23. Sub arctico autem circulo dies vna cum
 37. fine geminorum initium cancri aggreditur
 38. horarum 24. & in opposita parte zodiaci dum
 39. incipit, nox est eiusdem quantitatis, tunc enim
 40. circulus horizontem vbique sine interfectione
 41. contingit, & quasi circulariter supra horizontem
 42. in vertitur in parte opposita totus sub horizonte
 43. circumrotatur. In parallelo autem transeunte gra-
 44. dum 78. vnus mensis est dies, cum Sol à medio
 45. geminorum ad cancri medium mouetur, & vnus
 46. mensis est nox, cum sol in oppositis signis mora-
 47. tur. In parallelo verò qui gradum septuagesimum
 48. attingit, duorum mensium dies est, sole curren-
 49. te à principio geminorum vsque ad finem Can-
 50. cri. Et nox duorum mensium erit sole opposita si-
 51. gnis transrante.

In parallelo qui gradum 72. transit, dies vna erit
 mensium. Sole à medio tauri ad medium

Iconis vagante, nox tanta erit sole existente in par-
 te opposita.

Crescent dies paulatim, donec ad polum per-
 uenias, sub ipso quidem medietas sphaerae mandi
 semper supra horizontem relinquitur, altera iu-
 giter occultatur, & æquinoctialis cum horizonte
 concordat. Cum igitur Sol est in medietate supra
 horizontem, continuatus dies est dimidij anni,
 cum autem in medietate mouetur quæ sub hori-
 zonte relinquitur, nox continua est dimidij anni.
 Veruntamen cum ibi Sol vltra signum vnum sub
 horizonte nunquam demergitur, radijs suis supe-
 riora semper aliquantulum illustrat, & sic quasi sem-
 per ibi dies est, nisi quantum aeris grossities, & ne-
 bulositas interturbat & offuscet.

Prædicta scribuntur in Margarita phil. libr. 7.
 tract. i. c. 47. Sed de his vltimo dictis non meminit
 Ptolemæus, sed solum de climatibus de quib. su-
 pra, & quod illorum commendabilius & excellen-
 tius iudicandum sit, satis perspicui potest ex habita-
 toribus illorum & alijs infra dicendis.

Et ne videantur prædicta fore superflua, dico quod
 sunt necessaria etiam legis ad iudicandum, & cog-
 noscendum quando sit ortus solis secundus, &
 quando incipit in pluribus acquiratur ius. Nam vt
 statuto cauctur in Ecclesia Hedue. Canonici illius
 Ecclesie qui sunt ebdomadarij in suo turno ad be-
 neficia præsentanda, & ad præsentatione illorum
 existentium de iure patronatus illius Ecclesie, ebd-
 omada eorum incipit qualibet die sabbati in or-
 tu solis, qui quidem ortus est & incipit diuersi mo-
 de secundum diuersitatem temporum & locorum,
 & secundum quod sol ascendit, & descendit: ad cog-
 nitione illius prædicta noscere oportet. Er de
 hoc alias fuit processus in casu emergenti, vt dixi
 in commentarijs ducatus Burgun. rit. des iustices,
 §. 8. in gl. & Iour. ibi, Sed nunc maius est dubium.
 Et aueretur de momento, vide Sozi. in l. si tibi de-
 cem millia. ff. si cer. pet. & F. Curtium in suo tract.
 de feud. in tit. ex quib. causis feudum amittatur. in
 4. par. versu. 7. quarto.

Item etiam ad cognoscendum & videndum vnde
 hoc, quod vnus est perfectior altero, Ita, quod mul-
 ti querunt scire, vnde istud procedat, quod cur Deus
 hoc ita diuersimodè distribuit, vt prophetia Dau-
 uid, Esaiæ, Ieremie, & similib. Salomoni sapientia,
 Diuinarum legum peritia apud Hebræos Moysi, apud
 Aegyptios Mercurio Trimegisto, apud Baetrianos
 Zoroastro, apud Carthaginenses Coronæ, apud
 Cretenses Minoi, apud Lacedæmonios Lycurgo,
 qui astrictis ciuib. iuramento, quod tam diue eas in-
 meratè obseruarent, donec ipse rediret, è patria
 nunquam rediturus emigrauit: apud Athenienses
 Soloni, apud Rom. Numæ Pompilio, apud Chri-
 stianos verò Petro, Paulo, & reliquis Apostolis eor-
 umque zelatoribus. Ipsam Poësin Homero &
 Virgil. Rhetoricam Aristoteli & Cice. Philosophiam
 naturalem Aristoteli, Moralem Socrati, Meta-
 phisicam

D V O D E C I M A P A R S

physicam & diuinam Platoni: medicinam Hippocrati, & Galeno, Astrologiam Ptolemæo, iuris civilis prudentiam & scientiam Paulo Africano, Iuliano, Sæctiolar, Iaboleno, & cæteris, de quibus in l. 2. ff. de origine iuris, Accursio, Ioanni Placentino, Martino, Azoni, Petro de Bellaper. Ioan. Fabro, Bartolo, Bal. d. uico las. & cæteris. Iuris pontificij scientiam Gregorio, Innocen. Hostiensij, Gratiano, Par. or. Ioan. de Imola, Pe. de Anch. Zabarella, Io. And. Ant. de But. Artem militarem Alex. adto Magno, Iulio Casari, Hannibali. Consiliorum sagacitatē Catoni, Magiam Zoroastro, Arithmeticam Iordano, Geometriam Euclidi, Mûsicam Pythagoræ, & Boetio: Logicam Chryssippo. Physicam Straboni Laptanfeno tribuent.

Quenam ratio fuit ita dispensandi, causæne ista, an influentia, an prouidentia vlla gubernentur? Hæc pro certo magnæ præsumptionis est indagatio. Cui Apostolus vas electionis vsque ad tertium Cœlum raptus ad Ro. 9. fatis respondere videtur: cum, vt habetur Plal. 125. Nonne habet potestatem figulus ex eadem massa, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam facere? vnde sufficeret hæc dixisse, cum, vt dixit idem Paulus ad Ro. n. Iudicia Dei abyssus multa, & quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, & occulta consilia. Nec tantum debet humana temeritas audendo procedere, vt ea cernere velit quæ lateret Deus instituit. Neq; enim domino gratus erit seruus qui penetrabilia cuncta quæ in domo sunt perustrare tentauerit. Eaque temeritas magis videtur explorantis insidias quam serui præferre officium. Et sic licet responderi possit: tamen enim Simphoriano Campegio in suo lib. de vita cœlestis comparanda. c. 9. dicam, quæ ipse dixit, cum protestatione tamen, quod conclusiue non intendo ab Ecclesiæ Rom. præceptis illius discedere, & de omnibus me remitto determinationi dominorum theologorum, ab opinionibus & determinationibus quorum non intendo discedere, dixit enim Campegius vbi supra, quod omnis sapientia à domino Deo est, Eccl. 1. Et omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. & etiam allegando Augustinum, dicit eundem sic dicere. Sic Deus res, quas eodidit administrat: vt eas agere proprios motus sinat. Igitur, sicut anima in toto corpore, sic Deus semper operans in toto mundo vires naturis pro inuentione addidit, & operari eas instituit: Imò instrumenta sua fecit, quibus cum Deo patre fabri filius vsque modo operans vteretur. Has igitur vires, nec operari impedit, nec operantes deserit: sed sicut nauta nauim sic iuuat, & dirigit, ille in portum, iste in finem. Et quemadmodum ociante anima membra sopiantur: sic cessante Deo, vt in igne Babylonix monstratum est, omnis naturæ conatus inanis est. igitur omnia bona à Deo sunt.

Sed cur ergo hunc eligat, alium vero repellat, hæc nequeunt humana vires agnoscere. Nalacob sanctiss. & optimus, Esau frater eius pessimus. Petrus optimus. Iudas autem pessimus, cæteri que Apostoli sanctissimi. Ideo dicit Christus. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. & Paulus ad Timot. c. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et August. in lib. de prædesti. sancto. Non quia firmos nos tales esse præsciuit, idco elegit, sed vt effectus tales per istam electionē suæ gratiæ, quæ gratificauit nos in dilecto filio suo. Idem Augu. in lib. de libero arbitio. Non propter fidem vel aliam merita elegit Deus aliquos ab ætate: no, vel appropinquauit gratiam iustificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit vt boni essent. Hæc ibi Augustin.

Ad istud dubium soluendum, quamuis excusetur ingenij, absque tamen discessione à Romana & catholica Ecclesia in quantum aliqui videntur discedere, quod in hoc operentur influentia siderum & naturæ climatum, recitabo tres opinioniones: sed illi adhaere volo & intendo, cum Ecclesia adhæret.

Prima opinio est philosophantium & medicorum, qui complexioni attribuent excellentiam ingenij: de quo phil. part. 30. probl. 1. ait: Propter quod homines quicumque excellentes fuerint viri aut secundum politiam, aut philosophiam, aut artes melancholici fuerunt: Sed vt in libris de vita sana dicitur, non intelligit phil. quod omnis melancholia, vel omnis complexio melancholica hoc faciat: sed intelligit de illa solum quæ est temperatè calida, quæ facit excel viros.

Et sic secundum Arist. videtur, quod prima complexio quæ facit homines ingenio excellentes, est complexio melancholica, quæ est calida temperatè, de qua infra latius in alio loco dicam: Ideo hic alia non referam, sed condescendo ad secundam opinionem, quæ est præsentis speculationis, secundum quod fit hic mentio de Astrologis.

Secunda ergo opinio est Astrologorum, dicentium complexiones insequi climata & diuersitatem Cœli: vt differre nonnulli specie, & colore, & corporum quantitate, & animorum diuersitate videantur. Vnde Græci leues, Aphri vespelles, Germani fortes, robusti, Itali graues. Nam præsertim quandam firmitatem, seu firmitatem, ac constantiam animi, ac in vultu, moribus, verbis, rebus quoque agendis. Hispani iactabundi. Galli in armis seroces, religione fideles, vt Christianissimi appellantur. Latini superciliosi ac elati dicantur. Vnde Iulius Maternus ait: Quædam gentes ita à Cœlo formatae sunt, vt propria sint morum virtute perspicuæ. Scythæ immans feritatis crudelitate grassantur. Itali sunt regali semper nobilitate fulgidi. Auari Syri. Acuti Sculci. Luxuriosi sunt As-

et Asiatici, & voluptariis occupati. Hispani elegantia animositate prapostiti. Galli stolidi, quatenus non sine liuoris acerbitate ab ipso Iulio in Gallos ructatum, aut quia (teste Strabone) Galli sunt simplices, ac nulla morum malignitate, & ideo sequi hoc referunt ad stoliditatem, vt dicit Cælius 1. 10. cap. 21.

Nam enim omnium æque nationum corpora sunt ad sapientiam ac intelligentiam perceptionem idonea? Vnde more Thaletis, siue, vt alij dicunt, Thaletis, dieunt multi propter tria de se Deo gratiam maximè se habere, scilicet, quod mares non habent, homines non bestie, Galli non Bohemi. Item Galli suapte natura, ad Philosophiam apti, & religionem magis apti, eò, quod propter temperantiam, & cœli temperantiam, corpora fortiti sunt ab excellentiis contrarietatum, vt philosophi aiunt, et motiora. His de causis Parisienses ingeniosiores, Delphinienses robustiores inter Gallos habitant: quæ videlicet illi in puriore, isti, in crassiore, ob montes altissimos, aëre versentur.

Notatu etiam dignum est, quod sibi vicinæ, imò contiguae prouinciæ, in hominibus, & animalibus, multum differre videntur. Vnde Lugdunenses, (vt dicit idem Campegius tanquam Lugdunenses) ingeniosiores, Delphinen. verò fortiores, robustiores, moribus imbecilliores, animosiores, & in armis magis strenui inuenti sunt. Forenses, seu Forensiani vani, ingeniosiores, subtiliores, & scribæ seu scriptores. Aruernigenæ robustiores, moribusq; inhumaniores. Lemonicenenses robustiores, moribus tamen minus vrbani, Galliarum & Vascones ad verbera promptiores, Normanni corpulentiores & loquaciores, vt dicit Campegius vbi supra. Sed si vidisset glo. in l. sequitur. §. 1. in verbo. animum. ff. de vscapio. quæ dicit Normannos esse doli capaces, etiam à pueritia non allegare non omisit: Quod vnde procedat, nec curque sit illa glo. non omnino caret veritate, non etiam ipsi Normanni aliàs incendiarij Eboracorum fuisse perhibentur, vt in c. concedimus, de heretico. dist. 1. & nimis crudelis, seueri, & iniqui, vt norunt Parisienses, qui cum soleant occiderentur, inter alia dicunt, A furore Normannorum libera nos domine. quod in malum sortis Burgundiones verò sunt simplices, amicitiosissimi, & mansueti, generosi ingenij, bello cari fortes, fide stabiles, hominibus honorabiles, & Deo amabiles, vt dicit text. in cap. gens Anglorum. c. dist. Inhabitantes enim in Regionibus temperatis, sunt sapientiores, & meliores, Eò, quod sunt in illis Regionibus siderum & Planetarum influentia summi optimi. Et Regionibus intemperatis incontinentes, sunt si luestres, & syluarum mores habent. Ideo phil. part. 14. problemate 15. dicit, quod habitantes loca temperate calida, sunt prudentiores, & sapientiores, & in locis intemperatis, contrariis modo se habent. Dicam etiam infra. in 44.

confid. vbi de potentis animæ. versic. 1. de potentia. & in præceden. par. in 44. confid.

Et in eodem loco dicit Arist. quod loca intemperata sunt, quæ aut nimium calida, aut nimium frigida existunt, in quibus locis habitantes ferinos mores & aspectus atroces habent. Haly enim secundo quadripartiti dicit, quod videlicet illi quorum latitudo est intra 34. gradum à linea æquatoris, vsq; ad latitudinem 40. graduum, extant sapientiores, quàm habitantes Regionibus frigidis. Sicut sunt aliquæ Regionibus in 6. & 7. climate, & maximè in locis sic extrancis, non possunt nasci homines bonæ complexionis nec boni sensus. Galenus verò de virtutibus animalium. capit. 9. ita ait de Plato. sic dicens in Timæo, quidem in principio sermo. sic scribit: Hunc quidem vniuersum ornatum & ordinem, Deus prius perornans, nos inhabitare fecit, eligens loca, in quibus generantur eurasia: Horum viri generantur prudentissimi. Et in principio legum dicit Plato, quod in regione temperata, nascuntur homines meliores. Hoc idem sentit Anic. quem inducit Pe. de Ebano. & dicit Haly, Arist. & Gal. fuisse de climate, qui optimi fuerunt naturales & metaph. Platonem, & Ptol. de 3. climate, qui excell. fuerunt in mathem. & Albumazar tertio introductorij dicit sapientiss. esse Babilonios & Aegy. Sol enim non multum elongatur ab eorum capitibus, neque appropinquat. Est enim motus solis equalis super eos, idco aër eorum fit complexionis temperata, neque superflue calidus, neque superflue frigidus. Calores eorum, & natura, & corpora sunt temperata. Et sensus, & ratio, & animi qualitas sunt bona, abundatque in eis sapientia, & intellectus, & rerum præstantia, & honesta qualitas animi. Et hæc est terra Prophetarum & Sapientum.

Sed, qui sunt habitantes secundum clima, sicut sunt Aethiopes, horum mores pessimi, & facies habent corruptas, & turpes, atroces, & comedentes homines, vt Haly testatur, se vidisse in fine septentrionis & Meridiei. Et dicit, quod ibi sunt spiritus maligni, & bestiarum comedentes homines, & ideo dicunt multi, quod diutius remansit Regnum Romanorum, & sic auctum est, quia medio modo se habet Regio Romana inter septentrionales & meridionales. De Noe autem dicunt sapientes, Eum in Astrologia claruisse, & filius eius Sem inter Astrologos annumeratur, & pater & filius viri præstantissimi in Chaldeam venerunt post diluuium, Regionem temperatam. Ille Sem, post diluuium biennio, genuit Araphaiat, qui fertur fuisse Melchisedech, qui primus post diluuium urbem Salem condidit, quæ est Ierusalem: quæ est in 4. climate, quod est medium inter 7. climata. Videtur tamen, quod secundum nonnullos alios, ponatur in tertio climate, vt supra dictum est.

Et, quod ex diuersis & varijs Cœli locis, aspectibus, diuersi generentur mores, vide per Celiunt lect.

D V O D E C I M A P A R S

lect. antiq. li. 10. c. 18. Et, cur vergētes ad meridiem, sint timidi, ad septentrionem verò audaces, per eundem in d. lib. cap. 20. Idcirco, si ad saturitatem quispiam velit scire diuersarum gentium mores diuersos, & varios ritus, scilicet, Persarum, Gallorum, Britānorum, Pannoniorum, Germanorum, Hispanorum, Mysorum, Thracum, aliorumq; populorum. De Getis Scytarum, Atheniensū, Massagetarū, Tapyrorū, Baſtrianorū. De Phigaleis, Cappadorum, Heptacometarū, Mosynocorum. De Tibarenis & Starmis, Indorum, Taxilitarum, Assyriorum, Syrorum, Phœnicū, Arabum, Nabatheorum, Aegyptiorum, Aphrorum, nec non de Carthaginensibus, videat & legat ipsum Cælium in prædicto lib. cap. 18. & c. 20. cum 18. cap. seq. & in globo in c. 66. in eod. lib. vbi refert diuersos populorum mores.

In qua quidē samatissima ciuitate Ierusalem, omnia grandia & admiratione digna, tam veteris quàm noui testamenti, patrata legūtur facinora. Quod verum ostendere per humanas rationes, quæ nonnunquā minus validæ inueniuntur, atq; à pertinacib. disputationibus, veritatisq; amulis reprobantur, præsens minimè videtur expostulare negotium. Nec, vt dicit Andinus Poeta, Hoc ipsa sibi tempus spectacula poscit. Sed quiuis pius lector veritatisq; cultor, nedum ex diuinarum literarum, seu (si mauis) sacrae Bibliæ contextu, cui nullus nisi infidelis Christianæ fidei perpetuus hostis, aut hæreticus, à sanctæ matris Ecclesiæ gremio exclusus, refragari audeat, verum etiam, ex fide dignorum historiographorum, qui Res gestas literarum monumentis fideliter mandauerunt, cōpluribus voluminib. faciliè percognoscere poterit: Vnde dominus noster Iesus Christus, secundum humanitatem, item Abraham Chaldaus summus astrologiæ magister, Isâac, Iacob, Joseph filius eius, Moyses, Prophetarum summus, & totius Veteris Legis Cælii edoctus interpres, Cæteriq; Prophetæ diuino afflati spiritu, ex quarto veniunt climate.

Albumazar, Chaldaos omnium peritissimos affirmat. Chaldecī enim sapientis interpretatur, & post ipsos Aegyptios. Philo. enim in prologo Metaph. dicit, Scientias speculariū apud Aegyptios inuentas, & maximè mathem. Ex diuinis scripturis habemus, quod Abraham ex Chaldæa in Aegyptum Astrologiam, nūquam ibi cognitam, transfudit. Et, vt Laertius lib. 3. in vita Platonis scribit, Plato, in Aegyptum ad Prophetas & sacerdotes se contulit. Et Diodorus libr. 2. apud Aegyptios sacerdotes in eorum sacris libris se contineri. Transiisse in Aegyptum Orphæum, Musæum, Melampidem, Dædalum, Homerum, & Lycurgum, Solonem, Platonem, & Pythagoram Samium, & complures insignes viros, qui in Aegypto perceperunt omnia, quæ illos apud Græcos mirabiles fecerūt.

Quinetiam Lycurgus, Solon, & Plato, multas ab Aegyptiis sumptas leges, ad suam Rempublicam detulerunt. Et Pythagoras Geometriam, & Arithmeticam, & cursum Astrorum & Zodiacum, ab Aegyptiis ad Græcos transtulit. Et Orpheus Theologiam didicit ab Aegyptiis.

Quatuor profecto celeberrima, & bonarum literarum & scientiarum studia, in orbe extiterunt, scilicet, in Chaldæa, Aegypto, Græcia, & postremo in Italia, & nunc Gallia ipsa, siue Parisien. Gymnasium suum, pace omnium dicatur in Theologia præcipuum tenet. & dixi supra in decima parte, in præ. confid.

Habuerunt nempe semper Galli faciendam suam, magistrosque sapientiæ Dryidas, qui terræ mundi; magnitudinem, & formam, motus Cæli & siderum, ac quid Dij velint, scire profitebantur. Quemadmodū apud Indos Brachmani, seu Gymnotophistæ erant, Sic Dryidæ apud Gallos vocabantur, qui vitæ erant integerrimæ. Sic Magi apud Perias, Philoſophi apud Græcos, Sapientes apud Latinos, Prophetæ siue sacerdotes apud Aegyptios, & Chaldæi apud Assyrios. Sic ergo volūt Astrologi, quod hæc omnia ex Cælorū & siderum influxibus proueniant, scilicet, Regio temperata, & viri probatissimi, & scientiæ, & artes, & omnia bonorum genera, ab ipsis cælorum aspectibus quia superficies cæli concaua, liber est primæ causæ, in quo omnia scribuntur quæ in mundo sunt. Si quis ergo in illam inspicere sciret superficem, omnia illa sciret præterita, præsentia, & futura. Volunt etiam Astrologi, quod non modo temperatæ Regionis influxus faciat sapientes, & viros optimos, verum etiā, quod particularis requiratur influxus in cōceptione, & natiuitate illius, dum & concipitur & nascitur. Similiter dicunt, quod si quis in temperata nascatur, & educatur regione, in sua natiuitate malum habēs influxum, hic pessimus erit. Et sic cælestes valere volunt influxus, quod diuitias, magistratus, militiam, bellum, victorias, & rerum omnium prosperitatem, cæli, & Cælorum influxibus attribuant.

Et hæc sunt, quæ Astrologi sentiunt, secundum Campegiū vbi supra. De hac materia, licet interdum somnient & denient à semita veritatis ideo his non assentit, nec ego etiam, sed sto cum opinione quæ sequetur.

Ex dictis tamen Astrologorū supra positis, multum sunt laudanda, quartum, & quintum climate. In quibus sunt Aegyptij, Iudæi, Rhodani, Græci, & Itali, & sic Romani. De sexto verò climate, vbi est Gallia, etiam credo illud esse extollendum, ex his, quæ dicturus sum infra de Gallia in confid. sequen.

Omissa ergo opinione Astrologorū, quæ somnia, & phantasmata recitat, ad tertiā opinionem veram, quæ est Theologorum, maximè Parisiensium, qui determinauerunt, vnam Animam in natura.

naturalibus esse alia perfectiorem, & excellentiorem, cui determinationi standum est. De hac autem perfectione animæ secundum theologos, diligenter in hac par. in 4. consid.

Licet, vt dicit idem Campegius, sanctus Thomas, Alexander de Hales, & multi alij Theologi, tenuerunt ante hanc determinationem Parisiensium Animas in naturalibus nequaquam differre, sed omnes in naturalibus esse æquales. Bonauentura tamen, & complures alij ex theologorum schola animas in naturalibus differre asseuerant: præ quod vna sit uobilior alia, & ita tenent theologi moderni, in sequendo prædictam determinationem Parisiensium Theologorum secundum eundem Campegium. Qui etiam dicit, quod licet prædicta aliquid operentur ad perfectionem ætæ & scientiarum, tamen hæc non fiunt sine nobis frequentatis, quod probat quinqueratiobus, ex quibus deueniri potest ad triplicem perfectionem. Sed cum ista non sint præsentis speculationis, ea referre omitto. Satis autem mihi est, ad præsens aliquid de promere de excellentijs climatum, & vt cognoscatur excellētia vnus climatis ad aliud: & istud est intentum huius considerationis. Vnde etiam diuersitas ingeniorum sit. Sed vnde causa præstantis ingenij, vide Cælium lib. antiquarum lect. 6. ca. 20. vbi triplicem assignat causam, Humanam, scilicet, Naturalem & Diuinam, quæ cum prædictis videntur concordare, licet breuiter & elegantiori stylo referat, ideo ad eum vos mitto.

Decima septima consideratio aliam orbis diuisionem complectitur. Nam in tres partes generales diuiditur, seu partitur: In Europam, Asiam, & Africam, & Africam: sed quæ harum sit maior & excellentior, videndum est.

Et in primis, Quoniam dignitas & excellentia præsertim imaginari ex latitudine & longitudine. Ideo videretur dicendum, quod Asia sit dignior alijs: cum tantum ipsa contineat quantum alia duæ, vt dicitur in lib. de mundi descriptione. ca. 1. licet c. 1. Quod Asia sit tantum tertia pars orbis, & Africam, quia est in parte orientali, quæ præferri debet ex causis supra positis in hac part. in 13. consid. Africam tantum contineat, quantum duæ continent Europam, Ex quo Europa est tantum dimidia pars Africæ. Ideo videretur dicendum, quod Asia sit maior & excellentior Africæ, & Africam sit excellentior Europa: licet dicat Ptolemæus, quod Europa est maior Africæ.

Quæ autem Regiones, seu Nationes, in his partibus contineantur, & quomodo diuidantur, ponitur in Cosmographi, maximè in d. li. de mundi descriptione. ca. 1. vsq; c. 16. & plures alij Antiqui relati in modernis. Et compendiosè ponit Pomponius Mela, in principio suæ Cosmographiæ. Et Strabo lib. 3. de situ orbis, & in Margarita Philo. in libr. 7. ca. 2. ca. 49. l. 51. 52. quæ hic non transporto. Sed

solum, quantum facit ad materiam subiectam, dico, Europam esse digniorem & excellentiorem alijs partibus terræ habitabilis, pluribus causis.

Primo, Quoniam, vt dicit Strab. lib. 3. de situ orbis. in primis multiformis est, & ad virorum virtutem ingenue disposita, ciuiumq; & domesticarum ad alios rerum transfusua: Est enim tota habitabilis, in exigua tantum modo parte, propter frigiditatem vim inhabitabilis, quæ finitima Tanais, & Mæotidis incolis, Boristhenensibusque in curribus degentibus.

Secundo, Quia digniores, & nobiliores sub se continet Regiones, quæ aliæ duæ: & sub ea digniores populi existunt. Europa nempe ab Occidente clauditur mari Atlantico, à Septentrione Oceano Britannico, ab Oriente Tanai, Mæotide palude & Ponto, à Meridie mari Mediterraneo. Et in ea sunt Regiones & populi, ob æris temperiem.

Ab occasu, versus ortum Prouinciæ magis nominatæ sunt Hispania, quæ Iberia & Hesperia nōnunquam nominatur, cuius partes sunt:

Bethica, seu Tudertana, siue regnum Granatæ, quod Ferdinandus Rex Hispaniæ decenniali obsequio & bello Sarracenis abstulit: Christiani autem adicit. Huius longitudinem & latitudinem ponit Plin. lib. 3. c. 2. Et dicitur Granatæ à grano, quod Græci coccum, hoc est, gramen rubens vocant. Nam in ea ferè tota, copiosum coccum in maxima laude gignitur.

Lusitania, seu Portugalia, in ealaudatissimū coccum nascitur circa Emeritā, Lusitanie insignem ciuitatem: vt docet Plin. li. 9. & in hac est regnum de per se, vbi est Rex. Lusitanum verò litus, ceranogem ma pollet, quod aduersus vim fulgurum opitulari creditur.

Taraconia, seu Taraconensis, quæ & Catalonia, hinc Taraconensis vna nobilitantur elegantia. Vnde Martialis: Taraco Cæpano tantum cæsura Lyco.

Habet hæc prouincia Taraconensis, Taraconem ciuitatē, quæ caput est Prouinciæ, quam Scipiones condiderunt. Hæc partes principales Hispaniæ, in qua & alia Regna sunt. Inter quæ Regnum Galliciæ, longè lateq; vulgatum, propter vniuersalem peregrinationem ad sanctum Apostolum Iacobum Compostellanum.

Compostellanum regnum, in super Castellæ & Legionis, Astronomis memorabile reddidit Alphonfus Rex prudētissimus, qui tabulas motuum corporum cælestium miro ingenio compilauit.

Plinius verò, diuidit Hispaniam in vltiorem & citeriorem. eo. li. 3. c. 3. & c. 1. & ibi ponuntur plures & ferè omnes particulares partes totius Hispaniæ, cuius principatum obrinet solus Carolus Austriacus, Rex Romanorum, & electus in Imperato rem, præter Portugalam. Et in Hispania obtinet septem Regna, videlicet, Regnum Granatæ, Regnum Castellæ, Regnū Legionis, Regnum Gallitiæ, Re-

D V O D E C I M A P A R S

tię, regnum Aragonię, Regnum Cordouę, Et Regnum Andelofia.

De laude vero & excellentia Hispanię, vide amplę per Phil. Bergo. in suo supplemento Chronicarum. li. 2. qui eam laudat ex plurib. Primò, quia maxima est prouincia, q̄a felix & fertilis, quia plurima Regna continet: quia plures habuit viros doctissimos, sanctos & Romanos Ponti. & etiam habet mare vniq̄, & plures fluctus nauigabiles. Vide etiam Cęliũ lib. 10. c. 22. vbi dicit, Quod puerperę viris ipsarum decumbentibus administrant, & ibi plura alia scitu digna. Originem verò, & eius antiquitatem ponit Ioan. Annius lib. suo 12. ad Berosum, de temporibus prisicis. cap. 1. 2. 3. & 4. vsq; ad finem dicti lib. describit feriatiũ 24. Reges Hispanię, & sunt sequentes:

<i>Thubal v. Iaphet filius.</i>	<i>Athlas.</i>
<i>Iberus.</i>	<i>Sicorus.</i>
<i>Iubalda.</i>	<i>Sicanus.</i>
<i>Brigus.</i>	<i>Sycelus.</i>
<i>Tagus.</i>	<i>Lufus.</i>
<i>Betus.</i>	<i>Siculus.</i>
<i>Gerion.</i>	<i>Testa.</i>
<i>Trigeminus Gerion.</i>	<i>Romus.</i>
<i>Hispalus.</i>	<i>Palatus.</i>
<i>Hispanus.</i>	<i>Cæus.</i>
<i>Hercules Lybius.</i>	<i>Erithras.</i>
<i>Hesperus.</i>	<i>Mellicola.</i>

Gallia sequitur Hispaniam, medio monte Pyreneo, alia pars Europę, omnium Regionum excellentissima.

Et huius partes sunt, Aquitania, Lugdunensis, Narbonensis, seu Delphinatus, siue Prouincia, & Belgica, serè ad Rheni fluentia vsq; potentia, & plures alię, quas enumerat Plin. lib. 4. naturalis historię c. 18. vbi tamen non fecit mentionem de Delphinatu seu Prouincia.

Partiales Prouincię Gallię sunt plures, quas a libi ponam: Sed nunc capiendõ diuisionem antiquorum cosmographorum, diuiditur in Narbonensem, Lugdunensem, & Aquitaniam, vel secundum Iulium Cęsarem in suis commentarijs, & Phil. Bergo. lib. 4. sui supplementi, in Belgicam, Celticam, & Aquitanicã. Eralia est etiam Gallia, quę Cisalpina dicitur, respectu Transalpina.

Et hæ Galliarum partes, plures alias partiales continent.

Belgica verò prima est, quę & à Belga insigni ciuitate nomen accepit, & hæc nunc Treueris. & dicta est Belgica, quasi bellorum genus: vbi vehicula quędam primũ inuenta fuere, quę Esseda dicuntur, Esse gallicè. Vnde versus:

Belgica vel molli melius foret esseda collo.

Quo vehiculo potius vtuntur adhuc Flamingi & circum vicini populi.

In hac quoq; complures Ducatus sunt & comitatus Brachantia, Luguburgensis, Flandrensis, Piccardia, Atrabatenensis, Barensis, atq; alię Regiones

permulta. Dicunt tamen aliqui, quod Flandria est Germanię Regio, vt dicit idem Bergom. vbi supra. & in 12. lib. suorum Chronicarum.

Celtica diuiditur in duas: quędam Lugdunensis dicitur, quędam verò Narbonensis.

Lugdunen. cuius Lugdunum ciuitas est, tripartita est: cum prima sit Lugdunensis, secunda Rothomagensis, quę continet Normannia, & tertia caput sit Normannię, tertia deniq; caput est Turo metropolis ciuitas Andegatię, & Bituricũ. Finitima Oceanoq; proxima. vt dicit Philippus Bergomensis in loco supra allegato. Sed hodie altera diuisio, quia diuiditur in Ducatus & Comitatus, vt infra dicam.

Tertia est Narbonensis Gallia, & ipsa in duas subdividitur partes, scilicet in Gothiam, cuius metropolis est Narbona, & Burgundiam, in qua plurimę sunt vrbes celebres, videlicet Arelata regionis olim caput, Aquis, Vienna, & Tarentata.

Hęc regio, longo tempore sub regibus fuit, sed nunc regia dignitate amissa, Ducatus titulo admodum est insignis: cuius Duces ceterorum Christianorum Duces facile præcellunt. In hac duę præcipuę ciuitates, Augustodunum scilicet, quam Iulius Cęsar Heduam nominat (cuius sum ciuis) quę tanta fuit potentia, vt Rom. auxilio, vniuersam penè sibi subiugauerit Galliam. Senones item altera fuit, quę Romam obtinuit, & incendit ac spoliavit. Cuius populi & Mediolanum, Papiam, Bergomum, ac alias vrbes in transalpina Gallia condiderunt. Garunnam vero, Sagonam, Metronam, & Sequaniam, inter alios fluuios hæc Gallia habet.

Alia est Gallia quę dicitur Aquitania, quę secundum Ptolemęum li. 2. ab occasu, mari Aquitanico, ab ortu & septentrione, Lugdunen. regione terminatur. & à meridie, Pyrenęis montib. Habet insignē ciuitatē, Burdegaliã. Populi eius Amerini, Pictones, Santones, Bituriges, & alij permulti.

Alia est Gallia transalpina, quę in sex diuiditur partes seu Regiones, à Gallis Celtis nuncupata. Ipsi namque Galli Celtici, quia etiam terra eos, quos genuerat capere non poterat præ multitudine, Duce Brēno Senonēsi, trecenta eorum millia vnà cum vxoribus, & liberis, siue gloria cupiditate pellecti: siue, vt alij volunt, ad intestina bella vitanda ducti, ad nouas sedes accedere, & in Italiam se transtulerunt, (vt Iustinus in 34. epir. habet) Quorum portio nobilior in Italiam conuersa, vbi masculis omnibus incolarum interfecit, eorum feminas duxerunt vxores, & quibus liberos suscipientes, & habitu, & lingua, ac moribus paternos mores imitantes, purissimi remanēre Galli. Atq; ira vniuersa Cisalpina prouincia, appellata est Gallia, quę postea diuersis nominibus appellata fuit Gallia. Quia tamen illa hodie non est de Gallia, nec etiam tunc erat, sed de Italia: Ideo illas relinquo in parte Italię.

Gallia concomitatur, & iungitur Germania, quod Germania magna sequitur Galliam, quae Germania magna extensa vsq; ad Sarmatiam, in Rhenum fluuium ab occidente, mare à septentrione, & Danubium à parte meridionali. Et haec Germania diuiditur in duas partes, in superiorem videlicet, & inferiorem. In superiore verò Saxones sunt ab Rheno diuisi, vbi Oceanum inluit, quibus semper, quasi bello contendunt: deinde Bauiaria, Austria, Sueuia, Bohemia, & Aelmania, & secus Lemni fluenta, est Curuania, & aliarum nationum multarum.

In inferiore autem Germania, ab Albio flumine Oceanum protensa, quae circa Rhenum constituta, sunt Albia, Daunia, Ruffia, Marcomandia, & aliae multae nationes: Etyr ferrur, quinquaginta gentes inhabitant vniuersam Germaniam, vt Ansimari, Quadungeri, & aliae gentes ferocissimi, & indomiti animi, quarum immanitas etiam in ipsis vocabulis horrorem significat, & de pluribus alijs vide per Philippum Bergomen. in lib. 12. sui supplementi Chronicarum. Aliae etiam partes Germaniae nominantur in Margarita philosophica. lib. 7. tract. 1. cap. 47. videlicet Francia siue Francia orientalis, Vuestualia, Frisia, Saxonia, Thuringia, Hassia, Marchia Brandenburgensis, Misia, Slesia, Bohemia, Morauia, Cimbrica, Chersonesus, quae nunc Dacia, vulgò Denustrak ad septentrionem, cum alia sit Dacia quae aulachia nunc dicitur, de qua infra. Post Cymmeriam Chersonesum, Noruegia, Suetia in mari. Et Danubium, & Alpes Rheticas, primam Rhenum ponunt, quae & Suetuia, quamuis vltra Danubium protensa sit. Post hanc Vindelicia seu Bannia, cuius patitur magna pars vltra Danubium extenditur. Noricia, cui nonnulli Stiriam, & Cambricam ascribunt. Pannonia superior, nunc Austria. Pannonia inferior, quae & Vngaria à mari Adriatico, Histria, Illyris, Liburnia, quam dicunt Sarmatiam, Dalmatia, quae Sclauonia: & ista videtur esse maior quam aliae tres Regiones.

Italia verò altera pars Europae, sequitur Germaniam, & est ab alpiibus vsque ad mare mediterraneum. In ea sunt plures Regiones sequentes. Lombardia, Thuscia, Etruria, Campania, Marsica, Apulia, Calabria, Apulia, & sic de alijs. Et haec omnes posita sunt in Margarita philosophica, vsque supra. Philippus verò Bergomen. lib. 4. sui supplementi, dicit, hanc prouinciam omnium romanorum orbis celeberrimam, & in forma crucis positam, inter Adriaticum, & Tuscum mare, siue superum, & inferum, & à iugis Alpium dorsoque Apennini montis porrectam, se paulatim atollentem, vsque ad Rheginum verticem, & littora Bruccorum extenditur, in vltimoq; sui, in duo scinditur cornua.

Eius autem latitudo ab Augusta praetoria, quae ad Alpium siue versus occidentem est constituta,

& per Romam Capuaque porrigitur, vsq; ad oppidum Rhegium, Solino teste, decies centena, & viginti passuum millia colligit. Latitudo verò 410. Vbi est maior latitudo: vbi vero minor 136. vniuersa autem ambitum tricies centena 58. millia complectitur. Vmbilicum eius in agro Reatino esse, autor est Varro: sequitur idem Bergomē. ibidem: Vbi ponit, quod subdividitur in 18. regionibus, sed libr. 10. dicit tantum 15. Regiones esse in Italia, & in d. lib. 4. dicit, quod Iginus, qui de Italiae vrbibus scripsit, testatur septingentas fuisse Ciuitates. Blondus verò, facta per singulas Regiones dinumeratione, dicit tantummodo 260. quatuor, quae Episcopos habere dicitur: & ibi multum laudat Italiam inter caetera, dicendo, illum non vel mediocriter doctum, quem eius laudes aufugiant: quae non solum humanarum rerum, sed etiam diuinarum mater habita est. Dicit etiam Beroal. in suis orationibus, quod Italia omnium rerum alumna ac parens nuncupatur. Eadem cunctarum gentium in toto orbe traditur, quae omnes Nationes sine controuersia antecellit, viris, foeminis, Ducibus, artium praestantia ingeniorum claritatibus. De laude cuius, vide etiam per Strabo. lib. 6. suae Geographiae, vbi laudat ea ex multis, ad quem recurre: & ad Bartholomaeum Sibillam in suo speculo. in. c. 1. dec. 4. quaest.

Inter has partes Europae, post Vngariam, est adhuc Misia, aut verius Moesia superior: quae Scythia, siue Rhosiana, & partim Bosna dicitur: Mesia inferior, quae continet Bosnenses, & Vualachos, Bassos, & nunc Bulgutia: Dacia, quae Vualachia Thracia, in qua Constantinopolis quodam ciuitas imperialis Graeciae. Chetonesus, Epirus, seu Romaniaola, Dedania, Molossia, Chaonia, Peloponnesus, seu Morea, Achaia, ibi Corinthus, Arcadia, quae & Sicyona à Sicyone Rege, à quo Regnum Sicyonorum, Macedonia, Thessalonica, Ellados, seu Attica vbi Athenae, Boetia, vbi Thebae ciuitates nominatissima.

Graecia, ecce, quam lata hodie heu à spureissimo inimico crucis Christi Turco, ferme tota deuastata. A Germania vsque ad Scythiam, Sarmatia est Regio latissima: cuius partes, vt aiunt, Polonia, Massouia, Prussia, Lithuania, Samethia, Liuania, Ruffia, &c. Seythia & quae nominatae sunt Sarmatiae Regiones. Barbatia dicebatur à feritate gentium seu Tartaria. Haec enim partes & Regiones supradictae, sunt omnes de Europa, & ferè omnes Christianam fidem agnoscunt: vt infra amplius dicitur. Ex quo magis laudanda Europa. Has partes ampliori stylo declarat Ioan. Laziardus, in Epitomatibus historiae vniuersalis. ca. 42. quem videas.

Sed, quae istarum quinque Regionum Europae sit dignior & excellentior, & quae magis laudanda, & extollenda, ante quam ponam alias duas partes orbis Asiam, scilicet, & Aphricam, & eum sim Gal-

DVODECIMA PARS

lus, & quisq; suū laudet, plus expedit laudare Galliam, eō etiam, quia vt plurimum & opera nostra videbuntur apud Gallos quā alios, ne sim illis infestus, plurimum eos laudare cupio. Quoniam rerum nostratum cognitio, magis ad nos, quam externarum pertinere existimatur: & quantum quisq; suæ patriæ debeat, dici non potest. l. veluti. ff. de iustitia, & iure. de quo aliquid retuli in præfatione ad commentaria nostra super consuetudinibus duca. Burgun. etiam quoniam, vt dicit gl. & Balsum mando. l. fin. C. si seruus exportandus veniat. patria sua debet cui libet esse maior quam alia, cum pro ea pugnādum sit, vt ait Cat. arg. l. fallaciter. C. de abolitio. l. pe. & C. ad l. lul. maiesta. & pro patria multi se deuouerūt. Quos vide per lae. Capelli in suis fragmentis. Id quod etiam efficit charitas quædam patriæ: qua plerique omnes tenemur. Est sua cuiq; patris clarissima atq; gratissima. Est & amor patriæ ratione valentior omni, vt ait Naso ad Rulianū, & qui paulo post subiungit:

*Nescio qua natale solum dulce dicitur cunctos
Ducit, et immemores non sinis esse suos.*

Et idem:

Dulcis amor patriæ, quo non præstantius vllum.

Ita patriæ amor quidem ingens natura singularis innatus est. Ideo apud Sexu. iure consul. in l. qui habebat. ff. de leg. 3. testator quispiam patriam suam dulcissimam vocat, & ibi Accursius notat suam cuiq; patriam esse dulcissimam. Atq; etiam Mar. Soz. consil. 35. incip. circa prædictam. colum. 3. ver. 2. magis proximè, & per illum textum etiam dicit Romanus consil. 47. quod incipit, proposita quæ. vers. 4. ad idem, quod sua cuiq; patria cæteris dulcior est. & amabilior. Itaque natura ita comparatum est, vt patriam suam, qualiscunq; est, quisq; laudet, extollat, prædicet, sicut etiam facit Vlpia. iure consul. in l. 1. in prin. ff. de cœsib. vbi suam ipsius patriam mirum in modum eōmendat: magnisq; laudibus effert. Et consil. Arist. est relatam per Polycreticum. li. 8. c. 2. de nngis Curialium, dicentis, interessè plurimum, vbi quicquid laudetur, vel vituperetur. Nam plurimum refert, qui sint audientium aut legentium mores. Ideo de laudibus, & prius de origine gentis nostræ aliquid attingere decreui. Sed ne grauem materiam, omiſsa præfatione, dicam cum nostro Textore Gallo, in suis Epithetis. in verbo, Galli. Cum rerum clarissimè gestarum celebritas diu nunquam lateat in obscurorum: miror atque miror, quid fuerit causa, vt Gallorum (qui totius orbis, nedum Europæ, clarissimi fuerunt, & potentissimi) obscura, ac velut nescio quo obliuione seconopeo, seu velo, sepulta semper dormiuerit origo. Neque certum aliquid non modo prioris sæculi scriptores posteris reliquerint: sed nec liberis quidem nobis, proauis nostri, verbum vnquam fecerint vllum. Nulla est ortus quantum peregrini, & obscuri natio, quæ ali-

quam sui ac principum suorum memoriâ posteritati non dimiserit. Qui de Scythis (exempli gratia) agresti tamen, & barbara gente non loquitur, quiq; de eorundem Regina Thomyri non multa garriat, inuenitur nemo. Ponticam gentem solus Mithridates fecit memorabilem. Colchos nulla re magis quam veneficio insignes, sola Medæus clarauit patricijs. Sauromata seu Sarimatæ tractibus casualis volubilibusq; rugurijs (quia plaustris pro domibus vtuntur) famam sibi compararūt. Trogiodytas, Erembos, Astratas, Homentas, Brachydios, Blennyas, Aethiopia gentes, & si remotissimas memorant Cosinographi. De Getulis, Numidis, Massylis, Mauris, & Marmaricis, Aethiopia loquuntur omnes Gymnosoplistæ. Bragmanes, Herinanes, Orithæ, Ichthyophagi, Cynamolgi, Indorum remotissimi et prædicantur. Arabia, quæ Petrea nuncupatur, Greci, Getrei, Amanitanæ populi, & signoti, nomen tamen meruerunt, vt multa paucis perstringam: Parthi, Medi, Babylonij, Assyrij, & alia cuiusque regionis gentes, suis illustratæ sunt titulis, & amplissimis plerumque voluminibus decoratæ. Si ab Asiaticis ad Europeos sit veniendum, Ethrusci, Pisanij, Insubres, Volsci, Hernici, Equi, Umbri, Sabini, Picentes, Præcutini, Vestini, Marsi, Samnites: omnes Italia: populi, scriptorum monumentis effertur. Spartani, Atheniensibus, Mycencis, & Corinthijs: quantum ampulletur, & superbiat Græcæ nemo non nouit. Soli Galli, omnium tantonobilissimi, quanto rei bellicæ peritissimi. omittuntur, ac velut incognita Demogorgonis spelunca inhumati, nihil omnino, aut certè parum in lucem adhuc emiserunt: niagisne iniuria tæporum an scriptorum negligentia contigerit, ignotū est. Audeam tamen dicere, virtutum magnitudine, probitate morum, consilio, prudentia, comitate, religione, pietate, bellandi peritia nullis vnquam terrarum populis, fuisse inferiores: Quod satis ample, & veridicè, styloq; elegantissimo profæquitur Textor in dicto loco, & ita Galliâ cæteris Europæ partibus, esse extollendam constat, tam ex prædictis quam origine, amœnitate, frugalitate, seu fertilitate: ex fide Christiana semper obseruata literarū traditione, & pluribus alijs, quæ etiam testimonio autorum extraneorum, sigillatim declarabimus.

Nempe, vt ibidem dixerit Textor, Gallorū prima origo incerta, & obscura est. Sunt enim qui dicunt, Gallos dici quoq; Galatas à Gallate filio Herculis, Qui vt scribit Diodorus, de iusto Geryone in Galliam veniens, ex virgine quadam eius loci indigena, Galatem genuit, qui Regno præfectus incolis dedit nomen. Quod, & Berosi verba confirmant scribentis, Celtas, qui sunt Galatæ veteres, constat à Rege Galate filio Herculis nuncupatos, à quibus etiam Galatæ in Asia, & Gallogreci in Europa dicti sunt. Appianus tamen Celtas à Celso Polyphemi filio appellatos putat.

Sed hæc omnia ficta & commenta sunt, eorum, scilicet, arbitrio, qui vt aliquid scite viderentur, aut saltem lectores non viderentur destituisse, has pro animi sententia fabricati sunt originis. Verior videtur ratio vnde Galli dicti sint, à melle lactis colore, quod gala dicitur, quod scilicet eorum corpora ob frigoris vim modo lactis sint alba, & candida. Quod etiam non discrepat à Virgiliano versu:

*Virgatis lucent sagulis, cum lactea colla
Auro innescuntur.*

Vnde Baptista Mantuanus ex Dionysio, lib. 2.

*Ignem mens Gallis, ex lactea corpora, nomen
A candore darum populis.*

Causa sententia ad stipulator est Laziardus in suis Epitomatibus Historiæ vniuersalis. c. 17. in fine. Et Ioan. le Maire in suis illustrationibus Galliarum Gallorum à Rege Gallatæ filio Herculis, de quo supra, fuisse asserat.

Extollenda est etiam ex amenitate loci, & terræ fertilitate seu fertilitate: cum terra prior sit hominibus, prior laudanda est, & vt facile cognoscatur, nulla est pars terrarum, quæ merito Galliarum confertur potest: siue eius situm, siue perennem salubritatem: siue quicquid quo carere vitæ non debet, serupulosissimè requirat. Itaque ad hanc exornandam omnes naturæ vires incubuisse, cur sit ereditibile edicam. Principio cœli eius ea est clementia, ea clementia, vt nec immodicis aestuet caloribus, nec feris arcticis frigidibus torpeat. Tam moderata loci natura, tam blanda amenitas, vt innocentissimam ubique ac saluberrimam aërem durius nescias, tam mollis trahatur. Id facit maxima ex parte perhibetis obiecta Austri, Alpium vastitas, summumque ab ære horridos aquilonis rigores: Britanniarum ab ortu Regio, quæ nos à Germanis Rheodanarum: nam præterea occiduis flatibus Pyrenæi montium. Non hic vt in Italia crebro fulmina læuiunt. Nam Capitolium non semel, sed sæpius fulmine ignis consumitur, ait Lactan. lib. 3. Nec anniuertentibus lues debacchantur, vrbesque totas exhauriunt. Nulla hic infida grassantur maria, nulli terreptus vrbes absorbent, quod in Italia, Græcia, & Africa frequentissimum. Non hic campi vasti avertantur in solitudinibus squalent: Nec, vt in Aphricam numeræ, tum belluarum, tam serpenteum species, homines, & deuorant, & lenta venena rabe conficiunt. Soli tanta est feracitas, tanta fecunditas, vt Galliarum vbertati Sicilia inuidere possit, quæ tyrannicis crudelitatibus nunquam non excedit, stupendæ fertilitatis poenas etiamnum luit: hæc nullæ paludes latifundia occupant, nec tenuissimum cespitem corio statim arena subest, peculia in Germaniæ, & septentrionis inualum. Dixeris hæc Palladem cum Baccho certasse, maior ne vini copia an olei exundaret? Quibus Anglia, cum non tam careat quam indigat: Patantur Britanni oportet, se duos preciosissimos naturæ liquores

Francis debere, accepto referant: quod & Galliæ abundantia Britannicam sterilitatem quotânis ferè leuet. Etenim vnde frumenti omnigeni copiam, atque ex Gallia expectabunt? Non ab Hispania, quæ frequentissimis rupibus aspera, torrido Solis vapore magna ex parte squallida, & siticulosi tractus iniuria, famem vel incolis suis indicit. Profectò Lusitanæ, Gallicæ, Asturiæ, Cantabriæ, Gallia horreum est. Non à Germaniæ. Hac enim quicquid frugis à cibo superest, id omne in potum coquit, absumitque in ceruissam. Quid bellatores Morinorum Treucrorumque, & Burgundorum equos commemorem? Quid optima Britannum armenta? Quid felicia Lemouicum, Arcturorumque pascua? Quid perpetua Ceteris, & Pomonæ in Armorici studia? Tot nobilia Biturigum, & Alcei vellera? Tot generosa Leodiorum saxa? Tot splendida Heluciorum aræ? quid renua? quid candida? quid neruosa Atrebatum, Rhemorum, & Camoracensium lina? quid illa terris omnibus experta Neruorum aulea? Allobrogum, Lotharingorum, & Corisopitentium: quo recentiores sunt argenti aurique fodinæ. Hoc magis arguunt, Galliam nondum effectam esse tot sæculorum prouentu. Nam apud Testosagos, Tarbelios, & Aquitanici maris accolas, aurum effodi ex Strabone, apud Metellam ex Plinio nemo nescit. Eretiam apud Iurifconsultum Papiianum in leg. diuortio. §. si vir. ff. ioln. matrimo. Relatum est in Gallia lapides renasci. Sed quis obrizum Baiouensibus fluere non potius mirabitur? Quid tam profecto verum quam certum Guaronæ, Rhodani, & Dordonæ auriferas esse vndas? Druentia verò non solum aureis arenis beata, sed & gemmeis lapillis preciosa fluente. Narbonensis prouinciæ dotes, qui pro merito attigerit? tam suaues florum odores? tam numerosos succorum saporis? tam varios infectricum herbarum colores? tot suaue rubentia cocci grana? fragrantis thymo saluicæ libanotide campos? enicantes benigne calidorum fontium scaturigines? Fertillimos croci Albigensium agros. In plenum autem Galliæ promiscua, tot munificæ opacorum nemorum genera? tam teneras luxuriantis folieglebas? Tot laxa apricorum collium vintera. Iam superba frugiferarum arborum pomaliam multiplices pecorum greges. Hæc Christophorus Longolius in sua oratione de laudibus diui Ludouici atque Francorum habita in vniuersitate Pictauica pro natione Franciæ. In qua multa dicta maiora, quo ad amenitatem, reimpertiam, & feracitatem eiusdem breuiloquij causa sciens prætermisit, vt sunt vina Beluensis seu Burgundia, quæ super omnia vina sunt præcipua, & extollenda: & ferè per vniuersam Galliam, Flandriam, Picardiam, Normanniam, & Britanniam vehuntur. de quibus infra in 84. considerat. huius partis.

DVODECIMA PARS

Et etiam, vt ait Campegius in libr. de tropheis Gallorum, tract. 1. Terra Gallia est frumentis præcipuè, & pabuli ferax, hinc temperato calore, inde felicibus, & tempestiuis imbribus, in omnia frugum genera fecunda est adeo, vt non ipsi tantum incolis, verum etiam Hispania, Italia, & præsertim Genuensibus cunctarum rerum abundantiam sufficiat & subministrat. Hinc etiã non frumētantum copia magna est, verum etiam vini, olei, mellisq; Noxio genere animalium minimè frequens, fluminibus & fontibus irrigua, duobus magnis fluuijs Rheno, & Rhodano insignis: omnia ad vsum animantium foetu beatissima. Et de huiusmodi Gallia fertilitate, & bonis, meminit Budæus noster in libro de Asse, & partibus eius. lib. 4. vbi ait: O beatam futuram Galliam, si tam ei corrigisset heros habere frugi quam bonos habere solet. Nam mancipia, vel quæ maximè vnquam prouincia dicto habet audientia. Iam primum in ea summum Liberi patris cū Cerere certamen, vt vini nobilitates nõ possit sine nomenclatoris opera numerare. Mitto temperiem coeli, & clementiam, & quod vtriusque maris cinctu, & commercio com modè comiterque habitatur: soli libertas tanta est in vniuersum, etiam inter inopes frugum sterilesque provincias: vt quasi annonæ præfecturam sub cardine nostro gerere existimemur. prorsus (absit inuidia verbo) vt ieiunia indicere finitimis, viciũque abstemium cum libuit possimus. quum sumem (vt ita dicam) occidentis arare videamur, si in vniuersum fiat æstimatio. Adde animorum alacritatẽ ad res omnes inceptrãdas, & dexteritatem corporum impigram atque exiniam ad voces obcundas. Et idem Budæus in dicto libro, & lib. 3. Inter alios Principes mudi dicit Regem Francia, qui tenet serè totam Galliam, habere magnas opes, & tot nũmos reddituales habere, quor olim Ro. Imperium habuit. Vnde dicit: Si tributa, quæ quotannis ex occasione gerendarum rerum varie indicuntur ad statam fixamque summam, & formulam redigerentur, posse hilari populi conditione ad quinquies, & vices centena millia peruenire. Vectigalia autem, & patrimonium regium, ac diadematicum duodecies centum millium conficere. Reliqua omnia, quæ vices statas non habent, qualia sunt forruita, & aduentitia, & omnia in fiscum cedentia, in paginam liberalitatũ sunt seponenda, cum muneribus, & magistratibus, & omnibus dispensationibus, quæ codicillis conferuntur à Rege, sed illa non taxat in d. li. 4. sed lib. 3. aliter æstimat reditus Regni Francia, ideo cum vide.

Extollenda & magnificanda est etiam Gallia ex moribus antiquis Gallorum, qui erant quædam vitiles, laudabiles, & virtuosos, de quibus multi attestantur. Nempe Gallorũ prioris seculi mores nostris longe dissimiles fuerunt.

Primò enim liberos ad conspectum suum pri-

venire non patiebatur, quàm per ætatem adoleuissent, ac subcũdis militaribus periculis essent idonei: quod etiam legitur obseruatũ fuisse a Spartanis seu Lacedæmonijs, qui optimis Lycurgi legibus seu institutis regebantur. Vtinam, atque vti nam ille mos apud nos obseruaretur, ne liberi ab vtroque parente nimis delicatè nutriti deperderentur.

Item viuentes amicis mutuo concedebãt, quæ apud inferos creditoribus exoluerent: Hæc non approbo, nec approbat fides nostra Christiana, licet mutuum dare ex charitate procedat.

Tertiò, viri quantas ab vxoribus pecunias nomine dotis accepissent, tantũdem domesticarum fortunarum aqua æstimatione cum dote conferrebant: quicquid inde fructuum succreſcebat asseruabatur, cratque eius, qui alteri fuisset superstes cum capite. Ita enim (teste Bapt. Fulg. in sua collect. de dictis factisque memorabilib. lib. 2. tit. de priscis instit.) facta inter virum vxoremque par cõditio, plus amoris retentura in matrimonij pu tabatur. Er ibi scribit de Gallorum consuet. circa matrimonia. Haud malus ait Gallorum is mos erat, quo in copulandis matrimonio puellis vebantur. Nam ne propter ingratiũ matrimonium puella parentes incusarent, parata magno inuitatorum numero cœna, virgini per mittebant, vt ex inuitatis maritum sibi deligeret, electionis autem illud signum erat, cui ipsa ante alios aquam manibus dedisset.

Quartò, viri in vxores sicut in liberos vitæ, & necis potestatem habuere. Et pro hoc facit, quoniã non minor debetur reuerentia per vxorẽ marito, quàm per filium patri. Do. meus Ias. in l. trãfact. C. de tranfact. dixi suprà in 11. par.

Quintò, si qua mulier veneficiũ fuisset cõuicta, à marito sui propinquis incendio, alijque crudelitibus consumebatur.

Sextò, quæ viuentibus chara fuissent, cum eisdem defunctis in funere cremari consueuerant, vel ipsa etiam animalia, ac etiã aliã serui, & clientes, quos ab his dilectos esse constabat.

Septimò, de Republica, nisi in publicis cõsilijs licebat loqui, & de prædictis vide in commẽ. Cæsaris lib. 6. de bello Gall.

Octauò, qui vltimus in consilio venerat, morti dabatur, vt idem Cæsar ait ibi lib. 5.

Nonò, Ei, qui tumulatus esset, minister publicus vestes rescindebat, adeo vt reliquæ partes prorsus essent inutilis.

Decimò, prolixas nutriebant comas: Hodie vero breues deserunt ad modum Alamanorum.

Vndecimò, vestes auro pictas gestabant, & hirsutis vtebantur sagulis: propterea Iuuen. Satyra 9. texitorem appellat Gallum, vbi ait:

*Et male percussas textoris pectine Galli
Accipimus.*

Viliore enim vestes texebãt. de his Strabo. lib.

4. sic ait: Sagis vestiuntur, comaq; nutriunt. Pro-
millis vtebatur sceminalibus. Pro tunicis scissos
gerabant amictus, via pudenda nateq; velantes,
lana quidem aspera, & oblongis villis, ad quod al-
lusit Martialis, dicens:

Mepinguis Gallia vestit.

Et lib. I. III.

Accipe Sequanicæ pinguem textricis alumnam.

Et Virg. lib. VII. de cisdem sic meminit:

Aurea caesaries illis atq; aurea vestis.

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla

Auro innectuntur, duo quisq; Alpina coruscant

Gesamano, scutis protecti corpora longis.

Et sicut diuersos colores picturæ Babylonij:
aurum verò licij Alexandrini texuere, quæ po-
puli appellat, ita Galli scutulibus vestes diuide-
re, quæ scutulata dixerunt instituerunt. Hastas a-
lii, alij arcus, plerique fundas, nonnulli fustes
in bella serebant, prælongisq; vtebantur gla-
diis.

Duodecimò, Galli humi corpora resupinabāt
ad quietem, Strabonis ætate, stramentis sedentes
conuocabant, lacte, & suilla carne vesciebantur, se-
ro omnes ingenio, ducebantur maiore belli
quàm agrorum studio: torques aureos penfiles
colloportabant, Victoria efferebantur, victi au-
tem stupabant, eorum (quos in bello cecidissent)
capita, equorum suorum ceruicibus appende-
bant.

Decimotertiò, mos etiã fuit apud Gallos, præ-
cipuè Belgas, vt in comm. Cæ. lib. I. in princ. & in
de bello Gall. laudabilis, quod mercatores mi-
nime ad se venire patiebantur, qui ea importent,
quæ ad effeminandos animos pertinent, quæ cõ-
ferendo approbatur à F. Patrio in suo lib. de inst.
lib. I. tit. 8.

Decimoquartò, Mercurium præter ceteros
Deos venerabantur, quem omnium artium præ-
cipuè inuentorem, vt patet in comment. Cæ.
lib. I. de bello Gall. Ituri in pugnam, quicquid
inueniebant inde retulissent, vouebant Marti.
Eundem tesaliquid ex præda graui supplicio pu-
nebant.

Decimoquintò, vt scribit Diod. Sic. lib. 5. Fu-
erunt apud eos moris, nullum absque Philoso-
pho sacrificium facere. Existimabant enim per di-
um naturæ conscios sacra fieri oportere, tanquã
Dei propinquiores. Horum intercessione bona
à Dijs secunsebant perenda, quorum consilio in bel-
lo, & pace vterentur, vnde & Druydas (qui ve-
rissimi eorum sacerdotes prædicantur) sacrifi-
cia curare publica, & priuata solitos, Religiones
inter interpretari, adolescentibus disciplinis insti-
tuere, rerum naturalium causas seruari, de ex-
ce, de finibus, ex rerisque controuersijs cognosce-
re fama est: Ita vt si quis siue publicam siue priua-
tam personam gerens, decreto non stetit, eidẽ
sacrificijs interdicentur.

Hi omnem hominum congressum & sermo-
nem declinabant, ne contagione polluerentur,
vnus omnibus præerat, in cuius defuncti locum,
suffragio alius sufficiebatur. Animas credebant
non interire: sed in alia transire corpora. Multa
de syderibus disputabant, de mundi, & terrarum
magnitudine, de rerum natura, & potestate, vt de
ijs, & plurib. alijs Cæsar fecit mentionem in suis
comm. lib. 6. de bello Gall. & infra dicitur in 59.
cõsid. vbi præcipuè de laude huius ciuitatis Hedus
describetur.

Decimosexto, autore Cæli. antiq. lect. 12. c. 42.
Galli sagittas helleboro cõsueuerunt collinire, q̃
ijs in venatibus transixæ sera multò viderentur
& efficerentur tenuiores, & deliciores ad cibũ.
Rescindebant tamen partes quæ ambibant vul-
nus propter hellebori contagium.

Tanta denique, teste Cælio lib. antiq. lect. 7. c.
54. fuit Gallicarum mulierum virtus, vt inter in-
festas ciuiliis furoris acies, quandoque sese immi-
tere consueuerint, ac lachrymis interdum, quan-
doq; etiam precibus obliterata discordia pacem
procurare.

Vnde & apud veteres Gallos mos diuissime
seruatus inoleuerat, vt cum de pace belloq; cõ-
sultaretur, mulieres adhiberentur. Si qua præter-
ea, vt sit, inrer socios incidisset controuersia, mu-
lieres sedebant arbitra, quod adhuc de consue-
tudine approbata, (quæ pro lege seruatur) apud
nos obseruatur. Cum in partibus Gallicanis
scemina præcellentes, vt Regina, in subdi-
tos suos ordinariam iurisdictionem habere no-
scentur, vt dicit textus in ca. dilecti, de arbitris. in
antiquis.

Præterea in scedere (quod sanxerunt cū Hanni-
bale) voluerunt, vt si quis Gallorum se à Cartha-
ginensium aliquo iniuria affectum quereret, e-
ius rei iudex esset Carthaginẽ. magistrat⁹. Sin Car-
thaginensium quisquam ab vllò Gallorum iniusti
quippiam passus esset, Gallicas mulieres de ea re
iudicium facere hæc Cælius, vt refert Textor in
sua officina in fine, vbi describit diuersos mores
populorum, & in suis Epithetis, in verbo, Gall. &
dixi supra in 2. par. in 19. consi. vbi laudantur mu-
lieres ex sagacitate. in fi.

Sed de Gallis vltius prosequamur cum Te-
xtore nostro, Si virtutes Gallorum inspexeris (ait
ipse) maximè Regum, & Principum, per paucos
reperies omnibus Romanorum Imperatoribus
non facile præferendos. Quis Regum nostrorum
pronus fuit in stupra, & rapinas, vt Iulius? in adul-
teria, vt Augustus? Ebrietatem, & comestationes,
vt Tyberius? vim sororibus inferendam, vt
Caligula? ad crudelitatem, vt Claudius? Si quis
inquam marrem inrerfecisset, vt Nero? Aua-
ritia studuisset, vt Galba? sordida fuisse gula,
vt Vitellius? portentoꝝ libidinis, vt Helioga-
balus? senatorum interfectoꝝ, vt Domitianus, vt

Traia-

D V O D E C I M A P A R S

Traianus, & Diocletianus? Christianorum homi-
cida, vt Adrianus pedolares? Alcor, & popino,
vt Antonin⁹ verus, vt Commodus Neronis imi-
tator? Pareus, vt Aelius Pertinax? Parricida, & in-
cestuosus, vt Caracalla? Instar Maximini gulosus?
Instar Gordiani iniioris mulerosus? Cæterorum
denique instar omnium probrosus omne genus
flagitijs adobrutus? Sed nostra Gallia his porten-
tis caruit. Felix Gallia Regibus, inquit Italus Poli-
tianus. Et de virtutibus illorum scripsit satis breui
stylo Simphorian⁹ Campegius in suo tractatu de
trophæis Gallorum in c. de genealogia, & Guagui-
nus amplè in suis Chronicis de gestis Francorum.
Et in hoc præ cæteris Principibus & Regibus mun-
di veniunt laudandi, quod à tempore fidei Chri-
stianæ susceptæ continuo veri zelatores, & prote-
ctores eiusdem extiterunt, quod patet ex signifi-
catione vocabuli (cui est seruiendum, vt instit. de
dona. §. est & aliud.) cum Christianissimi nuncu-
pati sint, nulloq; errore contra ipsam fidem re-
ceperunt, fouerūtq;: sed illos è Regno extripau-
erunt, ranquam fortes hæreticorum malleatores:
Ita quod sola Gallia caruit inonstris, vt infra pro-
ximè amplius dicitur. Inter alia etiam semper flo-
ruit Gallia in administranda iustitia, vt dixi in plu-
rib. locis, propterea verificatū est dictū psalmistæ
in Gallis, vbi ait: Dilexisti iustitiam, & odisti ini-
quitatem, propterea vixit te Deus tuus oleo lati-
tiæ præ conforibus tuis. Nec mirum, cum maxi-
mè Gallis innata est iustitia, temperantia, cõcor-
dia & vrbalitas, vt statim dicam.

Præconizanda est vltèrius Gallia tam ex Reli-
gione antiqua, & cultu Deorum obseruato, pro-
ut tunc temporis patiebatur, de quib. iam aliquid
retuli suprâ proximè, quàm ex fide Christiana sem-
per seruata, quam nunquam à tempore, quo il-
lam receperunt, quod fuit anno domini 478. quo
tempore Clodoueus Rex Francorum effectus est
Christianus, hortatu, & deprecatione Clotildis
eius vxoris filia Regis Burgundiæ, quæ Christi do-
cumenta sequebatur, cum ante id tempus iam ef-
fecti essent Christiani Reges Burgundiæ, quæ pars
est Galliæ, dimiserunt, respuerunt, repudiauerūt,
nec ab illa recesserunt: sed semper in fide Chri-
stiana firmi, & veri permanferunt, Ita, quod Gal-
lia semper monstris caruit, vt dicit Per. Blesen. in
suis Epistolis, & etiam Hieronymus in Vigilanti-
um, & Petrus Venerabilis Abbas Cluniacen. li. 4.
Epistolarum. Epist. 11.

Et primò de Religione antiqua, & cultu Deo-
rum videas Iustinum de Massilia loquentem. Sed
etiam ante Christum, Galliam de Christo pro-
pherizauerunt factò & opere. Cum sit plusquam
notissimum Ecclesiam Carnoten. factam fuisse,
& dedicatam in honorem virginis paritura: pro-
ur Græci Athenis adificauerunt templum, quod
dedicatum fuit Deo ignoto. Sed post Christum
certum est, quod ex Gallorum Regib. à Clodouei

tempore (qui primus, vt dictum est, inter eos Chri-
sti fidem agnouit) aut infidelem effectum, aut de-
fide malè sentientem legitimum neminem. Et Ro-
manis autem Imperatoribus, & postquam verita-
tis viam agnouerunt, complures retrorsum ea de-
serta abierunt, ac de Christo malè senserūt. In pri-
mis Constantius Constantini Magni filius.

Adrianus, nonne persecutus est Christianos?
Idem Constantius eius frater similimus fratri
Arrianus fuit.

Iulianus Apostata perfidus contra fidem, vnde
Apostata vocitatus est, qui post Constantium à
Christiana fide recessit, & odio summopere habu-
it Christianos, quibus officia, & scientiarum stu-
dia interdixit.

Valens Imperator in Oriente, tanquam Arria-
nus persecutus, Christi fideles persecutus est. Vnde
præcepit, vt monachi sub temporalis domino mi-
litarent.

Anastasius Imperator, Nonne factus est hæreti-
cus pertinax?

Iustinus minor, nepos Iustiniani, homo fuit a-
uarus, rapax & impius, & hæreticus.

Leo tertius, Imperator Romanus, vir vi-
que pessimus fuit, qui beatæ Mariæ, atque alias
sanctorum Imagines in publico concremari fe-
cit.

Constantinus quintus, Persecutor fuit Eccle-
siæ, qui multos Catholicos, & monachos occidit
impiè magicis vacans artibus.

Valerianus, octauam in Christianos post Ne-
ronem exercuit persecutionem.

Aurelianus verò, nonam in Christianos mo-
uit persecutionem. Omitto alios, qui alias perse-
cutiones in Christianos exercuerunt, vt Seuenus,
qui quintam in Christianos suscitauit persecutio-
nem, Domitianus secundam, Traianus tertiam,
Maximinus sextam, Decius septimam. Nonne om-
nes isti Imperatores iniqui, pertinaces, infide-
les, hæretici, & de Christo malè sentientes fure?
Ita, vt horum æno iusto Dei iudicio Imperium vix
etiam nomine vigeret. Nam illud in Oriente Bar-
bari continuè occupant, & Romani ab armorum
vsu bellandiq; consuetudine abalienati: iner-
mes, inertes, pusillanimelq; effecti, atque igna-
uix dediti ad Gallos tanquam strenuos, & bellico-
sos milites, qui semper Romanæ Ecclesiæ prom-
ptissimi, & adiutores & protectores fuere, quæ nec
mortem oppetere, id necessitate exigente, quan-
doque dubitarunt.

Ideoque dicit Franciscus Philephus in Episto-
la ad Carolum v. 11. Si verum sine cuiusquam in-
uidia fateri licet, posteaquam impia, & inmanis
illa sceleratissima Mahumeti scela inualuit: Nul-
lum est vsquam hominum genus, cui pius debeat
Christiana Religio, quàm in uicâ Francorum no-
bilissimæque virtuti. Cum reliqui enim ferè om-
nes, & Reges, & populi Christiani, ignauo quodam

dam animi torpore tanquam elanguissent : foli Franci inuenti sunt, qui ingenti animo & excelso, omnium Barbarorum, & infidelium imperum non modo sustinuerint, sed represserint, fugarint, fuderunt, oppresserint, vt dictum est supra in 5. par. in confid. de Rege Francia.

Quamobrem Carolum Magnū Pipini filium Imperatorem Romanum elegerunt. Gallorum Reges sermè omnes, aut in armis fortiter dimicantes, aut apud suos rebus bene gestis Regnoque pacè acquiescens feliciter diem clausèrunt extremum. At Romanorum Principum nō modica pars aut ingeniosè à suis, aut quouis alio infortunio perierunt. Et, vt à primo fiat narrandi exordium, Julii Cæsaris viginti tribus plagis acceptis in senatu & Consilio occiditur.

Octavianus Cæsar Augustus apud Campaniam in toxicatur.

C. Calligula, postquam triennio, & decem mensibus imperauit, trucidatur à suis.

Claudius anno Imperij decimo quarto venenatur.

Nero, iuuenis adhuc, & in ætatis flore constitutus (qui ardente Roma Troiæ alostim decantat) seipsum suo pugione confedit.

Vitellius cum summa ignominia ex adibus traditus, luto & stercore conspersus, mucrone gladij mentio supposito, ne præ pudore læciem inclinaret, ad scalas Gemonias ductus minutatim excarnificatur.

Galba senex Imperij mense septimo in vrbe ad aciem Curtij trucidatur, & eius caput, q̄ toti orbis regem dixerat, à gregario milite amputatum, ad calones & lixas est proiectum.

Otho 95. imperij die se ipsum pugione confodit.

Domitianus, ex optimo patre pessimus filius, Christianorum persecutor fauissimus, anno Imperij sui 15. necatur à suis: tanto infelicior, quanto eius potentia diuturnior. Prolongatio enim tam longæ tyrannidis quid sit, quàm coaceruatio diuinae indignationis? iuxta dictum Valerij Maximi. Lento etenim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicij grauitate cōpensat.

Antoninus Commodus, omnibus, vt dicitur, incommodus, duodecimo Imperij anno strangulatur.

Aelius, quod illi beralis esset, & fordidus, imperij mense sexto palam occiditur.

Antoninus Caracalla 7. imperij sui anno, dum delectandæ vesicæ gratia descendisset ex equo, à Parthis opprimitur.

Heliogabalus, homo flagitiosissimus, quarto imperij anno tumultu militum necatur.

Decius, Christianorum inimicus, Imperij anno secundo à Barbaris est occisus, cadauere eius nusquam reperto.

Valerianus, qui cum Galieno regnauit, captus à Pacoro, Parthorum Rege, nō occisus statim, sed occæatus, & cathenatus, atque ad diuturnam mortem referuatus. Erat enim ei equum ascendenti scabellum pedum, quod aliter dicitur suppedaneum.

Nōne & Tyberius veneno perijt, qui ex mansueti Principe in fauissimam permutatus est bestiam?

Pertinax Imperator in domo sua à militibus occisus fuit.

Julianus Didianus in Palatio occisus est.

Macrinus post Bassianum à suis occisus fuit.

Alexander Verus, Heliogabali filius, à militibus opera Maximini occisus fuit.

Maximinus apud Aquilegiam cum filio suo à militibus occisus est.

Gordianus tertius interfectus est à suis militibus.

Philippus, & suus filius eiusdem nominis, ambo in tumultu militari fraude Decij interfecti sunt, pater Veronæ, & filius Romæ.

Quintilis frater Claudij occisus est.

Florianus occisus est in sedijs militum.

Probus de Pannonia occisus est à militibus.

Carus Romanus cum exercitu fulminatus est.

Carinus occisus est à Diocletiano, & frater eius.

Numerianus occisus est proditione Apri loceri sui.

Diocletianus venenum bibit.

Galerius, postquam multis molestijs affecerat Christianos, diuturno morbo contabuit, & cum vermes ex eius corpore featerent, cruciatus impatiens manu propria se se interfecit.

Licinius occisus est à suis.

Maxentius in fluuium cum suorum magna parte submergitur.

Constans, Constantini Magni filius, occisus est.

Julianus Apostata transfixus telo in deserto Parthiæ ab vno ignoto milite, occubuit.

Valens, vulneratus sagitta, fugiēs in vilē casam, viuis crematus est igne.

Valentianus fecudus strangulatus est apud Vienne, fraude Arbogati comitis sui.

Honorius occisus est Romæ.

Valentinianus tertius occisus est Romæ ab vno suorum militum.

Marianus occisus est coniuratione suorum militum apud Constantinopolim.

Constantinus secundus occisus est à suis in Balneo.

Iustinianus secundus, qui à Leone relegatus fuerat, vbi recuperavit Imperium Leonem ipsum, & Tyberium, qui iuuauerat Imperium, in publico iugulari fecit: sed ipse ab vno militum suorum quem relegauerat vincitur, & occiditur.

Sed quid pergo Tyrannorum caedes recensere,

Ggg cun

DVODECIMA PARS

cum meæ tantum intentionis sit laudes, honores, & glorias recensere: descendamus ergo ad laudes, & triumphos Gallorum Principum, qui non ita perire, vt de Clouoco, & alijs Regibus, vsq; ad Carolum Magnum videri potest, qui non minor in bello fuit Cæsare. Hic fuit optimus Princeps Christianorum, qui terram sanctam occupatam à Saracenis recuperavit in Oriente, & in Occidente totam Hispaniam liberavit de manibus eorum. Maximus pugil fidei Christianæ, & Ecclesiæ Romanæ protector. Hic fuit Princeps, qui occasus & septentrionis sparsa Regna sub Francorum cōgregavit imperio. Carolus est, cui à rerum gestarum magnitudine Magno cognomē fuit. Qui patria æmulatus vestigia Hadrianum, & Leonem Romanos Pontifices, illum obsessum, hunc exultantem in integrum restituit. Hic ille est, qui Lōgobardorum Tyrannidem euerit, Hunnorū Imperium excidit, Angliam recepit, Bauariā domuit, Hispaniā subingavit, Italiā possedit. A Corsica Mauros, Sardinia Pœnos, Balearib. Saracenos exegit, expulit, exturbavit. Hic ille, qui Bohemos cōtudit, Dauorum impietate coercuit, Sclauorū ferociā fregit, Saxones Christo audiens reddidit. Hic ille, qui Fluentinorū urbē ruderib. obrutā instauravit, denominavitq; Florentiam à liliorum florib. Francorū insignib. Hic ille, qui cū tant⁹ foverixq; ab armis (ingruentib. vndiq; hostib.) respiraret: Interea tamen Papiæ iuris vtriusq; professores: sed & Parisijs maius aliquanto diuinæ humanæque sapientiæ gymnasium instituit. Ex quo quam multo omnibus disciplinis conspicui Christianum orbem veluti micantia sidera illustrauerint: tam mihi nimirum dictu reor difficile, quā longum, vel summos hominum flores nobilitatis Franciæ delibare, vel nuda denictarum Proinciæ commemorare nomina. Hic ille, cuius felicitatem miratus Oriens, ab India vsq; legatos cum muneribus amicitia eius petentes misit. Hic denique ille est Carolus, quē Augusto parem fuisse, atque adeo maiorem, haud immerito contendimus: nisi quod nec vim patriæ intulit, nec imperium armis inuasit, neq; Consules de se optime meritos extrinxit, neq; ciues suos truculentissimè proseripit, neq; collegas, & cōsanguineos ad mortem compulit. Vixit autē annis 71. & mortuus est, non vt Cæsar per violētiam, sed feliciter apud suos, cum regnasset super Gallos annis 47. & imperasset post bellorum suorum finem, non tribus annis duntaxat, & mensibus septem, vt Cæsar, sed annis nouem cum magno omnium suorum plaudu. De victoria eius, quam fecit pro fide, dixi supra in 5. par. in 23. consid. vbi scripsi qualiter de eo fuerat prophetizatum per Ioan. Euang. pro tuitione Ecclesiæ.

Multi ex Principibus Gallorum post Carolum in Imperio claruerunt, cuiusmodi fuerunt Ludovicus primus cognomento Pius Caroli Magni filius,

Lotharius, Ludouicus II. Carolus II. dictus Caluus, filius Ludouici Pij, & patruus Ludouici II. & frater Lotharij, Carolus Minor seu tertius, nepes Caroli Calui, Arnulphus, qui ex Carolorum turprogenie, qui Normannos mirabili cæde deuicit, & Romam cepit, Ludouicus III. Arnulphi filius. Isti fuerunt Gallorum Reges, qui non per Tyrannidem, sed per electionem ritè celebratā Romanum feliciter obtinuerūt Imperiū. Et de morte istorum vide Pyrrhum in suo sermone de fortuna, in Plutarchum, & Campegium in Germania Francorum Regum, vbi vitam illorum, & annos describit, & ex computatione temporum secundum Chronicas Imperatorum annis centum & decem Caroli Magni progenies possedit. & cum M. Sabellico dicere possumus minus Romana Ecclesiæ, quàm reliqua Imperia lamiosum esse, q̄ à Francis ad Germanostratum sit Imperium.

Quid amplius de Gallis dicendum veniat: profecto nihil, nisi quod vnus & vnus est De Regnum à gente in gentem transferens, propter iniustitias, iniurias, & contumelias, ac diuersos dolos, & disponens tempora, peccata quoque puniencas. Eccl. 10. c. Quæ enim infirma sum mundi, quandoque elegit, vt confundat superba. Nam postquam res Asia Ilionq; superbam cecidit: Ioianis p vniversum penè orbē profugis, ab eadem tandem exordium Fraucorum sumpsit Regnum: Quod per Duces aliosq; officiales diutius moderatum in sublineq; prouectum, paulatim Normandiæ, Picardiæ, Aquitanix, atque Lugdum ceterisque circumadiacentibus Regionibus ampliatum fuit. Tandem Regem fortissimum totæ Galliam, & Cisalpinam, & non minimam Transalpinam partem occupantē, & cunctas Regiones amari vsque ad mare in dirione sua positas in manu forti, & brachio extento, & provida ordinatione maturoque semper consilio eandem regentem, huic Regno diuina impartiri dignata est clementia. Huic generi hominum, quod reliquæ omnes ferme nationes admirentur, & amere, imoq; permixtis non immeritò honorarent: Deus ver⁹, qui superstitione sollicita ab ignorantibus colebatur, suæ intelligentiæ somem aperuit: preimpriusque per hominem rectoris homines Gallorum Regem, non modicas virtutes, & semper in exteris nationes mirabilia operantem: vt Ecclesiæ suæ non habentē rugam, aut maculā infidelib. qui Heracliti Imperatoris negligentia per orbem increuerant: atq; in Christianos inualerant, defenderet. Et vt inter Gallos fidelium tanta esset libertas, in subsidium excitare voluit. Propter q̄ & cū et summos Pontifi. Roma pulsos in suū locū restituerit. Tū quia Francorū gens plus ceteris diuinā dedita visa est Religioni. Hinc Præci iusto titulo Christianissimi dicti sunt. Dum amplius, & latissimè surpa in 5. huius libri part. in 24. consid.

64. Vbi amplè dixi de Regibus Francorum. Et ex
 istis dictis, & his constat illud verificatum, quod
 Gallia quo ad fidem caruit monstris, ne vnquam
 deuianit à fide, prout cetera: aliæ nationes, vt sunt
 Orientalcs, Asiani, & Aphricani, Aphri, & Graeci,
 vt amplè scribit Ioan. Eccius in suo libr. 3. de
 primatu Petri. Vbi ponit, quomodo aliàs omnes
 prædictæ nationes fuerunt sub Romano Pontifi-
 & deuiauerunt seu recesserunt à sede Aposto-
 lica, imò etiam quasi omnes à fide. Sunt tamen
 aliqui, qui tencnt aliquid de fide Christiana: sed
 habent aliquos errores, vt dicam alibi. Imò etiam
 & Alemani, Itali, & Hispani, non caruerunt mō-
 stris prout Galli: quia sc̄mper fuerunt aliqui Hæ-
 retici, qui omnes fuerunt, quasi Bohemi, Alema-
 ni, Itali, aut Hispani, & pauci fuerunt Galli, de
 quibus in c. quidam Hæretici. 24. q. 3. & ibi amplè
 Ioan. de Turrecr. qui ibi omnes illos declarat. Ad
 hæc temporibus nostris insurrexit quidam Hære-
 ticus Lutherus nomine apud Germanos, qui mul-
 tas opinionones hæreticas scripsit, quæ nec receptæ
 fuerunt, nec pullularunt in Gallia. & sic verificata
 illud, quod Gallia sc̄mper caruit monstris. Itaque
 nulla alia natio Christiana fidei cultu vnquam
 habita est religiosior. Romam sanè, qua vt
 sacrosancta Itali gloriantur, prophanissimam di-
 xerim, si tantum Christiani sanguinis sola penè
 hauserit, quàm nec reliquis orbis illa imperan-
 te effudit, vt inquit Longolius in dista sua oratione
 de laudibus Francorum. O praua interpreta-
 tio. An quia per tot piorum greges decem illis
 præscriptionibus plusquam serena rabie defecuit,
 hæc purò, Ideo inuolabilis, Ideo inuolabilis cogno-
 mentum meruerit? Sacèrne Dioeletianus, quod
 Christianorum cædibus vsque contaminatum?
 Pictari ène insignis Romanus ille populus, quod
 hos in Pontifices penè sc̄mper grassatus est? Non
 Galliam æquius sacrosanctam appellaueris, quæ
 præfugos Ecclesiæ Præfules suo sc̄mper Asylo re-
 cepit, venerata est: & à sc̄de sua expulsos ter re-
 cepit? Sacra nimirum Roma, cui si vel humili-
 tatem togurionum, hoc nomine conferam Chri-
 stianæ Reip. necdum Gallia sugillatio esset. Quod
 talis locus quisquam sacer est, quod multis nobi-
 lissimisque beatorum reliquijs sc̄atear, pulchrè vici-
 nis. Nam apud vnã Francorum gètem omnes
 Christi exuias reperies: Quippe præputium, in-
 confutibilem togam, Spineum diademam, Crucem,
 Clauos, Spongiam, Lanceæ cuspidem, & eum
 qua sepultus est sindonem.

Adde, Quorum dum in humanis ageret obse-
 quio maxime vius est autæ Annæ, septemque A-
 postolorum, ac trium Magorum corpore. Neque
 non Lazari (cuius corpus in hac nostra ciuitate
 Hædun. iacet) Magdalenes (cuius corpus ha-
 betur, & in captâ nobili, & diuini reponitur in mo-
 nasterio Vezelen. huius diocesis Heduen.) Mar-
 thæ, Martialis, ac trium Mariarum cineres, Ad

hæc preciosum diui Ioannis Baptistæ caput, & di-
 gitum (quo agnus Dei immacularus demonstra-
 tus est) Virginum insuper in illa vndecim, eum
 deuota fidei Thebanorum illa legione. Præterea
 Dionysij, Martini, Cosinæ, Damiani, Sebastia-
 ni, Anronij, aliorumque selectorum Heroum in-
 numerabilium reliquias, perpetua Romanæ im-
 pietatis monumenta. Insuper Claudij, & Edmon-
 di (quorum corpora, cum carne, & ossibus apud
 nos à peregrinis visitantur frequentissime. Leode-
 garij Episcopi Heduen. Hilarij, Radegundis Regi-
 næ Francorum, Nicolai, Barbaræ, benigni, An-
 dochij, Trium gemellorum, Genouefa, & Ger-
 mani. Non omitto & corpus diui Quintini
 martyris, quod in vrbe à suo nomine dicta serua-
 tur: licet antea Samarobrina, ab origine Samo-
 næ fluminis dicebatur. Postea verò ab Augusto
 Cæsare (qui Iulio successit,) & muro auctam, &
 fortissimo munitam Castello, à suo nomine Au-
 gusta appellata est: quod nomen illi ad inuentio-
 nem vique corporis S. Quintini mansit.

Et quia est meus, & Basilicæ seu parochiæ meæ
 patronus, & nomen tutelare apud Heduos, ideo
 ad laudem eius quippiam referre arbitratus sum.
 Is enim Quintinus origine Romanus fuit, Zeno-
 nis senatoris filius, baptizatus à Marcellino Petri
 successore. A quo in Galliam cum vndenis con-
 discipulis missus in Ambianorum vrbe Christi
 verbum prolaturus confedit: comprehensus tan-
 dem à Rictiouero præfecto, perductusque Sama-
 robrinam, quæ tunc Augusta vocabatur: ibidem
 post multa supplicia sub Diocletiano & Maxi-
 miano Imperatoribus capite truncatus, sancto-
 rum martyrum coetui annumerari dignus habi-
 tus est. Corpus eius cum capite in Samonam flu-
 uium abiectum 50. annis ibi delituit: donec ma-
 trona quædam Romana nomine Eusebia, moni-
 ta ab angelo in Viromandos (subleuandi ab a-
 quis eius corporis gratia) peruenit: visum quem
 antea perdiderat sperans se recepturam, quod &
 merito sanctissimi martyris impletum est. Nam
 inuento corpore, & capite, mox visum recepit.
 Corpus, & caput humo abscondidit, eo in loco,
 qua ingens Basilica nomini eius dicata hodie vi-
 situr. Corpus deinde, & caput post trecentos an-
 nos à diuo Eligio Nouiodunensi Antistite (q̄ sub
 Dagoberto Francorum Rege sanctitate claruit)
 subleuatum è terra aureo in loculo condita sunt:
 Templum quoque à Regibus extructum percele-
 brius, præclarus, & felicitus. Exinde haberi cœpit
 diui Quintini nomen, quod nunc seruat, turmatim
 ob indies facta sanitarum miracula conuola-
 runt & conuolant peregrini, & deuoti viti. Alio-
 rum verò martyrum, confessæ virginum corpo-
 ra apud Gallos beatificata, & mirificè venerata
 sub silentio prætereo, cum innumera sint, & fortè
 radiosum foret.

Et, quod Galli pientissimi religiosissimique ab

DVODECIMA PARS

antiquo fuerint, attestatur exemplum memorabile, & vetustissimum, quod descripsit Valerius, ritulo de seruata Religione. Licet summo labore nixus sit offuscare veritatem rei, ac nebulam, & te nebras obijcere, vt gens illa Italorum nostrae gentis gloriae semper inuida: sed conuicti verum (quod celari non potest) fateantur oportet. Namque Gallis nostris Capitolium obsidentibus vrbe iam capta, ne statutum Fabiae gentis sacrificium interrumpere, G. Fabi^o dorso Gabino ritu cinctus, manibus humerisque sacra gerens, cum de Capitolio descendisset per medias Gallorum acies egressus in Quirinale collem peruenit, ibique omnibus soleniter peractis, in Capitolium post diuinam venerationem ad suos sine offensa redijt, & hoc Gallis religione motis, cuius nequaquam negligens gens est, vt testatur Lilius, & Caesar in suis comm. lib. 6. de bello Gallico. ita enim ait: Natio est omnium Gallorum admodum dedita religioni, &c.

Laudanda est etiam ac plurimi faciēda Gallia, eò, quia nulla est alia terrarum pars, quae sit vrbus frequentior, atque sacratissimis aedibus sanctior, Et licet ambitiosis titulis Itali ciuitates, & caetera quoque eorum oppida insigniuerint: Certe Veneto auro non inuidebit Lutetiae seu Parisiana vrbs opulentia, quam Architenius Chryseam metallis dixit. Aedium apparatus, ac turritorum moenium pulchritudine Mettis aemulam reddat Florentiam, de magnitudine cum Mediolano contendit Gandaum, Neapolis elegatiam equabit vel Rothomagus, vel Auenio, vel Lugdunum, vel Colonia, vel Turo, vel Diuio. Sanctonum seu Aurelianorum seracitati cedit Bononia, Heduum vetustati Rauenna.

Insignienda est quoque Gallia, eò, quod si de ri gnis annuum fluxibus, & piscosis lacuum vberitatibus litem Galliae mouerint, num Trasimenum Lemano aequabimus? Verbanum Larerna? Larium Constantiensis lacu? Benacum Ruscinaouensi? Sabinum Tholosano? Eupilim Massiliensi? Fucinum Burdegallo? Nam quod ad fluuium meatus pertinet, vicimus. Haud dubie Carantono Ticinum, Mosa Vultunum, Dordona, Arnum, Athesim, Druentia Truentum, Isara, Lyrim, Mosella Tiberi concurret. Rhenus Pado. Sed quem Rhodano conferent? quem Garunnae opponent? quem Ligeri committent? & quod turmarim recensuisse conueniat, quos Scaldi, Liciae, Sequanae, Matronae, Ararim, seu Sagona, Sabi, Dordona, comparabunt? cum nullus ex ijs non quaelibet magnarum nauium capax, multis passuum millibus nauigeretur. Caeteri Italiae fluuij, imò torrentes, trahibus verius quam ratibus meabiles, nisi qua mare influuntur nauigia patiantur.

Haec denique illa est Regio, quae in orbis principatu nobiles, religiofosque Francos extulit: quae fre-

quenti gentium incolatu duos educat Britones, vastos Normannos, industrios Flandros, mites Lotharingos, faciles Andegauos, bellicosos Vascones, animosos Burgundos, & feroces, Picardos alacres, frugi Sarrones, Aurelianos, atque Picauos, Narbonenses fideles, fortes Aruernos, Hispanios pertinaces, magnanimos Senones, versutos Cenomanos, deuique militares Bituriges, Caducos, Petragoricos, & merito omnes, quicis Rhenum habitant Theutogallos.

Et si de sanctitate, & excellentia sacratissimarum aedium contendere voluerimus, nonne tepericemus, quod capita ordinum B. Benedicti tam in eiusdem ordine, quam Cluniacen. quam etiam Cisterciensium sunt in Burgun. Regia. Etiam in Gallia est caput ordinis Chartusienis, & ordinis Praemonstratenis.

Si Roma se sanctam nominare voluerit, quid facient Luteria, Picauis, Aureliana, & infinitae aliae ciuitates Galliae, quae excellentiores incredibili ac indicibili prope, tum impensa, tumque artis elegantia constructas habent Ecclesias cathedrales, quam Italia, quam Hispania, quam Germania, aut quaecunque aliae nationes. Quamnam est in Italia, quae nostra dominae Parisiensis aequari possit? quae Ecclesiae Bituricensi, Carnotenen. Cluniacen. & infinitis alijs, quas fastidiosis esse enumerare.

Extollenda & laudanda est etiam Gallia vtra alias nationes exlirerarum traditione. Quoniam licet a multis inuidis, & detractoribus, atium ignari ac disciplinarum iudicari sunt Galli: Certum est ramen apud ipsos antiquius, quam apud Latinos, & Graecos literas floruisse. Nam, vt Berofus lib. 5. antiquitatum scribit, anno quarto Nini literis, & legibus, Celtas formauit Sametis, Discognomento, & Celtiberos Thubal. Aquibus demum mille post annis Graecino à Cadmo, (vt docet Ioan. Annius) suas acceperunt. Nā quas primus aduexit rudes quidem paulò ante excidium Troianum Cadmus quintus eas à Galathis traxerat. Quas Galathae, & Meones prius à Gallis susceperant. Neque ergo, inquit idem Annius, Galli à Graecis, sed potius à Gallis Asia, & Graecia, cum colonijs etiam literas, & disciplinas confectione sunt. Aliquot deinde annis post repertum litterarum vsum regnauit apud Celtas Sarron. (quod fuit apud Heduos, cum Celzarum Hedui principatum tunc obtinerent, vt infra dicitur in consid. vbi excellentiae aliquarum ciuitatum describentur.) Qui, vt hominum tum recentium ferociam contineret, publica primus instituit gymnasia. A quo Celzarum Theologos, & Philosophos vocauerunt Sarronidas, & in maximo, & precipuo quondam honore habitos. Quin etiam illa Dea dicendi praefes Pitho nomine, quam alij Suadam, Suadelā, Leporē, Flexaniam, Graeci Psythagogon, quasi ductricem animae, & oblectatricem vo-

ant, maximi loco numinis olim apud Gallos habitata est, vt optimè ex Luciano docet noster Bud. in lib. de Afle, & part. eius. lib. 4. & per Text. in sua offic. in vt. c. Ad do quod & scribit Iul. Cæsar in li. 6. suorum commen. de bello Gal. Vbi de disciplinis Gallorum loquitur. Ita enim de eis, quod ipsi iurebus publicis priuatisq; rationibus Græcis literis vtantur.

Et si quis arguat, cur ergo prisca illa Gallicæ gēris facinora ad posteros clarius, & notius multo non fluxerunt, cum tunc apud eosdem literas dicant floruisse. Respondet idem Textor in suis Epiteticis in ver. Galli. Vel nulla omnino tanquam posteritatis negligentis monumenta reliquisse, vel si qui reliquerunt, iniuria temporum euanuisse. Budæus verò in prædicto loco dicit Gallos, & Hispan. prisca Hist. fuisse ignotis Et causa ignorantiæ fuit, quod illi se cum ipsi viuere, commercia aliarum gentium auerfantes.

Longolium verò, in sua oratione de qua supra laudando Galliam ex literarum eruditione, dicit eam eruditionis splendore Italia præferendam. Quippe Itali de vnus Eloquentiæ laudibus nobis controuersiam faciunt, Sed que tanta est oratoris in inueniendo subtilitas, in distribuendo diligentia, in eloquendo copia, in dicendo cum memoria pronunciatio, vt Physic. rerum indagationi, vt errorum vitæ que rationibus, vt disserendi subtilitate, vt Arithmetis supputationibus. Musicæ cōcentui, dimensionibus geometricis, siderali diuinitati, Medicæ utilitati, atque sacratissim. Theologia mysterijs collidi possit? Quibus disciplinis quantum opere, vel sola Parisiorum Academia reliquorum orbem vicerit (vt Rom. Pontificum Archicamerarij; haud minus crebra, quam illustria Elogia vniuersam) assiduus testis docet Mantuanus alter Poeta, alioquin Franco nomini infestus: apud quem Paulus, Arcopagitanus Dionysium, Galliam Apostolum, ita compellat Caroli præcinctus dignitati:

*Ne desit Gallis vllum decus illa per orbem
Clara, per Aethiopes nigros, audita per Indos.
Illa tua quibus in Cælum tolluntur Athenæ.
Tosophia fecunda bonis, et lucida claris
Scripserum ingenijs: quæ tanquam sidera lumen,
Æterno splendore ferunt gymnasata primas
Transferet ad Gallos.*

Mox subdit:

*Et sua de gratis migrans Academia campis,
Ibi ad occasum, vacuasq; relinquet Athenas.*

Ex his patet Athenas in Francia concessisse, & tale super Francos Baptistæ Mantuani fuisse iudicium, quale Apollonij Mollonis de Ciccone. Et tamen, an Romani literarum gloria Atheniensibus offerunt, in dubio qui reuocat, is dubio procul de omnibus dubitat. Ergo, & studiorum laudem Rom. abstulimus, & doctrinarum decus, vt Atheniens. hæc edes nobis merito vindicamus. Hinc illa

per vniuersam Galliam respersa literarum Gymnasia, cum sumorum Antistitum, Regum, Imperatorumq; liberalitate opulentissima: tū omnium liberalium disciplinarum profess. nec non studiosæ iuuentutis multitudine nobilissimi. Nam præter Parisien. scholam, & suas habet Diatribas, Colonia, Louanium, Mogitia, Treueris, Basileæ. Jam celebrantur Pictauium, Aurelia, Tholosa, Auenio, Burdegalia, Nancrum, Caturcum. Ad hæc Biturix, Andegauum, Valentia, Cadoniū, Montepessulanus, Dola, Hyssidorus, & Billionius. Quotus quisque est in tam numerosa priscorum Roman. turba, qui præter linguæ lenocinium, superstiosam verborum festiuitatem, calamistrata orationis cincinnos, aliquid ex naturæ sacrarijs depromptum, aut ex cæli Regia huc translatum commodè, sapienter, aptè, tractauerit? Francia autem, quam omnis sermonis eliminato furo, quam omni relegato exotico ornatu sint in disquirendo prudentes, in explorando circumspècti, graues in considerando, in discernendo vtruti, religiosi in decernendo, ingenue omnes Europei fatentur: In Galliam comendo sanctioris doctrinæ gratia: vt quondam in Aegyptum Græci ipsiq; Romani Athenas, & Massiliam. Cæterum, quia Eloquentiam veluti filioiam exosculantur suam, non dixerim, quod ex ipsis quidam haud aliud Oratoris esse quam mentiri, decipere, circumscribere, præstigiari. Fallax verborum modulamen non nisi circumagendam imperitræ plebeculæ multitudinem pollere, sapientem à proposito linguæ rectorio auerti, nūquam Francos patrij sermonis suos habere oratores. Et inter eos vnum Octauium à S. Gelasio, quo Romanos omnes Poëtas Rhetoresq; serè prouocamus. Sed illud dicā Lu. Plotium Lugdunensem, Romanos primum docuisse Rhetoricem. Tullius certè latinæ sciendæ antistes sese ab eo prima Romani eloquij rudimenta didicisse fatetur. Quid Satyricus Aquinas non peculiari appposito Gallos ornandos putauit?

Gallia causidicos docuit facunda Britannos.

Et iterum:

Gallia, vel potius nutricula causidicorum.

Quid Lucianus ille Samofatenus in nullam alioqui gentem non debacchari solitus, non lepido apologo ex Herculis statua Gallicam eloquentiam insinuauit? Audiamus D. Hieronymum in Vigilantium. Sola, inquit, Gallia monstra non habuit: sed viris semper fortibus, & eloquentissimis abundauit. Quid Crinam seu Chritiam? Quid Charundam Massilienses, commemorem? Quorum ille ob syderalem Mathematicamque peritiam Romani populi facta Nerone Principe rexit. Hic damnatis Chryssippi, Erasistrati, Herophili, Afelepiadis, priscorumq; medicorum placitis, omnibus tam Græcis quam Latinis reclamationibus medendi artem immutauit: adeo vel eruditione, vel eloquētia vterq; præstitit. Quis Pythia

DVODECIMA PARS

thia Cosmographiã representauit aperrius? Quis Luc. Floro, Historiam compendiosius elegantiusque texuit? Quis Hilario diuina tractauit diuinius? Quis Irenæo Lugdunensi hæresis profcidit acerbis? Quis Victorino Aquitano paschalis diei cursum numerosius stabiluit? Quis animæ Essentiam Claudiano subtilius aperuit? Quis Faustino diuinam gratiam cum libero arbitrio copulauit sanctius? Quis omnes dicendi Veneres Remigio excoluit blandius? Vincenrij nixidum apertumq; in dicendo eloquium, eo certè magis suscipiendum existimo, quo modestius se sua gloria peregrini in inscriptione defraudare conatus est. Saluiani quam sublimis fuerit doctrina, cognomen eius declarat, qui vnus à condito auo Episcoporum magister dictus est. Quid Patetium? Quid Gennadium? Quid Musæum referat? Quid Euridemum, Statium, Surculum, Scuerum, Sulpitium, Rhetorium? Quid duos Consentios, patrem, & filium? Quid Herditiū? Quid Clodium quirinalem? Quid Eucherium, aliosq; in numeros diuinarum humanarumq; rerum peritissimos: In quib. eloquendi artificium, & eruditionis altitudo de principatu certasse videri possunt?

Habuit etiam Gallia, & alios quam plures multifaria eruditionis viros cõsummaros, inter quos merito primarium sibi vèdiat locum Robertus, regio honore dignissimus. Multa quippe Responsorioria in Ecclesia composuit, vt sunt, Sancti spiritus adstr nobis gratia, siue, Veni sancte spiritus, & emitte, &c. Responsorium de nativitate domini, scilicet, Iudæa, & Ierusalem. Item illud Alleluia, Eripe me de inimicis. Item, illud de sanctorum martyrum triumpho. O constantia martyrum. Item, illud de S. Petro. Cornelius centurio, &c. Quod Romæ summo Pontifice missam celebrante S. Petro in altari offertorij tempore cum magna deuotione obtulit. Scripserunt, & Victorinus Episcopus Pictau. Aufonius Gallus Episcopus Burdegalen. Victorinus Massilien. Rhetor. Sabbasius Episcopus Prouinciæ Gallicanæ, Musæus & Saluanus præbyteri Ecclesiæ Massilienfis, Claudius Episcopus Viennen. Sydonius Episcopus Aruernorum. Gennadius Massilien. Ecclesiæ presbyter. Gregorius Episcopus Turonen. Audocenus Archiepiscopus Rothomagensis. Stephanus Episcopus Hedu. Ruggandus Episcopus Metensis. Petrus Bertrandi Episcopus Hedu. Freculphus Episcopus Lexouien. Theodolphus Episcopus Aurelianen. Hylidius Abbas monasterij S. Dionysij apud Parisios. Ansegisus Abbas Lobienfis postea Archiepiscopus Senonen. Turpinus Archiepiscopus Rhenensis. Christianus qui & Druchmanus monachus Aquitanicus. Mæo Monachus. Hugbaldus Monachus. Otto primus Abbas Cluniacen. Bernardus Monachus Cluniacenfis. Hildebertus Episcopus Cenomanensis. Remigius Altrifodorenfis Episcopus. Siebertus Monachus Gemblacen.

Gilbertus Porreta Episcopus Pictauen. Otto Episcopus Cameracen. Richardus Monachus S. Victoris Parisien. Petr. Blesen. Mauritus Episcopus Parisien. Petr. Abbas Cluniacen. Petr. Cantor Parisien. Hubertus ordinis Prædicatorum. Vincenrius natione Burgundus Theologus eximus, & Historicus præcipuus. Galterus Episcopus Pictauen. Bernar. Burgundus Abbas Clareuallen. ordinis Cisterrien. Philip. Cancellarius Parisien. Symon de Tornaco. Petrus ordinis prædic. Guil. Episcopus Parisien. Henricus de Gandauo. Io. Parisien. ordinis prædicatorum. Nicol. ordi. fratrum B. Mariæ de monte Carmeli. Guil. Peraldi. Io. de Alerio Carmelita. Bernardi. de Parentinis Tholosanus ord. prædicar. Io. de Regno Carmelita. Petrus de Palude ordinis fratrum prædic. Petrus de Casa Lemouicè. Carmelita, Prior generalissimus ordinis, deinde Patriarcha Hierotolymitanus. Pe. Raymondus Carmelita. Robertus Carmelita. Petrus Rogerij. Petrus Berthorij Pictauen. Io. Golemi Normannus. Iſuardus qui martyrologium composuit. Alquinus Caroli Magni præceptor, summus Theologus, & Philosophus. Honorius Augustinus, seu Heduen. Ecclesiæ Presbyter. Pet. de Tarenasia Burgundus. Pet. de Bella pertica eni Burgundus. Io. Fabri Aquitanicus. Iaco. de Raigernis Lotharingus. Io. de Blauasco Burgundus. Luc. de Pen. Iodocus Lauuerinus Flamingus doctor Tholosanus. Iacobus Dorbellus doctor theologus in gymnasio Pictauen. Guil. de monte Lauduno etiam doctor Pictauen. Nicolaus Rirzcius Tholosanus Carmelita, Philippus Ferrarien. Tholosanus. Ioannes cognomento Grossus Tholosanus. Blasius Andenarius Carmelita. Io. Abbas monasterij S. Bauonis Gandau in Flandria. Io. Capreolus Tholosanus Carmelita. Petrus de Alieo episcopus Cameracen. Io. Gerson. Cancellarius Parisien. Io. Noblet Carmelita. Pet. Dorbelli. Io. Foreth Normannus. Henricus cognomento Prudens Flandren. Lauren. Burellus Diuionen. Carmelita ex Heduis ortus. Robertus Guaguinus. Arnoldus Bostius.

Hi suprà nominati Galli, scripserunt in Theologia, Philosophia, Historia, & Rhetorica multum splendide, & ample, per opera eorum cõlare potest, prout Campegius Lugdunen. in suo tractatu de Gallia viris illustrib. declarat. Et ibi etiam ponit multos ex illis, & alios qui scripserunt in Poësi, & in vtroq; iure ciuili, & canonico, qui sub illi ingenio præditi fuerunt: vt sunt præditi Petrus de Bellapertica. Ioannes Abbas Cancellarius Franciæ. Gullielmus de Cugno, & Iacobus de Raucenna. Ita, quòd ab Italis nomen subtilium vltimorum acquisuerunt. Gullielmus Durandi dictus Speculator. Guido Papa. Ioannes Aufreterij. Illeucrius Bohic Brito. Cosmas Guymier. Nicola. Boerius Præsicens. Burdegalen. Ioannes Sanxon Turonenfis. Pyrrhus Igneus, & Stella, doctores Au-

Parisiensis. Ioan. de Monthelono conciuus, & cō-
 uerperaneus noster, nunc presbyter S. Victoris Pa-
 risiensis. Vincentius Cygault. Ioan. Raynauldi. Io.
 Beunellus doctor Aurelianensis. Io. de Garouis.
 Guillelmus Rouillus Alenconiensis. Io. le Cirier
 Parisiensis. Petrus de Brazio. Io. Montaigne, & plu-
 res alij, qui in iure scripserunt, & multum copio-
 se, & eleganter.

Plures etiam in Historia scripserunt, vt iam di-
 ctum est, vt Hilarius Episcopus Pictaue. Gregor.
 Turoncn. Annonius monachus. Emardus Can-
 cellarius Caroli magni. Otto primus Abbas Clu-
 uacen. Sigebertus monachus. Richardus mo-
 nachus. Guillelmus monachus S. Dionysij apud
 Parisios. Vincētiū, de quo supra. Guaguin. & plu-
 res alij.

Longolius verò, prosequēs laudem Gallorum
 in prædicta oratione, enumerat in multis ex præno-
 minatis fuisse Poetas, & plures alios qui ex gente
 illa orti sunt. Sed inter modernos, excellenter
 prænerunt Germanus Brixius, in quo inuenies &
 demitaberis facilitatem, In Varranno simplici-
 tatem, In Burro sanctitatem, In Iacobæo elegan-
 tiam, In Delpho candorem, In Pio ingenium, In
 Contrado varietatem, In Briando acumen, In Ca-
 stello cruditionem. Dicit Budæus diligenter, Bri-
 conatus leuiter, narrabit apertè Sciffellus, eloque-
 tar grauitè Tisardus, appositè Badius, Guaguinus
 luculentè: Pinus scitè, duo Fernandi splendè,
 Erasimus copiosè, acutè, nitidè, Faber Stapulen-
 si Philosophicè. Cuius in eude expolira, iam purè
 loqui didicit Philosophia. Chyethouei casto ser-
 mone Theologia melle dulcius concionabitur.
 Læteratura Bouilli Mathesi rubiginem deterfit.
 Copo duce medici, & cum eloquentia morbos
 erant: præuente Campegio, omnes philoso-
 phia partes tentabunt. Quid de Text Niuerneu.
 qui tot singularia laboriosè in sua officina in v-
 num coniecit? Quid de Petro Tulero Heduo, qui
 abert Ptolemæus in Cosmographia, alter Alcabi-
 nus in Astrologia, alter Cicero in arte dicendi, al-
 ter Bias in Philosophia, alter Liuius in Historia di-
 scotest: Et vnum dicere non pudebit, q̄ nec ma-
 gnum, imò nec parè recipit Gallia, nec similis in-
 uentari potest. Nō tamè singulis has solas in esse vir-
 tutes existimo, sed his insigniores: eum, nemo ex
 eas, & profa, & versâ oratione non polleat. Nemo
 item, quin sit aut medicina, aut philosophia,
 aut iuris, aut theologia consultus, omnes serè ar-
 tificiantes. Plerique hebraicè periti, & Chaldaicè,
 & omnes serè græcam linguam tanquam mater-
 nam habentes. Ex quibus satis notum est, vnam
 Gallorum gentem plures in quocunq; gene-
 re eximos, vel tulisse, vel extulisse, quam reliquæ
 terra: Ex quibus verificari potest dictum Iulij Cel-
 sificentis, Galliam discipularum parètem, hinc
 dico:

Gallia doctriæ genitrix, cu prima probasti

Quicquid mendacij Græcia voce refert.

Extollenda est etiam Gallia ex rebus bellicis, in
 quibus superauit omnes alias nationes mundi, si
 bene videantur opera eius bellica, quod clare appa-
 ret, maximè ex historicis extraneis. Nam Galli
 quinquies ante aduentum Hannibalis Alpes traie-
 cecerunt: & vt dicit Textor in suis Epithetis. in
 verb. Galli. Ipsi Galli habent incredibiles virtu-
 tum titulos, qui si Romanis contigissent, Dij bo-
 ni, quantum laudum suarum pelagus estudissent:
 quantas verborum ampullas, quot inanes flauif-
 sent glorias, cum etiam Camillo vnico, duobus
 Decijs, paucis Fabijs, Scipionibus, Curtijs, Coelice,
 Attilio, & Curtio ita efferantur, vt Deos magis
 quàm mortales se prædicent. Quanti ergo Galli
 fulminantes per Italiam, duce Breno, Senonas æ-
 stimare possumus? quorum fulgurantem impe-
 tum non prius retuderunt, quàm (vt in suo ster-
 quilinio canes plurimum valent) Roman omnia
 populabundi intrauerint, de quo meminit La-
 zardus in Epitomatibus Historiæ vniuersalis, ca.
 57. Quid concinnemus oppressam à Gothis Ita-
 liam Merouci Gallorum Regis (cum iam res Ita-
 lorum proxima ruinæ, & ad triarios, hoc est, in du-
 bio videretur redacta) subsidio fuisse liberatam. &
 idem subdit: Quo tempore rerum omnium sum-
 ma, & potestas Roma legibus paruit, nullam vn-
 quam scriptorum memoria gentem cōstat vixif-
 se, Romano populo magis formidolosam. Nihil
 Carthaginensium furores, nihil orientalium mo-
 tus, obstabant, quominus in vtramuis aurem dor-
 mirent ociosi: nihil deniq; a stimabatur omnium
 gentium vires, habita gallicæ vitutis ratione, &
 comparatione. Sciebant enim terribilem esse pop-
 ulum, audium belli, & vtrique paratum fortune.
 Cum nulla vnquam gente Romanus ipse popu-
 lus intra extraque Italiam maiore hominum fra-
 ge, maioribusq; Ducum, & exercituum periculis
 debellauit. Nam, licet eorum exercitu centum
 hominum millia quandoque desudrata sint: ni-
 hilominus tamen animosi pugnam acrius instau-
 rabant, pudorem vlciscabantur, ad vnum innersi-
 ci aut interficere volentes. Quo apparet, in doni-
 ta bello ingenia scire tantum vincere, vel n. oti.
 Certarunt Romani cum finitimis de Principatu.
 Cum Carthaginensibus de Imperio: cum Gallis
 autem pro vxoribus, pro liberis, pro vita semper.
 cum cæteris nationibus non nisi pro gloria. Hoc
 eorum præconium fortasse videretur fictum, nisi
 Strab. lib. 4. etiã nobis testis fidelissimus, Vniuersa
 inquit natio (quam hæc ætas Gallicã, vel Gallati-
 cam nominat) Martis studio, & animo riu ardet im-
 petu, conferenda pugna a laeritate in pigra, sem-
 perq; ipcãtes in boream, aut Oceano pro propiores
 conferendis pugnis sunt audaciores. Florus item
 de Senonibus sic ait: Galli Senones, Gens natura
 ferox, morib. incõdita: Ad hæc, ipsa corporu mole,
 perinde ac armis ingētib. adeo omni generi terri-
 bilis

DVODECIMA PARS

bilis fuit: Vt planè nata ad hominum interitum, & vrbium stragem videretur. Hi quondam ab vltimis terrarum oris, & cingente omnia Oceano, ingenti agmine profecti, cum media vastassent, positis inter Alpes, & Padum sedibus, ne his quidem contenti, per Italiam vagabantur. Romam quin etiam aggressi, vniuersum populum in Capitolium se, suaq; omnia recipere compulerunt. Et vt paucis multa dicètur, quaqua versum transirent, non fulminantes, sed fulmina plane videbatur, dolebantque ignaram cruoris victoriam sibi concedi, & sine ruina transitum patere. Et quod maximi terroris indicium est, pacem vnicuique impetruenti proponebant venalem. Neq; potentem adeo gentem reperiffes, quæ non habito Gallorum praesidio, & fauore securam se credidisset. Merito propterea T. Liuius auidas armorum Gallicas gentes semper fuisse scribit. Idem quoq; habere (inquit) accolas Gallos inter ferrum & armatos, seroces cum suo pte ingenio, tum aduersus Romanum populum, quem captum à se, auroque redemptum, non vana iactantes memorant. Fuerunt etiam Galli tanta hominum frequentia, & multitudine: vt trecenta, & amplius armatorum millia gens vna Belgica olim ad bellum mitteret. Eorū virtus aptius cognosci non potest, quam lectioe Trogi apud Iustinum, lib. 24. scribentis: Galli abundantia multitudine (cum eos non caperent terra, quæ generant) trecenta millia hominum, ad sedes nouas quaerendas velut peregrinorum miserunt. Ex his portio in Italia confedit, quæ & urbem Romam captam incendit, & portio Illyricos sinus dulcibus auib; (nam augurandi studio Galli præter ceteros clarent) per strages Barbarorum penetrauit & in Pannonia confedit, Gens aspera, audax, bellicosa, quæ prima post Herculem (cui ea res virtutis admirationem, & immortalitatis fidem dedit) Alpium innicta iuga, & frigore intrastabilia loca transcendit. ibi domitis Pannonis per multos annos cum finitimis varia bella gessere. Hortante deinde successu, diuisis agminibus, alij Græciam, alij Macedoniam omnia ferro præterentes petiuere: tantusq; terror Gallici nominis erat, vt etiam Reges non laceffiti, vltro pacem ingenti pecunia mercarentur. Item li. 25. ait: Ea tempestate Gallorum inuentus tanta fecunditatis fuit, vt Asiam omnem velut examine aliquo implerent. Deniq; neque Reges orientis sine mercenario Gallorum exercitu vlla bella gesserunt, neque pulsi Regno ad alios, quam ad Gallos confugerunt. Tantus terror gallici nominis, siue armorum inuicta felicitas erat: vt Regnum nullam suam maiestatem tutam, neq; amissam recuperare se posse sine Gallica virtute arbitraretur. Itaq; in auxilium à Bythinia Rege inuocati Regnum eū eo parta victoria diuiserunt: eamq; Regionem Gallogræciā cognominauerunt. Nec modo Gallorum (quos & Celtas Græci dixerunt) innumeras

recensebo victorias: Vt in septentrionem profecta, Celtoicytis nomen impulerunt, vt Hispania longè lateq; domita Celtiberos, & Gallicos sua victoria testes reliquerunt. Omittam quomodo à fertilissima Italia Regione (quam Latini propterea Cisalpinam Galliam vocarunt) exactis Tyrrenis Mediolanum, Laudani, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Vincentiam, Tridentum, Papiam, condiderunt: & decimam Italiae regionem ab incolatu suo Venetiam appellauerunt. Non dicam qua virtute Senam, sulis Etruscis, de uclis Vmbris, Senogalliam, profligatis Lucanis Gallipolim extruxerint. Qui Romanos ad Alliam fluium strauerint, Romam ceperint, captam depuerint, direptam incenderint. Qui perpetuo successu Tribalos, Getas, Peones subegerunt: Græciam impluerunt: vt iam dixi, Macedoniam occuparunt, sedes in ea parte Asiae posuerunt: quam à se Galliam nuncupauerunt. Mito habuisse Romanos (etiam cum iam sibi viderentur rerum domini) ad Gallicos tumultus aurum sanctum repositum. Pontifices eorum (qui in reliquum Italiae vacatione honestabantur) Gallicis bellis ab aris ad arma progredi solitos. Hic referam, quod solus Rex Macedoniae Ptolemæus adnctum Gallorum inreptidus audiuitisq; cum paucis, & incompositis, quasi bella non difficilior quàm pararentur patriciorum furis agitatus occurrit: Dardanorumq; legationem viginti millia armatorum in auxilium offerentem spreuit, addita super conuulsa, actum de Macedonia dicens, si cum totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam finium Dardaniæ egeant, milites se habere filios eorum, qui sub Alex. Rege stipendia toto orbis terrarum victores fecerint. Quæ, vbi Dardano Regi nunciata sunt, in ely tu illud Macedoniae Regnum breui immutari iuuenis temeritate casitum dixit. Igitur Galli duce Beldio ad tentandos Macedonum animos, legatos ad P. Octavianum mittunt, offerentes pacem si emere velint. Sed Ptolemæus inter suos bellimetu pacem Gallos petere gloriarus est. Nec minus ferociter se legatus, quam inter amicos iactauit, aliter se pacem daturum negando, nisi principes suos obsides dederint, & arma tradiderint. Non enim fidem se nisi inimicibus habiturum. Renunciata legatione, risere Galli, vndique acclamantes breui censuram, si sibi illi consulentes pacem obtulerint. Interdum eiebus praelium confertur. Victi Macedones aduntur, Ptolemæus multis vulneribus laeuis caecatur, caput eius amputatur, & lancea huiusmodi ad terrorem hostium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga seruauit, ceteri aut capiti aut occisi. Hæc cum nunciata per omnem Macedoniam essent, portæ vbi uium clauduntur, ludæi omnia replentur, nunc orbitatem amissorū filiorum dolebant, nunc excidia vrbium metuebant. Nunc Alexandri Philippiq; Regum suorum nomina secuti, nu-

cauti, numina in auxilium vocabāt: sub illis se non
 rantes, verum etiam orbis victores exitisse, vt ruc-
 centur patriam suam, quam gloria rerū gestarum
 celo proximam reddidissent: vt opem afflictis ser-
 reat, quos furor, & temeritas Ptolemæi Regis per-
 diderat, orabant, desperantibus omnib. non voris
 agendum: Sosthenes, vnus de Macedonum prin-
 cipib. ratus, contracta iuuentute, & Gallos exultā-
 tis victoria compescuit, & Macedoniam ab hostili
 depopulatione defendit. Ob qua virtutis beneficia,
 nihil nobilib. Regnum Macedonię affectan-
 dignobilis ipse praeronitur. Et cum rex ab exer-
 citu appellatus esset, ipse nō in Regis, sed in Ducis
 nom. in iurare milites coegit. Interea Brenus, quo
 Duce portio Gallorum in Græciam se effuderat,
 indita suorum, qui Belgio Duce Macedones vi-
 cerant, indignarus parta victoria ram opinā pra-
 dam, & orientis spolijs onustam, tam facillē relictam
 esse, ipse adunatis centum quinquaginta millibus
 pedum, & quindecim millib. equitum in Macedo-
 niam irrupit. Cum agros villasq; popularentur,
 occurrit ei cū instructo exercitu Macedonum
 Sosthenes. Sed trepidi à valentibus facillē vincun-
 tar: itaq; cum victi se Macedones intra muros vr-
 bum condidissent, victor Brenus nemine prohibe-
 nte totius Macedonię agros depradarat. Audi
 & eundem Trogum apud Iulium lib. 20. Epito-
 marum, ita loquentem: Dionysii gerentem bel-
 lum, legati Gallorum qui ante inuenis Romā in-
 ceperunt, societate amicitiaq; perentes adeunt,
 itemq; suam inter hostes eius positam esse, ma-
 gnoq; vlti ei futurū, vel in acie bellanti, vel de ter-
 go in centis praelium hostib. affirmant: gratā lega-
 tio Dionysio fuit, ita peracta societate, & auxilijs
 Gallorum auctus, bellum velut ex inregro insta-
 uit. Sed quid in tanta secula Galli valuerint, qui &
 Romanos varia saepenumero victoria fatigarint?
 Nam, vt Antias historicus anno ab vrbe condita.
 42. Caius Manlius, & Quintus Cepio proconsules
 aduersus Cymbros, & Teutones, Tigurinos, &
 Ambronas Gallorum gentes, qua tunc, vt Impe-
 rium Romanū extringerent conspirauerant mis-
 si Prouincias sibi Rhodano flumine medio diui-
 dent, ibi dum inter se grauisima inuidia, & con-
 tentione disceptāt, cum magno periculo Roma-
 no nominis Italici victi sunt. Siquidem in ea pu-
 gna Marcus Aemilius consularis captus atque in-
 terfectus est. Duo filij Cōsulis casti, 80. M. Roma-
 norū sociorumq; ea tempestate trucidata, septua-
 ginta millia calorum atq; lixarum interfecta. Ita,
 & cetero omnino penitus exercitu, tot tantummodo ho-
 mines, qui miserum nunciū ad augendas miseras
 reponerent, superstitē reterunt. Galli binis ca-
 stris atq; ingenti praeda potiti, noua quadā excera-
 tione cuncta que ceperant, pessundederunt, velis
 et vestia, & proiecta est, aurum argentumq; in flu-
 mine abiectum est, lorice virorum concia, phalere
 quoque equorum dispersitæ, equi ipsi gurgitibus

immerfi, homines laqueis collo inditis ex arbo-
 ribus suspensi sunt. Ita vt nihil praeda victor, ni-
 hil misericordie victus agnosceret. Maximus tunc
 Roma nō solum luctus: verum etiam metus fuit.
 Hac Antias, recitatus à Campegio in suo tracta. 1.
 de trophis Gallorum, Et vltra inquit, quod circa
 annum ab vrbe condita 483. Galli Cisalpini noui
 exitero Romanorum hostes. Aduersum quos va-
 ria sorte bellatum est. Nam in primo conflictu Va-
 lerio consule 3500. cecidere Romanorum. Et vt
 Fabius historicus attestatur, anno ab vrbe condita
 645. Lucio Aemilio Catulo, Gaio Artilio Regulo
 Consulibus, magna formidine consternata sena-
 tus defectione Cisalpinae Galliae. Cum etiam ex
 vltiore Gallia ingens aduentare exercitus nun-
 ciaretur, maxime Gestatorum, quod nomen noui
 gentis, sed mercenariorum Gallorum, est. Itaque
 permoti Consules, totius Italiae ad praesidium im-
 perij cōtraxere vires. Quo facto, in vtriusq; consuli-
 sis exercitu 800. mil. armatorum fuisse referuntur.
 Ex quib. Romanorum & Campanorum fuerunt
 pedum 368000. equitū vero 26600. cetera mul-
 tudo fuit. commisso praelio apud Aretium, At-
 tilius consul occisus est. 8000. Romanorum, nec sal-
 tem tanta quanta eos terrere debuit caesa sui parte
 fugerunt. Nam tria millia eorum tunc interfecta
 historici tradunt. quod ideo ignominiosius tur-
 piusq; etiam tam paucis amissis rāta agmina dif-
 fugisse. Idem Iustinus lib. 38. de Gallis & eorum vir-
 tutibus contra Romanos ait: Audiere populos
 Transalpinae Galliae Italia ingressos maximam
 plurimisq; vrbibus possidere. & latius aliquanto
 solum sinium quā in Asiam, qua dicatur in bel-
 lis eosdem Gallos occupasse. Nec victam solum
 dici Romam à Gallis, sed etiā captam, Ita, vt vnus
 illis montis tantum cacumen relinqueretur: nec
 bello hostem, sed pretio remotum. Gallorum au-
 tem nomē, quod semper Romanos terruit, in par-
 tem virium suarum ipse habeat. Nam hos, qui A-
 siam incolunt Gallos, ab illis, qui Italianam occupa-
 uerant sedib. tātum distare, originem quidem ac
 virtutem genusq; penē idem habere. Quid enim
 Plutarch. de Gallis dicit? Nōne de Caesare loquēs,
 sic ait Caesar, nouem annis militans Galliam vni-
 uersam à Pyreneo saltu alpiibusq; ad mōtem vsq;
 Gebennam & Rhenū Rhodanumq; populo Ro-
 mano subegit, quod vt alius scribit Historicus, pa-
 cata Gallia à Caesare maior gloria illi fuit, quam si
 totum sibi subegisset orbem. Faterur tamen Ca-
 sar in commentarijs suis lib. 1. se Rhenum transiisse
 nō sua sponte: sed rogatum & accersitum à Gal-
 lis. Non sine magna spe magnisq; praemijs praedi-
 cauit, domum propinquos reliquisse, sedes habe-
 re in Gallia ab his concessas, obsides ipsorum a vo-
 luntate datos, stipendium capere iure belli, quod
 victores victis imponere consueuerunt. nō se Gal-
 li, sed Gallos sibi bellum intulisse. Quid igitur de
 Gallis dicendum venit, si Caesar ob Galliam non

DVODECIMA PARS

ram deuictam, quam ab ipsis Gallis debitam maiorem gloriâ meruisse videatur, quàm si reliquum sibi orbe pacasset? O gloriosum Gallorû genus. O genus fortissimum. O gens bellicosa, vt dicit Sallustius in bello Catilinario. Præterea, quod natura gens Gallica bellicosa est, gēs aspera nec minus religiosa, gens fecunda, gens animosa, ferox, diues, arripotens, eximia, egregia, fortis, alacris, armorû auida, & plurib. alijs Epithetis testimonio tam Poëtarum quam Historicorum adornatur. Per ipsam. n. Reges regnant p ipsam Imperatores triumphant. Si Galliam Cæsar non cognouisset, nou solum Imperium non vsurpasset, sed nec Dictatoris perpetui nomē obtinuisset. Soli Franci, soli Francorum Principes, ac duces ex omniû gentium numero ausi sunt Cæsareæ consulere vtilitati, & Pompeianam bello Pharsalico inuadere ac debilitare audaciam. Sub Pompeio multo plures militabant quam sub Cæsare. Sed Cæsar virtute Gallorû qui sub ipso militabāt, atq; impetu magno hostes adoritur, ac multos cedēdo vulnerandoq; strauit. Cæsariani, more hostium ora feriētes eos telis cuspidēq; infestabant: quo feriendi genere hostes territi oculorum periculo, terga dare coacti sunt. Cæsar autē 22. tantum millib. quorum maior pars Gallorû erat, imperabat. Sub Pōpeio verò, multo plures quâ his totidē militabāt. Sed hæc victoria non Italarum, sed Gallorum fuit. Quod tanquam Persæ sub vno Cyro cōtra Cræsum & Assyrios homines timidos, bella gesserunt. Item Iulius Celsus Gallorum tamen æmulus lib. 5. de bellis Cæsaris, de Gallis sic ait: Galli homines sunt aperti, minimeq; in sidosi, qui per virtutem magis, quam per insidias dimicare consueuerunt. Et Cæsar in commentarijs suis. Illud quoq; prouidentis. Ducis agebat curam, qd insidiosissimo cum Rege rem gerebat, assuer' dimicare cū Gallis apertis hominib. insidiarû nescijs, nec fraudib. sed virtute bellarib. Et hæc Campegi. in d. lib. de trophæis Gallorum. tract. 3. Dicit tamen F. Patr. in lib. de inst. Reip. lib. 9. ti. 3. Quod antiqua consuetudo Gallorû erat, vt sagaces aliqui viri præficiantur, qui famam ac rumorem hauriant, & viatores inuitos ēt consistere cogāt: vt q quisq; eorum de quoq; re audierit aut cognouerit quærat, discantq; quib. è Regionibus veniāt, quidq; acturi sint: & quæcunq; acceperint molianturq; pronunciare cogāt: & ista consuetudo esset bona si obseruaretur in Gallia. Sed p certo sciunt aliæ nationes istud optimè deducere ad effectû. Galli autē omnib. confidunt, omnes etiam exteras gentes, & hostes suos ad se aduentare, & residere sinunt, vnde eorum consilia sunt omnibus etiam inimicis nota & cito promulgata, qd non fit neque apud Italos, Hispanos, Anglos, nec Alemanos, qui non sinunt extraneos patriam eorum agredi sine saluo conducto.

Et licet multi historici Itali & alij extranei æmuli sint, & Galli in festis suis scriptis, attamen, verum

nonnunquam profiteantur necesse est, mitro antiquos. Quid aut recentiores de eis sentiant, adduco F. Philcphem Italum in quadam epistola ad Carol. VII. Franc. Reg. Ita enim ait: Si verum sit cuiusquam inuidia sateri licet, postea quâ & immanis illa sceleratissima Mahumeti fuit, ualuit, nullum est vsquam hominum genus plus debeat Christiana religio quam in uictis Gallorum nobilissimēq; virtuti, vt supra iam dixi, Galli laudantur ex fide Christiana.

Anton. Sabellicus. Ennead. 10. lib. 3. de virtutib. & morib. Gallorum, sic inquit: Ritus Gallorum, omnino diuersus ab eo, q olim fuit. Malorû quondam dæmonij cultores hi, vt cæteræ gentes, nunc veræ pietatis obseruantissimi: Viuebant tunc populi quisq; sibi, viuebant & ciuitates. Pauci numero reguli in tora gente, nunc regis Imperium late omnia tenet, Matrimonium Italicum ritu celebrant. Liberales artes multis curæ sunt, & in primis diuinarum artium studia. Gymnasium q Parisiense id declarat, omniû, quæ sunt in terris celeberrimum. Sunt & Romanarum literarû appetentissimi, nec Græcas aspernātur. Penes magistrat' iudicia sunt. Regû est hos legere & instituere, in bellis catephata equite vtuntur, pediteq; leuiter armato vtuntur, & sagittarijs qui longiores in tēdunt arcus, nec corneos, vt Scythæ & totus serè oriens: sed ex tæxo aliâue duriore materia, sunt Franci è Troiana stirpe oriundi. De pluribus alijs historicis æmulis Gallorum, vide per Campegiû in trophæis Gallorum tract. 3. per Textorē in suis Epithetis, in verbo, Galli. per Longolium in sua oratione de laudib. Francorum, vbi & amplè de laudib. Caroli Magni aliorumq; Regnum Franciæ. De Rolando, de Gothofredo Bollionio, & de Balduino, qui pro fide Christiana multa bella gesserāt: de quib. supra in 5. par. in 31. consi. vbi fit mentio de Regum Fran. laudib.

Baptista Mantuanus, (qui vt Italus, nobis fauere nō consuevit) testimonium de Gallis & Gallia tulit in lib. 2. de sancto Dionysio. Vbi terram ipsam, mores & virtutes populi collaudat in hunc modum:

*Gallia terreni pars est non infima mundi:
Sed longè lateq; parens Hispanica tangit
Oppida ab occasu, sese coniungit ab ortu
Italia: nostro hinc pelago (qua respicit austrum)
Clauditur: Oceano geminas qua respicit vrvas.
Vnde venit boreas, hybernâq; frigora surgunt.
Et vada Theutonici tangit vastissima Rheni.
Terra hominum frugumq; ferax, armenta, gregesq;
Vberibus pacens plebis, non languida celo
Tabifico: non mortiferis insecta venenis,
Vt Lybia, non perpetuis adoperta apruinis,
Sicut hyperborei montes, non torrida ab aestu.
Qui faciat steriles (vt decolor India) campos.
Non etiam noctis pollens semestribus umbris:
Quale sub Arcturo posticum mare & vltima Thula
Sed nec vt Aegyptus: quia fusca palustribus vndis.*

Sed celo & tenera secunda virgine terra.

Infra Gallorum ingenij (quanquam modo circa

Numina cum reliquis lufi mortalibus errent)

Religio, postquam fuerint ad sancta redacti

Legis scita, non illi constantia maior,

Nulli maior erit pietas in numina genti.

Defendent mucrone fidem, belloq; domabunt.

Quoscumq; audierint Christum se atollere contra:

Et ceterum munimen, quod non sinat iram

Barbarica gentis nostros incurere fines.

Subiungit tandem:

Gallia fert acres animos, & idonea bello

Corpora, non illis ansit componere sese

Thracia, quae Marem genuit, non Parthia versis

Quae bellatur equis sugiens, licet in chya Crasso

Fata sit extincto, signisq; superba Latinis.

Quas gentes olim non contriueret per omnem

Inuelli Europam, quasi grande aequilone vel auro,

Importata graui passim sonuere tumulta.

Scit Romanus adhuc, & quam Tarpeia videtis

Arx atollentem caput illo in monte superbum:

Pannonis Aemathij norunt, scit Delphica rupes:

Quae nisi terrificis subitico mouisset ruinis

Oppressisset, eos non defendisset Apollo.

Conferta argento templi sacra aera & auro.

Intrauere Asiae fines, prope littora Ponti.

Inuentem crueret noxam, quae tenditur vsq;

Cainga Pampiliūm Garamantica sidera contra.

Intra Cappadoces posita & Bithynica regna.

Item in eodem libro.

Laeta mens Gallis & lactea corpora, nomen

Et candore datum populis, muliebricitingit

Oracolor Tyrius, Paphium meditata decorem.

Ex geminis fecit natura coloribus vrium:

Laeti, alacres, lusu, choreis, & carmine gaudent:

In Venere promi, promi in conuuiui, promi

Ante dapes ad sacra Deūm seruire, iugumq;

Ecce negant fingunt signenta & hypocrisin, ora

Liberi, & ingenius mos est, terroresq; perosi.

Venatu, aucupio campos, montana lacusq;

Solicitant: bellandi vsu letantur equorum.

Terga fatigantes, lorica, hastilia, & arcus

Delitiae genti, sub dio ad hys dera somnum

Carpere, suscipi sole & ferrugine pulchrum est.

Pulvere conspergi, & grauiibus sudare sub armis,

Pro patria, pro cognatis, pro regibus ire,

In pugnam & gladios, & morti occumbere dulce est.

Ludouicus Bologninus iurisperitus de felici im-

perio, & statu Gallorum sic scripsit:

Francorum Reges sacro sub nomine nati,

Consilio semper valuerunt semper & armis,

Sanctaq; fautores bonitatis iura tenentes

Appellat Romana suos Ecclesia agnatos;

Et primogenitos, calij sunt nomine digni.

His Deus Imperium dedit, & sua iura tuetur.

Vrguntur sancti sunt qui iura creantur:

His subsunt centum generosi nominis vrbes.

His populi subsunt, Gentes & maxima Regna,

His fines sine fine patent, pater vnus & orbis.

Innumeri his subsunt Domini, Dominiq; tenentur,

His praestare fidem verbo, hos defendere & armis.

Omnes conueniunt, nemo est his arma recusans

Pro sacro imperio Francorum & iure tenendo.

His medio est sextus Ludouicus nomine magnus,

Qui belli & pacis Dominus bene cuncta gubernat,

Augeat & Imperium propria virtute Deorum.

Hic prius indomitos superauit Marte Ligures

Auspice, Sforciados pariter captosq; subegit.

Sed pins & clemens vitam donauit vrriq;

Haec generosa fuit maior victoria prima.

De alijs vero duabus principalibus Orbis partibus, Asia, scilicet & Africa, & earum partialibus prouincijs, seu regionibus, & de landibus & commutatione ipsarum, nunc scribere superfluo deo, cum satis superq; de ipsis per Historicos, Cosmographos, & alios, quique studiosus videre & indagare poterit.

Decima octaua confide. Quonia, ex quo aequae sunt necessariae ad victum omnium animalium, plus quam aliae res mundi, ita, quod ex fiti homines in orientur. vnde dicit text. in l. fin. ff. de criuis. Excellentias aquarum paucis perfringendo complectitur, quoniam aliqua sunt alijs excellentiores. Et primo de aqua caelesti seu pluuiali, quae excellentior est alijs. Cum vt dicit Aristoteles lib. 8. de natura animalium: Piscium (inquit) genus maxima ex parte amnis fluuijs bene viuunt. Ita enim non modo plus cibi nanciscuntur, verum etiam pluuii humore iuuatur, vt ea quae terra gignuntur. Olcra enim quamuis rigentur: tamen non tantum proficiunt quantum imbire. Quod & ipsum habundantibus lacu prognatis euenit, nihil enim ferre accrescunt, nisi aqua pluuia accedant.

Adde Auerroem quoq; tract. 2. i. part. Cantie. super eo cantico. Aqua pluuiialis purior caeteras antecellit: si ferre proderet. Aqua pluuialis optima est, ac fontanis fluuijsq; bunt excellentior longe. Addit Auicem. eam praecipue probari quae aestiua fit, & loue ronante decussa, tenuitatis ratione, si euti interpretantur naturalium periti. Quae quidem attenuatio fit tum virtute Coeli eleuatis, surgenti, tum calida, siccaeq; exhalationis intra nubem inflammata: vnde sint tonitrua perusta nube. Illud obseruatione dignum, quod ab eodem subnectitur Auicem. Nec praeterijt medicinae primo Pau. Aegineta, esse quidem praecipuum aquae pluuiiae humorem, vtrum citissimae computrescere, qui sit attenuatus nimium. Proinde, celerius in eum agere, & corruptio terrestrem accretum cu lore non naturalem. Haustum vero, potu humoribus putredinem concinnare, peccus oblaedere, vocem ebetare. Putrescendi tamen causa inde prouenit nonnulli, & Paulus praecipue: quonia in aqua id genus a diuersis admodum humiditatibus, protollantur, velut de cadaueribus, paludibus, vt laeus praeterea, stagna, mare. Quam rationem app-

DVODECIMA PARS

probasse Galenus videtur. Sed, inquit Auicenna. si probari causa hæc posset, vituperari digna foret cœlestis aqua. Igitur, attenuatio excellenter facta putrefactione peccati anam præbere vero fit similius. Ut enim attenuatissimū quodq; est, ita etiam mutationi obnoxium maximè censetur. Statuendum tamen sic opinantur, qui disceptantes cupiunt sententias conciliare. Nil prohibere, quin quādoque computrescat aqua pluuia: quia à tabidis corporibus aquarum secernatur materia. Quod euenit ferè latius grassante pestilentia vi. Verum subnotemus & diuersitatem alteram. Galenus idem in lib. de bonitate Aquarum sic propemodum scriptum reliquit. Aquas inquit pluuias ferè leuissimas esse, subriles itè ac puras, bonasq; & gustui prædulces. Educit enim Sol & rapit tenuissimum quodq; ex aquis. Vernæ hyemalesq; censeri debent præstantissima, sicciore quidem à terra tolluntur astate vapores, nec non autumno quoq;. At terrosus, vt sic dicam, aer est, quem deiecta per purgat pluuia. Propterea id genus aquarum diuiores euadant necessesse est, inquit Hippocrates. Ex aquis leuissima sunt pluuia & dulcissima, atque item clarissima, ac tenuissima. Ratio autè inquit idem ex sole, tenuissima quæq; proluciente ac leuissima. Hæc Cælius lib. 4. lectio. antiq. 35. Et ratione bonitatis cœlestium aquarum ponit eo. lib. c. 36. quod videas. & in c. 37. ponit quibus nocumto sit cœlestis aqua: Sed circa talia non insisto. & de laude aquarum iam aliquid supra ca. par. 12. consid. relatum est, in qua fit mentio de quatuor Elementis, & infra latius videbitur.

Fertur & Athenis terra fuisse simulachrum (vt Pausanias ait) suppliciter à loue pluuiam comprecantis: Cuius in monte Hymetto visebatur. Ara, vt refert Cælius libro lectionum antiquarum 14. cap. 39.

Addo, Aquam benedictam multum laudandam, cum magis profit ad salutem. Nam sanctificat, & purgat nos, tollendo venialia peccata: bona multiplicat, insidias diaboli auerit, & à phantasmatis versutis homines defendit, vt dicit text. in cano. aquarum. de consecrat. d. 3 & ibi Archid. refert quod in concilio Naneten. ita fuit statutum omnibus diebus dominicis, quisquis presbyter in sua Ecclesia ante missarum solennia aquam benedictam faciat in vase nitido, & de eadem populus aspergatur: & vnum mirandum est, & est grande experimentum fidei nostræ, quod Aqua benedicta quæ fit in vigilia Paschæ vel Pentecostes nunquam putrescit, ideo præstantissima.

Hic etiam de aquis terrestribus est dicendum. Quæ quidem sunt diuersæ: Aliæ enim salis, aliæ nitri, aluminis, aliæ sulphuris, aliæ bituminis, aliæ curam morborum adhibentes. Nam, vt scribitur in tractat. de locorum ac mirabilium mundi descriptione, cap. 26. & est post geographiam Ptolemæi. Iuxta Romam Albulæ ea quæ vulneribus medentur.

In Italia, Fons Cicronis oculorum vulnera, & languores curat.

In Aethiopia lacus est, quo perfusa corpora velut oleo nitescunt.

Zania fons in Africa canoras voces facit.

Ex Clitorio, fonte Arcadiæ qui biberint, vitæ tadium habent, eosq; abstemios reddit.

In Chio insula fontem esse dicunt, quo hebetes fiunt.

In Bœotia duo fontes, alter memoriæ, alter ebullitionem affert.

Cocici fons, amorem Veneris tollit.

Bœotia Lacus furialis est, de quo qui biberit, ardore libidinis exardescit.

In Campania sunt Aquæ, quæ sterilitatem feminarum, & virorum insaniam abolere dicuntur.

Et refert Cælius libr. antiquarum lectionum 9. c. 25 in si. fuisse in Achaia ciuitatem Argyram nomine, ac fontem quoq; & in propinquo fluitium Selemnium, ab adulescente dictum, qui Argyræ Nymphæ illaqueatus amore, ac desiderio exardescens, sit à Venerè in eum deformatus. Vnde Selemnium aquam id adeptam laudis ferunt, vt ea ablutus amore liberet, tam viros, quam feminas. Quod si est (inquit Pausanias) omni auro preciosior est Selemnium aqua.

In Aethiopia fonte rubro qui bibit, Lymphaticus fit.

Lechircis fons Arcadiæ, abortus fieri non patitur.

In Sicilia fontes duo sunt, quorum vnus sterilitatem fecundat, alter fecundam sterilem reddit.

In Thessalia duo sunt flumina, ex vno bibentes oves nigras fieri ferunt, ex altero albas, ex vtraque varias.

Clitumnus lacus in Umbria, maximos Boves gignit.

Reatinis paludem aquis, iumentorum vngulas indurari dicunt.

In Asphaltide lacu Idææ, nihil mergi potest quicquid animam habet. Et eum aliqui mortui mare vocant, & à fundo asphalten seu picem euomit, quam etiam bitumen appellat, & pro picem nauibus vtuntur. Quæ res cum adhuc humida ab aqua educitur, aliud alio remedio disungi, atque à se ipsa separari non posse, nisi inulieris menstruo, sanguine, aut vrina.

In India Syden vocatur stagnum, in quo nihil natat, sed omnia merguntur.

Econtra in Alce lacu per Porcidanum omnia fluitant, nihil mergitur.

Marsie fons in Phrygia, saxa generat.

In Achaia aqua profluat è saxis, Styx appellata, quæ illico potata interficit.

Celomium stagnum Siciliæ, retro odore remouet approximantes.

Fons est in Africa, circa tēplum Ammonis, quod humore nexibus humum constringit.

Fons Iob in Idumaea quater in anno colorē mutare dicitur in puluerulentum sanguinem, viridē, & lapidum: trib. mensibus in anno retinens ex his vnum colorem.

In Troglodytis lacus est, qui ter in die fit amar⁹, & deinde toties dulcis.

In Silua ad radice m montis Sion, non cōtinuis aquis, sed in certis horis diebusq; ebullit.

In Iudaea quōdam riuus sabbatis omnib. sicca bitur, licet alijs dieb. satis in gentib. aquis p̄cepte deesueret. Ab eo factō sabbatic⁹ appellatur, & inter Acharam Apameamq; labebatur in ea lēre parte, in qua regnaui Agrippa.

In Sardinia fontes calidi oculis medentur, sicut arguunt. Nam cecitate de regitur furtum eorum, si sacramento dato oculos aquis eis tetigerunt. Et alij dicunt esse Palici stagna in Sicilia iuxta Symnetum amnem.

In Asia quoq; iuxta Thianam fons Iouis appellatus frigidus vehementer ebullit, ac potantes ex eo periculosos statim graui vlcere, manib. ac pedib. eorum percussis magno dolore illic vera fateri cogebat: vera autem iurates nihil omnino laedebat, ut Philostratus scribit, & recitat B. Fulgosi⁹ lib. 1. de miraculis. c. de stagnis Palici, &c.

In Epiro fontem esse ferunt, in quo faces extinguuntur accense, & accenduntur extincta.

Apud Garamantas fontem esse ira argentem dicit, ut non bibatur, ita ardentem nocte, ut non tangatur.

De plurib. alijs fontibus diuersarum virtutum, vide eleganter per F. Patritium in institutione lib. 7. tit. 10. & infra ista consideratione in fine.

Iam verò in multis locis aquae manant perpetuum feruentes tanta vi, ut balnea calefaciant, ut apud nos Heduos in oppido Borbonij Anserici, apud Borbonios in Borbonio larchenbaut. Et est aqua, quae est vrbs Capitalis prouinciæ, & in pluribus alijs locis Galliae. In Germania, ut est Aquitani, aquae etiam calidae scaturiunt. Item in Italia, ut apud Viterbium, quae ciuitas dicta est, quasi in eternium veteranorum, quib. benemerentibus & honesta militia missis locus ille quietis, ac inter Balneas ad curandas agritudines Romaeque proximus: ut ab his si opus esset, consilium haberent, designabatur. Quod euenit. Nam quaedam terrae sunt, quae multum sulphuris & aluminis habent.

Itaque cum per venas calentes aqua frigida venit, vitio sulphuris calore contacta exandescit, nec caliditate ab origine profluit: sed permutatur dum scaturit & venit. Sulphur enim & alumen secum ferunt aquae materiae igne plenae, mirisque motibus incalescentē. Sed de hoc plenè iussit 77. con. dictum est. Et adde vnum sciri dignū: scribit V. li. 4. Quod aqua neruicos & podagricos effi-

ciunt, Sulphurosi fontes neruorum labores reficiunt. Haec singularia, proprietates seu natura, de praedictis scribuntur in loco supra alleg. & plenissimè Plin. in libr. 2. naturalis historiae. cap. 106. vbi de multis fontibus mirandis. & ut dicit ibi, quod aquarum natura à miraculis non cessat. Nam plures sunt fluij, & fontes, qui non solum diuinis honoribus coluntur, verum etiam Iconijs & simulacris etiam humanis dicari confectum est, ut infra dicitur.

Natura autem aquarum est multiplex, & habet multas proprietates aqua. ut dicit Anton. Floren. in sua summa. in 3. par. li. 14. c. 2. §. 1. vbi dicit, Quod est refrigeratiua, purgatiua, susceptiua luminis, foecundatiua animalium, suffocatiua, & mollificatiua terrae. Aquarum item mirandam naturam, vide per Caelium lib. antiq. lectio. 14. in fi. Vbi in terali dicit fontem apud Trezenios fuisse, cuius perennes aquas praecipue sunt admirati in 9. ann. siccitate, quibus pluit nunquam, accrescentibus caeteris omnibus.

Et inter plura Maria est vnum, quod dicitur mare magnum, quod ab occasu ex Oceano fluit, in meridiem vergit, deinde ad septentrionem, quod inde Magnum appellatur, quia caetera Maria in cōparatione eius minora sunt. Istud est Mediterraneum, quia per mediam terram vsque ad Orientem, Europam & Africam, Asiamque disterminans. Cuius primae partis sinus, quae in Hispanis perfunditur Ibericus & Balearicus appellatur, Deinde Gallicus, qui Narbonensem prouinciam alluit. Mox Ligusticus, qui iuxta Genuam vrbem est proximus. Post haec Tyrrhenus, qui Italiā attingit, quem Graeci Ionicum, alij inferum vocant. Deinde Siculus, qui à Sicilia vsque ad Cretā vadit. Deinde Creticus, qui in Pamphiliā & Aegyptum pertendit, & sic de singulis. ut in dicto libro de mundi descriptione ca. 28. Vbi describuntur alia maria à diuersis reb. locis, regionibusue de nominata, ut ibi videre poteris. Ex quo non insisto, cum sufficiat, quod mare magnum est alijs excellentius.

Sed tamen inter alias aquas terrestres aqua Maris est excellentior. Cum Mare sit mater aquarum. Et dicit Plinius, quod omni plenilunio Maria purgantur: Quaedam & statuto tempore circa Messanam & Mylas fimo similia expuntur in litus purgamenta. Vnde fabula, Solis Boves ibi stabulari. His adde, ut dicit Plin. lib. 2. naturalis historiae. c. 101. ut nihil quod nouerit pratercat, Arist. nullum animal nisi aestu recedente expirat affirmat. Obseruatum id multum in Gallico Oceano. & duntaxat in homine compertum. Altissimum est enim omnium aquarū, ut dicit Plin. cod. lib. 2. ca. 115. vbi dicit, quod altissimum mare est quindecim stadiorum, prout tradit Fabian⁹. Alij in Ponto ex aduerso Coraxorum gentis vocant

DVODECIMA PARS

vocat Bathea ponti trecentis ferè à continenti stadijs: immensam altitudinem maris tradunt vadiis nunquam repertis. De diuersis nominibus, & quomodo Oceanus dicitur pater ac perpetuo hospes omnium aquarum, & quod sunt in maria famosa nu. 33. vide in supplemento Chronicarum libr. 1. circa princ. Cur Mare vudabundum incalescat, reliquis aquis agitur frigidioribus, per Cælum lectio num antiq. lib. 14. c. 7. & eodem lib. c. 9. Cui Mare dulcibus aquis minus frigidum. Item cur perlucidum. & ibi c. 11. Cur Maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces astate fiant deteriores. & c. 13. Cur mare nauetabundos faciat, & mare cur salsum. ibid. ca. 15. & c. seq. An maris superficies sit salior.

Aduertendum est etiam, quod inter alias aquas terrestres, mari sunt plures fluij seu flumina. Et inter fluuios quidam proprijs ex causis nomina acceperunt. Ex quibus nonnulli notandi sunt, qui in Historijs celebres memorantur.

Geon enim fluuius est de Paradyso exiens, atque vniuersam Aethiopiã cingens, sic vocatus, quod incremento sua inundationis terram Aegypti irriget. Ge, enim Græcè, Larinè terram significat. Hic apud Aegyptios Nilus dictus est, propter limum quem trahit, qui efficit fecunditatè. vnde & Nilus dicitur, licet antea Latinè Milo dicebatur.

Apparet autem in Hylide lacu, de quo in meridie versus excipitur Aegypto, vbi Aquilonis flatibus repercurfus, aquis retrolustrantibus in tumescit, & inundationem Aegypti facit. Aegyptus aëris calore semper solem habet, nunquam nubes vel imbres percipit. Cuius loca Nilus fluuius astate tempore, Sole in cancro existente inûdat, quæ pro fluuijs videntur. Oritur enim fluuius idem inter Austrum & Ortum. Etesiarum flatus ex zephyri parte, id est, ab occidento flant. Et habet certum tempus. Nascuntur enim mensis Maio. Quarum flatus initio languens est, sed per dies augetur. Nã flant ab hora sexta vsque in duodecimam. Hoc igitur statu resistent ei vndis oppositis, quæ etiam ostijs eius, quibus in mare influit, arenarum cumulis Nili fluctus intumescunt, ac retroverti coguntur. Sicque aquæ erumpentes propelluntur in austrum, quibus congestis, Nilus in Aegyptum erumpit. quiescentibus quoque Etesiarum flatibus, ruptisque arenarum cumulis rursus in suum alueum redit fluuius. De cuius laudibus infra videbitur. & vide F. Patritium de institutione Reipub. lib. 7. tit. 12.

Alius est fluuius ex Paradyso terrestri exiēs, qui dicitur Ganges, & pergit ad Indiæ Regiones, quæ Physon sacra scriptura nominat, id est, cateruam: quia decem fluminibus magnis sibi copulatis, repletur & efficitur vnus. Fertur autem Nili modo exaltari, & super orientis terram erumpere, ac secum arenas aureas trahere.

Alius & tertius est fluuius, ex ipso Paradyso egrediens, & contra Astryrios fluens, & post multos circuitus in sinum Persicum influens, & est fluuius Mesopotamiæ, qui dicitur Tigris, propter velocitatem, instar bestiarum rigidis nimia pernicitate currentis.

Alius & quartus est fluuius Mesopotamiæ, Euphrates nomine de Paradyso exurgens, copiosissimus gemmis, qui contra Chaldeos vadit, & per mediam Babyloniã influit. Hic à frugibus vel ab vbertate nomen accepit. Nam Euphrata Hebræè interpretatur fertilitas. Mesopotamiã enim in quibusdam ita vno & eodem tempore irrigat, sicut Nilus Alexandria. Hæc sunt quæ dicuntur in ea mundi descriptione, cap. 33. vbi ex supradictis satis perspicui potest, Nilum esse excellentiorem omnibus alijs fluuijs, quod aperte asserit Phil. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum libr. 1. circa principium. Vbi ita inquit, quod est fluuius totius orbis permaximus, qui totam circuit Aethiopiã atque Aegyptum, de quo Lucanus in decimo dicit:

Cycanum natura caput non dedit illi.

Excellentia enim illius consideratur ex multis. Primò, propter eius longitudinem & amplitudinem, cum sit totius orbis permaximus, vt dixi. Secundò, quoniam in eo sunt septingentæ insulae, inter quas est illa celeberrima Meroc, Sabba Regina sapientissima Regnum. De Nilotica aqua laude præcipua refert Cælius lectio. antiq. libr. 14. c. 39. Cum ait, quod ea cunctis virtutibus insignita creditur. Nam in medicina ratione fluminalis aqua & palustris damnatur, præter Niliã, est haustu suaui, mediocrem in aluo moram ducens. sitim porro restinguit commodè, nec frigida quidem vllum intrens nocumentum, Et Galenus Nilum ita laudat, vt bonitatis excellentia paucis admodum comparari fluminibus possit. Nam & mulierum fecunditatem & partionem insigniter adiuuat. Exco præterea in Aegypto sole omnium palustres aquæ redduntur commodiores, quã do astate nec computrescunt omnino. Seneca in natura quæstionibus: Pleraque sunt (inquit) quorum ratio reddi non potest, vt curaque Nilotica fecundiores faciat fœminas: addò, vt quatuor vîcera longè præclusa sterilitate ad conceptum relaxauerit: Auicenna primo canonis quatuor ex causis Nilo incorporabilem bonitatis vim scribit attributam. Quarum primã statuit à cursu longitudine. Secunda m asserit Regionis nitore ac præstantia, per quam fit aquarum delapsus. Tertiam putat, quod à meridie in septentrionem deferantur, sic enim attenuari amplius. Postremò, & immensam suffragari fluminis molem. Præterea dicitur Iouis vice fuisse Aegyptus Nilum. Vnde apud Poëtam Parmenonem scribitur: Iuppiter Aegypti Nili. Quoniam, vt dixi, cuius anni temporibus superfluis ripis imbrum modo mirantur campis

campis fertilitatem in ferat. Vnde Tibullus de eo:
*Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.*

Dicitur inde & Chrysothoas, quasi auro fluens.
Ex quo videmus, quod graues poenae sanciantur
iure contra eos, qui chomata seu aggeres Nili ru-
perint, vel violauerint omnino, vel praeter vetu-
statis morem, ita quod concremari debent, vt est
in ad litteram in l. v. n. c. de Nili aggeribus non
rumpendis: & ibi gl. Cy. Albericus & Salicetus di-
cunt idem esse in alijs fluuijs, vbi possit esse magnū
damnum, vt in Pado fluuii Italiae, quod nō credo
esse verum. Cum non possit esse talis & eadem ratio,
sed alia poena extraordinaria puniri debent.
Nam in Aegypto non pluit, vt dicit glo. in rub. C.
de cupressis. sed secus in Italia, aut alijs locis. Ideo
in cupressione aggerum Padi, vel alterius fluuij ste-
matis & tantum damni inferri non potest, ideo,
sic.

Ad praedicta facit, Quia etiam ementes & ven-
dentes arbores cupressi, in certis locis Aegypti
interq; libris auri multandi sunt, vt in l. i. C. de cu-
pressis. lib. ii. & est ratio, quia dicta arbores conti-
nent aggeres tenentes aquam Nili, quae oportu-
num temporibus spargitur per agros, vt dicit d. glo.
rubricaria, & iam supra tactum est.

Sed vterius pergamus cum Caesio, qui altius
de aquarum praesantia inuestigat. Reliquorum
(inquit) aquae fluminum difficiles censentur are-
a caesio ac sicim amplius accendēdo, praesertim si
regionum ad sit malignitas, nec aer admodū ac-
commodus, quod notauit Diosco. Auicēna eam
aquam ita probat, quae ortum praecipue a stium,
temporq; bonitate proficere, dum a fonte disclu-
dit longius. Secūdo probatur, quae in septen-
trione profluit, licet Pau. Aegineta fatis eam non
probat: quonia sit in uessu tarda, duraq; aqua rur-
sum incalescere tardū, ac frigescere, cui diuersum
locorum petens. Improbantur omnino in oc-
cidentali meridieque delabentes, praecipue mcri-
donali affliente afflatu.

Puteatias quoque, nec satis probas praes fonta-
nas arbitratu Auicēna. quod terrorae plurimū sunt:
aqua in atcto contingant oclusa. Porro inef-
ficax putrescentis materiae quippiam necesse est,
si Solis radio minus pertingente, nec profusum
perflatu villo vapores corruptioni obuios detergē-
re: dicunt Galenus & Paulus vnam esse bonarum,
& malarū aquarū cognitionē. Si hyc me quidē ca-
les, frigent verō aestate: deinde si purae sunt, nec co-
lore obleso vitiat oue. Et si mala nequaquam fuerit
hypocristis, hoc est, substantia siue substantia.
Item si leues sint, quādo terrae promixtionē coar-
gant pondus. Consideratur praeterea incalescant
ne statim frigescant, Huiusmodi enim praes-
tae. Nivis aqua porui pessima est, vt scribit Aristo.
vt refert Aul. Gel. noct. Atticarum libr. 19. capit. 5.
Nam aqua sit coloris exerts, Caesius lectio-

num anriquarum lib. 14. c. 9. & eod. lib. ca. 16. scri-
bit rationem, cur aquae fluentes sint dulces, & a-
quarum colores.

De balneis & medicis aquis eleganter scripsit
F. Patritius de institutione Reip. libr. 7. vbi de sul-
phuratis, aluminosis, bituminosis, & nitrosis son-
tibus, & quomodo vrbes & castra iuxta opimas a-
quas aedificari debent. Item de signis aquae purae,
& de aquis in salubribus.

Sed continuando materiam sunt & plures alij
fluuij, qui & à Poëtis & Historicis celebres memo-
ratur, vltra quatuor supra enumeratos, inter quos
enumerantur in dicta descriptione locorum 22.
& sunt sequentes: Hydaspes.

Arar seu Araris, fluuius est Galliae Celticae, per
fines Heduarum & Sequanorum in Rhodanum
fluens. Lucanus lib. 6. Rhodanum quae fluentē pre-
cipitauit Arar. Oritur è finibus Germanorum, &
labitur inter Ducatum & Comitatum Burgundiae,
à parte Orientis, & vulgò apud nos Sagona dicitur,
mira tranquillitate per ciuitatis Lugdunensis
medium interlabens: & ita influit vbiq; incredi-
bili leuitate, ita, vt oculis in vtram partem finat
iudicari non possit. Ista sunt verba Caesaris in suis
commentarijs de bello Gallico lib. 1. Ideo molen-
dina nulla aut rara habet, nec naufragium facit.
Fluuius quippe piscibus diues & laudatissimus, car-
pis crassissimis praecipue.

Bactrus, Coaspis, Araxis, Orötes, Iordanis, Cyd-
nus, Pactolus, Smyrnus, Meander, Thanais, Ina-
chus, Padus Italiae fluuius alio nomine Eridanus
dictus, qui Rex fluuiorum à Virgilio in Georgicis
describitur, Tyberis seu Albulas.

Danubius siue Ister, qui in Europa plus omnib.
secundum eundem Ptolemaeum, famam habet,
cum sit permagnus Germaniae fluuius à niuium
copia, quibus augetur (vt fertur) vocatur, de quo
Ausonius epigrammatista:

*Danubius pentus caput occultatus in oris,
Totus sub vestra iam ditione fluo.
Qua gelidum fontem medijs effundo Sueuis,
Imperijs grauidas quas seco Pannonias.
Et qua diues aquis Scythico soluo ostia Ponto,
Omnia sub vestrum flumina mitto iugum.
Augusto dabitur, sed proxima palma valenti,
Inueniet fontes hic quoq; Nile tuos.*

De cuius laude & excellentia vide Franc. Ireni-
cum in sua descriptione Germaniae lib. 8. ca. 17. cū
pluribus sequentibus. & ibi scribit, an Nilus Danu-
bio sit maior. Et ibi etiam de pluribus Germaniae
fluminibus.

Rhenus, fluuius Galliae, inter tres Europae ma-
ximos fluuios computatus, qui iugo Rheticarum
Alpium vsque in Oceani profunda cursus suos di-
rigit.

Rhodanus Galliae fluuius, qui adeo magni &
velocis cursus est, vt vix (praecipue flante borea)
aduersa possit nauigari aqua. Ferunt, & verum est
hunc

D V O D E C I M A P A R S

hunc fluuiū in Alpibus oriri, quæ Italianam à Gallia diuidunt: non longe à fontibus Rheni & Danubij. Fertur per Leimanum lacum Gebennæ vicinum, & versus Occidentem, per Galliam fluens motu præcipiti ciuitatis Lugdunensis muros ab Orientali parte alluit, & in loco plano sub ipsa vrbe, & prope eam Arar Rhodano cõmifcetur. Inde ad meridiem conuertus & llatam Druentiamque suscipiens, in Tyrrheni aquoris freta irrumpit. Scribit Aul. Gel. post M. Varronem noct. Atticæ lib. 10. c. 6. inter flumina, quæ vltra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secunda Istrum, proxima Rhodanum.

Iberus, Minius, Tagus, qui cæteris fluuijs Hispaniæ prælatusest, quia copiosus aureis arenis, Bathis.

Sunt & plures alij fluuij in Gallia percelebres, & maximi, nauigabilestque, de quibus non fit mentione in prædicta descriptione locorum, sed Ptolemæus in suis tabulis libr. 2. & de eis iam meminimus in ista parte supra de laudibus Gallorum, & sunt Carontonus, Mota, Mosella, Dordona, Athesis, Druentia, Hlara, qui duo fluuij Rhodano se iungunt. Scaldus, Lizia, Matrona, qui oritur apud Lingonas, Sabus, Garunna dilabens ex Pireneo in Oceanum excurrit. Est enim in Gallia Narbonensi terminans Aquitanos, distans à Narbone stadijs octingentis tribus: deinde amplificatus amnis per Bituriges & Santones Gallicam vtrâque gemit effluit.

Ligeris seu Liger oritur in sinibus Aruernotum, & determinat campos nostros à campis Borbonijs à parte meridiei, & in Oceanum influit, maximus cursus est, & vtriusque Ligeris, scilicet & Garunnæ duo stadiorum in illibus nauigatio est.

Sequana fluuius est Galliæ Celticæ. Nam oritur in Ducatu Burgund. in sinibus sancti Sequani, non procul ab vrbe Diuionensi. & per mediū ipse Ducatus labitur, etiam ciuitatis Trecentis & Parisiensis, vnde flumen Parisiensis dicitur, vt dicit gl. in verbo manumitti. in l. ff. de officio proconsulis. Textor verò in sua officina ponit nomina flu. præcipuè, vbi multa ponit, quæ videri poterunt, & est in fol. 257. Et in fol. 256. ponit fluuios auriferos & gemmiferos. Et in fol. eodem ponit aquarum mirabilem naturam, allegans Ouidium. quos videas, quia idem dicunt quod hic antedictum est.

Cælius lib. antiquarum lectionum nono. c. 57. fluminum simulacra variè nunc humana, nunc bubula seu bouilla exprimi specie confueuisse refert, cuius verba sunt: Quoniam Poëtæ multa illustres fabulositate in fluminum mentione, quasque collibitum fuerit illis imagines circumponunt, ac velut graphice deliniantes conformant, visum ad præsens, quæ mihi suggerit historia ex suspensione veteri, studiosis communicare. quo in poetiis fiant quasi Meandris adinicationes.

Compertum igitur illud in primis, non solum diuinis cultos honoribus fluuios: sed & iconas illis, ac simulacra dicari frequenter confueuisse, verum non modivnius. Si quidem humana eos spectare effingere nonnulli, quibus boninam alij effigiem induxerunt. in ijs Erasmus est. Eurotas item apud Lacædemonios, Afopus apud Sicyonios ac Perseus, apud Argiuos Cephissus hominis figuram præfert, Alphens Cephissum Athenienses hominem monstrant vtrique. Sed ita, vt promant se nihilominus cornua. Syracusani & Anapum in Sicilia forma insigniunt eadem. Cyanen verò fontem fœminea circumuestiuit specie, Crimnium quoque & Telmissum humana honestari facie legimus. Pueri speciem formosioris adamarunt Argenti in cognomine ciuitati fluuii, qui & apud Delphos statua ex eore dicere fluminis accipere nomen. At pueri nihilominus simulacrum erat. Et ita Parisienses Sequanam eorum fluuium sub forma & effigie puelle: venustæ depingere iolent, cui titulum addunt, videlicet, Sequana mater Parisiorum. Sicut & Arar seu Sagona mater Lugdunensium dici potest.

Defontibus autem scitu dignum est, quis omnium fontium sit excellentior & extollendus supra alios, & de quo historici meminere, aut Poëtæ: & videtur esse fons Paradysi terrestris totum nemus irrigans, diuisusque in quatuor nascentia flumina, de quibus hic ante de pluribus ponit Textor in sua officina, fol. 340.

Inter cæteros fontes sunt excellentiores in Europa tres fontes falsi in Comitatu Burgund. in oppido, seu vrbe nomine Salina, quæ vulgo Salins dicitur, ex quorum aquis (quæ vt igni comprimuntur) fit sal admodum album, quo tota Burgundia, ferè Sabaudia, & Sueuia vititur: in quo summi ædificia ampla miræ magnitudinis, & magnificentiæ, operarij & artifices infiniti ad vsum ipsius salis. Ex quibus fontibus ingens & vix credibilis prouenit redditus singulis annis, de summa tercentum mille librarum & vltra. Qui quidem redditus obueniunt & Principi patriæ, & multis alijs dominis, & Ecclesijs. Et inter alios domini de Cablone, illusterrima & à Troianis oriunda familia, qui nunc dicuntur Principes Orenge, habent viginti quatuor mille libras reddituales ex ipso fonte. Percipiunt & ex eo multos redditus annuos Ecclesia collegiata nostræ do. Hedn. Et iam Abbatis sancti Ioannis Magni in Burgo Heduensi, & prope Fontes Ecclesiæ in Burgundia existentes.

Adde, quod etiam mirabilis fons apud Gratianopolim in vrbe Gallicam reperitur, qui quamuis calentes aquas non habeat: tamen simul cum ipsis aquis flammam sæpe emittit, duobus eodè loco temporeque simul manentibus inter se contrarijs Elementis, vt refert Bapt. Ful. in sua Collectanea de diuersis factisque memorabilibus lib. 2. tit. de miraculis.

Non caret etiã admiratione (vt ait) fons in Britannia, qui est in diocesi Lincoliensi intra Lonthã & Noranthonam vrbes, quia experimẽto cognitiuum est, ligna in proximis caesa filuis, si in fonte deintergerantur, intra annum lapides fieri.

Et subiungit in Regione quoq; vbi Gothorum sedes in septentrione erat, fons est, cuius experimentum à Federico primo factum Albertus Magnus scribit, missã manuum suarum theca: in qua nec falleretur, signũ suum in cera impresserat, cuius dimidia pars fonti immerisa in lapidem induit, reliqua parte sub corij ac carẽ specie, vt ante erat, remanente.

In Gallia quoque, teste eodem, in paruo lacu, extra oppidum qui Lochis dicitur deprehensum est, arbores, quæ in cum iam diu ceciderunt, in lapides conuersas.

Quædam etiam mira refert de fonte existente mille passibus à Senisi oppido Lucania in Neopoli Regni parte (ea quam nunc Basilicatam vocant) qui falsis manar aquis: Ad eum si quis accesserit nihil locutus, neque retro conuerfus fontem parit clarissimam fluentem aquis inuenit. quod si fecerit, aut proficiscitur egerit, turbatum offendit fontem. Si verò seruat is quæ ad claram fontis aquam inueniendam fieri oportere dicta sunt, illuc profectus loqui experit, loquẽdo turbati fontem percipit.

Erat ait Plinius lib. 18. c. 22. Aquarum differentia magna riguis est. In Narbonensi provincia nobilis fons, Orge nomine est. In eo herbæ nascuntur in tantum expetitæ bobus, vt mersis capribus, toties eas quarant viribus. Et eut vi calentium aquarum lapides gignantur, vide infra in 77. consideratione.

Scitu etiam dignum est vltra deducta, excellentiam aquarum consistere in multis alijs. Cum inuestit Reipublicæ in ciuitate salubres & optimas esse aquas (dixi hic ante in 12. confide.) Cuius rei gratia plura statuerunt conditores iurium volentes & cupientes, vt plurimum semper Reipublicæ pro vtilitate hominum prouidere. vt dicit Franc. de Ripa in tractatio. de pest. folio 32. 33. vsque ad 1.

1. Primò, aquarum custodes (qui Hydrophylatione nominantur) fauore publicæ vtilitatis omnium munus personali in immunitate perfruantur. l. decernimus. Co. de aqueductu lib. 11. per quam legem dicunt tibi Bar. & Ioannes de Platea, quod generale bannum Regis vocans quemlibet ad bellum non comprehendit hos aquarios, & aquarum custodes. qui ab eorũ officio nõ debent amoueri quod intelligit Franc. in aquarijs deputatis p. Principem, seu eius vicarium, pro habenda & custodienda aqua ad vsum publicum, secus (vt ait) in aquarijs huius temporis, qui operas locant ad vsum alicui communitati. vt probatur teste eodem, in d. l. decernimus. Credere in tamen idem

esse in quacunque ciuitate, vbi certatur de vtilitate publica ipsius ciuitatis. Quoniã tales deputati à ciuitatib. debent esse immunes ab omnib. in uentibus. & per ciuitates debent eorum onera supportari erga Principem. Sicur in simili videmus de multis officarijs ciuitatũ, qui sunt immunes quo ad eos, sed alij ciues supportant eorum onera, quia in alijs deseruiunt ciuitati.

2. Prædicti aquarum custodes sunt ita priuilegiati, & ab omnibus honorandi. Vt potius cognoscantur, signari debent in manibus per impressionem signi Principis, aut illius domini vbi sunt deputati. vt inquit tex. in l. decernimus. Loco cuius impressionis, seu characteris hodie seruientes Principi, aut alteri in aliquo officio, debent deferre baculum depictum signo domini: vel aliud signum ab ipsis seruientibus portari solitum: vt cognoscatur ab omnibus, quod seruiens est curiæ talis domini. Sic et legati Romanorũ herbã quãdam deferre bant (quæ vocatur sagmina) vt cognosceretur, vt nullus eis inferret iniuriam, le. sanctum, ff. de re rudiuisione. Ad quod accedat l. 1. C. de latina libertate tollenda. circa medium. vbi patet seruos debere portare pileum. Ita dicit lac. Rebuffi. in d. l. decernimus. vbi etiam deducit, quod in simili si ponatur quis in saluaguardia, vt cognoscatur, debent apponi pennuncelli Regij in domibus, seu prædijs, vbi apponitur saluaguardia: & istud communiter fit apud nos, & in tota Gallia. Et isti pennuncelli denotant talia esse in saluaguardia Principis datiuã. Alij verò Officiarij qui habent signa consueta, ex quibus cognoscuntur, vt sunt clientes Principis. ex huiusmodi signis semper sunt in eius saluaguar. hoc est, protectione. Ideo in locis vbi aquarum custodes portant sua signa tutantur saluaguar. Principis, nec impunẽ offendi possunt.

3. In hoc priuilegiantur aquæ, quod prædia, in quibus transeunt & sunt aqueductus, consequuntur immunitatem ab omnibus oneribus extraordinarijs, & superindictionibus, quæ pro illis prædijs imponuntur, l. 1. C. de aqueductu li. 11. Et istud rationi congruit, eò, quia possessores prædiorum, vt per quæ aqua publica defluit tenentur suo sumptu aqueductũ purgare d. l. 1. Ideo ins & ratio suadet hoc casu, cum in hoc grauentur, vt in aliquo releuentur. Ideo cessante causa, l. si non tenentur aqueductũ purgare suis expensis & sumptibus: sed vt plurimum cum purgentur expensis publicis, ideo non habent illam immunitatem.

4. Quia pro vtilitate publicæ, & ad vsum publicum, licet transducere aquam per agros priuatorum, etiam dominis inuitis, lege si locus. §. cũ via. ff. quemadmodum seruitus amittatur. d. l. 1. Cod. de aqueductu. satis factò tamen damno dominis prædiorum l. si venditor. §. si constat. ff. communia prædiorum. Fel. in c. quæ in Ecclesiarum col. 10. extra de constitutio. quod intellige ad vsum publicum,

D V O D E C I M A P A R S

tum, vt dictum est, non ad vsum priuatū. l. quædammodum. §. si protectum. ff. ad l. Aquiliam. Frac. de Ripa tamen in loco ante citato dicit idem esse ad vsum priuatū ex decretis ducal. ducat. Mediolani.

5. Quia in fauorem aquarum fuit interdictum dominis prædiorum, per quæ aqua publica commicat, ne plantent arbores propè aqua ductus, nec natas, vel renatas teneant per quindecim pedes d. l. 1. Ratio ibi assignatur: Ne arborum radices fabricam formæ corrumpant: & vt ait Franc. de Ripa loco ante alleg. Ex hoc cognoscitur istud solum procedere, quando aqua ducitur per canales lapideos, ligneos, vel plumbeos (vt in hac nostra ciuitate Hed. vbi aqua fontis, qua ferè omnes vtuntur ducitur per canales olim plumbeos, nunc ligneos. Crederem tamen necessarium fore, vt reducereitur ad pristinam naturam, & ad canales plumbeos.) Secus verò, vt ait, si conducatur per patentes alucos, quia Ripæ arborum radices magis uniuertur, quàm corumpuntur l. i. §. oportet. ff. ne qd in loco publico ripæ eius fiat.

6. Quòd qui ex publico aqua ductu ad suū fundum aquam diuerterit absque licentia Principis, vel illius ad quem spectat: fundum amittat, & fisco acquiratur l. 2. C. de aqua ductu. & vsurpatam aquam restituat. d. l. decernimus. etiam librarum decem multa plectatur. l. si. Co. de aqua ductu. Et contra eos, qui in damnum accipientium quicquam in flumine publico ripæ eius faciunt, proditum fuit remedium & interdictum, ne quid in flumine.

7. Quia interest Reipublicæ, ne aqua publica minuatur, corrumpatur, deteriorue fiat cui libet de populo prodita est actio aduersus contrahentes. l. i. §. hoc interdictum. ff. ne quid in flumine publico, ripæ eius, &c.

8. Quia priuilegium extrahendi aquam ex publico aqua ductu fauore publico restringitur ad aquam super suam & superabundantem. l. e. si quis per diuinā liberalitatem. C. de aqua ductu. Quod facit ad permissiones, ne dicam licentias mercatoribus (etiam alterius gentis vt Anglis & Ianuensibus) ad extrahendum à patria certas quantitates frumenti, quoniam huiusmodi indulgentiæ debent intelligi, si talis quantitas superest ab vsu habitantium, & sic recipit conditionem, si Respublica non indigeat, vt in simili de indulgentiæ cōcessā Ianuensibus, de qua per Bart. & Ioannem de Platea in d. l. si quis per diuinam. Et meritò, quia priuilegium alicui concessum non extenderetur ad ea, per quæ læderetur publica utilitas l. si. C. de officio Magistri militum. l. humiliorib. C. de suscepro. & Arch. l. 2. C. de priuilegiis scholarum lib. 12. Priuilegia enim publicæ utilitati damnosa, non sunt recipienda nec damnosa. C. de precibus Imperato. offerendis. Etiam facit, quia de superfluo erogari debet & elargiri, iuxta illud, Sicut tibus a-

gris nostris aquam non dabimus alienis. l. præfex. C. de seruit. Quilibet enim primo sibi Eleemiosinam facit, deinde pximo. c. sanè. deponitur. d. l. 3. & vnusquisque regulam diligendi à proximo accipit. c. si non licet. 23. qua. 5. Et dicitur Thobiz. 4. Quo poteris ita esto misericors: si tibi fuerit multum, abundanter tribue, si exiguum, etiam hoc libenter impartire. Et dixit textus in authen. quomodo oporteat Episcopos. §. in omnib. Dandum est ex his, quæ Deus dedit, quod est possibile ministrare, Vnde Ecclesiastici 35. scribitur. Da aliumo secundum donatum eius. Hæc dicit Luc. de Pen. in d. l. si quis per diuinam. vbi multum exhortatur magistratus qui Reipublicam administrant, vt prouideant, vt primo sit copia rerum necessariarum in ciuitate antequam aliquid extrahatur. Ita si viderint aliquod mercimonium vtibus perniciosum, prohibere debent, ne ibi exerceatur leg. nobiliores. Cod. de cōmercijs & mercatorib. Quod notandum est pro nostris ciuibus, qui aliquando in fine anni volunt extrahere vina de ciuitate, & vendere Comitibus: quoniam officiales prouidere debent, ne tot vendantur & distriuantur, vt ciuitas nō sit euacuata illis, sed tantum vendantur de ijs, quæ superabundant, & pro necessitate.

9. Quia aquarum malignitas quandoq; inficit ciuitates, debent qui Reipublicæ gerunt administrationem autemam prohibere, ne in publico aqua ductu, aut in aquis, quæ pro vsu publico sunt necessaria, quis res immundas projiciat, neq; mulieres pannos ceteraq; sordida, ne seruitores mulas, equos, & reliqua huiusmodi lanent, ne ueporcos admittant, iuxta illud: Heu liquidis immisi fontib' aprum. Neue in eo quis natet, vel se abluat, nisi fortè in inferiori parte, & secreta. vt est tex. in leg. cum supra virentes, vbi Bart. & Ioan. de Platea. C. de re militari. lib. 12. Et qui contrauerit, & quodammodo aquas publicas spurcauerit, arbitrio iudicis grauius est puniendus. l. 1. §. i. ff. de varijs & extraordinaria. cogn. Imò non licet habenti fontem seu aquam priuatam, eam aliquo modo spurcam reddere, si cum eadem spurcitia in aquam vel fundum defluat alienum. l. apud Treba. in princip. ff. de aqua plu. arc. Aret. consi. 30. Capola in tract. de serui. tit. de fonte. Aliàs teneatur actio iniuriarum, F. de Ripa. in dicto loco versu. 7.

10. Pro fontibus construendis & aqua habenda ad vsum publicum possunt decuriones collecti imponere, vt per plura deducit & comprobatur id de Ripa in prædicto tract. fol. 33. versu. 8. & ita olim Romani faciebant in eodem authore.

11. Quoniam priuilegiū immunitatis ab omni munere nō eximit priuilegiatum ab oneribus, quæ imponuntur pro aquis publicis habendis, vel pro aqua ductibus purgandis, aut reficiendis. l. ad portus. Cod. de oper. publicis. Nam ad talia onera etiam

etiam Ecclesia tenetur l. ad instructionem. Co. de sacrosan. Eccle. secundum Ioan. de Platea. in le. ad reparationem. C. de aqueductu. Adducit etiã t. x. in l. abstr. C. de priuilegijs domus Augustæ libr. 11. & in l. 2. C. de immunitate nemini concedenda lib. 10. Per quã iura videtur, quod etiam nemo potest se excusare à refectione pontium ciuitatis per quodcunque priuilegium immunitatis quod habere possit.

12. Extrahens aquam de publico aqueductu deriuando eam ad fundum suum, punitur in amissione illius fundi, vt est text. ad litteram in lege si quis de cætero. C. de aqueductu. libro vnde amo.

Ad cognoscendum ergo aquæ bonitatem, que nobis necessaria est, ponenda est in vas aneum, vel Corinthium, & si maculam non fecerit, neque in fundo vasis arena, limusue inueniatur, vel si legumina cum ea aqua coniecta, & ad ignem posita celeriter percocta fuerint, & quocunque profuixerit, locum ab omni inquinamento mundum reliquerit, neque muscum, neque iuncos produxerit: His signis, aqua tenuis, & in sinu in salubritate nobis ostenditur.

Probatum autem aquæ bonitas ex aspectu incolarũ, si sint corpore robusti, colore nitidi, non gibbosi, non strumosi, non vitiati cruribus, nõ lippis oculis, nõ fatui. Er vt ait Fran. de Ripa in dicto suo tracta. de peste. sol. 32. versic. dixi ex aqua. vt cognosceret aquæ puritas salubritatque maiores nostri inspiciebant iecora pecorum, quæ his locis pascebantur, & plures experti si liuida, vel vniuersa reperiebant, ex aqua, & pabulo malignis iduenire arbitantes iudicio, mutabant Regionis locum, dubitantes aquam illam humanis corporibus pestilentem futuram. Et ibi amplè scribit, quomodo ex aqua foetida generatur vt plurimum pestis. Ideo cõsulendum est hominib. vt habitationem loci sibi eligant, vbi sit aquarum salubritas & vbertas.

Decimanona confid. Montes depromit. Nèpè, vt dicitur in lib. de locorum ac mirabilium mundi descriptione c. 23. qui est additus Geographiæ Ptolemæi. Quidam montes proprijs ex causis vocati sunt, ex quib. notandi sunt, qui opinionem maximi celebrantur.

Mons Caucasus ab India vsq; ad Taurum montem porrectus, pro gentium, & linguarum varietate quoquo versum vadit, diuersis nominibus nuncupatur: Vbi ad Orientem in excelso rem cõstans sublimitatem, propter initij candorẽ Caucasus nuncupatur. Nam Orientali lingua ea caucum significat cãdidum, id est, niuib. densissimis candidantem. Hic fertur secundum nonnullos veterum ortus occasusq; diligenter perspiciuntur, & est asper, & inhospitalis. Vnde Virg.

*Sed duris genuit et cauribus borrens
Caucasus.*

Et à plerisque mons Taurus idem vocatur, qui & Caucasus, & Indiam à Scythia dirimir in finib. Assyriorum, de quo meminit Plin. libr. naturalis historiae 5. c. 27.

Libanus mons Phœnicum altissimus, cuius meminerunt Prophetae, dictus à thure, quia ibi colligitur. Alius est mons, qui dicitur Libanus in Iudæa, sed vt dicit Nicolaus de Lyra super illud Canticum 4. Non est ille mons, de quo ibi sit mentio: & sic sunt duo montes Libani, sed excelsior seu altissimus est ille, qui est in Phœnicia: de isto monte meminit Plin. lib. naturalis historiae 5. cap. 20.

Ararath mons Armeniæ, in quo Archa Historia post diluuium refedisse restantur: vnde & vsque hodie ibidem lignorum eius videntur vestigia. Altius de materia refert Philippus Bergomẽ. in suo supplemento. Chronicarum libr. 1. in verbo, Noe. Er ita inquit, quod sterit Archa ipsa (vt sacrae radunt littera) super altissimos Armeniæ montes quindccim cubitis, vt patet Gen. 7. Exsiccaris vero aquis Noe primũ animalia ex Archa dimisit, quibus emissis ipse sua cum generatione simul egressus confestim pro gratiarum actione Deo sacrificauit. Atque cum suis comedendo carnes copulari cœpit. Eum autem locum (vt Iosephus refert) Armeni postmodum egressorium vocarunt, vbi & Archa saluata reliquias per multa tempora ipsi prouinciales ostenderunt. De huiusmodi Archa Berofus Babilonicus Historicus in suo 1. lib. de temporibus. cuius titulus, Berosi desolatio est, per pulchrè tractat dicens: Ante aquarum cladem famosam, qua vniuersus perijt orbis, &c. Ait enim in fine libri, quod Archa quieuit in vertice montis Gordici, vbi aliqua ipsius pars suo tempore erat, & homines sui temporis ex bitumine illo colligunt, & ad expiationem peccatorum suorum utebantur.

Olympus, mons Macedoniæ, est nimium praecelsus, ita, vt super illo nubes effedcantur. Vnde Virg.

Nubes excessit Olympus.

Dictus Olympus, quasi ololampas, hoc est, totus lucens, quia Solem clarum habet, nullisq; vniquam nubibus fuscatur. In eius cacumine aram Ioui dicatam commemorant Poetae, vt dicit Nicolaus Perottus in suo libro Cornucopiae. Hic mons Macedoniam à Thracia diuidit. Et de isto monte, & pluribus alijs meminit Isido. lib. 14. c. 8. post ipsum Ptolemæum. Sunt autem quatuor montes hoc nomine: Primũ, mons altissimus inter Thessaliam, & Macedoniam, qui tamen Thessalia ascribitur. Alter in Gallogracia, vel in Cypro. Alius, & tertius apud Myfos, ad cuius radices Prusa ab Hannibale condita est. Quartus, ad mare rubrum in Aethiopia non longe ab Helio-

DVODECIMA PARS

poli oppido, qui oriente Sole vsque ad quintam diei horâ flammâs emittit, vt dicit Calep. in verb. Olympus.

Alius est mons in Macedonia, dictus Athos, altior nubibus, tâtoq; ublimis, vt in Lemnum insulam vmbra eius protendatur, quâ ab eo 76. miliaribus separatur.

De multis alijs mōtib; s. Parnaso, Aethna, Apennino, Pyreneo, Calpa, Ceraunijs, & Aeroce-raunijs montibus, videatur in dicta descriptione, vbi suprâ.

In Talaro monte Epiri centum esse fontes docet Plin. lib. 4. c. 1. Talarus, inquit, mons centū fontibus circa radices Theopompo celebratus.

Vigesima consid. r. de tribus sectis mundi declarat, quâ illarum sit excellentior, cum genus humanum in tres sectas principales diuidatur. In Gentiles, scilicet, Iudæos & Christianos, hoc est, in præputium, circumcisiōnē & baptisimū. Petrus venerabilis Abbas Clun. lib. 1. Epistolarum quatuor sectas in mūdo præcipuas scribit, scilicet, Christianorum, Iudæorum, Sarracenorum & Paganorum.

Secta verò Gentilium siue Paganorum, olim erat quâ colebat multos pro Dijs, videlicet Saturnum, Iouem, Mercurium, Herculem, Iunonem, Proserpinam, Palladem, Deam Vestam, Cererē, Vulcanum, Bacchū siue Liberū, Ianū, Quirinum seu Martem, Aesculapium, Aebulum, Dianam, Venerem, Apollinem, Plutonem, Neptunū, ac multa alia idola manufacta. Et pro hac secta quidam allegant illud dictum Apostoli 1. ad Corinth. 8. Si quidem Dijsunt multi, & domini multi. Sed Scotus primo senten. dist. 2. eis respondet, quod Apostolus ibi loquitur secundum opin. idolatrarū. Vnde eodem c. reprobatur eorum sectam dicens: Nam & si multi sunt, qui vocentur Dijs, siue in cœlo siue in terra, nobis tamē est vnus Deus. Omnes autem Dijs Gentium dēmonia, Psal. 95. Vel potest dici, qd Apost. ibi loquitur de his, qui aliquid amant plus quā Deum, & in eis ponunt finem suum. Hoc enim est eis pro Deo, iuxta illud Augustini in quodam sermone, dicens: Hoc pro Deo ab homine colitur, quod ab eo præ cæteris diligitur. Vnde de gulosis inquit idem Apost. ad Philip. 2. Quorū Deus venter est. Dicit tamen Bernard. de Buis in 1. par. sui rosarij. serm. 14. in 1. par. illius sermonis, in litera N. quod prima expositio Scoti est melior cōtra Gentiles & Paganos adorantes statuas manufactas pro Deo, qualis erat statua aurea Nabuchodonosor Dan. 3. Contra quos inquit Dauid Psal. 113. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominū: os habent & non loquuntur, oculos habent & non videbunt, &c. Et tandē: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui cōfidunt in eis. Talia tamen simulacra gentiles sapientes deridebant. vnde refert Ambro. lib. 2. de virginibus, quod Dionysius Tyrannus, cum in-

traffer in templum Iouis, amidum aureum quod eius operiebatur simulacrum, detraxi iussit, & imponi lanæum, & dixit: Aurum hyeme est frigidū, æstate verò onerosum: Deum autem suum sic iussit, vt nec onus ferre posset, nec frigus portare.

Item, cum Aesculapij vidisset barbam auream, tolli cō imperauit, dicens, in cōgruum esse ipsam barbam habere, quam Apollo eius pater non haberet.

Item, simulacris tenentibus pateras aureas ademit eas, allegans, se accipere debere quod Dijs daret. & subdit Ambrosius: Ita ludibrio habitū sunt, vt neque Iupiter vestem suam defendere poterit, nec barbam Aesculapius, nec Apollo pubescere ad hoc cōperit. Nec hi, qui dicuntur Dijs, defendere poterunt pateras quas tenebant. Apparet autem stultitia Paganorum, qui, vt refert Salomon sapien. 13. putauerunt esse rectores terrarum Deos Solem, aut Lunam, aut Stellas, siue Aërem aut Aquam, vel Ignem. Nam nulla rationabili causa ad hoc moueri poterant, sed insipientia. Sicut Chaldei, de quibus legitur in quadam historia scholastica, quod cum ipsi adorarent ignem, quem ipsi appellabant Deum Deorum, ad hoc etiam cogebant alios hoc modo. Offerbant enim quibuscunque negantibus ignem Deum, & alium Deum pugnantibus, pugnam: Ita, quod si Deus eorum ab aliquo vinceretur, eius culturam admitterent. Si verò ignis eorum Deus aliorum idola consumeret, illi ad ignem semper colendum se obligarent. Quapropter Canopei, qui idolum Beli adorabant, deposuerunt de capite idoli sui coronam auream, & super caput eius quoddam vastefaccum posuerunt, & illud multis foraminibus perforauerunt, & cum cera obturauerunt, & illud aqua impleuerunt. Venerunt igitur Chaldei ad illud idolum examinandum, & posuerunt in ignem, statimq; in foraminibus. cera liquefacta descendit aqua, & ignem extinxit, & sic præualuisse creditum fuit idolum Canopi cuiusdam ciuiratis Aegypti Deo Chaldeorum. Et ideo dicit Bernard. de Buis in dicto sermone 14. in 1. parte sui Rosarij. quod hæc secta fuit reprobata duplici de causa, & secundam comprobatur ex pluribus alijs de causis, vt ibi per cum, vbi plures Theologos pro hoc allegat. Ideo hæc sufficiant, cum non sit intentionis meæ illam laudare: sed hæc retulisse sat est, vt in tantum aliarum sectarum laus pateat. Dixit tamen Ioannes de Turrecremata in cap. caue. 28. qua. st. 1. quod hodie pauci sunt gentiles, ex quo aliter in his non est immorandum.

Aliæ nempe sunt sectæ, vt Mahumeti, Iudæorū, & Christiana. De secta autem Iudæorum an sit aliquo modo laudanda, videretur quod sic: Eo, quia videretur, quod Christus non fuerit missus, nisi pro natione Iudaica: cum, vt habetur Matth. 15. dicit: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus

dominus Israel. Et in Iudæa, natus est Christus, vt habetur Matth. 2. Et ex Virgine Maria quæ erat Iudæa, & de sinu Dauid, vt habetur Matth. 1. Qui non venit soluere legē, sed adimplere, vt dicitur Matt. 5. Et quibus Iudæis data sunt decem præcepta legis, scilicet, Moysi conductori filiorum Israel, vt patet Exod. 3. Et illis dati fuerunt Propheta, plus quam cæteris nationibus. Matth. 23. Et salus ex Iudæis est. Ioan. 7. Et in quibus duodecim millia signatorum stantium ante Thronum Dei fuerunt iuxta Ioanne Euangelista, vt scribitur Apoc. 7. Et quibus dedit benedictionē, etiam domui Iacob, Aaron, Israel, Abraham & semini Dauid, & omni generationi eius, ita, q̄ vt breui absoluatur, non sicut taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, Psal. 148. Cum humanam carnem in Iudæa assumere voluit, & ex Virgine Maria Iudæa, quæ est nunc exaltata super omnes Choros Angelorum. Qui omnes suos Apostolos, qui sunt tanquam Principes, sedentes super duodecim tribus Israel, iudicantes ex ipsa Iudæa in consortium assumere voluit, qui illum in medio terræ posuit in Ierusalem ciuitas principalis Iudæa: generis Iustin in medio terræ: vt dictum est supra. Ratione cuius in medio consideratur maioritas, vt præactum est supra in 1. par. in 12. confide.

Sed quicquid sit, sola secta Christianorum seu sola fides Christiana est extollenda, & laudanda, eum ad se reprobentur. De reprobatione vero sectæ Muhametis, non aliter in Iusto, cum illam reprobatis Bernard. de Buis in 1. par. sui Rosarij. serm. 14. 1. par. litera V.

De secta Iudeorum, etiam est satis reprobata per eundem, in dicto loco in litera Z. vsq; ad finem sermonis, vbi ponit notabile consilium contra Iudæos blasphemantes Deum & Sanctos, quomodo se debeant puniri.

Cum ergo illa omnes Sectæ reprobentur, sola secta Christianorum est extollenda, & illam dicit commendandam ex tribus Bernardinus de Buis in 2. par. sui Rosarij. serm. 15. in litera E. vsque ad litteram X. Dico autem illam esse extollendam pluribus alijs de causis.

Primo, quia fuit prophetizata à Prophetis non solum Iudæis, sed etiam per vniuersum orbem ante natiuitatem Christi fuit cognita. Et quia principaliter in duodecim articulis fidei contentis in Symbolo facto ab Apostolis, qui quidem omnes articuli fuerunt ante Christum præcogniti, & quomodo figurati fuerunt in duodecim lapidibus fundamenti muri ciuitatis Ierusalem. de quibus Apocalyp. 21. Et in duodecim stellis, quæ erant in corona mulieris, de quibus Apoc. 21. Et in duodecim lapidibus portatis per duodecim viros perfectos. de quibus Iosue 4. ponit Alexander de Hales in 3. par. suæ summae: in tractatu de fide in formi. q. 1. Et Bonauentura in 3. distinct. 25. artic. 1. quæ. 1. Et Richardus in ea distinct. artic. 2. quæ. 1. Et de Fide &

Articulorū fide nobilitate. vide infra in 27. confi.

Et deueniendo ad primum articulum, particulariter demonstrando quomodo in sacra scriptura dicti Articuli erant iam cogniti, cum dicatur per Petrum, Credo, de hoc habetur Eccl. 2. vbi dicitur: Qui timetis dominum, credite illi. Et cum dicitur, In Deum, habetur Deut. 6. Audi Israel dominus Deus noster Deus vnus est. Et cum dicitur Patrem, habetur Ierem. 3. Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Et cum dicit Omnipotentem, habetur Gen. 7. Ego dominus omnipotens, ambula coram me, & esto perfectus. Et cum dicit Creatorem Cœli & Terræ, habetur Genes. 1. In prin. creauit Deus Cœlum & Terram.

Secundus Articulus fuit Andree, qui dicit quinque videlicet, Et in Iesum, quod habetur Abacuch 3. cap. vbi dicit Propheta: Ego autem in domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. Secundo, Christum, Abach. vlt. Egressus es & in salutem populi tui, in salutem eum Christo tuo. Tertio, Filium eius, vt habetur Psal. 2. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te, & Psal. 88. Ipse inuocauit me, Pater meus es tu. Quarto, vnicum, dicit ibi, quia Psal. 88. habetur: Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ Regibus terræ. Quinto, Dominum nostrum, quia habetur Psal. 23. Domini est terra & plenitudo eius, Orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. & Psal. 2. Dicit Deus Pater Filio, quem mittere volebat ad incarnandum: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea.

Tertium Articulum, posuit Ioannes, dicens, Qui conceptus est de Spiritu sancto, & hoc habetur Esa. 63. vbi dicitur, Spiritus sanctus ductor eius fuit. Deinde dicit: Natus ex Maria Virgine, Esa. 7. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus.

Quartus Articulus, fuit Iacobi maioris, dicens, Passus sub Pontio Pilato. & hoc habetur Esa. 50. vbi inquit Christus per os Esa. Corpus meum dedit percutientibus, & genas meas vellētibus, faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Crucifixus, inde dicit, quod habetur Iob. 7. Suspendium elegit sibi anima mea. & Psal. 21. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, Item, & mortuus, dicit, quod habetur Esa. 53. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est. Tertio dicit: Et sepultus, quod habetur Esa. 11. Et erit sepulchrum eius gloriosum. dicit Propheta: videns in spiritu Christum de sepulchro resurgentem in gloria.

Quintum articulum, posuit Iacobus Minor dicens: Descendit ad inferos. Et hoc habetur Zacha. 9. vbi Propheta loquitur, dicens: Futura velut præterita more Prophetico, vnde ait: Tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti victos de lacu,

DVODECIMA PARS

Iacu, in quo non erat aqua. Anima enim Christi descendens ad inferos, liberavit sanctos patres.

Sextum articulum, posuit Thomas dicens, Tertia die resurrexit à mortuis. *Osee. 6.* Dicebāt mortui qui debebāt resurgere cum Christo, postquam intellexerunt illum esse mortuum, forte per annunciationem Evangelicam, Viuificabit nos post duos dies, tertia die suscitabit nos. & sic se inuicē confortabant.

Septimus articulus fuit Philippi, qui dicit, Ascendit ad cœlos. & hoc habetur *Psal. 46.* Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubę, & iterum Seder ad dexteram Dei patris omnipotentis. *Psal. 109.* Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis.

Octauum articulum, posuit Bartolomæus (cuius nomen inditum est mihi in baptismo) qui dixit, Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. De quo habetur *Esa. 4.* Dominus ad iudicium veniet cum seniorib. populi sui, & Principibus eius. & *Psal. 97.* Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

Nonus articulus fuit Matthæi, qui ait, Credo Spiritum sanctum. de quo habetur *Iohel. 2.* vbi dicit Deus de spiritu sancto, quem mittere debebat in die Pentecostes. Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri.

Decimum articulum posuit Simon dicens, sanctam Ecclesiam catholicam, scilicet, esse vnicam per totum mundum. *c. 1. §. vna vero.* de sum. trin. & fide cathol. & extra quam nemo potest saluari. De qua Sophonię vlt. dicit Spiritus sanctus. Reddam populis labium electū, vt inuocent omnes in nomine domini, & seruiāt ei humero vno. Omnes enim Christiani dicuntur esse vnum corpus Ecclesię. iuxta illud Pauli ad Roma. 12. Multi vnum corpus sumus in Christo. & eadem sententia habetur primę ad Corint. 12. licet per alia verba. Item dicit, Communionem sanctorum. De quo habetur. *Sap. 7.* Sine inuidia communico, dicit quilibet sanctus. & *Psal. 118.* dicit Dauid domino. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Vndecimus articulus, fuit Thadei dicentis, Remissionem peccatorum, & hoc habetur *Ezec. 36.* vbi dicit Deus de aqua baptismali: Effundam super vos aquam mundam, & mūdabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Hinc, sumpta occasione Bernar. de Buis. explicans talia in 1. part. sui Rosarij, ferm. 15. ponit materiam indulgentiarum, vide ibi per 4. folia.

Duodecimum articulum posuit Matthias dicens, Carnis resurrectionem: Et hoc habetur *Eze. 37.* vbi dicitur à Domino mortuis resurrecturis: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris, & dabo spiritum in vobis & uiuetis. Deinde dicit: Vitam æternam, Amen. In

quibus verbis cōtinetur virtualiter, vt prædictum est, etiam est æterna damnatio peccatorum, per argumentum ab oppositis, vt dicunt Theologi in 3. distinct. 25. Et iste articulus habetur *Dan. 12.* vbi dicitur. Qui dormiunt in terrę puluete cuiuigilabunt, Alij in vitam æternam, Alij vero in opprobrium sempiternum.

Vltra autem Symbolum Apostolicum, sunt alia duo, scilicet, Symbolum sanctorum patrum 150. in concilio Niceno secundū aliquos, sed melius in concilio Constantinopolitano congregatorum, vt in ca. canonicis. 15. dist. & hoc factū fuit contra Manichæum, & Maccedonium, negantes Spiritum sanctum esse æqualem Patri & Filio, ac cantatur in missa.

Aliud verò, quod cantatur in prima in diebus dominicis, fuit factum contra Arium, negantem filium esse Patri æqualem. Compositum fuit ab Athanasio excellentissimo doctore, & Episcopo Alexandrino. Et vtrunq; istorum fuit editum ad declarationem primi, scilicet, Apostolici, contra Hæreticos malè exponentes. Primum tamen est dignius, tum propter compositorū excellentiam, tum, quia omnes articulos fidei plenius continet: & est magis sententiosum quam alia, vt dicunt Theologi in 3. distinct. 25.

Prosequendo materiam nostram, quod Secta Christianorum magis est extollenda, ex eo, quod Articuli fidei illius sunt approbati à veteri testamento, & cogniti à prophetis, etiam antea duntum Christi (qui est autor & institutor illius fidei) in quem omnes fideles Christiani tenentes fidem & Sectam illius, credunt ipsum fuisse natum ex Virgine Maria, passum sub Pontio Pilato, &c. Huiusmodi, q̄ sunt de articulis fidei, & de vero Christo, qui in mundum venit, & quod verè fuit incarnatus. vnde dicitur *Amos 3. c.* Nō faciet dominus verbum, scilicet, incarnari, quin prius loquatur ad prophetas suos: Et ideo videndum est, quæ fuerint principales Prophetiæ de Christo loquentes, vt cum patuerit eas esse verificatas, credamus eum verum fuisse Messiam, per illam sententiam Nic. de Lyra, in suo opusculo contra Indeos dicentes: Quotiescunq; aliqua scriptura denunciat aliquid esse futurum, & determinat tempus, locum & modum, si omnia prædicta simul concurrant & veniāt, manifestè patet, quod illud quod prædictum fuerat, verissimum est: Et ideo ad oculum demonstrabitur ex pluribus Prophetis, quod verificatæ fuerunt in Christo, qui habuit testimonium pro se validissimū, Fides sua est tenenda, & ultra alias extollenda.

Nōne primo de eo prophetizatum fuit *Gen. 49.* Vbi Abraham Patriarcha dicit. Non auferetur sceptrum de Iuda, neque Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, & secundum translationem Chaldaicā habetur, donec veniat Messias:

nas sequitur. Et ipse erit expectatio Gentium, quia gentiles eius fidem recepturi erant. Et hoc quoque prophetatum erat Dan. 9. vbi dicitur. Cum venerit Sanctus Sanctorum, cessabit vnctio vestra. Quod patet esse impletum, Eo primò, quia constat Iudaeos nunc non habere Regem. Nam antiquitus vocati Reges vnguebantur, vt habetur i. Reg. 9. ca. quod hodie non fit. Sed hæc vnctio data à Deo Regibus fuit translata in Regem Franciæ, propter Christianitatem in suo Regno inuolubiliter obseruatam, vt dixi supra in 5. par. in 23. cõsid. de Clououo I. Rege Francorũ Christiano, cui diuinitus vnctio sancta in suo baptisinate demissa fuit, ex qua adhuc Reges Frãciæ inter alios Reges vnguntur, cum mirabili deuotione & solennitate.

Nam, in natiuitate Christi, Iudæi amiserunt regnum, quia ablatum fuit eis ab Herode Ascalonita, qui fuit Idumæus, & auxilio Romanorum de bellauit Antiochum Regem Iudæorum, qui de cæderat à Machabæis & prolem Regiam occidit, & libros de genealogia combussit, ne in posterum eijceretur ipse vel filij eius, tanquam alienigenæ, & interfecit etiam legis doctores, qui dicebant in populo illud Deut. decimoquinto: De medio fratrum tuorum pones super te Regem. Tempore cuius Herodis natus est Christus, & ideo auidens magos dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum, turbatus est. Matth. 2. Ipse enim vsurpauit Regnum Iudæorum, Anno incarnationis seu natiuitatis Christi, & ab illo tempore translata fuit Regnum Iudæorum in Romanos, vt habetur Ioan. 19. nõ habemus Regem nisi Cæsarem: & qui se Regem facit contradicit Cæsari.

Ex quibus patet, quod verificata fuit illa prophetia, quod verus Messias qui mittendus erat, qui dicitur Christus, venit in mundum, & fuit ille qui natus est de Virgine Maria, passus sub Pontio, verus Deus & Homo. Cuius est fides Christiana, quam tenemus & seruamus, quæ vera est & inuincibilis: & sic inter alias & supra alias extollenda.

Per cuius Christi natiuitatem, lux orta est nobis, vt habetur Esaia 9. Populus Gentium qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam: habitantibus in Regione vmbrae mortis Lux orta est eis, & omnes Gentes præter Gentes Iudæorum, erant in regione vmbrae mortis. Cum non haberent cognitionem veri Dei, nec præcepta legis, sed erant gentiles, sed tunc etiam lux orta. Eo, quia Deus sciebat illos debere tenere fidem Christianam, & Gens Iudæorum fuit maledicta. Eo, quia non cognouit dominum. Ideo habetur Esa. 1. Cognouit Bos possessorem suum, & Asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis. Et ideo sequitur Esa. 9. Quod tu quoque fides Christi debebat recipi à Gentibus, populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam,

&c. Ex quo constat, hanc fidem Christi esse extollendam, cum per illam lux orta sit nobis.

Etiam fides nostra Christiana est multiplicata, iuxta dictum Esa. 9. Multiplicabitur eius Imperium vsq; in sempiternum. & Daniel. 2. cap. In diebus illis suscitabit Deus Cœli Regnum aliud, quod non dissipabitur in æternum, quod potest intelligi de Regno Franciæ, in quo Christianitas nunquam cessauit, nec cessabit: & sic est imperium Diuinum datum à Deo in hoc mundo Regi Franciæ, vel secundum Theologos est Imperium Christi, quod est in locis, vbi fides sua seruatur & tenetur, quod erit semel in toto mundo, cum dictum sit: Data est ei omnis potestas in Cœlo & in terra, Matth. vit. Et fiet vnum ouile, & vnus pastor.

Extollenda est etiam hæc secta: Quoniam eam tenentes peruenient ad vitam: quoniam, vt dicit Baruch. 4. ca. Hic liber mandatorum Dei, scilicet, datur ab isto Deo incarnato, de quo in c. 3. ibi: Qui adiuuenit omnem viam disciplinæ, qui cum hominibus conuersatus est, & lex quæ est in æternum, scilicet, Euangelica, omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam, qui autem dereliquerunt eam, in mortem: Conuertere Iacob, & apprehende eam, pro quo bonus text. in l. 1. C. de summa. trin. & fid. eath.

Ex illis enim prophetijs supra deductis & allegatis constat, quod fides Christi, est prior & antiquior lege Mosaiæ, quod etiam alijs comprobatur medijs, in fortalio fidei lib. 1. in 2. contide. artic. 2. Eo videlicet primò, quoniam Abraham ante legem, & ante circumcisionem iustus fuit, & non fuit iustus, nisi merito fidei, vt patet Genes. 19. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & merito fidei fuit sibi facta repromissio, & specialiter illa: In semine tuo benedicentur omnes gentes, vt patet Genes. 22. Sequitur ergo ex his, quod fides Christi fuit ipsa lege Moyfi tempore prior. Et quannis Apostolus hoc specialiter probet ad Galathas 3. exemplo Abrahæ, tamen hoc idem probat ad Hebræos 10. & 11. per plura exempla, sicut patet de Abel, Enoch, Noe, Sara, Isaac, Iacob, Ioseph, & Moyse. Isti enim & multi alij iusti fuerunt ante legem iustificati, vt patet ibidem. Eo etiam secundo, quia Deus promisit Abrahæ inter cætera quatuor. Primò, hæreditatis successorem. Secundo, hæreditatis ademptionem. Terrio feminis multiplicationem. Quarto, vniuersæ Gentis benedictionem. Et licet ad litteram ista quatuor ei promissa fuerint de aliquo temporali, principaliter tamen Deus spiritualia intelligebat.

Primò enim promisit sibi Deus Hæredem, scilicet, Isaac, Genes. 25. Sed in hoc principaliter promisit sibi Christum, qui pro tanto Hæres Abrahæ dicitur. Quia ex eo secundum carnem descendens in eius regnauit, regnat, regnabit hæreditate. Vnde Gabriel ait de Christo: Regnabit in domo Iacob æternum. Luc. 1.

Secundò,

D V O D E C I M A P A R S

Secundò, promisit sibi hereditatem temporalem, scilicet, hereditatem Chanaan, à fluuio Aegypti vsq; ad fluuium Euphratem, non vt dicto loco, Genes. 15. Non quod ipse vnquam illam possederit, nisi in semine suo: vnde & semini suo dicebatur: Et dabo tibi terram hanc. In hoc spiritualiter sibi promittebat, vt spiritualis hereditas, scilicet, vniuersa congregatio fidelium, tam Iudæorum quam Gentilium, cuius ipse per fidem patet est. Promittebatur etiã sibi hereditas gloriæ, qui propter fidem eius sinus Abraham nuncupatur.

Tertio, promisit ei feminis multiplicationem, sicut stellas Cœli, & arenam maris. Genes. 22. Boni, qui ex ipso descendunt per Isaac, & Iacob, sunt sicut stellæ Cœli. Sed præcipuè veri Christiani, qui sunt eius semen spirituale, & semen Dei repromissum, in quantum eius fidem imitamur: Sed mali, qui ex eo descendunt per Ismaelem, & filios Zethuræ, & per Esau fuerunt siccæ, & steriles, velut arena maris, sed præcipuè mali Christiani, qui si habent fidem Abraham nomine fidei, tamen eius operibus contradicunt.

Quartò, promisit ei Deus omnium gentium benedictionem quidem gratia: in præsentia, & gloria in futuro. Non quod per eum esset danda, vel fienda hæc benedictio: sed per semen, nõ per quodcumque semen, sed per vnicũ, quod est Christus. Non enim in Isaac, Iacob, vel Ioseph, vel Moysè, David, Salomong, vel in aliquo alio homine potuit hoc verificari. In semine tuo benedicentur omnes Gentes, Gene. 22. quod declarat Apostolus ad Galathas 3. dicens: Abraham dicitur sunt promissiones, & semini eius. nõ dixit in feminibus, quasi in multis: sed quasi in vno, & semini tuo qui est Christus. Nota, vt dicit Abraham, cui Deus non falleret propter eius fidelitatem & amicitiam, dicitur sunt, supple à Deo, merito suæ fidei, repromissiones: loquitur in plurali propter promissiones supradictas, vel, quia secundum gloss. frequenter idem est, æterna beatitudo est sibi promissa, & semini eius, id est, Christo, non ad Christum fieret promissio, sed qd ad eum pertinebat, quia per eum promittebatur danda benedictio. Et, quod illud semen sit Christus, & non aliud, notatur ex verbis scripture, quæ est: in semine tuo benedicentur omnes Gentes, non solum Iudæi. Vnde ait: non dicit, supple scriptura, in feminibus, quasi in multis, quod faceret si de multis vellet intelligi, sed dicit quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Vnde de vno solo vult intelligi, & istud vnum, est Christus. Si enim de multis vellet intelligi, dixisset: In feminibus tuis, benedicentur, &c. Sed dicit ibi, semini. volens de vno intelligi, propter quod Apostolus, & semini tuo. Patet igitur, quod cum promissio facta fuerit Abraham, merito suæ fidei. Apostolus innuit ad Hebræ. 10. & 11. & ista promissio diu fuit facta ante legis dationem, satis demonstrat, quod fides Christi promissi, præcessit legem Moysi, & sic ex prædi-

ca scriptura Pauli, quasi ex quadam aureola aromatum, collectus est etiam hic flos pulcherrimus. De quo in dicto fortalirio fidei, quod fides Christi est lege Moysi antiquior Rom. cuius antiquitas extollenda est vltra alias leges & sectas.

Et non solum extollenda est ex prædictis, sed etiam, quia lege Moysi est stabilior. Ad probationem cuius articuli, dicitur in dicto fortalirio fidei, art. 3. quod duo sunt notanda.

Primum, quod sicut Apostolus dicit vbi supra, à tempore factæ promissionis Abraham vsq; ad tempus quo lex Moysi fuit data fluxerunt anni 420. quos sic computat Rabanus, sicut dicit Magister in Historijs Antiquum 7. Dicit enim Rabanus, quod à tempore promissionis primò factæ Abraham, fluxerunt vsq; ad ingressum Aegypti anni 215. quod vetum est, quia à tempore futuræ promissionis erat Abraham 75. annorum. Et ab illo tempore vsq; ad natiuitatem Isaac fluxerunt 25. anni, Et ab illo tempore, vsque ad natiuitatem Iacob, fluxerunt 40. anni, Et ab illo tempore vsq; ad ingressum Iacob in Aegyptum, fluxerunt anni 75. Deinde ab ingressu Iacob vsq; ad mortem Ioseph anni 71. Postea vsq; ad exitum filiorum Israel de Aegypto anni 14.4. & quinqueagesimo die egressionis data est lex, Exod. 19. 20. Et sic sunt 400. & 30. anni. Et fidetur contra Apostolum id., quod dicit Dominus Abraham, Genes. 15. quod semen eius esset futurum peregrinum in terra non sua, 400. annis. Idque dicit Stephanus Act. 7. non faciendo mentionem de 30. annis. Dicit potest, quod scriptura non computat inimicitias. Dicit etiã Aug. quod hæc computatio debet protendi vsque ad mortem Scen Regem Amorreorum, & Og Regem Basan.

Secundum verò, quod est notandum, Est, quod promissio facta Abraham, quæ fuit iuramento Dei confirmata, Gen. 23. Per memetipsum iurauit dominus, &c. sequitur: In semine tuo benedicentur omnes Gentes terræ, & Luc. 1. Iustificandum, quod iurauit Abraham, fuit dictum propter sui stabilitatem, & firmitatem testamenti. Est enim testamentum scriptura authentica, & solida, & talis fuit illa promissio, quia fuit summe autoritatis, & stabilitatis: vnde tanta fuit firmitatis, quod lex post data non euacuauit ipsam, sed potius semen promissum euacuauit legem, sicut declaratur in eodem libr. 1. artic. 6. de cessatione legis Moisaicæ. Si enim lex euacuasset promissionem, tunc hereditas gloriæ non esset ex promissione, sed ex lege: & si esset ex lege, cum Abraham, Isaac & Iacob fuerint ante legem, tunc non haberent istam hereditatem. Cum tamen dicat Christus, Matth. 22. adducens illud Exod. 3. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. non est Deus mortuorum, sed viuorum: viuunt ergo illi non vira naturæ, ergo vita gloria. Quod planè dicit Christus, Matth. 8. Dico autem vobis, quod multi ab oriente, & occidente venient, & recumbent cum Abraham,

ham, Isaac, & Iacob, in Regno Cælorum. Ideo hæc hæreditas non est ex lege, sed ex promissione, quæ cum fuerit merito fidei Christi promissi, quia illi re promissionem habet iam Abraham, & non habet eam per promissionem, ergo cum promissio fuerit facta, & iurata, vt prædictum est merito fidei, sequitur, quod fides Christi est summa stabilitatis, & stabilior lege Mosæica, cum illa sit euacuata per semen promissum. Et hæc omnia per herennium posuit Apostolus ad Galatas 3. Hoc autem dico vobis testamentum confirmatum à Deo: quæ post 400. & 30. annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandum promissionem. Nam si ex lege hæreditas, iam non ex promissione. Abraham autem per re promissionem donauit Deus, quod sic explicatur: Hoc autem, id est, promissionem Abraham factam, dico, id est, firmo, testamentum confirmatum à Deo etiam per iuramentum, quod, scilicet, testamentum post 430. annos, post quos supple facta est lex, non irritum facit, id est, non euacuat, quod quidem faceret, si per eam daretur benedictio: non ergo lex irritum facit prædictum testamentum ad euacuandum, id est, euacuet promissionem, supple Abraham factam. Non igitur per legem benedictio, quia data est lex post multum tempus à promissione facta, quæ quidem non dicit, quod per legem esset promissio, sed per semen. Si enim ex lege esset hæreditas, non esset ex promissione: & tunc Abraham non haberet eam, quod est falsum, vt supra dictum. Propter quod dicit Apostolus: Lex non euacuat promissionem. Nam si ex lege hæreditas, quod oporteret: si lex euacuaret promissionem: non esset, supple hæreditas ex promissione: quod probat dicens: Abraham autem donauit Deus supple istam hæreditatem, per re promissionem. Constat enim quod Abraham iam habeream, & non habet eam ex lege, quia diu ante legem fuit mortuus, ergo habet eam per promissionem. Cum ergo promissio fuerit facta merito fidei, sequitur quod fides Christi promissi, est summa stabilitatis, & stabilior lege Mosæica. Et ista veritas colligitur ex prædictis verbis Apostoli, vt dicitur in præcedente loco.

Extollenda est etiam Fides seu Secta Christianorum, ex alia causa, eò, quia lege Moyse est notior, & perfectior, ad cuius probationem prius quatuor notanda veniunt.

Primum, quod quamuis lex Moyse non sit effectus iustitiæ, nec meritoria benedictionis gloriæ, non tamen frustra fuit data. Fuit enim data propter quatuor causas, quas breuiter rægimur: & de quibus infra in 34. consid. apertius dicitur.

Prima, propter peccati prohibitionem, vt saltem timore pænæ homines cessarent transgredi, vt hoc tandè facerent voluntate iuxta illud Hora-

Oderunt peccare mali, formidine pænæ.

Oderunt peccare boni, virtutis amore.

Prout notat gloss. in verbo, metu. in l. i. de iustitia, & iure. Et pænæ vniuersalis, est metus multorum, text. est in l. i. in prin. C. ad legem Iuliam repetundarum. Faciunt text. in l. aut facta. §. fin. & l. capitulum. §. penult. ff. de pæn. & §. hodie autem. in fi. instit. de exceptio. Secunda, propter populi eruditionem, & dispositionem, vt scilicet, per legem morbum suum agnoscerent. De cuius ignorantia in lege naturæ conuictus erat, vt scilicet populum Dei crudiciens, ipsum dignum faceret ad percipiendum promissionem, quæ est Christus.

Tertia, propter remedij flagitionem, vt, scilicet, homo superbe in suis viribus fidens, præcepta acciperet, in quibus deficiens factus prauaricator liberatorem, saluatoremque requireret. Data est enim lex: vt dicit Augu. vt ceruix superborum, qui tantum sibi arrogabant, vt liberum arbitrium sibi putarent ad iustitiam sufficere: quos cum lex transgredi faceret, humiliaretur, & sic medicus optaretur.

Quarta, propter futurorum significationem. Legalia enim fuerunt quædam umbra futura significans, quædamque figura futura veritatem præsignans, vt statim dicitur.

Secundum quod est notandum, quod lex fuit ordinata, id est, ordinabiliter Angelorum ministerio data, & bene ordinabiliter, quia inter Abraham, & Christum, inter promissionem, & semen, inter tempus legis naturæ, & tempus gratiæ. Magno enim consilio factum est, vt non statim post hominis casum veniret mediator, sed quod primo humanum genus conuinceretur de ignorantia tempore legis, quæ nec morbi nec medici claram notitiam dabat, nec ad ipsa homo ex suis naturalibus attingere volebat: demum conuinceretur de impotentiâ legis scriptæ, quam homo virtute propria seruare non potuit, nec ipsa dabat adiutricem gratiam ad seruandum, vt propter ista duo, scilicet, ignorantiam, & impotentiam cogeretur saluatorem petere, nec Christi aduentum superfluum reputaret. Multiplicatæ sunt infirmitates hominum, contra quas, nec per legem nature, nec per legem Moyse iuuare poterant: propter quod, accelerauerunt ad medicum, Quod veniens, tanquam alter Samaritanus, vulnera sanauit languidi, quem sacerdos, & leuita, id est, vetus lex, & sacerdotium immisericorditer pertransierant. Luc. 10. Qui etiam, tanquam alter Eliseus, coaptans se cor poraliter puero mortuo Sunamitis filio suscitauit eum, quem tamen eius puer cum suo baculo, qui designabat legis duritiam non potuit suscitare. 4. Regum 4. Qui, tanquam alter Angelus descendens in piscinam nostræ immortalitatis, sanauit illum, quem inuenit sibi sueque Ecclesiæ vnitum. Ioan. 5. Qui omnipotentis sermo Dei patris, venit in mundum, dum omnia medium silentium renerent. Sapient. 18. Primum silentium fuit ante legem scriptam, secundum sub lege, tertium in gloria. Pri-

DVODECIMA PARS

ria. Primum fuit ignorantia languoris. Secundum, desperatio creationis. Tertium adeptio sanitatis. Ante legem enim Homo morbum suum non cognoscebat, ideo silebat, nec remediū quærebat. Lex autē ostendit vulnera languidis: & ideo data lege, mox fuit ruptum silentium, & cœperūt ægri petere remedium. Sed quia lex grauis erat, nec auxilium conferebat per diurnos clamores, fatigati homines, & de salute desperantes, cessauerunt loqui, & sic subsecutum est silentium secundum. Et tunc omnipotens sermo patris venit in mundum. Samaritanus appropiauit ad vulneratum, Angelus magni consilij in piscinam descendit & Eliseus ad suscitandum mortuum accessit. Id est, Summi Regis Filius descendit de æqualitate Patris ad patibulum crucis, & de sede patris ad officinā peccati, de lumine cœli ad tenebras mundi, & inferni, & veniens, locutus est pacem, dedit gratiam, pro populo misericordiam, promisit veniam, & ita rupto silentio, cœperunt ægri magnis clamoribus flagitare remediū, & accelerare ad medicum, per quem vulnera sanarentur, morbus curaretur. Recepta vero sanitate, & donata immortalitatis felicitate, nihil ultra restabit petendum, & tunc erit tertium beatum silentium ordinabiliter. Ergo, & magno Dei consilio data est lex, scilicet, inter Abraham, & Christū, inter promissionem, & semen promissum, inter tempus legis nature, & tempus legis gratiæ, inter primum silentium, & tertium. Quando enim data fuit lex, cœpit frangi primum silentium. Ipsa autē manente, fuit secundum silentium, & tunc veniente medico, rupto quæ secundo silentio, tertium homines optauerunt.

Tertium, quod est notandum, quod quando lex fuit data, fuit posita in potestate, qui vêturus erat verus mediator, ut staret quamdiu ipse veller, & quando vellet, cessaret. Ipse autē voluit, quod cessaret, quādo ipse venit, & ramē verus mediator fuit. Ex quo patet, quod contra mediatores faciunt, qui legem cum Evangelico obseruare volunt. Ex quo vltius patet conclusio intentā, quod fides Evangelij siue Christi, non solum est lege Moyli antiquior, & stabilior, sed etiam perfectior: quia ipsam euacuat, sicut illud, quod perfectum est euacuat, quod ex parte ad Corin. 13. Cū enim venit mediator, & legem Evangelicam statuit, voluit, quod cessaret lex Mosaica, propter suam imperfectionem: & hoc ipse facere potuit, quia in eius potestate tantquam vero domino, posita fuit.

Quartum verò, quod notandum est, quod hic mediator non est vnus nature, sed duplcis. Est enim Gigas geminæ substantiæ, scilicet, diuinæ, & humanæ. Ipse igitur cum sit Deus, & Homo, inter homines, & Deum mediat, dum homines qui à Deo recesserant, per se reconciliat. Ipse, ut Deus omnia creauit, sed in quantum Deus, non omnia creauit. Et ipse in quantum Deus, est cum patre,

& sancto spiritu vnus Deus: quia non sunt plures Dii, sed vnus Deus. Ex quo patet, quod hic mediator non est fœderator vnus partis tantum: sed duarum partium, Dei, scilicet, & hominis. Et patet etiam, quod in quantum Deus non est proprius mediator inter Deum, & Homines: sed in quantum Homo. In quantum enim Deus non est mediator, sed æqualis Deo patri. Item, iste mediator non est arbiter vnus populi: sed duorum, scilicet, Iudæorum, & Gentilium, quos tanquam duos parietes Ecclesiæ in se angulari lapide copulauit vtriusque populi euacuans ritum. ad Eph. 2. & 1. Pet. 2. Ergo, qui obseruant legem, Christum non mediatorem recipiunt: quia ipsum videntur recipere mediator tantum Iudæorum, quod esse non potest: quia mediator non est nisi duorum populorum.

Ergo, quod ex circumfisione, vel praputio, ad fidem conuersi sunt, maneat sicut sunt, nec eurent circumfisionem, nec praputiati de circumfisione, quia, ut dicitur ad Gal. vlt. In vero mediatore Iesu Christo, neque circumfisionem, neque praputium: sed noua creatura. Hæc quatuor nobilia supraposita, patent ex intentione Apostoli ad Galatas vbi supra.

Ex quibus elicitur, quod lex Christi, & fides Catholica est nobilior, & perfectior lege Mosaica, secundum quod amplè declaratur ibi per Apost. & commentatores illius, & etiam in fortalicio fidei. lib. 1. in 2. consider. in 4. arti. vbi etiam exponit illud dictum Apost. ibid. Quid igitur lex, propter transgressionem posita est?

Extollenda est fides Christiana, seu secta Christianorum, quia est omnibus alijs sectis vtilior, quod colligitur ex verbis Apost. ad Gal. eo. c. 3. vbi consequenter, dicitur sic: Lex ergo aduersus promissā Dei ab sit. Si enim data esset lex, quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut, promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. ut ibi ad Gal. 2. Ex quibus duo notantur: Primum, quod per legem, nunquam fuit vita animæ. Cuius ratio sæpe dicta est supra, quia eius sacramenta non afferebatur gratia, & licet præstabant animæ vitam. Secundum, quod circumfisionem non fuit ex lege, sed ex patribus. ut Saluator dicit in Ioan. Diu. n. ante legem, fuit circumfisionem in sit. quia Gen. 17. dicendum est etiam, quod ex circumfisionem nunquam fuit perfecta vita, quia nunquam potuit introducere homines vbi est perfectio vitæ. Vnde Iac. dicit circumfisionem Gen. 28. Descendā in infernū, Iugens filium meum. & David circumfisionem dicit: Plā. 27. assimilabor descendenti. in lacum. Item per legem Moyli nunquam fuit perfecta iustitia. Hæc enim dicit Apost. ad Ro. 3. Ex opere legis non iustificatur omnis caro. & illud ex primo sequitur. Si enim per legem esset vita vera, ac per hæc & vera iustitia, quæ ducit ad regnum, in quo est perfectio vitæ. ad Ro. 3. Iustitia Dei, est per fidem Iesu Christi super omnes, qui credunt in eum.

Est ergo fides Iesu Christi lege vtilior, & propterea dicit Apost. Lex igitur aduersus promissa Dei, quae si dicat, ex quo euacuata est, quando impleri coepit promissio, nunquam aduersatur diuinæ promissioni, absit. Non enim est inimica, sed contentanea diuinis promissis. Verum est tamen, quod fides, cuius merito fuit promissio, est vtilior, & efficacior lege. Quod probatur, quia lex nunquam potuit viuificare, nec iustificare. Si enim data esset lex, quae posset viuificare, id est, vitam spiritualem asserere, verè supple, & non opinatiuè ex lege, id est, ex operibus legis esset iustitia, quod tamen verum non est. Sed conclusit scriptura, id est, lex scripta non conclusit, id est, clausa reliquit omnia, id est, omnes homines tam Iudaos, quam Gentiles sub peccato. Neminem enim à peccati careere potuit expedire. vel conclusit, id est, clausa demonstrauit esse. Per legem enim cognitio peccati, ad Rom. 3. quae quidem prouidentia factum est, vt promissio vix, scilicet, & iustitiae, & benedictionis à ternæ ex fide Iesu Christi, non ex lege suple Moyfi. Promissio quoque, id est, res promissa daretur credentibus suple in Christum.

Ex prædictis igitur patet clarissimè, quod Fides Iesu Christi est antiquior, stabilior, nobilior, & melior vtilior lege Moyfi, ex quo vltra illas, & omnes alias extollenda est, vt habetur in dicto fortalicio fidei. libro primo, in tertia considerat. art. 5. in principio.

Extollenda est etiam Religio Christiana, quia omni alia gente totius mundi est excellentior ex pluribus. Primò, videlicet ex parte patris. Secundò, ex parte matris. Tertio, ex parte Hæreditatis. Quarto, ex testimonio angelico. Quintò, ex comparatione morum, & institutionum aliarum gentium, & sectarum. Sextò, ex testimonio Prophetarum, & ex præfiguratione illius, in toto veteri testamento. Septimo, ex testimonio etiam Gentium.

Primò enim ex parte patris, quoniam Christiani filij Dei sunt. Nam Christus appetit Christianos in sua fide spiritualiter degenerare, & ideo dicitur Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, quos qui credunt in nomine eius, id est, in re nominis eius. Sed quo ordine filij Dei fiant, & quomodo hæc generatio nobilissima distinguatur à carnalibus, subdit: Qui non ex sanguinibus, scilicet, secundum quasi materia, & viri quasi formatiui: sed ex Deo nati sunt: Ecce generatio, & natiuitas spiritalis. vt autem securè eradamus hanc excellentiam, scilicet, hominè nasci ex Deo, subdit Deum nasci ex homine. Ex hac enim susceptione infirmitatis, sanatur nostra infirmitas, vt possimus dici vel filij dei fieri, & hoc est: Et verbū caro factum est, quod superius erat, inferius descendit: & quomodo pater ex sua conditione intendit multiplicare, & diligere filios, ponitur in fortalicio fidei lo to prædic. artic. 5. sed ea omittit breuitati studens.

Secundò verò ex parte matris, quæ est (vt dicit Aposto.) illa quæ sursum est Ierusalem mater nostra. per Baptismum enim regenerati sumus ex ea. Vnde habetur Esai. 54. de hac generatione secundà. & in prædic. arti.

Tertiò verò, demonstratur excellentia, seu dignitas illius Sectæ ex parte hæreditatis, quia Christianis debetur suprema hæreditas, cui nulla similis excogitari potest. 1. ad Cor. & Esai. 64. ex quo arguitur nobilitas, & excellentia hæredis. Hanc autem hæreditatem nobis insinuat B. Paulus ad Ro. 8. Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, id est, visionis diuinæ, in qua consistit beatitudo, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus secundum Boetium lib. 3. Prosa. 2. Cohæredes autem Christi. ad Rom. vbi supra, id est, simul hæredes cum Christo. Cuius hæreditas est esse gloriosum in corpore, & anima. Ita & omnes filij sui erunt gloriosi cum eo in corpore, & anima. Nec voluit pater noster Iesus Christus, quod sua electa habitatio vocaretur Synagoga: sed Ecclesia, dicens Petro. Supr hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, Matth. 16. quod duplici ratione factum est.

Prima, vt fieret distinctio inter Iudeos, & Christianos. Nō enim videbatur rationale, vt locus, siue habitatio Christi, vbi suos filios debet hereditare, nomine Iudaico nominaretur.

Secūda ratio est proprietatis vocabulorum, quia sicut Synagoga Græcè aggregatio Latinè dicitur, Sic Ecclesia Græcè, conuocatio Latinè dicitur. Et quia Christiani conuocati sunt, ideo à conuocatione Ecclesia dicta est. Congregatio enim est peccatorum, & bestiarum, Cōuocatio vero hominum. Et secundum hoc Iudei, & quæcunque alia hominum congregatio, quales sunt Saraceni, Bestijs comparantur. Christiani verò hominibus. Quanta ergo differentia est Bestiarū ad homines, tanta est Iudeorum, & aliorum infidelium ad Christianos: quia illi congregantur, Christiani verò conuocantur, vt notat B. Isidor. 11. Etymologiarum. Quæ quidem hæreditas, quæ est gloria cælestis debetur Christianis ex promissione, & non alijs populis, vt amplè demonstratur in d. lib. fortalij fidei lib. 1. 3. consid. art. 5. Non enim promisit Iudeis etiam in mandatis eius ambulantibus, sed tantum bonam tem poralia, vt habetur Leuit. 26. & Deut. 18. Non enim Agarenis, quia solum eis promisit 12. Duces in generatione eorum, Genes. 18. quod est impletum vt habetur Genes. 27. vbi nominantur illi 12. Duces. Sed Christianis non talia promisit, sed Regnum Cælorum, vt habetur Matth. 7. Quicunque fecerit voluntatem patris mei, qui in Cælis est, & ipse intrabit in Regnum Cælorum, & alibi in multis locis.

Quartò, ostenditur excellentia sectæ, & religionis Christianæ ex testimonio angelico: quia angelus intelligens prædictam excellentiam, non

DVODECIMA PARS

sustinuit à Io. adorari. Apoc. 19. Ait enim Io. Cecidi ad pedes angeli, vt adorarem eum, & dixit mihi: Vide ne feceris, conseruus tuus sum, & fratru tuorum habentium testimonium Iesu, Deum adora. Cecidit Ioannes ad pedes angeli, vt adoraret eum non tamen sicut creatura creatorem: sed sicut seruus vehementer ac cum seruuili subiectione honorar Dominum suum creatum. Nempe angelus in veteri testamento sustinebat sic se ab homine adorari, quod tamen non sustineret hic. iud manifestè prohibere videtur. Propterea sequitur: Et dixit mihi, Vide ne feceris, scilicet aliter reuerentiam mihi, cuius causa mihi subdit dicens. Conseruus tuus sum, id est, tecum. & sicut tu, sum seruus ciuicem Dei, & domini Iesu Christi.

Et ne credatur, qd respectu solius Ioannis propter singularem præexcellenciam eius hoc diceret, & non de omnib. Christianis, qui Christi sunt serui, ideo subdit: Et fratrum tuorum habentium testimonium Iesu Christi, qui perfecto corde confitentur, ac testificantur Iesum Christum esse verum Deum, & dominum vniuersorum, atq; hominum redemptorem, & Saluatorem. Et ideo merito fideles Christiani confitentur Iesum Christum verum filium Dei, cuius sunt filij per gratiæ adoptionem: qui tam charam matrem dedit eis, & tam excellentem hereditatem promisit, & cõseruus eorum Angelos fecit.

Quinto probatur Excellentia ex comparatione morum, & institutum aliarum Gentium, & Sectarum, sine qua nihil non parum gratè laudatur: vt dicit Polydorus Virgil. lib. 8. c. si qui ad demonstrandum præstantiam, & excellentiam Christianæ Reipublicæ ponit mores aliarum nationum, & Christianorum. Et ostendit mores Christianorum, & instituta esse vtiliora, & excellentiora alijs: ex quibus demonstratur excellentia. vide cum ibi amplè ponentem præstantiam Christianæ Reipub.

Sexto, probatur excellentia illius fidei, cum fuerit ab antiquis etiam Iudeis prophetizata. Et ponit triginta prophetias Bern. de Buis in 2. par. sui Rotarij in ferm. 14. & quomodo omnes articuli fidei Christianæ fuerunt præfigurati in veteri testamento in fortalio fidei, in 3. consi. lib. 1. vbi vide amplè, & iã supra aliqua dixi. Ideo nõ aliter insisto.

Septimò, probatur hæc excellentia scẽtæ Christianæ ex testimonio Gentilium, Qui etiam illam præuiderunt, prophetizauerunt, & approbauerunt, & multis gentilib. facta fuit reuelatio incarnationis Iesu Christi, vt dicit B. Tho. 2. 2. q. 2. art. 6. & probat de Buis in suo Mariali 7. par. ferm. 1. & 5. in fi. vnde Iob. fuit de populo gentili dixit 19. ca. sui lib. Scio quod redemptor meus viuuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Et loquebatur Iob

more prophætico de futuris tanquam de præteritis, maximè quia debebat in proximo fieri.

Et vt dicit Campeg. in propugnaculo Religionis Christianæ lib. 1. c. 5. non est omitterendus Nabuchodonosor rex, qui cū tres pueros vidisset in fornace, dicit: Ecce ego video quatuor viros solos deambulantes in medio ignis, & corruptio nulla est in eis, & aspectus, quorum similis est filio Dei. O alienigena quis tibi annunciauit filium Dei, nondum quidem mundo nascitur, & similitudo nascẽtis à te cognoscitur? Vnde tibi hoc? quis tibi istud annunciauit, nisi quia te sic diuinus ignis intus illuminauit, cum illic apud te captiuu teneretur inimici Iudæi, sic diceret testimoniu filio Dei.

Quid Sibyllæ et vaticinando de Christo dixerunt, vnde dicit August. li. 18. c. 23. de ciuitate Dei, quod Sibylla Etythra, siue Cumana, vaticinata est de Christo his versibus translatis ex Græco:

*Iudicij signum tellus sudore madescet,
E celo rex aduenit per secula futurus,
Scilicet in carnem præfens vt iudicet orbem:
Vnde Deum cernunt incredulus, atq; fidelis
Celsum cum sanctis, cui iam termino in ipso.
Sic anima cum carne aderunt, quas iudicet ipse.
Cum iacet in culis densus in reprobis orbis.
Reijcient simulachra viri cuiusdam quos gæcem.
Exuret terras ignis pontumq; polumq;
Inquirens, ceteri portas effringet auerni
Sanctorum. Sed enim cuius lux l. bera carni
Tradetur, fontes æterna flamma crenabit.
Occultos aditus retere, tunc quisq; loquetur
Secreta, atq; Deus reserabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes,
Eripitur Solis iubar, & Chlorus in teris astru,
Soluetur Cælum, lunaris splendor obibit,
Deiciet colles, & alles extolles ab imo:
Non erit in rebus hominum sublimè vel altum.
Iam æquentur campis montes, & cacula ponit.
Omnia cessabunt, tellus consructa peribit.
Sic pariter fontes torrentur, fluminaq; ignis,
Et tuba tunc sonitum tristem demittet ab alto
Orbe, gemens facinus miserum rariisq; labores,
Tartareumq; chaos monstrabit terra dehiscens,
Et coram hic domino reges sistentur ad vnum
Recidere è Cælo ignisq; & sulphuris amni.*

Et dicit Aug. ibi in his Latinis versibus de Græco vtrunque translatis, ibi non potuit ille sensus occurrere, qui sit: cum litera: quæ sunt in eorum capitib. connectuntur, vbi y. litera in Græco posita est: quia non poterunt latina verba iueniri, quæ ab eadem litera inciperent, & sententiæ conuenirent. Hi autem sunt versibus tres, quintus, octauus decimus, & nonus decimus. deinde literas, quæ sunt in capitib. omnium versuum connectentes, horum trium quæ scriptæ sunt non legamus: sed pro eis y. literam, tanquam in eisdem locis ipsa sit posita recordemur & exprimitur in quinque verbis Iesus Christus Dei filius saluator: sed cum Græcè hoc

et hoc dicitur, non latinè. Et sunt versus viginti & septem, qui numerus quadratum ternarium solidum reddit. Tria enim ter ducta fiunt nouem, & ipsa nouem si ter ducantur, vt ex lato in altum figura consurgat, ad viginti & septem perueniunt.

Dicit etiam Bern. de Buft. in 1. part. sui Rosarij in sermone 14. vbi ponit de fecta fiunt nouem, & ipsa nouem si ter ducantur, vt ex lato in altum figura consurgat, ad viginti & septem perueniunt. Dicit etiam Bern. de Buft. in 1. part. sui Rosarij in sermone 14. vbi ponit de fecta fiunt nouem, & ipsa nouem si ter ducantur, vt ex lato in altum figura consurgat, ad viginti & septem perueniunt. In vltima parte humiliabitur Deus, humiliabitur proles diuina, vnietur humanitati diuinitas, iacebit in fœno agnus, & puellari officio educabitur Deus, & Homo. Signa autem præcedent apud Indæos. Mulier vetustissima, scilicet, Helisabeth puerum concipit, stella orbis mirabitur, & ducatur præstabit, scilicet, magis, ad ortum, scilicet, Christi. Hæc habens pedes, id est, annos 33. eligit sibi de piscatoribus deiectis hominibus numerum duodenarium, vnumque Diabolum, videlicet Iudam. Non in gladio bellouæ Aeneadam urbem Regesque subijciat: sed in hamo piscatoris, deiectione, & pauperie superabit diuitias, & superbiam conculcabit. Et hoc etiam prædictum fuit Esa. 36. Ciuitatem sublimem humiliabit, & conculcabit eam pauperis, & gressus egenorum. Huic quatuor animalia, id est, Euangelista surgent in testimonium. Huic contradicetur à Bestia, scilicet, Antichristo. Erit autem bestia horribilis, s. Machomet ab Oriente veniens, cuius rugitus vsque ad gentes Panicas audietur. Ethorum interpretationem, & declarationem ponit ibi Bern. de Buft. vbi etiam recitat dicta aliarum Sibyllarum, quæ de Christo prophetizauerunt, & sic fidem nostram Christianam præuiderunt. Et primò ponit de Sibylla Persica, quæ sic dicit:

Ecce Bestia conculcaberis, & gignetur dominus in orbe terrarum, & gremiū virginis erit salus populorum, & pedes eius in valetudine hominū: inuisibile verbum palpabitur.

Secunda dicitur Sibylla Libyca, quæ sic vaticinata est.

Ecce veniet dies, & illuminabit dominus contenta tenebrarum, & soluetur nexus Synagogæ, & desinent labia Prophetarum, & videbunt Regem viuentium, & tenebit illum in gremio Virgo domina gentium: & tenebit misericordiam, & verus matris eius erit statera cunctorum.

Tertia est Delphica, quæ ante Troiana bella sic prophetauit. Nascetur Propheta absq; matris coitue virginis.

Quarta fuit Erythrea, de qua ante dictum est.

Quinta fuit Samia à Samo insula sic dicta, quæ inquit Ecce veniet dies, & nascetur de pauperula: & bestia terrarum adorabit eum: & dicent, Laudate eum in atrijs cœlorum.

Sexta fuit Sibylla Cumana Amalthæa nomine,

quæ fuit tempore Tarquinij Prisci, quæ cecinit dictum Virgilij in Bucolicis:

*Vltima Cumaiam venit carminis ætas,
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Iam redit & virgo: redeunt Saturnia regna,
Iam noua progenies cælo demittitur alto.
Tum modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Cæssa faue Lucina, terris iam regnat Apollo.*

Et hoc videmus, quod Virgilius etiam gentilibus de Christo testimonium perhibet.

Septima fuit Helespontina in agro Troiano nata, dicens: De excelso cœlorum habitaculo respexit Deus humiles suos, & nascetur in dieb. nouissimis de virgine Hebræa in cunabulis terra.

Octaua fuit Phrygia, quæ ait: Flagellabit Deus potentes terra, ex Olympo excelsus veniet, & firmabitur consilium in cœlo, & annuntiabitur vitgo in vallis desertorum.

Nona fuit Tyburtina nomine Alburna, quæ sic inquit, Nascetur Christus in Bethlehem, & annuntiabitur in Nazareth, regnante rapo pacifico, & fundatore quietis, id est, secundum glossam, Octauiano, qui habebat taurum pro insigni, & appellatus est pacificus, quia multis annis in magna pace mundum rexerat, cuius tempore Christus natus sequuntur verba Sibyllæ: O felix illa mater, cuius vbera Christum lactabunt, & concordauit in hoc, cum B. Marcellina pedissequa S. Marthæ, quæ (vt dicitur) fuit illa mulier, quæ exclamauit, dicens Christo: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti, Luc. 11.

Decima dicitur Europea, quæ sic ait de Christo: Ecce veniet ille, & transibit montes, & colles, & latice Olympi, ac regnabit in paupertate, & dominabitur scientio, & egredietur de utero Virginis.

Vndecima Sibylla dicitur Agrippa, quæ sic dicit: Inuisibile verbum palpabitur, germinabit, vt radix, siccabitur, vt folium, non apparebit venustas eius, circumdabit eum alius materna, & flebit Deus lætitia sempiterna, & ab hominibus conculcabitur. Nascetur ex matre Deus, conuersabitur, vt peccator.

Duodecima appellata est Cimæa seu Cimica in Italia nata, quæ fuit tempore Numæ Pomp. II. Regis Roman. quæ sic ait: In prima facie virginis ascende puella, facie pulchra, capillis proluxa, sedens super sedem stratam, puerum nutriens, dans ei ad comedendum lac de cœlo missum. Hæc illa, quæ etiam clarius dicit. In diebus illis exurget mulier de stirpe Iudæorum, nomine Maria, & habebit sponsum nomine Ioseph, & procreabitur ab ea sine commixtione viri de Spiritu sancto filius Dei nomine IESV, & ipsa erit virgo ante, & post partum. Qui verò ex ea nascetur, erit verus Deus, & verus Homo, sicut omnes Prophetæ prædixerunt.

DVODECIMA PARS

Dicit etiam S. Tho. 2. 2. q. 2. articulo supra alle. Quod tempore Constantini Augusti, & Helenæ marris eius, inuentum fuit quoddam sepulcrum Constantinopoli, in quo iacebat homo laminam auream habens in pectore, in qua scriptum erat: Christus nascetur de virgine, & credo in eum. O sol Helenæ & Constantini temporibus iterum me videbis.

In Chronicis quoque Regum Castellæ dicitur, quod apud Toletum sub quodam saxo inuentus est liber vetustus, qui scriptus erat lingua Hebræica, Græca, vel Latina, & in illo dicebatur: Christus filius Dei nascetur de Maria virgine, & pro salute hominum parietur.

Nónne etiam cœlum testimonium dixit de Christo, quando nouum mundus in noua hominum progenie velut lingua, & digito, quo potuit, natum Deum, & hominem gentibus innotuit?

Nónne Plato diuinus appellatus, affatus est suis præceptis acquiescendum, donec sacratus aliquis homo in terris appareat, qui fontem omnibus aperiret veritatis, quem demique sequentur omnes? Er eo mortuo in eius tumba inuenta fuit lamina super pectus suum aurea, in qua scribebatur: Credo in Christum, nasciturum de virgine, passurum pro humano genere, & tertia die resurrecturum. Et de eodem Platone refert Aug. lib. 7. confessionum se legisse in quibusdam Platonico-rum libris principium Euangelij Ioannis: In principio erat verbum. Non quidem his verbis, sed hoc idem multis, & multiplicibus pertuaderi rationibus, quod in principio erat verbum, &c. quæ sequuntur ad vsque, & tenebræ eam non comprehenderunt. Hæc, & quædam alia refert G. Bened. in sua rep. c. Ray. in ver. mortuo itaque testatore, primo n. 261. 262. 263. & 264.

Nónne etiam apud Francos notum est, quod Ecclesia beatissimæ Virg. Mariæ Carnotensis fuit ante Christi aduentum a edificata in honorem virginis parituræ? Ex quo demonstratur, quod si alij Gentiles de Christo verbo, prophetizauerunt: Ita men Franci facti in eum crediderunt prout & Græci, qui templum Deo ignoto construxerunt, vt per gl. in verb. Magister. in c. turbat. 37. dist. Qui recitat, Quod cum Paulus venisset Atheuas, vidit Aram ignoti Dei, in quo viuimus, morimur, & sumus. Ex quo Apostolus cepit prædicare: & Dionys. conuersus fuit per ipsius prædicationem.

Audiui aliàs à nostris, quod in hac nostra ciuitate Heduenfi fuit repertum sepulcrum, in quo erant plures imagines seu repræsentationes, quas vulgo Medallas vocant, in quarum altera erat vna figura seu repræsentatio natiuitatis Christi in præsepio inter bouem & asinum, & ante eum erat quædam figura seu protractura hominis genibus flexis, & manibus iunctis, & erat scriptum

in rotunditate: Credo in Iesum inter animalia ex virgine nasciturum, & multum curauit inuenire, sed non potuit.

Quomodo etiam Balaam Astrologus per parabola locutus est: Orietur stella ex Iacob, &c. Et ramus erat Chaldeus, & vide Origenem in Homilia 14. super Numer. Ambrosium in Epist. 38. ad Cromatium. Et quomodo Magi Regem Iudeorum Christum prædicauerunt, & dixerunt Aug. lib. 3. de Symbolo ad Catechumenos c. 4. & de interpretatione munerum eorum per Ambrosium in lib. de fide. c. 2. & in c. legimus. §. in Leuitico. 37. dist. & per Campegium in suo propugnaculo fidei Christianæ. lib. 1. c. 5. Vbi etiam dicit, quod Milesius Apollo consultus de Christo ita commendauit. Mortalis erat corpore, sapiens, prodigiorum effector, sed sub iudiciis Chaldæis armis comprehensus, clauis, fistibus, quæ amaram mortem passus est.

Porphyrinus verò inter Gentes nequissimus in libro de responsis, inquit: Christum Diij maximè piùm pronunciauerunt, immortalem quæ euasisset asseruerunt. Concedit ipse Porphyrius Christum, & sapientem, & piùm fuisse, quatinus Christianos parim indoctos, parim magos nominet, tum veritati, tum sibi ipsi manifestè repugnans.

Vespasianus ac Titus Imperatores auditis Christi operibus eius potentiam timuerunt.

Alexander Seuerus Templum Christo fieri statuit, & orabat in matutinis in sacrario suo coram statua Christi, vt Capitolinus refert.

Et Adrianus, vt idem narrat, statuit Christo templum facere, eumque inter Deos recipere: Ideoque templum absque simulacris in omnibus ciuitatibus fieri iussit.

Antoninus Pius, cum audisset Christianos hoc frequenter vti Prouerbio: Quod tibi fieri non vis, alteri non feceris, persecutus est Christum vitam, eique statuam tanquam Deo dicauit.

Refert etiam Polydorus Virg. in lib. 8. c. 7. & 8. de inuentoribus rerum, quod in primo fidei testimonio Tyberius Cæsar, Tertulliano teste in Apologético, cum à Syrià Pontio Pilato Christi diuinitatem cuiusque Religionis sinceritatem accepisset: senatum consuluit, censuitque Christum inter Deos referendum, colendumque templo. Senatus tamen, quia prius ad Tyberium de eare, quam ad se Pilatus literas dedisset, eiusmodi relatione reiecta, Christianos persequeudos decreuit, proposito delatoribus præmio. Sed Cæsar in sententia mansit, & comminatus capitale supplicium accutatoribus Christianorum, id scelus inhibuit.

Traianus quoque iridem sensit, qui certior factus à Plinio secundo Byrhiniæ procuratore, nihil mali in Christianis quotidie ad supplicium tractis reperiri iussit, vt non inquirerentur: Verum oblati

oblati punirentur, & ibi etiam Polydorus recitat hic antedicta de Adriano.

Constantinus denique, cum Christi miracula in rebus suis manifestius fuisset expertus, Deum magis quam populum timuit: solumque Christum, & palam adorauit, Idolorum templa subuertit, Christo templa passim preciosa edificauit.

Hæc sunt, quæ de Christo Gentiles senserunt, quæ ideo narrari possunt propter autoritatē Augustini lib. 2. de doctrina Christiana inquit: Philosophi autem qui vocantur, si qua fortè vera, & fidei nostræ accommoda dixerunt, maxime Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam iniustus possessoribus in usum nostrum vendicanda. De qua materia in c. legimus. cū seq. 17. dist.

Quomodo etiam multi Indæi approbauerunt Christum. & de eo testimonium dixerunt, vide supra in 4. par. in 6. confid.

Vigesima prima confid. Sectæ Christianæ sunt 13. Nationes illam tenentes, & sunt quatuor, quæ comprehenduntur sub Latinis, quia Latini principaliter omnes sunt Christiani. Et in natione Latinorum sunt quatuor alia particularæ Nationes, scilicet, natio Gallicana, Germanica, Italica & Hispanica. sed vna est, quæ illam tenuit, & tenet sine monstris, sine aliquo errore, & absque eo, quod vnquam ab eadem recesserit, aut in aliquo deniauerit: quæ est dicta natio Gallicana, quæ prædixi semper caruit monstris, semper fidei Catholicæ defendit, iuuat, protexit, auxit, & proliarotus viribus e contra serè omnes nationes debellauit, vt dixi supra in hac parte, & in 5. part. in 24. consideratione.

In hac prima Natione Gallicana est Rex Franciæ principalis (qui dicitur Christianissimus) inter omnes Reges mundi, vt dixi in dicta 5. par. sub quo multi sunt Duces, Comites, Marchiones & Barones eidem obediens, de quibus supra in dicta eundem parte. Etiam Rex Nauarræ, & Rex Iucoti, licet aliqui dicant, Regnum Nauarræ fuisse sub natione Hispanica, est tamen nunc sub natione Gallicana.

Secunda Natio est natio Italica, in qua est Principalis totius Christianitatis, qui est Papa, qui habet in tota Ecclesia, & secta Christiana primatum & principatum, cui omnes obediunt, seu obedire tenentur. Et in illa natione sunt Rex Siciliæ, Rex Neapolitanus, Ducatus Venetiarum, Duces Mediolani, Ferrariæ, & Urbini, Marchiones Mantuæ, Montisferrati, & plures alij. Etiam plures Comites, Principatus, & Dominationes, vt sunt Florentiæ, Senarum, & Genuæ.

Tertia natio est Hispanica, in qua sunt Reges Castellæ, Legionis, Granatæ, Aragoniæ, Portugaliæ: & multi Duces & Comites. Regnum principale dicitur Castellæ, cui Rex nunc dicitur Catholicus.

Quarta Natio est Germanica, in qua est Imperator, & sunt multi Reges, vt est Rex Angliæ, Scotiæ, Vngariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Frisiæ, Suctiæ, Noruegiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, & multi Langrauij, Duces, Comites.

Item in Insula Rex Cypri. Omnes prædicti sunt obediens Ecclesiæ Romanæ. Plures tamen hæreses ex huiusmodi Germania emanarunt, & quæ fuerunt damnata, & adhuc diebus nouissimis insurrexit illa maledicta secta Lutherana, quæ Christianitatem in multis maculauit. Deus velit illam extirpare ab huiusmodi secta Christiana. De laude verò Germaniæ vide amplè per Franciscum Irenicum in descriptione Germaniæ.

Quinta Natio est Græcorum, qui habent Patriarcham Constantinopoli. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & cætera huiusmodi in spiritualibus. In temporalibus Imperatorem, etiam habent Duces, Comites, &c. Pauci tamen sunt nunc numero. quia Agareni, & Turci occuparunt, & detinent maiorem partem Græciæ. Er isti non obediunt Romanæ Ecclesiæ, licet quandoque fuerint subiecti ipsi Romano Pontifici, tamen sapius inconfutilem domini tunicam tentarunt, vnde duodecim diuisiones Græcorum solent numerari, quæ ponuntur per Ioannem Echium in suo tractatu, de primatu Petri. lib. 3. capit. 16. Nunc verò habent multos errores, & fuerunt condemnati per Ecclesiam. Quia dicunt, quod Spiritus sanctus non procedit à Filio, & quod non est Purgatorium.

Sexta Natio est Indiæ, in qua est presbyter Ioannes, qui præest illi populo tanquam Patriarcha, cuique centum & viginti septem Archiepiscopatus subiunguntur. Quorum quilibet viginti Episcopos habere dicitur. Hi Romano more fonte baptismatis in nomine patris, filij, & spiritus sancti renascendos baptizant. Eodemque ritu Sacramentum Eucharistiæ cõficiunt. Hoc solum excepto, quod Pater noster, ante Sacramenti eleuationem decantant. Et post beatam virginem Mariam, Apostolos Petrum & Paulum, atque beatum Ioannem Bapt. præcipuè suscipiunt, & venerantur honore. Alios quoque, & præcipuè beatum Matthæum eorum præcipuum doctorem, maximo venerantur obsequio. Beatos in super Paulum primū Eremitam, Antonium Abbatē, Machariū, atque alios duos Eremitas summa deuotione prosequuntur. Eorum quippe Imperatorem ferūt Christianissimū, cui & septuaginta quatuor Reges, ac infiniti propemodū obtemperant Principes: duodecim duntaxat Reguli exceptis, qui Mahumeteas obsequant leges, qui tamen Imperatoris mandatis in relijs parent. Hinc sane Imperatorem tempore Clementis V. Anno scilicet salutis nostræ 1300. ad Hispaniarum Regem triginta Legatos misisse, illique contra fideles auxilium protulisse, prout quidam Presby. Genueñsis sancti Marci præpositus in tract. suo de mori-

D V O D E C I M A P A R S

moribus huiusce Gensis, Mappa mundi intitulo, declarauit & scripsit. Qui & Auenionē ad prædictum Clementem Pont. V. cum reuerentia accedentes de multis edocti, cum multis inuenerib. & literis Apostolicis ad limina Apostolorum Petri & Pauli uisenda uenerunt. Quibus inuisum gaudio ad propria rediere. Verum cum Geniua multis diebus nauigandi tempus expectātes, multa, ut fit, de eorum tribus, moribusque, ac Religionibus rogati scripta reliquerunt, quæ idem autor seruauit. Hæc dicit Philippus Bergomas in suo supplemento Chronicarum lib. 8. Quando uerò dictus Presbyter Io. equitat, semper facit portare crucem ante se ligneam, sed quando vadit ad bellum, tunc facit portare duas cruces, vnam de auro, alteram de lapidibus preciosis. In illa terra est corpus S. Thomæ Apostoli in maxima ueneratione. Apud me credo hos esse extollendos in fide nostra Christiana post Latinos, Gallos, scilicet, Italos, Hispanos, & Germanos, & ceteris omnibus alijs nationibus Christianos præferendos, cum non multum discrepant à fide nostra Christiana. Nisi quod non approbant papam Romanum in summum Pontificem totius Ecclesiæ, & non approbant eius Præmum. Fuerunt tamen alijs sub Romano Pontifice: cum, ut amplè declarat ipse Io. Echius in d. suo tract. de primatu Petri lib. 3. Omnes orientales, & Afri fuerunt subditi Romano Pontifici: fortè alibi amplius dicitur.

Septima Natio Christianitatis est Iacobitarum, dictorum à Iacobo Hæretico discipulo Patriarchæ Alexandrini. Hi in partibus Orientis occupant magnam partem Asiæ, & terram Maibræ: qua est propinqua Aegypto, & terram Aethiopiæ, usque ad iudeam plusquam quadraginta Regna. Hi circumciduntur, & baptizantur, cum ferro igneque characterem crucis imprimunt frontibus. & in alijs partibus corporis, ut in pectore, & in brachijs. Hi continentur soli Deo, & non sacerdotibus Iudeorum, & Agarenorum. Hi dicunt in Christo tantum esse naturam diuinam. Aliqui eorum loquuntur lingua Chaldaea, alij Arabica, alij uerò alijs linguis secundum diuersitatem Nationum. Isti fuerunt condemnati in Concilio Chalcedonen.

Octaua Natio Christianitatis est eorum, qui dicuntur Nestoriani, ab Nestorio Hæretico discipulo sic vocati, qui fuit Constantinopolitanus. Hi ponunt in Christo duas personas, vnam diuinam, alteram uerò humanam, & negant beatam Mariam esse Matrem Dei: sed bene hominis Iesu. Item negant vnum Christum esse in uerbo, & in carne: sed separatim, alterum Dei, alterum filium hominis. Ut dicit amplè de his Ioannes de Turrecræma in c. quidam Hæretici. in verb. Nestoriani. 24. q. 3. Hi utuntur lingua Chaldaea in suis scripturis, & conficiunt corpus Christi in fermento. Hi habent Tartariam & maiorem Indiam, & sunt multi numero. Terra eorum continet tantum sicut

Alemania, & Italia. Hi Hæretici fuerunt condemnati in Synodo Ephesina, & fuerunt diuisi ab Ecclesia Romana, & permanserunt in eorum pertinacia. Et confutationes illorum errorum amplissimè scribuntur per ipsum Ioannem de Turrecræma in d. c. Philippus Bergomas in d. c. quidam supplementi Chronicarum, dicit hos habere adhuc alium errorem, quem prædicabat Nestor Hæresarches, scilicet, nihil ad vitam professe, quod homines uirtuosè uiuerent, ut habetur in d. c. quidam Hæretici. uers. quis autè, quia dicebat, quod prædestinatio importabat saluationem, aut damnationem: quod falsissimum est. Posset hic ad aptari materia prædestinationis (quæ ad Theologos spectat) sed tantum remissiuè ad Bernardinum de Buis in sermone 37. in 2. part. litera N. & O. in prima parte sui Rosarij, ubi confundit hæc errorum. & amplè per eundem in dict. secunda parte, sermone 33. ubi amplè de materia prædestinationis.

Nona Natio est illorum, qui dicuntur Morone, à quodam Hæretico Morone, qui vnum intellectum, & vnam uoluntatem in Christo tantum ponunt. Hi inhabitant Lybiā in prouincia Phœnicis, in magno numero, prælijs edocti, & experti, specialem uirtutem arcibus, & sagittis. more Latinorum campanis eorum Episcopi, annulis, mitris, & baculis pastoralibus utuntur. in scripturis diuinis litera Chaldaea, & in uulgari Arabica utuntur. Hi aliquando fuerunt sub obedientia Romana Ecclesiæ. Nam eorum Patriarcha erat in Concilio generali Lateranen. celebrato Romæ sub Innoc. III. sed postea recesserunt. Hi primò fuerunt condemnati in Synodo Constantinopolitana, postea redierunt ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ, & iterum reuertuntur ad eorum opinionem saluam, in qua perseverant.

Decima Natio est illorum, qui dicuntur Armeni, qui habitant in Regno Armeniae prope Antiochiam. Hi proprium idioma, & linguam communem omnibus, & scripturas sanctas, & officium Ecclesiæ cantant, & dicunt in uulgari lingua, ita quod ab omnibus secularibus uiris & sceminis intelliguntur. Habent suum Præmum, quem Cartholicam uocant, cui obediunt uelut Papæ: cum magna deuotione, & reuerentia. Quadragesimam ieiunant, in qua non comedunt pisces, nec bibunt uinum: in diebus tamen ueneris comedunt carnes. Hi temporibus Constantinij Imperatoris cum Scotis seu Hybernis fidem Christi susceperunt, eod, quod Hybernis seu Scotis prædictis in occidentali plaga uiciniore essent. Et hi Armeni in Asia inter Taurum & Caucasum montes constituti sunt. Nam Hyberni & Armeni, ac Colchides, una sub prouincia siue regione coniunguntur. Huius itaque conuersionis Thyriades tunc huiusce Gensis causa fuit, qui Rex quodam mirabili signo circum domum suam diuinitus ostenso Christi baptis-

num suscepit, qui vnà cum omnibus suæ ditioni subiectis, vna die vna præceptione Deo colla submisere: ex quo factum est, vt ad finitimas quoque Gentes Christianum dogma perueniret, & multitudine dilatatum sit: quorum commercio etiam Persæ fidei rudimenta aliquântulum suscepunt.

Vndecima Natio Christianorum est illorum, qui dicuntur Georgiani, à beato Geotgio, quem habent in patronum prælij. Habitant in partibus orientalibus: est populus multum pulcher, fortis, & delitiosus: Medis, Persis, & Assyrijs (in quorum consiniibus commorantur) valde formidolosi: videntur lingua Græca, vtuntur Sacramentis monothæcorum. Clerici habent Coronas rotundas in capitibus rasas, & seculates verò quadratas. Et quando veniunt ad sanctum sepulchrum, nō solum Saracenis tributum, & ingrediuntur Ierusalem cum vexillis erectis, quia Saraceni eos timēt. Eorum fœminæ vtuntur armis sicut viri, vtuntur spicis altis in capitibus ad altitudinem cubiti, & quando scribunt Soldano, statim fit, quod petūt. Philippus Bergomen. in suo supplemento Chronicarum. lib. 9. dicit: quod Scoti seu Hyberni hodie Georgiani populi appellantur, & vique in hodiernum diem Christiani colunt, quamuis procul ab Apostolica sede veritatis Magistra: quia nō omnem Euangelij veritatem seruant, eò, quod Barbaris Gentibus circumfusi sunt. Hi enim (vt dicit) sunt constituti in aquilonari parte, & anno Christi 338. tempore Constantini Imperatoris, præcetera verba Dei, & Christi fidem miraculosè acciperunt, & muliercula quædam Christiana iudicem captiuam huius tanti boni causam præstitit. Quæ cum vitam pudicam & sanctam ea in Regio quæ duceret, ac dies noctesque in oratione confunderet, Gentibus illis admirationi fuit. Quibus insistentibus, cur se tantopere affligeret, ita se suum Deum colere respondit, qui Christus est. Nil ex hoc amplius mirati Barbari, quàm nouitatem nominis, mulierculam in honore habere cœperunt. Mos itaque Gentis illius erat, paruulus cum mortaret, per vicinas domos à matribus circumferri remedia exquirentibus. Accidit autem, vt quædam mater, cum puerum aliquândi circumuolaret, nec salutare quicquam inuenisset, captiuam tanquam ebria doloris adiret, eiusque opem capere, quæ nihil humani illa se scire respondit: sed dominum quem coleret Iesum Christum despectam ab hominibus salutem conferre posse, paruulum que cilitio suo superimponens, & orationem ad Iesum fundens, sanum matri cõfestim reddidit. Mox facti rumor rotam repleuit urbem, & ad Regnam etiam peruenit, quæ dolore afflictæ captiuam ad se adduci curauit. Cumque illa Regiam domum ingredi recusaret, orationem ad Deum pro illa fundens, illico Regina ipsa est sanata reddita, atque ex hoc admonita, vt in

Christum crederet, & eum, qui salutem ei præbuisset, adoraret. Quibus beneficijs & verbis commota Regina rogauit virum, vt Christianus esseretur: quod quanquam ille promississet, segnis tamen erat, nec sæpius ab vxore commotus baptizari curabat, non tam quod fidei hostis esset, quàm dubius. Contigit autem, eum aliquando in siluas altissimas ire venatum, quò cum peruenisset, coorta subito tempestate, ita tenebræ cuncta operuerunt, vt nec omnes cerneret, nec ab vllis cerneretur. Ignarus autem quid factò opus esset, promissionis coniugi factæ recordatus est: & tunc Christum rogauit, vt si Deus esset, ex tantis eum periculis liberaret. Nec mora, dies clarissima mundo reddita est: Rex ad urbem productus, Reginæ quæ gesta erant miraculi loco exposuit. Vocatur captiua, & eius consilium audit. Illa statim reijcienda Idola, & Christum colendum dicit, ei que supplicandum, & Basilicam construendam esse hortatur. Cenucato populo Rex Euangelium prædicat, & nondum sacris initiatus fit sua: Gentis Apostolus: Credunt viri per Regem, & fœminæ per Reginam. construitur templum magni operis, & eleuato pertinaciter murosum ambitu columnæ collocantur: Sed prima ac secunda erecta, tertia nullis machinis, nullisque viribus erigi potest. Cumque ad noctem vsque laboratum esset, recedentibus omnibus, sola captiua mulier apud Ecclesiam in oratione perseverat. Postera verò die, prima luce redeunte populocolumna reperta est supra basim in aère suspensa, quantum esset vnus pedis spatium: quo miraculo viso, omnes magnificè Deum, veramque captiuæ fidem recognouerunt. Et stupentibus omnibus, sensim supra basim nullo contingente deposita est. Moxque reliquæ columnæ magna felicitate erectæ sunt. At perfecta Ecclesia, & populi fide confirmata, suadente captiua, totius Gens legatio ad Constantinum Imperatorè in Græciam inmittitur: resque gesta exponitur, & sacerdotes petuntur, qui cœptum erga se in unum expleant. Quibus & iucundissimo vultu Imperator satisfecit. Hæc Philip. Berg. vbi suprà.

Duodecima Natio Christianorum est illorum, qui dicuntur Suriani, à ciuitate Sur, quæ est eminentior in Suria vel Assuria. Hi vtuntur in sermone vulgari lingua Satracenica, in scripturis diuinis, & officio Missæ lingua Græca. Habent Episcopos, & consuetudinem Græcorum seruant, & eis obediunt in omnibus. Consciunt Sacramentum Eucharistiæ in sermone, & habent opinionem Græcorum contra Latinos. Hos sequuntur aliqui Christiani, qui in terra sancta vocantur Samaritani. conuersi primo tempore Apostolorum, sed nō bene sapiunt in fide.

Decimatertia Natio est illorum, qui dicuntur Mozorabes. Hi olim fuerunt multi in partibus Africæ & Hispaniæ, nunc verò sunt pauci. Sunt enim dicti Mozorabes, quia modos Christianorū

DVODECIMA PARS

de Arabica in multis tenebant. Isti vtuntur in diuinis officijs lingua Latina, & obediunt Romanz Ecclesiæ, & prælati Latinorum, & conficiunt in azymo vt Latini, sed in multis discrepant ab eis, quia in diuinis officijs habent horas valdè prolixas: quia cum dies naturalis diuidatur in 24. horas dici, & noctis, tot officia habent, siue horas, & Psalms, ac Hymnos, nec non certas orationes habent, & nimis prolixas, quas non dicunt more Latinorum. Nam illud, quod Latini dicunt in principio, ipsi dicunt in fine, vel in medio. Sacramentum Eucharistiæ diuidunt aliqui in septem partes, alij in decem. Est Natio valde deuota: in matrimonio non coniunguntur nisi personis suæ Gentis, siue Nationis, inter quas scemina amisso primo marito nunquam coniungitur alteri, sed permanet in castitate perpetua.

Inter has 13. Nationes Natio Italica est prima, eò, quia habet vicarium Christi, qui omnib. Christianis præest, ita quod si fieret congregatio omnium, semper Italia, hoc est, Ecclesia Romana præcederet, cum omnes Christiani subijciantur seu subijci debent summo Pontifici, qui in tota Christianitate primatum obtinet, vt dixi supra in quarta parte in 7. consideratione. vbi amplè. Et de eius laudatione refert Plinius 37. naturalis historie. ca. vlti. In toto orbe, inquit, & quacunque cœli conuexitas vergit, pulcherrima est omnibus rebus, meritoque principatum naturæ obtinens Italia, reatrix, parensque mundi altera, vitis, foeminis, Ducibus, militibus, feruitijs, artium præstantia, ingeniorum claritatibus. Iam situ, ac salubritate cœli, atque temperie, accessu cunctarum gētium facili, littoribus portuosus, benigno ventorum aflu. Etenim contingit recurrentis positio in partem vtilissimam, & inter ortus occasusque mediam, aquarum copia, nemorum salubritate, montium articulis, serorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli vberitate. Quicquid est quocumque vita non debeat, nusquam est præstantius. Fruges, vinum, olea, vellera, lana, vestes, iuuenti. Ne equos quidem in rrigarijs præferri vllis vernaculis animaduerto, metallis auri, argenti, æris, quamdiu libuit exercere nullis cessit. Et ijs nunc in se grauida pro omni dote varios succos, & frugum pomorumque; sapores fundit Et libro tertio. cap. 5. in princip. de vrbe Roma, & Italia dicit: Roma omnium terrarum caput, alumna eadem, & parens, numine Deum electa, quæ cœlum ipsum clarius faceret: sparsa congregaret Imperia, ritusque molliret. & tot populorum discordes, feracique linguas sermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breuiterque vna cunctarum Gentium in toto orbepatria fieret. Et dicit text. in 2. constitut. Cod. in principio. quod arma & leges Romanas omnibus anteponi Nationibus, omnibusque

Gentibus dominari præteritis effecerunt temporibus.

Vigesima secunda consid. Quia prædictæ scilicet seu Nationes, de quib. supra in duab. præcedentibus considerationibus tribus linguis vtuntur, scilicet Arabica, seu Græca, & Latina, vnde (vt habetur Luca 23. & Ioan. 29. Græcè, Hebraicè, & Latine, erat scriptus titulus, seu superscriptio crucis Iesu Christi) videndum est, quæ illarum sit excellentior.

Et videtur, quod Græca sit vtilior Latina: quod satis videtur probare text. in auct. de non alienandis, aut permutandis rebus Ecclesiasticis. §. noscitur. in fine collat. 2. vbi dicit rex. non paterna voce, id est, Latina legem conscripsimus: sed hæc cõmuni, & Græca, vt omnibus sit nota, propter faciliorem interpretationem. & dicit glo. in verbo, voce. Ideo communior videtur lingua Græca, quam sit Latina, quia eam norunt nedom Græci, sed Latini, quos oportet Græca linguæ eruditionem habere propter interpretationes & translationes multarum legum & cõstitutionum, quæ Græca lingua fuerunt factæ, vt apparet in quibus legibus. forũ. Græci verò parum, aut nihil curant linguam Latinam. Præterea (vt legitur in diuinis) quido Hebraica lingua transferenda erat in Latinam, prius in Græcam transferrebat, vt facilius ex ea fieret translatio.

Aduerte, quod text. glo. & Doct. in ele. 1. de Magistris, faciunt mentionem de tribus linguis, scilicet Hebraica, Arab. & Chaldaica, quæ sunt (vt dicit Card. ibi) vtilis ad sciendum fauorẽ fidei: & quare omisit de Græca, dicit gloss. ibi in verbo, Hebraicè, quod illud verbum Græcè in originali erat cancellatum, aut forte propter literam in text. quæ supra ibi, quibus vtuntur infideles, &c. vt nihil esset superfluum. vel cancellata fuit, cum Græci fideles fuerint sub obedientia Ecclesiæ. ca. licet. de Baptismo. & facit quod notatur cap. primo de summa trinita. libro sexto. Tamen hodie schismatici sunt, nec recognoscunt caput Romanæ Ecclesiæ. Et vt dicit ibidem gloss. forte esset expedientior suæ linguæ doctrina, quam aliarum: Iudæi autem habent literam Hebraicam, sed linguam specialem in vulgari non habent. Habemus enim quod euangit ipsorum lingua vulgaris Arabica litera est Sarracenorum, Chaldaica Chaldeorum, de qua in cap. legimus. §. sed econtrã. & cap. turbat. & cap. qui de mensa. 37. distinguit. sed fertur, quod hæc litera hodie non habeatur, vt dicit dicta gloss. Et recitat ibi Cardinalis, quod linguæ sunt 72. vt videtur probare text. in ca. septuaginta. 16. dist. 11. Sed principales tres sunt, scilicet Hebraica, Græca & Latina, quæ totum orbem diuidunt: & etiam dicit, quod olim fuit vna lingua omnium Nationum, scilicet Hebraica, & quod creditur, & probabiliter, quod in patria cœlesti erit tantum vna lingua. In multis autem linguis varietas est, & vbi

ubi varietas, & diuersitas, ibi dissensus. Linguarū enim diuersitas, vt ait Aug. lib. 19. de ciuit. Dei. cap. 7. Hominem alienat ab homine, nam si duo sibi inuicem fiant obuiam, neque præterite, sed simul esse aliqua necessitate cogātur, quorum neuter nouit linguam alterius, facilius sibi anima muta, etiam diuersi generis, quam homines sociantur. Scribit Strabo trecentas Nationes quæ dissimilibus linguis vtentur descendisse in Dioscuriadem urbem Colchorum clarissimam.

Sed redeundo ad propositum, sciendum est, quod honorabilior, & excellentior. Nam, vt dictum est, Græca videtur magis utilis. Ideo magis laudanda ex effectu, & visus fuit hoc probare text. in d. §. nosigitur, cum glo. de qua supra.

Sed videtur, quod illa ratio non cōcludit, cum certum sit paucissimos Latinorum Græcæ linguæ scios esse: Omnes verò propemodum Græcos Latinam callere. Et si Græca lingua ab omnibus potest intelligi, essetque communior Latina, nihil necessum fuisse vt circuitu transferendo, scilicet, Hebraicam in Græcam, & postea Græcam in Latinam, sed sufficisset Græca translatio: vnde potestitate Græcæ linguæ, vt sic sit excellentior, videtur melior, text. in c. vt veterū. ubi est text. Augustini. 9. distin. qui text. sciat: Vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita, nouorum veritas Græci sermonis normam desiderat, quod intellige de Veteri & Nouo Testamento. Et etiam dicit text. in cap. fin. 20. diff. quibus causis nulla soluedi, ligandique autoritas in libris Veteris & Noui Testamenti, & quatuor Euangeliorum, cum totis scriptis Apostolorum nō appareat, ad diuina recurrere scripta Græca, & gloss. magna in dict. cap. vt veterum. dicit, quod Hieron. in secundo Prologo Biblæ contrarium tenet, dicens, quod emendatiora sunt exemplaria Latinorum quàm Græca, & Hebræa: sed Augustinus in d. c. vt veterum. ad primitiuam Ecclesiam respicit, quando exemplaria Græca & Hebræa non erant corrupta, sed procedente tempore, cum populus Christianus esset multum auctus, & Hæretici multæ inter Græcos pullulassent. Inuicem Christianorum Indæi & Græci sua exemplaria corrumperunt: & sic factum est, quod exemplaria eorum magis corrupta sunt, quàm Latinorum. ad quod tempus respicit Hieronymus, vel respicit ad Latina exemplaria à fidelibus interpretibus translata. Augustinus verò respicit ad exemplaria Latina à non fidelibus & falsatoribus translata, vt in hoc, vt dicit d. gloss. magis credendum est Hieronymo quàm Augustino. Quia inter istos tres Augustinum, Hieronymum, & Gregorium, magis credendum est Augustino in disputationibus, Hieronymo in historijs, & translationibus, Gregorius in moralibus præponitur: quia non omnes in omnibus, sed certi per certa, vt est text.

in l. 1. §. omnibus autoribus. C. de veteri iure enucleando. Nec omnia possumus omnes, & ita dicit d. gloss. quam refert & sequitur Panormit. & post eum Felyn. in cap. ne innitatis, in sine. de constitutio. & ibi Felyn. dicit illam glo. esse approbatam à Ludouic. Romano in l. si verò §. de vito in 19. fallentia. ff. solu. matrimonio, & in l. 1. §. si. col. 2. ff. de verb. obliga. & in l. 1. colum. 5. ff. si certum petatur.

Sed Archi. in d. c. fin. 20. distinctio. & post eum Præpositus & Geminianus dicunt: Quod quādo scriptum reperitur contrarium, vel dubium, ad Græcam linguam recurrendum est, prout in dicto c. vt veterum, & dict. cap. fin. intelligitur secundum illa tempora, quibus fidei Catholice integritas erat apud Græcos: sed cum hodie sint acephali, & exemplaria eorū corrupta, & mendosa, non est ad eorum volumina recurrendum. Non est enim verisimile eos, qui Catholice fidei vnitatem non sincerè tenent, integritatem suorum voluminum conseruasse: sed potius ea in odium Latinorum (qui vnitatis fidei inconcussi sunt obseruatores) corrupisse. Nam Aduersarij & Inimici facile mentiuntur, vt est text. in leg. 1. §. præterea. & ibi plures concordantias in gloss. ff. de quaestionibus.

Albericus de Rosate, in l. cōstitutione sforum, in §. illud, & in suo Dictionario. in verbo, lingua. dicit, quod in ter omnes linguas tres sunt excellentissimæ, Hebraica, scilicet, Græca & Latina: Earū clarior, & sonantior dicitur Græca: Cuius varias discernitur in quinque partibus. Quarum prima dicitur mixta siue comunis, qua omnes Græci vtuntur. Secunda Atheniensis, qua vsi sunt autores Græci. Tertia Dorica, quam habent Aegyptij & Syrii. Quarta Ionica. Quinta Aeolica, vel sic. Vna dicitur Attica. Alia Bœotica. 3. Aeolica. 4. Dorica, & 5. Ionica. Quantum autem lingua Græca præstet Latinæ, scribit Budæus in tract. de Assè, & partibus eius lib. 1. fol. 7.

Latinæ verò linguæ dicuntur esse quatuor, scilicet prisca, & condita quam sub Iano, & Saturno, vetulissimi Italici habuerunt, & Latina, qua Italici vtuntur, & vsi sunt à Latino, & alijs Regibus Tusciæ, ex qua lex duodecim tabularum scripta fuit, & Romana, qua post exactos Reges populus Romanus est vsus, & mixta, quæ post Imperium latius promotum simul cum moribus, & hominibus urbem arripuit, per Solæcios, & Barbarissimos integritatem verbi corrupens.

Omnes Orientales in gutture verba collidunt, sicut Hebræi & Syrii.

Mediterranæ Gentes sermones proferunt in palato, sicut Græci & Asiatici.

Occidentales verò verba in dentibus frangunt, sicut Italici & Hispani.

Addo, quod Septentrionales, vt Germani ver-

DUODECIMA PARS

ba faciunt in pectore. Nos verò Galli in gutture, palato, & pectore. Hic vulgo dicitur, Itali capriant, Alemani vltulant, Galli cantant, & Angli iubilant.

Et dicit Alber. in loco supra allega. qui dicit, se inuenisse in authen. scripturis super Genesin, & in inuentario vniuersi orbis, in rub. de edific. turris, in qua fuit inuēta diuersitas linguarum. Idem etiam dicit Isid. in lib. Aethi. vbi dicit, quod locutio Græcorum est comptior cæteris: & dixi supra in 3. par. in penult. confid.

Guillelmus Durādi in suo Rationali diuin. officiorum. cap. de parascene. col. ii. dicit, Quod lingua Hebraica propter legem est omnium linguarum mater. Lingua Græca doctrix est, & lingua Latina interpretatrix, propter dominium Romani Imperij, & Papatus. Et ideo dicitur, quod lingua Hebræa erat mater omnium linguarum. Nam priusquam superbia turris Babylonæ illas diuide ret, vna omnium nationum lingua fuit, vt habetur Genes. ii. Vbi dicitur: Erat autem terra labij vnius, & sermonum eorundem. Et iterum dicit dominus: Ecce vnus est populus, & vnum est labium omnibus, & ob id delictum 70. linguarum omnino diuersarū superindictæ sunt, vt infra in 69. considerat. quæ de nonnullis celebrib. tutrib. rraçtat. vnde dicit Remigius super illud 1. ad Corinth. 13. cap. Siue lingua cessabunt. Sicut (inquit) ante turrim Babel vna erat lingua Hebræa, sic quidam doctores expleto iudicio ipsa remanebit vna, & ideo, vt dixi supra, in multis linguis varietas est, & vbi varietas, ibi dissensio. sed in Regno sanctorum non erit dissensio, igitur nec linguarum varietas.

Item Bernardinus dicit: Multi multa sciunt, vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus, & erit commune omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, intelligentia, nec erit in illa pace diuersitas linguarum. Donum tamē est vti diuersis linguis. vnde Apost. 1 ad Cor. 14. dicit: Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor, Et Apostoli loquebantur varijs linguis, Act. 2.

De laude autem istius linguæ Hebrææ, vide amplē in Margarita Phil. in institutione Hebræica. vbi laudat eam ex antiquitate, seu prioritate, cum fuerit prior omnibus alijs, ex puritate, sanctitate, significationum affluentia ac vtilitate: ex quibus omnibus alias antecellit, vt ibi elegantissimē comprobatur. Et Isidor. 1. Etymologiarum. dicit Græcas literas cum earundem denominationibus ab Hebræorum characteribus esse sumptas, vti ab Aleph, Alpha, a. & sic de nonnullis. E Græcorum verò fontibus Latinorum linguam scaturisse indubitatum habetur, & certum apud serē omnes: quod an sit omnino verum, dixi supra ista part. in 17. consideratione. Vbi laudatur Gallia ex literarum traditione.

Vigesimaltertia confid. sit de tribus modis cognoscendi vires perfecti seu habēdi notitiam rerum: & quibus natura rerum apprehenditur, scilicet experientia, ratiocinatione, & fide, & quis illorum sit excellentior.

Nam primò de experientia dicitur, quod est retum Magistra, vt est tex. in cap. quam fit. in prin. de elec. in 6. & dicit tex. in l. legatis. §. ornatricib. ff. de leg. 3. quod præbet nutrimentum cuilibet Artificio. Faciunt tex. in l. certi ibi, qui cuiusdam reperiunt habent. C. de iudi. & in 2. constitutione. in §. sed cum. ibi, quā experientia rerum. & ait Arist. Natura potentem, ars facilem, vsus promptū reddit artificem.

Quo ad ratiocinationem, hoc est, argumentationem, videtur etiam, quod sit multum laudanda. Nam dicit Bal. in l. precib. Co. de impuberum. & in l. si pecuniam. C. de conditio. ob causam, q̄ viam ferro aperit, qui per contraria transit. & haberet per Arist. 2. de celo & mundo. Opposita iuxta se posita magis elucescunt. & in primo Elenchorum. Positis iuxta se cōtrarijs, maiora à minoribus discenuntur. & in 2. de anima etiam dicit, quod considerans vnum oppositorum, habet cōsiderare, & reliquum. Per cognitionē. n. vnus, cognoscitur & aliud. l. 1. in prin. ibi: nam si cognouerimus. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iur. & instit. eod. in prin. l. 1. ff. de tutelis. & instit. eod. in prin. & l. Pomponius. §. sed & ijs, qui. ff. de procu. & §. nec manifestum. instit. de oblig. quæ ex delicto nascuntur. Ideo idem Philosophus in prædicamento Relationis ait: Dubitare in singulis, nō erit inutile, quod notatur per glo. in verb. requirens. in l. 3. C. de sum. tu. & fide Cath. Sine dubitatione etenim non bene res clarescunt. vnde Arist. in 3. Metaphys. inquit: Quærentes veritatem sine disputatione, similes sunt iræ ignorantibus.

Hinc est, quod apud Iuriconsultos nostros dicitur, quod disputando melius veritas inuenitur, & difficilia aperiuntur, vt est tex. in l. munerum. §. mixta. ff. de muneribus, & honoribus. ibi: meliorem rationem disputando habuit, & do. meus las. in l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. l. Offilius, aliàs Offidius. ff. de lega. 3. l. 2. §. his legibus. ff. de origine iur. l. diui fratres. ff. de iure patro. Ideo dicitur, ludicantem cuncta rimari oportet. ca. iudicantem. 30. q. 5. c. cum causam. extra de testibus. l. iudices. C. de iudicijs. c. in primis. 2. q. 1. & ca. eccidit. 23. q. 8. Vnde, vt refert Hiero. in lib. contra Pelagianos: Schola Socraticorum consueuerat adducere omnia, quæ dici possent ex vtraque parte, vt magis perspicua fieret veritas. Nam magis exagitata plus splendescit in lucem, tex. in cap. graue. 35. q. 9.

Vel etiam ratiocinatio Syllogism' dicitur, definiturque, oratio in qua quibuldā positis, & concessis necesse est per ea, q̄ posita sunt, & cōcessa, aliquid

quid euenire. Et talis ratiocinatio deriuatur à ratione quæ debet esse in quolibet. Ita quod illud, quod ratione non roboratur, extirpandum est. c. cor. Episcopi. 67. distinct. & ratione viuendum est. cap. vides. 73. q. 7. Nec sunt recipienda quæ vacua opinione iactantur, sed quæ ratione, vel autoritate iuuantur. c. deniq. 26. dist.

Tertius verò modus cognoscendi naturam rerum seu perfici est Fides. Quæ quidem Fides secundam theologos est certa, immò certissima, immò humana conditione via certior. Et ideo Richardus de sancto Victore ponens istos tres modos cognoscendi naturas rerum in lib. 1. de trinitate. cap. 2. dicit, quod nihil firmius, nihil certius, nihil constantius fideles renent, quam quod fide apprehendunt. Et vt primo c. dicit: Si ad sublimium scientiam mentis sagacitate ascendere volumus, operæ pretium est, primò nosse, quibus rerum modis notitiam apprehendere solemus. Rerum itaque notitiam, vt dicit, modo triplici apprehendimus. Nam alia experiendo probamus, alia ratiocinando colligimus: aliorum certitudinem credendo tenemus. Et temporalium quidem notitiam, per ipsam experientiam apprehendimus. Ad æternorum verò notitiam, in modo ratiocinando, modo credendo assurgimus. Nam quadam ex his, quæ credere iubemur, nō modo supra rationem, veram etiam contra humanam rationem esse videntur: nisi profunda, & subtilissima in dagatione discutiantur, vel potius diuina relatione manifestentur. In horum itaque cognitione, vel assertione, magis inniti solemus fide quam ratiocinatione, autoritate potius quam argumentatione, iuxta illud Prophetæ: Esa. septimo. Nisi credideritis non intelligetis. Sed & in hoc in his verbis diligenter attendendum videtur: quia horum quidem intelligentia, hac nobis autoritate non generaliter, sed conditionaliter neganda proponitur, cum dicitur. Nisi credideritis, non intelligetis. Non ergo debent exercitatos sensus habentes, de talium intelligentia comparanda desperare: dum tantum se sentiant firmos in fide, & per omnia probata constantia in fidei sue assertionem: hæc Richardus. Et ibi Faber Stapulensis in expositione, vicit vires perfici tribus cognosci modis, sensu, imaginatione, intellectu: & tres esse earum cognoscendi modos, experientia, ratiocinationem, & fidem: perficiunturque hæc suo principio, medio, & fine: sic enim amant omnia trino consummari vestigio, suum imitantia principium: inum locum sensus tenet, summum intellectus, medium imaginatio. Sic experientia cognitionis modum, vt sensus summum, tenens cognitionis modum, vt sensus, fides summum, vt intellectus: ratiocinatio medium, vt imaginatio. Experientia sensibilibus singularium est, & vltimorum cognoscibilem. Fides intelligitium primorum, & summorum. Nam obiectum eius prima veritas humanæ humana,

diuinæ diuina: vt experientia vltimorum veritatis vestigiorum. Ratiocinatio mediolorum ab vniuersalibus, & cognoscibilibus mentis humanæ suffraginam quærens. Et fides maxime diuina, lumen est animorum, & primæ veritatis infuscentia, quo fit, vt nullus sit fide superior cognoscendi modus, quam si qui non capiunt, non aliter fidei iniuria id obtingit, qui diuinæ lucis iniuria, si ipsa non capitur ab oculo Nycteridis, & in illa ratiocinationem quærere, est debili oculo umbraculum subtendere, ne perfringatur ab insigniori lumine. Ergo, qui potest abiq; ratiocinatione illa, quæ sunt fidei intueri, longe insignius videt, & cognoscit, quam qui ratiocinationem efflagitat & quatit: vt is sincerus Solem agnoscit, quam taurus fulgor non hebetat ex aduerio contuentem, quam qui vt illum videat, manuum visui opponit, ac obumbrat.

Ex quibus concluditur, & etiam ex his, quæ dicitur idem Faber post Richardum in 2. c. q. inter predictos modos cognoscendi fides est superior.

Vigesima quarta confide. de bonis disputat, q. fir vtilius, seu maius, aut melius altero.

Et primo aduertendum est, q. bonum primò distinguitur inter minimū, medium, & maximum.

Minima enim bona sunt bona temporalia, vt diuitia, honor, fama, & huiusmodi.

Media sunt potentia animæ, & alia naturalia, quibus possumus vt bene, & malè, vt intellectus, voluntas, sensus corporis, & huiusmodi.

Maxima sunt gratia, & virtutes necessaria ad salutem. & his bonis nemo malè vtitur. Vnde vt dicit Augustus. quod virtus est bona qualitas mentis, quæ nemo malè vtitur. Et in re ista tria bona, istud vltimum est maius, vt dicit Flor. in 2. par. suæ sum. lib. 13. c. 2. §. 8. in prin. & in fin. illius §. ponit aliam distinctionem. Boni, Quoniam (vt dicit) est adhuc quædam duplex bonum, scilicet, Bonum naturæ, quod conuenit generaliter omni Enti, & tale bonum est perfectio debita, & conueniens naturæ. Vnde Eccle. 3. Omnia fecit bona in tempore suo.

Secundum, est bonum virtutis politicæ, quod bonum habet principium inter nos, eò, quod virtus politica est virtus, quæ acquiritur voluntaria consuetudine.

Tertium, Bonum est gratia, quod conuenit creaturæ rationali benè dispositæ: & istud Bonum habet principium partim inter nos, & partim extra nos.

Quartum, est bonum gloriæ, & tale bonum est perfectum, q. conuenit animæ in formam per gratiam, vt de his amplè idem Flor. in d. §. 8. & in §. 9. ponit aliam distinctionem. dicendo, quod aliud est bonum secundum Tullium, Ambrosium, & Thomam, scilicet, vtile, delectabile, & honestum, vt ibi per eum.

Redeundum ad propositum nostri operis, Ipse Antoninus Florent. in dictis parte, titulo, & capit. secundo, §. 10. ponit quinque rationes, ex quibus

D V O D E C I M A P A R S

patet vnum bonum esse maius seu melius altero: & dicitur iuris ciuilibus in l. vbi autem non apparet. in prin. ff. de verb. oblig. est dare melius bono, & optimum meliori. quod dictum refertur glof. magna. in l. certum est. ff. si certum petatur.

Primo ergo vnum bonum est maius altero: quia diuturnius, quod probat ibi Antoninus à contrario de malo, & etiam quia quanto bonum est diuturnius, tanto securius possidetur. Et ideo dicitur Threnorum 3. Bonum est viro si portauerit iugum ab adolescentia sua. Cum igitur (vt dicit) bona spiritalia virtutum permaneant, nec auferri, vel amitti possint contra voluntatem habentis, vt dicit Ambr. de poen. dist. 2. c. sapiens. Bona autem temporalia auferri possunt inuitis, vel amitti saltem in morte. Vnde Ambr. super Lucam. Non sunt hominis bona, quæ secum asferre non potest: ergo spiritalia sunt maiora, & digniora quam temporalia.

Secundo, dicitur bonum maius altero: quia in permixtius seu purius altero. Bonum enim quod est sine malo, est maius, & magis eligendum, quam quod habet admixtionem mali, & gaudium sine tristitia, aut metu est maius gaudio, quod habet tristitiam annexam, seu metum. Ratio est, quia bonum quanto delectabilius, tanto melius, & magis eligendum. Sed bonum, quod est malo purius, & in permixtius est delectabilius. Cum ergo bona spiritalia non habeant mali, aut tristitiam admixtionem. vnde dicitur de sapientia vera: Veniunt mihi omnia bona pariter cum illa, Sap. 7. & 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec radium conuictus eius, sed lætiam, & gaudium. Bona autem terrena, siue diuitia, siue voluptates habent multam tristitiam, & anxietatem admixtam. vnde Saluator eas comparat spinis. Luca 8. quia pungunt, & mentem lacerant diuersis afflictionibus. Ideo spiritalia bona sunt meliora, maiora & ceteris præeligenda.

Tertio, dicitur Bonum maius altero, quia communis secundum Philosophum, & Apost. ad Gal. 6. Dum tempus habemus operemur Bonum ad omnes. Hinc dicitur tex. in c. scias. 7. qu. 1. quod vtilitas communis præferenda est priuata. Habetur per Aristot. i. Ethico. & in c. bona. 1. & ibi glo. extra de postulatione Prælat. & in c. licet. extra de regulatibus. & in l. actione. §. Labeo. & ibi glo. ff. pro socio. in l. vnica. §. pe. C. de cadu. toll. & in authen. de restitu. & ea que parit. §. sancimus. ibi: ea enim, &c. colat. 4.

Quarto, vnum bonum est maius altero: quia sufficiens, vnde iustitia est maius bonum, quam fortitudo: quia habita fortitudine, adhuc iustitia indigemus, scilicet, ad recte conuiuendum, sed habita iustitia non indigemus fortitudine. Et illud est bonum sufficiens, quia per se sufficit sine alio, vel quia tale bonum est finis, quod potest esse sine eis, quæ sunt ad finem, sed non è conuerso. Nam

habitis ijs quæ sunt ad finem, non habetur finis: sed habito fine, non indigemus his, quæ sunt ad finem, vt patet de medicina, & sanitate, de diuitijs, & beatitudine. Vel quia tale bonum est principium omnium, quod potest esse sine bono, quod non est Principium omnium.

Ex his sequitur, Deum & gloriam eius, & gratiam, & virtutes, alijs bonis Mundi esse maiora, sed bonum sufficientissimum est Deus, quia nullo indiget, vt per ipsum Antoninum Florentinum. in d. §. 10.

Quinto, aliquid bonum est maius altero: quia eligibilis. Et ex parte eligibilis rei est aliquid bonum magis eligibile, vel ratione maioris desiderij. Quanto enim aliquid bonum magis desideratur, tanto est maius, vel ratione maioris pretij, tex. in l. pretia rerum. ff. ad l. Falci. Pretium enim est quedam mensura recipiæ apreciata, vel ratione maioris damni. Nam illa sunt meliora, quorum damna seu amissiones eorum sunt maiora. Quia maiori bono maius damnum opponitur. Et quia Beatitudo est bonum quod omnes maxime desiderant, vt ait Aug. de ciuitate Dei. Et quia non est digna ponderatio animæ continentis, id est, æquale pretium ad bona temporalia, & idem de alijs virtutibus & maximum damnum acquiritur ex illis bonis mundanis male ventibus, quia priuatio beatitudinis veræ, secundum illud Job. 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Ideo eligenda sunt potius spiritalia & æterna quàm alia: hæc Antoninus vbi supra. Et anteponitur ista consideratio de bonis, quia dona videntur excellentiora virtutibus intellectualibus & moralibus, licet tamen posteriora virtutibus theologicis, vt ait sanctus Th. o. 2. 2. quæ. 68. in fin.

Vigesima quinta consideratio de virtutibus. exponit, quæ illarum sint excellentiores, an Theologales, an Cardinales, seu Morales, & quæ inter vtraque.

Pro quo sciendum, quod Theologales sunt excellentiores. Quoniam respiciunt Deum pro primo obiecto & principali. Cardinales verò seu morales non. Secundo, Theologales habent veritatem pro prima regula actuum suorum, ad quos inclinant, & non Regulam aliquam acquisitam humanitatis. Cardinales autem seu morales in nituntur Regulæ humanæ, scilicet prudentiæ siue rectæ rationi naturali. Theologicæ vero veritati diuinæ: Ex quo dicunt Theologi, quod virtutes theologicæ sunt digniores, excellentiores, & perfectiores virtutibus cardinalibus, seu moralibus, vt ponit Gabriel 26. quæst. vnica. artic. vnico lib. 3. Et dicit sanctus Thom. 1. 2. q. 68. 8. q. per totum. & 2. 2. q. 9. 1. q. quod Theologicæ virtutes sunt ceteris nobiliores. De qualitate verò virtutum ponit Gabriel 36. q. art. 3. dubio 4. lib. 3. & de ordine illarum ponit Ant. Flor. in sua sum. 4. part. tit. 1. cap. 9. & S.

Th. in

Tho. in dist. 1. 2. q. 66. ponit de æqualitate virtutū, & an virtus possit esse maior vel minor, & de comparatione virtutum moralium ad intellectuales, & de comparatione moralium ad intellectualium & theologiarum ad inuicem. Et sunt tres tantum theologicae, scilicet, fides, spes, & charitas. secundū apostolū, vt habetur 1. ad Cor. 13. c. vbi dicit Paul. Si linguis hominum loquar & Angelorum, Charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut Cymbalum tinniens. Et si Prophetiam habuero, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam: Charitatem autem nō habeam, nihil sum, &c. Charitas patiens est, Charitas non amulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quarit quæ sua sunt, non irritatur, nec cogatur ad malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: Charitas nunquam excidit. Tandem concludit. Maior autem horum est charitas. Fides enim & Spes sunt excellentiora cæteris donis euacuandis, quia sunt virtutes Theologicae, vt dicit de Lyra super illis verbis Apostoli, quæ dantur nobis ad coniungendum nos Deo, Alia vero dona sunt quædam dispositiones nobis datae, vt reddamur bene mobili es à Spiritu sancto: & sic ordinantur ad virtutes theologicas, vt ad fines.

Ex quo sequitur, quod eò, quia charitas est maior, & fides, & spes, quod etiam sit maior cæteris donis. Quod enim est maius maiore, est maius minore, quod confonat cum regula nostra iuris. Si vinco vincentem te, vinco te, de qua in l. de accessionibus. de diuersi. & temp. præscrip. in c. pen. de concef. par. b. per Fel. in c. pastoralis. in prin. de offi. ordin. per O. dra. consi. 98. & Lud. Rom. in consi. 436. Et amplius de laude Charitatis videatur Hugo Prefbyter & Monachus sancti Victoris Paris. in vno li. quem fecit incipiente: Tam multos iam lauda. & Guil. Rouillus in suo compendio de iustitia libr. 1. cap. 2.

Etiam inter cardinales seu Morales quæ sunt maior, scilicet, Iustitia, Prudentia, Temperantia, & Fortitudo, dignior & perfectior est Iustitia, secundum Philo. 5. Ethic. Et dixi in locis, maxime in rubrica, Des iustices. in commentarijs nostris super consuetudinibus Ducatus Burg. & supra in 5. par. in 5. confid.

De his vero virtutibus in genere & in specie: & de laude & excellentia earum videri potest ad summum per Anton. Flor. in sua sum. 4. part. vsq; ad decimum titulum. Et vide Lucam de Pen. in l. vna. c. de Metropoli Beritho. lib. 11. vbi ait, quod Iustitia est maior, licet Prudentia sit prior. & ibi vide diuisiones Iustitiæ, de quibus etiam habetur in Polyantrea. in verbo, Iustitia. & idem Luc. de Pen. in l. euictiones. colum. tertia. C. de cursu publico libro duodecimo, Vbi inter alias extollit Iu-

stitiam, sine qua alia non possunt, ipsa autem sine alijs.

Inter omnes tamen virtutes virtus Heroica est excellens, & conuenit cum beatitudine, ad quam communis hominum vita non attingit. Et vult Arist. 7. Ethicor. tractat. primo: Heroicam virtutem dici, quæ est supra nos. Heroicam, inquam, quandam atque diuinam, vt Homerus de Hectore, propterea quod eximia bonitate præstabat, dicentem Priamum introduxit:

*Nec iam hominis sane mortalis filius ille
Esse videbatur, sed diuo femine natus.*

Quare subiungit Arist. Si ex hominibus ob virtutis exuperationem, & Dijs fiunt (vt aiunt) talis quidem is habitus fuerit, qui fœtitati opponitur. Sic etiam Philosophi morales, homines excellentissima virtutis, qui communem hominem statum excedunt, vt qui magis mortem corporis, quam vitiofam eligerent actionem, Heroicos siue diuinos vocitabant. De quo lege Gabrielem sermo. 1. de sanctis Pet. & Paul. qui incipit, Dij forestra, &c. Huic concordat dictum Prophetæ. in Psalm. 81. Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Excelsi dicit, vt non quicumque iustus Deus vocentur, sed qui quadam virtutum excellentia cæteros antecellit, & præcipuè Apostoli diuini, vel Dij appellans, præcipuè Petrus & Paulus, vt apud Gabrielem vbi supra. & in introductione morali Iacobi Fabri in Ethicam Aristorelis, & ibi ample in commentario Ludoci Chlietouci.

Vigesima sexta confid. de veritate demonstrat, ad ostendendum eius fortitudinem, cum sit potentissima, inexpugnabilissima & triumphatissima restotius mundi.

Quod autem sit fortissima & potentissima res mundi, habetur 3. Eldræ 3. & 4. c. vbi dicitur, quod cum Darius Rex Persarum fecisset Cœnam magnam Magistratibus suis centum viginti Prouinciarum, & post cœnam obdormisset, tres luuenes qui custodiebant corpus Regis, quorum vnus erat Zorobabel Iudæus, dixerūt ad inuicem: Dicamus vnusquisque sermonem, quæ res præcellit: & qui vicerit, dabit ei Rex dona magna, purpura vestiri & in auro bibere, & torquem aurea circa collum portare, & secundus post Regem sedebit, & cognatus Darij propter sapientiam vocabitur. Scripsit ergo vnus illorum, Forte est Vinum. Alius vero, Fortior est Rex. Sed Zorobabel scripsit: Fortiores sunt mulieres, super omnia vincit Veritas. Et ibi explicatur de fortitudine vnus cuiusque, secundum quod etiam recitat Bernardinus de Buis in 2. part. sui Rosarij. sermo. 31. in literis X. Y. Z. vbi dicit quod conclusum fuit, quod veritas sit fortior. Omnis enim terra inuocat veritatē, cœli etiam ipsam benedicit, & omnia tremunt eam. & non est cum ea quicquam iniquū. Iniquus rex, Iniqua mulier, & iniqui omnes filij hominū, & iniqua oia illorū opa, si nō est in ipsis veritas. Veritas autē manet, &

D V O D E C I M A P A R S

nec, & inualefcit in æternum, & viuit & obtinet in fecula feculorum. Nec eft apud eam acceptio perfonarum: fed quæ iufta funt facit omnibus, & non eft in iudicio eius quid iniquum. Ipfa eft fortitudo Regum, & potestas & maieftas omnium, quorum benedictus Deus veritatis, & de fup̄ loquendo. Et omnes populi clamauerunt & dixerunt: Magna eft veritas, & præualet. Et furrexit Rex, & osculatus eft eum, & ait: Quia omnibus es fapientior, proximus mihi fedebis, & cognatus meus vocaberis. Cogita in hoc, quod dicit cognatus meus vocaberis, dando eidem adminiftrationem in Ierufalem & gubernamentum, quod etiam Gubernatores patriarum, & habentes adminiftrationem in prouincijs, vocantur cognati Regis, licet non fint de profapia & fanguine regio, vt vidimus de domino de Trimollia, de domino de Ionuelle eius fratre, & de domino de Brione, qui etiam nunc eft Gubernator Burgundiæ, quem Rex vocat cognatum in fuis literis.

Et fubdit ipfe Bernardinus eodẽ fermone, part. 2. verfic. Secunda conclusio. Quod veritas eft omnium rerum expugnantiffima. & tertia parte verfic. tertiam quæftionem, quod eft omnium rerum triumphantiffima. Ipfa enim vincit omnia, vt dictum eft, & facit lex fin. ff. de probatio. de qua per Innoc. in cap. cum pridem. de renunc. Facit lex illicitas. §. veritatis. ff. de officio præfidis. Et de laude ipfius veritatis fit mentio in cap. confuetudo 8. dist. vbi dicitur, quod valet, vincit, & viuit in æternum, & obtinet in fecula feculorum. Et merito cum veritas fit Deus, vt habetur Ioan. 14. Ego fum via, veritas & vita, & in c. fi confuetudinem. eadem diftin. Hanc caufam nesciunt multi prælati, qui volentes plus placere hominibus quàm Deo, infinita fine complemento promittunt. vnde hanc ignorat, & ideo interrogat cum Pilato, Quid eft veritas. Ioan. 18. c. in fine. vt refert glo. in verbo, veritatem. in c. vnico, de officio delegati. in extrauagan. communibus. Et peccatum eft eam celare c. 1. & ca. dilectorum. de testibus cogendis, & per totum illum titulum, & melior tex. in c. qui quis. 11. q. 3. & ca. 1. extra de crimine falſi. & proditor eft veritatis, qui non libere veritatem enunciat, vt dicit tex. in c. nolite. eadem quæftione. Et veritas & ratio femper præponenda eft, vt in ca. veritate. cum fequen. 8. diftin. Et de eius laude vide Guil. le Rouille in fua defcriptione Iuftitiæ. lib. 1. ca. 11. de eius verò dignitate & vtilitate Ant. Floren. in fua fum. in 4. par. tit. 5. ca. 15. §. 1. 2. 3. & 4. dicit etiam Arifto. 1. Ethicor. Duobus amicis cõtendentibus, fanctum eft laudare veritatem. Et licet amicus Socrates, amicus etiam Plato, magis tamen amica veritas. Et lib. 3. Ethic. Verum bonum eft & laudabile, verus eft laudandus. Et veritas licet fit bona, parit tamen malum filium, fcilicet, odium, vt ait Terentius. Ideo dicitur, quod tres funt Bonæ matres, quæ pariunt tres malos filios, veritas enim odium pa-

rit, pax ocium, seu vitium, & nimia familiaritas contemptum, de quo vltimo eft tex. in l. obferuandum. ff. de officio præfidis. & in l. nec quicquam. §. circa. ff. de officio Proconfulis. & in c. quando & ibi glo. formalis. in verbo frangatur. 86. dist.

Vigefima feptima confid. de Præceptis diuinis adaperiet, quod dignius & excellentius fit. Nam certum eft, quod funt decem Præcepta Decalogi, quæ ponuntur amplè per Bernardinum de Buftis, in prima parte fui Roſarij term. 16. & his verbis continentur:

*Vnum cole Deum, ne dicas vana per ipſum.
Sabbata ſanctifices, habeas in honore parentes,
Non fis occiſor, fur, mæchus, teſtis iniquus.
Alterius nuptiam, nec rem cupias alienam.*

Et hæc Præcepta excedunt Præcepta legalia, vt ibi dicit de Buftis. Sed inter omnia præceptatum eft dignius & excellentius, & maximum, quod ponitur in quatuor locis, fcilicet, Deur. 6. vbi ponuntur tria contenta in vno præcepto, fcilicet, Diliges dominum Deum iuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex rota fortitudinetua, & Matth. 22. vbi etiam ponitur prima duo: & in tertio, & in tota mente tua. & Marc. 12. additur quartum, videlicet, ex tota virtute tua. & Luc. 10. additur: ex omnibus virtutibus tuis, & tale præceptum (vt dicit Nic. de Lyra Matth. 22.) dicitur primum dupliciter, fcilicet, origine & dignitate, seu perfectione tali, fcilicet, quod omnia alia comprehendit. Remitto me in reliquis ad dominos Theologos in pluribus allegatis per eundem Bernardinum: vbi multos allegat, qui de huiusmodi præceptis amplè ponunt. Et vltra vide Ant. Flor. in prima parte fua fum. ti. 14. c. 4. per totum vbi amplè. De præceptis autem moralibus, vide per eundem eadem parte eodem ti. ca. 3. & per ſanctum Thomam in prima fecundæ q. c. 101. 102. 104. 105.

Sunt alia Præcepta diuina, quæ dicuntur Articuli fidei, & inter hos, quis illorum fit dignior & excellentior: de his fupra dixi in hac par. in 20. confide. vbi illos ſeriatim defcripſi, ideo hic pauca repetenda funt. Sed inter omnes primus eft excellentior: quia ab ipſo omnes alij dependent, fcilicet, credere in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, & omnes huius mundi nationes credunt hunc articulum, fcilicet, Chriftiani, & Pagani, & infidèles. & dicit Pſalmiſta Pl. 118. Dilexi m̄adata tua ſuper Aurum & Topazion. Nechodie funt aliqui Idolatra, Imò omnes indiftinctè credunt in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, quoniam cum pater fit, maior eft Filio. & habetur Ioan. 16. quod Chriftus de patre loquens dixit: Vado ad patrem qui maior me eft.

Et quia hic de fide, eius Articulis, & nobilitate fit mentio: Ideo quædam, notatu digna, quæ ex tæcris literis ortum habet, addere curau. Eft autem fides,

iles, vt habetur ad Hebræos ii. sperandarum substantiarum, argumentum non apparentium. quam definitionem sic explico. Fides est quædam inchoatio seu fundamentum futurę beatitudinis, probatioque, seu ostensio earum rerum quę nunc non videntur, vt sunt diuinę personę in spiritali beneficio. Fides fundamentum ponit. Spes parietes erigit: sed charitas teetũ consummat, quę operit multitudinem peccatorum: vt habetur Iac. 5.

Duodenarius Articulorum numerus secundum duodecim lapides preciosos Apocal. 12. positos, & etiam duodecim Apostolos primos, ex quib. structura murorum militantis Ecclesię compaginatur, hic seriatim sequitur.

Primus, est de diuinitatis vnitate, ibi, Credo in Deum: Iaspide nõ immerito signatus. Quoniam quidem Iaspis oculum purgat visum acueno, sic primus de vnitate Dei articulus mentis aeternam illuminat, postergatis erroribus.

Secundus articulus, de Personarum trinitate ponitur in simbolo locis tribus, videlicet, Credo in Deum Patrem omnipotentem, in Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum, & Credo in Spiritum sanctum. Hic articulus Saphyrum notatur. quippe Saphyrus lapis humanum corpus vegetum efficit integra membra conseruans, simili modo hic articulus Ecclesię militantis corpus adunat.

Tertius articulus, est de Mundi & omnium in eo contentorum creatione: ibi. Creatorem cęli, & terre, qui Carchedonio lapide designatur: Nemo per hunc lapidem demonũ illusiones fugat, virtutes cõtrahat, sic hic Articulus.

Quartus articulus, est de opere Iustificacionis, gratia Spiritũ sancti, ibi: Credo, videlicet, sanctam Ecclesiam catholicam, Sanctorum communio- nem, Remissionem peccatorum, quo septem Sacramentorum Ecclesię fides innuitur, qui bene Smaragdo signatur, qui est lapis valens contra caducum morbum, Et hic Articulus contra omne peccatum originale, mortale, actuale, & veniale præstans medicina.

Quintus articulus, est de vniuersali omnium mortuorũ resurrectione, ibi: Carnis resurrectionem videlicet, Credo: quippe quia Christus resurrexit primitia dormientium. i. ad Cor. 15. & nos resurre- scere oportet, & bonos & malos, sed sine dispari. Quippe procedent, qui bona fecerunt in resurre- ctionem vitę, qui verò mala egerunt in resurre- ctionem Iudicij, scilicet, æternę damnationis. Io. 5. Hic articulus recte per Sardonicũ lapillum no- tatur: quoniam hic lapis hominem castum, & hu- milem reddit, sic huius articuli frequens memoria.

Sextus articulus est de æterna vita, & beatitudi- ne bonorum. ibi, Credo vitam æternam, qui sancte Sardo lapide designatur. Ille lapis hominem ad bonum incendit, & timorem fugat. Huius Arti- culi viuua recordatio nos ad bene agendum inci-

tat pro tanto bono cõsequendo, & timorem ser- uilem, videlicet, & humanum expellit, nõ tamen illum filialem reuerentię timorem, qui manet in seculum seculi. Et prænanenpati sex Articuli pos- tissime diuinitatem concernunt.

Septimus Articulus, & de Christi humilitate, primus est de ipsius Christi conceptione in virgi- nis vtero per Spiritus sancti operationem facta, & eiusdem natiuitate, ibi: Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine: Qui satis op- portunè per lapidem Chrysolithũ designatur, qui lapillus intellectum humanum confortat, vt mel- lius intelligat, sic hic Articulus per eũ conceptum, & natum, qui illuminat omnem hominem ven- nientem in hunc mundum. Ioan. 1. hominum in- telligentiam fouet, & confortat.

Octauus Articulus, est de Christi passione, & se- pultura: ibi, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, qui non improbè Berillo la- pide notatur. valet quippe lapis ille cõtra hostium lites, vt inuictum hominem efficiat. Sic huius Ar- ticuli pia meditatio nos cõtra diabolum, carnem, & mundum victores efficiet.

Nonus Articulus, est de Christi anima ad infer- nam descendente: ibi, Descendit ad inferna. Qui satis decenter Topazio lapide notatur, qui contra lunaticam passionem suapte natura prodest. Sic huius articuli recogitatio contra demonum la- psus proderit, qui tunc fuerunt spoliati.

Decimus Articulus, est de Christi resurrectione, ibi, Tertia die resurrexit a mortuis, qui lapide Chrysoptasio insinuat. Valet enim is lapis con- tra lepram, quę est quædam corporis corruptio, sic, quia tunc noluit Deus sanctum suum videre corruptionem. Illius articuli memoria nostrę re- surrectionis spem confortat.

Vndecimus Articulus est de Christi ascensione ad Cælos, ibi, Ascendit ad cælos, sedet ad dexte- ram Dei patris omnipotentis. Qui Hyacintho op- timè notatur, qui lapis valet ad membrorum vi- gorem, & saporem salutarum. Sic huius Articuli remiſcentia facit, vt membris vegetis, qua- rum sunt sapiamus, non quę super terram, ad Colof. 3.

Duodecimus, & de humanitate Christi, sextus Articulus est de futuro Iudicio, ibi: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos, & recte per Ame- ristum denotatus. Ille lapis hominem vigilem facit ad bonum prætentum, & a malis concepio- bus liberat. Sic futuri memoria frequens nos vi- giles reddit, extranea expellens, vt bonam de com- missis talentis reddere possimus rationem.

Quidam nihilominus articulos altero modo in quatuordecim distribuunt, septem secundum diuinitatem ponentes, videlicet, primum, de vni- tate Dei. Secundum, de persona patris. Tertium, de persona filij. Quartum, de persona Spiritus san- cti. Quintum, de opere creationis. Sextum de

D V O D E C I M A P A R S

opere iustificationis. Septimum, de opere glorificationis. Et septem de humanitate. Primum, de Christi conceptione. Secundum, de natiuitate ipsius. Tertium, de morte. Quartum, de descensu animæ ad inferna. Quintum, de eius resurrectione. Sextum, de ascensione. & septimum de postremo iudicio. Eadem manet vtrobiq; sententia, quamuis partitio varietur.

Vnde propositio excellentiæ, seu nobilitatis pensobiectum, & maiorem iudicij nostri adhesionem sumi solet, Et quo purius est de Deo iudicium sine creatura admixtura, eo est huius modi propositio nobilior, excellentiorq;

Quo fit, vt omnes articuli de diuinitate sint longè nobiliores articulis illis, qui de humanitate partuntur, & articuli de Dei vnitate, & personis, sint nobiliores alijs de operibus Dei erga creaturas. Hinc factum credas, vt alijs quatuor secundum diuisionem posteriorem præponitur In præpositio, vt dicamus in Deum, in Patrem, in Filium, in Spiritum sanctum, non autem alijs. Non dicimus: Credo in Ecclesiam catholicam, sed Ecclesiam, siue in præpositione, & non in casum. Quippe Deo vni in essentia, & trino in personis, sic adhærendum fuerit, vt illi, à quo omne datum optimū, & omne donum perfectum, nõ sic Ecclesiæ, nisi suo capiti adhærendum erit, Ecclesiæ quidem sponsæ adhæremus propter sponsum Christum.

Demum ille articulus, qui est de vnitate diuine essentia, omnium & primus, & nobilissimus habetur. Cui pauci grandi malitia exæcæti dissenserunt, plurimi ignorabāt personarum trinitatem: sed sermè omnes, maximè Iudæi, & Naturæ legem obseruantes, vnum esse Deum credentes, confessi sunt. Ideo notus in Iudæa Deus in Israël magnum nomen eius. Psalm. 75. Pauci, scilicet Patriarchæ & Propheta personarum trinitatem deprehenderunt, vnum esse Deum oportuit omnes credere, secundum id Apost. Hebr. 11. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est: secundo oportuit credere (vt ibidem habetur) quod inquirentibus se Deum rem unerator sit: tertio credere oportuit, quod aliquo medio hominis lapsum repararet. secundum illud Petri Actuum 4. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. quod de Christo redempere dictum est. Illud postremo alta mente recondas, quod vbi audies: Iustus ex sua fide viuet (vt Propheta & Paul. Abac. 2. & ad Rom. 1. scripserunt) de ea fide intelligas, quæ per charitatem operatur, alias statim homo corrueret in Lutheranorum errorem, quandoquidem sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est. lac. 2.

Aduerte tamè, quæ multa sunt Præcepta: Quædam sunt Dei, quæ omnibus anteponenda sunt, vt in c. quæ contra in fi. 8. dist. c. si is. c. u seq. 11. q. 3. q. decem sunt, vt dixi, sine quorum obseruatione salus esse

non potest quæ dicuntur decalogi. vt in c. meretrici. ces. 32. q. 4. & in c. qd in omnib. c. a. causa. q. 7. Sunt etiam præcepta quædam moralia, quædam in vtili. ca, quædam sacramentalia, quædam ceremonialis: de quib. in c. si. dist. 6. Item quædam sunt præcepta Apostolica, id est, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quibus nullus dura superbia resistere debet. ca. præceptis. 12. dist. Item sunt præcepta superiorum. quæ iusta, implenda non sunt. c. si episcopus. & c. si is. 11. q. 3. Nam & præcepta sanctorum virorum antequam implentur, sunt discutienda, videlicet, si iusta, si licita, si non contra dominum sunt, vt dicit text. in c. si quis preposita. l. dist. in. Sic & Papa non vult implere quod per subreptionem præcipit. ca. si quando. extra de rescriptis. & l. nemo. C. de senr. Verum de Præcepto Dei, disputandum non est. Nam semper est licitum. vt in c. paratus. 23. q. 1.

Vigesima octaua confide. erit de beatitudinibus, quæ sunt septem, secundum disti. graduum, quamuis sint octo secundum essentiam, quas Christus enumerat in sermone facto discipulis in monte. de quo habetur Matt. 5. & quoniam vltima quæ est octaua ponitur per essentiam, quæ est quædam firmitas omnium præcedentium, debentur sibi omnium præcedentium præmia, & ideo redi ad caput, vt intelligantur sibi omnia præmia consequenter attribui.

Vnde prima est paupertas spiritus, quæ ponitur pro abstinentia ab amore mundi; id est, ab amore carnalium voluptatum, & diuitiarum, ac proprie excellentia.

Secunda est mansuetudo, cum dixit: Beati mires, & tales dicuntur, qui nullam amaritudinem sentiunt.

Tertia est iustus, cum dixit: Beati qui iugè, scilicet, pro peccato, & ipsum odiunt, ita quod insurgunt aduersus id, ad destruendum ipsum.

Quarta est esurietas iustitiæ, & vehemens desiderium iustitiæ, siue summi boni. Esurietas autem iustitiæ potius est beatitudo, quam esurietas aliarum virtutum cardinalium: quia per iustitiam immediate coniungimur Deo, quod non fit per alias virtutes cardinales. Iustitia enim prout ibi capitur, cum dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiæ: comprehendit fidem, spem & charitatem, de quibus supra dixi, quæ immediate nos coniungit Deo.

Quintò ex misericordia, per quam pro terrenis cœlestia merentur, & illius sunt 13. opera, de quibus in consideratione seq.

Sexta est munditia cordis, quæ clarificatur cor, & mundatur ad videndum Deum, & ardentissimè diligendum. Accipitur autem munditia cordis ibi non pro virtute, sed pro statu qui est purgati animi.

Septima, est pax, quæ est status virtutis, in quo est delectatio in Deo sine contradictione carnis, mundi, & diaboli: vel si qua est, inefficax est. Vnde patet, quod pax est status animi purgatissimi. Pacificis autem magis attribuitur esse filios Dei, quàm alijs, quia

quia dixit: Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Et licet misericordia maxime assimilaret hominem Deo, quantum ad opera exteriora, tamen quantum ad interiora magis assimilatur Pax.

Octava beatitudo est, de qua dicitur: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Haec virtus scilicet, sustentia persecutionem propter iustitiam, annexa est Paci. Cum enim pacificus sit absque contradictione carnis, mundi, & diaboli, ut dixi, patet, quod idem paratus est superare tentationem mortis pro Christo, in eodem gradu est eam pace. Propter hoc dicimus, quod octo sunt beatitudines quantum ad essentiam: sed tantum septem quantum ad distinctionem graduum. Quoniam super pacem non est virtus alia. Dixit enim August. Pax est finis & consummatio omnium virtutum. Et ista octava dicitur redire ad caput duobus modis. Primum, quia idem praemium sibi promittitur quod prima. Secundum, quia omnes probant, quod à prima usque ad ultimam verae sunt. unde dicit Gregorius: Qualis vnusquisq; apud se lateat, illara contumelia probat. vel secundum Ambrosio. Pauperibus promittuntur Regnum, quantum ad gloriam Animae. Passus autem in corpore persecutionem. Regnum, quantum ad gloriam corporis.

Et inter eas talis excellentia, quod semper vna de gradu excellit aliam, quoniam ista praemia se habent per additionem ad inuicem. Nam plus est possidere terram Regni caelorum, quam habere simpliciter. Quoniam multa habemus quae non firmiter & pacifice possidemus. Plus est etiam consolari in regno, quam habere & possidere. Multa enim cum dolore possidemus. Plus est etiam saturari, quam simpliciter consolari. Nam saturitas abundantiam consolationi importat. Misericordia verò excedit saturitatem, vnde plus, scilicet, accipias, quam metuerit vel desiderare potuerit. Adhuc magis est videre Deum. Sicut maior est, qui in curia regis non solum prandet: sed etiam videt faciem Regis. Summam autem dignitatem habet a domo regis filius regis. ita dicit Anton. Flor. in ea sum. 4. par. lib. 7. ca. 5. §. 3 & ibi in toto illo cap. ponit ample materiam Beatitudinum: ad quem recurre in reliquis, cum mihi sufficiat habere excellentiam vnus ad aliam.

Etiam aduerte, quod beatitudines excedunt virtutes cardinales & dona. Quoniam habitus virtutum cardinalium principaliter disponitur ad exercitium Animae: Habitus vero donorum disponitur ad actus contemplatiuae maxime: Habitus autem beatitudinum disponitur ad perfectionem virtutisq; vnde habetur in compendio theologiae. lib. 5. c. 55. & dicitur in c. 47. in fi. quod sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis. quo primo ponuntur digniora, ita in beatitudinibus est ordo naturalis, vbi digniores ponuntur vltimo.

Sanctus Tho. 1. 2. q. 69. ponit, An Beatitudines distinguantur à virtutibus, & donis, & ibi plenè per eum.

Vigesima nona consi. Est de operibus misericordiae: quae sunt 14. Quoniam sunt septem opera misericordiae corporalia, septem verò spiritualia. corporalia. n. sunt, de quibus habetur Mat. 25. Esuriui, & dedistis mihi manducare. & sunt haec: Pascere esurientem, potare sitientem, vestire nudum, recolligere hospitem, visitare infirmum, redimere captiuum, & sepelire mortuum. Et in hoc versu continentur:

Visitatio, potus, cibo, redimio, ego, colligo, condo.

De primo, habetur Esa. 63. Frange esurienti panem tuum. De secundo, habetur Prou. 25. Si sitit inimicus tuus, potum da illi. De tertio, habetur Luc. 3. Qui habet duas tunicas, id est, ad superfluitatem, der vnam non habentem. De quarto, habetur per Apost. ad Ro. 12. Hospitalitatem sectantes. De quinto, scilicet, redemptione captiuorum, habetur per Ambr. in c. aurum. 12. qu. 2. vbi dixit, quod ornatus sacerdotum est redemptio captiuorum. De sexto, scilicet, de visitatione infirmorum, habetur Iob. 5. Visitans speciem tuam, id est, hominem, in infirmitate, non peccabis. De septimo, quod non ponitur Matth. 25. habetur Act. 8. vbi habetur de Stephano lapidato, quod sepelierunt eum viri tintorari. & dicitur Eccles. 7. Mortuo non denegabis gratiam. De quo ample dixi supra in 2. part. in 3. consi. ideo hic non repeto.

Alia vero septem sunt opera spiritualia, quae sunt, videlicet docere ignorantem, consulere dubitanti, consolari tristem, corrigere peccantem, remittere offendentem, portare onerosos & graues, pro omnibus exorare, & continentur in hoc versu:

Consule, castiga, remitte, solare, fer, ora.

De primo, habetur ad Ro. 12. Qui docet in doctrina, lege subueniat proximo. De secundo, habetur Thob. 4. Consilium semper à sapientibus inquirere. & 12. q. 2. c. pen. vbi dicitur bonae rei dare consilium, & praesentis habere vitam subsidium, & aeternae remunerationis expectare cernitur praemium. De tertio, habetur per Apost. 1. Thess. 4. Itaque consolamini inuicem in verbis istis: & non contristemini de dormientibus. sicut gentes, quae spem non habent. De quarto, habetur Matt. 18. & in c. nouit de iudicijs: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripue eum inter te, & ipsum solum. & Apost. ad Timo. Peccantem coram omnibus argue. De quinto, habetur Luc. 6. Dimitte, & dimittetur, seu dimitte mihi, & Matth. 18. Serue nequam omne debitum dimisti tibi, quoniam rogasti me. Nonne oportuit, & te misereri conserui tui? De sexto, habetur ad Ro. 15. Debemus nos firmiores, infirmitates aliorum portare, non solum secundum quod infirmi sunt graues, & inordinatis actibus. sed etiam vnus cuiusq; onera sunt supportanda. secundum illud ad Gal. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimpleritis

D V O D E C I M A P A R S

plebitis legem Christi. De septimo habetur lac. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini. & secundum Thomam secunda secunda, q. 32. art. 3.

Ista sunt spiritualia opera, seu hæc septem Eleemosynæ spirituales, sunt potiores corporalibus, triplici ratione, prout refert Antoninus Flor. in sua sum. 4. par. tit. 5. c. 18. §. 7.

Prima est; quia id, quod exhibetur in Eleemosyna spirituali est nobilius, scilicet donum spirituale, quam præmium corporale, secundum illud Prouerb. 4. Donum bonum tribuam vobis, legem meam non derelinquatis.

Secundo, ratione eius, cui subuenitur, quia spiritus nobilior est corpore. Vnde, sicut homo magis sibi debet prouidere quantum ad spiritum, quam quantum ad corpus: ita etiam proximo magis debet prouidere de Eleemosyna spirituali, quam corporali, quem ex charitate diligere debet.

Tertio, quantum ad ipsos actus, quibus subuenitur. Nam actus spirituales, quales sunt Eleemosynæ spirituales, sunt perfectiores actibus corporalibus, quibus exercentur in Eleemosynis corporalibus. Dicit tamen ipse Ant. Flor. vbi supra, Quod secundum aliquem casum particularem, interdum aliqua Eleemosyna temporalis, posset preferri alicui Eleemosynæ spirituali, sicut magis esset pacendum fame morientem, quam docendum, sicut dicit Philosophus, quod indulgere melius est titari quam philosophari, quamuis hoc sit melius simpliciter.

Trigesima confid. est de donis Spiritus sancti, quæ sunt septem, scilicet, timor, pietas, scientia, fortitudo, consilium, sapientia, & intellectus. Quæ enumerantur Esa. 11. ca. Vbi ea alio ordine ponit. Quoniam primò ponit donum sapientiæ. Secundò intellectus, Tertio, consilij. Quarto, fortitudinis. Quinto, scientiæ. Sexto, pietatis. Septimo, Timoris. Et ideo videtur, quod hoc ordine artificiali, de quo supra dixi in confidera, immediate precedenti, quod donum sapientiæ sit dignius, & sic de singulis vnum excedit aliud descendendo, & ideo dicit Ant. Floren. in sua sum. in 4. par. tit. 10. c. 2. in prin. & §. 6. quod comparando ipsa dona ad inuicem, dignitas eorum, qua vnum præferatur alteri, est attendenda secundum enumerationem eorum, incipiendo à sapientiæ. vt ponitur Esa. 11. vt dictum est supra. De istis septem donis, & commendatione eorum, vide ample Gulielmum Paraldi in sua sum. virtutum & vitiorum lib. 1. part. 3. ca. 5. de donis. Et ibi ponit, quod quedam pertinent ad diuina, & illa sunt digniora, quedam vero ad humana. Et etiam quedam pertinent ad vitam actiuam, & sunt quinq;: & de his primo ponit, eò, quia vita actiua est ante contemplatiuam: quedam verò pertinent ad vitam cõtemplatiuam, vt sunt donum intellectus, & donum sapientiæ, & ista sunt digniora, vt ibi.

Trigesima prima confid. de septem sacramentis enunciat, quæ sunt baptisimus, confirma-

tio, Eucharistia, penitentia, vñctio postrema, ordo, & matrimonium, quod illorum sit dignius, & excellentius.

De Sacramento matrimonij dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgund. in rub. *des droitz, & appartenan. à gens mariez*, quod est dignius, & excellentius alijs ex pluribus, ubi descripsi ad laudem matrimonij, quam ibi posuimus multum quadraret ad propositum.

Cælius vero li. 15. c. 19. ait: quod matrimonium secundum Augustinum, quantum ad genus attinet mortalium, est quoddam ciuitatis seminarium, & ibi asserit tria esse bona coniugij, scilicet: fides, proles, & sacramentum, quæ posui in dicto loco cum pluribus alijs laudibus matrimonij. & etiam de laude illius idem Cælius co. lib. ca. 13.

Dico tamen hic, quod Eucharistiæ Sacramentum est venerabile, adorandum, venerandum, colendum, glorificandum, præcipuis magnificentibus laudibus, dignis præconijs exaltandum, cunctis honorandum studijs, vt dicit text. in clem. si dominum in sanctis de reliquijs, & vener. sanctorum. Imo etiam excellentissimum, & est maximum Sacramentum ex thmate posito per Ant. Flor. in sua sum. in 3. part. lib. 14. c. 4. in prin. vbi ponit tale thema: Memoria fecit mirabilium suorum misericors & miserator dominus, escam dedam mœtibus se. Plur. Excellentissimum. 11. illud dicit Textus in d. clem. si dominum. & Floren. in d. §. 1. Eò, quia omnia alia ordinantur ad ipsum, vel periciuntur per ipsum, nec quid pretiosius habemus in hoc mundo. Quod enim preciosius & melius corpore & sanguine domini nostri, vt ait Hiero. 1. q. 1. c. multi. quasi diceret nihil. de consec. dist. 2. cap. nihil. Nihil enim in sacrificijs maius esse potest. Nec vlla oblatio maior reperitur, & ibi ponit quomodo mirabilia sunt opera Christi. & dicit gl. in verb. quid melius. in d. c. multi. & in d. carnihil, quod Sacramentum Eucharistiæ inter Sacramenta est maius, dignius, & melius quo ad sanctitatem & reuerentiam. Et, vt dicit idem Floren. ea. par. suæ sum. lib. 12. in prin. est maximum Sacramentum, quo ad essentiam, Licet quedam alia dicantur maiora secundum alios respectus, quos infra referam. vide ramen Bonauenturæ. qui plura dicit in suo lib. quem fecit de excellentia Eucharistiæ.

Sed, quantum ad istud Sacramentum volo demonstrare eius excellentiam ex pluribus causis & rationibus.

Prima, quia fuit figuratum tam ante legem, quam in lege, Primò per oblationem factam per Melchisedech, vt habetur Genes. 14. Et ibi mentio in c. accipite. de consec. dist. 2. In qua figura, habemus formam exteriori sacramenti, vt primum effectum. scilicet refecit eum. ibi ante præcessit figura spiritualis in pane & vino. Itē in Māna. vt habetur e. corporeū. de cõsec. dist. 2. Et in hoc figuratur effectus gloriæ: & in oblatione illius figuratur, in quo

quo debet fieri oblatio, & super quem. sed Ioan. de Turrect. in d. c. corporeum. amplè disputat, an conuenienter fuit figuratum in Manna, nò infisso, quia non est præsentis speculationis.

Item fuit figuratum in diuersis Sacrificijs, de quibus habetur in Leuiti. quibus figurabatur Passio Christi, Item in virga Ionahæ mellis, vbi figurabatur quis offerre debeat. per fauum enim designatur deuotio offerentis. Figura sanguinis Christi fuit vinum, ad designandum refectiorem. Canticum primo. Introducit me in cellam vicariam.

Secunda, quia à Prophetis prænnunciatum, vt habetur Psal. 77. Panem Angelorum manducauit homo.

Tertia, quia à Christo verbo & factò institutù, vt habetur Io. 16. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. factò. vt Matth. 9. & 26. Accipite & comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. & in c. panis est in altari, de consecr. dist. 2. & c. cum Marthæ. de celebr. Mis.

Quarta, quia ab Apostolis seruatum, vt habetur 1. Cor. 11. Conuenientibus in vinum.

Sexta, quia à summis Pontificibus ordinatum, vt habetur in d. elem. si dominum in sanctis. de reliquijs & venerat. sanctorum. Et hæc sex cause ponuntur in Compendio Theologiæ lib. 6. cap. 13. & in cap. 14. ponuntur mirabilia, quæ fiunt in ipso Sacramento, de quib. etiã aliquid statim dicitur.

Septima, quia maiora, nobiliora & excellentiora continentur in isto Sacramento, quam in omnibus alijs. Continet enim in se nobilitatem in origine, genete Entis, & illud quod est nobilissimum in fine nobilitatis. Continet autem Christum, in quo tres substantiæ concurrunt, scilicet Caro, Anima rationalis, & Deitas. Corpus autem Christi de purissimis sacratisimæ virginis sanguinibus. Spiritus sanctus manibus formatum, atque ipsi Deitati coniunctum, omni corpore nobilissimum est atque perfectissimum. Anima verò Christi diuinis splendoribus candida omni sapientia & virtute plenissima: vt putà cui non est datus in donis & virtutibus. Spiritus ad mensuram, Ioan. 6. Intellectualem creaturam nobilitate transcendit & perfectione. Deitas verò fontana & origo omnis boni, quæ ex inseparabili vnitate ad naturam assumptam, in hoc Sacramento veraciter ex conuersione continetur. In infinitam nobilitate & perfectione rebus supereminet vniuersis. de quo Propheta in Psal. 47. Magnus domus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et hæc rationes ponuntur ad demonstrandum dignitatem huius Sacramenti in dicto compendio Theologiæ lib. 6. c. 13.

Octaua colligi potest ex plenitudine sanctitatis, quæ est in hoc Sacramento. Continetur autem in hoc Sacramento realiter ipse Christus Sanctus Sanctorum, vt pote in quo (iuxta Apostolum) abundat plenitudo diuinitatis corporaliter, id est,

veraciter. ad Colof. 2. In alijs autem Sacramentis continetur quædam virtus sanctificatiua instrumentalis deriuata à Christo. Cum autem semper quod est per essentiam tale potius sit eo, quod est tale per participationem, manifeste patet hoc Sacramentum seu Sacrificium potissimum esse omnium Sacramentorum. Quoniam propter vnumquodque tale, & illud multo magis. auth. multo magis. C. de sacrosan. Eccl. & potentior est causa quæ causarum.

Nona colligi potest ex ordine Sacramentorum adinuicem. Nam omnia Sacramenta videntur ordinari ad hoc Sacramentum tãquam ad finem, vt dicit sanctus Tho. in 3. part. quæ. 55. arti. 3. Hinc beatus Dionysius in e. tertio Ecclesiastica Hierarchie, dicit, quod non conuenit aliquæ perfectiõne Hierarchica, nisi per diuinissimã Eucharistiam.

Decima colligi & apparere potest nobilitas & excellentia istius Sacramenti ex ritu ipsorum Sacramentorum. Nam ferè omnia Sacramenta cõsummantur in ista Eucharistia, vt dicit Dionysius in d. c. 3. sicut patet, quod ordinati & etiam omnes alij, & etiam baptizati si sint adulti, assumunt illud Sacramentum.

Vndecima colligi potest ex singularitate & sublimitate miraculorum, quibus splendet hoc Sacramentum præ cæteris. Tantis enim & tot hoc admirabile Sacramentum fulget miraculis, vt humana intelligentia omnino obrundatur tanto splendore maiestatis, deficiunt omnes sensus in eo: tactus in contactiõne, in contemplatione visus, in sapore gustus, olfactus in odore. Solus quidem auditus fide Christi instructus, percipit veritatem. Vnde huius Sacramenti miraculorum sublimitate sancta Ecclesia admiratione suspensa in eiusdem Sacramenti solennitatis officio, de quo etiam in d. elem. si dominum. de reliquijs & vener. sancto. Quid hoc Sacramento mirabilius esse potest? in ipso namque panis & vinum in corpus & sanguinem substantialiter conuertuntur, & Christus Deus & Homo sub modici panis specie continetur: manducatur vtique à fidelibus, sed minime læceratur, quinimò diuiso Sacramento integer sub qualibet diuisionis particula perseuerat. Accidentia in eodem sine subiecto consistunt. O miraculum (inquit Basilus) O omnipotentia, O Dei circa nos misericordia, qui sursum sedet ad dexteram, Sacrificij tempore manibus hominum continetur. Alia miracula ponuntur in dicto compendio Theologiæ. cap. 14. libro suprã allegato.

Duodecima colligi potest ex conditione fontanæ gratiæ & virtutum, quas in se continet. continetur quidem in hoc Sacramento omnium gratiarum fontalis origo, mare virtutum, & omnium bonorum proflus. Hic enim est fons copię, omnia per gratiam irrigans. de quo Cantico. 3.

DVODECIMA PARS

Fons hortorum, puteus aquarum viventium, que fluunt impetu de Libano. Libanus candidus noster est Christus, ex quo impetu fluunt riuus gratiarum. Quare beatus Ambrosius de hoc Sacramento loquens, ita ait: Hoc Sacramentum præstantissimum est, in quo est diuinitatis præsentia, mundi redemptio, peccatorum remissio, gratiarum diuisio, virtutum omnium congregatio.

Decimatertia colligi potest ratione præminentie huius Sacramenti seu Excellentie ex magnitudine utilitatis eius. Est enim vrile viventibus in præfenti seculo, existentibus in Purgatorio, regnantibus in cælo, etiam profunt ad cumulum gaudiorum. Et ista vrilitas consistit ex multis effectibus, qui proueniunt ex isto Sacramento Eucharistia, & sumptione. Ex quibus ponuntur per Anton. Florentinum duodecim in sua summa. in 3. part. lib. 14. c. 12. §. 6. & fi. & 23. aut 24. in compendio Theologiae. lib. 6. c. 15. quos ibi videre poteris, cum sufficiat nobis demonstrasse causas & rationes, quare sit excellentius alijs Sacramentis. Sex tamẽ utilitates seu fructus huius Sacramenti scripsit Bernardinus de Buis in 2. parte sui Rosarij. serm. 14. & 4. part. qui comprehendere videntur omnes alios: & sunt magis clari, & autoritatibus probati, quem idcirco vide.

Sed tamen aduertendum est, quod Ioannes de Turrecremata in d. c. nihil. de consec. dist. 2. dicit quod quinque modis vnum Sacramentum dicitur dignius alio: & illi quinque modi ponuntur in gl. fi. in d. c. nihil. & in gl. in verbo, non debet. in c. ecce. 95. dist.

Vno modo, quo ad rem Sacramenti siue quo ad effectum eius, & sic Baptismus, qui delet omnẽ culpam, & aufert omnem pœnam, & est maximũ bonum Sacramentorum.

Secundo quantum ad id quod continetur in Sacramento, & sic Eucharistia est nobilissimum Sacramentum, in quo continetur ipse Christus.

Tertio modo, quantum ad gradum dignitatis in quo constituitur suscipiens Sacramentum, & sic Ordo est dignissimũ Sacramentũ: eũ Sacramentum ordinis dicitur Sacramentum dignitatis, eod. quia promotus ad ordinem, consequitur dignitatem. tex. in c. denique. in prin. 4. dist. Ita, quod nulla dignitas secularis similis est Sacerdotio. ca. duo sunt. 96. dist. Notat Panor. in c. veniens. de transact. & de his in consideratione sequenti dicitur sum.

Quarto, quantum ad ministrum, & sic confirmatio, & etiam ordo sunt dignissima. Quia non nisi per Episcopum ministrantur. c. inter corporalia. in prin. extra de translatione Episcopi.

Quintò, quantum ad significatum & non contentum, & sic Matrimonium est dignissimum, quia significat coniunctionem duarum naturarum, ad inuicem in Christo.

Sextò, potest dici quantum ad instituentem, vt est de Sacramento Matrimonij & Eucharistia: vt dictum est quo ad matrimonium in commẽdit. nostrarum consuetudinũ ducatus Burgundia in rubr. *Des droitz & apparenances à gent mariez* vbi dixi, quod matrimonium est dignius Sacramentum ratione authoris, quia institutum à Deo patre, & quod plus est, in statu innocentie, & in Paradiso terrestri, sed idem dici potest de Sacramento Eucharistia, quod fuit institutũ à Christo: sed non in statu innocentie, nec in Paradiso, sed inter peccatores & in cena.

Si tamen has dignitates ad inuicem comparemus, inuenietur illa dignitas potissima, quam Sacramentum habet ex contento, quia est essentialior. Et ideo Sacramentum Eucharistia est simpliciter dignissimum, sicut dictum est.

Et ideo ad argumenta quæ facit Io. de Turrecremata in d. ca. nihil pro contraria parte contra Sacramentum Eucharistia, maxime ad primum in quo dicitur, quod bonum commune potius est, quam bonum vnius, vt habetur primo *Ethicorũ*. Et ideo cum matrimonium ordinetur ad bonum commune speciei humanæ per viam regenerationis, & tamen Sacramentum Eucharistia ad bonũ proprium fumentis: ideo videtur quod Matrimonium sit potissimum Sacramentum, & non Sacramentum Eucharistia.

Respondetur secundum Thomam in 3. parte, quod Matrimonium ordinatur ad bonum commune corporaliter: sed bonum commune spirituale totius Ecclesie continetur substantialiter in ipso Eucharistia Sacramento, ex quo nobilius est quàm Sacramentum matrimonij.

Ad secundum, in quo dicitur, quod digniora Sacramenta esse videntur, quia per maiorem ministrum conferuntur: Sed Sacramenta confirmationis & ordinis non conferuntur nisi per Episcopum, qui est maior minister, quàm simplex minister, qui est sacerdos, per quem confertur Eucharistia Sacramento: ergo illa Sacramenta sunt potiora, & digniora. Et etiam quia maiorem virtutem habent quædam, quæ imprimunt characterem, vt Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quoniam facit Eucharistia Sacramento.

Respondetur, quod primum assumptum non est verum simpliciter. Quoniam, vt dictum est, dignitas magis accipienda est ex parte rei contentæ, quàm ex parte ministri, vnde nihil prohibet, aliqua Sacramenta secundum quid, vt putã ministri esse digniora Sacramento Eucharistia, vt putã confirmationis & ordinis Sacramenta, quibus tamen ipsum Eucharistia Sacramento simpliciter dignius est: quia verò per ordinem & confirmationem deputatur fideles Christi ad aliqua spirituales officia, quod pertinet ad officium. Ideo tradere huiusmodi Sacramenta ad solũ Episcopum, qui est quali Princeps in Ecclesia, per Sacramentum

tum verò Eucharistiæ non deputatur homo ad aliquod officium, sed magis hoc Sacramentum, vt inquit S. Tho. in 3. par. est finis omnium Sacramentorum, dictum est igitur.

Vel ad aliud tertium obiectum neganda est etiam consequentia, quod cum character Sacerdotalis sit quædam participatio factæ dotij Christi, & hoc Sacramentum continet ipsum Christum, multò dignius est hoc Sacramentum, quàm Sacramentum imprimentiæ Christi characterem.

Ad quartum, in quo dicitur, quod vnum Sacramentum dicitur esse dignius, ex quo alia dependet, & non è conuerso. Sed ex Baptismo dependet Eucharistia. Non enim potest quis Eucharistiam accipere, nisi fuerit baptizatus. Ergo Baptismus est potior Eucharistia.

Respondetur sic, quod ratio illa procedit ex parte fueratione necessitatis, qua Baptismus est maius ceteris Sacramentis, cum sine eo nemo saluari possit. iuxta illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit eraqua & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei, & c. nulli & c. firmissime. de consecrat. distinctio. 4. & ita ex hac parte Baptismus potissimum est Sacramentorum, sicut ordo & confirmatio habent quandam eminentiam ex parte ministri, vt dictum est: & Matrimonium ratione significationis. Nihil enim prohibet aliquid esse secundum quid dignius, quod non est dignius simpliciter, vt dicit Ioan. de Turrecrem. in dict. capit. iij.

Aduerte etiam, quia secundum eundem de poenitent. distinctio. 1. in summa. Ordo attendi debet in tra Sacramenta diuersis modis, seu diuersis respectibus.

Vno modo, & principaliter penes morbos, ad quos curandos sicut ad finem sunt instituta, inter quos talis est ordo, quem ponit Alber. Magnus in dict. 4. sententiarum.

Primum (inquit) inter istos morbos est originalis culpa, & hæc tollit Baptismus. Concupiscentia est primum ad malum, quam non tollit Baptismus, sed dimittit, & contra hunc ordinatur confirmatio. Ex pugna autem prauitatis, & quasi ex calore concupiscentiæ, oritur perditio bonorum spiritualium: & ideo contra hunc morbum ordinatur tertio loco Eucharistia. Est autem prolapsus concupiscentiæ in actuale peccatum, & contra hanc ordinatur poenitentia. Reliquæ autem debilitates semper renascunt, contra quas ordinatur extrema vnctio. Ordo autem & matrimonium ordinantur contra defectum communem, & ordo est ante matrimonium, quia est secundum digniorem regenerationem: Hac Albertus Magnus. Istum autem ordinem profecutus est Magister sententiarum, & alij Doctores Theologi, & melior videtur consideratio inter omnes, vt dicit Ioan. de Turrecrem. in dicta summa.

Alio modo potest attendi Ordo inter Sacramenta secundum aliquam rationem dignitatis respectu omnium aliorum Sacramentorum, in quantum sunt in remedium defectus communis, siue in perfectionem multitudinis. Alia verò Sacramenta sunt in remedium siue perfectionem vnius personæ: Bonum autem commune cum sit diuinitus (vt dicitur primo Ethicorum) prius est. Vnde hoc ordine considerato, Gratianus primò determinauit de ordine & matrimonio. Tum, quia ordo habet prioritatem quandam respectu matrimonij, & aliorum Sacramentorum. Clarum est autem, quòd agens naturaliter prius est sua actione: vnde etiam in iure prius determinatur de officio, quàm de actionibus. Tum etiam, quia sicut diuinitus est, habet digniorem generationem quàm matrimonium. Poenitentia etiam habet prioritatem quandam respectu Baptismi, secundum illud actuum secundo: Agite poenitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum, & cap. quis aliquando. de poenitent. distinctio. 1. Item dicit August. libro de poenitent. & habetur in cap. nullus. de poenitent. distinctio. 1. Nullus potest inchoare nouam vitam, nisi cum veteris vitæ poeniteat. Item respectu Eucharistiæ etiam Poenitentia videtur habere quandam prioritatem, quam omnibus accedentibus ad communem indicitur Poenitentia, sicut etiam colligitur ex cap. omni, vtriusque sexus, extra de poenitent. & remissio. vbi primò iniungitur præceptum de Confessione, secundò de Communione: in cuius signum Agnus paschalis, qui figuram gessit Sacramenti Eucharistiæ, comedi præcipiebatur cum lactucis agrestitibus. Exod. 12. quod significat communicandum esse cum amaritudine poenitentia. Er ista secundum hunc ordinem aliqui tractauerunt de Sacramentis, vt Gratianus, prout refert Ioan. de Turrecrem. in dicta summa de poenitent. distinctio. 1.

Trigesima secunda consideratio. Est consecratiua ad præcedentem de vno Sacramento, scilicet, de ordine, & quia sunt septem secundum aliquos, & octo secundum alios, & secundum Canonistas nouem. Videndum est inter octo ordines Ecclesiasticos quis sit dignior & excellentior. Et sunt secundum Theologos septem, scilicet, ostiarius, lectoratus, exorcistatus, acolitus, subdiaconatus, diaconatus, & presbyteratus, quos ponit Magister sententiarum in 4. dist. 24. & est tantum vnum Sacramentum, ita quod quilibet ordo est de substantia Sacramenti ordinis, vt dicit Petrus de Palude in 4. distinctio. 14. & Florentinus in sua summa. 3. par. titu. 14. ca. 16. §. 1. & in toto illo. cap. ponit materiam ordinum: sed secundum Canonistas, (vt dixi) sunt nouem ordines, quia est ordo clericatus, qui dicitur ordo apud eos, vt est text. & ibi do. Ant. Panor. & alij in cap. cum conringat. extra de auctoritate & qualitate, & est Sacramentale signum totius, vt dicit gl. in verbo, Psalmista. in cap. clericos. 21. dist.

DVODECIMAPARS

dist. quæ pro hoc allegat c. duo sunt. 12. q. 1. Et iste ordo est aliorum ordinum initium, & ex eo primo ordine vinculum promouendi initiatur. Imò si omitteretur, esset reperendus secundum Panor. post Hostien. in d. c. cum contingat. Et etiam Episcopatus est ordo, vt dicitur in c. clericos. & c. diaconos. 93. dist. facit tex. in c. 1. de ordinatis ab Episcopo, &c. De quibus nouem ordinibus & de officijs eorum ponit Antoninus Florentinus in dicto loco in §. 9. ad quem recurre. & ad textum in c. clericos. & in c. perlectis. 25. dist. & c. Episcopus. & c. seq. 23. distinct. Et isto ordine non reperitur maior, vel par, vt est tex. in c. 1. de sacra vnctiōe. & in glo. in verbo, Episcopus, in procemio sexti. in princip. quæ pro hoc allegat glo. 2. in c. nouo. 21. dist. & c. 1. 32. dist. De cuius dignitate vide Curtium seniorē in conf. suo 79. in cap. super articulo. an Abbas, vel Prior. in 2. col. & dixi amplè supra in 4. part. in 25. confid.

Trigesima tertia confid. An vita actiua sit excellentior vita cōtemplatiua, manifestabit. Philosophus enim 2. Ethic. dicit tres esse vitas hominum excellentes. Voluptuosam, scilicet, quæ ponit finem in delectationibus corporis. Ciuile, quæ pertinet ad actiuam, & cōtemplatiuam, de quibus Calius lib. antiquarum lectionum. 2. ca. 8. vbi ait actiuos & voluptarios haberi tanquā exules, qui cōtemplantes iam sunt in patria. Et dicit beatus Aug. in lib. de ciuit. Dei. c. 9. quod tria sunt genera vitæ, scilicet, ociosum, quod pertinet ad vitam cōtemplatiuam: actiuum, quod pertinet ad actiuam: & ex utroque compositum, quæ dicitur vita mixta, & congruit Prælati & Prædicatori bus. Alij assignant vitam secundum inchoationem, profectiōem & perfectiōem. Tamen diuisio vitæ humanæ magis propria est, quam ponit Gregorius super Ezechielem. & in 6. moralium. scilicet quod duæ sunt vitæ, actiua, scilicet, & cōtemplatiua, in sacro eloquio per duas sorores figuratæ in Veteri Testamento per Lyam & Rachelem: Lya figurat actiuam, exercens se in septem operib. misericordiæ corporalibus & spiritualibus figuratis per septem filias Lia. Nam septima fuit diuina Rachel venusto aspectu, quæ interpretatur visum principium, significat cōtemplatiuam, quæ ad principium rerum, scilicet, Deum speculatur. In Nouo enim Testamento figuratur per Martham, & Mariam Magdalenam. Martha actiuam insinuans, quæ sollicita erat, turbata erga plurima. Maria cōtemplatiuam, quæ sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, Luc. 10.

Et quod ista sit sufficiens diuisio declarat B. Th. 2. 2. q. 179. vnum quodque viuens ostenditur viuere ex operatione sibi maxime propria, ad quæ maxime inclinatur: Sicut plantarum vita dicitur in hoc consistere, quod nutriuntur & generantur. Animalium verò in hoc, quod sentiunt & mouentur. Hominum autem in hoc, quod intelligunt,

& secundum rationem agunt: vnde in hominibus vita vniuscuiusque videtur esse id, in quo maxime delectatur, & cui maxime intendit, & in hoc vult quilibet præcipuè conuiuere amico suo. Quare quidam homines per maxime intendunt cōtemplatiuam veritatis, quidam verò principaliter intendunt exterioribus actionibus, inde est, quod conueniēter vita hominis diuiditur in actiuam & cōtemplatiuam. Nam vita voluptuosa (quam Philosophus ponit tertiam) non conuenit hominibus, in quantum est rationale animal, agens secundum rationem. Etenim bestialis talis vita communis nobis & brutis. Vita autem mixta, quam ponit B. Aug. tertiam, post prædictas duas virtute continetur in eis, sicut media in extremis quibus constituitur, vt tepidum in calido & frigido. Vita verò incipientium, qui resistunt passionibus, spectat ad actiuam, & etiam communiter proficientium, & perfectorum ad cōtemplatiuam. Datur enim ista diuisio de vita hominis secundum intellectum, qui vtique est aut practicus, aut opus intendens exterius per mechanica & agibilia, vt interius mortificando passiones. Aut speculatus intendens veritatem speculati præcipuè circa diuina. Hæc ille Antoninus Florentinus in loco statim allegando.

Sed secundum intentum nostri operis, quæ vitæ sunt melior & excellentior, videndum est. Quantum ad vitam actiuam, satis eam laudam in præ in 4. part. in 30. confid. vbi dictum est, quod videtur esse melior. & allegaui ibi & Theologos & Iuristas: sed vt statim dicam, illud est secundum quid, id est, in aliquo casu melior est actiua, sed simpliciter non. Eò, quia simpliciter vita cōtemplatiua est melior & excellentior ex pluribus causis, inter quas S. Tho. 2. 2. qu. 182. art. 1. ponit octo, quas scribit Philosoph. 10. Ethic.

Prima est, Quia vita cōtemplatiua conuenit homini secundum id, quod est optimum in eo, scilicet secundum intellectum: & respectum proprium obiectorum, scilicet, intelligibilem. Vita autem actiua occupatur circa exteriora: vnde Rachel, per quæ figuratur vita cōtemplatiua, vt dixi, interpretatur visum principium. Actiua autem significatur per Lyam, quæ erat lip. pis oculis.

Secunda ratio est, quia cōtemplatiua potest esse magis continua, licet non quantum ad summum cōtemplationis gradum. vnde & Maria, quam significat cōtemplatiua, describitur secus pedes Domini sedens. Non enim potest homo ita continuè exerceri in operibus, nisi in operibus corporalibus vel spiritualibus, quod pertinet ad actiuam, quia nō habet semper modum paratum ad exhibendum Eleemosynam vel ad docendum. sicut habet viam paratam ad legendum, orandum, meditandum, & huiusmodi, quæ pertinet ad cōtemplatiuam.

Tertia ratio est, quia maior est delectatio cōtemplatiua.

templatiua quam actiua: vnde B. Aug. dicit, quod Martha, quæ designat actiuam, turbabatur. Maria verò epulabatur. vnde de sapientia quæ gustatur in contemplatione dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, neque tædium conuictus illius, sed gaudium. Et Grego. super Ezechielem dicit, quod contemplatiua vita amabilis valde dulcedo est, est enim delectabilis secundum beatum Thomam, vbi supra quæst. 180. articulo 7. ex tribus rationibus ibi per eum describitur.

Quarta ratio est, Quia in contemplatiua Homo est magis sibi sufficiens: quia paucioribus ad eam indiget, quam in actiua, in qua eger adiutorio aliorum, vt possit eam exercere. vnde Christus Luca 10. Martha sollicita es, & turbaris erga plurima, scilicet, circa quæ versatur, & quibus indiget.

Quinta, Quia contemplatiua magis propter se diligitur, scilicet, vt Deus cognoscatur, & veritas, quæ perficit intellectum, vt ametur ibi figitur. Sed actiua ad aliud ordinatur, scilicet, ad subueniendum proximo, nec ibi figitur, sed vt proximus inde in Deum proficiat. Vnde in Psal. 26. Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluntatē Domini. Et Christus Lu. 10. Vnum est necessarium. Vnum quodque autem perfectius est quod est propter se, quàm quod propter alium, sicut finis magis quàm ea quæ sunt ad finem, vt sanitas melior medicina quæ ordinatur ad illam.

Sexta, Quia contemplatiua consistit in quadam vacatione & quiete secundum illud Psal. 45. Vacate, & videte, quoniam suavis est dominus. quod non potestis videre & gustare quàm suavis est Deus, quod pertinet ad contemplationem: nisi vacando & cessando ab operibus: sed actiua consistit in motu, sicut dicitur Præloato cui libet. Prou. 6. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne des somnum oculis tuis. perfectior autem est quies, quam motus cæteris paribus. vnde beatus Aug. in 2. lib. de ciuit. Dei. Ocium sanctum, scilicet, contemplatiuæ vitæ, quarit charitas veritatis, scilicet, veritatis, cui maximè intendit contemplatiua. Et seganter dicit ocium sanctum ad excludendum ocium pigritiæ, quod est malum, & sentina omnium vitiorum. Vnde beatus Bernard. ait: Vacare Deo non est ocium, s. malum, sed negotium negotiorum. Est enim exercitium vitæ beatæ secundum illud beati Aug. in fi. de ciuit. Dei. ibi, vacabimus, & videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus sine fine.

Septima ratio est, quia contemplatiua est secundum diuina, actiua secundum humana. Quis autem dubitat diuina humanis præferenda, sicut creaturæ? vnde beatus Aug. super Ioan. in principio erat verbum. Ecce quod Maria audiebat,

i. contemplatiua cui vacat, s. audiendo diuina. Et verbum caro factum est. Ecce cui Martha ministrabat, i. actiua. s. humanitati egentis ministrando, & subueniendo. Ipsa etiam consideratio mysteriorum Christi, s. natiuitatis, vitæ, passionis, & huiusmodi ad contemplationem pertinet: manuducētes nos ad contemplationem diuinitatis, secundum illud quod cantatur in præfatione: Dum visibiliter Deum cognoscimus, i. mysteria humanitatis, per hunc in inuisibilem amorem rapiamur.

Octaua ratio, quia contemplatiua est magis secundum id, quod est proprium homini, id est, secundum intellectum. In operationibus autem vitæ actiue communicant nobis etiam vires inferiores, quæ sunt communes nobis, & brutis. vnde in Psal. postquam posuit id, quod est commune nobis & Brutis, dicit: Homines & iumenta saluabis domine. subdidit post quod est speciale homini, scilicet, In lumine tuo videbimus lumen. Vnde & ipsa contemplatiua vita transfert ad quandam mentis libertatem vires inferiores, quæ deseruiunt actiue in moderatione passionum, & in alijs habet quandam seruitutem. vnde & Boetius de cōsola. philosophia ait: Liberiores animas necesse est esse, cum se in mentis diuinæ speculatione conferunt, minus verò cum dilabuntur ad corporalita. Et B. Gregorius super Ezechielem dicit, quod actiua vita seruitus, contemplatiua libertas vocatur.

Nonam causam secundum Thomam ponit Christus, scilicet, quia diuturnior: cum dicit: Maria optimam partem elegit, quæ non auferretur ab ea, vt scribitur Luca 10. in fin. vbi August. dicit: non tamen malam elegit Martha, sed illa Maria meliorem: Audi vnde meliorem, quia non auferretur ab ea. Auferretur quandoque onus necessitatis, id est, opus, in quo exercetur actiua, scilicet, pascere esurientem, docere ignorantem, & huiusmodi, quæ sunt hinc necessaria. Sed in vita beata ista indigentia non habetur: sed æterna est dulcedo veritatis, quæ habetur ibi, quod pertinet ad contemplationem.

Has nouem causas seu rationes excellentiæ vitæ contemplatiuæ ad actiuam ponit B. Tho. in loco præ alleg. quas refert Anton. Florentinus. in 4. part. suæ sum. tit. 10. ca. 4. §. 2. vbi addit decimam, quæ est.

Contemplatiua vita est maioris meriti. Vnde beatus Gregor. 6. moralium ait: Magna sunt vitæ merita actiua, sed contemplatiua potiora. Quod sic declarat Tho. 2. 2. q. 182. arti. 2. Radix merendi est charitas. Hæc autem consistit in dilectione Dei & proximi. Diligere autem Deum secundum se est magis meritorium, quàm diligere proximum: & ideo quod directius pertinet ad dilectionem Dei, est magis ex tuo genere meritorium: quàm illud, quod pertinet ad dilectionem proximi, quæ est propter Deum. Contemplatiua autem directè

D. V O D E C I M A P A R S

& immediatè pertinet ad dilectionem Dei. Actiua autem directè ad proximum ordinatur. Quia fatagit circa frequens ministerium: & ideo cõtemplatiaua est maioris meriti quam actiua. Et hoc est, quod inquit B. Greg. in 3. homi. super Ezech. Contemplatiua maior est merito quam actiua, quia hæc in vsu præsentis operis laborat: in quo, scilicet, necesse est proximis subuenire: Illa vero sapore intimo venturam iam requiem degustat, scilicet, in contemplatione Dei. Hæc ipse Anroninus Florentinus. vbi supra. & Luc. de Pen. in le. 2. Cod. vt dignitatũ ordo seruetur. allegat illum dictum Grego.

Vndecima causa est, quia vita contemplatiua est tutior, licet actiua sit fructuosior. ca. nisi cũ pridem. §. nec putes. extra denunciatio. vt tener Luc. de Pen. in loco hic ante citato. & Cardinalis Zab. in d. §. nec pures.

Duodecima causa, quia vita contemplatiua est celsior, vt est tex. in auth. de monachis. in princ. & ibi gl. in verbo, celsiorem. col. 1.

Dicit tamen Zabarella in d. §. nec putes. quod vtriusque præfertur mixta ex vtraque, vt in d. §. nec putes. & vt ibi etiam dicit se habent vt excedentia & excessu glo. 1. in c. sancta quippe. 2. qua. 7. Quam vitam mixtam etiam multum commendat Ant. Floren. in prædicto loco. §. 3. & dicit eam fuisse seruata in Propheta Dauid, vt habetur Psal. 62. vbi ait: Labia mea laudabunt te. Laudatur Deus labijs oris admouendo & prædicando, quod est præcipuum in vita actiua. Laudatur Deus labijs, ore & corde, in oratione, cogitationibus, & affectibus deuotis, quod spectat ad cõtemplatiua. vtramque psalmistam non est dubium habuisse, actiua in gubernatione Regni, contemlatiua in editione & decantatione Psalmorum. Hanc vitam mixtam Christus vt perfectissimam tenuit, & in se ostendit, scilicet, orando, & in deserto, & in monte, & morte, & aliquando erat pernocians in oratione, vt referunt Euangelistæ: & aliquando prædicando, sanando infirmos, corrigendo homines, pascendo famelicos, vinum procurando in nuprijs egentibus, consolando afflictos, vt Martham, Mariam, & alios. Hanc mixtam tenuerunt Apostoli perfectissimi prædicando. Vnde ait Petrus ad sedandum murmur exortum in Ecclesia primitiua: Non est æquum nos dimittere verbum Dei, & ministrare mensis, eligit vobis, &c. Nos verò orationi & prædicationi vacabimus. Actu. 6. Hæc mixta etiam figuratur in Lazaro resuscitato (cuius corpus & caput præter mandibulum inferiorem iacet in hac ciuitate Hedue.) qui post eius resuscitationem factus fuit Episcopus Massilien. & fuit frater Mariae Magdalene, & Marthæ. Vnde dicitur Io. 11. Diligebat Iesus Martham, designantem actiuam, Mariam contemplatiua, & Lazarum tenentem mixtam. Vtraque etiam tenuerunt & complexi

sunt illi eximij Propheta, Elias, Jeremias, & Moyses.

Alio stylo Cælius lib. lectionum antiq. 14. cap. 44. distinguit & illustrat vitam contemplatiua ab actiua post B. Tho. Intellectu, inquit, Speculariua considerare vim possumus, cuius est finis veritatis cognitio: & practicam, cuius est finis operatio. Et ideo duplex assignatur hominis felicitas: Vna speculatiua, quæ est operatio ex virtute perfecta, contemplatiuaque, quam sapientiam dicimus, Altera verò practica, quæ hominis est perfectio ex virtute actiua, quæ vocatur prudentia. Est autem operatio quædam iuxta prudentiam, & speculatio ex sapientia hominis quatenus id agit solus. Est & quædam prudentiæ operatio & speculatio ciuitatistorius: quam ob rem in propensionem venire actiua & speculatiua hominis felicitas potest iuxta seipsum, potest & ciuitatis vniuersi.

Forfitan verò hac parte aliquis quereret, actiuanc vitam præcellat contemplatiua, an contra omnino sentendum. Idem doctor sanctus in explicatione. 7. Polit. libri, speculationem commoer longè antecire, & præterea ex iunioribus aliqui non neglexerunt. Tamen M. Tullij sententia depromitur. Multi, inquit, & sunt & fuerunt qui eam, quam dico tranquillitatem expetentes, à negotijs publicis se remouerunt: ad ociumque profugerunt. In his & nobilissimi Philoso. longèque Principes, & quidam homines seueri & graues, nec populi, nec Principum mores ferre poruerunt. Et mox paulo facilius quidem & tutius, & minus alijs grauis aut molesta est ocioforum vita. Fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem amplitudinemque aptior eorum, qui se ad Rempub. & ad magnas res gerendas acconmodauerunt. Quapropter & his forfitan concedendum sit Rempub. non capeissentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ sese dederunt. Et ijs, qui aut valedudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore causa impediri à Repub. recesserunt. Cum eius administratione potestatem alijs laudemque concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despiciere se dicant, quæ plerique admirentur, imperia & magistratus: his non modo non laudi, verum etiam vitio dandum puto. Augustini quoque non negligenda sententia, quæ parte ista vicem implebit auctarij. Siquidem illud enarrans propheticum. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Duo inquit, oculi sunt mysticus acutior, moralis dulcior. Non est ocio mancipatus, qui verbo Dei tantum studet. Nec maior est, qui extra operatur, quam qui cognoscenda veritatis studio incumbit. Ipsa item sapientia maximum est opus, & antefertur Maria, quæ audiebat, Martha operanti.

Est alia vita, quæ dicitur communis, quæ est laudanda est. Nā primo in statu naturæ ante peccatum erant

erant omnia communia. vnde Iſid. Ius naturale communis omnium poſſeſſio, vt haberet i. diſt. & in primordijs ſtatus gratiæ iſta vita erat, vt haberet Act. 4. Erant illis omnia communia, vt haberet in c. dilectiſſimis. 12. q. 1. & durauit vſque ad tempora Conſtantini, vt colligitur in illa cauſa. Item in ſtatu futura gloriæ erunt omnia communia. vnde Beda ſuper illud Act. 4. Qui ita viuunt, vt ſint omnia cõmunia in domo, Cœnobia vocantur: quæ vita tanto felicitior eſt, quantum ſtatũ futurum imitatur, in quo erunt omnia communia. Cum ergo, vt dicit Io. de Turrecr. in d. c. dilectiſſimis. in 5. col. non ſit reperire meliorem ſtatum naturæ quàm ante peccatum, nec gratiæ quàm primitiuum, nec gloriæ quàm futurum: manifeſtũ eſt, quod felix ſtatus eſt vitæ communis, quæ talis ſtatus nature, gratiæ & gloriæ imitatur. De vita Anachoritarum, ſeu Eremitarum Hiero. plura ſcripſit illam ampliffimè laudando, vt etiã amplè refert Ioan. Ludou. Vual. in ſuo opere regali. in tractat. de pugna partis ſenſitiuæ, & intellectiua. in ca. Anachoritæ pro Chriſto aſperas elegerunt fortitudines.

Luc. de Pen. in d. l. 2. col. 3. Cod. de dignita. libr. 2. dicit, quæ ſunt notanda deſcribendo vitam, quæ eſt propriè vigor Animæ: quia vim tenet viuendi, naſcendi, & credendi. Quando que accipiuntur pro actu viuendi irreprenſibiliter, & iuſto, & recto, vt in d. l. 2. ad hoc etiam. l. cum filio. ff. de leg. poſt princip. Vel vita eſt bonorum latitia, mulierorum moeſtitia, expectatio mortis. Ita bona & recta vita cum fide eligenda eſt. Nam ſi vita de eſt, fides meritum non habet. 1. quaſt. 1. cap. ferunt. Et ſanctus eſt domino in hac vita ſub inferiori habitu irreprenſibiliter Domino ſamulari, quæ alta indebitè appetendo damnabiliter in profundum demergi. cap. de his. 50. diſtinctio. & plura alia ibi ſingularia de vita ſcripſit, quæ ita hie eſſent extra propoſitum, ſicut ſunt ibi poſita per ſum.

De huiusmodi vita contemplatiua Philo Iudæus natione Alexandrinus ſcripſit librum vnum, & Joſep. Epifcopus Reginenſis tres.

Trigeſima quarta conſid. erit de legibus Diuinis, quæ ſunt duæ, ſcilicet, Lex Veteris Teſtamenti, & Lex Noui Teſtamenti. Et iſta Lex primò de perfe eſt excellentior omnibus alijs legibus humanis propter quatuor, ſecundum Thomam 2. 2. q. 2. artic. 4.

Primò, propter cohibitionem omnis eriminitis. Quoniam, vt ait Aug. de libero arb. Lex humana non poteſt omnia mala, quæ ſunt prohibere, vel punire: quia dum auferret mala omnia, ſequeretur, quod multa bona auferrentur, & impediretur vtilitas cõmunis, quod eſt neceſſarium ad humanam vitam. Vnde Aug. Tolle meretrices de ciuitatibus, & implebis omnia libidinibus, quia accedent homines ad nuptas, virgines, vel alias

corruptelas vnde ſcandala ſequerentur. Lex autem naturalis, vt in pluribus obſcūra erat, & multa peccata ignorabatur eſſe mala, Ideo vt nullum malũ improhibitum & impunitum remaneret: fuit neceſſarium dari legem diuinam, quæ nullũ permittit peccatum. Et ideo dicit Pſalmiſta Pſ. 18. Lex domini immaculata, id eſt, nullam permittens peccati turpitudinem.

Secundò, ratione directionis mentis: De his etiam poteſt homo legem ferre, de quibus poteſt iudicare. Iudicium autem hominis non poteſt eſſe de interioribus animi motibus, vel voluntatibus quæ latent, ſed ſolum de exterioribus, quæ apparent. Quoniam vt dicit Vrbanus Papa. De manifeſtus loquimur: ocellorum enim aliàs ſecretorum cognitor, & iudex eſt Deus. 32. diſtinct. c. erubeſcant. & lex dicit: Cogitationis poenam nemo patiat. de poen. diſt. 1. cap. cognitionis. & tamen ad perfectionem virtutis requiritur, quod in vtriſque actibus, ſcilicet, interioribus, & exterioribus homo ſit rectus. Lex autem humana non poteſt ſufficiens cohibere, & ordinare actus interiores mentis: & propter hoc neceſſarium fuit, quod ſuperueniret Lex diuina, quæ prohibet actus etiam interiores vitiorum. vt illud Exod. 20. Non concupifces rem proximi tui. Et illud Matth. 6. Qui videt mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in eam in corde ſuo. Et ideo dicit Pſal. ſupra: Conuertens animas, quia exteriores & interiores actus dirigit.

Tertiò, ratione certitudinis veritatis. Homo enim debet ſcire abſque omni dubitatione, quid debeat agere, & quid vitare: ſed per legem naturalem vel humanam non poteſt hoc ſcire, quod patet ex hoc, quia de rebus humanis ideo diuerſa iudicia dantur propter incertitudinem humani iudicij: & præcipuè de rebus contingentibus, & particularibus, ex quibus diuerſe leges & contrariæ feruntur. Vt ergo Homo abſque dubitatione aliqua ſcite poſſet, quid ei agendum, quid ei vitandum, neceſſarium fuit, vt in actibus proprijs dirigeretur per legem diuinam, de qua conſtat, quod errare non poteſt.

Quartò, ratione adeptiois felicitatis. Per legem enim Homo dirigit actus proprios ad vlt. finem. Si autem Homo ordinaretur tantum ad finem, ſeu felicitatem naturalem, quæ non excederet proportionem facultatis naturalis hominis, ſufficeret Lex humana. Sed quia homo ordinatur ad finem ſuper naturalem, id eſt, ad finem æternæ beatitudinis, quæ excedit facultatem humanæ vitæ: & ideo fuit neceſſaria Lex diuina, per quam Homo ordinaretur ad finem beatitudinis æternæ. Lex enim diuina tradit ea, quæ ſunt credenda fide, & Sacramenta, quibus homo iuſtificatur, & ad beatitudinem ſuper nam tendit. Hæc autem nõ habentur l. naturali, vel humana, & ideo bene dicitur Pſal. 18. ſupra alleg. Sapientiam præſtans

DVODECIMA PARS

parulis, id est, humilib. Sapientia enim est notitia dininorum, quæ perfectè habetur in superna beatitudine, non in vita præsentis. Et licet duplex sit Lex diuina, vt dixi supra. Tamen illa, quæ est Noui Testamenti, & sic Lex gratiæ, quæ est Euangelica, est dignior & excellentior quàm illa, quæ est Veteris Testamenti, vt satis supra dictum est in hac par. 20. consider. vbi de tribus seclis mundi fit mentio.

Sed vltterius aduertendum est, quod hæc duæ differunt non in specie, sed vt perfectum, & imperfectum, sicut puer, & virilis ætas. Vnde Apost. ad Gal. 3. & 4. Stratum veteris Legis puero existenti sub Pædagogico, & Legem nouam statui viri, scilicet perfecti, comparauit.

Attenditur autem ista perfectio, & imperfectio quantum ad tria:

Primo, ex parte finis vltimi, quia Lex vetus ordinabat homines ad bonum sensibile, & terrenum. Lex vero noua ordinat ad bonum intelligibile, & coeleste. vnde Christus in principio suæ prædicationis statim inuitauit ad Regnum coeleste, dicēs Matth. 4. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim Regnum cœlorum.

Secundo, ex parte officij, quia Lex vetus prohibebat manum, non autem animum. Quamuis enim in veteri Lege prohiberetur malus affectus, vt patet in nono & decimo Pcepto Decalogi: nõ tamen puniebatur per Legem talis transgressio.

Tertio, ex parte motiui, quia Lex vetus inducebat ad obseruantiam metu poenarum, quas taxauerat. Lex autem noua hoc facit amore, qui infunditur in cordibus fidelium per gratiam Christi: hæc Thom. 1. 2. quæstio. 12. artic. 5. & 2. 2. quæst. 108. artic. 1. Et facit 1. text. in cap. hæc autem. §. ex his omnibus. 23. quæstio. 4. vbi dicit: In Lege veteris Testamenti corporalis poena statuta est. In Lege vero Euang. omni peccanti per pœnitentiam venia promittitur. Vnde illa incipit à terrore, dicens Exo. 20. Ego sum Dominus Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem. Hæc vero à lenitate mansuetudinis & misericordiar: ita inquit, Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Matth. 5. In illa dicebatur: Qui fecerit hoc vel illud, morte moriatur. In ista dicitur: Gaudeo super vno peccatore pœnitentiam agente, magis quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Lu. 15. & vt vtiliter dicatur: In Lege populus ille rudis, seruilis pœnarum timore cogebatur: vnde & Legem in pædagogum accepit. In Euangelio autem populus gratiæ liber & adultus filiali amore, & hereditatis certitudine ad cultum diuinæ seruitutis inuitatur. Hæc in d. §. ex his omnibus. & ibi lo. de Turrecr. qui satis prædicta decla. & de huiusmodi Lege Euangelica, quæ est diuina, & Noui Testamenti, videatur amplè Ant. Floren. 1.

par. suæ sum. tit. 15. c. vnico. in septē §§. qui ibi ponuntur: vbi omnia prædicta latius explicantur, & multa singularia. Et de Lege Mosæica, seu Vet. Testamenti habetur etiam in dicta 1. par. tit. 14. c. vsq; ad finem illius tit. vbi amplè.

De Legib. vero humanis, quæ inter eas sit excellentior aut dignior, videatur ipse An. Flor. in dicta par. tit. 13. c. 1. §. 2. qui dicit: Quod Lex naturalis excedit alias Leges humanas in trib. in dignitate communitatis, in firmitate immutabilitatis, & in prioritate temporalitatis, quæ ibi amplè declarantur: & de hoc infra in 2. consid. sequ. Sed inter alias Leges humanas F. Parrilius lib. de institutione Reipublicæ, tit. 5. laudat Leges 12. tabularum ex dictis Cicer. in lib. de Oratore, ad Quintum fratrem Crassum loquentem.

Trigesima quinta consid. Quia ex autoribus Legis diuinæ, scilicet, Veteris Testamenti, fuerunt principales Prophetæ, ideo est videndum de quatuor gradibus prophetiæ, & quis illorum præcellat, ita quod inter Prophetas videam? quis illorum sit excellentior. Ante discussionem istorum præsuppono cum Cassio. lib. antiq. lectio. 14. c. 41. Quod Prophetia secundum Cassio. est inspiratio diuina rerum euentus immobili veritate denuntians, vt verò plenius absolutiusque dicatur Prophetia, cognitio exigitur intellectualis, sicut Dan. 10. comprobatur. quod si in intelligentia nõ contingat, non proprie dicitur prophetiam, sed tantum dici potest videns, sicut Pharao spicas vidit. Gene. 41. Et Balthasar manum scribentem in pariete. Dan. 5. Ille dormiens, hic vigilans, neuter tamen coram Propheta. Caterum nec in morte saluatoris Cayphas, cum dixit Iudæis: Expedit enim vt vnus moriatur pro populo. Io. 18. Et quia ex ratione Prophetiæ veritatis est cognitio: vnde fit, vt pro eius varietate profuant Prophetici gradus. Is namque excellentissimus est, vbi parib. reliquis clarior est intelligentia, dum tamen Prophetiæ limites non transcendit.

Ergo gradus primus est, eum videt quis & intelligit, velut Ieremias ollam vidit succensam, & faciem eius ab aquilone, vt habetur Ier. 1. quo significari intellexit Babylonici Regis exercitum ciuitatem Ierusalem exursum.

Secundus gradus est, vbi videtur nihil, sed instruens vox auditur. Hic verò est priore excellentior, quoniam veritatem expressius pramonstrat voces, sicut habetur 1. Reg. 4. c. Samuel audiuit vocem domini sibi loquentis.

Tertius gradus est, eum non vox tantum auditur, quæ instat, sed videtur eum qui loquitur, quæ res adhuc creditur angustior. Caterum vel ista contingunt in quiete: vocanturque à Theologis Reuelationes per somnia, vel dum vigilamus: à iunioribus dicuntur visiones, qui est præclarissimus modus. Et quoniam mentis fit illustratio maior, quæ quamuis sensuum vi exteriorum distracta, intelligibile

gibile tamē supernaturalium veritatem percipit, quod non fit in somno sensib. quietis. Porro propheticus ille modus qui raptu contingit vel extasi ad eum fermē vocatur qui est in quiete, quia tunc exteriorē sensu non vrimur, sicut nec in somno.

Adhuc gradum statuunt quartū, vbi apparitione nulla figurā cuiuspiam, vel sensibus signi occultorum intelligibilis veritas percipitur reuelatione diuina. Cuiusmodi cognitio summo Propheeta Dauid cōtigitur dicitur, quem spiritus domini ad die vnctionis direxit, vt habetur 1. Reg. 16. vt tunc gratiam prophetandi haberet. Et iste gradus est excellentior ceteris. Ex quo dicitur, quod propheta Dauid est excellentior, vt per plura demonstratur per Nic. de Lyra in proœ. lib. Psalmorum. Vbi amplissimē ponit istos quatuor gradus Prophetiæ, & dicit hunc vltimum excellentiorem alijs, tertium verò secundo, & secundum primo. Et de hoc vltimo probat sic. Sicut enim ille diceretur inelioris ingenij, & clarioris qui caperet veritatem conclusionē geometricalium sine descriptione figurarum sensibilibus, quam illa quæ capere non possit absq; tali descriptione, sic in cognitione prophetica illa mens videtur excellentius diuinitus illustrata, quæ veritatem intelligibilem capit absq; sensibilib. signis, cuiusmodi sunt figuræ & voces supradictæ, quam illa quæ capit sub talibus signis sensibilibus. Ita de Lyra in prædicto loco, & ibi multis modis comprobatur, quod Dauid fuit eximius Propheeta & excellentior, licet multum de Moysæ arguat. & idem de Dauid tenet Anton. Flor. in 3. par. suæ summæ. tit. 14. cap. 14. §. 9. in medio. De Psalmis Dauid. de laude vtriusq; plenē in cauo. vt cognouerūt. de pœn. dist. 2. vbi dicitur, quod de Rege Dauid tulit testimonium dominus dicens, vt habetur Act. 13. Inveni hominem secundum cor meū, qui faciet omnes voluntates meas.

TRigesima sexta consid. Erat de iuribus, quod scilicet, iurium sit excellentius. Nam clarum est, quod ius naturale est immutabile per quodcunque aliud ius. Cum vt dicit Iustinianus in §. sed naturalia. institui. de iure naturali, gentium & ciuili. Sed naturalia quidem iura, quæ apud omnes gentes peræque obseruantur, diuina quadam prouidentia constituta, semper firma, atq; immutabilia permanent. Et ibi plenē Doctores de huiusmodi immutabilitate huius iuris, & ideo dicemus, quod homini est dignius alijs tribus de causis.

Primò ratione comitatis, de qua comitate habetur amplè per Doct. nostros canon. in c. dilectif. 2. q. 1. vbi Ioan. de Turrec. & B. Thom. 1. q. 2. art. 4. vbi dicit, quod ius naturale est cōmune omnium nationum. & text. in c. ius naturale. 1. dist. & declarant amplè ibi glo. & doct.

Et etiam hoc iure naturali, omnia sunt communia. d. c. dilectif. & omnium est libertas. d. ca. ius naturale, quod non solum seruatum legitur à

Christicolis primitiæ Ecclesiæ. De quib. legitur Acto. 4. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. Sed etiam ab antiquis Philosoph. traditum inuenitur. vnde, & apud Plato. illa ciuitas ordinata traditur, in qua quisq; proprios nescit affectus. i. aliquid non habet proprium. 8. distinct. c. 1. B. Thom. in loco supra alleg. arric. 5. dicit ius naturale dupliciter considerari, prout etiam refert. Anton. Flor. in 1. part. suæ summ. tit. 14. c. 1. §. 2. vbi videri potest. sed Ioan. de Turrec. in d. cap. ius naturale, dicit communitatem considerari debere quadrupliciter. Quæ consideratio soluit omnia dubia, quæ possunt fieri in hoc casu. Cum, vt dicit: Communitas rerum potest iuri naturali attribui: Non, quia ius naturale dicit omnia esse possidenda communiter, & nihil esse quasi proprium possidendum, sed quia secundum ius naturale, non est distinctio possessionum: sed magis secundum humanum conditum, quod pertinet ad ius posituum ad vitandam discordiam quæ oriri solet ex communitate rerum, vt ait Aristot. 2. politicorum. ita dicit S. Thomas secunda secunda, q. 66. art. 2. cui dicto Arist. concordat expressus text. in l. cum pater. §. dulcissimus. in fine. ff. de leg. 2. Ideo nemo in iuris cogitur stare in communiōne. text. ad literam in l. si quis fortem. §. si centum. ff. de condit. in debiti, & l. si. C. communi diuidendo. Et naturale vitium est negligi, quod communiter possidetur. text. in l. meminimus. C. quando, & quibus quarta pars debetur. libr. 10. Nec valet pactum, ne perpetuo diuidatur res communis, ita quod nunquam fiat de illa diuisio, semper remaneat communis. text. ad literam in leg. in hoc iudicium. §. si conueniat. ff. communi diuid.

Secundo modo, pertinet ad ius naturale communitas rerum, intelligendo, pro tempore extremæ necessitatis. Vnde S. Thomas secunda secunda, q. 32. artic. 7. dicit, quod in casu extremæ necessitatis omnia sunt communia. Et ideo dicit gloss. super illud Ambro. Proprium nemo dicat, quod commune est, id est, communicandum, quod plusquam sufficeret sumptui etiam violenter obtentū est. ca. sic ut hi. 47. dist. vnde tunc licet ei, qui necessitatem patitur, accipere de alieno ad sui sustentationem, si non inueniat qui sibi dare velit. Et idem Tho. q. 66. arti. 7. dicit, quod vti realia in casu extremæ necessitatis, non tenentur ratione furti proprie loquendo: quia, per talem necessitatem efficitur suum illud, quod quis accipit ad sustentandam propriam vitam. Dixi plenē de hæc materia in commentarijs nostris super consuetudinibus duc. Burg. in ris. des iustices. §. 5. in glo. s' il n' à grace. vers. 1. ergo casus.

Tertio modo, cōmunitas rerum ascribitur iuri naturali quantum ad vsum, quemadmodum Aristoteles 2. Politie. ad Socratem loquens ponit,

D V O D E C I M A P A R S

nit. Quod possessiones debent priuatim, id est, vt propria possideri: quia, cum vnusquisq; natus sit plus cura impendere proprio quam communi, nunquam ita diligenter colerentur possessiones communiter possessæ, sicut priuata. d.l. meminimus. §. naturale, quippe vitium est negligi, quod communiter possidetur. C. quando, & quib. quarta pars debetur. li. 10. vsus tamen earum debet esse communis secundum illud prouerbum, quod amicorum sunt omnia communia. De quo habetur in c. dilectissimis. 12. qu. 1. Amicorum enim in vsu nihil est habere diuisum. Vnde Boetius lib. 2. de consolatione dicit: Nullius boni non in comune deducti est iucunda possessio. Et videtur hic vsus rerum fundari in amore naturali, qui est hominis ad hominem.

Quarto modo, communitas rerum potest dici esse de iure naturali, scilicet, pro statu innocentia. De isto modo sanctus Thomas in 1. par. q. 98. artic. 1. dicit, quod in statu isto, scilicet, natura corrupta multiplicatis dominis, necesse est fieri diuisionem possessionum, quia communitas possessionis est occasio discordia, vt dixi supra. Sed in statu innocentia fuissent voluntates hominum sic ordinata, vt absque periculo discordia communiter vsi fuissent, secundum quod vnique competeret de rebus quæ eorum dominio subdebantur. Cum etiam hoc modo apud multos bonos viros conseruet, hæc Thomas.

Ad idem est Alber. Magnus in questione de virtutibus. vbi dicit, quod vtrunq; scilicet, tam omnia esse communia, quam esse aliquid proprium, est de iure naturali: quia vt inquit, secundum diuersos status vtrinque sunt seminaria in iure naturali. In statu enim in quo non est rapina, nec vsurpatio eius, quod communi vsui est concessum, dictaui ratio naturalis nihil esse proprium, sed in communi esse dimittendum, sicut & in commune creatum est. Sed variato statu, & crescente malitia, & rapina, & rancore, vtitur natura alio principio, vendicanda esse propria ad prouisionem suorum, & pauperum, & tunc non est contra ius natura habere proprium tempore necessitatis communicandum. In hoc Ioannes de Turrecremata ponit aliam doctrinam Alexandri de Hales, quam videas in loco supra allegato.

Secundo, Ius naturale habet firmitatem immutabilitatis. Nam cum alia iura humana frequenter mutentur, quia modo statuitur vnum, modo contrarium: Ius Naturale ab exordio creaturæ rationalis cepit, nec variatur tempore: sed immutabile permanet: ca. 1. §. 1. dist. 5. & supra dixi in principio huius considerationis. Est istam firmitatem, multum ample declarat Floren. in d. ti. 14. ca. 1. §. 2. vbi ponit quomodo aliquando mutatur, & variatur, imò etiam quandoq; variatur ius diuinum. Cum, vt habetur in c. non debet, de consanguinitate, & affinitate. nõ debet irprehensi-

bile videri, si secundum varietatem temporum variantur & iura. Cum Deus ex his quæ in testamento veteri statuerit.

Tertio, Ius naturale alia iura humana præcellit proter prioritate temporis. Est enim prius omni iure humano: Quoniam, vt dicit Gratianus in c. si. in fin. d. 6. Ius naturale cepit ab exordio creaturæ rationalis, quod ius datū fuit Adæ per Deum statim eo creato. Cnm, vt ait Philippus Bergomas lib. 1. sui supplementi Chronicarum, dedit Deus Adæ legem obseruandam inter homines, videlicet, vt ad omnem actum, & omne verbū, & etiam omnem cogitationem, talem in alterum haberet animum, qualem in se ab altero seruari cuperet, quia tunc æquitatis viam teneret, talemq; erga se alterum esse, qualem in se neminem vellet. Ius verò consuetudinis, post Ius naturale, seu naturalem legem, exordium habuit, ex quo homines conuenientes in vnum cœperunt simul habitare, & ex eo tempore factum esse creditur, ex quo Cayn ciuitatem edificasse legitur: quod in Diluuiio propter hominum raritatem ferè videbatur extinctum. Postea a tempore Nembroth reparatum, siue potius immutatum existimatur, cum ipse simul cum alijs alios cepit opprimere, & alij sua imbecillitate eorum dirioni cœperunt esse subiecti. Ius autem constitutionis, cepit a iustificacionibus, quas dominus tradidit Moyse dicens, Si emeris seruum Hebræum, &c. de quo Exod. 21. De ipso verò, & alijs, qui fuerunt inuectores Legum humanarum apud diuersas Nationes exprimit Isid. 5. Etymol. c. 1. dicens:

Moyse, Gentis Hebrææ primus omnium diuinas leges sacris literis explicauit.

Phoronæus rex, Græcis primus leges, iudiciaq; constituit.

Mercurius Trimegistus, primus leges Aegyptijs tradidit.

Solon, primus leges Athenicis edidit.

Lycurgus, primus Lacedæmonijs iura ex Apollinis autoritate confinxit.

Numa Pompilius, qui Romulo successit in regno, primus leges Romanis edidit.

Deinde, decem viri electi sunt ex Romanis, qui leges Solonis ex libris Græcis in Latinum sermonem translatas duodecim tabulis exposuerunt.

Leges autem redigere in libris primis, Consul Pompeius instituire voluit, sed non perseverauit metu obtrectatorum, deinde Cæsar id facere cepit, sed ante interfectus est.

Nouæ a Constantino Cæsare cœperunt, & reliquis succedentibus factis ex prioribus Imperatoribus. Codicem fecit Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregorianis, & Hermogenianis. Hæc omnia Isidorus d. lib. 5. & transumptiuè distin. 7. perrotum. hunc tamen Codicem Theodosianum postea immutauit Iustinianus Imperator, & fecit vnum codicem ex tribus, vt in titu-

de nouo Codice faciendo. in principio.

Lex Euangelica à Christo data fuit sub Tyberio Imperatore, & postea per Apostolos diuulgata vbiq; terrarum.

Lex canonica quantū ad canones generalium conciliorum. (vt idem Isid. ait in lib. 6. Etymolog. c. 18.) à temporibus Constantini coepit, & habetur in dist. in prin.

Decreta, & decretales epistolae sum morū pontificum, quasi à principio ecclesie caperunt, vt patet in actib. Apostolorum, de Decisione circa obseruantiam legalium.

Ex quib. patet, quod ius naturale est prius tempore omnibus alijs iuribus, & in hoc inter omnia primatum obtinet, vt in d. dist. 5. in prin. & etiam in dignitate, vt ibidem, & ample oportet in c. 2. in fine, d. s. vsque ad finem. Et ad prædicta, facit tex. in §. com. modius. insti. de rerum diuisione, qui dicit. Palam est, vetustius esse ius naturale, quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit. Ciuitates autem iura tunc coeperunt esse, cum & ciuitates condis, & magistratus creari, & leges scribi coeperunt.

Aduerte etiam, quod Ius Romanorum omnibus alijs iuribus est excellentius, cum sit commune. Alia verò sunt specialia, videlicet Ius Longobardorum, ius Francorum, & cetera huiusmodi. haec plura declarat Luc. de Pen. in l. 1. col. 6. & 7. C. de conditio. & procur. lib. 11. Vnaquæque tamen patria tenet suum Ius speciale excellentius, tam si sit Iuri Romanorum contrarium, seruandū est. Imò etiam ius Romanorum in aliquibus patrijs non approbatur, puta in Hispania, vt dicit Io. Lupus in rubrica, in principio. extra de donatio. inter virum, & vxor. Et in Gallia (cum Galli leges non receperint, vt notatur in cap. de accusatoribus 3. quaest. 5.) Nisi in quantum ratione innitur, & ratio sic vult, nō quia lex hoc dicat secundum Bal. in l. nemo. in prin. C. de sent. & interloe. omnium iudic.

Aduerte, quod hic dicendum est de tribus præceptis iuris, & quod illorum excellat: & sunt hæc honeste viuere. Altererum non ledere. Et ius suum vniuiq; tribuere, vt est tex. in §. iuris præcepta. insti. de iustitia, & iure. & in l. iustitia. §. 1. ff. eod. tit. & in proemio Gregoriano. §. ideoque, & ibi Bal. in fine dicti proemij facit turrim iustitiæ, quam dicit esse triangulatam, id est de tribus fortissimis angulis constructam.

Primus, quorum est, honeste viuas: & iste angulus est bonum dirigens ad honestū, quod proprie appellatur bonum. Cum dicat Seneca, nullum bonum nisi honestum, & est secundum Bal. vbi supra, Bonum in se, & ad se, & est tutela maiestatis Regum. Et non immeritò pro angulo turris ponitur honestas. Cum nihil honestum esse possit, quod iustitia vacet, prout dicit Tullius Officiorum 1. Hinc idem Tullius officiorum 3. quod ad

honestatem nati sumus, eaq; sola expetenda est, & ibi multa de honestate.

Et, vt dicit Ambrosius primo Officiorum, Tantus est splendor Honestatis, vt vitam beatam efficiat tranquillitas conscientie, & securitas innocentie.

Dicitur autem honestas secundum Isid. lib. 10. cap. 9. & Archid. in c. erit autem lex honesta. 4. distinct. quasi honoris status. Vnde honestum est, quod sua vi trahit, & allicit dignitatem. Plus enim in iure desideratur honestas, quam iustitia, vt dicit ibi gl. 1. qua allegat pro hoc ca. fin. 35. q. 3. & satis innuit textus, dum dicit. Erit autem lex honesta, iusta, possibilis secundum naturam, & secundum consuetudinem patriæ. Requiritur ergo primo, quod sit honesta secundum naturam, & consuetudinem patriæ, & iusta secundum naturam, & consuetudinem patriæ: & possibilis etiā secundum naturam & consuetudinem patriæ, alias non dicitur lex, nec potest esse vera lex, nec iustitia: quia vt rurq; illorum requiritur, vt dicit ibi tex. ideo non sufficit, quod sit iusta, & possibilis, nisi sit honesta, & secundum naturam & secundum consuetudinem patriæ. Facit text. in d. c. si. incipiente, porro. Imo honestas detrahit legum rigori. Cum actiones furti non denur patri contra filium, nec marito contra vxorem, nec contrario, & hoc propter honestatem. De marito, & vxore est tex. in l. fin. §. fin. C. de furtis, & seruo corrupto, & in l. si quis vxori. in prin. ff. eod. & quod non detur patri contra filium. text. in l. serui, & filij. in prin. ff. eo. & l. qui seruo. §. item placuit. in d. tit. De patre, & filio est textus in d. l. si quis vxori. §. primo. Sic nec marito actio de dolo aduersus vxorem datur. l. 1. in fin. C. de iure dot. Item nec actio rerum amotarum. l. 2. vbi dicit textus. Constante matrimonio neutri eorum, neq; pœnalis, neque famosa actio competit. C. rerum amotarū. Item nec filio datur actio de dolo contra patrem, nec contra. l. non debet. ff. de dolo. Item si fisco non permittitur rem quam vendidit retrahere propter honestatem, & verecundiam. l. 1. & 2. C. ne fiscus rem quam vendidit euineat. lib. 10.

Quæ quidem honestas, in omnibus requiritur negotijs, maximè in l. condenda. d. cap. erit. 4. distinct. & in cano. præcedenti, qui est secundus in ordine. Vbi dicit textus. Præterea in ista constitutione legum inaximè qualitas constituendarum obseruanda est, vt continet in se honestatem, iustitiam, possibilitatem, & conuenientiam. Vnde Cicero tertio officiorum ait. Recta conuenientia & constantia natura desiderat, aspernaturq; contraria, & si ad honestatem nati sumus, eaque aut sola expetenda est, aut certè omni pondere grauior est habenda, quam reliqua omnia, & naturæ ratio, est lex diuina, & humana, & inter alia, quod pro amico solum faciendum quantum Religio, & honesti ratio patitur, & quod in publicis, consulationibus honestum præponendum, neq; vilum

DVODECIMA PARS

vllum consilium esse dādum, quod cum honesto repugnet. Item in contractibus, honesti ratio consideratur. clarè ostendit Cicero in praefato libr. & ibi vide exempla & regu. iur. ff. semper in contractibus.

Quomodo autem esse potest, quod inrer illum & illam qui se matrimonialiter coniungunt, sit honestas, si fiat in seijs patre & matre, & contra eorum voluntatem? quomodo potest esse conuenientia, si sit disconuenientia inter patrem, & filiam propter contemptum patris, & inobedientiam filiae erga patrem? Quid enim peius est erga patrem, quam id, quod sit contra ciuilem, & naturalem rationem? Maximè, quia expressè honestas requiritur in matrimonio, vt est text. in l. adoptiu. §. 1. ibi, Quoniam in contrahendis matrimonijs naturale ius, & pudor inspiciendus est, & in l. semper. ff. de ritu nuptiarum. vbi dicit text. Semper in coniunctionibus non solum, quod licet, considerandum est, sed & quod honestum sit. quam legem ad hoc allegat gl. in verbo, honestè viuat, in dicto procc. Gregoriano. §. ideoq;. post glossas iuris ciuilib. in ver. honestè. in dictis §§. iuris praeptra. supra alieg.

Et dicunt omnes Doctores, nec aliquis discrepar in locis infra allegandis, quod consensus patris de honestate saltem requiritur in nuptijs contrahendis, quæ non est ita vilipendenda, cum sit de substantialibus legis, quod ex voluntate vnus Patris possit tolli. Cum per hoc fieret prauidicium scdalogum vniuersali populo Christiano, saltem maiori parti. Cum maior pars, imò maxima sit coniugatorum, & filias habentium, quàm aliorum.

Et ideo videtur, quod si iuuenis per sollicitationes suas inducat filiam familias cautelis, dolo, machinationibus, & persuasionibus ad eadem promittendum per verba de praesenti sine voluntate patris, in cuius est potestate, & eam de pudicitia in terpellauit, aut se eam interpellasse iactauit. Maximè quando haber patrem, & matrem, & contra voluntatem eorum, quod ex quo in honestè legit, & in hoc nulla est honestas, sed potius iniuria facta patri & matri: quia contra ciuilem, & naturalem rationem hoc fit, vt dicit text. in §. 1. in stirut. de nuptijs. Cum quo videtur concordare textus iuris canonici. in c. non omnis mulier. In fi. 32. q. 2. Er fuit ordinatio Sorhæris Papæ XIII. de qua haberur per Platinam in sua chronica de vitis Pontificum: etiam per Philippum Bergonate in supplemento chronicarum lib. 8. Vbi inter alia fuit statutum, & ordinatum per eum, Ne qua habererur vxor legitima, nisi quam sacerdos ex instituto benedixisset, & quam parentes solenni pompa Christiano more marito collocassent: quam etiam Paranympha de more custodiissent, praecauentes multa pericula quæ in nouas nuptas euenire solent ex praestigijs, & magicis artibus quorundam impro-

bornm. Istud etiam fuit ex ordinatione Euaristi Pape, vt probatur tex. in c. 2. 30. quæ. 5. ita q; si post modum pater contradicatur, & agar contra talem iuuenem de iniuria sibi illata, & de sollicitatione, & matrimonij interpellatione secundum textum in l. sollicitatores. ff. de extraordinarijs criminibus, & de pœnit. dist. 1. c. sollicitatores. Vbi volunt textus, quod sollicitatores nuptiarum alienarum, & matrimoniorum interpellatores extraordinariè puniantur. Et etiam ex edicto de seruo corrupto. quod d habet locum in filia sollicitata. l. & tantum. ff. de seruo corrupto. & facit l. aduersus eum. C. de furtis, & seruo corrupto. vbi dicitur, quod sollicitans tanquam seruum, actio ne serui corrupti potest conueniri, & non tantum puniendum est factum licet non sit perfectum, quia per eum non stetit quin corrumpere, quod potest trahi in malum exemplum. l. si quis seruo. C. eo. & ibi gloss. fin. extendit etiam ad filium sollicitatū, cum eadem sit æquitas. Etiam facit, quoniam sicut venditione serui, vel filij committitur crimen legis Flauiae de plagiarijs contra vendentes, ita contra sollicitantes; vt est text. in leg. prima. & in l. abducti. C. ad legem Flauiam de plagiarijs. & facit rex. in l. non statim. ff. eod. In quibus venit de honestatio famæ, & dignitatis, quod ipsa filia non tenetur contrahere matrimonium cum tali iuueni, qui sic eam inficio patre sollicitauit, & persuasionibus induxit, eò quia in totum deficit honestas, quæ est vna pars legis, & sine qua lex esse non potest, d. c. erit autem lex honesta. Imò quod fortius est, istud est contra ciuilem, & naturalem rationem, vt dixi, quæ non potest mutari, cum ius naturale sit immutabile. imò non solum contra honestatem: sed etiam generat scandalum contra patrem, qui ita est spreus, quod habet iustam causam exharedandi filiam, vt est text. in auth. sed si post. C. de inoff. testament. & in §. aliud quoque capirulum. in auth. vt cum de appellacione cognoscitur. vbi etiam text. multum formalis, & Paulus de Cast. in d. auth. sed si post illam ad hoc notat, & istud tenet Bal. in authen. res quæ. C. communia delegatis, & in l. si. C. de dotis promissione, & dicit idem Bald. in l. omnem. ad fin. C. ad Tertullianum, quod istud inducit odium capitale, vt refert Ioannes Lupus in reproc. per tuas. fol. 86. nu. 10. extra de dona. inter virum & vxorem. Vbi per multa tener, quod hoc casu potest exharedari. & ibi multa singularia, & multa notanda allegat, quæ possunt videri, & dicit Paulus in d. anth. sed si post quæ legit cum l. si filiam tuam. C. de inoff. testamen. quod etiam habet locum illa auth. de iure canonico, quod non placet domino meo laconi, in l. 2. §. quod si in patris. col. 6. ff. soluto matrimonio. Quod dicit intelligendum Guilielmus Benedicti in sua repetitione. c. Ray. in ver. do rem. num. 36. extra de test. si filia non spectasset tempus conuictum nubendi secundum morem patris, vt quia nupsisset per-

sonæ indignæ, & fortè idem, (vt dicit) si nupsit personæ dignæ, & condecenti, patre ignorante, aut inuito, non expectato dicto tempore consueto, quia tunc pater non teneretur ei dotem constituere, ex quo præcessit culpa filia sic imprudenter ac irreuerenter se habentis erga patrem. Non enim expectare debet quis auxiliū, aut iuamen ab eo, quem contempsit. dicit txx. in l. litigatores. ff. de arbitris. Aut si filia infra viginquinque annos vitam elegerit inhonestam: meretriciādo, quo calu credit idem Guillelmus quod §. si alicui. d. aath. remanet hodie incorrectus de iure canonico, quia ius canonicum solum se intromittit de matrimonijs in libertate relinquendis, & non de meretricis suadendis. Ex quo efficax esse videtur consuetudo Aucerniæ, de qua in ritu. de successio. art. 6. consuet. dictæ patriæ. dicens, Quod filia nubens viro indigno seu indecenti, absque consensu patris, non potest aliquid querelare in bonis eiusdem. quod an valeat tale statutum, vide Deci. in l. nup. ff. de reg. iur.

Sed, quicquid dicat, non credo, quod filia, quæ fecit promissiones matrimoniales, sub persuasione talis iuuenis, teneatur ad implendum matrimonium cum eo. Tum quia, vt clarum est, in hoc iniuriam fecit patri, quæ etiam videtur esse ad mortem, ex quo puellam interpellauit de impudicitia, imo se iactauit illam interpellasse, vt est text. ad litteram in d. l. & c. sollicitatores. quasi in fin. ibi, ubi mulierem puellamue interpellauerit, punitur pater. Nam ex his orta est inimicitia capitalis inter patrem & talem iuuenem. Ita per eundem iuuenem prosequi potest ex prædictis persuasionibus. & interpellationibus etiam eriminaliter: cum etiam de matrimonio interpellauit, quod dicit suis feco, quia dicit eam esse suam vxorem per promissiones, ergo secutum & perfectū est flagitium de iniurpellatione matrimonij, ex quo capitaliter puniendus esset.

Ex quibus sequitur, quod cum sit inter tales inimicitia capitalis, cum ex verbalibus iniurijs etiam iniuri possit, vt dicit do. meus las in l. procuratoribus. C. de procurat. imò etiam potest & debet esse inter omnes parentes ex vtraque parte, arg. eorum quæ dicit Pan. in ca. item cum quis. col. 1. extra de rebus. spoliat. Quod sicut Inimicitia oritur inter spoliatum & spoliantē, item inter amicos & conlanguineos eorum propter diffamationem filia, quam voluerunt facere, eò, quia inuitæ nuptiæ frequenter difficiles exitus faciunt, vt est text. in ca. requiritur. in fi. & c. cum locū. extra de sponsal. & matrimonijs, & Princeps pati nō debet, vt hostili morte matrimonia fiant, vt in l. vnica, §. nec sit facultas. C. de raptu virginum. Oportet etenim (vt ibi dicitur textus) vt quicumque vxorem decere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam, secūdum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes vel alios quos decet, petat, & cum eorum voluntate

fiat legitimum coniugium.

Ideo videtur dicendum, quod iusta causa est dirimendi tales promissiones, talis inimicitia capitalis orta ex parte dictorum iuuenis & suorum parentum, propter dictas sollicitationes matrimoniorum, & pudicitia interpellationes, & scandalo sas ipsius diffamationes, contra veritatem tamen, prout confessi sunt & consentur. Imo, quod plus est, si dictus iuuenis illam stuprasset, aut corrupisset, etiam de voluntate illius, tanquam raptor puniri posset, ex quo ante matrimonij consummationem, prout est text. ad litteram in d. l. vnica. in prin. §. poenas. ibi, siue volentibus siue nolentibus virginibus. C. de raptu virginum.

Et ideo talis Inimicitia capitalis, videtur esse causa sufficiens ad dirimendum tales promissiones etiam factas per verba de præsentī (vt asseritur) probatas per duos alios iuuenes eiusdem status & conditionis, cuius est dictus iuuenis sollicitator: qui sponte se ingerentes scripto, & sub eorum signatura in modum attestationis, antequam rogati & vocari fuissent, in ius ad hoc, & à tempore asseritarum promissionum attestati fuerint, se fuisse præsentēs in dictis asseritis promissionibus, Ex quo cum se ingesserunt, non valet eorum dictum, tanquam dictum testium: cum testis qui se ingerit, suspectus sit de falso. l. q. omnia. §. 1. vbi textus formalis, & ibi Bar. ff. de proc. Notat amplè do. meus las in l. ait prætor. l. primiere. col. 2. & in l. vnica. §. seruo qui vltro. ff. de quaest. Barb. in tract. de præstan. cardin. 2. tract. q. 2. col. 2. Fel. in c. 2. colum. 8. de testib. Corne. conf. 284. incip. in præsentī consultatione. in 3. vol. plus dicit Pan. in c. cum P. de accus. quod ille, qui offert deponere contra me, dicitur inimicus meus, ex quibus etiam constat tales probationes esse nullas, vt dicam alibi. Eò, quia, vt constat, filia dicit se necesse, nec intellexisse quid velint verba de præsentī, potiusquam alia verba, & dicit se solum intellexisse, fecisse promissiones sub voluntate patris, ad effectum postmodum contrahendi matrimoniū, si patri & matri placeret, non quod ex illis verbis intellexerit matrimoniū contraxisse, prout nec intellexit, prout etiam (vt dicit) fecit quod ex communi vsu vtendi, apud nos sunt matrimonia sine sponsalibus & promissionibus, in manibus sacerdotis in Ecclesia, aut in porta, seu introitu Ecclesiæ, & aliter non intellexit. Et quod consuetudo in hoc operatur, facit text. in ca. illud. ibi, mulier de more illarum quæ panes vendunt, se annulos detulisse dicebat. extra de præsumpt. & in c. super eo. extra de cognatione spirituali. ibi, ita quod si consuetudo eiusdem Ecclesiæ habeat, &c. Nam etiam de iure sponsalia præcedunt, & velut præparatoria perueniunt nupt. vt dicunt glossæ rubricariæ. de spons. ff. & C. vbi etiam patet quod tit. de spons. præcedunt tit. de nupt. & etiam patet, in tit. de sponsalibus. & matrimonijs. in antiquis.

Ex quo sequitur, quod etiam si talia verba dicta

DVODECIMA PARS

filia protulerit, non per hoc effectum est matrimonium: sed solum repromissiones futurarum nuptiarum. Et cum errauit, non consentit, quia qui errat non consentit. l. nihil consentiui. §. non videntur consentire qui errant. ff. de reg. iur. Nihil enim est tam contrarium consensui, quam error. l. si per errorem. in fin. ff. de iurisd. om. iur. vbi dicit do. meus las. procedere, etiam si sit error ex vna parte tantum in his, quæ requirunt consensum vtriusque, vt est in matrimonio, vt est tex. in c. tua nos. extra de sponsalibus. & matrimonijs. Et etiam quod error non habet consensum. tex. est in l. 2. in prin. ff. de iud. & in l. non idcirco. C. de iur. & facti ignor. In qua dicitur, quod nullus est errantis consensus, & nulla est errantis voluntas. l. sed hoc ita. ff. de aqua pluua atcen. & proprium erroris est approbare falsum pro vero. in c. quamuis 38. dist. Et errare est aliud pro alio putare. c. in quibus. 22. q. 2. & quod error impedit consensum, declarat idem dominus meus in §. item si quis. primo nu. 55. inst. de acti. Ex quibus dicit Phil. Dec. in d. §. non videtur, quod hæc regula nullam patitur limitationem, & vt dicit do. meus las. in d. l. si per errorem, idem dicendum est de dubitante & ignorante, eod. quia primò errans & dubitans æquiparantur. Bar. in l. 2. col. 3. ff. si quis in ius vocatus non ierit. Idem do. meus las. in l. error. in prin. C. de iur. & facti igno. in l. 3. §. genera. in 2. col. ff. de acq. poss. in l. quãdiu. col. 2. C. q. admitti. Sed dubitans & ignorans equiparantur. l. si. vbi Bar. & doct. C. de condi. indeb. & l. manifestissimi. vbi Bart. C. de furtis. & do. meus las. in locis hic ante alleg.

Sed sic est, quod ignorantia probatur per iuramentum, glo. est notabilis in ver. accusari. in l. si cui. §. ij. dem. ff. de accus. glo. in ver. scienter. in ca. 2. de temp. ordina. in 6. do. meus las. in §. sed iste nu. 89. in fi. de act. & in rep. l. admonendi. in 105. col. ff. de iureiur. Ergo etiã sequitur, quod de tali errore standum est iuramento prædictæ filia, maximè ad euitandum scandala, quæ oriri possent ex tali matrimonio, propter inimicitias ortas in patrem, & matrem dictæ filia: & ipsam filiam contra dictum iuuenem, & suos parentes occasione talium subornationum, & seductionum in inscio patre factarum, & etiam iniuriarum verbalium ex eis in eos prolatarum, vt dictum est. Et quod propter scandalum impediatur matrimonium, facit tex. in c. cum tua ibi: vel de scandalo deccat. & ibi notatur. extra de sponsalibus & matrimonijs.

Item, & talium verborum fienda est talis interpretatio, quod, scilicet, quo ad prædictam filiam, prædicta verba non importent promissiones de præsentibus, sed vim sponsalium, ex sua declaratione facta per eam sub iuramento: per quod est idem in talibus standum, ex quo est præsumptio iuris pro ea, quia nescit, quod talia verba importent, & præsumuntur potius esse per eam intellecta secundum communiu vtendi, quem dicit, & secundum quem intendebat promissiones facere, quam secundum talem

subtilitatē iuris quæ facit doctrinā inter verba de præsentibus, & de futuro, vt euitetur et in honestas, & sic delictum contra vtrunq. Nimia etenim subtilitas reprobat, maximè in causis eccles. vt in ca. dilect. & ibi not. per gl. In verb. subtiliter. quæ allegat multas concord. de iud. in antiq. Perniciosa est in legibus. & simplicitas est amicitia veritatis. §. sed quia stipulationes, in fi. de fideic. her. vbi dicit tex. In legibus magis simplicitas, quã difficultas placet, & in c. veritatis. Amica simplicitas. ca. verit. extra de iure in. Nec dolosus malitia sua debet esse lucrosa. nec simpliciter simplicitas damnosa. l. i. in prin. ff. de dol. C. nemo ex suo delicto meliorem suam condi. facere potest. l. non fraudantur. §. nemo, ff. de regu. iur. & mali tiji hominum est obuiandum.

Item faciat, Quia iuramenta non extenduntur ad illa, de quibus non est cogitatum, vt in c. quinquauallis. & in ca. veniens. vbi plenè notatur. extra de iureiur. Et iuramenta sunt interpretanda secundum intentionem iurantium, arg. d. c. veniens. Nec debet aliquis verba considerare, sed voluntatē & intentionem, quia non debet in re iuris deservire, sed verba intentioni, vt dicit tex. in c. humana. 22. q. 3. Mens potius quã verba attendi debet. c. intelligentia. de verb. sig. extra. & plenè in d. c. humana.

Et ad iura, quæ in contrarium allegantur, quod dicunt, quod filia familias potest contrahere matrimonium sine cōsensu patris, vt dicitur esse gl. quæ est prima in ordine in c. si. quod incipit, hoc sanctum. post tex. ibi. 32. q. 2. Dico, quod nec ille tex. nec gl. dicit quod promissiones factas per filiam familias sine consensu, & voluntate patris teneatur filia adimplere si nolit. bene dicit tex. quod viduæ propria voluntate maritus eligere possunt: sed post dicit, quod similis conditio est de virginibus, quæ nec extra voluntatem parentum, nec suã cogitant maritos accipere. Nam ille textus facit totum contrarium, ad quod ponderat eum glossa: quoniam vt constat ad hoc vt virgines habeant maritos, requiritur quod non sit extra suam voluntatē, nec parentum, quod hoc casu fieret, si cogeret habere talē in maritum, qui cōtra honestatē, & per suas fraudes, & cauationes vult talem filiam familias habere in vxorē cōtra suam voluntatem, & suorum parentū, & sic non est verum, quod hoc alii vbi non est honestas, nec ex parte parentū nec filia, quod talis textus, nec iura canonica corrigant ius ciuile in hoc, & sic §. i. in fi. de nup. l. 2. l. si nepos, cum l. seq. ff. de ritu nuptia. l. viduæ. & in l. in coniunctione. in prin. C. de nupt. cum pluribus alijs l. in dictis rubricis positus.

Item etiam, vt dictum est supra, videtur textus iuris canonici in d. c. non omnis. in fin. 32. q. 2. & in cano. seq. qui incipit, honoratur cōcordare, cum dicat: Non est virginalis pudoris querere maritum: sed curæ paternæ hoc relinquendum est: Ita vt electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiæ æstimetur autor. Maximè, vt dicit Pan. in consil. 12. in 1. volum. Cum ergo per hoc consulatur

salant ipsi mulieribus. que sepe contra propria cō-
moda laborant, propter sexus infirmitatem, vī dicit
text. in l. si pater in fi. C. de sponsa. imō expresse
dicit text. in c. nostrates. Excedera nuptiarum cō-
sensu eorum, qui hæc contrahunt, & horum, in
quorum potestate sunt, celebrantur. 361 q. 5. & ibi-
dem in c. i. qui incipit, aliter. iam supra alleg. Aliter
legitimum non sit coniugium; nisi ab his qui
super ipsam foeminam dominationem hæbere
videntur, & à quibus custoditur vxor petatur,
& à parentibus, & propinquoisibus sponsetur,
quem text. allegat ad hoc gloss. in verbis, nullum.
in cap. videtur. extra quæ matrimonium reculare
possunt.

Saltem gl. i. in fi. in c. sufficiat. 27. q. 2. & gloss. in
rer. parentum. in d. ea. hoc sanctum; quæ allegat
c. nostrates 20. q. 5. & c. ita. extra de spons. in pub. &
glo. in verb. paterna. in ca. cum virum. de regulari-
bus. quæ allegat text. iuris pro hoc in c. de despon-
impub. vbi dicit text. Potest autem filium non-
dum adultum (voluntas cuius dicitur nō potest)
pater cui vult matrimonio tradere; & postquam
filius peruenit ad perfectam ætatem, omnino
debet hoc adimplere, & dicit G. Benedi. in sua re-
pente. Rayn. in verbo, dotem. numer. 334. in fin. ex-
tra de testa. quod viri honesti vix, aut nunquam
cum puellis nubunt sine consensu parentum suo-
rum, cum omnia facere velint secundum debi-
tam honestatem, & dicitat prouerbium, quod in
alio alloquendum est parentes filie. & omnes do-
ctores etiam in d. §. i. in situ. de nupt. & Pan. in d.
consi. non negant, quin de honestate requiratur
consensus patris. Ex quo, cum ista honestas sit de
substantia legis, videtur quod Papa non possit il-
lam tollere per aliam legem, quoniam in sua consti-
tutio, tanquam non honesta, non erit lex, vt sta-
tum dicam.

Ad text. in c. fi. de iudicijs. in 6. qui dicit, quod in
spiritualibus non curatur patria potestas. Bene dicit
ille text. quod in his, quæ sunt spiritualia, filius
potest comparere in iudicio tam agendo quam
sese defendendo. sine consensu patris. Sed non ultra di-
cit, quod promissionis factæ per verba de presenti
per filiam a familia sine consensu patris persuasio-
nibus, & indebitis inductionibus aliquorum, li-
gant ipsam ad contrahendum matrimonium cum
eo. Quoniam ex hoc sequeretur, quod generalitas
illius tolleretur effectum legis in casu speciali, aliàs
prohibito, quod non est dicendum. Quoniam alia
ratio in hoc casu reformatur pactum, licet, quia
contra ius ciuile & naturale, vt dicit text. in d. §. i.
in situ. de nupt. quod non potuit tollere Bonifacius
Papa per suam generalitatem. Bene facit text. in l.
a. ff. de usufruct. ear. rer. quæ vsu consumuntur. vbi dicitur,
& ratio naturalis auctoritate iuris consulti mu-
tari non potest. Cū naturalis æquitas ab æterno
sua, vt nota. §. d. in princip. Maxime sine consensu
principum secularium in suis locis, & etiam quia

contra honestatem, quæ est vna de substantialibus
legis, d. erit autem lex honesta. dist. 4. & ideo, cū
non esset lex sua, si esset in casu speciali, eod. quia cō-
tra honestatem, multo minus potest extendere ef-
fectum suum ad casum prohibitum. Quoniam, v-
bi habemus casum specialem, si fiat postmodum
lex generalis, nō derogat huic casui speciali, vt est
gl. ordinaria quæ est infra. & ibi do. meus las. in l.
sciendum. ff. qui satisd. cog. est doctrina Saliceti in
fin. testamentis. C. de test. Idem do. meus las. in l.
1. §. sed si mihi. ff. de ver. oblig. & in l. postquam liti-
in fi. C. de pact. Et dixi in commentarijs nostris su-
per consuetud. duc Burg. in tit. des consuetudions. §. i.
in gl. & apponentent. ibi, additio. limitata hæc no-
stram consuetudinem. Item ille text. in fin. ede-
dendo rationem dicit: Cum de his se intro mittere
non habet: nequaquam requiri debet assensus.
Ex quo restringit effectum illius. ea ad causas tan-
tum, in quibus pater se intro mittere non debet
de negotijs filij. Cū ergo iste casus non sit de il-
lis, imo expresse de introcilli, & canonico teneat
se intro mittere, & dotando filiam, cum offi-
cium paternum sit filiam dotare. l. fin. §. vtramq.
C. de dotis promissio. l. qui liberos. ff. de ritu nup-
tiarum & eadem maritum querere. d. ca. hono-
rantur. Ideo requiritur eius assensus, nec compre-
henditur iste casus sub illo textu.

Item, vt breuiter absoluam, Quoniam iura cano-
nica non ita aperte loquuntur, quod dicant in
terminis, filia familias fecerit promissiones per ver-
ba de presenti, etiam sine consensu, & permissio-
ne patris, ex illis teneatur ultra voluntatem paren-
tum, & eis contradicentibus contrahere mat-
rimonium cum tali, cum quo tales promissiones
fecerit, etiam ea inuita post tales promissiones fa-
ctas, an si Canon aut decretalis ita diceret in tē-
minis, & esset sic facta à summis Pōtificibus, tolle-
ret decisionem supradicti §. i. in situ. de nupt. Ita qd
filia hoc casu cogi possit: & an hoc casu pater cog-
geretur ad eam dotandam, prout si sua voluntate
contraxisset matrimonium. Istud videtur multis
sine dubio, & videtur de indubitabili esse quæstio,
per ea quæ supra dicta sunt, & quæ dicit do. meus
las. in d. §. quod si in patris. in l. 2. ff. sol. mar. & quæ
storant docto. in d. §. i. in situ. de nupt. & quæ dicit
Pan. in consilio duodecimo: incip. & clarè ma-
thematicis.

Et videtur pro hoc facere text. in ca. ex publico.
extra de conuersione coniugatorum. Vbi sponsa-
lia de potenti non possunt dissolui, nisi per ingres-
sum religionis vnius ex contrahentibus. talia spon-
salia, eod. quia habent talia sponsalia vim matrimo-
nij. facit text. in c. coniunx. & in c. coniuges. 17. q. 2.
Vbi coniunx vocatur à prima dispensationis fide,
quam concubitu non agnouerat Ioseph, nec fue-
rat cognitus, nec mendax manserat eod. iugis ap-
pellatio, vbi nec fuerat, nec futura erat vlla carna-
lis commixtio. Ista sunt verba text. in d. c. coniunx,
& est

& est tex. eadem causa & questione. in c. seq. qui incip. omne. ibi, si quis sponsam alterius in agro oppresserit, morte moriatur, quia vxorem, alterius violauit. & ibidem in cano. si quis desponsauerit. vbi habetur, quod sponsa de presentibus est coniunx, & vxor, & tenent Panor. & Fel. in c. 1. de sponsalib., & dixi amplè in commentarijs nostris super consuet. Duc Burg. in 7. art. in glo. *marice. in tit. des droitz. & appartenances à gens mariez.* Cum ergo sit vxor, & coniunx, ideo dicendum, quod non potest fieri separatio inter eos, nisi ob causam fornicationis, secundum dictum domini in Euangelio, Luc. 16. & habetur in c. dixit dominus. 32. q. 1. & in c. ex parte. extra de sponsal. & in d. c. ex publico. supra alleg. in fi.

Item de hoc doctrina omnium, & legistarum, & canonistarum, quod Papa in his quæ concernunt spiritualia, potest disponere, & statui dispositioni summi Pontificis, vt not. in ca. 1. extra de noui operis nunc. vbi amplè per Pan.

Item, & ad text. in c. de secundis nupt. & in c. euthe. §. pe. ibi, cum enim 2. q. 3. vbi doctores dicunt per illos textus corrigi omnia ciuilia loquentia de matrimonijs, prout etiam videtur tenere G. Bened. in sua repe. c. Rain. in verb. dotem. num. 31. & 34. in fi. extra de test. & Deci. in regu. nuptias. ff. de regu. iuris. Dico, quod illi textus nihil faciunt ad propositum in hoc casu, cum tantum loquantur de iurib. ciuilibus, loquentibus de mulierib. transuentibus. ad secunda vota intra annum luctus, quæ puniebantur secundum ius ciuile nota infamia: sed, vt dicunt, propter dictum apostoli, Mortuo viro, nubat mulier in domino, tolluntur illa iura ciuilia & vt dicunt: In matrimonijs præsertim, seculares leges, sacros canones imitari non dedignantur, & ibi glossæ quæ multos textus allegant ad hoc, sed non est aliquis qui ponat hunc casum specialem, scilicet, quod matrimonium filiarum familias possit fieri sine consensu, sensus sit requisitus, verum etiam de iure canonico, & ex ordinatione summorum Pontificum, vt supra dictum est, vt est text. in d. capit. aliter non fit legitimum matrimonium nisi, &c. 30. quaest. 5. qui est textus formalis, ponderando dictiones, aliter, non, & nisi, quæ important formam, & substantiam, vt dicit Fel. in cap. cum dilecta. colum. 9. versic. septimum. extra de rescriptis. Et in hoc non obstat somnium aliquorum dicentium, illum textum tantum loqui de solemnitatibus: quoniam esset violare textum, cum dicat, aliter non fit legitimum coniugium, & in fine dicit: Aliter vero præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius quàm legitima coniugia esse non dubitatur, nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima.

Sed adhuc quicquid sit, ex prædictis non videtur, quod tex. in d. §. 1. in fi. de nuptijs. sit correctus, nec textus ei concordantes, & licet prædictæ rationes canonistarum videantur valida, & autori-

tates sint insignes, non tamen propter eas à textibus legum est recedendum. l. Labeo. ff. de suppellectile. leg. Et quanquam dicant aliqui doctores. d. §. esse correctum, vt dictum est. Hoc tamen aperte negari potest, cum nullum ius ad hoc ipsi inducant, nec inueniant aliquis canon per quem liquet prædictum §. esse correctum: vt dixi. Imò videtur, quod expresse fuit approbatus ille §. per summos Pontifices, puta per Sotherem, Agapitum, & Euaristum, vt prædictum est, vt per textus iam supra allegatos. Et cum non inueniatur Canon aliquis tale dicens, nec nos dictum eorum admittere debemus, vt in auct. de non eligendo. secundo nubentes. §. si autem non valuerit, ibi: nec qualibet est lex aliquid tale dicens. cola. 4. Erubescendum est enim legem correctam dicere, & corrigentem non allegare, vt in authent. de trien. & semit. §. consideremus, coll. 3. & l. fi. in fine. C. de consulib. lib. 1. 2. de quo per do. meum Iason. in l. illam. C. de collatio. Hoc est sententiam propriam magis vacua quadam opinione iactare, quam debita autoritate roborare, vt in cano. nunquid in fi. 28. q. 1. Ad idem 37. dist. cap. relatum.

Quod ergo canon aliquis expresse legem corrigens, aut clare contrarium statuens, non diffinit, arguendi sunt doctores, huiusmodi volentes, contra expressam legem (quam canones venerandam dicunt, vt in cano. fin. 16. quaest. 3.) proprijs sensibus diffinire, vt in cap. fin. & ibi multi canones concordant. per gloss. allegati. 31. quaest. 1. & facit cap. ego solis. 9. distinct. & c. consulisti. 2. quaest. 5. vbi: & quod sanctorum patrum documenta sanctum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum. cum alijs allegatis per Lucam de Pen. in l. 1. in 3. col. C. de priuilegijs scholarum. l. 12. Vbi in simili arguit de tali casu. Et vt dicit, facit, quia lex non corrigitur nisi expresse dicatur, vt in authent. quibus modis naturales efficiuntur sui. §. tribus. ibi: oportet enim. colla. 7. vel quando posterior lex directe contrarium statuit. c. 1. consilii. lib. 6.

Et facit, quia antiquiori iuri standum est, vt in c. domino sancto. l. distinct. vbi dicit text. Quotiescunque in gestis conciliorum, discors sententia inuenitur, illius concilij sententia magis teneatur cuius antiquior & potior extat autoritas, quæ verba formaliter scribuntur in capit. hoc ipsum 33. quaest. 2. Maxime, si ambo sint æqualis pietatis, vt in cap. in canonicis. 19. distinct. Nec inconuenit, nouas leges trahi ad antiquas, l. sed & posteriores. ff. de legibus. Sed sic est, quod nullo iure canonico cauetur, quod filia subornata & seducta, quæ per indebitas sollicitationes & machinationes promissis sine consensu & voluntate patris, etiam per verba de presenti, teneatur adimplere promissiones, patre non consentiente. Nec etiam cauetur aliquo iure, quod consensus patris de iure ciuili in talibus requisitus, sit per constitutiones canonicas sublati. Ideo videtur, quod dictus §. 1. de nupt. in

latus non est sublatuſ, nec ſubrogatuſ. Quod ergo non auatur, ſtare non prohibeatur. l. præcipimꝰ. in ſi. C. de appell. & l. ſancimus. §. 1. vbi textuſ formalis. C. de teſtamentis.

ſtandum eſt ergo potiuſ diſpoſitioni dictiſ. in iure ciuili quàm rationibus & autoritatibus præmiſſorum doctorum, & maximè etiam iſtud habet locum in diſpoſitione. auth. ſed ſi poſt. Co. de noſſi. teſta. vt dicit ibi glo. quæ debet ſtare, cū non inueniatur expreſſè correctæ, & quia caſuſ expreſſoſ determinat, ideo non eſt tollendus ex interpretatione magiſtrali ſuæ profeſſoriæ, quæ nõ tollit caſuſ expreſſoſ legum, cum ſit tantum probabiliſ. Cum etiam prædicta lex ſit rationabilis, cum ſit in data ſuper honeſtate, & habeat etiam ordinationem expreſſam ſummi notū Pontificum, vt ſu præ clarè ſimè oſtenſum eſt, quæ nõ eſt ſpernenda.

Ex quo etiam videtur, quod ſi eſſet Lex ieu conſtitutio in contrarium, & expreſſè contra dictum ſtatut. de nuptijs. quod adhuc ſtandū eſſet diſpoſitioni illiuſ. §. Quoniã, vt dictum eſt, non eſt dubium, quod etiam ſecundum Canoniſtas, Lex Canoniſta rum debet eſſe honeſta, & eſt vna qualitas legis etiam Canonice, vt probat tex. ſæpiuſ alleg. in d. e. erit autem lex honeſta. & vt ibi dicit Cardinaliſ Alex. & lo. de Turrecr. in c. 1. præterea, cum quo legit dictum cano. erit autem lex. diſt. 4. Lex ita continere debet, ſcilicet, quod Religioni cõgruat: & hoc in quantum eſt proportionata legi diuinæ: & referitur ad hoc quod religioni congruat, cum dicitur honeſta.

Secundo, Quod diſciplinæ conueniat in quantum eſt proportionata Legi naturæ: & ideo dicitur iuſta poſſibilis ſecundum naturam.

Tertiò, Quod ſaluti proficiat, in quantum eſt proportionata vtilitati humanæ, cum dicitur & ſecundum conſuetudinem patriæ, & hæc tria pot. tex. in c. conſuetudo. i. diſt.

Cum ergo ad primum iure diuino, & etiam iure ciuili, & canonico, & ex honeſtate patriæ requiratur conſenſuſ patris in matrimonio filiarum familias, vt dictum eſt ante, & dicit expreſſè tex. in d. §. in ſtitu. de nuptijs, quod ciuiliſ & naturalis ratio hoc ſuadet. Ex quo ergo, cum ratio honeſtatis cõueniat Religioni, & ſic legi diuinæ, quæ etiam videtur ſatis probare ex ſacriſ ſcripturis, quæ ſatis demonſtrant conſenſum parentum interuenire debere in matrimonijs filiorum. Abraham enim præcepit, vt filiuſ ſuſ Iſaac non acciperet vxorem de filiabus Chanaanarum, ſed de cognatione ſua, Genetiſ 24. Nec præcepſiſſet, niſi de iure præcipere potuiſſet, & in matrimonio filij potestate habuiſſet. Item Seruus Abrahæ pro conuugio Rebeecæ non requiſiuit puellam, ſed parentes eius, Genetiſ 24. Et de multis alijs exemplis ponit Ioan. Lupuſ in d. repetitio. cap. per thas. §. num. 17. de dona. inter virum & vxorem. & yltra omnes eſt tex. de hoc ad literam: quod etiam eſt

præceptum Dei, quod filia non poſſit contrahere matrimonium ex eius promiſſione & voto cum aliquo patre eius contradicente. Numeri 30. c. in prin. Vbi dicit tex. Mulier ſi quippiam nouerit, & ſe conſtrinxerit iuramento, quæ eſt in domo patris ſui, & in ætate adhuc puellari, ſi cognouerit patrem votum quod pollicita eſt, & iuramentum quo obligauit animam ſuam, & tacuerit, vortrea erit, Quicquid pollicita eſt, & iurauit, opere complebit. Sin autem ſtatim, vt audierit contradixerit patet, & vota & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur ſponſioni, eò, quod contradixerit pater, de quo textu eſt tex. 2. q. 2. c. mulier. & in e. ſeq. dicit quod Apoſtoluſ 1. ad Corinth. 7. de patre loquens dicit: Seruet virginem ſuam, & det nuptui virginem ſuam. Et ſuadet ratio ciuiliſ & naturalis, quomodo poſſet fieri Lex in contrariū, quæ non tolleret & Religionem. ſ. rationem honeſtatis, & ſic legem diuinam & rationem ciuilem & naturalem. Et ſic videtur, quod cum Papa nõ poſſit tollere nec ius diuinum, nec rationem naturalem, cū naturalia ſint immutabilia. §. pen. in ſi. de iu. nat. gen. & ciu. quod nec etiam poteſt facere decretalem contra dicta iura ſuprà alleg. Imò etiam Pagani ante Chriſti aduentum dixerunt, nuptias patre non conſentiente factas non eſſe legitimas, Imò filioſ ex eis natos ſpurioſ eſſe. Quoniã vt ait Apuleiuſ de aſino aureo lib. 4. Impares enim nuptiæ, & præterea in villa ſine teſtibus, & patre non conſentiente factæ legitime non poſſunt videri, ac per hoc ſpurioſ iſte naſcetur: & ſic & munduſ, & cælum, & tota mundi machina literatorum contra contrahentes nuptias ſine conſenſu patris, cum filiæ familias clamant, quia ad minus contra honeſtatem, vt dictum eſt ante.

Et ſi dicatur, quod talia iura poſſunt modificati, declarari, & alterari, vt dicit Angeluſ in diſpenul. tamen illud eſt intelligendum dummodo lex, quæ ſit in contrarium, ſemper habeat ſuas qualitates, ſcilicet, quod ſit honeſta, iuſta, poſſibilis, ſecundum naturam, & conſuetudinem patriæ, & loco, & tempoti conueniens. Cum ergo vnum ex hiſ deficiat, non eſt amplius lex: Ex quo, cum in tali caſu ſemper abeſt honeſtas ſecundum naturam dict. §. i. in ſi. de nuptijs. & ſecundum conſuetudinem patriæ quæ hoc reputat inhoneſtum. Ideo videtur, quod talis conſenſuſ non poteſt expreſſè tolli, multo minꝰ per prædicta iura generalia, ad minus in ſponſalibus, quod non ſit ſufficiens cauſa ad ditimendum ea, ſi deficiat conſenſuſ patris, etiã ſi ſint promiſſiones de præſenti, dummodo (vt dixi) ſint factæ ſine honeſtate, & per ſubornationeſ, ſeu ſeducioſas blanditiæ, & diabolicæ machinationeſ.

Et ad ea, quæ dicuntur, quod ſponſalia de præſenti habentur pro vtro matrimonio, ita qꝰ ſunt indiſſolubilia, dic, quod hoc poteſt eſſe verum in

DVODECIMA PARS

spofalibus debite, & fecundum honeftatem factis, & non contra honeftatem: quoniam in his repugnat vna qualitas legis, qua impedit, ne talia fpofalia comprehendantur fub lege, quæ eft, fcilicet, honeftas. Et etiam non reperiuntur Iura Canonica, quæ exprefse tollant difpofitionem dicti §. i. inftit. de nuptijs. Imò conftituciones fum morum Pontificum (de quibus fupra) videntur illam approbare.

Eriam tex. in d. c. ex publico. de conuerfion cõ iugatorum, dicit matrimonium eſſe diſſolubile, quando eſt conſummatum. ſed ante conſumationem eſt diſſolubile vno caſu, ſcilicet, per ingreſſum Religionis, vt ibi dicit tex. Alio etiam caſu per ſummum Pontificem diſſolui potest, vt inquit glo. finalis ibi: ergo erit etiam in alio caſu, vbi eſt maior ratio, ſc. quando non eſt qualitas legis, puta honeftas, & contra ciuilem & naturalem rationem. Et in iure non tantum conſideratur iuſtitia quantum honeftas. c. porro. 35. q. 3. Vnde leges, quæ dicunt concubinas poſſe haberi, non ſunt leges, quia ſunt inhoneſta, vt l. vnica. C. de concubinis. & lege ſi. in ſi. Co. communia de manu miſſio. Si ergo eſſet Lex Papalis, quod promiſſio alicuius filie familias etiam per verba de præſenti perſuaſionibus, machinationibus, blandicijs, ne dicam fraudibus. & deceptionibus, alicuius iuuenis, ſine cõſenſu patris extorta haberet vim matrimonij indiſſolubile: ita, quod dicta filia ea inuita teneretur etiam vltra velle patris conſummare matrimonium cum ipſo iuvene, tanquam iniqua non teneretur, & tanquam contra honeftatem facta. Multo ergo minus leges generales, de quibus ſupra, ſunt ſufficientes ad inducendum ius expreſſum. Pro ſolutione huius quaſtionis, ita quod dicta filia teneretur in vim aliam aſſertatum promiſſionum conſummare matrimonium, iunctis his quæ ſupra dicta ſunt: ex quo etiam filia aſſerit ſe nunquam veraciter conſenſum præſtitiffe, nec eidem promiſſiſſe: ex quo cum non ſint probationes ſufficientes nec legitime (vt dictum eſt) non teneretur matrimonium adimplere, argumento tex. in ca. conſultationi. extra de ſponſi. & matrimonio. Nec tamen quid omittatur, quo ad reſponſiones obiectionum canoniſtarum, allegantium etiam pro ſe textum, in l. nuptias. non concubitus, ſed conſenſus facit. ff. de reg. iur. Dico, quod clara eſt reſponſio, ita, quod ſi non eſſet niſi concubitus & non conſenſus, quod non eſſet matrimonium. Et hoc eſt clarum, vt vult ibi Decius poſt gloſ. ſed etiam quod tex. ibi aſſermet, quod ſolus conſenſus faciat perfectum matrimonium & indiſſolubile non. Cum ſit tex. ad literam in d. c. ex publico. extra de conuerſio. coniugato. vbi non dicitur perfectum & indiſſolubile, niſi fuerit concubitus & copula carnalis. Et in caſu præmiſſo talis textus nihil facit, quia non ſumus in conſenſu vero & legitimo, ſed erroneo, qui non habet effectum, cum

qui erat non conſentit. Et Iura Canonica dicentia, quod conſenſus facit matrimonium, intelliguntur de vero & legitimo conſenſu, & non de erroneo, deceptiuo, ſeu ſed uſtito, aut fraudulento, prout in proprijs verbis de legitimo conſenſu ſunt reſtus in c. penul. de ſponſalib. in ca. licet. & c. ſi. extra de ſponſa. duorum. Non enim legitimus eſt, quando ſit ſine voluntate parentum, vt dicit tex. in dicto c. aliter. Aut quando eſt extortus per vim, metum, coactionem, violentiam, vt e. cum locum. cum cap. ſc. quen. & ca. conſultationi. extra de ſponſa. ſed per fraudes, ſeductiones, ſolicitationes, & ſubornationes: ſed potius dici debet fraudulenter, ſeductiuus, deceptiuus, aut aliàs indebitus, nec verus, & ſic non legitimus. Et notanter voluerunt illi reſtus loqui de legitimo conſenſu, ad tollendum fraudes & ſeductiones, ne iura dent occaſionem delinquendi, & extorquendi conſenſus illegitimos contra iura prohibitos.

Item etiam text. ibi & ſimiles non tollunt alia requiſita, nec dicunt, quod ſolus conſenſus filie familias faciat matrimonium, ex quo non tollitur alia diſpoſitio, requirens alium conſenſum quam filie: cum non ſolum ſit de iure ciuili requiſitus, ſed etiam de iure canonico. d. c. aliter. 30. q. 5. & d. c. non omnis. & c. honoratur. 32. q. 2. Ex quo prædicti tex. non tollunt illud quod dictum eſt, quod ex quo nondum eſt perfectum matrimonium, quod patre contradicente ſeu inuito, & filia non preſente in primo conſenſu, quod tenetur, nec cogi poſſit ad perfectendum illud matrimonium, & iſte eſt caſus qui ſæpe euenit.

Non tamen vellem dicere, quod ſi matrimonium eſſet perfectum per conſenſum, & conſummatum per copulam carnalem ſine conſenſu patris, quod pater poſſet illud dirimere, aut tacere ſimpliciter dirimere, ſed multis videretur, quod tunc non poſſit cogi ad eam dotandam, nec quod debet cogi, vide quæ hic ante dicta ſunt.

Et vt ſenſus ſuis imponatur huic materiæ, quæ licet multum ſit vulgata, tamen in dictis canoniſtarum male intellectis datur occaſio delinquendi, ita quod hodie pullulant huiusmodi ſolicitationes, ſeductiones, machinationes & ſubornationes filiarum familias, quæ ſunt faciles ad decipiendum: & vt plurimum contra propria commoda laborant: cum de facili credant. Etiam non eſt præſumendum, quod Ius Canonicum intendat inducere occaſionem delinquendi. Credo indubit, quod neceſſarium eſſet facere ſtatutum aut edictum generale in Gallia: quod nemo ciuiſcitæ que conditionis ſit, audeat ſeu præſumat deinceps ſolicitare, aut ſolicitare facere verbis, donis, promiſſionibus, aut aliàs quouis modo ſeducendo, ſeu ſubornando filias, cuiuscuſque conditionis exiſtant ante 24. annum, ab eiſdem per verba de præſenti, aut aliàs promittendum ſine ſcitu & voluntate parentum ſub pœna perpetui exilij & conſiſcatio-

licitationis bonorum: & quod filia tales promissiones non faciant sine consensu eorum parentum sub poena priuationis dotis, & bonorum parentum. Et intrepidè crederem istud statutum esse validum per doctrinam Bal. in lege omnem. C. ad Tertullianum, vbi renet, valere statutū, quod poenam imponit filijs contrahentibus matrimonium sine consensu patris: quoniam hoc casū tale statutum non vetat substantiam matrimonij, sed punit malos mores. Et si statutum seu consuetudo possit imponere poenam rei licitæ, putà matrimonio, si ex eo sequatur illicitum, putà seductio, & subornatio filiarum, vt dicit Bald. in rubr. extra de consuetudine. Ideo multo fortius rei illicita, puta sollicitationi, seductioni, & subornationi, potest imponi poena. Aliàs sequeretur, quod lus Canonicum (vnde rota æquitas, & forū animæ oritur & descendit) vellet permittere in periculum animæ fraudes, dolos, sollicitationes indebitas, & seductiones: & sic vnde iura nasci deberēt, daretur occasio delinquendi, si huic statuto contradiceret lus Canonum. Ex quo negari non potest, quod quo ad primum articulum valebit tale statutum, cum sit punitiuum malorum, & delictorum: ex quo est fauorabile, cum interfit Reipublicæ ne delicta remaneant impunita. Et de hoc articulo, per quem imponitur poena contra tales, est lex in Hispania. Et ita remanebit tale statutum & validum & rationale contra huiusmodi sollicitatores, seductores, & subornatores, cum solum fiat ad euitandam occasionem delinquendi, cum sollicitationes ita puniantur, vt ipsa delicta, vt ante dictum est, & seductiones, & subornationes sint prohibita: omni iure, etiam diuino: Cum seducere, sit extra bonos mores trahere, & de iure ciuili sollicitationes prohibentur. l. & si abduci. C. de plagiarijs. l. & tuum. ff. de seruo corrupto. l. si quis filio persuaserit. C. eod. Persuadere enim est plus quàm cogi. l. i. §. persuadere. ff. de seruo corrupto. Et dicit Salicetus in l. vnica. quasi in fi. C. de raptorib. vitginum. quod persuasio dolosa est plus quam violenta coactio, & persuasio cum donis habetur pro raptu, vt dicit Ang. in §. i. per illum text. in auth. de lenonibus, colla. 3. & sequitur Baptista de S. Scuerino in repetitione l. cūctos populos in 9. char. Cod. de summa trinita. & fide Catho. Et contra prædictos sollicitatores. est text. multum nota. in leg. sollicitatores. ff. de varijs & extraordi. cogni. canonizatus in ca. sollicitatores. de pœnitent. distinet. i. dixi in consuetud. ducatus Burgundia in rubr. *Des iustices.* in gloss. & dicitur. num. 36.

De secundo articulo, quod filia non posset aliquid petere, est iuridicum & rationale, vt dicit Ioan. Lupus in repetit. cap. per vestras. de do. inter virum & vxor. fol. 87. & 88. vbi disputat de tali lege, quæ etiam viget in Regno Castellæ, vbi habe-

tur lex, quod si filia contraxerit matrimonium sine consensu patris & matris, nihil ex bonis parentum possit habere, & ista est consuetudo in ducatu Borbonij, vt scribitur in lib. consuetudinario illius patriæ. tit. eo. *Des successions.* artic. 312. Et in patria Auernia. tit. eo. *Des successions.* art. 36. in li. consuetudinum illius. Et dicit Pet. de Anch. consi. suo 20. quod valet tale statutum imponens poenam amissionis dotis mulieri nubenti viro indigno sine consensu patris. Nam, vt dicit, per hoc patrem offendit, & famam eius lædit. Et videtur hæc iusta causa exheredationis. l. non tantum. §. emancipatus. ff. de verb. poss. contra tabulas. Facit §. causas. in fi. iuncta glo. in verb. vsque ad 25. in auth. vt cum de appellatione cognoscitur. colla. 8. Ex hoc enim pater magna afficitur iniuria, vt dicit Sali. in l. 3. C. de adulterijs. Et prædicta Lex fuit à multis Regibus Castellæ facta: quos Ioannes Lupus in d. loco. fol. 89. recitat. Et, vt dicit, leges prædictas non mosanæ mentis iniustas dicet, cum per eas si obferuentur dissensionum & inimicitiarum tollitur materia, litiumque & iurgiorum adimetur occasio. parentibus ac filiabus optimè confuletur. Et, vt ait, ne naturæ & parentum votum frustretur, quando imbecillis ac fragilis filia iniqui peruersique hominis dolis & suasionibus assentiret, parentes, cognatosque iniuria afficeret, iustum, æquum, & sanctum fuit & est, has & similes condere leges, quibus hominum & nonnūquam famulorum nequitia reprimatur, qui non verentur sub coniugij velamine innocentes decipere filias, qualis exinde dolor, qualisque animi commotio parentibus euentura sint, iudicet qui filias habet. Vnde & idem Io. Lupus ait, contra tales facinorosos Rex Alphonsus insurgens, grauissimis pœnis subdendos iussit, & ibi legem scribit vbi suis vulgaribus.

Redeundo ergo ad propositum vnde digressi sumus, dico etiam, quod honestas requiritur in voto. ca. magnæ. §. Et quidem tria præcipuè duximus in hoc negotio attendenda, quid liceat secundum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, & quid expediat secundum utilitatem. extra de vo. & redemp. Item etiam in iureiurando. c. de forma. 22. q. 5. & hoc in iuramento fidelitatis, prout etiam recitatur in titulo, de forma fidelitatis. in vrbibus feudorum. facit c. vnusquisque. 22. q. 4. & etiam in alio iuramento. ca. quemadmodum. extra de iureiurando. Honestus enim modus in omnibus seruandus est, non immoderata cuiusque luxuria subsequenda, vt dicit tex. in l. ex damnata prin. ff. de damno infecto, & grauis iniuria videtur, quæ in animi honestatis colore velatur. Est enim honestas omni commodo pecuniario præferenda. l. miles. §. focer. ibi, quare non inique. ff. ad legem Iuliam de adulterijs. tex. notabilis in lege reprehendenda. Co. de insti. & substi. Dixi amplè supra. in i. par. in 2. consideratione. vbi commendaui hono-

D V O D E C I M A P A R S

rem & honestatem, quæ pari passu ambulat cum vita.

Et cum, vt ante dictum est, non tantum consideratur iustitia quantum honestas, d. ca. porro. 35. q. 2. & dicit Ioannes de Turrec. in c. primo. §. preterea. cum quo legit d. c. erit autem lex honesta. 4. dist. Ideo videtur, quod istud præceptum iuris, honestè viuere, sit excellentius eò, quod dicitur, ius suum vnicuique tribuere.

Secundus angulus turris Bal. continet secundum præceptum iuris, quod est, alterum non lædere, & ideo quod tibi non velles fieri, alteri non feceris: vt in princ. decreti notatur, vbi tex. dicit: Hoc est enim lex Prophetæ. æquissimum exemplum visum est creditorem ita agere rem debitoris, vt suam adderet. & vt dicit Hierony. ad Celantiam, & allegat Guillel. Rouille in suo compendio iustitiæ libr. 1. c. 13. q. in scriptis sunt partes iustitiæ, quas omnes vna brevis sententia comprehendit, videlicet: Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Facit tex. in c. ponderer. 50. dist. in. & habetur Tobie 4. & in cap. licet. 45. dist. & in c. dilecti. de maiori parte & obedientia, ideo, vt ibi dicit ipse le Rouille, Beatus est, qui potest dicere eum beato Iob: Nulli nocui hominum, iuste vixi cum omnibus. Purissima enim conscientia canere eum Psal. 110. Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus mee. Et, ut dicit Pyrrhus, post sua commentaria consuetudinum Aurelianensium. Ex hoc præcepto pendunt leges & prophetarum vaticinia: cum Origenis iudicio, Deus ipse nihil sit, nisi viuens iustitia. Hæc autem vera germanaque iustitia, quæ nunquam alterum lædit, nunquamque vult lædere, nec ipse per alium, nec palam, nec clam, neque quoquo pacto, vt ibi Pyrrhus. Ex cuius dictis & supra positis videtur, quod istud præceptum sit excellentius, cum omnes partes sub se comprehendat. Et vt amplè probat Plato in suo Dialoگو de Rhetorica: Maximum malorum est inferre iniuriam. ex quo ergo ex contrario maximum bonum est alterum non lædere.

Tertius angulus turris Bald. continens tertium præceptum iuris, quod est ius suum vnicuique tribuere; & istud debent habere Principes & Prælati in subditos, & superiores in inferioribus suis, prout dicitur idem Bal. in d. proem. Gregoriano in fin. & est iustitia ad alterum. Nam sibi ipsi proprie nemo est iniustus, & dicitur ad alium. Er licet duo præcepta ante posita videantur excellentiora, tamen videtur, quod non sufficit honestè viuere, & alterum non lædere: sed etiam conuenit alios adiutare, prout dicit gl. in verbo, ius suum. in §. iuris præcepta. in si. de iustitia & iur. & in le. iustitia. §. 1. in verbo, cuique. ff. eo. Non enim solum nobis nati sumus, ortusque nostri partem patriæ vendicat, partem amici: atque vt placet Stoicis, quæ in terris gignuntur ad vsum hominum omnia creari. Homines autem hominum causa esse generatos, vt

ipsi inter se alij alijs prodesse possent. In hoc naturam debemus ducem sequi, & communes utilitates in medium afferre mutatione officiorum, dando, accipiendoque, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincire hominum inter homines societatem, vt dicit Cicero primo Officiorum. Nec sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est. l. in illa stipulatione. ff. de verb. oblig. & ea non satis. 86. dist. Et de ista par. iustitiæ dixi in commento nostrorum consuetudinum in rub. Des iustices. in gl. 1. Et ex dictis ibi videtur, quod istud præceptum in quo comprehenditur iustitia, sit excellentius alij, cum iustitia profit sibi ipsi, omnibus & Republica: & videtur, quod prima duo præcepta tantum profint sibi ipsis, ex quaratione maioris utilitatis tertium dicitur esse excellentius.

Trigesima septima confide. Eò, quia vt habetur Sap. 11. Omnia in mensura, & numero, & pondere dispositi Deus. Ideo videndum est primo de numeris, & quia supra in 10. par. in 49. con sid. vbi locuti sumus de Arithmetica, satis diximus de laude & excellentia numeri, hic solum restat videre, quis numerorum sit excellentior & perfectior. Textus in proemio sexti decretalium dicit, quod numerus senarius est perfectus. & ibi gl. quæ ad hoc allegat c. vnicuique. 35. q. 4. Et dicit d. gl. quod secundum Arithmeticos sunt quatuor generationes numerorum.

Prima, quæ incipit ab vno, & durat vsque ad decem, & dicitur ista numerorum monadiorum, à monos quod est vnum, vt dicit tex. in c. placuit. 2. 17. q. 1. quia incipit ab vno.

Secunda dicitur decadicorum, à decade, quod est decem, & durat vsque ad centum.

Tertia dicitur centadicorum, & incipit à centum, & durat vsque ad mille.

Quarta verò milledicorum, à mille incipiens, & durat vsque in infinitum.

Et ex his quatuor generibus numerorum est reperire alios perfectos, paucos tamen, alios imperfectos. Ex imperfectis est reperire alios abundantes, alios abundantes. Numerus perfectus est, quæ consistat vel resultat præcisè ex omnibus suis partibus aliquoties simul aggregatis. Et vt dicit gl. Est ergo sciendum, quæ sunt partes aliquotæ: & dicitur, quæ aliquotiens sumpta de per se reddunt suum rotum præcisè, id est, non plus, nec minus, vt in numero senario, qui est primus numerus perfectiorum, & solus inter monadicos perfectus. Nā sex vicibus vnum sumendo & aggregando sex sunt, ter duo sex faciunt, bis tria sex sunt, & abinde non sunt partes aliquotæ: quia quatuor aliquotiens sumptum faceret octo vel plus.

Ex his infer, quod omnes partes aliquotæ sunt hæc, vnum, duo, tria. Sed vnum, duo, tria faciunt sex, ergo senarius numericus est perfectus secundum diffinitionem numeri perfecti, quæ est Ioannis Andreae in prædicto loco.

Exempli-

Exemplificat idē ibi, & in genere decadicorū, in quo, vt dicit, est alius numerus perfectus & solus, scilicet, 28. tolle partes, scilicet, dimidiam & circa le. nomen. §. portionis. ff. de verb. sign. quia ultra dimidiam nō esse reperire aliquotas. Nam 14. est pars aliquota, quia bis sumptum facit. 28. 13. 12. 11. 10. 9. 8. non sunt partes aliquotæ de 28. quia aliquotiens sumptæ non inscrunt præcisè suum totum, sed plus vel minus. Nam 13. bis sumptum facit 26. ter sumptum facit 39. & sic plus vel minus, & sic de singulis. 7. verò est pars aliquota, quia quater sumpta infert suum totum, scilicet, 28. 6. & 5. non sunt partes aliquotæ. 4. verò est pars aliquota, quia septies sumptum infert suum totum. Tria non est pars aliquota, sed duo & vnum sunt bene partes aliquotæ, quia 14. vicibus duo sumptum facit 28. & 23. vicibus vnum facit 28.

Ex prædictis etiam inferri idem Ioan. And. quod omnes partes aliquotæ de 28. sunt 14. 7. 4. 2. 1. quia ex his aliquotus simul aggregatis retulit præcisè totum, ergo secundum definitionem præcedentem 28. est numerus perfectus, & ita de alijs numeris perfectis dicendum est: Hæc ille vbi supra.

Pythagoras dicit in numeris maximam esse vim, in cōsequē referenda omnia, syderum ambitus, & animalium productiones, duo item fecisse principia, definitam vnitatem alterum appellando, reliquum indefinitam dualitatem, sed illam bonorum, hanc malorum exordium & causam esse dicebat. Vnitatis siquidem natura insita circumferentia: temperiem, animis virtutem, sanitatem corporibus, domibus & ciuitatibus pacem, & animorum gignit conspiratum, hoc est, vnanimitatem & tranquillitatem. At dualitas diuersa omnia, aëri hyemem contribuit, animis malitiam, aggritudines corporibus, ciuitatibus seditiones, & domibus insidias, inducit: hæc ait Cælius libr. 12. antiquarum lectionum. cap. 7. Vbi dicit, quod omne malum ex disparili inoritur voluntate. Adde de vnanimitate, quod dicit Cicero lib. 2. Offic. magnas utilitates adipiscimur conspiratione hominum atque consensu. Hinc ex consequentibus numeris pacem quidem demonstrauit indignum ac deficientem, atque imperfectū, imparē verò plenum ac perfectum. Etenim pauper mixtus vim suam seruat perpetuū, conductus verò eundem gignit: Ita vt fecundus sit, habeatque principij vim, diuisionis ipsè nescius, vnitatem semper in eodem redundante: Par verò imparē nunquam producit, neque est indiuisibilis. Et ideo Homerus vnitatis naturam in boni quidem portione constituit, in mali verò dualitatem, & superius imparia semper constituit, vulgare prouerbio vtimur, quo etiam vsus est Poëta in Georgicis, vbi sic ait:

Numerus Deus impare gaudet.

Inferis verò paria.

Carolus Bouillus in quadam Epistola ad dominum Ioannem Ganaium quærebat, quare est, & Arithmeticæ parē numerum in fœminam, imparē verò in masculum figurant: & adducit quatuor rationes, ex quib. dicit imparē numerum præstantiorem esse.

Prima, quia quod vicinius & similius est suo principio, id præclarior est: eò, quod suo fonti dissimilius, aut ab eodem semotius. Atqui impar numerus similiior, viciniorque est monadi omnium numerorum fonti, quandoquidem à monade imparium inchoare series dicitur. Par verò numerosa diuidentus est, dissolutusque à monade, primatum habens in dyade. Est itaque impar parte præstantior, merito vt masculus & forma, par verò vt fœmina & materia.

Secunda ratio, quod magis vnum est, illi præstat quod est minus vnum. Impar autem numero ruseit numero parē magis vnus. Nempe monas imparium Princeps est, maximè vna, & ex toto infestibilis. Omnis verò alius impar æquas partitiones respuit, quæ ramentis paribus accōdantur. Est itaque impar (vt pote magis vnū) parē præstantius.

Alia & tertia ratio, omne medium extremis probatur nobilior. Impar autem paris est medium. Par verò imparis extremum. Ratio quippe mediij, ratio est vnitatis, at extremi nomen qualitatis est nomen. In cunctis enim ordinibus deprehendimus vnicum esse medium, extrema verò duo aut plura medium ipsum vallantia, & circa illud collocata præcellit. Igitur impar parē, sicut & monas dyadem, & medietas extremitatem.

Quarta ratio, imparitatem vocat monadē, paritatem verò dixeris esse dyadem, liquet imparitatem in tantum præstare paritati, quantum dyas superatur à monade. Sic enim præstat medium esse per se sine extremis, quàm extrema per se sine medio, ita præstantior est simplex imparitas sine paritate, quàm simplex paritas sine imparitate? Est autē monas per se, vt medium sine extremis, siue, vt medietas & imparitas sine extremitate atque paritate: dyas verò est vt extremum sine medio, vtue paritas & extremitas sine imparitate & medietate. Sicut constat præstare actum esse sine potentia, quàm potentiam sine actu, vnum esse sine duobus, quàm duo sine vno, formam sine materia, quàm materiam sine forma: virum sine muliere, quàm mulierem sine viro: intellectum sine sensu, quàm sensum sine intellectu: perfectū sine imperfecto, quàm imperfectum sine perfecto. Et ibi vide quomodo distinit monadem, dyadem, & triadem: & dicit, quod trias est primus perfectus numerus, hoc est, primus, in quo omnis natura relictam mediij quæ extremi, tam paritatis, quàm paritatis: sed non est paritas, nec forma, nec materia, sed neutra, vt ibi cōprobatur, sed est totus in re

DVODECIMA PARS

ger perfectus, tam medij quam extremorum naturam vnicè complectens. Ex his infert quicquid in numeris est, trinum est. Nam aut imparitas, aut paritas aut neutrum, quod est ex ambabus totum, siue monas, dyas, trias. Quicquid enim est post triadem priorum est resumptio numerorum, quemadmodum nihil etiam Philosophi in reb^o nouere præter tria, actum, potentiam, totum, formam, materiam, totum. Sed cum actus ante potentiam perseueret insecundus, & potentia pariter, prin^oquam illi commisceatur actus, nullipara sterilisq; esse dignoscatur. Liqueat primū partum oriri ex amborum copula, hoc est ex triade, q̄ modis ad dyadis est vinculum. Cum itaque quaternitas sit primus post triadem numerus, manifestū est his tribus monade, dyade, ac triade, solam sup^o substantialem dignitatem esse merendam: quaternitate verò primum Dei partum primæ creaturam haud incongruè nobis patescere. In monade primus actus in esse procedit. In dyade potentia in esse stabilitur. In triade verò sit amborum congressio. In tetrade porro, & omni deinceps numero cunctis eorum partus ac foetus liquido designantur.

At idem Bouillus in Epistola sequente instat p numero pare. Primò sic. Is numerus potior est, q & origine antiquior, sed numerus par est huiusmodi.

Secundò sic instat & obijcit contra prædicta. Aequalitas est inæqualitate præstantior, par autem numerus æqualitate, impar verò inæqualitate diffinitur, igitur.

Tertiò sic opponit. Socialitas præstantior est solitudine. paritas autem socialitas quedam est, & parium equaliumue vnitarum mutua præstantia, quod accidit in dyade, imparitas verò quadam est solitudo, quam socialis amor à cunctis reb. expellit. igitur.

Et ad prædictas tres instantias idem ibi luculentissimè & philosophicè respondet, & in fine concludit, quod impar numerus est præstantior pare.

Et facit, quia in c. nuptiæ. 32. q. 1. dicitur. quod impar numerus est mundus, par verò immundus. Cælius lib. 12. c. 9. in prin. vltra dicit, Monadè numerorum esse patrem, Dyada verò matrem. p̄it de inter numeros præstare, qui Monadi præcipuè assimilentur. Ex suprâ descriptis iam potest sciri, quomodo laudandus sit numerus ternarius. de quo amplius infra codem.

De laude verò quaternarij numeri ponit idem Cælius eo. lib. 12. c. 9. de quo in c. non debet. extra de consang. & affin. vbi dicitur, quod prohibitio coniugij corporalis, seu copulæ coniugaljs, quartum contanguinitatis & affinitatis gradum nō excedit. cui prohibitioni dictus numerus quaternarius bene congruit, quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis, vt

ibi. & in cap. in quadam. in fin. de celebrat. mis. & in cap. 1. 15. distin. Et sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & quaternum solenne agimus ieiunium per quatuor anni tempora, vt in c. 72. dist. Accurs. in gl. 2. in l. hæreditatum. ff. ad l. Falc. Ponit tantum quatuor ætates hominis, scilicet pubertatem, adolefcentiam, iuuentutē, & senectutem seu senium.

De laude verò quaternarij, vide per eundem Cælium vbi supra. cap. 10.

De senario verò dixi hic ante aliquid, & in glo. in proc. sexti, in verbo, perfectus. Eum extollit. ex eo, quia sex sunt hominis ætates, & sex mudi generationes. vt patet in d. gl. & de isto numero Cælius loquitur in d. lib. 12. c. 11.

De septenario, & eius potestate, quæ est multiplex, idem Cælius ibi. c. 12. & lib. 2. c. 56 & gl. in verbo, senarium. in d. procemio texti. quæ dicit eum esse perfectum, allegans ad hoc glo. 1. in fi. in summa. de pœni. dist. 1. Sed quod intelligitur ibi perfectus: hoc est, multis similibus approbatus in quantitate numeri, prout ponit multa exempla ad hoc gl. fi. in c. de celeb. mis. Primò, septem sunt horæ, quibus laudare debet dominum Deum nostrum presbyter. vnde Psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi. & iste septenarius numerus ob hoc sacratu dicitur, vt in ca. presbyter. 91. dist. Secūdo, septem sunt dona Spiritus sancti. Tertiò, septem petitiones in oratione dominica. Quartò, septem psalms pœnit. Quintò, septem Diaconi, sicut septem eadlabra. & sextò, ibi glo. ponit, quod septem sunt dies sæculi, & septem ætates, quibus completis, finitur mundus.

De isto numero vide per Beroaldum lib. de septem Sapientum sententijs in initio & G. Bened. in sua repe. c. Rayn. in verbo, & soboles quam gestauerit nu. 25. de testam. Et amplè de eius laude & excellentia scripsit Nicolaus Paruus Bellofancensis in suo septenario. vbi sunt trecenti versus & vltra de materia, ideo videas illum. & idem Cælius lib. 11. cap. 36. post Senecam ait, quod septimus quisque annus ætati signum imprimit. Et in xra istum numerum septenarium istud opus continet 700. confid.

De octonario numero idem Cælius lib. 12. cap. 13.

De nonario verò habetur per eundem Cælium cod. lib. cap. 8. de quo dixi supra in 3. par. in 50. confid.

De numero denario seu decenario, & eius potestate habetur per eundem Cælium eod. libr. 12. cap. 4.

De laude autem numeri duodenarij habetur per scribentes, super Psal. 108. qui incipit. Deus laudem meam ne raueris. in versic. Fiant dies eius pauci, & Episcopatum eius accipiat alter, id est, Apostolatium, qui erat in numero duodenario.

Sunt etiam 12. Artie. Fidei, & duodecim tribus Israël,

Israel, secundum filios Iacob. de isto numero vide quæ dixi supra in 3. part. in 29. consid. vbi posui in quibus figuratus fuit numerus duodenarius Apostolorum. hic non repeto.

Et de duodecim numeris vide in tractatu, quæ fecit Carolus Bouillus de eisdem.

De laude verò numeri ternarij (quoniam omne trinum perfectum) & numerus ternarius est perfectus, teste Aristo. i. de cælo & mundo, qui est supra alios laudandus ex 82. actibus, quos discernit Ioan. Ludouicus Viualdus per ternarium numerum in suo tracta. de laudibus trium liliorum Franciæ, quæstio. 2. quos hic non transporto. de aliquibus dixi supra in 5. part. in 31. consideratione.

Sed vltra illos adde, quod tres sunt gradus dæmonij, rationalis, naturalis, naturæ Deorum, sed Deorum este excellentior, vrait Cælius lib. i. suarū antiquarum lectionum c. 14.

Tria sunt præcepta iuris, quæ supra posui hac eadem par. in 36. consid.

Tres sunt modi cognoscendi vires perfici, & quibus peruenitur ad notitiam rerum. de quibus etiam hæc eadem par. in 23. consid.

Tres vires esse dicimus, actiuam, contemplatiuam, & mediam. eadem par. in 33. consid.

Tres sunt sctæ mundi. eadem part. considera. 20.

Tres sunt modi regendi. hac eadem par. considera. 55.

Tres Psalmi, & totidem lectiones dicuntur in hebdomada Paschæ, & Pentecostes capi. in die de consec. dist. 5. Et inter alios Cælius eod. lib. 12. cap. 10. quærens de nume. ternario, dicit, quod Philosophi Pythagorici voluerūt in primis Trinitatem mensuram omnium rerum esse, ea ratione, (vt credidit) quoniam summus omnium rerum opifex ternario numero vniuersa dispensat, imò etiam res ipsæ numero eodem terminari dignoscuntur, ad quod respiciens Poëtam supra alleg. Numero, inquit, Deus impare gaudet. siquidem ineffabile illud agens creat primò singula, rapit mox, ac denique perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur: deinde in eisdem resluunt, dum originem mox suam repetunt. Postremo perficiuntur, vbi in suum redierint principium. Id ipsum varicinus Orpheus, Iouem principium, medium & finem vocauit. vniuersi principium, vt producit, mediū, vt produca retrahit ad seipsum, finem, vt redeuntia perficit, sed in conuersione hæc trinitas obseruatur mira, quando in ea Mercurius primum obrinet gradum, animos per rationem ad sublimia reuocans. Secūdum Venus per visum ad superna proliciens. Postremum Phœbus id ipsum efficiens per auditum. & Mercurius quidem ad ipsum præcipue prolestat bonum. ad intellectum Venus, in quo radians pernoctat pulchritudo prima. Ad

animam vero prouocat Apollo, cuius est harmonia peculiaris. Hinc Regem illum vniuersorum bonum, pulchrum, iustum, quod sæpius à Platone significatur, possumus nuncupare. bonum, inquam, dum creationem obit, vbi allicet pulchrum. At iustum, quatenus pro cuiusque metris perfectionem elargitur Pythagoricos item Plutarcho scribit vnitatem solitos Apollinem nuncupare. Diada verò litem & audaciam. Triada autem iustitiã. Cum enim iniuriæ illatio aut propeffio per defectum obueniatur, aut excessum, inferitur ijs iustum ad æqualitatem retrahens. Sed illud multò grauius, Principem Deum tribus colit. Adoratione, Thuris sacrificio, & hymnis. Et id vti que ter ex totidem Hemisphærij punctis, mane, vespere, meridie. Proinde legib. sanciri notum est ortum ab adorantibus spectandum, quod est Pythagoricis obseruatum, nec spreuit Christiana Religio, vt supra ista par. dixi in 13. consid. in qua de quatuor partibus terræ fit mentio.

Trimegistus ad meridiem conuersus ad ipsum obibat. Moyses, Iudæique ad occidentem. Ratio inde promi potest, quod ab oriente motus est diurnus. At Planetæ, quos esse doctrina Ptolemæi statuit velut cælestium signorum animas ab ocellu vertiginis sumunt initia. Sed viuificum lumen à meridie per circuli redit obliquitate. Adoratio reuerentiæ cultum exhibet, Thus suauissimæ cognitionis diuinæ distributionem completit, Hymnorum suauitas cælorum refert concetum, vt Pythagorici sentiunt. Nec tacuit Mercurius, vel substantiatum harmoniam separatarum in laude intellectuali, vt Peripatetici. Et inter hæc tria de adorationis præstantia scribit eundem Cælius lib. 4. c. 23. vbi religiosissimè eam commendat. Cum verò quæ piam adnotata comperi de supplicum moribus, hic transponere curauit. Cælius enim li. antiquarum lectionum s. c. 39. in fin. de ijs ait: Ad supplicantium ritum spectant, quæ in Græcorum commentarijs obseruata nobis sunt: Veteribus inquit, diu receptissimè fuit moris, vt supplicantes caput, dextram, genua eius cui se ingererent supplices contingerent. non tamen totum caput: sed mentum modò, vt statuere videtur Homerus, vel barbæ medittulum, quod ptobat Euripides. Id verò, quia sit in nobis pars ea principalis, vrin qua rationalis collocetur potentia, dextra verò quoniam inibi maxima insit ad agendum facultas. Genus propter motus, & progressionis necessitatem. Tria verò hæc Symbolicè consensus, actionem, progressum ad ea quæ peterentur præstantia, completi videntur, & velut anguria finis supplicandi apud Persas, quem o-mirto.

Refert Aul. Gellius noct. Atticarum lib. 13. c. 11. quod numerus Conuularum incipere debet à gratiarum numero, hoc est, à tribus, & progredi ad Musarum, id est, ad nouem, vtrum paucissimi est-

DVODECIMA PARS

uina; sunt, non pauciores sunt quam tres, cum plurimi, non plures quam nouem.

TRigesima octaua confid. fit de tribus temporibus, præterito, scilicet, præsentis & futuro, quod sit excellentius. Nam, vt dicit gl. in proœm. institutionum. §. 1. in glo. prouidentia. triplex est hominis status. Memoria præteritorum, scientia præsentium, & prouidentia futurorum. Vnde Seneca lib. de formula honesta vitæ ait: Si prudens est animus, tribus dispensari debet temporibus, præsentia ordinando, futura prouidendo, & præterita recordando. Nam qui nihil de præterito cogitat, perdet vitam: qui nil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidit. Ideo in animo nostro futura mala & bona proponi dicuntur, vt illa sustinere possimus, & ista moderare. A præterito verò nulla est potentia, eū factum nō potest nō esse factum. l. in bello. §. facta. ff. de capti. & postli. reuer. Et hoc solo priuatur Deus, quia non potest facere præterita non fuisse, glo. in verbo. restitui. in l. vnica. C. de raptu virgi. vbi refert dictum Augustini, ita dicentis. Sed corruptè allegat: quia est dictum Hieron. secundum textum quem allegat ad hoc in cap. si Paulus. 32. q. 5. vbi dicit: Audacter dicam, cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruina. & ita dicit tex. in d. l. vnica. Cum virginitas vel castitas corrupta restitui non potest. De præsentis autem nō habemus nisi Nūc (vt dicunt Philosophi.) Ideo videtur, quod futurum sit excellentius, quoad viuentes. Sed cum nihil sit incertius eo. Cum nihil sit incertius hora mortis, l. i. ff. de cōdi. & demon. & etiam scribitur Matth. 24. Mar. 13. & Luc. 12. Dico igitur vobis, vigilate: quia nescitis diem neque horam, imò futura sunt incerta apud hominem. leg. sed & si restituitur. §. si. ff. de iudicijs. Faciunt quæ scribuntur Ecclesi. 8. 9. & 10. Ideo videretur non esse considerandum, nec ita extollendum sicut præsens vel præteritum, quod est certum. l. quia præsens. ff. si cer. pet. Et dicitur text. in cap. si quis autem. de pœn. distinct. 7. Tene certum, & dimitte incertum. Et pro incertis à certis recedendum non est c. fin. 30. quæ est. l. continuus. §. si pater. in fin. ff. ad Trebellianum. leg. adoptiuus. §. contra. in fine. ff. de ritu nuptiarum. Et in incertis locus est coniecturis. ca. ad audientiam. extra de homicidio. l. cōtinuus. §. i. ff. de verborum obligat. Et inter omnia, quæ sunt de præsentis, ideo excedere videtur omnes res huius mundi. Sed illud tempus præsens labori impendendum est, & ad bonum, iuxta illud Pauli ad Galat. 6. Dum tempus habemus operemur bonum.

Dicit tamen Luc. de Pen. in le. l. C. de Agricolis & censitis lib. 11. quod inter cætera memoria gestarum rerum perutilis est, multitudinem enim scietia desiderat, qui scit præterita. Sap. 7. Et in alijs negotijs, q̄ ingenio exercentur, in primis magno vsu est memoria gestarum rerum, vt ait Salustius

in prologo Iugurthini. Nec dispar ædificatio oritur ex memoria virtutum, vt ait Greg. 1. Dialogorum. De his vide Senecam in loco ante allegato recitatum per eundem Lucam de Pen. iul. l. C. de conditis in publicis horreis lib. 10. Ad hæc enim tria potissimè vita sapientis est dirigenda. vnde Bernardus:

Per tria tempora se dispense mens sapientis:

Præteritum, præsens, posteriusq̄ sequens.

Præteriti recolens quæ sunt ventura videt,

Quæ præsentia sunt cum ratione geret.

Prodit enim vitam, qui negligit anteriora,

Spernens ventura, capius vbiq̄ruit.

Nam tela præuisa minus laedunt. Si hic specialiter describere vellem omnes excellentias præteriti temporis, quæ antea factæ fuerunt, nō sufficerent decem volumina: Sed quoniam omnia redunt ad finem æternæ beatitudinis, quæ est futuri temporis, cum omnia excellat, vt dicit Petrus venerabilis in suis Epist. ideo nihil est laudabilius. Cū tali tempore, vt habetur Apoc. 21. absterget Deus omnē lacrymā ab oculis eorū, & mors ultra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Ideo merito pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius, beatarum animarum dotes erunt pro fide, visio Dei clara, quoniam secundum Ioan. 1. Epistola 3. videbimus eum sicuti est. De qua excellentia gloriæ visionis Dei, dixi supra hac parte in 2. confid. Pro spe recte tentio, quoniam, vt habetur Sap. 3. tunc pesillorum immortalitate plena est, pro imperfecta dilectione Dei, & proximi inerit feruentissima. De quo Sap. 5. Ecce cōputati sunt inter filios Dei. Dores verò beatorum corporum erunt quatuor, de quibus Apost. 1. ad Cor. 15. quæ non poruerunt esse tempore præterito, nec possunt esse de præsentis. Quoniam vt habetur Efa. 64. & 1. ad Cor. 2. nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus diligentibus. sc. Hinc Plato in Phædone multa de excellentia beatitudinis futuræ, quæ erit in patria cœlesti, & Aristoteles, quos recitat Campesius in tract. de vira super cœlesti, vbi amplè vide de beatorum & cœlestis patriæ gloria & beatitudine.

TRigesima nona confid. erit de annis, cum habeamus plures annos, vt dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus. duca. Burgun. in §. 8. in gl. dedans lan. tit. Desiustices, de quibus ibi vbi de: quia non transporto. Licet ibi fiat mentio de anno felice, de quo habetur in l. vnica. C. de oblatione votorum li. 12. & dicitur annus fertilis & abundantans, quo anno debent fieri dona & oblationes Principis.

Alius est annus magnus, de quo habetur in historia scholastica in c. cepit Noe, in fine.

Alius est annus lubilis, de quo habetur per Anton. Florenti. in 1. part. sua sum. titu. 10. c. 3. §. fi. vbi de eo. Et iste videtur excellentior propter eius utilitatem.

utilitates. de quibus ibi, & per Ioan. de Tnt recre. in c. quis aliquando. §. item in Leuitico. de pœnit. distin. 1.

Sed videtur, quod annus Natiuitatis Christi sit excellentior, qui sit transactus vsq; nunc ab initio mundi. Cum dicatur annus gratia.

Est & alius annus magnus & maximus, de quo Censörinus in libello suo de die Natali capit. 15. Item est & annus vertens, vt per eundem ibi, cap. decimosexto, & in cap. sequenti fit mentio de anis Romanis.

Sunt & alij anni, de quibus per Luc. de Penn. in l. sue ex pratoriano. in secunda colum. C. de executoribus & exactoribus lib. 12. vbi dicit, quod est annus naturalis, de quo dixi in dictis commentarijs.

Vrsualis, qui est à Ianuario vsq; ad sequentem Ianuarium, & hoc apud Latinos. Eo, quia Ianuarius dicitur à ianua anni ca. ieiunium. 2. 77. dist. vt dicit idem Luc. de Penna. in l. placuit. C. de collatio. fundorum patrimonialium li. 11. & dicam in cons. seq.

Legitimus est ab Aprili vsq; ad alium Aprilem, secundum lunationes, & hoc apud Hebraeos & Græcos dicto c. ieiunium.

Ceremonialis, est de Festo ad Festum, & hoc apud omnes Gentes. de consecratio. distin. 3. ca. 1. & in d. l. ex pratorio. Idem Lucas ponit quomodo Annius à diuersis diuersam sumit in conceptionem. & licet Christiani ab incarnatione Christi computent annos Christi, vt patet in text. ca. 1. in princip. 23. dist. & ipsa computatio ita est fienda, vt no. Archidia. in ca. 1. in prin. de religiosis domibus lib. 6. Tamen in aliquibus regionibus à natiuitate computantur, vt in Romana curia, vt in decisione Rota. decisio. 30. in nouis. Sed not. perpetuo, quod secundum curiam Francia & Anglia, annus incarnationis non incipit post annum Natiuitatis, sicut secundum curiam Romana curia: sed post annum resurrectionis Christi. & hoc voluit dicere Decisio dominorum de Rota. numer. 18. in nouis. Et de Annorū calculatione, diuersitate & diuisione optime tractat Philippus Bergomas, in supplemento chronicarum lib. 8. & qui primi constituerint annum, & quod alij alium habebant, & quis innenerit hunc annum quo vtimur, aut mensēs. de his vide Polydorum de inuentoribus rerum lib. 2. c. 4.

Quadragesima consideratio erit de quatuor temporibus anni, scilicet, vere, aestate, autumno, & hyeme, & quod istorum præcellat. Primum glo. in l. 1. §. aestate. in verbo, autumnali. ff. de aqua quotidiana & aestiua. dicit q̄ quatuor sunt tempora. Hyems quæ incipit medio Nouembri, & durat tribus Mensibus. Finis hyeme incipit vere, & durat tantundem, simili computatione habita. Postea æstas qui similiter computatur. Postea autumnus. Et vltra dictam gloss. sed hoc geneta-

lius, dicit secundum textum. ibi, quod, quandoq; annus dicitur habere duotempora, scilicet, hyemem & æstatem. & durat quodlibet tempus senis mensibus. Et incipit æstas à æquinoctio vernali, & finitur æquinoctio autumnali, & hyems alijs senis mensibus, & facit etiam text. in l. 1. §. æstas. ff. ne quid in flumine publico. Vbi etiam in verbo, refertur. Idem refert, sed vltra addit, quod æquinoctium autumnale est in nocte sancti Matthei, & sic decimo die, exeunte Septembri. Sed vernale decimo die, exeunte Martio. Et, vt ibidem dicitur æquinoctium vocatur, quia dies, & noctes æquantur, quod bis in anno contingit, scilicet, in autumno, & vere. Et quando incipiāt hæc quatuor partes anni, versibus sequentibus videri potest:

*Dat Clemens hyemem, dat Petrus ver tæthedratu,
Æstuat Urbanus, autumnat Bartolomæus.*

Cælius libr. antiquarum lectionum 16. c. 37. dicit, Ver esse temperatum & saluberrimum. Sed Autumnus acutissimos morbos & exitiosissimos, quantum in ipsam uet temporis vim & naturam agitur, importat. Siquidem ver maximè temperatum, modificatumq; est. Per autumnum verò primum quidem eadem die modo frigus, modo æstas antepollat. Tum autem in sequitur æstatem, in qua plerunq; succi torrentur, interdum vires debiles extiterunt. Porro, non ob id solum noxius autumnus censetur, verum etiam, q̄ ante euocari ad eum, restatiq; succi per autumnum ab æris circumcurrētis frigiditate, in profundum subintrant cogunturq;: Sed hæc cunctis hominibus indifferenter eueniunt. Atijs, qui non rectè victitant, neq; cupiditatum dulces in sidias, reliquasq; omnes exunt passiones, cen Corollarium. obuenit ex fructibus. detrimentum, quorū pro ludio hæsitandorum pellecti, quibusq; large ingestis, malis succis implentur. Cæterum, cum eiusmodi serè censetur autumnus, tabidistanien officit porissimum. Hoc Hippocratis corroboratur sententia. Autumnus, inquit, tabidis malus est. Quod ideo putatur dictum, quoniam hoc morbo affecti improptetum nudumq; præsidijs naturalibus, id est, carni in uolucro exutum obtinentes corpus, assidue iniquitate ætris offenduntur. Nam & tabidis spiritus vitalis, viresq; naturales debiles fiunt. Veruntamen, hoc Hippocratis loco, ambigunt peritiores, an tabescentes eos modo intellexerit, quos tabe prehenfos pulmonis exulceratio infestet, an omnes vtrunq; absumptos, seu languidos egrotos & malè se habentes.

Autumnus tamè dici putat Feslus, quod tum maximè coactis fructibus, hominum opes augeant. Vnde Claudianus in Proserpina raptu:

*Hic tibi sacra datur, fortunatumq; tenebis
Autumnus, & fuluis semper dicere pomis.*

Etiam excellentia illarum quatuor partium anni considerari potest, ex æquipatione & conuentientia, quæ sit de his ad quatuor elemēta. de quibus

DVODECIMA PARS

bus in hac par. supra in 12. consid. Quoniam ver est pars calida, & humida, & conuenit cum elemento aëris, & cum humore seu complexione sanguinis, & sole ingrediente arietem incipit ver.

Aestas verò, est calida & sicca, & conuenit cum elemento ignis, & cum humore seu complexione cholerae, & sole ingrediente canerum aestas incipit.

Autumnus est frigidus & siccus, & habet conuenientiam cum elemento terrae, & cum complexione Melancholiae, & incipit quando sol ingreditur libram.

Huius vero, est frigida & humida, & conuenit cum elemento aquae, & cum complexione seu humore phlegmatico, & est sole ingrediente capricornum. vt de praedictis per Aeth. Card. & Dominicum in c. Iheronimus 76. dist.

Ideo ex praedictis cum aër sit nobile elementum & excellens, etiam complexio sanguinis sit nobilior, vt dixi in hac parte 65. consid. Ideo videtur etiam, quod ver est nobilior pars anni, & est in se tempus, temperamento artinens, vt vult Galenus in lib. de complexio. & de praedictis quatuor temporibus scribitur in lib. de regimine sanitatis in vltimis versibus. & ibi commentum magistri Arnaldi de Villanova.

Quadragesima prima confide. erit de Mensib. Quis inter duodecim Anni menses sit primus, seu principalis. Nam, vt primus annus Alexandri Magni dicitur primus annus regni Macedoniae, licet ante eum fuerint plures Reges in Macedonia, sed hoc fuit propter facta nobilia Alexandri: sic etiam primus mensis anni apud Hebraeos Martius dici potest, propter exitum eorum de terra Aegypti in illo mense. Iuxta illud quod habetur Exod. 12. Dixit quoque dominus ad Moysen, Mensis iste vocabitur principium mensum, primus erit in mensibus anni. & ita dicit Nic. de Lyr. Gen. 7. vers. Anno sexcentesimo vltimo nostrae, mense secundo. vbi etiam dicit, quod secundum Rabi Eliezer & sequaces Hebraeos, primus anni mensis dicebatur September, ex quo in mense illo, sunt perfecta arbores in suis fructibus, sicut etiam mundum fuisse creatum in illo mense dicebant: quia in eo principio inceperunt anni & menses. licet Rabi Iosue & sequaces aliter dicerent. & de hoc habetur in c. huius obseruantiae vtilitas. 76. dist. in. sed, vt dicunt Bal. in vltibus feudorum in ti. hic finitur lex, deinde consuetudines Regni incipiunt. §. his. & Andreas Siculus in rubri. de constitutio. in prima col. in mense Martio, Deus creauit hominem. & dicit Barbatia, quod pro hoc facit textus Gen. 1. ca. ibi. Et protulit herbam virentem. & Latini secundum antiquam computationum incipiebant annum à Martio, vt dicit gl. 1. in ca. ordinationes. 75. dist. & glo. 1. in verbo. certam diem. in clem. vnica. de reliquijs & veneratio. sanctorum. §. licet igitur.

Vnde autem Menses nomina sumpserunt, scribit Io. Laziardus in suo epitomate historiae vniuersalis lib. 2. cap. 39. & Censorinus in suo libello de die naturali c. 18. vbi etiam ponit mensem duo esse genera. Nam alij sunt naturales, alij ciuiles. Naturalium autem partim lunae esse dicitur. Secundum solem fit mensis, dum Sol vnumquodque in zodiaco orbe signum percurrit. Lunaris autem est temporis quoddam spatium à noua luna. Ciuiles menses sunt numerari quidam dierum, quos vnaquaeque ciuitas in instituto obseruat. vt nunc Roma à cal. in calen.

Naturales & antiquiores & omnium gentium communes sunt. Ciuiles & posterius instituti, ad vnamquamque pertinent ciuitatem. Qui sunt caelestes, seu solis seu Lunae, nec percurrit inter se pares sunt, nec dies habent totos. Quippe sol in Aquario motatur circiter vnde 30. In pisce fere triginta. In arietem vnum & triginta. In geminis prope 32. & sic in caeteris inaequaliter: Sed vsque ad non totos dies in singulis vt annum suum, id est, 355. Et portionem nescio quam adhuc Astrologis inexplorata in 12. tuos diuidit menses. Luna autem singulos suos menses conficit dieb. vnde triginta circiter, & dimidiato. Sed & hoc inter se dispares, alios longiores, alios breuiiores.

At ciuitatum menses, vel magis numero dierum inter se discrepant: sed dies vbiq; habebant totos. Apud Albanos, Martius est sex & triginta, Maius duodecim. Sextilis hoc est Augustus, duode 30. September sexdecim Tusculanorum. Quintilis, id est, Iulius, dies habet triginta sex. October 32. idem October apud Aricinos 39. Minime videntur errasse, qui ad Lunae cursum menses ciuiles aecommodarunt, vt in Gracia pleraque, apud quos alterni menses ad 30. dies sunt facti. Maiores quoque nostri idem sunt aemulari, cum annu dierum 360. habent. sed Iulius Caesar, eum videret haeritatione, nec ad lunam menses, vt oportebat, neque annum ac solem conuenire, maluit annum corrigere. Et sic etiam menses, vel cum veris illis solaribus & si non singuli tamen vniuersi ad anni finem necessario concurrent. Hae Censorinus vbi supra.

Quadragesima secunda confide. erit de diebus. Vnde de his vide que dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiae. in tit. des iustices. §. 8. in glo. in verbo, & ionr. Sed, vt ait Censorinus in die natali c. 19. Dierum quidam sunt naturales & alij ciuiles. Naturalis nempe dies, est tempus ab exoriente sole ad solis occatum. Cuius contrarium tempus est nox, ab occasu solis ad ortum. Ciuilis autem dies vocatur tempus, quod fit vno caelestium motu, quo dies verus & nox continetur. Huiusmodi dies ab Astrologis & ciuitatibus quatuor modis diffinitur. Babylonij quidem à solis exortu ad exortum eiusdem diem statuerunt. At in Umbria plerique, & Arabes à meridie

meridie ad meridiem. Athenientes autem ab occasu solis ad occasum. Carterum Romani (vt & in tota Francia obseruatur) à media nocte, ad mediã noctem diem esse existimauerūt, vt in l. more Romano. & ibi notat glo. ff. de ferijs, vt in l. consuluit §. pen. ff. de officio delegati. vbi dicit text. quod secundum consuetudines & constitutiones legitimas, more Romano, dies à medietate noctis incipit, & in medio noctis definit subsequenter. In horis 12. diuisum esse diem noctemque in totidem, vulgo notum est. In his horis quatuor & viginti qui nascuntur, eundem diem habent natalem. Sed hoc, scilicet, dictam diuisionem dici, credit Censorinus Romæ post reperta solaria, obseruatum. Quorum antiquissimum, quod fuerit inuentum difficile est. Alij enim apud eundem Quirini primum statutum dicunt. Alij in Capitolio, nonnulli ad ædem Dianæ in Auentino. Illud tamen factis constat, nullum in foro prius fuisse, quam id quod M. Valerius ex Sicilia aduectum, ad Rostra in columna posuit. Quod cum à climate Siciliæ describitur ad horas Romæ non conueniret, L. Philip. censor, aliud iuxta posuit & constituit. Deinde aliquanto post P. Cor. Nasica censor, ex aqua (prout forte vidi ex minutissima arena) fecit horarium, quod & ipsum ex consuet. noscēdi à sole horas, horarium ceceptum vocari. Horarium tamē nomen, non inuis ann. 300. Romæ ignoratū esse credibile est. Nam in legibus duodecim tabularum, nunquam nominata hora inueniuntur, sed alias & alter, partes diei & noctis nomina sortiebantur, vt ab Censorinus, & quomodo primitus diuidebantur dies ac noctes tractat Polydorus de inuentorijs rerum lib. 2. c. 6. sed de Horologio vide infra in consideratione seq.

Sed de septem diebus, de quibus habetur Genesis primo, videatur Piens Mirandula in suo Heptaplo, de opere sex dierum, Et omnes serē doctores Theologi, Genesis primo. qui declarant operatillorum sex dierū, & excellentiam vniuersiusq;. Sed, cum vltius non inrendam in sequentibus multum insistere; cum iam mihi generetur lassidium ex prolixitate huius operis, & propter impedimenta, quæ mihi singulis diebus obieciunt. Ideo breuiter concludendo dico, Quod dies Dominicus est inter alios & supra alios venerandus. Tum, quia mundus eo die sumpsit exordium. Genesis primo. Et in hac, per resurrectionem Christi, & mors interitum, & vita accepit principium, vt dicit text. in c. quod die dominico. dist. 1. Et quequid à Domino in signum constitutum est, in huius diei dignitate sit gestum. vt ibi dicitur: & per Ioan. de Turcere mata, qui etiam festam quintam laudat. Cum illa die Christus Cælium ascenderit. vt in c. ieiunium. de consecratio. dist. 5. & in corpus suum panem transubstantiauit, & semetipsum comedendum discipulis dedit, & pedes discipulorum lauit, vt per glo. in c. de

pœnitentibus. de consecratio. dist. 3. Sed quequid sit, dies dominicus vltra alios venerandus.

Hinc est, quod propter resurrectionem Christi, quæ est dicta die dominica, ab illo die, vsque ad Pentecosten, dicuntur dies Lætitie. & ibi, Ioan. de Turcere in ea. igitur 76. dist. 1. Imo etiam illo die natus est Christus in mundo, vt dicit Anton. Florentinus in 2. par. sue summeti. 9. c. 7. §. 4. Ex quo ibi dicit, quod illa dies est multū priuilegiata.

Illo enim die dominico nihil est agendum, nisi Deo vacandum, nulla operatio in illa die sancta agatur, nisi tantum Hymnis, & Psalmis, & Canticis spiritualibus dies illa transigatur, vt dicit text. in c. ieiunia. de consecratio. dist. 3. Ideo die dominica iubemur ab omni illicito opere abstinere, vt mercatum in eo non fiat, neque placium, neque iudicium, neque iuramentum præstetur, nisi pro pace, vel alia necessitate. c. 2. extra de fer. Nec alia tractari potest nisi pietas hoc habeat. c. fi. cod. tit. secundum Lue de Pen. l. vnica. C. ne opere à collectoribus exigantur. Et ibi ponit, an aliqua opera exerceri possint illo die, & quæ. Et Episcopus illo die in ecclesia sua esse debet. c. episcopus. c. dist. 3. Et ille dies semper profesto est obseruandus, vt habetur in cap. sabbato. de consecratio. dist. 3. vbi dicitur omnem diem dominicum ob reuerentiam, resurrectionis domini nostri Iesu Christi esse celebrandum, prout & celebramus. Et cur dominicum diē loco sabbati celebramus, refert Cælius. lib. antiq. lectio. 7. c. 64. & in ea. præcedenti, cur Hebraei obseruant diem sabbati.

Isti duo dies, scilicet, Resurrectionis Christi, & Natiuitatis domini multum extolluntur, venerantur, & solennizantur ab Ecclesia. Cum in eis cantatur, videlicet in die resurrectionis domini: Hæc dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Et in die natiuitatis, Hodie illuxit nobis dies redemptionis nouæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Et ob reuerentiam festi dierum dierum, licet pœnitentiam publicam agentibus in talibus diebus & non alijs diebus carnes comedere, saltem in casu posito in c. admonere. 24. quæ. 2. vbi est casus de Astulpho, qui vxorem suam occiderat. Etiam dies sancta veneris, in qua passus est Christus, vt dicit Bald. l. 1. circa fin. C. de nundinis. allegatus per do. meum laso. in l. in illa stipulatione. l. 1. col. 4. ff. de verb. oblig. vbi videtur innuere, quod occidens hominem tali die, puniendus est grauissima pœna, quam si alio die, quia propter magnam, & feruentiorem deuotionem Christianitatis talis dies est solennis. vnde quia Clotarius Rex Franciæ, tali die veneris sancta, occidit Galterum luetoti dominum; ipsius hæredes ab omni Francorum regum ditione liberati fuerunt, & eius terræ seu seignorie possessor, regem se luetoti sine controuersia nominauerit. hæc Gaguinus in chronicis Francorum.

Itē dicit text. in l. dies festos. §. 1. C. de ferijs. Quod dies

DVODECIMA PARS

dies dominicus semper honorabilis est & venerandus. Et facit text. in d. ca. 1. & ultimo. extra de ferijs. vbi dicit text. quod talis dies cum omni veneratione est obseruandus. & sic patet, quod iure civili & canonico huius diei ampla veneratio est inducta.

Cælius lib. 8. suarum antiq. lect. cap. 9. refert aliquos dies (secundum superstitiones) esse felices, & alios infelices, aliquos esse obseruandos, alios vero minime. idem etiam libro 9. capit. 55. dicit, sextum Thargelionis diem fuisse Græcis auspiciatissimum.

Bernardus doctor mellifluus Burgundus, plura de gestis diei annunciationis beatæ Mariæ Virginis, hoc est, feria 6. his sequentibus versibus exprimit:

*Salue festa dies, quæ vulnera nostra coercet:
Angelus est missus, & passus in cruce Christus.
Est Adam factus, & eodem tempore lapsus.
Ob meritum decimæ cadit Abel fratris ab ense.
Est decollatus Christi Baptistæ Ioannes.
Est Petrus captus, Iacobus sub Herode peremptus:
Corpora sanctorum cum Christo multa resurgunt.
Latro dulces tamen, per Christum suscipit Amen.*

Et hos versus refert Phil. Bergo. lib. 7. sui supplementi Chronicarum in principio. Illa etiam die, vt dicunt, nonnulli innocentes mortui sunt, Dauid occidit Goliath, & Dauid mortuus est, etiam Moyse, & Helias cum 30. Prophetis occisus est, etiam virgo Maria in cælum assumpta est.

Quadragesima tertiam confide. De horis inuestigat, quæ illarum sit melior & excellentior. In hoc primo aduerte, quod dies naturalis habet 24. horas. Dies vero artificialis habet duodecim, vt amplè dixi in commento meo super consuetudinibus ducatus Burgundiæ tituli. *des iustices. art. 3. in gl. & iour.* & supra in precedenti confid. in prin. ideo non repeto. Sed pro materia dicit Paul. iurificon. in l. 2. ff. de verb. sig. Cuiusque diei maior pars est horarum septem primarum diei non supremarum. & vt dicit ibi glo. magna, est ergo maior diei pars prima, licet sit minor. est ergo maior pars diei non spacio, sed vsu & vtilitate, & laboribus hominum competentior, vt l. 2. in fin. ff. de annuis legatis. Nā in ipsis primis horis diei, vel post somnum ingenium acutius est, quando aliquis est recens melius operatur. vt dicit glo. in verbo, in defesso. §. sed cum sit. in secunda constit. C. & est ratio secundum Martinum in d. gl. mag. quia difficilior ascendit sol mane, quàm descendat post meridiem. iuxta illud: Ardua prima via est: sed ignis facilius ascendit, cuius natura est ascendere in altum. Sed illa ratio Martini, non est bona, secundum Bart. ibi, Quia sol non mutatur suo circulo plus vna vice quam alia. & ideo alia præcedens ratio est vera: quia competentior est laboribus hominum, & vsu vtilior: quia dum quis surgit mane, non est amplius fessus animo nec corpore. Ideo mane maiorem

laborem suffere potest, nec ipsum recusare honestè valet. Vnde memoria matutina dici solet, quæ firma constansque sit, ac eorum quæ semel apprehenderit, retinentissima. Si quidem sincerior, coherentiusque adglutinantur, quæ proficiente se die percipimus, quo iam auctiore subsultat virtus ea, hebescitque. Testis est Cælius lib. antiq. lect. 11. c. 8. in prin. & vrait Seneca epistola ad Lucillum. 122. naturam sequentibus omnia facilia sunt, & expedita & ibi amplè de his qui officia lucis noctisque peruertunt.

Quid autem sit hora duodecima edificare, & de horarum ratione differit copiosè idem Cælius lib. lect. antiq. 7. c. 9.

Altrologi dicunt, quod horarum alia sunt masculina, alia autem foemina. Masculina, vt prima, foemina vt secunda, masculina iterum tertia, & quarta foemina. & sic de singulis. Sicque succedunt per ordinem: vna, scilicet, masculina, alia foemina vsque ad finem diei & noctis. & quia in omni genere masculus est dignior foemina, vt dixi supra in 4. confid. præcedentis partis. ideo dic, quod masculinae sunt digniores.

Hic de Horologiorum laude dicendum fuisse, quo nihil iucundius, aut admiratione dignius reperiri potuit, & quo nobis, & si occultato sole, per tintinnabulū seu campanā, sua, vt videtur, sponte sonans, horæ nobis nunciantur: vnde quantum, vel ad vsu vite, vel ad animum excolendum vtilis sit, probè iudicabitur. Pauca ideo aut nihil de eodice dicenda sunt, cum apud scriptores non fiat mentio saltem de illo quo vti mur. Licet de solarium aliquid tetigerimus in precedenti consideratione, quod est locus in quo horæ ad solem conspiciuntur, & plurimum sit apud nos in tabulis lapideis aut ligneis, aduersis soli per diametron, hoc est, per lineas dimetricas & tendentes ad numeros horarum, & in medio est virgula, quæ facit vmbra secundum ascensum, vel descensum solis, & supputatur hora secundum quod sit vmbra Solis supra lineam. Primitus verò Roma. hoc statuistè dicitur, L. Papius Curfor ad ædē Quirini ante 12. annos, quàm cum Pyrho bellatum est. Nam prius tantum ortus & occasus solis nominabantur, post aliquot annos adiecto meridie. Plenius tamen si velis scire, quis horas primū ordinauerit, aut Horologia diuersi generis inuenerit: vide Polydorum de inuentoribus rerum lib. 2. c. 5. refert tamen Fran. Patrius lib. 2. de instit. Recip. ritu. 9. quod Anaximander Milesius, Thaletis discipulus, prius horologia inuenisse dicitur.

Quadragesima quarta confid. erit de potentissimis animæ sensitiuis, quæ sunt quinque: exteriores: videlicet quinque sensus, puta, Visus, Auditus, Olfactus, Gustus, & Tactus, quis illorū sit excellentior. Et dicit Lucas de Penna in l. nemo carcerem. de exactoribus tributorum, lib. 10. Sensus est per corpus ad animam comineans mentis stimulator.

Item

Item sensus est rei cuiusq; inuentio. Et sensus ad naturam refertur, & intellectus ad artem.

Et inter istos quinque sensus, visus est excellentior. de cuius excellentia amplè Augu. de trinit. li. 11. & Margarita philosophica lib. 10. tractat. 2. cap. 5. vsque ad 15. Et iste sensus visus est communior, ita quod potest adaptari in attestationibus, vt tenet glo. in verb. quæ nouerunt. in ca. testes. 3. quæ. 9. & dicit Ba. post Cy. & Barto. in l. testium in 3. co. C. de testibus, quod nomen visus est generale, pro omni sensu, & est ratio: quia nomine visus continetur discretio quæ inest culibet sensui, vt dicit etiam Ant. de But. in c. cum causam. extra de testibus. Vnde potest dici quod visus sit, sicut genus quod representatur in qualibet specie sensuum. Et ideo, ita dicit Bald. in d. l. testium. in 3. col. ver. secundò quæro, quid sit testis. quod istud nomen visus probat non solum in eo, quod videtur, sed etiam in eo, quod per aliam discretionem sentitur, quod tamen dicit esse verum, quando visus & alius sensus est coniunctus, secus si omnino discretus. Quia de vno separatorum nõ inferitur ad aliud. De hac materia amplissimè per Fel. in c. cum causam. col. 6. in 2. conclusio. extra de testib. Faciunt, quæ dicit Alex. in confi. 43. in 4. vol. Et oculi dicti sunt, quia oculum lumen, vel quod occultant sensum. Inter omnes autem sensus corporis, viciniore sunt animæ. Ex quo merito sub sensu visus, omnes sensus corporis intelliguntur atque continentur. Ita tenet Lucas de Pen. in l. si ea cœcitate. C. qui morbo excusant. lib. 10. & in l. nemo. C. de re militari. lib. 12. & Arch. in ca. nec solo. 32. q. 5. vel secundum Lucam de Pen. in l. infamia. C. de decurio. lib. 10. Oculi dicti sunt, vt eos cilliorum tegmina occultent, ne incidentis iniuriæ offensione lædantur. vel oculi dicti sunt: quia occultum lumen habent ad esse secretum, vel intus positum. Vnde ait Polyt. de nugis curialium lib. 5. ca. 3. videndi nomen ad appellationem vtriusque naturæ adaptabis. & Hieron. super Ierem. 43. Per omnes sensus ad iudicium animi & intelligentiam peruenitur, sed magis mente retinetur quod oculis cernitur. Vnde Fulgentius. Visus reliquos quatuor inspicit sensus, cui etenim clamat, videt, & palpanda notat, & gustanda aspicit, & odoranda intèdit. & Isidorus c. 1. dicit quod visus dicitur, quia viuacior dicitur alijs sensibus, ac præstantior siue vberior, & amplius viget inter cetera mentis officia: viciniore est enim cerebro, vnde omnia emanant. Est enim viciniore animæ, vt dictum est secundum Luc. de Pen. in d. l. infamia. & per eundem in d. l. ea cœcitate, qui dicit, Quod totius corporis humani debilitas est, oculos perdidit. & idem in d. l. infamia. refert vt prædixi, quod in oculis omne mentis iudicium est. vnde animæ perturbatio in oculis apparet, vel hilaritas. Hinc est, quod proprie illud scire dicimus, quod sensu visus accipimus. l. 2. §. item Labeo. ff. de aqua plu. are. & dicitur idem Lucas in d. l.

ca cœcitate & Arch. in d. c. nec solo. quod quintuplex est oculus, scilicet corporis, sensualitatis, rationis, diuinæ contemplationis, & administrationis. De quibus ibi.

Et aduerte, quod propter nimiam senectutem quis perdit lumè oculorum, & cœcus efficitur, vt legitur de Iacob. Gene. 48. & legitur idem de quodam Propheta 3. Reg. c. 13. & de Isaac, Gen. 27. & de Elia. 1. Reg. cap. 4.

De oculorum mira, & excellentissima constructione, Cælius ornatisimè, & copiosissimè aperit, lib. suarum antiqua. lect. 2. c. 28. vbi inter alia dicit, quod oculi sunt partes toto corpore preciosissimæ. Hi oculi profecto lucis vsu vitam à tenebris, & morte mihi discretne videntur. Nam quam miserum, quandoque funestum est, cœcitatismalum. Cœcum postulare non posse iure consulti statuunt, quod insignia magistratus videre, ac reuereri nequeat. Senatorium tamen ordinem retinere Appij cœci exemplo: ad nouum verò magistratum aspirare, omnino prohiberi, vt est text. in l. 1. §. casum. ff. de postulando. Quin etiam, hi arguti nimis que madmodum animo affecti sumus subinde loquuntur. Nam, vt imago animi vultus est, ita iudices oculi, & propterea à prudentissimis dictum animum in oculis habitare: Quoniam arde-re videntur, quandoque incendi, humescere, cohibere. Hosce duos tantum contribuit diuina ratio, quod numerus is speciosum quiddam completi videatur. Oculum vocat Galenus nunc organum lucidum, nunc solarem animalis particulam, & diuinum quoq; membrum: Et tibi, ex qua substantia sunt oculi, & quod obiectum habeant, & ratio, cur splendore nimio facile corrumpatur videndi facultas, & an in oculis proprius insit color, & an in oculis insit naturalis lux. Item, cur ira succens non satis vident. Item, quomodo oculus dicatur naturæ speculum, sicut speculū artis nuncupatur oculus. Item, cur mens ex oculorum notationib. affectionibus sue deprehendatur. Item, quomodo oculi sunt causa peccati. Et in eo. li. c. 26. ipse Cælius ponit cur interdū oculi appetiri nequeant.

De sensu verò Auditus pauca referte nõ tædet: cum in membro corporis nobili concipiatur, puta auribus, quarum iudicium (teste Cælio lectio. antiqua. lib. 2. c. 29. post celebres auctores superbissimum est & excellens: Quia sonum recipiunt, qui natura in sublime fertur: Ideo summa prouidentia sunt in prominentibus seu superiorib. corporum partibus constituta. In his rectus simplexque meatus primum euadit, mox tortuosus. Inde iuxta crebrum in multa, & tenuia foramina diducitur, per quæ facultas audiendi est. Auerois primo collect. aurem in ossè petroso locaram scribit. Item meatus ille autium aufractu est tortuosus, secundum Auic. ne subita aëris irruptio frigiditate vel caliditate cerebrum oblædat vel soni excessus neruum quo perficitur auditus conuelleret. Nam

DVODECIMA PARS

sonus omnis harmonia quædam est. Nunc vero ambagiosa obliquitas, illa moramento manifesto temperamentum adijcit. Et ibi an auditus tantum perficiatur ex aëre intimo se auribus infundente seu insinuante. Item cur in lateribus aures? Ratio, quippe cur aure duplici, simplex tamen hauriatur sonus. Nam ut in videndi proprietate, nervi optici coniunguntur ne visibilis species delata fiat duplex: Ita & nervi quibus audiendi facultas percipitur in origine concurrunt, & inde formarum audibilibus confurgit vnio. Item, quod oscitantes aut vehementius spirantes, minus audiant, ratio est: quia sensorij auditus extremum, partem contingit spiritualem, ac proinde quatitur, motueturque cum eadem vbi agitur spiritus.

Item, ut inquit Vlpianus iureconsultus in l. vulgaris est. in prin. ff. de furt. quod, qui aurem alicuius tetigit, totum eum tetigisse videtur. Nonnulli sentiunt per aures eijus biliosas cerebri redundantias, & indicio esse colorem inde luteum. Sicuti excrementum melancholicum per oculos egerit, pituitosum & sanguinem per os.

Sensus verò Gustus etiã extolli debet, propter membrum à quo procedit, quod est lingua humana quæ duplici fungitur munere, cõceptus animi annunciando: & saporum vim præsentendo: propterea quæ ea teris disparatur, nec similis est: tum nullus locutionem præstaret articulatam sine lingua. ea namq; conflatur ex literis, quarum enunciatio plurimum obturbata detruncata, nec intelligibilis præstaretur, ni ad hanc rationem linguam, ut & labra conformasset artificis infinita providentia. Hæc Cælius prædicto lib. 2. c. 31. & in ca. seq. de linguæ laude præcipua multa scripsit & recenset, pauca tamen referam. Nam humanæ linguæ incomparabile donum est, in quo bonitas infinita, inæstimabili munificentia nos, ut legitimos filios, est amplexata. Quid enim in tot tantisque corporis dotibus, æqua pensandum libra est? huius siquidem facultate post mentem, quæ nos ex æquo ferè cum cœlitibus constituit, constat præcipuè illa (ut dictum à Sophocle est) Regina rerum eloquentia. Sunt qui ingeniosè linguam pletri similem prodidere, chordarum verò dentes, nares cornibus, quibus canenti accinitur. Vnde Ambrosius in hexamero ait: Pletrum loquentis lingua est. Item lingua ipsa carnem habet raram, fungosam, & mollem, ut dicit Auius. Item, & nervorum multitudinẽ, prout etiam voluit Auertois: & hoc tam ad motum quam ad sensum spectantium, nec non venarum, articularumque: quando omnium horum magnitudo numerosa linguæ mensuram longe videtur excedere: imò arterias maiores in lingua existere, sicut & in colore, docuit Galenus in libello, qui est de motibus liquidis.

Itẽ, Hęc pars aliud habet munus, autore Lactantio, quod contritos & commolitos dentibus, cibos colligit, & cõglobatos vi sua deprimit, ac transmittit ad

ventrẽ. Bruta verò etiã lambendo potu adiunat.

Item, idem Lactantius falli putat, si quis saporis sensum in esse palato arbitratur, Quoniam lingua sit, qua sentiantur sapores, nec tamen tota. Nam partes eius, quæ sunt ab utroque latere teneriores saporem subtilissimis sensibus trahere. Plinius tamẽ inquit: Saporũ est ceteris in prima lingua homini, & in palato, sed & in gustatu lingua vice est æquabilibus palatus. Anud hec verò usum oportet linguam esse potentia humectam, actu autem minime: iudicio esse, quod quibus nimio plus arefeat lingua vel humeat, haud ita saporis valcant percipere. Et humectatio quidem insita interpellat manifestè, quia ipsa primo linguæ tactum præstat, quo occupante, nequit exima advertere. argumento est, quod qui acrius quippiam gustu apprehenderit, mox non valet aliud sentire. Scitu dignũ est, quod gustus exactior est ad pernestigandum. Tactu verò ceteris sensibus hebetior ac materialior. Sicut visus subtilitate sensus excedit omnes, postea verò Auditus. Denique placet Avicennæ ad loquendum videri præstantissimã esse linguam, quæ suos tum longitudinis tum latitudinis commensuras habeat, quæque in apice tenuis & acntior, in radice latior. Tritum est, quod Græci dicunt, oportere esse ociosam linguam, manum verò operariam.

Sensus verò tactus etiam laudãdus est. Cum ex manibus præcipuè percipiat, & manuum laus præcipua in multis consistit, ut dicit Cælius lib. antiquarum lect. 2. vbi sic orditur: Quis verò eloquentia, vel ingenij claritate maiestatem, quæ ex manibus adest homini, dignè valeat exequi? quam apta hæc? quamque ad omnem motum nullo labore faciles? mira est artium numerositas, quam membri huius ad iumentum condidimus, & exercemus. Taceo pingendi, tingendi, sculpendi, nobile artificium. Quid illa musicorum cuiuscunq; modi organorum contræctatio scitissima, & maximè duana? Quid illa substructionis sublimitas, quam elegans, quam scita? Quid vrbium structura in omnibus, vel præstantissima? Quid multiplex agrorum cultus, quo tot tantisque ad vitam necessariis instruimur? Quid illa indumentorum varietas? Quæ ornatus excellentia? His penetramus in viscera terræ. Metallorum inde vini longè preciosam eruentes. Imo verò, & rerum natura agitur in planum, solo etiam æquatis montibus. Admittuntur maria, repelluntur certis quoque limitibus, veluti extra præscriptum profertur pedem ventanorum obiectis montibus. Penetramus aquarum imã, naturæ suppellectilem vniquique nobis vendicantis: totque modis rerum facies mutatur, camporum dominamur laxitati. Superclia montium & verrucas, quantumvis senticosas nobis obnoxias reddimus, Bestias itẽ omnes terrestres, aquaticas, aëreas. Quicquid ferè mundi vastitas complectitur, manu solertia nostri sit iuris. Quid illa scribendi maiestas, quæ tantarum rerum scientiam nobis comparat, vetustate propagat, nil finit interire:

intetire: & quod omnia conerit tempus, nostris cogitur manibus succumbere; quid hoc magnificentius, quid æquè mirandum? id esse homini datum, in quod ne mortis quidem rapacitas ius nullum habeat? Quid tot tantarumq; legum contexta volumina, quam demum ciuilioris vitæ præferunt eminentiã? Quid dictorum conuentorumq; publicis tabulis comprehensa fides, aduersus ingeniorum prauitatem? Ausim dicere (vt referam verba Gellij) sciuntis manibus, fuisse nõ inermes modo nos futuros, sed vel brutis infeliciores. Quæ enim vsum rationis habeat lumen illud diuinum omni ope desitutum? Hic rectè mihi fecisse videntur, qui rationis ac sapientiæ ministras esse minus pronunciarunt. Anaxagoras verò ideo sapientissimum videri hominem dixit, quia manibus fore instructus. Harum multiplex emolumentum, vel tritum Græcis extat prouerbium, dicens, quid enim non efficere valeant manus? Quid verò artifices illa digitorum structura, quodnam ingenium admiranda non fatigarit? nescias venustatis inde maius sit specimen, an emolumentorum amplitudo clarior, maximus est in numero decor, maximus & in gradibus æferia. Manuum potro emolumentum duplex, alterum est sensus, alterum verò retentionis. Proinde excogitauit optimus maximusque rerum perpenfor Deus mollissimam palmam, quo sensus fieret solertior exactiorq;. Cutis palma, vt autor est Auicenna, omni alia cute est temperantior, excepta ea, quæ in extremitatibus digitorum est, præsertimq; indiis. Vnde Galenus primo de complexionib. ait, Manum anteriorem esse complexionis mediã inrer extremitates omnes: hoc est inter calidum & frigidum, humidum, & siccum, durum & molle: veluti ea sit sensibilem corporum regula, & planè sensus instrumentum homini animalium sapientissimo. Inde q; pars ea pilis caret, ne hirsuties tactus præstantiam læderet. Aulus Gellius noctium Atticarum lib. 19. ca. 2. referens verba & sententiam Aristotelis, dicit, ex quinque corporis sensibus, duos esse cum belluis maxime communes, quodque turpis & improba est voluptas: quæ ex auditu, visu, odoratuq; procedit: quæ verò ex gustu, tactuq; est rerum omnium sanctissima, cum hæc duæ bestiarum etiam sint, reliquæ hominum tantum.

Sensus vero olfactus seu olfaciendi potestas, videtur minus longe necessaria ab alijs, vt dixit Cælius libro primo antiquarum lectio. ca. 49. Sed de eius laude infra patebit, vbi de odoribus seu medicinis suffitionalibus dicam in glo. bo. tamen & per plura idem Cælius eodem lib. cap. 68. refert de sensuum commoditate & necessitate: quibus insit sensus; de origine eiusdem. & in cap. 1. ponit cur tantum sint quinque sensus. & in ca. 52. quomodo homo tantum abutitur sensibus omnibus.

Sensus verò interiores sunt quinque, videlicet sensus communis, imaginatiua, æstimatiua, phanta-

sia, quæ etiam imaginatiua dici solet, & memoratiua. Horum organa in substantia cerebri subtilissimis secernuntur pelliculis. quæ primum totum cerebrum trib. distinguit ventriculis: quorum anterior, & medius, quoniam maiores sunt, rursus bipartuntur. Prima portio ventriculi anterioris, organum est sensus communis, & iste sensus communis est nobilior proprio, quia nobiliori modo recipit & proprius obiecto, vt dicit sanctus Thomas in scripto super libro Aristotelis de anima. Secunda verò imaginatiua, prima autem ventriculi medij attribuitur æstimatiuæ, secunda phantasia, posterior verò ventriculus totus memoratiuæ deputatur. Et, quoniã istæ potetiæ sunt multum necessariæ pro arte memoriæ, quam multum commendauit Gulielmus Leporeus Burgundus in suo tractatu de arte memoriæ, quæ de illis dixit: hicaliqua insere curabo, cum dictis aliorum circa excellentiam harum potentiarum.

Primo, de potentia Memoratiua, quam dicit esse reseruatiam specierum, siue intentionum, non solum à sensu communi receptorum, quæ excolendo, sic: omnia, augetur, l. inter artifices. in verbo, ingenij. ff. de solutionibus. &, vt dicit, Potentia Memoratiua se habet ad æstimatiuam, sicut imaginatiua ad sensum communem. Auicenna cerebrum esse principium sentiendi & mouendi dixerit, temperatumque causam memoriæ asserre. Nam ex cerebro crasso prouenit, debilitaturque memoria. Vnde fit, vt Philosophus dicit, Iuuenes & Senes esse mala memoriæ, propter nimium in ipsis augmenti, & deerenenti motum. Sicut enim recordatio motus faciles exigit, sic memoria quietè expostulat, & quiescendo sit sciens. Et magni refert quali in corpore animi locati sint, hoc proueniente ex qualitatibus disproportionem, & nimia frigiditate & humiditate: vnde calidi & humidi, facillè comprehendunt, sed non diutius feruant. rursus autem sicci & frigidi, tardius concipiunt, sed firmiore complectuntur memoria. vt etiam hoc habetur in Margarita philosophica. li. 10. tract. 2. ca. 29. Multa enim. vt dicit idem G. Leporeus sunt qui mentem facilitant, multa q; quæ obtenebrant & confundunt. Nam membrorum compagib. velut organis ad operationes excrescendas mens vtitur, vnde fit, vt corpore male sano animus hebescat & obtundatur. Ingenia nempe aeris qualitatem sequuntur, dixi supra in hac parte, in 16. confide. in qua de climatibus, vnde refert Cicero Thebanos ingenio fuisse pinguiores, sed corpore robustiores. Athenienses verò perspicaciores & acutiores exitisse. Ideo, quia crassus aer Thebis. Rarior autem & subtilis Athenis eras. Istud aperte probatur in e. quia diuersitatem corporum diuersitas sæpe sequitur animorum, quamuis gloss. aliter exponat extra de concessione præbendæ. promptior cõtrà uegerior, & acutior reditur, cuius corpus bene compactum est, Quam-

DVODECIMA PARS

obrem Thraeces ob crassum regionis aërem quem incolunt, obliuiosi, desides, rardi, rorpescentes, nulliusque memoriæ censentur esse. Vnde Satyriscus patriam veruceum appellat, cum inquit: Veruecum in patria crassoq; sub aëre nasci. Quid tamen discriminis habeat memoria à reminiscētia, ponit ibi, eò, quia memoria est continua confersatio illius, quod semel apprehensum fuit. Reminiscētia verò est eius quod postquam apprehensum est, oblitum fuit, & iterum rememortum. Cælius verò lib. antiquarum lectionum 6. c. 15. dicit: Memoriā aliud esse, & aliud reminiscētiā. Nam est & in brutis memoria: vnde & prudentiam quoq; habere in Philosophia prima colligit Aristoteles. Verum imperfectā sicut & memoriā: in hominib. enim tantū est reminiscētia. Ea verò est discursus rerum, cum ratione ab vniuersalib. ad particularia, & à remotis à sensu, vel indeptio ac recensio eorum, quæ in se memoria seruatur, memoriæ plerunque vegetandæ gratia. Sexto naturalium Auicenna scribit, cognoscere aliquid sibi fuisse quod iam sit abolitū, in homine tantum est, & in rationali virtute. Memoriæ virtus ex quorūdam sententiā duplex videtur, facile percipere, diu retinere, illud ex humecta contingit natura, hoc ex sicca: vnde euenit, vt non nulli facilius discant quā percepta custodiant. Alij verò fecus vt ad humiditatem vergūt, vel ad siccitatem, propterea Aristoteles, non in eisdem memoria viget ac reminiscētia, sed plurimum ingenio tardi memoria valent, dociles autem reminiscētia, cuius ratio est, vt inquit sanctus Thomas & dictum est, quia diuersæ hominum habitudines ad animæ operationes ex diuersa proueniunt corporis dispositione. Videmus autem ea quæ difficulter ac tardè impressione recipiunt valide, perseveranterque eandem custodire, vt est lapis. Quæ verò nullo admittant negotio, non pertinaciter retinere, verum tota facilitate remittere, vt cera aut aqua. Et quia nil profum aliud memoria est quam perceptorum retētio cōstans, inde est, quod hebetium adminiculatio firmiorque memoria est. Acutorum verò ac velocium imbecillior ac magis lubrica. Caterū in ijs reminiscētia longè præcellēs. Galenus post Hippocratem summus artis medicæ in microtechnæ, Cerebrum tenuitatis cōtemperata esse memoriæ fomitē causamq; præcipuam arbitrat: quoniā crassiore parte illa obrepat obliuio, qua humectiore item hebescent sensus: sic cior autem euadant liquidiores. Auicenna item Sexto naturalium tradit, quod egregia illi suppetit memoria, quorum animæ multis non distrahant moribus, nec conuellitur cogitatio. Quæ ratio facit, vt pueri quamuis humectiores sint naturæ, pertinaciter tamen retineant, quæ imbiberint simul & propter motus vehementiam, vt voluit diuus Thomas. Nā & quæ miramur amplius memoriæ adglutinantur, affigunturq; sicut quæ

quodā speciali annotatione notantur magis commendantur. admirantur autem ferè omnia pueri vt quibus noua sint ac insolita: & hoc est, quod significat Quintilianus, vbi natura esse nostenaciores ait eorum quæ à teneris annis imbibimus, iuxta dictum Horatii:

*Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.*

Contra verò in senioribus, redundante humoris vi, contingit memoriā esse nullam. Sed & timetibus excutitur memoria, propter frigiditatem humores congelantem, quibus coeuntibus congregentibusq; nulla recipi impressio potest, vnde philosophicè ait Virgilius:

Obstupuit steruensq; coma, & vox faucibus hæsit.

Quod autem Aristo. inquit esse memoriā præteritorum tantum. Quoniam quæ ad sint, vel sentire dicamus, vel scire adnectendum est, id ad perceptionem nostram referendum videri quæ sensus prius, vel percipimus, siue præsens id sit siue nō. Etenim recordari possumus nō modò eorum quæ iam naturæ cōcesserint, sed superstitum quoque. D. Aug. scribit modò memoriā esse animū, modo ventrem animi, cuius aula sit ingens & valde admirabilis: idē nunc memoriæ cauernas nuncupat, nunc antra vel etiam sinus. Hæc Cælius d. c. 15. & c. 21. eodem lib. 6. ad memoriā item actio est necessāria, cum vt dicit ipse Guill. Leporeus: Quicquid naturæ, arteq; percipitur, exercitio consummatur. Nā, vbi abest exercitatio, ibi aut naturalis aut artificialis peritia cesset necesse est, cum tota virtutis laus in ipsa actiōe consistat. Et huic sententiæ applaudet Archadius Iuriscōsultus in l. munerum. secundo §. mixta. ibi, & notando & disputa nō, ff. de muneribus & honoribus. & omne artificis per exercitium suscipit incrementum, vt dicit Iuriscōsultus in l. legatis seruis §. ornatricibus. ff. de leg. 3. & facit text. in l. milites. C. de re milit. lib. 12. de quo exercitio ibi per Luc. de Pen. Verū, de memoriæ excellētia finiamus cum Cælio in d. cap. 15. in princip. & cap. sequen. vbi ait Memoria necessāria ac tanquam lumē aliquod, res est ex omnibus partibus animi, maximè delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit, vt ait Senec. in proœ. suarum declam. ac plurimum autore Plin. deficere tentat & meditatatur vel quieto corpore ac valido, somno quoque serpente computat, vt inanis mens quærat vbi sit loci. Imo verò huic adagio occasio data est, vt cum qui memoria sit nulla, sepulchra legisse dicamus, vnde Cato apud Cicronem: Nec sepulchra legens vereor, quod ahnt, ne perdam memoriā. His enim ipsis legendis redeo in memoriā mortuorum. Est profecto (vt inquit Cælius) huius potentia natura mirāda. Subito vetusta ex longiore interuallo reuocata ingerit sese atq; exhibet interrim ipōte, interim id ipsum agentib. nobis ac meditantib.

tibus, saepe & interquiescentibus. Excidunt quandoque proxima, inhaerent affixa, quae vtriusque sunt. Hesternorum obliti, acta pueritiae in digitos mittimus. Quod requisueris, altius illatebrare se atque recondere animaduertitur, mox aliud agenti redit se atque offert. Nec manet semper memoria, sed aliquando veluti postliminio redit. In quibusdam animalibus prope nulla reperitur memoria. Ceuario quamuis in fame mandenti si respexerit, obliuionem cibi surrepere aiunt, digressumque aliud querere. Inter homines vero quibusdam tanta, ut nihil non ipsidem verbis reddatur auditum. Hanc de se ipso eatenus florenter excelluisse scribit Seneca, ut non ad vsum modo sufficeret, sed in miraculum usque prodiret. Nam duo millia hominum, inquit, recitata, quo ordine erant dicta referebam. ducentos quoque versus ab ultimo incipiens recitabam, ut etiam refert Text. in sua officina. in cap. memoria clari. vbi scribit 14. aut 15. qui memoria claruerunt, & duobus sec. sequenter obliuiofos, & qui memoria exciderunt, & alios, qui verba facturi memoria exciderunt: quos non recito, cum ibi videri possint. Quomodo Afranius Poeta sapientiam filiam esse vsus & memoria dixerit, eleganter & venaciter scribit Aulus Gell. noct. Atticarum libr. 13. cap. 8.

Quae vero dicta sunt, de memoria naturali intelligamus: verum de artificiali Alb. de Ros. in suo Dictionario, in verbo, Memoria. copiose dissectuit. Quibus omiſſis, breuiter recitat quinque multum vtilia ad memoriam, quae expertus est in se ipso, ut dixit.

Primo, ut fiat diuisio materiae, quam recitare quis voluerit in partes paucas, vel plures secundum materiae prolixitatem, vel breuitatem. Diuisio etenim animum incitat, mentem intelligentis praeparat, & memoriae artificiosè reformat, ut practicum est in praefatione huius operis.

Secundo, Ad istam diuisionem ordinatè procedat, ut vno memorato ad aliud subsequens procedatur, vnde Philosophus in lib. de Memoria ait: quod à locis facile est reminisci, cum velociter ab vno loco in alium deueniri possit.

Tertio, Ut sollicitè adhibeat intentionem, & affectum ad ea, quae vult recordari. Quia quanto aliquid in animo potius insigitur, tanto melius recordatur. Cauendum tamen praecipue, quod circa ea, quae memorari vult seu agere, vel proferre, imaginationem, seu phantasmam suam ab alijs rebus amoueat.

Quartum, Est saepe legere, vel recordari eorum, quae voluerimus memoria imprimi. Ideo Philosophus inquit in dict. lib. quod meditationes memoriam soluunt: Quia sicut dicit, Consuetudo est altera natura: vnde quod saepissime intelligimus citò reminiscimus, quasi naturali quodam ordine. Ideo ait Seneca in libr. de beneficijs

Memoria nil perdit, nisi id, ad quod non saepe respexit.

Quintum & vltimum est, Quod de re, de qua volumus recordari seu memorari, faciamus in mente, vel in lib. aliquas similitudines conuenientes materiae, de qua agitur. Sicut faciebant antiqui in libris antiquis. Nam vbi tractabatur de iurisdictione omnium iudicum, faciebant imaginem seu representationem vnius Pratoris sedentis in tribunali. Vbi autem agebatur de minorum restitutione, pingebant imaginem vnius minoris decepti, qui conquerebatur coram Iudice. Vbi verò agebatur de manumissionibus ponebant imaginem domini & serui, qui manumittebatur coram Pratore. Vbi autem agebatur de donationibus inter virum & uxorem ponebant imagines viri & uxoris, qui inuicem sibi donabant.

Et ita fiebat in libris decreti. De materia Consecrationum erat imago Episcopi consecratis vasa sacra, & alia consecranda. In materia de Penitentia, erat imago Sacerdotis, & peccatoris confitentis, & sic de ceteris. Et ita hodie fit in libris Historiarum, vbi sunt representationes summorum Pontificum, Imperatorum, Consulium, Regum, & aliorum, vbi de eorum vita tangitur. Sic etiam in lib. Aeneidum Virgilij, qui fit cum historijs secundum materiam subiectam. Sic de Comedijs Terentij, & plurius alijs quos vidi. Et per talia recordatur & intelligitur, de qua materia ibi tractatur.

Secundo, de Potètia sensus communis, qui in anteriori parte cerebri locatur: & est potentia sensitiua omnium sensuum particularium obiecta apprehendens. Dicitur autem communis Philosopho asserente, eò, quod omnes sensus exteriores ab eo velut à communi cetro secaturiunt, suorumque obiectorum similitudines ad eum reduunt, quibus meditantibus de singulis iudicat & discernit. Huic autem potentiae tres actus attribuuntur, Quorum primus est cognoscere sensationes & sensibilia omnium sensuum exteriorum, etiam non praesentibus obiectis: Ideo communis dicitur. Secundus est conuenientias & differentias inter obiecta sensuum discernere. Primo enim obiectum vnius cognoscit. Secundo, obiectum alterius apprehendit. Tertio, actum format continentem virtualiter notitias amborum obiectorum, in quibus conuenientias & doctrinas ponit, ut album non est dulce. Tertius est absentias obiectorum diiudicare, ut quod visus non videt, auditus non audit. Sic de silentio ceterisque obiectorum praenotionibus iudicat. A centro huius organi nerui, & organa exteriorum protenduntur, & per hosce neruos omnium visibiliu species recipit, & facillè quidem propter organi humiditatem & calorem, diutius autem retinere non potest. Quapropter facta sensatione eas per neruorum meatus imaginariè trans-

DVODECIMA PARS

mittit, cuius operatio est receptas species & imagines referuare, vnde nomen sibi vendicat. Ne autem potentia, quæ sequuntur, ociosa permaneant, species ab imaginatiua ad æstimatediam transeunt, ex quibus hæc potentia in tentationes non sensatas, quemadmodum ovis ex speciebus lupi colore & figura, & alijs inimicitiam non sensatam eliciens ipsum fugit secundum Auicennam. Et hoc vel ex naturali instinctu, si forte prius fraudem Lupi experia non est: vel experimento, vt Alinus foueæ, qua nuper periclitatus est appropinquans, ca sum timet & declinat, veluti canis popinam fugiens propter aquam calidam. & vt dixi in principio, ista Potentia videtur esse nobilior alijs: quamuis, vt dictum est, memoratiua sit inultum admiranda & mirabilis. Et licet alia tres Potentia non sint ita digniores nec nobiliores, tamen, quod de eis sentiat secundum mentem Guillelmi Leporei non præteribo.

Potentia phantastica, vt ait, est in secunda parte mediæ cellulæ cerebri tanquam centrum inter imaginatiuam & memoratiuam: Cõuertit enim se supra imagines in vtraque earum referuatas, & tunc componit & diuidit eas: hæc imagines cum imaginibus, species cum speciebus format, eas componendo vel diuidendo: & ideo fingit Monstra, Chimæras & operatur in somno sicut in vigilia. Ex speciebus præmemoratis cum ad organum ipsius peruenerunt, diuersas imagines componit, quæ à sensu communi percipiuntur, dum iterum ad ipsum defenduntur. Quoniam verò hæc Potentia in homine ratione naturali decoratur, de qua meminit tex. in l. qui natura. & lege. nam hoc natura. ff. de conditione indebiti. Ideo non necessario eodem modo operatur. Nonnunquam enim ex compositione specierum intentionum diuersarum monstra fingit, quorum nec interdum similia vidit: in brutis autem instinctu naturæ regitur, quæ in omnibus eiusdem speciei similis est. Ideo in talibus phantasia opera non variantur. Simili nempe ingenio & artificio omnis hirundo nidus, & aranea telam texit: Huius verò Potentiæ opera si vigilantibus non desunt, raro tamen ab ipsis percipiuntur propter fortiores motus sensuum. Dormientes autem, quorum sensus exteriores vacant, somnia appellant, quia in somno apparent.

Potentia autem imaginatiua est referuatiua specierum à sensu communi receptarum, quæ in anteriori parte cerebri ponitur. Species enim rerum hic vocantur imagines ipsarum, vnde imaginatiua vocata est, & per hoc differt à sensu communi, quia non est potentia indicatiua, sed solum referuatiua. Fatentur multi in natura nostra sensibilibus compositionem inter se inesse, oportet ergo, vt in nobis sit hæc virtus, quæ hæc operatur, & hæc virtus in quantum imperat ei intellectus cogitatiua vocetur. In quantum verò imperat virtus ani-

malis, imaginatiua nuncupetur. In quantum occupatur componendo, & diuidendo, formatiua vocetur: Hæc enim facit castra in sphaera, Chimæram fingit, & lupo cornua, vt faciunt scholares, quæ mentes à studio literarum auertunt, & malè interti quandoque castra ædificant, vt ait glo. fin. in le. vnic. C. de studijs liberalibus vrbs Romæ libr. 11. Nam sensus communis virtuti formali quæ est imaginatio quasi ad reponendū, impartitur quod ei tradunt sensus exteriores. Imaginatio verò reponit & retinet: habet enim virtutem multiplicandi formas sensibiles, virtus verò cogitatiua, siue imaginatiua, siue formatiua cõuertitur ad formas, quæ sunt in imaginatione, ad componendum, vel resolucendum eas: quoniam eius potestatis iugo subijciuntur.

Potentia æstimatedia secundum Auicennam est vis ordinata in summo concauitatis mediæ cerebri sensibilibus intentiones apprehendens, vt putalepus canem fugiens, vel ovis lupum, nūquam alias visum diiudicat cum agno esse habitandum, & elicit speciem, siue intentionem inimicitia, quæ non poterat per sensum apprehendi. Est autem virtus transcendens, quia apprehensio sua non est formarum sensibilibus & materialium, sed immaterialium: Bonitas enim & maliculentia, conueniens & inconueniens, impendium & dispendum in se non sunt forma materiales, nec in sensu cadentes exteriori, tamen sunt accidentia sensibilibus. Quid tamen discriminis habet imaginatiua, quia illa retinet species per sensum commune receptas. Hæc verò elicit ex eis intentiones naturæ non sensatas, sicut amicitia, vel inimicitia, quibus sequuntur actiones prosecutionis, vel fuga. Auicenna etiam ait a estimationem vitium & nocuorum triplici modo contingere.

Primus modus est ex causa materiali, sicut accidit in puero qui cum eleuatur, vt resideat, secastrum æstimat, statim alicui adheret: præterea certum est cum oculi lippitudine prurientes sunt purgandi, statim ille conuiuet antequam cognoscat quid sibi accidat: & sic inductu quodam naturæ ouis lupum formidat, & animalia leonem, & aues accipitrem.

Secundus modus est per experientiam, sicut accidit, cum doloris rabies animal aliquod inuasit, vel mellitis voluptatibus in re aliqua absorbetur, cuius forma descripta est in virtute formali sine imaginatione, & intentiones vitilitatis, & nocuamenti descriptæ in memoria statim apparuerint res in vitilitatis, vel dispensij æstimationem, obreptitiæ occurret. Hinc canis lapidem vel fustem quam nociua formidat, & vacuis sæpiusculè ossibus allicitur.

Tertius modus circa proprietatem coniunctam & modum similitudinis versatur, veluti, Si res aliquam formam unitam cum intentione æstimationis in aliquo sensibilibus haberet, sicut cõtingit

tingit in pomo coloris coccinei, quod est maturū & dulce. Ideo cum videmus dulcorem inesse pomo inducū quodam naturā dijudicamus.

Quadragesima quinta consid. erit de complexionibus mortaliū, quæ sunt quatuor principales, sanguinea, cholericæ, phlegmatica, & melancholica, quarum nobilior & melior est sanguinea. De ijs tamē Guilielmus Leporeus Burgundus vir eloquentissimus, scripta reliquit in suo opere artis memoratiuæ lib. 1. c. 4.

Sanguineum ait, latum, dulce in sermone, vultu hilarem & amatiuum, risu facilem, liberalem, benignum, pium, omnibus artibus aptum, secundum alios delicata cibaria, primarq; bonitatis vinum, elementa per omnia indagantem, ad libidinem pronum. Vnde Alexan. Magnus imbecillitate humanam se sentire aiebat duabus potissimum ex causis, somno videlicet, & coitu. vocē habet acutam, neque diu neque multum irascitur. Habent & Sanguinei alias bonas condiciones seu inclinationes, ex quib. nō parum laudabiles. Hæc complexio enim est calida, & humida, qui humores generat meliorem complexionem, & istorum quilibet de se se & simplex est melior alijs, licet compositi sint meliores, & sic complexionēs ex eis compactæ.

Cholericæ verò est calida & sicca, vt dicit Gale. complexiō c. 8. vnde Cholericus est impetuosis in suis agendis, clari animi, vanos ultra modū appetens honores, bonorumque myrmecias, in animo faciliē pronumpit, eademque pacificatur, pinguis, & sine libra comedens, proeliuis ad ebrietatem, fidelibus deditus vigilijs, lucrum assidue venatur, ingeniosus, docilis, fidus, sincerus, amator iustitiæ, impingens in lingua vbi irascitur. Oblonga habet membra & gracilia, oculos profundos, nasum acutum, faciem cirrinam, eloquium veloc, pectora ampla & hirsuta & vmbilicatus, est pronus ad coitum, vocem argutā, gressus habet celeres, oculos citrinos, linguam asperam.

Phlegmatica verò est frigida & humida, vnde Phlegmaticus naturaliter est somnolētus, in agendis suis tardus, verbis lapsantibus & humidis non defluens, bonorum contemptor, auræque popularis tumulos pro nihilo habens ac sputificans, parua memoriæ, & modicæ comestionis. Ideo pauci aut nulli meritis eorum ad honores aspirant: ideò Mesalam Coruinum sui nominis immemorem phlegmaticum extitisse dijudicāt. Cuius tamen ratio huic sententiæ aduersari videtur. Nam nemo est adeo supinus, imò magis stultus, vt nomen suum ignoret. tex. est in leg. cum in vrbibus Vlpianis. §. neque enim. C. de hæ. inflit. Itē est facie præditus præpingui & alba, habet carnosum corpus, pectus debile, venas strictas, coitum non appetit nisi vino admodum madidus aut auidē de calefactus.

Melancholia est frigida & sicca, secundum Gal. & est pessima ex compositis, vt idem dicit de ingenio. c. 10. Et ex simplicibus sicca est pessima. Et, vt medici dicunt: Melancholicus naturaliter tristem vultum gerit, sinistre semper suspicatur, alieniq; vulpina quadam sanctitate delictis illaerat, mundanarum rerum nefando amore irretitur. Implacabilis, & in propria opi pertinax, timidus, inuidus, auarus, tenax, fraudulosus, prauus, tacitus, aptus tamen studio, non bene dormiens. Et sic ex supradictis constat, quod natura in vno sanguinē grauauit, & in alio restaurauit: & idem de colerico, melanch. & phleg. cui sententiæ applaudet Pau. iurecons. in l. cum qui. in prin. de iureiur. ff. cum q. in vno grauatur, in alio releuari debet. Et si quidē sint, quos eo vsq; perduxit labor & assiduus conatus, vt multa huiusmodi dissimulare possint: nō tamen potest lana tineta mutare colorem: atque id admodum perspicue deprehendi potest. Quicquid enim præter naturam accersitum est vel conquisitum, dissimulari diu non potest, vt ait Ioan. Indago in libr. de quatuor comple. vbi miranda dicit de ijs, & de pernoscendis Planetis Horoscoporum, & signorum ascendentium ex ipsis quatuor complexionibus.

Et vt concludam, Cōplexio sanguinea (vt iam dictum est) optima & nobilior alijs iudicanda est propter conuenientiam cum nobiliori parte anni & elemento, vt supra in hac parte tetigi quadragesima consid.

Quadragesima sexta consid. quod membrorum corporis humani sit excellentius indagat. Cæl. in li. antiq. lect. 2. c. 39. Inter membra corporis quatuor principaliora esse asserit. Cerebrū 1. cor, epar, & testiculos: de quibus excellenter per eum.

Videtur tamen, quod caput sit excellentius, & nobilius in membrum corporis, ex trib. quæ in ipso capite respectu aliorum membrorum singulariter inueniuntur.

Primò enim excellit ea dignitate in trib. s. in altitudine situs, nobilitate propriæ virtutis, q̄a nobiliores virtutes, vt imaginatio, memoria, intellectus, sensus communis, & huiusmodi, de quib. supra, habent locum in capite, & in perfectione, quia in capite congregatur omnes sensus, cum in alijs membris sit solus tactus.

Secundò, à capite sunt omnes vires animales in alijs membris, & sic dicitur esse aliorum membrorum principium dans illis sensum & motum.

Tertiò, quia dirigit alia membra in suis actib. propter imaginationem, & sensus, qui in eo radicaliter abundant & insunt.

Ratione etiam primæ proprietatis, scilicet, perfectionis, omne quod est perfectissimum in quacunque natura dicitur caput, sicut leo in animalibus.

Ratione autē secundæ proprietatis omne principium

D V O D E C I M A P A R S

capium dicitur caput, & certè cuiusque rei potentissima pars principium est, vt dicit Caius iurecōf. in l. i. ff. de origin. iur. Sicut caput fluminis fons dicitur, & sic caput viæ scilicet dicitur. Vnde ratio edī debet à capite. text. in leg. argentariis. §. e. di. Facit lex, si quis. §. si initium. ff. de edendo.

Ratione verò tertii proprietatis dicitur omnis Rector caput, sicut Rex, Dux, vel Pontifex. Ita lo. de Turrecr. in c. i. dist. 12.

Ideo dicit Lucas de Penna in l. nemini. Cod. de Consulib. & non spargendis. lib. 12. quod Princeps in Republica, qui pro quodam corpore ponitur, obtinet vicem & officium capitis. Et Christus caput est Ecclesie. ad Colof. ca. 1. & ad Ephes. §. Et vt dicit Pan. Iureconf. in l. cum in diuersis. ff. dereligiōsis & sumptib. funerum. Caput est principale membrum hominis. Nam ille locus efficitur religiosus, vbi caput inhumatur humanum, etiam absque alijs corporis partibus, & non è conuerso. Quia per caput cognoscimus cuius imago sit, vt ibi dicit tex. & illud sequuntur omnia membra, ad Ephe. 4. & c. nolite. n. dist. Et in decens est membra perfectiora esse capite. c. miramur. 60. dist. & dicit Fel. in c. num liceat à capite membra recedere. in prin. extra de præscrip. quod caput est honorabilius membrum cæteris. & dicit Bal. in c. 1. §. ad hoc in 4. col. de pace iuramento firmanda, quod excellentia hominis tribuitur capiti. In quo est fons rationis, & intellectus. Et ait Aristo. alleg. per Bald. ibi, Quod cerebrum est membrum diuinum, in quo est sensus, & intellectus. vnus locus ab autoritate hominis est in capite. Et ibi notat, quod in re animata caput subiacet oculis corporis, in re inanimata caput est principium. Item idem est quod potissimum, vnde subiungit versus istum:

Principium caput est pars corporis et dominantis.

Et Fel. in d. c. de facie hominis loquitur, quæ nõ est dehonestanda seu sedanda, cum sit ad similitudinem Dei formata, vt dicit tex. in leg. si quis in metallum. C. de pœn. per quem etiam ibi no. glo. & post Ang. quod homo non est bullandus in frõte, dicit tamen ibi Fel. quod facies & caput ponuntur, vt diuersa. Item aduerte quod vbi caput dolet, cætera membra dolent. vt dicit tex. in cano. sunt plurimi. & in c. ex merito. 6. q. 1. Spec. in titul. de inquisitio. §. 3. ver. si autem. Et ita caput est dignum, quod ab eo inchoandum est. Spec. in ti. de elect. §. 1. ver. publicatione. pro quo facit tex. in l. vnice. ff. de offi. præfeti augstalis. Vbi dicitur, Præfeti Aegypti habet iurisdictionem, & officio suo non est priuatus, quousque eius successor Alexandriam sit ingressus. Cum sit Metropolitana & capitalis ciuitas ad idem. leg. meminisse. ff. de officio proconsul. & in leg. si forte. ff. de officio præfedis.

Ex quibus infero vnum obseruatum apud nos, quod non debet haberi respectus, nec est in consideratione aduentus seu ingressus Regū, aut Prin-

cipum in aliquod Regnum, seu prouinciam nisi aduenerint, vel ingressi fuerint principalem, aut, vt ita loquar, capitalem ciuitatem Regni, vel Prouinciae, quod tu notabis, quia alibi non reperies.

Item caput arx potètiarum animæ dicitur, teste Cælio libr. suarum antiquarum lectionum. n. c. 13. & idem lib. 2. c. 23. sic ait: caput arcis quodammodo locum habet in humanis corporib. Et Plato in Timæo, Caput non principale solum, sed etiam totum in corpore nuncupauit. Est ergo caput præcipuum, excelsiusque in homine membrum. primo regiminis acutorum Galenus, & Platonici omnes rationalis animæ sedem nuncupant secundum aliquos, quoniam ibi cerebri est conceptaculum, ac membrorum animalium, quæ organa sunt, & principia virtutis animalis tam apprehendentes, quàm eligentes, seu voluntariè mouētis, quibus potissimum constat animalium inter se dissimilitudo. Licet non me fallat Bedæ sententia super Marcum. Animæ locus (inquit) principalis non iuxta Platonem in cerebro, sed iuxta Christum in corde. Portionem verò hanc cõmuni similitudine quadam possidemus sublimè, sicut etiam interpretatur Aristo. Quin & vniuersa in hominis corpore situm præferunt vniuersi, cum cætera nullo eiusmodi sint cõstituta respectu, aut confuso admodum. Porrò & quæstionibus, idem caput cum obtinuisse locum scribit, quia sit diuinissimum membrum. Ab eo enim sternutamenta quoque proueniunt, quod esse sacrum augurium constat. Inde quoque obrepisse nostris moribus opinatur Cælius, vt quibus exhibeatur reuerentia cultus ijs caput aperianus. Galenus post Hippocratem scribit: nec capitis substructionem potissimum ob videndi excellentiam, qui sensus ad circumspèctum omnem velut in specula nollocari debuerit, sicut idem est Auicenna. A quo èt illud proditur prima tertij. Exploratoris vice oculos fungi.

Aduerte etiam, quod manus dextra est dignior læua secundum Luc. de Pen. in l. aquarum possessores. col. 1. C. de aqua ductu lib. 11. ad quod allegatur. 2. Macha. 2. c. ibi porrectis dextris & iureiurando. Inde dicitur iuramentum dextra manu præstandum esse. Esa. 63. c. iurauit Dominus in dextera sua. & 1. Mach. ca. 6. ita dicit Iacob. Bonaudi in glo. ad Ioan. de Terra Rubea in tracta. Vineæ Ecclesie nuncupato. articu. 2. primi tractatus in 4. conclusione. in verbo, à dextris. vbi etiam dicit, quod dextra arguit nobilitatem, & præminentiam honoris.

Quadragesima septima consid. De excellentia sanitate erit, quæ plurimum extollenda est: cum, vt dicit Philosophus Ethicorum cap. 4. desiderabilissimum est sanum esse. & in libro eiusdem operis. c. 31. iterum dicit: Viro sanum esse optimū est, vt nobis videtur. Quid enim prodest homini habere

habere omnia mundi imperia, si infirmitate affligus in eis consolari, & gaudere non potest? Ideo inquit Ecclesiasticus c. 3. Non est census super censum corporis. Quae exre ait Iuuenalis lib. 1. Satyra prima.

Orandum est, vt sit mens sana in corpore sano.

Et Cato moralissimus sic nos hortatur :

Corporis auxilium medico committe sodali,

Sic tibi præcipue, quod primum est, cura salutis.

Hæc Bernard. de Buis. sermone suo 31. 2. part. sui Rolarij in littera T. Et ideo, vt refert Cælius antiqu. lect. lib. 4. cap. 14. fertur, Pyrrhum Epirotarum Regem post Alexandrum prudentissimum rei militaris adiudicatum, vbi immolaturus templam inueneret, nō Regni ampliore modum, non de hoste victoriam præsignem, neque item gloriam illustriorem, aut diuitias, & id genus alia, quibus mortalium plerique attouiti inhiant: sed sanitatem modō à Dijs conprecari solitū, ceu parte hæc bene constituta, prosperius cæsura viderentur omnia. Nam si toto sinu sese affundat, absit autem valetudo recta, nullum illin eprofuit canolumentum quod inuict. Propterea Antiochum cognomento Sotera prælia cum Galatis congressurum legimus in quiete arbitratum Alexandrum sibi assistere, monereque vt prius quàm in aciem milites produceret, nō aliud proponeret illis signū, quam bene valere. Quod cum is non neglexisset, nobilem de hostib. victoriam est assecutus. Scimus porro (inquit Cælius) mandatorum librum ab Imperatore dari solitum, in quo præceptū primum erat de sanitatis cura. Pythagoras quoque in Epist. non alia est vsus cōsolatione, quā vt iuberet bene valere. Id institutum, & Pythagorici mox seruauerūt veluti animæ corporiq; nil amplius cōgrueret, hocq; vno hominis bona vniuersa comprehendunt. Quin & Synbolum, quo inter comparas vterentur, dicebatur sanitas, & vt dicit Gal. in lib. Hæc ref. id est, sectarum. sanitate nil vtilius est mortalibus. Academici, & Peripatetici, hoc est, Platonicis, Aristotelicis inter tria generabonorum sanitatem annumerant. Tradunt enim tria esse genera bonorum, ex quibus felicitas perficitur. Prima animi bona, vt virtutes. Secunda corporis, vt valetudinem, & pulchritudinem. Tertia externa, q̄ fortunæ ascribuntur, vt diuitias & honores. Carneades item Academicus nil bonum esse censēbat, nisi præmia nature, hoc est, sanitatem, robur, pulchritudinem, & alia id genus. Quibus autem constet sanitas & seruari possit, vide Cælium lib. 1. cap. 37. & vberius lib. 16. c. 41. suarum antiqu. lect. Et quemadmodum animi latitua est sanitati humanæ valdē propria, ita tristitia contraria. vt per Luc. de Pen. in l. decurionibus. Co. de silentarijs. lib. 12.

Quadragesimo octaua confide. de laude laboris exprimit, de qua Heraclides Lycius, (vt scribit Philostratus in vita Sophistarum) librum

vnum composuit, & illum laudibus laboris dicit, sine quo dicebat nihil in rebus humanis frugiferum geri posse, adeoque probari, vt castus etiam labor (modo non vitiosus) sit otio ac delictijs antecederendus. Xenophon dicit nullam esse veram voluptatem citra laborem. Nam si somni, aut cibi, aut pot' appetitum præuenias, nihil dulce sentiri. Labore autem exercitatis omnia dulcius supeditari. Ex quo Socrates dum corpus ambulando, seu quoduis aliud agendo exercebat, obsonare famem dicebat, quod item nostris Religiosis ante cibum præceptum est. Idem opus conferre dicitur ad hominum bonitatem, otium verò vitium. Bonos igitur in opere esse, quamquam ociosi viderentur. Improbos autem qui aut alea, aut opere aliquo turpi, sine etiam plus a quo ambitio ne, seu quæstus occupati appareant ociosos esse. Idem cum laboraret circa citharam, dicenti cuidam, iam senex dicit? Respondit, Præstat tardè discere, quàm nunquā. Lassus Hermioneus interrogatus à quo Sapientiam didicisset. A labore (inquit) & experientia. Pythagoræ quoque sententia fuit, legendam esse ab iuuitio vitam optimā ac laboribus, quā maximè exercitam, quā cōsuetudo paulatim ex aspera dulcem redderet, & homines robustos faceret. laborem namq; voluptatem quoquo modo semper comitari: Si bona sit voluptas, illa præcedit. Si autem mala, labor subsequitur. Musonius ait, cum sæpe pro voluptate. & pecunia, aut aliare, nulla cum laude labores maximos subeamus, quid mirū si pro gloria, pro æquitate eodem ad eam, exemplo Cornicum & Gallorum, qui quanquam rationis expertes, adeo pro gloria certant, vt vsq; ad extremum spiritum inuicem pugnent? Vnde Eusebius, Corpus vitium corrumpit. Animum verò earum rerum negligentia, quæ ad diuinam faciunt contemplationem. Ultra præcedentes Philosophorum sententias quæ de re sentiant Poëtæ adducuntur. Primo, Epicharmus ait: Laborib. omnia nobis Dij venditant bona. Euripides: Fortunæ ex laboribus venari oportet. Item labor, vt dicitur, gloria pater. Idem, Laborantes Deus adiuvat. Labor verò solus circa fortunam sumptus mortales adhuc minimè affligit, labores audent boni, timidi nihil vnquam assequuntur. Ex laboribus gratia provenit hominibus. Nullo modo quis citra laborem felix esse, neq; gloriam assequi vllam nihil agendo potest. Ex qua Euripidis sententia Ciceronis est illud. Omnis laus in actione consistit, & ociosus nullus quāquam Deus habens in ore, victū sine labore parare possit. Sophocles: Laborem subire oportet eos, qui sibi feliciter esse volunt. Menander. Cuncta & labore, & diligentia deprehendi possunt. Philemon: Quā mihi dulcia sunt priora mala. Nisi enim tunc laborassem, nunc minimè gauderem. Aul. Gellius verba ex Catonis oratione ad milites refert: Mementote, si quid vnquam rectè per laborem feceritis,

D V O D E C I M A P A R S

ritis, labor ille cito à vobis abscedit, Benefactum autem semper remanebit. Si quid verò nequiter per voluptatem, voluptas repete abibit, nequiter illud factum apud vos semper extabit. Virgilius: Labor omnia vincit. Cicero pro Archia: Nulla enim virtus mercedem laborum periculorumque præter hanc laudis & gloriæ desiderat, qua quidē detracta, quid est, quod in hoc tam exigua vitæ curriculo tantis eos laboribus exerceamus? Certè si nil animus præsentiret in posterum, nec tantis se laboribus frangeret, nec tot curis vigiliisque augeretur. Nunc insidet quædam in optimo quoque virtus, quæ nosciturque dies admonet, non cum vitæ tempore dimittedam commemorationem nostri nominis, sed cum omni æternitate adaquandam. Dauid: Tu domine laborem & dolorem consideras. Grego. in Moral. Sicuti in malis præfens securitas parit dolorem, sic in bonis præfens labor perpetuam inducit securitatem. Et alibi pulchrè dicit: Desidiosus sæpe ingenium accipit, ut iustus negligentia puniatur quod scire cõtemserit, quæ sine magno labore adsequi poterat bonitate naturæ, contra verò studiosus tarditate punitur, ut eo maiora præmia ferat, quo magis laboravit. Denique Sophocles, Plato, Isocrates, Hieronymus, & alij complures, qui diu vixerunt vsque ad extremam senectam scribentes, labores subierunt, finemque discendi cum vita fecerunt. Ad quam rem multum faciet alienæ imitatio virtutis. Nam quisque bonus aliena gloria magis excitabitur. Thucydides puer, cum audisset Herodotum senem suam Historiam recitatam, collachrymas se dicitur. Demosthenem fabrorum antelucana diligentia excitare solebat. Themistoclem Milciadis Trophæa somnum capere non sinebant. Alexander Achillis, Cæsar Alexandri conspectis tumulis, laudis emulatione ingemuisse feruntur. Hæc Volaterranus libr. 31. Commentariorum in Philologia, cap. 1. Guill. verò Leporeus Hæduen. in suo tract. artis memoratiuæ li. 4. cap. vlt. dicit: Quod ex labore memoria augetur, sensus interiores assiduitate firmantur, eo merces felicitatis diuinæ comparatur ieiunium. de cons. dist. 5. Omnia ut iam dictum est, vineuntur. de quo canit Poëta:

Labor omnia vincit

Improbos, et duris virgens in rebus egestas.

Non igitur immeritò (vr dicit) Lycurgi leges iuuentutem erudiere, venando, currendo, algendo, æstuando. Iustus enim labor, honoribus, præmijs, splendore decoratur. Vnde Diogenes censet bar se scientiam, bonaque animi nanciscinon valere, nisi labori se deuoueret. De quo Horatius sermonum primo. Nil sine magno vita labore dedit mortalibus.

Quadragesima nona consider. quærit, An otium aliquo modo sit laudandum, cum illud multi exprobrent, & ferè omnes semper otium vi-

tuperant? Sed cum duplex sit otium, primum laudatum, & alterum illaudatum, vt amplè scribit Luc. de Pen. in l. i. col. 2. C. de excusat. artificum li. 10. Ideo laudes illius otij laudati referam (prætermissò illaudato. de quo in præcedenti par. in l. 1. & 29. consider. dictum est) eò, quia est literatorum, ac contemplatiuum veritatem, de quo Cato dicebat: Viro nobili quemadmodum negotij, sic & otij rationem extare oportere. Hoc idem Seneca in Epistolis amplectendum suadet honesto ac prudenti viro, quo ex actionum tumultu tanquam in portum se tandem recipiat, vbi sese primum, deinde humana pariter ac diuina dignoscat. Nam semper negotiosus (inquit) tempus furtim labitur, & hos esse, qui in ambitione vel auaritia iugiter occupati breuitatē temporis queruntur, & improuisos se ad mortē trahi nihil omnino vitæ se putantes. Arist. in lib. de Anima inquit: Animam sedendo & quiescendo fieri prudentiorem. Plutarchus: Sapientem decet quietem & otium in sciētia & prudentiæ exercitacione ponere. Non dico eam venalem, ac forensē, sed maximam, quæ nos Deo coniungat. Socrates dicebat ita instituentam esse vitam, vt ex te, nõ ex alijs voluptatem capere possis. Euripides: Qui agit plurima, plurimum peccat, quod ambitiosus & anaris maximè accidit. Et demum ratio, quod improbi probis rerum experientia simul, & solertia præstant. quam enim quis diligit artem, in hac se libenter exercet. quam verò exercet, hanc & probè nouit. Denique & Augustini sententia in lib. de ciuitate: Nemo bonus negotium quærit, nemo improbus in otio fructuosio conquisceat. Otium, inquit, sanctum quærit charitas, negotium iustum suscipit necessitas charitatis, quam si nullus imponit, percipiendæ vacandum veritati. Vnde Grego. in Ezechielem: Contemplatiua vita (de qua dictum est ista part. in 33. consideratione,) est charitatem Dei ac proximi tota mente complecti, ab omni terrena actione quiescere, soli desiderio conditoris omnibus posthabitis curis in harere. Idem: Sicut enim grauioris est culpæ inter bonos improbum esse, sic maioris fuerit laudis inter improbos bonum se præstare. Idem in Regist. Quanto quis in rebus mortalibus occupatior, tanto à Deo remotior. Idem: Sidorus de summo bono: Quanto quisque curis maioribus occupatur, tanto magis vitijis premitur. Mundi enim amatores non solum stulti ex eo, quod infima pro summis appetant, verum etiam miseris, quod ea cum arminis consequantur. Aug. verò (vr habetur in c. qui Episcopatus. §. itaq; 8. q. 1.) dicit: Itaque à studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. vbi est textus clarus, quod est dabile otium laudabile. Et facit text. in cap. 1. circa medium 23. quæstio. 5. vbi dicitur. Mali ab iniquitudine mala ad sanita otium, legum coercionem dirigantur. Et de hoc otio laudabili etiã meminit eius & contemporaneus

neus noster Ioan. de Monthei. in suo Promptuario iuris, in verbo, otium. Et ait Bernar. Otium est vacare Deo, imò negotium negotiorum, vbi nullum admittitur otii. Ideo dicit Apost. Nemo militans Deo implicet se negotijs secularibus. & Seneca in Epist. Crede mihi, plus agunt qui nihil agere videntur. Sed, vt dicit Volaterranus libr. 31. Commentationum in philologia cap. 2. Necessarium est huiuscemodi viris Aristotelis sententia, rerum administratorem aliquem propè habere, qui res obeat ac curet, vt Socrates Critonem, Epicurus Metrodorum, Apollonius Damidem, ipse quoque dominus noster Iudam negotio praefecit. Apostoli item alios alij. Vt autem Monachos attingam, ait ibi Volaterranus, Origenes Ambrosium, Hieronymus Chromatium habuit. Bernardus frater Viterbij defunctum deservit: vt paterna domus praesidium, curamque suarum leuamen. Denique Franciscus Aelia suo quanquam flagitioso ob rerum experientiam carere non poterat. Sed, vt ibidem ipse Volaterranus in c. sequ. inquit, ab hoc otio honesto multos praestanti ingenio retrahit metus amittendae dignitatis, & existimationis, quam negotiū sine periculo, in proœ. de oratore exoptat duo quasi difficiat. Et ibi sequitur quomodo ad id otium plerique diuersis re cauſis inducuntur, & qualiter multi ex negotiū humanis se in otio posuerunt, & solitudinem amauerunt, de cuius laudibus etiam ibi videre poteris.

Item, propter quietem siue otium, quo fit, vt nullam molestiam corporis quisquis patiatur secundum Aug. lib. 19. de ciuitate Dei c. 1. Ideo multitudinum in seculo militantes post longi temporis lassitudinem, ob reliquæ vitæ requiem elericanantur, vt Deo seruiant, & tutiori otio senescant, consilio optimo ducti, vt ait text. in l. quisquis emē sis. C. de Episc. & cler. vti que possunt in otio & tranquillitate reliquū tēpus vitæ suæ peragere, vt sonant verba in l. petitionem. in fin. C. de aduocatis ducerorum iudiciorum. Et hoc satis prudenter, cum meliorem partem eligant, & nullus beatus nisi quietus. ait Tul. lib. 1. de natura Deorum. Et requies saltem honesta nobis est necessaria, sicut vestes & victualia, vt patet in l. si. §. nec in ipsis. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. Etiam quies, scō contemplationis, quæ à iustis viris maxime prælati corde appetenda est, & pro multorum lucro quandoque postponenda est, vt ait text. in cap. in scripturis. versic. quies. 3. quaestio. 1. Sed in Monasterijs quies, oratio, & labor manuum debet esse. text. est in cap. de praesentium. 16. quaest. 1. Sic & in ciuitatibus quies in consilij, oratio in curijs, iustitiæ ministratio in iudicijs, & labor agricolarum, & artificum continue vigere, non iurgijs, otijs, spectaculis, aut seditionibus, damnosè vacare debent. hæc Lucas de Penna in l. vnica. Cod. de gladiator. lib. 11.

Et quomodo aliqui felicitatem posuerunt in otio, vide per Beroaldū in suo opere, de felicitate.

Quinquagesima consid. laudem & excellentiam naturæ perstringit. Et in hoc considera duplicem esse naturam, naturantem, videlicet, & naturatam. Natura enim naturans dicitur Deus. insti. de iure naturali. in prin. iuncta glo. in verbo, hinc, & in verbo, matrimonium. Cum dicit, ins naturale est, quod natura, i. Deus omnia animalia docuit. Et pro hoc est gl. quæ est finalis in l. sed & si restituar. §. si. ff. de iudicijs. Et est glo. in verbo, rerum natura, i. Deus, in §. singulorum inst. de rerum diuisio. de hac etiam Ouidius primo Metamorph. cum ait:

Hanc Deus & melior licet natura dixerit.

Hic mens & causa à Platone appellatur. Vnde Seneca lib. 4. de beneficijs: Nihil aliud est natura quam Deus, & diuina quaedam ratio toti mundo, & partibus eius inserta. Cum de diuinitate & eius excellentia supra dixerim in prima consideratione huius partis, non aliter immoror. Sed de huiusmodi dist. est glo. melior & clarior in le. respiciendum. ff. si cer. peratur. quæ dicit: Est ergo natura naturans, id est, Deus, & ille omnia scit, vt in c. no vit ille qui nihil ignorat. extra de iudicijs. Nam mille anni ante oculos eius tanquam hesternæ dies quæ præterit. Alia est natura naturata, scilicet, hominis, quæ præterita & præsentia tantum scit, quam Deus indidit Creaturis. (Futura enim præseire solius Dei est, vt in 26. q. 5. in princ.) & de qua & eius excellentia seu laude dicendum est. Nam natura videtur omnium rerum fortissima, cum nullæ leges eam corrumpere possint, vt habetur insti. de legitima agnatorum tutela. in fin. cum dicat textus. Ciuilis ratio ciuilia iura corrumpere potest, naturalia verò non vti que. facit textus in l. iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt. ff. de regu. iur. Etiam pacto natura tolli non potest. l. ius autem agnationis. ff. de pactis. l. abdicatio. vbi glo. optima. C. de patria potestate. l. eas obligationes. ff. de capitis diminutione. Naturalia enim diuina quadam pronidentia constituta, semper firma atque immutabilia sunt. vt dicit textus in §. sed naturalia. insti. de iure naturali, gentium & ciuili. de quo per Decium in d. regula, iura sanguinis. & per Bernardinum de Buslis in secunda part. siii Rosarij. serm. 31. in litera I. vbi ponit quomodo natura est omnium rerum fortissima. Ita quod illud quod natura dedit, nemo tollere potest, nec per quamcunque artem natura tolli potest. prout refert de quodam Aesculano Poëta, qui contra Dantem Poëtam tenentem opinionem contrariam, quod volebat probare exemplo cuiusdam catti, qui arte instructus ante eum tenebat lumen, quādo studebat, vel comedebat. Poëta Aesculanus in quadam seuula porrauit duos mures, quos ante murilegum dimisit. Ar ille proiecto in terram candelabio naturam sequens post mures cepit currere,

D V O D E C I M A P A R S

emrere, sicque natura artem superauit. Imò dicit Cicero lib. 1. de natura Deorum. Itaque nulla ars imitari solentiam naturæ potest. Quoniam natura norma legis est. vnde dicit text. in §. minorem. insti. de adoptionib. Quod ars imitatur naturam in quantum potest. concordat textus in l. si paterfamilias. in ff. eo. per quem textum decidit Panormit. in cap. de bitur. de Baptismo. quod non debet quis assumi ad leuandum aliquem de sacro Fonte, vt sit pater eius spiritualis, nisi sit maior plena pubertate, scilicet, decimo octauo anno. Sicut in simili dicitur per doctos text. in adoptione legali, & est ratio secundum eum, Quia absurdum videtur, eum fieri patrem spirituales, qui non potest esse carnalis. Et illud satis innuit ibi text. in d. §. minorem. dicens: Contra naturam esse vt filius sit maior, scilicet, tempore, quã pater. Et impedimentum naturæ sortius est, quam accidentis, vt in §. sed & illud. insti. de adopt. & leg. sed est quæ situm. §. 1. & 2. ff. de liberis & posth. Et vt ait idem Cic. libr. de Sen. Omnia quæ secundum naturam fiunt, habenda sunt in bonis. & lib. 3. Rhetoricorum nouorum docet nos ipsa natura quid oporteat fieri. & vt dicit Menander, Omnib. doctrinis imperat, & omnia dat & colligit natura. Imò nunquam aliud natura, aliud sapientia dicit, vt dicit Iuue. Satyra 14. At naturam efficientem, gubernantem, continentemque Plato vocauit, hoc est, opificem. vt refert Cæli. antiqua. lectio num. 1. c. 4. vbi plura de natura. vnde Plin. vbi que naturam parentem rerum opificemque appellat. & teste Cælio, vbi supra lib. 2. c. 22. Hippocrates naturam appellat iustam, vti Aristoteleseam esse ait, vclur œconomum bonum, ac patrem familias, Quando iustitiæ maiestas necessaria sapienter excogitauit, tribuitque vnicuique pro dignitate, redundantibus omnino resectis. Et vt ait Arist. libr. 1. de cælo & mûdo, Mirabilia naturæ multa sunt. Semper enim quod melius est desiderat. Idem li. de generatione, Nec aliquid frustra. & vnicuique quod sibi conueniens est dat. lib. 8. naturalium. & libr. 15. quod infinitum dat natura. & libr. 16. vt dixi, Quod natura est sicut rector, & rector. Et 17. Quod omne quod facit natura secundum ordinem: quod in multis cõprobauit. Quomodo etiam in animalibus sola natura vtentibus est ordo, ita quod natura duce errari nullo pacto potest, vt ait Cic. li. 1. de legibus. & dat similitudinem leg. quod si nolit. §. qui mancipia. iuncta gl. in verbo, non infamare. ff. de ædili. edict. Item naturali vitio parçitur. text. & gl. in l. fluminum. §. vitium. ff. de damno insect. & c. ad eius. §. que tantum mulier. §. 5. Et naturalia sunt immutabilia, vulgato §. sed naturalia. insti. de iure nat. & c. §. d. in princi. & dixi supra amplè in confid. loquen. de iuribus, quod illorum præcellat.

Quinquagesima prima confid. laudem & præcellentiam consuetudinis completur in

globo, cum altera natura dicatur, notatur per gl. in ver. consuetudo. in l. si quis posthumus. in prin. ff. de liber. & posth. & in gl. cum per rerum. in leg. actor. C. de proba. Quoniam consuetudo bene agendi vertitur in naturam. Salust. in Iugurtha. Mihi quidem omnem ætatem in bonis artibus egibenefacere. Iam ex consuetudine in naturam vertitur. & Luc. de Pen. in l. missi opinatores. col. 3. C. de ex. acto. tributorum. lib. 10. vbi dicit: Quod omne quod consuetum est, est velut innatū. Similis enim consuetudo naturæ. Vnde consuetudo est delectabilis appetitus secundum Arist. 1. Ethicorum. & ex consuetudine vnum quodque fit fortius. Tullius 3. Philipp. Omne nascens facile opprimitur, inueteratū plerumque fit robustius. More ceterum priuilegij veneratur, & perpetuo celebratur c. mala. s. d. vnde cit interdum ingenium & artem. & vt dicit Seneca li. de natura. quæst. & ex prouerbis sapientum: Grauius imperium consuetudinis, & eius autoritas est magna. c. consuetudinis. & c. in his. 11. dist. & Panor. in c. consuetudinis. & ibi Apostil. per tres aut quatuor colum. extra de consuetudine. Et consuetudo vincit, quæ omnium rerum maximè verborum est, ait Aul. Gellius libro noctium Atticorum 12. c. 13. Et sicut matri debet adhiberi reuerentia consuetudini. vt dixi in commentarijs nostris super consuetud. duc. Burgund. in proœ. in fine primæ glossæ. in add. ibi posita: incipiente, & dicit Bal. sed in his non insisto, cū ibi videri possint. Et vt narrat Bernardinus de Buis. in ferm. 31. secunda partis sui Rosarij. in lit. P. Naturam etiam alterare dicitur consuetudo, vt ostendit Auerrois commentator super 3. Physic. dicens inter alia, Quod aliqui ita sunt assuefacti comedere venenum, vt esset eis pro cibo, & in nutrimentum conuerterentur, quod & refert Aul. Gellius noctium Attic. lib. 17. cap. 16. Anates Ponticas edendis vulgò ver. enis victitare. Et Mithridatem Ponti Regem medicina rei, & re mediorum id genus solentem fuisse. Ipsa etiam consuetudo est illa, quæ leges, & statuta, vcl confirmat, vcl infirmat. c. in istis. 4. dist. l. de quibus ff. de legibus. Ideo inquit Tullius in Tusculanis quæst. lib. 2. & dixi supra consuetudinis magna est vis. Vnde Ouidius in secundo de arte amandi demonstrans eius potentiam, dixit:

Fac tibi consuecat, nil consuetudine maius.

Et quod consuetudine magis quam scripto fiat adoratio ad Orientem, notatur in c. Ecclesiasticorum. 11. d. de qua supra in pluribus locis. Vnum non omittam, quod consuetudo illorum, cum quibus conuersamur, si non est peruersa, serenda est. vt dicit text. in c. illa. 12. d. Nam dicitur Prouerbijs: Oportet amare amicos cū suis complexionibus, seu consuetudinibus, vt in cap. 2. 41. distinctione. Consuetudines & prærogatiuæ prouincialium sunt seruandæ, textus in lege obseruare. §. antequam. ibi. Magni enim faciunt, & c. ff. de offi. Proconf.

conf. & legati. Facit lex, si in aliquam. in princ. ibi. & feriās secundum mores & consuetudinem, quæ retro obtinuit dare. ff. eod. & textus in lege vt proph. C. de paganis. Vbi dicit, quod conuentus ciuium, & eorum lætitiæ, & Festa & conuiuia conſuetæ non debent eis interdici. pro quo etiam in ſyne autem. in proce. ſorum. Item conſuetudines Eccleſiarum ſunt ſeruandæ, vt in c. cõtra morem. 10. o. diſt. item & terratum. vt in c. Ioannes. de clericis coniugatis. extra & l. ſi fundus. ff. de cuiſctio. & lege circa locationes. C. de locat. & l. ſi prius. ff. de aqua plu. arcen. Conſuetudo excuſat à multis, vt eſt tex. in l. 1. C. de exaſctio. & tranſlat. mili. an non arm. lib. 12. & ibi gl. multas allegat concordant. A conſuetudine tamẽ (licet diuitijs obſeruata) propter utilitatem publicam licet diſcedere, text. in l. vnic. C. de expenſis ludorum. lib. 11.

Quinquageſima ſecunda conſid. laudem & excellentiã fortunæ attingit. In qua aduertendum quod ſumma felicitas ſecundum Platonem & Ariſtotelem conſiſtit in tribus bonis. Primò, in bonis animi, vt ſunt virtutes. de quibus ſuperius in 4. part. Secundò in bonis corporis, vt ſunt valetudo, ſeu ſanitas, & pulchritudo, de quibus etiam ſupra dixi. Tertio, in bonis externis, quæ fortunæ aſcribuntur, vt in diuitijs & honoribus. De diuitijs dictum eſt in parte præced. & adhuc aliquid infra. De honoribus verò, etiam ſuprà in 1. part. Sed reſtat de bonis fortunæ an hæc fortuna ſit felicitas, ita quòd ſit aliquo modo extollenda. Phil. Beroaldus in ſuo libello de optimo ſtatu dicit, quòd hæc toto mundo, vt inquit Plin. lib. 2. c. 7. locis omnibus omnibusq; horis, omnium vocibus, ſola inuocatur. Vna accuſatur, vna agitur rea, vna cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, vt cum conuictijs tollitur, volubilisq; æ perliciq;, & cæca etiam exiſtimatur, vaga, inſtans, incerta, varia, indignorumq; faulrix. Huic omnia expenta, huic omnia ſeruntur accepta, & tota ratione mortalium ſola vtramque paginam facit. Hanc fortunam Deam, qua renuente nihil ſecundum mortalibus contingere poteſt, vario ritu, diuerſis nominibus, rotus veneratur orbis.

A fortuna, fortunatos dicimus felices, quaſi fortunæ alumnos aut filios, cui tantum tribuere veteres Romani, vt ſexcentis templis, toridemque cognomentis fortunam venerentur. Namque Romæ colebatur Fortuna cognomento Primigenia, Viſcata, Puſilla, Fortis, Macula, Conuertens, Beneſperans, Virgo, Barbata: ſicut Plutar. aſſerit in problema. & in lib. de fortuna Romanorum, vbi diſputat de laude, & excellentia virtutis ad fortunã. Hinc Theophrastus ſcripſit in Calift. Vitam regit fortuna, non ſapientia. Plautus in Pſeudolo. Centum doctorum hominum conſilia hæc deuincit Dea fortuna. Atq; hoc verum eſt, perinde vt quiſque fortuna vititur, ita præcellat, atq; exin-

deſapere cum omnes dicimus. Magnam (inquit Mar. Tullius) eſſe fortunæ vim in vtramque partem quis neſciat? Nam & cum proſpero ſtatu eius vtimur, ad exitus peruenimus optatos, & cum reſtauerit, & retroceſſerit, affligimur. Simulachrum fortunæ, quod cum copia, & gubernetaculo formant, Authot eſt Laët. li. 3. diuinari inſi. tanquam & hæc opes tribuat, & humanarũ rerum regimen obtineat. Cui adſtipulatur Hora. qui fortunã omnipotentem vocat, cum dicit:

*Fortuna omnipotens inſpicientibus,
Quantum turis atrox quæ tibi vendicas?
Euerſensq; bonos, erigis improbos.
Nec ſeruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritis auget honoribus.
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iuſtos illa viros pauperie grauas,
Indignos eadem diuitijs beat.*

Et de fortuna ſcripſit Philip. Beroaldus ad Minum Roſcium ſenatorem, vt his verſibus elegantiffimis patet:

*Nemo diu rebus conſidat Mine ſecundis,
Nemo diu ſperet proſperiora dari.
Omnia vertuntur, nec Regum regna ducumq;
Stare queunt, celeri forſ trahit iſta rota.
Sicut terra vires mutat, rerumq; colores,
Atq; annus varia tempora lege rapit.
Vneq; pura dies omnis, neq; lucidus aer
Semper, & a ſtatem nubila pellit hyems.
Sicut ludſpiciens boreas fulgentis honorem
Deſpoliat ſloris, adorumq; decus:
Sic homines fortuna rotat, quodcunq; benigna
Larga manu dederat, mox inimica rapit.
Cæca, vaga, inſtans, incerta, volubilis, illex,
Comis, blanda, potens, irux, violenta, rapax.
Hæc Dea non ſtabilis, varia eſt, & lubrica, & omni
Mobilior vento, mobiliorq; Polo.
Hanc pedibus priſci vates ſinxere carentem,
Inq; pila ſtancem pennigeramq; Deam.
Hos, vt mater, alit: illos, vt ſæua nouerca,
Exagitat, fouet hos, his inimica nocet.
Hunc amat, ex imoq; ad ceſſa cacumina ducit,
In ſolioq; locat, conſpicuumq; facit.
Aſt alium rapit in præceps, qui diuice gaza,
Qui regno fuerat fulius, & imperio.
Improba quanta potes, prob quanta potentia regni
Eſt fortuna tui, quantaq; mobilitas.
Quam ſit Diua tuum numen venerabile, magni
Æneadæ oſtendant Romulidæq; patres.
Qui te tam multis olim coluere ſacellis,
Quam non nul. a ſuo templa dederat Ioui.
Maxima barbaram fortunam Roma colebat,
Quòd dat barbaris gaudia, quodq; fauet.
Tullius extruxit fortuna templum puſilla,
Quam paruus magnum venit in Imperium.
Et viſcata dea eſt, homines quia prendit, & arſtat,
Auceps vt viſco prendere tentat auces.*

DVODECIMA PARS

Est fortuna mala, est conuertens, est bene sperans,
 Fortis habet nomen, mascula culta Dea est.
 Vt tua multijuga est varia, & numerosi potestas,
 Sic sunt multa tibi nomina facta Dea.
 Tu fors, atq; Tyche, modo tu fortuna vocaris,
 Te modo Naturam, caelicolamq; vocant.
 Quidam te Nemeseu memorat, Rhamnusia multis
 Diceris: Ast alij Norria dicta Dea es.
 Omnibus ipsa locis cunctorum vocibus vna
 Carperis, & coleris, prout mala, vel bona das.
 Ipsa gubernaculum gestas, quia cuncta gubernas:
 Et quia tradis opes, copia iuncta tibi est.
 Omnes committi tecum sumus, & tua vincula
 Perpetitur cunctis, seruitiumq; ferrox.
 Astri tamen hic, nunc hos leuiore castrena,
 Se tua ligas, felix qui iuga laxa subis.
 Felix fortuna quisquis memoraris alumnus,
 In cuius gremio mollia membra foues.
 At tu cui paulum arrisit Dea caca, caueo:
 Ne det fucosas subdola blanditias.
 Piscator veluti blanditur piscibus bano,
 Effunditq; cibos, insidiasq; parat.
 Sic fortuna tibi comis blanditur, in altum
 Tolleris, vt lapsu mox grauiore ruas.
 Exemplo tibi sint Troiana, & Persica regna,
 Argelici reges, Romuleiq; Duces.
 Rex Priamus Phrygiae populis sceperosq; superbus,
 Qui tenuit magnas luxuriosus opes,
 Occubat infelix: ferro obruncatur ad aras
 Numinus, Hecaei victima filij, Iouis.
 Dareum Persas & Persica regnate nentem,
 Qui fuerat regum maximus, atq; Ducum,
 Vincit Pelleus ductor, Bessusq; trucidat,
 Fortuna ex alto precipitat solto.
 Ponticus epoto rex claudere fata veneno
 Conatur, nati Pharnacis arma timens.
 Magna fuit quondam diuicia opulencia Crasi,
 At seruus Cyri, mancipiumq; fuit.
 Olim Romani Libycum timere Iugurtham,
 Captiuus decorat pulchra tropaea Mari.
 Diripiuntur opes Numidae regnumq; Syphacis:
 Scepteriferasq; manus arctica cathena ligat.
 Quid gemini Atridae: quorum aliter coniugis arma
 Sustinet infelix, alter adulterium.
 Quid Magnus: quo nil Romana potentia maius
 Vidit, qui toto victor in orbe fuit.
 Vincitur a sacro, fugit ad Nilotica regna,
 Septimius Phario dirimit ense caput.
 Olim Cecropijs decorata est Hellas Athenis,
 Graecia nunc omnis, Cecropidaeq; racet.
 Aethiopotidonia tenuerunt culmina Thebae:
 At nunc Thebarum gloria nulla riget.
 Troia fuit pollens Phrygijs celeberrima regnis:
 Nunc Troia in cineres versa sepulta latet.
 Alta Semiramio fabricata bitumine quondam,
 Mania subuersa nunc Babylone racet.
 Quid plura enumerat: quondam decus, & caput orbis
 Roma, peregrino est subdita Pontifici.

Cuncta fluunt, res nulla diu durare maligna
 Sorte potest, celerem quae rotat vsq; rotam.
 Ac veluti luna facies modo conficit orbem,
 Et modo deficiens nocte racet estilet.
 Et modo claro micat sereno: modo nulla senescens
 Cernitur: & nunquam quo prius orbe micat.
 Sic fortuna facit: nunc pura & lucida fulget,
 Nunc obscura latet, nec manet vna diu.
 Salustius quoque Crispus, cum ait: Profecto
 fortuna in omni re dominatur. & dicit Bald. in li.
 duobus. in l. col. C. commu. de leg. quod a sententia
 fortuna non appellatur. Quia fortuna non habet
 superiorem in hoc mundo. Hac Dea, (vt inquit
 Horatius) pollens est, vel imo tollere de gradu
 mortale corpus, vel superbos vertere succubitu
 triumphos: vt ait Ouidius:

Nempe dat, & quod ducitq; libet, fortuna, rapitq;
 Irus & est subito, qui modo Crasus erat.

Et quanta sit eius potestas, satis indicant versus
 Iuuen. cum ait:

Si fortuna volet, fies de Rhetore Consul,
 Si volet haec eadem, fies de consule rhetor.

Et etiam Iuuenalis eam dicit collocandam in
 caelo, cum ait:

Sed nos res facimus fortuna deam, caeloq; locamus.

Idco dicit Bernardi. de Buss. in sermo. 32. 2. part.
 sui Rosarij. lirera O. quod maior est potentia fortuna
 quam stellarum, cum de duobus sub eadem
 constellatione progenitis vnum in regno triumphare
 facit: alterum vero in miserabili seruitute
 vsque ad mortem vitare contingit. Et, vt dicit
 Textor. Inuermensis in sua officina, e. loca Deis
 sacra. Antium, maritima vrbs Latinorum, fortunam
 habuit in honore maximo. Cui etiam sacra fecit,
 Templumque crexit magnificum, vnde Horatius
 li. carminum:

O Dius gratum quae regis Antium.

Et ipsam fortunam amplissime laudat, reprimat,
 & vituperat ipse Textor in suis Epithetis. in verb.
 fortuna. Intantum etiam est laudanda fortuna, qd
 data paritate in reliquis, preferendi sunt bene
 fortunati, vt dixi supra in 9. par. 45. confid. Et quomodo
 homines in vno loco sunt fortunatiorem quod
 in alio, scribit Caesius lib. antiquar. lect. 1. ca. 32. dixi
 etiam supra in hac par. in confid. de climatib. quae
 est in ordine 16.

Quinquagesima materia consider. laudem & excellentiam
 amoris continet. In quantum facit ad intentum
 huius operis, dicam solum in quo consistit eius
 laus, me remittendo in reliquis ad Platonem,
 & Ciceronem, qui de Amicitia vti acriter scripserunt.
 Inter autem alia dicit Bernardinus de Bussis sermone
 31. secunda pars sui Rosarij in littera M. Quod
 amicitia est omnium rerum fortissima, propter
 quam etiam iam inueniuntur aliqui mortem
 subisse, sicut de discipulis Pythagorae legitur.
 Vnde Salomon Cantico. om. vit. ca. inquit

quit: Fortis est, vt mors, dilectio: & habetur Eccl. 6. c. amico fideli nulla est cōparatio. vnde dicit Arist. 2. Politicorum: Amicitiam quidem putamus maximum esse bonum ciuitatibus. & Salust. in Iugurthino. Non exercitus neq; thesauri praesidia regni sunt, sed veri amici. Et Tul. lib. de amicitia, ait. Ego vos hortor quantum possum, vt amicitiam omnibus humanis rebus anteponat. Et idem in 1. lib. de fine bonorum, & malorum dicit. Epicurus qui dicit ita inquit: Omnium rerum quas ad beatē viuendum sapientia cōparauit, nihil est maius amicitia, nihil vberius, nihil iucundius. Et Quintil. li. 5. declamationum inquit: Non reperio quid in rebus humanis excogitauerit natura praestantius amicitia. Et idem Cassiod. in lib. de amicitia, & ipse Tul. in lib. 1. Rhetor. veter. Maximē bonū est amicitia: plurimē enim delectationes sunt in amicitia. & dicit Valer. lib. 4. de amicitia, quod deferta est futura vita hominis, nullū amicitia: cinctā praesidio. Et autor Astrolabij inquit. Omnia dona Dei transcendit verus amicus. Est enim ijs amicus quidem, qui est tanquam alter. idem teste Cic. de amicitia. Et sic amicitia habet idem velle in licitis, & honestis, vt refert glo. si. in l. lata culpa. ff. de verb. acter. sig. vbi insert, quod non est amicitia inter latrones, & fraudatores, sed fraus & dolus: ideo quia riturpis causa. Et dicitur amicus secundū eādem glo. quasi animi custos, & tex. in l. dicit amicos appellari omnes debere nō leui notitia coniunctos, sed quibus fuerint iura, hoc est, necessitudines honestas familiaritatis qua sita rationibus. Et ibi ait Cic. quod nihil est tam naturae aptum, tamq; conueniens ad res, vel secundas, vel aduersas, quam amicitia Principio, quae potest esse vita vitalis, quae nō in amicitia mutua beneuolentiāq; cōquiescat? Quod dulcius, quam habere quo eū omnia audeas sic. oqui, vt tecum? quis etiā tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes qui illis aequē ac tu ipse gauderet? aduersas verō res ferre difficile esset sine eo, qui illas grauius etiam quam tu ferret. Amicitia plurimas res continet, quoquo verteris praesto ad est, nullo loco excluditur, nunquam in tempesta, nunquam molesta est. Nā & secundas res splendori facit, & aduersas partiens communicansq; leniores. Cumq; plurimas & maximas commoditates amicitia cōtineat: tamē illa nimirum praestat omnibus, quod bona spe praelucet in posterum, nec debilitari animos aut cadere patitur. Verum etiam iam amicum qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur sui. Quocirca, & absentes adsunt, & egentis abundat, & imbecilli valent: & quod difficile dictum est, mortui viuūt. Tantus eos honos memoria desideriumq; praequiritur amicorum. Ex quo illorum beata mors videtur, horum vita laudabilis, quod si exemeris ex natura rerum beneuolentiē coniunctionem, nec domus vlla, nec vrbs stare poterit. Nec agri quidē cultus permanebit: id si minus certē intelligitur, quanta

vis amicitiae concordiaq; sit, ex dissensionibus atque ex discordijs percipi potest. Quae enim domus tam stabilis, quae tam firma ciuitas est, quae non odijs atq; dissidijs fundit? possit eueri: Ex quo quantum boni sit in amicitia iudicari potest. Sic natura solitarium nihil amat, semperq; ad aliquid tanquam ad inuicium annitur: quod in amicissimo quoq; dulcissimum est. Solem enim ē mūdo tollere videntur, qui amicitiam ē vita tollunt, quae à Dijs in mortalibus nihil melius habemus, nihil iucundius, & concludant: Vita inculta, & deserta ab amicis non potest esse iucunda. Nempe & hi, qui se totos tradiderunt voluptatibus sine amicitia vitam esse nullam sentiunt, si modo velint aliqua ex parte liberaliter viuere. Hic nō omittam inferere, qd & natura nos docuit de amicitia. Nam Appion doctus homo in lib. Aegyptiacorū 5. vidisse se Romae scripsit, recognitionem inter sese mutuum ex vetere amicitia hominis, & leonis, teste Aulo Gell. lib. noct. Atti. s. c. 14. cuius verba transferre curauim. In circo maximo, inquit, venationis amplissimae pugna populo dabatur. Eius rei (Romae cum fortē essem) spectator inquit fui. Multa ibi saeuientes ferae magnitudine bestiarum, omniumq; inusitata aut forma erat, aut ferocia. Sed praeter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: praeterq; omnes ceteros vnus. Is vnus Leo corporis impetu, & vastitudine, terrificoq; fremitu, & sonoro, toris, comisq; ceruicē fluctuantibus. animos oculosq; omnium in sese cōuerterat. Introductus erat inter complures ceteros ad pugna bestiarum, Dacus seruus viri consularis, ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo vbi vidit procul, repente, inquit, quasi admiratus stetit, ac deinde sensim, atque placidē, tanquam noscira bundas ad hominem accedit. Tum caudam, more atque ritu adulantium canum elementer & blandē mouet, hominiq; se adiungit. Curaque & manus eius semimortui timore, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis bestiae blandimenta, amissum animum restaurat. Paululumq; oculos ad contuendum Leonem reuertit. Tum, quasi mutua recognitione facta, latos, inquit, & gratulabundos videres hominem & leonē. Ea res protus admirabilis, maximos populi clamores excitat. Accersitumq; à Caesare Androdum interrogatumque dicit, cur ille atrocissimus leonem vni pepercisset. Tunc Androdus rem miram narrat. Quam prouinciam, inquit, Africam proconsulari imperio meus de minimis obtineret, ego ibi duris eius, & quotidianis verberibus ad fugam coactus: & vni mihi à domino terrae illius praedictores latebrae forent, in camporum & arenae solitudines cōcessi: Ac si defuisset eibus consiliū fuit mortem aliquo modo frere. Tū sole, inquit, medio rapido & flagranti, specū quandā nactus remotā latebrasq; in eā me penetrao & recondo. Neq; multo post ad eandem specum venit hic leo debili vno & cruen-

D V O D E C I M A P A R S

& cruento pede gemitus edēs, & murmura, dolorem, cruciatumq; vulneris commiserantia. Atq; ille primo quidem in conspectu aduenientis Leonis terrorem sibi incussum dicit. Sed postquam introgressus, inquit, Leo, vt res ipsa apparuit, in habitaculum illud suum videt me procul delitescen- tem, mitis & mansuetus accessit, & suspensum pedem ostendere mihi & porrigere, quasi opis peten- dæ gratia visus est. Ibi, inquit, ego stirpem ingen- tem vestigio pedis eius hærentem reuulsi. Con- ceptamq; sanie vulnere intimo expressi. Accu- ratiusq; sine magna iam formidine siccaui peni- tus atq; deterfi cruorē. Ille tunc mea opera & me- dela leuatus, pede in manibus meis posito, recu- buit, & quieuit. Atq; ex eo die, triennium totum ego, & Leo in eodem specu eodemq; victu vixi- mus. Nam quas venabatur feras, membra opimio- ra ad specum mihi suggererat, quæ ego ignis cop- iā non habens, Sole meridiano torrens, edebam, Sed vbi, inquit, vitæ illius ferinæ iam perasum est, Leone in venatum profecto, reliqui specum, & viam fermè tridui permensus, à militibus visus apprehensusq; sum. Et ad dominum ex Africa Romam deductus, is me statim rei capitalis dam- nandum, dandumq; ad bestias curauit. Intellego autem, inquit, hunc quoque Leonem, me tunc sepa- rato, captum, gratiam nunc mihi beneficij, & medicinæ referre. Hec Appion dixisse Androdum traditratq; ideo cunctis petentibus dimissum And- rodum, & pœna solutum. Leonemq; ei suffragijs populi donatum. Postea, inquit, videbamus And- rodum & Leonem loro tenui retinctum vrbe tota circum tabernas ire, donari ære Androdum, floribus spargi leonem: Omnesq; ferè vbiq; ob- uis dicere: Hic est Leo hospes hominis, hic est ho- mo medicus leonis. Plura alia exempla de more animalium, maximè Delphinorum, erga homi- nes, & quod Delphinus sit hominis amicum ani- mal, vide per Plin. lib. naturalis histor. 9. cap. 8. & Gellium in noctibus Atti. lib. 7. ca. 8. Sed de amo- re dicamus, de quo in auth. quibus modis natura- les efficiuntur legitimi. §. nouimus coll. 6. dicitur, quod nihil est amore vehementius, vbi gl. in ver- bo, vehementius, inquit:

Non frater fratri cum furor ille venit:

Igneus ille furor nescit habere modum.

Hunc amorem commēdat Cælius li. antiqua- rum lectionum 9. ca. 24. vbi ait, quod Platonius Phædrus magnum esse Deum amorem compro- bat: apud Deos hominesq; mirandum: cum pro- pter alia multa quæ ibi describuntur. Amor certè omnibus ad omnia est ingenitus: & quo modo A- thenis erat simulachrum amoris, & ei fiebant sa- cra multis in locis. Et idem Cælius lib. 12. c. 36. in- quit, quod Phædrus maximorum bonorum cau- sam esse amorem pronunciat. Nec se inuenire quid melius accidere possit Adolescenti, quam optimus amator, aut amatorum quam amatus opti-

mus. Et esse quidem duo, quæ à pueritia per om- nem vitam ducere illum debeant: In reb. turpib. verecundiā, in honestis studium. Hæc autem no- bis neq; diuitia, neq; honores præstare citius pos- sunt ac melius, quam amor, neque absq; his duo- bus aut ciuitas vnquam, aut priuatus præclarum aliquid & magnificum perficere poterit. Nec vl- lus adeo ignauus est, quem amor non inflammet ad virtutem, diuinumq; reddat, vt viro fortissimo paruadat. Nā vim furoremq; vt dixi amor aman- tibus soli eligunt. Nec viri tantum, sed mulieres quo- que, vnde veri amoris veræq; amicitia: testimonia sunt locupletissima, vt est historia de Tito Ful. Ro- ma. & Gisippo Athe. viris amicissimis, quæ est e- uerfa ex Beroatio à Philip. Beroaldo in linguam Latinam. Laudes amoris commemorat in oratio- ne quam fecit de amore ipse Beroal. vbi ait: Socra- tem Philosophorum fontem, quadam olim ora- tione amorem vituperaturum, ob verecundiam pallio caput operuisse. Idem mox eiusdem lauda- tiones per palinodiam: hoc est, contrarium cantum celebraturus, id aperto atque reuelato capite factitauit. Ideo ibi laudaturus amorem, alaeri ani- mo ita exorditur: Magnus Deus est amor, apud hominesq; mirandus, vt Philosophi dixerunt, & ob originem antiquissimam in primis hono- randus. Si quidē Hesiodus in Theogonia cecinit post primordiale chaos repente terræ & amorem simul extitisse. Puro autem esse hunc in sum vni- cuiq; eorum quæ sunt, naturalem vim, causamq; quæ esse expedit vnumquodque. Et vt inquit Par- menides, ante Deos omnes primum generauit a- morem: vnde ab Orpheo (quem diuus Aug. inter rheologos priscos annumerat) cognominatus est Pranes. ab eo quod ex Chao primus apparuit, licet plures amores, vt Veneres, fabulosè ficti sint, quos plures scriptores cōmendarunt. Illis omnis amor illum celebremus (inquit Beroald.) qui à Pla- tone diuinitus memoratur. Qui virtutes amatori- bus suis conciliat, qui nos Dijs amicos facit: dica- musq; cum esse cœlestem, beneficium, pacificum, puleherrimum, qui mortalibus cum maximorum bo- norum causa est, vt iam dixi. Qui pacem largitur hominibus, qui ventis requiem, qui mari tran- quillitatem, qui elementa societate conglutinat, qui cunctos familiaritate conciliat, beneuolentiæ largitor, maleuolentiæ exterminator. Et quemad- modum coniungi vna nō potest amaritudo cum dulcedine: caligo cum lumine, pluuia cum serenitate, pugna cum pace, sterilitas cum fecunditate, cum tranquillitate tempestas: ita cum amore o- dium, ira, inuidia, liuor, maleuolentia copulari non possunt. Et quemadmodum radius à sole, calor ab igne, rigor à glacie, caudor à niue nequeunt separari: ita amore duelli non possunt beneuolen- tia, societas, necessitudo, concordia. Hic est enim amabilissimus amicitia: nodus, Prinicepsq; ad beneuolen-

gentolentiam conglutinandam. Vnde ab amore amicitia traditur esse nūcupata. Quod est in nauigio gubernator, q̄ in ciuitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales est amor. Nauigium sine gubernatore labascit, ciuitas sine magistratu periclitatur, mundus sine sole tenebricosus efficitur, & mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle ex hominibus amorem, sōlem è mundo sustulisse videberis, vt superius dixi. Huc adde q̄ hic Deus à nobis omnem rusticitatem amolitur, omniselegantia, omniumq̄ue munditiarum patet est. Vnde venustè Plautinus senex amorem Deum appellat munditiantem, cumq̄; puris nitosis ait antecellere. Da mihi hominem efferum atque truculētum; hunc amor è vestigio mollem reddet & mansuetum. Da rudem & rusticanum, statim ab amore fiet ingeniosus & vrbanus. Da incultum, ab amore cultissimus efficitur. Denique torpor omnis, segnities omnis, somnus, lethargicus, marcor, squalor, incuria, ex amoris contubernio eliminantur, in quo industria, gnauitas, vigilantia, solertia, cultus, decor commorantur: vt de Galeo Cymonæ, de quo vide historiam in Latinum è vernaculo sermone conuersam per Philippum Beroaldum. Sed hic est modus, hæc mensura, hoc temperamentum, quod virtutibus adhibetur, in amore quoque adhibeatur: & proculerit omnis de amore coquestio. Nam, vt inquit veridicè Plautinus seruus, Bonum est paucillam amare sanè, insanè non bonum est. Nam virtus in medio consistit. & in nobis, teste apostolo, ordinata debet esse charitas. Er cum nihil aliud sit amor ex diffinitione Philosophorum, quam fructus pulchritudinis desiderium, illum nos amorem laudamus (inquit Beroaldus) celebramus, extollimus, qui pulcherrimus est, qui ex pulchrorum desiderio natus, pulcherrima plura mortalibus cunctis impartit. Nonne artes, vt ab hoc quasi quodam fonte emanarunt? Nonne hic omnium inuentionum autor est & propagator? medendi nempe & diuinandi, & sagittas ab areu excutiendi disciplinam (amore duce) inuenit Apollo. Texendi artificium Minerua. Fabricam ætariam Vulcanus. Mensuras & pondera Phædon. Literas Mercurius. Leges Ceres. Denique omnes qui per artes inuentas vitā excoluerunt, Amore impulsore atque ductore commenti sunt nouas inuentiones. Non enim talia fatagendo inuenissent, nisi talia adamassent. Omitto, vt ait, quod per amoris beneficium animalia cuncta progenerantur in terris. Nonne ea que inanimata dicuntur, amare quodammodo existimantur? Hinc magis ferrum trahit, Succinum paleas, Cecias nubes, & vt inquit Empedocles, Arida terra amat imbres. Et nemo non (vt ait Hieronymus) aliquid amat. Denique amore constant omnia, augescunt, florescunt, propagantur. Igitur amorem colamus, amorem meritis præconijs extollamus.

Quinquagesima quarta consid. de laude pecuniæ adstruit, quæ excellit omnes res mundi. Cum ei omnia obediant, vt habetur eccl. 10. vbi dicit Salomon, Pecuniæ obediunt omnia, & in c. 7. eodem loco dicitur:

Sicut progreditur sapientia, sic & protegitur pecunia.

Et in lib. 3. de moribus medicorum dicitur:

Rex regum nūmus dominus manet & dominatur.

Et cuncti reges subiiciuntur ei.

Vnde dicitur:

Nummus honoratur, sine nummis nullus amatur:

Nummus ubi loquitur, Tullius ipse tacet.

Et vt dicit Cælius lib. antiquarum lect. 12. ca. 68. pecunia Dea dicitur. vnde Iuuenalis:

Et si fūnesta pecunia templo

Nondum habitas, nullas nummorū ex eximus aras.

Sed, vt dicit Amb. lib. 2. Offic. c. 21. hoc magnum iam dudum influxit humanis mentibus, vt pecunia honori sit, & animi hominum diuitiarum admiratione digni, vt nemo nisi diues honore dignus putetur. Nam diues à diuo fit, quod qui diues sit, quasi Deus nihil indigere videtur, vnde, teste Phil. Beroal. in suo opusculo de felicitate, omnes ferè existimant summum bonum, seu felicitatem esse diuitias, & solum diuitem esse beatum: primò in testem Horatium afferentes, qui ait:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primū per,

Virtus post nummos.

Et in sermonibus eum ait:

Omnis enim res

Virtus, fama, decus, diuina, humanaq̄, pulchris

Diuitijs parent, quas qui constraxerit, illo

Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam Rex:

Et quicquid volet.

Cuius sententiæ ad stipulatur Petronius arbi- ter in suo Epigrammate, cum inquit:

Quisquis habet nummos, securæ nauiget aura,

Fortunamq̄, suo temperet arbitrio.

Et paulò post:

Multa loquar, quiduis nummis presentibus opta,

Eueniet: clausum possidet arca louem.

Hinc iurisconsultus Vlp. in l. bonorum. 1. ff. de verb. sig. refert, quod bona naturaliter dicuntur ex eo, quod beant, hoc est, beatos faciunt, vt sunt diuitiæ, pecuniæ. Beare autem est prodesse. Et ait Tullius, diuitias esse effectrices rerum magnarum & in primis voluptatum. Pecuniæ nerui sunt bel- lorum, aurum persuasio est regum. Huic metallo (vt inquit veridicè Apuleius) Difficultates omnes sunt peruiæ: & auro adamantinæ fores perfringuntur. Dicere solebat Verres, nihil esse tam sanctum, quod non violari: nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. Aurum (vt inquit Horatius) per medios ire satellites & pertumpere amat saxa potentius ictu fulmineo. Philippus Macedo- num Rex omnia Castella expugnari posse dicebat: in quæ modò Afellus onustus auro ascendera possit.

DVODECIMA PARS

Qui verò pecunias bellorum nruos esse dixerunt, oraculo certiora dixisse videntur. Archid. Iacon socijs inquirentibus quantum satis foret pecuniarum ad belli administrationem: respondit, bellum ordinata non querit. vnde in summo Imperatore hæ res inesse debent: Scientia rei militaris, virtus, auctoritas, felicitas, & auri copia, sine qua reliqua manca & mutila esse creduntur, sine quo præclara non facillè geri possunt.

Pecunia magna bonum generis humani existimatur, vt inquit Euripides. Pecunia in honore, pauperas probro haberi cepit, vt voluit Salust. & Seneca. Cui enim diuitiarum affluunt, huic nihil deesse creditur. Nam, vt ait Horat.

*Et genus & formam regina pecunia donat,
Et bene numeratum decorat sua delà venusq.*

Hinc in ea. sicut hi. in prin. 47. distinct. traditur, Quod mens mortalium semper aurum, semper argentum videt: gratius in tuctur aurum quàm soleni: Omnis nostra oratio & supplicatio ad Deum aurum querit: vnde Persius:

*Prima ferè vota & cunctis notissima templis:
Diuitiæ crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro.*

Et capi debet hic pecunia pro omni re, quæ esse vel esse potest in patrimonio, iuxta text. & not. in l. pecunie infra, & in l. sequen. & in l. pecunie 2. ff. de verb. & rer. signifi. & in c. totum. 1. q. 3. & clarior est text. in l. pecunie 2. 3. ff. eod. qui ait. Pecunie nomine non modo numerata pecunia, hoc est nummi, sed omnes res tam soli quam mobiles, & tam corpora, quàm iura continentur: & hoc largissimè, sed strictè pro pecunia numerata, vt est text. in ca. 2. & 3. 14. qua. 3. sed melior rex in l. 1. C. de probatio. Pretium autem non consistit nisi in numero tantum, vt in §. item precium. in situ. de emptione & vendit. Item largè pro omni eo quod consistit pondere, numero, vel mensura, vt in l. talis scriptura. ff. de leg. 1. & l. 2. §. item mutuum. ff. si cert. pet. & ibi notatur in l. 2. in glo. per. C. de consti. pec. & in d. §. item mutuum. in glo. in verbo, pecunia. & in d. c. totum 1. q. 3. Aduerte tamen quod strictè accipiendum est de his, quæ seruando seruari non possunt. Bart. in l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. & in l. interdum. ff. de condonatione in deb. & Alexan. in l. singularia. in 7. col. ff. si cert. pe. & do. meus Ias. in 1. col. vbi etiam declarat quomodo capiat pecunia. Et idem de termino nummus, vt dicit idem do. meus Ias. in l. nummis. in 3. col. ff. de in litem iurando. Et teste Cælio lib. antiquarum lect. 12. c. 49. Nummus est, qui rebus mensuram infert ac æstimationem. Estq; medius quodammodo, cuncta metitur, ac verum pretia in æqualium ea mensura ad æqualitatem reuocantur. Quia verò ex lege est, non natura: proinde nummi prorepsit appellatio à nomo, id est, lege. Estque, vt Aristot. inquit, tanquam fideiusor. Quapropter nummum monetam appellauere, quod signo numif-

matis moneantur, cuius pretij effectus. Et licet in aliquibus laudetur pecunia, vt dictum est, tamen in plerisque vituperatur, quod omitto, cū sit alienum ab hoc instituto. de quo Luc. de Pen. in l. hi. penes. col. 2. C. de agric. & censitis. lib. 11. & per Philip. Be. roaldum in suo libello de optimo statu. Et teste Blondo de Roma triumphante li. 8. inter alias diuitias & pecunias, laudat illas quæ proveniunt ex agricultura.

Quinquagesima quinta confide. erit de tribus modis regendi rempub. seu tribus speciebus principandi in ipsa repub. & quæ illarum sit potior, melior & excellentior.

Nam primus modus seu prima species regendi seu principandi est regni, in quo vnus moderatur & gubernat secundum virtutem: & istum principatum Monarchiam vocant, & est optimus inter omnes principandi modos, & multo antecellit, vt recitat Anto. Flor. in sua sum. 4. part. tit. 5. c. 4. §. 4. Representat enim diuinum regimen, quod totus mundus ab vno creatore gubernatur & regitur. Representat etiam ordinationem naturæ per quam omnis multitudo, & deformitas ad aliquod vnum gubernans reducitur, sicut omnia mobilia ad vnum primum mobile, scilicet cælum: hæc Flo. vbi supra.

Legistæ verò & iuriconsulti alias rationes commendationi huius speciei principandi adducunt. Nam dicit text. in l. 2. §. de iure quia difficile. vers. nouissimè. ff. de origi. iur. quod per vnum rectius quam per plures Reipublicæ consulitur. Facit text. in l. 3. §. quamuis autem. vers. apparet. ff. de admitt. vbi dicitur quod facilius per vnum tutorem, quam per plures tutela admin. & ibi ratio assignatur in glo. in verb. facilius, cum ait:

Segnius expediunt commissæ negotia plures.

Hoc & Philosophus 3. Politicorum asserit, qui ca. 11. & 12. decidit viro optimo potius quàm multis potestatem tribuendam, vide Boherium in tract. suo de custodia clauium portarum ciuitatum, allegantem Aegidium de Roma in tractatu de regimine ciuitatum, & Cardin. in capit. in apibus. 7. quaest. 1. vnde diuus Hieronym. in Psalm. 146. Melius esse, inquit, vnum timere, vt plures non timeas: quam plures timere, vt ab vno sis tutus. Dicebat etiam Homerus, vt cum recitat Aemilius, non posse bene rempublicam geri multorum imperijs. Sed & apud Herod. Darius cum de statu Persarum constituendo foret consultatio, pulchra oratione vincit vnus regimen præstare, ita quod ex eius consilio & sententia, scilicet, quæ melior foret status vnus, ipse Darius paulo post Rex Persarum fuit declaratus. Si quidem ex plurius etiam optimatum gubernatione odia inter ipsos priuatim excitantur in publicum perniciose, cum vnusquisq; primus in Republica esse velit. Et talibus odijs seditiones, ex seditionibus cædes existunt. Proinde opus est, vt vnus sit, veluti caput, à quo nequaquam membra dissentiant.

tiant. Et, vt dicit Pet. de Anch. in consi. suo 339. in cap. pro maiori intelligētia. vt plene ponit de exordio regum. Et dixi supra in §. part. iiii. 1. considerat. quod sicut iura imitantur naturam, vt in §. minore. instit. de adoptio. Sicut regulariter in membrorum pluralitate est vnum caput, ita quod si plura reperirentur capita, esset monstrum. Ie. nō sunt liberi. ff. de statu homi. & vbi pluralitas, ibi discordia. ca. quando Adam. de pœnit. distin. 2. Sic vnus tantū debet esse Rex & dominus in societate. Ideo dicit Apostolus ad Ephes. 4. Vnum caput, vnus spiritus, vnus dominus, facit vnus. in c. in apibus. 7. q. 1. vbi dicitur: In apibus dux vnus est, & grues vnā sequuntur ordine literato. Imperator vnus iudex vnus prouincia. Nempe Roma condita duos fratres simul reges habere non potuit. In Rebecca verò vtero, Esau & Iacob bella gesserunt. Ibidem præcipitur, vt singuli sint Ecclesiarum Episcopi, singuli Archiepiscopi, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nitatur. Facit etiā text. in ca. loquitur. 24. q. 1. vbi dicitur quod vnus est Deus, vna fides, vna spes, & vnum Baptisma. Hinc habetur Ezechie 37. Seruus meus Dauid rex super eos erit, & pastor vnus erit omnium illorum. Faciunt quæ dicit Sozi. in consi. suo 165. in 2. vol. col. 7. ibi: secundo hæc conclusio probatur, vni dicit, quod virtus vnita fortior est ipsa dispersa, vt ait Philosophus. Vnde veritas inquit. Omne regnum in se diuisum desolabitur. & Arist. 12. metaph. Entia nolunt malè disponi, nec bonum pluralitas Principum, vnus ergo Princeps. etiam pluralis scribit Fel. in c. quæ in Ecclesiarum, 32. co. v. r. si. hanc declarationem limita. de consi. & Aluar. in ca. præterea ducatus. colum. 2. de prohibita feudi alienat. in v. s. feudorum. Et amplissimè per Aegidium de regimine principum in 2. part. 3. lib. c. 3. & 4. vbi cōcludit melius esse ciuitatē, & regnum regi per vnum quàm per plures, & iste modus nuncupatur Monocrazia seu Monarchia. vt dixit, quæ ceteros modos excellit, scilicet, Aristocratiam, & Democratiam. De quibus per Franciscum Patriitium libro de regno, & regni institutione lib. 1. tit. 3. Et huius reipublicæ regiam modi sunt quinque, vt in politicis Aristotelis lib. 3. c. 10. & ibi Faber in suis commentarijs. Quos idem in introductione sua, quam facit in politica Aristotelis, sic deducit.

Primus, cum vni ob ingentia beneficia, & longè præcellentem virtutem, gubernationis summa creditur. Ethic propri⁹, & maximè regius modus est.

Secundus, cum vnus non omnium, sed auctoritatem belli perpetuam habet.

Tertius, cum vnus secundū legem, & patrium morem, volentibus quidem, & a quo animo seruilium iugum ferentibus, dominorum ritu præest, atque dominatur.

Quartus, cum vrgentibus rebus vnus eligitur,

qui potestate durante dominorum ritu exercet imperium.

Quintus, cum vnus omnium habet potestatem, & in ciuitate in ijs quæ publica sunt, & in ijs quæ foris geruntur, & hi vltimi quatuor modi, secundo loco, & minus propriè Regij sunt.

Alius verò est modus principandi, seu alius est Principatus, qui est regimen optimatū seu principum secundum virtutem, & vocatur Oligarchia seu Aristocrazia, id est, potestas optimorum, in quo aliqui principantur. Hæc verò potestas est minor Monocrazia, sed superat Democratiam, vt dicit Anton. Floren. in loco hic superius allegato. Hanc multum laudat Franc. Petrar. in suo tractatu de instit. reipublicæ lib. 1. c. 1. sed fortè, quia Flor. & propter eorum communitatem. Hanc etiam laudat F. Patrius Flor. libr. 1. de institutione reipublicæ. titu. 4. vbi dicit, quod in ea specie principandi, in qua optimates agunt soli, qui in ciuitate cum virtute degunt, quicquid optimi sunt, Reipublicam administrant, nec multitudinis fauor, neque diuitia, aut nobilitatis gloria opitulatur: sed honestas illos ad magistratus aut dignitatem prouehit, & credibile est ex optimis optima existere cōsilia.

Istam etiā administrationē, scilicet, paucorum, valde probat Philip. Beroaldus in libello de optimo statu. Nam quod status optimatum, qui dicitur Aristocraticus, vt inquit, sit optimus, nomine ipso declaratur, & exemplis tam recentibus quam vetustis liquet, & auctoritate fulcitur. Sententia Plautina est in milite: Nemo solus satis sapit. vnde, Vx homini soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Ex quo fit, vt consultationes plurium bonorum in vnum conspirantes sint salutare, & conducibiles rebus magnis administrandis. Aristot. 3. Politicorum, Vno, inquit, duo meliores sunt. & Homerus: Duos ad omnia esse præstantiores. Hinc Agamemnon Homericus decem optat consiliarios Nestori consimiles. Et ita hortabatur Megabyzus, vt gubernatio Regni Persarum ad Oligarchiam, id est, statum paucorum traduceretur.

Et huius Reipub. optimatum quatuor sunt modi, de quibus Arist. 4. Polit. ca. 7. & ibi in commentario Fabri Stapu. & per eundem in dicta introductione in ipsa Politica.

Primus, inquit, cum absolutè, & simpliciter ab optimis viris secundum virtutem reipublica moderatur, & hanc proprie optimatum Reipub. appellant.

Secundus, cum in ciuitatis administratione diuitiarum & virtutis habito respectu ad magistratus euehuntur.

Tertius, cum ad tria, diuitias, virtutem, & populum, aut duo, virtutem, & populum, respectus habetur.

Quartus, cum ea qua Respublica peculiari nomine

D V O D E C I M A P A R S

mine dicitur, ad paucorum gubnationem potentia inclinatur, & hi tres vltimi minus propriè optimates modi dicuntur.

Alius & tertius est modus principandi, seu alia est species regiminis reipublicæ, quæ vocatur Democratia, & est regimen seu gubernatio popularis, & est in quo res agitur ad imperium multitudinis, cuius nutu leges describuntur, & magistratus omnes eliguntur, & quod pluribus videtur, id cõmune omnium esse iudicatur. pro quo facit textus in l. 2. §. nouissimè. & §. deinde cum esset. ff. de origine iuris. & l. 1. in prin. ff. de constit. principum. & §. sed & quod principi. in princ. insti. de iure natur. gentium, & ciuili.

Et huius popularis gubernationes sunt quinque modi seu species. secundum Arist. lib. 4. Politic. c. 4. Vbi commentarius Iacobi Fabri, quos breuiter recapitulat in introductione superius allegata modo sequenti.

Primus, cum dominãte lege, & pauperes, & diuites æquam habent gubernandi facultatem.

Secundus, cum gubernatione secũdum legem existẽte, magistratus & honores à sensu, & quidem exiguo dispensantur. l. posita, vt qui tantilla possidet, habilis sit ad magistratus obeundos, qui verò non, inhabilis esto.

Tertius, cum omnes omnino ciues in dispensandorum magistratuum habiles sunt, modo comprobentur idonei, ac lex dominetur.

Quartus, cum lege dominãte omnes omnino ciues habiles sunt.

Quintus, cum omnes omnino ad magistratum functiones sunt indifferentes, verũ non lex, sed multitudo dominatur, & hæc deterrima, & Tyranni similima popularium species, in qua decreta populi plus possunt quàm leges, & in qua maxime oriri solent populi ductores, qui assentantes, beneuolentia, & fauore, populum quo volunt, ducunt: quos Græci, dæm agogas, Socrates fucos appellat.

Hæc, vt dicit F. Patricius. lib. de insti. Reipub. i. titu. 4. Herodorum laudat Othanes, cum de instituenda Persarum Republica agitur, eamquæ nominari dicit Isonomiã, id est, quasi iuris æqualitatem, quando in Republica in qua multitudo dominatur, æquo inter omnes iure dirimenda sint. Iubetquæ, vt in ea magistratus forte dicatur, qui gestorum omnium rationem reddant, vultquæ, vt omnia consilia in commune referantur, & in multitudinẽ omnia sint.

Huius finis est libertas, nihil magis cupit popularis multitudo, quam potestatem viuendi habere, vt velit, quam quidem libertatem Cicero esse affirmat. Et vt dicit idem Patricius: Libertatem esse dicit naturalem facultatem eius, quod cuique facere liber, nisi quæ vi aut iure prohibetur, & hanc diffinitionem ponit Iustinianus in §. 1. insti. de iure personarum.

Et de istis tribus speciebus administrandarũ specierum ornatè copiosèquæ; disseruit ipse Philippus Beroal. in d. li. de optimo statu. in prin. & tandem inclinatur in hanc partem, quod status vnus optimus præstantissimusquæ; esse creditur: vt inclinatur animus, ratio suadet, & sententia crudeliorũ decernit: quorum autoritas nobis pro ratione sufficiat. Sed vt ad incepta riuocemur, subiungit idem Patricius paulo post, quod alia sunt genera regendi reipublicam, quoniam, vt dicit: Non nunquam accidit, vt in aliquibus ciuitatibus. soli opifices, & agrorum cultores dominantur: qui quoniam in utilitudo præstant, nobiliores pefundant, & virtute affeatos bonisquæ; artibus eruditos ludibrio contempitiuquæ; habent, fieri per fortunã potest, vt eiusmodi ciuitas tuto aliquandiu ac quiete se habeat. Sed inclinante fortuna facile cernitur, quam difficile sit cum eiusmodi hominibus bene agere. Qui enim in agris, aut officinis aluntur, omnium rerum experientia carenti submissisquæ; animo regunt. Nec doctrina, aut genere, aut magnarum rerum experientia adiuuatur, & dum nobiliores formidant, temerè omnia, aut crudeliter agunt: Plebs namquæ; omnis, aut humiliter seruit, aut cum magna crudelitate imperat. Vnde M. Tullius in oratione pro Plancio sic ait: Non est consilium in vulgo, non ratio, non discrimin, non diligentia, & scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Et etiam contrã, vt nonnullas ciuiles societates soli nobiliores regant: quorum quidẽ imperium neutiquam comprobãdum censet. Aduersantur enim plerunquæ; plebi, nec societatem inferiorem equo animo perpeti possunt, vt de nobili Claudio rumi familia legimus. Ex ijs pene omnes aduersus plebem ad eũ violentos, ac contumaces fuisse constat, vt nec capitis quisquam reus ad populum mutata veste prouocare, aut gratiam, vcniamquæ; deprecari voluerit. Atqui Appius Claudius Regillianus cum decemuir esset legibus scribendis, & virginem ingenuam per vim libidinis gratia, in seruitutem conaretur asserere, causam plebi dedit rursus à patribus discedendi. Nec minorem violentiam in plebem ostendit Claudia ciuisdẽ gentis scemina, quæ cum in conferta multitudine vix in carpento deuehi posset, palã exclamauit, Vt inam reuiuifceret Claudius Pulcher, iterumquæ; classem amitteret, quo minor turba in ihi obuiam daretur. Et quamquam nobiles vlti animo excellentiores sunt: tamen proniores ad bella esse cernuntur: quæ quamuis imperia aliquando augeant, plerunquæ; tamen vrbes funditus euertunt. Lacedæmonij, (vt Dionysius Halycarnasens scribit) aduersa in Leuctris pugna, in qua 1700. ciues amiserunt, nunquam amplius ex calamitate ciuitatem cernere potuerunt. Thebani quoquæ; & Athenienses, ex infelici euertu pugnae apud Cheroneam, nõ modo principatu Græciã à Macedonibus, sed patria etiam libertate priuati sunt. Iniquu quæ; pterea esse videtur, vt cũ ciuitas

ex folis nobilibus extare nequeat, sed longe maior sit reliqua multitudo, soli nobiles imperent, reliqui autem omnes famulentur.

Alimenta namque naturalia agricultura nobis suppetit, mercatura autē reliqua necessaria. Quo fit, ut nec sine cultoribus agrorum, nec sine mercatoribus ciuilibus societas esse possit. Non igitur à publicis muneribus auocandi sunt, quorum vsus Reipublica necessarius esse cernitur. Sed his muneribus honestandi, quæ facile per se gerere possunt, vel collegijs adiuuandi, à quibus eorum gressus adeo regantur, ut nihil incommodi ciuitas capiat, & inferiores à maioribus non videantur omnino destituti, Mediocres certè, qui neque abiecti sunt, neque opulencia nobilitatis nimis exultant longè modestius præsunt. Sed si alterutrū necessarium est, vel sola nobilitas, vel sola plebs imperet: longè tutius arbitror cum nobilitate, quam cum plebe agere. Rarè enim turpiter, aut indecorè agit, qui maiorum suorum laudem secum periclitari cernit. At ille, qui per sese ignotus est, & maiores suos longè obseciores habet, paruum admodum iacturam sibi aliquando facere videtur si deliquerit. Sunt præterea ingenitæ nōnullæ virtutes nobilioribus, vel eas adsequuntur persuasione maiorum. Hæc Patritius in prædicto loco: & ibi vide Exempla de virtutibus, & gestis quorundam nobilium, & rusticorum. Tandem concludit, quod ipse est de numero illorum, qui optimam Republicanam esse dicunt, quæ ex omni genere hominum commixta sit, ex rationib. per eum ibi deductis, & propterea laudat Republicanam Lacedæmoniorum (sicut & Philippus Beroal. in dicto libello de optimo statu in principio) reluti ex Monarchia, Aristocratia, & Democratia consistentem. Rex enim apud illos erat pro vniuersa gubernatione, Senatus pro paucorum potentia, Ephori autem statum popularem representabant. Dicit etiam (licet alijs verbis) Anton. Flor. in loco supra allegato, quod optima Politia esset, quæ ex tribus supra nominatis mixta cōstaret. Sic enim vnusquisque audius Republicanam amaret, & ardentius statuta seruaret. Si ergo alig in populo sapientiores ab ipso in Principes, vel præfectos eligantur, & hi vltius in Regem vnum præficiunt, qui tam eis quam populo præsit, erit iste Principatus optimus, quia sub ipso Principe sunt aliqui principantes secundum virtutem, vnde in omnia regimina conueniunt. Constat enim ex Democratia, id est, ex potestate populi in quantum ad ipsum pertinet, electio Principum. Item ex Aristocratia, in qua aliqui optimates principantur, qui prædicto modo habent vim eligendi. Item ex Regno in quantum vnus ex prædictis optimatibus electus tam eis, quam populo præficiuntur.

Hæc vtique Politia in lege diuina fuit insitura. Nam ex populo aliqui sapientiores eligebantur.

Vnde Deut. i. dicit Moyfes ad populum. Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum cōuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponam eos vobis Principes. Et hæc erat quædam Politia popularis, in quantum hi maiores à populo eligebantur. In quantum verò hi Principes populum gubernabant, inferiores causas iudicantes, erat quasi quædam species Politia popularis in quantum optimatum. In quantum verò vnus præficebatur omnibus, quasi singulariter præfidendo, erat quædam species Regni. Et hæc Politia obseruatur apud Venetos, qui habent Ducem electum à Primatibus, & Optimatibus, seu consilio illorum, qui quidem Optimates eliguntur à populo, & illi Optimates administrant iustitiam, & aliam negotia communitatis, & dominij. Ille verò Dux præficit, & præfidet omnibus tanquam omnium, & Optimatum, & populi superior.

Hæc etiam Politia seruatur in regno Francia, si bene consideretur regimen ipsius Regni: quoniam vnus est Rex solus in toto Regno, qui præfidet omnibus, & Ducibus, & optimatibus, & cæteris alijs qui ei obediunt, & subiiciuntur. Isti vero Optimates, qui tamen ab eo ordinantur, & constituuntur, iustitiam populo administrant. exemplo Moyfi, qui consilio & prouidentia Ieronis eius cognati constituit ex plebe viros sapientes & timetes Deum, in quibus esset veritas, odientes auaritiam, qui iudicarent populum omni tempore, vt habetur Exo. 18. Sic Rex Nabuchodonosor constituit Daniele præfectum & magistrum super cunctos sapientes Babylonis. vt est Dan. 2. & pro Politia populi habet quælibet ciuitas suum defensorē, qui eligitur à populo. de quo in auth. de defensorib. ciuitatum colla. 3. & in part. præceden. in 5. consid. ex quo omnes Politia in Regno comprehenduntur.

Quinque sima sexta consid. Cum supra proximè tactum, est dignius, nobilium, & excellentius regimen esse Regni, idcirco nō immerito indagandum esse de Regnis, quod ex ijs excellentius iudicandum.

De regno Cælorum ante dictum est ista parte, in 2. consid.

Narrat August. lib. 17. c. 17. de ciuitate Dei, Tria olim fuisse Regna eminentia, in signia, & excellentia, videlicet, Sydoniorum, Aegyptiorum, & Assyriorum. Sed Assyriorum (vt inquit) multo erat potentius ac sublimius. Nam Ninus Beli filius illius Regni Rex (excepta India) vniuersam Asiam populos subiugauerat, quæ secundum aliquos dimidiam partem mundi, secundum verò alios tertiam continet.

Sed secundum Danie. vt habetur Danie. 2. fuerunt quatuor Regna antiquitus per quatuor metalla figurata, & hæc dicta sunt & fuerunt præcipua in orbe, scilicet, Orientale, quod fuit Assyriorum, & significatum per aurum. Meridionale, quod fuit

DVODECIMA PARS

significatum per argentum, fuit regnum Persarū & Medorum. Septentrionale, quod significatum fuit per æs, eò, quia fuit ænenum. quartum Occidentale, quod fuit regnum Romanorum. Et cum diu fuissent regna Orientis illustria, voluit Deus Occidentale ferreum, quod tempore esset posterius, sed imperij latitudine & magnitudine illustrius. Quòd sicut ferum comminuit & corrumpit omnia alia metalla, sic etiam illud vltimum Regnum cõminuit omnia alia Regna, vt dicit text. Daniel. 2. Idque potissimè concessit Romanis ad domanda multarum gentium mala. qui tamen laudis, honoris, & gloriæ auidi consulere patriæ, in qua ipsam gloriam requirebant, salutem que eius saluti propria præponere nõ dubitarent, vt dicit August. 5. de ciuit. Dei. c. 13. Romanum imperium, quod ipsi virtutibus promeruerunt, cuncta in omnibus superauit, teste August. in prædico loco ca. 14. Verum, prout dicit glo. Dani. eo. c. 2. sicut in prin. Romano imperio nihil fortius fuit, atque durius, ita in fine nihil erit debilius. Licet dicat Methodius, quod regnum Romanorum magnificabitur super omnia Regna Gentium, & nequaquam delebitur ab vilo eorum in æternum. Habent enim arma inexpugnabilia per que deiciuntur omnes aduersarij eius. quod verum dici posset de Imperio Romanæ Ecclesiæ, non Capitoli, vt dicit Luc. de Pen. in l. conductores. col. 4. C. de conducto. & pcurato. lib. 11.

Quæquid sit, hodie inter omnia Regna mundi regnū Franciæ excellētius alijs, vt satis amplè deduxi supra in 5. part. in 30. consid. Nec potest sane dici aliud fuisse præfiguratum, quàm illud, de quo Daniel. in d. cap. 2. vbi dicit: In diebus autem Regnorum suscitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum non dissipabitur, & Regnum eius alteri populo non tradetur. Non enim est regnum Romanorum, quia Romani non tenent illud, sed Alemanni, gēs à Romanis aliena. Ideo istud est regnum Christianissimum, cum Rex noster Christianissimus dicatur. & de huius Regni laudibus & excellentia, & etiam Galliæ, vide in prædicta 5. parte, in 30. consid. & in hac parte, in 17. consider. Quod etiã satis ostenditur ex dictis Iacobi Bonaudi in suo panegyrico post additiones ad Ioannem de terra Rubea in suo lib. quem intulauit, Vinca Ecclesiæ. vbi ait, quod licet sint plura Regna in mundo: quoniam, vt ante dixi, sunt tres partes orbis, Europa, scilicet, Asia, & Africæ. Et in qualibet parte sunt plura Regna, vt in Europa sunt Regna frequentia, videlicet, Francorum regnū, Romanorum, Hispanorum, Anglorum, Siculorum, Legionis, Portugaliæ, Aragonum, Nauarræ, Daciæ, Bohemiæ, Armeniæ, Cornubiæ, Cypri, Sardinia, Conachiæ, Muniauiæ, Vrconia, Rex Catholicus, Nauarchie, Colen. Mamię, Voloegamię, Minoricarum, Scotia, Polonia, de quibus dixi in d. 5. parte, in 28. consideratione. Et omnia veniūt

per successionem præter regnum Romanorum, vt dicit Bal. in l. ex hoc iure. vers. quarto quaritur. ff. de iustitia & iure.

In partibus verò Asiæ sunt hæc Regna, scilicet, regnum Catharæ, Turnestar, Corasina, Confaunia, Indiæ, Persarum, Medorum, Portia, Georgia, Syria, Cappadocia, Eithynia.

In partibus verò Africæ hæc Regna colliguntur, Aethiopia, Lybia, Aegypti, Arabiæ, Iudæa, Sicilia. & teste eodem Iacobo, reperitur in Europa, Thesaliæ regnum, Macedonia, Thraciæ Scythia, Mauritaniam, & Numidiæ; & ibi multa ex illis laudat, maximè regna Aegyptiorum, Seytharum, Bithyniæ, Syria, Arabum, Cappadocum, Parthorum, Indorum, Hispanorum & Italarum laudat, & de eis plures laudes depromit, cum quibus etiam addit vitia, quæ omitto recensere, cum sit extra aream. Tamen inter cætera Regna mundi extollit Regnum Franciæ ex pluribus ibi descriptis: de quibus aliqua dixi in d. 5. parte, & scribit Ioan. Ferrault in suo peculiari tractatu de priuilegijs & insignijs regni Franciæ.

Quinquagesima septima consideratio de excellentiori Insula mundi percunctatur, quæ hic commodè inferitur post excellentias Prouinciarum, cum Insulæ sint pars Prouinciæ. I. insulæ, & ibi glo. ff. de iudicijs. Nempe, vt refert Philippus Bergomen sis lib. 1. sui supplementi plures reperiuntur insulæ, quas describit vsque ad numerum 88. & dicit celebriores & notas: & eas ponit secundum ordinem Alphabeticum laude aliquarum. De multis fit mentio in libro de locorum admirabilium mundi descriptione, qui est impressus eum Geographia Ptolemæi cap. 16. cum quatuor sequen.

Credo, quod Britannia, siue Anglia, quæ Britannia maior nuncupatur, est excellentior, quæ sit in mari Oceano, & illam dicit permaximam ipse P. Bergomas lib. 4. sui supplementi Chronicarum. quæ quidem triangularis est, & ab omni continenti habetur diuisa. Vnde ait Virgilius in Bucolicis:

Ex penis toto diuisos orbe Britannos.

Hæc secundum Solinum porrigitur in lōgum octingentis passuum millibus. apud eodem, teste Plinio lib. 2. longissimus dies est 17. horarum. & in Italia est 15. & illorum nox septem resultat horis. Italarum verò nouem, Vnde Iuuen. Satyr. 11.

Ex minima contentos nosse Britannos.

Huius autem Insulæ maxima pars plana & frugifera est, abundat pecore, auro, argento, ac ferro. In ea sunt fontes calidi, & salubres. Gagares item lapis ibi plurimus optimusque qui in aqua ardet, oleo verò restinguntur. Item Margaritas scribit lib. 9. nasci in ea insula, paruas & decolores. Hanc Gregorius Magnus beatissimus Pontifex eò missis August. Milero, & Ioan. monachis, vitæ probatissimæ viris, primum ad Christi fidem cõuertit.

Ibidem

Ibidem Londinum ciuitas, nunc Londra Regum sedes, & copia negotiatorum, & lanificij arte celebris est. Narrat & ipse P. Bergomen. lib. 12. præditi supplementi, quod cum Ioan. Anglorum Regi Ludou. Franco. Rex maximum indixisset bellum, Ioan. diuino auxilio vsurus, statim & Angliam totam atque Hiberniam prouinciam suâ Romanæ Ecclesiæ vestigales fecit. Nam centum auri marchas quotannis se eidem soluturum cõpromisit, si ab eius impetu eum dominus liberare dignaretur. Atq; ita victoria diuinitus parta, postea aliquandiu apud Anglorum Reges hoc votum seruatum est. Et idem lib. 11. narrat quomodo Adulphus Anglorum Rex, inter cætera membra turba digna, ob singularem Religionem, vniuersam insulam Roma. Eccl. tributariam fecit. Namq; vt singula domus quotannis singulos argenteos ipsi Ecclesiæ perfolueret.

Hybernia, insula Britannia proxima, dimidio minor quam Anglia existimatur, spacioque terrarum est illa angustior, sed situ secundior, Gentes habet ferocissimas, & bello artissimas, quæ pulchro sunt corpore, & elato, membrisque robustissimis ac colore candido. Equosque parit, qui à natura suauissimo incestu, & quadam modulatione veluti more Regio decambulare videntur. Ibi nullus anguis, auis rara, ac apes nulla. Hanc insulam Cælestinus Papa eius nominis primus per Patrium beati Martini Episcopi ex sorore nepotem ad Christi fidem conuertit, autore P. Bergomate in suo supplemento Chronicarum lib. 4. Et in d. insula (quæ secundum aliquos Hyrlanda dicitur) teste Baptista Fulgoso lib. de dictis factisque memorabilibus. titu. de miraculis. c. de gemmis. terrarumque animalium in ea natorum venenosæ bellicæ deuiant sugiuntque. Experiendo enim homines didicerunt, hæc animalia si ancipiti ponantur, vt vel ea, vel ignes contingant, in ignes ipsos potius se recipere.

Hirlandia verò regio equos habet vectorios præcipua bonitate, quos vbinos vocant, celeriores Anglicis, quos gradarios dicimus.

Scotia etiam insula est (eodem P. Bergomen. ibidem teste,) & est etiam Angliæ suprema portio (quamuis in dict. descriptione locorum dicatur, quod Scotia eadem est & Hybernia) sed in Aquilonem versa, quæ & fluminibus non magnis, & monte quodam ab Anglia ipsa dirimitur. Ibidem brumali tempore vix Sol tribus horis super terram apparet. Scoti Hybernorum amicitia, societateque plurimum gaudent. In Scotia & Hybernia plures sunt metropolitanæ ciuitates, quam in Anglia. In hac quippe insula constat natam fuisse aliquando arborem miraculosam, seu prodigiosam super quandam fluminis ripam, quæ fructus producebat ad anatum auium similitudinem, qui quidem cum maturitati proximi essent, sua sponte decidunt, & alij in terram, alijque in aquam,

& qui in terra omnino putrescunt, in aquis verò demersi, mox animati enatare incipiunt, atque sub aquis, & in aëra pennis volant, de quo infra amplè in 80. consid. ver. refert etiam.

In mari verò magno mediterraneo credo Cretam insulam esse excellentiorem. Vnde in descriptione locorum supra allegata. cap. 18. dicit: quod parse est ingens Græciæ, & quondam fuit centum vrbibus nobilitata, vnde & hæc Centropolis dicta est. Creta igitur autore P. Bergomen. in suo supplemento Chronicarum lib. 3. nobilissima insula, nunc Veneto subdita populo. (Nam Bonifacius Mōtiserrati Marchio, illam cum indigeret pecunijs, Venetis vendidit.) videtur ad principatus totius Græciæ fuisse nata, atque situata. Hæc quippe cuncto imminet mari, cum & Græci ferè omnes circum eidem mare sint positi. vnde & in medio mudi dicitur esse posita. Absent à Peloponneso modicum quid. Et illi à septentrione est Aegeum mare, & ab Oceano Ionium. A mane autem illi Icarium est mare. Et ab occiduo Afro absoluitur ponto. habet in longitudine 270. pass. millia. In latitudine 50000. Circuitus verò etiam d x c. millia pass. complectitur. Prima (vt Ptolemæus & Solinus referunt) nauibus & sagittis claruit, primaque literis iura confinxit. Equestres ordines prima ordinauit, ex qua rei bellicæ cõualuit disciplina, studium musicum idem perhibetur, & in ea inceptum. Est itaque in primis siluestrium caprarum admodum copiosa, ceruos non habet, lupos vulpesque ac alia quadrupedum noxia animalia nulla habet. serpens ibi nullus, nec noctuæ aues. Larga est vitibus, & ideo optimi vini, quod Maluaticum vulgò appellatur, seracissima, Ed, quod mira in ea sit Solis indulgentia. In eadem aliquando Labyrinthus fuit, memorabile Dædali opus à Poëtis decantatum. Maxime ab Ouidio, qui ita ait:

*Dædalus ingenio fabra celeberrimus artis
Ponit opus, turbatque notas, & limina flexu
Ducit in errorem variarum ambage viarum.*

Habet, & hæc nunc insignem urbem, scilicet, Cretam, quæ olim Cortina dicebatur, penes quam est principatus. licet Gnofum vrbs olim Minois Regis Regia fuerit (qui primus leges Cretensibus dedit,) & Strabonis optimi Cosmographi patria.

Cyprum insulam inter alias formosam esse scribit idem P. Bergomen. d. libr. 1. & etiam scribitur d. c. 18. & illa fuit famosa diuitijs, maxime æris. Ibi enim prima inuentio huius metalli fuit, & vtilitas. Et Cyprici Regni principium videtur in d. supplemento Chronicarum lib. 12.

Rhodos est Cycladum insularum (quæ omnes sunt num. 33.) prima, & etiam vrbs in ea pulcherrima, & Metropolis. P. Bergomen. in dicto supplemento l. 3. dicit, quod hæc insula nongentorum

DVODECIMA PARS

ac viginti stadiorum ambitu continetur. In orientali promontorio constituta, inter Asiaticas insulas tertia. Nam Lesbos & Cyprus maiores habentur, quæ & portus, & vijs, & mœnibus olim sicut nunc cæteras Asia vrbes superauit. Romanis & Græcis semper amica, quæ cum libera esset, multris, & donis, & simulacris excellentissimis claruit. Præcipuè verò Colossi fama extitit insignita. Statuam enim illam alij Solis, alij Iouis fuisse tradunt, quam Cates Lyndus statuarius decies septenarium cubitotum altam ex ære ædificauit. vnde postea Rhodij Colossen. dicti, ad quos Apostolus Epistolam scripsit. Fertur autem quondam hæc Insula adeo magno terræ motu concussa, vt latentibus in illis tectis ingens quoque ille colossus rueret, teste Ptol. vbi supra. Nam, vt Solinus auctor est, nunquam ita cœlum nubilum est, vt in Sole Rhodos non sit. Aurum Rhodi pluisse ob felicitatem, dignitatem, & antiquitatem insulæ cecinit Pindarus, vbi studia artium liberalium, & in primis oratoria, & legalis facultatis floruerunt. Et naualis rei peritia adeo valuit, vt annis multis maris imperio potiretur, & Piratarum latrocinia sustulerit. Cura illius insulæ diu fuit in manibus religiosorum militum (qui beato Ioanni dicati sunt) vt superius dictum est in 4. part. in 64. consid. Metædet nunc de ea loqui. Cum autem propter ipsorum militum ineuriam, malam custodiam, seu defensionem, aut quia forte ita Deus fieri disposuit propter eorum peccata, aut Principum Christianorum discordias, inrer eos tunc existentes, aut alias nescio, Deus enim scit, ab anno domini 1522. sit in manibus spurcissimæ sectæ Turchanæ redacta per ipsum Turcham vi oppressa.

Vnum hic referam, quod ipse Philip. Bergom. lib. 13. sui supplementi scripsit. ita enim ait: Ferunt Rhodios quoddam castellum S. Petri nominatum munitissimum habere (quod intellige dum possideretur à Christianis) quodque magno sumptu custoditur, quod non paruo vsui ipsis militibus & cæteris Christianis, qui, scilicet, in manus Turcorum incidunt, sæpe eò fugientes saluantur. In quod ingentes canes milites ipsi tenent & nutriunt, quos extra castra omni nocte emittunt. de quibus dicitur, quod Christianos odore solum cognoscant, eisque aduenientibus blandiuntur, Turcos autem latratu prodant, & moribus insistentur.

Sicilia, insula est Italiae pulcherrima, & de hac Dio sic scribit: Sicilia optima Insularum omnium antiquitate rerum cæteras antecellit. Patet in longitudine milliapassuum 187. in latitudine 189. & omnis eius ambitus, vt habetur in dicta locorum ac mirabilium mundi descriptione, 120. clauditur stadiorum trium millium. secundum Diodorum in sexto, clauditur stadiorum quatuor millium trecentorum & sexaginta. secundum verò Soli quum tribus millibus tantum. Est autem Sicilia

hæc insula terris frugifera, quam maxime frumti fertilissima. idcirco Romani eam suum horreum vocauerunt, quod omnibus in rebus cæteris Italiae prouincijs superior haberetur. Vnde Cicero in Ver. M. Cato sapiens cellam penuariam Reipublicæ nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliae nominauit. Ideo Ceres in ea sationis Magistra fuit, quod in ipsa primum femina terræ commiserit. Abundat præterea auro, croco, melle, zuccharo, alijsque permultis, & non modo fructibus, sed & pecoribus, pellibus, lana, & casco, cauernis tamen, & fistulis penetrabilis, ventisque & sulphure plena. Vnde & ibi Actæ montis extant incendia. Principem vrbum Syracusas habet, & Alphæum fluum magnorum generatorum equorum. Achatem lapidem ipsa primum ex Achate flumine protulit. Parturit & mare eius coralium. In ea insula primum est inuenta conuexia.

Omitto Sardiniam insulam in aliquibus partibus felicem, præcipuè tritico, pascuis atque pecoribus. ibi nullus Lupus gignitur, neque Serpens reperitur vllus.

Item & Corsicam insulam, quæ abest à Sardinia nouem millium passibus. & quæ tempore Plinij, (vt ipse attestatur in tertio) tres & triginta habuit ciuitates, quæ insule feracitatem & dignitatem præ se ferre videntur. In ea nunc extant ciuitates non ignobiles sub Archiepiscoparibus Genuensium, & Pisanorum ab Honorio III. Pontifice suppositæ. Hæc ipsa insula præter optimum vinum, etiam alios fructus gignit suavissimos, abundatque bobus, capris, ouibus, alijsque animalibus propter lætissima pabula: & inter cætera canes ferocissimos producit, auctore Phil. Bergomate in d. suo supplemento Chronicarum. lib. 4. Et de pluribus alijs insulis à paucis diebus repertis scripsit idem Philosophus in d. supplemento lib. 1. Alias autem plures insulas excellentes & famosas videre potest curiosus lector in locis præallegatis, & per Cosmographos & alios, qui de hac re scripserunt.

Quinquagesima octaua consid. sit de dignitatibus Ducalibus & similibus post regalem dignitatem, quæ dignior & excellentior sit inter omnes dignitates Ducales Christianorum. In hac re video multos obstrepere, qui suam patriam esse ferre conantur. Exaltatur à suis Ducatus Mediolani, cuius Dux habet iura Regalia, cum legitime possit, vt scripsi in commento nostro super consuetud. ducatus Burgund. titu. *Des successions des bastards.* artic. 3. in gl. ab interst. versic. quid autem de Ducibus. Qui etiam in suo Ducatu æquiparatur Imperatori in vniuerso, vt dicit Paulus de Castro consil. 225. super primo dubio allegato per Alex. in consil. 2. in 1. vol. repetito in consil. 87. in 2. vol. Franciscus Curtius præceptor meus in tract. Feudorum (quem sub eo audiui) in secunda parte, in 2. quæst. principali, vbi etiam dicit, quod Angelus in consilio 194. incipiente, in causa accusationis dicit

dicit, quod Comes Virtutum Dux Mediolani cenferur supremus Princeps. Et etiam Dux Sabaudie, vt scribit Iacobinus de sancto Georgio in sua inuestitura feudali. in glo. prima vers. dubitatur. & Laurentius Calcaneus in consilio secundo incipiente, quidam nobilissimus strenuus vir. Anto. in 10. col. & arguendo pro ducatu Mediolani, in eo est vnus Archiepiscopus, scilicet, Mediolanensis habens 18. Episcopos suffraganeos, scilicet, Papien. Ferrarien. Pergamen. Brixien. Cremonen. Nouarien. Vercellen. Iporien. Taurinen. (nunc verò est Archiepiscopus) Asten. Aquen. Alben. Terdonen. Saonon. Albiganen. Vintimilien. & Placentinū, quorum decem sunt in ipso Ducatu. Etiam multi Comitatus, quos nunc tenet Dux Mediolani. Etiam maior est in reddito, quam alius Ducatus. Sed obest, cum plures alij Duces cum præcedere debeant ratione antiquitatis, cum tantum fuerit Ducatus effectus anno 1395. & Ioan. Galeatus, filius Galeatii Mariae, fuit primus Dux, & antea sub titulo Comitatus annis 20. ibi rexerat. Purpuratus verò in l. l. nume. 225. 239. & 63. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. laudat Ducem Sabaudie, qui pro certo laudandus est, cum sit Vicarius Imperij, licet à paucis sit Ducatus, cum esset Comitatus. vide per eundem in rubr. ff. de iurisdictio. om. iud. nume. 20. Ducatus verò Aquitanie, qui olim fuit Regnum, cum Regnum Francie fuit diuisum, & in tres partes, ideo in memoria pristinae dignitatis, & ex quo multa alia excellentia habet (cum habeat sub se plures Comitatus, & etiam Ducatus, vt ante dictum est in quarta parte, in 4.6. consideratione.) videretur esse dignior & laudabilior.

Ex multis etiam de Ducatibus Britannie & Normannie, qui sunt excellentissima patria, & magni pronētus dici possent. Cum etiam quasi in centuplo excedat redditum Duca. Burg. ideo videretur, quod sint excellentiores.

Etiam est dignitas seu Terra, quæ dicitur Archiducatus Austriae, qui in hoc videtur habere quandam præeminentiam seu excellentiam, vt in d. 5. par. in 4.4. confid. scriptum est, ideo non repeto, quoniam vnusquisque suum laudabit, cum tempus affuerit. Et cum hæc pars sit satis honorata, sufficit mihi laudare patriam nostram. Et quicquid de alijs dicatur, Ducatus Burgundie dignior & excellentior iudicatur. Testis est locuplex Philippus Bergomas in suo supplemento Chronicarum li. 1. & 12. vbi ait: Quod illa Regio longo tempore sub Regibus fuit: sed hodie dignitate regia amissa, Ducatus titulum accepit. Cuius Duces ceterorum Christianorum Duces faciliè antecellunt. Etiam (vt clarum est) Dux Burgundie prætextu patriæ habet maiorem dignitatem, cum sit Primus par Francie. Hinc renews priinum locum inter Pares Francie. Hinc est, q. in conuocatione trium statuum Francie semper Burgundiones, & Hecui

sunt primi post Parisienses, qui representant principalem ciuitatem totius Gallie, vt scripsi ante in 5. part. in 4.6. confid. vbi etiam dixi Ducem Burgundie in consilio generali totius Christianitatis præcedere alios Duces. Imo etiam Electores Imperij pluribus de causis. Plus etenim fecerunt pro fide Christiana ipsi Duces Burgundie, quam alij Duces Christiani, vt in Chronicis patet. Verū etiam quia aliàs fuit dignitas Regalis, ideo in memoriā & reliquias pristinae dignitatis honor eidem debetur. Dixi ante in loco præallegato. & amplè scribit Felv. in c. quæ in Ecclesiis. col. 29. extra de constitutio. & in c. super literis. extra de rescript. & do. meus las. in l. 3. col. 3. ff. de acquiren. poss. Purpur. in l. imperium. nu. 84. ff. de iurisdictio. om. iud. Inter Comites verò videtur ex ratione præcedent, cum Dux Burgundie alios Duces præcedat saltem Francie, ratione Parisiatis seu Parerie, cum sit Primus Francie Par inter Duces. Ita etiam Comes Flandrie præcedere debeat alios Comites, saltem in Francie, cum sit primus Par ex Comitibus. Licet Comitatus Campanie potius meretur dici Ducatus, cum non solum habeat decem Barones vasallos sub se, verum vltra decem Comites feudatarios, & feuda ab eo tenentes, tamen in Francie Comes Fladrie alios præcederet ratione Parerie, & sic res Comites pares præcederet alios præter Comitem stabilem, de quo ante scripsi in 7. part. in 8. confid. & 9. part. in 13. confid. qui apud nos dicitur Constabularius, seu Conestabilis Francie. Sed quia videtur solum esse officium & non dignitas: Ideo Pares Francie illi præferendos arbitrantur. vide supra in d. 5. part. in 43. confid. Et etiā quod Comites de consanguine regio alios antecellunt. Inter Marchiones pauci excellentes apud nos reperiuntur. In Italia verò duo sunt excellentes, & duo in Regno Neapolitano, plures verò in Alemania. In Italia sunt Marchio Mantuae, Marchio Montisferrati, & etiam Marchio Saluiarum: sed inter illos crederem excellentiorem esse Marchionem Mantuae propter eius antiquitatem, & quia maiores habet sub se ciuitates & subditos, etiam iura regalia in totum, prout alij Principes Italiae, siue sint Duces siue Comites. ideo illustri dicitur, & cum appellat illustrem Bald. in consi. 195. incip. laudare vos non expedit. libr. 2. & ibi vocat Marchionem Ferrariæ (qui hodie factus est Dux) Magnificum. Et Sozi. in consi. suo 66. incipien. v. s. donatione. colum. 6. libr. 3. appellat Marchionem Mantuae Illustrissimum. Idem Bald. consi. 359. incipien. quemadmodum. lib. 3. Illustris appellat Marchionem Ferrariæ. Et idem vocat Marchionem Montisferrati Illustris in c. cum Ecclesia San. Mariae. colum. 2. extra vt lite pendente. ver sic. sed nunquid, quod illustri dominus, &c. Et ita etiam cum vocat F. Curt. iuni. in consi. 2. incipien. vasallus. Et etiam Marchionem de Trans nuncupat Illustris Philip. Deci. consi. 269. incip.

D V O D E C I M A P A R S

consultus ab illustri Marchione. Sed apud nos uō sunt tantæ potestatis & autoritatis, vt in Italia, nec etiam Duces & Comites, cū non habeant in totum iura regalia.

Si abundè quaras legere de Ducibus, Marchionibus, & Comitibus Germaniæ, vide Franciscum Trenchicum in lib. exigeneos Germaniæ, vbi de laude & excellentia Germaniæ in toto illo volumine scribit. Et ibi lib. 3. c. 62. scribit de Archiducatu Austria, qui temporib. Federici I. Barbarossæ fuit erectus in Ducatum ex Marchionatu. Temporibus verò Drusi & Traiani fuerat Regnum. Sed tempore Federici tertij patris Maximiliani primus se Archiducem nominari fecit, & gessit, de quo ante in 5. part. in 45. confid. scriptum est.

Inter Principatus verò, quoniam etiam est dignitas specialis, puta Principatus Orenge, Telemont, Achaie, Pedemontium: Credo tamen, quod Principatus Pedemontium sit excellentior. Cum plures sint in eo vrbes insignes, vt est Taurinum, in quo hodie est Archiepiscopus & vniuersitas multū excellēs, in qua studui, Vercellæ, mōs Caleri, Susæ, & est optimi redditus sub æstimatione 70. mille ducatorum & vltra. Habet sub se quatuor Comites. de Valpurgis, Plofasci, Lucerna, & de sancto Georgio. Et de eo facit mentionem Iacobinus de San. Georgio in sua inuestitura feudorum, vbi ait Ducem Sabaudia esse Principem Pedemontium: sed parum de dicto Principatu scribit.

Quinquagesimanona consideratio de Tribubus Iacob seu Israël, quæ fuerunt duodecim secundum filios eius. Apocal. 21. hic pauca conferret, videlicet, nomina, & quæ earum nobilissima erat.

Prima enim fuit Tribus Ruben, à primogenito filio ipsius Iacob. non tamen creuit: quia maculator fuit lecti patris sui. Per incestum quippe dormiuit Ruben cum Bala concubina patris sui, vt habetur Gen. 35. (vbi etiam enumeratur filij Iacob) quæ erat vera vxor Iacob, non tamen præcipua in honore.

Secunda Tribus fuit Tribus Simeonis, à qua ferè omnes Pharisei descendunt.

Tertia verò Tribus fuit Tribus Leui, à qua Sacerdotes sumpti sunt. Et quia Sacerdotes & Pharisei futuri erant primarij autores, qui suis consilijs iniquis, & falsis persuasionib⁹ Christi mortem procurarent, ideo Iacob eorum pater in eos sic propheterat, vt habetur Gene. 49. Simeon & Leui Fratres vasa iniquitatis bellantia, in consilium eorum non veniat anima mea. Et sequitur: Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura.

Quarta fuit Tribus Iuda, quippe Iacob pater dixit Iuda: O Iuda, te laudabunt fratres tui. vt scribitur Gen. 49. Cuius nomen, consitens interpretatur.

Quinta Tribus Zabulon fuit, cuius māsio fuit prope mare mediterraneum. Hæc Tribus mixta fuit Leuitis idolatris, quod Iacob prædixerat. Zabulon in litore maris habitabit, & in statione nauium pertingens vsque ad Sydonem.

Sexta fuit Tribus Isachar, quæ etiam prope mare mediterraneum morans dedita fuit laboribus agricultura, non vacans ad bella frequenter: quia eorum terra erat fertilis, & Sacerdotib. decimas, & Principibus tributa dabant. quam sic futuram prædixerat Iacob pater, iuuenis: Isachar a sinu fortis accubans inter terminos, vidit requiem, quod esset bona, & terram quod optima, & supposito fuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis seruicus.

Septima fuit Tribus Dan, de qua fuit Samson, qui iudicauit populum 20. annis, & eum à Philistæis liberauit, quibus tanquam coluber formidini fuit, quæ omnia Iacob prædixerat sic: Dan indicabit populum suum, sicut & alia Trib⁹ in Israël, fiat Dan coluber in via.

Octaua fuit Tribus Gad, cuius possessio fuit cū possessione Ruben, & mediæ Tribus Manassæ possessionibus, vt patet Iosue 13. Quia tamen illa vtiliter transiit Iordanem ante alias, quamuis ad suam possessionem redierit. Illud prædixit pater Iacob sic: Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum.

Nona fuit Tribus Aser, quæ fuit optimo solo constituta, in quo optima quæque nascbantur, & ideo de ea pater Iacob prædixit sic: Aser pinguis panis eius, & præbebit delicias Regibus.

Decima fuit Tribus Neptalim, cuius situs erat in loco valde calido. ideo fructus illic primi erant, quasi præcones inter alios, ex quibus primitiæ offerbantur ad diuinas laudes, quod verbis Iacob prænatarum sic fuerat: Neptalim ceruus emissus, & dans cloquia pulchritudinis. quasi dicat velut ceruus cursu velocior, sic terra Neptalim in fructibus, vnde diuina laudes celebrantur.

Vndecima Tribus fuit Ioseph, quæ in spiritualibus & temporalibus bonis plurimum laudatur, & hoc in ipso Ioseph, qui valde in illis creuit, quod Iacob benedicens insinuauit sic: Filius accrescens Ioseph. filius accrescens, & decorus aspectu.

Duodecima fuit Tribus Benjamin, Trib. bellicosa nimis, vt videre est in lib. Iudicum. de illa Tribu fuit Paulus Apostolus, qui primo quasi lupus rapiens Christi oues ad torturas, tandem conuersus plurimum ampliauit gregem dominicum. De quo Aug. vult prophetiani Iacob intelligi, quæ est ista: Benjamin lupus rapax, mane comedet prædā, & vespere diuidet spolia: vt habetur Gen. 49. sic & prædicta, quæ propheterat & annunciauit Iacob pater filijs suis, scribuntur in dicto loco.

Inter istas duodecim Tribus tres Tribus Leui, scilicet

scilicet, Iuda & Ioseph, fuerunt eminentiores. Leui, scilicet, in legis interpretatione. Cuius sententia in arduis & difficilibus legis Dei mandato stabant alia Tribus iuxta scripta Deute. 17. vbi habetur. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sang. causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium intra partes tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniesq; ad Sacerdotem Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, quareq; ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcumq; dixerint, qui praesuit loco quem elegerit Dominus.

Tribus vero Iuda Regia dignitate praecellebat, vti expresse habetur. Paralipomenon 5. Porro Iudas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius Principes geminati sunt.

Demum Tribus Ioseph in possessione sui patris Iacob primogenita tulit, & si penultimus natiuitate fuerit, patet, quia Ioseph dono accepit a patre vrbem Sichem, vel Sicar, cui dixit moriens pater, vt scribitur Gene. 48. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Ammorei in gladio & arcu meo. Ad idem facit quod dicitur. Paralipomenon 5. Primogenita autem reputata sunt Ioseph.

Omissa autem Tribu Ioseph, cui primogenita in possessione concessa fuerit, Tribus Iuda & Leui comparanda veniunt in nobilitate.

Et reuera si conferatur Tribus ad Tribum duntaxat, sine sacerdotalis ordinis consideratione, quippe non omnes Leuitice fuerunt Sacerdotes, sed Aeronitae tantum, Tribus Iuda praeteris clarior est, et Tribu Leui, quod probatur sic multipliciter.

Primo, in benedictionibus, quibus eandem Iacob ante Leui cumulat sic, in laude & honore qui virtuti debetur, vt habetur in loco saepius allegato, f. Gen. 49. Iuda, te laudabunt fratres tui; deinde in sortitudine, vt eodem loco sic dicitur. Manustua in ceruicibus inimicorum tuorum. quod potissimum in Dauid impletum est, qui fuit de Tribu Iuda, & alij Reges in Ierusalem post eum. Subinde in exhibenda reuerentia praefertur Iuda Tribus sic, vt ibidem subiungitur. Adorabunt te filij patris tui. demum in successione, quoniam de Tribu Iuda Christus venturus erat, & venit, secundum illud ibidem prophetatum. Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux defemore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium. & habetur ad Hebraeos. 7. Quae promissio etiam Dauidi facta his verbis, vt in Psal. 131. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Accedit quod in Tribu Iuda fuit vrbis sacerdotalis, vt potest Ierusalem. Et Tribus Iuda in fide perseverauit cum Tribu Leui. Tribus Iuda post Moysen per mare rubrum prima intrauit. Et post mortem Iosue ipsa Tribus Iuda prima pro custodia terrae promissionis bellum gessit, secundum illud Iudic. primo. Di-

xitq; dominus: Iudas ascendet, ecce tradidi terram in manu eius. postremo patet excellentia Trib. Iuda in ordine offerentium in tabernaculo, quia diuino decreto Tribus Iuda praecessit, iuxta illud Numeri 7. Primo die obtulit oblationem suam Naafon filius Aminadab de Tribu Iuda.

Verum, si consideremus Tribum Leui, vt sacerdotalem Tribum, quia à Leui sacerdotes assumebantur, vti accipi videtur in li. Numeror. Numeri primo ibi, Tribum Leui noli numerare, neque pones summam eorum cum filiis Israel, sed constitues eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quicquid ad ceremonias pertinet. Vbi alia Tribus ad bella segregatae sunt, Trib. Leui, i. sacerdotalis ad diuinum ministerium referuata fuit.

Et sic ex his Trib. Leui, i. sacerdotalis fuit omnium nobilissima & à Deo electa. Facit ea. solita de maio. & obe. ca. plurimos. 82. dist. & hoc patet per illud, quod dixit Deus Moyfi Exo. 28. Applica quae ad te Aaron fratrem tuum cum filiis tuis de medio filiorum Israel: vt sacerdotio fungantur mihi. Et sequitur, Faciesq; vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. quod de Tribu Iuda nusquam legitur.

Praeterea sacerdotes Tribus Leuiticae erant sacris dati perpetuo, sacri populorum Duces sacerdotes, id est, sacramenta, & sacra docentes, i. legem Dei, secundum id. Eruntq; sacerdotes militi religione perpetua. Exo. 29. Et quia Saul, nec Sacerdos, nec de Leuitica Tribu attentauit offerre Holocaustum contra diuinum & Samuelis mandatum, audiuit. Nequaquam regnum tuum ultra conserget. Reg. 13. quod in poenam factum fuit. Quippe Saul infra sacerdotalem dignitatem erat, praesumpsit supra officium suum.

Eo modo Rex Ozias cum esset de Tribu Iuda, quia non erat Sacerdos, dum praesumpsisset adolere incensum in conspectu domini Dei, continuo lepra est percussus. 2. Paralipomenon 26. Et id dignitatem Tribus Leuiticae, i. sacerdotalis accedit. Quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Malach. 2.

Demum vt concludatur pro hac parte. Leuitica Trib. ab alijs Tribub. etiam à Tribu Iuda decimas sumebat, & hoc diuina auctoritate, iuxta illud Numeri. 18. Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis, in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo Foederis. Hac ratione probat Paulus ad Hebr. 7. quod Melchisedech fuit maior ipso Abraham, quia decimas assumpsit ab Abraham, & simili modo oblationes, Gen. 14. Et propterea non habuit Leui partem, neque possit cum fratribus suis, quia ipse dominus possessio rei est. Deut. 10. & 18. Hoc postremum clare ostendit sacerdotalem Tribum fuisse omni alia Tribu digniorem, quia alijs Tribub. benedictio omnem dabat, & à nulla benedicebatur. Modo ex Pauli sententia, vt ad Heb. 7. sine vlla contradictione, quod

D V O D E C I M A P A R S

minus est à meliore benedicatur, quod recitatur in c. deniq. 21. dist.

Et sic constat sacerdotalem Tribum omni alia nobiliorem, prout sacerdotalis est.

Sexagesima consid. quarundam ciuitatum laudes & dignitates exprimit, & quæ inter eas potius sit extollenda. De omnibus ne dicam pluribus laboriosum, & fortè radosum foret recensere, cū in tractatu de locis, ac mirabilibus mundi, qui est impressus cum Geographia Ptolemæi. cap. 14. de laude plurimarum, & de earundem origine videri potest. & per Philippum Bergomatem in suo supplemento Chtonicarum in suis locis oportunitis, qui plures nobis notas copiosè & eleganter laudauit. Item Aufonius Poëta Gallicus suis versibus illustrauit Romam, Constantinopolim, Carthaginem, Antiochiam, Alexandriam, Treuerim, Mediolanum, Capuam, Aquilam, Vienneam, Emeritam Atheniensem, Catinam, Syracusam, Tholosam, Narbonam, & Burdegalam, ex qua natus fuit Philippus Beroald. in oratione quam habuit in enarratione Iuuenalis & Salustij, aliquantisper laudat Romam. Ipsa enim intitulari caput orbis terrarum, vt est tex. in l. nemini. §. quoniam. c. de Consulibus & non spargedis, & c. libro 12. & l. 1. §. sed & si quæ. Cod. de vere. iure enuclean. & caput omnium ciuitatum: vt in §. si iuncta glo. in tit. de fati. d. tutorum. & omnium nationum: vt est text. in capit. beati. 2. quæstio. 7. & quomodo alijs pluribus nominibus nuncupatur & illustratur. gloss. est ad hoc expressa & notanda in verbo anterior. in authen. vt Ecclesia Romana ceterum annorum, & c. in princ. colla. 2. & de ea alibi.

Ioan. Ludou. Vivaldus de Monte Regali in suo opere Regali. in tracta. de magnificentia Salomonis, amplè laudauit Hierosolymitanam ciuitatē, quæ dicta fuit Hierusalem, & ibi de eius constructione.

Pyrrhus in suis orationib⁹ laudauit Aureliam. De qua Iurisc. Marellus bis fecit mentionem in l. quidam in testamento. ff. de leg. 2. de ciuitate Parisiensi, vide de laude illius per Textorem Niuernem. in sua officina. in Cornu copie. in litera P. in fi. Et etiam nouissimè Iacobus Capellus habuit orationem in vniuersitate Pictauesi in laudem ciuitatis Parisianæ. Leonardus Aretinus librum vnum de laude Florentiæ composuit. & Sabellius Panegyricum rerum Venerarum. & ita plures de alijs multis ciuitatibus. Addo, quod dicitur communiter in Italia propter celebritatem, Roma sancta, Genua superba, Florentia pulchra, Mediolanum ciuitas populosa, Venetia diues, Bonna pinguis. Quemadmodum dicitur vnus Deus, vna Roma, vna Turris in Cremona, & vnus Portus in Ancona, quæ Portum nunc mirum in modum auctum Adrianus Imperator extruxit. Omitto multa, quæ adduci possent, quomodo vna ciuitas est maior alia, vt ciuitas metropolitana est ma-

ior alteta, quo ad dignitatem. vt dicit Bal. in leg. 6. duas. in fi. ff. de excus. tur. Et ciuitates ppriè appellatut, quæ habent Episcopum. c. Episcopi. 80. dist. c. 1. de priuileg. de istis amplè per Bar. in extrauagā. quoniam. col. 2. per Doct. in c. si ciuitas. de sen. ex. com. in 6. per Archid. in c. statutum. de rescrip. eo. lib. 6. vbi dicitur, quod causæ commissæ à sede Apostolica in ciuitatib. aut locis in signib. agitantæ sunt. In Francia verò appellamus ciuitatem villā, rus verò villagium. Sed nullus vsque ad hæc tempora inuentus est, qui hanc nostram antiquissimam, strenuissimam, decantatissimam, inclitāq; ciuitatem Heduanam laudauerit. Vnde mecum sæpe sum miratus veteris Celtae incuriam, qui præcorum temporum maiestatem non tam oblitus quam eius asperrari, meminisse suatum seculū curant dignantur, obseruant. Habet tamē ad Eudoxā stinuos probata vetustas, & sollicitis nostri tēporis hominib. calcaria præcorū etas adhibet. Quorū Babylon, quorū Thebæ, quorū Iliion, quorū Sparte, quorū Roma, quorū Athene in præclara rerum facinora, non solum priuatas: sed & barbaras ciuitates cgerūt, induxeruntq;? quas partim magnis deletas incendijs, & partim laceris refulgentes, vel pugijs, antiq; maiestatis suæ literis ætate seruata viuere ceruimus. Troia corruit, cecidit Corinthus, flagrantur Solyma, perijt Milesta, vel litur Sagunthos, quæ suorum ciuium clades funestas, vultū inœnia, raptos honores, hæc vna tantū penatione bearunt. Quod qui florentissima suæ ataus amplitudines, magistratus, origines & imperia scriberent, vel antequam ruerent, reliquerunt, vel paulò post instauratæ pepererunt. Habet suum Iudæa Philonem, Solyma Iosephum, Thucydidem Athenæ, Phrygia Daretem, & Pindarum Thebæ. Sola hæc infelix Hedua, quæ suum nondum genuit Commendatorem, neque quod ingenia sed labor & studia delunt. Quæ prima fuit, quæ secunda, quæ tertia, tam inclitæ ac vetustæ ciuitatis atas. Cuius arcem (Bibractem ferunt) omnium quæ mundus habet, longè inaximum accopiosissimum oppidum Cæsar edocui. O Hedua prolis Mandubiarū decus, Perfarum dogma, Plasm Intubrium, Celtaeum caput, & Bistonie gentis fortissimum robur. Quis tuos canet Hedua triumphos? Quis iustum à Samothe genus? Quis stantes quondam tibi iuarinore Turres? tua vbi Maiestas? vbi pacta prinum cum Pœnis, mox cū Romanis fœdera? Hæc sopis nimium, nimiumque sopit in te Cabillini seu Cabullini rebellio, Araris contentio, Scquanorum ira, Aruernorum factio, Rhenanenses, Biturigum amor, & Alsetigenum cognata necessitudo. Indolco, vt quæ toti? Galliæ Princeps inclitissima, Pancarpinam facultatum Thiarum quondam gesseris, orbata modo & ruinis, neminem ad huc alueris qui te viduam vllō vel encomio vel commiseratione solerur. Miserum herelè. Magna tamen & nobilis impen-

impedio Gentis Heduanae potētia, quae quasi fax ardens in totū orbem succēnsā, per freta, per amēnes, per scopulos, per praerupta alpium discrimina Eurum, Aquilonem, Austrum, Zephyrumq; brachio nunquam cedentem remēnsā, Vmbriam statuit, domuit Phrygiam, Scythiā auxit, Thraciam diffudit, terruit Macedoniam, Iberiam strauit, minuit Italiam, Holsariā struxit, Lusitaniam pressit, occupat Asiam, & parentis Herculis mētās transfressā, quod Socrates, quod Plato, quod Pythagoras, quod Empedocles à Chaldeis Aegyptijsq; edidicerunt. Perfas ante docuerit, quam sciret Athenā. Nec si Magiā, Poēsīm, Rhythmos, Mathematicam, Astrologiam, Musicem, & vtrāq; Philosophiam statim sibi Graeci inuentam praedicent, diuinarum atque humanarum scientiarum Heduā parens, & protologia Graecis inuitis non desinet appellari. Tollat suos Aegyptus Propheas, Persia Magos, India Gymnosophilas, Augures Roma, Ida Curetes, velut omnium quae in humanarum mentium capru sunt vates antilocus. Clarum namq; (quorum Heduā Princeps) si Samotheos Druydas, Magos, Sarronidas, Varies, Bardos, & Choribantas Heduorum sacros progenitores & consanguineos discussserimus, Literarum inde & Philosophiarum magnum quoddam mare solis primum Gallis nauigabile in totum orbem exūdasse credamus: sine quibus (vt cum Moyse loquar) terrerit inanis & vacua. Et ipso solus domini spiritus ferebatur tunc super aquas, vt eleganter eludat, & adaperuit Claudius Musard Heduus, vir bonarum literarum, in sua Chronica Samotheorum. Heduos autem Principes Celtaarum extulisse satis autumat & asserit Caesar in suis commentarijs. Idcirco nullus sanae mentis hesitaret, quin Heduū fuerint illi Celtae, qui praedicta omnia fecerūt, & etiam de quibus Symphorianus Captegius in suo lib. de memorabilibus mundi, vbi de origine Celtaarum & eorum religione & literis, quos Celtae, authore Beroso, cōdidit Samothēs. Fuit enim Samothēs frater Gomeri atque Tubalis ex lapeto patre. A quo primum Britones, inde Galli Samotheci dicti fuerunt, & praecipue Philosophi atque Theologi sectatores eius. Vnde Diogenes Laertius in principio de vita Philosophorum: Philosophiam, inquit, à Barbaris (quod verbum non potuit citra inuidiam) initia sumpsisse complures authores asserunt. Constat enim apud Perlas elauisse Magos, vt dixi, apud Babylonios & Assyrios floruisse Chaldaeos, apud Indos Gymnosophilas, apud Graecos Philosophos, apud Aegyptos Propheas, apud Celtas & Gallos Druydas, & qui Samotheci dicuntur. Qui, teste Arist. in magico & Secione in 22. lib. successuionum, Diuini atque humani laris fuere peritissimi, ob id religioni deditissimi, & propterea Samotheci appellati sunt. Quare, vt complures authores tradunt, philosophiarum initium & literarum simul, non à Graecis, sed anti-

quissimis Samotheis emanauit. Ergo, quoniam Galli vtebantur literis quibus & Graeci, vt refertur Caesar lib. 6. commentariorum, easq; à Samothe patre Dite habuerunt, vt ibi dicit. Necessario est fatendum, vt non à Cadmo: sed à Gallis, tū Calathā quam Meones & Gallograeci, toraq; simul Graecia eadem habuerunt: argumēto sunt quae authores produnt. Xenophon. li. de equiuocis temporum, & Archilochus sic dicens, Graeci Barbariem quandam vetustam & nō Phoenicam ferebant, quia nihil Phoenicū habēt, vt cernimus, sed Galatharum & Meonum figuras retinent, &c. Et Iosephus cum plurib. alijs. Berosus verò notat, qd anno 4. Nini, à quatuor Saturnis gestum sit. Tres enim Saturni, Tubal Hispanes, Samothēs Gallus, Thuseon Germanus regna sua legib. formant Quartus verò Saturnus, Camēses, q ab Aegypto colonias in Thusciam aduexerat, contra Thuseos iam legibus & literis à Comaro formatas, eorum pere fatagebat magica & vitijs. Vnde Diodorus ait in quarto, Hunc Saturnum filium cœli, qui regnauit in Italia, Sicilia, & Lybia, fuisse summa impietate & auaritia praeditum. Quod verò his temporibus literarum & carmina apud Gallos essent, non solum ex Beroso Chaldaeo, sed etiam ex alijs proditur. Samothēs quoque cognomine Dis, literas sagas dedit, quae Phoenices erant, à quib. Graeci suas formauerunt, quas principio Galathis & Meonib. tradiderunt. Galli à Dite disciplinae nacti, etiam vsque ad sua tempora eas retinuerunt, vñ literis, quibus & Graeci. Xenophon quoq; dicto lib. de equiuocis, ait, Cadmum intulisse Graeciae literas similes Galathis & Meonicis magis, quam Phoenicib. Igitur ante Cadmem fuere literae. Philosophia, Carmina, Theologia, & Leges Gallis, maxime apud Celtas, & per multa secula & atates. Nam, vt dicit ipse Archilochus in lib. Epithetorum de temporib. Graeci à Cadmo literas habuerunt, quae Homero, iudicio totius Graeciae eximio Poetarū habito, Olympiade 23. & à Troia excidio anno 50. & qui fuit ante Romam cōditam annis circiter 160. solius tributum fuit emendandi characteres, & nomina, linguamq; Graecam. Quae ipse Cadmus Samotrax, fere barbarā & plena tnditate attulit sub excidium Troianum, cum rursus esset à fuga, quā inierat ob certamen. Hic ergo Homerus reformauit p̄dictos characteres, & grām atque p̄cepta graecis primus depit, cum autea quisq; sermone scriberet & loqueretur vernaculo, quem eisdem Italia, quae & magna Graecia, suscepit, Nomē autē (vt contineretur marē rīa) arguit à Sarrone Duce Sarronidas dici Gallos doctos, de quibus lib. 6. Diod. scribit ample. Sanē non est estimandum, ante Sarronē non fuisse literas, & Theologiam atq; Philosophiam apud Gallos, eū supra p̄batū fuerit ea extitisse Samothei tpe, sed vt ipse Berosus ait. Nō erant Gymnasia publica q̄ sola mitigant humanam ferociā. Nam dicit ipse lib. 5. qd tempore Zanei Nyni filij quidē Semiramidis,

DVODECIMA PARS

& etiam tempore quo Osyris agriculturam docere mortalibus cepit. Apud Celtas Sarron, qui, vt cōtineret ferociam hominum, publica literarum studia instituit, vnde apud eisdem Celtas à Samothho sapientia, à Dryo Philosophia, Astrologia, & augurandi scientia. Carmen verò & Musica à Bardo rege primò inuenra fuit, & Celtris edocta.

Vnde redeundo ad ciuitatem nostram, certum est, quod cum ipsa fuerit præstantissima & præcipua in ea Gallia Celtica, quod totius Celticæ Gallia principatum obtinuerit: & sic literæ primo inuētæ & edoctæ fuerūt in hac ciuitate potius quàm in alijs. Nam, vt eommuniter videmus in ciuitatibus primarijs & principalioribus seu capitalibus doctores & literati inhabitant & morantur, vt in ciuitate Parisiensi, quæ est caput totius regni Franciæ, vbi peritiores vt plurimum resident, ibique artes profitentur in omni seibilibi, dempto legali studio.

Facit ad prædicta, quia de iure in ciuitatibus & non in castris studia generalia debent esse, vt in proœm. sforum. §. hæc autem tria, & in l. vnica. C. de studijs liberalib. vrbis Romæ. lib. ii. & ibi gloss. & lo. de Platea post Batto. notant. & etiam glo. in verb. Rononia. Ioan. And. Panor. & Feli. in proœ. decretalium.

Cuius quidem ciuitatis Hedurorū antiqua Topographia, partim in suburbij, partim intra mœnia, vt in vicis & eiusdem edificijs, in quibus olim templa ac diuersorum Deorum oraacula, magnatūq; palatia erecta fuerūt, quæ adhuc antiquum sibi retinent nomen, sequitur:

- Hac igitur ciuitas Celtarum caput, Mandubiorum honor, & gloria, nō sine magna honoris præfatione Augusti dunum nominanda, rantis stratagematibus clara. Cuius incola à Romanis modo amici, modo fratres, verū & consanguinei vocabantur. Tanta, meherele, eos ambiuit dignitas, & excellentia, vt in senatu quidem Romano primam sibi locum vsurpauerint. Id antiquo foederi datum. Huius murorum ambitus ad duo miliaria
- X protenduntur. Terra eius satis fertilis & pabulosa riguaq; cum fluminum, tum fontium aquis, quæ frumenta, siliginem, ordeum, auenam, & omnis generis pecora vbertim gignit, nemora & glandes producit. Ab oriente & meridie montibus eleuatur nemorosus, à septentrione vero & occidente vallibus deprimitur, saltē circa eius medietatem, à qua planicies amœnissima ad septentrionem in longitudinem duodecim millium passū extenditur, & vnde quaq; fontes, riuique circunfluunt.
- X A septentrione habet Ardum p̄s, vbi luxuriantem, Auturanūq; sinu suo suscipientem, & plures alios fluuios, qui tandem in Ligerim defluit. A meridie verò fluium, ne dicam riuum habet ex stagnis velleris progredientem, partim in circuitu vrbis circumfluentem, super quo sunt (opus memorabile & vtile) multa molendina, in quib. fer-

mè tota ciuitatis annona teritur & molitur. Itaque, ab oriente ex murorū vrbis fundamētis celebratissimus ac facer fons lepidissimus, aquis scaturiens existit, dictus fons sancti olei, vbi ducum vulneca (eum è bello victores sauciati redibant) hæc aqua mundabantur: Omni quoque ex parte hæc ciuitas aquis irrigua est. in hac parte erant Theatra amplissima, quæ his dieb. diruta conspiciuntur in loco vulgo vinea boufferandi nuncupato.

A plaga exinde orientali extra tamen mœnia: & non procul, excelssi montes & colles figurantur, qui per meridiem transcurrentes, & arboribus & fructibus præcipue piris, quæ apud vulgus dantur sine regula, quinque ferarum genere prædiuites, ad occidentem vsque protenduntur: & ibi antiquitus erant piscinæ vel elaustra fetarum, in medio quorum, mons est longitudine octingentorum passuum quodam paruo frutice præceteris excellens, quo solus abundat ille mons, ita quod plures, qui totum penè peragrarunt orbem, retulerint nullum similem fruticem alicubi vidisse. Nec Plinius nec Maecr aliquem de hoc exiguo frutice mentionem fecerūt. Fructus eius granum est, coloris vbi admaturæ scit, fere nigri, est boni saporis & odoris, qui plures indigentes villicos in his partibus, vt cetera pasci, dum artus caneri Phœbus suo cursu comprimit.

Est & alius mons tendens ad occiduum, mons callidus dictus, vbi præcetera fructuum genera inueniuntur propter solis reueberationem, qui tota die ibi luce conspicitur, in valle eius habens stuiolum, vernacula lingua vocatum, Mengues. Muos vero manu porius Deorum ac supernaturali, quàm humana cementariorum compositione præualidos habuit & habet, quos centum exornabant turres ad Barbarorum incursionem comprimendas. Ingentes portæ, quibus singulis portaliæ, quæ de cælo pendere videbantur applicatæ extiterant: & de quib. hoc auo, quo ferè integræ permanserunt, & quæ adhuc paruula cūctis adsunt, Peticulas habebat. Itaque tam hanc quam eiusdem suburbia multorum Deorum gentium venerabant delubra, multisq; & varijs insignib. vicis (nomina eorundem antiquissima tanquam excellentiora adhuc retinentibus) dotata fuit. Excellentia enim potius in mortalitatem sapiunt, quam vilia & minima. Et insignia & illustria loca difficile ab hominum memoria euanescent. Enimuero in superiori huius ciuitatis parte Capirelium situabatur, vbi nunc vicus est, lingua nostra vocatus, le chapireau. Licet forsitan taliter poruit denominari, vbi, siquid violatum erat, aut facinus commissum, quod caput & vitam hominis pereret, capite violatoris expiatur. Cui adiacet etiam vicus fraxineus (in quo moroseo vocabulo dictus, vbi Apollinis oraculum varijs bellorum triumphis referunt fulgebat, cui inhærebat grandis fraxinorum copia ipsi Apollini sacratarum, Ed, quod

quod nunquam (vti laurus) iactantur fulmine, & venenis (inquit Plin. lib. 16. c. 14. & lib. 24. c. 8.) obstant, vt nostra affollet arate fieri, qui ecclesiasticorum templorum coemiteria grandib. v. mis. eorum ferè pertingentibus repler. Sic antiquus iste arboris eiusdem Apollinis templum venustabat. Ernon sine magna cogitationis ministerio templum hoc Apollinis fuerit in superiori vrbis particula collocatum. Nam, sicut Apolline in scientiarum, & Philosophia inuentorem esse perhibent, sic in industria, sua inuentione, sua deniq; sagacitate, tanquam ceteris dignior in vrbe praeferebatur. Tum etiam, quia cum conditor nostrae ciuitatis fuisse perhibetur, vt inferius dicitur, nō mirū, superiorem vicū vrbis à fraxino arbore sibi dicatū denominari. Tum & alia confide, quia ibi literarū huic Philosophiae dediti, sapientesq; viri (prout hic nostra tempestate episcopi, sacerdotes, praetores, doctores, canonum statuta, praetorum quoq; iure consultorum leges, decreta, ac rationes profectas ceteraq; honorum morum Archetypicae in publicis) existerant. Qui quidem tanquam digniores praefecti sunt. Est & alius paulo versus occidentem declinando vicus caninus. In quo idolum Anubis, quodam Phano ob eiusdem Anubis honorem consecrato, venerabatur, quod caninum debet caput. Teste Herodoto lib. 2. sub cuius tu in col. huius ciuitatis, vt à latronum incurfionibus, depredationibus, furibusq; praefractur, & subiegebant. Nam sicut canes pro hominum odia nascuntur, suosq; latratu arcent fures, sic Anubis, vt arbitrabatur, procul arcebat fures, & ubi capri crant, hoc in templo Anubi, tanquam vicinis vicima maclabantur.

Fuerūt praeterea in hac ciuitate reges seu reguli qui à regendo dicti sunt) quibus tota Heduorum regio seu prouincia singulis assignata particula tantum praefectis regenda ac moderanda data fuerat, vt quis limitibus Sequanorum praesideret, alter Remorum, alter Aruernorum, &c. fines vigilantes, intra ac studio regetet. Et si quid contra Angulunos, hostes moliti fuissent, aut innouassent, ibi adscuerit rex, cui commissa fuerat, hae rebellis pars Vigobreto, populoq; Heduo quā citius commisset renunciarie tenebatur; vt legatis, caduatisq; exploratoribus missis aut bellum aut pacem indicerent, aut componerent. Quorum quidem regulorum domicilia, palatia ingentia, auro, gemis, & ceterorumque specierum gemmis crustata in vico vsq; in hodiernum diem dicto regum stabula fuerūt. Vel forsā regius vicus dictus fuit, quia regia via erat, hoc est communis & publica, & que aiorerat.

Nam & in vrbe magistratus vnus, qui annus prout nunc retineas adhuc nomen antiquum) credebatur, vitæ, & necis in suos potestatem habes. Qui vt vir à virtute, sic & ipse Virgobretus à virtutem debet habere, nomen sortitur: & iuxta

allusionem vocabuli in vulgari nostro dicitur, Viere.

Adest & consequenter in medio vrbis Campus Martius, nunc Campus diui Lazari vocitatus, vbi militum classes, ac pedum cohortes turmaeque bellatorum hominum, quoties ad bellum opus fuisset progredi, arma ex templo Martis confestim assumebant.

In suburbis verò à plaga Orientali, est monticulus Philosia nuncupatus, vbi templum Cupidini Deo amoris dedicatum habebatur, à Philos, quod est amor dictum, in quo iuuentulae virgines sub tutela Cupidinis aderant, Amorum furta describentes, quae postquam curibaticanerāt, hoc est, improbis morib. vta fuerant, inq; fornicatione reperte, & spurcissima Veneris illecebris irrita fuerant, in viciniore alio monticula paulo altiori, vbi Veneri adfuit consecrate speluncae (sicut olim Romae in regione suburbana Meretricium diuerforia erant) eo, quod caeter sua furta Venus: Adfuit, & dum, arbores, & nemora alta, iuxta quae templum Veneri, & Priapo dicatum conspicebatur, in quo Cuculus Veneri, & Priapo consecratus (eo quod sit avis aduultera, & mœcha) venerabatur. Vnde dictus est hic locus vique nunc Cucubarrus, hoc est, è barrho siue ebore cuculus, qui ob honorem supradictorum ibi colebatur. Nec istud incredibile videri debet, eum adhuc lupanaria tolerantur. Nam, vt dicit text. in I. ancillarum. in ff. de pet. hare. in nonnullorum honestorum virorum predijs lupanarij exercentur. Et meretricium toleratur ab Ecclesia, vt maius malum cuitetur, secundum Panormitanum in c. inter opera charitatis. extra de sponsalib.

Redeundo ergo, vnde digressi fueramus, non longè ab hinc mons est Iouis. Samothesenim nostrae prosperitatis autor, eum per montium cacumina deambularet, huc appulisse, & ibi Ioui Olympico primum litasse perhibetur. Vnde dictus fuit & est hic locus mons Iouis: & ibi vnum suorum nobiliorem cōstituit, qui adhuc ibi tempore praesenti castellū habet, & vocatur dominus de monte Iouis, qui est ex vna antiquissima, & nobilissima Heduorum familia. In parte verò occidentali mons est ferè nubibus proximus, distans ab vrbe vno miliari, & est querebus plenus, qui & hoc die mons Druydum appellatur: eò, quod ibi Druydes, Gallorum Philosophi, & Sapientes, ac vates Iouis, & Berecynthiae matris Deorum ac Mercurij sacra celebrabant, dictiq; fuere Druydes à drvos, quod est quereus, quoniam ipsis Ioui, & Berecynthiae quereus est sacra, testante Claudiano de raptu Proserpinae.

Hi quippe Druydes Ephemeridès, siue singulorum temporū annales, & quicquid singulis diebus in vrbe, aut Heduorū regione estiebat, soli memoria mandabant, & sacra curabant, memoriterq; dicebant, neque ea literis mandare faserat,

ne in

Philosia
Fam. Theop.

Couhard.

X

Mont. Dra.

D V O D E C I M A P A R S

ne in vulgus disciplina efferretur, & vt memoria studerent. (nam quæ literis mandamus, memoria tenere negligimus cū ea, vt pote scripta, vbi opus fuerit, facile reperire confidamus.) quod efficit, vt nihil de huius ciuitatis constructione ac ruina inueniatur, & quod semel in mente reposerant, vt magis in pretio haberentur, difficile id prodibāt. Vnde ipsi deleitis, delera iacuerunt singula egregia eiusdem ciuitatis, prouinciarumque facinorosa. Cum id soli rescirent, & antiquiores id iunioribus eiusdem sectæ Philosophis docebant. Si verò quicquam scriptum foret, dum hostes ciuitatem obsiderunt, cum dijs sub quorum tutela omnis arbitrabatur esse ciuitas: exemplo Troianorum, qui semper suo iure estimauerunt alienos, & precipuè hostium Deos depreçari, rapuerūt. Sapientes exinde hi Druydes omnium ore iudicabantur, vnde publica & priuata iudicia eorum fidei mandabantur, vt de sacerdotibus antiquæ legis Maccabæorum 1. & 2. & Deut. 17. legitur. Illi (teste Cæsare lib. 6. de bello Gallico) rebus diuinis intersunt. Sacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ causâ cōcurrit, magnoq; hi sunt apud Heduos honore, de publicis priuatisq; controuersijs cognoscunt: & si quid est admissum facinus, si cades facta, si de hereditate finibusue controuersia est, idem discernunt, præmia poenasque constituunt. Si quis autem priuatus, aut publicus eorum decreto non paruerit, sacrificijs interdicunt. Hæc poena apud eos est grauissima, quibus ita est interdictum. Hi verò, qui interdicti fuerant, numero impiorum ac sceleratorum habebantur. His omnes decedunt aditum, sermoneq; defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur, neq; honos vllus communicatur. Et illi poenæ, hodie excommunicatio æquiparatur. Et cum prædicta ita cum nostra religione conueniant, vt non temerè quis crederet, modum hunc quo Pontifices solent contumaces, aut delictum aliquod delinquentes præuaricantesq; anathematizare seu excommunicate: illisque simul sacris interdiceret (quod hoc vnicum Ecclesiæ telum terrificumq; fulmen existit) ab ipsis Druydis esse mutuatos. Qui quidem Druydes, etiam apud Cartum morabantur hac lege, vt sex mensibus Hymalibus Cartum, rursum verò sex alijs æstiuilibus Augustudunos haud absurde habitauerunt, vt de Apolline ex Seruio. 4. Aeneid. secerni potest, quod Virgil. hoc innuit disticho:

Qualis vbi hybernæ Lyciam Xantiq; fluuenta,
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo.

Qui sex mensib. apud Patharam Lyciæ vrbe:
Sex verò alijs æstiuilibus mensibus apud Delon
responsa canebat. Quod & de Druydis satis exprimit Cæsar loco superius allegato, dum dicit: Hi certo anni tempore, in finibus Carnutum, quæ

Regio totius Galliæ media habetur, confidunt in loco conseruato. Huc omnes vndiq; qui controuersias habent, conueniunt: eorumq; iudicij, decretisq; parent, pleriq; illò discendi causâ proficiunt. Hi pariter Druydes hominem diuinationi destinatum ferientes ex ipso afflictandi, impatientiaque modo, sua vaticinia assumebant. teste Strabo, lib. 4. volebant tiraq; in primis non interire animas, sed ab alijs post mortè transire ad alios: atq; hoc maximè excitari ad virtutem putant metu mortis neglecto. Multa quoq; de syderibus atq; eorum motibus, De mundi acterarum magnitudine, De rerum natura, De Deorum immortalium vi atque potestate disputabant, & iuuentuti tradebant. Credebant in super, pro vita hominis tantum hominis vitam redimi posse. Sed Senatus consultum Gn. Cornelio Lentulo & P. L. Crasso consilij factū est, ne homo immolaretur: vnde hoc sacrilegij genus sublatum est.

Præterea, hos Druydas Gallorum, sustulit Tiberij Cæsaris Principatus, Anno regni eius VII. vel eo circa, vt Plinius refert etiam Aymarius Riuallus Allobrogus.

Secd de monte Druydum (qui vt diximus in sub urbano Heduo rum tunc fecit) & de Druydib. & eorum excellentia sufficit. Restat, vt consequenter materiam consequamur. In arcto ferè aspectu iuxta Aroti fluuenta phanum Plutoni & Proserpinæ consecratū locabatur, vbi Arioli, Augures, & Genethiaci augurabantur. Cuius quide Phani grandis portio, imò verius maior ad modū turris quadrata altissima, hodiernis diebus apud nos conspicitur. Et locus ille prope portā vrbis est, & nuncupatur nostro idiomate prædictis genethiacis, genethiove.

Multa insuper de antiquitate huius Augustudunorum ciuitatis dici possent. Tamè, quia haud facile rationibus, & vestigijs comprobari possent, sicut quæ supra scripsimus. Ac etiam cum nomen suum ipso ex numine quæsitum habeat. Cætera Harpocrati mandamus, præter quod Apollinem huiusce vrbis fundatorē, & ab Auguæ & Chione dicebatur eiusdē Apollinis vxore Augustudum anno 58. post diluuium, vel eo circa nominasse, ac Castrichion (quod Barbari castrum caninum vocitant) paulo post construxisse, qui bene legerint non negabunt. Quæ quidē, eò, quod de ipsa quid Apollo suspicabatur, dolore compressa ac excipita est, & sub Pyramide quæ in monte Cucubari hac nostra tempestate cōspicitur sepulta iacet. Ita nobilium tumuli illis temporibus ornabantur. Apollo verò Delphos pctijt, & de his satis scriptum est in comment. nostris super consuetudinibus prædictar. Burg. in proæ. super illo verb. *Doffum.*

Cur verò Hedua dicta fuerit, satis ex commentarijs Iulij Cæsaris conspici poterit. Sed iudicio quorundam doctissimorum dicta fuit Hedua, ab augurio duorum hædorum inuicem in aère purgantium

Mont. Dra.

Druydes.

Cartum.

Chartres

178-179

gnantium & salientium, qui ab coadunatis incolis, cum de nomine post primam ciuitate vrbs oppugnatione certarent, visū fuere (vt legitur de nominis impositione Romana ciuitatis, quam à Romulo Augurij victores, eò quod duodecim, Rhemus verò sex viderat vultures Roma denominata fuit.) Sic Hedua ab hœdis dicta fuit. Et hoc satis liquido comprobari poterit. Nam sicut hœdi tunc temporis inter se pugnant, cum de nomine cõquereretur, sic Heduis innata est quadam factio & temeritas (vt verum fatear) ita vt saepe inter se pugnet, & sapissimè bella ciuilia & intestina oriantur, quæ in longum protelantur, si eiusdem ciuitatis rectorū & aliorum superiorum prudentia abesse. quæ dictis Casarianis in suis comment. lib. 6. de bello Gallico satis cõprobantur. dum ait: Namq; omnes ciuitates in partes diuise sunt duas, &c. & idem in 7. lib. eorundem, inquit: Ciuitatem Heduoꝝ omnē esse in armis, diuisim senatum, diuisim populum, suas ciuitatis, clientelas, &c. Quæ quidē solita apud Heduos diuisio, principalis causa primæ etiam secundæ huius ciuitatis destructio nis fuit. Nam cum vnus nobilium eiusdem ciuitatis suum non poterat adimplere votum, armis ex periebatur, totam gentem aduersus gentem contendebat, & inter se pugnat (quod adhuc his diebus efficitur) inimicos ac hostes subtili medio in verbera reprobant. Quod fit, cum ideo medio datum esset quod soli nõ potuissent, hostes cum alijs pugnauerint. Et ita prius factionibus, & seditionibus fuisse ab hostibus, cum suis incolis destructam ciuitatem arbitror. Sæpe. n. fit, vt prius vrbes ciues magis quam hostes noceant. Verum in creta paulò altius & circumspicius inquirere libet, vnde tanta Heduis inflicta strages, & ruina, quæ nunc circumspicitur illic inesse, & quæ secūda fuit & maior huiusce vrbs oppugnatione, Romanos, (scelus infandū) hoc perpetrasse aiunt, teste ipso Cæsare loco supra allegato, ipso dicente in Heduos castra mouisse. Cum enim ad populū Rom. de huius Heduoꝝum ciuitatis nobilitate, præminentia, & auctoritate crebri rumores afferebatur: Illa nempe vniversum orbem celebrabatur, tum propter eius antiquitatem, tum propter opes, tum propter libertatem, tum deniq; propter suorum incolatū primam nam nobilitatem: quamuis tamē bellum aduersus Sequanos, Aruernos & Rhemos, qui non potuerunt quicquam contra Heduos, nisi aduocatis Germanis mercede, pluresq; alios sui collimitancos solū, tantopere de principatu, potentati & auctoritate contendere, dicente sic Cæsare lib. 1. & idem lib. 6. sic inquit: Cum Cæsar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Hedui, alterius Sequani. Hi, cum quod se minus valeret, præsumma auctoritas, & antiquitas erat in Heduis, magisq; eorum clientela, & nonnunquam de principatu armis contendunt, &c. Et sequitur, Aduentu Cæsaris facta commutatione rerum, obsidibus Heduis red-

ditis, veteribus clientelis restituitis, Sequani principatum, quem vsurpabant dimiserunt, in eorum locum Rhemi successerunt. Hi enim Sequani, propter veteres inimicitias nullo modo cum Heduis coniungi poterant. Eo innc statu res erat, vt longè principes haberentur Hedui, secundum locum dignitatis Rhemi obtinebant, &c. Totius ergo Gallia: Celtica principalis erat Hedua, & micropolis, inquit Raymundus Marlianus in indice suo commentariorum Cæsaris dicēs: Celtarum clarissimi sunt Hedui. & i. li. commentariorum Cæsaris: Senatus cons. quoties honorifica facta in eos essent, vt omni tempore totius Gallia principatum Hedui tenuissent, pluresq; Cofinographi id attestantur.

Vnde cum Romani hanc resciret esse tam opulentam & potentissimam, huius laudis & honoris inuidi Heduis legatos miserunt significantes, totā Romanorum gentem cum Heduis coniungi vellet, æternūq; foedus, ac amicitias componere, & pacisci, cum viderint hanc Heduoꝝum præminentiam diuersis varijsq; bellorum anfractibus, predonum incursionibus acrum multū infestari. Et tunc in esse huic tam antique ciui. quæ in tranquillitate debere pace regere subditos, & quæ alijs longo tempore dominata est, nunc hostibus cõprimi & agitari, dicentesq; hanc inesse populū Ro. consuet. vt socios atque amicos non modo suis nihil deperdere, sed gratia, dignitate ac honore auctos velint. Multa præterea Heduis pollicentes, si cum Romanis cõiungi, fidemque illis polliceri, & seruari, eos totarum Galliarum Ro. medio principes futuros. Mos itaq; illorum erat, quotiens aliquos videbant angustari, & ab alijs opprimi, his scribere, vt cõiuncti possent eorum imperio potiri & hanc gentem suppeditare, occasionemq; eos inuicēdi habere, licet tamen non eis inimica, neq; odiosa foret. Sed solū, vt sub illo amicitia: ficticio nomine, tandem possent & hostes & quondā amicos, subtili medio in seruitutem redigere, & eos subiugare, vt prædominarentur, quod fecerunt Iudæis, quibus multa promiserant, vt patet lib. Machab. 1. c. 8. & c. 14. & tandem eos penitus destruxerunt. Quocirca si Hedues eorum præsidio exilio:ue ad hostes debellandos egerent, id extentplo illis renunciarēt: vt possint ex tempore ad bella milites aduocare, congregare iumentorum & carrorum quammaximum numerum, semētes quammaximas facere, vt in itinere copia frumētū suppetere possit, galeas, enses, sutaq; virorum parare. Adiuuantes in super populū Ro. semper ipsi Heduis esse fideles, eosq; quammaximo honore habere ac fratres & consanguineos esse fidelissimos. Tandem, vt breuib. absoluant, sub illa dissimulatione (quæ minime in amicitia decere videtur) aureos polliciti sunt montes. Qui quidem Hedui (quibus natura est facile, quæ nona sunt credere, despicere ac se potius in extraneorum & Barbarorum quam vicinorum amicitiam semper cõiungere soliti) de reipso-

DVODECIMA PARS

guerre
des
Romains
Contre les
Gaulois

ne Romanis facienda curauerunt. Cōnoctatis igitur totius Heduorum prouincię & ciuitatis regib. ſenioribusq; à ſenatu Conuictō Litaniōq; & Cotto, qui hoc tempore magiſtratu Heduorū præerant aut præſſep̄ poterāt (quem Virgobretum appellant Hedni, quamuis tamen nunc huic magiſtratu vnicius præſit) Romam Diuitiacum ad Senatum populūq; Rom. mittunt, auxilij petendi cauſa: quia eo tempore à Sequanis inſultabantur, in tantū q̄ Germanos & Ariouiſtum Sequani ſibi adiunxerant, eoſq; ad ſe magis pollicitationib. iacturisq; perduxerant. Heluctij itaq; iā cum Sequanis per anguſtias & fines Sequanorum, ſuis copias traduxerant, & in Heduorum fines peruenerant, eorumq; agros populabātur. Hedui quippe ab his ſe ſuaq; defendere nō poterāt. Hi igitur Sequani, neignorātes procedamus, inquit Caſar loco præalleg. & Strab. in ſua Geograph. li. 4. trans Ararim habēt domicilia, & Roman. & Heduis dudum aduerſantes, Germanis ſæpius adhærebāt, eorumq; imperūs in Italiā inuitabant, roburq; non medioere oſtentabant. Ad eō, vt illis cōmuniter quidem immixti eorum vires amplificarent, & ſilentē diminuerēt. Aduerſus Heduos, & hæc ſanē cauſa & fluminis cōtrentio, iniicitias auxit, qui gentem vtranq; dirimit, quæ ſibi propriū vendicat Ararim, ſibiq; veſtigalia perſerere cerrat, &c. Hæc Caſar. Dixit inſuper Heduorum Gentem omni tempore de ſenatu populōq; Romano benemeritam. Cuius quidem Diuitiaci oratione à ſenatu populōq; Ro. audita, conſeſtim Caſarem cum innumerabili armigerorū bellatorūq; virorum multitudine ad Heduos p̄ſidij cauſa mitto, vt trib. Hednis (quo quidā fratrum nomine iam Romani Heduos decorauerūt) ſubuenire poſſint. Aſſignantem in perpetuum Heduis, in ſignum eorū foederis amicitia & fraternitatis, primū in ſenatu (res penē incredibile) locum, q̄ tamē durable non fuit. Poſtquam enim Caſar citra mōtes copias ſuas, & innumerabiles peditum, bellatorūq; virorum regiones, quas ſecum habebat traduxerat, ad Ariouiſtum Germanorum Regem, cum Heluctijs, pro Sequanis contra Heduos pugnantē legatos mittit (ipſo teſtante lib. ſiōrū comment. primo) qui dicerent, nequam multitudinem hōminū amplius trās Rhenum in Galliā traduceret. Deinde obſides, quos ab Hednis haberet, redderet, Sequaniſq; permitteret, vt quos illi haberent voluntate eius reddere illis liceret. Neue Hednos iniuria laceſſeret, neq; his ſocijsq; ipſorū inferret bellum. Si ita id faceret, ſibi populōq; Romano p̄petuam gratiam atq; amicitiam cum eo futuram: ſi non, imperaret ſeſe, quoniā M. Meſſala, L. Piſone conſulibus, ſenatus cōſulſet, vti quicunq; Galliā prouinciā obtineret, q̄ com modo reipub. facere poſſet, Heduos exerosq; amicos populi Romani defenderet, ſe Heduorum iniuriā non neglecturum. Qui quidē Ariouiſſ⁹ ad hoc reſpōdit, luſeſſe belli, vt qui viciffent, his quos viciffent, quemadmodum

vellent, imperarēt. Hæc ſunt verba ex diſtis comment. ſumpra. Verum, vt breui abſoluā prætereūdo plura bella & prælia, per Rom. cum ſupradictis habita, & poſtquā ipſi Rom. Aruernos, Sequanos, Segufianos Rhemos, Germanos, Bituriges, turafq; Galliarum partes & prouinc. eiſdem adiacentes in horum ditionem, Heduorū tamē induſtria, cura & impenſis repoſuerant, quanquam nulli dubium erat, quin arma contra Caſarem in Italiā Cn. Pompeio pararentur. Ipſe autē Caſar ſuū exercitum diſtribuit per hyberna. C. Trebon. eum legionib. quatuor in Belgio collocauit. C. Fab. cum tot. in Heduos deducit. Sic. n. exſtimabat turiffimā fore Galliā, ſi Belgæ quorum maxima virtus, & Hedui quorū autoritas ſumma eſſet, exercitib. continerentur. Ipſe in Italiā proſeſſens eſt. Deinde hic Fabi⁹, poſt deceſſum Ceſaris ad ſe aduocat quatuor bellatorum hōminum legiones, quos in Belgio collocauerat Caſar, & Heduam ciuit. intrare mandat, i. mens ne gens huius antiquiſ. vrbs, quæ diu principatū totius Galliæ & autoritatē ſummā habuerat, & quæ opib. & reb. ad omnia neceſſarijs, ac viris generoſijs, ac strenuis munita erat. in tantum, q̄ ipſa Roma maiorē in ſuos nō haberet autoritatem, propterea Hedui fratres Rom. dicti fuere, proditione aliqua aduerſus ipſos Ro. vteretur: q̄ tamē eſſet contra eorum morem, teſte ipſo Caſare li. 5. belli Africi, vbi inquit, Gallos eſſe hōmines apertos & minimē inſidioſos, qui per virutem, nō dolim, dimicare cōſueuerunt, & id reſerret, Heduos cum Ro. ab initio ita cōiunctos, & ſocietatem promiſiſſe, vt q̄ Romani in Galliā acquirerent, nomine Heduorū adeptum foret, & in Heduorum ditionem eederet, cerra tamen illis conſtituta mercede. Cum nullum ipſi Ro. haberēt in Galliā inſ belli, quod tamē minimē curauerint, imo ſibi ipſis vſurpauerunt. Subſeſſe vna die in ſauſto nigro ſignata lapillo. Hic Fabius reuoluens, quæ in Romanos ab adoleſcentib. Heduis & Alexienſib. in ciuitate receptis facta fuerant, poſt Alexienſium eladem & ſubuerſionem (quæ fuit ciuitas maximo nexu cum Heduis coniuſſa) & quia ipſi Romani aliqua irritamēta ab Heduis ſenſerant, inſeijs tamen patribus & ſenioribus ciuitatis Hedua, & forſitan hoc à Caſare in mādatis habuerant, timentes ne quid ſibi ſiniſtri ulterius contingeret, nocte elam (huius ſacini oris gente ciuitatis ignara) in ciues irruunt. & huic noſtro propoſito quadrabit, quæ in ſecundo Aeneidos Virgilius deſcribit:

*Tempus erat quo prima quies mortalibus egris.
Incipit: Cum Romani innadunt vrbeſomno,
vinoq; ſepulſam. Cæduntur vigilēs, plurimæ que
perq; vias ſternuntur inertia pallim corpora, per
que domos & religioſa Deorum limina elareſcūt
ſonitus, armorūq; ingruit horror.*

Tandē, Romani in eſta dominātur in vrbe. Vrbs antiqua ruit multos dominata p̄ annos Auguſtū
dunū diuū domus, & tunc in clyta bello Mœnia, O
fraudulo.

fraudulosa illa fraternitas, quae in sua viscera saui-
uit, hanc destitit, quae ante aduentum ipsius Ca-
saris in Gallia principatum regnavit annis 4106.
& caput totius Galliae Celticae fuerat, & metropo-
lis. Quia Caesat sub quo prostrata fuit anno mundi
518. regnabat. Et Augustudunum eteatum fuerat
anno 63. post diluuium. Anno vero mundi 1714.
Diluuium etiam fuisse perhibetur circa annum
mundi 1636. quo colligitur Heduos tenuisse De-
mocratiam ferè annis 4106. Et, vt verum fatear,
tunc Lisci Hedui, cum Caesatem alloquerentur,
adimpleta est propheta dicentis: Neq; dubitare
debeat Hedui, quin si Helneticos superauerint Ro-
mani, vnà cū reliqua Gallia Heduis libertatē sint
recepturi. Quae verba fortis malis scripta sunt in lib.
commentar. Caesaris, de bello Gallico, qd de praedi-
cta destructione dixi, tute perpende. Quia pro cer-
toponere nō ausim, ne diuinate potius, quam ver-
ritati inhærerere dicat. Sed in re parum nota con-
iectare licet. Cur tamen à tanta gloria in tantam
degenerit calamitatē, & ruinam ipsa Hedua, tem-
porum ne culpa, quae omnia vorat, an incolarum
discordia, aut prodicione, non satis clarum habe-
tur. De plurius alijs destructoribus huiusce tui-
vide in cōmen. nostris super consuet. ducatus Bur-
gun. vbi amplissime in procc.

Præterea, vereor Symphotianū Campegium
asserentem, Lugdunum tempore quo Augustudu-
num stabat & ante eius destructionem principa-
tum totius Galliae Celticae obtinuisse. (Cum po-
tius sit in Gallia Narbonen. quam Celtica.) Et qd
Bardi, hoc est, melodiarum Poëtae: habitabant in
ciuit. Lugdunensi: Cum fundatio Arae Lugdunen-
de qua loquitur ipse Campegius in libro suo de
laudibus Lugduni, & Iuuenalis Satyra prima di-
cens:

Aur Lugdunensem rhetor dicitur ad Aram.

non præcesserit Natiuitatem Christi per vnum &
40. annos.

Ignoro tamen, vbi compertum habuit, quod
eo tempore quo constructa fuit praedicta Ara, iam
abolita erat Bardorum & Druydum religio. cū
tempore Tiberij Caesaris fuerit omnino sublata,
vt ante dictum est, quodq; Lugdunum conditum
fuerit post hanc Heduaui ciuitatem, plus quam 50.
annis, satis constat. Quia Lugdus qui Lugdunum
cōstruxit, fuit 12. Rex Galliarum, regnavitq; anno post
erudationē diluuij 680. post verò fundationem
Galliae 60. anno ante fundationem Troia 150. an-
no & ante incarnationem Christi 1637. Si vero ge-
nesim ciuitatis eorum voluerint scrupulosius sci-
re & inuestigare, sic prauiant. Samothen filium
Iaphet primum regem Galliae (à quo Galli Samo-
thici, & Philosophi Samothiam oppidum habi-
tantes dicti fuere, quod est in Alectorum patria fi-
nibusq; Hedunorum, priscum adhuc retinet nomen)
genuisse Magum secundum regē Gallorum

qui Rhotomagum pluresq; alias sui nominis ci-
uitates construxit. Hic Magus Sarrona tertium Gal-
liae regem (qui primus apud Celtas publica litera-
rum studia instituit, vt inquit Berofus Babylo-
nicus libr. 5.) Sarron vero Druydem, à quo Druydes
Gallorum Philosophi ac sapientes montē Druy-
dum prope hanc ciuitatem Heduaui, vt dixi, & Ca-
tuntui habitantes, qui Eremitico more in siluis
habitabāt cum maxima omnium opinione. Quis
enim dixerit montem Druydam à Druydis di-
ctum non fuisse, & à Bardis Bardorum montē ad-
huc in finibus Heduorum stantem? Druy igitur
Bardum, Bardus Longonem, Longo Bardum iu-
niorem, Bardus Lucum, Lucus Celtem, à quo Gal-
li Celtici dicti, Celte vero Galatheam quae ex Her-
cule Libyco genuit Galathem, Galathes verò (à
quo Galli prima denominatio) Harbona, Har-
bon Lugdum genuit 12. Galliae regem, à quo
prouincia & homines cognomena sumpserunt,
inquit Berofus loco praallegato. Licet Eusebius
scribat Numacium Plancum Ciceronis discipu-
lum oratoremq; clarissimū, cū Octauiani Au-
gusti temporibus Galliam comatam regeret, Lug-
dunum in colle quodā, vbi Arar Rhodano com-
mifcetur condidisse. Quod etiam Meneca in Epi-
stolis, cum loquitur de incendio eiudem ciuita-
tis, testatur dicens. Huic vrbi ab origine sua cente-
simus annus est ætas, ne quidem hominum extre-
ma à Planco deducta. Ctederē potius hunc Plan-
cum Aram, de qua supra, construxisse, quā illam
vrbem de nouo construxisse, vel potius ampliassē,
& restaurasse. Cui quidem geneli supradictæ con-
cordat elegans quærimonia sequens.

Galliae Celticae (cuius illa antiquissima atq; no-
bilis ciuitas Hedua, quam alij Augustudunum vo-
cant, Metropolis est & Augusta semper) quæ-
rimonia:

Collocutores duo. Gallia
Celtica, & consolatior.

Gallia, quid lacrymas fundis? G. Flere necesse est
Omni desertam undatus auxilio.
Sed quid strata iaces? G. Calo deiecta paterno
In terris quae nunc sistere parte queam?
Quis te deiectis? G. Soboles Noruegica patre
Indiga, quae diuum me genus esse negat.
An nescis primo quod sis habitata Samothis?
Olim dum Assyrias Belus habebat opes?
Nescio, sed primum quem suggerit illa Samothis,
Inuidia ad medios non sinat ire Deos.
An regnasse Magum nescis Sarronq; Druymq;
Et Bardum, & forte defuncto Longone Rhomum,
Nannonem, & Francum teq; Lemanne potens.
Gallum Chaldeo fugiant memorata Beroso,
Gallia quos veteres inclusa iacet auos.
Nō credo, ista latec. C. Quid? G. Patrib. inuidet illa
Quos tu si rogius non feret esse Deos.
Sed quae causa Deos peniles addidit astris,
Virtus, quae Caelos reddere sola potest.

D V O D E C I M A P A R S

Hi quoque virtutis limen subiere. G. Profecto
 Sideribus dignos, quo minus esse putat.
 Cuncta quidem ignotis patriæ nihil inficia credit:
 Turba Panympheo plus dabit illa Ioui.
 Amplius hæc Divi quam primo turba Samocho,
 Crederet hinc idem nunc tibi stabit honos.
 Vera refert, Ditem mibi prodidit esse parentem,
 Litera Casarea testificata manu.
 Quæ Dryyde antiqui Gallis monumēta probarūt,
 Iudicio informi stirps malè sana neget.
 Si neget. C. Ac saltem stabit tibi Gallia nomen:
 Dum tenet in terris fabula prisca locum.
 Incluta Mandubij hoc monstrat Alexia campis,
 Urbs Lybij tunc, nunc diruta tota iacet.
 Ergo agere ò Galli Ditem iactate parentem,
 Qui exhaustas purgat, teste Platone, animas:
 Per quem felicitas patet unica semita campis,
 Æterna ad superos est quoque lucis iter. Finis.
 Cattra quoque de hac ciuitate Berofus habet.
 Qualis vero quantatue fuerit, satis ore omnium sic
 dicentium fertur.

Hædua quanta fuit, magna ruina docet.
 Pendent opera interrupta, minç murorum in-
 gentes. Incredibilis etiam ædificiorum moles,
 Palatia, strata, columinae, statuae, pontes, aquæ du-
 ctus, vtrum omnes mirantur portas strataque via-
 rum & quæ quotidie effodiuntur marmora, com-
 plura monumēta, & Pyramides quæ adhuc ex-
 tant non vetustate consumptæ, videntur & cauc-
 na, fornices, fundamenta sub agris, sub ecclesijs,
 sub multorum ciuium domibus, ex quibus quan-
 ta olim fuerint ædificia præclara, quanta in super-
 ficie Hæduorum potentia, quisq; certè coniecta-
 re poterit. quæ facile restantur quanta aliàs fuerit.
 Item Numismata in ea inuenta, & alia quæ singu-
 la referre tediosum foret, & cū infiniti sit operis,
 etiam hoc in loco ad scribendum idoneum me
 non satis inuenio, & insequar dictum Horatij, qui
 ait:

Sumite materiã vestris qui scribitis a quã Viribus.
 Vnum superest, vt ea, quæ nunc extat in hac ci-
 uitate, quam loci virtus, & ciues quidem fortuna-
 ti restaurando valde magnificauerunt, non omit-
 tantur, quia etiam laudanda sunt, puta Basilica in-
 gentia ædificia, præclara moenia, ac magnifica re-
 cta, religio sa delubra, sana augustissima, admirabi-
 lia templa omni nitore fulgentia & ornatisima.
 Et ex his Basilica maior & antiquior matris & Ca-
 thedralis in honorem Dei, ac beatorum Nazarij
 & Celsi Martyrum dicata summiter fundata extitit.
 Post hanc vero diui Lazari etiam Martyris est
 templum magnificentum. In quo inter plura pinna-
 cula, est vnum lapideum miræ altitudinis & stru-
 cturæ, de quibus infra.
 Sunt & ibi reliquæ sanctorum, præcipuè cor-
 pus S. Lazari, ad quæ recurrunt plures morbo gra-
 uati, & sanantur, facies peregrinis deuotis
 ostenditur. Cuius Zoilogia (prouit ab Hæduis an-

no domini 1516. in amplissimo theatro per varias
 personas lusa fuit in mense Augusto) carmine Sap-
 phico Adonioq; edita à Petro Turrello Hæduen-
 viro vndequaq; literatissimo, sequitur.

Rhetores Gallam taccant ad aram,
 Nauiget quo vult Ararim Sedunus,
 Nec virens sacra Dryydes celebrant
 Illic viscum.
 Sed suum patrem recolet beatus
 Calicolis toto modulis in orbe
 Lazarum, tristi pheretro leuatum
 Hædua felix.
 Qui Palestino genitum parente,
 Velicum sacra micuit palestra
 Militum inter satrapasq; gentes
 Sanctus athletea.
 Et per audaces brauium repositans,
 Mater cunctas repulit phalanges,
 Vicit ac omnes agili coeuos
 Dexteritate.

Moribus præstans meliorq; prole,
 Nemini claris Solymis secundus,
 Qui fugit sola Syria superbum
 Domo tyrannum.

Sanctior vicia totiens benignum
 Qui suum felix meruit satorem:
 Cæteros lauris dapibus fouere
 Inter apellas.

At petit coruum moriens auernum,
 Manium vixit cætricos labores,
 Quas luunt pœnas didicit perosa
 Anxietate.

Tartaris hic dum stabulat ur mis,
 Gorgonas diris colubris paratas
 Vix potest visu rabidam eruento
 Demona ferre.

Citamen retro rediens ab orco,
 Quatuor dum illic fraguit diebus:
 Anxius tales heretibi ruinas
 Ordine pandis.

Pendet humatis radijs rotarum,
 Glorians fastu tumido superbus,
 Turpis & parcos phlegetonis vnda
 Torquet auaros.

Tabet illa uis puteis aadulter,
 Tela blasphemos cruciant acuta:
 Impius pascit stygios voraces
 Bufogulosos.

Vescitur fibris volucer renatis,
 Liuidi vultur iocinusq; rudic.
 Et tuos artus terebrant acerbi
 O piger angues.

Dissipant fontes furia triformes
 Pluribus pernis animas tremendis,
 Quam ferat totum bibulas marinum
 Lictus arenas.

Totq; pressuras tolerant inanes,
 Tot pios fletus lacrymasq; fundunt:

les
 Eglise et
 grands
 es. f. = X
 ces.
 St
 Lazare.

CATALOGI GLORIAE MVNDI.

355

Parua quot sicus generat per auras
Corpora puluis.

Sic ait marens nimiumq; plangit,
Mæsta testantur queruli dolores
Corda, dum largo liquidoq; fletu
Ora rigaret.

Tunc stupet cæcus pariterq; lugeat,
Et suo totis animo fatetur
Viribus Christum venerans recuruo
Poplite lesum.

Pöst ubi ascendit proprias ad aedes
Verus humani generis redemptor,
Dic id Gallas repetit beatus
Lazarus oras.

Immolent spurcas veterit iuuenas,
Vt Deos templis abigant prophanos,
Iussit antistes populicreatus
Masilienfes.

Et videt Caesar timidum popellum
Ad fidem Christi meritam reduci:
Præsulem mandat iugulo carendum
Cui caput auferre.

Sic fera vitam necesse candidatus
Terminat, clarum repetens olymptum,
Hospitem tuta recipit profectica
Hospes Iouis.

Pboeca corpus sepelitur vrbe,
Quis ad bustum valeat uinarij
Lassus vt gratas sicus recurrit
Cernus ad vndas.

Lucidum multos clarium per annos
Scrupeo migrans Phaeton flagello
Duxerat, quintumq; gradum tenebat
Eglocerotis.

Heduis quando proprium statistes
Corpus, et sanctus tripodas Gerardus
In sua sacra poliens triumpho
Cede locauit.

Iam mihi, quæso, Dryades canentis:
Vos enim nostris memores fauete,
Nlartyres digno valeam, coturno
Gesta referre.

Quo via quercu posito sub ampla
Fronduit thyrus spoliata quercus,
Quas comas brumalis hyems negarat
Florida præbet.

Inde cortynaresidens corusca
Quoslibet morbis homines grauatos
Liberat, nullasq; preces repellit
Pastor amænus.

Sed suum pacis vigilans ouile
Ferculi vastis epulis opimi,
Vt nec infomnis meliore pastu
Pauerit Argus.

Vnde Rhomandus, Samothea Lygdus
Aeg, Cantabri famulentur almo
Lazaro, cuius veneramur alia
Templa patroni.

Templa qua quæro venerande miles,
Miles excellens, venerande Præsuli,
Præsuli in cunctis precibus vocande,
Suscipe vota.

Vota sunt nostris miserere terris,
Hostis vt nullus noceat precamur,
Sed tuos sanctas famulos rogantes
Coge sub alas.

Nam tuos præsens loculos patrono
Quarimus, sicut cocentis aue
Plumeos artus pauitans subintrat
Gingrilis anser.

Tu Dei summum reparans amorem,
Et precum nunquam pateris repulsam:
Vincla damnati violans Sathanis
Vtere votis.

Dum sibi tanta est igitur potestas,
O tuos martyr humilis cientes
Post suam vitam reduces ad alta
Sydera dnces.

Strophes.
Amen.

Hinc sequuntur Lazaralia, qua in prædicta Ec-
clesia celebrantur.

Hæc tibi sacra tulit celebrandaq; Sydonis heros,
Augustudanae quis ouet adis opes.

Returrectio.

Diuus ab Elysijs reuocatur Lazarus oris,
Aurea dum verno vellere sole tepent.

Passio.

Lazarus extrema truncatus morte quiescit,
Cum sacer Erygonis sidera Phæbus agit.

Reuelatio.

Vult quoq; Lazarus celebrâdum Humbertus ad edes,
Cum nocuam clarus iustrat Apollo Nepam.

Translatio.

Deniq; thuricremas iubet ire Gerardus ad aras,
Frigida brumalis dum struit Egla niues.

Finis.

Præterea templum diuæ Mariæ è Regione su-
prædictorum collocatur, in quo Ecclesia collegia-
ta, & Parochialis, habes immensa altitudinis pin-
naculum ligneum, coopertum regulis auratis, à
Rolinis antiquis, & nobiliori familia Hedudorum
constructum, de quo infra in confid. 64.

Omitto hic referre nomina aliorum diuorum
Templorum, sub nomine Ecclesiarum Parochia-
lium tam in dicta ciuitate quam suburbij cõstru-
ctorum, & dicatorum n. n. Item Xenodochia seu
Hospitalia duo. Capellas vero publicas decem.
Leprosariam vnam. Conuentum vnum fratrum
minorum sub regula reformatis beati Francisci.
Ab anno Domini 1480. per bonæ memoriae no-
bilis virum dominum Guillelm. de Villiers, dum
viveret, Dominum temporalem loci & castri Di-
gomay propè Heduum cõstructum, & fundatum
proprijs eius expensis. Monasteria itè alia quatuor
excellentis, & ditissima, duo horum moniales obtri-
nèt ord. diui Benedicti, vñ sub nomine S. Ando-
chij. Secundum vero sub nomine S. Iohannis Magni
dia-

DVODECIMA PARS

*St.
Andoche*

dicatum. Primum nempe à Carolo Magno Imperatore, & Rege Francorum cōditum. Et vidi Bullam debitè expeditam de data anno domini 457. per quam Quintiacus fuit monialibus dicti monasterij donatus cum hominibus, terris, nemoribus, siluis, aquis, & alijs iuribus per reuendendum in Christo patrem Ionatam Episcopum Heduen. tempore prædicti Caroli Magni. Secundum verò à S. Guilielmo de familia Orengiarum orto constructum fuit. Tertium verò monasterium est monachorum, etiam ord. S. Benedicti conditore, religione, vetustate, & opibus illustre. Nam anno domini 614. regnante Brunchilde Francorum Regina, & Ecclesiam Romanam regente sanctiss. Gregorio Papa, orthodoxæ Ecclesiæ doctore egregio constructum seu ædificatum fuit in honorem sanctiss. Trinitatis, & beatis. Martini Turonum præfuls: qui (vt legitur) in pago, seu in suburbij Heduorum dum templum euerteret, & vnus gentiliū stricto gladio eundem peteret, reiecto pallio nudam ceruicem percussori præbuit. Sed cum ille dexterâ alti uextulisset, resupinus corruit consternatus. Sed dominico nictu veniam precatur. Eo igitur, quia præsentia sua hunc locum visitaue rat dictus almus præful, in eodem loco deuotione maximâ, quam erga sanctiss. Martinū præfulum geminam crebrat, mota præfata Regina Brunchilde venerabile Cœnobium fundauit, ac mirificè construxit columnis marmorcis, & trabibus abietinis formosis. Idem decem ter ornauit, & musino opere mirificè decorauit, hortata, & commotâ à d. sanctissimo Gregorio, qui hanc Ecclesiam amplissimis priuilegijs & liberatibus decorauit, annulo quoque proprio roborauit. Et voluit idem monasterium ab omni humana subiectione esse liberissimum, prout pater cuilibet registrum prædicti sancti doctoris intuenti. Post cuius Basilicæ domorum, & cæterorum operum in monasterio prædicto requisitorum ædificationem ibidem institutus fuisse legitur ordo monasticus, qui postmodum dicebatur ordo Brunchildis Regine, & merito appellari poterat: Tum ob copiosum cæterum monachorum ibi pridem ordinatè, & regulariter uiuentium secundum Deum: Tum etiam ob redolentiani virtutum, & morum in sacris uiris iam dudum ibi Deo famulantibus uiuentiū. Quorum primus fuit Lupus Abbas à dicto beatt. Gregorio institutus. Et ne mendicitatem paterentur monachi in hoc loco Deo famulantes, dicta Regina amplissimis redditibus, mancipijs, & terris in diuersis Regni Fraciæ locis dispersis ditauit. Licet plura alia monasteria ædificauerit. In hoc tamē sacro Cœnobio sub magno altari, & in ingressu Capellæ gloriosiss. Mariæ virginis glebam sui corporis reponi voluit in tumulo marmoreo, qui reliquijs beatorum Apostolorum Petri & Pauli hunc locum ornauit sibi à dicto beatissimo Gregorio datis.

Succedentibus igitur temporis curriculis Vandalorum & quorundam gentiliū incursum, ac rabie hoc Monasterium diturum extitit, & longis temporibus incursum inhabitabile permansit. Successu temporis regnauit in Francia Carolus Augustus, cognominatus Caluus, in reparatione lacrorum locorum furore dictorum Vandalorum, & destructorum zelator feruentissimus, in cuius Palatio quidam Comes Badilo nomine deuotissimus residebat, qui seculari habitu indutus, moribus correctis, ac virtutibus sacris uiris non erat dissimilis. Hic requisitit à dicto Casate hunc locum sibi dari, vt reparationi eiusdem intendere. Qui Regis assensu obtento, hoc monasterium reædificauit, & Basilicam, claustrum, & cæteris ædificijs ornauit. Et anxiequirere cepit viros sanctæ religionis, doctriam imbutos, qui in monasterio sancti Sauini Pictauien. diocesis viros religiosos reperit, & ex his octo, & decem assumpsit, inter quos excellentissimus meritis sanctus, & venerabilis Hugo floruit, Qui suo tempore locum Auziaci rexit, & eundem locum hodiernis temporibus sua sanctissima gleba decorat. Item Ioan. admodum humilissimus, & Odo uir sagacissimus, de quo legitur mirum dictum, & insigne miraculum. Nam cum post matutinas more solito ante signum salutaris Crucis pro suis, & aliorum peccaminum nequibus soluendus exoraret, visus est à multis in mentis iubilo oculos rectos habens, in sublimi æris eleuatus altitudine ferè trium vlnarum vnus horæ spatio immobilis persistere, & eidem videbatur fixa Domini nostri imago. Deinde hic Badilo amplissimas possessiones iam dudum à prædicta Brunchilde Regina huic loco donatas inquirere cepit, quas denuo dictus Augustus huic Eccl. donauit, & eas ampliauit. Et hæc quidem reparatio huius venerabilis Cœnobij cōfirmata extitit anno domini 1338. à Synodo apud Heduam congregata præcepto & autoritate Ioannis Papæ. Et rogatu Ludouici Imperatoris, & Francorum Regis filij dicti Caroli Calui, qui olim à Brunchilde donata monachis huius loci ratificando confirmauit. Quæ & Carolus Magnus suo annulo roborauit. Ex prædictis patet monasterium prædictum fundatum fuisse à Brunchilde Regina hortatu B. Greg. Papæ. Et secundo reædificatum à Carolo Augusto. Cuius imago sculpta supra illius Ecclesiæ pinnaculum reponitur in parte anteriori. Insuper quartum est monasterium sub nomine, & titulo S. Symphoriani martyris dicatum, & est Prioratus, in quo Canonici regulares ord. S. Aug. degunt. Hic uero S. Symphorianus natus in civitate Heduen. & Comes Sedeloci oppidi, in quo Sedeloco primo fundata fuit Christiana Religio, saltem in Burgundia. Nam ibi constructa est Capella in honorem sanctorum Benigni, Andochii, Tyrifis & Felicis, in loco vbi prædicti sancti hospitati fuerunt, & conuenerunt de fide Christiana

X

H

T

F

#

S

P

P

P

na publicè prædicanda. Et primò reduxerunt ad fidem dictum S. Symphorianum, Hedua. filium sanctorum Faustii, & Augustæ patris, & matris. adeo, q̄ sub Imperatore Aureliano passus est martyriū, vt constat versibus sequentibus Gallica lingua descriptis in dicto prioratu:

*Lanc c soixante et dix, regnant Aurelian,
Fust à Ostun martyrizé saint Symphorien.
Et in templo dicti sancti Symphoriani ad latus dextrum magni Altaris sunt tres tumuli argentati elevati, in quibus reponuntur dicti sancti Faustus, & Augusta, & in medio eorum Symphorianus, vt patet his versib. ibidem descriptis:*

*Festus et Augustabici, iacent inter duo busta,
Integer, et sanus medio stat Symphorianus.*

In præ dicta ciuitate etiam est prioratus S. Rationis Episcopi Heduen. Et Cœmiterium immensum, vbi Polyandrium visitur, hoc est, sepulchra innumerabilia lapidea eleganti modo constructa iacent, & famant omnes, ibi Christianos contra gentiles dimicasse, & qui Christiani ceciderant, diuinitus in vna noctium talia sepulchra habuerunt.

Identidem ferunt de tumulis in pago S. Aemiliani prope Hedua existentibus. Et de his, quæ sunt in loco S. Petri de Quarrea diœcesis Hedue, prout legitur in historia S. Aemiliani. Licet non sit incredibile, illa sepulchra ab incolis ciuitatis fuisse constructa. Cum ibi esset Cœmiterium ciuitatis Augustudunensis. De quo meminit Gregorius Turonensis in sua Historia, in libro quem fecit in gloriam Cōfessorum ca. 73. vbi ait: Cœmiterium apud Augustudunenses. urbem Gallica lingua vocitauit, eo, quod ibi fuerint multorum hominum cadauera funerata, inrer quæ quod sint quorundam fidelium dignarumque Deo animarum sepulchra, frequens occulti psallentij Mysteriū docet. Cum psicrunque multis appareant in ipso vocum præconio reddentes omnipotenti Deo gratiarum debitam actionem. Nam audiui (vt idem recitat) quod duo ex incolis loci, dum loca sancta orandi gratia circumire disponderent: audiunt in Basilica S. Stephanique huic coniungitur Cœmiterio, psallentium sonum. Admirantemq; dulcedinem moduli appropinquant ad ostium templi, autumantes à quibusdam religionis vigilias celebrari. ingredientibus autem, & orationi diuissimè incumbentes consurgunt, psallentij chorum conspicunt, nihilque lucere per Templum, nisi propria claritate cuncta prospiciunt splendentes, de personis verò nullam profus agnoscent. Denique cum essent attoniti, & stupore percussi, vnus de psallentibus accedit ad eos dicens: Execrabilem rem fecistis, vt nobis Arcana orationum Deo reddentibus adesse præsumeretis: discedite ergo, & ad domos vestras abscedite, alioquin ab hoc mundo migrabitis. Ex quibus vnus discedens abijt, alter verò qui in loco remansit, post non

multos dies è seculo migravit. Hęc ille. Et fama est adhuc in hac ciuitate melodiarum Canus nonnullis diebus præcipue festis & solennibus in ipso Cœmiterio audisse. Et idem Gregorius loco antecitato. c. sequen. dicit, in hoc Cœmiterio vidisse B. Cassiani Sacerdotis magni & Episcopi Heduenensis ciuitatis sepulchrum à multis infirmis crasum, quod pene transformatum eo tempore putabatur. Abluunt enim ex hoc puluere ægroti, sed protinus virtutis magnitudinem sentiunt. Ibi & Simplicius Episcopus nostræ ciuitatis, & alij Episcopi, sepulti sunt.

Vnum addere volui his, quæ supra annotaui de excellentia huiusce ciuitatis, quæ (vt excusissimum est, clariss. fuit, & super omnes Gallia saltem Cœtica vrbes Principatum tenuerit) quod in vita S. Andochij Apostoli Heduorum legitur de laude huius ciuitatis, in his verbis: Erat præterea hæc prælibata ciuitas, & tellus tunc, id est, tempore S. Andochij opum commercio referta. *fecunditate ruris iucunda, nemorum densitate viriditate, diuersorum pcedum caulis ampla, adium vnumurorum arcibus altius circumcincta, & plurimistrum & sanaticis characteribus opipara. Nilominus & custodientium phalangis in procinctu sui viuide fulcita. Ita quod pro honestate sui habitus & cultus, secundo loco vti videretur post Romam.*

Etiam, vt finem dictis imponam, dignum duxi hic inscribere quoddam Epigramma in laudè huic in sce ciuitatis Hedue editum:

*Hedua præfulgens totum celebrata per orbem,
Lazarem corpus continet illa sacrum.
Hedua Cesaribus fuit hæc laudata triumphis,
Arripotens nullo fessa labore fuit.
Hedua nec terricis fuit hæc oppressa ministris,
Nam regitur felix Hedua consilio.
Hedua diuersis clarificat prouida bellis,
Celtarum partes inclinat tunc moderans.
Cedat Alexander Magnus, quoq; Troius Hector,
Argolicum cedat turba cruenta virum.
Hedua Burgundas superat virtutibus vrbes,
Criminibus nullis contaminata manet.
Hedua sinceræ religat candore puellas,
Hedua candenti est ebore candidior.
Candida sana iacent niuei notata lapillis,
Flauorum nullo deperitura die.
Hedua diues opum, Cererem Bacchi liquoros
Colligit, innumerus pullulat ecce bonus.
Hedua silicosis lustratur collibus ingens:
In quibus Aonios prendere licet apros.
Hic nemo aërias tranfendit palmite nubes,
Ardua quo passim cæta superba facit.*

Sed hæc tenus de laudibus Heduorum. Verum, enim uero dum hæc congererem, & laborarem, attulit ad nos literas vir cruditus & facundus Io. Morin ciuis noster, & Ecclesiæ Heduenfis Canonici, in supremaque apud Rothomagum curia Consiliarius, & quidem meritissimus, quas mihi destina-

Laud ciuitatis Hedue.

Hedua laud.

Consideratio Gl. Morin Canonici d'Autun.

D V O D E C I M A P A R S

*Sur la
ville
de Rouen*

destinat clarissimus vir Bapt. Cādelarius etiam
 Consiliarius Rothomagens. Quibus vnum (vt
 plura omittam) significabatur, me in comment.
 nostris cōsuetudinum Burgundionum originem
 Heduorum priscis à tenebris vendicasse, & auro re-
 centiore nequicquam exortos, vt ceteros me mo-
 rasse, vt pote à Belo, Nino, Mago, alijsque vetustio-
 ribus huiusmodi viris, vt non facile constet vllam
 orbis gentem Heduis cēseri antiquiorem. Ipsos-
 que Heduos ab ipso Apolline tantum ad amatos
 fuisse, vt ipsi humaniter, cœlo loucque relicto,
 permixtus, Augem puellam fuerit prosequutus:
 In quo nec mihi omnino assentit. Verum putat,
 vt charitas patriæ & affectus meo calamo stimu-
 lum addiderit, animique bēncuentia in lares
 patrios me excuset, eum ingēnita omnibus natu-
 ra spectanda, quæ quoscumque ad illud impellit,
 ne se patriæ quantumuis obscura ac ignobilis,
 ingrati nomen samamque subiceant. Inter hæc
 mihi placuit commercium literarum cum tanto
 viro nactum esse, occasionemque mutuo scriben-
 di adinuenisse, quod & libens egi, & vt resciret hoc
 opus nostrum esse Chalcographis tradēdum scrip-
 si inter alia, si quid de præstantia ciuitatis Rotho-
 mageæ in suo studij armario recondetur, ad nos
 transinitteret, ne illam sub silentio cum alijs præ-
 terirem. Et si Beroso Babylonico fides adhibenda
 esset Apollo noster, Magus verò Rothomagorum
 Genesarcha dicitur, cum Augusti dunum, & Ro-
 thomagum sub eisdem ferè temporibus à prædi-
 ctis duobus condita seruntur, ideo nec eommen-
 titium esse quod reiecerim in Historia Heduen.
 Sed nec peperere calamo vir ille apprimè doctus,
 & quæ rescripserit de suorum origine hic interse-
 ram, cum sint elegantissima. Prius tamen de eo
 referam (ne ei eblandiri videar) quod recenset
 Textor Niuernensis literatissimus vir in sua oshi-
 cina de loco, quo laudes Poëtarum scribit. Omir-
 tendi non sunt, ait, duo ætatis nostræ doctissimi
 viri, & linguæ Latinæ Principes vexillarij Bapt.
 Candelarius Consul Rothomagens, & Elias Gem-
 ellus, Quod si steriscent in Poëtica professione,
 vt inclinabat naturæ Genius, prospere cessisset æ-
 tati nostræ, nihil inuidissemus antiquitati. Habu-
 issemus qui palato nostro abudè satis fecissent,
 Sed heu pietas, Forenses illæ declamationes & ci-
 uiles eausæ, quibus appulerunt animum, prospere-
 ritatem hanc nobis sustulerunt. Audiui vtrunque
 loquentem, eum per iocum ex temporaneis car-
 minibus inter se luxuriarent, At incredibili admi-
 ratione suspensum me retinebant, partim quod
 præcipitatis quantumlibet verbis noua semper
 ad manum suppetere, tum etiã quæ rursus abar-
 per lusum, plena tamen essent grauitatis ac doctri-
 na. Quod, quoniam & vidi & expertus sum, non
 possum non vtrique assurgere, & amborum sitire
 benevolentiam. Hactenus Text. Reliqua prose-
 quemur, & ipsius Baptistæ Candelarij Epistola de

verbo ad verbum subsequatur.

*Clarissimo Iuriconsulto domino Barthol. Chasseneuz,
 Baptista Candelarius senator Rothomagens.*

Vrbis nostræ primaria fundamenta celerius ad
 te transmitti desideras Bartholomæe doctissime,
 si quidpiam ipsorum apud me racitè repositum.
 Cui tuæ affectioni ne quicquam me satisfacturū
 agnosceres, nisi tuæ ad me reddita literæ ad idi-
 psum me vrgerent, cum nulla in parte officij, quo
 ad vires suppetēt tibi, vacare destinauerim. Quam
 obrem, quod super hac re exigui nostri laboris fue-
 rit, tuis omnino votis impendendum arbitror.
 Ac dum tuo (vt ais) operi perinde imprimendo
 insudas, aliquid in manibus habeas, quo nostræ
 vrbis si las fuerit splendorem scripto tuo illustres.
 Neque verò illud egi, vt mei nominis memor es-
 ses. Cæterum quod tibi visum fuerit pro amicitie
 vinculo exequere.

Itaque morem tibi gesturus tantillum præfa-
 bor, quo maximos historiarum vertices sapius hasi-
 tasse cognatum est. Planè cuiuscumque provincie
 nedum vrbis famatissima auspicia, minus nota-
 ria olim fuisse, quam earum modo vrbium incre-
 menta, quarum ne vlla forsitan origo in medium
 reijciatur. Quod tum rerum vicissitudini, tum for-
 tunæ Imperio fragilitas ipsa humana debuit, cu-
 ius varij vltro citroque fluxus instabilitatem hanc
 maximam hominum monumentis afferunt. Ec-
 quid, quæso, de triumphante illa Babylone actum
 est? De Niniue, de Memphi? Quid tum de celebri-
 bus Græciæ pagis? vrbem Athenæ, Lacedæmon,
 Argos, ac pleræque huius farinae vrbes, quartum
 memoria serè adhuc interijt? Neque longius Ro-
 ma maberrare patiar totius Europe Monarcham,
 cuius exordia iam pridem constar inter grauis-
 simos auctores incerta. Sed neque in meliori cau-
 sa extitit altera Gallorum ciuitas, quam Parisi-
 um vocat. Cuius origo eadem ignorantia nube-
 cula obscurum est, ialtem par vtriusque conditio
 fuit, si ad tuum Berosum Caldæum mentem ad-
 uerterimus.

Cæterum, mi Bartholomæe, his præfatis, ne ab
 humeris nostris onus hoc Historiæ difficultate re-
 ijciamus, rem ipsam compendio contingam. Par-
 ces autem historia, maiorum incuria oblitterata.
 Parees itidem homini latebras patriæ sitæ deplora-
 ranti. Sed commune hoc vniuersam penè Galli-
 am facinus afflixit. Quicquid verò de multis frag-
 mentis legere potuerim, accepto iam dudum ani-
 mo obaudies.

Europam nostram (vt de multis orbis partibus
 vnam expediam) in confessio est nō omnino inha-
 bitata fuisse, quanquam plurimas ipsius plagas
 non ad eō populis cōsertas acceperimus. Sed quæ
 cœlum forsitan clementius ingrueret, illic protin-
 us ex studio hominum colluuiē atrahi. Quem-
 admodum ex Hispanijs fama retulit, partem serè
 dimidiam petrosi montibus desértam mansisse,
 ac

acparem apud Germanos camporum solitudine iacuisse memorant. Cui forsân locorum inhabitacioni causam dederunt a superiora gelu ac frigoris incommoda, sicuti ab his Regionibus auditu est, quæ rectissimo sidere Arcton Septentrionalem incolunt. Quæ cœli parte nonnulli super alios profecti cæteras penitioris Europæ plagas adiuerunt. Hinc opus fuit, vt quæ antehac terræ incultræ fuerat aduenarum colluione, tum primum habitari cœperunt. Contrâ quæ plerisque indigenis occupabantur poli, (vt dictum est in Clementina) ab ipsis coactè abeuntibus desertæ sunt. Quod fieri contingit, vt hinc mutatæ toties vrbes partim instauratæ, partim verò deletæ, nihil de sua vetustate retinuerint.

Itaque de Normania nostra illud indubitatum erit, ipsam sua fertilitate inspecta etiam ab orbis inter fratres lanigenas colliminio incolis neque quam caruisse. Cuius vbertas exteris adeo Gentibus grata fuit, vt Dacia profugi aduenæ illam appulerint.

Quibus tum affluentibus antiqua Patriæ facies penitus commutata est. Alij præterea mores ex postulasti. Tantrâ diutius ignorantia alimentum dedit repentina huiusmodi Colonorum accessio, quum nihil aut parum ante crudelissimi Altigni, vel Kollonis iustissimi aduentum ab historia vendicetur. Planè vulgò acceptum fertur, ipsam prius sæculis Neutriam esse nuncupatam. Inde alio hæc dum successu Normaniam, quod recentius etiam non patriæ nomen est, vulgata Daciæ linguæ allusione, qua Noth vêtum aquilonarem denotant. Porrò Mâ sua lingua hominem dicunt, qua vtriusque mixtione populam arcto venientem putant. Haud quoq; absurdum fuerit hoc commentum, quo pleræque vrbes similem ab allusione Aduenarum sibi allusionem suscipiunt, & nouissimè inter Germanos Aleman. eluuiem huiusmodi commenti simulacro nomen forsitan fuisse accepimus. Cum suo idiomate ab Ale & Man, hominem velut exulem demonstrarunt, quæ reum obscuritas tuo saris animo facere saltem videbitur, vt hinc à me vetustiora non efflagitates.

At verò, vt paulisper ab inferis, q̄ aiunt, Ter-niones scrutemur, ac in dyphera Iouis membranam occupemus, proximus ego rem exequar.

Partito igitur ab orbis initio in plurima Regna terrarû ambitu veluti ab ipso Beroso Chaldeo didicimus, Noa pater, qui & Ianus erat, tres filios latè vbique dominaturos dimiserat. Equorum nouissimo Iapeto plurimos exiisse liberos literæ identitatem cum Beroso sacræ attestantur. Ne quam fidem ipsi Beroso quemadmodum Volaterran. ac Sabe. fecerunt, impudens derogem. Cui tum in multis concordantijs sacram scripturam reperio. Horum igitur filiorum duo, Comerus Gallus, & Samorhes Galliam nostram possederunt, ab hoc

Galli didi, ab altero Samathæi: Quod non inle-ganter Cæsar in commen. scriptum reliquit t esse Diodoro Siculo secum adiuncto. Quoniam vter-que, inquit, Sanother primum Gallis Philoso-phiam ac literas ostendisser. Ab hoc autem Samo the filius nomine Magus Gallis imperauit, à quo plurima sui nominis oppida deducta feruntur, quæ vt compendio studeam, Maga ab ipso dicta extiterunt, non autem Magus ipse ab ipsis. Quam rem cognitam ac veram plurimæ per vniuersam Galliam huius nominis finito conuentu vrbes efficiunt. Quas commentator Viterbien. hæc in loco recenset, vt verò de multis nostram afferam. Hæc est vrbs Rothomagus, cuius originem scire speraueras, vrbs sanè Magi nostri nomine splen-dido illustratus, ac quemadmodum cæteræ illius terminatione desinens. Quocirca hoc primum monumento apertum erit, quæcunque tunc temporis ædificia, palatia, tectaque constructa fuerunt, ea Maga ab ipso, vt prædictum est, nunc pari.

Nunc Historia admonet alterum suadere, qua ratione Rothomagum composita appellatione dixerimus. Quod breui fecerim, si alterum obiter absoluerim: in quo mecum tuo Epistolio iocatus es. Inquebas enim cum de tuis vrbs augustissimi exordijs rem ageres, nostri Magi te meminisse, atque illius temporibus Apollinè coæquæum fuisse, quem tuæ vrbs Augustudunum fundatorem commentaris. Age, mi Bartholomæe, ne ad me solum pertinere Magum putaueris, quem omnibus Gallis nedum nobis imperasse Berofus scribit. Sed Magus forsitan ea lege dictus erat, quod Scythica lingua Magod edificatorem vocant, à qua Scythia Gallos fluxisse cum Ogyge notum est. Itaque primus erat ille Magus, qui palantem Galliam atque incultram in pagos vrbesq; ornaucrit, diuiserit, coegerit. Quod credi verisimile est eo tẽpore ipsum Magum patriæ nostræ incubuisse, in qua urbem nostram primariâ suo nomine Magam dixerit. Qua generali voce tandiu cum alijs eiusdem farinae vrbus persistit, donec retrofluxis tempestatibus, & aliorum augmẽto instauratorum nomẽ alterũ exceperit, quæ admodum, vt de alijs sileam à nostra vrbe rem proximè sequemur.

Alterum igitur quod supererat expediamus, ab ipso Iano, vt diximus, nostræ Patriæ sedes indigenis fuit stabilita: cuius medio urbem Augustâ Magi successoris nomine Magam dixerunt. A quo tempore, vt prope vrbs diluuium fuerunt vsque ad Troiæ primordia, tali nomine cognita persistit. Quo Troiæ æuo Allobrox apud Gallos, vt idè Berofus memorat regnasse fertur: Sub quo Troiæ incremento, & Allobrogis Regno suam Berofus ipse finit historiam. Cæterum Mancho Aegyptius rem vltierius prosequens post Allobrogẽ alterum Rhomum ponit, à quo Rhomo nihil

D V O D E C I M A P A R S

aliud prisca historiae colligimus prae illud ab ipso Manethone relictum. Cuius commentator idem ferè asserit. Tamen si vnum verisimile addat, ab hoc, scilicet, Rhomo, Rhomomum ad Rhodani ripas fundatum, & in nostra Gallia Belgica sub Sequanae littoribus Rhomandissos populos denominatos. Quos non alios arbitramur à nostris Normannis, quanquam aliunde vox ipsa difficultatem fidei attulerit. Sed Ptol. in Geographia scrupulum animi ademit, inquiens illos salterè nomine Rhomanduos appellari, in quo exigua penè literarum mutatio rem indubiam ad oculum ostendit. Quocirca coniecturam facere oportuit Rhomi temporibus urbem nostram Magam addito eius nomine fuisse Rothomagum vocatam, ac si ab ipso Rhomo fuisset instaurata, neque opinioni deroget remotum forsàn discrimen à Rhomo in Rhoroma. Enimuerò parum hoc erit, si ex urbe Roma Romulum autorem suæ ris mentitus, cuius nomen urbs suo non penitus affert. Sed satis fortasse erit aliqualem ab antiquitate vocem in nominibus urbium vindicare, ex quibus prisca illarum conditores coniectura magis arguantur. Nulla enim ferè urbs in orbe comperitur, quæ ad vnguem sui autoris nomen reponitur. Cæterum linguarum fluxu aut annorum volubilitate prisca illa nomina interierunt. Cuius rei alicubi in libello memini, quem de veterum urbium appellatione illustrata edidimus.

Talis igitur urbi nostræ appellatio orta est, quæ Parisio vetustiore eo Manethonis libello conijcere licet, cum sequentem à Rhomo Gallia Imperatorem Paridem affert, qui urbi Parisiæ incrementum dederit. Hæc tum urbe Romana antiquior est, cuius initia constat trecentis post Aeneam annis prodijisse. Sed obsoleta hæc adeo feruntur, ut iam dudum minus in fama memoria quam in re fidei nanciscantur.

Sed verò ulterius audendo palam dicendum offertur, cur ab eo Rhomi nomine quod Rhomanduos vel Rhomandissos nuper effecerat in alteri^o Neustriæ primum. Inde Normanniæ titulus patriæ nostræ transuerit. Quibus, ut spero, exantlati abundè per medium vetustatis pelagus nati tassel videbor. Enimuerò tanta est antiquæ rei longè reiecta cognitio, ut coniecturis tantum locus relinquatur. Sed communis ille patriæ ardor hætenus inualuit, ut non solum ab humanis, sed diuinis originibus nostra exordia reputamus. Satis illud pro exemplo vnico præstabit, quæ de Troia, Roma, alijsque Græciæ urbibus mendaces Græci effinxerunt vti nam ram alijs exosi, quam apud me fide penitus nulla possunt. Ne interim tuæ urbis auspicia refricem, quæ ab ipso Apolline repetitis, aded te patriæ amor excitauit. Mihi verò cui onus ingeris criam de improviso ansam præbuisi, non nihil tuo exemplo lepidè apud re commi-

nisci. Aequo id animo accipies. & si commentitium arbitraberis, solita alijs mecum indulgentia perages, qua te quoque non indignum apud eumunditiæ naris homines sperabis. Planè ego audacior effectus, ne tuo solum monumento, sed alia tum licentiore via causam mihi ascripti, quæ diutius inter tripodes residens musas mihi aliquando humaniores conciliauerim, quo iure uisum id permisissum reor magis.

Itaq; ut primum à Neustriæ voce aspiciemur, deleto (pauit) ab Argolicis Ilio, fama est Francionem Hæctoris filium cum quatuor Comitibus Alanos bello adortum fuisse, ac tandem superasse. E quorum Comitibus vnus erat cum Bauone Phrygio genere illustris Amynthoris filius, qui maris procella diutius iactato Francione apud Cymmerios latebat. Cæterum utroque ad Mæotidem cum Alanis belligerante, cum filius ipse Amynthorides à Sarmatibus Europæis suppetias petrit, ut legarus ad hæc loca missus prope Hypanin constitit, quem flumine Barbari gentili voce Neuster vocant: ab hoc flumine Dijs volentibus nomen sibi Amynthorides auguratus est, ac Neuster appellatus. Hic demum pace cum Alanis composita, atque urbe Sycambria condita, Neuster, vræteri Comites fatalem suis nepotibus terram nostram appulit, quam nouitio nomine Neustriam nuncupauit. Quæ patriæ populo longissimo tempore inualuit. Quam ab ipso Troiæ excidio vsque ad Rollon. ferè tempora in Asia Normanniæ, allusionem commutata est.

Ut verò omnia super hæc re commenta referam, poterat aliunde Neustriæ nomè causam sortiri à Neuster, quod secundum Hieronymum in interpretatione Hebraicis ararium vel metallarium significat. Neustria enim Britannia ac Casteriidibus Insulis proxima est, à quibus magnam stanni copiam defluere cognitissimè est. Quo fieri potuit, ut à metallorum proximitate Neustria sit nuncupata.

Porro ut alterius vocabuli Normanniæ rationem afferamus, his ferè seculis, cum apud Fracos regnaret Carolus, valida Danorum manus Sequana ripas secuta est. Hæc fuerat debita patriæ nostræ Rollonis militia, quæ nos nostraq; potentissime inuasit. Tum actis cum Gallorum Rege pacis conditionibus de Pagano Christianus Dux Rollon efficitur. Huic patriæ antea inculcæ facies noua nouissimo Ducis congressu restauratur. Equidem non absque diuino numine harum aduenarum accessionum patriæ defluxam arbitror. Quippe ex historico nostrarum rerum antiquissimo (Sed qui plura ex præmissis ignorauerit, quanquam temporibus Guillelmi ac Richardi patriæ nostræ Ducibus rem exordiat) ip(s)um Rollonum apud Scandauiam insulam à Deo monitum accepimus, se urbem ultra mare iactatam aditurum, illic quoq; Regnum ingens suis stabiliturum.

At qui tanta Rollonis tempestate veluti ab eodem historico didicimus, urbem nostram tunc Rothomum vocitatum comperimus. Quæ reducta toties nominis allucinatio vetustioribus causis fundamentum præbuit, vt hinc audita Rothomi narratione, ex homine aliquo Berosi Caldei forsitan penitus ignaro, rursus ad Rhomum antiquum Gallie Principem historia recurreret, à quo magis originem habuisse credi par est.

Vnde Rollone ipso res nostras occupante, de Neufstris fastidito nomine Normanni sunt appellati, vt huic nouo Duci in gratiam nouum nomē à suorum Danorum ex Aquilone comœntu succederet. Et si nouerim quam plurimos, qui non Normannos ab exteris dictos putent, quos verius vt patriæ indigenas arbitrantur. Quia in opihione Raph. Volater. extitit: causam ideo afferens, quod ceteri Normannos à Scythis originem duxisse memorant. Sed verò nullam inrer Scythas huius appellationis Gentem reperisse, nec in Ptolemæo testatur. Quòd mihi planè libere loquenti frigidum satis videtur. Nā neque ex altera Gentis nuncupatione dictos credimus: quia à Seythia proficentis rei euentu, vel verius dicam sideris patrij allusione, Normanni nomen habuerint. At verò quicquid in causâ pendeat nouissimam hæc Normannorum dictionem retinemus, ac tum commune nobiscum vulgus hoc historiae exemplo labitur. Pium verò erit cuiuslibet super his profiteri ex voto. Porrò vt nihil extra paginam oberret, suspicor te libenter scrutaturum, quoniam pacto à Rothomi vocabulo, nostra ciuitas in Rothomagum desierit. Quamuis priori ratione id ipsum absoluerim, dum corruptam annorum fluxu urbium multarum nuncupationem dixi. nunc tamen pro Historia coronide vnum addam.

Apud nos rates longè ante fidei orthodoxæ tempora, sicuti plerisque alijs in locis, Idola cultui summo in pretio habebantur. Ac ibidem de pluribus pro exemplo referam, quæ apud S. Gerinanum Parisijs ab omnibus, & à me quoque, eum illic studijs agerem, visa est. Pari modo apud nostros, aiant, Rothoni idolum vrbis auspicijs inuocatum fuisse. Etiam inter nos locus adhuc sui fani conspicitur, à quo Rothi idoli nomine vulgus habet, cum altera Magi dictione urbem nuncupatam. Erat verò Magi pronuntiatio nedum apud nostros, sed omnibus ferè nationibus, sapientem designans.

Neque diutius suspendendum est aliud, quod à vulgo didicimus. Quippe nonnulli Rothomagi Etymologiam à rota magorum profectam autumant. Neque fortè vero alienum erit istud credere. Cùm rotam multi pro consensu & consilio acceperunt. Ita apud Græcos amphictiones legim⁹, apud Seythas diofenurias, apud alios rotam. Quo in loco Apostolicae sedis rota à doctorum virorū consilio non erit omittenda. Sic tamen in patria

nostra Rothomagum Gentis primariam ciuitatem sapientes Magi incoluerint, vt cetera Gallia Druydes & Bardi. Quo effectum erit à rota illorū sapientiæ communem dictionem illam vrbis inditam fore.

Hæc igitur, mi Bartholomæe, prorsus apud me habeo: quæ de nostra vrbe tuo iussu collegi, in quibus me vetustatis nebulis plurimum vagatum cōspicies. Adeo à primis aibus res fuerat suo iudicio metienda, cum ab orbis diluuii vsque in præsentem diem calculatorum more rem deflorauerim, ac breuitati studui, quam omnibus placere constans est, licet ista licentiore stylo exarari potuissent. Age quæso, & urbem nostram in tuo honorum Catalogo recense, cuius splendori ac gloria præfata (si tuo animo sederit) non parum attulerint. Quodcunque verò erit, in quo tuam diligentiam adiuuare potuerim, libentius te interpellante exequar. Par enim amicitia vineulū tuis literis & acceptissimum & gratissimum, non sine maxima animi hilaritate habeo. Præterea ex opere à me condito quod requiras, nō est modo quo te longius suspendam. Ingenuè siquidem fatebor, in multis humanitatis partibus me aliquādo versatum, ac de propria Minerva pleraque apud me in libellos repositū, non tantum ex legalibus studijs, quæ etiam cum ceteris aliqua sunt. Sed tum liuentium turba deterruit, tum cordis simplicitas, quæ coramunem illam scribentium gloriam semper exosam habuit. Erunt autem posthac dies, quibus audacior me incedendo tui ac multorum stimuli efficiant. Vale mi Bartholomæe, & boni nostra consule. Ex aedibus tuis apud Rothomagum die 12. Nouemb. 1527.

Conradus Celtes in descriptione seu libello vrbis Norinbergæ cam summo opere laudat, & in illa descriptione procedit per capita. Primò de origine & situ & regione vrbis in genere describit. Tū de iniagine & descriptione eiusdem in specie. Tū de arce Imperiali, fontibus ædificijsque, & foris vrbis, hortis, & officinis metallarijs. Tum de vetigalibus vrbis sideribus, & qualitate aëris, valitudine, & habitu populi. Tum de ingenijs & moratione virorum & mulierum. Tum de duobus augustioribus templis, & hospitalibus, eorumque opibus, & reliquijs. Tum de nouem vrbis Monasterijs, & eorum sanctis & probatis moribus. Tum de domibus publicis, & frumentarijs. Tum de domibus Ceronisarijs, Armentarijs & Expositorum. Tum de Pietatibus & Eleemosynis vrbis, & leprosis. Tum de magistratibus vrbis & pœnis fontium. Denique de vniuersali vrbis Iustitia, legibus, coniuuiorū, & nuptiarum. Postremo de annona & victualibus vrbis. Quæ omnia (lector eandide, si contingat tuam ciuitatem laudare) tibi commodo esse poterunt. Ideo lege illam descriptionem elegantem & facilem, quam reperies

D V O D E C I M A P A R S

ries impressam cum voluminibus Exegefcos Ger
manæ à F. Irenico exaratis.

S Exagefima prima cōfid. de oppidis seu vrbib⁹,
Svulgo villæ dictis, quod sit excellentius subne-
ctitur. Et licet Plinius multa in suo libr. naturalis
historia, libr. 3. 4. 5. & 6. multa Regionum oppida
in signia describat. & ideo de eis ad eum vos remit-
to. Attingam tamen tantum, quod in Gallia Nar-
bonensi vrbis seu oppidum est valde excellens,
quod olim dictum fuit Agathe, nunc verò Mon⁹
Pessulanus, quod excellit alijs pluribus de causis.
Primò magnitudine, cum sit magnum, longum,
& latum, plures domos, ædificia pulchra, & tem-
pla continens: Ita, quod serè in tota patria Narbo-
nensi non est similis ciuitas, saltem æquiparari po-
test magnis ciuitatibus. Maximè etiam cum Vni-
uersitates non debeant institui, nisi in ciuitatib⁹,
vt not. gl. And. Pan. & Fely. in proæ. decretalium.
gl. Bart. & Io. de Plat. in l. vnica. Co. de studijs libe-
ral. vrbis Romæ. lib. 11. c. 1. de Magistris, & ca. tuæ.
de clericis non resid. Tamen in dicto oppido pro-
pter eius nobilitatem est vniuersitas, vt dicit Bal.
in proemio decretalium. col. 6. & re vera est, &
præstat alijs in medicina: & dixi suprâ in 10. par. in
32. cōsideratione. allegando Nicolaum Boerium
in rub. de reg. iur. ad Dynum in vlt. glo. De isto op-
pido doctissimus vir Petrus Allobouist doctor in
medicina meritissimus, & cuius noster, ipso existi-
te in dicto studio Montis Pessulani, versus sequen-
tes lusit:

*Agathe floret studio medendi,
Oppidum ponto gelido propinquum.
Cui nouum paruus titulum dedit mons
Lanus & amnis.*

Sicut Ior, & Dan duo fontes simul iuncti Iorda-
nis nomen efficiunt.

Dyon. Sine tamen fastu Diuionem (oppidum olim
in finibus, & sub ditione Heduarum, nunc vrbis
capitalis est Burgundiæ, & dudum sedes Ducum)
esse excellentius alijs autumo, secundum quod
communiter, & vulgari sermone dicitur: Quin est
ville de Diion. Et quod communis fama famat
non omnino deperditur, & quæ communiter di-
cuntur, nõ carent omnino veritate, iuxta. si quis
patrem familias. in prin. & ibi glo. 1. ff. ad Maccd. &
l. Barbarius Phil. ff. de offi. prætoris, & l. 3. in fi. & ff.
de supp. lega.

Nam primò à Dite (quia diues) nomen assump-
sit, & olim tantù castrum erat, vt verustiori fun-
damento murorum adhuc ostēdatur: nunc verò
excellentissimum oppidum, ab ipso Samothe si-
ue Dite primo conditum, quicquid voluerint
astruere nonnulli, præcipuè Annonius monach⁹
de gestis Francorum lib. 2. c. 24. qui dicit ab Aure-
liano Imperatore hoc castrum olim fuisse cōstru-
ctum, quod falsum est. Licet fateor eum augmen-
tasse tam murorum ambitu quam populis, & di-

uitijs ornasse. Cuius quidem si velis ad saturitatē
videre Topographiam, & Genesin, videas, quæ
in commentarijs nostris consuetudinum Ducat⁹
Burgundiæ retuli in proemio. in verbo, *ville de
Diion*. vbi, & de laude eiusdem. Quibus iungatur
sequens Epigramma ab ipso Pet. Turrello Heduefi
viro literato Astrophilo, & Diuionci gymnasijs re-
ctore:

*Quisquis Mandubios affectas noscere fines,
Diuio Sequanis quos scidit almus agris.
Carmina que lo legas ex illi scripta papiro,
Quis (quem plura putes) sciueris esse tibi.
Vrbis est hostis iugo que Diuio condita muro,
Et triplici multis amne rigata locis.
Quondam vt Troia fuit trino circumdata riuo,
Vel simili doctus flumine Parisius.
Quem & si nauiponens multo cum remige Titon,
Ænos latifico munere Bacchus alit.
Vnus habet querulus de ramis triste voramen,
Cui fluit ædigea per breuis almus aqua.
Alter est à succo, vel sicco succio factus:
Nil nisi fordiduli pondera ventris agens.
O quam sepe suo vincitur carrus honori,
Girmaga & scaphij fordidæ rheda sui.
Tertius inter eos liquidissimus Ofcara dictus,
Hic rapida rigidus versatur mole molaris,
Quo sua dat dulcis muier a multa Ceres.
Assolet vt teneros cum pascit mater alumnos,
Qua præbet natis iam semel ofca suis.
Plus celeres pagri, plus carpio, gobio, cancri,
Et plus hoc fluuio scamæa turba natat.
Parua serat statu quàm sicca corpora puluis,
Dum calidus sanos Syrius vrit agros.
Quo faciles tenebrant salices, at que altior alnus:
Et tenui calamo frondea ripa virens.
Quale solet putres per glebas fœtile porrum,
Aut inter nitidas brassica lata niues.
Principis in nubes hic ardua tella minantur,
Sunt quoq; magnifica struella theatra manu.
Sich, alijs struella ingenti Diuio vicis,
Ante: vt breuib; pinus acuta rubis.
Et fabricata semel sua si palatia surgunt:
Hinc poteris longè quàm addere ad oua minus.
Septimus hic parochus sancto vicitur amictu,
Quæ facit hunc numerum pagina cuncta sacrum.
Ofelix nimium Dis tanta conditor vrbis,
Ogygides Diti cui pater Iapetus.
Celtica quem primum fecisti terra colonum,
Atq; etiam nostros ante habitare locos.
Omnium & hinc primus sedes & tella locauit,
Deq; suo diues Diuio nomen habet.
Nominè quo tanto hic diues celebratur asylum,
Sanctaq; maioris prima figura sacra.
Quod Deus omnipotens longum seruauit in æuum,
Hostia vt hic esset dogmata longa sacra.
Voluit mira, precor, vigilanti peccatoris sacra,
Atq; quibus durant legibus illa suis.*

*Incluta Mandubijs nunc staret Alëxia campis,
 Illa sed haud tanto sidere digna fuit.
 O veneranda domus cunctisq; hilaranda diebus,
 Qua resider veri vltima sacra Dei.
 Hostia diuinum cuius ingens numen adoro,
 Aspiciat famuli vota precesq; sui.*

Sexageti masecunda confid. de Templis seu Ecclesijs, quod fuerit, aut sit excellentius prædicabit. In primis, præmissa multiplici acceptione huius vocabuli, Ecclesia, de quo ad do. Theologos & Canonistas vos remitto, vt paucis reassumam, dico, quod Ecclesia triumphans militatim præfertur, & ordinis vtriusq; scripsit Dionysius in sua hierarchia, de quib. supra in 3. & 4. par. Ecclesia vero militans, cunctis alijs reb. præferenda est, vt etiam satis comprobatum est in d. 4. part. Item quod Ecclesia Christiana præfertur Synagogæ Iudæorum, vt superius in ista par. in 20. consideratione. & de principio ecclesiæ Christianæ, vide Polydorum de inuentorib. rerum lib. 5. c. 6.

Quid tamen de ecclesijs particularibus, quæ illarum sit præferenda, sumendo etiam ecclesiam spiritualiter? Et in hoc nemini est dubium, quod ecclesia Romana est cunctis præferenda, & ab omnib. alijs honoranda, pluribus medijs.

Primo, est caput & mater omnium aliarum ecclesiarum, vt habetur per text. in cano. 1. 12. d. & ibi amplè Io. de Turr. etiã comprobatur. Idem in c. memoriam. 19. distin. Ideo est prælatæ cæteris, vt dicit idem Ioan. de Turrecrem. & in c. quatuor. 21. distin. 2. col. Et est superior inter omnes Ecclesias. Idè Ioan. in c. cogamus. 24. q. 1. licet ibi dicatur, qd Antiochena olim prima erat. Et domina aliarum ecclesiarum dicitur. Idem in c. oportebat. d. 76. Imò habent prærogatiuam à Christo. Idem in c. à rector. 24. q. 1. & principaliter Christus eidem primatum dedit, secundario vtrò concilias, vt in ca. dudum. 3. q. 6. Ideo inter omnes alias veneranda. Idem in c. vifis. 16. q. 2. Et quoniam ista materia est amplissima in locis hic ante allegatis ventilata, & per Ioanem Eckium Alemanũ in suo tracta. de primatu Petri, vbi tenet, & probat quo domnes ecclesiæ orientales etiam obedierint Ecclesiæ Romanæ: & etiam dixi supra in 4. par. Et de eiusmodi præstantia, & de qua diu certauit cum ecclesia Hierosolymitana, scribit Polydorus de inuentoribus rerum lib. 4. c. 7. Et eius autoritas satis probatur per Iudocum Clitoveum in suo Antiluthero, & propugnaculo ecclesiæ contra Lutherũ, ideo aliter non insisto. Sed descendendo particularius videndum est: An Ecclesia S. Petri sit maior quàm Lateran. Et videtur quod sic, quoniam in ca. sanctorum 10. q. 1. nominantur. Ideo dignior & maior videtur ex priori denominatione, de quo supra in 1. part.

Secundo, ex c. dudum. 3. qu. 6. vbi dicitur, quod Ecclesia Petri nomine suo consecrata, & domino instituentem, prima sit, & caput cæterarum.

Tertio, ex cap. futuram. 12. q. 1. vbi dicit textus.

Constantinus vir religiosissimus Fabricam templi primæ fædis beati Petri instituit.

In oppositum tamen arguit Ioannes de Turr. in d. c. sanctorum, & probat quatuor rationibus, quod Ecclesia beati Ioan. de Lateran. sit maior, & ibi soluit argumeta in contrarium, ideo ad illum recurrit. Petrus venerabilis abbas Cluniacè. in suo tract. de miraculis. laudat, & extollit ecclesiam nostræ Domina, quæ dicitur maior extra multas, & inter alia ex quodam miraculo, quod dicit ibi fieri singulis annis in vigilia assumptionis Beatæ Mariæ, vbi cerei per 24. horas accensi nõ diminuuntur.

De Ecclesia verò Cõstantinopolitana, primum locum post Romanam obtinere videtur, vt in ca. Constantinopolitana. 22. d. & ibi Ioan. de Turrecrem. & de eius excellentia facit mentionem text. in authent. vt determinatus sit numerus clericorum collatio, prima, & vacabat ecclesia sanctæ Sophiæ, vt dicit ibi glo. in verbo, ecclesia. Excellentia autem illius Ecclesiæ consistebat in multitudine seu numero clericorum, qui erant non genti quin quaginta: vt refert ibi gloss. in verb. mensura, quæ pro hoc allegat l. non plures. C. de sacrosanct. Eccles. quem numerum Iustinianus reduxit in quadringentos viginti quinque, & super centum existentibus his, qui vocantur Ostiarij. Nam sexaginta erant Presbyteri. Diaconi autem masculi centum, & quadraginta scemina. Subdiaconi verò nonaginta, lectores centum, & decem, Cantores viginti quinque. Et vt fertur, ob tantã multitudinem clericorum, ipsi diuisi fuerunt, ita quod diurnum, & nocturnum omni hora celebrabatur officium diuinum in dicta ecclesia: Ideo laus perpetua dicebatur.

Sed ad templa, seu ecclesias materiales transeamus, quæ à Poëtis, & Historicis plura excellentissima memorantur, vt templum Dianæ Ephesiæ, in quo fuerunt centum viginti septem columnæ à singulis regib. factæ, sexaginta pedũ altitudine, inter quas 36. cælatæ fuerunt miro artificio. Templi longitudo erat 425. pedum, latitudo verò 220. Et factum est à tota Asia ducentis, & viginti annis: vnde inter septem orbis miracula propter operis magnitudinẽ, & sumptũ incredibilẽ annumeratum extitit.

Fuit templum Iouis Ammonis, quod fuit insignẽ, & sumptuosum ab Iarba rege Getulorum factum, in quo erant centum aræ. vnde Virgil.

*Iarbas rex Getulorum
 Tempia Ioui centum latis immania regni,
 Centum aras posuit, vigilemq; sacrauerat ignem,
 Excubias diuini æternas.*

De quo etiam meminit Martialis in suo primo Epigrammate. Item Virgilius scribit Didonem fecisse templum Iunoni donis opulentum.

*Cereæ cui gradibus surgebant, limina nexæq;
 Cereæ arabes, foribus cardo stridebat abenis.*

D V O D E C I M A P A R S

Refertq; Baptista Fulgosus lib. de dictis factisq; memorabilib. tit. de miraculis. c. de gemmis. &c. quod venefica animalia, neq; muscæ non ineunt triclinium ecclesie Aniciensis in Auernia (qui vulgò *du puy* dicitur) & si aliundè inferantur statim moriuntur, & in hoc laudanda est ecclesia, quod veteres scripserunt Romæ in Herculis fanum, neq; muscas, nec canes vnquam ingressos.

Sed ad magnificentum illud templum Hierosolymitanum, quod Deo omnipotenti Salomon ante regni sui quarto ædificari cœpit, & septem annorum spacio perfecit, annis vero ab ortu Adæ primæ hominis, tribus millibus centum & duob. sermone conuertamus, cuius magnificentia, & dignitas ab omnibus in hodiernum diem vsq; approbatur. Fuit autem sexaginta cubitorum in longitudine, & viginti cubitorum in latitudine, & triginta cubitorum in altitudine. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis iuxta mœsuram latitudinis templi, & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi, fecitque in templo fenestras obliquas. Plura etiam alia mirabilia fuerunt in illo templo, vt describitur 3. Reg. 6. & 7. cap. Nihilq; erat in templo, quod auro non tegetetur, vt ibi dicit, & in ca. gloria Episcopi. ibi; neq; verò 12. q. 2. & amplè de excellentia, & magnificentia illius vltra alios ponit frater Ioan. Ludouic. Viual. de monte regali in suo opere regali. tracta. de magnificentia Salomonis, & ibi probat septem rationibus, quod illud templum fuit nobilissimum, & quomodo fuerit fornatum in modum pulcherrimæ ac fortissimæ turris, & de illius pompa, & incredibili pulchritudine. & in officina Textor. in c. alia opera, & ædificia sumptuosa. in fine. vbi vltra alia laudat illud, dicens, qd in primis à Salomone triginta hominum millia cedendis arboribus, vt Cedris, & Cupressis sunt destinata ad illud ædificandum. Lapidarum verò extiterunt octoginta millia. Inferioris structura materia erat ex candenti saxo. Trabes erant Cedrinæ, Cedrina concameratio auro illita, vt parietes omnes. Duo Cherubin ex puro auro, pavementum petalis aureis instructum. Ianuæ vicenûm cubitorum altitudine auro coruscantes. Ante vestibulum erant duæ columnæ æneæ 18. cubitorû altitudine, ambituque duodenûm. Altare fuit æreum denum pedû altitudine, longitudine duplo maiore. Item mensa vna aurea, phialæ, & patera aureæ decem millia, argenteæ quadruplo maiore nu. Candabra 10. millia ex auro, & argèto fabrefacta, & istud est de templo artificiali seu materiali nō spirituali, de quo habetur Ioan. 2. & 1. ad Corint. 3. quod est Christus. Fuit, & dictum templum sub Dario reædificatum in omni gloria, vt patet Esdræ 3. c. 7.

Et per istud templum Salomonis, & Ezechielis templum arduum, & sublime, quod vidit Ezech. in spiritu construendum; & admirabili exornandum decore, de quo Ezech. 42. & per illud taber-

naculum, quod Moyses construxit iubente domino, de quo Exod. 25. Imaginata, & figurata fuit Ecclesia Christiana.

Templi verò quatuor partes esse dicuntur: Antica ad orientem, Postica ad occidentem, Sinistra ad Septentrionem, Dextra ad meridiem. Ita dicit Arch. in c. vniuersas, & est versu. sub c. placuit. 16. quaest. 3. & iam dixi supra ista parte in confider. quæ de quatuor partibus mundi loquitur: ibi etiam dicit, qd Moyses primus tabernaculum domino condidit, Salomon deinde templum, quem refert Luc. de Penna in l. vniuersi. C. de fundis rei priuatae lib. 11. Et ibi notat, quod Christus ingressus Ierusalem primò templum adiit, vt habetur Matth. 21. Dans nobis formam religionis, vt quocunq; inus, primo domum orationis si ibi est, adeamus, & per orationes Deo nos commendemus, post ad agenda negotia secedamus, vtinam istam instructionem sectemur omnes.

Templum verò fuit Lugduni ab vniuersis Gallis, teste Strab. in 4. cōmuni impensa designatum, & extructum, & Augusto Cæteri dicatum: ante tamen hanc urbem constructum, vbi fluuioiorum, scilicet, Araris, & Rhodani est coitio, vbi nunc est abbatia Atracenensis, quod vna cum tota regione (Autore Seneca ad Lucillû) fatali igne, quo & Colonia vrbis, videlicet tempore Senecæ, exustû est. Et de excellentia huius Ecclesiæ Lugdun. vide Campegium in suo tractatu de antiquitate vrbis Lugdunen. c. 2. & in ca. 3. ponit de claris Lugdunen.

De pluribus alijs templis, vt Vulcani, Cereris, Palladis, & Panos, scripsit Cœlius lib. antiq. lectu. 12. c. 61. cum seq.

Item de illis templis quæ olim fuerunt Romæ Blondus loquitur in lib. 1. de Roma triumphante, & in lib. de Roma instaurata. li. 3. dicit, Nullum in tota vrbe ædificiû facillè reperiri maiori sumptu, maioriq; rerum pretiosissimarû apparatu, quam templum Pacis extructum, quo diuus Hieronymus in expositionib. Iohelis Prophete sciat: Vespasianus, & Titus Romæ templo Pacis ædificato, vasa tēpli Ierosolymitani, & vniuersa donaria in delubro illius cōstituerunt. Omitto, quod Galeatius Maria, vicecomes superbissimum templum prope Papiam, ordini Carthusiense ingenti impensa fabrefecit.

Crederem, & fortè non temerè, templum sanctæ Sophiæ Cōstaninopoli, olim à Constantino Magno extructum, fuisse excellentius post tēplum Salomonis Regis filij Dauidis. Nam dicitur maior Ecclesia, sanctissima, & mater Ecclesiarum Imperij, vt est textus in auth. vt determinatus sit numerus Clericorum. §. 1. colla. 1. Nec potuissent contineri tot & tanti viri Ecclesiastici de quibus suprâ, nisi fuisset amplissimum & spaciosissimum. Et lib. 1. Chronicarum Regionis dicitur. Extruxit quoque Iustinianus Cōstaninopoli templum, cuius opus intantum cuncta ædificia excellit, vt in totis ter-

ris terrarum spatij, huic simile non possit inueniri.

Apud nos Ecclesia diuæ virginis Mariæ Parisienfis est maior & excellentior alijs in sua stricatura, habens duas immanissimas turres, quas omnes admirantur.

Quis tamen primus considerit tabernacula, delubra, aut Deo vero templum fecerit, vide amplè per Polydo. de inuentoribus rerum lib. 3. ca. 9. & lib. 5. c. 6. & eo. lib. 5. c. 1. scribit vnde consuetudo sit exornare templa, diebus festis, auleis, varijsque arborum frondibus, floribusque, ac in illis offerre candelas cereas, cereasque, ac cereas imagines. Item accendere lampades, tabellâsq; ponere, quibus miracula à diuis facta representantur.

Sexagesima tertia consid. quæ inter Sacellas seu Capellas sit excellentior, inquiri. Inter cætera iure cautum est, quod Capella Ducis Burgundiæ in vrbe Diuionensi extructa, ab antiquo est multum priuilegiata à summis Pontificibus. Quoniam non subijcitur neque Episcopo Lingonen. (in cuius diocesi est sita) neque alijs episcopis aut Archiep. sed habet suum Decanum superiorem immediate summo Pontifici subiectum, cum toto collegio. De quo scripsit Inn. III. Episcopo Lingonen. vt in cap. cum capella ducis Burgundiæ. de priuilegijs. extra. Ideo videtur dicendū, quod Decanus illius propter talem exemptionem post Episcopos in tota Gallia debeat sedere in altiori loco, vbi congregantur, etiam cum Abbatibus, quoniam exempti præferuntur cæteris. facit c. per tuas iuncta gloss. in verbo, subdiaconatus. extra de maio. & obed. que dicit quod Episcopi exempti, id est, Papæ immediate subditi in concilio generali vel Synodo, sedere debent in altiori & meliori loco, quam non exempti. Ad idem tex. in c. vt Apostolica. de priuileg. in 6. vbi habetur quod Abbates exempti in concilio prouinciali & synodali possunt vti mitra auri fristata. sed non exempti albam & planam deferre debent. Facit etiam c. dignum de celebratione missarum. in clemen. vbi clerici cõmentales & domestici Cardinalium & Episcoporum sic priuilegiantur, vt illas horas vel illud officium, quod idem Cardinales vel Episcopi dicent, licitè dicere possint.

Ex quibus exceptionem & priuilegio eidem capellæ concessio videmus, quod Decanus dictæ Capellæ Diuionen. incedit in Pompis seu rogationibus & generalibus processionibus cum Abbatibus monast. sanctorum Benigni ord. S. Benedicti, & Stephani ord. Canonicorum regu. S. Aug. storum in dicta vrbe. Nam isti tres simul incedunt: Imo Decanus præfatus est in medio illorum Abbatum. Ex quo digniorem locum habere dicitur, per ea quæ supra scripsi in 1. par. in 13. confide. Imò etiam in cõuocatione trium statuum patriæ Burgundiæ vidi decanum dictæ Capellæ præcedere Decanos Ecclesiarum Cathedralium. Item etiam

dicta Capella est sumptuosa, excellenti & magnifico edificio constructa, vt nulla ei æquiparari possit in longitudine, latitudine, & altitudine, & potius digna est dici Cathedralis. In ea nempe constituti sunt Canonici 25. inter quos est principalis dignitas quæ est Decanatus, & tres alie inferiores, vt Cantoria, Præpositura, & Thesauraria. Etiam plures Capellani habituati numero totidem, optime præbendati, ita quod habent in redditibus annuis, saltem quisque Canonicus pro præbenda ferè summam 200. libr. Musici ibidem canorosi plures, non sine magna impensa sustentantur. In ea fit diurnum & nocturnum officium ritè, vt decet: & quotidie celebrantur ordinariè octo Missæ solen. & alta voce, demptis his, quæ extraordinariè dici possunt. Celebrior tamen ex Missa ordinari. illius ordinis militaris, qui vocatur ordo velleris aurei (hoc est, *Ordre de la thoison dor*) à Phi. Duce Burg. prius institutus. quia cõcentu iucūdo & musico celebratur. Sunt & plures Capellani eadem capella ornatis simè & optimè fundatæ, & in fundatione illius vnusquisque pauper Sacerdos, qui ad hanc Capellam accedit, & vult ibi celebrare, habet duos solidos Turonen. promissa expecunijs collegij dictæ Capellæ. Et quia se offert materia, ideo non erit alienum Bullæ tenorem super ædificatione dictæ sanctæ capellæ Diuionen. cum priuilegijs eiusdem hic inferre, qui sequitur:

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Vgoni Duci Burgundiæ salutem & Apostolicam benedictionem. Petitionibus nobilium & potèrum virorum, quæ rationi & honestati obsecuntur in niti, animo nos cõuenit placido condescendere & eas libenter & efficaciter exaudire, vt ad ecclesiarum cõmodum feruentius accendantur, cum in eorum instis petitionibus ab Apostolica sede facile se nouerint exaudiri. Inde est, quod deuotionis seruore & instantia tuæ petitionis inducti, fundum quem apud Diuionem pro Ecclesia & officinis eius ædificandis, beato Petro ac nobis liberaliter obtulisti, in ius & proprietatem nostram & Ecclesiæ Ro. accepimus. Et idè Ecclesiam construendi, quæ soli Romano Pontifici debeat respondere: Tibi facultatem & licentiam indulgemus, auctoritate apostolica prohibentes, ne cui Episcopo vel alij Ecclesiasticæ personæ liceat quicquam iuris sibi in eadem Ecclesia vel Clericis eidem Ecclesiæ seruientibus vendicare. Datum Tuscul. 6. Idus Nouembris.

Anno verò domini 1192. obiit Illustrissimus Princeps Hugo dux Burgundiæ fundator & ædificator prædictæ sanctæ Capellæ Diuionen. anima eius in pace quiescat.

In ea enim deuota Capella etiam reposita est illa sacratissima Hostia, etiam non corrupta, quæ fuit à perfido Iudæo gladio perforata, ex qua tunc miraculosè sanguis exiit: vt & nunc signa & notæ, in ea extant, quæ & miraculis præfulger,

DVODECIMA PARS

fulger, & ad quam causa deuotionis magna & alacris concurret turba. Bullam autem super missione dictæ sacræ Hostiæ, ad illustrissimū Principem Philippum Duceſ Burgundiæ his addere volui, in testimonium prædictorum, cuius tenor est talis.

Eugenius Papa quartus, dilecto filio salutem & Apostolicam benedictionem. Singularis deuotionis zelus quem ad fidem Catholicā & Sacramentum passionis domini nostri Iesu Christi gerere te videmus, merito nos inducunt: vt ea tibi concedamus, quæ deuotionem tuam, & aliorum Christi fidelium valeant augere. Tuis igitur in hac parte deuotis supplicationib. annuētes, tibi Hostiam quādam sub imagine saluatoris in trino sedentis, mirabile Sacramentum Dominici corporis multis in locis à vesana cuiusdam feritate gladij icibus perforatam, & ex eo sanguine resperſam, in locis præfatis, quæ in sacario nostro erat recondita, tuę pietæ deuotioni concedimus, & donamus. Volentes & mandātes tibi, vt eam in aliqua ecclesiarum quas possides, aut in alio loco celebri, cum eo honore, & reuerentia recondas futuris temporibus venerandam, prout tanti sacramenti maiestas, & magnitudo requirit. Datū Romæ, apud Sanctum Lanrētium in Damaso sub annulo nostro secreto, die 27. mensis Septemb. Pontificatus nostri anno 3.

Nolo te latere, quod in castro Diuionensi est sepulchrum cuiusdam Senatoris Diuionen. nomine Hilarij, qui fuit ita castus, quod cum post eius mortem vxor eius amoto coopertorio in eius sepulchro poneretur, visus est leuasse dextram, qua ceruicem vxoris amplexus est, vt refert Gregor. Turonens. in libro suo, in gloriam confessorum. cap. 42.

Sexagesimaquarta confide. de Pinnaculis templorum, quæ Campanilia dicta sunt, & de excellentia nonnullorum tractat. Et re vera multa loca iustitiam in Gallia, & Italia, & plura Campanilia vidi, & de pluribus plures interrogavi, tamen ex relatu non accepi excellentius fore in Europa Campanili Ecclesiæ sancti Lazari Hedui. de qua supra satis prope in 60. confid. dictum est. Quippe est valde sumptuosum, & vltra alia extollendum ex eius fundamentis, præcipue verò altitudine. Fundatur enim super quatuor columnis seu pilis, aut pilearibus lapideis, in medio chori dictæ Ecclesiæ existentibus, quæ grossitudinis sunt tantū in omni quadratura 8. pedum. Altitudinis verò 36. vel vltra, cubitorum fornice distincta. in summitate verò dictarum quatuor pilarum, & super illis, constabillita est turris quadrata, altitudinis 20. cubitorum, habens deambulatoria ampla miro artificio constructa, deinde in acutiem, & fastigium ducitur, habens formam Pyramidis quadratam octo quadraturis admirandæ structuræ, vltra omnem excellentiam quæ manu fieri posset, & quæq; qua-

dratura compacta est lapidib. quadratis, artificio sumptuosum in modum cristarum factis, per quas posset ascendi ad summitatem vsq; , & dicta Pyramis est fere altitudinis tercentum cubitorum. In eo sunt viginti cāpanæ, & vltra, quatum duo sunt magnæ molis, vna ponderis est 18. milium, altera vero 16. Sonus aurem dum pulsantur, est cōsonantia, & conuocant tantę, vt Musicam ipsam redolere videatur.

Vnum præterea addo, quod & ad cultum ciuitatis nostræ facit, licet curiosus nostra & non extera feruari forte dicat, sed cum veritate enarrare possum, quod sentio. In nostra quippe ciuitate est etiam Ecclesia diuæ virg. Mariæ collegiata, de qua supra in d. 40. confid. dixi, ab excellentif. domino Nic. Rolin. olim cancellario Burgundiæ eue nostro constructa, & dotata extribus mille libris Turon. ex redditu annuo pro 12. canonicis, & 24. Capellanis, quorum superior Præpositus vocatus, & sunt exempti à Iurisdictione Episcopi Heduen. In qua ecclesia erigitur aliud campanile ligneum sumptuosum fundatum super turri lapidea quadrata, quæ eleuatur supra tectum dictæ Ecclesiæ, & ibi sunt ambulacra ornatissima plumbata, auro illita, & ibi est horologiū, desuper atrolliur dictum Pinnaculum in acutiem, in formam Pyramidis altitudine 300. cubitorum, & vltra, regulas habens deauratas mirabili impensa, & ornatu, ordinatas, & dicta duo Campanilia ita sunt sumptuosā, magnifica, & excellen. quod bonę memoriæ Rex Lud. XII. hanc ciuitatem vocabat, *fauille aux beaux cloysfez*, & pluries dixit, quod non erant similia Campanilia in toto suo regno.

Sexagesimaquinta confid. sit de castris, in quib. Solent habitare apud nos Principes & Nobiles, & sapius sunt in limitibus prouinciarum ad tuitionem, & protectionem illarum, vel vt habitantes in eis non euagentur, Imò ibi sunt sub quadam custodia Principum. Ideo castra à casto castra dicta sunt, quia in eis volūtas, vel licētia inhabitantium castratur, ne passim vagare liceat, & patcant hostibus. Eadem ratione dicuntur castra in expeditione militari, tamen in plurali, vel, quia ranquam casti debent ibi viuere, vnde intrare castra sœminis non licet. Deurer. 23. Quando egressus fueris cōtra hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somno, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperam lauetur aqua, & infra. Dominus Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, vt sint castra tua sancta, & nihil in eis seditatis appareat, nec delinquet te. In his enim castris castratur libido, vel licentia vagandi, ideo casti debent ibi viuere, cum luxuria vires eneruet. Vnde meretrices ab exercitu submouentur, quibus castra militum intrare non licet, vt dictum est, & in 9. part. in 33. confid. Hodie verò castra militū scortis re-

*Stod. con
des
Lagole, #
et de N. D.
à Aucun.*

nis repleta sunt contra disciplinam Metelli, & minoris Aphricani. Adeo, quod facilius, & frequenter Thydis castra, quam Hannibalis videmus eueri, vt scribit Guil. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verb. Cuidam Petro tradiderunt. num. 73. extra de testa.

Velcastrum dicitur, quia in loco alto situm est casa alta, vt dicit Luc. de Pen. in l. sicut fieri. C. de erogatione militaris annonæ. li. 12. vbi est tex. quo modo annonæ militares sunt in castris deferendæ pro exercitu principis, quod plures videmus obseruari in castro Diuionen. & Belnensi. Et talia castra possunt tantum possideri, & haberi à Principibus, vel ab his, quibus ascripta sunt, & data à Principibus, vel ex antiquitate. Ita, quod si priuatus, vel castellanus non miles in his locis fuerit detretator iuuentus, capitali sententia cum publicatione bonorum plectetur. l. quicumq; castellorū. C. de fundis limitrophis. lib. 11. & ibi Luc. scribit, quod talia quæ sunt Regalia, & alia iura Regalia peti possunt à possessoribus, qui habet ex priuilegio, & quomodo docere debent de eorum priuilegio contra l. cogi. C. de peti. hered. & vt ait, est magna præsumptio contra illos qui habuerunt aliquam administrationem à principe, vt sunt officarij, qui post eorum officia absoluta reperiri vt habere aliqua iura principum, præsumptio est contra eos, quod debent docere de titulo. quoniam, vt communiter officarij in his sapius malignantur. Sicut etiã est præsumptio contra illos priuatos, qui possident aliquas decimas vnus beneficij curati, si eorum prædecessores tenuissent illud beneficij curatum. Nam hoc casu tenerentur docere de titulo propter præsumptionem existentem contra eos, & eorum incapacitatem, sicut est in priuato, qui teneri iura principum: quia, quo non potest possidere nec præscribere. ideo semper tenetur docere de titulo: vt ibi amplè scribit Lucas, ad quem recurre, & ibi in fin. quarit, an concessio castro per principem, videatur concessum merū imperium, quod ibi habebat: Sed quia non quadrat, & dixi in commentarijs nostris super consuet. ducatus Burgundia in rub. ad initium vers. iuris. in fin. ideo non insisto.

De forma verò, & dispositione Castrorum militarium apud Roma. lege Blondū. li. 6. de Roma trium phare, vbi etiam scribit, castra vt plurimum quatuor habuisse portas.

Aduerte, quod in legato castris veniunt arma, quæ ibi ponuntur ad defensionem castris, vt tenet in terminis Oldrad. consilio suo 163. & Martinus Laudēsis in traç. de castellanis, & castris art. 4. vbi corruptè allegat Oldr. & ibi plura scribit de castris quæ sunt singularia, sed nihil ad rem faciunt. Sed redeundo ad intēntum videamus, quod castrum sit excellentius. Certum est enim multa esse castra in Gallia, in Italia, in Hispania, & Alemaniam, & in tota Europa, & multi principes seipfos delectau-

sunt in cōstruendis plurib. castris. Et inter alia duo reperiuntur excellentissima. Quorum vnū ædificij sumptuositate, & constructionis forma, & mirabili impensa laudari debet, de quo Philippus Bergomas li. 14. sui supplementi chronicarū ait, quod Ioannes Galeatius in Papien. sua vrbe inter cætera castellum, siue regiam domum incredibili pulchritudine, & impensa extruxit, in quo & Bibliothecam condidit, in qua tantam librorū copiam contraxit, quantā alibi se vnquam vidisse meminerit, & qui viderunt testimonium perhibeant de excellentia illius. In medio quippe illius est curia in quadro disposita, cuius lōgitudine & latitudine æqualis est ab vtraque parte pro cursu, (vt dici solet) vnus lanceæ militaris, & quatuor partes quadratæ equali ædificio sunt constructæ: patet vndiq; deambulacra, hoc est galliæ, latitudinis 30. pedum singulæ cameræ, & aulae, & vt verius dicam, tota domus est depicta intus excellenti & singulari pictura ex auro purissimo, & azureo eminenti. In qualibet parte est aula ampla, & superba, & hinc inde cameræ decenter distinctæ. Stat & castrum pro media parte, & à parte meridionali in ciuitate, à parte septentrionali extra ciuitatem, est porta singularis, & emimens, qua ingreditur in leporarium, viuarium, seu conseptum principis, vulgò parcum, vbi sunt tres domus excellentes pro solatio principum, & in eo includitur omnis generis animalia fera, & est longitudinis 5. milliariorum & latitudinis duorum, & vltra, & ad vnum angulum illius septi conditum est excellentissimum cœnobium Carthusiensium. Et ibi in multis locis, sunt aque irriguæ, nemora, prata, & agri feraces, & fructiferi, quæ nō sunt modici redditus. In eo, iuxta castrum sunt lauacra lapidea elegantissima, in quibus infunditur, et exhauritur aqua ad libitum pro lauacro nobilium, & dominarum. Fossata illius castri ex lapidibus quadratis constructa sunt, multum lata, & profunda, in quibus neutiquam aut rarò deficit aqua discurrens.

Aliud est Castrum nostræ ciuitatis Heduen. & est tertia pars bona ciuitatis, & est situm in parte superiori, in quo sunt tres magnificentissima ecclesiæ, seu templa, scilicet, sanctorum Nazarij, & Celsi, & est illa primaria, & originaria Cathedralis, & sub ea est Ecclesia parochialis S. Ioannis in Crota. Alia est Ecclesia diui Lazarij, quem Christus à morte suscitauit, quæ fuit Capella: sed hodie locum Cathedralis obtinet, & in vtraque celebratur officium diuinum singulis horis. Et numerus clericorum ibi deseruientium est, Episcopopus cum octo dignitatibus. 52. Canonici, & octoginta capellani, & habituatis. Alia est ecclesia collegiata, & parochialis diuæ virginis Mariæ, in qua sunt duodecim canonici, cum Prapposito. & octo Capellani. Etiam est alia Ecclesia Parochialis sub titulo sancti Quintini, cuius sum Parochianus, & de his Ecclesijs latè hic ante dixi in sexagesima considerat.

*palais de Heduen
et
Eglise de Heduen*

D V O D E C I M A P A R S

sidera. In isto castro etiam est palatium Episcopale excellens, amplum & magnificū. Est & domus seu Palatium Rolinorum superbum vltra centū domostam canonicorum, quā cum ciuium maiorum inhabitatium optimē constructas, & magno sumptu, nō computatis alijs paruis domicilijs. Quibus consideratis, non reperies tam latum, neq; tam opulentū castrū in tota Gallia. Ideo inter alia summe laudandum est.

Domini de Ambasia, temporibus quib. floruerunt in Gallia, plura castra excellentia construi, & ædificari fecerunt, vt reuerendissimus in Christo pater dominus Georgius de Ambasia Archiepiscopus Rothomagen. Cardinalis, & Legatus de latere in Fran. Castrum de Gallione in diocesi sua Rothomagen. Alius frater Episcopus Pictauen. castrum de Diony. prope ciuitatem. Alius frater Episcopus Lingonen, dux, & Par Franciæ Castrum de Mussy in diocesi Lingonen. Alius, & quartus frater Episcopus Albigē. vnū castrum in sua diocesi. Quintus eorum frater Episcopus Claromonten. & Abbas Cluniacensis, aliud castrum in Auernia, & sua diocesi, quā omnia sunt excellentissima, & superba mirabiliq; pulchritudine, & impensa fabricata. Magnificus dominus de Ambasia, gubernator Mediolani, & locumtrensus regius in Italia, nepos prædictorum, cui assidebam pro magistro requestarū, castrum de castro Millano sumptuosa structura ædificari fecit. Et fortē, castrum Ambasiacum, quod est excellentius castrum, & amplum quā sit in Gallia, ab eorum antecessorib. constructum est (cum inde nomen sortiti sint) hoc die tamen id castrum est regis Franciæ, qui & multa alia castra excellentissima in suo regno habet, vt est castrum in nemore Vicenna, non procul à ciuitate Parisiensi. Item castrum S. Germani *en lays*, distans 7. leucis à dicta ciuit. Et in ea ciuit. Parisiensi sunt tria, vnū vulgo Lupara dicitur. Aliud Bastilda, & vt autor est Gagu. lib. 9. de gestis Francorum, vbi de Rege Carolo V. meminit, vbi ait: Erat his dieb. Parisijs regius præpositus Hugo Aubriotus, qui propugnaculum (cui Bastilda nomen est) ad d. Antonij portā extruxit, sumptu ex ea pecunia factō, quā Parisiorum communitati Carolus donauerat. Et aliud castrū dicitur Rex castrorum, & est prope domum de Borbonio, & hoc fortē, quia omnia ferē alia castra regni sunt de feudo illius castrū, apud nos verō excellens est castrum dictum Dargyly, non procul ab vrbe Belnensi, ad quod principes venandi causa sæpe se conferunt.

Sed inter fortissima castra est castrum Mediolani in porta Iouis, ideo Arx Iouis dicitur. Alia tria multum fortissima, & ferē inexpugnabilia sunt, & in hac patria, scilicet, castrum Auxone, supra Ararim, Diuionense, & Belnense: etiam castrum de Vergy, & de Salione Ducis. Etia castrum de Grancy, quod competit dominis de castro Villano. Fertur & in comitatu de Rossillon esse castrum for-

tissimum, quod vulgō Saulse dicitur. Et hæc referre sufficiat, cum non sint magnæ utilitatis. sed pro complemento materiæ, quā assumpsi in medium allata sunt, & diuersa iuuant. Nec semper grauib. sententijs ingenium torquendum est, & scribendum est, vt res exposular.

Sextima sexta consider. sit de laude, & excellentia quorundam Theatrorū, & Amphitheatrorum. Theatrum enim est ædificium in Hemicycli, id est, circuli medijs speciem factum, ad videntia spectacula. Latine visorium, seu spectaculorium dicitur. Amphitheatrum verō locus etiam erat spectaculorum, id est, ludos spectandi gratia ædificatus, forma rotunda, veluti ex duobus conflatans Theatris, vulgō apud nos, echafault, dicuntur. Consuetudo istorum à Græcis sumpta est. Nam cum agrorum cultores, feriatis diebus diuersis numinib. per agros celebrarent, aut in umbrationis causa, tabernacula à rusticis cōposita sunt, vbi prius carmina incondita decantabant. Athenienses, dein de Romani, hoc in vrbānum spectaculum transferunt. Theatrum ita dispositum erat, vt à fronte inter duo cornua scena esset, in circumferentia hemicycli erant gradus ita dispositi, vt altiores in ambitu semper excreverent. In his plebs promiscuē sedebat, quibus non erat sedendū locus, hi stantes in cauea sedebant. Cauea theatrorum nullis fornicibus obducte. velis tegi solebant. Primus omnium Q. Carulus teste Plin. in 19. linteis in Theatro vmbra fecit. Primus etiā byssina vela in Theatrum duxit. Principio temporaria fiebant Theatra. Primusque M. Aemil. Scaurus, Sylla priuignus in ædilitate sua 30. tantum modo diebus scenarum ludorum Theatrum duraturum extruxit, Opus (teste Plin. l. 36. c. 15.) maximum omnium, quā vnquam fuisse humana manufacta. Scena habuit columnas marmoreas 360. duodequadragesima pedum altitudine. Signa inter columnas areas 3000. Summa colūne tabuliserant inauratis. Pars scenæ inferior erat ē marmore, media vitro. Cauea ipsa 80. hominū 1000. capiebat. Caius vero Durio, Theatra duo fecit temporalia amplissima à ligno, quibus inter sese auersis ne inuicem obstrepent scenæ & repente circumactis ac cornib. inter se cœcuntib. faciebat amphitheatrum, & Gladiatorum spectacula edebat.

Manfurum vero Theatrum ex quadrato lapide quod 40. millia hominum capiebat, primus Romæ construxit Pompeius Magnus, propter quod Cornelius Tacirus incusatum eum fuisse à senioribus scribit, q̄ mansuram Theatri sedeposuisset. Cum antē subitarijs gradibus, & scena in tempus structa foret, sed parsimonie consilium q̄ perpetua sedes Theatro locata esset potius, quā immenso sumptu singulos per annos cōurgeret ac stueretur. Cuius Exemplar ex eo, quod Myrilenē erat, post deuictum Mithridarem sumpsisse, testis est Plutarch. Nero princeps nobilibus Germanis populi

puli Romani magnitudinem ostensus eos in hoc Theatrum populo plenum introduxit. Idem etiam alias infano sumptu inaravit, vt in eo Trida teni Armeniorum Regē exciperet. Amphitheatri verò meliorem primus in campo Martio posuit C. Iulius Cæsar, quam paulo post Augustus Mausoleum aëdificaturus destruxit, vt air Blondus lib. de Roma instaurata, vbi multa de materia præsentī. Qui & ipse, autore Suetonio, amphitheatrū destinavit media vrbe, quod à Vespasiano conditum fuit, & à Tito consecratum. Id tamen Domitianus ad gloriam suam referebat iactari in senatu solitus, & patti se & fratri imperium dedisse, quapropter omnib. operibus, quæ post mortem illorum vel perfecit, suum duntaxat titulum addidit, sine vlla pristini autoris memoria. Hinc illi de hoc amphitheatro Martialis in principio sui operis adulatur dicens:

*Omnis Cæsareo cedat labor amphitheatro,
Vnum pro cunctis famulo quatur opus.*

Quod tamen non puto esse laudandum, cum fuerit alienæ laudis occultator, & sic par furi.

Nos autem Hedui, anno Domini millesimo quingentesimo decimo sexto, excellens & magnificum amphitheatrum in campo sancti Lazari, qui est in medio ciuitatis nostræ, construximus, & erat è ligno quadrato artificio solenni fabricatum impensis ecclesiæ, & ciuium, nec in Gallia fuit simile. Ducentenarias enim cellulas cum quadraginta in superiori parte habuit: parietibus è ligno inter medias diuisas & tabulatis coopertas, quæ loca erant viris Ecclesiasticis, Nobilibus, Senatoribus, Equitibus, & Gentibus ciuium patrieij. In cauea vero seu inferiori parte, erant gradus & sedilia ita disposita, vt altiora in ambitu semper exereferent, vbi plebs promiscue sedebat. Quæ habuit & velaria lintea, quibus subsistentes seu subsidentes ad umbra batur, & ne à pluuia offenderetur. Etiam ludentes in medio Caueæ, seu Theatralis Scenæ ipsidem tantum tegebatur quos fossa à aquis valata, & alijs obstaculis à plebeijs discriminebat. In eo amphitheatro octoginta millia hominum non grauatè collocari poterat, & quia indicta fuerant spectacula finitimis, spectatores propè infiniti affuerunt, quæ spectacula fuerunt excellentissima causa diui Lazari patroni Heduorum facta, vbi vira eiusdem dignis versib. non ad Pompam, sed ad diuinæ maiestatis laudem, & beati Lazari, vehementissimè, & gratis, quatuor diebus recitata fuit. Vnde à Deo datum est, vt nulla exhibitio, nulla plebis cõsternatio, aut derisoria quid gestum fuerit, & hæc nocte pluebat, tota die tamen nulla æris serenitas maior ipsidem diebus visa fuit, de quo aliquand iam supra tetigi in 60. consid. & in præced. par. in 52. consid.

De Theatris etiam vide per F. Patritium, de institutione Reipublicæ lib. 3. tit. 14. vbi dicit, quod locus præstantior in theatro est Orchestra, in qua

sedibus loca Senatorum primariorumq; ac honorariorum magistratum designabatur, vnde omnium agentium gestus spectari possent. Item liberarum sociarumque gentium legatis, quas postea vetuit Augustus in orchestra cõsiderare, quod quosdam libertini generis mitti deprehendisset. Nam nobiliores & honestiores personæ officio legationis fungi debent, vt in l. sciendum. in prin. ff. delegacionibus. Et legati seu ambasiatores debent esse homines magnæ auctoritatis, vt dicit Do. de S. Gemi. in c. ad Apostolica. de sent. & re iudic. in 6. saltem quando pro arduo negotio destinantur. Facit c. estote. i. qu. 1. Quod autem Senatus à populo discretus ludos spectaret, eius rei teste Litiu. in 4. de bello Macedonico, & Pu. Scipio ille Africanus, & Valer. Sempronius Lægus Consul primus autores fuerunt. Quod & vulgi animu auertit, & fauorem Scipionis magnopere quassauit. Valerius autem Maximus lib. 2. titu. de institutis antiq. hoc ex sententia posterioris Africani actum esse narrat.

SEXAGESIMA SEPTIMA consideratio. Ad excellentias palatiorū styllum conuertit, quæ sunt propriè domus principum, in quibus iurisdictiones eorum exercentur. Et dicuntur aedes consecratae, quæ ab omni priuatorum vsu, & communi habitatione excipiuntur. l. vni. C. de Palatijs & dominibus dominicis lib. 11. Et est regaliæ habere Palatia in ciuitatibus, vt in titu. quæ sint Regalia in vsibus feudorum. & l. fi. C. de officio rectoris provincia. & lege quicunque. C. de operibus publicis. Ideo dicit Lucas de Pen. d. l. vnica. Quod existentibus in ciuitatibus Palatijs consuetis, seu publicis, non debent ludices priuatorum domos ad habitandum, veluti publicas vendicare. & ibi dicit, quod Palatio regio non debent adherere ædificia priuatorum. d. l. quicunque. facit. c. nulla. & ibi glo. 12. q. 1. sed debent distare spacio quindecim pedum. l. fi. cui. C. de ædificijs priuaris. Et vt dictum est, in magnis ciuitatibus debent & solent esse Palatia principum, vt in ciuitate Romana sunt multa Palatia tam summorum Pontificum quàm Cardinaliū. Et inter alia Symmachus Papa primò fecit Palatium sancti Petri, vt dicit Blondus de Roma instaurata. libr. 1. num. 50.

Nicolaus Quintus in Vaticano Pontificale Palatium sumptuosissimè extruxit, & murorum ingentem molem ibidem inchoauit, quibus coerceri hostes possent, ne pontificis aedes diripere possent.

Eugenius quartus, Lateranense Palatiū instaurauit, teste eodem Blondo eodem lib. nu. 305.

Est & aliud Palatium nobile sancti Laurentij in Lucina, quod ob magnos fornices, & amplissima fundamenta super quibus aëdificatum est, partem operum Domitiani arbitrantur, & id ad annum salutis 300. supra 1000. à Cardinale Anglico in prædictis Domitiani operum ruinis aëdificatum

DVODECIMA PARS

Ioān. Cardinalis Rothomagensis multa impensa adauit, quod nuper Ioannes ex Gallis Picardus Cardinalis Morinēsis, cum in eo habitaret, tanro ampliavit ornauitq; impendio, & nullam præter pontificale Palatiū sancti Petri domum vrbs Roma nunc habeat pulchriorem, vt refert idē Blondus. lib. 2. num. 15.

Benedictus Papa XI. Tholosanus, in Auenione Palatium superbum, seu pontificias, & quidem celebres ædes cum turribus, & pomerijs ædificauit.

Plura sunt excellentissima Palatia in Italia, vt Mediolani. vbi est Palatium principis, in quo exercetur iurisdicctio Capitanei iustitiæ Mediolani, & plurium aliorum officiorum, in quo mansi assidendo Capitanco dicte iustitiæ.

Bartolomæus de Saligniaco, in suo itinerario terræ sanctæ. 2. cap. primi tom. laudauit Palatium Venetorū, quod dux, senatus, ac prætor ius dicunt, sumptu nedum ducali, & senatorio, sed Regio & Imperiali replendet admirationem, vt idem refert, serè excedit, quod medio Palatio fons patet, septus in modum cisternæ, è quosi haurire velis, gemina tibi sytula opus est, altera solida altera perforata, quarum hæc per tenue foramen guttatim fontalem aquam imbibit, illa hausta largiore riuulo in fontis orificium euehit.

Sed inter alia Palatia Galliæ Palatium Parisiense est excellentius, tam longitudine, & latitudine, seu magno spacio terræ, quā in ædificijs sumptuosissimis, & amplis, nec solum Palatium dicendum est, sed oppidum magnum visu esse iudicares propter multitudinem ædificiorum, vt ego ipse oculis vidi. Eius tamen excellentia potius consistit, cum in eo exercentur variæ iurisdictiones pro administranda iustitia, & ibi conueniant singulis dieb. non feriatis, duo aut tria millia hominum, tam pro iurisdictione exercenda, quam pro iustitia consequenda: præcipuè in suprema Parlamenti Curia, quæ distinctas, & diuersas habet cameras, vt ante scripsi in 7. par. in 9. confide. & de quib. hic amplius referam.

In illa etenim curia Parlamenti primo est magna camera, vbi patroni agunt causas. In qua assistunt 30. consiliarij eum duobus præsidentibus, vt eommunitè primo & secundo. Secunda est, quæ vulgò dicitur, *la tournelle*, vbi deciduntur causæ criminales, & in ea assistunt plures consiliarij. num. 20. cum alijs duob. præsidentibus, tertio, scilicet, & quarto. Etiam habent cameras distinctas duo aduocati fiscales, & Procurator generalis. Item tres Grapharij, ciuilib. criminalis, & præsentationum. Item 12. Admissionales, seu Ostiarij. Sunt etiam quatuor Notarij signantes loco Grapharij in eius absentia, qui & consilio adesse valent.

Et in ipsa Curia sunt centum consules ordinarij ab antiquo constituti. Et à paucis annis à Rege nostro Francisco I. creati sunt alij 20.

Alia est etiam camera Requestarum dicta, vbi assistunt octo ex præfatis consiliarijs, inter quos vnus præsidet, qui præsidens Requestarum vocatur, & non simpliciter præsidens cum non maiorem habeat potestatem in alijs Cameris quam vnus ex consiliarijs illarum. Et in huiusmodi camera deciduntur causæ curialium priuilegiatorum in actionibus personalibus, & possessorijs. Et est iurisdicctio istorum distincta à Curia Parlamenti, cum ab eis ad curiam appelletur, & sic sunt inferiores.

Est & alia camera, quæ dicitur camera inquestarum, & in hac etiam sunt duo præsidentes, non tamè simpliciter, sed cum adiectione. In ea est certus numerus Consiliariorū, scilicet, 20. qui tātum decidunt processus, & causas factas in scriptis, & vbi factæ sunt inquestæ, & quæ placitando, & publice declamando decidi non possunt absque visione processus. Et ista est curia patlamētalis, licet videatur, quod camera Requestarum nō debeat dici de Parlamento, ex quo de illa ad Parlamentum appellatur.

Alia est, & tertio iurisdicctio in ipso Palatio, & in magna illius aula iurisdicctio dominorum generalium impositionū. dicta vulgò *Lex generalis des aides*. Et est vna curia suprema, cum de illis non licet appellare ad aliam supremam curiam. Et in hac iurisdicctione præsunt duo præsidentes, & octo consiliarij. Et ab electis, & Grenaterijs Franciæ appellatur ad eos, & non ad aliam curiam supremam.

Quarta iurisdicctio dicti Palatii est iurisdicctio dominorum magistrorum requestarum domus Regis, qui habent cameram, & iurisdicctionem separatam, & hi tantum cognoscunt de priuilegijs, & donis datis, & concessis à Rege, & de officijs Regis si inter officarios decorum officarijs oriatur quæstio.

Quinta iurisdicctio est iurisdicctio Balliui Palatii, qui habet cameram separatam.

Sexta iurisdicctio est in mensa marmorea, & est magni magistri aquarum, & forestarum, habet cameram separatam, & officarios sub se deputatos.

Septima iurisdicctio est certorum magistrorum particularium aquarum, & forestarum, qui etiam habent iurisdicctionē in mensa marmorea, in qua sunt officarij deputati.

Octaua iurisdicctio est Admirali Franciæ, qui etiam habet iurisdicctionem in mensa marmorea, & ibi officiales ad exercendam iustitiam sub sedeputatos.

Nonam iurisdicctio est Admirali Aquitaniæ, vulgò de Guyenne, quæ etiā exercetur in mensa marmorea, & habet sub se officarios sibi deputatos pro administranda iustitia. Et ex magna Aula, quæ est in d. Palatio, est accessus, & introitus ad loca destinata pro huiusmodi iurisdicctionib. exercendis. Et illa

illa Aula est longissima & ampla, vbi statuae, & imagines Regum in parietibus, & Pilcaribus lapideis sunt erectae, non tamen sub eadem lance. Nā qui ambas manus habent eleuatas, signum est optime administrasse Regnum, & R. p. absque exactione inconfucta, & iniustitia. Si verò bene ministrauerint Iustitiam, & in reliquo malè versati fuerint, nec prospere res gesserint, vel è conuerso, habent vnica manu depressam. Sin autem in vtroq; male administrarint, ambas habent manus demissas. Quod præuidens Lud. 11. ipso superstitite suam statuam genibus flexam, manus iunctas & eleuatas more deprecantis habentem, coram imagine diuæ Mariæ virginis in ipso Palatio constructi fecit. Sed quomodo rexit, & iustitiam administrauerit, legas Gaguinum in suis Chronicis Fræciæ, & dominum Dargenteul, qui fuit eius domesticus Officiarius.

Extra prædictam Aulam, & in dicto Palatio est alia Iurisdicção, & curia sumptuosa, & magnifica, in qua præficitur Præsides cum pluribus Magistris computorum, & Clericis & alijs Officiarijs vsque ad num. 30. Aedificium verò illius curiæ est superbum & amplum, & sic est decima iurisdicção in cōtinentibus Palatij existens.

Vndecima Iurisdicção est, quæ dicitur *du tresbe*, vbi officarij cognoscunt de dominio, seu patrimonio Principis, & est magna iurisdicção.

Duodecima est Iurisdicção Electorum Franciæ.

Tertiadecima est generalium monetarum & officarij huiusmodi iurisdiccionum habet distinctas cameras in continentibus circa ipsam cameram computorum.

Sunt & alia iurisdicções, quæ in dicto Palatio exercentur, vt est iurisdicção magistrorum, seu præfectorum Latomotorum, & ceterorum aliorum artificum (de quibus nunc non recordor) quæ in diuersis cameris suos habent Iudices & Officiarios stipendiatos, & salariatos à Rege, vt & alij Officiarij antedictarum iurisdiccionum, eo modo, & salaria, & stipendia offic. dicti Palatij iurisdicções in eo exercentium ascendunt, sin annis vltra sum mam centum mille li. Turonensium. In quo consideranda venit magna excellētia illius, & in multitudine litigantium ob assiduam multarum causarum audicionem.

Sexagesimo octaua consid. Muros quarundam vrbiū seu oppidorum nobilitat. In primis murorum Babylonis vix credibilis relatu, firmitas, magnitudo conspicua extolli debet, quos Semiramis condidit, aut faltem ruinosos restaurauit. Nam primus post diluuium Nemroth Gigas eam fundauerat cœcili latere atque bitumine interfusio, latitudine, vt ait Herodorus, quinqueagnum cubitorum, altitudinem ducentum. Ambitus eius 430. stadijs circumuenitur. Quos tam latos fuisse scribunt, vt quadrigas inter se occurrentes

facilè recipere. vnde inter septem spectacula seu miracula orbis annumerantur, turrecque haberent 300. plures multo habituri, nisi aliqua ex parte paludes pro mœnibus fuissent. Per ambitū centum portæ stabant aræ, omnes cum cardinibus. Fossa extrinsecus latè patens vice amnis diffunditur: quia vt scribit Strab. Euphrates Babyloniam per medium diuidit. Huic autem operi porteroso adhibita sunt trecenta hominum millia. vnde Martialis in primo Epigram. in eisdem mœnibus, quæ tanto labore ædificata fuerint, sic ait:

*Barbara pyramidum fideat miracula Memphis,
Assiduis iactet nec Babylona labor.*

Babylonicæ porro ciuitatis (teste Cælio li. ant. lect. 5. ca. 12.) vastitatem illo argumento maximè comprobatur Arist. 3. Poly. Quod capta quandoque ab hostibus vrbe, tertio demum die vix id persenserit pars vltima. Etiam Propert. lib. 3. de ea ita canit:

*Perfarum statuis Babylona Semiramis vrberem,
Vt solidum cœco tolleret agger opus.
Et duo in aduersum misit per mœnia currus,
Ne possent tacto stringere ab axe latrus,
Duxit, & Euphratem medium, quo condidit arces,
Iussit & Imperio surgere Bactra caput.
Et Lucanus lib. 6.*

*Fragili circumdata testa,
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
Quintianus:*

*Nulla dies adimet Babylonia mœnia, longis
Inclita porticibus, varijsq; elata columnis.*

Fuit itaq; Babylonia hæc mœnibus ac arte valde admirabilis, quam Perfarum Rex Cyrus postea cepit, euertit, & complanauit die festo, quo omnes Babylonij vniuersam noctem biberent, & lasciuis carminibus saltationibusq; indulgerent: teste Cælio antiq. lect. lib. 5. c. 11.

Item Thebæ Aegypti vrbs insignis habuit muros à Bufyride Aegypti Rege cōditos, ambitu 140. stadiorum, vt refert Herodo. in quibus erant centum Portæ affixæ, in quatum singulis memoratur 200. custodes excelluisse, equis & cutribus. Vnde Iuuen. Saty. vltima.

Atq; vetus Thebæ centum iacet obruta portis.

Item Pergama seu muri vrbs Troiæ feruntur habuisse in ambitu 40. millia passuum. Credo qd fuit Laomedon patr. Priami, qui cinxit Troiam mœnibus: sed Apollini, & Neptuno id negotij ascribitur, nec ob aliam causam, quàm propter magnificentiam & altitudinem ingentem. Vnde de his Lucanus lib. 6.

*Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Ascribatq; deis.*

Item murus Byzantij vrbs Thraciæ olim fuit Milesio quadrato lapide, adeo indiscreta laterum structura, vt vna propè muri compages spectantibus videri posset. Nam hæc ciuitas ab initio

D V O D E C I M A P A R S

à Pausania Spartanorum Rege condita fuit: sed cum parua admodum esset, ipsam postea Constantinus Magnus Imperator, qui regnabat anno Christi 318. Roma Pontifici Siluestro relicta, diligens structis fortissimis mœnibus celsisque, ac erassissimis turtibus à se Constantinopolim nominari voluit, & sic in maius aucta Imperij sedes est facta, totiusque eolumen, & caput orientis, & vni cum Græciæ sapientiæ domicilium habita fuerit. Habuit præterea hæc ciuitas vndecim portas dignitatem ipsius atque murorum præferentes.

Muri verò Romæ (quæ Regina urbium, & totius orbis caput dicitur, vt supra ostēdimus) à Romulo primo Romanorum Rege constructi sunt, qui urbem à nomine suo Romam vocauit. Licet hanc seu partem, vt plures alij ante, Euandem condidisse dicatur. vnde de his Lucanus lib. 1.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Et Pomponius Iure consultus. l. si quis violaerit. quæ est le. ff. de rer. diuis. sic inquit: Et frater Romuli Remus occisus traditur, ob id, quod muros transgredere voluerit, id est, voluntariè transgrediderit, secundum gl. ibi. vnde Liuius lib. 1. Vulgarior fama est ludibrio fratris Remum novos transiisse muros. Eius verò ambitum variū fuisse credendum est, cum & Plin. in 3. naturalis historie à principio paruam extitisse dicat, & suo tempore 20. millia passuum cōtinuisse. Et Flavius Vopiscus Historicus scribit Aurelium Imperatorem seu Aurelianum, ambitum vrbs ad 30. passuum millia ampliasse. Hæc etiā ciuitas 30. habuit Portas, quarum nomina infra in confid. quæ de Portis tractat, describentur.

Muros in circuitu Ierusalem vrbs Iudææ, seu Palæstinæ, quam primus Melchisedech post diluuium condiderat, fecit Salomon Rex, & legitur 3. Reg. 3. c. in prin.

Item Carolus Magnus Francorum Rex Florentiam, in clytam ac primariam Hetruria ciuitatē, quam omnium Italiæ ciuitatum florē nuncupat, inflaurare fecit, maioreque ambitu, & mœnibus circumdedit.

... Ambitus Memphis, vrbs Aegyptiæ, populosæ & secundæ post Alexandriam ab Ogdoō Rege edificatus fuit 150. stadiorum. Et ipsa Alexandria vrbs Aegyptiæ ab Alexandro Magno condita à Democrate Architecto commensurata est 15. milliū passuum laxitate. Reliqua de urbium mœnibus, vide infra in consideratione sequenti.

Sexagesima nona cōsid. qualdam insignes Turres enumerat. Et inter alias excellētes memoratur primo Turris Babylonica, primitus post diluuium à Nemroth adificata, de qua Gen. 11. Etiam Iosephus in antiqui. in princ. de ea (teste Philippo Bergomate in suo supplemento Chronicarum lib. 2.) meminit: & de ipsa Sybilla sic dicens: Cum omnes mortales vna vterentur lingua, quidam ex his Turrim adificauerunt excelsam, tan-

quam ascensuri per eam ad cœlum. Dij verò turbines mittentes euerterunt Turrim, & vocem propriam vnicuique partiti sunt. Vnde Deus adificatium superbiam hac animaduersione multauit, vt tot Gentes, quæ eò conuenerant ex omni cœlo, quæ & septuaginta erant, quibus & quousque vnum fuerat labium, eademque lingua, etiam totidem linguarum confusione superindicta separauit, necessitate inducente, & vt alterius vocē non intelligerēt, & super omnem terræ faciem dispergerentur. Et de linguarum excellentia dixi supra ista parte.

Memoratur etiam illa ingēs Turris quam Prolemæus albo lapide in Pharo insula Aegypti, quæ portum Alexandria efficiebat, non ad alium vsū, quàm nocturnos ignes nauarum cursui ostendendos, ob salutem nauigantium. Hanc autem constituit talentis 800. Soltrato Guido Architecto, qui structuræ tantæ suum inscripsit nomen. Vnde scribit Solinus: Ab Irae Pharos turri Pharo vocari machinas in portibus ad præluendi ministerium fabricatas, vt est Genuæ, in vrbe de Rupella, & pluribus alijs portibus maritimis habentibus Lucernam, vulgò Laternam portus. Vnde Iuuen.

Disposita pinguem nebulam vomere lucernæ.

Nam lucernarum vsū primi Aegyptij monstrauere, autor est Eusebius lib. 10. preparationis. Et, vt recitat Philippus Bergomen, lib. sui supplementi Chronicarum 7. Illa Turris erat toto orbe celeberrima, atque permaxima tempore Ptolemæi. quod fuit anno mundi 270. & ante Christi aduentum 4929. quæ ab ipso Ptolemæo Philadelpho super canceris vitreis apud Alexandriam cōditata fuit, vt nauigantibus in nocte lumen præberet. Vnde Papi.

Que colosæ Memphis, palmiferamq; Pharon.

Et tam pulchra tamque insignis habita fuit, vt inter septem mundi spectacula connumeraretur vnum. & de ea meminit Plinius lib. 36. naturalis historie. & fuit altitudinis passuum viginti, & palmis superabundabat. vnde Ouidius lib. 2. in Ibm, ait:

Lumina nocti uagæ sollit Pharus amula Lunæ.

Turris alia celsissima, & toto orbi admiranda (quam Torracum appellant) in vrbe Cremona spectatur, quam anno Christi 1284. (cum in Lombardia durissima bella exercebantur propter factiones Guelforum & Gibellinorum) quadam Guelforum factio, tum maxime ea in vrbe præualens, adiuuantibus alijs huiusce factionis ciuitatibus, in medio vrbs foro erexit, & maximo cum gaudio & ardore, atque incredibili prope impensa costo ex lapide duobus annis perfectæ & cōsummauit.

Sequitur, quod admiratione dignū est & laudandum. Nam teste Baptista Fulgoso lib. de diuersis factisque memorabil. tit. de miraculis cap. de gemmis.

his. Prope urbem Gratianopolim in Delphinatū, vetusta est Turris, quæ araneas non gignit, neque aliam venenosam rem: quin potius si quidem in eam inferatur, vt experimento cognitum est, statim emoritur.

Si vis scire, qui primitus cōdiderint oppidum, muros aut turres, vide Polydo. de inuent. rerum. lib. 3. c. 9. Scribit Vitruuius, turres probari rotundas & polygonias, hoc est, multorum angulorum. Quippe quadratas celeri⁹ disijci machinis dissiparique, quod affultante arietē, Anguli tota comminuit facilitate soleant, vt refert Cæl. lib. suarum antiquarum lect. 14. c. 32.

Et quia hic de Turriū structura facta est mētio, nō esse alienum puto, de mœnium ratione attingere, eum in materia disconuenire non debeant. Vnde recitat ibi Cælius, lapidem quadratum & vastissimum in muris fuisse probatum ab antiq̃s Hetruriæ populis, vt in vetustis oppidis lapide prægrandi, incerto & vasto structis visitur. Et ita apud nos obseruatur in propugnaculis, quæ durissimis lapidibus magnis & in fronte acutis fabricantur.

Item structurarum vnam reticulatam, id est, in modū retis factam, vel fortè à materia rara & non densa scribit. Altera verò antiquā seu incertam, & istam magis approbat: quia reticulata, licet sit vetustior, rimis tamen concipiendis maximè obnoxia est. Præterea in parietibus lapides, quos si dōtates vocamus apponuntur, qui perpetua crassitudine vtraque parte religando parietum soliditatem confirmare debent. Illa etiam fabrica in mœnibus struendis placet, vt in crassitudine perpetua taleæ ex olea vestes quæ frequentes inftruantur, vt muri frons vtraque hisce taleis, velut subulata, suffrenataque diuturnam seruet firmitatem. Sed ad rem maiestatem afferit non contemnendam, profundior fossa & latior ripis præruptis obuallatissq; muro. Cuiusmodi fuisse Babyloniam ferunt latā cubitis regijs 300. vero profundam, & amplius.

Et quia murorum & turrium facta mentio est, ac in paterga libet interdum excurrere, ea quæ citat Cælius in ciues & oppidanos (qui in tuto se putant vitam agere, cum foris habeant mœnia robustissima, portalesque solidas, in tus autē sint molles, pigri, & effœminati) adscribenda duxi. Ita enim eleganter & moraliter ait, Panthedam Spartanum (vt referunt authores) cum legationē obiret in Asia, obstantibus nonnullis præmunitum, latum ac sublimem murum, respondisse: Per Deo pulcra, ò hospites, est Gyneunitis, id est, mulierum domus, seu fenatulus. In eandem fermè sententiam Lyergus dixisse videtur: Nequaquā sine mœnibus ciuitatem dici, quæ viris non lateribus præincta foret. Nam & Agesilas ciues offendens armatos: Hæc sunt, inquit, Spartæ mœnia. Idem monstranti cuidā murum egregiè structum atq; præaltum: indagantiq; an pulcrū ei monumentū

videretur? Pulcrū, inquit, si mulieres nō viri sunt inhabitatū. Et hæc ceteræ Lacedæmoniorum sententiæ erant. Cæterum compertum est, veteres urbium mœnia summa religione cōstruere solitos fuisse, quando non contenti illa erexisse altius & latius etiam potentiæ alicuius numinis cōsecrata volebant. Propterea iurifconsulti sanctæ quoq; res inquit veluti muri & portæ ciuitatum, quodammodo diuini iuris sunt, vt in l. 1. in princ. & l. sanctum. ad fi. ff. de rer. diuis. & §. sanctæ. instit. eod. quod nulla ratione humana mortalium res factis à quoquam gubernari dispensariq; posse videantur, in tanta hominum perfidia, irrepente interdum & ciuibus neglectu aut finitimorum coorientē, crassanteque inuidia, ad eodē vt opinari possimus orbem esse veluti in alto constitutam nauem, insultibus hostium, & discrimini vario obiectam. Hinc aperta subit coniectatio fabulosa vetustati obrepisse, vt Saturnum rebus humanis solertius consulentem effingeret. Olim Heroas Semideosque urbium præcesisse curæ, vt illorum oblectæ, prouallatæque præsidijs facilius humanos casus reclinarent. Quoniam non munimentis modò, sed magis multo Deorum indigemus auxilio. Argumento est, non tantum mœnia sacra veteri ritu credita, verum etiam libris cōmendatam tutelarium Deorum religiosam inuocationem, quam etiam sacrorum carmine (vt fit in processionibus, vt ita loquar) peragi solitam accepimus, exercitu hostico prædæ urbium iam imminentem. Hæc Cæl. in loco prætracto, vbi ista excerptissimus.

De muris tamen, licet de moribus etiam apprimè, curandum est. Nam & ad publicam spectat utilitatem, quatenus & od ornatum se habeant ciuitati decentem, & ad bellicas oportunitates. Cū firmissima munitio murorum bellicosissima esse existimatur, vt dicitur Polit. 1. Mœnia nempe ciuitatum securitatem, tutelam, custodiam, & defensionem habitantibus in eis conferunt, text. est ad hoc expressus in l. vnica. & ibi notatur per Luc. de Pen. C. de expensis ludorum. lib. 11. quod confirmat Cicero, 2. offic. dicens: Si duce natura in ciuitatibus congregabantur homines, tamen spe custodiæ rerum suarum urbium præsidia querebantur. & Pomponius iureconf. in leg. pup. §. oppidum. ff. de verborum & rerum significatione. vbi ait: Oppida dicta esse ab ope hoc est auxilio, quod eius rei causa muri sine constituti. Vnde Cle rici (vt alij incolæ vrbis) ad constructionem & refectionem murorum illius tenentur, vt est tex. in l. omnes. & l. ad portus. Co. de operibus publ. & in leg. fin. Cod. de quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare. lib. 10. & in c. non minus. & c. aduersus. extra de immunitate Eccles. Et hoc si necessitas exegerit, aliàs non. vt patet diuisi iuribus. Et si Principis vel præsidis ad hoc auctoritas interuenierit, rex. in l. sacra. §. fi. ff. de re. diu. Et

DVODECIMA PARS

an inconulto Principe refici poffint, dixi in commento confue. duca. Burgun. in §. incip. *on ne peult.* verfi. 2. limi.

Item Clerici tenentur ad custodiam murorum & portarum, feu ad excubias ciuitatis. text. est in c. 2. quod incipit, peruenit. extra de immu. Ecclie. q̄ intellige etiam tempore neceffitatis aut periculi imminentes. vt ibi dicit tex. & doct. & ad hoc alle. rex. ibi. Panor. in l. nullus penitus. C. de curfu publico. lib. 12. vbi dicitur, quod etiam Ecclefia tempore expeditionis non excufatur ab Angarijs vel perangarijs: Ideo, &c. quia tunc nullus debet effe immunis à vigilia & defenfione murorum. Cum vnusquisque teneatur defendere patriam fuam: vt notatur in l. fi. in verbo, prodita. C. de abolitio. & per Lucam de Penna in l. in filijs. C. de decur. li. 10. Et relicta ad refectiõnem murorum, foffatorum ciuitatis, caſtrorum, & fimilium, cenſentur relicta ad pias cauſas. Spec. in tit. de inſtrumentorum editione. §. nunc vero. verfi. & ſcias quod inter. Ex his infert Lucas de Pen. in d. l. vnica. quod pecunia legata, vel aliàs debita ciuitati ad alium vſum non neceſſarium, poteſt in his iuſta ratione conuerti & commutari: vt probat d. l. vnica. & l. fi. ff. de operibus publicis. Et plura de materia murorum, vide per Lucam de Penna in d. l. fi. Co. de quibus mune. &c. vbi notat ſignanter, quod in noua fundatione ciuitatis ante omnia ædificandus eſt furnus: ſecundo ſtatuenda ſunt mœnia, & tertio Ecclefia ſiue Templum, prout talis ordo ponitur ad litem. 3. Eſdræ. c. 2.

Septuageſima conſideratio de Portarum excellentia ordine decenti hic indagatur. Et licet iſta vocabula porta, ianua, fores, valua, confundantur, propriè tamen omnis ingreſſus, quo poteſt aliquid importari vel exportari, vel ab aratri portatione (vt inquit Donatus) Quia in designatione vrbium ſubiunctis Vacca & Tauro (quod abundantiã & fortitudinem debere habere ciues denotabat) qui vrbem designabãt, aratrum manu ſuſpendebat, ne ſulcum faceret, vbi aditus ciuitatis erant relinquendi, à qua portatione dicta eſt Porta: & ſic propriè olim Portæ dicebantur ciuitatũ, vt dicit Lucas de Penna in l. 2. col. 3. C. de dignitatibus lib. 12. Ianua autem dicitur propriè primus domus ingreſſus, à lano dicta, quod huic Deo bifronti ſeu bicipiri conſecratum erat omne principium. Vnde nos hodie ſuper introitum domus ſolemus aſſigere in ſineſtralis ibi extructis imaginem alicuius Sancti. Fores verò, quæ foris aperiuntur, de quo Plutarchus, memorat primum Valerio Publicolæ fratri, cum de Sabinis triumphafſet, domum publicè poſitam, cuius fores extra aperiuntur, cum antea cæterarum adium introferendo impellerentur, vt ex hac conſeſſione honoris appareret quotidie eam domum aliquid publicè admiſſuram. Valua, quæ intus reuoluuntur

& in ſe replicantur, & ſe velant. Oſtium partium domus eſt, vt Cubiculariorum.

Franciſcus Patritius de inſtitu. Reipublicæ. lib. 8. tit. 8. ſic ait: Adhibenda eſt portarum ratio diligentiffima: per eas enim aliquando accidit, vt prius irruptione oppida diripiuntur, vel redeuntibus fugientibus ſue oppidanis commixti hoſtes inuadant: vnde ab earum cuſtodia nullus excuſatur, vt dixi ſupra in præcedenti conſid. Et vtraius M. Vitruuius in lib. de architeſtura ad Octauium cuiusmodi verba protulit: Curandum eſt, vt portarum irruerã non ſint directã ſed ſcqua, hoc eſt, flexa & tortuoſa. Et de iure iuxta portas, & mœnia ciuitatum non eſt habitandum propter forruita, vt quia inhabitantium culpa forte combureretur Turris, aut ad euitandum ſuſpicionem proditiõis, vt inquit Paulus in l. neque muri neque portæ habitari, ſine permiſſu Principis propter forruita incendia poſſunt eſſe. ne quid in loco ſacro fiat. & Hermodigenes in l. præcedenti. ibi dicit: In muris, itemque portis, & alijs ſacris locis aliquid facere, quo damnum aut incommodum erogetur, non permittitur. Item quis non debet egredi ciuitatem aliuide quàm per portam conſueram. l. fi. ff. de rerum diuifione. Et quæ relinquuntur ad cuſtodiam ciuitatis & locorum, cenſentur relicta ad pias cauſas, vt tenet Specu. in tit. de inſtru. edi. §. nunc verò. verfi. & ſcias quod inter. allegans hoc ca. 2. ſecundum. extra de immuni. Eccl. l. pene. §. 2. Co. de donatio.

De Portis Babylonis quæ erant centum ex ære, & Conſtantinopolis, quæ erant vndecim, dixi ſupra in conſider. quæ de muris tractat. etiam quod Thebe Aegyptia centum Portas habuit. vnde Plinius. Et Dioſpolis magna, eadem Thebæ portarum centum nobilis. Pontanus:

Hinc ad centiforem Nili ſubir oſtia Thebem.

Blondus verò de Roma illuſtrata lib. 1. ponit nomina Portarum, quæ erant tẽpore quo triumphabat, & ſunt iſta, Flumentana, Collatina, Collina, Quirinalis, Exquilina, Viminalis, Neuia, Querculana, ſiue Querqueculana, Gabiuſa, Lauerualis, Ruduſculana, Rutumena, Saginalis, Lartina, Appia, Cepena Trigemina, Aurelia, Fontinalis, Carmentalis, quæ Scelerata, Pandana, vel libera, Mugonia, quæ & Trigillia, Catularia, & Triumphalis. Et ibi ponit vnde ſic denominatæ fuerint, inſequendo Feſtum Pompeium. Et ibi plures etiam laudat, reducendo ad eas, quæ repertæ fuerunt ſuo tempore. Inter illas dicit Portam Triumphalem eſſe omnium celeberrimam. & dicit Linius ſuo tẽpore 37. portas fuiſſe in vrbe. Plinius verò dicit 30. quauis ſeptem clauſas fuiſſe confirmet. De his & quibus nominibus vocentur tractat Franciſcus Alberinus in ſuo opuſculo de mirabilibus vrbis Romæ chartas.

Septuageſima prima conſideratio ad laudem & excellẽtiam pontium fit, qui ad vitæ huma-

navsum non paruum commodum afferre, verum necessarij videntur. Summæ quippe (teste F. Patritio de institutione Reipublicæ, lib. 3. c. 4.) Religionis est Pontem fluminibus facere. & (vt ait) Pons Sublicius, qui fuit ligneus magnis ceremonijs à Pontifice primùm factus est, & sæpenuerò restitutus, & autore Blondo in 1. libr. de Roma instaurata. Fuit primus Pons in Tyberi factus ab Anco Marcio Rege Romanorum structus (vt attestatur F. Albertinus in suo opere de mirabilibus vr- bis Romæ, char. 3.) postea verò ab Horatio Coelice pro libertate patriæ intercessit, quem deinde Aemilius lapideum fecit: hinc Pontifex à Ponte faciendi dictus est, secundum Varroem.

Hinc etiam Ecclesiæ & domus diuinæ seu Religiosæ tenentur ad constructionem & refectionem Pontium. tex. in l. ad instructionis. C. de sacros. Eccl. & in l. absit. que est pen. C. de priuil. domus Augusta. lib. 2. vbi dicitur. Ad instructiones reparacionesque nullum genus hominum, nulliusque dignitatis ævenerationis meriti cessare oportet: domos etiam diuinæ tam laudabili titulo libenter ascribimus. & facit tex. in §. ad hæc, in authent. de Eccl. tit. colla. 9. Et quæ relicta sunt ad refectionem pontium & viarum, censentur relicta ad pias causas. Spec. in tit. de instrumentorum editione. §. nunc verò verfi. & scias quod inter.

Vnde quanta cura de Pontibus olim mortalibus fuerit, opus demonstrat, vt sunt Pontes supra Rhodanum, vt in ciuitate Gebenensi, Lugduni, Viennæ, in vrbe sancti Spiritus, & Auenione, etiam supra Sequanam vidi decem Pontes in diuersis locis, præcipue fere mediam Parisiacam ciuitatem præterfluens, habet ibi quinque Pontes, quorum tres sunt lapidei, & omnium excellentissimus est Pons diuæ virginis Mariæ: miræ latitudinis, cum supra centum sint domus ædificatæ: miræ & eiusdem structuræ partim ex lapidibus, partim ex lateribus coctis, vbi mercimonia exerceantur.

Etiam supra fluuium Ararim seu Sagonam vidi quatuor Pontes excellentes, qui non modica impensa structi sunt.

Legitur apud Herodotum & Curtium, quod Nitocris Assyriorum Regina, quæ multis Regnis post Semiramidem floruit, Euphratem fluuium, qui Mediam, quidq; Babyloniam rector præterfluebat, fecit tortuosum, supraque Pontem erexit trim stadium, difficillimum factu propter paludes quæ vrbe ambiant. Fecit & ingentes cæernas ad excipiendum fluminis impetum, eiecitque quicquid erat limi ad iacienda fundamenta.

Traianus lapideum Pontem fecit in Danubio, in quo viginti ex quadrato lapide erant pilæ, quantum altitudo centum quinquaginta pedum præter fundamenta extabat. Latitudo 60. pedes con-

tinebat. distabant inter se 170. pedibus, fornicibus verò coniungebantur. quum tamen fluuius ille sit concitatus ripa longius submoueat, & vbi angustior est, ibidem sit ferox & voricosus. Hunc tamen postea, seu liuore maligno, seu alia causa dirupit Adrianus, vt dicit Dion Cassius.

Adrianus verò Pontem sui nominis adhuc extantem (vt pote qui Pons sancti Angeli dicitur) super Tyberim Romæ in Vaticano fecit, & Athenis Pontem Cephæi fluminis alluione desolatam restituit. De Pontibus vrbis Romæ, quot olim fuerint, & quot extant, vide F. Albertinum in suo opere de mirabilibus Romæ. char. 7. & 56. Blondus verò lib. 1. de Roma instaurata, dicit Pontem fuisse Romæ, qui triumphalis, eo quod per illum triumphum agebantur. & etiam Pons nobilium dictus fuit, ex quo nunquam in illo rusticolæ transiit sent: & erat prope vbi Ecclesiæ & Hospitalis sancti Spiritus in Saxia situatur.

Cæsar vno die Pontem in Ararim constituit, quod Heluetij diebus viginti ægerrime consecrâr. Cæsar in suis Commentarijs de bello Gallico lib. 1. in principio.

Alium etiam supra Rhenum mira celeritate, quem decem diebus absoluit, vt ibidem habetur lib. 4.

Carolus Magnus Pontem opus egregium quingentorum latitudinis, apud Maguntiam extruxit.

Septuagesima secunda confid. circa excellentias & laudes ædificiorum priuatorum, vt sunt domus, non importunè versatur. Sciendum tamen est prius, quod domus Græcum esse dicunt. Nam Græci domata tecta dicunt, inde dicitur domus quod idem est. vnde diuus Hieronymus in Psal. interpretatione ait: In Palæstina & Aegypto non habent in tectis culmina sed domata, quæ Romæ vel solaria, vel moeniana, hoc est, exterius porrecta, vocant plana tecta, quæ transfuersis trabibus sustentantur. Et est domus vnus familia habitaculum, sicut vnus populi vrbs, secundum Arehid. post Isidorum in c. omnibus. 24. quaest. 1. Ad quod facit l. 1. §. illo videlicet. C. si quæcunque præditus potestare, &c. vbi appellatione domus continetur familia, genus, & tota vna consanguinitas, vt domus Iacob, l. cum vnus. §. 1. iuncta glo. super verbo, domum. ff. de alimen. & cibarijs legatis. Proprie autem secundum leges domum nostram dicimus, vbi sedes & tabulas, constitutionemque rerum nostrarum habemus. tex. est in l. in lege censoria, §. 1. ff. de verb. & rerum signifi. de quibus plene per Bar. in l. 1. ff. ad Silicianum. in princ. & secundum Lucam de Penna in l. 2. Cod. de metatis & epidemeticis. lib. 12. & modernos in l. cum acutissimi. C. de fideicommissis. Et quando simpliciter fit mentio de domo, capitur pro loco habitationis, & est ædificiū, quod ex recto parietibus & fundamentis consistat,

D V O D E C I M A P A R S

constat, secundum Bar. in l. tutela. ff. de ca. dimi. & in d. l. i. ff. ad Silleia. & ibi Bald. & de illa domo hic intendēdo simbrias ipsius, licet aliquantulū videātur deriuata extra propositum præter vltimum, in quo domus excellentiores recensentur, de quibus apud scribentes sit mentio, sequentia inferui.

Primum ergo erit, quod primus ædificator in orbe fuit Cayn, qui primam ciuitatem condidit, & à filio suo Enochiā appellauit. vt habetur Gen. 4. & 6. distin. c. fin. cam que bitumine & aggere aliquantisper cinxit. Illuc quoq; sectatores suos malos omnes venire compulsi, & non alijs communiuicauit. Primi enim homines nullo subsidio futi duram agebant vitam. Erant profecto nudi, nullo neq; ædium, neq; ignis adiuuamento vsi, cibo in diem quaesito, cum ignorarent agrestes fructus in vsum futurum condere, & feruare ad egestatem: quo fiebat, vt hyeme plures, aut fame, aut frigore interirent.

Experimento deinde edoctos & speluncas adiunt quaesisse ad euitandam frigiditatem, & fructus seruare coepisse, vt dicit Diodo. lib. 1. de antiquor. gestis. vnde etiam, vt dicit Phil. Bergom. lib. 1. sui supplementi Chronicarum, in prin. in verb. Caym. Cum aliquo post tempore homines nudi essent & inermes, nec contra homines, aut bestias tuti, nec vlla receptacula contra frigus aut æstus haberent, naturali quadam solertia receptacula excogitare: vnde & tuguria quadam, atque casas sibi fabricantes ex virgulis & arundinibus construxere: quibus eorum vita tutior haberetur. Et vt idem Diodo. ait lib. 2. Prisci domos ex arundinibus consiciebant. Cuius rei vestigia penes Aegypti pastores permansere huc vsque nulla alia, nisi ex calamis facta habitacula probent. Nemo ambigit Iahelem primo artem faciendi tentoria inuenisse, & tuguria, ex quo ipse fuit pater habitantium in tentorijs & pastorum. Gene. 4. Non certè curabant domos preciosas, aut excelsas sumptu aliquo facere, imò Mathusalem, de quo Gene. 5. quingentos annos habens, domino dicenti: Aedifica domum si vis, quoniam adhuc 300. annis viues. Respondit: Propter tantillum temporis non aedificabo domum, & sub arboribus, & supra vepres dormiuit vt prius consueuerat. Adeo, qd natio Aegyptiorum eodem Diodo. lib. 2. teste, domos nostras diuersoria appellat tanquam breui tempore à nobis inhabitandas. defunctorum vero sepulcra sempiternas domos, quoniam apud Inferos infinitum sit tempus, vocat: vnde domus aedificandæ curam contemnunt, circa sepulcrorum magnificentiam, vt infra patebit in consi. de Pyramidibus, in quibus sunt longius mansuri, summum studium, operamq; impendunt, vnde dicit Quidius:

Nondum præcipites cingebam oppida fossa.

Et Boetius de consolatione lib. 1.

Et somnos dabat tunc altissima pinus.

Quasi dicant, nulla tunc oppida erant. Ideo Abraham in domunculis habitabat, expectādo Paradyli grandem ciuitatem, secundū Apost. & Gre. lib. 8. moralium. c. fi. Et Didymus Bragmanarum didascalus, i. Philosophorum Indiae præceptor, siue Rex, mores eorum quoad hoc narrans, ad Alexandrum ita scripsit: In construendis domibus igne saxa nō coquimus, nec admixtione pulueris cementa componimus: sed in telluris speluncis, montiumque latebris habitamus: nullis sibi ventorum fremitus, nullius turbinis tempestatē formidamus. Nam tutius nos defendit ab imbre spelunca, quam regula. Cuius spelunca geminus nobis est vsus, mansionis dum viuimus, & sepulture dum morimur. Et sic, vt vidi, aliqui viles & abiecti viuunt in latibulis & cauearnis montium & rupium Sabaudia habitantes.

Plura & alia huiusmodi latibula iuxta urbem (quam Oremiam vocant) ab ea parte qua fit iter Auenionem superfont. Etiam talia habitacula licet ruinosa, non procul ab vrbe Caturensi ostenduntur, vt refert Guill. Bened. in sua repet. c. Raynut. in verbo, domum. numer. 6. de testamentis. extra. Et ibi ponit, qui primò ædificauerint in Aegypto, in Gracia, & in Gallia. Et Polydorus de inuentoribus rerum, lib. 3. ca. 8. scribit, qui primum luteas aut laceritias domos aedificauerint, vel earum structuras & tegulas, & lapidinas inuenerint. Domus verò si meridiem spectantes fiant, vtiliores sanè. Nam per brumam solem hybernium excipiunt, & astate inclinato Sole semper ex aliqua parte umbra opacantur. Itaque altissima fiant, vt totum diem hyberno Sole calefiant. Si vero ad arctum vergunt humiliores esse oportet, ne à frigidis ventis apertius petantur. Hæc Socrates apud Xenophontem commenta. 3. vt refert Volater. libr. vigesimo septimo commentariorū in Philologia. cap. de domo & eius partibus.

Secundum verò attenditur circa vnitatem ædificiorum, quæ hodie fit in domibus aedificandis nimis sumptuose, aut sine necessitate, de qua sanctus Bernardus in Epistola sua de Regimine domus seu cura rei familiaris ad dominum Raymū dum de castro sancti Ambrosij. Si vis, inquit, aedificare domum, in ducat te necessitas, nō voluptas. cupiditas aedificandi aedificando non tollitur, sed augetur. Nimia & inordinata aedificandi auiditas, parit & expectat aedificiorum venditionem. Turris enim completa, & arca euacuata facium tarde hominem sapientem. Facit pro hoc dicto rex. in cap. pulcra ibi, hoc est decorū, non superfluas aedificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. 86. distinct. Sunt quippe nonnulli, qui in aratis laboriose initio quaestu omisso & agricultura, in eorum vita deliniant sumunt auspicia, deco-

decorem domus excogitant, eam tandem laboriose constructam vacuam habitare coguntur. Non aduertentes quod scribitur Prouerb. 24. Praepara fortis opus tuum, exerce diligenter agrum tuum, & postea aedifices domum tuam. Hæc Luc. de Pen. in l. 2. col. 3. C. de prædijs & omnibus rebus nauiculariorum. lib. 11.

Tertium ex quo aedificia, & domus multis periculis sunt subiecta, puta incendio vel ruina, vt ait tex. in l. cum hi. §. fi. ff. de transa. ff. verum non est aliquid tam firmum aedificium (quod sic dici putatur quod prius ad edendum factum fuerit) vt fluminis, vel maris, vel tempestatis, vel ruina; incendij, vel terremotus vim sustinere possit. l. fluminum. §. Seruius. vbi tex. formalis. ff. de dam. in se. vel sicut pluuijs aedificia collabuntur. vt est tex. in l. 2. C. de conditis in publicis horreis. li. 10. ita & si ab eis habitatio humana subtrahitur. vt. n. ait Casiod. 4. variarum epistolarum 30. Cito vetustatis decoctione resoluitur, quod hominum presentia non tenetur: & sic facilis est aedificiorum ruina, incolarum subtracta custodia, ob quod plures relinquunt domos reparandas, maxime, quando sunt impares sumptui. sed an vltro. §. Is autem. ff. de nego. gestis. de quibus aedificiorum sumptibus habetur in l. inter quos. §. fi. cum l. seq. ff. de damno infecto.

Quartum, ornanda est dignitas domo, non ex domo tota quærenda, nec domo dominus, sed domo domino honestanda est, & vti in cunctis habenda ratio, non sua solum, sed etiam aliorum, inquit Tullius 1. de Officijs. Hinc Seneca in libro de quatuor virtutibus. Si continentia (inquit) studeas, habita non amoenè sed salubriter. Nec dominum velis esse notum à domo, sed domum à domino. Nam in domo clari hominis, in qua hospites multi recipiendi, & admittenda hominum cuiuscunque generis multitudo, adhibenda cura laxitatis est. Aliter ampla domus sepe domino decori fit, si seil. in ea solitudo, maxime si ab alio domino solita est frequentari: vnde abstinentium est ab his.

Quintum est, expedit & honestum est vnicuique domum habere vnam, conuenienter pulchram, secundum statum suum. Quia pulchritudo aedificiorum ad decorem & ornatum ciuitatis cedit, q (vt vis patitur) est conseruandus, vt in le. in his. in fi. C. de prædijs & omnibus reb⁹ nauiculariorum. lib. 11. & l. prætor ait. §. hoc interdictionem prohibitorum. ff. de noui op. nuncia. & l. fi. ff. ne quid in loco publico fiat. & l. 2. & l. si quis. C. de aedificijs priuatis. Nam tantus est aedificandi fauor, quod permittens vicino vel alteri domum facere, vel aliud aedificium construere, cæterum seruitutis eodem quæ in solo habebat remittere. le. si stillicidij. C. quem ad. seruitus amit. Et quod plus est, talis permissio præcaria ad voluntatem permittentis reuocanda, sed perpetua iudicatur, si aliud expresse non fue-

rit cautum in ca. l. si precario. §. fin. ff. communia prædiorum. Ea ratione, ne destruendo aedificium vrbs deformetur, & status publicus decoloretur: vt consulit Angel. consi. 1. Hinc est, quod non potest quis videri columnas aut trabes domus suæ, vbi corrueret domus. le. fenatus. ff. de cõrahenda emptione. Nec valet legatum earum, sed debetur æstimatio. l. cætera. §. & quid si quis. ff. de legatis 1. Nec domus legari potest vt destruat, vt dicit Marcianus in leg. filius familias. §. a des. ff. de legatis 1.

Sextum erit ad eliciendum ex prædictis duo singularia. Primum est, quod non potest quis de bonis & rebus suis disponere, quarum est dominus & possessor. d. l. fenatus. & l. cætera. cõtral. nemo. C. de iudicis & in re mandata. C. mandati. Secundum verò est, quod quis pro sua re seu materia alieno aedificio posita & iuncta, licet dominus existat, agere non potest seu eam vendicare, vt de aedificio tollat & sibi restituat: siue sint fustes, siue lapides, aut alia quæcunque materia ad aedificandum apta. tex. est in §. cum in suo solo, in sit. de re rum diuisione. & hoc ne aedificia rescindi necesse sit, vt ibi dicit tex. & sic ne vrbs deformetur ruinis. Præterea ne ruina dampnificet vicinos, aut transeuntes per vicos, & cogi potest dominus ruina, scilicet, vicinardæ, de damno infecto cauere, vt ff. de damno infecto. per totum. Et cæteros de damno suæ personæ, ne ruina offendantur. Et quod plus est, hoc fieri potest ad syndici ciuitatis seu villæ requestam. Cuius etiam interest securè per vicos & itinera commeari, le. 1. §. summa cum vtilitate. ff. de his, qui deiecerunt vel effuderunt. Et tex. optimus in le. ad curatoris. ff. de damno infecto. vbi dicit. Ad curatoris Reipublicæ officium spectat, vt diruta domus à domino extruatur. Imò dicit rex. in l. singularium vrbium. Co. de aedificijs priuatis. & in leg. præses prouincie inspectis. ff. de officio præsidis. quod propter decorem ciuitatis potest Rector curiales cogere de nouo aedificare, non curiales verò tantum ad reedificationem antiquarum non taliter destructarum auctantur. Et quomodo possit cogere priuatos, vide Luc. de Penna in l. 2. col. 2. C. de metatis. libr. 12. & amplè per Guill. Benedicte in sua reperitio. c. Raynut. in verbo, domum. nu. 14. & 16. extra de testa.

Septimum, licet priuatus in ciuitate nõ possit cogi (vt supra dictum est) de nouo aedificare domum, tamen antiquas reparare cogi potest: verum quilibet ad simplicem reparationem tenetur. le. singularium vrbium. supra allegata. Ad cõ quod si domus sit duorum, potest cõdominus in solidum conueniri ratione periculi ruinae, & solus condemnari. Et quomodo potest cogi socius ad reparandum, vide per dictos doctores in præallegatis locis, vbi etiam ipse Guill. Benedicte, sicut laudat & magnificat nouam editionem & reparationem domorum & aedificiorum, quæ dicit esse pium o-

DVODECIMA PARS

pus, ita per plura reprehendit destructionem illorum, licet ibi ponat casus, in quibus possunt confiscari aut destrui. de quo etiam aliquid per Lucā de Pen. in l. vnica. C. si curialis, relicta ciuitate, &c. lib. 10.

Octauum est, quod vniciueque necessaria est vna domus condecens & honesta in sui tutissimum refugium atq; receptaculum. verba sunt l. plerique. ff. de in ius vocando. vnde Ecclesi. 29. In initium vitæ hominis, aqua, & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem, & quā domum nemo intrare possit contra suam volūratem, sub pœna iniuriarum. §. sed & lex Corn. insti. de iniurijs. Cum non liceat pompam rei familiaris pandi seu detegi, tex. l. e. 2. §. 1. in fi. C. quando & quibus quarta pars debetur, &c. lib. 10. Adeo quod domū alienam nemini licitum est autoritate propria ingredi, etiam causā perquirendi res suas furto subtractas, vt tex. in §. conceptum. versic. sed hæc actiones. in ff. de obligatio. quæ ex delicto nascuntur. Nisi dominus domus esset persona suspecta de illo furto, secundum Ioan. Fabri. ibi. Vel esset talis res, quæ animo seipsam prodidisset, vt seruus ascriptitius, vxor, & filia. l. requirendi. vbi Cyn. & Bal. Co. de seruis fugitiuis. Dum modo fiat autoritate Iudicis, ne sit causā maioris tumultus si aliter fieret. regula iuris in l. non est singularis. ff. de reg. iur. Aut fieret inquisitio ad vtilitatem publicā, secundum Bar. in d. l. pleriq;. Et sicut posset quæ vnā domum habere, ita et duas vel plures secundū facultatem familia; statum & conditionē. Imo vrbicolis plures domos habere necesse est, alterā videlicet in rure ob agriculturā vel pestem dum in vrbe ingruit, alteram autem in vrbe, quia beati qui habitant vrbes. Miseri castra sequuntur, maximè tempore belli. de quo Virg. in Bucolicis.

Manua vna misera nimium vicina Cremona.

His præactis, vt proposito in seruiamus, scribitur 3. Reg. 7. c. Salomonem fecisse sibi Regiam cædenti pavimento, triplici intus materia, Cedro, argento & auro. Quod opus absoluit tredecim annorum spatio.

Domus etiam Cyri Medorum Regis fuit excellentissima, quam fabricauit Mennon illigatis auro lapidibus.

Virg. li. 7. scribit, Domum Latini Regis ceterum columnis fuisse sublimē, & Cedrinis aurore simulacris ornatam.

P. Clodius, quem Milo occidit, domum habuit sesterijs 147. millibus emptam.

M. Lepido viro Consulati, & Q. Catuli collegæ fuit olim domus omnium in vrbe pulcherrima: quæ tamen intra annos 35. centesimum locū non obtinuit.

Cicero non minoris quinquaginta millibus aureis habitauit. Quam pecuniā furto & rapina comparatam scripsit Salustius in sua contra eum inuectiua.

In M. Scauri villa incendio bis milles sesterijs absumptum legitur.

Babylonijs laudi datum est (teste Cælio lib. antiqu. l. c. 5. cap. 12.). quod in aedibus contignationum quatuor habitarent. Sicuti orator Aristides Romanos ex assertionem dixit maximas domos maximis imposuisse domibus. Dionysius tamen in Panegyricorum ratione testis apud Babylonē ab Herodoto memorari scribit contignationum quinque aut sex (vt est Lugduni.)

Legi etiam quod Thebæ Aegyptiaca, de qua supra: domos priuatas vsque ad quartam & quintam contignationem habuit extructas.

Martialis in secūdo suo Epigramate laudat Domitianum, quod ex vna Neronis domo plura aedificia publica in solatium populi construxerat, & ibi Nicolaus Perottus dicit, quod Nero incēderat vrbe, & vnam domum aedificaret: & istud distinctionem de ea factum fuit:

*Roma domus fiet, Veios migrare quiriter
Sinon & Veios occupat ista domus.*

Plinius quoque de ea scribit: Vidimus vrbe nostram claudi duabus domibus, Caij & Neronis Principum. Tradunt hanc domum Neronis à Palatio ad Esquilias vsque prorensam fuisse. In vestibulo eius colossus erar erectus, tanta erat latitudo eius, vt porticus milliarias haberet ad stagnum maris instar, circumseptum aedificijs ad vrbes similitudinem, præterea aruis, vinctis, pascuis, siluis ornata, cum multitudine omnis generis pecudum & ferarum, reliqua pars auro ficta erat: gemmisque, & vnionum conchis distincta. Carnationes eburneis tabulis laquearæ versatilibus, vt flores, & vnguenta desuper spargerentur. Præcipua carnationum rotunda die noctuque instar mundi circumagebatur, balneæ maribus & albulis aquis fluebant: verum illa domus tanto sumptu tantoque rerum omnium apparatu constructa fuit, vt ad eam peragendam octo quingēties sesterium. id est, duodecies centena, & quinquaginta millia aureorum nostrorum attribuerit. Habebat aures argenteas, quæ in modum cœli mouebantur: in solarijs lapidem quendam sphingitem, quo perpetuus dies illucebat. Cum eam perfecisset, dixit (vt refert Suetonius) se iam quasi hominem habitare cœpisse. Et hanc domum multū extollit Textor in sua officina, centum alia opera & aedificia sumptuosa & magnifica: & etiam Budæus in tract. de Aste, lib. 3.

Hanc luxuriam notat Martialis in d. suo 2. Epigrammate in laudem Domitiani. Mos enim veterum fuit in laudatione viuentium Principum defunctos iam Principes damnare, quo viu admonerentur, nullum locum, nullum esse tempus, quo defunctorum Principum manes (si mali fuissent) à posteriorum execrationibus cōquiescerent: sicque à vitijs retraherentur. Merito præterea laudari videntur viuentes Principes, si pariter mortui

mortui reprehendantur. Nā cum de malo principi posteri tacent, manifestū est timeri præsentem quod eadem faciat. Ad hæc damnare priores, nihil aliud quam hortari præsentem, vt corruptos longa consuetudine ac deprauatos mores reformet & corrigat. Postremò (vt inquit Plinius) nihil nō parum gratè sine comparatione laudatur: hæc Perottus vbi suprā.

Budæus in tract. de Assè, libr. 3. ponit excellentiam & magnificentiam domorum, seu ædiū Romanorum, vbi laudat domum Lepidi, Crassi, & Ciceronis: & ibi memoratur de inuectiua oratione Salustij in Ciceronem: vnde tanta bona acquisiisset nisi ex rapina. propterea & his temporibus multi thesaurarij, seu quæstores ærarij Fræciæ taxati sunt. Nam habito respectu ad eorum facultates antiquas & acquisitas, nec non ad eorum salaria, fuit æstimatum quantum pecuniarum ex ærario Regio ex rapina seu potius mala inuersione subtrahere potuerint, & super his tātum, aut plus, aut minus ex æquo & bono cum missarijorum in pœnam seu emendam, aut verius restitutionem exactum fuit. Et ex dictis Budæi in loco ante citato, constat Ciceronem multa ex literatura acquisiisse, verum multo maiora acquisiuit quondam Nico. Rolin Cancell. Burg. cuius nos, qui multas domos excellentissimas construi fecit, tam in Burg. vbi Diuionæ, Cabilonæ, Casilionæ, Belnæ & Hedua: quàm in Flandria. Et suis posteris 25. villas in quibus erant castra amplissima & superba. eum 25. mille lib. Turonen. de redditu annuo reliquerit, q̄ omnia ex industria, literatura, & scientia sibi comparauerat sub ducibus Burgundiæ, sub quibus Cancell. exitit. Et (vt fertur) cum semel corā duce ab æmulis taxaretur de huiusmodi excessiuis acquisitionibus, & amplissimis possessionibus ratione suā villicationis maxima cum laude reddidit ita vt nihil ex rapina, & furto acquisiuisse se purgauerit, sed omnia scio Principe, & ex eius voluntate & mandato accepisse. Nec credo alium ad Cicerone fuisse, qui tanta ex literatura acquisierit.

Non omnino disconueniret hic inferere excellentiam domorum aquaticarum, quæ naues dicuntur. Sed quia Budæus amplè ponit in d. tracta. de Assè, li. 5. excellentiā & magnitudinem aliquarum nauium, vbi laudat nauem Philadelphi, Ptolemæi, Philopatoris, & naues duas à Demetrio Antigonij factas, etiam nauem frumentariam Hieronis. Inter tamen omnes Naues quæ vnquam fuerunt & erunt, laudanda est illa quæ dicitur Arca Noe, cuius longitudo fuit 300. cubitorum. 50. cubitorum latitudo, & 30. cubitorū altitudo, vt scribitur Gen. 6. & de eius excellentia etiam meminit Lazardus in suis Epitoma. vtilis histo. c. 11. vbi dicit: quomodo fabricata fuisse tradunt catholici doct. his diebus facta est mirabilis & excell. nauis per Regem nostrum Franciscum. I. quæ fuit facta

in Normannia, cōstructione cuius maior pars filuarum illius patriæ cæsa est & exposita.

Sunt & alię tres domus, scilicet, conscientię, familiæ, & sepulture, quas ponit Anr. Flo. in sua sum. in 3. par. tit. 10. c. 1. 2. & 3. de domo sc̄pulturæ dixi supra in 2. part.

Idem etiam Anton. Flor. in d. c. 1. in princip. p. nitaliam domum quæ est principalis & excellentior alijs, & est domus domini. de qua habetur Psalm. 121. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domū domini ibimus. Principalis enim, quia domini est, & quia ab ipso ædificata, & preparata, & nostra, quia ppter nos ordinata, vt in ea sc̄mper cum eo habitemus, est domus sempiternæ gloriæ, de qua ipse psalmista in alio Psalm. sc̄licet 25. ait: Domine dilexi decorem domus tuæ, id est, locum habitationis gloriæ tuæ. De hac domo Iesus ait: Ioā. 14. In domo patris mei multę māsiones sunt. quia est vnum præmium beatitudinis, multę tamen differentię præmiorum, sicut & hic meritorum. Quia, vt dicitur 1. ad Corinth. 15. stella differt à stella in claritate. Cuius nobilitatem & magnificentiam Baruch admirans, ait: O Israel, quàm magna est domus Dei; & ingens locus possessionis eius: magnus & non habens finem, excelsus & immensus. Magna est domus gloriæ supernæ & locus possessionis eius. Magna latitudine claritatis, quia completitur omnia bona. Psalm. 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, scilicet, habitantes in ea. Magnus longitudo perpetuitatis, quia non habens consummationem, id est, finem. Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te, Luc. 1. Regnabit, scilicet, Christus in domo Iacob in æternum, scilicet, in ecclesia triumphante. Magnus secundum altitudinem dignitatis, quia Excelsus. Apoc. 2. ad Corinth. 5. Si terrestris domus nostra dissoluitur, habemus domum non manufactam, æternā in cœlis, in qua sunt omnes in maxima dignitate & potestate, Hæc ille.

Plutarchus in septem sapientum symposio (teste Cælio, li. antiquarum lectionum 6. cap. 25.) hos scripsit sermones. Quænam maximè felix domus foret. In eo velut in Symbolum, quisq; quod sentiret, protulit. Ac princeps Solon, optimam sibi domum videri pronunciauit, in qua pecuniæ forent bono comparatæ modo, nec earum custodes haberentur infidi, nec erogatis subsequeretur pœnitentia. Bias eam censuit optimam, in qua per se dominus existat talis, cuiusmodi extra est ex lege. Tales verò, vbi otio pingui domino perfrui licet. Clocobulus, si plures multo sint, qui dominum ament, quam qui reformidēt. Pitracus eam prætulit, quæ tum necessarijs, tum redundantibus superflueret. Chilon, administrationi regiæ domum oportere esse simile, statuit. Nam Lycurgū ferunt, cum submonuisset quispiā, Democratiā induceret, intulisse an prius in domo ipse constituet.

D V O D E C I M A P A R S

Septuagesimateria confid. ad laudē & excellen-
tiam quarundā Bibliothecarum fit. Inprimis
Gordianus Imperator, cum eruditus vir esset, Bi-
bliothecam maximam extruxit, in qua sexaginta
duo millia voluminum collocavit. Tyrannion
grammaticus, qui floruit ætate Magni Pompeij,
super tria librorum millia possedit. Plutarchus in
Antonio scribit Pergamenas Bibliothecas ha-
buisse ducenta librorum millia. Fertur Ptole. se-
cundum Aegypti Regē Bibliothecam omnium
pulcherrimam congregasse, & in toto orbe terra-
rarum nominatissimam construxisse, quæ usque
ad primum Alexandrinum cum Romanis bellum
perduravit, teste Philippo Bergomate in suo sup-
plemento Chronicarum libr. 7. Et idem libro de-
cimo quarto, extollit Bibliothecam Ioannis Ga-
leatij vicecomitis Ducis Mediolanensis quam Pa-
piæ condidit, & in qua ingenrem librorū copiam
contraxit: Budæus, in suo tractatu de assē libro 2.
multum laudat post Plutarchum Bibliothecam
Luceulli.

Ludovicus XII. Rex Franciæ Blesis oppido suæ
natiuitatis pulcherrimam construxit, & ibi ma-
gnam librorum, præcipuè in historijs, copiam coa-
cerauit.

Apud Aurelianos, alia fuit excellens & nomi-
natissima, hodie Parisijs duæ extant mirum in
modum libris refertæ, præcipuè in Theologia,
quarum vna in Collegio Regio, quod dicunt Na-
uarræ, altera vetò in monasterio sancti Victoris
collocatur.

Alphonus Aragonum & Siciliae Rex laudatus
est, quod Bibliothecam in omni facultate, & om-
ni lingua permaximam & ornatissimam sibi ac-
quisiuerat, & iam quinquagenarius præceptor sibi
submiserit, ne loquendi vsu careret.

Adrianus Romanorum Imperator Romanis
& etiam Atheniensibus Bibliothecam permagnifi-
cam atq; insignem construxit.

Bibliotheca, teste Vitruius, spectare debent
ad orientem, tum quia vsus matutinum postulat
lumen, tum quia in his libri ac rabulæ non putre-
scent. Etenim, quæcunque ad meridiem & occi-
dentem spectant, tineis & humore libros vitiant
atque membranas: quoniam venti humidi adue-
nientes procreant eas, & alunt, fundentesq; humi-
dos spiritus pallore volumina corrumpunt.

Quomodo imagines virorum literatorum ad
eorum memoriam & decorem in Bibliothecis o-
lim apposuerunt plures Reges Alexandriae & Per-
gami, & plures Romani, vide Plinium libr. 35. ca. 2.
& Blondum libr. 8. de Roma triumphante. Et de
laude Bibliothecarum etiam scripsit F. Patritius
in libro de institutione Reipublicæ, libr. 3. tit. 15. eas
commendans à comparatione. Sic enim ait. Et si
certaminū victores magnos honores meruerunt,
vt in conuētū stantes palma & corona decoraren-
tur, & redeuntes in propriam patriam, quasi victo-

ria triumphantes quadrigis inueherentur, & veste
publica perpetuoq; victi alerentur, quantò magis
effereudi sunt viri doctissimi, qui disciplina & mo-
ribus rempublicam adiuuat, & scriptis suis ea om-
nia memoria commendant: quæ posteris seculis
profutura sint? Porro, ex antiquis Bibliopolis vni-
cus ferè Triphon celebrabatur. Hinc Martialis li,
4. Nō habeo, sed habet Bibliopola Triphon. Stra-
bolib. 13. Geographiæ scribit Aristorelè omnium
primum Bibliothecam instituisse. Et Plinius lib.
trigesimo quinto testatur Asiniū Pollionem pri-
mum Romæ Bibliothecam fecisse, vt refer: Poly-
dorus de inuentoribus rerum. lib. 2. c. 7. vbi etiam
ponit, qui primos libros ediderint, & quod olim
in vrbe Roma fuerint Bibliothecæ nu. 18. scribitur
in opusculo de mirabilibus vrbs Romæ, in se-
cundo lib. & in tertio, quæ nunc extant.

Quia hic incipit mentio de Bibliotheca, in qua
reponitur volumina, ideo de definitionem libri
addo, quæ est talis secundum Lucam de Penna in
rub. de nauicularijs seu nauclerijs. lib. 11. qui dicit:
Liber est lumen cordis, & speculum corporis, vir-
tutum reperiendum, vitiatorum confusorium, co-
rona prudentum, diadema sapientum, honorificen-
tia doctorum, clarificentia rectorum, comes
itineris, domesticus fidelis, socius colloquens,
collega præcedentis, vas plenum sapientia, via re-
cta eloquentiæ, hortus plenus fructibus, primum
fluens floribus, mare sine fluctibus, principium in-
telligentiæ, fundamentum memoriæ, hostis obli-
uionis, amicus recordationis, vocatus propter,
iustusq; festinat, rogatus plenus respondens, fideliter obe-
diens, cōtra fortunas licitor, atq; verus tui ductor,
ortus conclusus, & fons signatus, puteus aquæ vi-
næ, paradysus absq; ruina, ædificas te gnarum si re-
perit ignarum, nunquam patitur fastidium, & si
græues eum nimium, arcana reuelans, & obscura
clarificans. Nec est inconueniens scire quæ volu-
mina sint excellentiora, an antiqua, an noua: & li-
cet nō nunquam nouitas malè negligat, quod be-
ne statuit vetustatis autoritas veneranda, secunda
q. 6. c. anteriorum. vers. illud, & in authent. vt ordi-
nariæ præfectura vrbana, & c. in princip. col. 5. Tam-
en dicit Speculator in suo proœmio, quod vo-
lumini suo nouo cedant volumina antiquorum.
iuxta illud. Recedant vetera de ore vestro, quia
Deus scientiarum Dominus est. primo Regum, se-
cundo c. Vnde dicit Imperator: Verustatem reno-
namus, vt in authent. de administratoribus. circa
principium. col. 7. quibus licet reuerentia debea-
tur, vt in c. p'cis. in principio. 55. distin. & ff. de iu-
re in iunioribus. l. semper. & in ca. quanto. extra
de transact. & q. 3. c. conquestus. & 25. q. 1. ca. contra
tamen fides eis in pluribus non habetur. Nam se-
cundum varietatem temporum, iura variantur
humana. vt in cap. non debet. de consanguinit. &
affinita. c. recurrat. vers. sic. his ita. 32. q. tertia. Sapē
enim pro necessitate, vel vtilitate mutilantur, &
laxan-

laxantur canonica præcepta, vt ca. et filla. 1. quæst. 7. & quod paulatim labitur, conuenit renouari, vt in authent. de quæstore. circa principium. collat. 6. & nihil penè in semetipso manet, sed currit naturam multas euoluens mutationes, quas neque præuidere facile est neque prædicere, vt in authent. vt omnes obediunt iudicibus Prouinciarum. §. si vero. versu. si vero arripiat. collat. 5. Et nihil est quod mutabilitatem non sentiat. vt in authent. de non alienan. aut permutan. §. nos igitur. alias in §. ubi autem lex. collat. 3. & 89. distinet. cap. ad hoc. de consecratio. distinet. §. ca. ne tales. prope finem. Sed & semper opere vacante, consonæ causis leges ponuntur, cū semper inopinabiles emergant, quas antiquitas non agnouit, vt in authent. vt defuncti, seu funera eorum non iniuriuntur. in prin. collat. 5. Nec erubescat antiquitas, siquid melius horum quæ ipsa tradidit, nouitas adinuenit, vt in authent. de nuptijs. §. maioris. collat. 4. & argum. 96. distinet. c. esto. in fine. Nam paulatim hæc per eruditionem ad melius accedunt, vt in authent. de monachis. §. si. versu. oportet. collat. 1. Et omne artificium per exercitium susceperit incrementum. 1. legat. seruis. §. ornatricibus. ff. delegat. 3. & lege milites. 2. C. de re milit. lib. 12. Sed & antiquorum quidam vino inebriati sunt. ca. vino. 37. distinet. quia non plenam notitiam scripturarum habuerunt, vt extra de sacra vnctio. c. 1. §. fin. ita dicit Spec. in d. suo proœmi. col. 9. versu. huic ergo claritatis speculo. Antiquitati tamen in multis deferretur, & præfertur iuuentuti. de quibus supra in parte præcedente confid. 17.

Septuagesima quarta confid. de Excellentia Pyramidum contextitur. Pyramides enim tam altæ in Aegypto traduntur fuisse, vt magna omnium admiratio fuerit, qua ratione in tantam altitudinem subuecta sint cements: Vnam ex ijs, quæ ex Arabicis lapidicinis constabat à 360. hominum millibus, annorum 20. spacio constructam prodiderunt, & in raphanos, allium, & cæpas, quibus operarij vescerentur, mille ostingenta talenta erogata. Neq; aliam ædificandarū Pyramidum rationem fuisse, quam regum Aegypti in erogandis pecunijs stultā ostentationē. Siue ne pecuniā successorib. relinquendo infidiansi sibi causam præberent. Seu ne plebs esset ociosa. Aut ad vsum sepulchri. Earum vna saxo naturali fuit elaborata & rubrica, cuius ambitus per frontem centū duos pedes colligebat, longitudo erat 143. pedum, altitudo sexaginta duorū. Tres aliæ fuerunt 78. annis, & mensibus 4. factæ. Omnium amplissima continebat octo soli iugera, quatuor angulorum paribus interuallis per 382. pedes. Singulorum laterum altitudo pedes 25. Secundæ singula interualla per quatuor angulos pares 737. pedes comprehendebant. Tertia erat minor prædictis, sed multo spectatior, Aethiopicis consurgens lapidibus, trecentis sexaginta tribus pedibus inter angulos. Om-

nium minimam fecit Rhodope meretricula Aesopi fabulatoris conserua, diuitijs illis quas meretricio quæstu sibi comparauerat. Scribit Herodotus in Euterpe, Cleopen Aegypti Regē fecisse Pyramiden ex Arabicis lapidibus, cuius longitudo erat quinq; stadiorum, latitudo decem passuum, altitudo octo passuum, in qua decem annos fuisse consumptos memorat. Fecit & aliam viginti annis absolutam, in qua tantum profudit pecuniæ, vt in nimio sumptu attritus filiam (quam habebat formosissimā) coactus sit prostituere. Ea est in qua 180. talenta in cæpis & raphanis erogata prædiximus, quibus artifices utebantur in extruenda earum vna. Quo argumento coniectare est, quanta quæque prodigiosa fuerit aliarum rerum impensa, & ista magnificētissima omnium Pyramidum fuit. Inter prædictas tres, duæ inter septem orbis spectacula numerantur. de quibus miraculis meminit F. Patricius in suo lib. 1. de institutione Reipublicæ, tit. 9. & Cælius antiqu. lect. lib. 12. c. 38. Pyramides autē sunt structurae & moles lapideæ maximæ, ita constructæ, vt è lato in acutum tendant, qualis in hac ciuitate Hedua extat altitudinis 30. cubitorum.

Subsequenti ordine de Obeliscis tractandum est, qui vocantur structurae minores Pyramidibus eorum versum specie quadrata, in angustum verticem desinentes, & paulatim gracilescentes. Aegypti Reges quatuor fecerunt obeliscos 480. cubitorum longitudine. Ramises rex Aegypti, cuius ætate captum est Ilium, Obeliscum fecit, quadraginta cubitorum, & alium, longitudine vnde cenis pedibus, per latera cubitis quatuor, quem fecisse dicuntur viginti hominum millia. Cuius operis admiratione factum est, vt cum Syenem oppidum expugnaret Cambyfes Rex, ventumq; esset in cædio ad crepidines obelisci, extingui ignem iubèret molis reuerentia. Obeliscū posuit Phius 48. cubitorum. Ptolemæus vnum Alexandriæ 80. cubitorum. Fuerunt plures alij, quos volens omittere, de quibus Plinius lib. 36. capit. 9. 10. & 11. & Blondus de Roma instaurata lib. 1. Vbi etiam scribit formam & figuram. Qui vero primū Obeliscos fecerint, vide Polydorum de inuentoribus rerum, lib. 3. c. 11.

De Labyrinthis etiam loquamur. Nam scribit F. Patricius in lib. 1. de institutis Reipublicæ, tit. 9. Dædalum Architecturæ inuentorem secundum aliquos, qui in Creta regnante Minoc, Labyrinthum miro gyrorum ordine ædificauit, ad eius similitudinem, quem diu ante Miris, à nonnullis Miro appellatus, Aegyptiorum rex pro sepulchro sibi opulentissimo construxit, quod etiam Labyrinthi nomine nuncupauit. Cuius quidem aditus ingredientibus facilis erat, exitus autem perdifficilis viarum perplexitate, nisi beneficium ducis itineris peritissimi. Virg. lib. 6.

Hic

D V O D E C I M A P A R S

Hic labor ille domus, & inextricabilis error.

Plinius lib. 36. c. 13. dicit quatuor fuisse Labyrinthos, secundum Aegyptium, tertium in Lemno, & quartum in Italia. de quibus Textor ample scribit in sua officina. c. inter alia opera, &c. De primis Labyrinthorum Pyramidumq; autoribus, & quæ esset eas construendi causa, scribit Polydorus de inuentorib. rerum lib. 3. ca. 10.

Septuagesima quinta confid. de sepulchris subnectitur, quæ ad gloriam mortuorum orta sunt, vt qui iam defecerant, viuere viderentur. Nam legitur qd Arthemisia Regina Caria: Mausolo marito mortuo sepulchrum erexit inter orbis miracula annumeratum, cuius altitudo attollebatur 23. cubitis. Cingebatur columnis 36. patebat ab austro ad septentrionem 63. pedes. toto circuitu continebat pedes 411. Ipsum ab occidente celauit Scopas, à septentrione Bryax, à meridie Timotheus, ab oecasu Leocares. Regina, opere nondum absoluto, concessit fati. Artifices tamen non recesserunt nisi eo consummato. Ab hoc sepulchro omnia Regum & Imperatorum monumenta quæ preciosa sunt, vocantur Mausolea. De hoc Proptert. lib. 3.

Nec Mausolei diues fortuna sepulchri,

Morus ab extrema conditione vacat.

Martialis lib. 1.

Aere nec vacuo pendentia Mausolea,

Laudibus immodicis Cares ad astra ferant.

Semiramiden Orientis reginam, & mulierum omnium longe celeberrimam, quamq; cum Cyro præcipue admiratus Alexander fertur, quod in illis & magnitudo animi & rerum claritas plurima emicuisset, legimus. cum sibi iam magno conatu monumentum, in quo perfundæ humanis reconderetur, strueretur, inscriptionem eiusmodi exculpendam curasse; Quicunq; ex Regib. pecunia inopiam sen serit, conditorio recluso sumat in de, quicquid visum fuerit. Id cum perlegisset Darius, vt qui auri fores, audior, Sepulchrum iussit recludi: sed in eo pecuniã quidem inuenit nullam, in ea autem incidit literas: Ni malus vir fores, & pecunia insatiabilis, non vtique mortuorum loculos moueres. hæc Cælius li. antiquarum lectio, 12. c. 37. Et Philippus Bergomen. post Plutarchum, lib. 3. sui supplementi chronicarum. De sepulchro Augustorum & alij memorandis sepulchris quæ Romæ visuntur, vide in Opusculo de vrbis Romæ mirabilibus, lib. 2. & 3. Dicit tamen idem Cælius lib. 9. suarum antiquarum lectio. c. 63. Quod propter Sepulchra quæ in Cæramico visabantur, sanctum lege fuit, ne quis sepulchrum faceret operosius, quam quod decem homines effecerint triduo. ne uerhermas liceret imponi, nec mortui laudem in publicis sepulturis, nec per aliũ quàm per eum qui publicè ad eam rem constitutus foret, dici licebat. Sed post, deuentum est ad magnificentiam sepulchrorum more Romanorum; vt

ibi declarat de multis quæ fuerunt multum excellentia.

Non est omittenda descriptio sancti sepulchri, cum prophetizatum fuerit illud esse glotiosum, vt habetur Esaiæ 10. & vt dicit Bartholomæus de Saligniaco, in suo itineraio terræ sanctæ, in capite sexto septimi tomi, distat pedibus centum & nouem à loco crucis Christi: descenditur enim à loco crucis Christi ad superficiem pauimenti Ecclesie: spacio pedum viginti nouem, quod resultat ex decem & octo gradibus, & à principio pauimenti vsque ad sepulchrum, spatium est pedum octoginta. Et est dispositio loci dominice sepulchre talis: In mediã templit area stant duæ domunculae, siue criptæ: Sunt enim è rupe canaræ interiorius & exterius parietibus marmore inersutatis, recto rudi iuxta naturam rupis exterius manentis. Hoc sepulchrum est septem pedib. longum, octo palmis altum, à pauimento ex marmore candido atq; lucente. Huius sepulchri est templum gloriosissimũ, quod sicut singulari gloria est à Deo clarificatũ, ita sumptuosissimè & pulcherrimè à principibus Christianis constructum, ornatum, atque ditatum, & plurimarum nationum fidei Christianæ officijs sanctis, diu noctuque frequentatur. Est enim hoc templum miræ altitudinis & amplitudinis, plurima loca sancta includens, & ab vtriusq; lateribus multis sacellis distinctum, innititur columnis marmoris septuaginta tribus, singulis supra basim triginta pedum altitudine eleuatis, in testudine artificioso pictura miraculorum varietate visuntur. Porro in testudinis medio, super domini Iesu gloriosum Sepulchrum latè patet apertura rotunda miri (vt dicitur) effectus. Nani alij perhibent rorido cœlo per hanc aperturam dulcissimum Manna super Christi Sepulchrum saepe pluisse. Alij affirmant ignem cœlestem ministerio Angelorum, per hanc descendere solitum, à quo sancti Sepulchri lampades fuerunt accensæ, iuxta Propheticum: Cadet de cœlo super vos globus ignis, à quo illuminabimini. Verum, Hæc ætistemporalibus, ob scelera Pseudochristianorum Pisano- rum ad gloriosum sepulchrum perpetrata, cessauere, vt in antiquis gestis ecenobij montis Syon, vetustis libris repertum est, vt refert idem Bartholomæus loco prædicto, c. 7. Aperturam hanc multi Principes pro zelo ducti, saepe clausurunt argenteis, vel aureis laminis, sed altero die solito more patuit remotis laminis Angelico ministerio, Quoniam prophetaum erat, vt dictum est. Et erit sepulchrum eius gloriosum. De pluribus alijs excellentijs huius sancti sepulchri vide ibidem. Verum, in eo. lib. c. 1. noni tomi, idem Barthol. ponit de sepulchro Ioseph, sepulchro Zach. Prophetæ, & de sepulchro virginis Mariæ, quod est instar, vt dicit sepulchri Christi per omnia factum, nisi quod scripta ipsius sepulchri duabus ianuis patet vtrinque & est marmoreum, summe venerabile Angelis, Turcis

Turcis perfidis & Saracenis : & ibi propè est sepulchrum diuæ Annæ eius matris. Et in ca. seq. fit mentio de sepulchro Iosaphat regis Iudæ pulchra Pyramide insignito. Et in c. 4. eiusdem tomi dicitur, quod sepulchrum Lazari, qui fuit à Christo suscitatus, est marmoreis lapidibus coopertum, & persimile sepulchro sancto & virginis gloriosæ. Et in hac ciuitate Hedua, in ecclesia ipsius diui Lazari post altare maius, est etiam aliud sepulchrum sanctum Lazari dicatum ex marmore cõditum, & ita elegans, ut nullum simile in nostra Gallia reperitur: vbi reliquæ ipsius à Gerardo Episcopo Heduen. è Massilia allatæ diu repositæ fuerunt.

Omitto plura alia sepulchra magnificentissima, ut est sepulchrum diui Aug. ex candidissimo marmore mira celebritate structum Papiæ in cœnobio fratrum Heremitarum, quod etiam aspectum quandam pulcherrimum præbet. Etiam sepulchra regum Franciæ, quæ in Cœnobio sancti Dionysii Franciæ prope Parisium (vbi est communis sepultura ipsorum regum) sparsim mirè condita sunt. Sed excellentiora sunt in Cœnobio Carthusienfium prope Diuionè, vbi Duces Burgundicæ olim in humabantur. Ita in ciuitate Bituricenfi, in capella Ducum Biturigum vidi sepulchrum Ducis excellens & diues. Et in ciuitate Nantetensi vbi Duces Britonum ornatissimè sepeliuntur. Et in oppido Souigniæ, in prioratu ordinis Cluniacensis, non multum longè ab vrbe de Molinis sepulchra ducum Borboniorum laboriosè structa cernuntur. De multis sepulchris sanctorum, ponit Gregor. Turonen. in suo lib. in gloriam confessorum, vbi inter cætera ponit de sepulchro Hilariensis senatoris Diuionen. de quo alibi dixi.

Et qualiter olim bruta & alia animalia honorata fuerunt sepulchris aut statuis, scribit Textor in sua officina, in c. Bruta, aliaq; animalia, &c. & in c. præcedenti. vide de vario inhumandi ritu, apud diuersas gentes, quod etiam vide in Polydoro de inuentoribus rerum, lib. 3. c. 10.

Aduerte tamen, quod licet gl. in l. quicumq; in verbo, libitiniarius. ff. de instit. action. dicat, Quod feretrum est sepulchrum plebecorum & damnatorum, tamen etiã ponitur pro sepulchro potentum. vt habetur 2. Reg. 3. quod Dauid sequebatur Feretrum Abneri.

Septuagesima sexta conside. erit, cum circa domos, vt communiter videmus, sunt horti adiacentes, vt facit textus in lege, prædij. §. balneas. ff. de legatis 3. circa excellentiam & laudem, hortorum versatur. Pheacum enim regio (cuius Rex fuit Alcinoüs) hortos habuit tanta pomorum varietate nobiles, vt præ maturis primis noua statim renasceretur, quæ cum magno studio coleret Rex eius loci, Deus hortorum creditus est. Statius. lib. 1. Siluarum:

*Quid bifera Alcinoi laudem pomaria, vosq;
Qui nunquam vacui prodijis in area rami?*

Mantuanus:

Alcinoi syluas canis, & Pheacia poma.

Quid. lib. 3.

*Proxima Pheacum felicitibus obrita pomis
Rura pecunt.*

Iuuenalis Satyr. 5.

Ille iubebit

Poma dari, quorum solo pascaris odore.

Qualia perpetuus Pheacum Catumnus habebat.

Propertius:

Nec mea Pheacas æquant pomaria syluas.

Epicurus, teste Plinio lib. 18. cap. 4. primus omnium hortos Athenis instituit, cum antea ruritarum haberentur, non in vrbe. Hinc Epicurus hortorum magister appellatur. Laertius refert Epicuri scholam fuisse in horto.

Propertius lib. 3.

Illic vel studij animus emendare Platonis

Incipiam, aut hortis docte Epicure tuis.

De quo meminit Blondus li. 8. de Roma triumphante. Sed & penfiles Babylonis hortos plerique laudant, & inter orbis spectacula admittunt, siue illos fecerit Rex Cyrus, siue Semiramis, vt refert Cælius lib. 12. c. 38. in fi.

Lucanus hortos habuit cultissimos, in quibus sepultus est.

Mecænas quoq; hortos habuit Romæ pulcherrimos in Esquilij, ad quos propter amœnitatem loci plerunq; diuertebat Octauius.

Syria etiã fuit in hortis operosissima, auctore Plin. Inde quoque est prouerbum Græcis: Multa Syrorum olera. In Italia, & præcipuè in regno Neapolitano sunt horti excellentes.

Etiam aliàs vidi Papienses multum insudare in colendis & elaborandis hortis, & exeorum fructibus multas pecunias colligebant.

Parisienses quoq; hortos habent fertilissimos, circa quorum cultum multum versantur. vnde ex illis non modicos redditus percipiunt.

Fuit excellentissimus hortus Molinis, tempore Annæ de Francia, filiæ regis Ludouici XI. Francorum Regis, & Ducissæ Borbonij.

Hortus verò Balsami, etiam inter hortos excellentior. Erat enim in cacumine montis, vbi interfectus est Saul, & in nullo alio loco Balsamum nascabatur. Cæterum in tẽpore magni Herodis, Cleopatra regina Aegyptia, fauente Antonio marito, sed inuidente Herode, hortum Balsami transtulit in Babyloniam Aegypti, vbi preciosissimarum arborum hortus delitiosus colitur à Christianis solis, rigaturque aqua fontis, in quo, fama est, virginem gloriosum saepe lauissè infantulum Iesum, cum degeret in terra Aegypti. Sunt tamen adhuc furculi quidam Balsami in monte Engaddi, sed nullius cultus, nullius prouentus. Sic miro modo Deus se vlciscitur de peccatoribus, vt quoniam

D V O D E C I M A P A R S

Herodes olim horti Balsami possessor, Iesum puerum persequebatur, Iesus fugiens in Aegyptum, post se traxit Balsami hortum. Est autem hic hortus in Aegypto inrer Heliopolin & Babylonē, habens in longitudine duos iactus arcus, in latitudine iactum lapidis, terra ferē alba. hæc dicit Barth. de Saligniaco in itinerario terre sanctę c. 7. decimi romi, vbi refert quod messis Balsami talis est: Decerpitur folium ex stipite cōtra solem, moxq; gutta lucida, & mire fragrans scaturit ex ruptura. Et hic Balsami preciosissimus liquor, virreis vasis colligitur, minimē fluxurus nisi ad ortum Solis fiat ruptura. Fonniculus autem Iesu paruulus est, non sufficiens irrigationi torius horti, quare Sarraceni alium foderunt iuxta illum puteū, ex quo quatuor boues aquam protrahunt per Rotam, sperantes ex vicinitate fontis Iesu, aquam fore salubrem, at longe aliter res euenit, donec missis canalib. aquā putei ducerēt in fontem Iesu, quo facto, largiter & salubriter & aquis mixtis, rigatur Balsami hortus. Non est omittendum (mirum tamen dictu) quod à meridie sabbari, vsq; ad aurorā diei lunę, boues nullo verberc impelli possunt, vt in protrahenda aqua laborent, quod est fidei nostrę testimonium celebre.

Ceterū, horti sine aqua non sunt commendabiles nec vtiles. Nam agri aquarum irrigatione aut pluuiā carentes nullos fructus cultoribus præstant: texus est in lege vsus aquę. & ibi notat Luc. de Pen. C. de fundis rei priuatę. lib. ii. Vnde hortus sine aqua, & quercus folijs destuens comparatur. Ela. cap. i. ad finem. Ideo agris qui possunt commode irrigari (vt in plerisq; Italiae locis) amplius taxari debent in subuentionibus & collectis, cum eis siccitas aëris in nullo officere possit: sed decurrentibus aquis irriguis fructus optimi ex eis percipiuntur. Ex agris nempe irriguis, bis in anno fructus percipiuntur, vt ait Papinianus in l. diuortio. §. quod in anno. ff. sol. matr. Alias verò in arborib. & pratis detrimenra consequuntur. l. is cuius, in ff. si seruitus vendicetur. & d. l. vsus aquę. & habetur laco. §. quod Elias orauit, vt non plueret super terram, non pluit annostres & menses sex. & rursum orauit, & coelum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. In hortu ex more aquę ducuntur irriguę. Deut. ii. de consecratio. dist. 5. ca. nunquam. l. decernimus. §. sciendum. ibi, vel hortus, ad cuius vsum aqua publica fuerit deriuata. & ibi Luc. de Pen. C. de aquę ductu. lib. ii. Melior tex. in l. i. C. de mancipijs & colonis eod. lib. ibi tantum colonis impartiat, quantum culturis eorum agrorum sufficere manifestum est, quos ipsi colūt.

Sepuagesima septima consider. erit de laude & excellenria Balnearum tam naturaliu, quam artificialium: cum vt plurimum, etiam in domib. sunt loca, quę dicuntur Balneę seu balnearia, vt facit textus in leg. prædijs. §. balneas. ff. de legat. 3. in quib. ad lauandum aquę calidę & frigidę sunt,

& habent hypocaustum, hoc est, locum ad sudandum. Habent enim sub pauimento locum vacuum, in quo succensus ignis calidos vapores emittit, excitatq; sudorem. Habet etiā ab vno latere praefurnium, hoc est partiam fornacē, in qua ignis inclusus partim hypocaustum calefacit, partim aquas temperat ad lauandū. Etenim supra eam tria aliena componūt, vnū caldariū ex quo aqua calida hauritur, alterū tepidatiū ex quo tepida, tertium frigidarium ex quo frigida. Quantumcunq; aquę calidę ex caldario erit, tantum ex tepidario in caldariū, & ex frigidario inluit in tepidarium, & hoc vaporarium dicitur. Est & aliud hypocaustū temperarius, quod vnctuarium dicitur, in quo post sudorem ad lotionem homines vnguntur.

Et quędam ex institutione nostra vim habent, quędam verò sua sponte vim obrinent. Quę verò ex institutione nostra vim habent, proprie apud nos Thermae dicuntur, & olim in vrbe Romana in his Balneis Romani magnam delectationem habuerunt, & in excellenria illorum insudarunt, vt refert Blondus li. i. de Roma restaurata in prin. vbi ait in vrbe 12. Thermas compertas fuisse, Agrippinas, Neronianas, Titi, Vespasiani, Domitianas, Antonianas, Alexandrinas, Gordianas, Seuerianas, Diocletianas, & Aurelianas, Constantinianas, & Nouatianas. Quarum loca & excellenrias indicat, prius de earum institutione ratione explicata, vbi plura: quę cum non sint magnę utilitatis, non aliter insisto. Et ex dictis illius ibi & in fine libri primi constat, Thermas Diocletianas, & Gordianas fuisse excelleniores. Vt de Gordianis, ait, Julium Capitolinum pauca scripsisse, sed valde admiranda. Nam cum dixisset domus Gordianorum tunc extasse Prænestina via ducentas columnas vno stylo habentes, addidit & Thermas ibi fuisse, quales præter urbem tunc nusquam haberet orbis terrarum, & de Thermais Diocletiani vide Blondum in fin. libri primi ante alleg. Et de balnearum apud veteres luxurioso apparatu scribit Cælius libr. antiquarum lectio. 16. cap. 47. vbi dicit in balneis non statuas modò innumeras, & columnas nihil sustinentes visere erat, sed eò quoque peruentum esset deliciarum, vt nihil nisi gemmas calcare vellent, sicut profequitur Seneca libr. 13. c. 86. & vide eundem Cælium eo loco ca. 46. ad iniuriam.

In hac nostra ciuitate Heduanæ loca extant, dicta vulgò le celier loliot, vbi Thermarum reliquę introspectiuntur, quę magnitudine, & operis sumptuositate erant excellentes, prout ipsa ruina docet hodie, nec plures sunt in Gallia excellentes, cum pauci habeant priuatas, sed in ciuitatibus, & oppidis sunt publicę Thermae, in aliquibus locis sunt honestę, in alijs verò exercentur Lupanaria etiam publica, q̄ an sint permissa, videatur tex. in lancillarū. in fin. de peritione hæreditatis. Vbi verba Vlpiani Iurisconsulti sunt hæc. Nam & in multorum honore.

honestorum virorum prædijs Lupanaria exercen-
tur. & ibi Albericus de Rosate. Vide tamen Sanct.
Thomam in 4. sententiarum. dist. 33. q. 1. artic. 3.
quæstiuicula prima, & in scripto eius supet Dio-
nyssium 4. lectio. 9. col. 5. in principi. Vbi dicit, quod
lex puniens mulieres in Lupanari est abrogata. &
dicit Præpositus in c. priuilegia. §. officium. 3. dist.
quod Ecclesia permittit tacite publicas meretri-
ces propter maiora mala vitanda. Quoniam ma-
iora & grauiora mala sunt euitanda. 13. dist. per to-
tum. maximè c. 1. & 2. Faciūt dicta Hosti. & Panor-
mitan. in cap. inter opera charitatis. in fin. extra de
spōsali b.

De iuramento tamen diuino, Lupanaria pro-
hibentur. Cum prohibeatur simplex concubina-
tus, seu fornicatio: quia scribitur Exo. 20. Nō mœ-
chaberis. & Deutero. 23. Non erit meretrix de filia-
bus Israel. Etiam dominus exclamauit contra Ie-
rusalem, eo quod ædificauerat Lupanar, & Prostibulum
fecit in eūctis plateis, & ibi adijcitur, quod
destinet dominus Lupanaria & Prostibula, vt ha-
beret Ezech. 16. Et ædificasti tibi Lupanaria, & ceci-
stiribi Prostibulum in eūctis plateis. Et fornicata
es cum filijs Aegypti vicinis tuis magnarum car-
nium. dicit tamen glo. fi. in ca. meretrices. 32. q. 4.
quod in Deut. licitum erat habere concubinam,
& dare ei pretiū suæ pudicitia: vt habetur 2. Reg.
2. 15. 16. 20. & 3. Reg. 11. & 1. Paralip. 2. & 2. Paralip. 10.
& Ester. 2. & Cantic. 6. Facit tex. in l. in concubina-
tu. ff. de concubinis. etiam Deus non omnino ab-
iecit meretrices, sed vt scribitur Mat. 21. dicit, quia
publicani & meretrices præcedent vos in Regno
Dei.

Sed videtur quod ista Lupanaria etiam sustine-
ri possint, inspecto iure naturali, quo iure omni a-
nimanti à natura est tributum, vt se, vitā, corpusq;
tueatur, declinetq; quæ ei nocitura sunt, quæq; ad
viuendum necessaria inquirat, secundum quod vi-
detur quod coit⁹ sit quādoq; necessarius hoc iure
pro sustentatione vitæ, & pro virandis malis, quæ
defectu coitus enenire possunt, & multa iuua-
menta affert, vt per plures autoritates comprobāt
Antonius Gazius in sua florida corona. c. 32. & ex no-
stris Andræas Tiraquellus in suis legib. connubia-
lib. 1. 14. folio 157. & 158. Quæ, cum sint lasciuia, non
repeto, cum ibi legi possint. Et ideo Politicarij no-
stri cupientes generi humano prouideri, & plura
natura in eō moda auferre, iuuamentaq; illi præ-
stare, in pluribus hæc Lupanaria permittunt, quæ
& ecclesia tolerat ex causis antè deductis.

De Balneis vetō seu Thermis, quæ sua sponte
vim obtinent (vt ad propositum vnde digressi su-
mus redeamus) dicendum est, quia alia sunt nitro-
sa, alia saliosa, alia aluminosa, alia bituminosa, alia sul-
phurosa, alia ferrosa, alia calcosa, & quedam ex his
composita: & horum quidem omnium potestas
est arefaciendi, quædam non tantum arefaciunt,
sed etiam obstruunt, vt aluminosa. & de vitilitate

eorum in fine huius considerationis dicitur. Et in
his vt plurimum aquæ sunt calidæ. sed cur hoc? ita
quod aliqua in tantum sunt calidæ, & ita feruent,
vt non possint esse vsui, nisi aut in aperto euane-
re, aut mixtura frigidæ intepuere. causæ sunt, teste
Seneca libr. 13. epistolarum. 86. epistola. Ignibus,
quos multis locis terra operos tegit, aquam cale-
scere, si subiecti sunt solo, per quod aquis transcur-
sus est. Facere quippe dracones solemus, & milia-
ria, & complures formas, in quibus are tenui fistu-
las struimus per decliue circumdatas, vt sapē eun-
dem ignem ambiens aqua tantum fluat spacij,
quantum efficiendo calori fatisset. Frigida itaque
intrat, exit calida, idem sub terra fieri existimat
Empedocles, vt autor est Cælius lib. antiq. lectio.
16. capit. 44. vbi etiam ait, quod quidam arbitran-
tur, per loca sulphure plena, vel introeuntes aquas
calorem beneficio materiae per quam fluunt tra-
here, & hinc ante dictum est in 18. conside. Quod ne
quis accidere miretur, vitæ calci si aquam in fide-
ris, nō nec feruebit? Hæc porro efficit ratio, vt a-
quæ feruidæ magna ex parte salis proveniant, vt
Arist. inquit, quia, scilicet, per terrā aluminosam
percolantur. Exustorum autem omnium cinis sal-
sus est sulphurq; redolet, quare feruida omnia mo-
do vrunt fulminis: & quidem plura fulminis tacta
extiterunt: vnde, vt experientia docet, aqua Sali-
narum decocta, reddit cinerem salsum, quo vtun-
tur Burgūdi. Refert & idem Cælius, quod Demo-
critus calci assignauit calidorum fontium ratio-
nem, quod nequit fieri, quoniam lapides vnde fit
calx, non habet ex calefaciendi vim, nisi in forna-
ce calcaria præstiti fuerint.

Et pro hæc calentium aquarū ratione ipse Cæ-
lius adducit quod vidisse attestatur, & esse adnota-
tu dignum ducit, dum Patani, vt ait, capesseret in-
genij cultum, apud Aponum adnotauit ab aquis
calentibus lapides gigni, quod extra omnem ad-
mirationem ei fuit. Scaturiunt, vt inquit, ibi fer-
uentissimæ aquæ in supercilio non multum ele-
uato, in subiecto molendino non est quod versat Ba-
linei aquam per conuallem decutens. Volati-
cam vt nunc passim dicitur, in quam impetu de-
uoluitur aqua per actum, vidit totam veluti quo-
dam artificio, lapidea circumtectā crusta. Et cum
oculis non satis crederet, duriciem materię exper-
tuse est, cultelli satis validi mucronem insigniter
retusum animaduertit. Mox repetita vt be cū rem
Scholasticis quibusdā exposuisset in foro, risu ex-
ceptus est ab omnibus ferè, tãquam inusitata, ab-
surdæ, ac scurrilia promeret. Sed haud ita multo
superstitio facta, illuc profecti secum in rem præ-
sentem verissima fenserunt, quæ prius in scitè lu-
dibrio habuerant. & omnia pōst (vt ait Cælius) cō-
probata reperit ex doctrina Plinij & aliorū, vt tibi
prosequitur. Et tãdem reddit rationem, cur aquis
calentibus potius quàm frigidis lapides concre-
scent, & coagmententur.

D V O D E C I M A P A R S

Et de fonte, qui est in Britannia, etiam de quodam paruo lacu iuxta oppidum Gallicum vulgo dictum Loches, mira feruntur, cum arbores aut ligna in eis immerſa per aliquot annos in lapides conuertuntur, vt ante in hac part. in d. 18. confide. in ſi. ſcriptum eſt: Et cum iſta ſint extra materiam non inſiſto. Et de Balneis & matcria ſcripſit amplè Cælius d. c. 44. cum 4. ca. ſequent. & Volaterranus in ſua Philologia. cap. de partitione medicinæ. lib. 24. vbi etiam narrat quædam eſſe Balnea frigida, quæ ſunt ex aqua frigida, & cuius iuuamenti, & vtilitatis ſint.

Balnei vſus, inquit Cælius, duplex eſt. Nam modò diſcuſſis febribus initium cibi plenioris vini que firmitioris valetudini facit. Modò febrem ipſam tollit, ſereq̄ne adhibetur, vbi ſum m̄a cutem relaxari, euocariq̄ne corruptum humorem conuenit, & habitum corporis expedit mutari. Antiqui timidiuſe vrebantur. Aſclepiades audaciuſ. Balnea verò veterum eo frugi erant, teſte Cælio loco antedicto. ca. 46. & in vſu erant balneola peranguſta, tenebricoſa, vt inquit Seneca: Neque enim calida videbantur niſi obſcura. Eiuſmodi fuiſſe legimus Scipionis Africani balneū apud Linternum. In eo ille horror Carthaginis cui Roma debebat, quod ſemel tantum fortè capta, abluēbat corpus laboribus feſſum ruſticis: quoniam ſe exercebat opere, terramq̄ne, vt mos fuit priſcis, ipſe ſubigebat: hæc Cælius. & c. 45. quærit cur ante balnei ingreſſum calidum mingimus, & in exitu balnei frigidum. Item cur nō ſitientes, lauacrum intrātes ſitimus, & econtra ſi ſitiamus, pacatur ſitis. De vtilitate verò & iuuamine balnearum me remitto ad medicos, vt ad Antonium Gazium in ſua florida corona capit. 40. & 41. vbi etiam declarat quæ conditiones debeant obſeruari pro volentibus in aqua calida artificialiter balneari. Ad Volaterranum & alios per eum allegatos in loco ante citato. Sed, vt dicit Arnaldus de Villa noua in ſuo commentario regiminis ſanitaris, capit. 5. Balneum ad multa confert. Columnæ enim pedum ad conſeruationem ſanitatis viſus & auditus ſapè lauau debent, atq; fricati cum aqua moderatè caliditatis, amplius capitis lotio non tardetur vltra 12. dies, nec fiat in hebdomada pluſquā ſemel, & nunquam ſtomacho repleto, ſed ante prædium aut cœnam, balnea tamen nocent oculis. Verum ita ſunt vtilia & neceſſaria, quod etiam die dominico cauſa neceſſitatis permittuntur. ca. peruenit de conſecra. diſt. 3. Et etiam cauſa neceſſitatis religioſis permittuntur. e. omnis qui. 22. q. 1. Imo ſi quis prohibeatur balneari in balneo publico, poteſt agere aſtione iniuriarum, text. eſt in l. 2. §. ſi quis in mari. ff. ne quid in loco publico. & l. iniuriarum 1. §. ſi. ad initium. ff. de iniur.

Sed tandem ſciamus que ſint balnea excellentiora in Gallia, & licet ſint plurima, pauca tamen referam. Primo in noſtro balliuatu Heduenſi ad

muros, ſeu in ſuburbijſ vrbis Borbonij *Anctrici*, quod diſtat à loco natalitio meo dicto Iſſiacum octo milliariſibus, ſunt Balnea antiquiſſima & excellentiſſima à Iulio Cæſare, vt fertur, conſtructa, in quibus ſunt plures fontes calentes, & quod mirum eſt, non cum tetro odore ſulphuris: & inter alios, ſons eſt ita calidus & feruens, vt vix manus contineri poſſet, & ſi viuum caderet & mergeret in eo per tempus, quo vix dici poſſit, Aue Maria, à morte cum difficultate liberaretur: & aqua illius vtuntur piſtores & incolæ, pro pane cõficiendo, & pluribus alijs actibus & vſibus neceſſarijs. Locus autem aprus ad balneum, in quo aquæ calentes eadem & recipiuntur, eſt prope fontes calidos, & circumdatur muro ex magnis lapidibus quadratis cõpoſito ſub forma orbiculari, in quo vltra quinquies centum homines contiueri poſſunt.

In Ducatu Borbonij oppidum eſt dictum Borbonium Larchembault, terè diſtans 30. milliariſibus à prædicto Borbonio, vbi etiam ſunt alia balnea, & alia aquæ calētes: ſed loca balnearum non ſunt ita excellentia, & ſumptuoſa, vt balnea Borbonij Anctrici.

Sunt & alia balnea in eo Ducatu & patria Borbonij in oppido vulgo dicto, Vichy, ſed in operis & ædificij magnitudine & conſtructione non ſunt ita excellentia vt prima.

Inter balnea excellentia, ſemper laudata ſunt Balnea Viterbij, de quorum laude ſcripti ante iſta parte. dicta 18. conſideratione, & de pluribus alijs.

Septuageſimo octaua conſider. de animalibus ſterceſtribus ſit. Quia varia beſtiarum genera ſunt, Eccl. 43. & eo quod ſunt perfectiora auiſbus & piſcibus, vt dicit & declarat Sanct. Thom. 1. 1. quæſt. 72. primum. & vt dicit idem Tho. 1. 1. q. 47. ſec. ſecunda; q̄ animalia appetunt excellentiam, & ita ſunt cõtra derogantiæ eis. Nam Cælius li. 4. lectionum antiquarum c. 25. dicit. Pleraq; enim in brutali vita extant ſermonis veſtigia. Neq; item rationem quamlibet putaris. Nam actiue rationis in beſtijs ſemina multa, quod operum & vitæ comprobatur modus. Speculatio item quædam, & naturalium peritia nobis videtur cum illis quadam tenus eſſe communis. Nam & remedia porunt, ci hos diſtinguunt, ſutura præſagiunt, ingruentia vitæ tolerantiffimè, etiã ſi natura duce, in hiſce potius videantur niti. Vna verò eſt diuinitatis cõtemplatio, cultus vnus, qui extra hominē reijcit omnia. Neq; prona in paſſum animantia Deum ſuſpiciunt, aut ſcũt. Peculiaris homini eſt in nature principiẽ Deum mentis excitatio: licet Plinius dicat brutorum aliqua cœleſtibus reuerentiæ cultum exhibere, & ex Platoniorum doctrina cogui poſſit, beſtias aliud quiduis ſacere potius cum cœleſtia honorare videntur. Aut ſi honorant, neſcire tamẽ quid agant, vel ſi ſciant eas, item intelligentiæ,

gentia, ac immortalitatis videri parti apes, à quo dissentit Celsus vbi supra, & vide Plutarchum in quodam Dialogo, vbi demonstrat in Brutis ratio nem esse.

Et est quedam nobilitas in animalibus irrati-
nabilibus, vt dicit Bar. in l. i. in 7. col. C. de dignita-
tibus l. 12. Videbimus infra exempla suis locis, de
quibus etiam per Bonum de Curt. in suo tract. nobi-
litas. in 2. par. Et dixi supra in 8. par. in 3. confid. v-
bi posui etiam de Leone, & eius nobilitate inter
quadrupedia.

Et de animalibus mira ponit Plinius lib. 28. na-
turalis historiae. c. 11. Ex quibus possunt laudari in
genere. Et reperiuntur animalia, quae vtuntur or-
dine, vt inter terrestria Elephantes, inter aues Ci-
coniae, Grues & Apes, vt de singulis infra dicam,
quod plurimum seruit ad propositum de ordine
seruando.

Sed vt ad differentias animalium descendam⁹,
dicendum tres esse gradus animalium.

Quaedam enim sunt, quae habent sensum tact⁹,
sed neq; auditum aut memoriam habent, vt sunt
Conchilia, & multa animalia, arborum, & herba-
rum affixa radicibus: & iste primus est atque infi-
mus gradus. Hac animalia, quia memoriam non
habent, imo nullam habent prudentiam, nec se
de loco ad locum promouere possunt.

Quaedam verò sensum habent tactus & memo-
riam, sed auditu priuantur, vt sunt formicae,
& huiusce generis animata, quibus memoria est
& aique prouidentia, & motus localis. Congre-
gant enim in cibum frumentorum grana, ne hie-
mis tempore fame pereant. Et hac animalia sunt
primis nobiliora, cum illa sint platis propinqui-
ssima.

Quaedam praeterca sunt, quae habent sensum
tactus, memoriam & auditum, vt perfecta quaeq;
animalia, cuiusmodi est canis, elephans, leo, bos,
capra. Et iste est tertius animalium gradus, qui i-
deo est duobus primis nobilior, quia à plantis est
multo distantior.

Quaedam etiam sunt animalia, quae excedunt
hominem in aliquo sensu, vt Aper auditu, Linx
visu, Vultur odoratu, Simia gustu, Aranea tactu.
vnde super versus seq.

*Nos Aper auditu, Linx visu, Simia gustu,
Vultur odoratu, praecellit Aranea tactu.*

Aliter tamen dictum est per Plinium, lib. 10. c.
69. & 71. Sed quid responderi possit praepo-
nenti-
bus homini bruta, vide Calium lib. antiqu. lect. 2.
cap. 10.

Denique alia sunt animalia numero quatuor,
quae vltimum percipiunt tantum ex vno Elemen-
torum, vt Talpa terra, Alec aqua, Chameleon
aere, & Salamandra igni, vt probat versus sequens:

Talpa terra cibus, Chameleon in aere viuis,

Alec vnda fouet, flammae pajunt Salamandram.

Aduerte etiam, quod natura marces etiam in-

ter bruta potiore decorauit honoris insigni Dra-
conem, & Gallum crista, cornibus Ceruum, vn-
de Martialis:

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum:

Imbelles damae quid nisi praedafumus?

Tuba verò Leonem, &c. vt infra patebit.

Denique etiam maiorem animo praeter Pan-
theram, & Ursam, quae animosiores sunt marib⁹,
vt dicit Raphael Volater. lib. 25. suae Sophologiae,
c. 1. & late in praecedenti par. in 2. confid. Et non so-
lum bruta fuerunt in vita honorata, sed etiam post
mortem quaedam sepulchris aut statuis honorata
fuerunt, vt supra dixi in confid. de Sepulchrorum
excellencia.

Textor Niuernen. in sua Officina in ca. anima-
lia diuersa. laudat multa animalia, maxime cum
quaedam sunt, quae vltra alia homini seruiunt, vt
est equus, a finus, capra, sus, bos, ovis, canis, mulus,
& ibi ample de naturis eorum, quod non transpor-
to, cum tantum excellentiora referre curabo. In
primis, vt dicit, Canes inter animalia sunt fide-
lissimi, vt docet per exemplum. & canum quorundam ce-
lebrum refert nomina Tex. in sua Offi. canum quo-
rundam nomina. Et bos in re pecuarii prima ha-
bet autoritatem: & mirabili, & singulari laude
digni sunt Elephantes, tum propter eorum docili-
tatem, intellectum, & memoriam. sitque inter
animalia terrestria primum, & maximum, proxi-
mumque humanis sensibus, etiam propter eorum
obedientiam, amoris & gloriae voluptatem, imo
etiam probitatem, quae rara est in homine, prudē-
tiam & aequitatem, religionem quoque siderum,
solisque aequae venerationem, vt ample declarat
Plinius lib. 8. naturalis histo. à ca. 1. illius lib. vsque
ad 12.

Tamen inter alia animalia terrestria Leo obti-
net generositatem, principatum, fortitudinem, &
dominationem, ita quod & Princeps animalium terre-
strium dicitur, & pbatur sic ex autoritate Pl. co. li. 8.
c. 16. vbi ait, generositatem eius deprehendi, maxime
in periculis, non in illo tantum modo, quod spernens te-
la, diu se terrore solo tuctur, aut vellic cogi testa-
tur. Cogiturque non tam periculo coactus, sed ta-
quam amentia iratus: illa nobilior animi signifi-
catio magna canum, & venantium virgine vi co-
temptus resistit, ceditque in campis, vbi virgula
siluasque penetraverit, acerrimo cursu fertur, ve-
lut turpitudinem latebris tegens, dum sequitur
insilit saltu quo in fuga non vititur, vulneratus ob-
seruatione mira percussorem nouit, & in quantu-
libet multitudine appetit. Eum verò, qui tela qui-
dem miserit, sed non vulnerauerit, correptum
raptatumque sternit, nec vulnerat. Ex clementia
etiam laudatur, cum praestris parit: & vbi scuit,
in viros prius quam in foeminas fremit: perimit
infantes non nisi magna fame. Exant clementia
Leonum complura exempla, vnum supra ista par.
in. considerat. de excellencia amoris reatum est.

D V O D E C I M A P A R S

Duo alia recitat Plin. d. c. 16. & Perottus in 6. Epigram. Martialis, vbi plura de nobilitate & generositate Leonis. Quod verò laudetur Leo ex Principatu, & dominatione patet: quia Leo Græcè interpretatur latinè Rex, cum Leo sit Rex, & Princeps omnium bestiarum, vt dixi supra. & ait Isid. lib. etymolog. idem est animal audax, forte, largum, nobile, magnanimum: vt inquit Aristo. in naturalib. Et caput illius fortissimum est. Verum quid per eum significare debeat, cum ponitur in armis, ex præcedentibus coniectari potest, & ex his, quæ dicuntur ex Hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci, vbi dicit per eum denotari fortitudinem, cum anteriores partes describuntur, figurantur, vt in pluribus, quæ gestant in eorum armis capita Leonum. Nam habetur in Prouerbio: Leo fortissimum bestiarum, nullius pauescit occursum. Prouerb. 30. Et cum sit hoc animal inter cætera fortissimum, omnibus occurrens, timorem incutiens, formidolosum significat quandoque animum, iram aut furorem: & aliqui eum ponunt sub folio Solis: demonstrantes ipsius ad Solem similitudinem. Vel secundum prædictum autorem. caput Leonis denotare potest vigilantiam, eò, quia Leo dormit oculis apertis, & de alijs naturis videat Plin. lib. 8. & Cælius lib. 7. antiq. lect. ca. 29. Textor in sua Officina dicit, quod impetu, & calore Leones cætera præstant Animalia, vt Sol sidera. Præterea oculis semper igneis, & patentibus cernuntur, vt Sol patenti igneoque oculo tertam cõspicit, & ibi plura de natura illius, & plurium aliorum animalium vltra 63. diuersarum specierum, quæ ibi refert. Ideo videas eum, & Plin. in d. lib. 8. per totum. Per Aristotelem, & Dioscoridem, & in horto sanitatis: Et si reperiantur figurata in armis aut vexillis, de quibus supra lib. 1. 38. confid. in 84. conclu. debent interpretari arma secundum naturas illorum animalium, qualitates & nobilitates.

Et etiam inter animalia eiusdem speciei potest esse nobilitas vel excellentia in vno plus quam in alio, vt de duobus canibus Laconis ex eodem ventre editis, quorum alter ad leporem, alter ad olam impetum fecit, vt refert Bonus de Curtili in pyin. huius confid. allegato.

Septuagesima nona consideratio erit de animalibus in seâis. Inter quæ, teste Aristot. lib. 9. de natura animalium, genus apum & formicarum officiosissimum atque studiosissimum, & præteris fere omnibus animalibus est. Et vt ait Plin. li. 11. c. 5. Inter omnia insectorum animalia, principatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo genere hominum causa genitris mella contrahunt, succumque dulcissimum atque subtilissimum ac saluberriimum fauos confingunt, & ceras. Illæ ad vsus vitæ laborem tolerant, opera conficiunt: Rem publicam habent, confilia priuatim, ac Duces gregatim: & quod maximè mirum sit,

mores habent. Regibus apum forma semper egregia & duplo quàm cæteris maior, penna breuior, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans, multo etiã nitore à vulgo differunt, deinde subiungit Plinius ibi in c. 17.

Non constat inter autores, Rex nullumne solus habeat aculeum maiestate tantum armatus, an dederit eum quidem natura, sed vsum ei tantum negauerit. Illud constat Imperatorem aculeo non vti. Mira plebis circa eum obedientia, cum procedit vna est, totum examen circa eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur, reliquo tempore cum populis in labore est, ipse opera intus circuit, similis exportanti solus immunitis. Circa eum satellites quidam, lictoresque assidua custodientes autoritate. Procedit foras non nisi migraturo examine, id multo intelligitur ante aliquot dies, murmure intus strepente apparatus indicio diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cum processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet, festum humeris subleuât, validius fatigatum ex toto portant. Siqua lassatus deficit, aut fortè aberatuit, odore prosequuntur, vbicumque ille confedit, ibi cunctatum castra sunt. Semper Duce prehëso totum tenetur aginè, amisso dilabitur, migrantque ad alios, esse vtrique sine Rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos cum plures fuere, potiusque nascentium domus diruunt, si prouentus desperatur, tunc & fucos abigunt. Certum est ab apibus fucos interficere. Quod si defecerit alicuius alvei cibus, impetum in proximas faciunt, rapienque proposito. At ille contra dirigunt taciem, & si custos ad sit, alterutra pars quem suis fauere sentit, non appetit eum, & alijs quoque sæpe dimicant causis, easque acies contrarias duo Imperatores instrunt; maxima rixa in conuehendis floribus exorta, & suos quibusque euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur. Reconciliantur verò lacte vel aqua mulsa. Cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Rege hac peste cõsumpto moreret plebs ignauo dolore. Non cibos conuehant, non procedunt, tristi tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deducta multitudine, alias spectantes exanimem, luctum non minuunt, tunc quoque ni sit buentiarum, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore sanitas aestimatur. Hæc Plin. vbi supra. Recitatus etiam à Iudoco Clysthouco, c. 1. de Regis officio. vbi etiam refert, quod his similia dixit beatus pater Ambr. in lib. 5. hexameron, ita de apibus & eorum Rege loquens: Ipsæ sibi Regem ordinant, ipsæ sibi populos creant, & licet sub Rege positæ, sunt tamen liberæ. Nam & prærogatiuum tenent, & fide deuotionis affectum, quia & tanquam à se substitutum diligunt, & tanto honorant

norant examine. Apibus autem Rex naturæ clarus formatur insignibus, vt magnitudine corporis præflet & specie, tum (quod in Rege præcipuum est) morū mansuetudine. Nam etsi habet aculeum, tamen eo non vtitur ad vindicandū. Sūt enim Regis naturæ, non scriptæ literis, sed impressæ moribus, vt leniores sint ad puniendum, q̄ maximā potestate potiuntur. Sed & apes illæ, quæ non obtemperauerint legibus Regis, pœnitenti se mulctant condemnatione, vt immoriantur aculei sui vulnere. Quod Persarum populi hodie seruare dicuntur, vt pro commissi precio, ipsi in se propria mortis exequantur sententiam, itaque nulli sicut Reges Persarum tam grauisimas in subditos habent leges. Non Indi, non populi Sarmatarum tantam quantam apes cœruentiam de uotionis obseruant, vt nullæ e domibus exire audeant, non in aliquos prodire pastus, nisi Rex fuerit egressus, & volatus sibi vendicauerit principatum. Denique Regem suum summa protectione defendunt, & perire pro eo pulchrum putant. In columi Rege nesciunt mutare iudicium, mētem inflectere. amisso, fidem seruandi muneris derelinquunt, atque ipsæ sua mella diripiunt, quod is qui principatum habuit muneris, interemptus est: Hæc Ambrosius. Et quod apes Regem habeant, confirmatur iure canonico per tex. in c. in apibus Princeps vnus est. 7. q. 1.

Item Virgilius libr. Georgicorum 4. de apibus carumque Reges serē eadem describit his verbis:

*Ipsæ Regem paruosq̄, Quirites
Sufficiunt, aulisq̄ & cerea Regnare sicut.
Præterea Regem non sic Agypsus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Obseruant: Rege in columi mens omnibus vna est:
Amisso, vt ipse fidem, constructaq̄, mella
Diripiunt ipsæ, & crates soluere fauorum.
Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circumstant fremitu denso, stipantq̄, frequentes.
Et sæpe attollunt humeris, & corpora bello
Obiectant, pulchramq̄, petunt per vulnere mortem.*

Demum Maphæus Vegius in eleganti sua disputatione inter terram, solem & aurum super præstantia & dignitate sua, vbi terrā inducit causam suam agentem, mores, naturam, conditiones apum ex Plinio & cæteris autoribus collectas, venustè grauitè & copiosè describit.

Mirum nempe est naturam ipsam tam minuto animali tanta prouidentia & solertia argumeta indidisse, voluissq̄: homines illarum exemplo documenta accipere, quid Reges præstare debeant suis subditis, qua item officia exhibeant subiecti suis Regibus.

Quare vt ad formicam mittit sapiens pigrum hominem, vt ab ea sumat sedulitatis assiduiq̄; laboris exemplum, cum ait Proverb. 6. Vade ad formicam o piger, & considera vias eius, & discè sa-

piantiam, quæ cum non habeat Ducem, nec Præceptorem, nec Principem (saltem ignoratur) parat in æstate cibum sibi, & congregat in mense q̄ comedat. Non aliter racito natura monitu inuitantur homines ad contemplandam apum conditionem, ac considerandam rationem vitæ, laboris, & conuictus earum, vrea attentione discant à rationis immunibus ipsi ratione præditi, quoniam pacto vita in societate degenda sit: quomodo Reges (vt dixi) populum moderentur: quatenus ratione populus in Regem officiosus sit & moriger. Ideo non immerito apes formicis hic cœiunguntur, ad efformandos hominum mores docendamque prudentiam nequaquam illis dispares: hæc Chlysthoueus.

Octuagesima consid. quæ auium sit excellentior inquit. Et licet Plinius lib. 10. histo. na. c. 2. plurimum laudauerit Phœnicem, & eam dicit nobilem, & nascitur in Arabia, Aquilæ magnitudinis, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, ceruleam roscis caudam pennis distinguens, cristis faciem, caputque plumæ apice honestante. Ferunt (vt ait) vnicum in toto orbe, & vici detur: verum nemo extitit, qui viderit rescentem, annis verò sexcentis & sexaginta viuere dicitur. Et de Phœnice Barbatia scripsit in cap. quoniam Abbas. numc. 9. extra de offi. delega. vbi refert, quod Ambrosius in libr. hexameron 5. dixit, quod Phœnix aus in locis Arabiæ degere perhibetur, & ultra 500. annos dicitur viuere: quæ cum finem vitæ suæ adesse perpenderit, thecam seu repositoriū sibi facit de thure & myrrha, & cæteris odorib⁹ in q̄ impleto vitæ suæ tēpore intrat & moritur: de cuius carnis humore vermis exurgit, paulatimq̄; adolescit, & processu statuti temporis induit alas, atque in superioris ausis speciem & formam reparatur. Et ex hoc inuehitur contra non credentes Resurrectionem. Ferrus de beata Cecilia, quod ad exemplum Phœnicis conuertit beatum Maximianum, & eo postmodum decollato pro fide, in eius tumulo fecit sculpi Phœnicem. Isidorus verò lib. 12. Etymologiarum ait de Phœnice, quod est aus Arabiæ: & dicitur Phœnix, quia phœnicum habet colorem seu rubeum, vel quia in toto orbe singularis & vnica est: de more refert vt proximè dictum est, de morte verò ait, quod collectis aromatum virgulis, rogum sibi instruit, & conuersa ad Solis radios alarum plausu voluntarium sibi facit incendium, sicque de cineribus suis iterū resurgit. Et legitur in Chronica Imperatorū in 2. col. q̄ sub Claudio tēpore beati Petri apparuit in Aegypto, & q̄ est grādis vt Aquila, circa collū fulgore aurco, postera parte purpurea præter caudam, cuius color rubeus, roseus & ceruleus, vt supra in principio dixi. Et hæc est mens omnium aliorum Autorū. Aliqui tamen quicquid de Phœnice dicitur fabulosum esse dicunt, fundan

D V O D E C I M A P A R S

res se super dictis Plinij in cap. 2. supra allega. in fine.

Attramen Aquila inter omnes aues notas excel-
lentior iudicanda est secundum Plinium in d. lib.
10. c. 3. vbi inquit: Ex ijs supple auibus quas noui-
mus, Aquila maximus honos, maxima & vis, & i-
bi sex earum esse genera asserit, quæ eleganter &
clare declarat: & hæc sola auis fulmine non tangi-
tur, ideo loui dicitur.

Quomodo autem Aquila primò fuerit dicata
Romanis Legionibus, & cam in acie portabant:
& etiam quomodo data sit pro armis Iulij Cæsaris
(à quo tempore semper vsi sunt Imperatores)
dixi in prima parte, in trigesima octaua conside-
ratione. 16. conclus. versic. sic erit dicendum. & in
fine.

Sed quid significet, & quid per eam denotetur
in pictura, in Hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci
sic dicitur, quod Aegyptij sapientes cum volebāt
Deū significare, aut altitudinem, aut depressio-
nem, aut excellentiam, aut sanguinem, aut victo-
riam, Aquilam depingebant. Deum quidem (q̄
est primum) denotat, eo quòd s̄r auis hæc secunda
& lōgæua: & ad hoc quod videtur simulacrum
essē Solis, cum præter cæterarum auiū naturam,
intentas acies & firmos oculos teneat in radios so-
lares: vnde & medici in oculorum medelam her-
ba ab Aquila dicta vtuntur, & Solem tāquam do-
minum visus aliquando Aquilæ forma depingūt:
vnde etiam Aquila ab acumine oculorum dicta
est, vt dixit Ilyd. Etymolog. lib. 12. c. 7. circa princi-
pium.

Altitudinem verò denotat, quoniam cætera
quidem volatilia, cum velint in altum ascen-
dere obliquè feruntur, cum non possint in dire-
ctum volare, sola autem Aquila in altum recta
fertur.

Depressionem quidem, quoniam eodem mo-
do cæteræ aues obliquè ad terram feruntur. Aquila
sola recta descendit, & librat ex alto sese.

Excellentiam, quoniam Aquila cæteris volati-
libus præstare videtur, cum auium Regina & no-
bilissima dicatur: vt habetur in libro, qui hor-
tus Solis intitulatur. in tracta. de auibus. cap. 1. vbi
multa singularia & notanda de Aquila videri pos-
sunt.

Sanguinem, quoniam vt dicunt naturalista,
Aquila non aquam, sed sanguinem bibit. Ideo su-
ospullos lambere sanguinem docet.

Victoriam etiam designat, quia reliquas aues
omnes superare videtur: si cui enim cōgressa vin-
ci sentiat, resupinat sese, ac dirigit omnes alas,
ac dorsum ad terram verit, atque hoc modo pug-
nat. Auis autem inimica, cum hoc facere ne-
queat, facilè in fugam vertitur: verum etiam
contra Draconem, vel hominem, vel aliud ani-
mal, si suos pullos turbare vel rapere voluerit, mi-

ra animositate pugnat, seque mortis periculo pro-
cis exponit.

Et pro anima ponitur Aquila ex nominis inter-
pretatione: vocatur enim apud Aegyptios anima
Baïeth. Hoc autem nomen diuisum animam si-
gnificat & cor: est enim Bai anima, eth verò cor.
Cor verò apud Aegyptios est ambitus animæ: vn-
de nomē ipsum sonat, quasi cordatam animam.
Qua exre Aquila eiusdem naturæ cum anima, vt
plurimum aquam nō bibit, vt dictum est, sed san-
guinem, quo & anima nutritur, cum ex venatio-
ne & præda viuat.

Item Aegyptij Martem & Venerem scribentes
duas Aquilas pingunt. Marem quem Marti com-
parant, & sceminam quam Veneri. Et hoc ideo,
quia reliqua animalia non semper mari ad omnē
mixtionem parere volunt. Aquila verò semper.
Ter decies enim in die compressa, postquam sur-
rexit, si mas vocet, denuo accurrit, quapropter
cum maximè sit in Venerem prona, Aegyptij eam
Venerem vocant. Et propter hoc etiam Aquilam
Soli dicarunt, quia Solem imitata ter denum iu-
merum coeundo complet.

Denique Aquila elcuata in ortum tendens Vē-
tos significat. Aliter in aëre Aquila alas extendēs,
ventos notat.

Item hominem turē vrbeni habitantem signi-
ficare volentes, Aquilam lapidem porrantem pin-
gunt. Illa enim lapidem vnguibus elcuatum por-
tat in suum nidum, vt illo depressus nidus firmi-
ter maneat, vel desert in nidum lapidem precio-
sum nomine Etichem: & hunc contra calorem
nimium, quem Aquila naturaliter, vt dictum est,
in nido habet, ne pereant oua decocta nimio ca-
lore.

Item Regem solitarium, & qui lapsus nulla cr-
rata condonet, cum volunt significare, Aquilam
pingunt. Hæc enim in locis solitarijs propter insi-
dias depradandi, & altissimis arboribus nidificat,
& altius quam cætera volatilia volat.

Item senem inedia necatum significare volen-
tes, Aquilam pingunt cum curuato rostro. Illi e-
nim senescenti incuruatur rostrum, & ea de causa
tantum inedia & fame absumitur, testis Plinius
vbi supra.

Item hominem alienantem proprios liberos,
& paupertatem dum volunt significare, Aquilam
prægnantem pingunt. Illa enim parit tria oua, ex
quibus eligit vnum, duo reliqua cicit, vel frangit,
alij dicunt de pullis. Hoc autem facit, quia tunc
temporis vngues eius inuertuntur seu incuruan-
tū, vt prædam tenere non valeat, & hæc de causa
non potest tres eodem tempore pullos alere, &
hoc teste Plin. d. lib. 10. c. 3. Natura prospiciēs fecit,
ne omnium ferarum fœtus raperentur.

Aquila etiam apud Theologos varia denotare
reperitur: quandoq; enim terrenam potestatem
significat. Ezech. 18. Aquila grandis magnarum
alarum,

alarum, id est, Rex Babylonis, quia (sicut solent Reges Romanorum saltem) habuit Aquilam in vexillo suo, ex quo coniecturare forte licet, quod dum viguit Monarchia apud Assyrios, & alios Reges Asiae, Aquilam pro insigni habuerunt, & sic dum redijt Monarchia ad Iulium Caesarem, etiam pro armis Aquilam sibi assumpsit.

Significat etiam Aquila subtilem Sanctorum intelligentiam. Ezech. i. vbi Ioan. Euangelista per Aquilam de super eminentem significatur à similitudine volatus illius auis, vt dixi supra in 3. part. in 35. confid.

Tum significat iustorum animas secundum Ambrosium super Lucam, quia sicut Aquila post longam vitam, scilicet, centum annorum, senio grauata (vt dicit Aug. super Psal. 102.) serenouat, rostrum vetus nimis excrefcens ad petram collidendo, & plumas veteres deponendo. Nec vnquam fulmen (vt praedictum est) percutit Aquilam. Sic Sancti renouant vitam per penitentiam, & tandem in resurrectione renouabuntur, nec timent fulmen sententiae finalis damnationis. Psal. 102. Renouabitur vt Aquila iuuentus tua. Et sic Aquila est de his, quae fulmine non tanguntur, aut si tangantur non ex eo moriuntur, nec extinguuntur in torum, quemadmodum omnia alia animalia fulgure tacta pereunt, vt dixi supra in 2. par. in 2. consideratio. in fi. Vbi etiam idem dixi in vitulo marino, & lauro, super cuius ramis non cadit fulmen.

Tum etiam denotat Aquila Christum, propter nobilitatis Regiae dignitatem, quam Aquila habet super aues. vnde Prouer. 3. dicitur, quod viam Aquilae in caelo difficile est scire, & ibi Lyra, & expostiores dicunt, quod haec intelligantur de via quam tenuit Christus in ascensionem. Item Deuter. 32. dicitur de eo: Sicut Aquila pronocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans expandit alas suas, & assumpsit cum atque portauit in humeris suis, dominus solus Dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Et vt refert Plin. d. lib. 10. ca. 5. est praecelbris apud Seston urbem Aquila gloria. Educata à virgine retulisse gratiam, aues primo, mox deinde venatus asportantem, & administrantem. defuncta postremo in rogam accensum eius sese imposuisse, & simul conflagasse.

Regulus siue Regalios seu Trochilus, aut Parra, parua admodum auis, Rex & praefes auium dicitur. Nam cum semel aues omnes inter se conuenissent (sicut fabula refert) vt illa pro Rege haberetur, quae sublimi volatu omnes alias vinceret. Cumque Parra sub Aquilae aella latitante, Aquila omnes aues caeteras transcenderet, exiliens Parra insedit Aquilae capiti, & inde se esse victicem afferuit: vnde & Rex auium efficitur est siue Regulus: quia omnes aues superauit, cum superauerit Aquilam, quae alias omnes superauerat volatu. Verum si creditur Plin. l. 10. e. 74. dissident inter se,

& bella mouent Aquila, & Trochilus, quoniam Rex appellatur auium.

Vnum non omitam referre, quod 14. reperitur aues, quarum carnes sunt meliores, & eligibiliores inter animalia volatilia, pro nutrimento humanae naturae, quae enumerantur in lib. de regimine fanitatis Salerni his versibus.

Sunt bona: gallina, eape, turtur, sturta, columba, Quiscula, vel merula, phasianus, ebygoneta, Perdix, fragellus, orex, tremulus, amarellus.

Et ibi Commentator satis declarat bonitatem illarum ex doctrinis medicorum, cum carnes praedictarum auium sint laudabilis nutrimenti, & facili digestionis. Dicit tamen, quod circa electionem carnis volatilium secundum diuersas laudabiliores nutrimenti proprietates ad eius, quod nutritur, fanitatis, vel roboris intentionem carnes variè laudantur. vnde Gale. 3. alim. c. 17. & 18. & c. 2. de ingenio. respiciens facilem alternationem seu vicissitudinem, & subtilitatem, praefert eas omnibus alijs volatilium carnibus, & eius caro secundum Auic. 2. canonis. c. decubigine. est de subtilioribus carnibus impingans: quia multum nutrit cor, abstergens hydrophisin, & stomacho conferens. Rafis vero tertio Almanforis, cum Isaac respiciens subtilitatem starnae, ac leuitatem ipsam, caeteris praetulit. Isaac etiam secundum diuersas intentiones carnes volatilium laudauit diuersas. Auic. verò 2. canonis. c. de carne, laudat carnes turturum praeceteris, dicens volucris quidem caero melior non est quam turturis, & gallinarum, & subtilior earum, & c. vel quia respexit ad proprietatem qua roborant, & confortant intellectum, vel quia in terris eius est ipsarum tanta bonitas, quae non est in alijs locis & Regionibus.

Aues comestibiles, & quae nutriuntur in auarijs, quae dicuntur orinthones, ponit Blondus in libr. 8. de Roma triumphante. vbi dixit, quod coturnix seu quiscula, hoc est, quaelea, seu ortix Graecè, fuit aliàs damnata mensis: eò, quod gratissimus eius cibus est venenum, scilicet, veratri semen, & quod patitur morbum comitalem, quem solae animalium sentiunt praeter hominem secundum Plin. lib. 10. naturalis historia. c. 23. in fi. vel secundum Isaac, quia ex comestione carnis earum timetur Spasmus, hoc est, subita contractio membrorum, aut neruorum cum dolore, quam passionem cordis dicunt, & tetanus morbus (hoc est, cum muscoli, quis secundum spinam dorsum sunt, ita rigent, vt quis inflectere se non possit.) Et ita etiam voluit Auic. 2. canonis. c. de eis, subiungens rationem, scilicet, quia in substantia carnis earum est virus faciendi huiusmodi accidentia narrata, & sic non proueniunt illa accidentia ex eo solum, quia coturnices comedunt helleborum. Sciendum est in super, quod carnes volatilium pluse conueniunt quam carnes quadrupedum,

DVODECIMA PARS

de quibus infra. in 85 cōsid. dicemus. Maximè his, qui relicto exercitiō corporali, vacāt consilijs, studijs, & contemplationibus, quia digeruntur facilius alijs. Iuxta illud Gal. 3. alimentorum. Digestibilior est hæc caro volatiliū animalium, & maximè perdicum, & generat sanguinem clarum, mundum, spirituofum, mentis exercitijs, & eleuationi intellectus aptum. Et ex supradictis carnem perdicum excellentiorem esse alijs liquidō cōstare potest.

Aduerte etiam, quod inter aues etiam eiusdē generis est dabilis nobilitas aut ignobilitas, puta in Falconibus est dabilis gentilis, & peregrinus, vt inquit Bar. in tract. de Falcone, & refert Iacobinus de S. Georgio in sua inuestitura in verb. & cum venationibus. Bar. in l. col. 7. de dignitatib. libr. 12. & dixi supra in 8. part. in 3. consider. qua faciunt ad hæc.

Licet hic pauca de ingenijs aniū, & de his, quæ loquuntur, & intelligentia. Plin. enim lib. natura lis histo. 10. c. 41. ait, quod villaribus gallinis inest religio, in horrescunt edito ouo, excutiuntque sese. circumactæ purificant aut festuca aliqua sese, & oua lustrant, id est, durificant, vel circundant. & in cap. sequen. ait, quod Cardueles auium minime, quæ Carduorum semine pascuntur, imperata faciunt, nec voce tantum, sed pedibus, & ore pro manibus. In hæc etiam natura miraculum apparet, quæ talem astutiam ei dedit, quæ nec boui nec asino, aut alijs magnis animalibus impartiri voluit: vt videlicet in cauea, & cergastulo clausa suppositam aquam ab imo per filum vasculo suspensam se cum rostro trahat, pedeque filo interdum supposito, cum atigerit vasculum, sitim potu fedat.

Item botaurus bonum mugitus imitatur in Arelatenfi agro, & fallit inter herbas maximè, vnde nomen assumpsit. Rostrium enim in terra paludinosâ defigit, & ad modum tauri clamores edit, licet parua sit.

Item est, quæ equorum hinnitus imitetur Anthus nomine, vt est in impressione Plinij) secundum alios Acanthis dicitur, & malè, herbæ pabulo (quo reficitur) aduentu eorum pulsa, & ob hoc odiosos habet equos, quos vbi pascenti sibi superuenire viderit, & herbas deripere, fugit, & ad hunc modum se vindicat, & vlciscitur, & eorum hinnitus proprijs vocibus imitatur ac deridet, & secundum Isido. lib. Etym. 12. c. 7. in fi. Acanthis, & Cardueles idem sunt.

Item Psittacus, vulgò Papagallus dictus est India, humanam vocem super omnia reddit, & qui dem sermocinans, & vsque adeo articulata verba exprimit, ita vt si eum non videris, hominem loquentem putes: & hoc quia est grandi lingua, & cæteris auibus latiore. Ex natura salutat dicens Aue, vel Chære, cætera nomina institutione discit, & q̄

accipit verba pronunciat. Vnde est illud Martialis:

*Psittacus à vobis aliorum nomina disco,
Hoc didici per me dicere, Casar aue.*

Et hæc cum loqui discit serreo verberatur radio, aliter enim non sentit ictus. Vnde refert Cælius lib. antiq. lect. 2. c. 32. in fi. vnum, quod dicit esse præclarum rarissimum, & miraculum insigne. visum suis temporibus, quod Psittacus fuit Acanthij Cardinalis Romæ aureis centum comparatus numinis, qui articulatissimè continuatis perpetuò verbis Christianæ veritatis Symbolum integre pronūciabat, p̄inde ac vir peritus enuntiaret. Et Stautius. 7. Syl. in laudem Psittaci ait:

*Psittace dux volucrum, domini sacunda voluptas,
Humana solers imitatur Psittace lingua.*

Item Picæ, quæ est auis satis nota, expressior est loquacitas quàm Psittaco, sed minor nobilitas: quia non ex longinquo venit, Satis tamen illi decoris est in specie sermonis humani, adamat verba quæ loquitur. Nec discit tantum, sed diligit, vitæ difficultate verbi emoritur: & nisi subinde eadem audiat, memoria fallitur, & mirū in modum exhilaratur, si interim audierit id verbum, & facilius addiscit quæ glande vescitur, & inter eas quibus quini sunt digiti in pedibus. Nulla tamè duobus primis vitæ annis, & latior ipsæ est lingua, quæ sermonem imitatur humanum. vnde picæ dicuntur, quasi Poëtice, quod verba in discrimine vocis exprimat, vt homo, & si linguas in sermone nequeunt explicare, sonum ramen humanæ vocis imitantur, de qua congruè Martialis ait:

*Pica loquax certa dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis auem.*

Et idem libr. 7.

Pica saluatrix se tibi Laus placeat.

Item Agrippina cōiux Claudij Cæsaris turdum habuit, (quod nunquam ante visum fuerat) imitantem sermones hominum, & hoc atate Plinij. & quomodo sunt nutriendi, vide in horto sanitatis, in tract. de auib. c. 112. habebant & Cæsaris iuvenes, (vt ait Plin.) sturnum, vulgò sturnellum, & est auis maculosa magnitudine merula. Item Luscinias, siue philomelas, vel acredulas, Græco atque Latino sermone dociles, præterea meditates in diem, & assidue noua loquentes, longiore etiam verborum contextu, & ordine. Et doceri domini serereto, & vbi nulla alia vox misceatur assidente, qui crebrò dicat ea, quæ condita velit addisci, & maxime hæc fieri vidi tempore nocturno à mulieribus, cum habeant vocem magis gracilem quàm viri.

Item legimus apud Plin. eod. lib. 10. cap. 43. fuisse coruum, qui populum Roman. transeuntem nominatim saluaret forum versus, maximè Tyberium, Germanicum deinde, & Drusum Cæsares. Nec occisor illius euasit pœnas. Nam primo pulsus

pulsus ex ea Regione, mox & interemptus fuit, funusque innumeris aliti celebratum exequijs. Hæc & alia multa habet Plin. qui ingenium extollet in descriptione intelligentiæ huiusmodi corui.

Et ibi etiam refert, quod suo tempore erat Eques Romanus, qui habebat cornicem è Bætica, plura verba contexta exprimentem, & alia atque alia crebrò addiscentem. Etiam refert, quod quidam vñ sunt opera corniculorum in venando. refert & Cælius lib. antiq. lect. 9. c. 36. cornicem albã vñfam. Item coruos albos, perdicẽ albã, vidi in Sabaudia, passerẽ, & vñfam. & idem lib. 13. c. 38. refert coruicis admirabile obsequium in Aegypto, quæ tabellarij cut forisq; vice fungeretur. Inde moriens honestata est sepulchro: quod & idem refert Plin. de tinuculo. libr. & ca. præalle. & Cecina Volaterranus comprehensas hirundines nuncijs belli mittebat amicis, in nidum pristinum redire solitas. Laudantur & Diomedæ aues, quæ iudicant inter suos, & aduenas, vt per Isido. vbi supra. & Plin. in d. lib. 10. c. 44.

Mira etiam de auibus alijs refert Baptista Fulgosius in sua collectanea de dictis factisque memorabilibus lib. 1. tit. de mitaculis. c. de auibus animalibusque alijs admirandis. vbi de Farfallis, auibus, quæ à Græcis Pyraustæ nominantur, quæ in Cypro in metallorum fornacibus inueniuntur, per medias flammis illas se volant, & si forte longe ab ignibus auferantur, paruo temporis momento intereunt, res profectò mira huiusmodi aues in violento, quod alia viuencia omnia perimit, elemento viuere.

Refert etiam Fulgosius ibi, quod in insulis Niuernæ (quam Irlandam nominat) & Orchadæ quibusdam in locis, quæ mari aluntur, at bores facibus persimiles nascuntur, in quibus ortæ parua quædam pilæ paulatim crescendo aues anatum formam habentes effigiantur rostro ab arboribus pendentes, & cum ad maturitatis tempus peruenere, sui ipsarum nixu arboribus excussæ, in mare dilabuntur, atque euolant. Britanni vulgò betnetras appellant, & quia ex auium genere non oriuntur, his quadragesimali ieiunio sale conditis homines vescuntur, & ab his qui viderunt, certiores (ego ipse etiam, vt Baptista) facti sumus. Licet Albertus Magnus aliter scripserit. Sed res tam multorum virorum grauium testimonio, qui hoc viderunt probata est, vt minimè dubia existimari debeat, & de hoc dixi supra ista patte, in confid. de insulis versis. Scotia etiam. Licet videatur difficile creditu, tamen maius mihi videtur id, quod cantat Ecclesia: Nouum genus potentiæ, qui ex aquis ortum genus, partim remittis gurgiti, partim leuas in aëra.

Aliud quoque ferè incredibile de anatum natura refert ibi Fulgosius, cum ait, quod in ea parte Galliarum, quæ Britannia dicitur, prope vrbeni Re-

donensem oppidum est Montisfortis nomine, vbi Maio mensè, cum sancti Nicolai solennia celebrantur, à paruo lacu haud longe ab oppido, ea hora, qua vel missa, vel vespertina orationes cantantur, anas templum inquit cum tredecim pullis, quæ postquam aram circumdedit, ad eundem lacum regreditur, vno pullorum quos secum veniens duxit semper deficiente, neque verò quo is se recipiat intelligitur, quod si quis, vt rei experimentum faciat, aut quia rei nullam fidem habeat comprehendere, aut occidere tentauerit, festim rabie corripitur, ac moritur, aut grauem morbũ subito incidit.

Subdit & aliud mirandum, & de eo prudens, vt volet, indicabit, scilicet, quod à Geruasio Tibelle Episcopo Arelateni Regni Matescallo ad Ottonem quartum describitur: In lacu enim eius Regionis nouit quædam piscationi operam dantes, hyeme multas ciconias, veluti mortuas rete in siccum traxisse, quæ tanquam simul iunctæ mutuo rostra ano infixæ habebant, & calefactæ viuæ fuerunt inuenta.

In Lotharingia iuxta Metensem urbem, vt etiam recitat in quodã alio lacu, salutis anno 467. supra mille, permultæ aliæ Ciconiæ similiter inuenta fuerunt, quæ in thermis calefactæ, reuixerunt. Hæc autem res effecit, vt quidam sub aquis abdere se ciconias putarẽt, ea ratione moti, quod vsque in præsentem diem, nec scriptum sit, nec factis intellectum quo se ibides definente estate recipiant, testis est Plin. lib. 10. c. 23. cum tam multi apud Græcos Latinosque fuerint, qui diligenter animalium naturas inuestigare anxie curauerunt.

Et de his auibus & multis alijs habetibus ex sua natura quasdam excellentias videri possunt per Plin. lib. naturalis histo. 10. per rotum. Per Aristotelem, Albertum Magnum, Dioscor. in libr. qui hortus sanitatis dicitur, in tracta. de auibus, per Isidor. lib. Etym. 12. c. 7. per Textorem in sua Officina, in c. auium nomina. vbi 144. nomina auium & vltra recitat: & aliquid de naturis earum, & etiam de auibus Deorum. Et cum reperiuntur in armis depicta, aut vexillis, debent interpretari huiusmodi arma secundum naturas, complexionones, proprietates & nobilitates illarum auium, vt supra dixi in prima parte, vbi de armis scripti ceterum conclusionones. Ideo aliter non insisto: quia etiam talia vno volumine comprehendere non possent: Quia licet vnum nomen auium sit, genus tamen est diuersum: & sicut specie sibi differunt, ita & naturæ diuersitate, cum aliæ simplices, aliæ astutæ, aliæ solitariae, aliæ incolæ, aliæ aduentitiæ, aliæ canoræ, & vocales: Aliæ dociles, aliæ indociles, aliæ perennes, aliæ semestres, aliæ trimestres: sed & aliæ sicut genere, ita & moribus innumerabilia. Nam volucrum quot genera sunt, inuenire quen-

DE VODECIMA PARS

quam non posse ait Isidorus vbi suprâ. in princ. illius c. 7.

OCruegema prima confid. Cum in præcedenti confid. aliquid in laudem quorundam volatilibus relatum sit, quæ in genere animalium videtur esse perfectiora natatilibus, ideo hic pauca de animalibus aquaticis, hoc est, piscibus dicendum est. Nam sicut aer ornatus est suis animalibus, scilicet, volatilibus, quæ possunt ex eo respirare propter crassitudinem humoris, & quorum corpora sustinere potest, sic & aqua suis, id est, natatilibus, quæ quidem pinnulis suis adornantur, & innituntur aque natando, sicut aues pennis suis volando. Reptilia etiam dicuntur: quia omne quod natat reptandi habet vel speciem, vel naturam. Vnde & Plin. 103. David ait: Hoc mare magnam, & spatiosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus. & vt ait Isid. li. Etym. 12. c. 6. Pecoribus & bestiis, & volatilibus. ante homines nomina imposuerunt quæ piscibus, quia prius visa sunt, & cognita. Piscium verò postea paulatim cognitis generibus, nomina instituta sunt. Aut ex similitudine terrestrium, aut ex specie propria, sicut moribus, seu colore, vel figura, aut sexu, vt ibi per exempla declarat Isid. & vt Plin. inquit lib. naturalis historiae nono. c. 2. complura sunt in aquis animalia, maiora etiam terrestribus, quod ibi comprobatur, & concluditur, vt vera fiat vulgi opinio. Quicquid nascatur in parte naturæ vlla, & in mari esse, præterquam multa, quæ nusquam alibi.

Sciendum est, quod multi vruntur in armis piscibus, vt est primogenitus Franciæ, qui apud nos dicitur Delphinus: & vruntur in suis armis Delphino azureo, seu cæruleo, in cæpo aureo, ex quo videretur dicendum, quod ille piscis apud nos sit excellentior cæteris piscibus. De cuius excellentia ad Plin. recurre in lib. naturalis historiae nono. c. 8. vbi amplè commendatur Delphinum in celeritate natandi supra omnes pisces, & volucres, in pietate erga partum, cum gestant foetus in infantia infirmos, quin etiam parentes foetus adultos diu comitantur, & paruos semper aliquis gradior comitatur, vt custos, conspectique sunt defunctum portantes ne laceretur à beluis. Si quis eorum captus fuerit, cæteri adnatant supplicanti specie captum repositos, & maximè laudatur propter amorem quem habet erga hominem, vt per plura, & vltra quinque exempla comprobatur Plin. d. c. 8. de quibus aliqua refert Gellius lib. nocturnum Atticarum 7. c. 8. & in lib. qui hortus sanitatis dicitur, in tracta. de piscibus. c. 27. Delphinus dicitur frater hominis, quia moribus humanis quodammodo assimilatur. Et solus (vt ait Aristoteles) inter pisces felle caret. Hi etiam Simones dicuntur, ad quod nomen vocati accurrere feruntur, vel gaudent hoc nomine vocari, quia rostrum sinum habent. Et musica arte mulectur. vnde Arionem Citharistam in mari nautis interficere parantibus. obtinuit ab illis, vt

prius eithara caneret. Ad cuius cantum Delphinorum gregibus congregatis, cum in mari se proieciisset, ab vno exceptus est, & ad litus proiectus, vt amplè suprâ ista pars. in 51. consi. dictum est.

Sed quod etiam esse leo marinus, qui secundum Isido. lib. Etym. 12. tit. de piscibus, circa initium, dicitur à similitudine, terrestris. Et secundum Ambrosium, licet leo bestiarum maris altius iacet vndas. De cuius natura & excellentia scribit Plin. lib. 9. c. 6. & in toto illo lib. vide piscium naturas, quæ sunt diuersæ, & lib. 32. c. vlt. dicit animalium omnium in mari viuentium 166. genera esse, quorum nomina ibi describit seriatim, & loca vbi laudatissimi nascuntur pisces.

Sed quicquid sit Cete, seu Balena est maior, & grandior piscis, qui reperiri possit in mari, & est immensa magnitudinis (teste Isid. in loco ante allega.) Cæteris enim bestiis maris altius iacet vndas. De cuius natura & excellentia scribit Plin. lib. 9. c. 6. & in toto illo lib. vide piscium naturas, quæ sunt diuersæ, & lib. 32. c. vlt. dicit animalium omnium in mari viuentium 166. genera esse, quorum nomina ibi describit seriatim, & loca vbi laudatissimi nascuntur pisces.

Et Tector in sua Offici. in verbo pisces diuersi. enumerat 222. & ibi in suo libr. Cornucopiæ, in verbo, piscibus. & scribit vrbes & portus piscibus abundantes. & Plinius lib. 10. cap. 45. inquit: Elephantum iussa faciunt, leones iugum subeunt, in mari vituli, totque piscium genera miscunt.

Et de piscibus qui inelamati venire solebant, vide Cælium lib. antiquarum lectionum. 13. ca. 23. circa initium, post Plin. eod. lib. 10. c. 70. vbi ipse Plin. dicit auditum & olfactum esse piscibus. & in ca. sequ. etiam tactum & gustum esse eis communem ait.

De piscibus verò eligibilioribus pro nutrimento naturæ humanæ scribit decem schola Salerni. his versibus.

*Lucius, & parca, sax aulus, albica, tenca,
Gornus, plagicia, cum carpa, galbio, truta.*

Et ibi in commento ponuntur utilitates illorum, & conditiones bonorum piscium.

OCruegema secunda confide. de excellentia ouorum disponit, quæ etiam præter aues & pisces, quadrupedes parant teste Plin. lib. 10. c. 52. & quæ inter comestibilia sunt magis communia & vitæ hominis, & naturæ utilia. Maximè cum non liceat nobis semper uti carnibus. ob obseruantiam nostræ legis. sed certis diebus oua, lac, & caseum comedimus. De onis ideo, quæ multum ad sanitatem hominis conueniunt, dicendum est: Cum vicè carnis aliquando retineat, vt vult Almanfor in c. 14. li. 3. Et vt describit Conciliator in differentia 69. Ouum est animal portetia ex ouificatis productum super suo. de cuius complexione vos remitto ad medicos, apud quos multum laudantur & extolluntur, & inter alia oua gallinacea, & peditum: quoniam ferè in omnibus vnguentis siue emplastris apponuntur oua: & quarta

quarta pars hominum & vltra, viuit ex ouis. & bene p̄f̄ato, inter omnia comestibilia oua plus profunt, quā alia quæcunq; res de per se quæ sit in mundo. Nam ex ouis nutriuntur multi & fere tota Europa diebus Veneris & Sabbati, etiam die Mercurij, cum sint magis vsitata ad vitam quā piscēs, & alijs diebus comeduntur aut pulli, aut gallinæ, seu capones, aut alia quæcunq; volatilia, quæ ex ouo generantur, & omnibus consideratis non temere fortē dicet̄ur, quod maior vtilitas ex ouo in mundo prouenit, quam ex mari, saltem circa comestibilia cibaria. Quoniam primo (vt lani praxi dixi) ex ouo maior pars hominum natura liter & magis communiter viuit, maxime diebus v̄neris & sabbati, & alijs ferē semper & frequētius in omnibus cibis, si fiat aliquod condimentum apponitur ouum, & comeditur ex eo quod ex ouo procreatur, quā quod prouenit ex mari. Nā comeduntur gallinæ, capones, pulli, & cætera huiusmodi ex ouis genita, quæ sunt communiora comestibilia ad vitam hominis necessaria, quam ea quæ proueniunt ex mari. Quoniam non vtiliter etiam dieb. quib. non comeduntur carnes, viuitur ex prada maris, cū sint multa prouincia, vbi non abundāt piscēs marini. & in omnib. orbis partib. etiam vbi piscēs marini abundant, semper ouum & plura comestibilia ex eo proueniētia abundant.

Item etiam ferē in omnib. medicinis ad sanitatem hominis facientib. maximē in emplastris, potionib. vnguentis, & pillulis, & clisterijs apponuntur oua, aut aliquid de ouis. Præcipuē in medicina valet, & est multum laudabilis, vitellus oui pro nutrimento hominis infirmi conualefcens, senis, & debilis, quod voluit Galen. in 16. therapeutica. c. 5. dicens. Debilib. magis sunt danda vitella ouorum, quod albumen ipsorum difficile digestibile est propter eius frigiditatem. & viscositatem, vitella verō sunt in calore & humiditate temperata, & magis humanæ complexionis similia, & ideo benē nutriunt, & bonum, & temperatum generāt sanguinē. Vnde Isaac in 5. doct. c. 12. dicit: Vitella sunt temperata, & calori naturali viciniora, ideo ad digerendum velociora & faciliora. Maximē, si de iunioribus fuerint gallinis masculos habentibus. cum oua huiusmodi volatiliū sint meliora, vt inferius patet.

Dico ergo, vt ad propositum seruit, relinquendo alia medicis, quod laudabilia & electa oua ex duob. iudicantur. Primò, quod ex laudabilib. sint animalibus mediocris ætatis, pinguib. etiam à natura, & cum hoc masculum habentium, cuiusmodi sunt oua gallinarū, & perdicū: quia vt ait Rasus in 3. Alman. oris. c. 14. Gallinæ & perdicis oua temperata sunt, & plus alijs hominib. cōuenientia. Et in 4. sinorum Aphorismorū, oua meliora sunt oua Gallinarum, & earum, quæ cum Gallis viuunt. & ait Isaac in 5. doct. Oua gallinacea & perdicū temperatiora & laudabiliora sunt cæteris. Maximē si

masculum habeant. Vnde Auer. in 5. coll. dicit: Oua Gallinarum sunt meliora cæteris. Ante quos omnes sapiens Galen. in 3. de alimentis. c. 21. dicit: Meliora oua sunt quæ gallinarum & salianorum, peiora, quæ sunt anserum, & struthionum.

Secundo, Oua ex eo indicantur meliora, si sint recentia: quia, vt dicit Isaac in prima doctrin. Oua recentia sunt laudabiliora, cum calor naturalis eorum sit fortior. & ante cum illud dixerat Gale. in 3. de ali. cap. 21. cum ait: Optima quidem oua sunt, quæ recentissima, pessima autem, quæ vetustissima: quæ autem inter media horum proportionantur distantia, qua distāt ab extremis bo. & malitia, vnde in regimine sanit. Sal. dicitur.

Si sumas ouum, molle sit atq; nouum.

Et oua recentia enumerantur inter alimenta: Quæ in modica quantitate, sunt multi nutrimenti, vnde in dicto regimine scribitur:

Oua recentia, vinarubentia, pinguia iura, Cum similia pura, nature sunt vtiliora.

Et ad vnum singulariter est aduertendum, quod nec obliuioni tradendum est, quod ouo recenti sumpro debemus sumere haustum vini. vt scribitur in d. re. Sal. hoc versu:

Singula post oua pocula sume noua.

Et istud bene practicatur apud nos. Insuper ex diuersitate preparationis onorum etiam eis acquiritur bonitas vel malitia. Nam inter oua decocta meliora & laudabiliora sunt in aqua elixa quæ affata, vt dicit Isaac. in 5. doctri. cap. 17. oua affata elixis sunt grossiora. & ad digerendum duriora. cui assentit Haliabas in 5. theorica, capit. 26. dum ait: Competentius autem ouum quod sumitur est elixatum in aqua, & non multum decoctum vt durum fiat: sed media tantum maturatione decoquatur, quod etiam sorbile vocatur. Hoc namque citius digeritur, & melior est cibus. Oua tamen in aqua calida fracta & decocta meliora sunt his, quæ cum corticibus elixantur. Vnde cæteris onorum preparationibus sunt laudabiliora, & approbata atque saniora, quia in sua naturali custodiuntur humiditate cum aquæ humectatione, suiq; odoris granitatem amittunt, & subtiliantur. quod tamen non omnib. placet, cum quidam plus cum cortice oua elixa desiderant, meliori que cum appetitu astumūt. Et inter hæc decocta quidem sufficienter, hoc est, nec patum decocta seu semicruda, aut indutata, quæ sorbilia, vel coagulata dicuntur, seu saniora, & omnibus ferē hominibus gratiora, & cæteris laudabiliora, teste Alman. for. in 3. c. 14. Oua tremula, quæ neque dura sunt, neque mollia inter illa duo media existunt, & Galeno in 3. alimentorum. c. 21. Optima ouorum ad alimentum sunt quæ tremula, sorbilia. & idem in lib. de Euchymia, ait: Oua quæ moderate sunt cocta propter q̄ tremulenta vocantur, meliora sunt alijs & ad digestionem, & ad euchymia, & dicitur in regimine sanitatis Salernitanæ in illis versibus:

BBbb 3 Nutrit,

D V O D E C I M A P A R S

Nutrit, & impinguat triticū, lac, caseus, &c. quod oua sorbilia corpus humanum nutriunt, & impinguant.

Oua etiā quæ supra carbones sine fumo, quàm quæ sub cineres coquuntur, sunt meliora, vt vult Isaac in d. 3. doct. ca. 17. vbi etiam dicit, quod oua frisa seu patellata cæteris sint peiora. De omnibus te remitto amplius ad doctores in medicina, qui de hac rescripserunt.

Ideo concludo, quod oua inter reliqua vsitata cibaria multum commendanda sunt ratione suæ temperatæ complexionis atque conuenientia ad humanum corpus, & multitudinis nutrimenti: & quod meliora ex ouis, laudabilia, & potius eligenda sunt oua Gallinarum recentia ex doctrina Auiennæ in 2. canonicis. c. 535.

Et apud legistas actio furti datur pro vno ouo, vulgato §. gallinarum. vbi glo. in verb. qui lucrandi animo. insti. de rer. diuis. & per glo. in l. id est. ff. de dolo.

Narrat & Cælius lib. antiq. lect. 14. c. 50. mirabile esse in ouo, quod est res tam parua, mundi permutationem intelligi quandam. Ouum quippe elementis componi quatuor, ex veterum medicorum assertione tradit. Nam crusta modò circumiectum obductumq; putamen terre imagine quadam arcentis frigore vim naturæ præfert. Humor autem frigenis humectansq; aquam exhibet planè. Sicuti æreum, quod inest spirituosum, caelens humensq; At in meditullio luteum fixum mediocritatem caloris obtinens, & aridioris naturæ, igni compar facile colligitur. Cui calculum adiecerit, & color, an non & globata suffragatur figura? Quid quod inest ouo vitalis vis, veluti & mundo. Et teste Arist. in 6. de animal. Quæ oblonga sunt oua foeminam edunt, quæq; sunt fastigio cacuminata atq; rotundiora, & parte sui acutiore obtusa orbiculum habent, marem gignūt. de quo vide Plin. in lib. 10. c. 52. in fi. vbi, & ait. quæ oblonga sint oua gratioris esse saporis. vbi & de diuersitate ouorum videre poteris. Sed & Cælius in fine d. c. ait. Inter oua Paoninis primatem locum tribuunt pleriq;. Chena lopecijs, id est, Anserinis secundam sibi notam vendicantibus. Tertiam auitijs. medici tamen præferunt oua gallinarum, pernicum, & fastianorum, vt ante scriptū est. De ouis auium, & eorum naturis, scripsit amplè Bartholomæus Anglici in suo 19. libr. de proprietatibus rerum.

Istud & interferam, quod nequaquam relatu indignum est. apud Græcos fertur (teste Cælio lib. antiq. lect. 5. c. 12.) Babylonios venatibus assuetos, vbi in solitudine deprehenderentur, nec cibaria percoquendi esset occasio; cruda oua fundæ imposita circumactione, vibratione, seu vertigine assidua tam diu rotare consueuissent, donec coquerentur.

Plin. d. lib. 10. c. 50. dicit seruari oua in lomenta

aut hyme in palcis, estate in fufurib. vtilissimū, & oua aceto macerata in tantum emolliuntur, vt per annulos transeant. Sale exinaniri creduntur. Oua verò Velitrorum inter cibos electibiles, & de licatos scribit Textor in sua officina. Nam in Velitris Vollscorum oppido fuit ouorum ingens abundantia.

Mantuanus:

Iam Latij Romam caput, cui feratq; Velitras.

Et, vt scribit Palladius de Gallinis loquens. Vitiæ, hoc est, grani vitiæ iam pressæ, cito sterileseunt, hordeo semicocto, & parere sepe coguntur, & reddunt oua maiora. Vnde Columella lib. 6. Vitiæ quamuis tolerabiliter pascant, dari non debent, nisi quibus temporibus anni auis sæctum non edit.

Octuagesima tertia confide. sit de excellentia granorum, seu segetum, quoniam sunt plura, far, siligo, triticum, ador. Itali ponunt speltam, & melicam. De excellentiori habeo glo. quæ est. in l. triticum. ff. de verb. oblig. vbi dicit, quod triticum est nomen generale ad omnia blada, seu ad omnes segetes, seu ad omne id, quod in arca teritur; Sed alio modo, vt dicit per excellentiam, frumentum appellatur, sed etiam, vt probat text. in l. 1. C. de Cano. frumentario. lib. 11. frumenti appellatione omnia necessaria ad victum continentur. Imò, & quod plus etiam continet, & lupinum, & fabas, cum arista in se contineat. leg. frugum. §. frumentum. ff. de verb. & rer. signi. & ibi dicit glo. vlt. in fi. quod licet sit quodammodo generale nomen, tamen spiritaliter vulgari sermone dicimus granum frumentum, quod pro sui bonitate cætera excellit. De Melica fit mentio in d. glo. 1. De spelta verò, ordeo, & aena in d. gloss. vlt. & de his facit mentionem Textor in sua officina in c. legumina diuersa, & frumenta. vbi Lupinum, & fabam inter legumina describit, sed tex. in d. l. frugum. in prin. ponit inter fruges quod est nomen generale, quoniam comprehendit, & grana & legumina.

Triticum secundum naturam suam substantialem in primo gradu est calidum, & humidum, & sic in medio. Panis ex eo factus calidior est in secundo gradu, quia calor eius augmentatur à calore ignis, & coctione sicut ordeum, & faba. Cum in propria natura sicca sunt. si in aqua coquantur humiditatem assument. ita dicunt Dioscorides, & Isaac, & dicit quod frumentum habet eius virtutem calidam. Sed dicit Luc. de pen. in l. 1. C. de conditis in horreis publicis. in prin. lib. 5. quod frumentum est propriè aridum, & siccum, & dicit Dioscorides, quod triticum recens ac rufum, id est, aridum est vtilius, de recenti seu nouo, quod sit vtilius satis notatur in d. l. 1. C. de conditis in publicis horreis. Et dicit Haliabas in 5. theoricæ. capit. 15. Triticum omnibus granis laudabilius est, & magis temperantiæ proximum, ideo factum est conuenientius omnibus granis, & hominum corporibus conferentius

rentius ac laudabilioribus, & de hoc tritico, & quod sit laudabilior alijs granis, etiam ponit Auerrois in 5. coll. & Galen. in 3. diatarum, laudes illius: dum modo sit spissum, graue, & frangi difficile, coloris exterius cerei, interius verò albi, superficiei lucidum, & leue. Ex cuius substantia, & medulla, farinam exuberat plurimam, cortex autem, & surfut non in magna quantitate, & etiam hoc tenet Almanfor lib. 3. c. 2.

Item, quod sit natum in crassa, & pingui terra. Ita tenet Isaac in 1. doctri.

Item, & tertio, quod sit nouum, licet Serapio & Dioscorides videantur sentire oppositum, scilicet, quod non sit multum nouum, neque multum vetustum: sed medium. Ideo dicit Auicenna in 2. canonis. cap. 577. Sit igitur medium in ætate, quoniam eius humiditas inter multam & paucam est media, exhausta humiditate accidentali, quam aëris desiccavit calor. propterea hæc species media laudabilior existit, & melior, bene naturâ nutrit, & cito digeritur.

Item, & quarto, quod mundum sit à zizania, vel lilio, & cicerculis, & huiusmodi granis illa laudabilior, ut dicit Gale. in 3. primi. doct. secunda. c. 7. ideo dicit Auer. in 5. Coll. quod melior cæteris est panis factus ex farina tritici in hunc modum, ut sit custoditum à malis accidentibus. eidem obuenire valentibus.

Qualis autem panis omnium granorum sit excellentior, scribit Plin. lib. naturalis historiae 18. ca. 7. vbi vide de frugum generibus, & natura. Vbi dicit, quod panis ex frumento est excellentior. Et quarum prouinciarum, seu patriarum frumenta sint excellentiora, Plin. ibi edisserit, vbi multum laudat Italicum. Et Textor in officina in Cornueo. in litera F. scribit Patrias abundantes frumento, & sub litera P. in verbo Panibus, dicit, quod in Scoloriæ vico laudatissimi fiebāt panes, quales fortè sunt apud nos in oppido Belnensi, & Cælius li. 4. finarum antiquæ. lectionum. c. 35. adducit plura genera panis.

Et dixi hic antè, quod Panis tritici est excellentior, eligibilior, & laudabilior, intelligendum modo quinque habeat, videlicet, sit conuenienter salitus, ex aqua factus, & ex fermento, in competente quantitate, ut satis demonstrant medici, videlicet Auer. in 5. Coll. c. de complexionibus ciborum. Isaac in prima doct. Galenus in quinta de regimine sanitatis in primo de alimentis. ca. de fermento. Et ad quid sal ponitur in pane scribit Aristot. in 21. problema. 5. Nec fiat ex oleo, ut dicit Haliabas. 5. Theoricæ ca. 15.

Secundum, ut pasta benè malaxetur, & dometur, iuxta dictum Auicennæ in 2. canonis, c. 577. Et Aristot. in 21. problem. problemat. 7.

Tertium, quod panes non multum parui sint, nec multum magni, ut dicit Isaac in prima doctrina.

Quartum, quod farina optimè pistata sit, ut di-

cit Haliabas. 5. Theor. 5. c. & Gale. in lib. de alimentis c. de tritico.

Quintum, quod sit post primum diem, vel secundum, ut dicit Isaac in prima doctrina.

Et quomodo panis calidus sit nocuus, videatur Auenzoar in 1. capit. sui Theifit. & Rasis, in 21. continētis 128. & Auicenna in 2. canonis. c. 577. & dicit Haliabas in 5. Theoricæ c. 15. quod panis calidus, cum ex camino trahitur, omnibus reliquis peior est, quoniam immoratur eius à stomacho descensus, & sitim prouocat. Et conclusiue ad iudicandum bonum parum dicimus cum Auerrois in commento 136. canticorum. vbi dicit: Melior ex panibus est ille, qui sic præparatur, ut similis spongiæ efficiatur, æqualiter, & temperatè fermentatus & in clibano conuenienter decoctus. Etiam pro hoc fuit sententia Galeni in 1. Therapeuticæ c. 9. & vide quid dicat in 1. de alimentis, & de Alchymia. c. 2. Et quinque conditio. optimi panis, & electi scribit schola Salern. in his ver.

*Panis non calidus, nec sit nimis inueteratus,
Sed fermentatus, ocularus, sit bene coctus,
Modicè salitus, frugibus validis sit electus.*

Et ibi Arnaldus de Villa noua commentator has quinque conditiones optimi panis explicat.

De Siligine habetur per eundem Plin. eo. lib. 19. ca. 10. vbi ait, quod ex Africa siligine dulcissimus panis sit, & ipsa spissior quàm far, & maior spica eadem, & ibi etiam vide de alijs speciebus.

Ordeum verò etiam multum laudat Plin. in d. lib. c. 7. in si. tanquam omnium frugum nobilissimum, & ibi rationes assignat ex pluribus effectibus illius, quos vide.

Licet multi nomen, & ponant orizam, vulgorisum, inter cibaria, tamen eredo illud esse ponendum inter grana, & segetes, ex quo seminatur & metitur prout & alia grana. de cuius natura, & effectu scribit Galenus lib. 1. de cibis. ca. de fisco. & habetur in pandectis. c. 57.

Et quoniam seges, seu fruges est nomen generale ut dixi, sub quo etiam legumina comprehenduntur, quæ sunt Eruum, Vicia, Cicer, Cicercula, Fabæ, Lenticula, Lens, Phascolus, Pisum, Lupinum, Milium, & Panicum: sed quod istorum sit excellentius, Plin. de his lib. 18. c. 12. naturas scribit, & inter alia Fabam extollit, & dat ei maximam honorem inter legumina. Cum etiam ex Fabâ tentatus sit panis, & farina ex ea appellatur, lomentum: aggrauaturque; pondus illa, & omni legumine (vn de maledicti sunt illi qui vendunt species, seu aromata, & cum illis apponunt farinam alicuius leguminis) iam vero, & pabulo venalis. Fabæ multiplex usus omnium quadrupedum generi, præcipue homini. Frumentum etiam misceatur apud plerasque gentes, & maxime panico solida, ac delicatè fracta, & minutè trita. Et sola frugum est ex fæta repleretur crescente luna. & ibi idem Plin. scribit, quando feri debet, & et alia legumina, & de eis, & alijs ibi, cum 4. c. seq. vide.

De

D V O D E C I M A P A R S

De pane autem aliorum granorum dicendum est cum Auert. in coll. quod habet illam virtutem, quam habent illa grana, quæ cum omnia sermè laudabilia sint, & panis ex eis confectus similiter.

De cibis, & diuersis panibus. scribit Textor in sua officina. in c. cibi, & panes diuersi.

Octagesima quarta consid. de excellentia vinorum disponi, quæ de per se sunt excellentiora omnibus alijs rebus habentibus liquorem. In primis de laude vini scripsit Plato librū vnum. Cælius verò lib. antiq. lectio num 17. c. 64. multum laudat vnum ex dictis Aelculapij, & Platonis, & de eius vtilitate scribit lib. 7. c. 32. & lib. 85. c. 22. & 24. cum pluribus alijs. c. illius lib. Plin. verò libro naturalis historiae 14. etiã multum laudauit vinum. Nã, vt notatur in l. l. in glo. magna. circa medium. ff. de periculo, & commodo rei venditæ. & in Psal. 103. Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Et Iudæ. 9. dicitur: Vinum lætificat Deum & homines. Et de eius fortitudine habetur 3. Reg. 3. ca. Multi multa vina diuersarū patriarum laudauerunt, sed inter alia schola Salernit. probat illa habentia sequentia:

Vina probantur odore, sapore, nitore, colore.

Et subdit:

Si bona vina cupis, hæc quinq; probantur in illis:

Fortia, formosa, fr. agrantia, frigida, frigida.

Et si hæc generalia quatuor, & quinq; specialia habeat cuius regionis, & patriæ sint, nõ est curandum. Quoniam de vino, & homine illud dici eom muniter solet, quod cum bonitatem habeat, non est de eorum origine, & locis querendum, cum suum cuiq; placeat, & sic laudet. & quocunq; caur fabula, eadem reperitur de istis excellentijs vinorum.

Plin. verò dicto lib. 14. c. 1. scribit de vitium natura, & quibus modis ferant seu extolluntur, & secũdo & 3. c. de generibus vitium. c. 4. insignia culturae vitium. c. 5. de natura vini. c. 6. de generositate vinorum, & ibi vide de excellentia & nobilitate plurium vinorum.

Textor in suis Epithetis sub litera V. in verbo vinum & vitibus. post Plinium, Diosc. & plures alios laudat quàm plurima vina ex plurib. & varijs locis, in hunc modum:

Timolus mons Lydiæ, teste Plin. libr. 5. optimo abundat vino. Vnde Ouid. lib. 4. de Ponto.

Aphrica quot segetes, quot Tmolia terra racemos,

Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla fauos.

Item lib. 6. Metamorph.

Deseruere sui Nymphæ vineta Timoli,

Et sic Poeta superaddunt i, post.

Hinc Statius in Thebaide:

Hinc nota Baccho Tmolus attollit iuga.

Verisimile credendum est dominos Timolenses, seu Trimolenses propter eius antiquitatem nominis antiquitus à prædicto monte Tmoleo originem habuisse, vel à Timoleone duce Corin-

rinthiorum, qui fuit vir clarissimus, omnium iudicio, & patriam oppressam à Tyranno liberauit, vt de eo multa scripsit Plutarch. de quo dixi suprã in l. par. in 38. confide. in 23. conclusionē. vnde Ludouicus de Trimolio sequens vestigia prædecessorum, hanc patriam Ducatus Burgundiæ à Sueuis oppressam, anno domini 1514. auspicate liberauit, & post eius mortem gloriosam, Eques auratus sine nora, hoc est, *le cheualier sans reproche*, intitulatus est.

Falernus mons, seu regio Campania, vbi colles vitiferi optimo abundat vino, Vnde Varro. Quid in Italia vt ensile non in modo non nascitur, sed etiam non egregium noui sit? Quod far comparandum Campano? Quod triticum Apulo? Quod vinum Falerno? Quod Oleum Venafrano?

Vnde Tibullus:

Nunc mihi fumosis veteris proferte Falernos.

Idem.

Non tibi si pretium Campania terra daretur,

Non tibi si Bacchicis a Falernis ager.

Martialis:

Resinata bibis vina Falerna.

Massicus item mons Campaniæ optimi Vini ferax.

Horatius:

Et qui nec veteris pocula Massici.

Virgil. lib. 7. Aeneid.

Vertunt felicia Baccho Massica.

Syllius lib. 7.

Massicus viferis addebat nomina glebis.

Stadius lib. 4. Syluarum.

Gauro Massicus vifer remittit.

Nam Gaurus, mons quoq; Campaniæ vinum habuit laudatissimum.

Aulon, mons Calabriæ contra Terentinam regionem optimo nobilitatur vino.

Martialis:

Nobilis & lanis, & Baccho fertilis Aulon,

Det pretiosa tibi velleræ, vinamibi.

Horatius:

Et anticus Aulon, fertilis Baccho nimum,

Falernis in uider vuis.

Commendantur & vinum Lesbium à Lesbos in sula in Aegeo.

Propertius lib. 1.

Lesbia Mentoreo vina bibas opere.

Pamphilus.

Se viltam reddet, viltam se Bacchia Lesbos.

Horatius:

Hic innocenti pocula Lesbi duces sub umbra.

Aristoteles vt scribit Aulus Gellius. lib. 13. c. 5.) ægrotans, gustato vino Rhodio, inquit, firmum hercle vinum, & iucundum. degustato inde Lesbio, vtrumq; (inquit) oppido bonum, sed suauius Lesbium.

Et sic Rhodium vinum inter bona vina enumeratur.

Methy-

Methymna, ciuitas fuit in Lesbo Infula vini bonitate nobilis.

Pamphilus:

Lesbia pampineos spargit Methymna racemos.

Ouidius:

Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos.

Cecubum, oppidum Campaniæ commendat etiam vini bonitas.

Martialis:

Cecuba Fundanis generosa coquuntur amici.

Idem lib. 6.

Cecuba non solis vindemia nutrit orbem.

Horatius:

Cecubam, & praelo domitam Caleno tu bibes ruam.

Nam fuit in Caleno vrbe Campaniæ vinum genosum.

Iuuenalis.

Qua molle Calenum

Porretura viro misces sitiente rubetam.

Formiæ, vrbs Latina iuxta Caietã, antiqua Læstrygonum sedes fuit, nobilis vino.

Horatius:

Meane Falerna

Temperant vites, neq; Formiani pocula colles.

Setia, vrbs Campaniæ superbit etiam vini nobilitate.

Martialis lib. 4.

Tu Setina quidem semper, vel Masica ponis.

Idem in Xenii:

Pendula pampineos qua spectat Setia campos,

Exigua vetulos misit ab vrbe cados.

Pamphilus.

Spargit Campanis Setia clara iugis.

De Surrhenro Campaniæ oppido Sirenum quondam sede.

Martialis:

Surrhentina bibis, nec Myrrhina plecta, nec aurum,

Sume, dabunt calices hæc tibi vinas suos.

De isto vino Surrentino, facit mentionem Proculus Iureconsultus in l. fin. quæ incipit, qui vinum Surrentinum. ff. de tritico, vino, & oleo legato.

Habuit & prædulces vuas Alba vrbs Italiæ.

Martialis.

Hoc de Casareis mitis vindemia cellis

Misti iulco qua sibi monte placet.

Fundanum etiam commendatur a Fundis oppido Campaniæ.

Martialis:

Hæc Fundana tulit felix Autumnus opimi.

Messana vrbs Siciliæ, à Mamertinis Campaniæ populis habitata optimum ferebat vinum.

Martialis:

Cmphora Nestora tibi Mamertina senecta

Si decur, quoduis nomen habere potest.

Vnde Plin. d. lib. 14. c. 6. dicit, quartum curriculum obtinere publicis epulis à dino Augusto Mamertina circa Messanam in Sicilia genita.

Chios, infula maris Aegæi, & Arusiium in ea

promontorium, laudantur vini præstantia.

Syllius lib. 7.

Et ambrosijs Arusiæ pocula succis.

Vientum Ethruriæ oppidum.

Horatius:

Qui Vientanum festis potare diebus.

Martialis lib. 2.

Vientana ruam si domat ruam sitim.

Amineci, populi fuerunt, vbi nunc est Falernus, quorum regio Aminea dicebatur vini feracissima.

Virg. lib. 2. Georg.

Sunt & Aminea vites firmissima vna.

De isto etiam vino Amineo, facit mentionem rex. in l. qui vinum. §. fin. ff. de tritico, vino, & oleo legato.

Thasus infula maris Aegæi vinum habuit laudabile.

Virgil. lib. 2. Georg.

Sunt Thasii vites sunt & Marcotides albæ.

Marcotis pars Aegypti tidem.

Horatius:

Mentem q; limbatam Marcotico

Redegit in veros timores.

Stattius lib. 3. Sylvarum.

Sparsit Tyrhæna Marcotica vna Minerua.

Hoc vinum durat in longam vetustatem.

Naxos similiter in fula maris Aegæi à fertilitate vini Dionysia dicta est. Vnde Pontanus vitigenam eam appellat, dicens:

Hæc post vitigenæ spaciante licitor a Naxi

Bacchicam.

Stattius libr. 4. Achillis.

Lemnos, & à tergo decrevit Bacchica Naxos.

Maronea, vrbs Ciconum laudata est vino, quo Ulysses inebriauit Polyphemum.

Tibullus.

Vita Maroneo sedatus lumina Baccho.

Methone, quoq; vrbs in Thracia nomē habuit à vini copia.

Nam methyn Græci ebrietatem vocant.

Tarraco, in Hispania etiam vino claruit.

Syllius lib. 3.

Dat Tarraco vitifera præbē, & Latio tantum cesura Lyæo.

Vina apud Græcos celebrata fuere, Prannium Cereri sacrum, Chium, Thasiium, Lesbiium, Creticum, & apud Syracusanos Polium, Coum denique, & Rhodium. Celebrantur, & alia pleraq; loca, vini bonitate, quæ omnia longum esset recensere, vt ait Textor: propterea summatim subiicit, quod in compendium rededit, ex dictis Plin. in lib. 14. c. 6. ante alleg. & vt inquit ibi Plin. Aug. Setinum prætulit cunctis. Antea Cecubo erat genetositas in palustribus, populetis. Secunda nobilitas, agro Falerno erat. Nascitur in summis collibus. Gauranum, medijs Faustianum, in his Falernum, Albanæ vuæ sunt prædulces. Surrentina, in vineis tantum nascuntur, conualescentibus, maximè probata, propter

D V O D E C I M A P A R S

pter tenuitatem, salubritatemque. Nam quæ spiffa sunt, non adeo profunt morbis: Et sicut subtile vinum multos spiritus procreat, atq; subtiles, ita grossum grossos, vnde schola Salernitana dicit:

*Gignit & humores melius vinum meliores,
Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum.
Vinum sit clarumq; vetus, subtile, maturum,
Et bene limphatū, saliens, moderamine sumptum.*

Dicit Galenus, vinum Palmeum, siue album, esse melioris saporis, & odoris quam cætera vina. Surrentino idcirco medici nobilitatem dabant. Certant Massica æquæ, ex monte Gaurano. Proponuntur Calena, & quæ in vineis arbutisq; nascantur Fundana. Augustus probauit Mamertina, circa Messena Siciliæ genita. Potulana ab autore dicta etiam laudantur. Rherica Falernis tantum posthabentur à Virgilio. Ethruriæ palmam Luna habet. Liguria, Genua inter Pyrenæum, Alpesq; Massilia. Hispaniarum Lusitana copia nobilitantur. Elegantia verò Tarroconensia, atque Laurentina. & Balearica ex insulis Italia primis conferuntur. In summa, (vt tandem concludit Textor) gloria fuere Thasium Chiumq; ex Chio, quod Aruisium vocant. Item Lesbium, quod sponte naturæ suæ mare sapit. Gratia est & Clazomenio.

Sunt & plura alia, de quibus Plin. in d. ca. 7. recitatus in quibusdam per Textorem. qui non est contentus de veteribus, qui nihil scripserunt de excellentia, gloria & nobilitate vinorum Galliarum, ne alienæ gentis gloria, suam ipsi deprimerent. Existimabant enim (vt ait) fuliginem, & tenebras suis inductum iri, si de nostris verba facerent. Sciebant enim terram Gallicam populi virtute omnium præstantissimam, vini quoq; gloria non esse inferiore, imò & feliciorē multo. Propterea, hoc velut coniucentes præterniserunt, cum tamen sit in confesso Belnensibus, Aurelianis, Andagauensibus, Parrhisinis, & plerisq; alijs meliora non reperiri, etiã si peregrina, & exotica omnia conferre libeat.

Qui enim in toto orbe reperiri meliora vina Belnensibus audaculè, aut temerè fortè asserere præstimeret: cum (vt clarum est) ad omnes partes mundi vehantur propter eorum excellentiam, vt norunt etiam exteræ nationes, Angli, Flandrenses, & alia pro eorū singularitate, & quorum bonitas omnes vinorum bonitates superat. Sunt enim fortia, formosa, fragrantia, frisca, in odoribus fumantia, in sapore delectabilia, & suauia, in nitore limpidissima, in colore clarissima, & nõ spiffa: & hæc sunt signa ad probationem boni vini. vnde Arnaldus de Villa noua commento suo super illis versibus: Gignit & humores melius vinum meliores, &c. ante allegatis, dicit quòd vinum Belnense est electum in potu, & vtilissimū senibus, cum exhilaret, & melancholias reprimat.

Idem tamē Textor, nescio qua ratione motus, nisi ad blandimentum alterius in dictis suis Epi-

theris in litera F. sub verbo, fructibus. nixus est laudare vina Viuaresia iuxta Rhodanum, quæ dici esse laudatissima, omniumque laudibus nemine reclamante longis interuallis anteferenda: Sed parcat mihi, quoniam suæ assertioni non assentiam, cum sit plusquam notorium, & manifestissimum notarietate facti permanentis, quòd vina Belnensia excedunt alia vina bonitate, fortitudine, & formositate, & omni alia excellentia, & nobilitate, quæ vinis dari aut attribui potest. Et scias lector candidè, quòd nunquam eorum excellentiæ, laudis, gloria, & nobilitatis amiserunt: nisi interdum inter ignorantes bonitatem illorum, aut obliuifos, ex contumacia illorum, sed si interfuerint, & adsint, & fiat altercatio cum cæteris, nunquam in omnibus de illis ad alia est habilis comparatio, sicut nec de Christo ad Belial, & in hoc non est dubium. Er licet sint alia bona vina in patria Burgun. vt Cabilon. Diuio. & pleraque alia in diuersis locis genita: super omnibus tamen vinum Belnense est extollendum: & de his sunt versus vulg.

*Vinum Belnense super omnia vina recenset,
Crbosum repetet si vis dormire quiete.*

Propter eius dulcedinem, quum ibi crescant vina alba dulcissima, & optima & sequitur:

De Castro Caroli melius perquirere noli.

Et eam potio vini sit communis omnibus nationibus & vtilissima, Ideo præfertur omnibus alijs, etiam Pyratio, quòd ex pyris fit, vt in Normannia, de quo meminit Textor in sua officina, vbi scribit potiones diuersas sub illo titulo, quæ sunt sequentes: Amystis, Oxyalme, Oxyfacaron, Promulsis, Pyratium, Bua, Zyrthum, Celia, Cerea, Ceruisia quæ fit in Flaudria, Pitfana, & Sabaia.

Sed quæ res forsitan, quòd est excellentius & conuenientius colono & rustico, habere vites, pratium, an serere grana. Columella in suo opere agricolationum laudat & extollit & pratium & sationem vinearum: & seminationem, seu pratiorum & pascuorum possessionem. Et, vt etiam dicit, de arbusco inter autores nõ exigua pugna fuit. Pratium laudat Fran. Patricius de insit. Reip. lib. 7. c. 5. vbi ait: quòd Cato multas de Prato affert laudes, quòd nulla vel minima admodum impensa indigeat, quòd paruo labore seruetur, quòd nullis tempestatibus obnoxium, quòd singulis annis, & pabulo, & sceno fructum reddit, pratium cum exolescit seriusq; herbam emittit, frum centri causa excolitur, vt dicit rex. ab Vlp. Iureconf. conditus in l. pratium. ff. de verb. & rer. sign. Pratium exco dictum, quòd paratum sit ad fructum capiendum, scilicet, vt ibi dicit gl. sine semine.

Sed quicquid sit, idē Columella loco ante alleg. lib. 4. c. 3. in disputatione quam facit an vinea sint habenda, & an patremfamilias locupletent: sed vt dicit, vberimus est redditus vinearum, & omittendo veterem illam felicitatem aruorum, quibus

quibus & ante iam Caro Marcus, & mox Varro Teren. prodidit. Singula iugera vinearum sexcentas vinas vini præbuisse. Id enim maximè afferuerat Varro in 1. libr. rerum rusticarum. Nec vna regionum prouenire solitum, verum & in Fauentino agro, & in Gallico, qui nunc Picenò contribuitur, vbi est vrbs Sena, Vrbinum, Ancona, & plures alia. His certè temporibus. & Nomentana regio (quæ non procul ab vrbe Roma distat) celeberrima fama est illustris, & præcipuè quam possidet Seneca vir excellentis ingenij atque doctrinae, cuius in prædijs vinearū iugera singula culcos octonos reddidisse plerunq; compertum est. Nam (vt dicit) illa videntur prodigialiter in nostris Ceretanis (hoc est in Umbria, quæ nunc Ducatus Spoletinus) accidisse, vt aliqua vitis apud te excederet vuarum numerum duorū milium, vt apud eum (vt ait) octingentæ stirpes infixæ intra biennium septenos culcos præquerant, vt primæ vineæ centenas Amphoras iugeratim præberent, eum præta & pascua & syluæ centenos sextertios singula iugera efficiant, optimè domino consulere videantur. Nam frumenta maiore quidem parte Italiae, quando eum quarto responderint, vix meminisse possumus, & sic in hoc videtur Columella concludere pro vitibus: Sed ibi per eum vide, quare hodie vilseunt, & quod nullus vel iniquissimus vinearum locus nō maiorem quantum redderet, quam acceperit impensam. Et de laude agriculturæ satis scripsi in præcedenti parte, in 36. confide. Et post Columellam Leonardus Portius lib. 2. de ponderibus & mensuris culturam vinearum quaestuosissimam demonstrant, secundum computationem per eum ibi factam, quam breuitatis causa omitto: Et ibi concludit, culturam vinearum ex vino & plantis nō solum modici fœnoris, sed cuiuscunq; quaestuosissimæ mercaturæ redditus excedere, & honestissimo & quietissimo fructu eam exercentes ditescere. & dixi remissiuè in comment. nostris super consuetudinibus ducatus Burgundia, in rub. *des iustices*, in glo. & *droictz*, vers. additio, num. 59.

Octuagesima quinta confid. fit de excellentia aliquarum carniū ad alias. Nam Galenus 8. de sanitate ratione suillam carnem cæteris laudabiliorem facit. Sed & Princeps Auicenna 2. canone. c. de sanguine, humanum suillumque sanguinem, in omnibus exactam habere similitudinem scribit. Quin eadē quoque carnis rationem tradit. Adco vt impuriiores quidam (teste Cælio li. antiq. lect. 13. c. 56. post eundem) pro suilla humanam distrahere sibi licētius permiserint: quod facinus diu perrexit impunitus, donec digiti hominis intermixti fortè conspecti ad supplicij diritatem, etiā si seram, autores protaxerit. Auerois V. coll. ex Auicennæ placitis porcina carnem cæteris præferendam omnibus statuit, veluti hominibus natura cognatiorem.

Comentator verò Regiminis Salernitani, scilicet Arnaldus de Villanoua super illis versibus: Persica, Poina, Pyra, &c. dicit, circa electionem carniū animalium quadrupedum controuersiam esse inter Medicos. Quidam enim dicunt carnes porcinas esse meliores. & laudabiliores, vt Galenus, & quidam alij, vt dictum est. Alij verò dicunt, carnes hædinas esse meliores, sicut Rafis, Auicenna, Auerois. licet Auerois 5. coll. imponat Auicennæ, & dixerit carnes porcinas esse meliores: vt hic ante allegatum est. quod tamen (vt dicit idem comentator vbi supra) non dicit autoritate propria, sed autoritate Christianorum. Alij verò vitulinas laudant præ alijs carnibus. Et scribit, quod Iaus, electio, seu melioritas Carniū animalium quadrupedum multifariam attendi potest.

Primò ex parte maioris nutrimenti, & irrefolubilioris & carnib. humanis similioris, & isto modo caro porcina cæteris est melior & laudabilior. Tum primò propter maximā similitudinē cæni carnibus humanis, autore Galen. 3. alim. vbi ait. Porcinæ autem carnis similitudinē ad homines addiscere est ex eo, quod quidam comederunt humanas carnes vt porcinas, nullam suspensionem habentes secundum gustum ipsarum & odorem. Et Auic. 2. cano. e. de sanguine ante allegato. Tum secundo, quia caro porcina valde nutritiua est. Nam dicit Gal. 3. alim. Omnium eduliorum, caro porcorum maximè est nutritiua. & eod. lib. porcorum carne nullum aliū amplioris nutrimenti habere bis sumere. vnde in regimine Salernitana scribuntur ista:

Nucrit & impinguat triticum, lac, caseus, infans.

Testiculi, porcina caro, &c. Tum tertio, quia generat alimentum stabile fortiter resistens solutioni: & ita sentire videtur Gal. 8. de ingenio. vbi ait. Cæteris carnibus porcina est laudabilior, si porcus montana incoluerit, post porcū, hœdus. Et similiter in quinta therapeuticæ, vbi dicit, Quadrupedum caro laudabilior est porcina in calore & humiditate temperata, cuiusque cibus plurimus sanguis ab ea generatus omni melior est sanguine. Quod intellige, teste eodem Arnaldo, de carne porcorum non antiquorum, quia eorum caro indigestibilis est, nec minus iuuenum siue lactentium: quia caro eorum humidissima, sed erat emedioerium: puta vnus anni vel duorum, etiam castratorum, tam domesticorū, quam siluestrium. Opinatur tamen ipse Arnaldus, quod porci siluestres sunt domesticis meliores, quia carnes porcorum domesticorum sunt plus debito viscosiores & humidiores. Ideo si aliquantulum saliantur, antequam comedantur, obtemperatur eorum viscositas. Vnde dicitur in dicto regimine Salernitano, quod caro porcina sine vino, minus sana est ouina, vt his versibus depromitur.

*Est caro porcina sine vino peior ouina,
Sicribus vna, tunc est cibus & medicina.*

CCcc 2

Quod

D V O D E C I M A P A R S

Quod tamen innuit esse verum de carnibus porcellorum aſatorum, quia carnes porcinę quibus ruſtici communiter vtuntur, quando videlicet ſunt falſa, vel ſole, vel fumo exiccate, quas Baconem vocant, nullo modo ſaniores ſunt carnibus ouinis ceteris pariſibus. Et de carnibus porci ſilueſtris ſiue apri dicit Auicenna. 2. can. c. de carne. Chriſtiani verò dixerūt & qui eos imitantur, quod melior Caro ſilueſtris, eſt Caro porci ſilueſtris ſiue ferri. Nam cum hoc quòd eſt leuior carnibus domeſtici porci, eſt fortis nutrimenti, & plurimi: & eſt velocis digeſtionis, & eſt melior in hyeme.

Ex quo conſtat carnes porcinas multum laudabiles eſſe corporibus iuuenibus, ſanis, fortibus, laborantibus, non diſpoſitis ad opilationes, & his, qui impinguari quærunt, quia talia corpora indigent maximo nutrimento & diſſicillimè reſolubili. Ideo dicit Raſis tercio Almanſoris. capit. de virtute carniū. Caro groſſa. multum laborantibus conueniens eſt: ſubtilis verò his, qui prædictis ſunt contrarij conuenit. Et idem vult Auicenna tercia primi cap. de regimine eius quod comeditur, dicens: Exeritati prætereā & multi laboris, magis ſunt rolerantes nutrimenta groſſa. Quomodo tamen prohibitu fuit filijs Iſrael, ne comederent carnem ſuillam, ſcribitur Leuit. 11. vbi ponuntur animalia imunda ad eſum, tam quadrupedia, aues, piſces, quod noua lege non obſeruamus.

Alio & ſecundo modo conſideratur melioritas, laus, ſeu electio carniū ex parte temperatę complexionis earum, facilis digeſtionis, & ſanguinis ex ipſis generati temperantia, vt illa caro dicatur melior & laudabilior, quę temperatę eſt complexionis, facilis digeſtionis, ſanguinem generans temperatum in caliditate & frigiditate, ſubtilitate & groſſitate. Eriſto modo caro hęcina eſt melior & laudabilior ceteris, vt vult Raſis, Auicenna, & Auerrois. Nam dicit Raſis tercio Almanſoris. capit. de animalibus ſilueſtribus & domeſticis. Hęcina caro eſt temperata, nullam in ſe habens malitię admixtionem, quę licet temperatum generet ſanguinem, laborantibus tamen non congruit, cui nulla alia caro præferenda eſt. Et licet virtus ex ea minuatur, tamen eius nutrimentum non eſt groſſum & malum, ſic, quod ex eo proueniat repletio, & groſſus generetur ſanguis. Nam ſanguis ex ea generatus inter ſubtilem & groſſum, ac inter calidum & frigidum exiſtit. Ideo iuuenibus, temperatis, exercitio mediocri vrentibus conuenit, quia iſta caro generat ſanguinem forti exercitio, aut labore facile reſolubilem, licet non mediocri exercitio.

Et ſicut hoc reſpectu, caro hęcina inter carnes domeſticas, ita caro capreoli, inter carnes ſilueſtres, eſt melior & laudabilior. Et poſt iſtam carnem hęcinam, plures medici, vt Raſis & Auerr.

ponunt carnem arietinam, ſalrem annalem, & dicit Auerrois quinta coll. cap. de carne. quod hæc eſt opinio maioris partis medicorū, præter Galenum, qui abominatur carnes arietum. Et videtur ſibi, quod caro vitulorum eſt melioris nutrimenti quam arietum, ex eo forte, quod eſt plurimi nutrimenti, & nutrimentū dat magis irreſolubile, quod magis videtur cōuenire carnibus vitulinis quam arietinis. cum arietinæ magis humidæ ſint, vnde in diſto regimine Salernitano dicitur:

Sunt nutritiue multum carnes vitulina.

Tertio modo, attenditur laus & melioritas carniū ex parte minoris viſcoſitatis, & melioris odoris earum: & ſic carnes vitulinæ ſunt meliores ceteris carnibus: quia vt innuit Auerr. quinto. coll. c. de carne. dicēs, quod tales carnes vitulinæ ſunt bonæ: quia non habent vllam viſcoſitatem, frigiditatem, & ſiccitatem quam habent carnes bouinæ veteres: & carnes eorum ſunt magis odoriferę alijs carnibus: & in hoc meliores & laudabiliores ſunt carnibus hęcinis, quia in carnibus hęcidorum apparet quædam mucillago, id eſt, viſcoſitas antequam coquantur. Etiam Galenus 3. alimentorum, ſummè laudat carnes vitulinas, vbi vult, quod carnes vituli lactis ſex hebdomadarum vel octo aſſatę, ſaniores ſunt mutonis. Facilis enim digeſtionis, & multum nutritiue ſunt, vt dictum eſt. Carnes tamen hęcinæ, meliores ſunt vitulinis: quia meliores generant humores, vt prædictum eſt.

De lacte vetò carniū volatiliū, tactum eſt hic ante, in octuageſima conſidera. & de piſcibus qui & carnes dicuntur, iuxta Apoſtolum dicitur: Alia eſt caro hominum, alia pecorum, alia volucrum, alia piſcium, vt ſcribit Archid. in c. denique. diſtinct. 4.

Octuageſima ſexta conſide. de excellentia caſeorum erit. Plin. lib. 11. cap. 41. laudat Caſcos ex lacte animalium binas mammas habentium vltra alios. Et ibi cap. 42. laudat caſeos Nemaufenſes in lingua Occitana, Nymes in vulgari, vbi dicit, quod Romę vbi omnium gentium bona indicantur, vltra alios laudem obtinuerunt. & ibi etiam plures alios caſeos commēdat; & apud Veſtinos Italię populos, apud quos laudatiſſimi ſebant caſei, & vt ait Textor in ſuo Cornucopię libro, in verbo, caſeis, & iāto quidem pretio, vt carniū loco haberi poſſent. Vnde de his Martialis:

*Si ſine fruge voles ientacula ſumere frugi,
Hæc tibi Veſtino de grege maſſa veni.*

Luna vrbis Hetrurię caſeos commēdat Martialis Apophoretis dicens.

*Caſeus Hetruſcæ ſignatus imagine Luna,
Præſtabit pueris prandia mille tuis.*

Lunenſem caſeum dicit Plinius magnitudine conſpicuum, quippe & ad ſingula millia pondopremitur.

In Trebula agri Reatini oppido casei itidem fiebant optimi. vnde Martialis:

*Trebula nos genuit, commendat gratia duplex,
Sive leuis flamma, siue domatur aqua.*

Panthaleon de Confluentia Doctor in Medici nafecit tractatum summæ lacticiniorum siue de laude caseorum, & in tract. 2. eiusdem, laudat plures caseos.

Primò Florentinos, sic dictos, quia in territorijs Florentinorum componuntur, & sunt delicti, & portantur ad partes bene remotas, fiunt ex eis dona, tanquam de rebus satis preciosis, & sunt grossi in quantitate notabili, & sunt valde mundi translucentes in colore ceræ citrinæ, cum sunt in ætate perfecta, scilicet, vnus anni vel circa, & conseruant eos in oleo bono oliuarum, & aliqui in pinguedine Porci.

In secūdo c. dicit caseos Placentinos esse famosos, præcedere in bonitate Parmenses, Mediolanenses, Papienses, Nouarienses, Vercellenses, & Pedemontanos, licet consimiles fiant: quia iuxta Placentiam omnium pecorum pascua bona abūdant, & sunt grossi & lati pondere aliquando centum librarum & plus, com muniter tamē 55. librarum, vel circa, & sunt sapidi & boni, maximè qui sunt tempore veris & mediocriter antiquitati, puta trium vel quatuor annorum, & hoc secundum ipsorum magnitudinē, & sunt mirabilis pulchritudinis, in qua serē omnes caseos excedunt. Nam eos ita mundos conseruant, vr in ipsorum cortice nulla prorsus immundities videatur, visitant enim eos persæpe mundando corticem, & manib. tractando ac fricando, vt ab omni immunditie spolientur.

In tertio cap. scribit, caseos, qui sūt in Marchionatu Montisferrati, & dicuntur Robiola, & sunt parui vnus libræ vel circa, rotūdi, & sunt satis preciosi, & meliores, sunt in cortice mundi & translucetes. Et in 4. c. vsque ad 8. c. tractat de multis caseis plurium vallium in Sabaudia sitarum, & tam citra montes quàm vltra montes, qui cum non sint famosi apud nos, de his ad eum vos remitto.

In nono c. laudantur casei Brisæ, quæ est pars Allobrogum & Burgundiæ, & isti sunt casei, qui etiam à nonnullis vocantur capita mortuorū, seu monachorum, & sunt delicatissimi & gustui suauis. Exponuntur enim igni cum quodam instrumento ferreo ipsos continentē, & sicut liquefūr superponunt crustis panis assati aliquo modo, & verè est cibus placidus appetitiuus, & vehūr ad partes longe distantes, imò vsque ad Romam, & inter caseos habentur preciosi.

Addē, quod propter Diuionem in pago vulgo dicto Eurigny fiunt per annum casei laudabiles, & optimi, qui recentes, solent comedī cū sint suauis & pingues, licet parui fiant.

Item in c. 10. laudantur casei Craponæ in Auernia, habent conuenientiam cum caseis Brisæ, tā in sapore, quàm in forma, nam sunt rotūdi & oblongi, parui in pondere duarum aut trium librarum, & sunt valde boni saporis, & funduntur ad ignem.

Et in c. 11. inter cæteros caseos Gallicos, licet in multis partibus fiant casei boni, maximè tamen in Torena in loco de Breamunt, vbi optimi & excellentes inter alios caseos illi patriæ cōponuntur. In tota tamen Gallia casei de Bria excellentissimi habentur, quæ regio non multum distat à ciuitate Parisiensis, nam boni sunt nō multum duræ digestionis, cum satis sint aërij, quod ex facilitate liquefactionis ad ignem ostenditur. Nec etiam in his est magna viscositas, quia non filant, sed funduntur quasi sicut butirum, & cum non sunt multum noui, habent colorem ceræ citrinæ, & tūc dicuntur perfecti, & meliores existunt.

Ibi etiam laudantur casei facti in patria Bituricensi, cum sint boni licet parui non spissi & mirabiliter pingues. Tum denique in c. 12. celebratur casei Anglici, qui tam in pulchritudine quam bonitate sunt commendabiles. Nam habent corticem mundum, & boni sunt diaphani siue translucetes: & in ipsis sunt impressiones literarum, animalium, florum, & huiusmodi. Non sunt spissi, & minus in medio quam in circumferentia, & satis assimilantur Placentinis, & in calore & in sapore, sed nō sunt ita magni nec spissi, nec sunt multum viscosi, portantur ad partes lōginquas in magna copia.

Sed an caseus recens aut vetus magis sit laudabilior & eligibilior, vide in Regimine Salernitano, & ibi per Arnaldum de Villanoua super illis versib.

*Persica, poma, pyra, lac, caseus, & caro salsa, &c.
Et super illis:*

Nutrit & impinguat triticum, lac, caseus infans, &c.

Et per eundem Pantaleonem in d. tracta. 3. vbi scribit amplè, quibus complexionibus conueniār casei, & quibus disconueniant, vbi concludit insequendo commune dictum:

Caseus est sanus, quem dat auar a manus.

Et in Regimine Salernitano dicitur:

Caseus, anguilla nimis obsint si comedantur,

Ni tu sepe bibas, & rebibendo bibas.

Luc. de Pen. in l. iubemus. C. de erog. milita. an nona. lib. scribit multiplices casei vtilitates, adducens versus quos not. Arc. in c. deniq. dist. 4. quibus caseus se ipsum commendat, & dicit quas conferat vtilitates: & sunt sequentes, quorum quatuor scribuntur in Regimine Salernitano:

Ignari medici me dicunt esse nocuum,

Sed tamen ignorant cur nocuenta feram.

Expertis reor esse aratum, qua commoditate

Languenti stomacho caseus addit opem.

Caseus ante cibum confert, si de fluat aluus,

Si constipetur, terminat ille dapes.

CCc 3

Ad

D V O D E C I M A P A R S

*Ad fundum stomachi dum sumpta cibaria trudit,
Vim digesti uan. non minus ille iuuat.
Si stomachus languet, vel si minus appetit ille,
Fit gratus stomacho conciliansq; cibum.*

Octuagesima septima confid. fit de oleis & excellentia aliquorum. Nam reperit portento sa hominum luxuries in oleo voluptatē, quo plerique ad nitorē cutis, alij ad consummandas corporis vires se perunxerunt. Etiam multa olea factitia adiuuenta sunt ad medicamenta vtilia, vt de eis meminit Pli. lib. naturalis historię 15. cap. 7. & memoratur etiam Io. Mesue in tracta. de oleis. & Arnaldus de Villanoua in suo Antidotario in ca. de oleis. vbi 21. species oleorum, & eorum virtutes scribit: sed illa sunt olea temporalia. Sed tria sunt alia olea, quę sunt spiritalia.

Primum dicitur sanctum Chritima, & istud est principale quod fit ex oleo, & balsamo, & cū isto benedicuntur omnes fontes Baptifinales, & calix & patena, & consecratur Ecclesia & Altare, & puer baptizatus consecratur in fronte. Alias confituntur, & inunguntur Episcopi in capite & naribus, quando cunque consecratur, & omnes Fideles, quando recipiunt Sacramentum confirmationis.

Secundum dicitur Catechuminum siue oleum sanctum benedictum: Et de isto vngitur puer dum baptizatur in pectore, & inter scapulas, & inunguntur manus eius qui ordinatur Sacerdos, & inunguntur tam Ecclesia quam Altare ante consecrationem, & Reges & Principes in sinu & humero.

Tertium est oleum infirmorum, quo inunguntur existentes in mortis articulo, de quibus habetur per canonistas in ca. vnico. de sacra vnctione, extra c. generaliter. circa ff. 16. q. 1. & c. si baptizata. de consecr. dist. 4. De isto oleo infirmorum habetur Iacob. 5. Si quis infirmatur ex vobis, inducat Presbyteros Ecclesię, & orent super eum; vngentes eum in nomine domini, vt habetur in ca. si q. 3. q. 1. per Ioannem de Turrecrem.

Et cum hæc tria olea fiant ex oleo oliuę, & fieri debeant cum sit proprię oleum, quod ex oliua seu olea fit. vt dicit Io. de Turrecre. in c. Presbyteros. 5. oleo. dist. 95. & omnia alia fiant ad similitudinem illius. Ideo in naturalibus oleis excellentior dicitur esse oleum oliuę. Cum sit Analogum, & per se posittum, est generalius, & stat in suo famosiori significato. Er vt refert Cælius libr. antiquarum lectio. 3. c. 20. Natura prouidentia liquores duos humanis corporib; gratissimos contribuit, intus vini, foris olei, sed vetustas tedium oleo affert: non item vt vino, teste Plinio lib. 15. c. 2. Cuius natura seu potestas est corpus tepefacere, ac cõtra algores munire, & eidem seruores capitis refrigerare: teste cod. Plin. ibi cap. 4. & memorabile est, vt ait Cælius loco ante citato: quod scribit Pli. lib. 12. c. 1. Alpicus cocercitas & tam inexuperabili

munimento Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese Italia, quod Helico ex Heluctijs cuius eorum fabrilem ob artem Romę cõmorusatum siccam & vnam oleique ac vini pmissa remeans secum tulisset. Oleum item ex oliuis maturis sumptum si sit recēs, calefacit calefactione temperata, & humectat. Omnes tamen olei species sunt lenicentis corpus: & prohibet aduentum frigoris à corpore, & faciunt ipsum habitalem ad motum, molliunt ventrem, & debilitant virtutem medicinarum vulnerantium. Et datur in potu contra medicinas mortiferas, vt euomatur cum eis: & qui remollire ferrum cupiunt, oleo tingunt, atque obdurefacere, in aquam mergunt.

Textor in sua officina. in verbo, oleo & oliuis. refert plura loca oleis abundantia & nobilitate: Sed Venasum Campanię oppidum præcipuam olei laudem meruit. vnde Plin. lib. 15. c. 2. inquit. & vulgõ principatum in hoc quoque bono obrinuit Italia toto orbe, maximè agro Venasano, cuiusque parte quę Licinia abum fundit oleum: vnde & Licinię gloria præcipua oliuę. Vnguenta hanc palmam dederit accommodato ipsi odore, dedit ei palatum delicate sententia. Et Columella li. 6. Oleum optimum Licinia, dat plurimum Sargia: & inter cibos electiles & delicatos annumeratur oleum Venasitanum. Sed mirandum est, cur antiqui qui de laudibus plurimum rerum in diuersis locis ascendunt scripserunt, sub silentio habuerunt ea singularia, & excellentia, quę in Gallia crescunt, vt est oleum oliuarum Patrię Prouincię & Narbonensis, quod est multũ excellens, & quofere tota Gallia vitur & alimentatur: quod (vt opinor) & bonitate & dulcedine omnia alia olea mundi excellit: Sed Itali glorię nostratum semper inuidi sua extollendo nostra obnubilare & cõculcare putant: vt hanc ante consideratione delaudē vinorum scriptum est.

Octuagesima octaua confid. Licet aliqui fructus sint excellentes & laudabiles, cum sint plures & diuersi, In qualibet tamen specie aliqui sunt alijs excellentiores. Plin. lib. naturalis historię 15. varia fructuum genera scribit. & ibi ait. c. 15. Quod Cerasorũ octo sunt genera, & inter omnes fructus. seu poma primus colono annuam gratiam referunt & maturescunt: principatum duracinis assignat, quę Campania Pliniana appellatur sicut apud Parrifios Corbelianis, & apud nos Heduos Colchianis principatus tribuitur. Et vt Serapio ex auroit. Gale. ait, sunt excis dulcia, Pontica, & acerosa: Dulcia descendunt cito à stomacho, & iuuamentum quod inferunt ei est modicum: Pontica verò faciunt cõtrarium. Acerosa autem desiccant plius quam pontica, & cum hoc est in eis res incidens, & cõferunt stomacho phlegmatico pleno superfluitatibus. Et infra dixit autoritate Dioscoridis, Quando cerasa administrantur humi-

humida molliunt ventrem, & sicca retinent. Et Rafis in lib. 24. continentis. c. 67. Galeni autoritate scripsit: Fructus huius habens in se dulcedinem de stomacho descendit de leui, & confert ei modicè, tamen stipticus è cõuerso facit, & acidus confert stomacho phlegmatico pleno superfluita tibus, quia acidus desiccet magis quàm ponticus, & cum hoc habet in se partè incisiuam. & licet secundum aliquos sint frigida & humida in primo gradu, tamen videtur, quod plus sint humida, ex eo, quod valde cito putrescant: propterea eligi debent ex eis illa, quæ duriora sunt & solidiora: quoniam talia non ita de facili putrescunt, sicut ea quæ tenera, vt manifestum est etiam in exterioribus, & magis gratia medicina manducantur ante cibum, quam gratia nutrimenti, vt refert Anto. Gazius in sua florida corona. e. de cerasis, quod est 189. In laudem tamen cerasorum, & de commodis prouenientibus ex vsu eorum, scribuntur versus sequentes in Regimine Salernitano:

*Cerasa si comedas, tibi confert grandia dona,
Expurgant stomachum, nucleus lapidem tibi tollit,
Et de carne sua sanguis erit tibi bonus.*

Et ibi Arnal. de Villanoua dicens, Omnia dulcia & parua cerasa esse insana, & de facili corruptibilia, ac in corporibus producunt vermes: Grossa verò rubea & mollis carnis, debent comedi recentia in principio mensæ, quia habent vim absteriuam stomachi, atque appetitum incitandi: Grossa verò nigra satis dura carnis debent comedi in fine mensæ: quia tunc claudunt orificium stomachi, & digestio melior ac velocior fit.

Plinius verò d. lib. 15. c. 18. de ficis genera 29. scribit, quarum vt vult Auicenna in 2. canonis. c. 208. melior est alba, quia lenior, deinde rubca, siue citrina, & postea nigra: & quæ vehementer matura est, melior est, & proxima ad hoc vt non noccat. Et subdit quod ficus nutritibilior est reliquis fructibus, & licet nutrimentum ficus non existat in robore nutrimenti carnis & granorum: est tamen vehementioris roboris quam nutrimentum omnium fructuum, & sanguis ab ea generatus laudabilior est omnium fructuum sanguine æstiuorum velocisque digestionis & descensus ad stomacho: Et Isaac plurimum eam commendauit, cum posuit ipsas in primo loco bonitatis, dicens in vniuersalibus diætis. c. 11. Vnæ sunt ficus secundæ, & præcipuè si bene maturæ sint: & in particularibus, ficus cætris fructibus laudabilior est ac nutritibilior. Galenus verò super omnes ficus extollit. Scripsit enim de eis in 5. de Regimine sanitatis circa finem. Ficus maturæ ante omnes alias fruges sunt eligendæ, & in hyeme caricæ. Humidæ verò & recentes ficus magis & velocius nutriunt quam sicca: Verum sicca sunt minus inflatiua, & magis stomacho connenientes quam humidæ, & de ficis dicit Auicenn. in 2. cano. c. 280. Sicca quidem ficus in suis operationibus est laudabilis. Verunta-

men sanguis ex ea generatus, non est bonus: quia facit pediculos, sed si sit cum nucce comesta, tunc eius chymus, id est, humor sit bonus, & post nucem cum Amygdala, & leuior omnibus est alba, & est calida in primo, & in fine ipsi⁹ est subtilis. Et postea subdit, quod administratio sicca, cum ieiunium adest, est mirabilis iuuamenti in aperiendo vias cibi, & propriè cum nucce & amygdala. Et cõueniunt ytraque ficus in hoc, quod in ipsis est remotio a peritatis gutturis, & mundificatio & lenitio pectoris, pulmonis, & cannae eius, & apertio opilationum epatis renum & splenis. Ficus tanè (vt ante dixi) corpus humanum mirum in modum nutriunt & impinguant. vnde in Regimine sanitatis Salernitano dicitur:

Nutrit & impinguat criticum, lac, etc.

Maturæ ficus, vnæq; recentes.

Plurima ficus exit in Thessalia & Macedonia.

Et Horatius in Epodo ait.

Fortunatas infulas abundare ficibus scribens:

Suanq; pulla ficus ornat arborem.

In Gallia verò apud Massilienses crescunt optima ficus albæ & parua boni odoris.

Prunorum verò duo sunt modi: album, scilicet, & nigrum, teste Plinio lib. 15. c. 13. vbi vnde decim genera scribuntur, dicens: Sunt & nigra & laudatiora cerina atque purpurea. Nec non ab externa gente Armeniaca, quæ sola & odore commendatur. Et Auicenna in 2. cano. c. 546. sic de eis scripsit: Illa quæ habent colorè palcæ sunt fortiora nigris, & citrina fortiora rubeis, & alba sunt magis grauiæ, & parua solutionis, & Armena sunt meliora omnibus & vehementius soluentia. Inter alia tamen Damascena à Damasco Syriæ vrbecognominata, quæ optimis abundat prunis. vnde Columella lib. 11. Armenijsque & cereolis prunisq; Damasci. Et hodie ferè per vniuersum orbem maxime per Galliam & Italiam meliora pruna quæ nascantur vocantur adhuc Damascena, retento nomine à loco vbi primo inuenta fuerit, & sunt communiter illa, quæ cum aperiuntur, in torum dimittunt nucleum à carne. Nigra verò quæ perfectè maturata & dulcia sunt, minus sunt frigida, stomachum humectant, molliunt ventrem, & coleram rubeam eiciunt. vnde in Regimine sanitatis Salernitano scribitur.

Infrigidans, laxans, multum profunt tibi pruna.

Et laxant ventrem propriè, cum recentia fuerint, vt dicit Gale. in 7. Et ante cibum sumi debent, sed post pruna mox prandere non oportet: & hoc est commune omnium quæ eunq; laxant ventrem, secundum Gale. in 2. alimentorū. ca. 29. & Mesue in 25. continentis. ca. 1. dicit: Si fueris phlegmaticus post comestione prunorum de bes bibere de vino vcrusto. Sicca verò sunt minoris virtutis: quia ex eis exsiccatis accidunt vtilitates, sicut ex ficub⁹: & operationem habent multum bonam: sed magis cõfortant, & melius nutrimentum dant corpori.

Memi-

D V O D E C I M A P A R S

Meminit & Plin. d. libr. 15. cap. 15. de multis pyri, vbi ait, Crustumina pyra cunctis esse gratissima, dicta à Crustumino oppido iuxta Veios, quæ ex parte rubentia putantur. Vnde Virgilius libr. 2. Georg.

Crustumijs, Syrjss, pyris granibus, volemis.

Proxima ijs Falerna à potu, quoniam tanta vi succi abundant, lectea hæc vocantur in his, quæ alijs colore nigro donant Syriæ. Reliquorum nomina aliter in alijs atque alijs locis appellantur, vt apud nos Heduos sunt pyra toti Galliæ gratissima, quæ vulgato nomine sine rla vocantur: & sunt familia in patria Turonensi, quæ communiter verbo apud eos boni Christiani vocantur, quæ quidem à dictis nominibus laudanda sunt, & si sint excellentia in nominibus, magis in bonitate sunt excellentiora pyris cuiusvis generis, & apud nos in paucis locis crescunt, præterquam in pago Heduen. vbi est magna abundantia: & inseruntur arborescens fructus in locis satis vmbrosis & fabulosis, non multum pingui terra.

Abundant & pyris Calabri, quæ consueverunt hospitibus apponere.

Horatius:

Non quo more pyris vesci Calaber iubet hospes.

Hinc adagium:

Calabri hospitibus Xenia.

Etiam Normanni: quoniam maior pars potus apud eos ex pyris fit, quod pyratum dicitur: & eo ferè omnes vtuntur, prout & nos vino vtimur. Pyra nõ sunt eiusdem naturæ: quia quædã frigida, quædã equalis sunt cõplexionis, & tẽperatę sunt complexionis dulcia. cum minus ceteris sint frigida: ideo calefaciunt & augent digestionem, valentque his, qui frigidi & sicci sunt stomacho, secundũ Dioscoridem. Et ait Arnaldus de Villanova in suo commento super illo: Persica, poma, pyra, &c. in Regimine sanitatis Salernitano descripto. quod inter ceteros fructus multum impingunt. ideo porci plus ex ipsis pyris quam alijs fructibus impinguntur. Sed quia ventositatem generant, & sic inducunt colicam à proprietate (vt ait Auicenna. 2. ca. no. c. de eis.) ideo vsus habet, quod pyra & alij fructus ventositatem generantes, cum in ventositatem expellentibus comedi debent, vel ipsis comestis vinum vetus odoriferum superbibere debemus. vnde & de hoc in dicto Regimine sanitatis Salernitano dicitur:

Adde potum pyro, nux est medicina veneno.

Fere pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus,

Si pyra sunt virus, sic maledicta pyrus.

Sic quas, antidotum pyra sunt, sed cruda venenum.

Cruda grauant stomachũ, eleuant pyra cocta grauatũ.

Post pyra da potum, pest potum vado fecatum.

Ideo meliora, & via tibi conuenientia sunt pyra odorifera, & magis de dulcedine participantia, & decocta, quàm cruda maximè cum fœniculo, aniso, & zuccaro.

Licet pomum generale nomen sit omniũ fructuum, siue mollium, siue durorum, qui ex arboribus esui apti proueniunt, tamen vulgò pro certa specie fructus accipitur, qui magis sunt in vsu, quàm pyra propter eorum abundantiam, & diuersitatem. Et inter alia pomum dulce, vt vult Haliabas in 5. Theorica. Et Auerrois in 5. coll. est temperata humiditatis, & confortat cereorum odorando propter suam aromaticitatem. Grossa & dulcia sunt aqua, & sunt decliniora ad caliditatem quam alia, quamuis magis dominans in eis sit frigus. & dicit Auicenna. 2. cano. c. 574. Poma eligibilia esse, quæ magis temperata sunt, vt sunt alchemia, prout ipse exemplificat, confortant propriè cor odorifera, & dulcia, & acciosa, & si sit illie angustia ex caliditate, sunt magni iuuamenti, & confortant debilitatem stomachi. Isaac in particularibus dicitur dulcium pomorum subtilitatis natura & complexio aquosa est ac temperata, calor aliquid obinet, ideo parum refrigerat, & stomachum confortat exigente parum, & Galenus 2. de alimentis. c. quæcunque bene maturata feruntur ad hyemem, & ad ver. & post ipsum proficiissima sunt dulcibus, itaque supradictis pro cibis vti possumus, sed in multa quantitate, & ipsa potius cocta quam cruda comedemus: quia, vt dicit Haliabas in lib. de subtilitatu digesta pomorum & pyrorum. minus nocent quæ cocta, & eorum quæ cruda comeduntur, illa quæ ad repositionem sunt idonea, minus sunt in alia ceteris. vt refert Antonius Gazius in sua florida corona. c. 207.

Quæ sunt loca pomis abundantia scribit Textor in sua officina, in verbo pomis, sed quicquid sentiat scribentes, non est patria in tota Europa, quæ magis abundet pomis & pyris, quam Normannia, & illa sunt laudatissima sicut poma Pheacum, & Phaliscorum, & pyra amerina. Poma verò, quæ pro bonitate celebrantur in Gallia, sunt vulgò dicta *capendu & blonder caul*. Et de supradictis sufficiat, cū sint fructus magis in vsu apud nos, & quibus communiter viuitur, de alijs me remittendo ad eos, quod de eis scripserunt.

Octuagesimamona confide. sit de excellentia siluarum & arborum. Plures siluas excellentes scribit Textor in sua officina, in ca. silua. & inter alia, vt ait, Hercinia silua est Germaniæ, cuius quondam latitudo habuit iter nouem dierum. Et eam dicit esse Plini. libr. 15. naturalis histo. capit. 3. in septentrionali plaga, roborum vastitate intacta, in qua colles occurrantium inter se radicem reperculsi attollantur.

Item Arduena silua Galliæ incipiens à Rheno per fines Treuerorum, Eburonum, & Menapiorum 10. millibus passuum longitudine per mediam Belgicam in octauum tendi.

Itẽ Linius lib. 9. ab vrbe cõdita, de Ciminia Hertruria silua sic scribit. Silua erat Ciminia magis tum in via atque horrenda, quàm nuper fuit Germania.

Germanici saltus, nulli ad eam diem ne mercato- rum quidem adita, eam intrare haud ferè quisquã audebat.

Item Poëtarum carminibus laudatissima silua- rum est Dodona Chaonia, quum propter vsum glandis ibi repertum, tum ob simulacrũ Iouis Do- donei, & columbas, quæ quercubus insidètes red- debant oracula.

De arboribus verò Plin. libr. 16. cap. 40. scribit laudes arborum in magnitudine. & lib. 17. c. 1. Ar- borum præcia mirabilia, & lib. 12. c. 1. de arborũ ho- nore. Et creandarum arborum naturaliter tria sunt genera. Aut enim sua sponte nascuntur, aut ex feminibus fortuitò iacentibus surgunt, aut ex radicibus pullulant. Nam caetera vsus inuenit fa- uentè naturã. Textor verò in sua officina. in c. ar- bores diuerſe, scribit nomina & laudes 84. arborũ. & ea, in quibus laudari possunt. vbi primò abie- tem dicit esse arborum pulcherrimam, & rectissi- mam.

Aesculum grandiferam.

Amgdalum fructiferam, quæ prima omnium arborum floret mense Ianuario.

Acerem arborem esse amplissimam & ope- rum elegantia & subtilitate nobilem, vnde men- sã acernæ laudabiles sunt, & de ea mensã Martia- lis:

*Non sum crispa quidem, nec sylua filia Mauræ:
Sed nec una laetas, & mea ligna dapes.*

Et aceris radix contusa, iecinoris doloribus vti- lissimè imponitur.

Balsamum verò arbusculam aromaticam, cuius succus omnib. odorib. antefertur, & ad multa remediã utilis.

Buxum tonsilem & semper virentem, cã sunt tibi multifloratiles, laudatissimi pectines, & v- guentariã pixides, & cariem non sentit, nec vetu- statem.

Betulam arborem eximij candoris, quã sunt optimi circuli vasis viniarijs idonei.

Cinnamomum arbusculam, etiam aromati- cam odore præstantè, cuius succus valde utilis est.

Citrum arborem esse peculiarem Mauritania, quæ Romanis olim gratissima fuit, & maximè ex- petita ad mensarum & lectorum vsum.

Cedrus (vt ait) arbor est procera, cuius lignum est iucundi odoris, & tinea imperuium & infestũ, propterea opus dignum cedro dicimus, quod lau- dabile est, & ab iniuria blattarum & tinearum ma- ximè conseruandum, vel quod eius oleum illitum res omnes conseruet à tinea & carie.

Com? habet ramos rigidos & duros, propterea vsus eius bellicis hastis & iaculis conuenit.

Corylus arbor nota delicatos ferens fructus, & secundis mensis expetitos.

Costus aromatica est, cuius radix fragrat odore præstantissimo.

Myrrha arbuscula aromatica quam produ- cit Arabia, guttis eiusdem nominis sponte stillan- tibus. Eius virtus est, vt corpora vindicet à putre- dinc.

Fraxinus arbor procera est & teres, Achillis ha- sta multum nobilitata, cui? materics ad multa est utilis, obedientissima est quocunque in opere, fa- ciendis hastis melior corylo, cornu leuior, sorbo lentior. Ouid. lib. 10.

Et coryli fragiles, & fraxinus utilis hastis?

Tanta est vis, vt nec matutinas, nec occiden- tes umbras serpens arboris eius attingat, ad eò, vt ipsam procul fugiat. Si ea fronde gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius fugiet, quam in fraxinum. Floret fraxin? prius quã prodierint ser- pentes: nec ante conditas folia dimittit. Et quoni- am vicus altior & superior huius nostræ ciuitatis Heduen. ab ea arbore vicus fraxini denominatur, in quo domus mea sita est, & conuenienter fraxi- nus feri debuisset ad expellenda venena, loco ta- men illius construere feci ante domum vnum pe- leare lapidei altitudinis 12. pedum: & supra illud est posita illa representatio domini nostri Iesu Christi in modũ, quo fuit per Pilatum Iudæis præ- sentatus cum dixit: Ecce homo. Cuius imago est altitudinis 7 pedum, & dens super saxum, & est coopertũ mirabili & singulari coopertura ferrea, & tegulis plumbis, & supra cooperturam eleuatur crux lapidea, & ab ytraque parte imagines inte- merata virginis, & Ioannis Evangelistæ: dictum- que pileare ex sex angulis constructum est opere & artificio excellenti & magnifico, alijsque qua- tuor imaginibus in circuitu adornatur, scilicet, sanctorum Bartholomæi (cuius nomen porto.) Quintini, quicquid patronus seu numẽ tutelare pa- rochia? nostræ: & etiam domus mea & locus vbi locatur dictum pileare, sunt de dicta parochia. Pe- tronillæ, cuius nomen portat vxor mea: & Barba- ræ propter meam deuotionem singulare: to- tum opus tam expileari, coopertura, & cruce su- perposita, completum est altitudinis 33. pedum. Et à fronte summitatis pilearis scribitur. Regnan. Leone. Papa 10. Francisco Francorum Rege 1. Ja- cob Hurault Heduen. Episcopo. Anno domini 1518. Barth. de Chasse-neuz. I. V. D. Aduocatus Re- gius seu fiscalis in balliuatibus Heduen. & Mon- tiscinei hoc opus fieri fecit. Et hac interstui, vt cognoscatur, quod loco fraxini ad expellendum serpentem illum (qui matrem nostram Euam de- cepit) ne nos decipiat, & veneficia Diaboli leonis rugientis, circumientis & querentis quẽ deuoret: à vico nostro, & sic à tota nostrã ciuitate, eũ sit in su- periori & altiori parte, per visionem huius imagi- nis expellantur: & ne sub ymbra illius matutina occidentaliue serpens hostis humana naturã, & venenosus se subumbret, sed procul fugiat, iuxta naturam & vim fraxini, de qua Plinius. libr. 15. ca- pit. 13.

Pagus verò arbor est glandifera, & glans fa- gina

DVODECIMA PARS

gina omnium dulcissima est, ut qua obfessi homines durauerint in oppido Chio, & muribus gliribus & tudis gratissima est. Fertilitas eius alternat, & omnium ferè arborum. Huius arboris cortex in magno usu est agrestium: ligni honos præcipuus fuit in vasis. Manius Curius (teste Plin. li. 16. c. 38.) iurauit se ex præda nihil attigisse, præter guttum faginum, hoc est, poculi genus, quo sacrificaret. Virgilius:

Pocula ponam

Fagina, calatum diuini opus Alcibiuedontia.

Et teste eod. Plin. lib. 10. cap. 6. glans fagea suam hilarem facit, carnem coctibilem, ac leuem, & vtilem stomacho.

Laurus inter arbores sola non percutitur fulmine, ut ait Plin. libr. 15. cap. vlti. Tyberius Princeps tonante cælo ea se coronabat contra fulminum metus. Credita est aduersus venena remedium habere. Dicabatur olim propriè triumphis. Ouidius lib. 2. Elegia.

Ite triumphales circum mea tempora Lauri.

Perpetuo viret, & præferenda est myrto & oleæ, pacifera est. Nam porrata inter armatos hostes erat indicium pacis & quietis. Stratus lib. 12.

Pacifera lauro crimem virtusq; decorus.

Romanis præcipuè læritiæ victoriarumq; nuncia. Lauri folio annuū fastidium purgant palumbes, graculæ, merulæ, & perdiceæ.

Morus arborum vltima floret, exacto iam frigore, vnde prudentissima dicitur à Poëtis. Poliria nus in rust.

*Mox vbi iam sapiens cepit frondescere morus,
Ante quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Que pariat pomum: sed serica pensa ministrat.*

Fructibus eius succus in carne vinosus tricolor, candidus primo, mox rubeus, maturis niger. Tardissime fenescit, fructibus minimè laborans. ut ait Plin. lib. 15. c. 24. & lib. 16. ca. 28. & lib. 18. c. 26. ait: Cum germinare videris morum, iniuriam postea frigoris timere nolito.

Lentiscus arbor trifera, id est, ter producens fructus. Mastichen resinam sudat instar gummi; & de lentisco citat Plin. lib. 18. c. 25. verba hæc Cicconis:

*Iam verò semper viridus, semperq; gratata
Lentiscus, triplici solita est grandescere fetu,
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.*

Eius ligno fiunt dentificia, & dentiscalpia.

Martialis:

*Lentiscum melius, sed si tibi frondea cuspis
Desuerit, dentes penna leuare potes.*

Lentiscum mandere proverbio dicebatur, qui nimio condendi corporis studio superfluebat. Nam dentium cura olim ut delicatis probro dabatur.

Larix mirabilis est naturæ, incorrupta eis vis humori contumax, teste Plin. lib. 15. c. 10. Ipsa non ardet, nec carbonem facit, nec alio modo ut ignis

consumitur quam lapides. Nescit cariem, valide pondus sustinet.

Iuniperus coma viret perpetua, cariem non sentit, aut vetustatem. Eadem est iunipero virtus, quæ & cedro, lignum apprimè durum. vnde Manuanus in quercu Iulia.

Addam & iuniperos carie impenetrabile robur.

Combusta odorem reddit, & pollutum purgat aëtem.

Palma portat in trimatu, genera eius 49. nonnulli posuerunt. Fructui dulcis est succus, nullum lignum, longum esset de ea referre, quod multis admodum verbis scribit Plin. lib. 15. ca. 4. Propterea satis erit vnum adijcere, quod ex Aristotelis & Plutarchi testimonio scribit Gelli. lib. 3. ca. 6. Si super palmæ arboris lignum, inquit, magna pondera imponas, ac ram grauius vergas, onereq; ut magnitudo oneris sustineri nequeat, non deorsum palma cedit nec intra flectitur: sed aduersus pondus refurgit, & sursum nititur recuraturq;. Propterea in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ: Quoniam eius ingenium eiusmodi ligni est, ut vrgentibus prementibusque non cedat. Et de multis alijs arboribus & naturis earum scribit Textor in loco ante allegato post Plin. in li. 15. & 16. & Dioscorides lib. de simplici medicina. & Isid. lib. 17. Etymol. c. 7. & 8. & F. Patritius in lib. de insti. Reipub. lib. 7. tit. 5. & dicit plures esse viles & necessarias Reipublicæ, maximè glandiferas: ut sunt quercus, ilex, fagus, esculo, suber, robur, & cærus, de quibus Plin. d. lib. 16. c. 6. vbi ait: Glans optima in quercu, arq; grādißima. Fortius lignum quereus habet, & incorruptius, glās quæna suam facit diffusam & grauißimam, & ipsa glandium æquè dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia solidiorem carnem, sed duram. Ligna suam angustam, nitidam, strigosam, ponderosam, fungosam carnem fieri esculo, robore, subere. Et ibi multum laudant quercum ex pluribus. Tam quia maioris potentiæ ignem efficit, eiusque pruna, magis candet, diutiusq; viget, & quæteus carbo ærariorum officinis idoneus est, & quæteus cinis optimus est ad familiarè usum, quoniam lixiuiam meliorem facit, qua quidem lintamina conteruntur, & candidiora, nitidioraque redduntur.

Castaneam etiam optimè laudat F. Patritius propter eius vrilatatem in alimento quod præstat, & pæcori & familiæ vniuersæ, & penè omnibus in rebus ædificijs vtilis, & ex ea amphora optimæ sunt, & vinaria olcariæque vasa omnia. hanc nostri temporis lignarij fabri arborum omnium Reginam appellant, quod singulis penè vrbibus optima habeatur. Quocirca in nemore propter fructum, verum in Sylua materiaria propter lignum præcipua habenda est.

Porro differentias seu diuisiones generum inter

ter arbores hic repeto. Nam arborum (teste Plin. d. li. 16. c. 19.) quaedam omnino sunt siluestres, quæ dâ vrbanae, mites verò, quæ fructu, aut aliqua dote, vmbraurumne officio humanis iuuat commodè dicuntur vrbanae.

Item Cato infelices vocat arbores infrugiferas. Plin. d. lib. c. 26. infelices existimat damnatas religione, quæ neque seruntur vnquam, neque fructum ferunt. veteres eas vocabant infelices, quæ sunt in tutela inferorum Deorum, vt quæ baccam nigram, nigrosque fructus ferunt. Felices verò putantur vitis, pomus, pyrus, prun⁹, ficus alba, quercus, æsculus, ilex, sapius, fagus, corylus, sorb⁹, malus, cornus, lotos.

Item d. cap. 19. & duobus ca. seq. scribitur, quod arborum alijs decidunt folia, aliæ sempiterna videntur coma, & folia non decidunt, vt olea, lauro, palma, myrto, cupressu, pinis, hederæ, rododaphnae, abietis, larici, pinastru, iuniperu, cedro, Terebintho, cubo, ilici, aquifolio, fuberi, taxo, buxo, tamarici.

Item eod. lib. c. 40. scribit Plin. cariem vetustatemque non sentiunt cupressus, cedrus, hebenus, lotos, buxus, taxus, iuniperus, oleaster, & olea. Textor in d. ua officina in c. arbores Deorum & Deorum. scribit nouem arbores, quæ fuerunt eis dicantur, videlicet, popul⁹ Herculi, Baccho hederæ & vitis, Veneri myrtus, Apollini laurus, Ioni quercus & æsculus, Mineræ oliua, Cybelæ pinus, & etiam Deo pastorum, qui dicitur Pan, Plutoni cupressus, de quibus meminit Plin. lib. 12. c. 1. Arboribus verò abundant fortunatæ Insulæ India, Athlas mōs, Cyrene, Hircinia, Caucasus, & in Gallia Norman-
9.

Sed inter omnes alias arbores, quæ obtinet principatum, & quæ fuit electa in regem lignorum est Ramnus, quoniam non sentitur cupressus, cedrus, hebenus, lotos, buxus, taxus, iuniperus, oleaster, & olea. Textor in d. ua officina in c. arbores Deorum & Deorum. scribit nouem arbores, quæ fuerunt eis dicantur, videlicet, popul⁹ Herculi, Baccho hederæ & vitis, Veneri myrtus, Apollini laurus, Ioni quercus & æsculus, Mineræ oliua, Cybelæ pinus, & etiam Deo pastorum, qui dicitur Pan, Plutoni cupressus, de quibus meminit Plin. lib. 12. c. 1. Arboribus verò abundant fortunatæ Insulæ India, Athlas mōs, Cyrene, Hircinia, Caucasus, & in Gallia Norman-
9.

spondit eis: Si verè me Regem vobis constituitis, venite, & sub vmbra mea requiescite. veniunt ergo omnia ligna sub ramni vmbra, tanquam sub Rege eorum, vt ei obediant. ex quo concluditur, quod tanquam Rex extolli debet vltra omnia alia ligna.

De doctrina verò inter arborè & lignū, & quod veniat appellatione ligni, aur arboris, hic nō insisto, cū non sit p̄sentis speculationis: sed solū de excellentia illorum inter se & alias res, in quibus videtur lignum crucis Saluatoris nostri esse excellentius omni alia re mundi. Quoniam in ipso facta est re demptio nostra. vnde cantat Ecclesia: Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi: in quo est salus & resurrectio nostra, per quem saluati & liberati sumus. Ex quo plurimum laudatur ligna, ex quib⁹ facta fuit crux Christi, quæ sunt quatuor, vt dicit Io. And. in cle. 1. de sum. trin. & fide Cath. quæ hoc versu continentur:

Ligna crucis palma, cedrus, cypressus, oliua.

Cedrus enim fuit in stipite, palma in palo per longum. Cypressus in ligno ex transuerso. Oliua in tabula super crucem loco quarti brachij. Et de laude crucis dixi ante in 1. par. in 38. consid. in pen. conclu. & amplè & denorè scripsit Rabanus tam metricè quàm profaicè, & plura cantat sancta mater Ecclesia in diebus exaltationis & inuentionis sanctæ crucis, & die Veneris sancti, quæ omnes Catholici sciunt.

De ligno vitæ cuius excellentiæ erat, scribit Gabriel dist. 19. q. vnic. lib. 2. & Iacob. de Valètia Psal. 1. ibi, Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, &c.

Lignum verò aloës, vt legitur in Plateario de simplici medicina. c. 2. est calidum, & siccum in secundo gradu. Et tria sunt genera ligni aloës, & illud quod reperitur in Insula quæ dicitur Cumea, est cunctis laudabilius, & melius, & ex eo cognoscitur quod pōderosum est in suo genere, & quod est nodosum melius est, & quod aromaticum est, & subamari saporis, coloris subnigri, vel subrufi, & constrictioni dentium non omnino resistens, dum autem masticatur, cito odor odoriferus dicitur attingere cerebrum, & quodammodo replere. De alijs duobus generibus vide ibi, & de Sophisticatione illorum. Lignum verò aloës stomachū confortat, digestionem procurat, contra debilitatem cordis & cerebri, contra cardiacam passionem, & syncopen, contra retentionem mensruorum, & contra omnes passionem & debilitates cordis ex frigiditate provenientes valet. Et vt breuiter concludantur omnes eius laudes, valde confortat omnia membra corporis debilitata. Et ibi scribitur vnum curiosum, quod est: pulueriza lignum aloës, & folia gariosi, & os de corde cerui, confice cum olco, & inunge caput galli in die illa, & nocte non cantabit, vel tantum consecutum cum oleo valet.

D V O D E C I M A P A R S

Inter lignorum genera quædam reperiuntur, quæ igne corrumpi nequeunt, vt hebenus, quia accendi eam negat Fabianus. Itaque antiqui non satis cogitantes, vt aliqua res ignis iniuriam non paterentur, quæ cum faciliè comburi potuerint in medijs ignibus illæ hæ manferint, inter mirabilia reputarunt. De quibus scribit Bap. Fulg. libr. 1. de dictis factisque memorabilibus. tit. de miraculis. c. de miris rebus, quæ igne consumptæ non fuerunt, in prin. vbi ait, tâquam rem miram antiqui scripserunt, in cæso Saliorum sacrario, omnia, quæ in eo erant combusta fuisse, excepta Romuli virga. Item Serui Tullij, & Claudiæ statuas incolumes. Echilus apud Plin. Italiam herbarum potentia referam prodit.

Nonagesima consid. de excellētia herbarum, & radicum offendit. Primò Homerus apud Plin. lib. 15. gloriam herbarum Aegyptò tribuit. Diodorus de Aegyptò loquens: Terra, inquit, inculta relicta pecori ad pastum, adeo exuberat herbis, vt oues bis anno pariant, bisque præbeant lanam. Echilus apud Plin. Italiam herbarum potentia referam prodit.

De Acifluuio Ouid. lib. 4. Faslorum :

Præterit & ripas herbifer Acituas.

Epirus. Idem Ouid. libr. 8. Metamorph.

Misit apum, quanto maiores herbida tauros

Non habet Epirus.

Textor in sua officina in cap. herbarum diuersa nomina. scribit 525. nomina herbarum secundum ordinem Alphaberi, sed non declarat naturam allicuius Plin. verò lib. 19. 20. 21. 22. 23. 24. & 25. plures herbas, & excellentias illarum etiam in medicinis scribit. Et Dioscorides in lib. de simplici medicina, & Isido. lib. 17. Etym. c. 9. 10. & 11.

Multi plures herbas laudauerunt, vt Themison Medicus librum vnum de laude Plantaginis scripsit, tanquam inuentor, teste Plin. libr. 25. cap. 8.

Iuba Rex magno præconio exaltauit Euphorbium per vnum volumen. vt ait Plin. eodem libr. cap. 7.

Erasistratus Lyfimachiam herbam scripsit, celebravit & eam multum laudauit, vt refert Plin. d. c. 7.

Anonymos herba ab Icesio Medico celebrata est. Muscus & Hesiodus Polion herbam multis verbis commendauerunt.

Phanias Physicus condidit laudes Vrticæ.

Antemis herba magnis laudibus celebrata est ab Asclepiade.

Dioscorides Artemisiam plurimum extollit lib. de simplici medicina, c. 52. & de ea loquitur Plin. lib. 25. ca. 7. & eam Macer matrem herbarum dicit. vt his versibus patet:

*Herbarum matrem dedit Artemisia nomen,
Cuius Græcus sermo iustum ponere primo.
Huius opem fertur prior inuenisse Diana:*

*Artemis græce quæ dicitur, inde nomen,
Herba tenet, quia sic inuentrix dicitur eius.*

Refert & Plin. eod. lib. ca. 4. quod laudatissima herbarum est (Homero teste) quam vocari à Dijs purent, Moly. ait inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat, & vt ait, vidit effosam inter difficultates faxeasradicis 30. pedes longe, ac ne sic quidem solidè, sed abruptè, & ibi sequitur: Abea maxima auctoritas herba est, quæ Dodecateon vocant, omnium Deorum maiestatem commendantes. in aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septem lacucis similia exeunt lutea radice.

Inter herbas excellentes etiam potest adscribi Malua syluestris, cui grande folium est & radices albæ, quæ propter excellentiam effectus Aristalthea vocatur, quod Græci optimum dicunt. Nam folium Maluæ scorpionibus impositum torporè affert. Tradunt, si quis quotidie succi eius cyatorem dimidium sorbeat, omnibus morbis cariturum. Ideo herba hæc omnimorbida dicitur. Constat parturientes folijs eius subtrahere celerius solui. Sed mox post partum reuocandam esse, ne vulua etiã sequatur. Semen eius, quæ vnicaulis est, aspersum cubili auuiditates foeminarum infinitum augere. Xenocrates scribit radicem eius si circa dætem qui doleat sæpius pupugeris, desinet dolor. Hæc Plin. lib. 20. c. 21. vbi plura alia de vi & excellentia Maluæ scribit.

Inter herbas etiam sunt quæ laudentur ex folijs tantum. Vnde de herbarum differentia per folia, & quæ herbae toto anno floreat, vide Plin. lib. 21. ca. 17. Sed si legas omnes, qui de ijs scripserunt, non reperies quod sit herba in mundo, quæ maiorem vtilitatē generi humano afferat ex folijs, quæ caulibus seu brassica: quia, vt dicit Macer: Caulis Romana Græcorum brassica lingua, quoniam fere totum genus humanum semper in comestione caulibus vtitur, quam quibuscunque alijs herbis, præcipuè folijs. Et etiam tempore famis pauperes (vt vidi) radicibus illius seu stipitibus herbae viuunt. Et de huius herbae laudibus scripsit Chrissippus Medicus volumen vnum, vt ait Plin. lib. 20. c. 9. & refert Dioscorides in lib. de simplici medicina. ca. 113. vbi plura salubria & laudanda referuntur. Cato (eodem teste) tradidit populum Romanum sexcentis fere annis medicina brassicæ vsum fuisse. Nondum enim in vrbe conuenient Medici, qui peregrina pigmenta secum attulissent: Sed eo tempore militares viri gloriosas cicatrices gratuito olere curabant, vnde olerum vsus extitit illius ad salutem, dum illos pascit & sanat.

Narrat & Bap. Ful. in sua Collectanea de dictis factisque memorabilibus lib. 1. tit. de miraculis. c. de admirandarum virium herbis, quæ in Iudæa ad Macheruntâ vrbem in valle, quæ Brabra dicitur, denominata à valle herba nascitur, quæ sanguinei coloris habet radices, & nonnulæ præ se fert, neque verò facile homi-

hominum manu conuelli potest, nisi cum mulieris sanguine, mēstruo, aut vrina attingatur. Aliter enim contrā volentem nitūq; seq; in contrarium retrahere videtur, neq; tunc quidem, nisi eius vite periculo qui extirpare quarit, diuelli potest, nisi, si quis manu de ea radice gustauerit, aut circūfossā humo, ita vt parum seradix teneat, alligatus ei canis quod superest nitendo extirpet. Tunc enim in canem omne periculum euellentis transit. Hac radice illi cutari dicuntur quos in mundi spiritus vexant, ita vt amplius eo malo non laborent.

Et idem in d. t. r. u. refert, quod in Lycia regio est admiratione digna (quæ Ephesiōn dicitur) herbedo florenteque solo, terra si effodiatur ignes euomit, quib. nulla in parte flores aut herbæ adumbrantur, vel decorem suum amittunt, vt Seneca ad Lucillum scribit.

Inter herbas sunt quæ laudantur ex radicibus, vt Raphanus seu Radix, Rapa, Napus, Reubarbarum, & Reuponticum. De Raphano & eius laude scripsit Marcion Græcus, librūm vñ, & est herba seu radix comestibilis, & satis nota, tam frequēs & nobilis apud Delphos, quod fertur (vt ait Plin.) in templo Apollinis Delphici adeo cæteris herbis prælatu raphanus, vt ex auro diceretur, Betæ ex argento, Rapum ex plumbo. Aequat in Germania infantum puerorum magnitudinem. In Aegypto Raphani sparguntur nitro, vbi sunt sua iustæ præcipui. Et de his etiam meminit Blondus libro octauo, de Romæ triumphante, de raphano, & eius laudibus duplici scribit Plin. lib. 20. capit. 4. Et Dioscorides cap. 350. Plin. lib. 18. ca. 13. dat palmam rapis in Nursino agro nascentibus. Nursia verò vrbe antiqua in Vmbria regione, quæ ducatus Spoletanus dicitur, & inter cibos electiles & delicatos ponuntur rapæ, apud Mantineam. Sed & rapas seu napsos Philippus princeps & dux Burgundionum nobilitauit, cum annis singulis ab agro Heduen. iuxta Abbatiam sancti Martini (vbi generositas præcipua) ad Flandriam veherentur. Et vidi in computis seu ratiocinijs receptum Heduen. Balliuatus expensas huiusmodi conductionis. Rapam etiam laudauit Diocles, qui librum vnum de laudibus rapæ fecit. Inter omnes tamen radices quæ laudem magis mereantur, & quæ sunt excellentiores, sunt reubarbarum, & reuponticum. Et dicitur reu. id est, radix, & barbarum, id est, barbarica, inde radix barbarica tantū est latinè, quantum reubarbarum græcè, quod in solo Barbarico trans Danubium inuenitur. Sed secundum alios, rhaflunius à quo nomen medicamentum notabili (vt Ammianus inquit) quod reum seu rhabbarum atq; Ponticum vocatur, sed prima deriuatio est communior. Et quæ quidem radix est excellentissima propter eius mirabiles & excellentes effectus, quam medici inter alias extollunt, ita quod vix nunquam aut raro dant medicinam infirmis, quin aliqd de reubarbaro apponatur. & dicit Me-

sue, quod non est alicuius nocumētī, & datur omni tempore, & omni ætate, pueris, senibus, & prægnantibus, & est de elegantioribus & melioribus medicinis. Et quoddam est quod in Barbaria regione inuenitur, vt in India, & in trāsinaris partibus, & est laudabilis, & est calidum & siccum in secundo gradu. Aliud est ponticū, sic dictum, quia in Ponto Insula reperitur, vel quia habet ponticum saporem. Licet Mesue ponat tres species. Laudatur tamen magis ex eis quod est subnigrum declinans ad rubedinem, & quod graue est cum raritate sua non perforatum, & in quo in confracturis interitus habet quasi quasdam venulas distinctas, vbi inuenitur disgregatio ex rufo & glauco, & quod est crocæ tincturæ. Quod autem nimis leue est, & perforatum, & interitus minus solidum, & quasi lignum, & huiusmodi venas non habet, & interitus est quasi nigrū & subalbidū, quod & masticatum non pungit (quia bonum masticatū pungit sicut crocus) non est eligendum, sed abijciendum. Et quod est recens cognoscitur, quia non est adulteratum, quoniam est rarum, & minoris stipticitatis, & crocæ tincturæ. Adulteratum verò his contrariatur, & varietatē quam habere debet in fractura amittit: seruat per tres annos. Et huius effectus & virtutes circa medicinas scribit Platearius, & aliquid vide in lib. sanitatis, tractatu de herbis. c. 389. & per Scribentes in medicina.

Nonagesima prima consideratio de lapidibus qui sunt in multiplici differentia, tractat. Nam quidam sunt magis viles reipublicæ quam alij, quidam verò magis sunt ad speciem & decorem quam ad vtilitatē. Et, vt inquit F. Patritius in lib. 7. de inst. reipub. tit. 6. Lapidinæ commoditatem vel maximam habent, ex quibus quadrata saxa, & sementū copiam comparantur, præcipue si molles lapides sunt aut mediocres. Nam duriores illi speciem potius præ se ferunt quam vtilitatē, labore. n. plurimo indigent & ingenti impensa. Videmus namque marmorea ædificia vix longo æuo erigi, quæ verò lateritia sunt, vel tenerioris lapidis, paruo tempore absoluuntur. Et inter cæteros lapides dicit Tophos esse viles, non modo propter molliorem, verum quia igni & tormentis bellicis non facile cedunt & humorē minus admittunt, quam lapides reliqui. Et sequitur: Tophi species tres inueniuntur. Est enim vna rubea quæ mollior est, sed vbi imbricit ac sole obduruat, non inutilis habetur. Est & alia nigra, vel murini coloris, solidior & densior quæ inuenitur. His speciebus Picætes & Capani abundat. Tertiam habet Vmbria, quæ vel alba vel mellina est. hæc quæ primū cæsa, facile dolabris æquatur, vel dentata serra, more ligni secatur, sub dio tamen mensis. aliquot exposita, densior duriorque fit, & huiusmodi alba abundat Gallia in pluribus, vt in Turonia, in Tonarro, in Diuionensi agro, & Hed. iuxta castrū nouum vnde portæ huius ciuit. Heduen sis antiquæ adhuc extant factæ. Et ex

D V O D E C I M A P A R S

his albis apud nos & ferè in tota Burg. sunt Imagines. Maximè ex illis de Tonarro seu Tornan. & Diuicn. agro.

Sunt & lapides marmorei, ex quibus ædificia excellentissima & sumptuosa construuntur, & sunt in multiplici differentia: sed inter omnia preciosissimum est viride Lacedæmonium, de quib. diffusè per Plin. lib. 36. vbi c. 7. de laude & excellentia & de generibus marmorum & c. 2. & 6. enodatur, quis primus in publicis operibus ostenderit, & quando in vsum marmora venerint. Et isti lapides propter opera & artificia quæ ex ijs sunt excellentiores iudicantur. Cum vt plurimum soli principes & magnates illis vtantur in palatijs & theatris conficiendis, & hodie (vt & olim) in Templis ædificandis. De quibus meminit Plin. c. 5. & 7. supra alleg. Et vidi templa multum laudata, cum marmorè adornentur, cum sit carius, & maiori pretio vendatur, idco pretiosus fit. vnde ait Seneca in li. de quatuor virtutibus, dignitates reb. non ex opin. multorum, sed ex earum natura constitutas, & facit tex. in l. pretia rerum. ff. leg. Fal. vbi estimatio rerum fit, secundum quod de eis maior copia haberi non potest, propter raritatem illius rei. Contra dictum Catonis dicentis: Quod vile est carum, quod carum vile putato. quod intellige, vno tempore fore carum propter raritatem & defectum, vt satis etiam probat tex. in d. l. pretia. §. fi. & ibi glo.

Inter alios lapides mundi est quidam mirabilis altitudinis & amplitudinis Romanæ sustentatus à quatuor Leonib. arcis, in quo scriptum est:

*Si lapis est vnus, dic qua sis arte leuatus:
Si verò plures, dic vbi congeries.*

Isid. lib. Etymo. 16. c. 3. de lapidibus vulgaribus scribit. & c. 4. de lapidib. in signioribus, & isti sunt vulg. præferendi. & in c. 5. de marmorib. quia sunt eximij lapides qui laudantur & commendantur à maculis, & coloribus, præcipuè viriditate. Marmorum colores, & genera innumerabilia reperiuntur, vt dicit Plin. d. li. 36. c. 7. Nec omnia è lapidicinis scinduntur, sed multa sub terra sparsa sunt. Lacedæmon. seu Lacon. marmor viride erat & cunctis hilatius omnium quàm preciosissimum. Stat. in Syl. Hic dura Laconum saxa virent.

Aliud ophites à maculis serpentium quibus distinguitur, nomē accepit. & duo eius sunt genera, molle candidum, nigrum durum.

Aliud porphyrites ex Aegypto, quod est rubei candidis interuenientib. punctis. Inuenit eadem Aegyptus in Aethiopia (quem basaltē vocant) ferre coloris, & duricie, vnde ei nomen dedit.

Alabastrites verò, est candidior cæteris, inter cinctus varijs coloribus, quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optimè seruare ea incorrupta dicitur, vt ait Plin. d. li. 36. c. 8. ex quo euangelici illius vnguenti nardi pistici pretiosi vasculum fuit, vt habetur Marth. 26. Marc. 14. & Luc. 7.

Quoddam enim album Parium dicitur, à Paro in insula Aegei maris, & est laudabile. Plin. scribit d. li. c. 13. Aegyptium Labyrinthum in introitu lapideis è Paro columnis fuisse factum. Horatius: Vrit me Glycæra nitor, Splendentis Pario marmore purius.

Sunt & multa alia marmoris genera, quæ breuitatis causa omitto, de quibus Plin. in d. libr. 36. Isid. d. ca. 5. & Textor in sua officina. in verbo, Marmore.

Nouissimis annis repertum fuit marmor candidum ex reuelatione cuiusdam pauperis in agro Comèsi, vt ibi ædificaretur sacellum in honorem sacratissimæ Virg. Mariæ, & vt à multis audiui, qui viderunt locum, illud marmor est multum singularè & laudatissimum.

Apud nos in Gallia, sunt multa loca, in quibus reperta fuerunt marmora, mirabilis altitudinis & amplitudinis, maximè in agro Tornodonen. & in comitatu Burg. Apud Salinas est lapidicina marmorea, quæ non est mirandum, cum in Gallia lapides renascantur, vt est tex. Papi. iurifcon. in l. diuortio. §. si vir. ibi, quia nec in fructu est marmor, nisi talis sit vt lapis ibi renascatur, quales sunt in Gallia & in Asia. ff. sol. ma. Imò videtur quod etiam lapides habeant poros & meatus, vnde spirare possunt, & per quos nutrimentum descatur, & sic crescere possunt, quod satis apparere videtur ex ingenti busone in medio saxo inuenito in Athonis arce

Verdunen. agri. Et etiam ex serpente viua inuenta in medio petra scissa in Latio tempore Martini V. Pontificis, vt refert Bapt. Fulg. in sua collectanea de dictis factisq; memorabilibus. tit. de miraculis. c. de quibus animalibusq; alijs admirandis. Et, vt refert lib. ante citato. c. 18. Theophrastus, & Mutian. credunt esse aliquos lapides qui pariant.

Sed cum multa ferat Natura, quorum ratio nulla potest afferri, aut in obscuro lateat. Vnde inter alia singularia & excellentia in sua specie videntur. Inter hæc commemorabitur quod scribit Plin. d. li. 36. c. 5. circa principium, marmoreum lapidē factum in Paro Insula, in medio naturaliter sculptam Sileni (vt ab antiquis pingebatur) effigiem ostendisse. Silenus Bacchi nutritus fuit.

Albertus item Magnus affirmat, Venetijs se regis caput diademate ornatum vidisse in marmore naturaliter nullius artificis opera expressum, in quo frontis pars imperfecta videbatur.

De alio item capite huic simili, in vrbe Mantua viso suo tempore affirmat Baptista Fulg. in loco ante allegato. ca. de gemmis & lapidibus naturaliter sculptis.

Et item subscribitur, quod in agro Placen. suo tempore lapis Alabastrites inuentus est, in quo potestquam ad leuitatem suam per artifices perductus fuit, inter claritatem obscuritatemq; quam lapis præ se fert, figura apparet mortui capitis humani.

Item Bergomi, (vt idem refert) in maiori fano in porphirite lapide, qui ad Baptisterij ornatū est positus, tanquam dicta serpens in orbem circumuoluta perspicitur. Et in quadam parte Gallie est quidā magnus dominus, in cuius agro lapides, & arbores si scindantur, in quamcunq; partem verti possint, arma seu insignia illius domini apparent.

Nonagesima secunda confide. sit de gemmis, seu lapillis pretiosis, & quæ sit excellentior, maioris autoritatis, seu nobilior inter omnes. Plin. lib. 37. cap. 4. ait: Maximum in rebus humanis non solum inter Gemmas pretium habet Adamas. & eidem inter Gemmas primum locum autoritatis attribuit, ita inquit: Proximum apud nos Indicis Arabicisq; Margaritis pretium est. tertia autoritas Smaragdus perhibetur, vt ibi ipse Plin. scribit c. 5. & etiam refert G. Budæus in tracta. suo de Asie: & à d. cap. 4. vsque ad finem illius lib. scripsit Plin. ferè de omnibus gemmis secundū ordinem Alphabeti, & de naturis & virtutibus illarum. Et etiam Alber. Mag. & Diofcori. & in horto sanitatis in 5. tract. & per plures alios, ad quos te remitto. & etiam Nicolaus Perottus in 2. epigram. Martialis ferè omnes Gemmarum species cnumerat, eas describendo secundum colores quibus magis assimilantur: vbi Chrysalium primum locum in nitore obtinet, & post Adamantem ponit Achatem sub specie albi coloris, & hoc, quia licet sit lapis niger, maximè tamen quidam probant, si habeat vitream perspicuitatem: teste Plin. d. lib. c. 10. vbi etiam ait olim fuisse in magna autoritate & nunc in nulla. & refert idem d. lib. 37. c. 1. Pyrrhum regem (qui aduersus Romanos bellum gessit) habuisse Gemmam, scilicet, Achatem, in qua nullo artifice, sed sponte natura sculptæ, sed adeo tenuibus segmentis, vt pictæ viderentur nouem insignib. suis expressæ, cum erant Mûsa, cum Apollinis effigie media inter eas sedentis, & Citharâ tenentis. Ismeniam Coraulem tradit multis fulgentibusq; vt cõsueuisset, quod regum amicitiam conciliare existimantur.

Inter Gemmas viridis coloris præcipuè commendatur Smaragdus cum sit pretiosior multis alijs, & omnium lapillorum visu iucundissimus, quoniam nihil omnino viridius comparatum illi videret, ita vt vicinam aerem sua viriditate figurare videatur. præterea solus gemmarum implet oculos, nec fatiat. Quinetiam fessa alia in rectione acies aspectu Smaragdi recreatur: propterea sculptentes gemmas has maximè viridi lenitate lassitudinè mulcent. testis Plin. d. li. 37. c. 5. Tradunt Ismeniam Coraulem Smaragdo 100. aureis denarijs commiussisse, cū multas alioquin fulgentes gemmas haberet. Cumq; ex ijs comminuto pretio duo relati fuissent, ægretè tullisse sæuisseq; in emptorem: quoniam malè curatum existimabat, quod detractum esset gemmæ dignitati.

Gyges Rex Lydorum gemmam habuit tanta

virtutis in annulo, vt ea ad se versa videret quoscūque vellet, nemini conspicuus, vnde annuli beneficio omnia cõsequeretur ex animi voto. Et Nero Cæsar gladiat. pugnas in Smaragdo spectabat.

Inter gemmas verò colore rubro Carunculus rubicundissimus est, & huius color igneus est, & in tenebris & nocte magis quam die lucet, vt carbo. Nam die obscuratur, nocte verò & in obscuro tantum resulget, vt circa se noctem, quasi in diem vertat. & olim, vt fertur, in hac ciuita. Heduen. erat Carunculus positus super Pyramidem adhuc extantem in superiori parte ciuitatis, vt iuxta c. c. c. effunderet per totam ciuit. Et ex lib. de rebus libris rerum: Carunculus est lapis omnium pretiosissimus atque carissimus. Et colore virtutis, que superat omnes gemmas ardentes. Sola enim habet omnes que in ipsis sunt virtutes, & est sigillum lapidum. potest imprimere figuram tuam omni alij lapidi, & non è conuerso.

Laudatur & sub hoc colore hyacinthus rubeus, & cotalium. Et mitum est, si verum sit, quod virtus hyacinthi est, quod qui portauerit secum ante sigillationem factam cum eo, sit tutus à fulgure, ita quod non cadat super eum.

Amethystrus Indicus, inter purpureas gemmas tenet principatum, vt ait Plin. li. 37. c. 9. Magorum vanitas hanc gemmam ebrietati resistere promittit. Arnaldus tamen dicit, virtus Amethystris est cõtra ebrietatem, facitq; hominem vigilem, & intellectum bonum tribuit.

Saphirus autem inter gemmas cœrulei coloris excellentior est, & est magnæ excellentiæ, & virtutis. Primò ex similitudine coloris cui assimilatur qui est color cœli sereni. Cum ergo ille color sit supra hominem & supra omnes res mundi propter altitudinem cœli, quam dimensurare nemo potest. Ecclesiast. 1. Ideo videtur quod etiam ille color sit supra omnes alios, & sic ille lapis pretiosus sit supra alios: vnde ex quo tenet similitudinè coloris aeris seu sereni cœli designare videtur appetitum languentis animæ tendentis ad cœlestia, vt dicit Greg. lib. 18. moralium. c. 8. & dicit Helmanus. ideo quia Saphirus cœlo sereno similis est, castè portari vult. Gemmaq; gemmatū & lapis sanctus dicitur. Ideo in lib. de natuta rerum habetur, quod qui portat hūc lapidem, expedit, quod summo studio castitatem seruet: quoniam tanto dicitur pretiosior & melior, quāto colori cœlesti est similior. Est enim gēma summè dura, hilaris, clara, & pura, vt pote similis cœlo serenissimo. vnde Arnaldus. Saphirus est gemma fulgens, quæ hominem reddit castum, mitem & humilem. Et dicitur lapis sanctus, quia ad sanctitatem & deuotionem homines disponit. vnde describitur Exo. 28. quod Moyses ad præceptum domini vestem sanctā fecit Aaron summo Pontifici in gloriam & decorem, in qua inter diuersos lapides pretiosos, Saphirus connumeratur. Sic Ieremias Thronorū 4. Destructionē Ierusa-

D V O D E C I M A P A R S

Ierusalem, ruina[m] templi & sacerdotum recogitans, eorum pulchritudinem assimilat Saphiro, dicens: Candidiores nazaraei eius niue, niti-diores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulchriores. delectabilis est, gratiosa, & pulchra. Excessum pariter habet valoris inter lapides preciosos, ob quod sanctissimus Thobias spiritu eleuatus, videns excellentiam celestis patriæ, dicit, portas eius esse ex Saphiro a edificatas, vt scribitur Thob. 13. etiam Ioan. Apoc. 11. dicit. Fundamenta muri supernæ ciuitatis esse ex lapidibus preciosis, inter quos Saphirus adnumeratur. Saphirus etiam in sacris scripturis significare videtur æternam gloriam, vt habetur Exod. 24. vbi Moyses, Aaron, Nadab, Abiu, & septuaginta de seniorib. Israel, Deum viderunt. Sub cuius pedibus erat quasi opus lapidis Saphirini, & quasi coelum cum serenum est. Pariter in Ezech. 10. cap. legitur, quod species gloria domini, super Cherubin, erat quasi lapis Saphirus. Et ex his pluribus alijs multum laudantur arma Christianissimi Regis Franciæ, in hoc; quod sunt in campo azureo, qui color est Saphirinus, vt ample commendat G. Benedicti in sua repetitione c. Rayn. in verbo, duas habens filias, numer. 13. 114. & 115. extra de testamentis. & ante eum per Ioannem Ludouicum Viualdum de monte regali: in libro de triumpho trium liliorum Franciæ. & dixi ante in 5. par. in 31. confid.

Nonagesima tertia confide. sit de excellentia colorum. Nam vt lapides marmorei, ligna, gemmæ, vestes, & multa ex prædictis laudantur ex diuersitate colorum, & ex coloribus, qui etiam multum commendantur in armorijs. de quibus in 1. par. in 61. concl. cum septem sequentibus conclusionibus 38. considera. Et etiam in picturis, de quibus in parte præcedente, in 44. consider. dictum est. Ideo de illis, & excellentia aliquorum scribendum est. Scitu dignum est, quod colorum (teste Isid. lib. 19. Etymo. c. 17. de color.) quidam nascuntur, vt sunt Sinopis, Rubrica, Paritoniū, Melinum, Fretia & Auripig. Ceteri vero finguntur, aut arte, aut permixtione, vt per eundem in d. c.

Item quidam sunt Colores, qui dicuntur natiui seu naturales, vt sunt album & nigrum, vt habetur in l. si cui lana. §. proinde. ff. de legat. 3. Et inter hos duos colores naturales album, scilicet, & nigrum, sunt quinque principales intermedij, scilicet, glaucus, puniceus, rubeus, purpureus, & viridis, quos ponit Bartholomeus Anglici lib. 19. de proprietatibus. Et omnes colores præter album & nigrum dicuntur versicolores, vt est text. in glo. in d. §. proinde.

Cælius vero li. 1. antiq. lect. c. 20. post Marsilium Ficinum lib. 3. cap. 19. de vita cælitus comparanda dicit, quod sunt ex Platonicis non ignobiles, qui tres esse vniuersales præcipuosque mundi colores arbitrentur, viridem, aureum, saphirinum, tibi. cœli gratijs decoratos. Et viridem vtique Veneris

esse volunt, atque item Lunæ. Aureum Solis, ab Ioue tamen Venereque non alienum. Saphirum vero Ioui Maximo dicatum prædicant: cui & Saphirus dicatur consecratus. Atque Saphirinum quidem mundi Sphæræ inferere, aurea vero Sphæris ad ipsam cœli similitudinem addere sidera. Ipsam vero Vestem siue Cererem, id est, terram, viridi prorsum ex colore indumento. Et dicuntur isti duo colores natiui, ex quo ex eorum natura magis tendit ad albedinem vel nigredinem: hoc est, ad candidum vel obscurum, & qui nulla arte sed natura producantur.

Qui dicantur colores albi, & quæ gemmæ tendant ad hunc colorem album, etiam qui dicantur colores obscuro, & quæ Gemmæ ad hunc accedant colorem, scribit diffusè Nicolaus Perottus in 2. epigramma. Martialis. & cōsequenter de alijs coloribus, ex quibus considerari potest excellentia: tam ex natura rerum quibus ipsi colores magis appropriantur seu assimilantur, quam ex communi reputatione, quæ habetur inter colores, de quibus scripsi in conclusionibus, in principio huius considerationis allegatis: in quibus multum attenditur excellentia colorum, maxime eorum, qui communiter apponuntur in armis, & ex quibus ipsa sæpè fiunt: prout colores rebus nobilioribus & dignioribus adaptari possunt, dicuntur & denominantur digniores. Et de adaptatione illorum videatur Perottus in locopræalleg. Deinde spectanda rerum natura quibus adaptari possunt, & ex his fiant laudes, & exaltationes armorum, secundum quod contingere potest: & si res in naturalibus potius quam in accidentalibus: Ex quo videtur quod Colores albi & nigri cum sint naturales, sint laudabiliores.

Et licet color niger videatur laudabilior & principalior, cum per nullum alium colorem possit transmutari, incorporari, seu cōfundi. Ipse autem omnes alios non solum transmutat, sed etiam (quod fortius est) extinguit, & confundit: vt iam dixi in d. 1. pa. in 17. conclusio 39. considerat. Color tamen albus & qui albedini proximè accedit, semper fuit plus laudatus, quia vt ait Arist. lib. de sensu & sensato. est origo aliorum colorum, & omnes ab illo dependent. Etiam quoniam omnes albus diuini tendentes ad bonum, qui perpèdi possunt, semper fuerunt visi sub specie coloris albi seu candidi potius quam nigri.

Et color albus multum laudatus fuit à Deo: cum, vt habetur Exod. 16. appellauit domus Israel nomen cibi duplicis, quod erat quasi semen coriandri album, &c. Et habetur Apoc. transumptiue in c. si enim. vers. sin autem venio tibi. depœni. dz. Habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua, & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo,

meo, & coram Angelis eius, & in fine. Suadecotibi emere à me aurum ignitum probatū, vt Iocuples fiat, & vestimentis albis induaris, vt non appareat confusio nuditatis tuae, & Apoc. 7. Vidi turbā magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis stantes ante thronum, & in conspectu agni, amici stolis albis. Etia habetur Matth. 17. Marc. 9. & Luc. 9. in transfiguratione domini replenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba, sicut nix. Et habetur actuum primo, quod in ascensione domini, cum Christus ascenderet in Cœlam, videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. cumque intraretur in cœlum, euntem illum, ecce duo viri asterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, &c. Et Mar. 16. Et introeuntes in monumentum, videntur iuuenem sedentem in dextris, cooperatum stola candida.

1. Sed quicquid dicatur, videtur, quod omnes ferre colores sint natui & naturales, sicut album & nigrum, eum omnes ipsi colores reperiantur naturaliter è terra proueniētes: quippe & viridis color, rubeus, glaucus, citrinus, cœruleus, & rosaceus, & alij ex terra procedunt, etiam in herbis, lapidibus, & arboribus.

2. Sed, vt à dincticulo repetamus iter inceptum, sub colore albo continentur & alij, qui videntur esse species albedinis, & sub illo colore comprehendī, vt leucopus, & olorinus siue cygneus, & fandiēnus.

3. Et colores albi quibus in pictura vtuntur, sunt Parethonium, Melinum, Cerusa, Eretria, Sandaraca: vt de his habetur per Isid. & Perot. in locis antè dictis. Et, in armorijs hic color designatur per argentum, in picturis verò per alias res.

Quomodo etiam colores referantur ad Planetas, vide Marsilium Ficinum lib. 3. de vita cœlitis comparāda. c. 11. vbi etiam scribit qui colores sint potentes. Alio modo sumunt colores medici in corpore, quando faciunt differentiam inter colorem naturalem, & nō naturalem, vt per Arna. de Villa noua in suo speculo introductionum medicinalium. ca. 11. & ibi vide quomodo causantur in homine: sed cum hæ sint extra propositum, Ideo circa ea non insisto.

Color etiam obscurus, qui & niger dicitur, est natiuus, & vt dicit Car. in elem. 1. in princ. de statu monacho. Inter ceteros est vilior, & magis fuscus, & ideo electus fuit à religione monach. ad denotandum mortificationem carnis, & tristitem vitam, quam debent habere monachi nigri. Et dicitur niger à nube, quasi nubiger. Er vt dicit ibi, sunt tantum quatuor principales colores: Albus, scilicet, Niger, Citrinus, & Rubeus: & quod diuersitas colorum inducit diuersitatem effectuum. Clemens. vltima. de regularibus.

Et aduerte quod hic color est leucopo, hoc est,

vili & vulgari albo cōtrarius, propriè pullus appellatur, quod pulli ouium ferè eo colore nascuntur, & sub hoc colore sunt qui dicuntur hispanus, beticus, impluiatus, suafus, Mutinensis, fuscus, ater, atracinus: Et hic color à pictoribus atramentum, dicitur.

Color cœsius dicitur, qui cœli specie habet, & glaucus, & cœruleus, cum atilis, & cyaneus: pictores cœrulei coloris diuersa genera habent, Quippe, in argenti metallis nascitur cœruleum, quod propriè limus est: optimum vocatur Atticum, quod nunc transinatum dicunt, secundum marmorosum siue lucidum vocant. Tertium Seyricum à Seyro Aegei insula. Affertur & Indicum ex India supra modum nigricans, & atramētū ferè tenens colorem. Itē & ex Germania quod Germanicum, siue lucidum nominant, vt refert Perotius, vbi supra, & quæ gemmae sint huius coloris. Hic tamen color videtur potius esse priuatio aliorū colorum, quam sit color de per se, vt dicit Arist. in li. de sensu & sensato. Et de excellentia illius, dixi ante in 1. part. in 65. concl. 38. consid. Et inter alios colores est cœruleus, inter istos sub obscuritate dependens, qui comparatur Saphiro, ex quo hic color videtur esse laudandus in hac specie coloris Saphirini, vt hic ante dixi in prin. vbi laudauī colorē Saphirinum, & magis tēdit ad nigrū quam ad album, de natura cuius Saphiri dixi etiā supra in precedentiē consid.

Diuersus est & alius color à prædictis qui viridis dicitur, & fit ex flore qui in legentibus frequens arefcit, atque oculos maximè recreare existimatur: à viriditate succi foliorum porri (quæ summa est) Prasinus dicitur. Istius coloris præcipuè sunt Smaragdi omnium lapillorū visu iucundissimi: quoniam nihil omnino viridius comparatū illis viret. Præterea soli gemmarum implent oculos, nec fatiār. Quin etiā fessā alia intētionē acies visu Smaragdi recreatur, vt in consider. precedentiē scriptum est.

Et de huiusmodi colore viridi quomodo delectat visum, maximè Smaragdus, scripsit Isid. libr. Etymol. 16. c. de viridiorib. gemmis. allegatur per Bar. Anglii in suo li. 19. de proprietatibus rerum, vbi ait, quod propter visum cerui & alia animalia agrestia virentia diligunt & frequentant. Ideo venatores se induunt communiter veste viridi, quia propter aspectum viroris, quem bestia naturaliter diligunt, minus venatorum insidias expauescunt. Et ibi etiam dicit, quod iste color est medius inter rubeum & nigrum generatus, vt ibi videre potes de ratione prædictorum.

Aliuseriam est color qui dicitur rubeus, qui est medius ab extremis nigredinis, & albedinis: & quæ distans: ad cuius generationem concurrunt materiae peripicuitas, ignei luminis claritas, & albedinis & nigredinis concors mediocritas. Tamē propter igneam lucem partes mixti peripicuas dilatantem, & redificantem ac subriuantē maiorem habet in translucencia conformitatem cum al-

D V O D E C I M A P A R S

bo quàm cum nigro. Non tamen ita videtur esse dignior aut nobilior sicut albū aut nigrum, cum sit acci dētalīs. Et præter antedictos, cæteri ferē omnes colores mixti sunt, & ex ruffo compositi, sed ita diuersi prout ruffum, aut intendunt atque acciunt, aut cum colore viridi miscēt, aut nigro infuscant, aut virentē sensim in albo illuminant.

Et istius coloris rubei multę sunt species, sed rubeus & ruffus generalia nomina sunt ad omnia, quę quomodolibet rubent, & fuluus, flauus, rubidus, phœnicęus, rutilus, luteus, spadens, bēnus, balaustinus, coccinus, roseus, sinopis, minium, & sunt colores sub rubeo dependentes.

Fuluus verò color est ex ruffo ac viridi mixtus, in alijs plus viridis, in alijs plus ruffi habens. Sic fuluam Aquilam & Iaspidem, fuluos galeros, fuluum aurum, arenam fuluam, fuluū leonem, & fuluum æs. Et huius rubri coloris inter gemmas sunt, Carbunculus, Corallius, Sardonix, Hemarites, Hyacinthus, & plures alię: vt scribit Isidorus Etymologiarum lib. 16. c. de rubris gemmis.

Alius est color qui dicitur purpureus, qui nigrans Rosę splendore subluceat. Cæterorū omnium colorum gratissimus, & tingendis vestibus maximē expeticus, à purpura dicitur. Purpura verò pisces est ex concharū genere, viuit annis septenis, habēs nobilem illum succum ad tingēdas vestes in medijs faucibus: viuas conātur capere, quia florem illum morientes cum vita euomant. Purpurę pisces habent Sigæum & Lectum Idę promontoria, & teste Isido. li. Etymologiarum 19. c. de coloribus vestium. Purpura à puritate lucis vocatur, & in his regionibus gignitur eius materia, quas solis curius illuminat propius & illustrat.

In Melibea vrbe Theffalię claruit vsus purpurę, Lucrētius lib. 2. Melibeaq; fulgens purpura, Theffalico concharum tecta colore. Et Pli. ait in Laconia Purpuram optimam fieri cōsueuisse. Et idem de Carthago, loquens: Nunc omnis, inquit, nobilitas conchilio atq; purpura constat. vide infra in 96. confid. De isto etiam colore & alijs scribit Plin. lib. 35. c. 6. vbi laudat hunc colorem qui & conchilium, & murex dicitur.

Sub isto colore continentur Violaceus, Iacinthinus, Amethystinus, qui in vini colorē accedit: & sic denominatur à Gemma, quę dicitur Amethystus: Itē Tyriathinus color sub isto colore purpurę continetur, & etiam Molochinus, qui Maluę flori similis sit, quasi Malachinus: De natura cuius Maluę dixi hic ante in 90. confid. cum sit excellēs ex effectu.

Item color Cerinus à cerę colore vocatur, sic & à mustella mustellinus, & à Meli colore, siue à Mello insula, vnde afferebatur Melinum pigmentum ipsum, Quidam tamen Melinum colorem volūt esse medium inter album & fuscum, qui Giluus dicitur. Et à croco croceus siue crocinus, qui etiam flāmeus dicitur. Et à cœli colore cœruleus, id est,

viridiscum nigro, qui & Glaucus siue cæsius dicitur, & etiam thalassicus.

Luteus verò color est dilutior rutilus, qualis est color auri, hinc violę eius coloris Lutcolę dicitur. Plin. li. 21. c. 8. Lutei video honorē antiquissimum, in nuptialib. flameis totum fœminis concessum. Et sic olim solum vxores flaminis, hoc est, sacerdotum, flaminicę dicitur assidue vtēbātur velis auratis, seu ex auri colore tinctis, quib. non licebat facere diuotiu. Eodē modo postea vtēbantur nuptiarum flaminicę, hoc est, huiusmodi velis, vt ppetuū eam viro manerent. Luca. de Martia iterū nubente Caiou. *Lutea demisso velarunt flaminicę velus.*

Hic color luteus in vulgari nostro dicitur lauce, & sit à pictorib. quibusdam retris, vcl ex autipigmentō, quod in Syria foditur in summa tellure auri colore, sed fragile, ad lapidum speculariū similitudinem. Ex quo Caius princeps (vt aurum facere tentaret) magnum pondus excoqui iussit, & vnde excellens aurum fecit. Sed ita parui ponderis, vt in detrimētum cederet, propter quod nemo postea idem rētare aufuse est: quod hodie si nostri phantastici, alchimistę à suis fumosis figmentis desisterēt, exemplo huius, bene agerent, & rebus suis optimē contulerent, cū in his plus detrimētum quam commodi sentiant. Hoc colore inter gemmas succini, hoc est, Ambri genus reperitur, & Topazij. Item, Chrysolitus aureo nitore traslucens, & Aromatitidis quę in Arabia gignitur, ita dicitur, quod myrrę odorem habeat: & plures alię genimę, vt per Perotum in suo Cornucopia lib. in epigram. 2. Martial. & Isid. in suo Etymol. lib. 16. vbi scribit de gemmis secundum eorum colores, à c. 6. vsq; ad ca. 14. de pluribus generib. colorum vocabulisq; eorum Græcis, & Latinis, videtur Aulum Gellium lib. 2. c. 26. & post eum in Lazari Bay sij repeti. super l. vestis. ff. de auro, & argen. leg. c. 2.

Nonagesima quarta cōsid. sit de floribus odoriferis, seu (vt alij volunt) fruticib. odoratis, seu herbarum aromaticis, & vt vtrunq; cōplectar, flores, scilicet, & odotes magis excellētes inter flores, & violas seu frutices odoriferos, scribuntur sequentes, Rosā, Lilium, Calta, Bacchar, Combretū, Lotos, Crocus, Hiacynthus, Abrotonum, Amaracus, Saliunca, Polion, Amethystus, Cyamō, Holochrysos, Chrystitis, Origanum, Thymus, Conyza, Cytenus, Narcissus, Amaranthus, Epitymon, Oenāthe, Phrygma, Abrotonum, Rosmarinus, Anethum, Achantus, Anemona, Cherintha, Ligustrum, Vaccinium, Cōuolnulus, Cyanus, Cyclaminus, Sisymbriū, Tymbra, Satureia, Casta, Melilotos, Lyrium, & Lychnus: de quibus meminit Plin. lib. 21. & Isid. lib. 17. Etymol. c. 9. Sed quia rēdiosum effect de singulis laudes referre, ideo laudes de paucis absolueamus, propter eorum excellentes effectus.

In primis de Lilio, quod sui natura (teste Plin. li. 21. cap. 5.) est nobilissimum, quo nulli florum celsitas maior, cuius flos fragat odore acutissimo,

& est

& est candidissimus, nobilitate proximus Rosæ, & quadam cognatione vnguenti Olei, quod ab eo liliinum appellatur. Est & liliium rubens, & etiam purpureum, sed apud nos raro videntur.

Lilium laudatissimū est in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens.

Susa, vrbs Persarum à Mênone cōdita, nomen sumpsit à liliorū multitudine. Nam Persæ Susam vocant liliium.

Lilium multiplicem habet virtutem, ita quod eius radices virtute sua multis modis florē suum nobilitauere, secundum Plin. eo. li. 19. Auicem. & phycos. Nam valent contra duritiam splenis, & neruorum, maximè sub prunis coctæ, & cum oleo roseo iritæ, vsturas sanant, & vulnera cicatrizant: & conferunt aduersioni aquæ calidæ, cum sint exsiccatiue, mollitiuæ, abstersiuæ, & consolidant: valet quæ liliium incisionibus neruorum, & splenis apostemata marurat. Et, vt omnes testantur, liliium tumores resoluit, vlcera abstergit, dolores mitigat, venena depellit, puncturis confert, & succus eius cum melle decoctus veteribus vlcereb. medetur. Et oleum eius est resolutiuum, & apertiuū. Conuenit enim dolori capitis, & distillatum in aurem, sedat eius dolorem, sanie, & immunditiam purgat liliium, & morsum serpentis curat, similiter eius folia vexationem serpentū curant: eiusque radices contra serpentium ictus valent, confert & liliium puncturæ vermium, venenolorum atque Scorpionis: & præterea semē eius potui datum ad serpentis morsum facit, vt scribunt Plin. Auicem. & Dioscor. Ideo ex effectuibus ex eo proueniens. constat ipsū liliū esse laudandum.

Quod etiam facit ad laudē armorū Franciæ, in quibus sunt tria lilia cœlitus demissa, De laude quorū scribit Io. Lud. Vinal. in suo tract. de triumpho trium liliorum Franciæ. & G. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verbo, duas habens filias. nu. 87. vsq; ad 100. numerum. extra de testamentis, & dixi supra in 5. par. in 31. consid.

Alius est flos odoriferus qui dicitur Rosmarinus, quem propter eius excellentiam, & effectus illius excellentes laudare decreui, quem Latini ab effectu herbam Salutarem vocant, & teste Isid. lib. Etymol. 17. cap. 9. odorem thuris habet: unde Libanotis dicitur Plin. Libanotis radicem habet Olusatii, nihil à thure differentem, cuius natura calida est, & sicca in tertio gradu, vt Serapio inquit. Propterea ad plures valet infirmitates, vt Rasis ait in 23. continētis. c. 694. autoritate Dioscoridis: & inter cætera dixit ibi. quod omnes species cum melle in oculis posita acuum visum. Et vt scribit Arnal. de Villa noua in suo tract. de vino. Cum Anazare esset in Babylonia, accepit eū multa solitudine, & precum instantia à quodam antiquissimo medico Satraceno virtutes roris mari-

ni: quas secretiora sibi quasi nonnulli narrare debet communicari retinebat. Et dicit, quod de vitilioribus. operationibus eius est cum vino, deinde cum balneo: deinde cum fit ex eo oleū, quod est in effectu Balsami: deinde cum fit electuarium ex floribus eius, & aqua ardētī seu vitæ. Vinum quidem, quod de hoc fit more aliorū conficitur secundum modos descriptos in dicto tractatu. Habet mirabiles proprietates. Nam ipsum est vile omnibus ægritudinibus frigidis, rectificat appetitum, & confortat sua aromaticitate qua anima dilatatur, & sua siccitate qua substantia eius congregatur, fortificat omnia membra, neruos rectificat, & cum lauat ex eo facies, reddit ipsam pulchrā. Et si lauetur ex eo caput, non cadent capilli, imò multiplicantur, & vsus eius cōseruat propriè ab Anthrace, hoc est carbone, & hūmō malis pustulis, cōsumit phlegma, & melancholiam, & cōfortat propriè substantiā cordis, & ex hoc faceret acquirere aut consequi iuuenescētiā, & forē qui eo assiduauerit, non putrefierit corpus eius, & si sæpius os lauetur, ex eo continuè odoriferū reddit. Cōfortat dētes, & gingiuas, & cancrū ex eo sæpe lotū sanat, & fistulæ, & huiusmodi vulnera ex eo sæpe lota sæpius desiccantur, & rectificantur. Et quando quis ex longa infirmitate ægret, siue debilitatus panē assūm in eo vino madidum frequentauerit comedere, rectificat appetitum, & confortat eius membrum debilitatū. Et ipsum quidem vinū temperatū, cum aqua pluuiali, & propriè decoctionis florum eius herbe, & assiduatū bibere rectificat Phthisicos, & Erycos, & est probatū, & secretū: vt ibi dicit Arnal. Valet etiam dictū vinum in quotidianalitaria, & quartana, in cardiacis, & ægritudinibus cordis, nauica, & disenterijs fluxibus. Itē, & quod de excellentioribus operibus eius est, quod est vicarius tyriacæ contra venenū, & venenosos cibos, & est potus propriè paralyticis, & tremulosis, & relaxatis neruis: confert podagræ perambulatiuæ, & mulieribus propriè humidæ complexionis, & rectificat earum matres, & prodest ad conceptum.

Fit & electuarium ex floribus eius, & melle dispumato secundum quod sit rosatum, & est mirabilis vsus eius ad omnia prædicta: & fiat frusta ex illa herba, & floribus eius, & fiat Balneum vaporosum mediante calidorum, & est Balneum vitæ, & mors senectutis: quoniam assiduatio eius facit renouari (sicut Aquilam) iuuentutem ventium eo, & est secretissimum, vt dicit ipse Arnaldus.

Fit & ex floribus eius oleum, quod gerit vicem Balsami, & est res areana. Cuius magisterium, hoc est. Impletur amphora vitri floribus eius, & clauditur cum panno duplicato cerato, aut cum cera & cooperitorio, ita quod non respiret, & sepeliatur in arena vsq; ad mediū, & maneat sic per mensem vnū vel plus: & flores dissoluantur in aquam, & separetur aqua illa pura ab impura, & ponatur ad solem per 40. dies, & inspissabitur aqua illa ad
E E c c 2 modum

DVODECIMA PARS

modum olei siue Balsami, confortat cor & cerebrum, & ad totum corpus valet, confortat debilitatem nervorum, remouet sordes & maculas faciei, seruat iuuentutem, & patitur experientiam Balsami, quoniam gutta eius super aquam posita petit fundum & stabit. Et si ponatur in sero in oculum ieiuno, non tantum maculam & telam, sed omne malum sanat, si tribus vicibus iteretur. Amplius res expetta est ab eo (vt dicit Arnal.) & visa, quod aqua vitæ siue ardēs facta de vino, in quo remollita fuerit dicta herba, curat phlegma falsum, tibiē, cancrum, & fistulam, quæ aliter sanari non possunt: & si resederit dicta herba & flores, & ex ea inungatur manus, vel membrum paralyticum frequenter ad calorem, rectificabitur, & quandoq; sanatur.

De Rosa verò, quæ ex floribus odoriferis primaria est, scribit Plin. lib. 21. ca. 4. Nasctur à spina siue rubo, & est iucundi odoris. vsus eius in coronis prope minus est, oleo maceratur & in vnguenta transit, per se medicas artes præbet. Emplastris atq; collyrijs imponitur mordaci subtilitate. Menfarum etiam in delitijs inungendis minimè noxia inter rosas. Plinius celebrat Prænestinam, Campanam, Milesiã (cuius color ardētissimus sit) Trachiniam in minus rubentem. Alabandicã viliorem albicanrib. folijs. Viliissimam verò pallidis non pluribus, vel minutissimam spinosam, quæ differunt multitudine foliorum, asperitate, leuore, colore, odore. Et ad minus habent quina folia vel numero siora. Cyrenis verò odorifera est Rosa. Et in Gallia in oppido Pronin. dicta in partibus circumstantibus, prope Parisium, Bria, scilicet, vbi nascitur Rosa mirabiliter odoratissima longe quàm in tota Gallia, adeo quod venduntur satis caro pretio: & domina Parisienses, quæ sunt magistra politiarum, eas seruant siccas in sacculis cum certis alijs odoramentis, & ponuntur in serinijs & coctis vbi sunt linteamina, mantilia, & similia: quæ postea redduntur mirabilis odoris, boni, & suauissimi. Imo etiã portatur dictæ rosæ ad longinquas partes, & vt scribit Panthaleon de Confluentia in sua sum. lacteciniorem. c. 11. secundi tractatus. Ipse portauit ad partes Pedemontanas, vbi videbatur pretiosæ. Ad bonitatem istarum rosarum etiã influxus supercoelestis concurrere potest. Carthagine, Hispaniæ, hyeme quoque tota præcox refert & cœli tēperies. Quibusdam enim annis minus odorata puenit rursus: præterea magis omnibus locis sicca quàm humidis odoratior, teste Plin. li. 21. c. 7. Idcirco odoratiora in oriente consurgunt: quia teste Cælio. lib. 12. lectiorem antiquarum c. 21. post philosophum, terra cum seruet atq; inuritur, quæ diderit principio, bene olet. Etenim quæ parce humido quendam in modum recaluerint odorata redduntur, humor enim calore concoqui potest.

Laudatur & rosa ex effectu eius magno, cum ex ea fiat vinum magni effectus, vt scribit Plin. lib. 14. ca. 16. vbi dicit, Inter flores sit vinum de Rosæ folijs

tusis, in linteoloque in mustum collatis cum portuduculo, vt sistat 40. pondere denariorum in sextarios vicienos musti, nec ante tres menses vase aperto. Et de eo etiam facit mentionem Arnal. de Villa noua in tracta. suo de vino. vbi vinum a stinudicit esse propriè rosatum, quod potest fieri cum musto de siccis rosis, sicut fit vinum Boraginatum, & sit leuius, citius & melius, & sufficit secundum eum talis modus, scilicet, vt vino potissimum permittantur in amphora hora comestionis cum aqua rosata quantum placet in sapore & odore, & bibatur. Refrigerat enim cor, mēbra principalia confortat, custodit mēbra, & diffoluantur eorum virtutes à calore, & dissoluta restaurat: valet contra putrefactionem in febribus pestilentialibus. Ipsum etiam medicinale est, quoniam valet contra lenteriam, disenteriam, & defecum contentiue. Et temperatum cum aqua pluuiali confert vomitui & syncope ex fumo colerico, & contra cardiacam quæ fit ex calefactione spiritualium: valet etiam contra diaphorem, & absiduatio lauacionis dentium cum eo confortat gingiuas, & os redolere facit, & bonum anhelitum: & lauatio faciei cum eo facit carnem solidam & coloratam: & si distilletur gutta eius in oculis, acuit defectum oculorum: quoniam mundificat ratione vini, & confortat substantiam oculorum ratione rosarum.

Vsus verò succi rosæ (teste Plin. li. 21. c. 19.) fit ad aures, oris vlcera, gingiuas, tōfillas, gargarizatus: Stomachum, vuluas, sedis vitia, capitis dolores. In febre per se vel cum aceto somnos, naufeas. Folia vruntur in calliblepharū (quod medicamentum est accommodatum vitij oculorū, præfertim cum palpebra coherescunt, & vlcera oculorū mala sunt curata) Et sicis femina aspergantur. Epiphoras quoq; (hoc est morbum oculorum, quem vulgò lachrymā vocat) aridis leniunt, flos somnū facit: inhihet fluxiones mulierū, maxime albas in posca. i. vino in torculari aquato potus. Et sanguinis excretionem. Stomachi quoq; dolores quantum in vini cyathis. Semen ijs optimū crocinum, ne anniculo vetustius, & in umbra siccat. Nigrum inutile, dentium dolori illinitur, vrinam ciet, stomacho imponitur. Itē igni sacro non veteri, naribus subductum caput purgat, capita pota ventrem & sanguinem sistunt, vngues rosæ epiphoris salubres sunt. Vlcerata. n. oculorum rosæ sordescunt, & præterquam in iuitijs epiphora: ita vt arida cum pane imponatur. Folia quidem vitij stomachi, rosionibus & vitij ventris & intestinorū, & præcordijs vtilissima vel illita. Cibo quoque lapari modo conduntur. Cauendus quoq; in ijs situs celeriter insidēs. Et aridis & pssis aliquis vsus: Diapasmata, hoc est, inspergimina, inde sunt, ad sudores coercendos, ita vt à balneis inarescant, corpora diu frigida abluantur. Siluestris cum adipe vrsino alopecias mirificè emendat. Est aut Alopecia morbus in capite ex vitio humorum, qui fit cum profluuio capillorum. Et vnum quodque de

per se ex suo effectu sufficit ad laudandam rosam, & ad collaudandum illos qui habent rosam in armis, vt sunt illi de domo Vrsina, & in Anglia Reges, & in Burg. illi de domo de Vergy. Ideo nõ mirum, si domus Vrsina Rosam accepit, cum sanet dolorem capitis cum adipe Vrsino. vnde Macer his versib. Rosam laudat:

*Dici flos florum nobis Rosa iure videtur,
Quod specie cunctos præcedat, odore q̄ flores.
Non tamen hæc specie tantum nec odore iuuare
Non valet, ac varijs nos adiuvat illa fidelis.
Eius sicca gradu vis est & frigida primo.*

Laudatur & Gariofilatum ex sua aromaticitate, quia si olfacitur, aperit opilationes accidentes in cerebro, & naribus: ori stomachi confert: corroborat enim ipsum, atque cordi auxiliatur, & valet ad æmorrhoidas. Vnde Serapio in e. de berengemisch. dixit de eo, quod calidum est in fine secundi gradus, conferens stomacho frigido, epati, & cordi, aufert cardiacam, quæ fit à melancholia, & phlegmate, tristitia, & solitudine, odoriferasque facit fructationes: qui verò eo delectantur, ipsum potius olfaciant quam manducent. Reperiuntur & diuersi coloris: quædã enim rubea, quædam alba, & quædam violacea, quæ vulgo grisea dicuntur, & fore cineritia.

Laudanda est etiam Maiorana, quia secundum Rasam in 3. Almanforis c. 21. propter aromaticitatem suam, caliditatem, & subtilitatem, conuenit omnibus ægritudinibus frigidis, confortat cerebrum, & omnia membra, & quoque qualitatibus suis virtutem habet dissoluendi, eòsumendi, & mundificandi. Et secundum Auic. in 2. can. c. 481. est subtilis, resolutiua, aperitiua cum fortitudine aperiens opilationes cerebri, & cõferens hemieranæ, humiditati, & ventositatibus grossis, & dolori auris.

Laudanda etiam laudari debet, licet sit herba omnibus nota, ealida & sicca cõplexionis. Cuius flores etiam odorem suauem & bonum habent.

Violis honos est proximus (teste Plinio li. 21. c. 6.) scilicet, rosæ & lilio. eorum tria sunt genera, purpurea, alba, & lutea, seu mellina, quæ est palliduli coloris. Et quædam sunt satiuæ, & alia syluestres, eodem teste. c. 19. Omnes satæ vt olus, proximæ sunt plantis. Ex ijs verò, quæ sponte opacis & maeris locis proueniunt, purpureæ latiore folio statim ab radice carnosò exeunt, solæque generali vocabulo violæ flores vocantur. Sed satiuæ maxima auctoritas luteis. vnde Barthol. li. de proprietatibus rerum. Viola propter violentiam odoris sic est nominata, vt dicit Isid. Herba quidem modica est viola in substantia. Cuius flos maximi est odoris: vnde odor eius cerebri calorem mitigat, & spiritus animales recreat, & confortat. Flores vernalès prius oriuntur, sic se citius manifestant: paruitatem eius in substantia, magnitudo odoris pariter, & virtutis notabiliter recompensat. Et dicitur, quod flos à proprietate eius, quæ est in eo,

quando bibitur cum aqua, confert squinantia, & Epilepsia quæ accidit pueris: est illa, quæ vulgariter dicitur mater puerorum, vt scribit Plin. d. e. 19. vbi ample de propriet. eius, & in horro sanitatis, tractatu de herbis. c. 492.

Omnium verò odoramentorum atque herbarum differentia est in colore & odore & succo. Odorato sapor raro vllinõ amarus. E contrario dulcia raro odorata. Itaque & vina (ait Plin. li. 21. c. 7.) odoratiora multis, Siluestria magis omnia satiuis. Quorundam odor suauior è longinquo olet, cum in propinquo admotus hebetatur, vt violæ, rosa recens è longinquo olet, sicca propius. Et de istis ambiguitatibus in odorum ratione. Cur florum odores seu suffimentorum suauis è longinquo oleant, cum in propinquo alia herbam potius doleant, alia fumum, dicit Cælius lib. 13. lect. antiqu. c. 24. ex hac ratione procedere: quia natura odorum caloris vi constat, cum odorata omnia calida sint, & vt vnumquodque calidissimum est, lara & maxime leue. Proinde prouchi longius potest, ac sinceriores subnectare odorem suum à ceteris, cum foliorum odoribus, rum sumi: id est, vaporis aquei depuratum, adiunctumque, qui odorem affectari videtur, cum quo terrestris quoque prouehatur portiuncula, quæ odore celerius sensum afficiat. Nam in isto crassamento calidum inhibet potentius agit, verum in inertissimo longiore vesta flaccesceat, calore diminuto, quam obrem sensum ingeritur odor materia defecatione. Quod verò amplius agitata odoramenta plenius afficiant, ratio euidentis: quoniam mota plus aëris, quam quietentia replent. Quo nomine celerius odoris prestant sensum pertingit. Aeris autem frigoris vinfestante, minus, nisi quæ odoramenta persensimus: quoniam hebescit, retunditurque: tunc aëris motus, quo inuehuntur. Etenim frigus consistere facit, & contrahit, de quo plenè Cælius eo. lib. 13. ca. 19. & ibi quarit, cur præcipue odoribus capiantur, & delectentur homines. Odor verò teste Isid. lib. 18. Etymol. cap. 8. in priu. nihil aliud est quam aër contractus, vel fumosa exhalatio, vel vapor, vt veteribus placuit. Et odorum & florum generi magnus est vsus in medicina, vt ait Plin. d. lib. 21. cap. 18. Imò odor maximi est nutrimenti. Cum, vt ait Hippo. in suis aphorismis, bona conseruatio generis humani est in humido, melior in vino, optima in odore, & scribitur Prouerb. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor. Propterea Cælius lib. lectio. antiqua. 13. cap. 21. quarit an odoribus suffici alimentum queat, vbi allegat Hippo. in lib. de alimento, dicentem: Quicunque cirrissima indigent adiectione, humidum remedium resumendis viribus optimum est, vbi autem adhuc ociose per odoratum: Pythagoricorum etiam sententia fuit, odores ad nutritionem cõferre, vel ut etiam alatur qualitate eiusumodi attrahendo. Odores etiam sanitati plurimum cõ-

D V O D E C I M A P A R S

ferre sensus perdocet. Nam Plin. lib. 7. ca. 2. scribit ad extremos Indiae fines ab Oriente, circa Gangis fontem esse Astomatium gentem sine ore, corpore roto hirtam, quae frondium vestiatur lanugine, viuaturque halitu tantum, & odore, quem naribus rrahant. Nullum illis cibum, nullum esse porum. Tantum radicum, florumque odores varios siluestrium malorum, quae secum portant longiore iereinere, ne desit olfactus. Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Et ibi scribitur in calidis quibusdam Regionibus, ac plurimo passim odore fragrantibus multos gracili corpore, & imbecillo stomacho, quasi solis odoribus ali. Fortè quoniam ipsa natura loci, tum herbarum, & frugum, atque pomorum succos feruèntes totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illie resoluunt in spiritum. Cum igitur vterque odor videlicet ac spiritus sit vapor quidam, & simile simili nutriatur. Nimirum, & spiritus, & spiritualis homo plurimum odoribus accipit alimentum. Spiritum verò odoribus nutriti argumento est: quod vinum odore plenum subito spiritum recreat, quem caetera vix tandem possunt reficere, vnde Ouid. 1. de Ponto sic ait:

*Et iam deficiens sic ad tua verba cuiuxi,
Vt solet infuso vena redire mero.*

Et in confesso est, ex se vinum fomenti plurimum suggerere. ideo Auicen. dictum probatur, cum ait: Corpus quidem dulcedine, Spiritum verò quadam aromaticitate nutriri. Tria verò spiritus animalis fomenta traduntur praecipua, Aër purus & luminosus, Odorum delectus, & Muscæ. & idem Caelius eo. lib. 13. c. 22. scribit miram vtilitatem suffitionis, & ignes odoratus pestilentiae occurrere. Siquidem cum Aër, quo vtimur plurimum, & in quo maximè versamur, non eadem semper sit ratione dispositus, nec idem seruet cõtemperamentum: sed nocturna denseat humecta rione, & proinde corpus premit & animæ tristitiam inferat, veluti nebula circumfusam grauiore. Nam & medicæ artis scientissimi pestilenti affectione grauius grassante ignium crebritate malo occurrant, quod ijs rarefcere credatur aër. Id quod consequitur largius, si odoratiore vrantur ligna. Cuiusmodi est cupressus, iuniperus, piceæ. Sed & Agrona nobilem medendi scientia summe laudatum ferunt, quod Athenas magna pestilentiae vi sauius infestante, affectorum plerisque salutem intulisset opem, accensis in proximo ignib.

Nonagesima quinta consid. quod metallorum si excellentius alio. Et videtur quod metalla debuissent praerponi lapidibus & lignis: quoniam, vt habetur Esaiæ 60. Deus qui est remunerator in centuplo pro ære promittit Ecclesiae derelictæ aurum, pro ferro argentum, pro lignis as, & pro lapidibus ferrum: Sed hic interferui propter connexitatem ad praecedentia, Isid. verò libr. Ety. mo. 16. c. 16. dicit septem esse species metallorum.

aurum, scilicet, argentum, electrum, as, stan nũ, plumbum, & quod domat omnia ferrum, ex quibus aurum, argentum, vt dicit Luc. de Pen. in rub. de metallarijs & metallis. lib. 11. allegat textum in authen. de consulib. s. hæc itaque. vers. spargere autem. ibi, argentum verò quod mox post aurum preciosissimum fier. & ibi gloss. in verbo, post aurum. colla. 4. Et de auro & argento fit mentio in pluribus locis in iure. Nam est titulus de auro & argento legaro. in infortiario.

Aurum verò quod nascitur & inuenitur in fluuio Phison, qui & Ganges dicitur in Regione terræ Euilath, hoc est, India, est optimum. vt habetur Gen. 2. Quia, vt Plin. scribit lib. 23. c. 4. in prin. Nullum absolutius est aurum, quam inuentum fluminum ramentis, vtpote cunctis ipso rituque perpositum.

Aurum enim octo habet virtutes, quas describit Guilliel. Bened. in repet. c. Rayn. in verbo, duashabens filias. nu. 100. de testamentis. post Ioan. Lud. Vina. de monteregali in suo tracta. de pugna partis sensitiuæ art. de laudib. ac triumphis trium liliorum Franciæ. q. 3.

Addo, quod etiam aurum denotat sapientiam. vt ait Caelius lib. antiq. lect. 4. c. 24. & argentum rerum naturalium notitiam. Et de his virtutibus vide ante in 5. part. in 31. consid. vbi scripti de excellentia armorum seu insigniorum Regum Franciæ, quæ sunt tria lilia aurea in campo azureo, & sufficiat, quod de iure ciuili aurum dicitur preciosissimum metallorum, deinde argentum. vt est text. in authentica. de consulibus, hic ante allegatus. Et de excellentia auri, & eius laude amplissimè quam per alium videas per Matthæum Vegium in sua elegantissima & iucundissima disputatione, quam fecit de excellentia terræ, solis, & auri, & quod illorum sit excellentius, vbi concludit aurum excellere. dicit tamen Textor in suo cornucopiæ lib. in lit. P. in laude ciuitatis Parisien. Adrianum Imperatorem dixisse plus esse auri in rerum natura, quam reliquorum metallorum. Et quia Plin. amplissimè tractat de metallis, & iam *sim radio* affectus ex prolixitate huius operis, te remitto ad eundem Plinium in lib. 33. naturalis historiae, vbi de omnibus scribit, maximè de auro & argento, & eorum excellentijs.

De argento tamen vnum hic non omittam re ferre, quod scribit Textor in loco ante citato. in verbo, aurum. quòd in Augustudunorum, seu He duorum dicecesi pagus est Chitriacum nomine, frequenter argentifodinis clarus, cuius rei testis est (vt ait) non auritus, sed oculatus. Cum in Corbigniaco oppido (quod vnico milliari tantum distat) prima literarum biberet rudimenta, iuit ibi lusum & spaciolum (vidit loca, in quibus est non parua fossarum multitudo.) Ego etiam accipi in dicto oppido prima literarum principia circa annum domini 1488. & tunc fuerunt inuenta illa argenti-

argentifodina, & pluries causa recreationis me-
contuli ad dicta loca cum dominis Iacobo & Ger-
mano Perreaul socijs meis, de quibus etiam me-
moratur Textor: sed tunc eramus iuuenes, & et-
iam nobiscum aderant collegę nobiles viri, domi-
ni Iac. & Claudius de Möte acuto fratres, sub feru-
la magistri Vincentij Gaigandi, qui fuit Gymnasti-
archa antecessor illius Veturelli, quem Textor di-
cit suo tempore fuisse præceptorem seu rectorem
scholarum dicti oppidi Corbigniaci, vulgò San-
Leonardi nūcupati, quæ pro certo loca (teste Tex-
tore) si haberet Italia, magis tumesceret, ac su-
perbiret, quam sua Cerere glorierur Sicilia.

Nonagesima sexta consid. sit de excellentia a-
liquarum vestiu, eò, quia vestes sunt ad glo-
riam & decorem. vt habetur Exod. 28. & ad ornatū
hominis. & vt dicit Luc. de Pen. in l. 2. c. de vestib.
globeris. lib. 11. licet scientia præclarissima sit in vi-
ro, nullus tamen sibi apud vulgus & optimates in-
doctos defertur honor sine vestium ornamento.
iuxta illud:

Vir bene vestitus pro vestibus esse peritus

Creditur à mille, quamuis idiota sit ille.

Si careas veste, nec sis vestitus honeste,

Nullius es laudis, quamuis scis omne quod audis.

Et non solum vestis est ornatum hominis, sed
etiam est necessaria ad vitam, vnde habetur Eccle-
siastici 29. Initium necessariæ rei vitæ hominum
est aqua, & panis, & vestimentum protegens tur-
pitudinem. Vnde vestis, victualia, & requies equi-
pollent. l. fi. §. 1. C. de his qui ad Ecclesias confugit-
unt. Et paria sunt aliquem esse in vinculis & sine
vestibus, vt in publicum nudus exeat, aut exire co-
gatur. l. in eadem. §. 1. cum ibi notatis, in glo. vlti-
ma. ff. ex quibus causis maiores. Ex quo optimè
trahitur in argumentum, quod sicut non possunt
pro executione sententiæ capi serui aratorij, boues,
& instrumenta aratoria. l. executores. Co. quæ res
pignori obligari possunt, vel non, vt dixi in præce-
denti par. in 33. consid. Ita nec etiam vestimenta,
ne alias videatur ipse debitor quodammodo in
vinculis pro debito poni, quod non licet. l. ob as.
C. de exacto. tributorum. lib. 10. l. 2. & vt dicit Lu-
cas in rub. de militari veste. lib. 12. Hoc est verum
in vestibus necessarijs, secus in his, quæ sunt ad or-
natum & delectationem, vt enim ait Tullius lib.
de oratore: Vestis depellendi frigoris causa primo
reperita fuit, postea ad ornatum & corporis digni-
tatem haberi cæpta est & vide quæ dicta sunt an-
te in secundar. par. in 32. consid. & in 7. par. & in 44.
considerat. Et quia ante ista parte scripsi de pluri-
bus rebus necessarijs ad vitam hominis iuxta or-
dinem positum in dicto loco Ecclesiastici 29. Se-
quitur & restat nunc dicere de vestibus, quæ etiam
sunt necessaria, vt dictum est. Et pro intellectu hu-
jus plura sunt genera vestium, vt scribit Cælius li.
antiqua. lectio. 19. ca. 10. vbi ponit plura (quæ
Græcis vocabulis appellantur) Textor verò clari-

us nomina vestium exprimit in sua officina, in ca.
vestimentorum genera. vbi 140. vestimentorum
genera, vel circa declarat, & plura laudat quæ di-
citur excellentia. vt de Abolla veste tragica, & graui-
um personarum, qua utebantur externi Reges. ca-
rat enim magni splendoris & præcij.

Et de pluribus vestibus per Textorem declara-
tis, etiam meminit & scribit Lucas de Pen. in l. v-
nica. col. 3. C. nulli licere in frenis & equestrib. lib.
11. vbi ait, Quod faccus est vestis pœnitentium. &
etiam Cilicium. c. in capite. 50. d. Et stola dicitur
cappa, vel superpellicium. c. nullus. 21. q. 4. dicitur
autem stola à stolon, quod est longum secundum
Archid. & vulgò cotta fortè dicitur. Et talis voca-
tur aliàs vestis alaris, id est, talos cooperiens. c. pē.
23. d. & ibi Archi. & c. Episcopi. 21. q. 4. & est tunica,
qua matronæ utebantur.

Et teste eodem Luca in d. le. vnica. Pallium est
vestis preciosa, & birrus vestis vilis, c. si quis viro-
rum. 30. d. de quo Pallio fit etiam mentio in le. itē
quæritur. §. si fullo. & in l. in stratum. in fi. ff. locati.
& dicit Textor in dicto loco, quod vestimentum
erat Græcis peculiare, & erat vestimentum Philo-
sophicum.

De Penula etiam ibi facit mentionem Luc. &
secundum eum est vestis vilis. l. Labeo. in medio.
ff. de suppellectili legata. & est, vt ait gl. in l. pe. ff. de
præscriptis verbis. genus vestis. & de ea notatur in
c. si in adiutorium. 10. d. & ibi Archi. & Text. in lo-
co ante dicto.

Est etiam vestis scenica, & citharœdica. de quib-
us in l. vestis. ff. de verb. sign. & scenica & funcbris,
de quib. in l. sed & si quod. §. 2. ff. de vñsuf. de quib.
non meminit Text. Item est vestis ancillaris, me-
retricia, & matronalis, quæ vocantur habitus. l. i-
tem apud. §. si quis virginis. ff. de iniurijs. de quib.
non meminit Textor.

Item est vestis Interpolia, id est, vsitata, vt in le.
Labeo. la. 2. ff. de contrahen. emptio.

De vestibus Sacerdotalibus vide Exodi 28. & an-
tè in 1. par. in 38. consid. in 3. concl.

Item Paludamentum est vestis consularis, qua
utebatur Rex vel Imperator ad ostendendum bel-
lum in proximo esse futurum, vt refert Lucas ibi.
& autore Textore, Paludamentum hodie Cottam
amorum vocamus, secundum Budæum in l. 1. §.
1. ff. de positi. Et dixi in d. 38. consider. in 7. conclu-
sionē.

Item prætexta est gens vestis, qua utebantur
pueri nobiliores Romani, vt notatur in §. 1. in glo.
prætextatum inst. de iniurijs. & l. 3. §. pen. ff. de libe-
ris exhibendis. & de his & pluribus alijs, de quibus
meminit Text. scribitur in l. vestis. ff. de auro & ar-
gento legato.

Item chlamis vestis est militaris facit text. in le.
fortissimis. Co. de militari veste. lib. 12. & in cap. si
quis post. l. 1. d. & vulgò mantellus dicitur, seu cap-
pa. dixi in d. 38. consider. in 8. conclusio. Et videtur
hodie

D V O D E C I M A P A R S

hodie esse dignior vestis. Cum in Rege per eam Regia potestas designatur, vt est tex. in c. plerunq. §. hos etiam. vers. item per Saulem 2. q. 7. & in ca. vt cognouerunt. vers. quomodo etiam charitatē non habebat, qui quarenti animam & c. de pœn. d. 2. de quibus Luc. in d. l. fortissimis (vbi tamen est corruptus in aliquibus allegationibus à me emendatis.) Et ibi dicit, secundum diuersitatem personarum vestes esse distinguendas. c. adeo. 23. q. 5. ca. fi. 4. l. d. & 21. q. 4. in summa. l. sed si accepto. ff. de l. re fisci. Et qualis vestis, talia corde gerit, ca. accepisti post de pœnitentia, d. 4. vt cultui vestitiū actionis quoque ornamenta conueniant. c. rationis or do. c. dist.

De Toga etiam fit mentio in d. l. sed si. accepto. ff. de iure fisci. qua olim soli Romani utebantur. & de ea per Texro. nu. 129. Et toga vestis dicitur longa, quæ honorabilior est quàm breuis, vt dicit Iacobus Rebuffi in d. l. C. de vestibus oloberis. lib. 11. Hinc quia Aduocati longas vestes deferunt, Togatū dicuntur. si quis de togatis. & l. ne quis. Co. de Aduocatis diuersorum iudiciorum.

Et quomodo Phryges inueniunt vestes acu facere. Et aurum in eis intexere inuenit Attalus rex Pergami in Asia. Et colores diuersos intexere Babylon celebravit. Plurimis licijs texere (quæ polymita appellant) Alexandria instituit. Scutulis diuidere Gallia. author Plin. lib. 8. c. 48. Vestimento rum sunt omnia lanea, vellinea, vel sericea, vel bombicina. Omnia item, aut virilia, aut puerilia, aut muliebria, aut communia. vt in l. vestis. de auro & argento lega.

Fuerunt & priuata quorundam vestes: Adam & Eua priuquam peccassent, debebant nudi: post peccatum texere folijs vrenda. crudis pellibus humeros amicti, vt scribitur Gen. 3. & dixi alibi in præcedenti parte. Ioannes Bapt. in eremo utebatur veste Camelorum seris contexta, scorteaque cingebat zona. Vnica fuit Christo vestis inconsutilis, quæ nullo vsu detrita est: de qua dicitur Ioan. 19. Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum. Pallium Bartholomæi per annos viginti, neque sordes vllas, neque vetustatem sensit. Iacobus Apostolus (qui à corporis similitudine frater Christi dictus est) linceo utebatur amiculo. Paulus primus cremata vestem habuit palmarum contextam folijs. Mortui exuias induit Antonius Abbas diebus solùm Festis. Maria Aegyptia consumptis vestibus nuda egit in eremo. & amplè de pluribus generibus vestimentorum scribit Textor in d. c. vestimentorum genera. & in ca. seq. vestes gētium proprias describit, cum ait: Pallium, Gabinium, Casiaca Græcorum, Toga & prætexa Romanorum, Maftruga Sardonū, Braecæ & Bardoculus Gallorum, Rhonones Germanorum, Aulca Britannorum, Strigium Hispanorum, Arsinicum, Tyara, Cādys & Capris Persarū, Cortheus Masilienū, Myoton Armeniorum,

Dalmatica Dalmatarum, Peplum Troadum, & Cannaces Babyloniorum. & in c. seq. vestes quaedam memorabiles enumerat, s. vestem Antisthenis Sybarita, quæ vestem elaborauit, in qua varieg Deorum effigies erant depictæ. Hęc quotannis in Licinia lunonis templo suspendi miraculi causa solebat. Athenienses magno precio eandem sibi compararunt.

Lollia Paulina tunicam habuit ex margaritis æstimatam quadringentis sestertijs.

Tarquinius Priscus aurea triumphauit tunica, testis Verrius apud Plinium.

Habuit Nero triclinaria Babylonica 400. mil. lib. empta. Hoc est, in appas & lectos triclinarios.

Syloson vestem habuit, quam cum Dario Hytaspis filio dono dedisset, totam ab eo, & urbem & insulam Samiorum in hostium muneris accepit, hoc est, æquamentum seu compensationē. Author Valerius de gratitudine.

Saxo grammaticus scribit Frontoni cuidam vestem fuisse, qua circummictus, nullo telorum acum in lædi poterat.

Et mirum est quod referam. Nam vidi Mediolani Matronam, quæ singulis diebus anni nouam & diuersam vestem inducat, & sic 365. vestes habebat.

Vestes digniores & excellentiores testimonio Iurisconsultorum sunt illæ, quæ dicuntur oloberæ, auratæ, paraguayæ, sericeæ, & murice tinctæ. Cum tales sint Principum, & prohibentur deferri à priuatis. l. 2. 3. & 4. C. de vestibus oloberis & auratis. lib. 11. Nisi ex concessione illius quibusdam ei ministrantibus permillum sit, vt ornatiores sint coram Principe, vt dicit Ioan. de Platea in d. leg. 2. post text. & glo. Si tamen vestes prohibitas eis deferre concesserit, potest auferre cum recedunt, vt refert ibi Luc. de Pen. argumento le. id vestimentum. ff. de peculio.

Et dicitur vestis olobera, vestis texta tota de optimo auro, quod in vulgari dicitur aurum foliatum, seu frisiatum, & in iure obriziatum, vt in l. fi. C. de veteris numismatis potestate. co. lib. 11. dicta ab olon, quod est totum, & beris, quod est aurum. Deaurata verò vestis est etiam totaliter de auro, sed non de foliato, sed alio modo deaurata, vt recamata vestis teste Io. de Pla. Paraguayda est vestis deaurata solū in gaydis, hoc est, fimbrijs. Paraganda, (vt aliqui dicunt) est ornamentum Pallij, vel vestis, quod vulgo friseum dicitur, & propriè apud nos vestis est ex serico alicuius coloris, in quo mixtum est in tinctura aurum, vt videm⁹ hodie de pannis velutis, seu ex serico, in quibus sunt aliqua signa mixta ex auro. Vestis verò tincta murice est sine auro: sed tincta colore muricis, vel cochilij, qui color preciosus est, vt aurum. d. l. 3. & 4. C. de vesti. oloberis. Et sunt Murices pisces, qui appellantur conchæ marina, alio nomine conchilia dicuntur, & si feropræscindantur lachrymas purpu-

purpurei coloris emittunt, ex quo colore tingitur purpura, & est tincta valde preciosa: qua sol' Princeps vti debet, & nullus alius, vt dicit Io. de Pla. in l. si quis nauiculam. C. de murilegulis. lib. 11. & ibi Bar. dicit idem esse de tinctis alijs, qui illi assimulantur, vt est color qui fit de grano, seu cocco, qui si panno laneo apponatur, Scarlata in vulgari nostro appellatur. Et sic de iure non licet priuato talia vestimenta deferre, absque licentia Principis. Cum sint Principibus reserua, vt dictum est. Et tales vestes ex huiusmodi coloribus tinctæ dicuntur purpura, ex quo sunt ad decorem dignitatis Regalis. Cum, vt dicit Lucas de Penna in d. leg. 4. sed sunt in signa, quibus excellentia regalis ordinis ostenditur, & Sacramentum iustum figuratur, puta annulus, per quem designatur fides, Armilla per quam bona operatio. Sceptrum quo iustitia. Gladius quo vindicta. Purpura per quam reuerentia, & Diadema per quod gloria.

Lazarus Baysius in sua repet. dictæ l. vestis. ff. de auro & argento legato. scribit plures vestes excellentes, vt de toga picta, tunica, prætexta, & alijs. cap. 2. 3. & 10. & in cap. 7. ponit de vestibus aureis, maximè de paludamento aureo. de quo antè dixi: sed Lazarum videre poteris in locis antè citatis, & in cap. 11. vbi amplè. Inter alias vestes triumphales quam alia, & inter alia ornamenta triumphantiu reperitur toga picta, & palmata tunica, vt Linius in 10. secundum belli Punici docer his verbis. i. bi: Massinissam primum Regem appellatum, cxi. m. i. s. q. ue ornatum laudibus, aurea corona, a terea patera, sella Curuli eburnea, & scipione eburneo. toga picta, & palmata tunica donat. Addit verbis honorem, neque magnificentius quicquam Triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliore eo ornatus esse. quibus verbis annumerantur ea, quibus ornabantur Triumphantes, vt declarat Lazarus in dicto capit. 10. ante finem.

Et quia hic antè dictum est, Omnia vestimenta esse, aut ex lano, lino, serico, aut bombicine, De singulis aliquid dicendum est. Et primò de lana, q̄ dicitur prius vellus, quoniam prius lana antè ton suræ vsu vellerebatur, vt habetur in d. l. 3. Cod. de vestibus oloberis. Et quid veniat appellatione lanae. vide in l. si cui. §. lanae. & §. 1. vbi Alber. & §. 3. & l. lana. in prin. ff. de leg. 3. Et an veniat sericum. l. 1. C. quæ res vendi non possunt. Sed ad rem, plures sunt lanae alijs præstantiores autore Textore. Nam Mileses Asiæ fuit ciuitas, præstantia lanarum (quæ ibidem inficiebantur) memorabilis. Virg. libr. 3. Georgicorum.

Quamuis Milesia magno

Velleramuentur Tyrios imitata colores.

Et lib. 4.

*Eam circum Milesia velleræ Nymphæ
Carpebant.*

In Canusio Apuliæ oppido, & Caledonia, seu Britannia fuit eximia lanarum bonitas.

Lingonicas lanas probat Martialis libro 2. dicens:

Lingonicis agedum tumeat tibi culcitra lanis.

Et etiam hodie in diocesi Lingonenfi maximè in territorio Montis, vulgò *la montaigne*. abundant optimæ lanæ, quibus lanificæ & Campani, & Trecentes, & Parisienses, & sunt excellentissimæ, quibus proximæ sunt lanæ illius nostræ Prouinciae, quæ vulgò Alcerum dicitur. Etiam in Gallia reperiuntur lanæ Bituricenses, quæ in nihilo discrepant, nec sunt inferiores ab Anglicanis.

Luceria vetus fuit Dauniorum oppidum, eius lanas probat Horat. lib. 3. carminum:

*Te lanæ prope nobilem tona Luceriam,
Non citharæ decet.*

Plin. li. 26. commendat Galaticas, Tarentinas, Atticas, & Milesias, & lib. 8. de lanis, & ouibus loquens. Hispania, inquit, nigri velleris præcipuas habet Pollentia iuxta Alpes, Canusis rutili, quas Erythreas vocant. Item Beticæ, vt Canusium, siluas Tarentum. Et de his etiam meminit Lazarus in d. repetitio. leg. vestis cap. 2. in princip. vbi, & lanarum colores natiui ab eo memorantur quatuor præcipui: Albus in Apulia nobilis, vt ait Martialis:

*Velleribus primis Apulia, Parma secundis:
Nobilis Alinum, terria laudat opus.*

Niger in Hisp. Pollentia, vt dixi: Rutilus, qui & à Martiale ruffus: Fuluus, & suæ piliginis Tarë. Et de his colorib. & alijs antè ista parte, in 93. consideratione.

De lanis verò & excellentia illorum videndum est, & mirabilia de lino scribit Plin. libr. 19. capit. 1. Sed prius scitu dignum est, quid lini appellatione veniat: pro quo recurre ad textum iuris in lege si cui lana. §. lino. ff. de leg. 3. & vt scribit Textor, abundat Aegyptus lino tenuissimo. vnde Silius libro 3.

Et Pelusiaco flum componere lino.

Argumentum maximæ tenuitatis est, quod singula fila 365. filis constare dicantur. cuiusmodi visa sunt in Thorace Amasi Regis, qui Rhodi visebatur, autore Plinio.

Aethiopes, & Indi ex malis, Arabes ex cucurbitis, Asiatici ex genista lina demetunt. Est & sua gloria Cumano in Campania, quod ad piscium capturam vtuntur eius vrbis incola.

Carbasinum linum apud Tarraconem repetitum est, ex quo nautica vela conficiuntur, ex quo & Carbasus nomen habet.

Nascitur linum in desertis Indiæ apud Cary-

FFF

stum

D V O D E C I M A P A R S

At in insulam tanta bonitate, & excellētia, vt margaritarū adæquet precium. Setabis vrbs Hispaniæ agrum habet nōmine Spartariū à Sparto lini genere. Pli. quoq; scribit citeriorem Hispaniam habere splendorem lini præcipuum.

Nos verò Hedui lina habemus excellentissima, quæ ad nos vehuntur à Regione Parisiana, ex quibus sunt tela subtilissima, & splendidissima in hac ciuitate, & quæ sunt magna æstimationis, optimoque precio venduntur, & in his multum vacant mulieres nostræ ciuitatis, cuiuscunque ordinis sint, vt norunt Lugdunen. quanta abundantia huiusmodi telarum ex nostra ciuitate singulis annis ad eos deferatur. Et inter telas Galliæ laudantur tela huius nostræ ciuitatis. Etiam laudatur preciosissimum relæ genus Rhemense, communicata alijs quoque Galliarum populis textrina gloria. Asonius telam commendat Persicam, dum ait:

*Laudes Achæmenias orientis gloriæ telas,
Molle aurum palis Græcia texe iuis.*

Commendatur Aegyptia ob præcipuam lini bonitatem, vt dixi, vel quod multis licijs (quæ polymita dicuntur) texere docuerint. Lucanus. lib. 10.

*Vt mos est Pharijs miscendi licia telis.
Silius lib. 14.*

*Quæ radio calat Babylon, vel murice picto,
Læta Tyros, quæq; Cætalici variata per artes,
Aulæis scribuntur acu, aut Memphitide tela.
Setabis, vt dixi, vrbs Hispaniæ tela claruit.*

Silius lib. 3.

*Atque alexis celsa miscbat Setabis arce,
Setabis, & telas Arabum spreuisse superbas,
Et Pelusiaco filum componere Nilo.*

Vt declarat Tex. in d. Cornucopiæ lib. in verb. tela. De serico verò dicit Luc. de Pen. in d. 13. C. de vestibus oloberis, quod sericum dicitur, quia Seres populi Asiæ Scythicæ priami miserūt. vermiculti enim ibi nasci perhibentur, à quibus nasci circum arbores fila dicuntur tenuissima. Virg.

*Veller aq; vefolij depestant tenuia Seres.
Et Sidonius:*

Affyrus gemmas, Ser velleræ, thura Sabæus.

Et hic vernis bombyx dicitur. Et solent mulieres huius ciuitatis habere tales vermes in domibus. quos ab initio veris enutriunt, primò ex paruis lactucis, deinde folijs mori, vt nutrimento potius eis conuenienti. Et in illis est mirabile argumentum resurrectionis, cum etsi moriantur, tamen ex semetipsis iterum renascuntur. Nam cum ad longitudinem compertentem deuenierint, & ad albedinem conspicuam, tanquam saturati, amplius non comedunt, sed ore filum emittunt, quo se inuoluunt, & satis breui tempore tollendum est ab eis aqua perfusum, aliàs comedunt, & rodunt, donec fecerint foramē, vt exire possint. Serico remoto, reperitur vermīs corrugatus, & aliquot dies

non se mouet, deinde pellem emittit rugosam: & apparet papilio, coëunt simul, mas moritur, pariter & scemella: sed prius emittit parua grana ad modum sinapis super folijs papiri ad hæc extensis, quæ solent reseruari in loco frigido, & cum inflat ver, incipitque calefcere, emittunt in loco destinato paruos vermes, qui modo prius declarato tunc nutriuntur, & ita bombyx regeneratur ex suo semine, & noui hæc experimenta. cum mea cōiunx, & filia singulis annis huiusmodi vermes educant, ex quibus habent sericum, quod mixtum cum lino tenuissimo faciunt texere mappas & mantilia multum excellentissima, lino quippe orditur, fert cum verò texitur. Vel bombyx dici potest auctor Textore, subtilissima tela, quam eiusdem nominis vermes in India faciunt aranearum more. Reperitur autem apud Orōtem flumini iuxta Antiochiam laudatissima.

Plin. laudat bombycem Assyriam, quæ viri feminis cesserunt, cum viros etiam nō puderet has vestes inducere propter onera æstiuæ. Instantum (inquit ille) à lorica gestanda discesserunt mores, vt oneri sint vestes.

Arabia, quam ab omnium delictuatum vbertate felicem vocamus, bombyce quoque abundat, Propert. lib. 11.

Nec si quæ Arabico lucet bombyce puella.

Hinc bombycinæ vestes vocantur mollissimæ.

Iuuenalis:

Cuius delicia & panniculus bombycinus vrit.

Italia etiam abundat optima bombyce, quæ Florentini, Veneti, Genueses, Mediolan. & Brixiani optima & laudabilia faciunt serica, vt vidi aliàs, cum assiderem Capitaneo iustitiæ Mediolani, & etiam Bononienses, & habent magnas roas multum singulares ad extrahendum filum ex glomo, & quibus netur.

In Gallia etiam est prouincia Turonensis, quæ huiusmodi bombyce abundat, & ibi texuntur tele sericæ. Et de his etiam scripsit Lazarus Bayffus in d. reper. l. vestis. ff. de auro & argento legato. c. 5. & 6. vbi multa ex prædictis ponit, quæ ab ante allegatis excerptis.

Nonagesima septima consideratione tractatur de paruis rebus, quæ non sunt spernendæ, imò etiam extollendæ. Multæ enim sunt res parui corporis, quæ rebus magnis proculdubio anteponuntur, vt ait Beroaldus in oratione sua habitata in enarratione Persij Poëtæ Satyrici. hoc in primis gemmæ lapilli que testantur. Quid enim est minutius Carbunculis? Quid breuius Adamanter? Quid Hyacintho magis pusillum? Et nihil tamen his nobilius, preciosius reperitur. Scribit enim Homerus Tydeum paruofuisse corpusculo, in quo tamen anima esset maxima, & vires amplissima. vnde decenter in Priapicis scriptum est:

Vilior Tidens qui si quid credit Homero,

Ingenio pugnaz, corpore parvus erat.

Et à Papinio veridice scribitur:

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Et Xantippus Lacedæmonius, qui breui statu-
rà erat, ita laudatur à Silio:

Exiguus vigor admirabile membris

Vindus, & magnos nisu qui vinceret artus.

Et vt inquit Beroaldus, licet curiosissimè cir-
cumspexerit, & diligentissimè pensitauerit, om-
nnes ferè res mundi magis virtute quàm magni-
tudine æstimanda sunt. Nec qua reandum est, quã
rus sit quisque, sed qualis: neque quam procerus,
sed quam probus, diceretur, prouidus, & magnani-
mus. Accedat historia quam refert Baptista Fulgo-
sus in sua collectanea de dictis factisque memora-
bilibus. lib. 3. c. de suis ipsius confidentia. vbi ait: Egda-
rus Rex Britannorum, cum Reges omnes, qui ei
parebant, in conuiuium adhibuisset, ei que esset
relatum Rinandum Scotorum Regem, cum cum
statura pusillum inflexisset cum alijs, dixit non
medio critere se mirari, quod ipse alij que Reges vi-
ri fortes proceros que corpore, tam paruo homini
subiectos se esse fateretur. Nulla prorsus re dicta,
venatum deduxit eum, data que opera, vt solus cum
eo ab alijs separatus esset, Rinando alterum è duo-
bus gladijs, quos secum tulerat, obtulit, dixit que
fortitudinis eius periculum facere velle, vt si eret
an verbis in eo facta responderent. Quare Rinad.
vehementer territus, terroris veniam petens, tan-
dem eam impetrauit, cum Egdarus generoso fa-
cto, singularisque virtutis sue fiducia ostendisset,
virtute se & non sorte electum regnare, ei vt hoc
expetiri posset, potestate facta. Hinc dicit Bar. in l.
1. ff. de iurisdictione omnium iud. quare est, quod
Iureconsultus non dicit, quod officium ius dicen-
tis sit longissimum, & non lausissimum: quia sapi-
entia non consistit in longitudine, & raro longus
inuenitur sapiens, quod non placuit Cyno, cum
esset longæ & grandis stature, & in ore vulgi est: mi-
ror magis magnos sapientes. Legitur Prouer. 20.
antefinem: Quatuor sunt minima terræ, & ipsa
sunt sapientiora Sapientibus. Formicæ, populus
infirmus, qui præparat in messe cibum suum. Le-
pusculus, plebs inualida, qui collocat in petra cu-
bile suum. Regem locusta non habet, & egreditur
vniuersa per turmas suas. Stellio manibus nititur,
& moratur in aribus Regis. Et dicit Luc. de Pen.
in l. chartulas. in prin. C. de conueniendis si dei
debito ribus. lib. 10. quod breues dicuntur cauti, id
est, cum cautela scripti, raro tamè vidi breues hu-
miles. Et vt ait Beroaldus loco antedicto, nunquã
quis laudauit librum ob id tantummodo, quod
magnus foret ac copiosus, nec orationem quis vn-
quam duxit luculentam, propterea quod copiosa
esset aut verbosa, & enotius: nec quis Poëma ob
magnitudinem vnquam celebrauit: Imò contra
laudatur libelli, qui sunt discreti, eruditi, & doctif-

simi compositi, eosque absque dubio anteponimus
maximis voluminibus, in quibus nulla sit erudi-
tio, vt de Persio ait, qui quanto minor est, tanto
elegantior est: quanto minus habet ponderis, tan-
to plus habet auctoritatis.

Vnde Martialis ait:

Sæpius in libro memoratur Persius vno,

Quàm leuis in tota Marsus Amazonido.

Et de eodem Quintil. dixit: Multum & verè glo-
ria quamuis vno libro Persius meruit.

Et plures res modicæ & paruæ à pluribus lauda-
tæ fuerunt, & plures de modicis rebus opera scri-
pserunt. vt Synesius Cyrenensis de laudibus Cal-
uitij scripsit. Dion cognomento Chrysoft. librum
de Comæ laudibus, & multi alij de paruis rebus
scripserunt, quos numer. 28. ponit Textor in sua
offi. e. qui de modicis rebus opera scripserunt. Sed
Cælius lib. anti. lect. 9. c. 56. taxare videtur ex senten-
tia Platonis homines plerosque, qui solent interdu
nimis quàm leuiculis rebus stulte operam impen-
dere ferant.

Nonagesimo octaua conside. erit de Plaustris
sibi obuiantibus multis modis, & inuicem
inter se repugnantibus, cui est credendum in re-
trocedendo vel dando locum, & aliàs: & ista habet
magnam sequelam. Nam data paritate, Pedester
debet dare locum equestri, Quoniam facilius mo-
uent Pedester, nisi esset in loco vbi facilius eque-
ster transiret, puta si in loco arcto, & parua via, &
esset retrocedendum in aqua, aut luto, aprius &
commodius est tunc, quod equester deferat pette-
stri. Cum non sit sibi in commodum transire per a-
quam, quod esset pedestri. Itè equester debet de-
ferre quadriga, cum facilius deferat, & retrocedat.
Et quadriga curui, quia vt plurimum quadriga
facilius & potius se voluit, quam currus, & ita de
huiusmodi. Intellige tamen semper (vt dixi) data
paritate. Etiam non oneratus de ferre debet oner-
ato, hac ratione: quia facilius retrocedere potest,
& utilius & honestius est sic fieri: & sit scriptum ab
Apostolo ad Galat. 6. Alter alterius onera portate,
vt utilitas vniuscuiusque considerat, quæ mul-
rum attendenda est: Quoniam licet omnia subij-
ciantur legibus, ita quod etiam Principes secundu
leges viuere debent, vt l. digna vox. C. de leg. Tamè
utilitati omnia parent & etiam leges, vt dicit Va-
lerius Maximus lib. 3. tit. de fiducia sui. c. sicur & il-
lud, ibi, legem utilitati cedere coegit.

Si verò duo plaustra sibi obuauerint in aliquo
vico, vterque habet ius: & tantum vnum, quantum
alter, vt dicit gl. in l. 2. §. 1. ff. ne quis in loco publi-
co vel itinere fiat. si tamen vnus præueniat siue
præoccupet locum intrando primo in via, potest
aclamare primo. & hoc casu alius retrocedere
debet, quia posuit se in necessitate, cum videret
alium, vt dicit d. glo. magna ibi, & Batt. Aliàs, vt
dicit glo. est locus gratificationi. arg. l. si. ff. de re-
ligiosis & sumptibus funerum. vel forti. arg. l. e. in
tribus.

D V O D E C I M A P A R S

tribus. ff. de iudicijs. Ita etiam dicit Bald. & post eum Sali. in l. per agrum. Co. de seruit. & aqua. Et idem Bar. in l. quo minus. in 5. q. ff. de fluminibus. Angelus etiam in l. fluminum. per illū tex. in prin. ff. de damno infecto. dicit, quod illi deferendum est, qui primò incepit in via venire. Ereum ante dictum est, quod est locus forti, an per hoc videatur fors præmissa? die quod non, vt amplè notatur per do. meum Iasonem in l. si duobus. C. eomunia. de legatis. & Fely. in cap. capitulum sanctæ Crucis. in fin. extra de rescriptis. vbi ponit de concursu duorum simul impetrantium, qui illorum præferatur: & de clausula, anteferri, quæ solet apponi per summos Pontifices in gratijs expectatiuis: quia alijs literæ piores in data præferrentur. vt ibi amplè per eum declaratur, in alijs locis in dict. cap. allegatis. Et quomodo etiam quandoque fors laudatur, scribit Lucas de Penna in leg. 2. Cod. quando & quibus quarta pars debetur. libr. 10.

Et etiam scribit Fely. in eo loco de duabus collationibus eadem die factis per Papam de eodem beneficio, vel à Papa seu eius legato & ordinario secundum e. si à sede, de præben. in 6. vel ab Episcopo & eius ordinario. Sed vnum dicit singulare do. meus Ias. in leg. 1. in 2. & 3. col. ff. sol. matr. quod instrumentum habens magis determinatum tempus, præferatur alteri. Ideo si in collatione facta per ordinarium sit apposta hora: In collatione verò facta per Papam, aut eius legatum non sit apposta hora, præferenda est collatio ordinaria, quia continet magis determinatum tempus: & ibi in dictis locis videri potest de duobus instrumentis eodem die confectis, quod illorum sit præferendum.

Et idem Fely. in d. c. capitulum. col. 17. ponit de duobus ad brabium pariter peruenientibus, & de duobus castrum in tranribus, stante statuto, quod qui primò intrauerit, habeat tale præmium: & de duobus simul eodem tempore natis, quis dicatur primogenitus. Et de duobus simul morientib. & de duobus simul pacem st. augentibus. Et sic quando est quæstio de concursu in casu, in quo concursus est dubius, & dubitatur quis præcedere debeat, vide Fely. in dicto loco. Quando verò sunt tres simul incedentes, vnus præcedere debet, & nō duo simul: quia communiter dicitur: quando res incedunt, vnus præcedere debet.

Nonagesima nona confid. huius partis erit de prioritare temporis, videlicet, An qui prior est tempore, potior sit in iure. de qua amplè declarat Dynus & Ioan. Andr. in regula iuris. qui prior est tempore. de reg. iur. in 6. notatur in le. quories vtriusque. ff. cod. titu. de regu. iur. Et in hac materia dico, quod illa prioritas datæ operatur in multis casibus.

Operatur enim primò in hypotheca, ita quod qui prior est tempore, potior est in iure. le. potior.

& l. creditor. ff. qui potiores in pignore habeantur. & l. si fundum. C. eod.

Quod extende primò, nō solum habere locum in hypotheca expressa, sed etiam in tacita: vnde sicut habens expressam hypothecam anteriorem præferatur posterioribus creditoribus habentibus tacitam vel expressam, ita etiam habens tacitam hypothecam anteriorem realiter præferatur posterioribus creditoribus, non solum habentibus tacitam, sed etiam expressam: ita tenet Dynus in dicta regula iuris, qui prior. per l. 1. §. & vt plenius. C. de rei vxorix actione. & ibi hoc etiam sentit gloss. pro qua etiam opinione facit tex. in leg. 1. Cod. de precario. Nam tex. ibi loquitur de tacita hypotheca, & tamen ibi dicit, quod transit res in aliū cum onere suæ obligationis. Facit in lege, vsucapio. & lege, pignori. C. de remissio. pigno. & l. si debitor. C. de distract. pignor. & l. 1. in fi. C. debitorem venditionem pignorum non debere, & lege, debitorem. C. de pignor. & lege, si quidem. Co. de donationibus inter virum & vxorem. & lege, si prædium. C. de cuius. Per quos tex. ita tenet Maria Sazi. in suo tractatu obligationum. lib. 12. Licet Bar. in l. 1. C. de præi. dotis. versu. quaro primò. videatur tenere cōtrarium. Sed vide dominum meum Iasonem in §. item Seruiana. nu. 7. cum duob. sequentibus. institui. de actionibus. vbi etiam ponit post Angelum ibi, in quibus casibus consistat tacita hypotheca.

Secundò extende, quod non solum habet locum prædicta Regula in bonis iam quasitis tempore hypothecæ, sed etiam habet locum in bonis post hypothecam quasitis, vt dicit Bar. in le. si is qui. col. vlt. versu. vltimò quaro. ff. de iure fisci. singulariter Bald. in lege, hac edit. §. his illud versu. ibi, vt si §. C. de secund. nup. & idem Bar. in consi. suo incip. Florētinus quidam doct. idem Bal. consi. suo 364. in 5. par. consil. & est casus in l. fi. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Tertiò extende, vt non solum procedat si habeat ius ab illo qui præterit ius in re secundo, sed etiam si habeat ius solum à re: quoniam ex tempore præferatur secundo præterenti ab eodem ius in re. est & ibi Bal. in l. 3. cum ex causa. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Quartò extende, etiam habere locum in guarantee, quoniam etiam licet ipsa principalis prior tempore sit potior alijs, ita etiam guarantee, quæ est in ipso contractu secundum Bart. in l. cum vnus. in fi. princi. ff. de bonis auro. iudicū possidendis. & in l. si & iure. ff. qui potiores in pignore habeantur. Ang. in l. fi. C. eod.

Quintò extende, vt non solum habeat locum in principali, sed etiam in accessorijs. facit tex. in leg. potior. §. si, de futura. ff. qui potiores in pignore habeantur. & quod accessorium sequitur naturam sui principalis, facit regula principalis, de

de qua in regula accessorium. de regulis iur. in 6. ibi per Dynum.

Sexto, extendit etiam habere locum in hypotheca generali, quæ si sit prior tempore, præfertur etiam speciali. tex. & ibi Barto. in lege, generaliter. ff. qui potiores in pignore habeantur. & l. si generaliter. C. eo. vbi Bal. Salic. & alij. Ideo dicit Luc. de Pen. in l. prædia. col. 5. versu. 10. inducitur. C. de locatione prædiorum ciuiliu, libr. 11. quod in obligatione generali potior est ille qui primò ad rem peruenit. si verò. ff. de peculio. l. inter eos, in princ. ff. de re iud.

Septimò, extendit etiam habere locum non solum in principali, sed etiam in omnibus aretagijs, quæ hodie sunt loco vturarum. ita est text. in l. Lucius. & ibi Bar. ff. qui potiores in pignore habeantur. & Bald. in l. si generaliter. C. qui potiores in pignore habeantur.

Octauò, extendit etiam si fiat nouatio obligationis cum expressa repetitione pignori, quia, etiam prior in tempore, est potior iure. l. 3. in prin. & ibi Barr. ff. qui potiores in pignore habeantur. clarius dicitur infra versu. 21.

Nonò, extendit habere tantum locum in pignore conuentionali & nõ pratorio. Bar. in l. cum vnus. in prin. versu. venio ad secundum. ff. de bonis autoritate iudicij possidendis.

Decimò, extendit etiam in pignore pratorio, si concurrat cum conuentionali. l. 3. & ibi Bart. C. vt in possessionem legatorum. Ludo. Bologninus in J. fundus. ff. de annuis legatis. in interpretationib. & Bal. consilio suo 466. libr. 4. Et quomodo differat pratorium à conuentionali, vide Bar. Bal. Pau. & Alex. in l. 1. ff. de pig. actio. Fel. in e. cum aliquib. in prin. de re iudicata. do. meus Iafon. in d. §. item Seruiana. nu. 7. in sit. de act.

Vndecimò, extendit etiam in pignore iudiciali capto in causam iudicati, vt dicit Bar. in l. cum vnus. in fine principij. col. fi. versu. quid in pignore. ff. de bonis auto. iudicij possiden. vbi tenet, quod idem in iudiciali, quod in conuentionali, & in hoc ponit differentiam inter pratorium & iudiciale: & de iudiciali est text. in l. si & iure. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Duodecimò, extendit etiam si prior in tempore habeat priuatam scripturam contra creditorem habentem publicam. Bal. & Ang. in l. scripturas. C. qui potior. in pig. habeat. Lanfranchus in e. quoniam contra in pe. col. extra de probationib. dummodò illa scriptura priuata sit munita subscriptione testium, vel probetur per testes, qui fuerint præsentés, quando talis debitor scripsit talem scripturam.

Decimotertio, extendit etiam in priuato, qui est prior tempore, quia præfertur Reipub. posteriori. ita est text. in l. si fundum pignori. C. qui potior. in pig. hab. & ideo idem dicendum est in Ecclesia, cum Reipub. & Ecclesia pari passu ambulant. text.

in l. fi. C. de sacros. Eccles. faciunt ea quæ dicit do. meus Iafon. in §. ex maleficijs. col. 9. in fi. de actio. vbi etiam æquiparat Ecclesiam minori & pupillo.

Decimoquarto, extendit etiam in priuato priori tempore qui præfertur sisco. tex. in l. si pignus. ff. qui potiores in pig. habe. & in l. si fin. §. fin. ff. cod. & in l. si fundum. C. cod. & Bal. in l. 3. C. de remissio. pigno.

Decimoquinto, extendit etiam si posterior primo possederit rem hypothecatam, dummodo alius habeat anteriorem contractum. quia hoc casu dicitur prior in data. Ita tenet Philippus Francus in consil. suo 126. col. 2. in litera D. in 4. vol. Et sic hoc casu nõ habet locum in hypotheca l. quoties. C. de rei vendi. & ibi do. meus Iafon. in 3. limit. quod intellige verum, quando à non domino datur pignus duobus: sed si à diuersis nõ dominis, tunc secus. l. si non dominus. ff. qui potior. in pignore. habeat. dicam infra in 6. limitatione.

Decimosexto, extendit, vt nõ solum habeat locum in principali, sed etiam in re augmentata per alluionem. text. est clarus in l. si fundus hypothecæ datus sit, deinde alluione maior factus est, totus obligatur. ff. de pigno.

Decimosextimo, extendit, quod sicut prior tempore præfertur in hypotheca in re principali, ita etiam in melioramentis, ex. est. in d. l. si fundus. §. 2. de pigno. quod intellige verum quando ille qui hypothecauit rem, est ille, qui fecit melioramenta. ita loquitur dictus §. 2. sed si alius fecit melioramenta, fortè alius ad quem res peruenit, non autem ille qui hypothecauit, tunc res non esset obligata cum melioramentis. lege in his C. de prædijs & omnibus rebus nauticariõ lib. 11. & ibi Bart. & cum sequitur Paul. in lege si conuenerit. 2. ff. de pign. actio. do. meus Iafon. in l. creditor. a. ff. si cer. pe. Crederem hoc esse verum, si ipsa res hypothecata melioretur, secus si addatur aut adiungatur, puta quia de parua domo fiat magna per adiunctionem loci, aut de parua manso in quo sunt certæ res primo obligata, quia si alia addentur manso, nõ sunt hypothecata cum primis.

Decimooctauò, extendit, quod non solum habeat locum prædicta regula in principali hypotheca, in vsuris seu areragijs & melioramentis, sed etiam in expensis factis in prosecutione hypothecæ principalis: Quoniam, cum expensæ sint accessoria ad rem principalem, sequuntur naturam sui principalis: quoniam accessorium sequitur naturam sui principalis. vulgata regula iuris in 6. facit lex cum principalis. ff. de regulis iuris. Crederem in hoc, quod expensæ impetrantis, quoad mandata & expleta decreti seu subhallationis, præferantur omnibus quando sit executio in immobilibus per viam decreti, sed quoad expensas processus quæ sunt postea, donec omnes sint collocati pro hypotheca, secundum prioritatem & posterioritatem temporis, videntur tales expensæ non ha-

DVODECIMA PARS

bere naturam sui principalis nisi post omnes hypothecas reales priores in data, & hoc factum videtur, quod expense omnium sint collocanda, secundum quod collocata fuerunt principalia, & iraseruatur in practica.

Decimonono, extenditur etiam si secundus in data sit rex vel Imperator, quoniam, ut dicit Bald. in l. si fundum. in princ. C. qui potiores in pignore habeantur, etiam priuatus, qui est prior in data, eisdem praefertur in pignore conuentionali.

Vigesimo, extendit etiam habere locum in duobus dotibus, quia prior debet praeferrri. l. assiduis. §. fin. C. eodem. qui potiores in pig. hab. & Dynus in dicta regula, qui prior.

Vigesimo primo, extendit, quod non solum habet locum illa regula in prima obligatione & conuentione hypothecae, sed etiam in obligatione nouante cum secundo creditore, cuius hypotheca nouata prioritas iungitur cum prima, ut est text. in l. 3. ff. qui potiores in pignore habeantur. dictum est ante, versu. s.

Hac Regula superius posita & extensa, limitatur in pluribus casibus: quoniam, ut dicit textus in lege interdum. posterior creditor, prior est prior. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Primo, non habet quando secundus seu posterior esset priuilegiatus, quia tunc etiam praefertur antiquiori & priori in hypotheca. l. Titius in priu. & ibi Bar. ff. eodem tit. qui potiores, & c. quod quidem ex pluribus limitationibus sequentibus declarabitur.

Secundo ergo, limitatur principaliter dicta regula in creditore, qui in rem conseruandam credit, veluti si naus fuit, & ad armadam eam vel reficiendam quis crediderit, ut dicit text. in d. l. interdum. ff. qui potiores in pignore habeantur. & ibi gl. fi. in verbo, credidero. ponit tria priuilegia, quae in hoc habet creditor.

Primum, quia creditor talis in personalibus praefertur. l. creditor. 1. & ibi doctores. ff. si cert. petita. l. si ventri. §. 1. l. qui nauem. ff. de priuilegijs creditorum.

Secundum priuilegium est, quare sic resecta videtur tacite hypothecata. d. l. interdum. & l. 1. ff. in quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur.

Tertium, quia praefertur talis in hypotheca illius, etiam alij creditori anteriori tempore, ut est text. in d. l. interdum. & ratio assignatur in l. seq. quae incipit, huius. in prin.

Aduerte tamen, quia ad hoc, ut praedicta habeant locum, duo copulatiue requiruntur. Vnum, quod pecunia expresse fuerit mutuata ad resectionem rei. Aliud, quod res effectualiter fuerit resecta, quoniam hoc casu si non esset resecta, cessaret ratio. l. interdum. supra allegata. Et si fuerit resecta, & non ad hoc expresse mutuata, non habet locum praedicta lex, ut dicit dominus meus las. in d. l. creditor.

1. ff. si cert. pet. qui ibi limitat d. l. interdum. in vno casu, scilicet, si domus extat, aliis non gl. est ad hoc, quae est vltima & minima in l. 1. ff. de cessione bonorum. Ista limitatio non mihi bene videtur sonare ad praedictam legem, cum non Entis, nullae sint qualitates. Ideo non est amplius questio de prelatione in melioramento. Sublimitatur ergo illa lex, ut procedat quatenus pecunia mutuata necessaria fuit pro resectione aedificij, secus autem in eo pluri, quod fuit mutuatum vltra quam necessitas resectionis exigeret, quia in illo pluri cessat istud priuilegium, ut est optimum argumentum in l. si. ad fin. ff. de exercitoria. Sublimitatur tertio, nisi fuerit mutuatum heretico in resectione seu restitutionem, quia non habet priuilegium hypothecae, ut in simili dicit text. in auth. item priuilegium. C. de hereticis. Pau. in c. quia gaudemus. de hereticis. Quid autem de pecunia mutuata, ut fiat aedificium de nouo, scribit dominus meus las. in d. l. creditor. prodeco eum ibi vide.

Tertio, principaliter limitatur praedicta principalis regula non habere locum, quando mutuatum esset alicui ad effectum rerum conseruandarum, & in casu in quo alias res conseruari non potest, veluti si in cibaria nauarum fuerit creditum, sine quibus nauis salua venire non poterat. & idem si in mercibus obligatas crediderit, vel ut salua fiant, vel ut nauis exoluatur, prior erit, licet posterior sit, ita dicit text. in d. l. huius. ff. qui potiores in pignore habeantur. Intellige praedicta, dummodo expresse in hanc causam fuerit mutuatum, ut ante dictum est, & ideo dicit dominus meus las. in d. l. creditor, quod si mercator vendidit merces suas alij mercatori, & transferat dominium, & ille mercator promittit soluere in certis diuinijs, postea aufugit, & extant merces venditae, comparent alij creditores, mercator qui vendidit istas merces nullum habet priuilegium in illis mercibus, nec praefertur alijs creditoribus, quamuis extant dictae merces. textum habemus in l. quidam fundum. ff. de in rem verso. per quem textum ita determinat Dinus. Bar. & communiter doctores in lege, si cum dorem. §. si. ff. sol. mat. Bal. in l. si. C. commodati, & in l. cum cui. C. de actionibus & obligationibus. & in lege. in reb. col. 2. C. de iure dotium. Quamuis contrarium, & male, tenuit idem Bal. in lege, pro debito. C. de bonis autoritate iudicis possidendis. Sed dominus meus las. in d. l. creditor. saluat Bald. vno casu, scilicet, quando pecunia fuisset expresse, & nominatim mutuata ad emendum tales merces, quae fuissent emptae, tunc tales merces censentur obligatae, & in illis praefertur omnibus creditoribus prioribus text. in l. qui in nauem extuendam. & ibi glo. magna approbata. ff. de priuilegijs creditorum. Imo plus mutans expresse ad emendum tales merces, habet tacitam hypothecam in illis mercibus. ita gl. magna in authen. quo iure. C. qui potiores in pignore habeantur.

Quarto,

Quartò, principaliter prædicta regula principalis limitatur non habere locum in pignore prætorio, quia in tali prior tēpore non est potior in iure, sed habens tale pignus præfertur alijs, etiam priorē datam habentibus. vt ample declarat Bar. in lege, cum vnus. in prin. col. vltim. versic. venio ad secundum. ff. de bonis auto. iudicum possidendis.

Quintò, limita in pœna in contractu apposita, quoniam licet prior in data quo ad hypothecam principalem præferatur, non tamen præfertur quo ad penam. Ita tenet Paulus in l. ideo condemnatus. per illum tex. ff. de compensatio. quæ quidem decisio facit ad plures quæstiones. Nam multi habent hypothecam in pluribus rebus in patria Burgundie ratione cœsus, qui importat emendam, seu pœnam ob defectum solutionis certo tempore sciendæ. An sicut tales præferuntur cæteris creditoribus prioribus, in data principali & arretagijs, vt ante dictum est, etiam præferri debeat in emendatæ videtur ex illa decisione, quod non. Et ibi etiam Paulus ponit aliam decisionem quæ est, quod licet fiscus habeat ractam hypothecam in suis contractibus, vt l. fiscus. ff. de iure fisci. Tamē non habet in pœnis. C. de pœnis fiscalibus creditores præferri. lib. decimo, & notatur in l. præscriptum, in verbo, hypothecas. ff. de pactis. Et licet receptores regij in balliuatibus aut senescallijs vt velint hac potestate, quod dicant Denarios regios esse priuilegiatos in regno, ita quod exequi faciūt debitores realiter per captionem & detentionem obligatorum in carceribus: quod tamē illud non debet habere locum in pœnis seu emendis adiudicatis fisco. Ex ordinatione tamen Regio si pœna pecuniaria seu multa, vulgò emenda, adiudicata fuerit per balliuos aut alios iudices immediate subiectos supremis curijs, nō excedat summam 25. librarum Turonen. poterit executionem demandari, dando cautionem per receptorem Regium, non obstante appellatione ad superiorem interposita. Pœnæ tamē seu Emendæ inferiorum iudicium, etiam si sint Castellani aut præpositi regij, non possunt executioni demandari & exigi, si ab eis fuerit appellatum ad superiores iudices: prout nec etiam emendæ dominorum subiectorum: & istud pluries dixi, licet sæpe receptores castellaniarum regiarum voluerint facere cōtrarium, sed eis fuit denegatum, quoniam licet tales pecuniæ sint Regiæ seu regales, non tamen sunt priuilegiatæ.

Sextò limita nō habere locum in eo qui habet solum conuentionem de hypothecado: quoniam non præfertur illi qui habet hypothecam post promissionem factam, & aute ad implementum promissionis: quoniam præfertur qui credit pecuniam, & accepit hypothecā, ita est text. in l. potior. ff. qui potio. in pigno. habeantur.

Septimò limitatur, quando res aliqua datur in pignus ad diuersis non dominis, quia præfertur ille, qui est possessor. text. est ad literam in l. si non do-

minus. & ibi Bart. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Octauò limita, non habere locum, quando secundus creditor offert priori debitum suum. text. est in l. 1. & ibi Bald. C. qui potiores in pignore habeantur. l. fin. & plene notatur in glo. magna, quæ est ad hoc magistralis. C. de his qui in priorum creditorum loco succedunt.

Nonò, fallit in casu quo prior negat rem fuisse in bonis debitoris, quia conuictus de mendacio, posterior eidem præfertur, vt est rex. authen. item possessor. C. qui potiores in pignore habeantur. Et hoc in odium mendacij, de quo plura per doctum meū Iaso. in l. quod te. in l. 1. & 12. col. ff. si cer. pet. per Felinum in c. cæterum. in 6. & 7. col. extra de iudicijs.

Decimò, fallit in re empta ex pecunia secundij creditoris: quia ille secundus præfertur, quādo eidem est specialiter obligatū, vt est text. ad literam in l. licet. C. qui potio. in pigno. habe.

Vndecimò, limitatur non habere locum in actione personali. Bald. in l. 1. C. pœnis fiscalibus creditores præferri. lib. 10.

Duodecimò, fallit in creditoribus Chirographarijs, qui licet sint priores in data, non præferuntur creditoribus posterioribus habentibus publicam scripturam. l. cum tibi. & l. scripturas. vbi notatur. C. qui potior. in pigno. habeantur.

Decimotertio, fallit in creditoribus banchi, quoniam inter tales non inspicitur prioritas temporis in data, ita q̄ si sint plures qui deposuerint plures pecunias apud Banchum, & vnus exegerit suum debitum, non est inter alios communicandum, etiā si sint priores in data, nisi in casu in quo per violentiam exegerit, vel nisi debitor ei gratificatus fuerit, vel nisi bona tunc eum exigit, fuissent iam possessa aut impedita auctoritate iustitiæ, vel nisi superueniat priuilegiatus: quia tunc habenda est ratio eius. Et in casu, in quo nil adhuc est exactū præfertur is, qui ex deponentibus reperit depositum suum non esse consumptum, & ille cæteris præfertur propter ius dominij. Et si inuenit consumptum, præferuntur depositarij creditoribus, nisi aliquis ex eis vfuras acceperit. Quoniam hoc casu perdit priuilegiū, & cæteris alijs creditoribus est similis. quod adhuc intellige verū, nisi sit alius qui sit magis priuilegiatus depositario. Et si sint inter pares, cui libet est satisfaciendum pro rata, prioritate temporis non attenda. Ita tenent & dicūt Bald. & Sali. in l. superuacuum. C. depositi. vbi pro vnoquoq; casu allegant iura: & vide Bar. in l. pup. ff. de his quæ in fraud. credit.

Decimoquartò, limitatur prædicta regula principalis non habere locum in mobilibus, quo ad nos, secundum consuetudinē patriæ ducatus Burgundie descriptam in libro consuetudinū illius, in titulo, *Des rentes vendues à rechar.* articulo. 3. Maximè, quando sunt posita & euacuata extra manum debitoris.

D V O D E C I M A P A R S

debitoris. Et istud ferè obseruatur in tota Gallia, de quo plenè ibi scripsi. ideo non insisto.

Decimoquinto, fallit in re empta ex pecunia pupilli per tutorem: quia hoc casu etiam si non sint specialiter obligata & hypothecata, tamen pupillus est in hoc priuilegiatus, & præfertur prioribus creditoribus, vt dicit text. & gl. in l. idemque est. ff. qui potiores in pignore habeantur. Et ideo videtur idem dicendum in ecclesia, cum minor seu pupillus & ecclesia pari passu ambulent, vt dicit & tenet dominus meus laso. in §. ex maleficijs. col. mihi 9. & secundum alios. num. 32. in titur. de actionibus,

Decimosextò, fallit in expensis funeralibus, quæ sunt ita priuilegiatæ, quod ante omnes creditores debent deduci, non habendo respectum ad prioritatem temporis. l. i. ff. de priuilegijs creditorum. & faciunt notata in l. scimus. §. in computatione. C. de iure deliberandi. vbi per doctores dixi in commentarijs nostris super consuetudinibus ducatus Burgundia: ti. *Des droictz & appartenances à gens mariez.* §. 9. in glo. & *faictz funerals.* & facit l. impensa funeris semper ex hereditate deducitur, quæ etiam omne creditum tolet præcedere, cum bona soluendo non sint. quæ est l. pen. ff. de religiosis & sumpt. funerum.

Decimosèptimò, fallit in casu in quo sunt creditores habentes hypothecam, etiam in priori quam expensa facta in infirmitate defuncti: quia illa expensa præfertur creditoribus, etiam habentibus priorem datam, text. est in l. in restituenda hereditate. Compensatio eius habebitur quod te in mortui infirmitatem, in sumptumque funeris bona fide ex proprio tuo matrimonio erogasse probaueris. C. de petitione hereditatis. & illum textum ad hoc ibi notat Bal. & facit text. in l. legatum. C. de religio. & sumptib. funerum. & dixi in consuetudinibus ducatus Burgundia: in glossa allegata in præcedenti limitatione.

Decimooctauò, fallit etiam & limitatur in creditore qui est creditor confectioe testamenti defuncti: quia præfertur omnibus alijs creditoribus anterioribus, etiam priorem hypothecam habentibus, & illa expensa ante omnia est deducenda, Bar. in leg. nõ ignorat. C. de fructibus & litium expen. Anton. de Butr. in c. i. col. i. de probationibus. dixi in dictis consuetudinibus loco ante allegato.

Decimononò, fallit in muliere, quæ præfertur omnibus habentibus tacitam hypothecam, etiam in data prioribus. text. est in l. assiduis. C. qui potiores in pignore habeantur. Nunquid autem mulier sit potior fisco creditore, ponunt Bart. Bal. & Salyc. & ibi Alexan. in apostillis ad Bart. C. de priuilegijs fisci. & in l. fatis. C. in quibus causis pignus tacite contrahitur. Et Angelus de Imola, & dom. meus laso in l. si marito. ff. solut. matrimonio.

Vigesimo, fallit in eo, de cuius pecunia militia emitur, l. fin. & in athen. quod obtinet. C. de pig.

& hypothe. & gl. in l. idemque est. ff. qui potiores in pignore habeatur. Quod facit pro nostris aduocatis & practicis huius patriæ, qui emunt officia & capiunt pecunias mutuo, ex quibus vt plurimum constituunt redditus: quia creditores deberent facere apponere in instrumentis, quod mutuât tales pecunias pro tali officio emendo: quia per hoc præferretur cæteris creditoribus. etiam anterioribus: quod non assero pro constanti, ideo cogita.

Vigesimoprímò, fallit in fisco agente ex causa primipili, quia præfertur omnibus creditoribus etiam habentibus expressam hypothecam in priori data. Imo etiam bona mulieris in subsidium sunt tacite obligata. text. & ibi notatur. in l. fatis. C. in quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur. Dinus in regula. qui prior. de regulis iuris. in 6.

Vigesimosecundo, limitatur, nisi quando hypothecatur secundo creditor per debitorem de voluntate primi creditoris: quoniam in hoc casu secundo præfertur primo, text. est in l. creditor. la 2. §. si Titium. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Pro 23. limitatione. Aduerte ad textum in l. potior. §. si hoc colonus. ff. qui potiores in pignore habeantur. quod in hoc nõ inspicitur prioritas temporis ex obligatione rei ad effectum inducendi post hypothecam, sed ad tempus constitutionis hypothecæ: Quoniam, vt dicit textus, non ex conuentione priori obligatur, sed ex eo, quod inducitur res est, quod posterius factum est.

Pro 24. fallentia. Aduerte etiã, quod hæc prioritas non habet locum, nisi inter contractus validos, quia, si vnus sit validus & alius inualidus, qui habet titulum validum, non tam potior quam etiam solus, vt est text. in l. 2. in fin. ff. qui potiores in pignore habeantur. Et facit regula, quoniam id quod nullum est, nullum operatur effectum. De qua amplè per do. meum laso. in l. 2. §. quod si in patris potestate. ff. sol. mar. & in l. causas. in fi. C. de transact. Fel. in c. ex tenore. col. 3. 4. & 5. extra de rescrip. & dicam aliquid infra.

Pro 25. limitatione. Aduerte ad l. 2. C. de pigno. quæ vult, quod specialis hypotheca prius est discutienda, quam generalis, quod habet specialem secundo, præfertur habenti specialem & generalem primo, quod ad illam generalem.

Sed aduerte, nunquid clausula quæ quotidie in instrumentis notariorum apponitur, quæ est, videlicet quod specialitas generalitati non deroget, nec e contra, tollat effectum illius legis. Ita quod hoc casu etiam habens generalem primo, præfertur secundo habenti tantum specialem. Credo quod sic: quoniam vt dicit Bar. in l. sed & si adiiciatur. ff. pro iocio. Species restringit genus ex præsumpta voluntate contrahentium, quod sequitur Alexan. consilio tuo 8. colum. 1. in 3. volum. vbi ait, quod vnum verbum speciale, alteri verbo generali iunctum, alterat illud genus. Cum ergo, ex expressa voluntate contrahentium, sit expresse declaratum, quod

quod generalitas non deroget specialitati: Ideo seruanda est eorum voluntas, quoniam cōtractus ex conuentione partium, legem accipiunt. l. 1. §. si conueniat. ff. de positi. c. contractus. de reg. iur. in 6. & facit regula iuris, in toto iure generi per speciē derogatur. ff. de reg. iur. lib. 6. Ex quo licet apponatur generalitas, ramēn quia ex voluntate contrahentium expresse disponitur, quod species deroget illi: Ideo seruanda est illa conuenio, cum illa regula habeat locum in contractibus, vt dicit Decius in dicta regula, in toto iure. & Dinus in dicta regula, generi. per l. stipulationes commodissimum. ff. de verb. oblig. Et dicit istud tenere Ang. in consi. 160. & Fulgosium in consi. 215. per l. doli clausula. ff. eod. de verb. oblig.

Et si dicatur, quod isto modo partes tollerent legem superioris, & conuenirent contra leges & decreta principum, scilicet, cōtra d. l. 2. C. de pign. quod non est dicendum, vt dicit textus in lege iurisperitorum. §. p̄tor ait, pacta conuēta quæ neq; dolo malo, neq; aduersus leges, &c. facta erūt, seruabo. ff. de pactis. Ideo non videtur valere talis cōuenio in casu, scilicet, in quo tertius haberet specialem non specialiter ante hypothecatam. Ita, quod prima generalitas non discussa, prima specialitate præfertur secundæ specialitati in vim cōtrahentium in præiudicium tertij.

Ad hoc posset responderi, quod illud non habet locum in hoc casu, ex quo ante ius acquisitum tertio ex voluntate contrahentium ista generalitas alteratur per adiunctionem specialitatis, & illi generi derogatur, per illam specialitatem subsequentem, quæ magis clarè continetur in hac clausula, ita quod specialitas generalitati non deroget, nec e contra, quàm si fuisset adiunctum aliquod verbum speciale generali, quo casu genus alteratur, multo fortius hoc casu. Et hoc maximè etiam quia talis clausula importat, quod generalitas saltem sit conditionalis, scilicet, eo casu quo specialis non sufficeret: quo casu primus ex vi illius clausulæ præferretur in illo casu in illa generalitate secundo creditori habenti specialem hypothecam contra d. l. 2. vt dicit Bart. ibi per l. qui generaliter. in fin. ff. qui potiores in pigno. hab. vbi videtur esse text. ad litteram pro hac clausula, ex qua decidit ille textus, quod ex conuentione potest fieri, quod habent generalem præferatur. Ideo multo magis hoc casu. Et aduerte, quia illa l. 2. C. de pignoribus. habet tantū locum in casu, in quo quis habet specialem in aliqua re, & generalem postmodum pro eodem debito, quoniam hoc casu habens secundam specialem illi aliare comprehēsa sub generali præfertur in generalitati: quod intellige vbi non esset illa clausula, secus verò, vbi primus haberet tantum generalem in omnib. quia illa præfertur speciali posteriori, vt est text. ad litteram in l. si generaliter. C. qui portio. in pign. hab. Et nota ista, quæ quotidie eueniunt in practica.

Aduerte tamen ad vnum, an dici possit, quod hæc hypotheca generalis in emptione reddituum non sit bona, imò videtur reddere contractum vfurarium, quādo emuntur annui redditus, si non sint expresse pro illo certa bona particularia obligata, prout videntur facere tex. in extrauaganti. regimin. 1. & 2. de emptione. vbi expresse consultus Papa Martinus V. & Calixtus 3. super huiusmodi contractibus. an essent validi, illos approbant in casu ibi proposito, scilicet, quando expresse in ipso contractu sunt certa bona venditorum obligata pro solutione dictorum reddituum, cum dicit text. extrauagantis Martini, bonis in ipso contractu tūc expressus pro ipsius annui census ex solutione in perpetuum obligatis. Et tex. Calixti dicit. Recipere solite fere illa lex domib. terris, agris, prædijs, possessionibus, & hæreditibus prædictis, qui in huiusmodi contractibus expressi fuerint prædictorum solutione reddituum, & censuum efficaciter obligantes in illorum vendentium fauorem: vbi videtur approbare contractus huiusmodi secundum expositionem eis factam, quæ erat tātum in casu in quo bona erant specialiter, & expresse certa ad hoc obligata. Et ideo cum iste casus tangat animam, & non sit eadem ratio in generalitate quæ in specialitate, eo, quia in generalitate videtur solum partes habere respectum ad lucrum pecuniarium, & illa assignatio generalis sit tantum pro securitate debiri. Ideo videtur, quod sapiarvfurariam prauitatem, hoc est, lucrum expecunia, quod est reprobatum: & quia vt videri potest ex illo textu in d. extrauaganti: regimini. illud, quod disposuit summus Pontifex, fuit: quoniam ita inuenit ex consilio peritorum qui decidebant contractus huiusmodi licitos: ideo cū tales dicar validos, intelligendum est tamen sanè secundum formam in principio illius extrauagantis datam, & secundum qualitates in præfatione appositas, quæ sunt rales, videlicet, quod sunt expressa certa bona in contractu, quæ sint obligata pro solutione dictorum reddituum aut censuum: quia dictio huiusmodi, denotat similitudinem. l. denique. ff. de pignoribus, & etiam, vt sua dispositio sit conformis conclusioni doctorū, & Canonistarum, & Theologorum tenenda est in suo casu, scilicet, quando est certa res expresse obligata, prout ita tenent prædicti doctores maximè in redditibus de nouo cōstituendis, vt per omnes in c. ciuitate. extra de vfuris. & per Ambrosium de Vignate in repe. ca. salubriter. nu. 73. v. q. 3. ad nu. 81. eod. titu. de vfuris. Laurentius de Rodulphis in tracta. de vfuris. in 12. q. 1. par. vt etiam videtur tenere Ber. de Buft. in suo Rosario in 1. par. serm. 27. in 2. par. illius. in litera B. 2. vbi ponit casum tantum in illo qui cōstituit redditum super aliquibus bonis, & dicit Henricus Gandensis in quolibetis, quolibeto 8. q. 12. quod emptio redditus perpetui siue ad vitam non est emptio, licet sic soleat appellari: quia extrema hu-

DVODECIMA PARS

ius contractus per se sunt pecunia simul data, & per quotas recipienda, sed est purum mutuū. Si enim esset emptio & venditio, sed verè posset dici, quod pro pecunia emeretur redditus, oporteret interuenire alium contractum, imò duos contractus circa rem aliam, quæ per se nata est esse extremum emptionis, & venditionis, vt res illa sicut fundus, vel mensura terræ contenta, primo pro pecunia ematur, & deinde pro aliqua quota pecuniæ annuatim, vel ad vitam, vel in perpetuum reuendatur, vel hereditariè concedatur, vel quota huiusmodi tali ematur, cui debetur iure venditionis: puta ei, qui fundum vel mensuram vendidit, &c. Et huic opinioni videtur concordare Panor. in disputa. 3, & Inno. in d. c. in ciuitate. vbi videtur tenere talem contractum esse illicitum, si fiat relatio in personam vendentis, & non super bonis illius. qui semper ponunt, quod fiat super certo fundo, vel super certa re. Et quoniam, vt dicit Angelus de Clauasio in sua summa. in verbo, vsura, versi. 78. quod ad hoc, vt talis contractus nõ sapiat vsuram: requiritur, quod redditus fiat de bonis, & super bonis: ideo non esset bonum si fieret relatio tantum ad personam, nec esset licitus contractus, imò vsurarius.

Ex quo dixi in casu emergenti, quod non habes immobilia si constituat redditum annuum, videtur fieri relatio redditus ad personam; vnde lucrū pecuniarium procedat, ex quo dicitur vsurarius. In quo etiam casu erat quæstio, de mutuo, ex quo dicebatur in contractu constitutionis redditus, quod fuerit constitutus, & venditus pro summa ceterum librarum Turonen. ex quibus receperat realiter vendens triginta, alias verò 70. libras soluerat emptor in duabus schedulis ipsius venditoris quibus constabat, quod dictus venditor tenebatur emptori ad dictam summam ex mutuo ei dem facto: Ex quo cum, constat de mutuo in parte, ille contractus dicitur vsurarius, saltem pro illa parte pro qua constat de mutuo, secundum quod in simili videtur tenere Io. de Turrecr. in c. 1. 14. q. 3. & etiam quia redditus erat excessiuus, sed cum nihil ad propositum, aliter non insisto. Sed ad propositum vnde digressi sumus, quod vbi non est expressa certa res obligata pro solutione, sed generalis, quod talis contractus dicitur vsurarius: quia non est secundum dispositionem iuris approbantem tales contractus, quando, scilicet, habent certa bona expressè, hoc est, certitudinariè ad hoc obligata, quoniam generalitas reddit incertitudinem rei, secundum Bar. in l. 1. col. 2. de exceptio. vbi dicit, quod exceptio, quæ est generalis propter incertitudinē nihil releuat. quem sequitur do. meus las. in l. Titia textores. ff. de leg. 1. & ista generalitas non videtur habuisse respectum ad expressionem certorum bonorum, Imò potius ad lucrum pecuniarium, & ad personam, & in illo maxime, qui nulla immobilia possidebat, ex quo videtur fieri relatio ad

personam, quæ magis reddunt contractum vsurarium, vt videtur tenere Panormitanus in d. disputatione, in 22. col. Quoniam hoc casu pecunia facit pecuniam, & etiam hoc casu constat, quod emptor vult pecuniam suam (quam mutuo dederat) afferre lucrum. Ideo indubitanter, cum sortè succedat, vsura est. ca. plerique. & seq. 14. qu. 3. & in plerisque locis vulgaribus post gl. & doct. in l. roga si. §. si tibi. ff. si cer. pet.

Operatur, & secundo prioritas temporis, scilicet data in titulis, quia prioritas tituli facit presumptionem in possessorio. Bal. in l. 1. col. 3. versi. & sic nota. Co. de edicto d. ni. Adriani toll. faciunt dicta per gl. & doct. in c. licet causam. extra de probatio. Quod intellige, quando est traditio passionis in primo, & esset in secundo prioritas temporis, nihil operaretur. tex. est vulgare in l. quoties. Cod. de rei vendic. & quia illam legem plenissime legit domin. meus laso. ideo in hac materia aliter non insisto.

Si tamen sit dubium, præsumitur pro illo qui habet titulum à maiore, vt est tex. in c. si à sede. de præbendis, in 6. quod intellige, si in collatione facta ab inferiore sit apposita hora, quoniam scilicet præsumere prioritatem, vt amplè tenet do. meus las. in l. 1. col. 2. ff. solu. matri. & dixi in præcedenti consil. in fin.

Tertio, operatur temporis prioritas in operum promissione: quoniam ille debet prius seruire, cui prius promissit. ita dicit text. in le. in operis. duobus simul locatis, conuenit prior conditori ante factis fieri. ff. locati. & ibi gl. ampla ad quam recurre, & ad doctores.

Quarto, operatur in præstantijs faciendis, scilicet reddendis, quoniam reddenda sunt secundum ordinem quo facta sunt, vt priori mutuatori prior reddatur, vt dicit Bal. in l. vnica. §. sed vt manifestetur. C. de cad. tollen.

Quinto, operatur in literis: quia literæ priores in data regulariter prævalent. notatur in c. capitulum. extra. de rescriptis. vbi Fel. col. 3. facit regulam quæ amplissime ampliatur, & limitatur. Ideo ad eam recurre in materia beneficali, vbi sciendum est quod præferatur, an habens priorem titulum, an priores literas in data, an qui primo adeptus est possessionem.

Sexto, habet locum in electione, quia qui prior est in electione, debet primo poni. Bal. in l. constitutione C. §. quibus. col. vlt. versi. not. hic de ordine.

Septimo, habet locum in appellatione: quia, qui primo appellat, primo agat. Spec. in tit. de reuocatione. §. 4. paulo post principium, & de incidēti quæstio. §. 1. versi. videnius, & c. 2. de ordine cognitionum.

Octauo, habet locum in sessione, subscriptione, & responsi. tex. est & ibi Io. de Turrecr. in cap. Episcoporum. 74. d. & dixi autē in pluribus locis, & quomo-

quomodo illud sit intelligendum, maximè in 4. par. in 23. & 76. confid.

Nonò, habet locum in promotione, quia prior tempore præfertur. c. episcopus. 18. d. & in d. 23. dist. dictum est.

Decimo, habet locum in possessione primò accepta inter duos habentes eundem titulū eodem tempore in beneficijs, vt est textus in c. si à sede, de præbendis. in 6. Et etiam in duobus habentibus diuersos titulos. Quia præfertur cui primo tradita est, text. est in l. quoties. C. de rei vendi. dicam in sequenti confid. vers. 14. habet locum.

Vndecimò, habet locum in prioritate scripturæ, seu literæ, quia primo scriptus præferendus est, vt est textus in l. quoties. ff. de vsu. & in l. generaliter. §. quis ergo. ff. de fideicommissa. liberta. & faciunt, quæ dicit dom. meus laico. in l. 2. §. prius. col. penul. ff. de vulg. & pupil. substitut. & Fel. in c. cum dilecta. extra de rescript. & consului in casu emergenti, quod ex quo in contractu erat scriptum, quod aliquis dabat rem ad censum in emphyteosim, ex quo primo dicebatur ad censum, talis contractus erat iudicandus censualis, & non emphyteoticus. Cum etiam, vt dicit dom. meus laico. in l. 2. ibi, octauo quero. C. de iure emphyteotico. In hoc facit ordo literæ, & hoc multis rationibus comprobauit. in consilio meo incip. ex processu moto, & etiam de ordinibus literæ ante dixi in 1. part. 17. confid.

Duodecimò, habet locum in concessione principis, quia prima præfertur: quoniam in principe variatio, & in constantia reprobatur, cū in eo tanquam in fonte iustitia debet esse constans voluntas, & principibus conuenit illud verbum. Semel locutus est Deus. Job. 23. & quod scripsi, scripsi. Io. 19. Ideo Princeps debet habere vnum calamum, & vnam linguam: quia, vt scribitur Psalm. 88. Quæ procedunt de labijs meis, non faciām irrita. vnde debet esse immobilis, sicut lapis angularis, & sicut polus in cælo. verba sunt Bal. consi. 279. incip. pridie enim consului libr. 3. Et ibi concludit; quod quando princeps, etiam motu proprio, reuocat illud, quod primus fecit, fingitur circumuentus; adeo quod contrarium probari non potest, & ita ampliare videtur, quod dicitur in c. cum olim, de re iudicata, & ideo renet Romanus in consi. 218. incip. circa primam, quæ secunda concessio Principis alteri facta contra primam, nõ valet. Ita etiam tenet Paul. in consi. 156. incip. viso, & examinato puncto, & in simili casu scribit Alex. consi. 3. in 5. vol. incip. ex his quæ in themate, & in consi. 23. incip. viso processu. col. 3. volum. 5. Luc. de Pen. amplè tractat in l. prædia. C. de locat. præd. ciui. vel fisco. lib. 11. ex multis rationibus positis. Alias vidi quod præfertur qui est magis diligens, qui dicitur, aut quod est possessor, aut quod habet literas concessionis sigillatas: alius non: quoniam sigillum in talibus multum operatur, dixi in comment.

nostris super consuetudinibus ducat. Burg. in conclusionē. in gloss. *Nous auons fait*, &c. Et si casus tibi occurrat, semper recurras ad Luc. de Pen. in eo loco, vbi arguit ad vtranque partem, & pro qualibet adducit triginta motiua, & tandem concludit.

Decimotertiò, habet locum in præstatione iuramenti, quoniam primum iuramentum rollit secundum, vt est glo. notabilis in c. licet mulieres. de confessis. in 6. dicam infra in seq. confid. vers. 10. procedit. vbi scribitur secundum iuramentum præferri primo.

Decimoquartò, habet locum in sponsalibus. per verba de presenti: quoniam prima derogat posterioribus. etiam cõpula carnali subsecuta in secundis, vt est text. in c. si inter virum, & mulierem, extra de sponsalibus. & matrimonijs, quod intellige verū, si prima sponsalia sint legitima, & debet sacra, alias non, vt ante hac par. in 36. confid.

Centesima, & vltima confid. huius partis, vt à seipfa denominetur, scilicet, de posterioribus. est talis, quod etiam quandoq; posteriora derogat prioribus: quæ regula habet locum in multis, vt dicit dom. meus laico. in l. pacta nouissima. C. de pact. & in l. si mihi, & tibi. §. in legatis. ff. de legatis 1. & in l. duobus. §. idem Pomponius. in 1. & 5. col. ff. de iure iurand. & in l. si quis conductionis. in 1. notab. ff. de acqui. possess. in quibus locis plenè declaratur vbi posteriora derogant primis, & hoc in multis casibus.

Primò, In pactis, vt est textus in dicta l. pacta nouissima, & in l. 1. §. fin. ff. de stipulat. seruorum, & in l. clari. & ibi Bal. C. de fideicommissis.

Secundò, Procedit in vltima voluntate. l. 3. §. pe. ff. de adimendis legatis. & hoc in gloss. in verb. nuda. & in l. 4. illius tituli est text. & l. hac consultiissima. §. si quis autem, & l. sancimus. §. fin. autem: C. de testamen. ca. cum Marthæ. extra, de celebra. missarum. cap. fin. 12. qua st. 2. glo. notabilis in verbo, reuocare, in c. 1. de constit. in 6. Adeo, quod in vltimo testamento semper inest tacite clausula, cassans & irritans omne aliud testamētum præcedens, & sic superflue ponitur illa clausula à notarijs, secundum Bal. in l. si in 5. q. C. de edicto diui Adriani tollendo. probat text. in d. l. sancimus. in verbo, ipso iure. & in §. pen. in situ. quibus modis testamentum infirmatur.

Tertio, Procedit in codicillis, quia vltimi tollunt priores contrarios. l. cum proponatur. vbi gl. si. & Bar. C. de codicillis.

Quartò, Adde idem esse in legatis, quia per secundum actum alienationis tollitur legatū prius factum. text. sunt, in l. nihil prohibet. & in l. rem legatam. ff. de adimendis vel transfer. legat. Imò etiam per actum secundum nullū, tollitur primum legatum validum, quod est singulare, vt de hoc est text. multum notabilis & singularis in l. legatum 2. §. pater hortos. ff. eod. quem non vidi vq; nunc

DVODECIMA PARS

ponderatum: licet sit tex: qui facit contrarium in l. si iure. ff. de legat. quem allegat pro contrario do. meus las. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. 9. ff. de acquir. vel amitten. poss. cogita de solutione, & concordia illorum textuum.

Quinto, Procedit prædicta regula in contractibus. l. cum in plures. §. locator horrei. ff. locari. & d. l. i. §. ff. de stipula. seruorū. & l. clari. C. de fidei commissio. Adeo, vt dicit idem Dom. meus laso. in dictis locis, quod in contractibus non est necesse apponere illa verba, cessantes & irritantes omnem alium contractum præcedentem. Quia hoc tacite intelligitur. textus est quem Bald. ad hoc ibi reputat singularem in capit. primo, de transactionibus.

Sexto, Habet locum in sententia interlocutoria. l. quod iussit. ff. de re iudi. secus tamē est in diffinitua, vt l. i. C. quando prouocare non est necesse, intelligendo, vt per Bart. & alios in l. nam & postea. §. si damnetur. ff. de iure iur. & per canonistas in c. cum inter monasterium. de re iudicata.

Septimo, Habet locum in constitutione procuratorū. l. si quis cum procuratorio. in fi. ff. de procuratoribus notatur in ea. non iniuste. & ibi Abb. in 4. notab. extra de procurat. facit text. in l. si quis cum. §. si. ff. eo. de procuratorib.

Octauo, Habet locum in constitutione vicariorum: quia per constitutionem secundi reuocatur primus, vt tenet Ioan. And. & post eum alij in cap. sua. de officio Vicarij. & in capit. primo. de officio Vicarij. in 6. & illa fuit opinio Calc. in cap. volentes. de officio legat. & ibi dom. Abba. in 3. notabili, vbi inserti, quod per dationem secundi vicarij censetur primus reuocatus. Subdit tamen, quod contrarium credit de iure verius. de qua materia amplè per Ioannem de Selua in suo tractatu de beneficio in 2. par. in q. 14. vbi amplè: & ibi tenet conclusiue, qd per dationem secundi non censetur primus reuocatus.

Nono, Procedit in rescriptis. capit. cæterum. & ibi notatur per Feli. & in capit. primo, de rescriptis.

Decimo, Procedit & habet locum in iuramento. l. duob. §. si. cum l. seq. ff. de iure iur. & facit text. in c. tua nos. extra, de iure iur. Hinc Do. meus las. in d. §. si. quærit de validitate glo. in c. licet mulieres de iure iur. in 6. quæ, cum sit satis declarata per eum ibi, & in l. non solum. §. morte. in 7. col. ff. de no. oper. nunc. & in §. irem si quis postulante. col. 2. in ft. de ast. & in authen. sacramenta puberum. coll. 14. C. si aduersus venditionem. & per Fel. amplè. in c. cum M. Fer. col. pen. extra de consti. & dixi in consuetudinibus ducatus Burg. in tit. *Des droitz & appartenances à gens mariez*. §. 16. in glo. *ne peult mettre hors*, ideo ad eos vos remitto.

Vndecimo, Procedit & habet locum in legibus. lege sed & posteriores. ff. de legi. tex. & glo. in ca. in verbo, reuocare, de consti. in 6. Alexan. in consi.

222. in 4. vol. statim allegando.

Duodecimo, Procedit in statutis secundum Bar. in l. si certarum. §. fin. ff. de testamen. & in l. omnes populi in vlti. q. tertia. q. prin. ff. de iusti. & iur. Alexan. in consi. 58. incip. in præsentī causa. col. 1. in 4. vol. & d. consi. incip. viso puncto. col. 1. in 4. volum. vbi videtur dom. meus ab Alexan. accepisse ea quæ dicit in d. l. pacta nouissima, quem tamen tacuit, & Romanum consi. 57. incipiente, in causa præposita.

Decimotertio, Habet locum in consuetudine, nam vltima consuetudo si sit perfecta seu præscripta, derogat præcedentibus glo. in l. nemo alieno nomine. §. temporalis. & ibi Decius. ff. de reg. iur. quam glo. sequitur. Ant. de But. & Panor. in c. fin. extra de consuetud. vbi idem tenet Barbaria. col. 29. extollens illam gloss. & pro ea allegat textum. singularem in l. fin. C. de seruitu. & aqua.

Decimoquarto, Habet locum in possessione, quia vltima possessio simpliciter attenditur, vt dicit Bal. in c. 1. de feudi cognitione. col. 1. alle. notata per Ioan. And. in c. cum ecclesia, de cle. & Oldr. in consi. 313. incip. Thema questionis. circa finem vbi allegat text. in c. cum Ecclesia futrina. de causa possessionis, & proprietatis. & Feder. consi. 234. incip. super primo. in primo dubio. Cald. consi. 12. in tit. de iur. patt. Pan. in consi. 54. incip. videtur primo. col. 2. in 1. volum. & per Decium in duob. consilijs, quæ allegat in d. §. temporalis. Quod tamen non habet locum in casu ca. si à sede. de præb. in 6. & in casu leg. quoties. C. de rei vendica. vt dixi in præcedenti consi. in versu. 10. habet locum in possessione.

Decimoquinto, Habet locum in fama: quia vltima fama tollit priorem. l. si mater. & ibi glo. vltima. C. ne deftaru defunctorum. Bar. in l. fin. C. si seruus, aut libertus ad decurionatum aspirauerit. lib. 10. & in l. is potest. col. 10. ff. de acquir. hære. Bal. in l. sacrosancta. in fi. C. de sacrosanct. eccles. & in l. fi. ff. de ferijs. & in c. cum inter R. seniore. de electio. Fel. in c. cum contingat. col. 2. extra de rescriptis.

Decimo sexto, Procedit quantum ad moram. Mora enim vltima nocet. l. illud. cum concordantijs. in glo. vltima allegatis. ff. de periculo & commodo rei vendita. l. seruum. §. sequitur. ff. de verb. oblig.

Decimo septimo, Habet locum, & procedit quando plures opiniones referuntur à legibus, vel à glo. vlt. in dubio censetur approbari, alijs reiectis. Ita no. Bart. in l. bona fides. per illum text. ff. de depositi. glo. vlt. in l. qui filium. §. Sabinus. ff. ad Trebellianum. Do. meus las. in d. l. pacta. plura alia ad hoc alle. vbi tamē dicit esse limitandū, nisi primo satisfieret æquitate, secūda verò rigore: quia tunc primè standum est alleg. Franci. Areti. in consi. 103. quod incipit, diligenter, & maturè discussis.

Hanc etiam limitationem sequitur idem do. me^o las. in l. placuit. Cod. de iudicijs. & de hac materia sunt infinita consilia, & infinitæ dec. doctorum, quas apostillavi ad Bar. meum in d. l. bona fides.

18. Erit de clausulis. Nam do. meus las. in d. l. pacta. in si. 2. col. querit. quid de clausula, an vltima deroget primæ, an verò prima declaret sequentia & insequendo regulam antepositam credere vbi essent duæ clausulæ contrariæ, quæ non possent simul concordari, quod vltima derogaret primæ: sed vbi per primam potest secunda declarari, tunc attendenda est illa declaratio, vt satis faciunt ea, quæ dicit idem do. meus las. in d. l. pacta. Et in hoc esset etiam attendenda illa regula, quod quæ in præfationibus dicuntur, & sequen. repetita intelliguntur. de qua per Bar. in l. Titia. §. idem respondit. ff. de verbo. oblig. & in litem quia. §. si. de pactis. & amplè habetur per Io. Rym. in dicta l. pacta nouissima. C. de pactis. vbi magis amplè tractatur, quam per alium.

Hinc sumpta occasione: quia materia se offert in casu contingente, queritur, An si inter iuuenè & iuuenulam fuerint verba de matrimonio contrahendo inter se, & iuuenis dixerit bis puella: primo, videlicet, quod nullatenus faceret promissiones matrimoniales secum, nisi de consensu suorum parentum, scilicet, patris, & matris, propterea, quod alloqueretur patrem & matrem: deinde verò, & secundo dixit eidem filia, quod non tractaret cum ea matrimonium, nisi de consensu suorum patris & matris, si postea faciunt inter se promissiones absque repetitione illorum verborum in præsentia testium, sub his verbis: Nonne verum sit quæ mihi promissistis: & dicat filia, quod sic, & in quantum opus est, adhuc de nouo promittit, & vos in maritum accipio, & viceueria: an illa verba præcedentia censètur repetita in promissionibus. postea p verba de præsentia inter eos factis, an verò absq; alia expressione & declaratione videantur ab illa prima intentione inter eos declarata, seu ab illis primis verbis recessisse.

Istam questionem tetigit do. meus las. in d. leg. pacta. col. vlt. vbi dixit, quod quando fit protestatio aut declaratio ante promissiones, quæ respicit de non contrahendo, in præsentia mulieris non contradicentis, quod talis protestatio seu declaratio impedit matrimonium futurum (nisi secuta fuerit copula carnalis, post dictas promissiones: ex quo etiam dicendum est, quod si ante nihil operatur) & dixit ita tenere doctores in causa nos. extra de sponsalib. & matrimonijs. do. Auto. de Bur. in c. veniens. l. secund. eod. tit. de sponsalib. Panor. in c. per tuas. ad finem. extra de conditionib. appositis. vbi etiam dixit procedere in foro consciètiæ. Ita etiam tenet idem do. meus las. in l. non solum. §. morte. col. 7. ff. de noui operis nuciacione. allegans prædictos ita tenentes. Et ita etiam tenet amplissimè do. Cardi. Alex. in d. c. tua nos. in si. 4. col.

Ex quo illa protestatio seu declaratio fit antequam aliqua obligatio esset inter partes, ex quo declarauit illam obligationem velle esse in tali casu, s. sub consensu suorum patris & matris, hoc operatur, quod si post fiant promissiones, & sic contractus, quod intelligitur factus sub prima protestatione, seu declaratione, cum protestatio seu declaratio præcedens facta ex mutuo consensu partium euacuet omnem effectum obligationis. l. obligatio- num substantia. ff. de actionib. & obligationib. Eò etiam, quia clausula præcedens determinat, & declarat sequentia, vt dixit do. meus las. in d. l. pacta. col. 5. C. de pactis. Ex quo etiam conditio adiecta in præambulis, & præcedentibus, censètur, quod intelligitur repetita in sequentibus. facit d. l. item quia. §. si. (qui incipit) idem Iuliano placuit. ff. de pactis. & d. leg. Titia. §. idem respondit. ff. de verb. oblig. vbi plus dixit Bar. quod si dictum in præparatorijs fuit omissum in sequen. præsumitur error per l. si tibi liberum. ff. de actionibus empti. & l. si binarium. ff. de seruitutib. vrbanoꝝ prædiorum. q probatur eo, quod constat illud, quod dictum & declaratum fuit in præcedentibus, & præparatorijs, seu præfationibus esse omissum in sequentibus. facit tex. in l. duos. & in l. auia. & ibi Bar. ff. de cond. & demon. & dixit Ang. in l. pacta. Co. de pactis. allegando Innoc. in cap. innotuit. de arbitris. quod contractus sequens declaratur ex contractu præambulo. & idem voluit Angel. in l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. Et probatur per gl. primam in l. i. ff. de iudicijs. Faciunt quæ dixit Barbatia in consilio 12. colum. 4. & 6. in secundo volumine, vbi ait, quod præambula declarant sequentia, & eis insunt, & quæ dicunt Bal. & Salice. in l. per retio- nem. C. de vsuris. vbi inquit. maximè Salic. quod quando fuit aliqd præambulū ad actū, si fiat actus sequens etiā ex interuallo, intelligitur præambulum repetitū, & sic actus præambuli præsumitur repetitus in actu sequente præsertim, (vt ait) cum qd dictū est in præcedentibus, fuit dictum ad præfationem actus, & maximè etiam quando continua- tius, vel coniunctius est actus: & est identitas p- sônarum, & rerum. Maximè etiam: quia protesta- tio facta fuit ex illa causâ sua data super iure diuino, vt habetur Numeri 30. vbi ex præcepto domi- ni requiritur consensus patris, & matris in matrimo- nio puellæ. Super iure canonico. ca. aliter. 30. quæst. 5. cap. non omnis. ca. honorantur. & e. mul- tier. 32. qu. 2. Super iure ciuili §. primo. in si. de nu- ptijs. & vt ait ibi tex. Hoc etiam ratio naturalis sua det, ex quo de honestate talis consensus, saltem re- quiritur, vt tenent omnes. quæ quidem honestas non potest infringi, cum sit vnum ex substantialibus legis, cum dicat textus in capit. erit autem lex. 4. distinctio. Quæ quidem causâ etiam durat tem- pore actus, ex quo iuuat protestatio, & impedit ac- tum sequentem, vt dicit Fely. in capit. cum M. Ferrarien. in 26. colum. versic. fallit quinto. extra

D V O D E C I M A P A R S

de constitutio. & intelligitur repetitio facta dicta l. aua. & l. Iulius Paulus. ff. de conditio. & demonstra. l. Seix. §. Caio. ff. de fundo instructo. & etiam maximè, quando verba sunt prolata per verba rēdentia ad futurum tempus, de consensu vtriusq; partis, vt tenet dominus meus Iafon in dicta lege, pacta. Cum ergo ex confessione dicti iuuenis confiet, quod bis, & reiteratis vicibus dixerit eidem, quod intendebat, quod dicta iuuenula alloqueretur patrem suum, & matrem, & quod non intendebat aliàs eidem facere promissiones. Cui p̄festationi non contradixit d. iuuenula, sed expressè consensit, eo q̄ responderit, q̄ eos alloqui faceret, & sic acceptando factum acceptauit, & qualitatem, & sic mens vtriusq; fuit declarata. Et licet postea in p̄sēntia certorum testium dixerit eidē iuuenula. *n' est il pas vray que vous m' ayez promis, & ne prometrez vous pas encoires de nouuel.* quod etiā si probetur, quod filia dixerit, quod sic, illud tamē intelligendum est, & intelligi debet sub repetitione p̄ambulatorum, quæ fuerunt cum beneplacito, & volūtate suorum patris, & matris; & hoc indubitanter credo esse verum, quod dicta filia parte contradicente, non tenetur vltterius contrahere matrimonium cū dicto iuuenē, ex quo maximè est alteri matrimonialiter coniuncta, copula carnali secuta, ita eriam quod ex sua confessione est repellendus ab actione, & prosecutione, quam facit contra eam, absque eo, quod vltterius dicta filia teneatur procedere, cum sit quæstio rātum de sponsalibus etiam per verba de p̄sēnti, quæ ex consensu partium sunt dissolubilia, vt tenet gl. in c. ex publico. Et ibi Panorm. extra de conuersione coniugatorum. Ergo in his p̄iudicabit confessio, licet secus in matrimonio contracto; & copula carnali consummato, q̄ nullo modo est dissolubile. c. larot. & c. confanguinei. extra de re iudicata, & d. c. ex publico.

Imò tenetur iudex eum expellere visa propositione facta per eum, absque eo, quod expectet q̄ possit repelli excipiendo. Quoniam vt dicit Bal. in l. mercalem. Co. de cond. ob tur. cau. qui excludit se ipsum proponendo, non est necesse, quod excludatur datur excipiendo, quia ex suo officio iudex debet eum excludere. Et facit, quoniam ex quo, ex istis declarationibus & his, quæ proponendo allegauit, constat eum experiri sine actione, & sic debuit per Iudicem à limine Iudicij repelli, etiam parte non petente, vt tenet dominus Iacobinus de S. Georg. in l. lecta. col. 13. ff. si cer. per. & in le. vbi pactum. in II. & 12. col. C. de pact. & in le. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pactis. Et dom. meus Iafon in in d. l. vbi pactum. & in le. generaliter. ff. de verbo. oblig. Alias tenetur patri ad interesse, vt ibi per eos consuluit in contingētia facti, vbi amplè dixi.

19. Erit de appellationibus, an per secundam videatur recessum à prima. vide Bar. & post eum do.

meum Iaf. in le. cum procurator. §. si dominus. ff. de noui ope. nunciatio. & ibi etiam, quid de nunciatione noui operis, quid de interpellatione, & quid de stipulatione. Et per eundem domin. meum Iaf. in l. qui bis idem. ff. de verb. oblig. vbi faciunt distinctionem, An secunda fiat animo nouādi primam, An verò ex secunda sumatur idem effectus qui ex prima, Et etiam an fiat prosecutio primæ, an secundæ: Quoniam prosequendo secundam videtur recessum à prima. Et cum materia ibi amplè declarantur, non insisto. & aliàs amplè consului in casu emergenti de duabus obligationibus pro vna & eadem re, cum clausula, absq; derogando primæ. Et de duobus p̄ceptis factis in vim mandati importantis in se clausulam, & in casu oppositionis, refutationis aut dilationis, seu refutatione facta post primum p̄ceptum. Sed ex refutatione facta post secundum p̄ceptum de desistendo, licet dictum fuerit, quod illud faciebat renouando primum, tamen quia sumpsit causam citationis à refutatione facta post secundum p̄ceptum, non ex primo p̄cepto, dixi in contingētia facti, quod tale primum p̄ceptum nō potuit interrompere p̄scriptionem, cō, quia ex illo non fuit secuta citatio, & aliter in his nō est memorandum: quia amplè in casu emergenti consului.

20. Habet locum in p̄sēntatione facta per laicum habentem ius patronatus in beneficio, quia etiam vltimo p̄sēntatus p̄ferendus est, cum patronus laicus variare possit accumulando, & secūda p̄sēntatio p̄sēntat primæ. text. est. & ibi docto. in cap. cum autem. extra de iure patr. & notatur in c. quod autem. in glo. 1. eod. titu. & per gl. & doct. in clem. plures. de iure patro. Ita tenet Rochus de Curte, P̄ceptor meus in suo tracta. de iure patron. in verb. honorificum. in 9. q. vbi ponit differentiam inter patronum laicum, & Ecclesiasticū, & rationem diuersitatis, & ibi cōcludit Clericum in p̄sēntatione variare non posse, laicum verò sic.

21. Habet locum in postulatione, vbi licitum est variare etiam Clerico: Quoniam in postulatione Clericus potest variare, & valet secunda postulatio, quæ derogat primæ. text. in cap. bona. le. secun. de postulatione P̄lat. & ita tenet Rochus in dicto loco. vers. secunda suboritur quæstio. vbi allegat etiam gloss. hoc tenentem in cap. cum causis. de electio. & ibi Abb. dicit hanc esse communem.

22. Habet Regulam, Quod vbi cūque licitū est variare, semper vltimus actus derogat priori, & est primo validior & excellentior, vt habemus in leg. p̄ator ait. §. si aliquando. ff. de no. ope. nunc. vbi qui primo recusauit satisfactionem, potest illam acceptare, ita quod illa acceptatio secunda habet effectum. quod pluries dixi in casu, qui quotidie in p̄actica apud nos euenire solet in materia

recredientiæ, vbi plures iusticiarij inferiores, primo denegant recipere satisfatione & cautionem: quo casu remittitur causa coram Balliuo & Iudice superiore, alias non deberet remitti: sed causa coram iudice loci terminari: quod licet fuerit recusatata satisfatio, & sic videtur ius esse quæsitum parti, quod eam reuocari coram Balliuo, tamen si secundo acceptauerit cautionem, videtur quod causa deber remitti coram iudice ordinario.

Et de huiusmodi variatione, quod quandoque admittatur, & quando sit permissa, vide Bar. in l. si sterilis. §. qui domū. ff. de act. emp. & do. meus. l. as. in d. l. prætor ait. §. si aliquādo. ff. de noui ope. nun.

vbi dicit, q̄ quotiescunq; variatio permittitur, intelligitur, quòd semel permittatur tantum, & non plus.

Et aduerte, quod in consilijs necessarijs, non est honestum, nec licitum variare: In consilijs vero voluntarijs secus, vt dicit Philippus Decius in Regula Iuris. Nemo potest mutare consiliū suum in a. terius iniuriam. ff. de regu. iur. Et vt huic operi finem imponam, dicam cum Iudith. 8. Orate pro me (lectores beneuoli) vt firmum faciat Deus consiliū meum in ijs quæ scripsi, in quib. si quid boni dixerò, Deo omnipotenti sit laus, honor, & gloria, in secula seculorum, Amen.

Duodecima & vltima partis Catalogi Glorie mundi, Finis.

IMPRESSVM FRANCOVRTI AD
MOENVM, APVD GEORGIVM CORVINVM,
impensis Sigismundi Feyerabendi.

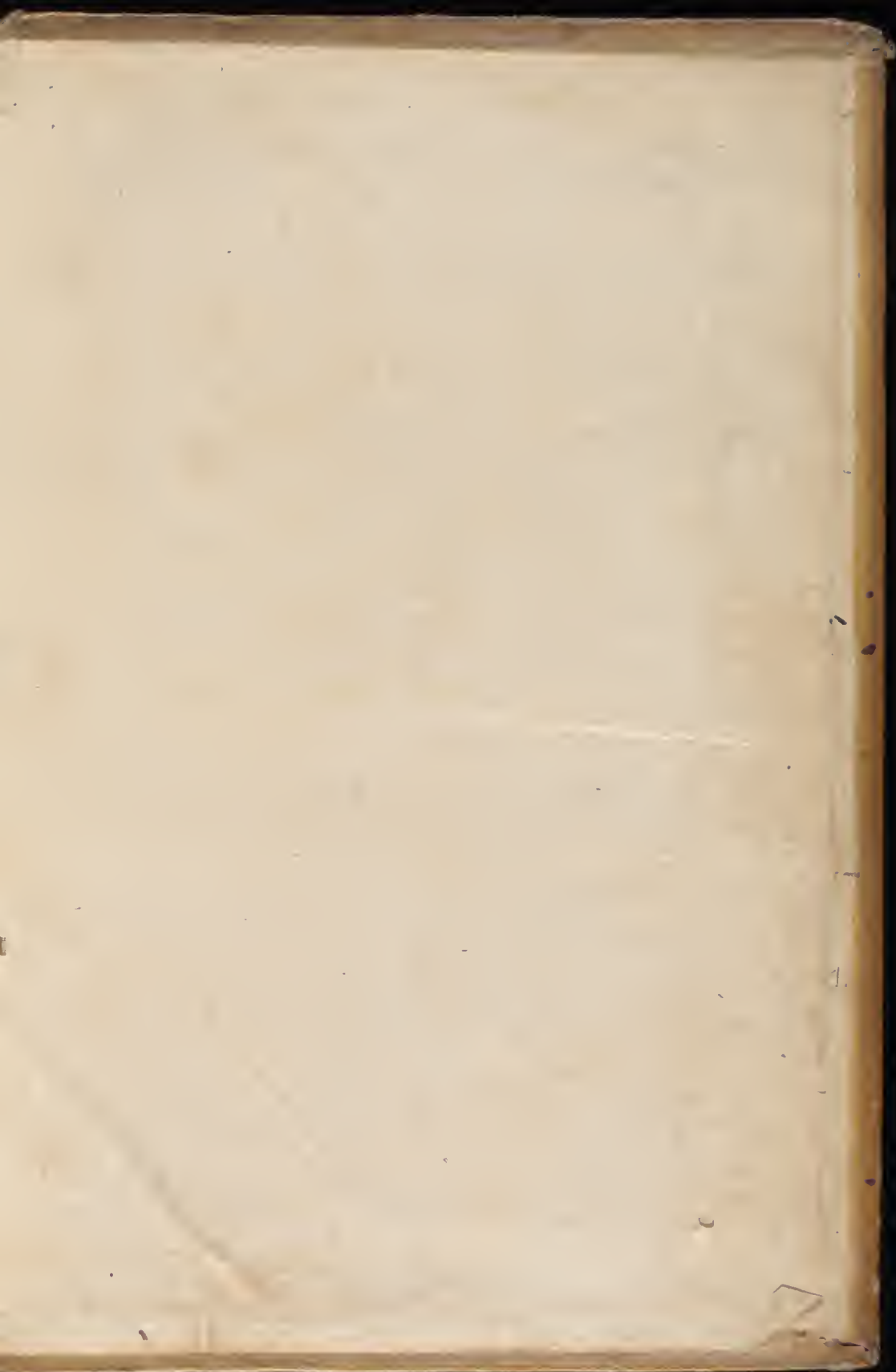
M. D. LXXIX.

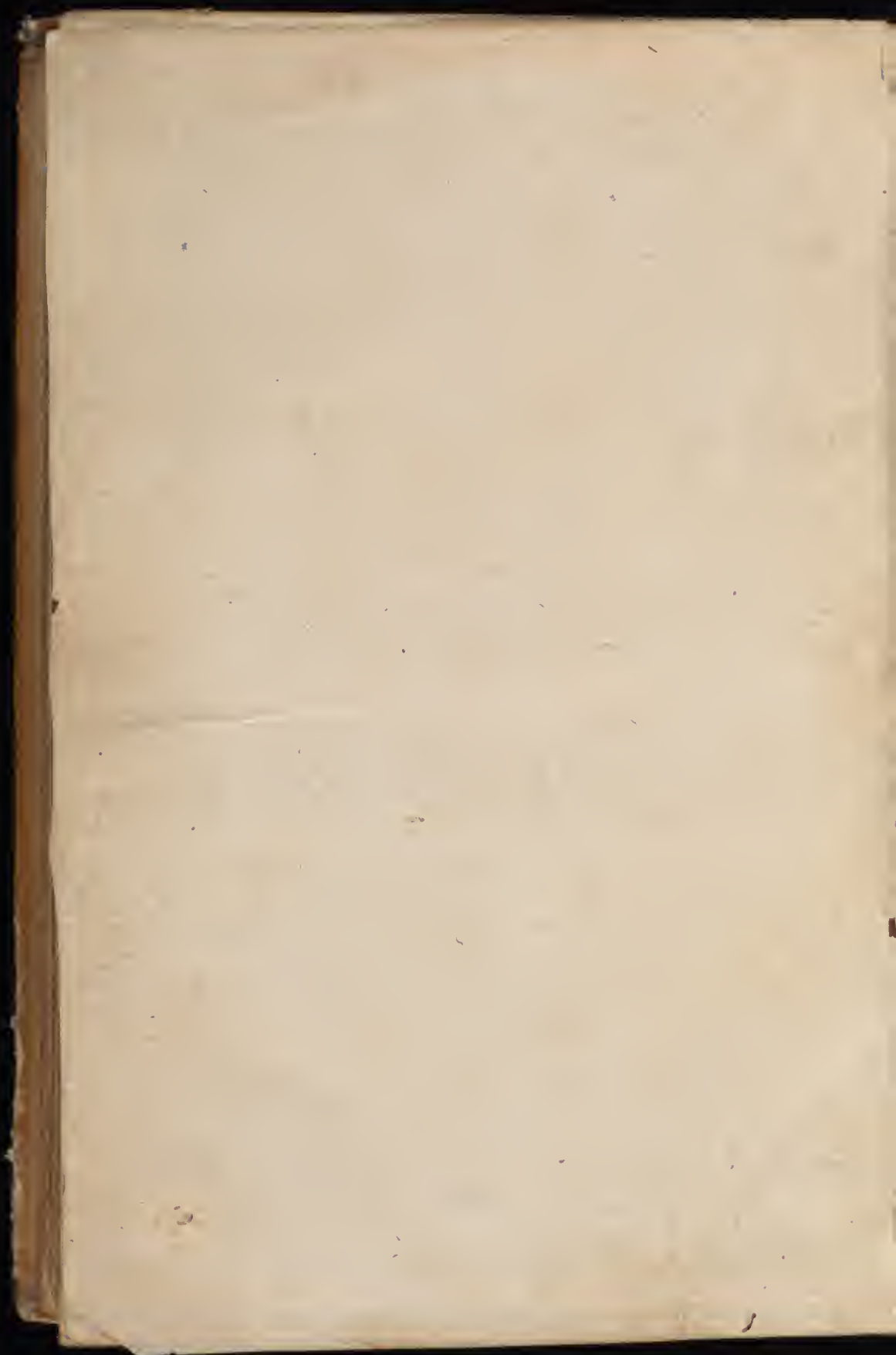
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

1952

100

Bernard I, 1818

L'archéologie de CHASSENEUX
ou CHASSANEE.

Juriste et magistrat français
(1480-1541)

Premier Président du Parlement
de Provence en 1532. Il suspendit
en cette qualité, les effets de
l'arrêt fameux rendu en 1540
contre les Vandois de Cabrière
et de Verindol.

⊗ Le "catalogue gloire d'André"
contient des recherches sur les
rangs, les préséances, les offices,
dignités et charges de la Couronne.
La première édition est de Lyon, 1529.

⊗ Complet des 12 lettres gravées
montées sur onglets

Special
Folio

92-B

2532

THE GETTY CENTER
LIBRARY

